P[illegible]

Prohemium

[P]ropheta magnus surrexit in nobis [illegible] Iste liber psalmorum apud hebreos inter agiographa computatur sed apud latinos inter libros prophetarum reputatur. nec immerito quia dauid qui fecit psalmos saltem pro maiori parte non solum dicitur propheta sed etiam eximius propheta ut dicitur in principio glose super libro psalmorum propter quod de ipso conuenienter dicitur verbum propositum. propheta magnus etc. In quo quidem verbo [illegible] quatuor cause huius libri scilicet efficiens materialis formalis et finalis. Causa autem efficiens duplex est scilicet principalis et instrumentalis. Principalis autem est ipse deus reuelans misteria in hoc libro descripta. Instrumentalis autem est ipse dauid propheta. Cui secundum augustinum omnia contenta in hoc libro fuerunt reuelata et ab eo descripta. Secundum vero ieronimum et hylarium et omnes doctores hebreos dauid non fecit omnes psalmos sed maiorem partem eorum. Plures autem alij aliquos psalmos scripserunt ut moyses salomon et aliqui alij ut magis patebit prosequendo infra per titulos psalmorum. Psalmi vero facti a dauid et ab alijs collecti fuerunt et in vno libro congregati qui dicitur liber psalmorum. Et hoc per esdram scribam et prophetam. Vel per aliquem prophetam factum quicumque fuit ut dicit ieronimus in prologo super librum illum quem in modernis biblijs habemus [illegible] tamen communiter a doctoribus nostris quod hesdras qui legem combustam a caldeis reparauit psalmos a diuersis factos in hoc volumine congregauit. non tamen dicitur auctor libri seu causa efficiens instrumentalis sed magis ipse dauid qui maiorem partem psalmorum fecit. Totum enim a maiori parte denominatur. Hec autem causa efficiens duplex scilicet principalis et instrumentalis tangitur cum dicitur propheta. Ad actum enim prophetie concurrit deus mentem [illegible] ges seu eleuans ad supernaturale requiritur et mens prophete hoc modo tacta seu illuminata. Et ita quod simul sunt mouens actu et res mota propter quod dicitur dauid [illegible] quia inter nos propheta fuerit in visione apparebo ei aut per sompnium loquar ei. in quo verbo tangitur duplex modus prophetie dicte ad quos omnes alij reducuntur prout infra magis videbitur. Vnus est in vigilia qui notatur cum dicitur in visione apparebo ei. Alius est in sompno qui notatur cum dicitur aut per sompnium loquar. In utroque tamen modo concurrit deus ut agens principale et mens prophete ut agens instrumentale. Ex hoc quod dicitur in visione apparebo ei scilicet in vigilia intuitiue supernaturale ostendens. Aut per sompnium loquar occultum sibi reuelans. Et sic patet primum scilicet causa effectiua. Secundo tangitur causa materialis siue subiectiua cum dicitur magnus. Ad cuius intellectum sciendum quod propheta dicitur aliquis magnus. et propheta eius magna duplici modo. Vno modo intensiue. et hoc contingit quando clarior est cognitio ipsius prophetie. Et secundum hoc dicitur propheta magnus. Vnde in principio glose super librum istum dicitur. alij prophete per quasdam rerum ymagines ac verborum tegumenta prophetauerunt. Dauid autem solius spiritus sancti instinctu sine omni exteriori adminiculo prophetauit suam prophetiam. et hic modus est excellentior prophetie ut infra magis videbitur cum agetur de gradibus prophetie. Sed hic modus magnitudinis prophetie magis pertinet ad causam formalem que consistit in modo tractandi quam ad subiectiuam.

[A]lio modo accipitur magnitudo prophetie seu prophetie extensiue scilicet quando ad plura se extendit et hoc pertinet ad causam subiectiuam aut materialem subiectiuam aut materialem. et hoc modo prophetia in hoc libro contenta dicitur magna quia quodammodo se extendit. et hoc pertinet ad causam subiectiuam ad omnia que in sacra scriptura continentur. [illegible] cassiodorus super librum istum [illegible] christus integer ad caput et membra est subiectum in tota sacra scriptura accipiendo subiectum proprie. Et similiter secundum eum totus christus est

[illegible] huius libri [illegible] est subiectum [illegible] laudis [illegible] Et [illegible] de magnitudine huius libri [illegible] [illegible] in visione [illegible] [illegible] ad [illegible] [illegible] intelligentia [illegible] [illegible] a [illegible] ab [illegible]

[T]ertio in verbo proposito tangitur causa formalis cum dicitur surrexit. [illegible] quod duplex est forma tractatus et forma tractandi. forma tractatus est diuisio libri de qua dicetur post in libri prosecutione. Forma vero tractandi est modus agendi qui in proposito est modus laudandi ut predictum est. quamquam enim in hoc libro contineantur modus laudis diuine post. laus vero diuina oratio est seu species orationis. Oratio autem secundum damascenum est ascensus intellectus in deum qui quidem ascensus notatur cum dicitur surrexit. propter quod dicitur in psalmo 44. Exurge gloria mea exurge psalterium et cithara. gloria est notitia cum laude. [illegible] in hoc libro contenta sunt valde clara quantum se extendit [illegible] prophetam. ut tamen in parte tactum est et post plenius exequetur. Est etiam per modum diuine laudis ut dictum est et ideo huic [illegible] gloria propter quod dicit dauid. Exurge gloria mea exurge psalterium et cithara. [illegible] aliqui psalmi [illegible] [illegible] psalterium et [illegible] ut videbitur prosequendo sicut et modo aliqui [illegible] magis pertinent in modo [illegible] tangitur causa finalis cum dicitur in nobis [illegible] homo [illegible] ad quendam finem supernaturalem [illegible] nec auris audiuit et in cor hominis non ascendit que preparauit deus diligentibus se. Et quia ad finem totaliter [illegible] nullo per se dirigere non necessarium fuit aliquid diuinitus [illegible] nobis [illegible] que dirigent ad finem supernaturalem [illegible] [illegible] quecumque scripta sunt ad nostram doctrinam scripta sunt ut per patientiam et consolationem scripturarum spem habeamus que spes est expectatio futurae beatitudinis. liber autem psalmorum continet totam sacram scripturam per modum laudis. et ideo [illegible] ad consecutionem finis beatitudinis [illegible] [illegible] Et erexit cornu salutis nobis in domo dauid [illegible] [illegible] deus [illegible] salutis [illegible] scriptura sacra [illegible] nomen salutis [illegible] est scriptura huius libri psalmorum ut dictum est. [illegible] dauid [illegible] quia dauid pro maiori parte fuit actor huius libri [illegible] [illegible] huius [illegible] reuelatio [illegible] [illegible] habebit gloria in futuro quia nobis [illegible]

[illegible] euidentiam maiorem huius libri et aliorum librorum [illegible] quorum expositionem intendo [illegible] [illegible] [illegible] de tertio libro [illegible] [illegible] dauid fuit [illegible] [illegible] [illegible] primo quod [illegible] quia dicitur [illegible] [illegible] propheta [illegible] sicut moyses [illegible] fuit excellentior propheta quam dauid [illegible] [illegible] non surrexit maior iohanne baptista [illegible] [illegible] excellentior [illegible] [illegible]

Duplex prophetie modus

[illegible] modus cognoscendi [illegible]
[illegible] ppter [illegible]
[illegible] plenari [illegible]
reuelationes phie ysa. 6. [illegible] clama
ta. Et qui in nouo testo [illegible] fuit q
[illegible] petri . libro [illegible] sancto . et hy
tres uiri sunt [illegible] gradus e ppter [illegible] cognoscende la
tentia cuiusmodi sunt secreta [illegible] cognita . vn
et cogitatio symonis magi p reuelatione fuit cognita
petro actuum . 8 . vn dixit ei . In felle amaritudinis vi
deo te esse . cogitabat n. sps sancti gratiam emere / Tercius
gradus est ppter rei cognoscende distantiam . distantia b
no modo accipitur ex pte loci et hoc mo helizeus p spm p
pheticum distans p magnum spatium uidit giezi accipiente
munera a naaman ut hr . 4 . Re . 5 . Alio modo accipitur
distantia ex pte temporis . s. preteriti ul futuri . presens n. tempus
nō distat a nobis . de distantibus uero sm preteritum facta fuit
reuelatio moysi qui phauit de creatione mundi ut dicit be
atus gregorius sup ezech . De distantibus uo sm futurum fuit com
reuelationes phie ut pz in toto sacra scriptura . et isto
diffinitur a cassiodoro sic . phia e diuina inspiratio [illegible]
euentus immobili ueritate denuntians / Secundo amplius fuit re
mota a cognitione ura ppter conditionem cognoscentis . et
hoc ppter aliquem cognoscentis defectum qui suppletur per
spm sanctum phicum / et hoc mo abyas sylonites cognouit
uxorem ierobam domum suam ingredientem quamuis ceca esset
ut hr . 3 . Re . 14 . / Terciomodo amplius fuit remota a cognitione huma
ppter cognoscendi modum . sicut salomon fuit noticia animalium
et plantarum ut hr . 3 . Re . 4 . nō p exercitium studij sed p insp
pirationem sps sancti / Circa sm considerandum q ad phiam
pprie dictam requiritur cognitio intellectiua . sm q hr
Dan . 10 . intelligentia opus e in uisione . Et io si aliquis co
mouetur aliquid ad phiam ptinens . absque tamen tali intellige
ntia nō dr pha nisi forte sed ualde large et improprie q contingit
tripliciter . Vno modo in uisione sicut pharao uidit spicas gen . 41 . et
balthasar manum scribentem in pariete daniel . 5 . ille dormi
ens . iste uigilans . neuter tamen fuit pha [illegible] non
intellexit . sed ioseph et daniel qui uisiones [illegible] intellexerunt
Secundo hoc contingit in locutione sicut cayphas . Io . 11 . dixit
quasi phitando . Expedit uobis ut unus homo moriatur pro
ppło et nō tota gens pereat . Intendebat n. solum dare consi
lium de morte xpi q esset expediens quamuis esset innocens
ne occasione ipsius uenirent romani et tollerent locum et
gentem . Sz a spu sco factum e q hoc consilium sic ptulit q
mors xpi futura foret p salute spirituali totius mundi ipso
caypha hoc ignorante . et ppter hoc nō fuit pha pprie
loquendo / sicut nec asina balaam fuit aial ronale quamuis
p linguam eius fuerit platum uerbum ronale angelo illius lin
guam mouente absque tamen cognitione asine / sicut plenius
dixi sup iohannem . Terciomodo contingit hoc in opatione . s.
qn sps sanctus impellit aliquem ad aliquid agendum q habz
pspm euentum quamuis ille homo sic motus hoc ignoret / sicut in
dicum 11 . dr de iepte q irruit sps dni sup eum . s. ad pu
gnandum contra filios amon . tamen nō fuit sibi reuelata
futura uictoria et ppter hoc nō dr pheta / et talis
motus uocatur sps sancti instinctus qui e quasi phie
sm doctores . i. aliquid deficiens a rone phie / et talis similis e
motui ipsius bene fortunati qui mouetur ad aliquid bn a
gendum sine tamen rone et cognitione primaria / ut hr li . de bona
fortuna . Dicitur tamen q motus bene fortunati e a ca nali . s. ab
influentia orbis ul intelligentie motricis ut dicunt aliqui
ul ab utraque simul ut dicunt alij / motus autem iepte et con
similium e a ca supnali . s. ex motione sps diuini . Iste tamen
me instinctus magis magis appropinquat ad ronem phie
ut uidetur quam duo alij modi predicti . Igitur quia ad ronem
ue phie requiritur intelligentia ut dictum e . io sm ua
rietatem intelligentie accipiuntur gradus phie . quia iste gradus e
excellentior ubi ceteris paribus e intelligentia clarior / dum tamen
phetie limites nō transcendat ut magis uidebitur infra

Infimus gradus e qn rei uisione aliqua coniuncta [illegible]
[illegible] rationis intelligentia . Sicut [illegible] uidit olla
[illegible] et facies eius a facie aquilonis [illegible] ieremie p
[illegible] intellexit p hoc signum exercitum regis babilonis uentu
[illegible] ad obsidendum ciuitatem ihrlm / Secundus gradus e qn nō fit tal
[illegible] uisio seu appitio sz auditur uox instruens de aliquo
supnali sicut p 1 . Re . 3 . samuel audiuit uocem dni loquen
tis nec tamen uidit aliquam effigiem sibi apparentem q pz ex
hoc q credidit esse uocem hely ipsum uocantis ut hr
ibidem / et iste gradus phie est excellentior predicto / quia
uoces sunt signa magis expressiua ueritatis quam figure
predicte / Tercius gradus est qn nō solum auditur uox in
struens sz etiam cum hoc appet persona aliquid loquens . ppter
q iste gradus est excellentior predictis . Iste tamen gradus
uariatur tripliciter . quia psona sic instruens seu appens in aliqua effi
gie aliqn e homo . Sicut 2 . macha . 15 . hr q onias
iam defunctus appuit machabeo . d. ei de ieremia pha
similiter apparente . hic e qui multum orat p pplo et uni
uersa sancta ciuitate ihrlm etc . aliqn e angelus de quo nō oz
exemplum ponere quia reuelationes ueteris ac noui testamenti
ut communiter leguntur sic facte . Aliqn e effigies representans
ipsum deum . sicut ysa . 6 . dr . Vidi dnm sedentem sup solium
excelsum etc . Et sequitur ibidem . Et audiui uocem dni dicen
tis michi . quem mittam etc . Et iste tercius gradus phie e excel
lentior scdo . et sus primo . Sicut deus est excellentior angelo
et angelus homine / Considerandum autem q omnes isti gradus phie
uere predicti uariantur dupliciter / quia tales appitiones aliqn
fiunt in sopno et tunc uocantur reuelationes p sopnia . a
liqn autem in uigilia . et tunc pprie dicuntur uisiones . et iste
sus modus qui uocatur uisio e excellentior alto quia maior
industria mentis requiritur ad hoc q ipsa industria p opa
tiones sensuum exteriorum in uigilia capiat intelligibilem
ueritatem supnalem quam in sopno . In quo sensibus exterioribus
quietatis aia magis disponitur ad capiendam huiusmodi
ueritatem . E contrario autem e in cognitione accepta [illegible]
li que accipitur p uiam sensus memorie et experientie ut di
primo metha . Et io talis cognitio nō pot accipi in sopno .
Ad illum etiam modum phie qui sic fit in sopno reducitur
ille qui fit in raptu ul mentis excessu quia p tunc nō e usus
sensuum exteriorum . sicut nec in sopno / Quartus autem gra
dus phie pprie dictus e qn sine appitione alicuius figure ul
signi sensibilis capitur ueritas intelligibilis de occultis per
diuinam reuelationem / et hoc modo facte sunt reuelationes
ipsi dd . ut dr in prologo glose sup psalmum ut supra e allega
tum / et iste gradus phie e excellentior predictis . Sicut
etiam ille diceretur melioris ingenij et clarioris qui caperet
ueritatem conclusionum geometricalium sine descriptione figurarum sen
sibilium quam ille qui cape nō posset absque tali descriptione .
Sic in cognitione phitica illa mens uidetur excellentius
et diuinius illustrata que ueritatem intellectualem capit absque sensi
bilibus signis cuiusmodi sunt figure et uoces supradicte quam illa que
capit sub talibus signis sensibilibus . Et sic patet sm primum le
uarietas graduum phie / Circa tercium sciendum q sps
sanctus aliqn tangit mentem phe de presenti tamen et nō de fu
turo nec de preterito . Sicut act . 10 . de nuncijs cornelij dixit
sps sanctus petro . Ecce uiri tres querunt te . Et sic facta
e ei reuelatio de presenti nō de futuro . tamen de preterita uisione
cornelij quia uidit angelum sibi dicentem mitte uiros in ioppen
et accersi symonem etc . quam uisionem petrus postea cogno
uit p reuelationem cornelij . Sicut ibidem hr . Similiter nec
de descensu sps sci futuro sup cornelium et eius amicos
uerbum petri audituros / ppterea q petrus hoc uidens fuit
admiratus q nō fuisset si hoc precognouisset . Aliqn uo
sps tangit mentem phe tamen de preterito . sicut moysi facta
fuit reuelatio creationis mundi . cum dixit . In principio creauit etc .
Aliqn uo tangit tamen de futuro . sic gen . 27 . ysaac benedicens fi
lio suo iacob cognouit ea que circa eum erant futura
/ tamen ipsum presentem nō cognouit / quia credebat ipsum esse esau .
/ nec cognouit consilium rebecce preteritum quod dederat iacob p peti
tione

tone b'ndictois p'ne. Aliqn aut tangit de p'nti et fu-
turo simul. Sicut gen. xs. iacob qui p senectute ocul[os]
no poterat [...] [ma]nassem et effraym p'ntes p spm pphe-
ticu cognouit, propter q cancellatis manib9 sup me[...]
fuit. et q eet futur utriq fri p'dixit. Aliqn uero
tangit de p'nti p'tito et futuro. sicut luc. p° di q hel-
sabeth ad salutatoz marie repleta e spu sco et excla-
mauit uoce magna. d. b'ndicta tu inter mulieres et b'n-
dict9 fruct9 uetris tui. Ex quo p3 q cognouit p spm e-
am h're in utero p'ntialiter dei filiu3. Sequit ibide.
et beata q credidisti. s. angelo nu'ciati tibi conceptoz
xpi. Ex quo p3 q fuit illustrata de mo conceptonis
pterito. Silit fuit facta de futuro. Vnde subdi pfi-
cientur in te ea que dicta sut tibi a dno. Spus eni
sanct9 opatur i metib9 hominu3 put uult. Et ideo
no solu3 modis p'dictis. s3 etia aliis pot eas [...] tu
me ille tacto qui e de p'nti p'tito et fu° e pfectior q
ille qui e de duobo tm. et ille qui e de duob9 q de v-
no solo. et inter illos qui sut de vno solo ille q e de fu-
turis contingentib9 uidetur pfectior qr fut^a sut mag re-
mota q'tu ad cognitoz nram q p'ntia ul p'tita que
p't ma nrali cognosci. lz no modo illo quo p spm p-
pheticu cognoscunt. Huius p'dict descendendo e ad e'm
p'n'le quod e de copatone. dd. ad alios pphas. Circa
q sciend q dd pot copari ad pphas noui testi. cui9 m°i
fuit apostoli. et sic dauid no fuit excellentior pphau3
quia apostoli fuerunt de secretis diuinis mag illuiati et
i maiori plenitudie receperut gram spus sancti ut h'et
2. ad cor. 3. Si aut copetur ad pphas ueteris testi sic
adhuc no fuit excellencior pphau ut dicit sactus
thomas de aquino s'a s'e. s3 moyses fuit eo excelle-
tior, cui9 rone pncipale assignat eo q fuit ei cocessu
sum uidere diuia essencia i p'nti uita existeti s'm q
dicit aug9 ad paulinu de uide do dm; dictu e aute3
sup q grad9 pphie excellentior e ubi e cognitio cla-
rior. et sic dicit q moyses fuit excellentior simplr.
tame dd s'm quid fuit excellentior qr plura xpi mi-
steria mag9 expressit. Ad hoc etia inducut rone s'a3
ex pte denutiationis pphe. quia moyses pphia3 sua
denutiauit toti pplo iudeoz no sic aut dd. n' alij p-
phete. Tertia adhuc rone inducit ex pte co'firmatois
pphete nutiate, et p mira'la. maiora uero signa fec'
moyses in mari rubro i egypto. et in deserto q dauid
et alij pphe. S3 q'q' sit de q'ne rones tn iducte no
uidentur ualere ad ppo'm. qr claritas cognitois actu
pphandi excludens no pot co'stituere excelletiorem
gradu pphie, qr ide cotinet et excludet ut uidetur.
visio autem diue eentie excludit actu pphandi sicut
et actu fidei, quia uterq actq e nicio enigmatic. et
ideo visio diue eentie no pot constituere excelleti-
ore gradu pphe, licet faciat clariore cognitoz seu
aliquid clari9 cognosceti. propter hoc supi9 dixi q cla-
ritas cognitionis maior constituit excelletiore gra-
du pphie. dum tn talis claritas limites cog'tois pphe-
tice no transcendat. q. s. p'dicta ro ualet. seqt q mo-
yses fuit excellentior oib9 apostolis pter paulu3
quib9 no fuit concessu uide diua p'ntia i uita p'nti
q tn ipe negat ibide. d. q apo'li fuerut excelletiores
moyse, g° ex tali visione no pt dici ut uidet q mo-
yses fuit excellentior pphia ipo. dd. Silit ro s'a no
uidetur ualere qr denutiato pphie e aliquid seqns
cognitoz pphiam. et ideo no videt uariare gradu3
pphie ex hoc q plurib9 ul paucioribus denunciat. Si-
militer tertia non valet eade rone. qr confirmato p
signa sequit pphiam. Vnde et iohannes b'a nullu si-
gnu fecit ut di. Jo. x. et tn a dicto doctore credit ma-
ior ppha ipo moyse. Silit n' ex gradib9 pphie sup
positis pt dici moyses excellentior dauid qr excelle-
tior grad9 e cu pe [...] sup nale absq quib9 cuq

figuris et [...]
p [...] psalmi [...] illud qd h[...]
2. Re. 23. Sicut lux aurore oriente sole mane absq
nubibus rutilat q[...] uidetur dici de dauid. [...]
ymaginarie et figura sibilla quiq sut q[...]
queda [...]
corporalis [...] et fortioris uisione qui
claritate solis [...] sine nube [...] q ille q no p[...]
absq corpora[...] fuit. Et io. dd. qui absq figuris [...]
compreheb[...] diuie lucis fuit excellentissi[mus] gra-
du pphice cognitois. et licet moyses eade3 fuit
s'm q d' [...] xii. de ipo balaa et no [...] deu3
uidet [...] figuras et [...] ut ibide sut ex
posita. tn no habuit tociens nec ita clarius [...]
[...] sicut dauid. Item s'm q dicit doctor p[...]
dauid expssit plenius misteria xpi q moyses. lex aut
uetus et pphe ordinabant ad xpm sicut ad fine. Vnde
dicit apostolus gal. iii. lex pedagogus nr fuit in xpo. et
act. x. di de xpo. huic omes pphe testimoniu phibent.
Et Rabi moyses dicit in libro dir[...] plexuu3.
Omnis pphe no sut locuti n' ad dies messie. Et io cu
finis sit nobilior his que sut ad fine pphia dauid uide-
tur sortiri quada excellentia ex hoc q xpi misteria
sic expssit. Et ideo pbabiliter uidetur posse dici excel-
lencior pphia ipo moyse q uis moyses excellentior fuit
in aliis predictis que pphiam transcendut ul ea sequunt.
Beat9 etia greg9 expsse dicit q dauid clariore cognitoz
q moyses habuit omelia. 2. sup fine ezechielis. Ad pmu
dicend q illud e uerbu iosue scribent de moyse et q[...]
iosue no surrexit maior ppha moyse tn no e o illud dic-
tum q maior p'ea surrexerit. et oportet hoc dice saltem
de pphetis ueteris testamenti ut p'dictu. Ad 2m d'm q io-
hannes b'a pertinet ad nouu testamentu ut dicit saluator
mt. xi. lex et pphe usq ad iohanne s. exclusiue. Vnde
et ppha iohanis in nouo scribi testo. Et io excellen-
tior di pphetis ueteris testi. Ad maiore igr euidentia
dicendo[rum] [...]d q beat9 jero' ter transtulit psalteriu3
p'mo s'm [...] interpretes quod di psalteriu romanu eo
q eccia bti petri illo utit'. Sedo fecit alia translatione
no multu3 distante a p'ma et tame mag appinqte he-
breo et uocat psalteriu gallicanu. co q damasus
ppa ad rogatu jeronimi illud fecit cantari i eccliis gal-
licanis. propter hoc di in regula frm minoz. Clerici faciat
diuinu officiu s'm ordine Rome ecclie excepto psal-
terio qr hr[...] psalterio gallicano. Tertio ad p[...]-
ces sophronij qui frequenter disputabat cu iudeis q solu re-
ciperent illud quod e in hebreo fecit translatoz [...] accep-
tam ab hebreis. propter q di psalteriu jeronimi iuxta he-
braicam ueritatem. Media aut translato uidet comunior
est inter latinos. et io i expositione hui9 libri utendo ea
pseq. et ubi notabil discrepat ab hebreo ul translatoe jero
iuxta hebraicu tangam illud iuxta gram a dno deo.
In dauid. Item notand s'm q dicit jero' in plogo super
libro psalmoz. Aliqui sunt psalmi sine titulo. Alij aute
sunt intitulati. et hoc idem pt in hebreo. Qui uo aut sut
intitulati et qualiter et qui no videbit in psecutoe
libri. de titulis aute illis comunis e opio latinoz q appo'ti
fuerunt ab hesdra psalmos in hoc uolumine colligente
et congregante ut supra dictu e. tame apud hebreos sut
autentici sicut et psalmi. sicut et pm9 psalmus ab hesdra
p modu plogi copositus sine appositus inter psalmos con-
putatur ut infra dicet. Sed q hoc uidet illud qd dicit
jero' in epla ad paulinu in descriptione ueteris testi. Cu
citum dauid orbeat que e in psalmo comparet inter ceteras
virtutes hoc etia intulit. In lege dni fuit voluntas ei[us]
et in lege ei9 meditabit die ac nocte. hoc aut assup-
tu est de psalmo primo, ergo dauid fecit eu3 et non
esdras. Dicend q hoc no dauid aliqn accipit p libro
psalmoz sicut dicit i plogo galeato. qui [...]

uocet̃ sedes. stetit in via tñ, qm̃ in peccato sedit cu ista sapia
ostinate redire no potuit. nisi perd. liber q nec habuit in
gstio ipiorũ nec in via peccatorũ stetit. nec i cathedra pestile
ne sedit. si i lege dñi fuit voluntas ei. ho hĩ aug.

libris regum qui inter agiographa pm⁹ liber e. sed vt
ro dauid et sic q̄nter et hoc nõ accepit Jero⁹ ĩ glo⁹
riu dicit. tñ eũ dauid signo p̄ceffit ro̅pe̅t ⁊c. l. liber p
salmorum veteris ac noui testamenti. et est filius illo⁹
quedã cuz dr. dauid ro̅pe̅t. Sicut enim dr̃ euãgeliũ
hoc dicit. i. liber euãgeliorũ. Et ideo nõ valet argume
tum quia dauid nõ est hic nomẽ actoris libri psalmorũ
quorũ fuerunt multi factores ut statim dicetur

Expositio prologus

Beatus vir

Quãuis beat⁹ aug⁹ dicat ipm dauid · 17. de ciui. c. 14.
fuisse actore oĩuz psalmorũ. tñ Jero⁹
qui diligenti⁹ studuit circa textuz
sacre scripture ꝓpter q est magr̃ sibi as
sentiendũ dicit cõtrariũ. In plogo eni sup psalteriũ noiat
dece actores psalmorũ. s. dauid. moysẽ. salomone. tres filii
os chore. asaph. ethan. et eman. et ydithum. preter
etiam illos dicit q plures psalmi facti sũt ab aliis sãc
tis ꝓphis quorũ noia ignorant̃. vnde et aliq psalmi sũt
sine titulo et aliqui hñtes titulũ in quo nõ exp̃mit̃ no
men actorũ ut videbit infra ꝓsequẽdo. Silr̃ Ra. sa. sup
p̃m̃ libri psalmorũ noĩat dece actores eorũ. s. melchisedech
abrahã. moysẽ. dauid. salomone. asaph. tres filios chore et
ydithũ. et sic in aliq⁹ differt a ieronimo quia ponit abra
hã et melchisedech inter actores psalmorũ et omittit e
man et ethan. Et tñ videatur veri⁹ videbit̃ in locis su
is ꝓsequẽdo. Videretur igr̃ forsitã alicui q sc̃m actores p
salmorũ liber iste posset diuidi. Sz hoc nõ pot̃ cõuenient
fieri quia psalmi vni⁹ actoris nõ ponũt̃ segregati ad
vnaz ptẽz. quia inter psalmos. dd. interponũt̃ plures de
psalmis aliorũ. et int̃ psalmos aliorũ a. dd. ponũt̃ aliqui
psalmi ipi⁹ dd. ut videbitur ibidẽ post psalmũ. 71. in
cui⁹ fine ponitur in hebreo expliciũt psalmi. dd. filii y
say. postea tñ ponũt̃ plures psalmi ab ipo. dd. intitulati
tãq̃ ab actore. Rõ aũt huĩ⁹ est quia sc̃m q dicit Jeroni⁹
in plogo sup psalmũ. psalmi a diuẽs actorib⁹ cõpositi p⁹
eã p̃ longũ tẽp⁹ fuerũt in uno lĩo collecti. Et sicut inue
niebant̃ sic scribebant̃. ꝓpter q aliq psalmi p⁹ facti p⁹
teri⁹ sũt descripti quia tardi⁹ fuerũt inuẽti. Et eodẽ modo
de actorib⁹. quia oĩs psalmi vni⁹ actoris nõ fuerũt simul inuẽ
ti. nec immediate vni⁹ psalmi. sz i medio fuerũt inuẽti aliqui
psalmi aliorũ doctorũ. ꝓpter q liber iste nõ pot̃ diuidi
sc̃m ordinez actorũ. nec etiã tẽporũ ut pz ex p̃dictis. nec e
tiam materiaz. quia in diuersis psalmis et diuersorũ actorũ
qui distant tẽporis eadẽ mã freq̃nter tangit̃ et ecõ⁹. Aliqn
in eodẽ psalmo de diuersis materiis agit̃. ꝓpter q non
video bñ qualiter artificiose possit diuidi liber iste nisi in
quodã generali. quia p̃mo ponitur p̃missio et sc̃o executio. et t̃
tio principaliter intenta cõclo. Sc̃a pars incipit i p̃n⁹ 2⁹ psal
mi. tertia in p̃n⁹ centesimi q̃dra⁹ quin. lauda aĩa mea dñm.
huĩ⁹ eni libri intẽtio ẽ diuina laudatio. Circa p̃mũ sciẽd
q hic psalm⁹ est sine titulo in hebreo. et hoc idẽ dicit Je
ronim⁹ in plogo sup psalmũ. ꝓpter q si i aliquib⁹ libris
inueniatur scriptũ. psalm⁹ dauid. nõ videt̃ ẽẽ ueritas. sz
mag⁹ videtur appositũ ab aliquo expositore. sz quã de
cã nescio. sz p sua voluntate appositũ ẽ. Et tñ mag⁹ vi
detur iste psalm⁹ esse cõpo⁹ ab illo qui psalmos colle
git et in hoc libro redegit qui sc̃m cõmunẽ opinionẽ ce
magis uerisilr̃ creditur fuisse hesdras. ut sup̃ dictũ est.
et sic collector hũc psalmũ ꝓposuit p modũ cui⁹ dã plogi
qui tñ uere dr̃ psalm⁹ aliis cõpaginatis sc̃m q hetur
act. 13. ubi dr̃. Sicut scriptũ ẽ psalmo 2⁹ filius meus es tu
ego hodie genui te. q hic psalmo scripti. qui nõ posset

intere dici psalm⁹ sc̃us nisi iste ẽẽt p̃mus et nõ inter p
salmos cõputatur quia hesdras sp̃m ꝓphetiz hũit. et ei⁹
liber inter scripturas canonicas ponit̃. ꝓpter hoc psalmo
q p modũ ꝓfationis ponit̃. hesdras inducit ad studiũ sac̃
scripture q i hoc libro cõtinet̃ p modũ laudis diuine.
Et hoc facit dupl'r. p̃mo excludẽdo a fidelib⁹ doctriñ
puersaz. sc̃o cõcludendo in eis doctriñ catholicã q sanã i.
sz in lege. Circa p̃mũ sciend̃ q in doctrina p̃uẽsa hic est
p̃cessus. quia p̃mo ad eã audiendã aliquis ab infidelib⁹
inducitur. et hoc excludit. d. beatus vir q nõ abiit i
cõsilio ipiorũ. i. infideliũ. Sicut n. pietas ꝓpe respicit
cultũ legis diuine. ita impietas p oppo⁹ studiũ doctrine
puerse. Ille aũt qui se elongat ab ea dr̃ btũs btitudĩe
celesti, non in re sz in spẽ. Silr̃ dicit phs p̃mo ethicorũ
q pueros btificam⁹ q̃uis nõ sint adhuc capaces felicit̃
pot̃. sz ad hoc sũt dispositi p cõditionẽ idoneã. Sc̃o
in doctriña puersa aliquis p frequẽtẽ auditũ hituat̃
et hoc excludit cuz dr̃. et in via peccatorũ nõ stetit. p sta
tionẽ que imobilitatez importat hitus doctrine puerse
sigñr. quia hitus est de difficili mobil'. tertio hituat⁹
in doctrina p̃uẽsa doctor aliorũ afficit̃ ad sui et aliorũ
dañũ inficiũ. et hoc excludit cuz dr̃. et in cathedra pe
stilentie nõ sedit. in hebreo ht̃. et in cathedra deri
sorũ non sedit. puerse n. doctrine doctores sc̃m ueritatẽ
sũt derisores quia errores docent sub spẽ ueritat̃. Sz in
lege. hic q̃nter cõcludit q i fidelib⁹ debet ẽẽ exercitiũ
sacre scripture. Et p̃mo ondit huiusmõi exercitiũ. et sc̃o ex
ercitiij p̃miuz ibi. et foliuz ei⁹ nõ defluet. Circa p̃m
sciendũ q sicut in ꝓgressu puerse doctrine triplex ẽ
grad⁹ ut preditum est. Sic in ꝓgressu sane doctrine.
p̃m⁹ est intenta auditio et deuota q notat̃ cũ dr̃. sz
in lege dñi voluntas ei⁹. Sc̃ds ẽ hituatio firma ideo
subditur. et in lege ei⁹ meditabit̃ die ac nocte. p fre
quẽtẽ eniz meditationẽ hitus sĩc gene̅t̃ et firmat̃. terti⁹
est aliorũ instructio ꝓfunda ex hitu p̃cedẽs, et hoc no
tatur cũ subdr̃. Et erit tãq̃ lignũ quod plantatũ est
sec⁹ decursus aquaz q fructũ suũ dabit i tpre suo.
discipul⁹ n. audiens de nocte i. intente accipit fruc
tũ sacre scripture a doctore. sz qñ hituat⁹ incipit docere
tunc dat huiusmõi fructũ aliis tpre sue doctrine. Cõ
patur aũt merito talis doctor ligno sec⁹ decursũ aquaz
plantato, quia fidelib⁹ doctorib⁹ eccĩe affluit fluenta
diuine grẽ et tandẽ glĩe sc̃m q dr̃ ecc. 24. qui elucidat
me uitã eternã hẽbũt. Sacri n. doctores sũt sac̃ scrip
ture que vera sapia ẽ elucidatores. Et foliũ. hic co
sequenter ponitur p̃dicti exercitii p̃miũ. et p̃mo ondit̃
qualiter fidelib⁹ cõcedit̃. Sc̃do q̃liter puersis doctorib⁹
denegat̃ ibi. nõ sic impij. Circa p̃mũ dr̃. Et foliũ ei⁹
nõ defluet. Fluxus n. foliorũ ẽ signũ mortificationis
arborũ. sz uiror et p̃manentia ipoz ẽ signũ eiusdẽs uite
eorũ. Vita aũt spũal' in p̃nti hẽt p grãz usqz ad finẽz
cõtinuatã. Et q̃ntuz ad hoc dr̃. et foliũ ei⁹ nõ defluet.
i. doctor fidelis a grã et caritate nõ decidet quia i p̃miũ
sui laboris cõcedit̃ ei i p̃nti cõtinuatio grẽ et adeptio glĩe
in futuro. ideo subdr̃. Et oĩa q̃cũqz faciet sp ꝓspabũ
tur. quia p opa sua ad beatitudinẽz sempiternã deducet̃
Ro. 8. diligẽtib⁹ deũ. oĩa cooperant̃ in bonũ ⁊c. Nõ
sic impij. hic q̃nter dictũ p̃miuz a p̃uersis doctorib⁹ ex
cluditur. 2⁹ rõ huĩ⁹ redditur ibi. qm̃ nouit. Circa p̃m
dr̃. nõ sic impij quia p̃uersis doctorib⁹ p̃mo denegat̃ uita
grẽ. et sc̃o uita glorie. ideo replicat̃. nõ sic. sz tãq̃ pul
uis que ꝓijcit uẽtus a facie terre. Cõpatur aũt p̃uersus
doctor pului p uentũ deiecto. quia doctor p̃uersus ad fingẽd
errores et pniciosas uanitates p uentũ supbie et inanis glĩe
impellit, et sic p̃mo deicit̃ in foueã culpe et p⁹ea i foueã
gehẽne. ꝓpter q subdr̃. Ideo nõ resurgũt impij i iudicio
licet n. in iudicio extremo oĩs generaliter resurgent. tñ
doctores p̃uersi et eorũ sequaces nõ resurgẽt ad suã exaltat⁹
sz ad maiorẽ sui depssionẽ. quia tũc deicient̃ i foueã

gehẽne

gehēne in aīa siml' et corpore. et qr nō solū dapnabūt' p uerb doctores. s; etiā doctine ipo2 mutipliciū
p mala opa ecia subdr. neq; pctores i cosilio iustor;. Sic n. debet ce in cōcilio. qr in hebreo et trans
latōne ieronimi accepta ime'c ab hebrayca uitate h;
in cōgregatōne iustor;. ista aūt cōgregatō ē in celesti. sm q dr ps. 47. pncipes pplor cōgregati sūt cū
deo abrahā. Qm nouit. hic cōnter rō pdictor redditur. s; quia gra et glia pnsis doctorb' denegatur
et bonis conceditur cū dr. qm nouit dn's uiā iustor;.
i. pcessum cor/ p uiā pntis uite nouit notitia approbatōnis/ uiā qz puersar nouit. notitia rephatōnis. io
subditur. et iter ipior pibit. quia iter cor p uiā presentis uite in morte terminatur ad dāpnatōn aie/ et in
futuro iudio ad dāpnatōne aīe simil' et corpis terminatur/ et sic ōimo pibūt pūsi absq; alia spe redeūdi

Quare fremuerunt

Hic cōnter incipit expositō hui' libri seu
narratō. Et pt diuidi in duas ptes. qr
primo agr de xpi regno. 2o de ei' sacerdotio. Est n.
x' rex et sacerdos. ut declarat apo' ad hebre. 7mo. 2a
incipit psalmo. 109. vnde i pmo dr. tu es sacerdos
in eternū 7c. Ista tn diuisio nō est pfctissa. qr i pmo
pte etiā agitur de xpi sacerdotio. et in 2a de ei' regno
non cū in hoc appet in artificial' diuisio ppt' supradicta tn. pma pars pt diuidi adhuc i septē ptes s;
ei' septē distīctōnes. 2a incipit i pu' 2i nocturni.
3a in pu' tercij et sic de alijs. Circa pmā ptē nō video aliam diuisionē rōnabilē. n q quilibet ps p se
exponat' et maxie quia intendo cū' potero insistere sēsui lrāle;. Sciendū igr q iste psalm' in hebreo
et in translatōe Ieronimi que ē iuxta hebrayca uitatē ōimo sine titulo. ideo si in aliquib' libris iueniat'
titulo aliquis ut ps dauid uel aliquid tale huiusmod
nō ē de textu. s; ē appositū ab aliq' expositore sicudet
i multis psalmis/ ppter q de titul' psalmor put cōiter
scribuntur i biblijs pnz ē curand'. s; solū put scribunt'
in hebreo et in tnslatōne ieronimi iux' hebraycā. Igr
qr iste ps nō ht titulū ex titulo nō appet quis fuit
actor hui' psalmi; Dicūt aūt hebrei moderni q dd
fecit hunc psalmū laudando deū de uictoria hita de
philisteis qui ascenderūt ad pugnād 5 eū qn audierūt eū fuisse inunctū publice sup totū isrl'. ut ht. 2o
R. 5. licet n. pmo fuisset uncto in domo pris sui p samuelē. ut ht. 1. R. 16. hoc tn secreto. p'ea sup tribum
iuda so' ut ht. 2. R. 2. tn p'ea fuit uncto publice sup
totū pplm isrl' quo audito a philisteis ascenderūt ut
destrueret regnū ei'. Et sm istū intellectū exponunt
hebrei moderni ps' istū dicētes. Quare fremuerunt
gentes. i. philistei/ qr oms qui nō erant de gente iudeor uocabat' gentes siue gentiles. ut ht i nouo et
ueteri testa'to. ppli. s. dnī sar ciuitatū in terra philistim existēciū. meditati sūt inania. Intēdebant n.
destruere regnū dauid, s; frustrati sūt ab intētōe sua.
astiterūt reges terre. i. qnq; philistinor satrape. et
principes. qui sb eis rege baut pplm terre. conuenerūt in unū aduūs dominū 7c. qr uenerūt 5 dauid
qui erat inuncto i regē ex ordinatōe diuina/ et sic dicebatur x' dnī inuncto. i. unct' ex ordinatōe ei'. et sic
uenerūt 5 dnm. s. ad destrued' ei' ordinatōe. dirumpamus uincla eor. sm hūc itellcm uba sūt philistinor
se ipos exortantiū ad bellandū 5 dd. ne regnū ei'
inualesceret et sic subiceret philisteos qb' ps' filij israel erant sbiecti. et hoc modo loqbat'. 1. R. 4. Confortamini et estote uiri philistiim et ne suiatis eis
sicut illi suierūt uobis. confortamini et bellate. et
sic loqbant' in pposito ne essent alligati iugo suitutis

sub potestate dauid. dicentes: Proiciamus 7c. qui habitat in celis. ubi est ipse dauid ostendēs q uictoria quam
hūt sūt philistim ab intentōne sua qr ei' uictoria fuit dedicata ut ht. 2. R. 5. et sic liberauit ab eo deus. Tunc loquetur
ad eos in ira sua. i. uindicta que fuit locutio dei ppheta
unde subdr. Ego aūt constitutus sum rex ab eo 7c. In hebreo ht. ego spūs sancto costitui regē meū. et i translatōne Jeronimi iuxta hebraycā uitatē. ego aūt ordinaui
sum regē meū. Et sm hoc ē uba dni loquētis de dauid
inuncto in regē de ordinatōe dnī. q. d. domini' philisteis.
frustra intimini 5 regē dd. quē instituī qr nō potestis
resistere mee ordinatōi. super syon montē sctm ei'. qr ibi
erat metropolis in regno isrl' et in m... capitalium illi' ciuitatis et domus regis ubi ... tium diuinor cultum deputatum. pdicans preceptum eius
ht. narrabo ad statutū ul' preceptū. et ... similiter est in tnslatōne Iero. iuxta hebraycā ... R. sa. ut scribit in pio dd. dicens dominus ... nacōe aliis illud quod sequit' dominus dixit ad me re
uelatōne; filius me' es tu. ego hodie genui te. q exponit R. ioseph sic. i. magnificaui te cōstituens te principē sup pplm isrl' qui dr pmo genit' filius
me' et p cōns tu spalli modo es fili' me'. postula a me
qn debebis contra gentes pugnare et dabo tibi uictoriā
ideo subdr. et dabo tibi gentes 7c. reges eos in uirga ferrea. i. subicies in gladio. et tanq; uas figuli cōfringes eos.
dicit R. sa. q hoc spaliter fuit qn dauid sup filios amon
triūfauit spata corpeta diuisit qr culteris et tnsduxit
eos in typo later ut ht. 2. R. 12. lateres aūt sūt de luto
sicut et uasa figuli. Et nūc reges intelligite. h' cōuertit dd. ad ortand' reges et iudices potentes terre ut attendātur se habere deū regē et iudicē sup se cui debent suire in reuerentia et terrore ne deuient a uia ueritatis et iustitie ut pz satis sm istū intellectū. Licet at
itellectus pdicto in multis cōsonet lrā. tn nō uidetur
mi ad pns tenēda; pmo quia litera i plurib' discordat
ut uidebitur; Scdo quia aps' ad hebreos p'. p illud qd'
dr in hoc psalmo pbat xpm ee maiorē angelis. d. ad
quē n. angelor dixit fili' me' es tu. ego hodie genui te. pbatō aūtē nō ualet ex sēsu mistico s; tm ex
literali. sm q dicit aug'. ctra uincēciū donatistā;
et io sm aplm qui sciuit uet' testamentū p eruditōm
gamalielis et pfectu' p illuiatōne sps sancti ordīe,
q iste psalm' intelligit' ad lrām de xpo. Itē et apostoli post receptōz spūs sancti hūc psalmū allegauerūt de xpo dictū ut patebit infra; Item R. sa. in pn' glo'
hui' psalmi dicit sic. magistri mei exposuerūt hūc psalmū de rege messia p quē xps intelligit' in lege et
pphetis pmissa. vnde subdit. Et ad intellectū sanū. i.
literalē et ppter rōnē ad hereticos exponit' de dauid, Et
hoc dicto R. sa. ca hem'. pmū ē q doctores hebreor antiqui intellexerūt hūc psalmū de xpo ad lrāz. Scdm est
q ppter respōsionē ad hereticos R. sa. et alij posteriores doctores exposuerūt hūc psalmū de dauid. Vocat aūt heu
cos cōuersos de iudaismo ad fidē catholicā qui 5 alios p
manētes in pfidia iudaica arguebāt de hoc psalmo sed
pot aūt argumētū fieri uia ex sēsu lrāli. ut supra dictū est. et sic pz sm hoies literatos de iudaismo cōuersos q
psalm' iste intelligi de xpo ad lrām. Sic igr duo pdicta
i pplo R. sa. in glosa uera sunt. Sed terciū quod ibi includitur uidetur ōimo cōfictū. s. q psalm' iste ad lrām
exponend' sit de dauid. tū qr cōfitetur q antiqui doctores
hebreor hunc psalteriū exposuerūt de xpo/ qui nunc
sequebant' lrām siue sēsū lrālē; Itē qr confitet q expositō hui' psalmi de dauid est ppter rōnē ad cōuersos
ex quo uidetur conficta ad euadendū apperit' ipsorū
argumēta; Ego igitur uolens sequi doctrinā apostolor
et dicta doctor hebraicor antiquor expono hunc psalmū de xpo ad lrām. pbando ex textu expositōnē in...

delectatos
completū

lrā.

la predicta et modernorum hebreorum. Conuenimus autem ipsi
in hoc quod iste psalmus sit factus a david quamuis hoc non
appareat ex titulo cum nullum habeat ut predictum est nec
ex processu psalmi qui de xpo intelligendus est. Cum hoc ap
paret manifeste ex alia scriptura canonica quia act. 4.
legitur apostoli repleti spiritu sancto dixerunt domine tu qui fecisti
celum et terram mare et omnia que in eis sunt qui spiritu sancto
per os patris nostri dixisti. Quare fremuerunt gen
tes. Ex quo patet quod iste psalmus a david descriptus est in quo de
scribitur regnum xpi. Et diuiditur iste psalmus in tres partes
quia primo describitur regni xpi institutio. Secundo institu
ti dilatatio ibi postula a me. 3o dilatati renouatio ibi et
nunc reges intelligite etc. Circa primum primo ponitur re
motio impedimenti. Secundo stabilitio regni ibi ego autem
constitutus. Circa primum sciendum quod regnum xpi impedire uo
luerunt persequentes xpm in persona propria et in membris suis. In per
sona propria fuerunt principes iudeorum herodes et pontius pilatus qui
facti sunt amici in passione xpi. luce 23. Istorum autem aliqui
fuerunt gentiles scilicet pontius pilatus et sui milites xpm
crucifigentes. Iudei autem fuerunt herodes et principes sa
cerdotum ipsum accusantes et mortem eius nequiter procuran
tes et hoc modo exponitur littera ista act. e. 8. Ieronimus illud
uerbum psallatur. quare fremuerunt gentes et populi medita
ti sunt inania astiterunt reges terre et principes conuenerunt in
unum aduersus dominum et aduersus xpm eius. Subditur immediate pro
expositione. Conuenerunt enim uere in ciuitate ista aduersus sanctum puer
um tuum ihesum quem unxisti herodes et pontius pilatus cum gen
tibus et populis israel etc. Primo igitur in hoc psalmo ponitur
persecutio xpi a gentilibus in generali cum dicitur. Quare fre
muerunt gentes id est gentiles et est uerbum ipsius david admirantis ma
litiam persecutorum xpi quam preuidebat in spiritu. Secundo a iudeis in
generali cum dicitur et populi scilicet israel meditati sunt inania co
gitantes per mortem xpi destruere regnum eius cum tamen per hoc
fuerit exaltatum et declaratum. Unde post resurrectionem su
am dixit. math. ult. data est mihi omnis potestas in celo et in terra
Tertio describitur persecutio xpi a iudeis et gentilibus magis
in speciali cum dicitur. astiterunt reges terre id est herodes qui uoca
tur rex galilee math. 6. et math. 14. et pontius pilatus qui tene
bat pro tunc in iudea locum imperatoris. Unde et centurio sub eo
constitutus uocatur regulus. Io. 4. et principes iudeorum uel
sacerdotum. conuenerunt in unum. ad accusandum de morte xpi
ut expresse dicunt quatuor euangeliste. Ideo subditur. aduersus
dominum et aduersus xpm eius. Ex hoc autem quod dicitur hic aduer
sus xpm eius absolute appetet quod non intelligitur de david
sed de xpo in lege et prophetis promisso quia ubicumque in ue
teri testamento fit sermo de xpo domini intelligitur de xpo in lege
et prophetis promisso qui antonomastice dicitur xpus nisi per litteram prece
dentem uel subsequentem manifeste appareat quod sermo fit de alio
qui dicitur xpus denominatiue sicut 2 reg. 1. dixit david de sau
le. Quomodo ausus fuisti mittere manum tuam in xpm
domini. dixerat enim ille adolescens se saulem interfe
cisse. Similiter ysa. 45. hec dixit dominus xpo meo cyro ap
prehendi dexteram etc. Sed in hoc loco non appetet quod david
dicatur hic xps domini nec ex titulo psalmi quia non
habet nec ex processu psalmi ut iam dictum est et amplius
uidebitur. Et ideo de xpo ad litteram intelligitur. Dirum
pamus uincula eorum etc. uerbum est ipsius david preuidentis
in spiritu sancto quod colligationes persecutorum contra xpm erant
destruende et puniende. quia et pontius pilatus in uindictam
mortis xpi fuit per imperatorem romanum in exilium mis
sus. Et similiter herodes de regno deiectus et in eternum
exilium relegatus. et principes iudeorum et totus populus per
titum et vespasianum occisus et captiuatus secundum quod ex
presse narrat iosephus et scolastica hystoria. Ideo subditur.
qui habitat in celis irridebit eos etc. quia machina
ti fuerunt in morte xpi ne perderent locum et gentem ut
habetur Io. 11. et ut impedirent regnum xpi. et contigit eis
contrarium quia per hoc perdiderunt locum et gentem et regnum
exaltatum et dilatatum. Unde et adhuc subditur. tunc
loquetur ad eos in ira sua. et tamen ira et furor in deo
non habent locum proprie sed significant acerbitatem vin
dicte quam fecit deus ad modum irati uel furentis se ha
bentis. Ego autem. descripta remotione impedimenti
regni xpi. hic consequenter ponitur stabilitio eius dicens regnum
eius dicit. Ego autem constitutus sum rex. et secundum translationem
que uocatur psalterium gallicanum est uerbum xpi hominis
quem deus pater constituit regem super omnem creaturam secundum
quod dicitur ad hebre. primo quem constituit heredem etc. super syon
montem sanctum eius. signum autem euidens glorificationis xpi et
stabilitionis in regno celesti fuit missio spiritus sancti
in signo uisibili secundum quod dicitur Io. 7. nondum erat spiritus datus
quia nondum erat ihesus glorificatus. hec autem missio in signo
uisibili facta fuit ad litteram in monte syon super centum xx
credentium nomine secundum quod dicit Ieronimus in epistola ad paulinum
et similiter act. 1. et 2o. predicans preceptum eius. In monte
enim syon fuit templum in quo xpus plurimum personaliter pre
dicauit ut testantur euangeliste. et ibi predicauit precep
ta mandata dei. Et illo enim loco exierunt apostoli ad pre
dicandum per orbem dei sicut predictum fuerat ysa. 2. de syon
exibit lex et uerbum domini de ierusalem. secundum autem translationem
Ieronimi iuxta hebraycam ueritatem que sic habet. narrabo dei
preceptum. et est primum sequitur et sequitur in eodem uersu. Ego
autem ordinatus sum id est factus uel statutus regem meum. uerbum est
xpi ostendentis ex uoluntate seu precepto dei patris quod
deus pater instituit eum regem super omnia. dominus dixit ad me
filius meus es tu etc. secundum utramque translationem et apud sanctum
hebreorum id est istud est uerbum xpi declarantis suam eternam
generationem a patre cum dicit et in persona patris. Ego hodie genui te
id est eternaliter. In eternitate enim nichil transiit in preteritum nec
spectatur in futurum. Et ideo eterna generatio filii a patre con
uenienter exprimitur per presens tempus cum dicit. hodie. gene
ratio autem ipsius david iam transierat in preteritum. et simili
ter sua promotio ad regnum. Et ideo hoc uerbum non potest intelli
gi de david ut uidetur maxime cum apostolus dicit ad hebre.
primo ad quem enim dixit aliquando angelorum. filius meus es tu ego
hodie genui te. quasi dicat ad nullum. et ita communius potest di
ci ad david quia angeli facti sunt magis filii dei per ac
ceptionem gratie quam david et magis magnificati secundum quod di
citur math. 11. qui autem minor est in regno celorum maior est
illo. Unde et dicuntur filii dei iob primo. Cumque assiste
rent filii dei etc. et tamen filio dei hic expresse non potest
intelligi de aliquo angelorum quantumcumque magno secundum
apostolum et communius de david. Ex quo sequitur quod hec
filiatio hic expressa intelligitur de filiatione naturali ipsius
xpi qui procedit eternaliter a patre. Postula a me. hic
consequenter describitur regni xpi dilatatio que facta est
per hoc quod principes terre et populi pro magna parte sup
posuerunt colla sua iugo xpi per fidem ei obediendo et
perfectius subicientur circa finem mundi et perfectissime in ex
tremo iudicio quando omnia erunt perfecte subiecta xpo ut
dicit apostolus ad hebre. 2. et hoc est quod dicitur. postula a me
uerbum est dei patris ad filium quem filius frequenter orauit
pro salute filiorum que est per fidem xpi. et dabo tibi gen
tes hereditatem tuam. In ueteri enim testamento iudei dicebantur
hereditas et pars dei. Sed quia ad predicationem
xpi et apostolorum remanserunt obstinati in infidelitate
et gentiles receperunt fidem xpi deuote ut patet ex de
cursu libri act. apostolorum. Ideo gentiles hic merito
dicuntur hereditas xpi. et possessionem tuam terminos
terre. quia a tempore apostolorum fides xpi diuulgata est
per orbem uniuersum. secundum quod dicitur infra psalmo 18. In omnem
terram exiuit sonus eorum etc. per hoc etiam patet quod hic
psalmus non potest exponi de david ad litteram ut uidetur
quia regnum eius non se extendit usque ad terminos
terre secundum sacram scripturam. nec ualet si dicatur quod scrip
tura hic loquitur de terminis terre israel. tum quia illos
terminos non obtinuit david quia non fuerunt integra
liter obtenti usque ad tempus salomonis filii sui. Tum quia

hec

[illegible]

Cum exarserit in breui ira eius [illegible] in breui [illegible] beati omnes qui confidunt in eo [illegible]

III

Domine quid

multiplicati sunt [illegible] ille est psalmus [illegible] intitulos ut patet in hebreo et in [illegible] iuxta hebraicum et est titulus eius talis: psalmus dauid cum fugeret a facie absolon filii sui [illegible] et actor psalmi [illegible] psalmum [illegible] in tres partes [illegible] Domine [illegible]

[illegible]

in celo sic hebr'. 3. reg.

[illegible]

IIII

Cum invocarem

[illegible]

[illegible]

[illegible]

V

Verba mea

VI

Domine ne in fu

rore tuo.

VII

Domine deus

VIII

Domine dñs

antiqui hii dixerunt dicendo q[uod] iste psalmus e[st] intelligend[us] de xpo. no[n] litte[r]a. et q[uod] romanum imperium erat ei subiciend[um]. Sicut uidem[us] impleri in tempore constantini. que etia[m] ptes orbis xpo subicient[ur] ante fine[m] mundi sicut p[ro]phetatu[m] e[st] p[er] daniele[m]. Omnis p[o]p[u]l[u]s tribus et lingue s[er]uient ei. Sed illud quod uidetur ex pe[r]tu[m] est melius futuru[m] est. Accipiendo igitur illud quod e[st] uerius. falsitate dimittendo. p[er] expon[itur] n[ost]ro hebr[ai]ca supposita et translat[ione] Jeronimi in translatione iuxta hebre[um] que ... filiis ... q[uod] ponit plurale p[ro] singulari ... d[icitur] sic. uictori p[ro] morte filii ps dauid. i. regi xpo uictori. p[ro] occultis. i. p[ro] multitudine passionum que tenebrosa dicunt[ur] ... assumptionis. siue tenebras ... accipiat[ur] ... passio ... gnus ... in tenebris ... seu tenebrarum et hoc ... pone. flagellatione. pedum et manuum ... et lateris transfixione. p[ro] que huius plena ... re corona et exaltatione sup[er] omnia creata. ps dauid. i. iste psalmus factus est a dauid ad eius gloriam et honorem. Ad diuisione[m] igitur huius psalmi ... considerando q[uod] licet triumphus xpi fuerit ... rone humanitatis patient[is] rone cui[us] est sup[er] omnia exaltatus. ... sicut dicit ap[osto]l[u]s phil. 2. humiliauit se ... ipse factus obediens usq[ue] ad mortem. mortem aut[em] crucis

IX

Confitebor tibi domine. Huic psalmo p[re]ponit[ur] talis titulus in hebreo. ad uictoriam almuth laben ps dauid.

sancto puidit [illegible] de [illegible]
manos et [illegible]
meos [illegible] p rege messia [illegible]
subiectum in orbe [illegible] plenitu
nudi. Super morte filij. i. filium [illegible] hec expo
supponit sm [illegible] e q [illegible] et
totaliter e mutanda. tercio. aliam. hic [illegible]
et sm hec ponit titula hui psalmi [illegible] i biblij
uris. In fine p occultis filij dd [illegible] quam sequi
aug. et cassiodor. ppter q [illegible]
intellectu sciend q duplex e iudiciu dei [illegible] e
iudiciu discretionis quo discernunt fideles ab infideli
bus et hoc potissime incepit a pdicatione xpi et aplo
quo iusto dei iudicio lz nobis occulto aliqui conuer
si sunt ad fide et alij in infidelitate [illegible] remanse
runt. Cui ro nob e occulta ualde. Unde cu apls di
xisset. ro. 2. cui uult miseret et que uult indurat
et postea xi. uide g bonitate et seueritate ite bonitate
dei si pmanseris. Postea o altitudo diuiciarum sapie et scie
dei q incophensibilia sunt iudicia eius. et i psalmo
[illegible] iudicia tua abissus multa. Aliud e e iudiciu dei
quod dr iudiciu discussionis quod erit i fine mundi
et licet illud iudiciu futuru sit ualde clarum qz tuc ma
nifestabunt etia occulta cordium tn e nob ualde oc
cultu. Sm dicit saluator. m. 24. De die aut illa et ho
ra nemo scit nec angeli in celo nisi pr solus. utrumqz
[illegible] iudiciu datu e ipi xpo. Sm q ipe dicit Jo. 5. pat
omne iudicium dedit filio et de isto duplici iudicio gau
dens quod puidit dauid i spu sancto fecit istu psal
mu et sic est sensus tituli pdicti. In fine p occultis 7c.
i. iste psalmus facto e a dauid p occultis filij. i. p duplici
iudicio pdicto dato filio i fine. i. dirigentis nos ad
[illegible] huius mudi et eterne beatitudinis quia re
tribuetur iustis [illegible] ultimum finis et sic psalmus iste
de iudiciaria ptate xpi sicut pcedens psalmus de sua
exultatione sm sensu literale. non eni omis expositio p
salmorum de xpo e mistica sicut sup ostensu e psalmo
2o et 8o et idem dicendu e de isto. plurima n. et expssius
pphetauit dauid de xpo q alij pphe ppter q dicit
eximius pphetarum. Sicut dictum fuit in princ. hui lib
Igitur sm hoc iste psalmus diuidi in duas ptes. qz pro
dauid se cantore pdicit. Secundo mam sui [illegible] subiungit
ibi. In conuertendo. Circa primu dicit sic. Confitebor t
dne. s. confessione laudis. In toto corde meo. i. itel
lectu et affectu. narrabo omnia mirabilia tua. i. ex
cellentia mirabilia tua que sunt in duob iudicijs tu
is nobis ualde occultis et e hic pabolica locutio. Sicut
de [illegible] ciuitas [illegible] ad tale spectaculu ad denotandu
multitudine existentiu qris multi no uadant. Sic sunt
multa dei mirabilia q no narrantur i hoc psalmo. om
nia mirabilia ad denotandu magnitudine omnium mirabi
lem. Letabor. interius. et exultabo. exterius. dr. n. exultatio
extra saltatio. Unde i psalmo. 83. Cor meu et ca
ro mea exultauerut in deum uiuum. Sm q dicit bts
gg. omne primu. Quis iudiciu futuru sit terribile [illegible]
tame iustis e ma exultationis. ppter q dicit saluator
de illo iudicio apostolis. luc. 21. His aute fieri incipientibus
respicite et leuate capita ua. i. exhilarate corda. qua
exponit gg. Cuius ro subdit. qm appropinquat redepcio
ua. psallam nomini tuo altissime. In futuro n. iudicio
apparebit xpi sublimitas cuius in primo aduentu occulta
est humilitas. In conuertendo. Hic qui dauid expri
mit mam sui [illegible] q e duplex iudiciu. s. discretionis et
discussionis. Et primo ponit iudiciu discretionis. Sco discus
sionis ibi. conuertentur peccatores i infernu. Circa primu
dicit. In conuertendo inimicum meum. [illegible] ppter hoc le
tabor et exultabo in te. quia inimicus me. s. dyabolus
qui inuidit dauid ad [illegible] [illegible] ut hic primo pale
[illegible] etia inimicus humani generis. [illegible] etia p [illegible]

dauid et no solum in sua pte conuenienti retrorsum quia
a tpe pdicationis xpi et aplorum frequenter demones sunt
inde expulsi et fugati ut pz i euuangelio. Jo. 12. nunc
iudicium est mudi. nuc princeps mudi eicietur foras et
Jacob. apostolorum in pluribus locis. Infirmabuntur. q ptas
demonum fuit tuc debilitata ne possent tm nocere ho
minibus quantu ante. Ideo subdit. Et peribunt a facie tua. re
[illegible] eos in hoc quodammodo se pire q arcebant a uo
[illegible] hominu. Unde dicebant xpo. m. primo. quid nob
et tibi ihu nazarene uenis ante tempus pdere nos. qm
fecisti iudicium meu 7c. i. facies i tpe xpi atque descensu
ei sm nunc. et loquitur de futuro p modu preteriti. ppter
certitudinem pphetie quo loquedi frequenter utuntur pphe. Se
disti sup tronum 7c. p hoc designatur ptas iudiciaria
xpi quantum ad iudicium discretionis qua fideles credentes ab o
bstinatis infidelibus sunt separati. ideo subdit. Increpasti gen
tes p pdicatores aplorum de ydolatria qui erant dediti. et
periit impius. i. dyabolus quia gentes pdicatores aplorum rece
pientes confregerunt ydola in quibus demones ipsi colebantur
Nomen eorum delesti. q prius uocabantur pagani. modo uo
cantur xpiani et noia ydolorum perierunt de terra. sicut pre
dictum fuerat zacha. 13. In die illa dicit dominus pdam
noia ydolorum de terra et no memorabuntur ultra. Inimi
ci defecerunt framee. i. gladij dyaboli quibus qn i anima
sauciabat genus humanum defecerunt. qz p magna pte eorum
ptas diminuta e p xpm et aplos. ut predictu e. Et
ciuitates eorum destruxisti. multe n. ciuitates cultui de
monum dedite p principes catholicos sunt destructe ut per
karolum magnum et alios principes xpianos. periit me
moria eorum. s. ydolatrarum et ydolorum. cu sonitu. i. p sonu
predicationis aplorum et aliorum pdicatorum sicut pdictu
est. Uel aliter. cu sonitu. s. armorum et tubarum q solet fi
eri in bellis quantu ad illos qui perierunt xpianorum armis.
Et dominus in eternum permanet. quia regnu dni nostri
ihu xpi stabile e in eternum. parauit i iudicio tronu
suu. p hoc uocatur xpi ptas iudiciaria quantu ad iu
dicium discretionis ut dictum e supra. et e repetitio ei
dem sine sicut frequenter fit in multis. et factus e dns refu
gium pauperi. i. ppulo catholico qui fuit ualde paup et
abiectus in principio. adiutor in opportunitatibus. i. i tpe oppor
tuno quod e tribulationis tpus. Ideo subdit. In tribulatione
s. martirum tpe q in eis fuit adiutor ut tormenta no
solu sustinerent pacienter sz etia gaudenter act. 5. ibant
apli gaudentes a conspectu concilij qm digni habiti sunt p
noie ihu contumelia pati. Ideo subdit. Sperent in te qui
nouerunt nomen tuu. p ueram fidem. qm no dereliquisti. abs
qz consolatione. psallite dno. gras agendo. qui habitat i
syon. i. i ciuitate celesti hic expssa p syon que spe
cula interpretatur. quia ibi facie ad faciem uidetur. Et li
cet sit ubiqz p essentiam pntiam et potentiam. tamen i celo
specialiter habitat p apertam uisionem. annunciate inter gentes stu
dia eius. i. legem euangelicam qm studiose docuit uerbo
et facto ut dr act. primo. cepit ihus facere et docere. hec au
annunciatio euuangelij fuit iniuncta discipulis xpi iudeis
ipsam repellentibus. ppter q paulus et barnabas eis dixerunt
act. 13. uob oportebat primu loqui uerbu dei. s. qm repel
litis illud et indignos uos iudicatis eterne uite. Ecce co
uertimur ad gentes. Sic n. precepit nob deus. qm requirens
sanguinem eorum recordatus e 7c. Construatur sic. qm [illegible]
[illegible] e. s. clamoris ad ipsum facti. Requirens sanguinem
eorum. de manu tyrannorum aliqn p pena temporalem. aliqn
p eternam. et aliqn utroqz modo. miserere mei dne. loqui
in psona ecclie. Uide humilitatem meam de inimicis meis. i.
afflictionem mihi illatam a tyrannis. qui exaltas me
de portis mortis 7c. Sicut i primitiua ecclia Joh. euuan
gelista ante portam latinam in feruentis olei doliu [illegible]
sus tamq fortis athleta exiuit unctus. no adustus. et pau
lus in damasco et ihrlm diuinitus fuit saluatus ut hr
act. 9. et. 21. et multi alij xpi discipuli sic fuerunt saluati

pp

ut annuncient omnes predicationes tuas i portis filie syon .i. i ecclesia militante que est filia triumphantis [illegible] eius fuit iohannes predicto modo saluatus ut [illegible] predicationes xpi in gentibus et ut apocalipsim [illegible] septem ecclesiis que sunt in asia. Similiter paulo [illegible] eius euangelium gentibus ut dicitur act. [illegible] in est iste ut portet nomen meum coram gentibus et regibus [illegible] ex eadem causa [illegible] imminentes multos sanctos [illegible] remedia ut patet i eorum actibus propter quod [illegible] a dauid persona subdit. exultabo in salutari tuo. quia sic saluabis electos tuos. infixe sunt gentes i interitu que fecerunt. quia multi [illegible] in iudicio [illegible] in persecutione martirum subito mortui sunt [illegible] infernum demersi. sicut egeas in persecutione andree [illegible] spiritum expirauit. Et quamuis sancta agatha [illegible] dei iudicio i flumine [illegible] ut patet i legenda [illegible] In laqueo isto quem absconderunt etc. quia [illegible] mortis preparauerunt xpianis pe[illegible] sunt morte diuino iudicio et sic frustrati sunt ab [illegible] sicut iulianus apostata i bello persarum occisus est a sancto [illegible] ad preces basilii et [illegible] et ipsum disposuerat destruere in suo reditu de illo bello et sic comprehensus est per eius i laqueum mortis quem aliis parauerat. Et ex predictis effectibus concludit dauid. cognoscetur dominus iudicia faciens. quia per effectus iustitie [illegible] iudiciaria xpi quantum ad iudicium discretionis. Conuertantur. Hic agit dauid de iudicio [illegible] quod erit in fine mundi. Et primo describit [illegible] iudicium [illegible] ibi. ut quid domine. Circa primum dicit. Conuertantur peccatores in infernum. quia [illegible] per sententiam xpi iudicis detrudentur in infernum [illegible] et qui sunt isti peccatores subdit .s. omnes gentes que obliuiscuntur deum .s. in fine uite morientes sine remedio penitentie. et quia sicut mali punientur ita boni premiabuntur ideo subditur. quoniam non in finem. hoc est in finali iudicio. obliuio erit pauperis. uidetur .n. pauperum obliuisci i presenti non liberans eos de malis presentis uite quantum [illegible] possit. sed tunc recordabitur quando eorum patientia remunerabitur. ideo subdit patientia pauperum non peribit in finem. quia sicut per sententiam finalis iudicii iniusti ibunt in supplicium eternum. ita iusti i uitam eternam ut habetur ma. [illegible] Et quia hoc est desiderium iustis ideo petit dauid. Exurge domine non confortetur homo per potentiam super alios homines. quia talis potestas auferetur in finali iudicio. ideo subdit. Iudicentur gentes. generaliter sine exceptione. In conspectu tuo. sed quia potestas iudicandi data est ipsi xpo ut supra dictum est. ideo subdit. Constitue domine legislatorem super eos .i. xpm legislatorem [illegible] euangelice ad iudicandum eos. secundum quod dicitur act. x. Ipse est qui constitutus est iudex uiuorum et mortuorum. Sciant gentes quoniam homines sunt. preter exceptio xpi qui est deus et homo qui i iudicio apparebit i forma humanitatis in qua fuit iudicatus [illegible] pilato. Iudicabit autem omnes per formam diuinitatis. Ut quid domine. hic ostendit dauid. describit tempus antixpi persecutionis et [illegible] desertorum ibi. Exurge domine. Circa primum sciendum quod tanta futura est persecutio ecclesie tempore antixpi ut uideatur deus eam deserere si posset fieri. quod dauid preuidens i spiritu dicit. Ut quid domine recessisti longe .i. recedes tempore antixpi longe [illegible] de futuro per modum preteriti. unde etiam de [illegible] quodam modo a fidelibus quando non liberat eos a persecutionibus tantis [illegible] possit. despicis in opportunitatibus in tribulatione. illos uideatur etiam despicere tamquam [illegible] [illegible] quos non liberat tempore opportuno quod est tempus tribulationis. Dum superbit impius .i. antixpus et loquitur de futuro per modum preteriti propter certitudinem prophetie. incenditur pauper .i. quilibet xpianus sibi inobediens cruciatur omni cruciatu genere quia per incendium designatur in scriptura et aliquos ad litteram incendet. comprehenduntur [illegible] prehenderunt. unde translatio ieronimi iuxta hebree. habe-

[illegible] in cogitationibus suis et qui [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] magna [illegible] que dicitur apostolus .ii. thessa. ii. [illegible] [illegible] quem [illegible] interficiet [illegible] [illegible] aduentus sui. Im[illegible] [illegible] quia sicut cogitabit [illegible] [illegible] quoniam laudatur peccator etc. [illegible] [illegible] [illegible] thessa. ii. exaltabitur dominum peccator. Ex nimia adulatione [illegible] elatione interna superbia quod blasphemabit [illegible] [illegible] secundum multitudinem ire sue. [illegible] non queret [illegible] [illegible] subdit. non est deus in conspectu eius .i. despectus [illegible] coram se [illegible] ad thessa. ii. [illegible] et extollitur super omne quod dicitur aut colitur [illegible] in templo dei sedeat ostendens se tamquam ipse sit deus. Inquinate sunt uie illius in omni tempore. quia semper occupabitur in [illegible] pollutione. auferuntur iudicia tua a facie eius. quia [illegible] nullo timebit diuina iudicia super se uentura [illegible] elatione et obstinatione nimia. omnium inimicorum suorum dominabitur. potentia et seductione ipsos sibi subiciens. Dixit enim in corde suo non mouebor etc. quia ex nimia elatione [illegible] [illegible] suum stabile sine malo cuiusque pene. Cuius maledictione os plenum est. blasphemando xpm. et amaritudine. precipiens inobedientes sibi ad amaritudinem uite puniri. et dolo. quia fictis dolosis multos decipiet. Sub lingua eius labor et dolor. quia pauperes et fideles labores et dolores sanctis [illegible] sedet in insidiis [illegible] mo[illegible] [illegible] sanctis. cum diuitibus [illegible] adhoc adherentibus. ut interficiat innocentem .i. [illegible] dolorem sibi non obedientem. oculi eius [illegible] [illegible] [illegible] quod [illegible] qualiter possit totaliter destruere xpianum. ideo subdit. Insidiatur in abscondito quasi leo. et patet ex dictis supra usque ibi. rapere pauperem dum attrahit eum. quia quos tempore [illegible] flectere non poterit cibus dolosis ad se attrahere studebit. et quia aliquos dolositate [illegible] ideo subdit. Inclinabit se non uoluntate sed diuina uirtute. et cadet a dominio suo. cum dominatus fuerit pauperum .s. xpianorum suo tempore abiectorum et spoliatorum. Et causa deiectionis eius subditur [illegible] dicitur. Dixit enim in corde suo oblitus est deus non habens noticiam factorum meorum. Auertit faciem suam etc. Ex quo uidetur quod antixpus sit futurus [illegible] [illegible] quod diuina prudentia non se extendat ad ista inferiora. Exurge domine. hic ostendit describit tempore antixpi finalem deiectionem que fiet uirtute diuina ad preces sanctorum quod preuidens dauid de hoc sibi orans dicit. Exurge domine deus. Videbitur enim quod dormiet antixpi tempore. eo quod tanta mala permittet eum agere. et per orationes uidebitur exurgere quando incipiet eum deicere. et exaltetur manus tua. ad eum puniendum. ne obliuiscaris pauperum. dimittendo eos in persecutione antixpi et suorum. propter quid irritauit impius deum .i. antixpus suis blasphemiis [illegible] eum. dixit .n. in corde suo non requiret facta mea. ad puniendum [illegible] [illegible] ut predictum est. uel impotens ad me restringendum et tamen non est ita [illegible] subditur. Vides tu deus cuius oculis omnia nuda sunt et aperta. quoniam tu laborem et dolorem. quos infliget sanctis tuis antixpus considerans diligenter ad puniendum. ut tradas eos .s. antixpum et satellites suos. In manu tua .s. iustitie [illegible] tibi .n. derelictus est pauper .i. [illegible] xpianus. orphano .i. [illegible] xpiano qui antixpi tempore erit quasi sine patre [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible] tu eris adiutor. accipiens eum in [illegible] tue misericordie. Contere brachium .i. potentiam. peccatoris et maligni .i. antixpi qui dicitur homo peccati et filius perditionis. secundum thessa. ii. queretur peccatum illius [illegible] diligenter destruetur nequitia ipsius antixpi [illegible] utilis ad purgationem electorum. et non inuenietur adhoc ultra utilis eo quod sufficienter erit purgatio

et sic cum suis demonibus [illegible] in igne [illegible]
inferni [illegible] in igne [illegible] filii [illegible]
et quia [illegible] apparet manifeste [illegible]
io subdit · [illegible]
eterna que non [illegible] et [illegible]
temporem · ut dicit daniel · [illegible]
turpe et [illegible] · et [illegible] ad [illegible]
fauctorum · ideo subdit · [illegible]
ic · Et finaliter concludit dauid · [illegible]
humili · [illegible] ipsa catholico et [illegible] in extremo
iudicio ut non apponat ultra magnificare se homo · i ·
antixps qui est uerus homo [illegible]
demone possessus [illegible] ostendet se [illegible]
sua ad thess · 2 ·

X. In domino confi-

do · Hunc psalmo premittitur talis titulus in hebreo · In uictoria dauid · In translatione ieronimi in hebr · dicitur · uictori dauid · et est eadem sententia · Exponitur autem dupliciter · Uno modo quod dauid fecit hunc psalmum ad laudem dei uictoris uel qui dedit dauid uictoriam de inimicis · Alio modo quod dauid fecit hunc psalmum de [illegible] alienis [illegible] quod huius [illegible] uidebatur alterius supra ut dictum est supra psalmo · [illegible] autem huius psalmi dicit ra · sa · quod dauid fecit hunc psalmum quando fugiens persecutionem saulis dixit illud quod legitur primo Re · 26 · Maledicti sunt in conspectu domini qui eiecerunt me hodie ut non habitem in hereditate domini dicentes uade serui diis alienis et postea subditur quod fugit ad regem geth · Et licet psalmus [illegible] uidetur concordare cum dicto · In domino confido quomodo dicitis anime mee transmigra in montem · i · fugiens saulis persecutionem · Illa enim littera magis uidetur sonare quod remansit in terra ex diuina confidentia et Eodem modo exponit expositio que dicit quod dauid fecerat hunc psalmum eo quod dauid ad instantiam uxoris sue fugit ad loca montuosa que erant circa ut habetur primo Re · [illegible] · Iosephus non tamen confidebat in montibus illis sed in domino · littera enim huius psalmi uidetur sonare quod de [illegible] fugam · Et ideo uidetur in saluo meliori iudicio quod iste psalmus exponendus de reuersione dauid in terram iuda ex diuina confidentia prout habetur primo Re · 22 · ubi dicitur quod dauid fugiens ad regem moab cum gad propheta dixit ex parte domini noli manere in presidio · [illegible] et uade in terram iuda quod fecit confidens de protectione diuina · Igitur in hoc psalmo iste diuiditur in duas partes quia primo ponitur confidentia dauid in persecutione · Secundo assistentia christi in protectione ibi Dominus · Circa primum dicit sic · In domino confido · i · in eius protectione · [illegible] ex ubis gath prophete · quomodo dicitis anime mee transmigra etc · i · fuge ex terra israel a facie saulis sicut passer · [illegible] uolans fugit a facie sagittantis · [illegible] dirigit dauid ubi illud ad uiros qui cum eo erant qui dictam fugam consuluerant · co[illegible] multi eorum erant [illegible] et oppressi ere alieno · ut habetur primo Re · 22 · quoniam ecce peccatores intenderunt etc · hoc allegabant uiri dauid dicentes fuge sicut passer ex terra israel · quia saul et complices eius omnibus modis querunt te interficere · ut sagittent in obscuro · i · insidiose · rectos corde · i · dauid et uxores eius · quoniam · hic dirigit sermonem dauid ad deum · dicens · quoniam que perfecisti · i · achimelech sacerdotem qui in [illegible] perfecte fecisti · destruxerunt · s · saul et doech et alii complices eius cum aliis sacerdotibus ut habetur · primo Re · 22 · i · odium dauid · Iustus autem quid fecit · q · d · achimelech iustus uel fecerat dignus [illegible] · uel iustus · i · dauid quia nichil fecerat per quod tanta sustineret · propter eum debebat fieri · Dominus · Hic consequenter describitur diuina assistentia in dauid protectionem dicens · Dominus in templo sancto suo · i · in templo glorie ubi a sanctis angelis uidetur clare · et sic est ibi modo spirituali non enim potest hoc intelligi de templo materiali quod nondum erat factum a salomone · Oculi eius in pauperem respiciunt ·

[illegible] dauid et ipsum et [illegible] pauperum · qui cum eo erant multis [illegible] obligati ut dictum est supra · respiciebant [illegible] oculi dei ipsum dauid protegendo · palpebre eius interrogant filios hominum · i · scrutantur acta et cogitationes eorum · Dominus interrogat iustum · ad remunerandum · et impium · ad puniendum eum cum debitum · qui autem diligit iniquitatem odit animam suam · quod [illegible] [illegible] ad gehennam · In translatione ieronimi iuxta hebr · habetur sic · dominus iustum probat · i · approbat · impium autem et diligentem iniquitatem odit anima sua · s · dei propter quod ei penam pro suis iniquitatibus · ideo subdit · pluet super peccatores laqueos · quia [illegible] subito et ex improuiso moriuntur qui impii [illegible] · ignis sulphur et spiritus procellarum pars calicis eorum · quia in gehennam est tanta pena que [illegible] potest exprimi uerbis · quoniam iustus dominus et iustitias dilexit · Sicut enim [illegible] diligit sibi similes · equitatem uidit uultus eius · ad remunerandum sicut uidet iniquitatem ad puniendum ut dictum est ·

XI. Saluum me fac

· hunc psalmum premittitur talis titulus in hebreo · In uictoria super octauum canticum dauid · et erat ipsum hic octauum pro illis octo [illegible] [illegible] cantabant illud canticum sicut dictum fuit in psalmo · 6 · Istum autem psalmum fecit dauid quando fugiens de ceyla saluatus fuit cum uiris suis de proditione habitatorum ceyle qui tractauerunt de traditione eius in manu saulis ut haberent amorem eius reddentes ipsi dauid et eius uiris mala pro bonis quia saluauerat eos de philisteis · ut habetur · primo Re · 23 · dicitur igitur · Saluum me fac domine quoniam defecit sanctus · de uiris ceyle · quoniam diminute sunt ueritates · opus et ubi [illegible] · a filiis hominum · i · ab habitatoribus ceyle qui dicuntur hic filii hominum non dei · Vana locuti sunt unusquisque ad proximum suum · se exhortantes mutue ad prodendum dauid in manu saulis regis · labia dolosa supple habuerunt uiri ceyle · In corde et corde locuti sunt · quia ubiis suis prodebant ipsi dauid fidelitatem et inter se contrarium tractabant · disperdat dominus uniuersa labia dolosa · i · labia ceylitarum et linguam magniloquam · quia dicebant se facere magnum pro rege saule et sic haberent eius gratiam et tradentes ei dauid · Unde subdit · qui dixerunt · i · inter se tractauerunt · linguam nostram magnificabimus · quia prodendo dauid magis pro saule faciemus et sic habemus opportunitatem petendi magna ab eo · labia nostra a nobis sunt · i · illud quod tractatur contra dauid procedit a nobis et non ex aliorum suggestione et sic erimus magis placita coram rege · et quia esset in ceyla subdit · quis noster dominus est · sic enim dicebant quasi eum dubitat quod saul sit dominus noster et non dauid · ideo debemus et facere · sed hoc non ualet quia fauor ille erat contra diuinam iustitiam · Propter miseriam · hic consequenter ponitur ipsius dei protectio circa dauid cum dicit in persona eius · propter miseriam inopum etc · s · dauid et uirorum eius · qui multas iniurias sustinebant tamquam fugitiui et depauperati · nunc exurgam · ad eos protegendum a dicta proditione · ponam in salutari · in ephot ubi dominus dedit responsum salutis ipsi dauid petenti primo Re · 23 · Si tradent me uiri ceyle et eos qui mecum sunt in manu saul · et dixit dominus tradent · et subditur · nuntiatum est saul quod fugisset dauid de ceyla et saluatus esset · fiducialiter agam in eo · i · dauid ad hoc enim saluauit eos dauid ut per eum populus israel protegeretur et fiducialiter ageret · eloquia domini que locuta est ad abiathar reuelando proditionem habitatorum ceyle · eloquia casta · sine macula falsitatis argentum igne examinatum · hoc addit ad exprimendum certitudinem ueritatis in uerbis diuinis ideo subdit dauid · Tu domine seruabis nos · s · protegendo in dicta proditione · Et custodies a generatione hac · i · ab habitatoribus ceyle et a saule · in eternum · quia non permittes nos cadere in

manibus

manib[us] eor[um]. Innocentia ipsi ambulant. i. [illegible] crudele qui querebant dauid et uxores eius [illegible] inuoluere. et secundum altitudinem consilij tui [illegible] [illegible] sibile. multiplicasti filios hominum. i. saul doech [illegible] eorum complices et crudele [illegible] in mea [illegible] [illegible] patientie et [illegible] uite future. Possunt [illegible] iste ps exponi de quolibet iusto in [illegible] que patitur machinationes et insidias. [illegible] [illegible] ut ad minus sue porte spiritus ab omnibus liberatur [illegible] diuine gratie. Sed pertranseo quia de facili potest [illegible] textus ad hunc sensum applicari.

XII.

Usquequo domine

Huic ps premittitur talis titulus in hebreo. ad uictoriam dauid. vel secundum [illegible] uictori dauid. quod in idem redit. et exponitur dupliciter. Vno modo ut sit sensus per suppletionem. iste ps factus a dauid [illegible] [illegible] est ad uictoriam. i. [illegible] quodam [illegible] [illegible] ut [illegible] [illegible] supra est expositum. Alio modo ut sit sensus [illegible] factus est a dauid ad laudem dei uictoris super omnia. [illegible] [illegible] uictoriam. De materia autem huius psalmi dicit [illegible] [illegible] quod factus est de quatuor regnis per que affligendi erant filij israel. Primum est regnum babiloniorum quod destruxit ciuitatem ierusalem et templum et captiuauit populum sub [illegible] [illegible] rege ut habetur [illegible] Secundum est regnum persarum sub quo fuit prohibita reedificatio ut habetur primo esdre. [illegible] Tertium est regnum grecorum per quod fuit positum idolum abhominationis in templo et populus occisus et compulsus ad ydolatriam sub anthiocho rege. ut habetur primo macha. primo [illegible] et [illegible] et sexto. Quartum est regnum romanorum per quod fuit iterum destructa et ciuitas et populus captiuatus sub tito et uespasiano imperatoribus. Et a prima afflictione fuerunt filij israel liberati per cyrum qui remisit captiuitatem dans licentiam reedificandi templum. a secunda per darium sub quo consummatum est templum [illegible] ut habetur primo esdre. [illegible] [illegible] per machabeos ut patet ex primo et secundo macha. A quarta expectant liberari per regem messiam. Sed iste dictus [illegible] fuit in duobus. Vnum est quia supponit falsum. scilicet xpm uenturum et quod debeat terminari ista captiuitas iudeorum que usque ad finem mundi durabit secundum quod dicit [illegible] annos. [illegible] super tribus sceleribus iuda et super quatuor non conuertam. quod sic exponitur [illegible] quod licet scelera [illegible] [illegible] que [illegible] tres primas afflictiones fuerunt eis remissa quantum ad hoc quod liberarentur. tamen [illegible] quartum scelus quod fuit venditio xpi et occisio propter que sunt in hac captiuitate remittetur eis. sic quod ab illa captiuitate liberentur. Secundum est quod dicit populum israel afflictum grauiter a regno persarum quod non est uerum quia illud regnum remisit captiuitatem babilonie ut dictum est et permisit filios israel habitare in terra sua pacifice et uti legibus suis. nec illud impedimentum reedificationis templi fuit a regibus persarum ut dicit [illegible] [illegible] super primum esdre. sed a samaritanis quibus fuit concessum quod non permitterent ciuitatis reedificationem et sub hoc pretextu prohibuerunt reedificationem templi [illegible] [illegible] quod eis mandatum erat a rege. Vnde et [illegible] consummatum est templum sub dario rege persarum. et ex decursu primi esdre et neemie apparet quod regnum illud [illegible] tractauit iudeos satis humane. propter quod ezech. primo [illegible] regnum designatur per faciem hominis. quia [illegible] reges [illegible] filios israel satis humane tractauit. Sequendo [illegible] dictum [illegible] [illegible] in parte dimittendum est regnum romanum et regnum persarum [illegible] predictis. [illegible] loco illorum accipiendum est regnum assiriorum quod captiuauit regnum israel tempore osee ut habetur [illegible] 18. et regnum egyptiorum quod afflixit regnum iuda tempore ioathan quem pharao necha uictum misit in egyptum imponens terre tributum magnum ut habetur [illegible] 23. et sic tertium regnum est babiloniorum et quartum grecorum. Exponitur secundum istum sensum dauid prouidens quam

a [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] dentes [illegible] [illegible] quos [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible] i [illegible] populi israel. Usquequo domine obliuisceris me. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in finem. [illegible] uidetur [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] debeat [illegible] [illegible] [illegible]. Usquequo auertis faciem tuam a me. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Quamdiu ponam consilia in anima mea. tractans et desiderans quomodo possim liberari a captiuitate babilonis et loquitur dauid in persona ihesu filij iosedech et zorobabel filij salatiel qui frequenter meditabantur et deum deprecabantur de captiuitate huius reditu. [illegible] dominus exaudiuit eos [illegible] [illegible] est sub [illegible] [illegible] ut habetur primo esdre. Dolorem in corde meo per diem. i. [illegible] die quod destructionem ciuitatis et templi dolebant [illegible] [illegible] Usquequo exaltabitur inimicus meus. i. antiochus qui per superbiam fuit ita eleuatus ut uideretur sibi quod [illegible] [illegible] ad [illegible] agendum et terram ad nauigandum [illegible] [illegible] [illegible] ut dicitur 2. macha. [illegible] super me. quia populum israel [illegible] afflixit et subpeditauit. [illegible] [illegible] subdit. Respice et exaudi me. liberando a tanta tribulatione. domine. per omnium gubernator. deus per [illegible]. meus. per [illegible] cultum et fidem. illumina oculos meos. lumine consolationis tue. ne unquam obdormiam in morte. mortalis culpe. et per [illegible] in [illegible] gehenne [illegible] [illegible] et desperatione in tanta tribulatione. nequando dicat inimicus meus. i. dyabolo. preualui aduersus eum. [illegible] [illegible] [illegible] que ducit a morte culpe ad mortem gehenne. Qui tribulant me exultabunt si motus fuero. ad hoc uero [illegible] [illegible] et [illegible] pharao et nabuchodonosor tribulauerunt filios israel ut transferent eos de terra sua. Vnde et sennacherib transtulit filios israel in assirios et nabugodonosor [illegible] [illegible] in babilonem. et pharao ioathan in egyptum. ut supra dictum est. Similiter antiochus tribulauit iudeos ut faceret eos transire ad gentilem ritum. Ego autem in misericordia tua. [illegible] in [illegible] mea speraui ab istis tribulationibus liberari. [illegible] subdit. Exultabit cor meum. letitia interiori. Cantabo domino. letitia exteriori. secundum quod dicitur infra ps. [illegible]. cor meum et caro mea exultauerunt in deum uiuum.

XIII.

Dixit insipiens

Huic ps premittitur talis titulus in hebreo. ad uictoriam dauid. et exponatur sicut super ps. xi. De materia autem huius psalmi dicunt aliqui quod est de sennacherib qui per nuncios et litteras blasphemauit deum israel ut habetur [illegible] 18. et 19. dicens quod non posset eruere ezechiam de manibus suis. et sic negabat diuinam potestatem et per [illegible] deum qui est idem cum sua potentia. et littera huius psalmi satis potest ad hoc applicari excepto uersu ultimo qui uidetur discordare. quia fit mentio de reditu captiuitatis plebis iudaice sennacherib quod non captiuauit ezechiam et eius populum. et licet captiuauerit osee regem israel et eius populum tamen captiuitas non est reducta [illegible] reductus secundum sententiam hebreorum. propter quod [illegible] exponit hunc ps de nabuchodonosor qui blasphemauit deum israel uerbo et facto qui iussit incendi eius templum per nabuzardan. quod non fecisset si reputasset eum deum summum. Et secundum hoc diuiditur iste psalmus in quatuor partes quia primo describitur ipsius nabuchodonosor et populi malitia. secundo [illegible] hec examinatio diuina ibi. dominus de celo. tertio debita pena ibi. nonne cognoscent. quarto liberatio populi israel ex dei misericordia ibi. quis dabit. Circa primum dicit. Dixit insipiens. scilicet nabuchodonosor et eius exercitus. non est deus. non negauit generaliter deum quia colebat deum suum ut habetur danielis primo. sed negabat deum israel esse uerum deum potentissimum quod est falsum et erroneum. Corrupti sunt. luxuria quia babilonij erant luxuriosi et abhominabiles. ydolatria que est deo abhominabilis. Vnde et frequenter in sacra scriptura uocatur abhominatio. In studijs suis. quia talia studiose et [illegible] exercebant. non

est qui faciat bonum [illegible] sicut aliqui [illegible] aliquod bonum de genere [illegible] [illegible] hoc [illegible] in hebreo [illegible] [illegible] habet [illegible] ista ponitur [illegible] ex [illegible] dominus de celo [illegible] ponit [illegible] [illegible] prospexit super filios hominum [illegible] bonum [illegible] ut videat si est intelligens aut requirens deum [illegible] quales homines inuenit [illegible] omnes declinaverunt [illegible] simul inutiles facti sunt [illegible] que non valet ad finem [illegible] sicut medicina que non valet ad sanitatem. homo autem est ordinatus ad felicitatem [illegible] isti erant [illegible] non est qui faciat bonum [illegible] quod non potest esse sine fide et amore. non est usque ad unum. [illegible] non est nisi unus [illegible] qui de celo habet legem veram et [illegible] lex enim data in monte sinai soli fuit data populo iudeorum. Sepulcrum patens est guttur eorum [illegible] deglutire [illegible] linguis suis dolose agebant [illegible] malum quod inferre non poterant [illegible] querebant fraudulenter et dolose. Quorum os maledictione [illegible] blasphemiis contra deum et amaritudine plenum est [illegible] contra [illegible] quem [illegible] et ad amaritudinem [illegible] Veloces pedes eorum [illegible] contritio et infelicitas in viis eorum. ad hoc enim [illegible] ut [illegible] totaliter [illegible] et ad miseriam deducerentur. Viam pacis non cognoverunt [illegible] [illegible] non est timor dei ante oculos eorum [illegible] est enim [illegible] [illegible] declinat homo a malo. Et [illegible] [illegible] ad malum sine freno. Nonne cognoscent. hic [illegible] nonne cognoscent omnes qui operantur iniquitatem [illegible] [illegible] cognoscent [illegible] [illegible] Qui devorant plebem meam sicut escam panis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Dominum non invocaverunt [illegible] quia non [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] illic trepidaverunt timore ubi non erat timor [illegible] [illegible] [illegible] fugit impius nemine persequente [illegible] [illegible] hoc fuit impletum in balthasar nepote nabuchodonosor qui videns manum scribentem in pariete fuit [illegible] [illegible] [illegible] et genua eius ad se invicem collidebantur ex nimio tremore ut habetur danielis [illegible] tamen illa manus eum non tangebat nec sciebat quid significabat. quoniam dominus in generatione iusta est. In hebreo non est [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in generatione iusta [illegible] in congregatione iustorum [illegible] ab eo talis timor [illegible] mali [illegible]. Consilium inopis. hic [illegible] [illegible] et est [illegible] consilium populi israel [illegible] confudistis [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] dixistis et quod sit illud consilium subdit. quoniam dominus spes eius est. [illegible] babilonis filios israel in captivitate [illegible] [illegible] sperabant in deo qui sic permisit eos captivari. Quis dabit. hic ultimo ponit liberatio populi israel ex dei [illegible] [illegible] [illegible] per modum optantis. quis dabit ex syon [illegible] ex celo per syon designato eo quod ibi [illegible] templum domini. vel aliter. quis dabit ex syon [illegible] quia in captivitate babilonica destructum fuit templum [illegible] [illegible] ultimo et sic non poterat ibi offerri sacrificium pro salute israel. et sic liberatio ab illa captivitate ex sola dei liberalitate erat expectanda; propter quod subdit. Cum averterit dominus captivitatem plebis sue [illegible] eos de babilone. exultabit iacob et letabitur israel. quia [illegible] cum magna letitia et exultatione. [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] de quolibet [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] negat [illegible] [illegible] [illegible] confitentur se nosse deum quem [illegible] [illegible] malitia [illegible] examinat et punit et [illegible] de manu eius eripit. Et [illegible] [illegible] ad hoc [illegible] [illegible] [illegible] applicari

XIIII

Domine quis

habitabit. huic psalmo premittitur talis titulus in hebreo. psalmus david. Ex quo apparet auctor psalmi [illegible] [illegible] [illegible] dicit aliquis quod david fecit hunc psalmum ad ostendendum quis erit [illegible] in terra israel in securitate et absque [illegible] [illegible] ille qui habet conditiones in hoc psalmo descriptas cum dicit. qui ingreditur sine macula [illegible] [illegible] psalmi [illegible] [illegible] [illegible] terre [illegible] [illegible] [illegible] et facient iustitiam et eos de terra expellere qui facient contrarium [illegible] deuteronomio [illegible] et in pluribus locis veteris testamenti cum dicit. domine quis habitabit in tabernaculo tuo. per tabernaculum et montem intelligit civitatem ierusalem cuius una pars erat in monte et in illa fuit templum et per ierusalem que erat metropolis in iudea intelligitur [illegible] illa et ad hoc satis posset applicari littera huius psalmi. Videtur tamen [illegible] quod david fecit hunc psalmum pro sacerdotibus et levitis in templo ministrantibus. et ideo [illegible] ad maiorem perfectionem [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Et [illegible] hoc dividitur iste psalmus in tres partes. quia primo circa hoc [illegible] movet questionem. secundo ponit questionis solutionem ibi qui ingreditur. et tertio [illegible] ibi qui facit hec. Circa primum dicit. domine quis habitabit in tabernaculo tuo [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et dicit in tabernaculo [illegible] archa [illegible] tabernaculo quod [illegible] [illegible] [illegible] aut quis requiescet. hoc est [illegible] anime et corporis [illegible] In monte sancto tuo [illegible] in monte moria quem elegit deus ut ibi fundaretur templum sancto suo [illegible] de [illegible] Qui ingreditur. hic [illegible] ponit david responsionem describendo perfectionem que in ministris domini requirebantur cum dicit. qui ingreditur sine macula [illegible] corporis et mentis. [illegible] [illegible] [illegible] homo de semine aaron [illegible] macula corporali repellatur a sacerdotio ut plenius declaratum fuit ibidem et multo magis est indignus deo ministrare habens maculam mortalis culpe et operatur iustitiam. quia non sufficit declinare a malo nisi etiam operetur bonum. Qui loquitur veritatem in corde suo. [illegible] in corde suo. et hoc facit quedam virtus que a philosopho [illegible] ethicorum [illegible] nominatur per quam homo talem in factis et verbis se ostendit exterius qualis est interius. Qui non egit dolum in lingua sua [illegible] [illegible] [illegible] nec fecit proximo suo malum in facto. et opprobrium non accepit adversus proximos suos. [illegible] eorum [illegible] in [illegible] [illegible] [illegible] infamia alius [illegible] [illegible] Ad nihilum deductus est in conspectu eius malignus. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] aliquo [illegible] [illegible] honor deferendus est alicui in testimonium sue bonitatis ut habetur [illegible] ethicorum. timentes autem dominum [illegible] vere [illegible] glorificat. eos [illegible] et publice honorando. Reverentia [illegible] [illegible] [illegible] in testimonium sue virtutis [illegible] secreto [illegible] parvus est honor. Si autem hoc fiat publice [illegible] [illegible] [illegible] gloria [illegible] [illegible] clara [illegible] [illegible] in [illegible] [illegible] qui iurat proximo suo et non decipit quia [illegible] [illegible] [illegible] et tenet eum. In translatione [illegible] [illegible] hebreo [illegible] sic. Iurat ut se affligat. per [illegible] et vigilias carnem castigando. et non mutat [illegible] [illegible] tamen sic exponitur iuramentum [illegible] quia [illegible] [illegible] est obligatorium. Qui pecuniam suam non dedit ad usuram [illegible] [illegible] ut dicit hic glosa hebraica; Et per hoc [illegible]

q. [illegible]

q iste psalmus de sacerdotii pfectōe et nō [illegible]
intelligatur uidetur ē quia lex moysi [illegible]
dere ad usurā alieno qui nō erat de gente [illegible]
pmittebat ut hr̄ de utero · 23 · sz hoc nō pmittebat
sacerdotibus qui debebant ēē magis pfectois. Et mu
nera sup innocētē nō accipit · ad acceleratio eius [illegible]
iudiciū · Cum eīz aliquis casus dubius occurrebat
in aliqua ciuitate eīz israhel debebat recurri ad [illegible]
nū sacerdotii israhel ut hr̄ de utō · 17 · ergo [illegible]
illo iudicii nō erat licitū accipe aliquid p mercede
¶ Qui facit hec · hic ōnter dauid infert ōne dc̄ qui
facit hec · que dicta sūt in hoc psalmo · nō moue
bitur · i · nō amouebitur tp̄e indigni a suo ministerio ī
uita pn̄ti nec eciā a pmio in uita futura · Con eciā
faciens amouebitur fm̄ q dr̄ ysa · 22 · cu° ad uiā pre
positū tēpli ppter suā maliciā · quid tu hic aut q
quis hic · Et subdit · Ecce te faciet dominus asportari
sicut gallo gallinaceus ¶ Moralit aūt pot exponi
ps iste de pfectōe ministrorum ecc̄ie et possēt textū a p
phetis de facili · si pmissis attendens sensū literalē

Conserva me XV.

Huic psalmo ponitur talis titulus in hebr.
humilis et simplicis dauid · qui exponitur a
liqui de p° ipius dauid simplicis et humilis · ut pz ex de
[illegible] pm [illegible] · et 2 · petentis a deo cōseruari i psecutiōi
bus saulis et absalon filij sui · Sz hoc nō uidet° uiū
q petrus apostolus ad intellige nō scripturas diuinitus illu
minatus dixit hunc ps° intelligendū ēē de xp̄o · et
nō de dauid act · 2° · ubi dicit sic de xp̄o · quē deus
suscitauit solutis dolorib° inferni iuxta q īpossibile
erat teneri illū ab eo · q pbat p textum hui° psalmi
· d · dauid · n · dicit ī · i · xp̄m ul ppter xp̄m · puidebā
dn̄m corā me semper · usq ibi · notas fecisti michi uias ui
te replebis me iocunditate cū facie tua · allegans li
teram hui° psalmi fm̄ translatoē · 70 · que tūc erat auctoritatis
et subdit [illegible] exponendo · Viri fratres liceat audenter di
cē ad uos de patriarcha dauid qui defunctus est et sepul
tus et sepulcrum eius apud nos ē usq in hodiernū di
ē · q · d · hec scriptura nō intelligit de eo · s de xp̄o cui° resur
rectōne puidit i spu ds̄ · Ideo subdit ibidē · puidens
locutus ē de resurrectione xp̄i · quia nec derelictus est
in inferno · nec caro eius uidit corruptionē · Ex quo
pz manifeste q intētio bti petri ē huc psalmū debere
intelligi nō de p° dauid · s de xp̄i re° · Et io quecūq a
liū sensū hic literalē uidet° quodā mō iudaizare · Ju
xta fm̄ istā sentēciā exponitur titul° pdictus · humilis et
simplicis dauid · i · iste psalm° factus ē a dd° ad laudē
humilis et simplicis · qui dicit de se ipso · Mt · 11 · discite
a me q mitis sum et humilis corde · Sc̄m hoc iste ps
diuiditur in duas ptes · q pmo describit hois xp̄i
actio uirtuosa · sc̄o eius resurrexio gloriosa ibi · ppter
hoc letatum est · Cum pmū describitur pmo actio x uirtuo
sa · pmo erga deum · sc̄o erga pximū ibi · sanctis qui
in terra sunt · tercio iterū erga deū ibi · benedicam
dominum · ¶ Circa pmū dicit dauid in psona xp̄i hominis
Conserua me deus · p talē modū loquebatur xp̄s hō deo
pr̄i · transeat a me calix iste · Mt · 26 · qm̄ speraui in te · li
aūt in xp̄o nō fuit spes put est uirtus theologica · eo q ab
ō · cōceptōis fruebat° fruitōne btā et sic erat ibi tentō
que nō stat cū spe que ē uirtus theologica · hns deū nō
uiso obiecto · tamē in xp̄o fuit spes glie corporis aute
resurrexionē · quā a deo expectabat · dixit domino deus
meus es tu · Sic loquebatur deo pr̄i [illegible] in passione [illegible]
[illegible] · heli · lamazabatani q interptat° deus meus ut quid de
reliquisti me · Mt · 27 · qm̄ bonorū meorū nō eges · deus
eīz pz nullo [illegible] bono eget · Et io nō eget bonis ipi°
xp̄i ut hois · Sanctis · hic ōnter describit actio xp̄i circa

[illegible] q ad aplos · d · sanctis et qui
in terra sunt · i · aplis aliis q discipul° xp̄i · mirifi
cauit omnes uoluntates meas inter eos · mirabiles
feci in eis · [illegible] eis scām ad pdicandū et
cōfirmandū mirabiles pdicatōnes eor · Iste est pdi
catōnes xp̄i et [illegible] cōe demonis et qz p pre
dicatōnes aplorū cōuerse sūt gentes ad fidē q pri°
erant ydolatre ideo subdit · multiplicate sunt
infirmitates eor · i · infirmitates ydolatre gentiliū
q pz ex translatōne Jero° iuxta hebre · ubi dr̄ · mul
tiplicabuntur ydola eor · postea accelerauerūt · quia di
missis ydolis ad fidem xp̄i uelociter currerent
iudeis remanentib° in infidelitate · p maiori pte
non congregabo cōuenticula eor · i · delubra [illegible]
ueniebant ad colendū ydola · de sanguinib° · q fiebat
sacrificiū ydolis de sanguinibus aialiū et aliqn̄ de
sanguinib° hoīm talia cōuenticula x° p aplos nō cōg
gauit s mag° dissipauit · nec memor ero nominum
meor p labia mea · Et uocat hic xp̄us labia sua
labia gentiliū cōuersor qui sūt mēbra x° · sacra
eīz scptura frequēter sub uno contextu lr̄e loquēdo
de xp̄o capite transit ad ei° mēbra et eō · fm̄ q dr̄
ysidor° libro de sūmo bono · put plenius declaraui in
pn° gen · gentiles aūt cōuersi ad fidem catholicā
nomina p ydola et alia illa q fiebāt ad eor reuerē
ciā totaliter dimiserūt tāq oblita · Cui° rō subdit
dominus pars hēditatis mee · i · ps mea hereditaria
dn̄m · n · ihm xp̄m elegerūt cōuersi ad fidē · p pte
hereditaria · et calicis mei · i · passionis mee que
p calicē in scptura designat · Vnde saluator de
sua passione dicit Mt · 26 · Si nō pot hic calix transire
n bibā illū · 7c · multi ad passionē se pmpte et le
tanter obtulerūt ppter spem hēditatis eterne cō
seqnde · ideo subdit · tu es qui restitues hēditatē me
am m · funes ceciderunt michi in pclaris · i · i aplis q pce
teris fuerūt a spū sancto illuīati · Et ipi p sortes
missi fuerūt ad pdicandū · que sortes aplorū p funes
intelligūtur · Vn in li° iosue sortes dece tribuū freqn̄
ter noiant° ibi funiculi et funes · et loqtur s scptura
in ps xp̄i trāseundo de mēbris ad capud · et eīz he
reditas mea pclara ē m · i · ecc̄ia fideliū q uocatur
hereditas xp̄i · sicut scribit i ps dn̄i Jero · h · qui fecit
omia ipe ē rex isrl · sceptrū hēditatis eius · dominus
exercituū nomē ei° ¶ Benedicam · hic reuertitur scptura
ad actōnē xp̄i hois erga deuz · cū dr̄ i ps ei° · bndi
cam dn̄m · gras agēdo deo pr̄i · sicut hr̄ · Jo · 11 · pater
ago tibi gras qm̄ audisti me · 7c · q tribuit m intel
lectū · q aīa xp̄i ab instanti cōceptōnis fuit reple
ta sciēn · Insuper et usq ad noctē · i · usq ad mortē
que i scptura nox dr̄ · Increpuerūt me renes mei
· i · iudei de cōsanguinitate mea nati · x° · n · fm̄ carnē
natus fuit de iudeis · per uela aūt designat° p renes
eo q ibi uiget uirtus generatiua i sexu uirili · Judei
aūt increpuerūt xp̄m ī uita dicentes ei · demoniū
habes · Jo · 8 · et dicentes · Ecce hō uorax et potator
uini · et pctor et publicanor amicus · Mt · 11 · Et in
passione dicebant · Vah qui destruis templū · 7c · Mt ·
27 · puidebā dn̄m in cōspectu meo semper · q aīa
xp̄i ab instanti cōceptōnis habuit cōtinue claritatē
diuine uisionis · qm̄ a dextris ē m ne cōmouear
humanitas · n · xp̄i ē organū diuinitati cōiunctū et ideo
non pot moueri ad aliqd n fm̄ uoluntatē diuinitat°
ppter q in xp̄o nō potuit ēē aliquis motus iordinat°
insurgens ex pdictis inimicis ul ex quibuscūq ali
is causis ¶ Propter hoc · 7c · hic ōnter describit ipi°
xp̄i resurrexio gliosa cū dr̄ · ppter hoc · i · ppter re°m
am que infra ponit° que erat cū letitie ad mate
ipi xp̄o · Certitudo · n · boni expectati ē cā delectatiōis
7c · ppter certitudinē obtinēdi bonū futurū sic apphēdi

qui plenus est sic est etiam delectatio quae est de bono apprehenso ut patet. Insuper et caro mea requiescet in spe. i. in resurrectionis fiducia. quoniam non derelinques animam meam in inferno. i. in limbo sanctorum patrum ubi anima Christi fuit per 30. horas tantum. s. ab hora nona feriae sextae in qua fuit separata anima a corpore usque ad diluculum diei dominicae qua fuit corpori reunita. ideo subdit. nec dabis sanctum tuum. i. corpus meum totaliter sanctum. videre corruptionem. i. incinerationem vel putrefactionem. sumitur tamen ibi corruptio accipiendo pro morte. quia corpus fuit vere mortuum Christi per separationem animae. notas mihi fecisti vias vitae. accelerando tempus resurrectionis meae. adimplebis me laetitia cum vultu tuo. quia tunc gloria animae Christi quam habuit a principio et quae consistit in videndo faciem ad faciem fuit derivata ad corpus in sua resurrectione quia ex tunc habuit corpus gloriosum. delectationes in dextera tua. quia Christus assumptus est ad dexteram patris. s. in quantum homo sicut dicitur actuum. et dicto quod deus sursum est in caelis et sedet ad dexteram dei. usque in finem. quae dignitas huius sessionis manet semper in perpetuum. Moraliter potest exponi psalmus iste de quolibet fideli qui est membrum Christi expectans resurrectionem suam et perfectionem suam ad dexteram cum aliis electis secundum quod habetur Matthaei xxv.

Exaudi domine XVI

Huic psalmo proponitur talis titulus in hebraeo et in translatione Hieronymi. Oratio David. Et quoniam pro auctor huius psalmi accipiendo largo psalmum pro oratione. quia accipiendo proprie psalmus dicitur a psallendo publice vel cum instrumento musico. sic non est psalmus. sed est oratio David in secreto facta apud deum pro liberatione a persecutione Saulis. propter quod et in titulo alias fecit orationes. Et dividitur in duas partes. quia primo David in sua oratione exaudiatur allegat suam innocentiam. Secundo saulis et suorum satellitum malitiam. ibi. tu domine fecisti orationem aliorum. Circa primum dicit. exaudi domine iustitiam meam. i. me qui propter iustitiam meam quam teneo erga Saul et domum suam pro quibus multipliciter et fideliter David laboravit ut patet ex dictis primo Re. et sequentibus. intende deprecationem meam. loquitur de deo per modum humanum quia in deo non sunt lineamenta corporis. auribus percipe orationem meam non in labiis dolosis. i. orationem meam propter pharisaeos qui verbo aliter ex corde et non labiis tantum. sicut oratio eorum de quibus dicit dominus per ysaiam 29. populus hic labiis me honorat cor autem eorum longe est a me. de vultu tuo iudicium meum prodeat. quasi dicat. patiens sum sustinere quod quod decrevisti. Unde dicebat Sauli primo Re. 24. Iudicet dominus inter te et me. ad quod ut fecisti. oculi tui videant aequitates inter me et Saulem. probasti cor meum. quia sic videt ea quae apparent. de iam inter eos. ut dicitur primo Re. 16. et visitasti nocte cognoscendo et examinando cogitationes meas nocturnas quae magis latent. diurnae autem per aliqua indicia hominibus aliquando patent. igne me examinasti. s. igne tribulationis me purificasti ab aliquibus meis insolentiis sine quibus non transit vita humana. et quod dicit eadem scriptura probatur aurum et argentum in camino ignis et homines susceptibiles in camino tribulationis. et non est inventa in me iniquitas. non intendit David per hoc se dicere immunem ab omni peccato. sed quia non fecerat aliquid iniquum erga Saul. unde deberet eum persequi. sed magis ei pepercit a morte cum posset eum occidere ut patet primo Re. 24. et 26. ut non loquatur os meum opera hominum. quia non solum manum Saul cum persequentes non extendit manum suam eum puniendo cum posset ut dictum est. sed etiam relaxavit os suum tacendo de ipso loquendo. sed magis reverenter. Unde dixit ei primo Re. 26. nunc ergo audi domine mi rex verba servi tui etc. propter verba labiorum tuorum quae dixisti legem. i. non quaerere ultionem nec memorem iniuriae animum tuorum. Ego custodivi vias duras.

quia propter verba tua praedicta ego pepercit Sauli non quaerens ultionem. et sic oportuit me esse profugum in montibus et rupibus in quibus fuit me durum. quae si interfecisset non oportuisset me per tales vias ambulare. perfice gressus meos in semitis tuis. ut non declinem a via iustitiae. ut non moveantur vestigia mea a rectitudine iustitiae. Ego clamavi quoniam exaudisti me. i. ex hoc quod iam alias salvasti me habeo spem nunc exaudiri propter quod nunc clamavi de profundo. d. Inclina aurem tuam mihi. loquitur de deo more hominis qui inclinat aurem suam alicui quem vult eum exaudire. mirifica misericordias tuas. i. fac eas mirabiles in me praecipue in liberando me a potenti et iniquo. Qui salvas sperantes in te a resistentibus hic consequenter David per exauditione sue orationis allegat iniquitatem Saul. d. a resistentibus dexterae tuae. manus quae est organum organorum designat opus divinum. ita quod opus nunc sive dicitur manus dextera. opus sive iustitiae similiter sicut quod dicitur Matthaei 25. statuet oves a dextris. et aut a sinistris domino autem posuit dexteram suam super David eum iungendo eum in regem per Samuelem ad dexteram Saul et sui complices resistebant. Custodi me ut pupillam oculi. i. ita diligenter quod non possint nocere mihi. Sub umbra alarum tuarum protege me. i. ad modum gallinae sollicite protegentis pullos suos sub alis ut milvus non possit eos rapere. a facie impiorum. i. Saulis et satellitum suorum qui me afflixerunt persequendo ad mortem de loco ad locum. Inimici mei animam meam circumdederunt. quoniam Saul et viri eius cingebant David et viros eius in modum coronae ita quod David desperabat se posse evadere primo Re. 23. adipem suum concluserunt. i. persequendo me obstinate absque ulla misericordia per talem modum. loquitur. Io. primo canonicae. qui viderit fratrem suum necessitatem habere et clauserit viscera sua ab eo etc. os eorum locutum est superbiam. dicentes se me occidere contra divinam ordinationem quae disposuit me regnare post Saulem. proicientes me nunc circumdederunt me. eo tendentes insidiis meis ita quod oculos suos statuerunt declinare me in terram. id est regem terrenum persequebantur David ad mortem ne regnum illius transiret ad eum et ad domum suam. Susceperunt me sicut leo paratus ad praedam. i. apte me persequentes cum maxima crudelitate. et sicut catulus leonis habitans in abditis. quia cum hoc etiam quaerebant capere David in occultis insidiis. Et sic exclamat David. d. Exurge domine praeveni eum. et loquitur de praeterito per modum futuri quia iam erat liberatus ab inimicis ut dictum est. sed hoc fuit ad exprimendum litteram in quo erat primus in persecutione David. Exurge domine praeveni eum. David et supplanta eum ne veniat ad me. Non sicut factum est primo Re. 23. quoniam cingebat David in modum coronae ne posset evadere et ordinatione divina venit nuntius subito dicens ad eum festina et veni quoniam infuderunt se philistiim super terram. et sic praeventus dimisit persequi David. et supplanta eum. quod factum est quando Saul persequens David ad mortem incidit in manus eius ita quod David poterat eum occidere ut dicitur primo Re. 24. et 26. eripe animam meam ab impio. s. Saule. frameam tuam. i. me qui sum gladius tuus ad destructionem infidelium. aliter non potuissem interfecisse goliath gigantem. nec interficere philistaeos debellasse nisi eos pugnasset divina virtute. ab inimicis manus tuae. i. a Saule et eius complicibus qui inimicantur operibus tuis in me. Domine a paucis. i. a me et meis me in quo paucissimi sumus respectu Saulis et exercitus eius. divide eos in vita eorum. ita quod praevidentes non possint nos contingere nec capere. De absconditis tuis. i. divitiis temporalibus quae divino iudicio licet nobis occulto frequenter redduntur hominibus malis. adimpletus est venter eorum. s. Saulis et amicorum suorum qui erant pleni talibus bonis propter potentiam regni temporalis. Saturati sunt filiis. quia multi in divina dispositione occulta non solum habundaverunt in temporalibus bonis sed etiam in multitudine prolis. et dimiserunt

reliquias suas parvulis

reliquias suas paruulis suis · quia etiam post mortem suam habundauerunt filii eorum · Vel aliter · reliquerunt suas paruulis suis · quia cum saule mortui sunt in monte gelboe illi qui erant fortes et robusti · et sic relicta sunt bona eorum paruulis remanentibus et illis qui erant infectores et nullius momenti · Sed quia dauid non confidebat in talibus bonis temporalibus et terrenis sed in spiritualibus et eternis · ideo subdit · Ego autem in iusticia · scilicet legali que continet omnes uirtutes · apparebo in conspectu tuo · In presenti per gratiam et per gloriam in futuro · ideo subdit · satiabor cum apparuerit gloria tua · que satiat appetitum humanum eo quod consequitur bonum infinitum ¶ Moraliter potest exponi iste psalmus de quolibet fideli posito in magna tribulatione corporis uel anime petentis inde misericorditer liberari diuinitus et secundum predicta potest litera faciliter applicari · [illegible]

X

Diligam te VII

domine etc.

Huic psalmo preponitur talis titulus in hebreo · In uictoriam seruo domini dauid · qui locutus est domino uerba carminis huius in die qua liberauit eum dominus de manu omnium inimicorum eius · et de manu saul et dixit · diligam te etc. Ex hoc autem titulo apparet actor psalmi · scilicet dauid · et materia eius · quia sicut precedens psalmus est orantis dauid ut liberaretur a persecutoribus inimicorum · ita iste psalmus est gratiarum actio pro liberatione ab inimicis iam adepta · Et propter hoc autem quod in fine tituli dicitur de manu omnium inimicorum eius · in qua generaliter etiam saul · et nichilominus additur etiam de manu saulis · intelligitur quod persecutio saulis ponderabat contra omnes alias eius persecutiones secundum quod dicit hic Ra. Sa. Diuiditur autem iste psalmus in duas partes · quia primo ponitur liberationis dauid narratio · secundo inuenta conclusio ibi · uiuit dominus · Prima in tres quia primo ponitur liberationis dauid dei liberantis estimatio · secundo liberationis materia ibi · laudans inuocabo · tertio liberationis forma ibi · misit de summo · Circa primum dicit dauid · diligam te domine · caritatiua dilectione · fortitudo mea · id est qui dedisti michi fortitudinem contra insultus aduersariorum · dominus firmamentum meum · id est dans michi firmitatem patientie in tollerantia aduersariorum · et refugium meum · in magnitudine imminentium periculorum · et liberator meus · de manu preualentium inimicorum · deus meus adiutor meus · sine cuius adiutorio non potuissem aduersarios euasisse · et sperabo in eum · de premio uite future · protector meus contra insurgentes hostes · et cornu salutis mee · repellens et conterens aduersarios meos fortes · et susceptor meus · cum declinaui hostes me fortiores ¶ Laudans · hic consequenter ponitur liberationis materia · Et primo ponit liberationem suam · secundo liberationem israel de terra egypti ibi · commota est · Circa primum dicitur · Circa primum ponit materiam sue liberationis scilicet mala illata sibi ab aduersariis tam corporalia quam spiritualia · Et quantum ad hoc dicit · laudans inuocabo dominum · pro euasione malorum que sequuntur cum dicit · Et ab inimicis meis saluus ero · id est sicut me dominus saluauit ab inimicis corporalibus · scilicet saule absalon et eorum complicibus · ita spero quod saluabit me ab inimicis spiritualibus · scilicet a demonibus · Circumdederunt me dolores mortis · fuit enim dauid aliquando circumdatus ab aduersariis quod desperabat se posse euadere · ut dictum est psalmo precedente · et torrentes iniquitatis conturbauerunt me · quia propter iniquitatem suam commissam in uria in adulterio uxoris sue et homicidio urie sustinuit persecutionem absalon filii sui ut habetur · 2 · Re · 12 · et propter iniquitatem numerationis populi sustinuit magnam tribulationem · turbationem et anxietatem animi ex pestilentia populi sui · ut habetur · 2 · Re · 24 · et propter hoc subdit · dolores inferni circumdederunt me etc. · quia dolorem mortis sentiuit ut gladius angeli per-

-cutiens populum uenerat super eum · ut habetur · 2 · Re · 24 · et sic de aliis dicitur ad misericordiam ubi dicitur hic omnes mortem etc. et uenientium · In tribulatione mea inuocaui dominum · pro liberatione a predictis malis · et exaudiuit de templo sancto suo · id est de celo quod est templum glorie dei · uocem meam · sua gratia dando michi liberationem · et clamor meus in conspectu eius introiuit in aures eius · loquitur de deo more humano · quo clamor petentis intrare aures postulatur dicitur quando ex ore exauditur · Commota est · hic consequenter dauid introducit liberationem israel ab egypto pro sue liberationis exemplo · quia sicut dicit Ra. Sa. modus hebreorum antiquorum fuit in precibus liberationibus facere mentionem de liberatione egyptiaca que fuit generalis totius populi et hoc patet in pluribus locis sacre scripture · dicit ergo · commota est et contremuit terra · id est habitantes in terra · secundum modum communem loquendi · quia propter plagas egypti omnes habitantes egyptum fuerunt commoti et conterriti · ut habetur in exo · et etiam ad literam inter plagas illas facte fuerunt coruscationes et tonitrua horribilia · ut habetur · exo · 9 · ita quod uidebatur tremere tota terra et commoueri modum fundamenta · quoniam iratus est eis · talia enim erant contra egyptios diuine ire euidentia signa · ascendit fumus in ira eius · loquitur de deo ad modum hominis irati de cuius ore et naribus exit fumus · et ignis a facie eius exarsit · quia ignis et grando mixta pariter ferebantur ad perditionem egyptiorum · ut habetur · exo · 10 · et dicitur iste ignis a facie dei exarsisse · quia processit de eius precepto et uoluntate · Et inclinauit celos et descendit · non per locorum mutationem que deo est impossibilis · sed per effectum exhibitionis egyptiorum · egyptios in terra puniendo et hebreos liberando · Et caligo sub pedibus eius · quia fecit tenebras palpabiles tribus diebus in egypto ut habetur · exo · 10 · et ascendit super cherubim · et uolauit etc. · per hoc designatur uelocitas diuini subsidii et ad liberationem populi de egypto quia omnes filios israel eadem die simul eduxit · cum tamen essent in [illegible] numero · ut habetur exo · 12 · et posuit tenebras latibulum suum etc. hoc intelligitur de nube existente inter castra egyptiorum et filios israel super mare rubrum que erat obscurissima et densissima ex parte egyptiorum ita quod non poterant accedere ad filios israel · In illa nube erat angelus plenus deo eos persequens · ut habetur exo · 14 · ideo dicitur hic · latibulum suum tabernaculum · tenebrosa aqua in nubibus aeris · quia ex nubis densitate fluebant pluuie grosse ad maius impedimentum egyptiorum · Verumtamen quia illa nubes ex parte filiorum israel illuminabat noctem · ut ibidem dicitur · Ideo sequitur · pre fulgore in conspectu eius · quia ex illa nube in uigilia matutina facta sunt tonitrua et fulgura terrentia egyptios · subuertentia · ideo subditur · nubes transierunt grando et carbones ignis · Ex quo patet sententia usque ibi · et misit sagittas suas · id est fulgura que a deo mittebantur sicut sagitte super egyptios · ideo subditur · Et conturbauit eos · Ita enim fuerunt egyptii conturbati quod uolentes fugere aquis maris currebant contra eos secundum quod habetur exo · 14 · fugientibus quod egyptiis occurrerunt aque etc. et apparuerunt fontes aquarum · In fundo enim maris sunt fontes in aliquibus locis · qui non apparent nisi denudetur fundus maris · quod tunc fuit factum · et filii israel transierunt per maris alueum · ideo subditur · Et reuelata sunt fundamenta orbis terrarum · id est partes terre existentes sub aquis maris que dicuntur hic fundamenta orbis ab altitudine fundi · dominus autem naturalis in qua fundamentum est pars inferior · quia super terram sunt alia elementa et superius corpora celestia · ab increpatione tua domine etc. · per hoc ostenditur a quo processit talis punitio · eos scilicet a dei uindicta [illegible] eos ¶ Misit de celo · hic consequenter describitur forma liberationis ipsius dauid que facta est uirtute diuina et primo describitur ista dauid liberatio per modum euasionis de manu aduersariorum · Secundo per modum persecutionis et destructionis eorum ibi · qui me eripiet · prima in duas in partem principalem et incidentalem · secunda ibi · cum sancto sanctus eris · Circa primum dicit dauid · misit de summo · id est de celo unde uenit auxilium michi · et accepit me · scilicet deus me liberando sua gratia et uirtute · et assumpsit me de aquis multis ·

idest de tribulationibus meis saule et absalone me persequentibus quas autem per aquas tribulationes intelligamus patet supra ps. 8. ubi dicitur adducet dominus super eos aquas fluminis et multas regem assiriorum et omnem gloriam eius idest exercitum eius. Eripuit me de inimicis meis fortissimis. scilicet saule et absalon. et ab hiis qui oderunt me. idest seba filio bochri et sibi adherentibus ut habetur 2. Re. 20. quoniam confortati sunt super me. habentes magnam potentiam propter multitudinem sibi adherentium. prevenerunt me in die afflictionis mee. quia saul preveniebat david quod ad modum corone eum circumdedit propter quod desperabat se non posse evadere ut habetur primo Re. 23. et achitophel dedit consilium ut persequeretur david ita quod preveniret eum ante quam posset intrare aliquod fortalicium ut habetur 2. Re. 17. et seba filius bochri concitavit rebellionem contra david ante quam redisset ad civitatem et domum regiam. Factus est dominus protector meus. quia ex eius ordinatione saul compulsus fuit insecutionem dimittere eo quod philistiim invaserant se super terram israel ut habetur primo Re. 23. et nutu dei consilium achitophel fuit dissipatum ut habetur 2. Re. 17. et caput sybe fuit amputatum de consilio mulieris sapientis et hoc deo faciente ut habetur 2. Re. 20. et deduxit me in latitudinem. scilicet regni israel predictis tribulationibus terminatis. et retribuet michi dominus secundum iusticiam meam. Ex hoc enim quod dedit michi bona temporalia spero ab eo consequi eterna. et secundum puritatem manuum mearum. idest operum que per manus intelliguntur eo quod manibus operamur. quia custodivi vias domini. quantum ad precepta moralia affirmativa. nec impie gessi a deo meo agendo contra negativa. quoniam omnia iudicia eius in conspectu meo. exequendo precepta eius iudicialia. et iusticias eius. idest cerimonias. non repuli a me. eas omittendo. et ero immaculatus cum eo. quia non pacior conscienciam maculatorum cum sit sanctus sanctorum. et observabo me ab iniquitate mea. idest cavebo a recidivo adulterii et homicidii in facto urie et a consimilibus. et retribuet michi dominus etc. Exponatur ista ut supra. ¶ Cum sancto sanctus eris. hec est pars in qua david incidentaliter ostendit dei misericordiam et benignitatem generaliter erga bonos eo quod particulariter locutus fuerat de bonitate dei erga se propter suam innocentiam dicens. Cum sancto sanctus eris. loquitur est david ad deum quasi dicat sanctus tu sanctum constituebis a quo illa sanctitas derivatur. vel aliter cum sancto. qui scilicet sancte vivit. sanctus eris. suam sanctitatem augmentando. cum innocente. qui malum aliis non facit. innocens eris. malum eius auferendo. nisi forsitan malum temporalis pene ad purgationem culpe preterite vel ad exercicium sue paciencie quod proficit ei ad bonum vite eterne. Et cum electo. ad vitam eternam per predestinationem. electus eris. quia elegisti te cum ipsis aliis. quoniam populum humilem salvum facies. secundum quod dicit iacobus. deus superbis resistit humilibus dat graciam. quoniam tu illuminas lucernam meam. lucerna est lumen intellectus et ideo lumen naturale intellectus humani positum in corpore mortali dicitur lucerna quam lucernam deus illuminat quando deus lumini nature addit lumen gratie quod gratia perficit naturam. deus meus illumina tenebras meas. lumen enim naturale comparatum ad deum tenebra dicitur sicut quelibet creatura sed tunc david petit ipsum illuminari gracia divina. vel aliter tenebre dicuntur hic opera mortua per peccatum mortale extincta que recuperata gracia vivificantur et illuminantur. Quoniam in te. hic consequenter describitur liberatio david per modum insecutionis adversariorum cum dicit. quoniam in te. idest per te eripiar a temptatione. temptatus enim fuit cedere nabal cum omnibus de domo sua a qua temptatione fuit ereptus per dictum abigail a deo ad hoc directe propter quod dixit ei david. benedictus dominus deus israel qui misit te hodie in occursum meum etc. ut habetur primo Re. 25. et in deo meo. idest in virtute dei mei transgrediar murum. capiendo adversariorum suorum fortalicium quod factum est quando cepit fortalicium iebuseorum in ierusalem ut habetur 2. Re. 5. et quando cepit rabath filiorum amon ut habetur 2. Re. 12. deus meus impollutam viam eius. Ista est lex divina in qua non est aliqua immundicia concessa tamquam licita. licet aliqua fuerint permissa propter maius malum evitandum

sicut usura cum extraneis ne fratres suos usuris gravarent et libellus repudii ne uxores occiderent deutero. 23. et 24. eloquia domini igne examinata. idest pura et munda sicut metalla in fornace probata. protector est omnium sperancium in se. scilicet ipse deus. dum tamen ipsa spes proveniat ex gracia et meritis. aliter enim non esset spes sed presumptio. quoniam quis deus preter dominum etc. quasi dicat nullus quia alii sunt dii tantum participative. scilicet homines sancti secundum illud ps. 81. ego dixi dii estis vel sunt dii falsi sicut ydola gentium. deus qui precinxit me. virtute corporali contra hostes invisibiles et posuit immaculatam viam meam. auferens a me maculam adulterii cum bersabee et homicidii urie que macule fuerunt purgate per penitentiam quam deus dedit david in persecutione absalon secundum quod predixit ei nathan propheta ut habetur 2. Re. 12. qui perfecit pedes meos tamquam cervorum. dando michi agilitatem ad hostes meos insequendum. Et super excelsa statuens me. idest stabiliens in regia dignitate. qui doces manus meas ad prelium. quia deus docuit eum artem preliandi. et posuisti ut arcum ereum brachia mea. dans michi fortitudinem convenientem ad exequendum preliandi artem. et dedisti michi protectionem salutis tue. quasi dicat fortitudo mea parum posset nisi protectio tua adesset. et disciplina tua correxit me in finem. per tribulationes temporales me corrigendo. et disciplina tua ipsa me docebit. quia veritas a deo instituta dat intellectum. dilatasti gressus meos subtus me. In hebreo habetur. passus meos. quia quando pedes sunt coniuncti homo dispositus est ad cadendum. sed quando sunt convenienter elongati tunc est dispositus ad firmius standum et per hoc intelligitur firmitas in statu regio quam merebat ipsi david a deo. persequar inimicos meos et comprehendam illos. quia non poterunt manum meam effugere. et non convertar ab eorum insecutione. Confringam illos. quod contigit in filiis amon quorum capta civitate regia trucidavit et transire fecit super eos ferrata carpenta et serravit eos in frusta ut habetur 2. Re. 12. et precinxisti me ad bellum. contra goliath getheum et contra philisteos quos divina virtute frequenter debellavit. et supplantasti insurgentes in me subtus me scilicet philisteos et alios infideles populos quos david redegit sub tributo ut habetur 2. Re. 8. Et inimicos meos dedisti michi dorsum eos convertendo in fugam coram me. et odientes me disperdidisti. scilicet saulem et absalon sybam filium bochri cum adherentibus ei. clamaverunt nec erat qui salvos faceret. deficiente eis auxilio humano. scilicet ad dominum. scilicet clamaverunt. nec exaudivit eos. quia erant indigni auxilio divino. et comminuam eos etc. tamquam destitutos ab omni auxilio divino et humano ut dictum est. eripies me. idest constituisti in caput gentium. confirmans in stabilitate regni et quia dominium david se extendebat ad alias gentes in circuitu que erant ydolatre de dite ut philistei amonite et ceteri. ideo subditur populus quem non cognovi. noticia approbationis propter eorum ydolatriam. servivit michi. obediendo et tributum reddendo quia non solum obediebant david in presencia sed etiam nunciis ab eo missis. ideo subditur. In auditu auris obedivit michi. verumtamen quia iste gentes recesserunt ab obediencia regis david tempore roboam nepotis sui et aliorum sequentium ideo subditur. filii alieni mentiti sunt michi. quia iuraverunt ei fidem et successoribus suis. filii alieni inveterati sunt. licet non in primo obediencia tamen in tempore procedente ab obediencia declinaverunt. ideo subditur. et claudicaverunt a semitis suis. In hebreo habetur. et timebunt in clausis suis et in angustiis suis. et in eodem sensum revertitur. quia homines rebellare volentes claudunt se et sua in civitatibus et locis munitis timentes invadi ab illis contra quos rebellant. Istam autem rebellionem futuram david in spiritu previdit. ¶ Vivit dominus. hic ponitur huius psalmi tercia pars

bndel; nois dni magnificat p bnficiis suis ... dr. uiuit ds. q e uita p eentiam, et omnia uiuunt in eo scdm q dr. Jo. pmo. q factum e. s. omnis creatura ipso uita erat q creatura uit e in deo e ipa creatrix que est idem q intelligere diuinu. intelligere aut est suppmu gradus uite, et quia intelligere diuinu e optimu eo q unico actu intelligit pfecte se et omnia alia. io dicit phs. xii. metha. q ds uiuit uita nobilissima sempiterna et optima. bndictus ds meus. ex bnficiis michi collatis. et exaltetur ds salutis mee. no in se cu sit magnitudinis infinite. s; i cordibus ipm laudantibus. deus qui das vindictam michi etc. et ps sma ac dictis usq ibi ... confitebor tibi. confessione laudis tue. in nationibus. q psalmu hunc a dauid dictatum fuit ad omnes natones i xpo credentes. magnificans salutes regis eius. i. salutes meas qui sum rex ab eo institutus. et faciens mias xpo suo dauid. i. iuncto i rege de eius mandato p samuele. ut h pmo libro. R. 16. et semini eius usq in seculum. quia ds dedit ... ipi dauid pse et suis successoribus ut h. 2. R. 7. et sic terminatur ps.

Celi enarrant XVIII

hunc ps pponitur tal titulo in hebreo. ... uictoriam dauid ps. et in translatione Jeronimi iuxta hebre. uictori canticu dd. et est sup expositu in suo sili psalmo. 12. dicitur aut hebr q iste ps factus e a dauid p gratiarum actione de datone legis q fuit magnu bnficiu et spualiter filiis isrl. ut h infra ps. 147. qui annuntiat uerbum suum iacob iustitias et iudicia sua isrl. no fecit taliter oi natoni. Et sc istu intellectum iste psalmus diuiditur in duas ptes. in pmo dauid ondit magnitudine diuine sapientie generaliter ex excellentibus creaturis p quas deuenitur i cognitone; creatoris. Scdo spualiter ex datone legis ibi. lex dni immaculata. Circa pmu sciendum q dauid ad declaratone; diuine sapientie no e usus creaturis spualibus cuiusmodi sunt angeli. quia no sunt uisibiles, s; corporibus celestibus que sunt manifesta omibus. d. Celi. i. orbes planetarum. enarrant gliam dei. i. patenter ostendunt magnitudine sue potentie et ordine sue sapie. et opa manuu eius. i. magnitudine sue uirtutis. annuntiat firmamentu in quo sunt stelle fixe. Ex hiis n. creaturis excellentibus declaratur ordo diuine uirtutis et sapie. scdm q dr. sapie. 13. a magnitudine spetiei et creature poterit cognoscibiliter creator horum uideri. dies diei eructat uerbu; et nox nocti etc. uariatone eciam dierum scdm longitudinem et breuitatem. caliditatem et frigiditatem et alias uariatones, que p motu celi eueniunt, et scdm eosdem pmodos ordinate reiterantur ostenditur ptas et sapiam motoris pmi. s. dei et quia sunt oibus nota uel possunt esse et ideo subditur. non sunt loquele neq; sermones hoc est gentes ... diuisarum linguarum. quorum no audiantur uoces eorum. quia omnes hitantes in terra predicta ptnt edoceri de diuina sapia et potestate ac si docerentur p sonu uocis humane. In sole posuit tabernaculum suum, et est sumo iste pdenuis. et sic exponitur quia sol in medio planetarum ponitur, het n. tres supra se marte. Joue. et saturnu, et tres infra se. Venere mercuriu. et luna, et sic in orbibus planetarum qui celi dnr et sunt hitaculum, et fit hic spal mentio de sole magis q de aliis stellis. q p ipm et eius effectus magis innotescit ordo diuine sapientie in hoibus. et ipe tanq sponsus pcedens de thalamo suo. quia in ortu suo egreditur de emisperio nobis occulto ornato suis radiis sicut sponsus egreditur de thalamo suo copiosis ornametis. Exultauit ut gigas ad currenda uia. i. ad agendum cursu suu uelociter scdm q dr. Ec. Hester. uelociter currit

sol ... in loca suu i uno die quia una die ... circuit celu totum q e ita magnum q terra no e nisi punctus q. 2. eius. Ex quo appet pmi motoris uirtus. a summo celo. i. ab oriente que est pars pncipalior celi. egressio eius. usq in occidente. et occursus eius. de nocte. usq ad summu eius. reuertendo i oriente. scdm q dr ecc. pmo. Oritur sol et occidit et ad locu suum reuertitur. etc. nec est qui se abscondat a calore eius. q de die causat calore in hemispio nro. et de nocte in hemispio opposito. Lex domini. hic ostendit ordo diuine sapie corporaliter spualiter ex legis datone q disponebat ad xpm dei sapiam et uirtutem. unde dicit apostolus gal. 3. lex pedagogus nr fuit in xpo. pt pmo describitur legis date conditio. scdo eius obseruatio ibi desiderabilia. Circa pmu dr. lex dni. quia dns dedit eam i monte synay immaculata. quia no concedit aliquid i mundu tanq licitu licet pmittat aliquod minus malu ad maius euitandu ut dictu e psalmo pcedenti. Conuertens aias ad ipm deum et loquitur hic de quinq libris moysi q pprie dicitur lex apud hebreos. testimonium dni fidele. qntu ad libros phales quorum dicta fideliter iplentur. Sapiam prestans paruulis. qntu ad alios libros ueteris testamenti qui dicuntur agiographi. inter quos continentur libri sapienciales ad eruditone puulorum ut h puerb. pmo. pabole salomonis etc. et subditur. ut detur puulis astucia et adolescenti scia et intellectus. iustitie dni recte. reuertuntur ad scribendu mag in spali condicione; legis mosaice in qua erant tria pceptorum genera. s. cerimonialia precepta que i ueteri lege iustificatones uocantur. et qntu ad hoc dr. iustitie dni recte. quia ad cultum diuinu erant instituite. letificantes corda quia leuite cantabant in sacrificiorum oblatone. Alia erant precepta moralia, inter que ppria sunt pcepta decalogi. et qntu ad hoc dr. preceptum dni lucidum etc. quia pre ... fuit ... lege nali ut dictum fuit exo. 20. ideo sunt lucida et clara. timor dni sanctus. quia pplus audiendo uoce dni dantis pcepta erat ualde pterritus ut h exo. 20. iste timor debet esse ... pmanet i sclm sli. Alia precepta fuerunt iudicialia et qntu ad hoc dr. iudicia dni uera iustificata in semet ipa. q eorum ueritas manifesta iusticia sicut appet de lege talionis et de multis aliis exo. 21. et 22. et 23.

Desiderabilia. hic ostenditur de seruatio legis obseruande que pmo dz esse in corde io pmo dr. desiderabilia. supple sunt precepta diuina. super aurum etc. q ... spualia corporalibus pferuntur. et dulciora. gustui mentis. sup mel et fauum. q sup sit mel et fauum gustui corporis ro ne ia dicta, ideo subdit. et enim seruus tuus custodit ea. ope adimplendo. In custodiendis illis retributio multa. scilicet beatitudo futura. Sz quia in lege sunt multa pcepta. s. sexcenta et xiii scdm hebreos. ideo difficile e obseruare ea absq delicto. ideo subdit. delicta quis intelligit. q d. nullo pfecte. ideo subdit dauid. ab occultis meis munda me. dulcedine mie tue. et ab alienis parce seruo tuo. q ipossibile est uel saltem difficile ualde transire sine defectu in ... correctione. Si mei no fuerint dnati. defectus ppriij uel alieni modo dicto. tunc immaculatus ero. i. consumatus. et emundabor a delicto maximo. quia qui cauet minora pctam cauet eciam maiora. Aliter exponitur ab occultis ab illo ... ab alienis. hoc e ab infidelibus qui sunt alieni a fide. parce seruo tuo. ita q no heant potestatem sup me. p quam inducant me ad pctm infidelitatis sicut antiochus cogebat iudeos tristie ad ritu gentilem et ydolatrie ut h. 2. macha. 6. ideo subdit. Si mei non fuerint dnati. infideles. tunc immaculatus ero. ab omni culpa et emundabor a delicto maximo. i. ab ydolatria ad quam no me cogent et sic manebo mundus ab ea. et erunt ut complaceant eloquia oris mei. quia eloquia ex mundo corde mundo pcedencia sunt deo placita. et meditatio cordis mei i conspectu tuo semper. ad te cognoscendum et amandum

Marginal notes:

- s; corporibus celes.
- in hebreo et in translatione Jheronimi iuxta hebreum habetur sic. Soli posuit tabernaculum in eis.
- alias in una die
- sapia et ingens ps.
- alias institutiones
- decalogi
- magis. s; debet conuari in ope.
- i. sam
- 3o delictum. Maxime transit ad aliquem pctm suam negligentiam qui negligit eos corrigere loquo et tpore debito. et hoc correctione similiter quantum ad omnes uel correctores eciam quantu ad platos et pncipes. de quibus erat dauid. et io merito dicit ab alienis parce seruo tuo.

3 f.

ueranter · domine adiutor me⁹ · in tribulationibus sup
uenientib⁹ · et redeptor me⁹ · de egyptiaca seruitute de
qua dauid dicit se redeptum in suis patrib⁹. Et licet ista
expositio satis concordet littere tamen non videtur conueniens
ut dimittatur expositio litteralis. primo quia paulo apostolus intelle
git ex prophetis edoctus per eruditionem humanam et diuinam allegat
litteram hui⁹ psalmi dictam in publicatione euangelii per apostolos
et xpi discipulos · ro · 10 · capitulo · Sed dico numquid non audierunt
et quidem per libros xpi. Sed dico numquid non audierunt · q · d · sic · et p
bat per litteram hui⁹ psalmi · dicens · Et quidem in omnem terram exiuit so
nus eorum et in fines orbis terre uerba eorum. Item in fine hui⁹
psalmi dicit · domine adiutor me⁹ et redeptor me⁹ · per hoc
enim quod dicit redeptor absolute intelligitur ille qui est redep
tor anthonomastice. Sicut enim dicimus philosophus absolute intelligimus
aristotiles · Redeptor autem anthonomastice dictus in scriptura
est ipse xpc. Redeptio enim captiuitatis egypti fuit particular
bus populi. Redeptio facta per xpm est generalis totius mundi quam
preuidit in spiritu propheticus ipse dauid quia clarius et diffusius
descripsit misteria xpi quam alii ut dictum est a principio huius
libri et de hoc fecit hunc psalmum. igitur secundum istum intel
lectum psalmus iste in tres partes diuiditur. quia primo describitur
euangelii publicatio · secundo publicati conditio ibi · lex domini
tertio eius debita obseruatio ibi · desiderabilia. Circa primum
dicit · Celi · i · apostoli qui dicuntur hic celi methaforice · quia
fuerunt excellenter illuminati et in deum eleuati. tali modo
loquendi usus est ysa · 1 · capitulo · audite celi et auribus percipe ter
ra · non enim alloquebatur corpora celestia et terram que est elementum quia
non habent sensum uel intellectum. Sed sub nomine celorum alloquebatur
maiores in populo · et sub nomine terre minores sicut et iudicum · 9 ·
sub nomine rampni intelligitur abimelech secundum sensum litteralem et
sic in proposito apostoli nominantur celi · Celi enarrant gloriam
dei · quam xpc habuit in miraculis et gloriam suae resurrectionis et asce
sionis · hoc narrauerunt apostoli uerbo sue predicationis. et opera
manuum eius annuntiat firmamentum. per firmamentum in quo
sunt stelle fixe intelligitur ecclesia quantum ad doctores sacros
unde dicit daniel · 12 · qui ad iustitiam erudiunt plurimos quasi stelle
in perpetuas eternitates · dies diei eructat uerbum · et cetera · per
diem intelligitur nouum testamentum in quo ueritas erat re
uelata · per noctem uero uetus testamentum in quo ueritas erat
sub figuris et uelaminibus obnubilata. Sic enim loquitur apostolus
Ro · 13 · nox precessit · dies autem appropinquauit · loquens de ue
teris ac noui testamenti tempore · Est igitur sensus · dies diei eruc
tat uerbum · i · nouum testamentum ab euangelistis et apo
stolis descriptum populo xpiano · eructuit uerbum · i · de nu
ciat uerbum incarnatum · et nox nocti indicat scientiam · quia
uetus testamentum iudeis annuntiauit xpi misterium · licet
magis occulte · sicut patet ysa · 9 · paruulus natus est nobis et
filius datus est nobis · et uocabitur nomen eius admirabilis
consiliarius deus fortis et cetera. In quo ostenditur humanitas xpi et
eius diuinitas et in multis aliis locis scripture ueteris
testamenti descripta sunt misteria xpi · licet minus clare quam
tempore ueritatis reuelate · non sunt loquele neque sermones
et cetera · quia apostolis aliis que discipulis tunc existentibus
in die penthecostes datum est genus linguarum ut possent predica
re euangelium xpi linguis omnium gentium ut habetur actuum · 2 · quia
spiritu sancto in linguis igneis cecidit super apostolos et alios
xpi discipulos de quibus ibidem dicit · erat autem turba hominum
fere centum uiginti · In omnem terram exiuit sonus eorum et cetera · quia
uiuente beato petro apostolo fides xpi predicata est usque ad
franciam que est in ultimo climate uersus occidentem. Unde et
senonis fundata est ecclesia beati petri uiui quia ipso uiuente
consecrata est · Cum enim apostoli aliique discipuli xpi exierunt
de ihersalem ad publicandum euangelium per orbem secundum quod habetur
actuum primo · Eritis mihi testes in ihersalem et in omni iudea et sa
maria et usque ad ultimum terre · Ihersalem autem sita est in medi
o climate et ideo sicut euangelium predicatum est ultra publi
catum uiuente petro usque ad ultimum clima uersus occiden
tem ita intelligendum est uersus alias partes mundi. In sole po
suit tabernaculum suum · i · in beata uirgine que uocatur

sol propter plenitudinem gratie quia in ipsa habitauit xpc sicut in
tabernaculo propter quod in persona eius dicitur eccli · 24 · qui creauit me
requieuit in tabernaculo meo · et ipse tamquam sponsus pro
cedens de thalamo suo · i · de uirginali utero ad des
ponsandum sibi ecclesiam · Exultauit ut gigas · gigas dicitur
propter magnitudinem uirtutis · ad currendam uiam · uite pre
sentis. Secundum ueram litteram hebraicam et ieronimi translationem
in quibus sic habetur · soli posuit tabernaculum in eis · et ponitur
est de xpo qui est sol iustitie. Cuius tabernaculum est humanitas
que est tabernaculum diuinitatis et hoc tabernaculum posuit
deus in eis · i · apostolis aliisque discipulis cum quibus familia
riter habitauit secundum quod dicit · Io · primo uerbum caro factum est
et habitauit in nobis et cetera · et ipse tamquam sponsus procedens de
thalamo suo · hoc est de uirginali utero et exponatur
sicut prius usque ibi · a summo celo egressio eius · i · in manu patris
in qua uisitauit nos oriens ex alto · et occursus eius
usque ad summum eius · in sua heu ascensione · in qua
ad dexteram patris ascendit · ut habetur actuum · ultimo · nec est qui se
abscondat a calore eius · hic est ardor caritatis ipsius qui se
extendit ad omnes quantum est de se · unde luce · 12 · ignem ueni
mittere in terram et quid uolo nisi ut accendatur. Lex
domini · hic aliter describitur euangelii publicati conditio
cum dicitur · lex domini · quia immediate tradita est a domino in
carnato · ut patet mathei · 5 · aperiens os suum docebat eos
dicens · beati pauperes spiritu et cetera · lex autem mosayca licet
sit a deo non tamen fuit data ab ipso immediate sed mediante
angelo qui in persona domini loquebatur propter quod in exodo aliquando angelus
aliquando dominus nominatur secundum quod dicit beatus gregorius et bea
tus stephanus actuum · 7 · dicit de moyse · hic est qui fuit in
ecclesia in solitudine cum angelo qui loquebatur ei in monte
synay cum patribus nostris · et infra eodem capitulo arguens iude
os dicit qui accepistis legem in dispositione angelorum
et non custodistis · Conuertens animas · i · ordinans motus
interiores anime · lex autem mosayca ordinabat actus exte
riores de motibus autem interioribus parum se intromittit
propter quod dicit in glosa philippenses · 3 · quod lex uetus prohibebat ma
num et non animum. Et mathei · 5 · dicitur · audistis quia dictum est an
tiquis non occides · qui autem occiderit reus erit iudicio
Ego autem dico uobis quia omnis qui irascitur fratri suo
reus erit iudicio · testimonium domini · i · euangelium
fidele · quia adimplet quod promittit inducens obser
uatores ad uitam beatam quod non faciebat lex uetus
secundum quod dicit · hebre · 7 · nichil ad perfectum adduxit lex · sa
pientiam prestans paruulis · i · apostolis · aliisque xpi di
scipulis qui erant simplices et humiles secundum quod dicit sal
uator · mathei · xi · Confitebor tibi domine pater celi et terre quia
abscondisti hec a sapientibus et reuelasti ea paruulis
Iustitie domini recte · i · consilia euangelica totius iustitie et
rectitudinis · secundum quod dicitur infra · iustitia enim sicut maiores dicunt
ista consilia rectificant et dirigunt hominem ad uite per
fectionem · letificantes corda · ex consolatione diuina propter
quod de ipsis dicit saluator · mathei · 13 · Simile est enim regnum ce
lorum thesauro abscondito in agro quem cum inuenit homo
abscondit et pre gaudio illius uadit et emit agrum illum ·
quod exponens gregorius dicit. thesaurus absconditus est celeste
desiderium · ager uero disciplina studii celestis quod consistit
in obseruatione consiliorum · preceptum domini lucidum · quia clare et
lucide est traditum euangelium in quo ueritas est reuelata
timor domini sanctus · i · filialis reuerentie · permanet in secu
lum seculi · quia permanet etiam in beatitudine et hic timor
pertinet ad nouum testamentum · timor autem pene magis perti
nebat ad uetus · quia terror penarum a peccatis retrahebat.
propter quod in terroribus fuit datum ut habetur · exo · 20 · iudicia
domini uera · quia iudicium extremum in quo xpc iudica
bit erit uerissimum · iustificata in semet ipsa · quia tunc liber
manifeste patebit equitas illius iudicii et nota quod hic
iudicia domini dicuntur sententie a domino date in textu euange
lii que sunt uere et iuste · et hec expositio magis concordat
sequenti littere · Desiderabilia · hic aliter describitur

euangelii

celi

qui autem docti fuerunt fulgebunt quasi splendor firmamenti et qui

po · c ·

in omnem terram

suum

i · patris

ei

Iustificant.

et uendit omnia que habet

ager id est in quo thesaurus absconditus est

i · obedientie ac

iudicia pluraliter eo quod erunt omnium generaliter. Aliter expone

i maxime in statu perfecto positus qui non solum tenetur ad precepta: sed et ad consilia.

Et erunt

domini mei.

XIX

Exaudiat te

Domine ... Huic psalmo ...

Domine in

XX

[illegible]

(·mang⁹ di·)

cui dictu fuit a domino gen. xii. [illegible] benedicentur in se
tuo omnes gentes terre. quod semen est xpus. unde eam
helyzabeth dicenti uirginem mariam luce .i. benedicta tu
in mulieribus et benedictus fructus uentris tui. Aliter
exponitur. preuenisti eum in benedictionibus .i. donis spiritus
sancti et carismatibus quibus anima xpi fuit repleta ab
ortu sue conceptionis et sic preuenta. posuisti in capite eius coro
nam. dando ei dignitatem regiam super omnem creaturam. sed
tamen a principio unionis cum diuinitate. executiue autem
in sua resurrectione. propter quod tunc dixit apostolis mat.
ultimo. data est mihi omnis potestas in celo et in terra. uitam
peciit a te. scilicet gloriosam quantum ad corpus quam obtinuit in
sua resurrectione. ideo subditur. et tribuisti ei. Et quia xpus
resurgens ex mortuis iam non moritur. mors enim
illi ultra non dominabitur. secundum quod dicit apostolus Ro. 6. ideo sub
ditur. longitudinem dierum in seculum seculi. i. eternaliter.
magna est gloria eius in salutari tuo. i. in xpo enim magna
fuit gloria in sua ascensione. gloriam et magnum decorem
impones super eum. quod impletum fuit quando xpus in humanitate
ascendens positus est ad dexteram patris, ut habetur act. ultimo.
quoniam dabis eum in benedictionem in seculum seculi. omnes enim
benedictiones eterne fiunt in nomine xpi sicut predictum fuit
habere uirtute supra. letificabis eum in gaudio cum
uultu tuo. quia quanto humanitas xpi ceteris creaturis
intellectualibus propinquior et coniunctior est diuinitati
tanto clarius uidet eam et ea fruitur delectabilius. quoniam rex
sperat in domino. hec enim in xpo non fuerit spes que est uir
tus theologica cum in eo fuit spes que est dei expectatio
future glorie quia ante passionem non fruitur quantum ad corpus
secundum eam sperauit. et in misericordia altissimi non commouebitur. quia
humanitas xpi a uerbo inseparabiliter assumpta numquam fuit
ab eo separata. nec etiam separabitur quia etiam in triduo corpus
eius in sepulcro fuit unitum uerbo et anima que erat in lim
bo. Inueniatur. descripta magnificentia regni xpi in eius
exaltatione. hic consequenter describit eius magnificentiam in ad
uersariorum repulsione eorundem. Inueniatur manus tua. Circa
primum sciendum quod utraque dei manus .i. operatiua uirtus aliquando
accipitur in bono et tunc manus eius dextera respicit
bona eterna et sinistra temporalia secundum quod dicitur prouerb. 3. longitudo
dierum in dextera eius et in sinistra illius diuitie et gloria. a
liquando autem respicit malum pene quod a deo infligitur iuste et
secundum hoc dicitur hebre. x. horrendum est incidere in manus dei uiuen
tis et tunc per sinistram intelligitur [illegible] punitio. et per dexte
ram que fortius punitur grauior. et secundum hoc dicitur. inueniatur
manus tua punitiens peccata omnibus inimicis tuis. quantum
ad penam communem. dextera tua. grauius puniens ex speci
ali causa. inueniat omnes qui te oderunt. sicut enim diligere
deum est actus perfectissimus. ita odire eum est actus pessimus
eo quod odium dei directe opponitur caritati. pones eos ut
clibanum ignis. inuoluendo eos igne gehenne. in tempore u
ultus tui. i. iudicii tui quando pones faciem tuam ad eos
condempnandos. dominus in ira sua. i. in uindicta. contur
babit eos. proferens contra eos sententiam. et deuorauit eos ignis.
s. gehenne non consumendo sed eternaliter affligendo. fruc
tum eorum de terra perdes. i. bona temporalia et corporalia ab e
is auferes quibus fruebantur. et semen eorum. i. imitatores
filiis hominum. i. a societate sanctorum. posset etiam litera ab il
lo loco. Inueniatur etc. exponi de punitione iudeorum pro morte
xpi propter ciuitatem ihrlm et templum que incenderunt ro
mani, et populum partim occiderunt et partim captiuum per
mundum dispersserunt. et quantum ad hoc subditur. quoniam declina
uerunt in te mala. s. persequendo xpum occidentes et affligen
tes. Cogitauerunt consilia que non potuerunt stabilire
dicitur enim Jo. xi. quod habuerunt consilium interficiendi xpum
ne crederent ei et uenirent romani et tollerent locum et gentem
et hoc consilium non fuit stabilitum. sed magis accidit contra
quia propter xpi mortem romani destruxerunt locum et
gentem ut dictum est. quoniam pones eos dorsum. i. terga uer
tentes coram aduersariis. et in reliquiis tuis. hoc est

[illegible] pauperis. preparabis uultum eorum. quod manifestum
[illegible] magis apparet in uultu quam in ceteris partibus corporis.
In secundo uero exponetur de finali exterminatione
ut dictum est reassumendo ab illo loco. quoniam declinauerunt
potius contra finalis punitionis que est pena finaliter
contra uenit cum dicitur. quoniam declinauerunt in te. i. contra te. mala.
i. peccata que sunt contra deum. et bene dicitur declinauerunt quia
sicut declinatio in grammatica est de casu in casum. sic
declinatio a iustitia est ruendo de peccato in peccatum. quia
sicut dicit gregorius. peccatum quod per penitentiam non deluitur
mox suo pondere aliud trahit et tandem ad profun
dum contemptus et obstinationis inducit secundum quod dicitur
prouerb. 18. impius cum in profundum peccatorum uenerit con
tempnit. cogitauerunt consilia que non potuerunt stabili
re. quia repentine tollentur de felicitate temporali in qua
cogitabant permanere. quoniam pones eos dorsum. in fine
tua eos detrudendo in infernum secundum quod dicitur mt. 25. disce
dite a me maledicti in ignem eternum. In reliquiis
tuis. i. in demonibus qui sunt a te [illegible] relicti quia
irreuersibiles ad bonum. preparabis uultum eorum. mitten
do eos ad societatem eorum. unde ibidem eundem discedite
dite a me etc. subditur. qui paratus est dyabolo et angelis
eius. in fine concludit psalmista. Exaltare domine
in uirtute tua. quia maxime apparebit in finali
iudicio. Cantabimus et psallemus uirtutes tuas. quia
electi in patria continue cantabunt laudes diuinas
secundum illud ps. 83. beati qui habitant in domo tua domine.
In secula seculorum laudabunt te. Moraliter posset
exponi iste psalmus de quolibet iusto regnum bene rege
re. s. quantum ad uires interiores et sensus et actus exterio
res cum dei adiutorio propter quod coronatur finaliter
in celo et eius inimici. s. demones punientur in in
ferno etc.

XXI

Deus deus meus

Licet quidam hebrei hunc psalmum exposu
erunt de tribulatione contra iudeos per
aman excitata. in qua aduersarii eorum ad certam diem
se parabant ad occidendum eos et expoliandum, tractantes
inter se de modo occidendi eos et affligendi per confixio
nem manuum et pedum in ligno sicut aman parauerat
mardocheo ut habetur hester. 7. et uestes eorum et spolia
inter se diuidebant per uerba et literam huius psalmi quod
tamen est in hebreo. Ad uictoriam pro ceruo matutina
psalmus dauid. Ceruam matutinam intelligunt hester regina
que de liberatione populi sui fuit ualde peruigil et solli
cita. Ra. sa. dicit quod per ceruam matutinam intelligitur
hic congregatio populi israel que cerua uocatur ut dicitur prouerb.
5. cerua carissima et gratissima hinnulus que fuit ual
de afflicta per nabuchodonosor ipsam spoliantem et partim occiden
tem et partim captiuantem. sed per orationem sanctorum huius congre
gationis in orationibus uigilantium fuit liberata tempore
cyri. Et quamuis posset ad hoc litera applicari. tamen iste ex
positiones et consimiles non sunt uere sicut dicunt catholici. primo
quia xpus mat. 27. protulit principium huius psalmi tamquam de sua
persona dicens in cruce hely hely lamazabatani quod est
interpretatum. deus meus deus meus ut quid dereliquisti
me. Sic enim incipit iste psalmus in hebreo et in trans
latione ieronimi iuxta hebreum. quod autem in translatione com
muni ponitur. Respice in me. non est in hebreo nec
in translatione ieronimi dicta. sed fuit additum a .70. inter
pretibus. et sic patet quod secundum sententiam saluatoris principium huius
psalmi et per consequens totus psalmus ad literam de xpo est intelligendus.
Item mt. 27. dicitur quod illud quod scribitur infra in hoc psal
mo. diuiserunt sibi uestimenta mea etc. impletum
fuit in xpo et similiter Jo. 19. Item paulus apostolus
qui sciuit legem per exercitium studii et postea plenius per
ministrationem spiritus sancti allegat literam huius psalmi

de x°

de xp̄o dictū hebre. z. ducens de credētib⁹ [illegible]
continuādir⁹ fr̄es [illegible] uocare. s. xp̄s dicēs ī p̄sal. nar-
rabo nomē tuū fr̄ib⁹ [illegible] in medio ecc̄ie laudabo
te. ꝓpter q̄ mito quidā nōmie qui exposuit hūc psal-
mū ad l̄rām de dauid posito ī p̄secutiōne saulis a qua
m̄ diuinitꝰ fuit liberatꝰ. ꝓpt' hoc et quedā alia fuit
cōdēpnatꝰ in synodo tollerans. Igr̄ sequēdo xp̄i. et
Johannis. et pauli sn̄iaꝫ et determinatoꝫ ecc̄ie iste ps.
exponēdꝰ ē ad l̄rām de xp̄i passione a qua fuit diuinit⁹
liberatꝰ in sua gl̄iosa re[illegible]. Scdm̄ hoc igitur in ti[tu]lo hu-
ius psalmi supra posito p̄ ceruā matutinā. intelligit⁹
hūanitas xp̄i t̄p̄e noctis. i. in triduo sue [illegible] latu-
it q̄i in cubili [illegible] p⁹ in sepulcro et aīa in sanctoꝝ lim-
bo. s; ī mane tercie diei resurgens apparuit marie mag-
dalene et postea discipl̄is in manifesto. nec mirandū
si hūanitas xp̄i metha[phori]ce dr̄ ceruā quia tali modo lo-
quendi frequēter utitur scr̄ptura. sicut gen̄. 49. dr̄ neptalim cer-
uus emissus dans eloquia pulcritudinis. Deus deus
[illegible]. Psalmus iste diuidit̄ in duas partes quia p̄mo de-
scribitur passio xp̄i ex [illegible] istam⁹. s[ecund]o eius resurrexio
et diuinitatis uirtute ibi. tu aūt domine. P[illegible] ī tres q̄r
circa xp̄m passum p̄mo describit̄ eius derelictio a pa-
tre. s[ecund]o eius derisio a iudeoꝝ gente ibi. ego aūt sum uermis.
tercio eius afflictio in passione ibi. quoniā tu es. Cir-
ca p̄mū dauid p̄uidēs in sp̄u xp̄i passionē ī p̄sona eius dicit
deus deus meus. i. o tu p̄r deus meus rōne hūanitatis a te crea-
te. respice in me. p̄spitiꝫ in afflictiōne. tū hoc nō est
in hebreo ut predictū est. q̄re me dereliquisti. ī manꝰ
iudeoꝝ me p̄sequētiū tradiēꝫ eoꝝ uoluntati. longe
a salute mea. s. corporali quia nō fuit p̄seruatꝰ a mor-
te. uba delictoꝝ meoꝝ. delicta ꝑpli sua dicit. tū ꝓpter
membroꝝ et capitis affinitatē. tū quia fecit ea sua q̄-
daꝫ mō̄ sustinēdo ꝓ eis penā. In hebreo aūt et ī t̄nsla[ti]ōe
ieronimi iuxta hebr̄e. h[abe]t sic. uba rugitꝰ mei uel clamoris
mei. q̄r x⁹ in cruce clamauit hely hely ut h[abe]t̄ m̄t. 27. deus
meus clamabo p̄ dieꝫ. quia circa horā nonā diei
clamauit ī cruce hely hely ut dr̄ m̄t. 27. et nocte p̄ce-
dente siliter clamauit ad prēm ꝓ sua liberatōne dicens
pater mi si possi[bi]le est t̄nseat a me calix iste. et non
exaudies. quia nō fuit exauditꝰ in hac orōne nō tn̄
p̄cedebat ex uoluntate delibera[ti]ua. s; ex rōne afflictōꝫ
et motū s[e]n[s]itiue p[ar]tis ꝓponente ad ostendēdū ī xp̄o
ūitateꝫ hūane nature de cuius ī cogni[ti]one est ps. s[ecund]o uia
et non ad insipiam michi. supple hoc cōtingit q̄ nō
sum exauditꝰ ymo in hoc apparuit maxima eius sapiā
et q̄tum ad diuinitateꝫ et q̄tum ad hūanitateꝫ quia iste
modꝰ liberatōnis humane fuit cōueniētissimꝰ ut sic
homo penā solueret quā debebat et deus redimeret
qui poterat. tu aūt in sancto h[ab]itas. i. omnia sancte
facis et ordinas. licet aliqū aliter ignorātib⁹ uide-
atur. In te sperauerūt patres nr̄i et liberasti eos. de s[er]-
uitute egypti et captiuitate babilonis. que libera-
tōnes fuerunt quedā figure huiꝰ liberatōnis per
mortem [illegible] forte. Ego autem. hic ostēdit describ-
bitur ipsius xp̄i derisio cum dr̄. imp[rim]is ego autem
sum uermis. i. uilis et abhominabilis [in] oculis iudeoꝝ. Unde
spuerunt in faciem eius et colaphis eū cedebant [illegible]
contempti[bi]le. ut h[abe]t m̄t. 26. et nō homo. i. nō uiues nec
[illegible] magis demonis agitatōne. Unde dicebant iudei
Jo. septimo demonium habes. opprobriū hoīm. i. ma-
ioruꝫ s. sacerdotuꝫ et phariseoꝝ. et abiectio plebis
s; ꝑpli communis. licet eni ꝑplus eū honorauit
postea tn̄ deceptꝰ a sacerdotib⁹ eū cōtempsit. m̄t. 27.
pretereuntes aūt blasfemabant. etc. ideo subditur
oms uidentes me deriserunt me. s. tam maiores q̄
minores ut dictū ē. locuti sunt labiis. me uitup[er]-
ando et blasphemando. et mouerūt caput. me
sicut sim p[er]phani notando. quid aūt dicebant sacer-
dotes eū blasfemantes subditur. sperauit ī dño

[illegible] sibi ut h[abe]t m̄t. 27. principes sacerdotū
[illegible] dicebant. alios saluos fecit se
ipsum [illegible] saluum facere. et subditur cōfidit ī deo li-
beret eū nūc si uult. Quoniā tu es. hic ostēdit describi-
passionis afflictio in qua tāquā uero homo recurrit ad
diuinū auxiliū. d. qm̄ tu es qui extraxisti me de uētre.
i. supra nāam nasci me fecisti de uirgine. Spes mea. etc.
quia ut supra dictum ē in xp̄o fuit spes in q̄tum [illegible] erat ē
in spectatō future gl̄ie quo ad corpꝰ. In te p[ro]iectus sum
ex utero. q. tibi in suppositō sibi uniti a conceptiōnis pūcto.
de uētre matris mee deus meus es tu. i. deū meū te co-
gnoui. quia aīa xp̄i ab eius cōceptiōnis fuit replea uir-
tutibus et sciētiis. ne discesseris a me. subtrahendo au-
xiliuꝫ tuū. Cuiꝰ cā subditur. qm̄ tribulatio proxima est.
i. acerbitas maxima mee passionis. qm̄ nō ē qui me ad-
iuuet. eripiendo de manu iudeoꝝ sicut supra dictū ē. he[c]
p[ar]tus et cōsiles erant rōnis nō ꝓ se. s; aliteꝫ [illegible]
passibil' ostendentes. Circūdederūt me uituli multi.
i. iudei qui ꝓpter insolēciā et carnis petulanciā nomi-
nantur uituli. tauri pingues obsederūt me. quia iudei eran[t]
diuites et diuiciis impinguati. aperuerūt super me os
suu. desiderantes me deuorare. Sicut leo rapiens et
rugiens. ex crudelitatis magnitudine. Sicut aqua effu-
sus sum. aqua eniꝫ plenius effunditur de uase q̄ alii
liquores quia ī aliis liquorib⁹ effusis remanet sapor
et odor. ꝓ hoc intelligit̄ q̄ iudei ita itēdebant eū adni-
chilare ut de eo nulla memoria remaneret. Et dispsa
sunt oīa ossa mea. i. discipli qui h[ab]ebant ē stabilitores
tn̄ īminēte passione eū derelinquētes fuerūt dispsi.
ꝓpter q̄ predixit eis xp̄s. Jo. 16. Uenit hora ut dispgami-
ni unusquisq[ue] in ꝓpria et me solū relinquatis. Uel aliter et
magis uerum litam. Sicut aqua effusus sum. i. debilis[sim]o
uigore in parte sensitiua ꝓpter horrorē passionis īminē-
tis. et dispsa sunt oīa ossa mea. i. [illegible] dissolu-
tum. sicut modo dr̄ daniel 10. dn̄e in uisione tua dissolu-
te sunt compages mee et nichil in me remāsit uirium.
Factū ē cor meū tāquā cera liquescens. sicut cera ex
calore ignis resoluitur. sic cor humanū ī q̄tū ē sensi-
tiue p[ar]tis [illegible] p̄uis teror' īminentis. et hoc fuit ī
xp̄o. nō tn̄ fuit [illegible] aliquid deordinatus. Ad cuiꝰ plenio-
rem intellectuꝫ sciendū q̄ rō delibera[ti]ua aliteꝫ mitigat
seu minuit dolorē interiorē sensibilē in carne q̄r primū dolo-
rem mitigat in q̄tuꝫ ponit ibi modū uirtutis ita q̄ nō
t̄nsgreditur limites recte rōnis et hoc maxime fuit in
xp̄o. s[ecund]m aūt dolorem nō mitigat seu diminuit direc-
te quia non obedit pti intellectiue. minuit tn̄ indirec-
te ꝓ quādā redundātiā uirtutis aīe ad corpꝰ et hoc non
fuit in xp̄o q̄r sicut dicit damascenus ordināce diuina factum
est ut q̄libet ps faceret id quod erat sibi ꝓpriū ut sic dolor
sensibilis eēt in xp̄o maximꝰ et sic maxime uiuaꝰ ī q̄ntū
a rōne deliberatiua erat maxime [illegible] p[ro]ntꝰ ꝓpter salutē
hūanam generis et ad exp̄mēdū magnitudinē huiꝰ doloris.
dicta sunt ista de xp̄o. effusus sum sicut aqua. etc. aruit
tanquā testa uirtus mea. q̄r humor erāt in corpore xp̄i fu-
it q̄si exhaustꝰ ꝓ sudoreꝫ sanguineūꝫ. de quo h[abe]t. luc. 22. et
per extractōneꝫ sanguinis sui in flagellatōe. coronatōne.
manuū et pedū cōfixione et lateris aptione. In cuiꝰ sig[nu]m
p⁹ sanguineꝫ exiuit aqua ut h[abe]t. Jo. 19. ad ostendendū q̄
corpꝰ remāsit q̄si exangue et arefactuꝫ. et ossa mea a-
ruerunt sunt. q̄r deficiente sanguine deficit [illegible] ossi-
uꝫ. et lingua [illegible] adhesit faucibus meis. p[ro]p[ter] defectū hu-
moris. et ī puluerē [illegible] deduxisti me. i. ad morteꝫ
ꝓ quā corpora rediguntur in puluereꝫ. s; corpꝰ xp̄i ab hoc
fuit p̄seruatuꝫ ꝓ sue r[esurrectio]nis acceleratōꝫ ut dictum fuit s[upra]
ps. 15. qm̄ circūdederūt me canes multi. i. iudei se h[ab]entes
ad me non sicut hoīes. s; sicut rabidi canes. cōsilium
malignātiū obsedit me. s[ecund]m q̄ dr̄. m̄t. 27. mane autē
facto cōsilio inierūt omēs principes sacerdotū et seniores
ꝑpli aduersus ihm̄ ut eū [illegible] traderent et uinctū adduxer[unt]

contempli.

et tradiderunt pontio pilato [illegible] foderunt manus meas et pedes meos. clauis in cruce [illegible] milites presides qui erant [illegible] proximam petitionem uidetur. diuiserunt sibi uestimenta mea i. diuidere potuerunt [illegible] intellectum sciendum quod qui a liquis infigebantur cruci prius accipiebant mensuram corporis sui [illegible] in manum secundum latitudinem et a scapulis usque ad pedes secundum longitudinem ut in ligno crucis facerent foramina per que claui possent facilius transire et sic factum fuit de christo. quando autem una manus fuit affixa humores cucurrerunt ad locum illum qui naturaliter currunt ad locum lesum et sic nerui fuerunt retracti uersus illam partem. Ideo ad hoc quod alia manus reduceretur ad locum foraminis in ligno facti oportuit eam trahi uiolenter cum cordis. Et idem intelligendum de pedibus propter lesionem factam in partibus superioribus. propter quod ex tali uiolenta corporis extensione apparebant ossium iuncture quia christus nudus fuit crucifixus et sic patebant ossa eius numerari. ipsi uero considerauerunt me et inspexerunt me. extimantes hominem purum eo quod uidebant me talia passum. diuiserunt sibi uestimenta mea. secundum quod dicitur Jo. 19. acceperunt uestimenta eius et fecerunt quatuor partes unicuique militi partem unam. Et super uestem meam miserunt sortem. i. super tunicam inconsutilem eius. ut dicitur ibidem. et quia non erat conueniens diuisibilis miserunt sortem quis haberet eam [illegible] Tu autem domine. hic ostenditur describitur christi resurrectio ex diuinitatis uirtute quam christus homo postulat primo dicens. tu autem domine ne elongaueris auxilium tuum a me. quod factum est per accelerationem sue resurrectionis que facta est tertia die. Erue a framea deus animam meam. i. a morte uiolenta que gladio solet inferri quod factum est per hoc quod licet plage sibi illate et tormenta de sua natura deducerent hominem purum usque ad separationem anime a corpore tamen non sic fuit separata in christo. sed propria uoluntate secundum quod dicebat Jo. 10. ego pono animam meam nemo tollet eam a me. sed ego pono eam a me ipso. i. propria uoluntate mea quod etiam fuit ostensum per magnitudinem clamoris in morte que non poterat esse naturaliter in homine sic morti propinquo. propter quod centurio uidens quod sic clamans expirasset ait. Vere hic homo filius dei erat. ut habetur marchi 15. et de manu canis unicam meam. i. de potestate inferni qui deuorat auide ut canis. Salua me ex ore leonis i. iudaici populi quem uocat leonem propter crudelitatem. et a cornibus unicornium. i. a presumptione et superbia militum qui me putabant custodire iuxta sepulcrum. narrabo nomen tuum fratribus meis. i. apostolis aliisque discipulis quibus manifestauit resurrectionem suam factam uirtute dei patris secundum quod exponit apostolus hebre. 2. ut dictum est supra. In medio ecclesie laudabo te. i. in medio congregationis fidelium in qua post resurrectionem conuocauit [illegible] dei patris ad laudem et gloriam nominis sui [illegible] In medio ecclesie laudabo te. i. faciam te laudari per apostolos aliosque credentes qui in die penthecostes uariis linguis loquebantur magnalia dei act. 2. Qui timetis dominum hic ostenditur ex tanto beneficio monet alios ad laudandum deum. d. qui timetis dominum timore filiali. laudate deum corde et ore. Uniuersum semen iacob. i. uniuersi imitatores fidei eius et operum. glorificate eum. coram omnibus absque timore et uerecundia honorantes eum. quia gloria est honor exhibitus alicui coram multis in testimonium sue uirtutis ut dicit commentator super primo ethicorum. timeat eum omne semen israel. non carnale sed spirituale secundum quod distinguit apostolus 10. 2. israel secundum carnem et secundum spiritum. quoniam non spreuit neque despexit deprecationem pauperis. i. christi qui in paupertate fuit natus conuersatus et mortuus quia nudus crucifixus et in alieno sepulcro sepultus nec auertit faciem suam a me etc. quia christus in omni oratione sua pro reuerentia et uoluntate deliberatiua fuit exauditus ut dictum est supra psalmo 20. apud te laus mea in ecclesia magna. ubi non est christi ad patrem directum quod christus in nomine patris laudatur in ecclesia per orbem terrarum diffusa. uota mea. i. corpus meum et sanguinem uoluntarie a me oblatum in cruce. reddam. Conuertendo substantiam panis et uini in corpus meum et sanguinem in sacramento eucharistie. ipse est enim sacerdos summus qui huius consecrationis efficit uirtute diuinitatis. Sacerdos autem ecclesiasticus non est nisi minister proferens uerba consecrationis in nomine eius. In conspectu timentium eum. i. fidelium coram quibus in ecclesia conficitur hoc sacramentum. edent pauperes. i. uere humiles. et saturabuntur. quia perficit eis sacramentum hoc. uiuent corda eorum. quia uiuificat spiritualiter et eternaliter Jo. 6. Si quis manducauerit ex hoc pane uiuet in eternum etc. reminiscentur et conuertentur ad dominum etc. uerbum est dauid predicentis conuersionem omnium gentium ad fidem christi ante finem mundi consilibus. et adorabunt in conspectu eius. adoratione latrie. uniuerse familie gentium sicut predictum fuit daniel 7. omnes populi tribus et lingue seruient ei. quoniam domini est regnum. generaliter. et ipse. s. christus quod est idem cum patre diuinitatis ratione. manducauerunt et adorauerunt omnes pingues terre. i. repleti diuitiis et honoribus. et non solum pauperes christiani qui deuote manducant corpus christi. et bene dicit. manducauerunt et adorauerunt quia nullo debet corpus christi assumere nisi adoret. In conspectu eius cadent ex latere reuerentia quod patet ex hoc quod habetur in hebreo et in translatione ieronimi iuxta hebre. et curuabit genu. quod est propter latrie signum sicut diffusius declaratum hebre. 2. omnes qui descendunt in terram. i. omnes mortales homines. et anima mea illi uiuet. quia dauid habuit fidem christi uenturi. et semen meum seruiet ipsi. i. imitatores mee fidei. In hebreo autem habetur. et animam suam non uiuificauit. cui concordat translatio ieronimi iuxta hebre. que sic habet anima eius non uiuet. et est sensus ipsa precedentis et secundum hoc redditur causa eius quod supra dictum est. Et adorabunt in conspectu eius uniuerse familie gentium etc. ex hoc enim quod christus humiliter et caritatiue exposuit se morti pro humano genere meruit talem honorem secundum quod dicit philip. 2. humiliauit semetipsum factus obediens usque ad mortem. mortem autem crucis. propter quod et deus exaltauit illum et donauit illi nomen quod est super omne nomen. ut in nomine ihesu omne genu flectatur etc. semen seruiet ei. i. fideles qui sunt semen christi. annunciabitur domino generatio uentura. i. generatio populi christiani qui generatur in christo et qua et spiritu sancto quod tempore dauid adhuc erat uentura et per orbem diuulganda. et annunciabunt celi iustitiam i. apostoli alii que christi discipuli qui uocati sunt celi supra psalmo 18. iustitiam eius. i. christi et non iustitiam ex operibus legis ex quibus non iustificabatur ad plenum homo. ut habetur 20. 3. populo qui nascetur. i. populo christiano ex aqua et spiritu sancto nascituro. quem fecit dominus spiritualiter et nouo genere creationis de quo dicit [illegible] fecit ut [illegible] essemus in conspectu eius ubi dicit glosa quod facta sunt de nichilo. secundo de sanguine proprio. Et ideo magis est attendenda quam prima. Moraliter autem posset exponi psalmus iste de quolibet fideli qui est membrum christi qui in afflictionibus mentis seu corporis positus petit a deo liberari a quibus cum adiutorio dei resurgit saltem spiritualiter. et si non corporaliter quia deus permittit aliquando fideles suos in afflictionibus corporalibus mori. ut per meritum patientie perueniant ad maius premium celestis glorie.

XXII.

Dominus regit

me. huic psalmo preponitur talis titulus in hebreo. psalmus dauid. In translatione Jeronimi iuxta hebreum. Canticum dauid. quia [illegible] et psalmus idem significant. et patet expositio ex supradictis. ubi quod dicit hic Ra. sa. quod aliquando spiritus sanctus prius tangebat mentem dauid et postea canebat psalmum et tunc in titulo talis psalmi preponitur canticum [illegible]. Aliquando autem eius dauid incipiebat canere cum instrumento ad excitandum deuotionem suam sicut legitur 4. Re. de heliseo. Cumque caneret psalte. Est enim psaltes canens cum aliquo instrumento psaltes factus est in eum spiritus domini etc.

ac. et post david fecit hoc tamen spiritu sancto tamen et
in titulo psalmi sic facti premittitur nomen david [illegible]
eo. dominus regit me. dixit aliqui quod david fecit hunc psal
mum previdens in spiritu captivitatem babilonie reditum in ter
ra dicit. deus regit me. quia redibit in terram israel divina
gubernatione. et nichil michi deerit. quia in via defec
tum notabilem non habuit. In loco pascue ibi me colloca
vit. i. in terra israel que est fertilis. Sed illud non bene consonat
ei quod dicitur. neemie. v. ubi dicitur quod populus qui redierat de cap
tivitate erat in [illegible] paupertate quod aliqui disponebant
vendere filios suos et filias suas in servitutem et alii pos
sessiones suas ut possent habere alimenta ad vivendum
propter quod ra. sa. aliter exponit. s. de persona ipsius david qui tunc
a saulis [illegible] cum suis ad regem moab fugit ut habetur
primo re. xxii. Sed quia cum david erant homines fugitivi et
debitis obligati et ponens ad ydolatriam et alia mala
per gad prophetam de mandato domini dixit ipsi david quod non
maneret ibi sed iret in terram iuda quod et fecit. Unde sub
ditur. et profectus est david et venit in saltum areth con
fidens de divina provisione. Et dicit hic ra. sa. quod divina
virtute factum est ille locus habundans fructibus et animalibus
et rivulis fontibus ut david et viri eius ibi possent
sustentari et non haberent occasionem ydolatrandi re
manentes in terra moab que erat ydolatrie dedita. Sed potest
etiam dici probabiliter absque tali miraculo quod ille saltus
erat fertilis et habundans victualibus et quod fuerit ille
saltus de quo dicitur primo re. xiiii. omne quod terre vulgus venit
in saltum in quo erat mel super faciem agri. s. fluens
de arboribus in quibus apes mellificabant in magna ha
bundantia. Secundum igitur hunc sensum dicit david. dominus
regit me et nichil michi deerit. hic dicebat [illegible] fugi
entibus redire in terram iuda propter inopiam eo quod erant
debitis obligati ut habetur primo re. xxii. et est sensus. dominus re
git me. per prophetam suum in terram iuda me revocando
et nichil michi deerit. Ex quo enim me in terra sue cul
tui dedita revocavit [illegible] firmiter quod de victu vi
ventium michi et societatis mee providebit. In loco pascue
i. bene sufficiente ad vivendum. ibi me collocavit.
quia in saltu areth erat locus sufficiens ad vivendum ut
predictum est. Ex quo patet sensus eius quod subditur. Super aquam
refectionis educavit me. animam meam convertit. quia primo timore
saulis volebat manere in [illegible] gentilium modo volo
[illegible] [illegible] dicta. deduxit me super semitas iustitie. et
reduxit me ad locum sue culture que est iustitia propter
[illegible] nomen suum. ne ego vel viri mei aliquid ageremus
contra honorem nominis sui ut predictum est. nam et si ambula
vero in medio umbre mortis. i. in periculo mortis ex per
secutione saulis intra regnum suum. non timebo mala
ab eo excogitata. quoniam tu mecum es. tamquam defensor fortis
et in hoc dirigit david verbum suum ad ipsum deum. Virga
tua et baculus tuus etc. i. defensiones tue que designantur
nominibus baculi et virge. ipsa me consolata sunt. parasti
in conspectu [illegible] mensam. i. victum sufficientem. adversus
eos qui tribulant me. i. saul et eius complices. impingua
sti in oleo caput meum. q. d. non solum providisti michi de
cibo sed etiam de convenienti condimento quod nomine olei
designatur. et calix meus inebrians quam preclarus est. i. non
solum michi providisti de cibo sed etiam de potu convenienti. et
misericordia tua subsequetur me. providendo michi sufficienter
subsequenti tempore. ut inhabitem in domo domini. i. in terra
ubi viget cultus dei. Moraliter potest exponi psalmus
iste de homine devoto fugiente a seculo tamquam a loco pe
riculoso et intrante locum religionis maxime mediocri
[illegible] confidens de divina provisione et defensione a bar
[illegible] non solum corporis sed etiam mentis. XXIII

Domini est terra

Iste psalmus premittitur talis titulus in hebr.

et in translatione ieronimi iuxta hebre. Canticum david.
Et patet expositio ex titulo precedentis psalmi. dixerunt autem aliqui
quod david in hoc psalmo describit generale dominium dei
super omnia creata et propter hoc psalmus sic inchoatur. dicitur. Domini
est [illegible] et plenitudo eius etc. sed finis psalmi videtur ad aliud
in sensu tendere cum dicitur. tollite portas principes vestras. etc. propter
quod ra. sa. aliter exponit. d. quod constructo templo per salo
monem archa portata a sacerdotibus ut poneretur in templo intra
sanctum sanctorum porte clauserunt se nec fuerunt aperte donec sa
cerdotes [illegible] psalmum. s. istum. memento domine david etc.
beniuit [illegible] locum illum propter david [illegible] [illegible] [illegible]
faciem christi tui. i. salomonis in regno [illegible] inuncti sicut
plenius dicitur. ii. paralip. vi. et [illegible] re. viii. et tunc porte fuerunt
aperte et archa fuit introducta in locum suum. david igitur hoc
previdens in spiritu sancto fecit hunc psalmum. cxxxi. non obstante
quod isti duo psalmi in hoc libro sunt ita distantes ad invicem
situati quia sicut [illegible] ieronimus in prologo huius libri psalmi fu
erunt scripti in hoc libro [illegible] secundum ordinem quo fuerunt
facti. sed secundum ordinem quo fuerunt reperti. Contigit in aliqui
bus quod illi qui [illegible] primo facti fuerunt ultimo vel de ulti
mis reperti sicut patet de psalmo. cxliii. benedictus dominus deus meus
qui docet manus meas ad prelium quem secundum doctores fecit david
pro victoria quam habuit [illegible] goliath philisteum et sic
fuit primus vel saltem de primis factis a david. Et econtrario psalmus
quem fecit david fugiendo a facie filii sui absalon fuit
de ultimis factis. s. circa finem vite david et sic dicendum est de istis
duobus psalmis licet fuerint de propinquo facti. non fuerunt simili
ter reperti et sic in hoc volumine scripti. Sed secundum hunc sen
sum potest iste in duas partes prediuidi. quia primo describit templi
salomonis de sacrificium debitum cultum. Secundo archa ingressum
ibi. quis ascendet. Circa primum sciendum quod ille qui
est deus omnium per creationem et dominus per generalem gubernationem
est summe colendus. Sic est de deo israel cuius cultum de propin
quo fuit templum. ideo ait huius nominis potentia [illegible] [illegible] [illegible] dicens
Domini est terra et plenitudo eius. per plenitudinem intelli
guntur animalia et [illegible] nascentia. orbis terrarum et universi
qui habitant [illegible] eo. per hoc corrigitur error manicheorum qui di
xit ista inferiora corruptibilia non esse a deo bono sed a
malo. quia posuit duo principia. unum bonum et alterum malum.
quia ipse super [illegible] fundavit eum. etc. non est per hoc intelligendum
quod [illegible] sit simpliciter inferius terra. cum terra sit infimum e
lementum et gravissimum. sed solum secundum aliquas partes terre
s. ripas [illegible] que supereminent aque et per talem modum
loquendi dicimus quod normannia est super mare oceanum et ter
[illegible] ianuensis super [illegible] mediterraneum. Similiter dicimus de
fluminibus quod papia est super seccanam et aurelianis super ligerim
et sic de aliis adhoc enim sunt terre situate super maria et
flumina ut deserviant utilitati hominum in navigationibus
et piscationibus et in aliis utilitatibus. Quis ascendet
hic consequenter declarat colendi modum per [illegible] questionem
d. quis ascendet etc. q. d. ex quo est ita excellenter
colendus. quis erit ad illum cultum dignus. et ideo dicit
quis ascendet in montem domini. i. in montem moria in quo fuit
fundatum templum domino dedicatum ut habetur ii. paralip. iii. aut quis
stabit in loco sancto eius. stabiliter ibi ministrando pro utili
tate meriti. et respondet propheta dicens. Innocens manibus i. o
peribus que per manus designantur eo quod manus est organum orga
norum ut dicitur iii. de anima. et mundo corde. quia non sufficit mun
ditia exterior nisi sit interior. qui non accepit in vano
animam suam. applicando eam temporaliter [illegible] terrenis quia ipsa
non sunt facta propter eam ut dicitur primo. vanitas vanitatum etc. sed
magis applicat eam bonis spiritualibus et eternis cum ipsa sit
creatura spiritualis et immortalis. nec iuravit idolo proximo suo.
ipsum fallaciter decipiendo. sed magis cum eo vivit. iste
hic accipiet benedictionem a domino. i. multiplicationem in bo
nis temporalibus et spiritualibus. et misericordiam a deo salutari suo.
quia licet fragilitate humana aliquando peccaverit veniam
miam a deo obtinebit. hec est generatio querentium eum. quia in
talibus bene queritur et invenitur. Attollite portas. hic

oniter descendente arche ingressus qui [illegible] hoc [illegible]
tpre salomonis ut pdictum est. ideo dr. attollite por
tas. i. o uos angelice uirtutes ad nrm introitum de
putate. pptez q gen. 28. iacob uidit scalā cui⁹ sū
mitas tangebat celuz et pes terraz. s. i mōte moria ubi
fuit tēpluz fundatuz postea, et uidit āgelos descendē
tes ad retinendū et custodiā loci. sicut dictum fuit ibi
dem; Similiter iosephꝰ de iudayco bello li. ait q āte tēpli
destructiōne p titū et uespasianū pcessit multa sig.
destructiōnis tēpli inter que ponit istud. s. q i festo pē
thecostes cum sacerdotes de nocte intrarent tēplū ad
agend⁹ res diuinas pmo senserunt quēdā strepitū et mo
tū et p⁹ea subito audierunt uocē dicētē. migrem⁹ hic
que fuit uox angelorum desereutuz locuz pptez maliciaz
inhitanauz; Clausio uero porte tēpli q sacerdotes pu
[illegible] archam dñi et eaz aptio fuit ministeria angeli
ca. pptez q dr. tollite portas principes uras. i. apite [illegible]
In hebreo aūt et in trāslatiōne [illegible] iux hebre. hr. le
uate portas [illegible] ura. i. separate portas portas uestras
superiores uirtute diuina, et p ons ptes inferiores, et re
dit in idem quia angeli sunt executores mandati diui
et eleuamini. i. separami ad sufficientiā ingressus arche dei
[illegible] eternales quia de⁹ pmisit nomē suuz i tēplo illo
in sempiternuz. i. absqz tpis determinatiōne, dum tn ibi
ei fideliter seruiret. Pm q dicit. 3. Re. 9. Sanctificaui do
mū hanc quā hedificasti ut ponerē nomen meū ibi
i sempiternuū etc. et introibit rex glie. i. archa testa(mēti)
sup quā erat sedes dei in ppiciatorio, sicut plenius fuit
expositum exo. 25. quis est iste rex glie. admiratiue dr
eo q excellentia glie eius et honoris est oi creature ad
mirabilis. pptez q sbdit⁹ dominus fortis et potens.
contra omes ptates terrenas que nichil sut in con
spectu eius. tollite portas etc. exponantur sicut prius
quia repetitio est eiusdē ad maiorē cōfirmatiōnem, nisi
q ibi dominus uirtutuz. i. āgelicarz ptatum. p q ostē
ditur q no soluz precellit creaturis inferioribus sz etiā
superiorib⁹. ipse ē rex glie. i. sup omia gliosus et bndictus
in secula seculorum amē. ¶ Qui aūt uult tenē pmaz
expōnē. dr. q in hoc psalmo describitur soluū generale
dominiuz dei. sicut pz expōitō ex pdictis usqz ad locuz
illum. attollite portas etc. ubi loquitur de deo more huma
no quia ad domuz accedentes magnitudinis requiritur
altior introitus, et p hoc insinuat pphā q altitudo dei
excedit omē intellectuz, [illegible] et cetera possūt de facili
huic sīie applicari.

XXIIII

Ad te domine leuaui

Iste est prima psalm⁹ alphabeticus. quia
uersus eius incipiunt ordinate a litteris
alphabeti hebraici. pmus uersus ab aleph. Secundus a beth
et sic deinceps; hoc excepto q hic omittitur due littere
scz uau et cof, quia nullo uersu p eas incipit. Sūt tn
in hoc psalmo. 22. uersus sicut sut ex(ta)nt due lre hebraice
quia quīqz uersus p duas lras incipiut. s. 15. et 19. p lraz
res. et. 16. et 22. p lram [illegible]. dicitur aūt aliqui q iste lre
sic ponūt in pm⁹ uersum ad significanduz aliquid misticuū sz
hebrei de hoc nichil dicūt nec aliqua scriptura quā uide
rim. Et io alii dicit q factuz ē ad aliquē modū spa
lem cantandi qui tūc currebat. sicut in illo hymno a so
lis ortus cardine, uersus pm⁹ incipit ab a. s(ecundu)s a. b. et sic o
sequēter usqz ad z inclusiue. Ad te domine leuaui etc.
huic aūt psalmo pmittitur tal titulus in hebreo. dauid.
et no psalmus q pponitur lra lamech ad designanduz q dauid
est hic datiui casus. ac si diceretur. ipi dauid. In trāslatiōne
aūt ieronimi iuxta hebre. additur hec dictio sep i titulo
sic. sēper dauid. Sz saluo meliori iudicio non uidetur
[illegible] additum in titulo. qz li semp. ē ultima dictio psalmi
precedentis in bibliis hebraicis quas uidi. Sz nō ptinet

ad titulum hui⁹ psalmi. p hoc aūt q i hoc titulo
non ponitur canticū neqz psalm⁹ sicut i aliis cōiter.
ostendit q nō est psalm⁹ pprie dictus a psallendo. sz ē
simplex oro quā fecit dauid p liberatiōe sua a psecu
tione saulis. pptez quā multas orones fecit sicut dic
tuz fuit supra psalmo. 16. Pm hoc igr diuidit⁹ hec o
ratio in quatuor ptes, qz pmo dauid petit i de uio hu
ius uite diuinaz directiōez. Sco ipedimenti remotiōnez
ibi. reminiscere miseratiōnū. tertio tērmini degusta
tiōnez ibi. quis est homo. quarto a psecutiōis deliberatiōez
pptez quietiōez cōtēplatiōnez ibi. oculi mei. ¶ Circa
primū pmittitur modū sue petitiōnis d. Ad te dñe le
uaui aīam meā. quia oro est ascensus seu eleua(tio)
mentis in deuz Pm damascenū. deus me⁹ in te con
fido. i. in tua bonitate nō in mea equitate. Unde i
sua petit remissionē sue culpe. neqz irrideant me
inimici mei. i. saul et cōplices sui me denegando
et morte turpi affligendo quā timebat saul sibi
fieri a philisteis ut hr pmo Re. ultio. pptez q petit ab
armigero interfici ab eo. d. euagina gladiuz tuuz et
interfice me, ne forte ueniant incircūcisi isti et interfi
ciant me, illudentes me. Et enī uniuersi qui susti
nent te. i. qui sustinēt psecutiones pptez te. sicut
ego sustineo. non cōfundetur. finaliter seu eterna
liter; licet aliqn cōfundant⁹ ad tēp⁹ seu tpalit, cō
sequēter ostēdit qui sūt digni cōfundi eternalit⁹
confundant⁹ omes iniqua agentes. i. ydolatre et
innocentium psecutores. sup uacue. i. inutiliter
et infructuose. pmo iustuz dapnose. qūt formatur
petitiōz suā. d. Uias tuas domine demostra mi. du
cendo p uiaz rectaz iustitie inter deuia hui⁹ uite
que nullus absqz tuo auxilio pōt sufficienter eu
[illegible]. et semitas tuas edoce me. semita strictior
est et rectior uia cōi; et p hoc dauid petit diri
gi nō soluz in iustia cōi nāta ad salutez. sz cū hoc
in iustia excedenti que tendit ad pfectiōnē. di
rige me in ueritate tua. que s. non pt haberi
humana inuestigatiōne. quia tu es de⁹ saluator
ad quā salutē dirigi non possuz ni p tuā illuia(tiōnē)
homo eī diuinitus ordinatur ad finē excedētez
cognitiōnē nālez Pm q dr. ysa. 64. oculus non
uidit nec auris audiuit et in cor hois nō ascē
dit que pparasti diligentibus te. ad finē autē in
cognituz totaliter nullus pt se dirigere. Et ideo
oz hoiem edoceri a deo ad cōsecutiōnē salutis e
terne. quā sustinui tota die. i. pptez te sustinui
saul⁹ psecutiōnē continue. pptez q decēs ē ut me
cōsoleris p tuas illustratiōnes. Reminiscē. postqz
dauid petiit diuinā directiōnē inter deuia hui⁹ uite
hic cōiter petit offendiculi remotiōnē qd i uia rectā
pt ipedire; hoc aūt ē pctm ipediens [illegible] pcessū
ad hanc aūt remotiōnē ipetrandā allegat pmo di
uinā miaz. d. Reminiscē miseratiōnū tuarū. mia p
pte loquēdo ē actus [illegible] miserantis. miseratio u
effectus exterior, et utrūqz allegat dauid. s. actū di
uine mie qui est idē q ipe deus, et effectū eius qui
resplendet in ea cui⁹ miseretur. que a seculo sunt.
i. a mūdi pn⁹. In omib⁹ n. opib⁹ diuinis relucet
effectus diuine miseratiōnis. ¶ Consequēter dauid pe
tit pcti remissionez. d. delicta iuuentutis mee. i. pctm
ex passione comissa. quia passiones dñant⁹
tpre iuuentutis. et ignorātias meas. i. pcta ex
ignorātia cōmissa. ne memineris. [illegible] puti
endum de pctis ppetratis ex certa malicia nō lo
quitur quia pcta que fecit ex certa sciētia fuerunt
[illegible] p mortē saul [illegible] uite et filia
hanc uero orationē fecit existens in psecutiōne
saulis ut dictuz est. Pm miaz tuā. et nō sm iu
sticiaz meā. memento mei tu. remittendo culpā

et dando gram. ppter bonitatē tuā dñe. dr ḡ eā ex in est q͛ sit sui ipsi͛ diffusiuū ideo boni͛ tue iustitie ro decens est ut diffundat se eis penitētes [illegible] de eis culpā et cōfitēdo gram. dulcis et recta dn̄s. iux te iustificet. et iustū q͛ [illegible] sue mie iustic no ē mīa s; pusillanimitas. Justitia sine mīa est crudelitas. ppter q͛ dr͛ s; gg in pastorali s͛ p͛ mebe bonis rectorib͛ q͛ iuste [illegible] mīa, et pie se uit [illegible] disciplina ne iustitia sit aspa et pietas sit re missa. [illegible] ē amor s; nō emolliens sit zelo s; nō ex aspans sit pietas; s; nō plus q͛ expedit parcens. ppter hoc dabit legē delinquētib͛. que lex ē ut s; uere penitent mīa cōsequātur. Sin autē eternaliter puniātur tanq͛ sua mīa abutentes. In uia. s. penitētis uite quia p͛ mortē nō est locus pnīe. diriget mansuetos. i. tractabiles et benignos. quia mansuetudo est quedā mētis tractabilitas. et in iudicio. i. i p͛ceptis iudicialib͛ s; quadis p que homo bn̄ se hr ad pximū. docebit mites uias suas. qntū ad cerimonialia pcepta diuini cultus p que bn̄ se hr homo ad deū. vniuse uie dn̄i. i. opa eius q͛ sunt qdā uie deueniēdi ad cognitoz ipsi. mīa et ūitas. i. iustitia. quia licet in aliis aliquib͛ opib͛ redderet premiuz qntū deus ordinauit q͛ p talib͛ opib͛ reddetur premiuz eternū. ppt q͛ dicit apo͛. ii. thimo. c. bonū certamē certaui cursum cōsumaui fidem suaui. Jdeo reposita ē m [illegible] iustitie quā reddet m dn̄s illa die iustus iudex. Et similiter licet in aliquib͛ opib͛ plus appareat iustitia ut in dāpnatōne maloz. tn̄ ibi ē mīa in qntū punit citra cōdignū. quia [illegible] ē offensa q͛ tus ē ille qui offendit. Et io in quoli; mortali pctō incurritur de rigore iustitie pena infinita etiā intēsiue si posset [illegible]. requirētib͛ testamentū eius. i. legē a deo datam. et testimonia eius. p oracula pphaz pphis. n. qui scrutant talia appet q͛ vniuse uie dn̄i mīa et ūitas. vel aliter. Requirētib͛ ūr. i. custodientibus legē et pphaz monita [illegible] p experienciā diuinoz beneficioz q͛ vniuse uie dn̄i sūt mīa et ūitas. hoc mag͛ cōsonat lre ierōmi iux hebre. q͛ sic habet his qui custodiūt pactuz [illegible] et testificatoz eius. Vlterius concludit dauid petitoz suā de remissione peccatoz. d. ppter nomē tuū dn̄e. i. ppter declaratōne tui nois. ppiciaberis pctō meo. ipm remittēdo. multū ē enī. i. excedens facultatē uirtutis mee ad satisfaciēdo q͛ de nullo pctō pt homo satisfacē nisi ex dono dei. nullū enī op͛ satisfactoriū ē absq; diuina gra factū

Q[illegible] ē homo. hic ōnter dauid petit uite future psecutōne. d. quis est homo. i. sūme cōsiderando qui timet dn̄m. timore filiali. et pons cōsolatōnes eius sentiens q. d. istud est sūme desiderād cui͛ cōsubdit cū dr. legē statuit ei. i. legē diuinā et legez nature que dirigunt in uia iustitie que est pōib͛ eligenda. anima eius in bonis demorabit. s. i bonis diuine gre et cōsolatōnis a quib͛ p pccm mortale [illegible] amouebit͛. et semen eius hereditabit terrā. hoc exponit͛ ab aliquib͛ de terra isrl͛ quā hītauit ille pplus q͛ diu deo seruiuit debite. et inde fuit deiectus qn̄ in ydolatriā declinauit ut pz e. Re. S; meli͛ exponitur de terra uiuentiū. premiuz enī ē finis uite et per qns melius ipso q͛ finis mehor est his que sūt ad finē [illegible] enī mīrona sūt [illegible] bona q͛ hereditas terrena et ideo nō possūt hr̄e rōnez finis s; opis iusti torū ppter q͛ ubicūq; in sacra scriptura p opib͛ uirtutū bona terrena qn̄ premiuz intelligūt͛ bona spūalia et terrena tanq͛ principaliter intenta. firmamētū ē dn̄s timētib͛ eū. quia stabiliter tales manet i bono. In hebreo hr. consiliū dn̄i timentib͛ eū. et in translatōe Jerōmi iux hebre. Secretū dn̄i rc. Et idem redit quia deus aliquib͛ bonū cōsiliū ipos firmat et stabilit et hec lra alia magis cōsonat scripti. et testa mentū ut manifestet illis. quia occulta legis reuelantur talibus. Oculi mei. hic ōnter dauid petit sui liberatiō a tribulatōnib͛ ut quieti͛ possit uacare cōtēplatōni et diuinis cōsolatōnib͛. Oculi mei sp ad dn̄m. de cuius uirtute confido io subdit. qm̄ ipe euellet de laqō pedes meos. i. ab insidiis p saulē michi pparatis. respice i me tu dn̄e pietatis affectu. et miserere mei. i. effectu. quia unic͛ respectu multitudinis saulez sequētis p talē modū dr cōiter rex est solus. quoniā hr paucā gentē secū respectiue. et pauper sum ego. q͛ saulis quia ego sum fugitiu͛ et ipe est rex in ptāte cōstitut͛. tribulatōes cordis mei multiplicate sunt. quia in fauorē saulis multi psequebant͛ dd. Sicut pz pmo Re. de ziphcis et hiitonbs cerle. et de necessitatib͛ meis erue me. i. tribulatōib͛ imminēntib͛ p qs nāc heo tristē. uide humilitatē meā. i corde. et laborē meū i corpe. et dimitte vniuīsa delicta mea. accepando ista p satisfactōne. respice inimicos meos. ad eos reprimēd. qm̄ multiplicati sunt. Et ideo nō possem euadere, n̄ p tuū adiutoriū. et iniquo odio oderūt me. s. quia in [illegible] sancta uolūtate ordinasti me regnare et quia psequitur me p bono ope quod feci cum saul et pp͛ eius, pcis exponēdo me periclis ut hr pmo. Re. i pluribs locis et sic reddūt in mala p bonis Custodi aīam meā. i. uitā meā quā aīa uiuificat. et erue me. de periculis m pparatis. nō erubescam. captus ab aduersariis. qm̄ speraui m te. quia es ptector in te sperantiū. Jnnocētes et recti adheserūt m. licet aūt i pn͛cipiu fugeret dauid aliqui oppssi debitis adhesissent ei ut hr pmo Re. xx. tamē p͛ea multi boni et iusti cōsiderātes ipius saul maliciā et dauid inocenā de diūsis tribub͛ isrl͛ uenerūt ad dauid ei adherentes ut hr pmo palipō. xii. qz sustinui te. i. ppter te iniqui saulis psecutōnez. Et quia ad bo͛m p incipem ptinet non solū ppriuz bonū optinē s; etiā cōmune ideo subdit dauid deprecādo. libera deus isrl͛. i. bonos de pplo isrl͛. ex omnib͛ tribulatōib͛ suis. s. corporalibs et spūalib͛. Moraliter psset exponi ps iste de quolibet fideli existente in afflictōne spūali a deo petente liberari, qui debz facere easdem petitōnes cum ipo dauid.

Judica me. XXV.

Huic psalmo premittitur tal͛ titulus in hebreo. dauid. nichil ponitur nisi lra lamech ad designādū q͛ dauid est dātum auus. In trāslatōne ierōmi iux hebre. nichil ponitur, pz aūt sma hui͛ tituli ex psalmo pcedēti. dicitur aūt aliqui q͛ dauid fecit hunc psalmū fugiens persecutionē saulis et petens ab eo liberari. vnde infra dr. ne perdas cū impiis de͛ aiam meā et cū uiris sanguinū uitam meam. de mā aūt hui͛ psalmi determinata nō inueni aliquid notabiliter dictuz ppter q͛ saluo meliori iudicio videtur m q͛ psalm͛ iste sit exponend͛ de statu dauid qn̄ post mortem saul͛ de responso dn̄i intrauit regnū manens in ebron cuz adhērentib͛ sibi ut hr. z. Re. z. et quia filii domo iuda sequebantur dd. reliquus aūt pp͛ erat cum ysboseth filio saul, ideo dauid orauit ut statu suus pspararetur. Igitur ps iste diuidit͛ in duas ptes. quia prima dauid petit se psperari in bonis. sc͛o pseruari a malis ibi. ne pdas cū impiis. Prima in duas q͛ pmo petit psperitatē in statu regni. sc͛o in cultu dei ibi lauabo. Circa pmū dicit sic dauid. Judica me dn̄e. circa regni [illegible] p me. qm̄ ego inocentiam meā. i. absq; psūptōne et ambitōne ingressu mei regni [illegible] et in domino sperans nō infirmabor. sicut q͛ dr. z. Re. z. dauid psiciens et sep seipso robustior. dom͛ autez saul decrescens cotidie/ et quia inocentia dauid de ingressu regni nō erat omnib͛ nota, ideo petit eam manifestari. d. pba me domine et tēpta me. pbatio autē et tēptatio ad hoc ordinantur ut aliquid ignotum manifestetur/ et aliqn ut manifestet͛ ipi tēptanti et sic homo tēptat aliuz. deo aūt nichil est ignotū et io [illegible] tēptat ut sibi aliquid manifestetur, s; aliis [illegible]

.22. de . respondit deus absalom [illegible]
rex [illegible] dei patrem suum filium imolare [illegible]
[illegible] obediens sue [illegible] q plenius fuit [illegible]
modo petit dauid se [illegible] a deo ut eius [illegible]
aliis manifesta ut sic libencius se ei subiderent, et sic fa
ctum fuit quia p hoc q dauid in morte abner fleuit et
ieiunauit cognouit populus israel q nō fuisset interfectus
de sensu eius [illegible] q hr. 2o. Re. 3. et cognouit omne vulgus
et vniuersus israel in die illa quod nō actum fuisset a rege ut
occideretur abner. Similiter p hoc q nō fuit letus de mor
te ysboseth regis. sed magis interfectores puniuit: ut
habetur 2. Re. 4. notum fuit omnibus q nō ex ambitione uel
presumptione querebat regnum sed ex diuina ordinatione, propter
q statim eius sibi subditum quod vniuerse tribus israel ve
nerunt ad eum in hebron ut ungerent eum regem. et q
ad perfectam innocentiam requiritur mundicia cordis [illegible]
[illegible] ideo subdit. **ure renes meos** [illegible] me [illegible]

[illegible]

XXVI

Dominus il-

luminatio mea. Iste ps [illegible]
titur tali titulo in hebreo. dauid. p
ponitur tamen litera lamech ad desig
nandum q est datiui casus. In translatio
ne seniorum nichil ponitur sed absolute ponitur dauid. p
hoc aperte notatur psalmum esse dauid [illegible] ps
et [illegible] dicit iero in prologo huius libri
q dauid fecit hunc psalmum [illegible]

[illegible]

sit dicta petitio subdit cum dicit. ut inhitem [illegible]
domus habitationis mee sit prope locum cultus diuini [illegible]
i. sciam. uoluntatem domini. quia ibi dabantur diuina responsa. et
uisitem templum eius. ad orandum ibidem frequenter et deuote. et
dicit templum. quia habuit propositum hedificandi ipsum ut dictum
est in ps. precedenti. et una cum huius propositi subdit. quoniam abscon
dit me in tabernaculo suo. i. in suo cultus loco. s. quando fugiens
saulem ipsum [illegible] facere uolentem uenit in nobe ad achi
melech sacerdotem et ibi accepit panes [illegible]
R. xxi. In die malorum. In hebreo habetur. in die pessima. eo
quod die illa erat ibi doech ydumeus qui retulit sauli hoc
factum ex quo secuta est occisio sacerdotum [illegible] R. xxii. In
petra exaltauit me. i. in loco sic uocato quando saul et [illegible]
ri eius cingebant dauid et uiros eius in [illegible]
[illegible] quod dauid desperabat se posse euadere et adeo factum fuit
quod nuncius uenit ad saul. d. festina et ueni quoniam infude
runt se philistim super terram. Reuerso est ergo saul desistens perse
qui dauid et illi ibi. Et propter hoc uocauerunt locum illum
petram diuidentem. primo R. xxiii. Et nunc exaltauit caput
meum. coronando me [illegible] regni israel pacifice et quiete.
Circuiui. frequentando locum diuini cultus. et immolaui in ta
bernaculo eius hostiam uociferationis. quia hostie offere
bantur cum uociferatione diuine laudis per cantores. Canta
bo domino et psalmum dicam domino. quod ipsemet dauid can
tabat coram archa. secundum quod habetur. secundo R. vi. Exaudi domine uo
cem meam. i. orationem. qua clamaui ad te. orando ex
magno affectu pro bono regni status et tuo cultu ut pre
predicta. tibi dixit cor meum. quia non solum orabat uoce
sed etiam mente. exquisiuit te facies mea. s. facies cor
poris exterior. et facies mentis interior. faciem tuam
domine requiram. i. gratiam. et loquitur de deo more humano
quia quando petes est sibi graciosus uertit faciem suam ad eum
quando autem displicet aduertit. ideo subdit. ne auertas faci
em tuam a me. [illegible] gratiam denegando. nec declines
in ira a seruo tuo. talis enim declinatio facie apud homines
signum est hominis irati. Adiutor meus. hic ostendit dauid
petit perseuerantiam in bonis. d. adiutor meus esto domine.
q. d. sine tuo adiutorio nullum est opus bonum. ne dere
linquas me. quia tunc non possem in uno statu manere
ne despicias me. ille n. qui sic relinquitur despici uidetur.
ideo subdit causam necessitatis predicti adiutorii. d. quoniam pa
ter meus i. adam. et mater mea. s. eua. dereliquerunt me
exponendo miseris penis uite. quia per eorum transgressio
nem deriuatur ad omnes homines originale peccatum. per hoc
pronitatem ad malum et difficultatem ad bonum. dominus
autem assumpsit me. quia recurrentibus ad eum non denegat
suum auxilium contra pronitatem ad malum et difficultatem ad
bonum. ideo subdit. legem pone michi domine in uia tua. lex dicitur a
ligando. dicat igitur legem pone michi etc. q. d. ita me liga
lege tua et diuina ut non declinem a tua regula manda
torum tuorum. et dirige me in semita recta. per semitam
que arta est et rectior intelligitur perfectio maior que est
super erogationis quam dauid desiderabat. ne tradide
ris me in animas tribulantium me. i. in uoluntates malis
norum spirituum in aduersantium. quoniam insurrexerunt in me te
stes iniqui etc. demones. n. de iustorum innocentia req
siti falsum respondent et contra eos allegant sicut patet
iob primo quod sathan requisitus a domino de innocentia
serui iob falsum respondit et contra eum falsum allegauit. d. numquid
frustra iob timet deum etc. et mentita est iniquitas sibi.
quia sathan mendax est et pater eius. i. inuentor men
dacii ut dicitur Io. viii. aliter exponitur ab aliquibus ab illo lo
co. legem pone michi domine etc. quod est petitio dauid petentis
ut a deo sic dirigatur quod a saule et eius complicibus non capi
atur et quod subdit quoniam insurrexerunt in me testes iniqui
s. illi qui erga saul falso diffamabant. secundum quod ipse dicit
primo R. xxvi. quare audis uerba hominum loquentium. dauid
querit malum aduersum te. Sed prima expositio magis conso
nat littere precedenti et subsequenti que loquitur de perseue

rancia dauid in bonis post mortem saulis. propter quod ex tali per
seuerancia quam [illegible] obtinere expectabat concludit in fine
psalmi. Credo uidere bona domini electis repromissa. in terra
uiuentium. i. in uita beata que est eterna. Spes. n. est [illegible] ex
pectatio future beatitudinis ex gratia et meritis proueniens. propter
quod dauid exhortatur se ipsum loquens ad se ipsum quasi ad alium. d.
Expecta dominum. s. per uirtutem spei beatitudinem ab ipso expectan
do. et uiriliter age. de bono in melius proficiendo. et confortetur cor
tuum. uirtute diuine gratie que stabilit cor. propter quod dicitur. he
bre. xiii. optimum est gratia stabilire cor. et sustine dominum. pacien
ter ferendo disciplinam ipsius flagellum quia ipse uulnerat
et medetur. percutit et manus eius saluabunt iob. v.
Moraliter autem posset exponi iste ps ut sit oratio cuiuslibet
sapientis ad unctionem regiam seu pontificalem se deuote pre
parantis. quia primo dicit petere constantiam in insultu mali
gnorum spirituum. Secundo diligentiam circa diuinum cultum. tertio
perseuerantiam in bonis ut pertingat finale premium. quia qui perse
uerauerit usque in finem saluus erit. ca. x.

XXVI

Ad te domine clamabo.

Huic ps premittitur talis titulus in hebreo et in
translatione ieronimi sicut psalmo precedenti propter quod
ex dictis patet expositio. De materia autem huius psalmi et tempore quo
factus fuit. uidetur michi saluo meliori iudicio quod dauid fecit
hunc psalmum de persecutione absalon [illegible] ipsum quando da
uid fugiens de ierusalem timore absalon ascendebat cliuum
oliuarum nudis pedibus incedens flens et operto capite
et sadoch et abiathar apportauerunt archam dei uolentes
ipsum concomitari et ascendit abiathar ad consulendum dominum
ut habetur. ii. R. xv. Sed tunc non habuit responsum. propter quod dauid
reputauit deum non esse sibi placatum. propter quod iussit archam
reportari ad ciuitatem ad locum suum sua comitiua reputa
tus se indignum et tunc ascendens summitatem montis unde
tabernaculum domini clare uidebatur ex illo loco orauit illa
uice ad locum factum sicut solito erat facere quando ueniebat
ad locum illum. Sicut et nunc fideles a loco unde potest uideri
ecclesia alicuius sancti ibi adorant et tunc uisum est quod tunc
fecerit psalmum istum pro sua liberatione ab illa persecutione
et per ipsum intellexit se exauditum. Et secundum hoc diuiditur
ps iste quia primo ponitur ipsius dauid deuota petitio. secundo eius
exauditio ibi. benedictus dominus. Circa primum dicit sic. ad
te domine clamabo. i. ex magno affectu orabo. et quis sit [illegible]
oratio subdit cum dicit. deus meus ne sileas a me. denegando mihi re
sponsum per spiritum tuum. Sicut denegasti in petitione per abiathar
sacerdotem. nequando taceas a me. Repetitio est eiusdem ad [illegible]
re affectus expressionem. Et assimilabor descendentibus in lacum
i. reputabo me mortuum si non dederis michi responsum. Exau
di domine uocem deprecationis mee dum [illegible] ad te. i. non differas
longe me exaudire. dum extollo manus meas ad templum
sanctum tuum. quia uersa facie orabat ad locum ubi tabernaculum e
rat in quo loco sciebat per spiritum fundandum esse templum. ne simul
tradas me cum peccatoribus. qui sunt digni morte corporali. Et
cum operantibus iniquitatem ne perdas me. perditione gehenne.
Et qui sunt illi ostendit. d. qui loquuntur pacem cum proximo suo
etc. i. mecum et de talibus erat achitophel qui fuerat con
siliarius dauid et etiam absalon qui uerbis et signis finge
bat se diligere dauid ut patrem et tamen machinabatur contra
dauid in malum quia absalon de consilio achitophel conspi
rauit [illegible] patrem ut habetur. ii. R. xv. Da illis secundum opera eorum
eos secundum demerita puniendo quod dixit dauid [illegible] uin
dicte sed iustitie. et secundum nequitiam adinuentionum [illegible] i. secundum
nequitiam ab eis studiose inuentam quia de consilio achitophel
sub nomine deuotionis iuit ad locum conspirationis fiende contra
patrem. ii. R. xv. Secundum opera manuum eorum etc. Repetitio est ei
dem ad [illegible] expressionem. quoniam non intellexerunt opera
domini. i. opera a domino perpetrata quam sunt sancta et bona. talia uel
lexerunt pietate. quamuis achitophel intellexerit speculatiue.
Et in opera manuum eorum destrues eos. quia absalon sine

filio interfecto est ut hr . 2 . re . 25 . [illegible]
dio pr . 2 . re . 16 . et utrumque [illegible] . benedictus
dominus . hic consequenter ponitur petitio david [illegible]
in spiritu prouidit in generali non tamen quantum ad omnes [illegible]
predatores . dicit igitur . benedictus deus . tanquam gratias de diuino
beneficio . quoniam exaudiuit etc. i. exaudiendo reuelauit . deus
adiutor meus . in factis arduis . et protector meus . i. periculis . et
in ipso sperauit cor meum . et non lingua tantum . et adiutus
sum . eo quod sperauerat corde et ore . Et refloruit caro mea .
quia ex letitia cordis interiori fit quedam refluentia in
carne exteriori . secundum quod dicitur prouerbiorum 17 . animus gaudens etatem
floridam facit . spiritus tristis exsiccat ossa . et ex uoluntate
mea . i. motu proprie deuotionis . confitebor ei . confessione
laudis . et quod confitetur subdit . dominus fortitudo
plebis sue . quasi dicat . ego et plebs mea cum simus pauci non pos
semus resistere nisi uirtute diuina . et protector saluatio
num christi sui est . i. mei qui sum christus eius . quia per eum in regem in
unctus sum et quia ad bonum principem pertinet desiderare bonum
populi sui ideo subdit dauid . Saluum fac populum tuum domine .
in periculis . et benedic hereditati tue . multiplicando
populum tuum in temporalibus et spiritualibus bonis . et rege eos . ne
declinent a recta uia . et extolle illos . perducendo eos ad
celsitudinem celestis glorie usque in eternum . que est sine fine
. Moraliter autem potest exponi psalmus iste de quolibet
fideli posito in afflictione corporali uel mentali . Et io
deuote petit se diuinitus liberari . et sentiens se a domino
exauditum . fideliter et deuote regratiatur .

XXVIII

Afferte domino

Huic psalmo premittitur talis titulus in hebreo
psalmus dauid . In translatione [illegible] ieronimi .
canticum dauid . et in idem redit et patet expositio ex dic
tis supra psalmo 22 . De materia autem huius psalmi dicit ie
ronimus in prologo huius libri quod dauid fecit hunc psalmum
in consummatione tabernaculi . quod fecit ad reponendum
archam domini ut habetur primo paralipomenon 16 . quo consummato e
rat ibi deuote deo offerendum et seruiendum . Et secundum hoc
iste psalmus diuiditur in duas partes . primo inuitat ad offe
rendum deo deuote . secundo declarat quod seruiendum est ei hu
militer et prompte . ibi uox domini . Circa primum dicit sic
afferte domino filii dei . i. uos filii israel qui estis filii dei
tanquam ab eo spiritualiter electi et dilecti . secundum quod ipse dicit
exodi 4 . filius meus primogenitus israel . uel aliter . filii dei . i. uos
sacerdotes et ministri qui inter filios israel estis spiritualiter elec
ti ad cultum dei . afferte filios arietum . hoc dicit propter iuge
sacrificium in quo offerebantur cotidie duo agni anni
culi . unus in mane et alius in uespere . et per hoc intelli
guntur alie oblationes et sacrificia que offerebantur
medio tempore . quia ante sacrificium matutinum non po
terat fieri aliqua oblatio seu sacrificium uespertinum . af
ferte domino gloriam et honorem . omnia opera uestra bona
ad eius gloriam dirigendo . secundum quod dicit apostolus 1 cor. 10 . omnia
in gloriam dei facite . hoc autem facit fides operans per dilec
tionem in quibus consistit dei cultus interior . propter hoc
dicit augustinus in enchiridion . fide . spe . et caritate colitur deus .
afferte gloriam nomini eius . i. nomini dei tetragrammaton quod habebatur
in tanta reuerentia apud hebreos quod non nominabatur
in publico sed tantum in templo in benedictionibus sacerdotum super
populum . adorate dominum in atrio sancto eius . i. in atrio sacerdotum
ubi fiebant sacrificia quod erat sanctius alio atrio in quo
erant uulgares ad orandum et audiendum uerbum diuinum .
Uox domini . hic consequenter declarat dauid quod deo sit obedien
dum prompte et hoc per multa exempla uirtutis diuine cui
nullus potest resistere . primum exemplum est de transitu maris ru
bri cum dicit . uox domini super aquas deus maiestatis intonuit . quia sicut dictum fuit exodi 14 . de nube intermedia
ante castra israel et egyptiorum diuino iussu processerunt
tonitrua et fulgura subuertentia rotas curruum egyp
tiorum [illegible] que fecisse fuit super egyptios . ideo subdit .
dominus super aquas multas . Secundum exemplum est in datione
legis que facta est in tonitruis diuine uirtutis . secundum quod dicitur exo
di 19 . iam aduenerat dies tertius et mane inclaruerat et ec
ce ceperunt audiri tonitrua ac micare fulgura et nubes
densissima operire montem . clangorque buccine uehemen
tius perstrepebat et quantum ad hoc dicit . uox domini in uirtute .
postea locutus est dominus dicens . ego sum dominus deus tuus qui edu
xi te de terra egypti et omnia ponitur decem decalogi pre
cepta et quantum ad hoc dicit . uox domini in magnificentia . lo
quebatur enim sicut rex magnificus imponens precepta et
quod filii israel fuerunt perterriti secundum quod dicitur ibi . et perterriti
ac pauore concussi steterunt procul dicentes moysi
loquere tu nobis et audiemus . non loquatur nobis dominus
ne forte moriamur . et quantum ad hoc dicit . uox domini con
fringentis cedros . i. maiores illius populi qui concussi
in timore sic loquebantur moysi . Et confringet dominus
cedros libani . hoc additur ad denotandum magnitudinem
principum illius populi qui erant capita tribuum . In monte
enim libani crescunt maiores cedri quam alibi . Et comminu
et eos tanquam uitulum libani . i. sicut uitulus pascente
in libano qui ex modico sonitu uel fragore terretur
et tremit . Sic isti fuerunt mirabiliter territi ut pre
dictum est et quasi comminuti in mente . quia ad considera
tionem diuinam maiestatem et suam fragilitatem reputabant
se quasi nihil et sicut res comminuta . quia tamen moyses non
fuit in aliquo territus unde dixit ad populum noli ti
mere etc. et subditur . moyses autem accessit ad cali
ginem in qua erat deus . ideo subdit . et dilectus . scilicet moy
ses qui fuit dilectus a deo et hominibus ut habetur eccli. 45 .
quemadmodum filius unicornium . i. securus et imperterritus
sicut unicornis . translatio autem ieronimi iuxta hebreum sic
habet . Et dispergit eos quasi uitulum libani et sarion quasi filius
rinocerotis . et eadem est sententia quia mitius territi disper
guntur . unde de filiis israel dicitur ubi supra . perterriti ac pa
uore concussi steterunt procul . et sarion . i. filius per quem intelli
gitur moyses a deo predilectus sicut filius . quasi filius rino
cerotis . i. ita admirandus sicut rinoceros quod idem signifi
cat quod unicornis . Tertium exemplum est de uindicta
domini facta in deserto de chore et complicibus eius ut habetur
numeri 16 . ex qua aliqui fuerunt combusti per ignem a deo
immissum aliqui a terra absorti et quantum ad hoc dicit .
uox domini intercidentis flammam ignis . quia aaron
pro illa plaga sedanda obtulit thimiama et sic ces
sauit incendium secundum quod dicitur numeri 16 . obtulit thimiama
et stans inter mortuos et uiuentes deprecatus est et plaga
cessauit . uox domini concutientis desertum . quia tunc fuit
terremotus et terra aperiens os suum deglutiuit chore
dathan et abyron et tabernacula eorum . et commouebit dominus
desertum cades . hoc additur quia hoc factum accidit in
deserto cades ubi manserunt filii israel longo tempore ut ha
betur deuteronomii primo . Quartum exemplum ponitur cum dicit uox domini
preparantis ceruos . dicit hebreus . uox domini occidentis cer
uos . ieronimus in translatione iuxta hebreum . uox domini obste
tricantis ceruos . Et secundum hoc ista littera multipliciter exponitur
Rabbi salomon exponit eam de tempore messie in quo ut dicunt ui
dei habundabunt omnibus bonis et deliciis et sic ad uo
luntatem eorum dominus interficiet ceruos et alia animalia
siluestria que sunt comestibilia . Sed hoc dictum iudeorum
super errorem quo dicunt uitam futuram animalium cibis indige
re sicut dixi plenius super genesim primo capitulo . et in hoc erro
re conueniunt cum tartaris et saracenis . dictio enim
hebraica est equiuoca ad significandum occisionem obstetri
cationem et preparationem . Secundum autem translationem ieronimi ex
ponitur de uirtute dei dantis ceruis uirtutem pariendi
et etiam nutriendi fetus ita quod supplet ibi uicem obste
tricis . Secundum autem litteram communem potest exponi de terra nepta
lim secundum quod scribitur genesis 49 . neptalim ceruus emis
sus dans eloquia pulcritudinis quod exponitur a doctoribus

hebreis et latinis eo q in sorte neptalim ex ... mitina ... alias sortes ferens fructus suos. sicut ceruus uelocius currit aliis aialib9 et ppter hoc de illis fiebant sacrificia in sollepnitate paschali de granis nouis et tunc leuite cantabant diuinas laudes que sunt eloquia pulcritudinis. Scdm hoc igr per ceruos hic intelligunt fructus de terra neptalim ueloces ad maturescendu paliis sicut ceruus est uelocior in cursu aialib9 aliis que quide uelocitas fiebat diuina uirtute pducente. Et scdm hoc dr. uox dni pparant ceruos. et quia de illis fiebat oblatio in sollepnitate paschali ut dictu e ideo subditur. et reuelauit condepsa .i. atriu sacerdotu et templuz quia tunc apiebantur ad sollepnius celebrandu diuina et dns condepsa eo q uulgo no hebat illuc ascensum liberu. et in teplo ei9 omes dicent gloriam qr tunc diuine laudes fortius cantabant p leuitas et sacerdotes. tn hic accipitur teplu p taberna° quod pparauit dauid arche dni. Et frequter accipit unu p alio i ueteri testa°. Et dominus diluuiu ic. hic ponit quintu exeplu de diluuio quod tpre noe fuit inductu diuina uirtute sup terram ad puniendu homi maliciam ut hr gen. vi. Et qu ad hoc dr. do9 diluuiu .i. terra dissipatam p diluuiu inhitare facit. p multiplicatoz hoim et aialiu que in archa reseruauit. Et sedebit do9 mag uidet. oiu. rex in eternu. scdm illud ysa. ix. multiplicabitur ei9 imperiu et regni ei9 no erit finis. Ultio. dd. ... bona pplo suo. d. do9 uirtute. s. pacie i aduersis pplo suo dabit. i. det. hebrei no hnt optatiu. sz p eo utunt° futuro indicatiui modi. dominus bndicet. i. bndicat pplo suo. eu i bonis tpalib9 et spualib9 multiplicando. in pace. quia sicut dicit psalmus si quanu quid e sumu bonu in una. bn tendentur posset ... potest exponi ps iste de migli ... in qua cotidie offertur agn9 in mandato ihus x° ad honore dei pris seu toci9 trinitatis cui hr ... est et ppter obediend ppter mirabilia que fecit in celo et in terra. Et primo imm ... sacramentu bap scdm illud cor. x. omes i moyse baptizati sunt in nube et in mari. Scdo uo exeplo ... publicato euuagelii p qua costanti sut cedri libani .i. pncipes seculi submittetes humiliter colla sua iugo fidei. Tercio ex° ... ignis ... dei coburendi uirtute a ... in multis martirib9. sicut pz ex eoz legedis et terremoto opprimens tyrannos et eoz ministros et corruere facie ex ydoloz. sicut pz in legendis pluriu martiru. Quartu uo ex° repsentat ecce pmitiue statu quia tunc sicut terra pmitiua ptulit multos fideles gaudentes et ppter currentes ad martiriu q fuit ma exultatonis ciuiu celestiu i teplo glie deu iugit laudanciu. Quintu exeplu psigurauit statu mudi ante incarnatoez in quo deo pmittete suo iusto iudicio inundauit diluuiu uicioz s. p x° et aplos ... per alteru noe et ei9 filios ... e terra ex multiplicatione fidelium.

XXIX

Exaltabo te. huic psal° pmittitur talis titulus in hebreo. et in translatione Ierom iux hebre. ps cantici p dedicatione domus dauid. Circa q sciendu q ista dedicato no fuit dom9 dd. i qua hitauit licet aliqui hoc dicant et male quia no legitur illi9 dom9 aliqua dedicat°. sz tepli hedificati p salomone q hic dr dom9 dauid quia uoluit teplu hedificare. ut hr. ii. R. vii. sz de madato dni hoc hedificiu fuit retardatu usqz ad tepus salomonis filii sui. dauid tn tradidit ei descriptone tepli et hedificioz in circuitu et utensiliu et pparauit ipesas saltem p magna pte ut hr pmo palip. xxix. ppter qd dr hic dom9 dauid. Dicit autem hebrei et latini ...

... ppter dedicatonem fuit plenius ii. R. viii. et scdo palip. v. q in dedicatone tepli sacerdotes portantes archa debuerunt ea transferre de taberna° dauid in quo fuerat et inducere intra teplu in scm scoz porte tepli clauserunt se nec fuerut reserate q uidentes omes ppli cognouerunt q pctm dauid de adulterio bersabee et homicidio urie erat totaliter adeo remissu et usqz ad tep9 illud plures de pplo tenebant contrariu. Igitur dauid hoc puidens in spu fecit hunc psalmu i quo describit pdicti pcti commissione ex sua fragilitate et ei9dem remissione ex dei mia et benignitate. Et scdm hoc iste ps diuiditur i duas ptes qr pmo dauid cofitetur diuina bonitate. scdo ppria fragilitatez. ibi. Ego aut dixi. Circa primu dauid pfitetur dei bonitate cofitetur. scdo alios ad idem hortatur ibi. psallite dno. Circa primu dicit sic. exaltabo te domine. nomen tuu publice collaudando. qm suscepisti me. i tua gra post tanta flagicia a me perpetrata. s. in adulterio bersabee et homicidio urie. nec delectasti inimicos meos sup me. sz achitophel et absalon qui inducebant pplm ad me psequendu allegantes contra me predictu flagiciu. tn finaliter no fuerut delectati quia achitophel se suspendit et absalon in bello interiit et magna pars ppli subsequentium ipm. domine de9 me9 clamaui ad te. corde et ore. et sanasti me a predicti pcti uulnere. dne eduxisti ab inferno animam mea ic. quia ppter dicta flagicia eram dign9 gehenna. sz tu saluasti me ex tua mia. Psallite dno. hic ortatur alios hortat ad laudand diuina sibi facta. d. psallite domino omis sci ei9. i. uos sacerdotes et leuite diuino cultui deputati et sanctificati. et cofitemini memorie scitatis eius. cofessione laudis ad quam ... inducerent memento dne dauid ic. apertae fuerunt porte tepli ut dictu est. et sic de omibus apparuit pctm dauid a deo dimissum. qm ira i indignatione eius. s. tato tusiens. ... in hebreo et in translatione ieronimi iux hebre. hr. qm ad momentu e9 et uita in uolutate ei9. quia no uult de9 morte pctoris. sz ut conuertatur et uiuat. ezech. xviii. quia eius mia sup exaltat iudiciu iacob. et ad uesperu demorabitur fletu et ad matutinu letitia. q. d. s. in uespere inducit fletu pctores puniendo et i mane dabit letitia eos cosolando. Ego aut dixi. hic ostendit dauid cofitetur ppria fragilitate. Et circa hoc primo declarat sua miseria et scdo dei clemencia ibi. audiuit dominus. Circa primu dicit. ego autem dixi in habundancia mea. i. i pri°regni mei qn habundaui bonis tpalib9 et spualib9. no mouebor in eternu. a uia ueritatis et iusticie. Ex hoc enim q i psecutone saul posit9 diu innocentia suauerat ut pz ex decursu pmi R. de cetero eade innocencia se tenere cosidebat. Ideo dicebat. dne in uirtute tua pstitisti decori meo uirtutez. fuit enim decor9 corp. ut hr. pmo R. xvi. et mag9 me... uirtutis decore. Uerum qr i hoc nimis cofidit de9 ad horam eum dimisit et sic grauiter peccando sua fragilitate cognouit. et hoc est quod dr. auertisti faciem tuam a me ad hora me relinquendo fragilitati mee. et factus sum conturbatus. qr p sathana i flagicia grauia deiectus. ad te domine clamabo. corde et ore. et ad deum meu deprecabor. p dictoz pctoz remissione allegando qd sequitur que utilitas in sanguine meo. i. i pcto meo. dum descendo in corruptionem. i. ppter eum incurra morte corporis et gehenne. q. d. nulla. Unde sequitur. nunquid cofitebitur tibi puluis. s. corporis mei incinerati. q. d. no. Et ideo meli9 est ut mi remittas culpa et pena eterna eam comutando i tpale. Audiuit dns. hic confitetur diuina clemencia d. audiuit dominus depcatione mea. me exaudiendo. et misertus est mei. meu flagiciu remittendo. dns factus est adiutor me9. insultus sathan a me repellendo. Couertisti planctu meu. de peccati commissione. i gaudiu m de eius remissione. conscidisti saccu meu. ueste lugubre deponendo. et circudedisti me letitia. mea cosolado. hoc aut fuit qn post pctm bersabee et urie commissu

(· uide ... martii ...)

iecunauit dauid et fleuit iacens sup terram ihermine
paruulo de bersabee nato ut hr. 2. R. 12. p'ea mortuo puero
so erexit de luto et mutata ueste lugubri, loto et uncto
est insigniu exultatonis. Cognouit eni peccatum suu dimissu
quantu ad culpa et pene ptez, propter luctu suu et pueri
morte. ut cantet tibi gloria mea. i. laude publica et clara
et no copungar. remorsu conscientie ex pena commissione q'
cognoui ee dimissum quantu ad reatu culpe. dne deus me'
ineternu in eternu confitebor tibi. quia i patria erit confes
sio diuine laudis pfecta. ps. 83. beati qui habitant i domo
tua dne in secula seculo laudabunt te. Moraliter potest
exponi ps ille de quocumq fideli qui reuelatone diuina seu
pbabili coniectura cognoscit aliquod graue peccatu a deo
sibi dimissum propter q grates agit collaudando dei bonitate.

In te domine XXX

speraui. Huic psalmo pmittitur titulus tan
tus in hebreo. uictori ps dauid. et pz ex pdictis
ex dictis sup psalmo. x. et. 2. In aliquibus aut libris addi
tur extasi. s3 no e in hebreo nec in translatoe ieronimi iuxta
hebre. Et ideo uidet' ab aliquo doctore appositu forsita, p eo
q' infra di. Ego aut dixi in excessu mentis mee. na excel
sus. n. mentis et extasis idem signt. Ex titlo aut hui' appet a
uctor hui' psalmi. s. dauid, s3 mia no appet. propter q uarie
exponunt. Dicunt eni aliqui q dauid fecit huc psalmu loquens
i psona ppli de captiuitate babilonica liberati. puidens in spu hanc
liberatione. Aliqui aut dicunt q fecit huc psalmu loquens
in psona ppli isrl' liberati de seruitute philistio p ipsm dauid. S3
litera hui' psalmi no uidetur huic concordare. propter q Ra
ba. dicit q fecit hunc psalmu existens in psecutione sau
lis, p qua multos psalmos fecit quia longo tpe durauit
et fecit hunc psalmu gras agendo eo q multa pricla pre
terita iam euaserat et orando p euasione psentiu et futu
ro que formidabat. S3 fm hanc sniam que uidet' lite
ralis colona psalmus iste diuiditur in duas ptes. quia pmo
dauid ondit sue psecutionis acerbitate. 2o diuine retribu
tionis equitatem ibi. Erubescant impii. Prima i duas. q2 pmo
ondit cum confidentie dauid stabilitas. 2o psecutionis atro
citate ibi. miserere mei. Circa pmu dicit sic dauid. In te do
mine speraui. sicut in protectore forti. no confundar in eternu
licet confundar ad tepus q erat exul et fugitiu' et tamq
lesor diuine magestatis bonitas. In iusticia tua libera me.
quia confido de ea non de mea. Inclina ad me aure tua.
loquitur de deo more humano cui' est aure sua inclinare ad
illud quod uult audire et exaudire. accelera ut eruas me.
ne deficia i psecutoe. Esto mi in deum ptectore. i. puinbus
ncubis. et in domu refugii. p futuris. qm fortitudo mea et
refugiu meu es tu. hoies eni illi qui erat de tribu dauid
no audebant eu recipe timore saulis regis. Imo aliq co e
rant in psecutione dauid, fm q di pmo R. 23. q ei i terra
se absconderit pscrutabor eu in cunctis milib' iuda. et
propter nomen tuum deduces me. p talem uia q saul non
poterit me capere. et enutries. s. in desertis locis ubi no pos
sum ab hoibus uictualia hre. educes me de laqueo quem
absconderunt. i. de occultis insidiis zipheo. et consiliu
que faciebant ad dauid in fauore saulis ut hr. p. R. 23.
In manus tuas dne comendo spm meu. qui no hbeo ptecto
rem defensione de pte hominu. redemisti me dne deus ueritat'.
quia dauid de seruitute egypti redeptus fuerat i patribus
antiquis. odisti obseruantes uanitates. i. auguria et consilia
p quo obseruatone aliqui spant euadere pricla. super
uacue. quia tal' obseruantia inutil' e. Ego aute in domino
speraui. non in talibus scopulis et uanis. Exultabo et le
tabor in mia tua. me liberante ab angustia. q2 sicut pse
cutio e cu tristicie. Sic liberatio est cu leticie. qui respex
isti humilitate mea. excelsus eni de' et humilia respicit
fm q di psalmo. 137. Saluasti de necessitatib'. i. de pericliis in
genuib' in quo homo e necessitati' aiam mea. i. uita mea

et que fuerit illa pricla urgentia subdit. nec con
clusisti me i manib' inimici. s. saulis et exercitus ei' q
cingebant dauid et uiros ei' i modu corone ita q da
uid desperabat se posse euadere, ut hr pmo R. 23. Sta
tuisti in loco spacioso pedes meos. quia tunc ex ordina
tone diuina nuncius uenit ad saul dicens ei. festina et
ueni quia infuderunt se philisti sup terra. et sic fuit co
pulso recedere et dauid qui erat inclusus potuit quo
uoluit abire. Miserere mei. hic ostendit describitur pse
cutonis acerbitas cu di. miserere mei dne qm tribulor.
pondere malo psentiu et timore futuro imminen
tiu. conturbatus e in ira oculus me'. ista ira erat pro
zelum no p uicium, tn ex ea di oculus corporis turbari
q2 motus ire maxie appet in facie et in oculis potissime
aia mea. quia ira p zelu oculu mentis turbat, sed
ira que est p uicium illu excecat. et uenter meus
quia passio ire immutat totu corp'. qm defecit i do
lore uita mea. i. ad defectione fuit disposita ex dolo
rib' et angustiis. Unde et de ipo di. 3. R. 1o. Et rex dd.
senuerat habebatq2 etatis plurimos dies. Cumq2 operiret
uestib' non calefiebat, et tn tunc no habebat. n. Lx. a
nos. quia. 30. anno cepit regnare. et 40. tn regnauit
ut hr. 2. R. 5. q p igr no uenit eu ad seniu et morte;
buiu ca fuit, propter dolores et angustias quas i psecutione
saulis sustinuit. Infirmata e in paupertate uirtus mea.
In illa. n. psecutione multas paupertates passus e ut susti
nuit tamq fugitiuus. Unde et ab achimelech panes e
fiens petiit ut hr pmo R. 21. et anabal uictus subsidi
u3 ut hr pmo R. 25. Ex defectu aut uictus debilitat'
corporis uirtus. Sup omes inimicos meos factus sum opprobriu
uicinis meis. quia eis p opprobrio dicebatur q erant
amici pditoris regis sicut sto. et timor notis meis.
quia timore saulis no audebant dauid recipe et time
bant occasione ei' depreciari a rege. qui uidebant me
foras. hoc est in desertis ubi eram fugitiuus. fugerunt
a me. timentes ne imponeret eis q erat de mea gente
obliuioni datus sum a corde. s. amico meorum. tamq mor
tuus. de quo di uulgariter mortui no ht amicu. factus
sum tamq uas perditu de quo nullo spat recupatione
qm uitupatione multo comorantiu in circuitu. i. na
bal, cui' mansio erat in carmelo i quo dauid et uiri ei'
aliqn latitabant uitupauit dauid et uiros ei'. q quis
e dauid et quis e filius ysay. q. d. nullius momenti. et
subdi hodie creuerunt serui qui fugiunt dnos suos. et. In
eo dum conuenirent simul aduersu me. s. saul et exercitus
eius. accipere aiam mea consiliati sunt. q de morte
mea tractabant. ego aut in te speraui dne. tamq in
meo ptectore. dixi deus me' es tu. p uera fide et
cultu. In manibus tuis sortes mee. i. sortes tn uite me
q mortis sunt in tua dispositione. In hebreo hr. In ma
nibus tuis tpra mea. i. ad uiuendu quantu tibi placue
rit et non plus. Eripe me de manib' inimicoru meoru.
s. saulis et suoru complicu. et a psequentib' me. quacumq
alia occasione. Illustra faciem tuam super seruum tuum.
i. super me ipsm me tua gra ill' illustrando. Saluu
me fac in mia tua. non i mea [illegible] iusticia. Dne no
confundar. ab aduersarius capto seu acerbitate psecu
tonis impatia fractus. qm inuocaui te. qui potens es
exaudire. Erubescant. descripta acerbitate psecutio
nis. hic ostendit describit' equitas diuine retributionis
Et pmo quantu ad psequentes. 2o quantu ad psecutione
sustinentes ibi. q magna. Circa pmu dicit. Eru
bescant impii. no potentes assequi suu intentu i pse
cutone iustoru sicut tyranni intendentes p tormenta a
uertere martires a fide et no potentes. erubescant
et confundantur. de coru tollerantia sicut pz de dacia
no et sancto uincentio. et paschasio et sancta lucia
et multis aliis. et saul psequens dauid cu capere no
potens reuertebatur ad domu sua confusus. et deducant'

infernu

misericordi. p' uitā illor̄ si i sua malitia pseuerat[illegible]
hoc autē dicebat dauid [illegible] zelo uindicte [illegible]
[illegible] est applaudendo s'm illud psalmum [illegible] letabit[ur]
[illegible] cum uiderit uindictam [illegible] muta fiant labia dolosa
i. saulis qui aliqñ uocabat dauid filiū ut hr̄ i pmo. Re. [illegible]
ubi dicit saul. numqd hec uox tua est fili mi dauid. et le
uauit saul uocē suā et fleuit [illegible] ad horā
tamē p'ea quesiuit eū ad mortē. et labia [illegible]
[illegible]

Quā magna multitudo. [illegible]

[illegible]

Diligite dñm [illegible]

[illegible]

XXXI

Beati quorum

[illegible]

[illegible]

beati quorum remisse sunt iniquitates [illegible] et quorum tecta sunt peccata [illegible]

[illegible]

Quoniam tacui [illegible]

[illegible]

delictum meum [illegible]

[illegible]

cōfitebor adūsū me iniusticiā meā dn̄o. et tu ꝑdonasti
tu remisisti. ꝑ grām tuā. impietatē pcc̄i mei. q̄ tn̄ ad
culpā. ¶ Pro hac orabit. hic ostēdit dauid qualiter pec
fuetur a recidiuo. et p̄mo facit quod dictū ē. 2ō inuit
moñcōnē ... alios ibi. nolite fieri. Circa p̄mū dicit
sic. ꝑ hac. s. re. que p̄cā subditur. vnde in trāslatōe ie
rōim h̄r. ꝑ hac orat. 7c̄. orabit ad te omīs sanct⁹ .i. a
culpa ꝑpetrata ꝑ se emūdatꝰ. In tp̄e oportuno. q̄ est
tp̄s remissionis culpe. tūc eī sūt p̄ces exaudibiles q̄
in grā facte. et ꝑ quo tūc sit orandū subdit⁹ cū dī. Ve
rūtamē in diluuio aquarū mltarū. i. teptatōnū uehe
mentiū. ad eū nō ap̄pinquabit. s. pc̄m ꝑ pc̄i recidiuū
de hoc debet orare deū omīs emūdatꝰ a pc̄ō. Ideo sub
dit dauid. tu es refugium meum a tribulatōne que
circūdedit me. in adulterij et hoīcidij p̄petratōe. ex
ultatio mea. relaxando culpā. quia sicut cōmissio
culpe est penitētibꝰ cū tristicia. ita eꝰ remissio cū leti
cia. erue me a circūdantibꝰ me. i. a demōibꝰ ītentibꝰ
me impellere ad recidiuū. s̄m q̄ dī. pet. 5ᵒ. aduersari⁹
uester diabolꝰ tāq̄ leo rugiens circuit q̄rēs quē de
uoret. Intellectū tibi dabo. s̄m hebreos hoc assāt ꝑ
cā qua debeat eū p̄seruare a culpa et cōiūgit sic litt̄
p̄cedēti. erue me a circūdātibꝰ me. i. demōibꝰ me teptātibꝰ
q̄ dixisti ... intellectū tibi dabo. ad cognoscendū agē
da. et instruā te. ad nociua uitanda. firmabo super te o
culos meos. sicut sup rē quā uolo custodire cum dili
gentia. qui .n. uult diligent⁹ custodire rē aliquā di
rectenꝰ oclōs sup ipām h̄re. et ubi dixit domin⁹ ista
ipi dauid. p̄t scīdēti q̄ hoc dixit ei 2ō Re. 7. ubi dicit
sic. ego te tuli de pascuis 7c̄. et subdī. et fui tecū ī oībꝰ
ubicūq̄ ambulasti. et ꝑ. paliꝑ. 17. ubi eadē dicūtur.
¶ Nolite fieri. hic ostēdit dauid q̄ alios facit monitōnē
ut caueant a pc̄īs. q̄ boni p̄ncipis ē nō solū cogitare
de se. s̄ etiā de sua gente. et p̄mo facit suā monitōnē
2ō subdit retributōnē ibi. multa. Circa p̄mū dicit
nolite fieri sicut equus et mulus. i. appetentes appeti
tū sēsitiuū uiuētes uita bestia. in quibus nō ē intellect⁹
q. d. hoc nulla culpa ē in bestiis cū alibꝰ quia nō hūt
itellectū ꝑ quē possint refrenare appetitū sēsitiuū
s̄ in hoībꝰ rōnē hūtibꝰ hoc est culpabile. q̄ ꝑ rōnem
p̄nt appetitū sēsitiuū refrenare. et iō de hoībꝰ appeti
tū sēs⁹ sequētibꝰ dauid deū dep̄cat⁹. et dicit. In chamo et
freno maxillas eorū cōstringe qui nō ap̄pinquāt ad te
i. eos qui nolunt obedire tibi sicut equꝰ īdomit⁹ pe
nis et labo⁹ eos affligē ita q̄ pena dante eis itellectū
obediant tibi ad nutū. sicut frequēter legī ī li⁰ iudicū
q̄ filij isrl̄ deo recalcitrātes ꝑ ꝑlatiū tradebātur ī
manibꝰ affligēciū eos. et sic reuertebant⁹ ad ueniā di
culti. ¶ Multa flagella. hic ostēdit ponit sue monitō
nis retributionē. d. multa flagella pcc̄oris. i. multe
pene pctōribꝰ obstinatis in inferno sūt reseruate. s̄m
illud deutro. 32. ubi cū dixisset mltis flagellis dicit. nōne
hec condita sūt apud me et signata ī thezauris meis. mea
ē ultio et ego retribuā eis in tp̄e 7c̄. Sperantes aūt ī
dn̄o. spe debita que ē certa expectatio future beatitudi
ex grā et meritis p̄ueniens. mīa circūdabit in futura be
atitudine. i. qua ex dei mīa triplicē habebit mām letacie
sup̄ se in uisione diuina. ī fra se uidendo inferni torme
ta que euasit ex dei grā. 3ⁱᵃ se ex sanctorū et angelorū
societate grata. et iō in fine ps̄ excitat iustos ad laudē
dei. d. letamini in dn̄o. gaudio interiori. Et exultate
gaudio exteriori. quia exultaᵒ dī q̄i ex saltatio q̄n
gaudiū mētis p̄rumpit ext̄ioribꝰ diuine lau
dis. et gloriamini omīs recti corde. s̄m q̄ dicit apo⁹
roma. p̄mo. glīa nr̄a hec ē testimoniū cōsciētie nr̄e
hec ē eī recta gliaᵒ qn̄ cōsciā nō remordet de graui pc̄ō.

Exultate XXXII iusti in domino

huic psalmo nō p̄mittit⁹ aliquis titulꝰ in hebr̄o. p̄pt̄
q̄ dixerūt aliqui q̄ nō est ps̄ distinctꝰ a p̄ce⁹. Et oc
casione huiꝰ dicti respexi tres biblias hebraicas et tres
libros hebraycos cōtinētes sup librū psalmorū et in oībꝰ
inueni hunc ps̄ᵐ distinctū a p̄ce⁹ nō solū ī signific⁹ ꝑ spa
ciū uacuū inter duos ps̄. s̄ etiā in cotatōe. q̄ iste ps̄
apud hebreos cotatur. 32ᵒ. p̄cedens aūt. 31ᵒ. Et eodē
mō in trāslatōne ierōim iuxta hebreū distinguit⁹ a
p̄ce⁹ ꝑ lrām magnā capitalem ī p̄nᵒ et ꝑ cotatōnem
q̄ hic ps̄ ab eo cotatur. 32ᵒ et precedens 31. Iste ierō⁹
in plogo libri psalmorū facit mētōnem de psalmis
cōiūctis apud hebreos. qui tn̄ sunt distincti apud
nos et etiā eoꝰ. cōiuncti 9 apud nos distinctis tn̄ apud
hebreos. nec tamē facit ibi mētōnē de cōiūctōne isto
rū duorū. ex quo p̄z q̄ sunt psalmi distincti sicut
etiam apud latinos saltē a tp̄e bt̄i ierōim qui fuit
diu est ualde quia floruit tp̄e graciani et ualēcia
ni imperatorū qui cep̄unt imperare anno dn̄i. 381.
hoc autē opꝰ fuit scriptū anno dn̄i millesimo. 326.
motiuū etiā aliorū nō ualet quia multi sūt ps̄
sine titulo et distincti ab aliis. vz. 1ᵘˢ. ut dicit be
atꝰ ierō⁹ in plogo libri psalmorū et tā huiꝰ de 2
bus. s. de p̄mo et 2ō et isto et de aliis uidebit⁹ infe
rius p̄sequēdo. Igitur ex titulo nō pōt uideri q̄s
fuerit actor huiꝰ ps̄. q̄ titulū nō h̄r. nec īueni hoc
clare determinatū. n̄ s̄m intētōnem augustini qui
dicit omīs psalmos factos fuisse a dauid. s̄ hanc o
pinionē non intendo sequi sicut dixi a p̄nᵒ huiꝰ
libri. Tenendū tn̄ ē q̄ hic ps̄ sicut et alij factꝰ fuit
ab aliquo sancto ꝑpha quicūq̄ fuit ille. siue dauid
uel alius et ex circūstātia lr̄e uidet⁹ factꝰ ad hoc q̄
ꝑ leuitas cantaret⁹ in tēplo. ꝑpter q̄ satꝰ ꝑbabile est
q̄ dauid eū fecerit qui diuinas laudes ꝑ leuitas
in tēplo decantandas ꝑ magna p̄te cōposuit. ut
h̄r p⁹. paliꝑ. et p̄mo esdre. ¶ Diuiditur iste ps̄ ī duas
p̄tes diuiditur quia p̄mo actor huiꝰ ps̄ inducit fide
les ad dei p̄conium. et 2ō ostēdit huiꝰ p̄conij p̄mium
ibi. beata gens. Prima in duas. q̄ p̄mo inducit ad
dei laudatōnem. 2ō ad hoc adducit triplicē rōnem
ibi q̄ rectū ē. Circa p̄mū dicit sic. exultate iusti
ī dn̄o. i. ex⁹ uos in deū saltate ꝑ deuotōnem. rectos de
cet collaudatio. et hoc dupl̄ rōne. Vna accipit⁹ ex
p̄te laudantis. decens .n. ē ut deū laudet de rectitudine
sua que hēri non p̄t .n. ex diuina grā q̄ subicit p̄tē
aīe supiorē ipi deo. et uires inferiores rōni et in
hoc consistit hoīs rectitudo. Alia rō accipit⁹ ex p̄te
dei. quia cū eiꝰ bonitas et maiestas sint īfinite p̄ce
ces pctōrū corā eo sunt indigne. s̄m illud eccꝰ. 15. nō
ē speciosa laus in ore pctōrū. s̄ decenter laudat⁹ a
iustis. Confitemini dn̄o. cōfessione laudis. ī cytha
ra in psalterio decem cordarū psallite ei. ex p̄mū
tur hic ista musica instrumēta q̄ diuine laudes canta
bantur in tēplo ꝑ leuitas. non solū uocibꝰ hūanis
s̄ etiam musicis instrumētis. ut p̄z. 3. Re. et 2ō paliꝑ. ī
pluribꝰ locis. dī aūt hic. ī psaltrio decē cordarū. illd̄
eī instrm̄ sic fuit factū in ueneratōnem decē decā
logi p̄ceptorū. Cantate ei canticū nouū. q̄r amor
carnalis et lasciuus sp̄ facit inuēire cantilenas et no
uos cantandi modos. deuotōnis et laudis diuine. ¶
Quia rectū. hic ostēdit ad p̄candū suū ꝑpositū in
ducit triplicem rōnem. 2ā ponitur ibi. uerbo dn̄i. 3ᵃ
ibi. dn̄s dissipat. p̄ma uero rō accipit⁹ ex dei fidelitate
q̄ fidelitas est in oībꝰ laudanda. et maxime fidelitas
diuina. que ē excellentissima. et hoc ē qd̄ dī. quia
rectū ē uerbū dn̄i 7c̄. q. d. bn̄ debetis laudare de
um q̄ uerbū dn̄i rectū et omīa opa eiꝰ in fide. i. i
fidelitate. rectū eī dī cuiꝰ mediū nō exit ab ex
tremis. Vbi aūt mediū ē inter intētōnem loquētis et eiꝰ
effectum. Et ideo ibi ē rectū qn̄ nō declinat ab ī

tētōe

tentõe · fidelitas aũt cõsistit ĩ sua iustitia mĩa ĩi
pata · ideo subdĩ · diligit mĩaʒ et iudiciũ · iudiciũ
eiʒ est effectus iustitie · sʒ quia mĩa sup exaltat iu
diciuʒ ut hĩ · iacobi ĩ · mĩa dñi plena est terra · Uer
bo dñi · hic põitur sc̃a rõ diuine laudis q̃ accipit̃ ex
infinita dei ptãte · et pmo põitur ipa rõ · sc̃o ex hoc
sequẽs utilis monitio ibi timeat dñm · Circa pmũ
pmo declarat̃ infinitas ptatis diuine ĩ corporib⁹
celestib⁹ cũ dĩ · Uerbo dñi celi firmati sũt · q · d · rõnale
est · ut deus laudetur qui est tante ptatis · q solo eius
uerbo celi firmati sunt · i · stabiles facti et incorrup
tibiles · quia nõ sunt susceptiui pegrinarũ ĩpssionũ
etiaʒ sm phm · et spũ oris eius · hoc est uerbo ipi⁹ · et loq̃t
de deo more humano · q uerbũ pcedens ab ore hois
format̃ ex aere respirato ab aĩa · sm q hĩ · 2° de aĩa
· aer aũt frequenter uocatur spũs in scriptura · oĩs
uirtus eoꝝ · In tñslatõe ierõimi iux̃ hebre · oĩs orna
tus eoꝝ · p quẽ intelligũt̃ stelle et in ideʒ redit
· q in stellis sunt uarie uirtutes et influẽtie
· Consequẽter õnditur ptãs diuina in corpo̲ib⁹ inferiorib⁹
cũ dĩ · congregans sicut in utre aquas maris · Ex hoc
dicũt aliqui q aque maris in oceano sũt sicut oĩa
nõm suam detente · ita q si dimitterent̃ fluerent sup
terras · quia sunt altiores terra · ut dicit̃ in medio oc
ceani · sʒ hoc nõ uidetur quia oĩa grauia fluidate
dut ad centruʒ undiqʒ sm angulũ rectũ · Et ideo
sicut aque oceani sunt dimissiores terra iuxta ripã
ita in medio quia equalit̃ undiqʒ tendũt ad cẽtruʒ
· Unde dicit aug⁹ sup gen · q de⁹ sic res quas condidit
administrat ut eas ꝓprios motus agẽ sinat · q nõ esset si
aque oceani plus distarent a centro mũdi ĩ eius me
dio · q̃ in litore · Igr̃ cõgregatio aquaꝝ in locũ unuʒ
ut hĩ gen̄ p° facta sũt p hoc q ante tertiã diẽ que
p moduʒ euapatõis eleuate erant sup terrã et p ea
rem diffuse · sʒ tertia die de⁹ dedit eis depssitateʒ deni
tatem · et sic occupauit mĩore locũ · fecit etiã cõcaui
tates et cauernositates in terra que ꝓpter suã soliditateʒ
bñ pt hĩe aliquas sui ptes a centro mũdi ma
gis distantes aliis · ut pʒ in altis montib⁹ ĩ quoꝝ cõ
cauitatib⁹ congregarent̃ aque et appareret ariã ad ha
bitatõnẽ hoiũ et aialiũ · sicut dictuʒ fuit plenius
gen · pmo · aque tamẽ stant in oceano tp̃ ĩ ñali lo
co · et sic dicũtur ibi cõgregate · sicut aque in utre
· quia pus erant alibi diffuse · ut dictũ ẽ · ponens in
thesauris abissos · i · inferiores aquas maris q̃ sunt
hoib⁹ occulte · sicut illa que reponũtur ĩ thesauris
· q aũt aque maris noient̃ abisso uel abissi · pʒ gen̄ ·
primo ubi dĩ · et tenebre erant sup faciem abissi · et
spũs dñi ferebatur sup aquas · idem · n · significat̃ et
nomẽ abissi et aquaꝝ · ut plenius dictuʒ fuit ibidem
Timeat · hic cõnter ex dictis ponitur utilẽ monitio
nem dĩ · timeat dñm oĩs terra · i · hĩtantes ĩ terra
· quia terra est elemẽtũ sensibile ĩ quo nõ cadit ti
mor · ab eo aũt cõmoueant̃ · cõmotõe timoris · et ẽ re
petitio eiusdem sñie ad maiorẽ expssionẽ · et rõne
hui⁹ timoris subdit · d · qm ipe dixit et facta sũt · ec̃ ·
Sicut · n · simplici uoluntate oĩa cãuit de nichi
lo · ita pot in nichiluʒ redigere · Et io merito deʒ cũ
ctura rõnal̄r timere · et hoc timore filiali · Do
minus dissipat · hic põitur tertia rõ diuine laudis
que accipitur ex gubernatõis seu diuiʒ generali
· quia pt oĩa sm q sibi placet pmouẽ et ĩpedire
· et hoc ẽ q dĩ · dominus dissipat cõsilia gentiũ · hoc ap
paret ex eo q hĩ · gen̄ · xi · in filiis noe qm habuerũt
inter se cõsiliũ de edificando turrẽ cui⁹ cacumẽ ptin
geret ad celuʒ · sʒ domin⁹ replicauit eoꝝ cõsiliũ
· ita confundẽs eoꝝ labiũ ut nõ intelligeret un⁹ pxi
mũ suũ · et sic desisterũt ab ope ĩchoato · reprobat
aũt cogitatõnes pploꝝ · hoc apparuit ĩ egypciis co
gitãtib⁹ mergere filios isrl̄ inter desertũ et mare rubrũ
· sʒ dominus eos submersit et filios isrl̄ liberauit ut hĩ · exo ·
14 · et reprobat consilia pncipuʒ · Sicut pʒ ĩ libro iosue
q multi reges conuenerũt ad inuiceʒ ut interficerent
iosue et pplm isrl̄ · sʒ fuerũt debellati et occisi · Aliter
aũt pt expoñi iste u̲sus de machinatõib⁹ cõ dauid adeo
dissipatis cũ dĩ · dominus dissipat cõsilia gentiuʒ · i · sa
ul et suoꝝ satellitũ qui psequebãt dauid more gentiũ
infideliuʒ · sʒ ipi nõ obtinuerũt intentũ · reprobat aũt co
gitatõnes pploꝝ · i · philistinoꝝ qui audientes dauid
inunctũ sup isrl̄ uenerũt cũ exercitu magno ad dissi
pandũ eius regnũ · sʒ ipi uirtute diuina magis q̃ humana de
bellati fuerũt ab eo et subiugati ut hĩ · 2° re · 5 · et re
probat cõsilia pncipuʒ · i · absalon et achitophel · et
eoꝝ qui erant pncipales in tribub⁹ isrl̄ · cõ dauid cõtra
gentiũ · sʒ p magna pte fuerũt occisi et reliqui fugati
· ut hĩ · 2° re · 18 · Et quia hec facta sũt diuina pudentia
que in sui dispositõe non fallit̃ · ideo subditur · Consiliũ
aũt dñi in eternũ manet · ec̃ · quãuis licet diuina sñia ali
qñ mutet̃ · ut pʒ de niniuitis · iohe 3 · consiliũ · n · dei p
prie accipitur sm diuinã ordinatõẽ put ẽ in se ipo · sñia
aũt aliqñ accipit̃ sm merita hoĩuʒ et dẽnuntiationẽ que sũt
uariabilia · beata gens · hic cõnter describit̃ diuine lau
dationis seu cultus pmiuʒ · et sc̃o hui⁹ pmii cã siue pn̄m
ibi · de celo respexit · Circa pmũ sciend̄ q sm q dicit
boeci⁹ de consolatõe li° 3° beatitudo ẽ status oĩuʒ bonoꝝ
cõgregatõe pfectus · qui in re hẽbit̃ in pria ĩ fruitõe
dei · cui⁹ bonitas est infinita · Ad hanc aũt puenitur le
atitudiẽ p uerũ dei cultuʒ sm q dic̃ saluator Jo · 12 · c° ·
ubi ego sum illic et minister me⁹ erit · et sic beati ĩ spe
sunt p uerũ et debitũ dei cultuʒ · et hoc ẽ quod dicit̃
beata gens cui⁹ est dominus de⁹ ei⁹ · p uerã fideʒ et debitũ
cultuʒ · pplus quẽ elegit electõne pdestinatõis q̃ ĩ
fallibiliter consequitur effectũ · in hereditatẽ
sibi · quia pdestinati ĩmobilit̃ adherebũt deo in pria ce
lesti · ita q erũt hereditas dei · et de⁹ erit hereditas eoꝝ · q
illos qui sic pdestinauit ab etno uocat tẽpaliter ad fi
dem suã et iustificat p grãm finaleʒ · et sic cõnter eos ma
gnificat p gliam sm apl̄m ro · 8 · quos pdestinauit hos et
uocauit et quos uocauit hos iustificauit · et quos iu
stificauit hos et magnificauit · et sic qui p° fuerũt sc̃i
in spe facti sũt beati in re · De celo · hic cõnter õndit hu
ius pmiatõis pncipiũ · et pmo õndit ꝓpositũ · sc̃o decla
rat p exemplũ ibi · non saluat̃ rex · Circa pmũ sciend̄
q opa uirtuosa nõ sũt pma cã ꝓpter quã premiant̃ a
liqui in uita btã · sm q dicit apl̄s Ro · 9 · de iacob et esa
u · d · cũ nondũ nati fuissent · aut aliquid boni aut ma
li egissent · dictuʒ ẽ q maior seruiet minori · ꝓpter ẽ · sic̃
scriptuʒ est · iacob dilexi · esau aũt odio habui · nec etiã
meritoꝝ puisio futuroꝝ · p̃mo ꝓpositũ grẽ ĩ tpre procedit
· ex eterna pdestinatõne · ut pdictũ ẽ · et hoc ẽ qd dĩ · de
celo respexit dominus · et accipitur celuʒ sume trinitatis
q est ideʒ q de⁹ · quia ab etno oĩa uidit ĩ se ipo · ideo
subditur · uidit omes filios hominũ · s · equales ĩ ñali
bus · sʒ aliquos elegit ex grã ad pticipatõeʒ beatitudĩs
sup ñalis ad quã nõ pt homo attingere ex ñalib⁹ · de
pparato habitaculo suo · repetitio est eiusdẽ ad maiorẽ affir
matõneʒ · et quos sic elegit ex sua uoluntate et grã · hos
disposuit iustificare ĩ tpre p graʒ finalẽ · aliis dimissis
ideo subdĩ · qui finxit sigillatĩ corda eoꝝ · i · aĩas quas
creauit eiusdem nature in spẽ distinctas indiuidualiter
· et ꝓpter hoc dĩ sigillatĩ · In tñslatõne ierõimi iux̃ hebre ·
hebrã · fingens pariter cor eoꝝ · i · cordis q põitur sʒ singlarẽ
p plurali · sicut exo · 8 · uenit musca grauissima · i · multitudo
muscaꝝ · q aũt iero⁹ dicit hic pariter · referend̄ ẽ ad uni
tatem spẽi siue nature · Rõ aũt diuersitatis hui⁹ lr̃e ẽ q dictio
hebraica hic põita · s · lebab aliqñ accipit̃ p singlarẽ et
aliqñ p pluralitate · Rõ · aũt interptes acceperũt una
singulariter · Jero⁹ aũt in tñslatõne iux̃ hebre · accepit

Ag⁹ i enchiridiõ · c · 77 · Jt̃ idẽ li° cõtra adũ iulianuʒ · q · 10 · Jt̃ ĩ ep̃la sup mala ·

aliter. Et credo quod in hoc loco [illegible] ... et hominie sint eidem spiritu tamen variant in operibus [illegible] ... quia aliqui declinant ad bonum uerum et aliqui ad bonum apparens tantum. et secundum hoc diuersificantur [illegible] bonorum et malorum. et hec omnia sunt deo clarissime [illegible]. ideo subdit qui intelligit omnia opera eorum. ¶ Non saluatur. Hic declarat propositum per exempla. scilicet quod diuina prudentia est principalis salutis hominum tam in corporalibus quam in spiritualibus temporalibus et eternis. Et primo ponit exemplum in temporalibus. secundo in electis ibi. ecce oculi. Circa primum dicit sic. non saluatur rex per multam uirtutem. scilicet sui exercitus nisi cum hoc habeat diuinam protectionem. hoc apparet numeri 21 de seon rege qui cum fortissimo exercitu egressus est obuiam filiis israel. sed tamen cecidit in prelio. et gigas non saluabitur in multitudine uirtutis sue. hoc apparet ibidem de hoc rege basan qui solus remanserat de stirpe gigantum ut habetur deuteronomii 3. et tamen statim corruit coram filiis israel. Similiter de goliath gigante quem dauid adhuc adolescens ictu lapidis interfecit. fallax equus ad salutem. hoc apparet in pharaone et exercitu eius. psalmo 135. ingressus enim equus pharao cum curribus et equitibus eius in mare et reduxit super eos deus aquas maris. Ista autem dicta sunt ad ostendendum quod si non potuerunt saluari temporaliter et corporaliter uirtute humana multo minus potest aliquis consequi salutem spiritualem et eternam absque dei gratia spirituali. ¶ Ecce oculi. hic consequenter ponitur exemplum quantum ad bonos cum dicit. ecce oculi domini super metuentes eum. ut eos diligenter custodiat. sicut homo figit oculos super rem quam uult cum diligentia custodire. et si aliquando permittat eos atribulari temporaliter hoc tamen est ad bonum ipsorum ut per patientiam meritum habeant maius premium. ideo subditur. et in eis qui sperant. et pro idem in eis qui sperant super misericordia eius. in quo spem subdunt cum dicit. ut eruat a morte. scilicet culpe. et alat eos in fame. scilicet pane celesti. dampnatis esurientibus. secundum quod dicit ysaias 65. hec dicit dominus deus. serui mei comedent et uos esurietis etc. et quidam aliquando sperantes in se non solum in futuro sed etiam in presenti ideo potest aliter exponi. ut eruat a morte etc. Sicut helyam eruit de manu iezabelis eum occidere uolentis et pauit eum tempore famis per coruos et mulierem uiduam ut habetur 3 regum 17. et eodem modo fuit de prophetis quos abscondit abdias ne interficerentur per iezabelem et pauit eos pane et aqua ut habetur 3 regum 18. propter quod subdit auctor huius psalmi. anima nostra sustinet dominum. id est patienter expectat eius beneplacitum. quoniam adiutor et protector noster est in futuro. et aliquando in presenti pro suo beneplacito ut dictum est. quia in eo letabitur cor nostrum. quasi diceret si tribulemur exterius tamen consolamur ab eo interius. et quia ista tribulatio procedit ex spe retributionis future. ideo subditur. et in nomine sancto eius sperauimus. propter quod finaliter concludit orando. fiat misericordia tua domine super nos quemadmodum sperauimus in te. hoc est spe debita que est certa expectatio future beatitudinis ex gratia et meritis proueniens.

XXXIII

Benedicam dominum. Hic est huius psalmus alphabeticus quia illa incipiunt ordinate per litteras alphabeti hebraici. hoc excepto quod obmittitur hic una scilicet uau. quia nullus uersus incipit hic per eam. tamen sunt hic 22 uersus littere hebraice quia fuit hic duo uersus incipientes per litteram phe scilicet 26 et 27. ad quid autem posite sunt ille littere in principiis uersuum dictum fuit supra psalmo 24. Huic autem psalmo premittitur talis titulus in hebreo. dauid quando commutauit rationem suam coram achimelech et fugauit eum et abiit. huic tamen nomini dauid premittitur littera lamech ad designandum quod est datiui casus. et est sensus ipsi dauid fuit hic psalmus pro gratiarum actione quando commutauit rationem suam. id est finxit se insanum etc. Et similis titulus ponitur in translatione ieronimi iuxta hebreum. ubi dicitur. dauid quando commutauit os suum et emisit ibi os per salivam ab ore prolato coram abimelech et eiecit eum et abiit. Ad cuius intellectum sciendum quod ista duo nomina abimelech et achimelech habent magnam conuenientiam propter quod dixerunt aliqui quod significant eandem personam dicentes quod dauid fecit hunc psalmum quando fugiens saulem uenit in nobe ad achimelech sacerdotem ut habetur 1 regum 21. et tunc mutauit os suum coram eo quia non dixit se fugitiuum. sed pro negotiis urgentibus a rege missum. Sed huic dicto contrarium est quod sequitur in dicto titulo. et fugauit eum uel eiecit. abimelech autem non fugauit dauid. sed magis eum amicabiliter et honorifice suscepit et prebens ei panes et gladium ut habetur ibidem. propter quod aliter exponitur communiter a doctoribus hebreis et latinis de fuga dauid ad achis regem geth ad quem fugit recedens ab achimelech. erat enim unico uocabulo et uocatur abimelech nomine regni et achis nomine proprio. sed quod dicit in s[illegible]. Sicut imperatores romani nominabantur cesares nomine imperii et hoc habebant proprium nomen simile sicut iulius augustus tiberius et sic de aliis et hoc dictum colonat ei quod dicitur genesis 20 et 26 quod abraham iuit ad peregrinandum in geraram ubi regnabat abymelech et similiter post ea per magnum tempus ysaac. Illa autem ciuitas que antiquitus nominabatur gerara postea fuit uocata geth. de gerara enim dicitur quod erat in palestina que est terra philistiorum. et idem dicitur de geth et quilibet rex illius ciuitatis abimelech nomine regni. quando autem fugit dauid in geth fuit cognitus a philisteis. unde dixerunt numquid iste est dauid rex terre. quasi diceret. bonum esset eum interficere ne ueniat ad regnum et inualescat contra nos. propter quod adduxerunt eum ad achis ut moreretur. propter quod dauid in tali periculo posito simulauit se insanum secundum illud poetarum. Stultitiam simulare loco summa prudentia est. et ideo achis tamquam insaniente eum eiecit et sic dauid de periculo liberatus abiit. et pro gratiarum actione hunc psalmum composuit. Igitur secundum hoc iste psalmus in duas partes diuiditur quia primo dauid de sua liberatione domino regratiatur. secundo alios excitat ad bonum ibi. accedite ad eum. prima in duas quia primo ponitur gratiarum actio. secundo eius augmentatio ibi. magnificate dominum mecum. Circa primum dicit dauid. benedicam dominum. et regratiando. In omni tempore. scilicet prosperitatis secundum illud zacharie 11 capitulo. benedictus deus quia diuites facti sumus. Sed male dicunt tempore aduersitatis. unde uxor iob dicebat ei posito in aduersitate benedic domino. id est maledic ut expositum fuit ibi iob 2. semper laus eius in ore meo. hic semper non importat continuitatem. non enim potest homo mortalis continuare diuinam laudem quia oportet quod aliquando intermittat ex fragilitate carnis saltem tempore dormitionis. sed importat frequentiam. Sicut de homine etiam frequentante dicitur quod semper est in ecclesia. licet aliquibus temporibus sit extra. In domino laudabitur anima mea. id est si in me sit aliquid laudabile attribuatur deo a quo illud habeo. uel aliter. In domino laudabitur anima mea. quasi diceret. de laudibus hominum non curo qui frequenter laudant quod est uituperabile et econtra. sed laudari a deo desidero cuius laus est uera. laudat autem deus homines quando per aliquem effectum uel signum probat uirtutis testimonium. et hoc modo loquitur apostolus 2 ad corinthios 10. qui gloriatur in domino glorietur. non enim qui seipsum commendat ille probatus est. sed quem deus commendat. hoc modo deus pluries dauid commendauit. audiant mansueti et letentur. mansuetudo est uirtus ire reprehensiua que inter alias uirtutes maxime in dauid apparuit quia saul persequentem ad mortem bis in manus eius cecidit. et tamen non solum ei pepercit sed etiam uiros suos ab eius interfectione repressit. ut habetur primo regum 24 et 26. et propter hanc mansuetudinem specialiter deus ipsum in bonis temporalibus et spiritualibus multiplicauit secundum quod ipse dicit hic dauid. audiant mansueti. bona mihi a deo collata pro mansuetudine mea et letentur. scientes quod sic fiet eis. ¶ Magnificate. hic consequenter ponitur gratiarum actionis augmentatio. Reputabat enim dauid diuinum bonum ergo se tam magnum quod non sufficiebat ad regratiandum et ideo inuitat

aliter ad [illegible]

alios ad inuadendum ipsum. d. magnificate dominum mecum de beneficio in collato propter quod subdit. exquisiui dominum et exaudiuit me. et per literam. Accedite. hic ostendit dauid alios ad bonum ortatur. primo ad bonum uite contemplatiue per quam homo ordinatur ad deum. secundo ad bonum uite actiue per quam homo ordinatur ad proximum ibi. uenite. prima in duas. quia primo ponit exhortationem. secundo inducit ad hoc rationem ibi. ille pauper. circa primum dicit. accedite ad eum. i. ad eum ad quem acceditur non passibus corporis. sed affectibus mentis per ueram cognitionem et amorem. ideo subditur. et illuminamini. deus enim lux est ut dicitur Io. i. Sicut autem accedens ad lucem corporalem corporaliter illuminatur. Sic accedens ad eum per bonum mentis affectum spiritualiter illustratur. et facies uestre non confundentur. i. non patiemini repulsam in orationibus uestris. illius enim facies confunditur cuius repellitur petitio. ¶ Ille pauper. hic ostendit adducit ad suum propositum rationem a primo exemplo sui ibi. ille pauper clamauit. i. ego qui sum exul et pauper et fugitiuus. et dominus exaudiuit eum. liberando a philistinis. similiter etiam de manibus saulis qui multum fuerat occidere eum. ut habetur primo Re. in pluribus locis. quasi dicat. dauid si ego qui sum pauper et fugitiuus inueni gratiam apud deum. similiter alii qui deuote accedunt ad eum. secundo inducit rationem ex parte spiritus angelici. d. inmittit. i. firmat suas uirtutes. angelus domini in circuitu timentium eum. ad hoc per ut in pluribus locis sacre scripture. ubi et angelus liberauit loth a sodomis. gen. 19. et tres pueros de camino ignis daniel. 3. ubi dicitur quod angelus domini descendit in caminum cum sociis eius in fornacem et excussit flammam ignis de fornace. et similiter liberauit danielem de lacu leonum daniel. 6. hoc allegat dauid ad ostendendum defensionem angelorum circa eos qui deuote accedunt ad eum. secundo adducit rationem ex parte spiritus d. Gustate et uidete. q. d. per experimentum potestis habere. quoniam suauis est dominus. et loquitur ad modum bonum uini electum nimis plenum quia primo modicum degustatur et ex hoc cognita eius dulcedine amplius ad amplius degustandum. Sic homines deuoti primo percipientes aliquid de dulcedine dei et ceteris amplius accedendum tendunt. quia probantes dulcedinem uini illud modicum quod degustatur sup linguam diu retinent. Sic deuoti dominicam dulcedinem debent eam quantum possunt retinere quia hoc est primitium beatitudinis future. propter quod subdit. beatus uir qui sperat in eo. talis enim per gustatam diuine dulcedinis agit spem beatitudinis future. uenite. apud homines nimia familiaritas pariat contemptum. sed est familiaritas dei cum homine quia continuat in perfecto uita suam dulcedinem magis auget reuerentiam filialem hominis ad deum. ideo subdit. timete dominum omnes sancti eius quoniam non est inopia timentibus eum. et hoc est quia fecundum inse diuinam plenam modo perfecto sufficit eis per bono. unde alio loco eis deficiunt. nisi quantum necessitas exigit. et non autem est de cupidis huius mundi quibus omnia deficiunt. propter quod subdit. diuites eguerunt. quia sicut quod dicit iero. in epistola ad paulinum. magis dicitur est auaro deesse quod habet quam quod non habet. ideo subdit. et esurierunt. qui non uident sensibus habitus habet licet relinquit alius. Inquirentes autem dominum. fide et deuotione. non minuentur omni bono. quia habundant in bonis spiritualibus et spiritualibus et temporalibus. quia bona spiritualia modica eis sufficiunt sine ad diuitiis reputantur. unde dicit apostolus thimo. 6. habentes alimenta et quibus tegamur his contenti sumus. et iero. ad paulinum. uictu et uestitu diuites sunt christianorum. Venite. hic ostendit hortatur ad bonum uite actiue que consistit in uitatione peccati et operatione boni ad proximum. timor autem domini facit uitare peccatum. sicut proverbiorum. per timorem recedit omnis homo a malo. ideo dicit. uenite filii. per desiderium disciplinae. timorem domini docebo uos. qui est initium sapientie uirtutum. quis est homo qui uult uitam. s. beatam in qua nullo moritur. et diligit

uidere dies bonos. in beatitudine celesti ubi dies non interrumpitur noctibus. faciat supple quod sequitur. prohibe linguam tuam. ubi docetur uitare peccatum oris et primo secundo dicit enim dicitur. a malo. s. blasphemie et dei contemptu et similium. secundo primi in proximum dicitur. et labia tua ne loquantur dolum. s. deceptiones fallitates et huiusmodi contra proximum. diuerte a malo. i. et sua precepta negatiua que malum prohibent sicut non occides etc. et fac bonum. i. obserua mandata affirmatiua que inducunt ad deum Sicut memento ut diem sabbati sanctifices. et honora patrem tuum et matrem tuam. talis enim obseruatio ducit ad uitam beatam. mt. 19. si uis ad uitam ingredi serua mandata. et sic soluitur dauid ad id quod supra querebatur. quis est homo qui uult uitam. Inquire pacem. i. perfecte sequere quia sic qui per bona opera homo adipiscitur eternam perueniet. ¶ Oculi domini. postquam dauid induxit alios ad bonum. hic ostendit ondit sententiam quae opposita ut se primo magis elucescunt. et ideo in ultimo agit de fructu bonorum operum et malorum. d. Oculi domini super iustos. tanquam super spiritualiter dilectos. oculus enim dirigit ad illud quod spiritualiter diligitur. et aures eius ad preces eorum. tanquam parate ad exaudiendum. uultus autem domini. s. ire et indignationis. super facientes mala. unde in hebreo sic habetur. Ire domini super facientes mala ad puniendum. ideo subditur. ut perdat de terra memoriam eorum. s. de terra uiuentium in qua non habebunt locum. et aliquando etiam perdit memoriam eorum de terra presentis uite que est morientium quia post eorum mortem non remanet fama sua. infamia. sicut quod dicitur prouerbiorum. x. memoria iusti cum laudibus et nomen impiorum putrescet. clamauerunt iusti deuote orando. et dominus exaudiuit eos. promouendo eos in bonis et ex omnibus tribulationibus eorum liberauit eos. preseruando eos a malis spiritualibus aliquando etiam a corporalibus sicut liberauit danielem de lacu leonum et tres pueros de camino ignis. perfecte tamen liberat eos aliquando cum ducit eos ad requiem in qua excedunt de malis uite presentis. iuxta est dominus his qui tribulato sunt corde quia sic paratus est eos ad iuuandum eos liberando uel in uite presentis tribulando ad maius meritum ipsorum. et humiles spiritu saluabit. sicut quod dicitur prouerbiorum. 29. humilem spiritu suscipiet gloria. multe tribulationes iustorum. quia aliquando deus permittit ut possit uideri ut ueniant ad maius premium. ideo subditur. et de omnibus his liberauit eos dominus. quia finaliter ad requiem liberantur ab omnibus uite presentis penalitatibus. Custodit dominus omnia ossa eorum. quia ossa in quibus consistit robur corporis intelliguntur uirtutes in quibus consistit robur mentis quas deus custodit illesas finaliter in electis suis. mors peccatorum pessima. mors enim naturalis mala est quia priuatio corporis uite est. mors autem culpe peior quia est priuatio spiritualis uite. sed cum non est pessima quia potest in presenti in qua potest rediri ad uitam spiritualem per penitentiam. sed mors gehenne est pessima a qua non est possibilis reuersio. et hoc est mors peccatorum in mortali peccato decedentium. qui oderunt iustum delinquent. quia odium sui est contra multorum malorum. Sicut caritas autem proximi est causa bonorum. quia qui diligit proximum legem impleuit ro. 13. In hebreo et in translatione ieronimi sic habetur. interficiet impios malitia et odientes iustum. quia malitia bonis semper in carnis motus eius spiritualis et aliquando etiam corporalis. Sicut malitia achitophel fuit causa sue suspensionis ut habetur. 2. Re. 17. redimet dominus animas seruorum suorum hoc fuit adimpletum in christo domino qui nos redemit suo sanguine pretioso. et non delinquent. finaliter omnes. qui sperant in eo. spe formata caritate que prouenit ex gratia et merito. et hoc intelligendum de predestinatis.

XXXIIII.

Iudica domine: hunc psalmum premittitur in hebreo et in translatione ieronimi iuxta hebreo. dauid. In hebreo et translatione ieronimi ad designandum quod est dauid ipse. et est sensus. hic psalmus compositus est ipse dauid tanquam eius auctor et sic apparet aliis psalmis. nam autem eius non apparet ex expositoribus tamen hebreis et latini dicunt autem quod dauid fecit hunc psalmum de persecutionibus saulis que erant illi diuturni in quo persecutione multos psalmos fecit quia diu durauit et dauid idonos pres

quia pmo dauid postulat auxiliu diuine defensio
nis. Scdo declarat grauitate sue psecutionis ibi. Insurrexerut te
stes. Pmo in tres. quia pmo petit diuinu auxiliu ibi.
Effunde framea et cocluide aduersus eos qui psequunt me
ne possint me amplius psequi. Dic aie mee. p reuelatoz
interiore. salus tua ego sum. p effectu exteriore. Cofu
dantur. hic ponit pdicit defectu hostiu. s. saulis et
doech et consiliu. d. cofundantur. etc. hoc ipletu fuit qn
saul cofusibiliter de plio fugiens seipsu interfecit. et si
militer doech armiger ei9 et magna ps pp fugiedo iteriit
et isti querebant dauid ad morte. fiant sicut puluis a
te faciem uenti. quia sicut puluis no pt resistere uetoz
ipulsui. sic nec saul et uiri ei9 philistinoz inuasioni.
et angelus dni coartans eos. no eni saul et exercitus eius
fuissent sic debellati a philisteis, nisi angelus dni iu
sto dei iudicio fuisset cotra eos p petis suis. sm q dr deut
32. de filiis isrl quomo psequebatur vn9 mille et duo fu
garent decem milia nonne ideo qz de9 suus uendidit illos
et dns coclusit illos. fiat uia illoz tenebre. et no vide
ant nociua ad euitand. et lubricu. ut no possint stare
et angelus dni etc. hoc totu pdicit dauid pphice, et no
ex zelo diuine iusticie. et etiam sibi dicte pegrinatois
subiungit. d. qm gratis. i. sine ca. absconderut itentu la
quei sui. quia saul et coplices eius ponebant insidias
occultas contra dauid ut pz pmo R. 23. Supuacue expro
brauerut aiam mea. dicentes uiuplia medoria ut su
pra expositu est frequeter. ueniat illi laqueus quem
ignorant. etc. in hoc pdicit pphice modu mortis ipius
saulis qui uoluit dauid malitiose occide p man9 phili
stinoz ut hr. 1. R. 18. et ipe saul ab ipis philisteis fuit
uulneratus et timens ab eis turpiter occidi se ipm i[n]t[er]
fecit. ut hr. 1. R. 31. Anima aut mea. hic ostendit exp[ri]
mit gaudiu de sua liberatoe futura de manu saulis
et oium adhaerentiu suoz. d. aia mea exultabit i dno.
s. gras deuote reddendo. et delectabitur sup salutari
suo. i. de hoc q saluabit me p sue uoluntatis bn placi
tu. ... post morte saulis et exercitus sui, de qua doluit
... ut hr. 2. R. 1. Sz gauisus de sua ppria salute pter
ad enarrand, quia hr homo ad se ipm. oia ossa mea dicet
magna. n. letitia admiratoe mentis redundat ad ui
res corporis. et io dicit. ossa mea dicent. i. manifestabut
gestibus et exultationib9 gratitudine nichil psente salua
tois. domine quis similis tui. q. d. nullus. eripiens inope
i. me ipm et ppim mi adherentem. erat eni dauid a fa
cie saulis fugitiuus et p oia bonis suis spoliatus. coue
nerut etia ad ipm hoies depauperati et debitis obliga
ti ut hr pmo R. 22. et factus est eoz pnceps. de manu
fortioz ei9. s. saulis et sui exercitus. egenu et paupe a di
ripientib9 eu. bona eni mobilia et imobilia fugitiuoz
fisco regio applicant. et sic bona dauid et eoz q cu eo
erant diripuerat satellites saulis. Surgentes. p9 q
dauid postulauit auxiliu diuine defensionis. hic
ostendit allat grauitate sue psecutionis. et pmo ppositu de
clarat. scdo p se et suis copatientib9 orat ibi. exultent.
pma in tres. quia pmo ostendit ppositu ex ipositoe
falsi. scdo ex cospiratoe coiu ibi. et aduersu me. tertio ex
adinuetione doli ibi. qm mihi. Circa pmu sciend q
multa de ppo isrl ad habend gram saul impouebat. d.
multa falsa quib9 applaudebat saul, qz p hoc psecutio
qua faciebat cotra d. uidebatur iusta ee, et ex hoc ag
grauabat psecutio cotra d. et hoc e qd dicit. Surgentes testes
iniqui. quia aliqui de pncipib9 ipouebat falsa cotra d. co
ram saule, et alii testificabantur in maiore assertione. que
ignorabam. i. non eram in coscius ipoz maloz. Interro
gabant me. i. ipouebant cotra me ac si deberem rndere, et
loquuntur de se qi de reo qui ht rndere pti aduerse. retribu
ebat mihi mala p bonis. qz d. multa bona fecerat sauli
et ppo ei9 pugnando p eis pluries. ut pz pmo R. i plu
ribus locis. Sterilitatem aie mee. qz ex psecutoe saul

rogebatur uita austera duce in deserto et sterilib9
locis. ego aut cu mihi molesti essent induebar me
cilicio. i. sig9 humilitatis et mortificatois ad ipetrand
beneficiu diuine cosolatonis. humiliabam in ieiunio aiam
meam. i. uita mea affligebam. et oro mea i sinu meo co
uertetur. i. ad bonu meu ordinabitur. et qz dauid
ex psecutoe saul a ciuitate supna no decidit q ma
xime pz ex hoc qd in manu sua tradito sibi pep
cit a morte ut hr pmo R. 24. et 26. et ideo dicit. qi
pximu et qi fratre meu. s. suple reputans saule et
eius ppim. et sic complacebam. i. cospatiebar eoz coira
philisteos ut dictu e sup. ps 7. et qi lugens et con
tristatus sic humiliabar. de eoz aduersitate. Unde lu
xit et planxit de saulis et sui exercitus morte. ut
hr 2. R. p9. Et aduersu me. hic ostendit graui
tatez sue psecutionis ex cospiratoe coiu cotra eu. qz etia
illi qui erant de tribu dauid cu saule cospirabant ad
mortez ipi9 ut pz de ziphaeis pmo R. 23. et ibidem hr
quod dixit saul de dauid q si ingressus fuit p scruta
bor eu i milibus iuda de qua tribu erat dauid. et mul
to mag9 illi qui erant de aliis tribub9 erant cu saule
i psequendo dauid. et hoc est qd dicit. et aduersu me le
tati sunt et conuenerunt. qz uenientes cu saule ad pse
quendu dauid pretendebant hilare faciem ad captand
regis gratiam. congregata sunt sup me flagella et
ignoraui. quia no sp pruidebat picla sibi parata q
pz ex hoc q hr pmo R. 23. ubi hr q saul et uiri ei9
cingebant dauid et uiros ei9 in modum corone. ita
q desperabat se posse euadere, non. n. potuisset se
in tali loco ubi sic cingi potuisset si pcius sibi pi
culu pruidisset. dissipati sunt. a conexione crimi
nis sui sup me erga me. nec copuncti. de sua iniquitate
tepptauerunt me. s. cape. subsanauerunt me subsana
tone. i. derisione sic dicunt ad aliquid tangendo dicebant
eni adulatores et detractores uituplia de dauid i p
sentia saulis eius beniuolentia captantes. frenduerut
super me dentib9 suis. pretendebant eni cora saule q libe
lent si possent eum deuorare, et ideo contra illos co
uertit se ad deum depcand. d. dne qn respicies ex
cello tue pietatis et mie. restitue aiam mea a ma
lignitate eoz. i. pone me in securitate ab eoz pse
cutione in q fuit restitutus i pristina pace a leonib9
i. hoib9 crudelib9 more leonu. unica mea. i. vita
mea sola. licet. n. plures erant cu dauid eu ipm scd9
querebant saul et coplices ei9 interficere. Confitebor t
ecclia magna. i. intima cofitear tibi cofessione laudis
in loco cultus tui. hebrei. n. no hnt opinionem modi
S loco opti uenir futuro indicatiui modi. i ppo grau
moribus et cante, cui9 modi erant sacerdotes et leuite.
laudabo te. i. ut laudet. Una eni ca qre dauid affli
gebatur i psecutoe saul ppter hoc erat quia acce
dere non audebat ad locu diui cult9. Vel aliter pot
exponi ut sit pphia de futuro cu dr. confitebor tibi etc.
quia psalmi a dauid facti cantabantur a dei cultorib9
in ueteri testamento et etia modo cantant in ... Non
super gaudeant mi. capiendo me et tenedo ad sua uo
luntate. qui aduersant mi inique. s. saul et coplices ei9
ut pz ex predictis. qui oderut me gratis. i. sine ca me
odientes in cordib9 suis. et annuut oculis. passiones su
odii et ire maxime appent i facie et potissime i oculis.
Quonia mi. hic ostendit grauitate sue psecutois
ex adinuetoe doli, que maxie agrauat psecutoes, qua
nie nescit pt9 in psecutoe de quib9 debeat cofidere ...
q apo9 hr ad cor. 11. ericulis picla inquit fuerat ui
tine dicit loco picul in falsis fratrib9, qua ... fuerat
maius. sm hoc ... dicit dauid. qui mi quide pacifi
ce loquebant. pretendentes se amicitiaz. et iracudia loq
tes. i. sm more hoiu tractoz qui aliud hnt i cor
de aliud in ore. dolos cogitabant. s. c. me. de huiu[s]

ceyle et ziphels · pmo Re · 23 · et dilatauerūt sup me os
suū · loquētes sup̄be · dixerūt euge euge · intellecto
est gaudens · uiderūt oculi nr̄i scīlꝫ · et exiliū istꝰ
hoīs · uidisti dn̄e · hanc iniquitatē ꝯt me · ne sileas
hoc est nō dissimules et tāseas absqꝫ debita punitōne
hoc dicebat dauid nō zelo uindicte sꝫ diuine iustie
dn̄e ne discedas a me · subtrahendo brachiū deffen
sionis tue · qꝛ nō possem tot laqos euadere · Exsurge et
intēde iudicio meo · eos cōdēpnādo · de[us] me[us] et dominus
me[us] in cām meā · qꝛ nō hēo hoīem ad quē possim re
currere nisi ad te / qꝛ p̄s aduisa erat rex [illegible] · Iudica me
s[ecundu]m iustitiā meā · que nō cōdēpnat inocētes, sꝫ impios · et
nō sup gaudeant m[ihi] · capiendo me et tenēdo s[ecundu]m de
siderium oīe sue · non dicant in cordib[us] suis euge euge ·
gaudentes de mea captione · sicut philistei gaudebāt
de captiōne sapson / iudic · 16 · ne dicant deuorabim[us] eū
q · d · si tenent me · statī querēt me interficē crudeli
morte · erubescant et reuereāt[ur] · tāqꝫ frustrati sua itē
tione · qui gratulāt[ur] malis meis · s[cilicet] querēt gratiam
s[cilicet] saul et ei[us] uiri · induant cōfusione et reuerentia · q ·
d · talib[us] circūdent undiqꝫ sicut uestimentū circūdat
hoīem et oī p[ar]te · qui maligna loquūt[ur] sup me · loquētes de
me falsa aur[ibus] saulis · Exultet · hec ē ultīa p[ar]s huiꝰ p̄s
in qua dauid [illegible] p[ro] se et cōpatientib[us] sibi · d · exultent
et [illegible] qui uolūt · i · app[ro]bāt iustitiā meā et dicant
sēp[er] [illegible] dn̄s · deum laudādo [illegible] libera[n]te
a p[er]iclis grauib[us] · ideo subdit · qui uolūt pacē serui ei[us] · id est
mei qui sum s[er]uus dn̄i · et lingua mea meditabit[ur] iu
stitiā · i · ore et corde eā cōfitebit[ur] · tota die laudē tuā
i · singulis dieb[us] · Mistice aūt exponit[ur] [illegible] p̄s de xp̄o
cui[us] dauid fuit figura · sicut dictum fuit sup p̄s · 3 · et 2 ·
qui passus ē in se et i mēbris suis a p[er]fidis iudeis et tirannis
et ideo in hoc p̄s s[ecundu]m humanitatē loquēs pcōis p[ri]ma
p[ar]te seu [illegible] triūph[um] auxiliū petentis · et sic exponit[ur] s[ecundu]m
uitatē sue p[er]secutōis ibi · Agentes · q[uo]d grauitate expli
cat p[ar]tim ex imposicōne falsi qꝛ sibi fuit impositū q[uo]d erat
falsus p[ro]p[he]ta · et mēbris suis q[uo]d erāt [illegible] et deceptores ·
[illegible] ex cōspiracōe [illegible] ibi · et aduisū [illegible] · q[uo]d cū [illegible]
nerūt herodes et pontiꝰ pilatꝰ cū p[ri]ncipib[us] sacerdotū
ut sup fuit exposītū p̄s · 2 · Tercia ex adunatōe [illegible] ·
qm̄ michi quidē pacifice loqbantur · qꝛ multos dolos cogita
uerūt q[uo]d xp̄m ut p[atet] ex textu euāgelii · et cōt mēbra ei[us]
ut p[atet] ex actib[us] ap[osto]lorū et ex ep[istu]lis pauli / Residuū aūt
huiꝰ exponis obmitto p[ro]pt[er] breuitatē secundū · tñ qꝛ
diffuse tractāt i glō sup p̄s · tū qꝛ cōsideratis illis que exp[osi]ta
sūt de dauid i hoc p̄s p[ro]pt[er] de facili applicari s[ecundu]m hunc p̄s
in xp̄o p[er]im i mēbris suis in quib[us] se dicit p[er]secutū
cū aīt · s · saule saule qd̄ me p[er]sequeris.

Dixit iniust[us] XXXV

Huic p̄s p[re]mittit[ur] talis titulus i t[ra]nslatōe
ieron[imi] iuxta hebre[um] · pro uictoria s[er]ui dn̄i · dd ·
Que exponit sic aliqui q[uo]d dauid fecit hunc psalmū
p[ro] uictoria p[o]p[u]li isr[ae]l gl[or]iose exeuntis de captiuitate uel
de s[er]uitute egypti ad s[er]uiend[um] dn̄o libere / s[ecundu]m q[uo]d dictū
fuit pharaoni exo · 5 · hec dicit dn̄s de[us] hebreor[um] · dimitte
p[o]p[u]l[u]m meū ut sacrificet m[ihi] in deserto / et licet littera
huiꝰ p̄s posset ad hoc applicari / saluo tñ meliori iu
dicio tñ uidetur meliꝰ q[uo]d dauid hūc psalmū fecerit
de se ipo a p[er]secutōe saulis pluries diuinitꝰ libera
[tus] / q[uo]d uidetur ex titulo p̄s qui talis est in hebreo · ad
uictoriam s[er]ui dn̄i dauid · et hic [illegible] dauid p[ro]p[ri]am
litera [illegible] ad ostendendū q[uo]d e[st] [illegible] · ut sic · si huic
dn̄i · nō refert[ur] ad p[o]p[u]l[u]m isr[ae]l · sꝫ ad ip[su]m dauid sicut
s[ecundu]m hunc s[ens]um p̄s iste in duas p[ar]tes diuidit[ur] · quia p[ri]mo
agitur de malignitate saulis dauid p[er]sequētis · s[ecund]o de
benignitate dei ip[su]m liberantis ibi · domine i celo m[isericordi]a
tua / Circa p[ri]mū dicit sic · Dixit iniust[us] ut nō delinquat
in corde suo · i · saul firmiter disposuit et deliberauit inter
ficere dauid · sꝫ multotiēs de qua liberatur h[abe]t[ur] · p[ri]mo Re · 20 ·
et intellexit ionathas q[uo]d diffinitum erat a p[at]re suo ut in[ter]
ficeret[ur] dauid · nō ē timor dei ante oculos ei[us] · q · d · si ante
oculos ei[us] timor dn̄i poneret[ur] a multo malo retraheret[ur]
s[ecundu]m q[uo]d dicitur · p[ro]ub · 15 · p[er] timorē dn̄i declinat oīs hō a ma
lo · qm̄ dolose egit · s · cū dauid fouens eū [illegible] sicut
ut sic occideretur gladio philistioꝝ ut h[abe]t[ur] · 1 · Re · 18 · In cō
spectu ei[us] · s · dei · quia nulla dolositas latet eū · ut inueni
atur iniquitas eius ad odiū · Cū · n · saul nō potuit occidē
dauid latenter et dolose / gladio philistinoꝝ · p[er]secutus
est eum patenter manifestans odiū quod iacepat cōt[ra]
ip[su]m · uba oris ei[us] iniquitas et dolus · qꝛ locutus ionathe
de quo confidebat dauid sicut de se ip[s]o q[uo]d adduceret [illegible]
ut moreret[ur] · p[ri]mo Re · 20 · noluit intelligere ut bn̄ ageret · q[uia]
cū ionathas innocentiā [illegible] allegaret [illegible] intelligere
noluit · sꝫ mag[is] indignatꝰ ionathā lancea p[er]cutere uoluit
ut ibidē dicit[ur] · Iniquitatē meditatus ē in cubili suo · quia de
nocte uigilans cogitabat quomō posset dauid cape et eū
occidere · astitit oī uie nō bone · i · male · qm̄ pato ē saul
p[er]sequi dauid p[er] uias pessimas · s · sup asp[er]imas petras que
solis ibicib[us] sūt p[er]uie / ut h[abe]t[ur] · p[ri]mo Re · 24 · 10 subdit · maliciā aūt
p[ro]priā non odiuit · Dn̄e in celo m[isericordi]a tua · hic oñ agit[ur]
de benignitate dei que p[ri]mo declaratur generaliter · s[ecund]o sp[eci]a
liter ibi · filii aūt hominum · [illegible] singulariter i bp[ar]to ueniat
ꝓ · p[ri]mo ondit[ur] generaliter [illegible] oīes creaturas mise
[ric]ordia illa diuina / Circa q[uo]d sciend[um] q[uo]d m[isericordi]a sup[er]exaltat iudiciū
iacobi · 2 · et[iam] bonitas inter dei p[er]fectiones tenet quādā excellē
tiā [illegible] q[uo]d e[st] q[uo]d inferiori est ei[us] sp[eci]al[i]t[er] · et hoc ostendit[ur] cū
dicit · domine i celo m[isericordi]a tua · i · in celo sup[er]iori · et ueri
tas tua usqꝫ ad nubes · que sunt inferiores celo · iustitia
tua sicut montes dei · qm̄ ut in plurib[us] sūt i[n]feriore s[er]ui
tribus · Iudicia tua abyssus multa · i · hoīb[us] abscondita ma
xime quo illa aliqn̄ agunt[ur] p[ro]p[ter] effectu et maxīe dei ho
minis de quo p[ro]pt[er] hoc sic agimus [illegible] subdit · homines
et iumenta saluabis dn̄e · quia nō solū creatura rōnalis
saluatur p[er] dei p[ro]uidentiā · sꝫ etiā brutal[ia] · qꝛ omnib[us] dat p[ro]
illos / p[er] uestitū et nutrim[entum] plumas · et eis de uita p[ro]uidet
sufficienter sine sollicitudine eor[um] · qm̄ ad modū multipli
cata m[isericordi]a tua de[us] · q · d · ex multitudine m[isericordi]e tue p[ro]cedit
quia nō solū rōnabilib[us] s[ed] etiā irronabilib[us]
p[ro]uidet · Filii · hic ondit[ur] ostendit diuina largitas sp[eci]alit[er]
circa hoīes qui eo ipo q[uo]d sunt ad i[m]maginē dei facti s[un]t
ad bonum excedēs creatura irronabilē ordi[nan]t[ur] · s · ad bonum
rōnis / quo si bn̄ utunt[ur] ad b[eati]tudinē sup[er] aīalē deducun
tur · et hoc est qd̄ dicit · filii aūt hominum et rōnabiliter
et iuste uiuentes · In tegmine alarū tuarū sperabunt · i · in
beatitudine [illegible] et abscondita apud te · s[ecundu]m illud ysa · 64 ·
oculus nō uidit nec auris audiuit que p[re]paras diligentib[us]
te · 10 subdit · inebriabuntur · s[cilicet] saturabuntur absqꝫ fastidio ·
ab ubertate dom[us] tue · i · dom[us] celestis glie · s[ecundu]m q[uo]d dictū ē sup
psalmo · 16 · satiabor cū apparuerit gloria · et torrente uolup
tatis tue potabis eos · hoc additur ad ondendū [illegible]
glie p[er]fectiōne / quia [illegible] nos refectio p[er]ficitur ex cibo et
potu · qm̄ apud te est fons uite · deus eīz ē uita p[er] essentiā
et oīa sunt i eo uita · s[ecundu]m q[uo]d dicit[ur] · Jo · p[ri]mo · q[uo]d factū ē · in ip[s]o
uita erat · ut · ita · n · ante q[uo]d fierent nō erat
aliud q[uo]d [illegible] q[uo]d ē p[er] essentiā ip[s]a uita ut dictū est ·
et in lumine tuo uidebim[us] lumen · i · in luce glie ui
debimus lumen tue essentie / q[uo]d uideri nō pot absqꝫ intellec
tu [illegible] nisi ad hoc eleuetur p[er] lumē glie fortificans hu
manū intellectum [illegible] · Sicut nec oculus [illegible] pot uidere
lumē solis / si nō ab aliquo sibi addito fortificaretur [illegible]
q[uo]d dicit · 2 · methaph[isice] · q[uo]d sicut se h[abe]t oculus [illegible] ad lumen sol
sic intellectus n[oste]r ad ea que sunt manifestissima nature ·
s · diuinā uirtū intellectū excedentia · [illegible]
nature nihil est impossibile [illegible] oculis / et quia ad
hanc uisionem nō possim[us] p[er]tingere sꝫ p[er] diuinā grām · ideo
subdit dauid deprecando · p[re]tende m[isericordi]am tuā scientib[us] te · i · di

ligentib[us] cognitionem tuam [illegible] et iustitiam tuam his qui recto sunt corde. i. [illegible] secundum rectum iudicium [illegible] recti secundum rectitudinem gratie tue que sola iusti fiunt perfecte et sic [illegible] contingit quantum gratia est perfectio nature et ideo diligentibus [illegible] in deum quantum potest est uirtute nature non denegatur perfectio. Non ueniat. hic consequenter ostenditur diuina liberalitas singulariter quantum ad ipsum dauid qui deprecando dicit. non ueniat michi pes superbie. i. pes saulis superbi et suorum satellitum ad me pro sua uoluntate conculcandum. et manus peccatoris. persuadentis in malum. non moueat me. supple a rectitudine uirtutis et iustitie. uel aliter. non ueniat michi pes superbie. i. demon qui per superbiam cecidit non me subiciat sibi per peccatum mortale. et manus peccatoris. i. potestas demonis in peccato obstinati non moueat me. a statu gratie et utrumque fuit concessum aliquomodo ipsi dauid ex diuina largitate quia non fuit datus in manum saulis ipsum persequentis. licet enim per adulterium in peccatum mortale aliquando ceciderit. tamen per penitentiam resurrexit. in finali peccato decessit ibi. ceciderunt qui operantur iniquitatem. quia perseuerantes in peccatis frequenter traduntur in manus inimicorum corporaliter et spiritualiter in potestate demonis.

XXXV

Noli emulari

Huic psalmo premittitur similiter in hebreo [illegible] in translatione [illegible] iuxta hebreos. dauid. [illegible] ad designandum quod dauid est [illegible] et est sensus quod hic psalmus [illegible] [illegible] de [illegible] [illegible] quod uidemus saulem regem et [illegible] [illegible] suum et postea absalon et achitophel et plures alios inique agentes temporaliter et plures prosperari et dauid inopem et persecutiones et fratres et multos alios iustos hic et pro tempore affligi declinationem ad malum et [illegible] et [illegible] in presenti hic. [illegible] ex eo quod in futuro [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ex conditione [illegible] ex conditione mali ibi. obseruabit peccator. [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] conditione. [illegible] ex duratione ibi. noli emulari. Circa primum facit dauid tale rationem. illa prosperitas meliorem et magis appetenda in qua quis consequitur magis bonum. Sed prosperitas iustorum etiam in presenti est huiusmodi igitur et magis appetenda. Consequentia huius rationis dauid supponit tamquam per se manifestam quod nichil appetitur nisi in ratione boni. et ideo quantum hic de bonitate tantum hic de appetibilitate. minorem autem declarat ostendendo primo quod prosperitas malorum in presenti modica est. secundo quod prosperitas iustorum etiam in presenti est magna ibi. spera in domino. Circa quod sciendum quod licet bona temporalia que sunt exteriora sint modica. bona autem anime que sunt uirtutes et [illegible] sunt maxima, bona uero corporis media. prosperitas autem temporalis malorum est in bonis exterioribus seu corporis tantum et ideo non se extendit ad maxima bona ipsius hominis. propter quod non est appetenda et hoc est quod dicit. noli emulari in malignantibus. i. noli emulari malignantes in suis operibus. neque zelaueris. i. amaueris facientes iniquitatem. tales nec sunt imitandi nec amandi in iniquitate mali [illegible] licet natura sit ex [illegible] diligenda [illegible] [illegible] sunt in presenti uita in qua possunt ad bonum reuerti. tamen eorum malitia est odienda et hoc modo loquitur saluator luce. xiv. Si quis uenit ad me et non odit patrem suum et matrem suam non potest esse meus discipulus. subdit rationem predictorum. quoniam tamquam fenum uelociter arescent. fenum et olus cum de [illegible] quod [illegible] in terra [illegible] et sic modicum [illegible]

bunt de humore [illegible] [illegible] et [illegible]. Sic appetitus malorum radicati in bonis [illegible] quod hic [illegible] dictum de bonitate. et sic eius appetitus [illegible] [illegible] et eius adeptio fastidium inducit. sicut patet de cibo quem famelicus appetit. satur [illegible] abhorret et renuit. Spera in domino. hic consequenter declarat quod etiam in presenti consequitur maius bonum quod est bonum uirtutis et non solum uirtutis politice que est per acquisitionem. sed uirtutis infuse etiam que est per gratiam et caritatem aliquam cum hoc temporalem habundantiam licet non semper. quia est de minoribus bonis, propter quod eorum prosperitas etiam in presenti est appetenda et hoc est quod dicit. spera in domino. figendo appetitum in suo bono. et fac bonitatem. i. opera bona. et inhabita terram et pasceris in diuitiis eius. quia sicut dictum est iusti cum bono uirtutis aliquando assequuntur affluentiam in temporalibus bonis. delectare in domino. delectatio dei qui est de alio lectato [illegible] in domino delectatur est de bonitate eius [illegible] que sequitur per cognitionem et amorem et dabit tibi petitiones cordis tui. [illegible] non appetunt [illegible] simpliciter nisi bona gratie et uirtutis que [illegible] [illegible] [illegible] qui petunt perfecte et perseuerant quod facit iusti, de aliis autem bonis inferioribus non faciunt petitiones nisi sub conditione. s. si expediant honori diuino et saluti sue uel aliorum. hoc etiam modo deus exaudit eos. reuela domino uiam tuam non ei aliquid manifestando, quia omnia nuda sunt et aperta oculis eius [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et ipse faciet. quia si natura non deficit in necessariis. sic nec [illegible] [illegible] [illegible] et educet quasi lumen iustitiam tuam. ponendo opera iustitie tue aliis in exemplum uirtutis. secundum quod dicit saluator. Mt. v. Sic luceat lux uestra coram hominibus ut uideant opera uestra bona. et iudicium tuum tamquam meridiem. iudicium est effectus iustitie, et per hoc designatur quod deus iustos facit proficere in opere iustitie usque ad perfectionem debitam, et per talem modum loquitur sapiens prouerbiorum. iustorum semita quasi lux splendens procedit usque ad perfectam diem. i. usque ad perfectionem iustitie. sicut splendor solis perfectus in meridie, et quia deus ista bona confert [illegible] etiam in presenti ideo subdit. et ora eum. quod dicitur [illegible] [illegible] potius orare, quod consequitur intentum. Si tamen orans sit [illegible] [illegible] et perseuerans, qualis est oratio iustorum. Noli emulari. [illegible] consequenter ostendit quod prosperitas iustorum est maior etiam in presenti et hoc ex duratione, quia prosperitas malorum consistit in bonis transitoriis et corruptibilibus ut patet ex predictis. prosperitas iustorum principaliter consistit in bonis anime que sunt incorruptibilia [illegible] manent in eternum [illegible] [illegible] quod dicit noli emulari in eo qui prosperatur in uia sua. hic est [illegible] qui non uadit per uiam legis et rationis recte. sed [illegible] impetum passionis sue. secundum quod dicit ysa. liii. omnes nos quasi oues errauimus, unusquisque in uiam suam declinauit, et tales in uia sua prosperantur quando obtinent quod intendunt. illa tamen prosperitas est magis aduersitas, quia et sibi [illegible] temporalia ad nocumentum est [illegible] spiritualis detrimenti secundum quod dicit aug. sermone de innocentibus [illegible] in archa dampnum in consciencia. tulit uestem et perdidit fidem, adquirit pecuniam et amittit iustitiam. et ideo de [illegible] dicit. noli emulari. i. imitari. in eo qui prosperatur in uia sua. i. facta illius qui [illegible] [illegible] prosperatur cuius prosperitas est magis aduersitas [illegible]. Desine ab ira et derelinque furorem

quia frequenter passiones ire [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ad complendum suas iniquitates. ideo subdit. noli emulari ut malignieris. et subdit [illegible]. quoniam qui malignantur exterminabuntur. saltem in morte naturali gladio uel ueneno uel aliquo huiusmodi. Sustinentes autem dominum. i. pacienter expectantes eius beneplacitum. ipsi hereditabunt terram. s. uiuentium quam perpetuo possidebunt, et frequenter in hac terra diutius malis uiuunt. ideo subdit. adhuc pusillum. s. tempus et non erit peccator. sublatus de medio. modo predicto. et queres locum eius et non inuenies. quia frequenter pro suis malis et frequenter destruuntur in proximis

ppriis

appiis. Et etiam loca eorum expellentur inde. mansueti autem hereditabunt terram. exponatur ut prius quia mansueti sunt illi qui patienter expectant beneplacitum domini. et delectabuntur in multitudine pacis. scilicet superne que est vera pax. et frequenter etiam in multitudine pacis temporalis quia mansueti non movent iurgia et lites propter quas debeant ab aliis inquietari. possit etiam hoc referri ad populum Israel qui quando fuerunt deo obedientes habitaverunt in terra in pace a deo sibi data ut patet decursu veteris testamenti. Observabit. hic ostendit prosperitatem iustorum maiorem quam malorum ex admiratione mali quia prosperitas mala [illegible] habet malum pene annexum. Secundo quia sunt divisi in se ipsis eo quod sensualitas trahit ad bonum sensibile ratio autem dictamine autem rationis seu sinderesis ad contrarium. propter quod dicit philosophus .9. ethicorum de ipsis. contendit ipsorum anima et hoc quidem huc trahit. hoc autem illuc. quasi admodum dilaniant et post ea concludit. Si igitur sic miserum est malum esse fugiendum malitiam. [illegible] Et hoc ideo contingit quod ex hoc quod mali torquentur invidia ex bono virtutis quod relucet in iustis. et inde est quod tyranni aliqui plus affligebantur de patientia et magnanimitate martirum quam ipsi martires de afflictione eis illata a tyrannis sicut legitur de Daciano et de sancto Vincentio. unde dicit et beatus Vincentius. [illegible] [illegible] ut domini devotione mea [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in mente et sibi ad hec [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quod deus martirum [illegible] et hoc est quod dicitur hic. observabit peccator iustum. stridebit super eum dentibus suis. dolens de bonis ut virtutis. dominus autem irridebit eum. quia non habebit iste [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quoniam prospicit quod veniet dies eius. id est dies debite punitionis pro suis malis. gladium evaginaverunt peccatores. [illegible] quia frequenter armant se quantum possunt ad destruendum iustos. gladius eorum intret in corda ipsorum. quia si [illegible] [illegible] iustis in [illegible] ipsi [illegible] [illegible] in mente [illegible] [illegible] et Daciano. [illegible] [illegible] frequenter contingit divino iudicio in morte quam [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] mori sunt [illegible] in patibulo quod [illegible] mardo [illegible] [illegible]. Aliter potest exponi littera de iniquo Saule et David iusto ab illo loco. observabit peccator iustum. id est Saul ipsum David quia frequenter insidias posuit ut [illegible] [illegible]. et stridebit super eum dentibus suis. quia frequenter exinanivit et desiderio ostendit eius [illegible] [illegible] super ipsum. dominus autem irridebit eum. non permittens [illegible] [illegible] in manus ipsius. quoniam prospicit quod veniet dies eius. id est mortis quia interfectus fuit a philisteis. gladium evaginaverunt peccatores. id est quia Saul et eius satellites [illegible] gladiis et [illegible] frequenter [illegible] ad mortem David. et inde est: gladius eorum intret in corda ipsorum. [illegible] David [illegible] [illegible] mortem Saul potuisse et [illegible] [illegible] quia ipsi irruerunt super gladios suos et se [illegible] fecerunt. [illegible] [illegible]. et arcus eorum confringatur. [illegible] [illegible] Saulis et filii eius fuit ibi [illegible]. Melius est modicum iusto. quia quantumcumque modicum habeat de bonis temporalibus habet ibi sufficientiam eo quod appetitus eius tendit ad bona spiritualia in quibus quietatur eius anima. Super divitias peccatorum multas. in quibus non habent sufficientiam. sed magis indigentiam quia eis abutuntur prodigaliter [illegible] [illegible] divitias [illegible] et sic ad tenendum seu augmentandum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quod semper plus eis de [illegible] et si mille ad decem milia et sic semper augmentando [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ideo subditur quoniam brachia peccatorum conterentur. id est divitie [illegible] [illegible]. Confirmat

autem iustos dominus. quia a bono virtutis non moventur in prosperis vel adversis. Novit dominus. hic ostendit prosperitatem bonorum excellentiorem prosperitate malorum et eo quod in futuro recipient. et primo circa hoc tangitur diversitas recepti et secundo [illegible] apud dominum. Circa primum sciendum quod iusti in futuro recipient pro suis operibus premium glorie. mali vero malum pene eterne secundum quod dicitur [illegible] et ibunt hi in supplicium eternum. iusti autem in vitam eternam. et hoc est quod dicitur. novit dominus vias immaculatorum. quia ipse solus novit secreta cordium. multi autem videntur immaculati exterius qui sunt valde maculati interius. et hec notitia divina ad iustos est notitia approbationis. ad quam sequitur premium eterne retributionis. ideo sequitur. et hereditas eorum in eternum erit. non confundentur in tempore malo. id est extremo iudicio. primo magis honorabuntur quia tunc eis dicetur. venite benedicti patris mei percipite paratum vobis regnum ab origine mundi. sed impii tunc confundentur per oppositum dicentur. Ite maledicti in ignem eternum etc. Et in diebus famis saturabuntur. quia tunc dampnati esurient pro carentia omnis boni et iusti saturabuntur per adeptionem summi boni. ideo dicitur [illegible] [illegible] mei comedent et vos esurietis. Quoniam peccatores peribunt. inimici vero domini mox honorificati fuerint in vita presenti [illegible] non est momentum et futuri deficientes quemadmodum fumus deficient. [illegible] [illegible] plus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in presenti vita tanto magis deprimentur in futuro [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. mutuabitur peccator et non solvet. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in inferno [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ad penam eternam quia in inferno nulla est redemptio. iustus autem miseretur et retribuet. [illegible] [illegible] [illegible] intelligitur ipse deus qui misereatur nostri et retribuit etc. Quia benedicentes eum hereditabunt terram. maledicentes autem ei disperibunt. eterna [illegible]. Apud dominum. [illegible] [illegible] [illegible] iustus et [illegible] [illegible] ad recipiendum premium et penam [illegible] [illegible] [illegible] ad iustitiam [illegible] [illegible] recipiendi penam et premium. Et primo ostendit hoc [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Circa primum dicitur apud dominum gressus hominis dirigentur. in vita presenti ut non declinet a recto iudicio iustitie [illegible]. Et viam eius volet. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. cum ceciderit per peccatum veniale. non collidetur. quia per hoc a gratia non decidit. quia dominus supponit manum suam. [illegible]. cum ceciderit per peccatum mortale. non collidetur. id est [illegible] [illegible] [illegible] quia dominus supponit manum suam. per penitentiam eum reducendo ad statum. Iunior fui et enim senui. Ex hoc apparet quod David fecit hunc psalmum in sua senectute. et non vidi iustum derelictum. et intelligitur de iusto predestinato qui si aliquid delinquat adeo propter suum peccatum tamen finaliter recipitur ad gratiam. [illegible]. nec semen eius querens panem. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Contra hoc videtur quia David fuit iustus et posteritas [illegible]. hoc tamen contingit nisi [illegible] [illegible] [illegible]

tirenne

[illegible]

firmiter statu mediantum et .... tempore ue
teris testa. qui dauid pmisit sibi tantu qz habundantia
bonorum temporalium p iusticia pmittebatur ut pz de utero
..... et .... p' eo. Si uolueritis et me audieritis bona
terre comedetis. ideo subdit. tota die miseret. quantum ad
actum pietatis interiorem et commodat. quantum ad effectum
exteriorem et hoc de bonis a deo sibi collatis. et semen illius
in benedictione erit. i. in habundantia sufficienti bonorum temporalium
et spiritualium. declina a malo. obseruando precepta decalo
gi negatiua. et bona in seculum seculi. per hoc habitabit
in ..... beatitudinis secundum illud. ..... Si uis ad ui
tam ingredi serua mandata. et quia uita beata a solo deo da
tur. ideo subdit per .... quia deus amat iudicium. i. opera iu
sticie que preceptum in mandatis decalogi. et non dere
linquet sanctos suos. i. predestinatos qui a deo finaliter recipi
untur. ideo subdit. In eternum conseruabuntur. in uita beata
Et quia sicut iusti pro operibus iusticie premiabuntur ita impij
pro operibus iniusticie punientur. ideo subdit. In iusti puni
entur. pena ..... et semen impiorum peribit. i. imita
tores impietatis ipsorum. iusti autem hereditabunt terram. scilicet
uiuentium. et inhabitabunt in seculum seculi super eam. i. eternaliter
ubi etiam in ueteri testamento duplicatur scilicet sicut hic intelligitur
..... a parte finis et ex hoc pz quod loquitur dauid de terra
uiuentium quia terra ista interior per iudicium non habitabitur
Os iusti. pona .... et .... quantum ad iustos
et ipsos in uia .... hic ..... ponitur .... plu
..... os .... meditabitur sapientiam. i. loquitur sapientiam ex
meditatione cordis sui precedente secundum dictum saluatoris
nostri. ... ex habundantia cordis os loquitur. bonus homo de
bono thesauro suo profert bona. Sapientia autem dicitur quia sapi
da scientia que proprie est circa cognitionem diuinorum. et lingua
eius loquetur iudicium. quod importat rectitudinem cogni
tionis in agendis ..... lex dei eius in corde ipsius per iuge
..... meditationem. et non supplantabuntur gressus eius quia non
amouebuntur a uia iusticie per demonis uel hominis sugge
stionem. Sicut autem meditatio iusti est circa legem dei ut
eam custodiat. ita meditatio impij est ut malum incepturum
perficiat. ideo subdit. considerat peccator iustum. qualiter
et quo possit decipere ipsum. et querit mortificare eum.
quia non solum querit ei nocere in bonis exterioribus sed etiam
in corpore. nec solum querit .... eum ..... corporali sed etiam
spirituali querens eum auertere a statu iusticie. sed qui
deus frequenter eripit de manu iniqui. ideo subdit. deus autem
non derelinquet eum in manibus eius. Sicut pz de ioseph quem
liberauit de manibus fratrum suorum. nec dampnabit eum cum iu
dicabitur illi. i. ad petitionem eius seu uoluntatem sicut li
berauit ioseph adiudicatum carceri ad petitionem mulieris
iniqz. gen. 39. et danielem iudicatum leonibus ad suggesti
onem hominum iniquorum. dan. 6. Expecta dominum. Postquam os
tendit prosperitatem iniquorum esse contempnendam et iustorum appe
tendam. hic ostendit ponit .... motiua. .. quod homo committat se
fideliter dispositioni diuine nec moueatur a rectitudine iusticie
ex malorum transitoria prosperitate d. expecta dominum. i. eius
dispositionem patienter. et custodi uiam eius. obseruando man
data ipsius. et exaltabit te. de ualle presentis miserie. ut
hereditate capias terram. scilicet uiuentium. cum perierint peccatores
uidebis. bonum etiam uidere dampnationem malorum et est ..... exul
tationis in quantum euasit eam ex gratia diuine miserationis.
Vidi impium superexaltatum. in presenti deo permittente. et ele
uatum sicut cedrus libani. hoc est in maxima dignitate temporali
sicut ..... etiam libani crescunt maximi cedri. hoc pz
de nerone impijssimo qui tunc imperauit .... mundo et
de multis alijs tyrannis. transiui et .... non erat. quia
talis prosperitas est ita breuis quod non est .... sicut e
..... tempus ..... quesiui eum et non est inuentus locus eius. quia in profundo
inferni est absconditus. custodi innocentiam. nulli nocumentum
inferendo. et uide equitatem. iuste cum proximo agendo. quoniam re
liquie sunt homini pacifico. quia bona opera permittunt remanere
cum illis qui transeunt de hoc mundo ceteris alijs deficientibus

iniusti autem disperibunt. per eternam dampnationem. simul reli
quie impiorum peribunt. i. filij quos reliquerunt et sunt imita
tores sceleris parentum. salus autem iustorum a domino. i. salus eternaliter
..... que datur a deo. et protector eorum in tempore tribula
tionis. i. mortis quia deus eos protegit a potestate demonis
Et adiuuabit eos dominus. firmando eos contra temptationes
in presenti. et liberabit eos. si ceciderint in manus inimici per
peccatum. et eruet eos. per ueram penitentiam a peccatoribus. i. a de
monibus in peccato obstinatis et perseuerantibus. et saluabit
eos. deducendo eos ad gloriam. quia sperauerunt in eo. spe de
bita que prouenit ex meritis et gratia diuina. posset autem hec
etiam exponi de gratia diuina que protegit fideles suos in presenti
ab hostibus iniquis sicut liberauit filios israel de manu
pharaonis et dauid multotiens de persecutione saulis et
idem posset exemplificari de multis alijs. Expositio autem
huius psalmi tota moralis est. Et ideo non oportet addere morali
tatem aliam.

XXXVII

Domine ne in furore

Huic psalmo prepositus est titulus in hebreo. psalmus
dauid ad recordandum. In translatione uero .....
nimi ..... hebree. sic habetur. Canticum dauid in commemoratione sab
bati. quod autem uero addit sabbati forsitan fuit ad denotan
dum quod iste psalmus cantabatur a leuitis in diebus sabbatorum
tamen hebrei nichil de hoc dicunt quod uiderim. Et titulo isto
hebraico apparet auctor. scilicet dauid. de materia autem eius dicunt ra.
sa. quod dauid fecit hunc psalmum in persona totius populi israel collec
tiue ad recordandum peccata totius populi coram deo et humiliationem
diuine misericordie impetrandam. fuit enim consuetum apud hebreos
..... totius populi peccatum. Aliqui sic expositores latini dicunt
quod fecit hunc psalmum in persona dei. Sed est tamen ita potest exponi
de quolibet penitente. Alij uero dicunt quod fecit hunc psalmum
loquens in persona beati iob et hunc modum dicendi uidetur
cassiodorus prosequi. Sed saluo meliori iudicio omnes iste expo
sitiones uidentur mistice seu morales. Et quod dauid fe
cit hunc psalmum de se ipso ad recordandum proprium peccatum notabiliter
coram deo. Si enim fuisset dimissa quantum ad culpam et pro
pter ..... sustinuissent aliquam penam. Timebat tamen ne
adderetur adhuc alia super se uel super populum suum et dato
quod esset certificatus de dimissione totius culpe et pene. tamen
utile foret sibi ad sui humiliationem coram deo ..... recor
dari. Igitur secundum hoc iste psalmus diuiditur in duas partes quia
primo ponitur huiusmodi recordatio. secundo intenta conclusio in fi
ne psalmi ibi. ne derelinquas me. Circa primum dicitur quod
dauid legitur peccasse notabiliter. primo in facto bethsabee
ut habetur 2. Re. ..... igitur dauid recordatur ..... primum
..... factorum. Circa utrumque recordatur culpam commis
sam et penam inflictam. Sciendum etiam quod licet de utroque
fecerit psalmos. fecit tamen hunc psalmum de utroque simul. et pro
..... recordatur ultimum tanquam magis uicinum tempori in quo fecit
hunc psalmum. domine ne in furore tuo arguas me etc. i. non
punias me secundum rigorem tue iusticie quia hoc esset mihi in
portabile. sed magis secundum temperamentum misericordie tue. notandum etiam
quod eodem modo incipit psalmus sextus quem fecit in ancietate persecutionis
ex parte persecutionis. per istam mutationem ut dictum fuit ibidem
quoniam sagitte tue infixe sunt mihi. i. pene in denunciate ex
parte tua per nathan prophetam dicentem. hec dicit dominus. aut
septem annis tibi fames in terra tua. aut tribus mensibus
fugies aduersarios. Unde dauid de istis sagittis percussus
dixit ..... undique nimis. 2. Re. 24. et confirmasti
super me manum tuam. i. firmiter disposuisti me puni
re altero istorum trium modorum. non est sanitas in carne
mea a facie ire tue. i. punitionis tue quia dauid uidens
angelum cedentem populum fuit super modum perterritus. Et ex
hoc in parte secutum est in carne eius tanta frigiditas
quod non calefiebat uestibus ut dictum est. 3. Re. primo. non
est pax ossibus meis. que sunt fortiora carne. a facie pec
catorum ..... i. propter peccata mea. per hoc insinuans quod

nisi

multo plus doleat de culpa q̃ de pena. ideo subditur
quoniam iniquitates mee supergresse sunt caput meum. i. non
sum dignus ad satisfaciendum. Unde propter peccatum david
deus puniebat populum quod erat ipsi david valde grave. ideo
subditur. Sicut onus grave gravate sunt super me. In tan
tum quod dicebat domino. ego sum qui peccavi. ego sum qui
inique egi. isti qui oves sunt quid fecerunt. vertatur obse
cro ira tua contra me et contra domum patris mei. Putruerunt
et corrupte sunt cicatrices mee. quia peccatum quod commis
it cum bersabee quodam modo rediit in peccato de populi nu(m)e(ratione)
ideo subditur. a facie insipientie mee. i. propter insipientiam
meam. de peccato enim huius numerationis david dixit. 2. R. 24.
peccavi valde in facto isto. sed precor domine ut transferas ini
quitatem servi tui quia stulte egi nimis. Miser factus sum
hic autem david recordatur peccatum de adulterio bersabee
et ea que secuta sunt ad illud. d. miser factus sum. quia
deo ingratus cecidi in tam enorme peccatum. et curvatus
sum usque in finem. i. deiectus sum totaliter a rectitudine vite. Tota die contristatus ingrediebar. ad locum solitarium
premens quia postquam reversus est ad nathan de peccato urie. s. ho
micidio quod sequutum fuerat adulterium. dicitur de david
2. R. 12. et ieiunio ieiunavit david et ingressus seorsum
iacuit super terram et subdit causam. quoniam lumbi mei imple
ti sunt illusionibus. secundum quod dicit gregorius omnium 22. luxuria
in lumbis viget. et ideo lumbi david illusionibus fuerunt re
pleti quando pro illusione demonis incurrit crimen adulterii.
In translatione ieronimi iuxta hebreum habetur. quoniam lumbi mei
impleti sunt ignominia. valde ignominiosum fuit da
vid incurrere tantum flagitium, propter quod etiam hoc reduxit
ad fedatorem quam fecit absalon accedens publice ad
uxores patris sui ad ignominiam eius, ut habetur 2. R. 16. quod
contigit. dicitur. propter peccatum adulterii cum bersabee et ho
micidii urie quod predixit ei nathan. 2. R. 12. hoc dicit
dominus etc. suscitabo adversum te mala de domo
tua. propter hoc recordatur hic david persecutionem quam
ab absalon sustinuit, quia fuit in pena peccati pre
dicti. Et non est sanitas in carne mea. ex infirmi
tate carnis procedit luxuria. lumbi autem et caro ipsius
david dicitur infirmi non solum propter peccatum ipsius david sed
etiam propter peccatum filii sui absalon, quia filius est de substantia
patris. Afflictus sum. de malitia absalon filii mei
et humiliatus sum nimis. quia per eum fugitivus fac
tus sum de metropoli civitate regni mei. s. ihrlm
ut habetur 2. R. 15. rugiebam a gemitu cordis mei. quia
dolorem in corde suo existentem per signa exteriora
manifestabat, nec omnino celare poterat. Domine ante te
omne desiderium meum. quia te non latet aliquod secre
tum. et gemitus meus a te non est absconditus. q. d. appo
nas tu remedium, quia solus nosti secreta cordium. Cor
meum conturbatum est in me. propter dicta. dereliquit
me virtus mea. quia fugitivus de civitate ihrlm propter
absalonem ascendebat culmen olivarum et scandens
et flens operto capite et nudis pedibus incedens ut
habetur 2. R. 15. et sic fuit nimium fatigatus in illa ionie
marie cum esset iam senex et etatis provecte. et lu
men oculorum meorum etc. quia sicut erat fatigatus in cor
ita turbatus in oculis ex labore et senectute. potest
etiam hoc referri ad oculos mentis, quia in illa fuga
turbatus et minus prudens precipitanter dedit here
ditatem melchisedech [illegible] filio saul eius possessio
detractori ut habetur 2. R. 16. Amici mei et proximi
mei etc. hoc apparet de absalon filio suo et amasa
nepote suo qui persequebantur david ad mortem et etiam
achitophel consiliario suo. Et qui iuxta me
erant. ante persecutionem absalon. et vim faciebant
qui querebant animam meam. quia absalon et sui complices
toto conatu querebant david ad mortem. et qui
inquirebant mala mihi. Sicut simei et consiles. lo
cuti sunt vanitates. falsa. s. in improperando. dicentes

bant eis et semei. egredere egredere vir sanguinum
vir belial etc. ut habetur 2. R. 16. ego autem tamquam surdus non
audiebam. i. me audire dissimulabam, patienter sustinens
eius maledictionem. Unde abysai volenti ipsum interficere
dixit dimitte eum ut maledicat etc. et ex hoc patet se
quentia usque ibi. quoniam in te domine speravi tu exaudies me domine
i. exaudias. hebrei enim non habent optativum. sed utun
tur futuro indicativi loco eius. quia dixi. s. in ora
tione mea. nequando supergaudeant inimici mei. i. me
teneant pro voluntate sua ad me interficiendum quod
summe desiderant. et dum commoventur pedes mei
fugiendo propter absalon de civitate ihrlm. super me
magna locuti sunt. sicut patet de semei ut dictum est et si
militer achitophel dixit ad absalon. 2. R. 17. eligam
mihi duodecim milia virorum et consurgens persequar david
hac nocte et irruens super eum quippe qui lapsus est et so
lutis manibus percutiam eum, et sic probabat iste se capere david
fugientem. quoniam ego in flagella paratus sum. i. propter peccatum
meum ad sustinendum flagella que in dominum infert. Unde di
xit 2. R. 15. ad sadoch reportari archam dei in urbem si in
venero gratiam in oculis domini reducet me et ostendet mihi eam
et tabernaculum. si autem dixerit non places presto sum
faciat quod bonum est coram se. et dolor meus in conspectu meo
semper. quia vere scio me meruisse pro peccato adulterii cum
bersabee, et homicidii urie, et pro isto maxime loquitur ista
psalmo hic. et peccatum meum contra me est semper. quoniam iniqui
tatem meam ego annuntiabo. statim enim recognovit ad re
prehensionem nathan 2. R. 12. et pro expiatione eius sicut postea
ea obtulit sacrificia que quodam modo annuntiabant
peccata pro quibus offerebantur, quia alia sacrificia offerebant
tur pro peccatis ex malitia ex commissis quam pro peccatis ex
ignorantia, ut dicitur in levitico. et cogitabo pro peccato meo. cum
bono diligenter a peccatis abstinendo. inimici autem mei vivunt
et confirmati sunt super me. s. absalon et achitophel
et eorum complices, propter quorum violentiam compulsus erat fu
gere et multiplicati sunt. Unde 2. R. 15. dicitur. Cumque immola
ret victimas facta est coniuratio valida. populusque con
currens augebatur cum absalon et ibidem subditur. venit
ergo nuncius ad david dicens toto corde universus israel sequitur ab
salon. qui oderunt me inique. quia david nihil mali fe
cerat eis, et ideo subdit qui retribuunt mihi mala pro bonis
me persequendo. detrahebant mihi quoniam secutus sum
quod bonum erat. s. pro bonis que fecerat eis ista nihi
lominus. Ne derelinquas. hic ponitur
huius psalmi quarta particula in qua david deum deprecatur
ut eum protegat a recidivo in peccatum malo. d. ne dere
linquas me domine. s. in peccatum recidere. deus meus ne dis
cesseris a me. q. d. si ad modicum dimiseris me fragilitatem
mee non potero temptationibus resistere, et ideo subdit
Intende in adiutorium meum. continue presidio in auxilium
Domine deus salutis mee. i. a quo efficientes in quo obiec
tive consistit salus eterne vite etc.

XXXVIII

Dixi custodiam

Huic psalmo premittitur titulus
qui est in hebreo ad victoriam pro
tum psalmus david. et david preposuit ibi
lameth ad designandum quod est dativus
casus. Ad intellectum autem tituli considerandum sicut dicitur primo
paralip. 25. david instituit cantores ad divinas laudes du
centos octoginta octo, qui per vices canerent divinas lau
des in templo et in istis fecit tres principales cantores
scilicet asaph. eman. et idithun. et fecit etiam david psalmos
ab istis cantoribus decantandos secundum quod habetur primo paralip. 16.
et primo esdre. 3. Est ergo sensus huius tituli. psalmus david
idest sibi compositus cantoribus existentibus sub potestate sua, per cor

de communibus. ad uictoriam. i. ad [illegible] conanti [illegible] una
post amicos uidebatur suspicare aliam; prius expositum; hunc supra
psalmo .c. In translatione uero ieronimi iuxta hebre. dicitur uictori
dauid. in bibliis autem nostris continetur sic. In finem canticum dauid
ydithun. Et de istis eadem penitus est sententia sicut in titulo
hebraico ut patet ex dictis hic [illegible] et .c. psalmo. per hunc igitur titulum
apparet autor psalmi per quem erat decantandus et modus cantandi
[illegible] non apparet; propter quod nauile est apud hebreos et latinos
et obmissis multis propter plurimam uarietatem [illegible]
duos modos exponendi qui uidentur magis litterales propter
quod quia unus modus est quem prosequitur Ra. Sa. dicens quod dauid
fecit hunc psalmum pro tribulationibus uenturis super populum
israel. maxime tempore captiuitatis babilonice quam preuidit
dauid in spiritu. Et ideo in hoc psalmo premittitur a l'ondiuinq
deberet patienter sustinere et cum deprecatione ad deum pro
eius liberatione. et secundum hoc exponitur iste psalmus sic quod dauid
loquitur in persona populi captiui. dicens. dixi custodiam uias meas ut
non delinquam in lingua mea. quasi dicat. non aliquomodo mur-
murare de diuinis iudiciis qui per merita sceleris et ydolatrie
dominari et filios israel pro peccatis suis ad tempus affligi et cap-
tiuari. posui ori meo custodiam cum consisteret peccator. i. babi-
lonicus ydolatrie deditus. aduersum me. Cum enim populus
israel esset ibi in captiuitate insidiabantur babilonii aliquid
[illegible] de ore eius unde possent eum accusare propter quod expo-
nebat tunc maiorem custodiam ori ponere. obmutui et
humiliatus sum coram babiloniis: et silui a bonis. i. a lege
diuina. dicit Ra. Sa. quia de ea non audebant loqui co-
ram babilonicis. et dolor meus renouatus est. de sua cap-
tione et iterum doluit de sua oppressione. concaluit cor me-
um intra me. quia ita est ascensio sanguinis circa cor-
[illegible] que est pro zelum qualis est ista et sic cau-
satur calorem [illegible] locutus sum in lingua mea. i. tan-
te [illegible]. notum fac michi domine finem meum. i. finem huius
captiuitatis babilonice ut sic possim [illegible] et publice
[illegible] diuine legis. et numerum dierum meorum quis
est. i. dierum istius captiuitatis et per accelerationem re-
demptionis allegat breuitatem uite humane. dicens. Ecce men-
surabiles. In hebreo habetur. ecce palmos. palmus autem est
mensura breuis super quem ponitur. In translatione ieroni-
mi iuxta hebre. dicitur. ecce breues etc. idem significant quod dicitur
hic. ecce mensurabiles quia [illegible] breuis est de facili men-
surabilis. posuisti dies meos. quasi dicat. nisi [illegible] terminetur
ista captiuitas [illegible] moriar ex quo ita breues sunt
dies mei. et substantia mea quasi nichil ante te quia illud quod
est modicum pro nichil reputatur [illegible] ideo subditur. Ve-
rumtamen uniuersa uanitas omnis homo uiuens. et quo uita
est ita breuis et sicut est pro duratione ita est pro co-
gnitione ideo subditur. uerumtamen in ymagine pertransit homo
In hebreo habetur in obliuione. et idem sign. quod dicitur hic in
ymagine. quia illud quod uix cognoscitur imperfecte sicut
homo ymago est pro cognitione ita et frequenter inutiliter
[illegible] ideo subditur. sed et frustra conturbatur. i. li-
na sollicitudine anxiatur [illegible] in subditur. thesaurizat
cum magna sollicitudine. et ignorat cui congregabit
quia sollicitatus morietur. et thesaurus suus ignotus ab
eo relinquetur. Et ideo concludit quod solitudo et spes ho-
minis est ponenda in deo cum dicitur. et nunc que est expectatio mea.
nonne deus. quasi dicat sic. et substantia mea apud te est et amplius
hic substantia pro diuitiis. diuitie enim iustorum reseruantur apud
deum secundum illud ysa. 64. oculus non uidit nec auris audi-
uit etc. quia ex confidentia diuina insurgit homo ad deprecand-
um. et ideo subditur deprecando. ab omnibus iniquitatibus
meis solue quantum ad culpam sed etiam quantum ad istius captiuitatis
penam. unde subditur. obprobrium insipienti dedisti me.
i. populo babilonico ydolatrie dedito. obmutui et non ape-
rui os meum. ad respondendum [illegible] illatum michi o-
pprobrium. quoniam tu fecisti me. sustinendo et [illegible]. ideo
subditur. amoue a me plagas meas. i. penas istius captiuitatis in-
flictas quarum grauitas allegatur cum subditur. a fortitudine

manus tue ego defeci. quia non potest ulterius saltem cum diffi-
cultate sustinere et hic terminatur uersus in hebreo et in
translatione ieronimi iuxta hebre. et sequens uersus incipit cum
dicitur. increpationibus. i. duris punitionibus. propter iniquitatem
te corripuisti hominem. i. israel. quasi dicat. licet punitio [illegible] sit dura
tamen est iusta. et tabescere fecisti sicut araneam. In hebreo
et in translatione ieronimi iuxta hebre. habetur. Sicut tineam
animam eius. dedisti [illegible]. et [illegible] babilo-
nie. Verumtamen uane conturbatur omnis homo. quasi dicat. licet po-
sueris in captiuitate tamen babilonii abutuntur [illegible]
[illegible] prouocantur sine causa. ideo subditur
deprecando de liberatione ab ea cum dicitur. exaudi orationem meam
domine etc. ne sileas. i. dissimules te audire. quia aduena ego
sum. in terra babilonis. apud te. quasi dicat. tamen ibi colo te
et peregrinus sicut omnes patres mei. s. abraham. ysaac et
iacob. peregrinati sunt in terra aliena ut patet gen. 26.
et 28. remitte [illegible]. et captiuitatis penam ut re-
frigerer per tuam consolationem. priusquam abeam. de uita presen-
ti per mortem. et amplius non ero. s. in statu merendi quia
possim in regno iudee [illegible] Alio uero modo potest exponi
psalmus iste de ipso dauid ita quod fecit hunc psalmum positus in fuga
a facie absalon filii sui postquam audierat improperia sibi
[illegible] a semei. Sicut. 2. R. 16. per plerumque [illegible] fecit
[illegible] ut ex dictis supra patuit et ista adhuc pa-
tebit et sic de plerumque sibi mota absalon. Et ui-
detur michi hec expositio esse magis rationabilis et magis consona
littere quam precedens et secundum hoc psalmus iste per diuiditur in
partes quia primo describitur ipsius dauid patientia. secundo eius
confidentia. ibi. locutus sum. tertio [illegible]
ibi. exaudi orationem. Circa primum dicit sic. dixi. i. in
corde meo proposui. custodiam uias meas ut non deli-
quam in lingua mea. murmurando contra deum de afflic-
tione mea. posui ori meo custodiam cum consisteret pec-
cator aduersum me. i. semei michi maledicens et la-
pides et [illegible] contra me eiciens ut habetur 2. R. 16. ob-
mutui. nichil respondendo sibi. et humiliatus sum
magna enim humilitas erat quod rex talia sustineret
et silui a bonis. iste enim semei dignus erat morte
propter crimen lese maiestatis; propter quod tunc dixit abi-
sai. quare maledicit canis mortuus iste domino meo regi
et subditur. uadam et amputabo caput eius. dauid autem
non dedit sibi licentiam. sed magis prohibuit et sic siluit
a bonis iustitie siquidem non tamen peccauit quia illa
iniuria erat contra personam suam et sic poterat sine lesione
iustitie dimittere uel differre uindictam. sed unde fuit
patienter sustinendo ex humilitate. unde subditur [illegible]
[illegible] dimitte eum ut maledicat si forte respiciet do-
minus afflictionem meam etc. de duobus enim bonis unum est me-
lius altero. unde dicit apostolus. prima ad cor. 7. qui iungit
uirginem suam matrimonio bene facit et qui non iungit me-
lius facit. et dolor meus renouatus est. quia tunc recolui
et in spiritu de malitia filii sui absalon. dicens. ecce filius
meus qui egressus est de utero meo querit animam meam quanto
autem filius [illegible] de qua malitia ualde dolebat [illegible]
et [illegible] in sua malitia dicebat. 2. R. 18. quis
michi tribuat ut ego moriar pro te absalon filii mi lu-
gens eius damnationem sicut expositum fuit ibidem. Con-
caluit cor meum etc. ex caritate enim qua habebat ad
filium dolebat magis quam de persecutione ab eo quam sustinebat. mo-
ra. Locutus sum. hic consequenter describitur ipsius dauid con-
fidentia et primo describit humanum defectum. secundo
ex hoc concludit quod in solo deo est confidendum. ibi. et
nunc. Describendo humanum defectum primo incipit a se
ipso. dicens. locutus sum in lingua mea. deprecando corde
et ore. notum fac domine finem meum. i. terminum perse-
cutionis in qua sum. et numerum dierum meorum quis est.
i. quot dies sustineam in ista tribulatione. ut sciam
quid desit michi. in spiritu superabit me ulterius. et ideo
[illegible] fuit ante. Ecce mensurabiles. i. breues [illegible]

sup

supra expositum est. psallite dicas meos. uides sub ditu[m] ua[m] mea. i. uita mea tradita. In translatione Ieronimi iuxta hebraicum. tanq[ua]m nichilum ante te. q[ua]m q[uas]i nichil reputatur. et p[er] hoc ostenditur inaniter effectu[m]. [illegible] Verumtamen u[n]iuersa uanitas omnis ho[mo] uiuens. quia omne hoc est i[n] breuis uite qui quicquid contingit ita d[e] repente mane et sicut e[st] p[ro] duratione uite e[st] p[ro] reg[imi]nis. ideo subditur. Verumtamen in ymagine ac. et etiam inualet et frequenter morte solutione hic seculi et frustra conturbatur ac. Et exponitur sicut p[re]dictum expositum est. Et nu[n]c. hic autem ostendit q[uod] de solo deo est confidendum ex quo defectu humane fragilitatis orato e[st]. et nu[n]c hec e[st] expectatio mea. ac. exponatur sicut in expositione premissa. et q[uia] de solo deo confidendum ideo conuertit se ad ipsum deprecando. ab omnibus iniq[ui]tatibus meis erue me. et no[n] solum q[uantum] ad culpam sed etiam q[uantum] ad penam michi a te inflictam que no[n] solum erat dura sed etiam ignominiosa. ideo subdit. obprobrium insipienti dedisti me. i. semei ut malediceret me p[er] in predictis. obmutui. patienter sustinendo ut predictum est. quia tu fecisti. Vnde dixit dauid. 2. Re. 16. d[omin]us ei precepit ut malediceret dauid. tamen semei hoc faciendo quia nunquam uoluntate faciebat d[omi]nus cu[m] aliqui mali fiebat in[ten]t[i]o ad bonum ut dictum est sup[ra]. ibi dictum. amoue a me plagas [illegible]. i. penas iuste inflictas a quibus no[n] possum liberari. a fortitudine manus tue ego defeci. i. punitionis tue. expositum sicut p[re]dictum est ibi. corripuisti ho[m]i[ne]m. i. me ipsum et singulariter h[omi]n[e]m [illegible] peccantem. et tabescere fecisti sicut araneam a[n]i[m]am eius. i. uitam meam sicut p[ri]us redidisti [illegible] cum [illegible] absalon et eius complicibus. Verumtamen [illegible] conturbantur omnis ho[mo]. i. de israel. s[ecundu]m q[uod] scribitur. 2. Re. 17. [illegible] uniuersa israel sequitur absalon et [illegible] [illegible] turbantur [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Exaudi. hic [illegible] ponitur [illegible] [illegible] dauid [illegible] dicens. exaudi orationem meam d[omi]ne. p[er] effectum [illegible] mee. auribus p[er]cipe lacrimas meas. sicut eni[m] dauid i[n] illa persecutione s[ecundu]m q[uod] d[icitur]. 2. Re. 15. [illegible] ascendebat cliuum oliuarum flens et operto capite nudis pedibus incedens. ne sileas. i. ne taceas seu dissimules. audi deprecationem meam. quoniam aduena ego sum apud te. et peregrinus. hoc dixit quia erat fugitiuus de sua ciuitate regali. Sicut omnes patres mei. i. patriarche sancti qui i[n] terra aliena fuerunt aduene et peregrini ut dictum e[st]. Remitte michi [illegible] cum bersabee et homicidium urie p[ro] quo sciebat dauid persecutionem absalon filii sui euenisse p[er] nathan p[ro]phetam sibi predictam. 2. Re. 12. hec dicit d[omi]n[u]s. ego suscitabo super te malum de domo tua. ac. ut refrigerer. p[er] tua[m] consolationem. priusq[uam] abeam de hac uita p[er] mortem. et amplius no[n] ero. i. sine fructu [illegible] remissio propter hoc quia nec est tempus recipiendi q[uia] post mortem no[n] fit peccati remissio. Moraliter exponitur de psalmo. iste de quocumq[ue] fideli existenti i[n] afflictione temporali p[ro] peccatis suis et sustinet eam patienter et [illegible] de diuina misericordia petit i[n]ploratur deuote et instanter et [illegible] declaratur p[er] d[omi]n[u]m littera huius psalmi ad hoc littera huius psalmi de facili potest applicari.

Expectans XXXVIII

Huic ps[almus] p[re]mittitur talis titulus in hebreo. Ad uictoriam p[ro] dauid. In translatione u[ero] Ieronimi p[er]mitto sic[ut] Victori [illegible] canticum dauid. et idem supra psalmo [illegible] ubi [illegible] titulo positum. Ex titulo autem illo apparet q[uod] psalmus dauid est [illegible] Ex titulo [illegible] hoc [illegible] exponitur. Dicit autem Ra. Sa. q[uo]d dicit hunc psalmum q[uia] dauid ex [illegible] [illegible] [illegible] quia [illegible] de futuro dura et [illegible] q[uod] [illegible] aud[i]t. et eduxit me de lacu miserie et de luto fecis ac. tunc misit [illegible] [illegible] canticum nouum d[omi]no. Contemp[la]t[ur] [illegible] [illegible] ac. exo. [illegible] et [illegible] quieter applicat ad ea que [illegible] [illegible] huic [illegible]. Sed huic expositioni uidetur repugnare [illegible] q[uod] [illegible] Sacrificium et oblationem noluisti ac. in quo declaratur cessatio sacrificiorum et oblationum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] sequendo. illi autem no[n] fuerunt [illegible] rep[er]i[untur] [illegible] hoc instituta in monte synai [illegible] q[uod] alii exponunt adoctorem catholicus et dicunt aliqui q[uo]d dicit hunc psalmum p[ro] gratiarum actione de sua liberatione a p[er]secutione filii sui absalon. Sed contra hoc [illegible] q[uia] circa finem huius ps[almi] d[icitur]. multiplicate sunt super capillos capitis mei [illegible] quia d[icitur]. fuit [illegible] p[er] morte absalon de qua no[n] [illegible] tamen letitie. s[ed] magis planxit et luxit. d. [illegible] tribuat ut ego [illegible] p[ro] te. 2. Re. 18. Item hec expositio et [illegible] uidentur esse manifeste contra [illegible] apostoli ad hebre. 10. ubi inducit litteram huius ps[almi] dicta de littera p[ro] [illegible] ut patebit infra littera huius psalmi plenius exposita q[uod] [illegible] [illegible] intelligatur ad littera de dauid seu quocumq[ue] alio et [illegible] [illegible] de christo uidetur et [illegible] [illegible] [illegible] ad exponendum autem huius ps[almi] de christo due regule exponendi [illegible] [illegible] scriptura quas in aliis posui [illegible] sup[er] gen[esim] [illegible] repetende. prima e[st] de d[omi]no et christo [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quia propter connexionem capitis ad corpus et [illegible] [illegible] sacra scriptura frequenter sub una continuatione [illegible] de uno ad aliud loquens q[uia] de una p[ar]te sicut ysa. 61. Induit me uestimentis salutis et indumento iustitie circumdedit me q[uasi] sponsum decoratum corona et q[uasi] sponsam ornatam monilibus suis. q[uo]d eni[m] d[icitur] q[uasi] sponsum decoratum [illegible] referendum est ad christum et quod subditur q[uasi] sponsam referendum est ad corpus misticum quod e[st] ecclesia sicut dicit augustinus. 3. de doctrina christiana, hoc etiam p[atet] clarius in nouo testamento act. 9. ubi d[icitur]. Saule saule quid me persequeris. i. corpus misticum Saulus. u[ero] no[n] persequebatur christum in p[er]sona sed fideles. Secunda autem [illegible] subditur [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] referitur. Alia regula e[st] de corpore d[omi]ni bipartito quia in corpore d[omi]ni mistico continentur [illegible] simul boni et mali usq[ue] ad diem iudicii. s[ecundu]m [illegible] [illegible] sicut pastor segregat oues suas ab edis et tamen huius [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] boni et mali. sicut ysa. primo. cognouit bos possessorem suum et asinus presepe d[omi]ni sui. israel autem me no[n] cognouit et p[opulus] meus non intellexit. aliqu[an]do [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] sicut osee. 11. de israel et dilexi eu[m]. His igitur premissis iste ps[almus] in tres p[ar]tes diuiditur q[uia] primo circa misterium incarnationis ponitur gratiarum actio ex parte corporis mistici. secundo huius misterii [illegible] ex p[er]sona christi ibi. sacrificium. et tertio deuote [illegible] p[er] statu corporis mistici. Circa primum d[icitur]. Expectans expectaui d[omi]n[u]m. quia sancti patres existentes de corpore christi mistico expectauerunt [illegible] [illegible] desiderio. Vnde dicebat ysa. 64. utinam dirumperes celos et descenderes. et intendit michi. i. oratione [illegible] [illegible] christi. exaudiuit preces meas. i[n] misterio incarnationis. et eduxit me de lacu miserie. quia christus [illegible] [illegible] [illegible] eduxit sanctos patres de inferno. et statuit super petram. i. christum. s[ecundu]m q[uod] dicit apostolus. 1. ad cor. 10. petra autem erat christus. pedes meos. i. affectus quibus a[n]i[m]a graditur. p[er] [illegible] [illegible] [illegible]. n. christi et apostolorum [illegible] homines [illegible] [illegible] [illegible] et terra affectum suum ponere in deum. et direxit [illegible] meos. et actio meos in uitam eternam. et hoc p[er] legem euangelicam que introducit ad beatitudinem. q[uod] lex uetus facere [illegible] [illegible] s[ecundu]m q[uod] d[icitur] hebre. 7. nichil adduxit p[er]fectum lex. Et immisit in os meum canticum nouum [illegible] [illegible] [illegible] qui apostoli [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] loquebantur uariis linguis magnalia dei act. 2. [illegible] multi. quia ad uocem apostolorum et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

cōfusa ꝑ̄mīa admiratiōne [illeg.] ·timebūt et
sꝑabūt in dn̄o· qꝛ ad ūbū btī pet' mlti cōu̾si sunt
de xp̄i morte, et cōu̾si sūt ad fidē et appositi sūt i die
illa circiter tria milia ut ibidē dr̄· beatꝰ uir cuiꝰ ē nō
dn̄i· s· ihu xp̄i· spes eiꝰ· quia sc̄m q' dr̄ act' e· nō ē ad
nomē [illeg.] datū hoībꝰ in quo oporteat nos saluos
fieri· et nō respexit in uanitates· ꝑ ydolatrie deditorꝫ· et
in sanias falsas· i· errores iudeorꝫ q' xp̄m obstinatorꝫ
qui ꝓpe dicūt' insanie quia auertūt' a ueritatis sanitate·
Cōm̄ ōndit' misterij magnitudo incarnatōis cū dr̄·
multa fecisti tu dn̄e deꝰ meꝰ mirabilia tua· mūdū con
do et gubernando· s; maius fuit mirabile facīn eū
creando ꝑ tuā bn̄dictā incarnatōē et passionē· ideo sub
dit· et cogitatiōnibꝰ· quibꝰ ab eterno disposuisti mi
sterium tue incarnatōis· nō ē qui sīlis sit tibi· q· d· hoc
mirabile excedit omia alia· In hebreo h'· et cogita
tiones tue nobis· i· ꝓ nob· sc̄m q' trāstulit ierōꝰ in trāslatōe
iuxta hebr'· Et est ibi sensꝰ iste, et exponat' sicut ꝑius
et cogitatiōnes tue· quibꝰ ab eterno disposuisti carnē
assumere ꝓ nob· i· sunt q' sūt causa nr̄e salutis· nō ē
qui sīmilis sit tibi· s· ī mirabilibꝰ faciendis, et maxie
in incarnatiōis misterio· Annūciaui et locutus sum· sc̄m pos
sibilitatē meā sc̄m quā excedūt facultatē hūanā· ideo
subditur· multiplicati sūt sup nūm· In trāslatiōe ierōm
iuxta hebr'· plures sūt q' narrari· que aūt mirabilia tua
maxime ī incarnatiōis misterio cōtēta· Ideo q' subditur
hic multiplicati· forte ē lr̄a corrupta uitio scriptoris ponet'
multi ꝓ multiplicati· uel si sit lr̄a uera supplend' ē sic·
multiplicati sūt· s· effectu mirabiliū suorꝫ· Sacrificiū·
hic cōm̄ ōndit misterij incarnatōis ro in p' xp̄i, q' ꝓpha
trāsit de cor' ad caput ꝑ modū ꝑdicti scīa q' inedia
q' una ro huiꝰ bn̄dicte incarnatōis fuit ad supplēdū
imꝑfectiōnē legis ꝑ ipm xp̄m incarnatū, ꝓpter q' ipe dr̄
mt· v· nō ueni soluere legē s; adimplere· In lege aūt
erant aliqua precepta cerimonialia de sacrificijs et ob
latiōibꝰ offerendis· hec aūt sacrificia erat imꝑfecta·
qꝛ nō poterant auferre pcc̄m· Et ideo ista imꝑfectio fuit
sublata ꝑ sacrificiū unicū ꝑfectum· s· corpꝰ xp̄i ī cruce
oblatum, quod successit oibꝰ sacrificijs ueteris legis, et
hoc ē qd' dicit apłꝰ ad hebr'· x· impo'le ē eī sangui
ne taurorꝫ et yrcorꝫ auferre pcc̄a· et ideo ingrediens
mūdū· s· dei filiꝰ ꝑ suā incarnatōnē dicit· hostiā et
oblatōnē noluisti· corpꝰ aūt aptasti m̄· i· corpꝰ pal
pabile aptum ī molatōi sicut diffusiꝰ exposui super
eplam ad hebreos, et hoc ē qd' dr̄ h'· s; aliq' uocabula
sūt mutata quia xp̄o et apli nō sp allegauerūt scrip
turam ueteris testā' uerbo ad uerbū, dr̄ igr̄ ip' xp̄i hoīs
loquētis deo pr̄i uł toti trinitati· sacrificiū· quod fiebat
de aīalibꝰ· et oblationē· que fiebat de rebꝰ inaīatis de pa
ne et simila et silibꝰ· noluisti· q' talia nō erant deo accep
ta de se sicut est corpꝰ xp̄i quod cotidie offert' in altari· si
tm̄ ex [illeg.] offerentium· aures aūt ꝑfecisti m̄· ad hebre·
x· dr̄· corpꝰ aūt adaptasti ut est dictū, m̄ ē eadē sniā· q'
cū dr̄· aures autē ꝑfecisti m̄· i· aures ꝑfectas ad obedi
end' q' fuit in hoc q' fuit obediens deo pr̄i usq; ad mor
tem crucis· ut h' philip· ii· cm̄· holocaustū· hoc erat q'
dā genꝰ sacrificij quod totū incendebatur ad honorē dei
ꝓ pcc̄o cuiꝰ una ps incendebat' et alia erat sacerdotū, ut
diffusius dixi sup leuiticū· nō postulasti· quia talia nō
fuerūt de se accepta· ut ꝑdictū ē· tūc dixi· ego xp̄s· ec
ce uenio· ad offerendū sacrificiū acceptissim' deo· In ca
pite libri· q' d· iste est liber ꝑdestinatōnis· de quo scribi
ps· lxviii· deleantur de libro uiuentium· In capite aūt
huius libri dr̄ illud scriptū q' ꝑimo et principaliter ꝑtinet
ad diuinā ꝑdestinatiōnē· sicut caput ē principał pars
hoīs, misteriū aūt xp̄i ꝑ quod omes hoīes inducunt'
ad [illeg.] bonum ē illud quod principaliter ꝑtinet ad diuinā
ꝑdestinatōnē· et ideo h' dicit· In capite libri· s· diuine
ꝑdestinatōis· scriptū est de me ut facerē uoluntatē tuā

diuine

ꝓpter q' dicit xp̄s Jo· vi· cm̄· descendi de celo nō ut fa
ciā uoluntatē meā s; eiꝰ qui misit me· et q' uolun
tas deliberatiua ꝓpetat diuine cōformis· ideo subditur·
deus meus uolui et legē tuā ī medio cordis mei· s·
legē euangelij que cōtinet iustitiā ꝑfectā· In ec
clia magna· i· ī templo ubi omēs iudei cōueniebāt ī quo
xp̄s frequēter docuit ut describit' ī iiij· euangel'· l' ecclia
magna· ꝑ totū orbē diffusa ī qua xp̄s ꝑ aplos eu
uangeliū ꝓmulgauit· sc̄m q' dr̄ ī psalmo xviii· In
omē terrā exiuit sonꝰ eorꝫ· Ecce labia mea nō pro
hibebo· q' xp̄s ea manifestauit uerbis et factis· Iusti
ciam tuā· cōplesti ꝓmissū de xp̄o patribꝰ factum
et salutare tuū· i· me ipm a te ꝓmissum ꝓ salute
hominū· i· dixi oia ista manifeste xp̄s docuit ut pꝫ
ex decursu euangelij· nō abscondi [illeg.] tuā· quin
mīa et ueritas sp se cōcomitantur ī opibꝰ dei· a con
cilio multo· Sic dr̄ scribi q' sic ē in hebreo ī trāslatōe
ierōni iuxta hebr'· h'· in ecclia magna q' idē ē·
Tu aūt dn̄e· hic cōtē describit' ipi' xp̄i deꝑa'
ꝓ statu corporis sui mistici· et ꝑimo q' ad remotōz
mali· ii° q'tum ad adeptōz boni ibi· exultet· Cir
ca ꝑimū dicit· tu aūt dn̄e· i· tu dn̄e pr̄· ne lōge fa
cias miserationes tuas a me· i· a corpore meo mistico
ꝓ quo xp̄s legit' frequēter orasse in euangelio· mīa
tua et ueritas suscepit me· oratio mea exaudita
dr̄· quia cū ora xp̄i ꝓcedens ex uoluntate delibera
tiua exaudita sc̄m q' dicit saluator Jo· xi· ego at
sciebam q' sp me audis, quia uolūtas xp̄i delibera
tiua fuit sp et ē cōformis uoluntati diuine, et cū sue
deprecationis subdit· q· d· qm̄ circūdederunt me mala· s·
pene· quorꝫ nō ē nūs· multe n· ꝑsecutiones fuerunt
illate xp̄i fidelibꝰ a ꝑimo ecclie ut pꝫ ī apostolis
et martiribꝰ· cōprehenderunt me iniquitates· quia
a p'mo fuerunt aliqui in fidelis [illeg.] in corpore mistico
co, ut pꝫ de iuda [illeg.] et de multis alijs a p'n, et i
surrexerunt heretici, ut pꝫ ex eplis pauli et aliorꝫ
aplorꝫ· ꝓpter q' beatus iohanes in ꝑi' euange
lij sui expressit diuinitatē xp̄i cōtra ebiōē et cerin
tum et eorꝫ sequaces eā negantes· sc̄m q' dicit
ierōꝰ· et nō potui ut uiderē· quia heretici ingererūt
multum obnubilant fidē simplicium· multiplicati
sunt super capillos capitis mei· modꝰ loq̄ndi ē y
ꝑbolicꝰ ad designandū multitudinē hereticum que
creuerūt in ecclia dei· sc̄m q' pꝫ ꝑ aug' in libro de he
resibus· Cōplaceat tibi dn̄e ut eruas me· i· corpꝰ
meū misticū a malis ꝑdictis· dn̄e ad adiuuādū
me respice· ꝑ mala ī̄gerentia de futuro· cōfundant'
et reuereant' simł qui querūt aīam meā· i· fidelium
martirum quorum mlti fuerunt tirāni ī ꝑimitiua ecclia
quorum multi fuerunt cōfusi [illeg.] sc̄m ordinē
diuine iustitie et aliqui cōfusi cōfusione penie, que
est cōfusio adducens gr̄iā, quia mīa uidentes pa
ciētiā martirū et dei uirtutē circa ipos cōuertebant'
ad fidē· qui dicūt m̄ euge euge· i· increpatō ē exul
tantis que aliqn̄ ponit' ad cōgaudendū et sic ꝓfe
rebatur a fidelibꝰ de passiōe martirum· aliqn̄ etiā ꝓ
fertur ad deridendū sicut ꝓferebatur a tirannis per
cussoribꝰ seu ꝑsecutoribꝰ· Exultet· hic cōtē po
nitur de ꝓfectu xp̄i ꝓ suo corpore mistico q'tū ad
adeptōz boni cū dr̄· exultent et letentur super te
deum patrem uł totam trinitatē de bono quod datū
ē eis· omnes querentes te· i· fideles mei qui te querūt
ꝑ ueram fidē· et dicant sp magnificetur deꝰ· regra
ciando de bonis eiꝰ· qui diligunt salutare tuū· idest
me ipm quē misisti ꝓ salute hominū· Ego autē
mendicus sum et pauper· Si hoc refertur ad p'sonā
xp̄i, certū ē q' uitā ualde pauperē duxit ī hoc
mundo, sicut pꝫ in euangelio· Si aūt refertur ad
corpꝰ misticum· sic certū ē q' fuerūt et sūt multi

fideles

fideles ppter xpm paupitate eligentes. domus sol liciti est mei. quia sufficienter puidetur mihi ex puidentia dei. sm q dicit saluator mt. 6. pmu qre regnum dei et iusticiam ei et hec oia adiicient uobis. et ideo in fine ps subdr. adiutor meus ad bona pmouendum. et ptector meus a malis pseruando. tu es deus meus ne tardaueris assistere i periculis.

Beatus qui intelligit

XXX X

huic ps pmittit tal titulus i hebreo ad uictoriam dauid ps. et in tñslatione ieronimi iuxta hebre. pro uictoria canticu dauid. et de pecus sequit. Ex pdictis aut pz expositio hui tituli. Et ex titulo appet auctor ps. s. dauid. sz mia hui ps no appet ppter ea q uarie de ea dicit, dicit. n. aliqui q dauid fecit huc psalmu p salomone filio suo que disposuerat regnare p se de uolutate dni ut hr pmo paralipo. 28. hoc tñ no obstante adonias fr eius uolebat eu supplantare ut hr. 3. Re. p. Tum q hebat p se abiathar summu sacerdotez et ioab milicie pncipez qz adiuuabat ptes adonie ut hr ibidem. tum quia uidebat patrez suu senem i lecto iacentez mag impotente. s p sapiam nathan pphete fuit defraudatus appositu et salomon constitutus in regno ut hr. 3. Re. p. dicit igr q de hoc dauid fecit hunc psalmuz. d. beatus qui itelligit super egenu et paupez. etc. i. btus sit natha ppha qui posuit itellectum suu p salomone egeno et paupe, i q tñ adonias uolebat eu de regno eicere et sic ofnter q tu ad hoc post. huiz sequetr applicant ad hanc maq Sz hec expo et consiles uident dissonare ab intetoe saluatoris. io. 13. ubi allegat sciptura hui psalmi tamq dicta de se ipo ad lram. d. s ut ipleatur sciptura qui manducat huc panem leuabit calcaneu suu: contra me. Cu concordat lra hebraica i hoc ps q sic hr comedens pane meu leuabit cor me plantaz. Et sic omnes expositores saluator Jo. 13. allegat sciptura hui psalmi. Sz q dauid qui plura misteria xpi descipsit q alij pphe ut dictu fuit in pncipio hui libri puides i passione. puides etiaz resurrectione in spu fecit huc psalmuz. qui sm hoc diuidit in duas ptes. i pma agit de xpi passione. In 2a de resurrectione ibi. tu aut dne.

Circa pmu sciendu q passio xpi icepit a sua paupertate quam pati cepit ab hora natiuitat. et io pmo agit de eius paupertate. 2o de eius morte ibi. inimici mei. Circa pmuz dicit dauid. beatus qui intelligit super egenuz et paupez. i. xpm qui i paupertate fuit natus ut pote de paupe matre in paupe loco et paupibus pannis inuolutus. Siliter i paupertate conuersat. Unde dicit de se ipo. mt. 8. uulpes foueas hnt et uolucres celi nidos. filius aut hois no hr ubi reclinet caput suu. Siliter in paupertate fuit mortuus ut pote sius uestibus spoliatus et in alieno sepulcro positus. de isto igr paupe. dicit dauid. beatus qui itelligit. etc. i. ite legit p ueram fidez caritate formatam diuinas sue dignitatis quas dabant intelligere opa dime uirtutis que faciebat. In die mala liberabit eu dns. qz talem fidelem in die iudicij liberabit deus de pena inferni. Dns conseruet eum. i corpore. et uiuificet eu sua gra i mente. et btm faciat eu in terra. s. uiuentium. i qua e beatitudo uera. et no tradat eu i aiam. i. ad uolutatem. inimicoz eius. corporaliuz et spualiu. Dns opem ferat illi sup lectuz doloris ei. i. in iacentem super lectuz afflictio dolore corporis seu mentis. Uniuersum stratum eius uersasti [illegible] mutat ppha modu loquendi in pphis. et est sensus huius lre q sic confortet et sanet eu adeo q no indigeat lecto pro ad iacendum. s mas reuerseum [illegible] lectum quo aliqs no indiget

aplius p tale modu saluator Jo. 5. mo dixit languido ab ea curato i pbatica piscina surge tolle lectu tuu et hoc pcepit lectum tolli ad manifestatoz miraculi pfecte sanitatis. Consequenter dauid conuertit se ad orandum p se. i. nunc orat p alijs. d. Ego dixi dne miserere mei. Cuius causam subiungit. d. ego dixi. Sana aiaz mea quia peccaui tibi. in adulterio bersabee et homicidio urie. et pphi ... uirtus. n. diuinitatis xpi qua sanat pctã e eterna sm q dicit apostolus ad hebre. 13. ihs xps heri et hodie et in secula. ppter q poterat sanare aiaz dauid a peccatis. Inimici mei. hic ofnter agit de xpi morte et mutat dauid modu loquendi qz prius loquutus fuerat de xpo hic introducit xpm loquetez sicut ps. 2o cu loquutus fuisset de xpo. d. quare fremuerut gentes. etc. ofnter introducit xpm loquetez i psona ppria et dicetez. Ego aut constitutus sum rex ab eo. etc. sicut fuit ibidem expositum et hec mutatio frequeter fit i pphis. Igr in psona xpi dr. Inimici mei dixerut mala mihi. quia iudei dixerut ei iniuria frequeter. Sicut pz. Jo. 8. nonne bn dicimus nos qz samaritanus es et demonium hes. qn morietur et peribit nomen eius. frequeter. n. tractauerant de morte sua sic pit memoria nois eius. Jo. 11. ab illo die cogitauerunt ut interficerent eu. Alij etiã tres euangeliste scribut aliter. tractauerut de eius morte. Et si ingrediebatur. etc. hic mutatur siliter modus loquendi. qz sciptura frequeter loquendo de pluribus in plurali transit ad loquendum de illis qui de uno eoq sunt coniuncti ad aliquod unum et mazime i sciptuis pphetaz et sic dr hic. et si ingrediebatur. s. quilibet de inimicis meis. ut uideret me. decepte ul conuersate. uana loquebatur. quia falsa referebat ad mea diffamatione. cor eius congregabit iniquitatem sibi. qz frequeter iudei posuerut insidias xpo ut eu caperent i sermone ut in aliquo repheñsibili facto sicut pz i plurib locis i euangelio. egrediebatur foras. i. ad inimicos suos et loquebatur in idipsum. ut aduerteret deuotez ppli ab eo. Sicut hr Jo. 10. demonium hr et insanit quid eum audite ptr ista ... ab illo loco. et si ingrediebatur. pot exponi in singulari de ipo iuda qui aliqn ingrediebatur ad tractandum cu iudeis de traditoe xpi et itez ingrediebatur consortiu xpi et aplorum ut uideret tps et locu qui posset eu tradere et sic multa flagitia et iniquitates hinc et inde pout describit de eo euangeliste. Aduersus me susurrabant. i. latenter detrahebant. omnes inimici mei. s. scribe et pharisei et consiles. aduersus me cogitabant mala mihi. s. inferre mortem contemptibilem et dolorosam. uerbum iniquum constituerut aduersus me. qz ordinauerut xpm in sepulcro custodire ne discipuli eius eu tollerent et dicerent eu resurrexisse. ut hr mt. 27. Et ideo subdit. numquid q dormit. i. iacet mortuus i sepulcro. q. d. no. sic. n. loquebant de xpo mortuo ideo qd de resurrectione sua pdixerat contempnendo. Et. n. ho pacis mee etc. q. d. xpo no est mirum si iudei qui erant inimici mei talia dicebant contra me. quia etiam discipulus meus michi familiaris contra me conspirauit cu eis. s. iudas scarioth. et hoc e qd dr. Et. n. ho pacis mee. i. meum humanitas pacifice. in quo speraui. i. de quo confidebam q confidentem de eo. s. in hoc q portabat et custodiebat illa que offerebantur ex deuotoe p necessitatib xpi et suorum discipulorum et ad dandum paupib. ut hr. Jo. 12. et 13. qui edebat panes meos. et dicit panes in plurali. quia iudas cu alijs discipulis in cena dni duplicem panem manducauit. s. corporalez et sacramentalez qz corpus xpi cu alijs sumpsit. magnificauit super me supplantatoz. tradendo me iudeis. ad hoc q essem totaliter deiectus et conculcatus p mortez. Sz no hiut intentum qz xpus p hoc habuit maiorem exaltatoz tercia die resurgendo. ut ei. n. dictu est. data e mi omnis ptas in celo et in terra. Tu aute hic ofnter agitur de xpi resurrectione ubi de nup xpi hois.

Tu aut dne. i. tu deus pr ul como trinitas. miserere mei.

Marginal note: Illarius dicit mat. 26o. q iudas absfuit a cena q cepissat cum iudeis sentetiaz ... fuit ... ud i cathedra ... dignus erat tato sacrameto.

ne dimittas hic animam meam in inferno et corpus in sepulcro et resuscitasti me. animam eorum reunitione, fuit facta die qua resurrexit in corpore glorioso. per gloriam enim corporis quam non habuit ante resurrectionem legitur Christus intrasse. Jo. xii. et retribuam eis. illud fuit quando populus iudeorum fuit occisus et captivatus per romanos propter peccatum quod commiserat in Christum. sicut predixerat Christus. luc. xix. videns ihesus civitatem ierusalem flevit super illam dicens. quia si cognovisses et tu scilicet mala tibi ventura similiter fleres. In hoc cognovi quoniam voluisti me idest dilexisti vel approbasti. quoniam non gaudebit inimicus meus idest populus iudeorum super me scilicet finaliter quia quamvis videri de morte Christi ad horam leti fuerint tamen post resurrectionem magis fuerunt contristati quia tunc fuit magis declarata gloria Christi. Sed pro eo quod Christus homo qui habuit perfectam notitiam ab instanti sue conceptionis plura postea cognovit extra se dilectionem patris. Ad hoc dicendum quod propter scientiam que competit Christo in quantum homo ponitur in Christo triplex notitia secundum doctores. prima est qua cognoscit ubi et alia in verbo et secundum istam notitiam non cognoscit unam conclusionem per aliam vel unum effectum per alium quia in hac notitia non sunt cogitationes volubiles ab uno in aliud discurrentes sed per verbum in mente alia cognoscit. Secunda notitia est qua a principio conceptionis cognovit res in genere proprio per scientiam dei sibi infusam et ista notitia potest considerari dupliciter. uno modo quantum ad acquisitionem et sic non cognoscit unum per aliud sicut habens scientiam acquisitam utendo ea aliquam concludit effectum per causam vel econverso et unum simile per aliud et sic de aliis modis concludendi. et hoc modo Christus mat. xvii. Cumque quesivisset a petro reges terre a quibus accipiunt tributum a filiis suis aut ab alienis et respondente petro ab alienis conclusit Christus ergo filii sunt liberi. Tertia notitia est experimentalis que fuit acquisita per lumen intellectus agentis et ita cognovit unum per aliud non solum quantum ad usum sed etiam quantum ad acquisitionem. et secundum hoc de Christo dicit apostolus hebre. v. didicit ex his que passus est obedientiam. me autem propter innocentiam suscepisti. non meruit gloriam anime quia ab instanti conceptionis habuit tamen meruit gloriam corporis et sui exaltationem. et quantum ad hoc dicit. me autem propter innocentiam suscepisti idest propter innocentiam mee vite suscepisti corpus gloriosum conferendo et in celum ad te assumendo. secundum quod dicit marci ultimo et dominus quidem ihesus postquam locutus est eis assumptus est in celum. et quia hec assumptio est stabilis secundum quod ibidem subditur et sedet a dextris dei. ideo sequitur. et confirmasti me in conspectu tuo in eternum. Ultimo in fine psalmi propheta [illegible] gratias agens de predictis dicit. benedictus dominus deus israel. quia licet sit deus omnium per creationem tamen dicebatur deus israel per debitum cultum et veram fidem. fiat fiat. In hebreo habetur. amen amen. et importat veritatis confirmationem.

XXXX

Quemadmodum

I. Eom.

Hunc psalmum premittitur talis titulus in hebreo. ad victoriam eruditio filiis chore. et hunc dicunt filii ponentis Israel lamech ad designandum quod est dativi casus. Et est sensus. psalmus est eruditio filiis chore idest per spiritum propheticum qui cantandus est a levitis cum cantatur victorie sicut supra frequenter expositum est. tamen secundum augustinum qui dicit omnes psalmos factos a david. iste psalmus denominatur a filiis chore non quia ab eis factus sed quia ab eis decantandus. Sed contra hoc videtur quia licet filii chore essent de levitis non tamen fuerunt levite sed cantores ut habetur primo paralipomenon. vi. Item ra. sa. et alii doctores hebrei et ieronimus quibus in hoc magis est credendum ut videtur dicunt quod iste psalmus fuit factus a filiis chore. verum autem ab uno eorum vel pluribus non invenitur ab hebreis. Sed ieronimus videtur sentire quod fuit factus ab uno quia vocat filios chore fuit excellentior. unde in translatione ieronimi iuxta hebreum ponit talem titulum pro victoria doctissimi filiorum chore. nec hoc dictum infirmatur per hoc quod in titulo hebraice in quo in plurali dicit filiis chore. sicut de aliquo libro vel tractatu aliquo fratre minori frequenter dicitur. hec est doctrina fratrum minorum. Sciendum igitur quod licet filii chore primo fuerint cum patre suo in illa rebellione contra moysen de qua habetur numeri. xvi. tamen audita reprehensione moysi penitentes aliis tamen elongantibus a tabernaculis chore sibi adherentes remanserunt ut persuaderet patri quod penitere obedire moysi, quo non acquiescente terra fuit aperta et chore cum suis assistentibus et persistentibus sunt absorpti et factum est grande miraculum ut filii eius non perirent. Unde quod dicitur numeri. xxvi. ubi illud miraculum fuit plenius expositum et infra plenius dicetur psalmo. xliiii. et tunc autem filii chore totis visceribus conversi sunt ad deum. et deus dedit eis spiritum propheticum et multa de futuris prophetaverunt et psalmos fecerunt quorum iste est unus in quo agitur de statu populi israel existente in captivitate babilonica quam previderunt in spiritu. et dividitur in duas partes quia primo in dicta captivitate liberationem postulat. secundo ad hoc ostenditur ibi. iudica me deus. licet sit psalmus distinctus ab isto apud nos tamen non distinguitur apud hebreos. prima in duas quia primo describit desiderium liberationis. secundo tedium dilationis ibi. fuerunt mihi. Circa primum in persona devotorum iudeorum in captivitate babilonica existentium dicitur. quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum. quia vexatus a venatoribus et calefactus desiderat aquas. ita desiderat anima mea ad te deus. idest ut redeam ad locum tui cultus scilicet in ierusalem quam deus ad hoc elegerat ut habetur ii. paralipomenon. vi. Sitivit idest summe desideravit anima mea ad deum fontem vivum. sic est in hebreo et in translatione ieronimi iuxta hebreum. Sed vitio scriptorum positum est fortem in libris nostris aut etiam propter litterarum similitudinem vel ex ignorantia aliquorum correctorum qui ex ignorantia linguarum hebraice posuerunt forte pro fontem eo quod premittitur. quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum etc. quando veniam et apparebo ante faciem dei idest in loco cultus divini. In hoc modo loquitur scriptura exo. xxiii. ter in anno apparebit omne masculinum tuum coram domino deo tuo. Fuerunt. hic ostenditur desiderium tedium dilationis et primo ex temporis longitudine secundo ex afflictionis multitudine ibi. abissus. prima iterum in duas quia primo exprimit tedium. secundo describit aliqualem solatium ibi. quare tristis es. Circa primum dicitur. fuerunt mihi lacrime mee. quia populus devotorum frequenter lacrimabantur in babilone per captivitatis longitudinem maxime quia multo diutius quam pene utriusque extiterunt. panes die ac nocte. quasi dicat iste lacrime ex tedio procedentes auferebant mihi appetitum comedendi sicut dicitur de anna primo regum. i. porro illa flebat et non capiebat cibum. Dum dicitur mihi cotidie. a babilonis mihi exprobrantibus. ubi est deus tuus. quasi dicat nullius virtutis est quia non potest populum suum a captivitate liberare et de talibus blasfemiis contra deum affligebatur homini videre super modum. io [illegible]. hec recordatus sum et effudi in me animam meam. cum lacrimis orando hoc modo dicebat anna primo regum. primo que flendo orabat. unum et omne quod inebriare potest non bibi sed effudi animam meam in conspectu domini. quoniam transibo in locum tabernaculi. in ierusalem ubi david primo fecit tabernaculum ad reponendum archam dei. admirabilis. quia ibi dabantur divina responsa mirabilia usque ad domum dei. quia ibi fuit hedificata domus dei per salomonem ad quam translata fuit archa de tabernaculo quod fecerat david ut habetur iii. regum. viii. In voce exultationis et confessionis scilicet divine laudis ibi enim levite divinas laudes cantabant cum magna exultatione. sonus epulantis. In translatione ieronimi iuxta hebreum habetur. multitudo festa celebrantis. et sic plana est littera. et ad idem potest referri quia dicitur hic sonus epulantis. quia non solum levite divinas laudes cantabant in pacificorum oblatione. Sed

Deus auribus XXXXIII

ps. 92

meliori iudicio ut videtur melius dicendum quod psalmus iste sit factus
de persecutione quam sustinuit populus iudaicus sub antiocho no
bili ut habetur .2°. macha. quam in spiritu providerunt filii chore. Primo igitur
ergo psalmus iste in tres partes dividitur. quia primo describitur beneficiorum
exhibitorum recordatio. Secundo principium malorum deploratio ibi. nunc
autem repulisti. tertio pro liberatione deprecatio ibi. hec omnia.
Prima adhuc in duas. quia primo recordantur preterita facta. secundo
sperantur futura ibi. tu es ipse. Circa primum dicit. deus auribus nostris au
divimus et patres nostri annunciaverunt nobis. Primo quod dicit ka.
sa. et hic. Ex ista littera patet quod filii chore non loquebantur pro se ipsis.
quia mirabilia que fecit deus in exitu de egypto et in deserto
populo israel non cognoverunt per narrationem patrum suorum quia ipsi
met oculis propriis viderunt. et ideo loquuntur pro populo tunc futuro
quod impletum fuit tempore machabeorum. quia populus existens in magna
afflictione recolebat beneficia antiquis patribus collata. Unde
et secundo macha. dicitur de iuda machabeo quod ammonuit eos et de au
xiliis dei que facta fuerant erga parentes et quod sub sena
cherib centum octoginta quinque milia perierunt. et ideo sub
ditur. opus quod operatus es in diebus eorum. i. moysi et io
sue et aliorum patrum. manus tua gentes disperdidit que
habitabant in terra promissionis. quod impletum est tempore iosue
et plantasti eos. scilicet filios israel in eadem terra. afflixisti populos
quia aliqui eorum fuerunt in prelio trucidati. ut patet de chana
neis et etiam iebuseis. et expulisti eos. quia aliqui eorum
recesserunt pre timore ante ingressum filiorum israel. ut dictum
fuit in libro iosue. Sed quia victorie iste fuerunt facte di
vina virtute magis quam humana. ideo subditur. nec in gladio
suo possederunt terram etc. et patet littera. Tu es. hic conse
recoluntur antiquorum bona. quia iosue et alii illustres
patres videntes victorias mirabiles quas deus dabat eis at
tribuebant eas divine virtuti. et ita sperabant de futu
ris. et ideo sic dicebant. tu es rex meus. propter spem et
gubernationem. propter quod et deus dedit illi populo legem suam
quod dicitur infra psalmo .147. non fecit taliter omni nationi
et iudicia sua non manifestavit eis. et hoc fuit quia christus de
illo populo erat nasciturus. et deus meus. per specialem cultum
qui mandas salutes iacob. i. victorias in bellis. populus
enim iudaicus exivit de iacob per duodecim patriarchas a qui
bus denominate sunt .12. tribus israel. In te. i. per tuam virtu
tem. inimicos nostros ventilabimus. i. fugere faciemus. cor
nu. i. potestate a te nobis data. Sicut enim de preterito habebant
victorias virtute dei. ita sperabant de futuro. ideo subditur
et in nomine tuo spernemus insurgentes in nos. i. nullo modo
timebimus de eorum insultibus de tua virtute confidentes.
ideo subditur. non enim in arcu meo sperabo etc. et patet littera usque ibi
In deo laudabimur tota die. i. laudemur de talibus
victoriis totum attribuentes deo et non nobis. et in nomine
tuo confitebimur. confessione laudis pro beneficiis nobis
collatis in seculum. i. usque in futurum. Nunc autem. hic con
recoluntur miserie in quibus erat populus iudaicus tempore an
tiochi regis unde dicit. nunc autem repulisti. quia videbatur
gens iudeorum adeo repulsa sicut mulier cui datur libel
lus repudii. confudisti nos. Unde dicitur primo macha. et
universa domus iacob induit confusionem. et maxime quia
antiochus rex posuit abhominandum idolum desolationis super
altare sicut dicitur ibidem. et non egredieris deus in virtutibus
nostris. et idem est in hebreo. et in translatione ieronimi habetur. in
exercitibus nostris. et idem est. tunc quia iudei non poterant con
gregare exercitum. tum quia si sic congregarent. pugnare contra
regem antiochum non auderent. avertisti nos retror
sum post inimicos nostros. i. fugere nos fecisti et inimi
cos nostros insequi. Unde dicitur primo macha. 2. matha
thias et filii eius fugerunt ad montes et quam multi se
cuti fuerunt eos. qui oderunt nos diripiebant sibi. quia
antiochus et milites sui rapiebant bona iudeorum. de
disti nos tamquam oves escarum. que interficiuntur ut edantur.
Sic tempore antiochi multi de iudeis valde fuerunt interfec
ti. et in gentibus dispersisti nos. quia multi de eis tunc
fuerunt capti et aliis gentibus in servitute venditi. vendi
disti populum tuum sine precio. tot enim de iudeis vendebantur
quod dabantur pro modico precio quod quasi nichil reputabatur
ideo subditur. et non fuit multitudo. i. pecunie vel emendi
in commutationibus eorum. propter hoc precium erat modicum
et quasi nullum. quia pauci erant emptores et multi vendentes.
et de hac venditione iudeorum et captivatione et occisione
dicitur .2. macha. 5. erant autem toto triduo .lxxx. milia
interfecti. nove milia vinctorum non minus autem vendi
dati. posuisti nos obprobrium vicinis nostris. i. gentibus que
erant circa terram promissionis qui gaudebant de in
fortuniis iudeorum exprobrantes eis deridentes eos. ideo
subditur. posuisti nos similitudinem gentibus. quando enim loquebantur
de infortunio aliquorum ponebant pro exemplo vel similitudine
infortunium iudeorum. commotionem capitis in populis. Solent
enim homines movere capita pro admiratione quando vident a
liquem magnum repente deiectum et adnichilatum qualis
erat status iudeorum. tota die verecundia mea contra me est. i.
occurrit in oculis verecundandi. et confusio faciei mee
cooperuit me. homo enim confusus solet vultum operire et
se quantum potest abscondere. a voce exprobrantis et oblo
quentis. contra populum iudaicum. a facie inimici et persequentis.
quia non solum molestabant eos verbis sed etiam factis.
Hec omnia. hic consequenter ponitur deprecatio pro liberatione
Et primo ad hoc allegatur ratio ex parte populi afflicti. 2° ex parte
dei ibi. exsurge. Ratio autem que dicitur movere deum ad libe
randum populum afflictum ex parte eius est quod sustinet patien
ter a lege dei. sic fuit in proposito quia in persecutione regis
antiochi licet aliqui iudei legem relinquerent. tamen
maior pars stetit in lege dei pro ea sustinens afflictio
nes et tormenta exquisita ut habetur primo macha. et secundo.
et hoc est quod dicitur hic. hec omnia. i. mala supradicta ve
nerunt super nos nec obliti sumus te. quod colimus te sicut
deum verum. et inique non egimus in testamento tuo. manda
ta legis tue transgrediendo. et non recessit retro cor
nostrum. per apostasiam a fide. et declinasti semitas nostras
a via tua. quia per afflictiones quas sustinemus videtur quod
repuleris nos a te. humiliasti nos in loco afflic
tionis. quia iudei tempore persecutionis fugerunt ad loca deserta
que erant afflictiva. ita quod habebant afflictionem super
afflictionem. Unde videtur .2. macha. 5. iudas autem
machabeus secessit in desertum locum ibique inter feras
vitam in montibus cum suis agebat. et feni cibo vescen
tes demorabantur. Unde in hebreo et in translatione ieronimi
iuxta hebreum habetur. in loco draconum. pro quo nos habe
mus in loco afflictionis. et operuit nos umbra mortis. quia
in quolibet momento erant in periculo mortis. Si obliti sumus
nomen dei nostri. cultus recordationem temporibus debitis obmit
tendo. et si expandimus manus nostras ad deum alienum
scelo ydolatrie committendo. nonne deus requiret ista. pu
niendo suo iusto iudicio. quasi dicat sic. Unde subditur. ipse enim
novit abscondita cordis. hoc dicitur contra errorem aliquorum
gentilium qui negabant divinam providentiam se ex
tendere ad actus hominum. quoniam propter te. i. propter cultum
divinum legis tue. mortificamur tota die. iubebat enim
antiochus interfici iudeos qui nolebant ad ritum genti
lium transire. ut habetur primo macha. primo. Exsurge. hic
consequenter ad liberationem populi allegatur ratio ex parte dei qui
sufficiebat populum iudaicum et poterat eum liberare in
momento. ideo dicitur. exsurge. et loquitur de deo more
humano. quia ille qui oppresso vult ferre auxilium
surgit ad adiuvandum ipsum. Quare obdormis domine.
deus est ad modum dormientis dicitur se habere qui per
mittit malos ditari et iustos tribulari. Unde qui
talia vident communiter dicunt deus dormit. Exsurge. re
petitur hoc verbum ad exprimendum liberationis desi
derium. et ne repellas. scilicet preces nostras. in finem. i. fi
naliter. Quare faciem tuam avertis. loquitur de deo
more humano. quia quando dominus aliquorum preces non
exaudit faciem abscondit. oblivisceris inopie

nostre

× ꝛ no(n) recessit

nostre. In circuitu enim inopia erat q̄ feni cibo uescebātur
ut dictum ē. tribulationes nras. quia multis modis et in
ius tribulabātur ut p; primo macha. et scd'o. qm̄ humiliata
est in puluere aīa nra. i. nra uita. tunc q; i signū hu
miliationis ponebant cinerem sup capita sua sicut mos
erat iudeorum in afflictione positorum. tum q; habitabāt i mō
tibus inter feras ut dictum ē ubi nō hēbāt lectisternia s;
iacebant in pulueribus. ideo subdit. conglutinatus ē. i. i me
diate iunctus uel adherens. in terra uenter noster. q; nec etiā pa
leas hēbant quas inter se et terrā ponerent. ideo concludit
Exurge dne adiuua nos. contra mala oppressos. et redi
me nos propter nomē tuū. quod colimus. ne ex malis
que sustinemus ueniat apud gentiles in contemptū. Mo
raliter pt exponi ps iste de quolibet fideli i magna afflic
tione posito mentis ul' corporis. ul' utroq; mō. q; in pace
ea sustinet. pristina bn̄ficia dei sibi collata recolēs ut
se ostendat et pronus dispositus ad alia in futuro reci
pienda. et sic exterius replicat mala que sustinet co
ram deo. petēs humiliter et deuote liberari ab eis diuina
nria et uirtute

XXXXIIII.

ERUCTAUIT. Huic ps' p
mittitur talis titulus in hebreo. Ad uicto
riā sup sosanni filiū chore erudicio cān
ti. Circa q̄ sciendū q̄ hebrei moderni dicunt q̄ hoc nō
sosanni signt rosas i plurali. Ierō aūt transfert lilia qui
ponit hic talē titulum. Victori p filiis filiorum chore eru
ditionis canticū amantissimi. dicit i proposito et q̄ sicut in
hū interpretatur sine [illegible] ipsis. Unde i toto ueteri testamento
ubicumq; ē. in. ierō transfert lilia ul' lilium. et i quadā
glosa hebrayca sup locum illū ego repperi sic dictum
Victoria sup lilia. quicquid aūt sit de signtione ista ul' li
ha non mutatur tn̄ sniā apud hebreos. q; hebrei per
rosas intelligūt hic filios isrl' qui alios populos excel
lebant in fide et cultu unius dei. Et in psalmo exp
mitur prosperitas filiorum isrl' q̄ fuit puisa i spū a filiis
chore. et hoc ab uno eorum ul' pluribus sicut expositū
fuit supra. ps. xl. tn̄ de ista prosperitate uarie dr' ab he
breis. Aliqui n. dicunt q̄ fuit illa quā hueriit sb
rege assuero ad procuratorem regine hester. et statu
prospero iudeorum tpe illo. Alij aūt dicūt q̄ loqt' de prosp
itate que fuit sub salomone. q̄ satis apparet. 3. li. re
scd'o paralipō. et scd'm hoc ps iste ad litteram loquitur de rege
salomone et filia pharaonis eius uxore. ul' scd'm alios
de regina sabba que uenit ad regē salomonem
et dedit centum uiginti talenta auri et aromata
multa nimis et gemmas preciosas ut hr. 3. li. x. Ali
qui aūt doctores catholici dicūt q̄ psalmus iste loqt'
ad litterā de rege dauid et bersabee ex quibus descende
runt multi reges boni et iusti. ut ezechias iosias et plu
res alij qui p rosas et lilia designantur. licet omes
iste expositiones excluduntur p hoc q̄ de rege de quo
fit sermo in hoc psalmo infra dr' ut p; ex dictis su
pra. Sedes tua deus in seculū seculi uirga directionis
etc. Item postea subdit de regina et rege simul. audi
filia et uide et inclina aurem tuā etc. et subdit. Concu
piuit rex decorē tuum quī ipse ē rex dns deus tuus et
adorabūt eum. et in translatione ierōimi iuxta hebre.
et concupiscet rex decorē tuū quī ipse ē dns deus tuus et
adora eum. de assuero aūt uel salomone ul' dauid
ul' quocumq; alio rege mortali. nō pot dici q̄ sit deus
et latria adorandus. Item hebre. ps. apostolus allegat hunc
ps' dictum de xp̄o ad litterā. d. ad filiū aūt tronus tuus
in sclm scli etc. propter q̄ ps iste ad litteram loquitur de
rege immortali ihu xp̄o qui ē uerus deus latria adorā
dus. et de sponsa sua ecclesia. unde de regina. Item
in translatione caldaica que apud hebreos auctoritatem

que uocatur targum ubi nos hēmus in hoc ps speciosus forma
prefiliis hominū. hr' sic. pulcritudo tua rex messia ma
ior ē q̄ filiorum hoīs. Ex quo p; q̄ psalmus iste intelligit
de xp̄o etiam scd'm hebreos. Igitur scd'm hoc pt exponi titulus
predictus. Ad uictoriā super lilia etc. et sic sensus psalmi
iste ē. erudito facta p spm scm filiis chore cantici di
lectionis xp̄i et ecclesie p lilia designatorum. q; xp̄us uirgo
est. et ecclesia mater et uirgo. et hic ps ideo ē q̄ istud can
ticum ad uictoriā cū cognatum quādam similitudinē sicut
frequenter supra expositum est. Et ad eundem intellectum
de facili pot reduci titulo dauid ierōimi ut p; de se.
Scd'm igitur hunc sensum. ps iste diuidit i duas partes. q; primo
premittitur quedam prefatio. quia de maxima re loquitur ps
s. de dulcissima dilectione xp̄i et ecclesie. in qua prefatione
primo ponitur principale agens huius psalmi. s. spūs sanctus i quadā
plenitudine cū dr'. eructauit cor meum. Sicut n. uenter
ex plenitudine cibi corporis emittit eructationē. sic
cor prophete ex plenitudine gratie spūal' emisit hunc sermonē
ideo subdit. uerbū bonum. quia ē misterij xp̄i et ecclesie
expressiuum. Et ideo nō solū bonū. s; etiam optimum. et in
hoc in quadā generali tangitur mā huius psalmi. [illegible]
tenditur intentio cum subdit. dico ego opera mea regi. i. ad
laudē regis regum ihu xp̄i. scd'o modus loquendi cum subdit.
lingua mea calamus scribe uelociter scribentis. i. spūs
sancti qui in docendo nō indiget interuallo temporis.
Speciosus. hic consequenter ponitur narratio. et primo describitur re
gis xp̄i magnificentia. scd'o sponse decentia ibi. astitit re
gina. 3o plis conuenientia ibi. adducentur. Circa primū p
describitur regis xp̄i magnificentia quantum ad humanitatem
et scd'o quantum ad diuinitatē ibi. sedes tua deus. ista tn̄ diui
sio nō est precisa. quia i prima parte fit aliqua mentio de diui
et in scd'a de humanitate scd'm apostolum. Circa primū sciendū q̄
speciositas optime sedet in principe. ppt' q̄ dr'. species princi
pis digna ē imperio. et quantum ad hoc dr' de xp̄o. speciosus forma p
filiis hominū. fuit enim speciosus p aliis ex parte corporis quia
corpus eius fuit formatum uirtute spūs sancti in cuius ope
nō pot ēē aliqui defectus. Similiter ex parte aīe q; ab
instanti creationis fuit repleta oībus gratiis uirtutibus et scie
ciis. scd'm q̄ dr'. Io. iij. q̄ datus est ei spūs nō ad mensurā. Scd'o
in principe sedet optime eloquentie claritas. et quantum ad
hoc subdit. diffusa ē gratia in labiis tuis. Unde dr'. luce
4. mirabantur omes in uerbis que procedebant de ore eius.
propterea unxit te deus in eternum. ista unctio ē glorie corporis
collata et ad celum assumpto. q̄ nō habuit a principio. et ex uirtute
unito. Tertio in principe requiritur probitas. et quantum ad hoc
subdit. accingere gladio tuo. nō materiali quo xp̄us nō fuit
usus. ymo usum eius prohibuit petro. Io. 18. dixit ihus pe
tro. mitte gladium tuū i uaginā. et ideo gladius hic in
telligitur uerbum dei. scd'm q̄ dicit apostolus ephe. 6. et gladiū
spūs q̄ ē uerbum dei. isto gladio usus fuit xp̄us suo uerbo per
scindens uicia et errores. super femur tuū potentissime
i. uigore uirtutis generatiua intelligitur humana na
in qua xp̄us docuit et prodiuit quod redit ad describendū
expressius speciositatem xp̄i d. specie tua et pulcritudine
tua. Circa q̄ sciendū q̄ speciositas proprie consistit i suaui
tate coloris et proportione membrorum. s. ad pulcritudinē
cum istis requiritur debita perfectio quantitatis. Unde. 4. ethi
dr' q̄ paruuli possunt dici formosi et commensurati. nō tn̄ pulcri.
In xp̄o aūt nichil defuit de hiis que pertinent ad debitā
perfectionem aīe et corporis. ideo nō solum a specie s; etiā a pulcri
tudine commendatur. Intende prospere. i. p spiritum pspere.
ad hoc. n. tendebat intentio xp̄i. procedere. i. uitam huius
mortalis uite. et regna. quia eo facto obtinuit regnum
quantum ad exercitiū. propter q̄ in sua resurrectione dixit apostolis
mat. ultimo data ē michi omis potestas in celo et in terra.
et quia gloriam corporis quā nūc habuit ex merito procedē
[illegible] accepit ut iam dictum ē. ideo subdit. ppt' ueritatē. s. fidei
et doctrine. et mansuetudinē. q; molestias et iniu
rias sustinuit sine mentis perturbatione. scd'm q̄ p[illegible]

ipsa· ea· nō erit tristis neq3 turbulenta· et iusticiā· habi
dante; quā fecit in sua passione offerendo se ipm deo pa
tri p offensa gen̄is hūani et sic fecit reconciliatō; p viā
iusticie· et deducet te mirabiliter dextera tua· p dextrā
que est ps fortior et nobilior intelligi͡t diuinitas xpi cu
ius organū coniūctum erat hūanitas et ī ea in omībus mo
uebatur fm̄ motū diuinitatis· Sagitte tue acute pplī
sub te cadent in corda inimicor regis· fm̄ q dicit Ra· sā· litt͡a
illa est reuilsa sicut et in plurib9 locis sacre scripture·
Et ad habendū planū intellectū ei9 sic est situanda· Sa
gitte tue cadent acute in corda inimicor regis pplī sub te
cadent· p sagittas que mitte a longe feriūt intelliguntur
apostoli a xpo missi ad pdicandū destruentes ut hic ma
r· xvi· Euntes docete om̄s gentes· ić· et iste sagitte ce
ciderunt in corda inimicor xpi ita penetrantes corda i
fidelium et gentilium q multi conuersi sunt ad fidē p predicationē ser
monē et sic facti sunt de inimicis amici· ideo subdit· pplī
sub te· i· sub obediā tua xpe. ¶ Sedes tua· hic consequenter descri
bitur magnificentia regis xpi qntū ad diuinitatē tn̄ cū hoc
adiūgitur de hūanitate quia iste due nature sūt īsep
arabiliter coniūcte in vno supposito· dicit g° Sedes tua deus
· i· maiestas regia· vñ ī hebreo et in translatione iero͡ni
mi͡ī hebre· ponitur tron9 tu9 de9 ić· tron9 aūt ē sig͡t sedes
regie maiestatis· in seculm scli· In hebreo hr̄· ollā noed
et sig͡t sclm et ultra· Est em̄ apud hebreos q ubicūq3
sic scribi intelligi͡t eternū ppetuū a pte finis et aliqn
ex utraq3 pte· Ex quo p3 q hic est sermo de regno dei
xpi de quo scribit daniel· vii· ptās ei9 ptās eterna q no
auferetur et regnū quod nō corrūpetur· virga directionis
virga regni tui· distinguitur em̄ regnū a tyrannide
p hoc q tyrann9 qrit utilitatē ppriā p subditor oppressi
onē· Rex autē bonū tenet subditor p eoz direcciō;
fm̄ rōnē equitatis et iusticie· dilexisti iusticiā et odi
sti iniquitatē; hoc aūt dr̄ de xpo rōne hūanitatis ppt
illud quod subdit· unxit te deus ić· xpc ē in uā hūana unc
tus fuit plenitudine grē ab instanti creatiōis eius· pre conso
rtib9 tuis· i· mēbris intellectualib9 creaturis· ppt q dr̄· io· 3·
q datus est ei spūs nō ad mēsurā· mirra et gutta et cā
sia· p istas spēs aromaticas pnt intelligi aromata que
sancte mulieres emerūt ad ungendū corp9 dni que in
libro sepulchro erant collecta et que corp9 diuinitatis erat qi in
fmuencū diuinitatis fm̄ q scribit philipp· 2· in9 hitu īuē
tus est hō· tunc subdit· a vestimentis tuis· et dr̄ i psalt
ppter diuersas ptes corporis· a domib9 eburneis· dom9
eburnee sunt pixides facte de ebore vl alabastro quod
est sicut ebur in illis aromata erant reposita sicut ī domi
bus suis· ex quib9 delectauerunt· quia deuotio illarum
mulier fuit accepta a xpo· licet nō unxerit corp9 ei9
quia nō inuenerūt eū in sepulcro· iā· n· surrexerat te
ste angelo· filie regū· inter illas mulieres fuerūt ma
ria iacobi et maria salome que fuerūt sorores bte
marie virginis ex pte mris· de qua certū ē q descē
dit· ut de stirpe dauid et aliorū regū a dauid descen
dentiū et idē similr est de suis sororib9· ideo dr̄ hic
filie regū in honore tuo· illā· n· unctionē facere volebāt
ad xpi honorē. ¶ Astitit hic qntū describit regine decē
cia cū dr̄· astitit regina· s· eccia xpi sponsa· a dextris
tuis· i· in potiorib9 bonis tuis q p3 de eccia triūphante
que est cum xpo in bonis celestis glie· Similr de mi
litante que assistit ipi xpo in bonis grē que sūt maxīa
bona psentis vite· In vestitu deaurato· p hoc itelligit͡ur
decor sapie q refulget in eccia· Circūdata varietate
· s· ministrationū et virtutū· Audi filia legē euangeliū
dicitur· n· eccia est xpi sponsa· ita est et eius filia· Et vi
de· intellige· et inclina aurē tuā· ad obediendū opere
adimplendo· et obliuiscere ppl̄m tuū· i· pplm iudai
cū de quo descendit primitiua eccia· Sicut p3 de aplis
qui fuerūt natiōne iudei· et domū pris tui· i· sinago
gā siue templū in quo conueniebant iudei ad sacrificā

offerendū que cessauit eo q erant figure oblatiōis
corporis xpi in cruce et ī illis sacrificiis figuralib9 et
imperfectis successit vnū sacrificiū pfectissimū· s· eu
charistie sacramentū· et concupiscet rex decorē tuū;
quia xp9 rex delectatur in cultu spūali eccie qui ē pu
rior q cultus exterior sinagoge in auro templi et simi
lib9 consistens· qm̄ ipe ē dñs deus tu9· hoc dicebat xp9· io·
4· spūs ē deus et eos qui adorant in spū et ueritate oportet ad
orare· et filie tiri i muneribus· tyrus fuit ciuitas gentiliū
et io p filias tyri intelligūtur ciuitates gentiliū desig
nāde a pte totius· ille ciuitates gentiliū conuse sunt
ad fidē p pdicationē aplor offerētes xpo munera de
uote· vultū tuū deprecabuntur omnes diuites pleb
bis· ut cū adimpletū ē pauperes nudi et potentes·
honorant xpm et eccliam suā humiliter se submittendo
eis· omnis glia ei9 filie regis ab intus· glia em̄ eccie co
sistit in ornatu interiori caritatis et virtutis· nō in
magno apparatu exteriori sicut ī sinagoga gloriabātur
i pciosis templi de auro et vasis aureis et ceteris
preciosis in ministerio templi deputatis· ideo subdit· In fim
briis aureis· i· sapie doctrinis· circūamicta varietati
bus· s· diuersor statuum. ¶ Adducentur· de sponsa magnifi
centia regis et regine in se ipis· hic consequenter ostendit in
ple· procedente ab eis nō p carnalē generationē; sed spūa
lem p fidē et sacramenta· et primo agit de filiab9 sc̄o
de filiis ibi· p patrib9. Circa primū dicit sic· adducent re
gi virgines post eam· loquitur hic de sponsa p similitudinē
regine quā sequuntur domicelle ad ei9 honorē· vnde in
hebreo dicit· in broudatis ducentur ad regē virgines sequē
tes eam· et in translatione ieronimi iuxta hebre· In fimbri
atis ducentur ić· hoc ē in vestib9 pulcris et uarie de
pictis et ornatis ducetur eccia sponsa ad regē xpm
et virgines sequentur eam· quia alie nobiles puelle spō
so immortali choro virginitatis sua consecrantes ut xpo
q redit ad honorē eccie· proxime ei9 offerentur tibi. Et in
translatione ieronimi iuxta hebre· hr̄· amice ei9 ducentur
tibi· huiusmō· n· virgines consecrate sūt amice eccie· et ideo
ordinat ad honorē xpi· afferentur in leticia et exulta
tione· aliter· n· tal consecratio nō placet xpo ut si forte
te sieret p violentiā; Pot etiā dici aliter· afferentur
in leticia et exultatione· quia talia facta pfectionis
sunt; parantibus angelis ille qui de talib9 letantur et exul
tant· quia scribit luc· 15· q gaudent de pccōis penitētiā
et precipue de perfectione uitior ad opa exercitiōis· adducen
tur in templū regis· i· ad seruiendū regi xpo· aliter nō
placeret ei sz magis displiceret sicut p3 de virginib9 que
consecrabant ad seruiendū deo uesté. ¶ Pro patrib9· hic
consequenter agit de filiis et concurrit psalmista ibi sunt
ad regē xpm· dr̄· pro patrib9 tuis· i· in loco patrum tuor
fm̄ humanā naturā qui fuerūt patriarche sancti et pphe
et quib9 descendit xp9 fm̄ carnē· nati sūt tibi filii· i·
apostoli et lxx· discipli qui patriarchis et pphetis suc
cesserunt· Constitues principes super omnē terrā· i· spūa
liter· qui constituti sunt epi p diuersas ptes orbis
memores erunt nominis tui dñe in omni generatione et
generationē· quia p doctrinā quā seminauerūt et quam
in scripto dimiserunt reduxerunt et reducunt ad memo
riam fidem regis xpi generatiōib9 sibi succedentibus
usq3 ad finē mūdi· ideo subdit· propterea· In hoc ar
dentes peccatorum· Confitebuntur tibi· confessione
laudis· in eternū ić· q ista laus nō solum in psenti sz
erit potius in futuro; fm̄ q dr̄ infra psalmo· 83· bti
qui habitant ī domo tua dñe in secula seculorum lau
dabunt te

XXXXIIII

Deus noster refugium
[et virtus]. Huic psalmo
ponitur tal titulus in hebreo· Ad victo
riam filiis chore super halomoth canticum.

et dicit

et dicit aliqui hebrei q[uod] alemoth est nome[n] musi[ci] instr[umen]ti s[ed] quod ad inqui[sitionem] ... alij dicunt q[uod] est nome[n] ... et sic ... in plur[ibus] ... ut credo et hanc sequitur ... translatione iuxta hebreos ubi ponit tale titulum · victori p[ro] iuventutib[us] filior[um] chore · Dicit alij ex ... q[uod] david fecit hunc psalmum ...

[illegible]

XXXXVI

Omnes gentes ... hunc ps[almum] ... titulo in hebreo ... filiis chore psalmus ...

[illegible]

tñslatiõe ierõ. iux hebre. hoc .n. no[n] gentes couiter ac
ceptum p'udens et gentilib[us]. plaudite manib[us]. i signũ
exultationis. In hebreo hr. tangite manib[us]. s. instrũ mu
sica i quib[us] laudes diuine canebant a leuitis et cũ
hoc etiã uocib[us] humanis. ideo subditur. iubilate deo in
uoce exultationis. Qm̃ dñs. hic q'ntez rõ ad hoc
inducitur. et rõ diuina laus resumit ibi. psallite. Cũ
in p'mũ s'me accipitur rõ diuine laudis ex sua excel
lentia cũ dr. qm̃ dñs excelsus. quia tñscendit omnẽ
intellectum creatũ et p' q'ns oẽz laudẽ sibi sublatã. s'm
q' dr. ecc'. 43. bñdicentes dñm exaltate eũ q'ntu pote
stis maior e eñ oĩ laude. rõ adducitur rõ ex eius bñfi
ciis cũ dr. terribil. s. hostib[us] nris q' mag' exp'mitur
cũ dr. subiecit p'plos nobis .i. chananeos et amorre
os aliosq[ue] qui h'itabant in terra p'missionis. In he
breo autẽ hetur. pestilenciauit p'plos nob .i. pestile
tia eos p'cussit p' nobis ut heremq victoriaz et hoc
factũ est pugnãte iosue ctra eos. s'm q' dr iosue.
x. Cumq[ue] fugerent filij isrl' et essent in descensu betho
ro dñs misit s'r eos magnos lapides de celo usq[ue] ad
zecha et mortui sũt mlto plures lapidib[us] grandinis
q' quos p'cusserant gladio filij isrl'. et gentes sub pedi
bus nostris. hoc fuit ipletũ in quinq[ue] regibus q' tunc
fugerũt in speluncã ut ibidẽ hr. et p[ost] inde educti s[un]t
a iosue et ait ad p'ncipes exercitus qui secũ erãt. Ite
et ponite pedes uros sup' colla regũ istoz. et seqtur
p[ost]ea. Sic eñ faciet dñs cunctis hostib[us] uris cõtra q[uos]
dimicabitis. elegit nob hereditatẽ suã. dicebatur
eñ terra p'missionis sp'ali modo hereditas dei eo q'
uigũit ibi cultus diuinus. spẽm iacob. de hoc .n. glia
tus fuit iacob p'iarcha q' illa terra fuit sibi et se
mini suo p'missa. Vel p't ibi accipi iacob p' p'lo isrl'
descẽdẽte a iacob et sic est sensus. spẽm iacob .i. terra
p'missa quã dedit p'plo descẽdenti de iacob. quẽ di
lexit. et illud p't referri ad p'sonã iacob p'iarche
de quo dicit dñs malachie. p'mo. iacob dilexi. e
sau aũt odio habui. Vel ad p'lm descẽdẽtẽ de iacob
qui fuit p'p'[li] p'culiaris ip'io dei. ut hr. de utro .A. as
cendit deus in iubilo. sic ascensio fuit qñ habita
victoria [illegible] p'plis terrã p'missionis occupatib[us]. s'm q'
dr iosue .xi. quieuitq[ue] terra a p'liis isrl' filij posuerũt
tabernac'lm dñi in sylo ut hr. iosue .18. Congregatiq[ue] sunt
oms filij isrl' in sylo ibiq[ue] fixerũt tabernac'lm testimonij
et fuit eis terra subiecta. Sylo autẽ est in sorte effra
ym que est terra mõtuosa. tabernaculũ aũt fuit ap
portatũ ibi de galgalis qui est locus p'pe iordanẽ et s'
similiter p'pter q' portantes tabernaculũ et archam
ad locum sylo incedebant ascẽdẽdo et p' talẽ modum
dr hic de[us] ascendisse quia p'piciatoriũ quod erat s'r
archam erat q'si sedes dei sicut dictũ fuit exo. 25. illa
aũt deportac[io] fuit in iubilo diuinaz laudũ q' cantabat[ur]
uocibus humanis et musicis instris et licet hoc nõ sit scp
tum iosue. 18. tñ hoc p'babiliter dr ex aliis locis sacre
scripture i quib[us] archa leg' deportata ad locũ que p'pare
rat de[us] et similiter 3[o] R. 8. Psallite. hic p' p'ncipis di
uinis beneficiis laus et resumit[ur] cũ dr. psallite deo nostro.
Et dr quinquies psallite ad maiorẽ inuitatõz s'm nu
mũ librorũ moysi aut[em] cũ subdr. psallite sapient[er] .i. ma
ture et deuote et nõ insolenter seu dissolute. reg
bit de[us] sup' gẽtes. licet .n. mõ regnet. tñ p'fectius op'e
bit regnũ suũ in futuro iudicio. de[us] sedet s'r sedẽ sac
tã suã .i. sup' p'piciatoriũ s'm mod' p'dictũ ul' sup' ce
lũ empireũ qui figurabat p' sanctũ sanctoz i quo erat
p'piciatoriũ sicut plenius dictũ fuit exo. 25. p'ncipes
p'ploz .i. 12 tribuum isrl'. cõgregati sũt cũ deo abraham
ad locũ diui cultus in sylo ubi cõgregati fuerũt p'ncipes
p'pli isrl' ut dictũ e sup'. et dr de[us] abrahã quia abra
hã p'plo p'ncipu[m] fidei unius dei p'dicauit seu cõfessio e ali
[illegible] ad ydolatriã declinãtib[us]. qm̃ dij fortes terre. isti

sũt iudices isrl' de quib[us] dr exo. 22. diis nõ detra
hes et p'ncipi p'pli nõ maledices. Vehemẽter eleua
ti sũt. fuerũt .n. multũ i altum qñ terra fuit s'bier
ta filiis isrl' et locus diui cultus in sylo stabilit[us].

Magnus dominus XXXXVII.

Hunc psalmũ in hebreo et in tñslatiõe
ierõnimi iux hebreũ ponitur tal' titulus. Can
ticũ psalmi filioz chore. Et p't satis ex sup'dictis.
De ma'a uero hui[us] psalmi dicũt cõiter expositores
nri q' psalm[us] iste lo'r ad l'ram de magnificẽcia ciuitat[is]
ihr'lm et tẽpli que salomon rex ualde magnifice fecit
hedificari. ut hr. 3. R. et 2[o] paralip'. et hoc ad dei cul
tum et honorẽ q' p'uidentes in sp'u filij chore fece[r]ũt
hunc psalmũ. Vel dicendũ s'm alios. magnus dñs et
laudabil' nimis in ciuitate dei nri .i. i ihr'lm quã deus
elegit ad cultum nõis sui. ut hr. 2[o] paralip'. 6. i mõ
te sancto ei[us] .i. i mõte moria siue syon. erat tẽplũ
et regale palaciũ. fundatur exultatiõe uniuerse ter
re. tota .n. terra isrl' exultauit in tẽplo et ciuitatis he
dificatiõe et cõsumatiõe. mlti etiã de aliis aliqñ ue
niebant ad tẽplum cũ deuotiõis. montes syon latera
aquilonis. quia mons syon est in p'te aquilonari
ciuitatis ihr'lm. in domib[us] ei[us] cognoscet[ur]. q' i he
dificiis ad diuini cultum deputatis nõ solũ fiebãt sa
crificia. s' etiã ibidẽ uigebat doctrina legis et p'phiaz
et in sancta sanctoz dabantur diuina resp'õsa. Vnde et x[ps]
in euuãgelio freq'nter legit docuisse in tẽplo cũ sus
ciperet eaz p' mouẽdo ciuitatẽ ad honẽ gliaz. Vnde
et in tñslatiõe [illegible] hr sic. de[us] in domib[us] ei[us] agni
tus est. i. auxiliando. qm̃ ecce reges terre cõgregati sũt
&c. quia mlti reges audientes famã salomonis ue
niebant ad audiendũ ei[us] sapientiam et ad uidendũ ip'i[us]
ciuitatis magnificẽciã. ipsi uidentes sic admirati
sunt. quia maiora uidebant q' audierãt. et ideo
multũ admirabant. s'm q' dr de regina saba. 3. R.
10. conturbati sunt et cõmoti sunt. quia ipsi saltẽ
multi eoz inuidia p'cussi turbabant ut dicitur ibi.
timor apprehendit eos. quia timebant de suis regnis
expelli p' potenciã salomõis et sic torq'bant[ur] dolorib[us]
multis. ideo subdr ibi. dolores &c. In sp'u uehe[menti] cõte
res naues tharsis. istud refertur ad iosaphat regem
iude qui ad similitudinẽ salomõis fecit naues ad affe
rendũ aurũ de ophir. s' tẽpestate isurgete cõfracte
sunt eo q' contraxerat amiciciã cũ ochosia rege isrl'
pessimo ut hr. 2. paralip'. 20. Sicut audiuim[us] Ista
sunt u'ba hõinum tp'e salomonis existenciũ qui uidentes
magnificẽciã ciuitatis ihr'lm dicebãt se uidẽ ip'le[tum]
quod a filiis chore et aliis p'phis audiuerãt eẽ p'e
dictum. Suscepim[us] de[us] m'iaz tuã &c. quia i tẽplo a
salomone hedificato dabantur diuina resp'õsa et alia
bñficia. s'm nomẽ tuũ de[us]. quod e inefabile. sic et
laus tua in fines terre. sic diffusa e. Vnde dixit
dauid. p[ri]mo paralip'. 22. domus quã hedificare uolo dño
tal' debet eẽ ut in oib[us] regionib[us] noietur. letetur
mons syon .i. h'itantes i eo p'pter loci magnificẽciã.
et exultẽt filie iude .i. ciuitates iude. p'pter iudicia
tua dñe. p' que subiecisti nob gẽtes in circuitu nro.
Circũdate syon et cõplectimini eã. uallis muris et
munitõibus. narrate in turrib[us] ei[us]. laudes dei cui[us]
[illegible] hec sũt. ponite corda ura i uirtute ei[us]. totum
ei atribuẽdo et distribuite domus ei[us] .i. distinctis of
ficiis ad dei gliam disponite. et enarretis i p'genie
altera .i. filiis uris succedentib[us] dei bñficia. ideo s'b
ditur. qm̃ hic e de[us] de[us] noster &c. licet aũt hec exp'o
uideatur in pl'ib[us] concordare tñ i aliquib[us] discordat
s. ab illo loco ubi dr. qm̃ ecce reges terre cõgregati st.
&c. quia nõ u'r posse intelligi ad l'ram de regib[us] ue

nientib[us]

me arab° ad rege salomone ut audiret sapiam qz
de illis dr. primo psalmo .i. omnesqz reges terrarum de[illegible]
derabant uidere faciem salomonis ut audirent sapiam
quam desiderium aut si compleatur delectat aiam ut her
prouerbiorum .13. et ideo bn fuerit quod subdit in hoc ps
ipsi uidentes sic admirati sunt conturbati sunt et timor ma
gis eius in sione gaudebant et de eius sapiencia aestu
ta letantes recedebant. Sicut pz ibidem de regina
saba. Et idem probabiliter intelligitur de aliis qui similiter
ca ad salomonem uenerant. Item quod subditur in spu
uehementi &c. Dicit refert ad iosaphat non uidentur
conuenienter dictum eo quod fuit quo re salomonis propter
quod fictitium uidetur quod scriptum sit in eodem contextu sonat
tale solui. Ideo propter hec et aliqua alia hebrei expo
nunt hunc psalmum de rege messia per quem intelligunt
xpm futurum in cuius aduentu expectant ihrlm et
templum reedificari magis magnifice quam unquam fuit et
sic exponunt literam istam. magnus dns et laudabil
nimis in ciuitate dei nri in monte &c. quod exponunt de
regibus gog et magog et aliis regibus ibi aduenturis
quos dicunt uenturos contra ihrlm sic reedificatam
sed destruendos per regem messiam et ad hoc inducunt scrip
turam ezechielis .38. usque ad finem libri ubi de conturbati
sunt et commoti sunt. et quia non solum uenient per terram
sed etiam per mare in nauibus quas conteret deus ideo subdit
In spu uehementi conteres &c. Et tunc filii israel uidentes
illa dei beneficia dicent. Sicut audiuimus sic predicta prophe
sic uidimus in ciuitate dni &c. adimpletum et sic ap
plicant literam propter ad suum propositum. Sed hec expo
sitio est erronea quia supponit xpm uenturum in mundo quod
inquantum homo quia disputatum de aduentu xpi que
in pluribus locis [illegible] propter quod saluo meliori iudicio
uidetur michi dicendum quod hic ps exponendus est ad literam
de xpo cuius aduentum iam fuit in quo aduentu ciuita
te et templum magis glorificauit sua operatione quam magi
fuerunt qui ibi oblata sunt ab eo nune magnae et ibidem
plures dantur et cum discipulis suis imminente passione
cenauit et in ihrlm pro nobis mortuus fuit ad iudicium
et que predicta ciuitatis passio Jo. 10. In ciuitate in
ihrlm primo suis discipulis manifestauit suam resurrectionem.
et de monte oliueti qui est iuxta ihrlm ascendit in ce
lum et apostolis in monte syon existentibus spm sanctum
misit in signo uisibili sicut dicit ieronimus in epistola ad
paulinum de omnibus diuine scripture libris diuine
.4.c. que epistola ponitur in principio bibliarum nostri tempo
moderno et propter ista et alia in quibus saluator
noster deus et homo in una persona ciuitatem et templum glorificauit
ut dicit aggei .2. adhuc unum modicum est et ueniet
desideratus cunctis gentibus et implebo domum istam
gloria dicit dns exercituum et ibidem subditur. magna
erit gloria domus istius nouissime plus quam prime. et cer
tum est quod propheta loquebatur de templo quod hedificabatur post
reditum a captiuitate babilonica et illud quoad multas
reparationes fuit secundum templum preter quod hedificauerat sa
lomon. propter quod in nullo potest uerbum prophe uerificari nisi
per hoc quod xps ipsum glorificauit per predicta adhuc .n. stabat
illud templum. Est ergo hunc ps ut nunc predicta diuidi
in tres partes quia primo ponitur prophecie denunciatio secundo eius
dem impletio ibi. Sicut audiuimus. 3° impletionis
publicatio ibi. Circundate syon. Circa primum dr. ma
gnus dns et laudabilis nimis. et hoc ex suis magnificen
tiis. In ciuitate dei nri .i. ihrlm que fuit electa ad
cultum dei. In monte sancto eius. quia in parte ciuitatis
in qua erat mons syon erat templum diuino cultui
deputatum propter quod uestes sacerdotales dicuntur sancte
predicta beneficia ad dei laudes exhibita. fundatur in
fide catholica per xpm ibidem predicatam in primis propha

et miracula faciente per apostolos postea ut hr actuum .2. et .3. exsultatione
uniuerse terre .i. ad exultationem uniuerse terre. quia
fides catholica de ihrlm ad alias partes orbis per predicatores disci
pulorum xpi est deriuata sicut quod erat prophetia predictum. ysaie
.2. de syon exibit lex et uerbum dni de ihrlm quod est in exul
tationem fidelibus cunctis. mons syon latera aquilonis
&c. quia sicut dictum est mons syon est in aquilone parte ciui
tatis ihrlm. Deus in domibus eius cognoscetur .i. xpus deus et
homo in templo fuit cognitus a iusto simeone iuxta et ab
anna prophetissa et aliis fidelibus. cum suscipiet eum .i. ihrlm
promouendo eam ad tale gloriam. Unde et in translatione secundum
hebreos hr auxiliando. qm ecce reges congregati &c. isti fu
erunt tres reges qui uenerunt ad adorandum xpm natum
ipsi uidentes admirati sunt .i. uidentes stellam ducentem et
inuenientes ihm et eius matrem. Conturbati sunt et commoti
sunt &c. Istud refertur ad herodem regem et suos fau
tores qui audientes uerba regum dictorum fuerunt ualde
conturbati sicut quod dr. mt. 2. audiens autem rex turbatus
est et omnis ierosolima cum illo et ideo aduentum regum
fuit causa turbationis herodis et suorum ut dictum est ideo
[illegible] eodem contextu ponitur. hic unum aliud sicut est ffec
[illegible] iusto circa et circa sicut modum loquendi scripture que
uariatur de bonis ad malos sicut illorum etiam expone
sacram scripturam quam posui in principio gen. que est de [illegible]
dni baptismo quod in eo continet bonum et malum et propter ta
les coniunctos in uno corpore frequenter fit transitus de uno
ad alterum et hoc mo sponsa in canticis dicit nigra sum sed
formosa. nigra propter peccatores formosa propter iustos
sicut ibidem plenius fuit expositum et hoc mo potest dici
in proposito quod scriptura sub uno contextu loquendo de regibus
sapientibus xpm adorare transit ad loquendum de herode
et suis fautoribus querentibus eum occidere. tremor ap
prehendit eos [illegible]
te quia et hoc herodes [illegible]
ibi. dolores ut parturientis. Uel illud potest referri
ad dolores matrum quarum filios herodes occidi fecit
propter xpm mt. 2. In spu uehementi conteres naues
tharsis. In hebreo et in translatione ieronimi iuxta hebraicam
hr. in spu urentis et dr. ab illo .2. 16. herodes enim
audiens quod magi redissent in terram suam per mare in
nauibus tharsis naues eorum succendit ut hr in hystoria
scolastica et ibidem dr. quod tunc fuit adimpleta prophetia ista
Sicut audiuimus. hic consequenter ponitur prophecie adimple
tio cum dr. Sicut audiuimus .s. a filiis chore et aliis pro
phetis. sic uidimus adimpletum in aduentu xpi. et lo
quitur psalmista in personis fidelium qui uiderunt adim
pleta xpi misteria. In ciuitate dni uirtutum .i. an
gelorum. Angeli .n. sancti propter reuerentiam diuini cultus
frequentabant locum illum. deus fundauit eam in eternum
quia xps deus et homo fundauit eam in fide catholica ut pre
dictum est que fundatio stabilis est in eternum. Suscepimus
deus misericordiam tuam in medio templi tui. hoc fuit adimpletum
qui xps per quem misericordiam recolimus suum oblatus ibi fuit et
uerita[illegible] euangelium docuit. Secundum nomen tuum deus .i. sicut
magnitudinem nominis tui que est infinita. Sic et laus
tua in fines terre .i. diffusa est in ore tuorum per predi
catores apostolos. Iustitia .i. habundantia quam continetur [illegible]
euangelii. plena est dextera tua .i. potentia seu
largitas tua per quam per orbem est diffusa. letetur mons
syon. unde doctrina euangelium accepit exordium
ut predictum est. et exultent filie iude .i. ciuitates
iudee in quibus predicauit xps in propria persona propter iudi
cia tua dne. eis per te denunciata. Circundate. hic
consequenter describitur impletionis dicte promulgatio quam factam est
per apostolos quia adimpleta xpi misteria consequenter publi
cauerunt in ihrlm et ciuitatibus propinquis et remotis
sicut quod dixit eis xps actuum .1. eritis mihi testes in ihrlm et
omni iudea et samaria et usque ad ultimum terre et hoc
est quod dr. hic et in spm prophetice. Circundate syon &c.

quia in monte syon ubi erat templum et etiam in aliis locis
prope iherlm constantes [illegible] ad predicandum et fidem
et miraculis confirmabant. In actibus quod in plateis ponebantur infirmi et veniente petro saltem umbra illius
obumbraret quemque illorum et liberarentur ab infirmitate
sua ut habetur actuum .v. Et innotuit in turribus eius .i. prelatis
et maioribus sicut preteris clamantes in turribus audiuntur
de tota civitate. Ponite corda vestra in virtute eius .i. ipsius christi.
in cuius virtute magnalia faciebant apostoli ut habetur in actibus
apostolorum. Et distribuite domus eius .i. ordinate eam ad cul
tum ipsius quod fecerunt apostoli primo in iherlm et civitatibus
iudee. postea vero mortem terrarum ubique secundum quod habetur
ex eorum actibus. Ideo subditur. ut enarretis in progenie altera
.i. in gentilitate que erat altera progenies a iudea quia primo
predicaverunt apostoli et ipsi discipuli iudeis et postea gentilibus
per orbem diffusis. Quod autem predicaverunt ostenditur cum subditur. quoniam
hic est deus .i. christus cuius divinitatem predicaverunt. deus noster. qui
se dedit nobis et non solum in presenti sed etiam in futuro per
gloriam. Ideo sequitur. In eternum et in seculum seculi ipse
reget nos in secula. Hebrei autem dicunt. ipse reget
nos fortiter et suaviter. quia divina providentia atti
git a fine usque ad finem fortiter et disponit omnia sua
viter. Ieronimus autem in translatione iuxta hebreum dicit. ipse
reget nos in secula [illegible]. quia tunc magis apparebit quod
ipse est actor christianorum et hoc quia deficientibus mundo
nis auxiliis habebit sponsam curam ipsorum. Ratio autem huius
diversitatis in littera ista est quia in hebreo ubi habetur ipse
reget nos [illegible]. si sint due dictiones significant
super mortem vel in morte. Si autem sit sit una dictio significat
secula in plurali. prout habet littera communis vel iu
ventutem loco cuius hebrei dicunt suaviter. eo quod in
iuventute [illegible] ducit in suavitate et non rigore. secundum quod
dicit Ra. Sa. super locum illum. Ieronimus bene videtur dicere quod in
omnibus bibliis iudei [illegible]. est una dictio et non due

Audite hec

XXXVIII

Huic psalmo premittitur talis titulus in hebreo
De victoria filiis chore psalmus. et in trans
latione ieronimi iuxta hebreum. Victori filiorum chore can
ticum. titulus autem communis est In finem filiis chore canti
psalmus et est eadem sententia in illis ut patet ex predictis.
Sciendum tamen quod secundum augustinum psalmus iste intitulatur a filiis
chore quia ab eis decantandus sed a david factus. secundum vero
ieronimum et doctores hebreorum quibus in hoc videtur [illegible] ma
gis assentiendum iste psalmus et alii sic intitulati a filiis cho
re fuerunt ab eis facti sed ab uno eorum vel pluribus ut
dictum fuit supra psalmo .xli. Et ex dictis ibidem patet expo
sitio tituli. Dividitur autem iste psalmus in duas partes .s. in prohemi
um et tractatum. Secunda pars incipit ibi. Cur timebo. Circa
primum primo redduntur auditores benivoli et in [illegible]
[illegible] cum dicit. audite hec omnes gentes. quasi dicat. quod
est sic dicendum utile est pro bono omnium omnium. auribus per
cipite .i. aure corporis et mentis. quique terrigene .i. qui
cumque nationum et statuum. ideo sequitur. simul in unum
dives et pauper. Secundo redduntur attenti ex dicendorum
profunditate cum dicit. os meum loquetur sapientiam. que
est notitia de altissimis. et meditatio cordis mei
prudentiam. que est directiva in agibilibus humanis. Tertio
redduntur dociles ex modo loquendi intelligibili cum dicit. inclina
bo in parabolam aurem meam .i. applicabo intellectum me
um ad intelligendum illa legis et prophetarum que frequenter sunt
parabolica et tunc potero lucide tradere aliis [illegible]. ideo subditur
[illegible]. aperiam .i. lucide tradam. in psalterio propositionem meam
et dicit in psalterio quia iste psalmus erat aptus decantari in
tali instrumento. Cur timebo. hic autem ponitur tractatus in quo
movetur questio et solvitur et de solutione declaratur ibi. Qui
confidunt. secundo ex hoc [illegible]. Circa primum
sciendum quod questio est de extremo iudicio quod erit valde ho

rribile. in iustis. delectabile tamen iustis tunc videntibus vi
dictam de peccatoribus secundum quod dicit iste psalmus. Letabitur iustus
cum viderit vindictam manus lavabit in sanguine peccatoris
propter quod salvator luce .xxi. loquens de adventu ad iudicium
dicit suis discipulis. his autem fieri incipientibus respi
cite et levate capita vestra .i. exhilarate corda secundum quod
exponit gregorius. Secundum hoc igitur psalmista movet questionem
dicens. Cur timebo in die mala .i. in die iudicii que frequenter
vocatur dies mala in scriptura veteris et novi testamenti
et loquitur in persona generis humani in quo sunt plures mali quam
boni secundum quod dicitur eccl. primo. stultorum infinitus est numerus
[illegible]. Iniquitas cal
canei mei circumdabit me .i. in hoc timeo iudicium si non
[illegible] circumdet me sicut rethe involvens avem capiendam
vel bestiam et dicit calcanei mei .i. operis mei. quia cal
caneis [illegible] fiunt vestigia in pulvere. opera autem hominum
aliquando vocantur in scriptura vestigia eorum. et sic hoc intelligitur
[illegible] .i. quod ab illa iniquitate non habebit tunc timere.

Qui confidunt. hic autem declarat dicta solutio.
Et primo quantum ad iustos ibi. et dirabuntur eorum iusti.
Circa primum sciendum quod iniquitas circumdans impium propter
quam in iudicio condempnabitur ex duobus principaliter oritur
.s. ex plenitudine prosperitatis in ordine temporali et fastu scientiarum
[illegible]. primo ergo declarat primum. et secundo secundum ibi. non
videbit interitum. Circa primum dicit. qui confidunt .i. fiduciam
et fidem ponunt. in virtute sua .i. in potestate temporali vel in [illegible]
et amicis suis et in multitudine divitiarum suarum gloriantur
tamen magis in bono suo et ponis in abissum peccatorum suorum
labuntur. Et propter ista duo labuntur sicut viri. tales
nunquam in futuro iudicio habebunt tunc. Cum vero subditur cum
dicit. non redimit. quia nullus ab illa sententia poterit revoca
re vel per amicos suorum. secundum quod dicit. pro .vi. zelus et fu
ror viri non parcet in die vindicte. nec acquiescet cui
[illegible] precibus nec suscipiet pro redemptione bona plurima.
Redimet homo. scilicet interrogative. quasi dicat. ipse frater poterit redi
mere se. quasi dicat. non. ideo sequitur. non dabit deo placationem
suam .i. sacrificium vel oblatum. unde placetur sibi deus
et pretium redemptionis anime sue. similiter non poterit dare
quia erit extra statum merendi propter quod sequitur. et labo
rabit in eternum .i. affligetur pena eterna. et vivet
adhuc in finem. ut semper sentiat penam quia a viventibus
non sentitur. propter quod dicit apocalipsis .xi. capitulo. In diebus illis que
rent homines [illegible] et non invenient eam et desiderabunt
mori et fugiet mors ab eis et hoc [illegible] ieronimus exponit psalmum
istum. Non videbit. hic autem declarant secundum ex hoc eius
quod homines mali vident iustos et [illegible] sapientes et stul
tos similiter mori reputant quod non sit alia vita post mortem
et illi providentiam et habere omnes currendi ad viam sine fine.
unde et in secundo capitulo dicit sapientie. Ex nichilo nati sumus et post
hoc erimus tamquam si non fuerimus. Et postea concludit. venite ergo
et fruamur bonis que sunt et subditur. nullum pratum sit
quod non transeat luxuria nostra. et per omnes tales sunt ultimum
in vita ista ponunt. nec ponis post mortem quoniam tunc in re
manent in hominum memoria. sed ad penam inferni devenient
per talia. igitur secundum istam sententiam dicit. hic non videbit interitum .s.
gehenne. cum viderit insipiens etc. .i. homo carnalis eo quod
videt sapientes qui sunt iusti et insipientes qui sunt in
iusti similiter mori. et relinquent alienis divitias suas.
quia sicut iniusti non possunt secum divitias suas tran
seuntes de vita presenti. ita nec iusti. et sepulcra eorum. In
hebreo et in translatione ieronimi iuxta hebreum habetur. et in
[illegible] eorum. Et in idem redit quia sepulcrum sit in terra et
ideo sepulcra sunt interiora habitacula mortuorum. domus
illorum in eternum. reputant enim isti quod iusti et iniusti post
mortem nichil habeant in se nisi quod cadavera eorum in sepul
cro remanent absque aliqua re sine futura. propter quod quantum
[illegible] quantum possunt in vita ista faciendo aliquid ad eter
nam post mortem. unde subditur. tabernacula eorum in progenie
et progenies. sicut in aliquo magna fama habebunt

quod possunt permanere [illegible]

que possint pmanere i mlis generatoib; et sic i illis remanet [illegible] fama ideo subdit. uocauerut noīa sua .i. q̄sieruīt nomen p famā remanētem. in terris suis. quia homo magis [illegible] de fama in uita et p' uitā in terra ꝓpria q̄ in aliena. Simile legit. 2. R. 18. de absalō ubi dr̄ q̄ absalon erexerat sibi titulū cū adhuc uiueret. dixerat n. nō hēo filiū in quo s. [illegible] memō mei. et hoc erit monūm nōis mei etc. huius autē erroris cā subditur cum dr̄. homo cum i honore eet nō intellexit. honor hominis cōsistit in hoc q̄ factus est ad ymaginem dei capax ipsius p cognitōnem et amorē et sic ordinatur ad beatitudinē eternā quā homo carnalis non intelligit ut dictū est. ideo subditur. cōparatus est iumentis insipientib; eo q̄ elegit uitā uoluptuosā ut dictum est que cōmunis eiim pecudibus pmo ethi. et similis factus est illis. quia subtracto honore .i. ymagine nō differt homo a brutis. unde in p'mlrū carnaliū dr̄ eccl. 3. unus est interitus hominū et iumentorū. et equa b; utriusq; conditio Sicut moritur homo. Sic et illa moriuntur nec hʒ hō iumento āplius. hec uia illorū .i. processus eorū in uita p̄nti. scandalū ipsis. quia facit eos ruere de peccō in peccm ut predictum est. et p'ea in ore suo cōplacebunt. quia iactant se de tali ui ta tamq̄ assequti felicitatē hoī possibilē. Sʒ quia nō uident nec cōsiderant penā eis paratā p' mortem. ideo subdit. Sicut oues etc. s. ducte ad occisionē. hec ig' tantum sic i inferno positi sunt. p' mortē. mors depascet eos. s. [illegible] gehēne que sp affliget eos et cruciabit. Sicut ouiū corrodunt cadauera i sepulcro. et dn̄abunt eorū iusti i matutino .i. i iudicio. qm̄ iudex [illegible] illuminabit oīa que p'e erāt in nocte. quia tūc clare discernent' iusti ab impiis. et isti in beatitudine dn̄abunt et illi in infernū detrudentur. ideo subdit. et auxiliū eorū. q̄ hēbant ab a [illegible] carnalib; in uita p̄nti. ueterascet i inferno. quia totaliter cessabit. a glia eorū. supple erit m̄ sionis ad maximā cōfusionē. Sʒ quia iusti a tali b; erūt liberi. ideo subdit. Ueruntamen deus redimet aīam meā de manu iferni .i. de ptate ei'. loq' hic psalmista in p'sona cuiuslibet iusti. Cum acceperit me de p̄nti uita. uel aliter. cū acceperit me .i. receperit me ad suā gl'iam. Ne timueris. hic ex pdictis ponitur quedā utilis monitio .s. q̄ hō nō cōturbetur seu admiretur cū uiderit aliquos malos pspari et se talib; puari quia totū erit opp'm in futuro. et hoc est quod dr̄. ne timueris qū mlis s. puat' oib; bonis. cum diues factus fuerit. homo iniquus mundi et uidene. et cū multiplicata fuit glia dom' eius in pentib; et ple. qm̄ cū interierit p morte cito et repente. non sumet omnia. minus dicit et plus significat. s. q̄ nulla portabit. ideo subdit. nec descēdet cum eo glia ei'. .i. felicitas uite p̄ntis. q̄ aīa ei' in uita ipi' bn̄dicetur .i. cōmēdabitur ab adulatorib; qui assistunt talib;. Confitebit' tibi cū benefeceris ei .i. ꝓspato fueris ad eis lucrum ul' tpale; honorē ul' aliquid sile. introibit usq; in ꝓgenies patrū suorū. de sceris cū eis ad infernum. Sicut sunt imitatores scelerum parentū et usq; in eternum nō uidebit lumē glie. quia i iferno nulla est redēptō. p hoc autē intelligit oppo'm de iustis q̄ uidebūt lumē glie eternaliter. ultimo repetit cum errore homīnū carnaliū cū dr̄. hō cū in honore eet etc. et exponat' sicut p'. ad hoc .n. repetitur ut p hoc intelligat' q̄ ē ualde [illegible] dignū et dʒ ipsum [illegible] hominum

Deus deorum XL VIIII

huic p's in hebreo et in tr̄slatione ieronimi p'situr talis titulus. psalmus asaph. et s̄m aug'm attribuit ei sicut [illegible] qui fuit un' de principalib; cantorib; ut hʒ pmo paralip. dauid. aut sicut auctori. Sʒ s̄m [illegible] ieronimū hebreos quib; in hoc magis assentio asaph non tm̄ fuit cantor sʒ etiā ꝓpheta et fecit hunc psalmū et plures alios. ut uidebitur. De mā uo hui' psalmi dicūt aliq' doctores q̄ iste psalmus loquit' de datione legis i mōte synay ad quē uenit deus in [illegible] tonitrui et fulguris ut hʒ exo. 19. Sʒ ñ uidetur q̄ in pn̄° hui' p's dr̄. deus deorum locutus est et uocauit terrā a solis ortu usq; ad occasum. et ibi ē finis u'sus in hebreo pni et in tr̄slatione ieronimi iuxta hebre. ad datōnē aūt legis mosayce nō uocauit deus habitatores terre a solis ortu usq; ad occasū sʒ tm̄ ꝓp'lm iudaicū cui soli data ē lex illa eo q̄ xp's de illo ꝓp'lo s̄m carnē erat nasciturus ut dictum fuit in pn̄° exo. Itē in hoc p's nō fit mētio de mōte synay in quo data fuit lex mosayca sʒ solū de mōte syon in quo data fuit lex euāgelica q̄ xp's ibi docuit et sup aplos spm sanctū misit ad cōfirmatōnē euāgelice legis. io subdit hic ex syon species decoris eius. Itē i hoc p's fit mētio de reprobatione sacrificiorū ueteris legis sicut q̄ dr̄ infra. nō accipiā de domo tua uitulos etc. Et p'ea. nūquid manducabo carnes taurorū etc. In datione aūt legis in monte synay nō fuerūt reprobata ueteris legis sacrificia. sʒ magis instituta et approbata. ꝓpter q̄ Ra. sa. iudeus dicit q̄ iste psalmus loquit' ad litterā de rege messia .i. xp'o cui' aduentus erit manifestus quia tūc fient multa mirabilia uirtute diuina inter que [illegible] .s. q̄ oēs iudei p orbē dispsi q̄ i momento cōgregabunt' ad ipm̄ i ihrlm et s̄m hoc exponit quod subdit. cōgregate illi sanctos eius etc. et sic cōtra ap plicat lrām [illegible] ꝓpositū. cui potest cōmunicari sibi op' ei' q̄tum ad hoc q̄ continet falsitatē .s. q̄ xp'us uentur' sit i mundū et iudei cōgregandi ad ipm̄. et acceptat illud q̄d ē ueritas .s. q̄ iste psalmus loquitur ad litterā de rege messia q̄ ē xp's dn̄s. et diuidit in duas ptes. quia pmo describit' aduētus xp'i. 2° uirtus sui euāgelii ibi. audi p'ls me'. pma i duas s̄m duplicē xp'i aduentū .s. in carne et ad iudiciū. Et pmo agit de pmo. 2° de 2° ibi. deus manifeste ueniet. Circa pmū sciendū q̄ dii in plurali aliqñ dicunt' i scriptura ꝓphe et oēs sancti quia participes sunt principes diuine bonitatis et hoc mō dr̄ infra. 81. ego dixi dii estis et filii excelsi omnes. s̄m q̄ exponit saluator. Joh. 10 cū d. illos dixit deos ad quos sermo dei facto ē etc. S̄m hoc igr̄ dr̄ hic. deus deorum dn̄s .i. ille qui est uerus deus et dn̄s deorū .i. sanctorum ꝓphetarum. hic sit dn̄s deorū .i. sanctorū oīum generaliter tn̄ illorū ē deus spualiter i q̄tum obediunt ei sicut fideles serui dn̄o suo. locutus ē .s. in humanitate p nob assumpta. unde dicit Joh. 8. pn̄m qui et loquor uob. et uocauit terrā a solis ortu usq; ad occasum. hic est finis u'sus ut p̄dictū est. et est sensus q̄ uocauit habitantes in terra ab ortu solis usq; ad occasum ad legē euāgelicā p se et aplos quos misit in mundū. s̄m q̄ dr̄ p's. 18. In oēm terrā exiuit sonus eorum et in fines orbis terre uerba eorū. lex aūt mosayca fuit data cū uni ꝓp'lo .s. iudayco. Ex syon species decoris eius. xp's eñ docuit euāgelium i mōte syon et ad ei' cōfirmationē ibidē spm̄ scm̄ sup aplos misit ex quo facti sūt cōstantes et loquentes uariis linguis ut inde exirent ad pdicandum i diuersis ptib; orbis sicut pdictū fuerat ysa. 2. de syon exibit lex et uerbū dn̄i de ihrlm. Et hoc ē quod dr̄ hic. Ex syon species decoris eius. quia puritas legis euāgelice inde deriuata est ad alias ptes. Deus manifeste. hic cōsequenter agitur de aduentu ad iudiciū qui erit ualde manifestus s̄m q̄ dicit saluator. mt. 24. Sicut fulgur exit ab oriēte et p3 in occidente ita erit aduentus filii hoīs et hoc est q̄ dr̄. deus manifeste ueniet. quia deus in humana nā q̄ apparebit in iudicio in qua fuit iudicatus corā pilato. sʒ apparebit i forma gliosa oib; manifesta. et nō silebit q̄ pferet sniam ꝯ impios. d. Ite maledicti etc. et a p iustis. d. uenite bn̄dicti patris mei ut hʒ mt. 25. Ignis i cōspectu

Marginal note: vera honor.

eius exardescet. hoc dicit de igne conflagrationis q̄ precedet ad iudicium iudicis. et in circuitu eius tempestas ualida. i. tūc quando mouebitur omnis creatura. aduocabit celum desursum. quando angeli cum eo descendent ad iudicium. secundum q̄ ipse met dicit. mt. 16. cm. filius hominis uenturus ē in gloria patris sui cum āgelis suis et tūc reddet vnicuique secundum opera sua. et terrā. quia ad preceptum eius mortui de terra resurgent. Jo. 5. omnes q̄ in monumentis sunt audient uocem filii dei. discernere populum suum. tūc enim discernet pios ab impiis sicut segregantur oues ab edis et ibunt ipsi in supplicium eternum. iusti autem in uitam eternā ut habetur. mt. 25. ideo subditur. Congregate illi. i. xpo. sanctos eius. sicut membra capiti. et dirigitur hoc uerbum ad angelos sanctos qui erunt executores diuini iudicii in hoc. qui ordinant testamentum eius super sacrificia. duplex autem est testamentum. uetus et nouum. In ueteri autem fuerunt multa sacrificia quia imperfecta. In nouo uero ē vnum perfectissimum in quo xpus immolatur euchā. quod institutum est a xpo quantum ad id quod ē essentiale sed circa sollempnitatem huius sacrificii multa sunt ordinata a sanctis patribus noui testamenti. et eodem modo fuit de sacrificiis ueteris legis et sanctis patribus illius temporis et isti pies et illi x. congregabuntur. Audi populus. hic consequenter de scolis uerbo euuāgelii que consistit principaliter in duobus. s. in actoris condicione. et sacrificii oblatione qui per conditionem actoris euuangelii uera probantur. et ad sacrum eucharistie omnia sacramenta noue legis ordinantur. primo igitur ponitur primum. et secundo secundum ibi. non in sacrificiis. Circa primum sciendum q̄ ipsa condicio xpi qui est actor euuāgelii ē deus et homo uerus et una persona. Vnde dicit leo papa. pis. n. piculi ē in filio dei. Si uera humanitas ut pius negetur equalitas. humanitatem autem declarauit inter hebreos conuersando. populus meus et loquar israel. xpus enim in propria persona predicauit ut samaritanis et tamen hoc fuit rarō q̄ q̄i nichil reputatur respectiue propter q̄ dicit. mt. 15. nō sum missus nisi ad oues q̄ perierunt domus israel. et testificabor. uerbis et factis. q̄ deus tuus ego sum. diuinitatem autem testificatus est uerbis. Jo. 10. ego et pater unum sumus et in multis aliis locis similiter factis faciendo miracula propria uirtute. ipsa autem q̄ ē solius diuinitatis. Et dicit. deus tuus. quia deus diuinitatem uniuit assumptā de populo israel. quia beata uirgo descendit de semine dauid per hoc autem q̄ actor euuāgelii declarauit suam deitatem firmitatem dedit uerbis et factis suis que in euuāgelio continentur cum a deo qui est ipsa ueritas nō possit tradi aliquid falsum. Non in sacrificiis. hic consequenter ostendit euuāgelii uirtus quantum ad eucharistie sacrificium sacrificium et primo declaratur primum. secundo concludit intentum ibi. intellige. Circa primum sciendum q̄ primo ponitur sacrificiorum ueteris legis euacuatio et secundo sacrificii noui stabilitio ibi. immola deo.

Circa primum sciendum q̄ sacrificia ueteris legis habuerunt uirtutem suam usque ad mortem xpi. sed ex tūc fuerunt mortua. poterant tamen fieri usque ad publicationem euuāgelii dum tamen homines nō ponerent ibi fidem. post publicationem autem euuāgelii sunt mortifera. dicitur ergo. nō in sacrificiis tuis. s. l. uetus. arguam te. tamquam reprehensibiles in committendo ad hec a tempore passionis q̄ usque tunc offerenda erant ex dei obedientia. holocausta autem tua in conspectu meo sunt semper. In hebreo et in translatione ieronimi uertitur hebreo. hic. holocausta tua coram me sunt semper. Et secundum hoc dicit Ra. sa. et bene nec huius translatiue. i. lxx. nō q̄ ē in presenti usque hic reseruatur et est sensus. et holocausta tua nō sunt coram me semper. i. de cetero nō sunt mihi accepta. et hoc modo loquitur scriptura ps. per ce. ubi dicitur. nō dabit deo placationem suam et precium redemptionis anime sue. subintelligitur nō dabit ut supra dictum est. nō accipiā de domo tua uitulos etc. q. d. sacrificia ueteris legis [illegible] sunt amplius mihi accepta ratione obedientie. ita nec ratione indigentie. nec a parte animalium tuorum quibus eis indigeam. quia omnia animalia tam domestica quam siluestria mea sunt. cognoui omnia uolatilia celi. hoc dicitur q̄ de aliquibus auibus fuerunt sacrificia. s. turturibus. columbis. et passeribus. et pulchritudo agri mecum ē. q̄ fiebat oblatio frugum in lege de frugibus. Si esuriero. nō dicam tibi. i. ita esset q̄ esurirem nō oporteret q̄ a te aliquid peterem. meus est enim orbis terre et plenitudo eius. i. in omnia. i. in potestate mea habeo. sed quia deus nō indiget talibus propter defectum rerum. ita nec ex conditione sue nature cui repugnat comedere et bibere. in quantum deus ideo subdit. numquid manducabo carnes etc. q. d. non. Immola deo. hic consequenter describitur sacrificii noue legis stabilitio. Et primo huius immolatio huius sacrificii precipitur. secundo ministrer indebitus excluditur ibi. peccatori. Circa primum sciendum q̄ xpus institutor eucharistie sacramenti sicut precipit huius sacrificii executionem secundum q̄ dicitur. luc. 22. cum dixisset hoc ē corpus meum quod pro uobis tradetur. statim subdit. hoc facite in meam commemorationem. et hoc ē quod subdit hic. Immola deo sacrificium laudis. i. sacrificium eucharistie quod immolatur cum laudibus diuinis. et redde altissimo uota tua. que promisisti in baptismo quantum ad omnes catholicos et in susceptione sacri ordinis uel professione religionis quantum ad clericos. q. d. sine istis sacramentum nō recipitur digne a laycis et inferioribus nec administratur a ministris ecclesie et superioribus. ideo subditur. et inuoca me. si feceris ista. In die tribulationis et temptationis. eruam te. quia sicut dicitur. i. cor. x. fidelis deus qui non patietur nos temptari super id quod potestis. sed faciet cum temptatione prouentum ut possitis sustinere. et honorificabis me. digne recipiendo uel administrando sacramentum eucharistie. Peccatori. hic consequenter minister indebitus excluditur cum dicit. peccatori autem dixit deus. ipsum repellendo. quare tu enarras iustitias meas euuangelium in lingua recitando uel exponendo. et assumis testamentum meum per os tuum. quia epistola et cetera que dicuntur in missa accipiuntur pro maiori parte de ueteri uel nouo testamento. tu uero odisti disciplinam. mandata superiorum contempnendo et cetera mea. ideo sequitur. mandata superiorum contempnendo. et proiecisti sermones meos retrorsum. q̄ explicatur magis in parte. d. Si uidebas furem currebas cum eo. in furto eius participando uel ex illius furto aliquid committendo sequendo concupiscentiam oculorum. et cum adulteris portionem tuam ponebas. sequendo concupiscentiam carnis. Os tuum habundauit malicia. i. malis uerbis et superbis sequendo superbiam uite. Vnde sequitur. et lingua tua concinnabat dolos. In hebreo habetur blasphemiam. primum enim blasphemie procedit ex magna elatione superbie. secundum autem literam nostram illud refertur ad deceptionem proximi cum dicitur. et lingua tua concinnabat dolos. i. tollerabat falsa et mendacia ad proximi deceptionem. sedens aduersus fratrem tuum loquebaris. falso accusando eum et in dicto uel uoluptuose ipsum obiurgando. et aduersus filium matris tue. i. aduersus catholicum matris tue filium. ponebas scandalum. prebendo ei occasionem ruine. q̄ autem omnia illa mala predicta sunt in multis ecclesie ministris tam clericis quam religiosis manifeste apparet ad sensum. et ex hoc prouenit fideliter et simplicibus materia scandali. hec fecisti et tacui. quia deus mala nostra statim nō punit. sed frequenter differt secundum ordinem sapientie sue. et ideo uidetur malis q̄ nō debeat aliquid punire. ideo subditur. existimasti inique q̄ ero tui similis. i. q̄ nō displiceat mihi peccatum tua eo q̄ nō statim punio ipsum. sed expecto tempus debitum. ideo subdit. arguam te. saltem in morte. et statuam contra faciem tuam. per remorsum conscientie que ē maior pena in damnatis propter q̄ uocatur uermis conscientie mordens et corrodens continue ysa. 66. uermis eorum nō morietur. et ignis eorum nō extinguetur. Intelligite. hic ultimo ponitur intentum conclusio. q̄ predicta ad hoc sunt inducta q̄ mali ante mortem corrigantur. et sic per sacramentum eucharistie quod dicit uiaticum ad patriam deducuntur. et hoc est quod dicit. Intelligite hec qui obliuiscimini deum eius mandata contempnendo. ne quando rapiat. s. uos de presenti

uita. et nō sit qui eripiat. q͞ꝛ i īferno nulla est
redēptō. Sacrificiū laudis. i. eucharistie ut dictū est
honorificabit me. s. pmissa pmia debita respi
ciūt et adm̄istretur. et illic iter quo ostendā illi. In
tuitu hui͞ sacrificij. salutare dei. i. uitā beatā in
qua ē salus nr̄a ad quā nos pducat. ⁊c̄. L

Miserere mei deus. Hu
ic psalmo pmitit͞ tal͞ titulus in hebreo
et in trāslatōne iero͞ iuxta hebreos ut
beatus scribat͞. Ad uictoriā ps dauid cū uenit ad
eū nathan pph͞a qn̄ intrauit ad bersabee. Circa
q͞ sciendū q͞ hoc non fuit imediate post adulteriū
cū bersabee. sꝫ qn̄ post mortē urie dauid accepit in
uxorē bersabee. tūc. n. uenit nathā ad arguendū
dauid ut hr̄. 2. R͞. 12. et tūc dauid pctm̄ suū recognos
cens dixit. pctaui dn̄o. et de pnīa illi͞ fecit psalmū
istū. et sic pꝫ actor et mā hui͞ psalmi. qui diuidit͞
in duas ptes. in pma dauid petit culpe remissionē.
in s͞a grē restitutiōnē. ibi. asperges. licet aūt ista du
o sint idem in re. q͞ nō remittit͞ culpa nisi p grām iu
stificantē. differūt tn̄ rōne quia remissio culpe
respicit maculā que abicitur. iustificatio grām q̄ acq
ritur. pma in duas. quia pmo ponit͞ imploratō re
missionis. sc͞o ad hoc inducit͞ rō multiplex psuasio
ibi. qm̄ iniquitatē. Circa pmū dr̄. miserere mei deus
sm̄ magnā mīam tuā. sm̄ aug͞m nulla miseria ē maior.
Et io dicit implorando. magnā mīam. et i hoc ondit
sue culpe grauitatē. et sm̄ multitudinē miseratio
nū tuarū. implorando multitudinē miseratiōnū ostē
dit sue culpe multiplicatōnē. quia pmo peccauit ad
ulterando. sc͞o pctm̄ suū celare uolendo. tercio i modo
celandi. quia uolebat introducere s͞m heredē indu
cens uriam ad dormiendū cū uxore sua. ut sic pu
er conceptus de dauid ascriberetur urie. quarto in hoc
q͞ potens in hoc fecit uriā fidelissimū militē fe
cit occidi p ditorie. quia occōne mortis ipi͞ plures
alij de suis dauid fuerūt mortui. ut hr̄. 2. R͞.
11. Amplius laua me. In hoc eī q͞ petit amplio
rem lotionē et mundatōnē ondit peti sui di
uturnitatē. macule. n. in uestib͞ recentes cito
de facili abluuntur. sꝫ difficili inueterate. a tē
pore aūt quo dauid comisit adulteriū cū bersa
bee usqꝫ ad rephēsionē p nathā fluxit annus
ul͞ circiter. q͞ pꝫ ex hoc q͞ puer quē conceperat ber
sabee de dauid iam erat nat͞. unde et dixit sibi
nathā. filius qui natus ē tibi morte morietur. Qm̄
iniquitatē. hic consequēter inducitur psuasio ad ipe
trandā remissionē. et pma accipitur ex pte pe
nitētie ipi͞ dauid. ppter quā dauid deus pctm̄ remit
tit et hoc est quod dicit. qm̄ iniquitatē meā
ego cognosco. q. d. miserere mei quia iniquitatē
meā tanqꝫ uere penitens cognosco. et pctm̄ meū
contra me ē sp. i. horridū m̄. sicut aduersari͞ cō
tinue contra me ppugnaturꝫ. Scd̄a rō accipit͞
ex pte ueritatis diuine ad quā ptinet iplere q͞
pmisit. pmiserat autē de͞ dauid ante pctm̄ p
dictū q͞ firmaret regnū ei͞ ad posteros et fili͞
edificaret templū dn̄i. quam pmissionē multi
dicebant ipeditā et frustratā ppter urie occasio
nē. ppterea q͞d dauid ad pcti sui remissionē alle
gat diuine pmissionis iplecionē fiendā. d. tibi
soli peccaui. sꝫ tanqꝫ iudici et pnie potēti. pecca
tum. eī commissum in uriā occōne hui͞ interfectionis
puine ī deum. et malū corā te feci. et subintellige
remitte m̄. ut iustificeris in sermonib͞ tuis. i. ut pro
missio tua michi facta ipleatur. ppter ueritatē tuā

uirtute. et uincas cū iudicaris. faciendo qd̄ illi͞
quod de te iudicatur a multis. s. q͞ tua pmissio in fac
to sit retractata. In hebreo hr̄. et mūdus eris cū iudi
caris. i. appebis mūdus adiplendo pmissū cū de te
a multis iudicetur cōtrariū mō pdicto. Tercia psuasio ac
cipitur ex humana fragilitate ex qua pctm̄ angeli ī q͞
nō est tal͞ fragilitas ē irremediabile. Ecce. n. in iniquitati
bus conceptus sum. quia hō descēdens ab adā p carnalē
generatōnē in infusione aīe ad corp͞ contrahit originale pc͞
ctm̄. quod ē ad pctm̄ actuale inclinatō fomitis re
manentis etiā in illis qui mundati sunt ab origina
li in quātū est culpa. et in peccatis concepit me mater
mea. repetitō ē eiusdē ad maiorē expssionē. Quarta
aūt psuasio accipitur ex diuina ueritate et ē eadē
cū sc͞a. repetitur tn̄ hic sub aliis uerbis. eo q͞ ē efficacior a
liis. sicut cōiter fit in psuasionib͞ q͞ rō magis efficax
sub aliis uerbis plures replicatur. dicit͞ g͞. Ecce. n. ueri
tatē dilexisti. tu qui es ipa ueritas. q. d. ex cōsequēti
decens est q͞ pmissiones tue sufficiant. incerta et occul
ta sapie tue manifestasti m̄. occulta. n. diuine sapiētie
ptinet ad futura contingentia de quib͞ erat pmissio ipi
dauid facta de successione regni in filiis et de natiuitate xp̄i
de semine ei͞. q. d. decet q͞ illa impleantur que nō ipleret
si pctm̄ m̄ remitteres. Asperges. hic consequēter petit dauid grā
tie restitutiōnē. et pmo ponitur sua petitio. sc͞o ad hoc indu
citur multiplex psuasio ibi. docebo iniquos. pmo ergo
petit grāꝫ iustificantē. d. asperges me dn̄e. i. aspgas
hebrei nō hn̄t optatiuū sꝫ p eo utūt͞ futuro indi
catiuo. ysopo et mundabor. et loquit͞ de mūdatōne spū
ali p modū emundatōnū corpalium. q͞ emundatio lepsi et
contaminati ex tactu mortui fiebat cū ysopo. ut hr̄
in leuitico. et in hoc confitetur dauid se incurrisse lepram
et mortē spūalē. Lauabis me. aqua grē tue. de qua
dr̄ ezech. 36. effundā sup uos aquā mūdā et mūdabimini
ab oīb͞ inquinamentis uestris. et sup niuē dealbabor.
quia de albatō spūal͞ maior ē corpali et melior. quia
tanto est maior et melior quāto spūalia corporalib͞ pre
ferūtur. sc͞o petit dauid spm̄ pphetie q͞ ab eo recesserat ppter
pctm̄ pdictū. d. auditui meo dabis gaudiū. i. des gaudiū
auditui meo. p hoc q͞ facies me audire auctib͞ mentis re
uelatōnes tuas sicut ante. et exultabūt ossa humiliata.
i. tanta exultatō erit ī mēte mea q͞ redūdabit ad corp͞
meū iterra humiliatū. q͞ ex pnīa dauid iacuit iterra
2. R͞. 12. Auerte faciē tuā a peccatis meis. ut nō aspicias
ea amplius ad puniendū. et omēs iniquitates meas dele. de
lenito scriptur͞ de quib͞ nō curatur. et quia hoc nō pt͞
fieri sine grā iustificante ideo repetit petitionē iā positā
de iustificatōne p grāꝫ. sicut affectuose petentes frequēter
replicant suas petitiōnes. ideo dicit cor mūdū crea i me
deus. et dicit crea. quia grā iustificans de pō sibi nō educi
tur sꝫ in aīa a deo creatur. et spm̄ rectum. i. recte tēdētē
i deum. innoua i uisceribus meis. q͞ fit p grē restitutiōnē. tercio
petit restitutiōnē de grā pphetie. d. ne piicias me a facie tu
a. subtrahēdo a me tua secreta. et spm̄ sanctū tuū. sꝫ
pphetiā. ne auferas a me. in nō restituendo. q͞ adhuc
contingebat ipm̄ ideo subdit. redde m̄ leticiā salutaris tui.
i. salutare tuū letificans. et spū pncipali. i. spū sancto
confirma me. psuadēdo a recidiuo. Docebo iniquos. hic
cōsequēter ad pdictam petitiōnē ipetrandā inducitur multiplex
psuasio. et pma accipitur ex pte boni ad alios deriuādi
cū dr̄. docebo iniquos uias tuas. si m̄ petitā grām
tuā restitueris. sꝫ qui ex pnīa mea exemplū capiēt. ita
sequētur uias tuas. i. mandata tua. et impij ad te con
uertentur. p pnīā et dn̄i ipi͞ ppter peccantes q͞ deum
iniquū ueros q͞ ppt͞. cū frequēter bonū p malo recipit. Scd̄a
psuasio accipitur ex bono quod ueniet ipi dauid deū
laudando ex restitutiōe sue iustitie. et hoc ē qd̄ dr̄. libera
me de sanguinib͞. i. a pena mortis quā incurri ppter effu
sionē sanguinis urie et aliorū occōne ei͞ interfectorū.

et exultabit lingua mea iustitiā tuā · videt~ q debz
habere · miām tuā · ad hoc dicēdū q̄ in oib~ opib~ dei sp
se cōcomitant~ iustitia et mīa · et tā cū dī hic iustitiaz
tuā · sub intelligitur mīā · tēpatā / et sic fuit in p̄posito ·
/ quia licet dauid non habuit tūc penā mortis quaz
incurrerat i ppa p̄sona · tū eaz habuit in p̄sona filij nati de bez
sabee ut hr̄ · 2 · Re · 12 / cū hoc etiā p̄secutionē grauē su
stinuit a filio suo absalon contra eū moto i pena
hui~ pcci · sicut dr̄ · 2° · Re · 12 · Suscitabo aduersuz te mala
de domo tua ·c· Dn̄e labia mea aperies · i · apias ut
supra dictuz est · In hoc petit dauid restitutoz grē q
illi soli qui sunt in grā · possūt debite corā deo os api
re ad ipm̄ laudandū q2 nō ē speciosa laus in ore pecca
toris · ecc̄i · 15 · / Tertia p̄suasio accipitur ex p̄ptitu~
ipius dauid ad satisfaciendū que notatur cū dr̄ · q̄
nā si uoluisses sacrificiū dedissem utiq3 · i · parat~ eram
et sum facere / Circa q̄ sciendū q̄ sacrificia ueteris le
gis nō erant deo accepta de se / sz tm̄ ex fide et deuo
tione offerentium · p̄pter q̄ dr̄ gen̄ · 4 · respexit de~ ad
abel et ad munera ei~ quia non respexit ad munera
nisi p̄pter bonitatē offerentis · Et ideo dauid ante re
missionē pcti nō erat in statu offerendi ita q̄ sue ob
lationes essent deo accepte · Remissio autē acq̄ritur
ex contritiōe suffi~ · ideo subditur · sacrificiū deo sp̄s
contribulatus · quia sacrificia deo oblata nō erant
nisi p̄cederet contritiōe debita / Quarta autē
p̄suasio accipitur ex diuina ūitate / qz de~ ante p̄mis
at dauid tēpluz hedificandū p filiū suū nascitu
rū ut hr̄ · 2° · Re · 7 · q̄ ipletuz nō fuisset si dauid p̄p̄
peccatū suū mortu~ fuisset s̄m rigorē iustitie · et
quia decet deū adiplere p̄missuz ideo hoc allegat · dr̄
o · benefac dn̄e in bona uoluntate tua syon · i · p̄cedens
magis s̄m dulcorē mīe / q̄ s̄m rigorē iustitie · syon · i ·
monti syon / et q̄ sit illa bona uoluntas ondit~ d · ut he
dificentur muri ihr̄lm · i · muri tēpli i ihr̄lm p̄ filiū me
uz q̄ fuit hedificatū in illa p̄te ubi ē mons · tū cū hoc
claudit~ ciuitatē ihr̄lm salomō tēplo muro / ut dictū
fuit · 3 · Re · 3 · Tūc acceptabis sacrificium iustitie · i · p̄ resti
tutoē iustitie mee sacrificium meū erit tibi acceptū / sil~
pōt hoc referri ad sacrificia salomonis oblata teplo he
dificato / quoz acceptiōnē de~ ostendit p descensū ignis
de celo sup ea · ut hetur · 2 · palip · 7 · Tunc iponet sup
altare tuū uitulos · ex tunc eñ cū maiori deuotiōe
et hōtia ·

Quid gloriaris

Li ·

Hunc p̄s
· p̄mittitur · tituli~ titulo · in hebreo · Ad uic
toriam p̄s dauid q̄n uenit doeg ydumeus
et annūtiauit sauli et dixit ei · uenit dauid in domū
abymelech · et in trāslatiōe iero~ ponitur titulo eodē sic
licet uba aliq̄ntulū sint mutata · De hac aūt annūtiatōe
hr̄ p̄mo Re · 22 · quia cū saul turbatus eēt de hoc q̄ dauid e
uasisset man~ ei~ et conquestus fuisset suis tanq̄ fautorib~ ipi~
ille doech dixit sauli q̄ uiderat dauid i domo abymelech
sacerdotis et q̄ dederat ei panes et gladiū adūsens eū
s̄m sicut modus ē relatoz / q̄ abymelech cōsuluisset p̄
dauid dn̄m deū sicut ibidē fuit plenius expositū · p̄pter
q̄ saul irat~ iussit sacerdotes et uxores et puulos eoruz
occidi et ciuitatez eoz destrui · Cui~ iussionis doeg cuz
suis satellitib~ fuit executor ut ibidē hr̄ · et de hoc fecit
dauid psalmū istū / Et diuiditur i duas ptes / quia p̄mo
malicia doeg arguitur · s̄o innocētia dauid ostenditur / ut
opposita iuxta se posita mag~ elucescant · ibi · ego autē · p̄
ma in tres · quia p̄mo dauid arguit doeg · maliciā · s̄o p̄
dicit penā ibi · p̄pterea deus destruet te · tertio ondit~ utilita
tis quam ibi · uidebunt iusti · Circa p̄mū dicit · quid glo
riaris in malicia · q · d · hec est pessima glīa quia p̄pa
est illoz qui peccant ex certa malicia / et talis est sig~

rei generate ex delectatiōe in ope s̄o ethi~ · p̄p̄t q̄ dr̄
prou · p̄mo · qui letantur cū male fecerit et exultant
in reb~ pessimis · qui potens es in iquitate · i · potent~ ex
cuisti iniquitatez · sacerdotes uxores eoz et puulos
occidendo ut dictū est · In hebreo et in trāslatiōe
ierōim sic hetur · quid gloriaris in malicia potens
mīa dei tota die · [illegible]
[illegible] p̄mi
hebreo et in [illegible] et est s̄n
quid gloriaris i malicia potens · i · gloriaris eo q̄ mali
ciā tuā potentez exercuisti i cpe in sacerdotū occisiōe
mīa dei tota die · i · mīa dei que tota die sustinet te
inuitare debuisset te retraxisse a tanta malicia ·
tota die iniustitiā cogitauit lingua · In hebreo et
i trāslatiōe ierōimi sic incipiunt uisus iste · Insidias
cogitat lingua tua · tū nō mutat~ s̄nia · Iste · n · doeg
qui cōtinue insidiabat~ dauid et amicis ei~ ipi sauli
falsa accūmdo quod erat iniustuz · Sicut nouacula
acuta fecisti dolum · nouacla bn̄ acuta aufert pilos
qūi inuisibiliter · doeg autē sic dolorosi nuncios suas colo
rauit q̄ saul nō percipiebat · et quia faciebat hoc
ex h̄itu qui erat delectatiōe in ope / ideo sequit~ ut
dictū ē · Dilexisti maliciam · p3 littera · dilexisti oīa
uba p̄cipitatiōis · i · uba saulis quib~ p̄cipitauit p
cepit sacerdotes occidi ad q̄ eū induxisti lingua
dolosa ut p3 p p̄dicta · Propterea · hic ostēt dauid
in sp̄u p̄phico p̄dixit ipio doeg penā d · p̄pterea de
struet te · in fine licet modo sis potens cū rege · et
euellet te et emigrabit de tabernaclo tuo · aīaz de
corpore auferendo / q̄ fuit ipletū i morte ei~ hoc tibi
doeg iusto dei iudicio interfecit se p̄ut dictum fuit · p° Re ·
ultiō · et radicez tuā de terra uiuentiū · hoc fuit ipletū
qñ dauid fecit interfici filiū doeg i quo sp̄abat p~ mor
tē suā manere · Sicut i quodā radice remanere ut dic
tū fuit p° Re · ultiō · et s̄o Re · p̄mo · Uidebunt iusti · s
cuz p̄mū uiderit aīa in hoc q̄ iusti uidentes pu
nitiōnē iniquoz ex hoc mag~ firmat~ in bono et cōtep
nūt p̄spitatez maloz / et hoc est q̄d dr̄ · Uidebunt iusti
s · doeg destructoē · et timebunt · magis offendere deuz
q̄ ante · et super eū ridebunt · cōtēpnentes eius p̄spita
tez p̄mā · et dicent · homo qui nō posuit deū adiutorē
suū · p bona uita · sed sperauit in multitu~ diuiciaz diui
tiaz · quas male acquisiuit adulando et munera
ab illis qui habebant negociū cū rege male accipie
do · et p̄ualuit · ad tēp~ q̄ cū s̄ui~ saul erat pote
tissimo ut hr̄ p̄mo Re · 22 · In uanitate sua · q2 p̄spe
ritas sua transiuit uel ut nubes · Ego autē · hic ostēt o
stendit ipsa dauid innocētiā / quia p̄pter doeg et sau
lis maliciā nō reliquit suā innocētiā / q̄ p3 ex hoc q̄
saule hñs in manu sua tradita bis a morte p̄pepit
ut hr̄ p̄mo Re · 24 · 1 · 26 · et hoc est quod dicit · ego autē
sicut oliua fructifera in domo dei · nō ē p hoc intelli
q̄ aliqua arbor oliue eēt iuxta domū dei q2 p̄cipit~
deut° · 16 · nō plantabis lucū iuxta altare domi dei
tui neq3 ullā arborē · Sz p oliuā fructiferā hic itel
ligitur oleuz quod de fructu oliue exprimitur de q°
lucerne in domo dei replebantur s̄m q̄ dr̄ leuit~ · 24 ·
p̄cipe filijs isrl ut afferant oleū de lignis oliuarū
purissimū ad cōtinuādas lucernas · istaz autē lucer
naz aliqu~ ardebant de nocte et de die / licet plures
arderent de nocte · Est igi~ s̄n~ · Ego aūt sicut oli
ua ·c· i · sicut fructo oliue est fomētū luminis con
tinue i domo dei · sic innocētia mea lucebit corā deo
nec extinguetur p doeg uel saulis nequiciā · Spe
raui in mīa dei in eternū ·c· i · nō tm̄ in uita p̄nti
s3 etiā in futura · ideo subditur · cōfitebor tibi i secu
lū · cōfessione laudis · quia fecisti id maz · i p̄mī · et
expectabo nomē tuū · i futura tribulatoē uisitoz
qm̄ bonū ē in cōspectu sanctoz tuoz · q̄ laudant nōm~

nomē

nomen tuum. Sed in oppositum iniquorum non est bonum qui frequenter verbis et factis blasphemant ipsum. ¶ Moraliter potest exponi psalmus iste de quolibet iniquo detractore qui per detractiones et adulationes suas excitat aliquem potentem ad innocentum persecutionem: pro quo consequitur finaliter penam eternam et cum hoc etiam aliquam temporalem. Et ad hoc consideratis predictis potest de facili applicari litera huius psalmi.

LII

Dixit insipiens

Huius psalmi in hebreo principium talis: Ad victoriam super mahalat eruditio david. Et dicunt aliqui hebrei quod mahalat est nomen instrumenti musici ad cuius pulsum cantabatur hic psalmus. Alii autem dicunt quod significat chorum. Et hoc modo accepit Ieronimus in translatione sua ubi ponit talem titulum: Victori per chorum eruditio david. Secundum igitur hanc significationem quam credo veriorem sensus huius tituli est quod david fecit hunc psalmum decantandum a choro levitarum cum quodam conatu. sicut supra frequenter est expositum. In aliquibus bibliis in titulo predicto additur: pro amalech. quod hebrei et Ieronimus non habent. Nec psalmus iste fuit factus contra amalech ut videbitur in processu. ¶ Sciendum igitur quod psalmus tertius decimus est similis isti in sententia et verbis ut patet intuenti. propter quod dicit Ra. Salo. quod david fecit hunc psalmum contra titum qui destruxit templum secundum et populum iudaicum partim interfecit et partim captivavit: sicut fecerat psalmum .xiii. contra Nabuchodonosor regem babilonis qui primum destruxit templum et populum captivavit. dicit Ra. Salo. quod in adventu messie templum reedificabitur et iudei per orbem dispersi in momento congregabuntur. Sed hoc est falsum et erroneum ut supra dictum est frequenter. propter quod psalmus iste potest exponi de afflictione iudeorum per regem grecorum a quo multi iudei fuerunt interfecti et multi captivati et maxime tempore anthiochi illustris. propter cuius tirannidem iudei qui remanserunt in terra fugerunt ad montana et alia loca relinquentes omnia que habebant in civitatibus et villis. ut habetur primo macha. secundo capitulo. Sed ab hac miseria vel captivitate fuerunt sublevati per machabeos qui civitates et templum recuperaverunt et infideles de inde viriliter eiecerunt. quod previdens david in spiritu fecit hunc psalmum. qui dividitur in quatuor partes. quia primo describitur grecorum et specialiter anthiochi malitia. secundo examinatio divina ibi: Deus de celo prospexit. tertio debita pena ibi: Quis dabit. Circa primum dicitur: Dixit insipiens. id est anthiochus: non est deus. quia dei cultum amovit de ierusalem et ydolum posuit super altare dei, ut habetur primo macha. primo. et sic facto et verbo negabat verum deum. Corrupti sunt. peccato luxurie. greci enim erant luxuriosi. et de anthiocho nobili qui fuit figura antichristi dicitur specialiter dan. xi. capitulo: et erit in concupiscentiis feminarum. et abhominabiles facti sunt. per cultum ydolatrie quod vocatur abhominatio frequenter in scriptura. et de anthiocho dicitur primo macha. quod hedificavit abhominandum ydolum super altare. non est qui faciat bonum. scilicet meritorium quod fieri non potest sine fide et caritate. licet aliqui facerent aliquod bonum de genere. non est usque ad unum. hoc non est in hebreo nec in translatione Ieronimi. sed ibi ponitur ubi exponetur. Deus de celo. hic ponitur potius examinatio iustitie divine cum dicitur: Deus de celo prospexit super filios hominum. quia ei nihil penitus latet. et hoc specialiter contra illos qui negabant divinam providentiam se extendere ad actus humanos. ut videat si est intelligens per veram cognitionem. aut requirens deum. per bonam operationem. quales autem inventi fuerunt subditur. Omnes declinaverunt. a recto iustitie. simul inutiles facti sunt. id est inepti ad consecutionem vite beate. sicut medicina dicitur inutilis que est inepta ad consecutionem sanitatis. Non est qui faciat bonum. exponatur ut supra. non est usque ad unum. quod dupliciter exponitur. Uno modo inclusive ut sit sensus quod nec unicus talis reperitur in eis. quia sine fide impossibile est placere deo hebre. xi. Alio modo exclusive ut sit sensus. In omnibus populis non est unus qui de deo habeat legem veram et cultum. scilicet populus iudaicus cui data fuit lex in monte synai de qua dicitur in psalmo .cxlvii. Non fecit taliter omni nationi et iudicia sua non manifestavit eis. Nonne scient. hic ponitur potius determinatio pene debite cum dicitur: Nonne scient omnes qui operantur iniquitatem. quasi dicat. ipsi scient dei iustitiam per pene infligende experientiam. unde in psalmo talium dicitur sapie. v. Lassati sumus in via iniquitatis et perditionis et cetera. Et subditur per causa: Qui devorant plebem meam ut cibum panis. id est ita delectantur in spoliatione et occisione innocentium ac si comederent bonum cibum. Deum non invocaverunt. quia non crediderunt in eum. propter quod dicitur Ro. x. Quomodo invocabunt eum in quem non crediderunt. Illic trepidaverunt timore ubi non erat timor. Secundum quod scribitur proverb. xxviii. Fugit impius nemine persequente. propter enim mala que fecerunt timent in omni loco sibi insidiari et in omni [illegible] ipsorum. propter quod dicit boetius de consolatione de dionisio tyranno qui propter mala que fecerat in continuo timore fuit sue periculorum expertus tirannus regni metus pendentis super verticem gladii terrore simulavit. Cum enim quidam amicus suus diceret eum felicem. fecit eum sedere in solio regali et optima cibaria. fecit apponi super caput eius sedentis gladium acutissimum de uno filo appendi. quem perpendens ille qui sedebat nullo modo comedere poterat. sed pre timore tremebat et palpitabat. tunc dixit ei dionisius. quare dicis me felicem qui continue sum in tali statu qualis tu es modo. Quoniam deus dissipavit ossa eorum qui hominibus placent. sicut sunt vane gloriosi [illegible] hominum et adulationibus delectati de divino placito non curantes. In hebreo habetur: deus dissipavit ossa obsidentium. et in translatione Ieronimi: circumdantium te. et idem est et refertur ad anthiochum et eius exercitum qui obsederunt et destruxerunt civitates iude. Sed ipsi postea fuerunt fugati et debellati a machabeis et anthiochus miserabiliter mortuus fuit in montibus. cadens enim de curru habuit ossa collisa et tandem miserabili morte mortuus est. ut habetur ii. mach. ix. Confusi sunt quoniam deus sprevit eos. Intantum enim fetebat anthiochus ex languore a deo immisso. quod exercitus ex fetore eius gravabatur ut habetur ibidem quod erat maxima confusio sibi et suo exercitui. ¶ Quis dabit. hic ponitur describitur populi liberatio ex dei gratia et loquitur david per modum optantis ad exprimendum desiderium huius liberationis dicens. Quis dabit ex Syon. id est habitantibus seu ministrantibus in templo quod erat in monte Syon. Salutare israel. id est remedium contra anthiochum et eius exercitum et hoc fuit adimpletum quando dedit constantiam et audaciam mathatie et filiis eius ad pugnandum pro populo. quia mathathias fuit sacerdos ministrans in templo quod fuit in ierusalem. ut habetur primo macha. ii. Cum averterit dominus captivitatem plebis sue. inductam per anthiochum. exultabit iacob et letabitur israel. quod factum fuit quando iudas machabeus et populus qui erat cum eo recuperata civitate mundavit templum reedificantes altare et super illud offerentes cum gaudio magno. ut habetur primo macha. iiii. unde ibidem dicitur: et facta est letitia in populo magna valde. ¶ Moraliter autem potest exponi psalmus iste de quolibet peccatore in malis suis obstinato. qui licet confiteatur verbo deum negat tamen factis. Secundum illud apostoli ad titum primo: confitentur se nosse deum factis autem negant. cuius malitiam deus examinat et punit et innocentem de manu eius accipit. et huic sunt de facili consideratis potest litera applicari.

LIII

Deus in nomine tuo

Huius psalmi principium tale titulus in hebreo: Ad victoriam in organis eruditio quando venerunt zyphei

et dixerunt Saul nonne David absconditus est apud nos sicut habetur primo Regum xxiii. c. Isti ziphei quamvis essent de tribu iuda sicut et david tamen in favorem regis voluerunt eum tradere in manus eius. et sic ex hoc titulo patet auctor et materia huius psalmi et quia in eo erat instrumento musice quod dicitur in organis. titulo etiam consilio primo in translatione ieronimi. Sed ponitur ibi psalmus et canticum pro istro sicut dictum fuit supra. psalmus iste dividitur autem iste psalmus in duas partes quia primo ponit sua deprecationem secundo ut sit magis exaudibilis facit deo votum seu promissionem ibi. voluntarie. Circa primum dicit deus in nomine tuo i. in virtute nominis tui a me invocati. salvum me fac a zipheis in insidiantibus et saule et viris eius me persequentibus. et in virtute tua iudica me i. pro me confirmas me esse innocentiam et puniens eorum malitiam. deus exaudi orationem meam. pro defensionem me salvationis. auribus percipe verba oris mei. loquitur david deo more hominis qui inclinat aurem ad petitorem quem vult exaudire. quoniam alieni insurrexerunt adversum me i. ziphei volentes me prodere et in hoc alienati sunt a me quamvis sint de tribu mea. et fortes quesierunt animam meam. i. saul et exercitus eius. et non proposuerunt deum ante conspectum suum. quia dei timore postposito quesierunt me innocentem interficere. ecce enim deus adiuvat me i. spero quod deus me adiuvabit in hac tribulatione. et deus susceptor est anime mee. i. conservator vite mee. averte mala inimicis meis. i. averte mala a me ab inimicis meis cogitata et converte super eorum capita. sicut quod dicitur proverbiis xxvi. c. qui in insidiis suis capientur iniqui. et in veritate tua disperde illos. ita quod non possint perficere quod cogitaverunt contra me sicut veritas promissionis innocentiam servare. voluntarie sacrificabo tibi sacrificium laudis et etiam sacrificium legis quod potero ad locum domini tutius accedere. quia pro tunc non eo quod fugitivus erat extra exul. et confitebor nomini tuo domine quoniam bonum est. i. confitebor confessione laudis bonitatem quam in te cognovi. quoniam ex omni tribulatione eripuisti me. de preterito ex spe futuro quod sic fiet de futuro. ideo subditur. et super inimicos meos despexit oculus meus. i. pro nihilo reputavi eorum insidias contra me confidens de tua bonitate et non de meis viribus et virtutibus. Moraliter potest exponi iste psalmus contra delatores pessimos et detractores potentes contra innocentes qui evadunt ex divina bonitate.

LIII

Exaudi deus

Hunc psalmum prenotatur talis titulus in hebreo. Ad victoriam in organis eruditio david. Et est sensus quod david exauditus a domino fecit hunc psalmum ad eruditionem aliorum qui psalmus de mandato eius erat in organis cum quodam cantu victorie sicut frequenter expositum est. Iste titulus autem ieronimi est eiusdem sententie licet aliquantulum differat in littera que talis est. victori in psalmis eruditi david. De materia vero huius psalmi variatur. Sed illud quod videtur magis probabilius et magis consonum littere est quod david fecit hunc psalmum gratias agens deo qui fugiens de ceyla salvatus fuit de manibus saul qui volebat eum in ceyla occidere et de manibus populi ceyle qui disponebant eum sauli tradere ut habetur primo regum xxiii. cum tamen salvasset populum de manibus philistiorum ut habetur ibidem. Igitur iste psalmus dividitur in tres partes quia primo david orando suum periculum exprimit. secundo ceyle populum arguit ibi. precipita domine. tertio circa se divinum beneficium recollit ibi. ego autem. Circa primum auxilium dei invocans dicit exaudi deus orationem meam etc. et quater eadem sententia replicat sicut aliis versibus ad ostendendum magnum affectum sue orationis. secundo causam allegat dicens. contristatus sum in exercitatione mea. i. eo quod per exercitium armorum liberavi populum ceyle et tamen ingratus voluit me tradere in manus saulis. et conturbatus sum a voce inimici. i. saulis qui dixit me occidere in ceyla ut audivi. et a tribulatione peccatoris. i. a tribulatione michi preparata per dolum populi ceyle qui in hoc peccavit gravissime. quoniam declinaverunt in me iniquitates. illi qui volebant eum tradere in manus saulis dicebant eum esse lese maiestatis querendo malum saulis. propter quod non debebant eum salvare licet pugnasset pro eis. et in ira molesti erant michi. quamvis non meruissem. sed magis oppositum. ideo subditur. Cor meum conturbatum est in me. ex istorum dolo. et etiam ex meo periculo. ideo subdit. et formido mortis cecidit super me. tum propter potentiam saulis me persequentis. tum propter nequitiam populi tradere me disponentis. timor. in corde. et tremor. in corpore causatus ex timore. venerunt super me propter predicta. et contexerunt me tenebre i. ad ultimum discrimen adversitates que in sacra scriptura frequenter tenebre nominantur. et dixi quis dabit michi pennas etc. timuit enim david ne cives clauderent portas et sic non posset exire pro sua voluntate ad salvandum se et viros qui erant cum eo. quia tamen de civitate exiit. ideo subditur. ecce elongavi fugiens saulem et populum ceyle. et mansi in solitudine. i. in deserto sicut quod habetur primo regum xxiii. expectabam eum qui salvum me fecit. quasi dicat. licet manus saulis pro tunc evasissem tamen magis confidebam de protectione dei quod de aspreitate deserti. quia saul per ea quesivit eum etiam super asperrimas petras que solis ibicibus pervie sunt. ut habetur primo regum xxiv. a pusillanimitate spiritus. i. a timore nimio michi existenti in ceyla reclusus et tempestate. scilicet saulis volentis me ibi occidere. Precipita. hic consequenter david arguit populum ceyle et primo describit eorum culpam. et secundo penam debitam ibi. veniat mors. Circa primum dicit orando. precipita domine et divide linguas eorum. i. fac habitatores ceyle ita perplexe loqui et discordes ab invicem quod non possint perficere suam proditionem tradendo me in manibus saulis. quoniam vidi. i. certitudinaliter intellexi iniquitatem et contradictionem. quam isti omnes concordabant ostendendo eam. die ac nocte circumdabit eam super muros eius iniquitas. quia aliqui in tantum erant maliciosi quod custodiebant super muros ad videndum ne david exiret donec saul cum suo exercitu venisset. et labor in medio eius. i. in civitate quia maligni et iniusti in hoc laborant nocte et die. et non defecit de plateis eius usura et dolus. quia in civitate ceyle erant aliqui publici usurarii et mercatores fraudulenti. quoniam si inimicus meus maledixisset michi. eo quod sibi nocuissem. sustinuissem utique. i. habuisse causam sustinendi patienter. et si is qui oderat manifeste super me magna locutus fuisset. comminando michi mortem vel aliquid aliud. abscondissem me forsitan ab eo. si invenissem me impotentem ad resistendum. tu vero homo unanimis. et alloquitur populum ceyle sub nomine hominis qui ostenderat sibi amicitiam tanquam habens eandem unam mentem. dux meus. qui per initium adduxit ad david defensionem sue civitatis. et notus meus ex notitia quam habebat david cum eis venit eis in auxilium eorum. qui simul mecum dulces capiebas cibos. quia populus ille comedebat cum david sicut cum amico speciali. In hebreo habetur. qui dulcorabimus consilium. et in translatione ieronimi. qui simul habuimus dulce secretum. quia maiores civitatis ceyle aliquando tractabant consilia cum david in signum amicitie. In domo dei ambulavimus cum consensu. In hebreo habetur. cum fremitu. i. cum turba magna ut exponit Ra. Sa. Et in idem redit quia qui multi conveniunt vadunt simul in turba. Sciendum quod domus dei non accipitur hic pro templo quod erat in ierusalem ad quod david tunc non poterat nec audebat ascendere. sed accipitur pro scola vel synagoga que habebatur in qualibet civitate iudeorum non ad sacrificandum quia hoc solum erat licitum sicut in templo. Sed quia populus ibi conveniebat ad audiendum legem et ad orandum deum. Veniat mors. Sed

cōsequēt̄ p̄dicit penā debitā. d. **ueniat mors sup illos** hoc dicit dauid nō zelo uindicte sȝ zelo iustitie. Vl aliter. **ueniat mors** ⁊c̄. i. digni sunt q̄ ueniat sup illos. **et descendant in infernum uiuentes.** sicut chore et cōplices eius ut h̄r. nu̅. 16. eo q̄ ingrati bn̄ficiis moysi rebellauerant. et ita fecerūt h̄itatores ceyle ipi dauid ut p̄z ex p̄dictis. **qm̄ nequitie.** s. multe sūt in eis uel p̄ p̄dictā. **Ego autē.** hic īmō dauid recolit circa se dei bn̄ficiū tanq̄ gratus. d. **ego aūt ad dn̄m clamaui.** tanq̄ ad saluatorē meū. **et dominus saluabit me.** de manu saulis et h̄itatorū ceyle. **uespe mane et meridie.** i. trib⁹ t̄pib⁹ p̄ diem. **narrabo et annūciabo.** sicut legī de daniele. danielis. 6. q̄ trib⁹ tēporibus in die adorabat deū contra ih̄r̄lm. diuina bn̄ficia m̄ collata. **et exaudiet dominus orōnē meā** de futuro sicut audiuit de p̄tito. **redimet ī pace aīam meā.** i. uitam meā. **ab his qui appropinquāt michi.** i. a p̄ditorib⁹ ceyle qui appropinquant michi in signū amicitie. **qm̄ inter multos erant mecū.** i. ī magno nūo assistebant m̄ ad me p̄dend̄. et ī hoc erat grauius. tum q̄ erant multi. tum q̄ dolosi. **exaudiet deus me.** s. p̄cantē. **et humiliabit illos.** ad nichilū deiciendo. **qui est ante secula.** i. ille q̄ ē deus eternus et p̄ter eos omnia. et causa huius subdit. **nō est illis commutatio.** i. de p̄cto ad p̄niaȝ. sȝ fuit obstinati et sic non meruīt ueniā. **et nō timuerūt** sȝ magis cōtēpserunt. sicut d̄r de obstinatis p̄uer. 18. impius cum in p̄fundū p̄ctōrū uenerit cōtēpnet. **extendit manum suā in retribuendo.** s̄m aliquos istud refertur ad p̄ditores ceyle qui uolebant retribuere ipi dauid malū p̄ bono. S̄m alios refertur ad deū qui h̄r manū extensā suā ad reddendū penā p̄ p̄cto t̄pe suo debito s̄m ordinē iustitie sue. et huic consonat litera sequens cū d̄r. **contaminauerūt testm̄ eius.** i. dei legem que p̄hibet p̄sequi innocentem. **diuisi sunt ab ira uultus eius** ⁊c̄. i. uultus uirorū ceyle quia in uultu erant pacifici cū dauid. et eū habebant in corde. **molliti sunt sermones eius super oleum** ⁊c̄. quia ī p̄ntia dauid loquebantur amicabilia et pacifica et in occulto tēptabant contra. **Iacta super dn̄m curā tuā.** hic dauid alloquitur se ipm ut in dn̄o ponat spem suā. **et ipse te enutriet.** quia in desertis locis uixit dauid cū uiris suis p̄ dei p̄uidētiā spālem ut p̄z p̄mo R̄e. **et nō dabit ineternū fluctuatōnē iusto.** i. ipi dauid et loquitur de se tanq̄ de alio. fluctuatōnē autē uocat p̄secutōnē p̄ quā dauid cōpellebatur fugere de loco ad locū. q̄ non sp̄ durauit quia mortuo saule dauid in regē unctus fuit. **tu uero deduces eos.** s. p̄ditores et p̄secutores meos. **in puteū interitus.** hoc est ad mortē et subditur q̄. d. **uiri sanguinū et dolosi.** i. querentes effundere sanguinē innocentē dolose. **nō dimidiabunt dies suos.** i. nō uiuet s̄m medietatē uite sue naturalis. q̄ mors taliū nō cōmuniter accelerat̄. s̄m dictū saluatoris. mt̄. 26. omīs qui acceperint gladiū gladio peribunt. **ego aūt sperabo in te dn̄e.** liberasti me a periculis itaq̄ uiuam s̄m totū cursū uite mee. q̄ p̄z ex. 2o. R̄e. p̄mo ubi d̄r. et rex dauid senuerat habebatq̄ etatis plurimos dies. Moraliter pōt exponi psalmus iste de quolibet iusto ī p̄secutione posito contra quē etiā ab ingratis fabricantur machinatōnes dolose. p̄pter q̄ orat deuote ab ut liberari quem dn̄s exaudit et aduersarios ei⁹ punit. et ad hoc p̄t de facili applicari litera cōsiderātis p̄dictis

LIIII

Miserere mei deus

huic ps̄ p̄mittitur talis titulus in hebreo. **Ad uictoriam super columbā multā elongatōnū dauid miktam qn̄ tenuerūt eū philistei in geth.** Ad cui⁹ intellectū sciendū q̄ s̄m aliquos hebreos miktam ē dictio grāca cōposita ab ex et mik ꝙ tā. et sic sigt̄ humilē. supplicem. uel p̄fectū. et hoc mō accipit iero⁹ qui posuit talē titulū. **uictori p̄ columba muta eo q̄ p̄cul abierit dauid humilis et simplex qn̄ tenuerūt eū philistīi in geth.** Et s̄m istū sēsū oz̄ hic supplere p̄ talē modū. dauid humilis et simplex supplē fecit istū psalmum qn̄ tenuerūt eū ⁊c̄. Sc̄dm alios uero miktā ē nomen cantici spālis sicut motetus apud nos. uel hoquetus. et dicit ka. sa. q̄ significat canticū pulcrū uel decētē. et s̄m hoc est sēsus tituli hebraici. **miktā dauid.** i. canticū decens ab eo factū qn̄ tenuerūt eū philistei. de ista autē tentōne dicūt aliq̄ expositores nr̄i q̄ ite lige qn̄ iesbidenob philisteus uoluisset p̄cutere dauid p̄sidio q̄ ei fuit abysay sarine fili⁹ et p̄cussū philisteū interfecit. ut h̄r. 2. R̄e. 21. Sȝ istud nō uidet̄ ēē uerū. q̄ dauid nō fuit ibi captus p̄mo habuit uictoriā. p̄terea illud bellū nō fuit in geth. Et io ra. sa. exponit hoc de dauid qn̄ fugiens a facie saul uenit ad achis regem geth cū cognouissent philistei dixerunt. nūqd non iste est dauid rex terre ut h̄r. p̄o R̄e. 21. et tunc tenuerūt eū adducentes ad achis ut interficeretur. sȝ achis credens eū esse furiosū eiecit eū et sic saluatus fuit. de hoc tn̄ dauid fecit huc psalmum et similiter. 33. s̄m quod dictū fuit ibidē. sȝ 33. magis respicit euasionē dauid ad mādatū achis. p̄pter q̄ ille ps̄ incipit a gratiarū actōne sic bn̄dicā dn̄m in oī t̄pe ⁊c̄. Iste autē ps̄ magis respicit captionē ipius p̄ quā fuit in p̄iculo. p̄pter q̄ incipit ab implorōne diuine mie sic. **miserere mei deus** ⁊c̄. de eadē tn̄ mā dauid aliqn̄ plures ps̄ fecit ut satis patuit p̄ sup̄dicta. Sciendū etiā q̄ dauid hic uocatur columba muta elongatōnū. columba quia fuit sine amaritudine q̄ saulē ipm p̄sequētē ad mortē bis saluauit a morte ut h̄r p̄mo R̄e. 26. muta. quia ad tempus timens a philisteis nō audebat loqui ydioma hebraycū sȝ mutauit os corā achis ne cicius cognosceretur ut h̄r. 1 R̄e. 21. d̄r etiā columba elongatōnū q̄ timore saul fugerat ex terra isrl̄ ad terrā philistinorū. quod autē significatur p̄ hoc q̄d d̄r in titulo. **ad uictoriā.** dictū est. s. conatus leuitarū. et sic p̄z sn̄ia tituli hebraici. et similiter tituli ieronimi qui ē idē in sn̄ia. p̄z etiā actor huius ps̄ et mā in generali. S̄m hoc igr̄ ps̄ iste diuidit̄ in tres p̄tes. q̄ p̄mo ponitur ip̄i⁹ dauid dep̄catio. 2o de p̄catōnis exauditio ibi. **Sicut sustinuerūt.** uel potius ibi. **p̄ nichilo.** ut uidebitur. tertio grarū actio ibi. **In deo laudabo** ⁊c̄. Circa p̄mū dicit dauid. **miserere mei deus qm̄ conculcauit me homo.** i. hoies eo mō loquendi quo d̄r exo. 8. uenit musca grauissima. i. multitudo muscarū. i. plures ex philisteis tenebant eū et cōculcantes sicut morte dignū. ideo subd̄r. **qm̄ multi bellantes aduersū me.** q̄ q̄rebant eū occidē ut p̄dictum est. In hebreo h̄r sic. **multi bellantes aduersum me altissime.** q. d. tu es deus q̄ es altissimus libera me de ista multitudie a qua nō possū me defendere. et uersus incipit sic. **quanuis die timebo** ⁊c̄. et tunc est l̄ra plana. cū subditur. **ego in te sperabo.** q̄ nunq̄ die occurrerit mā timendi. et sic p̄ eo q̄d d̄r in p̄n° huius uersus in translatōne nr̄a. **ab altitudine.** q̄ ē de p̄cedenti uersu et in hebreo ē altissime. et hoc modo sigt̄ uersus in translatōne ieronimi. pōt etiā exponi translatio nr̄a sic. **ab altitudine diei timebo.** i. t̄pe tali q̄ fugitiuus qualis erat dauid magis timent de die q̄ de nocte quia nō p̄nt ita de facili se abscondē et euadere de die sicut de nocte. **ego uero in te sperabo.** i. magis sperabo de tua p̄tectione. **In deo laudabo sermones meos**

te de nocte deprecando. In deo speraui non timebo quid faciat michi caro .i. homo carnalis. nec per hoc intendit a se excludere omnem timorem hominis. sed tantum timorem qui ducit in desperationem; propter quod simul ponit. in deo speraui. tota die uerba mea execrabantur aduersum me .i. omnia uerba de me dicta ad meam laudem torquebant in meam condempnationem. dicebant enim philistei. numquid non iste est dauid rex terre. nonne huic cantabant per choros. percussit saul mille et dauid decem milia. Ex istis concludebant quod debebat occidi ne posset ulterius nocere/ ut habetur primo Reg. 21. ideo sequitur omnes cogitationes eorum in malum .i. ad inferendum michi malum In habitabunt et abscondent .i. publice et occulte querent michi nocere. ipsi calcaneum meum obseruabunt. querentes me supplantare. et uidetur hic prophetice loqui de malis que quesierunt philistei facere sibi quando audierunt ipsum esse unctum in regem super israel quia tunc quesierunt ipsum occidere ut habetur .2. Reg. 5. sicut sustinuerunt animam meam. In hebreo et in translatione ieronimi habetur. expectantes animam meam. de corpore et coniungitur cum litera precedenti immediate. quod est finis huius uersus et sequens uersus incipit ibi. pro nichilo. etc. Pro nichilo. hec est pars secunda huius psalmi in qua scribitur exauditio dauid deprecantis. et primo ponitur ad reprehensionem aduersariorum cum dicitur. pro nichilo saluos facies illos. interrogatiue et est sensus. saluabis aduersarios meos pro nichilo .i. qui nichil boni fecerunt. q.d. non decet iustitiam tuam. ideo subditur. in ira .i. in uindicta iustitie tue propter philistiorum populum. confringes deus. ita quod hic deus est finis huius uersus in hebreo et in translatione ieronimi quod est principium uersus sequentis/ et hoc fuit adimpletum quando philistei uenientes ad destruendum regnum dauid fuerunt diuina uirtute debellati magis quam humana propter quod tunc dixit dauid diuisit dominus coram me inimicos meos sicut diuiduntur aque ut habetur 2. Reg. 5. deus uitam meam annuntiaui tibi .i. periculum uite annuntiaui tibi in mea oratione. posuisti lacrimas meas in conspectu tuo eas exaudiendo. Sicut et in promissione tua .i. sicut promisisti michi me in periculis custodire. tunc conuertentur inimici mei retrorsum .i. tunc inimici mei fugient. q.d. et hoc fiet uirtute tua et non mea. littera hebraica sic habet ab illo loco. deus uitam meam etc. motionem meam numerasti. pone lacrimam meam in utre tuo nonne in numero tuo tunc conuertentur inimici mei retrorsum. et est sensus. motionem meam numerasti .i. loca ad que fugi a facie saulis. pone lacrimam meam in utre tuo. ut reposita coram te quasi in uase memorie ad exaudiendum. nonne in numero tuo. suppleretur q.d. sic. quia tu ponis eam in numero cum aliis anxietatibus quas sustinui. et tunc conuertentur inimici mei retrorsum. translatio uero ieronimi sic habet. secretiones meas tu numerasti .i. nomine meum secretum absconditum est. repone lacrimam meam in utre tuo. exponatur ut supra. sed in narratione tua. quia feres sententiam contra malos. tunc conuertentur etc. exponatur sicut prius. In quacumque die inuocauero te. s. fiducialiter et deuote. ecce cognoui quoniam deus meus es. exaudiendo me et saluando. In deo. hec est tertia pars huius psalmi in qua ponitur ipsius dauid gratiarum actio pro sua liberatione d. In deo laudabo uerbum .i. tuum factum seu beneficium gratias referendo. In deo laudabo sermones meos. repetitio est eiusdem ad maiorem affectum. In deo speraui. quod me protegat de futuro sicut fecit de preterito. non timebo quid faciat michi homo. timore deiciente me in desperationem uel nimis perturbante rationem. In me sunt deus uota tua fecerat enim dauid aliqua sponsalia ipsi deo ut liberaret eum ab illo periculo/ licet non sint expressa in sacra scriptura que desiderabat adimplere. quod reddam laudationes tibi .i. ad laudem nominis tui. et subdit causam. d. quoniam eripuisti animam meam de morte etc. .i. quia perfecisti illud propter quod uoui tibi/ ideo iustum est ut reddam uota tua. ut placeam coram deo. In hebreo et in translatione ieronimi .1. no. habetur. ut ambulem coram deo. procedendo de bono in melius. In lumine uiuentium. hoc est in lumine gratie qua uiuitur

in deo. Moraliter potest exponi psalmus iste de quolibet fideli qui positus est in mortis periculo/ et orat eum deuote pro sua liberatione et a deo exauditus agit gratias deo tamquam gratus.

Miserere mei. LVI.

huic psalmo premittitur talis titulus in hebreo. ad uictoriam ne disperdas dauid miktam quando fugit a facie saulis in speluncam. Ad cuius intellectum sciendum quod dauid legitur fuisse in spelunca odolam, ubi uenerant ad eum illi qui uenerant de cognatione et alii qui erant in angustia constituti et factus est eorum princeps. primo Reg. 22. et de isto non loquitur hic. quia de ista fuga intitulatus est alius psalmus .141. sed quod dicit ieronimus secundum quod dicit ieronimus in prologo super psalmum. secundo quando saul persequebatur dauid super abruptissimas petras que solis ibicibus peruie sunt. ut habetur primo Reg. 24. et tunc saul intrauit speluncam ad purgandum uentrem/ dauid et uiri eius fugientes saul prius intrauerant eandem speluncam latitantes in interiori eius parte. et tunc uiri dauid uoluerunt occidere saulem. sed dauid hoc impediuit et silenter oram clamidis saulis abscidit. et cum exisset saul de spelunca post eum abiit clamans et ostendens ei pannum prescissum in argumentum quod potuerat eum occidisse si uoluisset. quod recognoscens saul gratias egit ipsi dauid/ et recedens cum exercitu suo a persecutione dauid tunc ad tempus cessauit/ et de fuga dauid ad hanc speluncam loquitur titulus huius psalmi/ et sic patet ultima pars huius tituli. Ad intellectum uero prime partis patet ex dictis quod dauid erat in periculo mortis quando fugit ad speluncam illam, propter quod in titulo huius psalmi loquens de eo dicitur. ne disperdas .i. disperdi permittas. d. miktam .i. tenerum decens uel suaue ut dicit Ra. Sa. q.d. si permitteres me perire non possem amplius cantica dulcia ad laudem tuam facere/ quod autem preponitur. ad uictoriam. significat conatum leuitarum in cantu huius psalmi ut frequenter dictum est. secundum alios uero. miktam. significat humilem simplicem ut dictum est psalmo precedenti/ et sic posuit ieronimus titulum huius psalmi d. pro uictoria ut non disperdas dauid humilem et simplicem; quando fugit a facie saulis in speluncam. et patet sententia ex dictis. Iste psalmus in tres partes diuiditur. quia primo ponitur ipsius dauid anxia deprecatio. secundo diuina exauditio ibi. misit de celo. tertia gratiarum actio ibi. exaltare. Circa primum dicit. miserere mei deus miserere mei. et secundum quod dicit Ra. Sa. semel dicit. miserere mei deus petens ne occideretur a saule. et secundo petens ne saul occideretur ab ipso. Vnde et tunc dixit dauid; propitius sit michi dominus et non mittam manum meam in christum domini. primo Reg. 24. Potest etiam dici quod replicat. miserere mei. ad maiorem affectus sui expressionem sicut frequenter fit in orationibus deuotis. quoniam in te confidit anima mea. hoc dicit allegando quod deus debeat sui misereri. quia proprium est ipsius prestare misericordiam illis qui habent in ipso fiduciam. et in umbra alarum tuarum sperabo. sicut pullus sub alis matris sue ne rapiatur a miluo. donec pertranseat iniquitas. s. saulis me persequentis. clamabo corde et ore. ad deum altissimum et per consequens potentissimum ad me saluandum. deum qui benefecit michi. de preterito/ et sic sperabo quod faciet de futuro. In translatione ieronimi habetur nolebat enim capere ultionem de saul manu propria. sed expectabat eam de manu diuina. Vnde dicebat ulciscatur me deus de te/ manus autem mea non sit in te. primo Reg. 24. Misit de celo. hic consequenter describitur diuina exauditio cum dicitur. misit de celo et liberauit me. omne enim beneficium a deo prestitum conuenienter dicitur celitus datum. dedit in opprobrium conculcantes me .i. saul

et uiros

et viros eius querentes me occidere et sic me dare in consul
ationem hominum et bestiarum. quod autem david exploravit
saulem et viros eius habetur primo Reg. 26. ubi dicitur. Dixit quod ad
saul quare audis verba hominum loquentium david querit ma
lum adversum te etc. et postea quam persequeris animam meam
num persequeris et pulicem unum. quod dicitur hoc vitat in opp
brium meum. misit deus misericordiam suam et veritatem suam. id est iu
sticiam que semper concomitatur se in operibus divinis. et e
ripuit animam meam de medio catulorum leonum. id est ho
minum ferocium cuiusmodi erant saul et satellites eius
dormivi conturbatus. quia fui in persecutione eorum positus. In
tali persecutione non potest dormire quiete. In translatione
ieronimi habetur. anima mea dormivit in medio leonum fortium
et potest reduci ad eandem sententiam ut patet. filii hominum cum
saule existentium. dentes eorum arma et sagitte. quia pa
rati sunt mala dicere de me pro abiungatione sicut sagitte
a longe percutiunt. et lingua eorum gladius acutus. se
par coniuncto. et quia sicut gladius acutus naturali
ter doeg et alii consiliarii per suas detractiones et oblo
cutiones dividebant amiciciam inter david et saulem
cum tamen saul deberet eum naturaliter diligere sicut ge
nerum suum. ¶ Exaltare. hic consequenter ponitur gratiarum ac
tio cum dicitur. exaltare super celos. id est laus tua magni
ficetur ab angelis sanctis. et in omnem terram gloria tu
a. supple magnificetur a cunctis hominibus devotis et subdi
tis ex parte sui. deus. laqueum paraverunt pedibus meis. id est po
suerunt ad me capiendum. et incurvaverunt animam
meam. id est incurvare voluerunt vitam meam deiiciendo
me in mortem. foderunt ante faciem meam foveam. querentes
me ad mortem. et inciderunt in eam. quia saul in quo
tamquam in principe erat totus exercitus intravit
speluncam in qua david potuisset eum si voluisset oc
cidere ut predictum est. Et quia ex hoc liberat david
modum laudandi deum subdit. paratum cor meum deus
ad laudandum et tibi serviendum. et replicat idem dicens pa
ratum etc. ad ostendendum magnum affectum. cantabo id est
psalmum dicam domino. et est replicatio eius dem per alia verba
Exurge gloria mea. gloria est clara notitia cum laude
et sic david se ipsum excitat ad divina beneficia re
cognoscenda in laudibus divinis. Exurge psalterium et
cithara. hoc dicit quia aliqui canebant in cithara
ra. exurgam diluculo. id est prompte et expedite et animo
volenti. confitebor tibi in populis domine. previdit enim
david in spiritu quod laudes divine ab eo composite cantan
de erant in futuro in diversis populis et gentibus sicut ad
impletum videmus. quia magnificata est usque ad ce
los misericordia tua. hoc fuit adimpletum tempore iosue quando sol
stetit spacio unius diei ut israel haberet plenam victo
riam ut habetur iosue. x. et usque ad nubes veritas tua. quia
tunc fuit adimpletum quod deus misit lapides magnos
super adversarios ut habetur iosue. 10. exaltare super
celos deus etc. exponantur sicut prius. ¶ Moraliter potest
exponi psalmus iste sicut et precedens quia est similis ma
teria in utroque et eadem divisio ut patet per predicta.

Si vere utique — LVII

Huic psalmo premittitur talis titulus
in hebreo secundum Ra. Sa. Ad victoriam ne
disperdas david humile et simplicem sine decens. Secundum
vero ieronimum titulus talis est. Victori ut non disperdas david
humilem et simplicem. et patet expositio utriusque per dicta in
titulo psalmi precedentis. Materia vero huius psalmi dicit Ra. Sa.
quod david fecit hunc psalmum quando david ad denunciationem
zipheorum exivit cum tribus milibus virorum electorum ad querendum
dominum saulem ut habetur primo Reg. 26. quod cum cognovisset david per
exploratores suos assumpto secum abysach clam venit
ad castra saulis et de nocte invenit omnes dormientes
et cum abysay vellet saulem occidere david prohibuit

et assumpta hasta que erat ad caput eius et cyphum aque
recesserunt inde. Cumque essent sic elongati quod erat in tuto
loco david clamavit fortiter evigilans abner et populum
inculpans eos de hoc quod male custodierant dominum suum. et
ostendens per aquam et cyphum aque quod potuit saulem occidisse
se si voluisset et per hoc declaravit maliciam saulis et alio
rum ipsum innocentem persequentium. Igitur secundum hoc psalmus iste divi
ditur in duas partes. In prima david ostendit saulis et sa
tellitum suorum maliciam. et in secunda predicit penam debitam
ibi. deus conteret. Circa primum dicit sic. Si vere uti
que iusticiam loquimini recte iudicate. quasi dicat. per hastam et ci
phum aque potestis manifeste perpendere iusticiam et inno
centiam meam erga saul et eius maliciam. tales enim fuerunt
principes ex quibus defenderat saul et ipse eius et ex hoc
deberet moveri ad recte iudicandum et vivendum. sed quia
faciebant contrarium ideo subditur. et enim in corde iniquitates
operamini in terra. id est iniquitates quas cogitatis in cordibus
vestris opere adimpletis. et iniusticias manus vestre concinnant
idest ornant vel palliant apparenti iusticia et falsa. In
hebreo habetur. Iniquitatem manibus vestris quam ponderate. id est ini
quitatem quam me persequimini ponderate quam innocentiam meam ut sic
videatis eius gratuitatem et ab ea cessetis. et eadem in
sententiam habet littera ieronimi que talis est. Iniquitates manuum
vestrarum appendite in terra iusta. modo predicto. aliena
ti sunt peccatores a vulva etc. hoc dicitur pro tanto quia homines per
versi in suis operibus dicuntur alienati secundum communem modum loquen
di. Ra. Sa. exponit hoc de illis qui cum adhuc in ventre matris
essent per aliqua signa figurantur eorum vita mala futura
sicut esau in utero matris impellebat fratrem suum iacob. furor
illis secundum similitudinem serpentis. In hebreo habetur. venenum illis
et ad eundem sensum refertur. quia serpentes ex ira et furo
re offendunt venenum. sicut aspidis surde obturantis aures
suas. quia videns incantatorem ponit unam aurem contra ter
ram et aliam obturat cauda sua ne audiat carmen incan
tatoris. Sic peccatores obstinati qualis erat saul et eius noluerunt
audire unde revertantur a suo errore. ¶ Deus conteret
hic consequenter david predicit talibus penam debitam et primo dicit
huiusmodi penam. secundo utilitatem inde sequentem ibi letabitur.
Circa primum dicit. deus conteret dentes eorum. quibus mor
debant quos verbis iniuriosis et detractoriis vertebant
ipsum david esse reum crimine lese maiestatis cum tamen boni
regis et boni regni consuluisset. molas leonum. id est saul et
doeg et consimilium ad modum leonis ferocium. confringet
dominus. quod fuit impletum in monte gelboe ubi mortui fuerunt sa
ul et doeg et multi alii. ad nichil devenient tamquam
aqua decurrens. quia regnum fuit amotum a saul et
posteris eius. intendit arcum suum donec infirmentur. is
tud potest referri ad deum qui punitionem malorum secundum or
dinem iusticie sue parat inferendam debito tempore. potest etiam
referri ad quemlibet obstinatum in suo malo qui semper ten
dit arcum sue malicie ad nocendum aliis quamdiu potest
vivere. et huic concordat translatio ieronimi que sic habet. In
tendit arcum suum donec conterantur. sicut cera que
fluit auferentur. de presenti vita morte repentina. et in he
breo. quasi limax tabefacto auferentur. et in translatione
ieronimi. quasi vermis tabefactus pertranseant. et est eadem sententia
licet sint alia verba. que per utrumque designatur subtrac
tio peccatorum repentina. supercecidit ignis. id est punitio adeo in
missa. et non viderunt solem. substracti de hoc mundo per
mortem. In hebreo habetur. abortivum mulieris
quod non vidit solem. et similiter in translatione ieronimi. et est
eadem sententia. per hoc enim intelligitur punitio divina quod peccatores
ad nichilum deducuntur. priusquam intelligerent. spine vestre
ramnum. per spinas intelliguntur hic filii parvuli iniquorum
ut dicit Ra. Sa. per ramnum qui antiquus est intelligun
tur filii eorum adulti qui plus de malo sciunt et faciunt
et secundum hoc est sensus. priusquam intelligerent spine vestre.
id est antequam filii vestri parvuli haberent tantum intellectum quod pos
sent ita male agere adulti. Sicut viventes sic in ira

absorbet eos, id est ea ipse quo spoliabit de duratione vite et eorum, de aufert eos subito de presenti vita. In translatione Hieronimi sic habetur: antequam crescant spine vestre rampnum, id est antequam veniant ad maliciam rampni [illegible] supra exposito quasi viventes ita tempestas rapiet eos, et est similis planior et eadem sententia. In hebreo autem habetur: sicut viventes sic absorbet eos ira. Refertur ad deum qui scilicet vivens, id est immundus et fortis cuius potentia non potest resisti, sic ira absorbet eos viventes repentine de presenti vita. ¶ Letabitur. Hic consequenter ponitur utilitas sequens ex malorum punitione cum dicitur: letabitur iustus cum viderit vindictam, id est pravorum punitionem non motu zelo vindicte sed [illegible] divine iusticie. Manus suas lavabit, id est opera sua magis iustificabit secundum illud Apocalypsis: qui iustus est iustificetur adhuc in sanguine peccatoris, id est in punitione eius [illegible] vite sue secundum illud proverbiorum [illegible]

pestilente sapientior erit parvulus. Et dicet homo, id est quilibet rationabiliter loquens: si utique est fructus iusto. Et accipitur hic si pro quia, quasi ex punitione pravorum assurgit premium iustorum pro loco et tempore. Utique est deus iudicans eos in terra, id est deo iusticiam [illegible] non solum in futuro sed etiam [illegible] in presenti.

Eripe me LVIII

[illegible] [illegible] in hebreo. Ad victoriam [illegible] quando misit Saul et custodierunt domum eius [illegible] hoc dicitur [illegible] quia Saul voluit [illegible] David [illegible] ad domum suam [illegible] Saul misit satellites suos nocte [illegible] David ut occideret eum [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] ne disperdas, id est ne disperdas [illegible] tua deus meus David [illegible] quia [illegible] laudes tuas non [illegible]. In translatione Hieronimi [illegible] David humilis et simplex. Residuum huius [illegible] est sicut in hebreo [illegible] [illegible] David et [illegible] eius [illegible]. Ad habendum autem [illegible] in psalmo [illegible] dividitur in tres partes, quia primo ponitur [illegible] de [illegible] secundo [illegible] ibi: et tu domine. Tertio pro exauditione gratiarum actio ibi: ego autem [illegible]. Prima adhuc in tres, quia primo David in sua petitione allegat suam angustiam, secundo suam innocentiam ibi: neque iniquitas. Tertio adversariorum maliciam ibi: irruerunt. Circa primum dicit: eripe me de inimicis meis deus meus, quia non possum [illegible] ab insurgentibus in me libera me, quia ad [illegible] Saulis benivolentiam [illegible] [illegible] ad capiendum David [illegible] innocens. Ideo subditur: libera me de operantibus iniquitatem, quia sciebant [illegible] [illegible] et de viris sanguinum salva me, id est de viris paratis ad effundendum sanguinem innocentium. Quia ecce ceperunt animam meam, id est me [illegible] [illegible] quod est [illegible] [illegible] reputabant enim David se cepisse eo quod custodiebant domum [illegible] quia erat [illegible] quod non posset eos effugere. Ideo subditur: irruerunt in me fortes, quorum fortitudini non possum resistere bellando. ¶ Neque iniquitas. Hic consequenter allegat suam innocentiam dicens: neque iniquitas mea [illegible] neque peccatum meum, [illegible] me supple [illegible] [illegible] persecutorum. Ideo subditur: sine iniquitate cucurri [illegible] vite presentis. Et direxi opera mea ad finem debitum, quod in translatione Hieronimi habetur: et illi currunt et preparantur. Et secundum hoc refertur ad satellites Saulis qui [illegible] [illegible] ad David occidendum. Ideo subdit: exurge in occursum meum ad liberandum me antequam me occidant. Et vide meam innocentiam et eorum maliciam. Et tu domine. [illegible] id est tu domine deus virtutum

[illegible] angelorum deus Israel [illegible] [illegible] ¶ Intende. Hic ponitur [illegible] [illegible] adversariorum suorum malicia, et primo explicatur eorum culpa, secundo [illegible] pena debita ibi: deus ostendit [illegible]. Circa primum dicit: intende ad visitandas omnes gentes, quia [illegible] [illegible] omnes [illegible] qui in [illegible] [illegible] [illegible] ideo subdit: non miserearis omnibus qui operantur iniquitatem ex [illegible] malicia et [illegible] [illegible] indigni [illegible]. Convertentur ad vesperam. Satellites enim Saulis venerunt in vespere ad custodiendum domum David de nocte ut [illegible] [illegible]. Et famem patientur ut canes, id est magno desiderio [illegible] occidere David. In hebreo habetur: et latrabunt ut canes, quia inter se loquebantur qui eum occiderent. Et circuibunt civitatem, quia non solum custodiebant domum David sed etiam [illegible] qui eorum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] vel quia [illegible] [illegible] eum fugisse [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] alicubi [illegible]. Ecce loquentur in ore suo et gladius in labiis eorum [illegible] [illegible] de [illegible] David occidendo. Quoniam quis audivit [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] qui nemo [illegible] [illegible] [illegible] David [illegible] ¶ Et tu domine deridebis [illegible] [illegible] [illegible] David [illegible] [illegible] [illegible] deus [illegible] [illegible] Et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] domum David [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] fortitudinem meam ad te custodiam [illegible] [illegible] quia deus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ¶ Deus ostendit hic [illegible] [illegible] [illegible] David [illegible] ad adversariorum [illegible] [illegible] deus ostendit super inimicos meos [illegible] Saul et satellites suos. Ne occidas eos [illegible] [illegible] [illegible] quia hoc [illegible] [illegible]. In virtute tua [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Saul et [illegible] David [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] David [illegible] Dispergite illos in virtute tua. Hoc fuit completum in monte Gelboe [illegible] [illegible] philistei [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] delictum oris eorum sermonem labiorum ipsorum [illegible] [illegible] [illegible] delictum oris eorum [illegible] quia [illegible] [illegible] Saul et Doeg [illegible] David [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in monte Gelboe. Et comprehendantur in superbia sua, quia Saul [illegible] [illegible] placuit deo et [illegible] [illegible] [illegible] et qui superbiunt de eis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Et scient pro experientiam punitionis [illegible] [illegible] [illegible] quia deus dominabitur Iacob [illegible] regnum ad David et domum eius. Convertentur ad vesperam et famem patientur. Istud refertur ad famem [illegible] [illegible] in terra Israel ut habetur [illegible] [illegible] [illegible] David a deo tribus annis [illegible] [illegible] Saul [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Et ideo illi de cognatione [illegible] [illegible] Saulis in illa fame [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ad hoc [illegible] convertentur ad vesperam [illegible] [illegible] [illegible] domos [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et famem patientur et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et circuibunt civitatem [illegible]

[illegible]

uictu p medicitate. et ipsi dispergentur tamquam ad alia loca que tempore illo famis erat afflicta. ad manducandum .i. ad querendum uictum. Si uero non fuerint saturati. et murmurabunt hic .i. quia quod non inueniebant ad sufficientiam. ideo subdit: murmurabunt .i. cruciabuntur nisi considerantes illam penuriam sustinebant. Ego autem. hec est ultima pars huius psalmi in qua ponitur ipsius dauid gratiarum actio pro sua liberatione dicens. ego cantabo .i. in corde meo laudabo fortitudinem tuam. quia me eripuisti de insidiis saul. et exaltabo mane misericordiam tuam. et subdit causam. quia factus es susceptor meus. de adiutorium meorum malis in die tribulationis mee. quia defendebant me meo tempore. adiutor meus tibi psallam etc. Repetitio est eiusdem sententie ad maiorem expressionem deuotionis sue. Moraliter potest exponi psalmus iste de quolibet fideli in angustia existente quod pro precibus suis meruit liberari et persecutores suos puniri. Catholice uero exponitur de christo per dauid figurato qui custoditus fuit in sepulcro sicut olim dauid in domo. Sed hoc non obstante per diuinam potentiam resurrexit et iudei qui illum in sepulcro fecerant custodiri in penam huius fuerunt per romanos captiuati et per orbem dispersi. tamen ad uesperam huius conuertentur ad christum et fame patient per christiane fidei ... [illegible] sicut canes latrantes contra fidem christi cum feruore magno et desiderio querentes. Sed de hoc exponere breuius transeo quia dixisse tradidimus ... [illegible] super librum psalmorum

Deus repulisti

LVIII

Titulus psalmi premittitur talis titulus in hebreo. In uictoriam super testimonium huius ... [illegible] ad docendum cum pugnauit contra fluuios et syriam ... [illegible] et reuersus est ioab et percussit edom in ualle salinarum duodecim millia. Ad cuius intellectum sciendum quod dauid ioab cum exercitu bellante misit contra filios amon qui iniuriam fecerant nunciis dauid ut habetur .ii. Re. x. et debellans filios amon et syros qui uenerant in eorum auxilium ioab rediit in ierusalem. ut habetur ibidem. Et postea dauid cum toto exercitu suo disposuit se ut iret ad pugnandum contra syros ut ibidem habetur .i. Re. [illegible] quod syri hoc audientes miserunt nuncios ad dauid dicentes quod non erat eis uoluntas ueniendi contra ipsos propter fedus et iuramentum quod fecerat iacob cum laban syro ut habetur gen. xxxi. et fecit tunc dauid consilium cum sapientibus legis qui dixerunt ei quod erat ei licitum eo quod syri prius fregerant iuramentum ueniendo ad bellum contra filios dauid in auxilium amonitum ut dictum est. et quia cusanrasathaim rex syrie impugnauerat filios israel eos subiciens. Fuit enim sue tempore iudicum ut habetur iudicum iii. Dicit igitur Ra. sa. quod in hoc psalmo per totum intelligitur sapientum consilium quod testificatum est ipsi dauid quod licite poterat contra syros ad bellum procedere. et quantum ad hoc dicit iste titulus .i. dauid dedit ipsi dauid per istum sapientum de quo bene et ueraciter sequitur quum inquit incedere gradientes in ualle cum subdit. cum percussit contra fluuios ac fecit dauid illud per consilium. hoc igitur sensus huius tituli est. cantus ... dauid supple iste psalmus cum ab eo facto. super lilia testimonii .i. propter testimonium sibi datum a cetu sapientum in rosis designato. ad docendum .i. ipsum dauid quod licitum erat sibi pugnare syros. quid autem significet ad uictoriam: in primo titulo frequenter supra dictum est. cum percussit contra fluuios. que est nomen ciuitatis in qua habitauit laban syrus et dicitur fluuiorum quia erat in mesopotamia a medio quod est medium inter duo flumina. et fluuius est ... et reuersus est ioab .i. ... [illegible] debellatis ammonitis et syris ut predictum est et percussit edom etc. Ista uictoria attribuitur dauid. Ps. Re. viii. ubi dicitur. fecit quoque sibi dauid nomen cum reuerteretur capta syria in ualle salinarum cesis duodecim millibus. Et sequitur. facta est uniuersa idumea seruiens dauid. et in primo paralipomenon attribuitur abysai de quo dicitur primo paralipomenon xviii. abysai uero filius saruie percussit edom in ualle salinarum. hic autem attribuitur ipsi iacob. Dicendum quod isti tres fuerunt in illa uictoria quia facta fuit in reuersione dauid de syria ad quam impugnandam iuerat cum toto exercitu suo ut predictum est et attribuitur hec uictoria dauid tamquam regi. ioab uero tamquam principi milicie. Abysai uero tamquam duci uniuersi qui fecit probitatem notabilem in illa uictoria. propter quod attribuitur abysai tamquam duci illius. Non enim est inconueniens idem attribui diuersis personis. rationibus diuersis. duodecim millia. primo paralipomenon xviii. ponuntur xix. millia. nec est contradictio quia minor numerus cum precessione partis excedentis que primo paralipomenon exprimitur. In translatione uero ieronimi ponitur talis titulus. uictori pro liliis testimonium humilis et perfecti dauid ad docendum cum pugnauit aduersum syriam mesopotamie et reuersus est ioab et percussit edom in ualle salinarum duodecim millia. Ad cuius intellectum sciendum quod ubicumque in uetere testamento ieronimus transtulit lilium uel lilia hebrei dicunt rosam uel rosas sicut dictum fuit supra psalmo xliiii. idem tamen importatur per utrumque .s. cetus sapientum. licet hic ponatur lilium et rosa secundum hebreos. ieronimus tamen transtulit pluraliter. .s. lilia. eo quod quilibet de cetu sapientum poterat dici rosa uel lilium propter pulcritudinem sapientie. et sic totus cetus dicitur lilia in plurali. quod autem subdit humilis et perfecti dauid est quod dictum hebraicum mikta. secundum Ra. sa. significat auream decentem uel pulcram. secundum ieronimum humilem et perfectum. quod dicit hic testimonium humilis et perfecti dauid non dicit testimonium dauid eo quod dedit ipsum sed quod a sapientibus fuit sibi datum. et sic patet expositio tituli ieronimi ex hiis que dicta sunt in expositione tituli hebraici. Deus repulisti. Ad intellectum huius psalmi sciendum quod antequam regnum israel fuisset in manu dauid simpliciter fuerat multipliciter afflictum et uastatum. ut patet tempore iudicum et in principio regni saul in quo philistei tenebant ipsum in tantum seruitutem quod faber ferrarius non erat in tota terra israel. cauebant enim philistei ne facerent hebrei gladium aut lanceam ne possent rebellare ut habetur primo Re. xiii. Item mortuo saule philistei inuaserunt ciuitates regni israel unde fugerant populi et habitauerunt ibi ut habetur primo Re. xxxi. Item post mortem saul facta est longa contentio de regno inter domum dauid et domum saul. ut habetur .ii. Re. iii. propter quod gentiles in circuitu regni israel existentes multipliciter uastauerunt illud non habentes ualidam resistentiam propter dictam contentionem. Dauid igitur hoc considerans fecit hunc psalmum in quo primo uastationem regni plangit. secundo restitutionem eius propheticę predicit ibi. ut liberentur. Circa primum dicit. deus repulisti nos propter peccata nostra. et destruxisti nos .i. destrui permisisti. iratus es quod regnum israel temporibus predictis prius ut patet ex dictis. et misertus es nobis quia regnum in parte consolasti. commouisti terram et conturbasti eam .i. commouisti et conturbari permisisti homines in terra nostra ab aduersariis. Sana contritiones eius tempore meo. ostendisti populo tuo dura propter eius peccata. potasti nos uino compunctionis. translatio ieronimi habet. uino mesoris. et idem est quod mesor est compunctio de peccato. dedisti metuentibus te significationem .i. signum temporis ut fugiant a facie arcus. iusticie que extenta est ad puniendum peccantes et hic arcus effusit iudicando a peccatis. Ut liberentur. hic ponitur restitutionem et amplificationem regni predicit et hoc primo predicitur. secundo tamen attribuendum fit ibi. Quis deducet. Circa primum incipit dicendo. Ut liberentur dilecti tui .i. populus israel qui dicitur deo dilectus esse propter ... [illegible] et dilexit eum. Saluum fac .s. populum israel dextera tua .i. deus. non per ferri uirtute humana. et exaudi me deprecantem pro regno meo et ad hoc impetrandum allegat diuinam promissionem dicens. deus locutus est in sancto suo .i. samuele cui deus reuelauit ... [illegible] regni ... [illegible] tempore dauid propter quod dicitur primo Re. xv. ... [illegible]

ın suū et pcepit ei ut eēt dux/et hanc reuelatonē
samuel dixit ipi dauid. ppter q subdit. letabor ī deo
salutari meo. et partibor sichimā. i. diuidā spolia terre si
chem bellatoribꝰ meis que fuerat occupata ab aduer
sariis regni isrł. et conuallē tabernaculoꝝ metibor. locꝰ
est ppe iordanē ubi iacob reuertens a mesopotamia de
clinans esau frēm suū fixit tentoria et appellauit
nomē loci illiꝰ socoth. i. tabernacła. gen. 33. illa. n. ual
lis erat de domo isrł. sꝫ occupata fuerat ab aduersariis
quibꝰ expulsis dauid restituit terrā filiis isrł ut ipi
eā fm mensuraz sibi debitā/et quia illis dauid fuit ad
uictus spaliter ab aliquibꝰ tribubꝰ. io eas exprimit eas
dicens. meus est galaad. ibi fuerūt hoies bellicosissimi
iair et iepte de quibꝰ descenderūt hoies fortes. et meꝰ
est manasses. hoc dr quātum ad illaz ptez q erat citra ior
danē de qua fuit. d. gedeon uir fortis. et effraym for
titudo capitis mei. i. regni mei. iuda rex meꝰ. i. cu
stos et deffensor regni mei. iste. n. due tribus fue
rūt fortiores et bellicosiores aliis. ppter q fuerunt
situate in duabꝰ extremitatibꝰ regni. tribꝰ effraym in
extremitate aquilonari. tribꝰ iuda ī extremitate austra
li. sicut pleniꝰ fuit dictum cū ageretur de diuisione ter
re in lro iosue. moab olla spei mee. i. spero ideo q ter
ra moab erit michi subdita ad fuiendū sic olla qua
hō utitur ī ministerium suum. in hebreo hr. moab olla la
uationis mee. i. qꝛ moab erit ita m subiectio sicut o
la ad lotionē pedum parata. In ydumeā extendā calci
amentum meū. i. calcando eaz subiciā p plenā uicto
riaz. michi alienigene subdite sūt. In hebreo hr. in
philistea assonata ē. i. addita regno meo qꝛ fuiunt
dauid sub tributo ut hr. 2. R. 8. Quis deducet. hic
qn̄ter ondit q predicte uictorie sunt deo attribuende
unde dicit dauid. Quis deducet me ī ciuitatē munitā
uictualibꝰ et bellatoribꝰ et armis. quis deducet me
usqꝫ in ydumeaz. ubi erant multi fortes et bellicosi.
respondet. nonne tu deus. q. d. nullus aliꝰ pot hoc nisi facē.
qui repulisti nos. tpibꝰ preteritis ut pꝫ ex predictis. et nō
egredieris deꝰ in uirtutibꝰ nostris. i. ī exercitibꝰ nris in
terrogatiue. q. d. uimo tu egredieris. aliter nec facē pos
semꝰ. ppter hoc subdit. da nobis auxiliū etc. Et pꝫ lra
ex dictis. Moraliter pot exponi ps iste de quolꝫ
uero penitente/qui considerans regnū aīe sue p pcam
perpetrata dissipatum lamentat/et p restitutioz ipiꝰ gre et
uirtutis deprecatur/ad hoc. n. adiuuatur p quattuor/
Primū est confessio que p iudam designatur q confessio
interpretatur/ 2m ē de recidiuo preseruatio qui p manas
sem intelligit. eo q interpretatur obliuio. tal'. eī sic se
ht ad pcca preterita qꝛ obliuio sit iterū operari/ Tertiū
est boni opis multiplicatio que designatur p effraym q
interpretatur crescens aut fertilitas/ Quartū ē ppe
conscientie testificatio. fm illud apłi. 2. cor. primo.
gloria nra hec est testimonium conscientie nostre et figurat
p galaad qui interpretatur aceruus testimonii/et ta
lis subiciat sibi concupiscentiā carnis p moab designatā
quia interpretatur ex patre/hec aūt concupiscentia trahit
ex carnali generatione et concupiscentiā oculoꝝ q figu
ratur p ydumeā que terrena interpretatur/et p supbiā
uite que p philisteā designat. eo q ore cadentes inter
pretatur. Supbi eīm ubis despectibilibꝰ nituntur alios
contēnere. sꝫ quia omnia ista emanant a deo ideo est
sibi tota uictoria attribuenda

LIX

Exaudi deus. huiꝰ ps
pcenititur sic in hebreo. Ad uic
toriā super organū ipi dauid. Et pꝫ eiꝰ
expo ex dictis sup psalmo 53. De mā aūt huiꝰ psal
mi dicūt doctores comuniter q dauid fecit ipm exīns
in saul psecutione. sꝫ ubi et qn̄ nō dr clare. Sal
uo meliori iudicio uidetur michi q fecerit hūc psalmū
pꝰ q euaserat manus saul. ppe dauid ascendit inde
ut hr primo. R. 23. et hitauit in locis tutissimis en
gadi qui erant iuxta fine regni saul. ut si saul in
sequeretur posset uirꝰ exire de pte eiꝰ. ppter q et
finaliter transiuit ad terrā philistinoꝝ ut hr. j. R. 27.
Sciendū aūt q licet ps 56. cū inscriptione etc. sit de eadē
mā tamen differt ab isto/quia ille ps 56. ē ppe de bnfiō
illiꝰ euasionis de manu saul ipm ī mōte circumcingēt.
iste uero ē de hoc bnfiō iam exhibito et aliis ex
hibendis ut patebit in pcessu. Item q psalmum
57. fecit dauid ī ine tēpore pꝰ recessum saul ab ipso. istum
aūt pꝰ eo quo iam dauid elongatꝰ erat ī fine regni sa
ulis. sꝫ ex hoc psalmo dauid omnia bnficia sibi
pstita recolit. scdo pstanda pphetice predicit ibi. in
habitabo. tertio p utrisqꝫ gras agit ibi. sic psalmū
dicā. Circa primum incipit ab oratione deuota sicut gra
tus et deuotꝰ. d. Exaudi deꝰ deprecationē meā. et pa
tet litera. a finibꝰ terre. s. isrł. ad te clamaui fa
ciens hunc psalmū ut dictū ē. Iam ultiꝰ recolit bnfīm
sibi pstitum in euasione de manibꝰ saul. d. dū an
xiaretur cor meū. eo q saul et eiꝰ exercitus circuie
rant me ī modum corone ne possem euadē ut ibidē
dr q dauid desperabat se posse euadere. sꝫ sicut ibi
dē dr. nunciꝰ uenit ad saul. d. festina et ueni quia
philistei effuderūt se sup terrā. ppter q fuit compul
sus recedere a dauid/ppter q nominauit locū illum
petrā diuidētem/ut hr ibidē. et hoc ē qd dr. In pe
tra exaltasti me. liberādo me a predicto angustia. de
duxisti me ad locum tutiorē ut predictum ē. quia
factus es spes mea. ī omni angustia. turris forti
tudinis a facie inimici. i. saulis me psequentis.
Inhabitabo. hic qn̄ter pphetice predicit bnfīa a deo
pstanda. et primo in cultu diuino q dauid deside
rabat. d. Inhabitabo in tabernaculo tuo. dauid. n. te
tendit tabernaculum iuxta domū suā ī quo posita
fuit archa et diuinus cultus ordinatꝰ et dauid illuz
locum frequentabat et dnm laudabat. ut hr primo pa
lip. 16. In secula. hoc exponit Ra. sa. d. q sicut
dauid preuidit se habitaturū ī tabernaculo dei ī pnti
sclo sic preuidit se habitaturū in seculo futuro ī taber
naculo dei qui ē locus sanctoꝝ. ptegar ī uelamto
alarum tuarum. ita q aduersarii mei nō poterūt me ca
pere. scdo in regno eiꝰ dicit. qm tu deus exaudisti
orationē. teneo firmiter q dedisti. hereditatē. i. re
gnū. timentibꝰ nomē tuū. i. michi et filiis meis
me imitantibꝰ. hanc. n. hereditatē dederat deꝰ dd.
cū ictus qn fuit iunctus p samuelē. sꝫ execūtiue
qn fuit iunctꝰ ī regē sup totū isrł. ut hr. 2. R. 5.
tertio qntum ad uite sue augmentum cum dr. dies super di
es regis adiicies. i. facies eum uiuere fm cursum
uite sue. ideo subditur. annos eiꝰ. s. multiplicabis
usqꝫ in diem generationis et generationis. sic eīm fu
it de dauid/uixit eīm. 70. annis et sic potuit uidē
filios usqꝫ ad 3m generationē. pmanet ī eternū ī conspctu
dei. i. pmanebit regnū meum/quia xpus descendit de
dauid fm carnē/cuiꝰ regnū ē eternū. mīaz et ueritatē
eiꝰ quis requiret. i. quis poterit explicare/subaudi
est ipsꝰ dauid recognoscens quasi se mīaz et uerita
tem dei inexplicabilem. Sic psalmū. hic qn̄ter dd.
p bnficiis predictis gras agit. d. Sic psalmū dicam
nōi tuo in seculum seculi. i. quādiu uiuā. et red
dam uota mea de die ī diem. i. laudes quas tibi
pmissas. de die in diem. i. p singulos dies/uel
aliter sic. bndicam nōi tuo in seculū seculi.
i. usqꝫ ad finem mundi quia psalmi compositi ab ipo
dauid cantabuntur semper in ecclia dei/et codē
mō reddentur a deo pmisse laudes q sūt idem q
psalmi.

nōne

LXI

Nonne deo

Huic psalmo premittitur talis titulus in hebreo. Ad victoriam pro Idithun psalmus David. Dicit autem Ra[bi] Sa[lomon] quod Idithun est hic nomen instrumenti musici cum quo precinebatur cantus huius psalmi. Alii vero dicunt quod Idithun est nomen unius de tribus principalibus cantoribus a David institutis, prout dictum fuit supra psalmo 38. et secundum hoc sensus huius tituli est quod psalmus iste fuit a David decantatus per levitas qui erant sub Idithun. De materia vero huius psalmi dicunt aliqui quod David fecit ipsum postquam adeptus fuerat regnum Israel, quando Philistei voluerunt ipsum deicere, ut habetur 2 Re. 5. et ideo confidens de deo dicebat: nonne deo subiecta erit anima mea etc. Et consequenter invehebatur contra Philisteos subdens: quousque irruitis super hominem etc. scilicet super me ipsum ad me decutiendum. Sed hoc non videtur bene dictum, quia de eisdem subditur: ore suo benedicebant scilicet michi, et corde suo maledicebant. Philistei autem et alie gentes non benedicebant sibi ore, sed maledicebant corde. Et ideo salvo meliori iudicio videtur mihi quod fecit psalmum istum cum esset in persecutione Saul. Et hoc postquam ad verbum Gad prophete de terra Moab rediit ad terram Iuda, ut habetur 1 Re. 22. de quo etiam fecit psalmum decimum ut supra dictum est, tamen illum fecit in suo reditu. Istum autem postquam per aliquod tempus in terra Iuda mansit. Et quia rediit et in Iudea mansit ex divina confidentia, ideo psalmus decimus ab ea incipit cum dicitur: nonne deo subiecta erit anima mea, ab ipso enim salutare meum. Sed secundum hoc psalmus iste in duas partes dividitur, quia primo describitur ipsius David de deo confidentia. Secundo redarguitur adversariorum suorum malitia, ibi: quousque irruitis. Circa primum dicit sic: nonne deo subiecta erit anima mea, obediendo mandato eius per Gad prophetam, quasi diceret sic. Et subdit causam dicens: ab ipso enim salutare meum, id est expecto salutem meam in anima et corpore, quod probat per hoc quod subditur: nam et ipse deus meus per creationem et salutaris meus per gubernationem, adiutor, quamvis Saul me persequeretur, non movebor amplius de terra Israel, id est de voluntate eius. Ex quo enim ad eam redierat de mandato domini, non est verisimile quod postea de ea exiverit transiens ad terram Philistinorum, ut habetur primo Re. 27. sine divina revelatione specialiter sibi immediate facta, vel per Gad vel alium prophetam seu per Abiathar sacerdotem qui erat cum David et frequenter per eum consulebat dominum, ut habetur primo Re. in pluribus locis, quamvis talis revelatio non sit scripta, quia non omnia scripta sunt. Quousque irruitis. Hic consequenter David arguit adversariorum malitiam. Et primo arguit eos de crudelitate. Secundo de cupiditate, ibi: veruntamen. Circa primum dicit sic: quousque irruitis, tu Saul, Doeg et consiliarii, in hominem, id est in me ipsum irrationabiliter et iniuste, et loquitur de se tamquam de alio. Interficitis universi vos, id est queritis interficere, tamquam parieti inclinato, id est minamini mortem tamquam parieti propinquo ad ruinam. In hebreo et in translatione Ieronimi sic habetur: Sicut muro inclinato et macerie corruenti, et sic non refertur ad David, sed ad persecutores eius. Et est sensus: minam in morte sicut muro inclinato et maceria corruens minatur mortem transeuntibus iuxta se. Verumtamen precium meum cogitaverunt repellere, scilicet Saul et consiliarii eius. Et vocat hic David precium suum duas filias Saulis, quarum primam Saul promisit sibi dare in precium pro bellis contra Philisteos gerendis, et secundam quam dedit David pro centum preputiis Philistinorum, et tamen illud precium fuit a David repulsum, quia prima fuit data Adeli Molathite, ut habetur primo Re. 18. et secunda post fugam David fuit data Faltiel filio Lays, ut habetur 2 Re. 3. Cucurri in siti, id est ad bellum contra Philisteum expedite processi ex desiderio habendi filiam regis uxorem. Vel aliter: in siti,

quia bellantes multum sitiunt, pro eo quod dicitur hic: In siti. In hebreo habetur: narraverunt mendacium, et in translatione Ieronimi: placuerunt sibi in mendacio. Et sic refertur ad Saulem et ad consiliarios eius qui mendaciis volebant decipere David. Ore suo benedicebant, id est Saul et sui consiliarii pretendentes ore quia fieret gener regis ad meam exaltationem, et corde suo maledicebant, quia per hoc me morti tradere volebant gladiis Philistinorum, ut habetur primo Re. 18. ubi dicitur sic: Saul autem reputabat dicens: non sit manus mea super eum, sed sit super eum manus Philistinorum. Veruntamen. Hic David repetit suam confidentiam in deo, et exponatur sicut in principio psalmi, quia est eadem sententia et prope littera usque ibi: In deo salutare meum, id est tota salus mea secundum illud apostoli 1 Cor. 1. qui gloriatur in domino glorietur. Deus auxilii mei, id est dator auxilii mei in tempore presenti. Et spes mea in deo est, scilicet vite future. Spes enim est certa expectatio future beatitudinis ex gratia et meritis proveniens. Et ideo ad hanc spem inducit fidelem populum dicens: Sperate in eo omnis congregatio populi, scilicet fideles. Infideles enim non habent unde vitam beatam sperare valeant. Effundite coram illo corda vestra, id est preces ex devotis cordibus procedentes. Deus adiutor noster in eternum, sine cuius adiutorio nullum opus est meritorium. Veruntamen. Postquam David arguit persecutores suos de crudelitate, hic consequenter arguit eos de cupiditate. Et primo arguit eorum avaritiam. Secundo subdit causam, ibi: Semel. Circa primum dicit: veruntamen vani filii hominum. Dicuntur enim homines vani qui non ordinant opera sua ad finem debitum, cuiusmodi sunt avari finem suum ponentes in divitiis, sicut medicina non dicitur sana que non ordinatur ad sanitatem. Mendaces filii hominum in stateris, ut decipiant. Ipsi enim cupidi homines in falsis ponderibus student alios decipere. De vanitate in idipsum, omnia enim talia studia dicuntur vana vel vanitas, quia sunt ad malum ordinata. Et quia taliter acquisita in morte derelinquuntur. Licet autem rex Saul in talibus deceptionibus in propria persona non verteretur, tamen quia erat cupidus, quod patet ex hoc quod Gabaonitas occidit iniuste cupiditate hereditatis eorum ductus, ut habetur 2 Re. 21. Credibile est quod talia per alios exercebat. Doeg autem Idumeus et alii eius satellites per se et per alios talia exercebant. In hebreo sic habetur: mendaces filii hominum in stateris ad ascendendum, id est ad ponendum in statera. Ibi: et vanitas simul, id est sunt eiusdem ponderis, ut exponit Ra. Sa., quia tales nil valent nec sicut ipsa vanitas. Nolite sperare in iniquitatem, per fraudulentias et rapinas. Nolite concupiscere, auferendo aliena per violentiam. Divitie si affluant nolite cor apponere, ponendo ibi finem ultimum, quia ista deducunt ad gehenne interitum. Semel. Hic reddit predictorum causam, que accipitur ex rigore divine iustitie ad puniendum malos et dulcore sue misericordie ad premiandum bonos. Et hoc est quod dicitur: semel locutus est deus, quia in deo unicum est verbum quo omnia exprimuntur et dicuntur, licet ad homines diversis revelationibus notificentur. Ideo subditur: duo hec audivi. Et que sint illa subdit: quia potestas dei est ad puniendum secundum rigorem tue iustitie. Et tibi domine misericordia ad premiandum secundum dulcorem tue gratie. Nec mirandum si mutatur modus loquendi de tertia persona ad secundam, quia talis mutatio frequenter fit in prophetis et maxime in libro psalmorum qui metrice scriptus est in hebreo. Quia tu domine reddes unicuique iuxta opera sua, sicut iustus iudex qui non permittit aliquod malum impunitum nec aliquod bonum irremuneratum. Moraliter potest exponi psalmus iste de quolibet iusto qui ex obedientia ad deum persecutiones iniustas tollerat, et iniquitatem persecutorum arguens coram deo memorat, et equitatem retributionis pro utrisque expectat.

Deus deus meus

LXII

Huic psalmo premittitur talis titulus in hebreo: psalmus David cum esset in deserto Iude. Et similis titulus

62

ponitur in translatione Ieronimi. Et ex hoc patet falsitas tituli qui communiter ponitur in bibliis nostris. psalmus dauid cum esset in deserto ydumee. Item quia omnes expositores tam hebrei quam latini dicunt quod dauid fecit hunc psalmum fugiens a facie saul, in tota illa fuga non legitur dauid fuisse in ydumea, sed tantum in terra moab et terra israel, et ultimo in terra philistinorum. propter quod sicut dixi a principio de titulis psalmorum parum est curandum, nisi pro quanto accipiuntur immediate ab hebreo uel a translatione Ieronimi iuxta hebreum, quia in aliis multa sunt apposita secundum fantasias expositorum. ¶ De materia uero huius psalmi sciendum quod dauid in principio persecutionis sue a saule fugit ad regem moab ut habetur primo Reg. 22. Sed inde ad dictum gad prophete rediit ad terram iuda ut ibidem dicitur. et habitauit in locis desertis quia in ciuitatibus non poterat habitare propter persecutionem saulis, et ideo tunc indiguit consolationibus diuinis. tum quia erat in tanta sui persecutione. tum quia erat in locis desertis et sterilibus omnibus bonis et deceus fuit quod deus eum consolaretur quia ad eius mandatum uenerat ad locum illum. de illis fecit hunc psalmum in quo primo gratiatur de consolationibus diuinis. secundo uaticinatur deiectionem suorum aduersariorum ibi. ipsi uero. tercio letatur in laudibus conditoris ibi. rex uero. Circa primum dicit sic deus deus meus ad te de luce uigilo. quia summo mane ad diuinas laudes consurgebat contra principes qui usque ad altum diem uolunt dormire. Sitiuit in te anima mea desiderans consolationem tuam in hoc deserto in temporalibus et spiritualibus, et maxime de christo quia dauid summe desiderabat christum de suo semine secundum carnem nasciturum, quia de ipso ad dauid facta est repromissio. ideo subdit. quam multipliciter tibi caro mea quia multi de dauid carnaliter descendentes ut ezechias iosyas ysayas et daniel et multi alii sancti qui fuerunt de semine regio hoc desiderauerunt uidere quod uidistis. In terra deserta. quia tunc dauid erat in deserto iudee ut dictum est. in uia inaquosa. id est carens riuis et aquis, qualis est terra deserti. Sic in sancto apparui tibi id est sic in tali loco habui illuminationem et consolationem tuam ac si essem in loco sanctuarii tui ubi fiebant diuine reuelationes, eo quod ibi erat archa testamenti et cultus dei. ut uiderem uirtutem tuam. a persecutione saulis me protegentem. et gloriam tuam. quia talis protectio cedebat ad gloriam tuam, uel aliter. ut uiderem uirtutem tuam id est christum de me nasciturum qui est dei uirtus secundum illud apostoli prima ad Cor. 1. predicamus christum dei uirtutem et gloriam tuam. gloria est clara notitia cum laude diuina. Ad notitiam autem patris in diuinis filio pertinet, et ideo dicitur dei gloria sicut et dei uirtus. quoniam melior est misericordia tua super uitas. uita enim nature. uita gratie. et uita glorie dependent ex dei misericordia tanquam ex re meliori, ideo subdit. labia mea laudabunt te. pro consolationibus tuis mihi exhibitis. Sic benedicam te in uita mea id est in tota uita mea. et in nomine tuo id est in uirtute nominis tui. leuabo manus meas id est in oratione deuota. Sicut adipe pinguedine repleatur anima mea id est sicut corpus reficitur pinguibus, sic anima mea tuis illuminationibus et consolationibus. et labiis exultationis laudabit os meum. quia a tantis beneficiis non ero tibi ingratus. Sic memor fui tui super stratum meum. cogitans de tua bonitate non solum de die sed etiam de nocte. et in matutinis meditabor in te. quia fuisti adiutor meus. et in uelamento alarum tuarum exultabo. id est de tua protectione gaudebo. adhesit anima mea post te. per feruentem dilectionem. me suscepit dextera tua. id est sua protectione et consolatione. ¶ Ipsi uero. hic consequenter dauid uaticinatur deiectionem suorum aduersariorum dicens. ipsi uero. scilicet saul et complices sui. In uanum quesierunt animam meam. quia frustrati sunt sua intentione, qui querebant dauid occidere. Introibunt in inferiora terre. quia aliquando querebant dauid in cauernis terre et spelunciis. uel inferiora terre id est gehennam que est in inferioribus terre. tradentur in manus gladii. quia gladio ceciderunt in monte gelboe. partes uulpium erunt. Cadauera enim eorum remanserunt

super terram ita quod uulpes et alie fere poterant de eis comedere. ¶ Rex uero. hic ultimo dauid letatur de consolationibus conditoris dicens. Rex uero letabitur in deo. et loquitur de se sicut de alio et uocat se regem. tum quia iam inunctus fuerat per samuelem ut habetur primo Reg. 16. tum quia erat certificatus diuina reuelatione quod regnaret post saulem. laudabuntur omnes qui iurant in eo. Iuramentum enim debite factum est actus uirtutis qui fundatur super reuerentiam diuine ueritatis. ideo dicitur deutero. x. capitulo per nomen illius iurabis. quia obstructum est os loquentium iniqua. scilicet doeg et aliorum detractorum saulem contra dauid mendaciter prouocantium, quorum os fuit obstructum quando ceciderunt in monte gelboe. Et loquitur hic dauid de futuro per modum preteriti propter certitudinem prophetie. ¶ Moraliter patet expositio. psalmus iste de quolibet iusto in persecutione hominum posito, qui tamen fouetur diuinis consolationibus et eius aduersarii finaliter destruuntur, propter quod letatur non zelo uindicte sed iusticie diuine.

LXIII

Exaudi deus.

Huic psalmo premittitur talis titulus in hebreo. Ad uictoriam psalmus dauid. et in translatione Ieronimi. uictori canticum dauid. et idem significat preexpositum ex superdictis in pluribus titulis similibus. Dicit autem Ra. Sa. quod doctores hebreorum antiqui exposuerunt hunc psalmum de daniele qui fuit ex semine dauid. unde ysayas dicit ezechie regi. Ysa. 39. de filiis tuis qui egredientur ex te quos generabis tollentur et erunt eunuchi in palatio regis babilonis, quod fuit impletum in daniele et sociis eius ut habetur daniel. primo. dauid igitur preuidens in spiritu quod daniel de suo semine nasciturus per iudicium malignantium foret in lacum leonum proiciendus, et deinde mirabiliter liberandus fecit hunc psalmum loquens in persona danielis. Secundum hoc diuiditur in tres partes, quia primo recolitur dei beneficium. secundo describitur malum aduersariorum ibi. quia exacuerunt. tercio ostenditur bonum considerantium ibi. conturbati sunt. Circa primum dicitur. exaudi deus orationem meam cum deprecor. taliter enim daniel precabatur dominum intra lacum leonum. a timore inimici eripe animam meam. id est a timore leonum quibus datus sum ad deuorandum, et sic factum est quia misit deus angelum suum et conclusit ora leonum ut habetur dan. 6. et sic sine timore potuit cum eis esse. et accipitur hic singulare pro plurali cum dicitur inimici id est inimicorum. Sicut exo. 8. uenit musca grauissima id est multitudo muscarum. protexisti me a conuentu malignantium. id est machinantium malum in corde et in ore propter quod subditur. a multitudine operantium iniquitatem. Circa quod sciendum quod darius rex disponebat ponere danielem super totum regnum, ut habetur daniel. 6. propter quod principes et satrapes inuidentes congregati sunt adinuicem querentes occasionem mortis contra danielem, et sic moreretur. Et ideo dixit. protexisti me a conuentu malignantium quia deus ipsum mirabiliter liberauit. ¶ Quia exacuerunt. hic consequenter describitur malum ipsorum aduersariorum danielis. et primo describitur eorum malum malicie uel culpe. secundo pene ibi. infirmati sunt. Circa primum dicitur. exacuerunt ut gladium linguas suas. tractando de morte innocentis danielis. Intenderunt arcum suum rem amaram. In hebreo habetur uerbum amarum. archus autem ferit a longe, et isti subtiliter posuerunt a longe illa per que finaliter daniel moreretur ut post uidebitur. subito sagittabunt eum. hoc enim intendebant scilicet finaliter ex improuiso occidere. non timebunt dei uindictam super se uenturam. firmauerunt sibi sermonem nequam. quia erant in sua malicia obstinati. narrauerunt ut absconderent laqueos.

idest

idest modos capiendi danielem maliciosos. Dixerunt
quis uidebit eos? q. d. nullo uidebit. iterum nemo do
net habeamus effectum. et ita accidit. quia ut habetur dan.
vi. principes et satrape suaserunt regi ut poneret edic
tum quod omnis qui aliquam petitionem a quocumque deo et homine
usque ad triginta dies nisi a te rex, mittatur in lacum
leonum. et hoc dicebant sub pretextu boni eius ut sic
homines magis redigerentur sub timore darij in principio
regni eius ut ibidem plenius exposui. per hoc intendentes ca
pere danielem de quo tenebant quod non dimitteret ad
orare deum suum propter regis edictum, quod et accidit
ut ibidem habetur. Rex autem in principio non percepit eorum frau
dem quia non posuisset illam legem quod patet ex hoc quod po
suit curam suam ut liberaret danielem ne mitteretur in
lacum leonum ut habetur ibidem. Scrutati sunt. hic consequenter
describitur malum pene ipsorum cum dicitur. scrutati sunt
iniquitates. quia cum magna diligentia consideraverunt
vias iniquas ad interficiendum danielem. defecerunt
scrutantes scrutinio. i. defecerunt ab intento quia prin
cipaliter daniel fuit liberatus et ipsi fuerunt deuora
ti a leonibus. ideo subditur. accedet homo ad cor altum.
In hebreo habetur. ad cor profundum. secundum illum modum loquendi
qui habetur io. iiii. puteus altus est. i. profundus. iste homo
fuit darius rex qui profunde considerans profunditatem diuine
sapientie et iusticie in admirabili saluatione danielis a leoni
bus iussit accusatores eius mitti in lacum leonum cum filiis et
uxoribus. et exaltabitur deus. quia tunc darius scripsit uniuersis po
pulis regni sui ut omnes timerent et colerent deum da
nielis: ut habetur ibidem. et sagitte paruulorum facte sunt pla
ge eorum. etc. quia propter illa que protulerunt ad mortem da
nielis querendam mortui fuerunt ut patet ex dictis. et no
minantur hic paruuli quamuis essent principes et magni ex
inuidia quam danieli habebant. moti ut dictum est. inui
dia est tristicia de bono alterius in quantum extimatur proprii
boni diminutiua, ut dicit philosophus secundo rethoricorum. ideo nul
lus inuidet alteri nisi in quantum reputat se diminutum et per
consequens paruulum. et ideo omnis inuidus in quantum huiusmodi est paruulo
similis, quod declarat beatus gregorius in suo moralium exponens
illud iob. v. paruulum occidit inuidia. ab illo uero loco in
clusiue. et exaltabitur deus. littera hebraica sic habet. sagit
tauit eos deus et sagitta subitanee sunt plage eorum. et in
ualuerunt eos lingue eorum. translatio uero ieronimi sic
habet. sagittabit eos deus iaculo repentino. inferentur
plage eorum et corruent in semet ipsos linguis. et patet
quod eadem est sententia in hebreo et in translatione ieronimi. et
exponitur de iaculo seu sagitta diuine iusticie qua per
cussi fuerunt aduersarii danielis subito. quia cum crederent e
um inueniri a leonibus deuoratum eductus fuit uiuus et sa
nus. et ipsi fuerunt conuersi leonibus et in momento deuo
rati. ¶ Conturbati sunt. hic consequenter describitur bonum
consideratiuum. quia omnes uidentes liberationem danielis mi
rabilem et punitionem aduersariorum eius terribiliter fuerunt admi
rati et timuerunt deum danielis. et hoc est quod dicitur. con
turbati sunt etc. non turbatione doloris sed admirationis.
et timuit omnis homo deum danielis. et annunciauerunt opera
dei. quia istud factum fuit publicatum per totum regnum
ad laudem dei ut predictum est. et facta eius intellexerunt.
i. intra se legendo meditati sunt aduertentes quod hec
non poterant contingere nisi diuina uirtute. letabitur iustus.
i. daniel in domino. quia leticia sua erat debite ordinata.
et sperabit in eo. de futuris uitam obtinenda. et lauda
buntur omnes recti corde. eius. sc. danielis qui saluatus est propter
suam rectitudinem ¶ Moraliter potest exponi psalmus iste
de quolibet iusto ab iniquis usque ad mortem ca
lumpniam sustinente. qui in pena iusticia subito diui
nitus liberatur et eius aduersarij condempnantur.

Te decet hymnus. LXIIII

Huic psalmo premittitur talis titulus in hebreo. Ad uictoriam
psalmus cantici. In translatione ieronimi sic dicitur. uictori psalmus dauid
cantici. Expositio autem patet ex superdictis in pluribus titulis. In aliquibus
autem bibliis ponitur sic titulus. In finem psalmus dauid
canticum ieremie et aggei uel ezechiel de uerbo peregrinatio
nis. sed uerba ista et consilia non inueniuntur sed sunt quedam ad
ditiones facte ab expositoribus eo quod psalmus iste loquitur de re
ditu captiuitatis babilonice quem predixerunt ieremi
as et ezechiel. aggeus prophetauit his qui redierant de
captiuitate pro templi reedificatione quam dauid preuidit
in spiritu. et de hoc fecit psalmum istum. Diuiditur autem iste
in duas partes. quia primo agitur de reditu captiuitatis.
secundo de statu fertilitatis ibi. uisitasti terram. Circa primum dicitur.
Te decet hymnus deus in syon. sic dicebant redeuntes
de captiuitate. eo quod deus illum locum elegerat ad cultum suum
ut habetur paralipomenon. vi. In hebreo habetur. tibi silentium laus deus
in syon. et in translatione ieronimi iuxta hebreum. tibi silet
laus deus in syon. nec est contrarium translationi medie. quia
hoc dicitur pro eo quod diuina laus quantumcumque fiat ab homine
deficit in infinitum a diuina magnitudine collaudanda.
et tibi reddetur uotum in ierusalem. quia ibi adducebant ea que
domino per uotum obligabant. Exaudi orationem meam.
uox est populi redeuntis de reedificatione templi postulantis.
ad te omnis caro ueniet. i. de omni natione uenient homines
ad te adorandum quando templum fuit reedificatum. Unde
act. viii. legitur quod eunuchus regine candacis aloquitur
quem ualde probabiliter uenit adorare deum in ierusalem in illo tem
plo reedificato. et idem fiebat de aliis multis probabiliter.
Uerba iniquorum. i. facta babilonicorum eo modo quo dicitur secundo
Re. primo quod est uerbum quod factum est. preualuerunt super
nos. propter peccata nostra nos captiuando et templa destruendo
et impietatibus nostris tu propiciaberis. ad terram nostram
nos reducendo et templum nostrum reedificando. beatus
quem elegisti et assumpsisti. ad seruiendum tibi in loco cul
tus tui. inhabitabit in atriis tuis. atria erant loca an
te templa ubi fiebant sacrificia. sic uero per legis lectiones
ut dictum fuit plenius e. xx. replebimur in bonis domus
tue. quia sacerdotes et ministri uiuebant de bonis ob
latis in domo dei. de hostiis cum pacificis offerentes
unam partem habebant quam coram deo leticiter comede
bant. sanctum est templum tuum. i. tuo nomini dedicatum. mi
rabile in equitate. omnes enim cause difficiles et dubie
referebantur ibi ad sacerdotes leuitici generis. ut habetur
deutro. xvii. ut determinarent quid esset iustum et iniu
stum et erat stabilis et firma sententia eorum. Exaudi nos deus
salutaris noster. in reedificatione templi et ciuitatis. spes
omnium finium terre. i. tu qui es spes omnium habitantium in mari
et in terra et quantumcumque longe. quia nullum bonum possunt
habere nisi a te. et allatum ad hoc ro ex parte diuine potentie
cum dicitur. preparans montes. i. tu qui facis et sustentas mon
tes pro tua uoluntate. qui conturbas profundum maris. com
mouens tempestates sicut tibi placet. et quia ex talibus
homines terrentur ideo subditur. turbabuntur gentes et
timebunt qui habitant terminos terre. scilicet tonitruis a signis
tuis. i. a mirabilibus que facis in terra et in mari omnes
contremescunt. q. d. tu qui es tante potentie potes nos
exaudire in templi et ciuitatis reedificatione. ideo subditur.
exitus matutini et uespere delectabis. i. oblationes sac
rificij matutini et uespertini delectabiles facies. et hoc
in fidelibus tibi deuotis. et hoc potissime fuit templo rehe
dificato. quia etiam a primo reditu in ierusalem hedificauerunt al
tare et obtulerunt super illud holocaustum domino mane et
uespere. ut habetur primo hesdre. iii. ¶ Visitasti terram. hic consequenter
dauid prophetizat de statu fertilitatis futuro post redi
tum captiuitatis cum dicitur. uisitasti terram et inebriasti eam.
pluuiis ipsam fecundando. et loquitur de futuro per modum preteriti
propter certitudinem prophetie. multiplicasti locupletare eam.
quia ex fertilitate terre nascuntur que sunt diuitie naturales.
multiplicantur ulterius diuitie artificiales. Flumen dei

repletum est aquis. hic e flumi iordanis qui di dei fluui quia ad ingressum arche dei nudatus fuit eius alueus ut h. iosue .3. et quia i illo baptizato fuit xps deus et homo. pasti tibi illorum qui ita e ppatio eius. fm eu q aque iordanis sut maiores ul' minores fm s terra illa pmissionis pfert fructo ampliores ul' pau ciores ut audiui ab aliquibus qui habitauerut ibi. Riuos eius inebrians. In hebreo et trnslatoe ieronimi h. sulcos eius inebrias. et tn q sulci terre qui fit q quida n uuli humectatur illa q sut seminata ul' plantata ad germinadu et fructificandu disponuntur. In stillicidijs eius .i. in pluuijs de celo stillantibus a deo letabitur ger minas. pferens in terra germina que tuc de leta me thaforice, sicut et pratum ridere qn incipit uirescere uel di terra germinatis letari quia tuc e ta letitie coletibus eam et habitantibus in ea. benedices corone anni benig nitatis tue .i. ex benignitate tua benedices cuilibet anni dando rores pluuias et calores et huiusmoi tpibus debitis put expedit fecundationi terre. ideo subdi et campi tui replebunt ubertate. s. frugum et uocant hic campi terre culte. pinguescent speciosa deserti. pfe rendo sine hominu cultura pascua apta aialibus nutrediis et exultatione colles accingentur .i. herbis uirentibus cir cundabuntur et sic exultabut colles methaforice sicut p tum uires di ridere. uel quia tales herbe sut ca exulta tionis pastoribus et aialibus. Induti sut arietes ouium. In hoc designatur habundantia lanarum que sut indumeta arietum et ouium. et ualles habudabut frumento. In terra .n. illa i uallibus seminat inchoata grana. cla mabut et hymnu dicent. dicit clamore hymnu di re methaforice sicut sup expositum est. ul' q ex frumet illis dabantur primitie sacerdotibus et decime leuitis di uinas laudes cantantibus. ¶ Moraliter pt exponi ps iste de quolibet peccatore tanq de redeunte de babilone captiuitate ad fertilitatem bonorum operum totis uiribus hanelante tam in se q in aliis et pot ad hoc lra applicari.

Iubilate deo LXV

Huic ps premittitur talis titulus in hebreo In uictoriam canticum ps. dd. In trnslatione Ieronimi. Victori canticum ps. et pz expositio utriusq ex sup dictis in similibus titulis. sz ex titulo isto no appet actor uer nra. Ra. sa. exponit huc psalmu tanq sit gratiarum actio p liberatione filiorum de captiuitate in qua sut uideri i diuersis ptibus orbis. ad q applicat quod istu di. Impo suisti hoies sup capita nra .i. duros reges et consolatio lites et q ab hac captiuitate sperant liberari p messia uenturu et eius templum reedificaturu ubi reddent uota que faciut i captiuitate ista ut liberent dicta. io pea sub ditur. Introibo in domu tua i holocaustis reddam uota mea tc. hec aut expo fundatur sup fundametu erro neum et p oms ruinosum .s. q xps sit uenturus i mundu q iam transiit in pritum. Ideo melior uidetur saluo in uidetur q iste ps a quocunq sit facto e gratiarum actio p liberatione pp iuda de egypto de qua liberatoe plu res alij psalmi faciut metione. ps iste diuidi i duas ptes q actor huius ps inducit hoies ad dei laude. so ad hoc inducit multiplicem ronem ibi ueite et uidete. Ci rca primum dicit. Iubilate deo omnis terra .i. omes habi tantes in terra. Et di iubilus ppe gaudium in corde qd no pt compalitur celari qn ostenditur in signo extrio psalmu dicite noi eius. In hoc uidetur ee pphia de fu turo q iste psalmus eet decantandus in dei laude a di uersis genatoibus. date gloriam laudi eius .i. timore depo sito laudate eu coram oibus q gla est clara uoca cum laude. dicite deo q terribilia sut opa tua dne. i mul tiplici egyptiorum percussione. ut h. in exo. usq ad .18. caplm iclusiue. In multitudine uirtutis tue men

tient tibi inimici tui. loquitur de pterito p modu fut sicut frequenter fit i pphis et coi et maxie i libro psal morum rone metri q metre scripto e. pharao aut rex egyptiorum et eius plus plagis percussi frequenter asserebant dimittere pplm isrl' dum tn eent libera ti et ps liberatoem retractabant ut pz i exo. i plu ribus locis, et sic mentiebatur q no itedebat pplm dimitte re s tm liberari a diuina percussione. omis terra ado ret te tc. replicatio e sine i primo usu posite ad ma iorem expssionem affecto sicut fit i gratiarum actionibus ¶ Venite. postq actor huius ps induxit ad dei lau dationem hic onter addiuit ad hoc multiplicem ronem. et adducitur primo ro ex mirabilium opa ro ex ppa giubus liberatione ibi benedicite. tertio ex spuali cosolatoe ibi. uenite et audite. Circa primum dicit. uenite et uidete opa dni. q fuerunt ualde mirabilia in liberatoe ppli isrl' de egypto ut h. in exo. terribilis in consiliis super filios hominu .i. sup egyptios qui ex decreto dini cosilij frequenter terribiliter puniebantur. qui conuertit mare in ari dam. q de mare rubeu diuisit ut filij isrl' trasiret p siccu et egypti eos psequentes mergeretur i pfundu maris. ut h. exo. 14. In flumine pertransibunt pede .i. i flumine iordanis ubi filij isrl' sicco pede trsiet ut iosue .3. ibi letabimur in ipso. q tuc ppls isrl' leta tus fuit in deo. qui dnatur in uirtute sua inetnum quia pns eius ptas eterna que no auferetur daniel' 7. oculi eius super gentes respiciunt. quia omia nu da et aperta sunt oculis eius hebre. 4. qui exaspant deo recalcitrando. no exaltentur in semetipsis. qui et si ad horam eleuentur eternaliter deprimentur ¶ Benedicite. hic onter accipitur ro dine laudis ex liberatione a laboribus duris a quibus liberat fuit isrl' in exitu de egypto. et quantum ad hoc di. benedicite gentes deum nostrum. qui sic liberauit nos de af flictione egyptiorum. qui posuit aiam meam ad uitam. quia quanto pplus isrl' opprimebatur ab egyptiis tanto ma gis multiplicabatur et crescebat. ut h. exo. p°. et non dedit in comotione pedes meos .i. no pmisit me cadere p ydolatriam. qm pbasti nos deus. no ad accipi endum notitiam de aliquo ignorato cum omia tibi nota sint ab eterno, s ut patiam et fidelitatem nram no tu faceres toti mudo. igne nos examinasti .i. i af flictione ignis. quia coquebant coquere lateres ut h. exo. h. ppter q dicit dns de filiis isrl' iere. xi. ca. eduxisti nos de fornace ferrea egypti. induxisti nos i laqum .i. in duram pressuram q pho et serui eius sp cogitabant orones implicandi filios isrl' maio ribus laboribus unde dicebant. uacant eni. ide o uociferant dicentes. eamus et sacrificemus do mino deo nostro opprimantur etia opibus tc. po suisti tribulationes in dorso nostro. quia coqueba tur ab egyptiis portare onera grauia luti et la teris. imposuisti hoies super capita nra. s. exacto res pharonis qui copellebant eos ad opa magis grauia et eos flagellabant ut h. exo. h. transi uimus p igne .i. p labore ignis ad decoquendu la teres et aquam quam apportabat ppls huius ad comiscendum cum terra ut inde lateres formarent et duxisti nos in refrigerium .i. ad libertate a uiam seruitute. ul' aliter. transiuimus per igne. quia murmurante pplo isrl' contra deum in deserto accensus fuit ignis et deuorauit extrema ptem castrorum s orante moyse fuit absortus ut habetur nu. xi. et aquam .s. flumij iordanis que siccata fuit in transitu ppli. et eduxisti nos in refrigeriu .i. in terram pmissam lacte et melle manante introibo in domu tua .i. in locu tui cultus no tn uiamus. ideo subditur. In holocaustis .i. sacrificiis

ad honore

ad honorem dei totaliter incensis. reddam tibi vota mea que distinxerunt .i. distincte a proposito e miserunt labia mea. et locutum est os meum in tribulatione mea. homines .n. in tribulatione existe tes solent vota facere domino si evadant. holocausta medullata .i. bona et pinguia. offeram tibi cum incenso arietum .i. cum arietibus totaliter incensis ad honorem tuum. offeram tibi boves cum hircis. de istis tribus fiebant sacrificia maiora .s. de bobus arietibus et hircis. minora autem fiebant de avibus. Venite hic ostenditur adductio ... divine laudis ex spirituali consolatione cum dicit. venite et audite omnes qui timetis deum. talibus enim narranda sunt divina beneficia qui habent ea in reverentia non autem in malicia obstinatis qui despiciunt ea. propter quod dicit salvator. math. 7. nolite sanctum dare canibus nec margaritas vestras proicere inter porcos. ideo subdit: et narrabo vobis timentibus deum quanta fecit anime mee eam spiritualiter consolando. sicut .n. populus israel valde consolatus quando viderunt egyptios mortuos post transitum maris rubri et in datione legis et aliis beneficiis divinis. ad ipsum ore meo clamavi. ei regratiando. et exultavi sub lingua mea. i. gaudium et dulcedinem sensi interius in corde laudante exterius ore. contrarium ostendit quibus talia conceduntur vel denegantur cum dicit. iniquitatem si aspexero in corde meo. consilium in peccato morta lia. non exaudiet dominus. quia oratio talis non est exaudibilis. propterea exaudivit dominus. supple orationem meam quia non fui talium in conscientia et quia hoc etiam procedit ex dei beneficio ideo subdit. benedictus deus qui non amovit orationem meam eam repellendo propter peccati maliciam. et misericordiam suam a me. supple non abstulit. sed magis beneficia sine merito contulit. et loquitur hic scriptura de populo israel pro illis qui erant boni et devoti ratione quorum comendatur totus populus. sicut econtrario ratione malorum imputatur fi ... de corpore domini ...

Moraliter potest exponi psalmus iste sicut et precedens de quolibet penitente de servitute peccati educto. sicut de egypto qui tenebra interpretatur. et ad dei laudem insurgit ex sua mirabili liberatione que magis est ipsius iustificatione quam celum et terram creare secundum augustinum super ioh. et ex gratuita ... evasione qui sunt in operibus peccatorum. unde dicitur in persona penitentium sapientie .5. lassati sumus in via iniquitatis et perditionis. ambulavimus vias difficiles etc. et etiam ex divina consolatione que frequenter magis sentitur post reversionem ... de peccatis quam ante peccatorum ...

Deus misereatur. LXVI

Hunc psalmum premittitur talis titulus in hebreo. In victoriam in organis psalmus cantici. Et in translatione ieronimi de hic. victori psalmus cantici carminis. et est eadem sententia in utroque titulo que patet ex supradictis psalmis. ex titulis autem istis non apparet actor nec materia psalmi. dicunt autem circa hoc aliqui quod psalmus iste est gratiarum actio pro fertilitate cuiusdam anni. Iudei autem collectis fructibus conveniebant in septembri mense qui mensis erat quasi totius festivus quia in illo mense erat festum tubarum et festum expiationis et tabernaculorum et festum cetus seu collecte ut habetur levitici .23. et quando annus fuerat fertilis et fuerunt ... aliquis vir sanctus et devotus fa ciebat canticum spirituale pro gratiarum actione et sic fuit de isto psalmo ut dicunt. Sed non exprimunt quis fuit ille actor. Secundum hoc igitur iste psalmus in duas partes dividitur quia primo ponitur huius fertilitatis imploratio. secundo pro ob tentu ipsius gratiarum actio ibi. confiteantur. Circa primum dicitur deus misereatur nostri. peccata remittendo. et benedicat nobis. in bonis spiritualibus et temporalibus nos multiplicando. Illuminet vultum suum super nos. loquitur scriptura de deo ad modum hominis qui quando vult facere gratiam alicui ostendit vultum hilarem et iocundum. ut cognoscamus in terra .i. in fertilitate terre. viam tuam .i. vestigia tue gratie per effectum fertilitatis concesse. in omnibus gentibus salutare tuum .i. sit in omnibus gentibus notum quod tu habes spirituale curam de salute nostra. ideo subdit. confiteantur tibi populi deus .i. per effectum nobis concessum confiteantur tuam deitatem ad te convertantur sicut legitur quod quando iudei fuerunt liberati mirabiliter de persecutione aman multi gentiles per diversas partes eorum cerimoniis insequebantur ut habetur hester .8. letentur et exultent gentes quoniam iudicas populos in equitate. sic patuit in aman qui divino consilio fuit suspensus pro consiliis suis. et gentes in terra dirigis. quia per tales effectus dirigis gentiles ad cognitionem tue veritatis. Confiteantur. hic ostenditur positum gratiarum actio pro fertilitate adepta cum dicit. confiteantur tibi populi deus .s. confessione tue laudis et quare debeant sic confiteri subdit. terra dedit fructum suum. in magna copia. per tue gratie beneficium. ideo subdit. benedicat nos deus deus noster etc. de futuro sicut iam fecit de preterito. et metuant eum omnes fines terre. tanquam iudicem omnium ad puniendum potentissimum. licet autem hec exposito in pluribus concordet littere, tamen videtur aliquo modo extraneum quod pro fertilitate in iudea que est parva terra mutarentur omnes gentes et populi totius huius mundi ad confessionem divine laudis. maxime quia talis fertilitas non erat nota in aliis terris propterea quod salvo meliori iudicio videtur mihi quod psalmus iste non est gratiarum actio pro preterito beneficio sed magis est prophetia de futuro .s. de christi incarnatione et eius conversatione inter homines quod quidem beneficium fuit a sanctis patribus summe desideratum. propter quod aliquis sanctus propheta quicumque fuit ille videtur de hoc fecisse psalmum istum dicens. deus misereatur nostri. mittendo salvatorem nobis. et benedicat nobis. conferendo gratiam suam. illuminet vultum suum super nos. clarificando miraculis filium suum, qui dicitur vultus patris quia eius est ymago. colo. p. dicit. transtulit in regnum filii dilectionis sue qui est ymago invisibilis dei. hoc enim petebat salvator ioh. 17. pater clarifica filium tuum. Respondit clarificavi et iterum clarificabo eum ante mortem et post resurrectionem. et misereatur nostri. liberando a gehenna per sanguinem filii sui. ut cognoscamus in terra viam tuam. psalmista convertit verbum suum ad christum cuius via hominibus fuit cognita inter homines conversando sanitates donando. In omnibus gentibus salutare tuum. quia salus per christum facta notificata est omnibus gentibus per predicationem apostolorum secundum quod dicitur act. 18. In omnem terram exivit sonus eorum. et in fines orbis terre verba eorum. confiteantur tibi populi deus. confitendo tuam deitatem. confiteantur tibi populi omnes. impedendo laudis futuram. letentur et exultent gentes. de sua vocatione ad fidem christi. quoniam iudicas populos in equitate vocando ad fidem se disponentes per opera iusta sine personarum acceptione. unde petrus videns vocationem cornelii iusti dixit act. 10. In veritate comperi quod non est personarum acceptio apud deum. sed in omni gente qui timet deum et operatur iustitiam acceptus est illi. ideo subdit. et gentes in terra dirigis. In viam eterne salutis. confiteantur tibi populi deus etc. et quid debeant confiteri subdit. terra dedit fructum suum. i. virgo beata protulit filium suum. de qua terra dicit ysayas 45. aperiatur terra et germinet salvatorem. et quia vocandi ad fidem baptizandi erant in nomine trinitatis secundum quod habetur math. ultimo. euntes docete omnes gentes baptizantes eos in nomine patris et filii et spiritus sancti. ideo subdit. benedicat nos deus etc. conferendo gratiam baptismalem. et dicitur benedicat in singulari ad denotandum unitatem essentie. et ter deus ad ostendendum trinitatem personarum sicut ostenditur per seraphin ter sanctus clamantia et unitas essentie per hoc quod subdit dominus deus exercituum. et metuant eum omnes fines terre. non timore servili sed filiali quod stat cum caritate

Exurgat deus. LXVII

huic ps pmittitur tal' titulo in hebreo . Ad victo
riaz david ps cantici . et in tnslatoe ieronimi victo
ri david ps cantici . Et est eade snia utrobiqz q pz
ex predictis in aliis titulis . Ex titlo aut isto pz actor
huius ps . s. david . de mia vo huius ps dicit Ra. sa. et
alij hebrei et aliqui doctores catholici i hoc eos
sequetes q david fecit huc psalm p graz actoe de bn
ficiis collatis pplo isrl' ptiz in egressu de egypto . et
pti in pgressu p desertuz et pti i igressu terre pmis
sionis et p' egressuz . dicit tn q ista bnficia no po
nuntur in hoc psalmo eode ordine quo fuerut facta .
sz qntuz ad aliqua piora p'ponutur posteriora et eco . Et
quia ista expoito e multuz intricata et i aliquibus
videtur extorta . Cuz hoc eciaz et satis plixa . ideo
eaz dimitto et accipio alia que magis consonat scp
ture novi testamti . Paulus n. apo ad ephe . e . expo
nit scptura huius ps de missione sps sancti p' ascen
sionez . d . unicuiqz nrm data e gra scdm mensuz donato
nis xpi . ppter q dixit ascendes in altu captivam
duxit captivitatez dedit dona hoib' ec . ppter q videt'
q ps iste ad lraz no sit graz actio de preteritis bnfi
ciis . sz mag' pphia de futuris p xpm exhibedis . q p
videns david in spu fecit psalmuz istuz . Scdm igitur
huc sensuz ps iste in duas ptes dividi . q: pmo agitur
de rrne xpi . scdo de eius ascensione et cu illis agi de bnfi
ciis sequtibus ad ea . sca incipit ibi . Cantate deo . Circa
pmu david postulat xpi resurrexione . d . Exurgat deus
quia xpus mortuus fuit ex huanitatis ifirmitate . sz re
surrexit ex virtute deitat' . et dissipent' inimici eius
.i. iudei qui in vindictaz mortis xpi p titu et vespa
sianu ptiz fuerut cruciati et ptiz captivati et per
orbem dispsi . Vl' aliter . inimici eius .i. sps maligni qui
xpo resurgente fuerut cofusi et spoliati . et fugiant
qui oderunt euz .i. demones . a facie eius quia post resur
rexionez in noie xpi fugabant' demones ex obsessis .
Sicut deficit fumus deficiant . no est p hoc intelli'
q corruptio eoz fuerit qntuz ad nraz cuz sint inmortales
sz deiectio eoz a ptate qua hebant sz hoies adoraba
tur .n. coiter i ydolis que ydolatria e p orbe anullata
Sic peant peccatores .i. demones modo pdicto q ppe
vocantur peccatores q: sunt i pcto obstinati q: irreme
diabile e pctm ageli . et iusti epulent' et exultent
i cospectu dei ec . quia p' xpi rrne fideles sil' hitantes
in ihrlm reficiebantur in deo exultantes . scdm q dr act'
2° pdurantes unanimit' i teplo et frangetes circa domos
pane sumebant cibu cuz exultatoe et simplicitate cor
dis collaudantes deuz . Cantate . hic conter agitur de
xpi ascensione et ei' bnficiis . Et pmo invitat' ageli ad
laudandu xpm ascendetez . 2° hoies ibi . regna terre ca
tate dno . Circa pmu invitat' pmo ageli ad ei' ministe
riuz . 2° ad cosorciuz et utruqz cu exultatione . sca incip'
ibi . currus dei . pma adhuc i duas q: pmo david facit
ppositu . scdo ad hoc iducit exeplu ibi . deus cu egrediereris .
Circa pmu dicit Cantate deo . Et dirigi' hoc verbu pn'
ad agelos qui xpo ascendenti exhibebant misteriu cu
laudibus . Unde in eius ascensu appuerut ageli ut hr act'
p° . iter facite ei .i. misteriuz exhibete xpo ascedete .
non ppter sui indigeciaz . sz ad eius magnificencia . qui
ascendit sup occasuz . In hebreo hr . araboc . et ut dicit
hebrei est nome pprium unius de septez celis . qualiter
aut distingut . vij . celos no e pntis speculatonis sz scdm
eos hec est vera litera . qui ascendit i celuz . q copete
tit xpo q: xpus ascendit ad celuz empireuz qd antonomastice
celuz dr et io dr hic in celuz sine additone . eade vo
snia designat' p hoc q dr hic . q ascedit sup occasuz . iudei
eniz adorabant ad occidetez sicut declaratu fuit pleni'
i exo . et 3 . Re . i quibus agi' de dispositoe tabernaculi mo
ysi et tepli salomis . per hoc g' qd dr deu ascendisse sup
occasuz intelligi' sup locu adoratonis huane . s. ad lo

cuz adoratois ange' q' locus e celu ubi angeli ado
rant et veniant deuz . io de xpo subdr . domini vol'u
li . et dr dns abso'te q: pest oim cature scdm q dr co
ultio . data e m oins ptas i celo et in terra . tur
babunt' a facie eius . s. inimici de quibus dictu e in
pn° huius psalmi . patris orphanoz et iudicis vidua
ru .i. a facie illius qui est pr orphanoz et iudex
viduaz . pprium n. ipius dei e misereri orphanis et
vidue qui indigent diuina mia mag' q alie psone
. ideo xps vero deus dr pr orphanoz eos nutriendo .
et iudex viduaz eas liberado de iniuriis sibi illat'
que eis solent inferri eo q no possut se deffedere
vindicando . deus in loco sancto suo . hoc e i celo epi
reo . licet .n. scdm deitatez sit ubiqz p pnciaz esenciaz
et potenciaz in celo tn empireo dr esse spaliter per
glie refulgenciaz scdm eciaz huanitate assumpta et
est ibi sicut i loco ppo et determinato . deus qui inhitare
facit unius moris in domo . p qua pt intelligi ec
clesia triuphans . et oms ibi hitantes sut i caritate
pfecta . cocorditer viventes . pot ecia domus dei dici
eccia militans que fuit valde unanimis p' ascen
sione xpi sub apostolis . scdm q dr act' 4 . multitudinis
aut credeciuz erat cor unu et aia una . nec quisqz eoz
possidebat aliquid qd suu ee dicebat . sz erant illis oia
coia . et quia illo tpre multi de iudaismo et gentilibus ad
fidez xpi convertebant' ut hr act . 2° . et in plurib' locis
. ideo subdr . qui eduxit vinctos i fortitudine ec . Circa q
sciendu q scdm q dicit aug' sup ioh . maius e iustifi
care ipiuz q creare celum et terraz . et io iustificare
ipiuz e opus magne fortitudinis . et maxie qn te
netur i pccatis ligatus vinculo cosuetudinis . et hoc no
cu dr . qui eduxit vinctos i fortitudie . Sz ad huc ma
ioris fortitudinis videtur q aliquis no solu pdicto
modo ligatus . sz eciaz actu psequens fidem convertat'
et de infidelitate educatur . talis fuit paulus et qda
alij plures . ideo subdr similiter . eos qui exasperant .
s. qui xpm verbis et factis ppt' q dicit xps paulo act'
9 . Saule quid me psequeris . Sz adhuc difficili' vide'
q aliquis mortuus i infidelitate seu i mortali pcto
resuscitetur . ut ad fidez seu pniaz revertatur . sicut
fuit de iuvene resuscitato a iohane euvangelista
et de illo qui p suspediuz se interfecerat resuscita
to a bto nico et de multis aliis diuina virtute sic re
suscitatis in noie xpi . ideo subdr . qui hitant in se
pulcris . tnslato ieronimi sic hr . educat vinctos in
fortitudine icreduli aut hitaverut i siccitatibus . et sic est
alius sensus talis . increduli in infidelitate obstina
ti hitaverut in siccitatibus .i. caruerut honore virtutis et
gre . Deus cu egredereris . hic conter adducit'
exeplum ad ppositu ut pocius argumetu ex exeplo
deducatur . quia maius fuit xpm i celu ascendere q a
gelum i psona dei loquetem ad dandu legez sup mote
synay descendere . et io quia tuc facta fuit spalis
gra ppl'o fideli . multo forcius debuit i xpi ascensu fieri
. et hoc e quod dr . deus cu egredereris i cospectu ppli
tui . exeuntis de egypto qn precedebat deus p die
in colupna nubis et p noctez in colupna ignis . exo .
13 . cum ptransireris in deserto . s. usqz ad mote synay
terra mota e . qui mons synay videbat' tremere . et
eciz celi distillaverut a facie dei synay . descedete deus
in synay montem q: nubes desisima opuit motez
exo . 19 . Ex qua nube stillabant pluvie . Ex hoc co
cludit . voluntaria segregabis deus hereditati tue .i.
multo mag' eccia que e hereditas tuo sagiune
epta segregabis voluntarie pluvia gre tue . et i
firmata est . q: post ascensionez xpi eccia i ihrlz
collecta multas psecutiones sustinuit . ut hr . act'
8 . et 9 . tu vero pfecisti eaz . q: deus tantu virtu
tez contulit credentibus q ex illis psecutionibus

i. al' mar...

i. al' humore

mag'

magis creuit et confirmata fuit fides catholica. animalia tua habitabunt in ea. i. fideles tui. qui in pluribus locis sacre scripture dicuntur oues domini et eodem modo hic dicuntur animalia eius et hoc modo accepit hic Ra. sa. d. quod animalia dei sunt filii israel. parasti in dulcedine tua pauperi deus. i. populo catholico qui fuit pauper et abiectus in principali ad sufficientiam secundum quod dicitur act. 4. gratia magna erat in omnibus illis. nec enim quisquam erat egens inter illos. dominus dabit uerbum euangelizantibus uirtute multa. quod fuit tunc impletum secundum quod dicitur act. 4. uirtute magna reddebant apostoli testimonium resurrectionis domini nostri ihesu xpi. rex uirtutum dilecti. translatio ieronimi habet. reges exercituum federabuntur. quia per predicationem apostolorum aliquorumque xpi discipulorum non solum uulgares homines sed multi reges principes et potentes fuerunt federati cum xpo per susceptionem fidei et hoc est quod dicitur. hic rex uirtutum. i. reges potentes et accipitur hic singulare pro plurali. sicut exo. 8. uenit musca grauissima. i. multitudo muscarum. dilecti dilecti. i. facti sunt dilecti ipsius xpi qui est dilectus patris secundum quod dicitur mat. 3. hic est filius meus dilectus etc. et speciei domus etc. qui principes et potentes conuersi ad fidem dederunt ecclesie preciosa donaria ex quibus ornata est ecclesia ut patet in multis hystoriis et sanctorum legendis et hoc est quod dicitur. speciei domus. hoc est ad speciem et decorem domus dei que est ecclesia pertinet diuidere spolia. hoc est diuersis ecclesiis et personis ecclesiasticis diuidere predicta. Consequenter ostendit qualiter cuilibet talibus sit uiuendum cum dicitur. si dormiatis etc. Ad cuius intellectum sciendum quod cleros grece idem est quod sors latine. columba autem hic accipitur pro ecclesia que columba frequenter nominatur in canticis. penne autem huius columbe sunt uirtutes eam ad celestia eleuantes. dicit igitur. si dormiatis id est quiescatis inter medios cleros. i. inter sortes ecclesie. s. militantis et triumphantis. quod fit quando sic utuntur homines bonis presentis uite ut non amittant bona eterne. sed magis acquirant. quia sicut diuitie temporales diminute sunt respectu ita plus sunt ad incrementa uirtutis et sic penne columbe deargentate sunt. quia per has uita ducitur in consciencie puritate. et posteriora dorsi eius. i. superiores partes pennarum que sunt super columbe dorsum. in pallore auri. i. in perfecta caritate terminantur. que habetur in statu patrie. Consequenter ostendit per quorum ministerium deus talia agit cum dicitur. dum discernit celestis. s. pater celestis reges. i. rectores super eam. i. super ecclesiam quod fuit factum quando deus decreuit mittere apostolos ad diuersas partes orbis ad regendam et ordinandam ecclesiam. Ad cuius regimine et ordinatione apostoli instituerunt per diuersas partes orbis episcopos et sacerdotes. ut patet ex eorum gestis. Ideo subdit. niue dealbabuntur in selmon. selmon uniuersaliter est nomen proprium cuiusdam montis ut habetur in dictionibus. alio modo est nomen appellatiuum et significat obscuritatem. et sic accipitur hic ab hebreis. et sic est sensus huius littere niue dealbabuntur. et est modus loquendi hebraycus. unde supra psalmo 50. ubi habemus super niuem dealbabor. In hebreo habetur. de niue albabor. i. plus quam nix dealbabor. In selmon. i. illi qui fuerunt in obscuritate errorum. quia per ministros ecclesie infideles conuersi ad fidem baptizabantur. et sic qui fuerant in obscuritate errorum super niuem dealbabantur. quia maior est dealbatio mentis quam corporis. quanto spiritualia corporalibus preferuntur. et quia sic augmentata fuit ecclesia ideo subdit. mons dei mons pinguis. et incipit hic uersus sequens precedente. in hebreo et translatione ieronimi dicitur. i. mons pinguis. propter habundantiam gratie diuine que in primitiua ecclesia maxime. mons coagulatus. In hebreo et translatione ieronimi habetur. mons excelsus. et idem significat quia coagulatio hic accipitur pro appositione ad rem aliquam per quam in altum [illegible]. et dicitur etiam mons excelsus ut coa-

gulatus. quia secundum dictum saluatoris mat. 13. assimilatur grano quod cum minimum ascendit in arborem magnam per fidei dilatationem. propter quod de ea dicitur ysa. 2. et erit in nouissimis diebus mons domus domini in uertice montium etc. ut quid suspicamini etc. psalmista conuertit sermonem ad gentiles ydola colentes in delubris et prophanis dicens. ut quid suspicamini. i. falso creditis. montes coagulatos. i. loca salutis et ecclesiam esse. s. templa uestra et ydola. mons in quo beneplacitum est habitare in eo. cum mons est ecclesia militans. unde dicit saluator mat. ultimo. ecce ego uobiscum sum usque ad consummationem seculi. ecclesia triumphans in qua est eternaliter cum sanctis habitauit. ideo subdit. Et enim dominus habitabit in finem. In translatione ieronimi habetur. in sempiternum. Currus dei. hic consequenter psalmista inuitat angelos ad defferendum xpo ascendenti consortium. Ad magnificentiam enim regis non solum facit multitudo ministrantium sed etiam multitudo associantium. secundum quod dicitur prouerb. 14. In multitudine populi dignitas regis. In paucitate uero plebis ignominia principis. et propterea inuitat psalmista angelos ad xpi ascendentis consortium. post declarat ecclesie profectum ibi. benedictus dominus. Circa primum psalmista ad suum propositum premittit exemplum de multitudine assistentium in datione legis secundum quod habetur deut. 33. ubi dicitur dominus de syna uenit et subdit. et cum eo sanctorum milia. i. angelorum ut ibidem fuit expositum. et hoc est quod dicitur hic. currus dei. dicuntur autem angeli currus dei eo quod eum subliment. et propter hoc dicitur in eis sedere. sicut in curru uel in sede. secundum quod dicitur in superiori ps. 79. qui sedes super cherubin. decem milibus multiplex. i. duplicatus. unde in hebreo habetur. decem milia milium letantium. quia angeli sancti semper laudant deum. dominus in syna in sancto. i. fuit associatus per eos in datione legis super montem sanctum. Et ex hoc arguit quod maior multitudo debuit esse in ascensu xpi. dicens. ascendisti in altum. i. in celum empireum. cepisti captiuitatem. i. accepisti illos qui in limbo detinebantur captiuos. eos tecum ad celestia deducendo. Et ideo debuisti habere tecum maiorem multitudinem angelorum. accepisti dona in hominibus. i. accepisti dona spiritus sancti a deo patre seu tota trinitate. distribuenda hominibus. i. apostolis aliisque discipulis in die penthecostes. nec est per hoc intelligendum quod xpus homo in sua ascensione acceperit spiritum sanctum cum ab instanti conceptionis fuit plenus spiritu gratie Jo. primo. sed pro tanto dicitur accepisse dona spiritus sancti in sua ascensione. quia ad declarationem sue perfecte glorificationis ad dexteram patris. datus fuit spiritus sanctus in signo uisibili apostolis propter quod dicitur Jo. 7. nondum erat ihesus glorificatus. et quia spiritus sanctus non solum datus fuit in signo uisibili apostolis qui erant iudei sed etiam gentilibus ut patet act. 10. de cornelio et amicis eius. et in pluribus aliis locis eiusdem libri de aliis gentilibus ideo subdit. Et enim non credentes. s. prius in uerum deum inhabitare dominum deum et habitentur ab eo. quia per gratiam spiritus sancti deus habitat in hominibus et homines in deo. secundum quod dicitur prima Jo. 4. qui manet in caritate in deo manet et deus in eo. Et ideo li non credentes potest teneri nominatiue uel accusatiue. Benedictus. hic consequenter psalmista narrat ecclesie profectum quod fuit duplex. uno modo declarando eius promotionem. alio modo ad infidelium fidei depressionem. secundum facit ibi. ueruntamen deus. Circa primum dicit. benedictus dominus die cotidie. i. per singulos dies laudetur a fidelibus. et causam subdit cum dicit. prosperum iter faciet deus salutarium nostrorum. promouendo ecclesiam de bono in melius ad salutem electorum. et quia secundum apostolum prima ad timo. 2. deus uult omnes saluos fieri et ad agnitionem ueritatis uenire. ideo subdit. deus noster deus saluos faciendi. quia ab eo est salus hominum perditio autem per maliciam eorum. secundum quod dicitur osee 13. perditio tua ex te israel. ex me tantummodo auxilium tuum. domini domini exitus mortis. i. a morte quia sicut est proprium dei saluos facere. ita etiam a morte culpe et gehenne facere declinare. Et notandum quod cum dicitur hic domini domini non est nugatio. quia in hebreo sunt duo nomina. primum est nomen tetragrammaton quod significat dei propriam substantiam. secundum est adonay quod importat dominium et per consequens respectum ad creaturam. et per consequens non est ibi nugatio quia sunt nomina in diuersis significationibus imposita. propter quod ieronimus transtulit

dominii domini mortis egressus · quia ubicumque ponitur nomen
dei tetragramaton quod est ineffabile ieronimus transfert
hoc nomen dominus. Et ideo pro adonay transtulit deus. Uerumtamen.
hic consequenter declaratur adversariorum fidei deiectio. Et primo
quantum ad iudeos. 2° quantum ad gentiles tyrannos ibi · increpa fe
ras · prima in duas. quia primo ponitur huius deiectio. 2° xpia
norum exaltatio ibi · preuenerunt · Circa primum dicit. Verumtamen
deus confringet capita inimicorum suorum · q. d. quamvis deus uelit
omnes homines saluos fieri. tamen uult capita inimicorum suorum
puniri · secundum ordinem sue iusticie. Cuiusmodi fuerunt principes et
sacerdotes iudeorum · ut habetur in textu euangeliorum · uerticem
capilli perambulantium in delictis suis · i. ciuitatem iherusalem
que erat caput regni iudee · et dicitur uertex capilli · i. capil
losa quia propter muros et turres eam circumdantes uidebatur in
expugnabilis · sicut uertex capillosus uidetur fortis et
tamen fuit destructa et incensa a romanis propter peccatum iu
deorum eam habitantium. modus autem destructionis subditur · cum dicitur
dixit dominus ex basan conuertam etc. Ad cuius intellectum scien
dum quod iudea in qua metropolis erat iherusalem est sita ex v
na parte iuxta iordanem fluuium iuxta quem est terra basan
· ut patet ex libro numerorum ex alio latere est mare mediter
raneum · Uespasianus autem missus a nerone contra iudeam aggra
uit sibi exercitum ex utroque latere · s. per terram basan et per
mare mediterraneum et hoc est quod dixit dominus quia ex diuina
dispositione facta est destructio iudee in ultionem mortis xpisti si
cut predixerat saluator luce · 19. capitulo. Ex basan conuertam in
profundum maris · i. conuertam exercitum contra iudeam ex parte basan.
ut intinguatur pes tuus in sanguine · lingua canum tuorum etc. quia
in destructione iherusalem tanta fuit effusio sanguinis iudeorum quod
pedes ambulantium tingebantur in sanguine · et canes secundum ap
petitum suum poterant sanguinem occisorum lingere · .l. principio eius
belli usque ad finem fuerunt decies centum milia iudeorum occisa
ut dicit iosephus de iudaico bello · Causa autem tante occisionis
subditur cum dicitur · uiderunt ingressus tuos deus. Iudei enim uiderunt
processum xpisti per terram predicando miracula faciendo · Et ideo magis
erant puniendi tamquam sui sceleris non habentes excusationem propter quod dicit
saluator · io. 15 · si opera non fecissem que nemo alius fecit pec
catum non haberent · nunc autem uiderunt et oderunt me et patrem
meum etc. et ibidem premittitur · Si non uenissem et locutus
eis non fuissem peccatum non haberent de peccato · Ingressus dei mei
regis mei · In hoc psalmista confitetur deitatem xpisti · et eius
humanitatem in qua descendit a dauid et aliis regibus · qui
est in sancto · i. in celo empireo sanctis angelis et spiritibus
apparato. Preuenerunt · hic consequenter ponitur xpianorum lau
datio que processit non ex zelo uindicte · sed diuine iustitie cum dicitur
preuenerunt etc. Circa quod sciendum quod antequam uenirent romani
ad destruendum iherusalem et terram in circuitu · xpiani ibidem
existentes monitu angeli transierunt in regnum agrippe quod
erat confederatum romanis prout habetur in scolastica hystoria et hoc est
quod dicitur · preuenerunt principes · i. apostoli et alii principales
inter xpianos · et sicut dictum est preuenerunt destructio
nem terre iudee recedendo · ad regnum agrippe transeundo v
bi cum aliis fidelibus insistebant diuinis laudibus · ideo subditur
coniuncti psallentibus in medio iuuencularum timphanistrarum
· i. uirginibus · quia a principio ecclesie aliqui uirgines deo conse
crate fuerunt · sicut sancta thecla et plures alie ut magis
patebit infra et uocantur hic timphanistrarum · non quod pul
sarent timphanis in manibus sed quia cum apostolis insistebant
diuinis laudibus · et hoc modo beatus augustinus uirginem mariam
nominat timphanistriam in sermone de natiuitate ipsius d. audi
te igitur quemadmodum timphanistria nostra cantauit · ait enim
magnificat anima mea dominum etc. In ecclesiis benedicite deo
deo nostro de fontibus israel · hoc dicit quia apostoli et primi
discipuli domini fuerunt de populo israel ut patet ex decursu eu
angelii · et ab istis tamquam a fontibus originaliter est deuota lau
dis ibi · beniamin · secundum quod dicit · Jo. xi · qui conuersus ad fi
dem iunxit se cum aliis fidelibus ut habetur act. 9 · adolescen
tulus · quia secundum uirtutem etiam adhuc adolescens erat: qui
fuit conuersus · unde dicitur · act. 7. et testes deposuerunt

paulus

uestimenta sua secus pedes adolescentis qui uocabatur
saulus · et satis cito post fuit conuersus · Uel dicitur adolescen
tulus quia inter apostolos fuit ultimo uocatus ad fidem
in mentis excessu quia fuit raptus usque ad tertium
celum · ut habetur · 2 · ad cor. 12 · principes iuda duces eorum · dominus
noster ihesus xpistus fuit de tribu iuda secundum carnem ut habetur · ro.
primo. et per consequens iacobus et iohannes · simon et iudas et iaco
bus minor et cognati germani fuerunt de eadem tribu
iuda · ut uidetur · Et isti fuerunt cum aliis apostolis duces
xpianorum · In translatione ieronimi habetur · principes iuda in
purpura sua · quia propter xpistum sustinuerunt martirium
suo sanguine purpurati · et licet iohannes non transierit per
gladium tamen paratus fuit sustinere martirium quando fuit mis
sus in feruentis olei dolium propter quod dicit augustinus libro
de bono coniugali non est impar meritum in iohanne martirii
qui non passus est · in petro qui passus est · principes zabu
lon et principes neptalim · iste due tribus acceperunt
sortes pro magna parte in galilea · ut habetur in libro iosue · de quibus
fuerunt plures discipuli xpisti · unde uocantur galilei
act. 1 · 2 · et ideo de tribu zabulon et neptalim
fuerunt ibi aliqui · manda deus uirtuti tue · i. mili
cie angelice que tua mandata exequitur · s. ut protegat
nos et deffendat · quod tunc fuit factum quia sicut dictum
est ecclesia fidelium de monitu angeli transiuit ad agrippe regnum
tamquam ad locum securum · Item tunc petrus fuit eductus
de carcere per angelum act. 12 · Confirma hoc deus quod o
peratus es · nos docendo et doctrinam tuam manifestando et spiritum
sanctum nobis mittendo · a templo tuo · quia in illo templo
xpistus frequenter docuit · In monte etiam syon in quo erat tem
plum super apostolos spiritum sanctum misit · secundum quod dicit ieronimus in e
pistola ad paulinum de omnibus sacre scripture libris · tibi offe
rent reges munera · per hoc enim quod xpistus apostolos aliosque di
scipulos sic confirmauit quod constanter fidem predicauerunt
per orbem multi reges conuersi dederunt multa et magna
munera ad hedificationem ecclesiarum et sustentationem pauperum
xpianorum amore xpisti · sicut patet ex gestis apostolorum alio
rumque discipulorum xpisti. Increpa feras · hic consequenter inuehitur
psalmista contra gentiles tyrannos · inter quos ma
iores fuerunt iam imperatores romani et eorum prefecti
qui conati sunt fidem catholicam destruere · ut patet de
nerone domiciano decio diocletiano et ualeriano
et multis aliis et quantum ad hoc dicit · Increpa feras et
uocat principes romanos feras qui dabant feris marti
res deuorandos prout patet in multis martirum gestis · arun
dinis · arundo enim uento mouetur · et ita principes ro
manorum uento inanis glorie mouebantur · ut quasi ad quamlibet
errorem ydolatrie de facili conuertebantur · propter quod dicit leo
papa in sermone sanctorum petri et pauli de roma quod magnam
credebat se fecisse religionem cum nullius gentis respuis
set falsitatem · et bene dicit · Increpa feras · quia psalmista pre
uidit constantinum imperatorem post multam stragem xpianorum
a deo lepra percutiendum et a principibus apostolorum petro
et paulo increpandum et sic ad fidem conuertendum · ut
habetur in gestis sancti siluestri · Congregatio taurorum
etc. i. principes romani qui uocati sunt fere propter crude
litatem sunt congregatio taurorum · in uaccis populorum · com
parantur enim tauris domesticis · quod notatur per hoc quod dicitur · in
uaccis populorum · quia tauri in domibus non sunt sic con
gregati in uaccis hominum · Et ratio huius est quia non solum
conabantur subuertere xpianos per tormenta tamquam fere
sed etiam per blandimenta tamquam tauri domestici promitte
ntes eis honores diuitias et filia · dum tamen uellent re
cedere a fide xpiana ut patet in multis martirum gestis
ideo subditur · ut excludant · s. a ueritate fidei eos
qui probati sunt argento · i. magis probati in fide quam ar
gentum in fornace · dissipa gentes que bella uolunt
iste gentes sunt romani qui per bella totum orbem subiu
gauerunt · uenient legati ex egypto · hoc conuenienter
potest exponi de philone cum suis sociis qui de alexandria

egypti fuit missus legatus ad imperatorem claudium et
tunc contraxit familiaritatem cum petro aplo rome e
xistenti. et revertens alexandriam eam in maiori co
gnitione honoravit. et in libris suis manifeste comen
davit. prout scribit in libro illustrium virorum. ethiopia
preveniet manus eius deo. ethiopia enim est iuxta egyptum
et ritu universali fuit conversa ad xpm quam egyptus. per
beatum matheum aplm qui veniens ad illam provinciam
baptizavit regem et eius filium quem a morte suscitave
rat. et filiam eius ephigeniam virginem xpo consecravit
et eam ducentis virginibus prefecit. et populum regni pro ma
gna parte baptizavit. ut habetur predicto libro illustrium vi
rorum. et hoc quod dicit. ethiopia preveniet. scilicet egyptum
manus eius deo. id est dare deo manus pro confederatione ad
ipsum. confederatio enim in pluribus locis sacre scripture dicitur
dextrarum datio. quia homines federa ineuntes in multis partibus
dant dextras manus. ¶ Regna terre. hic ultimo psal
mista invitat homines ad psallendum deo ascendenti
dicens. regna terre. id est habitantes in omnibus regnis terre. can
tate deo. ipsum devote laudando. psallite deo qui ascen
dit super celum celi. id est ad extremitatem celi empirei
qui est excelsior inter celos. ad orientem. hoc dicit quia xps
ascendens in celum ascendit de monte oliveti. ut habetur
actuum primo qui mons est in orientali parte iuxta ierusalem
in qua completum fuit misterium redemptionis humane. ec
ce dabit voci sue vocem virtutis. hoc convenit de voce
qua xps suscitabit mortuos de sepulcris in finali iudicio
sed ut continuetur littera precedentibus potest exponi de voce e
xultationis aplorum. aliorum quam xpi discipulorum quibus xps
ascendens precepit predicare per orbem evangelium. secundum quod
habetur marci ultimo. Euntes in mundum universum predicate eu
vangelium omni creature. et huic voci quam dedit vox xpi eo
quod fuit de eius mandato. dedit virtutis vocem confir
mando predicatorem cum miraculis. Unde ibidem subditur
illi autem profecti predicaverunt ubique domino cooperante et ser
mone confirmante sequentibus signis. date gloriam deo super
israel. id est propter bona que fecit israel. per quod nominantur primo tam
qui fuerunt facta beneficia predicta. unde dicit apostolus ro. 2. non
enim qui in manifesto iudeus est neque in manifesto in carne
est circumcisio cordis in spiritu non littera. magnificentia
eius et virtus eius in nubibus. quod exponitur ab aliquibus de
nubibus materialibus ex quibus procedunt pluvie corrusca
tiones et tonitrua per que apparet hominibus potestas dei et eius
magnificentia. sed ut continuetur littera videtur melius
exponi de apostolis aliisque discipulis ad predicandum
missis de quibus dicit ysa. 60. qui sunt isti qui ut nu
bes volant. Ex istis enim nubibus processerunt pluvie
sacre scripture doctrine. secundum illud deuteronomii 32. concres
cat ut pluvia doctrina mea. et tonitrua annuncian
do terrorem divinorum iudiciorum. et corruscationes miraculo
rum. propter quod subdit. mirabilis deus in sanctis suis. quia
per eos fecit mirabilia. cecos illuminando. leprosos mun
dando. mortuos suscitando et consilia. deus israel. id est po
puli xpiani. sicut supra expositum est. ipse dabit virtutem
operandi predicta. et fortitudinem. ad tollerandum
constanter illata sibi tormenta. sicut patet in martiribus.
plebi sue. id est populo xpiano. et propter beneficia predicta
fidelibus collata. ponitur in fine pro gratiarum actione
benedictus dominus in donis suis. in secula seculorum. Ho
rinnetur aliquis si totiens in expositione huius psalmi
usus sum sensu methaforico. quia aliter non potest fieri.
unde. Ra. sa. exponens iudaice. totum vel plus vi
tium. propheta enim communiter parabolice loquuntur

Salvum me fac. LXVIII

Huic psalmo premittitur titulus
in hebreo. Ad victoriam super rosas david. In nostra
latione vero iero. sic habetur. Victori pro liliis david. et
eadem est sententia utrobique. pro hoc autem quod dicit. ad victoriam
vel victori significatur conatus levitarum in cantando sicut
frequenter dictum est. per rosas autem secundum hebreos intelliguntur
filii israel qui fuerunt prius a deo electi. et secundum eos idem intel
ligitur per lilia. quia ubicumque in veteri testamento nostro dicitur lili
um vel lilia in plurali hebrei dicunt rosa vel rosas ut dictum
est supra ps. 44. filii autem israel fuerunt in afflictione positi in cap
tivitate babilonica et in captivitate per romanos in qua sunt adhuc
quas previdit david. et ideo fecit hunc psalmum ut dicunt
ad litteram orans pro liberatione eorum. quam liberationem aliqui refe
runt ad captivitatem babilonicam. aliqui ad istam in qua sunt. Alii
qui autem expositores catholici etiam referunt hoc ad libera
tionem ipsius david et virorum eius de persecutione saulis. et hec
expositio rationabilis videtur quidem a veritate deviare. propterea
aug. et cassiodorus dicunt quod hic ps. ad litteram de xpo loquitur.
cuius misteria plenius ceteris prophetis david previdit et expres
sius scripsit sicut fuit dictum in prologo huius libri. Et ideo previ
dens passionem xpi in se et in membris fecit hunc psalmum
quod patet declarari per scripturam novi testamenti. Salvator enim Jo.
15. de se ipso ait ut impleatur sermo qui in lege eorum est scriptus
quia odio habuerunt me gratis. et sic quod dicit in hoc psal
mo. multiplicati sunt super capillos capitis mei qui ode
runt me gratis. dicit impletum ad litteram de iudeis excecan
tis eo quod persecuti sunt xpm. Item Jo. 2. ca. scribitur quod cum xps
facto flagello de funiculis eiecisset ementes et vendentes
de templo: recordati vero sunt discipuli eius quia scriptum est. zelus
domus tue comedit me. Et per hoc insinuat evangelista
quod hec scriptura que habetur in hoc ps. tunc ad litteram fuit imple
ta de xpo. propterea quod dicit aug. de hoc ps. quod si hoc omnino non
preteritur. sed enim ista illa ex parte sunt que in eius passione eius
completa. Apostoli etiam loquentes de xpo testimonia ex
isto ps. dederunt. quis autem asinus aut quis agrestis non
sequatur auctores. Igitur secundum hunc sensum psalmus iste dividitur
in tres partes. quia primo david loquens in persona xpi et corporis eius
mistici petit a penis liberationem. secundo predicit iudeorum punitionem
ibi. fiat mensa. tertio convertit se ad dei laudationem ibi
laudabo. prima in duas. quia primo ponitur penarum explicatio
secundo petitur liberatio ibi. ego vero orationem. prima adhuc in
duas quia primo ponitur pene illate factis. secundo ubis ibi.
quoniam propter te. prima adhuc in duas quia primo plangitur pe
narum illatio. secundo inferentium multiplicatio ibi. multiplicati
sunt. Circa primum dicit. salvum me fac deus. scilicet a penis illa
tis. quoniam intraverunt aque usque ad animam meam. per aquas
intelliguntur persecutiones. seu persequentes secundum quod dicit ysa. 8.
adducet deus super eos aquas fortes et multas regem assi
riorum etc. Et ideo hec littera potest intelligi de capite xpo quia persecutio
nes iudeorum intraverunt usque ad separationem anime a corpore. et
de corpore eius mistico. quia stephanum et iacobum et plures alios
occiderunt. infixus sum in limo profundi. hoc etiam potest intelligi
de xpo capite ratione sue sepulture qua fuit positus intra
terram. similiter de fidelibus suis quorum multi fuerunt in carce
ribus inclusi ut habetur in actibus aplorum. 8. et pluribus locis. et
non est substantia. id est divitie. quia xps etiam propriis vestibus spoliatus
fuit positus in cruce. Vel aliter. non est substantia. id est virtus subsisten
di in corpore mortuo et sepulto. et loquitur de virtute na
turali non divina que non fuit a corpore mortuo separata.
veni in altitudinem maris. id est in profundum persecutionis que no
mine aquarum designatur ut supra dictum est. quelibet autem aquarum
congregatio mare vocatur in hebreo. et tempestas demersit
me. id est acerbitas passionis ex qua obiit in cruce. labo
ravi clamans. scilicet in cruce quando voce magna clamans
emisit spiritum. mt. 27. rauce facte sunt fauces mee. rau
cedo enim causatur ex desiccatione humorum in faucibus et
arteriis. xps autem in passione multos humores emisit
de corpore ut potest in sanguineo sudore. de quo habetur luc. 22.
in flagellatione in coronatione spinee impositione. et in manuum
et pedum crucifixione. defecerunt oculi mei. quia oculi

In sexto ps. Similiter paulus apls Ro. xi. allegat ad habet [illegible] ps. fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum [illegible] dictum ad litteram [illegible] Item Ro. xv. quod habetur et opprobria exprobrantium tibi ceciderunt super me. dicit dictum esse ad litteram in persona christi.

[illegible] quoniam absconditus iudeus [illegible] et circumcisio

eius corporales in morte fuerunt stricti. d. *spero in deum meum.* quia certitudinaliter expectabat gloriam corporis sui in resurrectione que facta est virtute divina. *multiplicati sunt super capillos capitis mei.* modo est locutus ad designandum magnam adversariorum multitudinem. *qui oderunt me gratis.* i. sine causa quia e contrario debebant eum diligere propter bona que fecit eis illuminando cecos sanando infirmos donando et sic de aliis. propter quod dixit eis Jo. x. multa bona ostendi vobis ex patre meo propter quod horum opus me lapidatis. isti autem odientes Christum fuerunt multiplicati quia pharisei primo ceperunt contra eum odium. secundo scribe. tertio sacerdotes. et ultimo populus a sacerdotibus deceptus. propter quod petiverunt liberationem barabbe et Christi crucifixionem. mat. xxvii. *confortati sunt inimici mei iniuste.* quia herodes et pilatus prestiterunt eis favorem. herodes enim illusit eum et sprevit luce xxiii. et pilatus in favorem iudeorum dedit iniquam sententiam contra Christum. *que non rapui tunc exsolvebam.* modo est locutus de pena quam sustinuit quia tunc solvit penam pro peccatis humani generis quam non contraxerat. *deus tu scis insipientiam meam.* hoc non intelligitur de persona Christi in qua nulla fuit insipientia. sed sicut passionem membrorum suorum dicit suam act. ix. saule saule quid me persequeris et zacha. ii. qui tangit pupillam oculi mei et hoc propter connexionem capitis ad membra. sic insipientiam membrorum suorum et delicta dicit esse sua. et quia pro illis penam portavit et satisfecit sicut homo satisfaciens pro debito alterius facit quodam modo debitum esse suum. sicut communiter onus muli vel cameli quia illud onus dicitur suum solum ad portandum non quantum ad possessionem et dominium. et bene dicit. *delicta mea non sunt a te abscondita.* quia delicta eorum qui ea absconderunt nolentes detegere pro eis satisfaciendo. sed solum delicta eorum qui vere contriti confitentur. *non erubescant in me qui expectant te domine.* loquitur de sanctis patribus in limbo salutem Christi expectantibus cum magno desiderio et ideo nisi ad eos descenderet Christus esset eis confusio et maxime prophetis ibidem existentibus quia talia predixerant ventura. nec erat sic Christus homo dubitans de eventu futuro. sicut oravit in suscitatione lazari quam tamen sciebat certitudinaliter futuram. unde dixit ibi. pater gratias ago tibi quoniam audivisti me. ego autem sciebam quia semper audis me etc. Jo. xi. sed sic orando ostendebat in se veritatem humane nature in qua minor est patre. *non confundantur super me qui querunt.* hoc dicit pro apostolis aliisque discipulis quorum confirmationem petebat a patre ita quod non timerent seu erubescerent de Christi confessione sed magis gloriarentur in ea quod et factum fuit per missionem spiritus sancti post quam de ipsis dicitur act. v. et illi quidem ibant gaudentes a conspectu concilii quoniam digni habiti sunt pro nomine ihesu contumeliam pati. *deus israel.* i. populi christiani ut dictum est supra [?]. // *Quoniam propter te.* hic consequenter salvator explicat penas suas in verbis d. *quoniam propter te sustinui opprobrium.* quia iudei vocabant eum infidelem et demoniacum Jo. viii. nonne bene dicimus quia samaritanus es et demonium habes. et quia cum tenerent eum tunc venerunt plures dicebant contra eum falsum testimonium. mat. xxvi. *et operuit confusio faciem meam.* quia velantes faciem percutiebant eum. dicentes. prophetiza nobis Christe quis est qui te percussit reputantes eum falsum prophetam. luce xxii. *extraneus factus sum fratribus meis.* i. iudeis quos vocat fratres eo quod erat iudeus. *et peregrinus filiis matris mee.* s. synagoge. et est repetitio eiusdem sententie per alia verba ad maiorem expressionem *quoniam zelus domus tue comedit me.* quod ostendit Christus maxime quando de domo dei eiecit negotiantes Jo. ii. d. nolite facere domum patris mei domum negotiationis. *et opprobria exprobrantium tibi.* miracula enim Christi attribuebant iudei virtuti demonis. mat. xii. hic non eicit demonia nisi in beelzebub principe demoniorum que tamen fiebant virtute totius trinitatis et sic inferebant opprobria patri. *ceciderunt super me.* quia occasione miraculorum que Christus faciebat virtute

deitatis que est communis toti trinitati et maxime in suscitatione lazari iudei quesierunt occasionem mortis Christi dicentes quid facimus quia hic homo multa signa facit etc. Jo. xi. et hoc est quod dicit. *ceciderunt super me.* ad me obruendum morte sicut lapides proiecti a machina contra turrim infrangibilem resiliunt cadentes super domum turri coniunctam eam frangentes et destruentes sic opprobria iudeorum que virtuti deitatis eius nocere non poterant resilierunt supra fragilitatem humanitatis deitati coniunctam et eam obruerunt morte. *et operui in ieiunio animam meam.* Christus enim ieiunavit xl. diebus et xl. noctibus mat. iiii. *et factum est in opprobrium mihi.* quia dyabolus accepit ex hoc occasionem temptandi Christum et persuadendi ei ut eum adoraret. ut ibidem habetur quod Christus reputavit sibi in opprobrium propter quod repulit indignanter d. vade retro sathana etc. *et posui vestimentum meum cilicium.* doctores communiter dicunt quod per cilicium hic intelligitur fletus Christi in suscitatione lazari Jo. xi. eo quod antiquitus flentes mortuum induebant cilicium. sed non videtur quod convenienter per cilicium possit intelligi asperitas vestium Christi. cum enim reprobaverit molles mat. xi. d. ecce qui mollibus vestiuntur in domibus regum sunt. satis apparet quod asperis vestibus utebatur. quia cepit facere et docere act. i. et Jo. xix. dicit quod eius tunica erat inconsutilis desuper contexta per totum et hoc modo fuit vestis cilicina et aspera. *et factus sum illis in parabolam.* hoc est in derisum quia de eo dicebant ecce homo vorax et potator vini publicanorum et peccatorum amicus. mat. xi. ca. *adversum me loquebantur qui sedebant in porta.* i. principes sacerdotum qui eum iudicaverunt mortis reum marci xiv [?]. et isti vocantur sedentes in porta duplici de causa. tum quia sedebant prope portam templi ad docendum populum secundum modum iudicum antiquorum. aliqui sedebant in portis civitatis ad iudicandum populum in causis communibus. romani enim retinuerant sibi causas sanguinis. *et in me.* i. de me psallebant derisorie. *qui bibebant vinum.* Scribitur in quodam libello hebraico qui intitulatur condempnatus iudicio quod propter verbum salomonis prov. xxxi. date siceram et potum inebriantem merentibus et vinum his qui amaro animo sunt. sapientes iudeorum ordinaverunt quod condempnatis ad mortem daretur plenus cyphus de vino forti ut magis hilariter sustinerent mortem et illud vinum fuit acceptum pro Christo et duobus latronibus crucifigendis pro eo. sed iudei vinum illud acceperunt et biberunt cum derisione Christi. et propter talem derisionem dicitur hic. *In me psallebant vinum* [qui bibebant]. et loco vini predicti posuerunt acetum ut habetur infra. Aliter etiam potest exponi quod de crucifixione Christi tamquam de re insolita et notabili fuerunt facte cantilene derisorie in favorem sacerdotum qui eius mortem procuraverant tamquam de falso propheta volente regnare et non potente quas decantabant per tabernas et sic dicitur. *in me psallebant* etc. omnes autem iste pene possunt ad membra Christi applicari quia propter Christum sustinuerunt opprobria et confusiones et persecutiones etiam ab amicis intimis tamquam ab extraneis afflixerunt etiam se ieiuniis et aliis et sustinuerunt etiam condempnationes perversas a iudicibus et derisiones ab ebriosis et potatoribus ut patet in multis sanctorum martirum gestis. ¶ *Ego vero.* hic consequenter petit ipse Christus capitis et membrorum liberationem a penis. et primo ponitur dicta petitio. secundo adducitur ratio ibi. *exaudi me.* Circa primum dicit. ego *vero orationem meam ad te domine.* s. dirigo. *tempus beneplaciti deus.* i. expectans tempus liberationis secundum dispositionem tue voluntatis. *In multitudine misericordie tue exaudi me.* orabat enim Christus non solum pro se sed etiam pro membris suis que sunt multa. et ideo petit multitudinem misericordie. *in veritate salutis tue.* i. veritatis a te promisse. que promissio est in virtute

eripe me de luto et nō infigar. sup⁹ dixit. infixus sum in limo. qui limo idē ē q̄ lutū. ꝑpter q̄ intendū q̄ aliq̄n dī aliquis infigi in lutū q̄n cadit ibi licet cito resurgat. s₃ magis ꝓp̄e dī infigi q̄n nō pōt inde retrahi. Supra autē dixit x⁹ se infixū in luto eo q̄ mortu⁹ fuit positꝰ in sepulcro ī tra terrā. hic aūt petit q̄ nō infigat. i. q̄ nō diu remaneat ibi p̄ sue r̄rnis accelerationē. libe ra me ab hijs qui oderūt me. i. a iudeis a quorū ꝑtate totaliter fuit liberatꝰ in r̄rne. et de ꝓfūdis aquarū. i. ꝑsecutionū ut sup̄ dictū ē. ad quarū ꝓfundū hō deducitur q̄n occidit. et in hoc petit suā r̄rnē sicut ꝑ⁹ p̄ alia uͣ ubͣ q̄ solet fieri in talibꝰ orationibꝰ. Et io adhuc subdit. nō me demergat tēpestas aque. sup⁹ dixit. et tēpestas demersit me. eo q̄ mortuꝰ fuit in cruce. q̄ g⁹ hic dī. nō me demergat tēpestas aque. s. ꝑsecutionis est. i. me per mortē diutius diu nō teneat ī morte. n̄ absorbe at me ꝓfundū. i. corp⁹ meū intra sepulcrū non putrefiat seu corrūpatur et a uermibꝰ corrosum absorbeatur. neq̄ urgeat sup̄ me puteꝰ os suū. In hebreo h̄r. nō obturet sup̄ me puteꝰ os suum. Et dī hic puteꝰ limbꝰ inferni ad quē descendit aīa x̄ ad extrahendū inde p̄res detentos. s̄m illud zach. 9. ca⁹. tu quoq̄ ī sanguīe testa^{ti} tui eduxisti uinctos de lacu in quo nō erat aqua. Sic igr̄ petit x̄⁹ ut potuꝰ dauid ī p̄s x̄ q̄ aīa x̄ cito de iferno redeat ad corp⁹ et r̄r⁹ compleat^{ur} ita q̄ cor p⁹ nullam corruptionē seu putrefactionē patiatur. q̄ factum fuit sicut sup̄ dictum ē ps. 15. ¶ Exaudi me. hic ostēditur ratio sue exauditionis. et accipit̄ p̄mo ex p̄te ꝑsone dñe. Cui⁹ ꝑpetuꝰ est mīa et benignitas et p̄ ons ad exaudiendū ꝓmptitas. et hoc est quod dī. exaudi me dñe q̄ nō benigna ē. ⁊c̄. et p₃ l̄ra. Sc̄o accipitur ex p̄te obedientie quia fuit obediens p̄ri usq̄ ad mortē. ꝑpter q̄ uocatur hic puer. nōie eī₃ pueri in sacra scriptura frequēter designat^{ur} filius ualde obediens. et s̄m hoc xp̄s uocatur ē puer actu. 4. Conuenerunt n̄ uere in ciuitate ista aduersus sanctum puerū tuū ihm quē unxisti herodes et pontiꝰ pilatꝰ ⁊c̄. s̄m hoc dī. et ne auertas faciem tuā a puero tuo. orōnē meā repellēdo et loquitur de deo ad modū hoīs qui auertit faciē q̄n nō uult audire deprecātē petentis. Intē de aīe mee. i. uite mē corꝑali. et libera eā. re suscitando a morte. ꝑpter inimicos meos. i. ꝑpter iudeos. q̄ dupl̄r exponitur. uno mō de iudeis obstinatis ut p̄ r̄r⁹ x̄ confundant^{ur}. alio mō de credentibus ut audita x̄ r̄r^{ne} conuertant^{ur} sicut legit act. 2. q̄ p̄dicante petro xp̄i r̄r^{nē} conuersi sūt ad fidem eī de subdī. et apposite sūt in die illa aīe circit^{er} tria milia. tu scis īꝓperiū meū. i. michi illatū ī ubis iniuriosis ut p₃ p̄ p̄edicta. et confusi onē meā. s. in sputis et colaphis m̄ a iudeis illatis. In conspectu tuo sūt oms qui tribulāt me. q. d. p̄ uoluntate tua potes eos p̄unire. Īꝓperium expectauit cor meū et miseriā. q̄ post collaphos et sputa a iudeis illatas a militibꝰ p̄sidis fuit illusus et crudeliter occisꝰ. et sustinui qui simul contristaret^{ur} et nō fuit. hoc uidetur falsum q̄ apl̄i in morte xp̄i simul contristati sunt. s̄m q̄ dixerat eis Jo. 16. amē dico uobis quia plorabitis et flebitis uos. Dicendū q̄ loquitur hic s̄m cōmunē modū quo dī nullus adesse ubi pauci sunt cōpatiue sicut dī n̄ debetis ul' consueuerit ē ita ī morte x̄ pau ci fuerūt contristati cum mīo cōmuniter debuissent cōpati eī cū in t̄ribulia cōpati uidebantur

quia in morte x̄ sol obscuratꝰ ē et terra mota et petre scisse sūt et monumēta sūt. ut p₃ ex decursu euangelij. et q̄ consolaretur et nō inueni. q̄ eī⁹ p̄ncipalis discipulꝰ. s. petrus eū in sua p̄ntia ter negauit. et dederūt ī escam meā fel ⁊c̄. Sicut dī mat. 27. et dederūt ei uinū bibere cū felle mixtū. et q̄ fel comedi nō uīa sua mag⁹ esibile q̄ potabile. ideo nōiat ipꝫ escam. Et in siti mea potauerūt me aceto. Jo. 19. cū g⁹ accepisset ihs acetū ⁊c̄. ¶ Fiat mensa. hic consequēter p̄dicitur pena iudeorū cū dī. fiat mensa eorū corā ipis in laqueū. q̄n. n. ihrl̄m fuit obsessa a romanis iudei illuc cōuenerant ad celebrandū pascha le conuiuiū quod nō poterat fieri ex̄ ihrl̄m. et sic fuerūt illaqueati et a rōmis inclusi sicut aues ī laqueo. et in retributiones. s. penarū debitarū ꝑpter xp̄i mortē xp̄o illatā. sicut p̄dixerat luc. 19. circūdabūt te inimici tui ⁊c̄. Sequit^{ur} eo q̄ nō cognouisti tempus uisitationis tue. et in scandalum. cadendo de malo in malū. q̄ p̄mo pulsi sūt fame ī illa obsidione ī tantū q̄ mulieres comedebāt pueros suos ut dicit iosephꝰ in libro de iudaico bello. et ex cōmuni mortis pestilentiā. et ultio captionē. et occisione q̄m ad multos. et captiuitatē q̄ntū ad alios. obscurent^{ur} oculi eorū ne uideant. q̄ remanētes p̄ orbē dispsi sunt sua infidelitate excecati. s̄m q̄ dicit apl̄s ad ro. 11. allegans scripturā istā. et dorsū eorū semp̄ incurua. pondē p̄ctorū sup̄ appositorū. Effunde sup̄ eos irām tuā. i. effectū iustitie tue cōprehendit eos q̄ factū ē in destructione eorū p̄ rōmanos. fiat habitatio eorū deserta. q̄ rōmi destruxerūt ciuitates eorū et loca. et in tabernaculis eorū nō sit qui inhabitet. q̄ expulsi et captiuati fuerūt totaliter de iudea. Et huiꝰ punitionis cā subdit cū dī. q̄m quē tu ꝑcussisti. s. xp̄m ꝑsecuti sunt. occidendo eū. ut dicit apl̄s ro. 8. de deo p̄re. ꝓp̄o filio suo nō pepercit. s₃ ꝓ oībꝰ nobis tradidit illū. et sic eū ꝑcussit. q̄ ꝑsecutoribꝰ iudeorū exposuit. hoc tn̄ fuit ex magna caritate. s̄m q̄ dī. Jo. 3. ca⁹. sic de⁹ dilexit mūdū ut filiū suū unigenitum. s₃ iudei ꝑsecuti sunt eū ex inuidia et iniquitate. ꝑpter q̄ puniti fuerūt. et super dolorē uulnerū meorū addiderunt. q̄ nō solū ꝑsecuti sūt ad mortē xp̄m ī p̄ ꝓp̄a. s₃ etiā mēbra eī⁹ stephanū lapidando. iacobū occidēdo. alios incarcerādo et flagellādo. ut p₃ ī actibꝰ apl̄orū. appone iniquitatē. i. appones permittēdo. q̄ de⁹ nō ē cā iniquitatis effectiue s₃ tn̄ permissiue. Super iniquitatē eorū. quia sup̄ p̄ctorū cōmissione apposuerūt obstinationē. ideo subditur. et nō intrent ī iustitiā tuā. conuertēdo se de culpa ad grāiam. Deleant^{ur} de libro uiuentiū. p̄ finalē reprobationē et eternā dāpnationē. ego sum pauper. x̄⁹ in paupertate fuit natꝰ conuersatus mortuus. et in alieno sepulcro positꝰ. et dolens. quia dolor in passione x̄ fuit maximꝰ. Salus tua deꝰ suscepit me. resuscitando a morte. ¶ Laudabo. hic ultio ponit^{ur} grārū actio cum dī. laudabo nomē dei cū cātico et magnificabo eū in laude. nō est intelligendū q̄ ex laude humana aliquid deo accrescat. s₃ ipis laudatoribꝰ. et placebo deo sup̄ uitulū nouellū. Sacrificiū. n. diuine laudis magis est deo placitū q̄ sacrificiū etiā a tēpore ueteris legis. quia sacrificia aīalium nō erāt accepta n̄ ex deuotione offerētiū. tpr̄e uero noue legis talia sacrificia sunt tāq̄ mortua reprobata. et hoc ē quod dicit saluator. Jo. 4. uenit hora et nūc ē q̄n ueri adoratores adorabūt p̄rem in sp̄u et ūitate. Videant pauperes. i. apl̄i q̄ ī p̄ma eccl̄ia fuerūt pauperes et letentur. de mutatione cultꝰ carnalis legis ueteris in spūalē noue. ¶ Querite deū. ī fide et caritate. et uiuet aīa uīa. uita grāe. q̄m exaudiuit pauperes deꝰ et uinctos suos nō despexit. p̄res in limbo detentos cū xp̄o resurgente educendo. pōt etiā hoc referri ad fideles qui in

i p̄uintia ecc̄ia i carceribus uinclebātur et aliqñ fractis
carceribus diuinitus liberabātur. laudet illū .i. ciues ce
lestes et hoīes in terra hītantes. mare et oīa rep
tilia i eis. nō quia talia irronabilia deum laudent
p̄ se. sed quia sunt hoībus mā dīne laudis quia eum
laudant ex suis creaturis. qm̄ deus saluā faciet syon
hoc exponitur dupl'r. uno mō de ecc̄ia militante q̄ p̄
syon signatur eo q̄ incepit ibi p̄ xp̄i p̄dicatorem q̄ freq̄
ter legitur in tēplo p̄dicasse q̄ erat i mōte syon et
ibi cōfirmata fuit p̄ sp̄us sancti missionem i signo ui
sibili sup̄ ap̄los aliosq̄ xx discipl'os s'm q̄ dicit Ierō
in ep̄la ad paulinū de oībus sacre sc̄ptur̄e libris. et e
dificabunt ciuitates iude. quia ap̄li et discipuli de ali
monte syon missi fuerūt ad p̄dicandū p̄ orbe uniu'
sum ubi p̄ eos ordiate et cōstitute sūt ecc̄ie q̄ dicūtur
ciuitates eo q̄ ciuium unitas manēt uinclaunt fide
les in fide et caritate. dicūtur etiā ciuitates iude
.i. xp̄i qui sic noīatur eo q̄ fuit de tribu iuda sicut
et gen. 49. sanson noīatur dan s'm omēs expoīto
res catholicos et hebreos cum dr̄ dan coluber i uia q̄
fuit de tribu dan. et inhītabūt ibi fideles x. et he
reditate acquirent eam. quia decedētibus p̄mis alij
q̄ hereditarie succedūt eis. et semē seruorum ei9 .i. x.
et uocantur hic ei9 s'ui. s'ui discipl'orum .i. imitatores
eorum possident ecc̄ias p̄ orbem. et qui diligūt no'n ei9.
existentes in caritate. hītabunt ibi. p̄mo' nimis q̄
sola caritas diuidit inter filios regni et p̄ditōnis
Alio mō exponitur de ecc̄ia triumphante que syon ap
pellatur hebre. 12. accessistis ad syon montē et ciui'te
dei uiuēntis ihr'lm et milium multum āgelorum frequē
tancium. hanc autē syon celestem deus saluā facit qm̄
p̄ hoīes illuc ascendētes āgelorum ruinā reparauit. et
hedificabunt ciuitates iude. .i. xp̄i et possūt dici hec
ciuitates diuersorum āgelorum ordines. et inhītabunt
ibi sancti illuc assumpti. et hereditatē acquiret ea .i. im
mobiliter sicut hereditas dr̄ res imobil'. et semē seruorum
ei9 .i. fideles discipl'orum xp̄i imitatores possident eam
eternaliter absq̄ amissione. et qui diligūt nomē
ei9 hītabūt in ea. quia in ciuitate celesti ē caritas
p̄fecta. Est .n. ibi una unitas letanciū ē una ardor
cordium ad quē nos p̄ducat etc.

LXVIIII

Deus i adiutorium

Huic ps p̄mittitur tal' titulus in hebreo. ad
uictoriam dauid ad recordandū. In trāslatōe
ierōnimi dicit' sic. uictori dauid ad recordandū. Et ē
eadē sniā ut pz ex supradictis. q̄ aut' dr̄ ad recordād'
dicūt expositores cōiter q̄ hoc dr̄ eo q̄ dauid fecit hūc
psalmum ad bn̄ficiā dauid s' p̄stita recordand'. p̄pter q̄
in aliq̄bus biblijs p9 illud uerbum ad recordand' additur q̄
dn̄s fecit eum saluū. Sz hoc additū fuit ab aliq' expo
sitore q̄cūq̄ fuerit ille q̄ hoc nō h̄r i hebreo et i trāsla
tōne ierōnimi iuxta hebraycam ueritatem. Item s'm hoc
eadē eēt rō q' i quolibz ps quē fecit dauid p̄ sua libe
ratōne a p̄icul' in titulo poneretur ad recordandū q̄
nō est uūm. Et s' saluo meliori iudicio uidet' m̄ q̄ hec
ē p̄p̄hia de futuro. p̄uidit .n. dauid i sp̄u sc̄o q̄ p̄icu'm
hui9 psalmi recordand' eēt in ecc̄ia dei i p̄ri9 oīum ho
rarum canonicarum ul' uīe p̄ncipii sicut uidemus adiple
tum. et p̄pter hoc in titulo posuit ad recordandū. Itē
de hoc psalmo et seq'n qui incipit. In te dn̄e. etc. dicūt
aliqui expositores q̄ idem ps est in hebreo cū opp'o'm
p̄pter q̄ uidi plures libros hebraicos et in aliquibus
ponitur idem ps in alijs aūt distincte. p̄mū tamē
uidetur m̄ uerius licet ierō9 dicat eē duos psalmos
quia hūc cotat. 69. et aliud. 70. nō tū mutat' sniā
siue hoc teneatur siue illud quia utrūqz uidetur factus
a dauid cum eēt i p̄secutōne absalon filij sui q̄ uide'
saluo meliori iudicio. Scdm igr̄ hūc s'sum diuidi'
in duas p̄tes: q̄ p̄mo dauid petit accelari suā libe
ratōnem. 2° ad hoc inducit multiplicem rōnem ibi. In te
dn̄e sp̄aui. Circa p̄mū dicit. deus i adiutoriū me
ū intende. q̄ nō possum absalon filio meo resistē
sicut ipsemet dauid dicit sc̄o Re. 15. surgite et fugi
amus neqz eni' erit nob' refugiū a facie absalon.
dn̄e ad adiuuand' me festina. q̄ achitophel
nitebatur eum p̄sequi et cōp̄hendere eadem nocte
ut h̄r. 2. Re. 17. Confundant' et reuereant' q' q̄
rūt aīam meā. q̄ et factū ē q̄ achitophel se
suspendit ut h̄r. e. ca°. et absalon interfectus fuit
ut h̄r. ca°. se'n. Cōuertant' retrorsum. etc. quia p̄p'9
q' erat cum absalon eo defuncto fugit in tabernacula
sua ut h̄r. 2°. Re. 18. et ad idem refertur quod subdit
adiutantur stati erubescentes q̄ fugiētes de p̄lio
statim erubescūt et timuo. qui dicūt m̄ euge euge
Interiectō ē gaudentis q̄ p̄p'9 existens cū ablalō
erat in tanta multitudie q̄ gaudētes dicebant
stati hēbim9 eum i manibus nr̄is captum. exultent
et letentur in te oīs qui q̄rūt te .i. ego et uiri mi
qui querim9 iusticiam tuam et p̄ te liberari. et dicāt
sp̄ magnificetur dn̄s. de bn̄ficijs nob' p̄stitis. Ego
uero egen9 et pauper sum. q̄ i illa fuga sylua p̄sti
tit ei cibaria. ut h̄r. 2. Re. 17. Et ideo subdit. deus
adiuua me. q. d. sine tuo auxilio nō possum resistē
Et ideo subdit: adiutor me9. q̄ hostes inuadētes. et
liberator me9. es tu a p̄iculis immīentibus. dn̄e ne mo
reris. et in hoc petit celerem liberatōnem sicut i
p̄ncipio psalmi.

LXX

In te domine

speraui

Licet hic ps no sit alius a p̄cedēti ut
credo quia tamē a ierōnimo et alijs no
stris doctoribus ponitur ali9 ideo uolui ponē aliquā
distinctōnem et p̄pter psalmorum cotatōem p̄ut h̄nt'
in libris nr̄is. Sciendum igr̄ q̄ i aliq̄bus biblijs pōi
tur hic tal' titulo. psalm9 dauid filiorum ionadab
et p̄morum captiuorum. Sz in hebreo et trāslatōne ie
rōimi nullo simpl'r ponitur titulo. Et ideo iste vr̄
appositus s'm ymaginatōnem ul' opionē alicui9 ex
positoris quia neqz iste titulo uidetur multū con
cordare seq'nti lrē. p̄pter q̄ s'm q̄d dictū ē magis
uidetur s'a ps hui9 psalmi in qua dauid ad suam
liberatōnem a deo inducit multiplicem rōnē. Et diui
ditur in duas p̄tes. q̄ p̄mo dauid inducit hui9 mōi
rōnes. 2°. p̄mittit multiplices grām actōnes ibi. ego
autē sperabo. p̄ma in tres. q̄ p̄mo adducit rōnes ex
parte dei. sc̄o ex parte sui ibi. In te cantatō mea semper
tercio ex p̄te aduersarij ibi. confundantur. etc. Circa p̄m
allegat p̄mo dei magnificenciā. sc̄o ei9 iusticiā ibi.
deus eripe me. Circa p̄mū sciend' q̄ ad magnificū
p̄tinet adiuuare cōfidētē de se. et maxie qm̄ h̄r iusti'
p̄ se. et hoc allegat dauid dicēs. In te dn̄e speraui. tamq̄
in adiutore potenti. nō cōfundar in eternum .i. fina
liter quia in p̄secutōne absalō ip̄e reportauit hono
rem et absalon cum suis cōfusionem. In iusticia tua
libera me. q̄i. d. tibi p̄p'um est iustos liberare cuius
sum in hac p̄secutōne. Inclina ad me aurē tuā. lo'
de deo ad modū hoīs qui inclinat aurē suā quādo
uult exaudire dep̄catōnē petentis. Esto m̄ i deū
p̄tectorē. etc. q. d. nulla p̄tectō aut munitō ualet
michi sine te. qm̄ firmamentum meū de9. dans m̄ fir
mitatē cōstancie. et refugiū meū es tu. In oī tribu
latōne. Oīa ista ostendūt fiduciā quā h̄ebat dd̄.
i deo p̄pter quā exaudibil' erat sua petitō. De9 me9
hic cōnter dauid all'at dīnā iusticiā ad quā p̄tinet
iniquos punire quales erant p̄secutores dauid et

hoc est qd̃ dicit. deus meus eripe me de manu peccatoris.
.i. peccatorum. quia multi in fauorem absalon iniuste persequeba
tur eum. et de manu contra legem agentis .i. ipsius absalon qui
agebant contra legem naturalem et diuinam et humanam persequen
do patrem suum quem omnis lex precipit honorare. iniqui.
.i. achitophel qui fuerat consiliarius dauid et contra
eum dabat iniqua consilia. et eius consilio absalon contra
patrem rebellauit ut dictum fuit secundo Re. 17. quoniam tu es pa
tientia mea domine .i. prestans michi patientiam in hac tribulatione.
fuit enim tunc dauid ualde patiens ut habetur 2. Re. 16. quia
iniurias semei maledicentis et lapides contra eum mittentis
ualde patienter portauit. domine spes mea a iuuentute
mea. q. d. nil boni speraui obtinere nisi per te. In te confir
matus sum ex utero etc. de uentre matris mee. i. ab
hora natiuitatis mee usque nunc. tu es protector meus
sicut fuisti ante quam fuissem natus. In te cantatio. hic
adducit rationes supradictas ex parte sui ad ostendendum
quod oratio sua sit exaudibilis. et accipitur prima ratio ex sua
deuotione. secunda ex corporis deffectione ibi. ne proiicias.
Circa primum sciendum quod ad deum pertinet audire oratio
nes deuotorum qualis erat dauid qui quasi continue
erat intentus diuinis laudibus. et hoc est quod dicit
In te cantatio mea semper laudando deuote. tanquam prodigi
um factus sum multis. fuit enim miraculum mirabile quod dauid
adhuc iuuenis leonem et ursum suffocauit et gigantem
fortissimum in funda et lapide debellauit. ut habetur primo
Re. 17. et tu adiutor fortis. q. d. tu fecisti mirabilia
ista et non ego. ideo subdit. repleatur os meum lau
de. pro beneficiis tuis. ut cantem gloriam tuam in psalmis
a me compositis. Ne proiicias. hic consequenter accipitur
ratio ex parte deffectionis dauid qui iam erat senex et
tendens ad deffectum roboris quando absalon contra eum re
bellauit. ad deum autem qui fortissimus est pertinet ad
iuuare deffitientes maxime in iusta causa sicut e
rat in proposito. et hoc est quod dicit. ne proiicias me
in tempore senectutis etc. i. in tempore senectutis et defec
tibilitatis mee non substrahas a me auxilium uirtu
tis tue. quia dixerunt inimici mei michi. i. de me illud
quod postea subdit. et qui custodiebant animam meam.
.i. uitam meam. s. achitophel et consiles qui fuerant
prius consiliarii dauid et custodes corporis. Consilium
fecerunt in unum. i. cum ipso absalon ad me insequendum
dicentes. dereliquit eum persequimini etc. posuit enim
iste achitophel in capitulis propheticis per suam astutiam quod
dauid erat simpliciter reprobatus a deo propter adulterium
cum bersabee et homicidium urie. sicut plenius dic
tum fuit super psalmo tertio. ad hoc ut ipsos persequeretur
dauid securius tanquam a deo reprobatum. et ideo subdit da
uid. deus ne elongeris a me. substrahendo auxilium
defensionis tue. deus meus in auxilium meum respi
ce. loquitur de deo ad modum hominis qui oculos atten
tos ad eum quem uult adiuuare habet. confundantur et de
ficiant detrahentes anime mee. quales erant achitophel
et sui sequaces. ut patet ex dictis. operiantur confusione
et pudore etc. quod et factum fuit. quia achitophel se su
spendit ut habetur 2. Re. 17. et absalon pendens in quercu
per crines interfectus fuit. et magna pars suorum et
reliqua pars confusibiliter fugit. secundo Re. 18. Ego autem
Postquam dauid pro exauditione sue petitionis allega
uit rationes. hic consequenter pro ipsa promittit gratiarum actiones.
Et primo facit premium. secundo ostendit impletionis principi
um ibi. quoniam non cognoui. tertio redit ad propositum
ibi. nam ego. Circa primum dicit. ego autem semper spe
rabo. liberari de tribulationibus per tuum auxilium
et adiiciam super omnem laudem tuam. i. ad laudes
quas feci tibi semper adiiciam alias secundum auxilia que pre
stabis michi. Os meum annuntiabit iustitiam
tuam. eam confitens ore sicut teneo corde. secundum illud
Ro. 10. corde creditur ad iustitiam. ore autem fit con

fessio ad salutem. Quoniam ego cognoui. hic consequenter
ostendit huius promissionis principium impletum. non enim poterat
aliquis tales laudes excellentes deo soluere nisi haberet
notitiam de diuinis quam notitiam non habuit dauid per studii
exercitationem sed per diuinam infusionem. et hoc est quod dicit
quoniam non cognoui litteraturam. per doctrinam humanam quod patet ex
hoc quod iuuenis existens fuit deputatus ad custodiam
ouium ut patet primo Re. 16. et inde factus fuit armiger
saulis. et deinde assumptus ad militiam in bello contra goliath
ut dictum fuit primo Re. 17. introibo in potentias domini. i. ad
cognoscendum eius uirtutes et magnificentias per eius
inspirationem. ideo subdit. deus docuisti me a iuuentu
te mea. quia iuuenis erat quando fuit inunctus per samuelem
primo Re. 16. et ex tunc spiritus domini directus est in dauid ut
ibidem dicitur. et cepit prophetare et psalmos facere. et usque in
senectam et senium deus ne derelinquas me. uixit enim dauid
usque in senectutem bonam quod habetur 3. Re. primo. et rex dauid se
nuerat. habebatque etatis plurimos dies. nec fuit derelictus
a domino nisi ad tempus modicum propter bersabee et urie peccatum.
donec annuntiem brachium tuum. i. magnitudinem uir
tutis tue. generationi omni que uentura est. quod patet impletum
quia psalmi dauid a tempore ipsius a generationibus sibi succe
dentibus recitati sunt et usque ad finem mundi recitabuntur
inter fideles. potentiam tuam etc. hoc refertur ad illud
quod predicitur. donec annuntiem etc. usque in altissima que
fecisti. i. facies magnalia que de misteriis christi que sunt
maxima diffusius et clarius scripsit quam ceteri prophete ut dic
tum fuit in principio huius libri. deus quis similis tibi. q. d. nullus
quia uirtus omnis creature distat in infinitum a creatoris uir
tute. quantas ostendisti in tribulationes multas et malas
.s. malo pene. quia dauid fuit in multis tribulationibus
et periculis mortis ut patet ex decursu primi Re. et secundi. et con
uersus erga. oculus tue misericordie. uiuificasti me de periculis
mortis eripiendo. et de abissis terre iterum reduxisti
me. quia dauid frequenter se abscondit in speluncis et ca
uernis terre de quibus postea exibat deo ipsum de periculo
educente. multiplicasti magnificentiam tuam. me frequenter
liberando. et conuersus consolatus es me. post aduersitatem
prosperitatem conferendo que tunc est magis perceptibilis et
causa maioris consolationis. Nam ego. hic consequenter reditur
ad propositum. s. laudes et gratiarum actiones deo promittendo. d.
nam et ego confitebor tibi confessione laudis. in uasis p
salmi. hoc est in instrumentis musicis more hebraico que
instrumenta cuiuslibet artis dicuntur uasa. dauid autem diuinas
laudes canebat non solum uoce sed etiam instrumentis musicis
ut frequenter apparuit ex predictis ideo subditur. psallam tibi
in cithara sanctus israel. i. tibi qui es sanctus deus ipsius israel.
exultabunt labia mea cum cantauero tibi. quia magnitudo
deuotionis mentis redundat etiam ad sensus corporis per delec
tationem. et anima mea quam redemisti. i. uita mea quam e
ruisti a precedentibus periculis et redimes a futuris. Sed
et lingua mea tota die meditabitur iustitiam. i. medi
tatione cordis confitebitur iustitiam tuam. cum confusi
et reueriti fuerint qui querunt mala michi. quod contigit
absalon et achitophel et complicibus eorum qui querebant
animam dauid. Moraliter posset exponi psalmus iste
de quolibet fideli existenti in magna tribulatione qui coram
deo narrat pericula petens ab eis uelociter liberari. et
promittens deo deuote et fideliter regratiari.

LXXI.

Deus iudicium

Huic psalmo premittitur talis titulo in hebreo
Salomoni. et in translatione ieronimi dicitur. In sa
lomone. Et est eadem sententia. s. quod iste psalmus attribuitur sa
lomoni secundum tamen uarie exponitur. dicunt enim hebrei
moderni et aliqui expositores nostri quod dauid fecit hunc
psalmum orans pro filio suo salomone ut regnum sub ma
nu sua prosperaretur in iustitia et ueritate. Et ideo mitti

tulatur a salomone tamq ab eo pro quo fiebat oro / Jero
aut in plogo sr librum istum dicit q salon fecit istum
psalmum et sic intitulatur ab eo tamq ab actore / De
ma uero huius ps mi uidetur saluo meliori iudicio
q no sit pspitas regni sub salone, sz mags pphia de
xpo rege ppter plura in hoc psalmo coteta, que non
possunt conuenienter de salomone dici sz solum de xpo
ut patebit ista psequendo / et hunc sensum psequuntur
Jero aug cassiodor / Et sm hoc ps iste i duas ptes
diuiditur. qr primo pphia denuntiat xpi regiam dignita
tem. Scdo ex hoc alaudat diuinam maiestatem ibi. bndictus
dns. Pma in duas. qr primo in xpo declaratur auctoritas
iudicis. Scdo bonitas regiminis ibi. descendet. Circa primu
pphia ad exprimendu eius desiderium de re pnuntiata p
modum orationis denuntiat xpi ptatem iudiciariam d. deus
iudicium tuum regi da. i. ptatem da regi xo ptatem iudici
ariam q et factum e put dr. Jo. v. pr omne iudicium dedit
filio. et iustitiam tuam. i. ptatis pdicte executionem filio re
gis. i. xpo qui sm deitatem filius e regis eterni pris. et
sm humanitatem e filius dauid regis, ut hr. ro. primo, quia
descendit de ipo dauid sm carnem ro. primo, et sm u
tramq naturam data est ei ptas iudiciaria, qr i extremo iu
dicio apparebit in forma humana in qua fuit iudicatus
coram pilato. apparuit tn coram eo in forma passibili. sz in
iudicio apparebit in forma gloriosa. Judicare ppln tuu
rc. hoc continuatur ei quod pdicitur. da iustitiam
tuam filio regis. iudicare. i. ad iudicandum actu ppulum tuum
scilz xpianum, qui e ppls pris sicut filij iustitiam redde
do sm merita. et paupes tuos in iudicio. ut p abiec
tione quam sustinent in psenti recipiant exultationem et
honorem in futuro. sm q dr. mt. v. bti paupes spu
qm ipsorum e regnum celorum. suscipiant motes. i. angeli sz
q dr in fin psalmo. rc. motes i circuitu eius. i. angeli
sm q exponit aug. pacem pplo q recepunt mandatum
a deo denuntiande pacis fideli ppl in xpi natiuitate
sm q hr. luc. v. gloria in altissimis deo et in terra p
ax hoibus bone uoluntatis. et colles iustitiam. p colles,
qui sunt motes minores intelliguntur apli alij qz disci
puli xpi qui acceperunt mandatum a xpo de pmulganda le
ge euangelica. i qua consistit iustitia. sm q declarat
apos ro. e. et. h. iudicabit paupes ppli. hoc subdit
pphia ad ondendu q pphia sua erat in effectu ad
implenda. et exponitur sicut prius et saluos faciet
filios pauperum. i. imitatores xpi et aliorum aplorum et
discipulorum qui fuerunt paupes et humiliabit calup
niatorem. i. etiam tyrannos, fidelium xpi psecutores
sicut appet de nerone q pmam psecutionem mouit cotra
ecclesiam. et domitiano qui mouit scdam. et uterq fuit
de impio deiectus. et pmus se interfecit et scdus a sena
tu fuit interfectus et de multis alijs tyrannis idem con
tigit, vel p calupniatorem pot itelligi anticristus q ad
usabitur ecclesie, et extolletur sup omne q dr deus aut
colitur. quem dns ihs interficiet spu oris sui et de
struet illustratione aduentus sui ut hr. z. thessa. r.
et permanebit cum sole. i. eternaliter aptepus. sicut
sol est incorruptibilis q dicitur de xpo no solum qntum
ad deitatem sz etiam qntum ad humanitatem. et ante lu
nam. i. ante q crearetur luna, q dicitur de xo sm
deitatem que e eterna. ppter q dr hebre. r. ihus xo
heri et hodie ipe et sp. Descendit. hic ostenditur de
claratur in xpo bonitas regiminis, et qr i capit a ma
suetudine pncipis sm q dr ps. 89. qm superuenit
mansuetudo et corripiemur. io pmo describitur man
suetudo xpi. scdo magnitudo sui impij ibi et dnabitur.
Circa primu sciendu q xo in pmo sui aduentu no uenit
i magnitudine sue ptatis. sz in benignitate sue humanitatis
sm q fuerat pphizatum zacha. o. Ecce rex tuus uenit
tibi iustus et saluator et ipe paup, p quo transtulit
.zi. Ecce rex tuus uenit tibi mansuetus. et hoc e qd

dr. descendit sicut pluuia i uellus. i. suauiter et i
perceptibiliter. descendet i uirginem p suam incarnationem
im qlatuit etiam mundi pncipem. s. demonem, Et no
tandum q pluuia in uellere recipitur et ab eo ex
primitur sine corruptione uelleris. sic xus fuit concep
tus et natus sine corruptione virginis. et sicut stil
licidia stillantia super terram. q cu quadam suauitate
cadunt in eam, et omnia ista dicuntur ad ondendum
benignitatem et humilitatem xpi i pmo sui aduentu
orietur in diebus iustitia eius. i. fides catholica q con
tinet pfectam iustitiam. et habundantia pacis. hoc
exponunt aliqui de pace tpali, que fuit p orbem
vniuersum tpe natiuitatis xpi, ppter q augustus
cesar tunc iussit ppim p totum orbem numerari luc. z.
Sz hoc no bn consonat lre sequenti cum dr. donec aufe
ratur luna. qr cito post ea insurrexerunt bella etiam i iu
dea iudeis ad inuicem pugnantibus. et iterum cotra romanos
rebellantibus sm q dicit iosephus li de iudaico bel
lo. ppter q ciuitas ihrlm et terra in circuitu fuit
destructa / Et ideo melius exponitur de pace quam ange
li clamauerunt i xi natiuitate dicentes gloria in altissimis
deo et in terra pax hoibus bone uoluntatis. et hec
consistit in tranquillitate pacie que pmanet in iustis
oi tpe pub. rr. no contristabit iustum qdqd ei
acciderit. et sic pmanet in iustis usq ad finem mun
di cui succedit pax celestis que exsupat omnem
sensum. et sic manet eternaliter a pte finis. sicut
et luna q e incorruptibilis. Et dnabitur. hic ostenditur
describitur magnitudo regni xpi. Et pmo qntum
ad eius dilatationem. scdo ad fame diffusionem ibi. sit no
men. pma i duas qr pmo describitur regni dilatatio
scdo ad hoc adducitur ro ibi. quia liberabit / Circa
pmu dr. et dnabitur a mari usq ad mare. i. sz
totam terram mari circundatam. licet. n. oceanu ma
re dicatur. tn sm diuersas sui ptes uarie noiatur
. ut pote mare orientale a pte orientis. et occide
tale a pte occidentis. et eodem modo a pte austri et
aquilonis. Jn oibus. n. istis terris aliqui receperunt
fidem xi p pdicationem aplorum aliorum qz disciplorum. sm
q dictum fuit sup psalmo. ez. exponendo illud. Jn
oem terram exiuit sonus eorum rc. et a cardine. s. pa
disi terrestris. usq ad terminos orbis terrarum. Jn
translatione iero hr. usq ad terminos orbis terre.
i. usq ad terminos orbis constituti cum terra p cir
cuitum. et isti termini ptendunt usq ad ultimum
celum. et tantum ptenditur ptas xpi. ppter q dr
mt. ultio. data e m omnis ptas i celo et in terra
Ex pdictis pz q iste ps no pot ad litteram intelligi
de salone qr pax que fuit sub eo no multum dura
uit. sz eo mortuo statim regnum scissum fuit. z. re. rr. p
mo etiam ante mortem salomonis, dns eius aduersarios
ppter eius pctm suscitauit z. re. ri. Jtem qr monarcha
no fuit. sz tm i iudea et aliquibus terris ppinquis regnauit.
coram illo pcident ethiopes. fidem xpi humiliter
recipiendo. et eum deuote adorando. et inimici eius
terram lingent. quia ethiopes qui prius erant inimi
ci eius p ydolatriam inclinauerunt se ad ipm adorandum
deuote. ac si terram deuotione et humilitate uellent lin
gere. et in hoc impletum fuit dictum ysa. eo. rc. ueni
ent ad te qui detrahebant tibi et adorabunt uestigi
a pedum tuorum / aliter exponitur ab aliquibus. Et inimi
ci eius. rc. de iudeis cotra ipm obstinatis qui i obsidi
one fuerunt ita fame constricti. q ipi querebant ad
comedendum illa que de emundatione ciborum fuerunt
piecta ad terram et i sterquilinis. sz litteram mags continu
atur sm pmam expositionem. reges tharsis et insule mu
nera offerent rc. hoc exponitur ab aliquibus de re
gibus qui uenerunt adorare xpm. qui erant de illis
ptibus / pot etiam hoc exponi de pluribus nationibus que

hic notantur quam reges et principes fidem xpi recepunt et munera deuote dederunt ad ecclesiam con structionem et pauperum xpianorum sustentationem. et ado rabunt eum omnes reges terre. quod adimpletum fuit in constantini conuersione cum tamquam monarche obe diebant reges et ipse precepit ubique terrarum ad hono rem xpi ecclesias hedificari et sic omnes reges adorauit eum .i. xpm. quod duplex potest intelligi. uno modo quod caput eorum imperator .s. in quo omnes alii erant in uirtute adorauit xpm deuote. Alio modo quod ex eius imperio preceperunt ecclesias ad honorem dei hedificari. Item alio modo potest exponi pro tempore moderno quo ydolatria cessauit in mundo et sic omnes reges et gentes ei subdite credunt deum humana tum pro salute mundi. Quia liberabit. hic consequenter po nitur dicte dilationis ratio que est iustitia ad quam sequitur pax regni quam desiderant omnes mortales ut habetur hester .ii. et ideo maxime facit ad dilatationem regni et multo dilatabitur eius imperium quia potentes arcebit a tyrannide super pauperes quod factum est per hoc quod maxi mi principes mundi subditi sunt iugo xpi et sic inferi ores et impotentes a tyrannide eripiuntur et hoc ratione potentum qui sunt sub timore xpi et patet littera usque ibi. et ex usuris et iniquitate redimet animas eorum. quia summus pontifex qui est uicarius xpi prohibet usuras iure canonico et multi principes xpiani eius edicto prohibent usuras et per hibuerunt et ad eorum restitutionem subditos compulerunt. et uiuet. hoc intelligitur de uita xpi post resurrectionem que est inmortalis secundum quod dicitur Jo. 6. ca°. xpc resurgens ex mortuis iam non moritur. Et ideo illa uita sola dicitur uita simpliciter quia uita presens mors est potius dicenda quam uita. secundum quod dicit beatus gregorius omelia. 37. et dabitur ei de auro arabie. quia post resurrectionem xpi principes et pote tes ad fidem conuersi dederunt donaria preciosa ad he dificationem ecclesiarum et sic uisibile est quod dederunt de auro arabie quod est preciosissimum. et adorabunt de ipso semper .i. pro eius beneficiis adorabunt eum. cotidie .i. assidue quantum potest fieri bono modo. benedicent ei. de suis benefici is regratiando. erit firmamentum. In hebreo habetur erit habundantia frumenti. et in translatione ieronimi habetur. e rit memoriale triticum. ideo translatio communis uidetur corrupta per scriptores ex similitudine dictionum habens firmamentum pro frumentum quod exponunt hebrei di centes quod in aduentu messie quem falso expectant frumenta essent in tanta altitudine sicut cedri li bani et facient spicas magnas et latas ex quibus uento flante decidet simila de qua iudei poterunt pro sua uoluntate facere. Sed quia istud est omnino irrationabile et erroneum ideo melius exponitur de sacramento eucha ristie in quo xpc continetur ubique in ecclesia sub specie pa nis tritici propter quod comparat se grano frumenti Jo. 12. ca°. Et ideo dicitur hic. erit frumentum .i. eucharistie sacramentum in terra in summis montium. quia episcopi et sacerdotes qui in ecclesia dei sunt quasi montes super capita sua eleuant hoc sacramentum. superextolletur super libanum fructus eius. quia fructus huius sacramenti extollit homines ad altitudinem Jo. 6. Si quis manducauerit ex hoc pane uiuet in eternum. et florebunt de ciuitate .i. de ecclesia in qua u niuntur fide et caritate xpiani. sicut fenum terre. Sicut enim fenum subito multiplicatur sic xpiani per orbem in paruo tempore fuerunt multiplicati. Sit nomen. hic consequenter describitur magnitudo regni xpi quantum ad fame diffusionem. et nomen xpi et xpianorum dilatatum est per orbem et magis dilatabitur. et hoc est quod dicit Sit nomen eius benedictum .i. sollempni memoria diuul gatum. in secula .i. in generationibus succedentibus. ante solem per manet nomen eius. quia ab eterno est nomen xpi secundum deitatem et ex hoc cum precedentibus patet quod psalmus iste non potest competenter ad litteram exponi de salomone. de cuius nomine non erat habi

nec memoria ante ipsius tempora. et benedicentur in eo omnes tribus terre. quia in omnibus populis mundi benedicuntur fideles in nomine xpi. omnes gentes magnificabunt eum. tamquam sal uatorem et dominum omnium. Benedictus. hic ultimo ponitur gratiarum actio pro beneficiis predictis cum dicitur. benedictus dominus deus israel .i. populi xpiani sicut supra expositum est. qui facit mirabilia solus. maxima enim mirabilia in misterio xpi continentur que in hoc psalmo describuntur ut uisum est. et benedictum nomen maiestatis eius in eternum. quia angeli et homines sancti eternaliter laudabunt eum. secundum quod habetur infra psalmo 83. beati qui habitant in domo tua domine. In secula se culorum laudabunt te. et replebitur maiestate eius omnis terra. quod fuit impletum in missione spiritus sancti quia tunc spiritus domini repleuit orbem terrarum. hoc etiam aliter exponitur de miraculis factis per orbem terrarum ad preces sanctorum que miracula sunt manifestationis diuine declaratiua. fiat fiat. In hebreo habetur. amen amen. quod significat fideliter et duplicatur ad designandum huius prophetie certitudinem. complete sunt orationes dauid filii ysai. secundum ieronimum et doc tores hebreos istud adiungitur huic psalmo. Et ex hoc uidetur quod dauid fecit hunc psalmum et non salomon. Sed queritur hic quomodo orationes dauid in hoc sunt com plete cum postea in hoc libro sint plures psalmi a dauid tamquam ab actore inuenti. Ad quod respondent aliqui doctores nostri quod hoc dicitur pro tanto quia in hoc psalmo agitur de xpi regno ad quod omnes psalmi a dauid sunt ordinati tamquam ad finem suum aut importat complementum. Aliter autem potest dici et ma gis litteraliter quod iste psalmus secundum ueritatem fuit ultimus inter fac tos ab ipso dauid tamen non fuit scriptus in ultimo loco quia scribebantur secundum quod inueniebantur sicut dictum fuit in prologo huius. et ex hoc contingit quod psalmus 3. qui primo fuit factus a dauid uel saltem de primis positus est prope finem libri quia fuit de ultimis inuentis. et eodem modo iste qui fuit ultimo factus ponitur circa medium libri quia sic fuit inuentus et hanc solutionem ponit ra. sa. in glosa sua

Quam bonus israel LXXII

Huic psalmo premittitur talis titulus in hebreo. psalmus asaph. et in translatione ieronimi Canticum asaph. et est penitus eadem sententia. secundum augustinum iste psalmus intitulatur ab asaph non tamquam ab actore sed cantore quia secundum eum dauid fecit omnes psalmos sed aliquos de cantandos per asaph qui erat unus de principalibus cantoribus. Sed rabi salomon ieronimus et doctores hebreorum quibus in hoc uidetur magis assentiendum sicut dictum est in prologo huius libri. asaph non tantum fuit cantor sed etiam habuit spiritum prophetie et fecit hunc psalmum et plures alios prout uidebitur infra. fecit hunc psalmum ad ostendendum bonitatem diuine prudentie que attin git a fine usque ad finem fortiter et disponit omnia sua uiter sapientie .8. licet frequenter hominibus ignorantibus est sic minus uideatur contrarium eo quod uident frequenter malos temporaliter prosperari et iustos multipliciter tribulari in hoc psalmo sic procedit quia primo premittitur intentionis conclusionem. secundo ad utramque partem adducit rationes ibi mei autem. 3° ponit ueritatis determinationem ibi existimabam. Circa primum dicit quam bonus .i. ualde bonus est supple deus israel quia licet sit deus omnium per creationem dicitur tamen deus israel per ueram fidem ueritatis quia bonitas diuina non sentitur ab iniquis. Sicut nec claritas delectabilis est oculis infirmis sed solum sanis et degustatur a bonis. ideo subdit his qui recto sunt corde. quia recte tendunt ad deum sicut in summum bonum. Mei autem. hic consequenter arguit ad utramque partem et primo ad oppositum. secundo ad propositum. si dicebam. Contra bonitatem diuine prudentie accipitur ratio ex duobus .s. ex prosperitate malorum et tribulatione iustorum. Et primo arguitur ex primo. et secundo ex secundo ibi. conuerterunt. prima adhuc in duas. quia primo ponitur prosperitas malorum. secundo iniquitas eorum ibi. ideo tenuit. Circa primum loquitur propheta in persona populi iusti

ini qui uidens prosperitatem malorum incipit dubitare de
bonitate diuine prouidencie. Unde multi talia uidentes
dicunt deum dormire qui non habeat prouidentiam de humanis
actibus sicut dicit tullius et multi alii in quorum persona dicitur iob
22. Circa cardines celi perambulat nec nostra considerat
dicit igitur propheta in persona ipsorum. mei autem pene moti
sunt pedes etc. i. fere cecidi a rectitudine sentiendi de
bonitate diuine prouidentie. quia zelaui super iniquos
i. motus fui per quandam concupiscentiam ad sequendum
eos. Unde dicitur ecclesiastici 9. ne zeles gloriam et opes peccato
ris i. non concupiscas eas. et motum dicte concupiscentie
tangit dicens. pacem peccatorum uidens. i. eorum felicitatem
uisa autem magis mouent animum quam audita, et ostendit ex
plicat magis in particulari eorum felicitatem dicens. quia non est respectus
morti eorum. i. non uidentur timere mori. sed diu uiuere et diuitias
quod multi. ecclesiastici 7. iustus perit in iusticia sua et impius
multo uiuit tempore in malicia sua. et firmamentum in pla
ga eorum. i. non est longa duratio in plaga eorum quia sit firma
ta. quia si infirmentur aut uulnerentur cito curantur ha
bentes in promptu remedia curationum propter habun
danciam diuiciarum suarum. In labore hominum non sunt. sed
in deliciis et solaciis et immunitate. Cum hominibus non flagel
labuntur. quia propter diuicias suas et potentiam de gra
uibus et duris laboribus qui aliis imponuntur, et frequenter in
contingit quod bonis uiris in tempestatibus destructis eorum
bona remanent illesa. Ideo tenuit. hic ostendit de
scribitur eorum iniquitas cum dicitur. ideo tenuit eos superbia. quia
prosperitas est frequenter occasio superbiendi. et dicit tenuit.
quia talis superbia non est ad horam per modum passionis tan
tummodo. sed per modum habitus permanentis. operti sunt iniquita
te. peccando contra proximum. et impietate. peccando contra
deum. quia sicut pietas signat dei cultum sic impietas eius
oppositum et dicit operti sunt. quia undique ad peccandum
inuenti sunt sicut uestimentum hominem operit circumquaque. prodiit
ex adipe iniquitas eorum. i. ex diuiciarum suarum pinguedine
que prestant fomentum omnibus uiciis quia pecunie obedi
unt omnia eccl. 10. transierunt in affectum cordis. i. ha
bituati sunt in suis malis, et sic alliciunt et delectantur
ipsis secundum illud prouerbiorum 2. qui letantur cum male fecerint
et exultant in rebus pessimis. cogitauerunt. intellectum
suum et industriam applicando ad maliciam. et loquti
sunt nequiciam. precipientes suis satellitibus exequi ipsorum
ad iustorum afflictionem. Sicut patet in tirannis tam in nouo quam
in ueteri testamento. iniquitatem in excelso locuti sunt. blas
phemias dicendo de deo sicut pharao dicebat exo. 5. ne
scio dominum et israel non dimittam. et senacherib 4 Re. 18. qui
dicebat quod deus non posset liberare ezechiam et populum su
um de manu eius, et in nouo testamento multi tiranni blasphe
mias magnas dixerunt de christo. posuerunt in celum os suum.
precipientes se adorari tamquam deum. sicut patet de nabugodonosor
qui precepit exterminare omnes deos terre et ipse solus deus
diceretur iudith 3. Et gaius imperator misit statuam
suam ut in ea adoraretur tamquam deus ab omnibus. secundum quod
dicit iosephus libro de iudaico bello et etiam alii hystorio
graphi. ideo subditur et lingua eorum transiuit in terra. i.
lingua in tantum transiuit metas rationis quasi non essent ho
mines terreni sed magis dii celestes. Ideo conuertetur.
hic ostendit arguit ex iustorum aduersitate. dicens. Conuertetur po
pulus meus huc. quia propter istud conuertitur ad desiderandum prospe
ritatem malorum iuxta aduersitatem bonorum. et dies pleni.
scilicet uigiliis et meditationibus. inuenientur in eis. i. conside
ratione talium. et dixerunt. post talem considerationem. quo
modo scit deus. i. mirantur quomodo deus permittit talia si ad hoc
se extendit sua prouidencia; propter quod subdit repetendo
breuiter prosperitatem malorum iuxta aduersitatem bonorum quia
opposita iuxta se posita magis elucescunt cum dicitur. ecce peccato
res et habundantes in seculo. i. in malis huius seculi. ob
tinuerunt diuicias. quibus habentur corporales delicie, et
subditur. et dixi ergo. existimans iniusticiam concludens ex

predictis. ergo sine causa. i. frustra. iustificaui cor meum. ca
uendo a peccato cordis. et laui inter innocentes manus
meas. cauendo peccata operis, et cum subditur. et fui flagella
tus tota die. et quasi continue frequenter. 2o accidit quod
iusti per totam uitam suam uel magnam partem sunt in afflictione
et castigatio mea in matutinis. i. uelociter adhibita quia non
electi mundum in presentem deus non differt punire usque in futurum
sed punit in presenti et cito de cursu mundi. Unde dicitur 2 macha
6. et enim non multo tempore sinere peccatoribus ex sententia agere. sed sta
tim ultiones adhibere magni beneficii est indicium. Si
dicebam. hic ostendit arguit ad oppositum et hoc ex iustorum
qui frequenter leguntur afflicti in uita presenti ad magnitudinem
premii consequendi in futuro et hoc est quod dicit. Si dicebam
narrabo sic. i. tenebo istam opinionem approbando cum peccatori
bus prosperitatem temporalem. Ecce nationem filiorum tuorum. i. iu
storum qui sunt filii dei per gratiam. reprobaui. quia ipsi con
tempserunt terrena et patienter sustinuerunt aduersa
propter premium in futura uita. Sicut patet de abraham ysa
ac et aliis sanctis patriarchis et prophetis. nam et ysaias
fuit serratus, et quia ieremias lapidatus, et daniel in
lacum leonum proiectus. propter quod dicitur iudith 8. omnes qui pla
cuerunt deo per multas tribulationes transierunt fide
les et actuum 14. per multas tribulationes oportet nos transire ad re
gnum celorum. Existimabam. hic ostendit ponitur hec de
terminatio. secundo determinationis declaratio ibi. ueruntamen.
Circa primum ostendit qualiter ueritas huius questionis
scitur per diuinam reuelationem. et non per humanam inuestigationem
quia de premiatione bonorum et de punitione malorum in uita
futura non habetur aliqua certitudo ex inquisitione humana sed tantum
ex reuelatione diuina et hoc est quod dicit. existimabam
ut cognoscerem. i. ut possem cognoscere ueritatem de pre
dictis per inuestigationem rationis. hoc labor est ante me.
quasi dicat. quantumcumque ad hoc laborem non possem contingere ad
hanc ueritatem. et de talibus dicitur eccl. 8. quanto plus labora
uerit homo tanto minus inueniet. donec intrem sanctuarium
dei. i. ad intellectum sacre scripture diuinitus reuelate
quam uocat sanctuarium eo quod deus in illa loquitur sicut in
sanctuario diuinitus responsa dabantur. et intelligam
in nouissimis eorum. i. intelligam punitiones et premia
uite future de quibus aperte loquitur scriptura in ueteri
testamento et etiam in nouo. danielis 12. dicitur multi de hiis
qui dormiunt in puluere terre euigilabunt alii
in uitam eternam et alii in opprobrium ut uideant sem
per. Similiter mat. 25. ibunt hii in supplicium eternum iusti autem
in uitam eternam. Ueruntamen. hic ostendit dictam deter
minationem declarat et primo quantum ad penam malorum. secundo
quantum ad bonum iustorum ibi. quia inflammatum est. Circa primum
dicit. ueruntamen propter dolos. quibus iniuste defraudauerunt
et afflixerunt innocentes et iustos. posuisti eis finem
sue prosperitatis temporalis subtrahendo de presenti uita hoc
dixit contra illud quod supra fuit inductum ad oppositum
de longa uita malorum. quia non est respectus morti eorum. quia
etiam aliquando contingit contrarium ex diuina ordinatione et
hoc ad terrorem aliorum malorum et consolationem bonorum
ideo subditur. eiecisti eos dum alleuarentur. i. dum
adhuc essent in augmento sue prosperitatis temporalis. sicut
patet de antiocho illustri et de multis aliis tirannis. quomodo
modo facti sunt in desolationem. quia non solum aliqui
mori et domicilia destruuntur. Subito defecerunt. de pre
senti uita in gehenne pena propter iniquitatem suam quia
mortui sunt cum finali impenitentia. Uelut sompnium surgen
tium etc. illa. s. que uidentur in sompnis non sunt ue
re sed ymaginarie, ideo statim euanescunt homine eui
gilante. Sic prosperitas temporalis comparata ad eternam.
nulla est, et ideo comparatur sompnio quia statim euane
scit per mortem que oculos aperit quos culpa tenebat
clausos in presenti uita. domine in ciuitate. quod additur in
aliquibus libris non est in hebreo. In translatione
Jeronimi habetur. In ciuitate eorum ymaginem ipsorum ad nichilum

redigens

redisse. potentibus .i. huius mundi fiebant antiquitus ymagines in ciuitatibus quibus populares reuerentiam faciebant et qui diuino iudicio cadebant a sua tirannide et potestate et interficiebantur iste ymagines in detestatione eorum confringebantur. Per ymagines intelliguntur filij eorum quia filius est naturalis ymago patris et tales tyranni leguntur frequenter interfecti cum tota prole sua ut habetur iiij. Re. in pluribus locis et in pluribus aliis hystoriis. Quia inflammatum est. hic quantum describitur priuatio bonorum in presenti quantum ad bona gratie et in futuro quantum ad bona glorie. dicit igitur psalmista in persona talium. quia inflammatum est cor. istud quia non refertur ad precedentia quia sit ratio predictorum sed magis sequentium. dicit igitur quia inflammatum est cor meum. per dei primam dilectionem. et renes mei commutati sunt. per carnalis concupiscentie repressionem que viget in renibus quantum ad masculos ut dicit glosa. omne. xx. et ego ad nichilum redactus sum et nesciui. q.d. ex hoc quod dilexi deum toto corde et repressi impetum luxurie sequentium est. quia ego ad nichilum redactus sum. in mea reputatione et nesciui .i. me ignorantem reputaui. quanto enim homo plus deo per caritatem coniungitur et a carnali libidine retrahitur tanto minus se reputat propter humilitatem et magis suam cognoscit ignorantiam ideo subditur. ut iumentum factus sum apud te. .i. in tue comparatione que magis excedit cognitionem humanam quam humana brutalem. et ego semper tecum. quia qui resistit in propriam prudentiam et ignorantiam cognoscit se totaliter diuine dispositioni et ipse eum respicit sicut quod dicitur ps. lv. iacta super dominum curam tuam et ipse te enutriet ideo subditur. tenuisti manum dexteram meam. me dulciter in tua protectione recipiendo. et in uoluntate tua deduxisti me. a deuiis in presenti et cum gloria suscepisti me. de presenti miseria ad eternam uitam transferendo ideo subditur. quid .n. est in celo et a te quid uolui super terram. q.d. nec in celo nec in terra est aliqua creatura que sufficiat ad beatitudinem meam quia consistit obiectiue in solo deo qui est bonitas infinita ideo subditur. defecit caro mea et cor meum. i. consideratione bonitatis tue que non potest apprehendi a finita uirtute sed q.d. prima cor. ij. quod oculus non uidit nec auris audiuit et in cor hominis non ascendit que preparauit deus his qui diligunt illum. ideo subditur. deus cordis mei .i. anime mee creator et iustificator. ideo subditur. et pars mea deus in eternum .i. adimplens desiderium meum. quia ecce qui elongant se a te. per peccatum mortale. peribunt perditione gehenne. perdidisti omnes qui fornicantur abs te. per peccatum ydolatrie quod in scriptura fornicatio nominatur. michi autem adherere deo bonum est per fidem et caritatem in presenti. ponere in deo meo spem meam. per certam future beatitudinis expectationem. quia spes est certa expectatio future beatitudinis ex gratia et meritis proueniens. ut annunciem omnes predicationes tuas .i. illa que debet annunciari fidelibus ad gloriam tuam et eorum utilitatem. in portis filie syon. hoc non est in hebreo nec in translatione ieronimi. sed fuit appositum ab aliquo expositore eo quod in ueteri testamento prophete et doctores annunciabant reuelationes sibi factas et legis expositiones in portis atrii domus domini que erat in monte syon. propter quod habetur dictum ieremie xx. sta in porta domus domini et predica etc.

LXXIII

Ut quid deus. Huic psalmo premittitur talis titulus in hebreo et in translatione ieronimi. Eruditio asaph. et habet duplicem literam quia erudiuit fuit a deo per reuelationem de contentis in psalmo, et sic fecit hunc psalmum ad eruditionem aliorum de ista sa. quod asaph in spiritu preuidens captiuitatem psalmi dicit ra. per tytulum fiendam et diu duraturam fecit hunc psalmum orans pro liberatione populi in ista captiuitate in qua nunc est, quia iam liberationem expectant iudei fieri per regem messiam qui reedificabit eis mentem et uasa sanctuarii. Sed hec expositio habet erroneum fundamentum. s. quod uenturus sit in mundum cum hoc iam sufficit in principio ut frequenter dictum est. Similiter quantum ad hoc quod dicit de archa testamenti et aliis uasis sanctuarii que sint eis reddenda, quia dicitur iere. iij. In diebus illis ait dominus non dicent ultra archa testamenti domini nec ascendet super cor nec recordabuntur illius nec uisitabitur nec fiet ultra. Propter quod saluo meliori iudicio uidetur michi quod psalmus iste ad literam loquitur de babilonica captiuitate quam preuidit asaph futuram et in hoc psalmo orauit pro eius liberatione. Secundum hoc iste psalmus diuiditur in quatuor partes quia asaph primo pro liberatione populi allegat pristinam dei amicitiam. secundo aduersariorum maliciam ibi. leua manus tuas. tertio dei potentiam ibi. usquequo. quarto pro misericordia ibi. ne tradas bestiis. Circa primum sciendum quod ad magnam pertinet quod si amicus eius familiaris in aliquo offenderit eum citius et reconciliari propter pristinam amicitiam. deus autem elegit populum israel tanquam sibi peculiarem et ex hoc allegat asaph diuinam reuelationem quamuis multipliciter deum offenderit ante babilonicam captiuitatem et hoc est quod dicit. ut quid deus repulisti. s. populum tibi familiarem et electum. in finem .i. tam diu sustinendo eius captiuitatem. iratus est furor tuus. per hoc non est intelligendus in deo aliquis motus passionis sed rigor sine ultionis. super oues pascue tue .i. super populum israel quem pauisti eo. cum esset in deserto. usque quo introduxisti eum in terram lacte et melle manantem ut habetur iosue. b. memor esto congregationis. filiorum israel in messe quam debuerit de egypto ut dictum fuit exo. xx. quam possedisti ab initio. s. exitu de egypto. quia pro lege suscepta populus israel obligauit se deo ad seruiendum sibi spiritali seruitute. redemisti uirgam .i. sceptrum regni hereditatis tue .i. iudee que dicitur hereditas domini. eo quod ibi uigebat cultus diuinus ubi autem habebat locum sceptrum regni ostenditur cum dicitur. mons syon in quo habitasti in eo quia in monte syon fuit templum in quo dicebatur deus spirituali modo habitare et domus regia sicut frequenter dictum est supra. Leua manus tuas. hic quantum allegat populus aduersariorum maliciam propter quod decens est quod deus eam puniat et liberet detentos ab eis et circa hoc primo allegat maliciam babilonis. secundo postulationem ibi. signa nostra. Circa primum dicit leua manus tuas .i. uirtutem tue potentie quia in deo non habent locum lineamenta corporis. in superbias eorum in finem .i. ad frangendum totaliter superbias babilonorum quod factum fuit quando babilonorum per cyrum et darium destruxit ut habetur daniel v. et huius destructionis allegat tamen mouentem. d. quanta malignatus est inimicus .i. rex babilonis et eius populus. in sancto .i. in templo diuino cultui deputato. Consequenter explicat magis in particulari mala facta a babilonus in ciuitate et templo dei cum dicit. et gloriati sunt. tanquam fecissent propria uirtute. cum tamen a te factum fuerit propter populi correctionem. qui oderunt te .i. babilonii qui erant ydolatre. in medio sollempnitatis tue .i. in ierusalem quam destruxerunt babilonii in qua iudei manentes in ciuitate conueniebant ter in anno ad celebrandum festiuitates domini .s. in festis pasche. penthecostes. et tabernaculorum. ut habetur exo. xxiij. posuerunt signa sua .i. uexilla in signum uictorie quia capta ciuitate caldei posuerunt uexilla sua super portas et loca sollempnia in signum captionis et uictorie ideo subditur. sicut in exitu. s. belli habita uictoria super summum .i. super turres et loca ardua ubi in signum uictorie solent poni uexilla. et interpositum. et non cognouerunt .s. caldei hoc facientes quia propter peccata populi israel deus dabat illis tantam uictoriam. sed attri

bucebant siue portata. Quasi in silua lignorum securibus exciderunt ianuas eius in idipsum, i. ianuas ciuitatis a deo electe ita irruentes exciderunt et destruxerunt sicut ligna de siluis. Incenderunt igni sanctuarium tuum, i. templum tuo cultui dedicatum ut habetur iiii Reg. ultimo. In terra, quasi dicat sanctuarium tuum quod est in celo non potuerunt destruere. Polluerunt tabernaculum nominis tui, quia capto templo ymmolauerunt ydolis suis uictoriam eis attribuentes sicut consueuerunt iuxta ritum aliarum gentium. Dixerunt in corde suo cognatio eorum simul, i. de hoc habuerunt commune consilium caldei quod subditur: Quiescere faciamus omnes dies festos dei in terra. Erat enim intentio eorum ut deus hebreorum amplius ibi non coleretur propter quod et templum funditus destruxerunt. Signa nostra. Hic consequenter propheta allegat maliciam apostatarum iudeorum, multi enim iudeorum tunc transfugerunt ad caldeos ut habetur Iere. xxxviii. et illi erant atrociores contra ciuitatem et templum tamquam apostate a iudaysmo, sicut et de rapsace qui iudeus fuerat ut habetur iiii Reg. xviii. Et isti dicebant: Signa nostra non uidimus, i. talia qualia data sunt patribus nostris in exitu de egypto. Iam non est propheta qui annunciet nobis dei uoluntatem, et sic debemus eum relinquere sicut reliquit nos, et hoc subditur: Et nos non cognoscet amplius, i. facta nostra non approbabit. Reputabant enim eum totaliter repulisse populum iudaycum. Sed contra quod dicitur hic iam non erit propheta uidetur esse manifeste quod habetur iiii Reg. xxv. Iere. xxxix. et pluribus aliis capitulis quod ieremias erat et prophetabat in nomine domini. Ad quod dicendum quod non reputabant eum prophetam domini, ymo etiam illi qui remanserunt in iudaysmo dicebant ei: non misit te deus et mendacium loqueris, Iere. xliii. et multo magis apostate iudeorum reputabant eum prophetam falsum. Usquequo. Hic consequenter propheta allegat potentiam dei que tanta est quod solo nutu poterat destruere illos qui uituperium fecerant tam ciuitati et loco suo cultui deputato dicens: Usquequo deus, i. quamdiu, improperabit inimicus. Improperabant enim caldei iudeis captiuatis quod deus eorum non erat uerus deus quia eos non saluauerat. Et quia illud in iniuriam nominis dei resultabat subditur: Irritat aduersarius nomen tuum in finem, i. nimis diu, ideo subditur: Ut quid auertis manum tuam et dexteram tuam, supple extrahe de medio sinu tuo in finem, i. tam diu. Et loquitur de deo ad modum hominis qui quando diu dicitur pati dimittere manum suam in sinu tenere. Et quod ista dilatio non procedat ex impotentia ostendit dicens: Deus autem rex noster qui est deus ante secula, i. ab eterno, non tamen rex ab eterno quia nomen regis connotat respectum ad creaturam subditam. Alio modo ut per secula intelligantur reuolutiones multorum iubileorum. Seculum enim communiter accipitur in sacra scriptura pro reuolutione quinquaginta annorum. Ab exitu enim de egypto usque ad fundationem templi per salomonem fluxerunt anni quadringenti octoginta et deinde .xl. anni usque ad consummationem ut habetur iii Reg. vi. Et deinde usque ad destructionem eius per nabugodonosor quadringenti .x. secundum doctores hebreorum, et sic patet quod multi iubilei fluxerunt ab exitu de egypto et ingressu terre promissionis usque ad tempus asaph qui contemporaneus fuit ipsi dauid, et multo plures usque ad tempus captiuitatis babilonice pro quo loquebatur in hoc psalmo dicens: Ante secula operatus est salutem etc. Et secundum istam expositionem secunda littera ante secula non notat eternitatem diuinitatis sed tempus quod fluxit a salute filiorum israel de egypto per ingressum terre promissionis usque ad horam in qua asaph fecit hunc psalmum uel usque ad captiuitatem babilonis pro cuius relaxatione orabat. Operatus es salutem in medio terre, adducendo filios israel in signis et prodigiis in iherusalem et promissionis terra que est in medio climate terre habitabilis. Tu confirmasti in uirtute tua mare, quia in transitu maris rubri aque erant filiis israel pro muro a dextris et a sinistris ut habetur Exo. xiv. Contribulasti capita draconum in aquis, quia aque reuerse sunt super egyptios ut ibidem habetur. Qui quidem egyptii nomine draconum designantur quia rex egypti draco nominatur, Ezech. xxix. Draco magne qui cubas in medio fluminum etc. Tu confregisti capita draconis, principales egyptii submergendo. Dedisti eum escam populis ethiopum, i. auibus omnis generis que pascuntur cadaueribus. Mare autem rubrum proiecit egyptios mortuos in mari ad litus deserti ut habetur Exo. xiv. et sic fuerunt in escam auibus coruini generis que uocantur hic ethiopes propter similitudinem nigredinis. Uel quia in aliqua parte ethiopie homines comedunt dracones et serpentes, et egyptii hic nominantur nomine draconum. Tu dirupisti fontes et torrentes, quia eduxit aquam de petra in deserto in tanta habundantia quod bibit populus et iumenta ut habetur Num. xx. Tu siccasti fluuios ethan. In translatione ieronimi habetur flumina fortia, ethan enim hebraice est nomen appellatiuum et significat fortitudinem, et sic transtulit ieronimus hic. Dicit autem hic m. s. quod per fluuios ethan seu fortitudinis intelligitur fluuius iordanis qui fuit siccatus diuina uirtute in transitu filiorum israel, Iosue iii. et accipitur hic pluraliter pro singulari sicut Exo. xxxii. Isti sunt dii tui israel, et tamen non erat nisi unus uitulus conflatilis. Tuus est dies et tua est nox, quia tibi obediunt sicut creatori. Tu fabricatus es auroram et solem, per que intelliguntur cetera corpora celestia. Tu fecisti omnes terminos terre, per hoc intelligitur creatio corporum inferiorum, et per hoc intelligitur ulterius creatio mediorum. Estatem et uer tu plasmasti ea, quasi dicat tu es factor omnium temporum. Omnia autem ista inducit propheta ad ostendendum magnitudinem diuine potentie que poterat liberare populum suum et uindictam accipere de blasphemis, ideo concludit dicens: Memor esto huius. Et quid sit illud ostendit dicens: Inimicus improperauit domino, quia improperando iudeis quod deus eos non poterat saluare improperabant ipsi deo. Et populus insipiens, eo quod non habebat ueram cognitionem de deo magno, de quo solo uera est sapientia. Incitauit nomen tuum ex blasphemiis suis nos irrogantis. Meruit quod exurgeret tua iusticia ad faciendum uindictam de ipsis. Ne tradas. Hic ultimo allegat propheta israeliticam miseriam qui in babilonia frequenter morti dabantur sine causa sicut patet in tribus pueris in ignem proiectis eo quod nolebant adorare statuam auream, Daniel iii. et daniel fuit proiectus in lacum leonum eo quod adorabat deum, Daniel vi. propter quod dicit asaph: Ne tradas bestiis, i. leonibus sicut daniel, quia non est tanta in aliis iusticia sicut et daniel qua mereretur saluari. Uel aliter: Ne tradas bestiis, i. babiloniis bestialiter uiuentibus et crudeliter. Licet enim ex tunc essent traditi in babilonem non tamen quantum ad mortem inferendam per regis sententiam. Animas, i. homines, denominans totum a parte digniori sicut Exo. i. omnes anime que egresse sunt de femore iacob. Confitentes tibi, confessione fidei et laudis. Respice in testamentum tuum, quo promisisti filios israel liberare de captiuitate quando per penitentiam reuerterentur ad te, Deut. xxx. Si ad cardines celi fueris dissipatus inde retrahet te dominus deus tuus. Allegat etiam babiloniorum peccatum dicens: Quia repleti sunt domibus iniquitatum, i. iniquitatibus in quibus perseuerant tamquam habitantes in domibus. Qui obscurati sunt terre, i. a terrenis desideriis que obscurant bonum rationis. Ne auertatur a tua misericordia humilis factus confusus, i. populus israel per captiuitatem humiliatus et confusus. Pauper et inops, i. populus israel per captiuitatem depauperatus et inops factus. Laudabunt nomen tuum in regressu de babilone in israel, quod et factum est quando zorobabel et alii cum eo redeuntes hedificauerunt altare dei ut offerrent in eo holocausta et fecerunt festum tabernaculorum ut habetur primo Hesdre iii. Exurge deus ad liberandum populum tuum. Iudica causam tuam, inferendo penam pro iniuriis irrogatis contra tuam ma

iestatem

gestatez ideo subditur · memor esto improperiorum tuorum etc. et patet litera ex predictis. ne obliviscaris voces inimicorum tuorum i. babiloniorum tuorum te blasphemantium / et propter hoc dicuntur inimici dei quia erant ydolatre pessimi · superbia eorum qui te oderunt ascendit semper · In tantum enim ascendit superbia regis babilonis quod faciebat se adorari tanquam deum in aurea statua quam erexit / daniel. 3. prout ibidem fuit expositum.

¶ Moraliter potest exponi psalmus iste ut sit oratio ecclesie pro populo catholico qui aliquando per demones detinetur in peccati captivitate · ad cuius liberationem allegat ecclesia primo dei amicitiam quia populum catholicum recepit ad gratiam baptismalem · secundo demonum maliciam obstinatam · tertio dei potentiam ad peccatorum iustificationem · et ideo populus iste fiam quod diu detineatur in captivitate peccati / quod per babilonem significatur / que babilon confusio interpretatur · et ad hoc litera potest de facili applicari LXXIII

Confitebimur

Huic psalmus premittitur talis titulo in hebreo · Ad victoriam non disperdas · psalmus asaph canticum · et in translatione ieronimi · Victori non disperdas psalmus asaph canticum · et est eadem sententia utrobique que talis est · iste est psalmus canticum asaph ne disperdas i. ut non disperdas per captivitatem populum israel sicut fecisti in captivitate babilonica · Sicut enim psalmus precedens est oratio asaph pro liberatione populi a dicta captivitate ut dictum est · ita iste psalmus est de recepto populo reversi in terram nativitatis sue sub cyro rege · quod autem premittitur ad victoriam vel victori secundum translationem ieronimi designat conatum levitarum in decantatione huius psalmi ut frequenter supra dictum est / secundum igitur hunc sensum psalmus iste dividitur in tres partes · quia primo describitur reversorum conductio · secundo adversariorum punitio ibi · dixi iniquis · tertio pro ambobus gratiarum actio ibi · ego autem / Circa primum dicit in persona populi de captivitate babilonica reversi · confitebimur tibi deus quod iuste captivasti nos pro peccatis nostris · confitebimur quod misericorditer revocasti nos · et invocabimus nomen tuum · ista duo confitendo · Unde dicitur esdre. 9. de reversis a captivitate babilonica quater in die et quater in nocte confitebantur et adorabant / in confessione et adoratione · de die confitentes iusticiam / et de nocte eius misericordiam secundum illud psalmi. 41. In die mandavit dominus misericordiam suam et de nocte canticum eius · narrabo mirabilia tua · hoc dicitur in persona populi qui narrabat mirabilia populi quibus deus patres eorum liberavit de captivitate egyptiaca et ipsos de captivitate babilonica · Cum accepero tempus ego iusticias iudicabo · Ra. sa. hanc literam coniungit cum precedenti dicens quod est liber populi israel · et est sensus · cum accepero tempus scilicet festivum · ego iusticias iudicabo i. laudes tuas narrabo / non sicut gentiles qui in conviviis et ydolatriis expendunt dies festos / sed quia iudicare non invenitur dictum in scriptura sacra pro narratione laudis · ideo aliter dicitur a doctoribus nostris · scilicet quod propheta mutat hic personam et loquitur in persona dei dicentis · cum accepero tempus i. cum venerit tempus dispositum secundum ordinem sapientie mee quod exprimitur in omnibus divinis · ego iusticias iudicabo i. sententias iusticie ponam in effectu iustos de afflictionibus liberando et impios puniendo · liquefacta est terra · scilicet israel · et omnes qui habitant in ea · quia sicut virtute ignis metalla liquefiunt et resolvuntur / sic terra in incendium a caldeis fuerunt destructa · ego confirmavi columpnas eius · in reversione de captivitate · et vocantur hic columpne terre israel · zorobabel ihesus filius iosedech esdras neemias aggeus et zacharias propheta et ceteri qui confirmaverunt corda populi ad reedificationem templi et civitatis ¶ Dixi · hic consequenter describitur adversariorum punitio quia babilonii qui filios israel captivaverant per persas et medos fuerunt debellati et destructi / ut habetur daniel. 5. et quantum adhuc dicitur in persona dei · dixi · cuius dicere est facere secundum illud psalmi dixit et facta sunt · iniquis i. babiloniis · nolite inique agere · quia abstulit eis potestatem extendendi suam nequitiam ultra · et delinquentibus nolite exaltare cornu i. potestatem regiam quia ad medos et persas translata fuit eam daniel. 5. nolite extollere in altum cornu vestrum · repetitio est eiusdem ad maiorem confirmationem · nolite loqui adversus deum iniquitatem · in hoc tangitur causa deiectionis potentie babilonis / quia contra deum blasphemias loquebantur ut dictum est psalmo precedenti · quia nec ab oriente etc. i. ex nulla parte poteritis divinum iudicium effugere · ideo subditur · quoniam deus iudex est · qui est presens ubique per eternam presentiam et potentiam · secundum quod dicitur infra psalmo. 138. Si ascendero in celum tu illic es · si descendero in infernum ades etc. hunc humiliat · eum eiciens a sua potestate et hunc exaltat · a statu humili et paupere et hoc facit pro sua voluntate / et hoc patet in rege babilonis quem deiecit et per cyrum quem a statu miserabili ad monarchiam perduxit / quia cum fuit natus de filia regis astiagis fuit in nemore positus feris et canibus devorandus · sed divina virtute fuit salvatus et postea ad monarchiam exaltatus / prout plenius dicitur in scolastica hystoria super danielem · et cum efficiens dicte electionis superborum subdit cum dicit · quia calix in manu domini · per calicem in scriptura intelligitur pena a deo inflicta / vel infligenda · Unde habetur supra psalmo. 10. pluet super peccatores laqueos ignis sulphur et spiritus procellarum pars calicis eorum · vini meri i. puri sine aqua · In hebreo habetur · vini fortis plenus mixto · i. in calice cum vino forti mixtum est aqua fortificativa et inebriativa sicut solet fieri in claretto omnia ista dicuntur ad designandum acerbitatem ultionis divine · et inclinavit · scilicet calicem suum · ex hoc in hoc · ad inebriandum vinum populum post alium / puniendo peccatores successive secundum ordinem sue iusticie / sicut punivit iudeos per babilonios et per medos et persas · per grecos et per romanos · verumtamen fex eius exinanita · i. fundus calicis in quo feces resident non est evacuatus / quia semper in deo remanet virtus ad puniendum peccatores · ideo subditur · bibent omnes peccatores terre ¶ Ego autem · hic ultimo ponitur gratiarum actio pro populi liberatione et adversariorum punitione / cum dicitur ego autem annunciabo · scilicet dei virtutem et laudem · in seculum · quia psalmus iste a tempore asaph usque nunc decantatus / et adhuc decantabitur ad dei laudes · ideo subditur · cantabo deo iacob · licet enim sit deus omnium per creationem · dicitur tamen specialiter deus iacob eo quod populus israel descendens de iacob suscepit dei legem · non autem alii populi · Unde dicitur in psalmo. 147. qui annunciat verbum suum iacob et iusticias suas israel · non fecit taliter omni nationi etc. et omnia cornua i. superbias et potestates peccatorum confringam · i. confringenda denuncio per potestatem divinam / vel aliter potest dici quod propheta mutat hic modum loquendi / quia prius dicebat in persona propria · ego autem annunciabo · et cum tunc sit ad loquendum in persona dei · et omnia cornua peccatorum confringam quia deus facit de peccatoribus vindictam / et istud taliter frequenter fit in prophetis et maxime in illis qui metrice scripti sunt quales sunt illi qui psalmos fecerunt · et exaltabuntur cornua iusti · i. christi qui dicitur anthonomatice iustus / eo quod iustificat alios · secundum quod dicitur ysa. 53. in scientia sua iustificabit ipse iustus servus meus multos / et iniquitates eorum ipse portabit · In resurrectione autem christi exaltata fuerunt eius cornua propter quod dixit tunc vel ultimo dicitur · data est mihi omnis potestas in celo et in terra · propter quod sanctus zacharias nominavit christum cornu luce primo · erexit nobis cornu salutis in domo david pueri sui · christus enim descendit de david

ſcḋm mentē. Moraliter pōt expōi ps̄ iſte de quolibet
uere penitēte qui egreſſus de captiui^te pc̄ti cōfitet^r
dei iuſticiā et ei^9 miām/et p̄ntez de nouū cōtēp̄nit
et deo grās agit

LXXIIII^m

Notus in iudea de^9.
Huic ps̄ p̄mittitur tal' titulus in hebreo
.ad uictoriā in organis pſalm^9 aſaph in
carminib^9 canticū. et p^z ſiḡa utriuſq^z tituli ex dict'
ſup^. ps̄. e. De mā aūt hui^9 dicit ra. ſa. q^ aſaph p^
uidens in ſpū afflictōnez regni iſrl' p ſenacherib tēpo
re ezechie et eius p̄cuſſionē a deo ſcḋm q^ h^r. e. R^e. 19.
q^ angelus p̄cuſſit in caſtris aſſirior^ cētū octoginta q^n
q^z milia. q^ uidens ſenacherib fugit cōfuſus ad terram
ſuam et ibi fuit occiſus a filiis ſuis ut h^r ibidez. fecit de
hoc pſalmū iſtuz et huic dicto cōcordant plures expo
ſitores catho^r. ꝓpter q^ intendo illud ſequi. Igr̄ ſcḋm hoc
ps̄ iſte diuiditur in tres p̄tes. quia p̄mo deſcribit^r reg^n
iude conditō. ſcḋo ſenacherib deiectō ibi. qm̄ cogitat^o
hominis. Circa p̄muz ſciendū q^ in regno iude me
tropolis erat iher'm in qua erat tēpluz ꝓpter q^ uigebat
ibi diuin^9 cultus et ſciā legis et ꝓphiar/et hoc eſt quod
dr̄. notus ē in terra iudea deus. nō ſic aūt ī aliis terris
ubi nō uigebat uerus dei cultus n^r ſciā legis et ꝓphiarū
In iſrl' magnū nomē ei^9. hoc ē nomē dn̄i tetragrama
ton quod ꝓpⁱatur altiſſimo creatori/in quo noīe ſacerdo
tes in tēplo bn̄dicebant ꝓplm̄. et factus eſt in pace. ſ. tē
poris. locus eius. i. tēpluz in quo habitabat deus per
ſpālem effectum dando ibi reſponſa ſup ꝓpiciato^m
hoc eīz tēpluz fuit hedificatuz tp̄e ſalomonis qui
ꝓpter hoc noīatus fuit ſalon. i. pacificus q^r maxia pax
fuit in regno iude tp̄ib^9 ei^9 ut h^r. 3. R^e. et h^itatō eius
in ſyon. quia tēpluz fuit hedificatuz in illa p̄te ciuitat^r
iher'm in qua eſt mons ſyon.// Ibi cōfregit. hic c̄ñter
deſcribitur ipi^9 ſenacherib deiectō/eo q^ uolebat de
ſtruere ciuitatez iher'm et tēpluz in ea hedificatuz
cultui diuino deputatū/et hoc eſt q^d dr̄. ibi. cōfre
git. ſ. deus. potēcias. i. bellatores exc̄itus ſenacherib
archū ſcutuz ꝛc̄. i. omia inſtrā bellica. q^r interfectis
bellatorib^9 arma bellica ad nichilū ualebant ulterius
ipi ſenacherib/ꝓpter q^ fugit territ^9 et cōfuſus ut pre
dictū ē. Illuminans tu mirabiliter a mōtib^9 eternis. mō
tes eterni hic dicuntur āgeli/qui ſūt īmortales quia
miſterio āgelico facta eſt exc̄itus ſenacherib ꝑcuſſiō
et factuz eſt hoc mirabiliter quia corpora eor^ redac
ta fuīt in cineres. ueſtib^9 eor^ et armis remanētib^9
illeſis. ita q^ ezechias et uiri ſui ſine difficultate ali
qua potuīt colligē arma et ſpolia/et p hoc illuiati ſūt
in cognitōne diuine uirtutis. In hebreo h^r. de mō
tibus rapine. et in trāſlatōne ieroīmi a mōtibus
captiuitatis. et tūc referendū ē ad mōtē ſyon. et
ad montē moria ubi erat fundatū tēpluz q^r ſena
cherib intendebat ſpoliare et captiuare h^itantes
in eo/ſ; ſacrificiis et orōib^9 ibi factis ordiatōe dei ā
gelus p̄cuſſit caſtra aſſirior^ ut p̄dictū ē/et ſic acci
dit contrariū. turbati ſūt oms̄ inſipientes corde. i.
bellatores ſenacherib qui erat ydolatre/et ſic inſi
pientes de deo uerā nō h̄ntes noticiā. dormierunt
ſōpnuz ſuū dormitōne mortis. ſcḋm q^ dr̄. Io. xi. laza
rus amicus n^r dormit. i. mortu^9 eſt/ut ibidez ſubdit^r
et nichil inuenerūt oms̄ uiri diuiciar^ ī manib^9
ſuis. quia ſenacherib bellatores multas diuicias ac
quiſierant p bella quas ibi dimiſerūt/quia mortui nil
portuerūt ibi h̄re/et illi pauci uiui q^ remāſerūt itare
pente fugierūt cuz ſenacherib q^ nil de eis potuerūt
ſecū portare. et ab increpatōne tua de^9 iacob dormita
uerunt. i. mortui ſunt nō n̄ali morte/ſ; tua uirtute
ſcḋm ordinez tue iuſticie. qui aſcenderunt equos. i.

equites exc̄itus ſenacherib. tu terribil' es ī iudiciis
tuis et quis reſiſtet tibi. q. d. nullo cū īfinita ſit
tua uirtus. ex tunc ira tua. i. ſtatiz cū decreuis p̄uni
tōnez alicui^9 p̄cedit in effectuz ſcḋm modū tue
ſententie. de celo auditū feciſti iudiciū. q^r p uni
tōnez ſenacherib et exc̄itus ei^9 denūciauit yſaye
et yſayas ezechie ut h^r. e. R^e. 19. terra tremuit. i.
h^itantes in terra iuda p̄ timore timuerūt ī ad
uentu ſenacherib ꝯ eos. et quieuit. quia audiē
tes p̄cuſſionē ſui exc̄itus et fugā ei^9 in ſecuritate
quieuerūt. Cum exurgēt ī iudiciō de^9. i. ad faci
endā vindictā de ſenacherib et exc̄itu ei^9. ut ſal
uos faceret oms̄ māſuetos terre. i. ezechiā et ꝓp^m
eius/ Quoniā cogitatō. hic ulto ponitur grāz
actio p ꝓpli liberatōne et ſup^bor^ punitōne/cū dr̄
qm̄ cogitatō hoīs. i. ezechie rōnaliter uiuētis et
ꝓpli ſui. cōfitebitur tibi. cōfeſſione laudis p ſua li
beratōne mirabili. et reliquie cogitatōnes diē fe
ſtuz agent tibi. reliquie cogitatōnes dicunt^r hic
memorie de iſto facto. q^r ezechias et ꝓp^9 ſu^9 nō ſo
luz egerūt grās deo ſemel. ſ. qm̄ liberati fuerūt. ſ;
etiam p^ea qm̄ iſtud bn̄ficiū occurrebat memorie
eor^ ꝓpter q^ in ueteri teſtā^to fuīt feſta ānuatī
ordinata ad bn̄ficia diuina recolenda/ſicut fe
ſtuz paſchale p exitu de egypto/et feſtū pētecho
ſtes p datōne legis. et ſic de aliis et ſiliter ī nouo
teſtamēto de natitate xp̄i et ei^9 r^one et aſſūptōe
et ꝯſilib^9/ ī trāſlatō ieroīmi ſic h^r. q^r meror hoīs
confitebitur tibi reliquias meroris accinges. q^
ſic pōt exponi. q^r meror hoīs. ſ. ezechie et ꝓpli
ſui qui fuerūt in merore poiti p ūbis et literis
blaſphematoriis ꝯ deuz ip̄ius et ſenacherib et
nūcior^ ei^9 ut h^r. e. R^e. 19. confitebit^r tibi. q^r tūc
ezechias orauit dn̄m et ꝯfitens q^ p peccatis ſu
is et ꝓpli ſui talia cōtigiſſent. reliquias meror^is
accinges. q^r p^9q^ ezechias ex merore ſciderat ue
ſtimenta ſua et indutus fuerat ſacco ut h^r idē
aſcendit in domū dn̄i et expandit illas literas
blaſphematorias corā altari dn̄i q^i accinges illa^s
In hebreo aūt ſic. qm̄ ira hoīs cōfitebit^r tibi et
reliquias ire cinges ul' retinebis. q^ expōit ra.
ſa. ſic. qm̄ ira hoīs. i. ſenacherib qui irat^9 contra
regnuz iude uolebat illud deſtruere. cōfitebitur
tibi. i. erit occaſ^o cōfitēdi tibi cōfeſſione laudis/q^r
ꝓp^9 a pſecutōne ei^9 liberatus h̄uit maiorē occaſ^o
nez grās agendi deo et ſe occupandi ī diuinis lau
dib^9. et reliquias ire cinges ul' retinebis. q^ expo
nit ra. ſa. de regib^9 pſeq̄tib^9 ꝓplm̄ iſrl'/q^ qui ui
debant liberatōnez ei^9 mirabilez retinebat^r ad
dei laudez ſicut nabuc^r ex ira ſecit ꝓici tres pu
eros ī caminū ignis. S; qm̄ uidit liberatōz eoruz
mirabilez fuit cōuerſus ī māſuetudine deū laudāſ
et. d. bn̄dictus de^9 iſrl' ſidrach ỻ miſac ꝛ abdenago
ꝛc̄./S; quia ſenacherib ex liberatōne ezechie et
ꝓp^i ei^9 nō legi^r conuiſus ad dei laudez ſ; magis ad
oppo^m quia fugiens ad terrā ſuā adorauit ī tēplo
nenac deū ſuū ut h^r. e. R^e. 19. ideo alit^r exponitur
iſta lr̄a. et reliquias ire cinges uel retinebis. q^r
ſenacherib fugiens et irā contra iudeos retinēs. co
gitabat. n. ſi poſſet iterū exc̄itū cōgregare ad deſ
tructōz iudee. ſ; fuit īpedit^9 a deo ex diuī^9 ordia
tōne filij ſui adramalech et ſarraſar occiderūt eū
ut h^r ibidez. Conſeq̄nter ꝓpha īuitat ꝓp^m ad dei
laudez. d. uouete et reddite dn̄o. i. uota q^ feci
ſtis ut liberaremini a pſecutōne ſenacherib red
dite ex quo eſtis liberati/q^r diſplicet deo ī fidel'
ꝓmiſſio ec^r. 5. omnes qui in circuitu ei^9. i. de tota
terra iudee que eſt in circuitu iher'm et tēpli. af
fertis munera terribili. i. deo qui terribile iudiciu^m

fecit

fecit de senacherib et exitu ei9. In hebreo eni et in translatione ierom. h. terribili est finis uersus huius. et uersus sequens incipit ibi. et ei qui aufert spiritum principum etc. ubi redditur ro. quare dominus dicitur terribilis in fine precedentis uersus et est sensus continuando ad litteram precedentem afferetis munera terribili. et ei et pro idest .i. ei qui aufert spiritum principum .i. uitam eorum sicut dictum est de senacherib et principibus sui exercitus. terribili apud reges terre. quia alii reges propinqui senacherib audientes deum israel timuerunt. Moraliter potest exponi ps iste de qualibet comunitate fideli seu persona singulari de afflictione magna temporali uel spirituali a deo magnifice liberata. et ex hoc ad dei laudem deuote excitata.

Uoce mea. LXXVI.

Huic ps premittitur talis titulo in hebreo. Ad uictoriam super ydithum ipsi asaph ps. Et in translatione ieronimi. Uictori super ydithun ps asaph. Et est eadem sententia in utroque ut patet ex supradictis in pluribus locis. Dicunt autem aliqui sequentes in hoc opinionem augustini dicentis quod dauid fecit omnes ps ut dictum fuit in principio huius libri quod dauid fecit hunc psalmum pro persecutionibus quas sustinuit a saule et absalon filio suo. Sed contra istud dictum est quod in titulo dicitur ps asaph. propter quod isti refugiunt ad interpretationem nominis dicendo quod asaph interpretatur transiliens. dauid autem in hoc ps instruit calcantes tribulationes huius uite per uirtutem fortitudinis et transilientes ad deum per confidentiam in ipso sicut ipse fecit in persecutione saulis et absalon filii sui. super ydithum. quia primo fuit cantatus iste ps per eum. Sed ista expositio [illegible] satis uidetur extorta propter quod ra. sa. dicit quod asaph fecit hunc psalmum quia habuit spiritum propheticum ut predictum est. Et sic predicit tribulationem in qua sunt modo iudei per romanos factam de qua fecit hunc psalmum orans pro liberatione populi israel ab ista captiuitate a qua ipse et alii iudei expectant liberari per regem messiam uenturum et sic dicitur in hoc titulo. ps asaph .i. factus ab ipso asaph. super ydithun. non est hic nomen proprium unius cantoris put accipitur primo paralipo. xvi. sed est nomen appellatiuum et significat leges in plurali secundum proprietatem caldaici sermonis quo frequenter utuntur prophete et maxime in hoc libro psalmorum. per leges hic intelliguntur sententie diuine quibus decreuit populum israel affligi per romanos secundum ordinem sue iusticie quia frequenter in sacra scriptura lex accipitur pro sententia que per legem profertur. Expositio autem ista quantum ad aliquid est falsa .s. quod rex sit uenturus et iudeos per orbem dispersos in ierusalem congregaturus. propter quod aliter est exponendus iste titulus .s. quod asaph in spiritu predicit captiuitatem babilonicam futuram propter peccata malorum iudeorum ut patet .4. re. in fine et eam terminandam per orationes bonorum .s. danielis ut patet daniel. 9. et ezechiel et aliorum sanctorum illius temporis. et secundum leges siue sapientie et iusticie que per ydithum significantur et sic fecit hunc psalmum de finitione huius captiuitatis et eius terminatione. Secundum hoc igitur ps iste diuiditur in duas partes. quia asaph primo ponit intentum. secundo declarat propositum ibi. in die tribulationis. Circa primum dicit in persona prophete et sanctorum qui futuri erant in captiuitate babilonica. d. uoce mea ad dominum clamaui. quia ipse orauit pro liberatione ipsius captiuitatis future et similiter sancti qui fuerunt tempore captiuitatis future et similiter sancti qui fuerunt tempore captiuitatis .s. ieremias ezechiel daniel et ceteri pro eodem orauerunt. et intendit mihi. quia a deo exaudita fuerunt. captiuitas enim fuit liberata in fine septuaginta annorum. ¶ In die. hic consequenter declarat propositum et primo quantum ad perditionem sanctorum. secundo quantum ad populi liberationem ibi. memor fui. prima in duas. quia primo ponitur oratio sanctorum deuota. secundo eorum afflictio ex fragilitate humana ibi. numquid in eternum.

Circa primum in persona sanctorum pro liberatione captiuitatis deprecantium dicit. In die tribulationis mee .i. tempore captiuitatis babilonice. deum exquisiui .i. diligenter quesiui misericordiam eius et per deuotam orationem. unde subditur. manibus meis .s. ad deum extensis. nocte .i. tribulationis tempore quia per noctem quandoque per noctem designatur. contra eum .i. uersus ierusalem ubi dicebatur habitatio dei propter templum quod fuerat ibi. propter quod iudei extra terram promissionis et in captiuitate positi in uersa facie contra ierusalem adorabant ut habetur daniel. 6. et 3. re. 8. et non sum deceptus. quia consecutus est finaliter orationis effectum .s. liberationem populi per cirum regem persarum ut habetur esdre primo et secundo paralipo ultimo. In translatione ieronimi habetur. manus mea nocte extendit .s. in oratione tribulationis tempore. et non quiescit. quia sancti orabant pro liberatione populi quasi continue. renuit consolari anima mea .s. in corporalibus delectationibus a quibus sancti tunc se abstinebant ut dei misericordiam facilius impetrarent. Unde dicit daniel. x. in diebus illis ego daniel lugebam trium ebdomadarum diebus panem desiderabilem non comedi etc. et ieremias dixit baruch ieremie 45. Ecce quos hedificaui ego destruo .s. populum meum israel. Sequitur ibi et queris tibi gaudia. q. d. non debes propter captiuitatem domini sentire. memor fui dei et delectatus sum. quia in talibus tribulationibus deus respicit sanctos suos uisitans eos spiritualibus consolationibus. exercitatus sum in diuinis laudibus. et defecit spiritus meus. quia aliquando homines deuoti in feruenti deuotione rapiuntur a sensibus et sic deficit spiritus quantum ad usum actualem exteriorum sensuum. Sed in ieronimo sic habetur. recordabor dei conturbatus loquebar et deficiebat spiritus meus. et eadem sententia est in hebreo que sic potest exponi. Recordatus dei .i. beneficiorum diuinorum erga populum israel. conturbatus. ex offensa eius contra deum ex qua meruit captiuari. loquebar. confitendo diuinam bonitatem ad propriam magnitudinem et cetera. et deficiebat spiritus meus. propter nimiam admirationem et loquitur propheta in persona propria preuidens ista et in persona iustorum in captiuitate babilonica detentorum. anticipauerunt uigilias oculi mei .i. excitatus a sompno. aperui oculos meos ante uigilias .i. ante quam esset tempus surgendi. ad matutinum .i. ad dicendum laudes diuinas de nocte secundum modum consuetum. Sic enim faciunt homines deuotione feruentes quia surgunt ante alios ad orandum. turbatus sum .i. de ira dei excitata per populum et non sum locutus .i. non habui audaciam aliquid petendi a deo pre confusione. Sic enim loquebantur tres pueri in camino. daniel 3. et nunc non possumus aperire os confusi et opprobrium facti sumus etc. cogitaui dies antiquos .s. conditionis mundi quando homo factus est ad ymaginem dei dominans omnibus inferioribus. et tamen per culpam suam fuit deiectus de deliciis paradisi sicut et nos de terra nostra. et annos eternos in mente habui. repetitio est eiusdem sententie ad maiorem expressionem et dicuntur hic eterni anni. anni primi sicut et montes dicuntur eterni in pluribus locis sacre scripture ad designandum longitudinem durationis. et meditatus sum nocte cum corde meo. recolens culpam nostram et diuinam iusticiam. et exercitabar in talibus meditationibus. et scopebam spiritum meum. diligenter inuestigando ne ibi lateret aliqua grauis culpa dei offensiua. ¶ Numquid. hic consequenter describitur iustorum afflictio ex fragilitate humana. dicitur enim prouerb. 13. spes que differtur affligit animam. Iusti autem in captiuitate positi sperabant inde liberari. quia tamen ista liberatio differebatur mens eorum affligebatur et dicebant. numquid in eternum proiciet deus nos a terra nostra. modus est loquendi hominibus in afflictione longa positis semper sic apprehenditur ab eis ex humana fragilitate quasi semper duraturo deberent. et non apponet ut complacitior sit adhuc. erga populum suum quem propter culpam suam de terra sua captiuauit tamquam abiectum. aut in finem. hoc est totaliter. misericordiam suam abscindet .s. a nobis. a generatione in generationem .i. a generationibus sibi succedentibus. aut obliuiscetur misereri deus nobis. cum tamen eius proprietas sit misereri. aut parcere. aut continebit in ira sua misericordias suas. ita quod non extendet eas

amplius ad nos tales querelas et similes solent homines facere etiam boni in afflictione posita ex parte sensualitatis moti. licet per rationem sentiant contrarium sicut Christus secundum sensualitatem dicebat. verumtamen non sicut ego volo sed sicut tu. ideo subditur. *et dixi nunc cepi* etc. In hebreo et in translatione Ieronimi sic habetur. *et dixi imbecillitas mea est hec commutatio dextere excelsi*. Et est sensus et dixi scilicet rationis iudicium. *imbecillitas mea hec est*. id est talis querela quam prius posui procedit ex imbecillitate humana. *mutatio dextere excelsi*. per dexteram intelligitur divina misericordia et per sinistram eius iusticia. Est igitur sensus. *hec mutatio dextere excelsi*. id est mutatio effectus sue pietatis qua nos in terram israel introduxit, et nunc per sinistram sue iusticie inde eiecit, et afflictio processit secundum ordinem sue sapientie et iuste ad nostram correctionem.

Memor fui. hic consequenter declarat propositum quantum ad populi liberationem quam declarat futuram per similem vel maiorem quia populus israel durius et gravius fuit afflictus in captivitate egyptiaca quam babilonica, et quia tamen ab illa fuit liberatus per orationes et multa miracula. ex quo concludit quod multo fortius liberabitur ab ista oratione eorum. Virtutem huius orationis ponit diffuse. scilicet liberationem populi de egypto divina virtute. primo in generali secundo magis in speciali ibi. *viderunt te*. Circa primum dicit *memor fui operum domini*. que fecit pro liberatione populi de egypto puniens egyptum multis plagis ut habetur in exodo. quia *memor ero ab initio mirabilium tuorum*. id est mirabilium que fecisti in principio huius liberationis. scilicet apparendo moysi in rubo in specie ignis rubum non comburentis. exodo iii. et de visione virge moysi in colubrum et iterum in virgam, de manu eius apparente leprosa et iterum sana, de conversione aque fluminis in sanguinem que miracula fecit deus in principio liberationis de egypto mittens ad hoc moysen exodo iiii. *et meditabor in omnibus operibus tuis que fecisti*. in liberatione populi de egypto. *In adinventionibus tuis exercebor*. id est in preceptis legis que specialiter adinvenisti ut dares ea populo de egypto exeunti. *deus in sancto via tua*. qui precedebat castra filiorum israel in columpna ignis et nubis ostendens eis viam per diem et noctem exodo xiii. c. xiiii. et quia psalmista ex talibus miraculis convertitur modum loquendi dicens. *quis deus magnus sicut deus noster* quasi dicat nullus quia nullus alius potest facere opera virtutis totius nature excedentia ideo subditur *tu es deus qui facis mirabilia*. non solum hominibus sed etiam angelis. quia miracula divina non solum excedunt facultatem humanam sed etiam angelicam. *notam fecisti*. in populis totius orbis. *virtutem tuam*. qua multipliciter punisti egyptum, et hoc per scripturas legis et prophetarum que diffuse sunt ad omnes populos per predicationem apostolorum aliorumque Christi discipulorum et etiam per iudeos dispersos per orbem terrarum. *redemisti in brachio tuo*. id est in fortitudine tua que per brachium designatur. *populum tuum filios iacob et ioseph* quantum ad illos qui cum iacob descenderunt in egyptum de quibus habetur genesis xlvi. et quantum ad posteritatem eorum. dicit autem filios ioseph quia fuerunt nati in egypto et ipsi et illi fecerunt unum populum a deo electum, eo quod Christus de illo populo erat nasciturus.

Viderunt te aque. hic describit liberationem populi de egypto magis in speciali per divisionem maris rubri ad imperium suum ac si te videret et timeret, quia creatura insensibilis obedit creatori. *et turbati sunt abyssi*. in quantum contra naturam suam soliditate sunt et erant pro muris filiis israel a dextris et a sinistris. exodo xiiii. *multitudo sonitus aquarum*. quia aque maris rubri cum magno fremitu et fragore reverse sunt super egyptios subvertentes currus et equites eorum. ut habetur ibidem. *vocem dederunt nubes*. quia deus ex columpna ignis et nubis fecit procedere contra egyptios fulgura et tonitrua ut dictum fuit ibidem. *etenim sagitte tue transeunt*. quia illa fulgura procedebant quasi quedam sagitte a deo emisse *vox tonitrui in rota*. id est ad similitudinem rotarum. quando enim auditur sonitus rote currum videtur aliquando quod sit tonitruum vel aliter. *in rota*. quia sonitus tonitrui causatur in nubibus que volvuntur circa terram. *illuxerunt coruscationes tue orbi terre*. quia ille coruscationes et tonitrua devenerunt ad notitiam omnium habitantium in terra ut predictum est ideo subditur *commota est et contremuit terra*. quia ex tali notitia omnibus terre populis aliqui moti sunt ad divinam reverentiam. *In mari via tua* etc. quia viam fecit populo suo per medium maris. *et vestigia tua non cognoscentur*. quia postquam aque reverse fuerunt ad locum suum illa via ab hominibus non fuit visa *deduxisti sicut oves populum tuum per desertum*. ad modum ovium. *in manu moysi et aaron* quia moyses erat dux populi et aaron frater eius summus sacerdos offerens hostias et sacrificia pro salute populi israel. Unde exodo vi. iste est aaron et moyses quibus precepit deus ut educerent populum israel de egypto.

Moraliter potest exponi psalmus iste in quantum congregatione fidelium seu persona singulari existenti in tribulatione temporali seu spirituali rogante deum devote ab ea liberari exemplo precedentium sanctorum quos deus liberavit de manu tirannorum per gloriam martirii ad superna transferendo. et aliquando etiam in presenti vita ad tempus reservando ad confirmationem christianorum in fide. qui videntes aliquando martires liberari de manibus tirannorum per hoc magis confirmabantur in fide.

Attendite LXXVII

77

Attendite. huic psalmus premittitur talis titulus in hebreo et in translatione ieronimi. Eruditio asaph, et accipitur dupliciter. scilicet active et passive, quia de hiis que in hoc psalmo continentur asaph fuit edoctus a parentibus ut patet in textu, et per spiritum sanctum plenius. scripsit etiam psalmum istum quia ad eruditionem populi. De materia vero huius psalmi michi videtur salvo meliori iudicio quod asaph fecit hunc psalmum volens ostendere ex scripturis et hystoriis antiquis quod regnum israel pertinebat ad david et posteritatem eius ex divina electione. Inter alias autem tribus. tribus effraym videbatur magis aspirare ad regnum. tum quia effraym fuit filius ioseph qui habuit dominium super alios fratres suos in egypto. tum quia iacob patriarcha adoptavit effraym qui erat minor pre manasse ut habetur ibidem et ieroboam qui invasit regnum quantum ad decem tribus fuit de tribu effraym. propter quod asaph scilicet toti populo israel in hoc psalmo effraym innuitur. Secundum istum sensum psalmus iste in duas partes dividitur. quia primo asaph premittit quandam prefationem. secundo subiungit suam narrationem ibi. *quanta audivimus*. tertio concludit intentum contra eos ibi. *et repulit*. Circa primum asaph reddit auditores dociles benivolos et attentos sicut solet in prefationibus fieri. reddit eos benivolos in persona domini dicens. *attendite populus meus legem meam*. quasi dicat vos qui estis meus populus peculiaris et electus debetis esse benivoli ad audiendum legem quam pre ceteris populis dedi vobis in monte synay. Secundo reddit eos dociles. dicens. *Inclinate aurem vestram in verba oris mei*. mos enim est docilis discipuli aurem suam inclinare ad verba magistri sui. Tertio reddit eos attentos ex difficultate dicendorum ad que debent homines attendere. dicens. *aperiam in parabolis os meum*. vocantur hic parabole facta et dicta veteris testamenti quia fuerunt figure novi. prima corinthiorum x. omnia in figura contingebant illis. *loquar propositiones ab initio*. id est que solent tractari inter sapientes ab antiquo. Unde in hebreo et translatione ieronimi habetur. *loquar enigmata antiqua*.

Quanta. hic subditur narratio in qua primo describitur bonitas dei et ingratitudo populi in quodam generali. secundo magis in speciali ibi. *filii effraym*. Circa primum ostendit beneficia dei collata populo iudaico fuisse sufficienter ei manifestata ut de ingratitudine non posset per ignorantiam excusari. dicens. *quanta audivimus* etc. scilicet beneficia collata populo iudaico in egressu

de egypto et in processu per desertum et in ingressu terre promissionis que diffuse scripta sunt in libris moysi et iosue eius ministri. et cognovimus ea. et modus cognoscendi subditur. et patres nostri narraverunt nobis. quibus debemus credere tanquam sollicitis de nostra salute. non sunt occultata a filiis eorum in generatione altera. quia patres narraverunt filiis succedentibus generationibus. narrantes laudes domini. hoc refertur ad illud quod premittitur. patres nostri narraverunt nobis laudes domini quibus moyses et alii iusti laudaverunt deum in exitu maris rubri dicentes. Cantemus domino gloriose etc. exo. 15. et virtutes eius. quibus percussit egyptios decem plagis. et mirabilia eius. que fecit ducendo patres nostros per mare rubrum et per desertum. et suscitavit testimonium in iacob. quia post eductionem populi de egypto dedit eis legem in monte synay exo. 20. que vocatur testimonium eo quod decem precepta decalogi fuerunt scripta in lapideis tabulis ut ipsum preceptum esset testimonium divine locutionis. cum ipsum moyses similiter scripsit deutro. et precepit poni in latere arche ut esset in testimonium contra populum. ut habetur deutro. 31. dicitur etiam lex a ligando quia filii israel eam susceperunt pro se et pro posteris suis et sic ligabat omnes presentes et futuros. secundum quod dicitur deutro. 29. nec vobis solis hoc fedus ferio et hec iuramenta confirmo sed cunctis presentibus et absentibus. propter quod subditur. quanta mandavit patribus nostris nota facere ea filiis suis. Ex quo enim patres receperunt legem pro se et sua posteritate tenebantur eam notificare. propter quod dicitur deutro. 6. narrabis ea nepotibus tuis ut cognoscat generatio altera quia patres tenebantur notificare filiis de generatione in generationem. ideo subditur. filii qui nascentur etc. et patet littera ex dictis. et huius notificationis subditur causa finalis duplex. una est adeptio boni que notatur cum dicitur. ut ponant in deo spem suam. de futura tribulatione. et non obliviscantur operum dei. miraculose dicitur et plus significat id est in sua memoria teneant firmiter dei opera. et mandata eius exquirant. secundum intellectum a sapientibus querendo ut sic adimpleant opere non solum secundum literam legis sed etiam secundum intentionem mandantis. Secunda causa predicte notificationis est evitatio mali que notatur cum dicitur. ne fiant sicut patres eorum generatio prava et exasperans id est iram dei provocans. sicut enim patres de egypto pro magna parte fuerunt pravi et deum exasperantes potissime in fabricatione vituli aurei et in multis aliis que continguntur in libro exo. et libro numeri. propter quod dixit moyses paulo ante mortem suam deutro. 31. a die qua egressus es de egypto semper adversum dominum contendisti. ideo subditur generatio que non direxit cor suum. ad deum diligendum. et in preceptis eius ambulandum. et non est creditus cum deo spiritus eius. quia incredibiles fuerunt eius promissionibus. ut patet numeri. 14. et loquitur hic asaph per modum hominis illius populi ratione quorum vituperant etiam boni secundum illam rationem quam ego posui in principio gen. de corruptione domini permixto de bonis et malis. ¶ Filii effrem. hic ostendit dei bonitatem et populi ingratitudinem magis in speciali. et primo quantum ad ipsos effraym tribum. secundo quantum ad totum populum ibi. et obliti sunt. Circa primum sciendum quod aliqui hebrei exponunt hanc literam de filiis effraym qui vivente adhuc patre multiplicati et fortificati et presumptuosiores effecti temporibus suis exierunt de egypto ut isti dicunt et per viam breviorem voluerunt ingredi terram promissionis. sed per terram philisthim que vicina est ut habetur exo. 13. sed interfecti sunt a philistheis qui habitabant in geth et terris circumadiacentibus eo quod ab occupabant tempus a deo constitutum qui dixerat abrahe gen. 15. semen eius futurum peregrinum in terra aliena quadringentis annis qui nondum erant completi. sed hoc non videtur verum quia ista assignatur

pro causa huius magnitudinis. coram patribus eorum fecit mirabilia in terra egypti. nulla autem miracula leguntur facta pro populo israel in terra egypti ante tempus moysi qui fuit longo tempore post mortem effraym patriarche. Item ante tempus moysi filii israel erant in egypto in magna servitute et sic non est verisimile quod possent inde egredi pro sua voluntate et maxime cum exercitu. propter quod melius exponitur de filiis israel qui contra voluntatem moysi processerunt ad pugnam contra amorreos et amalechitas ut habetur numeri. 14. et in illis filii effraym principales fuerunt et alios monentes eo quod ceteris aspirabant ad dominium ratione supradicta et hoc est quod dicitur. filii effrem. In hebreo et in translatione iero. habetur. filii effraym. et idem est nomen effrem et effraym. nam nomina latina propria frequenter variantur a parte finis ut guillermus et guillotus ita in hebreo tamen eandem significationem significant. intendentes et mittentes arcum. et mittentes sagittas exo. Conversi sunt in die belli. quia statim fuerunt debellati et fugierunt confusi ut habetur numeri 14. non custodierunt testamentum dei etc. quia ad mandatum dei per moysen noluerunt procedere ad bellum contra adversarios sed volebant in egyptum reverti et postea ipso capitositate moti processerunt contra inhibitionem moysi factam ex parte dei. et tamen in susceptione legis cum aliis petiverunt quod mandata dei fierent eis per moysen promittentes se obedituros secundum quod habetur exo. 20. dicentes moysi. loquere tu nobis et audiemus. non loquatur nobis dominus ne forte moriamur. et propter hoc dicitur hic. non custodierunt testamentum et obliti sunt. hic consequenter describitur bonitas dei et ingratitudo populi generaliter. et primo in operatione ad beneficia dei in egressu terre promissionis precedentia. secundo quantum ad sequentia ibi. et induxit eos in montem. prima in duas quia primo describuntur beneficia dei. secundo ingratitudo populi ibi. et apposuerunt. prima in tres quia primo describuntur beneficia facta in egypto. secundo in mari rubro ibi. interrupit mare. tertio in deserto ibi interrupit petram. Circa primum dicitur. et obliti sunt scilicet filii israel generaliter. beneficiorum eius quia flagellando egyptios et perterrendo eos salvavit hebreos et bona eorum. mirabilium eius que ostendit eis. quia egyptiis existentibus in tenebris tribus diebus lux magna erat ubicumque habitabant filii israel. ut habetur exo. 10. quod fuit valde mirabile et similiter in aliis plagis egypti a quibus filii israel fuerunt immunes et salvati. coram patribus eorum fecit mirabilia in terra egypti. videtur quod deberet dici. coram eis. quia loquitur de eis qui exierunt de egypto ut patet per precedentem et sequentem literam. scilicet ad quod dicendum quod continet etiam iam provecti exierunt cum patribus suis sicut naason cum aminadab patre suo et sic de aliis. Et ideo licet patres et filii illa mirabilia vidissent. tamen scriptura facit memoriam de patribus magis quam de filiis quia erant honorabiliores et principaliores. Potest etiam aliter dici de mirabilibus factis in persona moysi de quo dicunt hebrei et satis probabiliter sicut ego posui super illud exo. 4. qui fecit surdum et mutum videntem et cecum. quod cum adhuc iuvenis fuisset coram pharaone ut accusatus propter interfectionem egyptii exo. 2. speculator qui debebat eum occidere fuit percussus cecitate et sic moyses evasit. pharao etiam videns eum recedentem factus fuit mutus ad horam ita quod non potuit precipere ut caperetur. et servi sui ita attoniti ac si essent ceci et surdi. et sic ex talibus miraculis moyses fugit libere. ista autem miracula fuerunt facta in iuventute moysi qui in egressu de egypto fuit octoginta annorum exo. 7. et sic ista mirabilia non fuerunt visa a iuvenibus de egypto exeuntibus. sed solum a patribus eorum. et in campo taneos. taneos civitas est egypti regia propter quod tenebant ibi regia consilia secundum quod dicitur ibi ysa. 19. Stulti principes taneos consiliarii pharaonis dederunt consilium insipiens et quia propter obstinationem regis tota egyptus flagellabatur diversis plagis. civitas regia et terra propinqua gravius puniebatur

propter quod fit de illa hic specialis mentio. Similiter si refe-
ratur hec littera ad miracula facta per moysen facta ut predic-
tum est. Verisimile est quod hoc fuerit in tanitis in qua rex fre-
quentius habitabat. Interrupit. hic consequenter describuntur dei
beneficia in mari rubro cum dicitur. interrupit mare et per-
duxit eos. quia sicco pede fecit eos transire ut habetur exo.
14. et statuit aquas quasi in utre. aque enim detinentur in u-
tre ne affluant. et eodem modo aque maris divise ex
utraque parte detinebantur divina virtute ne effluerent
super filios israel. quia ut ibidem dicitur. erant eis quasi pro muro
a dextris et a sinistris. et deduxit eos in nube diei etc.
id est in columpna ignis et nubis ut ibidem dicitur. et columpna
nubis protegebat eos a calore solis. et columpna ignis
ostendebat eis viam in tenebris noctis in qua transierunt
mare rubrum et aliis etiam temporibus quibus de nocte incedebant
exercitus. Utrum autem esset una columpna ignis et nubis
vel due dictum fuit exo. 13. Interrupit. Hic ponuntur beneficia
exhibita in deserto non omnia sed aliqua. et specialiter
hic fit mentio de emissione aque de quo habetur exo. 17. quando educ-
te fuerunt aque de petra oreb. et hoc est quod dicitur. interru-
pit petram in heremo. id est in loco sicco et deserto. et adaqua-
vit eos. id est habundanter prestavit. velut in abisso multa.
quia egresse fuerunt aque in magna habundantia quia
in exitu hebreorum sexcenta milia absque mulieribus
et parvulis et pecoribus. et ideo oportuit quod esset aqua multa
unde adaquari possent. Similiter etiam factum legitur numeri 20.
ubi dicitur quod moyses percussit virga bis silicem et egresse sunt
aque largissime, ita ut populus biberet et iumenta. Et
propter hoc dicitur. et eduxit aquam de petra et eduxit tanquam
flumina aquas. quod enim ista eductio aque fuerit alia
a precedenti patet, quia illa fuit ante dationem legis. ista
vero post ut patet intuenti librum exo. et numerorum. Sciendum
tamen quod illa que narrantur in hoc psalmo et in aliis non semper nar-
rantur eo ordine temporis quo fuerunt facta, sed aliqua prius
facta postea scribuntur. et econtra sicut patet in aliis libris sacre
scripture. et maxime in illis qui metrice scripti sunt, qualis
est liber psalmorum. Et apposuerunt. hic consequenter describitur
ingratitudo populi et primo quantum ad ingratitudinis mag-
nitudinem. secundo quantum ad eius multitudinem ibi. quotiens exacer-
baverunt. prima in duas. quia primo ostenditur propositum in hiis
que contigerunt ante missionem exploratorum. secundo post missio-
nem eorum ibi. In omnibus hiis. prima adhuc in duas quia primo
describitur populi ingratitudo. secundo dei mansuetudo ibi.
ideo audivit. Circa primum dicitur. et apposuerunt adhuc
peccare ei. et per hoc quod dicitur. apposuerunt adhuc. ap-
paret recidivatio eorum in peccatum ex quo aggravatur ne-
gotium. ante enim quam transiret mare rubrum peccavit contra
moysen et deum dicentes. quid hoc facere voluisti
ut educeres nos de egypto et subditur. multo enim melius est ser-
vire egyptiis quam mori in solitudine exo. 14. In ira exci-
taverunt excelsum in inaquoso. id est in deserto in quo erat de-
fectus aque. quod post transitum maris rubri frequenter mur-
muraverunt contra deum et moysen in deserto ut patet in libro
exo. et numerorum. et temptaverunt deum in cordibus suis. id est ex
premeditatione ex certa scientia. temptare autem est accipere ex-
perimentum de aliquo. isti autem experiri voluerunt in sensibili
signo an deus haberet curam de eis providendo eis de victua-
libus. ideo subditur. ut peterent escas animabus suis. id est ad susten-
tamentum vite ipsorum. Cum deberent hoc tenere firmiter ex pre-
cedentibus signis. legitur autem hoc bis petivisse semel
ante dationem legis ut habetur. exo. 16. ubi dixerunt moysi.
Cur induxisti nos in desertum istud ut occideres omnem mul-
titudinem istam fame. et alias post legem datam ut habetur numeri.
11. dicentes quis dabit nobis ad vescendum carnes etc. et quantum
ad istud secundum subditur. et male locuti sunt de deo. et modus
loquendi subditur cum dicitur. dixerunt nunquid poterit deus parare
mensam in deserto. id est refectionem splendidam carnium quia erant
attediati escha manne dicentes numeri. 11. anima nostra arida
est, nichil respicit oculi nostri nisi man. et quod deus deberet
hoc facere arguebant per signum dationis aque de
petra dicentes. quoniam percussit petram. id est fecit percuti
per moysen. et fluxerunt aque. hoc dicitur de prima eductione
aque ante dationem legis que tangitur exo. 16. ut dictum
est. et torrentes inundaverunt. quia aque in magna
habundantia exiverunt ut supra dictum est. nunquid et
panem poterit dare etc. ex modo loquendi apparet quod non
loquebantur assertive ut fideles. sed magis dubitative
et deum temptantes. Sciendum etiam quod hoc non intelligitur
de datione manne que precessit eductionem aque de
petra immediate predicta quia manna prius fuit data ut
habetur exo. 16. Sed per petitionem panis hic intelligitur pe-
titio cibi delicati carnium qui ponitur numeri. 11. ideo sub-
ditur. aut parare mensam populo suo. id est refectionem splendidam
et delicatam. In hebreo et in translatione ieronimi habetur
aut parare carnem populo suo. Ideo audivit. hic consequenter
describitur domini mansuetudo quod non statim punivit e-
orum ingratitudinem sed primo implevit eorum petitionem et di-
stulit penam tempore debito inferendam. Circa hoc primo
ponitur dei ordinatio. secundo ordinationis executio ibi. et
mandavit nubibus. Circa primum dicitur. ideo audivit dominus
eorum petitionem non propter eorum meritum sed ad sue potentie
declarationem et distulit inferre penam eis debitam. et
ignis accensus est in iacob. id est furor domini qui frequenter in scrip-
tura per ignem designatur, accensus est contra populum descen-
dentem de iacob, ideo subditur. et ira dei. et est expositio
precedentis ibi. et per idest. id est ira dei ascendit in israel ad
puniendum ipsum ut videbitur infra et causa huius re sub-
ditur cum dicitur. quia non crediderunt in deo nec speraverunt
etc. Ex miraculis enim precedentibus debebant credere fir-
miter et sperare quod deus non deficeret eis in necessitatibus. Aliter
autem exponitur ab aliquibus quod predictum est. et ignis
accensus est in iacob. de igne qui devoravit extremam
partem castrorum ut habetur numeri. 11. Sed prima expositio magis
consonat ordini hystorie. Et mandavit. hic consequenter
describitur divine ordinationis executio et primo quantum ad panis
exauditionem. secundo quantum ad iustam punitionem ibi. adhuc
esce. Circa primum primo ponitur exauditio petitionis
panis cum dicitur. et mandavit dominus nubibus desuper.
quia manna data est eis pro pane exo. 16. et genera-
batur sursum in aere ubi est locus nubium. et ianuas
celi. scilicet aeris. aperuit. quia per tantum inde manna descende-
re fecit ideo subditur. et pluit illis manna. descendebat enim
cum rore ut habetur numeri. 11. Ros autem et pluvia differunt
solum secundum multitudinem et paucitatem, ideo dicitur manna
descendere per modum pluvie. etiam panem celi dedit eis.
informatum in celo id est aere. panem angelorum manducavit homo.
quia manna formabatur et descendebat ministerio angelorum
cibaria misit eis in habundantia. quia quilibet
colligebat quantum edere poterat exo. 16. Consequenter ponitur ex-
auditio petitionis carnium cum dicitur. transtulit austrum
de celo. auster est ventus meridionalis que tunc fecit flare
africum. qui est ventus occidentalis lateralis tamen versus meridiem quia
in regione opposita castris hebreorum que erat versus ven-
tum illum erat magna multitudo coturnicum quas ventus ille
transportavit ultra mare rubrum ad locum ubi erant ca-
stra hebreorum ut habetur numeri. 11. ubi dicitur. ventus autem egrediens
a domino arreptas trans mare coturnices deiecit in ca-
stra, ideo subditur. et pluit super illos sicut pulverem. idest
valde habundanter carnes non mortuas sed vivas. ideo
subditur. et per idest. sicut arenam maris volatilia pen-
nata. et dicit sicut arenam maris propter habundantiam
quia ibidem habuerunt satis ad edendum usque ad men-
sem numeri. 11. et ceciderunt in medio castrorum eorum etc.
ita quod poterant eas capere sine aliqua difficultate. et
manducaverunt et saturati sunt nimis. quia in tantum
ederunt quod vertebantur in nauseam secundum quod dicitur numeri. 11.
donec exeat per nares vestras et vertatur in nause-
am. et desiderium eorum attulit eis. id est habundantiam

carnium

carnium sicut desideraverant: non sunt fraudati a desiderio suo. quia consecuti sunt effectum tamen ad malum ipsorum ut statim subditur. Adhuc esce. hic consequenter describitur executio divine ordinationis quantum ad eorum punitionem cum dicitur adhuc esce eorum erant in ore ipsorum. quia non totum adhuc comederant et probabile est quod ipsi vel plures eorum actu comedebant quando dei punitio venit super eos. ideo subditur. et ira dei descendit super eos. id est ad puniendum eos preparative. ideo subditur. et occidit pingues eorum. id est divites plenos divitiis. et electos israel. id est fortes et nobiles. quasi dicat sine ulla exceptione punivit magnos et parvos morte repentina. propter quod nominatus est locus ille sepulcra concupiscentie. quia ibi sepelierunt populum qui desideraverat carnes. numeri xi. in fine. In omnibus. hic consequenter ostenditur bonitas dei et ingratitudo populi in his que acciderunt post missionem exploratorum de qua habetur numeri xiii. quia exploratores de sua legatione revertentes terruerunt populum ita quod volebant revertere in egyptum ut habetur numeri xiiii. capitulo. Caleph autem filius iophone et iosue filius nun econtrario confortabant populum dicentes quod poterant hostes debellare ita faciliter sicut poterant comedere panem. sed populus noluit eis credere sed magis voluit eos cum moyse et aaron lapidare. et hoc est quod dicitur. In omnibus his. id est non obstantibus predictis dei beneficiis et punitionibus peccaverunt adhuc ex nimia ingratitudine. et non crediderunt in mirabilibus eius. quia propter mirabilia que fecerat educendo eos de egypto debebant credere firmiter quod introduceret eos in terram promissionis valde faciliter quod factum fuisset nisi eorum malicia impedivisset. ideo subditur. et defecerunt in vanitate dies eorum. quia propter illud peccatum omnes qui exierunt de egypto a xx. annis et supra ex dominica sententia mortui sunt in deserto ut habetur numeri xiiii. preter caleb filium iephone et iosue et levitas qui non fuerant numerati a .20. annis et supra. sed ab uno mense et supra. ut ibi fuit expositum. et anni eorum cum festinatione. quia mors multorum fuit accelerata in rebellione chore. numeri .16. et per serpentes ignitos. numeri .21. Cum occideret eos querebant eum. non est intelligendum de eisdem hominibus numero sed de diversis eiusdem tamen populi. quia cum deus interficeret aliquos subito alii timebant et misericordiam a deo petebant. et rememorati sunt. quia deus adiutor est eorum pugnans pro eis contra exercitum pharaonis. unde dixerunt. Fugiamus israel. dominus pugnat pro eis contra nos exodi .14. et similiter contra amalech secundum quod dicitur exodi .17. Cumque levaret moyses manus vincebat israel et cetera. et deus excelsus redemptor eorum est. de captivitate egypti. sed ista reversio ad deum saltem quantum ad multos non erat ex amore iustitie sed timore pene. ideo subditur. et dilexerunt eum in ore suo. quia exterioribus verbis pretenderunt signa divine dilectionis. et lingua sua mentiti sunt ei. quia non sic habebant in mente prout pretendebant ore. ideo subditur. cor autem eorum non erat cum eo. per veram dilectionem. nec fideles habiti sunt in testamento eius. id est in preceptis legis que dicuntur testamentum per debitam impletionem in operatione. ipse autem est misericors. quia eius proprium est misereri et parcere. propicius fiet peccatis eorum. puniens eos citra condignum. et non disperdidit omnes. totaliter delendo sicut meruerant. et habundavit ut averteret iram suam. id est effectum vindicte sue quod advenit pro parte. ideo secundum partem. cuius causa subditur ex parte fragilitatis humane. cum subditur. et recordatus est. id est ad modum recordantis se habuit quia in deo oblivio non cadit. quia caro sunt. id est fragiles et proni ad malum propter fomitem ex carne. propter quod etiam peccatum hominis remedibile est non autem angeli qui carnem et ossa non habet. spiritus vadens. id est tendens ad mortem et separationem a corpore. quia spiritus hominis non moritur qui est incorruptibilis. sed homo qui est compositus ex corpore et spiritu moritur. et non rediens. quia spiritus separatus a corpore ad ipsum non redit virtute nature. Quotiens. postquam descripsit ingratitudinem populi quantum ad eius magnitudinem. hic consequenter describit eam quantum ad multitudinem. et primo committendo. secundo omittendo ibi non sunt recordati. Circa primum dicit. quotiens exacerbaverunt eum in deserto et cetera. sua peccata multipliciter reiterantes. quasi dicat multotiens. unde dicit dominus numeri xiiii. temptaverunt me iam per decem vices. et tamen illud dixit anno secundo egressionis de egypto a cuius egressu usque ad ingressum terre promissionis fluxerunt .40. anni. Ex quo patet quod in residuo tempore .38. annorum multis vicibus offenderunt eum. nec omnes offensiones sunt scripte ut subditur. et conversi sunt. ad mala preterita. et temptaverunt deum et sanctum israel. et cetera. per idem. id est deum sanctificantem israel. exacerbaverunt. qui de sua natura dulcissimus est. Non sunt recordati. hic ostendit peccatum ex omissione. quia tenebantur recordari beneficia eis prestita in egypto quod omittebant ex sua ingratitudine. et hoc est quod dicitur. non sunt recordati manus eius. id est potestatis divine. die qua redemit eos de manu tribulantis. id est pharaonis quem submersit in mari cum suo exercitu cum liberatione populi sui. sicut posuit in egypto signa. id est decem plagas quibus percussa est egyptus. et prodigia in campo taneos. istud est supra expositum. et convertit in sanguinem flumina eorum et cetera. ut habetur exodi .7. misit in eos cinomiam. id est muscam caninam. ista fuit plaga .4. egypti de qua dicitur exodi .8. immittam in te et servos et in populum tuum et domos tuas omne genus muscarum. et sic inter illas fuerunt musce canine que hic designanter exprimuntur eo quod fuerunt aliis graviores. et ranam et disperdidit eos. plaga ranarum fuit .2. de qua habetur exodi .8. in principio. et ponitur hic singulare pro plurali ranam. id est ranas. et idem dicendum de cinomia. et dedit erugini. id est vento urenti qui corrupit segetes. de ista erugine non fit mentio in exodo quia solum ibi ponuntur ibi plage notabiles cum quibus fuerunt alie que non sunt ibi scripte sicut dicitur hic de erugine et sequenti versu de pruina. et labores eorum. id est fructus per labores eorum productos. locuste. id est locustis. ista fuit plaga octava de qua habetur exodi .10. et occidit in grandine vineas eorum. ista fuit plaga septima de qua habetur exodi .9. et moros eorum in pruina. In translatione ieronimi habetur. In frigore folia mororum corrumpente et tradidit grandini iumenta. quia animalia tunc in campis existentia ex magnitudine grandinis fuerunt interfecta ut ibidem dicitur. et possessionem eorum igni. quia grando et ignis mixta pariter ferebantur ut ibidem habetur. misit in eos iram indignationis sue. id est effectum sue ire et indignationis per plagas dictas et sequentes. immissiones per angelos malos. et hoc dicitur ad ostendendum quod angeli mali fuerunt executores divine iustitie in percussionibus egypti. tamen cum illis boni aliquando fuerunt executores in talibus sicut dictum fuit plenius exodi .12. viam fecit semitte ire sue. quia puniendo egyptios declinabat ab hebreis. et non pepercit a morte animarum. id est interimens magnos sicut et parvos. et iumenta eorum morte conclusit. ista fuit quinta plaga qua percussit animalia in campis pestilentie ut habetur exodi .9. in principio. et percussit omne primogenitum in terra egypti. ista fuit decima plaga de qua habetur exodi .12. in medio capituli. primicias omnis laboris eorum in tabernaculis cham. id est in tabernaculis egyptiorum descendentium a cham. quia mesraym fuit filius cham ut habetur genesis .x. ab isto autem mesraym denominata est egyptus. quia ibi dominatus fuit. unde et in toto veteri testamento ubi in translatione nostra ponitur egyptus in hebreo habetur mesraym. et abstulit de egypto sicut oves populum suum. scilicet populum israel diligenter custodiendo sicut pastor custodivit oves. et perduxit eos tamquam gregem in deserto. ubi pavit eos pane celesti ut predictum est. et eduxit eos in spe. perveniendi ad terram promissam. et non timuerunt. licet enim timuerint super mare videntes exercitum egyptiorum appropinquantem eis. tamen moyses eos asse

curante secuti sunt eum per mare ita quod timor ille non fuit tantus ut impediret eos a sequela moysi. ¶ Et induxit. hic consequenter ostenditur bonitas dei et ingratitudo populi post ingressum terre promissionis. et dividitur in tres partes quia primo describitur dei bonitas. secundo populi malignitas ibi. et temptaverunt. tertio pene acerbitas ibi. audivit deus. Circa primum dicitur. et induxit eos in montem sanctificationis sue. id est in ierusalem que est metropolis iudee in qua hedificatum fuit templum in monte moria secundo paralipomenon. In montem quem acquisivit dextera eius. quia fuit acquisitus magis virtute divina quam humana. et eiecit a facie eorum gentes. id est chananeos et alios habitatores ut diffuse habetur in libro iosue. et sorte divisit eis terram in funiculo distributionis. de qua divisione habetur iosue. 13. usque ad 21. inclusive. et habitare fecit in tabernaculis eorum tribus israel. id est in domibus et villis a gentibus hedificatis. ¶ Et temptaverunt. hic consequenter describitur malignitas excecanda cum prava antiqua factorum patrum cum dicitur. et temptaverunt. diffidentes de divina virtute. et exacerbaverunt provocantes ad iram deum altissimum. et testimonia eius non custodierunt. id est legis precepta. et averterunt se. scilicet recedentes a divino famulatu. et non servaverunt pactum. id est legem quam promiserant observare exodi 24. omnia que locutus est dominus faciemus et erimus obedientes. quemadmodum patres eorum. qui adoraverunt vitulum et multipliciter offenderunt deum in deserto. conversi sunt in arcum pravum. per promptitudinem ad male agendum sicut arcus cum tenditur emittit sagittas. et ita contraxit eum in collibus suis. Circa quod sciendum quod antequam archa domini poneretur in sylo post destructionem sylo usque ad hedificationem templi salomonis licitum fuit hebreis offerre oblationes et sacrificia non tamen alibi quam ubi erat archa quia illis temporibus archa non habebat stabilem mansionem. sed quamdiu fuit in sylo et in templo salomonis non fuit hoc licitum sicut plenius fuit dictum deuteronomii. 12. capitulo. post hedificationem autem templi isti ymmolabant in excelsis deo quod erat illicitum nisi ex dispensatione speciali sicut helyas obtulit sacrificium in monte carmeli 3. regum. 18. et non solum ymmolabant in collibus deo sed etiam demonibus in ydolis quod erat gravissimum. ideo subditur. et in sculptilibus suis ad emulationem. id est ad indignationem eum provocaverunt. ¶ Audivit dominus. hic describitur pene acerbitas cum dicitur. audivit deus predictam populi nequitiam. et sprevit eum. propter suam maliciam. et ad nichilum redegit valde israel. tradens eum post mortem iosue diversis servituti aliorum populorum eo quod declinaverat ad ydolatriam ut patet ex decursu libri iudicum et primi regum. et repulit tabernaculum sylo. id est quia archa capta fuit que fuerat in sylo. ut habetur primo regum. 4. civitas sylo fuit destructa. et tradidit in captivitatem virtutem eorum. quia philistei fortes populi occiderunt et captivaverunt. et plenitudinem eorum in manus inimici. id est archa testamenti que erat gloria populi israel quam ceperunt philistei quod moriens dixit primo regum. 4. translata est gloria de israel quia capta est archa dei. et conclusit in gladio. scilicet philistinorum. et hereditatem suam. scilicet terram israel sprevit. In tantum enim erant spreti sub servitute philistinorum quod faber ferrarius non inveniebatur in israel ne hebrei facerent sibi gladium aut lanceam primo regum. 13. iuvenes eorum comedit ignis. accensus a philisteis. et virgines eorum non sunt lamentate. querebant enim locum fugiendi pretermittentes occisos insepultos et illamentatos. Sacerdotes eorum in gladio ceciderunt. scilicet ophni et phinees. primo regum. 4. et vidue eorum non plorabantur. eadem ratione qua dictum est de virginibus. ¶ Et excitatus est. hic consequenter ponitur divina consolatio cum dicitur. et excitatus est tamquam dormiens dormiens. quia quamdiu eum dimisit populum affligi videbatur quasi dormiens et tamquam potens sic dicit secundum hebreum et translationem ieronimi habetur. quasi fortis crapulatus a vino ille enim qui est fortis robore quando est sopitus vino non

potest uti sua fortitudine. et sic videbatur missus de populo israel de ipso deo quamdiu fuerunt in tanta afflictione. sed tunc visus fuit eis quasi excitatus quando cepit eos iuvare et adversarios punire ideo subditur. et percussit inimicos suos in posteriora. quia percussit philisteos in secreto partium naturalium. primo regum. 5. et computrescebant prominentes extentini eorum ut habetur ibidem. et obprobrium sempiternum dedit illis. quia coacti fuerunt remittere archam ad terram israel ut eorum plaga turpis et inpalpabilis ab omnibus cognosceretur quia cum archa remiserunt anos aureos recognoscentes plagam suam vilem. Et hoc factum redactum est in sacra scriptura que usque hodie ubique divulgatur. ¶ Et repulit. hic ponitur ultimo conclusio in hoc psalmo scilicet quod dignitas regia pertinebat ad david et eius posteritatem ex divina electione et non ad tribum effraym. et hoc est quod dicit. et repulit tabernaculum ioseph. id est civitatem sylo in qua fuit reposita archa in tabernaculo iosue. 18. et dicitur tabernaculum ioseph eo quod sylo erat in sorte effraym filii ioseph. et tribum effraym. id est effraym non elegit sed ad regiam dignitatem ieroboam. n. de tribu effraym qui regnavit super decem tribus non regnavit divina electione sed usurpative ex populi rebellione contra filium salomonis ut habetur 3. regum. 12. Sed elegit tribum iuda. pro dignitate regia. montem syon quem dilexit. id est elegit ad suum cultum quia alta re de mandato eius fuit ibi hedificatum per salomonem secundo paralipomenon. ideo subditur. et hedificavit. id est hedificari fecit. sicut unicornis sanctificium suum. id est factum hedificium suo nomini suo deputatum et dicitur. sicut unicornis. quia sicut unicornis non permittit aliud animal ad suum latibulum accedere sic deus prohibuit omnem alienigenam a sacerdotibus scilicet consecratis intra templum ministrare secundum quod scribitur numeri. 3. capitulo. externus qui accesserit morte morietur. Unde et ozias rex qui voluit ibi thurificare statim fuit lepra percussus sicut habetur. 2. paralipomenon. 26. In terra quam fundavit in secula. id est in iudea quam fundavit pro cultu suo et regali solio stabiliter quantum fuit ex parte sua et ita fuisset nisi populi peccatum israel impedivissent et elegit david servum suum in tribu iuda. et inter filios ysay quamvis esset minor. et sustulit eum de gregibus ovium. pascebat enim animalia. primo regum. 16. de post fetantes. id est post oves fetas. unde translatio ieronimi habet. sequentes fetas eduxit eum. id est oves habentes fetus pascere iacob populum suum. facto est pastor fidelium. et israel hereditatem suam. vocatur autem populus israel hereditas domini eo quod fuit a domino specialiter electus et per talem modum loquitur moyses deuteronomii. 32. pars autem domini populus eius iacob funiculus hereditatis. et pavit eos. id est gubernavit eos. in innocentia cordis sui. id est puritate conscientie. et intellectibus manuum suarum. id est prudenter se habens in operibus suis secundum quod dicitur primo regum. 18. In omnibus quoque viis suis david prudenter agebat. deduxit eos unde secundo regum. 5. dixerunt ei filii israel. Cum esset saul rex super nos tu eras educens et reducens israel.

¶ Moraliter exponitur psalmus iste de regno christi cuius figura fuit regnum david propter quod in hoc psalmo exaggerat attentionem iudeorum tamquam ad misterium excellentissimum. secundo ostendit bonitatem christi circa ingratitudinem iudeorum ab illo loco. quanto audivimus usque ibi. et repulit tabernaculum ioseph. omnia enim beneficia ibi narrata conveniunt christo in quantum deus ipsis iudeis. Unde dicitur hebreorum. 13. ihesus christus heri et hodie ipse est in secula. et hec in hoc psalmo arguitur ingratitudo iudeorum generaliter. tamen arguitur ingratitudo sacerdotum specialiter qui per effraym designantur quia sicut effraym in benedictione iacob fuit propositus

manasse

manasse. Sic sacerdotes percellebant populum ex
sua consecratione et isti fuerunt magis ingrati Christo quia
mortem procuraverunt eius et regnum iudee quod quo
dam spirituali modo dicebatur regnum Christi noluerunt
us pace rebellantes romanis ut dicit iosephus
libro de iudayco bello. Ultimo asaph ab illo loco. et re
pulit tabernaculum ioseph etc. usque ad finem psal
mi describit dilatationem regni Christi et ecclesie perfectam
sicut impletum videmus per orbem terrarum. LXXVIII

Deus venerunt gentes.

Huic psalmo premittitur talis titulus in hebreo
psalmus asaph. et in translatione ieronimi
Canticum asaph. et in hoc apparet auctor psalmi hu
ius. De materia vero eius dicunt aliqui expositores nostri
quod loquitur de persecutione iudeorum sub antiocho rege
qui polluit templum ponendo ibi abhominationem
ydolorum et populum israel occidit qui volebat transire
ad gentilem ritum ut habetur diffuse primo et secundo macha.
Sed huic expositioni non consonat quod dicitur in principio psalmi. posue
runt israel in pomorum custodia. loco cuius in hebreo ponitur
posuerunt israel in acervum. In translatione ieronimi. In acer
vos lapidum. propter quod manifeste exprimitur destructio
civitatis et templi facta per nabuchodonosor regem babilonis
ut habetur 4. Re. 25. et de reparatione per cirum regem persarum
qui dedit licentiam rehedificandi templum. primo he
sdre primo. Igitur secundum hunc sensum psalmus iste dividitur in
tres partes. quia primo ponitur psalmiste lamentatio pro
dicta destructione. secundo eius deprecatio pro reparatione ibi
effunde iram tuam. 3o ipsius consolatio pro exauditione ibi nos
autem. Circa primum dicitur. deus venerunt gentes. id est babi
lonii qui erant gentiles. in hereditatem tuam. id est iude
am que dicebatur dei hereditas eo quod eam filiis israel de
dit, et quia in ea fides et cultus dei vigebat sicut dic
tum est supra ps. 75. notus in iudea deus. polluerunt tem
plum sanctum tuum. ipsum destruendo et vasa divini
cultus asportando et humanis usibus applicando, da
niel. 5. posuerunt ierusalem in pomorum custodiam. custodes
enim pomorum magnum acervum lapidum congregant ut
de super astantes videant per totum pomerium. et sic
ista translatio redit in idem cum translatione ieronimi et
littera hebrayca ut patet per predicta. posuerunt morticina
id est corpora mortificata. unde translatio ieronimi habet. dederunt
cadavera servorum tuorum. quia indifferenter cum aliis occide
bant levitas et sacerdotes divinis ministeriis inten
dentes. escas volatilibus celi. quia super terram rema
serunt insepulta. carnes sanctorum tuorum. quia in
differenter occidebant iustos et peccatores exceptis pau
cis a deo reservatis. effuderunt sanguinem etc. Ex
dictis patet sententia. facti sumus obprobrium vicinis nostris. quia
philistei et alii in circuitu iudee habitantes faciebant
de iudeis suas derisiones. subsannatio est modus derisi
onis dictus a rugatione nasi. usquequo domine irasceris
in finem. tenendo populum tuum in afflictione et captivitate tam
continue et prolixe. accendetur velud ignis zelus tuus
ita quod non extinguatur nec mitigetur et loquitur psalmista in persona
populi in captivitatem ducti sicut previdebat. Effunde. hic
consequenter ponitur psalmiste deprecatio et primo implorat
divinam iustitiam contra hostes. Secundo misericordiam erga
cives ibi. ne memineris. Circa primum dicit. ef
funde iram tuam. id est effectum tue iustitie per vin
dictam. In gentes que te non noverunt. quia non habe
bant fidem unius dei sed erant ydolatre pessimi co
lentes ydolum bel et etiam draconem daniel. 14. Et
in regna quia sub rege babilonis multa regna e
rant subiecta. que nomen tuum non invocaverunt. quia
non habebant eius fidem propter quod dicit apostolus ro. 10. quo
modo invocabunt eum in quem non crediderunt. quia come

derunt iacob. id est populum descendentem de iacob. quem dicuntur
comedisse eo quod bona eius diripuerunt et populum in magna
parte occiderunt et captivaverunt sicut tyrannus dicitur come
dere subditos suos. et locum eius desolaverunt. quia civita
tes iudee depopulaverunt et destruxerunt. Ne memine
ris. hic consequenter implorat misericordiam dei erga cives dicens. ne me
mineris iniquitatum nostrarum antiquarum. id est ab antiquo a pa
tribus nostris perpetratarum ut patet in processu libri iudicum. cito
anticipent nos misericordie tue. cuius anticipationis causam subdit
quia pauperes facti sumus nimis. id est spoliati et afflicti. et ideo
anticipent nos misericordie tue. ne ex nimia tristitia absor
beamur per impatientiam seu desperationem et loquitur asaph in persona populi
infirmi cuius captivitatem futuram previdebat. adiuva nos deus
salutaris noster. id est qui salvasti nos de egypto et in aliis pe
riculis preteritis. et in hoc allegatur divina magnificentia quia
modus est magnifici libenter audire bona que contulit
ut habetur 4. ethicorum. et propter gloriam nominis tui libera nos
domine. quasi diceret tu vocaris deus noster et nos populus tuus. Et ideo
nostra liberatio pertinet ad gloriam nominis tui. et propicius
esto peccatis nostris propter nomen tuum. id est propter tuam bonitatem
non propter nostram iustitiam. ne forte dicant in gentibus. id est inter
gentiles. ubi est deus eorum. quasi diceret nullius momenti et virtutis
est ex quo non salvavit populum suum. Sic enim loquebantur babi
lonii et alii gentiles de deo iudeorum. et innotescat coram ocu
lis nostris ultio sanguinis servorum tuorum qui effusus est. hic terciat
versus in hebreo et in translatione ieronimi. et est sensus ultio
sanguinis servorum tuorum qui effusus est a babiloniis innote
scat in nationibus ita quod omnes nationes sciant. coram oculis
nostris. scilicet quod nos etiam ita videamus ad laudem tue iustitie
sicut factum fuit de aman et filiis eius qui totam iude
orum nationem machinabantur exterminare et videntibus
iudeis fuit suspensus in patibulo cum filiis. hester. 7.
Introeat in conspectu tuo gemitus compeditorum. ut a
vinculis et a carceribus absolvantur. Secundum magnitudinem
brachii tui. id est fortitudinis tue que per brachium desig
natur. posside filios mortificatorum. id est morti propin
quorum ex nimia afflictione. unde translatio ieronimi habet. fi
lios interitus. filii autem interitus dicuntur illi qui sunt dispositi
ad interitum sicut filii mortis qui sunt digni morte
secundum modum loquendi scripture. et redde vicinis nostris. scilicet
philisteis et aliis nationibus in circuitu iudee positis.
septuplum in sinu eorum. id est vindictam perfectam que septena
rio designatur. Cuius causam subdit. improperium ipsorum quod ex
probraverunt tibi domine. captivitatem enim iudeorum attri
buebant impotentie divine, et sic iustum erat quod talis
blasphemia puniretur. Nos autem. hic consequenter ultimo po
nitur gratiarum actio pro deprecationis exauditione quam
vidit asaph futuram, et iunxit se cum populo tempore libe
rationis futuro eo quod erat de eadem lege dicens. nos autem
populus tuus cui in monte synay legem dedisti. et oves
pascue tue. quia manna celesti nos pavisti. Confi
tebimur tibi in seculum. confessione laudis pro liberatione
nostra. et non solum semel sed futuris temporibus ideo subdit
in generatione et generationem. id est in generationibus sibi succe
dentibus. annunciabimus laudem tuam. quod videmus imple
tum eo quod psalmus iste recolligitur in generationibus sibi succe
dentibus ad magnificationem laudis divine. Moraliter
potest exponi psalmus iste ut sit oratio ecclesie contra infideles ec
clesias et sancta loca prophanantes. propter quod ecclesia in
principio huius psalmi hanc devastationem lamentatur. et secundo devo
te et humiliter pro restauratione deprecatur ibi. effun
de etc. implorando dei iustitiam contra infideles
et eius misericordiam erga fideles. et ultimo regratiatur in spe
exauditionis. ibi. nos autem.

Qui regis israel. LXXVIIII

Huic psalmo premittitur talis titulus in
hebreo. Ad victoriam super sosanim. Secundum

hebreos modernos significat rosas in plurali. secundum translationem ieronimi significat lilia et dicit melius ut credo secundum quod plenius dixi supra in titulo ps. xliiii. hoc enim non mutat sententiam quia idem hic intelligitur per rosas et lilia eo modo quo dictum fuit supra ps. xliiii. Dicit autem Ra. salomon quod per lilia intelliguntur filii israel. ad hoc inducens illud canticorum ii. sicut lilium inter spinas sic amica mea inter filias quod exponit de synagoga seu populo israel. lilia igitur post tempus asaph fuerunt notabilibus persecutoribus designatis per spinas scilicet per babilonios et per antiochum illustrem et per romanos in qua sunt modo. a prima autem persecutione fuerunt liberati per cyrum qui dedit eis licentiam redeundi ad terram domino hoc illi inspirante. primo esdre i. A secunda per machabeos. et a tertia expectant iudei liberari per messiam venturum. et propter hoc in hoc ps. traditur converte nos scilicet de luctu ad consolationem prout ipse ra. sa. dicit. scilicet eius versu et octavo et ultimo ad hunc sensum adaptat literam huius ps. prout patet. Sed hec expositio est errone(a) quantum ad hoc quod dicit christum venturum quia loquitur de primo eius adventu qui iam transivit in preteritum prout diffuse declaravi in quadam questione de quolibet per scripturas veteris testamenti. Item in aliquibus valde extorte exponit literam que habetur infra. fiat manus tua super virum dextere tue. et super filium hominis quem confirmasti tibi quod exponit de esau per quem intelligit imperium romanum vel potius populum catholicum romane ecclesie subiectum. quasi dicat sic. fiat manus tua. id est vindicta tua. super virum dextere tue. id est super esau qui est vir sanctus scilicet ut signum ad sagittam ut faciat vindictam dextera tua de ipso. patet quod ista expositio est extorta. quia vir dextere dei et confirmatio non accipitur in scriptura nisi in bono. Cassiodorus autem et aliqui doctores catholici exponunt hunc psalmum ad literam de christo et bene ut credo. tum quia litera valde consonat ut videbitur exponendo. tum quia hoc dictum consonat dictis hebreorum antiquorum. dicitur enim ra. moyses exponens illud gen. xl. videbam coram me vitem. una expositio est hic. israel de egypto transplantatus in terram promissionis. Alia expositio est hic est messias sicut scriptum est ps. lxxix. et perfice eam quam plantavit dextera tua. et est plantatio ab inferius ad superius et hoc dictum ra. moysi valde consonat psalmo lxxix. in qua est duplex natura scilicet divina a superius humana ab inferius et patet quod ipse allegat hanc scripturam de messia dictam per quam intelligit christum. Igitur secundum hunc intellectum sensus predicti tituli talis est. ad victoriam super lilia testimonium asaph. psalmus iste et testimonium asaph super lilia vel pro liliis ut habetur titulo ieronimi super christum et ecclesiam suam vel corpus misticum que per lilia designantur ut plenius fuit dictum supra psalmo xliiii. quod autem in titulo premittitur ad victoriam significat conatum leuitarum in cantando hunc psalmum sicut frequenter supra dictum est. Qui regis israel etc. Ad intellectum huius psalmi sciendum quod una est ecclesia veteris ac novi testamenti que frequenter in veteri ac novo testamento dicitur vinea dei. unde dicit gregorius omelia x. super evangelia quis vero patrisfamilias similitudinem rectius tenet quam conditor noster qui regit quos condidit et electos suos sic in hoc mundo possidet quasi subiectos dominus in domo. qui habet vineam suam scilicet ecclesiam que ab abel iusto usque ad ultimum electum qui in fine mundi nasciturus est quot sanctos protulit quasi tot palmites misit. asaph igitur processum huius vinee in spiritu sancto prouidens dixit vel scripsit psalmum istum in quo primo describit statum huius vinee ibi. vineam de egypto. prima adhuc in duas quia primo ponitur asaph oratio. secundo orandi ratio ibi. excita. Circa primum dicit. qui regis israel intende. orationi mee qui deducis velud ovem ioseph. aliqui hoc exponunt dicentes quod filii israel de egypto exeuntes propter tarditationem nisi non poterant invenire sepulcrum ioseph cuius ossa tenebantur asportare secum sicut fuit eis preceptum

gen. l. ca. et quedam ovis mutuo angelico ductu ductum usque ad locum sepulcri ioseph ad ostendendum loca ubi debebant ossa eius accipere et propter hoc fuit nominata ovis ioseph que accipiens moyses secum portavit ut habetur exo. xiii. et secundum hoc sensus huius litere. qui deducis scilicet populum israel per angelum precedentem castra eorum ut habetur exo. xiiii. velud ovem ioseph. que similiter ducta fuit ad sepulcrum per angelum modo predicto. Sed quia hoc dictum de ove ioseph improbatur exo. xiii. aliter exponenda est hec litera sic. qui deducis ioseph. id est populum israel denominatum a ioseph eo quod ipsum salvavit tempore famis in egypto. velud ovem. id est diligenter custodiens eum sicut pastor gregem suum. qui sedes super cherubim. quia propiciatorium quod dicebatur sedes dei erat super cherubim sicut plenius fuit expositum exo. xxv. manifestare coram effraym beniamin et manasse. iste tres tribus figebant tentoria ad occidentalem plagam tabernaculi ut habetur numeri ii. In occidentali vero parte tabernaculi erat sanctum sanctorum ubi erat propiciatorium in quo dabantur divina responsa et propter hoc dicit. manifestare coram effraym. dando nobis propicia responsa. Excita. hic consequenter ponitur dicte orationis ratio quia asaph providebat populum domini multiplex affligendum a diversis populis et ideo pro eius liberatione deprecabatur quasi dicat. excita potentiam tuam. cui nullus potest resistere. et veni. per effectum tue potencie. ut salvos facias nos. ab affligentibus nos et continuat se asaph populo futuris temporibus affligendo ratione dicta precedenti ps. deus virtutum. id est angelorum. converte nos. a culpa ad gratiam et a luctu ad leticiam. et ostende faciem tuam. loquitur de deo ad modum hominis qui quamdiu tenet iram contra aliquem convertit ab eo faciem. Sed quando placatus est ostendit sibi faciem hilarem. et in hoc petit assaph divinam placationem et salvi erimus. quia sine tua gratia non potest esse nobis salus. domine deus virtutum quousque irasceris. id est quamdiu. super orationem servi tui. id est super illud de quo te rogo scilicet de liberatione populi quasi dicat. ista dilatio est signum ire tue in populo. cibabis nos. vel quousque ut sit sensus quamdiu cibabis nos. pane lacrimarum. id est permittens nos in captivitate et afflictione quia homines in tali statu vivunt in lacrimis et luctu. in mensura. id est secundum mensuram peccatorum nostrorum quasi dicat. meruimus hanc afflictionem propter peccata nostra. sed tu libera nos ex tua gratia. posuisti nos in contradictionem vicinis nostris. quia samaritani quos rex assiriorum fecit habitare in civitatibus israel ut habetur iiii. re. xvii. odiebant iudeos et econverso. et ideo ipsi dividebant quantum poterant reditum iudeorum in terram suam et postquam redierunt de licentia cyri fuerunt eis multum molesti ut patet primo esdre et neemie quasi per totum. et inimici nostri subsannaverunt nos. sicut dicitur neemie ii. factum est autem cum audisset sanaballat quod hedificaremus murum iratus est valde motus nimis subsannavit iudeos etc. deus virtutum etc. expositum sicut prius quia expositio est eiusdem sicut frequenter fit in orationibus. Vineam. hic consequenter describitur processus ecclesie ante christi adventum que proprio nomine dicitur synagoga et primo describitur processus in prosperitate. secundo in adversitate ibi. ut quid destruxisti. Circa primum dicit. vineam. id est populum israel dei cultorem. ysa. v. ca. vinea domini exercituum domus israel est. de egypto transtulisti. educendo populum illum mirabiliter de egypto que est terra ydolatrie dedita sicut agricola transplantat vineam de mala terra in bonam. eiecisti gentes. scilicet de terra promissionis ut habetur in libro iosue cuius victorie contra reges chanaam fuerunt magis virtute divina quam humana. et plantasti eam dando populo israel in terra promissionis quam cetera secundum quod dicitur iosue i. omnem terram sicut locutus est dominus ad moysen et tradidit eam in possessionem filiis israel secundum partes et tribus suas quievit terra a pluris

dux itineris fuisti in conspectu eius. in columpna nubis p diem et in columpna ignis p nocte, ut dux eet itineris utroqz tpre. exo. 13. et plantasti radices eius .i. sanctos pres ut iosue et siles, qui in cultu et fide dei erant radicati. et impleuit terram. p multiplicatione; plis. operuit montes umbra eius et cetera. p adeptionem honoris et dignitatis q maxie fuit tpre dauid et salomonis et alior regum bonor. extendit palmites suos usqz ad mare .s. mediterraneum. et usqz ad flumen .s. eufrate; propagines eius. et in hoc notatur dilatatio possessionis, quia tota terra .s. intermedia subiecta fuit regno isrl tpre salomonis ut frequenter sup dictum est. Ut quid. hic autem describitur ppessa i adusitate tuz et cetera. ut quid destruxisti maceriam eius .i. angelorum custodiam subtrahendo eo q pplus erat conuersus ad ydolatriam ut pz .3. et .4. re. i multis caplis. vel p maceriam intelligitur clausura ihrlm quam destruxerunt caldei. et uindemiant eam omnes qui pretergrediuntur uiam. quia reges syrie et multi alij ante destructionem ciuitatis ihrlm p nabuc. et post fuerunt eis molesti. bona eor rapiendo et pplm occidentes ut pz et .4. re. et in li. esdre et neemie et pmo et 2o macha. exterminauit eam aper de silua .i. nabug. qui sic uocatur eo q cum bestijs habitauit iter ferras daniel .4. et singularis ferus depastus est eam. iste fuit anthiochus rex qui fuit ualde singlaris in supbia qui hereret terram ad nauigandum et mare ad ambulandum propter mentis elationem. 2o macha. 9. fuit etiam ualde ferus p tormenta inhumana et exquisita inducens pplm israel ad transgressionem legis. 2. macha. 7. In hebreo ht et commotio agri depasta e eam. et p commotionem intelligitur bestie oms que mouentur q pplm ad pascendum ipz propter q iero. transtulit. et oms bestie agri depaste sunt et cetera. p q pt intelligi multitudo diuersarum gentium que erat in exercitu antiochi ul alior regum iudeas infestantium. Deus uirtutum. hic autem describitur status ecclie pfectus p aduentum xpi quam pfectionem petit asaph deuote dicens. deus uirtutum conuerte. p descensionem bonitatis tue. respice de celo et uide. oculo tue clementie. et uisita. i. pplm prius uineam istam q factum est in sua benedicta incarnatione qua uisitauit nos oriens ex alto, luce pmo. et pfice eam et cetera. status .n. ueteris testamenti fuit impfectus sm q dicitur ad hebr. 7. nichil ad pfectum adduxit lex. Sz hec pfectio reseruabatur a xpo. propter q dicit ma. 5. non ueni soluere legem sz adimplere, quia moralia precepta adimpleuit consilia superaddendo. Judicialia uo rigorem penarum temperando ut homines abstinerent a malis et studerent bonis, magis ducti amore boni qd est proprium pfector q timore mali pene q e proprium impfector. Vnde dicit poeta. oderunt peccare boni uirtutis amore. oderunt peccare mali formidine pene. Cerimonialia uero que tm signa erant adimpleuerat in sua incarnatione et passione cuius erat signum et sacramenta edificatiora instituit que conferunt gratiam et introducunt ad gloriam, que non poterant facere sacramenta ueteris legis, propter q dicitur egena et infirma gal. 4. et sup filium hominis. reclamat lr respice .s. sup xpm hominem qui in euangelio uocatur filius hominis .i. uirginis. qz hoc nomen ho e communis generis. alij autem sunt filij hominum .s. uiri et mulieris quem formasti tibi .i. inmobiliter assumpsisti, qz q semel assumpsit numquam dimisit. ut dicit damascenus. Vnde in triduo mortis xpi aia ex istens in limbo et corpus in sepulcro fuerunt coniuncta uerbo. incensa igni et suffossa. p hoc intelliguntur sacerdotes iudeor qui in ultione mortis xpi a romanis fuerunt obsessi et tunc in incendio templi aliqui fuerunt mortui. et aliqui fugerunt ad subterranea loca ubi fuerunt capti et interfecti, ideo

subditur. ab increpatione uultus tui peribunt. quia ex rigore diuine iustitie que hic increpatio dr in ultionem mortis xpi perierunt. fiat manus tua sup uirum dextere tue. uir iste est xpus sm q ad dexteram dei patris assumptus et ds quidem ihs postqz locutus est eis assumptus e i celum et sedet a dextris. sup uirum istum. post eius ascensionem facta e spaliter manus diuine uirtutis declarando eius gloriam et deitatem p miracula facta ab apostolis alijsqz discipulis in noie xpi. et sup filium hois. accipitur hic et p idest ut illud qd subditur super filium hois. sit expositiuum illius quod pmittitur sup uirum dextere tue. ut p hoc xpus intelligatur de quo supra dixerat. super filium hois et cetera. et non discedimus a te. p auersionem a fide. Vnde dicit apostolus ro. 8. quis separabit nos a caritate ihu xpi. tribulatio. fames. nuditas aut gladius et cetera. uiuificabis nos. uita gre in pnti et glorie in futuro. et nomen tuum inuocabimus. spualiter in pnti et eternaliter in futuro sm illud ps. 83. beati q habitant in domo tua dne. In secula seculor laudabunt te. dne deus uirtutum conuerte nos. ad te pfecte diligendum. et ostende faciem tuam. p apertam uisionem et salui erimus. quia in clara uisione et pfecta fruitione consistit eterna salus et cetera. LXXX

Exultate deo

Huic psalmo premittitur iste titulus in hebreo. ad uictoriam super baguith asaph. Ad cuius intellectum sciendum q pma sillaba huius dictionis baguith. non e de sba nominis sz e articulare accusatiui casus, sicut articulus in latino o magister, li o non e de sba dictionis sz e articulare uocatiui casus. guith. aut in hebreo ht duplicem signationem quia signat instrumentum musicum sic uocatum eo q repertum fuit in ciuitate geth ut dicit ra. sa. Significat etiam torcular et hoc modo transtulit iero. qui ponit talem titulum. uictori i torcularibus asaph. in q sm eum accipitur ibi singlare p plurali .s. torcular p torcularibus sicut frequenter fit in scriptura et e contra. Potest autem conuenienter dici q guith. hic accipitur in utraqz signatione. Ad cuius intellectum sciendum q psalmus iste spaliter erat decantandus in festo tubarum ut magis uidebitur plequendo quod incipiebat pma die septembris que apud hebreos e i nouilunio ppinquiori equinoctio autumnali siue sit ante equinoctium siue post siue in ipso equinoctio. Illo autem tpre communiter complete sunt vindemie in terra pmissionis que calida est. Et ideo de vino tunc expresso de torcularibus fiebant libamina sacrificior in templo, propter q iste ps intitulatur a torculari seu a torcularibus. Item qz leuite cantabant ps non solum uocibus humanis sz etiam musicis instrumentis ut frequenter dictum e. et cantus huius ps uingis pprie cantabatur in istro musico q hebraice uocabatur guith. propter q etiam iste ps intitulatur baguith. p ut est nomen instrumenti musici. et sic accipitur in hoc titulo signatione dupliciter. Ulterius premittendum q una de causis quibus iste ps cantabatur in festo tubarum erat p gratiarum actione de fructibus anni collectis, quorum collectio tunc erat completa ut dictum e. et ideo psalmus iste diuiditur i duas partes qz pmo inducitur pplus ad gratitudinem erga deum. Scdo ostenditur eius ingratitudo p oppositum, ut opposita iuxta se posita magis elucescant. Scda ibi. i tribulatione. Pma in duas. qz pmo pplus ad dei laudem inducitur. scdo ad hoc ro adducitur ibi. quia preceptum. Circa pmum dr. exultate. deuotione cordis. deo adiutori nro.

In omnibus periculis et negociis. Iubilate deo adiutori nostro. Secundum
illud psalmi. 83. cor meum et caro mea exultauerunt in
deum viuum. deo iacob. dicit autem deus iacob eo quod
tunc fecit ei de misericordia speciali gen. 28. d. si fuerit deus
mecum. etc. Sequitur erit mihi dominus in deum. et lapis iste quem
erexi in titulum vocabitur domus dei. etc. Sumite psalmum
ad decantandum non solum vocibus sed etiam instrumentis musica
libus. ideo subditur. date tympanum etc. non exprimit
instrumentum genitiuum quis sit magis, propter contrarium huius psal
mi quam alia. quia principalem mentionem fecerat de
ipso in titulo psalmi. Secundum enim hebreos tituli fuerunt
appositi in principio psalmorum. buccinate in neome
nia tuba. id est in nouilunio et dicitur a neos grece quod est no
uum latine. In omnibus enim nouiluniis fiebant fe
sta, propter beneficium diuine gubernationis eo quod in no
uilunio conuenit apparere renouatio temporis. Sed in nouilu
nio mensis septimi cum hoc concurrebat festum tubarum
quod erat valde sollempne apud iudeos, ut habetur leuitici
23. et numeri 29. ideo subditur. Insigni die sollempnitatis
vestre. id est festo tubarum. In hebreo habetur. In pacto diei fe
sti vestri. et est eadem sententia. quia terminatio dicti festi
quantum ad eius inchoationem erat prima dies mensis septi
mi. In translatione vero ieronimi sic habetur. In medio mense
die sollempnitatis vestre. Et ad idem patet reuerti quia
prima dies mensis septimi est in medio anni. Si autem
referatur hoc ad medium mensis septimi sic dies sol
lempnitatis refertur ad quintam decimam diem mensis in qua
incipiebat sollempnitas tabernaculorum. leuitici 23. et nu
meri. 29. ¶ Quia preceptum. hic ponitur primum pro
te inductionis ratio, dicit. quia preceptum in israel est. quasi dicat.
bene debetis deum laudare in dicta sollempnitate quia
dominus precepit hoc israeli in lege leuitici 23. et numeri 29. ut
preceptum est. et iudicium deo iacob. id est faciet vindictam
de precepti omissione. ratio vero quare dominus precepit illam
sollempnitatem tubarum fuit, propter memoriam liberationis
ysaac ab ymmolatione, vel potius propter memoriam obe
diencie abrahe qui paratus fuit filium ymmolare. et
ipsius ysaac qui paratus fuit ex eadem obediencia ad
deum ymmolationem sustinere. Sicut plenius fuit decla
ratum gen. 22. Unde et in festo predicto clangebant in
cornibus arietum in memoria arietis oblati pro ysaac
testimonium in ioseph posuit illud. dicit rabi salomon quod eadem
die post revolutionem annorum ioseph eductus fuit de
carcere et sic illa dies etiam fuit sollempnis pro ioseph
liberatione. cum exiret de terra egypti. In hebreo habetur
super terram egypti. quia secundum istam expositionem quando ioseph
factus fuit prepositus super egyptum tunc iuit ad videndum ter
ram egypti et prouidendum de conseruatione frumenti secundum quod
dicitur gen. 41. egressus est itaque ad terram egypti. etc. lin
guam quam non nouerat audiuit. dicit rabi salomon quod hic ac
cipitur lingua pro ydiomate sicut frequenter accipitur
in scriptura in modo communi loquendi. dicit igitur quod gabriel
docuit ioseph 70. ydiomata que ante non nouerat
sed tantum hebraicum. diuertit ab oneribus dorsum eius. quia
liberatus fuit a seruitute putipharis militie qui ipsum e
merat in seruum. Sicut dicitur gen. 39. manus eius in co
phino seruierunt. dicitur modius est mistratium in domibus
principum. Quod autem dictum est in hac expositione gabri
elem omnia ydiomata ioseph docuisse videtur falsum
quia ad hoc non se extendit virtus angeli ut in instan
ti vel tempore tam breui hoc faciat. sed solum ad virtutem
spiritus sancti qui donum linguarum dedit apostolis ac
tuum 2. propterea sancti et doctores catholici dicunt
quod hoc donum primo datum fuit apostolis ut possent pre
dicare fidem catholicam in omni lingua et ideo non habuit
locum in ioseph. Et ideo aliter exponitur hec scriptura
ab illo loco. testimonium in ioseph. etc. et in populo israel
nominato nomine ioseph quia populum illum saluauit
in egypto tempore famis ut dictum est psalmo precedenti. cum exiret

de terra egypti. quia cito post exitum de egypto datum
dominus preceptum de festo tubarum moysi in deserto. sed sicut
dictum est in hebreo habetur. super terram egypti. et tunc
supplendum est libere. quia ante retinebatur populus israel in
aliquibus ciuitatibus sub seruitute unde non poterant
exire sed primogenitis interfectis habuerunt licentiam ex
eundi ad aliam terram egypti et eundi per quam preuellet
linguam quam non nouerat audiuit. quia populus audiuit deum
loquentem dando decem legis precepta exo. 20. diuer
tit ab oneribus dorsum eius. quia populus de seruitute egyp
tiorum diuinitus fuit liberatus. In translatione ieronimi habetur
amouit ab onere humerum eius. et est eadem sententia nisi quod
mutatur modus loquendi de deo de tertia persona ad primam
que mutatio frequens est in prophetis. manus eius in co
phino seruierunt. id est in isto facto ad portandum feces
de ciuitatibus ad quas compellebantur filii israel in egypto
prout dictum fuit exo. primo. In hebreo et in trans
latione ieronimi habetur. manus eius a cophino transierunt
vel recesserunt. et sic refertur ad tempus in quo fuerunt a dic
ta seruitute liberati. translatio autem ista refertur ad
tempus in quo fuerunt in seruitute occupati. In tri
bulatione. hic consequenter describitur ingratitudo populi
et primo quantum ad culpam. secundo quantum ad penam ibi. Et
dimisi eos. Circa primum dicit in persona dei primo recolens
sua beneficia populo prestita in tribulatione qua fuisti op
pressus in egypto dura seruitute. inuocasti me. ut li
berarem te et liberaui te in signis et prodigiis te edu
cendo. Exaudiui te in abscondito tempestatis. id est qui
tempestas veniebat super egyptios. exaudiui te sal
uando quasi in abscondito et tuto loco. probaui te
apud aquam contradictionis declarando tuam ingra
titudinem et rebellionem numeri 20. audi populus meus. cum
specialem legem dedi in monte synay. et contestabor
te. id est ero quasi testis sicut sit iudex si legem meam
transgressus. ideo subditur. Si audieris me. obedien
do ei quod dixi tibi in datione legis exo. 20. non
habebis deos alienos coram me. non erit in te deus
recens. id est nulla creatura naturaliter vel artificialiter facta
erit a te pro deo reputanda. omnis enim creatura in tempore
est facta et per consequens est recens sed dominus eternus. neque ado
rabis deum alienum. Unde exo. 20. dicitur non adorabis
ea neque coles. ego enim sum dominus deus tuus qui eduxi
te etc. et non alius sicut falso dixerunt de vitulo exo.
32. Isti sunt dii tui israel qui te eduxerunt de terra
egypti. dilata os tuum. ad petendum tibi utilia.
et implebo illud. dando petitionem tuam si tamen me solum
deum recognoueris et non audiuit populus meus vocem
meam. ei obediendo. et israel non intendit mi
mandata mea implendo in quo apparet maxima ingra
titudo. Et dimisi. hic consequenter ponitur huius ingra
titudinis sequens pena que est multiplex. Prima pri
uatio gratie spiritualis que notatur cum dicit. dimisi e
os. substrahendo ab eis meam gratiam a peccatis re
seruantem. ideo subditur. secundum desideria cordis eorum. id est
inclinationem suam ad malum. ibunt in adinuentionibus suis
idest in peccatis enormibus ab ipsis inuentis. Secunda pena
est substractio subsidii temporalis quod notatur cum dicit. Si
populus meus. id est populus israel quem redemi de egypto audis
set me, me inobediendo. Si in viis meis ambu
lassent. precepta mea obseruando que sunt vie veni
endi ad beatitudinem. ps. 19. Si vis ad vitam ingredi ser
ua mandata. pro nichilo forsitan inimicos eorum
humiliassem. eos ad nichilum deducendo. et dicit for
sitan non propter mutabilitatem diuine voluntatis que
est immutabilis sed propter mutabilitatem hominis de bono
ad malum, propter quod frequenter impeditur diuine promis
sionis effectus que est sub conditione. scilicet si homo perseueret
in bono. super tribulantes eos misissem manum meam
eos interficiendo sicut feci pharaonem in mari rubro

que

fueris

que subsidia eis non ferunt propter eorum ingratitudinem de preteritis beneficiis. tertia pena est inflictio supplicii generalis que notatur cum dicitur. Iurauit uero domini mentiti sunt. et isti sunt peruersi iudei qui promiserant obseruare dei legem exo. 24. dicentes. omnia que mandauit dominus nobis faciemus et erimus obedientes et tamen statim et a proposito cum moyse in monte fuerunt enormiter. uitulum conflatilem adorantes. exo. 32. et erit tempus eorum in secula. id est tempus punitionis huius peccati quia licet tunc in parte fuerit punitum ut ibidem habetur quod ceciderunt illa die quasi uiginti milia. tamen adhuc reseruatum punitioni in futuro secundum quod dixit dominus moysi post illam mortalitatem. ego autem in die ultionis uisitabo hoc peccatum eorum. et cibauit eos ex adipe frumenti. id est pane facto de simila tritici. quia non obstante dicta transgressione introduxit populum in terram promissam tritico habundantem. et de petra melle saturauit eos. quia apes mellificant in rupibus terre promissionis. unde habundanter colligitur unde et terra dicitur manans melle exo. 3. ¶ Moraliter potest exponi psalmus iste ut sit gratiarum actio ecclesie pro aliquo seu aliquibus beneficiis a deo exhibitis populo christiano. Verumtamen quia secundum dictum saluatoris mathei. 13. ecclesia est sicut sagena missa in mare et ad litus et sic habet bonos cum malis permixtos. Ideo gratitudinem bonorum ergo deum considerans primo in hoc psalmo in deum per exultationem et iubilum eleuatur. secundo ingratitudinem malorum considerans eos in fine dimittit. et patent secundum predicta.

Deus stetit. LXXXI.

Huic psalmo premittitur talis titulus in hebreo et in translatione ieronimi. psalmus asaph. Ex quo apparet actor psalmi. De materia uero huius psalmi dicunt expositores hebrei et catholici quod asaph fecit hunc psalmum contra peruersos iudices arguens eorum nequitiam et petens super hoc diuinam iustitiam ad hunc eos equitatis talia reducentem. dicit igitur. deus stetit in sinagoga. Sinagoga dicitur a sin quod est con et ago ge aggregatio deorum. id est iudicum. secundum quod dicitur exo. 22. ad deos utriusque causa perueniet. id est ad iudices et dicuntur dei sicut in aggregatione iudicum quod factum et dicta considerat. ideo subditur. In medio autem deos diiudicat. id est discernit utrum iudices iuste uel iniuste iudicent. ideo subdit asaph contra iudices peruersos. usquequo. id est quandiu. iudicatis iniquitatem. iustificando partem iniquam propter munera uel fauorem. et facies peccatorum sumitis. id est personas malorum propter eorum potentiam uel aliam causam acceptatis. Iudicate egeno et pupillo. eis iustitiam declarando. humilem et pauperem iustificate. id est suam iustitiam conseruate. eripite pauperem de manu diuitis iniqui et egenum de manu peccatoris liberate. qui eum calumpniatur iniuste. nec sciuerunt nec intellexerunt. scilicet talia facientes non propter ignorantiam legis sed propter errorem electionis quia ignorat scilicet quod tale malum sit obmittendum sed peruertitur aliquo bono apparenti quod elegit ex peruersa affectione ipsum ad hoc inclinante. ideo subditur. in tenebris ambulant. quia peruersitas affectus inducit tenebras in intellectu. mouebuntur omnia fundamenta terre. in finali iudicio in quo ista peruersa ad debitum ordinem iustitie reducentur. ego dixi dii estis. scilicet principaliter eo quod iudices ex officio suo sunt executores diuine iustitie. et filii excelsi omnes. homines mortalium quantum ad ymaginem dei sunt facti. uos autem sicut homines moriemini. quia per peccata uestra non differtis nos a aliis superbientibus. cadetis. id est de angelis in foueam gehenne precipitati

diuine sunt. ideo subditur. Surge deus iudica terram. id est surge ad iudicandum habitatores terre generaliter. quoniam tu hereditabis in omnibus gentibus. quia finali iudicio peracto omnes electi erunt hereditas tua ordinata sine fine immobiliter et replebitur ordo sine iustitie. ¶ Mistice potest exponi psalmus iste contra sacerdotes et scribas iudeorum qui christum hominem iniuste condempnauerunt ad mortem. propter quod per diuinum iudicium a romanis spiritualiter occisi et captiuati et in iudicio extremo erunt condempnati.

Deus quis similis. LXXXII.

Huic psalmo premittitur talis titulus in hebreo et in translatione ieronimi. Canticum psalmi asaph. Ex quo apparet actor psalmi. de materia uero ipsius dicunt communiter expositores hebrei et latini quod asaph fecit hunc psalmum contra hostes inuadentes terram et populum iudeorum et eum conculcantes. sed contra quos hostes et quo tempore non dicunt. sed hunc exponunt partim de hostibus quos habuerunt a principio exitus de egypto usque ad tempus asaph. et partim de hostibus qui fuerunt postea. Sed contra hoc uidetur quod de illis petit asaph. fac illis sicut madyan et sysare etc. et post ea subdit. deus meus pone illos ut rotam etc. Ex quibus uidetur quod loquitur de hostibus illis futuris. non enim fit petitio de preteritis. propter quod saluo meliori iudicio uidetur mihi quod asaph fecit hunc psalmum contra senacherib et eius exercitum sicut et de psalmo 48 supra dictum est. possibile est de eadem re plures psalmos fecerunt aliqui. sicut supra pluries dictum est de dauid. et eodem modo dicitur hic de asaph. Verumtamen iste psalmus differt a 48 quia ille psalmus loquitur principaliter contra senacherib non exprimens populos in odium iudeorum sibi adiunctos. In hoc autem fit ergo quia exprimuntur populi in circuitu iudee habitantes qui inuitauerunt senacherib ad ueniendum contra terram iuda tempore ezechie duplici ratione. una quia inuidebant iudeis et eos odiebant. Alia quia illi populi senacherib subditi erant qui deos eorum exterminauerat secundum quod dicitur 4 Reg. 19. uere domine dissipauerunt reges assiriorum gentes et terram omnium et miserunt deos eorum in ignem. Solatium est miseris socios habere penarum. et ideo incitauerunt senacherib ut ueniret in iudeam ad subiciendum sibi gentem et destruendum ibi diuinum cultum. ergo secundum hoc psalmus iste in duas partes diuiditur quia asaph primo deprecando narrat hostium nequitiam. secundo contra eos implorat diuinam iustitiam ibi. fac illis. Circa primum dicit. deus quis similis erit tibi. translatio ieronimi habet. deus ne taceas tibi. et robur huius diuinum est quia dictio hebraica que ponitur ibi scilicet domini equiuoca est ad significandum similitudinem et taciturnitatem. Credo tamen quod ista translatio melior est in hoc quod statim subditur. ne taceas et ideo in translatione ieronimi est quasi exposita sibi ista translatio. deus quis similis erit tibi. quasi dicat. dii gentium quos destruxit senacherib non erant similes tibi secundum quod dicitur 4 Reg. 19. non enim erant dii sed opera manuum hominum. ideo subditur. ne taceas. id est ne dissimules iniuriam hostium nostrorum qui reputant te debere dissimiliter sicut deos suos. nec compescaris deus. id est ne retineas amplius ab illatione uindicte. Cuius ratio subditur. quia ecce inimici tui. qui uoluerunt destruere locum cultus tui. sonuerunt. id est ad hoc cum fremitu armorum et sonitu tubarum uenerunt. extulerunt caput. contra te superbientes. unde dixit senacherib scribens ezechie. non seducat te deus tuus. 4 Reg. 19. reputabat enim quod non posset saluare ezechiam et populum eius de manu sua. dicens quod nec solus poterit liberare. nec liberauerunt dii gentium singulos etc. Super populum tuum malignauerunt consilium. ut supple exercitus senacherib contra populum dei et templum ut dictum est. et cogitauerunt aduersus sanctos tuos. id est sacerdotes et leuitas cultui deputatos. Sicut enim res in lege dicuntur sancte eo quod sunt diuino cultui deputate ut uasa uestes et huiusmodi. dixerunt ad inuicem mutuo se exhortantes. uenite disperdamus eos de gente etc. et sic declarauerunt eos

quod non remaneat huius gentis memoria. quia cogitaverunt unanimiter .i. concorditer in malo simul adversum te testamentum .i. pactum firmum ad destruendum terram et templum cultus tui. disposuerunt .i. firmiter statuerunt/ et qui fuerunt isti. quod explicat. d. tabernacula ydumeorum .i. habitantes in tabernaculis ydumeorum isti autem descenderunt ab esau qui altero nomine vocatus est edom. et sicut ille odiebat fratrem suum iacob querens occidere eum ut habetur gen. 27. Sic ydumei descendentes ab eo odiebant filios israel descendentes a iacob. et ysmahelite. isti descenderunt ab ysmahel filio abrahe gen. 16. et odiebant filios israel qui descenderant de ysaac. sicut etiam ysmahel persequebatur ysaac. secundum quod dicit apostolus gal. 4. moab. iste fuit filius loth et similiter amon qui postea ponitur ut habetur gen. 19. et ab istis denominati sunt duo populi moabite et amonite et isti odiebant filios israel imponentes eis licet falso quod tulissent partem terre ipsorum quando ascenderunt de egypto ut habetur iudic. xi. et agareni. isti fuerunt filii athure que alio nomine dicta est agar. ut dictum fuit genes. 25. et isti odiebant filios israel sicut ysmahelite fratres sui. gebal. de isto non habetur clare origo nisi forte fuit iebal filius seyr horrei. gen. 36. nomina .n. hebrea aliquando sic variantur a parte principii sicut et latina ut nycolaus et colinus sunt idem nomine variati tamen a parte principii. Isti igitur descendentes de iebal fuerunt molesti filiis israel sicut ydumei habitatores montis seyr. et amalech. populus iste odiebat filios israel/ et primo invasit eos in deserto cum ascenderent de egypto exo. 17. alienigene. In hebreo habetur. philistei. qui multum fuerunt infesti iudeis ut patet primo re. cum habitantibus tyrum. licet .n. habitatores tyri fuerunt confederati iudeis tempore salomonis et hyram regis tyri ut habetur 3. re. 5. tamen postea fuerunt eis inimici et omnes isti populi habitabant in circuitu terre filiorum israel et invitaverunt senacherib regem assyriorum ad veniendum contra regnum iude tempore ezechie cum omnibus predictis. ideo subditur. etenim assur venit cum illis facti sunt in adiutorium filiis loth. hoc non dicit eo quod filii loth essent principales in illo exercitu. sed senacherib rex assyriorum ut dictum est. Sed hoc dicit de filiis loth eo quod ibi vendicabant ius in aliqua parte terre ut dictum est/ et sic in exercitu veniebat quodam modo in eorum adiutorium. Fac illis. hic consequenter asaph implorat contra predictos hostes vindictam divinam. d. fac illos sicut madyan et sysare. quos miraculose debellavit deus per barach iudic. 4. in torrente cyson. bellum illud fuit prope torrentem illum et multi fuerunt ibi interfecti. Unde dicit iudic. 5. torrens cyson traxit cadavera eorum. disperierunt in endor. nomen est loci unde fuit illa mulier phitonissa quam consuluit saul. primo re. 28. et bellum illud fuit prope. facti sunt ut stercus terre. quia cadavera eorum remanserunt super terram insepulta. pone principes eorum sicut oreb et zeb et zebee et salmana. istos debellavit deus miraculose per gedeonem et trecentos viros cum eo. iudicum 7. omnes principes eorum .i. populorum supra memoratorum qui dixerunt possideamus sanctuarium dei .i. ierusalem in qua erat templum dei et per consequens totam terram iudee, cuius metropolis erat ierusalem. deus meus pone illos ut rotam .i. fac illos instabiles. dicit autem hieronymus quod per rota hic intelligitur quedam species tribuli seu herbe que in summitate facit quandam speram albam lanuginis similem que flatui venti resistere non potest/ et ita factum fuit de exercitu senacherib/ quia angelus domini una nocte interfecit centum octoginta quinque milia ut habetur 4. re. 19. Sicut ignis qui comburit silvam. ex magna potentia. et sicut flamma comburens montes. ex ardoris vehementia .i. ita persequeris. quia corpora mortuorum in exercitu senacherib fuerunt redacta in cineres ita quod ezechias et iudei eius potuerunt colligere spolia absque alia difficultate. Imple facies eorum ignominia. quod tunc fuit impletum/ quia senacherib mane surgens et videns illam pestilentiam sui exercitus fugit cum paucis ad terram suam confusus. et querent nomen tuum domine. hoc non dicit de ipso senacherib qui videns illam plagam divinitus inflictam non conversus est ad dominum per penitentiam sed magis tamquam ydolatra pessimus adoravit in templo nesrach deum suum ut habetur ibidem. Sed hoc dicit pro aliquibus cum eo fugientibus qui considerantes dei israel potentiam exhibuerunt sibi reverentiam. Unde et plurimi quorum amici fuerant in illa pestilentia mortui imputantes hoc superbie senacherib eo quod blasphemaverat deum israel disponebant eum interficere, propter quod convertit se ad adorandum deum suum promittens quod ei ymmolaret duos filios suos adramalech et sarasar si posset illud periculum evadere quod illi intelligentes interfecerunt eum, prout dictum fuit plenius 4. re. 19. erubescant et conturbentur in seculum seculi. hoc dicit de senacherib et aliis cum eo in malo obstinatis frequenter .n. scriptura sub eodem contextu de malis transit ad bonos et econverso sicut dictum fuit in principio gen. secundum illam de corvo dimisso bipartito et habitum fuit exemplum supra ps. 58. ubi dicitur ne occideris eos contra quos dicitur eum quod non potest intelligi de eisdem numero. Sed quia aliquibus occisis propter suam malitiam alii hoc videntes convertebantur ad deum per penitentiam saltem ad horam ut ibidem dictum fuit. et cognoscant per experientiam pene sibi inflicte. quia nomen tibi deus. et nulli alii attribuendum. hoc enim demones et dampnati cognoscunt. tu solus altissimus in omni terra. quia nulli alii potest competere potentia infinita. Moraliter potest exponi psalmus iste ut sit oratio ecclesie contra hostes fidelium referens humiliter coram deo eorum nequitiam/ et super hoc petens devote divinam vindictam exemplo malorum antiquorum a deo iuste punitorum.

Quam dilecta LXXXIII

Huic psalmo premittitur talis titulus in hebreo. Ad victoriam super hagittith filiorum chore psalmus. In quo secundum [illegible] et doctores hebreos apparet auctor psalmi. auctores s. filii chore. non tamen dicitur utrum fuerit factus ab uno eorum vel pluribus. De materia vero huius psalmi dicunt doctores hebrei quod in psalmo isto exprimitur desiderium filiorum israel existentium in captivitate ad templi reedificationem. Sed salvo meliori iudicio videtur quod magis exprimat desiderium ipsorum sanctorum adhuc in hac valle miserie degentium deveniendi ad gaudium supernorum civium de quorum numero erant filii chore spiritu prophetiam habentes/ et secundum hoc ista dictio hagittith in duplici significatione deservit quia significat instrumentum musicum cum quo paratur cantus huius psalmi. et quia significat torcular ut supra dictum est psalmo 80. eo quod iste psalmus proprie cantabatur in mense septembris collectis vindemiis et torcularibus expressis s. in festo cetus vel collecte quod fiebat 22. die huius mensis ut habetur levit. 23. et num. 29. in memoriam vel potius figuram collectionis sanctorum in regno celorum, propter quod illud festum dicitur celeberrimus ac sanctissimum ibidem. ergo secundum hoc psalmus iste dividitur in duas partes. quia primo ostenditur quod superna felicitas est super omnia concupiscenda. Secundo subditur qualiter homo valeat ipsam adipisci ibi. beatus vir. Circa primum dicit. Quam dilecta .i. valde dilecta. tabernacula tua domine virtutum .i. angelorum et dicit tabernacula tua in plurali propter diversos bonorum status secundum varia eorum merita. propter quod dicit salvator Jo. 14. in domo patris mei mansiones multe sunt. concupiscit .i. deficit. anima mea in atria domini.

quia

quia omnis affectus et intellectus hominis existentis in via deficit a perfecta cognitione et dilectione beatitudinis superne secundum illud que oculus non vidit nec auris audivit nec in cor hominis ascendit que preparavit deus his qui diligunt illum. Cor meum et caro mea exultaverunt in deum vivum. fortes enim motus anime redundant ad corpus ut ex magno timore homines refrigidantur et pallescunt et ex magna ira calefiunt et rubescunt. et ideo cum anima fortiter exultat in deo fit quedam redundantia in spiritu corporeo.

Consequenter ostendit quod beatitudo superna quietat hominis appetitum. dicens. etenim passer invenit sibi domum etc. id est locum ad quiescendum. q. d. multo magis rationalis creatura habet locum in quo quietatur et hic erit beatitudo celestis propter quod subdit. altaria tua domine virtutum id est angelorum supple sunt illa in quibus quietatur appetitus humanus et vocat hic altaria electorum diversa consortia sive mansiones eorum in celo quia in illis magis offeruntur sacrificia divine laudis. propter quod subdit. beati qui habitant in domo tua domine id est in celesti beatitudine. in secula seculorum laudabunt te. In hebreo habetur sela. ubi nos secula seculorum. et secundum doctores hebreorum illa dictio significat perpetuitatem a parte post. et propter hoc Ieronimus transtulit semper. talis autem laudatio perpetua non potest verificari ad litteram de laude celebrata in templo post captivitatem babilonicam rehedificato. tum quia illud templum duravit tantum .CCCC. annis secundum hebreos. tum quia tempore intermedio laus divina fuit interrupta. scilicet tempore anthiochi illustris qui posuit ibi abhominandum ydolum et fecit ibi immolari carnes suillas et animalia immunda secundum cultum ydolorum ut patet primo machabeorum primo capitulo. beatus vir. hic consequenter ostenditur qualiter homo beatitudinem supernam valeat adipisci. et primo ostenditur quod hoc non potest fieri sine speciali dei adiutorio. secundo ad hoc porrigitur deprecatio ibi. domine virtutum.

Circa primum dicitur. beatus vir. secundum spem que est certa expectatio future beatitudinis. cuius est auxilium abs te. id est a te. iste enim due prepositiones abs et a idem significant q. d. ad beatitudinem supernam nullus potest attingere nisi per tuum auxilium speciale. quia excedit facultatem nature create. Sed ille qui ad hoc dirigitur per te potest attingere et hoc est quod dicitur cum subditur. ascensiones in corde suo disposuit. id est gradus virtutum per quos ascenditur ad celum. quos homo dei gratia illuminatus disponit in se quia usus liberi arbitrii cum dei gratia ad meritum concurrit. In valle lacrimarum. hoc est in fletu secundum quod dicit salvator matthei .v. beati qui lugent quoniam ipsi consolabuntur. et enim benedictionem dabit legis lator. hic est christus lator legis evangelice qui dat benedictionem sue gratie lugentibus pro remissione culpe commisse et pro dilatione celestis glorie. et de talibus subditur. ibunt de virtute in virtutem. semper proficiendo in augmento gratie donec perveniant ad terminum visionis vere. ideo subditur. videbitur deus deorum. id est factor angelorum et electorum qui dicuntur dii participative. in syon. scilicet celesti de qua dicitur hebreorum .x. accessistis ad syon montem et civitatem dei viventis iherusalem celestem et multorum milium angelorum frequentiam.

Domine deus. hic consequenter ponitur deprecatio pro auxilio divino impetrando ad hanc beatitudinem consequendam et primo psalmista deprecationem istam prosequitur. secundo ad commendationem superne beatitudinis revertitur ibi. quia melior est. Circa primum dicit psalmista in persona fidelium. domine deus virtutum id est angelorum ut fre[quenter] dictum est supra. exaudi orationem meam. perducendo nos ad beatitudinem. auribus percipe. ostendendo per effectum. deus iacob. quod dicitur eo quod fecit deo spirituale notum ut dictum est supra psalmo .80. protector noster. contra insultus demonum. aspice deus. preces meas acceptando sicut dicitur genesis .4. respexit deus ad munera eius. et respice in faciem christi tui. illi qui exponunt psalmum istum de desiderio existentium in captivitate babilonica ad templum rehedificandum exponunt hoc de zorobabel. et aliqui alii de neemia sacerdote. sed utrumque deficit. tum quia zorobabel non fuit rex nec pontifex iunctus. unde posset dici christus. similiter neemias non fuit summus sacerdos qui solus consecrabatur per unctionem proprie dictam sicut declaratum fuit levitici .8. tum quia secundum hebreos iudei non habuerunt aliquam unctionem regum vel pontificum post captivitatem babilonicam propter quod etiam ra. sa. exponit hoc de david ut sensus sit quod oratio populi revisi de captivitate sit exaudibilis pro merita eius sicut moyses in sua oratione allegabat merita patrum abrahe ysaac et iacob exodi .32. Sed quod dictum est quod psalmus iste ad litteram non potest exponi de statu populi israel de captivitate babilonica et adventu christi. Ideo melius exponitur de ihesu nazareno qui est vere christus antonomastice dictus quia per eius meritum omnes orationes ecclesie habent effectum propter quod in omnibus orationibus ecclesie in fine ponitur. per dominum nostrum ihesum christum etc. vel aliquid simile. Quia melior est. hic revertitur psalmista ad ostendendum excellentiam superne beatitudinis propter quam est summe desiderabilis dicens. quia melior est dies una in atriis tuis. id est in celestibus consortiis ut predictum est. super milia. scilicet bonorum dierum que possunt haberi in presenti vita. ideo elegi abiectus esse. id est in humilitate vivere sine qua ad illam beatitudinem non potest pervenire secundum dictum salvatoris luce .18. quicumque non receperit regnum dei sicut parvulus non intrabit in illud. id est per humilitatem parvuli. in domo dei mei. id est in ecclesia militante que est domus dei inferior. sicut ecclesia triumphans est domus eius superior. magis quam habitare in tabernaculis peccatorum. id est in excellentiis superborum quia superbia includitur in omni peccato mortali per quod homo subtrahit se a debita obedientia dei. quia misericordiam et veritatem. id est iustitiam. diligit deus. propter quod se committentibus in omnibus operationibus divinis gratiam in presenti. et gloriam in futuro. dabit dominus. vere humilibus propter quod dicitur proverbiorum .29. humilem spiritu suscipiet gloria. et iacobi .4. deus superbis resistit humilibus autem dat gratiam. non privabit bonis. scilicet gratie et glorie eos qui ambulant in innocentia licet frequenter priventur in presenti temporalibus bonis propter hoc concludit in fine. beatus homo qui sperat in te. per spem formatam caritate et non in bonis transitoriis et caducis.

LXXXIIII

Benedixisti. Huic psalmo premittitur talis titulus in hebreo. ad victoriam filiorum chore psalmus. et in translatione Ieronimi. victori filiorum chore canticum. et est eadem sententia utrobique que satis patet ex supradictis. De materia vero huius psalmi dicunt hebrei communiter quod sicut precedens loquitur secundum eorum opinionem de desiderio redeundi de captivitate babilonica ad rehedificandum templum. sic iste psalmus est gratiarum actio pro sua reversione et pro bono et pacifico terre statu eis collato. Sed sicut non sunt secundum dictum eorum de precedenti psalmo. sic non videtur in sequendum in isto saltem in toto quia post reditum captivitatis babilonice non legitur populus israel tantam pacem et prosperitatem habuisse usque ad adventum christi quod ad hoc posset convenienter applicari illud quod infra dicitur. Converte nos deus salutaris noster etc. usque ad finem psalmi ut videbitur prosequendo. quia cum populus de captivitate babilonica reversus fuit frequenter perturbatus ab hedificatione templi primo Esdre et rehedificatione muri civitatis multipliciter afflictus et impeditus propter quod una manu faciebant opus et altera tenebant gladium ad se deffendendum ab hostibus circumstantibus. neemie .4. Item populus de captivitate reversus semper fuit sub tributo. primo regibus persarum postea grecorum ut patet ex libris Esdre neemie et machabeorum et ex historia iosephi in libro antiquitatum et hoc

usque ad temp9 iude macha. et fratrum suorum q̄ ad tempus liberaverunt pplm de manu antiochi illustris/ nec tunc etiam pp9 habuit magnā pacē qz iudas machabe9 et fratres sui in deffensione pp fuerunt successive interfecti. propter q̄ in videtur salvo meliori iudicio q̄ ps iste nō ē gratiarum actio p reditu captivitatis babilonice. sz pphia de liberatione pfecta p xpm/ dicamus intellectum sciendū q̄ liberatio a captivitate babilonica fuit figura liberationis p xpm fiende. Et ideo psalmista in hoc ps facit mentionem de utraque ut ondet corres podentiā figurate et figure/ Et io ps iste i tres partes dividitur. q̄ primo ponitur gratiarum actio p liberatione temporali p cyrum. 2o deprecatio p liberatione spūali fienda p xpm ibi. convertere nos de9. tercio pnūciatio ore pphali nativitatem xpi misteriu; ibi audiam quid loquatur. Circa primū dicit in p9 pp de captivitate reversi. benedixisti domine terram tuam .i. iudeam cuius metropolis .s. ihrlm fuit electa a deo ut poneret nomē suū ibi. 2o paralipo. 6. quā dicit deus benedixit ille qui reduxit pplm de captivitate ut ibi deo serviret. ideo subditur. avertisti captivitatem iacob .i. ppli descendentis a iacob. remisisti iniquitatē plebis tue. propter quam fuerat captivata in babilone operuisti omnia pctā eorum .i. nō vis amplius ea videre ad puniendum et loquitur de pctis preteritis propter que pp9 ductus fuerat in captivitate babilonis. mitigasti omnem iram tuam etc. quia relaxatio pene signū est mitigationis ire. Convertere nos. hic consequenter ponitur deprecatio p liberatione spūali que fienda erat p xpm/ cum dicit. convertere nos deus salutaris nr. ad te clarius cognoscendum et pfectius amandum/ q̄ factū ē p doctrinā xpi que figuras et obscuritates veteris testamenti explanavit et rigore eius temperavit/ propter q̄ dicit lex amoris et averte iram tuā a nobis. q̄ factum est p xpi satisfactionem/ q̄ usque ad illam omnes quantumcumque iusti descendebant ad infernum/ et sic ira dei non erat totaliter consumata. numquid in eternum irasceris nobis. q. d. nō/ sz parcere et misereri sic sibi pprium. aut extendes iram tuā a generatione in generationem .i. sibi succedentibus generationibus. q. d. non q̄ adventus xpi fuit pmissus isto certo tempore ut habetur dan. 9. p ebdomadas ab eo pdictas/ et aggei 2o dicitur adhuc unum modicum etc. et subdit. et veniet desideratus cunctis gentibus q̄ exponitur de xpo ab hebreis doctoribus et latinis. deus tu conversus. ad nos p tuā benedictam incarnationem. vivificabis nos. p tuam gratiam io. pmo. gratia et veritas p ihm xpm facta est. et plebs tua letabitur in te. p plebem intelligitur pp9 simplex et nativitate xpi vero pastores leti fuerunt. luce. 2. et reversi sunt pastores glorificantes et laudantes deum. similiter quando xps venit in ihrlm ante suā passionē receptus fuit letanter a pplo et pueris clamantibus osanna filio david etc. ma. 21. ostende nobis dñe miam tuā. p adventum .n. xpi in mundum visibiliter ostensa fuit mia/ sz in punitione eius adam et in diluvio et filiis ysrl fuerat ostensa dei iusticia. et salutare. et p idest .i. salutare tuū da nobis .s. filiū tuum propter q̄ ysaias hoc previdens dixit .9. ca. puer natus est nobis et filius datus est nobis. et vocabitur nomen eius admirabilis consiliarius deus fortis etc. et loquitur de futuro p modum preteriti propter certitudinem pphie/ et sic sīa huius versus est expo. patet. per hoc eīz q̄ deus pr dedit nobis filium suum in incarnatione ostendit nobis visibiliter miam suam. Audiam. hic consequenter psalmista pnūciat dictam deprecationem exaudiendā/ et p̄mo pnūciat incarnationem filij dei. 2o modū incarnationis. ibi veritas. Circa pmum dicit. audiam. attente. quid loquatur in me dns deus. p internā revelationē. et quid sit illud subdit d. quam loquitur pacem in plebem suam. quia xpo nato angeli statim cantaverunt. gloria in excelsis deo et in terra pax hominibus bone voluntatis. luc. 2. et dicit in plebem suam quantum ad pplm isrl. et super sanctos suos .s. ad maiores .s. doctores et dei ministros de quibus multi crediderunt in xpm ut dicitur io. 12. et in eos qui convertuntur ad xpm hoc dicit propter gentiles qui relicta gentilitate fidem catholicam susceperunt devote. In hebreo et in translatione ieronimi hr. et nō convertentur ad stulticiā .i. ad ydolatriam que maxima ē stulticia .s. atribuere creature divinitatem ad quā ydolatriam nō sunt gentiles conversi vel reversi p9 ē fidem susceptam/ ymo ydolatria cessavit sm q̄ pdixerat zacha. 13. in die illa dicit dominus pdam noia ydolorū de terra. verumtamē prope timentes eum salutare ipsius. q̄ xps nō solum prestat salutem his qui sunt pfecte contriti. sz etiam eis qui sunt attriti qui dimittunt peccare propter timorē dei/ qui timor licet sit servilis saltem quantum ad aliquid tamē introducit caritatē sicut seta filum sm augustinum/ put allegat magr in 3o sniarum distinctione 34. et io dicit hic q̄ ē prope timentes in quantum talis timor de ppinquo disponit ad caritatem. ut inhabitet gloria in terra nostra .i. xps qui ē gloria patris in quo verbum factū est et habitavit in nobis. ideo subdit. et vidimus gloriam eius gloriam quasi unigeniti a patre. io. pmo. mia et veritas obviaverunt sibi .i. simul convenerunt in pña xpi quia ex divina miā verbum assumpsit carnē ad complendum veritatem pmissionis facte patribus veteris testamenti de incarnatione filij dei. Iusticia et pax obsculate sunt. q̄ xps in sua passione satisfecit p nobis p viam iusticie quā iusticiam statim pax fuit obsculata. quia p suum sanguinem pacificavit ea q̄ sunt in celis et in terris. colo. pmo. Veritas. hic consequenter ondit modū nativitatis xpi/ quia natus est de virgine. io. 14. ego sum via veritas et vita. de terra orta ē .i. de virgine que terra vocatur ysa. 45. aperiatur terra et germinet salvatorem. Illa eīz q̄ oriuntur de terra non oriuntur p commixtionem maris et femine/ sic bta virgo concepit et pepit sine virili consortio/ et propter hoc de isto conceptu et ortu pdixit ysa. 53. ascendet sicut virgultum coram eo et sicut radix de terra sitienti .i. de virgine nō fecundata semine virili/ et sm doctores catholicos et hebreos antiquos capitulum illud ysaie loquitur de xpo/ ut magis declarabitur ibidem dño concedente. et iusticia de celo prospexit .i. pr iustus vel tota trinitas disposuit ut dei filius acciperet carnē de virgine ut sic p viam iusticie hō verus satisfaceret. sicut pmo hō deū offenderat/ Consequenter ondit quia virtute virgo bta fuit fecundata cum dicit. et enim dns dabit benignitatem .i. gratie sue plenitudinē nō solum ad sanctificationem mentis virginis sz etiā quantum ad fecundationem ventris. et terra nostra .i. bta virgo incontaminata. dabit fructum suum. quia in partu pmansit virgo et post. Post hoc consequenter agitur de xpi precursore cum dicit. iusticia ante ipm ambulabit. io. pmo. baptista qui dicit iusticia eo q̄ penitentiam pdicavit p quā fit iusticia de offensis commissis/ propter q̄ dicit salvator ma. 21. venit ad vos iohannes in via iusticie/ et quia nō solū iusticiā pdicavit sz etiā p9 eam tenuit in asperitate vestitus et parcitate victus sm q̄ dicit ma. 3. iohns hebat vestitū de pilis camellorum et zonā pelliceā circa lumbos suos. esca autem locuste et mel silvestre. ideo subditur. et ponet in via .s. pmē egressus suos. ut facto ostenderet in se ipo q̄d aliis pdicabat verbo. contrarium de xpo dicitur actuū pmo. cepit ihus facere et docere contra maliciam sacerdotum et scribarum/ de quibus dicit salvator ma. 23. dicunt eīz et nō faciunt/ quibus siles sunt qui instructionē opponunt verbo et destruunt exemplo.

LXXXIIII

Inclina dne

Huic psalmo premittitur talis titulus i hebreo

In hebreo. oro dauid. Ex quo pz actor huius ps. De ma eius dicunt communiter doctores hebrei q dauid fecit hunc psalmum in persecutione saulis exsistens pro sua liberatione deum orans. Oro autem secundum damascenum est petitio decentium a deo. homo enim in oratione non debet a deo petere nisi quod decet deum dare. Et ideo dauid in hac oratione primo allegat exauditionis dignae decentiam. Secundo explicat petitionis sue formam. ibi. deduc me domine. Prima in duas qr dauid allegando dictam decentiam primo inducit ad hoc rones sumptas ex parte sui. Secundo ex parte dei ibi. quoniam tu domine suauis. Circa primum allegat tres rones prima accipitur ex sua indigentia quia cum deus sit ditissimus secundum quod dicit [illegible] et . . . prouenire de causis primo et diues per se ipsum et non eget diuitiis. decet eum inopem sublenare qualis erat dauid et alij qui erant fugitiui cum eo. secundum quod dicitur primo Re. xxij. Conuenerunt ad eum omnes qui erant in angustia constituti et oppressi ere alieno. et factus est eorum princeps et hoc allegat dauid. d. Inclina domine aurem tuam et exaudi me. et loquitur de deo more hominis qui inclinat aurem suam ad illud quod uult exaudire. quoniam inops et pauper sum ego. Secunda ro accipitur ex innocentia sua quia cum deus sit iustissimus decet eum innocentes liberare et hoc allegat dauid. d. custodi animam meam. i. uitam meam. quoniam sanctus sum. i. innocens erga saulem quod pz quia cum saul eum persequeretur a titu bo et zo saluauit eum bis a morte ut habetur primo Re. xxiv et xxvi. saluum fac seruum tuum. i. me ipsum innocentem et serientem sperantem in te. q. d. non posse saluari de manu de manu saulis nisi per te. Tertia ro accipitur ex orationis instantia quia decet deum exaudire. quoniam est pia et perseuerans qualis erat oro dauid et hoc allegat. d. miserere mei domine quoniam ad te clamaui tota die. i. perseueranter et instanter. letifica animam serui tui liberando me de persecutione saulis. quoniam ad te domine animam meam leuaui. i. Iter non solum ore sed etiam ex corde. quia secundum damascenum. oro est eleuatio mentis in deum. Quoniam tu domine. hic consequenter allegat rones sumptas ex parte dei et sunt quatuor. prima accipitur ex dei clementia quoniam debet ut exaudire deprecantes. et hoc allegat dauid. d. quoniam tu domine suauis et mitis etc. auribus percipe orationem meam etc. dando michi effectum orationis et deprecationis mee. Secundo accipitur ex dei magnificentia quam decet exaudire recognoscentes potentiam qualis erat dauid et hoc est quod dicit. in die tribulationis mee. i. tempore huius tribulationis in qua sum constitutus clamaui ad te. quia exaudisti me. temporibus preteritis. dando in uictoriam contra ursum et leonem et contra goliath gigantem primo Re. xvii. Tertia ro accipitur ex diuina potentia que cum sit infinita prestant ad iuuare et hoc allegat dauid. d. non est similis tibi in diis domine. quod est uerum si accipiatur de diis gentium qui sunt dij falsi. iste solus deus uerus. Similiter si intelligatur de diis participatiue cuiusmodi sunt angeli homines sancti qui non sunt uirtutis finite. Et non est secundum opera tua. quia ex infinitate potest facere opera uirtutem totius nature transcendentia q. d. tu potes me statim liberare per uoluntate tua. Omnes gentes quascumque fecisti. hic ponitur quarta ro que accipitur ex dei honorificentia. proponebat enim dauid si a saule liberaretur et ad regnum promoueretur sicut dominus dixerat per samuelem quod hedificaret domino templum famosum et augmentaret diuinum cultum. ad quod templum uenirent ad orationem non solum iudei sed gentiles et longinqui propter quod templo hedificato dixit salomon. iij. Re. viij. insuper et alienigena qui non est de populo tuo israel cum uenerit de terra longinqua propter nomen tuum audietur. i. nomen tuum magnum et manus tua fortis et brachium tuum extentum ubique. Cum uenerit ergo et orauerit in loco isto tu exaudies in celo etc. et ex hac dei honorificentia oro dauid erat exaudibilis et hoc est quod allegat dauid. d. omnes gentes quascumque fecisti. i. aliqui ex omnibus gentibus sicut dicitur. omne animal fuit in archa noe in qua yperbole ad designandum quod multi de gentibus uenirent. sicut dicitur totus populus ciuitatis currit ad tale spectaculum ad designandum multitudinem currentium licet minor pars non uadat. uenient et adorabunt coram te domine. in templo a me hedificato. sic enim uoluit facere ut pz. ij. Re. vii. hec tamen hedificatio fuit dilata usque ad tempus filij sui de precepto domini ibidem tamen dauid preparauit impensas pro magna parte et tradidit exemplar templi et hedificiorum in circuitu salomoni filio suo. ut habetur primo paralip. xxviii. et sic quodammodo hedificauit. et glorificabunt nomen tuum. ad honorem enim dei pertinebat quod gentiles ueniebant adorare in loco suo nomini dedicato. quoniam magnus es tu et faciens mirabilia. ex mirabilibus enim eius auditis in partibus longinquis ueniebant adorare in ierusalem ut dicitur est in oratione salomonis. tu es deus solus. ex mirabilibus enim eius uirtutem totius nature transcendentibus cognoscebatur etiam a gentibus quod erat deus et nullus alius. Deduc me. Postquam allegauit decentiam digne exauditionis. hic consequenter ponit formam petitionis et primo quantum ad bonum operandi. secundo quantum ad male euadendi. ibi quia misericordia. tertio regni consequendi ibi. et tu domine. Circa primum dicit. deduc me domine in uia tua. i. in uia tue iustitie per quam non possum absque deuio incedere absque tua directione. et ingrediar in ueritate tua. i. in ueritate dicta a te tradita. In lege. letetur cor meum. ex tua consolatione. et timeat nomen tuum. hoc addit ad excludendum letitiam ineptam. Confitebor tibi domine deus meus in toto corde meo. quoniam bonum opus non habeo a me sed a te. et glorificabo nomen tuum in eternum. In omnibus operibus meis tua fruitione. Quia misericordia. hic consequenter format petitionem respectu mali amouendi et ut petitio sit magis exaudibilis de futuro confitetur etiam se liberatum de preterito. d. quia misericordia tua magna est super me. liberando me de periculo preterito quod explicat. d. et post idest. eruisti animam meam ex inferno inferiori. In hebreo habetur. sciol. quod aliquando accipitur pro inferno et aliquando accipitur pro fossa et sic accipitur hic secundum hebreos aliquos. quod dauid fuerat in periculo mortis propinque quoniam saul fecerat custodiri domum eius nocte ut occideretur mane et sic poneretur in fossa terre. sed euasit ex dei adiutorio ut habetur primo Re. xix. et hoc est quod dicit dauid. eruisti animam meam ex inferno inferiori. hoc est a fossa sepulture que fit infra terram. Ra. sa. exponit hoc de inferno proprie dicto ubi meruerat dauid descendere propter adulterium bersabee et homicidium urie ad quod natham propheta dixit ei. transtulit peccatum tuum et secundum hoc dixit dauid. eruisti animam meam etc. Sed illud non uidetur conueniens dictum quia dauid fecit psalmum istum exsistens in persecutione saulis. peccatum autem illa commisit dauid post mortem eius per magnum tempus ut pz secundo Re. xi. nec potest dici quod dauid causis quoniam requiritur ad prophetiam dan. x. intelligentia opus est in uisione. Et ideo accipiendo sciol pro inferno potest aliter dici quod dauid demeruerat ibi descendere per occisione sacerdotum nobe cuius dauid fuit in culpa ut declaratum fuit primo Re. xxii. quod et recognouit ad abiathar ego sum reus omnium animarum patris tui et reuelatum fuit dauid quod illud peccatum erat sibi remissum et sic dixit. eruisti animam meam etc. Consequenter postulat liberari a malo de futuro. d. deus iniqui. saul et doeg et eorum satellites. insurrexerunt super me. querentes me occidere et sinagoga. i. congregatio potentium quia potentes de regno adherebant sauli regi. quesierunt animam

meã · auferre eã de corpore · et nõ ꝓposuerũt te i cõspectu suo · i · nõ fecerũt hoc amore iustitie ꝫ liuore inuidie et sic contra legẽ tuã q̃rũt interfi cere innocentẽ · q · d · ex hoc decet te me liberare //
Et tu dñe · hic o᷒ter format petitõꝫ de cõtrarie res et pmo allegat diuinã miaꝫ qua elegit eũ ꝑ fratrib᷒ suis d · et tu dñe de᷒ miserator ⁊c̃ · Scd̃o ei᷒ ũitatẽ ad quã ptinet iplere illud quod dixerat samueli de regno dauid futuro cũ dicit · et uerax · iplendo ꝑmissa · cũ subditur · respice in me oculo tue mĩe · da imperiũ · i · regnũ isrl̃ · puero tuo · i · michi t᷑ obedienti · et sal uũ fac filiũ ancille tue · mrẽ aũt suã uocat dei ã cillam · i · fidelẽ et deuotã · fac mecũ signũ i bono de regno pacifice obtinendo q̃ factũ fuit sibi q̃n phi listei ascenderũt ꝯ eũ ad destruẽdũ ei᷒ regnũ q̃ au dierant eũ de nouo inunctũ sup̃ totũ isrl̃ ut hr̃ · 2 · R · et dñs dedit ei signũ q̃ iniret bellũ ꝯ philisteos q̃n audiret sonitũ gradientis in cacumĩe pyroꝝ ꝑ quod signũ designatur sibi assistens auxiliũ an gelorũ · ut uideant qui oderũt me et cõfũdantur · q̃ tũc philistei fuerũt debellati irrecuperabiliter et i fugã cõuersi q̃ ꝑuidit dauid futurũ ideo subdẽ · qm̃ tu dñe adiuuisti me ⁊c̃ · et loquit᷑ de futuro ꝑ modũ pteri ti ꝓpter certitudinẽ ꝓphie. Moraliter pt̃ ex p̃dictis ps iste de quolꝫ fideli posito in afflictõne corporali ab hõi b᷒ excitata ul' spũali a demõib᷒ qui ꝓ sui liberatõne orans deũ deuote allegat · pmo decentiã sue exau ditõnis ex pte sui allegans indigẽtiã · innocẽtiã · orõis instantiaꝫ · ex pte dei clemẽtiã · magnificẽtiã · potẽ · et honorificentiaꝫ et ulteri᷒ format petitõꝫ suã ibi · de duc me · ut in bono ope cõfirmetur et a malo culpe et pene ꝓtegatur et sic tandẽ in regno glie coronet᷑ et sic cõsiderãtis p̃dictis pt̃ illa lrã de facili applicari et ptes distingui ·

LXXXV

Fundamenta eius.

Huic ps premittitur tal' titulo in hebreo et in trãslatõne ierõ᷒ · filioꝝ chore ps̃ cantici · et pꝫ expositõ ex supradictis psalmo · 83 · De mã uo huius ps dicũt aliqui hebrei q̃ loquitur de ciuitate ierusalẽ quã hedificauit salõn cõ claudendo triplici muro et de tẽplo quod hedificauit ibi ualde nõ biliter et sumptuose · ut pꝫ · 3 · R · et 2o paralipõ · Sꝫ hoc nõ uidetur posse stare q̃ cũ dr̃ infra · gliosa dicta sũt de te ciuitas dei · In hebreo hr̃ · cela · q̃ ꝑpetuitatẽ signat ap te p᷒ ut dictum est sup̃ psalmo · 80 · ꝓpter q̃ ierõ᷒ addi dit sp̃ q̃ omissũ fuit i trãslatõe cõi · Ciuitas aũt et tẽpluꝫ quod hedificauit salõn nõ durauit ꝑpetuũ sꝫ solũ · 410 · ãnis ẽm hebreos et tũc nabuc᷒ ciuitatem et tẽpluꝫ destruxit et succendit · 4 · R · ultio · ꝓpter q̃ aliqui alij doctores hebrei dixerũt q̃ ps iste loquitur de ciuitate ihr̃lm rehedificanda ꝑ regẽ messiã quẽ adhuc expectant alti᷒ et notabili᷒ q̃ fuerit tpr̃e salomonis · Vnde dixerũt aliq̃ eoꝝ q̃ i aduentu mes sie mons syon eleuabit᷑ in altũ q̃ de᷒ trãsferet mõtẽ synay et mõtẽ thabor et mõtẽ carmeli et sꝫ istos eleuabitur mons syon · inducentes ad hoc illud ysa · 2o · erit in nouissimis dieb᷒ mons syon domus dñi in uertice mõtiũ et eleuabit᷑ sup̃ colles et sic ẽm eos dr̃ in p̃n᷒ hui᷒ ps · fundamẽta ei᷒ i mõtib᷒ sanctis ⁊c̃ et dñt tres montes predicti sancti q̃ in uno datã fuit lex exo · 20 · in alio ostensa uictõ barach iudic᷒ · 4 · In tercio descendit ignis de celo sup̃ sacrificiũ helie · 3 · R · 18 · Sꝫ dictũ istoꝝ p̃ma facie uidetur ridiculũ et fictitiũ · ꝓpter q̃ in · ysa · repbat ꝑpm sup̃ ysaiã · d · q̃ eleuatõ dom᷒ dñi ẽ intelligẽ da ẽm magnitudinẽ signoꝝ et mirabiliũ q̃ fient ibi in aduentu messie qui rehedificabit ciuitatẽ ihr̃lm et tẽpluꝫ i mõte syon et ibi adducent᷑ iu dei qui sũt dispsi ꝑ orbẽ q̃ gẽtes apud quas sũt dispsi audientes mirabilia dei q̃ tũc fient filios isrl̃ quos inueniẽt in terris suis mittent eos honorifi ce offerẽtes eos dño et inducũt ad hoc aũctẽ ysa · 66 · annũciabunt gliam meã gẽtib᷒ et adducent omẽs frẽs urõs de cunctis gentib᷒ donũ dño in equis et quadrigis et lecticis et i mulis et carrucis ad mõtẽ sanctũ meũ ihr̃lm dicit de᷒ et ad hoc ap plicant lrãm sequẽtẽ · memor ero raab et babilo nis ⁊c̃ · Consequẽt ꝓut pt̃ · sꝫ ꝑsecutõnẽ hui᷒ aptatõ nis dimitto ad uitandũ ꝓlixitatẽ et quia fũdat᷑ super erroneũ fundamẽtũ · s · xp̃m uẽturũ ad salutẽ hoĩnũ q̃ iã trãsiuit in p̃titũ ẽm q̃ tenet tota ecc̃ia diuinis miraclis cõfirmata ẽm q̃ dr̃ ac · ult᷒ · illi aũt ꝓfecti p̃dicauerũt ubiq̃ dño cooperante et ser mone confirmante seq̃ntib᷒ signis ad q̃ sequit᷑ ueram ẽẽ fidem ecc̃ie ul' deũ ẽẽ testẽ et cõfirmatorẽ falsitat᷑ q̃ ẽ maxĩ impossibile et hanc ũitatẽ declaraui diffusẽ ꝑ scripturas ueteris testamẽti in quadã q̃one de quolibet que hẽtur a mẽs ꝓpter hoc solũ repeto unã aũctẽ que hẽtur aggei 2o · adhuc unũ modicũ ẽ et ego mouebo celũ et terram mare et aridã et moue bo om̃s gẽtes et ueniet desideratus cunctis gentibus et implebo domũ istã glia dicit de᷒ exercituũ · agge us aũt ꝓpha tũc loq̃batũ de domo dñi que a zoro babel et alijs prib᷒ deuotis hedificabat᷑ ꝑ reditũ captiuitatis babilonice exhortans ꝑplm ad op᷒ illi᷒ he dificatõnis · d · i pꝫ dñi q̃ esset mirabiliter glorifica da in aduentu desiderati cunctis gẽtib᷒ · ꝓpter q̃ itel ligitur psalm᷒ ẽm expositores latinos et hebreos q̃ non esset uerũ nisi xp̃s uenisset stante adhuc illa domo que iam diu destructa ẽ ꝑ rõnos · s · 42 · anno post passionẽ xp̃i · Item in aũcte p̃dicta sub dit ꝓpha magna erit glia dom᷒ hui᷒ nouissime plus q̃ pme dicit dñs exercituũ · Ex quo duo ma nifeste ostendũtur · uꝫ · q̃ illa dom᷒ que tũc hedifica batur erat nouissima et sic nõ ẽ tertia expectanda futuris tpr̃ib᷒ hedificanda ut iudei expectant ꝓpter q̃ dr̃ ieremie · 7 · nolite cõfidere in ũbis mendacib᷒ dicen tes tẽpluꝫ dñi tẽpluꝫ dñi tẽpluꝫ dñi quia nõ rehedi ficabitur · aliud est quod ꝓpha asserit domũ factã ꝑ zo robabelẽ et alios pres hedificandã ẽẽ magis glori ficandã q̃ pma fuit q̃ nullo mõ pt̃ intelligi nisi ꝑ hoc q̃ fuit honorificata gliose de xp̃i p̃ntia qui fuit ibi oblatus luce · 2o · ibi etiã pluries ꝑsonaliter p̃dica uit ut concorditer dicũt 4or euangeliste ibi etiã mul ta miracula fecit ut pote cecos et claudos curauit · m̃t · 21 · et alia miracla opando · In mõte etiã syon i q̃o erat tẽpluꝫ misit spm̃ sanctũ sup̃ aplos ut dicit ierõ᷒ in ep̃la ad paulinũ de oĩb᷒ sacre scripture libris q̃ fuit mirabile maximũ · s · q̃ hoĩes illi ita simplices sta tim om̃es scripturas intelligerent et om̃ib᷒ linguis loq̃rent᷑ · et qui p᷒ erant timidi nulla ad ũsa ꝑ ricu pati formidarent ẽm q̃ dr̃ actuũ · 5 · cao · ibant aplĩ gaudentes a cõspectu cõcilij qm̃ digni habiti sũt ꝑ noĩe xp̃i cõtumeliaꝫ pati · et ista et silia ꝑ xp̃m facta sũt illa signa [illegible] que ia · sa · dicit fienda i ihr̃lm et in monte syon in aduentu messie · Sꝫ in hoc errat q̃ expectat fienda illa que iam sũt facta · aũctas uero ysa · quã allegat ꝓ se loquitur de p̃dicatõe aploꝝ aliorũq̃ xp̃i discipuloꝝ ꝑ quã adducti sũt de oĩb᷒ mũdi ptib᷒ aliqui ad fidẽ xp̃i q̃ nõ fit ꝑ motũ lo calem · sꝫ ꝑ motũ aĩe ad fidem et ẽm hoc dicit sal uator · Jo · 10 · de uocatõne gentiũ ad fidem et ali as oues hẽo que nõ sũt ex hoc ouili et illas opor tet me adducere et fiet unũ ouile et un᷒ pastor ꝓpter p̃dicta et plura alia que cã breuitatis omit to sci doctores uiꝫ ierõ᷒ · augu᷒ · cassiodor᷒ dicũt q̃ ps

iste ad litteram loquitur de misterio xpi et ecclesie quod qui dem misterium filii chore cognouerunt per spiritum prophetie in hoc psalmo ecclesiam nomine syon et ierusalem. quia ecclesia pro ut respicit statum noui testamenti fuit ibi fundata et inchoata per oblationem. predicationem. mortem et resurrectionem et spiritus sancti missionem et hoc est quod dicitur hebre. xii. accessistis ad syon montem et ciuitatem dei uiuentis ierusalem celestem etc. Iste hoc psalmus iste diuiditur in duas partes secundum duos ecclesie status. militantis et triumphantis. de quo agitur ibi. sic letantium. Cum primo describit huius ciuitatis scilicet ecclesie militantis fundationem. secundo multiplicationem ibi memor ero. tercio uero insinuat effectum principium ibi. numquid syon. Circa primum dicit fundamenta eius idest ecclesie in montibus sanctis. idest in monte syon ubi xpus plures predicauit et in alio monte ubi legem euuangelicam promulgauit etc. et in monte ubi totam tribus discipulis petro iacobo iohanne futuram gloriam sue resurrexionis in transfiguratione pendit etc.
Vel aliter. In montibus sanctis. idest in xpo et apostolis et hoc modo loquitur iohannes apoc. xxi. et murus ciuitatis habens fundamenta xii. et in ipsis xii. nomina xii. apostolorum et agni. diligit dominus portas syon. idest approbat et diuitur hic porte syon illa per quam fit ingressus ad ecclesiam militantem. scilicet exorcismus cathecismus et baptismus. super omnia tabernacula iacob. idest super cultum ueteris legis que fuit in pluribus tabernaculis. primo in tabernaculo a moyse facto exo. xx. secundo in tabernaculo facto a dauid. quarto k. vi. gloriosa dicta sunt de te. in ueteri testamento et in nouo ut patebit in hoc libro psalmorum et in aliis libris prophetis prout dominus concedente. In nouo uero testamento patet ubique. ciuitas dei. Ciuitas enim est ciuium unitas in ecclesia. In ecclesia uero de omnibus nationibus uniuntur homines per fidem et caritatem xpi per quod efficiuntur celestes secundum quod dicitur ephe. ii. iam non estis hospites et aduene. sed estis ciues sanctorum et domestici dei etc.
Memor ero. hic ostenditur describitur ciuium multiplicatio. Circa quod sciendum quod lex moysaica non fuit publicata omnibus nationibus sed tantum iudeis secundum quod dicitur infra ps. cxlvii. non fecit taliter omni nationi. et iudicia sua non manifestauit eis. quia alie gentes ad eam non tenebantur. sed ad legem euuangelicam omnis obligatur propter quam xpus precepit eam per apostolos aliosque discipulos publicari. etc. ultimo. Euntes in mundum uniuersum predicate euuangelium omni creature. qui crediderit et baptizatus fuerit saluus erit. qui uero non crediderit condempnabitur. et per talem publicationem multiplicatus est numerus fidelium per orbem. et hoc est quod dicitur. memor ero raab babilonis etc. hic nominantur aliqui populi circa terram iudee habitantes qui per predicationem apostolorum conuersi fuerunt ad fidem in magna parte et per illos intelliguntur alii populi per orbem dispersi ex quibus aliqui tempore apostolorum fuerunt ad fidem conuersi. sicut fuit dictum supra ps. lxv. Sciendum tamen quod secundum hebreos et beatum ieronimum in translatione iuxta hebreum hoc nomen raab quod hic ponitur non est nomen proprium illius mulieris que recepit nuncios iosue et abscondit iosue ii. sed est nomen appellatiuum et significat superbiam uel superbum per quod designatur gens egypti que tempore moysi per superbiam fuit ualde rebellis deo ut habetur in exo. sed post mortem xpi humiliter suscepit fidem catholicam per predicationem. per predicatores beati marci. Sicut ethiopes per predicationem beati mathei. et de ubi supra latius in ea habetur. ecce alienigene. in hebreo et translatione ieronimi habetur. ecce palestinorum. et in illa terra aliqui multum uiguit fides xpiana. hii fuerunt illic. idest aliqui de istis populis predictis recepti sunt in ecclesia que est ciuitas dei ut dictum. In hebreo et in translatione ieronimi habetur. hic iste natus est ibi. et est eadem sententia quia ly iste refertur ad quemlibet populum predictum ut sit sensus et quilibet de populis predictis ad ecclesiam receptus natus est ibi. idest renatus per baptismum secundum quod dicit saluator io. iii. nisi quis renatus ex aqua et spiritu sancto non potest introire regnum dei. Numquid syon. hic ostenditur ponitur duorum predictorum principium effectiuum quod est ipse xpus uerus homo uerus deus. tamen dicitur. numquid syon dicet homo quod dicitur in hebreo et translatione ieronimi. ad syon dicetur etc. et sic patet quod in translatione ista ly syon est datiui casus. ut sit sensus. homo dicet ipsi syon iste homo potest intelligi iohannes baptista pronuncians xpi aduentum secundum quod dicitur iohannis primo. fuit homo missus a deo cui nomen erat iohannes hic uenit ut testimonium perhiberet de lumine. Aliter ut iste homo sit ipse xpus qui aduentum suum dixit in monte syon ubi frequenter predicauit esse completum et etiam ecclesie sistere per syon aduentum suum primum esse completum dixit scilicet apostolis aliisque credentibus in quibus ecclesia secundum statum noui testamenti incepit. Ideo subditur. et homo natus est in ea. idest in ecclesia per syon significata ut predictum est. quia xpus natus fuit de uirgine que est nobilissimum membrum ecclesie et dicit in ea quia xpus ab originali sine conceptionis fuit in utero matris homo perfectus uirtutibus et sanctitate licet non secundum quantitatem corporis. et ipse fundauit eam altissimus. idest ipse homo xpus qui est altissimus secundum naturam diuinam fundauit uirginem eam confirmando sua gratia ita quod nec mortaliter nec uenialiter peccauit. uel. eam. ecclesiam quam fundauit modo supra dicto. dominus narrabit. idest narrari faciet. in scripturis populorum. idest in euuangeliis ad omnes populos deriuatis modo supra dicto. et dicit narrabit quia ipse xpus nil scripsit sed scribere euuangelia et euuangelistis inspirauit. Et principum horum qui fuerunt in ea. idest in scripturis apostolorum qui fuerunt principes ecclesie post xpum et ipsi scripserunt xpi et ecclesie misterium ut patet in epistolis pauli apostoli et aliorum. In hebreo et translatione ieronimi sic habetur. dominus narrabit in scripturis populorum iste natus est in ea semper. et ut dicit ra. sa. et bene in hoc libro semper refert ad primam partem huius uersus sic. dominus narrabit. idest narrari faciet modo predicto. semper in scripturis populorum. quia iste scripture semper erunt quia ad finem mundi narrabuntur inter populos credentes quibus continetur quod subditur. iste natus est in ea. idest ipse xpus natus est de uirgine et ecclesia modo supra dicto. Sicut letantium. hic ostenditur describitur status ecclesie scilicet triumphantis in quo est laus iugis et perpetua sicut dictum est supra ps. lxxxiii. beati qui habitant in domo tua domine. In secula seculorum laudabunt te et hoc est quod dicitur hic. Sicut letantium omnium habitatio est in te. non enim potest dici tam generaliter quantum ad statum uite presentis. nec quantum ad statum. nec quantum ad letitiam spiritualem quia semper sunt aliqui mali mixti cum bonis quibus non competit letitia spiritualis. nec quantum ad letitiam corporalem quia semper in ea sunt aliqui afflicti mesticia temporali.

Domine deus LXXXVII

huic psalmo preintitulatur talis titulus in hebreo. Canticum psalmi filiis chore ad uictoriam super malaath ad respondendum eruditio heman hezraite. Ad cuius intellectum sciendum quod de isto heman et ethan ezraite a quo intitulatur psalmus sequens duo sunt modi dicendi. Unus est quod fuerunt leuite cantores sicut uidetur prendere litera primo paralipomenon xxv. qui habuerunt spiritum prophetie et sic psalmos fecerunt. et secundum hoc dicuntur hezraite a loco hezraym unde fuerunt oriundi et hunc modum dicendi secutus sum iii. k. v. et primo paralipomenon ii. ubi de ipsis fit mentio. alius modus dicendi est quod fuerunt de tribu iude. descendentes ab eo per zaram filium eius qui genuit phares et

Zaram de Thamar, et hoc videtur littera pretendere primo Paralipomenon 2°. Et secundum hunc modum dicendi Hezraite, id est de tribu Iude Zare. Sed quicquid sit de tribu eorum non multum refert ad propositum, quia tenetur ab omnibus Hebreis et Ieronimo quod habuerunt spiritum prophetie per quem fecerunt psalmos ab eis intitulatos. Et secundum hoc in titulo isto ponitur auctor huius psalmi, scilicet Heman Ezraita. Item sciendum quod hec dictio hebraica mahalat est equivoca, quia significat quoddam instrumentum musicum et chorum et infirmitatem, et accipitur in hac triplici significatione, quia cantus huius psalmi magis proprie cantabatur in instrumento musico nomine mahalat quam in aliis. Item quia secundum Hebreos psalmus iste loquitur de afflictionibus Israel ipsam debilitantibus et infirmantibus. Secundum latinos vero loquitur de passione Christi qui secundum infirmitatem humane nature assumpte conveniebat sibi. Quod autem in titulo ponitur ad victoriam designat conatum levitarum in modo cantandi hunc psalmum. Quod autem ponitur ibi filiis Chore ad respondendum designat quod illi de choro Eman incipiebant cantum huius psalmi et filii Chore respondebant, sicut dicitur 2 Macha. primo: Ionatha inchoante, ceteris autem respondentibus etc. Et sic in hoc titulo tanguntur actor psalmi et modus cantandi quantum ad cantores et instrumentum et conatum in canendo et materia psalmi in generali. Et ad eundem intellectum de facili reducitur titulus qui communiter ponitur in bibliis. Sed advertendum quod habetur maleth pro mahalat, quod processit ex ignorantia ydiomatis hebraici et sic fuit male scriptum per litteras latinas. Similiter pro ad victoriam habetur in finem, et est eadem sententia quia finis hic accipitur pro ultimo de potentia quod faciebant levite in canendo hunc psalmum, sicut plenius fuit expositum supra in titulo psalmi 4. Similiter ad predictum intellectum reducitur titulus positus in translatione Ieronimi, nisi quod pro hac dictione mahalat ponit chorum et sic accipit unam eius significationem tantum et alias duas omittit, sicut patet per predicta. Rabbi Salomon dicit quod materia huius psalmi sunt afflictiones quas populus iudaicus sustinuit et maxime in babilonica captivitate, quas previdit Heman Ezrayta et fecit hunc psalmum deprecando pro populi liberatione, in cuius persona loquitur in hoc psalmo, qui secundum hoc dividitur in duas partes. In prima ponitur divinum adiutorium imploratum. In secunda ad hoc ratio multiplex allegatur, ibi: Quia repleta est malis. Circa primum dicit: Domine, ratione generalis gubernationis. Deus, ratione creationis. Salutis mee, id est liberationis de Egypto, que hic ex gratitudine recolitur ut liberatio de captivitate babilonica citius impetretur. In die clamavi et nocte, et sic ostenditur orationis perseverantia et intentio prima cum subditur: Intret in conspectu tuo oratio mea. Ex quo ostenditur fervens et devota quia se ingerens, et ista tamen faciunt orationem exaudibilem. Ideo subditur: Inclina aurem tuam ad precem meam, exaudiendo eam per effectum. Quia repleta. Hic consequenter ad propositum allegatur ratio multiplex, et primo ex horrore illati supplicii. Fuerunt enim Iudei in captivitate babilonica horribiliter afflicti, ex quo erat decens divinam misericordiam super hoc commoveri, et hoc allegatur cum dicitur: Quia repleta est malis, scilicet pene corporalis, anima mea, id est vita mea, quasi dicat non possum plus sustinere. Ideo subditur: Et vita mea inferno appropinquavit. In hebreo habetur: Ad sheol appropinquavit. Sheol autem significat fossam et infernum, et utroque modo hic accipitur, quia per mortem corporalem quam psalmista allegat propinquam corpus descendit ad fossam et anima pro illo tempore descendebat ad infernum, quia omnes quantumcumque iusti descendebant ad limbum patrum. Estimatus sum cum descendentibus in lacum, quasi dicat ita sum absortus corporalibus penis sicut descendentes in lacum profundum absorbentur aquis. Factus sum sicut homo

(margin: ·ero·)

sine adiutorio, quia tu subtraxisti a nobis tuum adiutorium, quoniam Babiloniorum et humanum adiutorium non habemus. Inter mortuos liber, quasi dicat ab istis afflictionibus non apparet liberatio nisi per mortem, ex quo sumus destituti adiutorio divino et humano. Sicut vulnerati dormientes in sepulcris, id est sicut mortui quorum non est memoria amplius, quia cito dantur oblivioni. Et ipsi de manu tue protectionis, quantum ad statum vite presentis, repulsi sunt, quia non admittuntur amplius ad actus vite presentis, secundum quod dicit Iob 16 capitulo: Semitam per quam non revertar ego ambulo. Posuerunt me in lacu inferiori. Lacus frequenter accipitur in scriptura pro carcere, qui aliquando fit super terram et aliquando sub terra, et tunc dicitur lacus inferior. In captivitate autem babilonica aliqui de Iudeis fuerunt positi in carceribus, quia etiam Sedechias rex eorum fuit incarceratus. Ex quo convenienter colligitur quod aliqui fuerunt positi in carceribus subterraneis, et quantum ad hoc dicitur hic: Posuerunt me in lacu inferiori, id est tenebroso, quia ibi est defectus lucis. Et umbra mortis, quia homines non possunt ibi diu vivere propter penam. Super me. Hic secundo allegatur ratio ex rigore divini iudicii, secundum quod populus iudaicus tunc fuit punitus, et ideo decens erat ut rigor iustitie temperaretur per dulcorem misericordie, et hoc allegat psalmista dicens: Super me confirmatus est furor tuus, id est rigor iustitie tue. Omnes fluctus tuos, id est impetus tribulationum, induxisti super me. Et loquitur de Deo ad modum maris procellosi. Longe fecisti notos meos a me. Vocat hic notos Ydumeos, quia Iudei et Ydumei a duobus fratribus descenderunt, Iacob et Esau, propter quod dicitur Deu. 23: Non abhominaberis Ydumeum quia frater tuus est. Unde dicunt Hebrei quod quando ducebantur captivi in Babilonem sperabant habere aliquam consolationem ab Ydumeis per quorum terram transire debebant, sed ipsi magis fuerunt in derisione et desolatione. Ideo subditur: Posuerunt me abhominationem. Conclusus sum, id est in manu Babiloniorum, et non egrediebar de afflictione et servitute eorum. Oculi mei languerunt pre inopia. Afflictio enim mentis et corporis magis apparet in oculis quam in partibus aliis. Clamavi ad te Domine, id est corde et ore petivi assidue ut rigor tue iustitie erga nos converteretur in dulcorem misericordie. Numquid mortuis. Hic tertio allegatur ratio ex decore obsequii ad quod terra Iudee electa a Deo et populus iudaicus, propter quod specialem legem acceperat a Deo, Exo. 20. Et ideo decens erat quod iste cultus restitueretur per hoc quod populus iudaicus de Babilone in Iudeam reduceretur. Quod hic allegat psalmista ostendendo quod alii modi non sunt ita convenientes, dicens: Numquid mortuis facies mirabilia, id est suscitando Iudeos mortuos et sepultos in terra Israel ad serviendum tibi, quasi dicat non. Aliqui fuerunt ibi suscitati per Heliam et Heliseum, tamen fuerunt valde pauci; quod autem modicum est quasi nihil reputatur, 2 Phisicorum. Aut medici suscitabunt et confitebuntur tibi confessione laudis, illi scilicet qui per medicos fuerunt suscitati, quasi dicat non, quia non se extendit ad hoc ars ipsorum. Numquid narrabit aliquis in sepulcro misericordiam tuam, quasi dicat quia in sepulcro non est nisi corpus mortuum et putrefactum. Et veritatem tuam in perditione, id est in inferno dampnatorum, quasi dicat quia existentes ibi magis blasphemant Deum. Numquid cognoscentur in tenebris, id est in gentibus obtenebratis ignorantia et errore, mirabilia tua, quasi dicat non, impedit hoc ipsorum malitia, Sapientie 2°: Excecavit eos malitia eorum. Et iustitia tua in terra oblivionis, id est in terra ab hominibus non habitata, propter quod dicitur oblivioni data, quia ad obsequium divinum sola natura intellectualis est apta. Isti autem modi restituendi divinum cultum ad hoc sunt exclusi, ut per hoc osten-

(margin: malitia fuit ... cecavit ipsos sapientie 7° c.)

dentur

datur exaudiendo mea p̄dicta .s. predicatoꝝ ppli
in iudeaꝝ et talis modo loq̄ndi freq̄ntes ē in ꝓphis
et maxīe in libro psalmoꝝ qui metrice scripᵗᵘˢ
est .s. q̄ ad plenū intellectuꝝ ubi aliquid ē suple
dū. Et ego. hic q̄rto allegatur rō ex humano de
siderio / iudei eñ deuoti qui erant in babilone sū
uenti desiderio q̄rebant redire in iudeā magis
ꝓpter diuinū q̄ ꝓpter natale solū. et hoc allegatᵘʳ
tum dr̄. et ego ad te clamaui dn̄e. ore simˡ et cor
de. et mane or̄o mea p̄ueniet te. i. ante q̄ aliq̄d
opa in capiaꝝ dirigam ad te or̄onē meā. ut q̄d
dn̄e repellis or̄onē meā. eā nō exaudiendo. auer
tis faciem tuā a me. loquitᵘʳ de deo more hūano
quia ho uertit faciem qui nō uult exaudire / Cōn
allegat necessitateꝝ exauditionis d. pauper sum e
go et in laboribus a iuuentute mea. Iuuentꝰ aūte
ppl̄i isrl' intelligitur p̄ tp̄e quo fuit ī egypto f̄m
illud ieremie. iiᵒ. recordatus sum tui miserans ado
lescentiā meā et caritateꝝ desponsationis tue q̄
mam secuta est me in deserto. s. ī exitu de egyp
to et tūc p̄ps isrl' fuit ualde paup et afflictus. ex
altatꝰ aūt in adeptione terre p̄missionis regi
bꝰ chanaā debellatis tp̄e iosue et adhuc plꝰ
tp̄e dauid et salomōis. quia tūc p̄ps isrl' fuit m
axime exaltatꝰ humiliatꝰ et cōturbatꝰ p̄ na
bugˢᵒʳ regē babilonis ciuitatē et tēpluꝝ destru
entē et p̄plm captiuanteꝝ. In me. i. sup me. tra
sierūt ire tue .i. effectus punitōis tue uene
rūt sup me. Circūdederūt me sicut aqua tota
die. i. sicut aqua intrans terrā ipam circūq̄q̄
ita punitōnes tue tetigerūt me in aīa et corpo
re. Circūdederūt me simˡ. q̄ facit ad agrauatoꝝ
qꝛ qñ aliqua mala pene ueniūt successiue fa
cilius portantᵘʳ. elongasti a me amicū et p̄xīᵐᵘᵐ
i. illos qui fuerunt ante amici mei et p̄ximi
ita q̄ nō possim ab eis h̄re cōsiliū et auxiliuꝝ
et notos meos a miseria. supple mea. ita q̄ p̄ eos
nō pot eleuari. In translatōne ierōim h̄r. notos
meos abstulisti. ita q̄ nō possūt auxiliū affer
re michi / Scd̄m doctores nr̄os catholᶜᵒˢ aug.ⁿ
et ierōᵐ quibꝰ in hac p̄te magᶦˢ est adherēdū
mā huiꝰ psalmi est passio x̄ dn̄i nr̄i quā p̄sᵗᵃ
p̄uidit p̄ sp̄m ꝓphie et eā scripsit in hoc p̄s loq̄s
in p̄ˢᵒ x̄. Sꝫ hanc expositōnes nō p̄sequor quia
clare et lucide tradita ē in glō sup psalmū que
h̄etur ubique / et sic adeaꝫ p̄t quilꝫ recurrere
Et sciendū q̄ hec expositio quā posui ē tm̄ figu
ralis quia omīa in figura cōtingebant illis cor.
decimo caplo.

LXXXVIII

Misericordias domini.

Huic psalmo p̄mittitur talˢ titulꝰ in he
breo et ī translatōne ierōmi. eruditō e
thani ezraite. In quo notatur actor huiꝰ p̄s sicut
dictuꝫ est plenꝰ p̄s p̄cᵗᵒ. Dr̄ aūt iste p̄s eru
ditō ethā / qꝛ de x̄po fuit eruditꝰ p̄ sp̄m sm̄ et
ipm scripsit ad eruditōꝫ alioꝝ / De mā uo huiꝰ
psalmi dicūt concorditer doctores hebrei et la
tini q̄ iste p̄s loquitur de stabilitate et ꝑpetuita
te regni dauid que cōpleta est in x̄po et ulᵗᵒ
aliq̄ de cuiꝰ regno dr̄. dan. vii. c. aspiciebā in ui
sione noctis. et ecce q̄si filiꝰ hoīs ueniebat. et̄.
et subdit p̄ius eiꝰ potestas eterna que non
auferetur et regnū eiꝰ quod nō corrūpetur.
dein q̄ iudei expectant hoc ēē cōplendū in
messia futuro. Cathoˡⁱᶜⁱ uero dicūt hoc ēē cōple
tum ī x̄po qui descendit de semine dauid f̄m

carnē. ro. p̄mo et ma. p̄mo ubi eiꝰ genealogia de
scribitur p̄ dauid et de ꝑpetuitate regni eiꝰ nō erit
finis / Diuiditur autē iste p̄s ī duas p̄tes qꝛ p̄salᵗᵃ
p̄mo se excitat ad dei laudatōꝫ. sc̄o explicat huiꝰ
laudis rōnēꝫ ibi q̄m̄ dixisti. Circa p̄mū dicit. mi
sericordias dn̄i. licet .n. in deo tm̄ sit mīa una sicut
et una uolūtas. tn̄ h̄t mltos effectꝰ ex quibꝰ noīatᵘʳ
in pluˡⁱ. In eternū cantabo. i. ī hoc carmine lauda
bo. et dr̄. in eternū qꝛ p̄uidit hūc psalmū usq̄ ad fi
nē mūdi ī eccīa decantādū et ista laus diuina h̄r
p̄ficiᵉⁿᵈᵃ ī p̄tria sicut dictū fuit psalmo lxxxiiii. bt̄i q̄ h̄itāt
in domo tua dn̄e. In secula seculoꝝ laudabūt te. an̄u
ciabo ūitateꝫ tuā in ore meo. hoc dicit qꝛ mīa et ue
ritas iustitie sp̄ se cōmittūtᵘʳ in opibꝰ diuinis licet in
aliquo loco plꝰ relucear iustitia. et ī aliquo plꝰ mīa
Sicut dictuꝫ fuit plenꝰ sup̄ psalmo xxiiii. Q̄m̄ dixi
sti. hic cōiter explicat laudis rōnē et p̄mo ī gen̄ali
sc̄o magis in sp̄ali ibi. cōfitebuntᵘʳ. Circa p̄mū sciend̄
q̄ rō huiꝰ laudis p̄ncipaliˢ ē ꝑpetuitas regni dauid
in x̄po que describitur p̄ncipaliter ī hoc p̄s ut dictū
est. Sꝫ quia lex disponebat ad x̄pm f̄m q̄ dr̄ gala.
iii. lex pedagogꝰ nr̄ fuit ī x̄po ideo data fuit illi soli p̄plᵒ
de quo x̄ˢ erat nasciturꝰ p̄ut dictū fuit plenꝰ ī p̄n
exoᵈⁱ. Et iō sc̄a rō dicte laudis ē datō legis et utriusq̄
bn̄ficiuꝫ describitur hic in quodā gen̄ali p̄mittit mo
dus qualiter p̄cessit ex ordinatione dei. cū dr̄. q̄m̄ am̄
dixisti. i. ordinasti. mīa hedificabitᵘʳ in celis qꝛ effec
tus diuine mīe p̄ius reuelatur sanctis āgelis qui sūt
executores diuinoꝝ opuꝫ q̄ hoībꝰ dicit enī hedi
ficabitur in celis. qꝛ p̄ effectꝰ diuine mīe f̄m x̄pm mi
steriuꝫ reparatur ruina āgeloꝝ. ꝑpabitur ūitas tua
in eis. i. ueritas tue iustitie q̄ sp̄ cōmittitur opᵉʳⁱᵇᵘˢ di
uine mīe. Cōn p̄cedit ad duo bn̄ficia p̄dicta et p̄
mo ad legis datōneꝫ cū dr̄ in p̄ˢᵒⁿᵃ dei. disposui testaᵐᵉⁿᵗᵘᵐ
i. legē que freq̄nter in ueteri testō noīatur testamētū
electis meis. i. filiis isrl' quos elegit ꝑ̄plm peculiareꝫ
Cōn p̄cedit ad bn̄ficiuꝫ p̄ncˡᵉ d. iuraui dauid suo
meo usq̄ in eternū ꝑpabo semē tuū. i. nō deficiet
gnatō usq̄ ad x̄pm / q̄ pꝫ ipletū p̄ x̄pi genealogiaꝫ
ma. p̄mo. et hedificabo in gen̄ationeꝫ et gen̄atōꝫ se
dē tuā. i. regnū tuuꝫ continuabo in successoribꝰ gen̄a
tōibꝰ usq̄ ad x̄pm et ita factū fuisset ñ reges descen
dentes a dauid posuissent ipedimētuꝫ. qꝛ ista p̄missio
sicut et multe alie in scriptura sunt sub conditōne. s. si
reges a dauid descendentes deo obedirēt. Sꝫ qꝛ multi
declinauerūt ad ydolatriꝫ ut pꝫ e. R. iō regnū dauid
tp̄e sedechie fuit interruptum. Confitebuntᵘʳ. h̄ cōiter
explicantᵘʳ duo p̄dicta bn̄ficia ī p̄ticlari / et p̄mo q̄ntuꝫ
ad legis datōꝫ. sc̄o q̄ntuꝫ ad regnū dauid ꝑpetuatōꝫ. ibi
tunc locutus ē. Circa p̄muꝫ sciendū q̄ lex fuit data
p̄pˡᵒ sanctificato p̄ exituꝫ de egypto. Et ideo fit hic mētō
de isto exitu et aliquibꝰ bn̄ficiis illi p̄pˡᵒ exhibitis ante
īgressum terre p̄missionis. sc̄o p̄ īgressum ibi. tunc lo
cutꝰ. Circa p̄muꝫ dr̄. cōfitebuntur celi mirabilia tua do
mine. hoc .n. cōfitebantur facto ī descensu manne
de qua scribitur sapie. xvi. panē paratuꝫ de celo p̄stitisti
eis. et ūitateꝫ tuā. de adimpletōne p̄missionis fac
te abrahe et aliis p̄ribꝰ quibꝰ p̄misit terrā chanaā
quā ūitateꝫ cōfessi sūt filii isrl' intrātes terrā illaꝫ
In eccīa sanctoꝝ. i. in loco diuino cultui deputato
ubi cōueniebant hoīes sancti et deuoti. q̄m̄ quis in
nubibꝰ equabitᵘʳ dn̄o. iste nubes fuerūt illa nubes q̄
precedebat p̄plm de egypto exeunteꝫ exo. xiii. et illa
nubes depressa que operuit mōteꝫ synay q̄n̄ deꝰ de
dit ibi legeꝫ exo. xix. et de illa nube p̄cedebāt ibi
x. que dixit p̄plo exo. xx. In istis autē duabꝰ nu
bibus singlarᵗᵉʳ apparuit uirtus diuina. Similis erit
deo in filiis dei. filii dei dicūtur hic āgeli. sicut h̄r iob
p̄mo. Cum uenissent filii dei ut assisterent coram

·huc pslam. expōit aug.ᵘˢ i. 7º de ciu. d. s. usq̄
ad. 12ᵐ. cᵐ.

domino. Est igitur sensus. quis in filiis dei .i. in angelis similis erit filius deo. per equalitatem. q.d. nullus quia etiam ille qui inter omnes est excellentior distat a virtute dei in infinitum. deus qui glorificatur in consilio sanctorum .i. angelorum quibus secreta divina primo revelantur ut per eos ad hominem deferantur. magnus per potentiam terribilis reverentia et honore eo modo quo dicitur gen. 28. quam terribilis est locus iste et reverendus et venerabilis. super omnes qui in circuitu eius sunt .i. super omnes angelos qui ei assistunt. domine deus virtutum .i. angelorum qui sunt executores divine voluntatis. unde et unus ordo divine sancte nominatur virtutes. quis similis tui. q.d. nullus per equalitatem quia angeli etiam summi distant a deo in infinitum ut dictum est. et alie creature multo minus fortius. ideo subditur. potens es domine. potentia infinita que soli deo competit. et veritas tua in circuitu tuo. veritas intellectus humani causatur a rebus. sed veritas intellectus divini est causa rerum autem relucet in effectibus suis. et ideo divina veritas relucet in omnibus creaturis. unde glossa super illud ps. xi. defecerunt veritates etc. Sicut ab una facie resultant multe similitudines in pluribus speculis. sic a veritate divina resultant multe veritates. dicuntur autem creature esse in circuitu dei non quia eis includatur sed quia intimior est omni creature magis quam ipsa sibi uniens eas principia et refugium. tu dominaris potestati maris. quia ad eius imperium mare fuit divisum ut pertransiret filiis israel siccum per siccum. motum fluctuum eius tu mitigas. quia tunc aque facte sunt quasi murus solidus ex utraque parte divisionis exo. 14. tu humiliasti sicut vulneratum superbum .i. pharaonem et eius exercitum ibi submergendo. In brachio virtutis tue. q.d. ista facta sunt per tuam potentiam. vel quia dicitur hic. in brachio virtutis tue dispersisti inimicos. potest referri ad victoriam quam dedit filiis israel de amalech exo. 17. tui sunt celi etc. quasi dicat non est mirandum si fecisti talia quia tu fecisti omnem creaturam celestem et terrestrem et ideo est in obedientia tua. aquilonem et mare tu creasti. et per dexteram sive austrum qui ponitur hic per mare intelligitur pars australis opposita aquiloni quia si homo vertat faciem suam de oriente ad austrum ad partem dexteram. Thabor. hic aliter describuntur beneficia post ingressum terre promissionis cum dicitur. thabor et hermon etc. thabor est mons in terra promissionis in quo fuit de vicinato victoria barach de sisara et eius exercitu iudi. 4. que victoria facta fuit virtute divina ut sequitur ibi in eodem questio. de celo dimicatum est contra eos et per gratiarum actione delbore et barach cantaverunt canticum iudici quo. de monte vero hermon non recolo aliquid notabile factum ibi nisi dicatur illud quod supra positum psalmo. et .s. quia hermon est mons proprinquus loco iordanis ubi transierunt filii israel sicco pede. de quo beneficio deum laudaverunt. propter quod dicitur. thabor et hermon in nomine tuo exultabunt .i. erunt occasio exultationis per effectus tue virtutis ibi ostensos. firmetur manus tua contra inimicos nostros. et exaltetur dextera tua. eos debellando quod fuit impletum quando iosue debellavit reges chananeorum. Iusticia et iudicium preparatio sedis tue. sedes autem dei dicebatur propiciatorium ut dictum fuit exo. 25. ista sedes fuit parata quando archa testamenti super quam erat propiciatorium habuit stabilem mansionem. quia primo fuit in sylo iosue. 18. secundo fuit in templo salomonis tertio re. 8. ad preparationem autem huius precessit iusticia dei et iudicium quibus chananei fuerunt debellati et deiecti propter iniquitates suas. Et similiter tempore salomonis quando data est pax ab omnibus adversariis in circuitu. 3 re. misericordia erga nos. et veritas erga patres nostros quibus promisisti dare terram chanaan meorum filiis. precedent faciem tuam. expellendo adversarios de terra illa ut archa tua et propiciatorium habeant quietam mansionem. et quia divine laudes ibi cantabantur ideo subditur. beatus populus qui scit iubilationem .i. sacerdotes et levite ad divinum obsequium deputati. de quibus adhuc subditur. domine in lumine vultus tui

ambulabunt .i. in lumine rationalis rationis que est quedam impressio divini luminis ut dictum fuit super ps. 4. et in lumine divine legis in quo levite sacerdotes et levite alios precedebant tamquam magis edocti. et in nomine tuo exultabunt te devote laudando. tota die .i. singulis diebus. horis tamen ad hoc competentibus quando oportebat eos aliquando resistere et quiescere. et in iusticia tua exultabunt quia ad sacerdotes leviticii generis causas dubias referebant ut viderent quod esset iustum vel iniustum eorumque sententiam immutabiliter tenebant ut habetur deutro. 17. quoniam gloria virtutis eorum tu es. hoc est virtus eorum et sapientia ad eternam ordinatur gloriam. et in beneplacito tuo exaltabitur cornu nostrum .i. potestas nostra que per cornu designatur in scriptura. cui tamen subditur. quia domini est assumptio nostra. scilicet a virtute educendo nos de egypto et in terram promissionis inducendo. et sancti israel .i. per idest .i. dei israel qui est sanctus sanctorum ita quod israel est genitivus casus. sicut ysa. primo. blasphemaverunt sanctum israel .i. deum sanctum israel. regis nostri. ab eductione .n. israel de egypto usque ad tempus saulis nullus habuit potestatem regiam super illos nisi deus. sicut declaratum fuit super li. iosue. et iudicum. propter quod quando populus petivit regem dominus dixit ad samuelem primo re. 8. non te abiecerunt sed me ne regnem super eos. Tunc locutus est. hic aliter describitur in speciali primo beneficium .s. de perpetuitate regni david circa quod psalmista primo recitat divinam promissionem. secundo regni david defectionem ibi. tu vero repulisti. 3. implorat eius restitutionem ibi. usque quo domine. prima adhuc in tres quia primo recitatur promissio de regni david promotione 2o de successoris eius correctione ibi. si autem. 3o de regni david perpetuatione ibi. misericordiam. Circa primum dicitur. tunc scilicet illo tempore quo saul tamquam rex fuit illi populo prelatus locutus es in visione sanctis tuis .i. samueli de unctione david primo re. 16. et ipsi nathan de successione regni david. 2o re. 7. et dixisti. posui adiutorium in potente .i. in ipso david qui a iuventute leonem et ursum et gigantem interfecit. primo re. 17. et exaltavi electum .i. david. de plebe mea .i. de humili statu. quia tunc pascebat oves actu. primo re. 16. deo subdit. Inveni david servum meum. fidelem et bonum oleo sancto meo unxi eum. primo per samuelem primo re. 16. secundo super iudam tamen. secundo re. 2o. tertio super totum israel secundo re. 5. manus .n. mea .i. fortitudo mea. auxiliabitur ei. contra hostes. et brachium meum etc. repetitio est eiusdem sententie ad maiorem expressionem. nichil proficiet inimicus in eo .i. saul cum suis satellitibus. et filius iniquitatis etc. .i. absalon cum sibi adherentibus qui valde inique rebellavit contra patrem querens eius mortem. et concidam a facie ipsius inimicos eius .i. philisteos querentes destruere regnum eius. secundo re. x. et veritas mea. implendo sibi promissum. et misericordia. remittendo ei multiplex peccatum .s. adulterium cum bersabee. homicidium urie et superbiam in populi numeratione ut habetur secundo re. 24. licet .n. david pro istis peccatis fuit punitus temporaliter. non tamen eternaliter. et in nomine meo exaltabitur cornu eius .i. potestas regia propter quod subditur. et ponam in mari manum eius. quia david subiecit sibi terram philistiorum situatam super mare mediterraneum. et in fluminibus dextera eius .i. in syria ubi sunt plura flumina. Unde et mesopotamia syrie dicitur a meso quod est medium et potamos fluvius quia est in medio fluviorum ibi decurrentium. sicut dictum est plenius gen. 24. et hoc fuit adimpletum quando david debellavit syros et tributo subiecit secundo re. x. ipse invocavit me pater meus etc. david .n. fuit valde devotus et frequenter invocavit deum patrem et salvatorem ut patet in hoc libro psalmorum in pluribus locis. et ego primogenitum ponam illum .i. honorabilem sicut filius primogenitus est honorabilior aliis. excelsum pre regibus terre. .s. illius

temporis

tpris · uel p̄regib9 qui erant mortui iudee q̄ dauid sibi subiecit ut hr̄ · 2 · Re · In eternū suabo illi mīaz meā · q2 saluat9 est salute eterna · et testamētū fidele ipi · i · fideliter adiplendo quod s̄ pmisi de successione regni et aliis bonis / et hoc per nathā ꝓphetā · 2° Re · 7 · et ponā in sclm scli nomē ei9 · i · in succedentib9 gnatonib9 suabo semē ipius usq2 ad x̄m in quo expectabat9 regnū ei9 · ideo subditur · et tronu eius sicut dies celi. ¶ Si aūt · h̄ oñr psalmista recitat pmissionē ipi dauid de successioñ ei9 benigna correctōne q̄ hr̄ · 2 · Re · 7 · et h̄ recitatur in p9 dei dicentis · Si autē reliqrint filii ei9 · i · reges ab eo descendentes · legē meā · 7c · q̄ factū fuit tpre achaz manasses et sedechie ut hr̄ · 4 · Re · Si iusticias meas ꝓphanauīt · q̄ fecerunt eorz aliqui ydolatriā inducēdo intra tēplū · Visitabo in uirga iniqtates eorz · 7c · q̄i dicat nō exterminabo eos totaliter utens austeritate iudicii · s2 castigabo eos afflictōib9 temporalib9 zelo p̄rne correctōnis · et hoc maxie factū fuit qñ rex sedechias capto fuit in babilonē ductus et sic regnum dauid interruptū fuit. ¶ Misericordiā · hic oñr psalmista recitat pmissionē dei de regni dauid ꝓpetuitate q̄ hr̄ · 2° Re · 7 · et hic recitatur i p9 dei dicentis · mīaz meā nō dispergā · i · totaliter auferā ab eo · i · ab eius successione · nec nocebo · i · nocumenti recepaculo isferā · i ueritate mea · in quo ē assuendo · q̄i dicat sicut sum uerax de9 ita tale nocumentū nō isferā · nec ꝓphanabo testamentū meū · i · pmissū ipi dauid factū · et que procedūt de labiis meis · i · de labus nathā ꝓphe in p9 mea loquentis ipi dauid · 2° Re · 7 · nō faciā irrita · s2 sequitur effectu tpre debito a me disposito · ideo subditur · semel iuraui i sancto meo · i · i me sancto sicut gen̄ · 22 · p me met ipm iuraui dicit do9 · si dauid mētiar · hic accipitur si p nō · i · nō mētiar ipi dd · semē ei9 in eternū manebit · quia generatōnes a dauid usq2 ad xp̄m puenerunt ut p̄dictū est · in quo ꝓpetuū ē ei9 regnū · ideo subditur · et thronus ei9 sicut sol · 7c · q2 sicut sol et luna durabūt i ꝓpetuū / ita xp̄i regnū · et testis in celo fidelis · quia nō solū ē iudex · s2 etiā testis corā p̄re de hiis q̄ fiūt in terris / et maxie de hoc q̄ sustinuit p salute hūani generis · ꝓpter q̄ in corpore ei9 reseruate sunt cicatrices ad testimonium ostendēde ueritatis. ¶ Tu uero · hic oñr psalmista declarat regni dauid deiectōnē · que maxie cotingit p captiuitatem babilonicā quā psalmista puidēs dicit · tu uero repulisti et destruxisti · s · regnū dauid. tpre sedechie usq2 ad aduentū xp̄i fluxit magnū temp9 i quo sancti patres illi9 tpris p tali dilatōe suspirabāt et affligebant s̄m q̄ dr̄ · puer · 13 · Spes q̄ differtur affligit animā · auertisti testamētū serui tui · i · pmissū factū dauid seruo tuo retardasti / et ideo dr̄ hic auertisti · i · nō abstulisti · ꝓphanasti · i · ꝓphanari pmisisti in terra sanctuariū ei9 · i · tēplū quod dr̄ sanctuariū dauid eo q̄ p̄cepit illud hedificari p salomonē filiū suū / et ꝓparauit ipensas et tradidit exēplar hedificiorz et uasorū · p9 paralipo · 28 · q̄ fuit ꝓphanatū qñ p caldeos fuit combustū · 4 · Re · ultio / et bene dr̄ · ꝓphanasti i terra sanctuariū · q2 i celo ꝓphanari nō pōt · destruxisti omēs sepes ei9 · i · muros ihr̄lm et aliarz ciuitatū quos destruxerūt caldei · posuisti firmamentū ei9 · i · ihr̄lm que erat fortior ciuitas tanq̄ metropolis · formidinē · q2 etiā p9 reditū captiuitatis babilonice illi qui hītabant ibi erat in magna formidie · ut hr̄ neemie p̄mo · diripuerunt eū omēs trāseūtes uiā · q2 samaritani et alii qui e

dia faciebāt et p̄das rapiebāt / io subdit · fact9 ē obꝓbriū uicinis suis quia gliabātur de p̄dis et occasionib9 in ꝓplo isrl̄ factis / et ex hoc p2 sñia sequētis uersus · exaltasti dexterā · 7c · auertisti · i · fuge fecisti · adiutoriū gladii ei9 · i · uiros bellatores qui p gladiū debebāt defendere ꝓplm et ipi fugierūt nocte de ihr̄lm ut hr̄ · 4 · Re · ultio · ideo subditur · et nō ē auxiliat9 ei i bello · q̄ caldeos · destruxisti eū ab emūdatōe · dū eīz ꝓpl9 erat in terra pmissionis utebatur aqua lustratōnis ad purificandū hoīes inquinatos ex tactu alicui9 mortui seu alteri9 rei imūde s̄m q̄ hr̄ nū · 19 · s2 ducto ꝓpl9 in captiuitate cessauit tal' emūdatō · et sedē ei9 in terram collisisti · i · maiestatē regni abstulisti · minorati dies tpris eius · q2 tūc multi iuuenes utriusq2 sex9 fuerūt occisi et mortui / et sic dies uite eorz fuerūt minorati · pfudisti eū cōfusione · q2 ad terrā longinquā fuerūt filii isrl̄ ducti captiui cōfusibiliter ualde. ¶ Usq2 · hic cōsequēter psalmista iplorat regni dauid restitutōnē · d · usq2 q̄ dn̄e auertis · s · oculos mīe tue a nobis · in fine · i · ita diu · exardescet sicut ignis ira tua · ita q̄ nūq̄ extinguetur · sicut nec ignis habens cōbustibile appositū · q · d · nō · cū parcere et misereri sit tibi ꝓpriū · io subditur · memorare que mea substantia · i · q̄ fragil' ē nā hūana ad culpā s̄m q̄ dr̄ gen̄ · 8 · Sensus eīz et cogitatio cordis hūani pna sunt ad malū ab adolescētia et ideo sp̄ indiget tua mīa · et hoc cōñr oñdit ex ultio fine hoīs · d · nūq̄d eīz uane cōstituisti omēs filios hoīum · q · d · nō / q2 de9 et nā nichil faciūt frustra · dr̄ aūt aliquid uane factū ul' cōstitutū qñ nō attingit finē itentū · sicut medicina dr̄ frustra cōfecta ul' ꝓpinata qñ nō inducit sanitatē · nullus aūt hō pōt ptingere ad ultimū finē uite hūane que ē felicitas suprema nisi ex dei mīa · et ideo si hūano generi nō adesset uane uidetur cōstitutū totū gen9 hūanū / Sciendū tñ q̄ frustra sunt constituti qui nō ptingūt ad hūc finē · q2 hoc etiā cedit ad gliaz dei ꝓpter quā pncipaliter omnia condita sunt p̄uer · 16 · oīa eīz ꝓpter semet ipm opatus est de9 · hoc etiā cedit ad gliaz electorū q̄ ex dei mīa attingūt ad finē ultimū et hanc sñiaz dicit apl's satis diffuse Ro · xi · et 2ā thimo · 2 · magna domo nō solū sūt uasa i honorē s2 etiā i cōtumeliā · 7c · quis ē homo qui uiuet · 7c · q · d · nullus q2 statutū est hoīez semel mori · eruet aīam suā de manu inferi · q · d · nullus quia tpre isto in quo oīs descendebant ad infernū q̄ticūq2 iusti / et hoc durauit usq2 ad redēptōnez factā p xp̄m ipi dauid pmissū ut p2 p p̄dicta · et ideo iplorat ei9 aduētū · d · ubi sūt mīe tue antique dn̄e · quia ab āntiq9 fuit facta pmissio de xp̄o ipi abrahe · gen̄ · 22 · In semine tuo bndicentur oēs gentes terre / et p9ea ipi dauid · 2° Re · 7 · p ꝓpham natham ut sup̄ expositū est · io subdr̄ · sicut iurasti dauid i ueritate tua · i · i te ipo q̄ es ipa ueritas · memor esto obꝓbrii seruorz tuorz · i · obꝓbrii illati seruis tuis · multarz gentiū · i · a multis gentib9 a tpre captiuitatis babilonice usq2 ad x̄m · q2 toto illo tpre q̄i continue ꝓpl9 expectans xp̄m fuit i obꝓbrio licet tpre machabeorz fuit subleuatus auxilio paruulo dan̄ · xi · Et io [illegible] xp̄o bt̄a uirgo dixit in cātico luc̄ · p̄mo · deposuit potētes de sede et exaltauit hūiles · fuit n · nā hūana mirabiliter exaltata p hoc in unitate suppositi a uerbo assūpta · q̄ continui in sinu meo et dissimulaui et patienter sustinui obꝓbriū in illatū ab infidelibus / et loquitur in p9 ꝓpli expectantis aduētū xp̄i / uel pōt illud referri et meli9 ad ꝓplm catholicū q̄ i p̄mitiua ecclīa sustinuit multa obꝓbria patienter ꝓpter x̄m s2 q̄ dr̄ · act̄ · 5 · ibant apli gaudentes a cōspectu cōsilii q̄m dignī hīti sūt p noīe ihū cōtumeliā pati / ideo subdr̄ · q2 exꝓbrauerūt cōmutatōez xp̄i tui · q̄ s̄m hebreos refertur ad messiam / ex hoc · n · xp̄o etiā catholici sustinuerunt multa q2 ꝓpter doctrinā xp̄i exꝓbrati

in qua reprobatur uita et doctrina scribarum et phari
seorum. erat consummatio. In hebreo et in translatione ie
ronimi habetur quod exprobrauerunt uestigia christi tui, et tunc est
plana littera quia facta et uerba christi que sunt eius ue
stigia fuerunt a sacerdotibus et legisperitis reprobata, et prop
ter eorum sequelam catholici a sacerdotibus et scribis et postea
a tyrannis sustinuerunt multa opprobria et tormenta, et
quia talia sustinebant non solum patienter sed etiam gaudenter ut
dictum est. ideo. benedictus dominus in eternum. de quibus semper sit ei
nobis in prosperis et aduersis. secundum illud psalmus 33. benedicam
dominum in omni tempore. scilicet aduersitatis. fiat fiat. i. ita stabi
liamur per eius gratiam secundum illud hebre. 13. bonum est
gratia stabilire cor, quod in aduersis etiam prospereris in ipso
stabiliter maneamus. LXXXVIIII.

Domine refugium

Huic psalmus premittitur talis titulus in hebreo et
translatione ieronimi. Oratio moysi uiri dei.
Et eidem sine est titulus qui communiter ponitur in biblijs qui
talis est. Oratio hominis dei. dicit autem glosa super psalmum istum
quod intitulatur a moyse non sicut ab auctore. sed quia fuit
legis lator ueteris testamenti et propheta noui, et in hoc psalmo
aliqua tanguntur pertinentia ad uetus testamentum et aliqua
ad nouum. ideo intitulatur a moyse quamuis dauid hunc psalmum
fecerit. glosa uero procedit secundum opinionem augustini qui dicit
quod dauid fecit omnes psalmos. Sed beatus ieronimus qui plus studu
it in talibus et omnes doctores hebrei dicunt quod plures
alij fecerunt psalmos inter quos auctores ab ipsis po
nitur moyses sicut plenius dixi in principio huius libri et il
lud dictum magis uerisimiliter secundum sicut nec ualet ro
tatio in glosa. quia eadem ratione multi alij psalmi in quibus
ponuntur aliqua pertinentia ad uetus testamentum et aliqua ad
nouum intitularentur a moyse quod est manifeste falsum ex pre
dictis et sequentibus. ideo communiter dico prout uidetur mi
chi quod psalmus iste sit oratio moysi ad impetrandum beneficia
dei populo israel quem eduxit de egypto. ad impetrandum
autem beneficia de futuro necesse est autem ordere gratitudine
de beneficijs receptis in preterito. Et ideo psalmus iste in duas
partes diuiditur. quia primo moyses tamquam gratus recog
lit beneficia collata humane nature generaliter. secundo lap
se specialiter ibi. ne auertas. prima in duas quia primo
beneficia recolit. secundo et hoc errorem excludit ibi. prius
quam montes. Circa primum sciendum quod duplex beneficium
fuit collatum homini etiam ante lapsum. scilicet beneficium creationis quia
ad dei ymaginem creatus est secundum quam capax ipsius per
cognitionem et amorem. Secundum beneficium est gubernationis
quia homo ultra creaturas alias corporales ordinatur ad
beatitudinem supernaturalem ad quam consequendam indiget spiritua
li gubernatione et prouidentia dei de qua dicit apostolus
prima cor. 9. non est cura deo de bobus. et hoc duplex
beneficium recolit moyses dicens. domine refugium factus es nobis
i. humane nature a te de nichilo producte quam per tuam
specialem directionem et protectionem dirigitur in fine
uite beate. a generatione in generationem quia in statu nature create
et nature lapse indiget homo predicta directione ad con
secutionem uite beate. Prius quam. hic consequenter remouet
occasionem errandi quia dixerat. domine refugium factus es
nobis. posset aliquis credere quod aliqua factio uel noui
tas esset in deo quod est falsum et erroneum, et ideo hoc re
mouet ostendens dei eternitatem que includit immuta
bilitatem et hoc est quod dicit. prius quam montes fierent. etc. i. an
te quam mundus crearetur. a seculo et in seculum tu es
deus. i. immutabiliter in deo uel nouiter, sed tamen in creatura
facta ad quam sequitur relatio realis in ipsa et rationis tantum in
deo quia sic nominatur de nouo siue ex tempore sicut et
dicitur hominis factor uel creator et sic de alijs. Ne auertas
hic consequenter ponitur dei beneficium erga humanam naturam post
lapsum quod est reuocatio de culpa ad gratiam quod quidem beneficium

deus non desinit prestare nature lapse eam reuocando a
liquando monitis. aliquando flagellis. aliquando beneficijs et alijs
modis secundum ordinem sue sapientie infinite. primo igitur hoc
beneficium ponit. secundo errorem humanum et hoc excludit
ibi. quoniam mille. Circa primum dicit. ne auertas. i. ne di
mittas. hominem in humilitatem per peccatum deiectum a statu
sublimi in quo dominabatur creaturis ad statum primis
miserie in quo patitur etiam a minimis. et dixisti con
uertimini. quasi dicat. psalmista ita fecisti domine quia dixisti pec
catoribus. conuertimini filij hominum. per primam responsionem
do de culpa ad gratiam. quod autem fecit deus a principio patet quod
adam et euam statim post transgressionem reprehendit
et similiter caym post odium fratris dicens. Cur concidit fa
cies tua gen. 4. et post eius occisionem dicens. ubi est abel
frater tuus. quod induceret ad penitentiam et istam reuocationem
peccatorum continuauit aliquando per se ipsum. aliquando per angelos. a
liquando per homines sanctos ut patet in decursu ueteris ac
noui testamenti. Quoniam mille anni. hic consequenter remo
uet circa hoc errorem humanum et primo pro tempore ante
diluuium. secundo post ibi. que pro nichilo habentur. Circa
primum sciendum quod homines differunt a peccatis conuerti
sperantes longam uitam et hoc maxime contingit tempore ante
diluuium in quo homines diu uiuebant. scilicet nongentis
annis et octingentis annis et aliquando pluribus ut patet gen. 5.
Sed hoc remouet dicens. quoniam mille anni ante oculos tuos
i. respectu eternitatis quo diuina cognitio mensuratur. tamquam
dies externa que preteriit. quod addidit quia tempus preteritum
iam nichil est. et tempus quantumcumque longum ei comparatum
quasi nichil est. et custodia in nocte. istud est de eodem uersu
et accipitur hic custodia pro uigilia quia nox distingui
tur in quatuor uigilias in quibus solent mutari milites
de nocte pro custodia castri et sic una uigilia in equi
noctio uernali quando primo solent reges ad bella pro
cedere non habet nisi tres horas et semper diminuitur procedente
tempore usque ad solsticium estiuale, et per hoc de
signatur diminutio temporis humane uite per mortem accidentem
quasi dicat. et si aliquis naturalis homo duraret mille annis
ante diluuium tamen aliquando minuebantur quando tamen tres ho
re uel pauciores distant a die integra. i. eo hora
rum per mortem accidentalem ex infirmitate superueniente uel
occisione sicut uita abel fuit abbreuiata et multo
rum aliorum. Que pro nichilo. hic consequenter remouet fi
duciam uite longioris ex quo errore homines differunt
reuerti a peccatis quia tunc uita hominum fuit magis
breuis. Circa quod sciendum quod hic accipiunt aliter sequens
secundum ieronimum et hebraycam ueritatem. littera tamen hebra
ica et ieronimi est alia quia hebrayca sic habet. Fluctu
asti eos sompnus erunt. quia in diluuio homines fuerunt
in fluctibus aquarum submersi. scilicet noe et filijs eius et
eorum uxoribus gen. 7. Et postea uita hominis fuit abbre
uiata in tantum quod non uidebatur nisi sompnus breuis et
eadem est sententia littere ieronimi que sic habet. percutiente eos.
scilicet aquis diluuij. sompnium erunt. i. quasi nullius reputati
onis sicut sompnium. et ad hoc reducitur littera communis que
sic habet. qui pro nichilo habentur eorum anni erunt. i. anni
uite hominis de cetero erunt de uita eorum qui pro nichi
lo habentur. ideo subdit. mane sicut herba transeat etc.
per mane intelligitur principium uite. per uesperum finis
et sic aliquando herba floret mane et desiccatur uespere
sic etiam finis uite humane et principio cito succedit ei
us causa subdit cum dicit. quia defecimus in ira tua. i. in ui
dicta quam fecisti per diluuium uita humana sic procedit
ad defectum quia uindicta illa processit ex multipli
catione peccatorum. secundum quod dicitur gen. 6. repleta est terra
iniquitate a facie eorum. et ego disperdam eos cum ter
ra ideo subditur. posuisti iniquitates nostras in conspectu
tuo. scilicet ad puniendum sicut iudex ponit coram se reum
quem uult punire. seculum nostrum. i. decursum temporum
morum. illuminatione uultus tui. i. palam coram te sicut

illud

illud quod e in lumine scdm illud eccia. 23. occli
dni multo lucidiores sup solem uias hoim circuspi
ciunt. qm oms dies nri defecerut. &c. repento e
sine predicte ad maiorem expressionem. anni
nri sicut aranea meditabuntur. In hebreo et
translatione nra sic hz. consupsimus annos nros
qsi sermonem. i. sicut sermo cito transit et desinit e esse
sic etiam dies nri et ptinet ad sniam pdictam.
de breuitate uite humane. lra aut coins refer
tur ad inutilitatem ualoris que frequenter contigit
in uita hois quia sicut aranea multu occupat
ad texendu tela que modico uento dissipatur. sic
hoies multu studet et meditatur ad osequedu
honores ul diuitias que uelociter amittuntur et
sic dr anni nri. i. hoies in annis nris inuetabl. me
ditabuntur. inutilia sicut aranea multu itedit
p tela facienda. Cons onditur mag i ptr et
determinatiue iutate huane uite. d. dies annorum
nrorum i ipis septuaginta anis. de coi cursu. Si
autem i potentatibus. i. in bn coplexionatis. octo
ginta anni. i. in statu coueiet. aplius labor et do
lor. quia senectus no e n quida langor. qm supueit
masuetudo. In hebreo et translatione ieroim hz. q transi
uimus cito. q. d. uita pns no est n qda transitus breuis
et auolauimus. de pnti seculo sicut auis de nido et
sic continuat sine prece de breuitate uite me. lra
aut cois pt reduci ad diuina sniam qua innuit di
luuiu qr pcta hominu demeruerut deletione generis
huani simplr. st p masuetu dnia saluatus e noe
cu filiis suis et eoru uxoribus ad continuatione generis
huani. et qtu ad hoc dr. qm supuenit masuetudo s.
iudicio diuino ipm cotepans a rigore. et corripie
mur. qr hoies sapietes diuini iudicii correctione attedetes
a suis insolentiis emendant. Quis nouit. postq
psalmista recoluit bnficia dei pterita. hic cnter
pcedit ad alia ipetrada. s. de legis datoe et taber
constructione scd petit ibi. respice dne. Et ut primu
primo continuat se ad pcedentia. d. quis nouit &c. q.
d. pauci qr uita hois e ita breuiata et scia acquirit per
experientia longi tpis. quis nouit ptatem re tue.
i. quis in ta breui tpe possit scire excellentia tue
ptatis et uindicte. q. d. nullo nisi ex tua spali in
structione ideo cnter petit hanc instructione d. dex
tera tua. i. ptatem tuam que p dexteram in scriptura
designat. sic notam fac. nos illustrando. et eruditos
corde. i. fac eruditos corde in sapia que nobis infusa
et data et hoc fuit ipletu qn dedit illi pplo legis
dine bnficiu. et ppter hoc de illa lege dixit moy
ses deutro. 4. cr. hec e sapia nra et intellectus co
ra pplis. Conuertere dne. respiciedo nos occul
tue mie. usq. i. usq ad aliud. vnde alia transla
hz. aliqntulum. q. d. illud quod t placuit que tuam
eruditionem apud te sit modicu sufficiet michi et erit m
magnu. et depcabilis esto super seruos tuos. preces eo
rum exaudiedo et ut sint mag exaudibiles re
colit bnficiu in transitu maris exhibitu. d. repleti
sumus mia tua mane. quia sub insit exercitu egyp
tiorum i mari rubro pdens filiis isrl transitu p siccum
et hoc factu fuit in hora matutina exo. 14. et ex
ultauimus et delectati sumus &c. qr statim mari transi
to cantauerut canticu exultationis dicetes. Cantemus
dno gloriose &c. letati sumus p diebus quibus nos hu
miliasti &c. i. humiliari pmisisti in dura et uili
seruitute egypti. opposita n. iuxta se posita mag
elucescunt. et io quia dura seruitus pcedens adhuc
habebatur i recenti memoria ex hoc augebat ppli
letitia. Respice. hic cnter petit bnficiu de co
structione tabernaculi ad cultu diuinu ad cuius con
structionem semiores ppli obtulerunt donaria et se

niores opati sut faciedo corpus taber. et uasa ad mi
sterium necessaria. s. bezeleel filius uri et plures alij
et hoc est quod petit moyses. d. respice dne i seruos
tuos. i. semiores inspirando eis uoluntate offeredi do
naria ad opus taber. et in opa tua. i. opa taber. et
uasorum ad tuu cultum. dirige filios eorum. dans eis
ad hoc sapiam et intellectum et hoc fecit dominus ut hz exo.
31. Ecce uocaui bezeleel ex noie filiu uri et ipleui
eu spu dei sapia et intelligentia &c. et 36. fecit g beze
leel et ooliab et omis uir sapietes qbus dedit dns
sapiam &c. et sit splendor dni dei nri sup nos. i. de
itas in tabernaculo dans responsa. sicut factu e cstruc
to tabernaculo ubi dabantur diuina responsa de ppici
atorio scdm q dr exo. 25. Inde pcipia et loquar ad te
super ppiciatorium. et opa manuu nraz dirige &c.
illud bis petitur semel p constructione et semel p sac
rificiis ibide p manus sacerdotu offeredis. Expositores
nri coiter exponut hunc psalmu de xpo ab illo loco
dexteram tuam &c. qui in sacra scriptura dr pris dextra
hanc expositionem no psequor. tum qr m uidetur mag
mistica q litteralis. tu qr expo ista ualde sufficieter
ponitur in glo. Moraliter pot expoi ut sit oro
cuiusz fidelis qui ut oro sua sit exaudibilis. primo
recolit dia bnficia huano gen pstita et sic ultio
petit dina sapia illustrari interius in mete et in
opibus suis exterius dirigi diuina uirtute. LX
XX. X

Qui habitat

Huic psalmo pmittitur talis titulus in bibliis
correctis. laus cantici ipi dauid. Sz iste titu
lus fuit appositus ab aliquo doctore p sua uolunta
te. qr in hebreo et translatione ieroi. nullo oio ponit titulus
ppter q dicut hebrei q iste ps factus fuit a moyse sic
et pcedes et sillr etiam sequetes usq ad centesimum ps
qui incipit. miam et iudicium qr i nullo illorum i ptr e
fit metio de dauid uel quoliz alio actore et ideo refert
a moyse tamq ab actore sicut et ps imediate pcedes et isti
xi. psalmi correspodetes qntu ad nu xi. bndictionu qbus
moyses bndixit filiis isrl. deutro. 33. et sicut moyses ps
pcedenti petiit bnficia dei ppo exeunti de egypto. ita i hoc ps
denunciat multiplex dei bnficiu sup pplm et scdm hoc diui
dr in tres ptes qr primo denunciat eis adesse dina ptec
tionem. scd minimorum deiectione ibi. cadet a latere tuo. et 3
ppi exaltationem ibi. qm i me sperauit. Circa primu dicit q ha
bitat in adiutorio altissimi. i. cofidenter spat de eius adiu
torio sicut erat pplus isrl in exitu de egypto qntu ad bonos
et deuotos illius ppli. in ptectione dei celi comorabitur. isti n. sp
fuerut a deo ptecti usq ad ingressum terre pmissionis
ut pz ex decursu libri exo. et nu. licz frequenter mali fuerut
puniti et mortui in deserto exo. 14. dicet dno. s. pplus deuo
tus recognoscens dei bnficia. susceptor meus es tu. quia
psone ppli psequete deus suscepit eu in sua ptectione
exo. 14. et sperabo in eu. de futuris bonis ab eo osequen
dis. qm ipe liberauit me de laqueo uenantium. i. egyp
tiorum me psequentium tamq illaqueatum. dixit co
arctati sunt in terra conclusit eos desertu. q. d. no
possunt effugere manus nras exo. 14. et a uerbo aspero
qr pharao dicebat se eos capere et interficere. Cons psal
dirigit uerbum ad pplm in dicto pcedo positum. d. scapulis
suis obumbrabit tibi. vnde exo. 14. dr tollens se an
gelus dni qui pcedebat castra isrl abiit post eos et se
quitur pcea. et erat nubes tenebrosa et illuminans
noctem. i. a se inuicem toto noctis tpre accedere non
ualentes. vel pot illud referri ad columpna ignis et
nubis que diuino pcepto p diem ptegebat pplo
isrl ardorem solis p modum obumbrantis et de nocte
ostendebat eis uiam. ut sic deus eorum ductor utroq te
pore ut hz. exo. 13. scuto circudabit te. i. ptreget. ueri

tas eius · qua pmisit moysi se ee ductore ppli · Jo
subditur · nō timebis a timore nocturno · i · a latro bo
et p̄donib⁹ qui de nocte solent inuadere · a sagitta uo
lante in die · i · ab inuadentib⁹ de die cum sagitis q
fuit impletum qñ amalechite uenerūt ad pugnādū
cōt isrl' in deserto · exo · 17 · qui fuerūt sagittarij sic̄ esau
a quo descēderūt · gen̄ · 36 · q aūt esau fuerit sagittari⁹
pz gen̄ · 27 · ubi dixit ei ysaac · sume arma tua pha
retrā et archū · moyse aūt orante fugati fuūt ama
lachite exo · 17 · a negocio pambulāte i tenebris ab
incursu et demonio meridiano · Jn hebreo h̄r · a delore
ambulāte i tenebris et qreb uastante in meridie · et
dicit hic ra · sa · q debez et quereb sunt noīa demo
nū et pmo premissa et ptās magis notendi in te
nebris · sed uerū magis in m̄die sine de clara die et
uidet̄ dictū eius satis pbabile quia sicut erant de
putati angeli sancti ad ptectōnē ppli isrl' ut dictū
est sup̄ et appebit infra · ita a deo pmissi sūt aliqui
angeli mali ad teptādū pplm et illi qui i pplo e
rant sn̄ et boni a teptatōne illoz dimit̄ fuerūt
ptecti et q̄tuz ad illos loquit̄ hic psalmista · :
· mali aūt in pplo illo fuerūt plures i ptīn de
serti p demonū teptatōz ut pz i fabricatōe uituli
exo · 32 · et in aliis eoz malis ut pz in lo nūor i plurib⁹
locis. C Cadent. hic oñt deūciat pplo adūsarioū
deiectōnē · d · Cadent a latere tuo mille · 7c · hoc fuit
ipletum qñ sehon rex amoreor et rex basan et balach
filius sephor uenerūt ad pugnād' c̄ pplm isrl' et fuūt
debellati magis diuina uirtute q hūana · ad te aūt
nō appinquabit · s · gladi⁹ adūsarioz ad tibi noce
dū · hoc fuit ipletū nūi · 31 · ubi de q debellatis ma
dianitis pncipes exitus isrl' tribunī et cēturiones di
xerūt ad moysē nos famuli tui recensuim⁹ nūm pu
gnatoz quos hūim⁹ sub manu nra et ne unus qdez
defuit · ppter q recognoscētes hoc ee diuinū factū
obtulerunt dño quicqd auri potuerūt inuenire i pre
da ut ibidez h̄r · et ideo subdit · Verūtm̄ oculis tuis
cōsiderabis · talez ptectōz diuinaz sup te taq̄ gra
tus · et retribucōnē pccōz uidebis · i · deiectōez ad
uersarioz · p suis peccatis ex ista cōsideratōe tāq
gratus b̄nficio · d · q sequit̄ · qm tu es dñe spes me
a · quia inte cōfido nō in uirtute mea · altissimū po
suisti refugiū tuū · i · pbuisti te nobis tāq refugiū al
tissim ad quod nō pōt accedere maluz · Ceteri psalm
uertit ūbum ad pplm · d · nō accedet ad te malū · i · q̄
diu pones in deo spem tua sicut in refugiū · nō accedet
ad te malū · s · mortalis culpe · et flagellū · s · tpalis pe
ne · nō appinqbit tabernaclo tuo · cui⁹ cā subdit · qm āge
lis suis mādauit de te · 7c · q pz ex hoc q angelo pce
debat castra isrl' in colupna ignis et nubis exo · 13 ·
Jn manibus portabūt te · i · suo ministerio dirigent̄ i ua
ne forte offendas ad lapidē pedē tuū · ābulādo p lo
ca saxosa et aspa et hoc est quod de deutō · 8 · a
duxit te dñs p desertū · 40 · ānis · uestimētū quo opi
ebaris non deffecit et pes tu⁹ nō ē attritus et iste
fuit ūsitatū in bonis · sz mali aliqñ fuerūt aflic
ti labore sicut ibidez fuit expositū · hanc aūt septu
ram · qm angelis suis mādauit · 7c · et allegat dyabol⁹
dictū de xp̄o · mt · 4 · sz sm̄ q dicit iero ipe falso alle
gauit · Super aspidē et basiliscū ambulabis · 7c · q
dñs deduxit eos p desertū ubi erāt aīalia uenino
sa et fortia et nō nocuerūt ppt pmonitiā i bono sz
q de deutō · 8 · dñs ductor tuus fuit in solitudine
magna atqz terri in qua erat spens flatu adurēs
et scorpio dissipās et pōnt sine p plurali · s · pes · i ·
spentes · sic de aliis · sicut dr exo · 8 · uenit musca
grauissiā · i · multitudo muscaz et sm̄ hoc de h̄ · sup
aspidē et basiliscū ābulabis · i · inter talia aīalia
serene ambulabis que eciā erāt in deserto sicut et p̄
dicta que sūt expssa · nō · n · expssa sūt oīa ge
nera aīaliū uenenosoz q̄ erāt i illo deserto sz
sufficit aliqua expmere p que alia itelligūtur
C Qm i me spauit · hic ultio deūciat pp exal
tatō que maxie fuit qñ intrauerūt terrā pmis
sionis quā obtinuerūt tpe iosue cū glia et tri
ūpho · p q pncipaliter signat ingressus terre uiuē
cū aptus p xp̄m et hoc ē qd dicit psal logns
i pa dei · qm i me spauit pps isrl' liberādo eū de i
pedimētis occurretib⁹ ptegā eum · a gladiis ad
uersarioz · qm cognouit nomē meū · sm̄ q de
sup ps · 75 · notus i iudea de et i isrl' magnū nom
eius · clamauit ad me · orando deuote · et ego
exaudiā euz · dando ei effectū petitiōnis sue ·
cū ipo sum in tribulatōe · ad extinctū sue paciētie
eripiam euz · cōpetēti tpe · et glificabo eū · per
adeptōz terre uiuēciū p illā signate · pmiū eiz
non deffecit a merito si est mai⁹ bonū aūt tpa
le minus ē bono uirtutis · et io quādoqz p ope uirtu
tis pmittitur aliquod tpale bonū p illud itelligit
bonū spuale et eternū quod ē pmiū pmiū sicut de
claratū fuit plen⁹ gen̄ · 15 · et ista seqns huic ulti⁹
cōcordat cū dr · longitudie diez replebo eū · qz
uita bta nō h̄t terminū · et ondā illi salutare meū
· i · me ipm in quo cōsistit salus eterna i uisione dei
apta C Moraliter pōt iste ps exponi de quoliz fide
li spante i dño spe fōrta caritate q̄ ē ex gra et nut
p ue iens corā quo cū dei adiutorio indir ex tuto
demonū debellato et sic finaliter exaltat̄ et i cele
stibus coronatur

XCI

Bonū est cōfiteri.

Huic psalmo premittit tal' titulo i hebo
et in trāslatōne iero' cōit̄ · psalm⁹ cātici
i die sabbati · et sm̄ hebreos moyses fecit pe
istū de mādatū i die sabbati que celebris ē apud
hebreos in memoriā bnficij creatōis · sm̄ q h̄r
gen̄ · 2 · et bndixit de⁹ diei septio et sactificauit
illū · 7c · Et diuidit ps iste i tres ptes · qz pmo psal
iducit p bnficio creatōis ad grāz actōnē · sed oste
dit ingratoz puitōnez ibi · et exaltabit · Circa
pmū dr · bonū ē cōfiteri dño · s · cōfessione laudis
diuine · et qz tūc cōfessio nō solū fiebat simplici
uerbo · sz aliqñ cū cantu sollēpni et potissime in
die sabbati · io subditur · et psallere nōi tuo altis
idest ad gliam nōis tui ad quā dz talis laus or
dinari · non ad tpale lucrū pcipue · licet ministri
dei salario possint itēdere uictū suū et uestitū sz
decētē statū · ad annūciādū mane · i · tpe pspita
tis · miām tuā · quia qcq pspi hemo · puenit ex
dei pietā · et ueritatē tuā · i · iusticia · et per noctē ·
idest tpe tribulatōnis · qz quicqd aspm nobis
contingit ex uitate diuine iusticie pcedit · uel pt
hoc referri ad sollēpnitates diei sabbti i qua sacer
dotes et leuite nō solū canebāt laudes diuas
nō solū uocib⁹ hūanis · sz eciā musicis istris · io
subditur · i decacordo psalterio · i · decē cordaz cū cā
tico q fiebat uoce hūana · in cithara · qz uariis
istris utebant̄ in cāticis diuis · et ro motia
hui⁹ cantus subdit̄ cū dr · qz delectasti me dñe i
factura tua · quia creature a deo pducte sunt ad
delectatōnis et exultatōnis hoīm · qz cātus cor
porales facte sūt in eorū obsequiū · tū qz p gra
dus creaturaz aīm⁹ hoīs eleuatur ad deū cog
noscēdum et amand · Verūtamē qz hō rōnes crea
turarū nō pōt pfecte attingere · sm̄ q dr eccl
pmo · m · Cuncte res difficiles nec est q̄ possit
eas explicare smōe · ideo subdit · ad mirantur

q̄ mag̃

q̄ magnifica sunt opa tua dn̄e. et ex hoc appet
magnitudo diuine potentie. nimis pfunde sunt cogi
tatiões tue. quia diuina sciētia non pōt attingi
ab aliqua creatura virtute ppria et nō solū pro
ut sunt in effectib⁹ mirabilib⁹. nullo .n. p rōz
pōt inuestigare in ptīˡ qualitatē magnetis q̄
ferrum attrahit et io dr̄ q̄ hoc hēt a tota spē q̄
ppetas illa sequit̄ spēz magnetis s₃ que sit illa
ignoratur et idē ē de virtutib⁹ aliaz rerū occul
tis et consideratō talium debet inducē hoīs aīuz
in admiratōz et laudē conditoris. Vir insipiens
hic ōñter ondit ingratoz punitōnē et pmo tāgit
coruz vitiuz. d. vir insipiens nō cognoscet. dr̄ aut
vir insipiens ille qui nō sapit bnficia sue creatōnis
et iste vito tanq̄ ingrato repellitur a bnficio
diuine illustratōis et ideo subdit̄. et stultus nō intel
liget hec .i. intra se nō leget diuina bnficia me
ditando ex quo meretur a deo puniri; ppter q̄ sub
ditur. cū exorti fuerint peccatores sicut fenū. quos
dn̄s aliqū pmittit psperari tpaliter ppter aliquod
modicū bonū ipoz quod nō meretur etnā merce
dē. s₃ tm̄ tpalez ideo sequit̄. ut intereant i seculū
scli .i. eternaliter ppter suas iniquitates q̄ pcedūt
ex alto iudicio dei. ideo subdit. tu aut altissimus in
eternū dn̄e. et pōns potens punire eos qū et q̄-
diu sibi placuerit ibi iniquos punire. ideo subi
ditur. qm̄ ecce inimici tui dn̄e [illegible]. et ps̄ sunt ex
dictis. Et exaltabitur. hic ōñter describit̄ gra
toz pmissio et pmo q̄tū ad tpale dominiū. scd̄o q̄
ad diuinū obsequiū ibi. plantati. q̄tum pmū
dr̄. et exaltabit̄ sicut unicornis cornu meū. q̄
fuit ipletū tpe iosue quo xxxi. reges a fuerunt a
pp̄o debellati ut hr̄ iosue. x. c⁰. et senectus mea
in mīa uberi. In hebreo hr̄. et linitio mea i ole
o ramoso .i. hūdāti. et hoc fuit ipletū tpe dd̄.
qui fuit linitus et unctus in rege. oleo ramoso
.i. habundāti q̄ ter fuit unctus pmo p samuele
pmo R. 16. scd̄o sup tribū iuda. 2. R. 2. tercio s₃
totū isrl̄. 2. R. 5. et ad eadē sniaz redūtur slr̄ ieró
ieró que tal' est. In senectute mea in oleo uberi. et no
tatur tep⁹ dauid senecta r̄ tpus lib iosue q̄ mul
tū ām fuerūt intermedij. ad eadē sniaz reducitur
lra cōis. et senectus mea i mīa uberi. q̄ dauid sus
cepit unctōz regni adeo nō solū p p̄ sua s₃ filius p eo
descedētib⁹ ut hr̄. 2. R. 7. et hoc pcessit ex magna
dei mīa que p oleū designatur in sacra scriptura. et
despexit oculus meus inimicos meos. q̄ dauid cōsiderās
de dei adiutorio isultū philistinoꝝ et alioꝝ ad
uersarioꝝ suoꝝ reputauit pro nichilo. et insurgentib⁹ ma
lignantib⁹ in me audiet auris mea. q. d. talis rumor
tanget aures meas tm̄ modo et nō cor/q̄ cōtigit
i dauid nō ex supbia uel psumptōne de uirtute ppa
s₃ ex diuina cōfidentia. iustus ut palma flore
bit. uocat moyses ipm dauid iustū q̄ deo accep
tus fuit et floruit in fama i uirtute et etiā in sub
mittis honore io subdit̄. sicut cedrus libani multi
plicabitur. q̄ cedrus valde ialtatur. Plantati
hic ōñter describitur exaltatio ipsi⁹ q̄tuz ad cultū
diuinū qui tpe dauid fuit valde augmētat⁹ per
ipm q̄tū ad ordines sacerdotū et leuitaꝝ. ut hr̄
primo palip. 23. usq̄ ad 27. exclusiue et hoc ē q̄
dr̄. plātati in domo dn̄i .i. sacerdotes et leuite ad
diuinū cultū ibidē deputati. in atriis domus dei
nri florebūt. quia in atrio sacerdotū hostias ymo
labant; et in alijs atrijs legē docebāt. et ad huc
multiplicabūtur in senecta uberi. q̄ nō solum i iuuētu
te. sed etiā i senectute. et bn̄ patientes erūt .i. bona recipiētes a deo. scd̄m enim
phm bnficiati dr̄ bn̄ pati. a bene factore/et

hoc sonat lrā ieró' dicētis que talis ē. adhuc fructifi
cabūt in senectute pingues et frondētes erūt .i. ex
pinguedine grē bona opa pducētes. ut annūciēt
[illegible]. hic incipit uersus ultimus in hebreo et trāslatōe ie
rōni q̄ sic hr̄. annūciātes q̄ rectus dn̄s [illegible]. et ē sensus
q̄ nō solū in iuuētute. sed etiā in senectute annūciēt
pp̄lo constanter iusticias diuinas rectas. XCII

Dominus regnauit.

Huic ps̄ premittitur talis titulus in trāsla
tōe cōi. laus cantici ipi dauid i die aūt
sabbati qm̄ fūdata ē terra. et fuit iste titulus appositus
ab aliquo doctore p sua uoluntate [illegible]
q̄ i hebreo et trāslatōe ieróni nullo ōīo ponitur
nec iste ps̄ factus fuit a dauid scd̄m hebreos. s₃ ma
gis a moyse ut sup dictū ē. Et dicit ra. sa. q̄ ps̄
iste loquitur de tpe messie cui subiicienda sūt regna
mūdi et tūc iudei hoc uidētes dicent. dominus regnauit
decorē indutus ē [illegible]. q̄ aūt dicit hūc psalmū loqui
de regno xpi uerū ē q̄ de ipo pphauit scd̄m q̄ dicit
saluator io. 5. c⁰. si crederetis moysi crederetis forsitan
et mihi. de me eñ ille scripsit [illegible]. et hoc ut dicit et
inceptes a moyse et omnib⁹ pphis interptatur illa
i omnib⁹ scripturis q̄ de ipo erant q̄ aūt dicit r. s. uerū
ē scd̄m et erroneum q̄ iam diu est q̄ uenit et regna
mūdi p magna pte sibi subiecit p fidē ei [illegible] i oibus
regnis publicatam qūi [illegible] x. ole
dicemos/et sic [illegible] ps̄ iā ē ipletus in uero xpo
Et scd̄m hoc ps̄ iste diuidit̄ i tres partes q̄ pmo descri
bit regnū xpi ichoatū. scd̄o eius [illegible] ibi. eleua
uerunt flumina. tercio eius cōfirmatōz ibi. mirabiles. Cir
ca primū dr̄. dn̄s .i. filius x⁹ uerus hō et uerus deus. regna
uit. quia [illegible] sup oēs creaturas [illegible]
pit. ppter q̄ [illegible] data ē mihi omnis ptas in
celo et in terra. decorē indutus ē. Indumentū uero
[illegible] xpū scd̄m q̄ dicit apo⁹ phili. 2.
[illegible] et habitu iuētus ut hō et
hoc indumentū [illegible] pass[illegible] et mor[illegible]
[illegible] scd̄m q̄ dr̄ [illegible] pp[illegible] de
cor. [illegible] fuit [illegible] et sic [illegible]. indutus ē
dn̄s fortitudinē. q̄ [illegible] in morte
et [illegible]. et precinxit se. q̄ tūc [illegible] fortis primum in
inferno detentos potenter eripuit et ad celestia de
duxit. scd̄m q̄ dr̄ sup [illegible]. ascendens in altū captiuam
duxit captiuitatē [illegible]. et enim firmauit orbē terre qui nō cōmouebitur
bilē fecit q̄uis sit de nichilo [illegible]
q̄ nō est mirum si fecit pdictā cū sit [illegible]
parata sedes tua ex tūc. quia a creatōne celi empyrei
parata est sedes hōis xpi ibidē. scd̄m q̄ dr̄ hebr. 13. ihs
xp̄us heri et hodie ipse est in secula. Eleuauerūt. hic ōñter
describitur regni dauid impugnat⁹ q̄ pmo fuit impugnatum
p principes sacerdotū uolētes impugnare xpi resurrectionē
et ascensionez et regnū xpi pdicatoꝝ ut hr̄ act. 4. et in
pluribus alijs locis postea p imperatores romanos et alios
tyrannos qui orbē terrarū uoluerūt et de tempore ppter
xpianum ut sic deleretur nomen [illegible] cet memoria i terra/et hoc
est quod dr̄. eleuauerūt flumina uocē suā. q̄ fuit ipletū
qū imperatores romani et alij tirāni uoce publica xpianos
precipiebant ubiq̄ exterminari. eleuauerūt flumina
fluctus suos .i. psecutōnes atroces contra xpianos p
tales pabolā loquitur ysayas. 8. adducet dominus sup
eos aquas fortes et multas/regē assirioꝝ [illegible]. Cōfirma
hic ōñter describit̄ regnū xpi cōfirmat⁹ [illegible]
inter psecutōnes atrocissimas tyrānoꝝ [illegible]
uit numerus xpianoꝝ/ut pz ex gestis aplōꝝ et mar
tiruz et cronicis temporꝝ/et hoc ē q̄ dr̄. mirabiles elatio
nes maris .i. psecutiones [illegible] ecclesiam
catholicā. mirabilis in altis dominus. qui fecit [illegible]

presētē in psecucionib' sīm q' fuit illi^us et magnitu
do miraculorū in testimoniū ueritatis pdicate p aplos
aliosq; xpi discipulos. fīm q' dī marci ultio. Illi aūt
pfecti pdicauerunt ubiq; dño cooperante et sermone con
firmante sequentibz signis .i. miraculis diuina uirtute fac
tis et ideo erant testimonia certa ueritatis cū deus nō pos
sit ee testimoniū falsitatis. et ideo testimonia tua. dicit
p opa diuine uirtutis posita .s. credibilia facta sunt
nimis .i. magis q' p'ma pri' scienciarū acquisita. q; illa
accipiūtur ex experiencia sensuū qui pnt falli et diludi
ut frequenter est repertū. s; ueritas diuina nō pt fallere n' fal
li. domū tuā decet sanctitudo in longitudine dierum. q; domus
dei que est ecclesia militans pmanebit in sanctitate fi
dei usq; ad finē mundi et in ecclesia triūphante nō reci
pietur aliquid nisi sanctum. fīm q' dī apoc. xxi. c. nō intrabit
in eā aliquid coinquinatum. durabit in eternum. XC

Deus ultionum. III

Huic psalmo pmittitur talis titulus in translacione
cōm. ps dauid quarta sabbati. Sz uidetur appo
situs ab aliquo expositore. q; in hebreo et translacione ieronimi
nullo penitus est titulo nec ex littera huius psalmi q'd
appet unde debeat apponi ad memoriam in quarta die sab
bati .i. quarta die a sabbato q' ē illa dies in qua mun
di in qua deus fuerunt elementa ut h' gen. i. Iste fīm
hebreos dauid nō fecit hunc psalmum s; moyses
ut supra dictum est. De illa uero huius psalmi dicunt
hebrei q' loquitur de captiuitate ista in qua sunt
modo p diuersas ptes orbis dispsi in quibus sustinent
ceptibilia multa et afflictiones morte a xpianis
a quibus expectant liberari p regem messiam uenturum
et ideo dicunt q' moyses hoc preuidens in spū fecit hunc
psalmum interpellans diuinam uindictam ad pplm is
rael liberandum. Sz hoc fundamentum ē erroneum q; ad
uentus est iā transactus ut frequenter dictum ē. Et
ideo quantum michi uidetur saluo meliori iudicio di
cendum quod hoc ps moyses intendit reuocare pplm
isr' a quodam errore pestifero currente tunc temporis. Erat
enim q' sunt diuina puidencia aliquos errarunt
dicentes q' ista inferiora corruptibilia pp' corr
uptibilitatem nō subiacent diuine puidencie et ma
xime actus humani q; nō uidebat quomodo ista sub
diuina puidencia starent cum libertate arbitrii
et psona de iob. xxii. nubes latibulum eius et circa cardines
celi perambulat nec nostra considerat. et iste error ē
ualde pnitiosus q; ex hoc sequitur q' homines sine
freno currant ad uicia p bonis uel malis actibus nō
expectantes penam aliquam uel p'mia. pp' q' circa
fuit sanctis hoibus p uiribus hunc errorem extirpare
q' aūt iste error currerit tpe iob patet p illud q'd
allegatum est iob c. p'. q; uiuebat illo tpe et p ons
tpe moysi qui fuit ei contemporaneus. quia eliu buzi
tes qui fuit unus de quatuor amicis iob q' cū disputa
bat fīm multos expositores dī balaā de quo certum ē q'
fuit contemporaneus moysi ut patet num. xxii. ex quo sequitur q'
moyses et iob fuerunt contemporanei et p ons' er
ror predictus currebat tpe moysi et aliqui de pplo
isr' hoc errore infecti erant. q; error ad mala puo
cat ut patet ex libris moysi. pp' q' moyses uidetur fecisse
hunc psalmum ad reuocandum eos ab errore pre
dicto q' facit ostendendo punitionem malorum manifeste fac
tam. ideo q' uerum nō eet nisi ei puidencia ad ista i
feriora et actus humanos se extenderet. Et fīm hoc ps
iste in duas ptes diuiditur. q; p'mo ondit ... in
punitione egyptiorum ... ibi puuire uideor qua ipi et
in fueant ibi. quis consurget mecum. p'ma in duas
quia predictum errorē in egyptiis fuisse p'mo ondit

hō a filiis isrl' excludit ibi. intelligite insipientes in pplo
et tercio ex dictis quoddam corelarium concludit ibi
beatus hō. Circa p'mum dicit moyses. deus ultionum.
idest punitionum iuste procedentium. dñs. q; iste ē iudex su
perior oibus. deus ultionum libere egit. q; nō ē subditus legi
alicuius et io pt parcere a pena fīm q' sibi placet autem
q; delinquentem. nec facit in hoc iniustitiam alicui. Et
ideo sup punitionem malorum depcandus ē. pp' q' sub
ditur depcando. exaltare. ostendendo tuam potenciam q'
iudicas terram. infrendo prauis penam. redde re
tributionem superbis .i. egyptiis ex superbia nolentibus
obedire tuis mandatis de remissione ppli a captiuitate
usq; ad xiii. idus. Et sciendum q' moyses in hoc loco lo
quitur p tpe in quo filii isrl' in egypto detinebantur p q'
modum prophe de preteritis loquitur. io subdit. usq; quo
peccatores dñe. gloriabuntur detinentes pplm dei in s'
uitute uili. effabuntur et loquentur iniquitatem. sic pharao
exo. v. audiam uocem eius et dimittam isrl' nescio
dominum et isrl' nō dimittam. pplm tuum dñe humilia
uerunt in opibus uilis luti et lateris exo. p'mo. et he
reditatem tuam .i. filios isrl' q' sunt hereditas tua. fīm
illud hereditas mea isrl' q' uexauerunt in tm' q'
uitam eorum ad amaritudinem pduxerunt exo. p'mo
uiduam et aduenam interfecerunt etc. .i. psonas q'
debent supportari nō pepercerunt q' patet ex hoc q' pharao
.... natos in flumen proici precepit et sic
nullam crudelitatem ... egipti ppli hoc ...
et tamen huius subdit. et dixerunt. corde tenendo et ore
pferendo. nō uidebit dñs. q; tenebant q' diuina p
uidencia se nō extendit ad ista inferiora ut pre
dictum est. et sic sine freno timoris dei faciebant hec
abhominabilia. Intelligite. Hic ondit hunc errorem esse
etiā a pplo isrl' qui diu morati fuerant cū egyptiis
et sic plures eorum infecti erroribus eorum et uiciis
q' patet ex hoc q' p' mortem dñi legis ... et in monte si
nai ... ideo declinauerunt ad ydolatriam p si
... ... exo. xxxii. Et io eorum
... arguit moyses. d. intelligite insipientes
in pplo .i. uos de pplo isrl' qui estis infecti errore
egyptiorum intelligite essenciam diuine puidencie
ad omnia se extendere et stulti aliquando sapite .i.
ex quo estis separati ab egyptiis iniuste et diuinam
diuinam puidenciam cognoscite sapientia n. ē cognitio de
diuinis. qui plantauit aurem nō audiet etc. q'
dicit q' hoc est absurdum q' homines corruptibiles
cognoscunt ista inferiora et deus ignoret. q; quicquid
q'd pfectionis est in inferioribus totum perfecte existit e
minenter in p'ma causa. pp' q' phs p'mo de aia ar
guens contra empedoclem dicit eum inconueniens q'
deus aliqua ignoraret q' inferiores cognoscunt
.s. litem quia dicebat litem simili cognosci et ista
inferiora dicebant ee composita ex amicitia et li
te. s; in superioribus lis nō habet locum nec p ons
cognitio litis. qui corripit gentes .i. qui egyptios
gentiles corripuit nobis uidentibus terribiliter pu
niendo. nō arguet. similiter opa uestra mala. q. d. u.
qui docet hoiem scientiam .i. deus a quo ē omnis scientia q'
dicitur quomodo ignorabit illud quod scit hō. deus
scit cogitationes hominum. q. d. eciam cogitaciones intra
mentem latentes ipse agnoscit usq; ad minima. qm
uane sunt .i. ad malum prone. fīm q' dī gen. viii. Sensus
et cogitatio cordis humani in malum prona sunt. be
atus homo. hic quoddam corelarium concludit ex
dictis. ex quo n. eciam cogitationes hominum uane sunt
et ad malum prone cito declinant ad errores nisi
assit diuina directio. ideo dī. beatus hō quem tu eru
dieris dñe. ipm illustrando in mente. et de lege
tua docueris eum .i. docueris eum ad sequendum

dictam

dictam legem naturalem que est quedam impressio divine legis et nihil hoc instructus erit de lege a te data in monte Synay et de lege per te danda in evangelio de cuius datione futura habuit Moyses notitiam. propter quod dicit Salvator Io. v. ca. Si crederetis Moysi crederetis forsitan et mihi. ut mitiges a diebus malis. i. divine ultionis pena punientis. donec fodiatur peccatori fovea. i. mors corporalis per quam corpus ponitur in fossa terre et mors etiam malis per quam corpus ponitur in fovea gehenne usque in diem iudicii tunc simul corpus et anima ponentur in gehenna. quia non repellet dominus plebem suam idest suis mittentis obedientem et hereditatem suam non derelinquet. que ibi fidelibus adherentibus consistit quos in penis fovet per gratiam et per gloriam in futuro. ideo subditur quoadusque iustitia divina convertatur in iudicium. i. ponatur in executione in iudicio extremo in quo omnia reducentur ad debitum ordinem iustitie et qui iuxta illam. i. poterunt tunc sine terrore divine iustitie expectare. respondet. omnes qui recti sunt corde. propter quod Salvator loquens de extremo iudicio dicit apostolis Luc. xxi. his autem fieri incipientibus respicite et levate capita vestra. i. exhilarate corda ut exponit beatus Gregorius et Sapie. v. dicitur. tunc stabunt iusti in magna constantia adversus eos qui se angustiaverunt etc. Quis consurget. hic ostenditur divinam providentiam se extendere ad actus humanos per punitionem hebreorum qui licet plures fuerunt puniti in deserto tamen tangitur hic triplex notabilis punitio. una pro adoratione vituli alia pro rebellione eorum qua propter in Egyptum volueruntur reverti. Secunda ponitur ibi. nunquid adheret. Circa primum sciendum quod prima punitio facta est de precepto Moysi. Exo. xxxii. ubi dixit. Si quis est domini iungatur mihi et postea subdit. ponat vir gladium suum super femur suum. et occidat unusquisque fratrem et amicum et proximum suum etc. et sequitur ceciderunt que in die illa quasi viginti tria milia. et hoc est quod dicit hic Moyses loquens in persona propria de punitione per me punitis et fiunt ad quos cohiberet mihi adversus malignantes. i. adversus instantes multitudinem ipsi ad fabricationem vituli. fuerunt enim ibi aliqui instantes alios et isti fuerunt pessimi. aut quis stabit mecum adversus operantes iniquitatem. i. adversus sequaces predictorum in illis gentibus. nisi quia dominus adiuvit me. i. nisi assuisset auxilium auxilium dei spirituale. paulominus habitasset in inferno anima mea. et accipitur hic infernus pro fossa vel sepultura et est sensus fuisset mortuus et sepultus tunc tradidi. unde in hebreo sic habetur. habitasset in taciturnitate anima mea. quia per mortem aufertur loquela. Aaron enim timore mortis que sibi imminebat a populo fecit vitulum et libenter occidisset populus Moysen quando contrivit vitulum in pulverem Exo. xxxii. nisi fuisset repressus divina virtute timore enim iacentem. ideo subditur. si dicebam motus est pes meus. i. quo disposui descendere de monte Synay ad preceptum domini dicentis in Exo. xxxii. vade descende peccavit populus tuus quem eduxisti de terra Egypti etc. misericordia tua domine adiuvabit me. et ex tunc fui certificatus quod per tuam misericordiam me protegeres a populi furore. ideo subditur. secundum magnitudinem dolorum meorum in corde meo. i. quos sustinui propter peccatum populi. In ado rationem enim iracundia motus Moyses proiecit tabulas et fregit eas ad radices montis Exo. xxxii. consolationes tue letificaverunt animam meam quando post multas instantias dominus precibus Moysi acceptavit et novas tabulas testimonii sibi dedit Exo. xxxiii. Nunquid adheret. hic ponitur secunda punitio nobilis hebreorum ex qua ostenditur quod divina providentia se extendit ad regimen humanorum et ista punitio fuit quando populus territus verbis exploratorum voluit reverti in Egyptum nimis reputantes quod non posset implere dei preceptum de transitu ad terram promissionis propter multitudinem et magnitudinem populorum ibi habitantium et propter hanc rebellionem exploratores qui populum terruerant percussi fuerunt morte repentina a domino et similiter mortis diffinita fuit a domino super omnes qui numerati fuerant in exitu de Egypto a xx annis et supra ut moriuntur in deserto preter Iosue et Caleph filium Iephone ut ibidem habetur. et ex ista punitione et precedenti debuerunt filii Israel ab errore suo diutino revocari et hoc est quod dicitur. nunquid adheret tibi sedes iniquitatis. i. habitatio in malo qui fingis laborem in precepto. i. falso dicis te preceptum dei non posse adimplere de ingressu terre ab eo promisse et quia ex sua obstinatione in malo voluerunt Moysen et Aaron Iosue et Caleph lapidibus obruere Num. xiiii. ideo subditur. captabunt. i. captivabunt. in animam iusti. i. iustorum volentes eos interficere. Sed quia deffensati fuerunt protectione divina secundum quod ibidem dicitur. Cumque omnis multitudo lapidibus vellet eos opprimere apparuit gloria domini. Et ideo subditur. et factus est mihi dominus in refugium. i. mihi et aliis tribus mecum ex tribubus. et reddet illis iniquitatem ipsorum. quia exploratores qui terruerant populum statim percussi fuerunt morte repentina. et in malitia eorum disperdet eos. quia alii eis consentientes vagabundi fuerunt per desertum quousque prostrata fuerunt ibi cadavera eorum ut ibidem habetur. et ideo subditur disperdet illos dominus deus noster. cuius providentia ad omnia se extendit quantumcumque minima.

XCIIII

Venite exultemus.

Huic psalmo nullus est titulus positus in hebreo nec in translatione nostra iuxta hebreum et sensus hebreorum iste psalmus factus est a Moyse circa finem vite sue quando mortui fuerant in deserto omnes qui post exitum de Egypto numerati fuerant a xx annis et supra preter Caleph et Iosue ut dictum est psalmo preterito. in quo psalmo inducit filios mortuorum de quibus dixit dominus Num. xiiii. quod ingrederentur terram promissionis loco patrum suorum ad dei laudem et obedientiam ne ex rebellione et inobedientia impedirentur ab ingressu terre promissionis sicut et patres eorum. et iste psalmus ad hoc per Paulum applicatur ad hebreos. et ponit magnam partem huius psalmi ibi allo loco. hodie si vocem eius audieritis etc. usque in finem. quod quia hoc dictum fuit a David ad quod sequitur quod sit auctor totius psalmi. et dicit etiam ibi apostolus quod psalmus iste non loquitur de ingressu terre promissionis qui iam annos multos ante fuerat tempore Iosue. sed de ingressu terre viventium aperiendo per Christum tempore cognito. quia per suam benedictam passionem amovit impedimentum. et secundum hoc psalmus ille in tres partes dividitur. quia primo psalmista movet hebreos secundum intentionem apostoli ad Christi laudem inducit. Secundo ad hoc multiplex ratio adducitur ibi quoniam deus magnus. tertio psalmista inducit ibi. si vocem eius. Circa primum dicit David providens Christi adventum in quo erat exultandum. Unde et Christus natus angeli exultaverunt Luc. ii. facta est cum angelo multitudo celestis militie laudantium deum etc. et multo fortius homines debebant exultare. tum quia nec tamen in natura humana assumpta non in angelica secundum quod dicitur Hebre. ii. nusquam angelos apprehendit sed semen Abrahe. et quia nec tamen factus est pro peccato generis humani non angelici. quod est memorabile. dicit igitur. Venite. non passibus corporis sed affectibus mentis per fidem et devotionem. exultemus domino. non solum interius sed etiam exterius devotionis signo. quod notatur cum dicitur. exultemus et iubilemus. quia exultatio dicitur quasi extra saltus que fit quando mentis devotio resultat exterius in sensibili signo. Similiter iubilum dicitur cordis gaudium ita intensum quod non potest interius contineri quin appareat in signo exteriori. deo salutari meo. i. ad laudem Christi qui est vero deus et noster salus. propter quod sunt sic notat

as. pmo. uocabis no[n] ei ihm. ipe .n. saluu faciet
pplm suu a pctis eor. Preoccupemus facie ei in cofes
sione. deitatis et huanitatis et dicit: preoccupemus. i. tep
tatoe dyaboli ab hac cofessione impedetis nos impe
dire atiapem[us]. et in psalmis .i. in laudib[us] deuotis
iubilemus ei. Qm deus. hic ostedit ad ppositu multipli
ro inducitur. et pmo ex regia dignitate cu dr. qm
deus magnus dns. q.d. bn debemus iubilare xpo qm e
deus et p qns magnus dns cuius magnitudinis no e fis
et rex magnus super ons deos .i. scos agelos et pphas
dei amicos qui in sciptura dii dicu dii pricipal[iter]. 2° ex
eius ptate cu dr. qm i manu ei sunt omes fines ter
re .i. in ei ptate quia pt eos ad nichilu redigere/q
pbat ostedit. d. qm ipius e mare et ipe fecit illud. cogre
gans aqs in vnu locu gen. pmo. et siccam .i. pte terre
aridam. manus ei fundauit. p hoc .n. q cogregauit
aquas in locu unu qui dr occeanus apparuit ps terre
discoopta gen. pmo. et hoc ppter hitatone homu et
aialiu/ tercio adducit ro ex bnficiis huane nature
spualiter collatis. inter que pmu e creato hois ad yma
gine dei q no couenit aliis corporalib[us] creaturis/et i
recognitone ei dicit. uenite adoremus. adoratone
latrie. et pcidamus humiliter adorado. et ploremus
pcta nra cofitedo. ante deu qui fecit nos: ad yma
gine et silitudine sua. q ipe e dominus deus nr. dans
se nob p sua bndicta incarnatoe. Scdm bnficiu est
diue gubernatois q spali modo se extendit ad hua
na nram ultra bruta alia. ppter q dicit apos p°. cor.
x. no e cura deo de bobus. et qntu ad hoc dr. nos ppls
et oues pascue ei. q nob puidet spali mo. potest
etia hoc referri ad pplm hebraycu que deus pauit
quadraginta anis i deserto et ad pplm catholicu que i
ecca pascit eucharistie sacramto. Hodie. hic qr
cocludit intetu pricipale qd fm aplm e inducere pplm/e
iducere pplm maxime hebraycu ad obediedu x° hu
militer et deuote ne ipediatur ab igssu terre uiue
ciu. Sicut pres ei ipediti fuerut ab ingressu terre
pmissionis ppter rebellione eor et circa istu cocludi
pmo ponitur motiuu. scdo adducitur exeplu ibi. sic
in irritatone/et tercio pena illata ex pmit ibi/qua
draginta/ Circa pmu dr. hodie .i. tpre gre quod uo
catur dies. ro. xiij. nox pcessit dies aut appropinquauit .rc.
ubi p nocte intelligi uetus testametu/et p die noui
Si uoce dni audieritis. et accipitur hic si p quia. quia
uox dni audita e in lege noua q data e a deo i carne
apparente. uetus aut testam fuit datu p agelu loqte
tamen in psona dei. fm q dr act. x. hic e moyses .rc. et sub
ditur hic est qui fuit i ecca i solitudine cu agelo q
loqbatur ei i mote synay. nolite obdurare corda ura.
lege euagelica repellendo. obduratio eni cordis hu
mani in malo non puenit pmo ex pte dei. sz ex p
te liberi arbitrij hois a deo se auertentis. Et io ostedit
iuste deus substrahit gram suam cor molificante/et sic i
infidelitate et malo obduratur. Sicut i irritatone. hic ostedit
ad ppositu adducit exemplu de illis q uerbis explora
torum rebelles fuerut dno et moysi et uoluerut re
uerti i egyptum nisi ipe. et hoc e qd dr. Sicut i irritatoe
fm die teptatois. uocatur autem illud pctm irritatoe
dni quia uiderant ta mirabilia i transitu maris rub
et aliis mirabilib[us] q nullo modo debebat dubitare de
ipletoe pmissionis diuine fm que absq difficultate
introduceret eos in terra pmissionis. ubi teptauerut
me pres ur. multocies ut dr nu. xiiij. iam teptauerunt
me p decem uices. pbauerut et uiderut opa mea .i. tot
uiderant opa mea mirabilia q nullo mo debebant facere
talia. Quadraginta anis. hic ostedit ponitur pena de
bita/q quadraginta anis fuit pplus isrl impeditus ab ingres
su terre pmissionis in quibus omes mortui fuerut in
deserto qui uiderat mirabilia dei et increduli fuerat ut

hr nu. xiiij. et hoc e qd dr. quadraginta anis offensus
fui generatoi illi. retardas eos ab ipletoe pmissi. et
dixi sp hi errant corde. et talis error erat affectatus
et sic non alleuiabat. sz magis agrauabat. Et ipsi
no cognouerut uias meas .i. precepta mea i quib[us] de
bebant ambulare et hoc maliciose extendit. quibus
iuraui .i. irreuocabilr diffiniui. In ira. s. iudicante me
Si introibunt .i. no intrabunt. i requie mea .i. i terra
pmissionis in qua dedit deus filiis isrl quiete. et q
illa fuit figura quietis bonor i patria. q oia i figura
cotingebant illis pma cor. x. Et io p hoc itendit
dauid inducere pplm maxime hebraycu ne p rebel
lione ad xpm prohibeantur ab ingressu terre uiue
ciu ubi est quies bonor. XCIIII

Cantate domino

Huic psalmo pmittitur tal titulus i hebreo
et in translatone nra. psalmus dauid cu domus
edificabatur post captiuitatem. et fm istu dauid fecit
hunc psalmu. fm hebreos aut moyses fecit ipm
ut dictu e sup ps octogesimo nono/ Sz hec uarietas
actoris no multu refert ad ppositum q uterq. s. moy
ses et dauid spm pphicu habuerut de x° manifest[e]
pphando ut patuit p pdicta, sz de mat[er]ia huius ps
de qua pendet intellectus literalis e magis curandu/et
fm titulu istu ps iste e quedam diuinar graz actio.
seu diuina laudatio de rehedificatoe tepli post captiuitate
babilonica tpre zorobabel ut hr esdre p°./ Sz hoc dic
tu ipugnat ieronimus p hoc q dr i pn° huius psalmi.
Cantate dno canticu nouu. q no legitur tuc factu
sz magis cantauerut canticu atiquu. fm q dr. p°.
esdre. 3. steterut sacerdotes in ornatu suo cu tubis
et leuite filii asaph in cimbalis ut laudarent deu
p manu dauid usq ad illa hedificatoe fluxerunt
qngenti ani uel circiter/q pmu fudametu e° ano salo
monis stetit. e10. anis et tepus captiuitatis durauit .70.
anis. Ite p hoc qd subdit. anunciate inter getes .rc.
q getiles no fuit ad missi ad illa rehedificatoe
sz magis repulsi ut hr. i. esdre. e/ ptea i hebreo
et in translatone ieronimi nullo penitus e titulo. et i
deo pdicto titulo uidetur appositus ab aliquo expositore s
ymaginacione sua. lram huius ps ad dictu rehedificiu
applicante. Ra sa. uero dicit q hic ps loquitur ad te
pus futuru et uocat tepus futuru tepus messie qd
ipe et alii iudei dicut ee futuru/et tuc hedifica
bitur eis teplu nobilissimu in quo fient iste lau
des et oblatoes que uidetur tangi i hoc ps cu dr i pn°.
cantate dno .rc. et post ea in eo subdr. tollite et itro
ite in atria eius. Sz istud fm est erroneu. s. q x°
sit uenturus in mu et hedificaturus teplu materiale
sicut supius frequeter expressum e. Sz pmu e uerum s.
q ps iste loquitur p tpre x° qd ppe incepit i pn° pre
dicationis euangelii. et ex tuc incepit teplu p x°
edificari no ex lapidib[us] insensibilib[us] sz ex xpi fi
delibus qui sut lapides uiui in edificatone celestis
ihrlm collocandi/ Et fm hoc ps iste diuiditur in
duas ptes/q pmo psalmista inducit ad x° promu
/et scdo ad ei debitu obsequiu ibi. cofessio/ prima i
duas/q pmo inducit ad actu promii. scdo ad diuul
gatoe euangelii ibi. anunciate. Circa pmu dicit
cantate dno .i. ihu xpo qui est rex regu et dns
dnaniu apocalipsis .19. Canticu nouu. ad nouu .n.
testametu ptinet canticu nouu. fm q dr nouus
rex. noua gaudia. unde et angeli nouu canticu
cantauerut in natiuitate x°. luce .2°. gloria in altis deo .rc. Ca
tate dno omis terra .i. omis hitatores terre quibus
aduentu dni fuit cu letitie. cantate deo. repetitio e
eius de sine ad maiore excitatoe/sicut solet fieri in

cantatis · et benedicite nomini eius · gratias agendo de tanto beneficio · annunciate de die in diem · i · continuate huiusmodi laudem. Annunciate · hic ostendit psalmista inducit publicationem euangelii que facta est non solum iudeis sed gentibus per orbem dispersis et hoc est quod papias dicit hic annunciate inter gentes gloriam eius · i · gloriam eius resurrectionis et ascensionis et alia ad fidem pertinentia · In omnibus populis mirabilia eius · i · opera miraculosa christi que annunciauerunt apostoli aliique discipuli non solum uerbo sed etiam facto facientes in nomine eius miracula christi secundum quod dicitur marci ultimo · illi autem profecti predicauerunt ubique domino cooperante et sermonem confirmante sequentibus signis · quoniam deus magnus dominus · q · d · non est mirum si talia fiant uirtute eius quia magnitudinis eius non est finis · et laudabilis nimis · quia transcendit laudes cuiuslibet creature uirtutis propter quod dicitur ecclesiastici 43 · magnificate eum quantum potestis maior est enim omni laude · et terribilis super omnes deos · quia terribilis est demonibus qui pro diis colebantur in ydolis agentibus adeo subditur · quoniam omnes dii gentium demonia. dominus autem celos fecit · non autem dii gentium. Confessio · hic ostendit psalmista inducit ad obsequium ei debitum · secundo adducit ad hoc motiuum ibi · commoueatur · ad debitum autem obsequium christi primo requiritur interior et exterior mundicia · quia ipse est sanctus sanctorum daniel 9 · et quantum ad hoc dicitur confessio · quia tollit interiores immundicias · et pulcritudo · i · mundicie exteriores · in conspectu eius · i · in cultu ipsius · hoc dicitur ad excludendum immundicias que fiebant in cultu gentilium sicut in sacris priapi uiri et mulieres incedebant nudi et fiebant ibi alie uilitates quas non facient modo meretrices · Similiter in cultu ueteris legis erant alique immundicie corporales in effusione sanguinis animalium [illegible] que non sunt in cultu noue legis ubi offertur corpus et sanguis christi sub speciebus panis et uini · Sanctimonia · i · applicatio ad diuina · et magnificentia in sanctificatione eius · i · in cultu noue legis qui sanctificatio dicitur eo quod sanctificat cultores quod non faciebat cultus ueteris legis · propter quod dicit apostolus ad hebreos x. impossibile est enim sanguine taurorum aut hyrcorum auferri peccata · postea subdit · sanctificati sumus per oblationem corporis ihesu christi. In hanc igitur sanctificatione est magnificentia quia in eucharistia totus christus continetur quo non potest aliquid maius cogitari ratione sue deitatis [illegible] subditur · afferte domino patrie gentium ad fidem ei conuersarum · afferte domino gloriam et honorem secundum [illegible] honor est reuerentia exhibita alicui in testimonium sue bonitatis etiam si fiat secretissime coram paucis · sed tunc est gloria quando exhibetur palam et coram multis · per hoc igitur inducimur ad exhibendum reuerentiam domino nostro ihesu christo in publico et secreto · tollite hostias · i · laudibus diuinis extollite corpus et sanguinem eius sub speciebus panis et uini que dicuntur hostie in plurali quia licet sit unum sacrificium tamen sunt ibi due consecrationes distincte quarum una alteram non spectat. Item quia hoc sacrificium omnibus sacrificiis et oblationibus ueteris legis uariis et multiplicibus succedit tamquam perfectum imperfectis · et introite in atria · i · in loca christo dedicata [illegible] in omnibus est unica ecclesia · ideo subditur · adorate dominum in atrio sancto eius · Commoueatur · hic ostendit adducit ad hoc motiuum primo et secundo subditur exultatio fidelium ibi · letentur celi · Circa primum dicit · commoueatur a facie eius uniuersa terra · i · omnes habitatores terre moueantur coram christo motu timoris et reuerentie cuius ratio subditur cum dicitur · dicite in gentibus quia dominus regnauit · s · ihesus christus regnauit · i · regnum super totam creaturam accepit in sua resurrectione et ascen-

sione secundum quod dicitur matthei ultimo · data est mihi omnis potestas in celo et in terra · et marci ultimo · dominus quidem ihesus postquam locutus est eis assumptus est in celum et sedet a dextris dei. Iustinus et cassiodorus hic adducunt dicentes quod deus regnauit a ligno · hec additio a ligno non est in hebreo neque in greco nec in translatione ieronimi loquendo de translationibus eius quas uidi · et ideo credo quod assumptum sit de translatione theodosii uel simachi uel alicuius aliorum quia plures fecerunt diuersas translationes · et quia christus exaltatus regnum inuenit per suam passionem in cruce secundum quod dicitur ad philippenses 2 · humiliauit semetipsum factus obediens usque ad mortem · mortem autem crucis propter quod et deus exaltauit illum etc. ideo aliquis translator hic addidit a ligno scilicet crucis · et secundum hoc dicitur in hymno ecclesie · impleta sunt que concinit dauid fidelis carmine dicendo nationibus regnauit a ligno deus · patet quod hymnus iste procedit secundum opinionem augustini dicentis quod dauid fecit hunc psalmum et omnes alios · et enim correxit orbem terre · ab errore ydolatrie quia a tempore predicationis christi et apostolorum cepit cessare secundum quod predictum fuit zacharia 13 · in die illa perdam nomina ydolorum de terra · qui non commouebitur · s · a ueritate fidei [illegible] que stabit usque ad finem mundi quantumcumque tribulationibus impleatur. Iudicabit populos in equitate · quod intelligitur de iudicio discretionis quod a tempore christi incepit quia per predicatores eius et suorum discipulorum aliqui fuerunt uocati ad fidem aliis in infidelitate dimissis iusto dei iudicio licet nobis occulto · de quo dicit saluator io. 12 · nunc iudicium est discussionis, premiis et penis reddendis expectatur in fine mundi · de isto duplici iudicio est nouus psalmus sicut dictum fuit supra in psalmo primo · Letentur celi · hic ostendit ponitur exultatio fidelium quia aduentu eius in mundum non solum fuit causa exultationis fidelibus sed etiam creaturis omnibus et hoc est quod dicitur · letentur celi · i · ciues celestes cuiusmodi sunt angeli sancti qui in natiuitate christi cantauerunt canticum letitie ut dictum est in prologo huius psalmi · celi etiam materiales letati sunt quia christo nato stellam nouam miserunt matthei 2 · et exultet terra · i · principes terre quod impletum est quando reges uenerunt christum natum adorare matthei 2 · commoueatur mare et plenitudo eius · i · mare et uentus unde sibi reuerentiam exhibeant quod factum fuit quando mare et uentus [illegible] obedierunt matthei 8 · gaudebunt campi etc. quod impletum fuit quando pastores in campis super gregem christum natum adorauerunt luce 2 · et reuersi sunt glorificantes et laudantes deum etc. tunc exultabunt omnia ligna siluarum · hoc fuit adimpletum in aduentu christi ad ierusalem quando ipsi cedentes de arboribus sternebant in uia, clamantes et dicentes osanna filio dauid etc. matthei 21 · In signo magne exultationis quod ait omnia ligna [illegible] ad tale spectaculum licet plures remaneant quam uadunt · quoniam uenit iudicare terram · iudicio scilicet discretionis separando fideles ab infidelibus uocando electos ad fidem per suam et eorum predicationem propter quod dicit saluator io. 12 · nunc iudicium est mundi · Iudicium enim discussionis, per premiis et penis reddendis de quo agitur sequenti psalmo expectatur in futuro · Iudicabit orbem terre in equitate etc. iudicium enim discretionis quo aliqui uocantur ad fidem et gratiam alii non est ualde iustum licet hoc sit nobis occultum propter quod dicit psalmus 35 · iudicia tua abyssus multa. Moraliter potest exponi psalmus iste de quolibet fideli qui est dei filius per gratiam et ideo sicut christo competit iudicium discretionis [illegible] cogitationes locutiones et operationes ut nulli iniusto consentiat corde, nullum iniustum proferat ore, nec exerceat in opere.

mundi · iudicium at

XCVI

Dominus regnauit. Huic psalmo premittitur talis titulus in translatione nostra · psalmus quando terra restituta est: et secundum hunc titulum dauid fecit hunc psalmum · secundum hebreos uero moyses fecit ipsum ut dictum est supra psalmo 89 · Sed de hac uarietate non

96

7°

36

est mag' uis ut dictu e ps p'ce". Sz magis cunctis est
de mta hui' ps. Et sm hunc tlm dicunt doctores aliqui
q ps iste est graz actio ipi' dauid qn debellatis
philisteis qui regnu ei' inuaserant et aliis gentib'
in circuitu que regnu suu molestabat terra sua
fuit restituta i pace et quiete. Sz lra hui' ps no ui
detur concordare cu di. nubes et caligo i circuitu ei'
et p' subdi. ignis ante ipm precedet. etc. et q i bellis
ipi' dauid contra aduersarios no legit' app uisse
talia signa. Itm apo' hebre. pmo allat scriptura hu
ius ps dicenz ad lram de xpo. d. et cu introducit
pmogenitu i orbe terre dicit. et adorent eu ois
angeli dei que accipitur ex hoc ps cu di. adora
te eu ois angeli ei'. apos' u. allegantes scriptura
ueteris testa" non sp accepit ea ubo ad ubu. Sz
sufficit eis aliqn accipe sensu quis no sit hic mag'
mutato in ubo. q i hoc ps ponitur imparatiuus
p' cu di. adorate. hebre. pmo. impatiuuz. Intelli
endu etiaz q duplex est r aduentus. s. i mudu q
pteriit. et ad iudi" q futurus e. ps aut iste loquit
de aduentu ad iudiciu. et sic intellig ubu apo'li
et cu introducit pmogenitu illud pdicit introdu
cendu ad iudiciu sicut ibide exposui. tuc n. ap
parebit in ptate cosili' sic pmogenit'. In pmo aut
aduentu apparuit humilis et abiectus. huic aut sine
concordat ra. sa. i pte. d. q h ps loqt' ad tep' futu
ru quod uocat tepus messie. Sz expectat pmu ei'
aduentuz adhuc sui" errore decepti ut frequter
supra dictuz e. Sz igi sm sniaz apo'li et ra. sa. q
ps iste intellig ad lraz de xpo no de dauid n figu
ratiue. nec tit' in pn' posit' multuz ualet ad oppo"
q in hebreo et translatoe iero' nullo e oio titulo
et io uidet' fuisse appoitu ab al" expositore p sua
uoluntate. Dicendu igi q ps iste loquit' de adue
tu xpi ad iudiciu discussionis. sic precedes de ad
uetu ei' ad iudiciu discretionis. et diuidit' in duas
ptes quia pmo describit' ptas xpi generale dnuz
. sco aduetu ei' ad iudiciu ibi. nubes. tercio exultao
fideliuz ibi. audiuit et letata est syon. et ista tria
consequuntur ad inuice ut uidebitur. pseq'do. Circa
pmu sciendu q x' in sua rrne et ascesione ac
cepit sup oia creata generale dominiu. ppt' q
dixit ch. ultio. data e m omis ptas in celo et
et in terra. et hoc est quod di. dns regnauit. i.
dns ni ihs x'. exultet terra. i. hitantes i terra
q x' p rrne et ascensione pbuit aliis ingres
sum ad gliam. letetur insule multe. q fides catho
pdicata e p aplos alios q z discipulos hitantib'
in insulis maris occeani. ut patet de ana" i ysla"
et plurib' aliis et etia maris medie", ut pz de cip
ri" et cipho et plu" aliis. nubes. q ad generale
dniuz sequit iudiciuz extremu a quo no pot
appellari. hic ontr describitur ei' generale iu
diciuz ad quod ueniet in magna ptate et hoc e qd
di act'. pmo. nubes et caligo i circuitu ei'. x' n. asce
dens in celuz habuit nubez in obsequiu sm q di act'
pmo. nubes et caligo i circuitu ei'. x' n. ascedes
in celuz habuit nubez in obsequiu sm q di act'.
pmo. uidentibus illis eleuatus est et nubes suscep
cit ab oculis eorz. et sbdi. hic ihs qui assupt'
est a nobis sic ueniet. s. ad iudiciu. in quo simil' p
obsequio nubes utetur. sm q di luc. xx. tuc uidebut
filiuz hois uenientem i nube cu ptate magna et ma
gestate. ideo subdi. iusticia et iudiciu correctio se
dis eius. i. correctio orbis precedens a ptate ei' iu
diciaria q p sede designatur eo q sma iudicis se
dendo datur. erit iusticia et iudiciu. i. recta et ir
reuocabil'. ignis ante ipm precedet. s. ignis coflag
tonis qui precedet iudiciuz. et flamabit i circuitu
inimicos eius. quia dam sma iudicis reprobi il
lo igne inuoluent' et sic in inferno detrudetur.
alluxerunt fulgura ei' orbi terre. quia ante iu
diciuz fient multe impssiones igne et terribiles
. ideo subditur. uidit et commota e terra. i. hitantes
in terra qui uidentes talia commouebunt' commotio
ne timoris. montes sicut cera fluxerunt. i. fluent q
loquit' de futuro p modu pteriti ppter certitudinez
pphie quia tuc erunt terremotus magni p loca ut
di ca. xx. ex quib' ruent montes. annunciabunt celi
iusticiaz eius. quia p signa in celo apparentia mani
festabitur aduetus principis et uiderunt ois ppli gliaz
eius quia oes tam electi q reprobi uidebunt xpm
hoiem uenientem in ptate et glia q uisio terribil'
erit reprobis et delectabil' electis. ideo subditur. co
fundantur. i. confundent. omes qui adorant sculpti
lia. etc. i. omes ydolatre qui tuc maxie confundent'
qui creaturis attribuunt cultuz soli deo debitu non
solu ab hoib' sz etia ab angelis. ideo subdi. adorate
eu ois angeli ei'. i. adorate xpm adoratione latrie
q est uer' de'. Audiuit. hic incipit uso in hebo
et translatone ieroni ubi describitur exultatio fide
liu. q sicut iudiciuz extremu erit reprobis terri-
bile ita iustis delectabile. unde luce. xxi. di de illo iudicio
a rescen"' hoib' ptimore et expectatione etc. et p'
subdit'. his aut fieri incipientib' respicite et leua
te capita. i. exhilarate corda sm q exponit grego'
in e pma. et dictu fuit apostolis p omib' electis.
. Igitur circa hoc pmo ponit' exultao fideliu. sco qd
daz conclusiuz ibi. qui diligitis. Circa pmu di. au
diuit syon. i. ecclia p ubu xpi et aplor qui pnu
ciauerut iudiciu futuru. et letata e. q hec e ma
exultationis p electis. et exultauerut filie iude. i. fi
deles aie electe. et subditur ca letacie hui' cu di.
ppter iudicia tua dne. et dicit in plur' quia non
solum iudiciuz datu p glia electoru erit eis ca
letacie. sz etia iudiciuz datu p dapnatoe reprobo
ru. sm q di psalmo lvi. letabitur iustus cu uide
rit uindicta. etc. et q tuc omia pfecte xpo subi
cient'. ideo subdit'. qm tu dns altissimus sup oez
terra. i. sup ois hoies qui i terra nascuntur. nimis
exaltat' es super omes deos. i. angelos sanctos qui
dicunt' dii pticipatiue. dan. i. excepto dno quorz
no e cu hoibus couersatio. Qui diligitis. hic ultio
concludit' quodda correlariu quia iudiciu extre
mu terribile erit iniustis et delectabile iustis ut pre
dictu est. ideo psalmista hortat' hoies ad iustic'
et ab iniusticia retrahit. d. qui diligitis dnm odite
malu. s. culpe quod opponitur bon'" dine et q
possint peccatu mortale e uitare on dic d. Custodit
dns aias scor suor. qui i temptatoib' recurrut
ad ei' auxiliu. sm q di cor. x. fidel' de' qui
no paciet' uos temptari sup id quod potestis. sed
faciet cu temptatoe puentu ut possitis sustine. i
deo sbdi. de manu pccoris liberauit eos. i. de manu
demonis qui obstinatus in pcco sp hoies retrahe
intitur ad pcca. et q hec liberatio fit p graz dina
ideo subditur. lux orta e iusto. i. lux dine gre.
et rectis corde leticia. q lux gre e qda ica glo
ppter q repetit' cu di. letamini iusti i dno. q e leti
deuotionis. et confitemini memorie sanctificatis ei'
gras agentes de dono gre nos sanctificantis. Moralis
liter pot exponi ps iste de quolz fideli qui e filius
dei p adoptione. sicut x' e fili' dei p na. Et ideo
sicut ad xpm ptinet iudiciu discussionis generale.
ita ad quemlibet fidele ptinet iudiciu discus
sionis singulare p ppam consciencia discutiendo
. et quod ibi inuenit' de maledictis et cogitatis.
sic p pniam puniat ut pena iudicii euadat. Sz

q. d.

q dicit quod prima pars. Sinistra met ipsos iudi
cium nõ uũquã iudicauerunt. XCVII

Cantate dñ

Huic psalmo prímitur ti
tulus nullus in hebreo et in trans
latione ieronimi .i. ps. sine ali
qua additione/ et sic p titulum
illorum nõ apparet autor ps/ nec etiã nisi sicut hebre
us moyses fecit hunc psalmum ut dictum est sup. ps.
lxxxix. sicut aug[ustinus] uero dauid fecit hunc psalmum et cos
alios/ Sed de hoc ualet nõ est magna uis ut dic
tum est ps. xc. Materia uero huius ps dicit ra. sa. he
breus quod ps iste loquitur de tempore futuro p quod intellig
tempus messie quod iudei expectant futurum nunquam dicit
multa mirabilia facienda p regem messiam .i. xpm et sic
hoc dicit in prin. huius ps. Cantate dño canticum nouum
quia mirabilia fecit .i. faciet sicut ipsum. quod scriptura s
pphetice tempore enim quo factum est iste ps. xps erat uenturus
in mundum. Sed mirabilia que dicunt iste facienda iã
sunt facta in aduentu xpi/ quod quod dei filius in huma
natura apparuit/ uirgo concepit et peperit et cetera mirab[i]lia
que xps fecit nõ sunt scripta in uolumine s[ed] incredibilia/ et
sicut hoc doctores nri exponunt psalmum istum de du
ple et ultimo quod uocatur iudicium generale dilucidi
enus/ Sed saluo meliori iudicio uidetur michi quod conueni
entius potest exponi de aduentu xpi in mundum et de iu
dicio discretionis quod incepit a tempore predicationis
xpi et aplorum/ et sicut hec ps iste et nonagesimus qu
tus sunt circa eandem materiam. Unde et similiter incipiunt
/et magnam habent conuenientiam nõ solum nõ solum
in sensu, s[ed] etiam in uerbis. Ubi etiam reperiuntur plures ps
de eadem materia facti nõ solum a pluribus autoribus, s[ed] etiam
ab uno autore ut supra patuit in ps ipsius dauid.
Igitur sicut hoc ps iste in duas partes diuiditur. In prima
ponitur gratiarum actio de beneficio incarnationis. In secunda
de beneficio iudicii discretionis quo electi sunt ad
fidem uocati. Secunda ibi. Iubilate deo omnis terra. Cir
ca primum dicit. Cantate dño .s. ihu xpo canticum no
uum. tanquam autori noui testamenti. in cuius ortu nouum
canticum cantauit angeli luce. ii. quia mirabilia
fecit. nascendo. languidos curando. mortuos susci
tando. resurgendo. et ascendendo/ et spiritum sanctum in signo
uisibili mittendo quo simplices .i. illiterati illustra
ti sunt notitia scripturarum/ et linguis omnium loquebantur
etc. Saluauit .i. salutem fecit sibi. hoc est ad hono
rem suum et dei patris. dextera eius et brachium sanctum
eius .i. xps dei patris filius qui dicitur eius uirtus. prima ad
cor. primo. predicamus xpm dei uirtutem. dextra autem
uirilis in ps dextera potentior quod et frequenter dextrum
uocatur. Similiter xps et brachium dei dicitur ysaie. liii. do
mine quis credidit auditui nostro et brachium
domini cui reuelatum est que scriptura intelligit ad litteram
de xpo/ ut plenius ostendetur dño concedente quando ad lo
cum illum ueniemus. notum fecit dominus .i. deus pater sa
lutare suum .i. filium suum p salute mundi humanatum
et sic uisibilem factum. In conspectu gentium reuelauit
iustitiam suam .i. fidem catholicam iustificantem/ que p predica
tionem apostolorum et aliorum xpi discipulorum publica
ta fuit gentibus dispersis p orbem terrarum. recorda
tus est misericordie sue .i. ueritatis sue. domui israel. promissio
factis patribus eius. Sicut gen. xxii. promissum
fuit abrahe benedicentur in semine tuo omnes gen
tes/ que promissio misericordiam et ueritatem impleta

est in xpo nato de semine abrahe p iacob/ qui
alio nomine dictus est israel gen. xxxii. et effectus huius pro
missionis extensus est ad omnes gentes. ideo subdit
uiderunt omnes termini terre .i. p fidem cognouerunt. et
p mirabilia coram eis facta. salutare dei nostri .i. de
dominum nostrum ihm xpm p quem est salus omnium sicut quod
dicitur act. iiii. et nõ est in aliquo alio salus. Iubila
te. Hic incipit uersus in hebreo et translatione ieronimi
ubi ponitur inuitatio ad gratiarum actionem p iudicio
discretionis/ quia electi ad fidem et gratiam sunt uo
cati/ cum dicit. iubilate deo omnis terra. quia de omnibus
terre partibus aliqui sunt uocati. Cantate .i. lauda
te in cordibus uestris interius et exultate .i. signum
de uocis exterius. et psallite. recitando etiam ps
apphis ad dei laudes factos/ et quia iste ps tempore ue
teris testamenti compositus est a leuitis p expressione diuini
fuit. quia talia cantabantur nõ solum uocibus humanis
s[ed] etiam musicis instrumentis subdit. psallite dño in ci
thara et in tubis ductilibus .i. cum martello fac
tis. et uoce tube cornee. quia aliqui utebantur instrumentis
de cornibus animalium factis/ maxime in festo tubarum
quod celebrabatur in prin. septimi mensis. Iubilate in con
spectu regis dñi .s. ihu xpi qui est rex regum et dominus
dominantium apoc. xix. moueatur mare .i. ad eius reue
rentiam quod factum fuit quando pedibus eius se substernit. et ple
nitudo eius .i. habitantes in insulis maris quorum multi
conuersi sunt ad fidem/ ut dictum est ps prec. orbis ter
rarum. et p idest: qui habitant in eo. quia nõ solum de insul
maris. s[ed] etiam de terris aliis aliqui sunt conuersi ad fi
dem. Flumina plaudent .i. habebunt occasionem exultationis
s[ed] habitantes circa ea/ et hoc fuit impletum quando xps tactu suo sanc
tissime carnis uiue regenerationis dedit aquis in baptismo
simul montes exultabunt .i. causam exultationis erit quod fuit
adimpletum quando xps in montibus legem euangelicam predica
uit, et ibi miracula fecit. ut habetur matth. v. et io. vi. et in plu
ribus aliis locis/ et quia p suam predicationem cepit uocare
electos ad fidem quod pertinet ad iudicium discretionis. ideo
subdit. p eius predicatione exultationis seu gratiarum actionis quo
uenit iudicare terram. et quia illud iudicium est iustum quamuis
sit nobis occultum. ideo subdit. iudicabit orbem terrarum
in iustitia et equitate etc. Ps iste incipit pro eodem
eodem modo sicut et nonagesimus quintus quia sunt de eadem materia
ut dictum est in prin. huius psalmi. XCVIII

Dominus regnauit

Huic psalmo nullus titulus ponitur in he
breo/ nec in translatione ieronimi. Dicunt autem
hebrei quod moyses fecit ipsum ut dictum est sup. ps nona
gesimo/ Sed hoc nõ uidetur uerum/ quia in hoc ps dicitur moyses et a
aron in sacerdotibus eius et samuel etc. et sequitur. inuocabant
dominum et exaudiebat eos. et sic autor huius ps
uidetur loqui de ipsis magis de preteritis quam quod ps iste
sit factus nõ solum post tempus moysi s[ed] etiam post tempus samu
elis/ Et ideo doctores nri dicunt ipsum esse factum a dauid qui
samueli superuixit. et dicunt iste ps de regno xpi.
Sed saluo meliori iudicio ista expositio uidetur michi magis
mistica quam litteralis quia in hoc ps fit inuitatio ad dei
cultum sicut modum ueteris legis ut patebit p sequen
do qui modus nõ habet locum in xpi regno/ Ra. sa. uero dicit
quod ps iste loquitur de regno quod debellatis est re
ges gog et magog et multos alios populos cum eis/ sicut
quod uidetur p eandem dictum ezechiel. xxxix. et tunc regnum
mundi pacifice obtinebitur a iudeis/ sed hoc dictum est er
roneum. tum quia aduentus messie transiit in preteritum. tum quia
sicut dictum aug. xx. de ciuitate dei. xi. ca. et alibi
sanctorum gog et magog de quibus loquitur ezechiel nõ
sunt aliqui populi determinati s[ed] persecutores ecclesie ab
initio et induendi; maxime circa finem mundi; Igitur

saluo meliori iudicio ps iste in uidetur factus a dd.
ad inducendū ppl'm ad diuinū cultū de quo fuit ual
de solicit⁹ ut pȝ p̄mo palip̄o et 2° R. et hoc fuit p⁹q̄
debellauit philisteis et aliis cōtra regnū ei⁹ insurgētib⁹
q̄re adduxit archā dñi i mōtē syon intra tabernaculū
testimonij et cōstituit ibi sacerdotes et leuitas ad cultū
dei celebrādum ut hr̄ p̄mo palip̄o. 16 / et s'm hoc ps iste
i duas ptes diuidit' qr p̄mo dauid incitat ppl'm ad
cultū diuinū. 2° ad hoc incitat ex⁹ scōr patrum s. mo
yses et aarō. p̄ma in duas qr p̄mo dauid declarat
constitutiōē sui regni. 2° inducit laudē dei ibi. cōfi
teant'. Circa p̄mū dicit. dñs regnauit. i. regnare
me fecit p talē modū dicit dñs gen. 22. ad abraham
nūc cognoui quia timeas deum. i. cognoscē feci q eum
dñs fecerit regnare dauid pȝ. 2. R. 7. ubi d' dñs exer
cituum. ego te tuli de pascuis seq̄ntē g'gē ut esses dux
sup ppl'm meum isrl' ppter q regnū dauid dr̄ regnū
dei. primo palip̄o. 29. sedit q salomō sup soliū dñi i
regē p dauid pr̄e suo. irascant' ppli. qr philistei au
dita unctiōne dauid fuerūt irati et conati sūt regnū
eius destruere. 2. R. 5. et silit' alienigene q erāt i
circuitu iudee. Sȝ qr fuerūt debellati a dauid mag'
uirtute diuina q̄ humana ideo subdr̄. qui sedes sup che
rubī. hoc dr̄ qr ppiciatoriū sustētabatur ab ipsis ab
ipsis cherubin ut dictū fuit exo. 25. et dicebatur se
des dei eo q inde dabant' diuina rn̄sa. moueat' ter
ra. In trāslatiōne ierō habetur cōcutiatur terra. i. ha
bitantes in terra inimicorum nostrorū. cōcutiant' timore.
et nobis subiciant'. et q hoc sit decens fieri allegat
dicens. dñs in syon magn⁹. i. ille qui a nob' colitur
i mōte syon ē magnus dñs excelsus sup omēs ppl'os //
Confiteant'. hic cōsequent' dd' inducit ppl'm ad cultum
dei dirigens s'monē ad deū et dicens. confiteantur
confessione debite laudis. qm terribile sicut gen. 28. q
terribilis ē locus iste. 2c. s. formaliter et effectiue. qr
omīs sctificat⁹ fit in dei noīe. et honor regis. In hebr̄o
et trāslatiōe ierōmi hr̄. et imperium regis. et i idē redit
quia obedire imperio dei ē deum honorare. iudicium
diligit. i. equitatem. sicut pȝ in ueteri testa°. eā fieri p
cepit. tu parasti directiōnes. i. p̄cepta moralia q̄ diri
gūt in finem ultimū. m̄t. 19. si uis ad uitā ingredi
s'ua mādata. iudiciū. i. p̄cepta iudicialia. et iusti
ciam. i. cerimoīalia que dicūt iustificatiōes i scriptura
ueteris testa'. In iacob tu fecisti. ad hec. n. tria genera
p̄ceptorū reducuntur omīa mādata q̄ dedit ppl'o is
rael in mōte synay. ideo subdr̄. exaltate. i. q̄ntū po
testis laudib⁹ extollite. dnm deum nrm. p recognitiōe
suorū bn̄ficiorū. et adorate scabellū pedū eius. i. ante
scabellū pedum ei⁹ et istud scabellū dicebat' archa te
stamēti que erat sub ppiciatorio. ita q ppiciatoriū erat
q̄si sedile dei et archa testamēti tāq̄ scabellū illi⁹ se
dis / sic dictū fuit exo. 25. qm sanctum ē. dicebat' eni
archa scā eo q sancta continebat. s. tabulas digito
dei scriptas et uirgam aaron et urnā aureā manna
plenā. moyses. hic ad ppositum adducit' ex⁹ scōrū pa
trum cū dr̄. moyses et aaron in sacerdotib⁹ ei⁹. hoc ē
fuit in sacerdotes dñi / q pȝ de aaron q fuit summ⁹ sa
cerdos. silit' moyses officio sacerdotali usus ē i cōse
cratiōne aaron et filiorū ei⁹ ut dictū fuit exo. 28.
et samuel inter eos qui inuocāt nomen ei⁹. peccat. n. a
neo ppl'o cū dnm collendum ut hr̄ p̄mo R. xii. inuo
cabāt dnm humiliter et deuote. et ipse exaudiebat
eos. sicut pȝ de moyse et aaron in exodo et pluri
bus aliis locis et de samuele p̄mo R. 7. et 12. In colūp
na nubis loq̄bat' ad eos. hoc inueītur scriptū de moyse et a
aron in plurib⁹ locis. et idem credend' ē de samuele
eo q̄ ibi dr̄ / et marie qr d'⁹ incepit loqui cū eo a iuuē
tute ut hr̄ p̄mo R. 3°. et cā hui⁹ exaudiciōis subdit'
cū dr̄. custodiebāt testimonia ei⁹. q̄ntum ad iudicialia
et cerimonialia q̄ dicūt' quedā testimonia dei. et pre
ceptum quod dedit illis. i. p̄cepta moralia q̄ magis sunt de
dictamine p̄cepta et p̄cīa hic sing'e p plu'e eo mo q̄
[illegible] s. uenit [illegible] grauissima. i. multe. dñe de⁹
noster. tu exaudiebas eos [illegible] ē ad maiorē as
[illegible] et ulciscens in omīs adinuenciones
eorū. [illegible] eorū qui nō p̄cedebant
ex intencione tuo s' magis ex eorū arbitrio sicut patȝ
de moyse et aaron. quia nō credidistis m ut sanctifi
caretis me corā filiis isrl' nō introducetis hos ppl'os i
terrā quā dedi patrib⁹ eorū / qr i pena hui⁹ fuerūt mor
te p̄uenti. exaltate. i. laudibus extollite. dnm. rōne
generalis gubernationis. deum. rōne creatiōis. nrm.
rōne cultus sp̄alis. et adorate i mōte scō ei⁹. i. i mō
te syon quia iā erat diuino cultui applicat⁹ q̄ iā
erat ibi archa testa' et ministeriū ordinatū a leuitis
et sacerdotib⁹ celebrādum ut p̄dictū ē. Cōsistit ex
pōitur ps iste de regno x̄pi quod accepit i sua resurrecti
one et ascensione / quod q̄dem regnum p̄ncipes iudeorum
conati sunt destruere et p⁹ea p̄ncipes romanorum. Sȝ
eō facto ē. p̄ncipes rōm uoluntarie submiserūt colla
regno x̄pi a tpe constātini / et iudei i fine tēporum x̄pia
norū p̄ncipium sūt redacti. hoc igr̄ dauid i sp̄u p̄ui
dens p regnū suū figuratū introducit x'm regnātem
.d. dñs regnauit. et ad eius laudē inducit ppl'm ca
tholicū ad hoc adducens exēpla āntiquorum patrū q'
de regno x̄pi noticiā habuerūt et deuotiōne letati sunt
unde et saluator. io. 8. dixit de abrahā. abrahā pa
ter uester exultauit ut uideret diem meū. uidit et le
tatus ē. hanc aūt expōnem i pti'' nō psequor qr diffu
sa tradita ē in glō sup ps q̄ uz hr̄ et in expōitorib⁹ ali
orum doctorū 2c.

XCVIIII

Iubilate. Huic psalmo p̄
mittitur tal' titulus in hebreo. ps ad cōfite
dum. et in trāslatiōne ierōmi et i ista q̄ qm
cōmuniter utimur dr̄. ps p cōfessione. et idē penit⁹ ipor
tatur / Ex hoc aūt tit'lo nō appet actor ps. sȝ a iudeis
dr̄ fuisse moyses. ab aug' uero ipse dauid. sȝ de hoc
nō ē magna uis qr actor ei⁹ quicūq fuerit sp̄m sāc
tū hūit. sȝ ex tit'lo p̄dicto satis appet ad qd ps iste fac
tus fuerit. s. ut cantaretur in oblatiōne hostie pacifice
de qua hr̄ leuit. 7. que offerebat' p aliquo bn̄ficio a
deo obtinēdo ad quod p̄exigitur diuina placat⁹ ul' p
bn̄ficio iam obtēto ad q debet sequi grār actio. et
ppter hoc tal' oblatio dicebatur q̄dā cōfessio diuine lau
dis. et silit' ps iste qui decantabat' in oblatiōe. Et di
uidit' in tres ptes. In p̄ma ad dei laudē inducit'
omīs generalit'. In scđa pp⁹ iudaycus offerens sp̄alit',
ibi. introite in cōspectu. 2° ministrorum cetus singla't'
ibi. pp⁹ ei⁹. Circa p̄mum sciendū q omīs hō a deo
recepit sp̄ale bn̄ficiū. s. rōnē et intellectū p qd' ē
capax ipsi⁹ dei. quod aliis creaturis i senciētib⁹ nō ē
ppter q ad laudem dei tenet' assurgere / et hoc ē quod
dr̄. Iubilate deo omīs terra. i. hītantes i oī terra. ser
uite dño in leticia. qr nō placet deo s'uitus coacta
sȝ uoluntaria et hec sunt delectabilia // Introite. h' cōt'
iducit' pp⁹ hebraycus sp̄alit' q offerebat hostias pa
cificas ad hostium atrij sacerdotū. ita q uidebat ob
latorum sui sacrificij. et q̄ntū ad hoc dr̄. introite i cō
spectu ei⁹ in exultatiōne. i. ad locū unde cōspici po
terat diui⁹ cultus in altari holocaustorum. q nō pmit
tebat' gētib⁹ i exultatiōne. i. i mētis deuotiōne cu
ius rō subditur. scitote qm ipse ē dñs de⁹. i. creator oīu
q describit' in hoīe cum dr̄. ipse fecit nos 2c. dando a
nimā intellectiuā que nō educit' de potēcia ma
terie. unde dicit phs iiᵒ de aīalib⁹ q intellectus est
ab extrinseco / et sic p creatiōē que soli deo cōpetit q ē

uirtut'

uirtutis infinite que ad creationem requiritur et quia uirtus eius et nichil nulla est proportio. et ex hoc sequitur quod sit creator omnium quia uirtus infinita multiplicari non potest sed est una tantum. ¶ Populus eius. hic inducit ministrorum cetus specialiter quia in oblatione hostie pacifice sacerdotes et leuite intrabant ad altare illi ad offerendum isti ad cantandum. et quantum ad hoc dicit. populus eius et oues pascue eius introite quamuis licet non omnes hebrei essent populus dei. tamen sacerdotes et leuite speciali modo dicebantur eius populus quia ad obsequium deputati erant. et oues pascue eius. quia de oblationibus et decimis deo oblatis erant nutriti et sustentati eo quod deseruiebant diuino cultui. ideo subditur. introite portas eius. ad altare diuini cultus. in confessione. scilicet laudis diuine offerendo sacrificia et cantando cantica et ad hoc pertinet quod subditur. atria eius. quia altare holocaustorum erat in atrio sacerdotum quod dicebatur atrium interius. et sic per alia atria ubi layci erant transibant prius. in hymnis. id est laudibus ad hoc factis a sanctis prophetis. confitemini illi. confessione laudis. laudate nomen eius quoniam suauis est dominus. id est cito placatus hostiis et laudibus deuotis. in eternum misericordia eius. quia semper paratus est indulgere penitentibus et usque in generationem et generationem ueritas eius. implendo promissa. ¶ Moraliter potest exponi psalmus iste ut sit inuitatio ad dei laudem populi communis et ministrorum ecclesie in oblatione eucharistie que cum diuinis laudibus debet offerri patri. quia hec est hostia uera pacifica per cuius oblationem summus sacerdos ihesus christus pacificauit omnia que in excelsis et in terris sunt. collocentur primo.

C

Misericordiam

Huic psalmo premittitur talis titulus in hebreo et translatione ieronimi et communi. psalmus dauid. ¶ Ex quo titulo apparet actor huius psalmi scilicet dauid. qui uidetur fecisse hunc psalmum quando cognouit se stabilitum in regno israel a deo sicut habetur .2. regum .5. et cognouit dauid quoniam confirmasset eum dominus regem israel super. Et ideo tunc firmiter proposuit bene uti regia potestate ad suum meritum et aliorum exemplum. licet ex propria fragilitate et diaboli instigatione ab hoc proposito aliquando ceciderit ut in facto urie et populi numeratione seu aliquibus aliis. de quibus tamen uere penituit. ¶ Et diuiditur in tres partes quia primo ostenditur qualiter dauid se habuit deuote erga deum. secundo munde ad se ipsum ibi. perambulabam. tertio iuste ad proximum ibi. non proponebam. et in istis consistit usus regie dignitatis. Circa primum dicit. misericordiam et iudicium cantabo tibi domine. scilicet laudis. recognoscens misericordiam tuam qua me ad regnum promouisti. et iudicium. quo saulem et domum eius abiecisti. Aliter exponit rabbi salomon sic. misericordiam et iudicium cantabo tibi domine. id est recognoscam tuam misericordiam in prosperis attribuens illa tue misericordie et non mee iusticie seu potentie. et iudicium. in aduersis. illa attribuens equitati tue iustitie propter demeritum mee culpe. psallam et intelligam quando uenies ad me. reuelando mihi secreta tua per spiritum prophetie que est gratia gratis data. et ab habente certitudinaliter cognita. non sic autem est de gratia gratum faciente. in uia immaculata. quia spiritus non tangit corda prophetarum quando sunt actu maculati macula carnalium uoluptatum. propter quod moyses quando cum deo solitus erat loqui retraxerat se ab actu matrimoniali ut dictum fuit numeri .12. ¶ Perambulabam. hic consequenter ostenditur qualiter munde se habuit ad se ipsum cum dicit. perambulabam. id est in operibus meis procedebam. in innocentia cordis mei. id est in puritate conscientie. in medio domus mee. quasi dicat. multo plus extra. quia homines et maxime principes et potentes magis sunt solliciti seruare honestatem inter extraneos quam inter domesticos. ¶ Non proponebam. hic consequenter ostenditur iustitia dauid erga proximum. et primo quantum ad malos. secundo quantum ad bonos ibi. oculi mei ad fideles. Circa primum ostendit primo dauid affectum cum dicit. non proponebam ante oculos meos rem iniustam. scilicet concupiscendo aliquid iniustum cupiditate ducto exemplo impiorum. facientes preuaricationes. id est diuine legis transgressiones. odiui. scilicet eorum malitiam. quia eius de uirtute est diligere bonum et odire malum e contrario. non adhesit mihi cor prauum. quasi dicat. et si ex passione sum motus ad horam ad aliquam malitiam. non tamen adhesit mihi per obstinationem. declinantem a me malignum. malo igne ignitum. scilicet iudicie. ire. superbie et huiusmodi que declinabant a dauid talia detestante. non cognoscebam. per approbationem quantumcumque essent mihi proximi. sicut patet de ioab nepote suo cuius malitiam non approbauit. sed magis reprobans eam eum interfici iussit. et quia dauid non solum puniebat peccata operis sed etiam oris. ideo subditur. detrahentem secreto proximo suo. id est proximo suo in eius absentia. et sic est ei celatum quia non potest audire. hunc persequebar. ad puniendum. et quia non solum puniebat peccatum operis et oris. sed etiam a pena in aliis signis. ideo subditur. superbo oculo. quia dispositio cordis maxime apparet in oculis. et insatiabili corde. qualis est auarus cuius abscondus eius. quia non potest saciari pecunia. cum hoc non edebam. id est tales non erant commensales mei nec domus mee. ¶ Oculi mei. hic consequenter ostenditur qualiter se habuit ad bonos. et secundo iteratur qualiter se habuit ad malos ibi. non habitabit. Circa primum dicit. oculi mei ad fideles terre. id est fui sollicitus inquirere ubi tales possent inueniri ut mihi sociarentur. et sederent mecum. in consiliis et iudiciis et mensis. et quia non solum habuit bonos consiliarios sed etiam bonos ministros ideo subditur. ambulans in uia immaculata. per uite sanctitatem et honestatem. hic mihi ministrabat. id est in domo mea seruiebat. non habitabit. hic reiteratur ad ostendendum qualiter se habuit ad malos eos a se repellendo cum dicit. non habitabit in medio domus mee. id est inter ministros meos. qui facit superbiam alios despiciendo uel conculcando. qui loquitur iniqua non direxit in conspectu oculorum meorum. quia tales non audebant loqui in presentia dauid nec etiam apparere. et quia aliqui sunt ita mali quod non solum sunt a principibus bonis repellendi sed etiam puniendi ut iustitia seruetur et alii terreantur. ideo subditur. In matutino. id est celeriter sine expectatione ne super ueniret impedimentum. interficiebam omnes peccatores terre. qui pro peccatis suis erant digni morte. quod patet de rachab et baana qui proditorie interfecerant ysboseth per hoc credentes placere ipsi dauid. sed ipse eos interfici statim iussit. 2. regum .4. Si autem in contrarium arguitur de ioab qui proditorie interfecit abner secundo regum .3. et tamen distulit punitionem eius usque post mortem suam. dicendum quod dauid numquam fuit ita firmatus in regno nec ita potens sicut salomon filius suus ut patet ex .2. et .3. regum. et ideo non potuit eum in uita sua punire absque periculo seditionis sicut tempore salomonis de quo fuit dauid reuelatum quod regnaret pacifice absque seditione. et ideo punitionem eius rationabiliter distulit apud eum ut dictum fuit .3. regum. ad quid autem dauid interficiebat peccatores subditur. ut disperderem de ciuitate domini. id est de ierusalem quam dominus ad cultum suum elegit ut habetur .2. paralipomenon .6. et per ipsam intelligit totum regnum dauid in quo ierusalem metropolis erat. omnes operantes iniquitatem. quantum poterat fieri per industriam humanam. ¶ Moralitas autem huius psalmi est quod quilibet princeps se habeat secundum formam hic a dauid traditam. deuote se habens erga deum munde et honeste ad se ipsum. et iuste ad proximum subiectum.

C

Domine exaudi

Huic psalmo premittitur talis titulus in hebreo et in translatione ieronimi. oratio pauperis

cum anxiaretur et coram domino effunderet eloquium. ex quo
titulo non apparet aliquis actor determinatus. tamen secundum augustinum da
uid fecit hunc psalmum. secundum hebreos uero actor in parti
est incognitus. tenetur tamen absque dubio quod aliquis ha
bens spiritum sanctum fecit ipsum quicumque fuerit ille. de materia
uero huius psalmi dicunt expositores aliqui quod loquitur ad litteram
de anxietate in qua fuit populus syon. id est illi qui remanserunt
ibi de uoluntate dauid ipso fugiente inde propter absa
lon. 2. Re. 15. capitulo. et isti fuerunt sadoch et abiathar et
alii sacerdotes de mandato dauid archam reportantes
et chusi arachites amicus dauid et decem concubine ad
custodiam domus derelicte ut habetur ibidem. et isti afflicti
propter fugam dauid domini sui uacabant orationi pro eius re
ditu. et sic intitulatur iste psalmus. oratio pauperis. scilicet propter
in syon remanentes modo dicto. Sed hec expositio non
habet apparentiam. quia in hoc psalmo fit mentio de hedificatione
syon que in reditu dauid non fuit hedificata quia
absalon non legitur ibi destruxisse. Item multa que
dicuntur in hoc psalmo non possunt ad hoc applicari nisi ualde
extorte. propter quod alii dicunt magis apparenter quod psalmus
iste loquitur ad litteram de anxietate populi israel in captiuitate
babilonica detenti quia deuotiores illius populi erant ual
de anxiati de destructione ciuitatis et templi. ubi
uigebat cultus dei. propter quod uacabant orationi propter
populi liberationem et ciuitatis et templi hedificationem. et
posset ad hoc satis bene applicari. Sed hec expositio
et consiles uidentur infringi per dictum apostoli hebre. primo
ubi apostolus allegat litteram huius psalmi que habetur infra. Initio
tu domine terram fundasti etc. usque ibi et anni tui non
deficient. deinde de christo ad litteram probans per ea equalitatem
filii ad patrem in potestate et duratione ut dictum fuit ibidem. et
satis apparet a populi israel in hac captiuitate positi orantis
et desiderantis ab ea liberari per regem messiam uentu
rum et rehedificationem templi et ciuitatis. et sic secundum eum
loquitur de tempore christi. sed quod dicunt ipsum uenturum et tem
plum materiale rehedificaturum falsum est ut dictum est supra
psalmus 86. accipitur de dictis eorum quod uerum est uidetur in
saluo meliori iudicio. quod psalmus iste ad litteram loquitur de an
xietate populi israel cum desiderio deprecantis pro aduentu
christi quod maxime contigit tempore anthiochi illustris qui
supra modum afflixit populum ut habetur primo et 2. ma
cha. et quanto plus affligebatur. tanto magis deprecabatur
pro aduentu saluatoris. Et secundum hoc psalmus iste in duas
partes diuiditur. quia primo ponitur afflicti populi depre
catio. secundo ipsius per christum subleuatio ibi. tu autem domine.
prima in duas quia primo ponitur populi petitio. et secundo
ad hoc allegatur ratio ibi. quia defecerunt. Circa primum
dicit psalmista in persona populi anxiati. domine exaudi orationem
meam. procedentem ex corde. quia oratio est ascensio mentis in
deum secundum damascenum. et clamor meus. procedens ex
ore. ad te ueniat. id est acceptus sit coram te. ne auertas
faciem tuam a me. repellendo orationem meam sicut homo
auertit faciem ab eo quem non uult exaudire. In qua
cumque die tribulor inclina ad me aurem tuam. loquitur
de deo ad modum hominis qui inclinat aurem suam ad au
diendum petitorem quem uult exaudire. et quia non solum
petit exauditionem sed etiam exaudiendi uelocitatem propter
magnitudinem tribulationis presentis. ideo subditur. uelociter
exaudi me. ¶ Quia defecerunt. hic consequenter pro dicta e
xauditione allegatur ratio. et primo ex facto. secundo ex
uerbo ibi. tota die exprobrabant mihi. factum quod pri
mo allegatur est pondus tribulationis populi iudaici tem
pore antiochi qui nitebatur totaliter destruere legem
dei. ut patet primo macha. 2. et hoc est quod dicit. quia
defecerunt sicut fumus dies mei. id est fuit propinqui defec
tui nisi tu domine adiuuisses. et sicut cremium aruerunt.
Cremium dicitur a cremo. as. et est illud quod in patella
remanet. Antiochus uero nolentes dimittere ritum
iudaicum frigebat frigi in sartaginibus et cremari

ut habetur 2. macha. 7. percussus sum ut fenum. quia sicut
ad ardorem solis desiccatur. sic populus israel ex ardore
tribulationis antiochi pro magna parte deficiebant
aliqui per mortem et aliqui per transitum ad ritum gen
tilium. ut habetur primo macha primo. quia oblitus sum come
dere panem meum. quia multi de populo fugierunt ad
loca deserta ubi non habebant panem ad comedendum. sicut quod
dicitur 2. macha. 5. iudas autem machabeus secessit in deser
tum locum ibique inter feras uitam in montibus cum suis age
bat. et feni cibo uescentes demorabantur. a uoce gemi
tus mei adhesit os meum carni mee. hic accipitur
caro pro cute secundum quod dicit ieronimus et hebrei. quia tam ex fa
me quam ex animi anxietate caro tabescebat. et sic cutis ossi
bus adherebat. similis factus sum pellicano soli
tudinis. quia sicut dictum est populus fugerat ad deserta.
factus sum sicut nicticorax. que non apparet de die sed
clamat. sic multi de populo absconditi in locis occultis
non audebant de die apparere nec etiam aliquem strepitum
mittere ne deprehenderentur. uigilaui non po
tens dormire pre anxietate animi. et factus sum sicut passer
solitarius. fugitiui enim non uadunt uniti sed dispersi
et quilibet abscondit se ubi potest. ¶ Tota die. hic consequenter
allegatur ratio exauditionis ex uerbis iniuriosis et impe
riosis que satellites antiochi proferebant contra
deum et populum. et hoc est quod dicit. tota die expro
brabant mihi inimici mei. et plus affligebat populum
ex blasfemiis contra deum quam contra se ipsum. et qui lauda
bant me. scilicet derisorie. Sicut habet consuetudo aliquando dicere.
Ecce homo magne constantie et tale propositum pro
positum et irrogatum magis solet pungere. aduersum
me iurabant. id est iurantes execrabantur. Si malum
ponebant me tamquam exemplum dicentes si non fecero hoc ita
male accidat mihi sicut populo iudeorum. et quod sensus sit
iste ostendit translatio ieronimi que sic habet. exultantes me
per me iurabant. exultantes me. id est deridentes me
modo predicto. per me iurabant. execrationis
iuramento ponentes miseriam meam pro exemplo que
magis exprimitur cum subditur. quia cinerem tamquam pa
nem manducabam. modicum habens de pasta eam decoquens
minus in cineribus et sic cineres erant admixti in pa
ne. et potum meum cum fletu miscebam. id est lacrime flue
bant de oculis meis pre dolore in quod cadebant in ciffo
uel in uase in quo debebam bibere. et quia ista miseria
contigit populo ex dei permissione propter peccatum populi. ideo
subditur. a facie ire indignationis tue. id est uindicte tue
secundum quod dicitur primo macha. et facta est ira magna super
populum ualde. quia eleuans allisisti me. id est grauius. sic
grauius alliditur qui de alto cadit. potest etiam dici quod
iudei fuerant eleuati tempore hester et mardochei. ut
habetur in libro hester. et hoc tempore monarchie persarum cum
successit regnum grecorum de quo exiuit radix pecca
ti illustris anthiochus primo macha. et iste grauius
afflixit iudeos quam aliquis precedentium regum. Dies
mei sicut umbra declinauerunt. id est quasi ad nichilum
redacti sunt sicut sicut umbra. et ego sicut fenum
arui. id est pre feruore tribulationis quasi defeci. ¶ Tu autem.
hic consequenter describitur consolatio per aduentum christi que
hic per psalmistam predicitur et sic per christum postea fuit
impleta. et diuiditur residuum huius psalmi in tres partes.
quia primo describitur ecclesie promotio per aduentum christi. secundo fu
tura tribulatio antichristi ibi. respondit ei. tertio uite
presentis cessatio in fine mundi ibi. Initio tu domine. prima
in duas quia primo describitur ecclesie promotio per christum immediate.
secundo mediantibus apostolis. ibi. quoniam placuerunt. Circa
primum sciendum quod christus tunc diuinitus permanet in eter
num et hanc ueritatem confessi fuerunt hebrei. Jo. 12.
dicentes nos audiuimus ex lege quia christus manet in eter
num. et sic per suam eternam potentiam mutat tempora et e
tates transfert atque constituit. daniel. 2. et sic aliquando

de tribulationibus releuat ad prosperitatem et eorum desideria
finaliter adimplet iuxta voluntatem et hoc est quod dicitur. *tu autem domine*
in eternum permanes id est stabiliter. quia stabilis ma
nens dat cuncta moueri. ut dicitur. de consolatione ideo
subditur. *et memoriale tuum in generatione et generationem.*
quia uno intuitu uidet successionem omnium generatio
num. et subditur consolatio iudeorum christum expectantium.
tu exurgens domine. videtur enim hominibus iacere quan
do non prebet eis auxilium. et per oppositum surgere quando
prebet. *misereberis syon* id est populi colentis deum in syon
de quorum numero erat sanctus symeon. propter quod responsum
sum acceperat a spiritu sancto non uisurum se mortem nisi ui
deret christum domini. quem omnes alii iusti expectabant
quod fuit adimpletum quando ibi in templo fuit oblatus quod
erat in monte syon. et quando ibi predicauit et mira
cula fecit. et quando in cenaculo super apostolos spiritum sanctum
misit secundum quod dicit ieronimus in epistola ad paulinum de
omnibus sacre scripture libris. et tunc fuit adimpleta
prophetia zacharie. ix. Exulta satis filia syon. iubila
filia ierusalem. ecce rex tuus uenit tibi iustus et saluator
et ipse pauper. secundum quod allegat mathei. xxi. et per hoc quod dicit
hic pauper manifeste patet quod consolatio populi in aduentu
christi non erat intelligenda per exhibitionem bonorum
temporalium sed spiritualium que inchoata sunt. quanto que
sunt communibus omnibus. prefertur. *quia uenit tempus miseren*
di eius. secundum quod fuerat diuinitus per prophetas et maxime
danielis. ix. ubi aduentus christi suis certis ebdomadibus
annorum diffinitur. *quia uenit tempus*. hoc replicatur ad ma
iorem assertionem. *Quoniam placuerunt*. hic ostenditur potissima
causa promotionis ecclesie que facta est per christum mediantibus apo
stolis qui predicauerunt fidem primo in ierusalem et inde ut
habetur in actibus apostolorum ideo subditur. *quoniam placuerunt ser*
uis tuis id est apostolis. *lapides eius* id est fideles de iude
is conuersi qui fuerunt primi lapides in hedifica
tione ecclesie positi. sicut predictum fuerat zacharie. ix. post
illa predicta super premissa de aduentu christi. et salua
bit eos dominus deus eorum in die illa ut gregem populi sui
quia lapides sancti eleuabuntur super terram eius. *et terre ei*
miserebuntur id est iudee in qua primo apostoli predicauerunt
et ubi multa miracula fecerunt. actuum. i. multa quoque pro
digia et signa per apostolos in ierusalem fiebant. et ibi
subditur. omnes etiam qui credebant erant pariter et
habebant omnia communia. possessiones quidem et substantias uen
debant et diuidebant omnia omnibus prout cuique
opus erat. Et ideo lapides isti super terram eleuati per
contemptum temporalium apostolis multo placuerunt. *et time*
bunt gentes nomen tuum domine. quia fideles christi per apostolos
aliosque christi discipulos diffusa est ad gentes per alias
orbis partes. *Et omnes reges terre gloriam tuam*. quia non
solum uulgares receperunt fidem christi sed etiam principes in
[illegible] ut patet impletum in pluribus regnis terrarum et
in omnibus implebitur ante finem mundi. *quia hedificabit*
dominus syon id est ecclesiam que nomine syon uocatur quia ibi in
cepit per christi oblationem predicationem miraculorum opera
et spiritus sancti missionem ut supra dictum est. *et uidebitur*
in gloria sua. ibi enim manifestauit gloriam sue resurrecti
onis apostolis et etiam ascensionis. quia de monte oli
ueti ascendit qui est iuxta ierusalem. actuum primo. *res*
pexit in orationem humilium. et cetera adimplendo petitionem
eorum qui humiliter et deuote petebant eius aduentum.
Scribantur. hic ostenditur concluditur gratiarum actio
quia tantum beneficium non est dandum obliuioni. Et ideo
scribantur hec. quia scriptura debuit memorie.
in generatione altera id est ut gratiarum scriptores haberent
de hoc notitiam et sic factum est per euangelistas et
alios ut fideles christi assentiant ad laudes christi et predicauerunt
dicitur. *et populus qui creabitur laudabit dominum* id est popu
lus qui creatur per baptismum per quem ab [illegible]

do nisi mee gratie quam creatur in anima. *quia prospexit de ex*
celso sancto suo et cetera. tunc enim propter terram prospexit omnibus
sue nature quando uisitauit nos oriens ex alto in sua incarnatione.
ut audiret gemitus compeditorum id est patrum qui in dyabolo te
nebantur compediti consuetudine peccandi. *et solueret filios*
interemptorum a uinculis ignorantie et infidelitatis. *ut*
annuntient in syon nomen domini et cetera id est in ecclesia que nomine sy
on et ierusalem designatur. secundum quod dicit apostolus hebreorum. xii.
accessistis ad syon montem et ciuitatem dei uiuentis ierusalem
celestem et cetera. in qua fideles annuntiant nomen domini eius
fidem libere confitendo et predicando et laudes ei debi
tas exhibendo. *In conueniendo populos*. per diuersas par
tes orbis dispersos. *in unum* id est in unitate fidei per ca
ritatem formate. Et quia non solum uulgares uenerunt ad
unitatem fidei sed etiam principes. ideo subditur. *et reges ut*
seruiant domino. *Respondit*. hic ostenditur describitur tri
bulatio fidelium tempore antichristi que erit acerbissima tamen
breuis in tempore. secundum quod dicitur mathei. xxiiii. erit enim tribulatio magna
qualis numquam fuit ab initio mundi usque modo neque fiet
et nisi abreuiati fuissent dies illi non fieret salua omnis
caro. sed propter electos breuiabuntur. et hec breuitas pe
titur in persona ecclesie tunc tribulande cum dicitur. *Respondit ei*
id est ecclesia christi. et loquitur de futuro per modum preteriti propter
certitudinem prophetie. *In uia uirtutis sue* id est penitentie quam tunc
que tunc erit maxime necessaria. *paucitatem dierum meorum* id est
dierum afflictionis mee. *nuncia mihi*. ut ex breuitate ua
leam aliquantulum confortari. littera hebraica et ieronimi
planior est que sic habet. *afflixit in uia* scilicet uite huius
fortitudinem meam. quia tunc fortes in fide super modum af
fligentur. *abbreuiauit dies meos* id est afflictionis mee
propter electos ut predictum est. et quia tunc tanta erit tribu
latio quod uidebitur aliquibus de ecclesia quod fides catholica
debeat totaliter deficere. ideo subditur in persona ecclesie. *ne re*
uoces me. totaliter auferendo de presenti uita. *In dimi*
dio dierum meorum id est ante mundi terminum quod est tempus in
stitutum duratione ecclesie militantis. secundum quod dicit saluator
mathei ultimo. Ecce uobiscum sum omnibus diebus usque ad
consummationem seculi. *In generatione et generationem anni*
tui. quasi dicat. tu domine cuius duratio est eterna potes fa
ciliter hoc facere pro uoluntate tua. *Initio tu domine*.
hic ostenditur describitur uite presentis cessatio que erit in
generali resurrectione. motus enim celi ordinatur ad completionem
numeri electorum. et ideo ipso habito cessabit et hoc est quod dicitur
apocalypsis. x. iurauit per uiuentem in secula seculorum quod am
plius tempus non erit. et quia talia pendent ex pura
et uoluntate dei que una est in patre et filio et spiritu sancto
ideo dicitur. *Initio tu domine terram fundasti* id est tu domine ihesu
christe terram fundasti. *initio* id est in principio temporis. et dicit
fundasti. quia terra est centrum mundi. *et opera manu*
um tuarum sunt celi. et per ista duo intelliguntur omnes
alie creature. *ipsi peribunt tu autem permanes*. quia
eius eternitas consequitur omnimodam stabilitatem et
immutabilitatem. ita tempus motum et mutationem. deus autem
deus est omnino immutabilis. Celi autem superiores sunt
mobiles quantum ad situm. Inferiores autem ut aer quantum
ad alterationem modo. In mutatione autem est aliqua depe
ditio quia cessat aliquid esse quod prius erat. Sic in fine mun
di celi peribunt. non quantum ad substantiam sed quantum ad aliquam
dispositionem quia corpora celestia cessabunt a motu locali et e
lementa a mutatione et alteratione substantiis eorum rema
nentibus. ideo subditur. *Et omnes sicut uestimentum ueterascent*
a statu in quo sunt. *et sicut opertorium mutabis*
eos. quia adueniente estate uestis hyemalis mutatur
quia amplius non est necessaria. remanente tamen eius substantia. sic corpora
celestia et elementa mutabuntur a statu in quo sunt quando non
erit amplius necessarius completo numero electorum. *tu autem idem*
ipse es scilicet omnino immutabilis. *et anni tui non deficient*. non
est per hoc intelligendum quod in eternitate que est mensura
durationis diuine sit aliqua successio. sed quia eam ap[er]te

dere non possumus nec per omnes exprimere in proportione ad tempus. filii filiorum tuorum .i. apostolorum quos genuerunt per verbum euangelii secundum quod dicit apostolus corinthiis. In christo ihesu per euangelium ego vos genui. et isti sunt vere christiani. habitabunt .s. eternaliter etiam post tempus huius vite. et semen eorum in seculum dirigetur. quia semper actu et continue in deum feruntur. ¶ Moraliter potest exponi psalmus iste in quolibet vere penitente qui de peccatis commissis affligitur per penitentiam et deum deprecatur ut ad se revocet per gratiam. et ipsum in adversis stabiliat per penitentiam ut sic in termino vite presentis perveniat ad gloriam.

Benedic ¶ CII. Huic psalmo premittitur talis titulus in hebreo. david. nisi quod preponitur littera lamech ad denotandum quod est dativi casus. et videtur quod iste psalmus sit quedam laus divina ab ipso david composita. Et secundum hoc dividitur in tres partes. quia primo david ad dei laudem excitat naturam humanam. secundo angelicam ibi. dominus in celo. tertio omnem creaturam ibi. benedic anima mea domino. Prima adhuc in tres quia primo invitat se ad dei laudem de beneficiis a deo sibi collatis singulariter. secundo ex beneficiis collatis populo israel specialiter ibi. faciens misericordias. tertio omnibus generaliter ibi. misericordiam. Circa primum dicit sic. david se excitans ad laudem. benedic anima mea domino. et accipitur hic benedictio confessionis .s. laudis divine qua minor benedicit maiori et non pro benedictione consecrationis qua fit econverso secundum quod dicit apostolus hebre. 7. sine ulla contradictione quod minus est a meliore benedicitur. per hoc autem quod dicit anima mea intelliguntur potentie anime exteriores ut visus auditus et sic de aliis. et omnia que intra me sunt. supple benedicite nomini sancto eius. et per hoc intelliguntur potentie interiores anime .s. intellectus et voluntas fantasia sensus communis et appetitus sensitivus. omnia enim ista divinis laudibus debent applicari. benedic anima mea domino. Exponatur sicut prius. et noli oblivisci omnes retributiones eius. quia secundum quod dicit seneca de beneficiis hominum ingratissimus est qui beneficii accepti oblitus est. david autem a iuventute magna beneficia a deo recepit qui ex tunc leonem et ursum et goliam gigantem interfecit et minor inter fratres in regem unctus fuit per samuelem. qui propiciatur omnibus iniquitatibus tuis. david enim valde graviter legitur peccasse in adulterio cum bersabee et homicidio urie et in populi numeratione et tamen de istis obtinuit remissionem a deo ut habetur 2. Re. 12. et ultimo et per consequens de aliis minoribus peccatis. qui sanat omnes infirmitates tuas .s. spirituales ut dictum est. et etiam corporales quia david bellis assuetus aliquando sustinuit plagas et graves ictus de quibus beneficio dei fuit sanatus. qui redimit de interitu vitam tuam. quando saul fecit custodiri domum david de nocte ut interficeretur mane et fugiens salvatus est primo Re. 19. Similiter quando saul et viri eius cingebant david in modum corone ita quod desperabat se posse evadere. et tamen salvatus fuit dei ordinatione. primo Re. 23. qui coronat te misericordia. quia fuit coronatus in regem super tribum iuda. secundo Re. 2. et miserationibus. quando fuit coronatus postea super totum israel. 2. Re. 5. qui replet in bonis desiderium tuum. dando david de adversariis victoriam 2. Re. 5. 7. 8. et divitias et gloriam. renovabitur ut aquile iuventus tua .s. in resurrectione futura. quia resurget in etate iuvenili. david autem mortuus fuit in etate senili. 3. Re. 2. vel potest referri ad coronationem salomonis qui vivente adhuc patre institutus est ab eo rex cum esset adhuc iuvenis et sic senectus david fuit quodammodo mutata in iuventutem in quantum filius personam patris representat secundum illud eccle. 30. mortuus est pater eius et quasi non est mortuus reliquit enim similem post se. Faciens misericordias. hic consequenter recitat beneficia populo israel collata ut sic non solum ipse sed etiam totus populus israel ad dei laudem excitetur. Et dividitur in duas quia primo recitat beneficiorum collationem. secundo ad hoc inducit rationem ibi. quomodo miseretur. Circa primum ponitur beneficium liberationis de egypto cum dicit. faciens misericordias dominus et iudicium omnibus iniuriam patientibus .i. filiis israel qui multas iniurias passi fuerunt ab egyptiis ut patet in exo. quibus fecit misericordiam eos liberando. et iudicium in egyptios multipliciter puniendo. secundo ponitur beneficium date legis cum dicit. notas fecit vias suas moysi .i. precepta legis que erant vie veniendi ad salutem. filiis israel voluntates suas .i. mandata sua sive voluntatis expressiva que nota fecit filiis israel immediate per se ipsum quantum ad precepta decalogi exo. 20. et per moysen quantum ad alia. tertio ponit beneficium divine miserationis cum dicit. miserator et misericors dominus. qui dicitur misericors ratione affectus interioris et miserator actu ratione affectus exterioris. longanimis. diu expectans peccatores ad penitentiam. et multum misericors. quia misericordia superexaltat iudicium. Iaco. 2. non in perpetuum irascetur .s. electis suis quibus finaliter placatur. non secundum peccata nostra fecit nobis. puniendo nos citra condignum quia tanta est offensa quantus ille qui offenditur. deus autem infinitus est et per consequens offensa per peccatum mortale commissa. Quoniam secundum altitudinem celi a terra etc. altitudo celi a terra accipitur secundum medietatem diametri celi. et adhuc deficit spissitudo terre a superficie usque ad centrum. punctus autem orientalis distat a puncto occidentali in celo secundum totum celi dyametrum. et ideo per minorem distantiam intelligitur remissio pene. et per maiorem remissio culpe que est maius malum quia opponitur bono spirituali. pena autem corporali et hoc est quod dicit. quoniam secundum altitudinem celi a terra .i. secundum magnam mensuram sue misericordie corroboravit misericordiam suam. super timentes se liberando eos a malo pene. quantum distat ortus ab occidente .i. secundum mensuram maiorem sue misericordie. longe fecit a nobis iniquitates nostras. liberando nos a malo culpe. ¶ Quomodo miseretur. hic consequenter ponitur huius miserationis ratio. et primo ex parte divine bonitatis cum dicit. quomodo miseretur pater filiorum etc. secundo ex parte humane fragilitatis. et primo quantum ad animam cum dicit. quoniam ipse cognovit figmentum nostrum .i. fomitem inclinantem nos ad peccatum et sic exponunt hebrei iuxta illud gen. 8. sensus et cogitatio hominum prona sunt ad malum ab adolescentia sua. secundo quantum ad corpus cum dicit. recordatus est quoniam pulvis sumus. quantum ad corpus quod in pulveres resolvitur. quia unumquodque resolvitur in illa ex quibus componitur. homo sicut fenum virens ad tempus modicum dies eius .i. vita eius. tamquam flos agri sic efflorebit. quia sicut flos agri ad calorem solis desiccatur sic vita hominis ad calorem febris vel alterius infirmitatis statim exterminatur. quoniam spiritus pertransibit in illo et non subsistet. quod potest dupliciter exponi. uno modo de spiritu vitali qui egreditur a corde et in aliis partibus facit sensum et motum et ipso facto corporalis vita conservatur. Alio modo de spiritu rationali qui cum pertransit a corpore desinens ipsum informare deficit vita secundum quod dicitur primo de anima in fine quod egrediente anima corpus expirat et marcessit. et non cognoscet amplius locum suum. In translatione ieronimi habetur. et non cognoscet eum ultra locus eius et utrumque verum est quia sicut existentes in vita presenti non cognoscunt ea que fiunt in receptaculis defunctorum sic nec defuncti ea que fiunt in locis viventium secundum quod dicit augustinus libro de cura pro mortuis agenda. et hoc intelligendum est de lege communi. quia aliquando fit aliter ex revelatione speciali. Sciendum etiam quod beati vident in verbo que faciunt ad augmentum beatitudinis sue et sic vident ibi ea que fiunt hic a vivis ad eorum reverentiam et honorem. Misericordia. hic consequenter accipitur ratio laudandi deum ex beneficiis cunctis hominibus collatis cum dicit. misericordia autem domini ab eterno et usque in eternum .i. absque termino a parte finis. super

timentes

timetes eum timore filialis reuerencie qui manet in patria secundum illud ps. 18. timor domini sanctus permanet in seculum seculi / et iusticia illius in filios filiorum qui sunt imitatores patrum bonorum. his qui seruant testamentum eius. corde retinendo et opere adimplendo. ex hoc patet littera usque sequentis ¶ Dominus in celo. hic quarter dauid inducit ad dei laudem angelicam creaturam. Circa quod sciendum quod licet sit deus ubique per essenciam presenciam et potenciam tamen est in celo specialiter modo scilicet per apertam uisionem / et hoc est quod dicitur dominus in celo etc. quia ibi clare a sanctis angelis uidetur. ideo subditur. benedicite dominum omnes angeli eius. benedictione laudis diuine qua minor benedicit maiori ut supra dictum est. potentes uirtutes. quia uirtus etiam naturalis eorum supra modum excedit uirtutes omnium corporalium / et quia hec uirtus remansit in demonibus ideo dicitur iob. 41. non est potestas super terram que ei comparetur. ueruntamen quia sancti angeli omnino sunt obedientes diuine uoluntati ideo subditur. facientes uerbum illius ad audiendam uocem sermonum eius. isti sunt sermones diuine reuelationis qui primo fiunt angelis superioribus. et per illos mediis et per medios inferioribus. et per inferiores sanctis hominibus secundum dyonisium de angelica ierarchia. benedicite domino omnes uirtutes eius. hoc exponitur dupliciter. uno modo de omnibus angelis communiter quia aliqui dicuntur uirtutes propter excellenciam sue uirtutis. alio modo specialiter de ordine angelorum secundum hierarchie qui dicitur ordo uirtutum / eo quod ministerialiter operantur in miraculis factis diuina uirtute que solitum cursum nature excedunt. ministri eius qui facitis uoluntatem eius. per illa ...ris scilicet libera uoluntate ¶ Benedicite. hic ultimo inducit dauid omnem creaturam ad dei laudem. d. benedicite domino omnia opera eius. creature intellectuales laudant eum proprie quia capaces sunt ipsius per cognitionem et amorem. alie autem creature laudant eum methaphorice in quantum in eis et earum proprietatibus relucet dei sapiencia et bonitas eius. et in quantum sunt materia laudis diuine creaturis intellectualibus

Benedic anime

huic psalmo nullus titulo preponitur in hebreo nec in translatione ieronimi. propter quod dixerunt aliqui quod non est psalmus distinctus a precedenti sed in libris hebraicis quos uidi ponitur psalmus distinctus et similiter in translatione ieronimi. quia uocatur psalmus centesimus tercius. precedens autem centesimus secundus. Et hoc idem dicit ieronimus in prologo super librum psalmorum / Et diuiditur in tres partes quia primo psalmista ad dei laudem se inducit. secundo ad hoc rationes adducit ibi. confessionem. tercio dictam laudem resumit ibi. cantabo domino. Circa primum dicit. benedic anima mea domino. et dicit anima mea q. d. non tantum lingua sicut faciunt ypocrite. ysa. 29. populus hic labiis me honorat cor autem eorum longe est a me. domine deus meus magnificatus es uehementer. i. tam excellenter quod non potest laudari a creatura quantum est laudabilis eccl. 43. maior est enim omni laude ¶ Confessionem. hic quarter adducuntur rationes motiua ad laudem dei. et primo ex ordinata productione principii mundi. secundo ex debita prouisione uiuencium ibi. qui emittis. Circa primum sciendum quod prima pars et principalis mundi est celum empireum a principio sue creationis angelis repletum. sicut in principio gen. dictum fuit / et hoc notatur cum dicitur. confessionem et decorem induisti. ita quod per decorem intelligitur celum empireum dicitur a pir quod est ignis non ... splendore. per confessionem intelligitur cognitio angelorum sanctorum deum confitencium continue confessione laudis diuine / et istis duobus dicitur deus indutus methaphorice. quia sicut induta faciunt ad ornatum hominis induti sic in istis creaturis principaliter relucet gloria dei. Et ideo subditur. amictus

lumine sicut uestimento. quia lumen magis proprie in spiritualibus substanciis inuenitur quam in corporalibus / Secunda pars machine mundi est celum cristallinum et sydereum continens speram stellarum fixarum et orbes septem planetarum / et quantum ad hoc dicitur. extendens celum. scilicet sydereum. sicut pellem. uidetur enim extendi super emisperium nostrum quasi tentorium. qui tegis aquis superiora eius. in hoc tangit celum cristallinum quod est supra sydereum quod dicitur aqueum / pro eo quod conuenit cum aqua in diaphanitate. sicut empireum dicitur igneum modo predicto / tercia pars est elementum ignis et aeris continens spacium quod est inter speram lune et superficiem terre et aque / et quantum ad hoc dicitur. qui ponis nubem ascensum tuum. In hebreo et in translatione ieronimi habetur. currum tuum. quia nubes per aerem uidentur ferri ad modum currus / et quia talis motus fit communiter per impulsum uentorum ideo subditur. qui ambulas super pennas uentorum. methaphorice ad designandum uelocitatem motus ipsorum. quod autem dicitur hic deus ambulare super pennas uentorum et agitare nubes quasi currum suum designatur quod tales impressiones et consimiles fiunt in aere ex diuina dispositione / et quia deus naturam corporalem per angelos administrat, ut dicit aug. super gen. ideo subditur. qui facis angelos tuos spiritus. i. spirituales substancias facis angelos. i. nuncios tuos. angelus enim est magis nomen officii quam nature. et ministros tuos ignem urentem. hoc dicitur eo quod angeli leguntur frequenter apparuisse in specie ignis ut moysi in rubro ardenti exo. 3. uocatur tamen ille angelus dominus quia personam domini representabat / ut dicit gregorius. Item iiij. re. 2. in translatione helye que facta est in ministerio angelico apparuit currus igneus et equi ignei similiter. iiij. re. 6. apparuit mons plenus equorum et curruum igneorum in circuitu helisei / quia sicut dicit ieronimus ad deffensionem eius uenerant angeli / et dicuntur ignem urentem. quia angeli ardent caritate et sunt efficaces ad executionem uoluntatis diuine / Quarta pars est elementum terre et aque quod simul continetur cum spera terre. et de primo dicitur. qui fundasti terram. quia sicut fundamentum est inferior pars ita terra est fundamentum machine. i. mundi. super stabilitatem suam. i. super centrum mundi ad quem undique tendunt naturaliter partes terre. et ideo subditur. non inclinabitur in seculum seculi. declinans a centro in aliquam partem / quia hoc est innaturale / de elemento uero aque subditur. abyssus. i. occeanus qui dicitur abyssus propter suam profunditatem. Sicut uestimentum amictus eius. quia occeanus circumdat terram undique excepta una parte que remansit arida propter uitam hominum et animalium terrestrium / ut dictum fuit plenius gen. primo. super montes stabunt aque. Ex hoc dicit ra. sa. quod aque in medio occeani sunt altiores quam montes in terra positi / sed hoc est falsum quia cum aque sint graues et fluide equaliter tendunt ad centrum undique sic quod non sunt altiores in medio quam in ripa / et ideo illud quod dicitur hic intelligendum est de aquis pluuialibus que generantur in nubibus / secundum quod dicitur iob. 26. qui ligat aquas in nubibus suis. nubes autem generantur secundum communia montium. ab increpatione tua fugient. quia nubes pluuiose mouentur de loco ad locum secundum ordinem uoluntatis diuine / Aliter exponitur hoc referendo ad homines. In nubibus enim frequenter generantur impressiones terribiles ut tonitrua fulgura et turbines que dicuntur quedam increpationes diuine. quia frequenter sunt signa ire sue et sic homines territi fugiunt de campis ad loca magis secura. / quandoque reuertuntur ad dispositionem elementi terre. d. terminum posuisti. scilicet aquis occeani. neque conuertentur operire terram. sicut fecerunt tempore diluuii. sicut promisit dominus noe. gen. 9. d. neque erit deinceps diluuium dissipans omnem terram ¶ Qui emittis. hic quarter adducitur ratio diuine laudis ex debita prouisione animalium. et primo ex prouisione habitancium super terram. secundo ex prouisione habitancium intra aquam ibi. hoc mare. tercio quantum ad utraque natura ibi. omnia ad te expectant. Prima in duas

qr pmo describit' diuina prudentia circa uiuentia sr terra in celo corporum ibi fecit lunam in tpre. Circa pmum describit mirandam prouisione animalium uiuencium et hominum. et pmo qrntum ad prouisione huius sine quo sensitiua non pt continuari .d. q emittis fontes in conuallibus qr in descensu uel pede montium oriuntur communiter fontes magni ex quibus oriuntur flumina nobiles et hoc ad sustentamentum uiuentium. ideo subdit. potabunt omnes bestie agri expectabunt onagri. qr in silua hnt de calido i feruori in siti sua .i. refici dulcis aquis in sua siti. Unde in translatione ieronimi sic hr. et reficiunt onagri sitim suam. super ea uolucres celi habitabunt qr sunt aliquae uolucres aquatiles in fluminibus uel prope habitantes. alie etiam uolucres campestres et nemorose ueniunt ibi ad bibendum et ad loca sua reuertuntur gaudentes ideo subdit. de medio petrarum dabunt uoces. hoc dr propter aues in foraminibus habitantes uel etiam in rupibus sicut dr de aquila. Job 39. in petris moratur et in accessis rupibus. In hebreo tn hr. de medio ramorum et in translatione ieronimi de medio nemorum. et hoc quo ad aues in altioribus campo uel siluarum commorantes. rigans montes s. deus de superioribus suis .i. de nubibus pluuiosis super montes generatis ut ibi crescant herba animalibus siluestribus oportuna de fructu operum tuorum saciabitur terra .i. de fructu pluuie que est opus tuum fecundabitur terra. ideo subditur. producens fenum iumentis ad eorum nutrimentum et herbam seruituti .i. usui hominum. granum enim seminatum in terra. pmo producit herbam postea spicam. et ultimo granum unde fit panis ad usum hominum ideo subdit. et educas panem de terra. et qr ad sustentationem uite humane non solum requiritur cibus sed etiam potus qui principaliter est uinum de uite ideo subditur. et vinum letificet cor hominis. requiritur etiam condimentum ideo subdit. ut exhilaret faciem in oleo. et per oleum quod est principale condimentum intelligitur alia. et qr pluuia terram humectans fecundat arbores ideo subditur. saturabuntur ligna campi. ut dicit .n. phs libro de aia q in arboribus radices sunt similes ori in animalibus qr per radices attrahit alimentum arboris ad eius ad eius nutritionem et fructificationem. In hebreo hr sic. Saturabuntur ligna dni. Et sm Ra. Sa. per ligna dni hic intelligunt ligna paradisi terrestris. Sz qr illa modo no ueniunt in usum hois nisi enoch et helye et hic agitur de lignis seruientibus ad usum hois ideo pt dici q omnia alia ligna conuenienter dicuntur ligna dni quia sunt eius creature. illic passeres nidificabunt. In hebreo et translatione ieronimi hr. aues nidificabunt. aues .n. altioris speciei magis nidificant in cedris q passeres qui communiter nidificant in tectis domorum. herodii domus dux est eorum. herodius est nomen auis predatricis que gallice uocatur gerfaut. et nidificant in cedris et dr dux passerum uel auium eo modo loquendi quo leo dr rex animalium et ideo cum dr herodii domus ibi est punctus et referetur ad cedros in quibus nidificat herodius. Cuius nidus dr domus eius. et q sequitur dux eorum referetur ad herodium modo predicto. montes excelsi. supple sunt refugia ceruis sicut petra cauernosa hermaciis. est autem hermacius animal paruum et spinosum. Fecit lunam. hic consequenter ostendit qualiter dns prouidet uiuentibus de alternatione temporum cum dicitur ibi. fecit lunam in tpre. sm .n. uarium motum lune magis apparet in corporibus mutatio aeris q sm alios planetas. sol cognouit occasum suum .i. determinate uadit ad occasum ac si haberet intellectum. qr talis motus est ab actu intelligentie mouentis. posuisti tenebras. in hemisperio nostro per occasum solis sub terra. et facta est nox. qr sicut dies est latio solis sup terram ita nox est latio eius sub terra. In ipsa pertransibunt omnes bestie silue. qr tunc magis discurrunt ad querendum predam q

de die. ideo sequitur. catuli leonum. etc. qr omnia ista procedunt ex diuina prudentia ideo subdit. et querunt a deo escam sibi. et quia habita preda reuertuntur ad sua latibula ideo subdit. ortus est sol. etc. Exibit homo ad opus suum. Sicut .n. fere discurrunt de nocte ad uictum querendum. Sic econuerso homo qui est animal mansuetum qui de die exit ad opera sua et de nocte quiescit et qr ex talibus effectibus apparet altitudo diuine prudentie nobis incomprehensibilis ideo admirative subdit dauid. quam magnificata sunt opera tua. omnia in sapientia fecisti. qr est ipsa gloria diuinitatis. Impleta est terra possessione tua. Et hoc mare. hic consequenter agitur de prouisione uiuentium intra aquam et pmo describitur eorum locus cum dr. hoc mare magnum .s. occeanus ubi currunt omnes aque et spaciosum manibus .i. locis. dicto .n. hebreorum que hic ponitur equiuoca est ad significandum manum et locum. illic reptilia .i. pisces diuersorum generum. quorum non est numerus. qr non pnt ab hoie numerari sed deo omnia sunt numerata. animalia pusilla cum magnis. In mari enim sunt pisces aliqui ualde parui et aliqui ualde magni ut cete grandia quorum magnitudo est quasi ingentis terre ut dicit plinius. Illic naues pertransibunt. ut bona in una terra habundantia deportentur per nauigium ad aliam talibus carentem et eodem. draco iste quem formasti ad illudendum ei. In hebreo et in translatione ieronimi hr. leuiatan istum formasti ad ludendum in eo. Et dicunt hebrei q est unus piscis singularis et incredibilis magnitudinis. ideo dr leuiatan istum in singulari. dicunt tn hebrei q deus a principio creauit duo indiuidua huius speciei masculum et feminam. Sz qr deus preuidit q si multiplicarentur nauigium impedirentur quod deo fuit utile mundi ideo occidit femellam et sale condiuit reseruans iustis post resurrectionem. q aut subditur quem formasti ad ludendum in eo. dicunt quidam hebrei q tribus horis in die deus ludit cum leuiatan. Sz pmum dictum est contra sacram scripturam gen. pmo qr formatis generaliter oibus piscibus dixit deus crescite et multiplicamini et sic non creauit aliquam speciem in masculo et femina quam nollet multiplicari. Item q dicunt carnes femelle reseruatas iustis in resurrectione est error sarracenorum in quem uidentur modernum credentes q resurrectio sit futura ad uitam animalem cibis indigentem. q aut dr q deus ludit in eo uel cum eo tribus horis in die puerile est et fictitium. Et ideo aliter dicendum q hic psalmista loquitur de cetis qui sunt plura indiuidua in mari nominantur eciam leuiatan sicut iob 40. qui nominatur etiam draco in translatione ieronimi. quia gen. pmo ubi dr cete grandia. In hebreo hr dracones magnos. tamen sub istis nominibus intelligitur hic principaliter diabolus sicut in libro iob fuit dictum et ideo hic pmo est expositio de proprietatibus diaboli per illas signatur. De quo pmo dr draco iste. In hebreo et translatione ieronimi pronomine demonstratiuum et non cum additur designatur eius magnitudo euidenter excedens magnitudinem aliorum animalium terrestrium et marinorum et propter hoc quod subdr ad illudendum ei uel ludendum in eo non est intelligendum q sit ad teneat causaliter q ad hoc finaliter leuiatan sit formatus sed tenet consecutiue. sed ad eius formationem consecuta est illusio illa. Ex hoc enim q leuiatan factus est a deo in corpore tam magno sequitur q nociua sit ei magnitudo ex aliis piscibus maris quos deuorat propterea q alii pisces cetum ex instinctu nature fugiunt usque ad rupes ubi cetum natare non potest propter aque paruitatem et ideo cetum eos insequens impingit ad terram et a piscatoribus ibi occidit qr non potest se mouere. et sic illusum sua spe frustratur. per hoc autem principaliter intelliguntur potentes demones qr per demonstrationem eius excedentem cum dr draco iste. intelligitur potentia demonis omnem potentiam corporalem destruens si sibi dimittatur. per illusionem uero cum

dem̄ intellr̄ illusio demonis/ quia credēs xp̄m in sede
notatē in sua passione et mēbra sua ī spūali p̄secu
tōne p eū q̄ eos ex toto destrudit ab inferō et re
manebit p̄ iudiciū ligatū in inferno. q̄ nō erit ā
plius ad extraiuz sc̄oz in hoc aere caliginoso. oīa
ad te expectant. hic incipit u̇sus in hebreo et in trās
latōne ierō ubi psalmista declat p̄uisionē diuī
nam utraq̄ nām p̄dictā s̄nt. s. omīa. s. uiuē
cia sup terrā et in aquis. ad te sperant. ut des ill'
escā. quia p appetituz nālez et instinctū tendūt ī id
qd̄ ē a deo eis ipa ordiatū. et sic dictū ē sup̄ q̄ op̄
natē opꝰ ē intelligētie. dante te illis colliget. hoc
dr̄ spūaliter ꝓpter illa animalia que nō soluz ad ho
raz s; etiā cōgregāt p tp̄e futō sicut formica col
ligit grana in estate unde uiuit ī hyeme. ap
ente te manū tuaz. p diffusionē tue bonitatis ī
effectibꝰ. omīa implebunt bonitate .i. bono cōueienti
sue nāe. auertēte te faciez. denegādo p̄dictā diffusi
onē turbabūt ex deffectu nutimēti. auferes sp̄m .i.
uitā. et deficient. a uita p̄nti. et ī puluerē suū
reuertēt .i. ī māiz unde fuerāt formata q̄ p maiō
ri parte ē terra. Emitte .i. emittes sic hr̄ in hebreo et
trāslatōne ierō. sp̄uz tuū .i. tue uoluntatis effectuz
et creabūt. eadez in sp̄e s̄m cursuz nature/ et alii
eadē uiō ad declarādū p̄tātis die ī opibꝰ miracō
lis. et renouabis faciē terre. sicut p3 in estate q
nata fuerāt in hyeme. Sit gla dn̄i .i. laus et ho
nor eius. In sclīm sclī .i. absq3 fine aptē
glioz ordinatis s̄m qd̄ dr̄ p ueb. 16. uniūsa ꝓpter
se met ipm opatꝰ ē dn̄s. qui respicit terrā et
facit eā tremere. ut p3 in terre motu p̄cedēte ex
diuina ordiōe. q̄ tangit mōtes tactu fulguris q̄
freq̄nter cadit ī mōtibꝰ altis. et fumigant. q̄ ig'
fulguris magis fumigat q̄ flamet. Sc̄dū at
q̄ omīa p̄dicta de oр̄e creaturaz et p̄uisione uniuē
rsaz ad hoc iducta sūt ut ex eis rōnalis creatura i's
gat ad laudez et honorē creatoris. ¶ Cantabo. hic
est ultia ps ī qua psalmista resuit dei laudez
ī p̄ncipio ps incoham̄ d. cantabo dn̄o ī uita mea .i.
q̄ diu uiuā io se. psallaz deo meo q̄diu fuerō.
et dicit cantabo et psallaz q̄ diuina laus d3 p̄cede
re ex corde et ore. iocūdū sit ei eloquiū meū
.i. grata eo placitū. ego uero delectabor ī dn̄o .i. ī
cōsolatōibꝰ diuinis et nō in terrenis. deficiant
pctōres a terra. hic loquit de peccatoribꝰ et iigs
in sua malicia obstinatis. bndic aīa mea dn̄o.
et sic terminat cantica sicut incepit ipm/ q̄ freq̄
ter fit ī canticis/ et exponat sicut ī p̄ncipio ps

Confitemini C III
dn̄o.

Scd̄m q̄ dicit ierō ī plogo sup libru
istū. ps iste p̄mꝰ ē īter illos q̄ dicit
aleluyatici et s̄m hoc aleluya q̄ poīt inter p̄n
huiꝰ ps et finē p̄cedētis nō ptinet ad psalmū
p̄cedētem q̄uis hoc aliq̄ dicāt. s3 poit magꝰ ī p̄ncipio
huiꝰ ps inq̄ eiꝰ titlo. q̄ ps a titlis suis deno
iantur. Sc̄dū3 etiā q̄ alleluya nō ē una dictio ut
sunt aliq̄ s3 due ī hebreo q̄ alla sigt lauda
te. hic in accusatiuo casu. ya. sigt deū et te
ti finit ad laudez diuinaz et duo sequētes similiter
et s̄m augn̄ facti sūt a dd̄/ s̄m uo ierō̄ et he
breos actor ignorat in ptītis/ tenet tn̄ q̄ facti st̄
ab aliq̄ uno sancto uł plurib3. sp̄u sancto h̄ntibꝰ.
Diuidit aūt iste ps ī duas p̄tes quia p̄mo psi
excitat p̄libatiue ad dei laudez. s̄c̄o ad hoc efficacius

agend̄ recitat bn̄ficioꝝ dei memoꝝ .i. memētote
Circa p̄mū dicit psalmista. cōfitemini dn̄o. cōfes
sione laudis p bn̄ficiis ab eo obtētis. et inuocate
nomē eiꝰ p obtinēdis. q̄ gratitudo de bn̄ficiis p̄ius
ē optima dispositō p aliis īpetrādis. annūciate īt
gentes opa eiꝰ. sue bonitatis et p̄tatis declaratiua que
explicāt infra. cantate ei et psallite. ei corde.
narrate ei omīa mirabilia eiꝰ .i. aliq̄ ex omībꝰ q̄
nō oīa p̄nt enarrari p̄fecte. laudamini ī noīe scō
eiꝰ .i. opa facite b̄n de genere et etiā ex itētōe glie
diuine. ut sic ex illis opibꝰ laudemini ī noīe dei
ad quē ista opa sūt directa. letet̄ cor q̄rentiū dn̄m
q̄rens eū aliqd h3 uiaz letitie qr̄ ē certus de in
uētōne. querētes aūt dm̄ fideliter inueniūt eū
infallibiliter. s̄m illud. mat. 6. omnis qui q̄rit inue
nit et cet̄. io subdit. Querite dn̄z et cōfirmini .i. sitē
certi de inuētōne. q̄rite faciem eiꝰ .i. placē ī cōspectu
eiꝰ ¶ Memētote. hic cōsequēter psalmista recitat
dei bn̄ficia ad laudē eiꝰ excitatiua/ et diuidit ī quas
p̄tes s̄m quas p̄tes quoz tpībꝰ dei bn̄ficia cō
tulit isrl̄i. p̄tes patebūt p̄sequēdo. p̄ma aūt pars
cōtinet tpꝰ abrahe usq3 ad iacob. dicit igr̄. me
mētote mirabiliū eiꝰ q̄ fecit. q̄ abrahā de for
nace caldeorū miraculose liberauit ut dictū fuit
gen̄. xi. cap. et ꝓpter uxorē eiꝰ pharaonē regē egyp
ti et abymelech regē gerare flagellauit. 12. et
20. p̄digia eiꝰ. Signa predicta uocāt p̄digia
q̄ p̄cul a digito .i. a sēsu eo q̄ eā effectiua talium
est hōibꝰ occulta q̄ fiūt ꝯ cursuz natē/ et sic depē
det ī mediate a diuina uolūtate q̄ nobis occulta ē. Et
iudicia oris eiꝰ. quia flagella regū dicta fuit q̄
referri ad mirabilia que facta fuerūt ī terra egyp
ti p moysē et aarō ad pūitōz huiꝰ ꝑ q̄ explicāt
infra ps isto. Semē abrahā .i. uos qui estis semē
abrahā debetis ista memorari. Serui eiꝰ. q̄ aliis ad
ydolatriā declinātibꝰ abrahā p̄fessio ē se soli deo fuisse
tpe neproth. filij iacob .i. uos qui estis filij iacob
debetis ista memorari/ q̄ fides abrahe p ysaac de
riuata est ad iacob/ aliis ad infidelitatē declinātibꝰ. elec
ti eiꝰ. q̄ cū adhuc eēt ī utō matris cū esau electus
fuit a dn̄o. esau reprobato cū tn̄ nichil boni aut
mali egisset: ut dicit apꝰ ro. 9. ip̄e dominꝰ deꝰ n̄r
p ueruz cultuz et fidē. licet sit dn̄s et deꝰ omīuz p
gubernatōz et creatōz. In uniuersa terra iudicia eiꝰ
et sic p sua uolūtate ꝑ p̄ceres punire. memor
fuit in sclīm testamēti sui uerbi quod mādauit in
mille generationes .i. in omēs generatōnes fideles et
[illegible] ibi nūs determinatꝰ p idētiato q̄ m̄ij tūsce
dentes millenariū nō sūt ā replicatꝰ replicatiues
eiꝰ uł p̄tuz eiꝰ. q̄ disposuit ad abrahā d. gen̄. 22.
et cet̄. Sequitur et bndicā tibi. et multiplicabo semē tu
uz sicut stellas celi et subdit p̄ea. bndicētur ī semie
tuo omēs gētes terre. q̄ īpletuz ē ī xp̄o. et iuramēti sui
ad ysaac. quia iuramētuz dei ad ysaac p̄dictuz
ipletuz erat in semine descēdēte p ysaac s̄m q̄
dicit deꝰ abrahe gen̄. 21. in ysaac uocabitur tibi
semē. ¶ Et statuit. hic cōsequēter describit tpꝰ a iacob
usq3 ad ioseph cū dr̄. et statuit illud iacob ī p̄cep
tuz .s. uerbū dn̄i ad abrahā et ysaac de cultu dei
q̄ de semie eiꝰ nasciturꝰ erat xp̄s. ubi dixit ei dn̄s
gen̄. 28. ego sum dn̄s deꝰ abrahā p̄ris tui et deus
ysaac. terrā in qua dormis tibi dabo et semini tuo et
ī illa terra xp̄s natꝰ fuit et misteriū sue redēptōis
ipleuit. p hoc aūt quod dixit deꝰ ego dn̄s deꝰ
abrahā p̄ris tui et cet̄. instituit sibi cultū uniꝰ ueri
dei. unde et iacob euigilās dixit erit m̄ dn̄s in
deū et cet̄. et isrl̄. iste ē iacob p̄dictꝰ q̄ p̄mo uocatꝰ

vide aug. in .4. de civit.

est iacob co q nascēs tenebat plātā frīs sui gen̄.
25. p⁹ea aūt uocat⁹ ē isrl' eo q cū āgelo luctat⁹ fuit
gen̄. 32. d. dabo tibi terrā chanaan. sicut iam allatū
est quia ī illa iacob dormiebat. funiculū hēditatis
uīe. eo q illa terra sortib⁹ erat diuidēda q īpletū fuit
tpre iosue. postea cū essent nūo breui. s. iacob et fā
lia sua tm̄. et ptrāsierūt de gente ī gētē. quia iacob
cū familia sua de terra chanaā trāsiuit ī egyptū. ge
nes. 46. pōt etiā hoc referri ad abrahā qui cū fa
milia sua trāsit de caldea in syriā et de syria ī terrā
chanaā et inde ī egyptū. gen̄. 12. et inde rediit ī
terrā chanaan gen̄. 13. et inde pegrinat⁹ ē ī gera
rā gen̄. 26. nō reliquit hoīem nocē eis. nō nobilius uocat⁹
unde et laban psequētem iacob phibuit ne ei ma
lū ageret gen̄. 31. Et silīter interfectis hitatorib⁹
sichē terror dei inuasit oīs p circuitum ciuitatis
et nō sūt ausi psequi iacob et filios ei⁹ inde recedē
tes gen̄. 35. et corripuit p eis reges. s. phonē regē
egypti et abimelech regē gerare ut dictū ē sup
nolite tangē xpos meos. bucto aūt corpal' regū
et pontificū pmo fuit ordīta a deo tpre moysi. Et
ideo isti dicūt hic xpi. i. uncti. nō ab unctōe corpali
sꝫ spūali que ē p grām. et in pphis meis nolite ma
lignari. q eū abrahā ppha fuit hꝫ gen̄. 20. silīter
ysaac pphice pdixit uentūā iacob et semi ei⁹ gen̄.
27. Siliter iacob pphice dixit uētura nouissimis
tpribꝫ gen̄. 49. Et uocauit. hic describit tēpus
ioseph usqꝫ ad moysē qui ex ordīne dīna ductus
fuit in egyptum ad nutū sue patrie et ad puidēdum
pri suo et fribꝫ tpre famis famis future. de q̄ dꝫ sꝫ
Et uocauit. s. dūs. famē super terrā. s. septē ānorum
de qua hꝫ gen̄. gen̄. 41. et oīne firmam̄ti panis. i. sufflē
tatiā ul' augmētū. Contriuit. p hoc nō est itelligēdū
q panis simplr deffeceret. qꝫ etiam tūc uēdebāt alim
ta in egypto ut hꝫ gen̄. 42. sꝫ tūc fuit maxia sterili
tas et deffectus panis. misit aūt eis. s. iacob et ei⁹
filij. uirū. s. ioseph qui dꝫ uir a uirtute eo q noluit
adulterio sue dne cōsentire gen̄. 39. In suū uenū
datus ē ioseph. pncipi milicie egypti gen̄. 39. hu
miliauūt in cōpedib⁹ pedes ei⁹. quia ad falsā accusacōez
sue dne fuit in carcērē religat⁹. ferrū ptrāsiīt aiam
ei⁹. qꝫ ex cōpedibꝫ ferreis nō solū fuit afflictus ī
corpore. sꝫ etiā ī mēte. q̄uis nō cecidērit. a uirtu
te patie. donec ueniret uerbum eius. qm̄ adeo ī
structus exposuit sōpnia pincerne regis et pisto
ris ipi⁹ et hoc ueraciter sicut pbauit rei euēt⁹
gen̄. 40. eloquiū dñi inflāmauit eū. In trāslatōe
ierō[nim]i hꝫ. pbauit eum. s. hīe dei spm̄. et qꝫ aurum
pbat' in igne iō hic ponit'. inflamauit. p pbauit
misit rex et soluit eum. audito p magistrum pincer
nam q optime interptatus fuerat sōpnia pdicta
gen̄. 40. Cōstituit eū dnm̄ dom⁹ sue. eo q p interp
tatōem sōpnij sui cognouit eū hīe spm̄ dñi gen̄.
41. et pncipē oīs possessionis sue. scdm̄ q dꝫ gen̄. 41.
dixit quꝫrursum. pho ad ioseph. Ecce cōstitui te sup
uniuersam terram egypti. ut erudiret pncipes eius
etc̄. qꝫ nō hēbant sciam n̄ huait⁹ acquisitam p ex
rciciū studij quod pmo uiguit ī terra egypti. ut
hꝫ pmo metha. [illegible] pmo genꝫ sacerdotū [illegible] cō
cessa est. etc̄. Et senes ei⁹ prudēciā docēret. qꝫ nō solum
docuit eos de diuinis. sꝫ etiā de agibilib⁹ humanis
et intrauit isrl' ī egyptū. cū filijs et familijs eorū
et hoc ad mādatū ioseph ut posset ibi uiuere
tpre famis ut hꝫ gen̄. 46. et iacob acola fuit ī
terra chā. i. ī egypto que sic noiatur eo q mesra
ym aquo noiata ē egyptus fuit fili⁹ chā gen̄. 10.
ubicūqꝫ ī uetēri testm̄to hꝫ egyptus in latīo. ī hebr̄o
hꝫ mesraym. et auxit ppl'm suum. p desertū. uehe
mētem. s. dūs quī dūs ducebat iacob et filios eius

eo q colebant eum alijs ad ydolatriā declināntib⁹
et firmauit eū sup inimicos ei⁹. qꝫ pter potēciā io
seph timebant oīs de cognōne ei⁹. Cōuertit cor e
orū. s. egyptior. ut odirēt ppl'm ei⁹. s. filios isrl'.
qꝫ sic dꝫ. exo. pmo. surrexit rex nou⁹ ī egyptū q
ignōbat opa ioseph et icepit affligē filios isrl' p
se et p ppl'm suū. ita q ad amaritudinē pducebant
uitā eorum ut dꝫ ibidē. et dolū facērent ī suos ei⁹. i.
ī filios isrl'. quia rex egypti pcepit obstetricib⁹ ut
in ptu hebrearū interficērent masclos simlando
q passe fuissent abortū. exo. pmo. Moysē. hec
est .2ª. pars ī qua describit tēp⁹ moysi. et pmo po
nit miracula facta ī egypto. 2ō facta ī deserto ubi pe
rierūt. Circa pmū ponūt' plura de mirabilib⁹
a deo factis p filijs isrl' tpre moysi. sꝫ nō ponūtur
scdm̄ ordinem hystorie. pter q dimitto istā ptē
īdiuisā. dicit igr̄. misit moysē seruū suū. ad libe
randū filios isrl' de egypto de qua missione hꝫ
exo. 3. aarō quē elegit ipm. huc. n. adiūxit mo
ysi ut p eo loqretur multitudini eo q erat eloquēs.
scdm̄ q dꝫ exo. 4. aarō frāt tu⁹ et leuites scio q elo
quēs sit. etc̄. Sequitur pte ad ppl'm loqtur. posuit ī
eis uba signorum suorum. illa. n. signa fiebant uirtute
dīna ad uerba moysi et aarō. Et iō ad hoc exp
mēdū cōuenient dꝫ. posuit ī eis uba signorū et
nō facta. et pdigiorum in terra chā. i. ī terra e
gypti rōne supdicta. misit tenebras et obscura
uit. ista fuit plaga egypti nona que fuerūt
tenebre palpabiles ī terra egypti ita q tribus
dieb⁹ nemo uidit frēm suū nec mouit se de lo
co ī quo erat. ubicūqꝫ aūt hitabāt filij isrl' erat
lux exo. 10. et nō exacerbauit smones suos. qꝫ
qm̄ pho pmittebat pniam de⁹ remouebat plagā
et sic dulcorabat suū smonē. Cōuertit aquas
eorum ī sāguinem. etc̄. hec fuit plaga q hꝫ exo. 7. Et de
dit terra eorum ranas. in tanta multitudine q intrabāt
omnia loca et officinas. et hec fuit plaga .2ª. q hēt
exo. 8. dixit et uenit cinomia. cinomia idē ē q
musca canina et tn̄ cū hoc uenit musce graues
diuisi generis. et hec fuit plaga .4ª. q hꝫ exo. 8. ciniu
fex in oīb⁹ eorū. hec fuit tcia plaga. Septīa ī
qua grādo et ignis mixta pariter ferebāt'. exo.
9. et percussit uineas eorum etc̄. s. ī grādine exo. 10.
ideo subditur. et comedit oīne fenū. etc̄. Et per
cussit oīne pmogenitum ī terra eorum. etc̄. Et hec fuit
plaga .10ª. in qua mortua sūt omnia pmogenita ho
minū et bestiarū exo. 12. de quīta uo plaga nec
etiā etiā de sexta nō fit hic mētō. et eduxit eos
cū argēto et auro. qꝫ de mādato dñi acceperunt
mutuo a uicinis uasa aurea et argētea. et sic
spoliauūt egyptum exo. 12. nō tn̄ ī hoc cōmiserūt
furtū qꝫ de mādato dei fuit cui sūt omnia. sic ī
de plenius fuit dictū. Et nō erat in tribub⁹ isrl'
infirmus. hoc a deo factum fuit ut oīs simul absqꝫ impe
dimento possent egredi de egypto. letata ē egyp
tus ī pfectiōne eorum. Cui⁹ cā subdit' cū dꝫ. qꝫ incu
buit terror eorum sup eos. Ex hoc. n. q oīnes pri
genita erant subito mortua timebāt egypcij.
mori si āpli⁹ in terra filij isrl' morarēt. scdm̄ q hꝫ
exo. 12. Expandit nubē ī ptectiōem eorum. cōtra solis e
stū. et ignem. i. colūpnā ignis. ut lucēret eis per
noctem. scdm̄ q dꝫ exo. 13. dominus aūt pcedebat e
os ad ostendendū uiā in colūpna ignis et dux
eēt itineris utroqꝫ tpre. Pecierūt. hꝫ ostenr̄
describūt miracla facta in deserto p⁹ exitū de egyp
to quia deffitientib⁹ cibarijs q acceperant ī egyp
to ceperunt murmurare dicētes utinā mortui esse
m⁹ p manū dñi ī egypto qn̄ sedebam⁹ sup ollas
carnium et comedebam⁹ panē ī saturitate et tunc

dūs

dominus fecit auolare multitudinem coturnicum et hoc est quod dicit. petierunt et venit coturnix. i. multitudo coturnicum sicut exo. 8. venit musca grauissima. i. multitudo muscarum. Et pane celi saturauit eos. i. manna de celo descendente ut habetur exo. 16. Dirupit petram et fluxerunt aque etc. ut habetur exo. 17. et num. 20. Quoniam memor fuit etc. q. d. ista beneficia non fuerunt illi populo collata propter sua merita cum esset rebellis et murmurans contra deum sed propter merita abrahe et ad implendum promissionem factam ei gen. 22. Et eduxit. hic ultimo ponitur beneficium factum tempore iosue qui post mortem moysi eduxit populum israel de deserto et introduxit in terram promissionis de mandato domini ut habetur iosue primo et hoc est quod dicit. et eduxit. s. dominus. populum suum. sub ducatu iosue. in exultatione. quia multum fuit gauisus populus quando iordanis in suo transitu fuit desiccatus iosue 3. et dedit illis regiones gentium. hoc est terram chanaan ubi prius habitabant gentiles ut diffuse traditur in libro iosue. et labores populorum possederunt. i. ciuitates edificatas laboribus aliorum et alia bona eorum laboribus acquisita. ut custodiant iustificationes eius. i. mandata eius in lege tradita et quod diu ea seruauerunt in illa terra pacifice habitauerunt ut patet ex discursu veteris testamenti. Sciendum tamen quod hoc non erat finale premium sed possessio terre uiuentium per illam principaliter intellecta sicut frequenter dictum est supra. premium finale est quod melius in creato opere. opus autem uirtutis est quod melius simpliciter quam quecumque possessio temporalis propter quod non potest esse uirtutis premium finale.

Confitemini

Huic psalmo premittitur talis titulus in hebreo et in translatione communi. alleluia. alleluia. semel pro laude dei in principio et iterum pro laude eius in fine textus secundum hoc quod dicit apoc. 19. Audiui uoces in celo angelorum dicentium alleluia. Et sequitur post ea. et iterum dixerunt alleluia. propter quod in ecclesia quando cantatur iste psalmus alleluia in principio dicitur alleluia et in fine resumitur. Diuiditur autem psalmus iste in duas partes quia primo psalmista inuitat ad laudem diuinam. secundo postulat eius gratiam ibi. memento nostri. Circa primum dicit. Confitemini domino quoniam bonus. bonitate cuius non est finis et quia non solum bonus est in se sed etiam bonitatem suam communicat creaturis ideo subditur. quoniam in seculum misericordia eius. et quia ista non possunt sufficienter enarrari a creatura intellectuali ideo subdit. Quis loquetur potentias domini auditas faciet etc. q. d. nullus cum sit potentie infinite et maior omni laude creature. Beati qui custodiunt iudicium recte iudicando in iudicio quantum ad iudices et faciunt iustitiam recte uiuendo cum proximo quantum ad omnes. In omni tempore. quia qui perseuerauerit usque in finem hic saluus erit secundum dictum saluatoris mat. x. Memento. hic consequenter psalmista implorat diuinam gratiam. et primo ponit huiusmodi supplicationem. secundo peccatorum confessionem ibi. peccauimus. tertio resumit dicta de peccato ibi. Saluos fac nos. Circa primum dicit. memento nostri domine. conferendo tuam gratiam. ideo subditur. in beneplacito populi tui. quia suam gratiam his placet conferre. visita nos in salutari tuo. i. ad saluationem. nam non ad dampnationem qualiter uisitat reprobos et quia salus eterna consistit in visione diuina ideo subditur. ad uidendum. i. te facie ad faciem. in bonitate electorum tuorum. q. d. ad hanc uisionem solum perducentur electi decedentes in bonitate finali. Ad letandum in leticia gentis tue. quia illam uisionem inseparabiliter comitatur delectatio summa et leticia. Ut lauderis cum hereditate tua. i. cum electis qui sunt hereditas tua. Peccauimus. quia uia humilis facit deprecationem efficacem secundum illud eccl. 35. ideo psalmista sue deprecationi interponit peccatorum confessionem. et cum hoc recolit diuinorum beneficiorum exhibitionem ut sic non solum confiteatur sed etiam eorum flagitia ex beneficiorum diuinorum ingratitudine consequentem.

Et diuiditur in octo partes secundum octo peccata et dei beneficia que patebunt prosequendo. Primum autem peccatum est infidelitatis quia cum populus israel uidisset dei tot mirabilia in egypto tamen diffisus est de dei potentia in transitu maris rubri dicentes moysi exo. 14. forsitan non erant sepulcra in egypto ideo tulisti nos ut moreremur in hac solitudine et hoc est quod dicit. peccauimus cum patribus nostris. i. sicut patres nostri eorum peccata imitantes. Et quia psalmista erat sanctus tamen connumerat se peccatoribus eo quod erat membrum illius populi. Iniuste egimus contra proximum. Iniquitatem fecimus contra deum. Patres nostri in egypto non intellexerunt mirabilia tua. quia si bene intellexissent deo de cetero firmiter adhesissent. Non fuerunt memores multitudinis misericordie tue. per eas egyptios multipliciter flagellando et eos a flagellis preseruando sicut patet per precedentem psalmum. et hanc malitiam peruersam ostendit per effectum dicens. Et irritauerunt etc. moysen super mare rubrum et per consequens in eo deum dicentes. forsitan non erant sepulcra etc. ut predictum est. Et saluauit eos propter nomen suum. et non propter iustitiam. ut notam faceret potentiam suam. quia omnia dei opera ordinantur ad eius gloriam prou. 16. uniuersa propter semet ipsum operatus est dominus. Et increpuit mare rubrum hoc habetur satis diffuse exo. 14. Et saluauit eos de manu odientium. i. egyptiorum prosequentium eos ad occidendum. Et redemit eos de manu inimici. de potestate pharaonis regis egypti. Et operuit aqua tribulantes eos. i. pharaonem et exercitum eius eos prosequentes secundum quod dicitur exo. 14. Reuersum est mare primo diluculo ad priorem locum. fugientibus egyptiis occurrerunt aque et inuoluit eos dominus in mediis fluctibus. Vnus ex eis non remansit. sicut ibidem dicitur. ne unus quidem superfuit ex eis. Et crediderunt uerbis eius. dicit Ra. Sa. quod filii israel timebant egyptios sequi eos in deserto palliatim quousque uiderunt egyptios mortuos super litus maris. Sed uidentes tunc crediderunt uerbis dei et moysi. Et laudauerunt laudem eius. dicentes illud canticum. Cantemus domino gloriose etc. exo. 15. Cito fecerunt. hic ponitur secundum peccatum. s. propter defectum cibi et potus ut habetur exo. 16. c. Et iterum. xi. de numeris propter defectum carnium et 20. propter defectum. et hoc est quod dicit. Cito fecerunt. i. parum steterunt in dei laude. obliti sunt operum eius quibus eis prouiderat in predictis maioribus. Et non sustinuerunt consilium eius. i. non expectauerunt pacienter tempus in quo dominus disposuerat eis subuenire secundum consilium uoluntatis sue. peruenerunt ad murmurandum sine ratione. Concupierunt concupiscentiam in deserto. i. carnium ut dictum. Et temptauerunt deum in inaquoso. i. in loco aque penurioso. Et dicit temptauerunt. quia non solum petierunt aquas ad sitim suam reuelandam sed etiam ad experiendum exemplo si deus esset in eis uel non secundum quod dicitur exo. 17. Et dedit eis petitionem ipsorum. s. carnes et aquas ut plenius continetur in locis preallegatis. Et misit saturitatem in animas eorum. quia dedit eis carnes ad uescendum usque ad mensem integrum. ita quod uertebatur eis in nauseam ex nimia repletione ut habetur num. xi. In hebreo autem et translatione ieronimi habetur. et misit tenuitatem in animas eorum. i. defectum uiuificandi corpora quia sicut dicitur ibi. adhuc carnes erant in ore ipsorum. ecce furor domini concitatus in populum percussit eum plaga magna nimis vocatusque est ille locus sepulcra concupiscentie. ibi sepelierunt populum qui desiderauerat carnes. Et irritauerunt eum. hec est tertia pars in qua describitur peccatum seditionis chore et sibi adherentium qui per ambitionem sacerdotii mouit seditionem contra moysen et aaron num. 16. prout ibidem diffusius habetur. et hoc est quod dicit. Et irritauerunt moysen in castris aaron sanctum domini. i. consecratum ad fungendum sacerdotio coram domino secundum quod habetur leuit. 9. Ratio autem istius fuit quia chore et sibi adherentes dixerunt eis. sufficiat uobis quia omnis multitudo sanctorum est. q. d. debet uobis sufficere quod sitis in eodem gradu cum aliis. Vnde subditur ibidem. Cur eleuamini super populum

dñi · et aperta ẽ terra et deglutiuit datã · ꝛc̃ · ꝑut diffusius traditur nũ · 16 · et exarsit ignis ĩ sina goga eoꝝ · et ductos et quingentos uiros qui offerre bant incensũ cõbuxit tꝑe uenientes sibi illicite sacer dotiũ ut hr̃ ibidẽ · Et fecerũt · hec ẽ 3ª pars ĩ qua describit᷑ pc̃m adorationis uituli · tñ istud precessit pec catũ ĩmediate ꝑscriptũ sm̃ q hr̃ · exo · 32 · et hoc est qđ dr̃ · et fecerũt uitulũ ĩ oreb et adorauerũt sculptile · et ponitur hic sculptile qz uitulus ille nõ fuit factus ꝑ sculpturã sꝫ ꝑ fusurã exo · 32 · ꝓpter q in hebreo et trãslatione iero hr̃ · et adorauerunt conflatile · qz tamen u trũqꝫ ẽ nomen ydoli · ideo ponit᷑ hic unũ ꝑ alio in trãslatione cõi · et mutauerũt gl'iam suã · i · deuꝫ suũ ĩ q° debebãt gl'iari · et qui gl'iose eos eduxerat de terra egypti · In similitu᷑ uituli · qz ẽ aĩal irronale et ꝑ cõs cõuenienciã ydolatrie · obliti sũt deũ qui saluauit eos de seruitute dura egypti · q fecit mirabilia ĩ egypto · e gypcios multipliciter flagellando · mirabilia ĩ terra chã · i · ĩ egypto sic denoĩata rõne ꝑdicta ꝓ ꝑplm isr'l a plagis egypcioꝝ ꝓtegendo · terribilia ĩ mari rubro ꝑhonem et exercitum eius submergendo · Et dixit · scꝫ dñs ut disperderet eos ꝓpter eoꝝ ingratitudinẽ · si nõ moyses stetisset in confractione · suis oroĩbus ĩpediẽ do effectum diuine uindicte · unde dixit ei dñs exo · 32 · cap° cerno q ꝓplꝰ iste dure ceruicis sit · dimitte me ut irascat᷑ furor meus in eo · et ibidẽ subdit᷑ · placatus qꝫ est dñs ꝛc̃ · et sic pꝫ sinã eius qđ subdit᷑ · ut auerteret irã eius ꝛc̃ · ¶ Et ꝓ nichilo · hic incipit uersus ĩ hebreo et in trãslatione ieronimi · Et ẽ quarta pars ĩ qua ponit᷑ pc̃m rebellionis qñ ꝓplꝰ territus ubis exploratorum uoluit reuti in egyptum · ꝑut diffuse tradit᷑ nũ · 14 · et hoc est qđ dr̃ · et ꝓ nichilo habuerũt terrã desiderabilẽ · i · terrã abrahe ꝓmissam lacte et melle manãtẽ / cũ eã ꝓ nichilo habuerunt qñ ĩ egyptũ reuti uolu erũt · nõ crediderũt uerbo eius · in quo ꝓmiserat eos introducere in terrã illã · et murmurauerũt in tabernaculis suis · sm̃ q dr̃ · nũ · 14 · Igitur uociferans omnis turba fleuit nocte illa et murmurati sũt contra moysẽ et a aron ꝛc̃ · de nocte autẽ manebãt talia · et eleuauit manũ suã super eos · ut ꝓsterneret eos in deserto · tu eiꝫ data est contra eos sñia ut omis qui numerati fue rant a · 20 · ãnis et sup̃ nõ ingrederent᷑ terrã ꝓmissionis sꝫ morerent᷑ in deserto ꝓter caleb et iosue nũ · 16 · et ut deiceret semẽ eoꝝ ĩ nacionibus ꝛc̃ · ista pena fuit tũc cõmi nata tñ ꝑcibus moysi ĩpedita · Et iniciati sũt belphe gor · hec ẽ 5ª pars ĩ qua describit᷑ pc̃m ꝓpli isr'l ĩ y dolatria belphegor nũ · 25 · (Circa q sciẽdum q ninus rex assiriorum qui condidit niniuẽ pr̃i suo mortuo bel lo noĩe ymaginẽ fecit quã bellum noĩauit / et hoĩbus reis ad ymaginẽ fugientibus parcebat · ꝓpter q hoĩes ce perũt illi ymagini exhibẽ diuinos honores et inde deri uata ẽ ydolatria ad alias gentes / et similiter noĩa ydo lorum · qui sũt assirij ydolũ suũ uocauerũt belliũ · m alij · alij bel ut babilonij et alij baal · et alij beel sm̃ naciones ydiomatum · moabite autẽ uocauerũt belphegor de quo hic agit᷑ / et ẽ nomen cõpositum ex duobus integris · s · beel et belphegor quod ẽ nomen montis ubi colebat᷑ · Igit᷑ balach rex moabitarum de cõsilio bala am misit puellas et nobiles iuxta castra filioꝝ isr'l · ut ꝑ eas inducerent᷑ ad ydolatriã / et sic deus offende ret᷑ et irasceret᷑ cõ ꝓplm isr'l / et aliqui de ꝓplo luxuri osi accedebant ad eas / et cum uellẽt eas cognos cere nõ assenciebãt sm̃ preceptũ regis balach ñ po tius eis ydolatrarẽt · ut dc̃m fuit plenius nũ · 25 · ex quo secuta fuit dei ira cõ ꝓplm et plaga magna / et hoc ẽ quod dr̃ · et iniciati sũt belphegor · i · applicati sũt cultui illius ydoli · Et comederunt sacrificia mortuoꝝ · i · de carnibus aĩalium ydolis ymolatoꝝ · et irritauerũt eum · s · deum · In adinuencionibus suis · i · ĩ peccatis

ab eis studiose factis · et multiplicata ẽ ĩ eis ruina / qz tũc occisi sũt xxiiii quinqꝫ milia hominum ut ibi dẽ dr̃ · Et stetit finees cõsiderans q ydolatria qz occidit zambri ducem symeonis cũ muliere ma dianitide · et placauit · s · deũ ꝑ suũ bonũ zelum et cessauit quassatio · i · plaga a filiis isr'l · et reputatũ est ei ad iusticiam · qz ꝓpter hoc sacerdotium fuit a deo q succederet pr̃i in summo sacerdocio ut ibidẽ dr̃ · In generacione et generacionem · quia illud factum adhuc recolit᷑ in memoriã iusticie ipsius · ¶ Et irritauerũt · hec ẽ sexta ps de pc̃o contradictionis · ꝓpter aque deffectum q plenius ponitur nũ · 20 · / et contigit ante factum precedens pc̃m / licet postea scribat᷑ · quia psalmista nõ semꝑ tenet ordinẽ hi storie et hoc est quod dr̃ · et irritauerũt eum · s · deum ad aquas contradictionis · qz ipsarum et contra moyse locuti sunt cõ moysẽ ꝓpter aquas deffectum / et ꝑ cõns cõ deum nõ expectantes debite eius beneplacitum · et uexatus ẽ moyses ꝓpter eos · i · turbata mente in tantum q timuit ne deus denegaret eis aquã ꝓpter eoꝝ maliciã et sic nõ credidit plene uerbis dñi quibus dixit ei et aaron fr̃i suo / loquimini ad pe trã corã eis et illa dabit aquas / ꝓpter q ꝓnunciãdo petrã ꝓtulit uerbum dubitatiuum · d · nõ de pe tra hac aquã uobis poterimus eicere ut ibidẽ fuit ple nius expositum ideo subdit᷑ · et distinxit in labiis · idest mani feste ostendit ĩ illo loco dubitatiõꝫ cordis sui · ꝓpter q statim fuit a dño reprehensus · et ab ingressu ter re ꝓmissionis exclusus / Nõ disperdiderũt gentes · hic ẽ ꝑnicies in solet ẽ 8ª pars in qua agit de peccato y dolatrie in terra ꝓmissionis illa adepta ꝓpterea (Et diuidit᷑ in duas partes qz primo describitur culpa · et 2° pena ibi · et iratus ẽ · Circa primũ sciendum q dñs preceperat habitatores terre chanaan interfici nũ · 33 · ne ꝑ eos filij isr'l ad ydolatriam traherent᷑ · et ipsi filij isr'l cupiditate ducti ꝓmiserũt eos uiuere ꝓpter tributũ quod eis reddebãt / ut dc̃m fuit ĩ libro iosue et sic tracti fuerunt ad ydolatriã eoꝝ / et hoc ẽ qđ dr̃ · nõ disperdiderunt gentes ꝛc̃ · et pꝫ ex dictis hic us qz ibi · et ymolauerũt filios suos et filias suas de moniis · q in ydolis colebant᷑ · Et ex hoc appet uehemencia pc̃i ydolatrie in filiis isr'l qz non solũ ymolabãt demoniis aĩalia sicut ĩ cultu di uino / sꝫ eciã ꝓlẽ suã quã naturaliter diligunt et conser uant bruta aĩalia cõtrarium ꝓferencia · sculptilibus chanaã · i · chananeoꝝ inter eos habitancium ut dc̃m est · et interfecta ẽ terra ĩ sanguinibus · i · polluta seu cõtaminata sm̃ q scribit᷑ / et contaminata ẽ ꝛc̃ · et fornicati sũt · i · ydolatrauerũt · qz ydolatria fornicatio noĩat᷑ in scriptura / qz ĩ ea recedit aĩa a sponso suo uero · s · deo · ĩ adinuencionibus suis · i · studiose et cũ magna diligencia · ¶ Et iratus ẽ · hic ostendit᷑ pena debita pena q ẽ auxilij diuini substractio / et ad uersarioꝝ dñatio / et hoc ẽ qđ dr̃ · et iratus ẽ furore dñs · In quo notat᷑ grauitas culpe deum ꝓuocantis · Et abhominatus ẽ hereditatem suã · s · filios isr'l q dicuntur dei hereditas in scriptura / qui ꝓpter pc̃a sua fuerũt recti a ꝓtectione diuina / sicut alibi abhominabil' re iecti · Et tradidit eos in manus gencium · quibus y dolatrie dediderunt · et dñati sũt qui oderunt eos et sic odio parentis grauius afflixerũt · ideo subdit᷑ · et tribulauerũt eos ꝛc̃ · Et humiliati sũt cum deo sus manibus eoꝝ · pena afflicti dante eis intellectum · Se pe liberauit eos · sicut pꝫ ex discursu libri iudi cum quia qñ ab inimicis affligi deum humiliter depreca bãt᷑ suscitabat eis iudices ad eoꝝ liberationem sm̃ q dr̃ iudicum 2 · Cum ꝑ dñs iudices suscitaret eis in diebus eoꝝ flectebat᷑ mĩa et audiebat afflictoꝝ gemitus et liberabat eos de cede uastancium · Ipsi aũt

ydolorum inicium

H o · mj · reg

exacerbauerunt eum in consilio suo. q2 mali culpe procedit ex defectibilitate liberi arbitrij et nō ex deo. Et humiliati sunt &c. p3 ex dictis usq3 ibi. et memor fuit testamenti sui. p moysen dictum de uerbo. 30. Si ad cardines fueris dissipatus. s. ppter peccatum tuum inde retrahet te dominus deus tuus si uere penitueris et assumet atq3 introducet in terram quam possederunt patres tui. Et penituit eum .i. ad modum penitentis se habuit qui quos captiuauerat reduxit. et dedit eos in miserationes &c. hoc p3 de manasse rege iuda quem de captiuitate in regnum suum restituit. 2. paralipō. 33. et de ioachin rege iuda quem rex babilonis de carcere absoluit et inter maiores suum regem constituit. 4. R. ultimo. Saluos fac. hec e ultima pars huius ps in qua psalmista resumit suam deprecationem ad ppli isrl' liberationem. d. Saluos fac nos domine deus noster. de pressure et angustijs in quibus ppls noster est afflictus in diuersis terris. q2 a tempore iudicum fuit ppls frequenter captiuatus a diuersis gentibus. et congrega nos de nationibus. in locum tuum cultus in iudea. ut confiteamur nomini sancto tuo confessione laudis. et gloriemur in laude. i. in pnti p gratiam et in futuro p gloriam. Benedictus dominus deus israel. in omnibus q facit nobis aduersis et psperis. et dicet .i. dicat q2 hec beneuolo p optatiuo utitur futuro indicatiui. fiat. q significat stabilitatem ueritatis. et ponitur hic semel tantum.

CONFITEMINI

Cui huic psalmo pmittitur titulus in hebreo alleluia. Et p3 sententia ex pdictis ps centesimo quarto. de materia uero huius psalmi dicit aug. q e gratiarum actio p redemptione generali facta p xpm q psalmista preuidit in spiritu et ad hoc inducit q subdit. dicant qui redempti sunt a domino &c. Et sequitur unde facta sit ista redemptio. a solis ortu et occasu. ab aquilone et mari. Sed littera sequens huius ps nō consonat. q nō uidetur loqui de redemptione p xpm facta sed magis de liberatione a quibusdam periculis corporalibus ut magis uidebitur p sequendo. ppter q ra. sa. dicit q ps iste e quedam inuitatio ad gratiarum actionem quorumcumq3 liberatorum diuinitus a periculis et angustijs. et hic sensus saluo meliori iudicio uidetur in litteralis. expositio uero aug magis mistica uidetur. nec h3 motiuum quod p ea inducitur. dicant q redempti sunt ab ortu solis &c. q2 sicut p3 ex decursu libri iudicum et .4. R. frequenter ppls isrl' fuit captiuatus et si nō totaliter tamen principaliter ad omnes dispositos terrarum in circuitu terre pmissionis extra eam et postea exeuntes inde potuerunt redire et in iudeam reduci. Scd'm hunc sensum iste ps iste in duas partes diuiditur. q2 pmo psalmista inducit ad gratiarum actionem liberatos a periculis generaliter. sco liberatos specialiter ibi. errauerunt. Circa pmum sciendum q psalmista inducit ad gratiarum actionem nō solum a periculis liberatos. sed alios p ipsos. Et io constructio pmo partis incipit ibi. qui redempti sunt .i. liberati a quibuscumq3 periculis. a domino. i. p deum. quos redemit de manu inimici. .i. eos affligentis qualitercumq3. et de regionibus diuersis ubi erant dispersi. Congregauit eos in terra sua. s. in iudea. a solis ortu &c. i. ab omnibus terris circa iudeam positis quacumque plaga ppe uel longe. isti in quam. dicant deum laudando et alios ad hoc inuitando. sicut dauid liberatus de manibus achis regis geth. dixit s. 33. ps Confitemini domino qm bonus. cuius bonitatem in ira liberatione gustauerunt uere penitentibus. Errauerunt. hic ostendit inuitat liberatos ab aliquibus periculis specialiter q contigerunt solent accidere hominibus. Et diuiditur in sex partes sm sex pericula et patebunt partes psequendo. pmum periculum e deuiationis in ... ad q sequitur alia. s.

famis et mortis et exilium. et de hoc h3 exemplum gen. 20. de agar et hysmaele filio suo q errabat in solitudine bethsabee et consumpta aqua in utre puer fuit in periculo mortis. Sed dominus matrem et puerum liberauit de periculo p angelum. Simile contigit multis alijs et hoc e qd dr. Errauerunt in solitudine in inaquoso. q2 in multis desertis nō sunt aque nisi ualde rare. uiam ciuitatis habitaculi nō inuenerunt .i. nō inuenerunt uiam strictam ducentem ad aliquam ciuitatem ubi possent habitare. q2 in desertis nō sunt tales uie et ex hoc sequitur periculum famis et sitis eo q uictualia nō inueniuntur in desertis. io subdit. esurientes et sitientes anima eorum in ipsis defecit. q2 ex defectu uictualium sequitur defectio uirium uitalium. Et clamauerunt ad dominum ut liberaret de necessitatibus eorum .i. de dictis periculis eripuit eos. ad se deuote clamantes. et deduxit eos in uiam rectam. sua prudentia nō humana. ut iret in ciuitatem habitationis. s. in qua possent habitare secure. et sic de uictualibus puideri. Et q2 ad hoc de sequitur gratiarum actio. Sequitur Confiteantur domino misericordie eius .i. inducit ad confitendum illos quibus facte. et mirabilia eius filijs hominum .i. q facta sunt filijs hominum inducit supple eos ad gratias agendum. qm satiauit animam inanem .i. debilitatem ex ieiunio inueniens. et animam esurientem. ex defectu cibi. satiauit bonis. et accipitur anima p ipso homine eo modo quo totum denominatur a nobiliori sui parte. Sedentes. hic ponitur liberatio a scd'o periculo. s. captiuitatis ab hostibus a quo multi sunt liberati diuinitus. Exemplum huius h3 2. paralipō. 33. de manasse rege iuda liberato diuinitus a carcere et compedibus. Simile contigit multis. et hoc e qd dr. sedentes in tenebris et umbra mortis. q2 carceres communiter sunt in locis tenebrosis. Vinctos in mendicitate et ferro. q2 talibus datur strictus uictus et austerus et ideo subdit. q2 exacerbauerunt eloquia dei .i. deum loquentem p legem et pphas. et humiliatum est in laboribus cor eorum .i. a superbia deiectum. affligendo dantem eis intellectum. et infirmati sunt .i. debilitati uirtute. nec fuit q adiuuaret. a uxilio humano eis deficiente. tales supple frequenter liberauit. et ideo subdit. Et clamauerunt ad dominum. uere penitentes et petentes eius auxilium et de necessitatibus eorum .i. de pdictis malis ex quo tenentur ad gratiarum actionem io subdit. confiteantur domino &c et p3 littera ex dictis. Suscepit eos. hec e tercia pars in q ponitur liberatio a periculo. s. infirmitatis corporalis q aliquando a liquam a deo inducitur ppter peccatum et a deo sanatur adueniente uera penitentia. Exemplum e. R. 4. de ezechia rege iude. Et simile multis alijs contigit de quibus dr. Suscepit eos de uia iniquitatis eorum. s. ad puniendum infirmitate corporali. sicut pater accipit filium ad castigandum. ppter iniusticias .n. suas humiliati sunt .i. fracti et debilitati infirmitate. omnem escam abhominata e anima eorum. infirmitate ingrauescente. et appropinquauerunt usq3 ad portas mortis. ex desperatione recuperande sanitatis. Sicut ezechias infirmatus dixit. Ego dixi in dimidio dierum meorum uadam ad portas inferi. ysa. 38. ex eo q ysa. ias dixerat sibi ex parte dei. dispone domui tue. morieris .n. tu et nō uiues. Et clamauerunt &c expositum sicut supra. misit uerbum suum .i. effectum uerbi sui. et sanauit eos. q2 dicere dei idem e q facere ps. 32. ipse dixit et facta sunt. Et eripuit eos de interitionibus eorum .i. ab infirmitatibus eorum ducentibus ad interitum. confiteantur domino. exponatur sicut supra. ut sacrificent sacrificium laudis. quia in ueteri lege sacrificia offerebantur cum diuinis laudibus. et sic e in noua lege de sacrificio eukaristie. et annuncient opera eius in se ipsis expta p mirabilem sanationem. in exultatione deuotionis et nō dissolutionis. Qui descendunt. hec e . ps in qua ponitur gratiarum actio p liberatione a . periculo quod e tempestas in mari a deo inmissa et a qua frequenter homines diuinitus liberantur. Exemplum h3 ione pmo q ppter tempestatem a deo inmissam periclitabantur et

diuino fuerũt liberati et hoc ẽ qd dr · qui descen dũt mare ĩ nauibꝰ · mare eñ equalr distat a cẽ tro terrã q̃ ẽ ĩferiꝰ ipa terra ubiq3 sicut ĩ rippa ł ut dcm̃ fuit ps · 103 · faciẽtes opones ĩ aq̃s multis ibi eñ ẽ magnꝰ labor dirigẽdo naue et remigan do et sic de aliis · ipi uiderũt opa dñi · qz multa isolita uidẽtur in mari et mirabilia eiꝰ in pfundo · aliq̃n eñ descẽdũt aliqui de nauibꝰ ad recolligẽd' an choras piectas usq3 ad pfũdũ maris · dixit et ste tit sps pcelle · qz ad impiũ dñi excitatur uẽtus cõmouẽs mare · et io tñ dr hic · stetit · nõ imptatur quietatõ uẽti, s3 magis fortificatõ sicut hõ stans for tior dr q̃ iacens ul' sedens · ppter q' in trãslatõne ierõ hẽtur · dixit et fecit uẽtũ tẽpestatis et exal tati sunt fluctꝰ eiꝰ · ascẽdũt usq3 ad celos · ⁊c · quia qñ sũt magne unde ĩ mari nauis eleuata sup un dam ascendit usq3 ad magnã ptẽ aeris q̃ uocatur ce lũ in scriptura · vñ dñr aues celi qz uolãt p aerez Et qñ de altitudine descẽdit uidetur descẽdẽ usq3 ad p fundũ maris q' dr abyssus · aĩa eoꝝ ĩ malis tabes cebat · ppter piculũ immĩẽtis naufragii · turbati sunt et moti sunt sicut ebrius · quia ex magna cõmotõne maris mouetur cerebrũ et p cõns turbatur caput et uires aĩe sẽsitiue · Et oĩs sapia eoꝝ deuorata ẽ · qz turbato ce rebro et uirtute sẽsitiua ĩpeditur intellectꝰ ab actu suo qz sc̃m q' dr · 3° de aĩa · intelligẽtibꝰ nob' necẽ ẽ fantasmata speculari · Et clamauerũt ad dñz · exponatur sicut supra et statuit pcellã eiꝰ · i · tẽpestatẽ · In aurã · i · ĩ uentum suauẽ siue ĩ trãquillitatẽ · et siluerũt fluctꝰ eiꝰ · qz fluctꝰ maris cõturbati faciũt terribiles sonitus · qz cessat fluc tibꝰ quietatis · et letati sũt · s · hoĩes ĩ nauibꝰ exñtes et deduxit eos · s · dñs · ĩ portũ uoluptatis illoꝝ · i · ĩ por tũ ab eis desideratũ et quia ad hoc dz sequi gr̃ aꝝ actõ subdit · Cõfiteantur dño ⁊c · et exponatur ut sup et exaltent eũ · debitas laudes reddẽdo · ĩ ecclia ple bis · i · in loco diuini cultꝰ ubi cõsueuit ppl'ꝰ fidelis cõ gregari · et in cathedra seniorũ · hoc dr quia ĩ ueteri le ge doctores magis puecti sciã et etate docebant legẽ et pphas iuxta tẽplũ et in noua lege pdicatores ãnũciãt ubũ diuinũ · Posuit flumina · hec ẽ quinta ps in qua describitur liberatõ a piclo quito quod pce dit ex sterilitate terre quod cõiter accidit ex nimia siccitate que aliqñ a deo ppter peccata hoĩm mit titur et sc̃m ordinez sapie remittitur · de hoc hẽtur exemplum 3 · R · 17 · de siccitate facta tpre achab ad ubũ helye et ad pces eius reuocata · 3 · R · 18 · Et simile plies con tigit ul' in totũ ul' in pte q̃tũ ad hoc ergo dr · po suit flumina in desertũ · ea desiccãdo ad modũ de serti quia aliqñ ex magna siccitate et lõga nõ solũ desiccantur torrẽtes generati ex aquis pluuialibꝰ s3 etiã desiccãtur fontes ex quibꝰ flumina oriũtur · ideo subditur · Et exitꝰ aquaꝝ · i · fontes ĩ q̃bꝰ aque exeunt de subterraneis locis · in siti · i · ĩ ariditate et qz ad hoc sequitur desiccatio terre sequitur · terrã fructi ferã et salsugine · i · posuit terraz que pꝰ pferebat f ructus ubẽs in sterilitatẽ · Sal · n · reddit terrã ste rilez et cã subdr · a malicia hitãciũ ĩ ea · i · tali a fecit deꝰ in puitõz hitanciũ et succedẽte uera pnia condescendit diuina mia, ideo subditur · posuit ĩ desertũ · i · terrã pdicto mõ desiccatã · ĩ stagna a quaꝝ dãdo pluuias et niues ĩ tanta habũdancia q' in statũ suũ reducãtur torrẽtes fontes et flu mina · et collocauit illuc esurientes · reducẽdo hitatores qui inde fugerant ppter nimiã sterilitatẽ et cõstituerũt ciuitatẽ hitatõis · reparando loca q̃ ppter sterilitatẽ inhitabilia facta fuerãt ĩ pte ruinosa ita q' fuerũt apta ad hitãd' · et seminauerũt agros · ad habẽnd' cibos · et plãtauerũt uineas · ad habẽ dũ potũ · et fecerũt fructũ natiuitatis · i · fructũ

naturalez et bonũ · terra · n · q̃ diu q̃euit a cultura qñ i terũ cepit coli solet ferre fructꝰ multiplices et bonos et bñdixit eis · multiplicãdo eis bona spũalia et tpalia et iumenta eoꝝ nõ minorauit · minꝰ dicit et plꝰ signt · i · multiplicauit · Et pauci · hec ẽ sexta ps ĩ qua põitur liberatõ a sexto piclo quod est dissensionis inter cõ ciues q̃ q̃nto ĩtimior tãto piclosior et mea solet pri re maiores qui sunt capita dissensionũ et pauperes euadẽ p oppõnẽ et q̃tũ ad hoc dicit · et pauci fac ti sũt conciues aliqñ cum ĩ cõpatõe · et uexati sũt a tribulatione interiꝰ cõsurgẽte · et unde cõsurgat subdit effusa ẽ cõtẽtio super principes · ut pz manifeste in ciui tatibꝰ lombardie et in aliis locis · et errare fecit e os in uia · i · iusto suo iudicio pmisit eos errare de uiã do a iudicio recte rõnis · et nõ in uia · p quã possẽt hr̃e uictoria · licet eẽt malũ · et sic defraudatur nõ solum a bonis rõnis s3 etiã a bono temporali ab eis optato · et adiuuit paupẽ de inopia · q̃ cõtẽtio tyrãnoꝝ et mutua oc cisio ẽ paupũ oppssoꝝ ab eis subleuatio et multipli catõ · nõ soluz ĩ bonis tpalibꝰ · s3 etiã ĩ ple · io subdr Et posuit sicut oues familias · et qz tal' mutatõ dextre excelsi ẽ bonis cã letitie · io subdr · uidebũt recti et letabũtur · et qz ẽ occasio tristitie mal' et iniquis · ideo subditur · et oĩs iniq̃tas · i · oĩs hõ iniquus · opilabit os suũ · ex sui deiectione factꝰ tacẽs et mutꝰ · In fine cõcludit p oĩbꝰ pdictis · quis sapiens et custo dit hec · ĩ archa cordis sui tãq̃ thesaurũ carissimũ · et intelliget · i · intra se leget freq̃nter meditãdo · mi sericordias dñi · quã q̃ subuenit hoĩ ĩ oĩm necessitate fide liter inuocanti unꝰ aũt pdictoꝝ picloꝝ a quibꝰ deꝰ liberat pt sic accipi quia cõtingit a priꝰ intra se ul' extrinsecꝰ · S3 pmo mõ pauitatẽ psonaꝝ ul' totiꝰ ini quitatis · si pꝰ mõ hoc cõtigit aut ex pte aĩe et sic cõ tigit piclm deuiatõnis ĩ itinere pcedẽs ex ignorantia ul' ex pte corporis et sic accipitur piclm ĩfirmitatis cõtingentis ex humorũ discrepãtia · Si ab extrinseco cõ munitatis sic accipitur piclm dissensionis · Si aũt fit ab intrinseco hoc cõtingit dupli · vnoꝰ ab hoste et sic ac cipitur captiuitas · aꝰ mõ a cõtinẽte · s · aere q̃ ppter ĩpul sionẽ uẽtoꝝ cõturbat mare et sic accipitur piclm tẽpestatis et p nimiã siccitatẽ reddit terraz sterilẽ et sic accipitur piclm sterilitatis ·

PARATUM COR · C · VII

meũ · Huic psalmo pmittitur tal' titulꝰ ĩ hebreo et in trãslatõne ierõ · Canticũ ps dauid per hoc aũt q' pponitur canticũ datur itelligi q' da uid ascẽdo huic psalmũ pcinebat, et sic ueniẽt sup eũ spũs pphie reuelans ea q̃ in hoc ps sũt de scripta · Sicut de heliseo dr · 4 · R · 3 · Cũq3 caneret psaltes facta ẽ sup eũ manꝰ dñi · ⁊c · De matia uero huiꝰ ps ex circũstãcia lr̃e q' ẽ grãꝝ actio de restitutõne regni isrl' in statũ bonũ tpre dauid uic tõ a deo sic cõcessa de aduersariis et potissime de ydu meis quos redegit sibi tributo · 2 · R · 8 · hoc etiã pz p titulũ ps · 59 · qui ps cõuenit cũ isto nõ solũ in mã, s3 etiã in ubis ab illo loco · ut liberentur dilecti tui · ⁊c · usq3 ĩ finẽ · pncipium tñ differt hic et ibi · qz ps ille incipit a planctu eo q' dauid ibi plãgit deletõz regni isrl' ante tẽpꝰ suũ, iste autẽ ps ici pit a letitia cũ cantu ex uictõ ipi dauid cõcessa · Et sc̃m hoc ps iste in duas ptes diuidr · qz pmo põit hec exultatio et sc̃do exultatõnis rõ ibi · ut liberentur · Circa pmũ sciẽd' q' qñ exultatõ mẽtis ĩ deũ sc̃m ptẽ supiorẽ aĩe itẽditur fit q̃dã redũdãtia ad uires i feriores eã seq̃ntes suo mõ · Sic aũt fuit ĩ dauid qñ fe cit istũ psalmũ et hoc est q' dicit · paratũ cor meũ deus · i · aĩa in pte supiori · paratũ cor meũ · in pte iferiori

p cor

p ate eius ex quo pcedit sp̄us et motu ad alias ptes corpis
uel sc̄a aīa que ē p̄ncipaliū uite mee. canitabo. ore. et psallā.
mēte. s̄m illud ps. 83. Cor meū et caro mea exulta
uerūt in deū uiuū. in gloria mea. gloria ē clara notitia
cū laude. dauid aūt inter alios pphās huit claram no
titiā, et pphiam suā pdidit p modū laudis ut dictū
fuit diffusius in p̄ncipio huius libri. ppter hoc pphīa sua h̄n
uocat̄ hic gloria. Exurge psalteriū ·rc̄· quia dauid
ps suos cantabat uoce ppria et multis instrūtis. Exur
gam diluculo. illa. n. hora hoīes deuoti surgūt ad lau
dē dei. unde et angeli dm̄ laudātes dicūt astra ma
tutina. iob. 38. Cum me laudarēt oms filij dei. et
gen. 32. āgelus luctans cum iacob dixit ei dimitte
me. Iam. n. ascendit auro̅. q. d. iā ē hora laudandi
deū nō luctandi sicut dictū fuit ibidē. Confitebor t̄
confessione laudis. in pplis ·rc̄· puidit. n. in spū. si
forēt in futuris generonib⁹ decantandi sicut uidem⁹
īpletū in ecclīa. quia magna ē sup celos mīa tua. q. eiꝫ
aliq̄bꝫ āgelis de celo cadētibꝫ alij remanētes fuerūt
cōfirmati, pcessit ex mīa dei. et usqꝫ ad nubes uitas
tua. i. uitās iustitie tue p quā angeli supplētes
ceciderūt in hoc aere caliginoso ubi generant̄ nubes
ppter q̄ dicūt aeree ptates. Exaltare sup celos de⁹
et super omēꝫ terrā ·rc̄· p celū et terrā intelligit̄
creatura quā excellētia dei excedit. Ut libe
rent̄. hic incipit uersus in hebreo et in trāslatōe
ieronimi ubi dauid reddit rōnem sue exultatōnis
que est restitutō regni isrl̄ i melius. quā exp̄mit pri
mo p modū petitōnis a deo dauid. d. ut liberent̄ ·rc̄·
et expositū illa lr̄a usqꝫ in finē u̇s sicut supra
exposita est ps. 59.

CVIII

Deus laudem meā.

Huic psalmo premittit̄ talis titulo i he
breo. Ad uictoriā dd̄. ps. et in trāslatōe
ieronimi. p uictoria dauid cāticum. Et psima ex s̄
dictis ps. e. et ·rc̄· de mā uo huius ps dicit btūs petr⁹
act. 1. q lr̄a huius ps intelligit̄ de passione x̄ spalit̄
q̄tuꝫ ad hoc q̄ fuit traditus a iuda pditore q̄ mot⁹
fuit ad hoc ex auaritia et iudei ex inuidia. unde
dicit̄ act. 1°. In dieb⁹ illis exsurgēs petrus in medio
frm̄ dixit. uiri frēs oportet adipleri scripturā quā pdixit
spūs sanctus p os dauid de iuda qui fuit dux eorū
qui cōphēderūt ihm. et s̄bdit p9 scptuꝫ ē in libro
psalmorū. fiat cōmoratō eorū deserta et nō sit q̄ hitet in
ea. et epatū ei⁹ accipiat alter. pma uero pars
hui⁹ ubi h̄r s̄ ps. 68. tamē btūs petr⁹ cōiūgit scrip
turā act. 1. ut allatū est quia utraqꝫ pars loqt̄
de xp̄i passione. et quia pma pars exp̄mit pe
nam iudeorū ppter x̄ mortem qua fuerūt captiuati
p romanos et terra eorū destructa. scdā uo ps ex
p̄mit substitutōm mathie loco iude. Ad pditorē
uero x̄ cōuenerūt isti. s. iudas uēdēdo et iudei em
do ut describūt euāgelistę. Igi s̄m hoc dauid in hoc
ps loq̄t̄ de p̄sona xp̄i hoīs qui freq̄t̄ deū prēm legit̄
orasse et potissime iminēte sua passione. Et s̄m
hoc ps iste diuidit̄ in tres ptes. q̄ pmo ponit̄ passi
onis x̄ ichoatō. s̄cdo ad hoc adducit rō ibi. q̄r os
peccatoris. 3° subdit̄ orōnis ichoate cōsumatō ibi. et
tu dn̄e. Circa pmū dē in p̄sona xp̄i. deus. s. p̄r que
legit̄ freqnt̄ deū suū uocasse. m̄. 27. he
ly hely lamazabathani. q̄ interptat̄ de⁹ me⁹ de⁹
me⁹ quare me dereliquisti. laudē meā ne tacue
ris. i. orōnē meā ad te directā. In qua eiꝫ debita laudat̄ de⁹ nō dissimiles. sed exaudire. quia os pctōris. hic cōsequēter adducit̄ rō br
qua orō fiat exaudibilis et accipit̄ ex dolositate
traditōis iminētis ubi pmo describit̄ pditoris

culpa et s̄cdo pena ibi. fiant dies. pditores eius fuit
iudei emētes et iudas uēditor et culpa utrorūqꝫ si
mul. et describitur sic uba emētis et uēdētis simul cō
iunguntur et q̄tuꝫ ad hoc dicit. s. ceterū sacerdotuꝫ. q̄ pmo
habuerūt notitiā de xp̄o q̄ esset a deo missus s̄m q̄ dictum
fuit sup illud m̄t. 21. agricole aūt uidētes filiū dixerūt
hic ē heres ·rc̄· S3 quia x⁹ cepit rephēdere eorū uicia
et hīre gratiam coram comuni pplo. Ista cognitō de xp̄o fuit
in eis obscurata in inuidia et odio q̄ obscuritas magis
agrauabat q̄ clamaret pctīn. et io ceterū sacerdotū
dē. os pctōris et os dolosi. s. iude pditoris sic sacens
p̄ncipes sacerdotū cōgregatos ad tractādū de morte x̄
accessit ad eos tractans cū eis de ei⁹ uēditōe. luce. 22.
ca⁹. locuti sūt aduersum me lingua dolosa. s. iudei et
iudas simul tractādo de traditōne mea. Itē q̄tū ad
iudeos singulariter uerbis dolosis q̄rētes eum capere in s̄mone
m̄t. 22. magister scim⁹ q̄ uerax es ·rc̄· hoc dicebāt do
lose ut facilius possēt eū capere ut h̄r ibid̄. Itē Io. 8.
pponētes q̄onē de muliere dephensa in adultio ut si
dicēret eā dimittēdā arguerēt eū legis trāsgressore. si la
pidādā dicēt eū crudelē. et sic cāderet eū pplo odi
les ut plenius dictū fuit ibidē. et s̄monib⁹ odij circūde
derūt me. dicētes ei ex odio. Io. 8. Samaritan⁹ es aut
demonium hēs. et Io. 9. dicētes de eo. nō ē hic hō a deo qui
sabbatū nō custodit. et expugnauerūt me gratis. Un
dicit eis ioh. 10. multa bona opa ondi uobis ex pr̄e pri
mei ppter q̄ eorū op⁹ me lapidatis. et in tēpe passionis
expugnauerūt me gratis et sine cā. p eo ut me dilige
rēt. i. p bono quod eis feci unde me diligere debebāt
detrahebāt mihi dicētes de me luc. 11. In belzebud p̄n
cipe demoniorū eicit demonia et luc. 7. eciā uocat
et ppterea uirorū publicanorū et pctōrū amic⁹. ego aūt
orabā. unde dr̄ de eo luce. 6. q̄ erat pnoctans in orōne
dei. Et posuerūt aduersum me mala p bonis. reddētes
uba iniuriosa. detractōnes et psecutōnes p bonis
que feci inter eos docēdo sanitates cōferēdo in euuā
gelio. et odium p dilectōne mea. q̄ ex maxima
dilectōe erga pplm iudaicū opabat̄ salutē in me
dio terre. ppter q̄ dicit m̄t. 23. quoties uolui cōgregare
filios tuos q̄ admodū gallina cōgregat pullos suos sub
alis. et p ista dilectōne cōcepit pplus iudaic⁹ maxi
mum odium cōtra ipm. Constitue super eum. i. constitues. pec
catorē. i. cayphā qui erat pōtifex anni illius. q̄ dr̄ h̄
pctōm eo q̄ ultim⁹ consiliū dedit de morte xp̄i. Ioh.
11. et dyabolus stet a dextris ei⁹. i. stabit. q̄r ad hīc a
dyab̄lo excitabat̄ pui. q̄r cū eēt pōtifex poterat alios
ad suā sniāꝫ iclinare. Cum iudicat̄. istud ad iuda
spaliter refert̄ cui⁹ iudiciū a xp̄o fuit platū in cena
cū dē de iuda. ue aūt hoī illi p quē filius hoīs tradet̄ ·rc̄·
Est aūt ue. cōminatō pene eterne. Exeat cōdēpnat⁹.
q̄r p⁹ uba pdicta x⁹ dedit iude panē intinctū quo accep
to introiuit in eū sathanas ad aplius eū possidend⁹. et
exiuit cōtinuo de societate x̄ et aliorū aplōrū ut h̄r Ioh.
13. et iuit ad p̄ficiēd⁹ pditōm suā accipiēdo cohortē a pō
tificib⁹ et phariseis ministros ut tradēt in manib⁹ eorū
ihm. ut h̄r Io. 18. ideo s̄bdit. et orō ei⁹ fiat in pctō. q̄r h̄
accipit̄ orō p rōne oris s̄m interptatōm nois. orō. i. o
ris rō. et hec orō nō fuit directa ad deū. s3 ad p̄ncipes
iudeorū ut traderent societatem armatorū. Fiant. h̄ cōsequēter
ponit̄ pditōis clīpe debita pena. Et pmo ipi⁹ iude spalit̄.
2° ipiō ppli iudaici gnalit̄ ibi. nutātes. Circa pmū dē fiat
dies ei pauci. q̄r cito suspēdit se ipm postq̄ tradiderat
xp̄m. m̄t. 27. et act. p°. et epatum. i. aplatū. uñ et
epi in ecclīa sūt successores aplōrū ut h̄r in decretis
di. 21. c. In nouo testo. accipiat alter. s. btūs mathi
as qui loco ei⁹ fuit electus. act. 1. fiant filij ei⁹ orpha
ni et uxor ei⁹ uidua. s. ipi⁹ iude p quibꝫ sustētādis
fur erat et loculos hēbat tradendo uxori et filijs ea
q̄ dabant̄ p egenis. ut dicit h̄ qdā doctor. et sati cōcordat

q̄ erat p̄seueraūtes i orōne. actū. 1°.

et q̄d dī ioh· xij· ubi cū dixisset de unguento effuso
q̄re hoc nō uēdi trecētis denariis et datū ē egeñ· set h̄
dix cura egēⁿ· Dixit aūt hoc nō q̄ de eg̃ p'tinebat
ad eū· s̄ q̄ fur erat et loculos hñs· ⁊c· Nutantes
hic quūr poit' pena q̄ iudaica gēn̄alit' q' ī penā mor
tis xpī p rōnos fuit captiuata et destructa/ et pmo
describit' hec pena· ī recolit' ca· ib· p eo ⁊c· Cūm p'
dī· nutantes transferātur filii eius· i· iudei· pp· et mēdicēt·
omnibus bonis suis· q̄ de tota iudea fuīt eiecti· Scru
tet' fenator omē s̄bam eius· In trāslatōe ieron' poitur
exactor· et iste fuit titus qui p̄cepit omēs s̄bam eius
deor dilig̃tēr inquiri et aufferri· io s̄bdit· et diri
piant alieni labores eius· i· diuitias eorum laborib' ac
quisitas· non sit illi adiutor· q̄ nullo alio auxilio
fuit iuuare iudeorū pplm cōtra rōnos· ymo etiā ag
ppa rex qui erat iudeus noluit eos iuuare s̄ magis
cōiūxit se rōnis· ut refert ioseph' li° de iudaico bel
lo· nec sit qui misereatur pupillis eius· q̄ mulieres rōni
sine mīa eos pūi occidebant prim captiuabāt multiplic'
affligentes· ideo subdit· fiant nati in interitū i generac' u
na ⁊c· q̄ xl· āno a passione x̄ debellauit eos rōni· de
leat' nomē eius· quia illi qui remāserūt de iudeis dispsi s̄t
p diuersas ptes orbis s̄bdita gētib' aliis/ ita q̄ nō h̄
abuit p se finitez aliquā terrā seu dnium· In memoria
redeat iniquitas pātrum eius ⁊c· quia ex· annos p̄dicto sil
liquit tractauerat de morte xpī erāt mortui saltē
p maiori pte· s̄ eorū iniquitas fuit ad memoriā reducta
qñ i iudiciū mortī xpī capti¹ fuit sup pplm inducta
fiant ꝯ dnm semp· q̄ illi qui remāsrūt p maiori pte
sūt obstinati in infidelitate et sic ꝯ dnm· et dispeat de terra
memō eorū· q̄ ad bonū/ q̄ de eis nō remanet nisi memo
ria mali eorū/ s̄m q̄ dī pu· x· memō iusti cū laudib'
et nomē impiorum putrescet· p eo ⁊c· hic reddit' cā
ꝯuersōis tā cuz dī· p eo q̄ nō ē recordatus· et sapit
hic usq in hebreo et in trāslatōe ieroni· facē mīaz
uideᵒ q̄uit et plo sigt· s· q̄ pp' iudei fecit crudelitatē
maximā i p̄secutōe saluatoris· io subdit· et p̄secut'
ē hoīez de nigne nati· dimi'ᵉˢ eū et p̄sequi non
poterant· inopē et mēdicū· xpūs n· dixit uiñ pau
per· et cōpūctū corde· i· afflictū mēte ex iudeoꝝ īg
ratitudīe· mortificare· q̄ pilato iudicāte illū dimitti
debere noluerūt acquiescere dicētes· si hūc dimittis
nō es amicus cesaris· Jo· xix· et dilexit maledictiōē
q̄ue intra capitatu p̄secutōi ill' moretuz de ūto ⁊c· et
i uiis aliis locis· et ueniet ei· q̄ p̄secutoꝝ atrocissimaz
sustinuit a romanis· et noluit b̄ndictōez· q̄ in lege ip
sis p opib' mie· et elongabit' ab eo· quia rōni non
fuit m̄sti pplo iudaico· et induit maledictioē sicut
uestimētū· i· fuit circūdat' maledictoib' nō tm teñs
iudeis i exteriorib' bonis s̄ etiā i interiorib' bonis· etiā
i interio'ib' aie et corp'· ideo subdit· et intrauit sicut aq̄ in
interiora eius· fiat ei sicut uestim̃tū ⁊c· p'ter dicit sua· et sic'
zona qua sp p̄cingitur· q̄ fuīt ligati et sic uolet' tm
ext' terraz suaz et captiuati/ in fine huius maledictōis
cōcludit psalmista loquēs ī p'ᵉ xpī hoīs· hoc op' eoꝝ
i· hec pena p̄dicta ē p ope mala reddita illis qui de
trahūt mi· i· iudeis q̄ multiplr detraxerūt xpō ut pre
dictū est· et qui loq̄ntur aduersus aīam· i· uitā de cuius
destructōe inter se tractauērūt ut p̄dictū ē· Et tu dñe
h̄ ultio ponit' orōis ē supius īchoate ꝯsumatᵒ dicit' ad
pr̄ez· et tu dñe dñe· i· dñe āgeloꝝ et hoīm· fac me
cū· s· mīaz me resuscitādo et glorificādo· ppter nomē tuū·
i· ut nomē tuū glificet' p meā exaltatōez· q̄ suauis ē
mīa tua· sanans omēs morbos et uulnera· libera me
a iudeoꝝ p̄secutōe· q̄ egen' et paup ego· q̄ ut dñm
ē dixit uitaz ualde pauperez· et cor meū ꝯturbatū ē
intra me· ex iudeoꝝ igratitudie· sic' umbra cū decli
nat ablatus sū· de uita pñti p mortez et passionem
meaz· et excussus sum sicut locuste· i· trāsiens de loco ad

locū fugiēdo p̄secutōes/ sicut p3 os· ij· ubi dī q̄ xp̄s p̄se
cutus herodis p̄ectus ē in egyptū/ et fugiēs p̄secut'
iudeoꝝ abiit trās iordanez· io· x· et alias ppt' eoꝝ
p̄secutōez abiit in regionez iux' desertū in ciuitatē
q̄ dr̄ effrem· io· xj· genua mea infirmata sūt a ieiu
nio· ieiunauit n· xl· diebus et xl· noctibus ꝯti
nue mt'· iiij· et p'ea esuriit et etiā mī' ⁊c' et nō s̄
ex illo ieiunio· s̄ etiā aliis laborib' et uigiliis p' illo
ē fatigat' cor' que marie sent' i genib' eorū sustinuit
pro' corporis· Vn dī io· iiij· ihs aūt fatigat' ex itine'
sedebat sic sup fontem· et caro mea immutata ē i mari
eū ppt' oleum· i· ex defectu olei/ in quo nota' triu
inus ubi sui cōdimēto carēns/ et huic ꝯcordat trāns
la° ieron' que sic h̄z· et caro mea macilēta ē absq
oleo· In hebreo sic h̄z· et caro mea macilēta ē a pi
guedine· corp' n· xp̄i optime cōplexionatū erat·
· q̄ uirtute sp̄us sancti formatū q̄d nō poterat deficere
/ et io innuētute huit ꝯueniētē carnositatē q̄ tñ fuit
imminuta i maciez ex ieiuniis labo'ibus et uigiliis ppt'
q̄· io· viij· dixerūt iudei ad eū· quīquaginta annos nōdū
hēs ⁊c· Sic n· locuti fuerūt q̄ q̄uis haberet tm xxx
ānos cū dimidio ul' xxx· s̄m alios· uidebat' tñ fac
plo hr̄e/ ppter multoꝝ corp' et sanie ex p̄dictis· et ē'
factus sum opprobriū illis· ut p3 ī sup dictis et maxie
hoc fuit in sua passione· io s̄bdit· uiderūt me et mo
uerūt capita sua· me deridēdo/ sicut dr̄ m̄t· xxvij· pteri
tes aūt blasphemabāt eū mouētes capita sua· et
dicētes· vah qui destruis tēplū dei ⁊c· adiuua me do
mine deus meus i passione cōfortādo· Saluū me fac
a morte suscitādo· Et sciāt q̄ manus tua· hec n· p̄tās
tua/ q̄a solū mortui resurgē possūt· maledicēt illi
q̄ iudei i malicia obstinati· aplīs glīaz r̄siūs ē p'e
dicātib' illi maledicebāt· act' xix· Cū aūt quidā in
durarētur et nō crederēt maledicētes uiā dñi corā
oī multitudīe· paulo discedēs ab eis segregauit discipulos
⁊c· et tu b̄ndices· q̄ p̄dicatōez aploꝝ ꝯfirmauit
p curatōnes languidoꝝ et suscitatōes mortuoꝝ
et alia dei b̄nficia q̄ dñi b̄ndictōes i scptā· io sub
dicit· qui īsurgūt me ꝯfundēt' q̄ ex dictis miraculis
ꝯfundebātur cū nichil ualerēt· Seruus aūt tuus letā
bit'· q̄ xp̄s letabitur in se et i mēbris suis· Induāt' q̄
detrahūt mi pudore· i· undiq3 hēant eius uerecun
die sicut uestimētū circūdat corp' undiq3· et opiā
t' sic' dyplorde ⁊c· In trāsla° ieron' h̄z sicut palli
o· Et dicitur p3 s̄ua q̄ ē repetitio eius de s̄b aliis u
bis/ sicut solz fieri i orōib' et canticis· Confitebor
dño· cōfessione laudis· Et i medio multoꝝ lauda
bo eum· q̄ īfirmatū fuit in xpō q̄ post resurrectōez suaz
discipulis apparuit multotiens resurrect' sua ad laudē dī pui'
et etiā i mēbris suis p que laudat' deū pr̄ez et lau
dant iii· Qui astitit a dextris pauperis· i· ē hoīs
in se et i mēbris suis· ut saluā faceret a p̄sequē
tib' aīam meā· me resuscitādo et mēbra mea
ptegendo et sua gr̄a uiuificando· Amen·

CV IIII

Dixit dominus

Hic incipit ·ij· ps principal' in creatione h'ui' libri sic' dictū fuit a p'n'° in qua agit' de sacdotio xp̄i· tamē illa diō nō est p̄cisa/ q̄ in hoc tractat' multa alia s̄ p̄cisa ad istud q̄d in hoc ps̄ tangit'· Cui ponit' tit' iste in hebreo· Dauid· s̄ ppoīt' lr̄a lamedh ad designād' q̄ dauid ē dari mīa/ et sic apparet ac tor ps̄ q̄ apparat ipi dauid sic' actori s̄· De m̄a uero huius psalmi dicit' aliq̄ hebrei q̄ ē grāz

actō ꝙ uictā diuinꝫ concessa abrahe de .4or. regibꝰ
ut hꝫ plenius gen̄. 14. et sic exponit qd̄ dr̄ i pn̄o. di
xit dn̄s dn̄o meo ut sint ūba eliezer fui abra
he dicentis. sede a dextris meis .i. sis securꝰ de
ꝓtectōne mea ī ꝓlio ꝯ amraphel et alios reges
q̄ erant cū eo. donec ponā inimicos tuos .i. reges
predictos q̄ drāt inimici abrahe eo ꝙ captiuāūt
loth nepotē suū. scabellū pedū tuoꝝ. habendo
de eis plenā uictoriā. Et sic oīa applicat lrāꝫ
ad suū ꝓpositꝫ ꝓut potuit. Alij uero hebrei di
cūt ꝙ est grātiarꝫ actō ipius dauid de hoc ꝙ dn̄s as
securauit eū ī ꝓsecutōe saulis ꝙ nō tradet̄ī ma
nꝰ eiꝰ/ et sic eū dr̄. dixit dn̄s .i. deꝰ dixit m̄. dn̄o
meo .i. ꝓ meo dn̄o saule me ꝓseq̄nte. sede a dex
tris meis .i. sis securꝰ de ꝓtectōe mea ꝙ nō tra
deris ī manꝰ eiꝰ. donec ponā inimicos tuos .i. oēs
illos q̄ nitūt̄ te ipedire a regno ī ꝓsecutōe. scab
bellū pedū tuoꝝ .i. totaliter tibi subiectos/ ꝙ fu
it adipletꝫ ut pꝫ .2. R̄e. et p̄mo paralipō. et sic cōt̄
nitur explicare lrāꝫ ad illud ꝓpositū; Istas du
as expōnes nō ītēdo ꝓseq̄. tm̄ ad pluritatē ui
tādāꝫ. tuꝫ qꝛ cōtinēt falsitatē et a lrā dissonā
na/ ꝙ pꝫ de p̄ma expōitōe ſm̄ quā 1o qd̄ a pn̄o
dr̄. dixit dn̄s dn̄o meo ꝛc̄. ē ūbūꝫ eliezer. et ꝑ
ōns alia que sequit̄/ ad ꝙ uidet̄ seq̄ ꝙ sit actor
ps cui repugnat ps titulo ut dictū ē; Scd̄a expō
extorta manifeste. Iterꝫ 1o qd̄ dr̄ ibi. tu es sacerdos i
eternū ꝛc̄. nō pōt conuenire ipi dauid nec etiā abra
he/ qꝛ nō fuīt sacerdotes/ ut pꝫ de dauid manifeste. Silr̄
de abrahā ꝑ hoc ꝙ dedit decimas melchisedech sacer
doti gen̄. 14. Preterea dato ꝙ fuisset sacerdotes ī
sacerdotiū nō fuit eternūꝫ; Ideo hec lrā dr̄ de illo solo
cuiꝰ sacerdotiūꝫ ē eternū .s. xp̄o ſm̄ ꝙ diffuse tractat
apostolꝰ ad hebre. 7. d. ihs aūt eo ꝙ maneat ī etnū
sempitnū hꝫ sacerdotiūꝫ. Et io ps iste ad lrāꝫ loqt̄
de xp̄o. Iterꝫ hoc pꝫ ꝑ dcm̄ saluatoris. mt. 22. ubi o
gatis phariseis interrogauit eos ihs .d. quid uo
bis uidet̄ de xp̄o cuiꝰ filiꝰ est. dicūt ei. dd̄. ait is. q
mo g. dd̄. ī spū uocat eū dn̄ꝫ .d. dixit dn̄s dn̄o m
eo sede a dextris meis ꝛc̄. et subdit/ Si g. uocat e
ū dn̄m q̄mo filiꝰ eius ē. et nemo poterat rndere
ei ūbūꝫ qꝛ pharisei dn̄m xp̄i ignorabat ꝑ quā xpꝰ est
dn̄s ipius. dd̄. et filiꝰ eiꝰ ſm̄ carnē. Ex ūbis g ꝓ
dictis dn̄o appet manifeste .s. ꝙ dauid fuit actor huiꝰ
psalmi/ et ꝙ ps iste loqt̄ de xp̄o. hoc etiā appet ꝑ
dictū apostoli hebreos. p. ubi ꝑ lrām huiꝰ ps ꝓbat
maiorē xp̄m āgelis dicēs ad quē aūt angeloꝝ
dixit aliqn̄ sede a dextris meis quo adusq̄ ponā
inimicos tuos scabellū pedū tuoꝝ. q.d. nulli. io sb
dit nōne omes sūt administratorij sps ī ministeriū
missi. ꝓbō aūt nō fit nisi ex sēsu lrāli ſm̄ ꝙ dic̄
augꝰ ꝯ uincētiū donatistā. Ex q̄ pꝫ ſm̄ sinaꝫ apō
ꝙ hic ps loqtur ad lrāꝫ de xp̄o. Itē hoc pꝫ decla
ꝑ dicta doctoꝝ hebreoꝝ āntiq̄oꝝ. p̄mo qꝛ ionathas
filiꝰ oziel q̄ tāte auctis fuit ꝙ nullꝰ iudeoꝝ fuit
ausꝰ ꝯdicere gl. ī trāslatōe sua caldaica ū nos hēmꝰ.
dixit dn̄s dn̄o meo. trāstulit sic. dixit dn̄s ūbo
suo sede ꝛc̄. abrahā aūt nō pōt dici dei ūbū nec
dauid sꝫ tm̄ dei filiꝰ ihs xpꝰ ſm̄ ꝙ dr̄ io. 1o. In pn̄o e
rat ūbūꝫ ꝛc̄. Scd̄o pꝫ ꝑ q̄ndā glo. hebraycā q̄ ē in
sup 1o ps. 17. et dedisti m̄ ꝓtectoꝝ salut̄
tue et dextera tua suscepit me. glo. in futuro deꝰ
sanctꝰ et bn̄dictꝰ conuertere faciet regē messiam
ad dexterā suā sicut scriptꝫ ē ps cetē mo gl. dixit
dn̄s dn̄o meo sede a dextris meis. Et idē dicit
Ra. moyses hadarsa sup illud gen̄. 18. apparuit
illi dn̄s ad illicē mābre ꝛc̄. pꝫ igr̄ ex dictis x̄
et apli pauli et doctoꝝ āntiquoꝝ apud hebos

et adhuc apparebit ꝓse de hoc psa. m ꝙ ps iste itellig̃
dr̄ ē de xp̄o. In hiis g. p̄missis ps iste ī duas ꝑtes di
dit̄ qꝛ p̄mo describit̄ xp̄i condito. scd̄o agit̄ de eiꝰ sac̄
dotio ibi. iurauit doꝰ. Condito aūt xp̄i ē ꝙ ē deꝰ et
hō ī una ꝑsona. Ita ꝙ ſm̄ hūanā nāꝫ ē minor pr̄e/ ſm̄ di
uinā equalꝭ ei. p̄mo g. ostēdi ista minoritas. et scd̄o e
qualitas ibi. tecū p̄ncipiū. minoritas aūt fuit onsa
ꝑ hoc ꝙ xpꝰ in hūana nā fuit exaltatꝰ a deo pr̄e ī sua
a bn̄dicta ascēsione. nullꝰ .n. exaltat̄ nisi a maiore
se. et hoc ē quod dicit dauid loqns ꝑ modū p̄titi ꝓpt̄
certitudinē ꝓphie. dixit dn̄s .s. deus pr̄. dn̄o meo .i.
ipi xp̄o. quē dauid dn̄m suūꝫ rōne diuinitatis uocat. se
de a dextris meis. ꝙ ipletū fuit ī sua ascēsione ſꝫ ꝙ
dr̄ marci ultio. Et dn̄s q̄dē ihs pꝰ ꝙ locutꝰ ē eis ass
ūptꝰ est in celū et sedet a dextris dei. donec ponā ī
nimicos tuos .i. iudeos q̄ ꝓsecuti fuūt xp̄m ad mortē
scabellū pedū tuoꝝ .i. subiectos tibi ꝙ uidemꝰ adiple
tūꝫ quia illi qui de iudeis crediderūt sūt xp̄o subiecti ꝑ fi
dē. illi uo qui incredulī remāsūt sūt mebris xp̄i subiecti
qꝛ in terris p̄ncipū xp̄ianoꝝ manēt sicut serui et sub
iecti. Inter sarracenos aūt hitare nō ꝑmittūt̄ ut a fi
de dignis audiui. Ad ascensionē uo xp̄i secuta est
missio sps sancti in signo uisiꝭ ut hꝫ. act. 2o. ꝓpter qd̄
dr̄. io. 7. nōdū erat spūs datꝰ qꝛ nōdū erat ihs glifi
catꝰ. ista uo missio fuit facta ī mōte sancto ut dicit
ieronimꝰ in epl̄a ad paulinū de omibꝰ sacre scptē
libris/ et apostoli alij qꝫ discipli spū sancto cōfirmati de sy
on exierūt ad p̄dicandū ꝑ orbē gliaꝫ xp̄i ſm̄ ꝙ dixerat
eis saluator actuū p. accipietis uirtutē sps sancti in
uos et eritis m̄ testes ī ihr̄lm et in omi iudea et sama
ria et usqꝫ ad ultimū terre/ et hoc ē quod p̄dixit hic
dauid dirigēs ſmonē ad xp̄m. uirgā uirtutis tue .i. ꝑtā
tē docēdi in omibꝰ linguis et faciendi miracula ad con
firmatōnē doctine. emittet dn̄s .i. deus pr̄ qui cū filio mi
sit spm̄ sanctū coeternē. ꝑtatē istā apostolꝭ. ex syon. ī syon
apostolꝭ fuit missꝰ ut p̄dictū est et ex syon missi sunt
apostoli ad p̄dicand̄ nō solū a filio sꝫ etiā a pr̄e. Et qꝛ ꝑ doc
trinā et miracula aploꝝ illi qui ꝑ orbē ꝓpter ydola xp̄m
ꝓseq̄bant̄ conuersi sūt ad fidem et subiecti ipi xp̄o. io sb
dit. dn̄are .s. tu xpe. in medio inimicoꝝ tuoꝝ. nōndū
uo ꝙ ꝑtās docendi p̄dicta conuenienter signū ꝑ uirgā
qꝛ doctores hebreoꝝ āntiq̄tꝰ uirgā portabāt ī signū
doctine. Et silr̄ baculū portāt ꝑlatores ecc̄ie. ūn et a
postolis ad p̄dicand̄ missis marci. 6. dr̄ ꝙ nō portēt aliquid
in uia nisi uirgā tm̄. Silr̄ ꝑtās miraculā faciēdi ꝑ uirgā
designat̄. Unde moysi misso a dn̄o ī egyptū dr̄. exo. 4.
uirgā quoqꝫ hanc sume ī manū tuā ī qua facturꝰ es sig̃.
Tecū p̄ncipiū. hic ꝯnter ondr̄ eq̄litas xp̄i ad pr̄em q̄
conuenit ei rōne diuine nāe q̄ est eadē in pr̄e et filio
/ et hoc ē quod dr̄. tecūꝫ p̄ncipiū. p̄ncipiū dr̄ hic ipe pat̄
ſm̄ qd̄ dr̄ io. p̄mo. In pn̄o erat ūbūꝫ .i. ī pr̄e filiꝰ est
ī q̄tūꝫ est unꝰ cū eo ī nā et dr̄ tecū ī ps. hoc .n. īportat hec
dictō. tecū .s. unionē dr̄ tecū. in die uirtutis tue. hoc ē ī
claritate pr̄ie q̄ est dies sine nocte apoc. 21. nox eīꝫ nō
erit illic in qua die uidet̄ apte uirtꝰ xp̄i q̄tū ad diui
nitatē et hūanitatē/ qꝛ sancti ī pr̄ia reficiūt̄ iterꝰ
ī aspectu diuinitatis et exterꝰ ī aspectu hūanitatis ut
dicit augꝰ sup ioh. ideo sbdr̄. in splēdoribꝰ scōꝝ. qui
illuminati lumine glie eleuāt̄ ad dictā uisionē. Ex
utō ante luciferū genui te. hꝫ in ps pris nō sit mutū
quia modꝰ loquēdi mutat̄ frequēter in ꝓphis/ et ondit̄ur
hic coeternitas filij ad pr̄em. ex utō. qꝛ filiꝰ ē de sba pr̄is
ante luciferū genui te .i. ante ꝓductōē stellarū q̄ noīe
luciferi designāt̄. Sicut a nobiliori pte denoīnat totū
et ꝑ ōns generatō filij p̄cedit creatōē celi qn̄ facte sūt stel
le, tēpꝰ aūt sēꝫ motū celi/ et ꝑ ōns ante tēpꝰ ē generatō
filij/ et ꝑ ōns ē etna/ lrā aūt hebrayca sic hꝫ. ꝓpli tui
p̄ncipes ī die uirtutis tue decore sancto. de matrice auro
re tibi ros adolescentie tue. et ſm̄ istā lrām ī p̄ma

pte hui9 usq pcedentis i quo agit de ptate docedi et miracla faciedi aplis data p qua facti sut pncipes sup omez terraz i spualib9 fm q d ps. cc. constitues e os pncipes sup omez terra .&c. et hoc e qd d h. ppli tui .i. apoli aliq q disci cu eis ex uto i die pethecoste pncipes. supple sut cosh q couiter hoc ubuz e i oib9 suis modis et tpib9 suppletu in hebreo. In die uirtutis tue .i. i die pethecostes. quia declata e uirtus tua i missione spus sancti i signo uisili fm q d act. 2. dextra igi dei exaltata effudit huc qm uos uidetis et auditis. In decore sancto. q gra sps sci sctificat et decorat. de matrice aurore .&c. h oniter ondit q sicut apli costi ti fuerut uirte spus sacti. Sic eade uirte fortuz fuit cor9 xpi de uirgine et hoc e fm Ra. barachie exponet sup gen .i9. tren. ultio ppli facti sim9 absq pre. deus sanct9 et bndictus ait isli. uos dixistis cora me ppli facti sim9 absq pre redeptor que ego ex uob suscitabo sine pre erit sicut scptuz e ps. cix. de matrice aurore t ros in facie tua. Ex hoc igitur dicto pz q ps iste fm i tetoz illi9 doctoris lo de xpo q exptat ut redeptor et q nasciturus erat in terris de mre sine pre et sic expoi ista lra. de matrice aurore .i. de uto uirginis q aurora d. quia sicut sol uisibil orit de loco aurore sic x9 de uirgine quia e qui d sol iustitie malachie .e. Orietr uob timetib9 no9 meu sol iustitie. tibi ros .i. corp9 fortu uirte spus sancti de purissimo sagine bte uirginis sic ros generatur uirte celi i nra humoris. adolescentie tue. q dei fili9 incarnat9 et effuso i cor assupto de uirgine factus e ifans et adolesces et tande uir pfecto. Iurauit dns. hic agi de xpi sacerdotio q ad sacerdotes in difficilib9 dubius ptinebat ulti9 iudi9 de uto .17. si diff icile et ambiguum apud te iudiciu ee pspexeris surge et ascende ad locu que elegerit dns de9 tu9 uenies q ad sacertes leuitici generis qn. s. &c. Ideo p9 hic agitur de sacerdotio x. 2o de ei9 iudio fiali ibi. Iudicabit. Circa pmu d. Iurauit et no penitebit eu .i. firmit statuit et absq retractatoe gen. 22. p memet ipm iuraui dixit dns .&c. Se9 in semie abrahe descedentis. bndictio eni abrahe ptinet ad offiu sacerdotis. tu es sacdos ietnu q itelligi de sacdotio xpi. ut sup declatuz e. Et idem d ra. moyses hadarsa sup illud gen. xx iiij. melchisedech rex salem hec ac si dixit scptura ps. 109. tu es sacdos in etnuz fm ordine melchisedech iustus et saluator ut d zacha. 9. Iubila filia ihrlm ecce rex tuus uenit tibi iustus et saluator. Ex quo dicto h q melchisedech q intptat rex iustie fuit figura xpi et q hec scptura huius ps. 109. itellida est de xpo. fm ordine melchisedech. q sicut melchisedech obtulit pane et uinu i sacrificiu gen. 14. Sic x9 in sacerdotio eucha9 cosecrat corp9 suuz et sanguinez q i hoc sacrificio ipse e sacdos et hostia. dominus a dextris tuis cofregit in die ire sue reges. isti sut q aduersus xpm fremeruit. s. herodes poti9 pilat9 et pncipes iudeoz regetes pplm sicut dictu fuit diffusi9 2o ps. astiterut reges terre .&c. et isti fuiut cofracti i die ire dei .i. uindicte ipi9 q pilatus et herodes fuerut extinti. Iudicabit. hic onr agi de iudio fiali quod fiet p xpm auctate et a diuinitate exercitie in huanitate. q i for huana i iudio apparebit et hoc e q d. Iudicabit i natoib9. q id iudiciu erit generale. Implebit ruinas. In hebreo h. funera. q ro destructoz que p morte ruerut a uita pnti suscitabuntur diuina uirtute et sic replebunt aiab9 ea iustificatis ut sint iusti et bti in aia et cor et ipi dapnati. ideo sequit. Conquassabit capita i terra multoz .i. grauiter dapnabit tyrapnos hui9 mudi qui fuerut super alios pncipes et capitanei. In terra multoz. q i istis terris magis uiget et uiguit tyrannis q regime. Con ondit unde ptas iudicandi uictorie cocessa e xpo hoi cu d. de torrente i uia bibit .i. de fluxu seu ipetu tribulationis bibit i uia uite pntis et maxie in sua passione ppt q dixit iacobo et io. ar. potestis bibere calice que ego bibiturus suz. q aut p torrentez intelligat impetus tribulationis pz ysa. 30. spus eius uelud torrens i undans usq ad mediu colli ad pdendas ad nichil. ppterea exaltabit caput. ptatiue iudicando et omnib9 dnando fm q d phil. 2. humiliauit se met ipm factus obediens usq ad morte. morte at crucis ppter q deus exaltauit illuz .&c.

CX

Confitebor tibi dne.

In preteito psalmo actu e de sacerdotio x et ei9 sacrificio quod e eucha. In isto agit de eucha efficacia q sicut bapmus e qda spualis regenato. Sic eucha e regenatoz e nutrito tn cu hoc agitur de qb9da aliis opib9 diuinis ex qb9 omnib9 e laudand9 de9. Et io huic ps premittit p titulo. alla. q sigt laudate deuz et est hic dupx dictio. Sic dictu fuit s du huius ps centesimo e9. diuidit aut iste ps i duas ptes. q pmo psalmista se deu laudare pmittit. 2o ad hoc rones adducit ibi. magna opa dni. Circa pmu dicit Confitebor tibi dne. cofessione laudis. in toto corde meo. intellectu. s. et affectu et no soluz labiis sic illi de quib9 dicit dns ysa. 29. pplus hic labiis me honorat cor aut coru loge e a me. in cosilio iustoz et cogregatone. et no in couenticlis ifideliu et hereticoz. Magna hic oniter ad ppositu rones adducit pmo ex diuinis opib9 generalit. 2o ex bnficio eucha spualiter ibi. memoria fecit. Circa pmu dicit magna opa dni. q pz in rez pductoe et eaz gubernatone. exquisita in oms uoluntates ei9. q si aliquis qrat rone opuz dei inueniet q omia depedet ex ei9 mera uolutate et gra ppter q ex suis opib9 est magis laudand9 ppt q sbditur. Cofessio et magnificencia opus ei9. qn eni alicui pprietate alicui conuenit ad excellentez non soluz d tal in concreto sz etia i abstracto. Sicut ille cui largitas conuenit p excellentia non soluz non soluz d largus sz etia ipa largitas. de9 aut ex suis opib9 excellent est laudand9 ut dictu est ido couenienter d hic. Cofessio et magnificentia opus ei9 .i. op9 dei e cofessio laudis siue laus ipa et magnificentia. et iustitia ei9 manet i seclm seculi. Iustu e eni q dei uoluntas sp ipleat. Memoria. hic ponitur ro dicte laudis ex bnficio eucha spualit. 2o eius istitutio ibi. redeptioz. pma in duas q pmo ponitur eius coditio 2e pntis uite. 2o 2e future ibi memor erit. Conditio aut eucha 2e uite pntis nutrito spual que fuit figurata i ueti testamento p mana quod de9 mittebat filiis isrl in deserto exo. 16. cib9 aut ille sapidus erat ualde et nutritiu9 bois fm q d. sap. 16. pane de celo patu pstitisti eis sine labore omne delectamentuz in se habentez. malis aut erat insipid9 et abhoiabil. unde dicebat nu. 16. nauseat aia nra sup cibo isto leuissimo. Sic etia eucharistie cib9 sapidus e gustui spuali et nutritiu9 i gra ipis bonis ppt q dicit saluator. Io. 6. Si qs manducauerit ex hoc pane uiuet in etnu. malis aute e ualde nociu9 fm q d. i. cor. q manducat et bibit indigne iudiciu s manducat et bibit. et ppter hc et queda alia d a doctorib9 q id mana fuit eucharistie figura potissima. figuatu aut reducit ad memoria ppriaz figura pteritaz et ppter hoc d h memoria fecit dns mirabiliu suoz escha dedit timentib9 se. s. corp9 suu in sacramento eucha p quod reducuntur ad meoria mirabilia dei que fecit filiis isrl in deserto. Memor erit. hic oniter describitur eius coditio seu efficacia eucha 2e uite future. ht. n. efficacia

introducendi ad

introducendi ad vitam beatam si devote sumatur. et propter hoc viaticum nominatur. et quantum ad hoc dicit. memor erit in seculum testamenti sui. hoc est huius sacramenti quod dicitur testamentum ut videtur infra. virtutem operum suorum. i. efficaciam huius sacramenti a deo nobis collati annunciabit populo suo. quia christus per se ipsum hoc annunciavit apostolis et apostoli ecclesie primitive et sic annunciatur in ecclesia cotidie. que autem sit virtus huius annunciata subditur. ut det illis hereditatem gentium. i. vitam beatam ad quam introducit hoc sacramentum. et dicitur vita beata hereditas gentium eo quod omnes gentes in quantum sunt ad ymaginem dei facte habent quandam aptitudinem ad hanc hereditatem. secundum quod dicitur prima thi. 2. quod deus vult omnes homines salvos fieri et ad agnitionem veritatis venire quod est via veritatis volentem credere. non tamen volentes. Opera manuum suarum. maxime in hoc sacramento veritas. quia ibi continetur corpus christi verum. et iudicium. i. vite sumentibus devote. et iudicium mortis sumentibus indebite. fidelia omnia mandata eius. et maxime mandatum eius de consecratione et usu huius sacramenti quod habetur in textu evangelii. confirmata in seculum seculi. quia mandata evangelica sunt miraculis confirmata secundum quod dicitur marci ultimo. Illi autem profecti predicaverunt ubique domino cooperante et sermonem confirmante sequentibus signis. et propter hoc non potest subici falsitati cum deus non possit esse testis falsitatis. ideo subditur. facta in veritate et equitate. Redemptionem. hic ponitur propter eucharistie institutum. hoc autem sacramentum christus instituit in cena immediate ante suam passionem ut in evangelio. et hoc est quod dicitur hic. redemptionem misit dominus populo suo redemptionem qui christus ex obediencia dei patris venit per quem redemptum est genus humanum. mandavit in eternum testamentum suum. quia tunc instituit eucharistie sacramentum quod vocatur testamentum. unde dixit christus in eius institutione. mat. 26. hic est sanguis meus novi testamenti etc. et p. ad cor. xi. dicit. hic calix novum testamentum est in meo sanguine. per hoc autem quod dicit. in eternum. designatur quod huic sacramento non succedet aliud sicut sacramento veteris legis successerunt sacramenta novi testamenti. huic autem sacramento succedit vita beata in qua est plena fruitio ipsius christi contenti in hoc sacramento cuius divinitate beati reficiuntur interius et humanitate exterius secundum quod dicit augustinus super Joh. quod autem mandatis dei et specialiter mandato eius de eucharistia sit firmiter obediendum ostendit cum dicit. sanctum et terribile nomen eius. quia sanctum est in se formaliter et effective obedientibus. et terribile inobedientibus. et quia per timorem dei declinant homines a malo primo. ideo subditur. initium sapientie timor domini. quia recedens a malo accedit ad bonum oppositum. Intellectus bonus omnibus facientibus eum. i. intellectus divini mandati est valde bonus illis qui adimplent mandatum in opere secundum verum intellectum eius. illis autem qui non adimplent talis intellectus est magis nocivus quam profectivus secundum quod dicitur luce. 12. servus qui cognovit voluntatem domini sui et non fecit vapulabit plagis multis. Qui autem non cognovit voluntatem domini sui nec facit eam plagis vapulabit paucis. laudatio eius. qui implevit mandatum secundum dei intellectum. manet in seculum seculi. quia eternaliter manet premium operis virtuosi etc.

Beatus vir. C XI

huic psalmus premittitur pro titulo. alleluia. Cuius expositio dicta est supra. In aliquibus tamen libris additur reversionis aggei et zacharie. sed hoc non est in hebreo nec in translatione ieronimi. Et ideo videtur esse additum ab aliquo expositore pro sua voluntate. Ad intellectum autem huius psalmi sciendum quod licet beatitudo sit reddenda pro operibus virtuosis generaliter tamen per quandam appropriationem dicitur reddenda pro operibus suis misericordie specialiter. Unde dicit salvator. mat. 25. venite benedicti patris mei possidete regnum vobis paratum a constitutione mundi. Esurivi enim et dedistis michi manducare. Sitivi et dedistis michi bibere etc. propter hoc in psalmo hoc dicitur reddenda felicitas pro operibus misericordie. et primo ostenditur propositum in misericordibus. secundo in immisericordibus oppositum ibi. peccator. prima in duas. quia primo ostenditur propositum de felicitate in via. secundo in patria ibi. in memoria eterna. Circa primum sciendum quod felicitas que potest haberi in vita presenti principaliter consistit in bonis anime interioribus prout sunt ipsis virtuosis quedam initia virtutum secundum quod dicit ambrosius super lucham. sic divitie in perversis sunt repulsis ita probis sunt adiumenta virtutis. Et ideo psalmista in hac parte primissime loquitur de illis et de illis dicens. beatus vir. s. in presenti inquo pro bono virtutis habito in re sed beatitudo futura in spe. qui timet dominum. timore filiali. qui reformidat offensam. ideo subditur. In mandatis eius volet nimis. illud nimis non importat vitium sed affectum intensum ad implendum domini precepta et potissime in operibus misericordie. et quia in textu beatitudo exteriora bona possibilia est primo. et ideo sequitur. potens in terra erit semen eius. hoc frequenter videtur contingere quod homines misericordes habent filios potentes sibi succedentes sicut salomon potentissimus successit david pio et misericordi. et quia potentia corporalis non est laudabilis nisi habeat bonitatem mentis annexam ideo subditur. generatio rectorum benedicetur. quia bonum ei imputabitur a populis propter bonum virtutis. gloria. i. bona fama. et divitie. i. temporalium habundantia. in domo eius. i. in familia timente eum et opera misericordie faciente. Et iusticia eius. i. meritum sue iusticie. manet in seculum seculi. hoc est diu in filiis suis succedentibus secundum quod dicitur exo. 20. qui custodit misericordiam in milia etc. Exortum est in tenebris lumen rectis. quia recti viventes in presenti licet peccatores sunt tamquam in tenebris et illuminantur spiritualiter a deo lumine sue gratie per quam inhitat mentem. et propter hoc subditur. misericors etc. q. d. istud lumen ipse deus illuminat mentem et per illuminationem eam spirituali modo inhitat mentem. qui est misericors quantum ad habitum misericordie. et miserator. quantum ad actum. non est per hoc intelligendum quod in deo sit aliqua distinctio habitus et actus sicut in nobis. sed perfectionem divinam apprehendere non possumus prout est in se. nec per omnes nominare. sed sicut est in nobis ubi habitus et actus realiter distinguitur. et iustus. quia semper malis cum misericordia concurrit cum divinis operibus. In translatione vero. Ad. addit dominus. ad ostendendum quod illud quod dicitur hic. misericors et miserator et iustus. refertur ad ipsum deum. iocundus homo qui miseretur. dando liberaliter non potentibus reddere et commodat gratis potentibus reddere. ille. n. qui sic operatur ex habitu misericordie operatur iocunde. quia secundum philosophum 2° ethicorum signum habitus generati est delectatio in opere. disponit sermones suos in iudicio. s. recte rationis et omnino caret a temeritate locutionis. quia in eternum non commovebitur. s. stabilitate virtutis. In memoria. hic ostenditur agitur de felicitate patrie hanc vitam reddendam pro operibus misericordie cum dicit. In memoria eterna erit iustus. et accipitur hic iusticia prout dicitur de virtute misericordie. Justicia enim uno modo accipitur pro omni virtute. ab auditione mala non timebit. quam audient immisericordes in die iudicii. mat. 25. ite maledicti in ignem eternum etc. sequitur. esurivi et non dedistis michi manducare. Sitivi et non dedistis michi bibere etc. sed bonam audiet quam audient misericordes. venite benedicti patris mei etc. sicut allatum est supra. paratum cor eius sperare in domino. non in rebus caducis et deffectibilibus. confirmatum est cor eius. in bono per habitum virtutis et gratie secundum quod dicitur hebre. 13. bonum est gratia stabilire cor. non commovebitur. a stabilitate virtutis deo ipsum conservante. donec despiciat inimicos suos. quia tunc ab homine despiciuntur quando de eis habet triumphum plenum quod est in morte quando decedit in statu gratie. et quia predicta meretur homo per opera misericordie ideo subditur. dispersit. propter amorem dei sine alia acceptione dedit. liberaliter absque retributione. pauperibus christum representantibus. mat. 25. quia quod uni ex meis fecistis michi fecistis. et non adulatoribus seu histrionibus quibus multi dant habundanter et nichil pauperibus. cornu eius. i. potestas spiritualis qua usus est ad bonum virtutis. exaltabitur in gloria. s. celesti ubi augmentabitur eius potestas. Peccator. hic ostenditur oppositum in immisericordibus oppositum. s. dolor et tristicia. quod potest exponi de presenti vita sic. peccator videbit et irascetur. quia ipsos videns prosperitatem iusti conturbatur. et non solum interius in animo sed etiam in exteriori signo. ideo sequitur. dentibus suis fremet et tabescet. quia motus animi redundat ad [illegible] plerumque ad membra. desiderium

patrum perhibit. qz patrores de sideriant i immortali ps pimite et dessinit eis i morte exaliis valde repete. Homo expoitur p vita fu[ra] i q ipi torquebunt non solum de pena sibi inflicta s3 etiam de aliorum gloria/ qz licet ipam no cogsidat itullectualiter et spaliter tn bn cognoscit ab stracte et generaliter i q ptu i quoda generali scilicet ee i max delectatione/ q facit ad augmentum sue pene.

Laudate [pueri dominum CXII]

pueri dnm.

Huic psalmo pmittitur alla p titulo qz in eo psalmista iducit ad laude dei ex cosideratione sue excellentie, puidentie q abiectos et depssos i iuste aliqn sblevat ad statum magni honoris et glie sicut ioseph elevavit sbito de carcere ad hoc q esset p positum egypti et s[ecund]o a rege gen. ei. Et sm hoc ps iste i duas ptes diuiditur. qz pmo psalmista ad laude dei ducit ibi excelsus sup[er] etc. Circa pimu dr laudate pueri dnm. no accipiunt hic pueri rone etatis discretione carentis. s3 accipiunt hic pue p sbiectis et ministris sicut dixit achimelech ad dauid de uiris q erant cu eo. pmo Re. 21. Si mundi sunt pueri a mulieribus maxie maducet etc. et hoc mo frequenter loqr scriptura. omes aut sut deo subiecti et eius serui et laudibus obligati. Sit nomen dni bn dictum. i. sit e i se ipm bnditu sic bnditur a subditis no bnditone ofecrationis q sit tn a maiori. s3 bnditione laudis q ipe dat a minori. ex hoc nunc et usqz i seclm i. extensione omnis durationis. A solis ortu usqz ad occasum. i. sm omnem extensione distantie loci. Excelsus. hic ostendit psalmista rone iducit ad ppositum q accipit ex excellentia sue puidentie ex qua mito dz laudari ideo di. excelsus sup omnes gentes dns. q hic sunt magne et diuise et super celos. i. sup angelos q sunt ciues celestes. gloria eius qz de hoibus et angelis ad suam gloriam ordinat et disponit io sbdit. quis sicut dns deus nr. q. d. nullus. q i altis habitat. p sue glie refulgentiam. et humilia respicit. p sua puidentia. In celo. qz sup bientes agelos inde deiecit/ et humiles sibi obedientes i glia confirmauit. et i terra. qz pmo etiam rebellantes hoies i diluuio submersit et humilem noe cu sua familia saluauit. et qz sile fit frequenter i ptibus aliis ps ostesset i deo sbdi. Suscitans a terra iope et de stercore erigens paupe. hoc patuit in manasse rege iuda q ppt superbia de regno suo fuit deiectus a deo. et ab inimicis suis in carcere reclusus et a fame afflictus et ppt humilitatem sua inde a deo fuit eleuatus et in regnu restitutus. sc. paralip. 33. io sbdit ut collocet eu cu pncipibus. tn q eius psidens ppt q sbdit cu pncipibus ppli sui. potest hoc referri ad exaltationem humilium i glia celesti in qua collocant humiles cu agelis q dns in scriptura pncipes et distiguit p tres iherarchias. Ierarchia aute i dem e q sacer pncipatus/ et qz dixit exaltus sex sit solu in sexu uirili s3 in femineo ideo sbdi. q habi tare facit sterilem i domo. domus ei fecunditatis p quaz e honor i domo matris i qua p[ri]us erat contepta et abiecta ppter sterilitatem io sbdit. matrem filiorum letantem. Exemplum habetur pmo Re. de anna q ppter sterilitatem amorabat i domo helchane afenena/ et cocessa sibi a deo fecunditate plis fuit uerna et letabunda. vnde fecit canticum illud exultauit cor meum i dno etc. i. Re. 2. allegorice pot exponi ps iste de abiectione ppli iudaici ppter mare dulitatem et exaltatione ppi gentilis in bonis gre/ eo q deuote recepit fidem catholica et sic synagoga est sterilis et deiecta/ et eccla in fide gentium facta e fertilis et letabunda/ et hoc mo loqr apostolus gala. 4. Inducens illud ysaie. 54. letare sterilis q no paris. erumpe et clama que no parturis/ qz multi filii deserte magis q eius que ht uirum et gentem sterilem et desertam/ qz multo tpe fuit deserta a deo ppt ypatum idolatrie

et sterilis in ple ad dei cultum educente/ et ibide pmittitur apostolus scriptum e qm abraha duos filios habuit unu de ancilla et unu de libera. Sc hec p allegoriam dicta sunt. hec n. sut duo testamenta. hanc tn expone no psequor qz diffuse tractata e ab aliis in pluribus locis.

In exitu israel [CXIII]

de egypto.

Huic psalmo in translatione LXX pponit alla p titulo. tn i hebreo e finis psalmi pcedentis. In hoc aut psalmo iducit psalmista ad dei laude ex cosideratione bnficii ppo israel exhibiti i exitu de egypto. et p[ost] illud bnficiu recolitur. So ex hoc dei laus cocludit ibi. no nobis. Circa pimum recolitur pa miraculo a deo factu i exitu de egypto/ no tn sm ordinem hystorie s3 aliqua narrado prius que tamen fuit postea facta sicut frequenter i scriptura fit et maxie metrice copositione qlis e ista/ dicat igit. In exitu israel de egypto. q habetur exo. 12. domus iacob. quia totus pplus israel descendit de iacob q alio noie di israel. gen. 32. de pplo barbaro. qz omes qsi dni barbari exceptis grecis et latinis/ qz alia p dromata dni barbara. facta e iudea sanctificatio eius. quia i iudea uiguit cultus diuinus et sca lex et pphetie. israel ptas eius. qz deus p filios israel cui ces citum suu eiecit chananeos de terra illa/ ut h3 in li. iosue/ et sic israel di ptas dei i q[uan]tum p ptatez a deo sibi collatam eiecit gentez illaz. et sm hoc ista littera. facta e iudea etc. respicit terminum exitus de egypto. In hebreo dr et translatione LXX sic h3 facta est iudea etc. et sm hoc respicit pricipium exitus de egypto/ quia tribus iude pima ituauit mare rubrum sequentes moyse aliis formidantibus et in dantibus et sic facta e sanctificationis i q[uan]tum factum illud dedicauit dei seruitute. In aut consideratione tribus iude sequta e moyse. israel ptas eius. qz qz israele pugnauit c egyptios exo. 14. et dixit egypcii fugiamus israele fugiamus dns n. pugnat p eis contra nos. mare uidit et fugit. qz se i ptes diuisit recedendo se a medio ad pceptum dni ac si haberet sensum et intellectum/ qz natura obedit maiori ad nutum. Iordanis qz conuersus e retrorsum. hoc fuit i exitu de deserto/ ut h3 iosue. 3. qz aque iordanis erat superiore decurrentes steterunt et eleuate fuerut ad mo[dum] mo[ntis] collis/ et sic in pte recurrebant ad locum originis/ sicut aqua fluminis incidens obstaculum resilit uerso originis locum. montes exultauerut ut arietes. i. ma exultationis dederunt filiis israel/ qz in transitu fluminis a arnon scopuli ex una pte ichinabant sunt ad scopulum oppositum fluminis et sic pbuerunt transitum filiis israel et interfecerunt insidias ibi latentes contra filios israel sicut dnm fuit num. 21. ubi scribitur sic. sic fecit in mari rubro sic faciet i torrentibus arnon. scopuli torrentium iclinati sunt etc. et sic dns etiam in se exultasse methaphorice sicut et de mari rubro dictum est. mare uidit et fugit. qz ad modum cognoscentis ista sciens filiis israel pbuit et similiter scopuli dicto mo i clinati uidebant applaudere aduentui filiorum israel in transitu. quid e tibi mare q fugisti etc. q. d. vnde uenit ista miraculum in mari rubro Iordane et collibus ut dictum e/ et sbdit. a facie dni mota e terra. q. d. a uolutate pcedit ista cui obediunt cuncta/ insensibilia/ qz sic ad dei nutum mota e terra qn absorbuit datan et abyron. Ita aque et colles in pcedentibus et consimilibus aliis. vnde et sbdit aliud miraculum factum quod fuit in deserto cum di. qui conuertit petram i stagna aquarum. dando habundantiam aque de petra exo. 17. et rupem in fontes aquarum. num. 20. ubi

ubi dr. Cumq; eleuasset moyses manum percutiens uirga bis. s. egresse sunt aque largissime. ic. Non nobis. hic consequenter ex predictis miraculis diuinis honorem et primo ostendit q; sit honorandus. Scdo a quibus ibi non mortui laudabunt te. Prima in duas: quia primo gratia ex dictis concludit. Scdo ydolatria excludit ibi Simulacra gentium. Circa primum dicit psalmista. Non nobis dne. attribuatur gloria de predictis mirabilibus et consiliis. sed nomini tuo. quia in talibus non est potentia creata faciendi. sm q; dicit aug. super misericordia tua et ueritate tua. talia n. sunt a deo facta, propter ipsum israel ipsum frequenter prouocauit ad iram ut in adoratione uituli et aliis malis que fecit in deserto, tamen hoc ei adimpleuit promissum patribus factum in hoc declarans misericordie sue effectum. neqn dicant gentes. i. gentiles ydola tollentes. ubi est deus eorum. s. hebreorum. si. n. non adimplesset promissa eis facta uidentur gentilibus q; destituisset uirtus sua et quia deus mirabilia fecit, p eis poterat dicere gentilibus libere. deus autem noster in celo. quia ibi magis relucet sua potentia. uerumtamen quia se extendit ad omnia inferiora ut pz per eius miracula facta in mari et in terra ut predictum est. io subdit omnia quecumque uoluit fecit. Simulacra. hic consequenter excludit ydolatriam cuius primo ostendit uanitas et secundo late utilitas ibi. domus israel. primum ostenditur per hoc q; ydola facta sunt de metalli materia artificis et hoc est quod dicitur simulacra gentium argentum et aurum quia materia artificialium est tota illa eorum sm phm. opera manuum hominum. per sculpturam sicut sunt ligna et lapides uel per fusuram sicut metallica. Os habent. et. Ostendit euidenter q; careant uita per carentiam officiorum. uisus. auditus. olfactus. tactus. et gressus quibus uita manifestatur in hominibus et consimilibus. et pz lra usque ibi. Similes illis fiant qui faciunt ea. s. artifices quia caret uita spirituali sicut illa spirituali. Et omnes qui confidunt in eis. s. ydolorum cultores qui confidunt in nichilum sicut et ydolum nichil est. prima ad cor. 8. Domus israel. hic consequenter ostendit latrie utilitas et primo in euasione mali. scdo in adeptione boni ibi. dns memor. primum pz per hoc q; colentes dominum presumunt ab eo in periculis et hoc est quod dicitur domus israel sperauit in dno. ipsum deuote colendo. adiutor eorum et protector eorum est. sicut pz in plurimis et eius exercitum ex eo. ie. et a regibus chananeorum ut pz in libro iosue. domus aaron etc. licet domus aaron contineatur in domo israel sit posita in ro tamen de ea fit specialis mentio quia ad eam pertinebat sacerdotium quod est late officium. adiutor et protector eorum est sicut pz in deuotione chore et terra eorum qui uolebat s et suis usurpare sacerdotium contra aaron et filios eius. numeri 16. qui timent dnm sperauerunt in dno. dicit Ra. sa. q; hoc dicitur propter conuersos de gentilitate ad iudaismum qui non erant de filiis israel et tamen deus erat adiutor eorum sicut tamen filiis israel quia multi de talibus ascenderunt cum eis de egypto ut habetur exo. 12. potest etiam hoc exponi de gentilibus deum colentibus qualis fuit semper iob et multi alii. Dns memor fuit nostri. hic consequenter ostendit utilitas late in prosecutione boni temporalis et spiritualis et hoc est quod dicitur dns memor fuit nostri. licet obliuio non cadat in deo nec per consequens recordatio proprie dicta. tamen sm conmunem loquendi hominum dicitur recordari alicuius quando facit eis bonum, ideo subditur. et benedixit nobis. q. declarat q; scdo specialiter in tribu sacerdotali dicitur. benedixit domui israel aaron. tercio generaliter in colentibus deum sicut fuit olim ad iudaismum siue gentiles recte uiuentes quibus dicat dns. Item alia bona conferendo. ideo dicit. ad a dno. per consecutionem gratie in presenti et glorie in futuro qui fecit celum et terram. propter q; per dare suam bndictionem gratie in presenti uiui si per terram designatur et glorie in futuro q; per celum designatur, q; adhuc apostolus declarat Celum celi dno. quia ibi magis relucet gloria sua in angelis sanctis. terram autem dedit filiis hominum. i. habitatoribus eorum q; uita presenti in qua si debite uiuant et deum colant assumentur ad habitatores celestes cum angelis sm q; dicitur mat. 22. In resurrectione erunt sicut angeli dei in celo. Non mortui. s. ostendit q; deus est colendus. hic consequenter ostendit a quibus et lo de cultu nunc. ideo dicit. non mortui laudabunt te dne. q; sunt extra statum merendi. quia sm damascenum quod est hominibus mors hoc est angelis casus. neque omnes qui descendunt in infernum. quia si accipiatur pro inferno dampnatorum ibi non est dei laus, sed magis blasphemia. si autem de limbo puerorum in originali defunctorum sicut sunt extra merendi statum. Sed nos qui uiuimus. in uita presenti. benedicimus dno. in isto quia statum merendi durat usque ad mortem propter q; in ipso laudat deus ex nunc. Ex hoc nunc et usque in seculum. i. usque in finem presentis seculi quia tunc definet tempus meriti. permanebit tamen laus sanctorum in patria. ps. 83. beati qui habitant in domo tua dne. in secula seculorum laudabunt te. In hoc ps moraliter intellecto innuitur q; liberatio peccatoris mirabiliter conuersi ad dei laudes, per baptismum exitus de peccato q; per egyptum designatur eo q; egyptus tenebra interpretatur. mare uidea fuit satisfactionem eo q; interpretatur confessio. tunc fugit iam re. i. amaritudo culpe. iordanis q; interpretatur riuus iudicii retrorsum conuertitur. s. a iudicio condempnationis ad iudicium saluationis. terra mouetur a facie dni. quia homo dictus ab humo mouetur bone operationis motu de petra i. de corde prius duro fluunt aque deuotionis. ydolatria abicitur. quia auaritia que est ydolorum seruitus ephe. 5. per libertatem colitur et sic ab homine uiuificatur per gratiam et bnde.

Dilexi quoniam exaudiet. CXIIII

114

Huic psalmo preponitur pro titulo alleluia. In translatione iero. tamen in hebreo ponitur in fine precedentis ps. sm autem hebreos aliosque doctores conmuniter dauid fecit hunc psalmum pro liberatione sua a periculis in persecutione saul de qua multos fecit plures psalmos ut patuit per predicta et diuiditur in duas partes quia primo confitetur sua liberatione. scdo mouet alios ad gratiarum actionem ibi. conuertere. Circa primum sciendum q; psalmista aliqu mutat modum loquendi de futuro ad preteritum uel econuerso licet sit locutio de eodem facto q; hic modus est frequens in plus et maxime in conmunitate metrice scriptis qualis est iste ps et alii ps. dicit igitur. Dilexi. s. dnm. quoniam exaudiet dominus etc. licet enim deus sit propter se diligendus et super omnia tamen quando aliquem condescendit per hec ei occasionem magis diligendi ipsum. quia inclinauit aurem suam michi. loquitur de deo more hominis qui inclinat aurem suam ad petitorem quam uult exaudire. Et io in diebus inclinatio in deum non est aliud quam exauditio. Circumdederunt me dolores mortis. Imminentis quando saul fecit custodiri domum ipsius dauid ut mane moreretur. primo Re. 19. et quando saul et eius exercitus cingebat dauid in modum corone ita q; dauid desperabat se posse euadere. primo Re. 23. et pericula inferni inuenerunt me. In hebreo pro inferno ponitur. Sol. q; non solum significat infernum sed significat fossam siue sculpturam et sic accipitur hic eo q; se ad mortem tribulationem i. cor. et dolorem. i. mente. Inueni. i. persecutione saul me iniuste persequentis et nomen dni inuocaui. frequenter. n. dnm rogauit pro liberatione a saulis persecutione. O dne libera animam meam i. uitam meam. misericors dns et iustus. q. d. decens est ut a te consequar mi meam in mea liberatione et iusticiam in saulis condempnatione. custodiens paruulos dns. propter est eis diminutus sensus quibus suis despotis. paruulus. non potest se deffendere a potentibus. Et io decens est ut deus succurrat eis. In tali uero statu erat dauid respectu saulis regis. unde dicebat primo Re. 24. quem persequeris rex israel quem persequeris, canem mortuum persequeris et pulicem

unitz et subdit: humiliatus sum nimis coram deo et psalm te coram mundo et liberavit me sua gratia et virtute. Convertere. hic ostendit post suae liberationis confessionem convertit ad gratiarum actionem in quo solo mens humana quietatur secundum quod dicit aug. in libro confessionum inquietum est cor nostrum donec requiescat in te. quia dominus benefecit tibi. propter quod debes ei congratulari et repetit beneficium supra positum dicens quia eripuit animam meam de morte. imminente ut patet ex dictis. oculos meos a lacrimis. legitur enim david plorasse in persecutione saulis primo Re. 20. ubi dicitur flevit uterque scilicet david et ionathas et subditur david autem amplius. pedes meos a lapsu. scilicet in manu saulis qui continue sollicite et caute querebat ipsum ut patet primo Re. 23. hoc tamen in manibus eius non cecidit deo ipsum protegente secundum quod dicitur primo Re. 23. querebat saul david cunctis diebus et non tradidit eum dominus in manus eius. ideo concludit david. placebo domino. scilicet devote ei serviendo. in regione vivorum. id est in vita presenti et post ea in vita celesti quae dicitur terra viventium. Moraliter exponitur psalmus iste de quolibet fideli liberato divinitus ab aliqua afflictione corporali vel spirituali qui recognoscens suam liberationem surgit ad gratiarum actionem.

Credidi. C. XIIII.

Huic psalmo nullus omnino titulus preponitur in hebreo. quem exponit Ra. Sa. de david posito in persecutione absalon in qua legitur peccasse per deceptorem et tollerasse patienter illam persecutionem et gratiarum actionem premisisse ad suam liberationem ut magis videbitur in sequendo. Et ideo psalmus iste in tres partes dividitur quia primo ponitur primum secundum ibi. quid retribuam. tertio tertium ibi. vota mea. Circa primum sciendum quod fugiente david de ierusalem propter absalon Siba servus miphibosech occurrit ei cum duobus asinis oneratis panibus et aliis victualibus querens per hoc david favorem quem credebat sic mitterem ut ad dignitatem regiam et diffamavit miphibosech concupiscens eius hereditatem. Cuius factis et verbis david decepto dixit ei tua sunt omnia quae fuerunt miphibosech ut habetur 2. Re. 16. et hoc est quod dicit. Credidi. verbis Sibe minus familiter. propter quod locutus sum nimis precipitanter eum concedendo hereditatem domini sui. ego autem humiliatus sum nimis. quia propter absalon erat fugitivus. In hebreo habetur afflictus sum nimis. ex filii mei persecutione quem debebat me honorare. homines autem afflicti sunt improvidi ad loquendum propter quod dicit phs. 2. ethi. conturbati nimis imprudenter et ideo subdit david. ego dixi in excessu meo. id est preventu dicta turbatione. Unde in hebreo habetur. ego dixi in festinatione vel substractione mea. quia ex turbatione mentis precipitanter locutus sunt. Omnis homo mendax. videbat enim filium proprium se persequentem et totum populum israel quem a periculis multotiens liberaverat et servierat secundum quod dicitur. Re. 2. Re. 15. toto corde universus israel sequitur absalon. Et ideo cito credidit quod miphibosech in hoc sequeretur absalon cum aliis. Unde postea david videns se deceptum retractavit sententiam quantum ad hereditatem mediatatem. 2. Re. 19. licet tunc graviter peccavit ut dictum fuit 2. Re. 16. tamen tenendum est probabiliter quod postea penituit et quod per aliam mediatatem quam dimisit sibi eo quod sibi adhesit in proposito in aliis satisfecit miphibosech licet non sit scriptum quia non sunt omnia scripta. Quid retribuam. hic consequenter describitur patientia david in illa persecutione quia patet ex hoc quod illa Symei maledicentis valde patienter portavit portavit primo Re. 16. Et ideo illam persecutionem pro suis peccatis et pro beneficiis sibi a deo collatis acceptat et hoc est quod dicit. quid retribuam domino pro omnibus quae retribuit michi. de manibus saul me liberando et ad regnum promovendo et morte indebitam pro adulterio et homicidio relaxando. et Respondet. Calicem salutaris accipiam. id est atrocitatem persecutionis quae in scriptura aliter

dicitur a ceptando. et nomen domini invocabo. pro mea liberatione a dicta persecutione. vota mea. hic ostendit ponitur gratiarum actio ab eo promissa in predicta fuga secundum quod habetur. 2. Re. 15. ubi dicit ad sadoch reporta archam dei in urbem. si invenero gratiam in oculis domini reducet me et ostendet michi eam et tabernaculum suum. hoc autem dicebat proponendo et promittens ibi facere sacrificium. Et ideo dicitur vota mea reddam coram omni populo eius. id est in templo ubi conveniebat populus eius et subditur. dicens pretiosa in conspectu domini mors sanctorum eius. id est non de facili permittit eos mori sicut res pretiosa non contemptu(?) de facili. et per hoc intelligit liberationem suam a morte quia ponit se in numero sanctorum exaltatione. sed magis confidens de dei bonitate quam in se. sicut ezechias 4. Re. 20. dixit de se ipso. memento mei domine quomodo ambulaverim coram te in veritate et corde perfecto et cetera. Causam autem suae liberationis ostendit dicens. O domine quia ego servus tuus. te colendo. et filius ancille tue. michi devote matris meae. Vel sicut dicit Ra. Sa. vocat se servum natum in domo patris familias quod est magis dilectus a domino quam ille qui est emptitius de foro. ipse autem erat natus in domo dei. id est a fidelibus parentibus deo servientibus. gentiles autem ad fidem conversi dicebantur magis servi dei emptitii. dirupisti vincula mea. id est propter predicta liberasti me de persecutione absalon et aliorum sibi faventium impedientium me a regimine regni sicut vincula materialia impediunt homines ne possint libere agere. Item quia persecutio absalon fuit mota contra david in pena peccati pro adulterio bersabee et homicidio urie. secundum quod dixit sibi nathan. 2. Re. 11. quia 12. hoc dicit dominus. Ecce ego suscitabo super te malum de domo tua et cetera. et ideo david liberatus ab ea persecutione dicit se liberatum a vinculis dictorum peccatorum eo quod propter illa esset obligatus ad illam penam sustinendam. tibi sacrificabo hostiam laudis. scilicet per sacerdotes hostias offerentes et imitatores in sacrificiis laudes divinas dicentes. et nomen domini invocabo. quia non solum per alios laudavit deum sed etiam in propria persona. hunc psalmum et alios decantavit. vota mea que feci posito in persecutione absalon. domino reddam. sicut promisi. in conspectu populi eius. id est in loco divini cultus ubi poterat et debebat ascendere omnis populus israel quantum ad masculos tribus temporibus anno secundum quod dicitur exo. 23. et ubi erat talis cultus ostendit dicens. In atriis domus domini. id est tabernaculi in quo erat archa posita. quia templum tempore david non erat adhuc hedificatum. In medio tui ierusalem. quia illud tabernaculum erat in civitate david. 2. Re. 6. quae civitas dicitur fortalicium ipsius ierusalem. Moraliter potest exponi psalmus iste de quolibet fideli qui si aliquando deficit per alterius deceptorem suam tamen ignorantiam confitebitur humiliter et tribulationes insurgentes sustinet a qua liberatus agit deo gratias reverenter. C. XV.

Laudate dominum.

Huic psalmo in translatione ieronimi premittitur alleluia pro titulo quod significat laudate deum. quia in hoc psalmo inducuntur omnes populi tam gentiles quam iudei ad laudem dei propter adventum ipsius christi. qui instituit unam ecclesiam ex iudeis et gentilibus ad dei gloriam et honorem. et hoc modo allegat apostolus scripturam huius psalmi. ro. 15. dicens dico enim ihesum christum ministrum fuisse circumcisionis. id est populi iudaici in fide israel et postea subditur de gentilibus. gentes autem super misericordia honorare deum sicut scriptum est. propter ea confitebor tibi in gentibus et cetera. Sequitur. et iterum laudate omnes gentes dominum. et magnificate eum omnes populi quia accipitur ex premissis huius psalmi. iste autem prevides psalmista in spiritu dicit laudate dominum omnes gentes laudate eum omnes populi. id est iudei in duodecim tribus divisi. et ponit gentiles in iudeis quia pauci de iudeis primo crediderunt et multi de gentilibus secundum quod dicit apostolus ro. xi. Cecitas ex parte contigit in israel donec plenitudo gentium intraret

Pronunt(?) spiritu(?) missis.

et sic omis isrl saluus fieret, qr iudei couertent circa fi
nē mūdi. Et ideo hic inuitat ad gētiles, et pdicte
laudis rōnez ponit d. qm cōfirmata ē sup nos mīa eius
loquit de futuro p modū preteriti, ppter certitudiez
phie. In aduētu eiz x et nō ante fuit mīa dei cō
firmata p effectū, que ante expectabat p magnū
desideriū. et ūitas dni. i. ipe xps qui dicit de se ipo
Jo. 14. Ego sum uia ūitas et uita. manet ineternū
sm q dicit apls hebre. 13. Jhs xps heri et hodie ipe
et in secla.

CXVII

Confitemini dno.

Huic psalmo in trāslatōe ieronimi ponit
titlm p titulo. alla. quia psalmista inuitat
ad dei laudes. Et dicit aliqs q dauid fecit hūc psalmū
inuitās ppl'm ad dei laudez p sua liberatōne de sa
ulis psecutōne et ppli isrl a gētiliū circūstātiū per
turbatōne sb suo regimine et hoc facit i hoc ps usqz
ad locū illū. apite m portas iusticie. 7c. ab illo lo
loco usqz ad finez inducit ad laudē dei p hedifi
catōne tēpli q puidit et pdixit hedificādū tpre
salomonis filij sui. Et sm hoc quod ibi subditur
lapidē quē rephauerūt hedificantes. 7c. exponūt de
quodā lapide illius hedificij qui frequēter a latomis
fuit oblatus in hedificatōne muri, s; p uidebat
nimis longus uel nimis curtus et sic plures reiectus
fuit ab eis tanq ineptus. s; i cōsūmatōe muri i cōiūc
tōne duorū pietū inuēt fuit aptissimus q p miraculū
fuit tūc reputatū q puidit dauid et scripsit fi
endū. Et sensus litteral' ē hic de illo lapide mali q
de xo mistice tm exponit. S; saluo meliori iudicio
nō mi uidet cōcordare cū ūbis xpi. mt. 21. qui loqns de
se ipo ad iudeos respōndo dicit eis. nūqd legistis i scrip
turis lapidē quē rephauerūt hedificantes hic factus ē
in caput āguli a dno factū ē istud. 7c. Et ide habetur
luce. 20. Itez actuū. 4. petrus ondēs pricipibus sacer
dotū xpi glificatōez post eius passionez actuū. 4. dt
de eo. hic ē lapis qui repbatus ē a uobis hedificantibus
qui factus ē in caput āguli et non ē i alio salus.
Ex quibus pz q ps iste qntuz ad istā ptez itelligit
de xpo ad lrām. Tū quia pbō non ualet ex scrip
tura sacra nisi p sensū lrālez. sm q dicit aug contra ui
cētiū donatistaz. tū qr iudei nō recipiūt nisi sensū
lrālez. Itē hoc dicit ra. sa. hebre' sup 1o michee
Et tu bethleē effrata puulus es i millibus iuda
ex te m egrediet q sit dñator i isrl 7c. glō. Ex te m
egredietur messias filius dauid. sic ipe dicit psal.
cxvii. lapidez quē rephauerūt hedificantes hic factus
ē in caput āguli. Ex hoc eius dicto m patet sm eius
sniaz. pmū ē q dauid hūc psalmū fecit. scdm q i
hac pte ad lraz. tertiū q xps sr erat repbādus et postea
glificandus sicut narrat. Qd aūt sup iducit de lapi
de angulari i hedificio tēpli salomois nō obstat. tū
qr illud dictuz nō hr ex biblia. 3. R. 7. 2. palip. ubi
ad lrām de illo hedificio. nec a iosepho. s; solū hoc iueni
dictuz a magro petro comestore in hystoria scolastica sup
3. R. et sic eius dictū scriptū fui. mt. 21. Et ideo supposito q
eius dictū sit uerū. tū sensus lral' in hoc ps ē de xo. Sensus
eiz lralis ē qui pmo itendit a scriptore. Et io si de h'
lapide fuisset scriptū 3. R. cū ibi itendit de scripto hystorie
bit illius lapidis misteriū. sensus ē et de illo lapide mali. s; ubi sr
p lapidez illuz. sic autē nō ē in pposito, ut pz p dicta x
pses intēdit scribere hystoriā aque de petra corrupte
sensus lral' est de illa petra mali. s; cor. 10. paulus
apls intendit scribē misteriū huius hystorie. d. bibebāt
aūt de spirituali cōsequenti eos petra. petra aūt erat xps. Sensus

lral' est de xo. et nō de lapide mali. Hūs igr pmisl ps
iste i duas ptes diuidit. quia pmo dauid iducit ad de
ū laudādū ppl'm generaliter. d. Confitemini. cōfessione lau
dis omes generaliter. dno qm bonus. bonitate cui' nō ē fis
qm i sclm mīa eius. quia sp subuenit eis de uoce regreti
bus. Scdo inuitat spālitez ppl'm isrl. d. dicat nūc isrl 7c. t
cio spāliūs tribū sacerdotalē. d. dicat nūc domus aaron
7c. Et pz sniā ex usu pcedenti. Et qr nō est speciosa laus i ore
pctōris eccl'i. 15. ideo trina pdictos ad dei laudē inuitatos
ondit quorū laus ē accepta deo. d. dicāt nūc q timent
dnm timore filiali qui uitat peccatis offensaz. qm bonus
7c. exponat sicut supra. De tribulōne. hic cōsequēter dauid
adducit rōnes iducetes ad dei laudez. et pmo ex libe
ratōe sua. 2o ex receptōe se inuocantium ibi. fortitudo. pmā
duas qr pmo recolit sua liberatiōnē. 2o assignat ad gratiaz
actōz ibi. uox exultationis. Circa pmū dicit dauid de tri
bulatōne inuocaui dnm. pmo eiz i psecutōne saulis le
gitur deum cōsuluisse. pmo R. 23. et i psecutōne filij sui
absalon. 2. R. 15. et in illis psecutōibus inuocando fecit
ad dei laudez ut patet ex supdictis. Exaudiuit me
in latitudine dns. dilatādo ptatez meā et dñatiōem
dns m adiutor nō timebo. ut pote in bello cū goliath
gigante et i pelio ppter saulez psequētez et cōsilio
Et ideo dicit nō timebo quid faciat m ho. s. timore
deficiente a uirtute aliqn aūt dauid in pictis po
situs timuit sicut qn mutauit os corā achis pmo
R. 21. s; ille timor nō fuit uitiosus deficiens a spe
de deo. Dns m adiutor. cui' uirtuti nullo pot resistere
et ego despiciā inimicos meos sic goliath despexit
de dno auxilio confisus cū eo. Unde dixit ei pmo
R. 17. tu uenis ad me cū gladio hasta et clipeo
ego autē uenio ad te in noie dni. Et seqt auferā
caput tuū a te et dabo cadauera castrorū phi
listinorū hodie uolatilibus celi et bestijs terre 7c. bonum
est confidere i dno. qui nō deficit i necessitatibus q confi
dere in hoie. hoc dicit ppter hitatores ceyle et zi
pheos in quibus confidebat eo q ceylaz ab hostibus
liberauerat et de gente ziphorū erat, et tn isti uolue
rūt eū in manū saul tradē. pmo R. 23. bonū ē spare
in dno. q reddit pmiū p uirtuti opibus absqz dubi
o. q sperare i pncipibus. hoc dicit ppter pncipes 12 tri
buū isrl qui adhesit absalon i psecutōe dauid reddē
tes ei malū p bono. Omes gētes circuierūt me. i. filij isrl
agētes cū eis et gētiles qr existētes cū absalō itēdebāt
dauid obsidere ita q nō posset euadere ut hr. 2. R. 17.
et i noie dni. quia isti omnes fuerūt et alij cōfusibiliter
fugerūt. 2. R. 18. Circūdātes circūdederūt me sic apes
uolētes me pūgere gladijs suis tanq aculeis. Et ex
arserūt in ira cōtra me. Sicut ignis i spinis. nitētes
me uelociter cōsumere. Impulsus sum ut fugerē de lo
co ad locū. in psecutōe saulis fuit dauid s' psidio
abysay filij saruie. 2. R. 21. ideo subdit. et dns suscepit
me. fortitudo mea et laus mea. h' cōsequēter post sue saluationis
narratōz insurgit ad gratiaz actōz. d. fortitudo mea et laus
mea dns. Ex quo de pdictis pielis diuina uirtute sū
saluatus a me ē magnifice laudādus. Et io cōsequēter inuitat dei
ministros ad laudādū. d. Uox exultationis et salutis. i. p
mea salute resonet i tabernaculis iustorū. i. i loco diuini
cultus circa quē ministri hitant. dextera dni fecit. i. uir
tus eius que p dexterā designat eo q ē fortior manus
fecit uirtutez. me de psecutōe saulis liberādo. dex
tera dni exaltauit me. loco eius ad regnū me pmo
dextera dni fecit uirtutē me a psecutōe absalō saluā
do. io subdit. non moriar s; uiuā. p pdictas psecutōes
sm cursuz uite mee naturalis sm q dr. 3. R. pmo. Et rex
dauid senuerat habebatqz etatis plimos dies 7c. Et
narrabo opera dni. qr circa fine uite sue precepit salo
moni hedificare templuz dauid exemplar ipsorū hedifi
ciorū i cātauit pmo palip. 28. ampliauit etiā culti

diuinu p ordines sacerdotu et leuitaru p9 pahpo ze
et zh. Castigans castigauit me dns. psecucione filii sui
absalon inmissa fuit 9 adeo ad puniend et adulteriu
cu bersabee et homicidiu uxie sm q pdixit ei na
tha. 2. R. n. et morti no tradidit me. licet meruisse ppt
adulteriu et homicidiu q morte puniunt sm legem. a
perite m portas. qm psecutio et salua ipi dauid fuit
signum psecutionis ipi xpi et sue saluationis in se p re
surrexione et corpis glificatone et in mebris suis p
collatone gre i psenti et glie in futuro. Ideo pp dauid
adducit rone laudandi de iz ex liberatone sui. li qse
quenter adducit ad hoc rone saluationis genis huani
p xpm. Et diuidit in duas ptes q: pmo describit
dicta saluato. 2o ex hoc subiugit graru acto ibi. hec di
es. Circa pmu sciend q saluat genis huani facta
est p fide xpi passi et glificati ppter q dauid loqns
i p genis huani pmo petit sibi apiri igssu luis li
dei. d. apite m portas iustie. i. accessu ad fide et sa
cramenta ecclie p que datr ingressus ad locu glie. Sa
cramenta eni ueteris legis no iustificabat sm q dr
ro. 3. Ex opib legis no iustificabitr. Iustia aut dei
e p fide ihu xpi li sacramenta noue legis iustificat et
io dr porta iustie. Et igressus i eas cofitebor dno
Et qd debeat ostenditr subdit. hec porta dni i. ipe xps
q dr hec porta i singulari. q'onis anima et sacm ecclie q
dicunt porte i plurali no hnt efficacia ni a xpo quon
am li sint de ea diuinitate ul humanitate ex qua sacra flu
xerut ex latere eius dormientis in cruce. ideo dr hec por
ta in singulari. Pp q ipe dicit Io. x. ego sum hostiu
p me si quis introierit saluabitur. iusti intra
bunt in eam. p fide et deuotoe et sic p eam intrabunt
gliam. Cofitebor t q exaudisti me. dauid. n. et
alii sancti i limbo detenti hoc cofessi sunt qn xps edu
xit eos de loco illo, et q: hoc fuit p meritu sue pas
sionis. io subdit. lapide. s. xpm qui nomine e lapis ut
supra allatum e et etia danielis 2. ubi dr de xpo. lapis
aut q pcusserat statuam factus e mons magnus et impleuit
uniuersam terram q intelli de xpo sm expositores hebra
eos et latinos. que reprobauerunt hedificantes. i. iudeoru
doctores ad quos officium spectat hedificare ppln i fi
de et morib. hic factus est i caput anguli. constitues
una ecclesiam ex iudeis et gentilib nam ipe e caput
et pastor ppter q dicit Io. x. et alias oues heo q
non sunt ex hoc ouili et illas oportet me adducere
et fiet unu ouile et unus pastor. a dno factu e istud.
i. a dno ihu xpo facta e ista unio. et e mirabile i o
culis nris. fideles. n. qui ex iudeis crediderunt i xpm
admirati fuerunt quo uiderunt spm scm dari i sig
uisibili cornelio et aliis gentilib q cu eo erat actu
u. x. et obstupuerunt ex circucisione fideles q uenerat cu
petro q: i nationes gra spus sci effusa e qui igr minu
gentiles et i una x ecclia iudeos. Hec dies. li qnr
ponitur graru acto cu dr. hec dies. i. tps noui testi
quod uocat dies rone ueritatis reuelate q latebat
in ueteri testo sb figurarum obscuritate ppt q pau
lus ro. 13. uocat uetus testm nocte et nouum diem. d.
nox pcessit dies aut appropinquauit &c. qua fecit dns
licet fecerit oia tpra generaliter tn dr facere aliquod
tps spaliter ppter bonu quod in illo cotigit sm mo
dum usitatum loqndi que tenet li sriptum lo. de tpre
xpi. Exultemus et letemur i ea. i. intus et exterius tn
cum modestia deuotois sm illud ps. 83. Cor meu et
caro mea exultauerunt i deu uiuu. Deinde se couertit da
uid ad depcandum xpm de salute eterna obtinenda
p ipm. d. o dne saluu me fac. educendo me de limbo
cu patrib sanctis. o dne bn psperare. multiplicando ec
cliam tuam i fidelib tuis. bndictus q uenit i noie. i. xps
q uenit in noie patris p salute mundi et hoc mo canta
bant pueri xpo ad passione uenienti. ms. 21. et de

illa laude uider li dauid pphasse. bndixim uob
de domo dni. hoc e ubi aplorum xpi q fuit pmi
i domo ei q e ecclia et bndixerunt pplis uitate eu
angelii nunciando et sacra ministrando et unde habue
runt hac ptatem subditur. deus dns illuxit nob. i.
xps dns qui e uerus deus ipe illuxit nob spm sanctum
conferendo ad septimanas intelligendi et sacramenta eccle
conferendi et q: eade ptas remanet i rectoribus ecclie
ideo ad eos pmo dirigitur cu dr. Constitui diem sol
lepnem. i. dies sollepnes natiuitatis xpi. resurrexionis
ascensionis et consiles qui consuet sunt sollepnes p
ecclias in codempsis. i. ppls fidelis conueniat ad eccliaz
i depsi plebis. ideo subdit. usq ad cornu alta
ris q. d. ita q ecclia impleatur ppls. et io subdit
deus deus meus es tu ihu xpe et cofitebor t. cofessione
laudis. deus deus meus es tu et exaltabo i te. tua
magnalia enarrando. In dieb. n. sollepnib maxe
d: i ecclia fieri tal cofessio et enaratio. Cofitebor
tibi dne. uox e ecclie dei laudantis. qm exau
disti me. depcante te deuote. et factus es m m
salute. cofirendo mi gram i psenti et gliam i futu
ro ppt q inuitat omne genus ad dei laude cu dicit
Confitemini dno q bo et exponitur sicut i pncipio ps qz hic
uerso i fine refluit ut m cantilenis solet fieri.

Beati immaculati in uia CXVIII

Beati immaculati. Iste psalmo premitur p titulo alle
luia cui9 expo patuit sup titulum uo no
apparet actor ps. tenet tn q fuit ppha dauid
Est aut iste ps alphabeticus alio tn mo q alii
alphabetici q: i isto sub qualibet lra alphabeti pon
tur octo ursus pmi octonarii incipiunt p lram aleph
que e pma et omes ursus scdi octonarii incipiunt
p beth q e 2a. et sic qnt de aliis et q: translator
non potuit sic transferre q omes ursus pmi octo
narii incipenrent a. a. q est pma lra alphabeti
latini io pmo octonario ppoint aleph ad de
signandum q omes ursus illius octonarii p aleph in
cipiunt in hebreo. Custebat aut tnc quidam mo
dus uersificandi spalis sm ordine lrarum alphabe
ti sicut apud nos in illo hymno a solis ortu i q
ursus incipiunt ordinate p lras alphabeti latini i
cipiendo ab a. usq ad z iclusiue ut ptinet ad
hymnu illum. S: i hoc ps octo ursus incipiunt a qlibet
lra ibi aut unus tm. nec uideo alia signatam nisi mo
dum uersificandi ut dixi lo. de sm lrali. De ma
teria hui9 ps sciend q aliqui doctores exponunt eum
de dauid ad lram li q: i qlibet octonario eade hystoria
de dauid repetitur q alibi no inuenitur in eode ps
nec uidetur ppha fuisse intentionis psalmiste i eodem
ps toties eade hystoria repetere ppter q alia
uia itendo pcedere. Circa q sciend q sm plures ex
positores catholicos ps iste lo de btitudine q frequenter
i hoc ps sub noie btitudinis ul uite spualis memoratur
btitudo aut duplex h. una in re et sic h i patria
alia m spe et sic het in uia p bonorum operum
merita. sic dicit phs pmo ethicorum de felicitate politica q co
sistit in usu uirtutum q pueros beatificamus i spe
no q: adhuc opentur uirtuose, li q: uidentur bone idolis
et apti ad hndum uirtutes politicas tpre pcedente. 9o de le
atitudine put h i uia lo ps iste. Et diuidi i duas
ptes quia pmo agit de btitudine singulari. 2o de p
tinentib ad ipam magis i spali ibi. i quo corrigit. pri
i duas q: pmo agit de btitudinis statu. scdo de ei ap
petitu ibi. utina dirigantur. Prima adhuc i duas
q: pmo ondit q statum btitudinis assequitur. 2o q ab ipo
excludatur ibi. no. n. Circa pmu sciend q btitudo p
ut h in uia cosistit i pfectione uite actiue et contempla

uite

uita uero actiua precedit contemplatiuam · quia mens non potest eleuari libere in contemplationem ueritatis nisi passiones appetitus sensitiui fuerint moderate per exercitium moralis uirtutis quod pertinet ad uitam contemplatiuam. Unde dicit Gregorius 6 moralium · Cum aliquis contemplationis arcem tenere desiderat prius se in campo per exercitium operis probet, ut sollicite sciat si nulla iam mala proximis irrogat, si irrogata ab aliis equanimiter tolleratur, ut si obtentis bonis temporalibus nequaquam mens leticia soluitur, si subtractis non nimio dolore sauciatur etc. Et ideo primo ponitur perfectio uite actiue cum dicitur · beati inmaculati · id est carentes macula peccati mortalis in uia uite presentis · qui ambulant in lege domini · mandata eius opere adimplendo · quia non sufficit declinare a malo, sed cum hoc requiritur operari bonum · propter quod dicit Gregorius omelia 32 · minus est mala non agere, nisi etiam quisque studeat et bonis operibus insudare · Secundo tangitur perfectio uite contemplatiue cum dicitur · beati qui scrutantur testimonia eius · id est diuina prophetis tradita que sunt in ueracis tanquam testimoniis confirmata, maxime ultio domino cooperante et sermonem confirmante sequentibus signis · In toto corde exquirunt eum · id est in intellectu et affectu · differt autem contemplatio sanctorum a contemplatione philosophorum · quia contemplatio philosophorum est propter contemplationem contemplantis · et ideo sistit in intellectu · sed contemplatio sanctorum que est theologica est propter amorem ipsius contemplati · scilicet dei · et ideo non sistit in intellectu per cognitionem sed transit ad affectum per amorem · Et ideo sancti in contemplatione ista ponunt amorem dei tanquam principaliter intentum · Non enim qui operantur iniquitatem hoc ostendit qui a perfectione predicta excluduntur · scilicet delinquentes, quod notatur cum dicitur · non enim qui operantur in uiis eius ambulauerunt · sed magis in deuiis a uirtutis uia, et etiam negligentes quod notatur ibi · tu mandasti mandata tua custodiri nimis · id est cum magna diligentia et sollicitudine qua carent negligentes, et per consequens a mandatorum diuinorum impletione, quorum aliqua pertinent ad uitam actiuam · scilicet illa que pertinent ad caritatem proximi · aliqua ad contemplationem que directe pertinent ad amorem dei · Utinam · hic consequenter tractat de beatitudine hominis cum dicit in persona totius ecclesie cum dicit · utinam dirigantur uie mee · id est processus cogitationum et operum meorum ad custodiendas iustificationes tuas · id est mandata tua ad uitam actiuam et contemplatiuam pertinentia que continent iusticie perfectionem, et quia hoc non potest fieri nisi precognoscatur · quia ad incognitum nullus dirigitur nisi a casu · ideo subditur · tunc non confundar cum perspexero in omnibus mandatis tuis · cognoscendis · Et quia requiritur illustratio dei · ideo subdit · Confitebor tibi in directione cordis mei · ad intelligendum predicta sic ate, ideo subdit · In eo quod didici iudicia iusticie tue · quod non posse sine tua directione didicisse · et quia ut dictum est talis noticia non sistit in intellectu sed transit ad effectum per dilectionem, que secundum Gregorium operatur magna · ideo subdit · iustificationes tuas · id est mandata tua · custodiam · opere adimplendo · et quia ad hoc requiritur assistentia diuine gratie que facit opus meritorium · ideo subdit · non me derelinquas usquequaque · quasi dicat · si me ad momentum dimiseris non potero custodire ·

In quo corrigit

Hic incipit secundus octonarius ubi psalmista incipit tractare de pertinentibus ad beatitudinem que consistit in operibus uite actiue et contemplatiue ut dictum est. Et primo de pertinentibus ad actiuam, secundo ad contemplatiuam · xi · octonario · defecit in salutare etc. Prima in duas quia circa perfectionem uite actiue primo ponitur remotio impedimenti, secundo promotiuum · octonario quinto · legem pone etc. Circa primum sciendum quod a perfectione uite actiue triplex est impedimentum secundum passiones uirtutis humane et deffectum corporis aggrauantis · ideo primo ponitur primum · secundo secundum · retribue · tercio tercium ubi · adhesit pauimento · Ad euidentiam dicendorum sciendum quod perfectio uite actiue et contemplatiue sunt connexe, quia sicut dictum est actiua disponit ad contemplatiuam et contemplatiua ex amore dei facit descendere ad actiuam pro necessitate proximi releuanda · In cuius figura angeli describuntur ascendere in scala iacob genesis 28 · et per consequens pertinentia ad utramque uitam habent ad inuicem connexionem, et multo fortius diuisa ad actiuam pertinentia ad inuicem connectuntur · Et similiter pertinentia ad contemplatiuam, propter quod in singulis octonariis usum pluries de contentis in aliis octonariis ponuntur uariatis tamen uerbis et ordine · Dicitur prima uita etiam linum huius psalmi · propter quod dico eius per octonarios quos incepi et prosequar non est precisa · ubi signum quod in hoc secundo octonario psalmista agat de repressione passionum · sed cum hoc plura alia ponuntur in aliis octonariis contenta · tamen ponuntur hic per quandam reductionem ad huius repressionem per modum antecedentis et consequentis · et huiusmodi licet talis reductio aliquando sit longinqua · Et eodem modo dicendum de aliis octonariis. Huius secundo premittit quia iste octonarius intitulatur a repressione passionum · scilicet irascibilis et concupiscibilis · que magis indiget repressione de communi cursu tempore iuuentutis · ideo dicit per modum questionis · In quo corrigit adolescentior uiam suam · scilicet quo passiones ire et concupiscentie · et respondetur · In custodiendo sermones tuos · qui inducunt ad repressionem passionum, et quia incipientes spiritum correctionis ut frequenter ex magno feruore mouentur in principio · ideo ipse talis subdit · In toto corde meo exquisiui te ne repellas me a mandatis tuis · minus dicit et plus significat · ne repellas me a mandatis · id est admittas me ad cognitionem et impletionem mandatorum tuorum · Et quia incipiens intelligere diuina mandata afficitur ad ea · ideo subditur · In corde meo abscondi eloquia tua · tanquam thesaurum dilectum quod absconditur ut seruetur · ut non peccem tibi · quia mandata dei sic abscondita preseruant ab offensa dei, et quia talis debet esse gratus erga deum · ideo per modum gratiarum actionis subditur · benedictus es domine · de bono quod in me cepisti · doce me iustificationes tuas · perficiendo quod inceptum est · gratitudo enim de iam accepto est meritoria ulterius accipiendi, et quia habens notitiam mandatorum uult alios uenire ad cognitionem eorum · ideo subdit · In labiis meis pronunciaui · aliis indicando · omnia iudicia oris tui · ut intendant sue correctioni · et quia per tale exercicium generatur habitus qui facit delectabiliter operari · ideo subdit · In uia testimoniorum tuorum delectatus sum · quia signum habitus generati est delectatio in opere ut dicitur 2° ethicorum · sicut in omnibus diuitiis · id est sicut non importat equaliter tantum · sed etiam superhabundantiam · secundum illud sapientie 7 · et diuitias nichil esse duxi in comparatione illius · Et quia delectatio inducit ad fortius operandum et meditandum · ideo subdit · In mandatis tuis exercebor et considerabo uias tuas · Et quia cessatio ab actu considerandi tollit, deum inducit obliuionem · ideo subdit · In iustificationibus tuis meditabor etc. patet ex dictis.

Retribue

Hic remouet secundum impedimentum perfectionis uite actiue, quod prouenit ex deffectu uirtutis humane que licet posset facere opus bonum de genere, non tamen opus meritorium uite eterne, ad quod requiritur gratia dei · Romanos 6 · gratia dei uita eterna. Et istud impedimentum non est per aliquod positiuum sed magis negatiuum forme per quam fit opus meritorium · Ista autem negatio siue deffectus tollitur per collationem gratie supplentis deffectum nature · secundo ponitur petitio huiusmodi supplementi · tercio tangit supplentis impedimenti · ibi · inspexi · Circa primum sciendum quod duplex est meritum · scilicet congrui et condigni · meritum autem condigni presupponit gratiam habitualem in mente, meritum uero congrui ipsam precedit · quia meritum congrui est quando homo ex uirtute naturali studet bonum operari, et sic facit quod in se est, et per consequens meretur de congruo quod deus det sibi gratiam per quam ulterius mereatur de condigno · Et hoc est quod petit hic ex parte nature humane cum dicitur · retribue seruo tuo · id est bene conanti ad bonum facultate nature retribue seruo tuo de congruo gratiam tuam · ideo subdit · uiuifica me · quia gratia animam uiuificat sicut anima corpus · Custodiam sermones tuos · id est uirtute mandata tua que tamen ad meritum condigni · Et quia gratia illuminat intellectum ad supernalia cognoscenda · ideo subdit · reuela oculos meos · id est mentem, et uirtute huius illuminatus

[marginal note, left column:] iniquitatem

[marginal note, right margin:] Dicit ad bonum quippe gratia dei ... epistola ad demetriadem. Unde eadem ... 13° ubi loquitur ... de gratia et libero arbitrio.

[bottom margin note:] · nemo repente fit summus · in pluritatem ... insiliuit. Sunt enim nonnulla ... quedam atque inactum que subito calcare ac preterire non potest · sed sensim atque paulatim ex negligencia ... Hec ... super mattheum · omelia · 8 · 6 ·

subdit · d · Jncola ego sum i terra · q · d · incole celi · s · angeli sancti clare uidet talia · s3 hoies terreni nō possūt absq3 illuiatōe tua · nō abscōdas a me mādata tua · i · reueles m̄ ea qūmus dicēdo plo sigt et quia dīne reuelaciones sūt desiderātib9 eas sapie · 6 · preocupat eos qui se cōcupiscūt ut se illis prior ondat · iō sbdit · concupiuit aīa mea desiderare · 1c̄ · illa aūt cōcupiscētia est i appe^{tu} intellectiuo q̄ reflectit^{r} s3 actū suū · sicut eni3 intellect9 itellit se intelli^{re} ita uolūtas uult se uelle · vel pot9 aīa p uolūtate3 et sic dicat · Cōcupiuit aīa mea desiderare iustificationes · 1c̄ · q2 sic nott^{a} itel^{tu} pcedit de ipfecto ad pfectu3 · Sic amor uolūtatis · Jncrepasti · hic tangitur collonis gr̄e ipedimetū quod est supbia · sicut hūilitas est gr̄e meritoria · vn̄ dr̄ Jacobi · e · de9 supbis resistit · hūilib9 aūt dat gr̄az · et s3 hoc dr̄ · increpasti superbos · i · āgelos supbiētes de celo eiciēdo et pimos pētes cōtēpnētes mādatu3 dei de padiso terrestri · maledicti q̄ declināt a mādatis tuis · pimi eni3 pentes ppter tnsgressionē dīni mādati incurrerūt maledictiōe3 · s̄m q dr̄ gen̄ · 3 · maledicta terra i ope tuo · 1c̄ · Et iō cōtra petit^{r} hui9 impedi^{ti} amotio cū dr̄ · aufer a me opprobriū maledictōnis · et cōtēptū · tnsgressionis · q2 mādata tua exqsiui · ad sciend9 ea et intelli^{d9} · Et ideo si tnsgrederer non tnsgrederer ex ignorācia s3 ex cōtēptu et cū dicte puitōis sbdr̄ cū dr̄ · Et eni3 sede^{ut} pncipes et adu^{sū} me loqbātur · isti pncipes sūt demones ad ephe · 6 · nō ē nobis colluctatō aduo9 carnē et sāguiē3 · s3 ad uo9 pncipes et ptātes tenebrar2 cō spūalia neqcie et i^{ti} pncipes freqter tractāt ad inuice3 qualiter possīt homines sanctos et iratos deice p cōtēptu3 diuinor2 mādator2 · sicut narrat g̃go9 · e · dyalogor2 q2 uide9 i phaydoli abscōdito audiuit demones tractātes de deiectōne andree epi fundone ciuitat · Seru9 aūt tu9 exctebat^{r} in iustificaoibus tuis · q2 q̄to hō pripit se a demonib9 fort9 ipugnari tāto magis dz in bonis opib9 exterceri · ad q2 requirit^{r} diligēs cōsidera9 · iō sbdit^{r} · nā et testimonia tua meditatō mea est · i · medita9 mea uigit^{r} u̇sat^{r} in ipa · et cōsiliu3 meu3 · q2 itendo simplr pseq̄ · iustificatōnes tue · i · ipletōnes mādator2 tuor2 q̄ iustificāt hoie3 ·

Adhesit pauimēto ·

Hic ponitur tertiu3 ipedimetu3 quod ē pōdus cor^{ris} aīam agrauātis ab opib9 uirtutis s̄m q dr̄ sapie · 9 · cor9 quod corrupitur āgrauat aīa3 et depmit sēsū3 cogitāte3 terrena ihitatō, hoc aute3 impedi^{tū} aggrauāns aufertur in r^{rc} · q2 tūc glia aīe redūdabit ad corp9 faciens ipm gliosu3 aīe obediens ad nutu3 s̄m q dr̄ · ro · 8 · ipa caīā liberabit^{r} a s̄uitute corruptōnis in liber^{te} glie filior2 dei, Jn pnti autem nō aufert^{r} · n p modu3 allewiatōnis · q fit vno9 per augmētu3 gr̄e aīa3 forti ficantis ad dictū pondus leui9 portand9 sicut ille q̄ grauit^{r} portat decē si multu3 augeat^{r} uirt9 ei9 cū dicto pōdere nō solū potit āblare s3 etiā curre · et de tali allewiatōe dr̄ ro · vij · i felix hō quis me liberabit de corpore mort^{e} e9 · et sbditur · gīa dni nri ihu x̄ · i · xp̄tu fortificat9 et cor^{is} aggrauatōe3 · Ergo i hoc octouario pmo petit^{ur} hui9 mōi alleuiatō · 2° alleuia9 mis cōfirtō ibi · dormitau^{t} · terno utriusq3 declaratō ibi · uiā mādator2 · Circa pmū dr̄ · adhesit pauimēto aīa mea · pauimētu3 ē terra ul aliqd terreu3 ut lapides · Et ideo cū dr̄ · adhesit pauimēto aīa mea · sēnus est · aīa mea cor^{i} terreno corruptibili aīam aggrauāti ē cōiūcta · uiuifica me · i · fortifica i me uita gr̄e ad pond9 gr̄e leui9 ferend9 · s̄m ūbu3 tuu3 · de quo scribit^{r} deutō · 8 · nō in solo pane uiuit hō · s3 in oi ūbo quod pcedit de ore dei q2 sicut cibo cor^{i} fortificatur robur cor^{is} sic ūbū dīnu3 robur met^{is} · vias meas · i · pcessus meos diffi^{les} Jn uia uirtutis pp̄

aggrauatōe cor^{is} · annūciaui tibi · i orōne deuota petens alleuiari · et exaudisti me · p augmētū tue gr̄e et q2 augmētū illud sp dz plus et plus appeti ideo subdit^{r} · doce me iustificatiōnes tuas · q2 doctrina fit p augmētū gr̄e ampli9 illūiantis · uiā3 iustificatōnū tuar2 istrue me · Repetitō ē ei9 de3 sn̄e ad maiore expssionē affect9 · Et exercebor i mirabi^{li}bus tuis · i · opib9 uirtutū moralium ifusar2 q̄ sūt mira^{les} tū cāut^{r} in nob ex diuina ifusione s̄m q dicit aug9 uirt9 ē bona mētis qualitas q̄ quis bn̄ utit^{r} et nullo male utit^{r} · quā de9 i nob sine nob opat^{r} · tū q2 hūt a^{d} mediu3 et aliū fine q̄ uir^{tes} acqsite q2 intēpancia acqsita i suptōne cibor2 mediū isti^{tui} a rōne ē ut nō noceat ualitudini nec ipediat actū rōnis · Jn tēpāncia ifusa mediū statutū a lege dīna ē ut castiget^{ur} cor9 et in s̄uitu^{te} aīe redigat^{r} · Silitr finis uirtutis morlis acqsite ē ut homo bn̄ se hēat i policia hoīnū · finis autē infuse ē ut bn̄ disponat^{r} ad ipolicia ciuiū supnor2 s̄m q dr̄ ephe · 2 · iam nō estis hospites et aduene · s3 estis ciues scōr2 et domestici dei · 1c̄ · Dormitauit · hic cōnter petit pdicte alleuia9nis cōfirtōne quia sp hō dz timere casu3 a gr̄a alleuiāte ppter leuitate fragilitatis hūane · iō dr̄ · dormitauit aīa mea p tedio · s̄m q dicit hic cassiodo9 · dormire ē pp̄ri3 pigri · s̄m illud p̄ub · 2e · usqz piger dormis · dormitare ē pp̄ri3 pigri aūt ē lassi seu fatigati · sanctis hoib9 tediosa sarcina cor^{is} tui · oz cōdescēdere cōdescendere cōtre^{dō} ei refectōe3 sufficiēte3 et quiete3 in q̄ cōdescensu faciliter deffitit hō nimis cōpaciēdo et sic disponit^{r} ad casu3 · i deo subdit^{r} · Cōfirma me · gr̄az tuā in me cōs̄uado et q2 ad hoc requirit^{r} dīni ūbi freqūes medita9 · iō subdit^{r} · in ūbis tuis · uiā iniqtat · i · dispōne3 ad lapsū cōdescensu3 ad cor9 · amoue a me · tua gr̄a in pmanēdo et q2 itellectib9 nō ē tāta pseruatō qui aliqn̄ isat^{r} aliquod peccatu3 saltē ueniale, iō sbdr̄ · et in lege tua misere mei · si ab ea declinaui p pctm mortale i ea recordat9 sum · p ueniale · hui9 misatōnis qūā allat ex pte sui dicens · uiā ūitatis elegi · s̄m ptē aīe supiorē q̄ ad optima depcatur · Judicia tua nō sum oblitus · qb9 pctores terribilit^{r} puniuisti eos sbmgēdo tpre diluuij · igne sulphuris icēdēdo quo sodomā sbuītisti et in silib9 · q2 ex horrore taliu3 hō a malo retrahit^{r} ad bonu cōuertitur ideo subdit^{r} · adhesit testimoniis tuis dn̄e · firmit ppones ea custodire · noli me cōfūdere · i · punire cōfūdi ppter ipedi^{tu} pcti · Viā · h cōnter describit^{r} utriusq3 petiti declara9 · s · alleuiatōnis et cōfirtōis q̄ fuerit p augmētū gr̄e alleuiatōis et stabilitas ut dictu3 ē · augmētata uo gr̄a caritas augetur · quia sūt ide3 realit^{r} ul saltē ānexa isepabit^{r} · p cari^{te} uo cor dilatat^{r} · et sic quod a pn9 erat s' grauie leuit^{r} portat^{r} · et hoc est quod dr̄ · uiā mādator2 tuor2 cucurri · Jn uia uirtutis faciliter ambulādo tu dilatasti cor meū · p donū caritat q̄ mādata diuina facit leuia · s̄m q dr̄ pma ioh · 5 · mādata ei9 grauia nō sunt · glō · amāti · q2 caritas vires augmētat · g̃go9 · uires quas ipatia denegat caritas ad ministrat ·

Legē pone ·

Postq̄ actū est de remotōne ipedi^{ti} circa pfectōe3 uite actiue · hic cōnter agit^{r} de allectiue pmo9^{ui} quod ē trip^{x} · s · fides dirigēs · spes sbleuās · et caritas stimulans · Et pmo ponitur pmū s̄o s̄m ibi · memor esto · 3° · tercium ibi · bonitatē fecisti · Circa pmū sciend9 q fides dupl3 hz · vno modo q^{m} sufficit ad ppri3 salutē et sic hz etiā a simplicib9 fidelib9 · Alio mō cu3 hoc q̄rit^{r} ad ei9 deffensione3 contra hereticos et infideles et sic hz i maiorib9

pmo

primo ḡo agit᷑ de fide simpli et s̄c̄o de fide maiori ibi · et ueniat · prima adhuc i duas · q̄ primo petit᷑ fidei dilectio · s̄c̄o impedimenti remō ibi · inclina cor · Circa pri mū sciēdū q̄ licet uirtus prima sit obm fidei formale · et sic hoc ptinet ad uitā cōtēplatiuā · tamē nichilomin᷑ et p reductionē ad fidē ptinet oīa q̄ ordinant᷑ ad ipz deū · q̄ ē uirtus prima · Inter hec aūt cōtinent᷑ opa uirtutū q̄ pcedūt ex fide p dilectōz opante · et ptinet ad pfectōz uite actiue · et hoc mō agit᷑ hic de fide · put dirigit᷑ i opibus iustiē diuine · et hoc ē quod dī · exquirā e sp q̄ licta fide q̄ ad prima credit ex titat aīm ad i quirēdū de hiis que sequit᷑ ad ipā · q̄ ad hoc requit᷑ q̄ uite a deo moueat᷑ · Ideo s̄bdit · da m̄ itellcm et scrutabor mādata tua · pfecti cognoscēdo q̄ nō possē sine tuo auxilio · et q̄ tal' cognitō ordinat᷑ ad op̄ · iō s̄bdit᷑ · et custodiā illā in toto corde meo · q̄tū ad actus intiores · deduc me in semita mādator tuor · q̄ ad actus exteriores · et q̄ ex tali extitio augēt᷑ que dā inclinā ad actus siles · iō subditur · q̄ ipaz uolui Inclina · hic aūt petit᷑ remō ipediti · q̄ ē primū cōcupiscen̄ occlōz q̄ respitit augmētatōz bōn tpāliū et q̄ ad hoc dī · inclina cor meū i testimōia tua et nō in auaritiā · p quā aīo a diuinis opib᷑ retrahitur · Scdm ē cōcupiscēcia carnis q̄ primū oriūt᷑ ex aspitu pudico / et q̄ ad hoc s̄bdi · a uite oclos meos ne uideāt uanitatē · i · spectacl'a ad mala lu xurie iducētia · Terciū ē supbia uite · et q̄ ad hoc dī · statue suo tuo eloquiū tuū i tiore tuo · timor n · dni facit uerant᷑ humiliari · amputa obpbriū me ū qd̄ suspitat᷑ sum · i · occōnē labendi i pctm̄ quod ē obpbriosū · quod suspitatō sū · i · timui · unde in tñslatōne ierōni h̄r · q̄ reuitus sum · Quia iudicia tua iocūda · desce de tibi absq; mortali culpa · Unde luce · xi · saluator loqnes de signis pcedētib᷑ ultimū iudiciū dicit · hiis aūt fieri icipientib᷑ respicite et leuate capita ura · i · exhilarate corda ut dicit ggō ibidē · quia audiat illā dulcē sniāz · uenite bndicti pris mei · ut ē · af · xv · Ecce cōcupiui mādata tua · scire et opari · In equitate tua uiuifica me · augendo in me uitā grē · et dicit i eqitate tua · q̄ tal' eqtas iustitie · p quā homo dirigitur i deū in uotue / nō ē n̄ p grām a deo hoi datā · q̄ uiuificat ipūi ;

Et ueniat

Hic cōsitet petitur fides nō solū ad simplicē credulitē · s̄ ad ei cōfitātē cōfessionē et deffensionē · q̄ fre q̄tet factū ē etiā i simplic᷑ p spūs sancti assistenciā · et hoc ē q̄ dī · Et ueniat sup me mīa tua dne · largiēdo fidē modo dicto · ideo s̄bditur · Salutare tuū sm̄ eloquiū tuū · ut sc̄ spūs tuus loquatur in me sm̄ q̄ dī · af · x · nō eī estis uos qui loqm̄i s̄ spūs pris uri q̄ loquit᷑ in uobis et Rndebo exprobrātib᷑ m̄ · i · obpbriose loqtib᷑ in ipā fidē · sicut factū ē multis catholicis · ubū · s · uitatis a spū s̄cō m̄ admīstrādū · q̄ speraui in s̄monib᷑ tuis · i · s̄monib᷑ a te in cōscēndis · et nō in s̄monib᷑ ex mea sciā pfcēndis · iō subdit᷑ · Et ne auferas de ore meo ūm dicēdo plo sigt · i · cōferas ori meo · ubū ūitatis · q̄ a spū sancto nichil pcedit nisi · quia in iudiciis tuis super speraui · diuino eī iudicio licet hoibus occulto sunt aliqui simplici᷑ tales illustratōnes h̄ntur · et q̄ ad talē illustratōnē sequit᷑ diuine legis implecio / ideo seqtur · et Custodiā legē tuā sp · etiā opere adiplendo · et ambulaui i latitud̄ · s · caritat᷑ q̄ ē tante latitud̄ · q̄ etiā se extēdit ad inimicos · af · h · diligite inimicos u̅ros · h̄ caritate huiusmodi exquisiui · nō solū speclatiue s̄ etiā pctice · / Et tali uero exercitio meruit caritas auget᷑ · ut tādem

meatur et pfici · et loqbar de testimoniis tuis · cōstātē et intrepide · in cōspectu regum · ut pz de sydrach misach et abdenago corā nabug' rege · daniel' · z · Et de petro et iohe corā principib᷑ sacerdotū · actuū · e · et de multis aliis / ut pz de sancta lucia et de s̄cā agnete et silib᷑ · Et meditabor i mādatis tuis q̄ dilexi · dilectō · n · alicui rei facit de illa re freqter meditari · et leuaui manus meas ad mādata tua · ope adiplendo · s̄ quia nō sufficit meditatō · ideo subdit᷑ · et exercebor i iustificationib᷑ tuis · i · i opib᷑ mādator tuor / que iustificant hoiē ;

Memor esto

Hic cōsit᷑ ponit᷑ sm̄ pmotiuū in pfectōe uite actiue · q̄ ē spes subleuās · Et hoc eī q̄ spes subleuat ad spectatōz uite uere i pña / co fortatur hō in opibus uite actiue i uia · Spes aūt ē itima spectā futur beatitudinis ex grā et meritis pueniens · aliter nō esset spes s̄ psumptō / primo ḡo agitur de spe · put respicit grām · Scdo · put respicit uitā bonū liberi arbitrii ibi · portio mea · prima i duas · q̄ primo agit᷑ de spe · put respicit diuinā grām · s̄c̄o de timore respiciēte fragilitē ppriā ibi · deffectō / Circa primū dī · memor esto ubi tui suo tuo · i · q̄ dixisti suo meo · Iste suus fuit abrahā cui deus pmisit uitā eternā brām et semī ei · gen · xv · suspice celū et nūa stellas si potes · et dixit ei · sic erit semē tuū · In q̄ pmisit abrahe et imitatōrib᷑ fidei sue s̄ham celestis prie · ut ibi plenius fuit dictū · In accipi i offio mortuor illud · signifer sancto michael repsentet eas in lucē sctā quā olim abrahe pmisisti et semini ei · In quo m̄ spem dedisti · et oī imitātī fidē abrahe q̄ reuelatum fuit misteriū xp̄i · ut dicit saluator · io · 8 · abrahā pr̄ uester exultauit ut uidēt diē meū · uidit et gauisus ē · hec · s · spes future btitudinis · me cōsolata ē in humilitate mea · In hebreo h̄r · in afflictione mea · fideles n · a tyrannis oppssi et afflicti / ex ista spe fuerūt i tormētis multiplicater cōsolati · intm̄ q̄ nō solū patienter · s̄ et pmisisti abrahe et semini ei uitā btām · uiuificauit me · i · cōfortauit in afflictōe · Et q̄ ex pña et cōstancia fidelium tyrāni affligebant᷑ ex cogitatōes adhuc grauiora tormēta cōtra eos · ideo s̄bditur · supbi inique agebant usquequaq; · q̄etes cruciare fideles multimode · a lege aūt non declinaui · q̄ fideles i talib᷑ cōstant serant · memor fui iudicior tuor a s̄clo dne · q̄b᷑ malos pdidisti et cōfidētes in te liberasti · ut noe de diluuio · loth de subuersione gomorre · et tres pueros i camino · Et cōsolatus sum · sperans q̄ liberabit me · q̄ et si aliquādo minus nō liberat fideles suos a morte tpali sicut machabeos nō liberauit de tormētis antiochi · z · macha · A · tn̄ fuerūt liberati de pña misria metnū uic̄ · turi Deffectio · hic cōsit᷑ agit᷑ de timore ppe fragilit᷑ q̄ q̄tūcūq; homo spare debeat de deo · tamē cū hoc debet timere ne labat᷑ in pctm̄ ppa fragilitate · et sic frustretur sua spe · ideo dī · deffectō tenuit me · i · timor magnus · Unde in tñslatōe ierō h̄tur · horor tenuit me p pctōrib᷑ derelinqntib᷑ legē tuā · qui sūt multi ualde sm̄ q̄ dī · ecc · primo · stultor infinito ē nūs · et af · A · lata porta et spaciosa uia q̄ ducit ad pditōnē · et multi sūt qui intrant p eā · Et ideo quilz q̄tūcūq; iusto debz sp timere ne siliter sibi accidat de ppa fragilitate · cū sit eiusdē spēi et nature · Et q̄ ad talē timē custodiū multū ualet · rō / p quā meus a frenis retrahit᷑ et ad diuina subleuat᷑ · ideo s̄bdit᷑ · Cantabiles m̄ erāt iustificatiōes tue · i · laudes dne · in loco peregrinatōis mee · i · i uia pñtis uite qua tēdim᷑ ad priā sicut pegrini · Et quia diuine laudes nō solū dicende sūt de die s̄ etiā de nocte · iō s̄bditur · memor fui nocte nominis tui dne · Et quia orōnē debet ēmitti sancta opatō · ideo s̄bdit᷑ · et custodiui legē tuā · p mādatorū

impletorem. et quia habet ista homo a dei gratia, ideo subdit: hec facta est michi quia iustificationes tuas exquisiui. unde dicitur math. vii. querite et inuenietis.

PORTIO MEA

hic consequenter agitur de spe, prout prouenit ex bono usu liberi arbitrii. cum dicit: portio mea domine .i. firmiter spero quod tu sis portio mea in futura beatitudine. et unde surgit ista spes subdit: dixi custodire legem tuam. per bonum usum liberi arbitrii tua gratia informati. et quia ad huiusmodi continuationem facit oratio deuota sequitur: deprecatus sum faciem tuam in toto corde meo .i. intellectum et affectum. in toto corde meo miserere mei. continuando in me bonum usum liberi arbitrii cuius continuatio procedit ex gratia dei. secundum eloquium tuum. quo dixisti: petite et accipietis. Cogitaui uias meas .i. processus in bono qui sunt tardi ex fragilitate humana, sed festini ex diuina gratia. ideo subditur: Conuerti pedes meos in testimonia tua. uigoratus ex tua gratia. ideo subditur: paratus sum et non sum turbatus. habitus enim facilitat hominem ad opus. Et ideo habentes habitum gratie dispositi sunt ad faciliter agendum bona opera uite actiue in quibus aliquando difficultatem patiuntur, et quia circa sanctorum bonorum demones nituntur impedire suis temptationibus ideo subditur: funes peccatorum .i. temptationes demonum. circumplexi sunt me. ad impediendum me in bono opere. et legem tuam non sum oblitus. tua gratia confirmatus. et quia de hoc debet homo deo esse gratus subditur: media nocte surgebam ad confitendum tibi. confessione laudis. super iudicia iustificationis tue .i. de hoc quod tuo sancto iudicio uoluisti me in iusticia conseruare. ideo subditur: particeps ego sum. et tua bonitate. omnium timentium te et custodientium mandata tua. amore filiali quantum ad fugam offensarum. et custodientium mandata tua. per suum operationem iuste, eis sunt due partes iusticie secundum quod dictum fuit super psalmo xxxi. declina a malo et fac bonum. Et quia predicta gratia diuina confertur omnibus se ad eam debite disponentibus ideo subditur: et iustificationes tuas doce me. bona spiritualia in me augmentando.

BONITATEM

fecisti. hic ponitur tercia promotio in perfectione uite actiue quod est caritas stimulans ad opus bonum, secundum quod dicitur .ii. cor. v. Caritas christi urget nos .i. stimulat ad opus bonum ex consideratione beneficiorum in mente et corpore receptorum. et primo ponitur stimulatio caritatis ex beneficiis ex parte mentis. et secundo corporis, ibi: manus tue. Circa primum sciendum quod sicut caritas stimulat ad bonum, ita recalcitrat contra malum. et primo ponitur primum, et secundo secundum, ibi: multiplicata est. beneficia autem dei ex parte mentis sunt duplicia, scilicet naturalia et gratuita. Et quantum ad hoc subditur: bonitatem fecisti cum seruo tuo domine. animam eius conferendo ad ymaginem tuam creatam et bona gratie superaddendo que fuerunt data homini in statu innocentie et post lapsum dantur in baptismo et ante dabantur etiam in circumcisione. secundum eloquium tuum. prout habetur gen. i. Et ait dominus: faciamus hominem ad ymaginem quantum ad bona nature et similitudinem nostram quantum ad bona gratie. et quia non debet hoc homini sufficere, sed semper de imperfectis per spiritualia gradi (?) rere. secundum quod dicit aug. li. de perfectione iusticie. nemo tamen in hac uita ita perfectus dicat (?) sibi sufficit. exiuit enim de uia ante terminum. ideo ultra petit: bonitatem. quantum ad perfectionem appetitus. et disciplinam scientiam. quantum ad perfectionem intellectus. doce me. illustratione tue gratie amplioris. et dicit disciplinam quantum ad cognitionem moralium. et scientiam quantum ad cognitionem speculabilium. quia mandatis tuis credidi. oportet enim magistro discipulum credere si uelit proficere heb. xi. accedentem oportet credere. quia est etc. et ysa. vii. secundum aliam translationem: si non credideritis non intelligetis. et quia interdum beneficia ad animam pertinentia non solum

est collatio gratie, sed etiam correctio culpe. prouerbiorum. iii. quem enim diligit dominus corripit, sine qua consistit prius uita. ideo subditur: priusquam humiliarer. per tuam correctionem. ego deliqui. incurrendo culpam. propterea eloquium tuum custodiui. ex diuina enim correctione experitur homo quod bonum sit magis multis de obedire, propter quod fit magis sollicitus mandata eius custodire. bonus es tu. gratiam conferendo et culpam corripiendo, et quia bonum est sui ipsius diffusiuum. Et ideo subdit: et in bonitate tua doce me iustificationes tuas. bonitatem tuam in communicando.

Multiplicata. hic consequenter ponitur recalcitratio caritatis contra malum, quod fit resistendo temptationibus demonum. et hoc notatur cum dicit: multiplicata est super me iniquitas superborum .s. demonum me uincere (?) temptare ad peccatum. ego autem caritate stimulatus. in toto corde meo .i. mente et affectu. scrutabor mandata tua. ad intelligendum ut sic euadam eorum temptationes. coagulatum est sicut lac cor eorum .i. in malicia et perfidia, quia spiritus maligni sunt in malicia obstinati. ego uero legem tuam meditatus sum. ad facilius eis resistendum. bonum michi quia humiliasti me .i. quod per insultus demonum dedisti michi cogitationem fragilitatis mee, ne ex donis tuis caderem in superbiam. hoc modo dicebat paulus .ii. ad cor. xii. ne magnitudo reuelationum extollat me datus est michi stimulus carnis mee. iustificationes tuas. experimentum enim proprie fragilitatis mouet hominem ad magis addiscendum artem se defendendi contra impugnationes demonis que habetur per uetus et nouum testamentum. ideo subditur: bonum michi lex oris tui. quia decem precepta decalogi locutus est deus in monte synay per angelum eius personam representantem. et legem euangelicam locutus est nobis per filium in carne apparentem. secundum quod dicit apostolus heb. i. locutus est nobis in filio quem constituit heredem uniuersorum etc. super milia auri et argenti. quia bona spiritualia excedunt bona temporalia, quanto quod sunt anime preferuntur his que sunt corporis.

MANUS TUE

hic consequenter ponitur stimulatio caritatis ex beneficiis receptis a parte corporis. Circa quod sciendum quod anima est propter formam et corpus propter animam, et ideo competit forma secundum proportionem ad animam. anima autem humana ad ymaginem dei creata est capax ipsius per cognitionem et amorem. Et ideo corpus eius a deo formatum est in statura erecta, ut figura corporis disponat et quodam modo doceat contemplari et amare celestia. unde dicit poeta: Os homini sublime dedit celumque uidere iussit et erectos ad sydera tollere uultus. Et similiter cum cetera animalia prona .... uidet sed ut alium aspiciat celum substrahe nullus ero. hoc igitur beneficium recognoscitur cum dicit: manus tue fecerunt me et plasmauerunt me. da michi intellectum. hoc est alleuationem intellectus ad te cognoscendum. ut discam mandata tua. ut sic possim opere adimplere stimulatus tua caritate. qui timent te. amore filiali annexo caritati. uidebunt te et letabuntur. quia caritas facit gaudere de bono proximi sui. secundum quod dicit .i. ad cor. xiii. de caritate: non gaudet super iniquitate. gaudet autem ueritati. Et quia homines boni aliquando ex fragilitate humana committunt aliqua propter que a deo puniuntur in presenti ne postea grauius puniantur. sicut patet .iii. reg. xiii. de uiro dei qui seductus a falso propheta in bethel rediit, propter quod a leone occisus fuit. tamen leo cadauer eius non tetigit, sed magis seruauit ad ostendendum quod penam eius puniuit illa pena et in aliis actibus eius uite sue mundus fuit, ideo subditur: Cognoui domine quia equitas iudicia tua. quibus punis licet aliquando occulte. Et in ueritate tua humiliasti me. corripiendo me iuste. fiat misericordia tua in commissione consolatione (?) ut consoletur me. de spe uite eterne. secundum eloquium tuum seruo tuo .i. ipsi abrahe cui promisisti uitam

eternam

eternā et sēm: et sic dictū est sup. septiō octo[uo] hui[us] ps. ueniāt m̄ miserationes tue et uiuā. uita gr̄e ī p̄n̄ti et p[ost]ea glie in futurō. q̄r lex tua meditatio mea ē. q̄ q̄de meditatio est dispositiō ad hūiusq; grām et [illegible] augmētādā. et quia ex p̄fectu bonor[um] cōsurgit cōfusio demonū. sequit[ur] cōfūdant[ur] sup[er]bi. i. sp̄s maligni q̄ de celo p[ro]pter suā sup[er]biā sūt deiecti. q̄r iniuste iniq̄tatē fecerūt ī me. licet iuste ii. a deo p̄mittāt[ur] nos tēptare ī tamē p[ro]pte s[ua]ā cōtrariā uolūtatē iniqua uolūtate. ego aūt exercebor ī mādatis tuis. q̄r q̄to hō sētit se plus a demonibo tēptari tanto magis d[e]z ī bonis op[er]ib[us] exercere. Et q̄r ī pugna c[ontra] demones idiget hō suffragiis bonor[um] ideo subdit[ur]. Conuertant[ur] m̄. i. ad auxiliū meū timētes te. timore filiali. Et q̄ nouerūt testimonia tua. itell[igen]do et opādo. Et q̄r p[er] bonū exercitium purificat[ur] cor hūanum. ideo subdit[ur]. Fiat cor meū imaculatū ī iustificationib[us] tuis. i. ī exercitio mādator[um] tuor[um] iustificātiū. ut nō confundar. m̄ p̄n̄ti p[er] lapsū culpe et ī futurō p[er] lapsū ī foueā gehenne.

Defecit Postq̄ actū est de bonitate que cōsistit ī p[er]fectiōe uite actiue. hic nūc agit[ur] de ea q[ue] est ī acti[bus] uite cōtēpla[tiue]. Circa q̄ sciē[dum] q̄ uita cōtēpla[tiu]a delectabilior ē actiua. q̄r cōtēpla[tiu]o mag[is] p[ro]pe īsta[t] circa deum. ideo ei p[re]fert[ur] iux[ta] illud saluatoris luce. 10. m̄. Martha. martha sollicita es et turbaris erga plurima. Maria aūt optimā p[ar]tem elegit. Et ideo p̄mo agit[ur] de eius suauitate. 2[o] de eius stabilitate. ibi. ī eternum. Prima ī duas quia 2[o] ex mō cōtēplādi. ibi. q̄m dilexi legē tuā. prima adhuc ī duas q̄r p̄mo ostēdit[ur] suauitas diuīe suauitatis stabilitas. ibi. miserere mei dn̄e. prima adhuc ī duas q̄r p̄mo pōit[ur] diuine suauitatis delectatio. 2[o] subdit[ur] eius ipedi[mentu]m. ibi. narrauerūt m̄ iniq[ui]. Circa p̄mū sciē[dum] q̄ q̄to aīa ad cōtēplatōz magis eleuat[ur] tanto magis abstrahit[ur] ab exterior[ibus] sensibus [illegible] ita ut ī q̄ cōtēpla[tio] intēdit s[ens]us exterior ab actu suo cessat et ipedit[ur]. ut in raptu. et sic aīa quodāmō deficit ī sp̄u cessat ab actu exteriori absorpta ī cōtēplatōe sūmi boni et delectatōe sui. et hoc est q̄d dr̄. Defecit ī salutare tuū aīa mea. q̄r talis defectō ē ualde salutaris. Et ī uerbū tuū super sperauī. quo p̄misisti abrahe uitā bōā et sēpiterā. et q̄to aīa aliquis plus ī cōtēpla[tio]ne eleuat[ur] tanto mag[is] de uitate [illegible] p̄motōis certificat[ur]. defecerūt oculi mei ī eloquiū tuū. q̄r q̄to oculi interiores aīe plo eleuātur ī deū. tanto mag[is] p[er]cipiūt diuinā bonitatē et ueritatē. q̄ ī sacra scriptura diuīs eloquis exp[ri]mitur. in scēdēdo oīe bonū creatū ī infinitū. et p[er] q̄ns accēdit[ur] ei[us] desideriū ad uidēdū deū ī me[ti]e et ee frue[n]d[o]. io subdit[ur]. dicētes q̄n cōsolaberis me. in p[er]fecta beatitu[dine]. Et quia ex tali eleuatōe ad diuina reddit[ur] hō q̄si insensibil[is] circa exteriora agibilia subdit[ur]. q̄r factus sum sicut uter ī pruina. Uter aūt in pruina delictus uidet[ur] nō aptus ad ullum usū hūa[num]. et [illegible] et homines excellēti cōtēpla[tio]ne reputāt[ur] [illegible] et politicis q̄si stolidi. uñ et. e. 4. p̄mo p̄ncipes ex[er]citu qui erant cū illu dixerūt ad hyba q̄ uenit insanus iste ad te. et ī figura fontis [illegible] apparuit tantum ex cōsortio s[er]mōis dn̄i exo. 34. q̄r excellēt cōtēpla[tio]ne ab hōibus mūdanis reputat[ur] stulti et tamē s[e]c[un]d[u]m ueritatē sūt sapientissimi q̄r sapiā que cōsistit in cōtēplatōe p̄ncipalius est. sicut dicit[ur] sapiā [illegible] phōr[um] uñ. t. s[e]c[un]d[u]m philosophū. Non [illegible] et q̄r excellēt cōtēpla[tio]ne [illegible] h[oc] p̄mo methā. ideo subdit[ur]. quot sūt dies s[er]ui tui. a p[ro]pt[er] ui recordabor ab altitudine cele[stis] hoc modo dicebat paulo

ap[osto]l[u]s phi. p̄mo desiderium habeo dissolui et ee cū xp̄o. Q[ua]n[do] facies de p[er]sequētib[us] me iudiciū. et mō eis iudiciū ē q̄n p[er]secutores hūani generis. s. demones detrudentur in iferniū. et a sanctis eciā marie cōtēplatiue desiderātur. quia tūc uita cōtēpla[tiu]a que ī hoc nūc ichoatur cōsūmabitur. unde dicit aug[ustinus] sup iohānē exponēs illud uolo eū manere. Sic eū uolo manere donec ueniā. p[er]fi[cien]d[u]m cū uenero. s. ad iudiciū. Narrauerūt hic tāgit[ur] diuie suauitat[is] q̄ ē ī cōtēpla[tio]ne impedi[mentu]m. quod cōtigit p[er] falsas suggestiōes hereticor[um] et īfideliū. ideo subdit[ur]. narrauerūt m̄ iniq[ui] fabulatōnes. q̄r hereses et secte cōtinet multa fabulosa et cōficta s[ed] nō ut lex tua. q̄ nullam falsitatē cōtinet. pōt. cū sit a p[ri]ma ueritate deriuata. ideo subdit[ur]. oīa mādata tua ueritas. i. infallibil[ia]. Iniq[ui] p[er]secuti sūt me. Infideles eñ et heretici illos p[er]sequūt[ur] q̄rentes occidere quos nō possūt uerbis auictate auertere. adiuua me. cōtra eor[um] decep[ti]ōnes et p[er]secutōnes. paulomin[us] cōsūmauerūt me ī terra. aliqñ eñ fuit tal[is] p[er]secutio tanta q̄ ab aliq[ui]b[us] timebat[ur] sanctos cōtēplatiuos deficere. sicut q̄n heli[a]s a facie iesabel p[ro]phas dn̄i interficiēte fugit. 3. re. 19. q̄a do manasse ipleuit ih[e]r[usa]l[e]m sanguie p[ro]phar[um] usq; ad os. 4. re. 16. et tpe anti[ochi] heberi ī quo catho[lic]i fideles ī morte p[er]secutōne tanta q̄ q̄ uidebat[ur] deficere. q̄r tamē ī oib[us] p[er]secutōibus aliq[ui] fideles remanēt sūt stantes. ideo subdit[ur]. ego aūt nō dereliqui mādata tua. et q̄n p[ro]cedit ex uir[tu]te hūana s[ed] mag[is] ex boni[ta]te diuina subdit[ur]. s[e]c[un]d[u]m miām tuā uiuifica me. cōfirmādo me ī p[er]secutione. et custodiā testimonia oris tui. p[re]ceptū dilectiōis et uba euangelii que p[ro]cesserūt ex ore dei. sicut dictum ē sup. octonario nono.

In eternum hic ostēdit[ur] delectatiōe cōtēplatōis stabilitas et p̄mo pōit[ur] hui[us] mōi stabilimētū. 2[o] tangit[ur] impedimentū. ibi. nisi q̄r lex tua. Circa p̄mū dr̄. In eternū dn̄e uerbū tuū p[er]manet ī celo. et illud uerbū q̄ d[ici]t[ur] alloqitur. nūcs celestes sūt diuino illustrati lumine [illegible] uel aliter āgelis facte. q̄r ū aliq[ui] p[er]manebūt tamē usq; ad diem iudicii. s. ille q̄ sūt de salute hōium procurande seu p[ro]motōe q̄ tūc terminabit[ur]. s[ed] ill[a] ueritas q̄ [illegible] diuie essentie et p[er]sōar[um] durabit. et q̄r reuelatōes p[er] [illegible] hōibus sūt dispositōes diuine sapie. ideo s[u]bd[it]. In generatōe et generatōe ueritas tua. p[er] āgelos hōib[us] reuelata. In oībus generatōibus s[ibi] succedētib[us]. sicut enoch et noe ī generatōe ante diluuium. abrahe et aliis p[at]rib[us] et p[ro]phis ī generatōib[us] usq; ad x[pistu]m. et a tpe x[pisti] ap[osto]lis et aliis doctorib[us] ecclie usq; ad iudiciū. fundasti terrā et p[er]manet. q. d. cū terra sit facta p[ro]pter habitatōz hoim[um] multo fortius p[er]manebūt tue illustratōes diuine ad salutē eor[um]. Idē ostēdit hoc idē alio exēplo. ordinatiōe tua p[er]seuerat dies. Et subd[it]. Quia oīa s[er]uiunt t[ibi]. obediētia ad nutū tuo tacitū. q. d. multo fortius p[er]seuerabit dies intelligibil[is]. i. reuela[tio] tue ueritat[is] ad directōz nr̄e salutis. Nisi q̄r lex tua. tāgit[ur] quodā ipedi[mentu]m [illegible] q̄ ē duplex. s. ab intrinseco et ab extrinseco. S[e]c[un]d[u]m pōit[ur] ibi. me expectauerūt. Circa p̄mū sciē[dum] q̄ cor[pus] corrup[tibi]le aggrauat aīaz. ut d[icitur] sapie nono. p[ro]pter q̄ mīn[us] p[er]cipit de diuina illustratione et mīn[us] sequit[ur] ei[us] directōz. et p[er] hoc h[abe]t aliq[ui] remedi oc[cas]ione. q̄ q[ui]d p[ro]d[es]t multum ualet diuine legis meditatio. unde dicit iero[nimus] ad rusticū mōchū. Ama s[cien]tiā scripturar[um] studia et carnis uitia nō amabis. Et p[ro]pter hoc dicit psalmista. n[isi] q̄r lex tua meditatio mea ē. i. n[isi] fuissē occupat[us] in tali meditatione. tūc forte p[er]issem p[er] lapsum ī culpa grauē. [illegible] humiliatōe mea. i. ab ipulsu corruptionis carnis mee que ex sua uilitate nō ē mee humilitatis [illegible] s[e]c[un]d[u]m ill[u]d. iuche. 6. humiliatio tua ī medio tui. et q̄r tale remediū d[e]z diligent[er] custodiri tanq̄ ualde necciū. io subdit[ur]. In eternū nō obliuiscar iustificatiōes tuas. q̄ cōtinet[ur] in lege tua. q̄r ī ipsis uiuificasti me. p[er] eor[um] meditatōz p[er]suadō me a p[ec]c[at]i morte. io cōcludit ulteri[us]. Tuus sū ego. ego q

uitã meã suasti dicto mõ. saluũ me fac. de firtõ sicut fecisti de pterito. qz iustificatões tuas. ĩ lege tua cõtẽtas. exq̃siui intellectu et affectu. ¶ Me expectauẽrut pctores. h tãgit impedimentũ ab extrinseco qd est insidiato demonũ bonos subuertere querẽtiũ. ppt quod dr. me expectauerut pctores. i. spũs maligni ĩ pctõ obstinati. ut pderent me. p lapsuz mortal' culpe. testĩmõa tua intellexi. i. intra me legi. Intelligere n. ẽ intus legere. et sic eoz insidias euasi. qz sacra scriptura deuo tõ mea est armatura ꝯ̃ teptatões demonũ. Et qz ex tali meditatione itellis finis pfectõnis humane. iõ s'bdit. omis cõsumatõnis. i. humane pfectõnis. uidi finez. Et quis est iste finis ondr cũz dr. latũ mãdatũ tuũ nimis. istud ẽ mãdatũ caritat' quod ẽ tãte latitudinis qz se etiã extendit ad inimicos ut dictũ ẽ sup. Qz aũt sit finis pfectõnis humane pz p̃mo ad thimo. p̃mo. finis precepti ẽ caritas. Et deutro. x. dr. quid petit dñs deus tuus a te nisi ut timeas ɂc. Sed ut diligas eũz ĩ toto corde tuo ɂc. ppter qd saluator mt. xx. dicit. In his duobus mandatis tota lex pendet et pphe. et qui loqt' de duobus preceptis. s. dilectõnis dei et pximi.

Q uomodo dilexi

. hic õnter ondit suauitas seu boitas uite cõtẽplatiue ex pte modi cõtẽplãdi. et pmo ostendit ppositũ. Scdo excludit oppositum ibi. iniquos odio habui. pma ĩ duas. qz p̃mo ondit ppositũ ĩ qñtũ cõtẽplatio pficit itellectũ. scdo inq̃tũ dirigit effectũ ĩ ab oĩ uia mala. ¶ Circa pmũ sciẽdũ qz modus cõtẽplatõnis phorũ ẽ p sciãz uirtutis intellcũs agẽtis ex sẽsibus exquisita cui pot falsitas admisceri ex intellectus erroe. Cõtẽplatõ uero fideliũ ẽ p sacrã scripturã uirtute spũs sacti a supioribus reuelataz. ppter qd nõ pot ibi falsitas inueniri. ppter qd tal' modus cõtẽplãdi melior et est nobilior. Et iõ dicit psalmista ĩ psona fidelis populi. Quomõ dilexi. i. ualde dilexi. legẽ tuã dñe. q̃ in sacra scriptura cõtinet' et maxie legez euuãgelicam q̃ dr lex amoris. tota die meditatio mea ẽ. qz oculo mẽtis dirigit' ad illud quod intense diligit'. et q̃ huius dilectõnis q̃tũz ad pfectõz itellectus subdit'. Super inimicos meos. i. sup ĩfideles qui licet q̃tũz ad nãm sint amici tamẽ q̃tuz ad infidelitatem sũt inimici. prudẽtẽ me fecisti. i. Innocẽtez. qz nõ habũt sacrã scripturã sed tm̃ humanitus reptaz q̃tũ ad gẽtiles. ul' si hñt nõ tñ ĩtelligũt eaz uere. s; puse. Cuiusmõi sũt iudei et heretici. mãdato tuo. i. super mãdatũ tuũz ꝯmouẽte intellectũ ex sua illustratõe. qz ĩ eternũ m ẽ. i. m̃ ipsiuz ĩsepabilit'. sup omes docẽtes. de sacra aũt scriptura edocet' hõ dupliciter. Vno mõ ab hoĩe pito ĩ intellectu sacre scripture et in tali notitia aliqñ discipulo trãscẽdit magrm qz ht clarius ingeniũ et diligẽtius exerciciuz. sicut cõtingit ĩ pstrib' fidelib' et ĩ ps' tali dr. super omes docẽtes me intellexi. sacre scripture ueritatez cuius cã s'bdit'. qz testĩmonia tua meditatõ mea est. i. meditatio mea circa testĩmonia tua cõtinue uersat' q̃tũ humana fragilitas patit'. alio mõ docetuz a deo sicut edocti fuerũt apostoli de quibus dicit Jeronimus in epla ad paulinũ de omnibus sacre scripture libris. quicquid aliis exercitatio et cotidiana in lege meditatõ tribuere solet hoc illud spũs sactus suggẽbat et erat iuxta qd scriptũz ẽ dociles deo. hoc fuerũt edocti plures alij sancti. sicut de bto francisco legitur et de pluribus aliis. et iste modus sciẽdi ẽ excelẽtior p̃cedẽti. ppter qd in ps' taliuz subdit'. super senes. p exercitiũz lõgi tpis sacre scripture notitiaz habentes. intellexi. Cuius cã s'bditur. quia mãdata tua q̃siui. i. intellectuz uboz tuoz a te in feruẽte et deuota oratione. et dedisti m̃. sicut scribit' sapie. 7. Inuocaui eũ et uenit in me spũs sapie. ¶ Ab omi. hic ꝯ̃nter poitur boitas cõtẽplatõnis. prout dirigit effectuz et p̃mo ĩ uitatõe mali. scdo in psecutõe boni ibi. lucerna pedibus. q̃tuz ad pmũz dr. ab omi uia mala. q̃ ducit ad pditõz. phibui pedes meos directiõ p cõsideratõz legis tue. ut custodiaz uba tua. i. mãdata negatiua q̃ phibẽt malũ. a iudiciis tuis. ĩ lege diuina cõtentis. nõ declinaui. ad iniustaz sniãz tiore humano ul' fauore. qz tu legẽ posuisti m̃. quã te uero sequi absq; declinatõne. Et quia ex tali exercitio expectat' optima retributõ delectãs aĩaz. iõ s'bdit'. q̃ dulcia faucibus meis eloquia tua ɂc. os et fauces ibi accipiũt' methaforice p uirib' supioribus aĩe quibus dulcedo celestiũ ĩ p̃sẽti aliquo mõ sentit' et pgustat' et p ꝯ̃ns pctm qd ẽ huius dulcedinis ĩpeditiuum odit'. iõ seqtur. a mãdatis tuis intellexi. dulcedinẽ sue retributõnis scdm qd dr ysay. lxiiii. oculus nõ uidit. deus absq; te et auris nõ audiuit q̃ pparasti diligẽtibus te. ppterea odiui omẽz uiã iniquitatis. quia ĩpedit cõsecutõz predicte dulcedinis et suauitatis.

L ucerna

pedibus. hic ꝯ̃nter poitur directõ cõtẽplatõnis in psecutõne boni. et p̃mo poit' huius modi directio. 2° impedimenti remoto ibi. humiliatus sum. Circa pmũ dr. lucerna pedib' meis. i. pgressibus in opibus bonis. ubuz tuuz. a me diligẽter cõsideratũz et lumẽ semitis meis. repetitõ ẽ eius de sine sub aliis ubis ad maiorez expssionẽ. Vel hoc addit' qz ubũ diuinũz nõ solum dirigit ad iplẽd' p̃cepta diuina s; etiã cõsilia euuãgelica q̃ dicũt semite q̃ sũt strictiores et magis cõpẽdiose. et qz tal' psecutõ est ualde bona et p ꝯ̃ns diligenter custodiẽda. iõ subdit'. iuraui et statui. i. firmit' et sine mutatõe disposui. custodire iudicia iusticie tue. p quã iustitiã puenit hõ ad salutez. ¶ Humiliatus sũ. h ꝯ̃nter poit' impedimenti remotõ qd ẽ duplex. s. a carne et ab hoste. scdm poit' ibi. posuerũt pctores. p̃mũ ĩpedimẽtũz ẽ a carne corruptibili q̃ aggrauat aĩaz ĩpediẽs ipsam ab expedita psecutõe. et q̃tuz ad hoc dr. humiliatus sũz usq; q; dñe. i. multũz inclinatus et aggrauatus a carne q̃ ẽ cã huius humiliatõis rõne uilitat' sue. uiuifica me. fortificãdo ꝯ̃ grauitatez dictã. scdm ubum tuũ. i. ut possim exequi facilius legẽ tuã. Et qz ad hoc ĩpetrãd' facit oro deuota subdit'. uoluntaria oris mei. i. p̃tamina uoluntarie et deuote ex ore meo ad te directa. beneplacita fac dñe. i. ut accepta sint corã te. et iudicia tua doce me. s; nõ solum itelligẽdo s; etiã adimplendo. Et subdit' cã petitõis cũ dr. aĩa mea ĩ manib' meis semper. aĩaz ĩ manib' hñe ĩ scriptura sigt in pculo ee. ppter qd iudicũ. xi. Jepte de bello pcloso quod acceptat ꝯ̃ filios amon dixit. posui aĩam meã ĩ manib' meis. Et ide dr de dauid de bello ꝯ̃ goliath. p̃mo Re. 19. p hoc g° qd dr h. aĩa mea ɂc. intellr pclm aĩe de lapsu ex carne aggrauãte cõtinuẽ. ppter qd hõ idiget ad diuinum auxiliũ recurrere iplorãdo. p qd obtinet qd subditur et legẽ tuã nõ sum oblitus. meditãs eã ĩ corde et exequens ĩ ope. ¶ Posuerut. hic poit' 2m ĩpedimẽtũ ab hoste qui sp' ĩsidiat' executõe boni opis expedite. et q̃tũ ad hoc dr. posuerũt pctores. i. demones laqueũz m̃. i. deceptõz ad ĩpediẽd' me p̃sinãtẽ. et qz h' tenedũ ẽ firmit' sequit'. hereditate acq̃siui testĩmonia tua. i. ĩmobilit' q̃tuz ẽ ex desiderio meo. sicut hereditas ẽ ĩmobil' possessio. qz exultatio cordis mei sũt. ppter qd mat. 13. figurãtur p thesauruz ĩ agro absconditũ que inuenit hõ et abscondit' et p gaudio illius uadit et uendit

uendit oia que h't et emit agrum illu. Et qr ad hoc req'rit' diligentia magna et labor ideo subdit'. Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas. et non audiendas tm. quia no auditores leg' s; factores iustificabunt. ro. 2. In etnu eni perseuant qr qui perseuauit usq' i fine hic saluus erit. mt. x. Io s; dicit. pptr retributionem. q e ide q salus eterna.

Iniquos hodio

Ostensa bonitate sacre scripture h' consequenter excludit' oppo'. s. malitia deceptionis erronee doctrine. Et p'mo ondit' detestabilis. Et s'o formidabilis ibi. fecit iudicium. Circa p'mu' dicit psalmista in p' eius' liber fidelis. Iniquos hodio habui. quorum nã e dili... s; ĩfidelitas negligẽda. Ideo subdit'. et legem tuã dilexi. Et qr ad hoc req'rit' auxiliũ dei subdit. adiutor. i. euitator falsitatis. et susceptor me'. in fide iuuantis. es tu. q e ueritas ĩfallibil. pptr q subdit'. Et in ubũ tuũ sup speraui. quo in tm p'misisti abrahe et semĩ eius. i. oi fide ei' y mittenti gen. 13. ut dictũ e sup. Et qr ĩfideles r'one infidelitatis no solũ sũt odiẽdi s; etiã fugiendi ppt' p'ilũ corruptionis ab eis. io subdit'. declinate a me maligni et scrutabor mãdata dei mei. s. ueritẽr sine admixtione erroris ui. Et quia de' tales recipit ut filios exclusos. s'm illud p'm. cor. 6. exite de medio eorũ. s. infideliũ et separamini dicit dñs. et ego recipiã uos et ero uob' in prẽ. 2c. ideo subdit'. suscipe me s'm eloquiũ tuũ. iam allatũ. et uiuã. uita gr'e. et no confundas me. i. confundi pmittas i frustrato' spei mee. pptr q subdit'. ab expectatione mea. spes .n. e certa expectatio fu'e beatitudinis et qm ho no pot' sequi eã ui'te ppa io subdit'. adiuua me et saluus ero. q. d. nullo mo posse sine tuo auxilio. et meditabor i iustificationib' tuis sp'. s'm q d' apo'. 22. iustus iustificetur adhuc et quia peccatores a spe dicte btitudinis defraudant' subdit'. spreuisti omes descẽdẽtes a iudiciis tuis. q dicũtur a deo spreti. qr no sũt ad grãz suã admissi nec ponẽs ad gliam, cui' rõ subdit'. qr iniusta e cogitatio eorũ. i. retorta a rectitu'ne ueritatis ad malum operandũ. pptr q adhuc subdit'. preuaricantes reputaui oms peccatores terre. preuaricantes. i. a lege diuaricantes seu declinantes. Ideo dilexi testimonia tua. quia recte faciũt incedere p uiã ueritatis et iustitie et quia carnis stimulatio freq'ter ipedit in hac uia io subdit'. Confige timore tuo carnes meas. i. motus carnales mortifica. a iudiciis tuis timui. quib' totũ mũdũ submersisti aquis diluuii pptr peccatũ luxurie. oms eni caro corruperat uiã suam gen. 6. et sodomã cũ aliis q̃tuor ciuitatib' igne sulphureo succẽdisti pptr enormitatẽ luxurie gen. 19. hor iudicior' cõsideratiõ carnẽ cõfigit timore motu eius illicitos reprimendo.

Caph. Heth. Galicus

Feci iudicium

Hic oñ' ondit' malitia deceptionis erronee formidabil. quia demones q sunt maliciosi maxime conant' inducere hoies ad errorẽ in fide. Et io circa hoc iminet hoi piculũ maxi'm nisi p'fuet' p diuinũ auxiliũ ad quod ipetrand' ul' tũ facit q homo cũ prio se habuerit de pterito et hoc allegat' cũ d'. feci iudicium et iustitiã. no tradas me. i. demonib' nichil nocere sp' q̃reatib'. s; et q allegat' cũ d'. Suscipe s'm tuũ in bonũ. p'terea sũt supbissimi. s'm q d' iob. 41. de demone ipe e

rex sup oms filios supbie. Oculi mei defecerũt in salutare tuũ. q. d. no possũ ipm assequi uirt'e ppria qr trãscẽdit nãlẽ hois facultatem. Et i eloquiũ iustitie tue. qr trãscẽdit uir'tẽ nãl' intelligẽtie pptr q subdit'. fac cũ s'uo tuo s'm miãz tuaz. supplẽdo defectũ hũane nature p tuã grãm. Et iustificationes tuas doce me. ut possim eas intell'e et ope adiplere. et ad hoc rõ allegat' cũ subd'. s'uus tu' sũ ego. ideo teneor adiplere mãdatuz tuũ qr no possũ n intelligam ipm ideo subdit'. da m intellectũ ut sciã testimonia tua. et sic adiplere ualeam ipa. tẽp' faciendi dñe. q. d. no differas intellcm m dare qr tẽp' e dandi. Cui' rõ subdit' cũ d'. dissipauerũt legẽ tuã. hereti et doctores p'uersi p'uertẽtes eius uerũ intel'm. Et io necessariũ est ut s'uus tuus des et cõfirmes uer' ei' itellcũ et qr hoc d; hri tãq' donũ carissimũ subd'. ideo dilexi mãdata tua. uerũ intellecta. super aurũ et thopazion. i. lapidẽ p'ciosũ quẽ oms auruz i cõpõe illi' harena e exigua. s. i cõpõne sapie q cõsistit in uero itel'u mãdatorũ dei. Et quia q̃to plo p'co sitas sapie cognoscit' tãto plo q'rit' et amat'. ideo subditur. pptrea ad omnia mãdata tua dirigebar. toto conatu intellectu et affectu et p oñs oppo'm odio h't. io sequit'. omẽ uiam iniquã. i. errorem ad pctm deducentẽ odio habui.

Mirabilia testimonia

De septa boni'e uite cõtepla'ũs h' oñter describit' ei' sublimitas. et s'o ĩncera iocũditas ibi. principes. Circa p'mũ nõdũ q ad sublimitẽ cõteplatiuus ascendit' freq'ti meditatiõe et feruẽti orõne. g' p'mo ponit p'mũ et s'o s'm ibi. clamaui. p'ma in duas qr p'mo ponit cõteplatiuis ascensio ascensio. 2° ex hoc cõsequẽs zelo ibi. iustus es dñe. p'ma adhuc in duas qr p'mo circa cõteplatorẽ describit' mentis eleuatio. s'o petit' ipedi' ablatio ibi. gressus meos. Circa p'mũ nõnd' q ascensio cõteplatiuis phorũ incipit ab admiratiõe s'm q d' p'mo meta' ppt' nũc admirari cepũt hoies phari. uidẽtes eni effect' nature mirabiles ut coruscationes fulgura terremotus et silia icepũt cãs pscrutari et sic phari et eodẽ mo sublimi'e cõteplatiuis theo'ce sci doctores ut iero'. aug' et siles icepũt ascẽdẽ ex admiratiõe quia uidẽtes sacras scripturas cõsiderãtes de diuo auxilio intellectũ ei' sanũ inq'rere cepũt et deo iuuãte repleuit. Et q' ad hoc d; mirabilia testimonia tua. i. mirabiles scripture sacre diuis testimoniis cõfirmate s'm q d' marci ultio dño cooperante et s'mone cõfirmãte seq̃ntib' signis. Ideo scrutata e aia mea. q'rẽdo eorũ itellectũ i tuũ adiutoriũ cõfidẽs. et quia una sc'ptũ itellecta apit uiã ad aliã itelligẽdã io subd'. declaratio s'monũ tuorũ illuminat et itellectũ dat puulis. et uere hũilib'. s; abscõdit' a supbis. s'm q dicit saluator. mt. xi. Confiteor tibi pr dñe celi et terre qr abscõdisti hec a sapientib' et reuelasti ea puulis. et quia cognitio ueritatis excitat appetitũ ad ap̃lius cognoscẽdũ. ideo subdit'. os meũ apui. i. inte'm p'conatũ extẽdi ad capiend' ubũ dei quod e alimẽtũ aĩe. s'm 4 deu'o. 8. no in solo pane uiuit h' s; in oi ubo quod pcedit ex ore dei. Et ideo inte' hic noie oris designat' qr i aialib' os d' illa ps cor'is p quã cib' accipit'. Et attraxi sp'm. s. intelligẽtie qui dat' desiderãtib' ipz. ideo subdit' q̃m mãdata tua desiderabã. et qr hoc pcedit ex dei liberalit'e et mia, subd'. aspice i me et miserere mei. eleuãdo itellectum meũ ad ueritatẽ trãscẽdẽtem itel'ũ facultatẽ. s'm iudiciũ diligẽciũ no'ẽ tuũ. i. sic iuste disposuisti face diligẽtib' nomẽ tuũ. qr sic dicit dyonisi' septio cai'o. celestis ierarchie. ubi dilecto foris extat dilecto intrat. gressus meos dirige. hic oñt ponit ipe

que ... fidei credulos ... [illegible] ... et aug' ... [illegible] ... et illuminabit' g.

dimicti remoto. Circa q sciedu q i coteplaue dine vitatis ipedit gliositas coteplatis scdm q di pub. xv. q perscrutator e magestatis opprimet a glia. Et io h primo petit remoui cu di. gressus meos. i. pcessus meos. dirige scdm eloquiu tuu. et no scdm motu ai curiosu et psumptuosu ut non dnet mei omnis iniusticia. et accipit hic iniusticia p quolibet pcco quod pt contingere ex inqretis curiositer. Sicut eni omnis uirtus di quodamo iustitia. sic omnis deuiato a uirte in iustitia notat. Scdo i coteplone iutatis ipedit p turbato ab extrinseco motu et hoc petit remoui d. redime me a calupniis homi. ut no ipediat a quiete coteplatonis aiu meu. ut custodia madata tua. q custodiri no put absqz eoz notitia et sic coteplatiua dirigit actiua. et quia illuiatus a deo i cognitioe iutatis desiderat a plius illustrari subdit. faciem tua illuia sup seruu tuu. Veru tu qr deo pmittete et dyabolo instigante in tali altitudine coteplaonis insurgit aliqn motus uane glie scdm q di. cor. xii. ne magnitudo reuelaonu extollat me. motus et statu cu pcipitur dz purgari lacrimis cotritonis. io subdit. exitus aquaru deduxerunt &c.

Iustus es domine

Postq descriptus e coteplaonis ascensus. hic qt describit zelus sequens distinctio. ii. p sufficientes i cognitone alicuius doctine solet p ea mirabilit zelare. Circa q notandu q calor naturalis dupli attendit. Uno mo ab extrinseco ad pncia sui opponitu. ppter q uetres aialiu i yeme sunt calidissimi ut dicit phs. Alio mo ab intrinseco ex uirtute nali sicut calor nalis fortior e i iuuetute q i senectute. Eodem mo zelus diuine legis dupli attendit. Unus ex pncia trasgressionis ipius sicut primo macha. ii. di de mathatia accensus est furor tuus scdm iudiciu legis et insiliens trucidauit illu sup ara. s. iudeu i cospectu ydolis ymolante et numeri. xxv. de phinees q factu fecit sile. zelo meo comotus est &c. Alio mo ex coditoe ubi diui q e itetu ad diuine legis zelu scdm q di deuto. xxxiii. In dextera eius ignea lex. Primo g ponit primus modus scds ibi. ignitu eloquiu. Circa primu sciedu q qto lex e rectior et iustior tanto zelus dz ee p ea feruentior. Et io primo ponit rectitudo legis diuine cu di. iustus es dne. qr es regula iusticie ppter q lex ab eo data no pt ee n recta. io subdit. et rectu iudiciu tuu. i. lex tua. scdm qua de aliis dz fieri iudiciu qr quidqd iuenit ei repugnans iudicandu e scdm eam et p ons lex diuina e summe custodienda. io subdit. madasti iusticiam. i. legem tua iusticia cotinetem et testimonia tua. q sut idem q ipa lex a deo data et testificata et q sit iste itellectus pz ex traslatione ieronimi iuxta hebraicum q sic ht. pcepisti iusticia testimonii tui et ueritatem. legis tue nimis. i. ualde. et scdm intellectu custodiri. ppter q zelatores ipius uidetes ea trasgredi inimicos accendunt. Ideo subditur. tabescere. i. liqfieri. me fecit zelus meus. qr legem tua. qr obliti sunt uba tua inimici mei. i. facies q ea p nichilo reputare ut et omnes tales reputat psalmista inimicos suos qr sunt aduersarii iutatis. Ignitum. hic ponit huiusmodi accensionis zeli. s. zeli ex conditone ubi diui. cu di. ignitum eloquium tuum. qr iflamat ad amore diuinu q ppe di zelus eo q e amor singlaris. adolescentulus sum hoc dicit psalmista i psona ppi diuine legi subiecti. lex at uetus fuit data post duo millia anoz uel circa a pncipio mudi et sic pplus sub hac lege existens di adolescetulus respectu ppli q pcessit a pncipio mudi et multo fortius ppls xianus q post ea cepit ee post duo milia annoz et plus. et cotemptus qr post lege datam et ingressum terre pmissionis pplus iudaicus fuit multipli subiectus uariis getibus ut pz li. iudicu. iustificaones tuas no sum oblitus. hoc uidet repugnare ei quod dictu e immediate qr pplus israel traditus fuit seruituti p pdicte post trasgressiones legis ut pz li. iudic. dicendu q i illo pplo sp remasnerunt aliqui iudei iusti et stabiles in lege dei. ppt quoz multa pplus frequenter liberatus fuit a seruitute ut pz i eode li. et p illis dicit h de pplo i comuni. iustificaones tuas &c. scdm illam regulam qua posui i pncipio gen. de pplo diuino pmixto ex bonis et malis. ppt q i scriptura boni frequenter uituparantur rone maloz et mali comedant rone boni. Clarius aute exponitur hec lra de pplo xiano qui i primitiua ecclia fuit multipli afflictus et cotemptus a tyrannis et tame p hoc a fide catholica no recessit. Ideo subditur. iustitia tua dne iustitia i eternu. qr iustitia q e p fidem ducit ad eternitatem btitudinis. et lex tua ueritas. qr nullam pot cotinere falsitatem ppt q no solum di uera. sed ueritas in abstracto ad denotandu ueritatis puritatem. tribulatio et angustia inuenerunt me. i. tyrannorum psecutone. madata tua meditatio mea e. meditatio eni diuine legis pbet costantiam i aduersis. Equitas testimonia in eternum tua. testimonia n. equitatem cotinent q no solum dicitur equa i cocreto. sed equitas i abstracto. Intellectum da mi. ad cognoscendu ea et opere adimplendum. et uiuam. uita gre i pnti et glie in futuro scdm illud deutero. viii. no in solo pane uiuit ho. sed i oi ubo quod pcedit de ore dei.

CXXVI

Clamaui in toto

corde. hic consequenter agit de sublimitate coteplatonis. p ut requirit orone feruenti ad q duo faciunt. s. codito oronis et humilia oratis. primo ponit primu. scdo ibi. uide humilitate mea. prima i duas qr primo ponit oronis codito. scdo ipedimenti remoto ibi. appinquaut. Circa primu dicit. clamaui i toto corde. hoc e i intellectu et affectu feruenter et deuote. Exaudi me dne. eleuando me ad cognitionem tue ueritatis. ideo subdit iustificaones tuas reqram. quia qto plus cognoscitur tanto aplius requirit. Clamaui ad te. orando deuote. Et e repetito sine pdicte ad expressione affectus maioris. Saluu me fac. illustrado tua uirtute ut custodiam madata tua. q custodiri no put nisi pcognita. Pueni i maturitate et clamaui. q. d. iste clamor festinus no pcedit ex ipetu passionis. sed ex delibaone ronis. qr in uba tua super sperau. i. plus q i ubis alioz quorumcuqz. qr uba tua falsitate no put cotinere. Pueniut oculi mei. i. intellectus et affectus. ad te diluculo. i. tpre iuuetutis. ut meditarer eloquia tua. que sut a tpre iuuetutis meditanda scdm illud eccl. xii. memento creatoris tui in diebus iuuetutis tue. Et quia oro taliu dz exaudiri. sequitur. uoce mea audi. me illustrado. scdm misericordia tua dne. quia dona dei pcedut ex mia sua et libalitate. et scdm iudiciu tuu. s. primu inquo iudicas i trqllitate et mia. uiuifica me. liue tue gre. Appinquauerunt. hic consequenter ponit impedimenti remoto qd e maloz psecuto turbancium p hoc mentes deuote coteplanciu quoz malicia primo ponitur cu di. appiquaueut psequetes me iniquitati. i. appiquauerunt in psequetes me inique. a lege aut tua longe facti sunt. q phibet psecutone inocetis. ppe es tu dne ad me suado et eos repellendo si tibi placuerit. Et omnes uie tue ueritas. q. d. siue dimittas me i tribulatone siue liberes totu facis iuste qr aliqn suo iusto iudicio inocetes pmittit tribulari ad augmetu sui meriti sicut pz de sco iob et aliis iustis. Initio cognoui de testimoniis tuis. i. a pncipio quo habui usum ronis. et incepi tua testimonia itelligere. qr i eternu fundasti ea. et hoc e generalit de testimoniis noue legis et de testimoniis ueteris legis quatu ad moralia pcepta q manet in noua lege et effectus illoz i premiu manebit in eternum.

Uide humilitatem

hic

hic o[mn]i agi[tur] de altitu[di]ne co[n]te[m]pla[tio]nis. p[ro]ut acq[ui]r[itu]r hu[mi]
litate orantis. et hoc e[st] quod d[icitur] ecc[lesiastic]i 35. Oro humiliant[is]
se nubes penetrabit. et donec a[p]pinquat altissimo[?]. E
ripe me. de tenebris ignora[n]tie eleua[n]do ad co[n]te[m]pla[tione]s
ueritatis tue. quia lege[m] tua[m] no[n] su[m] oblitus. q.d. i[ta] u
din[i] de lege tua p[ro]ut potui cape[re] fir[m]it[er] retinui. et
ideo dece[n]s uidet[ur] ut addas a[m]pli[us]. Et q[uonia]m t[em]p[o]re quo
psalmista loq[ue]bat[ur] totu[m] gen[us] hu[m]anu[m] erat i[m]peditu[m]
a uisione b[ea]ta i[n] qua p[er]ficit[ur] uita co[n]te[m]plat[iu]a. io [sub]dit[ur]
iudica iudiciu[m]. i. fac p[ro] me s[e]n[te]n[t]ia[m] c[ontra] dya[bo]lu[m] me deti
nente[m] captiuu[m]. et redime me. tuo sa[n]gui[n]e ab ei[us]
p[otes]tate. p[ro]pter eloq[ui]u[m] tuu[m] uiuifica me. osee. 6. a te
[in]spirato dixit. uiuificabit nos p[ost] dies. in t[er]tia die
suscitabit nos. ubi loq[ui]t[ur] p[ro]ph[et]a de resurrectione [christi] p[er]
qua[m] gen[us] hu[m]anu[m] e[st] uiuificatu[m] uita g[rati]e et gl[ori]e. et
q[ui]a [pro]p[ter] [pe]ccatu[m] demonis no[n] fuit remedia[bi]le [sub]dit. lo[n]ge
a peccato[ri]bus salus. i. a demo[n]ib[us] i[n] p[e]cc[at]o obstinat[is]. q[ui]a in
[ius]tificatio[n]es tuas no[n] exq[ui]sier[un]t subiciendo se humilit[er]
dispo[siti]oni tue. s[ed] mag[is] p[er] sup[er]bia[m] a te resilie[ru]nt. m[isericordi]e tue
multe d[omi]ne. erga gen[us] hu[m]anu[m] cui[us] p[e]cc[atu]m e[st] remedi
abile. s[ecundu]m iudiciu[m] tuu[m]. s[ed] d[i]s[cre]tio[n]is quo n[ost]re discernit
p[ro]s ab ip[s]is. uiuifica me. p[er] augme[n]tu[m] tue g[rati]e cu[ius]
[ne]c[ess]itate [sub]dit. d[icens] multi qui p[er]secu[n]t[ur] me. [et]c. q.d. multi
sunt demones et mali ho[m]i[n]es a co[n]te[m]pla[tion]e tua bo[n]us
i[m]pedie[n]tes. p[ro]pter q[uo]d i[n]dige[n]t auxilio tue g[rati]e ut pos
sint i[n] bono p[er]seu[er]are. ideo s[ub]d[it]. a testimo[n]iis tuis
no[n] declinaui. sub[di]to subiore auxilij tui. uidi p[re]ua
[ricantes] i. la[tro]nis fur[u]la[?]. ut i[n] t[ra]nsla[tion]e ie[ronim]i h[abe]t[ur]. et tabesceba[m]
[qui]a ad uniuersu[m] p[er]tinet letari de obs[er]ua[n]tie di[vi]ne leg[is]
[et] tristari de ei[us] t[ra]nsgressione no[n] solu[m] in se s[ed] et[ia]m
i[n] aliis. et quia hoc u[a]lorum ad augme[n]tu[m] g[rati]e sub
dit[ur]. uide q[uonia]m ma[n]data tua dilexi d[omi]ne. et zelatus su[m]
p[ro] eis i[n] me et in aliis. In m[isericordi]a tua uiuifica me. p[er] aug
me[n]tu[m] g[rati]e p[ro]cede[n]s ex tua m[isericordi]a et l[i]b[er]ali[ta]te. et ad h[o]c ase
q[ue]ndu[m] allat[ur] [ue]ritas di[vi]na ad qua[m] p[er]tinet i[m]plere p[ro]missa
augme[n]tata r[ati]o[n]e g[rati]e disponentib[us] se ad ea[m]. ui d[icitur]. p[r]i[nc]i[pi]u[m]
u[er]bor[um] tuor[um] u[er]itas. i. u[er]ba tua p[ro]cedu[n]t a me[n]te tua
q[ue] est u[er]itas i[n]creata. et o[mn]is u[er]itatis c[re]ate r[ati]o. Et io su[n]t
[in]fallibilia. p[ro]pter q[uo]d s[ub]d[it]. In et[er]nu[m] om[n]ia iudicia iustitie
tue. q[ui]a s[ente]n[ti]a dei i[n] et[er]no iudicio de gl[ori]a bonor[um] et pena
repbor[um]. stabit in et[er]nu[m] s[ecundu]m q[uo]d d[icitur] m[atthei] 25. Et ibunt
hij in igne[m] et[er]nu[m]. iusti aut[em] i[n] uita[m] et[er]na[m].

PRINCIPES PERSE
cuti.

Postq[ua]m desc[ri]pta e[st] uite co[n]te[m]platiue s[u]b
limitas. co[n]seq[ue]nter describ[itur] ei a[n]nexa iocu[n]
ditas. Et p[ri]mo ponit[ur] hui[us] mo[d]i exulta[ti]o. s[ecun]do ponit[ur]
eius augme[n]ta[ti]o ibi. appi[n]quet dep[recati]o. Circa p[ri]mu[m]
p[re]mittit[ur] p[er]turba[ti]o a quiete co[n]te[m]platio[n]is ut p[er] hoc e
xultatio seque[n]s co[n]te[m]plato[rum] euide[n]ti[us] appareat. hec at[em]
p[er]turbatio uno mo[do] est ab ext[ri]nseco. s[cilicet] a demonib[us] de
uotos co[n]te[m]platio[n]e et orone p[er]turbantib[us]. sic legi[tur] sep[tem]
de mis[?] sanctis. et q[uantu]m ad hoc d[icitur]. p[r]i[n]cip[e]s p[er]secuti sunt
me gratis. i. demones de q[ui]b[us] d[icitur]. ephe. 6. c[apitul]o. no[n] est
nobis colluctat[i]o aduersus carne[m] et sanguine[m] s[ed] adu[er]sus
p[r]i[n]cipes et p[otes]tates. adu[er]sus mu[n]di rectores tenebra
ru[m] har[um] c[ontra] sp[irit]ualia nequitie. alio modo ab i[n]t[ri]nse
co. s[cilicet] a fragilitate hu[m]ana. p[ro]pter qua[m] q[uo]ciq[ue] ho[mo] iustus ti
more co[n]cutit[ur] ne fiat t[ra]nsgressor leg[is] di[vi]ne. et q[uantu]m
ad hoc d[icitur]. a u[er]bis tuis formidauit cor meu[m]. Et q[ui]a ad
utru[m]q[ue] co[n]te[m]pla[ti]o affert solaciu[m]. i[de]o subdit[ur]. letabor
ego sup[er] eloquia tua. meditando ip[s]a. sicut q[ui] i[n]uenit
spolia multa. cui[us] gaudiu[m] duplicat[ur]. s[cilicet] de obtentu uictor[ie]
et p[re]de magnitudi[n]e. sic [con]te[m]pla[ti]u[us] delectat[ur] de uictoria co[n]t[ra]
hostes qua[m] h[abe]t in sp[e]. et p[ro]p[ter] o[mn]s de obtentu gl[ori]e. q[ui]a sp[e]c[ia]l[ite]r
bu[?]n[us] c[ontra]r[ium] i[n]duu[n]t odiu[m] alti[us] et c[ontra]c[iu]s subdit[ur]. iniq[ui]tate[m]

odio habui et abho[m]i[n]atus sum. t[ame]n q[ui]d uile. lege[m] au[tem]
tua[m] dilexi. t[ame]n q[ui]d utile et hon[ora]b[i]le ea[m] iugit[er] me
dita[n]do. Et q[ui]a ex hoc p[ro]rupit ho[mo] in laude[m] di[vi]na[m]. io sub
ditur. Septies in die laude[m] dixi tibi. In septe[m] horis
ca[n]onicis. s[upe]r iudicia iustitie tue. Confite[n]do o[mn]ia op[er]a in
sta que sunt q[ua]da[m] executio[n]es iustitie int[er]ne mentes. Et
q[uonia]m uita co[n]te[m]pla[ti]ua e[st] quieta [con]t[ra] actiue que secu[m] h[abe]t
labore[m] annexu[m] subdit[ur]. pax multa dilige[n]tib[us] legem
tua[m]. q[ui]a ex tali dilectio[n]e q[ui] iugit[er] meditat[ur] sacra[m]
sc[ri]ptura[m]. et no[n] e[st] illis scandalu[m]. i. uita occa[sio]. ruendi in
peccatu[m] sicut actiuis q[ui] freque[n]ter h[abe]nt m[ate]ria[m] turbationis. p[ro]pt[er]
q[uo]d dixit saluator luc. x. martha. martha sollicita
es et turbaris erga plurima. et s[equitu]r. maria optima[m]
p[ar]te[m] elegit. [et]c. Et q[ui]a uita co[n]te[m]pla[ti]ua p[er]ficitur i[n] p[at]ria
ideo s[ub]dit[ur]. salutare tuu[m] d[omi]ne exp[ec]tabam. i. claritate[m] ui
sionis tue et fruitio[n]is b[ea]te. Et quia ad hoc p[er]uenit[ur]
ex obs[er]ua[n]tia ma[n]datoru[m] dei s[ecundu]m q[uo]d d[icitur] m[atthei] 19. s[ub]dit[ur].
ma[n]data tua dilexi. ea t[ame]n re[m] carissima[m] diligent[er]
custodie[n]do. Custodiuit a[n]i[m]a mea testimonia tua
i. illa q[ue] p[er]tinet ad cultu[m] latrie q[ui]a su[n]t q[uo]da[m] testifi
ca[tio]nes deitat[is]. et dilexit ea uehementer. i. ualde i[n]
tense. uto q[uia] p[er] uehementer no[n] intelligit[ur] aliq[ui]s exces
sus indebitus et hui[us] obs[er]ua[n]tia[m] c[ontra] s[ub]dit[ur] cu[m] d[icitur]. Ser
uaui [et]c. quia o[mn]es uie mee in co[n]spectu tuo. et
o[mn]ia facta dicta et cogitata mea patent i[n] [con]spectu
tuo. q[uo]d debet mouere ho[m]i[ne]m ad tue legis obs[er]ua[n]tia[m]
absq[ue] aliqua alia dilatio[n]e et remissione. p[ro]pter q[uo]d
dicit bo[etius] i[n] fi[ne] de [con]solatio[n]e. O[mn]ib[us] magna e[st] uob[is] in
dicta neccessitas p[ro]bitat[is] si dissimulare no[n] uultis que
cu[n]cta agitis a[n]te oculos iudicis cu[n]cta cerne[n]tis.

APPROPINQUET
hic co[n]seq[ue]nter petitur augme[n]tatio
dicte iocu[n]ditatis augent[is] co[n]te[m]plato[rum]
et quia p[er] tale[m] annexione[m] augme[n]tata co[n]te[m]pla[tion]e
augme[n]tat[ur] talis exultatio. Io petit[ur] augme[n]tu[m] co[n]te[m]pla[tio]
nis cu[m] d[icitur]. appi[n]quet dep[re]catio mea i[n] co[n]spectu tuo.
p[er] effectu[m] exauditio[n]is. et q[ue] sit illa petitio subdit[ur].
iux[ta] eloq[ui]u[m] tuu[m] da m[ihi] intellectu[m]. i. s[ecundu]m altitudine[m]
tui eloquij que t[ra]nscendit facultate[m] hu[m]ani ingenij
eleua intellectu[m] meu[m] ad ip[su]m intellige[n]d[um]. Intret p[os]
tulatio mea. repetitio e[st] s[upe]r p[re]misse ad exp[ri]me[n]d[um] ma
gnu[m] desideriu[m] petitio[n]is sue. s[ecundu]m eloq[ui]u[m] tuu[m] eripe
me. a mediocritate terrestriu[m] ad q[ue] mediocritas n[ost]ra hu
mana e[st] p[ro]na eleua[n]do me ad co[n]te[m]plato[n]e[m] celestiu[m]. et
q[ui]a ad tale[m] eleuatio[n]e[m] sequit[ur] laus cordis et oris. s[equitu]r. E
ructabu[n]t labia mea hy[m]nu[m] cu[m] docueris me [et]c. pre
dicto modo eleua[n]do. et q[ui]a ex cogni[tio]ne di[vi]nor[um] eloquior[um]
desce[n]dit homo ad doce[n]d[um] p[ro]ximu[m] cui[us] [ne]c[ess]itas s[ub]
dit[ur] cu[m] d[icitur]. quia o[mn]ia ma[n]data tua equitas. q[ui]a su[n]t ista
uia ue[n]iendi ad salute[m] ad qua[m] no[n] p[otes]t aliter deue
niri. et quia tal[is] doctrina no[n] e[st] efficax sine sp[irit]uali ad
iutorio s[ecundu]m q[uo]d d[icitur] p[ro]u[er]b. 16. ho[min]is e[st] a[n]i[m]u[m] p[re]parare s[ed] dei gu
bernare. Io subdit[ur]. fiat man[us] tua ut saluet me. i. di
rigat lingua[m] mea[m] in docendo ad mea[m] et alior[um] salute[m].
quonia[m] ma[n]data tua elegi. p[re] o[mn]ib[us] t[em]p[or]alib[us] ad ea me
dita[n]d[um]. op[er]and[um]. et doce[n]d[um]. Et q[ui]a ad hoc mouet amor eter
ni p[re]mij subdit[ur]. co[n]cupiui salutare tuu[m] d[omi]ne. i. salute[m] et[er]
na[m] q[ue] e[st] uite obs[er]ue. et lex tua meditatio mea e[st] q[ue] dirig[it]
ad co[n]secutio[n]e[m] salut[is] hui[us] p[ro]u[er]b. 6. ma[n]datu[m] lucerna et lex
lux [et]c. et q[ui]a ad hoc s[equitu]r augme[n]tu[m] g[rati]e i[n] qua e[st] sp[irit]ualis
uita sequit[ur]. uiuet a[n]i[m]a mea. uita g[rati]e in p[rese]nti et gl[ori]e
i[n] futuro uita laude p[er]fecta i[n] futuro. s[ecundu]m q[uo]d d[icitur] sup[ra] p[salm]o 83.
b[ea]ti q[ui] h[ab]itant i[n] domo tua d[omi]ne. In s[e]c[u]la s[e]c[u]lor[um] laudabu[n]t
te. Erraui sicut ouis q[ue] p[er]ijt. hoc no[n] uidet[ur] intelligi de
errore i[n] morib[us] q[ui]a statim subd[it]. ma[n]data tua no[n] su[m] obli
t[us]. s[ed] de errore s[ecundu]m mod[um] loq[ue]ndi homi[n]u[m] modernoru[m]
. ad cui[us] intellectu[m] scie[n]d[um] q[uo]d ouis d[icitur] errare q[uando] seq[ui]tur

se a grege. homines autem ascendentes ad contemplationis perfectionem segregant se a communi habitatione hominum ut liberius possint vacare contemplationi divine et tales ab hominibus mundanis reputantur stulti et huic seculo perditi. Unde et religiosi dicuntur mundo mortui et secundum hoc dicit psalmista in persona contemplativi: Erravi sicut ovis que periit quantum ad reputationem hominum mundanorum et quia refugientibus amore dei mundanum consortium concedit divinum secundum illud Osee .2. Ducam eam in solitudinem et loquar ad cor eius etc. ideo subditur: Quere servum tuum. eum interius consolando. quia mandata tua non sum oblitus. terrenis in herendo per amorem sed celestia appetendo ad quod tendit mandatorum tuorum observatio.

CXVIIII Ad dominum cum tribularer.

Huic psalmo premittitur talis titulus in hebreo. Canticum graduum. Et similiter in aliis quatuordecim sequentibus. sed in aliquibus eorum fit aliqua additio ut videbitur. Dicuntur autem isti quindecim psalmi cantica graduum secundum doctores hebreos et latinos quia erant et per xv gradus cantabantur a sacerdotibus et levitis. primus psalmus in primo gradu. secundus in secundo. et sic de aliis. Sed utrum isti psalmi ad hoc fuerint facti variae dicitur. Dicunt enim aliqui quod david qui precepit salomonem hedificare templum et tradidit ei descriptionem templi et portici et per consequens graduum primo paralipomenon .28. fecit psalmos istos ad decantandum in gradibus modo predicto. Dicit etiam quod per ascensum graduum corporalium intelligitur ascensus in gradibus virtutum. qui tangitur in psalmo isto gradatim ascendendo. Sed contra primum videtur esse quod .3. psalmus et .4. .12. et .14. intitulantur a david sic. Canticum graduum david. Similiter octavus a salomone sic. Canticum graduum salomonis vel salomoni. Ceteri autem intitulantur sine tituli additione. Canticum graduum et ex tali variatione intitulationis videtur quod non omnes facti sunt a david. sed solum illi qui ab eo sunt intitulati. nisi appareat aliunde quod david fecerit sicut dicetur infra de aliquibus psalmis. et quod octavus factus sit a salomone. Ceteri vero ab aliquibus aliis spiritum prophetie habentibus quorum nomina ignota sunt. et ex hoc sequitur quod non fuerunt facti a david. ut decantarentur modo supradicto. Contra secundum dictum videtur esse quod ita alto gradus virtutis ponitur in primo psalmo sicut in aliquo sequentium secundum expositores eorum qui exponentes exponunt illud. Incolatus meus prolongatus est. de homine sic perfecto quod ex desiderio vite celestis vita presens ei efficitur tediosa quod est maxime perfectionis in vita presenti secundum quod dicebat paulus de se ipso philippenses primo. desiderium habens dissolvi et esse cum christo. nec ordo istorum psalmorum ostendit talem ordinem graduum virtutum ut patet hoc ipsorum consideranti. Igitur propter predicta et similia salvo meliori iudicio videtur mihi quod omnes isti psalmi non fuerunt facti ab eodem auctore nec ad hoc ut decantarentur in gradibus modo predicto. sed aliqui de sacerdotibus vel de cantoribus devotis psalmos istos ab aliis factos ordinaverunt decantari sollempnibus diebus modo predicto ascendendo gradus templi. Sicut beatus gregorius qui ordinavit officium ecclesiasticum psalmos a david et aliis factos aliquos applicavit ad diversa festa. quia aliqui decantantur in festis apostolorum alii in festis virginum. et sic de aliis. Et aliqui ex modica convenientia sicut benedicite servus applicatur angelis ex illo versu qui facit angelos suos spiritus. Et ideo intendo primo psalmos istos exponere litteraliter secundum meditationem mei. postea forsitan in fine aliquid addere breviter de mistica expositione. Ad dominum cum tribularer clamavi. Ex titulo huius psalmi supposito non apparet auctor eius. De materia autem eius dicit Ra. Sa. quod est oratio pro liberatione populi israel a tribulatione captivitatis in qua nunc sunt per orbem dispersi a qua expectant iudei per messiam futurum liberari. Titulus autem non sic dicit sed supponit quod sit facta ab aliquo sancto spiritum dei habente quod est verum. Sed primum eius dictum est falsum quia adventus est iam transitus in preteritum. sicut frequenter dictum est. propter quod videtur mihi melius dicendum quod sit oratio alicuius sancti viri quicumque fuerit pro liberatione populi israel de captivitate babilonica pro qua multi sancti illius temporis psalmos et orationes fecerunt ut patet de daniele .9. capitulo et in hoc libro psalmorum in pluribus locis. Et secundum hoc psalmus iste in tres partes dividitur quia primo petitur dicta liberatio. secundo predicitur babiloniorum punitio. ibi: quid detur tibi. tertio plangitur liberationis dilatio. ibi: heu mihi. Circa primum sciendum quod gratitudo de beneficio preterito est dispositio ad impetrandum futurum. propter quod psalmista in persona populi israel tamquam gratus recognoscit preteritum beneficium cum dicit: Ad dominum cum tribularer clamavi et exaudivit me. quod convenienter intelligitur de tribulatione quam passus fuit populus a senacherib ante captivitatem babilonicam propter quam ezechias rex et ysayas et populus clamaverunt ad dominum et exauditi fuerunt quia dominus misit angelum et percussit in castris centum et octoginta quinque milia bellatorum propter quod compulsus fuit fugere ad terram suam ubi interfectus fuit a filiis suis ut habetur .4. Re. Consequenter psalmista petit liberationem de captivitate babilonica in persona populi captivi. O domine libera animam meam a labiis iniquis babiloniorum qui in quantum blasphemabant deum dicentes iudeis quod deus eorum erat impotens ad liberandum eos de manibus suis et tales divine iniurie magis gravabant devotos quam proprie. Et a lingua dolosa. quia babilonii frequenter imponebant eis falsa ut sic dolose extorquerent eorum bona. Quid detur. Hic predicit babiloniorum punitionem que facta fuit per cirum et darium. et cirum destruentes civitatem babilonis et occidentes populum ut habetur dan. v. et est quod dicit psalmista convertens sermonem suum ad populum babilonicum. quid detur tibi aut quid apponatur tibi ad linguam dolosam. id est que pena inferetur tibi ad puniendum peccata lingue tue predicta. et respondet. Sagitte potentis acute. id est persarum et medorum qui sagittis interfecerunt populum babilonicum secundum quod dicitur Ysaie .13. Suscitabo super eos medos qui argentum non querunt et aurum non velint sed sagittis interficient parvulos etc. vel aliter. Sagitte potentis. id est ipsius dei omnipotentis cuius persae et medi fuerunt ministri ad puniendum babilonis peccata. cum carbonibus desolatoriis. quia incenderunt babilonem et facta est ita desolata quod non habitatur ab hominibus sed a feris et venenosis animalibus secundum quod predixerat ysayas .13. de babilone non habitabitur usque in finem et sequitur sed habitabunt ibi bestie et domus eorum replebuntur draconibus. In translatione ieronimi et in hebreo habetur. cum carbonibus iuniperorum. qui diu servantur scilicet per annum et dicitur in libro qui vocatur catholicon quod carbones isti sunt carbonibus optimi. Unde dicitur iuniperus a gigno. nis. et pir quod est ignis. quia gignens ignem. Et ut dicit Ra. Sa. per hoc intelligitur ignis gehenne inextinguibilis qui puniuntur babilonii qui fuerunt ydolatre pessimi. Heu mihi. Hic consequenter plangitur predicte liberationis dilatio cum dicitur in persona populi in babilonia detenti. heu mihi quia incolatus meus. id est mora mea in terra aliena. Unde in hebreo et in translatione ieronimi habetur. peregrinatio mea prolongata est. valde enim tristitie est populo fideli cum ydolatris diu morari et maxime in eorum servitute. habitavi cum habitantibus cedar. id est cum habitantibus cedar. qui fuit filius ysmahel. gen. 25. de quo et pro se et sua posteritate dicitur gen. 16. hic erit ferus homo. manus eius contra omnes etc. et per istos intelliguntur babilonii qui contra filios israel fuerunt crudeles et diu. ideo replicatur eadem de mora cum ipsis subditur. multum incola fuit anima mea. Cuius etiam causam replicat cum dicit. Cum his qui oderant pacem. id est cum babiloniis. eorum dictis eram pacificus non reddendo eis iniurias pro iniuriis. Cum loquebar illis modeste et rationabiliter. impugnabant me calumpniis gratis. id est sine causa. Moraliter potest exponi psalmus iste de qualibet fideli existente in tribulatione corporali seu spirituali in demo

nū tēpta^ce inqua petit deuote liberari et q demones
arceant ab inpugnatōe fideliū et in gehēnā retorq̄ri
et suspirat p dilatōe sui remediū

Leuaui CXX[I]

oculos meos. Ti^lus
huius psalmi ē. Canticū graduū. de quo
dictū ē sicut in psalmo prece^ti. De mā uo
hui^us ps uidet^r in saluo melio^ri iudīo q sit pcedēs ē orō
alicui^us sci spm dei hūtis p reditu ppli isr^l de babilo^nica
captiui^te. Sic iste ps sit orō alicui^us sancti uiri p bono sta
tu ppli de babilo^nica captiui^te reūsi de quo h̄r pmo osee
Dic g^o psalmista in ppli p^a. leuaui oculos meos in
mōtes. hoc est ad deū et ciues celestes q^i dicitur
montes infra in psalmo. ixe. mōtes in circuitu ei^us
.i. angeli ut exponit aug^s. vnde ueniet auxiliū m[ihi].
diuina eī adiutoria hoīb^us pstita comitēr p āgelos
admīstrant^r. p̄ncipalit^r tm̄ sunt a deo ppt^r q subditur
auxiliū meū a dn̄o qui fecit celū et terrā. et nō
ab ydolis qui nullā hn̄t uirtutē nec ab āgelis
sanctis nisi ministrali^r tm̄ ut dictū est. q^r nō sunt cō
tores celi et terre. Cont^r psalmista uitit smonem
suū ad ppl^m isr^l. d. non det ī comotōnē pedē tuū
.i. nō pmittat aplius deduci in captiuitatē ex^r ter
rā tuā. neq^z dormiet qui custodit te. s. deus et an
geli quib^us comitatur custodia fidelium qui dicunt^r ab
hoīb^us dormire qn̄ substrahūt suffragium. Xutm̄
sm̄ uitatē in eis nō cadit sopn^us q^i ē pa^o isi^ue pt^r
ppter q dn̄r uigiles. dan. e. In sima uigiliū dectū
est. Et^c. ideo subditur. Ecce nō dormitabit neque
dormiet. Et^c. domin^us custodit te. in bono. dn̄s ptec
tio tua super manum dexterā tuā. i. plus q manus
dextera tua posset te ptegere. Et p manū dex
terā intelligit^r omnis ptās huana. p die sol nō uret
te. i. nō urat. q^r hebrei nō hn̄t optatiuū modū
s^z loco eius utūt^r futuro indicatiui modi. q. d. ar
dor solis nō exurat te p diē sicut fecit in babilo^nia
ubi cogebaris mag^s opari in feruore diei sicut cogu
tur serui. neq^z luna p noctē. i. gelu ī yēme q^r ma
xime intēditur qn̄ aer est depuratus a nebulis et
luna lucet clare. ppter q dicebat iacob gen. xxxi.
die noctuq^z urebar estu et gelu. dn̄s custodit
te ab oī malo. i. potens ē te custodire a malo cul
pe et pene. custodiat aīam tuā dn̄s. i. uitā tuā
corporalē et spualē. dn̄s custodiat introitum
tuū et exitū tuū. i. dirigat te in oīb^us opibus
tuis a pmo^o usq^z in finē. et hoc nūc et usq^z ī sclm.
.idest semper.

Letatus sum CXXI

Ti^lus psalmi ē. Canticū graduū. pz ex sup
dictis. De mā aut hui^us psalmi uidet^r in
saluo melio^ri iudīo q sit orō dauid exultātis in
dn̄o de hedificatōne ciuitatis et tēpli quā pmi
dit faciedā p salomonē filium suū sicut dixit ei
nathā pph̄a de mādato dn̄i. ij. re. vij. Et diuidit^r
ī duas ptes q^r pmo pōitur exultatio p hui^us he
dificatōne. scdo subdit^r depcatio p hedificij cōsuatōe
ibi. rogate. Circa pmū dr̄. letatus sum ī his que
dicta sunt m. p dn̄a reuelatōe factā nathā pphe
. et q sint illa subdit^r cū dr̄. In domū dn̄i letātes
ibim^us. ubi exprimit^r tēpli hedificatio ī dieb^us sollēp
nib^us. ppter hoc subdit^r. stantes erāt pedes nr̄i. loq^r
de futuro p modū pti. ppter certitudinē pphie. In
atriis tuis ihr̄lm. erant eī ibi tā atria p salomonē
hedificata. s. atriū sacerdotū ubi erat altare holo
causti. et atriū mūdorū ubi orabāt hoīes mūdi.
Ihr̄lm q hedificat^r ut ciuitas. s. ualde nobil^r sicut

de aliq^o nōbili ciuo dr̄ hic ē ciuis. s. p excellēciā. Et
eodē modo dr̄ hic. ut ciuitas. s. ualde excellens. Ex h^s
exprimit^r hedificatio ciuitatis quā fecit salomō ualde nō
bilē claudens eā triplici muro et hedificia ualde sol
lēpnia faciens ī ea ut. ij. et. e. re. x^r. Cui^us pticipatio ei^us
ī id ipm. i. cū ipso tēplo de cui^us hedificatōne pmissum
ē q fecit salomō ualde nō^le. vnde dicit. ij. palip. ij. do
mus quā hedificare cupio magna ē nimis et inclita
et ad correspōdenciā nobilitat^s tēpli hedificauit ciui
tatē ihr̄lm que erat nōbil^s. ideo ad eā dr̄. Cui^us par
ticipatio ei^us ī id ipm. vnde in hebreo h^r. ihr̄lm q hedi
ficatur ut ciuitas q associat^r ei simul. i. que associat^r tē
plo p^us hedificato in nobilitate et fama hedificij. il
luc eī ascēderūt tribus tribus. s. xij. trib^us dn̄i q^r ī pplo
isr^l in. xij. tribub^us diuiso erat uerus cultus dn̄i ceteris gē
tib^us ad ydolatriā declinātib^us. testimoniū isr^l. i. sm̄
testimoniū isr^l ipius qui testificādo pdixit hedificatōē
tēpli futurā gen. xxviij. ad cōfitēdū nōi dn̄i. Confessio^e
laudis et oblatōnis. quia illic sederūt sedes. i. sup se
des. in iudicio. ad determinand^u casus dubios ī aliis
ciuitatib^us et locis cōtingētes qui determinabāt^r p sac
dotes et reges sm̄ q dr̄ deutero. xvij. ī^o subdit^r. sedes sup
domū dauid. p domū dauid itelligūt^r reges ab eo des
cendētes. Rogate. hic cōnt^r poit^r depcatio p ciuitat^s et
tēpli cōsuatōne. p qua psalmista nō sol^m orat sz et^m
ad orandū alios inuitat. d. Rogate q ad pacē sunt
ihr̄lm. hoc ē ad tranquillū statū ī ea hitātiū. et ha
būdancia. supple sit bonorū tpraliū et spualiū. dilige
tib^us te. q^r es ciuitas ad dei cultū electa ita q psalmi
sta ūbū suū dirigit ad ciui^te ihr̄lm. fiat pax ī uirtute
tua. i. forti^tudo murorū et hedificiorū tuorū tanta sit ut
ad^uersarij nō possint pturbare pacē ciuitat^s. vn̄ ī trāsla^cōe
iero^i h^r. fiat pax in muris tuis. Et q^r pax ciuitatis
nō cōsuatur muris tm̄ ido subdit^r. et habūdācia ī tur
rib^us tuis ī qb^us solent arma et uictualia reponi. ppter
fr̄es meos. i. ppter iudeos natōne quos psalmista uo
cat fr̄es sm̄ modū cōsuetū scpture. et proximos meos
.i. cōuersos de gētili^te ad iudaismū q^r tales erāt apd^
iudeos. loq^bar pacē de te. orando deū p tua pace. tpre
eī orōnis hō fidel^s cū deo loquitur. Et q^r psalmista nō
solū mō desiderabat pacē ppter cōuersos et iudeos. sed
pncipal^r ppt^r cultū dei q^i uigebat ī ihr̄lm. ideo subdit^r.
ppter domū dn̄i dei nr̄i. i. ppt^r tēplū dīno cultui de
putatū. q̄siui bona tibi. a deo tibi ipēdēda ppt^r orōnē
meā.

Ad te leuaui oc CXXII

culos. Titulus huius psalmi ē canticum
graduū. Cui^us pz sniā ex supdictis. Et
uidetur psalm^us iste ēe orō alicui^us sancti p libatōe ppli
isr^l ab afflictōne iducta p anthiochū illustrē ī qua
pp^s mirabiliter fuit afflictus et despectus ut h^r. p^o. mach.
et sō q puidēs pph̄a dixit ī p^a ppli ī illa afflictōe
futuri. ad te leuaui oculos meos. cordis et corpis. q^i
hitas in celis. licet. n. de^us sit ubiq^z p essenciā et po
tēciā. tamē spāli mō dr̄ hitare in celis ubi facie ad
faciē uidet^r a sanctis. poplus. n. positus ī afflictōne
sub anthiocho p sua liberatōe plies orauit deū de
uote ut h^r pmo macha. et. ij^o. Ecce sicut oculi suorū ser
uus. n. et ancilla nil hn̄t n̄ a dn̄o et p oīs filij ser
uorū auxiliū suū expectāt a dn̄o pmium. Et similiter ā
cilla a domina sua. et hoc mō pp^s in dicta tribulatōe
constitutus nō uidebat se posse liberari huana uia. ppt^r
q a deo erat tota expectatio et spes sua. Ideo subdit^r. Ita
oculi nr̄i ad dn̄m deū nr̄m donec misereat^r nr̄i. li
berando nos de psecutōe anthiochi. miserere nr̄i do
mine miserere nr̄i. ad hoc replicat^r petitō ut ostēda
tur affectōnis intētō p qua sit mag^s exaudibilis

et ad hoc subdit⁹ ro cuz di. qr multu repleti sumus de
spectone. quia anthiochus in teplo posuit abhoiand
ydoluz ut hr primo macha. primo. ppłm etia iudaycuz copellebat afflictiue et cotepttiue transire ad ri
tuz getilez ideo subdit. quia multuz repleta e aia
nra .i. uita nra et supplend e afflictone et cotepttu
et est mod loq di dolentis q ex uehemetia doloris
truncat uba sua. ppter q aliquid e supplend ad habe
duz intellectuz. obpbriuz habudatib .i. anthiocho et
ei exercitu qui habundabat diuitiis eo q spolia
uerat regnu egypti et teplu dni i ihrlm et etiam
ciuitatez ut hr primo macha. et despectio supbis. qr
ppter ista erat ualde elati in supbia et maxi q de an
thiocho dr. ii. macha. v. q erat ita elat ac si heret
pelag ad ambuland et terra ad nauigand. C

Nisi qr dns. XXIII.

Huic psalmo pmittit talis titulo i hebo
Canticu graduuz dauid. et sic appet actor
psalmi. de mia at hui psalmi in uide q dauid fec
huc psalmu gras ages de sua liberatoe et ppi sui a
philistinis ascendetib q eu. qn eu audierut esse
inunctuz in rege sup isrl. ii. re. v. ut sic dauid occi
deret et regnu ei destrueret. s fuerut debellati
uirtute dni auxilij ut ibidez hetur. Et dixit ds
ad dauid. dabo tibi philistii i manu tua. Bm hoc g
dauid inuitat ppłm ad deu laudad. d. dicat nunc isrl
.i. pp isrl hita uicto de philisteis. nisi qr dns erat in no
bis. p adiutoriu spale. et replicat hoc dicendo. n
quia tc. ad ondend maiorez gratitudinez de auxi
diuino. Cuz exurgerent hoies in nos. i. philistei ut
pdictuz est. forte uiuos deglutissent nos. i. no po
tuissem resistere eoz impetui sicut nec illud qd
deglutit. Cu irasceret furor eoz i nos. qr philistei
uenerut q dauid et ppłm ei cuz magno furore et
desiderio eos destruendi. io subditur. forsita aqua.
.s. tribulatois que p impetu aque designat. ysay. 8. ad
ducet dns super eos. aquas fortes et multas regem
assyrioz tc. absorbuisset nos. icludedo nos undiqz
circudante ea. q. d. no potuissem aliquit euasisse. tor
rete ptransisset aia nra. In hebreo hr et in translatone
ieronimi. torrens pertransisset sup aiaz nraz. et p torre
tez intelligi impetus philistioz quo dauid et ppls suus
fuissent obruti n fuissent diuinitus saluati. Et ideo
cuz dr h. torretez pertransisset aia nra. locutio e figu
tiua sicut illud poeticu pflauit fistula buccis. Et
similiter sbdit. forsita ptransisset aia nra aqua itolle
rabile. qr in hebreo et in transla ieronimi hr. forsi
ta ptransisset sup aiaz nram aq superbe uel fortes. I
deo sbdit p gratiaz actone. bndict dns q no dedit
nos i captione detib eoz. minus dicit et plus signt
qr non solu eos philisteis capi no pmisit. s etia
philisteos eis subiecit. Et ideo subditur. aia nra
sicut passer erepta e de laqo uenantiuz. i. de insidi
is philistinoz. ymo a dauid et ppło suo fuit de
bellata. Et quia hoc fuit uirtute diuina subdit.
adiutoriuz nrm in noie dni. q fecit celuz et ter
raz. q. d. non in noie ydoloz que nulla habet
uirtutez q io dr qr philistei tuc fugientes re
liqrut ydola sua ad salute ppi et etiaz sui ipotet
qr dauid et uiri ei tulerut ea ut hr. ii. re. v. ca.

Qui cofidut. CXXIIII.

Titulo hui psalmi e cantica graduuz.
Cui sna pz ex supdictis. De mia hui
psalmi non uidet q intelligat de ihrlm cui nuqa
fuit tanta pax et sublimitas qnta describit in
hoc psalmo ut uidebitur. qr multotiens fuit ipugna
ta et pluries destructa hic solitez. s. semel p na
bug. et bo p romos et pluries ptialiter qntu ad
aliqs ptez muroz et hedificioz ut pz ex li
bris re. et palipo. et machab. Et io exponit
de ihrlm spuali. s. ecclia de qua dr apoc. 21. uidi ci
uitatez sctam ihrlm descendetez de celo q i q p fi
dez xpi hitat xpianu q pudes psalmista i spu
pphico dixit. qui cofidut in dno. no i ydolis
nec in rebus mudanis. Sicut mons syon. quia
sicut mons e imobil ita q cofidit uere in dno a
stabilitate fidei no mouetur ideo sbdit. no mouebi
in eternu qui hitat i ihrlm. spuali. p fide carite
formata. Et cam hui stabilitatis sbdit. d. motes
in circuitu ei. i. angeli ad custodia eccle deputa
ti. Et dns in circuitu ppi sui. ppter q dicit os. ultio
Ecce uobiscu suz usqz in cosumatoz seculi. qr no relinqt
dns uirga pctoz. i. ptatez eoz. sr fortez iustoz. i. p
ualere iustis. in tm q moueat a statu fidei et uirtt
qr facit cu teptatoe puetu ut possint sustinere ut dicit
apo cor. x. ut dicit apo cor x. ideo sbdit. ut no ex
tedat iusti ad iniqtatez man suas. Et qr boni mer
pmiari et mali puniri subdit psalmista. bnfac dne
bonis et rectis corde. coferedo eis bona gre i pnti
et glie in futuro. declinates aut. a rectitudie fidei et
uirtutis. i. obligones. i. ad pnm q obligant ad pcaz
ideo in translatoe iero hr sic. Qui aut declinat ad
puitates suas tc. adducet dns. pena etna. cu o
pantib iniqtatez. i. cu demonib obstinatis i iniqtate
ppter q dr mt 25. Ite maledicti i igne etnu q pa
rat e dyabolo et agelis ei. pax super isrl. no super
isrl bm carne s bm spm. s. sup ppłm catholicu. ppter q
i natiuitate xi cantauit anli luc. 2. glia i altissimis deo
et in terra pax hoibus bone uoluntatis. p bona eni
uolutatez hnt pacez cordis interna bm q dr pub
12. no cotristabit iustu quidqd ei acciderit et p
illaz disponit ad pacez supnaz. CXX

In couertedo. IIII.

Titulo hui psalmi e canticu gradu
uz. Cui snia pz ex supradictis. de mia
uero hui psalmi pz ex contextu ira lre q lo de re
ditu ppi isrl a babilonica captiuitate facta p romos na
e reuso ppli iudayci n reuixit ut freqter supra
dictuz est. dicit g psalmista. In couertedo dns
captiuitatez syon. reducedo pplm de babilone i
ihrlm i qua e mons u fuerat teplu et dom re
gia. facti sumus sic cosolati. magna. n. cosolato fuit
eis redire ad locu cultus diui. tuc repletu e gau
dio os nrm. tc. quia statiz cu uenerut i ihrlm
erexerut altare et obtulerut hostias cu diuinis
laudib ut hr primo esdre. 3. tuc dicet iter getes
magnificauit dns facere cu eis. Ciro eni rex persaz
pmo anno regni sui fecit publicari edictu i quo habi
tabant getiles de reditu iudeoz i terra sua i q
edicto cotinebatur pceptu dni et dei sibi factu es
se primo. ppter q getiles hoc audietes dice
bant deu celi magnificasse ppłm isrl et aliq
eoz couertebatur ad iudaismu de q etia iudei
letabatur. Ideo subdit. magnificauit dns facere nob
cu. de reditu nro et couersione getiliu. facti
sumus letantes. Deinde qr adhuc ne erat hedi
ficatu teplu n? multos repora ideo sbdit. Co
uerte dne captiuitatez nram sicut torrens i austro. Tor
rens austral est pluuia ... flue tor
rentes ... et sic pt psalmista q sicut
... fluat in ppi de captiuitate reductio sicut
tpe salomonis ... ciuitatis et tepli

ubi

ubi dabant^ur^ diuina responsa / et ad hoc impetrand^um^
allicit psalmista p^ri^mo quo e^st^ dispositio ad gra^tiam^
impetrandam· d^icens^· qui seminant in lacrimis· p^er^ ueram contri
tionem de peccatis· In exultatione metent· ad conse^cu^
tionem gr^ati^e diuine / Et ontinue applicatur ad p^o^p^u^lm isr^ae^l d^icens^· Eu^n^
tes· in captiuitate^m^ babiloniam· ibant et flebant· ex con
tricione de peccatis p^ro^pter que captiuitate^m^ meruerant· mi^t^
tentes semina sua· Sicut fructus p^ro^ducunt^ur^ ex semine
Sic ex uera et facta p^e^nia suo modo reputatur^ur^ beneficiu^m^
diuine gr^ati^e· ideo subditur· uenientes aut^em^ uenient· &c^
/ Et p^ro^ba ex dictis Moralit^er^ posset exponi psalm^us^
iste de quolibet redeunti a peccato mortali tanq^uam^ de babi
lone / que confusio interp^re^tatur / et p^er^ p^e^niam consequitur
donum gr^ati^e in p^rese^nti et gl^ori^e in futuro

Nisi dominus. CXXVI

[N]onus psalmo p^re^mittitur talis titulus in hebreo
et in translatione Canticum graduum salomonis
Et s^ecundu^m q^uod^ dicit ra· sa· iste psalmus intitulatur a salo
mone, non sicut ab actore, s^ed^ quia factus p^er^ ipsum dauid q^ui^
sicut p^re^uidit eum hedificaturum domum domini, ita p^re^ui
dit eum accepturum in uxorem filiam pharaonis contra legem
diuinam que p^ro^hibet iudeis accipere uxores alienige
nas· Et s^ecundu^m hoc dixit· nisi dominus hedificauerit domum
in uanum laborauerunt qui hedificant eam· q^uasi· d^icat· frustra
hedificat domum domino qui transgreditur eius mandatum q^ui^a
melior e^st^ obediencia q^uam^ uictima· p^ri^mo re^gum^· 15· et ad h^an^c
ante sinam applicat littera se^quens^ / S^ed^ istud dictum uidetur
esse manifeste contra sacram scripturam que dicit· 3· re· 8·
et s^ecun^do paralipomenon· 5· q^uod^ hedificata domo nebula imple
uit eam in signum diuine acceptionis / et s^ecun^do paralipo^menon^·
7· q^uod^ ignis tunc descendit de celo et deuorauit ho
locausta et uictimas et maiestas domini impleuit
domum· Item 3· re· 9· d^icitu^r q^uod^ apparuit salomoni sicut appa
ruerat ei in gabaon dixit dominus ad eum· audiui
orationem tuam et subditur· et sanctificaui domum hanc
quam hedificasti / Et p^er^ omnia ista ostenditur q^uod^ illa hedi
ficatio fuit a deo accepta· Item salomon non uidetur tanto
p^re^ualisse accip^ien^do filiam pharaonis in uxorem sicut dictum
fuit diffuse· 3· re· 3 / Et ideo dauid fecit psalmum istum
q^ui^a tamen reputabat se et totum p^o^p^u^lm suum non sufficie^n^
ad hedificatorem domus domini· s^ecundu^m q^uod^ ipse dicit· 2· pa
ralipo^menon^· 2· quid ergo p^re^ualere poterit ut hedificet ei
domum dignam· q^uasi· d^icat· nullo n^isi^ ipse met deus apponat
manum suam / ideo s^ecundu^m hoc dixit· nisi dominus hedificaue
rit domum in uanum laborauerunt / Circa q^uod^ sciendum q^uod^
domus domini dupliciter hedificatur· Uno modo corporaliter ex
lignis et lapidibus alio modo spiritualiter p^er^ doctrinam in
fide et moribus· In utraque hedificatione requiritur diuinum
auxilium les^. In hoc agitur p^ri^mo de hedificatione corporali
s^ecun^do de spirituali ibi· cum dederit dilectis suis / Circa p^ri^m^um^
dicit salomon· n^isi^ dominus hedificauerit domum· dirigendo et
confortando artifices· In uanum laborauerunt· &c· Unde
et lapis angularis columnas hedificium p^ro^pter p^lures
fuit derelictus ab artificibus sicut inutilis / et tamen in con
summatione hedificij fuit aptissimus q^ui^a a domino factum fuit
s^ecundu^m q^uod^ dictum fuit supra psalmo· cxvij· lapidem quem re
probauerunt hedificantes· hic factus e^st^ in caput anguli a
domino factum e^st^ istud s^ecundu^m opinionem aliquorum / Et ad hoc
adducitur exemplum de custodia ciuitatis humana q^ui^a
non ualet sine diuina cum dicit· n^isi^ dominus custodierit ciuitatem
Et s^ecundu^m sinam p^re^dictam alloquitur psalmista artifices· d^icens^· uanum
e^st^ uobis ante lucem surgere· i· de mane ut habet translatio iero^nimi^
et hoc e^st^ ante solis ortum nisi supple assit diuinum adiutorium
ut p^re^missum e^st^· Surgite postquam sederitis qui manducatis
panem doloris· In hebreo sic habetur· retardantes sessionem
et manducantes panem laborantium· Et e^st^ sensus sicut uanum
e^st^ uobis ante lucem surgere ad incipiendum opus n^isi^ adsit

diuinum adiutorium ita sine tali adiutorio uanum e^st^ retar
dare sessionem· i· quietem ab opere uestro continuando manducan
tes panem laborantium· et isti sunt artifices manuales o
perantes· translatio aut^em^ communis potest sic exponi· Surgite postquam se
deritis· q^uasi· d^icat· non oportet uos nimis cito surgere ad opus q^ui^a si uobis
adsit diuinum adiutorium plus faciet q^uam^ sollicitudo uestra nimia
Et ideo surgite postquam sederitis· i· postquam conuenienter quieueritis qui man
ducatis panem doloris· i· uos operarij qui habetis uictum ex labo
re corporali acquisitum q^ui^ labor e^st^ cum doloris in corpore laborantis· Cum
dederit dilectis· hic consequenter agitur de hedificio spirituali p^er^ doctri
nam sacram fidei et morum / Circa quod sciendum q^uod^ e^st^ uera littera he
braica ut dicunt hebrei saltem moderni· sic dabit excita
ti se a sopno· et e^st^ finis illius precedentis in hebreo et translatione
ieronimi / et continuatur sine precedenti qua dixerat operarios habere
uictum p^er^ laborem corporalem magnum· subditur· d^icens^· sic dabit^ur^
conuenientem sine tali labore excitati p^ro^pter amorem studij
legis diuine sicut doctor studiosus / et subditur· Ecce here
ditas domini· quam magis applicatur deus q^uam^ domum materialem· filij· i·
discipuli edocti a doctore p^re^dicto· Circa quod sciendum q^uod^ li filij
prout scribitur in hebreo non potest esse genitiuus singularis nu
meri s^ed^ e^st^ nominatiuus pluralis· et quid sit illud bonum quod
acquiritur dictis discipulis ostendit cum dicit· merces fructus uen
tris· i· bonum quod recipiunt discipuli e^st^ fructus legis que e^st^
sapientia / et dicitur fructus eo q^uod^ latet in eo q^uod^ hic uocatur uent^er^
/ eo modo loquendi quo dicitur prouerbiorum· xx· appone cor tuum ad doctri
nam meam / q^ue^ pulcra erit tibi cum seruaueris eam in uentre tuo·
Sic exponit ra· sa· Ad hunc aut^em^ intellectum potest aliquo
modo reduci translatio communis que sic habet· Cum dederit dilectis
suis· i· studiosis doctoribus in doctrina fidei et morum qui
sunt a deo dilecti· sopnum· i· requiem p^er^ mortem que dicitur sop
nus in scriptura· Jo· xi· lazarus amicus noster dormit s^ed^ ua
do a sopno excitare eum· Ecce hereditas domini filij
· i· fideles docti ab ipsis fide et moribus qui dicuntur eorum
filij in scriptura sicut hereditas domini magis dilecta quam do
mus materialis· et quid sit bonum quod reportant finaliter oste
ditur cum dicit· merces fructus uentris· i· r^ati^o q^ue^ e^st^ fructus uentris
uirginalis est merces eorum q^ui^a e^st^ beatitudo obiectiue in aspectu
sue diuinitatis reficiuntur beati interius, et in aspectu sue hu
manitatis exterius· s^ecundu^m q^uod^ dicit augustinus sup^er^ Jo· Sicut sa
gitte in manu potentis· q^ui^ sunt parate ad aduersarios de
struendos· ita filij excussorum· i· de nouo expeditorum ad
pugnam, tanquam excussi ab impedimentis· In hebreo habetur
sic filij iuuentutis· et est eadem sententia q^ui^a iuuenes sunt
expediti ad pugnandum et isti sunt illi filij de quibus prece
dit dicti sunt edocti in fide et moribus a sanctis doctoribus et
sic sunt parati debellare aduersarios interiores s^ecundu^m q^uod^ dicitur ad ti
tum p^ri^mo amplectentem eum q^ui^ s^ecundu^m doctrinam e^st^ fidelis ser
mo ut potens sit exortari in doctrina sua et eos qui contra
dicunt arguere· Beatus uir qui impleuit desiderium ex ipsis
In hebreo et translatione ieronimi habetur· pharetram suam
p^er^ quam intelligitur scolla doctoris uel etiam boni pastoris
ubi congregantur tales filij sic edocti et ad eundem sensum
reducitur littera communis cum dicit· desiderium ex ipsis suum· quia
bonus doctor desiderat habere tales filios· Et similiter bonus
pastor· et quia bonitas eorum redundat ad meritum doctoris
uel pastoris ideo subditur· beatus uir· s^cilicet^ ex congregatione eorum· non
confundetur· talis doctor uel pastor· uel hoc refertur ad quem
libet· cum loquetur inimicis suis· aduersarijs uicinis eos
potenter arguendo· In porta· hoc e^st^ in loco patenti· uel
in porta· i· iudicio· q^ui^a iudices antiquitus in portis sedebant
/ et ibi coram eis aliquando facte sunt disputationes fidelium·

Beati omnes. CXXVII

[T]itulus huius psalmi e^st^ canticum graduum· Cuius
sententia patet ex supradictis / de materia uero huius psalmi uidetur
m^ichi^ q^uod^ sit quedam inuitatio ad timorem dei p^re^mittendo dei time
tibus prosperitatem temporalem / s^ecundu^m modum ueteris testamenti
in quo p^ro^ talibus bona temporalia p^re^mittebantur, s^ecundu^m q^uod^ dicitur

vsa. primo. Si uolueritis et audieritis bona terre comedetis. et secundum hoc dicitur. beati omnes qui timent dominum. et dicitur omnes. indifferenter. quia non est personarum acceptio apud deum actiui. x. qui ambulant in uiis eius. mandatis suis obediendo. que sunt uie deueniendi ad salutem. labores manuum tuarum manducabis. i. si timueris deum habebis habundantiam bonorum temporalium ita quod non oportebit de alieno uiuere. Secundo promittit habundantiam in prole que magis est reputanda quam diuitiarum habundantia cum dicitur. uxor tua sicut uitis habundans. quia pariet tibi filios multos. in lateribus domus tue. quia habebis habundanter vnde poterunt nutriri in domo tua et non solum nutriri sed etiam ad augmentum perduci. ideo subditur. filii tui sicut nouelle oliuarum. graciose crescentes. in circuitu mense tue. parati ad ministrandum tibi honorifice. tercio promittit celebritas fame cum dicitur. Ecce sic benedicetur. i. commendabitur et ei bona imprecabuntur quilibet dicet de eo. benedicat tibi dominus ex syon. i. ex templo quod erat in monte syon ubi fiebant oblationes pro salute timentium deum et dabantur diuina responsa. ut uideas bona iherusalem omnibus diebus uite tue. magna enim erat consolatio populi de uoto quando ciuitas iherusalem in qua iugebat cultus diuinus erat in bono statu. et uideas filios filiorum tuorum. i. longam uitam habeas. pacem super israel. resumatur uideas. scilicet pacem super totum populum. magna enim erit consolatio timentibus deum uidere populum in pacifico statu.

CXXVIII

Sepe expugnauerunt

Titulus huius psalmi est. Canticum graduum. et patet sententia ex superdictis. de materia uero huius psalmi uidetur saluo meliori iudicio quod sit gratiarum actio pro liberatione populi israel a persecutoribus suis que frequenter legitur facta a deo. Et diuiditur in duas partes quia primo ponitur dicta liberatio. secundo persequentium punitio ibi. dominus iustus. Circa primum dicitur. dicat nunc israel. gratanter recognoscendo liberationem suam a periculis. sepe expugnauerunt me a iuuentute mea. Iuuentus autem israel dicitur quando fuit in egypto. vnde dixit dominus Ieremie ii capitulo. Recordatus sum adolescentiam tuam quando secutus es me in deserto. et loquitur de congregatione populi israel. tunc enim liberauit eos dominus ab egyptiis eos persequentibus in mari eos submergendo. exodi xiiii. et postea ab amalechitis eos inuadentibus exodi xvii. Et ideo replicatur. Sepe expugnauerunt me etc. et non potuerunt mihi. scilicet preualere quia egyptii fuerunt submersi et amalechite debellati. supra dorsum meum fabricauerunt peccatores. i. egyptii filiis israel grauia onera imponentes. ut habetur in exodo. prolongauerunt iniquitatem suam. Et sic non solum fuerunt filiis israel crudeles. sed cum hoc deo rebelles. Dominus iustus. hic consequenter ponit dictorum persecutorum punitionem cum dicitur. deus iustus concidet ceruices peccatorum. eos malis grauibus suis humiliando. Confundantur et conuertantur retrorsum. tamquam debellati. a deo. omnes qui oderunt syon. que tunc erat locus diuini cultus. et per hoc intelliguntur filii israel qui locum illum illum cum deuotionis frequentabant. fiant sicut fenum tectorum. quod prius humorem desiccatur et deficit. et in hoc petit psalmista quod prosperitas persequentium populum israel cito transeat et deficiat. de quo. i. de feno tectorum. non implebit manum suam qui metet etc. quia reputat ipsum inutile et in hoc designat psalmista quod prosperitas temporalis malorum non est utilis. sed magis nociua. Et non dixerunt qui preteribant benedictio domini etc. modus enim transeuntium iuxta terre nascentia bona fructuum faciencia, est imprecari benedictionem domini super ipsa, et per hoc petit psalmista quod persecutoribus populi israel non imprecetur prosperitas. sed magis aduersa secundum ordinem iusticie. i. mala conuenientia.

CXXVIIII

De profundis clamaui.

Titulus. Canticum graduum. Et patet sententia prius dicta. de materia uero huius psalmi dicunt aliqui quod est oratio ipsius dauid pro sua liberatione a peccato adulterii cum bersabee et homicidii urie. Sed finis psalmi uidetur magis pretendere quod sit oratio pro liberatione populi israel a babilonica captiuitate facta ab aliquo uiro spiritum dei habente, qui loquens in persona populi dicit. de profundis clamaui. i. de terra babilonis que est demissa respectu iudee etc. quia in babilonia aliqui de iudeis erant positi in carceribus subterraneis. clamaui ad te domine. orando corde et ore. fiant aures tue intendentes. loquitur de deo ad modum hominis cuius aures sunt attendentes ad petitorem quem uult exaudire. Si iniquitates obseruaueris domine. uolendo eas usque ad ultimum punire. domine quis sustinebit. quasi dicat. nullus quia peccata propter que populus captiuatus fuit, fuerunt multa et grauia ualde, ut patet ezechiel. et iiii. Re. et ii. paralipo. quia apud te propiciatio est et propter legem tuam sustinui te. In hebreo habetur. quia tecum est propiciatio. i. quia tu solus potes peccata remittere. propter hoc timebis. i. es timendus. Si enim alius posset peccata remittere non sic esses timendus, quia ad illum posset esse recursus et ad hoc uidetur tendere translatio ieronimi que sic habet. quia tecum est propiciatio cum sis terribilis. Secundum uero translationem communem. sed intelligitur causa quare deus non puniat peccata ad plenum ex allatione sue misericordie cum dicitur. quia apud te propiciatio. quasi dicat. quia proprium tibi est misereri et parcere, non decet te iniquitates predicto modo obseruare. et propter legem tuam. que promittit penitentibus ueniam. sustinui te domine. expectando beneficium tue misericordie. Sustinuit anima mea in uerbo eius. quia promittit ueniam penitentibus et sic est repeticio eiusdem sine sub aliis uerbis, ad exprimendum maiorem expectationis affectum sicut solet fieri in deuotis orationibus. Sperauit anima mea in domino etc. hic est minimum usus qui talis est in hebreo et translatione ieronimi. anima mea ad dominum a uigilia matutina usque ad uigiliam matutinam. Et sic exponitur anima mea ad deum est intenta per deuotionem. scilicet expectando suam ueniam. a uigilia matutina usque ad uigiliam matutinam. i. a principio diei naturalis usque ad finem includendo diem et noctem et per hoc insinuat psalmista quod anima iusti debet esse semper intenta ad deum non solum in tempore prosperitatis signato per diem. sed etiam aduersitatis signato per noctem et sic cum in translatione ieronimi communi dicitur. a custodia matutina usque ad noctem. hic usque ad noctem intelligitur inclusiue. Speret israel in domino. [illegible] et consequenter expectando. Cuius rationem assignat dicens. quia apud dominum misericordia. que superexaltat iudicium ut dicitur iacobi ii. et copiosa apud eum redemptio. quasi dicat. potens est multis modis redimere populum israel non solum de captiuitate corporali. sed etiam de spirituali ideo subditur. Et ipse redimet israel ex omnibus iniquitatibus eius. quia semper iustificat de uere penitentibus. Et sic ex fine huius psalmi apparet quod est oratio pro toto populo israel sicut dictum est in principio.

CXXX

Domine non est exaltatum.

Huic psalmo premittitur talis titulus in hebreo Canticum graduum ipsi dauid. Ex quo patet quod dauid fecit hunc psalmum. Circa quod sciendum quod sicut in corpore naturali bona et mala dispositio cordis redundat in membris. sic ... principis redundat in subditis. vnde et populus israel fuit percussus propter peccatum dauid in numeratione populi ut habetur ii. Re. xxiiii. Sed dauid hoc considerans in hoc psalmo proponit coram deo ... uite sue non ad iactantiam. sed in se recognoscens diuinam gratiam ad populi sibi subditi saluationem. Sicut iiii. Re. xx. ezechias dixit obsecro domine memento quomodo ambulaui in ueritate coram te ad impetrandum prolongationem uite sue. Et quia humilitas est fundamentum aliarum uirtutum. ideo in hoc psalmo facit magis mentionem de sua humilitate per hoc insinuans alia bona superedificata a deo. dicit igitur. domine non est exaltatum cor meum. motu superbie interiori. nec elati sunt oculi mei. in signo exteriori. dispositio enim cordis

magis appet in occulis q in ptib9 aliis. Nō ambulaui in magnis. ostendendo supbiā in facto nec in mirabilib9 sup me. i. in transcēdētib9 ut p hoc essem ī admiratonē hōiū q maxie qrūt supbi. Si nō humiliter sentiebā de me ipō. Sz exaltaui aīaz meaz. i. me ipm apte denoiando tota die in supbiaz eleuādo. Sicut. supple de me punitō. ī modū qui sequitur. sicut ablactatus sum super mrēz suaz. a quo mat subtrahit mamillā. Sic a deo subtrahit m oīs cōsolatōnis dulcedo. sz quia nolebat ppl'm punir ppter ipm subdit. ita retributō in aīa mea. fiat punitō in ppl'm. Sic eīz loqbatur. 2. R. 24. ego sū qui peccaui ego qui iniq egi. isti qui oues sūt quid fecerūt. uertatur obsecro ira tua sup me. Ideo subdit. Speret isrl' in dnō. cōseq bona ab ipō ita q occasione mei non puniant in aliq ex hoc nūc et usqz in seculū. i. p soluz tēp futuz. Moralitas aūt hui9 psalmi est ut princeps mūdi zelet salutez ppli sui exēplo dauid.

Memēto dnē dd. C XXXI

Titulus psalmi. Canticū graduum. Sz in hoc titulo nō ponit nom dauid. tn fuit actor hui9 psalmi ut dictū fuit sup psal. cxxx. et appet in pcessu hui9 psalmi in q dauid facit mētōnē de duob9 principaliter. vz. de deuōne quā hūit ad hedificatōz tēpli. et de pmissione facta a deo sibi qntuz ad successionē regni i filiis suis. de qb9 duob9 ht. 2. R. 7. [illegible] Primo g ponitur pmuz et sō fm ibi. Iurauit dns. Prima in duas q pmo ponitur deuotō dauid erga tēpli hedificatōz. 2o circa arche tnslatoz ibi. ecce audiuim9. Circa pmū dicit. memēto dnē dauid. conferēdo ei bona grē et glie. et oīs mansuetudis ei9. quia manifeste patuit in hoc q sauli. pmū ad mortez psequēti bis a morte pepcit cū possetz eū occidere. et q plo ē de nabal uiroz saulez occidē uolētiuz liberauit ipm ut ht. pmo R. 24. et. 26. et quia nō solū fuit mansuet sz eciā ual de deuotus subdit. Sicut iurauit dnō uotū uouit deo iacob. licet. n. sit deus oīz. tn ē d's iacob spēaliter q uouit ei exhibē spāle cultuz. gen. 28. d. erit mi dns in deuz et lapis iste quē erexi. vocabit dom9 dei. 1c. Et quale fuit uotū dauid subdit. Si introiero. i. nō intrabo tabernaclm dom9 mee ibi habitādo ī mentis quiete. Si ascēdero. i. nō ascendā ī lectuz strati mei ibi dormiēdo deliciose. Si dedero. i. nō dabo. sopnū occlis meis. pfectū et quietū. donec inueniā locū dnō. i. aptū p tēpli hedificatōe. io subdit. tabernaclm deo iacob. i. hedificē ei tēpluz quod aliqn uocatur tabernaclm. Sic. n. pposuit dauid facē suppoita tn dei uolūtate. nec ē p hoc itelligēd q nullo mō intraret domū suā uel lectuz uel dormiret. sz quia talia nō faceret cū bona et pfecta quiete mentis. donec domū dni cōpleret. et in hoc exprimit magnū desideriuz ad dom9 dni cōplendū. Et hoc mō dr̄ fm cōmūez modū loqndi de hoie multuz desiderāti finē alicui9 negocij q nō dormiet bonuz sopnuz donec cōpleuerit tale negociuz. sz quia dns noluit q ipe hedificaret. sz expectaret tps filij sui salomois fuit liber a uoto. deus tn habuit acceptū ei9 bonū ppositū. fm q dr̄. 2. R. 8. q cogitasti in corde tuo hedificare domū nōi meo bn fecisti. s. ipz mēte ptractans. uerūtn tu nō hedificabis michi domū. sz fili9 tuu9. 1c. Ecce audiuimus. hic aūtē ondit deuotō. dd. ī arche tnslatōe. et pmo qntuz ad tnslatōz factaz tpr̄e dauid. 2o qntuz ad tnslatōz factaz tpr̄e salomōis ibi. exsurge dnē. Circa pmū sciēd q archa pmo habuit stabilez mansionez in sylo ubi posita fuit tpr̄e iosue q erat de tribu effraym. fm q dr̄ iosue. 18. cōgregati sūt oēs filij isrl' in sylo fixerūt tabernacluz testimonij et ibi fuit archa usqz ad illud tēp9 quo capta fuit a philisteis et portata in terraz eoz ut ht pmo R. 4. et ex tūc nō habuit stabilez mansionez quousqz fuit posita in tēplo p salomonez hedificato. sz in terra philistinoz fuit tnslata de ciuitate in ciuitatē. ut ht pmo R. 5. et inde remissa ī terrā isrl' ut ht pmo R. 6. et tūc fuit posita in chariathiarī. ut ht. 1. R. 7. et inde tnslata fuit ī masphath. et inde ī galgala ut ht libro de hebraicis qōib9. et postea tnslata fuit in nobe ubi erat tpr̄e saulis. fm q ht 1. R. 21. et inde tnslata ē p'ea in gabaa ī domū aminadab. et inde tnstulit eā dauid ī domū obededon. et inde in ciuitatē dauid ut ht. 2. R. 6. Sz dauid in tnslatōne arche de oībus istis locis non facit mentōez. sz tm de sylo ubi pmo fuit posita et de gabaa unde eaz accepit et de loco ubi fuit post eā posuit cum dicit. Ecce audiuim9 eaz. s. eaz fuisse positaz pmo. in effrata. i. ī sylo q ē in sorte effraym. et ideo nō accipitur hic effrata p ciuitate bethleē. Inuenim9 eā in capis silue. i. ī gabaa q ē in territorio cariathiarī que ciuitas siluarū interpretatur. gabaa [illegible] et cariathiarī sūt loca ppinqua ut dictū fuit plenius. 2. R. 6. Introibimus in tabernaclm ei9. et lo de tabernaclo [illegible] in loco [illegible] ubi steterūt pedes ei9. [illegible] quod dicebatur sedes dei sup archā [illegible] ita q [illegible] erat qsi scabellū dei sedēt sup ppiciatoriū ut dictū fuit plenius exo. 25. homines aūtē uenientes ad tabernaclm cū orōne adorabant uersa facie ad locū arche. Surge dnē. hic aūtē describitur tnslatō arche ad tēpluz hedificatū a salomone. ubi habuit stabilē mansiōez et quietē. tu et archa sanctificatiōnis tue. q sic nominatur eo q continebat [illegible] tabulas digito dei scriptas. et urnā auream [illegible] manna plenā. Sacerdotes tui [illegible] induant iusticiam. ita q nō solū exteriori ornamentis corporalib9 sz [illegible] et sancti tui. i. sacerdotes et leuite [illegible] ī. n. in una significatōe. id ē q [illegible] unde eciā uestes ad hoc deputate dn̄r [illegible] exultent. i. te laudent cum deuotōne mentis cū signo exteriori appente. fm illud psalmi. 83. Cor meū et caro mea exultauit in deuz uiuū. ppter dauid seruuz tuuz. i. ppter mēritū ei9 et deprecatōnē. nō auertas faciez xpi tui. i. salomonis de mādato tuo uncti in regē. dicūt hebrei q cuz sacerdotes tnsferrent archam ad tēpluz salomōis porte clauserūt se contra eos. et cū orarent deuz et cantarēt psalmū istuz qn uenerūt ad uersum istuz porte apuerūt se. et sic uidit oīs ppls q dauid erat deo acceptus. usqz. n. ad illud tēp9 multi de pplō tenebant eū ēē iniustū ppter adulteriuz cuz bersabee et homicidiuz urie. et ad declarandū q illa peccata erant ei dimissa fuit facta illa clausio portaz et apertio sicut dictum fuit plenius 3. R. 8. et sō paralipō. 6. Iurauit dns. hic aūtē agit de pmissione successionis regni in ple dauid. et pmo describit dicta pmissio. 2o pmissionis rō ibi. qm elegit. Circa pmū dr̄. Iurauit dns dd. i. ipi dauid. ueritatez quia ē uerus pmo. et nō frustrabitur

eius denegando promissum. et quod sit illud subdit: De fructu ventris tui ponam super sedem tuam. hoc enim ei promisit per Nathan prophetam .2. Re. 7. et hoc promissum primo fuit impletum in Salomone filio David qui in regno ei successit, et ulterius presentatur in Christo descendente a David secundum carnem, cuius Salomon figura fuit et in quo regnum accepit perpetuitatem. Si custodierint filii tui testamentum meum .i. decem legis precepta que deus protulit in monte Synay. Exo. 20. et testimonia mea quantum ad alia mandata que deus dedit populo per Moysen. filii eorum usque in seculum .i. absque temporis determinatione sedebunt super sedem tuam .i. regnum. et ita fuisset factum si servassent dei mandata. Sed quia reges a David descendentes multipliciter transgressi fuerunt legem divinam, ut patet ex discursu .4. Re. et 2. Paralipo. ideo illa successio in dignitate regni tempore Sedechie fuit interrupta, ut habetur 4. Re. ultimo.

Quoniam elegit. Hic consequenter ponitur dicte promissionis ratio que fuit devotio ipsius David ad divinum cultum. et ideo deus voluit quod locus sui cultus [illegible] esset prope David palatium et hoc est quod dicit: Quoniam elegit dominus Syon. ut ibi haberetur templum suum. ideo subdit: elegit eam in habitationem sibi licet enim deus sit ubique, tamen dicitur habitare specialiter ibi habitare eo quod dabantur ibi divina responsa de propitiatorio quod dicebatur sedes dei, electionem autem huius loci ostendit deus quando precepit ipsi David per Gad prophetam quod extrueret ibi altare et offerret hostias et exaudivit eum dominus in igne de celo descendente super altare ut habetur primo Paralip. 21. propter quod David [illegible] dixit: hoc est altare domus dei et hoc est holocaustum altare in Israel ut habetur ibidem [illegible] 22. Hec requies mea quia archa domini inde non fuit ad aliud templum translata. Viduam eius benedicens benedicam .i. personas habentes devotionem ad hunc locum, quamvis sint pauci in [illegible] in temporalibus et spiritualiter multiplicando. Sacerdotes eius induam salutari .i. salvatione eorum undique sunt [illegible] et sancti eius exultatione exultabunt .i. exultatione mentis et corporis non per dissolutionem sed per devotionem. Illuc producam cornu David .i. dignitatem regni prolongabo in filiis suis propter ipsum. Ideo subdit: paravi lucernam christo meo .i. memoriam regni ipsi David. unde 3. Re. 11. ubi agitur de translatione decem tribuum ad Jeroboam dicitur de Roboam nepote David filio autem eius dabo unam tribum ut remaneat lucerna David servi mei cunctis diebus. et similiter de pluribus regibus a David descendentibus quod propter peccata sua meruerant destructionem regni. [illegible] quod non fiebat ut maneret lucerna David. Inimicos eius induam confusione quod factum fuit tempore Ezechie [illegible] et plurium aliorum regum a David descendentium qui bene se habuerunt ad cultum divinum ut patet de Ezechia cuius tempore angelus domini percussit centum octoginta quinque milia in castris Senacherib et sic fuit compulso fugere cum confusione ut habetur 4. Re. 19. Super ipsum autem quantum ad personam eius et domum ipsius efflorebit sanctificatio mea .i. initio quod duravit usque ad Sedechiam. In hebreo habetur lucebit corona mea quod potest intelligi de corona regni materiali que erat de auro et gemmis fulgentibus. et in hoc terminatur psalmus.

CXXXII

Ecce quam bonum:

Huic psalmo premittitur talis titulus in hebreo. Canticum graduum ipsi David. ex quo patet auctor huius psalmi. De materia vero huius psalmi dicunt expositores communiter quod loquitur de unitate populi Israel adinvicem per caritatem sub uno rege et sub cultu unius dei de quibus facta fuerat mentio in psalmo precedenti. et secundum hoc dicit David. Ecce quam bonum et quam iocundum .i. valde bonum et valde delectabile. habitare fratres .i. filios Israel qui dicuntur fratres propter unitatem cultus divini unde dicitur Deutro. 23. non feneraberis fratri tuo ad usuram .i. iudeo, sed alieno .i. gentili. In unum. per concordiam caritatis sub una lege et sub uno rege. ad hoc adducit duplex exemplum. primum est de unguento unde consecrabatur summus sacerdos quod erat valde preciosum redolens et suave cum dicit: Sicut unguentum in capite etc. scilicet summi sacerdotis. dicit enim Ra. Sa. quod unctio illa fiebat cum digito consecrantis intincto in illo unguento quem digito primo applicabat capiti et trahebat usque ad palpebras ex utraque parte et sic descendebat usque barbam ideo subditur: quod descendit in barbam. non cuiuscumque sed barbam Aaron. summi sacerdotis ab Aaron descendentis. alii enim minores sacerdotes consecrabantur per talem unctionem sicut dictum fuit plenius Exo. 29. et Levitici 8. Quod descendit in oram vestimenti eius. hebrei dicunt: quod descendit super os vestimentorum eius. et est istud de alia parte et refertur ad barbam summi sacerdotis que descendebat super oram superiore tunice iacintine super humeralis que dicitur os vestimenti. et ideo patet quod quod dicitur in translatione nostra in oram etc. non intelligitur ora inferior vestimenti sed superior. et referenda est similitudo huius usque ad precedentem ut sit sensus. Sicut unguentum tale est valde redolens et suave. sic fratres in unum habitare modo predicto est valde bonum. Sicut ros hermon. hic est positum membrum istius et ultimi huius psalmi ubi ponitur secundum exemplum ad propositum de descensu roris qui est valde suavis et bono terre nascentibus. ita similiter bonum est habitare fratres in unum et addit: Sicut ermon. quod mons est fructuosus et pascualis virtute roris ibi descendentis. qui descendit in montem Syon. non est intelligendum quod idem ros de monte Ermon descendit in montem Syon. tum quia uterque mons multum distat ab alio. tum quia mons Ermon est de ultra [illegible] quod sit mons Syon. propter hoc dicitur mons modicus super planum et de terra Iordanis et Ermon a monte modico. sed ros [illegible] equalitate suavitatis et fertilitatis descendit super utrumque montem. et hic est sensus quod sicut rores descendentes in monte Syon sunt valde boni, sic et habitatio fratrum modo supradicto est valde bona. et quia sic [illegible] tales rores in monte Syon descendere ostendit eum subditur: Quoniam illic mandavit dominus benedictionem .i. in monte Syon ubi erat templum et sacerdotes ibi benedicebant populum et vitam. In hebreo habetur de benedictione vite. quia sacerdotes benedicentes imprecabantur populo bona temporalia et spiritualia quibus continuatur et conservatur vita corporis et anime, et eandem [illegible] imponit translatio nostra que habet: et vitam usque in seculum.

CXXXIII

Ecce nunc benedicite.

Huic psalmo premittitur talis titulus in hebreo. Canticum graduum. et patet ex supradictis. de materia vero huius psalmi satis patet quod est quedam invitatio sacerdotum et levitarum ad laudem dei cum dicit: Ecce nunc benedicite dominum omnes servi domini .i. vos sacerdotes et levite venite qui ad divinum obsequium estis a deo electi propter quod subditur: qui statis in domo domini. ad ipsum officiandum. In atriis domus dei nostri. quia atrium et propter atria erant habitacula eorum ut essent semper parati ad sua officia ut non solum de die, sed etiam de nocte. ideo subditur: In noctibus extollite manus vestras in sancta. de nocte orando versa facie ad sancta sanctorum ubi erat archa et propitiatorium. et benedicite dominum. benedictione confessionis divine laudis que impenditur maiori a subditis. et non benedictione consecrationis que communiter impenditur inferiori a superiore. de qua dicitur ad hebre. 7. Sine ulla contradictione quod minus est a meliore benedicitur. Consequenter psalmista postquam servos dei ad dei laudem invitavit eisdem benedictionem dei optat dicens. Benedicat te dominus ex Syon .i. ex templo quod est in monte Syon

in quo tēplo erat ppiciatoriū ubi dabant̄ diuina
responsa et inde pcedebat ppiciatō et bndictō diuina
. Et dicit. bndicat te. in sing̃l. q. i pn° ps dixat q
deberet ēē in cōcordia ciuitat̄. qui fecit celū et ter
ram. hoc dr̄ ad excludēd̄ manicheor̄ errorē q̄ di
cūt inferiora a diab° ēē creata. ¶ Ultimo circa quīde
cī psalmos graduū pdictos ponēda ē qdā breuis
expositō mistica ad dandū ocōnē ulteri° meditā
di magis deuotis. Ad cui° intellectū sciend̄ q ma
crobius sup sōpniū scipionis distinguit uirtutes
i politicas purgatorias purgati aī et exēplares.
Exēplares uo ponit in deo in qtum sūt exēplaria oi
um et pōnis uirtutum. Et ideo de istis nichil ad p
positum q hic agr̄ de uirtutib° put pficiūt statū
hoīum. Uirtutes aūt ab hoīb° hntur dupl'r. Uno
mō quasi et hūano et sic dr̄ politice. quia hō ē aial
politicū. Alio mō excellent̄. q. mō dio et tales uirtutes
a phis uocant̄ eroyce seu diuine. A. ethi°. Hūc aūt
modū habendi uirtutes distinguit macrobi° in
duos. Unū est put hō intendit̄ ad talē pfectoē
diuinā et sic dicūt̄ uirtutes purgatorie. alius mo
d° est put hō iam assecutus ē terminū dicte tēdē
cie qntum pt̄ hēri in uia pnti et scdm hoc dicitur
uirtutes purgati aīi. Hec autē distinctio uirtutū i tribus
gradib° sub aliis ubis ponit̄ a catholicis doctorib°
scdm tres grad° hoīum ul' poci° in statu hoīum p
ut gradatī tendūt ad pfectoē. Itaqz pm° grad°
est incipiētiū. scd° pficientiū. terti° puenientiū
seu pfectorum et tāgūt̄ in trib° quinariis quīdecim
psalmor̄ graduū. Sicut circa pmū quinariū i q°
tangit̄ pfectō incipiētium. cōsiderand̄ q icipiēs
aggdi statū uirtut̄ patit̄ difficilitate et turbōnem
ppter resistētiā passionū sensitiue ptis ita q ei° tēp
rantia magis est dicēda cōtinētia que cum difficul
tate tenet se cōtra passiones. Et silit̄ dicēdū
de aliis trib° uirtutib° cardinalib° q deficiūt scdm su
um modū a pfectōne uirtutis. ppter q nēce hēt
recurrere ad diuinū auxiliū iplorād̄. et scdm hoc
dr̄ in pmo psalmo. Ad dnm cum tribularer clamaui
r̄c. Scdo ex hoc ulteri° incipit qndā fiduciā ha
bendi cum diuino auxilio de passionib° triūphādi. Et
qntū ad hoc dr̄ in ps. 2°. leuaui oclos meos i mōtes
unde ueniet auxiliū m. r̄c. Tertio ex hoc ulteri°
concipit spem ueniendi ad deum debite colend̄
passionibus quietatis. io dr̄ i tcio ps. letatus sū. in
his que dicta sūt m i domū dni ibim° r̄c. Quarto
ex hoc ulteri° concipit spem recipiendi celeste p
miū ex dicto obsequio. et scdm hoc dr̄ i qrto psal°.
Ad te leuaui oclos meos qui hitas in celis. Ecce sicut
ocli suor̄ i manib° dnor̄ suor̄. s. ad recipiend̄ mercē
dē ab eis. Ita ocli nri r̄c. Quintus gradus ē de ichoa
ta pfectōne. s. q scdm pdicta hō nō glietur. s; totum
attribuat diuine grē. et sibi nichil. scdm dictū sal
uatoris luc. 17. Cum oīa feceritis que pcepta sūt
uobis dicite. Serui inutiles sumus. ¶ Circa scdm
quinariū i quo describit̄ status pficiētium. pmus
grad° est q sedatis iam passionib° p exercitium uirtutis
confidat de stabilitate in bono cum dei adiutorio.
ppter q dr̄ in pmo psalmo. qui cōfidūt i dno sicut
mons syon r̄c. Scds grad° est ut liberatus a pas
sionibus ipm pus ut captiuū detinētib° ad pticipā
dū diuinas cōsolatōnes asscēdat. ppter q in scdo
psalmo dr̄. In cōuertēdo dns captiuitatē syon fac
ti sum° sicut cōsolati. Terti° grad° est ut pfectoē
p proximi hedificatōe in qua scit nichil se posse a
gere sine assistentia spali. ppter q. dr̄ in 3° psal°.
nisi dns hedificauit domum r̄c. Quartus gradus
est ut ex hedificatōne proximor̄ susptos debitos

nō requirat. s; grat' ipēdat scdm q dicit apl's ad thessalo
2. nocte et die opantes neque uictum gratuitum nō
qsi non habuerimus ptātē. s; ut nos met ipos formam
uob' darem° ad imitand̄ uos et ppter hoc in 4° ps dr̄
bti oīs qui timēt dnm q ambulāt i uiis ei°. grat̄is
exēplo et ūbo proximum hedificado. io sbdit̄. labores
manuum tuarum quia manducabis r̄c. Quintus grad° ē ut ppter
tribulatōz insurgētē a pdictis bonis opib° nō desistat
. io dr̄ in quinto psalmo. Sepe expugnauerūt me a iuuē
tute mea r̄c. ¶ Circa tercium quinariū i q° descbit̄ status p
fector̄. Cōsiderād̄ q sicut dr̄ iacobi p°. paciā op° pfectum
hēt. Paciā uero hēt in duplici gradu. pm° ē q hō tri
bulatōnes sustineat et ppter eas a bono ope nō desistat
et hic est ultim° gradus precedētis quinarii ut dic
tū ē. scd° qui est altior et ubi incipit tercius quinari° ē qn nō
solum hō psecutōnes patienter tolleat s; etiā psecuto
rib' bonū optat p eis orādo ex° x̄ in cruce dicētis. luc. 23.
pr̄ ignosce illis quia nesciūt qd faciūt. et ppter hoc dr̄
in pmo ps. de pfundis clamaui ad te dne. i. de pfū
do tribulatōnis orādo etiā p inimicis. Ideo sbdit̄. Si ini
quitates obsuaueris dne r̄c. Et quia ex tanta pfectōne
hita de facili insurgit aliqs mot' saltē leuis ex elatōis
dyab° instigātē qui insidiat̄ hoīb° pfectis. io scds grad°
ē ut ex pfectōe hita nullus mot' elatōis surgat iteri° n̄
aliquod sigm appeat exteri°. io dr̄ ps scdo. Dne nō ē exalta
tum cor meum neqz elati sūt ocli mei. r̄c. Tercius autem
gradus ē ut hō quidqd ē cordis et corporis applicet p
tum diuinis obsequiis. io dr̄ tercio ps. memento dne. dd et
omis mansuetudinis ei°. Sicut iurauit dno uotū uouit deo
iacob r̄c. Et quia caritas ē uinculū pfectōnis scdm q dr̄
colo. 3. io qrtus grad° ē ut hō sit in caritate pfectus scdm mo
dum qui tradit̄ act. 4. multitudinis credēcium erat cor unū
et aīa una et ppter hoc dr̄ in qrto ps. ecce q bonū et
q iocūdum hitare fres in unum r̄c. Quintus uo grad°
est q hō ex pfectōne caritatis qntum possibile ē obliuiscat̄ hui°
scli et occupet̄ diuinis laudib° qi mēte hitans i ciuitate
celesti. scdm illud phi. 3. nra aūt cōuersatō i celis ē. et ppter
hoc dr̄ psalmo quinto. Ecce nūc bndicite dnm oīs ser
ui dni qui statis in domo dni. r̄c. CXXXIIII

Laudate nomen.

Huic ps pmittit̄ talis titulus in hebr°. Alleluia
laudate dnm deum. Ex quo titulo nō appet auc
tor ps. s; satis appet q ps iste est quedā inuitatō i ge
nali. scdo magis in spali scdm diuersos stat° ibi. domus isrl'.
Pma i duas quia pmo ponit̄ dicta inuitatō. scdo sbdit̄ ad
hoc multiplex rō. ibi laudate dnm. Circa pmū dicit
psalmista. laudate nomē dni. ipm laudib° extollendo
laudate serui dnm. Cui oīs tenēt̄ fuire deuote pro
bnficio creatōnis et gnalis gubernatōnis. qui statis in
domo dni in atriis r̄c. ptēr atrium sacerdotis ubi of
ferebant̄ hostie erant alia tā ubi uulgares uaca
bant orōni et in uno recipiebāt̄ gētiles q ueniebāt
in ihrl'm cā orōnis scdm q dr̄. Jo. 12. Erāt aūt gētiles
quidā ex hiis qui ascēderant ut adorarēt i die fe
sto. Laudate. hic inducit̄ multiplex rō laudis diuine
Et pmo ex sue deitatis uirtute. Scdo ex ydolor̄ vilita
te ibi. simulacra gētium. Uitas aūt diuitatis ex duob°
allatur. pmo ex sua boītate. scdo ex sua ptāte ibi. q
ego cognoui. Circa pmū dicit psalmista. laudate
dnm q bon° dns. Est. n. ifinite boītatis. ppter q est
summe laudabil'. psallite noī ei° qm suaue ē. Est eīm
nomen dni mel in ore. melos in aure. iubilus i corde.
ut dicit bts ber°. Et licet oīs teneāt̄ deū laudā
re ut pdictū ē. tn̄ pnt̄ ppls isrl' quē elegit ut idē in
hūanitate suscpta nascēretur. ppter q legē diuinā ei de
dit et hoc est quod dr̄. qm iacob elegit sibi dns
r̄c. Quia ego cognoui. hic accipit rō diuine laudis

q̄ dicat hec d; ē rō laudandi deū quia ego cognoui q̄ magnꝰ ē dn̄s magnitu[dinis] cuiꝰ nō ē finis. et deꝰ nr̄ pre oībꝰ dīs. Et accipiūt hic dij p̄ncipa[liter] cuiꝰmōi sūt an[geli] sancti quibꝰ p̄est ip̄e deꝰ tāquā ministris dn̄s. iō s̄bdr̄. oīa q̄cūq; uoluit fecit in celo. aliquos angelos sibi stabiliendo et alios p̄pt̄ sup̄biā suā inde eiciendo. et in tr̄a. aliquos hoīes p̄ suā gr̄am uocando et alios uisto dei iudīo licet occlto di mittendo. In mari ·⁊c̄· aliquos inde t̄p̄e tempestatis saluādo mirabilit̄ p̄iclitātib; p̄pt̄ uētoꝝ flatꝰ. iō subdit̄. educens nubes ab extremo terre. i. a mari oceano. unde ut plurimū eleuātur uapores huīdi ex q̄bꝰ nubes gen̄ant̄. et iste oceanꝰ est terre inhitabilis. ·icuꝰ fulgura i pluuiā fecit. q̄ freq̄nt̄ in dictis nubibꝰ gen̄ant̄ tonitrua et inde p̄cedūt coruscatōes et fulgura que terminant̄ q̄n nubes in pluuiā resoluūt̄. q̄ p̄ducit uētos de thesauris. i. de locis hoīb; occltis. Qui percussit. hic q̄nt̄ adducit rō diue laudis ex effectibꝰ dei mirabilibꝰ p̄ p̄p̄ isrl̄ factis cū dr̄. qui percussit p̄mogenita egypti ·⁊c̄· de qua p̄cussione hr̄ exo. xij. Et misit signa et p̄digia in medio egypti. p̄ p̄p̄ isrl̄ liberāne. Sicut p; in exo. ubi describūt̄ dece plage egypti. i pharaone et in oīs s̄uos eiꝰ. quos pꝰ multa flagella finalit̄ submersit in mari rubro. ut hr̄ exo. xiv. q̄ percussit gentes multas. i tēp̄re filioꝝ isrl̄ pꝰ egressū de egypto. et occidit reges fortes. et q̄ sunt illi subdr̄. Seon regem amorreoꝝ. et og regē basaā. de quoꝝ occisione hr̄ nūi. xxi. et oīa regna chanaā. ubi int̄fecit p̄ iosue ⁊ filios isrl̄ reges xxi. ut hr̄ iosue. xij. et dedit terrā eoꝝ hereditatē. nō tn̄ h; p̄p̄ isrl̄ ut hr̄ in li. iosue. Et quia ex istis a filiis isrl̄ s̄paliter ē laudā subdit̄. dn̄e nomen tuū in etn̄ū. sit laudā a nobis. dn̄e memoriale tuū. i. b̄n̄fitioꝝ tuoꝝ. In gen̄atōne et gn̄atōe. i. i gen̄atōib; sibi succedētibꝰ. Sicut uidemꝰ ip̄letur. quia iudicabit dn̄s p̄p̄lm suū. dādo p̄ eo s̄niā c̄ p̄secutores eiꝰ iuste. et in s̄uis suis dep̄cabit̄. i. dep̄cabil̄ efficiet̄ oīones eoꝝ exaudiendo. Simulacra. h̄ q̄nt̄ adducit rō diue laudis ex fl̄itate ydoloꝝ q̄ p̄ dīs agentib; colebātur. et hoc est quod dr̄. Simulacra gētiū. i. agentibꝰ p̄ dijs uen̄ata. argentū et aurū. supple sūt q̄ntū ad materiā. opera manuū hoīm. q̄ ad formā p̄ artificiū factā. Os habent. s. silitudīe oris. q̄ p̄bat̄ p̄ hoc q̄d s̄bditur. et non loquēt̄. q̄ caret p̄p̄o ore. nunq̄ q; n. hr̄ p̄p̄n os in q̄tū nō dr̄ illud nisi equiuoce. s. ocula lapideꝰ aut depicto eo q̄ nō pōt uidē ut dicit phs. i. de aīa et eodem mō exponēd est q̄d s̄bdr̄. oculos hūt. q̄ rō redditur. nec eī spūs ē i ore ip̄oꝝ. et iō ex quo nō hūt spm̄ nec possūt h̄re opa uite q̄ mediātib; sp̄ib; ex ercetur ut dr̄ in li. de diia corꝰ et aīe. Siles illis fiāt qui faciūt ea. qui carent sensu discretōis et motu bone opatōis. Et oīs qui cōfidūt in eis. quia cōfidūt i nichilo eo q̄ ydolū nil est. s̄m q̄ dicit apꝰ ad cor. S. Domꝰ isrl̄. postq̄ induxit psalmista ad dei laudē in gen̄ali. hic q̄nt̄ adducit ad idē maḡ i s̄pali distinguēdo statū p̄p̄ isrl̄ cū dr̄. domus isrl̄. q̄ntū ad duodecī tribus b̄ndicite dn̄o. b̄ndictōne que cōsistit in cōfessione laudis. domꝰ aarō. q̄ntū ad sacerdotes qui distinguebāt̄ c̄ alios de tribu leui. b̄ndicite dn̄o. b̄ndictōne laudis. Isti eī tenebant̄ ad hoc p̄ceteris rōne officij. domꝰ leui. q̄ntū ad leuitas p̄ut distinguebāt̄ c̄ sacerdotes et tm̄ isti q̄ illi erant de tribu leui. b̄ndicite dn̄m. eū laudādo p̄ceteris p̄p̄lis ex offīo impo[sito]. qui timetis dn̄m. hoc dr̄ p̄pt̄ cōuersos de gentili[ta]te ad iudaismū q̄ nō erāt de aliquo duodecī tribuū. b̄ndicite dn̄o. eo q̄ de gr̄a sua iunxit nos p̄p̄lo suo. b̄ndictꝰ dn̄s ex syon. i. ex tēplo quod erat in mōte syon quia ibi cū magna sollēp nitate celebrat̄ laudes diue. qui hītat i ih̄rl̄m. q̄ dr̄ eo q̄ elegit eā ut ibi eēt tēplū suo nōi dedicatū. ut hr̄. ij. paralipo. vi. elegi ih̄rl̄m ut eēt nomē meū i ea. et in illo tēplo erat p̄piciatoriū quod sedes dei dicebatur ut dictū fuit diffusiꝰ exo. xxv.

CXXXV

Confitemini. Titulo huiꝰ psalmi est alleluya. Ex quo p; q̄ ps iste ē inuitatꝰ ad dei laudē sic et p̄cedens facta ab aliq̄ uiro sancto cuiꝰ nomē s̄m hebreos et ieroni ignorat̄. Et diuidit̄ in tres ptes q̄ p̄mo pōitur inuitꝰ ad laudē ex dei b̄n̄ficiis collatis oīb; gen̄alit̄. s̄cdo ex collatis p̄p̄o isrl̄ s̄palit̄ ibi. qui percussit egyptū. tertio ex b̄n̄fitio collato oī uiuēti ibi. 3ª ibi. qui dat escam. Circa p̄mū dr̄ psalmista. Cōfitemīni dn̄o. confessione laudis. qm̄ bonꝰ. bonitatis cuiꝰ nō ē finis. qm̄ in s̄clm̄ mia eiꝰ. quia s̄p parata ē p̄cē et misereri uere penitētibꝰ. Et nōnd q̄ in quolꝫ uersu istiꝰ psalmi pōit̄ ista clausula. qm̄ in s̄clm̄ mīa eiꝰ in hebreo. ita q̄ xxvi. uicibꝰ pōit̄ in hoc ps̄. eo q̄ sicut dicit ra. sa. a p̄n° mūdi usq; ad datōnē legis in mōte synay fuīt xxvi. gn̄atōnes i q̄bꝰ mūdꝰ fuit sustētatꝰ sola diuina misātōe. Iste aūt xxvi. gn̄ones sic colligūt̄ de scptura gen̄. v. hr̄ q̄ adā genuit seth. qui seth genuit enos. qui caynā. qui lamuel. qui enoch. qui matusalē. qui lamech. qui noe. q̄ sem. Item gen̄. xi. dr̄ q̄ sem genuit arphaxath. qui salē. qui heber. qui phaleth. qui reu. qui saruch. qui nachor. qui thare. qui abrahā. Abrahā uero genuit ysaac gen̄. xxi. ysaac iacob. gen̄. xxv. iacob leui. gen̄. xxix. Item exo. vi. hr̄ q̄ leui genuit caath. qui amrā. q̄ moysen. qui genuit gerson exo. ij. et in hoc gen̄atōe fuit data lex exo. xx. Confitemīni deo deoꝝ. i. angeloꝝ. qui dn̄i dij p̄ticip[ati]ōe. Confitemīni dn̄o dn̄oꝝ. i. p̄ncipū terre. p̄ ub. e. p̄ me reges regnant ·⁊c̄·. qui facit mirabilia magna solꝰ. miracle dr̄ aliquid quod t̄scendit cogitōz eiꝰ. Et iō aliqua sūt miracula simplicibꝰ. que tn̄ nō sūt mirabilia sapientib;. Sicut eclipsis solis uel lune mirabil̄ ē layco non tn̄ astrologo. et p̄ hūc modū a[li]q̄ sūt miracula hoīb; non tn̄ angelis. Illa uero sūt miracula sine magisque t̄scendūt facultatē totiꝰ nātē creāte. et hec sunt soli deo possibilia. qui fecit celos intellig. i. p̄ itellectū et uoluntate. et non p̄ nature nc̄itatē. qui firmauit terrā sup̄ aquas. s̄m cōmunē modū loq̄ndi q̄ dr̄ in his ciuitas est sup mare et tal sup̄ sequanā. q̄ fecit luminaria magna. que sunt illa subdit̄. solē in p̄tatē diei. quia dies ē latio solis sup̄ terrā. lunā et stellas in p̄tate noctis. i. ad illumīnad noctē. Qui percussit. hic pōitur inuitatꝰ ad laudē dei ex b̄n̄ficiis diuīs collatis isrl̄i. cum dr̄. qui percussit egyptū. nouem plagis p̄pt̄ p̄p̄lm isrl̄ liberand. ut hr̄ in exo. cū p̄mogenitis eoꝝ. illa fuit decima plaga. exo. xij. q̄ eduxit isrl̄ de medio eoꝝ. i. egyptioꝝ. In manu potēti et brachio excelso. timebāt eī oīs egyptij mori si p̄p̄ꝰ isrl̄ amplius detineretur in egypto. qui diuisit mare rubrū in diuisiones. Ex hoc dixerūt aliqui q̄ mare rubrū fuit diuisū xij. locis. ita q̄ quelibet tribꝰ hūit uiā p̄ se distinctā ab aliis. s; hoc ip̄batū ē exo. xiv. et licet mare diuisū fuit in uno tm̄ loco ptes tn̄ illiꝰ diuisionis dīr hic diuisiones. quia aque erāt eis p̄ muro a dextris et a sinistris. et eduxit isrl̄ p̄ mediū eiꝰ. p̄bens eis iter siccū. et excussit pharaone et uirtutē eiꝰ. i. exercitū eius i mari rubro. ubi p̄sequebant p̄p̄lm isrl̄ ex ira c̄ deū. qui t̄sduxit p̄p̄lm suum p̄ desertū. xl. anis. q̄us q̄ mortui fuissent oīs qui exierūt de egypto. p̄ter caleb et iosue et filios leui. eo q̄ terram ubis exploratā uoluerūt reuerti in egyptū ut dictū fuit ple[niu]s nūi. xiv. qui percussit reges magnos ·⁊c̄· exposi[t]e hoc ps̄. p̄cedēt usq; ibi. hereditatē isrl̄ s̄uo suo. i. dn̄i. s; hoc excepto. et iste uisus. et oīa regna chanaā. nō ē in hebreo nec in t̄slatōe ieronimi. et iō uidet̄ hic appositꝰ ab aliquo expositore sicut pōit̄ in textu psalmi p̄cedentis. q̄ i humilitate

nostra

nostra. qui fuimus valde deiecti et contempti in ser
vitute egypti. memor fuit nostri. nos inde liberando
ideo subditur. et redemit nos ab inimicis nostris.
i. egyptiis qui vitam filiorum israel producebant in ama
ritudine afflictionibus duris. ut habetur exo. primo. Qui
dat. hic ponitur invitatio ad dei laudem ex beneficio
collato omni viventi vita sensibili. cum dicitur. qui dat escam
omni carni. viventia enim vegetabilia tamen non
habent carnem ut plante. similiter nec angeli in quibus
est tamen vita intellectualis. quia spiritus carnem et ossa non
habent luce. ultimo. Confitemini deo celi. licet enim sit
deus totius creature. tamen specialiter nominatur deus celi. eo quod
ibi videtur clare. Confitemini domino dominorum etc. totus
iste versus videtur hic appositus ab aliquo expositore qui
non est in hebreo nec in translatione ieronimi. psalmus. 136.

Super flumina

CXXXVI

Huic psalmus nullo omnino premittitur titulo
in hebreo nec in translatione ieronimi. Et ideo
titulus qui in aliquibus bibliis ponitur. scilicet psalmus
david ieremie propter penam fuit appositus ab aliquo expositore
eo quod sententia psalmi consonat lamentationibus ieremie.
quia psalmus iste loquitur de templi destructione et de babilonica
captivitate. Cuius actor ignoratur secundum ieronimum et hebreos et di
viditur in duas partes. quia primo describitur populi captivati la
mentatio. secundo adversantium punitio ibi. memor esto.
Circa primum dicitur. Super flumina babilonis. quia terra illa
habundat aquis fluvialibus. illic sedimus. i. diu habitavi
mus. sicut dicitur deuto. 1. sedistis ergo in cades barne mul
to tempore. et flevimus. habitando ibi in amaritudine. cuius causa
subditur cum dicitur. dum recordaremur tui syon. i. templi quod
erat in monte syon incensi et destructi. de qua destructione
ne plus affligebantur quam de sua captivitate. In salicibus in me
dio eius. i. in medio babilonis que est plena salicibus
propter habundantiam fluminum. suspendimus organa nostra
i. subtraximus nos ab omni carmine letitie non solum ratione
captivitatis et destructionis templi sed etiam exaggerationis
mali. quia babilonii exigebant carmina letitie ab
omnibus in tanta amaritudine constitutis. et hoc est quod dicitur.
quia illic interrogaverunt nos etc. et qui adduxerunt
de iudea in babilonem captivos dicebant nobis supple.
hymnum cantate nobis de canticis syon. hoc est de canticis
que cantabantur in templo quod fuit in monte syon. et
subditur responsio iudeorum. quomodo cantabimus canticum domini. i.
deputatum divino cultui. in terra aliena. i. ydolatrie sub
dita. q. d. nullo modo hec debent fieri. Unde et balthasar
rex applicans vasa divini cultus humanis usibus statim
fuit a deo punitus. ut habetur dan. 5. Si oblitus fuero tui ie
rusalem. i. destructionis tue. oblivioni detur dextera mea
i. tota virtus mea per infirmitatem vel mortem. adhereat
lingua mea faucibus meis. ita quod non possim loqui. Si non
meminero tui. dolendo quasi continue de tua destructione.
Si non proposuero tui ierusalem in principio letitie mee. i. si aliquid
in casu letitie alicuius non recordabor in principio de tua de
structione dolendo. et supplendum est puniar a deo. Unde
dicitur eccli. 11. In die bonorum ne immemor sis malorum. Me
mor esto. hic consequenter ponitur adversantium punitio. et primo
ydumeorum qui semper iudeis molesti fuerunt. sicut esau a
quo descendebant ydumei querelat occidere iacob. a
quo descenderunt iudei. ut habetur gen. 27. ideo dicitur. memor
esto domine filiorum edom. i. ydumeorum ad puniendum. nequitiam
eorum. In die ierusalem. i. destructionis ierusalem in qua fue
runt ydumei cum babiloniis eos incitantes ad totalem
destructionem civitatis. ideo subditur. qui dicunt. i. dixerunt babi
loniis. exinanite exinanite etc. i. totaliter exterminate
te. etc. ierusalem usque ad fundamenta. Consequenter psalmista pre
dicit punitionem babiloniorum. d. filia babilonis. i. gens
babiloni. misera. In hebreo et in translatione ieronimi

habetur. vastata. et loquitur de futuro per modum preteriti propter
certitudinem prophetie. previdit enim regnum babilonis vastan
dum per cyrum et darium. ideo subditur. beatus qui retribuet tibi
retributionem tuam. i. penam tibi debitam. quam retribuisti
nobis. i. propter mala que fecisti nobis. beatus qui tenebit
et allidet parvulos suos. In hebreo habetur. tuos. et in transla
tione ieronimi. ex quo apparet litera communis que habet. parvulos
suos. intelligatur de parvulis babilonis quos crudeliter
interfecerunt medi et perse in babilonis destructione secundum
quod dicitur ysa. 13. de babiloniis. Suscitabo super vos medos qui
argentum non querunt nec aurum volunt sed sagittis parvulos in
terficient et lactantibus ventribus non miserebuntur et super filios non
parcet oculus eorum. et allidet parvulos suos ad petram. ex cru
delitate enim accipiebant pueros per pedes et allidebant ca
pita eorum contra parietes. Moraliter potest exponi psalmus iste
de quolibet penitente qui lamentatur se fuisse in captivitate
demonis per peccatum mortale. et petit punitionem demonis et
membrorum suorum in gehenna secundum ordinem divine iustitie.

Confitebor tibi domine

CXXXVII

Huic psalmo premittitur talis titulus in hebreo. Id
victoriam ipsi david. Ex quo apparet actor psalmi.
non tamen eius materia. sed ex circumstantia litere videtur quod
sit gratiarum actio ipsius david pro qua liberatus fuit a perse
cutione absalon in rebellione syba filii bothei et venit
ad templum domini adorandum et regratiandum sicut promiserat fu
giens a facie absalon. prout habetur. 2. Re. 15. et dixit rex
ad sadoch reporta archam in urbe dei. Si invenero gratiam
in oculis domini reducet me et ostendet mihi eam et taberna
culum suum. et secundum hanc sententiam psalmus iste in duas partes di
viditur. quia primo david ipsi deo regratiatur. secundo ad simile
alios reges hortatur ibi. confiteantur tibi. Circa primum dicitur.
Confitebor tibi domine. confessione laudis et gratiarum actionis
in toto corde meo. i. toto intellectu et affectu. qui audi
sti verba oris mei. hoc non est in hebreo nec in translatione
ieronimi. Unde videtur quod primo fuit quedam glosa ad ostendendum
causam quare david gratias deo agebat. scilicet eo quod orationem suam ex
audierat qua petiverat a persecutione absalon liberari.
et postea hec glosa forte interlinealis fuit inserta textui per in
sipientiam scriptorum sicut in multis aliis locis biblie factum est simile.
In conspectu angelorum. i. consistentium secundum illud mathe. 18. angeli
eorum semper vident faciem patris qui in celis est. psallam tibi. querens tibi
placere et angelis non hominibus humanis. adorabo ad tem
plum sanctum tuum. i. versa facie. et extensis manibus ad ipsum
Sic enim orabant iudei ubicumque essent ut habetur. 3. Re. 8. Confite
bor nomini tuo. in laude et gratiarum actione. et subditur causa. super
misericordia tua. quam fecisti liberando me de persecutione absalon
et dissentione excitata per sybam. 2. Re. 20. et veritate tua
i. iustitia tua quam fecisti puniendo eos pro sua culpa. quia
absalon cum suo exercitu fuit debellatus et syba decapita
tus. quoniam magnificasti. i. magnificare fecisti. super omnem.
i. super omnem virtutem creatam. nomen tuum. omnes enim homines boni
audita misericordia dei erga david. et iustitiam erga absalon et
sybam magnificabant nomen eius laudibus extollendo. In quacumque
die invocavero te exaudi me. hoc dicit quia beneficium divinum iam
perceptum prebet confidentiam obtinendi futurum. ideo subditur. multipli
cabis in anima mea virtutem. scilicet sapientie et obtinendi de inimicos. Con
sequenter inducit alios reges ad laudem dei ex cuius
virtute dependet status et dignitas eorum. d. Confiteantur tibi domine
omnes reges terre. cognoscentes tuum dominium generale. quia au
dierunt omnia verba oris tui. i. illa que fecisti in de absalon
et syba. et non loquitur de regibus terre generaliter. sed de regi
bus in circuitu iudee existentibus ad quos venit rumor pre
dictorum qui cito divulgatur. et bene nominantur facta dei eius ver
ba. quia eius facere et dicere sunt idem. secundum quod dicitur supra psalmus. 32. dixit et
facta sunt. Et cantent in viis domini. que sunt eius opera. quoniam
magna est gloria domini. Istud debent laudare cantico
laudis divine. Et quia non solum gloria domini est magna in se

sz etiam in effectu. ideo sbdit. qm excelsus dns et humilia respicit. ut tollat. et alta a longe cognoscit. i. superba ab eterno cognoscit ut deprimat. unde in hebreo hr. et alta a longe confringet. et hoc dr specialiter propter dauid humilitatem fugientem a facie absalon nudis pedibus incedendo et lamentando ut hr. 2. R. 15. et iniurias semel dissimulando 2. R. 16. quam humilitatem respexit ipm dauid in regno re stituendo propter superbiam absalon quem deiecit a regno quod usurpauit. per mortem uilem et asperam. nisi post se reliquit prolem masculinam ad sui memoriam ut hr. 2. R. 18. et quia beneficium adeo obtentum prestat confidentiam obtinendi aliud de futuro in casu simili ideo subdit dauid. Si ambulauero in medio tribulationis. Sicut feci fugam ab absalon. uiuificabis me. i. saluabis me a morte imminenti. et super iram inimicorum meorum. s. ab absalon achithophel sybe et consilium. extendisti manum tuam. faciendo de eis uindictam. et saluum me fecit. a persecutoribus eorum. dextera tua. i. uirtus tua et non mea. et quia dauid sic sperabat de futuro quod tamen consiliis contigeret subdit. dns retribuet pro me. penam in aduersariis. dne misericordia tua in seculum. quia semper parata est recipere penitentes ad ipm. opera manuum tuarum. i. me et regnum meum quod per te persecutus sum non despicias. subtrahendo a me manum protectionis tue. Moraliter potest exponi ps iste ut sit gratiarum actio deuota proficientium in tribulatione et inuitatio aliorum ad confessionem laudis diuine.

Dne probasti. CXXXVIII

Huic psalmo premittitur talis titulus in hebreo. Ad uictoriam ps dauid. In quo apparet actor ps scz dauid et modus cantandi huic psalmum cum premittitur ad uictoriam quia cantabatur a leuitis cum quodam conatu unius chori contra alterum ad hunc uictoriam in cantu sicut uidetur ex circumstantia lre quod sit quedam assurrectio ad confessionem diuine laudis ex consideratione eminentie diuine. Et diuiditur in duas partes. quia primo describit dauid dei eminentiam. secundo consurgit ad eius reuerentiam ibi. quia tu possedisti. prima in duas. quia primo describit celsitudinem diuine scientie. secundo latitudinem sue presentie ibi. quo ibo. Circa primum dicit. dne probasti me et cognouisti me. i. cognosci me fecisti. homo enim probat aliquid ad hoc quod notitiam accipiat de illo. sz deus cuius scientia est infinita non sic probat ut accipiat notitiam. sz ut alii accipiant. et hoc modo loquitur gen. 22. nunc cognoui quod timeas deum. i. cognoscere feci. per hoc enim quod abraham ad mandatum dei uoluit filium immolare fuit nota hominibus promptitudo sue obedientie. et similiter per tribulationes quas dauid sustinuit a saule absalon et aliis patienter nota fuit hominibus perfectio sue patientie. tu cognouisti possessionem meam et resurrectionem meam. i. quidquid feci sedendo uel surgendo quiescendo uel ambulando. aliter exponitur sic. tu cognouisti sessionem meam. i. restitutionem meam super regnum israel. et resurrectionem meam. i. restitutionem meam in regno post mortem absalon. quia utrumque a deo fuit. et quia non solum cognoscit exteriora sz etiam latentia. ideo subditur. intellexisti cogitationes meas de longe. i. ab eterno. semitam meam et funiculum meum. i. iustitie exercitium secundum quod dr. 2. R. 8. Et mensus est dauid duos funiculos. unum ad occidendum et alium ad uiuificandum. Inuestigasti. i. perfecte cognouisti. sicut res que inuestigatur usque ad minima perfecte cognoscitur. quia inuestigatio proprie dicta que importat discursum unius rei note ad aliam cognoscendam non est in deo. Omnes uias meas preuidisti. ante quam essem in rerum natura quia non est sermo in lingua mea. supple sufficiens ad explicandum celsitudinem tue sapientie. ideo ad hoc subdit. Ecce tu cognouisti omnia nouissima et antiqua. i. omnia que erant et que fuerant quantumcumque sint aliis latentia. tu formasti me. prima causa. Causa secunda non agit nisi in uirtute prime. et posuisti super me manum tuam. ad tenendum me in esse. artifex enim creato completo artificio remouet manum suam ab eo. sicut carpentarius a domo facta quia non est eius conseruator. sz tantum factor. sz artifex omnium deus formam formata non substrahit manum suam ab ea quia non est tantum eius factor. sz etiam conseruator. Et ideo si retraheret manum suam ab eius conseruatione desideret in nichilum. et propter predicta concluditur mirabilis facta scientia tua ex me. i. mirabilior quam ego possim cogitare. propter quod ieronymus transtulit. mirabilior est scientia tua a me. hebrei enim non habent comparatiuum gradum sz utuntur positiuo cum casu ablatiuo secundum quod hr super ps. 117. bonum est confiteri in dno. i. melius. confortata est. i. super omnia eleuata. et non potero ad eam. s. comprehendendam.

Quo ibo. hic consequenter ostendit latitudinem presentie diuine que se extendit ad omnem locum. propter quod dicit. quo ibo a spiritu tuo. i. a te ipso quia spiritus est deus. Johannis. 4. et quo a facie tua fugiam. i. a presentia. q. d. hoc est impossibile. quod probat consequenter dicens. Si ascendero in celum tu illic es. per refulgentiam tue glorie. Si descendero in infernum ades. per executionem tue iustitie. Si sumpsero pennas meas diluculo. i. si haberem pennas quibus possem citissime uolare ante claram diem et sic peruenire ad extrema maris. et enim illic manus tua deducet me. sine qua nulla creatura potest aliquod opus facere. et tenebit me dextera tua. aliter deciderem in nichilum ut predictum est et sic non possum effugere presentiam tuam. et dixi forsitan tenebre conculcabunt me. q. d. posset aliquis ignarus dicere. licet deus sit presens ubicumque non uidet ea que fiunt in tenebris. sicut homo existens in loco tenebroso non uidet ea que fiunt in sua presentia. hoc remouet dicens. Et nox illuminatio mea in deliciis meis. q. d. ipsa nox illuminata est coram deo ut uideant ibi ab ipso delitie carnales que communiter fiunt in tenebris. secundum illud iob. 24. oculus adulteri obseruat caliginem. et probat consequenter quod nox ista non sit a deo. quia tenebre non obscurabuntur a te. quia nil in eis existens latet te. et nox sicut dies illuminabitur. i. ita clare patet in conspectu tuo sicut lux. propter quod subditur. sicut tenebre eius ita et lumen eius. i. eodem modo patent ipsi deo ea que fiunt in utroque. Quia tu possedisti. hic consequenter ex predictis consurgit dauid ad laudem diuinam. et primo ad laudandum deum in se. secundo in amicis suis ibi. michi autem. Circa primum dicit. quia tu possedisti renes meos. formando me in utero matris suscepisti me de utero matris mee. In uita me conseruando et in persecutionibus protegendo et ad dignitatem regni promouendo. q. d. propter ista et consilia confitebor tibi bonitatem tuam cognoscendo. quia terribiliter magnificasti me. et est eadem sententia quia deus magnificando dauid modo predicto declarauit hominibus magnitudinem sue bonitatis et potentie. Et ideo subdit dauid. mirabilia opera tua. non solum in me sz in omnibus creaturis. quia minima etiam creatura non potest inuestigari ad plenum ab homine. ut potest per quam uirtutem ferrum trahitur a magnete. et anima mea cognoscet nimis. i. conabitur quantum poterit ad cognoscendum opera tua et maxime beneficia in facta inter que est formatio mea. ideo subdit. non est occultatum os meum a te. accipitur hic os ossis. pro quolibet quod est in carne. ideo subdit. quod fecisti in occulto. q. d. cum essent occulta tamen facta que fecisti illud intra carnem ubi occultantur aliis. sz non tibi. et substantia mea in inferioribus terre. i. substantia corporis mei non latebat tibi. tamen adhuc esset in matre uentris facta. que quidem pro maiori parte est terra que est inferius elementum. Imperfectum meum uiderunt oculi tui. In translatione ieronymi hr. Informem me adhuc uiderunt oculi tui. res enim ante quam formata sit imperfecta est. Est igitur sensus. Cum essem adhuc in fieri uiderunt me oculi tui. quia deus cognoscit res perfecte ante quam sint in facto esse. et in libro tuo. i. in notitia tua que dr liber eo quod ibi omnia retinentur absque obliuione. omnes scribentur. In notitia enim predestinationis diuine que dicitur liber uite soli electi sunt scripti et in notitia prescientie sue reprobationis que potest dici liber mortis soli reprobi sunt scripti. sz in notitia diuina generali supra-

puit

pnit extendit ad predestinatorum et prescitorum omnes sunt
tempus et sic accipitur liber dei ut dictum est. dies
formabuntur. in futuro sicut tu previdisti. et nemo
in eis. quia nemo est in tempore futuro qui nondum est.
per hoc intelligit david quod tempus futurum et ea que fu-
tura sunt in eo sunt perfecte cognita ipsi david quia eius no-
ticia mensuratur eternitate que assistit omni tempori presenti pre-
terito et futuro. Michi autem. hic consequenter david o-
stendit se habere reverenciam ad deum non solum in se sed
etiam in amicis suis, et primo ostendit in amicis dei propo-
sito in eius inimicis oppositum ibi. Si occideris. Circa
primum dicit. michi autem nimis honorati sunt amici tui deus.
In hebreo habetur. angeli sancti qui sunt in societate dei et
eius amici. de quibus dixit david psalmo precedenti
In conspectu angelorum. nimis confortatus est. i. firmiter
stabilitus. principatus eorum. angeli enim sancti per ordines
trium ierarchiarum sunt distincti. Ierarchia vero idem est quod
sacer principatus, et quia iste ierarchie et ordines
in singulis ierarchiis immobiliter stabiliuntur. ideo conve-
nienter dicitur. nimis confortatus est principatus eorum. Et
quia angeli sunt in maximo numero secundum illud Iob. numquid est
numerus militum eius. ideo subditur. dinumerabo eos et super
arenam multiplicabuntur. i. si vellem eos numerare non pos-
sem, sicut nec maris arenam. Videmus enim sensibiliter
quod corpora celestia que incorruptibilia sunt supra modum excedunt
corpora elementaria et mixta que sunt corruptibilia in con-
tinua quantitate, et eodem modo valde probabile est quod an-
geli qui sunt adhuc superioris nature tamen excedunt
in modum omnem corporalem creaturam, propter quod dicit Daniel. milia
milia milium ministrabant ei et decies milies centena
milia assistebant ei, ubi designatur maxima multitudo
angelorum nobis incognita per replicationem et multiplicationem
maximorum numerorum. et quia propheta david cognovit per reve-
lationem se futurum in societate angelorum ad quam electi as-
sumuntur ideo subdit. Exurrexi. per tuam gratiam a peccatis
que commisi. s. adulterium cum bersabee et homicidium
urie et numerationis populi. et adhuc sum tecum. in presenti per
gratiam et in futuro per gloriam, de qua loquebatur david
per modum presentis propter certitudinem sibi factam revela-
tionis. Si occideris. hic consequenter ostendit oppositum de ini-
micis. videlicet quod non sunt honorabiles sibi sed magis
detestabiles. d. Si occideris deus peccatores. et accipitur
hic si pro quia. Certum est quia tu occides peccatores
obstinatos in morte gehenne que dicitur mors secunda apoc.
20. Ideo supple dico. Viri sanguinum declinate a
me. quia horreo vos videre. Cuius causa subditur. quia dicitis
in cogitatione. s. vestra. accipiam in vanitate civitates suas.
Viri enim sanguinum semper cogitant quomodo possint alie-
nas civitates et loca capere propter hoc occidere et bona
capere, et istud procedit ex vanitate superbie existen-
tis in eis. et quia tales sunt deo et iustis hominibus
odibiles. ideo subdit david. nonne qui oderunt te do-
mine oderam. q. d. sic. quia eorum vicium est odiendum
bonis hominibus sicut est odiosum deo. et super inimicos
tuos tabescebam. i. resolvebar interius ex zelo iu-
sticie tue contra eos iratus, ideo subditur. perfecto odio o-
deram illos etc. et quia homo iustus semper debet timere ne in
tali excedat modum et incurrat aliquod peccatum
saltem leve, ideo subdit david. proba me deus et scito
cor meum. i. fac me scire ea que latent in meo cor-
de. probatio enim dei non est ad hoc quod ipse notitiam accipi-
at, sed ut aliis notitiam prebeat, sicut dictum fuit in
principio huius psalmi. Interroga me et cognosce. i. f-
ac me cognoscere. semitas meas. i. facta et cogita-
ta mea occulta. Et vide. i. fac me videre. Si via iniqui-
tatis in me est. i. aliqua latens culpa ut per peni-
tentiam expediar ab ipsa. et deduc me in via eter-
na. i. ad beatitudinem eternam ad quam nullus potest
pervenire nisi fuerit totaliter expeditus a peccato, secundum quod

dicitur apoc. 21. non intrabit in eam aliquid coinquinatum. ¶
Moralitas huius psalmi est quod quilibet exemplo david consideret
diligenter dei notitiam omnia intuentem attendat ipsum
ubique presentem, et sic assurgat ad dei honorem et eius re-
verenciam ad detestationem omnium iniquorum.

Eripe me. CXXXVIII

Huic psalmo premittitur talis titulus in
hebreo et translatione ieronimi. Ad victoriam
psalmus david. et patet sententia ex dictis in titulo psalmi
precedentis. De materia vero huius psalmi videtur ex circum-
stantia litere quod fuerit ab eo factus cum esset in persecutione
saulis petens ab ea divinitus liberari, pro quo fecit mul-
tos alios psalmos ut patet de supradictis, quia illa persecutio fuit
longa et david fuit in multis periculis sicut patet ex discur-
su primi Regum. Igitur secundum hoc psalmus iste in duas partes dividitur. In
prima david petit suam liberationem. In secunda predicit persecutorum pu-
nitionem ibi. Caput circuitus. Prima in duas quia primo david pro sua
liberatione impetranda allegat persecutorum nequitiam. et secundo
suam in deo confidentiam ibi. Dixi domino. Circa primum sciendum
quod cum deus sit iustissimus ad eum pertinet liberare innocentes
de persecutoribus iniquis. ideo dicit david. Eripe me domine ab
homine malo. i. a saule reddente mihi malum pro bono. a
viro iniquo eripe me. a doeg incitante saulem ad persequen-
dum me. qui cogitaverunt iniquitates in corde. cogitantes
multis machinationibus me occidere. tota die constituebant
prelia. quia de consilio. s. doeg et aliorum malignantium saul
frequenter eduxit exercitum ad capiendum david. acuerunt
linguas suas sicut serpentes etc. quia doeg et alii detrac-
tores incitabant maligne saulem ad persequendum david. propter
quod dixit david ad saulem primo Regum 24. Quare audis verba hominum
loquentium david querit malum adversum te etc. Custodi me
domine de manu peccatoris. i. saulis obstinati in peccato odii contra me
Et ab hominibus iniquis eripe me. i. a doeg et ab aliis sibi
in malitia adherentibus. qui cogitaverunt supplantare gressus
meos. ut ad regnum pervenire non valeam sicut a domino pro-
missum est mihi post saulem. absconderunt superbi laqueum mihi.
quia frequenter posuerunt insidias occultas contra david. et funes
extenderunt laqueum mihi. querentes me etiam capere per illos
qui debebant me diligere. s. habitatores ceyle quos david
liberavit de philisteis et per ziphoeos de quorum regione
david erat. et tamen isti voluerunt eum in manibus saulis tradere
ut habetur primo Regum 23. Iuxta iter scandalum posuerunt mihi. i. que-
sierunt me capere per considerationem locorum ubi consueveram ve-
nire. Unde primo Regum 23. dixit saul zipheis. Ite ergo et diligen-
tius preparate et curiosius agite et considerate locum ubi sit
pes eius etc. Dixi domino. hic consequenter david pro sua libe-
ratione allegat suam in domino confidentiam. modus enim est mag-
nificus liberare confidentes in eo propter quod dixit david. Dixi
domino deus meus es tu. in quo confido et pono meam vir-
tutem. Exaudi domine vocem deprecationis mee. liberando me
a saulis persecutione. Et quia gratitudo de beneficio iam pre-
stito est dispositio ad aliud optinendum. ideo david ad impetran-
dum liberationem suam de persecutione saulis recolit tempore grato beneficium
quod ei deus prestiterat liberando eum de manu goliath gigantis
d. Domine domine virtus salutis mee. i. per cuius virtutem fui salva-
tus. obumbrasti super caput meum. me protegendo in die
belli. quod accepi cum goliath getheo. Ne tradas me
domine a desiderio meo. i. contra desiderium meum. peccatori. scilicet
saulis obstinato in peccato odii contra me. minus enim dicitur et plus significatur.
per hoc enim quod dixit quod talis traditio esset contra desiderium suum
significatur quod etiam horrebat, sicut in communi modo loquendi quando contingit a-
liquid quod est sibi horridum dicit. hoc non desiderabam vel
non petebam, ad significandum illud quod accidit sibi horrorem, et sub-
dit causam dicti horroris cum subditur. cogitaverunt contra me. per vi-
as diversas me occidere. ne forte exaltentur. de me trium-
phantes. propter hoc supple peto ne tradas me in manibus
eorum. et est modus loquendi triumphantis sicut solent loqui homines

in tiore positi. Caput circuitus. Postquam david petiit suam liberationem. hic consequenter prophetice predicit persecutorum suorum punitionem. Ad cuius intelligentiam sciendum quod saul persequens david ex desiderio occidendi eum cingebat eum et milites eius in modum corone ut non posset evadere ut habetur primo Re. 23. et ad hoc incitabatur a doeg et aliis detractoribus falso defamantibus david apud eum. et ista iniquitas saulis et detractorum david fuit occasio quod deus permisit eos occidi in monte gelboe et puniretur ista malicia eorum. et hoc est quod dicitur. caput circuitus eorum. id est saul qui erat caput exercitus circuidantis david in eo dicto. labor labiorum ipsorum. id est frequens detractio doeg et aliorum similium. operiet eos. id est erit occasio quod operiantur morte in monte gelboe sicut accidit capta opinione. et quia non solum fuerunt puniti temporali morte sed in igne gehenne secundum communem opinionem. ideo subditur. Cadent super eos carbones etc. In miseriis non subsistent. quia pena infernalis est importabilis. et quia doeg detractor pessimus non solum fuit punitus in se sed etiam in prole quia david filium eius fecit occidi eo quod dixit se saulem interfecisse credens per hoc david placere ut dictum fuit. 2. Re. primo. ideo subditur. Vir linguosus non dirigetur in terra. quia doeg non reliquit filium superstitem. ideo adhuc subditur. Virum iniustum. scilicet doeg vdimne (?) mala capient in interitu. scilicet suo et filii sui. ideo dicit hic mala in plurali. et quia sicut dictum est. punitio fuit facta ad vindictam mala que facta fuerant david et viris eius. ideo subditur. Cognovi. scilicet prophetice per spiritum. quia faciet dominus iudicium inopi. id est ipsi david. qui fuit inops in fuga saulis in tantum quod a nabal petiit cibum primo Re. 25. et vindictam pauperum. id est virorum david. qui erant pauperes secundum quod dicitur primo Re. 22. Et convenerunt ad eum omnes qui erant in angustia constituti et oppressi ere alieno et amaro animo et factus est eorum princeps. Et quia david et viri eius non declinaverunt a fide veri dei et ipsius cultu. ideo subditur. Verumptamen iusti confitebuntur nomini tuo. in tribulationibus positi. et habitabunt recti cum vultu tuo. id est placentes in conspectu tuo.

CXLI

Dñe clamaui

Huic psalmo premittitur titulus in hebreo. psalmus david. Ex quo apparet auctor psalmi. De materia vero huius psalmi videtur ex circumstantia quod david expertus se periclitari se peccato lingue ut apparebit postea, consequenter fecit hunc psalmum petens a deo ut non pateretur amplius recidivum. Et dividitur in duas partes quia primo david exaudiri postulat. secundo petitionem suam explicat ibi. pone domine. Circa primum dicitur. Domine clamavi ad te. corde et ore deprecando. exaudi me. petitionem meam adimplendo. Intende voci mee etc. repetitio est eiusdem ad maiorem affectus expressionem. Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo. oblatis enim sacrificiis in altari holocaustorum quod erat sub divo sacerdotum qui obtulerant sacrificia lavabant manus et pedes et intrabant primam partem templi ubi erat altare incensi et offerebant thimiama quod hic dicitur incensum et tunc dicebantur sacrificia consummari. per hoc ergo quod dicit david. dirigatur oratio mea etc. petit quod sua oratio sit in suavitate exaudita. Et idem petit per hoc quod subditur. elevatio manuum mearum sacrificium vespertinum quia post oblationem magis sacrificii in vespere non offerebatur aliud usque in mane diei sequentis. Pone domine. hic consequenter david explicat suam petitionem. Et dividitur in duas partes quia primo petit preservari a lingue culpa. secundo a culpe pena ibi. quoniam adhuc. per linguam enim homo multipliciter peccat et contra hoc petit dicens. pone domine custodiam ori meo. ut non peccem per precipitationem locutionis sicut aliquando fecit dicendo de siba. omnia tua sunt que fuerunt miphiboseth in quo peccavit sicut dictum fuit. 2. Re. 16. et supra psalmo. 114. et hostium circumstantie labiis meis. dicit autem hostium circumstantie quod retractat verbum male prolatum. Cum verbum fecerat david quod non vindicaret male precepit nec ad verbum ioab retractare voluit. secundum quod habetur 2. Re. ultimo. Et ideo petit david ut hoc ulterius sibi non contingat. dicens. et hostium circumstantie etc. non declines. id est declinare permittas. cor meum in verba malitie. scilicet ad proferendum verba malitie composita sicut fecit quando dixit urie: ut descenderet in domum suam et lavaret pedes ut sic cum uxore sua dormiret et puer de me conceptus sibi attribueretur et adulterium meum celaretur ut habetur 2. Re. 11. ad excusandas etc. refertur illi. non declines cor meum. id est declinare permittas. ad excusandas excusationes in peccatis. id est ut pertinaciter deffendam peccatum meum excusationibus falsis. Cum hominibus operantibus iniquitatem. id est cum saule et sibi similibus qui peccatum suum de reservatione agag regis amalech et pinguium animalium contra domini preceptum pertinaciter deffendit contra samuelem eum arguentem. primo Re. 15. Et non communicabo cum electis eorum. Est ergo sensus quod david nolebat communicare cum talibus in mensa ubi habentur cibaria delicata sive electa et quia humiliter recipiebat correptionem iustorum ut patet. 2. Re. 12. ubi correptionem nathan prophete de adulterio cum bersabee et homicidio urie humiliter recepit et similiter correptionem gad prophete de populi numeratione ut habetur. 2. Re. 24. ideo subditur. Corripiet me iustus in misericordia. quia uterque propheta post primam denuntiavit sibi veniam. ut patet ibidem. oleum autem peccatoris non impinguet caput meum. In hebreo habetur. oleum autem capitis non prohibebit caput meum. quod exponit Ra. Sa. de unctione regia. et sic dicit david. oleum capitis. id est unctio realis in capite meo recepta. non prohibebit cor meum. ipsum per superbiam elevando ut non acquiescat correptioni iustorum sicut elevavit saulem ut predictum est. adhuc autem sensum potest reduci translatio communis. oleum autem peccatoris. id est unctio regia hominis inde superbientis qui dicitur peccator eo quod in omni peccato inclinatur superbia. non impinguet caput meum. contra deum et eius nuntios superbiendo. et hoc modo dicitur de superbo. Iob. 15. cucurrit adversus deum erecto collo et pingui cervice armatus. translatio autem iero. habet. oleum amaritudinis non impinguet caput meum. ratio huius diversitatis est quia dictio hebraica hic posita est equivoca ad significandum caput quam significationem sequuntur hic hebrei. Et ad significandum fel loco cuius transtulit iero. amaritudinis. quia frequenter in scriptura amaritudo significatur nomine fellis et ex consequenti potest tamen trahi ad sensum precedentem ut per amaritudinem intelligatur superbia procedens aliquando ex unctione regia ut patet in saul. Ista tamen litera. oleum autem peccatoris non impinguet caput meum. exponitur communiter a doctoribus nostris de verbo adulatoris signato nomine olei. sicut dicitur psalmo. 54. mollita sunt sermones eius super oleum et sic petit david quod per verba adulatorum non erigatur in superbiam et dei contemptum. prima tamen expositio videtur magis litteralis. Quoniam adhuc. hic consequenter petit david preservari a pena pro peccato lingue debita et primo a pena infligenda in presenti. secundo a pena inferni ibi. sicut crassitudo. Circa primum dicit. quoniam adhuc. et oratio supple. pretendit in beneplacitis eorum. In hebreo habetur. In malis eorum. cui concordat translatio iero. que sic habet. pro maliciis eorum. ut non sint in occasione delinquendi et per consequens quod debeam puniri in presenti. ad hunc sensum potest reduci translatio communis cum dicitur. in beneplacitis eorum. id est in malis eorum in quibus delectantur eo quod peccant ex habitu qui causat delectationem in opere malo secundum illud proverbiorum. 2. qui letantur cum male fecerint et exultant in rebus pessimis. Consequenter adducit exemplum ad propositum. scilicet quod aliquando sancti pro malis verbis aliorum deliquerunt et sic puniti fuerunt in presenti cum dicitur. absorti sunt iuncti petre iudices eorum. hic habet translatio iero. et similiter litera hebraica. sublati sunt iuxta petram iudices eorum etc. et est eadem sententia hic et ibi. et exponunt hoc hebrei de moyse et aaron qui fuerunt iudices populi israel et scitam per murmurationibus populi contra deum peccaverunt ad aquas contradictionis dubitantes ad impletionem verbi domini quod eis dixerat loquimini ad petram coram eis et illa dabit aquas et pro illo peccato fuerunt privati

isti

ingressu terre promissionis ut habetur num. xx. et hoc est quod dicitur hic absorti sunt. i. per peccatum lapsi. iuncti petre. i. iuxta petram de qua debebant aquam educere. iudices eorum. i. moyses et aaron. q. d. multo fortius debeo in timere et propter hoc deum orare ne propter verba malorum trahar ad peccandum et per consequens ad penam sustinendum. audient. i. audiant. hebrei pro optativo utuntur futuro indicativi ut frequenter dictum est. verba mea quoniam potuerunt. In hebreo et translatione ieronimi habetur. verba mea quoniam decora sunt. et in hoc david sermonem dirigit ad maliloquos et est sensus. audiant verba mea. s. maliloqui ad suam correctionem quoniam poterunt. s. se corrigere ad monitionem verborum suorum. Sicut crassitudo terre etc. hic incipit versus in hebreo et in translatione ieronimi ubi david petit preservari a pena gehenne. primo tamen ostendit modum incurrendi. secundo petit ab eo liberari ibi. quia ad te domine. Circa primum sciendum quod hec est litera in hebreo. Sicut fringens et scindens in terra. et translatio ieronimi habet. sicut agricola cum scindit terram sic dissipata sunt etc. et est eadem sententia ut patet et est sensus quod sicut ille qui scindit terram facit ibi quandam perfundationem et terre dissipationem. dissipata sunt ossa nostra et sic dissipata est virtus mentis mee que per ossa designatur in quibus est robur corporis. secus infernum. i. prope infernum. Unde in hebreo et translatione ieronimi habetur. In ore inferni. dissipatio. n. virtutis que fit per vitia facit appropinquare ad penam gehenne. ad eundem sensum reducitur litera nostra cum dicitur. sicut crassitudo terre etc. crassitudo proprie est in animali et latet sub pelle et ad similitudinem eius crassitudo terre dicitur que latet sub eius superficie. quando vero terra aratur superficies subvertitur et sic crassitudo eius sursum erigitur. est ergo sensus sicut crassitudo terre sursum apparet in terre scissione cum vomere. Sic ossa nostra dissipata sunt etc. et exponatur ut supra. quia ad te domine etc. hic incipit versus in hebreo et translatione ieronimi ubi orat david petit preservari a dicta pena gehenne et incipit hic collocutio. non auferas animam meam. i. non permittas auferri eam a consortio gratie tue et per consequens trahi ad penam gehenne. quia ad te domine oculi mei. tamquam ad protectorem meum. In te speravi. q. d. decet ut me serves a pena gehenne. quia modus est magis liberare sperantes in se. Custodi me a laqueo. s. deceptionis. quem statuerunt mihi. s. spiritus maligni. et a scandalis etc. Scandalum enim est dictum vel factum minus rectum prebens alteri occasionem ruine et sic petit david ne in peccatum lingue aliene prebeat sibi occasionem ruine. Cadent in retiaculo eius peccatores. i. occasionem peccandi amantes secundum illud eccl. xx. Qui amat periculum in illo peribit. Singulariter sum ego. i. a societate male loquentium me substrahendo ne sint in peccandi occasio. donec transeam de presenti vita ad superiorem requiem. Moraliter autem huius psalmus est ut homo qui alios expertus est per linguam peccasse vel adhuc peccatum sentit se promptum esse, exemplo david peniteat ut sic a recidivo per devotam orationem preservetur et a pena debita liberetur.

Voce mea. CXLI

Huic psalmo premittitur talis titulus in hebreo. Eruditio david cum esset in spelunca oratio. Per hoc autem quod dicitur eruditio ostenditur quod david in compositione huius psalmi fuit eruditus a spiritu sancto et illum scripsit ad eruditionem aliorum. per hoc autem quod dicitur cum esset in spelunca. ostenditur locus ubi fuit facto et secundum quod dicit ieronimus in prologo super librum psalmorum intelligitur de spelunca odollam ad quam fugit david postquam evaserat de manibus philistinorum eum occidere volentium in geth ut habetur primo reg. in principio xxii. capitulo et fine xxi. et fecit hunc psalmum antequam venirent ibi ad eum illi de cognatione sua et homines amaro animo et oppressi ere alieno existentes. Igitur secundum hoc psalmus iste in duas partes dividitur quia primo david ostendit anxietatem animi sui. secundo petit divinitus consolari ibi. clamavi ad te. Circa primum dicit. voce mea ad dominum clamavi. quia ex magna anxietate non poterat a clamore continere. voce mea deprecatus sum. Repetitio est eiusdem sententie ad maiorem affectus expressionem. effundo in conspectu eius etc. hoc dicit quia orando lacrimas effundebat et hoc modo loquebatur anna primo reg. i. effudi animam meam in conspectu domini. et tribulationem meam ante ipsum pronuntio. non ad aliquid sibi manifestandum. quia omnia nuda et aperta sunt oculis eius sed ad consolationem aliquam impetrandam. Cuius causam subdit cum dicit. In deficiendo ex me spiritum meum. q. d. in tanta afflictione sum quod fere expiro. et tu cognovisti semitas meas. per quas ego possim incedere magis secure. q. d. illas non video nisi dirigas me. Ideo subdit. In via hac qua ambulabam absconderunt superbi laqueum mihi. quia saul et eius satellites in terra israel querebant per multas insidias eum capere et cum inde fugeret in geth philistei voluerunt eum occidere. ideo subdit. Considerabam ad dexteram. i. ubi possem invenire aliquam prosperitatem que per dexteram designatur. et non erat qui cognosceret me. quia in terra israel nullus audebat ei humanitatem prestare timore regis saulis. Periit fuga a me. quia david fugiens in terram philistinorum fuit ibi in periculo maiori ut predictum est. Ideo subdit. et non est qui requirat animam meam. i. vitam meam ad salvandum ipsam. Clamavi. postquam david explicavit anxietatem animi sui hic petit ab eo liberari. d. clamavi ad te domine. positus in dicta anxietate. dixi tu es spes mea. quia per te solum spero liberari. portio mea in terra viventium. i. inter viventes huius seculi non habeo unde vivam nisi per tuam promissionem quia dixit quia erat profugus ab hereditate sua temporali. Intende ad deprecationem meam quia humiliatus sum nimis. q. d. ita afflictus sum et abiectus quod cum magna difficultate possim substinere. ideo subdit. libera me a persequentibus me. i. a saule doeg et similibus. quia confortati sunt super me. i. fortiores me in terra. ideo non possum resistere propter regiam potestatem me persequentem. educ de custodia. i. de carcere. Sicut dicitur gen. xlii. tradidit illos custodie tribus diebus et tribus noctibus tertio die eductus de carcere etc. Unde in hebreo et translatione Ieronimi habetur hic. educ de carcere animam meam. i. me ipsum. a meliori parte denominando totum. Carcerem autem vocat david illam speluncam in qua erat absconditus nec audebat exire. ad confitendum nomini tuo. ad hoc enim precipue desiderabat de persecutione saulis liberari ut posset libere accedere ad tabernaculum domini et ibi confiteri domino confessione laudis. me expectant iusti. scilicet samuel et alii iusti de populo israel qui expectabant cum desiderio. i. coronationem david in regem sicut dixerat per samuelem. donec retribuas mihi. pro persecutione quam patior dignitatem regni. In hebreo habetur. me coronabunt iusti cum retribueris mihi. quod fuit impletum quando seniores de omnibus tribubus israel unxerunt david in regem. ii. reg. v. Moraliter potest exponi psalmus iste de quolibet fideli in magna afflictione existente exemplo david explicante coram deo anxietatem animi sui, petendo devote ab eo divinitus liberari, ut sic confessione laudis divine posset libere domino confiteri.

Domine exaudi orationem meam. CXLII

Huic psalmo premittitur talis titulus in hebreo et in translatione ieronimi. psalmus david. In aliquibus tamen bibliis ponitur talis additio. psalmus david quando persequebatur eum filius suus absalon. que quidem additio videtur apposita ab aliquo doctore seu expositore eo quod litera huius psalmi videtur ad hoc satis concordare. illa enim persecutio duravit pluribus diebus. et ideo david in illa existens fecit plures psalmos ut patet ex superdictis

scandali

orando deum devote pro sua liberatione. Igitur secundum hoc psalmus iste in duas partes dividitur. In prima ponitur petitio lacrimosa. secundo subditur exauditio gratiosa ibi. spiritus tuus. Prima adhuc in duas. quia primo ponitur dicta petitio. secundo petitionis ratio ibi quia persecutus est. Circa primum dicit. domine exaudi orationem meam. a persecutione absalon me liberando. auribus percipe obsecrationem meam. Repetitio est eiusdem sententie ad maiorem devotionis expressionem. In veritate tua exaudi me in tua iustitia. id est in veritate tua que est idem quod tua iustitia. et in hoc allegat mandatum divinum quo precepit filius parentes honorare Exo. 22. honora patrem tuum etc. Et ideo ad veritatem divinam et iustitiam pertinebat liberare david a persecutione filii sui a quo debebat honorari. et non intres in iudicium cum servo tuo. id est mecum. Sciebat enim david quod illa persecutio ex permissione divina erat mota contra eum propter peccatum adulterii cum bersabee et homicidii urie secundum quod dixerat sibi nathan propheta 2. Re. 12. hec dicit dominus. Ecce ego suscitabo super te malum de domo tua etc. ideo dicebat david. non intres in iudicium cum servo tuo. quasi dicat non punias secundum rigorem iustitie secundum quam david incurrerat mortem. quia secundum legem divinam utrumque vitium plectitur morte. et ad hoc allegat fragilitatem humanam que peccaverat dicens. quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis vivens. id est nullus homo vivens iustificabitur quantumcumque sibi caveat cum frequenter labitur saltem venialiter peccando prover. 24. septies in die cadit iustus etc. Et in hoc allegat david quod deceat deum rigorem iustitie temperare propter humana fragilitatem. Quia persecutus. hic ponitur predicte petitionis ratio que accipitur ex atrocitate persecutionis quam david sustinebat. ideo dicit. quia persecutus est inimicus. id est absalon et achitophel eius consiliarius animam meam. id est vitam meam. querebant enim eum occidere. humiliavit in terra vitam meam tunc enim fugit david pedibus nudis flens et operto capite ut habetur 2. Re. 15. iniurias etiam semei valde humiliter sustinuit. secundo Re. 16. Collocavit me in obscuris. quia david fuit compulsus se abscondere in locis desertis et cavernosis. Sicut mortuos seculi. qui ponuntur in foveis subterraneis. et anxiatus est super me spiritus meus. ex nimia afflictione. In me turbatum est cor meum. propter malitiam filii mei me persequentis. memor fui dierum antiquorum. id est dierum noe in quibus mundum submersisti diluvio propter peccata luxurie et in quibus per noe contra tuum male dixisti cham gen. 19. quasi dicat david ex istis valde timeo punitionem meam pro peccato adulterii bersabee et dampnationem filii mei pro mea persecutione. propter quod eum mortuum valde luxit ut habetur 2. Re. 18. ut ibidem plenius dictum fuit. meditatus sum in omnibus operibus tuis. in quibus semper continetur iustitia. In factis manuum tuarum. Repetitio est eiusdem sententie ad maiorem expressionem et quia divina iustitia est formidanda. ideo subdit david. Expandi manus meas ad te. deprecando humiliter. anima mea sicut terra sine aqua tibi. In hebreo habetur. In terra laxata. et est eadem sententia. quia terra sine aqua in pulveres resolvitur et quia res laxata dissipatur. et ex hoc designat david quod erat totus dissolutus timore divine iustitie. propter hoc subdit adhuc. velociter exaudi me domine defecit spiritus meus. id est prope defectum sicut de homine appropinquante ad mortem dicitur iam est mortuus. ne avertas faciem tuam a me. tamquam offensus contra me. et loquitur de deo ad modum hominis qui indignanter avertit faciem suam ab eo contra quem est offensus. et similis ero descendentibus in lacum. si avertas faciem tuam a me modo predicto. auditam fac mihi mane. id est velociter sine retardatione. misericordiam tuam. per effectum evidentem. quia in te speravi. non in virtute humana. notam fac mihi viam in qua ambulem. ut sic ad locum securitatis perveniam. hoc dixit david quia fugiebat vagabundus per desertum. quia ad te levavi animam meam. de auxilio tuo sperando. eripe me de inimicis meis. id est absalon et sibi adherentibus. doce me facere voluntatem tuam. homines enim conturbati nimis perplexi sunt et consilio maxime indigent ideo econverso. Spiritus tuus. hic consequenter ponitur exauditio gratiosa. hinc enim david responsum ex divina revelatione se fore liberandum de persecutione absalonis et in regno suo restituendum ut dictum fuit supra

psalmo tertio. ideo dicit david. spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam. id est in ierusalem ubi erat tabernaculum et archa domini. propter nomen tuum domine vivificabis me. de periculo mortis michi imminente. in equitate tua. et non mea. educes de tribulatione animam meam. id est vitam meam vel me ipsum. et in misericordia tua disperdes inimicos meos. quia illi qui erant cum absolon ad persequendum david fugerunt dispersi ad diversa loca secundum quod dicitur 2. Re. 18. omnis autem israel fugit in tabernacula sua etc. Et perdes omnes qui tribulant animam meam. quia achitophel se suspendit. 2. Re. 17. et absalon interfectus fuit et multi de populo. secundo Re. 18. et syba filius bochri movens contra david seditionem decapitatus fuit. secundo Re. 20. Moraliter exponitur psalmus iste de quolibet fideli existente in persecutione gravi qua lacrimose petit divinitus liberari propter quod meretur gratiose exaudiri.

CXL
III

Benedictus dominus.

Hunc psalmo premittitur talis titulus in hebreo et translatione ieronimi. david. sine aliqua additione. dicit tamen ieronimus in prologo super librum psalmorum quod david fecit hunc psalmum cum staret contra goliath gettheum de quo habetur 1. Re. 17. Circa quod sciendum quod secundum quod dicit augustinus de pugna david et golie quod david accepit hanc pugnam ex instinctu spiritus sancti et revelatione. per quam dominus volebat per eius victoriam philisteos debellare. propter quod dixit golie primo Re. 17. tu venis ad me cum gladio et hasta et clipeo. ego autem venio ad te in nomine domini et subdit. et dabit te dominus in manu mea et percutiam et auferam caput tuum a te et dabo cadavera castrorum philistiim hodie volatilibus celi et bestiis terre ut sciat omnis terra quia est deus israel etc. Igitur secundum istam sententiam psalmus iste in duas partes dividitur. quia primo david domine sibi assistens adiutorium confitetur. secundo laudare dominum pollicetur. ibi. deus canticum novum. Prima adhuc in duas quia primo confitetur assistentiam adiutorii divini. secundo hoc attribuit bonitati divine et non sibi. ibi. quis est homo. Circa primum sciendum quod david processit ad pugnam contra goliam inermis excepto baculo et funda ut habetur primo Re. 17. ut per hoc in eius victoria magis reluceret virtus divina. homo autem in baculo pugnat cum manibus et quantum ad hoc dicit. benedictus dominus deus meus qui docet manus meas ad prelium. pugnando vero in funda utitur magis digitis et quantum ad hoc subditur et digitos meos ad bellum. misericordia mea. quia proprium est ipsius dei parcere et misereri. ideo david vocat eum misericordiam in abstracto dicens. misericordia mea. in beneficiis michi conferendis. et refugium meum. in periculis evitandis. Susceptor meus tamquam pater misericordiarum. et liberator meus in periculis occurrentibus. protector meus. contra goliath gettheum. et in ipso speravi. de victoria obtinenda. qui subdis populum meum sub me. In hebreo et translatione ieronimi habetur. qui subdis populos michi. id est philisteos in magna multitudine existentes. propter quod omnes fuerunt in periculo. per hoc enim quod golia interfecit fuerunt omnes philistei debellati ut habetur 1. Re. 17. Ad hunc autem intellectum reducitur littera nostra. qui subdit populum meum. id est populum israel sub me. id est obedientia mea. per hoc enim quod david goliam devicit habuit magnum nomen in populo israel et fuit princeps super viros belli contra adversarios regni et per hoc fuit dispositus ad hoc quod populus desideraret dominium eius. Unde tamen populus venit ad eum ut unge ret eum in regem dixerunt ei 2. Re. 5. Cum esset saul rex super nos tu eras educens et reducens israel. Domine. hic quod david attribuit totum divine bonitati. Et primo quantum ad revelationem sibi factam contra goliam ut predictum est. dicens. domine quid est homo. id est ipse david. quia innotuisti ei victoriam de golia revelando. aut filius hominis. id est ipse met david. qui vocatur filius ysay primo Re. et 2. in pluribus locis

quia reputas eum. tamquam merito dignum. q. d. hoc p
uenit ex tua bonitate tantum. ideo subdit. homo. i. Adam
uanitati similis factus est etc. i. nullius momenti in se
et in sua reputatione propter quod postquam iam adeptus
fuiat regiam dignitatem dixit. ii. Re. vi. uilior fiam pla
quam factus sum et ero humilis in oculis meis. Secundo at
buit domino bonitatem obtentum uictorie. d. domine inclina
celos tuos et descende. non per loci mutationem sed pre
tatis considerationem. tange montes. i. petitos phi
listeos superbos. et fumigabunt. i. uirtus et cetus
eorum extinguetur. fulgura coruscationem. i. ostende tue
uirtutis euidentiam. et dissipabis eos. i. acies eo
rum. Emitte sagittas tuas. i. dirige lapides in eos
qui dicuntur hic sagitte eo quod mittuntur a longe de
funda sicut sagitta de archu. et conturbabis eos
quia prostrato golia ad ictum lapidis philistii conturba
ti et stupefacti fuerunt et filii Israel insequentes uictos
occiderunt primo Re. 18. Emitte manum tuam de alto et
eripe me. de manu golie. et libera me de aquis mul
tis. i. de philisteis eo modo loquendi quo dicitur apoc. 17.
aque quas uidisti super aquas multi populi sunt et gentes
etc. et de manu filiorum alienorum. et per idest. i. de ma
nu philistinorum qui dicuntur filii alieni eo quod erant
ydolatrie dediti. quorum os locutum est uanitatem.
quia goliath fortissimus omnium philistinorum exprobra
bat agminibus Israel iactanter. d. ego exprobraui ag
minibus Israel hodie primo Re. 17. et dextera eorum. idest
habebant ministrum bellum. dextera iniquitatis. quia contra Israel
Deus canticum nouum. hic
consequenter dauid per beneficiis predictis deum laudare promit
tit In qua quidem laude primum beneficium recognoscit
et secundo prosperum statum gentis sue deposcit. ibi quorum
filii. Circa primum dicit. deus canticum nouum cantabo
tibi. in recognitione noui beneficii. In psalterio deca
cordo. i. decem cordas habente. psallam tibi. Cantus enim huius
psalmi magis apparatum huic ministro quam alteri quem de
cantabat dauid non solum uoce humana sed etiam musico
ministro. qui das salutem regibus. i. mihi et sauli. uocat se
regem eo quod erat inunctus per samuelem et similiter saulem
eo quod adhuc tenebat regnum. et uterque tunc fuit sal
uatus quia dauid habuit uictoriam de golia et sa
ul de exercitu philistinorum. quia tamen hoc procel
serat ex merito dauid ut dicitur est ideo subdit. qui rede
misti seruum tuum de gladio maligno. i. de gladio goli
e cuius hastale erat quasi liciatorium texentium et ferrum
sexcentos habebat siclos ferri ut habetur primo Re. 17. eri
pe me et erue me. hic incipit ulius in me textus prete
in hebreo et translatione ieronimi. de manu filiorum a
lienorum etc. exponitur sicut supra. quia est repetitio eius
dem sicut frequenter fit in canticis. Quorum filii etc. hic
consequenter dauid prosperitatem Israel deposcit prout sonat lit
tera hebraica et translatio ieronimi que sic habent. ut sint filii
nostri. i. filii Israel. iuuenes. qui quasi plantatio crescens
in adolescentia sua. i. proficiant in uirtute corporis et ment
filie nostre quasi anguli ornati. ad similitudinem templi. i. ut
ornentur et tondeantur nuptui ut sic possit melius populus
multiplicari et in hoc petit dauid prosperitatem populi Israel
quantum ad multitudinem personarum. Consequenter idem pe
tit quantum ad multiplicationem bonorum temporalium sine qua
non potest multiplicatus populus sustentari Et primo in terre na
scentibus s. blado et uino et similibus. d. promptuaria
nostra bona et superhabundantia ex hoc in illud. Secundo in
animalibus cum dicitur. pecora nostra in milibus et innumerabilia
in campis nostris. tauri nostri pingues. sic habet translatio
ieronimi et littera hebraica est eadem in sententia quamuis taliter est
Oues nostre a milibus in decem milia in gregibus nostris bo
ues nostri pingues. Tertio in hedificiis et clausuris
cum dicitur. non est interruptio. s. in muris ciuitatum
et non est regressus. unde possint fugere illi quia aspe

nos detineret captiuos de alienis gentibus. et non est ululla
tus in plateis nostris. propter inimicos nostros subito ui
nientes. q. d. sint ciuitates nostre ita fortes et munite
quod non habeamus timorem incursum subitum hostium. non miran
dum est de mutatione modi loquendi. uidelicet de optatiuo modo ad in
dicatiuum et de futuro ad presens quia talis mutatio frequens
est in prophetis et maxime in scripturis metrice compositis
cuius modi est liber psalmorum et prosperitas temporalis non est ad
bonum male utentium secundum quod dicit beatus ambrosius super
lucham sicut diuitie sunt impedimenta reprobis ita probis sunt
adiumenta uirtutis ideo subdit. beatus populus cuius talia sunt.
si tamen bene utatur propter quod subditur. beatus populus cuius est dominus
deus suus. quia ille qui deum uere colit bene utitur temporali
prosperitate. Aliqui uero expositores nostri litteram predictam ab
illo loco quorum filii prout iacet in translatione communi expo
nunt de philisteis cuiusque uideo littere processum. quia ut isti
dicunt gloriabantur de multitudine et pulcritudine prolis ma
sculine et feminine. de habundantia in terre nascentibus. et
de animalibus et de fortitudine ciuitatum et sic in fine subditur.
beatum dixerunt. s. philistei. populum cui hec sunt. uel. beatus
populus cuius talia sunt. iactando se de predictis. sed quia
male utentes huiusmodi erant philistei non erant propter
hoc beatiores sed miseriores. ideo ad repellendum dictum eorum
subditur. beatus populus cuius populus deus eius. qualis erat populus iudeorum
colens unum deum uerum. Sed quia hebrei et ieronimus litteram
predictam non referunt ad philisteos sed magis ad hebreos ut
dictum est ideo translatio communis potest reduci ad intellectum eorum supra positum
sic ut ab illo loco. quorum filii etc. sit constructio suspensiua
usque ad illum locum. beatum dixerunt etc. beatitudinem que habetur in prin
populum cui hec sunt. s. premissa litteram cum dicitur. quorum filii sicut no
uelle plantationes etc. i. qui habundant in bona prole mascu
lina et feminina et in terre nascentibus propter quod subditur. pro
mptuaria eorum plena eructantia ex hoc in illud. propter diuersas
prosperitates terre nascentium habundantes et similiter in animalibus propter
quod subditur. oues eorum fetose etc. similiter in fortibus ciuitatibus propter
quod subditur. non est ruina maceriei neque transitus. ubi hostes possint
faciliter irruere. Et per consequens. nec clamor in plateis eorum. ex
subito incursu hostium et quod deceat deum dare talia populo
Israel ostendit cum subditur. beatus populus cuius dominus deus eius. q. d. hic solus est
iudaicus in quo per tunc uigebat fides unius dei et eius cultus
Et ideo cum adhuc sit beatus principaliter decet quod habeat habun
dantiam bonorum temporalium que in omnibus bonis facit adiutorium uirtutis
Moraliter potest exponi psalmus iste de quolibet fideli qui habita uic
toria de hoste uisibili seu inuisibili cuius modi est spiritus malig
nus exemplo dauid insistit ad laudem dei etc.

Exaltabo te

CXLIIII

Huic psalmo premittitur talis titulus in hebreo et
translatione ieronimi. hymnus dauid. Circa quod sciendum quod
hymnus proprie est laus diuina cum cantico seu exultatione. idest
si non sit laus dei sed alterius proprie non est hymnus etiam si fiat cum
exultatione et similiter si sit laus diuina et non fiat cum cantico
sed magis cum fletu sicut trenum ieremie non est proprie hymnus. Et ideo
per hoc quod dicitur in titulo huius psalmi hymnus dauid designatur
quod dauid fecit hunc psalmum ad dei laudem cum cantico seu exul
tatione. Et diuiditur in tres partes quia primo dauid deum
laudat, secundo alios ad huiusmodi laudem excitat ibi generatio.
Circa primum dicit. exaltabo te domine. per cantionem meam. deus
meus per fidem et specialem deuotionem. rex. per omnium gubernatio
nem. Rex enim dicitur a regendo. benedicam nomini tuo. non benedic
tione consecrationis que a maiore impenditur minori heb. 7. sed
nulla contradictione quod minus est a melius benedicitur. sed benedictione
gratiarum actionis et laudis que fit a minori. In seculum et in seculum
seculi. prouidit enim dauid quod iste psalmus et alii ab eo facti es
sent cantandi in futuris generationibus ad laudem dei. per sin
gulos dies benedicam tibi. quia dauid singulis diebus aliqua
hora uel pluribus intendebat diuinis laudibus. Cuius ratio subditur
ibi. magnus dominus. non magnitudine molis sed uirtutis et laudabilis

nimis .i. plus q̄ possit a c̄tura laudari etc. et benedicē
tes dñm exaltate ip̄m q̄tum potestis maior .n. ē oī lau
de. et magn̄itudīs ei⁹ nō est finis. q̄z p̄tās ei⁹ nō ē deter
minata ad aliquē certū effectū / s̄z oī facto p̄t sp̄ mai⁹ face
Generatō. hic q̄n̄t dauid alios ad dei laudē excitat et
p̄mo excitat p̄res ueteris testa.ti. s̄ō noui ibi. cōfiteant̄
tibi. tertio oīs ī cōi ibi. alleuat dñs. ¶ Circa p̄m d̄r
gen̄ao et gen̄o laudabit opa tua .i. laudet. hebrei .n. p
optat.iuo utūt fut.ro indicatiui mōi. p̄ hoc aūt q̄ d̄r gen̄ao
intellig̃ gene.o fideliū ueteris testa.ti q̄ p̄cessit captiui.te
babilonicā. et gen̄ao que secuta ē usq̄ ad xp̄m. et potē
tiam tuā pn̄ūtiabūt. quia eduxisti hebreos potēter de
egypto ut p̄z in exo. etc. de captiui.te babilo.ca ut h̄etur
esdre p̄mo. magnificentiā glie scītatis tue loq̄nt̄. quā o
stendisti in datōe scē legis. et mirabilia tua narrabūt
que tūc dīna uirtute apparuerūt ut h̄r. exo. 19. et uir
tutem terribiliū tuorū dicēt .i. iudicia tua terribilia
in aptōne terre et deuoratōe chore et alior̄ s̄ adhe
rentium in rebellione / nu͠j. 16. et in aliis pūnitōib⁹ terri
bilib⁹. et magnitudinē tuā narrabūt. quā ondisti ī de
bellatōne og regis basan et seon reg̃ amorreor̄. me
moriā habūdātie suauitatis tue. quia pauisti eos manna
ī deserto et potasti eos aquis p̄ductis de saxo. Eructabūt .i.
de corde deuoto p̄ferent et narrabūt. iustitiā tuā. quia
chananeos de terra p̄missionis eiecisti et filios isr̄l ibi
hītare fecisti. exultabunt .i. cū exultatōne deuota re
ferent hec et predicta opera tua. miserator. q̄tum ad af
fectū. et misericors dñs. q̄tū ad effectum. patiens. q̄z
nō statī infert pūnitōn̄ p̄ pc̄tis / s̄z aliqn̄ differt etiā p̄ totā
uitā peccatoris / q̄ uidetur hōib⁹ nimis differre / io subdi.
et multū misericors. totū b̄n facit s̄m ordinē sue sapiē.
Suauis dñs uniuersis. quia oīb⁹ c̄turis dat ēē q̄ ē desi
deratum omīb⁹ s̄m se. licet aliqn̄ rōne mali adiuncti effi
ciatur aliq̄b⁹ tediosum / et cū hoc aliq̄b⁹ dat uiuere ut ue
getabilib⁹ et ultra hoc sentire aīalib⁹ / et ultra p̄dicta
intelligere hōib⁹ et angelis. et miseratōnes ei⁹ sup oīa
opa eius. quia diffusio sue bonitatis ad omnem c̄turam
predictis mōis nō p̄cedit ex aliqua obligōne seu debito
ex pte dei. s̄z ex mera bonitate et pietate ipius. Cōfiteā
tur. hic q̄nter inuitat fideles noui testa.ti ad laudē dei / cū d̄r.
Confiteātur tibi dñe omnia opa tua .i. laudēt te s̄m suum
modū / q̄z et si irronabilia et īsibilia nō laudēt deū p̄p̄e
eo q̄ carent intel.li. boni quod h̄nt in deū referūt cū laude
in q̄tum sūt ma dīne laudis intellectualib⁹ c̄turis. et s
ancti tui .i. fideles noui testa.ti cōsecrati p̄ sacram̄ta
noui testa.ti que sūt efficacia ad sc̄ificatoē / nō sic aūt erāt
sacram̄ta legalia que ap̄o⁹ appellat infirma et egena
ad gal. 4. benedicant tibi. p̄ p̄ribus ueteris testa.ti eo q̄ ī ipis cō
pletum ē misterium xp̄i. gliam regni tui dicent .i. p̄dica
bunt gliam celestis regni q̄ fecerūt apo.li aliiq̄z disci.li
p̄ orbem dispsi. p̄dicatores aūt ueteris testa.ti annūciauūt
gliam regni terrem. deutō. 28. Si audieris uocē dñi dei tui
etc. sequit̄. faciet te dñs de⁹ tu⁹ excelsiorē cūctis gētibus
que uersant̄ in terra. et ysay. Si uolueritis et audieritis
me bona terre comedetis. tn̄ in istis p̄missionib⁹ et silib⁹
intelligebātur bona sp̄ualia p̄ncipalit̄ p̄missa ut freq̄n
ter dictū ē sup. q̄z tn̄ p̄p̄ ruditis illa nō capiebat. io p̄res
ueteris testa.ti illa tacebant que p̄ p̄res noui testa.ti sunt
aperte p̄dicata. et potētiā tuā loq̄nt̄ .i. ostendēt p̄ mira
doctrinā ē imāgenem affirmātia. s̄m q̄ d̄r marchi ultio. il
li aūt p̄fecti p̄dicauūt ubiq̄ dño cooperante et s̄mone
cōfirmāte seq̄ntib⁹ signis. et notā faciant filiis hoīum
potētiā tuā. p̄ opa totā uirtutē natē c̄ate tr̄scēdentia
et gliam magnificentie regni tui. glia ē clara noticia
cum laude. In regno aūt cele.sti de quo ē hic s̄mo ē cla
ra dei uisio et mag⁹ laudā⁹. io regnū illud d̄r gliosum
in eternū. p̄pter q̄d subditur. regnū tuū regnū oīum
seculor̄ etc. s̄m q̄ d̄r luce p̄mo. Regni ei⁹ nō erit finis.
fidelis dñs etc. totus iste u̾sus uidet̄ hic positus ab aliquo

ab aliquo tr̄slatore / q̄z nō ē in hebreo nec ī tr̄slatōe
iero.i positus sic expōit̄. fidelis dñs ī oīb⁹ u̾bis suis.
q̄z sp̄ īplent̄ et nō transeūt inaniā. s̄m q̄ dicit sal
uator ma. 5. Jota unū aut unus apex nō p̄tibit a
lege donec omnia fiant etc. Et sc̄tus ī oīb⁹ opib⁹ su
is. Scītum eīm d̄r quod ē ad dei gr̄am ordīatū p̄p̄t
q̄ res etiā insensibil' ut calix ul' uestes et huiusmōi
dicūt sc̄te eo q̄ sūt ad dīuinū cultū ordīate / oīa aūt opa
dīna sūt ad dei gliam ordinata / s̄m q̄ d̄r p̄ u̾b. 16. Uni
u̾sa p̄pter semet ip̄m opatus ē dñs / et io d̄r. scīt̄us
ī oībus opib⁹ suis. // Alleuat. h̄ q̄nter psalmista ī
ducit oēs gen̄aliter ad laudē dei / et hoc ex b̄nficiis
oīb⁹ exhibitis. Et io p̄mo dicta b̄nficia ad mēo
riam reducit. s̄ō p̄positum cōcludit ibi laudatōn̄ dñi.
¶ Circa p̄mū p̄mo tāgit dīna b̄nficiā reuelādo a ma
lis. d. alleuat dñs omīs qui corruūt. q̄z corruentes
in culpā sp̄ parat⁹ ē releuare q̄n̄ ē in se. licet aliqui
renuant. s̄m q̄ d̄r p̄ u̾b. p̄mo. extēdi manū meā
et nō fuit qui aspiceret me. Ex hoc seq̄t̄ q̄ parat⁹ ē
releuare a pena gehenne que p̄ culpa mortali de
betur ¶ Corruētes aūt in penā tēporalem aliqn̄ rele
uat. sicut p̄z de manasse rege iuda. 2. R̄ quē de
captiui.te et de carcē releuauit ad suum regnū / et si
militer de scō iob / et multis aliis quos tēporaliter re
leuauit de miseriis / tn̄ nō sic ē de oīb⁹ etiā dilectis
suis / ut p̄z de sanctis marti.rib⁹. s̄z alleuauit eos tr̄s
ferēdo de miseria p̄nti ad gliam celestem. et erigit
omīs elisos. eodē mō exponatur / q̄z ē repetitō eius
dem sn̄ie sub aliis u̾bis ¶ Con̄ tangit dīna b̄nfi.a
in bonis p̄mouēdo. d. Oculi omnium in te sperant
dñe. quia a deo spectant p̄uisionē uictualiū / non
solum hoīes / s̄z etiam bestie et aues. s̄m q̄ d̄r. ma. 6. Cō
siderate uolatilia celi etc. et se.r. pater uester celestis
pascit ea. et tu das illis escā in tp̄re oportuno. aliq.a
eīm aīalia sunt que s̄m conditōn̄ n.e sue p̄ magnū
tp̄is spaciū nō comedūt / s̄z ī nutrīmēto p̄⁹ recepto
uiuūt. Sicut yrundines nō comedūt ī yeme s̄z ui
uūt de alimēto recepto ī estate / ut dicit commēdator
albertus sup. 2.m de aīa et de plurib⁹ aliis ponit exēplum. apis
tu manū tuā. p̄ bonitatis tue diffusionē. et iples
omne aīal b̄ndictōne .i. cōueniēti refectōe. Iustus
dñs in omnib⁹ uiis suis .i. p̄cessib⁹ suis cū sit ipa
rēa iusticie et u̾itatis. et sanctus ī omīb⁹ suis. ex
ponat̄ sicut sup. p̄pe ē dñs omnib⁹ inuocantib⁹ eū
in u̾itate. quia inuocantes eum pie de ptinētib⁹ ad
salutē et p̄seuerant sp̄ ab eo exaudiūt̄ / tp̄re tamē de
bito. uolūtatē timentium se. filiali timore qui ē an
nexus caritati. faciet. quia tales supponūt uolūta
tem suā uolūtati dīne / et sicut uolūtas dīna iplet̄
ita et sua. et dep̄catōn̄ eor̄ exaudiet. si sit p̄seuerans
ut p̄dictum est. et saluos faciet eos. salute eterna
/ et aliqn̄ etiā tp̄ali / ut predictum ē sup. Custodit
dñs omēs diligētes se. sicut amicos et carissimos
in ciuitate celesti collocādos. et omēs pc̄tores. in p̄c
cato mortali descēdētes. disperdet. p̄ditōne gehēne ¶
Laudatōn̄. hic q̄nter ex p̄dictis b̄nficiis cōcludit ps
deum ab omīb⁹ hōib⁹ ēē laudandū / et p̄mo incipit a se
ipso. d. laudatōn̄ dñi loq̄t̄ os meum. et s̄ō alios ad idē
inuitat. et benedicat omnis caro .i. omnis hō q̄ frequenter
in sc̄ptura caro noīatur. s̄m q̄ d̄r ī ps. 77. et recor
datus est quia caro sunt etc. et gen̄. 6. nō p̄manebit
sp̄us me⁹ in hoīe in eternum quia caro ē. nomini scō
eius. s. dei a quo omīs sanctitas deriuat̄. In sclm et
in sclm scli .i. eternaliter. ubiq̄ .n. fit tal' repetitō
hui⁹ dictōnis sclm eternitas designat̄. saltē a pte p⁹
s̄m doctores hebreor̄ ¶ Sensus aūt litt'alis hui⁹ psalmi ē
et moralis ut p̄z ex dictis / p̄pt̄ q̄ nō oportet aliam
moralitatē addere nec ī cōsilibus psalmis. Ualle
scriptor. 1038. ps. pualis

laudā

Lauda anima mea CXLV

Hunc psalmo pro titulo ponitur alleluya quod significat laudate deum ut dictum est supra. Circa materiam huius psalmi considerandum quod ex discursu veteris testamenti patet quod quamdiu filii israel confidentiam habuerunt in domino bene fuit eis. Quando autem diffidentes de divino auxilio recurrerunt ad humanum male fuit eis. Unde et sedechias rex confidens de adiutorio regis egypti contra regem babilonis fuit captus et exoculatus et civitas iherusalem destructa et populus captivatus ut habetur .4. Re. et secundo paralipomenon in fine. Multa etiam exempla alia ad hoc possent adduci de scriptura sed propter brevitatem obmitto. Quod desiderans actor huius psalmi qui secundum hebreos ignoratur in hoc psalmo declamavit quod non de hominibus sed de deo est confidendum. Et dividitur in duas partes quia primo psalmista laudat deum secundum huius psalmi titulum. Secundo descendit ad propositum ibi. nolite. Circa primum dicit. lauda anima mea dominum. quasi dicat. non laudet eum labia tantum sicut illorum de quibus dicitur ysa. 29. populus iste ore suo et labiis suis glorificat me. Cor autem eius longe est a me. laudabo dominum in vita mea. id est in vita presenti quamdiu durabit. psallam deo meo quamdiu fuero. id est in futuro. laus enim divina non extollitur a sanctis post mortem sed magis perficitur. Nolite confidere. hic consequenter descendit ad propositum et ostendit primo quod confidentia in deo est amplectenda ibi. beatus cuius. Circa primum dicit. nolite confidere in principibus. qui sunt principales et potentiores inter alios. Ideo si non est ponenda confidentia in talibus multo minus in aliis. Ideo subditur. in filiis hominum in quibus non est salus. id est non possunt se ipsos salvare quod statim declarat dicens. Exibit spiritus eius. id est anima cuiuslibet hominis egredietur de corpore etiam nolentis gratibus suis. et revertetur scilicet corpus in terram suam. Unde habuit originem secundum dictam sententiam gen. 3. donec revertaris in terram de qua sumptus es. quia pulvis es et in pulverem reverteris. In illa die scilicet separationis anime a corpore. peribunt omnes cogitationes eorum. quia non poterunt exequi quod facere proposuerant. Per dicta non est intelligendum quod homo nullo modo debeat de homine confidere. sed quod non confidat in homine principaliter et ex diffidentia divini auxilii de quo debet principaliter confidere (ex consequenti de homine in quantum est instrumentum et adiutor ipsius dei). beatus cuius deus iacob adiutor eius. et magis nominat iacob quam alterum patriarcham. quia hic loquitur psalmista de confidentia in deo. quam dixit iacob ut haberet confidentiam in eo gen. 46. noli timere descende in egyptum. et sequitur ego descendam tecum illuc et ego adducam te revertentem inde. spes eius in domino ipsius. tamquam in deo protectore et salvatore. cuius rationem consequenter reddit. Et primo ex divina potestate cum dicit. qui fecit celum et terram etc. et sic potest ubique salvare. quia eius potestas attingit ubique. Secundo ex divina veritate que adimplet promissa ideo subditur. qui custodit veritatem in seculum. Tertio ex dei equitate cum dicit. facit iudicium iniuriam patientibus. eos vindicando. 4°. ex dei pietate cum dicit. dat escam esurientibus. supplens defectum nutrimenti. dominus solvit compeditos. a carceribus liberando. dominus illuminat cecos. visum restituendo. unde in hebreo et translatione ieronimi habetur curvos. et de omnibus illis possent poni exempla de scriptura. sed propter brevitatem obmitto. Per ista etiam tria predicta subintelligitur remotio cuiuslibet alterius impedimenti. Quinto adducit rationem ex divina caritate cum dicit. dominus diligit iustos. quia ipse est regula iustitie et similitudo est causa dilectionis et quia divina caritas se extendit potissime ad debiles et impotentes et debiles personas. ideo subditur. dominus custodit advenas. extra terram nativitatis sue existentes. pupillum. id est infantem matre carentem. et viduam. orbatam marito. suscipiet. in sua cura speciali. et vias peccatorum. id est processus iniquorum contra huiusmodi personas impotentes. disperdet. sicut frequenter factum est ex divino beneficio speciali. et quia potestas dei est eterna. ideo in fine concludit. regnabit dominus in secula deus tuus syon. licet enim sit deus omnium locorum tamen hic dicitur specialiter deus syon quia ibi fuit templum suo cultui dedicatum. ibi etiam misit spiritum sanctum super apostolos in signo visibili in die penthecostes. in generatione et generationem alleluya. id est laudate deum in omnibus generationibus succedentibus. et sic terminatur in laude dei qua incepit.

Laudate dominum CXLVI

Iste psalmus in hebreo est sine titulo. quia alleluya quod ponitur in aliquibus bibliis pro titulo huius psalmi est de psalmo precedenti. Nec dicatur quod alleluya positum in principio huius psalmi sit eius titulo. ubi enim nos habemus. laudate dominum quoniam bonus est psalmus etc. In hebreo habetur. alleluya quoniam bonus est psalmus etc. et secundum hoc psalmus iste potest dici alleluyaticus. quia apud hebreos non solum psalmi sed etiam aliqui libri nominantur ab eo quod ponitur in principio. Sicut liber genesis nominatur apud eos beresit quod legitur in principio. et eodem modo alii quatuor libri moysi denominantur a suis principiis. Et secundum hoc iste psalmus dicitur alleluyaticus quia incipit per alleluya. Et dividitur in duas partes quia primo psalmista ad dei laudem inducit. Secundo ad hoc rationes adducit ibi. hedificans iherusalem. Circa primum dicit. laudate dominum quoniam bonus est psalmus. id est bonum est psallere ad honorem divini nominis. ideo subditur. deo nostro sit iocunda decoraque laudatio. id est procedens ex mentis et cordis iocunditate. secundum illud psalmi 83. Cor meum et caro mea exultaverunt in deum vivum. per devotionem et non per dissolutionem. et ex decore conscientie seu puritate. quia non est speciosa laus in ore peccatoris eccl. 15. Hedificans. hic consequenter psalmista adducit rationes divine laudis sumptas ex eius beneficiis factis populo israel specialiter. Secundo omnibus generaliter. ibi. precinite. beneficium autem factum filiis israel quod hic (?) recolitur est liberatio a captivitate babilonica. circa quam primo ostendit divinam potentiam dicens. hedificans iherusalem dominus. per neemiam cui dedit voluntatem et potestatem rehedificandi iherusalem. dispersiones israelis congregabit. scilicet per zorobabel et ihesum filium iosedech primo postea per esdram et per neemiam. qui sanat contritos corde. id est filios israel qui erant in amaritudine cordis in babilone et alligat contritiones eorum. Secundo circa hoc tangit divinam sapientiam dicens. qui numerat multitudinem stellarum. quia facit eas in celo nostro. et omnibus eis nomina vocat. nomina enim imponuntur a proprietatibus rerum. ipse autem cognoscit usque ad minima omnes virtutes et proprietates stellarum. ideo subditur. et sapientie eius non est numerus. quia infinita est quantum ad cognita. quia non solum cognoscit facta et fienda. sed etiam possibilia fieri. Similiter quantum ad modum cognoscendi est infinita quia comprehendit se et omnia alia. Tertio circa hoc tangit dei misericordiam dicens. suscipiens mansuetos dominus. id est filios israel de babilone educens qui inter babilonios erant humiles et mansueti non reddentes iniurias pro iniuriis. Quarto tangit eius iustitiam dicens. humilians autem peccatores. id est babilonios in peccatis obstinatos usque ad terram. per cyrum et darium qui per magna parte babilonis populum occiderunt et babilonem destruxerunt. ita quod facta est inhabitabilis hominibus sicut dictum est supra psalmo 119 (?). Precinite. hic consequenter adducit rationes divine laudis ex beneficiis collatis generaliter. et primo invitat ad dei laudem dicens. precinite domino in confessione laudis. id est in laude oris. psallite deo nostro in cithara. quasi dicat. non solum est laudandus vocibus humanis sed etiam musicis instrumentis quibus utebantur levite cantores. Secundo subditur beneficium communiter a deo prestitum cum dicit. qui operit celum nubibus. et ad quid subditur. ad terre pluviam. ut fecundetur ad terre nascentium productionem. ideo subditur. qui producit fenum in montibus et herbam servituti hominum. et qualiter deserviat ostendit dicens. qui dat iumentis escam ipsorum. Iumenta dicuntur que iuvamenta. ut equi et muli camelli et huiusmodi animalia quibus utitur homo in triturris et agriculturis et huiusmodi.

et sic terre nascencia que sunt alimenta istorum animalium ce
dunt in seruitutem hominum et quia non solum prouidet istis aiali
bus sed etiam aliis auibus ideo subdit. et pullis coruorum inuocanti
bus eum. dicit enim ysidorus quod corui non ministrant cibum pul
lis suis donec uideant eos inescere plumis quia tunc recog
noscunt eos tamquam suos sed antequam habeant plumas nigras
nutriuntur rore celesti et sic dicuntur nutriri. per hoc autem
quod dicitur inuocantibus eum non est intelligendum quod illa inuocatio sit per a
liquam cognitionem in pullis existentem sed quia unaqueque res per appe
titum naturalem tendit ad suam perfectionem ideo dicitur inuocare deum
a quo recipit omnis perfectio et omne bonum. non in fortitudine
equi. hoc est in equitibus de sua fortitudine confidentibus magis
quam in deo. beneplacitum erit. quia tales frequenter debella
tur a paucis et male armatis ut ita quod uictoria magis
appareat facta uirtute diuina quam humana. propter quod subditur.
beneplacitum est domino super timentes eum et in eis qui sperant
super misericordia eius. quia non presumunt de sua iusticia sed
dei misericordia et ideo talibus frequenter datur uictoria licet sint
pauci et quasi inhermes et de hoc habentur multa exempla in
libris regum iudith et machabeorum que propter breuitatem
obmitto et quia sunt satis nota.

CXLVII

Lauda iherusalem

Huic psalmo premittitur pro titulo in aliquibus bibli
is. alleluya aggei et zacharie. quod uidetur ap
positum ab aliquo expositore seu translatore eo quod uide
batur sibi quod psalmus iste esset quedam laudatio pro rehedificatione
templi et ciuitatis iherusalem quod factum fuit temporibus aggei et
zacharie prophetarum ad hoc populum exhortantium. sed in hebreo
nullus penitus est titulus nec uidetur michi saluo meliori
quod psalmus iste loquatur de rehedificatione iherusalem post captiuitatem babilo
nis quia in iherusalem tunc rehedificata non fuit tanta pax et su
perhabundancia quanta describitur in hoc psalmo immo frequen
ter inuadebatur a gentilibus circumstantibus et subiecta fuit
seruituti persarum et medorum et postea grecorum et postea roma
norum. fuit etiam tanta penuria bonorum temporalium quod tempore ne
emie qui ciuitatem tunc rehedificauit multi de populo depo
nebant uendere filios suos in seruos et filias in ancillas ut
de precio eorum possent habere alimenta ut habetur .5. capitulo neemie. Et
ideo uidetur michi quod psalmus iste loquitur de hedificatione spiritualis iherusalem que est
ecclesia secundum quod dicitur apocalipsis .21. ostendit mihi ciuitatem sanctam iherusalem de
scendentem de celo etc. que hedificata est a christo non de lapidi
bus materialibus sed spiritualibus qui sunt fideles ad inuicem caritate
et fide coniuncti. Igitur secundum hoc psalmus iste diuiditur in duas partes
quia primo ecclesia ad laudem inuitatur. secundo ad hoc racio assignatur ibi.
quoniam confortauit. Circa primum sciendum quod sicut ecclesia uocatur iherusalem
ita etiam nominatur syon eo quod in monte syon fuit templum diui
no cultui deputatum et quia in iherusalem et syon fundata fuit ec
clesia. unde dicitur hebre. 12. accessistis ad montem et ciuitatem dei
uiuentis iherusalem etc. Et ideo sub utroque nomine inuitatur ecclesia ad
dei laudem cum dicitur. lauda iherusalem dominum. potest etiam dici quod hic inui
tatur iherusalem et syon ad litteram ad dei laudem propter hoc quod
ibi incepit predicare doctrinam christus quia in templo quod erat in iherusalem et
in monte syon frequenter docuit et doctrinam suam miraculis con
firmauit in iherusalem et passus fuit et resurrexit suis discipulis
manifestauit et ibidem spiritum sanctum in die penthecostes apo
stolis dedit sicut patet ex discursu euangeliorum et actuum 2.
Quoniam confortauit. hic consequenter dicte inuitationis racio assignatur
que primo accipitur ex beneficio noue legis. secundo ex beneficio
ueteris ibi. qui annunciat. prima in duas. quia primo ponitur
dictum beneficium. secundo declaratur quoddam dictum ibi. qui dat ni
uem. Circa primum dicit psalmista. quoniam confortauit seras
portarum tuarum. supple debes laudare deum. dicuntur autem
hic porte iherusalem sacramenta noue legis ut sacramentum baptismi
per quod est ingressus ad gloriam. Sere autem huiusmodi portarum
sunt uirtutes sacramentorum que dicuntur hic confortate. quia sacramenta
noue legis habent uirtutem sanctificandi que uirtus non erat
in sacramentis ueteris legis. Ideo subditur. benedixit filiis tuis in te.

benedictione gratie. qui posuit fines tuos pacem. propter quod
nato christo angeli nunciauerunt eam. luce .2. dicentes.
gloria in altissimis deo. et in terra pax hominibus bone
uoluntatis que est pax cordis interna. et adipe fru
menti saciat te. In sacramento eucharistie quod consistit in
pane de frumento et est spiritualis refectio. qui emittit
eloquium suum terre. id est uerbum euangelicum quod
cepit publicari per orbem terrarum et per apostolos aliosque
christi discipulos ad hoc missos marci ultimo. Euntes
in mundum uniuersum predicate euangelium omni creature. ue
lociter currit sermo eius. quia euangelium in breui tempore
fuit publicatum ubique in tota terra uiuente adhuc
beato petro sicut fuit declaratum diffusius supra psalmo 18.
Qui dat niuem. hic consequenter declaratur ultimo dictum
de ueloci publicatione euangelii et hoc per effectus
mirabiles qui fiunt uelociter ex dei uoluntate cum
dicitur. qui dat niuem sicut lanam. hoc est ad modum lane
alba et molli et hoc fit ualde uelociter cum in dissolu
tione nubium in pluuiam congregatur antequam descendat
ad terram. nebulam sicut cinerem spargit. id est ad modum
cineris coloratam colore subalbido et talis etiam spar
sio nebule fit ualde subito. mittit cristallum suam
In hebreo habetur. mittit glaciem suam. et idem est quia cristallus
est glacies longo tempore indurata et est ualde mira
mutatio cum aqua tam mollis et tam fluida in glaciem
tam duram et solidam ita cito mutatur. uidelicet in una noc
te uel minori tempore. ante faciem frigoris eius quis su
stinebit. quasi dicat. nullus homo si deus uellet ipsum intende
re tantum. id est posset a deo frigus intendi quod non posset susti
neri et sicut aqua uelociter induratur et solidatur
ita cito mollis et fluida eius uoluntate efficitur
ideo subditur. Emittet uerbum suum et liquefaciet ea etc.
Qui annunciat. hic consequenter ponitur racio diuine lau
dis ex beneficio ueteris legis. Circa quod sciendum quod quia
christus erat nasciturus de populo israel a iacob descendente. ideo
populus ille pollere debuit precetteris spiritualibus sanctitate. sicut
dictum fuit diffusius in principio exodi. propter quod illi populo
facte fuerunt communiter reuelationes prophetice et illi spiritua
liter data fuit lex in monte synay. unde dicit apostolus
Ro. 3. quid ergo amplius iudeo est et respondet multum
quidem per omnem modum. primum quidem quia tradita sunt
illis eloquia dei etc. et hoc est quod dicitur hic. qui annun
ciat uerbum suum iacob. habuit enim reuelationem de christo de
tribu iuda nascituro ut patet gen. 49. ubi dicitur non au
feretur sceptrum de iuda et dux de femore eius donec
ueniat qui mittendus est id est christus. unde et in translatione
caldaica habetur. donec ueniat messias et iudicia eius
israel. id est populo habente legem israel in qua cum aliis preceptis po
nuntur iudicia. non fecit taliter omni nationi. reuelationes
enim prophetice non sic facte fuerunt aliis gentilibus communiter
sed ualde raro ut sancto iob et aliquibus aliis ualde pau
cis. et iudicia sua non manifestauit eis. id est legem
ueterem quam solum dedit iudeis licet aliqui gentiles
admitterentur ad ritum illius legis.

CXLVIII

Laudate dominum de celis.

Huic psalmo premittitur talis titulus in he
breo et translatione ieronimi. alleluya. In ali
quibus autem bibliis additur. aggei et zacharie. quod fuit
additum ab aliquo translatore seu expositore. nescio
tamen quare quia psalmus iste non uidetur per eos factus ab eis quam
ab aliis sed est quedam inuitatio omnium creaturarum ad lau
dandum deum facta ab aliquo uiro sancto quicumque
fuerit cuius nomen ignoratur secundum hebreos et propheta
uit de primo christi aduentu in fine huius psalmi qui di
uiditur in duas partes. quia primo ad dei laudem inuitan
tur creature superiores. secundo inferiores ibi. lauda
te dominum de terra. Circa primum primo ponitur dicta inuitatio

fo invitatonis ro ibi. qr ipse dixit. Invitat'' cate
genalit' cuz dr. laudate dnm de celis. Scdo magis
spalit' ubi pmo exprimit' na angelica cu dr. laudate
euz oins angeli ei'. qui sut in trib' ierarchiis et
noue ordinib'. laudate eu oins virtutes. ad lau
de dei spaliter invitat'' ordo virtutu qr p an'los illi'
ordinis fiut effecta mirabiles i admira'or dine
ptatis hoies inducetes et p ons ad ei' laudem
. Scdo n' celestis cor. et pmo qtuz ad celuz syde
reuz quod e nob mag' notuz cuz dr. laudate eu
sol et luna 7c. licet eiz cor celestia sint iaiata
ut dicit damascen' tn dr deu laudare i qtu
ex sua pulcritudine et virtute ducut hoies i cog
tone et laudez ipi' dei. Consequter invitat ce'm
empireu. d. laudate euz celi celor. dr aut celu
empireu celuz celor quia est sup alios. q'at
ponit celi in plurali hoc e pter diuisas ma
siones electoru ibi existes fm q dicit salua
tor. iof. 14. In domo pris mei multe masiones
sunt. Com invitat celu cristallinu qd dr aqu
pter silitudine i diaffanitate. sicut e pireu dr a
pir q e ignis ppt silitudiez i claritate. d. et aque
que super celos sut. qr celu cristallinu e sr celuz
sydereuz. laudet nome dni. eo mo q dictu e.
Quia ipe dixit. hic ouir poit'' dicte laudatonis
ro que est duplex. vna ex bnfio catonis. cum
dr. quia ipe dixit et facta sut 7c. et sic hut ab
eo esse. et p hoc exclud' error illoz q dicut q catu
re incorruptibiles ut itelligetie et cor celestia non
hut deuz p ca effitiua. sz tm p finali. Sca ro accipit
ex durone eoz etna apte p' cu dr. statuit ea i
eternu i sclm scli. sz qr ista cosuatio in esse depe
det ex dina uolutate. io sbdr. preptu posuit. q
maneat i ppetuuz qtuz ad sua subaz. et non
pteribit. reducedo ea ad nichiluz q posset facere
sicut et de nichilo cuncta cauit. Laudate dnm.
hic oiter invitat'' ad dei laude cature inferiores
que sut in regione elemetari. et pmo invitatur
creatura irronal'. fo ronal'. ibi. reges terre. Cir
ca pmu dr. laudate dnm de terra. et in hoc tan
gitur infimu elemetu et oir elem'ti aque. cu dr.
drachones et oms abyssi. dr hic abyssi loca p
funda oceani ubi hitant drachones. unde gen. p'
ubi nos hem' cauit de' cete grandia. In hebreo het''
cauit de' drachones magnos. Com tagit'' ele'tu ignis
et aeris cuz dr. ignis. q'm ad supi' elemtu. grando nix
glacies spus pcellaz. i. veti pcellas facietes i ma
ri. ista. n. generat'' in aere que faciut illud ad quod
ordiant'' ex dina istitutione. Com reuitit'' ad ele'm terre
qtu ad illud quod sup eminet et eleuat'' sup mare
. d. motes et omes colles. dicut'' aut colles tumores
terre minores. ligna frutifera 7c. arbores. n. adhet
terre. et io cum ipa coputat''. vnde et tia die pro
ducte sunt arbores. sicut et terra dr'm gen. i. Com
descendit ad ea q mouet'' i terra cu dr. bestie q'm ad
aialia siluestra. vnde dr bestie qi vastie. et vniusa
pecoa. q'm ad domestica. serpetes. qtu ad aialia rep
tilia que no mouet'' pedib'. et uolucres penate. et
in hoc tagit aialia se mouetia. Omia aut ista i
uitant'' ad dei laude et ipm laudat i q'm in ipis re
lucet dina bonitas et sut materie dine laudis
itellectualib' caturis. Reges terre. hic oir invita''
ad dei laude ronal' catura que e huana. et pmo poi''
ca pin invitat'' pmo supiores cu dr. laudet no'n dni. Cir
dr. pma pet. 2. siue regi taq precellenti. Com
invitat'' alij i genali cuz dr. oms pp'. s. regib' subiec
ti et ultio invitat'' mag' in spali cu dr. pncipes. q'
dnant'' sub regib'. et iudices terre. qui sut ministri

a regib' et pncipib' ad descidend' cas. Com alios
utriusqz sexus et etat' cu dr. Iuuenes et virgines 7c.
laudent. hic incipit vsus in hebo et in trasflatoe iero'
ubi ponitur ro dicte invitatonis ad laude dei et poit''
hic duplex ro. pma accipit'' ex dina celsitudie cu
dr. laudent nome dni. s. omes pdicti. qr exaltatuz
e no'n ei' soli'. quia omis catura n' e in copatoe ipi'
ideo subditur. cofessio ei'. i. cofessio laudis ipius. sup
celu et terra. i. fiat ab habitatib' in celo et in terra.
. Scda ro accipit'' ex codescensione dina i sua icarna
tone bndicta q not'' cuz dr. et exaltauit cornu pp'
sui. quia p hac incarnatoz na huana e sup modu
exaltata. vn et x' ppt hoc vocat'' cornu i nouo testo
et ueteri. vnde dicit zacharias hita reuelatoe de x'
incarnatoe ppinqua. erexit dns cornu nre salutis
i domo dauid pueri sui. luce pmo. et mat'. samuelis
silitez de hoc pphauit. d. pmo Re. 2. dabit impiu regi
suo et sublimauit cornu xpi sui. qr aduetus x' i mu
du fuit an'lis valde iocund'. ppt q catauiut. glia in
altissimus deo i nati'te ipi'. luce. 2. io sbdr. hymn' oi
b' sactis ei'. i. agelis btis q spali mo dr sci. de quo. 2.
dns de syna uenit. et subdr. appuit de pharan et cuz
eo sactoz milia. i. agelor ut ibidez fuit expoitu. et qr
no solu fuit iocud' angelis. sz etia hoib'. et maxie
pp'o isrl' de quo natus fuit fm carne
io subdit''. filiis isrl'. resonat'' hymn' q signat laude de x'
cu cantico siue exultatoe ut dictuz e sup ps. 100. pp'o
appinquanti sibi. i. pp'o isrl' fm gen' ppinquo sibi ut dictu
est. quia maria mater ei' fuit de pplo illo 7c.

Cantate domino. CXLVIIII

Huic psalmo i hebreo et trasflatoe iero poit''
p titulo. alleluya. et p hoc designat'' q e qda
laus dina. et fm hebreos e dina laus p victoria qm
expectant sibi adfutaz p rege messia qui fm eos subi
ciet pp'o iudeoz omes natoes et reges eoz fm q vide
lia pcedete i fra. ad faciendu vindicta i natoib' 7c. Sz
hec expoito innitit'' falso fudamto. s. q x' sit uetur' i mu
du cu iste aduetus ia trasierit. in pteritu ut frequent' dictu
e sup. Et io q'm ad hoc ista expo taq erronia dimitat''
et p q'to pt hic invitatez accipiat'' ut psalm' iste sit q
da laus facta ab a'o sco viro p victoria qua hituri sut fide
les pp'i in fo aduetu x'. s. ad iudiciu. qr tuc tyrani et
potentes hui' mudi q fideles afflixerut in cor' et aia
detrudet'' in ifernu. et sancti cu xpo regnabut i etnuz
. q puidens i spu sco aliqs vir sactus cui' no'n ignorat''
fm hebreos fecit psalmu illuz. fm vo btm aug'm dd.
fecit ipm. sigit'' fm hanc snaz psalm' iste i duas ptes
diuide. quia pmo fidelis pplus ad dei laude inducat''
. fo ad hoc ro adducit'' ibi. quia beneplacitu e. Circa p
mu dicit psalmista. Cantate dno catacu nouu. p
nouo bnfio fidelib' affuturo. laus eius i ecclia sac
torn. s. ueteris ac noui testa'ti quoz vna e ecclia syna
goga strictee aut accipit'' p ut o sinagoga diuidi. letet''
isrl' in eo qui fecit euz. i. i xpo uenturo ad iudi'ni qui po
sue diuinitat' fecit totu mudu. et uocat'' hic pp'o fidelis
quicuqz et potissime xan' isrl'. vn ro. 2. no. n. q i mai'to
iudeus e nec q i mai'to in carne e circucisio. sz q i abscó
dito iude' e et circucisio cordis i spu no lra. et filie sy
on. i. ecclie que uocat'' syon ut pdictu e psalmo. 100. In
rege suo. i. in xpo qui in iudicio appebit in magestate
sicut i pmo aduetu appuit in nra ifirmitate. laudet no'n
ei' in choro. i. i societate cocordi caritat. qr de bnficiis
coib' de' in coi e laudad'. In timpano et choro et psal
terio psallant ei. p ista insta designat'' spualis gau
dij redundatia de mete interioz ad ext'. fm illud psal.
83. Cor meu et caro mea exultauerut in deu viuu. Et ec
quia no solu i ueteri testo. sz etia i nouo ecclia vtitur

non solum sono vocum sed etiam instrumentorum ut timpanis et organis in pluribus locis. Quia beneplacitum est. Hic adducitur ratio laudandi deum. Circa quod sciendum quod licet adventus Christi ad iudicium futurus sit valde terribilis iniustis, erit tamen iustis delectabilis, propter quod salvator Luce xxi loquens apostolis de signis precedentibus extremum iudicium subdit: His autem fieri incipientibus respicite et levate capita vestra, id est exhilarate corda, secundum quod exponit beatus Gregorius omelia prima. Ideo adventus Christi ad iudicium dicitur esse delectabilis iustis quia habebunt iudicem gratum, et hoc est quod dicitur: quia beneplacitum est domino in populo suo. Licet enim omnes boni et mali sint sui generaliter, tamen iusti dicuntur populus suus specialiter qui sunt a deo electi ad regnandum cum eo in civitate celesti. Et exaltavit mansuetos in salutem. Loquitur hic de futuro per modum preteriti propter certitudinem prophetie. Et dicuntur hic mansueti potissime illi qui sustinent dulciter oppressiones tirannorum amore dei, qui in iudicio futuro erunt exaltati. Ideo subditur: Exultabunt sancti in gloria, quia post iudicium sancti erunt gloriosi in anima et corpore, et sic augmentata gloria augmentabitur eorum exultatio et letitia. Et quia totaliter quietabitur anime appetitus, ideo subditur: Letabuntur in cubilibus suis, quia cubile est locus quietis. Et dicitur in plurali cubiculibus propter diversos glorie gradibus seu mansionibus, quia licet sit eadem beatitudo omnium obiective, non tamen formaliter, quia licet omnes sancti videant deum et eo fruantur, tamen unus videt ipsum clarius, altius et dulcius fruitur ipso. Et quia tunc in corporibus gloriosis erit laus vocalis secundum quod dicunt aliqui doctores et probabiliter, ideo subditur: Exultationes dei in gutture eorum, quia laus vocalis incipit in arteriis. Et gladii ancipites, id est ex utraque parte scindentes. In manibus eorum ad faciendam vindictam. Per hoc intelligitur constantia sanctorum et potentia in extremo iudicio contra illos qui iniuste oppresserunt eos in hoc mundo, secundum quod dicitur Sapientie v: Tunc stabunt iusti in magna constantia adversus eos qui se angustiaverunt etc. Vel potest ista littera referri ad angelos sanctos qui erunt executores divini iudicii separando impios a iustis et mittendo eos cum demonibus ad ignem infernalem, secundum quod dicitur Matthei xiii: Exibunt angeli et separabunt malos de medio iustorum et mittent eos in caminum ignis. Et quia ab illa pena non poterunt solvi seu liberari, ideo subditur: Ad alligandos reges eorum etc. Ut faciant in eis iudicium conscriptum, id est executorum extremi iudicii in divina presentia ab eterno conscripti et etiam in libris veteris ac novi testamenti. Et quia talis executio divine iustitie cedet in augmentum glorie electorum secundum quod dicitur supra psalmo lvii: Letabitur iustus cum viderit vindictam, ideo subditur: Gloria hec est omnibus sanctis eius. Vel illud potest referri ad sententiam datam per electos, quia sicut angeli erunt executores divini iudicii mittendo malos in gehennam, ita erunt executores transferendo electos in anima et corpore ad gloriam sempiternam.

Laudate dominum CL

In sanctis eius. Huic psalmo premittitur talis titulus in hebreo et translatione Ieronimi: alleluia, ad designandum quod psalmus iste est quedam invitatio ad laudem dei, et exponitur communiter ad litteram referendo ad tempus veteris testamenti. Et secundum hoc in hoc psalmo tanguntur primum est laudandi locus cum dicitur: Laudate dominum in sanctis eius. Et vocatur hic sancta prima pars templi que dicebatur sanctum sive sancta, et secunda que dicebatur sanctum sanctorum ubi sacerdotes dicebant divinas laudes, quia primam partem intrabant cotidie sacerdotes sacrificiorum officia consummantes, secundam vero partem intrabat summus sacerdos semel in anno, ut habetur Hebreorum ix. Et quia deus non solum est laudandus in terris sed etiam in celis, ideo subditur: Laudate eum in firmamento virtutis eius. Et vocatur hic celum empireum firmamentum eo quod est immobile et firmum, et sic divine contemplationi et eius laudibus aptissimum. Laudate eum. Hic ponitur secundum, scilicet ipsius dei laudandi magnificus status cum dicitur: Laudate eum in firmamento virtutis eius. Licet enim divina virtus sit unica in eius substantia, tamen est multiplex in effectibus, ita quod numquam tot effectus producit quin possit adhuc producere plures. Ideo dicitur in virtutibus eius, id est in effectibus suis iam factis et fieri possibilibus. Et quia magnitudo virtutis eius est nobis incomprehensibilis, ideo subditur: Laudate eum secundum multitudinem magnitudinis eius, id est quantumcumque poteritis, quia adhuc debitam eius laudem non attingetis. Ecclesiastici xliii: Benedicentes dominum exaltate eum quantum potestis, maior enim est omni laude. Laudate eum. Hic consequenter ponitur tertium, scilicet laudandi modus. Et quia in veteri testamento non solum laudabant dominum vocibus humanis sed etiam musicis instrumentis, ideo subditur: Laudate eum in sono tube etc. Et nominantur plura instrumenta musica quibus utebantur sacerdotes et levite, et de descriptione eorum transeo quia sunt satis nota, excepto uno cum dicitur: Et choro. Et dicunt aliqui quod chorus est instrumentum de corio factum et habet duas fistulas de ligno, unam per quam inflatur et aliam per quam emittit sonum, et vocatur gallice chevrete. Credo tamen magis quod hic accipitur chorus pro societate laudantium. Laudate eum in cordis, id est in instrumentis habentibus cordas de ere seu intestinis. Sed quia iste modulationes instrumentorum seu vocum deo non sunt accepte nisi inquantum procedunt ex mentis devotione, ideo concluditur in fine: Omnis spiritus laudet dominum. Videtur autem mihi quod psalmus iste potest aliter exponi ut sit conclusio totius libri psalmorum et conveniter se habens ad precedentem psalmum qui terminatur in translatione electorum ad celestem gloriam post iudicium extremum. Et ideo in hoc psalmo invitantur cives celestes ad dei laudem perpetuam, inter quos primo invitantur homines ad gloriam assumpti, quia Christus in humanitate assumpta et beata virgo excedunt omnes angelos in celesti gloria. Et ideo dicitur: Laudate dominum in sanctis eius, id est in societate sanctorum ex hominibus. Laudate eum in firmamento virtutis eius, id est in celo empireo qui est beatorum locus, et dicitur firmamentum ratione predicta. Secundo invitantur cives celestes quantum ad angelos cum dicitur: Laudate eum in virtutibus eius, id est in societate angelorum qui nominantur nomine virtutum eo quod medius ordo medie ierarchie nominatur ordo virtutum, extrema autem aliquando nominantur a medio. Laudate eum secundum multitudinem magnitudinis eius. Licet autem magnitudo divina sit una et non multiplicata in se, dicitur tamen quodammodo in se multiplicari inquantum ab ea producuntur multi effectus magni. Et quia isti effectus maxime relucent in civibus celestibus tam angelis quam hominibus, ideo ut sequitur dicitur: Laudate eum secundum multitudinem magnitudinis eius. Laudate eum in sono tube etc. Secundum quod dicit beatus Gregorius: balbutiendo prout possumus excelsa dei resonamus, scilicet per sensibilia nobis nota. Ideo hic exprimuntur multa instrumenta musica, non quia habeant locum in celesti patria, sed ad designandum magnitudinem iocunditatis celestis, in qua licet sit laus vocalis secundum aliquos doctores ut dictum est psalmo precedenti, tamen laus mentalis sive spiritualis est principalior. Ideo in fine concluditur: Omnis spiritus laudet dominum, id est spiritus angelicus et humanus qui ibi continue laudant deum secundum quod dicitur supra psalmo lxxxiii: Beati qui habitant in domo tua domine, in secula seculorum laudabunt te. Ad quam laudem nos perducat qui cum patre et spiritu sancto vivit et regnat in secula seculorum. Amen

Explicit postilla Nycholai de Lyra super librum psalmorum. Deo gratias

Anno domini · 1e3h · et die · 22 · novembris

Incipit prologus i libros salomo

Iungat epi

stola ... h... huic plogu pmit
tr iero tribus libris salomonis scri
bens chromano et eliodoro epis
vnde ipe dicit in 2º libro o infinituz.
salomis libros quos olim iuxta se
additis obelis et asteriscis i latinu uer
teram ex hebraico transferes et de dnis
sanctis epis chromano et heliodoro h
i psnam ele ... sine ... ·si qui sa
ne .s. ... interptatu e. vnde no dr qppau e
abolis cum oibus sit conis. In pma pte isti
plogi captat iero' eor beniuolentia come
dans i eis caritate cu dicit. Iungat epla e.
·In sa quia postulatoi eoz non satisfecerat ro
nabile pretedit excusatione ibi commentarios i
osee e. In tercia dicit q licet nisi ab eo diu
sa poscerent. istis tn pretereis obnixius tene
batur ppter suptuuz administrationez ibi. mitti
tis solatia sumptuuz e. In qrta dicit se eis trin
salomis volumina transtulisse cum duobus libris
apocrifis qui licet no heant auctoritatez valet tn ad
eccie hedificatioz ibi. itaqz longa egrotatione fracto
e. vltio tractatoi .s. quam correxerat pfert illa
editionez ibi. Si cui sane lxx interpretu e. aliqui
libri habent istam salutatioz i pncº chromano et he
liodoro epis iero salutem. et pma le. Iungat epla e.
construe sic. epla. ista singularis et indiuisa. iungat
.i. iunctos nos ee ondat. quos sacerdotium. i. epalis
dignitas iungit qz ambo estis epi. ymo .i. certe uel.
pocius carta. p diuersas eplas diuisa. no diuidat .i.
no diuisos ostendat nos. quos amor xpi. no ut
di. nectit .i. colligat et coniugit. so vnica et indiuisa
eplam uobis scripsi qz estis indigni loci et p caritate
coniuncti. ne si diuisas scriberē diuisionez inter nos aliqn
denotarē. commentarios .i. expositorios tractatus a co
mento hic commentarius ria. rium .i. expositorius. commentu
dr qsi comente. Commentu .n. dr pluriu studio ul doc
trina i mente habitoz i unuz collectio. vl dr commen
tuz a comiscor. ceris. comentus su comiscā qd signt co
memorare ad memoria reducē mentiri fingē compo
nere uel adinuenire. forte uitio scriptoz inueniunt i
bibliis commentarios p commentaria. dr .n. hoc comme
tarium et inde hoc commentariolū diminutiuum p scripto
interptationis. vnde ysidorus in vi ethimologiarum. commentaria
dicta qsi mente. sunt .n. interptationes ut commenta iuris
In osee e. abacuc .i. dicit glo. commentus iero super
osee iohel et amos obdiam et iona [illegible]
sup naū matheū. sophoniā et aggeuz paule et
eustochio super abac. chromatio sup malachiam
ex sup tholosane eccie pontifici et miueno a
lexandro monachis sup zachariā ex supio tho
losano epo. inualitudine .i. pi sirmitate. na valeo. es.
dr firmuz ee vigere firmu ee ul posse et pciu de
notat. Item valere dr pste ul isirmari et inde va
le valete. valoto. valetote. vbu deffectiuu qd ptī
net ad salutatioz i recessu. vnde iuso dr aleo. dicit
aue veniens tibi iure uale qz recedes. hoc vbuz
salue coprehendit aue valeqz. et qz pus pactā se
pulturaz recedētes amici mortuo vale q erat sis
q apli no debebant eu videre. dicit quidā q ab
illo uale dr valitudo p infirmitate deffinente. vale
tudo .n. dr firmitas ul infirmitas. vnde gsilimus

infirmi tibi sit ualitudo sic quoque firmi. dicitur a uale o dissili quia modo sumitur secundum diuersas significationes. **solacia sumptuum** id est expensarum sine quibus nullum est solacium. iuxta illud si sumptus desunt tibi nulle delicie sunt. **notarios** scriptores **librarios** id est librorum custodes. uel potius custodes appellat qui primo scribebant in cedulis de minuta littera. sed librarios nominat illos qui scripta a notariis redigebant in libros scribentes de grossa littera. unde ysidorus in vi. ethimologiarum. liber est interior tunica corticis que ligno adheret. unde et liber dicitur in quo scribimus eo quod ante usum carte uel membranarum de libris arborum ualumina fiebant id est compaginabantur. unde et scriptores a libris arborum librarios nominauit. **diuersa poscentium.** quia uos petitis commentaria et dictos prophetas et alii petunt alias scripturas. **equum** id est iustum **nobis esurientibus** id est ualde dicta commentaria desiderantibus sicut ualde desiderat cibum qui esurit. **laborare aliis.** id est ad petitionem aliorum quibus non teneor sicut uobis et tamen instanter petunt quasi sim **obnoxius.** id est obligatus. **cum preter uos in ratione dati et accepti** quasi dicat nulli sum obligatus nisi uobis. quia nullo alius dedit in expensis et nullo alio accepi eas. **tridui opus** id est libros salomonis in triduo translatos uel **triduum** id est pro uno tempore et tamen ponitur finitum pro infinito. **uel triduo** id est modici laboris. **masloth** quod uolumen hebrei uocant parabolas. masloth hebraice parabole grece prouerbia latine. Est autem parabola rerum genere dissilium comparatio. sicut xxx. prouerbiorum dicitur sanguisuge comparatur quia semper sitit sanguinem peccatorum. Item in eodem capitulo leoni fortissimo comparat salomon christum de morte triumphantem. gallo qui annuntiat horas noctis comparat predicatores. arieti qui est dux gregis comparat sacerdotes. unde dicit ysidorus in vi. ethimologiarum. Salomon libros istos parabolas appellauit eo quod in ipso sub comparatione similitudinis figuras rerum et imagines ueritatis ostendit. ipsam autem ueritatem ad intelligendum legentibus reseruauit. parabola dicitur a para quod est iuxta et bole quod est sententia quasi similitudo siue comparatio ex dissilibus suppositis iuxta sententiam. prouerbium autem est parabola uel similitudo ubi aliud dicitur et aliud intelligitur. Sicut luce viii. semen dicitur uerbum dei et uolucres dyaboli. unde dicitur prouerbium quasi pro uerbo positum. uel quasi uerbum pro alio. **Coeleth quod uolumen possumus dicere** etc. Coeleth hebraice ecclesiastes grece. Contionator latine. Contionor naris. dicitur loqui ad contionem et inde contionator dicitur liber iste eo quod sermo eius non specialiter ad unum sicut in prouerbiis sed ad uniuersos generaliter dirigatur. docens omnia que in mundo cernimus caduca esse et breuia et ob hoc minime appetenda ita dicit ysidorus in vi. ethimologiarum. **Sirasirim quod in linguam nostram uertitur** id est transfertur uel interpretatur **canticum canticorum** quasi dicat sirasirim hebraice epitalamium grece carmen nuptiale latine quia continet epithalamium id est nuptialem cantum pro coniunctione christi et ecclesie. dicitur autem canticum canticorum eo quod in omnibus canticis preferatur que in sacris scripturis habentur. Sicut quedam in lege dicuntur sancta quibus maiora sunt sancta sanctorum. ita dicit ysidorus ethimologiarum vi. et subdit horum autem trium librorum carmina exametris et pentametris uersibus composita perhibentur ut iosephus ieronimus quod conscribunt. **panarethos** id est ecclesiasticus a pan quod est totum et ares quod est uirtus et thesis quod est positio quia est continetiuus et instructiuus omnium uirtutum tam theologicarum quam politicarum. uel dicitur a pan quod est omne et arethe quod est uirtus quasi non a latinis indistincte dicitur uirtus uel animi uel corporis grece arethe dicitur tamen animi. dinamis uero in corpore dicitur. remigius dicit in expositionibus panarethos liber ecclesie uel liber ecclesiasticus de quo dicit ysidorus in vi. ethimologiarum librum ecclesiasticum certissime ihesus filius syrach iherosolimita ihesu sacerdotis magni composuit de quo meminit zacharias qui liber apud nos propter eloquii similitudinem salomonis titulo prenotatur. dictus autem ecclesiasticus eo quod de totius ecclesie disciplina religiose conuersationis magna cura et ratione sit editus. hic et apud hebreos reperitur. sed inter apocriphos habetur. **filii syrach**

ad dictam ihesu filii naue. **pseudographus** id est falso inscriptus uel intitulatus quia scilicet sapientia **salomonis inscribitur** cum tamen non a salomone sed a philone sit editus. et dicitur pseudographus a pseudo quod est falsa et graphe quod est scriptura quasi falso inscriptus quantum ad titulum superpositum et hoc dicit ysidorus in vi. ethimologiarum et sumitur a ieronimo. liber sapientie apud hebreos nusquam est. unde et ipse stilus grecam magis eloquentiam redolet. hunc iudei philonis esse affirmant qui proinde sapientia uocatur quia in eo quod est christi aduentus qui est sapientia patris et passio eius euidenter exprimitur. de philone dicit ieronimus in libro illustrium uirorum quod fuit iudeus natione alexandrinus de genere sacerdotum. **prenotatur** id est intitulatur **scilicet** scilicet liber sapientie. **ipse stilus** id est ipse modus scribendi **grecam eloquentiam redolet** id est sapit quasi dicat tam luculenter et tam excellenter loquitur quod ex ipso modo loquendi apparet hunc librum greco eloquio fuisse suppositum uel scriptum quia philo in lingua greca fuit peritus licet iudeus esset. **Sicut ergo iudith** etc. ysidorus in vi. ethimologiarum dicit sic. Judith et thobie siue machabeorum libri quibus auctoribus scripti sunt minime constat. habent autem uocabula ex eorum nominibus quorum gesta scribuntur. **canonicas** id est regulares in quibus continentur regule recte uiuendi quia recte regunt que recte ducunt nec aborsum ducunt uel trahunt que distortum prauumque corrigunt. unde dicuntur canonice a canon quod est regula. in prologo galeato super libros regum inuenies qui libri sint de canone et qui libri non **non recipit**. hoc uerum est de orientali ecclesia. sed occidentalis recipit ut dicit augustinus de ciuitate dei. uel forte non de tempore suo erant recepti. uel **non recipit inter canonicas scripturas** id est non computat in canone ueteris legis aut noue. sunt tamen canonici libri id est ab ecclesia catholica approbati. **Si cui uero** etc. littera plana est. sententia uero talis est cuicumque magis placet editio lxx. quam nostra potest eam habere a me olim correctam. **cudimus** id est fabricamus uel formamus. Cudo. dis. dicitur fabricare ferire polire sculpere et tundere. **Sed cum diligentissime legerit** etc. hic probat prefere suam editionem preualere. Sicut enim uinum transfusum de primo in secundum et de secundo in tertium corrumpitur et acescit ita editio lxx. de hebreo in grecum et de greco in latinum quasi in tertium uas transfusa minus ualet quam nostra que immediate de ipso fonte ueritatis hebraice est assumpta et hoc est quod dicit. **Sciat nostra scripta magis intelligi** id est magis esse intelligibilia quia puriora et ueriora sunt quam editio lxx. que non in tertium uas transfusa. **coacuerit** id est corrupta fuerint ad modum uini nimis de uase in uas transfusi quod amittit colorem et saporem et ualorem. **Sed statim** id est immediate **de prelo** id est de torculari. **purissime commendata teste** id est uasi penitus incorrupto **saporem suum seruauerint.** prelum a premendo dicitur illud longum lignum quo premuntur uue. uel componitur prelum quasi palus longus.

Explicit qualiscumque expositio istius prologi

Incipiunt parabole salomonis

Ecce descripsi

tibi tripliciter. prover. xxii. Secundum quod
dicit in principio libri de plantis tria ui-
det empedocles in tota rerum uarietate
se propria excellentissime diuine ma
gnificentie dum perpendit et extollitur. magnificare mo
bilis affluentie contemptum. future felicitatis appetitum. mentis
illustratio. quorum primo nichil honestius. secundo nichil perfectius.
Tercio uero ad cuiusdam adeptionem compendiosa estimatur.
Tercia autem philosophia tradidit in sacra scriptura et quodam spe-
li modo in libris salomonis quos propter hoc sapientiales. philosophia enim an-
tiquitus sapientia dicebatur et philosophi sapientes. Sed pictagoras
nomen sapientis fugiens ne notam arrogantie incurreret philosophum
se esse respondit id est amatorem sapientie quod potest dici sine nota ar-
rogantie. Et extunc nominati sunt philosophi qui prius sapientes
dicebantur et sapientia philosophia nominatur. Isti in libris salomonis qui
secundum nominationem antiquam sapientiales dicuntur tria predicta phi-
losophia seu sapientiam extollentia continentur. scilicet mobilis afflu-
entie contemptus. future felicitatis appetitus. et mentis illustra-
tio. licet autem illustratio mentis inter ista tria ponatur ultimo
in ordine temporis et nature precedit alia duo quia est uia ad
compendiosam adeptionem ut dictum est. Igitur in primo libro salo
monis qui dicitur parabole mentis illustratio continetur quia ibi
documenta ponuntur ad erudiendum simplicium et ad augendum
scientiam intelligentium secundum quod dicitur in principio libri. parabole
salomonis filii dauid regis israel ad sciendam sapientiam et disci-
plinam. In secundo uero libro eius qui ecclesiastes dicitur contemptus mun-
di docetur. secundum quod in principio libri dicitur. uanitas uanitatum dixit
ecclesiastes. uanitas uanitatum et omnia uanitas. In tertio uero
libro eius qui dicitur canticum canticorum superne felicitatis appetitus
exprimitur secundum quod in principio libri dicitur in persona ecclesie que a primo
ad ultimo requirit diuinam presentiam. Osculetur me os-
culo oris sui. id est quod quidem osculum habetur in fruitione beati-
tudinis in uerbo. Igitur in uerbo proposito ipsos libros sapientiales. Tangitur
causa efficiens. formalis et finalis. Causa
uero effectiua duplex est. Vna principalis scilicet deus reuelans sa-
pientiam in hiis libris contentam. Alia instrumentalis scilicet ipse salomon
qui habuit hanc sapientiam diuinitus infusam ut patet iii. re. et
eam descripsit spiritu sancto dictante in tribus libris predictis. Et
hoc notatur cum dicitur. Ecce descripsi. Vnde dicitur ecclesiastes xii. Cumque es-
set sapientissimus ecclesiastes docuit populum et enarrauit que fe-
cerat et inuestigans composuit parabolas multas. quesiuit
uerba utilia et conscripsit sermones rectissimos ueritate ple-
nos. Circa secundum considerandum quod sicut corpus mobile est subiectum
alicuius scientie in tota philosophia naturali. In particularibus libris secundum rationem
suas contentas ut in libro de celo et mundo subiectum est corpus mobile ad
situm et sic de aliis. Sicut deus est subiectum in tota sacra scriptura
secundum rationem deitatis absolute. ideo dicitur theologia quasi sermo de deo.
In partibus uero sacre scripture est subiectum secundum rationes magis deter-
minatas. ut in ueteri testamento subiectum est deus ut creator. In libris
uero sapientialibus est subiectum ut sapientie dator. nec obstat si dicatur
quod hec est ratio cause effectiue quia in tota sacra scriptura deus
est causa efficiens et subiectiua. Efficiens quidem in quantum ab eo infunditur
et reuelatur. subiectiua uero in quantum per ipsam infusam ab hominibus
cognoscitur. Et ista causa subiectiua tangitur cum dicitur. eam. scilicet sa-
pientiam que est idem quod ipse deus. et quia eius cognitio est summe de-
siderabilis. ideo de ea dicitur sapientie viii. hanc amaui et quesiui eam
a iuuentute mea et amator factus sum forme eius.
Tercio uero in uerbo proposito tangitur causa finalis cum dicitur. tibi. id est ad
utilitatem tuam ad bonum. non tuorum ecclesiastes descripti sunt isti li-
bri continentes doctrinam sapientie per quam habetur gratia in presenti et
gloria in futuro. propter quod de ipsis dicitur prouerbiis iii. longitudinem
dierum et annos uite et pacem apponent tibi. Et dicit annos
uite quantum ad gratiam in presenti uiuificantem et pacem scilicet
triplicem. presentem. futuram et supernam. et quia superna habet
eternitatem annexam. ideo dicit. longitudinem dierum. quia eternitas a
nobis non capitur in presenti nisi secundum comparationem temporis infiniti.

Causa uero formalis tangitur cum dicitur tripliciter. Est autem
duplex forma scilicet forma tractandi et forma tractatus.
Forma tractandi est modus agendi quod est triplex in libris sapientialibus
quia procedit monitiue comminatiue promissiue de quo potest
accipi quod dicitur ecclesiastes iiii. funiculus triplex difficile rumpitur quia
si aliquis non acquiescit monitis compellitur comminationi-
bus uel attrahitur promissionibus. Et ad hoc etiam huius doc-
trine soliditas designatur. forma uero tractatus est diuisio
huius doctrine que ut iam dictum est in tres libros diuiditur
scilicet prouerbia ecclesiasten et canticum canticorum. Ceteri uero ut liber sapi-
entie et ecclesiasticus non sunt de canone ut patet per ieronimum in prologo
galeato. nec habentur in hebreo. Et ideo eorum expositionibus
ad presens intendere non propono.

I

Parabole salomonis

Circa primum librum salomonis qui dicitur parabole
aliqui dicunt quod iste liber fuit ordinate con-
scriptus usque ad xxv capitulum inclusiue. et in residuo huius
libri continentur parabole a sapientibus qui fuerunt cum eze-
chia rege iuda composite. Sed hoc uidetur esse falsum quia in principio
xxv. capituli premittitur quasi pro prologo. hec quoque parabole sa-
lomonis quas transtulerunt uiri ezechie. Ex quo patet quod
illas composuit salomon. sicut et precedentes. Propter quod a-
lii dicunt quod salomon omnes fecit sed uiri ezechie omnes
de cedulis et membranis ubi fuerant descripte ab audi-
entibus illas collegerunt in hoc libro reponendo et sic uo-
catur translatio. Sed nec istud uidetur uerum quia in principio
libri non fuisset positum. hec quoque parabole salomonis etc.
de omnibus uniformiter procedendo. uel in fine de omnibus pre-
dentibus concludendo. hoc etiam uidetur per hoc quod ibi dicitur
hec quoque. quod uidetur facere quandam distinctionem inter pre-
cedentes et subsequentes per modum adiunctionis sequentium ad
precedentes et subsequentes. Propter quod alii dicunt et melius
ut uidetur quod omnes parabole in hoc libro contente sunt uerba
notabilia a salomone dicta inter uiros sibi assistentes et
eius sapientiam audientes. Vnde dixit ei regina sabba. iii.
re. x. beati uiri tui et beati serui tui qui stant coram te sem-
per et audiunt sapientiam tuam. et ista uerba predicta salomonis
scribebantur in membranulis et postea fuerunt collecta
et in uno libro collocata. Sed a quo facta sit hec collec-
tio non habetur ab hebreis doctoribus uel latinis. et hoc usque
ad capitulum xxv. exclusiue. Ab illo uero loco uerba sa-
lomonis notabilia que non erant hoc modo collecta tempore
ezechie regis iude in quo homines fuerunt studiosi in uerbis
prophetarum et dictis sapientium residuum fuit collectum et
cum precedenti collectione in uno uolumine coniunctum. Vnde
et ultime collectioni premittitur. hec quoque parabole salomonis
quas transtulerunt uiri ezechie regis iude. In hebreo
uero habetur. quas fortificauerunt uiri ezechie. quia prius e-
rant in cedulis disperse et quasi neglecte et sic fuerunt
quodammodo fortificate quando fuerunt prime collectioni coniunc-
te que iam inter libros sacros computabatur. Prima
uero collectio cuius auctor ignoratur duplex est. Vna a principio
libri usque ad x capitulum exclusiue. Alia a x capitulo usque ad
xxv inclusiue. Vnde et in principio decimi capituli quasi pro nouo prologo
ponitur. parabole salomonis. Sciendum tamen quod non omnes
parabole a salomone prolate reposite sunt in hac triplici collec-
tione quia dicitur iii. re. v. locutus quoque est salomon tria milia parabo-
las. tot uero non continentur in hoc totali libro. Sciendum
etiam quod auctores collectionum istarum non sunt nec dicuntur
auctores huius libri. sed salomon qui parabolas composuit. Si-
cut esdras non dicitur auctor libri psalmorum. uel quicumque
alius qui psalmos in uno uolumine collegit. sed ipse dauid
qui psalmos pro maiore parte composuit. eo modo loquendi quo
totum a maiore parte denominatur. Vtriusque tamen libri deus
est auctor principalis. sicut et totius sacre scripture. His igitur
premissis accedendum est ad diuisionem libri qui in tres partes di-
uiditur secundum triplicem parabolarum collectionem. et quelibet sua

prima

prefatio premittit. Secda ps incipit x^{o} ca. Tercia ibi incipit ca. 25. [illegible] tn sunt tres libri, sz vn' qz vn' actor et vno modo procedit et vna filio in quibz collectione hic. Prima in duas. s. in prohemiu et tractatu q' incipit ibi. timor dni. prologo aut iste no videt' factus a salomone. sz ab eo qui fecit prima pabolaz collectione sicut et in libro psalmoz dictu fuit q prmo ps est prologus 2' totius libri factus ab eo qui psalmos collegit in vno volumie reponedo. In hoc aut plogo primo ponitur loqndi modus cuz dr. pabole. pabola dr a pa q est iuxta et bole q e sniia que no accipit' directe sm illam plana. sz iuxta. s. p aliquid aliud signifi'tu sicut p mlierem sapientem intelli' sana doctrina. p adulteram vero seu meretricem doctrina falsa et supstitiosa ut dicit R[abbi] Sa[lomon]. et tali mo loqndi utit' comiter liber iste. Scdo notat' actoris nome et gen' cu dr. salomonis filii dauid regis isrl. Tercio notat' huiusmodi libri sequitur fructus qui est erudiendo simplices ut fiant sapientes et sapientu ut efficiant' sapientiores. Et qntu ad primu dr. ad sciend sapiam. de diuinis. et disciplina. de morib' humanis. ad itelliged' uba prudecie. que dirigit in agendis. et suscipiendam erudicionem doctrine. i. doctrinalibz sciis. ut grama' logica et huiusmodi. iusticia. qntu ad bitu. et iudiciuz qntu ad execucioez qz iudiciu est execucio iusticie. et hec duo ptinet ad maiores. et equitate. qntu ad ipslaces qui sm determinaco iudiciu debet mitigare equitatez sruare. ut dr paruulis. i. simplicib' p adeptione pdictoz. astucia. i. malis cauteldine et adolescenti sciencia et itellectus. Est aut itellectus ipa cognitio pncipioz. scia conclusionu tam in speculab'lis q in agibilibz. qntu uero ad 2m. s. ut sapientes efficiant' sapientiores subdr. audiens sapiens sapientior erit. qz i his q pus sciebat magis firmat. Et ex hoc [illegible] aliqua appent de nouo ita q eius sapiencia intensiue et extensiue auget'. et intelligens gubernacula possidebit. quia no solu sciet se regere sz etiaz alios. animaduertet parabola et interpretationem uidedo ueraz eius intellectu. Verba sapientu et enigmata eoz. loquut' n. sapientes aliqn enigmatice ut occultet' sniie eoz desidiosis et apiant' studiosis. Timor dni. hic icipit tractatus pme collectionis que ab aliqb' dr ee facta uiuente adhuc salomone et de precepto eius. ppter q uidet' magis ordinata et magis pt ibi diuisio repiri q i aliis duabo sequentib'. Et diuidi in duas ptes quia primo ponit' doctrina p modu familiarem seu domesticu. 2o p magis legale modu et politicu ca. 8. Prima i duas quia primo docet a quibz sit abstinendu. 2o quibz sit adherendu. Prima adhuc i duas qz primo docet uitare in prima et aliena. 2 idolatria. c. 2. Et adhuc prima in duas. quia primo docet qnuz modo familia sicut pater docet filiu. 2o modo magis comu sicut iudex ul' doctor docet ipsm ibi sapia foris pdicat. Sciedu tn q i isto libro no bn pt fieri artificial' diuisio qz no e liber ordiate coscptus ut sup dictu e. Sz uba salonis no modo sup dicto absq ordine artifi'li sicut dictu fuit de libro psalmoz. ppter q de diuisione pruz e curand. Sequit in prima pte dr. timor dni principiu sapie. timor eniz consiliatiuos facit. ut dicit pho 2o retho'. Consiliatio u e inquisicio sapie. Sapiam atq doctrina stulti despiciunt qz sola bona [illegible] attedut. et ut bn [illegible] [illegible] spus dei. ut dicit. Audi fili mi disciplina pris tui. i. [illegible] p gra adoptio. et ne dimittas lege mris tue. i. ecclie que a primo abel iusto incepit. ut dr. Sgn ome. A. ut addat' gra capiti tuo. i. corona grosa regalis. uel mitra pontificalis que sapienti capiti debet

impon. et torques collo tuo. Antiquitus n. sapientes deferebant torque aurea in signu sapie. eo q e ornamentu pectoris. et qz p sapiam e uirtus magnus in [illegible]. Fili mi si te oblectauerint ubis dulcib' ab malu [illegible] trahere uolentes. ne acquiescas eis. sz magis resistas. Si dixerint ueni nobiscum. pmittedo tibi fidele societate in his qz ad morte insidiemur sanguini. qz p ista uia circu' ditam q p alias. abscondam' tendiculas. i. deceptiuos laqueos. contra isontez. i. ignocetez ul' ignorante frustra. i. sine ca. deglutiam' eu. tc. i. furtu nrm no erit oculttu et optiuz sicut id quod descendit i isernu seu i lacu pfundu. omez pciosa sbam reperiem' i domo et implebim' domos nras spoliis. i. diuitiis ex ide rapinis. Sorte mitte nobiscum. i. eritis nob cosenciedo. marsupiu sit unu oiuz nrm. i. omia sint comuia ita q int nos equalit' diuidet'. fili mi ne ambules cu eis. comunicas eoz opib' malignis. io sequit'. pedes n. illoz tc. et pz litera. Frustra aut iacit' rethe ante oclos penatoz. i. ante a[ues] acute uidetes piculu euitates p uolatu. p rethe sz intelli' pdicta decepto malignantiu que frustra ponunt sapientib' qui sunt oculati ad uidend sequens malu. et p uirtute sunt pennati ad euitand. Ipi quoq. s. deceptores pdicti maligni. Contra sanguinez suuz isidiant'. qz freqnt' i suis malis capiunt' et iugulant'. ut pz de latronib' et homicidis moliunt' fraudes q aias suas. qz p talia merent' mortez gehene. Sic semite omes auari. i. cogitacioes et' et machinacioes ei' ad rapiend alienuz. aias possidentiu. s. bona aliena rapiunt ad isernu. Sapia. hic auteez docet sapie acquisitoz et mali uitatoz p modu magis comez. cuz dr. Sapia. s. icrata. foris pdicat. p pphas et doctores In plateis dat uoce sua tc. qz hntes sana doctrina docet in locis publicis. sicut econtra hntes mala doctina et suspectaz docent i locis ocultis. Io. iii. ca. q' male agit odit lucez et no uenit ad luce ne arguat' opa ei' q' aut facit ueritate uenit ad lucez ut maifestet' opa ei' qz i deo sunt facta. In foribz portaru urbis pfert uba sua. hoc dicit' quia antiquitus iudices et sapientes eis assistetes sedebant loqui i portis urbiu ut omes [illegible] [illegible] q' erat ea haberent ad eos facile accessu. et ibi fiebat correctoes delinquentiu. io subdit'. usquequo puuli diligitis isanciaz. i. isolenciaz. et stulti ea q sibi sunt nocia cupient. i. bona delectabilia sicut bruta aialia. et inprudentes odibunt sciaz. honestes labore studii q e i acqsitione scie ul' uolentes ignorare ut licencius peccent absq timore cosciencie. et qz hoc e pessimu subdr. Couertimini ad correctionem mea tc. quia uocaui. p sapientes et pphas. et renuistis. iocirca ridebo eoz maliciez. Extendi manu mea et no fuit qui aspiceret. i. pauci fuerunt qui aspicerent cop[or]ale maior contra dr. nulla e [illegible] qn pauci sunt ibi io consiliuz meuz. de bonis agendis illa renuendo. et despexistis omes increpaciones meas de malis [illegible]. neglexistis. [illegible] [illegible] ego quoq i interitu uro ridebo et subsannabo. i. [illegible] spuales derisio q fit cu naso rugato. Cu nobis id q timebatis aduenerit. p amissione bonoz tporaliu et delectabiliu huius uite. Cu irruerit repetina calamitas. que grauior e qn subito supuenit [illegible] tporalis q si ueniret paulatiue. et interitus q' tepestas ingruerit. i. cu mira [illegible] in corde et angustia ingruerit. tunc inuocabunt me. p exaudiendo. qz tristi tempore [illegible] ad delictum. Ul' qz no uere penitebunt s. amore boni, sz timore ul' dolore pene mali q' cu ad [illegible] quali fuit penitencia regis antiochi. ppter q no fuit exauditus. 2o machu. ix. Dicto etia q sit uera penitencia cu sit exaudit' a deo.

q̄tum ad ɔmatōnē tēpal' pene/que ē quedā medicina
.s. sp̄ excludit q̄tum ad motōez culpe. Ista tn̄ lr̄a uidet' lo
qui ī duob' mōis p̄mis. iō subdit'. et q̄ exosā habuerit
disciplinā. sicut tynosus odit pectinē. et tiorē dn̄i nō
susceperit. qui facit declinare a pc̄o. nec acquieuit ɔ
silio meo. de bonis agendis. detraxerūt correctōi mee. dūe
tes eā ēē iniustaz. comedēt igi fructꝰ uie sue .i. fin' ope
sua mala puenēt. suisq; ɔsiliis saturabūt'. q̄ displice
būt eis, s; nimis tarde. auersio paruulorum interficiet eos. ɔc.
Ex hoc eiz q̄ multi sunt paruli sēsu et stulti q̄tum ad de
uz a quo auertūtur/ et tn̄ i uita bonis tēpalib' ɔspāt'
et hoc alij accipiūt occōnez inmundi/ et sic auer
sio paruloꝝ et ɔsperitas stultoꝝ est eis occa' mortis ɔ
pe et pditōnis gehēne/ et sic exponit. ra. sa. qui aūt
me audierit p̄ceptis diuinis obediēdo. absq; tiore req̄
escet. i. pañ illa terror locū nō hr̄. et habundātia p
fruetur. i. adeptione summi boni. tiore maloꝝ sblato. q̄
nullū malū poterit s' ēē/ pōt etiā hec lr̄a expōi de
statu iustoꝝ i p̄nti uī; dī. absq; terrore requiescet.
quia iusto fortunas ad ūsus si supueniāt optime su
ret/ ut dī p̄mo ethi'. p̄ter q̄ dī īfra. 12. ca. nō ɔtrista
bit iustū quidq̄d ei acciderit. et habūdātia ɔfruet'.
bonoꝝ spūaliū que tāto sūt meliora ɔlib' q̄to aīa
melior ē corpore. terrore maloꝝ sblato. illo. s. qui
nō cadit in constātez uiꝝ.

II

Fili mi si susceperis

Capitulo p̄c' docuit uitare auariciā. h
ɔnter docet uitare ydolatriaz/ et quia p
sapiam euitat'. iō p̄mo inducit p̄ amorē sapie. s̄c
aūdit q̄ p̄ hoc euitat' uiciū ydolatrie. ibi. si intraui
it. Circa p̄mū dī. filij mi si susceperis s̄mones meos.
Sicut discipulus docilis. et mandata mea absconde
ris. penes te nō celando ea aliis quia talia sūt pri
mis ɔmittenda s; ea custodiēdo tāq̄ re p̄ciosā. ut
audiat sapiam auris tua. auris .s. corpis et mētis
inclina cor tuū ɔc. intētio eiz desiderij sapie facit ad
eā citius puenire. iō sbdit'. si .n. sapiam inuocaūs. de
uote orando ut tibi detur a deo. et inclinaūs cor tuū.
ad acquisitōez eius q̄tū potis conādo. iō sequit'. si q̄sie
ris eā q̄i pecuniā .i. cū tāto conatu sicut auar' q̄rit pe
cūiaz. et sicut fossor q̄rit thesaurū absconditū. tūc itelli
ges tiorē dn̄i ɔc. i. obtinebis itētuz. Cui' cā sbdī. cum
dī. quia dn̄s dat sapiam. s. desiderātib' eā. Unde sapia
data fuit danieli eo q̄ erat uir desideriorꝝ ut hr̄ daniel
x°. et ex ore eius prudētia et sciā. Sapiā eiz ɔpr̄ie ē cog
to diuinorꝝ/ et prudencia agibiliū hūanorꝝ speculādo
rum. custodiet rectorꝝ salutē. corpalē et spūalez. et p̄te
get gradiētes simplr̄. i. sine plica duplicitatis. s̄uans
.i. s̄uare faciens. semitas iusticie. que ɔpr̄ie respiciūt
pxīquū que dirigit ad legis intētōz et nō ad lr̄az sic
semita dirigit ad terminū declināns a uia ɔi. et uias
iustorꝝ custodiens. i. custodiri faciens/ aliter exponitur
ista litera q̄ semite iusti' dicūt' hic ɔsilia uie iustorꝝ
p̄cepta. tunc intelliges iudiciū et iusticiā et equitatē
exponat' hoc ut sup' ca. p̄mo. et omēz semitā bonā. i. uir
tutē altā que ɔpendiose ducit ad felicit'. Si intrue
rit. hic ɔnter ostēdit' q̄ p̄ sapiam ydolatria excludit', cū
dī. Si intrauerit sapia cor tuū ɔc. Sequit'. ut eruā
ris a uia mala. i. ydolatria ut dicit. Ra. sa. q̄ p̄ illā hō
dirige' auertitur a deo. et ab hōie qui p̄ūsa loquit'. Cui'
modi sūt sacerdotes ydoloꝝ et doctores infideliū. q̄ reli
quūt iter rectū. i. legē n̄alem et dīnaz. et ambulant
p̄ uias tenebrosas. s. tenebras errorꝝ q̄ de uno errore
pcedunt ad aliū. qui letāt' cum male fecerit. quia
ex ɔsuetudie male agendi acquirūt' hitū uiciosū q̄
facit delectari ī malo. signū .n. hitꝰ genit' ē delectā'
in ope. sō ethi'. et dī li. letant' q̄tum ad aīm inti'. et
exultant. q̄tum ad corp' exteri'. quia motꝰ aīe redun
dant exteri' in ɔ'. quorum uie p̄ūse. q̄ quod soli deo ɔpr̄ie
attribuūt creature. et ifames gressꝰ eoꝝ. et i opīone bo
norū hōiuz. ut eruaris a muliere aliena. i. ydolatria que
alienat a deo/ ut exponit. Ra. sa. que mollit s̄mones
suos. ɔmittēdo ydolatris delectabilia carnis. Unde i fe
stis ydoloꝝ excelebāt' luxurie/ maxie i ueneratōz ueneris
et priapi. et relinquit ducē pubertatis. i. dn̄ȝ qui dī dux
pubertatis synagoge de egypto eā educēdo. et i datiōe
legis eaz desponsādo quē reliquit multiplicit' ydolatrā
do/ ut pz ex libris iudicū et reguz/ iō subdit'. et pacti
dei sui oblita est. i. legis sibi date. Inclinata ē eiz ad
mortem. s. tēpalē/ quā multi incurrerūt ɔpr̄ ydolatriaz ut
pz in exodo p̄ adoratōne uituli et in libro nūorꝝ p̄ pctō
phegor et in multis alijs locis ueris testa'. et ad īferos.
.i. ad mortē gehēne. semite ipi'. i. doctrine ei' et opa. om
nes qui ingrediūt' ad eā nō reuertēt'. i. pauci reuertēt'
ad latriam/ q̄ ydolatria laxat habenas uicijs ad q̄
hoies sunt ɔni. et ē hic yparbole. Sicut cū dī omes
de ciuitate currūt ad tale spectaculū ad denōād' multi
tudinē currenciū, q̄uis plures nō uadant/ posset etiā
totū istud exponi de muliere adultera q̄tum ad pctm lu
xurie. ut ābules in uia bona. uirtutū. et refert' hoc
ad illud quod sup' dictū ē. si intrauerit sapia in tuum
q̄ sicut facit declinare a uia mala ita facit ambulare
p̄ bonā. qui eiz recti sunt habitabūt in terra. s. uiuēti
um. de qua ipi' pdent' et aufferēt'. nō quia illic actu
fuerūt. s; tn̄ in potencia in q̄tū omīs hō factꝰ ad ymagi
nē dei ē capax ipiꝰ p̄ cognitōz et amorē/ et sic quodā
modo ab hereditate ordiaty/ pōt etiā expōi hec lr̄a de ter
ra p̄missionis quā habitauerūt iudei q̄diu fuerūt recti
deo debite s̄uiēdo. s; cū p̄ ipietatē declinauerūt ab eo su
erūt ab ea deiecti/ ut pz de decē tribub'. 4. Re. 18. et de d
duab'. 4. Re. ultio.

III

Fili mi.

Postq̄ docuit a malo de
clinare. hic ɔnter docet
in bono adherere. Iste .n. sūt due ptes iustie
et diuidī ī duas ptes q̄ p̄mo idiuit ad bn̄
ficētiaz. s̄o ad bn̄ficētie diligētiaz ca. 6. p̄ma idiuas
q̄ p̄mo inducit ad bo' uerbo/ s̄o ex'. ca. 6. p̄ma ad
huc ī duas. q̄ p̄mo inducit ad bn̄ficētiā siue ad sa
piētie ɔcupiscētiaz ibi. beatꝰ. Circa p̄mū dicit. fili
mi ne obliuiscaris legis mee. i. legis n̄alis q̄ a deo i
plāta ē cordib' hūanis et legis diuine a deo p̄ reuela
tiōe/ et quia nō sufficit eā hr̄e in corde ń exerceat' in
ope. iō sequit'. et p̄cepta mea cor tuū custodiat.
opere adinplendo. lōgitudinē eiz dierꝝ. i. uita lō
gam i p̄nti. et ānos uite. i. sanitatis. anni eniz
languoris magis sūt mortis. et pacē internā. i. fra
ternā. apponet tibi. illi eiz qui p̄cepta diuina custo
diūt ut frequēter hec in p̄nti ɔsequūt'/ pōt etiam
hec lr̄a exponi de p̄mio futuro cū dī. lōgitudinē eiz
dierꝝ. i. eternitatē que ē de rōne uere beatitudinis. et
annos uite. i. diuinā dei uisionē que ē uita eterna.
Io. 17. hec ē uita eterna ut cognoscant te deū soluz
ɔc. et pacē. i. btām fruitōz que totaliter quietat ap
petitum. misericordia. erga infirmos et paupes. et ue
ritas. erga omes. non te deserant. i. nō deserant a te
quia uirtutes nō deserūt hoiez/ ń quia desēit eas. cir
cunda eas gutturi tuo. eas docēdo. et describe ī tabu
lis cordis tui. firmit' retinēdo. et inuenies graz. in
sublimitatē ī mēte. et disciplinā bonā. i. modestiā et
honestaz i exterio' ɔuersatōne. corā deo. q̄tum ad p̄
mum. et hominib'. q̄tum ad 2m. habe fiduciaz i dn̄o q̄
nō deficit in ueritate. et ne innitaris prudētie tue.
p̄sumēdo de te. In omib' uiis tuis cogita illū. i. ī oib'
opib' tuis dirige itētōz tuā ad ipm. et ipe diriget
gressus tuos. i. opa tua ad finē bonū. ne sis sapiēs

apd'

apud temet ipm̄ · de tua idustria p̄sumēdo · time deū · timore filiali · et recede a malo · diligēt̄ cauē do ab offensa dei · sanitas quippe ī umbilico tuo erit et irrigatō ossiū tuoꝝ · In hebreo h̄r · et medulla ossium tuoꝝ · que fortia sūt q̄ñ sūt medull' plena · et est hic methaphoa locutō / p sanitatē · n · umbilici itellig̃r bona dispositō aīe ī p̄s / et p irrigatoꝝ eius · ossiū eius cōstātia in adūsis · Et quia hō nō solū d3 ēe bn̄ dispositꝰ ad se ipm̄ · s3 etiā ad deū / s̄bdit' · honora dn̄m de tua s̄ba · faciēdo ei obsequiū de ppō nō de alieno · et de pmicijs oīuꝫ frugū tuaꝝ · i · de melioribus bōis / sicut abel · gen · 4 · et quia paupes sūt mēbra dei · ideo s̄bditur · da paupibꝰ et implebūtur horrea tua saturitate · i · bonis / vnde tu et familia tua saturaberis potius · Et quia deus aliqñ flagellat bonos ut p maiori patiē eoꝝ p mium augeat' · io sequit' · disciplinā dn̄i fili mi ne abiicias · etc̄.

¶ Beatus homo · hic cōiter inducit ad cōcupiscentiā sapie · Et diuidit' in duas ptes · q2 pmo recōmēdat sapiam · 2o inducit ad eius cōcupiscētiā ibi · fili mi / Circa pmū dicit · btūs hō · s · ī spe que ē certa ex parte futurē btitudinis · qui iuenit sapiā · i · notitiā diuinis · et qui affluit prudētia ī agibilibꝰ humanis / melior ē acqsitō eius negociatōe auri et argēti · q2 tō meliora sūt spūalia bona / corpalibꝰ · pmi et purissimi fructꝰ eius · et d' pmi q2 nullū opꝰ hōis bonū ē nisi uirtute prudentie dirigat' · et purissimi · quia bona spūalia nō habent aliquod maluꝫ admixtū / sicut ht̄ bent anexā mentis sollicitudinē · eleuatōz metis in deū īpedientē · io subdit · preciosior ē cūctis opibꝰ · etc̄. longitudo dieꝫ in dextera eius · q2 pmo et pncipaliter ht̄ aspectū ad celestia et eterna · et in sinistra illius diuitie et glia · quia s̄cdo et ex cōsequēti h̄t aspectū ad tpalia bn̄ ad ministrāda · uie eius uie pulchre · etc̄ · quia nullā turpitudinē admittit et ad decorē inducit et sic hōiē pacificū reddit redigēndo uires īferiores in obsequiū rōnis · lignū uite ē · etc̄ · Sicut · n · p lignū uite cōtinuabat' uita ut sic homo manēs in statu innocētie / de uita n̄ra tr̄nsisset ad uitā glie sine morte media / Sic sapia et prudētia de uita grē ducūt hoīez ad uitā glie sine morte mortalis cū pe intermedia / dum tamē hō in eis pseūet · io sequit' · et qui tenuerit eā beatꝰ · q2 certitudinaliter ad btitudinē ducet'.

¶ Posteq̄ aūt comēdauit sapiam ex pfectione humana · hic cōiter comēdat eā ex pfectione diuina cū dicit · sapia fundauit terrā · i · p sapiam suā que licet sit idem cū eēn̄ diuina / tñ signat' p modū cuiusdā pfectōnis ei supueniētis sicut et alia attributa / q2 diuina nō intelligim̄ nisi ex cāuitis · et sic noiam' ī quibꝰ sapia et cōsilia sūt qdā pfectōes supueniētes eēn̄ · fundauit terrā · q2 ē cētrū mūdi sensibilis · stabiliuit celos · quia sūt icorruptibiles · sapia illiꝰ eruperūt abissi · tpe diluuij / ut d3 gen · 7 · rupti sūt fontes abissi magne · et nubes rore cōcrescūt · q2 calore solis eleuāt' exalatōnes humide et cōdēsant' nubes.

¶ Fili mi · post sapie comēdatōz īducit ad eius acquisitōz et cōsuatōz · d · fili mi ne effluāt hec ab oculis tuis · q2 sūt iugit' attēdēda · Custodi legē · q̄tū ad p̄cepta · atq3 cōsiliū · q̄tū ad supaddita cōsilia · et erit uita aīe tue · q̄tū ad pfectōz mētis · et grā faucibꝰ tuis · q̄tū ad uirtutē locutōnis · tūc ābulabis fiducialiter · pcedēdo de uirtute ī uirtutē · et pes tuus nō impinget · cadēdo ī culpā mortalē · Si dormieris nō timebis · q2 obdormies in deo et ī statu salutis · quiesces et suauis erit sōpnus tuus · mali aūt hoīes ppter mala que fecerūt alijs sp timent īsidias · Et ppter hoc in sōpno occurrūt sibi fantasmata terribilia · ppter q̄ nō dormiūt suauit' nec quiete · boni uero ī sōpnis habet fantasmata bōa · ppt q pħs d' · pmo ethicoꝝ · phanasmatibꝰ

aūt a uigilia · s · ad sōpnū meliora sūt fantasmata studiosoꝝ q̄ quoꝝcūq3 · ne pauear repētino terrore · i · ab aliquo terribili repēte tibi supueniente · et cā subdit' · dn̄s · n · erit ī latere tuo · q si uolit te custodire a pena tpali / hoc erit ad bonū tuū · s · ad cūmulū tue patie et mitū glie · Noli phibere · etc̄ · q2 talis omissio boni ipntat' tibi · ne dicas amico tuo uade · etc̄ · quia accelerato doni augmētat mitū · fm̄ q d3 cōmuniter qui cito dat bis dat · ne moliaris amico tuo malū hoc eñ ē pessimū · nulla · n · grauior pestis ad nocēdū q̄ familiaris inimicus · ne cōtēdas aduūsus hoiē frustra · i · sine rōnabili cā · ne emuleris · i · imiteris · q2 abhoīatō ē dn̄i omnis illusor · q2 pmittit bonū ī aīe et cogitat malū ī corde · et cū simplicibꝰ s̄mocinatio eius · s · illusoris · quia facilius decipit simplices q̄ astutos · vel aliter · s̄mocinatio eius · s · dn̄i qui simplicibꝰ reuelat secreta sua · mt̄ · 11 · abscondisti hec a sapientibꝰ et prudentibꝰ et reuelasti ea puulis · egestas · i · defectꝰ bonoꝝ tpaliū et spūaliū · a domino · s · imissa · ī domo impij · ī penā ipietatis sue · habitacula aūt iustoꝝ bndicent' · i · mltiplicabūt' in tpalibꝰ et spūalibꝰ bonis · ipē deludet illusores · i · eos delusos ondet mali ptr̄ puniēndo · et mansuetis dabit grām · mansuetudo eñ reddit hominē grōsū / non solū cōtā deo s3 etiā cōtā hoībus · gliam sapiētes possidebūt · cōmētator sup pmum ethicoꝝ dixit q ista tria · Reuerentia · honor et glia se hñt p additōz · Est · n · reuerētia qñ aliqs defert honorē alicui quācūq3 cā / etiā si ex timore hoc faciat · Si aūt hoc faciat ppter uirtutē honorati · tūc ppe d3 honor · ppt q d3 ibidē q honor ē pmiū uirtutis · et hoc qñ fit in secreto uel corā paucis · S3 qñ exhibetur ppt uirtutē et corā multis tūc ppe ē glia q̄ ē clara notitia cū laude · Sapia aūt reddit hoīem honorabilē corā multitudine non solū ī terra · s3 etiā ī celesti pria · Stultoꝝ exaltatio ignominia · i · ignominiosa · q2 letant' cū malefecerint · et exultant ī rebꝰ pessimis ut dictū ē sup · ca · 2o · In hebreo tñ h̄r · stultoꝝ exaltatio ignominia · q2 tūc magis appet turpitudo sue fatuitat' · sicut turpitudo posterioꝝ symie magis appet qñ ascendit maltū / et trāslatō n̄ra uidet' uitiata p scriptores ppt similitudinē dictōnū.

Audite filij · IIII

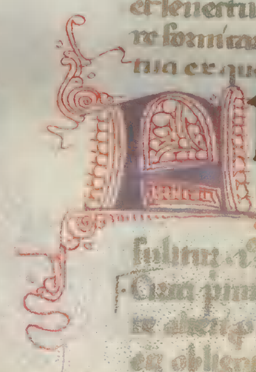
hic cōiter inducit ad sapiētiā et bñficiētiā eius / et pmo ponit' exēplū · 2o exeqt' ppositū · ibi · posside sapiam · Prima pars exponit' tripliciter · vno modo q exēplū hic positū intelligat' de salomone et iste modꝰ duplicat' · vno modo q dauid dicat' hic pr̄ salomonis et bethsabee mater eius · et sic loquitur a pr̄e meo dauid · et d3 hic · Audite filij · disciplinā pr̄is · Sicut et ego audiui prudentiā · ī agibilibꝰ · Donū bonū tribuā uobis · s · sapiam / que melior ē auro et argēto / ut dictū ē cap. · legē meā ne derelinquatis · i · documēta bene uiuēdi a me uobis tradita · et inducit ad hoc exēplū de se ipo · d · nam et ego fui filius pr̄is mei dauid tenellus · vnde dicit dauid pmo palipō · 29 · salomonē filiū meū elegit deus adhuc pueꝝ et tenellū · Et unigenitꝰ corā mr̄e mea bethsabee · licet · n · tres alios filios habuerit bethsabee / ut h̄r pmo palipō 3 · tamē illi fuerūt filij uxie n̄ales / et ipiꝰ dauid adoptiui tñ · ille eñ quē habuit de dauid ante salomonē nō cōputat' ibi neq3 hic · Tū q2 fuit adulterinꝰ · tū q2 fuit mortuꝰ ante diē octauū / et sic circūcisiō et p oñs nō nūat' in filiis de ppl̄o isrl' · q2 circūcisio ē signum distinguēs isrl' a gentibꝰ · et docebat me · s · pr̄ meꝰ dauid · In hebreo · n · h̄r · pmoꝝ · i · docebit me / quiū modꝰ loqndi nō d3 nisi ... Si aūt referendum

ad mrez dicit in hebreo. vathorem. sulsapiat i ba mun coi tuuz. Sic. n. dicebat dauid salom de cui tu dei instruens eum et de moribus et de hedisimoe ce plus ut pz primo palipo. 28. c. 10. Custodi precepta mea et uiues. uita gre. quod dm. n. salon custodiuit precepta dd. custodiuit precepta patris sui habuit graz dei salomo ex posita ex hic ponit in q dicat pi salomis. sic f. R. A. dicit de eo dns. ego ero illi in patrez et ipe erit m i filium et mater eius dicitur sinagoga siue pplus israel. sic ecclia dicit mater cuiuslibet xpiani et sic exponit. Ra. sa. cuz di. au dite filij disciplinam patris. f. dei qui est pr oium p[illegible]. do num bonum tribuam uobis. In hebreo ht. tribui uob. f. legem i monte synay que dz cum diligentia custodiri. nam et ego salon fui filius patris mei. i. dei sicut allegatum est fo. ii. tenellus q2 adeo ipueritia electo ut dictum est. et unigenitus coram matre mea. i. dilecto a sinagoga. Sicut unigenitus filius diligit a matre sua nali. et docebat me. f. deus pater meus. q2 salon huit sciam diuinitus ifusaz ut ht. 3. Re. 3. ¶ Tertio modo expo[illegible] ut ex[illegible] ponat. de x[illegible] et deo patre et matre uirgine et sic expoit frat raymundus i quodam libro quez fecit contra iudeos. d. in ps x. audite filij disciplinam patris. f. dei. donum bonum tribuam uobis. i. legem euuagelicam dilige tissime custodiendam. nam et ego fui. ab eterno filius patris mei. i. dei patris a quo distinguitur filius in psona. licet sit idem deus i essentia. tenellus et unigenitus. q2 fuit et est unigenitus deo patri et uirgini marie. et tenellus. tenitudine pietatis i v traque na diuina. f. et humana. ante matrez meam. q2 pcessit matrez i na diuina. et docebat me deus pr sciam di uinam et humanam q2 licet sit eadem scia diuina i patre et filio illam tn ht filius a patre sicut et naturam. Ite x[illegible] ho ht sciam ifusam a deo ab. o[illegible] conceptionis. ¶ Istas tres expositiones posui ut lector eligat quam uoluerit. pma tn ui detur magis consona litere hic et primo palipo. 3. Tamen tenendo illam solucio est unum qd [illegible] raymundus i expo sitione. d. quod hec est litera. tenellus et unigenitus ante matrez meam. ita q p h ante. sm eum signat anteceffio durationis filij ante matrez quod no pot ee uerum de salone. sz solum de xpo tm modo predicto ¶ Sz in hoc dictum suum no ualz q2 dictio hebrayca hic posita. f. lipne. idiferenter signat anteceffionem et assistentiam. Sicut et hec ppo ante i latino. di. n. de xpo quod fuit ante tpra sm diuinam naturam. et ante faciem pilati sm humanaz. et hec q[illegible] accipit dictio hebray ca hic posita p assistentia q p anceffione. ¶ Possi de sapiam. hic consequenter salon exequitur ppositum et primo inducit ad amorem sapie. 2o ad actus bone uite ibi ne de lecteris. Circa primum dicit: principium sapie. posside sa piam. quod sic exponit comuniter. i. possessio sapie i uia est copatiue sibi principium habendi sapiam i patria que consistit i clara uisione. Ra. sa. sic exponit. principium sapientie eme sapiam. Sic est in hebreo. i. principium acquirendi sciam est copatio s. precio uel obsequio doctore sa pientiae. quod di hic sapia i abstracto comuniter loquendo quo aliquis nobilis liberalis di liberalitas. Et i oi e[illegible] posse sione tua acquire prudentiam. i. pre oibus que emi pnt uel haberi ab aliquo quocumque modo. Et ad eundem itellectum quod ui detur magis litteralis pt trahi liri nra. principium sapie. i. ac quirendi sapiam. posside sapiam. i. stabilitur ad modum possessionis adherendo sapienti doctori. et i oi possessione tua. i. pone re que pt a te possideri. arripe illam. i. fe stina ad eius acquisitionem. et exaltabit te. in priuti et futuro. glorificaberis ab ea. i. honorabei[illegible] toti[illegible] quiescet ptes [illegible]. cum eam fueris amplexatus. sicut te uide di lectum. dabit capiti tuo augmentum gratiarum. i. qui idem corona ictiam priger te. aliquando eius sapientibus dabi tur corone in signum qui debebat ab aliis honorari et i presentia [illegible]. audi fili mi. auree cordis. et suscipe. uerba mea. aure mentis. ut multiplicentur tibi anni ui te. quia sapientes sunt amore prelo motus i primitus [illegible] [illegible] p sapiam [illegible] uia sapie monstrabo tibi. f. processum i natum legis itellectuales et modum du cam te p semitas equitatis. q2 uia uirtutum non hnt ad uersitatem. quas cum igressus fueris no artabuntur gressus tui. In pm eius uia uitiis di arcta q2 diffi[illegible] e tenere medium racionis no hntem bitum uirtutis. sz p consuetu dinem opis uirtuosi hec uia et efficitur facilis ad te nendum. ideo sbdi. et currens non habebis offendiculum quia bitus acquisitus facit prompte et delectabilit opi ari. tene disciplinam. i. formam discendi magis desiderans addiscere ab aliis quam docere. q2 illa est uita tua hoc est pfecta in uita. ¶ Ne delecteris. hic consequenter inducit ad actus bone uite. et primo 2o sui. 1o 2o sui/ca[illegible] quinto. pri ma adhuc in duas q2 primo inducit ad uitandum ma lum. 2o ad operandum bonum. ibi. fili mi. Circa primum dicit ne delecteris in uiis impiorum. q2 cum aliquis incipit i aliquo delectari trahitur ad illud p consensum et ope re sbditur. fuge ab ea. ne appropinquando ad eam traha ris ad concupiscentiam et operandum et sequendum eam sicut auicula laqueo appropinquans capitur. Non enim dormiunt. hc. ha bentes. n. habitum uitiosum iclinantur ad opa mala q2 sibi connaturalia eo quod hitus iclinat p modum ne. Et io sicut lapis no quiescit n in centro sicut mali no hnt quietem mentis n i opibus malis. nec capitur sompnus ab eis nisi supplantauerint. i. simplices deceperint. comedunt panem impietatis. i. ex iniquitate acquisitum. Iustorum autem semita quasi lux sple dens. qui. n. facit ueritatem uenit ad lucem. Jo. 3. procedit et crescit usque ad pfectam diem. i ccedendo de uirtute i uirtutem donec uideatur deus deorum i syon. ubi est dies pfecta sine noc te sequenti. uia impiorum tenebrosa. tenebris errorum. ne sciunt ubi corruant. f. infernum quia cauere noluit nec atten dere. fili mi. hic consequenter inducit ad opus boni cui pre uia est doctrina bona. io di. fili mi ausculta. i. attende cum diligentia. ne recedant ab oculis tuis. ea iugiter medi tando. custodi ea. firmiter retinendo. uita. n. sunt. i. cau sa uite gre. et uniuerse carnis sanitas. q2 cum hs faciunt bonam dispositionem corporalis fuatibus ea. Omni autem custodia serua cor tuum. sicut castrum obsessum a [illegible] et dyabo lo et carne pone custodiam assistentiam. et contra mundum custodi am liberalitatis. contra demonem cautelas. quia ex ipso uita procedit. Sicut. n. a corde carneo procedit sps qui fuit ca motus et sensus i mebris exterioribus. Sic ab anima q nomine hic cor. bn disposita p spiritum opa exteriora uiuificantur et meritoria efficiuntur. Remoue a te os prauum. i. uerbo mala detractionis murmurationis et huiusmodi. et detrahentia labia. f. alterius. sint procul a te. fugiendo detractores. Dirige semitas pedibus tu is. i. affectibus tuis quibus anima incedat. et omnes uie tue. i. opa stabilientur ex intentione bona. dum tn opa sint bona de genere. ne declines. a uia iustitie ad dexteram. i. attractum psperitatis uel promissis. neque ad sinistram. formidinis aduersitatis. auerte pedem tuum a ma lo. i. affectum tuum. uias. n. hc. totum. n. illud usque ad finem. cap. no est de textu q2 no est in hebreo. sz ut credo fuit ipa glosa p[illegible] uitio scriptorum textui ista sicut et i pluribus aliis locis ueteris ac noui testi.

Filii mi VI

hic consequenter inducit ad bonum respectum ipsius dei et diuiditur in duas ptes. quia primo sub metha phora retrahit a uitio ydolatrie. 2o inducit ad studium sapie ibi. bibe aquam. hoc mo expoit. ra. sa. dicens quod in hoc cap. est parabola seu methafora locu tio. Circa primum di. fili mi attende sapiam meam. et no uanam et supstitiosam. ne intenderis fallacie mu lieris. hoc no est in hebreo nec in libris correctis. fauus distillans labia meretricis. i. ydolatrie. cuius doc trina concedit delectabilia mentis. et nitidius oleo guttur eius. i. doctrina eius uidetur insipientibus pulcra.

nouissima aut[em] illi[us] amara · amaritu[di]ne culpe et pene · et acuta q[uasi] gladi[us] biceps · i[d est] sci[n]de[n]s ex dua[bus] p[ar]tib[us] quia uulnerat hic uulne[re] culpe et i[n] futuro uulne[re] gehe[n]ne ut s[upra] d[ictum]. pedes ei[us] desce[n]du[n]t i[n] morte[m] [et]c[etera]. aliqui libri h[abe]nt hic interpositu[m] et lingua eius s[ed] n[on] est i[n] hebreo neq[ue] i[n] libris correctis · p[er] semita[m] uite n[on] anbulant · i[d est] p[er] semita[m] mor[um] que ducit ad uita[m] b[ea]to[rum] · uagi sunt gressus ei[us] et i[n]uestigabiles · quia nullu[m] fundamentu[m] h[abe]nt ex r[ati]one seu diuina lege · longe fac ab ea uia[m] tua[m] · ne decipiaris ab ydolatris · et ne appropinques foribus dom[us] ei[us] · i[d est] p[ro]pha[n]am i[n] quo ydolatria exercetur seu docetur · ne des alienis · s[cilicet] diis · honore[m] tuu[m] · i[d est] honore[m] deo debitu[m] a te q[uia] deus tu[us] q[ui] honor e[st] in honorate · p[ri]mo ethi[corum] · et an[n]os tuos crudeli · i[d est] demoni qui colitur in ydolis · ne forte impleant[ur] extranei · i[d est] sacerdotes et doctores ydolatrie qui sunt a deo alieni · uirib[us] tuis · i[d est] opib[us] quas acquisisti uirib[us] tuis ydolis offere[n]do et eor[um] sacerdotib[us] dando · et labores tui sint i[n] domo aliena · i[d est] i[n] domo ydolor[um] et domo sacerdotu[m] · et gemas in nouissimis tuis · i[d est] p[ost] morte[m] · ideo sequitur · qu[ando] co[n]su[m]pseris carnes [et]c[etera] · et dicas · pe[n]ite[n]do licet sera · sicut sapie[ntie] v · d[icitu]r de ex[er]citib[us] i[n] i[n]ferno dice[n]tes · i[n]tra se pe[n]ite[n]tia[m] agentes [et]c[etera] · cur detestatus sum disciplina[m] leg[is] diuine · et i[n]crepationib[us] sapientu[m] no[n] acquieuit cor meu[m] · p[er] emendatio[n]e[m] uite · ut s[upra] d[ictum] · pene fui i[n] o[mn]i malo · culpe et pene · i[n] medio eccl[es]ie et sinagoge · i[d est] inter illos de p[o]p[u]lo meo · q[uasi] d[icat] · dum adhuc eram i[n]uenis i[n] co[n]gregatio[n]e p[o]p[u]li mei p[ri]mu[m] disturba[n]s a gehe[n]na ut exponit ra[bbi] sa[lomon] · u[n]de de ho[min]e i[n]ferno i[n]de aut[em] signat eccl[es]ia et synagoga · i[d est] eccl[es]ia dicitur co[n]uocatio p[o]p[u]li · synagoga u[er]o co[n]gregatio ¶ Bibe aquam · hic co[n]u[er]tit i[n]ducit ad studium sapie[ntie] cu[m] d[icit] · bibe aquam sapie[ntie] salutaris · de cisterna tua · i[d est] de sacra sc[ri]ptura · deriuent[ur] fontes tui foras · sapientia a te hausta co[mmun]ice[tur] aliis p[er] doctrina[m] · et i[n] plateis · i[d est] i[n] locis co[mmun]ib[us] et manifestis · q[uia] in talib[us] · n[on] · locis debet doceri sana doctrina · supersticiosa u[er]o et mala docet[ur] in latib[u]lis · habeto eas solus · p[er] hoc n[on] excludu[n]tur alii fideles discip[u]li s[ed] i[n]fideles et i[n]creduli · sicut d[icitu]r saluator · m[atthei] vii · nolite sa[n]ctu[m] dare canib[us] · nec margaritas u[est]ras ante porcos [et]c[etera] · ideo s[ub]d[itur] · nec sint alieni · s[cilicet] a deo · et ueri p[ar]ticipes tui · i[d est] doctrine tue · sit uena tua · u[n]de alii p[re]mittu[n]t · et letare cu[m] muliere adolescentie tue · i[d est] lege diuina que fuit data p[o]p[u]lo i[sr]a[e]l t[em]p[o]re adolescentie sue · s[cilicet] post exitu[m] de egypto · tu[n]c · n[on] · p[er] se incepit esse p[o]p[u]l[us] · u[n]de d[icit] iere[mie] ii · Recordatus sum tui miserans adolesce[n]tia[m] tua[m] et caritate[m] desponsationis tue q[uando] secuta me es i[n] deserto [et]c[etera] · Studiu[m] · n[on] · leg[is] diuine h[ab]et delectatio[n]e[m] maxima[m] · ideo cerua carissima · s[ub]d[itur] · supple e[st] lex diuina · et gratissimus hynnulus · discipulus i[n] ea studiosus · ubera ei[us] · i[d est] co[n]solatio[n]es sc[ri]pture · inebrient te o[mn]i t[em]p[o]re · i[d est] repleat te o[mn]i t[em]p[o]re · quare seduceris fili mi ab aliena · s[cilicet] a sup[er]sticiosa et mala doctrina · q[uasi] d[icat] · nullo mo[do] debes declinare ad ea[m] etia[m] a cultu · ideo sequitur · respicit d[omi]n[u]s uias ho[min]is q[uamu]t[ur]cu[m]q[ue] occultet · Iniquitates sue capiunt impiu[m] · i[d est] co[n]du[n]t captiu[m] cora[m] deo cui o[mn]ia nuda sunt et ap[er]ta · et funib[us] peccator[um] suor[um] co[n]stringitur · et ita no[n] p[otes]t finalit[er] opari bonu[m] p[ro]pter h[abi]tu[m] uiciosu[m] i[n]clinante[m] ad co[n]trariu[m] · ip[s]e morietur · morte culpe et gehe[n]ne · q[ui]a no[n] habuit disciplina[m] · i[d est] no[n] recepit ea[m] s[ed] repulit · In multitudine stulticie sue · quia sapiens sibi uidet[ur] · que e[st] maxima stulticia · decipietur · p[er] hoc · n[on] · de peccato i[n] peccatu[m] labitur · Ex[positores] aut[em] latini dicu[n]t q[uod] i[n] hoc capitulo no[n] e[st] locutio q[uan]tu[m] ad p[ri]ma[m] p[ar]te[m] methaphorica s[ed] plana · ita q[uod] i[n] p[ri]ma p[ar]te excluditur adulteriu[m] · et s[e]c[un]do co[n]sulitur matrimoniu[m] ibi · bibe aqua[m] · et exponatur p[ri]mu[m] p[ri]ncipaliter ut supra usq[ue] ibi · fauus distillans labia meretricis · que p[er] u[er]ba bla[n]da et me[n]dacia co[n]sueuit ho[min]e[m] decipe[re] · et nitidius oleo guttur ei[us] · q[uia] i[n]co[n]tine[n]s atte[n]dit et mirat[ur] ei[us] pulcritudine[m] et sibi multo maior uidetur q[uam] sit p[ro]pter maxima[m] co[n]cupisce[n]tie · nouissima aut[em] ei[us] amara · amaritu[di]ne culpe et pene · et acuta q[uasi] gladi[us] biceps · abreuiat · n[on] · i[n]co[n]tinens uita[m] et mi[n]uit eius su[bstanti]am · pedes ei[us] desce[n]du[n]t i[n] morte[m] · uel q[uia] uita luxurie e[st] abreuiatiua uite ut dictu[m] e[st] · et ad i[n]feros gressus eius penetrant · q[uia] meret[ur] pena[m] gehe[n]ne · p[er] semita[m] uite no[n] ambulant · recte uiue[n]do · uagi sunt gressus ei[us] · q[uia] tales mulieres sunt uagabu[n]de · longe fac ab ea uia[m] tua[m] et ne appropinques foribus dom[us] ei[us] · q[uia] i[n] talib[us] p[ro]stibulis solent esse ribaldi raptores et homicide · ideo s[ub]d[itur] · ne des alienis honore[m] tuu[m] · i[d est] bona unde debes honorari · et an[n]os tuos crudeli · i[d est] uita[m] tua[m] homicide i[n] p[ro]stibulo latenti · ne impleant[ur] extranei · i[d est] meretrices et earu[m] ribaldi · uirib[us] tuis · i[d est] bonis que tuis uirib[us] acquisisti · Cetera exponatur ut sup[ra] ¶ bibe aqua[m] · hec est s[ecun]da pars i[n] qua i[n]ducit ad matrimoniu[m] q[uo]d e[st] co[n]cupiscentie carnalis remediu[m] de q[uo] t[ame]n lo[quitur] methaphorice d[icens] · bibe aqua[m] de cisterna tua · i[d est] si no[n] potes uel no[n] uis uel no[n] potes co[n]tinere refrigera te cu[m] uxore tua · deriuent[ur] fontes tui foras · i[d est] pueri a te i[n] matrimonio geniti · et i[n] plateis tuas aquas diuide · i[d est] pueros tuos iam adultos co[n]iugio trade · habeto eas solus · i[d est] sic custodi uxore[m] p[ro]pria[m] ut pueri ex ea sint tui · ideo s[equitur] · nec sint alieni participes tui · i[n] ip[s]a uxore uel p[ro]le · sit uena tua b[e]n[e]dicta · i[d est] p[ro]les tua de uero matrimonio nata · cerua carissima et gratissimus hynnulus · fidelis sponsa uel sponsus · ubera ei[us] inebrient te o[mn]i t[em]p[o]re · i[n] societate ei[us] delecteris i[n] iuue[n]tute et senectute · quare seduceris fili mi ab aliena · i[d est] muliere fornicaria uel adultera · q[uasi] d[icat] · nulla e[st] ca[usa] uel excusatio tua ex quo h[ab]es uxore[m] p[ro]pria[m] · Cetera exponatur ut supra ·

Fili mi. VI

Supra salomon induxit ad sufficiencia[m] · hic co[n]u[er]titur i[n]ducit ad sufficientie diligencia[m] · Et p[ri]mo hec diligencia ... [illegible] ... ¶ Circa p[ri]mu[m] d[icit] · fili mi si spoponderis p[ro] amico tuo · obligasti alteri p[ro] ip[s]o · defixisti apud extraneu[m] manu[m] tua[m] · talis e[st] obligatio p[er] datio[n]e[m] manus fieri co[n]sueuit · illaqueatus es · fac [er]go q[uo]d dico · s[cilicet] ea q[ue] faciu[n]t ad tu[am] et amici liberatio[n]e[m] diligenter exequendo · discurre · ad loca tue liberatio[n]i apta · festina · q[uia] p[er]iculu[m] e[st] i[n] mora · suscita amicu[m] tuu[m] p[ro] quo spopondisti mone[n]do eu[m] sollicite ut se et te expediat · s[e]c[un]do al[iter] · suscita amicu[m] tuu[m] · i[d est] si tu et ille p[ro] q[uo] spopo[n]disti estis impotentes ad istu[d] expedire q[ue]re ab amicis tuis aliis co[n]siliu[m] et auxiliu[m] · q[ui]a ea q[ue] p[er] amicos facim[us] quoda[m] mo[do] p[er] nos ip[s]os facim[us] · q[uia] amicus e[st] alter ip[s]e · Ne dederis somnu[m] ocul[is] tuis · i[d est] no[n] sis negligens i[n] hoc negocio · eruere q[uasi] damula · i[d est] uelociter · de manu · s[cilicet] illi[us] cui te obligasti ¶ Vade · hic co[n]u[er]titur excludit uicia[m] opposita · et p[ri]mo pigricia[m] · s[ecun]do apostasia[m] ibi · ho[mo] apostata · t[er]cio luxuria[m] ibi · co[n]silia · Co[n]sequentia p[er]iculi patebit p[er] sequendo ¶ Circa p[ri]mu[m] dicit · Vade ad formica[m] o piger · et [con]sidera diligencia[m] co[n]sidera[n]do · que cu[m] no[n] h[ab]eat duce[m] · ea[m] ducente[m] · nec preceptore[m] · ea[m] cogente[m] · nec p[ri]ncipe[m] · ma[n]dante[m] · de diligenti cu[m] p[ro]uisione sua parat cu[m] magna sollicitudine · estate cibu[m] sibi · q[uia] tu[n]c i[n]uenit grana i[n] ca[m]pis q[ue] co[n]gregat · In aliquib[us] libris additur · i[n] hieme · s[ed] no[n] e[st] i[n] hebr[e]o nec i[n] libris correctis · s[ed] subintelligitur t[ame]n p[ro]pter hoc q[uod] aliquis doctor posuit i[n] glo[sa] interlineari · que p[er] ea[m] attracta e[st] ad textu[m] p[er] sc[ri]ptores ig[no]rantes · q[uod] aute[m] d[icitu]r s[ed] q[uod] formica ... h[ab]et ducem [et]c[etera] · intelligendu[m] est in illis inferiorib[us] · s[ed] h[ab]et eo mo[do] quo op[us] nature d[icitu]r op[us] intelligentie · q[uia] ab intellectu diuino p[ro]cedunt inclinatio[n]es · et sic formica p[er] instinctu[m] nature a deo sibi datu[m] mouetur ad s[ui] p[ro]uidentia[m] · h[ab]et etia[m] p[ri]ncipe[m] i[n] q[uan]tu[m] s[ub]ditur diuine p[ro]uidentie · usq[ue]quo piger dormies · piger · n[on] · uidetur q[uasi] sit sopnolentus · et ueniet tibi q[uasi] uiator egestas · i[d est] cito et i[m]p[ro]uiso · et pauperies

quasi vir armatus · ita quod tu non poteris contra eam te defendere
Si vero impiger fueris etc. Iste versus non est in hebreo · patet
tamen sua. ¶ Homo apostata. hic consequenter detestatur
apostasiam a fide que solet sequi ad negligentiam sacre
di ea que sunt de necessitate credendi cum dicit · homo apos
tata vir inutilis · multum · n · gravitas huius peccati quod vix potest
homo ad bonum reparari · hoc modo loquitur apostolus ad hebreos · 6 · im
possibile enim est eos qui semel sunt illuminati etc. s. per fidem et sa
cramenta · Sequitur ibidem · et prolapsi sunt s. per apostasiam rursus
renovari ad penitentiam · et accipitur hic impossibile id quod difficile est
possibile · hic est enim unus modus impossibilis ut habetur · 5 · methaphysice · gra
ditur ore perverso · loquens mendacia · annuit oculis · osten
dens mulieribus impudice signa · terit pedem · vagabundus
per loca inhonesta · digito loquitur · i · cum superbia · unde dicit
ysa · 58 · Si desieris digitum extendere et loqui quod non
prodest etc. pravo corde machinatur malum · quod inceptum · et
omni tempore iurgia seminat · i · nititur seminare inter com
nes · hinc extemplo · i · repente · veniet perditio sua in
morte · ideo subditur · nec habebit ultra medicinam · quia non est
locus penitentie post mortem / et quia in omni peccato mortali est quedam apo
stasia a deo et maxime in peccatis enormibus ideo subdit · Sex
sunt que odit dominus · tamquam horrida · et septimum detestatur anima
eius · tamquam horribilia · oculos sublimes · per signa superbie mani
linguam mendacem · s. mendacio pernicioso assuetam · manus effunde
tes sanguinem innoxium · voluntarie et ex electione · cor ma
chinans cogitationes pessimas · contra illos quibus ostendit
amicitie signa · pedes veloces ad currendum in malum · ex ha
bitu vitioso ad hoc inclinante · proferentem mendacia te
stem fallacem · s. in iudicio · quia tunc non solum peccant contra pri
s. etiam contra publice iustitie bonum · et eum qui seminat
inter fratres discordias · qui non solum debent esse amicitia con
iuncti ex cohabitatione in una terra vel civitate s. etiam san
guinis propinquitate · vel etiam in una religione · sic omnes
xpiani sunt fratres generaliter et religiosi eiusdem religionis
specialiter ¶ Conserva. hic consequenter excludit lasciviam que solet
sequi ad desidiam de qua prius locutus est · unde dicit poeta.
Ocia si tollas periere cupidinis arcus / et dividitur in duas
partes quia primo retrahit a luxuria ex meretricis vilitate
secundo ex eius inverecundia et importunitate ca. 7. prima in duas quia
primo retrahit a luxuria ex vilitate meretricis · secundo ex gra
vitate criminis ibi · non grandis · Et quia talis luxuria per sapi
entiam evitatur · ideo primo inducit ad ipsam dicens · Conserva fili
mi precepta patris tui · s. dei · et ne dimittas legem matris tue ·
i · sacre scripture vel ecclesie · liga ea in corde tuo iugiter · firmiter
retinendo · Et circunda gutturi tuo · de eis loquendo · Cum am
bulaveris gradiantur tecum · ea meditando · et cum dormieris
custodiant te · quod obdormiendo in eorum meditatione ob
dormis in domino / et sic es in eius protectione · et evigilans lo
quere cum eis · i · resume meditationem de ipsis · quia mandatum
scilicet divinum lucerna est · s. in moribus quia minus clare intelli
gitur · lucerna n. est lumen in tenebris / et lex lux in maioribus
qui capiunt clarius · et via vite increpatio discipline · ex
ignorantia seu infirmitate peccantibus · ut custodiant te · s.
predicta / a muliere mala · s. fornicaria · et blanda lingua
extranee · i · adultere que a viro suo extraneat se · vel cum viro
suo recipit extraneum · non concupiscat pulcritudinem eius cor
tuum · quia habet vilitatem annexam · ideo subditur · pretium enim
scorti vix est unius panis · In hebreo habetur · frustum panis quod
est modicum · et tamen est accedens ad eam perdit maximum · ideo
subditur · mulier autem viri preciosam animam capit · tamquam laque
us dyaboli · dicit autem animam preciosam quia ad ymaginem dei
facta · et ad spiritualem beatitudinem ordinata · numquid potest
homo etc. qui dicit sicut impossibile est ignem in sinu abscondere
aut super prunas ambulare absque combustione vestium
et plantarum · Sic impossibile est quod adulter sit sine macula cri
minis ¶ Non grandis · hic consequenter retrahit ab adulterio ex
gravitate criminis / quia multo gravius est furto / quanto res
est res magis dilecta et cara in qua adulter facit iniu
riam proximo / quam res que substrahitur furto. Item quia per hoc

substituuntur frequenter heredes falsi · Item quia furtum frequen
ter committitur ex defectu rei necessarie ad victum vel ve
stitum · et hoc est quod dicit · non grandis est culpa · s. furti
respectu adulterii · furatus n. ut esurientem impleat animam
· i · ut sibi provideat de re necessaria ad victum vel vesti
tum · deprehensus quoque reddet septuplum · exodi · 22 · osten
ditur quod de rebus manualibus reddatur duplum · de ovibus
autem quatuor oves pro una · et de bobus quinque pro uno · ita quod in
lege non scribitur quod debeat reddi septuplum · ideo dicendum
quod propter incrementum furti fuit additum ad penam le
gis ut homines a furto cohiberentur · nec illud est contra
legem que non inhibuit addere ad penam pro bono rei
publice · et omnem substantiam domus sue tradet · pro redemp
tione sua · et si non sufficeret debebat vendi et de
pretio eius satisfieri · qui autem adulter est propter cordis in
opiam · adulterium n. non committitur ad supplendum indi
gentiam victus vel vestitus sicut est de furto · sed ex defec
tu rationis que vocatur hic cor quia negligens est reprime
re concupiscibilem que nata est ei subici ratione · perdet
animam suam · commissione culpe · turpitudinem et igno
miniam congregat sibi · quia viro turpius sunt magis
infamie · et opprobrium eius non delebitur · interminabile est
enim pena gehenne / ad quam inducitur suam recetimatur
in die iudicii · ideo subditur · quia zelus et furor viri · i · dei
qui dicitur sic vir quia frequenter in veteri testamento legitur ap
paruisse in humana specie · et quia xpistus deus et homo in
forma humana gloriosa tunc apparebit in iudicio actum peccatorum
· hic ihesus qui assumptus est a vobis sic veniet · s. ad iudi
cium · quem admodum vidistis eum ascendentem in celum in corpore
glorioso · Capitulum ·

VII

Fili mi · hic consequenter retrahit a
luxuria ex meretricis
inverecundia et importunitate / que evi
tatur per sapientiam · ideo primo inducit ad sa
pientie amorem · 2o describit periculum mulieris adul
tere ibi · de fenestra · 3o monet ipsum fugere ibi · nunc
ergo / Circa primum dicit · fili mi custodi sermones meos custodi
opere adimplendo · et precepta mea reconde tibi · sicut
thesaurum preciosum · fili honora dominum etc. iste versus
non est in hebreo propter quod ipsum transeo et quia patet eius
sententia · serva mandata mea et vives · vita gratie in presenti
et glorie in futuro · legem meam sicut pupillam oculi tui
· i · valde diligenter et sollicite · liga eam in digitis tu
is · opere adimplendo quia manus est organum organorum 3o
de anima · scribe illam in tabula cordis tui · indelebiliter
retinendo · dic sapientie soror mea es · i · dilige eam caris
sime · ut custodiant te a muliere extranea · i · adul
tera / que extraneum recipit cum marito · que verba sua
facit dulcia · blanditiis et adulationibus homines de
cipiendo ¶ De fenestra · hic consequenter describit mulieris
adultere periculum ex sua importunitate. dicens · de fe
nestra domus mee · i · de secreto consilie mee considerare
periculum mulieris male / vel potuit esse ad litteram
quod salomon de fenestra domus sue vidit iuvenes inco
tinentes ad domos meretricum declinantes quod solet
precipue manere circa domos magnatum / eo quod plures eis
familiantes subiecti sunt vitio incontinentie · sicut da
vid pater eius vidit mulierem se lavantem ex adverso
domus sue · 2 regum · 11 · et video parvulos · i · continentes quod
sunt sensu parvuli · Considero vecordem iuvenem · i · haben
tem vecordem in corde ex dominio carnalis concupiscentie
qui transit per plateas iuxta angulum · ut perveniat ad
meretricis domum / que solet esse in locis angularibus
In obscuro · quia qui male agit odit lucem. Io. 3. Et ec
ce mulier occurrit illi · ad captandum eius benivolentiam
ornatu meretricio · ad magis accendendum concupiscentiam
preparata ad capiendas animas · laqueo concupiscentie car
nalis · garrula · multiplicatione locutionis · et vaga.

ex mo

ex mobilitate mentis quietis · impaciens · propter
tus et gestu impudicus · nec valens in domo consistere ·
sed semper vult ad spectacula et loca suspecta currere · nunc
foris · in aliena domo · nunc iuxta angulos insidians · qui
dicit modus est nectendi per omnem viam inducere ad actum
concupiscentie carnalis · ideo subditur · apprehensumque brachi
is · applexantibus reosculatur iuvenem sed consentientem · et
procaci vultu · i. ipse et effronti · victimas pro salute
debui · Sic est in libris contentis · hodie reddidi vota
mea · q. d. tempus meum redeundi ad delectationes sic mul
ti accepta communione in sollempnitate paschali post prandium
recurrunt ad mensas et lascivias · Propterea egressa sum
in occursum tuum · Sciens quod tu habeas simile deside
rium ideo subditur · Intexui funibus lectulum meum · ut
sit melior quam si stramenta essent iacentes super terram · stra
vi tapetibus · i. curiose ornavi · aspersi cubile meum
mirra etc. · ut odore talium fiat in eo delectabilior ·
Veni inebriemur · i. satiemur · uberibus etc. · i. cum
tactu uberum · qui fit concumbentium ad invicem maxime
nudi cum nudis in lecto · et quia timor in tali actu de
lectationem minuit · ideo removet timorem dicens · non est enim vir
s. meus · In domo sua abiit via longissima · q. d. po
tes ibi esse securus · Sacculum pecunie secum tulit ·
ad emendum mercimonia in longinquis partibus · In
die plene lune reversurus est · In hebreo habetur · In
termino constituto · qui adhuc satis distat · ne
scio autem quare translator posuit in die plene lune · nisi
quia gentiles et alii in hoc eos sequentes quod credebant
omnia ista inferiora procedere vel provenire ex corporum
celestium dispositione redeuntes de mercationibus libenter
intrabant domos proprias in plenilunio ut sic plenitudo lu
ne sequeretur · Unde adhuc in aliquibus terris rarum no
lentes invenire domum novam vel mutare domici
lium non faciunt hoc libenter in defectu lune ne sequatur
defectus bonorum temporalium · et hoc est de reliquiis genti
lium propter quod magis vitandum · Irretivit eum multis sermoni
bus · i. detinuit et passione concupiscentie qui retrahi
voluit: Statim eam sequitur quasi bos · i. credens ire ad bonum suum
Cum tamen vadat ad malum maximum · ignorans quod ad
vincula · s. culpe et pene · donec transfigat sagitta divine
ultionis velut si avis festinet ad laqueum · que ex ap
petitu modici cibi illaqueatur et interficitur · sic incontinens
ex appetitu delectationis momentanee incurrit laqueum cul
pe · et mortem gehenne · Nunc ergo · hic omnia monet
dictum periculum fugere dicens · nunc ergo fili mi audi me · aure
cordis · et attende verbis oris mei · aure mentis · ne ab
strahatur in viis illius mens tua · per consensum · neque deci
piaris · per operis complementum · multos enim vulneratos · vul
nere concupiscentie · deiecit · a statu gratie · et fortissimi
quique · ut patet de adam maximo · quia erat in statu
innocentie perfecto scientia et virtute · et de sampsone fortis
simo · et multis aliis in veteri et novo testamento · vie in
feri domus eius · quia in domo eius committitur culpa que est via
ad gehennam.

VIII

Numquid Superius salomon do
cuit domestice sicut
pater filium · hic autem docet scolastice ut
doctor discipulum · vel politice ut legislator
sive rector · Et dividitur in duas partes quia primo facit
hoc ubi magis plano · secundo magis palam ibi nono ·
prima adhuc in duas · quia primo salomon loquitur in persona sa
pientie create · secundo increate ibi · dominus possedit me · Circa
primum dicit: Numquid non sapientia clamitat · i. frequenter cla
mat · quia clamitare est verbum frequentativum · prudentia dat
vocem suam · dicitur autem sapientia notitia de divinis · prudentia
de agibilibus humanis · In summis excelsisque verticibus · i.
in prophetis et sacris doctoribus · super viam · i. in publico ubi
docent sanam doctrinam · iuxta portas civitatis · ibi enim

antiquitus sedebant iudices et sapientes eis assiste
ntes ut dictum est supra · O viri ad vos clamito · non
ad bestias irrationales · intelligite parvuli · sensu · astu
ciam · ad preveniendum mala · et insipientes animadvertite · i.
sapientiam accipite · Audite quia de magnis rebus locutura
sum · s. de divinis que sunt auditu digna · et aperientur
labia vestra etc. · i. tunc poteritis loqui recte · Cetera pa
tent usque ibi · recti sunt intelligentibus · non intelligentibus autem
videntur distorta · Sicut habenti oculos infectos humore san
guineo videntur rubea illa que sunt alba · Accipite dis
ciplinam meam etc. · quia melior est quam bona temporalia quanto me
lior est anima corpore · et omne desiderabile · s. appetitu sensitivo · et
ideo non potest comparari · quia non sunt eiusdem generis · et quia excedit
improportionaliter talia · Ego sapientia habito in consilio · quia per sapi
entiam datur sanum consilium · et eruditis intersum cogita
tionibus · quia tales cogitationes procedunt ex sapientia et ea
augmentantur · Timor domini · s. filialis odit malum · i. ipsum fu
giens propter se ipsum quod facit amor filialis · arrogantiam · in
ore · et superbiam · in corde · et viam pravam · in opere · Et os bi
lingue · quod placentia loquitur in presentia detrahit in absen
tia · detestor · tamquam horribilia · Meum est consilium et equitas
etc. · i. per me sunt ista · Per me reges regnant · iuste · et legum
conditores iusta decernunt · ista enim ex sapientia procedunt · Ego
diligentes me diligo etc. · quia studentes ad habendum sapi
entiam ex eius amore ipsam inveniunt et in eis manet et
in ea delectantes vivunt · Mecum sunt divitie · s. spirituales · et
gloria et honor · tota multis · qui impenditur est sapientibus · opes
superbe · i. supereminentes / ita quod superbia non sonat hic in vi
tium · per talem modum dominus usus est · ponam te in superbiam
seculorum · i. in eminentiam · Melior est fructus meus auro · quan
to anima melior corpore · In viis iustitie ambulabo · i. ambulare
facio in medio semitarum iudicii · quia virtus consistit in me
dio · ut ditem diligentes me · divitiis spiritualibus · que sunt the
sauri veri · Dominus possedit me in initio viarum suarum · i. oper
um suorum · antequam quicquam faceret · ante enim omnem creationem
non erat sapientia nisi increata · ideo sequitur · ab eterno ordinata sum ·
ubi autem est ordo ibi est aliqua distinctio · licet autem in
deo sit una simplex essentia identitas tamen ibi est distinctio filii a patre
qui proprie vocatur verbum seu sapientia genita · Nondum erant
abyssi et ego iam concepta eram · ubi enim in nobis est concep
tus mentis et sic in divinis verbum est conceptus patris sive sa
pientia genita · Nondum fontes aquarum eruperant · de locis sub
terraneis · Necdum montes gravi mole constiterant · super
terram plena elevati · Ante omnes colles ego parturiebar
· i. procedebam a fecunditate paterna · Iste enim processus eternitate
mensuratur · Adhuc terram non fecerat et flumina · i. crea
ta visibilia · et cardines orbis terre · i. partes mundi prin
cipales que sunt: oriens · occidens · auster · et aquilo ·
vel cardines hic dicuntur due extremitates axis mundi ·
s. polus arcticus · et polus antarticus · super quos volvitur
celum sicut hostium circa cardines suos · Quando preparabat ce
los aderam · Indivisa enim sunt opera trinitatis · Et ideo filius
qui est sapientia genita ut dictum est semper operatur cum patre · Io.
v° · pater meus usque modo operatur et ego operor · Quando certa le
ge et gyro vallabat abyssos · i. concavitates ubi congre
gate sunt aque · ut appareret arida habitatoribus hominum et anima
lium terrestrium apta · Quando ethera firmabat sursum · i. sphe
ram ignis qui naturaliter sursum fertur · Illa enim pars elementorum que
contiguatur sphere lune ether vocatur · et librabat fontes
aquarum · constituens eos in pondere numero et mensura · Quando
circumdabat mari terminum suum · ne efflueret et operiret
aridam · Quando appendebat fundamenta terre · i. partes terre infe
riores circa centrum que sunt fundamentum superiorum partium · Cum
eo eram cuncta componens · quia indivisa sunt opera trinitatis ut
dictum est · Et delectabar per singulos dies · i. eternaliter gau
debam cum patre et spiritu sancto · ludens coram eo omni tempore · et quia
sit iste ludus subditur · ludens in orbe terrarum · i. ludum fa
ciens de orbe terrarum / quia filiis est ludo pila que de uno mit
titur ad alium secundum quandam revolutionem / quia regna terre

transferre aiam constituit de gente ī gentē. et delicie mee esse cū filijs hominū. s. p gratiam illud eē esse ē deliciosū z eē dei p patriā et potencialiter hoc mō s. p gratiam ē in sola anima intellectiua et nō ī oī. s. solū ī ius

¶ Nunc ergo hic sequitur inuitat ad amorē sapie d. nūc ergo filij p adoptionē. audite me p attentionē debitā. beati qui custodiunt uias meas. i. uias mādatorū et uiā consiliorū. audite disciplinā de moribus humanis. et estote sapientes in omnibus. beatus homo qui audit me in obediendo. qui uigilat ad fores meas cotidie. in loco diuini cultus. qui me inuenerit p gratiam. inueniet uitā et uiā. et hauriet salutē a dño. qui ē fons salutis. qui autē in me peccauerit ledet animā suā. qr in nō potest inferre lesionē. omnes qui me oderunt. qui sū uita et uia. diligunt mortem. nō qr mors p se sit eligibilis aut diligibilis sz quia diligunt mondialia delectabilia mundi et carnis ad qd sequitur mors culpe et gehenne.

Sapiencia s. IX

Hic ostendit crebrius eminencia sapie magis parabolice. s. sb metaphora domine uocantis ad conuiuium palacij sui. et quia opposita iuxta se posita magis elucescunt. ideo pmo ponitur hic inuitatio sapie. i. inuitatio insipiencie ibi. mulier stulta. pma ī duas. qr pmo ponitur sapie inuitatio. zo inuitatorū admiratio ibi. si quis ē. Circa pmum dicit de sapie inuitatione commendando suā ad sing[illegible] presentis. Sapia edificauit sibi domum. s. ecclesiā quā edificauit uniuersaliter et in humanitate assumpta. excidit columpnas septem. i. septē dona spus sci dedit. uel septem sacramēta instituit quibus fulcitur eccia. immolauit uictimas suas. i. se ipm in cruce qui dr uictima et plurali quia continet uirtute cuiuslibet alterius sacrificij et huius uictime memoriale ē sacramentū eucharistie. i quo sb spē panis continetur corpus ē pmo dicitur quod est sacrificium rubrice. miscuit uinum. i. dedit nobis sanguinē suū quod offert in uino aqua mixto. misit ancillas suas. i. apostolos aliosque discipulos qui dicuntur hic ancille quia fuerunt humiles et obsequiosi. Unde Ra sa. ancillas uocat hic moysē et aaron qui fuerunt humiles et prompti ad diuinū obsequiū. ut uocaret ad arcē. i. ad xpi fidē et ad menia ciuitatis. i. ad ea que sunt ānexa fidei credendis. Si quis est. hic ostendit de scribit inuitatorū modum et inē hoc condicio repulsorum ut opposita iuxta se posita magis appareant. dicit ergo. Si quis ē paruulus. i. humilis ueniat ad me. quia talis ē disponsitus ad sapiam diuinā. M. xi. Confiteor tibi pater celi et terre qr abscondisti hec a sapientibus et prudentibus et reuelasti ea paruulis. Et dicitur hic paruuli specialiter apostoli et alij de iudeis uocati. et ostendit subditur de uocatione gentium cū dicit. et insipientibus locuta ē. i. gentibus qui diuinitatē attribuebant lignis et lapidibus quod erat insipientissimum. Venite et comedite panē meum. i. corpus meum sb spē panis exhibitum. Et bibite uinū quod miscui uobis. i. sanguinē meum sb spē uini ī quo admiscetur aqua. In utraque aūt spē communicabāt antiquitus fideles et propter piculū effusionis sanguinis ordinatum ē q detur laycis sub spē panis tm. Relinquite infanciam. i. stulta et uana. et uiuite ī gratia. et ambulate p uias prudencie. s. mandatorū et consiliorū. Consequenter ostendit qui sunt repellendi a conuiuio sapie cū dicit. qui erudit derisorē. sane doctrine. ipse sibi iniuriā facit. quia puocat derisorē ad iniuriā dicendā. ideo dicit saluator. M. vii. nolite sanctum dare canibus neque mittatis margaritas ante porcos. ne forte conculcent eas pedibus suis et canes conuersi dirumpant uos. et qui arguit impiū sibi maculā generat. qr impius quantū ī se est infamat arguentē se. Noli arguere derisorē ne oderit te. Sic efficietur peior. Argue sapientē et odiuntque dicit reprehenditur insipiens peccatus. argue sapientē. quia omnis qui

tūcique sapiens habet aliquid arguendum. P. x. c. si dixerimus q pctm nō habemus ipsi nos seducimus etc. et diliget te. gratias de tam bona correctione. da sapienti occasionē. cogitandi aliquid utile. et addetur ei sapia. qr per bonas cogitationes accipit incrementum. doce iustum et festinabit accipere. ope adimplendo. principium sapie timor dñi. etiam seruilis qui introducit eam sicut seta filum. sz sicut seta exit de foramine filo intrante. sic timor seruilis expellitur sapia intrante. P. jo. c. pfecta caritas foras mittit timorē. Timor uero filialis cū sapia manet propter quod ē principium consequens sapie. timor uero seruilis ē principium excludens. et scia sanctorum prudentia. qr talis scia nō solū ē sciencia speculatiua sz etiam practica. p me enim s. sapiam multiplicabuntur dies tui. i. pma qr sapientes sciunt euitare picula. et addetur tibi anni uite. i futuro. si sapiens fueris tibi metipsi eris. i. ad bonum tuū principaliter et etiā aliorum consequenter. ideo subditur ī aliquibus libris. et proximis tuis. sz nō ē de textu. ymo est quedam glosa p expositores textui iūcta. Si autē illusor. Sane doctrine. solus portabis malum. pene et culpe.

¶ Mulier stulta. hic ostendit iuxta suū oppositum ponitur inuitatio insipientie ad suū conuiuium cū dicit. mulier stulta. i. doctrina supsticiosa et uana. et clamosa. quia nō habet nisi uerba. plenaque illecebris. que nō solum concedit. sz etiā ad ea inducit. et nichil omnino sciens. qr ita modicū ē ī de ueritate q qui nichil reputatur. et etiā qr illud quod ē ibi ueritatis uel honestatis ponitur ad hoc quod facilius falsitatibus credatur. aliter talis doctrina se ipsam destrueret si nichil ueritatis contineret. sicut dicitur pho li. iiii ethicorum qd si malū esset integrū se ipm destrueret. sedit in foribus domus sue etc. quia talis doctrina aliquando docetur manifeste maxime inter infideles. ut uocaret transeuntes. p uiā lanam uictorum. et pgentes itinere suo. i. sequentes impetū sue passionis. quis ē paruulus. i. indigens sensu declinet ad me. qr tales docilis eam. et uecordi. i. sectatori passionum qui dicitur uecors qr habet ue in corde. locuta ē. quia talis libenter audit doctrinā supsticiosam. aque furtiue dulciores sunt etc. In doctrina supsticiosa semp ē aliquid bonū admixtū ut positum est. et illud bonū docetur in publico. illud aūt quod ē falsum et supsticiosum in secreto sicut ī pnosticatoribus de futuris et p astrologiā quantum ad illud quod respicit cursus et coniunctiones planetarum ex quibus aliqua pnosticantur futura bene docetur ī publico. sz quantum ad id quod docetur fieri ymagines sb determinatis constellationibus ut dent responsa de occultis et futuris hoc docetur in occulto qr ē supsticiosum. Et talē doctrinā multi libencius audiunt et audiuit. io designantur per aquas furtiuas et panē absconditum. et ignorauit. auditor talis doctrine. qr ibi sunt gigantes. i. demones qr talia reuelata p demones fiunt. et ī pfundis inferni conuiue eius. i. tali doctrina ibunt et refecti descendunt ad penā inferni cū demonibus eos seducentibus. qui n. applicabit etc. hoc nō ē de textu usque ad finem capitis. propter q pretereo et qr satis patet sentencia ex premissis.

Parabole X

Salomonis. hic incipit sa parabolarum collectio. propter q ponitur tanque quedam pfatio ut dictum fuit a principio libri. In hebreo ē de integritate textus. Sciendum etiā q parabole in hac collectione continete nō habent talē conexione ad inuicem sicut precedentes. propter q nō inuenitur ibi diuisio capitulorum. sz qualiter parabola ē qui una sententia p se et continet iuxta uirtute tangit corporum uiciū. potissime hec collectio in generali sic diuidi ī tres partes

quia i prima instruit pars rationalis. 2° reprimitur irascibilis ca° 14. Responsio mollis frangit iram etc. 3° restringitur concupiscibilis ca° 20. Luxuriosa res est vinum etc. Sciendum tamen quod hec divisio accipitur secundum principia capitulorum, quia in processu eorum libere partis fit mentio de aliis ut videbitur. Prima pars dividitur in quinque partes secundum quinque ca. In primo vero ca° quod est decimum huius libri invitat ad amorem sapientie principaliter, et hoc ex commendatione sapientis et sapientie, licet alia interserantur. Primitus autem cap prima parabola est ista. Filius sapiens letificat patrem; tum quia iuvat eum in regimine domus et negociorum, tum quia pater considerat quod post mortem suam talis filius representabit honorem personam suam. Filius vero stultus mestitia est matris, quia talis non mittitur ad negocia, sed manet in domo cum matre que videns eius stultitiam continue habet materiam mestitie. Nil proderunt thesauri impietatis i. male acquisiti, quia semper sunt occasio mortis culpe et gehenne, nisi sequatur penitentia; et sic propter sunt occasio mortis corporis. Iustitia vero que non querit aliena liberabit a morte scilicet triplici. Non affliget dominus fame animam iusti. Sed aliquando affligat corpus, quia egestatem patienter tollerat iustus. Et insidias impiorum subvertet. Sicut patet de saule qui persequente qui tamen cecidit bis in manu david ut patet primo Re. 24 et 26. Egestatem operata est manus remissa, quia talis continue expendit et parum acquirit magis perdat. Qui autem nititur mendaciis aliquid obtinere hic pascit ventos [illegible] i. perdit laborem suum quia quod sic acquisitum non est utile, sed dampnosum. Qui congregat in messe filius sapiens est, quia providet sibi congruo tempore. Qui autem stertit estate [illegible] ut ociosus filius confusionis i. confusione dignus sicut dicitur filius mortis ille qui est dignus morte. primo Re. 26. Benedictio domini super caput iusti, quia multiplicant eum in bonis spiritualibus et cum hoc aliquando temporalibus. Os autem impiorum operit iniquitas quia ex ore eius procedunt verba iniqua detractionis et murmurationis et consilia. Memoria iusti cum laudibus quia post mortem magis apparet bonitas eius quam ante. Nomen impiorum putrescet quia non recolitur in aliquo honorabili sed contrario. Sapiens corde precepta suscipiet obtemperando. Stultus ceditur labiis, reputatur vel flagello labia sua correctionis. Qui ambulat simpliciter i. sine duplicitate, ambulat confidenter quia non timet reprehendi de falsitate. Qui autem depravat vias suas post bonum verba operando mala, manifestus erit per effectum malitie sue. Qui annuit oculo signum impudicitie ostendens mulieri aliene, dabit dolorem scilicet marito eius. Stultus labiis verberabitur. Vena vite os iusti, quia de ipsius ore verba vite exeunt [illegible] consistere vero os autem impiorum operit iniquitatem scilicet [illegible] palliando. Odium in corde suscitat rixas in ore et universa delicta operit caritas, quia sicut odium per rixas manifestat defectus aliorum, sic caritas celat nisi quantum correctio fraterna requirit. In labiis sapientis invenitur sapientia, quia ex habundantia cordis os loquitur. Et virga i. punitio debita in dorso eius qui indiget corde, quia non habet cor sanum. Sapientes abscondunt scientiam, quia non dicunt coram indignis. Os autem stulti confusioni proximum est, quia loquitur quod non decet et sine freno rationis. Substantia divitis urbs fortitudinis eius, quia confidit in magnitudine divitiarum suarum sicut obsessus in fortitudine murorum. Pavor pauperum egestas eorum, quia homines mali non formidant pauperibus iniuriari. Opus iusti ad vitam scilicet gratie et glorie. Fructus autem impii i. operatio ad peccatum, quia peccat et procedit ad ulteriora. Via vite custodienti disciplinam, quia suscipientibus [illegible] est.

in via proficiendo ad vitam bonam. Qui autem increpationes relinquit errat a via vite. Abscondunt odium labia mendacia, quia prodit amicitie [illegible] sicut Ioab dixit amase salve mi frater, 2° Re. 20. Qui profert contumeliam i. iniuriam insipiens est i. insipientem se ostendit. In multiloquio non deerit peccatum falsitatis vel saltem ociositatis. Qui autem moderatur labia sua prudentissimus est, quia moderamen rationis dicendo dicenda et tacendo tacenda tempore et loco et aliis circumstantiis debitis, quia talis moderatio est difficilis. Virtus autem est circa bonum et difficile. Argentum electum lingua iusti, quia profert verba munda et sic comparatur argento quod est sonorum et perfundum. Cor impiorum pro nichilo i. nullius valoris est. Labia iusti erudiunt plurimos, quia talentum sibi traditum non abscondunt in terra. Qui autem indocti sunt in cordis egestate morientur. Unde vulgariter dicitur: in [illegible] est pauper qui [illegible]. Benedictio domini divites facit spiritualibus divitiis. Nec sociabitur eis afflictio spirituales vel divitie non habent afflictionem annexam sicut habent temporales. Quasi per risum stultus operatur scelus i. habet pro modico hoc facere sicut et ridere. Sapientia autem que est cognitio de divinis est prudentia viro i. virtuoso quia per noticiam de divinis procedit ad dirigendum humanos actus ad quod proprie est prudentia. Quod timet impius veniet super eum. Sicut saul in possessione sua fuit regno privatus quod timebat et david vero ultimum quod desiderabat. 2° Re. 5. Quasi tempestas transiens non impius i. desinet [illegible] per iudicium divine iustitie. Iustus autem quasi fundamentum sempiternum, quia fundatus est super firmam petram scilicet deum. Sicut acetum dentibus nocet, quia facit eos acidos et fumus oculis obscurans eos, sic piger nocet hiis qui miserunt eum in via, quia per hoc [illegible] eorum negocium pro quo missus fuit. Timor domini apponet dies, sicut patet de ezechia cui appositi fuerunt 15 anni 4 Re. 20. Et anni impiorum breviabuntur, quia acquirunt sibi multos inimicos qui vite eorum insidiantur. Expectatio eorum iustorum letitia i. beatitudo eterna que habet annexam letitiam. Spes autem impiorum peribit i. presumptio qua presumunt habere beatitudinem sine meritis dicentes: deus non fecit nos ad dampnandum sed salvandum. Fortitudo simplicis via domini i. eius iustitia simplices premiando. Et pavor hiis qui operantur malum, ipsos puniendo. Iustus in eternum non commovebitur a stabilitate virtutis. Impii autem non habitabunt super terram scilicet viventium. Os iusti parturiet sapientiam alios docendo. Lingua pravorum peribit. Unde dives epulo in inferno extra nos magis cruciabatur in lingua quam in aliis partibus. Luc. 16. Labia iusti considerant placita deo et hominibus bonis. Et os impiorum perversa, blasfemias contra deum et iniurias contra proximum.

XI

Statera In hoc ca° iudicat salomon ad actus iustitie. Statera dolosa qua necessitates decipiunt ementes abhominatio est apud deum, quia sub [illegible] colore iustitie palliatur. Pondus equum voluntas eius, quia in iustitia commutativa requiritur medium. Ubi fuerit superbia i. corde, ibi erit et contumelia. [illegible] Ubi autem humilitas ibi sapientia erit, quia humilitas est debita dispositio ad sapientiam [illegible] sicut dictum est supra ca° 9. Simplicitas iustorum qua procedunt in factis sine plica dolositatis dirigit eos ad [illegible]. Pravitas [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] non proderunt [illegible] [illegible] Iustitia [illegible] [illegible] Iustitia simplicium [illegible] [illegible] [illegible] iustitia [illegible] [illegible]

pena. et insidiis suis capiet' iniqui. sicut iniq iudices insidiantes susanne fuerunt ad iudicium morti. daniel. 13. mortuo hoie ipio nulla erit ultra spes. siue salutis quia in iferno nulla ē redēptō. hoc non itellex' origenes. d. q p' longū tēp' dāpnati et demones saluabūt'. expectatō sollicitor. i. illor qui sollicite expectabant ipio spantes ab eo pmoueri. peribit. qz nō poterūt ultra ab eo adiuuari. Iustus de angustia liberatus est ⁊c. q pz de dauid iusto qui fuit ī regno restitutus et impi' absalon occisus. 2. R. 18. Simulator. i. ypocrita qui simulat sanctitatē. ore decipit amicū suū. i. illū a quo spat pmoueri cui adulatur. Iusti autē liberabunt' ab ista deceptōne scīa qua decnūt inter sāctitatē uerā et fictā. In bonis iustor exaltabit' ciuitas quia iusti bona sua expēdūt p bono rei publice. et ī pditōe ipior erit laudatō. quia turbāt bonum commune. bñdictōe iustor. i. orōe eor que ē exaudi'. exaltabitur ciuitas a deo. sicut sāctus basili' orōe saluauit ciuitatē suā a iuliano apostata. et ezechias ihrlm a senacherib. 4. R. 19. et ore ipior subuertet'. qz sūt pditores ciuitat'. qui despicit amicū suum. ipm deridendo et deffectū eius publicādo. indigens ē corde. quia hr [illegible] deffectuosū. uir aut prudēs tacebit. i. celabit deffectū amici sui nisi qūtū exigit correctō frīa. qui ābulat fraudulēt' reuelat archana. sue fidelitati commissa. qui aūt fidelis ē celat amici commissū. i. secretū sui amici commissū sue fideli'. ubi nō est gubernator p'p' corruet. sicut nauis carēs gubernatore pichtatur. salus aut. s. ppli. ubi multa cōsilia. p que cauet' mala et obtinet' bona. affliget' malo q fidem facit p extraneo. qz timet ne ille deffitiat et ipe debitū iruat. qui aūt cauet laqos tal' obligatōnis securus erit ab marsione debiti. mlier graciosa. i. honesta et pudorata inueniet gloriā. i. famā bonā ut pz de iudich et hester. et robusti hebūt diuitias. q̄ p robur mētis et corpis acqrūt' et acqsitē possidet'. benefacit aie sue uir misericors. qz sola mīa comes ē deffūctor. fm augustinum. qui aūt crudel' ē ppinquos abiicit. subtrahēdo eis debitū cōsiliū et auxiliū. Impi' facit op' instabile aggrans sibi bona tēpalia que sūt trāsitoria et corruptibilia. Seminanti autē iustitiā. uibo et facto. merces fidel'. i. retributō eterna que nō ē aliqualiter deffectiua. clemētia ppabit uitā. Est aūt clemētia ppue p quaz relaxantur ul' mitigant' pene. et sic ppat uitā tēpalē illis quib' relaxat' ul' mitigat' pena mortis et uitā spūalē relaxāti sibi hoc faciat. et sectatio malor. s. pene. mortē. s. cōlē illis quib' impoit' mali cui pena mortis debet'. et mortē spūalē iponēti. si iniuste imponat'. abhomīable ē dño cor prauū. qd ē maliciose assuetū. et uolūtas eius in hiis qui simplr ambulāt. i. sine plica doli. manus i manu nō erit innocens. malus hō et si nichil opet' ext'. s; teneat unā manū ī alia sic ociosa. nō tn est inocens quia cogitat mala interi'. Semē aut iustor saluabit'. i. filij eor ī bono diriget'. qz sic a pāb' docetur. Circulus aure' ī naribus suis ⁊c. Sus. n. si hēat circulū aureū circa rostrum suū ponit ipm intra lutū. Sic mulier fatua. sine ī cōtinēs ornamētū pulcritudīs a deo s' datū ponit it' luxurie lutū. desiderium iustor oe bonū ē. qz desiderat deū ī quo ē eminēter oīne bonū. pstulatō ipior furor sc; dei in die iudicij. Alij diuidūt ppa. pauperib' largiēdo. et semp ditiores sūt. quia de' eor bona mltiplicat ut continuare ualeant opa pietatis. Alij rapiūt non sua. ut tirāni. et sp in egestate sūt. quia inutiliter expēdūt. aīa que bndicit. orādo deū et instruēdo pxi'm impīguabit' pinguedīe grē. et qui iebriat. i. pxi'm replet bona doctrina. ipe iebriabit'. quia docēdo sua sapīa augmētabit'. qui abscondit frumēta. tpre quo debet exponi uendiciōi ppter q aliqui libri hnt additum.

ī tpre. s; nō ē de textu. sub intelligi' tn ppt q fuit positū ī glō. interli'. et p' ea p scriptores in textu. maledicet' i pplis. qui tamē afflicti maledicūt s' et uēdētibus bndicit. bn cōsgit diluclo qui qrit bona op'. n. bonū ē cito ichoand. qui aūt inuestigator malor ē ab eis opprimet'. sicut saul qrēs phitonissam audiuit ibi mortis sue signū de quo constinatus cecid' ī terrā. pmo. R. 28. qui cōfidit ī diuitiis corruet. iusto dei iudicio. ex' de illo qui dixit luc. 12. aīa mea habes mlta bona reposita ī annos mltos. quiesce. bibe. epulare. dixit aūt dñs ad illū. Stulte hac nocte repetent aīam tuā a te ⁊c. Iusti aūt qsi uires folium germinabūt. i. pficient de bono ī melius. Qui conturbat domū suā. i. cognatos suā que frequēter dr domus ī scriptura et marie ueteris testa'. ps. 13̄. domus leui bndicite dño ⁊c. possidebit uētos. quia electo eciā a cognatis exponitur uētis. et qui stultus ē s' uiet sapiēti. ille. n. dz fuire et sapiens dnari. ut hētur pmo poli'. fructus iusti lignum uite. i. op' iusti deducit ad esum ligni uite qui ē x' in btā fruitone. qui suscipit aīas. i. curā aīar. sapiēs ē. i. dz ee. quia sicut dicit grego' in pastorali. ars artiu est regimē aīar. vel aliter. Sapiens ē. quia eligit bonū si sit ad hoc sufficiens. ad thimotheū. 1. ca'. qui epatū desiderat bonū op' desiderat. Si iustus ī terra. recipit. a deo flagella sicut pz de sco iob. qnto mag' ipius et pcctor. s. flagellabit' a deo ī futuro.

Qui diligit XII

disciplinam. Supra x'. ca' induxit salon ad amorem sapie. et in xi'. ad actu iustitie ad que disponit maxīa disciplina. ideo ad eā inducit ī hoc ca' d. qui diligit disciplinā diligit sapientiā. qz p disciplinā suscipit' a doctore. qui autē odit increpatōnes insipiens ē. silis. n. ē furioso qui refugit medicinā salubrē. qui bon' ē bn uiuēdo. grā s' data a deo hauriet s' gram. que mēt' augeri ut aucta meatur et pficī. qui aūt cōfidit ī cogitatōib' suis. de sēsu suo p̄sumēdo. impie agit. quia iuste a deo dimittit' et s' cadit. nō roborat' hō ex ipietate. Sicut saul ipie occidens sacerdotes. pmo. R. 22. et psequēs dauid non fuit roboratus in regno q tamē querebat. Radix aūt iustor nō amouebitur. hoc ē stabilitas in uirtute et [illegible]. Unde dauid fuit stabilitus in regno p se et sua posteritate. mlier diligens. ī bono regimē sui et domus sue. corona ē uiro suo. i. cā honoris. et putredo ī ossibus eius. i. mlieris. que cōfusione res dignas gerit. i. que adulterat'. Unde nūi. 5. dz de muliere suspecta a uiro suo de adulterio q adducta ad sacerdotē bibebat aquas que si erat rea uētre ei ī positū amaro crīabant tumore ī interiorib' ei' et putrefactōē et tādē mortē. Cogitatōnes iustor iudicia. cogitant. n. facere cū prīo equitatē iustitie. et cōsilia ipior fraudulēta. qz decipiūt pxīmū sub sāni cōsilij spē. uba ipiorū īsidiat' sanguini. quia testificāt' cont iustū [illegible] crimina fl'. Sicut pz de fals' testib' contra naboth. 3. R. 21. os iustorū liberabit eos. Sicut os daniel' liberauit susannā ad mortē ī iuste cōdēpnatā. daniel. 13. uerte ipios. i. cōuerte ad bonū. et nō erūt. s. ipij. ul' alit' uerte ipios ⁊c. ad modicā mutatoē deffitiet psperitas eorū. et hūt sine mag' cōcordat lrā sequēs cui dr p oppositū. dom' aūt iustor pmanebit in uirtute. et cū hoc frequēter in psperitate tēpali. doctrina sua. s. bona cognoscitur uir. i. appet ei' uirt'. qui aūt uan' ē. i. scīa et uirtute uacu'. et excors ē. i. sine bonitate cordis. patebit. cōtēptui alior. melior ē pauper. hoc ē in īfimo statu. et sufficiens s'. in uictu et uestitu fm suū statū. q gliosus. i. bona sua expēdens ī uānitatib'

et indigēs pane. i. uictu sufficiente sm̄ suū statū. nouit iustꝰ aīas iumētoꝝ suoꝝ. i. suoꝝ suoꝝ q̄ sūt eius uissa inopibꝰ suis. et iō dr̄ hic iumēta qꝛ iu uamēta. dn̄s .i. iustꝰ cōsiderat diligenter laboꝝ suoꝝ suoꝝ et fidelitatē ut sic eis mō iusto recompēset. pōt etiam hoc expōi ad lr̄am de iumētis. Judei eīz erant crudeles et iō lex nō tm̄ induxit eos ad pietatē circa hoīes. sꝫ etiā circa bruta aīalia q̄ pcepit quiescere in die sabbati exo. xx. cª. ut sic essent magis misericordes erga homines. Ibi sm̄ hꝯ cuz dr̄. nouit iustꝰ ꝛc̄. i. cōsiderare cōsueuit ne iumenta sua excessiuis laboribꝰ affligantur. uiscera aūt ipsoꝝ crudelia. erga suos suos et iumēta. qui operatur terrā suaz. eā debite colendo. saciatur panibus. i. hr̄ uictū et uestitū conueniente. sm̄ statuz suuz. qui autē sectatur ociū stultissimꝰ ē. quia p hoc incurrit defectū bonoꝝ tpaliuz et etiaz spūaliuz sm̄ q̄ dr̄ eccīa. xx. multaz maliciā docuit ociositas. Qui suauis est ꝛc̄. iste ūsꝰ nō ē i hebrō. pꝫ tm̄ sn̄ia qꝛ ille qui suauis ē p mansuetudinē moderatꝰ ē i ūbis et factis. ppter q̄ monēdo alios nō utitur ūbis cōtumeliosis. desideriū ipsoꝝ inpiorū ē pessimoꝝ. ex habūdātia eīz cordis os loqtur. mathē. xii. et iō ipsius nō reducit ad memoriā nisi mala. Radix aūt iustoꝝ. i. stabilitas eoꝝ i uirtute pficiet de bono in melius pcedēdo. ppter pc̄m labioruz ruina pximat malo. quia p pc̄m oris incidit homo i pam̄ opis et sic incurrit malū culpe et pene. effugiet autē iustꝰ de angustia. quia euadit remorsū cōsciē et penā gehēne. de fructu oris sui. i. de bona doctrina sua. replebit̄ bonis. qꝛ pfectꝰ discipli redūdant i meritū magistri. ppter q̄ doctores sacri nō solū habebūt aureā in celo sꝫ etiā aureolaz. uia stulti recta in oculis eiꝰ. Sicut hn̄ti oculos humore sanguineo repletos omīa uident̄ rubea. fatuus idicat̄ statī irā suā. quia sē passione, et non rōnē. qui aūt dissimulat iniuriā callidus est. Sicut saul dissimulauit se audire ūba iniuriosa illoꝝ qui cōtēpnabant suā electionē in regē. pmo R. x. qui qꝛ nouit. supple esse uerū. unde in hebreo hr̄. loquēs ueritatē iudex iustꝰ est. quia pfert ueritatē maxime i iudicio. Qui aūt mētit̄. in iudicio. testis ē fraudulētus. qꝛ p hoc pximꝰ defraudat̄. est qui pmittit. et supple nō soluit. qi gladio pungit̄ cōsciē. qꝛ cōsciā dictat sibi q̄ tenet̄ adimplere pmissuz. lingua aūt sapientū ē sanitas. quia sicut pmittit ita adimplet. et sic ē ibi quedam equalitas ūboꝝ et factoꝝ. sicut sanitas ad equalitatē humorū. labiuz ueritatis firmū. quia nō uariat̄ de uno in aliud. qui aūt testis ē repētinꝰ cōcinnat linguā mēdacij. quia sīn quod testificatꝰ ē sine deliberatiōe nititur mēdaciis tegere uerū colorare. dolus in corde cogitātiū mala. qꝛ tales q̄d nō possunt adimplere ptāte cogitāt adimplere uoluntate. qui aūt pacis ineunt cōsilia. eis acquiescēdo. Sequitur eis gaudiuz. quod sequit̄ ad pc̄m sicut tristicia ad turbationē. nō contristabit iustuz. tristicia deficiente a uirtute. quicq̄d ei acciderit. qꝛ fortunā aduersaz patienter tollerabit. Impii aūt. i. pacientia fracti. replebūtur malo. qꝛ malo pene supponūt malis culpe et pꝰea gehēne si pseuerēt. abhominatio est dn̄o labia mēdacia. qꝛ ipse ē ueritas ei cōtraria. qui aūt fideliter agunt placent ei. quia i hoc ei assimilant̄. Simile nero ē ca dilectionis ut dr̄ ecc̄li. xiij. omne animal diligit sibi sile. hō uersutꝰ. i. astutꝰ. celat sciām. i. aīuz suū usqꝫ ad tēpꝰ opportunuz. et cor insipientiū puocat stultitiā. i. alienā contra se. quia stulti manifestat se p cōtumeliā. manꝰ fortiū dominabit̄ ꝛc̄. hoc pꝫ in scripturis i noui testamēti q̄ reges fortes alios sibi acquisierūt et alios remissi fuerunt aliis sibi tributarii. pōt etiā exponi de fortitudine uirtutis seu rōnis que sibi subicit uires sensitiuas. Si autē fuerit remissa sēsualitas ei dn̄at. meror i corde iusti. de aliqua offensa dei qꝛ nullꝰ q̄ntūcūque iustꝰ de cōi lege transit uitā pn̄tē sine aliqua offensa salt̄. humiliabit eīz corā deo. p cōtritionē et sermone bono. qui ē in fideli cōfessione. letificabitur. quia nō tale cōfessionē seqt̄ alleluia sanctis et quedā leticia. qui neglegit dāpnū tpale ppter amicū. i. ppter subleuationē amici. iustꝰ est. quia amicꝰ ē magis diligēdꝰ q̄ lucrū tpale. sed lucruz spūale ē magis diligēduz q̄ amicꝰ. Iter aūt ipsoꝝ. qꝛ dimittunt ad amicū ppter tpale lucrū. decipiet eos. quia pōnūt maiꝰ bonū p minori. sꝫ amicū p lucro tpali. et frequēter illo lucro defraudantur. ideo subditur. nō inueniet fraudulētꝰ lucrū. Sicut ille qui annūciauit dauid morte saulis sperans inde reportare pmiuz reportauit mortis supplicium. sc̄o R. i. et sba hoīs. i. eius uita. erit auru preciosuz. i. preciosior auro. sꝫ semita iusticie uita. sꝫ gr̄e. et pꝰea glīe. Iter aūt deuius. a rectitudine iusticie. ducit ad mortē. sꝫ culpe pmo et postea ad mortē gehenne.

XIII

Filius sapiens. Iīn cª pc̄ti induxit salon ad susceptionē disciplīe. et quia hec suscepto efficit sapientē. iō in hoc cª ostēdit discipliniam sapiam. d. filius sapiens doctrīa pris. qꝛ in eo refulget manifeste. qui autē illusor ē bone doctrine nō audit cū arguitur. aure mentis, nec etiā aure corꝑis, ut frequēter. de fructu oris sui hō saciabit̄ bonis. exponat̄ sic ut cª pcedenti. aīa aūt ipsoꝝ iniqua. quia auertit a deo et iniquie agit contra pximū. qui custodit os suū ab indiscreta locutiōe. custodit aīaz suaz ab amaritudinibꝰ insidiantiū qui quātūcūq̄ ali inquirūt de ore hoīs unde possint eum accusare. Sicut enī q̄rebant pharisei aliquid capere de ore xp̄i et postea ei subdunt. qui aūt inconsideratus ē et pꝫ. uult et nō uult piger. qꝛ bn̄ uult obtinere bonū utile uel honorabile. sꝫ laborē qui ad hoc exigit̄ nō uult sustinere et sic nō uult efficaciter. et iō similis ē cato qui uellet pisces comedere. refugit tm̄ pedes inq̄ponere. aīa eīz operātiuz. abiecta pigricia. impinguabitur. i. replebitur bonis spūalibꝰ et etiā frequēter tpalibꝰ. Verbū mēdax iustꝰ detestabit̄. tāq̄ dissonuz ab habitu iusticie quē hr̄ i mete. impiꝰ aūt confundit pximuz. p mēdacia sua. et cōfundetur. qꝛ de mēdacio manifeste arguet̄. q̄ frequēter cōtingit. Iusticia custodit innocentis uiā. ꝛc̄. hoc pꝫ de ioseph uēdito a frībꝰ suis gen. xx. ne dominaretur eis. et p innocētiā suā fuit custoditꝰ a dn̄o et factꝰ dn̄s fratribꝰ suis. ē qi diues cū nichil habeat. qꝛ illud modicuz q̄d hr̄ q̄ qꝛ nichil ē reputādꝰ sufficit sibi. et ē qi pauꝑ cū i multis diuitiis sit. hic ē auarus cui nichil sufficit. ppter q̄ dicit ieroꝰ tātūque diuitiaz ē auaro deē, tāq̄ q̄d hēt, q̄ q̄d nō hr̄. qꝛ ppter auariciā suā bonis habitis nō utit̄. redēptio aīe uiri diuitie sue. unde dixit daniel nabugdonosor. pc̄ta tua helemosinis redime. et iniquitates tuas misericordiis pauperuz. qui aūt pauper est increpationē non sustinet. In hebreo hr̄. qui tenuis ē. i. i notitia diuine legis ut exponit̄. Increpationē nō sustinet ppter defectū sapie. Sicut freneticꝰ nō sustinet cataplasmū sanatiuū p impaciam. lux iustoꝝ. i. pspitas eoꝝ q̄ p lucē designat̄. sicut aduersitas p tenebras. letificat ipsuz. quia pspitate sua bn̄ utunt̄ erga ipm̄. lucerna aūt impioꝝ. i. pspitas eoꝝ extinguetur. i. morte

(ap^d tex^{te}. i. andrea · res est nūc q̄i eum ·)

vel extinguet' p isfamia q abiunt sua pspi'. Inter superbos sp iurgia sunt. quia quilibet eorum nititur videri aliis excellens. qui aut agit omnia cu consilio bonorum regitur sapia et non voluntate ppa. Sba festinata i festinate acquisita ut p rapina vl usuras minuetur iudicio quia male acquirit'. q aut paulatim colligit manu i debito mo acquirit. multiplicabit' ppter iustam acquisitione. Spes que differtur i dilatio boni spati affligit aiam ipius sperantis. lignu vite desideriu veniens. i. completio desiderii e ca delectationis et gaudii que sunt de bono pnti. qui detrahit alicui rei. ea vituperando. ipe se in futuru obligat. ad no comedendu eam' q sic inhoneste vivit contra iuram sua. q aut timet preceptu i. transgressione precepti dni. i pace versabitur. s. in triplici pace. interna q est ad conscia; et fraterna q cu pximo facit iusticiam. et superna quia finaliter venit ad gliam. aie dolose etc. hic vers non e in hebreo io pntisco et quia pz lrla. Lex sapientis fons vite. lex sapie dupli di. vno mo quia data e a sapiente et sic lex dna que [illegible] e a deo immediate cui sapie no e nus. et qlibet lex alia iusta q dat a deo mediate tn leg latore cito. est fons vite. q i ea haurit' debito vivendi modus [illegible]. ut declinet i. declinare faciat. a ruina mortis. culpe et gehene. Alio mo di lex sapientis q obsuat' a sapiente. et sic etia mo lex dna et quelibet alia iusta dr fons vite quia sapiens ibi haurit debitu modu vivendi et p hoc declinat a ruina mortis culpe et gehene. Doctrina bona dabit gram. docenti et audienti quibus dat gram dna et humana. In itinere contemptoru bone doctrine. vorago. quia ruunt de pcto in pctm usque i pfundum. vnde di isra. 18. Impius cu i pfud pctoru venit contepnit. Astutus. i pruli evaslione omnia agit. cu consilio et nichil precipitat agendo. Aperiet stultitiam. fatuitate sua manifestado. nuncius impii i. ab hoie impio missus et p negocio ipius. cadet in malu. s. culpe et pene. legatus fidelis. i. a fideli missus et p negocio fideli. sanitas. quia reddit hois dispositoz inter hoies sicut sanitas in corpe. egestas. loco boni utilis. et ignominia. loco boni honorabilis ei qui deserit disciplina. quia p obsuatoz disciplie bonu utile et honorabile acquirit'. qui aut acquiescit arguenti. se humiliter corrigendo. glorificabit. i. honorabitur cora mitis in pnti et in futuro. Desideriu si compleat' delectat aiam. q sicut desideriu e boni no habiti. ita delectatio boni iam adepti. detestantur stulti eos q fugiunt. quia no reputat' bona sensibilia que tn ut comiter sunt mala. et io fuga vere malo rum iudicant fuga vere bonoru. qui cu sapientibus graditur se eis conformando. sapiens erit. et similiter conformas se stultis simil' efficiet'. peccatores persequitur malu. s. pene q eos finaliter comphendet. Sicut retributio bonoru resuat' iustis. bonus relinquet heredes etc. vnde de patribus sctis frequenter di in veteri testo q viderunt filios suos et filios filioru i terra et etia pgenies quos reliquerunt i mundo p' morte sua. et custoditur iusto sba pctoris. Sicut bona nabal ipi fuerunt custodita ipi dauid accipiente abigail i uxore. multa cibi in novalibus patrum. q pot exponi dupli. vno mo de cibis corpalibus quia patres antiqui suis laboribus colue runt terras p' incultas que dnr novalia et sic multiplicati fuerunt cibi corpales in sufficientia eoru sequentium. io sba dr et aliis congregat' absque iudicio. i. absque labore suo q non consequunt' talia q merceden sui laboris i quo est quedam executio iusticie que ppe di iudiciu. Alio modo exponitur de cibis mentis quia antiqui patres et phi multum laboraverunt i inventione litteraru et artium quibus postea ii reficiunt' absque tali labore. qui parcit virge odit filium suu. q trahit eu ad aiam substrahendo illi debitu disci

plina. Iust' eu diligit q tenetur ad corps' iorditate. Iustus comedit et replet aiam sua. quia sufficit sibi quod apponitur. venter aut impioru insaturabilis quia no sufficiunt eis que apponunt'. q sp querunt lautiora et mags delicata.

XIIII

Sapiens mulier. Supius salomon commendavit sapiam in sexu mult. hic i pncipio hui' capt' comedat ea in sexu muliebri di. Sapiens mulier edificat domu sua. i. salvat ea et ampliat. Sicut abigayl domu sua salvauit refrenado ira dauid. i' Re. 25. Insipiens que extructa manibus destruet. i. opibus suis mal que p manus designatur. Sicut iezabel indu[illegible] vinea suum nabot et plem ad violatoz ppter q tota domus illa p ihu fuit destructa. e. Re. 9 etc. ambulans recto itinere p via virtutis. et timens deum. tiore filiali. despicitur ab eo qui infami graditur via. Sicut goliat ipius despexit dauid iustu. primo Re. 17. In ore stulti virga superbie. quia loquitur contumeliose et superbe. et sic percutit alios virga lingue sue. labia sapientum custodiunt eos. quia no loquunt' nisi bona et honesta. Ubi non sunt boves psepe vacuu e. q hoc expon' dupliciter. vno mo de bobus ad lram quibus solu antiquitus utebantur hoies ad agriculturam et adhuc vtuntur in pluribus terris. et io ubi erat desectus boum ibi erat etia desectus agriculture et segetum et p oppositum habundantia segetum ubi erat habundantia boum. Alio' exponitur ut p boves doctores intelligantur q laborant i agro dnico. et io ubi e defectus doctorum e paucitas fidelium qui p segetes designant'. et ubi e pluralitas fidelium ibi appet manifeste labor doctoru et pdicatoru. testis fidelis no mentiet'. pter nec pcio si p utroque mentitur fallus testis. Querit derisor sapiam et no inveniet eam. di aut hic derisor ille qui contepnit videre dicta antiquoru et credit invenire sapiam p ingeniu suu. sz no invenit; q superbia excecat eu. doctrina prudentium facil. q sicut dicit ieronimus i prologo sup penthateuchu. quod melius novimus melius et pferimus. Et ideo prudentes qui bn noverunt sic pferunt q auditores de facili intelligere faciunt. vade contra virum stultu. i pm arguendo. et nescier labia prudentie. i. no advertet q loquaris prudenter. q. d. tale arguere e laborem suu pdere. Sapia callidi. Sic incipit lra i hebreo. est intelligere via sua. Callid' n. ppe di q prudet pericula s' ab aliis ppara et sic cognoscit viam suam i. quid debeat fugere et psequi. et imprudentia stultorum. i. i prudentia eorum q' fuit errans. quia no prudet q fugiendu et q fugiendu et quid psequendum. stultus illud pctm. i. p nichilo ht pctm. inter iustos morabit gra. q studet diligenter evitare pctm. Cor quod novit amaritudinem aie sue. de pctorum pteritoru contrictoe. In gaudio eius de remissione culpe et spe glie. no miscebit' extraneus. i. a vera penitentia alienus. Unde latroni vere penitenti dixit xps. hodie mecu eris i padiso luce. 23. a quo alter impenitens fuit exclusus. Domus impioru delebit'. Sicut patz. e. Re. de pluribus regibus illis quoru domus fuerunt delete ppter sua impietatem. Tabernacula iustoru germinabunt. i. pficient in spualibus et tpalibus. Unde di. 2. Re. 3. dauid pficiens et se ipso robustior. Est aut via pctoru que videt' hoi pctori iusta. quia vnusquisque iudicat sen q e affectum. Novissima aute eius ducunt ad mortem. culpe et gehene. risus dolore miscebit'. quia exultatioi vite pntis i honoribus et deliciis commitat' remorsus conscie. ppe q' pctm q frequenter committitur in tali vita. et extrema gaudii. s. huius

mudi

mundi. lustra occupat. s. inferni. uiis suis replebitur stultus. quia propter mala replebitur pena. et super eum erit uir bonus. quem conculcauit in uita presenti. Innocens credit omni uerbo. Innocens hic accipitur pro ignorante quia nescit distinguere inter bonum et malum consilium. astutus. qui scit auertere bonum et malum consilium. considerat gressus suos. i. qualiter debeat procedere in factis suis. filio doloso et cetera. iste uersus non est in hebreo. Sapiens timet deum. timore filiali. et declinat a malo. magis propter offensam quam propter penam. Stultus transilit. de facili currens de peccato ad peccatum. et confidit. nequiam consequi ex benignitate dei, qua fatue abutitur. Impatiens operabitur stultitiam. quia passio ire absorbet in eo rationem. et uir uersutus. i. tito uertens animum ad diuersas fraudes. odiosus est omnibus bonis. possidebunt paruuli. s. sensu. stultitiam. quia diu erunt sic paruuli. et expectabunt astutiam sciam que diligit. i. actibus humanis. Iacebunt mali ante bonos. in futuro sicut in presenti sic. super eos erecti ut frequenter. et impii ante portas iustorum. quia erunt a regno exclusi iustis ibidem receptis. sicut dicitur math. xxv. de fatuis uirginibus exclusis et prudentibus receptis. etiam proximo suo pauper odiosus erit. tum quia homines communiter uerecundantur de consanguineis pauperibus. tum quia non sperant aliquid ab eis habere. sed magis timent quia pauperes consanguinei uellent aliquid ab eis requirere. amici uero diuitum multi. tum quia uidentur in hoc honorari. et quia sperant. quia sunt contra caritatem proximi. qui despicit proximum suum peccat. pauperem. affectu et effectu si possibilitas. qui ipsi magis consequitur. qui autem miseretur pauperis beatus erit. propter quod dicitur math. v. beati misericordes. qui credit in domino. fide formata caritate. misericordiam diligit. quia annexa est caritati. errant a rectitudine iustitie. qui operantur malum. misericordia et ueritas. i. iustitia quia misericordia sine iustitia pusillanimitas est. iustitia uero sine misericordia crudelitas. sed dulcor misericordie temperans rigorem iustitie disponit hominem ad omne bonum gratie in presenti et glorie in futuro. In omni opere bono erit habundantia. quia omne bonum de genere et factum ex caritate meretur augmentum gratie. et secundum hoc dicitur math. xxv. habenti dabitur et habundabit. ubi uerba sunt plurima ibi frequenter egestas. paruum sentientes et parum ualentes in quacumque arte uel facultate solent esse magis loquaces et ut appareant. Corona sapientum. de qua gloriantur. diuitie eorum. s. scientie et uirtutes que sunt diuitie sapientum. Unde et philosophi qui sapientes antiquitus dicebantur temporales diuitias contempserunt ut liberius contemplationi sapientie uacarent. ut patet de socrate et diogene et multis aliis. fatuitas stultorum imprudentia. q. d. ideo sunt fatui quia non prouident futura. Liberat animas. i. homines a morte. testis fidelis. Sicut patet in daniele qui liberauit susannam a morte. profert mendacia uersipellis. qui dicitur quasi uertens pellem et iste est qui uariat uerba sua secundum fortunam contra ueritatem. In timore domini. s. filiali. fiducia fortitudinis. contra carnem. mundum et demonem. et filiis eius. s. talis timoris. et dicuntur filii illi qui in tali timore sunt educati. sicut filii sapientie illi qui sunt in studio sapientie eruditi. et spes. que est certa expectatio future beatitudinis ex gratia et meritis proueniens. Timor. n. filialis semper est cum gratia et caritate. Timor domini fons uite. quia primum est sapientie sicut fons fluuialis aque. ut declinet a ruina mortis. culpe et gehenne. In multitudine plebis dignitas regis. quando plebs est bona et bene ordinata ut patet de dauid et salomone. et in paucitate plebis. bene ordinate. licet sint multi moribus incompositi. ignominia principis. quia in ordinatio subditorum redundat in uerecundiam prelatorum. qui patiens est multa gubernat sapientia. quia ira impedit animum ne possit cernere uerum. et ideo patiens cuius animus non est perturbatus in aduersis clare uidet in factis suis. qui autem impatiens est sequens impetum ire. exaltat stultitiam suam. i. manifestat eam. Uita carnium sanitas cordis. a corde. n. procedunt spiritus et motus qui sunt operationes uitales ad membra exteriora. putredo ossium inuidia. Inuidia enim est tristitia de bono alieno. Tristitia uero passio est corruptiua et mortificatiua. Uel per ossa intelliguntur uirtutes que corrumpuntur superueniente inuidia. qui calumpniatur egentem exprobrat factori suo quia factus est ad ymaginem dei. sicut diues. ideo sequitur. honorat autem eum et cetera. in ymagine sua. In malitia sua. i. pro malitia sua. expelletur impius de consortio bonorum. Sperat autem iustus in morte sua. quia sperat consequi beatitudinem que haberi non potest in presenti uita. In corde prudentis requiescat sapientia quia habitat in eo. Uitio est autem qualitas de difficili mobilis. et indoctos quosque erudiet. hoc est enim opus sapientis alios docere. Iustitia eleuat gentem. sicut patet in decursu ueteris testamenti. quando enim filii israel fuerunt iusti. fuerunt in prosperitate eleuati ut tempore dauid et salomonis et aliorum bonorum regum. et quando declinauerunt a iustitia fuerunt depressi et captiuati de terra sua. ut tempore osee et sedechie ut patet iiii. regum xvii. et xxv. acceptus regi minister intelligens. sicut ioseph pharaoni. gen. xli. iracundiam eius. s. regis. inutilis frustra sustinebit. sicut magister pistorum qui iussu pharaonis fuit suspensus gen. xl. Potest etiam hec littera exponi de bono et malo prelato. quorum primus est acceptus regi christo. et alius acriter punietur ab eo.

Responsio XV

Responsio mollis. Superius salomon informauit homines in moribus quantum ad partem rationalem. hic incipit eum informare quantum ad irascibilem. Et diuiditur in v. partes secundum quinque capitula. Tamen illa diuisio accipitur secundum presentia capitulorum non secundum precedentiam ut dictum est supra in prima particula. Dicit igitur. Responsio mollis frangit iram. increpantis uel comminantis sicut patet iudicum viii. de gedeone qui respondendo dulciter illis de tribu effraym fregit iram eorum. Sermo durus suscitat furorem. sicut patet ii. regum xix. quod uiri de tribu iuda dure respondentes de x. tribubus fecerunt eos recedere a dauid. lingua sapientum ornat scientiam. quia tempore et loco et gratiose proponit eam. Os fatuorum ebullit stultitiam. i. feruenter et impetuose profert eam. In omni loco oculi domini et cetera. hoc dicitur contra illos qui dicebant diuinam prouidentiam se non extendere ad ista inferiora et maxime ad actus humanos propter arbitrii libertatem. In quorum persona dicitur iob xxii. Circa cardines celi perambulat nec nostra considerat. lingua placabilis. i. suauis eloquio erga proximum. et otioni item erga deum ad ipsum placandum. lignum uite. quia sicut per lignum uite continuabatur uita corporalis ita per talem linguam uita spiritualis. que autem inmoderata est. ad loquendum conteret spiritum. sicut dictum est supra capitulo x. in multiloquio non deerit peccatum. Stultus irridet disciplinam patris sui. quia non cognoscit eius fructum. qui autem custodit increpationes se corrigendo. astutior fiet. futura mala preuidendo. In habundantia iustitie que consistit in obseruatione consiliorum uirtus maxima est. et obseruationis preceptorum. sicut in ciuitas uirginali et castitate coniugali. Cogitationes autem impiorum eradicabuntur quia auferetur eis potestas et facultas adimplendi suas cogitationes malas. sicut absalon ablata fuit potestas regnandi loco dauid patris sui. ii. regum xviii. domus iusti plurima fortitudo. quia bonis prosperis non potest bene patere cum premium nec etiam ad se ipsum. Unde dicit philosophus viii. ethicorum de impiis. Contendunt ea aia et hoc quidem trahit huc hoc autem illuc quod

admod' discere pauma qr rō que nō totalit' absorbet' trahit ad bonū. Spūalitas aūt que p̄ualet ad ma lū. labia sapientiū desemīnabūt sciam. p̄plin doc̄ dē. Cor stultor dissimile erit. s. cordi sapientis et etiā s' ipi. quia diuersis et uariis cogitatiōnib' agitat'. Victime impior abhoīabiles dn̄o. Sicut oblato mym q' fit de alieno ul' mala uoluntate. Vota iustor placabilia. Si cut p3 de abel. abhoīato ē dn̄o uia impii. quia p̄priū dei est parcere et misereri et p̄ ons esse piū. p̄pter qd' abhoīat' opp'm. Qui sequit' iustiā. s'm eā operando diligetur ab eo quia ē rla iustitie. doctrina mala dese rētiū uiam uite. qr sicut uiuūt ita docent. q' increpatōes odit morietur. morte culpe et frequēter corali morte. sic p3 de latronib' et aliis malefactorib' qui occidūt' eo q' correctōne oderūt. Infern' et perditō corā dn̄o. i. sibi ma nifesta licet sint sb terra et adeo lōginqua. q̄to magis corda filior hoīm. qui adhuc sūt i uia. hoc dē cō illos qui negabāt diuinā p̄uidētiā se extēdere ad act' ho minū et cogitatōnes. nō amat pestilens eū q' se cor rigit. Sicut nec tyniosa amat pectine si refugit. Cor gaudens exhilarat faciē. dispositō. n. cordis magis app̄et in facie q' in ceteris ptib' eo q' ibi uiget oēs sēnus. Cor sapientis q'rit doctrinā. quia sp desiderat in sapiā p̄ficere. et os stultor pascitur i p̄itia. i. delectat' loquēdo stulta. Oēs dies pauperis mali. malo pene. quia paupertas ē defectus nc̄cior uite. Secura mēs q̄si iu ge conuiuiū. i. delectabilit' uiuit sic hoīes in conuiuio. Melius ē paru cū tiore dn̄i. qr illud mo dicū sufficit hoīm. q̄ thesauri magni et isaciab'les. quia nō supplent indigentiā. s3 magis augent. auaro. n. deest tā quod h't q' quod nō h't ut dicit Ierō' i ep'la ad pau linū de omib' sacre scripture libris. Melius ē uocare ad olera cū caritate. i. ad modicū cibū amicabiliter da tum. q' ad uitulū saginatū cū odio. Sicut absalō uocauit amō frēm suū ad magnū conuiuiū ut ip3 iter fieret temulentū. 2' R' 13. Vir iracūd' p̄uocat rixas. qr ira ē appetitus uindicte. Exēplū de seba filio bochri. 2. R'. 20. Qui aūt patiens ē mitigat suscitatas. ut p3 de gedeo ne iudic. 8. Iter pigror q̄si sepes spinar. Sēp. n. timet piger inuenire obstaculū in uia. Vnde dē infra. 26. Le a est leena in itinerib'. Filius sapiens letificat patrē. Sicut p3 de salōne qui letificauit patrē suū dauid. Et stultus hō despicit matrē suā. Sicut nero q' fecit matrē suam interfici. Stultitia gaudiū stulto. qr quilibet s'm actū delectabiliter opat'. siue sit habitus bon' siue mala. 2' ethi'. signū h'itus generati ē delectat' i opere. Dissipant' cogitatōnes. i. nō deducūt' ad effectū ubi nō est consiliū bonū. dat uiā adiplendi cogitata. Vbi uō sūt plures consiliarii. fideles et boni. confirmant' i. ad effectū deducūt'. Letat' homo in s'nia oris sui. q̄n ab aliis approbat'. quia p hoc iudicat' extimat' p̄pe per fectōnis in qua quilib3 naliter delectat'. Et s'mo opor tun'. i. tpe oportuno. et saluatis aliis circūstantiis debitis. plato optimo ē in se et in suo effectu. Semi ta uite sup eruditū. In sana et bona doctrina. ut de clinet de inferno nouissimo. qui ē infern' dapnator'. Domū superbor demoliet' dn̄s. ut p3 de domo holo fernis quā dn̄s dissipauit. Et firmos faciet termi nos uidue. quia bethuliā et terminos ei' mentis in dith saluauit. Abhoīato dn̄i cogitatōes male. quia ab eis p̄cedūt mala uerba et opera. Et purus s'mo. nō h'ns admixtū aliquid iniquitatis ut potē detrac tōnis murmuratōis et consiliū. pulcherim'. pulcritu dine honestatis. Firmabit' ab eo. ad effectū deducendo. Pt etiā hoc expōi de s'mone euuāgelico carēte oī impuritate et oīm sanctitatē cōtinēte qui p aplos p̄dicatus a deo miraclis ē confirmat'. Mr. ult'. Illi aūt p̄fecti p̄dica uiūt ubiq3 dn̄o cooperante et s'mone confirmāte seqūti b' signis. Conturbat domū suā. i. familiā. q' sectat'

auariciā. nimis eā restingēdo a modo uiuēdi debi to. qui odit munera. p iusticia oblata. Viuet. ui ta gr̄e. P miam. i. p opa mīe erga pauperes. et fidē. erga deū. purgantur pctā. q̄tū3 ad culpā et penā. Danielis. 4. pctā tua elemosinis redime. Mens iusti meditatur obediā. i. obedire superiori suo hoc eti3 ē debitū q' iusticia reddit unicuiq3 quod suū est. Os impior redūdat malis. rebellando deo et superio rib' suis. Longe ē dn̄s ab impiis. p grām. licet sit p̄ sens p essentiā et potentiā. Et orōnes iustor exau diet. tpe in oportuno. aliqn dr̄ exauditōe3 ut gratiosi' recipiat' qd' ab eo dat' q̄to p dilatōe3 magis desideratur. Fama bona impinguat ossa. i. augmentat uirtutes in quibus cōsistit robur mentis sicut i ossib' robur corp'is. uirtus. n. laudata crescit. Auris q' aud' increpatōnes uite. i. dirigētes ad uitā uirtuosā. In medio sapientiū cōmorabit'. ad audiendū cor sapiam. Qui abicit disciplinā despicit aīam suam. i. reddit eam despicabile3 deo et omi hoi bono. Q' aūt acquiescit increpatōib' possessor ē cordis. qr sedā tis passionibus ē sui ipius dn̄s. Timor dn̄i filialis. disciplina sapie. i. sapia disciplinam. Gliam p̄ce dit humilitas. Sicut dispositō uīa ad formā. Luc. 14. qui se humiliat exaltabit'. Vnde dauid ex humilitate sua exaltatus fuit p̄mo ad gliam regni terreni. s'. R'. 16. et p'ea ad gliam regni celestis.

XVI

Hominis est animum preparare. Capitulo p̄cedēti docuit salomon refrenare motū ire p̄ quē inquietat' aīm' et sic ad orandū et docēd' reddit' aptus. Io dē cōnter in hoc cap'. Hominis ē aīm p̄pa rare. p orōne3 et sacre scripture meditatōne3. et dn̄i gubernare linguā. sine quo hō sanā doctri nā nō pot loqui. Mathe. 10. ca'. Nō eni3 uos estis q' loquimi s3 spūs pris uri qui loquit' in uobis. Oēs uie hoīm. i. cogitatōes et actus ipor. patet ocul' eius. qr omnia sunt ei nuda q̄tūcūq3 occulta. Spirituū. i. uo luntatū. ponderator ē dn̄s. ad retribuēd' s'm merita et demerita. Reuela dn̄o opera tua. nō manifestādo il li aliquid quod ignorat quia hoc ē ipo'. s3 q̄rēdo ab eo cōsiliū et auxiliū in opib' tuis. Et diriget' cogitatōnes tue. ad bonū effectū. Vniuersa p̄pter semet ipm opat' est dn̄s. qr sicut ē p̄ncipiū effectu um omniū. ita est finis ultim'. prima. n. cā cōuer tit in se ipm omnes suos effectus. apoc'. 1. ca'. Ego sum alpha et o. p̄ncipiū et finis. Impiū quoq3. s. p̄pauit. ad diem malū. s. extremi iudicii ut i rep bis relucear eius iustitia, sicut ei' mīa i electis ut deducit apl's diffuse i ep'la ad romanos. Abho miatō ē dn̄i oīs arrogans. Sicut p oppositū ue humilis est sibi amabil'. Etiā si manus ad manum fuerit ec. exponat' ut sup. 11. ca'. Initiū uie bone ec. iste u'sus nō ē in hebreo p̄pter q' p̄termisso. et qr satis p3 s'nia. Misericordia et ueritate. i. iusticia. qr una sine alia nō ē uirtuosa ut dictū ē sup. 14. ca'. Re dimitur iniquitas. i. pena p iniquitate debita. Cū placuerit dn̄o uie hoīs. i. facta ei' dicta et cogi tata. Inimicos quoq3 ei' conuertet ad pacē. ita q' erūt sibi amici. exēplū de ioseph gen. 41. et de moyse exo. 2. et de trib' pueris i camino positis dan. 3. Meli' ē paru3 cū iustitia acq̄situ. quia id est ipsis acquirentis. Q' multi fructus cū iniq̄tate acquisiti. qr nō sūt acquirētis. s3 tenet' restituere. Cor hoīs disponet uiā suā. p̄priū3. n. hoīs ē p delibe ratōe3 p̄cedere in factis suis q' nō conuenit aīalib' brutis. S3 domini ē dirigere gressus ei'. qr nō suf ficit humana p̄uidentia nisi adsit directō diuina

diuinatio .i. diuina lectio. In labiis regis. Unde de utero. io octauo di. de eo. postqm aut sederit in solio regni sui describet sibi deuteronomium legis huius in uolumine. Sequitur. legetqz illud omnibus diebus uite sue ut discat timere dnm. In iudicio non errabit os eius dando malam sniam si in lege studuerit et deum timuerit. pondus et statera iudicia dni sunt .i. iudicia dei sunt iusta. Et opera eius omnes lapides sacculi. Et uidetur littera nostra corrupta p scriptores ppter similitudinem dictionum. Ad cuius intellectum sciendum q antiquitus fiebant pondera cum lapidibus quorum unus erat ponderosior alio scdm diuersos gradus. sicut nos fiunt p diuersas portiones metalli quarum una ponderat marcham. alia libram. alia unciam et sic de aliis. et lapides illi ponebantur in uno sacculo. Est igitur sensus. Et opera eius oes lapides sacculi .i. opa dei fiunt cum debito pondere et mensura. et hoc mo dr sapie. xi. omnia disposuisti dne in pondere nro et mensura. abhominabiles regi. s. te. qm iustitia firmat solium. s. regni. qz sicut dicit aug. amota iustitia quid aliud sunt regna nisi latrocinia magna. Uoluntas regum .s. iustorum. labia iusta. i iudicibus ab eo institutis. qui recta loquitur diligetur a deo. in fine debitum. Indignatio regis nuntii mortis. Exemplum .3. re. 2. de salomone qui indignatus contra ioab et semei mandauit eos occidi. et uir sapiens placabit eum. sicut pz de ioab. 2. re. 14. qui p mlierem thecuitem placauit dauid contra absalon. In hylaritate uultus regis uita. s. illorum qui offenderunt. quia p hoc est dispositus ad condempnandum eis. io sequitur et clementia eius qsi imber serotinus. quia sicut imber serotinus est bonus et suauis terre nascentibus sic clementia regis remissione indigentibus. posside sapientiam qz auro melior est. quanto aie bona preferunt corporalibus. et auro bonitate sapiam que e notitia de diuinis. et argento prudentiam que e noticia de humanis. Semita iustorum et. pz sinia. contritionem precedit superbia. et hoc pz de absalon qui post nimiam elationem in superbiam in quercu pendens fuit occisus. 2. re. 18. et de antiocho superbissimo qui fuit percussus in tantum q eius fetore grauabatur exercitus et i montibus inhabitabilis moritur. 2. macha. 9. melius e humiliari cum mitibus. ppter q dicit ps. — Elegi abiectus esse in domo dei mei magis quam habitare in tabernaculis peccatorum. qui sapiens e corde. absqz tamen doctrina aliorum. appellabitur prudens .i. denominari pt ab habitu ipsam pertinente. et qui dulcis eloquio. ita q cum sapientia habitu exteriori in doctrine actu. maiora reperiet. quia non solum habebit auream sed etiam aureolam q debetur actui doctrinali. io sequitur. fons uite eruditio possidentis .i. erudire potentis p sapiam suam et eloquiam. Sicut enim riuuli deriuantur a fonte. sic aque sapie deriuantur ad alios a tali doctore. doctrina stultorum fatuitas. qz de sacco non exit nisi quod intus habetur. Cor sapientis erudiet os eius. diriges ipsum in loquendo et labiis illius addet gratiam. quia eloquentia sapientia directa efficitur magis gratiosa. fauus mellis composita uerba. quia sunt dulcia auri. sicut fauus mellis ori. dulcedo aie e sanitas ossium .i. bona dispositio et robur corporis quibus exeuntibus aia dulciter uiuit in corpore. Potest etiam hoc exponi de robore spiritualis quod consistit in uirtutibus intellectualibus et moralibus in quibus aia delectatur. tamqz in suis perfectionibus. Est uia et. expo natur ut supra. 14. ca. aia laborantis .i. homo laborantis in eo loqui quo totum denominatur a parte digniori. laborat sibi .i. ppter necessaria uite sue et familie. qz compulit eum. s. ad laborandum. os suum. eo .n. ipso q o por tet eum comedere oportet eum laborare. ppter q dicit apostolus 2. thessa. 3. qui non uult operari non manducet. Uir impius fodit malum .i. querit cum diligentia sicut fo

diens thesaurum inclinatum ad hoc ex habitu malo. et in labiis eius ignis ardescit. s. ignis immundicie et superbie. homo puersus suscitat lites. exemplum de sciba filio bothri. 2. re. 20. et uerbo suo separat principes. sic doeg separauit saul a dauid genero suo. primo re. Uir iniquus lactat amicum suum. et adulando. et ducit eum per uiam non bonam. p talem adulatorem. Qui attonitis oculis et. hic ponit duo signa hois cogitantis mala. unum e qz hic oculos attonitos ex intensa cogitatione ad malum et sic obstinatur uiso exterior quia motu maiores depellunt minores scdm phm. Scdm e q mordet labia sua ex ymaginatione eius perficiendi malum mouet dentes ad talem actum. io dr mordens labia sua perficit malum .i. ymaginatur perficere. Corona dignitatis senectus .i. debet senectuti non tamen cuiqz sed bone. io subdit. que in uiis iustitie repperietur. s. processisse. melior e patiens uiro forti. fortitudo corporalis quanto melior e aia corpe. patientia .n. ppe e fortitudo aie p quam equanimiter tolleratur aduersa. et qui dnatur aio suo. p repressionem concupiscentiarum. expugnatore urbium. ppter q diogenes phs dicit de alexandro magno qui multas urbes expugnauerat q erat famulus famuli sui. qz diogenes p ronem dnabatur suo appetitui. alexander uero magis famulabatur suo appetitui appetitui. Sortes mittuntur in sinum .i. i aliquo loco occulto. ut inde recipiatur sortitum uel parsio hui mana. Sz a dno tempatur. ex diuina .n. pudentia puenit q talis sors cadat super talem. Ad maiorem huius auctoritatis intelligentiam quaeritur utrum uti sortibus sit licitum. Ad quod dicendum q uti sortibus e ex uario euentu seu dispositione actiuis rei sensibilis. ppositione determinare aliquod dubium uel incertum. sicut ex festucis ppositis p hoc q aliquis accipit breuiorem uel longiorem seu i proiectione taxillorum ex hoc q aliquis proicit plura uel pauca puncta uel ex consilio. aliquod dubium inter hoies determinatur et si hoc fiat ad aliuid rei diuisionem inter hoies ut p hoc determinetur quis quam ptem accipiat uocatur sors diuisoria. Si aut hoc fiat ad aliquid determinare agendum uocatur sors consultoria. Igitur si dispositio uel euentus sortium expectetur a solo tamen nullum e uitium ut si mittant sortes ad determinandum inter hoies quis quam ptem accipiat alicuius rei et hoc ex co consilio committitur fortune. Causa tamen motiua pot ee peccatum ut si ppter cupiditatem ptem uel aliud bonum non possint concordare aliomodo diuidere. Si autem dispositio sortium uel euentus non expectetur solum a fortuna sz ab alia ca. hoc e dupliciter. uno mo a ca corporali ut dispositione stellarum et sic cum actio stellarum ad hoc se non extendat superstitiosum e et illicitum et non caret occulto pacto demonum. Aliomodo qz expectatur euentus et dispositio sortium a ca spirituali dirigente. et hoc e dupliciter uno mo a demone et hoc e illicitum quia includit familiaritatem et pactum cum demonibus. Aliomodo a deo expectatur immediate uel mediantibus sanctis angelis et hoc non illicitum si fiat cum reuerentia. unde dr hic. Sortes mittuntur in sinum sz a dno tempantur. Pot tamen in hoc quadrupliciter peccatum incidere. Primo si absqz ulla utilitate ad sortes recurratur. hoc .n. uidetur ad dei temptationem ptinere. Unde dicit ambrosius super lucham. qui sorte eligitur humano iudicio non comprehenditur. Scdo si aliquis e in utilitate absqz reuerentia debita sortibus utatur. Unde sup actus aplorum dicit beda. Si qui necessitate aliqua compulsi deum sortibus aplorum exemplo consulendum uideant hoc ipsos apostolos non nisi collecto fratrum cetu et precibus ad deum fusis egisse. Tertio si diuina oracula ad terrena negotia conuertuntur. unde dicit aug. ad inquisitiones ianuarii. his qui de paginis euangelicis sortes legunt et si optandum sit ut hoc potius faciant quam ad demonia consulenda concurrant tamen nichil displicet ista consuetudo ad negotia secularia

intelligentia

utrum liceat uti sortibus.

et ad uite huius uanitatem diuina oracula uelle conuertere. Quarto si in electionibus ecclesiasticis que ex spiritus sancti inspiratione fieri debent aliqui utantur sortibus. Unde dicit beda super actus apostolorum mathias ante penthecostem ordinandus sorte queritur quia si nondum erat plenitudo spiritus sancti in ecclesia effusa. septem autem dyachoni postea non sorte sed electione discipulorum sunt ordinati. Secus autem est in dignitatibus que ordinantur ad terrena disponenda et ideo in electione illarum possunt homines uti sortibus sicut et in diuisione rerum temporalium ut predictum est. Si uero aliqua necessitas alia ab electione dignitatis ecclesiastice immineat licitum est cum debita reuerentia sortibus diuinum auxilium implorare. Unde dicit aug. in epistola ad honoratum. si inter dei ministros sit disceptatio quis eorum tempore persecutionis maneant ne fuga omnium et qui eorum fugiant ne morte omnium deseratur ecclesia. si hec disceptatio aliter non poterit terminari quantum mihi uidetur qui maneant et qui fugiant sorte legendi sunt. et hoc modo usi sunt sortibus uiri sancti quod in ueteri ac nouo testamento usi fuisse sortibus leguntur. sicut iosue puniuit achor. iosue .7. et saul deprehendit ionatham filium suum mel comedisse primo re. 14. Et zacharias sorte exiuit ut incensum poneret. luce primo et sic patet responsio ad questionem.

Melior est XVII

bucella. Superius salomon reprehendit ire impetum. hic reprehendit triplicem eius effectum in tribus capitulis sequentibus. Tamen sicut dixi supra ista diuisio et consimiles accipiuntur secundum partes capitulorum et non secundum prosecutionem eorum. Primus autem ire effectus est iurgium de quo dicit *Melior est bucella* .i. parui frustum panis *sicca* .i. sine pulmento *cum gaudio* .i. hylaritate data. *quam plena domus uictimis* .i. magnis epulis *cum iurgio.* Unde dicit poeta. Super omnia uultus accessere boni. *Seruus sapiens dominabitur filiis stultis.* hoc uidetur impletum pluries et in pluribus ciuitatibus aliis. quia filii stulti uendunt hereditatem paternam saltem in parte et frequenter illi qui sapientes fuerunt emunt. et sic diuidit hereditatem inter fratres .i. habet partem hereditatis cum fratribus. Aliter exponitur de iosue ministro moysi qui successit ei in ducatu populi israel et non filii. diuisit etiam hereditatem duodecim tribubus ut patet libro numerorum et iosue. *Sicut igne probatur argentum et aurum camino* etc. quia sicut aurum magis examinatur quam argentum ita deus maiori tribulatione examinat corda magis fortium quam minus. Unde dicit apostolus prima cor. 10. fidelis deus qui non patietur uos temptari supra id quod potestis. et secundum hoc dixit beatus sixtus ad sanctum laurentium. Nos quasi senes leuioris pugne cursum recipimus te autem quasi iuuenem gloriosior de tyranno expectat triumphus. *Malus obedit lingue iniquae* .i. tyrannus percipienti iniqua. *et fallax* etc. quia secundum iudicem populi sic et ministri eius. eccli. 10. *Qui despicit pauperem* etc. exponatur ut supra .14. ca. *Et qui in ruina letatur alterius.* per se et directe. *non erit impunitus.* quia in hoc peccat. Secus autem est qui letatur in ruina alicuius per accidens ut potest quia ille est malus homo turbans aliorum pacem et sic cessat hoc malum. letari autem per se de pace reddita populo et per accidens de ruina perturbantis eam est licitum. *Corona senum* .i. honor eorum. *filii filiorum.* Unde ad gloriam plurium patrum ueteris testamenti dicitur quod uiderunt filios filiorum usque in terciam et quartam generationem. *gloria filiorum patres eorum.* In hoc enim gloriantur quod de bonis patribus et nobilibus sunt orti. *Non decent stultum uerba composita.* hoc est dictu non est decens quod stulto imponatur aliqua ambasiata in qua oportet habere uerba composita. *nec principem labium mentiens.* quia dicit esse relata aliorum ad quod requiritur ueritas labiorum. *Gemma gratissima expectatio prestolantis* .i. res expectata a desiderante est quasi lapis preciosus in oculis eius. *quocumque se uerterit* .i. quocumque negocio. *prudenter intelligit* .i. apponit diligentiam ut prudenter agat ne suo desiderio defraudetur. Aliter exponitur quod de expectatione regni celestis quod dicitur preciosa margarita mat. 13. et talis in omni negotio studet prudenter agere ne fraudetur sua expectatione. *Qui celat delictum alterius querit amicitias illius. qui altero sermone repetit* .s. sine causa iusta publicando. *separat federatos.* quia rumpit fedus inter se et illum. *Plus proficit correctio* .s. semel facta *apud prudentem.* qui eam recipit. *quam centum plage apud stultum.* quia non emendatur uerbo uel uulnere. *Semper iurgia querit malus.* ad hoc inclinatus ex complexione uel assuefactione. *angelus autem crudelis* .i. nuncius iudicum. *mittetur contra eum.* ad inimicandum uel occidendum tamquam seditiosum. *Expedit magis urse occurrere* etc. quia homo destitutus a lege et iustitia qui dicitur hic stultus est pessimum animalium ut dicitur primo politicorum. *Qui reddit mala pro bonis* etc. quia ista est ingratitudo maxima et uitium pessimum. *Qui dimittit aquam* bibens uinum nimis forte. *caput est iurgiorum.* quod oritur ex ebrietate. *et ante quam patiatur contumeliam.* a proximo. *iudicium deserit.* ledendo proximum sine causa. In hebreo habetur. *qui aperit aquam principium est iurgiorum.* etc. quod exponens rabi salomon quod ille qui in alueo fluminis facit aperturam ut aqua inde decurrat facit similia quia in principio apertura est parua sed processu dilatatur. sic iurgium paruum in principio procedendo fit magnum. *Et qui iustificat impium* etc. quia utrumque facit contra iustitiam. *Quid prodest habere diuitias stulto.* q.d. non. quia eis non utitur ad bonum sed ad malum. nec per eas potest acquirere sapientiam. *Qui altam facit domum suam* etc. iste uersus non est in hebreo. ideo pertranseo et quia sua satis patet. *Omni tempore diligit.* s. tempore aduersitatis sicut et tempore prosperitatis. *qui amicus est.* uerus et certus. *et frater in angustiis comprobatur.* succurrendo fratri in magnis periculis sicut ioseph succurrit fratribus suis fame afflictis. *Homo stultus plaudet manibus.* quasi gaudens et non timens. *Cum responderit pro amico suo.* In hebreo habetur. *pro socio suo* periculose se obligans pro eo. et tunc deberet sollicitari de liberatione sua et amici sui sicut dictum est supra .6. c. fili mi si spoponderis pro amico tuo etc. *Qui meditatur discordias.* seminare. *diligit rixas* quia sequuntur ad discordias. *et qui exaltat os suum.* se iactando et alios contempnendo. *querit ruinam.* licet preter intentionem suam. quia talis exaltatio est inimicorum acquisitio. *Qui peruersi cordis est non inueniet bonum.* quia aliis efficitur odiosus et quia in semet ipso est diuisus propter synderesim recalcitrantem malo et sensualitatem propter quod dicit philosophus .9. ethicorum quod malus non habet amicitiam ad alterum nec ad se ipsum. *Et qui uertit linguam* .i. in presentia adulando et in absentia diffamando. *Incidet in malum.* culpe et pene. *Natus est stultus in ignominiam* etc. quia ab aliis despicitur. Unde pater eius tristitie tribuitur. *Animus gaudens etatem floridam facit.* quia uitam producit usque ad senium. *Spiritus tristis exsiccat ossa.* et sic abreuiat uitam quia tristitia est passio mortificatiua. *Munera de sinu* .i. in occulto tradita. *impius accipit.* s. iudex. *In facie prudentis lucet sapientia.* per maturitatem et honestatem quia dispositio cordis magis apparet in facie in qua sunt omnes sensus quam in partibus aliis. *Oculi stultorum in finibus terre* .i. habent uagos aspectus sicut et uarias cogitationes. *Ira patris filius stultus.* quia pater representatur in filio et sic stultitia eius redundat in patrem similiter et in matrem. *Non est bonum dampnum inferre iusto.* cui debetur honor et bonum. *nec percutere principem.* sicut hysmael pessimus interfecit godoliam qui recte iudicabat populum. Iheremie .41. *Qui moderatur sermones suos.* ita quod nichil est ibi superfluum nec

diminuti

sez sbe uel diuiciaru. in malo .i. in mal' opib' sic contingit pdigis et insipientib' p ipa. et gl'ia eius .s. uiri sapientis est. iniqua pt'ergredi .i. mala non inferre, s; mag' pati. Sicut fremitus leonis .i. rugit' est ualde terribil' aliis bestiis: ita et ira reg' terribil' e suis subditis. unde et leo di' rex bestiaru. et sicut ros super herba e cosolabil'. ita et hylaritas eius .s. regis est consolabilis subditis. dolor patris filius stultus. quia filius re putat patri .i.c. io stulticia filii dat ei dolores materia. et tecta iugiter stillancia. ita q' pluuia cadens p illa inquietat dominu. litigiosa mulier. quia q' continue suis litigiis coturbat uiru et familia dom'. et diuicie dantur a parentib' filius. qi ema nant ab eis. a dno autem pp'e uxor prudens. dat' e is. q' prudencia no pt dari a parentib' et amicis. pigredo inmittit soporem. mentis et corp'. piger .n. uidet' sp dormitare. et aia dissoluta. a uinculo leg' et iusticie. esuriet. patiendo bonoru spiritualiu deffectu et freqnter corp'aliu. Qui custodit mandatum dei et superioris sui. custodit aiam suam. a transgressione culpe, et p oñs ab obligatione pene. qui aut' negligit uias suas .i. obseruationes mandatoru. mortificabit'. morte culpe et gehenne. feneratur dno qui miseret' pauperis. dando ei elemosinam. q' dns reddit ei centuplum in pnti et uita eterna possidebit. m' .19. erudi filium tuum i scia. et non desperes. de ei' eruditione si puer aut nichil accipiat in pn'. quia freqnter contigit q' aliq' tales sunt bn eruditi finalit'. ad interfectione aut' ei'. corporale ul' spiritualem. ne ponas aiam tuam. Sicut aliqui patres freqnter pcurant corp'alem morte filioru male corrigibiliu ueneno ul' alio mo ne a publica iusticia suspendant' et aliqui patres interficiunt eos spiritualit' sustrahendo correctione, desperantes de eoru correctione eo q' sunt male corrigibiles q' tn no e desperand' q' diu sunt in uita presenti inqua possunt p liberu arbitriu ad bonu reuerti. qui .n. impaciens est sustinebit dampnum. s. pacie quam pdit. et cum rapuerit res alienas, ex impacia. aliud apponet .s. dampnu innocencie cu dampno pacie. Audi consiliu. de bonis agendis in futuro. et suscipe disciplina. de malis ptitis corrigendo. ut sis sapiens in nouissimis tuis. q'uis in iuuentute insipiens fueris. Multe cogitationes in corde uiri. quia q' continue uariatur de una cogitatione in alia. uoluntas aut' dni in eternum permanet .s. inmutabil' q' unico actu uolendi uult sic et alia. ho indigens misericors e. q' experiencia sue mie mouet eu ad misand' aliis in affectu licet no ualeat in effectu. Est melior paup qui no declinat a iustitia. iusticie. q'm uir .s. potens qui declinat ab ea p mendacia. timor dni .s. filial' qui cauet offensam. ad uita ducit. bta. io sbdit'. et i plenitudine .s. btitudinis. comorabit'. ppetue. absq; uisitatione. pessima .i. diaboli qui in nullo modo pt accedere. abscondit piger manu sua sb ascella .i.c. tpre frigido. interrupit comestione ppter manuu calefactione. unde in hebreo h'r. abscondit piger manu sua .i. man' suas accipi singulare p plurali, sicut ex° .8. ueit musca grauissima .i. multitudo muscaru. Sub caldera. porrigendo man' ad ignem sb caldaria existente. pestilente flagellato. puer stultus sapientior erit .i. min' stultus, q' in aliquo cauet se ne contingat sibi sile. Si aut' corripuit aliquis sapientem. in aliquo delinqntem quia uim pns sine delicto omnio non transigit'. intelliget disciplina. se emendando ab illo delicto. qui affligit patre, sicut fecit absalon et matre fugat. subtrahendo ei debitu obsequiu. ignominiosa erit. in pnti. et infelix. in futuro. no cesses audire fili doctrina. quia q'tumcumq; ho in scia sit puectus, tamen audiendo sp pt pficere ulterius sicut dictu e sup .i. ca° audiens sapiens sapientior erit. ne ignores s'mones scie quos addidisceris audiendo. testis iniquus derider iudicium .i. deludit iusticia simul quia suo falso testimonio errare facit iudicem. et os impioru .i. testium iniquoru. deuorat iniquitatem .i. auide transglutit, s; grossi solu cibu. et bn dicit deuorat et no masticat, q' si p deliberatione masticaret amaritudine culpe et pene sentiret et sic no transglutiret. parata sunt derisoribus. leg' diuine et humane. iudicia .i. iuste sne que determinant' in utraq; lege. et mallei percucientes .i. pene graues. stultoru .i. transgressoru. corporibus. quia aliqui suspendunt'. et aliq' decapitantur, et aliqui comburunt'. ul' aliis penis corporalibus puniunt' s'm diuersa s'm diuisa flagicia ab eis comissa, et hoc ad terrore alioru.

Luxuriosa XX

Luxuriosa res uinum. Supius salomo repressit concupiscentiale ptem et irascibile: hic repmit concupiscibile et pmo q'tum ad potum. 2° q'tum ad cibum. 23. ca°. pmia in tres s'm tria ca'la. ita q' in pmo facit ppositum. in 2° remouet dubium. In tercio ponit dicte repssionis effectum. Circa pmu di'. luxuriosa res. supple e. uinum .s. effectiue. unde dicit ieron'. uent' mero estuans cito spumat in libidine. unde et loth p uini potum comisit cu filiabus suis incestu. gen .19. et tumultuosa res. supple est. ebrietas. quia tunc hoies loquunt' effrenate et clamose. quicumq; his delectatur .s. ebrietate et luxuria no erit sapiens. quia utrumq; absorbet rone et causat mentis ebetudine. Sicut rugitus leonis e terribil' aliis aialib'. qui puocat eu ad ira peccat in aiam sua .i. in uita sua, sicut pz de semey. 3° Re. et de ioab, puocantibus rege dauid ad ira, ppter q' fuerunt occisi de mandato ei' p salomone filium suum .3. Re .2. honor e hoi q' separat se a contentionibus. quia p hoc ondit se pacificu et mansuetum ee q' e honorificum, q' honor e pmiu uirtutis, omnes autem stulti sequntes impetum passionis ire. miscentur contumeliis. ad hoc i clinati ex impulsu passionis. ppter frigus piger arare noluit. debito tpre. mendicabit g° estate. collectione fructuu metendo. et no dabit' ei ppter dominu culture. quia talib' solent inferri liuores et uulnera. et percusse in uetre .i. plage mortales usq; ad interiora uitalia in uentre latencia pertingentes.

Sicut diuisiones XXI

Sicut diuisiones. Postq' repressit concupiscentie motum, circa hoc remouet dubium, quia forsitan posset aliquis credere q' talis motus ee' totaliter ab hoie effectiue. io hoc remouet .d. Sicut diuisiones aquaru. quibus diuise sunt aque q' sunt sup firmamentum, ab eis que sunt sub firmamento gen. pmo q' facte sunt simplici uoluntate diuina. ita cor regis. et p oñs aliorum mini' potentium. in manu dni .i. in ptate ei'. quia pterea pmi motoris e in oi mouente inferiori. quocumq; uoluerit inclinabit illud. quia omnia sunt in ei' obedientia. omnis uia uiri recta sibi uidet'. q' sicut dicit btus dyonisius nullus aspiciens ad malu operat', s; sp aspicit ad bonu uerum ul' apparens. appendit aut' corda dns. in statera sue iusticie ut s'm merita et demerita reddat eis pmia ul' supplicia. facere mi'am et iudicium .i. opa mie egenis et iusticie oppressis. magis placet dno q' uictime. quia no indiget sicut dicit psalmus 49. numquid manducabo carnes taurorum. i.c. opib' aut' mie cum egenis, et iusticie cu iniuste oppressis, indiget deus, no in se, s; in menbris suis s'm q' dicit m'. 25. esuriui et non dedistis m' manducare .i.c. exaltatio oculorum est dilatatio cordis .s. effectiue. dispositio .n. cordis manifeste appet in oculis. et io qn cor tendit ad maiora q' debeat sicut facit cor superbi appet in oculis. lucerna impioru peccatum ad hoc n .s. sunt pui sere intentum suum no aut' ad bonum, s; q' bi iacenne. 2. sapientes sunt ut faciant mala. bn aut'

nemo reprehe' i suma pplexitate i sbsto. hic eciam ita pudores quidam atq; innatu que subito pducte et calcare no pt, s; seu s; at q; lam ex negligencia pris. et ... g 6. s'r ma'e

1. 2° reuo

fortitudo .i. sufficientia. Cogitationes robusti. robore uirtutis et cordis semper in habundantia. quia cogitat sibi fieri bona. et quo sequitur habundantia bonorum spiritualium et etiam temporalium. Omnis autem piger. ad bene operandum. semper in egestate est. spirituali et temporali. qui congregat thesauros lingua mendacii. sicut adulatores diuitiis et falsi aduocati. uanus .i. uirtute uacuus et excors est. quia patitur deffectum cordis boni. et impingetur ad laqueos mortis. culpe et gehenne. rapine ipsorum detrahet eos ad infernum. secundum quod dicitur prima ad thimotheum .6. Qui uolunt diuites fieri incidunt in laqueum dyaboli et desideria multa et nociua que mergunt homines in interitum. quia noluerunt facere iudicium .i. iuste uiuere cum proximo. peruersa uia uiri. que est uia peccati. aliena est. scilicet a deo. sed non est de textu quia non est in hebreo. sed est quedam glosa interlinearis inserta textui per scriptores. qui autem mundus est a peccato. rectum opus eius .i. ordinatum ad finem debitum etc. melius est sedere in angulo dogmatis solitarie. ubi potest homo bona facere et cogitare. quam cum muliere litigiosa que impedit hominis bona. anima impii desiderat malum. inclinata ad hoc per habitum uitiosum. non miserebitur proximo suo. ad reuelandum eius deffectum. flagellato pestilente. exponatur ut supra 19. capitulo in fine. et si docetur sapientem. scilicet punitio sua alterius pena territus. sumet scientiam .i. boni notitiam quia principium sapientie est timor. excogitat iustus de domo impii .i. extra domum ipsius. ut detrahat impios a malo .i. ut a malo eorum impediat uel diminuat. sicut abdemelech ethiops eunuchus in domo regis sedechie extraxit ieremiam de lacu ubi fuerat positus per homines impios ut habetur ieremie 38. qui obturat aurem suam etc. sicut diues epulo qui negauit micas panis lazaro, guttam aque non potuit impetrare. luce 16. munus absconditum .i. abscondite datum mediatori. extinguet iras scilicet domini. et donum in sinu. repetitio est et uel ad maiorem assertionem, uel aliter exponitur de elemosina in abscondito data que placat iram dei. gaudium iusto est facere iudicium .i. iustitiam exequi. quia delectabile est unicuique secundum habitum operari. et pauor supple est. operantibus iniquitatem. quia semper timent reprehendi. appareat hoc sed communiter quia latrones sunt timidi. uir qui errauerit a uia doctrine scilicet bone. in cetu gigantum .i. hominum moribus corruptorum. commorabitur. quia omnis homo similis sibi sociabitur. ecclesiastici 13. dicuntur enim gigantes homines magni corporibus et corrupti moribus, uel per gigantes intelliguntur demones secundum quod dicitur matthei 25. ite maledicti in ignem eternum qui paratus est dyabolo et angelis eius. Qui diligit epulas inmoderate sicut glutto. In egestate erit. quia multum expendit et parum aut nichil acquirit. Qui amat uinum idem est eadem est sententia per alia uerba. pro iusto .i. pro malo pene illato iusto. dabitur impius. qui intulit scilicet ad penam maiorem. sicut pro mardocheo dato fuit aman, hester .7. melius est habitare in terra deserta .i. solitarie. et exponatur ut supra. thesaurus desiderabilis .i. de diuitiis artificialibus. sicut sunt aurum et argentum, in uasis que sunt ualde desiderabilia. et oleum .i. de diuitiis naturalibus que significantur per oleum eo quod est condimentum ciborum. in habitaculo iusti. quia frequenter iusti in talibus habundant ex dono dei. et imprudens homo dissipabit illud .i. heres fatuus et prodigus qui aliquando succedit iusto, et sic manasses dissipauit diuitias ezechie iusti .4. regum 21. Qui sequitur iustitiam et misericordiam. quia una non est uirtuosa sine alia, ut dictum est capitulo precedenti. Inueniet uitam. gratie in presenti. et gloriam in futuro. Ciuitatem fortium ascendit sapiens. sicut moyses cepit ciuitates seon regis amorrei et og regis basan. plus enim ualet sapientia in bellis quam uires. Qui custodit os suum. ab inmoderato potu et cibo et linguam suam. ab inmoderato eloquio. custodit ab angustiis. que solent sequi ad uitia gulositatis et loquacitatis. animam suam .i. se ipsum. a nobilis .n. parte frequenter denominatur. superbus corde. et arrogans ore qui in ira operatur superbiam exequens in opere quod habet in corde, uocatur idest

.i. stultus quia omnino superbus. desideria occidunt pigrum etc. quia desiderat aliquod bonum delectabile uel utile seu honestum sed non uult ad hoc laborare, et sic semper est in angustia quia non assequitur illud quod desiderat. Qui autem iustus est tribuet egenis. de hoc quod habet. et non cessabit. a labore ut possit egenti tribuere. hostie impiorum abhominabiles deo. que offeruntur ex scelere .i. de rapina uel furto que plus displicent deo quam carentia hostiarum quibus non indiget ut dictum est supra eodem capitulo. testis mendax peribit. spiritualiter. sicut patet de testibus falsis contra susannam. danielis 13. uir obediens loquitur uictoriam. quia uires inferiores subiectas rationi que est maxima uictoria. sicut dictum est .16. capitulo. melior est patiens uiro forti. et qui dominatur animo suo expugnatore est urbium. uir impius procaciter obfirmat uultum suum. motus enim animi magis apparet in facie in qua uigent omnes sensus quam in aliis partibus. et ideo obstinatio animi apparet in obfirmatione faciei. qui autem rectus est corrigit uiam suam. non in quantum rectus quia sic non est corrigendus. sed quia de communi cursu nullus sic est rectus in uita presenti quin aliquando declinet a rectitudine iustitie, et de tali declinatione corrigit se. non est sapientia. que est notitia de superioribus causis. non est prudentia. que est de humanis notitia non est consilium. quod est quedam applicatio scientie practice ad operandum. contra dominum. quod dicitur. scientia speculatiua et practica et eius applicatio ad opus non possunt impedire diuinam ordinationem sed magis promouent, licet preter intentionem, sicut fratres ioseph ex sapientia terrena et astutia uendiderunt eum. ne dominaretur eis. et per hoc fuerunt eius dominio subiecti, ut patet genesis 37. equus paratur ad diem belli. quia uadens ad prelium non debet obmittere ea que faciunt ad sui deffensionem ne temptet deum. tamen est a deo principaliter sperare prosperum euentum.

Melius est XXII

Superius reprehendit concupiscibilem quantum ad potum et luxurie actum, hic ostendit hic ostenditur potest habitus re[...] pressionis laudabilem effectum. Cum quod sciendum quod uitia carnalia sunt maioris infamie licet frequenter sint minoris culpe, et sic ad repressionem concupiscentie sequitur boni fame, quod est ualde magnum. ideo dicit. melius est nomen bonum quod est bonum honorabile. quam diuitie multe. non solum dei sed etiam populi, quia frequenter saluat uitam quam diuitie que non possunt saluare, ut patet de thobia thobie primo. diues et pauper obuiauerunt sibi. tunc enim obuiat sibi quando diues ad petitionem pauperis supplet deffectum sue indigentie, et sic beatus martinus in porta ambianensium obuiauit pauperi dans ei medietatem sui pallii. utriusque operator est dominus. facit enim pauperem ut habeat meritum patientie, et diuitem ut sibi ministrando pauperi habeat meritum misericordie. Callidus uidet malum. scilicet pene imminentis. et abscondit se ne inuadat ipsum. et innocens .i. ignarus periculi. pertransit. per locum periculosum. afflictus est. dampno uite spiritualis et aliquando uite corporalis. Exemplum de dauid qui uidens saulis insidias sue uite fugit et se abscondit et sic euasit. abimelech autem sacerdos ignorans periculum cum tota familia sua ad saulem uenit et occisus fuit. primo regum 22. finis modestie .i. cuiuslibet uirtutis moralis que consistit in moderatione passionum et actionum humanarum. timor domini. scilicet filialis qui est timor sanctus permanens in seculum seculi. diuitie. eternales. et gloria sanctorum. et uita eterna. ad hoc enim ordinatur finaliter omnis uirtus moralis. diuitie uero temporales et mundani honores non possunt esse finis uirtutum moralium. Cum uirtutes sint maxima bonum. finis autem melior est his que sunt ad finem. arma et gladii. quantum ad abusum. in uia peruersi. quia uiolenter querit rapere aliena. Custos autem anime. per bonum uirtutis. longe recedet ab eis. .i. a tali abusu armorum. non tamen recedet a bono usu eorum qui consistit in deffensione fidei et iustitie. prouerbium est .i. uerbum communiter dictum. adolescens iuxta uiam suam etc. et propter hoc dicit philosophus 2 ethicorum quod non parum

sunt

dimi[illegible] doctus et prudens est [illegible]

[illegible]

Occasiones XVIII

quaerit qui vult recedere ab amico [illegible]

[illegible]

Melior est XIX

pauper [illegible]

[illegible]

[illegible] qui mendacia loquitur non effugiet [illegible] quo de omni verbo ocioso oportebit reddere rationem [illegible] et mitio forcius de isto mendacio. Multi colunt personam potentis .i. venerantur et honorant [illegible] ob eo tales qui sperant ad [illegible] est [illegible] in potentum est. Et amici sunt dona tribuentis [illegible] hominis pauperis oderunt [illegible] de eius pena et quia [illegible] ob quod relevari suam [illegible] amici [illegible] et [illegible] quod depauperatur qui tantum [illegible] habebit. hoc exponitur [illegible] de [illegible] qui magis diligit [illegible] et ille non reperit [illegible] adeo [illegible] in principio [illegible] nichilo est [illegible] filio modo [illegible] et nulla [illegible] et ille non [illegible] reperibit [illegible] et huic consonat littera sequens cum dicit. Qui autem possessor est mentis. per virtutes [illegible] [illegible] rationis. diligit animam suam [illegible] eternum bonum [illegible]. Custos prudencie [illegible] inveniet bona. gratie in presenti et glorie in futuro [illegible] exponatur [illegible] sic magis [illegible] ut [illegible] [illegible] quia [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] Sicut aqua [illegible]

[illegible] plurimi [illegible] non [illegible] magis [illegible] [illegible] [illegible] in libro [illegible] fidelem [illegible] quis inveniet [illegible] hominis [illegible] inveniet. fidelem [illegible] fideles hominis [illegible] et iusticie [illegible] iustus qui ambulat in simplicitate sua [illegible] beatos post se filios relinquet [illegible] bonitatis [illegible] lenis filius eorum. Rex qui sedet in solio iudicii [illegible] iusticia [illegible] dissipat omne malum [illegible] quod [illegible] dissipat [illegible] intuitu suo. [illegible] potest dicere mundum est [illegible] nulla [illegible] ex [illegible] divina [illegible] quando [illegible] non [illegible] pondus. [illegible] et pondus [illegible] in [illegible] et [illegible] in [illegible] abhominabile est apud deum. quia [illegible] est [illegible] [illegible] [illegible] similiter [illegible] [illegible] ex studiis suis intelliget puer [illegible] [illegible] ex hoc [illegible] [illegible] in etate adulta [illegible] quod dicit [illegible] pueros [illegible] aurem audientem [illegible] et oculum videntem. exempla eorum. dominus fecit utrumque .i. ex dono dei utrumque provenit. Noli diligere sompnum. inmoderatum per pigriciam. ne te egestas opprimat [illegible] defectum laboris in acquisitione [illegible] aperi oculos tuos .i. sis vigil et diligens in operibus tuis. et saturare panibus .i. saturaberis. malum est dicit omnis emptor [illegible] emende rei defectum ut [illegible] eius precium. et cum recesserit tunc gloriabitur de bono foro. Est aurum [illegible] .i. doctrina precedens ex sapientia [illegible] [illegible] melior est anima. tolle vestimentum eius .i. potes licite tollere.

qui fideiussor extitit alieni .i. pro alieno quia obligatus est ad reddendum [illegible] per eo. tamen si [illegible] est [illegible] necessarium de nocte debet [illegible] reddi in vespere et resumi potest in mane. Sicut dictum fuit [illegible] [illegible] 22. Suavis est homini. scilicet mendaci. panis mendacii .i. per mendacium acquisitus quia [illegible] delectabile est [illegible] et quod sic acquiritur suave videtur. postea implebitur os eius calculo. per amaritudinem [illegible] quod considerat se male egisse. Cogitationes consiliis roborabuntur .i. ad effectum deducentur. et gubernaculis .i. prudencia consilio et experiencia. tractanda sunt bella. et non solum [illegible] corporalibus. Unde apud [illegible] qui per bella [illegible] [illegible] miles [illegible] fortes [illegible] sapiencia [illegible] miles sine oculis. Et qui revelat misterium .i. consilia sibi fideliter tradita. et ambulat fraudulenter. ostendens amiciciam cum sit inimicus [illegible] et dilatat labia sua. magna [illegible] et [illegible] aut nulla adimplendo. ne commiscearis [illegible] et similis [illegible] cum elato [illegible] et [illegible] perverteris. qui maledicit patri suo et matri sue extinguetur [illegible] .i. [illegible] sicut [illegible] [illegible] et sic extinguitur [illegible] ad lumine [illegible] Hereditas ad quam festinatur in principio [illegible] in novissimo benedictione carebit. quia [illegible] non gaudebit [illegible] malum. et vindicte [illegible] [illegible] et liberabit te [illegible] pondus et pondus [illegible] [illegible] quis autem hominum potest intelligere viam suam. quod [illegible] nulla [illegible] [illegible] quia homo [illegible] ad [illegible] [illegible] prima cor. 2. oculus non vidit nec auris non audivit et in cor hominis non ascendit que preparavit deus diligentibus se. [illegible] hominis [illegible] opere suo dirigere [illegible] quod nemo indiget divina directione. Ruina est hominis devorare sanctos .i. facere [illegible] vota et non implere [illegible] voluntas. reddere tamen [illegible] et [illegible] non reddere [illegible] dissipat impios .i. [illegible] dissipari [illegible] et incurvat super eos fornicem .i. archum triumphalem qui antiquitus erigebatur [illegible] victoria de inimicis [illegible] lucerna domini spiraculum hominis .i. spiritus eius quam [illegible] ratione est [illegible] Signatum est super nos lumen vultus tui domine. que investigat omnia secreta ventris .i. cordis. intellectus [illegible] reflectitur super se ipsum et sic cognoscit intencionem suam. prima cor. 2. quis [illegible] scit hominum que sunt hominis nisi spiritus qui in ipso est. misericordia et veritas .i. iusticia. custodiunt regem. quia misericordia sine iusticia est pusillanimitas et iusticia sine misericordia crudelitas que destruit regnum et regem. [illegible] misericordia iusticia [illegible] et iusticia misericordia [illegible] custodiunt regem et regnum. et roborabitur clemencia thronus eius. Sicut [illegible] de regno david [illegible] [illegible] mansuetudo mea multiplicavit me. Unde in dubiis ad misericordiam partem est declinandum. Exultacio iuvenum fortitudo eorum. de ipsa [illegible] gloriantur. et dignitas senum canicies. scilicet [illegible] capitis. Ex hoc enim digni sunt [illegible] honorari. Unde poeta. magna fuit quondam capitis reverencia cani. Unde et levit. 19. [illegible] consurge et honora personam senis. Livor vulneris absterget mala [illegible] .i. dolor exterior et labor in satisfactione. et [illegible] et labor in satisfactione et dolor interior in contritione abstergit mala culpe. In hebreo sic habetur. Livor vulneris curatio in malo et plage in secretioribus ventris. quod exponit [illegible] sic. curatio

[illegible]

facit ad iur^te. primo magnu q iuuenes assuefiat
i opib^s uirtutu. diues pauperib^9 imperat. et ipio
se sb^o sicut s^ui subiectus. et qui accipit mutuu. p
releuatoe sue indigencie. est seruus fenerantis. i.
acto moderans reddit eu sepatu ad suu oble
quiu qdiu e ei obligatus. qui seminat iniquitatem.
i. mala doctria dissensiones et odiu. metet ma
la. s. culpe et pene sue. i. ptas qua male agit. co
sumabitur. i. terminabitur et finietur. qui pn^o e ad
misericordiam. et impletione ul' bona assuefactione
bndicetur. talib^9. n. hoies bona ipendunt. victoriam
et honore. iste u^s^9 no e de textu/qr no e in hebre
eius deuisore et exibit cu eo iurgium. ic. est eniz
talis cu motiua talium. remoti u^o cu remouetur esse
tus. qui diligit cordis mudiciam. ex habudacia. n.
cordis os loquitur. mt. 12. et io mudicia cordis redu
dat in labiis. et iste hebit amicu rege. s. celeste
et etia terrenu. aliquu. n. reges no pmitte
bant aliquem assistere sibi n mudu et honestu
oculi dni custodiut scientiam. i. uera sciam qe de
salute aie hnt. et supplantat uerba iniq. qr freq
ter mauit oppositu ul' ppoita. sicut ille q nuncia
uit morte saul ipi dauid credes p hoc acqrere et^9
gratiam incurrit morte. ro. ii. p^o. dicit piger leo e foris
ic. sp. n. ymaginatur in opib^9 g^' comissis maiora pi
ca. fouea pfunda os aliene. i. informatio male q
supsticiose doctrine quia ducit ad pfundu gehene
Cui iratus e dns incidet i ea. qr ex ira contra aliquem
sb^trahit ei sua gratiam/et sic ruit de culpa i culpa
/et freqter i doctrina erronea et de sin dapnacio
Stulticia colligata e in corde pueri pp ter defec
tu experiencie et debile usu ronis. et uirga discipli
ne fugabit eam. quia pueri mag^' mouetur timore pe
ne q amore boni. quia calupniatur paupe ic. hoc ui
dem^9 freqter q pncipes spoliant usurarios et rap
tores. Inclina ic. pz sua. que pulcra erit t. doctria
eniz sapie in pn^o no uidetur pulcra qr difficil' e ad
capiendu et tediosa anteq pceatur eius pn^o. s3 ha
bitis pncipiis et quib^9 fcilius capiuntur sequentia tunc
efficitur delectabilis et uidetur pulcra io sbditur. Cum
seruaueris ea in uetre tuo. i. i corde tuo tunc ic. pro
na. ut sit in dno fiducia tua. de btitudie osequeda
Unde et ostendi eam tibi hodie. i. i pnti uita/et sbdit
mod^u ostensionis eius dz. ecce descripsi eam triplr. i. in
trib^9 ptib^9 ueteris testamenti que sunt lex. pphe agiog
pha/ut hr in plogo galeato/sic exponit Ra. sa/et
in cogitacionib^9 et sciencia. quia uido [illegible] scripta
sunt in tribus ueteris testamenti ptib^9 pcius ul' in trib^9 libris
salomonis augmentatur in hoie scia. ut ostenderem tibi fir
mitate uitatu. et eloqa uitatis ab recte doceda. respo
dere ex his. i. ex trib^9 ptib^9 ueteris testamenti pdictis ul' trib^9
libris salomonis quo sicut uitatu et scia boni/et mali ha
citu/et illicitu. Utrq. n. ternari^9 pdictus docet de istis
Rndere. illis q. miserunt te. In hebreo hr. interroganti^bus te. et
sic plana est sua/ad qua por redditi litra ista cu dz. ill'
interrogatiu inqrtiu inducit eu recurrere ad deli
berandu p rensione p aspectu libroz. ul' collone cu
alio sapiente. no facias uiolencia paupi quia p
auper est. i. qr no potest se deffendere. neqz conteras
egenu in porta. i. in iudio quod antiqu dabatur i por
ta ciuitatis. quia dns iudicabit. i. uindicabit causa eius
i iuste tractatam. et cofiget eos. i. affliget. qui cofixe
runt aiam eius. eius iusticiam puniendo. noli esse amic^9
hoi iracundo ic. quia amicus stultoz similis efficie
tur ut dz sup. 13. noli ee cum his qui defigunt manus
suas. fideiubendo p aliis. Si. n. non hr unde restituat.

ille p quo fideiubebis oportebit te soluere p eo. et
tollet uestimentu. p pignore de cubili tuo. ne tras
grediaris terminos antiquos. occupando iniuste poss
essionem alienam. Vidisti uiru uelocem. i. strenuu et ap
tum. cora regib^9 stabit. tn qr reges noluit hre tale
ministrum. tum quia talis nollet suire hoi rusticano.

Quando sederis. XXIII

Quando sederis. Supius salon
repressit concupiscencias q^ ad potu. h rep
rimit qtu ad cibu. et primo facit pmissum. 2°
infert quodda corelariu ibi. Cum primu dicit.
qn sederis i mesa pncipis diligenter attende ic. quia
modeste utendu e appositis maxie in pncia nobilis hois
ideo s^e. et statue cultru. i. retinaculu. Si tn hes i pta
te aiam tuam. p usu liberi arbitrii/et sic excipiuntur
desipientes et pueri. ne desideres de cibis eius i quo est
panis mendacii. i. p mendacia acquisitus quia abhominabil'
est tal' cibus. noli laborare ut diteris. ultra modu de
bitu. s3 prudentie tue. i. industrie ul' astucie i acquire
do. pone modu ronis recte. ne erigas oculos tuos ad
opes ic. aspirando et hanelando ad eas. quia talis la
bor esset frustra/sicut illius qui uellet insequi aquila uo
lantem. ne comedas cum hoie inuido. qui tristatur de
bono alterius et letatur de malo eius. qm i silitudiem a
rioli. qui i ymolatis i ara diuinat de futuris. et coiec
toris. i. expositoris sompnioz qui loquitur i incertu. esti
mat quod ignorat. talis inuidus quia cogitat te con
sumdere p cibu suu/non e tn certus q hoc eueniat
ideo sbditur. comede et bibe dicet tibi. inuitando te ad
minus sumendum. et mens eius no e tecum. i. qn qnt bo
nu tuu. cibos quos comederas. ad eius instinctum
euomes. ad uituperiu. et pdes pulcros sermones tu
os. quia igurgitati no pnt decenter loqui. in auri
b^9 insipientium ne loquaris. quia margarite no sut
inter porcos ponende. mt. 7. ne attingas puulorum ter
minos ic. i. ne occupes i toto ul' in pte possessiones eoz
qui nesciunt se deffendere ut puuli. ppinquus n. illorum
fortis e. i. deus. sm q dz ps. ue. custodiens puulos do
minus. et ipse iudicabit. i. uindicabit q te puniendo. In
grediatur ad doctrina ic. pz lra usqz ibi. fili mi si sapiens
fueris ic. pz. n. in filio quoda modo manet et sic gau
det de bono filii sicut de suo ppio. et exultabunt renes
mei. i. cor meum quia fortis animi motus redundat i
corpus exterius. no emuletur. i. no imitetur. s3 i timore dni
uersatus e mane et sero et uespe. qr hebis spem in nouis
simo. s. pmis. Spes. n. certa expectatio future btitudi
nis ex gra et meritis pueniens. noli ee i coiuiuiis ic.
cosumentium. qtu ad bona exteriora q in talib^9 expen
duntur/et qtu ad bona naturalia q i talib^9 peiorantur
et corrumpuntur. et uestietur pannis. s. uilib^9. Unde i hebreo
hr. laceratis dormitatio. s. tua. q. d. no remanebit tibi i
bn uilitez obediendo. et ne contepnas cum senuerit mater
tua. ei debitum obsequiu sbtrahendo. ueritate eme. stu
denda. tn qr no e precio penuie extimanda. pt tn doc
tor sapie accipe uictum et uestitum p suo labore. primo
debetur ei ore publica q pz ex osuetudie antiq. Unde
dz gen. 47. q sacerdotes egypti tpre famis no fuiut
copulsi uedere terra sua/quia ipis statutum cibaria ex
horreis publicis pbebantur. et ipi primo studuerut in
[illegible] ut hr primo methaphisice. exultat gaudio ic. qr bo
nu filii redudat i patrem et matrem. prebe fili mi cor
tuu mi. ad doctrina mea meditandu. oculi tui uias
meas custodiant. ad opa mea imitandum. fouea. n. p
funda e meretrix. i. supsticiosa doctrina/qr multa

duit in eam. et puteus angustus. quia cum difficultate potest
inde quis exire. Insidiatur in via quasi latro. et hec per
doctores huius doctrine. et quos incautos viderit ne
scientes distinguere inter sanam doctrinam et malam
interficiet: morte culpe et gehenne. In hebreo habetur
et contemptores in hominibus addet. i. multiplicabit in homi
nibus contemptores dei ut exponit Ra. Sa. Potest etiam hec
litera exponi de meretrice corporali que dicitur fovea profun
da quia multi cadunt in eam iuvenes viri et senes. dicitur
etiam puteus angustus. quia de peccato luxurie non exit homo nisi
cum difficultate. Insidiatur etiam quasi latro. blandici
is et osculis incontinentes. Cui ve. i. maledictio et
infortunium. cuius patri ve. quia in patrem redundat filii ma
lum. Cui fovee. i. carceres sub terra. Cui sine causa vul
nera. i. non ex gladio sed ex causa propria facta. cui suffusio oc
culorum. i. debilitatio et obscuratio eorum. nonne hiis qui
commorantur in vino. superflue bibito. q. d. sic contingit eis
ut patet ad sensum. ideo subditur. ne intuearis vinum etc. quia
delectatio in tali aspectu inducit ad immoderatum potum
Ingreditur blande. i. suaviter in principio sed in novissimo morde
bit ut coluber etc. quia consumit bona fortune et bo
na nature ut patet ex predictis et etiam bona gratie quia inducit ad
vicia et potissime luxurie ideo subditur. oculi tui videbunt
extraneas. i. meretrices et adulteras. et cor tuum loquetur per
versa. concupiscendo eas. et eris sicut dormiens. quia passio
venereorum ligat rationem et sensum. in medio mari. pre
sentis seculi quod iactatur undis temptationum et vici
orum. et quasi sopitus gubernator. corpus est navis. anima gub
natrix. Unde dixerunt platonici quod anima unitur corpori sicut nau
ta navi. Que similitudo tenet in quantum est motor corporis non
tamen in quantum est forma. dicitur autem anima sopita quasi sopno vel
passione venereorum est ligata. amisso clavo. i. gubernaculo
quod hic intelligitur rectum rationis iudicium. et dices. tunc sc
ilicet sopitus vel passione. verberaverunt me. sed non dolui
Sicut enim oppressus sopno propter nimiam ebrietatem non percipit
pro tunc si percutiatur aut trahatur. Sic detentus vehementi
passione venereorum non percipit pro tunc mala culpe et pe
ne que incurrit. quando evigilabo rursum vina reperiam. Si
cut enim assuetus ebrietati post evigilationem cito recurrit
ad potationem inclinatus ad hoc per malam consuetudinem vel
complexionem. Sic assuetus venereis. et si aliquando evigi
let percipiendo ad horam mala que incurrit. tamen ci
to revertitur ad vomitum propter malum habitum. vel carnis
corruptionem ipsum ad hoc impellentes.

Ne emuleris XXIIII

Hic consequenter concludit ex predictis quoddam
correlarium. dictum est supra quod in convi
viis et comessationibus potatorum consumuntur fortune
bona quibus consumptis inducuntur tales ad rapinas et fur
ta quia non habent unde continuent talia et tamen continuare vo
lunt. quia consuetudo est quedam natura. ideo quasi concludendo ex
predictis dicit. Ne emuleris. i. imiteris. Emulor. laus.
habet plures significationes. bene usus. Emulor. inflatur. invidet. ac
imitatur. viros malos. i. ebriosos et gulosos ut dictum est
quia rapinas meditatur mens eorum. postquam consumpserunt bona sua in
predicto. et fraudes. quando non possunt habere per violentiam. Sa
piencia hedificabitur domus. i. promovebitur familia vel
cognatio aliqua. et prudencia roborabitur. i. bono regi
mine. In doctrina sapientie replebuntur cellaria. i. audienci
um corda. Universa substantia preciosa et pulcherrima. divi
cie enim spirituales semper sunt preciose et pulcherrime. Corporales
vero aliquando habent turpitudinem annexam. Vir sapiens fortis
est. quia sapientia plus valet in arduis et in bellis quam vires cor
poris. ideo subditur. quia cum dispositione initur bellum. sed enim ex
ercitus esset bene dispositus non haberet victoriam, sed magis con
fusionem. excelsa stulto sapientia. quia non potest attingere
ad eam. In porta non aperiet os suum. i. inter sapien
tes qui antiquitus sedebant in portis civitatum ad faciendum iu
dicium. Cetera patent usque ibi. si desperaveris lapsus in die
angustie. de periculi evasione. Imminuetur fortitudo tua
quia deficiente corde per desperationem deficiunt membra exterio
ra. erue eos qui ducuntur ad mortem. iuste tamen exemplo danielis
qui liberavit susannam dan. 13. Si dixeris vires non sup
petunt. ad hoc faciendum. qui inspector est cordis. i. deus sicut
quod dicitur primo Re. 16. homo videt ea que patent. deus autem in
tuetur cor. ipse intelligit si dicas verum vel falsum et secundum hoc
reddet tibi penam vel premium. Comede fili mi mel quod
bonum est. ad literam in terra promissionis in qua regnavit
Salomon ubi mel habundat. ideo in pluribus locis veteris testamenti
dicitur terra melle et lacte et eo reficiuntur homines communiter. sic
et doctrina sapientie anime tue. dulcis est et bona et spiritualiter
effectiva. quam cum inveneris. corde meditando. et opere
implendo. habebis in novissimis spem. scilicet in bonis futuri
seculi. et spes tua non peribit. i. effectu non carebit. quia
spes certa expectatio future beatitudinis ut supra dictum est
ne insidieris et queras impietatem in domo iusti. i. occasionem
eum diffamandi eo quod in aliquo deliquit. et subdit causam.
Septies enim cadit iustus. i. pluries quia vita presens sine peccato
non potest transigi de cursu communi. et resurget. i. se emendabit propter
quod preservanda est fama eius. Unde dicit salvator mt. 18. quod cor
rectio fraterna debet esse primo in secreto ut sic servetur sibi fa
ma si emendetur ex tali correctione. Impii autem corruent in
malum. sine correctione tali per emendam. et ideo non sic
est cum istis agendum, sed magis sunt arguendi publice iustitie
et puniendi quando non speratur de eorum emendatione ex secreta
correctione. Cum ceciderit inimicus tuus. in aliquod ma
lum pene. ne gaudeas. motu rationis odii seu inimicicie
Secus autem est quando tale gaudium procedit ex zelo iustitie
ideo sequitur. ne forte videat dominus et displiceat ei. actus
malus animi tui. et auferat ab eo iram suam. et super te converta
tur ipsam. ne contendas cum pessimis. i. cum incorrigibi
libus correctionis. quia hoc est inutile. sed iudex debet contendere
cum talibus penis, ut a malo arceantur et alii terreantur. ne
emuleris. i. imiteris. impios. cuius causam subdit. quoniam non
habent futurorum spem mali. sed totam suam spem ponunt in bonis hu
ius mundi. et lucerna impiorum extinguetur. i. prosperitas eorum
finietur. time dominum. principaliter. et regem. qui est eius minister
in temporalibus secundario. et cum detractoribus non commiscea
ris. eorum detractiones libenter audiendo. quoniam repente con
surget perditio eorum. scilicet detractoris et eius auditoris. et rui
nam utriusque quis novit. q. d. valde magna erit quia
post ruinam culpe incurrunt ruinam gehenne. hec quoque
que sequuntur. Sic contingit hec litera in hebreo. Sapien
tibus. i. iudicibus et eis assistentibus. cognoscere personam in iudicio
i. ex aliqua familiaritate et condescendere plus debito. non
est bonum. quod est contra veritatem iustitie. In tali enim casu factum est
prohonorare veritatem primo ethicorum. qui dicunt impio iustus es
eum per munera seu familiaritatem iustificando maledicent
eis populi etc. per populos intelliguntur gentes que non sunt de populo
israel. et per tribus populus israel in duodecim tribus divisus. Qui ar
guunt: iuste peccatores observando tempus et locum et alias debi
tas circumstantias. laudabuntur. i. laudabiles efficientur coram
deo et hominibus. et super eos veniet benedictio dei. et populi
labia deosculabitur. i. pacem reformabit. Cuius signum est
mutuum osculum. qui recta reddit verba. ille enim qui reddit
ex transverso veritatem fugiendo non reformat pacem. sed
magis dissipat eam. prepara foris etc. hunc usum exponit
Ra. Sa. dupliciter. Uno modo. prepara foris opus tuum. i. provide tibi
de agris et vineis et aliis ad vitam necessariis. et postea he
difices domum tuam. i. accipias uxorem et facias prolem
Coniunctio enim viri et uxoris et eductio prolis faciunt
domum que male gubernaretur nisi precederet provisio ne
cessariorum. alio modo sic. prepara foris opus tuum. videndo glo
sas doctorum. studendo sacram scripturam. et diligenter exerce
agrum tuum. videndo glosas doctorum. et postea hedifices
domum tuam. i. fac tibi discipulos per sanam doctrinam. alit
er

· hec dixit apostolus. i. cor. 6°. attendens hec in mente a principio.

eet ordo puersus. ne sis testis frustra .i. sine iusta et ronabili ca. ne lactes quecumque labiis tuis .i. ubi adulatoriis. ne dicas. aliqd opponitur ibis comiatoriis. quo fecit m. tal' iniuriam inferendo. Sic faciam ei qnullo d3 ee uider i ca sua. s3 d3 ad superiore recurre (cuius e inter hoies iusticiam conseruare et iniuriantes corripere. per agru hois pigri transiui. 7c. hoc p3 ad se sa ipossessionibus pigror. q cum uidissem. 7c. q sapientes hoc uidetes magis fiut sollicitii de suis possessionibus custodiendis et colendis. Aliomo exponitur p agrum et uinea intellis hois conscientiam que qn negligitur uariis uiciis repletur q considerates sapientes uiri circa propriam conscientiam purgandam sunt magis solliciti. usquequo piger 7c. hoc principiu no e i hebreo s3 incipit uersus. paru inqd dormies 7c. exponat in m' usq3 ad fine cap sicut expositu e supra ca. 6. ubi ponitur illa sima et qi sb eisdez ubis.

Hec quoque XXV

parabole. hic incipit tercia ps pricipalis huius libri i qua ponitur tercia collectio pabolarum salomonis. Et diuidit i duas ptes .s. i phemiu et tractatum. s3 ibi. gloria dei. In prima pte ponitur mia huius collectionis cum d3. hec quoque parabole .s. que sequitur i hac collectione/et actor pabolarum cum d3. salomonis e dilexerunt uiri ezechie .i. studiosi sui tpris et de eius mado. no accipitur hic translato de uno ydiomate i aliud quia salom ptulit illas pabolas hebraice/et sic scripsit eas uiri sibi assistetes. in cedulis tm diuis. s3 uiri ezechie illas cedulas colligetes addiderunt eas duabus pdictis collectionibus iam ante positis in hoc li. et sic fiunt i maior auitate q ante/et ista transpo de cedulis in hoc li uocatur hic transla. Unde in hebreo no h3 transtulerunt reponedo i libro autentico. Gloria dei. hic oiter ponitur tractatus et diuiditur i duas ptes. quia pmo ponitur erudito salomis actiua. s3 passiua. 30. cap. pma in duas/q3 pmo ponitur disciplinatorum erudito. 2o inquatur i disciplinatorum obstinato ca. 29. pma adhuc in duas. quia pmo describitur uirtus bonum. 2o uicij mali ca. 28. pma adhuc in duas q3 pmo inducit ad uirtutis bonum. Scdo remouet ipedimentum. ca. 24. pma adhuc i duas quia pmo declarat bonum quod uirtuosos decet. 2o a quibus remouet ca. 26. Circa pmum d3. gloria dei e cellare ubum. .i. sacre scripture secretum ut exponit ra. sa. Sic pi gentis et ezechiel uelate traditur ut infideles studiosi exercetur et pfunditatem diuine sapie admiretur. io subd3. et gloria et regum .i. sapientum qui debent alios rege. et gloria et smone .i. querere sensum smonis diuini occulte traditi/et ex inuestigare hoc sunt sapientes ab aliis honorandi. q3 honor debetur uirtuti non solu moli. s3 etia itellectuali. Verum no oia sunt a sapientibus in lege dei pscrutanda. io subdit. Celum sursum 7c. .i. q tum distat altitudo celi a terra. et q tum distat centrum terre ab eius superficie. et secta cordium et maxie sapientium qui sciunt corda sua clare/et sicut soli deo sunt nota. talia inq no sunt a sapientibus legis pscrutanda. Unde pphe et apostoli et doctores utriusq3 testamenti de talibus tacuerunt et de aliis consilibus que plus hnt noxie curiositatis q utilitatis/ut dicit aug. aufer rubiginem de argento 7c. .i. sicut ablato rubigine de argento formatur inde uas purissimum. Sic ablata impietate de regno remanet purum et iusticia solidatum. ne gloriosus appareas cora rege. te ultra debitum ingerendo. ne ex hoc sequatur tua confusio. io subdit. melius est 7c. et p3. que uiderunt oculi tui .i. mala proximi tui que in secreto uidisti. ne pferas i iurgio. .i. reuelando. ne postea emendare no possis. .i. reddere fama proximo que lesisti. causam tuam. Sed

tracta cum amico tuo. de cuius fidelitate no dubitas et secretum extraneo no reueles. Cuius fidelitatem ignoras ne forte insultet tibi. exprobrando in publico defectum que dixisti sibi in secreto. gratia et amicitia. Iste versus no e in hebreo. mala aurea .i. pomelli aurei ad modum pomi formati. In lectis argenteis. e ad decore qui loquitur ubum in tpre suo .i. sic obseruatio tpris debiti in pferendo. ubum boni decorat illud. q aut potentes antiquitus facerent lectos argenteos et aureos h3 hester pmo. pbabile tn e q lectuli illi de quibus h3 hester pmo erant argetei et aurei tm exterius/et de alia materia interius. Item ra. sa. moyses dicit q hec e litta. mala aurea i sculpturis argenteis .i. coopta argeto sculpto. ita q p foramina argeti uidetur aurum interius existens. In auris aurea. que e ornamentum auris. et margarita refulgens. in ornamentis aliis. qui arguit sapientem 7c. .i. sic illa ornamenta sunt gtiosa corporaliter. ita correctio facta sapienti et obedienti pulchra e gtiosa spiritualiter/quia h3 optimum effectum. sicut frigus niuis in die messis. no loquitur de frigore niuis realiter/quia nix no e decens tpre messis s3 de ueto refrigerante messores ad modum frigoris niuis. ita legatus fidelis ei qui misit eum quia refrigerat aiam sui mori. nubes et uetus et pluuie no sequentes 7c. Si nt .n. ymber et uentus pcedetes pluuiam futuram et non adducentes suspendunt desiderium hoim pluuiam expectantium et pons magis affligunt quia spe tali frustrantur. Sic pmissio hois potentis que no completur affligit aiam illius cui pmittitur. pacia lenietur princeps. sicut in libris regum fuit lenitus et pacificatus ex pacia tum pueroum in igne proiectorum daniel. 3o. et lingua mollis .i. suauiter loques. confringet duriciam. Sic lingua abigail confregit duriciam quam disposuerat dauid i ferre domui sue. pmo re. 25. mel inuenisti comede 7c. Vnomo exponitur de melle ad litteram quod inuenitur habundanter i iudea et inde hoies reficiuntur. Si tamen ultra debitum accipiunt attracti mellis dulcedine uertitur eis i nocumentum. Aliter exponitur ut noie mellis intelligatur quodcumque cibus appetibilis in cuius sumptone d3 ee homo magis cautus ne ex suauitate tibi tantum accipiat q sibi noceat. Subtrahe pedem tuum de domo proximi tui. nimiam frequentiam preuiedo. ne forte saciatus .i. atediatus suspicaus q tal' frequentia sit p decipiendo uxore sua ul' filia. oderit te. qui prius te diligebat. Iaculum et gladius 7c. .i. sicut ista sunt nociua illi contra quem mittuntur. Sic testis falsus illi contra quem testificatur. Sicut p3 de testibus falsis contra naboth. 3. re. 21. dens putridus et pes lassus. q faciunt dolorem magnum in corpore. qui sperat 7c. .i. sic inducit dolore spes sup infideli in die angustie qn magis indiget auxilio. io subd3. et amittit pallium in die frigoris .i. tal' sperans maniter silis est illi qui amittit pallium in tpre quo magis e necium. acetum in nitro. est aut nitrum queda spes salis/que pfusa aceto corrupitur/et sicut calx uiua in aqua posita. qui cantat carmina .i. leges et pphiarum dicta. cordi pessimo .i. hoi obstinato/quia inde no corrigitur. s3 magis irascitur et ad contumelia puocatur. Sicut tinea uestimento. iste uersus non e in hebreo. p3 tn sima quia tristicia e passio ualde nociua et mortifica. Si esurierit inimicus tuus ciba illum 7c. .i. ipm positum i necitate adiuua. prunas ignis congregabis sup caput eius .i. iduces eum ad pniam de malo quod tibi fecit seu facere attentauit et dns reddet tibi .s. mercedem p carite proximi. In hebreo h3 tur. et dns pacificabit tibi .s. illum qui prius erat tibi inimicus. uentus aquilo dissipat pluuias. hoc ad sensum in regione illa. et facies tristis linguam detrahentem. ille .n. qui facie tristem ondit silere facit s3 m ra. sa. hec e littera. uentus aquilo creat pluuias. quia sicut uetus auster generat pluuias ista

Sic exponit aug. illud apostoli ad Rom. preter legem uid' ibi mic' s3 aug' dicimus.

ptes aquilonares ita aquilonaris uso ptes aust
les ut h̃r. 2° methauroꝝ. Ventus aquilo dissipat pluuias et facies tristis linguam detra
hentem. i. lingua detrahens puocat iras dei contra se.
melius ē sedere ꝛc̃. expositum ē s. xxi. c° Aqua frigi
da aīe sitienti. i. hoi sitienti ē supple ualde delectabil
Et sil̃r nūci9 bonus de terra longinquā. apportans bo
nū nūcium. fons turbatus pede. qui ad horā pdit pluri
tudinē ex modica motione. et uena corrupta. que
ante corruptionē erat organum uite et p9 corruptionē
efficit magis signū mortis. Sic supple iustus cadens
i. peccans corā ipio quia diffamat eum iustum ex ea
sui modicū. et festum facit inde. sicut q mel come
dit multum et nō est ei bonum. quia ppter comestio
nis excessum in nauseam uertitur. Sic qui perscru
tator ē curioso et psūptuoso uolens suo intellectu
diuina metiri. opprimet a glia. i. a diuine lucis excellē
tia. nam sicut excellentia lucis obtundit oculum
sic excellentia diuine magestatis excecat talis inuesti
gatoris intellectum et sic cadit in errorē. Sicut urbs pa
tens. i. sicut interiora talis ciuitatis patent uolentib9
ingredi. Sic secreta tal' hois patent aliis. qr ex habū
dancia cordis os loquitur et sic tal' locacitas apperit
cordis secreta.

XXVI

Quomodo nix estate. In pri° capli precedentis
ondit q glia est sapientib9 exhibenda.
hic gnter onditur q est insipientib9 de
neganda. d. Q̃mō nix estate. est indecens supple
quia ē cōtra nām tēporis. et pluuie in messe. qr sege
tes peiorant et ad corrupcionē disponunt. Sic indecens ē
stulto glia. i. honor in publico exhibendus. nam sicut a
uis. istud nam. nō est in hebreo s; absolute incipit u
sus. Sicut auis ad alta transuolans. et nescit ubi d;
residere. et passer quolibet uadens. hinc et inde qī incer
tum uolans. Sic maledictum frustra platum. i. sine cā
rōnabili. in quempiā superueniet. i. ipferentem ul' aliq
amicorum ei9 uestitur tamē in quē determinate. In hebō
h̃r sic. maledictū frustra platum nō ueniet. s. sup illū
in quē pfertur sicut auis uage uolans ad locum certum
non uertitur. Flagellum equo. s. indomito decens est
et uirga correctionis in dorso imprudentium. qr et si nō
corrigunt aliqn tn terrentur. Ne respondeas stulto iuxta
stultitiā suā. i. ne respondeas qui stulte locutus ē. ne effi
ciaris ꝛc̃. Sic. n. ees silis sibi in stultitia. Responde stulto i
uxta stultitiā suā. i. suā stultitiā rōnabiliter declarā
do. ne sibi sapiens uideatur. q. d. p hoc sua psūpcio con
funderetur et alii ab ei9 imitatione retraherent. et sic hec p
posicō iuxta. aliter et aliter accipit in pmo usu et s°.
claudus pedibus. qui patitur defectum in gressu. et in
quitatem bibens. i. potum sibi nociuum. qui mittit uba per
nūcium stultum. i. talis est silis pdictis. quia stult9 nū
cius puocat eum ad quē mittitur ad iram et sic peioratur.
Quomō pulcras frustra h̃t claudus tibias. quia indecē
ter incedit. Sic indecens est in ore stultorum pabola. idest
doctrina quia indecenter docet. Sicut qui mittit la
pidē in aceruū mercurii. i. ad hedificandum templum i ho
nore huius ydoli. Ita qui tribuit insipienti honorē. ꝛc̃.
quia utrumque honor ponitur. Aliomō exponitur intelligendo
p mercurii aceruum cōpotum eo q mercurius apud genti
les ds rōcinacionis dr. rōcinacō uero cōpotus dr. in quo
antiquitus utebant hoies lapillis sicut mō denariis
plūbeis ul' stagneis et frequenter ille denarius q ponitur
p uno solido amouet de loco suo et ponit p una lib
ul' p xx ul' p centum. Sic insipiens q dz ee in infimo lo
co ponit in statu honoris et est in magna hominum re
putacione quamuis in se nō plus ualeat q ante. sicut
nec denarius pcentum libris positus plus ualet in se q
positus p uno solido ul' denario. Scdm hebreos hec

est lr̃a. Sicut qui mittit lapidē in palmo funde. q
est latitudo extensa in funde medio ubi ponit lapis ut
mittat lapis in altum q nām lapidis cui9 ē ee deorsū
ita honor exhibitus insipienti ē contra rōnē cū exhi
bendus sit soli sapienti. Quomō si spina nascat in manu
temulenti. i. ebrii. Sic pabola. i. doctrina in ore stultorum
Sicut. n. ebri9 hns spinā in manu pungit se et alios
sic stultus docens ul' pdicans. Judiciū determinat causas. i.
pscindit lites. et qui iponit stulto silentium. cui9 locu
tus ē cā rixarum. Iras mitigat. qr remota cā remo
uet effectus. Sicut canis ꝛc̃. est abhoiabil' ꝛc̃. Sic inpru
dens qui iterat stultitiā suam. et intelligit hoc de ma
licia seu stultitia magna que reddit hoiem deo et hoib
abhoiabilē. nō de leui. seu pua q etiā iustis aliqn
accidit sicut dictum ē supra. xxiiii. septies cadet iustus
et resurget. Uidisti hoiem sapientem sibi uideri. cū tn
nō sit ul' plus q sit. magis illo spem hns habebit
insipiens. i. fatuus insipiens cognoscens qr ē disposit
quodam ad quandā sapiam. Dicit piger ꝛc̃. qr in oi ope ar
duo estimat maiorē difficultatem et maiora picula q
sint in ueritate. Sicut hostiū uertitur in cardine suo. Est
aūt cardo ligni circa qd uertitur hostiū. ita piger in lectu
lo suo. quia quamuis uigilet nō tn surgit. s; pigricia detent9
in lectulo se reuoluit. abscondit piger manus suas sub
ascella sua ppter frig9. et laborat si ad os suū eas con
uerterit. i. non solū ex pigricia interrupit op9 sed
etiā comestionē. Sapientior sibi piger uidetur. in qredo
requiē sine carnis. septem uiris sequētibus sniās. i. sapi
entib9 nō solum mediocriter s; etiam excellenter. Sicut
qui apphendit auribus canē. excitat eū p mobile ad
se mordendum. Sic qui transit impaciens. i. nulla iniuria
ab alio paciens commiscet rixe alteri9 qr sine cā exci
tat illum cū quo rixat ad mordendum ipm lingua ul' facto
Sicut noxius ē ꝛc̃. et p; satis usque ibi. et cum fuerit de
phensus dicet ludens feci. Cum. n. nō pt excusare
maliciā facti que ē patens negat maliciam intencionis
que ē latens. Cum defecerint ligna. q satis ista ig
et susurrone subtracto. i. detractore et dr a sono uo
cis. quia nō loquitur palā s; in aure. Jurgia conquiescunt
quia ei9 uba sunt iurgiorum mā. Sicut carbones mortui
ad prunas. i. ad carbones ardentes. et ligna ad ignē.
utrumque. n. auget incendium. Sic hō iracundus suscitat
rixas. qr ira ē appetitus uindicte. Uba susurronis. i. de
tractoris. quasi simplicia. i. uidentur sine plica dolosi
tatis qr simulat se loqui ex zelo iusticie. ul' ppter bo
nū illi9 cui loquitur ul' de quo loquitur. et ipa puenient
ad intima cordis. qr intēdunt uocē usque ad cor. Quomō
si argento sordido. i. scoria argenti ut h̃r in hebreo. or
nare uelit uas fictile. i. terreum q nō ē decens or
nari argento uero. s; tn appenitur sicut stagnū uel a
liquid hui9 modi aliqn ponitur in ex mitatib9 godeti ter
rei. Sic labia tumentia. i. tumore supbie loquentia
cū pessimo corde sunt sociata. qr ex habundācia cor
dis os loquitur. ms. xii. io sibi. labiis suis intelligitur inimic9. qr
disposicō cordis appet in labiis. qn submiserit uocē su
am. humilius loquendo ne appeat ei9 dolus. ne credideris
ei qm nequicie septem. i. vniuersitas malicie seu neq
cie que p septenarium designatur eo q omne temp9
septenario dierum cophenditur. sunt in corde illi9. ex
magno enim appetitu nocendi mutat sic modū loquendi
qui operit odium. fraudulenter. signis amicicie ut
iudas. reuelabitur malicia ei9 in consilio. qr p9 ea de
phenditur facto. Sicut dr de torquato in legenda sci
tiburcii martiris. qui fodit foueā. parans alteri ru
inā. incidet in eā. Sicut p; de balaā q docuit ba
lach mittere scandalum corā filiis isrl. num. xxv. et p9
ea ab eis occisus ē num. xxxi. et qui uoluit lapidē de lo
co suo reuertet ad eum. s. lapis. Sicut uidemus sensibilit
q lapis ponderosus ab aliquo motus ex suo pondere

reuertitur

[illegible]

lideraues e⁹ familiaritate et alliterá. et iudicii a dño egrediu singlo⁊. quia discernit intetiones eo⁊. s. itm hoc faciunt amore boni coni⁹ uel . . . abhominat iusti uiru . . . q sicut similitudo e in dilectonis. ita dissilitudo e cā odii et abhoiatonis. uerbum custodiens filius . . . iste uss nō est in hebreo. potest tamē sumi

Verbum Agur XXX

gregantis. Supius posita ē eruditō salomonis actiua. hic ponit e⁹ eruditō passiua. et p̃mo a deo. 2° ab hoīe . . . diuiditur in duas ptes q p̃mo ponit . . . breuis pfatō . . . narratō ibi. uisio. Circa pmū sciend⁹ q scriptura ueris testam̄ti frequenter . . . noīe . . . ad

[illegible]

[illegible] ne addas quicquam [illegible] ... [illegible]
[illegible] ... auferentur ... [illegible] ... lucrmaus [illegible]
[illegible] ... expositio hebreor[um] [illegible]
[illegible] ... fundat[us] ... [illegible]
[illegible] ... quia si uere [illegible]
[illegible] ... explicadoer ... [illegible]
[illegible] ... usque ad [illegible]
[illegible] ... prudentie in textu [illegible]
[illegible] ... salom ... [illegible] stultissimus sum uiror[um] [illegible]
[illegible] ... expositio hec· s[ed] magis [illegible]
[illegible] ... [illegible] quia ascendit in celum [illegible]
[illegible] ... expositio· et ne [illegible]
[illegible] ... hec exposito [illegible]
[illegible] ... intellecto ut dicit [illegible]
[illegible] ... neq[ue] noui sanctorum scientiam [illegible]
[illegible] quis continuit spiritum in manibus suis· [illegible]
[illegible] ... acceptis uider[e] [illegible]
[illegible] ... [illegible]
[illegible] ... [illegible]
[illegible] ... in hominis et iumentis [illegible]
quis suscitauit omnes terminos terre· [illegible]
[illegible] ... [illegible]
[illegible] ... [illegible]
in tormentis anno ut p[atet] ibidem [illegible]
annos post erectionem tabernaculi [illegible]
bernaculum prima die anni secundi egressionis de egypto [illegible]
[illegible] moyses [illegible]
in quo [illegible]
[illegible] Et dicitur [illegible]
[illegible] generatio [illegible]
[illegible] prima in diuinis· quia primo [illegible]
[illegible] ad [illegible]
[illegible] Cuius primo sciendum [illegible]
[illegible] grauissime [illegible]
[illegible] non ponentes [illegible] in spiritu sancto
[illegible] futuros homines simplices et [illegible]
illuminandos a deo de hiis que pertinent ad salutem ut refert
Rufinus· [illegible] phi[losoph]us [illegible] et dyaletic[us] [illegible]
[illegible] qui doctores catholicos [illegible] cum quidam ca-
tholicus uir simplex et ignotus se opponit [illegible] in nomine
domini nostri ihesu christi audi philosophe que uera sunt· deus [illegible]
[illegible] que uidentur [illegible] et [illegible]
tione firmauit· hunc [illegible] nos filium dei esse [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] a morte [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] philosophus [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] gratulabatur· hec igitur et consilia [illegible]
[illegible] omnis sermo dei [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] in quo [illegible]

p[er] sp[irit]ale illustratione[m] et no[n] p[er] h[um]ana[m] i[n]structione[m] et sic
uerba ista no[n] sunt salomo[n]is nisi relatiue· qui deo se[m]p[er] mor[ari]
te co[n]fortatus· ad co[m]me[n]datione[m] sapie[n]tie diuine et co[n]te[m]ptu[m] hu-
mane· ait· Stultissimus sum uiror[um]· et illiteratus et sup[er]
et sapientia ho[m]i[num]· i· sapientia politica qua reguntur res humane
no[n] e[st] mecum· ita dicit ph[ilosoph]us q[ui]nto metha[phisic]e q[uod] be[s]tia
no[n] e[st] bono neq[ue] malo loco de boni[tat]e et malitia politica
q[ue] respicit talia· no[n] didici sapientiam· i· ph[ilosoph]icam scientiam
et noui scientiam sanctoru[m]· que disponit ad salute[m] eternam
sic dicebat amos p[ro]ph[et]a· vii· c[apitulo]· no[n] sum p[ro]ph[et]a· no[n] sum filius
p[ro]phete· s[ed] arme[n]tarius ego sum uellicans sicomoros· et
ap[ostol]us· i· ad cor· ii· no[n] [enim] iudicaui me scire aliquid inter
uos nisi tantu[m] ihesum xp[istu]m et hunc crucifixum· licet [enim] ha-
ret scientiam acquisitam· illam tamen p[ro] nichilo co[m]putabat
quis ascendit in celum atq[ue] descendit· q[uasi] d[icat] o tu ph[ilosoph]e
intendens scie[n]ti[e] h[umane] ...· quis gubernat celestia et ista
terre p[er] sciam tuam no[n] potes dicere· q[uod] ph[ilosoph]i maxime ui-
de[n]tur negasse dei sciam et prudentiam ad ista minima se
extendere· Videbatur [enim] eis q[uod] uilesceret intellectus eius
ut d[icitu]r· xi· meth[aphisice]· q[uod] tamen e[st] falsum q[ui]a tanto p[er]fectior e[st] scientia quanto
mag[is] se extendit ad [illegible] res usq[ue] ad minima· [illegible]
cognitio q[ue] tamen e[st] uniuersalis e[st] p[er]fecta [illegible] [illegible]
aute[m] q[uesti]one[m] soluit scriptura· ps[almo]· [illegible]· exaltare sup[er]
celos deus et sup[er] omnem terram gloria tua· quia i[n] celestib[us]
relucet eius maiestas· et i[n]ferioribus [illegible]· quis
continuit sp[iritu]m· i· uentu[m]· i[n] manib[us] suis· de hoc no[n] p[otes]t
[illegible] ph[ilosoph]us p[er]fecte q[uia] de ue[n]tis locutus est ualde sup[er]
ficialit[er] et i[m]p[er]fecte ut p[atet]· ii· metheoror[um]· s[ed] hoc facit de[us]
ut d[icitu]r ps[almo]· [illegible]· qui p[ro]ducit uentos de thesauris suis q[uia]
mouet eos et facit flare s[ecundu]m beneplacitum uoluntatis
sue· quis colligauit aquas q[ua]si i[n] uestimento· q[ui]s suscitauit
[illegible] [illegible] terminos [illegible] a deo q[uasi] d[icat] p[er] scientiam
[illegible] hoc no[n] [illegible]· s[ecundu]m quia elementum aque de-
beret totam terram circu[m]dare cum aqua sit leuior terra
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible]· Congregentur aque que sub celo sunt i[n] locum unum et app[ar]e-
at terra arida· [illegible] quis suscitauit· i· sup[er] aquam
erexit omnes terminos terre· [illegible]
et p[atet] ex predictis q[uod] solus deus [illegible] q[uod] nomen e[st] ei· q[uasi] d[icat] no[n] pot[est]
[illegible] ph[ilosoph]us qui no[n] h[ab]et notitiam de diuinis [illegible]
[illegible] quas i[n]finitum excellit diuina essentia et sic
est [illegible]· [illegible] q[uo]d d[icitu]r [illegible] libri de
[illegible]· Causa prima e[st] sup[er] o[mn]e nomen quo nominat[ur]· de
[illegible] et q[uod] nomen filii eius si nosti· q[uasi] d[icat] p[er] sapientiam hu-
ma[n]am nu[m]q[uam] potuit cognosci i[n] diuinis distinctio p[at]ris et filii
que tamen p[er] diuinam cognoscitur [illegible]· omnis sermo dei
ignitus [illegible] clipeus est
omnibus sperantibus i[n] se· p[er] uera[m] fidem et dilec-
tionem· ne addas quicq[uam] uerbis illius· q[ui]a sic eis contraria
possunt [illegible] illa q[ue] faciunt ad illum de-
clarandum [illegible] qui eludunt me [illegible]
et arguaris inueniarisq[ue] mendax· quia [illegible]
[illegible] dissonum est uerbis illius est falsum· Duo [illegible]
[illegible] salomon reuertitur ad modum co[mmun]em [illegible]· et lo-
quitur [illegible] qui nescit bene uti fortunis p[ro]sp[er]is [illegible]
ad[uer]sis quia p[ro]sp[er]is nimis eleuatur· et ad uersis [illegible]
i[m]patientiam frangit[ur]· et i[de]o tali magis e[st] eligibilis stat[us]
mediocris et s[ecundu]m hoc dicit· duo rogaui te d[omi]ne· ua-
nitatem· que e[st] amicta p[ro]sp[er]e fortune· et uerba menda-
cia· que freq[uen]ter [illegible] ad[uer]se· longe fac a me· [illegible]
idem repetit p[er] alia uerba· mendicitatem [illegible] et [illegible]
[illegible]· ne forte saturatus· i· bonis t[em]p[or]alib[us] repleti[us] illi-
cit· ad negandum dei maiestatem [illegible]· Sic [enim] dice-
bat pharao exo· [illegible]· quis e[st] d[omi]n[u]s ut audiam uocem eius· aut
egestate co[m]pulsus· i· p[er] i[m]patientiam fractus· furer [illegible] [illegible]
[illegible] in blasphemiam seu periurium [illegible]
ne [illegible]· [illegible] et tamen iusta et ronabili· ne forte
maledicat tibi et corruas· p[er] i[n]fortunium eo q[uod] male
[illegible] eum· generatio que p[at]ri suo maledicit· [illegible]

supple

salomō· nō peāuit·

reuat sup ipm mouetē et ledit ipm/ et p hoc i
telligit q uolens imutare aliq noualē et cosuetū
ex hoc patitur detrimētū/ q talis nouitas solet in
ducere dissensionē et rebellionē q facietez. lingua
fallax nō amat ueritatē: q dissona ē bitui suo
et os lubricū. quod nō s̄uat secretū. operat̄ rui
nas. denūciādo adu̾sariis cōsiliū.

Ne glorieris XXVII

. Supius idu
xit ad uirtutis et sapie bonū. hic
9nter remouet impedimētū qd̄ frequēt
contingit ex dilatōe opis boni sb spē futuri tpis
magis apti/ et hoc ē quod dr̄. ne glieris in crastinū. i.
tēpus futurū credens in illo facē magna. ignorās quid
supuētura pariat dies. quia frequēt pit impedi tū. laudet
te alienus. ił. laus .n. in ore pprio sordescit. graue ē saxū. ił.
pōt tn̄ portari a quolz fatuo, dūm tn̄ sit fortis cor̄. sz ira
stulti utroq grauior. quia nō pōt portari nisi a sapiente
qui ē fortis in mēte. ira. s. impetuosa. nō hr̄ mīam. quia
aufert delibatōz. ideo sequit. et ipetum. cōcitati irā ul̄ fu
rore tali. ferre quis poterit. q.d. nullus nisi ualde sapiens
et patiens. melior ē manifesta correptō. ex qua uenit bo
nū correptō. q̄ amor absconditus. i. i effectu nō ostensus
quia nullū bonū inde puenit amato. meliora sūt uulne
ra diligentis. que fiūt ad utilitatem correctōez. q̄ fraudu
lenta odientis oscula. que fiūt ad osculati deceptōez ut
pz de osculo ioab. 2ᵒ R. 20. aīa saturata. i. hō cibis replet̄
calcabit fauū. i. cibus est ei abhoīabilis q̄tūcūq bonū
aīa esuriens ił. quia fames facit omīa cibaria delecta
bilia. Sicut auis trāsmigrans de nido suo. relinquēs
ibi pupillos suos inanes et nudos. Sic uir qui dere
linquit locum suum. i. domū suā et familiā negligens
eam ... p hoc etiam intelligi malitia plati aīaz
curā negligentis p curis et terrenis negociis. unguē
to et uariis odorib9 delectat̄ cor. quia delectatō que
ē in sēsibus exterioribus usq ad cor redundat. sicut
eq9 sēsus et mot9 de corde pcedūt ad exteriores sēsus
et bonis amici cōsiliis. ad boni cōseq̄dū ul̄ mali cui
tand̄. aīa illi9 cui dat̄ cōsiliū dulcorat̄. quia ex hoc
cōcipit spem cōsequēdi bonū ul̄ euitandi malū. ami
cū tuū et amicū pris tui ne dimiseris. quia ueteres ami
citie solent ēē mag9 solide. et domū frīs tui ne ingredi
aris in die afflictōnis tue. i. paupitatis tue. ne forte ūe
cundetur de tua pñtia/ liberius/ uelle tibi succurrē alia
uia. melior ē uicin9 iuxta. qui statī pōt succurrē. q̄
frater pcul. qui nō pōt hoc n p9 tractū tpis. et intim po
terit ille qui ē in nītl. Stude sapie fili mi. que ē maxi
mū bonū in uita pnti. et letifica cor meū. quia pater
boni filij accipit sicut bonū ppiū. ut possis respondē
i. dimitte correpnēti. exprobrantī sermonē. ipm rōnabiliter cōfutā
do. astutus uidens malū. imīnēs de ppinquo. absconditus ē.
et sic euasit. puuli trāseūtes. absq prouidencia
sustinuit. dispendia i corbo ul̄ in rebz. tolle uestimtū eius qui
ił. i. potes licite tollere ex quo obligauit se. qui fidiussit p ex
traneo. pro alieno sub usura. i. maifeste et adulādo. de nocte cōs
surgens. i. sollicite hoc faciens. adulatores .n. solent ēē sol
liciti explorare locū et tēp9 in quo eoz adulatō recipi
atur effecti9. tecta stillancia ił. uxor ē ualde tediosū
et afflictiuū. qui retinet eā. i. retinere nitit ab isolē
tia sua. q̄ qui uentū teneat. q ē ipoīle ul̄ diffīle. et ole
ū dextere sue euacuet. oleū .n. i manu cōstrictū q̄tucūq
restringat̄ inde ... ad male agend̄ ad inuenit. q̄
fuerit fīm... comedet fructus eius q̄ bn̄
honore efficiet. Sic abysay qui saluauit dauid de ma
nu iesbidenob gigantis. 2ᵒ R. 21. quomodo i aquis ił.
Sic corda hōīu manifesta sunt. quia leuiter ea cōsiderāt
ex signis exterioribz q̄ ... sciūt facē iprudētes. infer

nus et pdito nō replebūt. quia demones sp sciūt
secū trahere plures. similiter et oculi hoīm insaciā
biles. quia ex acquisitis nō minuit cupiditas sed
augetur. Unde poeta. Crescit amor nūmi q̄tū ipsa pecunia
crescit. quo9 pbatur i cōflatorio argentū ił. quia ibi
appet utrū sit uerū ul̄ non. sic pbatur hō ore lau
dantis. quia p hoc appet utrū sit uere uirtuosus
uel non. ut pote si ex laude nullo modo extollitur
sz melior efficit̄ appet ueritas uirtutis que laudata ē
sēit. si aūt extollitur appet falsitas. Cor iniqui
ił. iste uīsus nō ē i hebr̄. io pr̄tereo. et quia pz eius
sniā. Si contuderis stultū in pila ił. i. quantūcūq cor
reptōne ul̄ flagello. non emēdabit̄. Diligent̄ ag
sce uultū pecoris tui. ił. q expoit Ra. sa. sic. Si fue
ris potens i diuiciis nō ppter hoc sis negligens i re
bus puis/ ut de ouibz et pecorib9 tuis/ et sb̄dit̄ cā
cū dr̄. non .n. habebis iugit̄ ptātē. i. forsitā pdes
alias diuitias. et si corona tribuet̄ in generatōe et
generatōez. hec est litera hebrayca. i. nescio si honor
tibi exhibitus durabit. Et io nō debes ēē negligēs
circa pua que poterūt tibi ēē utilia. Aliter expoīt̄
de platis curā aīaz hūtib9 sic. diligent̄ agnosce
uultū pecoris tui. i. uitā et mores subditorū tibi
non .n. habebis iugit̄ ptātē corrigēdi eos/ sz post
mortē. si corona. s. glie. tribuet̄ tibi. si bn̄ usus
fueris comissa tibi ptāte. apta sunt prata ił. i. talia
oriūt̄ et appent in uere paralicia nutriūt. io sb̄dr̄.
agni. supple tūc sūt tibi. tāq̄ necessarii. ad uestimtū
tuū. lanis ipoz/ et ad uictū de carnib;. et edi. s.
milit̄ sunt necessarii. ad agri preciū. i. ut de ipis emas
agros ul̄ de pcio eoz colas iam hītos. et p agnos
et edos intelligūt̄ hic etiā alia aīalia ad uictū
necessaria ił. i. si habeas in domo tua aīalia ad uic
tū tuū et domus tue sufficiencia nō sis sollicit9 aliunde
querere alia mag9 delicata. tum quia nō sūt ita secura
ad esum tuū sicut nutrita i domo q̄ sūt cognita
et quia in talib9 expēdit̄ pecunia magna q̄ i aliis ē
melius expendenda

Fugit impius XXVIII

ił. Sup̄ius descripsit bonū sapie. i
... hic 9nter declarat ma
la ... qui ē timor. hō .n. malis ...
... timet ... insidias ab aliis quib9 mal
... . Sicut de ... dr̄ Gen. 4. egressus q cain
... a facie dñi ... fugus ił. Iust9
autē qui leo cōfidens i dño absq terrore erit. quia si mo
reretur nulla paupes erit. ppter peccata
... in duo diuisum fuit. 3. R. 11. et ppter hoīs sa
pienciā. i. cognitōe de diuinis. et hoc sciam. que
dūt in agibilibus humanis. uita ducis longior erit.
et sic uita ezechie regis fuit plongata quindecim an
nis. 4. R. 20. uir paup calūpnians paupes ił. Sic
... imber ... segetes est pessimus. Sic ...
quia ex maxima calūpniat̄ malicia paupes quib9
deberet cōpati ... ex sue paupertatis experiencia
q uulgarit̄ dr̄ q morsus macri pediculi ē pessimus
Qui derelinquūt legem laudant impiū. quia facit fz
uoluntatē eoz. qui custodiūt succendūt̄ 9 eū. zelo
.... 2. qui interfecit sup aram iudeū ydolis sacrificā
tem. uiri mali non cogitant iudiciū. i. facē executōez
iusticie quia hūt oppositū hītū fm quē agūt
et operantur. qui aūt requirūt dñm aīaduertūt oīa. q.
ad executōez iusticie sunt utilia. Melior ē paup ił.

et pz sima. Qui custodit legē fili⁹ sapiens ē. quia
cōfirmat se sapiē diuīe. qui aūt comessatores. i.
glutones. pascit. expendendo in hoc suaz sbaz. cō
fundit prēm suuz. quia malū filii apphendit qi
suuz de pcio malo. qui congregat diuicias usuris. ra
piendo ultra sortē ex pacto et fenore liberali. reci
piēdo ultra sortē nō tū ex pacto. et hoc dī fen⁹ libe
rale tū malū ē. ppter qd dicit saluator. luc. 6. date
mutuuz nichil inde spantes. i pauperes. i. contra pau
peres eas congregat quia nullo accipit ad usuā p⁹
modo ul' bō. nisi mgtuz idigens et pauper. q' decli
nat aurē suā ne audiat legē. ut sic liberi⁹ et sine
remorsu faciat gtuz. oro ei⁹ erit execrabil'. quia
ex magna libi^ne peccandi, puenit qd aliquis uult
legē ignorare, ne p ei⁹ noticiā ipediat^r a pccō uel
retrahat^r. qui decipit iustos i uia mala. sua per
suasione pertrahens eos ad maluz. In interitu suo cor
ruet. i interitu. s. mortal' culpe et gehenne. et sim
plices. sine plica dolositatis incedētes. possidebunt
bona eius. Sicut filii isrl' possederūt bona madian
taruz qui p filias suas traxerāt eos ad pccm nūi. xx.
Sapiens sibi uidet^r diues. ipuitās sue prudēcie diui
ciaz acqsitōez seu eaz cōsuatōz. pauper aūt prudens
scrutabitur euz. i. sciet eius cōsiliuz. sic pz 2°. Re. 17. de
chusi qui scrutatus ē cōsiliuz absalon et erat ualde p
auper r^ll ipio. In exaltacōe iustoz multa gl'ia ē. qz per
hoc boni honorant^r et exaltant^r. sic^t pz de regno. dd.
ezechie et iosie. regnātib⁹ ipiis ruine hōiuz. sic^t pz de
manasse rege. e. Re. 21. de quo dī ibidez. Insup et san
guīez inociuz fudit manasses mltū nimis donec iple
ret ihrlm usqz ad os. qui abscondit scelera sua. cō
fitē foro. nō diriget^r in uia salutis. qui aūt cōfessus fue
rit. ĩnaūtez et integre. et reliquerit ea. absqz recidi
uo. miām cōsequet^r a deo. beat⁹ hō qui sp ē pauidus.
ne in aliquo offendat deuz. qui uero mētis ē dure.
nō curās de tali tnsgressione. corruet i maluz. s. culpe
et pene. leo rugiens 7c. quia sicut bestia deuorat ita
princeps impius sbiectos sibi resistere nō potētes bo
nis suis spoliat. dux indigens prudēcia. i agibilib⁹
humanis. multos opprimet. p calūpniā. qz ministros ht i
pios inducentes euz ad hanc maliciā et ipse nescit ad
uertere. qui aūt odit auariciā longi fient dies ei⁹. p
mo in uita pnti quia nō ht insidiantes s' et p⁹eā i
futuro in quo etern^te uite gaudebit. hoīez qui calup
niat^r. i. iniuste qūt. aīe sanguīez. i. hoīs mortez. noīe. n.
aīe frequēter intelligit^r hō in sacra scriptura eo q ē no
bilior pars a qua denoīat^r totū. si usqz ad lacū. i hebō
ht. si usqz ad foueā fugerit. i. usqz ad sepulturā peruene
dissimulerit. nemo sustinet. i. nemo pt euz adiuuare qz
p⁹ mortē nō est locus pnie. qui ābulat simplr. i. innocēt
saluus erit. i futuro. qui puisis graditur uiis. i plicādo
se uariis peccatis. concidet semel. i. absqz re^{sse} ad boni
sicut dictuz ē sup. 18. impius cuz i pfundū uenit pccōz
cōtēpnit. tūc repentin⁹ superueniet ei interitus et euz sanitas
nō sequetur. qui opat^r terrā suā. 7c. hoc pz ad sēsuz. uir
fidelis multuz laudabit^r. quia fidelitas ē magnū bonuz.
qui aūt festinat ditari. ad hoc nimis hanelās nō erit
innocens. quia multa ul' salte aliqua acquirit iniuste. qui
cognoscit in iudicio faciē. condescendēs alicui plus debito
ex aliqua priuata familiari^te. nō bn̄ facit ille. qz declinat
a rectitu^ne iusticie. et p bucella panis. i. p re modici ua
loris. deserit ueritatez. cui⁹ ualor ē iextimabil'. uir q' festi
nat ditari et aliis inuidet. eo q sint ditiores. ignorat
qd egestas superueniat ei. in futuro sicut diuiti epuloi
qui guttā aque nō potuit impetrare luce. 16. qui cor
ripit hoīez. rōne utētez. In hoc. n. dīt hō abrutis aīa
libus sm qd dī pmo me^{te}. aīalia ymaginatōib⁹ et me
moriis uiuūt. hō aūt intellectu et rōne. grāz p⁹ea
inueniet apud euz. qz pcipit bonū correctoris et mali

adulatoris. qui subtrahit aliqd a pre suo et mre. fu
tiue accipi^{dō} ul' debita necia denegādo et dicit hoc
nō ē pccm qz ē heres i pximo maū qd repbat saluator
ca^{lo} x. particeps homicide ē. i. sile maluz facit. qui
se iactat et dilatat. dicto ul' facto sua ultra debitū
magnificādo. iurgia concitat. qz alii ex hoc idignat^r
contra euz. qui confidit in corde suo. i. i sensu suo plus
debito. stultus est. quia psūptuosa ē et supb⁹. sup
bia uero excecat intellectū. qui dat paupi non
indigebit. i futuro nec eciā i pnti de cursu cōiu qz
deus multiplicat ei⁹ bona. et habeat unde tribuat ne
cessitatē pacienti. qui despicit depcātē sustinebit pe
nuriā. Sicut diues epulo qui lazaro micas panis
denegauit penuriā aque gutte sustinuit. Cū surrex
erint ipii abscondent^r hoies. rōnabilr̄ uiuētes regn
tib⁹. n. achab et iezabel abscōditi fuit ppheta dni i
spelūcis. 3. Re. 18. et ipis destructis tpre ihieu. e. Re.
19. multiplicati fuerūt iusti et pphe baal interfecti
e. Re. x. capitulo

XXIX

Viro qui corripientē. Sup⁹
posita ē disciplinator
erudito. h' aūtez ponit idisciplinatoz
obstinato animo dī. uiro qui corripiētez
dura ceruice. i. obstinato aīo cōtēpnit. repentin⁹ ei
interitus. corporis et aīe. et eū sanitas non sequitur. qz
pccm ē irremediale. Est. n. qdaz spēs pcci i spm scm
quod ē irremissi^{le}. i. de difficili remissi^{le}. dī. ca. ix. In
multiplicacōe iustoz letabit^r uulg⁹. qz p eos sustētatur
Cum impii sumpserint principatuz gemet pp^{lus}. qz supra
uires ab eis grauat^r. qui amat sapiam letificat prēz
suū. quia bonū filii reputat suuz. qui aūt nutrit scortuz
pdet sbam. sicut dī. luce. 15. de filio pdigo q' dissi
pauit sbam suā cū meretricib⁹ uiuēdo luxuriose. Rex
iustus erigit terrā. eius statuz meliorādo. uir auar⁹
destruet eā. ex cupidi^{te} tyrannizādo. homo qui blandis
7c. rethe expādit gressib⁹ eius. i pedit. n. ei⁹ pcessum
in suis opib⁹ subtrahendo s^r p missuz i quo cōfidebat
peccantez uiruz iniqui inuoluet. laqus multiplicis cul
pe et gehēne. et iustus laudabit atqz gaudebit. applau
deus dīne iusticie. psalmo. 57. letabit^r iustus cū uiderit
uindictā 7c. nouit iust⁹ cām paupuz. i. cognoscē sata
git ut iuuare possit. Impi⁹ ignorat sciam. bn̄faciēdi
sm id. ppliaz. sapientes sunt ut faciant mala. bn̄ aūt
facere nescierūt. homines pestilentes dissipant ciui^{te}.
Sicut sibba fili⁹ bochri cuz sibi adherentib⁹ posuit abe
lā in piclō dissipacōnis. 2°. Re. 20. Sapiētes uo auertūt
furorez. Sicut sapiens mulier auertit irām ioab uolē
tis illā destruere. ut ht ibidē. Vir sapiens si cū stulto
contēderit. laborans ad ei⁹ emēdatiōz. siue irascatur ipe
sapiens stultuz acriter arguēdo. siue rideat. ipm dul
citer monēdo. non inueniet requiē. i. stulti emēdatōez
et sic pdit laborem. uiri sanguinū. i. effusores multi
sanguinis. oderūt simplicez. i. sine plica dolositatis ice
dentez. iusti autez qrūt aīam eius. i. eius uitā sal
uare. sicut hysmael et socii ei⁹ interfecerunt godoliaz
et plures alios simplices iereinie. 41. Johāna uero
filius charee et alii qui cuz eo erant qrebāt uitā ei⁹
saluare iereinie. eo. totū spm suū pfert stultus. quia
nescit aliquid celare. sapiens dīt. usqz ad tēp⁹ op
tunuz. princeps qui libenter audit uba mēdacii. i. ad
ulatōnis et detractōnis. omēs ministros ht ipios. qrētes
s^l placere de talib⁹ fauit ei. sicut pz de saule q' adula
tōnibus et detractōib⁹ doeg et alioz similiū psequebat^r
dauid iustuz. pauper et creditor obuiauerūt s^l. tūc eīz
ppe fit qū creditor liberaliter s^l comodat illi paup^{te}.
Vtriusqz illuminator ē dns. qui diuiti ispirat uoluntatē
sbleuādi paupem et paupi orare p diuite. rex qui
iudicat in ueritate 7c. Sicut pz de throno dauid de q' dī

ps. 99.

supple est detestanda. quia parentibus debetur honor et reverentia. generatio que — s. iudeorum munda se e. unde dicit ieronimus. similatam sanctitatis duplex e. iniquitas. generatio cuius excelsi sunt oculi et c. i. cuius superbia gradis manifeste apparet exterius in oculis et labiis. generatio que pro dentibus gladios habet. hec e. generatio raptorum et homicidarum qui rapiunt bona pauperum. sanguisuge sunt filie. s. avaricia et luxuria dicentes. affer. affer. avaricia .n. ex acquisitis non satiatur. sed semper ad acquirendum plus anhelat. nec luxuria ex deliciis. quia etsi ad horam saciatur. post modicum tamen ad appetendum acrius inflammatur. Tria sunt insaturabilia. et que sunt illa subditur. Infernus. i. dyabolus qui semper plus et plus nititur ad se trahere peccatores. et os vulve. s. mulieris incontinentis et terra que numquam satiatur aqua. cuiusmodi e. terra sabbulosa. Ignis vero numquam dicit sufficit. quia ex appositione combustibilium semper crescit virtus eius ad aplius comburendum. oculum qui subsannat patrem. eum deridendo. de aut subsannatio quedam modus deridendi cum rugatione nasi. et qui despicit partum matris sue. que accelerant in facie ex frequenti partu. suffodiant eum corvi et c. i. careat in morte sepultura ita que cadaver eius relinquatur bestiis et avibus lacerandum.

Tria sunt. Superius salomon descripsit misterium eterne generationis filii. hic consequenter describit misterium sue incarnationis. Et dividitur in duas partes quia primo quod dictum est facit. 2o ad consuetum modum docendi redit ibi. tria sunt. prima adhuc in duas quia primo describit incarnationis misterium. secundo infert quoddam corelarium ibi talis est. Circa primum incipit ab ultimo ascensione revertendo ad eius incarnationem in virginali utero. et loquitur hic parabolice sicut consuetum in isto libro. dicit igitur. tria sunt mihi difficilia. i. capacitatem intellectus transcendentia. et que sunt illa subditur. viam aquile in celo. hanc viam tenuit christus in sua ascensione. viam colubri super petram. hanc viam tenuit christus in sua resurrectione christus .n. passus per serpentem vel colubrum designatur secundum quod dicitur Joh. 3. Sicut exaltavit moyses serpentem in deserto. sic exaltari oportet filium hominis. christus aut passus et sepultus in sepulcro lapideo inde mirabiliter exivit in suo resurrectione clauso sepulcro et sic tenuit viam colubri super lapidem viam navis in medio maris. hanc tenuit christus in sua conversatione quia in hoc mundo tamquam in mari procelloso expositus fuit pressuris et tribulationibus. et viam viri. s. perfecti. In adolescentula. hec e. vera litera. quia sic e. in hebreo et dicitur hic adolescentula virgo maria que in iuventute christum concepit spiritus sancti virtute. quod fuit valde mirabile. propter quod dicit ieremias. xxxi. novum creavit dominus super terram mulier circumdabit virum. quia christus in utero virginis fuit vir perfectus sensus et virtutibus plenus ab .o. conceptionis et in nativitate exivit clauso utero virginis et ideo de hac materia in adolescentula dicit salomon hoc esse occultum quod penitus ignorat unde dicit ieronimus in sermone de assumptione virginis marie. ignoravit ideo mens non capit luna. paruit celum. stupet terra. creatura omnis etiam celestis miratur. hoc totum e. quod per gabrielem marie promittitur. et per spiritum sanctum adimpletur. de nulla aut muliere in adolescentula potest dici rationabiliter quod fuit salomoni totaliter ignota. cum habuerit scientiam infusam de naturis omnium animalium et plantarum usque ad minima ut habetur 3. Re. c. Talis e. hic ex dictis concludit corelarium. s. malitiam plebis iudaice esse mirabilem. que hic metaphorice designatur sub nomine mulieris adultere cuius malitia excessiva. mulieris adultere. i. synagoge que deo desponsata in monte synay in legis susceptione statim declinavit a deo per ydolatriam in adoratione vituli. et postea in innumerabilibus ydolatriis. ut patet ex decursu libri iudicum et Re. et paralipomenon. et ad ultimum deum incarnatum mortem pilato negavit et cruci affixit. que comedit et tergens os suum dicit. non sum operata malum. In hoc prosequitur metaphoram mulieris adultere que a viro electa effunditur in vecordia et viues publice de meretricio reputatur totum et licere. et ita plebs iudaica vivit et de usura et in christum negat se peccasse. Per tria. hic revertitur salomon ad consuetum modum docendi et dividit in tres partes secundum tres quaternarios. primum ponit cum dicit. per tria movetur terra. i. conturbantur homines habitantes in ea. et que sunt illa subditur. per servum cum regnaverit. sicut patet de ierobo qui fuit servus salomonis et factus rex super. x. tribus induxit populum ad ydolatriam. 3. Re. 12. per stultum cum saturatus fuerit cibo. et cum cibo intelligimus. tales .n. solent movere rixas et dissensiones. et per odiosam mulierem. quia efficitur ima cum eo cum viro. habere aut secum inseparabiliter personam odiosam est magis mors quam vita. non solum viro. sed etiam toti familie et amicis. et per ancillam cum fuerit heres domine sue. i. amata et honorata sicut domina. et ipsa domina repudiata ut ancilla. istud est quartum de quo dicitur quod terra non potest sustinere. quia hoc nullo modo est sustinendum quin procuretur emendari.

Quatuor. hic ponit secundum quaternarium de animalibus pure reputationis que tamen habent industriam naturalem ex qua debent homines moveri ad prudenter agendum secundum quod dicit iob. 12. Interroga iumenta et docebunt te et c. Et que sunt illa. iiii. genera animalium subditur cum dicit. formice populus infirmus. i. congregatio debilis que preparant et c. hoc patet ad sensum lepusculus et c. qui in petra cubile suum collocat. i. in loco inaccessibili hominibus ut dormiat ibi securus. regem locusta non habet. qui dirigat eam. et egreditur universa per turmas. ordinate dispositas. stellio manibus nititur. est autem stellio species reptilis habens maculas in cute lucentes in hebreo habetur. aranea manibus nititur. i. pedibus quibus per manibus utitur. quibus adheret parietibus et telam operatur. et moratur in edibus regum. ibi .n. facit telam suam et locum ad manendum sicut in aliis locis. stellio aut non moratur in edibus regum in terris istis. sed magis in silvis. secundum tamen translationem nostram potest dici quod habitat in edibus in regionibus calidis cuiusmodi e. terra promissionis. per predicta intelligitur quod homo debet esse sollicitus de provisione cibi exemplo formice. et de securitate loci exemplo lepusculi. et de ordinata dispositione ad bellum exemplo locustarum. et subtilitate operandi exemplo aranee. Tria sunt. hic ponitur tertius quaternarius et dicitur Ra. sa. quod hec prophetica locutio cum sub metaphora. iiii. regnorum que in prius tempore fuerunt valde prospera. quantum tamen in ultimo plus precedentibus. primum aut regnum e. babiloniorum quod notatur cum dicitur leo fortissimus bestiarum. nabuchodonosor .n. rex babilonis vocatur leo. Jere. 4. c. Ascendit leo de cubili suo. secundum fuit regnum persarum quod notatur ibi. gallus. cirus aut et darius armis accincti interfecerunt balthasar et regnum babilonie transtulerunt ad medos et persas. et aries. per quem intelligitur alexander magnus qui regnum medorum et persarum subiecit regno grecorum et in suo tempore nulla prospera fuit. et rex contra quem non levabit. sic e. in hebreo. i. contra quem nullus resistere poterit. in quo designatur regnum romanorum quod fuit fortius precedentibus. unde dicitur. ferrum dan. 2. quia sicut ferrum domat omnia sic ita regnum romanum domavit alia regna. Et qui stultus. hic revertitur ad consuetum modum docendi et ponit hic duo documenta. primum e. dissuadens a promotionem stulti quia magis cedit ad confusionem suam quam ad honorem. et secundum hoc dicitur. Et qui stultus apparuit. secundum quod licet et non e. in hebreo. quia sententia huius versus non comparatur precedenti sed e. omnino alia. et e. sensus quod stultitia alicuius magis apparet quando ponitur in statu sublimi sicut curvitas similiter magis apparet quando ascendit in altum. ideo subditur. si .n. intellexisset. s. sic promotus vel promovens eum quod hoc cederet ad utriusque vituperium. os imposuisset manum. i. tacuisset de tali promotione petenda secundum documentum et ponit in omnibus excessivum cum dicitur. quia autem

(in hebreo habet viri... gas ...)

(pro preparatione brutum ... phy...)

fortiter premit ubera ad eliciendum lac. exprimit butirum. i. mixtam lacte soliditatem que non erat exprimenda sed magis dimittenda. et qui nimis emungit. s. nasum. elicit sanguinem faciens ipsum affluere quod magis nocet in nocumentum. et qui provocat iras. aliquorum inter se producit dissensiones quia aliquando protenduntur ad omnes amicos eorum et aliquando totam civitatem uel regnum.

Verba lamuelis XXXI

Hic consequenter ponitur instructio salomonis facta a matre sua. et dividitur in duas partes quia primo ponitur exhortatio matris. secundo commendatio fortis mulieris ibi. mulierem fortem. prima adhuc in duas in prefatorem et prosecutionem ibi. quid dilecte. Circa primum per modum cuiusdam prologi premittit. verba lamuelis regis. supple sunt que sequuntur. et dicitur hic salomon lamuel. quod interpretatur cum quo deus. quia deus fuit cum salomone in principio regni sui ut declaratum est capitulo precedenti. Sciendum tamen quod verba que sequuntur in principio huius capituli non sunt salomonis nisi ut refertis sed sunt verba matris sue ipsum exhortantis. ideo subditur. visio. i. instructio seu increpatio quia erudivit eum mater sua. Quid dilecte mi. hic prosecutio instructionis subditur que est de duobus. s. de nimia carnalitate et de prosequenda equitate. secunda ibi. aperi os tuum. Circa primum sciendum quod hebrei dicunt salomonem nocte sequenti diem desponsationis filie pharaonis nimis vigilasse et propterea in mane nimis dormivisse in tantum quod transibat hora offerendi iuge sacrificium matutinum et claves erant sub cervicali salomonis. propter quod mater sua intravit cubile et incepit eum arguere dicens. quid dilecte mi. i. quid fecisti ex carnalitate tua impediens divina sacrificia. quid dilecte uteri mei. repetitio est causa sine ad maiorem exagerationem. quid dilecte votorum meorum. q. d. super omnia desideravi quod bonus rex regnum tuum et iam in aliquo fecisti contrarium nimis carnaliter cum uxore tua dormiendo. ideo subditur. ne dederis mulieribus substantiam tuam. nimis ardenter eas amando et eis nimis carnaliter adherendo. et quia ad nimiam carnalitatem cum mulieribus inducunt delicie cibi et potus ideo subditur. et divitias tuas ad delendum reges. hebrei dicunt. ad impinguandum reges. et causa huius diversitatis est quia verbum hebraicum hic positum equivocum est ad delere et ad impinguare. Sed littera sequens videtur magis consona dicto hebreorum quia subditur. noli regibus o lamuel. i. salomon. noli regibus dare vinum. immoderate bibendum. Et dicuntur hic reges ipse salomon principaliter et secundario alii iudices ad regendum populum constituti et subditur causa dicte prohibitionis cum dicitur. quia nullum secretum est ubi regnat ebrietas. hoc patet utrumque et per hoc quod dicitur hic ebrietas patet quod non dissuadetur hic potio vini regibus et principibus totaliter sed potio immoderata que aufert debitam discretionem ideo subditur. ne forte bibant. s. immoderate. et obliviscantur iudiciorum. i. lege domini scriptorum et mutent causam filiorum pauperis. i. pauperum nimis favendo parti divitum. Consequenter ostenditur quibus sit dandus potus inebriativus cum dicitur. date siceram. i. potum inebriativum et sic sonat littera hebraica. merentibus. i. existentibus in luctu et amaritudine quia potio vini fortis multiplicat spiritus et sic est remedium contra laborem animi et corporis. Consuetudo autem huius ubi sapientes iudeorum statuerunt ut personis ad mortem condempnatis daretur potio vini fortis ut sic facilius tollerarent dolorem mortis imminentis. Aperi. hic ponitur secundum documentum quod est in exequendo iustitie equitatem cum dicitur. aperi os tuum muto allegando iustitiam pro eo qui nescit eam proponere in iudicio sicut est homo simplex et ignarus ut pauper qui non habet advocatum pro se loquentem. et causis. i. pro causis omnium filiorum. qui pertranseunt. i. hominum existentium pretereuntium

transeuntium quia frequenter non invenitur qui pro se alleget eo quod sunt extranei et tamen indiget celeriter expediri. aperi os tuum decerne quod iustum est. non differendo sententiam propter adversarie partis potentiam. et iudica inopem et pauperem. i. exequere iustitiam pro inopibus et pauperibus qui habent iustitiam causam. Aleph mulierem fortem. In ista parte huius libri ponitur commendatio fortis mulieris. et exponitur communiter a doctoribus nostris de ecclesia quam metaphorice dicitur hic fortis mulier et sponsa christi. filii autem eius et filie personae eius in utroque sexu et dicit quod ille est sensus litteralis sicut iudicum. ix. dicitur. ierunt ligna ad unguendum super se regem. sensus litteralis non est de lignis materialibus sed de abimelech et sichimitis eum super se regem inungentibus. et licet hec expositio sit rationabilis et communis tamen eam non prosequor quia diffuse satis traditur in glosis et communibus postillis. Ra. sa. vero concordat cum doctoribus catholicis quantum ad hoc quod hic est metaphorica locutio. Sed dicit quod per mulierem fortem hic intelligitur sacra scriptura et hanc expositionem intendo prosequi. quia rationabilis videtur communiter habet sensus aliquibus tamen intendo dicere aliter quod ipse prout consonum est fidei nostre. maxime quia sacram scripturam nominat solum vetus testamentum. ego autem utrumque. s. veteris et novi. Sponsum autem et maritum huius mulieris accipio doctorem in sacra scriptura expertum et plenum eius populum catholicorum in sacra scriptura studiosum in sexu masculino seu feminino quia aliquando invenitur fuerunt aliquae mulieres in sacra scriptura studiose ut patet tempore beati ieronimi ut patet ex prologis eius super libros sacre scripture et in aliis eius scriptis. Sciendum etiam quod laus ista mulieris fortis in hebreo scribitur metrice. ita quod primus versus incipit per aleph que est prima litera. secundus vero per beth et sic consequenter et sic singulis versibus preponuntur nomina litterarum quibus incipiunt in hebreo. quia in translatione vero non potuit quod versus sic inciperent ordinate per litteras alphabeti latini nec ad eius signandum ponuntur hic nomina litterarum hebraicarum ut aliqui estimant et hoc diffusius declaravi super librum psalmorum. et super lamentationes ieremie. His igitur premissis ad expositionem littere accedamus. mulierem fortem. i. sacram scripturam que continet firmam et immobilem veritatem. quis inveniet. q. d. pauci attingunt ad eius notitiam. Confidit in ea cor viri sui. de bono recipiendo. et dicitur vir eius doctor bonus. In cuius persona dicitur. sapientie. viii. hanc amavi et exquisivi a iuventute mea et quesivi sponsam mihi assumere et spoliis non indigebit. quia in premio duplicem stolam habebit. s. gloriam corporis et anime. reddet ei. s. sponso tali. bonum. s. gratie in presenti et glorie in futuro. quesivit lanam et linum. operatur. per que intelliguntur dicta doctorum sanctorum ad declarationem veritatis sacre scripture ut dicit. Ra. sa. facta est quasi navis institoris. Sicut enim in navi institoris portantur diversa utilia vite humane necessaria ad salutem. et de nocte surrexit. i. surgere facit eo modo quo dicitur gen. xxii. nunc cognovi quod times deum. i. cognoscere feci. amor enim sacre scripture inducit doctores bonos et discipulos ad surgendum de nocte pro studio et oratione. deditque predam. In hebreo habetur. annonam. quia sacra scriptura reficit omnes studentes in ea fideliter tam viros quam mulieres. Consideravit agrum. agrum. n. est disciplina studii celestis. ut dicit gregorius omelia xx. et emit eum. i. emi facit a studentibus per donationem carnis redigendo eam in obsequium spiritus de fructu manuum suarum plantavit vineam. i. ex vita et verbo doctrine facit fidelium multiplicationem qui sunt palmites vinee domini ut dicit gregorius omelia. Accinxit fortitudine lumbos suos. i. accingi facit lumbos studiosorum cingulo castitatis. et roboravit brachium. per multiplicationem boni operis. quia sicut dicit gregorius omelia xiii. nec castitas magna est sine bono opere nec bonum opus aliquod sine castitate. gustavit et vidit. per experientiam dulcedinis ex studio sacre scripture resultantis. non extinguetur in nocte.

i. in morte...

.i. in nocte. lucerna eius. i. claritas sine nocte. sed magis augebitur. manum suam misit ad fortia. In hebreo habetur. aduertebrum. quod est quidam circulo aliquantulum ponderosa in inferiori parte fusi ponitur ut recte et ordinate uertatur. et huic dicto consonat quod sequitur. et digiti eius apprehenderunt fusum. per uertebrum hic intelligitur recta intentio operis diligens per apprehensionem fusi ad filandum prosecutio boni operis de genere, quod consonat intentioni recte. manum suam aperuit inopi. etc. scriptura .i. sacra que ubique inducit ad opera misericordie. non timebit domui sue a frigoribus niuis. i. a pena gehenne secundum quod dicit hic. Rabi allegans illud iob. xx. ab aquis niuium transiet ad calorem nimium, et loquitur de dampnato. omnes enim domestici eius. i. boni doctores et discipuli. uestiti sunt duplicibus. i. intellectualibus et moralibus. stragulatam uestem. i. diuersis coloribus mixtam. fecit sibi. quia sacra scriptura de omni genere uirtutum crisimatum et donorum tractat, et ad ea inducit. bissus. castitatis. et purpura caritatis. indumentum eius. i. uere studentium in ea sancti puri et uiri. nobilis in portis. uir eius. i. doctor bonus qui dicitur nobilis in portis. i. inter sapientes, in portis antiquitus sedentes ^{erat} ad reddendum iusticie iudicium. iocundum. qui sederit cum senatoribus terre. i. cum sapientibus qui habent regere terram et iudicare. sindonem fecit et uendidit et cingulum tradidit chananeo. hebrei dicunt mercatori. nomen enim hebraicum hic ponitur equocum est ad hoc quod sit nomen proprium populi descendentis de chanaan filio noe, et nomen appellatiuum significans mercatorem. secundum tamen precedens in mercatore dicto hebreorum uidetur magis concordare cum dictum. sindonem fecit et uendidit. per sindonem uero que est uestis linea et munda intelligitur puritas mentis, per cingulum uero castitas corporis. unde dicit gregorius omelia. xx. lumbos enim precingimus cum carnis luxuriam per continentiam coartamus, dicitur autem sacra scriptura ista facere eo quod ad ea inducit, et uendere quia non omnis ista munditia consequitur. sed solum ad eam secundum fideliter laborantes. fortitudo. i. constantia mentis. et decor. ex nouis honestatis. indumentum eius. sunt enim ornamenta mentis ad que sacra scriptura inducit. et ridebit. i. ridere faciet studentes in ea fideliter. In die nouissimo. qui audient uocem dicentem. uenite benedicti patris mei, percipite paratum uobis regnum etc. os suum aperuit sapientie. quia sacra scriptura docet sapientiam de sursum descendentem que pudica et modesta est suadibilis bonis consentiens, plena misericordia et fructibus bonis ut dicitur iacobi. iii. et lex clementie in lingua eius. quia tam in nouo quam in ueteri testamento ad clementiam inducit. Considerauit. i. considerare fecit. semitas domus sue. i. conscientie secreta studentium in ea. et quia hic labor est continuus ideo sequitur. et panem otiosa non comedit. Surrexerunt filii eius. i. discipuli studiosi. et beatissimam predicauerunt quia sacram scripturam super omnes alias extollunt. uir eius et laudauit eam. i. doctor bonus qui doctrinam suam inspirat. ex meditatione scripture. multe filie. i. philosophorum et sapientum scripture. congregauerunt diuitias. i. cognitiones ueritatis multas, que sunt meliora bona quam corporalia. tu supergressa es uniuersas. quia sacra scriptura multo plures ueritates tradit quam alie scripture. et etiam puriores quia in ea nulla falsitas admiscetur cum immediate emanet a prima ueritate, scripture uero humanitus adinuente et si contineant multas ueritates. tamen habent admixtas multas falsitates. sicut patet de scriptura aristotelis qui inter alios philosophos uidetur excelle. et tamen errauit in multis ut ponit de mundi eternitate. et de numero intelligentiarum quem posuit secundum numerum orbium, cum tamen sit maior quam incomparabiliter. secundum quod dicit iob. xxv. numquid est numerus militum eius et daniel. vii. milia milium ministrabant ei. et decies milies centena milia assistebant ei. et de felicitate quam ponit in motu orbium et in multis aliis. ideo sequitur. fallax gratia et uana est pulcritudo. scilicet librorum

rethoricorum in humanis scripturis et maxime poeticis in quibus sub uerbis ornatis latent multe falsitates secundum quod dicit plato in thimeo multa mentiuntur poete cantores. mulier timens deum. i. sacra scriptura que ubique inducit ad diuinam reuerentiam et timorem. ipsa laudabitur. pre ceteris scripturis. date ei de fructu manuum suarum. i. studentibus in ea dabitur fructus gloriosus. et laudent eam in portis opera eius. i. sapientes in portis sedentes cum iudicibus ut dictum est supra et isti sapientes dicuntur opera sacre scripture, in quantum per eius studium sapientiam consequuntur.

Explicit postilla in parabolis salomonis

Incipit prologus in librum ecclesiastes

Memini me

hic ferme quinquennio etc. Ante quam accedamus ad diuisionem prologi querere possumus dubitare de accentu huius nominis ecclesiastes. Notandum quod in eccam ecclesiastes indeclinabile est. nec sp... ultra sillabam. licet inuenitur declinatiue ecclesiastes. tis. et ecclesiastes. tes. et tunc grauem habet accentum in fine in omnibus casibus. significationem et rationem huius ulterius uocis inuenies supra in prologo precedenti. Iste prologus potest diuidi in quinque partes. In prima parte describit quo tempore et quo loco et cuius rogatu inchoauit. Vel ut ecclesiastes supra inchoare proposuit. cum dicit. memini me. etc. tempus enim notat cum dicit. hic quinquennio. locum cum dicit. Rome. quo rogatu blesille cum dicit. rogatu ab ea. In secunda parte dicit quod de morte blesille tamen doluit quod inceptum opus incompletum dimisit. Vel ut ecclesiastes supra incipientia in opere non processit. ibi. itaque quoniam in processu et principium illo opus etc. In tertia parte dicit quod paule et eustochii honore et ob blesille memoriam opus illud in bethleem consummauit ... ibi ... uite in bethleem ... In quarta parte ... dicit ... sequens ... hebraica ... ibi ... et sic nec omnino sint ... ibi. hic breuiter amoneo. etc. In quinta parte ponit rationem precedentis partis ne. scilicet si in omnibus ab eis discreparet, nimia nouitas deterreret lectores, si in omnibus concordaret circa suam conscientiam omnium sequeretur errores. ibi. ut nec nouitate nimia etc. Ordina sic construendo. hoc quinquennio. i. hoc spatio quinque annorum in quo sumus. ferme. i. fere completo. Vel secundum aliam litteram ante hoc ferme quinquennium. i. ante hos quinque annos fere iam transactos. quasi dicat. iam quinque annis fere transactis. cum adhuc essem rome. et nondum me in bethleem transtulissem etc. Vel sic. cum adhuc essem rome ferme. i. fere. hic quinquennio. i. hoc spatio. v. annorum. quasi dicat. cum moram facerem rome per hos quinque annos ultime preteritos. et ecclesiasten sancte blesille legerem. supple secundum translationem. lxx. ab eo enim dictam quia nondum editionem suam de hebreo fecerat in latinum. Ista blesilla filia fuit paule sicut patet in fine epistole ieronimi ad pomachium de dormitione pauline quam appellat sanctam cum in mio loco ... sciencia uite quam habuit. legere. i. incitare ut eam ad contemptum huius mundi prouocarem et omne quod in mundo cerneret. oculis corporis. putaret. i. reputaret. esse pro nichillo. i. uanum et uacuum. esse. i. uanitas uanitatum dixit ecclesiastes. quasi dicat. mundus est uanitas completiua uanitatum. i. uanitas aggregata ex uanitatibus et omnia uanitas. i. uana ut fiat emphatica locutio. quasi dicat. non solum sunt uanitas, immo uana. cum ... essem rome. et ita blesillam informarem. memini me fuisse rogatum ab ea ut dissererem. i. disserte exponerem. obscura queque.

.i. omes hui⁹ libri obscuritates. minore comentarioli .i. i mod' uni⁹ parui comenti et facilis expoīois. i plo go pce^n mm pncipiu ineres. quid sit comenti. et unde dicatur. dicit q ita rogauit me ut facere ea liquā explanatōnē. ut absq me. i. me absente. pos set intelligere quod legebat. in hoc libro. h' itelli gendu e q ad preces ei⁹ incepat tr̄sferre librum et cu uideret eius difficultates petebat comentarium. h' p at tūc ichoasset tr̄sferre p' p lrm sequte. itaq cu in p'ncipio. .i. i p'n⁹ ante cosūmatōr. ubi opis subita i iopinata et nimis festinam morte. morte subtrac ta est. .i. pueta. et nō meruimo. .i. nō fuim⁹ digni ego et nos .s. paula et eustochiu. .i. tam sanm. uite here consortiu. ut .s. nobcum uiuet i bethleem. ista paula q̄dā fuit mrona duas hns filias. Scis aut epis romā ueniēntib. quod' ipse epifani⁹ tēns maxim⁹ i domo ei⁹ hospitati e q religionē et p'ulia sic terre comēdanit. et quomo ibi moratū e p'dica uit. et quomo ibi apo^li fuerint. et multa talia dix^t corā paula et filiab. ei⁹. Unde paula alteram filiam suam tradidit nuptui. reliquā .s. eustochiu uir gine secum duxit ihl'm. et de p'priis stipēdi⁹ pau la costituxit in bethleē cenobium monialium ubi ipa cu filia sua eustochio uixit sc̄ ei⁹ ad quam roga tu' iero⁹ multa scripsit et hoc op⁹ quod nunc ad pet tōne blesille icepat ad eam preces i bethlee cosū mauit. tantoq uulnere. .s. morte blesille q tot me tu uulnerauerat. tūc pcussus obmutui .i. q̄ mut⁹ opis nō fendi. uel meli⁹ p'dolore obmutuescens ab opere cessaui. Sic legē comuter. quidā tū calupniā tur hanc lecturā adherētes ysidoro qui ait i x⁹ ethimo^x p'cinctū dr̄ expeditū et armatum. unde et in p'cinctu cum bellico arma sumunt. ex his ubi ysido. p' q p'cinctū idem sit q p'paratō et p'pe qn hoies se accingūt p bello faciendo. unde dicit q ia incepit co me op⁹ suum sz tm disposuit ad icipiend'. unde i p'cinctu .i. i p'paratōne. mi opis subita morti e et io p'dolore obmutui .i. amplius i opere nō p'cessi. p'pter hoc supra i dictione ge minatū uerba uerissimer calupnia. angustie. quā ro ma. et illius .i. blesille. memorie. ut illi⁹ meoria p'pe tua beatu. et uob .i. ob honorē uim. reddo qd' debeo .s. cosūmatōr opis incheati. Sic expoīt fm p'mā lec turam. s' iuxta fmm sic expone. et illi⁹ memorie .i. p'pter memoriam affectus quē habuit ergā me. uel illi⁹ me morie. ut memoria illi⁹ i bndictone sit. qui eiz reuer dabitur q p'pter amore illi⁹ editus sit iste liber bndicere eū ip'i⁹. uel illi⁹ memorie. p'terea de et uob instāntib⁹ reddo qd debeo. .i. p'q' debitor obnoxi⁹ uris bnficiis istum libellum tr̄sfero. amoneus. .i. amonedo istum ans q nulli⁹ interpretis auctem sectum. i opere isto sz de hebreo medioate tr̄sferes. i latinū. coaptaui. .i. coformaui. me consuetudini. .i. cōsuete et usitate trs latori. hec interptri mee. q editōni aliorum quidam liber. huic mee me. sicut iam expoītum e. alij hūt marie. .i. p'prie inter omes interpretes nō mutat no tū me eis i omib⁹ coaptaui. sz in hiis dū taxat .i. tūi in io. que nō multū ab hebraicis lris. discre pabant. .i. discordabant. interdum etiā. .i. aliqn .s. hu diebus. recordatus sum. ad imitand. aquile .i. translaco nis aquile et aliorū qui sequunt de quib. satis inue nies supra i sc̄o plogo sup iob. circa p'ncipium. ut nec nouitate nimia doctoris cum deterrere .s. si oi no ab aliis interptibo discreparem. nec riuulos o co scientiam mea fonte ueritatis obmisso. .i. omissa hebraica ueritate. que dr̄ fons quia e original' ueritas et a qua emanat ueritas oim editonum. opionum riuulos consectarer. q facerem si oio cum aliis concordarem. et io nullius interpretis auctem sum secutus. sz imediate de hebreo tr̄stuli in latinum.

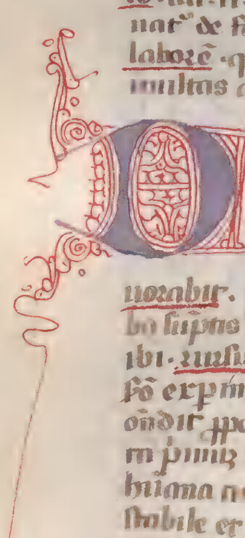
Explicit qualiscumq expoītō isti⁹ plogi

Incipit liber ecclīastes

Verba eccle siastes. Sicut dictum fuit in p'n⁹ libri puliborum i tribus libris salomonis traduntur tria. Sapiā excellens magnificentia. q sunt fm expedientem. mobilis affluētie cōceptus. Futurae felicitatis appetitus. et mentis illustratō. et illud 3^m i ordine e p'mum quia magis e expedioso ad assecutionem aliorum. p'pter q traditur i p'mo libro qui dr̄ pabole salomonis. quo finito accedimus ad 3^m. in l⁹ ecclīastes i quo traditur mobil' affluētie cōtemptus. Circa q scie dum q tpre salomonis sapie studium uiguit in ihl'm q omes reges terre et potētes desiderabant audire sapiam salomonis ut dr̄ 3. R. e. et q cum felicitate ho minis multi uarie dixerant. et dicebant. nā aliq ponebant eam i diuitiis. alij i deliciis. alij i honorib⁹. et sic de pluribus bonis que p labore humanū acqru p'nt i uita p'nti. io salomō in hoc libro uoluit hac qōnem tractare ondēdo q i talib⁹ bonis nō consistit felicitas hois s3 in deo qui e bonū infinitum. Et diuidit iste li ber in duas ptes .s. i p'hemium et tractatum q incipit ibi. uanitas uanitatum. et c. Circa p'mū notificatur actor huius libri mistenal' tm. q de e actor p'ncipal et p'mo q^m ad ei⁹ sapiam. cū dr̄. uba ecclīastes .i. salo monis qui ecclīastes dr̄ .i. concionator. q p sapiam 9d da tum erat aptus ad cōcionand' et p'dicand' aliis uita rum. Sc̄o q^m ad gen⁹ cum dr̄. filij dauid. q fuit sc̄issim⁹ Tercio q^m ad dignitatem cum dr̄. regis ihl'm. ita q li. regis. refertur ad dauid et ad salomonē. utrq enim regnauit i ihl'm. et licet regnū ipōrum ad alia loca et ad alias ciuitates se extenderet. exp̄mitur tū spāliter ciuitas ihl'm q erat metropol' i reg⁹ et electa ad dei cultum. Vanitas. hic incipit tractatus. et diuidit i duas ptes q p'mo salo^n erro res aliorum excludit. sc̄o p'positum concludit. A^o. cū. sp' ma adhuc in duas q primo p'ponit intentū i gñali sc̄o p'sequitur in spāli ibi. generatō. p'positum ante suū est excludere a uera felicitate illa illa i quib⁹ ab aliis po nebatur. .s. diuitias. honores et consilia q hnt i p'nti uita. et hoc e qd dicit. Vanitas uanitatum. .i. uanitas maxima sicut uirtus et rosa flos florum q pulchri or inter alios flores. dixit ecclīastes. .i. salo^n qui dr̄ ecclīastes .i. concionator q p'tractando opiones aliorum de felicitate arguit ad utramq ptem ut uidebit p'seq do et p⁹ determinat ueritate. Vanitas uanitatum. repe titō est ei⁹dem ad maiorē affirmationem. et omnia. i qbus ab aliis ponitur felicitas. uanitas. .i. sunt ualde uana eo modo loq dr̄ quis dr̄ ualde liberal' ipa liberalitas. p'pter q in talib⁹ nō e ponenda felicitas. de cui⁹ rōne est firmitas et stabilitas. cum sit ultimum hois bonū et ad p'fectionē suū dicit ingenialis stabit. quid amplius

pessimã. In hebreo hr̃ malã. licet .n. sciã acq̃sita
sit bona et p̃ ois occupatõ ad eã oseq̃dã ẽ bona p̃
se. dr̃ tñ mala p̃ accñs, inq̃tũ hr̃ laborẽ et afflic
tõnẽ studij annexã. uł quia aliqñ ẽ ĩpeditiua ma
ioris boni .s. deuotõnis et orõnis. Vidi. hic ondit
salon q̃ in sciã pr̃ticã nõ ẽ hois feli^{tas} et facit ta
lẽ rõnẽ. Inter scias pr̃ticas illa melior ẽ q̃ ordĩat^{ur}
ad bonũ regimẽ conitatis .s. poli^{tica} q̃to bonũ co^{ne}
melius ẽ bono singlaris p^{e}. ß in hac nõ cõsistit hois
felicitas quia hr̃ multã afflictõnẽ et uanitatẽ an
nexã, ergo in nulla alia sciã pr̃tica cõsistit felicitas
hũana. mediũ autẽ hui^{us} rõnis cũ sua pbõne po
nit cum dicit. Vidi cuncta que sub celo fiunt. p̃ sciã
pr̃ticã cui^{us} finis ẽ op^{us}. et ecce uniũsa uanitas. dr̃ a
utẽ aliquid uanũ quod non attingit finẽ ĩtẽtũ, sicut
medicina dr̃ uana que nõ inducit sanit^{tem}, et sic freq̃
ter cõtingit in sciã politica cui^{us} finis ẽ ciues facere bo
nos .io subdr̃. puisi diffi^{le} corrigũt^{ur}. p̃ sciãm politicã
a conitatis rectorib^{us}. et stultorũ infinitus ẽ nũs .i. ual
de excedens nũm aliorũ, et sic poli^{tica} que ordinat ad
hoc q̃ ciues fiant boni et studiosi hr̃ effectũ ĩ pau
cioribus, et sic hr̃ afflictõnẽ anexã in regẽtib^{us}.
Locutus sum. hic salo^{n} cõcludit cõclõnẽ itẽtã .s. feli
citatẽ hois nõ cõsistere in sciã speculatiua seu pr̃ticã
d. locutus sum in corde meo. d. ecce magn^{us} effectus sũ
ut p̃z .3. Re. q̃ nullus ex regib^{us} precedẽtib^{us} fuit ei silis in
p̃o et diuitiis. et precessit sapia .ic. sicut dr̃ .3. Re. .e. et
precedebat sapia salomõis sapiã oĩu orientaliũ et e
giptiorũ, et erat sapiẽtior cunctis hoib^{us}. et mẽs mea
multa cõtẽplata ẽ sapiẽter. quia desuit de aialib^{us}
et plantis, a cedro q̃ est in libano, usq̃ ad ysopũ que
egreditur de piete. et didici. quia nõ solũ hũit sa
ciam infusã a deo, ß etiã acq̃sitã. dedi q̃z cor meũ
ut scirẽ prudẽciã. q̃ dirigit ĩ agibilib^{us} hũanis. atq̃
doctrinã .i. ũitatẽ diuine legis. errores q̃z. ĩ diuĩa.
atq̃ stulticiã. circa hũana ad euitãdũ .s. et ĩpugnã
dũ. et agnoui q̃ in his quoq̃ eẽt labor et afflictio
spũs. sicut p̃z p̃ pdicta. et addr̃ rõ alia inducit, cũ
subdr̃. eo q̃ in multa sapia .s. hũana. multa sit idig
nõ. tal^{is} .n. sciã inflat cor .8. supbia uo ĩflatia idig
nat^{ur} de facili. et qui addit sciãm .s. talẽ. addit et
laborẽ. q̃ indignatiui et ĩpacientes intra se senciũt
multas anxietates.

II

DIXI EGO in delicijs. hec ẽ scđa ps ĩ qua ostẽ
dit salon nõ eẽ felici^{tem} cõrlib^{us}. et p̃mo intẽpẽ os
tendit ppo^{m} 2° cõcludit itẽtũ ibi. quia
uocabit. p̃ma in duas. q̃z p̃mo ondit ppõitũ cõi
bo suprius ex uita deliciosa. scđo ex aduita g̃ ciui
ibi. rursus. p̃ma adhuc ĩduas. q̃z precedit p̃mo rõ
scđo exp̃imẽto ibi. magnificaui. p̃ma ĩ duas q̃z p̃mo
ondit ppo^{m} scđo infert corelariũ ibi cogitaui. Cir
ca p̃mũ facit talẽ rõnẽ. In illo nõ cõsistit felicitas
hũana cui^{us} delectat^{io} ẽ cũ monitãña, q̃z feli^{tas} ẽ bonũ
stabile et firmũ, ut p̃z ex pdictis. sic aũt ẽ de deli
ciis cõrlib^{us} ergo .ic. virtutẽ aũt hui^{us} rõnis põit cõti
nuãdo se ad pre^{sentia}. d. dixi ego in corde meo. uadã
.ic. q. d. ex q̃ sciã nõ ẽ hois summũ bonũ .ß. hr̃ laborẽ
annexũ ut dictũ ẽ, cõuertã me ad iuuẽd^{um} delicia
ose. uidi .i. statim pcepi. q. d. quilibet p̃t statĩ pci
p^{e}. q̃ hoc eẽt uanitas .i. nullius momẽti ppẽr bre
uitatẽ delectatõnis que ẽ in huiusmõi deliciis. vnde
dicit greg^{orius} omẽ .22. delicie corporales cũ nõ hñt^{ur} gra
ue in se desideriũ accẽdũt. Cũ uero hñte edũt^{ur}
comedẽtẽ ptin^{us} in fastidiũ p̃ sacietatẽ ũtũt, et sic
ẽ de delectatõib^{us} tactus que ĩ ueneris cõsistũt. risũ
q̃z .i. ineptã leticiã. reputaui errorẽ. q̃z cõuertitur
in tristiciã. et gaudio dixi. q̃z hõ gaudet de iuuẽtute

inuẽta. quid frustra deciperis. estimãdo felicitatẽ
ĩ deliciis. Cogitaui. hic ĩfertur corelariũ ex pdictis
ex quo .n. uita deliciosa ẽ modici ualoris et ipa ĩpedit^{ur}
a cõsecutõe sapie q̃ mai^{us} bonũ ẽ q̃to spũalia cõrlib^{us}
pponũt^{ur}, q̃uis nõ sit tãtũ bonũ ut in eo ponat^{ur} ho
minis felicitas ut dictũ ẽ cu^{m} pre^{ter} motus ex his. Co
gitaui ĩ corde meo abstrahẽ a uino. ĩmoderate su
mẽdo. carnẽ meã. ut sic nõ p̃ualeret spũi ß, serui
ret ei. ut aĩm meũ trãsferrẽ ad sapiam. a q̃ nõ ĩpe
ditur p̃ uinũ moderate suptũ, ĩmo acuat igenium
Ex quo p̃z q̃ abstractõ a uino nõ accipit^{ur} ß simplr̃
.ß. cum moderamĩe ut dictũ ẽ. donec uidem q̃ eẽt
utile filiis hominũ. ad cõseq̃d^{um} felicitatẽ q̃ ẽ summũ
hois bonũ. Magnificaui. hic exp̃i^{mento} declat feli
citatẽ hois nõ cõsistere in cõrlib^{us} deliciis, et hoc p^{o}
declat ĩ p^{a} ppõ. scđo ĩ sbi cõiũcta ibi. rursus. p̃ma
ĩ duas. q̃z p^{o} declat ppõitũ. et scđo ex dictis mõnet cõ
biũ ibi. quis ẽ inq̃. Circa p̃mũ dicens ondit se
expertũ fuisse ea q̃ faciũt ad delicias cor^{is} nec inuẽis
se ibi felici^{tem} d. magnificaui opa mea. et qualiter
subdit ĩ spãli. hedificaui m̃ domos pulcras. et delec
tabiles, que magnã p̃tẽ cõferũt ad uitã deliciosam
et plantaui uineas. feci ortos .ic. q̃ faciũt ad delici
as ex loci pulcritudie et fructus pulcritu^{ne}. et extru
xi m̃ piscinas aquarũ. ad decoratõẽ loci et eius fruc
tificatõẽ. possedi seruos et ancillas .ic. ut fuerẽt m̃
ad nutũ in oĩbus, q̃ ẽ ualde delectab^{le} homini. ar
menta quoq̃ .ic. ut hẽrẽ habũdãciã diuitiarũ natũ
et etiã artificialiũ, io subdit^{ur}. coaceruaui m̃ arge
tũ .ic. feci m̃ cãtores et cãtatrices. ad delectatõnẽ
auditus. et delicias filiorũ hoĩm. multiplicãdo m̃
uxores et cõcubinas. q̃ p̃ aliis dicũt^{ur} eẽ delicie hoĩ^{m}.
vnde dr̃ .3. Re. xi. fuerũt q̃z ei uxores q̃i regine septi
gẽte et cõcubine trecẽte. ciphos et urceolos .ic. et
hoc ad delectatõẽ gustus. Sapia quoq̃ pseuauit me
cũ .s. usq̃ ad tẽp^{us} inq^{o} p̃ mulieres fuit deceptus. Et o
mnia q̃ desiderauit oculi mei nõ negaui eis. exp̃o
nẽdo me oĩbus deliciis. et hanc .s. uitã uoluptuosã
ratã sum p̃tẽ meã .i. ex aliqua rõnabili .nũc .n.
ĩtẽdẽdũ ẽ eorũ sanatõẽ. Quarto ĩ artificia^{lib} cũ dr̃.
tẽp^{us} destruẽdi hedificia. ĩ quib^{us} sũt malorũ recepta^{cula}
et tẽp^{us} hedificãdi. qñ rehedificatõ expedit, p̃ re pu^{blica}
Tempus flendi. hec ẽ scđa ps ĩ qua põit alternã^{tiones} circa
hois statũ, cũ dr̃. tẽp^{us} flendi. i. in infortuniis. et tẽp^{us}
ridendi ĩ eufortuniis. tẽp^{us} plãgẽdi .i. funib^{us} defucto
rũ. et tẽp^{us} saltãdi .i. tripudiãdi ĩ nuptiis cõiu
gatorũ. tẽp^{us} spargendi lapides. ĩ destructõe fortalici
orũ ĩ quib^{us} aduersarij hitabãt. et tẽp^{us} colligẽdi
scz lapides, p̃ rehedificatõe ut ibi hitent boni ciues
Tẽpus ãplexãdi. hic põit^{ur} tercia alternã^{cio} circa
usum. et p̃mo uxorũ cũ dr̃. tẽp^{us} ãplexãdi .i. uacãdi
genatõi, et hoc ẽ tẽp^{us} iuuẽtutis cõiugũ. et tẽp^{us}
longe fieri. ab ãplexib^{us} .s. in senectute uir^{tute} genera^{tiua}
deffiriente. et etiã qñ ẽ cõis afflictõ ppli. tũc .n. de
bent hoĩes se retrahere a deliciis, et marie uene
reorũ ut dñi miã ĩpetrent. Vnde dicũt hebrei q̃
tp̃e diluuij hoĩes et bruta aĩalia ĩ archa existẽ^{tes}
cõtinuerũt a coitu et satis inuũt ex textu q̃ egressis
his de archa dixit de^{us}. crescite et multiplicã^{ini} .ic. ge
nes. 9. scđo q̃tũ ad usũ reũ ĩ acq̃rendo et pdẽdo
cũ dr̃. tẽp^{us} acq̃rendi .ic. mercatores .n. uno tp̃e lucrã
tur et alio pdũt. aliqui exponũt hoc de regno isrł
quod fuit acquisitũ tribũ iude tp̃e dauid, et pdi
tũ tp̃e roboam q^{uan}^{tum} ad una ptẽ, et tp̃e sedechie q^{uan}^{tum}
ad aliã. Tercio q^{uan}^{tum} ad usũ in custodi^{endo} cũ dr̃. tẽp^{us}
custodiendi. qñ nõ imminet piculũ ex custodia. et tẽ
pus abiciendi. qñ iminet magnũ piculũ. sicut q̃
pitit merces ĩ mari ne submergat^{ur}. Quarto q^{uan}^{tum} ad
usũ uestimẽtorũ cũ dr̃. tẽp^{us} scindẽdi .s. pannos ad cõsuẽd^{um}

uestes

uestes. et tempus consuendi. post scissionem. Aliter exponunt aliqui tempus scindendi. scilicet regnum israel in duo tempore roboam. et tempus consuendi. id est reuniendi et hoc in christo. ¶ Tempus tacendi. hoc est quarta pars in qua ponit alternatio quantum ad debitum conueniendi modum quod attendit in triplici actu. primo in actu rationis quod est loqui. per loquelam enim exprimitur mentis conceptus cum dicit tempus tacendi. quando ubi non haberet effectum. et tempus loquendi. quando creditur oportunum. secundo in actu concupiscibilis cum dicit tempus dilectionis quando diu ille qui diligitur est bonus et uirtuosus. et tempus odii. quando efficitur malus non tamen odiendo naturam sed culpam cum dicit tempus belli quando insurgunt aduersarii iusticie uel rei publice. et tempus pacis quando cessant tales aduersarii. Sciendum autem quod hic actus ponuntur actus concupiscibilis et irascibilis prout imperantur a ratione. ¶ Quid habet. hic remouentur quedam obiectiones possibiles fieri contra predicta. et diuiditur in tres partes secundum tres obiectiones. secunda ibi. uidi sub sole. tertia ibi. uidi in corde meo. Contra predicta posset aliquis obicere quod longeuitas desideranda est tamquam summum hominis bonum quia per eam potest acquiri sapientia et scientia et imperfectionem suam. hoc remouetur per hoc quod homines quantumcumque uiuunt ad perfectam cognitionem etiam rei minime non attingunt ut plenius dictum fuit supra primo. et hoc est quod dicit quid habet amplius. in certitudine notitie. homo de labore suo. id est studii ex cursu longo quasi dicat modicum aut nichil. Primo frequenter contingit quod aliqui iuuenes studiosi credunt se multa scire per demonstrationes et procedentes ultra uident quod non sunt nisi sophistice uel sophisticae rationes. propter quod socrates philosophus dixit. hoc tamen scio quod nescio. non auso affirmare aliquid se scire. ideo sequitur. uidi afflictionem. scilicet in exercitio studii. quam dedit deus filiis hominum in quantum dedit eis intellectum ad multa inquirendum. ut distendantur in ea. id est occupentur. Cuncta fecit deus bona in tempore suo. scilicet tempore creationis. ut dicitur genesis primo. uidit deus cuncta que fecerat et erant ualde bona. sed angelica natura et humana per se ipsam peiorata est. et mundum tradidit disputationi eorum. id est hominum. ut non inueniat homo opus quod operatus est deus. ipsum perfecte cognoscendo ab initio usque in finem id est dato quod uiueret per tempus longissimum. ideo concludit. et cognoui quod non esset melius nisi letari et benefacere in uita sua. id est uiuere decenter et uirtuose secundum cursum nature. id est quod sit contentus termino uite quem dedit sibi natura. Omnis enim homo comedit et bibit. honeste uiuendo et sine cura superflua. et uidet bonum de labore suo. ea que acquisiuit pro liberalitate. partim misericorditer tribuendo. hoc donum dei est. scilicet bonum in presenti. Didici quod omnia opera que fecit deus perseuerarent in eternum. quod illa que sunt de necessitate mundi quantum ad partes principales manent eadem numero sicut corpora celestia. que sunt incorruptibilia simpliciter et ea que licet corrumpantur secundum aliquas partes non tamen secundum se tota. non possumus eis quicquam addere aut auferre. Sicut nec ipse addidit postquam cessauit a nouis speciebus condendis. et eo de modo debemus esse contenti de termino uite nostre sollicitari de additione per longeuitatem quod factum est adeo. ideo incorruptibile ipsum manet. ut dictum est de corporibus celestibus et elementis. alia autem que corruptibilia sunt licet non sic maneant eadem numero manent tamen eadem specie per successionem generationis ideo sequitur. que futura sunt etc. et patet littera ex dictis. uidi sub sole. hic remouetur secunda obiectio que posset fieri. scilicet si processus huius mundi meliora retur quia sic longeuitas esset appetenda ut sic uideret fieri maiora bona. sed hoc excludit dicens. uidi sub sole. id est hominum habitatione. in loco iudicii impietatem. id est ubi solebat esse rectum iudicium dampnum ipsum. et in loco iusticie iniquitatem. quia per homines iusticie multus personis succedit homines nequitie. id est adhuc peior succederet in suo tempore. unde dicitur saluator. matthei xxiiii. habunda

bit iniquitas et refrigescet caritas multorum. et dixi in corde meo. iustum et impium iudicabit deus. quod intelligitur iustissimus non permittit aliquod bonum irremuneratum. nec aliquod malum impunitum. uidentur autem multi mali in presenti usque ad mortem in prosperitate et econtra multi iusti in aduersitate. et ideo ex diuina iustitia concludit aliam uitam esse expectandam in qua iusti hic impuniti puniantur a deo et iusti premientur. ideo subdit. et tempus omnis rei tunc erit. quia multa que nunc uidentur inordinata ad ordinem diuine iusticie reducentur. ¶ Dixi. hic remouetur tertia obiectio que primo ponitur et secundo tollitur ibi. quis nouit. obiectio autem procedit ex errore eorum qui negauerunt uitam aliam. Cuiusmodi fuerunt saducei qui negauerunt spiritum et angelum et resurrectionem ut habetur actuum xxiii. et plures alii ante ipsos ex quorum persona dicit hic. dixi in corde meo de filiis hominum etc. et quod nulla excellentia est alterius uite haberent magis quam bestie quarum nichil remanet post mortem et secundum hoc patet littera sequens. Si autem hoc dictum esset uerum. longeuitas esset hominum maxime appetenda ut sic acciperet quantum posset de bonis uite presentis. ex quo non expectaretur alia uita in qua pena aliqua seu premium esset reddenda. ¶ Quis nouit. hic remouet dicta obiectio quia procedit ex consideratione hominum uitam presentem tamen modo considerantium et hoc est quod dicit. quis nouit si spiritus filiorum adam ascendat sursum. tamquam immortalis quasi dicat pauci ualde et accipitur hic si pro quia. quasi dicat quia uerum est quod ascendit et dictio hebraica que ponitur hic est equiuoca ad significandum si. et quia. et littera hebraica planior est que sic habet. quis nosces quia spiritus filiorum adam ascendens sursum. id est ascendit. hebrei enim non habent participia temporis preteriti nisi per eo utuntur participio presentis temporis. unde glossa hebraica talis est. quis nosces etc. id est quis ponit cor suum ad cogitandum quod spiritus hominis adducitur ad diuinum iudicium ad rationem reddendam. scilicet de hiis que egit per liberum arbitrium. et spiritus iumentorum descendat deorsum. id est quia non adducitur ad diuinum iudicium. quia non agit per liberum arbitrium ideo mortalis est similiter cum corpore. De immortalitate uero anime clarius dicitur infra xii capitulo. dicens de morte hominis. et reuertatur puluis in terram suam. unde erat et spiritus redeat ad deum qui dedit illum. ¶ Et deprehendi. hic infert conclusionem intentam in hoc capitulo. et primo infertur conclusio. secundo remouetur quedam obiectio ibi. quis enim. Conclusio uero intenta est quod longeuitas non sit multum appetenda. ideo dicit ex predictis. et deprehendi nichil esse melius in spatio uite presentis concesso. quam letari hominem in opere suo. id est in operibus uirtuosis que proprie dicuntur humana. alia enim opera magis dicuntur bestialia et hanc esse partem illius. id est quod termino uite sibi concesso sit contentus sicut parte debita in presenti. ¶ Quis enim. hic remouetur obiectio. posset enim aliquis obicere. dicendo quod longeuitas est multum appetenda ut homo prouideat filiis suis. hoc remouet dicens. quis enim adducet. scilicet hominem ad talem notitiam. ut post se futura cognoscat. id est ut sciat filios suos post se uicturos et si uiuant qualiter bonis sibi derelictis sint usuri. quasi dicat nullo adducet multum sollicitari de longeuitate.

Uerti me ad alia. IIII

Quartum quod soler ab hominibus desiderari tamquam bonum sumum in uita presenti est auctoritas dominii et ideo hoc excludit in hac quarta parte huius libri ostendens quod non sit hominibus appetenda et primo ostendit hoc de de terribilitate humana. secundo de sublimi ibi. Custodi pedem tuum. Prima in duas. quia primo ostendit propositum ratione sumptis ex parte plebis. secundo ex parte principis ibi. melior est. Prima adhuc in duas. scilicet in parte prin[cipi]e

et incidentaliter. ibi. Stultus. Prima in duas. Primo ponit duas rationes quas inducit ad propositum. ibi. Rursum. Prima ratio accipitur ex iniuriis et violentiis que inferuntur hominibus in statu isto et a superioribus non corriguntur quia non possunt aut quia nolunt et sic continue anxiantur vel sua potestate abutuntur. talis autem status non est appetendus. ergo etc. et hoc est quod dicit. Verti me ad alia. et patet ex dictis littera usque ibi. Et laudavi magis mortuos quam viventes. i. statum eorum qui subtracti sunt de ista presenti vita quam qui habent experientiam tanti mali. Et feliciorem. i. minus miserum. utroque. scilicet malo homine mortuo et malo homine vivente. Iudicavi qui necdum natus est. i. abortivum qui non habet experientiam aliquam mali pene aut mali culpe actualis. et sic non sustinet aliquam penam sensibilem. sed vita magis delectabilem quam possit haberi in ista presenti secundum omnes doctores qui loquuntur de morientibus in solo peccato originali. ¶ Rursum. hic ponit secundam rationem ad eundem statum. Cum enim aliquis ascendit ad statum dominii insurgunt invidie contra ipsum et per consequens odia et rancores et insidie. talis autem status non est attendendus. ergo etc. et hoc est quod dicit. Rursum contemplatus sum omnes labores hominum. i. industrias quibus ascendunt ad dominii statum. Animadverti patere invidie proximi. et hoc patet ad sensum. Ergo vanitas. i. in statu dominii acquirendo est vanitas superbie. Et cura superflua. in acquirendo enim et conservando requiritur magna cura et anxietas animi. ¶ Stultus. hec est pars incidentalis in qua reprobat duplicem modum fugiendi dominium quorum unusquisque est vitiosus usque ad motivum. secundus removetur ibi Considerans. Circa primum sciendum quod in acquisitione dominii requiritur labor magnus unde iterum est quem refugit piger non virtuose quia bene vellet dominari sed desidiose quia vult otiari et hoc est quod dicit. Stultus. i. piger. Complicat manus suas. tamquam otiosus. Et comedit carnes suas. quia propter fugam laboris habet parum ad comedendum. et sic attenuantur carnes eius. Dicit. Melius est etc. ad excusationem sue pigritie. ¶ Considerans. hic removetur secundus modus vitiosus scilicet per avaritiam. ad statum enim dominii magnas expensas sicut quod refugit avarus non per virtutem sed per avaritiam et hoc est quod dicit. Considerans reperi etc. scilicet miseriam avari de quo subdit. Unus est et secundum non habet. quia refugit habere familiam et amicitiam cum quorum ne oporteat ipsum aliquid expendere et tamen non cessat acquirere cum magna animi et corporis afflictione. ideo concludit. Et est afflictio pessima. et patet littera. propter quod ex opposito concludit. Melius est ergo duos esse simul. i. plures coniunctos amicitia et societate. Habent enim emolumentum societatis sue. que communicant invicem bona sua. Et si unus ceciderit. in aliquod infortunium. Ab altero fulcietur. quia ab eo iuvabitur et consolabitur. Ve soli. i. societate et amicitia cum aliquo non habenti. Et si dormierint duo in lecto uno fovebuntur mutuo. Quomodo unus calefiet. per hoc metaphorice intelligitur quietatio plurium in una dilectione. ideo subdit. Unus quomodo calefiet. scilicet corporaliter. unde dicit Gregorius in omelia. Caritas in alterum tendit ut esse caritas possit. Et si quispiam prevaluerit contra unum. hoc patet in corpore et anima quia amicus iuvatur ab amico non solum in tribulatione mundi sed etiam in temptatione diaboli. Funiculus triplex difficile rumpitur. i. quanto plures et boni sunt in amicitia coniuncti tanto status eorum melioratur. ¶ Melior est. In principio huius capituli ostendit dominium non esse appetendum rationibus sumptis ex parte plebis. hic idem ostendit ex parte principis et ponuntur hic tres rationes. Prima ratio est quia frequenter contingit quod rex ex natura puericie est sapientia destitutus quia deliciose nutritus fuit et in deliciis vixit que impediunt acquisitionem sapientie. et ideo melioris conditionis est iuvenis pauper qui non est ad acquirendam sapientiam dispositus quia sicut dicit Senecas philosophus. paupertas est sapientie reperitrix. propter quod Socrates et multi alii divitias contempserunt. et hoc est

quod dicit. Melior est puer pauper etc. hoc patuit in Ioseph et Pharaone Genesi xli. previdit enim Ioseph famem futuram et remedium providit contra ipsam quod rex facere nesciuit. ¶ Quod et de carcere. hic ponit secundam rationem quia talis est. illud quod frequenter terminatur ad magnam miseriam non est appetendum tamquam huius vite summum bonum. Sicut est de dominio temporali. Unde Sedechias rex Iuda finaliter fuit excecatus et captivus in Babilonem ductus et sic miserabiliter mortuus est. iv. Regum ultimo. preterea etiam temporale aliquando contingit et subito venit ex magna miseria. Sicut patet de Ioseph qui eductus de carcere statim fuit factus princeps Egypti et secundus a rege. quod autem sic accidit provenit non est summum bonum. ideo subdit. Quod et de carcere catenisque etc. Sicut dictum est de Ioseph. Et alius natus in regno etc. Sicut dictum est de Sedechia qui fuit filius regis. ¶ Vidi cunctos. hic ponit tertiam rationem. frequenter enim accidit quod senescente rege populus et maxime iuvenes adherent filio eius qui post eo est regnaturus et aliquando regem usque non vivere patiuntur. sicut Adonias voluit facere. iii. Regum i. et eodem modo de eius filio qui senescit et filius eius ad etatem adultam venit. quod autem rex in fine vite sic contempnatur vel de eo parum curetur est magis dolorosum. propter quod talis dignitas non est appetenda et hoc est quod dicit. Vidi cunctos viventes. i. multos. est enim yperbolica locutio. Sicut dicitur etiam de tali civitate currit ad tale spectaculum ad denotandum multitudinem currentium licet aliquando maior pars remaneat. Qui ambulant sub sole. i. in ista presenti. Cum adolescente secundo. i. cum filio regis qui est secundus ab eo qui regnaturus est post eum. Qui consurget pro eo. scilicet in regno. Infinitus numerus est populi. i. valde magnus. et est yperbole sicut et supra. Omnium qui fuerunt ante eum. adherentes primo patri post eum quo modo dicto. Et qui postea futuri sunt. isto filio senescente. Non letabuntur in eo. i. parum curabunt de eo sed magis adherebunt filio eius ut dictum est. Sed et hec vanitas. quod rex senior dimittatur sic pro iuvene et afflictio spiritus regi sic dimisso. ¶ Custodi. Supra ostendit dominium terrenum non esse appetendum rationibus sumptis ex deffectibus humanis. hic ostendit ex sublimitate divina. Deus enim est summe venerandus et timendus ut supponitur ab omnibus. quia quilibet reputat deum id quo maius esse non potest ut dicit Anselmus. Sed potestas terrena retrahit a divino timore et reverentia ut patet non solum de regibus infidelibus deum vivum contempnentibus. scilicet Pharaone Senacherib Nabugodonosor. sed etiam de fidelibus. sicut de David qui ex potestate regia non timuit deum offendere in adulterio Bersabee et homicidio Urie. et de Salomone in templo post ydolis hedificatione. et Ieroboam in vitulorum aureorum fabricatione et adoratione. ergo talis potestas non est appetenda. In hac ratione sic procedit. quia primo ostendit deum esse summe venerandum. secundo timendum quod est huius rationis fundamentum. ibi. Tu vero. Prima in duas. quia primo ostendit deum summe venerandum in se. secundo in ministris suis ibi. Ne dicas. Prima in duas. quia primo ostendit deum venerandum opere et secundo ore ibi. Ne temere. Circa primum dicit. Custodi pedem tuum ingrediens domum dei. ut non ingrediaris pompose et superbe sicut solent facere potentes huius seculi sua potestate nimis elevati. Et appropinqua sacerdotibus et legis doctoribus. Ut audias. scilicet dei mandata et ad ea fideliter adimplenda. Multo enim melior est obedientia. i. observantia mandatorum dei. Quam stultorum victime. i. transgressorum legis qui per suam potestatem non formidant dei mandata transgredi estimantes eum placare oblationibus et sacrificiis. Qui nesciunt quid faciant mali. Ex hoc enim quod sunt superbia excecati cognoscere nesciunt gravitatem peccati sui. ¶ Ne temere. hic consequenter ostendit deum esse venerandum ore. et primo in affatu. secundo in gustu ibi. Ne dederis. Prima in duas. quia primo docet eum venerari a verbis indecentibus cavendo cum dicit. Ne temere quid loquaris. de deo vel de eius iudiciis eum in aliquo reprehendendo. De

eis i celo · 7c̄ · i · excellēcior ē te sine aliquā mēsa. ideo sint pauci sermones tui · loquēdo de deo · ne p̄ cātū incurras ex multiloquio · io sequit̄ · multas curas sequit̄ sompnia 7c̄ · quia sicut multas curas i uigilia sequit̄ sompnia i sompno scilicet · eo q̄ i sompno formāt fantasmata similia precedentib̄ curis i uigilia · ppt̄ q̄ dicit p̄hs p̄mo ethi · q̄ sompnia studiosorum · i · uirtuosorum sunt meliora q̄ quorūcūq; sicut i multis sermonib̄ et maxime de diuina excellēcia frequēter admiscetur stulticia. ¶ Si quid uouisti · hic ostendit q̄ deus sit uenerandus ore uiscendo p̄missa cū dī · si quid uouisti ne moreris reddere · quia ex tali tardatōne fit hō frequēter impotēs ad reddendū sicut uouētes īgredi religionem aliqn̄ tāmdiu tardant q̄ fiunt inepti ad recepcōem · displicet · n · ei infidelis et stulta p̄missio · uotum in aīa · incitamēti factum et cessante ināte statim mutat̄ · p̄dicta di aūt stulta qū ē de re illicita ul' etiā indifferenti · ut si aliquis uoueat leuare festucā de terra quia hoc i nullo cedit ad honorē dei · uel etiam si sit de bono in ipo' nouen. ¶ Ne dederis os tuū · ut in ipm̄ aperiendo gule · ut peccare facias carnē tuā p̄ uicium luxurie · quia sicut dicit iero · uenter et genitalia sunt mēbra p̄xima et ex uicinitate mēbrorum designatur p̄pinquitas uiciorum · ne dicas corā āgelo · a deo missum ministrum · nō ē puidēcia · q̄r deus nō solum honorādus ē in se · s; in ministris · ideo ne forte iratus dns 7c̄ · nō solum · n · punit pcc̄m q̄d se directe facitur · s; et q̄d ministros suos quia redundant i eum. Cetera patent. ¶ In uero deum time super omnia · et subdī rōm · si uideris calūpni as 7c̄ · et p̄ q̄r excelso excelsior alius ē · q̄r super p̄positum ballium · et super hos quoque eminentiores sunt alij · quia sup̄ balliuos sunt reges · et insuper uniuerse terre rex · i · deus ipos faciens · i · ordinauit subiectos sibi · Gallicus scriptor.

Amarus.

Hic incipit cap̄lm̄ scōm contra eos iero · in quo q̄ felicitatis sūma excluditur · diuicie temporales in quib̄ aliqui hīcr̄ ficto posuerunt bītum̄ hōis / ad q̄ excludēdum ponit̄ hic plures rōnes q̄re diuicie nō ualent bītum p̄ficere · hoc p̄ma rō ē q̄r duplicitas et ē talis · in illo nō cōsistit felicitas q̄d nō satiat eius appetitum et frequēter nō ē ad eius bonum · illud p̄ se patet quia de rōne bītudinis ē q̄ sit bonum hōim et terminans eius appetitum / aliter nō eēt ultimum eius finis q̄ ē de rōne bītudinis · diuicie aūt temporales nō satiant hōis appetitum · s; magis excitant / q̄r q̄ plus hīt plus cupit / q̄ bnē salute de auaro de q̄ e illi sermo · Similiter diuicie diuitis nō sunt ad eius bonum quia auarus in acquirēdo nec inde delectatur tenēdo p̄ parsimonia sua / s; 7c̄. Huius rōnis ponit mīorē p̄mo q̄tum ad p̄mā ptēm dicēs · auarus nō implebitur pecunia · vnde poeta · Crescit amor nummi quantum ipsa pecunia crescit · scōm q̄ntum ad ptēm scām cum dī · Et qui amat diuicias · eo nō quo auarus · fructum capiet ex eis · i · utilitatē · quia auarus nō p̄mittit eum uti. Io cōcludit · Et hec ē g̃ uanitas · supple ē et nō felicitas. ¶ Ubi multe · hic ponitur scōa rō ad ostendendum q̄ diuicie nō sunt hōis summū bonum · etiā si eis utatur ad sumptum · ubi multe sunt opes et multi · supple sunt inutiles et ribaldi · io cōcludit · et q̄d p̄dest possessori q̄ cernit diuicias oculis suis · i · expendi · et ministrari · ¶ Dulcis ē · hic ponitur tercia rō que sumitur ex nocumēto ex diuiciis ueniēte · q̄r multes diuites frequēter uiuunt delicate et lauta / et sic ac

cipiunt nocumētum ul' quandā ruinā / ex quo frequēter cadunt in multas infirmitates / ppt̄ q̄ dī · dulcis sompnus operanti · q̄r labor et lassitudo corporis iduunt ad quietem sompnum · saturitas aūt diuitis nō sinit eum dormire · p̄mo q̄r reformidat ire ad lectum donec p̄ spaciū temporis uigilauerit post cibum · 2° q̄r i lecto existens aliqū ex nimio cibo se sentit grauatum hos sompnum īpedientes ¶ Est et alia · hic ponit̄ rō q̄rta et diuidit̄ in duas ptes · q̄r p̄ rō ponit̄ · 2° correlarium cōcludit ibi · h' itaq;. Rō uero ista accipit̄ ex cōcupiscencia aliorum qui frequēter inuadunt ul' interficiunt hoies p̄ suis diuiciis rapiendis / et hoc est quod dī · Est et alia infirmitas pessima · i · magnū malum · diuicie cōseruate i malū dni sui quia p̄ hoc raptores et cupidi insidiantur ei · ideo subdit̄ · pereunt enim p̄pter diuicias suas i afflictione pessima quia aliū iugulat / et sic filius eorum illo priuatur · ideo subdit · generauit filiū qui i summa egestate erit · bonis patris priuatus · et ad laborandū p̄ uictu acquirēdo · nō ē assuetus · sicut egressus ē nudus de utero matris sic reuertet̄ · bonis oibus spoliatus · et nichil auferet secum · n̄ q̄ filiis dimittat · io cōcludit · quid ergo p̄dest ei q̄ laborauit i uentum · q · d · nichil quia labor suus non p̄ficit sibi nec filiis. Cunctis dieb̄ uite sue comedit i tenebris · i · i tristicia et anxietate mētis p̄ amissione temporalium quib̄ priuatus ē cū filiis ut dictum ē ¶ hoc itaq; · hic ex p̄missis īfert correlariū · scilicet q̄ uita deliciosa nō sit bonū hōis simpliciter ut dictū ē supra cap̄o 2° / tamē pecca ē tali uite laboriose · et hoc ē quod dicit · h' itaq; m̄ uisū ē bonum et pulcrū ex dictis usq; ibi · hoc est donū dei · eo mō loquēdi q̄ omne bonū ē a deo datum etiam temporalia bona / licet inter dona dei sint minima · Sanitas autem corporis et huiusmōi sunt media · bona uero grē et uirtutis maiora i p̄nti uita · nō · n · satis · i · multum · recordabitur dierum uite sue · ita q̄ uideantur ei longa ul' tediosa · io subdit · eo q̄ deus occupet deliciis cor eius · et sic nō hīt materiam ul' occōem reducendi ad memoriā mala p̄terita · sicut hīt illi qui diu uixerunt in tribulationib̄ et anxietatib̄.

Est et aliud. VI

hic ponitur ad p̄positum quinta rō · quia frequēter cōtingit q̄ hō diues subtrahitur de uita p̄nti / ita q̄ nō p̄t uti diuiciis · et hoc siue p̄ infirmitatem siue p̄ gladium · differt hec rō a p̄cedenti · q̄r illa procedit de eo qui p̄pter diuicias suas occidit̄ · ista uero de eo qui moritur i infirmitate ul' alia mō / et quantum ad hoc dī · Est et aliud malum differens a p̄cedenti mō dicto · Vir cui deus dedit diuicias · artificiales ut aurum et argentum et cōsilia et substanciam · i · diuicias nāles ex quib̄ uita hōis sustentatur · ut bladum uinum et alia · et honorem · i · statum honorificum · et nichil deest aīe sue · de ptinentib̄ ad uitā iocundam · nec tribuit ei potestatem deus ut comedat ex eo · quia subtrahit eum de uita p̄nti subito · Sicut i euuāgelio dī · luc · xii · de illo cuius ager uberes fructus attulit et dicebat · aīa mea habes multa bona reposita i multos annos quiesce · bibe · epulare · et subdī ibidem · dixit aūt ad illum dns · stulte hac nocte aīam tuā repetent a te · q̄ aūt cōgregasti cuius erunt · q · d · alieni habebunt · io subdī · s; hō extraneus uorabit illum · ideo cōcludit · h' · uanitas 7c̄ · ¶ Si genuerit · hic ponit̄ sexta rō que sumitur ex deffectu usus diuiciarum · et duplicatur · 2° ibi · omnis labor. Circa p̄mū ostendit q̄ talis deffectus ex auaricia p̄cedens facit hoiem miserum q̄ licet diuicias habeat multa alia q̄ desiderant̄ i p̄nti

vita et hoc est quod dicit. Si genuerit quispiam centum liberos. inter desiderata in hoc seculo sunt proles magna et vita longa. et anima illius non utatur bonis substantie sue. id est non maneat in prosperitate. accipitur enim hic anima pro ipso homine, eo modo loquendi quo totum denominatur a nobiliori parte. Sepulturaque careat. Sicut contigit de ioachim filio iosie, cum ieconia fuit proiectus extra portas ierusalem sicut predixerat ieremias. xxii. sepultura asini sepelietur putrefactus et proiectus extra portas ierusalem. de hoc ego pronuntio quod melior illo sit abortivus. qui non est expertus aliquod malum presentis vite et habet magis delectabile quam sit vita presens ut dictum est supra capitulo iiii. ideo subdit. Frustra enim venit. scilicet ad ortum cum iam sit mortuus et pergit ad tenebras. id est ad sepulcrum. et oblivione delebitur. quia de talibus non remanet aliqua memoria. non vidit solem. quia egressus est de utero mortuus. nec cognovit distantiam boni et mali. per experientiam vite presentis, et ideo melioris conditionis est quantum ad hoc predicto, qui in tota vita sua non expertus est nisi malum et anxietatem, de quo subditur etiam si duobus millibus annis vixerit et non fuerit perfruitus bonis. sed semper malis. quasi dicat. nichil proficit sibi vita longa sed magis officit. nonne ad unum locum properant omnia. scilicet corruptibilia que per mortem properant ad terram unde sumpta sunt. ¶ Omnis labor. hic ponitur secunda ratio procedens ex defectu usus divitiarum que talis est. omnia factibilia per homines ordinantur ad utilitatem vite presentis seu decentiam eius, sicut patet de omnibus artibus humanis, exceptis liberalibus que magis ordinantur ad contemplationem. sed talis avarus non utitur divitiis ad hunc finem ad quem sunt ordinate, et sic habet eas frustra. illud enim dicitur esse frustra quod non attingit finem debitum, sicut medicina que non inducit sanitatem. huius autem rationis ponit maiorem cum dicit: Omnis labor hominis in ore eius. id est propter comestionem seu sustentamentum vite humane. Consequenter ponit minorem dicens. sed anima illius. scilicet avari predicti. non implebitur bonis. quia non utitur suis divitiis. ¶ Quid habet. hec est sexta pars prime partis huius libri in qua excludit a vera felicitate notitiam occultorum, quam multi valde desiderant in hac vita in tantum quod propter hoc posuit se ad artes magicas non solum in anime periculum sed etiam in corporis periculum. Et dividitur in duas partes quia proponit primo quod aliquorum occultorum notitia sit appetenda et aliquorum spernenda. Secundo probat propositum de secundo ibi qui futurus est. Circa primum sciendum quod occulta sunt nobis primo futura et penitus per viam rationis, tamen eorum notitia habetur per viam revelationis in sacra scriptura, et hec notitia est bona propter quod dicitur. quid habet amplius a stulto sapiens. id est instructus in sacra scriptura que proprie dicitur sapientia saltem quantum ad notitiam salutis nostre. et quid pauper. scilicet a divite. nisi ut pergat illuc ubi est vita. id est ad futuram beatitudinem ubi mors non habet locum, sapiens enim cognoscit viam, et pauper desiderat illuc venire, delectabilium huius vite que non habet. et ideo quando ista duo simul concurrunt. scilicet sapientia et paupertas in uno homine, ille est dispositus per notitiam et desiderium ad attingendum summum bonum. notitia vero occultorum que tantum est curiositatis et superstitionis illa est spernenda. ideo subditur. melius est videre quod cupias. id est vitam beatam per fidem. quam desiderare quod nescias. quam desiderare notitiam futurorum contingentium que non decenter scire. ideo subditur. Sed et hec vanitas est. id est inutile. et presumptio spiritus. scilicet conari ad notitiam indecentem. ¶ Qui futurus est. hic ostendit probat propositum de notitia vana et superstitiosa, quia de alia patet quod est desideranda, et inducit ad hoc. iiii rationes. prima inducitur seu accipitur ex dei potestate cui proprium est contingentia futura per certitudinem scire. Unde dicit ysa. xli. annuntiate que ventura sunt in futurum et sciemus quia dii estis vos, propter quod non est hominum conari ad notitiam talium, et hoc est quod dicit. qui futurus est. id est rerum notum vocatum est nomen eius. id est dei presentia. et sciatur quod homo sit et non deus ad cognoscendum futura contingentia. et non possit contra fortiorem. id est contra deum. in iudicio contendere. id est rationabiliter allegare quod deceat ipsum talia cognoscere. ¶ Verba. hic ponitur secunda ratio, et sumitur ex talis conatus inutilitate. multi enim conati sunt talem notitiam inquirere ut per aspectus siderum responsa demonum et consilia, et de talibus disputaverunt docendo et scribendo multa que inventa sunt inutilia, quia rarissime contigit quod sic predicitur et ideo magis attribuendum est casui et fortune quam arti et scientie. quia scientia et ars non sunt nisi de hiis que contingit semper vel saltem ut frequenter. minor huius rationis ponitur cum dicit. Verba sunt plurima. de divinatoribus circa talia et patet ex dictis supra. ¶ Quid necesse est. hic ponitur tertia ratio ad hoc et procedit ex impedimento notitie magis necessarie, quia in acquisitione talium inutilium ponitur tempus magnum, et sic impeditur homo a cognitione sibi necessaria, et hoc est quod dicit. quid necesse est homini maiora se querere. id est notitiam intentionem suum excedentem, cuius maior est cognitio futurorum contingentium. cum ignoret per talem occupationem inutilem. quid conducat sibi in vita sua. id est quid sit sibi utile in vita presenti que est quedam peregrinatio ad patriam celestem et tempore quod velut umbra preterit. quasi dicat. temporis brevitas debet ipsum retrahere a tali vanitate, que non est expendenda in vanis sed tantum in necessariis. ¶ Aut quis. hic ponitur quarta ratio. et sumitur ex talis cognitionis impossibilitate, quia cum talis cognitio sit propria deo ut predictum est, non potest haberi nisi ab ipso, sicut habuerunt prophete ex dei revelatione. Isti autem querunt per alium modum, et ideo conantur in vanum. et hoc est quod dicit. aut quis eis poterit indicare. id est futura contingentia. quasi dicat. solo deus. capitulo vii.

Melius est

nomen bonum. In parte precedenti tractavit salomon de felicitate falsa. hic incipit tractare de vera. Et dividitur in duas partes quia primo inducit ad eius acquisitionem. secundo ad huius acquisitionis accelerationem. capitulo xii. Circa primum considerandum quod vera felicitas in solo deo consistit obiective. formaliter autem in eius clara visione et fruitione. dispositive vero in meritorio opere. Est enim spes certa expectatio future beatitudinis ex gratia et meritis proveniens, et de beatitudine sic accepta pertractat hic salomon. est enim quedam inchoatio perfecte beatitudinis sicut dispositio est quedam forme introducende inchoatio. Sic ergo procedit quia primo inducit ad opera meritoria generaliter. secundo ad opera pietatis que habent specialem rationem merendi pro missione humane vite que nunc est, et future. prima [illegible] mo. e. Secunda incipit capitulo xi. prima adhuc in duas. quia primo inducit ad actus virtutum cardinalium. secundo ad observantiam divinorum preceptorum capitulo g. Prima in duas quia primo ad actus virtutum inducit. secundo difficultatem assequendi ostendit ibi. Ecce hoc. prima adhuc in duas. quia primo facit propositum. secundo removet impedimentum ibi. Cuncta temptavi. prima in quatuor secundum numerum quatuor cardinalium virtutum, et patebunt partes prosequendo. primo igitur inducit ad actus prudentie eo quod est auriga virtutum. actus vero prudentie proprie est eligere ea que sunt meliora. primo igitur inducit ad preeligendum bonum honestum delectabile quod melius est simpliciter, et quantum ad hoc dicit. melius est nomen bonum. quod consurgit ex honesta vita. quam preciosa unguenta. que solum valent ad sanitatem corporis. et frequenter inducunt ad lasciviam carnis. secundo ad preferendum vitam futuram que eterna est vite presenti que est transitoria et hoc est quod dicit. dies mortis. scilicet iustorum. melior est supple. die nativitatis ipsorum. quia die mortis incipiunt vere vivere. propter quod dies mortis sanctorum vocatur eorum natalitium. Tertio inducit ad preferendum luctum iocunditati

dicatis

q. no i pedit amore

vide augustinum libro. de civitate dei capitulo martyr. que [illegible] hec apud petrum in clemente.

(cap. 7)

dicitur. Melius est ire ad domum luctus, id est quo plangitur mortuus, quam ad domum convivii, in qua frequenter committitur peccatum gule et ex consequenti luxurie. In illa enim, id est in domo luctus, finis cunctorum admonetur hominum, id est futura mors ipsorum. Et vivens cogitat quid futurus sit, id est de seipso tristitiam habet ex hoc intuitu. Quarto inducit ad diligendam iram per zelum iustitie, que est pro contemptu eius, dicens: Melior est ira risu. Pater enim filium diligens cum videt eum agere fatue irascitur; extraneus autem qui non curat de eo ridet de eius fatuitate et letatur. Ideo subditur: quia per tristitiam vultus corrigitur animus delinquentis. Quia propter quod talis tristitia procedit ex caritatis amicitia, et quia omnis sapiens dolet de fatuitate alterius, ideo subditur: Cor sapientium ubi tristitia, et cor stultorum ubi letitia, quia de fatuitate cuiuscumque letantur. Propter quod subditur: Melius est a sapiente corripi quam stultorum adulatione decipi, qui nutriunt eum in malo suo. Quia sicut sonitus spinarum sub olla ardentium, que faciunt magnum sonum et inutilem, primo ad sui consumptionem, sic risus stulti, id est eius applausus in malo alterius, nocet enim utrique, scilicet adulatori et ei cui adulatur. Calumpnia. Hec est secunda pars in qua inducit ad actum fortitudinis seu constantie. Et dividitur in duas partes, quia primo facit quod dictum est; secundo removet quoddam dictum temerarium, ibi: Ne dicas. Circa primum dicit: Calumpnia, id est gravis iniuria illata, conturbat sapientem, non tamen statim deicit a virtute constantie. Et perdet robur cordis eius, id est constantie virtutem, si multum invalescat. Quasi dicat: propter hoc sapiens debet se armare contra impetum huiusmodi invalescentie, ad quod maxime facit divinum adiutorium per orationem impetratum. Ideo subditur: Melior est finis quam principium, quia incipit a tristitia propter illatam sibi calumpniam et terminatur in consolatione a deo data, per quam fit homo patiens in adversis. Ideo subditur: Melior est patiens arrogante, qui ex impatientia iactat se vindicaturum, quia ira est appetitus vindicte, que est per patientiam reprimenda. Ideo sequitur: Ne sis velox ad irascendum, quia talis velocitas impedit rationis usum. Ideo sequitur: quia ira in sinu stulti requiescit, id est in corde ipsius. Ne dicas. Hic removet quoddam temerarium dictum. Circa quod duo sunt consideranda, scilicet qualiter sit intelligendum et quare reducitur ad propositum. Circa primum considerandum quod prius et posterius possunt dupliciter accipi. Uno modo secundum diversa tempora quorum unum est prius altero, sicut tempus nature lapse fuit prius tempore legis date, et tempus date legis tempore gratie. Et hoc modo exponit passum istum frater bone memorie quondam episcopus Albanensis, dicens: et verum est quod tempus legis date melius fuit precedenti tempore, quia tunc data fuit lex divina et multa alia beneficia, ut patet in Exodo, ad hoc quod homines magis promoverentur in dei cognitionem et amorem. Et adhuc multo plura et maiora exhibita sunt tempore gratie. Et ideo querere quare priora tempora fuerunt meliora quam sequentia est stultum, quia talis questio supponit materialiter falsum, scilicet quod tempora priora sint [illegible]. Et inducit hoc ad propositum ad refellendum dictum aliquorum qui defectum sue patientie et constantie in suo tempore volebant attribuere malitie temporis et non malitie sue mentis. Alio modo accipitur prius in eodem tempore secundum diversas sui partes. Et sic Rabbi Salomon dicit: prima pars temporis nature lapse fuit melior, postea vero tempore Noe ceperunt mala multiplicari in terra, secundum quod dicitur Gen. 6: Corrupta est autem omnis terra et repleta est iniquitate, propter quod deus induxit diluvium. Similiter prima pars temporis legis date: vivente enim Moyse, Aaron et Iosue et aliis senioribus qui viderant mirabilia dei in deserto, populus Israel, de quo postmodum [illegible] Salomon, stetit in cultu divino, sed post eorum mortem declinavit ad ydolatriam, ut patet in libris Iudicum et Regum, et ultimo negaverunt Christum. Et similiter est de tempore gratie, licet de Christo Rabbi Salomon non loquatur, quia in primitiva ecclesia fuerunt plura miracula et beneficia, et homines meliores quam modo, et adhuc peiorabuntur circa antichristi tempora, propter quod dicit Salvator Matth. 24: Et quoniam habundabit iniquitas, refrigescet caritas multorum. Et secundum hoc tempora priora meliora fuerunt quam nunc sunt, id est secundum comparationem partes priores temporum ad posteriores in eisdem tamen temporibus. Quare autem huiusmodi stultitiis requirere, dicit: Ne dicas etc. quod priora sunt. Stulta est enim huiusmodi interrogatio. Dicit quod hoc est quia illi sic querentes malitiam propriam et sue constantie defectum volebant retorquere in deum, qui est auctor temporum, quod erat blasphemia contra ipsum. Ideo dicit Salomon: Ne dicas etc. Utilior. Hec est tertia pars in qua inducit Salomon ad actum temperantie. Sciendum tamen quod temperantia non accipitur hic stricte, prout est refrenatio luxurie et gule, sed accipitur magis large, prout est moderantia actuum humanorum, eo modo loquendi quo homo moderatus dicitur. Et dividitur in duas partes, quia primo inducit ad moderamen erga proximum, secundo erga seipsum, ibi: In die bona. Prima adhuc in duas, quia primo inducit ad moderationem in bonis propriis dispensandis, secundo in malis aliorum contingentibus, ibi: Considera. Circa primum dicit: Utilior est sapientia cum divitiis quam sine divitiis, et hoc est intelligendum ceteris paribus. Sapiens enim habens pecunias potest ex eis exercere opera pietatis et liberalitatis, que ista non posset carens divitiis, propter quod dicitur [illegible]. Sicut divitie impedimentum in prodigis, sic in probis sunt adiumentum virtutis. Ideo subditur: Sicut protegit sapientia contra hostes visibiles et etiam invisibiles, sic protegit pecunia, quia ministrat expensas contra hostes visibiles et protegit per opera meritoria pietatis et liberalitatis proximis impensa. Tamen ne forte aliquis crederet ex dictis quod sapientia et pecunia equaliter valerent homini, propter hoc istud removet dicens: Hoc amplius habet eruditio et sapientia. Est autem idem habitus varie nominatus, quia dicitur sapientia in quantum versatur circa divina, eruditio in quantum dirigit in agendis que ad vitam gratie et glorie, tribuunt possessori suo, id est sapienti, etiam sine divitiis. Sed divitie non possunt hoc tribuere sine sapientia. Considera. Hic consequenter inducit ad moderamen circa proximum in malis contingentibus. Circa quod sciendum quod correctio fraterna ordinatur ad meliorationem fratris. Et ideo si aliquis perpendat ex sua correctione fratrem magis peiorari quam meliorari, debet cessare a tali correctione. Et hoc est quod dicitur: Considera opera dei, id est diligenter attende sua iudicia mirabilia, quod nemo potest corrigere quem ille despexerit, ipsum finaliter reprobando, cuius reprobationis signum est obstinatio in malo, quasi dicat: in tali enim cessandum est a correctione. Iudex tamen non propter hoc debet cessare, quia eius correctio non solum ordinatur ad emendationem fratris, sed ad bonum communitatis. Et ideo si videat aliquem obstinatum in malo, non tamen cessat a punitione, sed tollit eum punire etiam usque ad mortem si malitia sua hoc requirat, ne per ipsum inficiatur communitas bonorum. Sic suspendunt latrones et homicidas pacem communem turbantes. In die bona. Hic consequenter inducit ad temperantiam circa se. Circa quod sciendum quod in novo et veteri testamento in restringendo se et laxando in cibis et potibus considerandum est tempus, quia in aliquibus diebus sollempnibus licitum est lautius vivere, sicut dicitur Neemie 8: Ite, comedite pinguia et bibite mulsum et mittite partes eis qui non preparaverunt, quia sanctus dies domini est. Et aliquo tempore debent se homines affligere per restrictionem cibi et potus et consimilium, sicut Levit. 23 dicitur de die expiationis: Omnis anima que afflicta non fuerit die hoc peribit de populis suis. Et hoc est quod dicitur: In die bona fruere bonis, id est vive lautius. Et malam diem precave, id est cave a deliciis tempore ordinato afflictionibus et ieiuniis. Sicut enim hanc, sic et illam fecit deus, id est utramque statuit causis rationabilibus, ut non inveniat homo contra eum iustas querimonias, que non possunt fieri contra illud quod est bene ordinatum. Hoc quoque. Hec est quarta pars in qua inducit ad actum iustitie. Et dividitur in duas partes, quia primo ostendit iustitie fructum, secundo inducit ad eius actum, ibi: Noli esse. Circa primum dicit: Hec quoque vidi in diebus vanitatis mee, id est presentis vite que transitoria est, et sic non est nisi quedam vanitas. Iustus perit in iustitia sua, id est aliquis iustus morti traditur propter suam iustitiam, sicut plures fuerunt

sexaginta et amos [illegible] recte p[er]imp[er]ia iusticie et i
nouo testo clarius p[atet] i ullis maxime et impius uiu
to uiuit t[em]p[or]e i malicia sua. sicut p[atet] i p[ri]mo et ue
teri testo de multis pessimis hoib[us] et tyrannis. Ex q[uo]
co[n]cludit q[uod] p[re]miu[m] iusticie et pena iniusticie reseruat[ur]
i uita futura que e[st] eterna. q[uia] ad deum cu[m] sit iustus
iudex p[er]tinet q[uod] no[n] p[er]mittat aliquod bonu[m] irremunera
tu[m] et malu[m] impunitu[m]. et sic iusticia e[st] a[m]p[li]ete da[m]nat[us] p[re]
miu[m] e[st] eternu[m]. ¶ Noli e[ss]e. hic co[n]tra i[n]ducit ad
eius actu[m]. et diuiditur i tres p[ar]tes. q[uia] p[ri]mo docet fa
cit i mali punitione. 2° in boni defensione. ibi. bonu[m]
est. 3° in utriusq[ue] inq[ui]sitione. ibi. S[ed] et cunctis. Circa
p[ri]mu[m] sciend[um] q[uod] iusticia co[n]tingit p[ec]care p[er] excessum et def
fectum. Sicut liberalitas p[er] p[ro]digalitatem excedit et p[er] a
uariciam i defficit in liberalitate. tam defectus qui e[st] p[er] a
uariciam peior e[st] excessu p[er] p[ro]digalitatem. ut declarat ph[ilosoph]us
4° ethicorum. eo[dem] i[n] iusticia excessus peior e[st] q[uia] uergit ad c[ru]
delitatem quam defectus p[er] nimiam remissionem q[ui] uergit ad
nimiam pusillanimitatem. et io inducendo ad actu[m] iusticie circa
malum puniendu[m] retrahit ab excessu qui peior e[st]. d[icens].
noli e[ss]e iustus multum. nimis acriter puniendo. et q[uia] hoc
co[n]tingit p[ro]cedit eo q[uod] aliq[ui]s de iusticia sua nimis sentit.
ideo subdit. nec plus sapias. s[cilicet] de tua iusticia. ne ob
stupescas. crudelis scilicet i[n]sania[m] dando. et no[n] iusticia[m]. io subdit
ne impie agas multum. q[uia] crudelitas e[st] magna impie
tas. et quia facit hoies cadere et immunitas mo[r]
tes s[ibi] acquirere io subdit. et noli e[ss]e stultus ne mori
aris i t[em]p[or]e no[n] tuo. morte s[ci]l[icet] p[ro] i[n]iusticia acceleran
da. ¶ Bonu[m] e[st]. hic co[n]tra i[n]ducit ad actu[m] iusticie i deffensi
one boni. et diuidit[ur] i duas q[uia] p[ri]mo facit p[ro]positum. 2° re
mouet quodda[m] oppositu[m] ibi. sapia. Circa p[ri]mu[m] d[icit] bonu[m]
est te sustentare iustu[m]. eu[m] i sua iusticia p[ro]tegendo. et subdit
q[uia] q[ui] timet deum. co[n]firmatur iusticie p[re]ceptis i ueteri
et nouo testo. nichil negligit. i[d est] no[n] omittit de co[n]gru
is ad iusticiam co[n]seruanda. ¶ Sapia. hic remouet q[uo]dda[m]
quod posset obici. et p[ri]mo ponit ea[m] d[icens]. Sapia co[n]forta
uit sapientem. i[d est] adiuuit ex[tra] iter[um]. super dece[m] p[ri]ncipes ciui
tatis. i[d est] plus q[uam] q[uae]l[ibe]t p[ote]stas humana. et ideo p[ro] hoc co[n]siderret
aliquis q[uod] no[n] indiget ea. io hoc remouet. d[icens]. no[n] e[st] e[nim]
ho[mo] iustus. i[d est] tam iustus. i terra qui no[n] peccet. i aliq[uo]
et p[ro] q[uo]d erret. et sic ho[mo] q[uan]tu[m]cu[m]q[ue] sapiens i[n]diget
humano auxilio i p[re]senti uita i qua no[n] est sine errore
aliquo. ¶ S[ed] et cunctis. hic i[n]uitat ad actu[m] iusticie circa
se ip[su]m cauendo ab acquisitione q[ua] pot[est] eu[m] a iusticia deuiare
et hoc e[st] quod d[icit]. s[ed] et cunctis s[er]monib[us] q[ui] dicu[n]tur de te ne
accommodes cor tuu[m]. ad illos inuestigandu[m]. et sciend[um]
quia boni s[er]mones. p[ro]lati de al[i]q[uo] si ip[s]os audiat. uel de
facili eleuant eum i sup[er]bia[m]. et si mali detrahu[n]t eu[m]
a iusticia p[er] ira[m] et odiu[m] co[n]tra p[re]ferentes. et maxime si p[ro]
ferantur ab hoie qui d[ic]it eum diligere io subdit. ne for
te audias s[er]uu[m] tuu[m] maledicentem tibi. i[d est] malu[m] tibi
imp[re]cantem uel detrahentem cu[m] tamen deberet de te bona
dicere. et bona tibi imp[re]cari. Scit e[nim] co[n]sciencia tua te.
q[uasi] d[icat]. sicut nolles maledicta tua inuestigari. sic nec
alior[um] debes inuestigare. ¶ Cuncta temptaui. h[ic] remouet
impedimentu[m] a[d] p[re]dicta. Circa q[uod] sciend[um] q[uod] s[ecundu]m aug[ustinu]m p[ri]mo
soliloquior[um]. nichil e[st] q[uo]d mag[is] deiciat a[n]i[m]um hoi[s] ex arce
iusticie q[uam] blandimentum feminine corp[or]u[m] q[uod] ille co[n]tactus sine
q[uo] uxor haberi no[n] p[otes]t. quia uir tenetur reddere debitum
uxori. p[ro]pter q[uod] tendentes ad p[er]fectio[n]em religionis rouent
co[n]tinentem. et adhuc multo mag[is] actus ueneri p[er] adul
terium uel fornicacio[n]em i[m]pedi[u]nt uirtutis p[er]fectio[n]em. Et ideo
salon i[n]ducit ad hoc fugiend[um]. p[re]mittit tamen diligente[m]
inuestigacio[n]em sua[m] ad acquirendu[m] sapiam. d[icens]. Cuncta temp
taui in sapia. i[d est] p[er] sapia[m] acquirenda. dixi. Sapiens
efficiar. in cognitione diuinor[um] q[ua]m ip[s]e sapia d[icit]. et ip[s]a
longius recessit a me. s[ecundu]m estimatio[n]em mea[m]. freq[ue]nter
e[nim] co[n]tingit q[uod] hoies studiosi circa diuina credu[n]t in
p[ri]mo assecuti esse determinaciones. de quib[us] p[ost]ea p[er]cipiu[n]t

q[uod] sunt magis theorice uel sophistice ro[ation]es. et alta
p[ro]funditas. supple e[st] ista diuina. maxime q[ua]nt[um] ad [illegible]
p[er]sonar[um]. Quis inueniet eam. q[uasi] d[icat]. nullus p[er] inuestiga
tionem humanam. Deinde autem que ho[mo] expli[care] p[otes]t
h[aec] certa notanda de quib[us] subdit. lustraui uniuersa.
et p[er] l[ite]ram et subdit. et inueni p[er] experientiam. mulierem
morte amariorem. qui separat a[n]i[m]am a suo creatore
mors aute[m] solum a suo corp[or]e. p[ri]ma aute[m] separatio a[n]i[m]a
rum e[st]. q[uia] separat a bono i[n]finito. que laqueus uenatoris
e[st] i[d est] demonum qui uenantur a[n]i[m]as. et mulieres q[ui]a laq[ue]
o utuntur ad ip[s]as capiendas. Vnde p[ro]uerb[iis]. vi. Ecce mulier
occurrit illi ornatu meretricio p[re]parata ad capiendas
a[n]i[m]as. et sagena capiuntur pisces. magni et parui et
mediocres. sic mulier de quol[ibet] statu hominu[m] deci
pit plures. Vincula sunt manus illius. ligat hoies
mente et corpore suis amplexib[us]. qui placet deo ef
fugiet eam. et sic expediens poterit tendere ad uirtutem.
¶ Ecce h[oc]. p[ost]q[uam] salon i[n]duxit ad uirtutem amplectendam.
hic co[n]tra ostendit difficultatem. et hanc difficultatem
ostendit. S[ecun]do huius difficultatis originem. d[icens] ibi. solummodo.
difficultas aute[m] ostendit[ur] p[er] hoc q[uod] pauci ualde attingunt
ad uirtutes. et hoc e[st] q[uo]d d[icit]. ecce h[oc] inueni. i[d est] diligenter inue
stigaui. unu[m] et alterum. i[d est] singulos applicando mentem in
unum. p[er] tales modos loq[ue]ndi d[icit] de diligenti inuestigatione
circa multa. talis i[n]quirit sicut h[ic] et illa ut inueniret ra[tion]em
qua[m] adhuc querit a[n]i[m]a mea. q[uia] q[uan]to plus aliq[ui]s studet i aliq[ua]
s[cienti]a desiderat h[aec] p[er]fectius. et no[n] inueni. s[cilicet] usq[ue] ad p[er]
fectum. q[uia] nulla res q[uan]tu[m] ad e[ss]e eius c[ogni]ta o[mn]i[n]o p[ote]st p[er]fecte
sciri p[er] humanam inuestigacionem sicut dictum fuit supra p[ri]
m[o] c[apitul]o sup[er] illud cuncte res difficiles. n[on] pot[est] ho[mo] eas expli
care s[er]mone. ¶ Com descendit ad p[ro]positu[m] ostendens quid
inuenit de uirtute. d[icens]. uiru[m] de mille unu[m] repperi. s[cilicet] uir
tuosum. et est s[ens]us q[uod] de uiris pauci ualde inueniunt[ur]
uirtuosi. i[d est] deficiencia a uirtute. sic[ut] dictu[m] e[st] q[uod] p[er]ue[rsi]
stultor[um] infinitus e[st] nu[merus]. p[er] tale mo[dum] lo[quen]di d[icit] co[mmun]iter de
co[m]direc[tio]ne [illegible] [illegible] de mille uix inuenit[ur]
una res talis. mulierem ex omnib[us] no[n] inueni. s[cilicet] uirtuosa[m]
nu[m] est ta[men] p[er] hoc intelligend[um] q[uod] nulla sit uirtuosa. s[ed] q[uod] pau
ce sunt uirtuose i[d est] uiror[um]. sicut d[icitu]r co[m]mun[ite]r nullus est
i ciuita[te] qu[ando] ualde pauci sunt ibi. i[d est] multitudine q[uae] solet co[n]
uenire. p[er] tale[m] mo[dum] d[icit] ph[ilosoph]us p[ri]mo. physicorum illud q[uo]d modicu[m] est
q[uasi] n[on] co[m]putat[ur]. ¶ Solummodo. hic co[n]tra ostendit unde p[ro]ue
nit diffi[cultas] attingendi uirtutes. S[ecun]do ex hoc i[n]fert quenda[m]
co[n]clusionem ibi. quis talis. Circa p[ri]mu[m] dicit. Solummodo inueni.
s[cilicet] de q[uo] dicitur diffi[cultas]. q[uod] fecerit deus hoiem rectum. In p[ri]ma
e[nim] hoi[s] co[n]ditione deus fecit adam p[er]fectum i s[cienti]is et uir
tutib[us]. co[n]ditur eu[m] i[n] iusticia originali. et i p[er]fectione q[uae] co[n]ueni
re p[otes]t humane nat[ur]e i p[re]senti uita. filij aute[m] si fuisset ab eo
p[ro]geniti in statu illo no[n] fuisset nati sic p[er]fecti i s[cienti]is
nec i co[n]ditionib[us] a[n]i[m]e. tamen fuissent nati i rectitudine
[origi]nali p[er] qua[m] nulla rebellio e[ss]et i uirib[us] i[n]ferioribus ad ra[tionem]
et sic acquisiuissent s[cienti]as et uirtutes sine diffi[cultate]. et ip[s]e
se immiscuit infinitis q[uaestion]ib[us]. i[d est] difficultatib[us] circa acquisitio[nem]
s[cienti]ar[um] et uirtutu[m]. q[uia] ip[s]o peccante i pena[m] huius subtractum e[st]
originalis iusticia a tota na[tura] humana. ex qua subtractione se
cuta e[st] rebellio uiriu[m] ad a[n]i[m]a[m] et omniu[m] uiriu[m] inferior[um]
ad p[ar]te[m] a[n]i[m]e superiore[m]. ex hoc causatur difficultas acquirendi
s[cienti]as et uirtutes. ¶ Quis talis. hic i[n]fert co[n]clusionem et dic
tas. quia ex quo ita e[st] difficilimo attingendi uirtu
tes intellectuales et morales. ille q[ui] attingit e[st] ualde
excellens inter hoies. io d[icit]. quis talis. i[d est] sic eminens
d[u]o inter hoies ut sapiens. i[d est] uirtuoso uirtute morali et
intellectuali. et quis cognouit solutio[n]em ibi. s[cilicet] occul
ti. q[uasi] d[icat]. nullus nisi sapiens dicto mo[do]. Sicut p[atet] de dani
ele qui exp[osi]tus fuit nabuchodonosor sompnia. et ipsi balthasar scrip
turam i pariete exaratam. daniel. v. ex q[uo] d[icitu]r [illegible]
mag[is] rebutat[ur] in facie i qua uidet[ur] omnes s[ens]us. i[d est] sol[us]
o[mn]i[n]o in eod[em] illa exhibebat. Sapia hois lucet i uultu
eius. Vnde etc. io ab oculis [illegible] [illegible] [illegible]

c. vii. g[lossa]m

et potentissim⁹ faciē illi⁹ commutabit. s. i. tr^e qui sibi debet fortem gloriam.

Ego os regis VIII

observo. postquam salomon induxit ad virtutē. hic ad sequentem inducit ad mādatorum dei observa[n]tiā que disponit ad beatitudinē. mat. 19. si vis ad vitam ingredi serva mādata. dei. Et dividitur in duas partes quia primo inducit ad servand[a] mādata. secundo vero hoc removet impedimēta ibi omnia hec. prima in duas quia primo inducit ad mādatorum observationē. secundo ad huius observantie accelerationē ibi omni negocio. prima in duas sm̄ duas rationes quas ad propositum inducit. prima accipitur ex auctoritate sapientis precipientis cui ē obediendum. Et ideo in persona sic obedientis dicit. ego os regis observo. i. mādata ab eius ore prolata cuius sunt decalogi precepta ut patet exo. xx. et precepta iuramenti dei. i. iuramēti deo facti. sicut habetur exo. 24. ubi respondit populus moysi. Cuncta que locutus ē nobis dominus faciemus et tunc moyses assumpsit de sanguine victime et aspersit super populum ad confirmationem huius dicti et erat quasi quoddam iuramentum. ne festines recedere a facie eius. transgrediendo mādata affirmativa. neque permaneas in opere malo. transgrediendo negativa. quia omne quod voluerit faciet &c. i. quia mire auctoritatis et potestatis est quod non potest ei resisti. nec dicere cuiquam potest quare ita facis. In verbis enim eius exemplum non invenitur. Qui custodit. hic ponitur secunda ratio que accipitur ex utilitate obedientis cum dicit. qui custodit preceptum non experietur quicquam mali. s. in futuro. In presenti enim bene experitur malum pene ad exercitium sue patientie et augmentum sue glorie. sicut patet de sancto iob et aliis. non experietur quicquam mali. intellige et plenius sic. s. quod experietur multum boni. ideo subditur. tempus et responsionem &c. in hebreo habetur. et iudicium. sapiens enim attendit tempus iudicii ubi oportebit de omnibus reddere rationem. et sic timet divinorum preceptorum transgressionem. Omni negocio. hic ostendit salomon ad dicte observationis accelerationem et ad hoc inducit duplicem rationem. prima accipitur ex temporis opportunitate quia precepta divina post mortem non sunt implenda quia tunc cessat tempus merendi et demerendi sicut nunc implenda sunt quamdiu durat tempus merendi et hoc ē quod dicit. omni negocio tempus ē et opportunitas. quasi in omni opere attenditur et personis maxime debent attendi in opere virtuoso quantum ad impletionem divini precepti quod ē maxime necessarium ad salutem. et multa hominis afflictio quia ignorat preterita. In hebreo habetur. quia ignorat quod erit. q. d. futurum penitus non potest scire per se vel per aliam humanam investigationem et est ibi afflictionis aliqua impletione preceptorum. si enim sciret primo sicut non esset ei aliqua afflictio in impletione preceptorum sed magis consolatio. Ad idem pertinet translatio nostra cum dicit. quia ignorat preterita &c. i. preterita electorum quantum profecit et eorum qui futuri sunt. Non est. hic ponitur secunda ratio que accipitur ex humane vite brevitate. propter quod non ē vita cum transeunda sed in mādatorum dei operibus expedenda propter quod dicit. non ē in hominis ditione. i. potestate. prohibere spiritum. i. animam suam ab exitu de corpore. nec habet potestatem in die mortis. eam differendi. nec sinitur quiescere ingruente bello. tunc scilicet non. nec salvabit a morte impietas ipsum. sicut aliqui credunt aliquam mortem differre per artem magicam vel alia superstitiosa. Omnia hec. postquam salomon induxit ad observandum dei precepta. hic tamen hoc removet tria impedimenta in tribus partibus que patebunt prosequendo. primum autem impedimentum procedit ex abusu humane potentie. qua aliqui sic abutuntur quod precepta sua preponunt dominis. sicut improperat salvator sacerdotibus iudeorum et legis peritis. math. xv. irritum fecistis mādatum dei propter traditionem vestram. Ad hoc autem removendum premittitur salomon sua consideratio circa huiusmodi abusum dicens. omnia hec. s. que sequuntur. sic enim completur in hebreo. consideravi et subdit. interdum dominatur homo homini in malum suum. i. in malum ipsius dominantis qui per hoc elevatur contra deum modo predicto. quibus simul dicit. vidi impios sepultos. i. post mortem impios nominatos. qui etiam cum adviverent. i. adhuc viverent. In loco sancto erant. sicut sacerdotes et principes mali qui tenent in terris locum dei isti in spiritualibus illi in temporalibus. et laudabantur in civitate. propter adulationem vel timorem. Sed et hoc vanitas ē quia talis laus vigit in eorum detrimentum. Etenim. hic removet secundum impedimentum quod procedit ex abusu patientie divine. Ex hoc enim quod tollerat peccatores dans eis spacium penitendi. Ex hoc enim non frequenter absque timore implent mādata dei transgredi. et hoc ē quod dicit. etenim quia non profertur cito contra malos sententia absque ullo timore filii hominum. i. mundi et carnales qui sunt filii hominum et non dei perpetrant mala transgrediendo dei mandata. Cum hoc removet dicens. attamen ex eo &c. i. ex dei patientia circa peccatores. ego cognovi quod erit bonum in futuro timentibus. timore filiali qui cavet offensam dei. quia cum deus sit optimus decet eum dare meliora melioribus. Et ideo ex quo tollerat peccatores in vita presenti dans eis vitam que ē bonum nature concludit quod bene remunerabit iustos in futuro et quia peccatores divina patientia abutuntur et multiplicant peccata ad augmentum sue dampnationis. ideo subdit. non sit bonum. i. prosperitas temporalis. impio. eo quod abutitur ipsa. ne prolongentur dies eius. eo quod ē sibi occasio multiplicationis peccatorum. Est et alia. hic removet tertium impedimentum quod provenit ex defectu nostre scientie. Ex hoc enim quod homines attendunt tantum bona sensibilia et presentia et frequenter vident iustos in adversitate et iniustos in prosperitate ex hoc moventur ad sequendum iniustos transgrediendo dei mādata. Sic ergo procedit in parte ista quia primo ponitur effectus transgressionis. secundo defectus nostre cognitionis ibi. et apposui. Circa primum dicit. Est et alia vanitas. i. precedentibus. sunt iusti quibus mala proveniunt. sicut patet de sancto iob. et sunt impii qui ita securi sunt &c. sicut patet de multis regibus infidelibus et tyrannis. Sed et hoc vanissimum iudico. i. irrationabilissimum. et loquitur in persona carnalis hominis qui non cogitat futuras penas et premia. ideo concludit. laudavi igitur letitiam. i. vitam voluptuosam et patet littera usque ibi. et hoc solum auferret. non exprimitur quid in futuro. ex quo etiam patet quod loquitur in persona hominis carnalis cogitantis de presenti vita tantum. Et apposui. hic ostendit circa hoc omnem defectum humane cognitionis. quamvis deus permittat in presenti iustos tribulari et iniustos prosperari permittet ad dei iudicia iusta sed nobis occulta. et ideo talia non sunt in presenti investiganda. sed sufficit in generali cognoscere per fidem et scripturam sacram quod talia que hic contingunt per dei sapientiam ordinantur ad eius gloriam et etiam electorum propter quod in omnibus ē glorificandus et obediendum ē mādatis eius. dicit igitur. Et apposui cor meum ut scirem sapientiam de divinis. et intelligerem distinctionem que versatur in terra. circa tribulationem iustorum et prosperitatem impiorum. Est homo qui diebus ac noctibus &c. i. plures homines sunt qui fatigantur inquirendo talia nimis curiose descendendo ad particularia. et intellexi quod omnium operum dei. ex occultis dei iudiciis procedentium. nullam possit homo invenire rationem. i. certam in presenti cognitione. et quanto plus laboraverit. ad querendum curiose. tanto minus inveniet. quia ex tali curiosa inquisitione frequenter incidit aliquis in errorem. etiam si dixerit sapiens. i. licet videatur inter homines sapiens. se nosse que dicta sunt non poterit reperire. i. verbis explicare. Ex quo patet eum se falso iactasse.

Omnia hec VIIII

tractavi. hic incipit capitulum nonum quod ē quod subditur. sunt iusti &c. ubi convenienter signatur capitulum ē de isto usque in hebreo. Postquam autem salomon induxit ad beatitudinem compertam hic in se per opera virtutum et impletionem mādatorum. hic consequenter reprimit elationis motum quo aliquis ex bonis

(Andr. gre. moral. 29.)

(gre. ubi sup.)

(cap. 9.)

opib⁹ insurgit. Et diuidit^r in duas ptes qr pmo fac^t
hoc ex incertitudine humani status. 2° ex facili^te casus
eius. pma i quatuor. Sm quadruplice incertitudinē
circa ipm hoiez. pma contigit circa bonū gre. 2a circa
bonū fortune ibi. uerti me. 3a circa bonū nature. ibi.
nescit homo. 4a. circa bonū gratitu^{dinis} humane. ibi.
hanc quoqz uidi. pma i. iiij. qr pmo poit^r incerti^{tudo}
predicta. 2° incertitudinis rō. ibi. eo qr. Tertio ifert^r
quedaz conclo. ibi. hoc ē pessimū. 4° malorz copatō
ibi. nemo est. Circa pmū dr. omnia hec. s. que
sequunt^r. Sic. n. in hebreo continet^r. tractaui i corde
meo. diligenter considerādo uel poci⁹ adinuādo. Sunt
iusti atqz sapientes. s. plerīqz inter hoies. et opa
eorz in manu dei. quātū apparet humano sensui. et ta
men nescit ho. quātūcūqz iustus uideat^r. utrū amore
an odio. s. dei. dign⁹ sit. sz oia in futurū seruant^r incer
ta. n. mai^{te} uidebitur quos diligit. et quos odit. et
licet ho nō possit scire certitudinalit^r de se ipo et
multomin⁹ de alio. uia humana. utrū sit dilectus a deo
an nō. pt tn̄ hr̄e aliquā coniecturā. ut pote si nō sit p̄
cati mortal^r consci⁹ sibi. et adiplend^r dei mādata sit
uoluntari⁹. pt etiā hoc scire certitudinalit^r reuelacōne
diuina. Sicut reuelatū ē aliquib⁹ sanctis ex spāli grā
ad eorz consolatōz. Eo qr. hic incipit. ulra in hebreo
ubi ponitur dicte incertitu^{dinis} rō cū dr. Eo qr uniūsa
eque eueniāt iusto et ipio. Sicut. n. i iusti aliq
psperant. ita aliqui iusti in diuiciis honorib⁹ et co
similib⁹. et sicut aliq iniusti tribulant^r et eiciunt^r. ita si
milit^r aliq iusti. et io nō pōt distingui acceptus deo
ab eo qui nō ē acceptus p aliq q contingat hoibus
dicit autē iusto et ipio quātū ad ea q fiunt erga p
ximū modo contrario. bono et malo. quātū ad hoc q
respicit uiciuz et uirtute. mūdo et imūdo. quātū ad
id quod respicit honestatē. ymolanti uictimas et
sacrificia contēpnenti. quātū ad id quod respicit erga de
uz deuotoz et indeuotoz. Sicut bon⁹ sic et pctor. quā
tuz ad bonitatē et maliciā opis gen̄aliter. ut per
iurus ita et ille qui uerz deierat. i. mihi alicui iu
rat. Sicut dr̄ pmo R. 20. addidit ionathas deiera
re. et hoc dr̄ quantū ad id quod respicit pctm et uirtu
oris spāliter in uero et in f̄lo iura^{to}. Hoc ē. hic
ex dictis infertur conclo quedā et 2° malorz copa^o
s. q multi assuescūt pctō. eo qr inter iustos et ipios
non uidetur aliqua distinctio facta a deo et hoc est
q dr̄. hoc ē pessimū &c. et pz lr̄a usqz ibi. et post hec
ad inferos reducent^r. q. d. licet i pn̄ti uita eadē conti
gant iustis et iniustis. tamē i futu^{ro} nō erit ita. quia
soli ipii ad gehenā deducēt^r. Nemo ē. hic consequent^r
ponitur malorz quedā comparatō. et diuidit^r in duas ptes
quia pmo ponitur hec copatō. 2° infert^r ex hoc quedā
conclo ibi. uade g°. Copatō tal^r ē. s. q mali uiuentes ui
dent^r melioris condicōnis licet sciant certit^r se morituros. io dicit. nemo ē qui sep uiuat. qr copoitus
ē ex contrariis et originali iusticia destitutus. Et qui hu
ius rei. s. sp uiuendi hr̄ fiduciā qr nullus uidet^r eua
dere mortis sniam. melior ē canis uiuus leone mor
tuo. p canē mordacē et leonē uoracē intelligunt^r ho
mines mali. Sm tn̄ mag^s et min⁹. sic leo ē canē ma
gis nociuus. et sic salon loquit^r hic metha^{ce}. Sicut
coiu Smone ho iracund⁹ dr̄ canis. Est igr̄ sensus q pec
cator uiuus ē melioris condicōnis quā mortu⁹. et red
ditur rō. uiuentes. n. sciunt se ēē morituros. et hoc
certitu^{de} ut dictū ē. et ex hac consideratōe possunt a
mal^r penitere. et ad bonū reuti. mortui uero nichil
nouerunt ampli⁹. s. aliquid unde possint ad bonū re
uerti. licet sciant multa alia. nec hnt ultra merce
quia sunt ext^r statū merendi. quia obliuioni tradita
ē memō eorz totā deo. s. quātū ad hoc q det eis premi
orz. licet sint i memō ei⁹ ad puniend^r. amor quoqz.

quē habuerūt ad malos i pn̄ti uita. et odiū et in
uidia. q̄ bonos. simul perierūt. qr nō pnt ultra ma
los adiuuare. nec bonis nocē. nec hnt parte in
hoc seculo &c. i. i suffragiis q uiui faciūt p defūc
tis que nō ualet eis. Vade g°. hic ex dictis conclu
dit^r quedā conclo. s. q ho dz i pn̄ti honeste uiuere.
et ad uitā beatā se continue pparare. et sic exponit
Ra. sa. ptem istaz. dicit igr̄. Vade. g°. tu iuste. et come
de in leticia panē tuū. i. uiue i iocūdi^{tate} mentis et te
simonio bone conscie. predicte. et q sic debeat hoc itelli
gi pz p hoc qd sbdītur. quia deo placent opa tua
q dr̄ mag^s coniecturaliter quā certitu^{de}. ut supra dictū
est. omi tpe sint uestimēta tua candida. hic dicit
Ra. sa. q istud ē sile regi iuitāti aliquē ad festum
et nō dicit s^t diē determiātū. et io sic iuitatus si sit sa
piens sic se pat et ornat q oī hora sit patus quia
de re uocat electos ad festū futurz. et io dicit eis
tēp⁹ determinatuz qd ē tēp⁹ mortis quo nichil ē incer
cius. et io ho sp dz ēē patus ut recipiat^r ad dei fe
stū. que ppatō est p uitaz sancta et honestā. et sigt^r
hic p candidā uestez. et sic salon lo^r hic metha^{ce}.
Sicut i plurib⁹ aliis locis. et oleuz. diuine grē. de ca
pite tuo. i. de mente tua que ē caput i uirib⁹ aīe
non deficiat. i. sic uiue q deus grām suā a te nō
subtrahat. pfruere uita pn̄ti cū uxore quā di
ligis. i. cū sapia diuine legis ut exponūt hic he
brei. Sm q dr̄ sapie. 8. hanc adamaui a iuue^{te}
mea. et quesiui in sponsā assūmē. cunctis dieb⁹ uite
instabili^{tatis} tue. i. uite pn̄tis que ē instabil^r. q expe
ē in exercitio diuine legis. hec ē eīz pars i uita &c.
i. istā tenē portabis de pn̄ti uita. et nō tpalia bō
ut sbdr̄. quodcūqz pōt man⁹ tua &c. i. quātū potes
opare. quia nec op⁹. s. exterr⁹. nec rō. s. mentis medi
tatō. nec scia. de humanis. nec sapia. de diuinis. erūt
apud inferos. i. i limbo patrū ubi descendebant
oīno purgati ante passionē xpi de quo tpe lo^r hic
salon. et i purgatorio ubi descendebāt et adhuc de
scendūt qui decedūt i aliquib⁹ purgandi. Ista eīz duo
loca a doctorib⁹ ēē dicunt^r in pte iferni. et ibi nō est
op⁹ nec rō. nec scia. nec sapia. s. ad merend^r. licet ibi
sint ad a^d. quo tu ppas. quia omis quicūqz iusti des
cēdebant ad alteruz istoz duoz locoz ante xpi aduē
tuz. Verti me ad aliud. hic ponit^r incertitudo
hois circa bona fortune cum dr̄. uidi sub sole. i. i ho
minū habitatōe. nec uelocium cursū ēē. qr aliquā co
tigit q uelocior cursor nō uenit prior ad terminū. eo q
aliquo casu ipedit^r. et sic ab alio puenit^r. nec fortiū bel
luz. quia aliquā fortior cūm⁹ forti uincit^r. nec sapientū
panē. sz aliquā sunt i magna egestate. sicut pz de sācto iob
et de plurib⁹ aliis. nec doctorz diuicias. plures. n. apd
gentiles contēpserūt diuicias. ut pz de socrate et dioge
ne et plurib⁹ aliis. Similiter pphe qui fuerūt doctores
tpe ueteris testa^{ti}. et x^l et apo^{li} tpe noui. nec artifi
cum grām. melior. n. artifex i mechanicis nō sp hr̄
maiorē grām pncipis. Sz tēp⁹ casumqz i omib⁹. i. i
certitudinē que ab eclanis motu dz regere hoiem.
Nescit ho. hic ponitur incerti^{tudo} hois circa bonū naturē
quod ē ipa uita. cui⁹ terminus omino ē incertus io dr̄. ne
scit ho finē suū. sz sicut pisces capiūt^r hamo &c.
ex ispenato quā extimat accipe escham. Sic capiūt
hoies tpe malo. i. tpe mortis. qd malū dr̄ i quātū p
uat uita. Cū eis extimplo. i. repēte. superuenit. et
tal^r incerti^{tudo} dz retrahere hoiez ab elatōe. Hanc q3.
hic consequenter ponitur incertitudo 2^a gratitudinis humane
quia frequenter puat^r beneficus. et diuidit^r i duas ptes
quia pmo ppo^m ondit^r. 2° circa hoc qo mouet^r et sol
uitur ibi. quomō g°. Circa pmū dr̄. hanc q3 uidi sub
sole sapiam. gratitudinē in pruatō. ciuitas parua. io
poterat de facili obsideri. et pauci in ea uiri. ideo

potuit

poterat male deffendi. Venit contra eam rex magnus quia poterat cum suo exercitu circundare. et machinas contra eam extruere. et sic eam cape. Inventusque est in ea pauper et sapiens liberavit urbem. tamen nullus reddidit sibi gratiam. littera sic expo nit hoc tamquam fuerit sic ad litteram. verumptamen non dicit que fuerit illa civitas et ille pauper eam liberans. sicut nec hic exprimitur. potuit tamen sic esse quia sapiens mulier liberavit abelam ab eminente excidio ut habetur .2. Re. 20. Sapientia autem magis viget in hominibus quam in militibus. et dicebam ego. ex facto pauperis sapientis. meliorem esse sapientiam fortitudine. quia bellatores civitatis non poterant hoc facere ¶ Quomodo ergo. hic ex predictis movetur questio. Unde processit tanta ingratitudo circa pauperem sapientem. et Respondetur ad hoc cum dicitur. Verba sapientum .i. prudentia ab ore sapientie et sapientibus proposita. et dicit sapientum in plurali. audiuntur in silentio .i. attente. plus quam clamor principis inter stultos. per hoc solvitur questio quia non verba sapientis pauperis fuerit contempta processit ex populi stultitia / et quia stultorum infinitus est numerus ut dictum est supra primo capitulo. ideo frequenter contingit talis contemptus et ingratitudo / Expositores vero catholici dicunt communiter quod salomon hic loquitur methaphorice. per civitatem. intelligens ecclesiam. et per regem eam obsidentem. demonem et eius militiam. per pauperem sapientem. ipsum christum qui duxit pauperem vitam et sua sapientia liberavit populum suum quantum est in se ex demonis potestate. et nullus deinceps recordatus est. quia pauci valde sunt grati et multi ingrati / et maxime de iudeis qui negant christum / et talis ingratitudo ex humana stultitia procedit. et adhuc interius potest littera de facili applicari / Aliqui vero hebrei dicunt similiter quantum ad hoc quod salomon loquitur hic methaphorice. et per civitatem parvam. intelligit corpus humanum. per viros exiles in ea. corporis membra. per regem obsidentem. ipsum fomitem ad malum inclinantem / qui dicitur rex magnus eo quod multi obediunt ei. per virum sapientem et pauperem. sindere sim vel rationis dictamen ad bonum inclinantem. Et dicitur pauper quia pauci obediunt ei. liberatio autem ab impulsu fomitis fit per dictamen rationis. et quod contempnitur procedit ex stultitia hominis. et ad istum intellectum potest similiter littera de facili applicari. prima tamen expositio videtur magis litteralis.

Melior est sapientia. Postquam salomon repressit motum elationis ex incertitudine humani status. hic consequenter idem facit ex facilitate sui casus. propter quod semper debet timere et non presumere / et dividitur in duas partes. quia primo ostendit facilitatem casus ex impulsu interioris fomitis. secundo ex deffectu exterioris regiminis ibi. Ve tibi terra. Circa primum sciendum quod fomes impellit ad malam actionem et ad eius occasionem et etiam ad inordinatam locutionem. primo ergo ostendit propositum in primo scilicet in peccati actione. secundo in peccati occasione ibi. qui fodit foveam. tertio in mala locutione ibi. Si mordeat serpens. prima adhuc in duas quia primo salomon ostendit dampnum peccati. secundo monet fomiti resistere ibi. Si spiritus. prima adhuc in duas quia primo ostendit propositum. secundo infert duplex correlarium ibi. preciosior ¶ Circa primum dicit continuando se ad predicta. Melior est sapientia quam arma bellica. quia prius locutus fuerat de sapientia pauperis civitatem liberantis quia fieri non poterat armis. Est enim continuatio ad sequentia quia per sapientiam resistitur fomiti que est optima victoria et multo melior quam illa que acquiritur per arma bellica. et qui in uno deffecerit multa bona perdet. Sicut enim in bellis ex modico deffectu in primo congressu debellatur aliquotiens exercitus. Sic ex uno peccato mortali perdit totus cumulus ad salutem / et ad hoc inducitur exemplum cum dicitur. Musce morientes .i. languide et debiles que de facili moriuntur in illis que conficiuntur ab apothecariis. perdunt .i. destruunt suavitatem unguenti .i. eius bonitatem quia moriuntur ibi / et sic

(cap. 10)

per muscam que est res parva perdit res preciosa et sic per unum peccatum cumulus virtutum ¶ preciosior. hic infertur primum correlarium. cum dicitur. preciosior est sapientia. quia locutus fuerat de valore sapientie. et secundum expositores nostros communiter Sapientia et gloria parva sunt nisi minus. et stultitia ablativi et est sensus. Sapientia et gloria parva .i. sapientia cum honore parvo preciosior est quam stultitia cum honore magno / sicut dictum est supra capitulo 4. melior est pauper et sapiens rege sene et stulto. Sed hec expositio secundum litteram hebraicam stare non potest quia in hebreo. sapientia et gloria sunt ablativi casus / stultitia vero nominativi. Item hec parva. non est adiectivum huius substantivi gloria. sed huius scilicet stultitia. quod ponitur immediate post ipsum. Est igitur secundum hebreos hec littera. ponderosior est sapientia et gloria stultitia parva. et est sensus / quod deffectus parvus in moribus qui dicitur hic parva stultitia ponderosior est quam sapientia et gloria / quia frequenter facit eam vilescere in populo aliquando nominatum / et secundum hoc hec littera est connexa precedenti sententie in qua dictum est quod musce que sunt res parve vilescere faciunt unguentum preciosum. ratio autem diversitatis inter translationem nostram et dictum hebreorum est hoc nomen preciosior est. quia nomen hebraycum hic positum est equivocum ad preciositatem et ponderositatem. sed frequentius accipitur pro preciositate. sicut accipit translatio nostra. Et ideo aliter potest exponi littera nostra et secundum veritatem hebraycam quantum ad hoc quod sapientia et gloria sunt ablativi casus. et stultitia parva. nominativi ut sit sensus. Stultitia parva .i. stultitia ad horam simulata. preciosior est .i. utilior quam sapientia et gloria. sicut patet de david primo. Re. 21. qui simulando stultitiam coram achis rege geth per hoc evasit mortem ¶ Cor sapientis hic ponitur secundum correlarium de sapientia et stultitia sibi opposita cum dicitur. Cor sapientis in dextera eius. quia dirigitur in bonum moris per dexteram designatum. et cor stulti in sinistra illius. quia semper tendit in malum quod per sinistram designatur. Sed et in via .i. vite presentis in qua omnes sunt viatores. stultus ambulans. presumptione et peccato. cum ipse insipiens sit. secundum veritatem. omnes a sua via declinantes stultos existimat. quia non sequitur delectabilia huius mundi que sola reputat bona / et propter hoc homines vanos et mundanos viros sapientes et religiosos reputant stultos.

¶ Si spiritus. postquam ostendit dampnum peccati ad quod fomes impellit. hic consequenter monet resistere fomiti. et primo ponitur hec monitio. secundo infertur quoddam correlarium ibi. est malum. ¶ Circa primum dicitur. Si spiritus .i. impulsus. potestatem habentis .i. fomitis qui dicitur hic potestatem habens / eo quod multi obediunt ei. vel potestatem habens potest etiam dici demon de quo dicitur Iob .41. non est potestas super terram que ei comparetur / et frequenter impulsus fomitis et demonis simul concurrunt in temptatione / quia demon excitat fomitem. et eo utitur tamquam instrumento ut decipiat hominem a virtute. ascenderit super te. impellendo te ad peccatum. locum tuum ne dimiseris .i. stabilitatem virtutis. in qua tu in loco stabili debes permanere / et subditur causa. quia curatio cessare faciet peccata maxima. licet enim resistendo fomiti non auferatur fomes totaliter in presenti. tamen per talem resistentiam eius potestas diminuitur / et virtus moralis firmatur et augetur que dicitur quedam sanitas anime / et per consequens curatio a bis fomitis. et hoc facit cessare peccata ad que impelleret fomes nisi esset talis sanitas vel cura ¶ Est malum. hic infertur quoddam correlarium. Ex hoc enim quod pauci resistunt fomiti modo predicto / et multi sequuntur eius impulsum / ideo homines sunt ambitiosi potentatus mundane et honoris / et sic homines deffectuosi ad talia promovent / et virtuosi sine honore dimittuntur. et hoc est quod dicitur. est et aliud malum quod vidi sub sole. et quid sit illud subditur. quasi per errorem egrediens a facie principis positum stultum in dignitate sublimi. princeps ille deus est qui nullo modo potest errare secundum veritatem. sed tamen secundum insipientium existimationem qui ex promotione malorum ad magnas dignitates frequenter dicunt deum dormire vel desipere. tamen secundum ordinem sue sapientie / et iustitie nobis occulte permittit aliquando malos

[illegible]

XI

Mitte panem

tuum. Sup[illegible] induxit [illegible] ad opera [illegible] generaliter: hic inducit ad opera [illegible] specialiter [illegible] facit ad consecutionem beatitudinis future [illegible] q. d. Matth. 25. Venite benedicti patris mei possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi. Esurivi enim et dedistis [illegible] et dividitur in tres partes [illegible] primo inducit ad opus pietatis. Secundo ad accelerationem huius operis ibi mane semina. 3° infert conclusionem sue intentionis ibi letare ergo. Prima in duas quia primo inducit [illegible] secundo removet impedimentum ibi qui observat ventum. Circa primum dicit: mitte panem tuum super transeuntes aquas [illegible]

[illegible]

Ri'le d. Si replete fuerint nubes exalatoib' hu
midis. ymbres super terra effundet. q. d. Sic ho
mines divicias hntes debent eas refundere indige
ntib' [Ad hoc etia inducit mon''' ex hois stat'' p'
morte q2 tunc cessat meriti et demeriti. io dicit. Si
ceciderit lignum. i. ho qui dr arbor eversa a phis. dn
2° de aia dicit phs q radices i arborib' sunt sicut ou
i hoib' qm p illas capit' arboris nutrimeti. dr
g° lignu cadere qn ho p morte abscindit' a statu
hui' uite pntis. ad austru vl' aquilone. i. ad pte
electoz vl' reploz que noie aqlonis sigificat' se
cunde pmo. Ab aquilone pandet' omne malu. ibi erit
q. immutabilit' remanebit. ppt' q i uita pnti debz
ho de opib' pietatis sollicitari q diu pt [Qui
obseruat. hic remouet quodda ipedim'''. Inpedit'
eni ho ab opib' pietatis ex nimia dilatone cogi
tans q ueniet tps mag' oportunu ad distribu
end' paupib' bona sua et interim aufert' ei b
vl' etia uita et sic puat' intetio et hoc e qd' dic'
p sile. qui obseruat uetu no seminat q2 raro a'
nuq e aer sine veto aliquo. et qui considerat nu
bes. dimittens metere ppter apparentia nubiu. nu
q metet q2 raro cotingit q sit aer sine nubib' et
in tali dilatone aliqn ueniut hostes terre vastaie
cia g' colligetes remanentia deuastantes [2''' ipe
dimentu puenit ex estimacone loganim''' future ppe et
sic impedit' ho ab opib' pietatis quia cont' se idi
gere in futuro bonis suis hoc remouet qn dr. quo
ignoras que sit uia spus. i. p que modu aia ifu
ditur cor' qua rone. i. p que modu. compaguntur
i. formentur. ossa. s. pueri. i uetre ptis. ista n sunt
totaliter occulta nob' sic nescis opa dei. q2 statim
pot te tollere de uita pnti. ppter q luce. 12. dr di
uiti diu uiuere speranti. stulte hac nocte repetet
aiam tuam ea aut que cogregasti cui' erunt [Ma
ne. Postq salo'' induxit ad pietatis exercitiu
hic consequenter inducit ad hui' festinu pnm''' et etia
pfectu cotinuu. d. mane semina semen tuu. i. o
pera pietatis incipe a tpe iuuentutis. et uespere.
i. i senectute i qua solent hoies fieri magis tena
ces. ne cesset man' tua. facie pietatis opa. quia
nescis quid mag' oriat'. i. deo acceptu efficiat'. Et
si utruq simul. i. equaliter deo acceptu meli' erit
in futuru premiu [Dulce lumen. hic remouet h'
accelerationis quoddam impedimentu quod pcedit
ex consideratone uite pntis tm. et sic impedit' ho
ab opibus pietatis quia no considerat tps sue mor
tis io dr. dulce lumen et c. i. delectab'le e hoi psens uita
pntis sz quia tn hoc dz de morte cogi'''. io subditur.
Si annis multis uixerit ho. et i psperitate. tn memi
nisse dz tenebrosi tpis. i. mortis. quod tps uoca'
nox freq' in scptum. et dieru multoz. i. tpis p'
morte quod no hebit fine. qui cu uenerint vani
tatis arguent' pterita. i. hui' uite delectabilia q transi
erunt ut umbra [Letare g°. h' infert' intetu coclo
. s. q homo ex consideratone diui iudicij dz a malis
retrahi et in bonis exerceri. dicit igr. letare g' iuue
nis. et sm hebreos e yronica locutio. Sicut aliqn
pr dicit filio. vade ad taberna et bibe et lude. q. d.
postea dolebis et hoc pz ex seqntib' cu dr. et ambu
la i uiis cordis tui. i. sm modu tue ppe uoluntat'
et intuitu oculoz tuoz. i. sequdo concupiscencie in
pullum q e ualde malu. io subdit'. et scito q p o
mnib' his adducet te de' i iudiciu. te grauiter pu
niendo. ppter q infert p oppositu [aufer ira de cor
de tuo. vindicta de aliis no querendo. Ira n e apte
senes ppter caliditate nature. et amoue malicia
a carne tua. i. luxuria et subdit utriusq dicti cam

adolescencia n. et uoluptas ctra
rius lucida. uana sunt. quia cito tn sent et ad
fine mali pducunt.

XII.

Memento crea
toris
tui. Supius salon induxit multiplr
ad felicitatis humane consecutione. hic conse
quenter inducit ad hui' consecutoris acceleracio'. Et diuiditur i
duas ptes q i pma ponit' hec acceleratio. 2° qda breuis
recapitulacio ibi. Cum esset. Tercio ponit' totius coclu
sio ibi. his amplius [Circa pmu dr. memento creatoris tui
qui te fecit ad ymagine sua de nichilo genes. 1.
ppter q obligatus es totaliter ad ei' s'uitute. In diebus
iuuentutis tue. q2 tunc potes et prompci' et melius s
uire. io subdit'. ante q ueniat tps afflictonis. i. sen
tutis q2 sicut dicit seneca. multa senes circumueniunt
incomoda. et appropinquent anni. tue mortis. de quib' di
cas no mi placent. omnes n. morte refugiunt et ab
horrent. ante q. dt. resumendu e qd' dcm e i pn°
cap'. memento creatoris tui. i pn° hui' cle et ca
clusiones seqntiu. ante q tenebrescat sol. no dr
tur aut sol et luna et stelle obtenebrescere sem
et nocte ad morte ppinqnti q2 deficit uiuq ei' ui
sio et sic no pt claritate eoz bn uidere nec de
die nec de nocte. et reuertantur nubes p' pluuia. i.
tribula° mortis sup tribulatonem senectutis ita q sa
lomo le' hic metha''' sm omnes expositores he
breos et latinos. qn mouebuntur custodes domus
. i. corporis q e domicilium aie. hui' aut domus
custodes sunt sensus qui pmunt corp' a nocuis et
dicitur hic commoueri qn incipiut deficere et hebe
tari. et nutabunt uiri fortissimi. i. crura et ti
bie que dnt uiri a uirtute q2 sustinet corp's pede
sz mutant et tremunt seu uacillant i senectute
defficient nob. et ociose erunt molentes. i. dentes qb'
molit' cib' in ore. si appropinquite morte no pnt hoc fa
cere. i minuto nuo. pluis n. dentiu de eis cadut mi
nute in senectute. et tenebrescent uidentes p foram'''
capitis collocati. et claudent hostia i platea. i. la
bia i plano faciei sita q claudit' clauda qn no pnt
bn loqui. io subdit'. in humilitate. i. exilitate uocis q
cotingit i appropinquatone mortis. et consurget ad uocem
uolucris. i. galli. senes. n. no pnt bn dormire et sic
excitant' i pmo gallorum cantu et hec excitacio dr hic
Secundo. et quia ad litteram no pnt diu cantare uinq
ppt debilitate''' organorum et io oz eos tunc surge. et ob
surdescent omnes filie carminis. eo q delectant' melo
dus. excelsa quoque timebunt. i. superior ps aie. quia
omnes naturalr timent morte appropinquantem etia sm
pte superiorem cor' compatitur. formidabunt i uia. q2
timent exire de uia pntis uite. florebit amigdalus
i. caput canescet. impinguabitur locusta. i. uent'
intumescet huzonib' indigestis. et dissipabitur cappa
ris. i. concupiscencia uenus que sic notatur eo q cap
paris e herba qua luxuria excitatur. qm ibit ho per
morte. i domu eternitatis sue. q2 inde numq reuertet' ad
uita. et circuibunt in platea. plangentes hoiem iam
deffunctum. ante q. io resumat'. memento creatoris tui
ante q rumpat' funis argenteus. i. armonia tua qua ele
menta colligat' in cor' uniente q rumpit' in morte. et re
currat uitta aurea. i. uita humana que sm ueritate
melior e auro q uita pns. sicut aurum meli' e argen
to. Et conteratur ydria sup fontem. fons dr hic cor q
pcedunt spus uitales. sicut aque inde ex fonte
ydria ai qua hauritur aqua de fonte dr hic compage
ceterorum membrorum recipiens uitam a corde qn coteritur sup
fonte q2 moritur cu corpore. Et rota sr cisterna. ro
ta dr hic caput q2 appropinquat ad figura rotundam

Cisterna uero dicitur ipsum cor/eo quod ibidem accipitur uita
ut predictum est/et sic rota confringitur super cisternam quando omnes
sensus qui uigent in capite deficiunt totaliter corde mo
riente. et reuertatur puluis in terram. i. corpus humanum
quod pro maiori parte factum est de elemento terre. et spiritus
redeat ad eum. secundum merita eius et demerita iudicandus
per ipsum. Vanitas uanitatum. exponatur ut supra ca. p.

Cum esset. hic ponitur breuis complatio de libris sa
lomonis cum dicitur. Cum esset sapientissimus ecclesiastes. i. salomon
cuius sapientia precedebat sapientiam omnium illius temporis ut habetur
3. Re. 4. docuit populum. uerbo et scripto. et enarrauit que
fecerat 3. Re. 4. et in pluribus locis. et inuestigans sapientiam
composuit parabolas multas. s. tria milia ut habetur 3. Re. 4. que
sunt uerba utilia ad bonum regimen populi. et conscripsit sermones
rectissimos. quia nulla est in eis distorsio a ueritate. ac ueritate
plenos. quia cum ueritate literali continent plures ueritates misti
cas. Verba sapientum sicut stimuli. ad excitandum pigros in
opere uirtutis. et quasi claui in altum defixi. i. in profundum
sicut dicitur. Io. 4. puteus altus est. i. profundus. et sic sicut claui in
profundum ligni defixi sunt ibi quasi immobiles. sic uerba prophe
tarum non possunt a ueritate remoueri. que per magistrorum consilium. i. sa
pientum. data sunt a pastore uno. s. ipso deo qui omnia regit
et pascit. magistri uero isti possunt dici tres persone in diuinis.
uel angeli quibus primo reuelantur diuina secreta et sunt
executores diuine uoluntatis. ¶ His amplius. hec est ultima
pars huius libri in qua ponitur itera conclusio. et hoc quantum
ad duo. primum est ex hoc parte quod necessariis. et quantum ad hoc
dicitur. his. i. sacre scripture libris ut exponit. ra. sa. amplius
fili mi ne requiras. per hoc tamen non excluduntur libri
alij ad intellectum sacre scripture necessarij. Sed illi qui non sunt
ad salutem necessarij de quibus subditur. faciendi plures libros
non est finis. quia semper emergunt noue difficultates in
talibus. frequens meditatio. carnis afflictio est. afflicto
scilicet effectiue et sine utilitate cum sit de preter necessariis
et impediat necessariorum cognitionem quia impedit studium circa
ipsa. Secundum est quod homo maxime uirilius intendat necessariis ad
salutem. ideo dicit. deum time. timore filiali per quem receditur
a malo. et mandata eius obserua. extendendo te in bono/et hec
sunt due partes iustitie que faciunt hominem perfectum in uirtu
te sequitur. hoc est omnis homo. i. totus sum perfectus homo quia totum
et perfectum idem sunt. s. metha. 5. ita quod accipitur signum toti
uniuersale pro signo totius integralis/quia in hebreo pro utroque
est una sola dictio equiuoca ad utrumque. et est sensus. hoc est
omnis homo. i. iste due partes iustitie faciunt perfectum hominem
uirtute/et sic dicitur motiuum ad ista duo cum dicitur. et cuncta
que fiunt sub sole. s. ab hominibus qui per liberum arbitrium pos
sunt mereri et demereri. adducet deus in iudicium. genera
le. pro omni errato. In hebreo habetur. pro omni celato. quod ibi
manifestabitur. siue bonum sit. ut remuneretur. siue ma
lum ut puniatur. Ad hanc uero sententiam potest retineri quod
ad aliquid secundum nostram cum dicitur. pro omni errato. i. delicto ex
malicia uel ignorantia. siue sit bonum de genere siue ma
lum ex circumstantia. Sicut cum aliquis dat elimosinam mulieri
paupercule ut eam pertrahat ad luxuriam/siue ad ma
lum de genere sicut furtum. et homicidium. punitio
tamen talium cedet ad gloriam electorum. Sicut dicitur psalmo
.lviii. letabitur iustus cum uiderit uindictam et ad glo
riam dei/cui est honor laus etc. Amen.

¶ Explicit ecclesiastes

Incipit cantica canticorum

OSCULETUR me etc. Expedito primo salomonis
libro in quo traditur doctrinam que
fecit ad illustrationem mentis. et secundo in quo inducit
ad contemptum affluentie mobilis. hic autem inducitur 3.
inducens ad amorem superne felicitatis sicut dictum
fuit plenius in prologo primi libri ubi posui quandam prestationem
pro illis tribus libris. Appetitus uero superne felicitatis
procedit ex amore mutuo dei et rationalis creature qui
in hoc libro describitur ut plenius uidebitur. pro processu ta
men ad maiorem dicendorum intelligentiam aliqua sunt hic
premittenda. Primum est quod translatio nostra in pluribus locis dis
cordat a litera hebreorum et similiter signatorum exemplorum. Secundum
est quod totus liber iste procedit parabolice uerum cum apparet ita
de quibus personis determinate parabole secundum sensum litteralem
sunt applicande et hoc cum predictis facultatem inuenit
in hoc libro. Si enim hoc appareret sicut iudic. 9. ubi dicitur.
dixerunt autem omnia ligna ad ramnum. Veni et impera
super nos. ex litera sequenti manifeste patet quod intelligitur de sich
mitis et abimelech quem unxerunt super se regem. tunc
facile esset hunc librum exponere. Sed hoc non apparet
in quodam generali. s. quod iste liber loquitur parabolice de amo
re mutuo sponsi et sponse. Sed quis sit iste sponsus et
que sit illa sponsa clare non apparet ex litera/propter quod
accipiuntur uarie a diuersis. Quidam enim dicunt quod hic ac
cipitur sponsus ad literam ipse salomon et sponsa ipsa filia pha
raonis eius uxor predilecta. Sed hoc non uidetur uerum. quia licet
hic amor inter sponsum et sponsam potuerit esse licitus ut
pote infra limites matrimonij contentus sicut dixi plenius
super. 3. libros Re. 3. ca. tamen carnalis fuit et frequenter
habet talis amor aliquid inhonestum et illicitum adiunctum. propter
quod descriptio talis amoris non uidetur ad libros sacre scripture
canonicos pertinere/maxime quia huius spiritu sancto dictati
ue sunt descripti. Salomon autem amorem suum ad uxorem et con
ad delectamenta adhuc sequentia cognouit per experientiam
et non per sancti spiritus reuelationem. propter quod hic liber qui
semper fuit ab hebreis et latinis inter canonicos re
putatus ut patet per ieronimum in prologo galeato non uidetur
de hoc amore conscriptus. propter quod hebrei dicunt quod iste li
ber loquitur parabolice de amore dei et plebis iudaice
quam sibi desponsauit in legis datione exo. 20. et sic
habuit eam ut sponsam predilectam. Expositores uero
catholici dicunt similiter quod liber iste loquitur de amore christi
et ecclesie accipiendo eam prout diuiditur contra sinagogam
que processit de latere christi dormientis in cruce sicut e
ua formata fuit de costa dormientis ade/et sic cum illi
et isti nitantur ad suas intentiones literam applicare. Sed
saluo meliori iudicio utrique uidentur in aliquo deficere
primo in hoc quod sponsam accipiunt nimis stricte uide
dicentes sponsam esse proprie plebem hebraicam/uel tamen cum
gente conuersa ad ipsum. Catholici uero plebem christianam
quia in hoc libro uidetur aliqua seu ponitur que non uiden
tur conuenienter exponi referendo ad statum ueteris testamenti
et eo aliqua que non possunt conuenienter exponi de statu no
ui. Ex hoc sequitur defectus alius quo iudei aliqua ad sta
tum noui testamenti pertinentia conuenienter exponunt de
statu ueteris. Et eo catholici aliqua ad uetus testamentum
pertinentia minus conuenienter exponunt de statu noui. Se
cundo tamen de sensu litterali cum prout potero ostendere intendo/et
est hic sensus litteralis non ille qui per uoces significatur
sed qui per res significatas primo intelligitur/sicut patet in
exemplo supra posito de abimelech et sichimitis. propter
hoc dicitur parabola a para quod est iuxta. et bole quod est sententia. quia
iuxta significationem uocum aliud significant. In hoc libro
sponsus accipi uidetur ipse deus. sponsa uero ipsa ecclesia com
plectens statum utriusque testamenti. quia sicut est una fides
modernorum et antiquorum. uariata tamen secundum maiorem et mi
norem explicationem. Sic est una ecclesia. uariata tamen secundum
maiorem et minorem coniunctionem ad deum. quia magis coniunc
ta est tempore noui testamenti et hoc modo accipit etiam bea
tus gregorius omelie. A. d. quis similitudinem patris familias rectius
tenet quam conditor noster qui eos quos condidit sic possidet

u nō sit curiosus in inuestigando scripturas

qui […]

qui liberos in domo, qui hic vineam et vitem et ecclesiam que a primo abel iusto usque ad ultimum electum qui in fine mundi nasciturus est, quot sanctos produxit tot quasi palmites misit. Ecclesia vero sic accepta respicit diversa tempora et in aliquibus offendit sponsum et in aliis placuit. Item constituta est ex diversis gentibus scilicet ex iudeis et gentilibus, et iustis et parvulis, et plenis et fidelibus, et hec et consilia faciunt difficultatem in hoc libro quia frequenter fit transitus de uno tempore ad aliud et de una parte ad aliam. et de ecclesia eadem et eadem quasi sub eodem contextu littere, et hoc propter connexionem sponsi et sponse admirabilem et pertinet ecclesie in unam fidem sicut plenius dixi in prologo generali in regulis de intellectu sacre scripture. Sciendum autem quod licet ecclesia a principio mundi incepit ut predictum est, tamen specialiter nomen sponse accepit primo in datione legis in monte synay per quam plebs israel fuit desponsata deo per fidem et latriam doctrinam tibus. propter quod salomon spiritu sancto dictante distribuendo amorem dei et ecclesie sub nominibus sponsi et sponse incepit a tempore egressus de egypto filiorum israel quia tunc lex fuit data. Igitur iste liber in duas partes dividitur. et in prima describitur amor iste pro tempore veteris testamenti. In secunda pro tempore novi. Secunda incipit infra capitulo vi. Prima dividitur in tres. quia primo describitur amor predictus prout respicit egressum de terra egypti. secundo progressum per viam deserti ibi dum esset rex. tertio ingressum terre promissionis scilicet iudee. v. capitulo ibi. Vadam michi. Prima in duas quia primo ponitur amorosa sponse petitio. secundo gratiosa sponsi responsio ibi. Si ignoras. Prima adhuc in duas quia primo ponitur petitio amoris. secundo exclusio erroris. ibi. nigra sum. Circa primum sciendum quod populus israel qui sponse nomine hic intelligitur multum desideravit de egypto exire ut libera a servitute dura possi des liberius servire et ei amore ferventiori inherere ut habetur exo. 3. et illud desiderium exprimitur cum dicitur. Osculetur me osculo oris sui. i. ostendat se mihi per signa et effectu amicabile. sicut sponsus sponse predilecte. quia meliora sunt ubera tua. In hebreo habetur quia meliores sunt amores tui. nomen enim hebraicum positum hic equivocum est ad amores et ubera. hebrei sequuntur unam significationem translator noster aliam. Sed in hoc videtur hebrei melius dicere quia secundum proprietatem hebraici sermonis sponsa hic alloquitur sponsum. In commendatione vero sponsi non videtur decenter mentio fieri de uberibus. potest tamen dici quod per ubera sponsi hic intelligitur plenitudo misericordie dei. Est igitur sensus secundum hebreos cum dicitur. quia meliores sunt amores tui vino. i. sapidiores menti devote quam quodcumque sapidum corporale gustui corporali. et secundum translationem nostram. meliora sunt ubera tua vino. i. tue misericordie plenitudo dulcior est humane menti quam vinum gustui quod inter corporalia est magis sapidum. fragrantia vel fragrantie. secundum hebreos. unguentis optimis. i. plenitudo tue misericordie vel amores tui magis recreant animam devotam quam quodcumque redolens sensibiliter olfactum. oleum effusum nomen tuum. per oleum hic intelligitur liquor aromaticus fluens de arboribus aromaticis in arabia et terra promissionis. et collecta servatur in vasis et quando effunditur super aliquem ad refrigerium seu medicinam emittit odorem suavem, per quem in scriptura intelligitur bona fama secundum illud apostoli. 2. cor. 2. christi bonus odor sumus etc. Est igitur sensus cum dicitur. oleum effusum etc. eo quod per mirabilia que fecit deus pro filiis israel in egypto et in mari rubro fama nominis et bonitatis eius diffusa est ad alios populos. propter quam multi ad iudaismum fuerunt conversi. propter quod subditur. ideo adolescentule dilexerunt te. i. alie gentes ad amorem tuum converse. multi enim de egyptiis hoc modo fuerunt conversi et cum filiis israel exierunt de terra egypti. ut exo. 12. habetur. Similiter ietro [illegible] cum domo sua audiens mirabilibus que fecerat dominus israeli exo. 18. trahe me post te. educendo me potenter de egypto. curremus post te. per viam iustitie sequendo

in odorem unguentorum tuorum. i. tractum effectibus bonitatis tue. hoc tamen scilicet in odorem unguentorum non est de textu quia non est in hebreo. sed ab aliquo doctore fuit appositum per modum interlinearis glose que postea in textum fuit scripta per imperitiam scriptorum. introduxit me rex. celestis. in cellaria sua revelans mihi per moysen legem suam secundum quod dicitur exo. 3. cum quasi minister gregem ad interiora deserti etc. secundum apparuit ei dominus etc. exultabimus et letabimur in te. quod fuit impletum quando transito mari rubro letantes dixerunt. Cantemus domino gloriose etc. exo. 15. memores uberum tuorum vel amorum tuorum secundum hebreos et exponatur ut supra. recti. i. iusti. diligunt te. filiali amore. Nigra sum. Hic ponitur exclusio erroris. Circa quod sciendum quod ecclesia militans semper habuit hec et habebit usque ad finem mundi cum iustis aliquos peccatores et cum fortibus aliquos fragiles. propter quod salvator comparat eam sagene misse in mare ex omni genere piscium congreganti. mat. 13. et ideo fragiles hebrei in egypto existentes ex servitute dura per impatientiam fracti reputabant totam illam ecclesiam deo abhominabilem. sicut sponsa deformis viro suo. cum tamen deus frequenter permittat electos tribulari ad suam purgationem et meriti augmentationem. propter quod errorem fragilium removet dicens. nigra sum. i. turpis in conspectu dei secundum estimationem impiorum. sed formosa secundum veritatem. filie ierusalem. i. o vos imperfecti de plebe israelitica. propter quod dicuntur filie in sexu femineo et fragili. sicut tabernaculum cedar. i. agarenorum, eo quod cedar fuit filius agar gen. 16. agareni vero qui nunc dicuntur sarraceni tunc habitabant in tabernaculis expositis ymbribus et ventis in hyeme et solis ardoribus in estate propter quod erant denigrata exterius pulcra interius. sicut pelles salomonis. per salomonem intelligitur qui interpretatur pacificus ipse deus secundum hebreos, quia disposuit omnia suaviter. pelles autem dicuntur hic operimentum superius tabernaculi in quo deus colebatur quod erat de pellibus arietum exo. 26. et erat expositum pluviis et caumatibus. sicut filii israel in egypto diversis laboribus. Nolite me considerare. i. iudicare. quod fusca sim. i. obscura et abhominabilis deo. quia decoloravit me sol. mulier enim pulchra de sua natura si solis ardoribus exponatur a pulcritudine sua exterius immutatur. tamen talis immutatio accidentalis est et procedit ab exteriori. Est igitur sensus. quia decoloravit me sol. i. ardor tribulationis egyptiace fecit me nigram et turpem apparere. Unde dicit de hoc ardore deuteronomio. 4. vos autem tulit dominus et eduxit de fornace ferrea egypti. propter quod dicit. filii matris mee pugnaverunt contra me. i. diversis laboribus me affligentes egyptii qui dicuntur filii eiusdem matris cum hebreis. eo quod utrique de eadem terra fuerunt nati, eo modo loquendi quo nati parisius dicuntur pueri vel filii parisienses. omnes enim hebrei qui cum iacob fuerunt ingressi egyptum mortui erant quando egyptii ceperunt hebreos affligere ut habetur exo. primo et ideo omnes reliqui erant in egypto nati. posuerunt me custodem in vineis. i. deputaverunt me servilibus operibus et forsitan aliqui eorum tanquam servi erant deputati nocte et die ad custodiam vinearum. vineam meam non custodivi. i. operibus meis intendere convenienter non potui propter oppressionem in operibus egyptiorum. Indica michi. Postquam sponsa petivit a sponso dilectionis affectum hic consequenter petit ab eo directionis effectum. aliqui enim hebrei laboribus fracti reputabant egyptios felices et cum eis ad ydolatriam declinabant propter quod petit sponsa ab hac deviatione preservari dicens. Indica michi etc. et construatur sic littera. O tu sponse quem diligit anima mea indica michi in meridie. i. in hoc tribulationis ardore. ubi pascis fideles tuos. tanquam gregem tuum per fidem fortificatum ab infidelitate et ydolatria me preservando propter quod subditur. ne vagari incipiam post greges. i. alias gentes infideles. sodalium tuorum. i. regum et principum

spatiu[m] qui d[icu]n[tu]r hic sodales dei eo q[uod] cu[m] eo p[ar]ticipa[n]t
i no[m]i[n]e · dicu[n]t[ur] · n[am] · reges et d[omi]ni sicut ip[s]e d[eu]s ut d[icitu]r
Re · sa[l]. S[e]z in uide[tu]r meli[us] dici q[uod] an[ge]li s[an]c[t]i plange
tib[us] i[n]fidelib[us] dica[n]t[ur] h[ic] sodales dei · Vnde daniel · x[°]
angel[us] plangentis uocat[ur] princeps greco[rum] · et plan
p[er]sis princeps p[er]sar[um] / et dicit beatu[s] dyonisi[us] q[uod] hu
iusmodi angeli s[an]c[t]i de q[ui]b[us] sermo e[st] q[ui] fueru[n]t i[n] societate
dei / et t[ame]n p[re]erant i[n]fidelib[us] p[o]p[u]lis ¶ Si ignoras · p[ost]
q[uam] descripta e[st] amorosa sp[on]se petitio · hic co[n]sequ[en]ter po
nitur sponsi gratiosa responsio · et p[ri]mo r[espo]ndet ad pe
titione[m] · s[ecun]do ut co[n]tinuet[ur] l[itte]ra ad imm[edia]te p[re]cede[n]te[m] d[icitu]r · Si
ignoras te o pulchra inter mulieres · i[d est] o tu plebs
hebrea inter alias alias gentes pulchra p[ro]pter pu
ritatem fidei et latrie · Si ignoras te · i[d est] times p[ro]pter
infirmos a uia recta declinare · egredere de societate
· i[d est] familiaritate ydolatrar[um] q[uia] scribit[ur] p[ro]u[erbiorum] · xiii · amicus
stultor[um] similis efficiet[ur] · et abi p[os]t uestigia gregum
· i[d est] simpliciu[m] credentiu[m] quales fueru[n]t abel · seth · e
noch noe et co[n]similes · et pasce edos tuos · i[d est] i[n]firmos
de p[o]p[u]lo tuo · iuxta tabernacula pastoru[m] · i[d est] s[ecundu]m doctrina[m]
patriarchar[um] qui interrogati de sua co[n]ditio[n]e r[espo]ndeni[n]t
uiri pastores ouiu[m] sumus nos et p[at]res n[ost]ri gen[esis] ·
xl · ¶ Equitatui · hic co[n]sequ[en]ter r[espo]ndet ad p[ri]ma[m] petitio[n]em
sponse que erat de dilectionis affectio[n]e d[icens] · equitatui
meo in curribus pharaonis · assimilaui te amica mea ·
· i[d est] ostendi manifeste uera[m] dilectio[n]em ad te q[uan]do s[u]bmersi cur
ros pharaonis i[n] mari rubro te p[ro]teg[en]s exo · xiv · et uirtuti[bus]
assimilaui te exercitui meo · i[d est] angelis meis quos
ualde diligo · angeli · n[am] · s[an]c[t]i i[n] multis locis sacre sc[r]ip
ture dicu[n]t[ur] ex[er]citus milicia et exercitus · et eode[m] mo[do] d[icu]n[tu]r
hic equitatus dei · militia · n[am] · et exercitus co[n]tinet
nomine · pulchre sunt gene tue sicut turturis i[d est]
pulcritudo fidei e[st] t[ibi] amabilis · In hebreo h[abetu]r · pul
cre sunt gene tue in ordinibus · i[d est] i[n] ornamentis cum
tate tua ordinate dispositis et ad hoc co[n]sonat l[itte]ra
sequens cu[m] d[icitu]r · collum tuum sicut monilia · sunt · n[am] · moni
lia ornamenta · hebrei · n[am] · de egypto exeuntes petierunt ab a
micis et uicinis egyptiis iocalia argentea et aurea
de mandato dei exo · xi · de quib[us] p[ostea] fecerunt se i[n] sol
[illegible] [illegible] · R[abbi] uero [illegible] hic [illegible] e[st] quia
nomine hebraicu[m] ibi [illegible] e[st] equiuocu[m] ad turtures et or
dines · [illegible] sequit[ur] p[ri]ma[m] sig[nificati]o[nem] · hebrei uero a
[illegible] dicto mag[is] co[n]sonat l[itte]ra sequens ut u[idetu]r
[illegible] ad [illegible] [illegible] · murenulas aureas
faciem[us] tibi uermiculatas argento · sunt · n[am] · murenule
orna[men]ta [illegible] de filis aureis et argenteis et
lapidibus [illegible] quib[us] ornabat[ur] caput mulieru[m] et
[illegible] uestitur [illegible] et [illegible] ¶ Cum esset rex · d[e]
scripto amore sponsi et sponse [illegible] respicit [illegible] de
egypto · hic [illegible] describit[ur] [illegible] respicit [illegible]
[illegible] et diuidit[ur] in duas p[ar]tes quia p[ri]mo ponit[ur]
[illegible] huius amoris p[ro]motiua · s[ecund]o [illegible] ut oppo[sit]a
iuxta se opposita mag[is] elucescunt · [illegible] p[ri]mo i[n]cipit · i[d est]
[illegible] · p[ro]motiua uero amoris ex p[ar]te sponsi
[illegible] b[e]n[e]ficia [illegible] sponse collata · [illegible]
[illegible] hic [illegible] · [illegible] · et [illegible] eode[m] or[din]e
[illegible] collata quia [illegible] [illegible] p[ro]ut
[illegible] [illegible] · et [illegible] [illegible]
[illegible] · i[d est] p[ri]ma p[ar]te b[e]n[e]ficiu[m] [illegible] de
[illegible] · In [illegible] [illegible] [illegible] sub umb[ra]
[illegible] [illegible] · uox dilecti mei · p[ri]ma
[illegible] in duas [illegible] [illegible] b[e]n[e]ficiu[m] · s[ecun]do
sponsi et sponse mutuu[m] colloquiu[m] ibi · ecce tu pulchra
¶ Circa p[ri]mu[m] intendu[m] q[uod] maximu[m] b[e]n[e]ficiu[m] fecit d[eu]s [illegible]
[illegible] in deserto [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] i[n] tabe[r]
naculo i[n] quo erat [illegible] sedes dei [illegible]
[illegible] exo · xl · de q[uo] loq[ue]bat[ur] [illegible] sicut ho[mo] ad
amicu[m] suu[m] [illegible] p[er] moyse[n] [illegible] · Vnde d[icitu]r [illegible] · [illegible]
[illegible] [illegible] que [illegible] [illegible] appropinquantes [illegible]

d[e]us in adesse [illegible] [illegible] [illegible] · De cohabitatione
igitur dei dicit sponsa · Cum esset rex · celestis · i[n] accubitu
suo · i[d est] i[n] p[ro]piciatorio · nardus mea · [et] c[etera] · i[d est] thimiama boni
odoris quod offerebat[ur] i[n] altari incensi i[n] co[n]spectu s[an]c[t]i
s[an]c[t]or[um] ubi erat p[ro]piciatoriu[m] · fasciculus mirre dilectus
meus m[ihi] inter ubera mea co[m]morabit[ur] · i[d est] inter cor meum p[er]
fugas [illegible] · et d[icitu]r dilect[us] fasciculus mirre · q[ui]a
sicut mirra co[n]seruat carnes a putrefactione · sic d[eu]s
mentem a p[ec]cati corruptione · et q[ui]a no[n] solu[m] mente[m] ser
uat · s[ed] eciam delectat · io[deo] s[u]bdit[ur] · botrus cipri · [et] c[etera] · et
ordinet[ur] sic l[itte]ra · botrus cipri i[n] uineis engaddi · et
e[st] locus ubi crescit balsamum apud mare mortuum
ut app[ar]et i[n] descriptio[n]e terre s[an]c[t]e / et ibide[m] crescit arbor
aromatica no[m]i[n]e cipru[s] q[ue] facit grana simil[ia] uuis · ideo · d[icu]n[tu]r
cum i[n] uitis uinee et unde locus d[icitu]r uinee ut d[icu]nt
aliqui et io[deo] ciprus no[n] e[st] h[ic] no[men] i[n]sule q[ue] e[st] i[n] mari me
diterraneo q[uia] ibi no[n] sunt dicte uinee · dilectus meus
m[ihi] · i[d est] mag[is] delectat me spiritualit[er] q[uam] q[uo]cu[m]q[ue] s[a]pi
du[m] et suaue delectet corporalit[er] ¶ Ecce tu pulchra · post
cohitatio[nem] sponsi et sponse ponit[ur] hic mutuum colloqu[ium]
gratiosum sponsi et sponse q[uo]d solet e[ss]e i[n] co[n]tubiis et co
habitatio[n]e · et s[ecundu]m hoc d[icit] sponsus · ecce tu pulchra es
amica mea · [et] c[etera] · et duplicat[ur] h[ic] pulchra · ad denota[n]d[um]
pulcritudine[m] mentis et exterioris co[n]uersationis · ocu
li tui columbarum · p[ro]p[ter] simplice[m] co[n]tuitum q[ue]m solent deuote
sponsar[um] co[n]iuges / et p[er] hoc i[n] sponsa spirituali simplicitas
intentionis intelligit[ur] de[us] orans · s[ecundu]m q[uo]d dicit saluator
ma[tthei] · vi · si oculus tuus fuerit simplex totu[m] corp[us] lucidu[m]
erit · et r[espo]ndet sponsa · Ecce tu pulcher es dilecte
mi et decorus · Cuius pulchritudinis no[n] e[st] finis · lectulus
n[oste]r · i[d est] tabernaculum i[n] quo sponsa p[er] moyse[n] et aaron et
alios sacerdotes i[n] quiete co[n]templationis q[ua]si i[n] lecto q[ui]e
scebat · floridus · q[uia] optimum tabernaculi erat interius
de cortinis uariis colorib[us] et pulchra uarietate co[n]textis
ad modu[m] diuersor[um] flor[um] · exo · xxvi · et quia templu[m] salomo[nis]
p[ost]ea fuit hedificatum ad similitudine[m] hui[us] taberna[culi] · ideo
occasione hui[us] d[icitu]r hic de ip[s]o · tigna domorum n[ost]rar[um] cedri
na · [et] c[etera] · de talibus · n[am] · lignis fuit id[est] templu[m] hedificatum
ut p[atet] · iii · Re[gum] · et s[u]bdit sponsa tang[en]s de b[e]n[e]ficiis sp[on]si gr[a]
ta · Ego flos campi · i[d est] modo habito pura et munda ex
utilitate egypti · et liliu[m] co[n]uallium · q[uasi] d[icat] · q[uia] eram i[n] egyp
to era[m] q[ua]si liliu[m] i[n] monte cui[us] color obfuscat[ur] ardore solis ·
sicut dixi supra · decolorauit me sol · s[ed] mo[do] sum sicut li
lium i[n] ualle quod h[abe]t colore[m] recente[m] ex uallis humore et
q[uia] deo placet sponse gratitudo io[deo] s[u]bdit ea[m] co[m]mendando
Sicut liliu[m] inter spinas · i[d est] sicut liliu[m] redolens et suaue
co[m]paratu[m] ad spinas asperas et impugentes · sic amica
mea · i[d est] plebs hebraica · inter filias · i[d est] gentes alias q[ue] sunt
ydolatrie dedite · et inocentes tractant aspere sicut p[atet] de
egyptiis qui hebreos tractauerant ualde dure / et subdi
tur r[espo]nsio sponse · Sicut malus · q[ue] e[st] arbor fructifera · int[er]
ligna siluar[um] · que co[m]muniter sunt i[n]fructifera · Sic dilec
tus meus · a quo p[ro]cedunt cuncta bona · inter filios · i[d est] ali
arum gentium deos a quib[us] nulla bonitas p[ro]cedit et s[unt]
inutiles o[mn]ino ·

II

Sub umbra · hic co[n]seque[n]ter
ponitur
duplex nobile b[e]n[e]ficiu[m] in deserto filiis [israel] ex
hibitum · p[ri]mu[m] e[st] b[e]n[e]ficiu[m] columpne ignis et nu
bis que illuminabat nocte et de die [illegible] solis ardo
re · exo · xiii · et q[uan]tum ad hoc dicit sponsa · Sub umbra illi[us]
que[m] desideraba[m] sedi · i[d est] mansi ut hita[n]i · sicut d[icitu]r deute
[ronomio] primo · Sedistis [illegible] in cadens [illegible] multo t[em]p[o]re · i[d est] mansistis
· S[ecundu]m b[e]n[e]ficiu[m] fuit manne celitus date i[n] cibum exo · xvi ·
de quo cibo d[icitu]r sapie[ntie] · xvi · pane[m] paratu[m] de celo p[re]stitisti eis
sine labore o[mn]e delectamentu[m] i[n] se h[abe]ntem et o[mn]em sapo
ris suauitate[m] · et hoc e[st] quod s[u]bdit[ur] · fructus eius dulcis
gutturi meo · Terciu[m] b[e]n[e]ficiu[m] fuit [illegible] [illegible] p[er]
que

que placabat offensa diuina et confereabat gratia non
ex sacrificiis secundum se sed in quantum fiebant ex offeren
cium fide et deuotione/et quantum ad hoc dicit sponsa.
Introduxit me rex in cellam vinariam .i. ad altare
holocaustorum ut dicit Ra. Sa. quod dicitur cella vinaria
eo quod in libaminibus sacrificiorum ibi effundebatur vi
num et ibi leuite cantores incipiebant canere diuinas
laudes que ordinantur ad dilectionem dei et proximi
ideo sequitur. ordinauit in me caritatem. licet autem p
cumulatiue beatitudo decus in via hoc tamen non est in re per
quem modum habetur in patria. licet autem spes in quantum est de bo
no causet delectationem. tamen absentia realis huius boni
inducit afflictionem secundum illud prouerbiorum. xiii. spes que differ
tur. et hec afflictio uocatur hic langor sponse.
Mulier autem languida confortatur delectatur florum et po
morum odoribus et sponsi amplexibus per que hic designan
tur diuine consolationes que dantur sperantibus in
se cum dicitur. fulcite floribus etc. et patet ex dictis litera.
Et quia continuatio talium consolationum est appetenda
et subtractio abhorrenda. ideo subditur. adiuro uos fi
lie ierusalem. i. istum modum de populo israel ut dictum est supra
primo capitulo. per capreas ceruosque camporum. i. per patriar
chas qui sic uocantur in scriptura. gen. xlix. neptalim ceruus emissus etc. ne suscitetis neque euigilare
faciatis dilectam. i. non declinetis ad aliquod horri
bile peccatum propter quod diuina consolatio substrahatur et to
tus populus perturbetur. sicut contigit in fabricatione ui
tuli et eius adoratione exo. xxxii. capitulo. donec ipsa uellit
per istud. donec. non intelligitur quod sponsa debeat hoc uel
le futuro tempore. sicut. math. i. de ioseph et maria dicitur
et non cognoscebat eam donec peperit quia non cogno
uit eam postea. Vox dilecti. hic ponitur datio
legis que fuit ualde nobilis secundum quod dicitur deutero. iiii. que est
enim alia gens sic inclita ut habeat cerimonias
iustaque iudicia et uniuersam legem etc. de hoc beneficio
dicit hic sponsa. uox dilecti mei. pronuncians precep
ta decalogi exo. xx. locutus est dominus quoque cunctos ser
mones hos. ego sum etc. Ecce iste uenit saliens in
montibus. i. descendens in montem synay in quo pronunciauit
precepta decalogi qui dicitur montes et colles in plurali pro
pter diuersas sui partes. uel ponendo plurale pro singulari
sicut frequenter fit in scriptura. unde exo. xxxii. isti sunt
dii tui qui eduxerunt te de terra egypti/et tamen erat
ibi unum ydolum tantum. Similis est dilectus meus capree etc.
per hoc designatur uelocitas diuini descensus ad dandam
legem. en ipse stat post parietem nostrum. per parietem intelligitur
nubes densa que erat inter deum et populum/et quia ex illa
nube procedebant coruscationes ex quibus uidebatur
apparere. ideo subditur. respiciens per fenestras etc. tales
nubis apertas. quia continebat populus timore ne si
deus principaliter uideretur. unde exo. xx. dicitur cunctus
autem populus uidebat uoces et lampades. i. coruscationes
et sequitur ibi dein/et territi ac pauore concussi p
cul steterunt dicentes moysi. loquere tu nobis et audi
emus et non loquatur nobis dominus ne forte moriamur.
En dilectus meus loquitur mihi. Surge propera. i. cito erige
re. columba mea. amica mea. per caritatem. columba mea.
per intentionis simplicitatem. formosa mea. per exteriorem ho
nestatem. et ueni. ad fulgendum in soli. unde primum
preceptum decalogi est. non habebis deos alienos coram
me etc. et subditur ibi. Iam enim hyems transiit. i. tempus
seruitutis in egypto et fruimus in quo a fuit mea impe
dimentis. Flores apparuerunt etc. i. tempus amenum liber
tatis uenit in quo libere potes in fruite. hoc autem
tempus libertatis intelligitur hic per tempus uernale in quo incipi
unt flores apparere. turtures cantare et aues cete
ri. uinee florere. in terra illa que est ualde calida arbores
florere. patris israel exiuit de egypto in uere. exiuit

enim quintadecima die primi mensis qui incipit a prima lu
natione propinquius equinoctio uernali ut dicit plenius
gen. A. et exo. xii. et quinquagesima die ab exitu fuit
data lex in monte synay. Surge propera. exponatur ut
supra quod repetitio est ei de ad maiorem extimationem. Co
lumba mea. hic incipit uersus in hebreo columba enim nidifi
cat in foraminibus petrarum et petrarum per que designatur hic
locus castrorum ubi populus israel habitabat. Est igitur sensus. co
lumba mea. i. plebs hebrayca ut predictum est. in foram
nibus petre in cauernis macerie. i. in humilis tuis. os
tende michi faciem tuam. hylarem recipiendo legem meam.
Sonet uox tua in auribus meis. profitendo conseruationem
mee legis secundum quod scribitur. exo. xxiiii. Venit ergo moyses
et narrauit plebi omnia uerba domini atque iudicia. Respondit
que populus cunctus una uoce. omnia uerba domini que locutus est
faciemus/et quia hoc fuit deo placitum subditur. uox
enim tua dulcis etc. Capite nobis. post amoris spon
si et sponse promotiua. hic interserit impeditiua
et licet plura fuerint in deserto ubi populus pluries of
fendit deum. tamen hic ponit duo magis nobilia. primum
ibi. In lectulo meo. primum autem impedimentum est de ado
ratione uituli quod fuit maximum ad quod inductus
est populus per aliquos ad ydolatriam magis pronos et f
raudulentos sub specie boni/dicentes aaron exo. xxxii. facno
bis deos qui precedant nos. moysi enim uiro huic qui nos
eduxit de terra egypti nescimus quid acciderit quasi dicant
non possimus procedere sine ductore et isti prorsa fuit iter
facti per leuitas ut ibidem habetur/et hoc est quod dicitur. capite nobis.
i. interficite. uulpes que demoliuntur uineas. i. prauos ydolo
se inducentes populum ad ydolatriam. nam uinea nostra. i. plebs
israelitica ysa. v. uinea domini exercituum domus israel est. Floruit flo
ruerat enim hec uinea in receptione legis deuotionis/et sicut tem
pore florationis uinee uulpes ibi intrantes et flores
corrumpentes faciunt magnum dampnum. sic ydolatre in ui
nea israel fecerunt magnum dampnum spirituale. Scitum
quia leuite iunxerunt se cum domino et moyse. exo. xxxii.
Si quis est domini iungatur mihi. Congregati que sunt omnes fi
lii leui qui erant pars nobilis populi. ideo in persona eorum dicit spon
sa. dilectus meus mihi et ego illi. et non uitulo conflati
li. qui pascitur inter lilia. i. delectatur in personis mun
dis ab ydolatria. donec aspiret dies. i. expiationis
in qua ad preces diuinas moysi fuit placatus populo de
peccato uituli propter quod subditur. et inclinentur umbre.
i. dicti peccati macule. et propter dei placationem subdit
sponsa. Reuertere dilecte mi. diligendo me sicut prius
Similis esto capree etc. i. fac illud celeriter. super montes
bethel. i. super montem synay ubi dominus loquebatur moy
si/qui dicitur mons in plurali rationibus supradictis/et dicitur
mons bethel. i. domus dei qui habitauit ibi cum moyse/
tamen in hebreo habetur super montes bachar. i. partitionis uel
separationis. scilicet dei a populo. ut dicit hic Ra. Sa. quod tunc temporis
dixit dominus moysi. uade et descende de loco isto et populus
tuus etc. et sequitur non enim ascendam tecum quia populus dure ceruicis
es/tamen finaliter ad preces moysi concessit se es
se ductorem populi.

III

In lectulo meo

hic ponitur secundum impedimentum quod conti
git per exploratores qui terruerunt populum
in tantum quod dimisso moyse et archa domini uoluerunt
reuerti in egyptum dicentes num. xiiii. Constituamus
nobis ducem et reuertamur in egyptum. propter quod do
minus iratus dedit sententiam irretractabilem quod omnes e
gressi de egypto a. xx. annis et supra morerentur in
deserto preter caleb et iosue et hoc impedimentum lamentatur
sponsa. dicens. In lectulo meo. i. in moysi tabernaculo ut dictum
supra primo capitulo. per noctes. i. tempore tribulationis excitate per
exploratores. quesiui quem diligit anima mea. moyses enim et aaron

in taberna^lo orauit dnm p pplo ut dicta sunt tepore
Sz qr no fuerit exaudita io subdit^r. qsiui illu et non
inueni. 7c. Surga et circuibo ciuitate. i. desertu eo. an
nis quod licet no possit dici ciuitas sm se accepti
tn dr ciuitas ppter multitui^nc pp^li ibi conuenient. quia
erant. vi^c. milia absq; mulierib^z et puulis. p uicos
et plateas q'ra 7c. quia i oi loco ad que declinabat di
uina; iplorabat et qnter redit ad ^ntiz moysi et aa
ron. d. Inuenerut me uigiles. i. moyses et aaro ut dicit
hic Ra. sa. eo q uigilabant sup custodia ppli et auxi
auiut pplo siua; dni. Sz quia die sc^a pp^s penites de
dicta rebellione dixit. pati sum^o ascedere ad locu de
quo locutus e dns. quia peccauimus nu; 14. et sic qda
mo qrebant dei beniuolenciā ppter q i p^c talm dicit
sponsa. num que dilexit aia mea uidistis. ad moy
se et aaron i mone dsurgedo et q no rendeiut sme
oz desideriu; h mag^r ad ^ntiu; nu; 14. nolite ascede
no. n. e de^s uobiscu 7c. io ad dicta petitoz nā poitur
hic rensio ¶ Paululu. h qnter ponit^r quedā supra
dictoru; declar^o sc. amoris sponsi et sponse. et pmo
ponitur hui^o amoris reforma^o. 2° sponse comedatio.
Ibi que e ista. Circa pmu; dicit sponsa. paululu cu
ptransissem eos. s. moysen et aaro de quibo sit smo
in lra ime^te prece^ti. Inueni que diligit aia mea. quia
mortuis aaron et moyse et tota illa gena^oe q exie
rat de egypto a. xx^ti annis et supra ut pdictu e pp^s
isrl' iuenit deu; ppitiu; sb iosue duce qui mirabilit^r
iordane tnsiuit et potent^r aduersarios deuicit. tenui
eu nec dimitta. quia toto tpre iosue pp^s no recess
sit a dei suitute iosue ultio. donec itroducā illu i
domu mris mee 7c. i. donec sigu et tabernaclm in
sylo. iosue. 18. ibi. n. hūit pmo archa dni stabilem
masione ut dictu; fuit s; libru iosue et pmu. R. & a^t
i^o taberna^lii inquo de^s spualiter habitabat. domu mris
et genitricis sponse p pplo isrl' qui tuc erat qr de ob
latoib^o pentu et^o factu; fuat in deserto. exo. 35. Et qr
quies ppli in suitute dei erat desideranda. io subditur.
adiuro uos filie ihrlm. exponat^r ut sup. ca^o 2°. ne s
uscitetis 7c. i. ne declinetis ad ydolatria; p quā ira
irritatur. qriu; tn fecerut p^o morte iosue. ut p; lib^o
iudicu ut dicet^r p^o ea ¶ Que e ista. hic qnter poit^r
sponse comedac^o. et pmo hec comedatio ponit^r super
parabola mulieris uirtuose. 2° sb parabola mulieris spe
ciose ca^o 4°. pma i duas qr pmo poitur dicta come
datio. 2° cocludit^r intenta corclo ibi. egredimi. pma
adhuc in tres. qr pmo comedat^r de sacrificioz obla
2° de castroz dispoe ibi. En lectulu. t'cio de taber^li
copone ibi. ferculu;. Circa pmu; sciend q p^o obla^oz
sacrificioz in altar' holocaustoz quod erat sb diuo
sacerdotes offerebant thimiama i altar' incesi qd erat
i taber^lo et tuc erat sacrificia co summata ut dr hebroz
q. et qtu; ad hoc dr. que e ista. i. q placida i cosp
tu dei. que ascendit p desertu. tendebat. n. ad terra
pmissionis que altior e illo deserto. sicut uirgula
fumi ex aromatib^o 7c. q dr ppter thimiama copo
situ; ex plurib^o aromaticis reb^o. exo. 30. et designa
bat deuotoz pp^li p quā mebat^r ad terrā pmissionis
introduci ¶ En lectulu. hic qnter comedat^r de ca
stroz dispositoe que optie disponebat^r circa taber
naclu; ut pleni^o dix nu; 2°. tres. n. trib^o erant i pte
orietali et tres i occidetali et alie sex i pte aqlonari
et meridionali. et hoc e qd dr. En lectulu salomois.
. i. taberna^lii federis quod dr dei lectulo. sup p^o ap^o.
lx. fortes. i. sexagesies dece milia q faciut sexcenta
milia pugnatoz qui excubabat circa taber^li nu; 2°.
et ad huc erant tn milia. v^c. l. s; no coputant^r h. qr
scriptura frequet minutias obmittit. poit aut h' vn^o
fortis ad designand^r dece milia. qr p. 60. fortes sexage
sies dece milia intelligut^r ut dictu; e, eo mo loq dr

quo dr de dauid. 2° R. 19. tu un^o p dece milib^o copu
taris. ex fortissimis isrl'. hoc dr ad excludend^r mul
eres et puulos et debiles ex senectute qui no pce
debant ad bella. qui sut omes tenetes gladios 7c.
quia erant ppti et pati ad pugnad^r q inimicos
ppter timores nocturnos. i. ppt subitu aduetu adu
sarioz qui solent magis timere de nocte ¶ Ferculu.
hic tercio comedat^r de taberna^li copositoe ad cui^o
costructioz obtulit pp^s de noua mete deuota atq;
ppmptissima. exo. 35. qr tn hoc fuit ad madatu dei q
precepit taberna^lm fieri io dr. ferculu fecit e' rex sa
lomo. i. ipse de^s ad cultu; suu fecit fieri taberna^lm
qd dr hic ferculu; a fero fers qr ferculu; qr portabi
p leuitas de loco ad locu ut p; nu; 4. & ubi in hebreo
hic hetur. papilione fecit sibi rex salon. Est autem
papilio domus portabilis. de lignis libani. dicit aut
ra. sa. q iacob aute q descender i egypto uidit i spu
filios suos inde p^o ea exituros et taberna^li deo factu
ros in deserto ubi no heut^r ligna sethim de quibo
tn facte sut tabule taberna^li et uectes et archa et
plura alia. ppter q portauit secu i egyptu semina
et radices arboz ad op^o illud uenioz de mote liba
ni quod e ultra chanaa et hoc mo taberna^lm dni
factu de lignis libani. Si quis aut dictu ra. sa. no
recipiat licet no uideat^r aliqd absdu icludere pot
dicere. de lignis libani. i. de lignis silib^o illis q cresciut
in libano. columpnas eius fecit argeteas. qr intra tab
naclu erant. nu^o. columpne quaz bases erant arge
tee et i illis columpnis appedebat uellu diuides sctm
et sctm scoz. et io dr argetee a base q sustinet to^tu
residuu exo. 36. reclinatoriu. i. ppiciatoriu quod
erat qsi sedes dei. aureu. qr erat to^tu de auro purissio
exo. 37. ascensu purpureu. hic uocat^r uellu pre
dictu eo q in columpnis erat sursu eleuatu. et pur
pureu. eo q erāt ibi uari^tes purpuree itexte. exo.
26. media caritate constrauit. qr p^o uellu intra sactu
sanctoz sup pauimtu; erat archa i qua erant tabule
et urna aurea hns manna et uirgā aaron q frodue^rt
que erant dine caritat^s ad pplm signa. ppter filias ie
rusalem. i. ppter p^as de pplo isrl' quibo ihrlm metro
polis erat futura p quaz salute ante ppiciatoriu sci
ebant oroes p summo sacerdote ¶ Egredimini. hic infer
tur intenta corclo. s. q ex cosideratoe pdictoz bnficioz
pp^s attendebat dilectoe; ergo ipm pcipue i legis da
tone p quā pplm illu s' elegit et sibi desponsauit. ideo
dr. egredimini filie syon. de meditatoe terrest' et uidi.
et uidete rege salomone. i. deu; uob spualiter factu re
gem in datoe legis qr mod^o regis e dare lege subdit^r.
in dyademate. i. regia digni^te. quo coronauit illu;
mater sua. i. plebs hebrayca qn lege ei^o suscepit taq
dni et regis sui. eo mo loq^r quo pp^s aliquis dr corona
re aliquē in rege suu; qn recipit eu; i rege et dnm. si
cut de dauid dr. 2. R. 5. et uenerut vniuse trib^o isrl' ad
dauid i ebro. et sequitur ibide. unxerut qr dauid rege
super isrl'. dr autem hic plebs hebrayca. mater dei. eo q
erat nasciturus de ea sm carne p uirgine. ca^r 1°. Indi
e desposationis eius. i. tpre datois legis in quo despo
sauit s' plebe; illa; ut dictu e. et i die leticie cordis
eius. quia deo fuit placidu uerbum ppli dicetis. exo.
19. omnia uba q locutus e faciem^o.

Quā pulchra IIII

hic qnter comedatur sponsa sub pa^la mulieris speciose. et pmo ponetur parabola. 2° exponetur. qtu; ad pmu; dr. qā pulchra es. i. ualde pulchra. oculi tui columbaz. i. simplici^s aspectus qui multu; facit ad gracilitatē mulieris. absq eo q intrinsecus latet. i. pulchra mebroz dispositoe sb uestib^o

uestib' latente. Capilli tui sicut greges caprarum etc. i. ordinate dispositi et compositi. hec .n. similitudo est alie non sunt i omnib' conditionib' quia tunc esset perceptibus' sed alii sunt i paucis et aliqui in uno. Dentes tui sicut greges tonsarum etc. i. albi et bene ordinati. omnes gemellis fetibus .i. superiores dentes correspondent inferioribus sicut gemelli ad inuicem. et non est sterilis inter eas. i. non est aliquis de eis fractus uel putrefactus. Sicut uitta coccinea labia tua. sunt .n. labia i parte ubi coniungitur rubea q iu bene iuxta albedinem faciunt ad decorem. et eloquium dulce .i. gratum omnib' audientib' ipsum. sicut fragmen mali punici. q est rubicundum in parte opposita soli. ita gene tue subrubicunde. i parte oppositam eminentiori iuxta albedine cir. sine eo quod intrinsecus latet. exponatur ut supra Sicut turris dauid collum tuum. i. decenter eleuatum et in hoc tenet similitudo. Due ubera tua sicut duo hinnuli capree gemelli. i. habita conformitate eleuationis. non tamen nimia. sed decentem magnitudinem faciunt ad ostensionem sexus muliebris. omnia predicta faciunt ut praedicte pulcritudinem mulieris. per hanc aut parabolam intelligitur pulcritudo spiritualis sponse secundum statum illi tempori caput dicitur conueniens iacob patriarcha alio nomine dictus israel a quo sicut a capite denominantur israelite. Capilli immediate orientes ab hoc capite sunt .n. patriarche. Oculi uero moyses et aaron diligentes populi. Dentes uero bellatores parati ad deuorandum aduersariorum. Unde dixit ille strenuus bellator caleb num. 14. Sicut panem possimus eos deuorare. Labia uero eloquium dulce presentia. leuite cantores diuinas laudes gene uero rubicunde aliis lenite ministrantes i altari holocaustorum i quo erat ignis continuus. per guttur aut intelligitur studium in lege ut dicitur deut. 31. propter hoc comparatur turri dauid munite clipeis quia per tale studium habentur armis contra impugnatores legis diuine. et per tale modum dicit magister sententiarum in prologo libri sui in quo ponitur sine studiosorum in diuina lege. fidem nostram aduersum carnalium hominum errores dauitice turris clipeis munire. uel potius munitam ostendere studuimus. Duo ubera. sunt due tabule testimonij ex quib' sugitur lac sane doctrine et deuotionis. donec aspiret dies. sicut noui testamenti. dicit apostolus ro. 13. nox precessit dies autem appropinquauit. Unde dicitur hic luce. 16. lex et prophete usque ad iohannem in quo incepit dies noui testamenti. et inclinentur umbre. quia i nouo testamento cessant figure ad ueniente ueritate cuius quodam modo erant umbre. Uadam ad montem. postquam salomon descripsit mutuum amorem sponsi et sponse secundum statum egressi de egypto et processum in deserto. hic consequenter idem facit secundum statum ascensus ad terminum. sed ad terram sanctam Et diuidit in duas partes quia primo describit quantum ad ingressum terre promissionis. secundo quantum ad statum ipsius possesse. Circa primum excitatur sponsa ex duob' ad ingressum terre. secundum primum ibi. ortus conclusus. Primum aut excitatiuum est amor sponsi et sponse qui facit eos concorditer ambulare. propter quod dicit sponsa. Uadam ad montem mirre etc. i. ad terram iudee que est montuosa et in qua crescunt aromata inter que est mirra. q.d. sponse hoc debet te excitare ad ueniendum illuc. quia ductor ero et dux uie tue. hoc .n. dixit. iosue. primo. Sicut fui cum moyse ita ero tecum non dimittam te nec derelinquam. tu .n. sorte diuides populo huic terram pro qua iuraui patribus tuis etc. et ut magis excitet eam dicit. tota pulchra es amica mea. quia interfectis illis immediate moysi morte qui peccauerant in peccato phegor. num. 25. populus remansit sine notabili macula peccati sub iosue. Ueni de libano. non est hic libanus nomen montis in iudea existentis sed alterius loci ultra iordanem. Unde filij israel uenerunt i iudeam frequenter .n. diuisa loca eisdem nominib' nominantur. et dicit hic ter ueni. ad maiorem excitationem sicut terremi

.21. terra terra terra audi uerbum domini. Coronaberis de capite amana. Sunt .n. amana sanir et hermon nomina montium ultra iordanem existentium. Unde uidetur terra iudee. et ideo populus israel. illuc ueniens aspiciebat terram sibi promissam gaudens propter eius pulcritudinem et forte imposuerunt sibi serta ut coronas in signum exultationis secundum quod hic translatio nostra. Coronaberis de capite amana etc. i. uidebis terram tibi promissam de locis istis. de cubilib' leonum etc. In montib' .n. illis erant cubilia leonum et pardorum. non tamen nocuerunt filiis israel. Sicut nec serpentes horribiles in deserto existentes per quod filij israel transierunt de uno. 8. Uulnerasti cor meum. modus est loquendi amantium ad expressionem amoris. In uno oculorum tuorum. i. i moyse qui supra dictus est unus oculus sponse qui fuit deo ualde amabilis. et propter eum deus fuit populo fauorabilis. et i uno crine colli tui. i. i ioseph qui fuit deo ualde acceptus et fuit de capillis sponse seu crinib' ut dictum est supra. Quam pulchre sunt mamme tue etc. Exponatur ut dictum est de uberib' sponse que dicuntur hic pulcriora uino propter pulcritudinem et munditiam legis contente i tabulis. fauus distillans labia tua etc. hoc dicit de orationib' deuotis leuitarum potissime et cantorum que fiebant i sacrificio tunc currente. et odor uestimentorum tuorum. hoc dicit propter unguento odorifero quo unctus fuit tabernaculum et omnia eius utensilia exo. 30. Et dicitur uestes sponse quia tabernaculum erat i magnum decorem et ornatum totius populi Ortus conclusus. hic ponitur secundum incitatiuum ad terre promissionis ingressum quod est fertilitas terre et eius amenitas et coniungitur sic litera. O soror mea sponsa. i. o euntia israel que dicitur sponsa dei. eo quod desponsauit eam per legem i monte synai. et soror. quia humanitatem erat accepturus de gente illa. ortus conclusus. supple est terra tibi promissa. ortus propter eius fecunditatem conclusus. propter eius fortitudinem quia ab oriente clauditur mari mediterraneo. ab oriente iordane fluuio. ab aquilone monte libani. a meridie deserto egypti quod non potest de facili transiri. fons signatus. ponitur hic fons singulari pro fontibus i plurali. sicut frequenter alibi fit in scriptura. sed in illa terra multorum fontes ita limpidos ac si essent sigillati ne bestia uel homo posset aquam turbare. Emissiones tue paradisus. i. riuuli inde fluentes reddunt terram amenam ad modum paradisi. Unde de quadam parte illius terre dicitur gen. 13. eleuatis itaque loth oculis uidit omnem circa regionem iordanis que uniuersa irrigabatur sicut paradisus domini etc. malorum punicorum. i. malogranatorum que crescunt i illa terra cum multis aliis arborib' fructiferis. Cypri cum nardo. est autem cypri nominatiuus et pluralis huius nominis cyprus que est arbor aromatica et crescit in uineis engaddi ut dictum est supra ca. 1. Similiter nardus est planta aromatica. et crocum. herba aromatica que alio nomine safferum. fistula. herba est producens cannas que sumuntur per decoctionem sicut. Calamus et cinnamomum. cuius cortex canelle gallice dicitur. Cum uniuersis lignis libani est enim i extremitate terre promissionis libanus uersus aquilonem in quo crescunt cedri et multa alia ligna pretiosa. mirra et aloe. est autem aloe arbor aromatica cuius lignum est ualde odoriferum et contritum ualet ad medicinas et unguenta. ut supra dicitur. cum omnib' primis. i. precipuis. unguentis. hec omnia dicuntur ad commendationem terre promissionis in qua talia oriuntur. ad cuius commendationem adhuc subditur. fons ortorum. hoc dicitur propter iordanem fluuium qui currit secundum longitudinem terre promissionis eam irrigans in multis locis ideo subditur. fons ortorum. et accipitur hic fons in singulari pro fontib' i plurali. sicut dictum est. Ulterius est orto .i. rogerus orum. quia iordanis ex duobus fontib' oritur. quorum unus uocatur ior. alius dan. qui simul iuncti iordanis nomen efficiunt ut dicit ieronimus super

·al· et p3 in descriptione terre sancte · putei aquarum · qꝛ iordanis habundat in aquis eo modo loquendi quo aliquis habundans i pecuniis dicitur puteus pecuniarum · uiuentium · dicuntur enim proprie uiuere illa q̄ habent in se principium sui motus et etiam plante i quantum habent in se principium sui motus scilicet augmentum et decrementum / et ad similitudinem huius dicuntur aque uiuentes que scaturiunt ex fontibus quales sunt aque iordanis · aque autem cisternales dicuntur mortue · q̄ fluunt impetu de libano · Jordanis enim oritur ex fontibus ad radices montis libani ut dicit iero(nimus) sup(er) ge(nesim). Surge aquilo et ueni auster · et cetera quia ad flatum uentorum oppositorum partium fluunt gutte aromatum de arbo(ribus) aromaticis illius terre / que colliguntur ab incolis / eo quod sint preciose. hec omnia premissa sunt de commendatione terre, premissa ad excitandum desiderium sponse · Capitulum

Ueniat dilectus meus.

Postquam descripsit salomon amorem sponsi et sponse pro tempore ingressus terre · hic ostendit desc(riptionem) huius pro tempore ipsius possesse. Et diuiditur i duas partes · quia primo ostendit hoc pro tempore iosue et iudicum · 2(o) pro tempore a dauid usque ad xpm ibi · C(irca) primum sciendum quod populus isr(ae)l illis temporibus aliqui fuerunt i perfectis / et aliqui i consilio · et io primo inducuntur perfecti · et secundo ad uersa ibi ego dormio. Circa primum dicit sponsa · ueniat dilectus meus i ortum suum · i · intret terram promissionis sue · [illegible] i terra [illegible] quod uocatur ortus dei · eo quod colebatur ibi · ut comedat fructum pomorum suorum · i · ut comedere me faciat fructum terre in dote i pace · eo modo loquendi quo dixit dominus genes(is) · 28 · abraham nunc cognoui quod timeas dominum · i · cognoscere feci · Vel quia opera et passiones fidelium i scriptura aliquando attribuuntur ipsi deo · actu · 9 · Saule saule quid me persequeris · i · fideles meos · et ita comestio fructuum terre attribuitur ipsi deo · propter quod ipse comedit qui cum iosue terram intrauit · iosue · 5 · comederunt de frugibus terre · de fructibus manus et cetera · et quia hoc fuit ex dono dei · io subdit in persona sponsi · ueni i ortum meum soror mea · sponsa habundo ibi i bonorum habundantia · io subditur · messui mirram meam et cetera · i · proposui tibi · terre bona omnia · exponuntur ut dictum est · fauum cum melle meo · et cetera · per hoc designatur habundantia mellis · et cetera · uini et lactis i terra illa · propter quod subdit · comedite amici · et cetera · i · qui domino adherebitis / ubi per amicitiam et latitiam habebitis omnium bonorum habundantiam · et hoc patet ex decursu ueteris testamenti. ¶ Ego dormio · hic consequenter ponitur aduersa · populus · n · isr(ae)l ex habundantia bonorum temporalium declinauit ad ydolatriam · sicut prophetice moyses dixit · dt · 32 · incrassatus est dilectus et recalcitrauit incrassatus impinguatus et dilatatus dereliquit deum factorem suum · et cetera · Et ideo dominus post multam sufferentiam inflixit penam debitam / ut sic per conuertantur dicentur ad penitentiam · propter quod sic procedit · quia primo ponitur culpa · 2(o) pena ibi · dilectus meus · tertio penitentia ibi · surrexi. Circa primum dicitur i persona domini · ego dormio · i · penam aduersus dissimulo · unde communiter dicitur ab hominibus deus dormiue quando uidet tempus punitionis debitum / et subditur in persona sponse aduersus terrarum sponsi reuocante · uox dilecti mei · per prophetas suos et doctores · pulsantis me ad penitentiam · aperi michi per consensum bonum · soror mea amica mea et cetera · tempore · i · pretereuntis tue innocentie · quia caput meum est plenum rore · et cetera · per rorem intelligitur pena plurima · per guttas noctium magna · Ros · n · et pluuia dicuntur secundum paruitatem et multiplicationem · me · pena mediocrium / et loquitur hic deus secundum modum sponsi reconsiliationem sue sponse desiderantis / et non retardat ab hoc ex importunitate temporis · et subditur Responsio sponse male reconciliationem recusantis cum dicit · Expoliaui me tunica mea · i · diuini scilicet cultus diuinum assuetum iam diu est, sicut patet i processu libri iudicum / modus n · immediate consueta alienum uulgariter dicitur tunica eius · quomodo induar illa · quia ad monitus prophetarum nolebat populus reuerti ad cultum diuinum · laui pedes meos · et cetera · hoc dicitur secundum extimationem ydolatrantis populi qui cultum dei reputabat immundum et cultum ydolorum mundum / et sic exponitur · Ra · sa · dilectus · quia post dissimulationem culpe deus adhibet penam · io dicitur sponsa · dilectus meus misit manum suam · i · manum sue iusticie ad puniendum me · per foramen · prosequitur parabolam sponsi irati quod sponsa appertionem hostii sibi denegante quod per fenestram uel aliquam aperturam inserit brachium ad puniendam eam · et uenter meus intremuit ad tactum eius · quia populus a deo punitus incipiebat timorem eius ut patet i libro iudicum i pluribus locis. ¶ Surrexi · hic consequenter pena ducente subditur penitentia · et diuiditur in duas partes / quia primo ponitur penitentia quam sponsi reconciliationem · 2(o) ponitur pulcritudinis eius descriptio ibi · qualis est. Circa primum dicit sponsa · surrexi ut aperirem dilecto · querens ei reconciliari · manus mee distillauerunt mirram · i · applicaui me ad opera penitencie quod designatur per amaritudinem mirre · pessulum hostii mei aperui · et cetera · pessulum est hostium i magna porta · et per hoc designatur quod penitentia i primo est i perfecta / propter quod subditur · at ille declinauerat atque transierat · quia non statim ad clamorem populi liberabat eum a pena et quia ex hoc augebatur afflictio io subditur · anima mea liquefacta est · sicut sagitta i percussa · unde de homine dimisso i afflictione dicitur uulgariter quod frigit i sanguine suo · quesiui illum et cetera · quia sicut dictum est deus non statim liberabat populum sed dimittebat eum affligi ab aduersariis ut a philisteis moabitis et ceteris gentibus in terra iudee existentibus ut patet ex decursu libri iudicum et primi · R(egum) · io subditur · inuenerunt me custodes qui circumeunt ciuitatem · i · principes gentium i circuitu iudee existentium que notantur hic nomine ciuitatis a ierusalem metropoli iudee · percusserunt me · nocumentum inferendo populo · tulerunt pallium meum · spoliando me bonis meis / et quia populus conuersus propter peccatum ydolatrie non exaudiebatur statim · io conuertit se ad populum ab ydolatria remotum / quia semper i populo isr(ae)l fuerunt aliqui quamuis alii populi tamen uel etiam principes ad ydolatriam declinarent · unde tertio · Re · dicit dominus ad helyam · dereliqui michi i isr(ae)l septem milia uirorum quorum genua non sunt curuata ante baal · et quia preces talium sunt exaudibiles · io dicit · adiuro uos filie syon · i · persone deuote de isr(ae)l · nec est contra id quod dictum est primo ca(pitulo) · quod filie ierusalem signant fragiles populi / quia tamen perfecte sunt de eodem populo · ut supra primo ca(pitulo) i persone domini filie ierusalem propter fragilitatem sexus · hic autem perfecte eodem nomine nominantur ratione deuotionis de qua fit hic mentio / que magis inesse solet i mulieribus secundum id quod canit ecclesia · Intercede pro deuoto femineo sexu · Idem · n · nomen in sacra scriptura ex diuersis proprietatibus non solum accipitur pro diuersis · sed etiam aliquando pro oppositis · quia deus leo dicitur ratione magnanimitatis · apoc · 5 · uicit leo de tribu iuda · et dyabolus ratione rapacitatis · prima petri · 5 · aduersarius uester dyabolus tamquam leo rugiens · et cetera · dicit igitur · adiuro uos · i · per rem sacram deprecor · filie ierusalem · i · deuote persone · si inueneritis dilectum meum · uobis propitium i orationibus uestris · ut annuncietis ei · pro me deprecando · quia amore langueo · i · reconsiliari sibi desidero · Qualis est. Hic consequenter ponitur sponsi descriptio · et diuiditur i duas partes quia primo causa hoc mouens quando · 2(o) ponitur descriptio responsio ibi dilectus meus. Circa primum sciendum quod sicut populus peccator currebat ad deuotos pro adiuuandum orationis suffragium · ita eos deuoti inducebant populum ad cognitionem dei et eius uerum cultum / io i persona eorum dicitur · qualis est dilectus meus · i · ut tu attendas quantum est amabilis et bonus · ex dilecto · i · pre omnibus diligendo · Vel hoc dicit ad denotandam processionem diuinam personarum · quia filius procedit a patre sicut dilectus ex dilecto · et spiritus sanctus ab ambobus ut amor mutuus utriusque · O pulcherrima

mulie(rum)

milleium. i. aliarum gentium p tempore desponsationis mee in
susceptione legis divine ut dictum est supra. qualis est dilec
tus ec. repetitio est eiusdem ad maiorem excitationem. ¶ Di
lectus meus. hic ponitur responsio confitendo dei pulcritudinem
et bonitatem. quia corde creditur ad iustitiam ore autem fit con
fessio ad salutem. Ro. x. ca. ¶ Et dividitur in duas partes. quia
primo ponitur sponsi descriptio. 2o ex hoc oritur questio ibi. quo
abiit. Circa primum describitur sponsus sub parabola iu
venis fortis et gratiosi. propter quod primo parabola ponetur
secundo exponetur. Circa primum dicitur. dilectus meus candidus et
rubicundus. i. in colore gratiosus. electus ex millibus. i. in
multis millibus non invenietur unus talis. caput eius
aurum optimum. i. ornatum corona aurea. come eius
sicut elate palmarum. i. frondes habentes deplicitatem so
liorum et per hoc intelligitur multitudo capillorum. nigre
quasi corvus. nigredo capillorum attestatur fortitudinem
et iuventutem et quia ponitur hic methaphora iu
venis fortis dicitur come eius nigre. Dan. 7. ubi de
scribitur deus sub parabola iudicis in quo decens est se
nectus et canities. dicitur de eo. antiquus dierum sedit
et sequitur. Capilli eius tamquam lana munda. i. alba.
Occuli eius sicut columbe. i. habens aspectum simpli
cem et honestum. super rivos aquarum. ad se lavandum ne appareat
in eis aliquid immundum. que lacte sunt lote. i. albe ad
modum lactis. tales enim columbe sunt graciosiores ali
is et per hoc notatur graciositas in oculis sponsi. gene
illius sicut areole aromatum. Est autem areola portio ter
sim que delectant valde visum quando incipiunt germinis
pullulare. dicit enim philosophus quod viriditas dictiones delectat
visum et conformatur et maxime quando sunt herbe aromatice
dicit igitur. gene illius sicut areole aromatum. i. sunt
ita delectabiles ad videndum sicut areole seminum
aromaticorum pullulantium. consite a pigmentariis. i.
culte et ordinate a bonis cultoribus aromatum que in
pigmenta dicuntur. labia eius lilia distillantia mirram pri
mam. Sic est in hebreo. per hoc designatur munditia eloquii
et graciositas. manus tornatiles auree. In he
breo habetur. rote auree. per quod designatur quod manus sponsi
sunt ornate anulis aureis qui sunt figure circularis
ideo sequitur. plene iacinctis. i. saphiris que sunt
iacinctini coloris. tales enim lapides ponuntur in anulis.
venter eius eburneus. i. albus et politus. distinctus saphi
ris. i. ornatus lapidibus preciosis non immediate sed super vestes
que operiunt ventrem. Sicut enim in vestibus
circa collum et manus ad ornatum nobilium nunc po
nuntur lapides preciosi. ita etiam tunc temporis circa pectus usque
ad ventrem descendentes. Crura eius columpne mar
moree. i. fortia ad modum talium columpnarum. super ba
ses aureas. i. super pedes calciatos calceis in superfi
cie deauratis quales portant nobiles de hyspa
nia. Species eius ut libani. i. forma eius graciosa sicut
libanus que est arbor aromatica ramosa et valde graciosa
libanus enim non est hic nomen montis sed accipitur ut est sepe
in pluribus locis. electus ut cedri. i. statura eius recta
ad modum cedri. guttur illius suavissimum. album politum
et graciosum. et quia omnia predicta faciunt ad graciositatem
iuvenis ideo sequitur. et totus desiderabilis. Secundum autem para
bola secundum omnes doctores hebreos et latinos intel
ligitur de deo de quo dicit Gregorius. mor. ic. In deo
qui forma corporis non circumscribit manus oculus et
cetera membra sic nominantur ut ex membrorum vocabu
lis effectus sue potentie designentur. hic namque oculos
dicitur quia cuncta videt. manus quia cuncta operatur. sic ergo
de deo dicitur. dilectus meus candidus et rubicundus. i. benignus
iustus et iratus reprobis. facies enim hominis irati rubes
cit et exardescit. electus ex millibus. i. pre omnibus qui
in exercitu suo milia millia angelorum. Dan. 7. millia
millium ministrabant ei et decies milies centena
millia assistebant ei. caput eius aurum optimum. corona
aurea decoratum in qua notatur dignitas regia quia
dicitur rex regum et dominus dominantium. come eius. i. attribu
ta divina ut sapientia bonitas etc. quia sicut come inhe
rent capiti et adiacent ei. Sic attributa sunt ide
ntitas divina essentie tamen significantur per modum qualitatis sive adia
centium. sicut elate palmarum. quia multa sunt. nigre
quasi corvus. quia non senescunt. per nigredinem enim hic
intelligitur iuventus ut predictum est. Oculi eius sicut
columbe. quia uno simplici intuitu videt omnia. que
lacte sunt lote. quia ex cognitione eorum que sunt
extra se non vilescit intellectus eius ut dicit commentator
Averroes super xii. metaphysice. non enim cognoscit ea per formas
externas a rebus acceptas sed per suam essentiam omnia perfecte
representantem. gene illius. sunt virtus attractiva sicut e
contra virtus cognitiva. trahendo enim ad se electos suos
per fidem et amorem incorporat sibi eos. Sicut per ge
nas incorporantur materiales cibi. Unde dicit salvator
Joh. 4. ego cibum habeo manducare quem vos nescitis
quod intelligitur ad litteram de samaritanis sibi per fidem
incorporandis. Sicut areole aromatum etc. quia
sicut ex areola aromatum exalat odor odor bonus
reficiens olfactum ita ex amore divino attrahente
reficiuntur anime bonorum. labia eius sunt inspirationes se
cretorum quibus loquitur sanctis et prophetis. ideo sequitur. lilia di
stillantia mirram primam. quia illa divina sunt munda et
a corruptione peccati preservativa. manus eius sunt eius
potentia operativa. tornatiles auree. per figuram enim circul
anullorum intelligitur perfectio operum divinorum deutro. 32.
dei perfecta sunt opera. venter eius eburneus. Iudicium
unde de homine occulto dicitur communiter quod non potest sciri quid habeat
in ventre. Eburneus. est enim ebur frigidum et album quia
consideratio occultorum iudiciorum dei inducit frigus ti
moris a peccato retrahentis. proverbiorum. 3. per timorem domini rece
ditur omnis a malo et sic anima mundatur et desiderio
vite celestis ornatur. ideo sequitur. distinctus saphiris. co
loris celestis. Crura illius. sunt eius virtus qua susten
tat omnia. et bases auree. suppositum divinum seu persona. species
eius ut libani electus ut cedri. quia pulcritudo eius est summe
delectabilis et altitudo incomprehensibilis. guttur illius
suavissimum. et totus desiderabilis quia infinite bonitatis
talis est dilectus meus etc. quasi dicat. corde credo et ore confiteor
quod illum debeo super omnia diligere. ¶ Quo abiit. hic
ex predictis oritur questio. vere enim penitentes et confitentes
sunt admirandi ergo deum a personis perfectis. ideo queritur
in persona eorum. quo abiit dilectus tuus. quasi dicat. pate sumus te
invare in reconciliatione adipiscenda. ideo sequitur. et queremus. i. ta
men littera. quo abiit etc. referenda est ad tempus captivitatis ar
che per philisteos et translationis eius ad terram illorum. tunc
enim dicebatur deus abisse de terra israel eo quod propiciatorium super
archam et sicut locus dei videbatur. O pulcherrima mulierum. i. omnium gentium tempore desponsationis mee per legis
susceptionem. quo abiit. repetitio est eiusdem ad maiorem
expressionem. quo declinavit. hoc refertur ad tempus re
ductionis arche in bethsames non ope humano sed divi
no. et queremus eum tecum. hoc refertur ad tempus in
quo david devotus ivit cum sacerdotibus et levitis ad du
cendum sollempniter et devote archam domini in iherusalem. 2. Re. 6. ca.

Dilectus meus VI

Hic autem describitur amor sponsi et sponse
a tempore david usque ad christum. Et dividitur in tres
partes. et primo tangitur tempus ipsius david. 2o salomonis ibi
descendit in ortum. 3o tempus regni sequentis usque ad capti
vitatem babilonicam ibi. nescivi. 4o tempus post captivitatem. revertere. Prima in duas. quia primo ponitur sponse reconciliatio
gratiarum actio. 2o eius commendatio ibi. pulchra es. Circa primum

sciend' q reducta archa i ihrlm p dauid ut dictu e q i stituit sacerdotes et leuitas ad laudand' deu. pmo p alipo. 16. apparuit benignitas dei et ei' reconciliatio ad pp'm isrl. ppter q regracians sponse ait. dilectus me' descendit in ortu suu. i. intra tabernaclm quod tetendit dauid ad collocatione arche. 2o R. 6. et ibi pascat' in ortis. i. delectet' in sacrificiis et oblacoib' ex fide et deuotione oblatis. Sicut de sacrificio noe dr gen. 8. odoratusque est dns odore suauitatis. et lilia colligat. i. ministros mundos ad suu obsequiu applicet. ego dilecto meo. et ipi soli seruire uolo. et dilectus me' mi. i necessitati' subueniendo. ¶ Pulchra es. hic qntr sponsus sponsam comendat ex gratitudine dicta. d. pulchra es amica mea. i. ad pulcritudine pristina restituta. suauis. ex deuotione mentis. et decora. honestate conuersationis. sicut ihrlm. que fuit eciam spaliter in locu diuini cultus. et similiter pp's ihrlm electus fuit ad colendu deu pceteris gentib'. terribilis ut castrorum acies ordinata. quia tpre dauid i pp'o isrl et i ihrlm uiguit milicia. auerte oculos meos a me. etc. intelligit' p oppo'm. et e modus loquendi amantium. Sicut sponsus dicit aliqn sponse. uade no' mecu de te. p hoc gestu insinuans q diligit ea intime. sic aliqn de puero et graciose dr. e ac puer manulus in sinuando p opp'm ei' pulcritudine. Aliter. n. exponit' de studiosis in lege. qui aliqn inquirunt diuina nimis curiose, et sic deus retrahit se ab eis. et sic dr ab eis auolare. Per hoc quod dr g'. auerte. etc. inhibetur diuinorum inquisitio curiosa. pverb. 25. qui scrutator e magestatis opprimet' a gloria. Capilli tui. exponunt' sicut sup' e ca. 4. usq ibi. sexaginta sunt regine. etc. p hoc ut dicit ra. sa. intelligunt' sexaginta p'e descendentes ab abraha. ysaac et duo filii ei' ysmael et 12. filii ei' de cethura. 16. et filii iacob. 12. et filii esau. 16. et octoginta concubine. i. octoginta psone de noe usq ad abraha exclusiue. Et iste enumerationes accipiuntur ex pmo paralipo. ca. 1. et sicut regine sunt maiores concubinis regis. ita p'e descendentes ab abraham pdicte. ppter magnitudine fidi abrahe exprimunt' nobiliori noie. q descend'tes a noe. et adolescentularum. i. cognationum et gentium. no est nus. i. sunt ualde multe. Vna e columba mea. etc. i. de oib' pdictis gentib' no elegi n' una in sponsam. s. pplm isrl. que desponsaui p lege. Aliter eciam pt exponi. quia licet solu i ihrlm fieret oblatio sacrificiorum. tn in singulis ciuitatib' oppidis uillulis iudee erant loca ubi congregabatur pplus ad oratione et ad audiendu lege diuina. et dicebantur synagoge. Igit' p reginas pnt intelligi sinagoge ciuitatu. p concubinas oppidorum. et forte iste et ille erant i tali nuo. Vel ponitur hic nus determinatus p indeterminato. Sicut alibi in scriptura danielis. 7. decies millies centena millia assistebant ei. angeli. n. assistentes deo sunt i multo maiori nuo s' omnes expositores. p una que dr columba et sponsa. intelligit' tabernaclm ubi in ihrlm erat archa. qr preceteris ciuitatib' et locis erat ad dei cultum electa. et dr electa matri sue. i. ecclie triumphanti. que dr mater militantis. Vnde e. illa q sursu e ihrlm libera e que e mater nra. Viderunt eam filie syon. etc. pp's de ciuitate ihrlm et aliis ciuitatib' et locis iudee commendauerunt cultum dei qui erat i ihrlm. ppter q admiratiue de pfectu ecclie tpre dauid subdr. que est ista que pgreditur qsi aurora consurgens. inter illa q apparent de die sol ht maiore plenitudine. et luna de nocte. et p hec intelligit' pulcritudo ecclie tpre dauid qui cultum diuinu ualde augmentauit. p'. paralipo. 13. usq ad. 27. nam q no fuerat ante pulchrior tpre psequentis q designatur p diem. nec ad ulitatis q p noctem. nec status intermedii q p auroram. ¶ Descendi. hic qntr describitur amor sponsi et sponse p salomonis tpre q hedificauit deo templu nobilissimum. et i ei' dedicatione descendit diuinitas in signo uisibili nebule. 3. R. 8. ppter q tunc ait salomon dns dixit ut habitaret in nebula. ppter hoc dicit spons' hic. descendi i ortu meu. i. i salomonis templu qd' erat qsi dei umbraculum. ut uiderem poma conuallium. i. opa bona humilium. et uiderem si floruisset uinea. i. isrl' eccia. ysa. 5. Vinea. n. dni exercitum domus isrl' e. que floruit tpre dauid et salomonis. et germinassent malapunica. i. sacerdotes et leuite eo q i margine tunice summi sacerdotis qui erat caput aliorum. ppter meo uirtualiter intelligunt' alii. multi erant depicta mala punica exo. 28. tpre uero salomonis germinauit summi sacerdotis officium. quia abiecto abiathar factus e sadoch summus sacerdos. 3. R. 2. et sic fuit restitutu summum sacerdotium filiis eleazari filii aaron. quod usurpauerat hely. qui descenderat de ythamar. ¶ Nesciui. hic qntr ponitur status sponse p' tep' salomonis usq ad captiuitate babilonis. breuiter tn et succincte. Circa q sciend' q mortuo salomone status pp'i isrl' q'tum ad decem tribus declinauit ad ydolatriam p decepcione Jeroboam. 3. R. 12. et p'ea alie due trib' coluerunt ydola maxime tpre achaz et manasse regu iuda. ut p3. 4. R. ppter q decem trib' pmo fuerunt captiuate p rege assiriorum. 4. R. 15. et p'ea due alie p regem babilonis. 4. R. 25. ppter q lamentando dicit sponsa nesciui considerare. circa me beneficia dei tpib' pteritis exhibita. aia mea conturbauit me. timore ad ydolatriam inducente. Jeroboa. n. timore pdendi regnu. x. tribuum induxit pplm ad ydolatriam. ne si iret i ihrlm ad colendu dnm reuerteret' ad priore dnm s. ad ieroboam filiu salomonis ut subditur. ppter quadrigas aminadab. p quas intelligitur potencia regis iude eo q tribus iuda s'm omnes doctores hebraicos et latinos meruit dignitatem regiam in transitu maris rubri pria aliis tribubus formidantib' moyse sequi p mare dum sum tribus iuda constanter secuta e ipm. et aliis constan' dedit exemplum. tunc autem aminadab erat princeps tribus iude. qui egressus e de egypto cu naason filio suo qui mortuo patre successit ei i principatu. nu. 1. hebrei dicunt q hec e lra uera. aia mea posuit me quadrigas ppli principantis. ita q aminadab no est hic nomen pprium. s3 sunt duo noia significancia pplm principantem et sic e sensus. aia mea. i. uoluntas mea que sic nominat' frequenter in scriptura eo q mouet alias aie potencias ad agendu. uoluntas uero puersa induxit pplm ad ydolatriam. ppter q fuit captiuatus ut dictum e. io sequitur. posuit me quadrigas ppli principantis assiriorum et babiloniorum. qui ducebant filios isrl' in captiuitatem sicut quadrigas onerantes. imponentes eis onera grauia i itinere ad portand'. ¶ Reuertere. hic qntr tangit' status pp'i a reditu captiuitatis babilonice usq ad xpm. breuiter tn et succincte. et s'm h' dr. Reuertere reuertere. s. de captiuitate. sunamitis. sic nominatur hic sponsa a ciuitate noie suna i qua plies hospitatus fuit heliseus. ut h3. 4. R. 4. In hebreo sic het'. reuertere reuertere sulamitis. et si trahat' ad ppietate latini tunc dr. sulamitis. i. integra uel pfecta. q. d. reuertere ad statum pristinum pfectionis tue. Vel melius ad statum integrum fidei tue. qr p' reditum captiuitatis babilonice s3 fuit pp's isrl' in subiectione. pmo psarum. 2o grecorum. 3o romanorum. stetit tn in cultu unius ueri dei fideliter usq ad xpm. et dr hic quater reuertere. qr pmo alii redierunt de babilone cum zorobabel duce. 2o alii cu esdra sacerdote. p'. esdre. 7. 3o alii cu neemia. 4o tpre iude machabei pp's qui ppter psecutione anthiochi fugerat ad loca deserta rediit ad ciuitates et loca sua habita uictoria de ducib' anthiochi ut h3. pmo macha. ut intueamur te. colentem deum in terra iuda. Verum qr tpib' illis pp's isrl' molestatus fuit ab aliis pplis. ppter q oportebat eum frequenter pugnare. ppter q subdit'. quid uidebis i sunamite uel sulamite. s'm lram hebraycam. nisi choros castrorum. i. ciuitates paratos ad pugna. qr tpre neemie

mie in reparatione civitatis una manu faciebant opus et altera tenebant gladium/et media pars erat armata populi ad melius resistendum adversariis neemie. 4. et postea macha. tempore ipsorum istud fuit in bellis que continue tunc pro ex decursu primi et secundi macha.

VII

Quam pulchri sunt. Postquam descriptus est amor sponsi et sponse pro statu veteris testamenti. hic consequenter describitur pro statu novi. Et dividitur in tres partes. quia primo ponitur huius status inchoatio. secundo inchoati dilatatio ibi. Veni dilecte mi. tertio tranquillati dilatatio. 8. capitulo. Circa primum describitur sponsa sub parabola mulieris gratiose. aliter tamen quam supra 4. capitulo. quia ibi describit sponse pulcritudinem incipiendo a superioribus ad inferiora descendendo. hic autem econverso incipiendo ab inferioribus ad superiora tendendo quia pro tempore veteris testamenti sponsa que a deo prodit et egreditur. pro tempore vero novi de terrenis ad celestia in deum reducitur. Ergo parabola mulieris pulchre ponetur. 2o exponetur. Circa primum ad primum sic dicit. Quam pulchri sunt. id est valde pulchri. gressus tui in calciamentis. ad gratiositatem enim mulieris multum facit quod mature et honeste incedat et calciatis pedibus quia inhonestum est quod nuda pedes appareat. Iunctura femorum tuorum sicut monilia etc. et per hoc designatur quod crura sint in iuncturis suis debite collocata ad excludendum omnimodam claudicationem. Umbilicus tuus sicut crater tornatilis. id est rotundus et bene formatus. et accipitur hic umbilicus pro superficie ventris in cuius medio est umbilicus. In hebreo habetur. umbilicus tuus lavacrum clarum. In quo designatur pulchra dispositio ventris exterius. Venter tuus sicut acervus tritici. id est multis fetibus impleta. vallatus liliis. id est decoratus maritali castitate. Duo ubera tua sicut duo hinnuli caprae gemelli. id est equaliter tumentia et habundantia lacte pro prole nutrienda. Collum tuum sicut turris eburnea. id est ad modum turris et album ad modum eboris. Oculi tui sicut piscine in esebon. Secundum hebreos esebon non est hic nomen civitatis ultra iordanem de qua dicitur numeri. 21. ignis egressus est de esebon. sed est nomen commune significans computationem. etiam est littera. oculi tui sicut piscine in computatione. id est magne reputationis. que sunt in porta filie multitudinis. id est ierusalem que dicitur multitudinis filia/eo quod erat plena populo. trenorum. i. erant enim due piscine aquarum in ierusalem civitatem multum decorantes sicut oculi pulcri et mundi decorant mulierem. Comparantur autem oculi piscinis aquarum eo quod sicut aque a diutino fletu quasi in lacrimas resolvuntur. nasus tuus sicut turris libani. id est rectus et bene sedens in facie. Sicut turris libani etc. que erat recta et bene sita in extremitate terre promissionis contra damascum que erat civitas sirorum qui frequenter fuerant adversarii iudeorum. Caput tuum ut carmellus. id est supereminens aliis et bene sedens sicut mons carmello in terra promissionis qui est frugifer et grossus. ysa. 35. gloria libani data est ei decor carmelli et saron. Et come capitis tui sicut purpura regis iuncta canalibus. id est posita in canalibus ad lavandum post tincturam ut color sit magis vividus. per hoc designatur pulcritudo capillorum sponse in colore sicut purpura que tingitur pro paramentis regiis fit coloris excellentis. ideo subditur. Quam pulchra es etc. Statura tua assimilata est palme. id est recta est et alta. et ubera tua botris. propter ubertatem lactis/omnia predicta faciunt ad gratiositatem sponse carnalis. per dictam parabolam intelligitur ad litteram decor sponse spiritualis. pro tempore novi testamenti de qua dicitur. Quam pulchri sunt gressus tui. per evangelium consilia gradiendo. in calciamentis. Calciamenta que fiunt de pellibus animalium mortuorum sunt memoria mortis christi et marie matris eius que muniunt pedes sponse ad secure incedendum per consilia evangelii. filia principis. id est ecclesia que dicitur filia et sponsa christi. qui est princeps regum terre. apocalipsis primo. Iunctura femorum tuorum. id est coniunctio iudeorum et gentilium in unam christi ecclesiam/et hec iunctura fabricata est manu artificis. id est christi qui fecit utraque unum ephe. 2. Umbilicus tuus etc. per umbilicum secundum quod fetus concipit, et per ventrem in quo antequam nascatur alitur intelligitur ecclesie fecunditas in gignendo filios ipsi christo et quum non generantur corporaliter sed spiritualiter. ioh. 1o. qui non ex sanguinibus neque ex voluntate carnis etc. ideo venter iste dicitur vallatus liliis. scilicet castitatis. Duo ubera. id est duo testamenta ex quibus sugitur lac a quo nutriuntur et augmentantur filii in christo geniti. 1. petri. 2. quasi modo geniti infantes rationabile sine dolo lac concupiscite ut in eo crescatis in salutem. Collum tuum. id est fides formata in caritate que coniungit corpus sponse capiti suo christo. ephe. primo. ipsum dedit caput super omnem ecclesiam. huius autem capitis visus est medium discretionis quo in primis discernuntur fideles ab infidelibus. Sicut nasus discernit inter odores fetidos et suaves. Oculi vero sunt christi intima cognitio qua respicit fideles suos eos approbando. ioh. 10. ego cognosco oves meas qui dicuntur sic piscine quia pleni sunt aquis misericordie. Caput tuum. id est huius capitis summitas que est christi deitas/ex quo capite fluunt sensus et motus vite spiritualis primo in humanitatem christi et consequenter ad omnia membra ecclesie. ideo dicitur. Sicut carmellus qui est mons fructibus plenus. Come huius capitis sunt apostoli qui primo adheserunt christo capiti quod dicitur purpura regis/sicut quia pro amore regis christi fuerunt suo sanguine rubricati per palmam martirii. Ex predictis concluditur quam pulchra es. interius per fidem. et quam decora. exterius per honestatem. carissima. id est magno precio redempta. scilicet sanguine christi precioso. illud enim carissimum dicitur quod magno precio emitur. In deliciis. quia passio christi aperuit portam deliciarum paradisi sponse sue. Statura tua assimilata est palme. in rectitudine iustitie et altitudine contemplationis devote. et ubera tua botris. propter habundantiam lactis ad nutritionem filiorum christi et ecclesie. Dixi ascendam. hic consequenter describitur pulcritudo sponse quantum ad perfectos spiritualiter de quibus dicit sponsus Dixi ascendam. id est ascendere faciam perfectos in ecclesia. in palmam. id est in contemplationis altitudinem. et apprehendam. id est apprehendere faciam sicut supra iosue quantum expositum est. fructus eius. id est dulcedinem que sentitur in contemplationis altitudine sicut palma fructus suos facit in summitate. et erunt ubera tua sicut botri vinee. ex habundantia lactis sacre doctrine contemplativi. enim in contemplatione hauriunt quod postea per doctrinam effundunt. Sicut patet de paulo post eius raptum/et de multis doctoribus aliis. et odor oris tui. id est fama doctrine unde paulus apostolus. 2. ad cor. 2. per nos odorem sue notitie manifestat in omni loco/quia christi bonus odor sumus etc. ad idem pertinet quod subditur. Guttur tuum. in quo formantur predicationis verba. Sicut vinum optimum inebrians. amore divino mentes fidelium/et hoc est vinum germinans virgines zacha. nono. ideo sequitur. dignum dilecto meo. etc. ideo concludit sponsa. Ego dilecto meo. per amorem inebrio/et ad me conversio eius consolando me in tribulationibus. Veni dilecte. hic consequenter describitur fidei christi dilatatio que primo fuit in ierusalem et inde derivata est ad alias partes orbis/sicut predictum fuit ysa. 2. de syon exibit lex et verbum domini de ierusalem. propter quod etiam dixit christus apostolis actuum primo. Eritis mihi testes in ierusalem. et in omni iudea atque samaria et usque ad ultimum terre. et hoc est quod petit hic sponsa. Veni dilecte mi egrediamur in agrum. per diffusionem fidei in orbe terrarum. commoremur in villis. hedificando ecclesias in civitatibus et villis. Mane surgamus ad vineam. id est ad convertendum gentilitatem ex qua pro maiori parte est ecclesia christi que dicitur eius vinea. ysa. 5. vinea domini exercituum domus israel est. et dicitur mane surgamus ad vineam. quia in primitiva ecclesia iudeis excecatis per infidelitatem gentilitas est illuminata per fidem. Ro. xi. cecitas ex parte contigit in israel ut plenitudo gentium intraret etc. Videamus si floruerit vinea. hic accipitur si pro quia. quia gentilitas floruit, verbum dei gaudenter recipiendo. act. 13. audientes autem gentes gavise sunt

et glificabit ibi dni. Si floret fructu parturiunt si p quia. quia gentes no solu verbu dni audiue runt, si etia fructu bonor opu fecerut. si flouerut mala punica. p mala punica granis rubicudis ple na intellig plenitudo martir i pmitiua ecclia. et ibi dabo tibi ubera mea .i. doctrina utriusq testa ad tua gloria ordinabo. mandragore. poma sut pul chra et odorifera et valde rara/ et p hoc intelligut excellentes viri i ecclia xpi. odore fame. p sancti tatem et scam doctrina dantes i ecclia dei. ideo sub ditur. oia poma noua et vetera .i. veteris ac noui testa testimonia. dilecte mi seruaui tibi &c. i. ad honore tuu ordinaui. ppter q dicit saluator. m. 13. omis scriba doctus i regno celor silis est homi pri familias q pfert de thezauro suo noua et veta.

Quis michi VIII

det. hic ultio describitur ecclie xpi pa cificato. Et diuidit i duas ptes quia pmo ponit huius pacis desideriu. scdo cöplemtu ibi. Soror mea. pma adhuc i duas. qz pmo poitur hoc desideriu. 2o ad eius cöplemtu ro induat ibi Sub arbore malo. Circa pmu sciend e q i pmitiua ecclia. ecclie et ei ministeriu mlte iferebant et rob ppbria. Unde magnus augustus ecclia a bto marcello consecrata fecit stabulu publicu et btm marcellu de putauit ad custodia aialiu. ppter q ecclia petit ab hiis et cosilib p pace ecclie donanda liberari d. quis m det te fratrem meu. rone humanitatis assupte. sugente ubera mris mee .i. virginis marie que no solu de m xpi. si etiam tocius ecclie. q aut hic loco itelligat de xpo ad litram pz p translatoz caldeam apud hebreos auctentica que sic ht in illo tpe quo rex messias reue labit se ecclie isrl dicent ei filii isrl. tu eris nobis ad frez sz iudei moderni expectant hoc futuz q iam diu e pteritu. ut iueniam te. solu latin honoratu. p hanc aute dictione soluz no excludit pr et spus sanctus qz tres ps adorant una adoratoe qz e una ditas. si p li soluz fraui ydolor. foris .i. martes ab ifideliu tiore pp pea fuit ipletu tpe constantini ipatoris q cocessit eccias licite fabricari p totu ipiu romanu/ aliq uero celebrabant diuina i scriptis martir et aliis locis occultis tiore paganor. et nemo iam despic at. quia ante teps constantini multi cotepta fiebat ecclie et multis ei ut dictu e. si ipe lege ab eo pro mulgata phibuit hoc fieri. et apphenda te. fidei de uotone. et ducam .i. pcib meis faciaz te uenire p co descensione bonitatis tue. In domu mris mee .i. i ecclia bte virgis in cösecrataz et etia i cosecratas aliis sanctis qz totu cedit i honore virginis Cuz i oibus ecclis. ibi me docebis. reuelando secreta misteria ec clie nostre. Sicut pz i bto siluestro et i mltis aliis sanctis doctoribus et platis. et dabo tibi poculu ex vi no condito .i. ex deuotoe fideliu que placet xpo Sicut vinu bibentibus ipm. et mustu malogranato ru meor. p mustu qd e vinu nouu intelligit de uoto nouiter cöuersor. q fuit ipletu tpe constanti ni. Cuius ex mlti ualde deuoti recepit baptismu. leua eius. s. sponsi. sb capite meo &c. q. d. tue oste der in amicitiaz sicut sponsus ad sponsaz pdilectaz /et quia huius amicitie cotinuato est desideranda et interrupto abhorrenda. io sbdit. adiuro uos fi lie ihrlm .i. ps de ecclia. ut no suscitetis &c. i. qn sponsa obtinuerit quietez pacis q no faciatis aliqd un de sponsus offendat. et sponse requies itezrupatur ut sic pad mira pspitat sue dicat. que e ista q ascendit in deserto .i. de aspitate psecutonis tyranno ru. delitiis affluens. tpe constantini et aliorum pncipu

xpianor. pax .n. et tranquillitas p psecutones ma gnas delicie reputant. unde ds. plena i nnoa uolu ptate. Si qrat quid e summu bonum i vita/ bn Respondet par hester .13. ut absq ullo terrore uitam silentio transigere tes optata cunctis mortalibus pace fruerent. Innixa super dilectum suu. q. d. hanc tranquillitate obtinuit eo q in xpo totaliter cofidit. Sub arbore. ex pssio sponse desiderio. hic oñt pd ei ipletoe allegat ro Cu m q sciend q pces ecclie sut exaudibiles potissime p uirtute passionis xpi. io dicit sponsa. sub arbo re malo .i. p uirtute sancte crucis et tue passionis suscitaui te .i. iuocaui te i orone. ut ait i orone dicit ecclia p cruce et passione tua libera nos dne. Sciend q li malu no e hic adiectiuu ut crediderut aliq expo nentes hoc de arbore uetita ade et eue. qz i hebreo p istis duabus dictoibus. arbore malo. poitur una que sigt malogranatu. io illa expoitio pcedit ex ignora tia ydiomatis hebrei. dz autez hic sancta crux malo granatu que e arbor fructifera ad designand fruc tu crucis qui e inuiabilis. ibi corrupta e mat tua .i. sy nagoga q dz mater dei ronne sup dicta. 2o. qz i pas sione xpi cessauerut legalia tamq mortificata. ibi vi olata e genitrix tua. repetitio e eiusdem ad maiore assertone. In hebreo ht. parturiuit te mater tua. parturiuit genitrix tua. et hec lra uidetur conuenientior e ualde conso na. dz aut. ioh. 19. stabant aut iuxta cruce mater ei &c. gladio doloris. ppter filiu transfixa fuit q pdixerat sanctus symeon luce 2o. et tua ipius aiam ptransibit gla dius. Est igr sensus. ibi .i. iuxta cruce. parturiuit te mr tua .i. ut parturiens doluit p te. p talez modu loqndi dicit apls gal. 4. filioli mei quos iteru parturio donec formet xs i uobis. ibi parturiuit genitrix tua. repetitio e eiusdem ad maiorez expssione. et qz orones ecclie no solu sut exaudibiles p uirtute crucis. si et p uir tu bte uirginis io sponsa cofidens de illis suffragiis petit a sponso. pone me ut signaculu super cor tuum me pfecte diligendo. quod cu ualde diligitur sup cor poni dz. ut signaculu super brachium tuum. me bra chio tue potentie ptegendo. qz fortis e ut mors di lectio, dura sicut infernus emulatio. q. d. licet dilectio tua sit tam fortis i filiis pfectis ecclie q ppter te no timent pena mortis. ut pz i martiribus. tam emulatio .i. psecutio tirannor ex inuidia et odio pcedens xpia nor est dura sicut infernus. ppter q indiget brachio tue ptectonis et brachio pacis. lampades eius. s. tue dilectonis i mentibus pfector. lampades ignis atq flamar .i. tam fortis est q no pot obrui psecutoibus tyrannor. no sic aut e infernus de quibus sbdit redde do singula singulis. Si dederit ho omez sbam domus sue. p dilectone diuina. qsi nichil despiciet eo. q. d. p amore tuo cotepnit bona exteriora possit etia infirmari/ et supplend e no sic at ppax uitam martirum sustinendo/ et hic e modus loqndi apud hebreos q dz de curtatus ubi oz aliquid supplere ad hndu itellectu sicut 2. Re. 11. ppo fuerat dauid pmitu eiq pcussisset re busen &c. et supplend e q id pmiu erat q fieret ma gister militie ut ex pmiss p. paralipo. x. qui pcussisset iebuzeum i pmis erit pnceps et dux. hac aut ista nnte ad martiriu et pmptitudine ad dimissione tempo lium dicit grego9 omelia ze fortasse laboriosu no e hoi relinqre sua. si ualde laboriosu e relinqre semet ipm. minus quippe e abnegare q ht/ ualde aut mlto e abnegare q est. Est igr sntia in hac pte q spo sa petit tpale pace qua et si no idiget pfecti qbus lucru eet p xpo mori. tn ea indiget ipfecti quor mlto maior e nus i ecclia dei. Soror mea. hi qnta poitur adipleto desiderii sponse i pacis largitoe et diuidit in tres ptes. qz pmo poit pacis largito sbo ecclie pacificate amplicato ibi. uinea fuit. tuo

·pax·

Final'

final' co͞clo ibi. que habitas. Circa primum dicit i p̄ sp̄o si sibi coparientis. Soror nr̄a. i. ecc̄ia q̄ dr̄ soror x̄ eadē rōne qua x̄ dr̄ ei⁹ frater i p̄n⁹ hui⁹ capl'i. parvula ē. i. humilis et abiecta inter hoies secula et hoc fuit usq; ad t̄pa co͞stātini. et ubera nō hēt. i. libertatem effunde͞ lac sacre doctrine p fidei in tholice p̄dicatōne; q̄ tūc ecc̄ia nō audebat p̄dicare publice. sz tm̄ i occulto doce͞ exceptis aliq̄b' pfectis qui p p̄dicatōne fidei ultro se offerebant morti. quid facienu⁹. p hoc intellig̃ p̄r et sp̄us sc̄s opari cum filio. opa eñ trinitatis sūt indiuisa. Sorori nr̄e in die qua eloquēda ē. i. a principib' adu͞o canda. Sicut p̄z de constantino quibiin silueste͞ papam cum clero suo aduocauit ut p eum co͞seqrē corp⁹ et aīe sanitatē, et sile fecerūt ei⁹ ex⁹ multi principes et potentes p orbem terraz. Si murus ē. hic accipitur sic p q̄r. q.d. q̄r mur⁹ ē fortis ō ꝑsecutōnes, et hoc rōne pfectoꝝ quoꝝ iūntis subuenienda ē imperfectis. io͞ subditur. hedificem⁹ super eū ꝑpugnacula argētea. i. adiungam⁹ ei p susceptorē fidei principes ad deffensionē isirmoꝝ. In hebreo hr̄ hedificem⁹ sup eū palatium argēteum. p q̄ idē sig̃ficatur q̄ p ꝑpugnacula⁹ quia p palatiū etiā sm̄ commune mōz loquendi itelligit' regal' pō. et dr̄ argēteum quia constantin⁹ et alii principes i p̄motōe ecc̄ie mul' tū argētum expēderūt. Si ostium. i. q̄r ecc̄ia ē ostium p quod igredimur ad celeste regnū. co͞pingam⁹ eū. i. fortificem⁹. tabulis cedrinis. i. doctoribus sacris q̄ dīr cedri, ꝑpter sc̄ie et uite eminētiā et fidei itegritatē. Sicut cedrus ē arbor ualde alta et a uiuen' bus nō ꝑforat'. Aliter etiā p̄r exponi. Si murus ē ꝛc̄. i. q̄r usq; nūc ecc̄ia fuit paruā et depressa eleuem⁹ eam ad statū honorificū et magnū, et qr ecc̄ia de hui⁹mōi beñficiis fuit grata io͞ subdit' in eius p̄. ego murus ꝑpugnacula muniꝫ. p p̄om principū. tm̄ ex dono xp̄i principaliter. et ubera mea turris. Sicut p̄dictū ē p ubera sponse intelligit' copia lactis sacre doctrine, que habūdauit a co͞uersione co͞stātini, q̄r ex tūc ecc̄ia habuit lib̄tatē publice predicandi et docendi, et quia hec doctrina no solū ē ad i͞formatōnē moꝝ sz etiā ad co͞firmatōnē fidei et hereticoꝝ io͞ subdit'. sicut turris. de qua dicit' magister sniaꝝ fidē intam dominice turris clipeis munite, ul' potius munitōnē o͞ndere studuim⁹ sicut sup allegatū ē de doctorib⁹ ueteris testa͞ti. ꝛc̄. ex quo facta sum cora͞ eo p̄ce reperiens. s. ex t̄pe co͞stantini q̄ terrena diē sui baptismatis legē p̄mulgauit q̄ quicūq; iniuriā faceret xp̄iano honoris suoꝝ dimidiaꝝ amitteret facultatū. Vinea. hic o͞ndit ponit' ecc̄ie pacē habentis ampliatōnē, et p̄mo q̄tum ad ampliatōnē. dicit ēn. dr̄ vinea. i. ecc̄ia ut dictū ē sup ca⁹. vii°. fuit pacifico. i. xp̄o qui p sanguinē suū pacificauit omnia que in celis sūt et in terris. colo. p̄mo. In ea. s. ubertate populis. ul' q̄r oīs ppli romano ipio tūc capud ē roma erant subiecti. Unde dicit leo papa i s̄mone aplōz petri et pauli, dispositōne diuī opis maxie co͞gruebat ut multa regna uno co͞federaret' imperio et cito peruios hēret ꝑplos p̄dicatio gn̄alis p quos hi b'us. i. b'to petro et ei⁹ successorib⁹. uir afferet p fructu suo mille argēteos. uir iste intelligit' co͞stantinus qui fuit uictoriosū cōtra hostes ipii rōni de q' b'us triūphauit et q̄ hostes gn̄is humani. s. demones quos p fidē superauit. et ipe p fructu uinee. i. p p̄fectu ecc̄ie ultimas et magnas expēsas fecit que p mille argēteos hic designāt' ul' p̄t dici q̄ ll ponit' singlare p plurali. s. mille p uultis milib⁹. sicut exo. s. ueit musca grauissima. i. multitudo muscarū. vinea mea corā me est. innuit' hic mod' loq̄ndi de ecc̄ia p⁹ ad ꝑpinquā de dn̄o hui⁹ uinee qui ē ipe x̄ de quo dictum fuerat in terra p⁹. tradidit eā custodib⁹. ne crederetur q̄ p hanc traditōnē dimisit ecc̄ie custodiā. io͞ dicit. vinea mea corā me ē. i. ad ei⁹ custodiam principaliter assisto. ꝑpter q̄ dr̄ psalmo. cxxvi. ni dn̄s custodierit ciuitatē ꝛc̄. ꝑpter q̄ de hac custodia mlt̄o maiores grās debent' xp̄o q̄ p̄lati ecc̄ie. io͞ subdit sponsa. mille tui pacifici ꝛc̄. tui pacifici sūt gemmis sing̃lis nūm q̄ p̄z p literam hebraycā que talis est. mille t' pacifice. et ē s̄nsus q̄ licet mille ē maior nūs q̄ ducenti. Sic maiores grās debent' x̄ q̄m pacifico hic dr̄ de co͞s'uatōne ecc̄ie, q̄ p̄lati q̄ sub eo sūt. custodes hui⁹ uinee, et honor exhibendus p̄latis co͞uenienter intelligit' p ducentenarium. sm̄ illud apo͞li. i. thimo. v. qui bn̄ presūt p̄sbiteri duplici honore digni habeant'. inferiorib⁹ aūt simplex centenari⁹ p̄mittit' reddendus. mt. xix. centuplum accipiet ꝛc̄. Que habitas. hic ultio ponit' final' co͞clo q̄ littera i hoc q̄ ecc̄ia de p̄nti miseria tollat' et ad celestē gl'iam trāsferatur, q̄ fit particulariter in p̄nti q̄ntum ad sanctos qui ad gl'iam assumūt'. sz fiet gn̄aliter post iudicio finali cū x̄ tradiderit regnū deo et p̄ri. p̄ma cor. xv. Ad hoc igr̄ co͞siderand' et petend' sponsus i͞ducit sponsā. d. que habitas in ortis. i. i ecc̄iis p orbē dispersis que dicūt' orti quia i eis fideles sūt plantati. et quia ad litterā frequenter arbores in ecc̄iis sūt plantate. amici ausc̄ultant te. i. angeli ad quoꝝ co͞sortiū fideles tui sūt trāsferendi et de tua salute solliciti desiderant audire tuas orōnes deuotas. io͞ subdit'. fac me audire uocē tuā. i. tuū desideriū exp̄ssum in orōne deuota, quā o͞nter p̄fecit sponsa. dicēs. fuge dilecte mi. p hanc fugam nō intelligit' recessio dilecti ab ea, cū dixerit supra. vii. ca⁹. ego dilecto meo et ad me co͞uersio ei⁹ p mutuā dilectionē inseparabilē. sm̄ illud apo͞li. Ro. viii. quis nos separabit a caritate que ē i xp̄o ihū ꝛc̄. sz p eā intelligit' uelox trāsitus sponse cū sponso ad celestia q̄ sūme desiderat et petit in orōnib⁹ suis ecc̄ia ut p̄z in officio ecc̄ie. et p talē mod' expōit hanc fugam ra. sa. trahendo tn̄ līam ad errorē iudeorum. d. q̄ plebs iudaica p hoc petit liberari a captiuitate i qua ē modo p messiā uēturū. qui hec expo͞ fundat' sup falsū fundamētum. io͞ bn̄ expōit' modo p̄dicto, ut sic s̄nsus. fuge dilecte mi. i. educ me tecum de miseria hui⁹ seculi. assimilare capree. i. fac istud uelociter. super montes aromatum. i. mitte rēdo me tecum ad celos qui dicūt' mōtes. psalmo. cxx. leuaui oculos meos i mōtes ꝛc̄. qui dicūt' hic mōtes aromatum. quia ibi ē suauissima refectio. ad quā nos p̄ducat qui cū p̄re ꝛc̄.

Explicit postilla nycholai de lyra super tres libros canonicos salomonis. Deo grās

Incipit ꝓlogus i librum sapientie

Liber sapiētie etiā.

Iste ꝓlogus diuiditur i tres ptēs. in p̄ma o͞ndit' ieto⁹ libri origiē, quia nō hebrayce sz grece ē editus. Unde dicit. liber sapiētie ꝛc̄. In sc̄a noīatur ei⁹ auctore. q̄r a philone ē co͞ditus. Unde dicit. hūc iudei philonis ēē affirmāt ꝛc̄. In tertia assignat tituli

rõne: quia .s. xpi qui ẽ pris sapia ibi exprimitur passio et adiuncta. unde dicit. qui xpm sapia noiãt his uisis lite insultant. ipse stilus .i. ipm dictamen quia tam elegans ẽ. redolet .i. sapit. gra eloquentie magis q̃ hebreã. Greci .n. mag' fuit eloquentes et in scientiis pfundiores q̃ hebrei. Unde cũ iste liber hẽat eloquentissimũ stilũ et iscrutabilẽ pfunditatẽ sniãr pz ipm potius grece q̃ hebraice fuisse traditũ. philo .n. licet natõe fuit iudeus grece tñ lingue fuit ualde peritus de quo dicit iero in libro illustriũ uirorũ q̃ fuit iude' natõe alexandrinus de genere sacerdotũ. Cetera plana sũt.

Explicit qualiscũq3 expõ istius plogi

Incipit liber sapientie. (Cap.ᵐ p̃mũ

Diligite iustitiam

Post libros his

toriales canonicos exponẽdi sũt duo nõ canonici qui sunt simpliciter morales .s. liber sapie et liber eccias' inter quos pmittend' ẽ liber sapientie tum rõne auctoris. tum rõne matie. Rõ pmi ẽ q: licet philo disertissimus iudeorũ hũc libzũ gre scpsit ut coĩter dicũt doctores et historiographi. tamẽ ipm copilauit ex sententiis salomonis. ppter q̃ salo' est eius actor pncipal'. loqndo tñ de auctib' humanis unde infra .8. et .9. m' expsse loquit' actor i psona salomonis. Ihs autẽ filius syrach scpsit libzũ ecciasticũ tpre tholomei euergetis ut pz i plogo hui' libri qui fuit p' alexandrum magnũ. et sic fuit p'rior salomone tpre et auctes. Rõ uero .2.ẽ quia uterq3 liber ptim pcedit doctrinalit' et ptim exeplarit' ut in plenitudine uidebitur dño concedente. Exepla uero posita in libro sapie icipiũt a p̃ori .s. abadã ut hz .i. x. cº. et terminãt' in p̃rib' de egypto. Exẽ uero posita in libro eccia'ci incipiũt ab enoc et pcedũt usq3 ad symeonẽ filiũ onie. ut pz eccĩ .l. hõ. qui fuit parũ ante tpra machabeor'. et sic pz iõ fi. ¶ Ihis igit' p̃missis liber iste qui noĩe sapie intitulat' in duas ptes diuidit. nam pmo iducit actor ad sapiam desiderandã et habendã. et hoc cõmuniãdo. 2º ad idem inducit exeplificãdo infra x. ca. ¶ Ad intell'm aũt istius q: cõsiderandũ q̃ in hoc libro ut freqnter sapia et iusticia p eodem accipiũt'. accipit' .n. hic iustitia legal' que sicut dz .5. ethi. ẽ omis uirtus. nam lex pcipit de actib' oĩuz uirtutũ. Est eñ intẽtio legis ciues facere bonos .x. ethi. q̃ boĩns fit p uirt'. Silit' sapia put accipit' hic icludit omẽ uirtutẽ. nam ad sapientẽ ptinet determiare illud quod est mediũ i qual3 uirtute. ppter q̃ .2. ethi. diffinitur uirtus sic. Uirtus ẽ habitus electiuus i medio cõsistens put sapiens determinauit et ideo sapia que ẽ cuiuslibet uirt' dicto mõ determinatiua icludit omẽ uirtutẽ. et sic pz q̃re iustitia et sapia et qualiter p eodẽ accipiũt' in hoc libro. Sciend' etiã q̃ sapientia ul' iustitia hoc modo dicta dupliciter hz. Uno modo put p actus humanos acquirit'. Alio mõ put a deo infundit'. et licet de utraq3 in hoc libro tangat' tamen de illa que est p infusionẽ pncipalit' agit'. ¶ Igitur ad iustitiã ul' sapiam sic intellectã actor pmo nos iducit. 2º in hoc errores excludit ibi nolite zelare mortẽ i errore. 3º ex his plequẽdo ppositũ resumit. 6. ca.º sicut phs i pmo libri de aia. pmo ad noticiã hũdaz de aia iducit. et 2º errores circa eã excludit in plenitudine pmi libri. et p'ea ad tractand' de aia et eius potẽciis pcedit .2º li. et 3º. ¶ Circa pmũ pte sciendũ q̃ sicut in mouẽte requirit' debita uirtus ad sic' mouẽd'. sic i mobili debita dispõ ut obediat mouẽti. et sic ẽ in hoib'. nã i plat' et pncipib' requirit' sapia siue iustitia modo dicto intellecta ad hoc q̃ bñ regant ppl'm. et i pplo et subditis requirit' sapia ut bñ subdat' et obediat regimini ipor'. q: pmo ostendit' in platis. 2º in subditis ibi. Spũs sanctus discipline. Circa pmũ dz. diligite iusticiã que icludit omẽ uirtutẽ. qui iudicatis terrã .i. hitantes in terra i foro seculari et eccia'co. et q: i hoc sũt ministri et uicarii dei a quo pcedit omis potestas iudicandi. io subdit. Sentite de dño in bonitate .i. cõformamini illi. q: sicut ipse ordinat in se ipm tanq' in finẽ ultimũ et optimũ ita et uos actus uros ordinate ad rõne boni et ad hono'. et in simplicitate cordis .i. mũdicia mẽtis. q: s'm aug'm hoc est simplex cor q̃ ẽ mũdũ. Querite illũ .i. hẽre noticiã ei' p sapie donum que omẽ uirtutẽ icludit et subdit' modũ inueniendi eũ dz. qm inuenit' ab his qui nõ temptant illũ. temptat autẽ deũ qui hns i aliq' negotio quod faciat uia hũana irronabilia obmittit et expectans effectũ ex puisione diuina. ppter q̃ i acquisitione sapie omittẽs q̃ pt agere ut potẽ studiũ exteriũ expectans eã hẽre a deo ẽ quedã ipius temptatio. ppter q̃ uiro s' denegat'. sz facienti q̃ in se ẽ p exteriũ uirtutis studiũ et orõnis concedit'. io hii dz. quoniã inuenit' ab his qui nõ temptãt illũ. et quia tales cõfitũt ad id q̃d nõ pñt agere committũt diuine puidentie. io subdit. apparet autẽ his qui fidem hñt in illũ .i. tendẽtes i ipm p amore talib' n. ultra cõmuniem modũ. amor' manifestat' se cetera diuina. puerse .n. cogitatiões sepant a deo. q: sicut bone sũt cã unionis ad ipm ut dictum ẽ. ita male sepatõis ab ipo se excludit. ppter pdicta. pbata autẽ uirtus .i. cõpbata a deo ext's in supioribus corripit insipientes .i. p ignorãtiã peccantes. nam p eor' instructionẽ ducitur ad uirtutẽ. nõ sic aũt fit de peccantibus ex certa malitia. io subdit'. qm i maliuolã aiam. cui placet ipa malitia. ppter hitũ uitiosum .s. m .p. dz .p. uerb. 2º qui letantur cũ male fecerint et exultant i reb' pessimis. nõ introibit sapientia. p supiorẽ correctionẽ ut p diuinã illustrationẽ. nec hitabit i corpe subdito peccatis .i. in hoie subdito carnalib' cõcupiscentiis al' uitiis que cãnt ebetudinẽ mẽtis. nam uita talis est bestialis. sicut dz pmo ethi. ¶ Spũs sanctus hic cõnũter inducit subiectos ad sapiam sine qua non sunt cõuenient' regibiles cõtra regimi eor'. Et diuidit i duas ptes quia pmo ponit cõtentũ. 2º pbat suppositũ ibi. qm spũs dñi. ¶ Circa pmũ sciend' q̃ sicut dic' phs 3º phi'. idem sunt doctrina et disciplina. nã sicut ibidem dz idẽ ẽ actus mouẽtis et mobil' diuisimode tñ noiatus. nam ut egredit' a mouente dz motio actiua. ut uero suscipitur in moto dz motio passiua. et eodem mõ doctrine et discipli idem ẽ actus. dicto doctrina ut ẽ a docẽte. et disciplina ut effitur in discipulo. et sic eadẽ sapia in se est in discipulo et doctore. q: pfecti pportiũ ẽ facere altũ sibi silẽ. 4. metheor'. ppter q̃ sicut rectores indigent sapia ut bñ regant. sic subditi ut bñ obediant. io dicit. spũs sanctus discipline .i. actor discipline in discipulo. effugiet fictũ .i. illũ qui i uirtutibus non querit rem. sz apparentiã tñ. et auferet se. q̃tũ ad suum effectum. nam q̃tũ ad psonã ipse ẽ ubiq3. a cogitationib' que sunt sine intellectu .i. sine rõne quales sunt cogitatiões peccatoris qui sequit' ip'ũ sensualit'. et corripiet' .i. punietur. superueniente iniquitate. nam peccatum sequẽs ẽ pena pcedentis p actus tñ. nam p peccatum pcedens tollit' iuste gra cuius subtractio est pena. et p cõns illa que sequũt' ad h' sunt penalia. et illa sunt peccata seqntia in quib' labitur homo ad subtractionẽ gre que hoiem ipediebat a tali lapsu. et hoc ẽ q̃d dicit apo' .ro. pmo ppter q̃ tradidit illos de' in passiones ignominie .i. dimisit eos cadere i ignominiosa pcca .s. ppter alia maiora

pcedentia

pcedentia · benign9 ē · n · spus sapie · i · doctor sapie quia nō solū dat eam sapiētib9 et magnis · s3 etiā inferiorib9 et subiectis · dum tamē ad hoc debite se disponāt · io alios excludendo subdit · nec liberabit maledictum · i · hoiem i pctis obstinatum · a labiis suis · i · a blasphemiis et aliis labiorum motu pctrat' qm renum illi9 · i · affectio affectionū malaz · testis est deus et cordis illi9 · i · cogitationis et intētionis ip9 scrutator ē uerus · quia n' eum latere pot · et s'monis illi9 auditor · et ideo futuri9 opum eius inspector.

Qm spus dni · hic ostēdit p dicta sunt · s · q affectiones et cogitaties et locutiones prauis nō latent dm quia spus eius ē ubiq p essentia et pntiam · et hoc est quod dr · qm spus dni · quoniā scrutat' etiā pfunda dei · pma cor · i · repleuit orbē terrarum · nam oia creata sunt et pducta p ipm gen · i° · spus dni fe rebatur sup aqs · i · sup mam informē sicut uolūtas artificis super mam unde sūt aliqua formādo ꝑut dicti sunt ibidē · et hoc quod cōtinet oia · i · spus sancto oia cōseruans in esse · sicut pr et fili9 · nam indiuisa sūt opa trinitatis · Sciam hz uocis · i · noticiā cuiuslibet dicti publice uel occulte · io concludit · ꝑpter hoc qui loquit' iniqua · qualitercumq · nō pt latere · spm dni · nec pteriet illū dimittendo ipunitū · corripiens iudicium · i · diuinū iudicium puniens oia mala · In cogitatoib9 enim ipii interrogatio erit · i · discussio i iudicio diuino · s'monū aūt illi9 etc · repetitio est eiusdem snīe ad maiorem assertionem · qm auris zeli · i · dei qui nō solū zelo excellentiā · zelo inabstracto pt dicit ꝑpter sing'rē excellentiā · audit zelum · Custodite g° uos a murmuratione que nichil pdest · immo dicendo plo sigt quia multū obest · et a detractione parcite lingue · nō hic sue inniat' tam ad detractionē · ꝑferendā amplius' quia p hoc dictum · unde luce · 16 · dr de diuite epulone q grauius ardebat in lingua · eo q inter eplās poma detrahebat de paupib9 · quia sermo obscurus · i · pallia to appentia sanitatis cum intus hēat uenenū iniquitatis · inanis nō ibit · i · ipunitus nō transibit · Os aūt quod mentit' occidit aīam · q · ē intelligendū de mendacio pnicioso · nō aūt de iocoso · Nolite zelare · hic tum appetitū sapie remouet' triplex error p cedens ex una radice · dixerūt · n · multi ualde et adhuc dicūt aliqui aiam hois ee mortalē · sicut et brutorū aialiū ex quorum p° di eciā9 · s3 inus est eius interitus hoium et iumētorū et equa utriusq3 conditio · et ex hoc aliqui āgustiis pssi pcedebant ad interfectionē sui ad euadendū illa mala uel deentes mala alia · post mortē nō ee · Alii uo pop poitū querebat delicias carnalib9 affluere sine freno ronis · Sicut et bestie · reputantes q p° mortē nulla eet punitō uel pmiatō opum humanorū · Et ex hoc terti dicebant q omnis pena uite pntis erat p culpa pcedētū ipm affliti · Cui errori fuerūt tres amici iob · ut ibidem diffusius declarauī · Hec aūt tria cōtrariāt' appetitui et acqsitioi sapie que reputat suspicio interfectionē · et bona futura pfert bonis uite pntis · et i pnti uita pfert bona uirtutis diuitiis · honorib9 · et delicis · Sic g° pcedit' quia primo remouet' pmū · Sco scdm · in° · et tertio zm · z° m° · Circa pmū dr · nolite zelare mortē · i · appetere · cū ierrore uite uestre · i · p hoc omēs penalitatē credētes eius tm in aia seperatā · ideo subdit · neq acquiratis perditionē · s · gehēne · in opib9 manuum · i · p uiam uestrum innicēdo · qm de9 nō fecit mortē · s · hominis · que erant potente nō mori p donū originalis iustitie · q · si fuallet sine morte media ad gliam aie et corporis trāsisset · nec letat' in pditōe uiuorum p mortale pctm · Creauit eī ut essent oia · i · adsis eū creauit res ut pmaneant ī ēē ī corruptibiles p se ipōs ut āgelos aias hūanas · cōr celestia et etiā elem° qtm ad totalitem · licet i aliqb9 eorū ptib9 sit gnō et corrupō · res uō corruptibiles sōt iuat i esse sm eam spēs p continuā genatōz · et sanabiles fecit natōes orbis terrarum · i · diuersas natōnes hoīnū qz licet huana natura ceciderit p pctm · tamē nō est irremediabl' sicut pctm angelice natē · silr licet hō p pctm incurrerit nītate moriēdi · nō tn sinit · s3 dedit remedia medicorum contra calamitates infirmitatū ūs seruari usq ad hūane uite debitū prodiū

Non · n · hic ostēdit dictum suū · et pmo qtm ad remediū q morbos cōrles cum dr · nō · n · ē in illis · i · i hoib9 medicamentū extinuis · i · remediū q calamitates cōrles p exterminatōz ppe uite · sicut faciūt illi qui se interimūt ut liberent' a calamitatib9 hui9 uite sicut pdictum ē · Scdo q° ad penas spūales cum dr · nec iferorum regnū in terra · i · in pnti uita · est aūt lex infernalis regni q nullo ibi a culpa et pena pōt regredi · s3 sp in pnti uita pūt hoies a culpa p priaz sanari et p mō euadere penā iferni p gram iustificatē · et ad imortalitatis glie duci · ex io subdit' · Iustitia · n · q est p gram · ppetua ē et imortalis · s · effectiue · qz facit hoies dignos imortalitatis glie · Iniustitia aūt · q est p pctm mortale · mortis acquisitio · nam p ipm acquirit' mors gehēne · Impii aūt manib9 · i · opib9 et uerbis · accersierūt illam · s · iniustitiam · et estimātes illā amicā · i · sibi cōuenientē ꝑpter hitum uiciosum inclinantē ad malū · unde dr · 3° · ethicorum · qualis ē unus talis finis sibi uidet' · defluxerūt p diuisa uicia · et sponsiones posuerunt ad illā · inhērentes ei inseparabiliter sicut spōsi sponse · qm i morte · s · gehēne · digni sūt qui sūt ex pte illi9 · sicut illi qui sūt ex pte illi9 · sicut illi qui sūt iustitie digni sūt imortalitatis glie ·

Dixerunt II

impii · hic ostēdit remouetur error scds · s · illorum qui ꝑpter aie mortalitatem sm suū errorē dicebant eē currendū sine freno ad uicia carnalia · et pmo hic error ponit' · 2° tollitur ibi · hec cogitauerūt · pma i duas quia pmo ponitur error i mente · 2° in effectu ibi · uenite g° · Circa pmū dr · dixerūt · n · ipii · cogitantes apud se nō recte · licet · n · i pmis pncipiis nō sit error · tamen in deductione cōclonū ex illis cōtingit errare · qm minor ꝑpo nō accipit' recte · s3 solū ponebant illam uitā pntem que cito transit · io subdunt · exiguum et cum tedio ē tps uite nre · quia scdm · nō est refugium in fine hois · quia negligebant p' uitā istā pmium boni opis · et nō ē q agnitus sit reuersus ab infernis · i · a mortuis · s3 hoc patet falsum · 3 · R · 17 · de filio mulieris saraptane quē suscitauit helias · et de filio sunamitis quē suscitauit heliseus · 4 · R · 4 · c° · et de plurib9 i nouo testō · quia ex nichilo nati sum9 · nam mā corporis hūani ex nichilo sūt pducta i pma rerum creatōne · et aia infunditur p creatōz · et p° hoc erimus tamq nō fuerim9 · hoc nō sequitur · nam aia hois est imortalis · supposito tn influxu genali ipius dei sine quo nulla res pōt esse · qm fumus et flatus ē in narib9 nostris · i · minim9 ē p inspiratōz et respiratōz aeris · et s'mo scintille · i · res que pōt dici scintilla · s · calor naturalis · qui ꝑpter sui paruitatem pōt dici scintilla · ad commouendū cor nostrum qdm · n · calor naturalis ē i corde · cor influit motum i ptib9 aliis · quia pmo uiuit et ultimo moritur · quia extincta cinis erit corpus nrm · quia deficiente naturali calore humidum eius infrigidat' · et tandē in cineres resoluit' · et spiritus · i · aia · diffundet' · i · euanescet · sicut et anima brutorum · et transiet uita nra tamq uestigium nubis · que tolit'

dissoluitur p radium solis. et nomen uestrum obliuionem accipiet p tempus. i. p lapsum temporis. nam licet post mortem hominis remaneat nomen eius aliquantulum. tamen p longitudinem temporis euanescit. et nemo prius uite habebit memoriam operum nostrorum. deus tamen habebit memoriam ad puniendum mala et ad premiandum bona. et non est reuersio finis nostri. quia post mortem nullus reuertitur ad uitam de cursu naturali. p miraculum tamen aliqui sunt reuersi ut predictum est. et omnes reuertentur in iudicio finali. quoniam consignata est. p lapidem positum sup corpus defuncti sepultum. Venite ergo. hic consequenter ponitur effectus dicti erroris. nam si de homine nichil remanet post mortem nec expectatur ad premium p bonis non restat nisi q homines sine freno currant ad concupiscibilia mundi et delectabilia carnis. et hoc est quod dicit primo de delectabilibus carnis. Venite ergo et fruamur bonis. consistentibus ibi finem nostrum. et utamur creatura tamquam iuuentute. i. uti tanto sic potentius. Cetera patent usque ibi. nemo nostrum exors sit. i. exclusus. aliquatenus nostra. ita q sit omnibus communis. quoniam hec est pars nostra. i. nichil plus possumus percipere de bonis huius uite. Opprimamus. hic consequenter exemplificat de concupiscibilibus mundi p oppressionem iustorum cum dicit. opprimamus pauperem iustum et cetera. q tales non possunt se et sua contra oppressores deffendere. nec reuereamur canos. i. homines antiquos. sed eiciamus eos de statu honoris. Sit autem fortitudo nostra lex iusticie. i. quicquid possumus nobis licitum reputemus. quod enim infirmum inuenitur secundum iudicium nostrum. Circumueniamus ergo iustum. i. decipiamus ipsum. quoniam inutilis est nobis. quia non uult communicare operibus nostris. et improperat nobis peccata legis. semper enim apud eos fuit lex naturalis cuius transgressionem improperabant iusti prauis. et loquitur liber septuaginta totam multitudinem iustorum. sicut de uno homine eo modo loquendi quo dicitur exo. x. filius meus primogenitus israel. promittit se scientiam dei habere. Istud potest referri ad populum iudaycum qui habuit legem dei inter datam exo. xx. Filium dei se nominat. q sic nominatur ab eo ut dictum est. factus est nobis in traductionem cogitationum nostrarum. eas arguendo sicut fecerunt multi spiritu prophetico. grauis est nobis etiam ad uidendum. et subditur causa. quoniam dissimilis aliis uita illius. fuit enim iudei ab aliis gentibus distincti habitu et uictu sicut conuersabantur. et ideo graues erant eis ad uidendum. propter quod anthiochus epiphanes cogebat iudeos ut transirent se ad ritum gentium. ut habetur primo et secundo macha. et idem uoluit facere aman contra iudeos ad quos Sillia et prudens in spiritu salomon dixit ista. tamquam nugaces. i. nullius utilitatis homines. estimati sumus ab illo. nam gentiles erant ydolatre ubi est maxima fallacia. et abstinet se a uiis nostris tamquam ab inmundiciis. nam modi uiuendi gentilium erant in comestione ydolaticorum et ciborum lege prohibitorum. et prefert omnibus bonis uite presentis. Videamus ergo et cetera. i. p afflictiones experiamur uirtutem ipsorum eius. Si enim uerus est filius dei. per gratiam iustificantem. suscipiet illum. liberando de oppressionibus iniquis. et sic factum est frequenter tempore ueteris testamenti. sicut patet in persecutione aman tempore mardochei. et tempore machabeorum de persecutione anthiochi. Contumelia et tormento interrogemus eum. sicut patet de. vii. fratribus qui cum matre contumeliose et tormentis magnis fuerunt interrogati si uellent obedire regi. ii. macha. vii. Aliter autem exponitur prophetia ista de christo cuius passionem preuidens salomon sic describit eam cum dicit. Circumueniamus ergo iustum et cetera. conspirauerunt enim iudei pluries christum capere in sermone ut patet ex decursu euangelii. et improperat nobis peccata legis. improperauit enim eis. mt. xv. q irritum faciebant mandatum dei propter traditiones suas. promittit se scientiam dei habere. Joh. vii. est uerus qui misit me quem uos nescitis. sed ego scio eum. factus est nobis in traductionem cogitationum nostrarum. christus enim eos redarguens cogitationes eorum propalauit mt. ix. et cum uidisset deus cogitationes eorum et cetera. grauis est nobis etiam ad uidendum. propter odium quod conceperant contra eum. Cetera patent usque ibi. Si enim est uerus filius dei et cetera. hoc uidetur esse p ista expositione. nam uera dei filiatio competit soli christo qui est solus dei filius naturalis. alii uero sunt eius filii adoptiui. Contumelia et tormento interrogemus eum. christo enim pendente in cruce dicebant. mt. xxvii. si filius dei est descendat de cruce et cetera. morte turpissima condempnemus eum. nam inter latrones suspenderunt eum. mt. xxvii. Erit enim respectus in sermonibus illius. Credebant enim iudei q christo mortuo sermones ipsius pendentes reputarentur falsi. sed contrarium contigit. nam christo resurgente et in celos ascendente fuit nomen eius exaltatum et doctrina p orbem diuulgata. Hec cogitauerunt. premisso errore circa inmortalitatem anime. hic consequenter hic error remouetur cum dicit. hec cogitauerunt. que dicta sunt. et errauerunt et cetera. et subditur erroris causa cum dicit. excecauit enim illos malicia eorum. quod si referatur ad iudeos specialiter secundum expositionem secundam. dicendum q licet principes iudeorum habuerint noticiam de christo sicut plenius dictum sup illud. mt. xxi. uidentes autem agricole dixerunt. hic est heres. quia tamen ceperunt persequi christum inuidia eorum conceperunt contra eum inuidiam et odium ex quibus obscurata fuit in eis noticia quam habebant de christo. incipientes exponere prophetias de eo praue. Si autem referatur ad ipsos generaliter. sic similiter est uerum q malicia affectus excecat noticiam intellectus maxime in moralibus quia qualis unusquisque talis finis sibi uidetur. ii. ethicorum. et nescierunt sacramenta dei. i. occulta bona que preparauit diligentibus se. et ideo subditur. nec mercedem sperauerunt iusticie. nullam retributionem expectantes. nec iudicauerunt honorem animarum sanctarum. que transferende sunt ad consortium angelorum. quoniam deus creauit hominem inexterminabilem. et inmortalem ex parte anime et sine corruptione eo q est positum ex gratiis elementis dedit donum originalis iusticie qua poterat anima corpus suum a corruptione preseruare. et ad ymaginem similitudinis sue fecit illum. quod fecit illum capacem dei p cognitionem et amorem. inuidia autem dyaboli mors introiuit in orbem terrarum. quia p temptationem ipsius primi parentes mandatum dei transgredientes perdiderunt originalem iusticiam et sic incurrerunt moriendi necessitatem gen. iii. Imitantur autem illum. scilicet dyabolum qui sunt ex parte illius. i. omnes impii de quibus dicitur ioh. viii. uos ex patre dyabolo estis et cetera.

III

Iustorum autem. hic consequenter remouetur tertius error qui est circa mortem iustorum quam multi ignominiosam reputabant qui erant in afflictionibus et tormentis. nam cuncta talia credebant esse penas aliquorum peccatorum precedentium ut supra dictum est. Primo ergo ponitur huius erroris remotio. secundo eiusdem dicti declaratio. ca. v. Circa primum primo ostenditur mors iustorum quomodo sit penalis et gloriosa. secundo mors iniquorum ignominiosa ibi. impii autem. Circa primum dicit. iustorum autem anime in manu dei sunt. sunt enim inmortales ut dictum est. et ideo separate a corporibus p mortem sunt in manu diuine uirtutis p seruitutem glorie consequende. nam a tempore passionis christi p quam aperta est ianua glorie si nichil habent aliquid purgandum detinentur in manu diuine iusticie in pena purgatorii ad tempus. sunt tamen secure de futura beatitudine consequenda. tempore uero quod fluxit ante passionem christi quamuis essent purgate non recipiebantur ad gloriam erant tamen secure de ipsa consequenda remoto impedimento naturae p futurum redemptorem. et non tanget illum tormentum mortis. Si autem loquamur de tormento quod est p separationem anime a corpore. hoc est commune bonis et malis. sed tormentum mortis dicitur hic illud ad quod p mortem deuenitur. et hoc est tormentum gehenne quod non tangit iustos. licet tormentum purgatorii eos tangat qui non purgantur totaliter in uita presenti. Vel tormentum non tangit eos sicut iustos. sed sicut

peccatores

[Marginalia: "f[ol]. a[l]i[ter]"; "… anime … sunt … purgandi"]

pa(tr)ores · nō tn̄ p(ec)catis adhuc remanentib(us). s(ed) ut p(re)teriti p(er) quib(us) remāserit ad penā t(em)p(or)alē obligati. Visi sunt oculis insipientium mori · totaliter i(n) aīa et cor(por)e · ut p(atet) ex p(re)dictis · et estimata ē afflictio exitus illor(um) · i(d est) exitu(s) illor(um) de hoc mu(n)do reputatu(s) ē mera afflictio ab illis qui nullam uitam hois credūt post istā · et ab nobis iter iusto · i(d est) a uia iusticie quā tenuerūt i(n) hoc mu(n)do s(ecundu)m ueritatē · abierunt in exterminiu(m) · s(ecundu)m insipientium errorē qui dicit recedentes a nob(is) p(er) mortē totaliter extermīari · illi aut(em) · i(d est) iusti qui sic errone creduntur extermīari · sunt in pace · quia n(on) remanēs eo q(uod) ē p(r)incipalior p(ar)s hois hic accipit(ur) p(ro) toto. Spes illor(um) inmortalitate plena est · quia nō p(er) cunctā · inmortalitas uero a d(e)o nō fuit amissa · i(n) p(r)incipio ... · s(ed) i(n) illis q(ui) sunt hōi conna(tu)rales · In paucis (uexati) bn̄ disponent(ur) · p(er) gl(ori)am aīe et co(r)p(or)is · q(uonia)m de(us) temptauit illos · Est aut(em) temptare accipe(re) ex p(ri)ncipiu(m) de ignorantia. Unde et illa p(ar)s logice que ad hoc ordinat(ur) dicitur temptativa. de(us) aut(em) n(on) ignorat · Et io nō temptat sanctos p(er) afflictiones cor(um) s(ed) ut am(plius) p(ro)bat inde aliquā notitiā. s(ed) ut uita p(ro)batione cor(um) no(ta) fiat aliis in ex(emplu)m imitationis et p(ro)pter augmentū sue retributionis · io s(ub)dit(ur) · tamq(uam) aurum in fornace · quid ibi nō deterioratur · s(ed) melioratur · et in t(em)p(or)e retributionis erit respectu illor(um) nō solum q(uan)tum ad aīam s(ed) etiā q(uan)tum ad corp(us) quod resurget gl(or)iosum · io s(ub)dit(ur) · fulgebunt iusti p(er) dotē claritatis · et tamq(uam) scintille in arundineto discurrent · p(er) dotē agilitatis qua corp(us) obediet ad nutum aīe q(uan)tum ad localē motū · Iudicabunt nationes · nā p(er)fecti iudicabunt cum xp̄o in finali iudicio · qui confidunt in illo intelligent ueritatē · et isti sunt qui de se nō p(rae)sumunt · que p(er) s(er)p(ent)e(m) hoī i(n)uoluit tenebris ignorantie. s(ed) in diuinis confidenter ad deu(m) recurrunt · et sic dat(ur) eis lumē intelligentie · et quia tal(is) cognitio h(abe)t caritatē annexā. io s(ub)dit(ur) · et fideles in dilectione acquiescent illi · captiuantes intellectu(m) suu(m) i(n) obsequiu(m) xp̄i · quoniam donum · gr(ati)e in p(re)senti · et pax · i(n) futuro · ē electis ei(us) · nam ibi quietatur totalis eor(um) appetitus. Impii aut(em) hic o(ste)ndit mortē ip(s)or(um) ignominiosam et io mulieres eor(um) et plebem ibi · insensate. Circa p(r)imū d(icitu)r impii aut(em) s(ecundu)m que cogitauerunt · i(d est) s(ecundu)m demeritu(m) erroris ip(s)or(um) correctionē habebunt · i(d est) punitionē eternā cuius ratio subditur · quia neglexerunt iustum · i(d est) op(u)s iustu(m) noluerunt. et a d(omi)no recesserunt · qui ē bonitas infinita · p(ro)pter q(uod) eor(um) punitio est infinita uel īterminabilis · et hoc ē ip(s)is. s(ed) certe hic ē · q(uia) p(er) hoc uenit ad hanc punitionē · et uana est spes illor(um) · licet spes sit p(ro)p(ri)e de futuro bono · tn̄ large accipiendo accipit(ur) de euasione mali futuri i(n) q(uan)tum euasio mali apprehendit(ur) ut quoddā bonū. Impii nō credebāt esse p(ost) mortē. io d(icitu)r q(uod) uana ē spes illor(um) qua credunt euadere omnē penā p(ost) mortē · et labores illor(um) sine fructu · q(uia) licet frequenter plus laborent i(n) hoc mu(n)do q(uam) iusti · tn̄ de suis laborib(us) nō reportant fructum gl(or)ie · s(ed) misera pene. Mulieres · hic o(ste)ndit eor(um) ignominiam i(n) p(ro)lis suis ... et p(r)imo facit ... · i(d est) infert duplex correlariu(m) ibi · quia felix sterilis. Circa p(r)imū d(icitu)r · insensate et nequissimi filii eor(um) · sequentes mores uiciosos suor(um) p(ar)entum. maledicta creatura eor(um) · i(d est) p(er) mores ... eos q(uia) deriuatur eor(um) creatura et conformant se illis. Quoniam felix · hic ex p(re)dictis infert duplex correlariu(m) · s(ecundu)m q(uod) filii aut(em) · quia dixerat filii iniquor(um) peribunt et cedunt i(n) ignominiam ip(s)or(um). io infert · q(uia) felix sterilis · quia licet sit i(n) matrimonio nō tn̄ h(abe)t filios i(n) eius ignominiā cedentes · et incoinquinata · quia licet sterilis et adultera non ē felix. s(ed) misera · ha-

bebit fructū a deo · p(ro) sua continentia coniugali melius q(uam) si essent filii · et spado · i(d est) i(m)potens generare q(uan)tum ē ex se ... io s(ub)dit(ur) · q(ui) non maculauit · q(uan)tum ad peccatum op(er)is · nec cogitauit aduersus deum · q(uan)tum ad peccatum cordis. Dabitur ei illi fidei donum · i(d est) donum gl(or)ie quod datur p(ro) fide formata caritate. io s(ub)dit · bonorum eni(m) labor(um) gloriosus ē fructus · et qui certius est s(ub)dit(ur) · et qui nō concidat ... · et de tali ei(us) spadone d(icitu)r ysa(ie) · lvi · nō dicit eunuchus ecce lignum aridum q(uia) hoc dicit d(omi)n(u)s eunuchus qui custodierint sabbata mea et elegerint que ego uolui et tenuerint fedus meum · dabo eis in domo mea et i(n) muris meis locū et nomē melius a filiis et filiabus · nomē sempiternum dabo eis quod nō peribit. Filii aute(m) · hic infert ... correlariu(m) de filiis iniquor(um) d(icitu)r. filii aut(em) adulterorum · et potissime adulterio spirituali quod ē idolatria · i(n) consummatione erunt · et in exterminatione. Et si quidem longe uixerint i(n) p(rese)nti · in nichilum computabitur · nam uita p(re)sens nullius ē momenti r(espectu) uite future · et sine honore nō erit nouissima senectus illor(um) · nā honor ē p(rae)miu(m) uirtutis · e(t) ethic(a) · et q(uia) ille solum ē honor uerus q(uem) defert(ur) alicui i(n) signum uirtutis · p(ro)pter q(uod) senex carens uirtute p(er) oīs caret honore · et si celerius fuerint defuncti · non habebunt spem · uite future · nec i(n) die agnitionis · i(d est) iudicii generalis i(n) quo omnia cognoscentur etiā occulta cordium · ad locutionē · i(d est) de suis malis excusationes · nationes · ei(us) · iniq(ue) d(omi)ne sunt consummationis · i(d est) dure condempnationis que ē ad penā ignis gehennalis. Sequitur capitulum quartum. Vallicius

IIII

O quam pulcra est. Ero(s) ... remoto circa mortē iustor(um) hic ... declarat quoddā dictum. s(ed) q(uod) iusti sp(iritu)s sunt meliores conditionis q(uam) iniusti et hoc p(r)imo declarat(ur) s(ecundu)m statum p(re)sentis uite · future ... p(r)imo i(n) duas · q(uia) p(r)imo declarat(ur) p(ro)positum i(n) iustis uite longioris in illis qui sunt uite breuioris ibi · iusta aut(em) si morte · ista tn̄ ... [illegible] ... uite ... aliquo ... [illegible] ... Circa p(r)imum ... O quam pul-chra ē casta ... iustor(um) ... ē casta ... [illegible] ... mente ... in delitiis et ... cum claritate · i(d est) sapie(nti)e que datur iustis. Inmortalis ē enim memoria illius · et s(ub)dit(ur) · inmortalitas ... · quoniam apud deum nota ē · memoria ... [illegible] ... memoria ... et apud hoīes · et sic est in ... s(ecundu)m quid. Nam memoria iustor(um) sit ... que a p(r)imo ... iusto ... [illegible] ... Si aut(em) loquimur de hoīb(us) sanctis qui sunt i(n) p(at)ria ... memoria ē i(m)mortalis simplicit(er). Cum p(rae)sens est · i(d est) i(n) p(rese)nti uita existens · imitantur illam · quia multi eam ... et uite ... [illegible] ... et desiderant eam cum eduxerit · Cū ei · iusti de hoc loco transeunt ad alium ad ... illi cum quib(us) ... desiderat eor(um) reditum ... Aliter tn̄ exponit(ur) de eductione a p(rese)nti uita p(er) senium q(uia) tal(is) mora d(icitu)r ... et sic ... quedā ... de p(rese)nti ... post mortē ... recordans ... bona ... desiderant redire si possent ... hanc ... et in p(er)petuum coronata triumphat · sic ... et uincēs ... diabolum qui p(er)fecte uincit(ur) a iustis i(n) morte ... triumphat · i(d est) ... p(rae)miu(m) incoinquinatorum certaminum · i(d est) p(rae)mium quod redditur ... certaminib(us) ... q(uia) d(icitu)r hostes · in p(er)petuum coronata · simpliciter ... p(er)dicatur ... Multigena aut(em) · hic ... declarat(ur) ... d(icitu)r · multigena aut(em) · impiorum multitudo

que dr̄ mlugena ꝓpter eoꝝ mltitud̄ᵉ. ēt̄ ꝑmo ſtul
toꝝ infinita ē nūs. nō erit. quia nō ualet ad finē
uenire. Sicut medicina q̄ nō iduat ſani
tatē. omes aūt hoies i q̄tuꝫ ſūt ad ymaginē dei
facti ſūt ad btitudīeꝫ ordiati. ꝓpter q̄ ipi ab ea
deffitientes dr̄ inutiles. io ſbdit. et adulterine
plantatoēs. i. omes ipi qui ſic noiant̄ eo q̄ ꝑ nō
ulterius ſpūale fiunt filij dyaꝉi. nō dabunt radices
altas. nam nō pñt aſcend̄ ad bona celeſtia. nec
ſtabile fundamentū collocabūt. q̄ totā fiduciā ſuaꝫ
in bonis mūdanis et ruinoſis ponūt. et ſi i ramis i
tp̄e germinauerīt. i. i bonis tp̄alibꝰ ꝓſperati fue
rīt. infirmit̄ poite. i. i ꝯfidētia ꝑ ūtis uite q̄ labil̄
eſt. a uento ꝯmouebūt. i. a dei ira ſup eos irruē
te. eradicabūt. a bonis ꝑ ſentis uite i quibꝰ fixerāt
radices. ꝯfringētur. n. rami ꝯſumati q̄ freq̄ter
taliū mors acceleratur. et fructꝰ eoꝝ inutiles. ꝛc. nā
ex eoꝝ opibus nō hn̄tur exēpla bona ſꝫ mala. ex
iniquis eīꝫ omes filij ꝛc. ex hoc. n. q̄ ſūt imitatores
ꝑentoꝝ ſcelerū teſtificant̄ maliciā ipoꝝ. In interrogatione
ſua. Cum eīꝫ interrogātur cui̾ ſint filij reſpōdēt ſe eē
filios illoꝝ de quibꝰ notū ē q̄ fuerīt iniq. ❡ Iu
ſtus aūt. hic ꝯūter oñdit ꝑeminētia iuſtoꝝ breuio
ris uite. Et diuid̄ i duas. q̄ ꝑmo facit ꝓpoſitū. ſcḋo poit
deffectꝯ ipoꝝ ibi. ꝓpli aūt. Circa ꝑmū dr̄. Iuſtꝯ aūt
ſi morte pr̄occupatus fuīt. ante q̄ ueiat ad ſenectu
tē. In refrigerio erit. i. i quiete a mīſtio ꝑntis uite
et ſic ē melioris ꝯdicōis q̄ iniquus diu uiuēs q̄
freq̄ter incurrit tribulatoēs corꝑis et aīe. ſꝫ q̄ poſſet obi
ci q̄ ſaltē ē ꝑuatꝯ ſtatu ſenectutis uenāꝉi. io hoc
remouet. d. ſenectꝯ. n. uenābiꝉ ꝛc. i. uenāri dig
nior ē i multitu̾ annoꝝ. ſꝫ i maturitē moꝝ quā aſ
ſecutꝯ ē iuſtꝯ licet ſit iuuenis etate. io ſbdit. Ca
ni ſūt ſēſus hoīs. ſ. iuſti quia ſūt honeſtate maturi
et etas ſenectut̄ ē ꝟa ꝉꝉ vita imaculata ſiue bre
uis ſiue longa fuerit. Coñ ponit alia ꝯditōē iuſti
citꝯ morientꝯ q̄ ꝑ hoc eripit̄ de ꝯſortio ipoꝝ a q̄
poſſet peruerti ꝓpter liberū arbitriū uariabitē ꝓpter
q̄ acceleratiō ſue mortis vid̄ ſignū diuie dilectōis
et hoc ē quod dr̄. placens deo ꝛc. et ꝑ hīo paucis
exceptis que diſtīguētur. ne malicia. i. ꝓpter mali
mutaret eīꝫ uiolēcia tormetoꝝ. et ne fictō. i. ypo
crite deciperent eūꝫ ꝑ apparentiā boni. faſcinatio. n. ē ar
faſtinatē ꝓpe illuſio ſēſuū. ſꝫ tn̄ ī hoc nōī ad ſi
gnificād̄ omeꝫ deceptoꝝ. nugacitatis. i. uboſitatis or
nate. obſcurat bona. q̄ freq̄ter facit ea apparere mala
et inſtabilitas ꝯcupiſcētie tranſuertit ſēſuꝫ. quia uehemē
cia paſſionis puertit iudiciū rōnis et maxie i ſimpli
cibꝰ in quibꝰ miꝰ uiget rō. io ſbdit. ſine malicia.
Populi aūt. hic ꝯūt̄ ponit deffectū ipoꝝ. et ꝑmo
q̄tū ad intētū. d. ꝓpli aūt. i. iſipietes quoꝝ ē maior
nūs ut ꝓdictū eſt uidetes iuſtū morte ꝯcupa
tū. et nō intelligētes. q̄ ſit receptꝯ i refrigerio ut ꝑ
dictū ē q̄ nō credūt aliā uitā poſt iſtā. nec ponē
tes i ꝑcordūs. i. i interiorībꝰ mētis talia. ſ. q̄m grā di
et miā dei ē in ſanctos eiꝰ. i ꝑñti uita. et r̄ꝉꝉ diuie
dulcedinis. i electos eiꝰ. i futūo. ꝯtēpnūt aūt iuſtos
ꝛc. nā recordatō ſue iuſtiē oñdit iniquos ꝯtēpna
biles. uidebūt. n. finē ſapientis. morte ꝑuēti. et nō
intelliget quid cogitauerit de illo deꝰ. quia nō cre
dūt btitudīeꝫ futurā quā deꝰ diſpoſuit ei dare. et
quare munierit illū dn̄s. breuiando uitā eiꝰ cu
ius rōnes ſūt ſupius tacte. uidebūt. n. et ꝯtēpnēt
reputāt. n. fatuos et inſanos exponētes ſe morti ꝑ
iuſticia. deus aūt irridebit illos. i. deriſibiles oñdet in
morte. et erit poſt hec. i. poſt delicias et honores huius
uite. decidentes ſine honore. i manū demonū et i ꝑꝑetu
melia [illegible] mortuos in ꝑpetuū. luc. [illegible] mortuꝰ aūteꝫ
ē diues et ſepultꝯ ē in infernū. et ſic ꝑuāt̄ honore

iuſtoꝝ quoꝝ aīe ad requiē deferūt ꝑ obſequiꝫ āge
loꝝ ut ibideꝫ dr̄. factū ē aūt ut moreret̄ mēdicꝯ et
portaret̄ ab āgelis in ſinū abrahe. q̄m diſrūpet
illos. aīas a corꝑibꝰ ſepando. inflatos ſupbia ſine uoce
quia nō poterūt deffendē ſe uel excuſare. et ꝯmouebit
illos a fundamētis. i. ab amicis carnalibꝰ et bonis tēꝑalibꝰ
quibꝰ nō uterbāt̄ ſicut domꝯ fundāl̄e. uenient i cogitatōe
pctōꝝ ſuoꝝ timidi. ſicut dr̄ de antiocho epiphane
ſcḋo macha. 9. et traducet illos ex aduſo. i. a felicitate
tēꝑali i miſeriā ſempiternā.

Tunc ſtabūt

iuſti. de
clarata ꝑeeminentia iuſtoꝝ et deffitie
n[illegible] iniquoꝝ q̄tū ad ſtatū ꝑñtis uite. h̄
ꝯūter hoc facit q̄tū ad ſtatū future. et ꝑmo facit
hoc ꝯiūcti. ſcḋo ſepati ibi. ergo errauim̄. Circa ꝑmū
dr̄. tunc. i. tp̄re iudicij et ꝯtīuat̄ morti iuſtoꝝ et il
quoꝝ de qua factꝯ ē ſmo i cap̄. imediate pcēdēti. q̄ q̄lis in
morte quis inueīt. talis i iudico ꝑntabit̄. ſtabunt
iuſti i magna ꝯſtātia. quia ꝑfecti nō ſe indicabunt
aduerſus eos qui ſe anguſtiauerūt. inferēdo nocumēta
eis in ꝑſonis. et qui abſtulerūt labores eoꝝ. eis nocēdo
in rebꝯ poſſeſſis. uidentes turbabūt̄ ꝛc. q̄ uidebunt
glioſos in corꝑe et aīa q̄ nullo mō crediderāt futuꝝ.
In ira ſe ꝑniam agētes. infructuoſaꝫ tn̄. tum q̄ erit
extra ſtatuꝫ meriti et demeriti. tum q̄ nō erit ꝓpter offen
ſam dei. ſꝫ ꝓpter duriciā flagelli. hi ſūt quos habui
mꝰ aliqn̄ in deriſuꝫ. ſ. i uita ꝑñti. et i ſilitudīe impꝑii
q̄ i ꝑuerbiis aliqbꝰ ponebāt fideles. ꝑ ex. dicēt ita
miſer fiat ſicut talis xanꝰ uel iuſtꝯ. nos inſēſati. ꝑ
ignorātiā futuroꝝ bonoꝝ. uitā illoꝝ eſtimabamꝰ
inſaniā. eo q̄ ꝯtēpnebāt tp̄ale felicitatē. et finē illo
rūꝫ ſine honore. quia moriebāt̄ in ꝯtēptu ꝑñtis
uite. quomō ꝯputati ſūt int̄ filios dei. i. int̄ an
gelos ad quoꝝ ꝯſortiū ſūt aſſūpti. ❡ Ergo errauim̄.
hic ꝯūter ponitur iuſtoꝝ eminētia et iniqꝝ miſeria
ſepati. et ꝑmo ponitur iniquoꝝ miſeria. ſcḋo iuſtoꝝ e
minētia ibi. iuſti aūt. Circa ꝑmū dr̄ i ꝑſona dāpnatoꝝ
a ueritate redargutoꝝ. ergo errauimꝰ a uia ueritatis in
mūdo et iuſtiē lumē nō luxit nobis. licet aūt luce
at oibꝰ q̄tū ē ex pte ſui. nā diui inſtinctꝯ ad bonum
ꝯiter fiūt oibꝰ. ſꝫ aliq̄ eos recipiūt et ſequūt̄. alij
uero repellūt et ſic nō fiūt eis. i. ad eoꝝ utilitatē
ſꝫ magꝰ ad dāpnatōnē. et eodē mō intelligendū ē quod
ſubditur. et ſol intelligētie ꝛc. laſſati ſumꝰ ꝛc. i uia
iniq̄tatis ꝛc. nā freq̄ter hoies laborioſius currūt
ad ꝑſiciend̄ ſua pctā. q̄ iuſti ad iuſticie opa. ſicut ꝑꝫ
de fornicatore uel adultero qui maioribꝰ laboribꝰ
et ꝑiculis ſe exponit ad hn̄dū intētū. licet freq̄t̄
deffitiat q̄ bonus religioſus i ſurgēd̄ ad matutinū
pluribꝰ noctibꝰ ad deuꝫ laudand̄. quid nobis ꝓfuit ſup
bia ꝛc. q. d. nl̄. ꝑmo nītuꝫ nocuit. tranſierūt omīa
tāq̄ umbra. que ſtatim deffitit. et tāq̄ nūcius pre
currens. qui ſtatim dat̄ obliuiōi. et tāq̄ nauis ꝛc.
Sequit̄. neq ſemitā carine illiꝰ. ē aūt carina me
dia pars nauis que latior ē et groſſior ꝓpter q̄ ei
ueſtigiuꝫ debēt diucius apparere et tn̄ ſtatim diſpꝑ
poſt nauis tranſitū. aut auis ꝛc. Seqt̄. ūberās leue
uentuꝫ. i. aerē et patent ꝛc. uſq ibi. Sic et nos na
ti ꝯtinuo deſiuimꝰ eē. nam ꝓpter ꝯpoſitōeꝫ ex ꝯtrariis
elementis [illegible] ſtatim tendit ad corruptōeꝫ
mortis. nam calor nālis ꝯtinue ꝯſumit humiduꝫ
radicale, in quo ꝯſiſtit uita ſcḋm medicos ꝑ nutri
mētum nō reſtauratur. Scḋm uo phos nāles reſtau
ratur. ſꝫ nō ſcḋm equalētiā ut hꝫ. 2ᵒ de generatōe. et
ſic uitio tandē ſequit̄ corruptō. Sicut vinū cui ꝑpo
nitur modicū aque ꝯuertit illā i ſe ipm tn̄ efficit̄
minꝰ forte, et ſi ꝯtinue apponat̄ tandē corrumpitur

i. ethi.

i. ad gal. 3ᵒ. o inſenſati gal. q̄s uos faſcinauit ꝛc.

viuū et c

vinum et efficit aqua. et nimis .i. stabilitas. nullum
signum ualuimus ostendere. sed tamen deffectionis ideo sub
dit. In malignitate autem nostra consumpti sumus. dicit autem ma
lignitas qui mala ignevitas que consistit in ardore con
cupiscentie in qua consumuntur iniqui. nam luxuriosi consumun
tur igne carnalis concupiscentie. Cupidi igne auaricie.
Superbi igne ambitionis mundane. talia dixerunt in
inferno etc. nam in eis remanet remorsus consciencie quod
est pena ualde magna. quoniam spes impii quod figitur in bonis
temporalibus quod lanugo est et flos tribuli. qui statim a
uento tollitur. et ad idem ponit exemplum de spuma aque et fu
mo et hospite unius diei que statim dissipantur et da
tur obliuioni et sic apparet deffectibilitas ipsorum.
¶ Iusti autem. hic ostendit post segregatam stabilitatem iu
storum, cum dicit. iusti autem in perpetuum uiuent. uita glorie
et apud dominum est merces eorum. a quo sperant premiari
non a mundo. et cogitatio eorum apud altissimum. ad
cuius honorem ordinant facta sua. ideo accipient regnum
decoris. i. celestis glorie, ubi nichil est turpe. et dia
dema speciei de manu domini. Repetitio est et de fine ad
maiorem expressionem. quoniam dextera sua proteget eos re
ponendo eos in beatitudinem. que per dexteram intelligitur
ut habetur. ar. xij. et brachio sancto suo deffendet illos
in hoc dessignatur securitas beatitudinis que a nullo
potest auferri ¶ Et accipiet. hic redit ad describendum
miseriam iniquorum segregatam cum dicit. et accipiet
armaturam zelus illius. nam ex zelo iusticie procedit ad
punitionem malorum. et armabit creaturam ad ultionem
inimicorum. nam omnis creatura infestrepebis nociuitati
Induet pro thorace iusticiam. a qua non potest deflecti
cum ipse sit regula iusticie. et pro galea iudicium certum
non inquirendo non potest defficere. Sumet scutum iner
pugnabile equitatem. que tunc erit euidens quod nullus
eam poterit inpugnare. acuet autem iram duram. i. vin
dictam suam cui nullus poterit resistere. et pugnabit
cum illo orbis terrarum contra insensatos. nam omnibus
creaturis utetur ad afflictionem reprobrorum. sicut econtra omnes
creature cedent ad gloriam electorum. ibunt directe
emissiones fulgurum. ad afflictionem malorum. et tamquam
a bene curuato arcu etc. quanto enim plus archus cur
uatur tanto grauius ferit. et per hoc dessignatur quod pu
nitio malorum erit grauissima. et a petrosa ira. i. ab
ira christi qui dicitur petra. i. cor. x. petra autem erat christus. sed
hec expositio uidetur magis mistica quam litteralis. ideo dicitur aliter.
Et a petrosa ira. i. ab ira dei que dicitur petrosa non formaliter
sed effectiue in quantum mittit lapides graues grandinis
ideo subditur. plene mittentur grandines. i. perfecte. et
candescet in illos aqua maris. que candens apparet
quando mare est turbatum. Contra illos stabit uirtutis
spiritus. i. uentus uehemens. et ad heremum. i. inhitabi
lem locum. perducet omnem terram iniquitas illorum. nam
igne conflagrationis purgabuntur elementa propter iniqui
tates factas in illis. et malignitas euertet sedes po
tentium. propter superbiam ipsorum.

VI

Melior est sapientia.

Postquam actor in primo capitulo induxit ad amorem
sapientie. et postea remouit errores circa hoc
contingentes et aliqua dicta sua declarauit. hic ostendit re
uertitur ad propositum ad appetitum sapientie inducendo et primo
ad hoc inducit. secundo qualiter acquiratur ostendit ibi. quid
autem est sapientia. Prima in duas. nam primo inducit ad sa
pientiam propter euasionem mali. secundo propter consecutionem
boni ibi. ad uos ergo reges. Circa primum inducit prin
cipes reges et principes ad sapientiam et alios consequenter. quia
sicut dictum est supra. necessaria est in superioribus ut bene regant
ita suo modo correspondenter in inferioribus ut bene obediant
dicit ergo. audite ergo reges. aure corporis. et intelligite.

aure mentis. discite iudices. quia non potestis bene de
cernere nisi prius discatis. prebete aures. ad uoluntarie audien
dum. uos qui continetis multitudines eas regendo. et placetis
uobis in turbis nationum. i. delectamini in regi
mine. quoniam data est potestas a domino uobis. Cuius in hoc estis ui
carii. qui interrogabit opera uestra etc. i. illa discutiet
usque ad minima approbando bene acta et puniendo mala
ideo sequitur. quia cum essetis ministri regni illius. astricti
de iure ad sequendum leges eius. non recte iudicastis. sed le
ges eius reliquistis iudicando et uiuendo. ideo subditur. hor
rende et cito apparebit uobis. i. morte que non tardat. quoniam
iudicium durissimum. i. pena grauissima. in his qui presunt
fiet. quia quanto status altior tanto casus grauior. et
per consequens maiori pena dignior. exiguo enim. i. homini paruo
statu et parue sciencie. conceditur misericordia. quia talis ut communiter peccat
ex ignorancia. potentes autem statu dignitate et sciencie
magnitudine. potenter tormenta pacientur. i. sustinebunt gra
uissima tormenta ratione iam dicta. non enim subtrahet per
sonam cuiusquam. quantumcumque sit pauper. dominus a bono sibi debito.
nec uerebitur. i. timebit. magnitudinem cuiusquam. quin debi
te puniat eum. quoniam pusillum et magnum ipse fecit. Sicut
enim ex diuersis gradibus creaturarum resultat pulcritudo
uniuersi. sic ex diuersis gradibus hominum resultat pulcri
tudo rei publice. et equaliter est ei cura de omnibus. Ista cu
ra est eius prudencia si non accipiatur actus diuine pru
dentie prout est in mente diuina sic non est ibi aliqua distinctio
nam unico actu prouidet omnibus creaturis si autem accipia
tur effectus exterior sic est ibi distinctio. non est ibi equalitas
proportionis nam unicuique rei prouidet secundum conuenienciam
sue nature. Creaturis autem intellectualibus que mereri possunt
et demereri prouidet super hoc penam et gloriam secundum merito
rum et demeritorum exigenciam. ideo subditur. fortioribus autem
fortior instat cruciatio. nam casus eorum grauior est et per
consequens grauiori tormento dignus ¶ Ad uos ergo. hic ostendit
inducit ad sapientiam propter consecutionem boni. et primo
ponit suam inductionem. secundo remouet quandam obiectionem ibi.
clara est. tertio infert intentam conclusionem ibi. cogitate ergo
Circa primum dicit. ad uos ergo reges sunt hi sermones
mei. scilicet precipue et consequenter ad subditos ut dictum est
in principio huius capituli. et ne excedatis ingrediendo. curiose di
uina circa que est proprie sapientia. propter quod dicitur. ro. xii. non plus
sapere quam oportet sapere. sed sapere ad sobrietatem. vel aliter
et ne excedatis. dimittendo debito pauperes tractando. propter
quod subditur. qui enim custodierint iusticiam. tenendo debitam
mensuram. iuste iudicabuntur. a domino qui iudex est omnium. et
qui didicerint iusta. secundum leges diuinas et humanas
inuenient quid respondeant. cum interrogantur de iusticia ho
mines enim recurrunt ad iudicem sicut ad iustum animatum
ut dicitur. v. ethicorum. Cetera patent ¶ Clara est. hic ostendit re
mouet quandam obiectionem seu excusationem quam posset ali
quis dicere quod acquisitio sapientie est nimis difficilis propter
quod facit homines a se retrahere. propter hoc istud remouit
dicens. clara est et que numquam marcescit sapientia. propter quod nisi
est omnibus mentalibus. sicut sol omnibus corporalibus. et hoc est
verum quantum ad prima principia omnibus per se nota sicut dicit
philosophus secundo methaphisice. quod ueritatis cognitio partim est facilis. ideo
subditur. et facile uidetur ab his qui diligunt eam. nam
affectus trahit intellectum ad interiora sapientie. et inuenitur
ab his qui querunt illam. per exercitium lectionis. et studi
um orationis. preoccupat qui se concupiscunt etc. per hoc in
telligitur quod querentes dicto modo sapientiam in illa proficiunt
in breui plus quam credebant ¶ Cogitare ergo. hic ostendit in
fert intentam conclusionem. scilicet quod querere diligenter sapientiam est
optimum. dicens. cogitare ergo de illa per sanctas cogitationes. sen
sus est consummatus. i. perfectus. et qui uigilauerit propter illam
bonorum cito erit securus. de possessione eius. quoniam dignos
se ipsa circuit etc. repetitio est sine premisse per alia uerba
ad maiorem expressionem. nam per hoc intelligitur uelox
profectus in illis qui sapientiam querunt feruenter et deuotione

et i oi prudentia . i . i oibus agibilibus humanis . ornamur illis . eos dirigendo . Imago n. illius . s. sapie . initium e. discipline concupiscentia qua quis desiderat doceri a deo et doctoribus sanctis . Cura g. discipline . i . eius concupiscentia . dilectio e sapie . et dilectio sapie . custodia legum illius est . propter quod concludit apostolus roma. xiij . plenitudo g. legis est dilectio . custoditio aut legum consumatio incorruptionis e . s. spiritual' peti . quod sm augustinum peccatum e transgressio legis diuine . Incorruptio aut . i . i puritas a peccato . facit ee proximum deo propter similitudinem ad ipm qui e sanctus sanctorum et sic ulterius a primo ad ultimum concludit . concupiscentia itaque sapie . deducet ad regnum perpetuum . quia faciet regnare cum deo cuius regni non erit finis / et concludit suam applicationem ad propositum dicens . Si g. delectamini in sedibus iudiciarijs et sceptris . dominacionis . diligite sapiam ut i perpetuum regnetis . i . ut a temporali regno ad eternum transeatis . diligite lumen sapie . sine quo i factis uestris dirigi non potestis //

Quid est aut sapia . Postquam actor ad sapiam acquirendam induxit . hic consequenter ondit qualiter hri possit tamen ad intelligentiam dicendorum aliqua sunt hic prenotanda . Primum e quod actor hic loquitur i persona salomonis . ut patebit ex nono capitulo cui continuatur lra ab hoc loco In salomonis uero duplex fuit lra sapia i summa . prima fuit cognitio continens huius mundi que licet per ingenium rationis et exercitium studij possit acquiri / hoc tamen e particularis et diminute . nam unus homo non potest omnes scias sic acquirere . sed uix eius uita sufficiat ad unam sufficienter acquirendam . Item ad hoc requiritur magnus tractus temporis ut patet . accepit etiam hoc modo cum erroribus multis / quod patet per aristotilem qui inter alios philosophos e famosior / et tamen i pluribus errauit . ut i mundi eternitate . de uno intellectu et e contra felicitate . ut patet . u . methe. Salomon aut hanc sapiam habuit ex infusione ut patet . 3 . reg . e . propter quod non habuit eam diminute sed integraliter . quia dei perfecta sunt opera deutro . 32 . nec per tractum temporis sed i instanti i quo fuit infusio dei . nec cum admixtione diuersorum errorum quod a deo non potest ee . Ista tamen sapia salomonis fuit eiusdem rationis cum illa que per acquisitionem potest ee i alijs / sicut oculus formatus per naturam et datus per miraculum sunt eiusdem rationis . nec obstat quod i alijs acquiritur cum admixtione errorum ut dictum e . nam hoc contingit per accidens ex idebita deductione principiorum ad conclusiones et maxime remotas . quod aut e per accidens non uariat speciem ut dicit . . . arte . Alia uero fuit i salomone sapia infusa ad quam non attingit facultas rationis que pertinet ad cognitionem prophetiam . nam ille qui psalmos prophetice composuit ut dicit ieronimus in prologo sup librum psalmorum . librum etiam canticorum prophetice scripsit sicut dictum fuit ibidem sm expositores hebraicos et latinos . Cum igitur salomon hic loquitur ut dictum e per omnes uidetur quod loquitur de sapia prout fuit in ipso . Item sciendum quod omnis sapia creata et maxime illa que e a deo per infusionem e quedam impressio sapie diuine propter quod e quedam relatio unius ad alterum sicut effectus ad causam et e contra . propter quod salomon loquendo de una aliquando transit ad aliam et e contra . His igitur premissis 2m sequitur primo premittitur breuis prologus 2o subditur tractatus . c . 8 . Circa primum dicit salomon . uel philo . i persona salomonis . quid e aut sapia . sm proprietatem sue nature . et quomodo ad modum facta sit i me referam . unde i sequentibus dicit se ex dono dei eam habuisse . et non abscondam a uobis sacramenta dei . i . eius secreta mihi reuelata . sed ab initio natiuitatis mee inuestigabo . unde i primo sequentis capituli incipit de sua conceptione et natiuitate . et ponam i lucem . i . in euidenti . scientiam illius . studiosis tamen / et non negligentibus et non perfidis ueritate . obmittendo de contingentibus . neque cum inuidia tabescente iter habebo . intelligitur a deo mihi credita abscondendo . quoniam talis homo non erit particeps sapie . s . diuine . nam ens diuinum non e natum inuidere

primo methaphisice . multitudo aut sapientium sanitas est orbis terrarum . nam sicut per sanitatem bene disponitur corpus ad exercendum opera sibi conuenientia . sic per sapientes bene disponitur orbis ad exercendum ea que sunt humano generi conuenientia . et rex sapiens populi stabilimentum e in bono . nam sicut caput bene dispositum influit menbris sensum et motum bene ordinatum . sic rex sapiens subditos suos dirigit ad opus bonum . et sic finaliter concludit . Ergo accipite disciplinam .

Sum quidem VII

et ego . hic consequenter accedit ad tractatum . et quoniam i sequentibus plurimum dicturus e de sapia sua / ad remouendum notam superbie primo declarat humilitatem nature sue . 2o excellentiam et acquisitionem sapie sicut patebit capitulo presenti . d . quid e aut sapia etc. sed ibi . propter hoc optaui . Circa primum dicit . Sum quidem homo mortalis etc. si . n . adam stetisset i originali iustitia genuisset filios similes sibi . s . potentes non mori . sed quia per peccatum factus fuit necesse mori . sic homines ab eo descendentes habent necessitatem moriendi . et i uentre matris figuratus sum caro . per uirtutem formatiuam . x . mensium tempore . aliquis . n . puer nascitur mense 7mo et aliquis i nono . et aliquis i decimo . et isti sunt magis uiuaces de quibus fuit salomon . coagulatus sum i sanguine mestruo matris ex semine hominis . In generatione . n . masculus habet uirtutem actiuam et femina passiuam ut dicit philosophus li . de generatione animalium . et io i semine uiri deriuatur uirtus actiua et formatiua fetus de materia a matre ministrata que e sanguis mestruus . et delectamento sompni conueniens . puer . n . cum adhuc in utero matris existens est quasi dormiens . et ego natus communem accepi aerem . tunc . n . puer incipit uiuere per propriam respirationem . et similiter decidi in similem terram . puer . n . nascens i terram caderet si non acciperetur ab obstetrice uel ab alia persona uicem eius supplente . et primam uocem similem omnibus emisi plorans . masculus . n . nascens gemendo profert a . femina uero e . quasi conquerentes de primorum parentum transgressione propter quam nascuntur filij et filie ire . unde uersus . Omnis masculus a . nascens profert a . dat adam genitor . e . dedit eua prior . In inuolumentis nutritus sum . quia pueri nati inoluuntur pannis et pellibus et postea indumentis / quia natura non dat eis tegumentum / sicut auibus dat plumas et lanam ouibus et ceteris prouidet de sufficienti tegumento . et curis magnis . Cetera uero talia puero tempore nutritur a parentibus . nam de uictu sibi prouidere potest i fra breue tempus . Sic aut non e possibile in natura humana que longo tractu temporis indiget nutritione parentum / antequam natura sibi possit acquirere . tum propter impotentiam corporis . tum propter ignorantiam mentis . nemo . n . ex regibus . qui fuit excellentiores i populis . aliud habuit natiuitatis initium . quia nascuntur impotentes corpore et ignorantes mente . anima . n . i sua creatione est sicut tabula rasa in qua nihil est actu scriptum . 3o . de anima . unus ergo introitus e omnibus ad uitam . quantum ad impotentiam et ignorantiam / et similis exitus quantum ad angustiam et omnium temporalium expoliationem . Propter hoc . ostenso quid salomon habuerit ex natura . hic consequenter ondit quod habuit ex sapia diuinitus sibi data / et diuiditur in duas partes . nam primo ondit quantum sibi ualuit . 2o ponit orationem quam pro ipsa habenda ad deum effudit ibi . priusquam eram . prima i duas quia primo ondit qualiter sapia direxit eum i uita contemplatiua 2o in uita actiua . 8o capitulo . prima adhuc i duas quia primo describit propositum 2o qualiter dirigit in actibus uite contemplatiue ibi . ipse . n . Circa primum dicit . propter hoc . i . quia natus fui totaliter ignorans ut dictum fuit supra . optaui sapie donum et datus e mihi sensus . i . donum

sapie

sapientie et intellectus q aliquis p se intelligit. Sic communiter dicitur. talis bene sentit de tali questione .i. bene sapit et intelligit. et inocaui. p oratione deuotam. et uenit in me spiritus sapientie .i. spiritus sanctus qui dat sapientiam. et preposui illam regnis et sedibus &c. nam excellentie temporales et diuine naturales et artificiales comunes sunt bonis et malis et frequentius conceduntur malis q bonis ut patet ad sensum. propter q non sunt uere bona hominis qr sic conceduntur solis bonis ut diffuse deducit boecius libro de consolatione. Sapientia uero de qua fit hic sermo solis bonis conceditur. perficit etiam hominem secundum excellentiorem sui partem. propter q bona exteriora et ipsius nullius momenti sunt reputanda. Super salutem et speciem dilexi eam. quia sanitas et pulcritudo sunt perfectiones corporis. sapientia uero mentis. et ideo quanto anima est melior corpore tanto sapientia est illis preferenda. et proposui pro luce habere illam. qr sicut lux corporis dirigit in corporalibus sic sapientia in spiritualibus. quoniam inextinguibile est lumen illius. Si loquamur de sapientia increata lumen eius est simpliciter et per omnem modum incorruptibile. nam est quoddam necesse esse cum sit idem q ipse deus. Si autem de sapientia creata sic non est incorruptibilis per omnem modum. nam omnis creatura potest non esse per subtractionem conseruationis ipsius dei. Sic autem desinit esse ista sapientia per hoc q huius etiam deueniret diuine conseruationis subtractionem. tamen eius non est incorruptibilis. qr forma corrumpitur dupliciter. uno modo per corruptionem subiecti. alio modo per suum contrarium ut dicit philosophus libro de morte et uita. Sapientia uero creata de qua loquimur non est corruptibilis per corruptionem subiecti cum sit in anima intellectiua que est incorruptibilis. nec per suum contrarium quia non habet. nam in hac sapientia non considerantur nisi tria. lumen naturale intellectus et lumen diuinum super infusum ac species intelligibiles. lumen uero naturale intellectus non habet contrarium. mistorum diuinum. similiter nec species contrariorum in intellectu non sunt contrarie. et hoc modo lumen sapientie creatum potest dici inextinguibile sicut incorruptibile. Venerunt autem mihi omnia bona pariter cum illa. q patet .3. Re. 3. ubi dicitur q salomon petendo sapientiam a domino non solum illam obtinuit. sed etiam cum illa diuitias et honores super omnes reges. et innumerabilis honestas per manus illius. i. per opera ipsius que per manus designantur eo q manus est organum organorum .3. de anima. et letatus sum. uniuersaliter sic legitur quoniam ista sapientia antecedebat me in omnibus. ostendendo qualiter agere deberem. et ignorabam. ante q ipsam haberem. quoniam omnium bonorum mater est. sed ipsa habita hoc cognoui. ideo premittitur. uenerunt autem in omnia bona pariter cum illa. Sicut filie cum matre. quam sine fictione didisci. a deo a quo ipsam deuote postulaui .3. Re. 3. et a nathan propheta cui fui traditus ad erudiendum .2. Re. 12. et sine inuidia communico. uerbo et scripto. nam omnes reges et sapientes desiderabant audire sapientiam salomonis. Scripsit etiam multa ad nostram instructionem. unde et aliqui eius libri sunt in canone computati. Infinitus enim thesaurus est. i. sapientia dei ut predictum est. quo qui usi sunt. opera sapientie exercendo. participes facti sunt amicitie dei. tamq conformes ei in operibus suis. que conformitas causa est dilectionis. Eccli. 13. omne animal diligit sibi simile &c. propter disciplinae dona commendati. sed deo cuius sunt uere discipline. Mihi autem dedit deus dicere ex sententia. i. loqui ad honorem dei et hedificationem proximi. sed eius. et sapientium emendator. dona sua in ipsis propter uisum bonum augmentando. In manu enim illius et nos et sermones nostri &c. quia nullum bonum sine eo agere possumus nec etiam loqui, nec cogitare. Ipse enim dedit. declarata prerogatiua sapientie. hic consequenter salomon ostendit q eum direxit in actibus uite contemplatiue. et primo quantum ad contemplationem rerum naturalium. secundo supernaturalium ibi. Est enim in illa. Circa primum dicitur. ipse enim dedit mihi. horum que sunt in natura. scientiam ueram. sine admixtione falsitatis que a deo non potest esse. Scientia uero de talibus acquisita frequenter habet aliquam falsitatem admixtam ut dictum est supra. ut sciam dispositionem orbis terrarum. quantum ad situm corporum celestium et elementorum. et uirtutes elementorum quantum ad ea que fieri possunt per uirtutes eorum. Initium et consummationem. et medietatem temporum. diuiditur enim annus in quatuor sed in uer estatem. autumnum et yemem. et quodlibet istorum habet certum principium medium et finem. uicissitudinum permutationes. sed de calore in frigus et econuerso et de die in noctem et huiusmodi et consummationes temporum. quia etiam res generabilis habet certum periodum temporis in qua augmentatur decrescit et tandem corrumpitur. anni cursus. per menses ebdomadas et dies. et stellarum dispositiones. quantum ad situm planetarum et eorum cursum. et similiter octaue spere in qua sunt stelle fixe. naturas animalium. quorum species et mores sunt ualde diuersi. et iras bestiarum. nam alique sunt aliis fortiores. uim uentorum. nam aliqui sunt serenantes alii procellosi. et aliqui egrotatiui et aliqui sanatiui. cogitationes hominum. que possunt cognosci dupliciter. uno modo per certitudinem et hoc modo cognosci non possunt, nisi diuina reuelatione. propter q hec cognitio non pertinet ad contemplationem que est rerum naturalium. alio modo possunt cognosci per coniecturam ex signis exterioribus et sic sapientes homines de cogitationibus aliorum frequenter coniecturant et de tali cognitione loquitur hic salomon. differentias uirgultorum .i. arborum quarum sunt multe species et uarie et alique crescunt in regionibus calidis. alie in frigidis. et uirtutes radicum. diuersarum herbarum. et quecumque absconsa. sicut uirtus per qua magnes trahit ferrum est abscondita hominibus licet uideant effectum. nouerunt istorum et superiorum saltem per magnam partem data fuit salomoni per infusionem ut dictum est supra. ideo subdit. omnium enim artifex docuit me sapientia. ideo potuit docere salomonem effectum suorum naturam. Est enim in illa. hic consequenter ostendit salomon qualiter sapientia direxit eum in supernaturali contemplatione. Et diuiditur in duas partes. nam primo declarat uirtute sapientie qualiter dirigit in supernaturali contemplatione ibi. et per nationes. Circa primum dicitur. est enim in illa. sed sapientia increata de qua immediate ante dixit. omnium enim artifex. spiritus intelligentie. sanctus. sed formaliter in se effectiue. alia sanctificans multiplex in donis. unicus in se. propter q apostolus .1. cor. 12. enumerat uarietas spiritus sancti donis subdit. hec autem operatur omnia unus atque idem spiritus diuidens singulis prout uult. subtilis .i. penetrans omnia sua uirtute. unde prima cor. 2. dicitur. spiritus omnia scrutatur etiam profunda dei. disertus. effectiue. nam facit diserte loqui etiam in omni ydiomate ut patet act. 2. de apostolis. mobilis. similiter effectiue. nam homines facit mobiles et agiles ad sequendum instinctum suum. Roma. 8. qui spiritu dei aguntur hii filii dei sunt. incoinquinatus. formaliter et effectiue. quia nulla coinquinatio possibilis est in eo, nec ab eo causari. certus. similiter formaliter et effectiue quia nullo modo potest dubitare et q reuelat insinuat absque ambiguitate q prophete sancti sunt uirtute sua reuelata denuntiabant sine hesitatione. Iere. 26. In ueritate misit me ad uos dominus. suauis. ille qui est summum bonum et in aliis. nam omnia grauia facit suauia. amans bonum. nam est ipsa bonitas per essentiam. quem nichil uetat beneficere. minime dicendo plus significatur. sed q ad omne bonum agendum inuitat. humanus. nostris defectibus compatiendo. benignus .i. bene igniens ad amorem dei nos inflamando. stabilis contra mala presentia nos firmando. securus. de futuris malis imminentibus timorem auferendo. omnem habens uirtutem. in operando. omnia prospiciens. in cognoscendo. et qui capiat omnes spiritus intelligibiles. qr quicquid perfectionis est uel esse potest in spiritibus creatis multiplex et diuisim totum est in eo simpliciter et mixtim. mundus subtilis. exponitur est supra. ubi dictum est. subtilis incoinquinatus. omnibus enim mobilibus mobilior est sapientia. motio illa similitudinarie dicitur in quantum diuina sapientia ad omnes effectus dei disponendo pertingit usque ad minima. attingit autem ubique propter suam munditiam. i. puritatem. deo enim q nichil habet extraneum admixtum non habet aliquid restringens ad unum locum. uapor est enim uirtutis dei. uapor est quidem leuatus procedens ab aqua ex natura aque existens. sic filius in diuinis qui dicitur sapientia patris procedit ab eo et est eiusdem

Super salutem .i. sanitatem corporis. et speciem .i. eius pulcritudinem. dilexi eam.

et ideo nichil

nature eius ipso · et emanatio quedam est claritatis omnipotentis dei · Sic enim loquitur apostolus hebreos · 1° qui cum sit splendor glorie et figura substantie eius · et cetera · et idem nichil inquinatum · et cetera · Hoc est expositum supra · Candor est enim lucis eterne · quia filius in diuinis est lux de luce et speculum in quo omnia relucent clarissime et ymago bonitatis illius · proprium est enim filii dei quod sit ymago patris · angeli enim et homines ad ymaginem eius esse dicuntur · et cum sit vna simplicissima essentia potest quia infinita · et permanens in se · omnino immobilis · omnia innouat · faciens omnes mutabilitates et hoc philosophus · 8 · phisicorum omnia mobilia reducit ad unum primum omnino immobilem ¶ Et per nationes · omnia uirtute sapientie in contemplatione · hic ostenditur quomodo sapientia dirigit in spirituali contemplatione tertio · per nationes diuisas · siue personarum acceptione · in animas sanctas · id est per conatum liberi arbitrii in bonum dispositas · ad sapientie donum se transfert · hoc donum conferendo · et amicos dei · per fidem caritate formatam · et prophetas · per cognitionem supernaturalem · constituit · Sicut patet in ueteri testamento quod multi fuerunt prophete non solum de hebreis sed etiam de gentilibus / sicut patet de sancto iob qui fuit gentilis · Sibilla etiam eritrea habuit spiritum prophetiarum ut dicit augustinus · Similiter in historiis romanorum legitur quod tempore constantini et helene matris eius inuentum fuit quoddam sepulcrum in quo iacebat homo lamminam auream habens in pectore suo in qua scriptum erat christus nascetur ex uirgine et credo in eum o sol / iterum me uidebis · in temporibus helene et constantini · iterum me uidebis · id est frequenter me uideris · neminem enim diligit deus nisi eum qui cum sapientia inhabitat · quod potest intelligi de sapientia increata cum qua habitat homo per caritatem · in i Iohannis 4° qui manet in caritate in deo manet et deus in eo / potest etiam intelligi de sapientia creata cum qua habitat homo habens eam in quantum reflectitur intellectus super se ad cognoscendum et amandum sapientie donum et hunc diligit deus · nam sapientia prout est donum spiritus sancti per quam homo bene iudicat de diuinis per quandam connaturalitatem cum ipsis quamuis non habeat notitiam scripturarum · Sicut uirtuosus bene iudicat de pertinentibus ad uirtutem quamuis non habeat notitiam libri ethicorum · Connaturalitas autem ad diuina est per caritatem que unit hominem deo / et sic sapientia de qua loquitur hic scriptura presupponit caritatem ut ei annexam neminem autem diligit deus nisi sit in caritate · est enim hec speciosior sole · hoc patet uerum non solum de sapientia creata / quia speciositas solis corporalis est quam precellit speciositas spiritualis · et super omnem dispositionem stellarum · transcendit speciositas sapientie eadem ratione · luci · scilicet corporali · comparata inuenitur prior · Si intelligatur de sapientia increata sic prior est dignitate et duratione nam est eterna · lux autem corporalis facta est in tempore gen. 1° fiat lux et facta est lux / et quod de ista loquitur hic patet per hoc quod subditur · illi enim succedit nox · et gen. 1° dicitur · appellauit lucem diem · et tenebras noctem · Si autem intelligatur de sapientia creata prout est donum spiritus sancti datum hominibus sic prior est luce dignitate · non tamen duratione · nam lux ista facta fuit prima die · natura uero humana die · 6 · gen. 1° Sapientiam autem non uincit malitia · quod patet uerum de sapientia increata · et similiter de creata quantum ad hoc quod per malitiam culpe non corrumpitur effectiue · sed tamen demeritorie in quantum homo peccans demeretur ut sibi donum sapientie a deo subtrahatur · videtur tamen hic scriptura loqui de sapientia increata per hoc quod subditur · attingit enim a fine usque ad finem fortiter · omnia creata penetrando sua uirtute usque ad intima · et disponit omnia suauiter · quod dat omnibus creaturis formas et inclinationes per quas mouentur connaturaliter ad actus et fines suos / sicut lapidi grauitatem per quam naturaliter tendit deorsum ·

VIII

Hanc amaui

Ostenso qualiter sapientia dirigit in uita contemplatiua · hic consequenter ostenditur qualiter dirigit in uita actiua / Et diuiditur in duas partes quia primo ostenditur quod sapientia est summe diligenda · secundo qualiter dirigit circa agenda ibi · Si autem iustitiam · Circa primum dicit salomon hanc amaui · sicut iam dixit · et exquisiui · a iuuentute mea · discendo a nathan propheta · et petendo eam deuote a deo in orationibus ut dictum est supra / et sic patet quod loquitur hic de sapientia creata / Sed eodem enim contextu littere frequenter transit de increata ad creatam et econuerso ratione dicta supra capitulo · et quesiui sponsam mihi eam assumere · id est eius meditationibus inseparabiliter adherere · et amator factus sum forme illius · Est enim decor anime assimilatio eius decori creatoris · generositatem illius glorificat contubernium habens dei · id est homo habens contubernium dei per caritatem per quam homo manet in deo et deus in ipso · glorificat · id est gloriosam confitetur et laudat · generositatem illius scilicet sapientie create / quam cognoscit esse quandam impressionem et emanationem a sapientia diuina · sed et omnium dominus dilexit illam · in quantum ipsa facit deo diligi / ut predictum est · doctrix est enim discipline dei · nam donum sapientie facit subdi mandatis diuinis · et electrix mandatorum illius · nam per ipsam eligit homo opera deo placita · consequenter arguit ipsam esse diligibilem per locum a minori dicens · et si diuitie appetantur in uita · et accipitur hic si pro quia · quia sic est ut appetantur ad sensum · quid sapientia locupletius que operatur omnia · quasi dicat sapientia hac ratione diligibilior per quam multo plura maiora et meliora possunt haberi quam per diuitias temporales · Vnde prouerbiorum · 17 · quid prodest stulto habere diuitias cum sapientiam emere non possit · Si autem sensus · id est industria humana · operatur · in agibilibus humanis quid horum quam fuit · id est opum humanorum · magis quam illa est artifex · quasi dicat · in operibus humanis multo magis operatur donum sapientie quam uirtus naturalis industrie / propter quod est magis diligendum ¶ Et si iustitiam · Ostenso quod sapientia sit summe appetenda · hic consequenter ostenditur qualiter dirigit in uita actiua · Et primo quantum ad partem actiue que uocatur monastica / que respicit bonum regimen unius persone · secundo quantum ad illam partem que dicitur politica que respicit bonum regimen multitudinis ibi · habebo propter hanc claritatem · monastica uero consistit in acquisitione et exercitio moralium uirtutum que reducuntur ad 4or · uirtutes cardinales · id est principales de quibus dicitur hic · et si iustitiam quis diligit · accipitur hic iustitia legalis que includit omnem uirtutem sicut dictum fuit · 5 · capitulo primo · labores huius · id est opera sapientie · magnas uirtutes habent · scilicet annexas quas explicat dicens · sobrietatem enim · id est temperantiam · et sapientiam · id est prudentiam que est sapientia circa agibilia humana · et iustitiam · que est uirtus specialis · et uirtutem · id est fortitudinem · iste sunt 4or · uirtutes cardinales ad quas alie uirtutes reducuntur · ideo subditur · quibus utilius nichil est in uita · hominibus · quia per uirtutes morales efficitur homo bonus simpliciter · per uirtutes autem intellectuales que sunt artes et scientie speculatiue non efficitur homo bonus simpliciter sed secundum quid / bonus artifex / bonus philosophus et huiusmodi · et si multitudinem scientie · scilicet per certitudinem · desiderat quis · hoc supple habet per sapientiam ideo subditur · scit preterita · id est facit scire / eo modo loquendi quo grammatica facit congrue loqui · Videtur enim hic scriptura loqui de sapientia prout fuit in salomone ut supra dictum est capitulo precedenti · Salomon autem per sapientiam sibi datam multa cognouit de preteritis per illa poterat coniecturare de futuris · ideo subditur · et de futuris extimat · Salomon etiam per spiritum prophetie plura cognouit de futuris per certitudinem · scit uersutias · id est fallacias · sermonum · quas sapientia facit cauere · et dissolutiones argumentorum · que sunt contra ueritatem specialiter in moralibus · signa et monstra scit antequam fiant · hoc patet uerum de sapientia increata quam nichil latet · Similiter de creata prout fuit in salomone · nam ipse cognouit dispositionem celi et stellarum / ut dictum est capitulo precedenti / et sic cognouit ortum signorum et constellationum que monstrant aliqua futura ut sterilitatem futuram uel fertilitatem et huiusmodi · propter quod dicuntur monstra a monstrando · proposui ergo · propter dicta bona · hanc adducere · michi · ad conuiuendum · per frequentes meditationes sapientie in quibus est delectabilis uita · sciens quoniam mecum communicabit de bonis · per frequentes enim meditationes sapientie augmentatur spiritualiter bonum in homine · et erit allocutio

cultu cogitationis. quia tales meditationes sunt ubera met'
et tedij mei. i. excludendi tales. n. meditationes
omne tedium excludunt. ¶ Habebo. hic consequenter ondit
qualiter sapia dirigit in policia. Et diuidit in duas
partes quia primo ondit qualiter per eam populus gubernatur.
2o qualiter subiectum populum consolatur ibi. intrans in do-
mum meam. Circa primum di. habebo propter hanc claritatem
ad turbas audientes suas mas necias et ad populi tamen
qualiter ordinatas. et honorem apud seniores. et hoc
fuit ad litteram in salone qui populum gubernauit pru-
denter et qui sapia precellebat alios sapientes et se-
niores. 3. Re. e. iuuenis et acutus in iudicio. i. iu-
dicio. iuuenis. n. adhuc existens ualde sollerter
iudicauit filium reddi uere matri. 3. Re. 3. In conspectu
potentum admirabilis ero. omnes. n. reges mirabantur de
sapia salomonis. et facies principum mirabuntur me. vn
3. Re. x. di. q regina sabba que erat sapientissima uidens
magnificentiam salomonis non habebat ultra spm. tacentem
me sustinebunt. i. reuerenter spectabunt quousque uerbum ter-
minauerim. uel dem eis loquendi licentiam. et loquentem me re-
spicient. attoniti de mea eloquentia. sermocinante me
plura manus ori suo imponent. i. quicumque proferebant
sermonem reuerenter ascultabunt. preterea habebo per hanc inmor-
talitatem apud deum. et memoriam eternam apud homines.
disponam populos. ad bonum commune. et nationes mihi erunt
subiecte. multi namque gentiles fuerunt subiecti salomoni
timebunt me audientes reges horrendi. multi. n. reges
horrendi aliis audientes sapiam et potentiam salomonis ti-
mebant eum et reddebant ei tributum. et in multitudine uidebi-
tur meorum uidebor bonus eis benefaciendo. et in bello fortis
contra aduersarios meos ¶ Intrans. hic consequenter ondit
qualiter sapia subiectum populum consolatur cum di. Intrans
in domum meam. i. propriam conscientiam. nam intellectus et uolun-
tas sunt potentie reflexiue super se ipsas. Conquiescam
cum illa. homo. n. per domum sapie habet meditationes ualde
delectabiles apud se. ideo subditur. non habet. n. amaritudinem
etc. di. autem conuersatio sapie et eius conuictio meditatio
que ex intellectu et habitu sapie procedit/et subditur
causa huius delectationis cum di. quoniam inmortalitas est in cogi-
tatione sapia. i. propter hoc est delectabilis. quia facit cogi-
tare de inmortalibus et diuinis sicut sapia animalis et ter-
rena facit cogitare de carnalibus et terrenis quorum
cogitatio anxietatem inducit. et in amicitia illius delec-
tatio bona. nam hec delectatio conuenit homini secundum illam
partem anime in qua conuenit cum angelis sanctis. et in operibus
manuum illius. i. in opibus a sapia procedentibus. honestas
sine deffectione. nam ab ea nichil inhonestum potest proce-
dere. et in certamine loquele illius. i. in colloquiis sapien-
tum adinuicem. quia non conferunt de uanis. sed de utilibus et ho-
nestis. et preclaritas in communicatione sermonum illius. nam ser-
mones quibus sapientes communicant aliis doctrinam suam cla-
ri sunt et intelligibiles quia que melius sciunt clarius
pronuntiant. Circuibam querens ut illam mihi assumerem. In-
uenitur. n. sapia per diligentem rationis inuestigationem ¶ Pu-
er eram. postquam salomon ondit qualiter sapia perficit in uita
contemplatiua et actiua. hic consequenter ponit orationem quam fecit
pro ipsa habenda. et primo ponit orandi motiuum. 2o orationis
sue modum ca. 9. Circa primum dicitur. puer eram ingeniosus
sus. per intellectus subtilitatem. et sortitus sum animam bonam. per
affectus puritatem. hec. n. habuit salomon a iuuentute. quia
do fuit sub disciplina nathan prophete. propter quod uocauit
nomen eius amabilis dno. 2. Re. 12. et cum essem magis
bonus. i. proficiens in uirtutibus. perueni ad corpus inco-
inquinatum. hoc non potest intelligi de continentia uirginali
ut salomon ualde iuuenis duxit in uxorem filia pharaonis propter quod intelligendum est de continentia coniugali
et etiam minus uitalibus quam seruauit per longum tempus
unde di. 3. Re. xi. Cumque iam esset senex depraua-
tum est cor eius per mulieres. et ut sciui quoniam aliter non pos-

sum esse continens. a uitiis et criminibus. nisi deus det. sine
cuius dono homo non potest perseuerare in bono. et hoc ipsum
erat sapia. s. scire quod hec continentia est dei donum. nam
sapia est dei donum. sapientia est cognitio diuinorum. adij
dnm. accedens. et deprecatus sum illum. deuote. et di-
xi ex totis precordiis meis. i. ex toto intellectu me-
o et affectu. Gallicus. 1636.

IX

Deus patrum meorum. hic consequenter ponit salo-
mon sue orationis formam et modum. Et
diuidit in tres partes. nam primo dei beniuo-
lentiam captat. 2o petitionem suam format ibi. da mihi. tertio
ad hoc rationem allegat ibi. tu autem. Circa primum cap-
tat dei beniuolentiam eius clementiam confitendo. d. deus pa-
trum meorum. quos clementer elegisti ut abraham. ysaac
et iacob. et spaliter dauid patrem meum quem elegisti
ad regnum. dne misericordie. qui remisisti patri meo peccatum
de morte urie. qui fecisti omnia uerbo tuo. nam dicere dei est
facere/et in hoc confitetur dei potentiam/et modo eius sapien-
tiam subditur. et sapia tua constituisti hominem ut domi-
naretur. etc. Si. n. stetisset in statu nature condite ha-
buisset plenum dominium super creaturas inferiores se. ut dispo-
nat orbem terre in equitate. disponendo creaturas ad id ad quod
sunt facte. et in directione cordis. secundum dictamen rationis
iudicium iudicet. et hoc proprie pertinet ad superiorem qui habet de
inferioribus iudicare ¶ Da mihi. hic consequenter format suam peti-
tionem. d. da mihi sedium tuarum assistricem sapiam. loquitur de deo sicut
de iudice summo cui assistunt sapientes/et a quo sapientia
deriuatur ad iudices inferiores/et hoc modo salomon ut iudex
inferior petit a deo sapiam sibi dari. Potest etiam aliter exponi
ut sedes dei dicatur sedes regni israel. sicut primo paralipomenon
29. di. de salone quod sedit super solium dni/et hec sedes nomina-
tur sedes in plurali/eo quod ad plures actus se extendit. et
secundum hoc petit salomon quod dei sapia assistat sedi regni
sui ut sine errore gubernet. ideo subditur. et noli me reproba-
re. denegando mihi donum sapie. quoniam seruus tuus sum ego. etc.
Salomon. n. et eius maiores ex receptione legis mosaice erant
obligati seruitio diuino. homo infirmus et exigui temporis. est. n. bre-
uis uita humana/et multis infirmitatibus subiecta propter quod pau-
citas per exercitationem ... nam ad acquisitionem sapie requiritur lon-
gitudo temporis et experientie. ideo subditur. et minor. i. insufficiens
ad intellectum iudicij et legum. s. diuine et humane secundum quas de-
bet iudicium dari. et si quis erit consummatus. et perfectus in sa-
pia humana. Si ab illo fuerit sapia tua. i. a te infusa. in
nichilum computabitur. quia sua sapia fatuitas reputabitur
prima cor. 3. Sapia huius mundi stultitia est apud deum ¶
Tu autem. postquam salon petiuit sapiam diuinam. hic consequenter alle-
gat multipliciter rationem sumptam ex parte sui spaliter. Secundo ex
parte generis humani generaliter ibi. quis. n. hominum. Circa
primum dicit. tu autem elegisti me regem populo tuo. pro dauid pa-
tre meo. et dixisti me hedificare templum. etc. hec duo ha-
rer non fuit nec templum hedificauit. primo paralipomenon 28. hoc infinitur de philone quod
similitudinem tabernaculi sancti tui. quod fecit moyses de mandato dni. quod ipsa
sti ab initio. s. exitus de egypto. et tecum sapia tua. Si
accipiatur hic sapia genita. sic est idem quod filius in diuinis
qui simul est cum patre. distinctus tamen in persona. et cum eo cuncta opera-
tur. Si autem accipiatur sapia diuina absolute. sic distinguitur
ab ea sola ratione. et de utraque verificatur hec littera cum subditur.
que et aderat. et quoniam ad duo predicta. s. regimen populi. et
hedificationem templi requirebatur in salone sapia infusa que est
quedam impressio sapie diuine subditur. mitte illam de celis. per
effectum suum in me. ut mecum sit in me instituendo. et me-
cum laboret. in opibus me dirigendo. Scit. n. illa omnia. Si
accipiatur sapia infusa sic scit omnia. i. facit scire faciliter
non omnia absolute sed omnia necessaria homini cui datur. et deducet
me in opibus meis sobrie. i. sine excessu rationis et legis di-
uine. ... potentiam ¶ Quis. n. hominum. hic consequenter allegat

rō ex pte gen̄is hūani generalit̄ quo ad deffectū in cognoscendo. et maxīe circa dīna ad q̄ se h̄t intellect̄ n̄r. sicut occulꝰ noctue ad lucē solis. iō dicit. Q̄s eīn hoīm poterit scire consiliū dei. ⁊c̄. q. d. nullus n̄ p sapiam diuinam s' datā ¶ Cogitac̄ones. hic poit̄ .2. rō que accipitur ex deffectu cognitōis n̄re circa agibilia hūana que saltē ut in plurib' talia sūt q ad ea nō h̄em demōstrō s; solū pbabil' rō q̄ nō facit itē assensū simplr̄ vnī pti s; cū formidīe alti'. et hoc ē qd' d'. Cogitac̄ones. n. mortaliū timide. q2 cū oppo formi'ne ut dictū ē. et p ōns incerte. puidencie n̄re. n̄ dirigūt' dono sapie dīne ¶ Corpꝰ n. hic poitur .3. rō que accipit' ex corruptibil' cor'is intellectū ipedī'te i suo ope. iō d'. corpꝰ n. quod corrūpit' aggrauat aīam. q. d. hoc nō facit corpꝰ in q̄tū corpꝰ. quia nō ipediebat i statu innocēcie. s; i q̄tū corruptibile q̄le factū est p pc̄m ade. et terrena ihitac̄o deprimit sēsū .i. mēte' multa cogitātē. nam ppter hanc ihitatō h̄t hō cogitare de necc̄iis multis ex pte cor'is ¶ Et diffi'le hic poit' .4. rō que accipit' ex deffectu cognitōis n̄re circa naturā sēsibiliū quorū ꝓprietates nō possumꝰ scire pfecte. sicut p; q ꝓprietates minimi folii arboris q̄tū ad uirtē figurā et colorē et hūiusmōi ad plenū p rōes nō possimꝰ inuestigare. cēteo pꝰ. Cūcte res diffi'les nec ē qui possit eas explicare s'mōe. iō d'. et diffi'le extimamꝰ. cogitac̄ōne debilē h̄emꝰ et cū difficult'e et que i pspectu sūt .i. sb' iecta sēsibꝰ hūanis. inuenimus cum labore .i. rōnes eorū aliquas inuenimꝰ cū laboribꝰ multis et frequēter cū admixtione erroris. ut p; de phis qui cū circa talia inuenienda fuerūt ualde laboriosi et cū i multis errauerūt. sicut dictū est sup .6. caᵒ. de a'z'le que i celis sūt at quis inuestigabit. q. d. nullꝰ .n. p sapiam a te datā. et sic ex rōnibꝰ ꝓpriis arguit q sapia diuina ihsa n̄re ē hoī et maxīe ꝓpter regimē h̄ui. vnde sb' dicit'. sēsū autē tuū .i. consiliū diuinū. quis sciet ⁊c̄. n̄ p sapiam et spm tuum reuelātē. ecc̄es .9. Nemo scit utrū amore uel odio dignꝰ sit. nam p sapiam dīnā sanati sūt oēs qui placuerūt tibi. pᵒ lapsū pmi parentis.

Hec illum s .x.

In preceden'bꝰ induxit actor ad appetitū sapie rōnibꝰ. hic ōnter īduxit ad idem exemplificādo. ponēdo eorū exempla qui p sapiam dīnā bn̄ habuerūt. nam opposita iuxta se posita magis elucescunt. Et diuidi in duas ptes. q2 pmo ponit' aliquorū pᵒ exempla spāliter. 2ᵒ totiꝰ ꝓpli isrl' generalit' caᵒ. xi. Prima diuidit' in vii ptes s'm septē psonas nōbiles et patebūt ptes psequēdo. Prima pᵃ est ipe adā q p sapienciā dīnā penitens saluatꝰ fuit. et eā caym p insipienciā pdit. et hoc est quod dī. hec .i. sapia dīna. illum q' pmo formatꝰ ē a deo. s. adam gen̄. 1ᵒ. pr̄i orbis terrarū .i. omī hōmū. cum solꝰ eēt creatꝰ. quia postea formata ē mlier de costa eius. gen̄. 2ᵒ. custodiuit. q̄diu i statu innocencie stetit. et eduxit illū a delicto suo. postq̄ peccauit. et duxit illū de limo. corpꝰ eius inde formādo. et hoc fuit ante pc̄m eius. et dedit illi uirtutē cōtinēdi omnia. nam dedit illi dn̄ium super omnia inferiora gen̄. pmo. ab hac. s. sapia. ut recessit iniustꝰ. s. caym. i ira sua. eo q deus ad munera f'ris sui respexerat et nō ad sua. per iram homicidii .i. p peccatū. hōmo f'ricidii. fr̄nitas depit .i. amicicia f'terna ¶ Propter q. hic poitur 2ᵐ exᵐ de noe qui sapiam a deo s' datā cum domo sua fuit saluatꝰ pereūte aliis i diluuio pereuntibꝰ. et hoc ē qd' dicit'. ꝓpter q .i. ꝓpter sapie donū. cum aqua deleret terram. gen̄. 7. sanauit iterū sapia. p contēptibile lignū .i. p archā de lignis factā quā contēpnebant hoīes illiꝰ tpis reputātes fatuos noe et eiꝰ filios. iustū gubernās. s. sapia gubernās noe iustum cū sua familia ¶ Hec ē i cōsēsu supbie. hic poitur 3ᵐ exᵐ de abrahā q p dīnā sapiam fuit liberatꝰ de ur caldeorū ut dictū fuit pleniꝰ gen̄. xi. et hoc breuit' repetit' cū dī. hec. s. sapia dīna. et in sequētibꝰ similit' intelligat'. et i cōsēsu supbie cū se nacōnes extulissent. uolētes hedificare turrī usq; ad celū ad magnificādū nomē suum gen̄. xi. sciuit iustū. s. abrahā quē sciri fecit p approbacōnē. et cōseruauit sine q̄rela .i. macul' culpa. et in filiis abrahe miam fortē custodiuit. nā hostes eorum fortiter debellauit. ut p; i exo. et iosue lib's ¶ Hec iustū. hic poitur 4ᵐ exemplū de loth cū dī. hec iustum. s. loth a pereuntibꝰ impiis liberauit. fugientē de ciuitate sodomorū pereuntū gen̄. 19. descendente igne sulphureo i penthapolim. sic uocabat' illa regio eo q erant ibi quinq; ciuitates q fuerūt sbuersē a dn̄o. qlꝰ in testimoniū nequicie .i. uicii cont' naturā quo erant infecti. fumigabūda cōstat deserta terra. nam facta ē inhitabil' et inde egit fumꝰ et fetor qui uiolentia lis i testimoniū dāpnacōis hitatorū. et incerto tpre fructꝰ habentes arbores .i. pter solitū cursū nature i testio'm q hitatores illiꝰ terre puaricauerūt cont' naturā. dī enim q ibi arbores sūt pulchros fructꝰ habētes extiꝰ q' cum manu tangūt' incinerant' et fetor exalat ex eis i testimonium dicti uicii et dāpnatōis. et incredibilis aīe .i. uxoris loth que fuit incredibilis angelo pcipienti ne respiceret pꝰ tergū suū. et accipitur hic aīa p toto cōiūcto. sicut exo. pᵒ. omēs aīe que egresse sunt de femore iacob ⁊c̄. memorians figmentū salis. uersa .n. fuit uxor loth in statuam salis gen̄. 19. ut posteri memores eēnt sue incredulitatis ad euitandū eam. vnde dicit saluator luce. 17. memores estote uxoris loth. Consequēter ōndit malū illorū qui diuina sapia caruerūt cum dī. sapiam .n. pterēūtes .i. ipam hīe negligētes. nō tm in hoc lapsi sūt ut ignorarent bona. s. uirtutū que sūt uere hoīs bona q2 faciunt hoīem simplr̄ bonū. s; et insipiencie sue reliquerūt hoībꝰ memoriā. p suam punitōnē sicut dictū ē de sodomitis et uxore loth. ut hiis que peccauerūt ⁊c̄. ad lrā eīn fecit deꝰ p punitōnē pc̄m manifestum ut alii terrore pene a talibꝰ arceantur. Sapia autē hos qui se obseruant p sanctā cōuersatōnē. et deuotā oronē. a doloribꝰ liberauit. ut p; i exēplis dictis et i dicendis ¶ Hec autē profugum. hic poitur qntū exēplū de iacob cū dī. hec autē pfugū ire f'ris iustum. s. iacob qui iustꝰ fuit et i mesopotamiā iuit fugiens irā f'ris sui esau gen̄. 27. deduxit p uias rectas et ōndit illi regnū dei. quādo uidit scalam cuiꝰ summitas tangebat celū et dominū enixum scale. gen̄. 28. tūc .n. habuit reuelatōnē de supna ihrlm. ꝓpter q euigilans dixit nō ē h' aliud n̄ domꝰ dei et porta celi. ideo sb' ditur. et dedit illi sciam scōrū .i. noticiā de sanctis āgelis quos uidit ascendētes et descendētes p illam scalā. honestauit illū i laboribus .i. reddidit eū diuitē et inclitū p laboribꝰ suis in custodiēdo oues laban gen̄. 30. ditatusq; ē homo ultra modū ⁊c̄. et cōpleuit labores illiꝰ qn̄ deꝰ ꝓtegēte recessit de mesopotamiā cū uxoribꝰ et liberis et diuiciis suis. In fraude circumuenienciū .i. laban et filior' suorū qui nitebātur eum decipe mutādo frequēter mercedē suā gen̄. 31. illi affuit. multiplicādo gētes q̄ s'm pactū debebāt cedē i mercedē iacob et honestū fecit illū. ditādo eū tpalibꝰ et spūalibꝰ diuiciis. custodiuit eū ab inimicis ⁊c̄ .i. a laban et eius filiis isequētibꝰ iacob recedētē ad eū spoliandū gen̄. 31. et certamē forte dedit illi. cū angelo luctanti gen̄. 32. ut uinceret. s. esau s' aduersantē. ad hoc .n. fuit illa lucta ut iacob assecuraret' de esau quē nimis timebat. ꝓpter q dixit ei angelꝰ. si cont' deū fortis fuisti, q̄to magꝰ contra homines pualebis ¶ Hec uenditū. hic poitur sextū exᵐ cū dī. hec uenditū iustum. hysmahelitis a f'ribus suis gen̄. 37. s; a peccatoribꝰ liberauit eū .i. a f'ribꝰ eū occidere uolētibꝰ. descenditq; cum illo in foueā .i. i carcerē regis egypti gen̄. 39. vnde dī ibidem, fuit autē dn̄s cū ioseph. dedit q;

et

ei gram i cospectu pncipis miscis. et i uinculis no
dereliquit illu donec afferret illi sceptru regni. i. do
minacoz in regno egypti p' regez imediate gen. xli. et po
tenciaz aduersu eos qui eu deprimebat. s. putiphar et
uxorez eius quibz superior facto fuit. et mendaces oste
dit qui maculauerut illu. imponendo s' adulteriu. nam
malicia mulieris fuit detecta. et dedit illi claritate et
na. s. bone fame que manet adhuc et manebit ¶ Hec
ppłm. hic ponitur septimu exemplu de moyse q' p sapiam
diuinam s' deum liberauit ppłm isrl' ab egypti seruitute
cu dr. hec ppłm iustu. i. c. s. ppłm isrl'itica colente dnm
liberauit a nationibz egyptior. que illu opprimebant
nimis grauiter. In tm q' pducebant ad amaritudine
vita eoz ut h' exo. i. et subdit modu liberadi cu dr. In
trauit. s. dina sapia. i aiam serui dei. s. moysy. cotra
reges horrendos. s. pharonez et pncipes suos. i porte
tis et signis. flagellando egyptu decem plagis. et
tradidit iustis mercede laboz suoz. nam de man
dato dni filij isrl' recedetes spoliauit egyptu pete
tes mutuo a uicinis uasa aurea et argentea exo. xii.
et hoc in recopesatione laboz quibz iniuste defrau
dauit eos egyptij. et deduxit eos i uia mirabili
nam colupna nubis pcedebat p diez et colupna ig
nis p noctez exo. xiii. trastulit illos p mare rubru
i. c. hoc h'r exo. xiiii. et ab altitudine inferoz. i. de fudo
maris. Ideo iusti tulerut spolia impioz. viderut eni
egyptios mortuos sup litus maris exo. xiiii. et spolia
uerut eos armis et omibz pciosis. et sm hebreos ista
scda pda fuit maior q' illa q' prius spoliauerut egyp
tu in uasis aureis et argeteis. et decatauerut dne nomen scm
tuu. dicentes cantemus dno gliose i. c. exo. xv. et uic
tricez manu tua. i. potecia tua egyptios submergetez
qm sapia apuit os mutoz. i. hebreoz. qui prius ex
istentes in egypto non audebant mutire nec aliquid
fari q' opprimentes se inique et iniuste. Sz qr hec oia
attribuuntur ministerio moysi io subditur. direxit opera
eoz i manibz pphe sancti. s. moysy de quo dr deutro.
ultio. et non surrexit ppha ultra in isrl' sicut moyses
que nosset dominus.

Iter fecerut. XI

Postq' pdicta
sunt exempla spalia. hic quter ponitur
generalia declarando bnficia diuina circa pplm
isrl' p sapiam et eo' alijs pplis mala inflicta
ppter insipiam ¶ Et diuidit in sex ptes sm
sex bnficia isrl'i collata que patebut pseqndo
¶ Prima uero ps cotinet bnficiu collatu in
exitu de egypto. s. aque collate pplo sitienti a
te q' ueniret ad motez synay exo. xvii. et cotie
tur in hoc caplo quod diuidit in duas ptes. na
primo ponit hoc bnficiu. scdo cotrariu egyptijs inflictu
ibi per que n. Circa pmu aque bnficiu duo pmittu
tur. s. pcessus isrl' post exitu de mari rubro cu dr. It
fecerut p desertu que no inhitabant. et io no iuenie
bant ibi uictualia. ppter q' uixit pplus de hijs q' ap
portauit de egypto usqz ad tepus quo datu fuit sibi
manna de celo. exo. xvi. et in locis desertis fixerut cas
as. i. tetoria et tuguria de ramis factu. Scdm e
debellatio hostiu cu dr. stetert cotra hostes i. c. s.
q' regem amalech et socios eius q' quos pugnauit
iosue armis et moyses pcibz deuotis exo. xvii. et
subdit bnficiu cu dr. sitierut et inuocauerut te. moy
ses n. p pplo clamauit ad dnm exo. xvii. et data est
eis aqua de petra altissima. s. de petra oreb ut i
icote declaratoz miraculi. et requies sitis de lapide
duro. nam potata aq' pplus requieuit a siti ¶ Per
que n. hic ostendit qualiter quoddam egyptioz afflictio
est p conuersione fluminis i sanguine ut h'r exo.
vii. Sciendu aut q' hic loquitur quanqz de pena egyp
tioz et bnficio hebreoz et malis illoz et bonis istoz
ideo sub uno cotextu lre de egyptijs tractat et hebreis
et eo' ¶ Et diuidit in tres ptes. qr pmo ponit hec e
gyptioz afflictio. scdo soluit quedaz tacita qo ibi.
Cu n. teptati. iii. subditur dicti ro ibi. p cogitationibz
aute. Circa pmu dr. per que n. pena passi sunt
inimici illoz. i. egypti oppressores hebreoz. a def
fectione poto sui. ppter couersione fluminis potabilis
in sanguine que egyptij no poterat bibere. et io
eis. i. aquis fluminis. cu h' nderet filij isrl' leta
ti sunt. quia sicut dictu fuit exo. vii. qn hebrei h
auriebant de dicto flumine statim q' haustu erat re
uertebat ad natura potabilis aque et sic letabantur
filij isrl' de diuino bnficio. nam ex eodez flumine e
gyptij affligebantur. io subdit. per hoc. i. p aqs pota
biles. cum illis deessent. i. egyptijs. bene cu illis
actu est. i. cu hebreis modo dicto. nam p fonte
i. aqua potabili sempiterni fluminis. i. nili. q' dicitur
sepiternus eo q' e a pncipio mudi. Est n. unus de quat
tuor fluminibz paradisi. et uocatur alio noie gion
gen. ii. ca. humanu sanguinez dedisti iniustis. i. egyp
tijs quibz aqua fluminis erat sanguis. et dr huma
nus quia silis erat humano sanguini. Cons loquitur
de hebreis. d. qui cum minueret in nuo in traductio
ne infantum occisoru. quos pharao precepit i flu
mine submergi exo. i. qui si uixissent numer fuis
set nuus filioz isrl'. dedisti n. illis. i. hebreis. habu
dantez aqua isperate. p reuisionez sanguinis hausti
ad natura potabil' aque ut pdictu e. Vl' p aquaz
fluetez de petra oreb miraculose ondens p sitim q
tuc fuit in egyptijs et hebreis. qadmodu tuos e
xaltares. i. hebreos aqua potabilez eis dando. et
aduersarios eoz necaris. p aqua sanguinez eis ppinado
¶ Cum n. hic quedam soluit tacita qo ex pdictis
oriri hns. dictu e n. q' egyptij fuerut afflicti siti
ppter couersione aque in sanguine in egypto. et
q' siliter filij isrl' afflicti fuer sitim ppter defectu aque
in deserto. qualiter g' dr fuit magis fauorabilis illis
q' illis. ad hoc respondet q' pena sitis inmisit hebreis
ad eoz pbonez. egyptijs aut ad eoz dapnatoez.
Sicut iudex aliter punit filiu pprium. s. ad eius eme
datone. et aliter cotra latronez. s. ad eius mortez
et hoc est quod dr. Cu n. teptati sut. s. hebrei per
passione sitis. et qdez. i. certe. cu mia disciplinaz
accipientes. quia post sitis afflictoez p dei miaz refe
cti sut aque recreatoe. sciebat q' ad mod' p hoc cu
ira diuina iudicati impij. i. egyptij codepnati tormeta
paterent. s. sine tali dei mia subsequete. ppter q' subdit
hos quidez. s. hebreos. tanq' pr monens pbasti. p afflic
tonez ad eoz correctoz. illos aut. s. egyptios. tanq' rex
durus interrogans. i. tormentis subiciens. Vnde et cu serino
[illegible] talia tormeta cupiens dicitur. codepnasti. no solum
pena tpali. sz etia eterna. absentes n. et psentes siliter co
quabant. egyptij n. assistentes pharoni et etia absentes ab
eius psencia siliter affligebantur. s. uesicis turgentibz et
alijs plagis silibz. Cons loquitur de hebreis. d. duplex
eni illos acceperat tediu. et quod fuit i. duplex e
dictu subditur. et gemitus. et p idest gemitus p pncipibz
afflictoibz. sicut dr exo. ii. et ingemiscetes filij isrl' pro
opera. cum memoria pteritoz. s. bonoz hitoz tpe ioseph
hec n. memoria e ualde tediosa et afflictiua [illegible] ifor
tunij subsequentis. Vnde dicit boecius li. de cosolatoe. In
felicissimu genus infortunij e fuisse felicem. Cu audi
rent n. et itelligeret p tormenta sua. i. p afflictiones
i egypto s' illatas. bene secu agi i liberatoe sua
minanti quia inuenerat p tribulatois sufficientia exo. ii. as
cenditqz clamor eoz ad deum ab opibz eoz. i. c. [illegible]

memorati sut diu · de sua clemēti prudentia · ad
mirantes eu in fine exitꝰ · s. sui de egypto · que · n̄ ·
in expōne praua proiectum · s. moysem qui fuit expo
in flumine in iunceo uase · derisẽrũt · dicentes quis
te constituit sup nos &c. exo · 2 · et s. h · d̄iũtes moysi et a
aron · fetere fecistis odorē n̄m corā pharone et seruis
eius · finē euētꝰ mirati sūt · ꝓpter miracula que per
moysem fecit deꝰ · nō similiter iustis faciens · hic hūt
rotē · et dicitur h̄ iniusti ipi hebrei qbꝰ nō similiter fecit
dn̄s · nam egyptios pꝰ flagella plagarum in mari sub-
mersit · hebreos autē pꝰ afflictionem labor mirabiliter
liberauit ¶ Pro cogitationibꝰ · hic ostendit reddit cām
dicti · s. q̄re deus se habuit ad hebreos tanq̄ pr̄ monēs
ad egyptios aūt sicut rex dirus cōdēpnās · et primo
facit ꝓpositum · sc̄do declarat intentum ibi · insipiens · n̄ · ꝓposi
tio iii ē · quia licet hebrei in multis peccarent · deum tn̄
uerum colebant et ad ipm p p̄niam reuertebāt · egyp
tij uero in ydolatria obstinati erant · et hoc ē quod dr̄ · p co
gitationibꝰ autē insensatis · egyptiorum · iniquitatis illorum ·
· i · opa nequissima ex illis pcedētia cogitationibꝰ · et que
sunt opera illa subditur · q̄ quidē errātes colebāt mutos
serpentes · tanq̄ deos · et bestias supuacuas · i · inutiles ut
talpas et uespiliones · s̄m q̄ dr̄ psa · 2 · ca · Immisisti
illis multitudinem aialium uiliū et inutiliū ranarum · s.
et ciniphum ut hr̄ · exo · 8 · in uindictā ydolatrie qua cole-
bant aialia uilia · ut sciret &c. s. q̄ pctō correspōdet
pena · non · n̄ · impossibile erat · Sequitur · ex mā inuisa · nā mā
prima p se nō ē cognoscibilis cum sit pō pura sine actu · illis ·
multitudinem ursorum &c. · Sz quia nō solū lesura · p mor
sus uel intoxicationes et silia · potuit illos exterminare
subito sz et aspectꝰ eorum · terribilis · ex timore occidere · ti
mor · n̄ · uehemēs aliqn̄ interficit hoiem · nam et sine hijs
aialibꝰ terribilibꝰ · uno spū · i · uno tuo iussu · poterāt oc
cidi · iuste · io subdr̄ · psecutionem passi · i mortem · ab ipis fac
tis suis · i · p suis enormibꝰ peccatis · sz omia in mēsura &c.
· i · ordinatissime eos puniuisti p alia uilia · sicut i uilibꝰ
aialibꝰ peccauit ut pdictum ē ¶ Multum · n̄ · h̄ declarat
quoddā dictum · s. q̄ deꝰ immisit alia uilia egyptijs nō
ꝓpter impotentiam · nam aliter poterat punire s̄m suā uolū
tatē · et hoc ē qd̄ dr̄ · multum · n̄ · ualere · i · posse · t̄ soli supe
rat · sz qui ab eterno uirtutis ē infinite · io subdr̄ · et uirtuti
brachij tui quis resistet · q̄ · d̄ · nullꝰ · et subdit rō · qm
tanq̄ momentum statere · sic ē ante te orbis terrarum · qui
subtracto a cōsuatōne diuina statim redigetur i nichilū ·
et tanq̄ gutta roris · q̄ cadens in terra statī euanescit
et siccatur · et misereris omnium · cōsuādo ea i esse · et dis
simulans &c. q̄ dupl̄r pōt intelligi · uno mō sic · q̄ dissi
mulans pctā · i · dimittis punire pena etiā cōmuta
do illam in tpalem ꝓpter p̄niam uerā supuenientem
· Alio mō sic · dissimulas pctā &c. i · differs ea punire ꝓp
ter p̄niam · i · ut des hoibꝰ penitendi tempꝰ · et subdr̄ cā
diligis · n̄ · omnia que sunt · cōsuādo ea i esse · et nichil o
disti eorum que fecisti · deꝰ · n̄ · diligit naturam quā fecit · cul
pam aūt odit quā nō fecit · qz nō · s. ē causa mali cul
ideo subditur · nec · n̄ · odiens &c. quomō aūt posset &c. q̄ ·
· d̄ · nullomō quia omia redigerent in nichilū cessāte
sua influentia · parcis autē oibꝰ · cōsuādo ea i esse tu
a mera benignitate · qui amas aīas · spālī mō · et loq̄t
de aīabꝰ rōnabilibꝰ quas diligit uolendo eis bonum
nō solū nature · sz etiā grē i p̄nti · et glie in futuro :

O q̄ suauis : XII

Post collatum bñficium pplo isr̄l in exitu de
egypto · hic ponitur bñficiū ei collatū i introi
tu terre pmissionis · a qua eiecit cananeos ꝓpter y
dolatriam · et fecit habitare hebreos ꝓpter latriam · Et diui
ditur in duas ptes · s. in ptē p̄ncipalē et incidentalē q̄ incipit
· 13 · ca · prima i duas · qz primo ondit ꝓpositū · sc̄do declarat

ibi · nō quia impotens · Circa p̄mū dr̄ · O q̄ bonꝰ et sua
uis ē dn̄e spūs tuus i omībꝰ · Sic hūt libri correcti
· est · spūs · n̄ · dn̄i attingit a fine usq3 ad finē fortit
et disponit omia suā sua · ut hr̄ supra ca · 8 · ideo q3
· i · ꝓpter bonitatē tuā · hos qui exerrant · p diuersa
pctā corripis · i · ptialiter punis · et nō simul eos auffe
rendo de uita · ut hēat tempꝰ penitendi · io subdit · et de q
bꝰ peccauit ammones et alloq̄ris · aliqn̄ p instinctū
in crimine · aliqn̄ p uexationē eorum que dat intellm · et
inducit ad hoc exemplū de cananeis cum subdit · illos
· n̄ · antiquos habitatores terre sancte · i · iudee q̄ dr̄ sca
eo q̄ ibi uiguit cultꝰ dei tpre ueteris testamenti · et ibi i
pletum ē xp̄i misterium tpre noui · quos exhorruisti q̄
niam odibilia opera tibi faciebant · i · enormia pcca
per medicamenta · i · sortilegia et auguria · et sacrifi
cia iniusta · quia demonijs oblata · et filiorum suorum
necatores · eos ydolis sacrificātes · et comestores uisce
rum hominum &c. non inuenitur i ueteri testō q̄ chanana
habitatores iudee ante filios isr̄l comederent carnes hu
manas et humanum biberent sanguinem · io uidetur q̄ hic sit
metaphorica locutō sicut de pdone uel usurario dr̄ q̄ co
medit hoies · quia rapit sbam eorum · et hoc mō dr̄ ps
48 · comederūt iacob et locum eiꝰ desolauerunt · Isti uo
chananei erāt pdones et raptores et sic dicitur ho
minum comestores · et auctores parentes aīarum inauxili
atarum · prēs · n̄ · tenentur filios auxiliari · chananei uo
filios suos ydolis immolabant ut dictum ē · et sic eis
auxilium debitum substrahebant · igitur iungatur sic lra
et parētes · s. chananeos · auctores aīarum · i · filiorum suorum
· in scriptura · n̄ · frequenter accipitur aīa p toto cōposito
sicut dictum ē · s. · inauxiliatarum · i · auxilio debito de
stitutarum · perdere · i · destruere · uoluisti a medio sacra
menti tuo · i · a iudea q̄ dr̄ sacra rōne pdicta · et est i
medio climate habitabilis terre · p manꝰ parentū nrorum
tpre iosue · ut dignā pciperent · s. iosue et qui cū eo
erant · peregrinationem puerorum dei · s. abrahe ysaac
et iacob · qui in terra illa fuerūt pegrini et ex hoc fuit
pmissa terra eorum semini · ut hr̄ in plribꝰ locis i gene
si · que t̄ oium carior ē terra · rōne · s. dicta · sz et his · i ·
chananeis · tanq̄ hoibus pepercisti · nō sic aūt angelis
peccantibus · et misisti antecessores exercitus tui uespas · di
cunt · n̄ · expositores aliqui q̄ ante ingressum filiorum is
rael ad terrā pmissionis dn̄s ad litterā misit uespas
habētes aculeos uenenatos que plures chananeorum
interfecerūt · et p hoc alij occasionem penitendi de pctis su
is habuerūt · Alij uero dicunt q̄ uespe iste dicuntur ti
mores quos dn̄s immisit chananeis p quos aliqui re
cesserūt de terra ante ingressum filiorum isr̄l · s. cenei et aliq
ad fidem unius dei fuerūt conuersi et pplo isr̄l cōiuncti · ut
pz de raab et eiꝰ cognatione · Iosue · 6 · et de gabaonitis ·
Iosue · 9 · ¶ Non quia · hic ostendit declarat dictum suum
sz q̄ dn̄s ex sua bonitate chananeos ptialiter puniuit dās
eis locum penitentie · et hoc declarat dupl̄r · primo negatiue
sc̄do affirmatiue ibi · cum sis iustus · prima in duas · qz primo
ondit q̄ deꝰ nō fecit hoc ex defectu potentie · Sc̄do q̄
nec ex timore ibi · nec timens aliquē · Circa p̄mū dr̄ ·
non quia impotens erat in bello subicere impios iustis · i · cha
naneos hebreis quos nō omes p hebreos debellauit qz
multi illorum inter filios isr̄l remanserūt · ut hr̄ i lrō iosue
in pluribꝰ locis · aut bestijs seuis · que statim eos
iugulassent · aut uerbo duro · s. tuo · simul exterminare · s.
chananeos · et supplendū ē q̄ si ista non fecisti eis nō
fuit ex impotentia tua · sz ex misericordia · io subdit · sz par
tibus iudicans · i · ptialiter eos puniens · dabas locum
penitentie · licet etiā scires eos p maiori pte i malitia
pseuerare · ideo subditur · nō ignorans &c. et naturalis ma
litia ipsorum · i · lōga cōsuetudine indurata · q̄ quidē cōsue
tudo est quedā nā · ut dr̄ libro de memō et reminiscentia
et qm̄ nō poterat mutari &c. istud nō posse non est

simpr

simplex et absolutum. nam quamdiu uiuit homo potest recuti ad bonum. sed est sensus quidam quia tales cum difficultate possunt re dire propter consuetudinem peccandi inclinatam per modum nature. unde h. meteo. impossibile dicitur unicus quod est difficile sicut etiam communi sermone de homine male uidente dicitur quod non potest uidere. semen maledictum ab initio. gen. 9. maledicto chanaam filius filiorum erit etc. ¶ Nec timens. hic ostendit quod deus non puniuit chananeos propter aliquem ex timore alicuius qui posset facta sua corrigere quia hoc est impossibile. et hoc est quod dicitur. nec timens aliquem etc. et patet littera usque ibi. aut quis tibi imputabit ad culpam. s. perierunt nationes quas tu fecisti. quasi dicat nullus quia sicut mera uoluntate produxit eas in esse ita libere potest eas in nichilum redigere. nec est enim alius deus quam tu. nam eciam secundum philosophos necesse est esse unam primam causam omnium. cui cura est de omnibus. nam diuina prudentia ad omnia se extendit quantumcumque minima. Cetera patent.
Cum g°. hic ostendit declarat dictum suum affirmatiue et diuiditur in duas partes quia primo facit propositum. secundo ex hoc triplex concludit ibi. docuisti autem. declarat autem quod supra dictum est de punitione chananeorum ex hoc quod deus est iustitia et bonitas per essentiam propter quod non potest aliquid facere nisi pie et iuste. ideo dicitur. Cum g° sis iustus. per essentiam. ipsum quoque qui non debet puniri considerando suam innocentiam. condempnas. aliquando ad sue patientie probationem sicut patet de sancto iob. et exterum. i. extraneum. extimas a uirtute tua. i. extimare permittis. unde amici iob reputabant ipsum peccatorem et a deo alienum eo quod uidebant sic flagellatum sicut in libro iob fuit declaratum plenius. Uirtus enim tua. i. potentia tua. iustitie initium est. nam per omnipotentiam suam iustificat impium. nam sicut dicit augustinus maius est iustificare impium quam creare celum et terram et quia iustitiam dei committitur misericordia spiritus sancti. ideo subditur. et ob hoc quod dominus omnium es omnibus te parcere facis. nam superpunit citra condignum et remunerat ultra condignum. uirtutem enim non credis. i. potentiam tuam infinitam. tu qui non credens ab ydolatris. esse in uirtute consummatus. i. perfecto simpliciter infideles enim et ydolatre negantes deum uerum non credebant ipsum esse simpliciter perfectum. et hos qui te nesciunt. i. infideles. in audacia traducis. i. punis de peccato in penam. ex hoc enim quod deum ignorabant audacter peccabant. tu autem dominator uirtutis. i. in uirtute perfectus. cum tranquillitate iudicas. i. modeste punis. et cum magna reuerentia disponis nos. non statim peccata puniendo sed ad penitentiam expectando. et subditur causa. subest enim tibi cum uolueris posse. s. peccata punire. ¶ Docuisti autem. hic ex dictis infert triplex correlarium. primum est quod per hoc quod deus in puniendo ipse se habuit iuste et pie dedit exemplum iudicibus huius mundi ut sic se habeant subditos puniendo. et hoc est quod dicitur. docuisti autem populum tuum. per talia opera iusta et pia. quia oportet iustum esse et humanum. i. benignum iudicem seculi. ¶ Et bone spei. hic ponitur secundum per hoc enim quod cum misericordia puniuit chananeos. dedit spem filiis israel colentibus ipsum consequendi ab eo maius bonum. et hoc est quod dicitur. et bone spei fecisti filios tuos. i. hebreos exo. 4. filius meus primogenitus israel. quia iudicans. i. puniens. das locum in peccatis. penitentie. chananeis ut patet ex predictis. et ex hoc arguit. d. Si enim inimicos seruorum tuorum. i. chananeos et egyptios. et debitos morti. i. obligatos morti propter peccata sua enormia ut dictum est supra. et liberasti. penam in parte differens ut haberent tempus penitendi modeste et pie eorum punitionem ordinans ad eorum emendationem. quorum patribus etc. i. abrahe. ysaac. et iacob quibus facta fuerunt dei promissa ¶ Cum g°. hic ponit tertium correlarium. et secundo declarat quoddam dictum ibi. unde et illis. Circa primum concludit ex predictis circa hebreos et eorum aduersarios dissimilem diuine punitionis modum. nam

uno est medicinalis. alter uero contra ad obstinationem in malum. et hoc est quod dicitur. cum g° das nobis disciplinam. i. flagellas nos ad nostram correctionem. sic enim iubet magister discipulum et pater filium. inimicos nostros in mala obstinatos. multipliciter flagellas. primo pena temporali. ut per hoc si uellent possent a malitia mutari ut predictum est. sed quia abusi sunt per obstinationem. secundo flagellati sunt per penam eternam. ut per bonitatem tuam requiramus iudicantes. i. cum alios punimus hoc faciamus modeste exemplo bonitatis tue. et cum de nobis iudicatur. i. cum pena nobis infertur. speremus misericordiam tuam. reuertentes ad te per penitentiam ¶ Unde et illis. hic ostendit declarat quoddam dictum. s. quod pena temporalis obstinatorum non est medicinalis quia per hoc non euaserunt eternum interitum. et primo ponit suam declarationem. secundo remouet quandam falsam responsionem ibi. per hec que putabant. Circa primum dicitur. unde et illis qui in uita sua insipienter. contra uos deum. et iniuste. contra ad proximos. uixerunt. usque ad mortem. per hec que coluerunt. i. propter cultum ydolorum que insipienter etiam uilibus creaturis exhibuerunt ut habetur infra. dedisti summa tormenta. i. eterna. et enim in erroris uia diutius errauerunt. i. peccati uia. deos extimantes hec que in animalibus sunt supernacua. i. habitu animalia sunt magis nociua ut serpentes talpas et uespertiliones ut dictum est supra. Infantium insensatorum more uiuentes. i. bonum a malo non distinguentes. propter hoc tamquam pueris insensatis iudicium in derisum dedisti. inferendo eis penam per quam derisibiles reddebantur ut egyptii ranis et ciniphibus grauiter affligebantur. et chananei uespis pungentibus uulnerabantur. qui autem ludibriis et increpationibus illis non correcti sunt. sed magis obstinati. dignum dei iudicium. i. penam eternam. experti sunt. et subdit huius causam. d. In his que patiebantur. a ranis et uespis et huiusmodi. moleste ferebant. i. impatienter. In quibus patientes. non a patientia sed a passione ut sit sensus in quibus passionibus et plagis indignabantur contra deum blasfemantes ipsum. sicut dicitur apoc. 16. et blasfemauerunt nomen dei habentis potestatem super has plagas ¶ Per hec. hic autem remouet quandam responsionem falsam qua posset aliquis dicere quod propter hoc per iudicium dei recte fuerunt indignati et moleste quia notitiam eius non habebant. hoc remouet per hoc quod uidentes deos suos destrui per filios israel quibus propter deus deos chananeorum destruere exo. 23. cognouerunt quod deus hebreorum erat potentior diis suis. et sic eum cognouerunt. non tamen adorauerunt. sicut romanis. primo dicitur de philosophis qui cum deum cognouissent non sicut deum glorificauerunt aut gratias egerunt etc. et hoc est quod dicitur. per hec que putabant deos in ipsis. i. inter eos. extimantes a filiis israel uidentes olim negabant se nosse. s. deum hebreorum deum agnouerunt. per effectum ut dictum est. non tamen sicut deum glorificauerunt. ideo subditur. propter quod et finis condempnationis. i. pena eterna. ueniet super illos. s. in finali iudicio quando cruciabuntur in anima et corpore pena gehenne.

Uani autem sunt. XIII

Hec est pars incidentalis in qua occasione ydolatrie chananeorum tractat generaliter de ydolatria omnium gentium. et diuiditur in duas partes. nam primo reprobatur ydolatria gentium. secundo commendatur latria iudeorum ibi. prima in duas quia primo reprobatur latria exhibita ymaginibus fabricatis ibi. infelices autem sunt. prima adhuc in duas. quia primo ydolatria dicta declaratur. secundo reprobatur ibi. quorum si spe. Circa primum dicitur. Uani autem sunt. i. ueritate uacui. omnes homines in quibus non subest scientia dei. et isti sunt ydolatre carentes notitia ueri dei. et de hiis que uident bona. i. principaliter sicut sunt sol et luna et huiusmodi. ex quorum influentia proueniunt nobis bona. non potuerunt intelligere eum qui est. s. bonus per essentiam. neque operibus diuinis attendentes agnouerunt quis esset artifex. s. deus uerus quamuis a posteriori non possit

cognosci. cognoscibilis tamen est a posteriori .s. ab effectibus. Sed aut ignem. quem vulcanum dicebant. aut spiritum .i. purum etherem quem vocabant iovem. aut citatum aerem .i. mobilem quem dicebant iunonem. aut gyrum stellarum .i. signa zodiaco revoluta que deos dicebant. unde de signo geminorum dicebant quod erant castor et polux in deos translatos. et sic de aliis. aut nimiam aquam. quam thetim vocabant. aut solem et lunam. quos vocabant phebum et dianam. rectores orbis terrarum deos putaverunt .i. crediderunt esse deos mundum regentes. Quorum. hic ostendit dictum errorem removetur. Et primo removetur erronea opinio. secundo quedam insufficiens excusatio ibi. Sed tamen. Circa primum dicit. quorum .i. solis et lune et huiusmodi. si specie .i. pulcritudine delectati deos putaverunt eos esse ut dictum est. sciant .q.d. hoc deberent scire. quanto his dominator eorum .i. deus qui est causa prima omnium. speciosior est. nam eius pulcritudo excedit in infinitum quod probatur cum subditur. speciei .n. generator .i. pulcritudinis universe auctor. hec omnia constituit. et potius eius pulcritudo in ipso excellentius in infinitum preexistit. aut si virtutem et opera eorum. que faciunt in transmutatione creaturarum mirati sunt tamquam quedam excellentia item minus. intelligant ab illis .i. intelligere deberent ab istis. quoniam qui hec fecit .s. deus qui ab omnibus dicitur prima causa. fortior est illis. nam eminentius continet omnia causata. ideo subditur. a magnitudine .n. speciei et creature .i. pulcritudinis universi. cognoscibiliter poterit creator horum videri. nam per effectum potest in cognitionem cause devenire. Si tamen. hic removet quandam excusationem quam posset aliquis dicere quod laborantes in cognitione creaturarum possent excusari si non cognoverunt deum qui excedit creaturas in infinitum quod excluditur sed per hoc quod licet per creaturas non possit cognosci quantum ad distinctionem divinarum personarum potest tamen per eas cognosci quantum ad essentialia attributa .s. potentiam sapientiam et huiusmodi in quibus improportionaliter transcendit omnem creaturam mundi. et hoc est quod dicit. Sed tamen adhuc in his. qui voluerunt alias excellentes tamquam deos ut solem et lunam. et huiusmodi. querela minor est. quam in illis qui crediderunt serpentes et vilia animalia. et hi .n. fortasse errant deum querentes. et ideo creaturis eminentibus divinitatem stulto attribuentes. Etenim cum in operibus illius conversentur. ordinem creaturarum meditando. et inquirunt et persuasum habent. et pro vero tenent quoniam bona sunt que videntur. s. sol et luna et alie nobiles creature, sed per hoc earum creatorem noluerunt agnoscere. ideo subditur. iterum autem nec his debet ignosci. quia sunt culpabiles cuius ratio subditur cum dicit. Si .n. tantum potuerunt scire per rationem naturalem. ut possent estimare seculum .i. considerare creaturarum ordinem. quomodo huiusmodi dominum .s. seculi. facilius non invenerunt. q.d. debuerunt statim invenire. nam omnia mundi oportet ad unum primum principium immutabile reducere. aliter esset processus in infinitum quod est impossibile. Cum igitur omnes creature visibiles sint mutabiles aliquomodo potuerunt venire ab illis ad cognitionem primi motoris omnino immobilis. sicut philosophus deducit .8. phisicorum. Infelices. hic ostenditur repletur ydolatria ymaginibus exhibita. Et dividitur in tres partes quia primo repletur ymaginum fabricatio. secundo earum adoratio ibi et de substantia. tertio adorationis inchoatio ibi. Initium .n. Circa primum dicit. Infelices autem sunt .i. privati vera felicitate. et inter mortuos spes illorum est. quia nulla spes est de eorum salute quamdiu sunt tales. qui appellaverunt deos opera manuum hominum. ydola namque quantum ad figuram fiunt per artem. materia vero est res nature ut aurum et argentum et reliqua de quibus fiunt ydola. opus manus antique. hoc addit. nam ydola ab antiquo facta in maiori reverentia habebantur. unde et aliqui simplices christiani aliquas ymagines antiquas crucifixi que dicuntur facte a nichodemo magis reverentur. aut si quis artifex faber .s. lignarius. de silva lignum rectum secuerit. huius docte eradat .i. perfecte radat. fabricet vas utile. sic est in libris correctis .i. valde utile. ut dicunt aliqui et adducunt pro simili dictum virgilii. nimium imprudentibus nocent ymbres .i. valde prudentibus. posset aliter dici .s. quod sunt due dictiones. vas inutile .i. factum ad utilitatem humanam. ideo subditur. in conversatione vite. i. quia necessaria sunt multa ligna. reliquiis autem huius operis .i. dolaturis. ad preparationem .i. ad coquendum escas. et reliquum horum .i. residuum ligni. quod ad nullum usum facit. .i. quia non est aptum aliquid faciendum. lignum curvum et viticibus .i. nodis plenum. de tali vero ligno aliquid fit ymago tamen ex eo quod est magis durum. sculpat diligenter per vacuitatem suam .i. ab eo factam. nam sculpendo facit aliquas vacuitates in ligno. Cetera patent usque ibi. illud comparet .i. adaptet vel assimilet. perliniens rubrica .i. colore rubeo. et rubicundum faciens fuco .i. pigmento et omnem maculam que in ligno est perliniens. colore ad hoc apto. aliqui libri habent hic terra. sed non est in libris correctis. et faciat ei dignam habitationem .i. locum ubi reponatur. Cetera patent. Et de substantia. hic ostenditur reprobatur ymaginum adoratio et primo pro negociis maximis. secundo etc. Circa primum dicit. et de substantia .i. de divitiis votum faciens ydolo. ut exaudiat eum. inquirit .i. petit ab eo divitias. filios. et nuptias filiorum. non erubescit loqui etc. q.d. debet erubescere. et pro sanitate quidem. obtinenda vel consulenda. infirmum deprecatur. hic accipitur infirmitas large pro impotentia. nam ydolum non potest se iuvare. Infirmitas .n. proprie est in animalibus tamen, sicut et sanitas. et pro vita consulenda. rogat mortuum .i. carens vita. nam proprie loquendo mortuus non dicitur nisi quod vixit. cetera patent.

Iterum alius XIIII. hic ostenditur reprobatur veneratio ydoli pro negociis maritimis. Et primo ponitur hec reprobatio. secundo declaratur ad quid valet navigatio ibi. Sed ut non essent. Circa primum dicit. Iterum alius navigare cogitans etc. ligno portante se .i. navi. fragilius lignum .i. ydolum ligneum quod ad nichilum est utile. invocat. ut navigationem suam dirigat. illud enim .i. ydolum. cupiditas acquirendi pecuniam excogitavit. unde actuum dicitur quod demetrius faciens edes argenteas diane prestabat artificibus magnum questum. Tua autem pater celestis gubernat providentia. hominum navigationem et non ipsum ydolum quod probatur ex hoc quod etiam sine navi filiis israel dedit viam in mari exo. 14. et hoc est quod dicit. quoniam dedisti in mari viam etc. et patet ex dictis littera. Sed ut non essent. hic ostenditur navigationis utilitas et primo facit propositum. secundo concluditur fabricationis ydoli malum ibi. per manus. prima in duas secundum duplicem utilitatem. secunda ibi. Sed et ab initio. Utilitas vero est quia primo per navigationem homines deferunt illa que habundant in una terra ad aliam ubi est talium penuria et sic terrarum relevantur indigentie. et hoc est quod dicit. Sed ut non essent vacua sapientie tue opera. creaturas .n. inferiores fecit deus propter hominem. et ideo si non deferrentur eis in natura viderentur esse vacue. quantum ad hoc in suis utilitatibus per navigationes ideo fuit ille utilitas ut dictum est. ideo subditur. propter hoc enim et exiguo .i. navi que est valde parva respectu navigationis maris. credunt homines animas suas .i. exponunt vitas suas. et transeuntes mare. ut per mercationes releventur necessitates humane. per ratem liberati sunt. Sed ab initio. hic ponitur secunda utilitas que fuit tempore noe qui cum uxore et filiis et eorum uxoribus multiplicavit post diluvium genus humanum. et hoc est quod dicit. Sed et ab initio .i. a prima mundi etate que ab adam duravit usque ad diluvium. cum perirent superbi gigantes. propter quorum peccatum principaliter inundavit diluvium ad quod denotandum dicit gen. 6. gigantes autem erant super terram in diebus illis. spes orbis terrarum .i. noe cum personis dictis. ad ratem confugiens .i. ad archam. remisit seculo semen nativitatis. quia per ipsum et eius filios multiplicatum fuit post diluvium genus humanum. que manu tua erat

gubernata

gubernato · s. dicta archa · bndictu e ei lignu · i. ar
cha illa de lignis facta · p qd fit iusticia · nam ipius
penitib9 p eam iusti fuiit saluati q erat iustic · p
manus · hic oñter cocludit rone ydoli malu ei de
per manu aut q fit ydolu · i. ydolu manu factu · ma
ledictu est et ipm et qui fecit id · et sbdit ca ei de
Similiter aut odio sut deo ipius et ei9 ipietas · i. fab
ricator ydoli et ydolu ab eo factu · nam utruqz e ca
ydolatrie · et eu q factu e cu illo qui fecit tormta
patietur · hoc no pot intelligi de ydolo absolute cum
sensu no heat p que possit tormtu sentire · ppt q
intelligi de demone qui colebat ydolo / et ibi respo
sa dabat aliqs · ppter q di · mt · 25 · discedite a me ma
ledicti i igne eternu qui parato e dyabolo et angelis ei9
ppter hoc in ydolis nationu · i. i demonib9 i ydolis
hitantib9 · no erit respectio · s. mie diue · nam pena
demonu e irremissibil · qm creature dei · i. demones a
deo creati sut ad nam · in odiu facte sut · p eoru
culpa que no e a deo autore · s a liberi arbitrii deffec
tibilitate · et in teptatoe aie homiu · nam de celo de
iecti studet hoies ipedire a sua salute · et in musci
pulam pedib9 isipientiu · qui uincut teptationib9 de
monu / sapientib9 aut qui uiriliter resistunt hui9 teptatio
ib9 no i muscipula · s mag i uicto et corona · Initiu
n. hic oñter poit ydolatre inchoatoe cui9 pmo poit ini
tiu · 2o pcedens inde malu ibi · et no suffecerat · pma
i duas sm duplice ichoatois mm · 2a poit ibi · deinde
interueniente · pma uero ca fabricatois ydolor et p
dolatre fuit affecto iordinato homiu ad ppinquos suos
de functos quib9 fecerut ymagine ad suam colsolatoe / ut
sic i aspectu ymaginu defunctoru colsolaret · unde de ni
no rege assyrior di · q mortuo bello pre suo yma
gine sua fecit cui tanta reueren exhibuit ut funs de lin
q tib9 ppter refugiu ad ymagine pris pter · ppter q ho
mines illi ymagini ipedere cepit diuos honores et h
uius ex alii potetes cepit facere suis cari defunctis
ymagines quibs silem reuerencia exhibebat · et sic
a bello inchoata e fabricato ydolor · sic et ab ei9 noie
denoiato alior · ppter q aliqui ydolu suu noiauit
bel · alii baal · alii belzebub sm uarietate ydiomatu
et sicut ninus ad sui colsolatoe fecit ydolu pri suo
ita pres aliqui p mogenitis suis ate cos morientib9 fe
cerut ydola et ex eadez ca · sic g di · Initiu · n. forni
catois · i. ydolatre que e fornicato spual · e exquisitio y
dolor · i. fabricato cor · et adinuetio illor corruptio ui
te e · s. spual que cosistit in unione ad deu / qua uer
rupit ydolatria · non · n. erant ab initio · na a creatone
mudi usqz ad diluuiu et etia p9 p magnu tep9 no
legitur fuisse aliquod ydolu · neqz erut i ppetuu · ia
eu cessauit ydola q p totu mudu · superuacuu
tas · n. homiu · i. deffecto sapie cor · hoc adinuenit
et sbdit mod9 eu di · acbo · n. luctu · i. trona lit · dolens
pr · cito s' rapti filii · s. ante morte pris · fecit ymagiem
ad suam colsolatoe · et costituit inter suos sues sacra
· i. sacrificia illi ymagini exhibenda · Deinde · hic
poitur ca 2a · iuctois ymaginu · na aliqui potetes et
tyrani uoletes honorari / no solu i sua pntia sed etia
i sua absntia fecerut sua ymagine mittetes ea ad lo
ca remota ut uenaret in ea · sicut refert iosephus
li° antiquitatu iuda · 18 · et in li° de iudaico bello de gayo
cesare q ymagine sua misit p ipiu romu ut adora
retur in ea · et hoc e qd di · deinde · ic · et p3 ex dictis
hor et sbdit ca · hos quos in palam · ic · et p3 usqz ibi
cu cupiditas · nam uoletes placere regib9 et tyranis
fecerut eis ymagines pulcriores q erat p eoru
et ex tali pulcritudine fuerit simplices magis iduc
ti ad colendu tales ymagines · et hoc e qd di · pueri

aut · i. induxit · ad hor cultura · s. regu et tyranoru
i talis ymaginib9 · et hos qui ignorabat · i. simplices
artifiis eximia diligent · circa pulcritudine ymaginis
ille · n. artifex uolens plo place illi q se assupsit · i. re
gi q eu ad faciedu s' ymagine elegit · elaborauit · i. p
fecte laborauit · ut similitudine imeli9 figuraret · i. ymagi
ne ea faciendo rege pulcriore / mlti ut hom q coiter
e simpliciu · abducta p specm opis · i. seducta p pul
critudie ymaginis · eu qui ante tep9 e tq ho puru
et mortal · honoto fuar · rone sue pntis · nuc deu
extimauit · Flo · Et ex pdictis cocludi · et hec fuit uite
huane decepto · trahens ad ydolatria qm eu affectu
pentiu ad defunctos filios ul alios amicos qui fugie
tib9 ad eor ymagines parebat · aut regib9 deffuctes
hoies me pdicto · icoiuable no deis lignis et lapidi
bus iposuerut · ipos deos noiantes · hoc no de9 sigt
nam diuina que nullo e mltiplicabilis · ppter q hoc no
de9 e icoiuable sm rem · e tn coiuale p similitudie · sic
hoc no alexander qd e icoiuable sm re eo q e uni9
singularis p9 nome · p similitudie hoib9 liberalib9 libertate
alexandri pticipatib9 et sic hoies pticipates aliquid
diuinu dii noiant · sicut exo · A · de moyse di · ego co
stitui te deu pharonis · et ps · 81 · ego dixi dii estis ic ·
Et no suffecerat · hic oñter declar mltiplex malu ex
ydolatria pcedens cu di · et no suffecerat · ydolatris · errasse
se eos ira dei sciam · ei9 deitate ligni et lapidibus
Sz i magno uiuetes i sue bello · nam bellat o diuina
q uia bonu / ex deffectu scie dei · tot et tm magno ma
la · que oñt exprimit cu di · aut · n. filios suos sacrifica
tes · ydolis ut dictu e sup · aut obscura sacrificia facietes
· i. de nocte / eo q ppter sua turpitudie no fiebat de die
aut isanie plenas uigilias hntes · na i aliqb9 sacrificiis
fiebant sacerdotes arreptitii i quib9 demones loqbatur
· neqz uita · i. uite honestate · neqz nuptias mudas
iam custodiut · s p adulteriu polluut · s a alius ali
u p iuidia occidit · sicut cayn abel fre suu · aut
adulterans cotristat · polluedo ei9 uxore · et oia comixta
sunt · i. cofusa · omi rois ordie destituta · sanguis · i. pri
mi uulneratoe · homicidiu · i. ei9 occisione · furtu · i. sue rei
subtractone · et fictio · i. ypocrisis simulatoe · corruptio i
uirginu defloratoe · Infideli · i. pximi deceptoe · tumult9
i discordiar seminatoe · piuriu · i. fla iuratoe · tumult9
in seditonis motoe · et bonor dni imemoratoe aiar · in
quinatio · iquinato · p uiciu gule et luxurie
uatiuitatis imutatio · p uiciu sodomie · na ex tali comixtione
no nascit fetus nuptiar · Inconstantia · qua aliq ppos uxor
ad inuice comutabat · Inordinatio · i. nephandor · n. ydolor
cultura · omis mali ca e · nam p ea ho directe auertit
a deo / et sic de pcto i pctm ruit et labit · et finis · i.
cosumato · nam ydolatria e malu maximu de gene suo ·
unde leuiti · 17 · dic glo · oe pctm e i inuidia aie · s y
dolatria maxie · aut · n. dum letant · i festis ydolor · isa
niut · q sut arreptitii · aut certe uaticinat · fla · de cor
de suo fgetes ea sicut faciebant aliq sacerdotes sacer
dotes ydolor deuinates hoib9 · pspa ppter questu · aut
uiuut iiuste · ifeetes pximis nocumta · aut piurant
cito · ppr malicia sua duplice · ppt q sbdit · du · n. cofi
dut in ydolis que sut sine aia · et p ons sine uolutate · et
inte · male iurantes · noceri se no sperant · q de hoc pu
niri no timent · sicut mali xpiani purates p non e
io cocludit cor pnito cu di · utraqz g illis eueniet di
gne · i. iustu est ut puniant p uno utroqz · s. ydolatria
et piurio io sbditur · qm male senserut de deo · p ydola
triam · et iurauerut iniuste · peierando ad pximi defrau
datoe · non aut iuratu est uirtus · i. iuramtu no e ap
petendu tmqz p se bonu · s in necessitate tn eo e utendu
ad bonitatis et fidelitatis int hoies firmatatem · Sz pctan
tiu pena perambulat semper · i. crescit et augmentat
i iustor puaricato · i. i trasgressione madator dei q

Margin notes:
(· pª ydolorꝫ fabricato
(· 2ª cā fabr9s ydolorꝫ
(3ª causa

sunt iusta/ nam adeo nō p̄t aliquid p̄cede nisi iustū

Tu autem XV deus noster. Reprobata ydolatria gentium. hic autē commendatur latria iudeor/ et diuidit̄ in tres ptes nam p̄mo ponitur uere deitatis confessio. 2° ydolatrie reiectio ibi. nō. n. tertio q̄ ydolatras inuectio ibi. Sz q figulus. Circa p̄mū dicit̄ philo p se et toto iudeorū ppl'o. tu aūt deus. omiū p creatoz. noster. p cultū spālez. suauis. p tuā erga nos condescensione. et uerus eq. q̄ ydolorū falsitatez. patiens etc. p p̄mie exp̄ctatōz io sbditur. et eiz si peccauim' tui sumus. qz te deū nrm confitemur. scientes magnitu̇ tuaz. Cui' nō finis. et si nō peccauim'. nōsn p̄ito. nā ueniale nō p̄t totaliter euitari. Scimo q̄m apud te sumus computati uiuo et in to cum electis. pām. n. ueniale nō tollit grām. nosse eniz te. fide fōrta mu'. consumata ē iusticia. nā dignū facit uita etna. et scire iusticiaz et uirtutē tuā. scia pcta radix ē inmortalitatis nam p opa iustie puenit ad inmortalitate glie. Non. n. hic ondit̄ poit' ydolatrie reiectio tū dz. nō. n. in errore. ydolatie. induxit nos hominū male artis excogit'. i. artis ydoloz factiue. que ad malū i ducit. nec umbra picture. decorans ydolū. Sciendū q̄ philo lo' hic p tpre suo. nā aute captiuitate babil'. fp' i. fit sit reiectio multis ydolatrijs ut p3 c. xv. et p' captiuitatē babil' tpre athiochi tpre epiphanis ut h3 in p̄mo macha. 2°. sz tpre philonis gayus impator misit statuā suā p orbem ut adoraret' in ea quā soli iudei nō adorauit ut dicit iosephus antiqtat' iudaice li. 19/ et ll noie iudeoz itelligit xpianos/ qui tūc adhuc legalia simlis h'uabant ppter q̄ philo in eoz laude librū scpsit. ut dicit tertio in li' illustrium uiroz. labor sine fructu. In talib' eiz magn' est labor et nullo fructu ymo finis pessim'. qz huio' aspctu insēsato dat concupiscentiā. attrahens eius aīam ad ydoli reuerentiā. et diligit mortue ymaginis. i. uita. carentis effigie. et sbdit cām pene. d. malorū. i. ydoloz. amatores digni sūt morte. tpali et eterna. Sz et figulus. hic ponitur contra ydolatras inuectio/ et p̄mo q̄ ydoloz fctores. 2° q̄ eoz cultores ibi omēs. n. insipientes. Circa p̄mū sciend' q̄ fingi p prie dr quod de terra format'. et inde figulo appellat' et uasa terea fictilia dnr/ et quia paupes ydola argentea et aurea hēre nō poterant io figuli ceperūt ydola terrea fācre q̄ quilz poterat hēre/ et de eodez luto faciebāt figuli uasa ad uarios usus apta. et hoc ē qd dr. Sz et figulus. et p3 lrā usqz ibi. et de eodē luto fingit que mundas. i. applicata usibus inhonestis. horuz aūt uasoz. quis sit usus. i. debeat eē. iudex ē figulo. qui uasa format sz usuz ad quē debet applicari. et cum labore uano deum fingit. de eodem luto. labor. n. in fingendo uana nō est uan' quia defuit hūanis utilitati sz labor fictōis ydoli est uanus/ quia ydolū non ualet aliquē usum. ille qui paulo ante de terra factus fuiat. s. figulo. nam corp' hūanū factū a dño est terreuz. et post pusillum qz breuis est hois uita. ducit se unde acceptus fuerat. s. ad terrā. ad quā dicit mutua clemētor. quorū actio que sūt in cor' hūano. repetito a deo aīe debitum. qm de' repetit i morte sicut eam tradiderat i infusione. sz cura ē illi. scz figulo. non quia laboraturus erat etc. i. nō solū ē sollicitus de suo labore et uite breuitate. sz etiā contendat cum artificib' etc. nō arguēdo q' op' suuz sit magis p̄ciosū. sz q̄ sit utile plurib' q̄ p̄t hūi p uos p̄ciosū/ et p oīs ab oībus. sz et eratios imitatur fingendo ydola factis de ere filia et gliam artis sue pfert. quia multitudo hoīū p ydoli hndis recurrit ad eum. qm res supuacuas. i. nulli' aut pui p̄cij respective. fingit. quas quilibet p̄t hēre. cinis ē. n. cor eius. p afflictōnez. dicit. n. aug'. si dili gis terrā terra es. ille uo cum attētōne; suā ponit

ad terre figurātōz/ que mixtione aque p̄uata redigeret' in puluem uel cinem. ppter quod cor figuli cinis dr. et terra supuacua. unde fingit ydola. spes illius. quia de hoc sp̄at uiuere. io sbdit'. et luto uilior uita illi'. que ordinat' ad lucrū ex luto sit ad fine. et sicut nis p̄stantior ē hijs q̄ sūt ad fine. et rō hui' exto tis sbditur. qm ignorauit eum qui se finxit. s. dm' qui in formatōe cor' est actor p̄n'. et qui insp̄rauit illi aīam. solus infundēdo eā p creatōz. et amat que opam. s. ydola. et qui insufflauit et sp̄m uitalez. s. deum ignorauit/ et est repetito eī quod dixit. sz qui insp̄rauit illi aīam. p alia tū uerba q̄ dz aīa in q̄tum corp' uiuificat. sp̄us uo i q̄tuz supr' uocat. Sz et extimauit. ydolatre dicit. lusum esse. i. carnalez delectatōnez. uita nram. unde i p' talium dz sup' 2° ca' ubiqz relinquam' signa leticie q̄m hec ē pars nra. et conuersatō. uite hūane compositum ad lucrum. unde. s. 2° ca'. opprimam' paupez iustum nec parcam' uidue rapiendo bona eoz. io sbditur. et oportere undecumqz etiā ex malo acquirere. hoc dicebāt hoīes de uita non sp̄antes/ cui' erroris fuit simonides poeta. d. q. decet mortale mortalia sapere. de quo reprehendit eum phs x ethicoz eo q̄ hō sm intellm ē qd īmortale et diuinū. ex quo concludit phs q̄ hō se dz ad inmortalia et eterna sicut hoc q̄tum p̄t p cogmitōz et amorē/ et concludit philo de figulo. d. hic. n. scit. i. debet scire. se sup omēs. ydoloz factores delinquere. qui ex terre uiū etc. nam iā uis ē q̄ nullo dz ignorare/ q̄ de' nō p̄t fieri ex ea. Omēs. n. p' inuectionē q̄ ydoloz fictores, hic poit' inuectio cōtra illorum cultores. et diuidit i duas ptes/ qz p̄mo poit' inuectio q̄ cultores ymaginum. 2° q̄ cultores aialium. ibi. sz et animalia. Circa p̄mū dz. omēs. n. insipientes et infelices. i. ydolatre de deo male sentientes/ et a felicitate uera deuiantes. supra modū aīe sue. i. plus q̄ ualeant supplimetes. supbi sūt. de se p̄sumētes. inimici ppli tui. opprimendo/ eū ideo dei. et imperantes illi. tepore nāqz philonis gayus erat impator roman' et misit statuam suā p orbem ut adoraret' in ea tāq̄ tāq̄ de' ut dictuz ē supra. i. c. et intulit dei cultorib' multa grauamina. qm omnia ydola nationū. diīsorū deos extimauit. s. romani unde dicit leo pp̄ in sermone de beatis aplis petro et paulo/ q̄ roma magnā credebat fecisse religionē cum nulli' gentis respuisset falsitatē/ ceta patet usqz ibi. sz et pedes eoz pigri ad ambulād'. quia nō pūt se mouere et sbditur rō. homo. n. fecit illos. qui p arte nō potest facere aliquid uiuū. et qui sp̄m mutuatū ē. a deo. io figit illos. et quia cā effectiua potior ē suo effectu. ido subdit'. nemo. n. silem sibi poterit dm fingere. q̄ supior est hoie. cū sit. n. mortalis. s. hō. mortuū fingit. s. ydolū uita carēs. manib' iniquis. nam ad iniquitatē opus ei' ordinat'. melior ē. n. ipe etc. quia melior ē uiuens nō uiuēte. Sz et aialia. hic ponitur inuectio q̄ cultores brutoz aialium tunc dz. Sz et bruta aialia miserrima. ydolatre colūt qui dr' miserrimi eo q̄ iferiore se colūt tāq̄ supiore. io sbdr. insensata. n. i. aialia bruta copata his. i. hoīb'. illis sūt deteriora. quia caret ite. sz nec aspectu etc. et his que uidebant. i. dictis aialibus non poterant aliquod bonum arguere/ ppter q̄ debent ea colere. effugerūt autē laudez dei. bruta aialibus ipedētes i p̄mam. et p' oīs. bndictōnē ei'. i. gratie sue donuz q̄ frequēter in scptura bndictio notat/ co mo loquēdi quo dz p̄mo. re. 2. accipe bndictionē/ hanc quā attulit ancilla tua.

Propter hec XVI hec c. 3' p̄ in qua recolitur tertiū dei bñfiū collatū hebreis. et cōtro commitur iflictū egyptijs. et est illud bñfiū de cibo collato uidelz

i deserto

in deserto puat. nam et alia quedam beneficia facta ibidem recoluntur. Igitur presens capitulum in duas partes diuidi
quia primo concludit continuationem eorum. secundo manna celi
tus datum ibi. pro quibus angelorum escam. prima in duas. nam
prius beneficium dictum recolligitur. secundo quedam obiectio remo
uetur ibi. et cum tamen illis. Circa primum continuando se
ad precedentem immediate dicit. propter hec et similia. scilicet ydola
trias predictas. passi sunt digne tormenta. scilicet egyptii pro
ydolatria. et per multitudinem bestiarum exterminati sunt. scilicet ra
narum et muscarum. exo. 8. Sciendum tamen quod ubi translatio
nostra habet. omne genus muscarum exo. 8. In hebreo habetur com
mixtionem. et dicit glosa hebraica quod uenit animalia di
uersorum generum ad afflictionem egyptiorum. pro quibus
tormentis. id est loco tormentorum egyptiis inflictorum. bene
bene disposuisti populum tuum israel quibus dedisti concupiscen
tiam delectamenti sui. id est cibum delectabilem ab eis concu
pitum. num. xi. nouum saporem. nam manna despiciebat
eis. propter quod concupierunt escam carnium escam parans
eis ortigometram. id est coturnicem, et ponitur hic singularis pro plu
rali. sicut exo. 8. uenit musca grauissima. id est multitudo
muscarum. et sic est in proposito quia tunc uenit coturnicum
maxima multitudo. ut illi quidem. scilicet egyptii. concupiscentes
escam. ad sui sustinentiam. propter ea que illis ostensa et
missa sunt. scilicet ranas et muscas uenenosas et alias egyp
tiorum fedantes et uenenantes etc. a necessaria concupiscen
tia. id est a concupiscentia cibi necessarii auerterentur horrentes ci
bos comedere fedatos et uenenatos. hi autem. id est he
brei. in breui inopes facti. id est breui tempore. nouam gusta
uerunt escam. scilicet ortigometram et subdit. oportebat etc. et iungatur sic litera. oportebat enim illis.
scilicet egyptiis exercentibus tyrannidem in hebreis quos affli
gebant iniuste. exo. primo. superuenire interitum sine ex
cusatione. id est sine remedio. his autem. id est hebreis tantum
ostendere ad consolationem que ad modum inimici eorum egyp
tii exterminabantur. ¶ Et enim. hic consequenter remouet quandam
obiectionem et secundo infert diuine pietatis confessionem ibi. tu es
domine. Circa primum sciendum quod num. 21. dicitur quod dominus misit
serpentes in populum israel murmurantem. et affligentes et ex hoc
posset obici hebreos non fuisse melioris conditionis quam
egyptii morsibus animalium afflicti. quod remouet per
hoc quod dominus statim dedit remedium hebreis penitentibus di
cens moysi fac serpentem eneum et pone eum et pone eum
pro signo et qui aspexerit eum uiuet. et hoc est quod dicit. et enim
tum illis. scilicet hebreis et patet ex dictis. Sed non in perpetuum ira
tua permansit. nam dedisti eis remedium ut dictum est.
in subdit. sed ad correctionem in breui tempore turbati sunt.
morsibus serpentum. signum habentes salutis. serpentem eneum ad
commemorationem etc. id est ut percussi et sanati essent memores
mandatorum tuorum ad implendum ipsa. qui enim conuersus est. scilicet de
hebreis per penitentiam. non per hoc quod uidebat sanabatur. scilicet per
serpentem eneum qui nullam uirtutem habebat sanandi. sed
per te omnium saluatorem. supple sanabatur. In hoc autem. ostende
disti manifeste. quia tu es qui liberas clamantes ad te. illos
enim. scilicet egyptios. locustarum et muscarum occiderunt morsus.
ut predictum est. et non est inuenta sanitas. id est non est datum
remedium. Sed contra hoc uidetur quod exo. 8. dicitur quod dominus illas
plagas remouit. ad quod dicendum quod hoc non fuit ad preces
egyptiorum sed ad preces moysi. propter quod remedium non
fuit datum egyptiis sicut hebreis. ideo subditur. filios autem
tuos. id est hebreos. nec draconum nec uenenatorum uicerunt
dentes. nam sanati fuerunt penitentes. ideo subditur. misericordia
enim tua etc. In memoriam enim. id est ut essent memores mandatorum
tuorum. exterminabantur. id est affligebantur. et uelociter sanaban
tur. per misericordiam tuam. ne in altam. id est profundam. incidentes obli
uionem dei non possent uti tuo adiutorio. propter quod dicitur prouerb. 18. impius cum in profundum peccatorum
uenerit contempnit, tunc repentinus ueniet ei interitus. Et
enim neque herba neque malagma. id est emplastrum,
sanauit illos. sed tuus domine sermo. quia dicere dei est facere. ps.
32. dixit et facta sunt. ¶ Tu es domine. Ex dictis infert
diuine uirtutis confessionem cum dicit. tu es domine qui uite et mortis
habes potestatem. tua uoluntate. et deducis
usque ad portas mortis corporalis. et reducis sanando. ad por
tas uero mortis spiritualis non deducit quia non est actor peccati
quam sibi homo per deffectibilitatem liberi arbitrii. ideo subditur. homo
autem occidit quidem. per maliciam mortalis culpe. animam
suam. que immortalis est morte nature. et cum exierit spiritus a
corpore non reuertetur. uia nature. nec reuocabit animam. scilicet spiritum corporis
que recepta est. id est separata ab eo. sed tuam manum effugere impossibile
est. nam anime iustorum recipiuntur in manu diuine misericordie. prauorum
uero in manu sue iusticie. ideo subditur. negantes enim nolle te. id est
impii egyptii. nouis aquis et grandinibus etc. hec habentur
exo. 9. ubi dicitur quod super terram egypti grando et ignis mi
xta pariter ferebantur. et ille ignis fortius comburebat quam
si esset solus. ideo subditur. quod enim mirabile erat etc. et subditur
causa. uindex est enim orbis. id est creatura orbis iustorum. id est hebre
orum ab egyptiis iniuste afflictorum. propter quod creatura
obediens creatori mirabilibus modis egyptios affligebat
unde et adhuc subditur. quodam enim tempore mansuescebat ignis ut que
ad ipsos egyptios missa erant animalia. ad eorum afflic
tionem, ut dictum est supra in principio huius capituli. sed ipsi. ut egyptii
uidentes quod animalia nociua non comburebantur et cum animalia
ut boues et iumenta eodem igni comburerentur. scirent per
hoc quod iudicio creatura obedit ad nutum. premunt
persecutores et quodam tempore in aqua super uirtutem naturalem ignis
exardescebat etc. repetitio est ad maiorem expressionem eius
quod dictum est. s. quod enim mirabile erat etc. ¶ Pro quibus. hic
consequenter agitur de manna collata. et primo exprimitur
hebreorum consolatio. secundo egyptiorum afflictio ibi. nix autem.
Circa primum dicitur. pro quibus. id est afflictionibus egyptiorum dedit
angelorum escam. id est manna que dicitur esca angelorum. eo quod des
cendebat ministerio eorum. nam alias cibi non utuntur. de quo dicitur
nutriuisti populum tuum. exo. 16. et paratum panem de celo.
aereo nam cum rore descendebat. num. xi. ca. prestitisti
illis. sine labore suo. omne delectamentum in se habentem. etc. nam
bonis sapiebat prout uolebant, ut hic consequenter subditur. substan
tiam tuam. id est diuinas tue bonitatis ostendebat in cibo in manne
et deseruiens uniuscuiusque uoluntati. et ius de illo lonore. nam
malis insipidus erat cibus. unde dicebat. num. 21. nausea
at anima nostra super isto leuissimo. ad quod quisque uolebat
conuertebatur. sapiendo secundum sicut uolebant, et hoc non erat
ex natura manne. sed diuina uirtute ¶ Nix autem. hic ostendit de e
gyptiorum afflictionem. dicit. nix autem et glacies sustinebant
uim ignis et non tabescebant. id est liquefiebant quia mixta pari
ter ferebantur ut predictum est. ut scirent quoniam fructus inimicorum
scilicet egyptiorum. exterminabat ignis ardens in grandine. sic
exo. 9. Consequenter ostendit effectum oppositum igni ad consolationem
hebreorum. dicit. hec autem res. fuit iterum. ut nutrirentur. id est in
uerecundia. hic uirtutis oblitus est. scilicet ignis in camino trium
puerorum. dan. 3. et etiam in egypto. nam animalia hebreorum
de quibus uiuebantur igne et grandine non fuerunt lesa. scilicet
in terra iesse in qua erant filii israel non fuerit illa pe
stilentia grandinis et ignis ut dicitur exo. 9. tamen fuit in circui
tuis in qua animalia illius terre non lesit, sic animalia aliorum in
circuitu existentium et subdit causam huius dicens cum dicit. creatura enim
tibi factori etc. et patet litera usque ibi. propter hoc et tunc omnia
transfigurata. id est transmutata a uirtute propria sue ad ipsium
uoluntatis tue. omnium nutrici gratie tue deseruiebant. ut dictum est
de igne et manna. ut scirent filii tui. scilicet hebrei iusti. quos
dilexisti domine. amore speciali propter quod data fuit lex eis et
prophetie et alia specialia beneficia dei, psalmo. 147. non fecit tali
ter omni nationi et iudicia sua non manifestauit eis. quoniam non
nature fructus. id est nati de terra pascunt homines, supple soli
Sed sermo tuus etc. deutero. 8. non in solo pane uiuit homo
sed in omni uerbo quod egreditur ex ore dei. quod enim ab igne
non poterat exterminari. scilicet manna quod ab igne manducabatur

et ad solem liquefiebat. vnde subdit. statim ab exiguo
ut notum omnibus esset. scilicet hebreis. quoniam oportet preuenire solem. id est
ortum solis. ad benedictionem tuam. id est ad colligendum manna
que benedictio dei dicitur eo quod gratis ab eo dabatur. et ad or
tum lucis. id est solis. te adorare. de beneficiis tuis collatione
et subditur causa. ingrati enim. id est eius qui dei beneficium non
recognoscit. spes tanquam hibernalis glacies tabescet. et periit.
Sic communiter exponitur. Sed exodi xvi dicitur. Cumque incaluisset sol
liquefiebat quod ipse fit in meridie. et ideo sicut ibidem dicitur dicitur
hebreos quod tempus colligendi manna erat post ortum solis
usque ad horam sextam. Et secundum hoc aliter exponendum est hec li
tera. oportet preuenire solem. id est feruorem solis ad colligendum man
na que dicitur benedictio dei et ad ortum lucis. id est solis. te ado
rare. id est primo collectionis diuini beneficii. Sed contra hoc uidetur quod
hic permittitur. statim ab exiguo radio et cetera. hora sexta non
est exiguus et uirtute solis radius. set fortissimus. dicendum
quod est exiguus comparatione ad calorem ignis cui comparatur. liber
autem exodi canonicus est. non autem liber sapientie. propter quod hec li
tera est magis tenenda ad textum exodi quam ceterorum.

Magna enim sunt XVII

Hec est pars. est. in qua reco
litur beneficium lucis datum hebreis et per op
positum afflictio tenebrarum inductarum egyptiis. et
primo ponit hoc. secundum ibi primum ibi. sonitus autem turbans. Primo
is. prima autem in tres quia primo ponitur obtenebratio
egyptiorum. secundo derisio magorum ibi. et magice artis. tertio
omnis afflictio ambarum ibi. Illi autem. Cum primo dicit
magna enim sunt iudicia tua domine. quia sunt incomprehensibilia
Ro. xi. quam incomprehensibilia sunt iudicia eius et cetera. et inenarrabilia
uerba tua. id est opera uerbo tuo facta. propterea indisciplina
te anime. id est homines inimici intellectu nolentes. quales maxime
fuerunt egyptii qui uidentes tot dei mirabilia rema
serunt in errore suo obstinati. ideo subditur. dum enim persua
sum habent. id est pro firmo tenent posse dominari nationi sancte.
credebant quod deus non posset hebreos de seruitute eorum
liberare. uinculis tenebrarum palpabilium exodi x. et lon
ge noctis compediti. quia tribus diebus nemo se mouit
de loco in quo erat ut dicitur ibidem. inclusi sub tectis fu
gitiui. ibi enim fugerant aliqui timore percussionis i
ferende. perpetua prouidentie. scilicet diuine. qua deus ab eter
no prouidit omnia. iacuerunt. de locis in quibus erant se
non mouentes ut dictum est. Et dum putant. hic ostenditur
ponitur dicte obtenebrationis causa. erant enim egyptii te
nebris spiritualium peccatorum inuoluti. propter quod iustum erat
ut tenebris corporalibus inuolueretur ut pena corresponderet
peccato et hoc est quod dicitur. et dum putant se latere in obscu
ris peccatis. in obscuris peccatis que dicuntur obscura eo
quod fiunt in loco obscuro et occulto. Joh. iii. qui male a
git odit lucem. tenebroso obliuionis uelamento dispersi sunt
nam aliqui erant in campis. aliqui in domibus. aliqui in
uillarum plateis. et supuenientibus subito palpabilibus tene
bris nullus mouere se potuit nec per omnes se uel alium
consolari. propter quod dicitur hic. tenebroso obliuionis
uelamento dispersi pauentes horrende et cetera. ex obtene
bratione subita. nec enim que continebat illos spelunca.
id est tenebra que dicitur spelunca eo quod in speluncis pro
fundis sunt tenebre desperse. sine timore custodiebat
et subditur ratio. quoniam sonitus descendens. id est fragor aeris
per modum tonitrui. perturbat illos et persone tristes illis
apparentes. id est fantasmata terribilia sicut aliquando fit in sompniis
et ignis quidem nulla uis poterat illis lumen prebere
propter desperationem tenebre. apparebat autem illis subitaneus
ignis et cetera. id est in momento apparens. non ad eorum consolationem
sed magis ad desolationem quia grauiora formidabant euenire
Et magice artis. hic ostenditur describitur derisio magorum
qui a principio percussionis egypti conati sunt facere similia
operibus moysi ut habetur exodi vii et viii. sed defecerunt in tertio signo

propter quod inuto facti sunt in derisum et hoc est quod dicitur. et
magice artis appositi erant derisus. id est preditus malis artes
sunt derisio magorum personis. et sapientie gloria correctio cum
contumelia. id est sapientia de qua magi gloriabantur correcta
fuit contumeliose nam fuerunt percussi cum aliis ita quod non
poterant se uel alios iuuare ideo subditur. illi enim et cetera. et pau
nam et si nihil eos ex monstris perturbabat. eo quod erant ta
libus assueti. Sicut de balaam mago dicit glossa. num.
xxii. balaam assuetus monstris ad uocem asine non expauit
transitu animalium et cetera. nam timor ex modico fremitu fa
cit formare imaginationem terribilium sicut infans timere
dicit adesse hostes ex sonitu foliorum uel aliquo huiusmodi
et aere quem nulla ratione quis effugere posset. quia nul
lus potest uiuere sine aeris respiratione. negantes se uid
ere desperationem. frequenter enim preoccupabat pessima. id est crede
bant adesse extimatione falsa. redarguente conscientia. e
rant enim conscii malorum suorum pro quibus sciebant se dignos
punitione diuina et ex hoc extimabant se euenire peior
Cum sit enim timida nequitia. quia facit timidos propter quod
latrones sunt timidi. dans in omnium condempnationem.
id est punitorum. timor enim quem sustinent homines mali est quedam
pena ipsorum. semper enim presumit seua. id est pestinat in magis
mala super se uentura. perturbata conscientia. timore pe
ne. ex peccatorum recordatione. nichil enim timor est nisi presup
tionis adiutorium. id est augmentum extimationis imminen
tis pene quam facit credere maiorem. proditio cogitationis
auxiliorum. nam timor faciens pallorem in facie proditio co
gitationis auxilii quia demonstrat quod timens auxilium deside
rat. et dum ab intro. id est in mente timentis. minor est expe
tatio. id est spes auxilii. maiorem putat et cetera. quia credit ma
iora adesse mala et est repetitio eius de sine quod predictum est. auc
tor enim huius libri frequenter eadem sententiam repetit per alia uerba
Illi autem. hic ostenditur ponitur afflictio egyptiorum omnium ex
obtenebratione cum dicit. illi autem qui impotentem uere
noctem. id est tenebras desperatas que dicitur nox potens ex lon
ga duratione scilicet trium dierum et ex desperatione. propter quam de lo
co suo non poterant se mouere. et ab infimis. id est terra et
aqua ex quibus ascendunt fumi aerem ingrossantes. et
ab altissimis. id est ex condempsatione nubium illuminationem aeris
impedientes. eundem sompnum dormientes et cetera. egyptii nam
quidam qui in illo triduo fuerunt aliquando nimium oppressi sompno sta
tim terribilia sompnia patiebantur in tantum quod aliquando morie
bantur. ideo subditur. aliquando anime deficiente traductione. id est sepa
ratione anime a corpore. subitaneus enim et cetera. et per omnes magis nocu
mentum. deinde si quis ex illis decidisset ad terram ex
timore. custodiebatur in carcere. quia non poterat se moue
re. Si enim rusticus quis erat et cetera. nam ubicumque erat aliquis
occupatus in agro uel in domo tenebris superuenientibus
ibi mansit tribus diebus ideo subditur. Vna enim cathena et cetera.
et post. siue spiritus sibillans. id est uentus flans. aut inter
spissos et cetera. aut resonans de altissimis montibus echo.
id est sonus reflexus. et deficientes faciebant illos pre
timore. repetitio est sine suppositione scilicet quod timor faciebat
eos extimare magna pericula ex occasione modica. Con
cluditur quantum ad alios dicta. omnis enim orbis terrarum
extra egyptiorum locum. limpido illuminabatur et cetera. In tantum
quod nullus ab operibus suis impediebatur. solis autem illis. scilicet e
gyptiis. superposita erat grauis nox. diuinitus inflicta
ymago tenebrarum et cetera. nam prefigurabat tenebras ge
henne quas inuisibiles erant. ideo subditur. ipsi sibi erant gra
uiores tenebre. id est causa mortis grauium tenebrarum
scilicet gehenne quas merebantur propter sua peccata.

Sanctis autem XVIII

tuis. Descripta obtenebratione egyptiorum
hic ostenditur describitur illustratio hebreo
rum dicitur. Sanctis autem tuis. id est hebreis. maxima erat lux.
Vnde dicitur exodi x. ubicumque autem habitabant filii israel lux erat

et hora

et hoc quidem .s. hebreorum. vocem audiebant egyptii, figuram non videbant. tenebris impediti. et quia non et ipsi .s. hebrei eadem passi erant .s. tenebras, magnificabant deum sicut grati. et qui ante lesi erant .s. ab egyptiis laboribus duris exo. primo. et quia non ledebantur de cetero plagis sicut egyptii, gratias agebant de beneficiis dei. et ut esset differentia inter ipsos et egyptios. te deum petebant. in sua natura. egyptii vero plures deos invocabant, et quia gratitudo de beneficio prestito meretur aliud prestandum. propter quod ignis ardentem columpnam habuerunt de nocte. et solem sine lesura. per columpnam nubis de die, et sic dabat bonum hospitium. digni quidem illi .s. egyptii carere luce. per tenebras dictas. qui inclusos custodiebant filios tuos. non permittentes eos de egypto exire ad sacrificandum domino. per quos incipiebat incorruptum legis lumen seculo dari. a quinquagesima enim die exitus illorum data fuit lex in monte synai. ¶ Cum cogitarent. hec est pars quinta in qua ponitur quintum beneficium de conservatione hebreorum, et est quo de interfectione primogenitorum egypti, et dividitur in duas partes, quia primo describitur hoc beneficium. secundo solvitur obiectio in contrarium, ibi: tangit autem. prima adhuc in duas, quia primo dictum beneficium describitur. secundo tempus et hora, secunda ibi: cum enim quietum. Circa primum dicitur. cum cogitarent egyptii. iustorum occidere infantes et uno exposito filio .s. moyse qui in fiscella fuit positus in flumine. et liberato. per filiam pharaonis. exo. ii. in traductionem illorum .s. in eductione hebreorum de egypto: multitudinem filiorum .s. primogenitorum egypti. abstulisti de vita presenti. exo. xii. et pariter illos .s. patres eorum egyptios perdidisti in aqua valida. .s. rubri maris. exo. xiiii. illa enim nox in qua interfecti sunt egyptiorum primogeniti. est cognita ante a patribus nostris .s. moyse et aaron. exo. xi. ut vere scientes quibus iuramentis crediderunt .s. divinis assertionibus. ipsi et pueri nostri animequiores essent, .s. respectu futurorum promissorum. suscepta est autem a populo tuo etc. q.d. salvasti iustos et destruxisti iniustos. sicut enim lesisti adversarios nostros .s. egyptios, sic et nos provocans ad gratiarum actiones pro beneficiis tuis magnificasti .s. patres nostros. absconse enim sacrificabant agnum paschale. iusti pueri bonorum .s. hebrei filii patriarcharum. et iustitie legem in monte synay datam in concordia disposuerunt. .s. concorditer receperunt dicentes exo.: omnia verba domini que locutus est faciemus. similiter bona et mala recepturos iustos. .s. prospera et adversa ex voluntate dei missa et mittenda disposuerunt equanimiter recipere propter dei amorem. patrum dicentes .s. deo. decantantes laudes. in prosperis et adversis. Contrario ponitur egyptiorum nox lamentabilis cum dicitur. resonabat autem etc. flebilis ploratorum infantium. .s. qui fiebat pro primogenitis interfectis. simili autem pena etc. exo. xii. percussit dominus omne primogenitum in terra egypti a primogenito pharaonis qui sedebat in solio eius usque ad primogenitum captive que erat in carcere etc. quoniam in uno momento que erat preclarior natio extincta est. quia tunc primogenitus regis mortuus est. de omnibus enim egyptiis. non credentes deo et moysi. propter beneficia. in commotione plagarum suarum, quia remotis plagis revertebantur ad obstinationem. cum primum fuit exterminium. primogenitorum spoponderunt. .s. confessi sunt. populum dei se esse. et refertur hoc ad nostros .s. hebreos. tunc enim dimiserunt eos abire timore dei sed exo. 12 / potest etiam hoc referri ad egyptios. per hoc quod obedierunt mandato dei de emissione hebreorum. licet hoc fecerunt timore penarum, sunt dicti quodammodo populus dei, sicut obedientes regi terreno timore solo dicuntur de populo eius. ¶ Cum enim. hic consequenter describitur tempus et hora primogenitorum egypti cum dicitur. cum enim quietum silentium teneret omnia. .s. continebat hora in qua communiter silent omnia. et nox in suo cursu medium iter haberet. nam hec passio fuit inter principium noctis et finem. omnipotens sermo tuus domine. .s. preceptum de interfectione primogenitorum. exiliens de celo etc. Ex hoc arguunt aliqui quod interfectio primogenitorum egypti facta fuit per angelum bonum. sed non est efficax argumentum. tum quia liber iste non est de canone. tum quia demones frequenter leguntur executores divine iustitie, et quod hec interfectio facta fuit per angelum malum videtur magis probabile, quia magis concordat scripture canonice. dicit enim psalmo lxxvii. et misit in eos iram indignationis sue, indignationem et iram et tribulationem, immissiones per angelos malos. et certum est quod loquitur de passione egyptiorum sicut dixi plenius in exo. xii. ubi proprie locum habet hoc quod dicit. durus debellator. quia primogenitorum interfector. in medium exterminii terram. .s. exterminande. gladius acutus. nam deo non poterat resisti. insimulatum .s. non fictum sed verum. imperium tuum portans .s. exequens. et stans replevit omnia morte, quia non erat domus egyptiorum in qua non esset mortuus. exo. xii. et usque ad celum attingebat stans in terra. hoc dicitur ad exprimendum quod primogenitorum nullus evadere poterat. tunc continuo .s. ante immediate. visus sompniorum malorum turbaverunt illos. ad prefigurandum dictam passionem primogenitorum. et alius alibi proiectus semivivus. nam variis modis terribilibus moriebantur ut per hoc causa illius mortis monstraretur. et non solum aliis remanentibus sed etiam ipsis morientibus. ideo sequitur. ne scirent etc. ¶ Tetigit autem. hic consequenter removetur obiectio contra predicta, et primo ponitur cum dicitur. tetigit autem tunc et iustos .s. hebreos. temptatio mortis. .s. per quandam mortem, et que fuit illa ostenditur. et commotio. et proprie ideo .s. commotio seditionis extitit propter chore et complices eius in deserto ut habetur num. 16. cum occisi de iustis de israel fuerunt mortui. propter quod videtur alicui quod populus israel non fuerit melioris conditionis quam egyptii. ¶ Sed non diu. hic removetur dicta obiectio per hoc quod statim fuit appositum remedium, et hoc est quod dicitur. sed non diu permansit ira tua. et subditur causa. properans enim homo sine querela. .s. aaron pre omnibus ergo et iustus ad proximum deprecandum pro populis morientibus etc. restitit ire. deum placando sua deprecatione. et finem imposuit necessitati .s. morti. ostendens quia tuus est famulus. per hoc quod te placavit suis precibus. vicit autem turbas. .s. pestes populum turbantes. non virtute corporis etc. sed verbo orationis devote. illum qui se vexabat. .s. incendium occidentes populum de numero combustione aaron vexabat. subiecit. id est extinguendo. iuramenta parentum etc. ut enim oratio sua esset magis exaudibilis, in ea fecit mentionem de iuramento dei abrahe facto et testamento in monte synay iam dato. Cum enim etc. interstitit. .s. stetit inter mortuos et viventes. et amputavit impetum incendii. et divisit illos que ad vivos ducebat viam. nam ignem precedentem ad consumendum adhuc viventes intercidit ut dictum est, et quia aaron tunc fungebatur summi sacerdotis officio, ideo subditur de ipsius ornatu cum dicitur. in veste enim poderis. et dicitur a podos quod est pes. nam tunica eius iacinctina attingebat usque ad pedes. totus erat orbis terrarum. representative. linea enim linea figurabat terram, quia linum nascitur de terra. balteus cingens illam tunicam oceanum terram cingentem. tunica iacinctina ratione coloris aerem. balteus autem cingens tunicam iacinctinam figurabat ignem qui ambit aerem. superhumerale cum rationali sed coniuncto ex varietate lapidum preciosorum et diversorum colorum figurabat celum sidereum stellis ornatum. duo lapides onichini in superhumerali significabant duo magna luminaria solem et lunam. duodecim gemme rationalis duodecim signa zodiaci. tiara que erat in capite superiorem partem mundi .s. celum cristallinum et empireum. lamina sacra pendens in fronte representabat deum omnibus presidentem, propter quod in illa scriptum erat nomen domini tetragrammaton quod est proprium altissimi creatoris omnium, et per hec ornamenta significabatur quod pontifex his ornatus erat intercessor omnium creaturarum sicut dictum fuit plenius exo. 28. et parentum magnalia in quatuor ordinibus lapidum erant sculpta. nam in rationali erant quatuor ordines lapidum distincti per ternarium et in illis 12 lapidibus erant sculpta nomina xii. tribuum. et magnificentia tua .s. nomen tetragrammaton

tibi pp'iu · i diademate · i · i lamina aurea q erat fac
ta ad modum semicirculi ab aure usq ad aure attin
gens p frontem ut plenius dictum fuit in exo · his autem
cessit qui exterminabat · s · ignis qui cessauit ut dictum e
et hec extimuit · i · ipm deum cui hec erat signa q cato
ronat obedie dr coteri · erat sola tepta · sedicionis omo
te · ire sufficiens · vindicte dei c totu pplm nisi potifex
placasset eum ·

XIX

Impius aut

rc · hec e sex
pars i qua recolit sextum dei bnfiin quod
est de traductoe p mare rubrum et submer
sione egyptiorum · Et diuiditur in duas ptes / qr pmo po
nitur hui⁹ bnfiinj recordato · sco sbdr intenta codo ibi ·
Innomiba · pma adhuc in duas quia pmo recolit egip
torum submersio · 2° hebreorum saluato ibi omis · n · Circa
pmu dr · cotinuando pdictis q hebrei i mortalite a ser
petib⁹ habuerut remedium no aut pmogeiti egypti
orum ideo dr · ipius autem usq i nouissimu · i · usq ad
submersione eorum · sine mia · i · sine remedio · ita super
ueit · i · puito · psciebat · n · et futura illorum · s · ipe de⁹ · qr
cu pmisissent · i · pordinassent · ut se educeret · i · filios
emitteret de egipto ita q li se no refert ad egyptios
sz ad hebreos · et cum magna sollicitu[di]ne pmisissent
illos · nam egypcij cogebant hebreos festinater egre
di · exo · 12 · cosequebant · n · illos · puie acty de ppli isrl e
missione exo · 14 · adhuc · n · inter manu · i pnti hntes
luctum · de morte pmogeitorum · aliam s' assupserut cogi
tatom iustie · de hebreorum reductoe · ducebat · n · illos
ad hunc fine digna necessitas · i · mors iuste iferenda
i mari rubro · et horum que acciderat · s · plagarum pteritarum
comemoratonem omittebat · abicientes a se timorem dni
ut que deerant tormentis · sm iustie debitu · repleret
puitio · sbmsio puitois eorum · et pp⁹ qdem tui⁹ mirabilit
transiret · mare rubru · illi aut noua morte iuenirent
p submersione que dr noua mors 2ᵃ mortis pmogei
torum qui precessit · ¶ Omis · n · hic ointer poit salua⁰
hebreorum · et diuidr i duas ptes / qr pmo poit hec sal
uato · sco grarum acto ibi · tamq · n · Circa pmu dr · omis
eni catura ad suum gen⁹ ab inito refigurabat · i · ad
obediendum deo a quo originat omis creatura · def
uiens preptis tuis · q patuit q patuit i diuisioe ma
ris et in columpna ignis et nubis · io sbdr · na nubes
castra eorum obumbrabat · angelo · n · qui pcedebat ca
stra hebreorum abiit post eos ita q egypcij no poterant ad
hebreos accede exo · 14 · et ex aqua que ante erat terra
apparuit arida · i diuisione maris · et capi⁹ germinas · i ·
maris fundus desiccatus ad mod' capi germinatis · per q
omis nato hebreorum · transiuit · que tegebat · tua manu · i ·
potecia tua · uidentes tua mirabilia · i desiccatoe fundi ma
ris · et in solidatoe aquarum que erat eis p muro a dex
tris et a sinistris · exo · 14 · ¶ Tamq · n · hic ointer poit
grarum acto hebreorum / et pmo de sua saluatoe cu dr · tamq
eni equi depauerut · i · arma egyptiorum acceperut quos
uiderut mortuos sup litus maris exo · 14 · et tamq agni
exultauerut · de bnfiicis s' collatis · magnificantes te do
mine · dicentes · Cantemus dno gliose rc · ¶ Memores
eni · hic ointer poitur alia cu grarum actonis · s · vindic
ta dei de suis aduersariis · Et diuidit in duas ptes / qr
pmo poitur puissionis acto · sco mirablis mod⁹ ibi · i se · n ·
· prima adhuc i duas sm duas egyptiorum puitones ·
Intermiscent tame hebreorum aliq cosolatones / ut op
posita iuxta se posita mag' elucescant · dr g° philo · me
mores · n · erat adhuc · i · dum gras agent dicentes ca
temus dno rc · memores erant eorum que i collatu eorum
facta fuiant · contra egyptios cum adhuc hebrei ma
neret in egypto · que ad modum p natone aialium
· i · p genatoe aialium utilium · eduxit terra muscas rc ·

exo · 8 · et p oppositum subdit hebreorum cosolato cu dr
nouissime autem · i · p⁹ exitum de egypto · uiderut noua cre
aturam · num · 11 · In allocutone · n · desideriy · i · ad peti
corum sm suum desiderium · ascendit illis · de mari · or
tigometra · i · coturnix · et poitur hic sing' p plur' · qr
fuit ibi coturnicum multitudo magna · Si autem arguat
q dato coturnicum no fuit ad bonum ipom / qr ibi mor
tu⁹ est pp⁹ qui desiderabat carnes num · 11 · Dicendu q
mors non fuit oium · sz paucorum respectiue · s · egyptiorum
qui cum filiis isrl exierut de egypto mixtis aliquibus
de filiis isrl ut ibide dr · qui male corupierat carnes
attediati de manna · Sz creato coturnicum fuit ordo
genal et sic in cosolatone bonorum ¶ Et uexatones · sz
poitur sca puissio egyptiorum cu dr · et uexatones pec
tribus superuenerunt · s · egypciis · no sine illis q ante fac
ta fuerat argumentis · i · eorum rephensionibus p flagella
et que fuerunt illa sbdit · p uim fluminum · fuit · n ·
pma plaga conuersio aquarum i sanguine · exo · 7 · iu
ste · n · paciebant egypcij · sm suas nequitias · ideo
subditur · et · n · detestabiliorem i hospitalite istitue
contra bonum hospitalitatis istituta facientes · alij q
dem ignotos · i · ex neos · no recipiebant aduenas
· i · ad manendu secum i egypto · alij autem bonos ho
spites · sicut filios isrl in suitute redigebat p⁹ mor
tem ioseph et sm suorum exo · pmo / et no solum hec
mala · sz et aliis quide 2ᵘˢ illorum · q bonu erat hospi
talitas · qui inuiti · i · cum duricia multa et inuoru · re
cipiebant ex neos ad hospicium / sicut aliqn cotigit
q diuites elemosina tot inuipia dicut petentib⁹ q
nimis care uendut eis · qui aut cu leticia rc · in
ganum sic lra · qui eisde iur erat initiaus · i · egypcij
qui uidebatur initiauis o bonu hospitalitatis ut dictum
est · hos qui cum leticia recepit · s · hebreos hulauit
recipientes ex neos · seuissimis affligerut doloribus
intantum q ad amaritudine pducebat uitam illorum / exo
pmo · Sz no ipune · io sbditur · puissi sut autem ceci
tate tribus dieb⁹ in tenebris palpabilibus existentes exo · 10 ·
Sicut illi · i · sodomite · i foribus iusti · s · loth · cu subita
neis coopertu eent tenebris puissi cecitate · ab angelo ·
vnusquisq transitum hostij sui · s · loth · querebat · nec
tame iuenire poterat ut dr ibide · ¶ In se · n · hic ointer
poitur puitois egyptiorum mirabil' mod⁹ clemetis ad
obedientib⁹ · io dr · In se · n · elemta dum couitut · mu
tando modum suum agendi ex pcepto dei · sicut i orga
no · i · instro musico · qualitas sonu⁹ immutat · sm uolutate
modulantis q mo ptanit vna cordam / mo alia · et ead
mo forcius / mo remissius et omia sum soni custodi
uit · sm dispoitom modulantis · ita sup mutabat acto
cature i egyptiorum punitoe sm dispoitom catoris · Vnde
extiaxi ex ipo actu uisu · i · hoc apparebat sensibilit · a
grestia · n · s · aialia in agris · ut boues et iumta · i aq
tica couitebant · non sm sbam sz sm ambulatoem
· s · p fundum maris qui ehitato piscium · hebrei naq
sua aialia eduxerut secum de egypto exo · 8 · cuncti gre
ges pgent nobiscum rc · et q sic intelligat couersio a
grestium pz ex hoc quod sbdr · queciq erant natantia
i terra transibant gradiendo · ut pz de ranis itntibus
domos egyptiorum exo · 8 · ignis i aqua ualebat · i · forti
ter cobruebat sup sua uirtutem nalem · na grando et
ignis pluuie et fulgura discurrebat p egyptum / exo
· 9 · et vnu corum no expellebat aliud / sz mag' accede
bat in sua actoe · flamme corio corruptibilium aialium
· i · serpentium · non uexauerut carnes coambulantium · i ·
filiorum isrl simul ambulantium p desertum i quo erat serpes
flatu adurens deutro · 8 · et poitur ibi sing' p plur' ·
· nam ibi erant tales serpentes multi · Sicut dr exo · 8 · ue
nit musca grauissima · i · multitudo muscarum · nec dissolue
bant illam · s · manna que facile dissoluebat / sicut gla
cies ad calore solis ¶ In omnib⁹ · hic ultimo poitur

intēta cōclo 2ᵘ totius libri/ex cuius processu appet q intētō philonis ē declarare condescensiones diuinas hebreis factas. ideo dicit. In omnibus .n. magnificasti populum tuum dn̄e. eius aduersarios flagellando et submergendo. et honorasti eum. de seruitute egypti liberando et non despexisti. preces eius denegando. In oi tpre et oi loco assistens eis. ut patuit in mari rubro ī deserto/et in ceteris locis ad laudē nois tui/quod ē bndictum in secula Amen.

Explicit liber sapie

Incipit prolog' in librum ecciastici

Multorum nob et ma gnorum. Istum prologum composuit ihūs filius sirach ierosolimita et pposuit eccia^co. cui^ ipe coditor fuit. Diuiditur autē iste prolog' ī iiii^or ptes. In prima pte ondit ppha istius laudabilē in duobus. in sapia .s. et doctrina. Sapiam .n. de diuinis q̄ ē 2ᵘ credendorum habuit ex lege et pphis. vnde h' dr̄. multorum nob et magnorum p legem et pphas. doctrinā uero de morib' que est 2ᵘ agendorum habuit in multis libris. vnde dr̄ hic. aliorum q̄ q secuti sūt illos .tc. vel sapiam habuit que sibi necia erat ad cognitionem misteriorum. vnde dr̄ h'. multorum nob et magnorum .tc. doctrinā autē habuit que necia erat ad erudiciōem aliorum. vnde se^. quia nō solum ipos loqtes necē ē ēē pitos .tc. In sc̄a pte cum sciū quē imitat' pposuit ī hoc mirabilē ondit. q p' utile studiu utilia multa scripsit. vnde dicit. auus meus ihūs .tc. In tercia pte q de hebreo in grecum trāslatum erat difficultatē opis et utilitē latentē insinuat hortans lectores beniuolos et attētos ēē et ueniā petēs si deffiriat in uborum cōpositiōe. vnde dr̄. hortor itaque uos .tc. Subiungit autē rōnē q̄re petēd' ē ea .s. q uba hebraica melius sonat ī pria lingua q̄ ad aliā trāslata/et de hoc ponit multa exempla. vnde dicit deffiriūt uba hebraica .tc. In 4ᵃ pte ondit q̄ndo. ubi. qualit. et quare cōposuit librum istum. qn cum dicit. nā ī octauo et xxx. āno .tc. vbi cum dicit. postq' ueni ī egyptum .tc. qualiter q diligenter et laboriose. vnde dicit. ita q bonū et necium putaui .tc. Quare ut informaret eos qui sc̄m deum uolūt uiuere. vnde dicit. dare et illis qui uolūt aīum itēdere .tc./expone trām sic. Sapientia multorum et magnorum. misteriorum aliis nationibus occultorum sc̄m q dr̄ in ps. nō fecit taliter oī natiōi et iudicia sua nō manifestauit eis. demonstrata ē .i. manifestata nobis. iudeis. p legē et pphas .i. p penthateucum moysi/et p libros pphetarum. vel per legē .i. p legis latorem .s. p moysen. et p pphas. qui in nobis fuerūt/et p alios doctores qui secuti sunt illos .i. qui fuerūt post illos sicut fuit salon et philo/et ceteri. vel qui secuti sunt .i. qui imitati sunt illos in scriptis utilib' faciendis. ī quib' .i. p quib' .s. lege et pphis et aliis doctorib'. uel ī quibus .i. p quib' multis et magnis misteriis s' tactis manifestatis. oportet .i. oportunū ē. laudare isrl' .i. comedare dicere pplm isrlitarum. doctrine et sapie cā .i. quia habuit sapiam de diuinis quo ad tradenda. et doctrinā. de morib' q' ad agenda. vel quia huit sapiam s' necīam ad cognitionem misteriorum et doctrinam/que necia ē ad erudiciōem aliorum. hec ultima expō magis cōcordat cum sequēte lr̄a/qua dr̄. quia nō solum ipos loquētes .tc. cōtinua sic. oz laudare isrl' cā sapie quā habuit in se et cā doctrine aliis impēsa ex qua poterūt pficere. et utrumq3 necium fuit .i. utile. quia nō solum ipos loquētes .i. ipos docētes. necē ē .i. utile ē. ēē peritos sz etiā ex̄neos .i. alienigenas utile ē. posse fieri. docentissimos. et discētes. ab aliis. et scribētes. p se. q.d. nō expedit q soli isrlitici sint piti. sz expedit q addiscētes ab eis post modum possint doctores fieri. aliq' libri hūt dicentes. et ista uidet' in bona lr̄a et planior q̄ prima/et reddet ei q pcius dixerat loquētes. et ē sēsus nō solum ipos loquētes .i. docentes. necē ē pitos ēē. sz ex̄neos .i. alienigenas. uel alios ab ipis edoctos. necē est posse fieri et dicētes aliis .i. doctores. et scribētes doctissimos .i. scriptores et coditores librorum pitissimos. ista lr̄a magis approbat' uel alit' ab illo loco. doctrine et sapie cā. q' dicat laudabilē erat de sapia quā habebat et de doctrina quā aliis ipēdere potāt. quia nō solū et ipos loquētes .s. moysen et pphas. qui p spm sanctū loqbātur. necē ē peritos ēē. quia soli dicebant' a spu sc̄o inmediate. sz et ex̄neos .i. alios q' iᵐ gram nō hebant. necē ē posse fieri et dicentes et scribentes .i. doctores et scriptores. [illegible] meus auus me' ihūs. filius iosedech. qui fuit vnus de lxx. interpretib'. Cui' nepos fuit iste ihūs filius sirach. postq' se amplius. q̄ alii. vel amplius. pretis scripturis. dedit ad diligenciā legis et pphetarum. et aliorum librorum. q' nob a parentib' nris traditi sunt uoluit .i. et ipe. scribere aliquid horum .i. aliquid exhere et scribere de libris quos legerat. nobiliter dixit aliqd q scripsit. dumtaxat .i. tantummodo que ad doctrinam. morum. et sapiam. diuinorum ptinēt. ut desiderantes discere. sapiam et doctrinam. et illorum piti facti .i. hre periciam de diuinis et moralib'. magis magis q attendant aīo .i. ut de die in diem plus et plus sint iteti p ea que legerint in scriptis eis. et cōfirmet'. p ea q̄ ibi inuenerint. ad legittimam uitam .i. ad uitā sc̄m lege dei īformatā. hortor itaque uos lectores. uel quicumq3 uultis addiscē. uenire cū beniuolencia. ut beingne ignoscatis m. si in aliquo defecerim q op' ē difficile. et attētiori studio lectionē facē .i. ut attēte studeatis et legatis/q op' est utile/vel sic. hortor itaque uos uenire cū beniuolencia. quo ad effectum ut nō īuideatis. et attētiori studio lectionem facē. quo ad intellectū ut nō erretis. et ueniā hre .i. m ignosci in illis. inquib' uidemur ymaginem sapie sequētes. que ē in parabolis salomonis quē imitamur in hoc libro. et hortor ueniam hre .i. m ignosci in illis inquib' uidemur. deficere ī uerborum cōpositiōne .i. in ordine uel in ornatu uerborum si nō ita ornate ordino uerba in ope isto sicut sūt in hebraico. et bn̄ indulgend' ē m. nam deffiriūt uba hebraica .i. minus eleganter sonat qn trāslata fuerīt ad aliam linguā. hoc pt expiri vnus quisq3 in lingua sua. multa .n. bn̄ sonant in vna lingua que sans male sonat in alia. vel admittit' nō ita bn̄ sonant sicut ī ppa. et de hoc exemplificat dicēs. nō solum autē hec uerba. q ego trāsfero deficiūt trāslata .i. minus eleganter sonat sz et lex pphe cetera q librorum .i. ceteri libri. nō paruam hūt dciam. ymo magnam hūt differēciā. qn ita se dicunt' .i. cum trāslati libri originalib' a quib' trāslati sunt cōferūt'. nam ī octauo .tc. cōtinua sic bene m debetis ignoscere. quia op' ē ualde utile/et hoc ondit dicens. nam ī octauo et xxx°. anno .i. cum xxx. et viii. annorum ēēm/more hebreorum loquit' q' minorē nūm ppoūit maiori tpibus ptholomei euergetis regis. qui regnauit in egypto post ptholomeū philadelphum frēm suum sub quo lxx. interptes trāstulerūt bibliothecā de hebreo in grecum. Nō q reges egypti dicebant' antiqtus ptholomei/sicut mō phiones/et sicut imperatores romani appellant' augusti et cesares. Euergetes pprium nomē ē. dicto ē autē euerges q sonat reuigatione quia p' ustione syrie et cilicie deos eorum q̄s cambisses in psas trāstulerat reuerit. postq' ueni de iudea. ī egyptum. forte cum illis quos ptholome' sother āncessor philadelphi captiuos duxit ī egyptum /vel forte ex pposito ut aliqua utilia trāsferet. et cum multum tpis ibi fecissem .i. multo tpe ibi mansissem

Al' libri hnt nolun

inueni ibi libros relictos. a lxx. interpretibus non translatos de hebreo in grecum. non parue neque contempnende doctrine. unde magna et utilis contencio erat inter quos erat liber iste. itaque quia s. librum istum uidi ualde utilem et bonum et necessarium .i. utile putaui et ipse ex quo alii reliquerant aliquam addere diligenciam interpretandi librum istum .i. transferendi de hebreo in grecum. per hoc dicit quidam quod ihesus filius sirach non composuit librum istum set tantum transtulit. contrarium tamen dicit ysidorus in vi. ethi. ubi ait librum ecclesiastici certissime ihesus filius sirach ierosolimitanus ihesu magni sacerdotis nepos composuit et cum hoc quod inueniat ordinauit. et ideo bene dicitur de eo quod transtulit et quod composuit. et multa uigilia attuli .i. postposui doctrinam .i. doctrine sollicitudinem non momentaneam. set in spacio temporis longo tempore attuli inquam doctrinam. ad illa que ad finem ducunt librum .i. ut librum istum fine debito consummarem. per hoc autem quod dicit quod doctrinam attulit. insinuat quod multa doctrinaliter apposuit quibus appositis opus suum fine debito consummauit. dare et illis etc. hic notatur quare transtulit librum istum secundum dictionem pluralem construe sic. supradictum est quod bonum et necessarium putaui laborare ad interpretandum et consummandum librum istum. set istud paruum esset nisi et aliis communicet. unde dicit et bonum et necessarium putaui dare .i. communicare librum istum non generaliter omnibus ne sanctum dare canibus et margaritas spargere ante porcos. matthei vii. c. nolite sanctum dare canibus neque mittatis margaritas ante porcos ne forte conculcent eas pedibus suis et conuersi dirumpant uos. ideo dicit bonum et necessarium putaui dare. illis qui uolunt animum intendere .i. mentem animum dirigere et applicare ad cognoscendum ea que sibi sunt necessaria ad salutem. et qui nolunt discere ab aliis quod ad modum .i. qualiter ipsos oporteat instituere .i. ordinare. mores in se et in aliis aliqui libri huius instituere mores .i. se et alios in moribus informare et quod est multum utilis liber iste. qui secundum legem domini proposuerant uitam agere

Explicit qualiscumque expositio istius prologi.

Incipit liber ecclesiasticus

Omnis sapi

encia a domino deo est etc. hic incipit liber ecclesiasticus qui primo fuit hebraice scriptus ut patet per ieronimum in eius prologo super parabolas salomonis et dicunt aliqui quod iste scriptor fuit ihesus filius iosedech et ihesus filius syrach eius nepos transtulit de hebreo in grecum. set hoc non uidetur uerum. nam scriptor huius libri infra l. c. multum facit mencionem de symone filio onie sacerdote qui fuit summus sacerdos post mortem ihesu filii iosedech per magnum tempus. nam inter ipsos fuit quinque summi sacerdotes s. ioachim. eliasip. iudas. iohannes. onias. et ideo dicendum quod primo scriptor fuit ihesus sirach filius et nepos eius qui similiter fuit sirach uidetur et scriuit grecum transtulit de hebreo in grecum ut patet in prologo et huius translatoris nomen ibi tacetur. igitur si in processu huius postille dicatur quod actor huius libri scripsit ipsum grece intelligatur de translatore primo. set primus et principalis scriptor illius deo fuit ihesus filius syrach ut habetur in prologo huius libri et etiam l. c. in quo nos inducit ad amorem sapiencie et amicus sapiencium prout includit omnes ultimus sicut accipitur in libro sapiencie. Diuiditur autem iste liber in duas partes. in prima inducit ad amorem sapiencie recitando. in secunda exemplificando qui incipit. xliiii. c. prima adhuc in duas. nam primo

declarat actor sapiencie principium. secundo inducit ad eius exercicium. ii. c. Circa primum sciendum quod duplex est principium sapiencie unum effectiuum quod se tenet ex parte dei. aliud dispositiuum quod se tenet ex parte nostri. nam ad sapienciam requiritur actus liberi arbitrii. igitur primo ponitur primum. secundo secundum ibi. timor domini etc. ad euidenciam primi et etiam aliorum infra dicendorum sciendum quod sapiencia dupliciter accipitur quantum spectat ad propositum nostrum. diuina s. et humana. diuina uero accipitur dupliciter s. essencialiter et personaliter que proprie sapiencia genita dicitur. et est idem quod uerbum diuinum et per consequens est filii proprium. set igitur dubitatur de qua sapiencia loquitur hic actor et infra. xxiiii. et dixerunt aliqui quod de sapiencia humana eo quod subditur in hac parte. prior omnium creata est sapiencia. creatio uero non habet locum in deo. set contra hoc apparet quod in textu dicitur. omnis sapiencia a domino deo est. et cum illo fuit semper et est ante euum quod est mensura eorum incorruptibilium. propter quod ante ipsum non est alia mensura nisi eternitas et per consequens loquitur de sapiencia diuina que sola est eterna. propter quod dixerunt alii quod loquitur de sapiencia dei essencialiter dicta. set omnino hoc uidetur textui cum dicitur. omnis sapiencia a domino deo est. esse uero ab alio non competit essencie diuine set tantum procedens personis. item infra. xxiiii. actor loquens in persona huius sapiencie dicit. ego ex ore altissimi prodii primogenita ante omnem creaturam. prodire uero ex ore altissimi et primo genita uel nata est proprium filii qui est sapiencia genita. propter quod communis dicitur quod actor loquitur hic de sapiencia genita cuius primo describitur emanacio interior. secundo exterior ibi. fons sapiencie. prima diuiditur in tres partes quia in prima ponitur emanacionis consubstancialitas et eternitas. secundo eius incomprehensibilitas ibi. harenam. tercio primitas ibi. prior omnium. Circa primum dicitur. omnis sapiencia .i. filius cuius proprium est sapiencia dei genita et eius attributum seu appropriatum sapiencia essencialiter dicta. sicut attributum patris est potencia. dicitur enim cum hoc. omnis sapiencia. quia continet super eminenter omnis modo sapiencie create. a domino deo est .i. procedens a deo patre distincto in persona. et cum illo fuit indiuiduus in essencia semper. et est ante euum. in quo ostenditur huius emanacionis eternitas.

Harenam maris. hic ostenditur sapiencie genite incomprehensibilitas non non est cognoscibilis a nobis in patria nisi per effectus qui inproporcionabiliter distant a perfectione ipsius. et ideo si comprehenderentur. non tamen per hoc hec sapiencia perfecte attingeretur. et in eius effectu sunt a nobis incomprehensibiles sicut plenius fuit ostensum super i. eccl. s. cuncte res difficiles nec est qui possit eas explicare sermone. et multo minus dei sapienciam. set quia posset aliquis dicere quod saltem aliquantitate essent ab hominibus comprehensibiles. ideo ponit exemplum de aliquibus de quarum incomprehensione notum est omnibus dicens. harenam maris et pluuie guttas et dies seculi quis dinumerauit. quasi diceret. nullus hominum et de duobos primis est manifestum. de tercio uero posset dubitari. nam anni a principio mundi sunt numerati et per consequens menses et dies possunt numerari. Ad quod dicendum quod anni non sunt numerati certitudinaliter et precise quod primo quia. lxx. interpretes multos plures annos computant ab inicio mundi quam in libris hebraicis habeatur. item in libris hebraicis computantur anni secundum uitas patrum ut habetur gen. v. et item secundum tempora regum ut patet in libris regum et paralipomenon. in tali uero computacione frequenter unus annus pro duobus computatur et eorum ut frequenter ostensum est in supradictis libris. item a reditu captiuitatis babilonis usque ad xpm non habemus aliquam numeracionem per sacram scripturam. et ideo propter tantam uarietatem bene dicitur quod dies seculi non sunt ab aliquo homine numerati certitudinaliter et precise. altitudinem celi et latitudinem terre et profundum abissi .i. oceani. quis dimensus est. quasi diceret. nullus hominum. et de duobos primis est manifestum. de tercio uero dicendum quod licet profundum oceani sit mensuratum a nautis in aliquibus locis circa terram propinquis non tamen in omnibus set in paucis respectiue in quibus est maior uel [illegible] uigilancie. ideo concludit sapienciam dei genitam. precedentem omnia quia per ipsum quod est idem cum ipsa omnia facta sunt. ioh. primo. Causa uero effectiua precedit suos effectus

Prior omnium. hic ostendit auctor sapientie prioritatem. Sciendum tamen quod aliquis libros istos exponit de sapientia genita incarnata et quod dicit hic prior omnium creata est sapientia. creatam dicit que non competit nisi ratione nature humane que creata est. Sed contra hoc arguitur quia licet sapientia genita naturam humanam assumpserit possit dici creata sicut dicitur Joh. i. Verbum caro factum est etc. tamen non potest hoc modo dici prior omni creatura vel prior creata. nam ante incarnationem multa fuerunt creata. Ad quod respondetur quod non accipitur hic prioritas duratio(n)is. sed auctoritatis et dignitatis. nam humanitas Christi propter unionem ad verbum et plenitudinem gratie facta est dignior omnibus creaturis et hoc modo loquitur beatus Iohannes baptista de Christo Jo. i. post me venit vir. scilicet Christus qui ante me factus est non quidem dignitate quia factus est superior et plenior meus ut exponit sanctus. Sed licet hoc dictum habeat bonum intellectum tamen non videtur procedere secundum mentem actoris huius libri. nam infra xxiiii. loquens in persona huius sapientie dicit ab initio et ante secula creata sum. Ex quo patet quod creationem huius sapientie vocat incarnationem que facta est tempore. sed eius emanationem eternam a patre quod large loquendo dicit creatam inquantum filius accipit esse a patre. sicut per creationem accipitur esse, non autem quantum ad hoc quod creatum est de nichilo et per eam accipit esse in diversitate essentie. nam filius in divinis est de substantia patris et accipit idem esse cum patre et est aliqualiter similis modus loquendi. Sicut dicitur imperator vel rex creari. quod creatio non est de nichilo nec per hoc accipit aliquid esse novum absolutum ut communis dicitur, sed tantum relationem novam dominii ad subditos et per hoc patet ad argumentum quod fiebat supra ex hoc auctore. Dicendum pie genite quedam prioritas. quia omnis alterius emanationis, non solum creaturarum. sed etiam spiritus sancti eo modo loquendi quo emanatio filii dicitur prima et spiritus sanctus secunda. et spiritus sancti dicitur intimatio tertia. patet licet in divinis personis et earum emanationibus non sit prius et posterius duratione vel natura. tamen est ibi secundum aliquos prioritas et posterioritas originis. quia una persona est ab alia et non econverso. et secundum omnes est ibi prioritas et posterioritas secundum nostrum modum intelligendi. nam emanatio ibi preintelligitur emanationi amoris. Sic igitur dicitur prior omni creatura est sapientia. i. per eternam generationem producta et quod iste sit intellectus actoris videtur ex hoc quod infra xxiiii. ante quod in persona huius sapientie loquens dicit ab initio et ante secula creata sum premisit dicendum in persona eiusdem sapientie. ego ex ore altissimi prodii primogenita ante omnem creaturam per hoc insinuans quod huius sapientie creatio non est aliud quam eius processio. locutiones tamen iste et consimiles non sunt extendende. sed magis cavende a fidelibus quia favere videntur errori arrii qui dixit filium dei esse puram creaturam. Si tamen inveniantur in dictis sanctorum vel libris sacre scripture canonis receptis/tamen ab ecclesia ad legendum qualis est iste ut dicit ieronimus in prologo galeato pie sunt exponende. et intellectus prudentie ab evo/est autem intellectus habitus principiorum. Item omnis virtus moralis conectitur prudentie. Et ideo principium virtutis intellectualis et moralium dicitur principium prudentie. Igitur quia notitia horum principiorum superexcellenter est in sapientia genita ideo dicitur intellectus prudentie ab evo. i. ab eterno. evum enim est quasi medium inter eternitatem et tempus. propter quod aliquando ponitur pro tempore. aliquando pro eternitate eo quod medium participat cum utroque extremorum. potest etiam dici ab evo propter dicto eo quod eternitas propter suam simplicitatem assimilatur evo et tempori/et cum eorum patet. Fons sapientie. hic ostendit agit de emanatione sapientie exteriori. pro hoc quod eius effectus creaturis communicatur. et hoc est quod dicit. fons sapientie. i. ex quo derivantur effectus sapientie tanquam quedam rivuli supple verbum dei. quod idem est cum sapientia genita. nam primo influit angelis sanctis et ostendit alibi. In excelsis creaturis. et ingressus illius mandata eterna. dicuntur autem ingressus sapientie ad homines eius revelationes. et maxime nobiles. illa vero fuit valde nobilis qua

descendit in monte synay legem dando audiente cuncto populo ut habetur exo. xx. ideo subditur mandata eterna. tunc dicit decalogi precepta que dicuntur eterna/eo quod sunt via deveniendi ad vitam eternam. mt. xix. Si vis ad vitam ingredi serva mandata. Sed quia posset aliquis credere quod per tales revelationes sapientia dei perfecte cognosci posset. ideo hoc removet dicens. radix sapientie cui revelata est. q. d. nulli. tunc enim radix aliunde revelavit deus qui perfecte cognoscitur. et astutias illius. i. subtilitates quomodo malo quis agnovit. q. d. nullus/tantum enim est quod de malis elicit bona ut dicit augustinus in enchiridion. disciplina sapientie cui revelata et manifestata est. s. perfecte. hoc enim iteratur manifestando. q. d. nulli. quia nulla creatura capax est talis notitie cum sit infinita. et multiplicationem ingressus illius. i. effectus eius quis intellexit quasi dicat nulla creatura. licet enim homo Christus habeat notitiam cunctorum omnium effectuum dei qui facti sunt et fient. non tamen habet notitiam omnium possibilium a deo fieri/et quia talis notitia est dei propria subditur. unus est altissimus. nam est ipse bonitas per essentiam. et creator omnium. per suam potentiam. ideo subditur omnipotens. et quia ipse solus est omnium rex creator et etiam gubernator subditur. et rex potens et sedens super tronum illius. s. sapientie per quod designatur potestas iudiciaria que attribuitur filio qui est sapientia genita Jo. v. pater omne iudicium dedit filio. ipse. s. pater creavit illam in spiritu sancto. non principaliter quia spiritus sanctus non est principium filii. sed concomitanter quia tres persone sunt coeterne et coequales et vidit eam. i. perfecte cognovit. pater enim perfecte cognoscit filium. et effudit illam super omnia opera sua. quia sapientia dei que est attributum filii relucet in omnibus operibus dei/et quia natura humana ratione intellectus super alia corporalia capax est effectus divine sapientie ideo subditur. et super omnem carnem. i. super omnes homines quos illuminat naturali lumine intellectus. Jo. i. illuminat omnes homines venientes in hunc mundum. Sed quia super hoc dat multis lumen gratie ideo subditur. super datum suum. s. lumen naturale. prebuit illam diligentibus se.

Timor domini. Postquam actor declaravit primum effectum sapientie. hic consequenter declarat aliud primum dispositivum quod est timor. nam sicut puer ad sapientiam humanam disponitur et inducitur per timorem magistri. sic homo se habet ad divinam sapientiam timendo deum. Ad evidentiam dicendorum sciendum quod timor a doctoribus dividitur in timorem mundanum. servilem. initialem et filialem. obiectum enim timoris est malum quod est duplex. s. pene et culpe. Si igitur propter malum pene quod aliquis timet avertitur a deo per peccatum mortale dicitur timor mundanus vel humanus. Si autem propter malum pene quod timet convertitur ad deum ei inherendo. et hoc principaliter propter vitationem huius mali hoc non est nisi propter amore boni propter quod timet peccare et quod diligit principaliter in eo finem constituendo et talis timor dicitur servilis, nec stat cum caritate que principaliter facit diligere bonum divinum. Si autem aliquis deo inhereat propter malum culpe quod est offensa patris. Sic dicitur timor filialis proprie enim est filiorum timere offensam patris. Si autem propter utrumque malum deo inhereant principaliter tamen propter malum culpe ne deum offendat sic dicitur timor initialis differens a filiali sicut imperfectum a perfecto/et sic stat cum caritate initiali tamen perfecta. Sed quia actor iste loquitur de timore prout stat cum caritate ut patet ex suo processu. Ideo loquitur tantum hic de timore filiali et initiali. Sic ergo procedit quia primo declarat timoris dei fructum. secundo incitat ad ipsum timendum ibi. fili concupiscens sapientiam. Prima adhuc in duas quia primo ostendit fructum timoris in adeptione boni. secundo in vitatione mali ibi timor domini expellit peccatum. Prima adhuc in duas. nam primo agit de timore filiali. secundo de initiali ibi initium sapientie. Circa primum ponitur primo fructus timoris filialis pro statu patrie cum dicit. timor domini gloria quia per ipsum meretur quis gloriam/et dicit hic gloria pro glorie habitu. et gloriatio. pro eius actu. et letitia. pro eius dif

· est timor humanus · servilis · initialis · filialis.

fusione ad inferiores vires aie q erit i re. tuc eni aie glia redundabit ad corp et p ons ad vires sensitivas que sut corpi coniucte/et tal diffusio vocat letitia ala titudine dicta qi qda letitia. et corona exultatonis ppter triuphu pfectu de adusariis. timor dni delectabit cor. meritorie/quia meret fruitoe btam q ppie noiat delectao. qi de alio lacteo. nam bn lactantur uberib dine cosolatonis. et dabit letitia et gaudiu. dr gaudiu ppter gliam aie et letitia ppter redundantia ei ad corp ut dictu e. i logitudine dieru. i. sine fine. Coi ponitur fructu tioris filialis p statu vie cu dr. timeti deu bn erit i extremis. iure prntis. quia tal timor cauere facit dei offensam et sic excludit demonu ptate et meret factor angelor assistentia luc. 16. factu e aut ut morere et mendicus et portaret ab angelis i sinu abrahe. et in die defunctonis sue bndicet a deo et hoib sibi bona ipcantib. quibs aut appuerit i visu p reuelatoe pphicam. diligunt eam in visione. s pphica. que e donu dei. et in agnitoe magnalium suor. quor cognito e delectalis/et quia ex predictis posset aliquis crede q pdictor fructuu timor esset magis cu q aiuns io hoc remouet d. dilecto dei honorabil sapia. i. excellentior e i acquisitone sapie/que accipitur hic put icludit oes virtutes ut dictu e sup. Initiu sapie. hic ostendit agitur de timore initiali qui de inpfecto procedit ad pfectu ut pdictu e io dr. Initiu sapie. licet aut timor huius dispoit aliqualiter ad sapiam qntu retrahit a pcto ppter pena et p hoc habilitatur homo ut tande retrahat a pcto ppter offensa et sic e aliquomo pn sapie. tn e illius pn e extrinsecum e a sapia. sic et a cari. s timor initial e pn intrinsecu sicut fundam e pn dom intrinsecu spualis hedificaconis. et cu fidelib in vulua concreatus e. i. in baptismo qui e spual genao in quo dat gra spus sancti. pot ei accipi ad lram de sanctificatis i utero mris. pot etia exponi de aliis i qntu puer aiato adhuc exns in utero mris ht quada dispositone q uis longinq ad gre receptone. et cu electis feminis graditur. deducedo eas ad mris augmentu et cum iustis et fidelib agnoscitur. supple ee p opa exteriora virtutu/sed tn cognito e tm coniecturalis/quia timor ille conex e cari q no agnoscat p certitudine ab habente et mltomin ab aliis timor dni scie religiositas. i. religao scie tum deum ne effluat ad inqred curiosa. religiositas custodiet et iustificabit cor. ne effluat ad diligedu indebite mudi delectabilia. Iocuditas in psnti ex puritate costie. atq gaudiu. in futuro p adeptione glie. io sbditur. timeti deum bn erit. nam i patria nullu erit malu. et in dieb cosolatonis illius. i. fruitonis bte. bndicetur. a deo et angelis. plenitudo sapie timere dni. quia ducit ad gliam i qua e plenitudo sapie in visione bta. et plenitudo a fructib illius. q fruito bta isepabil e a visione. omne domu illius iplebit a generatonib. q dona dei coplent in patria ad qua ducit timor ut dictu e. et receptacula. i. vires aie que replebunt in pria ex suma pfectoe. corona sapie timor dni. quia meret corona glie solis sapientib debitam. repleus pacem et salutis fructu. quia glia qua meret tior faciat totu appetitu. vidit et dinumerauit eam. s. sapiam ad qua pfecte ptingere facit timor utraq aut. s. sapia et timor. sunt dona dei. hoc dr ne crederet aliquis q solo timor sit dei donu, et no sapia. sciam. i. notitiam speculabiliu ncariam ad salutem. et intellectum prudentie. i. notitia mobiliu ncaria ad salutem. sapia coparticetur. i. diuidet/no tn sic

intellectus q. hec duo sepent ab inuice/q sut conexa cari. s quia hec duo dant mltis hoib et distincte/et quia ille qui hec dona cari aplectitur apud deum plus meretur. io sbditur. et gliam tenentium se exaltat radix sapie e timere deum. nam tior initial e pncipium intrinsecu sapie ut dictu e sup sicut radix e pncipium intrinsecu arboris. et rami eius. s. virtutes q procedut a sapientia. longeui. quia pmanet i pria. tn e fm alios modum conuenientes statui glie. In thesauris sapie. i. inter preciosa eius. intellectus. qui e habitus pncipior pn in speculabilib et in opabilib. et scie religiositas. i. religatio uoluntatis erga deum. q restringit aium ne p uana et curiosa euagetur. execrato aut peccatoribus sapia. q. d. quis sit multu preciosa abhoiabil e peccatoribus/ppter habitum preciosum. Sicut cibo sapido abhoiabil e habitus ulitu infectum. Timor dni. hic ostendit ponitur fructus tioris in evitatone mali/cu dr. timor dni. initialis et filialis. expellit pctm. tm s contrariu/eo q e cunctis contrari. hec e. n. contrarior q in eode susceptibili mutuo se expellut. nam qui sine tiore e. s. dei. no poterit iustificari. nam pmu qd ptinet ad iustitia e esse subditu deo sicut suo supiori. Iracundia. n. aiositatis illius. i. supbie eius qua deo rebellat. subuersio illius e. ab oi bono. et quia supbus no tm rebellat. s etia molestia infert fidelib qui sut mebra eius. io sbditur. usq i tps sustinebit. patiens molestias supbi. et postea redditio iocuditatis. quia patieti redditur pmiu glie/et supbo pena gehene. bonus sensus. i. homo bone industrie. usq in tps. conueniens. abscondet vba illius. i. supbi et proterui patient tacedo. et labia multor enarrabunt sensu illius. Sicut p de dauid cuius sensu mlti comedant. eo q patient audiuit vba semei pterriti. 2. Re. 16. In thesauris sapie. i. inter eius preciosa. significato discipline. quia aliqs patient tollerat molestias tamq flagella dei sicut pris corripientis. s q peccatores obstinati ex talibus no emedant. s a deo mag elongantur. io sbditur. execrato aut peccatoribus cultura dei. qui collit fide. spe et cari ut dicit aug i enchiridion. Fili concupiscens sapiam. postq ondit tioris fructu. hic ondit inducit ad timore hndu ex cosideratoe boni ibi. qui timetis dnm. circa mediu capli. 2. pma i duas fm consideratoe duplicis mali. s. culpe et pene sm incipit i pn fi capli. pmo igitur iducit ad timore habendu ex cosideratoe mali qd p timore euitatur. d. fili concupiscens sapiam. cuius initiu e tior ut dictu e. conserua iustitia. nemi nocedo et deo reuerentia exhibendo. et deus pbebit illa tibi. qui dat eam omnib se disponentib iacobi pmo. Sapia. n. et disciplina tior dni. supple e ipe timor initialis et dr sapia qntu ad notitia de diuinis et disciplina qntu ad mores. et q bn placitu e illi. s. deo fides et masuetudo. supple est ipe timor initialis quia facit acquiescere articulis fidei et reprimit motus iracundie. et adiplebit. s. deus. thesauros. bonor spualium illius qui timet eum. non sis incredulo timori dni. i. illis que incutiut timore eius sicut e iudicium extremu et dura punito. et ne accesseris ad eum i corda duplici corde. i. ptedes exteriu bnis inqtate et qui hec faciut ypocrite sbditur. ne fueris ypocrita. et no scandalizeris in labiis tuis. q. d. si detestabilis apparebis. ideo sbditur. attende in illis. s. labiis tuis. no plus dicendo de tua bonitate q sit in veritate. ne cadas. i pctm manifestu. et adducas aie tue. i. tibi ipi accipiendo p toto pte nobiliore. i honorationem. i. deiectone cora deo et hoibus. et reuelet deus abscondita tua. i. occulta pcta. et i medio sinagoge. i. congregatonis fideliu. elidat te. s. interius puniendo. eo q maligne accessisti. Sicut p act. 5.

de anania et saphira quos incontinentu fidelium interfecit subito eo quod mentiti fuerant fraudandi de agri precio. Actuum. v.

Fili accedens II

etc. Postquam actor induxit ad timendum deum ex consideratione mali quod per dei timorem evitatur hic consequenter ad idem inducit ex consideratione mali pene quod per timorem dei levius tolleratur dicens. fili accedens ad servitutem dei per conceptum melioris propositi. sta in iusticia. erga proximum. et timore domini. et prepara animam tuam ad temptationem. contra dyabolum qui adversa inmittit pacientie. ij. thimo. iij. omnes qui pie vivere volunt in christo persecutionem patientur. deprime cor tuum. motus impacientie reprimendo. et sustine. pacienter adversa tollerando. inclina aurem tuam et excipe verba intellectus. i. verba ad pacientiam inducentia ut de passione christi et huiusmodi. ne festines in tempore obductionis. i. clausionis ultimum quod fit tempore mortis. q. d. non desideres mortem fractus propter adversitates pluries. sustine sustentationes dei. i. adversa pacienter in quibus deus sustentabit te. prima cor. x. fidelis deus qui non patietur vos temptari supra id quod potestis. sed faciet etiam cum temptatione proventum ut possitis sustinere. et coniungere deo. per amorem. et sustine adversa pacienter. ut crescat in novissimo vita tua. de vita corruptibili ad eternam transeundo. omne quod tibi applicitum fuerit. prosperum vel adversum. accipe. cum gratiarum actione. et ideo in dolore tuo sustine. pacienter sicut dixit eleazarus dicens. ij. machab. vj. tu scis domine quod cum a morte possem liberari graves corporis sustineo dolores secundum animam autem propter timorem tuum libenter hec patior. et in humilitate tua. i. devotione spirituali. pacientiam habe. et subdit rationem. quoniam in igne probatur aurum. i. quod aurum purgatur et melioratur. et homines vero recepti. i. disciplinam dei in camino humiliationis. purgantur et a deo approbantur. crede deo promittenti primo propter sapie[ntie] exercitium. et recuperabit te. de spirituali afflictione ad eternam consolationem. Sed quia fides sine operibus mortua est ideo subdit. et dirige viam tuam. i. opera tua in deum et spera in illum. sequitur premium expectando. serva timorem illius. sed castum qui timet offensam dei. et in illo veterasce. q. d. non timeas deum tantum honorare sicut illi qui audiunt tonitruum vel vident periculum quo cessante recedunt a dei timore. Ideo concludit. metuentes dominum sustinete misericordiam eius. i. expectate pacienter. et ne deflectatis ab illo per impacientiam. et cadatis in gehennam. Qui timens dominum. Postquam induxit ad timorem domini ex consideratione mali. hic consequenter ad idem inducit ex consideratione boni. Circa quod primo facit ad propositum. secundo concludit item ibi qui timet dominum. Prima in duas quia primo facit propositum promittendo. secundo comminando ibi de duplici corde. Circa primum ad dei timorem inducit primus ex consideratione bonorum inde sequentium que sunt fidei spei et caritatis augmentum. nam timor castus est istis annexus. ideo crescit ipso crescente. et quantum ad primum dicit. qui timens dominum credite illi. q. d. quis est ut fides in vobis magis fervebat. et non evacuabitur merces vestra. sed magis augmentabitur. quantum ad secundum subdit. qui timens dominum sperate in illum. q. d. quis est ut certius expectet premium. et inde ipsos certa expectatio future beatitudinis ex gratia et merito proveniens. ideo subdit. et in oblectationem etc. quantum ad amando. et illuminabuntur corda vestra. dei cognoscendo. nam amor penetrare facit intima ipsius amati. Respicite. hic consequenter inducit ex iteratio ad propositum dicens. respicite filii nationes hominum. per aspectum librorum scilicet in quibus scribuntur facta patrum scilicet abraham ysaac et ceterorum. et scitote quod nullus speravit in domino. veraciter et confusus est sicut sacrilegii. sed reportavit gloriam in vita presenti vel frequenter et in futuro semper. permansit in mandatis eius. ea custodiendo. et derelictus est. i. privatus auxilio divino. aut quis invocavit eum etc. q. d. nullus et subditur. quoniam pius et misericors deus etc. et patet litera. Ve duplici corde. hic consequenter inducit ad timorem dei comminando penam et per consequens et per consequens boni amissionem carentibus dei timore dicens. ve duplici corde. i. pretendenti bonum exterius et habenti malum interius et labiis scelestis. i. contra deum blasfemiis. et manibus maleficientibus. scilicet homicidio rapina et consimilibus. et sic tangitur hic triplex peccatum scilicet cordis oris et operis procedens ex defectu divini timoris. Ve dissolutis corde etc. quoniam est solutum et separatum a deo. et ideo non proteget ab eo. scilicet a malo culpe in presenti. et a malo pene in futuro. de his qui perdiderunt sustinentiam. i. pacie[ntie] virtutem. qui dereliquerunt vias rectas etc. Sicut enim declinare a malo et facere bonum sunt due partes iusticie. sic per oppositum deserere bonum et facere malum sunt due partes iniusticie. et quid facient cum inspicere. i. punire ceperit dominus. litera enim omnia nuda et aperta sunt oculis eius. hebre. iiij. tunc dicit inspicere peccata quando punit ea. Qui timent. hic consequenter concludit item scilicet quod ex timore dei procedit multiplex bonum dicens. qui timent dominum non erunt incredibiles verbo illius. sed magis credibiles et qui diligunt illum etc. quia vera fides per dilectionem operatur. qui timent dominum inquirent que beneplacita sunt ei. nam de voluntate eius implenda sunt solliciti. et qui diligunt illum replebuntur lege ipsius. quia plenitudo legis est dilectio. Ro. xiij. qui timent dominum preparabunt corda sua. per mundiciam interiorem et in conspectu illius sanctificabunt animas suas et non in conspectu hominum tantum quod est proprium ypocritarum. qui timent dominum custodiunt mandata eius. corde retinendo et opere adimplendo. et pacientiam habebunt in adversis usque ad inspectionem eius illius. et accipit hic nomen. per voluntatem divinam que tunc aspicit pacientes quando eos liberando reddit gaudentes. Si penitentiam non egerimus. a peccatis a quibus homo non potest in presenti esse totaliter mundus. i. Joh. primo. Si dixerimus quod peccatum non habemus ipsi nos seducimus. Incidemus in manus domini. i. in divinam punitionem valde gravem. hebre. x. horrendum est incidere in manus dei viventis. Secundum enim magnitudinem ipsius. i. potentiam puniendi obstinatos. sic et misericordia illius. penitentibus parcendo. sicut ipse est. nam utrumque est idem cum essentia divina.

Filii sapientie III

Postquam actor tractavit de origine virtutum hic consequenter agit de exercitio earum. Et dividitur in duas partes quia primo tractat de virtutum exercitio in ordine ad proximum. secundo in ordine ad deum. xv. ca. Prima adhuc in tres secundum quod proximus est superior inferior vel equalis. quia primo tractat de virtutum exercitio ad superiores. secundo ad inferiores ibi igne ardentem. tertio in ordine ad pares. ix. ca. ibi non agnoscit amicus. Parentes autem sunt superiores qui sunt honorandi. ideo tractat hic de honore parentum. Et dividitur in duas partes scilicet principalem et incidentalem que incipit ibi. fili in mansuetudine. Sciendum tamen quod iste divisiones et supra posite et sequentes usque ad eccl[esiastici] fi[nem] non sunt ita precise quin de pertinentibus ad partes aliquas tractet aliquid in aliis partibus et econverso. et hoc propter connexionem virtutum de quibus agitur in hoc libro. pars autem prima in duas dividitur quia primo probat quod parentes sunt honorandi. secundo filius excitatur ad executionem huius obsequii ibi honora patrem. quod autem parentes sint honorandi autem dominum precepti exo. xx. iterum parentes itero deus est primo ex quo omnis paternitas in celo et in terra nominatur ephe. iij. ideo dicit. filii sapientie. i. dei qui est ipsa sapientia per essentiam. ecclesia iustorum. qui sunt dei filii per adoptionis gratiam. et natio eorum. i. illorum et dilectio. sicut nobiliter de homine liberali non solum dicitur quod sit liberalis in concreto. sed etiam liberalitas in abstracto. propter quod sit

primum

dicit· Iudicium patris· i· decretum dei qui pr e principalis ut dictum e· audite filii· aure cordis et etiam mentis· et facite ut salui sitis· quia nõ auditores legis tm· s· sz factores iustificabuntur· roma· 2· deus· n· honorauit patrem· i· honorari precepit· in filiis· i· p filios· et iudicium matris· i· decretum suum de honore matris· exquirens firmauit in filios· quia firmiter exquirit obseruatores ad premiand et transgressores ad puniend· et quia honor parentum tunc e meritorius uite eterne qn fit ex caritate· io subditur· qui diligit deum exorabit p peccatis· pro preteritis· et continebit se ab illis· cauens a recidiuo· et in adoratione dierum· i· qn facit p adeptione uite eterne que p dies significatur prouerbiorum 3· longitudo dierum in dextera eius et cetera· exaudietur· oratio· n· est exaudibilis qn e pia· p se et perseuerans sicut e in proposito· ¶ Et sicut· hic ponit 2· 3o que accipiunt ex parte boni et honore parentum consequendi· m de· et sicut qui thesaurizat aceruans s⁹ preciosa· ita et qui honorificat matrem· supple suam congregat s⁹ merita preciosa· qui honorat patrem suum iocundabitur in filiis· i· habebit filios s⁹ obedientes et se honorantes· q contigit in pluribus· qm filii sunt patrum imitatores· et in die orationis sue· i· facte p se· exaudietur· hec est enim una de conditionibus que faciunt orationem semper exaudibilem· qui honorat patrem suum uita uiuet longiore· sic enim p mittitur in precepto dei exo· 20· honora patrem tuum et matrem ut sis longeuus sup terram· et qui obedit patri refrigerabit matrem· i· consolabitur eam· qui timet dnm honorat· ne sit transgressor dni precepti· et quasi dnis seruiet his qui se genuerunt· ope et sermone· i· reuerenter et sine fraude· et omni patientia· bonus· n· filius hz patientiam etiam si pr eum increpet sine culpa· honora patrem tuum· hic consequenter inducit ad honoris exhibitionem parentum· et primo omni tempore generaliter· 2o tempore senectutis specialiter ibi· fili suscipe· prima in duas quia primo inducit ad honorem parentum· 2o retrahit eos a contumelia eorum ibi· ne glorieris· Circa primum dicit· honora patrem tuum ut ueniat t benedictio· i· multiplicatio in bonis temporalibus et spiritualibus· et benedictio illius in nouissimo manet· i consecutione uite bte· benedictio patris firmat domos filiorum· sicut pz de benedictione ysaac gen· 27· maledictio autem matris· eradicat fundamenta domorum· filiorum sibi rebellantium ¶ Ne glorieris· hic consequenter retrahit filios a contumelia parentum· d· ne glorieris in contumelia patris tui· et subditur ro· non est enim gloria tibi· sz confusio quia pater manet quodam modo in filio· Ex hoc· n· q in diuina corruptibilia nõ poterant permanere in se ipsis alio modo suppleuit deus eorum permanentiam s· p generationem secundum philosophum 2o de anima· ideo subdit· gloria· n· hominis et cetera· et pz ex dictis litera ¶ Fili suscipe· hic consequenter excitat filios ad honorem patrum tempore senectutis specialiter cum dicit· fili suscipe senectam patris· tunc· n· non solum indiget reuerentia filiorum sz etiam subsidio ipsorum· et si defecerit sensu ueniam da· quia nõ est culpa sua sz naturalis defectus· et quia nõ solum filii tenentur parentibus uiuis sz etiam defunctis subditur· elemosina· n· patris· i· pro patre data· nõ erit in obliuione· coram deo· nam p peccato matris· i· p elemosina ad remissionem sui peccati data· restituetur t bonum in[...]torium· et in die tribulationis· i· mortis commemorabitur tui ad remissionem tui peccati· io subditur· et sicut in sereno et cetera· et pz et in fine concludit· quam male fame est· i· ualde male· qui derelinquit patrem et cetera· nam hoc est contra naturam· io [...] ab omnibus diffamatur ¶ Fili in mansuetudine· hec e pars incidentalis· ex hoc· n· q cepit de uirtutibus tractare et postea prosequitur· ponit hic unum quod e commune omnium uirtutum· s· debitum modum de quo tractat primo prout dz esse in agibilibus· 2o in speculabilibus ibi· altiora te· 3o in interioribus motibus ibi· cor durum· Circa primum dicit· fili in mansuetudine· i· in benigno et decenti modo· opera tua perfice· nã opera bona de genere frequenter deturpantur ex indecenti modo· et super gloriam hominum communium· diligeris· quia proni sunt respectiue qui bona opera habeant et bonum modum· stultorum· n· infinitus e numerus· eccles· i· et quia ad debitum modum habendum ualde facit humilitas subditur· quanto magnus es· i· pre aliis statu uel uirtute· humilia te in omnibus· gregorius omel· 21· tanto esse humilior debet ad reddendum deo propitior quisque debet esse ex munere quanto obligatiorem se esse conspicit in reddendis r̃ et coram deo inuenies gratiam· gratiam· n· de beneficio accepto reddit hominem ydoneum ad aliud accipiendum· quoniam magna potentia dei solius· propter quod potest dare semper gratias amplius· et ab humilibus honoratur· ideo deus dona eis multiplicat ¶ Altiora te· hic consequenter inducit ad debitum modum in speculabilibus· d· altiora te ne quesieris et cetera· sicut sunt diuinitatis secreta· sz que precepit tibi deus cogita illa semper· quia habent ad salutem necessaria· Unde legitur in uitis patrum quod quidam sancto presbiter nomine copres interrogatus de melchisedech quis fuisset cum de hoc cepisset cogitare percussit os suum· d· ue tibi copres quia que tibi mandauit deus facere dereliquisti et que a te nõ requirit illa scrutari presumis· io subditur· et in pluribus eius operibus ne fueris curiosus· nam in talibus e magis uanitas quam utilitas· Cetera patent ex dictis usque ibi· plurima· n· super sensum hominum ostensa sunt tibi· s· illa que sanctis prophetis sunt reuelata ad salutem hominum quibus e humiliter et firmiter assentiendum· multos· n· supplantauit suspitio eorum· quia presumentes de suo ingenio suspicantur ad quecumque ardua cognoscenda se posse pertingere et in uanitate detinuit sensus eorum· nam p hoc in errores et hereses ceciderunt ¶ Cor durum· hic consequenter inducit ad debitum modum in interioribus motibus· circa quod primo malitiam reprobat· 2o bonitatem commendat ibi· cor sapiens· Circa primum dicit· cor durum· quod resistit instinctui diuino ad bonum· sicut in metallibus durum dicitur quod nõ cedit tangenti· 4o metheororum· male habebit in nouissimo· nam sicut dicit augustinus in sermone de innocentibus· hac animaduersione percutitur peccator ut moriens obliuiscatur sui· qui dum uiueret oblitus est dei· et qui amat periculum· i· occasiones peccatorum· in illo peribit· sicut auicula uolitans circa laqueum· cor ingrediens duas uias· i· habens bonitatem in intellectu et malitiam in affectu· nõ habebit successus· prosperos· s· set aduersos· et prauum cor· i· habens tale cor· in illis scandalizabitur· grauius est enim scandalum de casu hominis litterati quam simplicis· cor nequam· i· iniquum· grauabitur in doloribus· i· eternis· et peccator adiciet ad peccandum· i· talis dum uiuit de malo in peius procedit et sicut e de singulari persona sic de congregatione mala· propter quod subditur· synagoge superborum nõ erit sanitas spiritualis que consistit in bona dispositione humorum· frutex· n· peccati· i· omnis excessus pullulans peccatum eradicabitur in illis· nõ omnia cu de sunt dei oculis· et nõ intelligetur· s· a peccatoribus qui nolunt diuina iudicia cogitare ¶ Cor sapiens· hic consequenter bonitatem oppositam ostendit· d· Cor sapientis intelligetur· i· cognoscetur in sapientia· i· in dictis et operibus sapientie p que cognoscitur bonum latens in mente· Cetera patent· Ignem ardentem· postquam auctor tractauit de exercitio uirtutum erga superiores et interposuit unum quod e commune omnium uirtutum· hic consequenter agit de uirtutum exercitio erga inferiores in speciali· 2o erga inferiores in sapientia 4o c· ibi· sapientia filiis suis· tertio erga inferiores in potentia 4o capitulo· Inferiores in statu sunt pauperes qui eis p elemosinam subueniendum· io primo elemosine uirtutem ostendit· 2o ad faciendum eam inducit in principio e· capituli· Circa primum d· Ignem ardentem extinguit aqua· hec e· n· experientia sua· et elemosina resistit peccatis· penam p eis debitam auferendo· propter quod daniel dicebat regi nabuchodonosor· dan· 4· peccata tua elemosinis redime et cetera· et deus prospector eius

qui reddit gratiam de bonis a deo sibi collatis · elemosinam faciens eius membris meminit in posterum augmentando eius bonum · et in tempore casus sui · i. sue mortis · inveniet firmamentum · quia sicut augustinus dicit · sola misericordia comes est defunctorum

Fili elemosinam IIII

Hic consequenter inducit ad elemosinam faciendam et primo proponit singulare · 2° conditionem ibi · congregationi pauperum · Circa primum dicit · fili elemosinam pauperis ne defraudes · tibi retinendo quod est commissum pauperibus et rogare vel de tuo denegans in casu necessitatis in quo pauperi debetur · et oculos tuos ne transvertas a paupere · ut si non potes exhibere manum saltem exhibeas animum et benignum aspectum · animam esurientem ne despexeris et cetera · nam afflicto non est danda afflictio · Cetera patent usque ibi · ab inope ne avertas oculos tuos propter iram · i. si de petito te turbaverit non dimittas propter hoc sibi benefacere · et non relinquas querentibus tibi retro maledicere · i. non des occasionem pauperi per tuam duritiam ut maledicat occulte et cetera et subdit causam · maledicentis enim tibi in amaritudine anime exaudietur et cetera · Sed contra hoc videtur quod non sit exaudiendus quia maledicere est peccatum · dicendum quod maledicere non accipitur hic pro imprecatione mali culpe que semper est peccatum nec pro imprecatione mali pene absolute sed pro imprecatione mali pene ut vertatur deo intentionem ei cui imprecatur et sic ex sua afflictione ad compatiendum aliis moveatur · Congregationi · hic consequenter monet elemosinam facere conditioni debitam · Congregationi pauperum affabilem te facito · alloquendo dulciter · et donum si potes conferendo et tunc erit duplex elemosina · s. ubi et sic et tanto melior quanto conditionem ceteris paribus quod bonum quanto communius tanto divinius · et presbitero humilia animam tuam et cetera i. senior exhibe reverentiam debitam et non dimittas propter eius paupertatem · liber enim iste primo fuit scriptus grece quam latine · presbiter autem grece idem est quod senex latine · unde primo de anima ubi translatio nova habet · si senex haberet oculum iuvenis videret utique ut iuvenis · antiqua translatio habet · si presbiter haberet oculum iuvenis et cetera · libera eum qui iniuriam patitur · In hoc enim est pauper · et ne acide feras · i. egre vel moleste · sicut fructus acidus molestat dentes · In iudicando esto pupillis misericors ut pater · solum tu iustitia · et pro viro matri illorum iudicium consolando · et eris tu velut filius altissimi · per gratiam adoptionis · et miserebitur tui magis quam mater quia misericordior est quam illa et potentior ad dandum meliora · Sapientia · hic consequenter inducit ad iuniores instruendos quod fit per doctrinam qua sublevantur ignorantes · et dividitur in duas partes / nam ostendit primo qualiter homo sapiens habeat a deo · 2° inducit ad communicandum eam proximo ibi · fili conserva tempus · Circa primum dicit · sapientia · s. increata · filiis suis vitam inspirat · i. appetitum et desiderium melioris vite per doctrinam suam · et suscipit exquirentes se · sapientie donum eis augmentando · et preibit in via iustitie · eam ostendendo · et qui diligit illam diligit vitam · nam est via per eam · et qui vigilaverint ad illam · per studium lectionis et orationis · et complectentur placorem eius · i. suavitatem et dicitur a placo · as · et qui tenuerit illam · corde et opere · hereditabit vitam gratie in presenti et glorie in futuro · et quo introibit sapientia increata benedicet deus · multiplicando bona sua · qui serviunt ei obsequentes erunt sancto · nam ipsa est deus qui est sanctus sanctorum · et eos qui diligunt illam diligit deus · proverbiorum 8 · ego diligentes me diligo · qui audit illam iudicabit gentes · quia spiritualis iudicat omnia · prima ad corinthios 2 · et qui intuetur illam permanebit confidens · de beatitudine in patria ubi plenarie habebitur et incommutabiliter · et erunt in confirmatione creature illorum · i. opera eorum erunt in bono quoniam ipsum dirigendo · et in primo eligit eum · i. inter electos qui sunt primi et precipui apud deum ascribit ipsum · timorem

offense · et metum gehenne · et probationem · i. tribulationem temporalem que probat homines sicut ignis aurum · et inducet super illum · i. permittet induci ad eius bonum · et cruciabit illum · i. permittet cruciari · in tribulatione doctrine sue quia talis vexatio dat intellectum · donec temptet illum in cogitationibus suis · i. manifestet aliis bonitatem sue mentis · sic enim temptavit abraham genesis 22 · ut manifestaret aliis obedientiam abrahe · et credat anime illius · i. credi faciat eius ubi usque procedit ex conceptu mentis · sic enim fuit de abraham post dictam temptationem · unde sibi dixerunt ethei genesis 23 · princeps dei es apud nos / ac si dicerent vobis tuis credimus sicut verbis dei · et confirmabit illum in bono et iter adducet directum ad illum · ypallage est / et est sensus adducet illum ad iter rectum · et letificabit eum · gaudio interioris conscientie · et denudabit absconsa sua illi · i. revelabit occulta sue sapientie · et thesaurizabit super illum scientiam et intellectum iustitie · ut sciat se et alios dirigere in via iustitie · Si autem oberraverit · per maliciam suam · deus derelinquet eum et cetera · sicut contigit sacerdotibus et scribis iudeorum qui a veritate quam de christo cognoverunt per scripturas prophetarum evanuerunt per invidiam quam contra christum conceperunt / eo quod predicabat contra eorum vitia / propter quod tradidit eos deus in manus romanorum / qui eos penitus perdiderunt propter cognitionem veritatis / et in manus inimici permisit eos per obstinationem detineri · Fili conserva tempus · postquam auctor ostendit qualiter homo sapientiam habet a deo · hic consequenter inducit habentem sapientiam ad communicandum eam proximo / et dividitur in duas partes · quia primo agitur de veritatis doctrina · secundo de doctoris prudentia in principio capituli · prima adhuc in duas quia primo inducit doctores ad communicandum · 2° discipulos ad recipiendum capitulo 6 · ibi fili a iuventute · prima in duas · quia primo doctores inducit ad docendum veritatem · secundo ad restringendum superfluitatem capitulo 5 · ibi · non attendas · prima adhuc in duas · i. in partem principalem et incidentalem / que incipit ibi · non confundaris · Circa primum inducit ad docendum veritatem cum debitis circumstantiis quarum una est opportunitas temporis · quia sicut dicitur ecclesiastes 3 · tempus tacendi et tempus loquendi / ideo dicitur · fili conserva tempus · doctrina vero veritatis impeditur per malam vitam doctoris · ideo subditur · et devita a malo · gregorius omelia 12 · Cuius vita despicitur restat ut eius predicatio contempnatur · impeditur etiam vera doctrina eo quod doctor timet vel erubescit tangere vitia maiorum ideo subditur · pro anima tua · i. pro vita temporali exponenda ne confundaris dicere verum · et subditur ratio · est enim confusio adducens peccatum · s. illa qua doctor desistit dicere verum ne a maioribus confusionem patiatur in conspectu hominum · et est confusio adducens gloriam et gratiam · s. illa que sustinetur patienter propter veritatem · ideo impeditur vera doctrina per acceptionem personarum · ideo subditur · ne accipias faciem · s. hominis · contra faciem tuam · i. contra animam tuam que est facies ad veritatis contemplationem de qua facie dicitur · 2 ad corinthios 3 · nos vero revelata facie domini gloriam speculantes et cetera · nec adversus animam tuam mendacium · dicendo falsum sicut in favorem alicuius potentis · non reverearis proximum tuum · i. amicum · in casu suo · malum ipsius palliando · nec retineas verbum · cessando a doctrina veritatis · in tempore salutis · i. convenientis doctrine · ne abscondas sapientiam tuam in decore eius · verbis curiosis obumbrando veritatem · et subditur ratio · In lingua enim · videlicet loquentis · agnoscitur sapientia et cetera · quia faciliter capitur ab auditoribus · proverbiorum 14 · doctrina prudentium facilis est · et firmamentum ab operibus iustitie · quia doctrina bona confirmatur per opera bona docentis · et quia vane glorie cupidi doctis aliorum etiam minus vel magis probabilibus libenter contradicunt quod cedit in veritatis impedimentum ideo subditur · non contradicas et cetera · et de mendacio ineruditionis tue confundere · s. intra ipso · de futuro tua maiori reprehensione · Non confundaris · hec pars est incidentalis in qua tractat de veritate vite et iustitie / eo quod immediate tractavit de veritate doctrine · Et dividitur in duas partes · quia primo ponit aliqua ad utrumque

veritatem pertinentia. Secundo concludit aliqua que sunt
impedientia ibi. noli esse sicut leo. Circa primum dicit
non confundaris confiteri peccata tua. et qui scit et potest
remedium adhibere hoc enim pertinet ad veritatem vite. et
ne subicias te omni homini. pro peccato supple remediando
sed tantum illi qui scit et potest remediari. noli resistere contra fa
ciem potentis. scilicet dei. nec coneris contra ictum fluminis. id est iusticie
divine, cui resistit in peccatis obstinati. Consequenter ponit quod pertinet
ad veritatem iusticie dicens. pro iusticia certa pro anima tua. id est pro salute a
nime tue. et usque ad mortem certa pro iusticia. eligibilior enim
est mors bona quam transgressio iusticie. et deus expugnabit pro te ini
micos tuos. spirituales semper et corporales frequenter. noli citatus esse
in lingua tua. id est preceps, proferendo sententiam. nec remissus in operibus tuis.
id est in exequendo sententiam iuste latam. ¶ Noli esse. hic consequenter excludit
impedientia quorum unum est crudelitas quam excludit dicens. noli esse
sicut leo et cetera. Secundum est cupiditas circa quam primo ponit iterum
secundo prosequitur apostolus in prima ad Timotheum capitulo ultimo. et quoniam cupiditas est radix omnium
malorum Timotheo 6. ideo dicit. non sit porrecta in promptu manus
tua. ad capiendum munera iniuste vel inhoneste, et ad dandum
collecta. id est clausa.

Noli attendere. V. CA

Hic prosequitur intentum de cupiditate dicens. noli
attendere ad possessiones iniquas. id est inique ac
quirendas. et ne dixeris est mihi sufficiens vita. id est mihi restat lon
ga vita. ideo multa mihi sunt acquirenda. nichil enim proderit in tem
pore vindicte. divine. et obductionis. id est clausionis scilicet vite
que fit in morte. non sequaris in fortitudine tua concupiscentiam
cordis tui. per potentiam tuam aliena rapiendo. et ne dixe
ris quomodo potui. Sic supple potens ero in futuro. aut
quis me subiciet. quasi dicat nullus. Sed hoc removetur cum subditur. deus
enim vindicans vindicabit. Cuius potestati nemo resistere potest.
ne dixeris peccavi et quid accidit mihi triste. quasi dicat ita bene
vel melius est mihi. sicut non peccanti, et hoc frequenter contin
git quia habet bona temporalia, ideo subditur peccato dicendo. altissimus
est enim patiens redditor. nam aliquando expectat per totam vi
tam et tunc infert gravissimam penam. de propiciato peccato. id est
per penitentiam remisso. Noli esse sine metu. quia nescis si pe
nitentia sufficiens fuit, et si fuit sufficiens ad remotio
nem culpe, non tamen totalis pene. neque adicias peccatum. per reciti
vum. super peccatum prius dimissum, quia sic quodammodo per ingra
titudinem redit. et ne dicas miseratio dei magna est et cetera. de dei mi
sericordia nimis presumendo, et subditur ratio. misericordia enim patiens
et ira. puniens. ab illo cito proximat. secundum quod homo peni
tet de peccatis. vel indurat in illis. ideo subditur. non tardes con
verti ad dominum. per penitentiam veram. et redit auctor ad impietatem
cupiditatis. dicens. noli anxius esse in divitiis iniustis. acquiren
dis male, vel retinendis. Cetera patent ex dictis. ¶ Non
ventiles te. Auctor supra induxit ad docendum veritatem. hic
consequenter inducit ad vitandum inderentiam ad superfluitatem dicens. non
ventiles te in omnem ventum. varie et presumptuose docendo
et non eas in omni via. id est omnem opinionem, recitando nunc uni nunc
alteri adherendo. sic enim peccator probatur in duplici lingua.
modo veritatem docendo, modo contrarium veritati asserendo, quod solent
facere doctores vacillantes in fide. ideo subditur. Esto firmus in
via domini. quantum ad fidem. et in veritate sensus tui. id est dictaminis
rationis naturalis quantum ad mores. et prosequatur te verbum pacis
et iusticie. in agibilibus huius vite. et quoniam ad doctorem pertinet
de questionibus respondere. ideo subditur. Esto mansuetus ad audiendum
verbum dei. dulciter audiendo quere de fide vel moribus tibi fac
tam. ut intelligas. querentes intentionem. et cum sapientia proferas
responsum verum. secundum enim philosophum opus est sapientis non mentiri de
quibus novit. ideo subditur. Si est tibi intellectus veritatis. circa
questionem. responde proximo. sin autem sit manus tua super os tuum
tacendo et subditur ratio. ne capiaris et cetera. et patet littera. et quo
niam aliquando aliquis doctor vane glorie cupidus verecundatur non
respondere nec audet in palam quia nescit veritatem. ideo respon
det occulte et male. propter quod subditur. non appelleris su

surro. id est male loquens in silentio. unde dicitur susurro quasi ab
auris sono, eo quod loquitur in aure. et lingua tua capia
ris et confundaris. coram deo et coram hominibus aliquando. Sequitur
talia ad hominem notitiam deducuntur. super furem enim est id est pe
ior fure qui facit fraudem in re possessa. et iste fraudem
facit in veritatis doctrina quam deterius. ideo subditur. con
fusio et penitentia. quia talis se videns confusum penitet de
responsione sua. et denotatio pessima. ideo. ostensio et
sibilus super bilinguem. quia sic reddet ignorans sicut sa
cus. ideo subditur. susurratori autem odium et cetera quia mentitur
illi mala. Aliter autem potest exponi littera ab illo loco. non
appelleris susurro. de ignaro doctore qui nesciens docet
veritatem bonam alterius in palam impugnare, et invidia motus
in occulto nititur eam depravare. potest etiam exponi de quo
libet occulto detractore, in fine concludit de vero docto
re iustificat pusillum et magnum similiter. non declinando a via ve
ritatis doctrine propter varium statum hominum et fortunam, que nec vita
est stabilis, nec sequitur fortune variabilitatem.

Noli fieri. VI. CA

Supra actum est de veritatis doctrina. hic
agitur de doctoris prudentia que maxime con
sistit in hoc quod acquirat et conservet dei et hominum ami
citiam. nam maior est summum dei donum prima Corinthiorum 13. ma
ior autem horum est caritas, propter quod primo retrahit ab in
imicicia   Secundo inducit ad perfectam amicitiam ibi. Ver
bum dulce. Circa primum dicit. Noli pro amico inimicus
fieri proximo. nam cuius proximus est ex amicitia diligendus
propter quod inimicitia contraria est deo et bonis hominibus odienda
propter quod subditur. improperium enim in finali iudicio in quo Christus
improperabit malis et maxime peccatoribus ex certa scientia qua
lis est doctor malus. et contumeliam. in inferno a diabo
lo et angelis eius. erit omnis peccator. sciens et intelli
gens de quo hic agitur. in invidia fame aliorum. et bilin
guis. nam aliquando sonat locus contra veritatem ad depravandum
aliorum doctrinam, et quia hoc procedit ex superbia subditur.
non te extollas in cogitationibus anime tue velut taurus. sic
ratione bonos impetens tuis cornibus. ne forte elidatur virtus
tua. id est subtilitas ingenii tui. per stulticiam. id est per abusum scientie
et folia tua. id est verba tua ornata. comedet. id est destruet
hec stulticia. fructus tuos perdet. id est bona que fieri poterant
per ingenium et scientiam tuam. et relinquaris velut lignum ari
dum. id est carens humore devotionis. et fructu bone operationis
anima enim nequam. que scienter impugnat equitatem. disperdet
qui se habet. id est habentem talem animam et in gaudium inimicis. id est
diaboli. dat illum. diabolus enim magis gaudet de subversione
hominis litterati quam simplicis. et deducet in sortem impiorum. id est in ge
hennam que est sors impiorum, sicut beatitudo sors iustorum.
¶ Verbum dulce. hic consequenter ponitur inductio ad augmen
tum amicitie. Et dividitur in duas partes, in quarum prima ponitur hec in
ductio. secundo amicitie distinctio ibi. Est enim amicus. Circa primum
dicit. verbum dulce multiplicat amicos. sicut legitur de beato
clemente qui propter dulcedinem eloquii erat dilectus non
solum a christianis sed etiam a gentilibus et iudeis. hoc patet de gede
one iudicum 8. qui viros effraym concitatos contra se mitiga
vit per verbum dulce. et lingua eucharis. id est bene grati
osa in bono homine habundabit. quia studet dicere verba gra
tiosa. multi pacifici. id est amicabiles. sint tibi et consiliarius
sit tibi unus de mille. non enim est cuilibet secretum cordis sui
et maxime de contemplatione melioris propositi revelare, quia
frequenter ab amicis carnalibus impeditur. Si possides amicum
id est possidere desideras amicum verum. in temptatione posside illum
id est in adversitate proba illum. adversitas enim hoc bonum facit quia
veros amicos a fictis distinguit et non facile credas illi
te ipsum. revelando scilicet secretum tuum ante quam probaveris ipsum.
¶ Est enim. hic consequenter ponitur amicitie distinctio ut videatur
de quo amico sit confidendum. Et primo ponitur distinctio et
secundo veritatis amicitie commendatio ibi. amico si permanserit

Circa

vide mora. 2 q.

Circa primum ponitur distinctio quadrimembris cum dicit. Est
enim amicus secundum tempus suum etc. i. secundum tempus aptum ad lucrum
suum quod est tempus prosperitatis amici propter quod adversitate
superveniente recedit ab amicitia. et est amicus qui convertitur
ad inimicitiam. et hic est homo invidus qui superexcres-
cente amico suo prosperitate per invidiam incipit dolere et ei
contrarius esse. et est amicus qui odium et iram et convicia de-
nudabit. hic est homo fallax qui tamen aliquo fingit amici-
tiam ut sciat suum secretum ut sic melius possit impugnare
. Sicut in legenda beati tiburcii dicitur de torquato quod intravit
ad christianos ut eos gravius impugnaret. est autem amicus socius
mense. hec est amicitia que fundatur in bono delectabi-
li quo deficiente solvitur amicitia. ¶ Amicus. hic autem ponit
amici veri commendationem cum dicit. amicus si permanserit fixus
tecum. i. in amicitia que est secundum deum. erit tibi quasi coequalis
. i. diliges eum sicut te ipsum secundum caritatis preceptum. et in
domesticis tuis fiducialiter aget. i. in privatis negociis
tuis fideliter se habebit. Si humiliaverit se contra te. i. in omnibus
bonis tibi consenciens et a facie tua absconderit se.
procurando bonum tuum in absencia tua magis quam in presencia
unanimem habebis etc. i. cum eo sis unum cor et una anima
ab inimicis tuis separare. loco non tamen anima cor. i. diligite
inimicos vestros etc. et ab amicis tuis attende. qui sunt
veri amici secundum condiciones premissas. amicus fidelis
protectio fortis. tempore tribulacionis. qui autem invenit the-
saurum. i. quia valde preciosum quia rarum et optimum. a-
mico fideli nulla est comparatio etc. i. rebus temporalibus quantumcumque
preciosis. amicus fidelis medicamentum vite et immortalitatis
nam amicus fidelis ex caritate et sic sollicitus est de ami-
co quantum ad bona gratie que vivificant spiritualiter et perducunt
ad immortalitatem glorie. et qui metuunt dominum. timore filia-
li. invenient illum. per amorem mutuum. qui timet deum
timore filiali. eque habebit amicitiam bonam. s. dei. tamen
non ibi equalitas quantitatis nam dilectio ex parte dei
semper est maior. sed est ibi equalitas proportionis quia qui magis di-
ligit deum magis diligitur ab eo. ideo sequitur qui secundum il-
lum. i. secundum essenciam divine magnificentie. erit amicus illius.
. Sciendum quod si hoc magis determinet actum divine dilectionis in-
trinsecum non est ibi magis nec minus nam uno actu simpli-
cissimo diligit omnia. Si autem determinet effectum extrinsecum
. s. bonum quod vult diligentibus se. nam diligere est velle
alicui bonum. sic magis diligit unum quam alium volendo
ei maiorem gratie et glorie gradum. ¶ Fili a iuventute. Su-
perius actor induxit doctores ad scientie communicationem. hic conse-
quenter inducit discipulos ad eius receptionem. Et dividitur in
duas partes. nam primo ad sapientie receptionem inducit. secundo
a quibus accipienda sit ostendit ibi. in multitudine presbiterorum. prima
adhuc in duas. nam primo inducit ad dictam receptionem.
. secundo ad eius continuationem ibi. audi fili. Circa primum dicit. fili a
iuventute tua excipe doctrinam. quia sic melius retinetur. secundum illud quod
nova testa capit inveteratam sapit. et usque ad canos
. i. usque ad senectutem. invenies sapientiam. nam in ea potest
homo semper proficere. quasi is qui arat etc. quere illam cum magna
diligentia. et sustine. i. expecta. bonos fructus illius. qui
sunt gratia et gloria. in opere enim illius exiguum laboris. secundo boni
sequentis. et cito edes de generationibus illius. nam hiis sa-
pientie principiis incipit esse dulcis quod prius non sapiebat ideo
subditur. quam aspera est nimium sapientia indoctis hominibus. sicut
cui cibus sapidus infecto gustui videtur amarus. et non
permanebit in illa excors. i. homo sine corde. quia negligens
est in acquisitione sapientie. quasi lapidis virtus. i. ponderis. probatio
illum. sicut enim sustinens lapidem ponderosum eicit
illum. sic illi quibus gravis est sapientia eiciunt illam repellen-
do laborem qui est in acquisitione eius. Sapientia enim doctrine secundum nomen
est eius. i. hic nominatur etc. dicit enim sapientia a sapore quamvis stul-
tis ut predictum est insipida videatur. quibus autem agnita est
non tamen speculative sed etiam practice. permanet usque ad conspe-
ctum dei. deducendo eos ad statum glorie. ¶ Audi fili. hic
consequenter inducit ad dicte receptionis continuationem. dicens.

Audi fili. aurem cordis et cordis. et accipe consilium intellectus. i.
que intra te legis bonum ad prosequendum et malum ad
fugiendum. inice pedem tuum. i. affectum. in compedes illius. s.
sapientie ei inseparabiliter adherendo et torques illius collum
tuum. i. verba tua que frequenter in gutture sapientis proferendo.
Subice humerum tuum etc. i. laborem in eius acquisitione li-
benter porta et sine tedio. In omni animo tuo accede ad il-
lam. intellectum tuum et affectum ei totaliter applicando.
et quia cum hoc requiritur bonum opus exterius subditur
Et in omni virtute tua etc. et continens factus. i. tenens sapientiam
ne derelinquas eam. Sicut salomon in senectute deprivatus
per mulierum indebitum amorem. 3. Reg. xi. capitulo. In novissimis
enim tuis etc. i. post hanc vitam in patria etiam vita in dulce-
dine sapientie delectantur. propter quod etiam philosophi circa finem vite
sue dimissis occupationibus aliis vacabant contemplationi se-
cundum philosophiam ut dicit thomas de aquino super librum de causis
et erunt tibi compedes eius. i. inseparabilis adhesio cum sapientia
in protectione fortitudinis. nam innitens sapientie non frangitur
adversitatibus. et torques illius. i. doctrina sapientie que formatur
in gutture. In stolla glorie. nam per eam acquiritur
duplex stolla. s. gloria corporis et anime. Decor enim vite est in
illa in patria. i. in patria per gratiam et per gloriam in futuro
. Cetera patent ex dictis. ¶ In multitudine. hic consequenter o-
stendit a quibus sit accipienda sapientie doctrina. s. ab illis
quorum sapientia nota est et approbata. ideo dicit. In multitudine
presbiterorum. i. seniorum ut dictum est supra. prudentium. per
hoc excluduntur senes decipientes et etiam moribus de-
ficientes. nam prudencie connexe sunt alie virtutes
morales ut habetur 6. ethicorum. potest hoc etiam exponi de sacer-
dotibus bonis qui tenentur legem scire et eam docere. ideo
sequitur. ut omnem narrationem dei. i. contentam in lege divina
possis audire. i. intelligere. nam melius sciencies possunt
clarius docere. et proverbia laudis non effugiant te. i. verba
notabilia laude digna. et si videris sensatum evigila ad
illum. i. sis sollicitus ipsum frequentare et ipsum audire. Co-
gitatum habe in preceptis dei quia sunt de necessitate salutis. et in
mandatis eius assiduus esto. ea opere adimplendo. et
ipse dabit tibi cor intellectus et operandi.

Noli facere. VII

mala. Superius dictum est de debito usu scientie et sa-
pientie. hic consequenter agit de debito usu potestatis
. qui quidem usus frequenter impeditur per maliciam ipsius habentis potestatem
. ideo primo removetur hoc impedimentum. secundo accedit ad propositum ibi
noli facere mala. contra deum. et non apprehendent te. per pe-
nam infligendam tibi secundum iudicium divinum. discede ab iniquitate quam
proximum tuum cui debes equitatem servare. et deficient
mala abs te. s. mala culpe et gehenne. ne semines ma-
la in sulcis iniusticie. i. non des exemplum male agendi ho-
minibus ad hoc pronis. sicut sulcus paratus ad receptionem se-
minis. et non metes ea. in pena tibi inferenda. in sep-
tuplum. i. multiplex. nam quod hominibus est aliquis cum culpe
tot penis est puniendus secundum ordinem iusticie ¶ Noli querere
. hic consequenter accedit ad propositum. Circa quod primo docet de
bitum potestatis usum in regimine subditorum. secundo in distributione
honorum suorum in principio. xii. capituli. prima in duas quia primo docet
usum potentie presidendo. secundo in iudicando. x. capitulo. prima ad-
huc in duas. s. in partem principalem et incidentalem que incipit
ibi. noli discere a muliere sensatam. Circa primum notandum
quod virtutes in excellenciori gradu debent esse in princi-
pibus ecclesiasticis et temporalibus quam in subiectis. sunt enim utrique
ministri dei a quo est omnis potestas in regimine populi quod philosophus
. A. ethicorum. virtutes in excellenciori gradu nominat he-
roycas et divinas. Presumptuosum est autem quod aliquis
se reputet sic esse virtuosum propter quod virtuosum est appetere
absolute vel querere principatum. Suscipere tamen in casu neces-
sitatis est ut bonum. s. quando imponitur canonice pro communi utilitate
. unde dicit augustinus ocium sanctum querit caritas negocium

iustum quia susapit necitatis cura iustus quia sacruam si nulla
ipone contemplandi, iu ina uacandum est. si aut ipoit iustine
da eopter cura iustis nicitate. Et in actor hui libri abiito
ne pernapaci primo repuit. Sed suscepium dirigit ibi
noli querere ab homine ducatum. i. q sias dux alior i spu
alibus uel tpalibus ratione dicta. neque a rege cathedram
honoris. i. p. alios iudicandi. non te iustifices ante
deum. i. non studeas ad hoc q homines te iustum credant
coram deo sicut faciunt ypocrite ut ascendant ad maiora
quia agnitor cordis ipse est. et sic uidet tale fictionem et pu
niet. et penes regem noli uelle uideri sapiens. non dicit
uelle esse sapiens quia hoc est semper bonum. sed uelle uideri tm
Cum n. ex hoc aliquis idignus pmouetur ad maiorem
statum apparet eius deffectus qui prius erat incognitus sicut si
mia qui summum ascendit turpitudinem suam plus ondit. Noli querere. hic consequenter i principatu debite suscepto di
rigit. et primo i inuadis. sed i agendis ibi memento ire
Prima in tres. quia primo dirigit i inuadis respectu ppli. secundo
respectu sui ibi noli esse pusillanimis. tercio respectu utriusque
ibi. non irrideas. Circa primum dicit. noli fieri iudex. i. re
cipe pt iudicandi. nisi ualeas uirtute irrumpere iniq
tates. i. eas punire secundum ordinem iusticie. ne forte extimes
cas faciem potentis. ppter hoc dimittendo ordinem iuris. et
ponas scandalum i agilitate tua. i. scandalizes pplm ex tu
a leuitate et incostancia. non pecces i multitudine ciuitatis agendo
iniuste ppter timorem multitudinis. nec te mittas i pplm. et
consentiendo i malum sicut pilatus uolens satisfacere
pplo dimisit barrabam et ihm tradidit crucifigendum
ut ih. nec alliges duplicia peccata. s. tuum peccatum cum peccato
ppli. non n. i uno eris immunis. s. a pena. s. p. utroque
puniens. quia iudex tenetur in talibus facere ppli ipe
tum. Noli esse. hic consequenter dirigit potentem respectu sui pp
d. noli esse pusillanimis i aia tua. sic q dicat non
sis tam sollicitus de ppli regimine q negligas salutem
aie tue facere orationes et opera tue. Ita tamen q hec
non sufficiant ni a peccatis caueatur. ideo subdit. ne di
cas i multitudine munerum meorum respiciet deus. In tantum
q non puniet mea peccata. nam hoc est sicut agit qui
elemosinam uel uestimentum pauperi largitur et tamen oie uel
tactu iniquitatis polluitur que sua sunt dat deo et se ip
sum dyabolo. Non irrideas. hic consequenter dirigit potentem
te respectu utrorumque. s. sui et ppli. d. non irrideas et sed di
cit. est n. qui humiliat et exaltat. nam deus qui uidet omnia
cito pt humiliare derisorem et erigere lugentem. Noli a
mare mendacium aduersus fratrem tuum. hoc est mendacium p
niciosum quod est pessimum. et quia nullum mendacium pt
fieri sine culpa subdit. noli uelle mentiri omne mendacium. eciam
iocosum et officiosum. assiduitas n. illius non est bona. quia
mala. tamen quia de se uiciosa. Cum quia ad p
mendacium inductiua. noli uerbosus esse in multitudine presbiterorum. i. seniorum. uel eciam presbiterorum ipse doctorum. nam iuuenes
tales debent iuniores tacere et sapientiam eorum audire. et
non iteres uerbum in oratione tua. hic oratio potest dupliciter
accipi. uno modo p peticione uel interrogacione a sapi
entibus que sic intelligibiliter et perfecte debet fieri q e
am non oporteat iterari. Alio modo p peticione a deo q non
debet fieri in multiloquio credendo q p hoc exaudiatur. ideo dicit
saluator. mt. vi. orantes nolite multum loqui sicut ethnici fa
ciunt. putant n. q p hoc exaudiantur. non oderis labo
riosa opera et cetera. contempnendo uinitores et agricolas et hu
ius modi nam eorum laboribus alii sustentantur optimique magis
sunt. non te reputes i multitudine indisciplinatorum. sequendo
societatem et mores eorum. Memento. hic consequenter instru
it potentem in agendis. d. memento ire. i. uindicte ire
diuine. quia non tardabit. immo frequenter repente uenit
et hec consideracio potentem dirigit i agendis et quia
potencia frequenter est occasio superbie que est principium omnis
peccati subdit. humilia ualde spiritum tuum. Sicut dicit supra
iii. c. Quanto magnus es humilia te i omnibus. quoniam

uindicta carnis impii. qui per superbiam crudeliter exarsit.
ignis et uermes. s. ignis gehenne et uermes conscie
ntia. unde ysaie ultimo ignis eorum non extinguetur et uermes eorum
non morietur. et quia homo crescens in potencia frequenter ob
liuiscitur amicorum pristinorum ideo subdit. Noli preuaricari
i amicum pecuniam differentem. i. noli rumpere amici
ciam eius pristinam si differat tibi pecuniam comodare
nam amicicia multo preciosior est q pecunia. Aliter eciam
manus ideo bonum non est contempnendus p minori. sed magis
eius. neque fratrem carissimum auro spreueris. i. ppter aurum
quia melior est tibi q quodcumque aurum. Noli disce
dere. hec est pars incidentalis in qua ponitur tria informa
cia et ibi. honora patrem tuum. tum. s. c. primi
uero incidens est. Ex hoc n. q dictum est de usu po
tentie i ppli regimine occasionaliter hic tractatur de usu potentie
in regimine ppe domus et familie et primo quantum ad
uxorem cum dicit. noli discedere. animo uel loco. a muliere
sensata. in regimine familie. et bona. i. casta et ho
nesta. quam sortitus es i timore dei. i. ad prouidam exi
a plem i timore dei et eius cultu nutriendam. gratia enim
uerecundie illius super aurum. preciosum n. ornamentum
est in fronte mulieris uerecundia. Unde p oppositum dicit
de muliere iuerecunda. frons mulieris meretricis facta
est tibi noluisti erubescere. Secundo quantum ad familiam seruientem
cum dicit. non ledas seruum operantem i ueritate cum eius
sit magis nutriendus. neque mercenarium dantem animam
suam. i. exponentem uitam suam in seruicio tuo. seruus se
sensatus. et cetera. non defraudes illum libertate. post debitum ser
uicium sibi concedenda. nec inopem derelinquas illum e
mittendo illum uacuum. precipitur n. deuteronomio. xv. q seruus
libertati dimissus non recedat a domino suo uacuus. pe
cora tibi sunt. et cetera. nam eorum nutricio multum ualet ad
sustentacionem domus et familie. si sunt sterilia uel morbi
da et tunc se dicit dominus de ipsis expedire. tercio quantum
ad prolem cum dicit. filii tibi sunt erudi illos. quia pater
tenetur filiis prouidere de nutrimento et documentis
et curua illos. sub disciplina a pueritia sicut
ramus tener de facili curuatur. non aut postquam induruit
filie tibi sunt. serua corpus illarum. ut non diffamentur
euagando et sic corrumpantur sicut dyna filia ia
cob gen. xxxiiii. et non ostendas hylarem faciem tuam ad
illas. ne ex tali blandimento insolescant. trade fi
liam. s. nuptui et grande opus feceris nam p hoc
de custodia eius eris expeditus. et homini sensato da
illam. Unde dicit tullius malo filie mee uirum q
egeat q pecuniam q uiro egeat. ultimo redit ad
uxorem a qua incepit. d. mulier si est tibi secundum animam tuam.
i. uoluntatem racionabilem. non proicias illam. aliqua oc
casione turbatus contra illam. et odibili non credas te i to
to corde. reuelando ei secretum cordis tui sicut samp
son dalide p quod fuit excecatus. iudicum xvi. Honora
patrem tuum. hic ponitur secundum incidens ex hoc n. q a
liquis crescit in potestate posset credere q non tenetur patres
honorare qui sunt inferioris gradus q est falsum. nam
talis honor est de iure naturali et diuino. et ideo primo i
ducit ad honorandum patrem carnalem. d. honora patrem tu
um. non solum reuerenciam exhibendo sed eciam si indigeat nutrimenta
ministrando. et gemitus matris tue. quos sustinuit i
tui parturitione. Cetera patent. In tota aia. hic consequenter
inducit ad honorandum patrem spiritualem et principalem qui est
deus et primo in se et suis ministris secundo in suis membris
ibi. et pauperi. Circa primum dicit. honora deum ex
tota aia tua. nam diligendus est super se et super oia
et honorifica sacerdotes. eius locum tenentes. et ppur
ga te de peccatis. cum brachiis. i. p oblaciones tuo
labore acquisitas. da illis partem. sicut mandatum est tibi in
leuitico. primiciarum q sacerdotibus debebantur. et purgati
onis. i. decime que debebantur leuitis. et de negligencia
purga te. cum paucis quia deffectu ppius non est reuelandum

multis. dona benedictionis tuorum .i. tuo labore acquisita et sanctifica sanctificatus .i. hostias perfectam. offeres domino ad impetrandum eius gratiam. Initium sanctorum .i. sanctificationes hominum supple sunt hec scilicet primitie decime etc. que dicta sunt. ¶ Et pauperi. hic inducit ad honorandum deum in membris suis indigentibus dicens. et pauperi porrige manum tuam. dando scilicet elemosinam. ut perficiatur propitiatio et benedictio tua .i. remissio peccatorum tuorum et collatio bonorum quod frequenter in scriptura benedictio notatur. gratia datur .i. dabitur. in conspectu omnis viventis. scilicet in iudicio generali. tunc enim pro pietatis operibus dicetur. venite benedicti patris mei etc. sequitur. esurivi et dedistis mihi manducare etc. math. 25. et mortuo non prohibeas gratiam. sed magis sepeli in propria et ora pro eo vel eius. Cetera patent usque ibi. Ex his etc. in dilectione dei scilicet et proximi firmabere. ultimo ponit quoddam directivum tocius humane vite. In omnibus operibus tuis memorare novissima tua .i. mortem. sicut nauta sedet in ultima parte navis ut dirigat eam. ideo subditur. et in eternum non peccabis .i. numquam peccabis. sicut Joh. 13. dixit petrus non lavabis mihi pedes in eternum .i. numquam lavabis

Noli litigare. VIII

hic ponitur tertium induceus ad hoc. non datur potestas superioribus ut construeret pacem comunem et ideo quia supra dictum est de usu potentie hic ostendit huius agere de pacis conservatione. Et dividitur in duas partes. nam primo removet impedimentum pacis proveniens ex temeritate propria. secundo ex aliena ibi. cum audace. ¶ Circa primum sciendum quod contentio directe pacem impedit. propter quod eam removens dicit. noli litigare. i. iurgiis vel iudicio. cum homine potente .i. ecclesiastico vel seculari iudice. ne forte incidas in manus illius .i. sub iudicio eius et sic poterit te amplius gravare. non contendas cum viro locuplete .i. divite et dicitur locuples qui habet loculos plures. ne forte contra consistat .i. moveat litem tibi imponendo crimen furti vel aliquid huiusmodi propter eius pecuniam non possis te deffendere. ideo subditur. multos enim perdidit aurum et argentum .i. concupiscentia auri et argenti. et usque ad cor regum extendit supple se ista concupiscentia et per consequens ad iudices inferiores. et convertit scilicet iudicium a veritate in iniquitate et sic multi mortes condempnati sunt in rebus et in corporibus per pecuniam divitum. noli litigare cum homine linguato .i. rixoso. et non struas .i. apponas in ignem illius ligna .i. materiam incendii eius furoris per tuas contentiones et quia non solum linguati sed etiam stulti solent male loqui subditur. non communices indocto homini. cum eo familiariter conversando. ne male loquatur. sicut sichimite de abymelech. iudicum 9. ¶ Ne despicias. scilicet secundum principale retrahit a contemptu proximi secundo doctrine ibi ne despicias. Circa primum dicit. ne despicias hominem avertentem se a peccato. cum hypocritam vel papalardum nominando sicut faciunt multi. memento quoniam omnes in correptione sumus .i. ad correptionem deducimur eo quod ex elementis contrariis composita sumus. ideo subditur. ne spernas hominem in sua senectute .i. in qua appropinquat morti. et enim ex nobis senescunt .i. ex iuvenibus quales sumus debemus. et quam contemptus irrationabilis sit contrarium gaudium de eterno adventu subditur dicens. noli de mortuo inimico tuo gaudere. et subditur causa. sciens quoniam omnes morimur .i. morituri. nolumus venire. quod nolumus quod gaudeat de nostra morte. nec per consequens debemus de morte eorum gaudere. ¶ Ne despicias. hic ostendit retrahit a contemptu doctrine dicens. ne despicias narrationem presbiterorum sapientium .i. legis dei scientium. et in proverbiis illorum .i. notabilibus ipsorum conversare. audiendo et retinendo et

subditur causa. ab ipsis enim disces doctrinam intellectus. ad serviendum deo et etiam principibus ideo subditur. et sine magnatibus etc. et quia non solum audiendi sunt presbiteri sed etiam senes in quibus est sapientia ex longi temporis experientia. ideo subditur. non te preterat narratio seniorum. etc. et post. ¶ Non incendas. Tertium pacis conturbativum est indiscretio propter quod retrahit primo ab hiis in discretis dicens. non incendas carbones carbones peccatorum arguens eos. scilicet qui sunt obstinati vel in passione positi quia tunc non meliorantur sed deteriorantur. hoc tamen est intelligendum de correctione fraterna que ordinatur ad emendationem correcti sed non de correctione iudiciaria que ordinatur ad bonum multitudinis. multitudo enim melioratur per asperam punitionem et punitionem passionis et obstinati qua tenentur alii. ne incendaris flamma ignis peccatorum illorum. quia correctionem tuam non ferentes provocabunt te ad iram. ideo subditur. neque contra faciem stes contumeliosi. .i. ad convitia promptu ne sedeat quasi insidiator oris tui. ut rapiat inde unde possit te ad iram provocare. secundo retrahit ab indiscretis factis dicens. noli fenerare .i. commodare. homini fortiori te sequente impetum fortitudinis sue. ideo subditur. quod si feneraveris quasi perditum habe. quia non poteris per violentiam recuperare. non spondeas .i. promittas deo vel homini supra virtutem tuam. hec enim est indiscreta promissio. quod si spoponderis quasi restituens cogita. quia teneris facere tuum posse. non iudices contra iudicem impugnando eius sententiam iustam hoc est enim impugnare cuius locum tenet iudex in dirimendo iuste. ¶ Cum audace. postea retrahit ab hiis que pacem turbant et hoc principaliter ex temeritate propria. hic ostendit retrahit ab hiis que eam turbant et hoc principaliter ex temeritate aliena. et primo ex parte irascibilis. secundo rationalis ibi. cum fatuis. tertio concupiscibilis. Circa primum dicit. cum audace .i. temerarie ex impetu ire moto. non eas in via. et post modum. cum iracundo non facias rixam. nam ex ubis procedit ad iram. et cum audace. qui sequitur impetum ire. non eas in desertum .i. extra societatem hominum. quoniam quasi nihil est ante illum sanguis .i. effusio sanguinis innocentis. ¶ Cum fatuis. hic ostendit retrahit ab hiis que pacem turbant ex deffectu rationis in alio dicens. cum fatuis ne consilium habeas et subditur causa. non enim poterunt diligere nisi que illis placent. scilicet fatuus. qualis enim est unusquisque talis finis sibi videtur. secundo etiam consilium per consequens consulet nisi fatua. Coram extraneo ne facias consilium. nescis enim quid pariet. quasi dicit. forte consilium tuum adversariis tuis aperiet. ideo subditur. non enim homini cor tuum manifestes. sed soli amico vero et probato. ne forte inferat tibi gratiam falsam .i. amicitiam fictam ut sciat deffectum tuum latentem. et convitietur tibi. coram aliis in palam ad maiorem tuam confusionem.

Non zeles. IX

hic ostendit retrahit ab his que turbant pacem ex parte concupiscentie. dicens. non zeles mulierem sinus tui .i. non sis nimis suspiciosus de castitate uxoris tue propter hoc eam arctius includere. ne ostendat super te malitiam doctrine nequam. machinando in mortem tuam. sicut docentur tales mulieres a vetulis malis et quia sicut uxor propria non est nimis arctanda. ita nec nimis laxanda. ideo subditur. non des mulieri potestatem anime tue .i. ut dominetur tibi. ne ingrediatur in virtute tua .i. usurpet sibi quod est proprium viri. et confundaris tamquam effeminatus et vilis. Consequenter retrahit a muliere alia non coniugata. dicens. ne respicias mulierem multivolam .i. illuc nunc istuc nunc concupiscentem. ne forte incidas in laqueos illius. per signa lascivie sibi ostensa. Cum saltatrice ne assiduus sis. nam talis discursio membrorum muliebrium luxurie provocat attentum virginem ne conspicias. quia non licet intueri quod non licet concupisci. non des fornicariis .i. meretricibus animam tuam

in nullo. i. consensum tuum in aliquo. ne perdas te. quantum ad bona nature. et hereditatem tuam quantum ad bona fortune. sicut dicitur de filio prodigo luce. 15. noli circumspicere in vicis civitatis. etc. nam oculus est nuncius cordis, et impudicus oculus impudici cordis nuncius et occasio ruine. averte faciem tuam a muliere compta. talis enim apparatus est ad capiendum homines laqueus. ideo subditur. propter speciem mulieris etc. exemplum de sampsone et de salomone. et ex hoc concupiscentia quasi ignis exardescit. scilicet ex aspectibus et colloquiis et nutibus impudicis. Omnis mulier que est fornicaria quantumcumque nobilis genere. quasi stercus in via conculcabitur. quia libidini plurium supponitur. Cetera patent usque ibi. et non alterius cum ea in vino. potando cum ea et confabulando per vinum. iio. luxuriosa res vinum. et sanguine tuo propter illam effuso. sicut frequenter contingit pro adulterio laboris in perditionem quantum ad corpus et animam. Ne derelinquas. hec est pars incidentalis. per deceptores enim mulierum homo frequenter deserit amicitiam bonorum et committit in iniuriam. ideo postquam docuit deceptiones mulierum vitare. hic consequenter hortatur ab amicitia et quietu bonorum non discedere. et primo ponit primum. 2o. 3m ibi. viri iusti. Circa primum dicitur ne derelinquas amicum antiquum. quia probatus est in amicitia. novus enim non erit similis illi. scilicet quamdiu manserit novus. quia non est adhuc probatus. vinum novum amicus novus quia sicut de vino novo nescitur quale finaliter erit. sic de amico novo nescitur qualem fidelitatem habebit. veterascet. i. in amicitia firmabitur. et cum suavitate bibes illud. i. eius amicitia erit tibi suavis et bona. et quia amicitia frequenter per cupiditatem perditur ideo subditur. non zeles. i. non concupiscas. gloriam et opes peccatoris. quia ducunt ad mortem gehenne et frequenter ad mortem nature. propter quod subditur. non enim scis etc. et quia talia per iniurias acquiruntur subditur. non placeat tibi iniuria iniustorum. ipsam imitando. sciens quoniam usque ad inferos non placebit impius. etc. et non ante placebit sanctis in pena, sicut displicuit eis in culpa. psalmo. 57. letabitur iustus cum viderit vindictam manus suas levabit in sanguine peccatoris, applaudens iustitie divine. longe abesto ab homine potestatem habenti occidendi. i. a tyranno crudeli. et non suspicaberis timorem mortis. i. te elongando ab eo. auferes ab eo timorem mortis. et si accesseris ad illum. necessitate compulsus. noli aliquid committere. scilicet mali. ne forte auferat vitam. ex modicum [illegible]. communionem mortis scito. supple esse habitam cum tyranno. quoniam in medio laqueorum ingredieris. nam tyrannus semper tendunt laqueos subiectis ut habeant occasionem rapiendi bona eorum. et super dolentium [illegible] ambulabis. i. tyrannorum qui semper sunt in dolore. nam propter mala que fecerunt aliis in omni cibo et potu timent intoxicari. et in omni loco sibi insidiari. propter quod necesse est eos continue anxiari. et quia tyranni habent delatores ad gravandum innocentes subditur. secundum virtutem tuam cave te a proximo tuo. i. quantum potes cave tibi ab eo qui non te loquitur pro tyranno. et cum sapientibus et prudentibus tracta consilia et negocia tua. ¶ Viri iusti. hic consequenter hortatur ad tenendum convictum iustorum. dicens. viri iusti sint tibi convive. nam in conviviis relaxant homines ad loquendum. et quoniam ex habundantia cordis os loquitur iustus loquitur de bonis et honestis. iniusti vero de contrariis. et in timore dei filiali sit tibi gloriatio. nam gloria magna est esse dei filium adoptivum. et in sensu sit tibi cogitatio dei. i. sensum tuum applica ad cogitandum de deo. et omnis narratio tua in preceptis altissimi. i. doctrina tua non sit de vanis et curiosis, sed de utilibus ad salutem. In manu artificum opera laudabuntur. ypallage est. Et est sensus quod artifices laudantur ex operibus manuum suarum que sunt artificiose facta. et princeps populi in sapientia sermonis sui. supple laudabitur. sicut salomon de sua sapientia probatur. 3. Reg. 3. de iudicio huius infantium vivi etc. et in sensu vero seniorum verbum. i. verbum dictum a sapiente per se commendabitur quam narratio magna ab alio dicta. terribilis est in civitate sua homo linguosus. nam ipse est seditiosus qui est

pessimum in civitate que civium unitas dicitur esse. et temerarius in verbo suo odibilis erit. quia pro nichilo habet alios offendere. [Gallicus.]

Iudex sapiens. X

Postquam tractatum est de usu potentie in presidendo. hic consequenter tractatur de usu eius in iudicando. ad hoc autem requiritur sapientia et bona vita. et primo tractatur de sapientia cum dicitur. iudex sapiens iudicabit populum. de ministris suis secundo. ideo subditur. et principatus sensati terribilis erit. hominibus malis. secundum iudicem populi sic et ministri eius. qui student exequi voluntatem illius. rex insipiens perdet populum suum. ut patet de roboam. 3. Reg. 12. quod per fatuum responsum perdidit populi sui decem partes. et civitates inhabitabuntur per sensum prudentium. sicut patet de david et salomone. et quia potestas a deo derivatur subditur. In manu dei. i. in eius dispositione. potestas terre. secularis et ecclesiastica. et execrabilis omnis iniquitas gentium. scilicet scelus ydolatrie. nam gentiles erant ydolatre. et utilem rectorem in tempore suscitabit super illam. quod impletum est tempore christi et apostolorum, per quorum predicationem gentiles ab ydolatria revocati sunt ad fidem et unius dei veri culturam. et super faciem scribe. i. sapientis in lege. imponet honorem suum. nam talis ducit homines ad honorem divinum. ¶ Omnis iniurie. hic consequenter agit de potentis bonitate. et primo quantum ad animum. secundo quantum ad ... xi. capitulo ibi. priusquam intelliges interroges. Tertio quantum ad factum ibi. fili ne in multis. Circa primum primo retrahit animum a motu malignitatis. secundo a motu cupiditatis ibi. avaro autem. Circa primum dicit. omnis iniurie proximi ne memineris. ad vindicandum quando positus es super eum. et nichil agas in operibus iniurie. i. nulli facias iniurias propter tuam potestatem. et quoniam hoc procedit ex superbia subditur. odibilis coram deo et hominibus est superbia. ut patet de senacherib rege. 4. Reg. 19. et secundo macha. de anthiocho epiphane. 9. et quoniam deus superbos et iniuriantes destruit subditur. regnum de gente ad gentem transfertur etc. sicut patet de monarchia assiriorum translata ad babilonios, et de babiloniis in persas et medos. dan. 5. et ab illis in grecos. 1. macha. primo, et a grecis in romanos. luce. 2. ¶ Avaro. hic consequenter retrahit potentis animum a cupiditate. et quia ex divitiis homo superbit. secundo retrahit ipsum a superbie vanitate ibi. Initium superbie. Circa primum dicitur. avaro nichil est scelestius. hoc dicitur non quia avaritia sit peccatum maius genere suo, sed quia divitie per avaritiam congregate prestant fomentum omnibus viciis. sicut radix arboris omnibus eius ramis. propter quod dicit apostolus. 1 thi. 6. radix omnium malorum est cupiditas. quid superbis. ex tuis divitiis terra et cinis. i. cito in cinerem redigende. nichil est iniquius etc. exponatur modo predicto. hic enim et animam suam venalem habet. pro pecunia exponens eam dyabolo. quoniam in vita sua proiecit intima sua. i. interiores possessiones bonas, quorum radix est cupiditas ut dictum est. et quia tam potentia temporalis quam pecunia plurium sunt appetenda, cognito transeunt. ideo subditur. omnis potentatus brevis vita. nam potentes inordinate vivunt continue suas concupiscentias sequentes, ut dicitur primo ethicorum. et quia multi machinantur in mortem eorum. aliqui ex ambitione ut habeant eorum statum. aliqui ex odio eo quod ab eis reputant se gravatos. et quoniam cupiditas et superbia invecte de difficili curantur. Sequitur. languor prolixior gravat medicum. nam difficilior est ad curandum. brevem languorem. i. recentem infirmitatem. precidit medicus. i. cito curat. sic supple peccatum de facili curatur ante quam inveterascat per consuetudinem. non autem post ea. sic et rex hodie est etc. hoc refertur ad illud quod premittitur. omnis potentatus brevis vita. ad ostendendum quod regia etiam potestas que est maxima, et sic [est] sive regi qui per excellentiam, eo quod cito transit non est multum appetenda. Sed quia posset aliquis dicere. homo post mortem

hic

habet consilem dignitatis. sicut ante, propter quod potestas est appetenda sicut crediderunt aliqui gentiles. ideo remo
uet hoc dicens. Cum enim morietur homo. abutens sua potestate
hereditabit serpentes. idest demones quantum ad animam
et bestias. idest animos bestialiter uiuentes quantum ad libera
et uermes. quantum ad corpus, et est diuisio competenter facta
quia cuilibet sufficit portio sua, et de aliis duabus non
curat. ¶ Initium. hic consequenter retrahit animum peccatoris a mo
tu superbie et uanitatis, ostendens primo quod est detestanda.
secundo proponit contra eam remedia ibi semen hominum. Circa
primum dicit Initium superbie hominis. idest humane nature. a
postatare a deo. idest nolle subesse eius precepto. hoc enim pec
catum incepit ab eua, quam temptando dixit serpens. Cur
precepit uobis deus ut non comederetis de omni ligno paradisi.
quasi dicat. cum sitis innocentes non debetis tali precepto restringi
maxime cum omnes fructus arborum tanquam suppositi debeant subiacere
uestre uoluntati. et tunc mulier prorupit in quandam elationem
et displicuit restrictio precepti, ex qua displicentia se
quuta est error quo credidit serpenti ulterius dicenti. nequaquam
moriemini etc. et sic transgressa est preceptum comedendo fruc
tum uetitum. et sic patet quod nolle subesse precepto diuino
fuit initium transgressionis comedendo. Tamen illud nol
le subesse precessit elatio mentis, ut dictum est. ideo sequitur. quoniam
initium peccati est omnis superbia. insurgendo in omnis tamen peccati
qui tenuerit illam. scilicet superbiam. adimplebitur maledictis
diuinis scilicet et humanis. et subuertet eum in finem. scilicet super
bia que confundit finaliter ipsam habentem. propterea ex
honorauit dominus. idest confundit. conuentus malorum. idest superborum
ideo sequitur. sedes ducum superborum destruxit deus. sicut
patet de saule quem propter superbiam deiecit. et pro ipso dauid
mansuetum regnare fecit. radices gentium superbarum
idest diuitias quibus nitebantur et in quibus confidebant. a
refecit deus. eis substrahendo. et plantauit humiles ex
ipsis gentibus. sicut patet de balthasar superbo, cuius regnum
et diuitias dedit dario medo. daniel v. terras gentium e
uertit dominus etc. sicut patet de sodoma et gomorra gen. xix.
perdidit deus memoriam superborum. inter bonos. et reliquit
memoriam humilium sensu. idest puram se reputantium, non est creata
hominibus superbia sed magis humilitas eo quod formati sunt de uili
materia. neque iracundia nationi mulierum. idest omnibus natis de mu
lieribus. nam homo est animal mansuetum natura. propter quod in eius corpore
non sunt ferocitatis signa ut cornua dentes et ungues magni
etc. huius que sunt in animalibus aliis. Ex predictis patet superbi
am esse detestandam. ¶ Semen hominum. hic consequenter ponit contra
superbiam quedam remedia. et primum est timor dei qui est quasi
quoddam pondus reprimens hominem ne per superbiam eleuetur
et sic honorabilis coram deo redditur qui se timentes hono
rificat. ideo dicitur. semen hominum honorificabitur etc. et per oppositum
subditur. semen autem hoc exhonorabitur. idest confundetur. quod pre
terit mandata dei. relinquens timorem. In medio fratrum rec
tor illorum in honore. idest honoratus est coram hominibus qualiscumque
sit. et qui timent dominum erunt in oculis eius. scilicet honorati et
et placentes quod est melius. gloria diuitum honoratorum
et pauperum timor dei est. idest tam diuites quam pauperes
qui sunt uirtuosi et per omnes honorandi. et ethicorum. glo
riantur de timore dei. nam per hoc filii dei sunt adoptiui
et ad hoc sequitur non despicere hominem pauperem iustum
qui est dei filius adoptiuus. et non magnificare uirum
peccatorem diuitem propter diuitias suas. et subditur ratio. magnus est
iudex inter homines et potens. in honore humano. et
non est maior eo qui timet dominum coram deo. primo minor
et per omnes minus est est honorandus secundum ueritatem. ¶ Seruo
statu. hic ponitur secundum remedium contra superbiam quod est humili
ationis. Circa quod primo ponitur humiliationis actus. secundo
fructus in principio xi capituli. Circa primum dicitur. seruo sensato liberi fa
ciunt. qui per superbiam insolescunt, et sic aliquando hereditate
paterna seruis sensatis uenditur, et hoc exemplum est humiliatio
nis industrium. et uir prudens et disciplinatus. idest humi
lis. non murmurabit correctus. sicut dauid correctus

a nathan non murmurauit. sed statim peccatum suum humiliter re
cognouit dicens. peccaui domino. ii. Re. xii. et inscius quod correc
tionem non suscipit non honorabitur. sed magis confundetur
et ex illis exemplis concludit. noli te extollere in faciendo
opere tuo. quia quicquid est ibi boni totum est a deo. et noli
contari. idest pigritari. In tempore angustie. tunc enim magis indiget
est operatori bone. melior est qui operatur et in opere sufficien
ter. et habundat in omnibus. idest in uictu et uestitu sufficienter
statui suo. quam qui gloriatur de genere suo. iactando se. et
eget pane. idest uictu cotidiano. ideo subditur. fili in mansue
tudine. que tenet debitum modum et restringit excessi
ua animam tuam. in securitate uirtutis. et da illi honorem. secundum
meritum suum subueniendo ei, sicut decet carnem et apparen
tis. peccantem in animam suam iustificanti ei carnem. quis iusti
ficabit. quasi dicat. nullus quia facit de ancilla dominam et eos
quod est iniustissimum. et quis honorificabit etc. quasi dicat. talis
non est a deo honorandus nec ab hominibus. pauper gloriatur
per disciplinam et timorem suum. idest humilis qui pauper est
sed eo quod est disciplinatus in moribus et timens deum glori
ficandus est a deo et ab hominibus. et est homo qui glorificatur
propter substantiam suam. idest propter diuitias, et non propter uirtutem
et hic honor est falsus. quia sicut dicitur. iiii. ethicorum. Solus
bonus est uere honorandus. qui autem glorificatur in paupertate
etc. idest qui uane gloriatur pauper ex his arguitur
est quod plus uane gloriaretur si habundaret. et qui gloriatur
in substantia. superbiens de diuitiis. paupertatem uereatur
quia frequenter pauperes in diuitias et econuerso transmutantur
. luce primo existentes impleuit bonis etc.

Sapientia humiliati XI

in. Postquam in duxit ad humiliationis actum. hic conse
quenter inducit ad humiliationis fructum dicens.
Sapientia humiliati exaltabit caput illius etc. sicut
patet de daniele qui positus in captiuitate propter sapientiam
suam fuit exaltatus, non solum inter populares, sed etiam
inter principes et potentes dan. vi. et similiter ioseph
in egypto gen. xli. non laudes uirum in specie sua etc. idest
non iudices de ualore hominis secundum exteriorem apparentiam
corporis. nam frequenter ille qui est minoris apparentie est
melioris existentie, et inducit exemplum ad hoc cum
dicit. breuis in uolatilibus apis. habet enim corpus ualde paruum
et tamen facit meliorem fructum quam miluus habens
corpus magnum, et si non est gloriandum de statura corporis
multominus de decore uestis que est quid extrinsecum. ideo
subditur. In uestitu etc. nec in die honoris tui. idest sub
limationis tue temporalis. extollaris. per superbiam. quoniam mi
rabilia opera altissimi. superbos subito deiciendo et
humiles exaltando luce. ii. deposuit potentes de sede
et exaltauit humiles. ideo subditur. multi tyranni sederunt
in throno. qui postea sunt deiecti propter suam superbiam. et
insuspicabilis portabit dyadema. tyrannis deiectis sicut
patet hester. vi. et vii. de aman suspenso, et mardocheo
honorem illius adepto, de quo tamen facto nullus ante sus
picabatur. Unde adhuc subditur. multi potentes etc. quod patet
in pluribus exemplis ueteris ac noui testamenti et etiam
in hystoriis antiquorum. ¶ Priusquam interroges. Super
ius ordinauit iudicem quantum ad animum. hic consequenter co
ordinat ipsum quantum ad uerbum dicens. priusquam interroges. ueri
tatem diligenter inquirendo. ne uituperes quemquam. ipsum con
dempnando. et cum interrogaueris. idest ueritatem diligenter inqui
sieris. corripe iuste. contra ueritatem nihil procedendo. priusquam
audias. complete. loquentem ne respondeas uerbum.
quia non responderes ad eius intentionem cuius intentio ex
fine locutionis dependet. et in medio sermonum ne adi
cias loqui. interrumpendo sibi loquentis eadem ratione a
lia sim. Et in medio seniorum adicias loqui. ubi magis
tacere debent iuniores. de ea re que te non molestat
ne certaueris. nam hoc est fatuum et inutile. et in iudicio

peccatorum · qui puniuntur iudicium · ne consilias · eorum
sententiam approbando uel ei consentiendo ¶ Fili ne in multis
postquam ordinauit iudicem quantum ad actum et librum · hic
consequenter ordinat quantum ad actum / Et diuiditur in duas partes
quia primo ipsum retrahit ab his que bonum actum impedi
unt · secundo monet ad ea que pro bono actu expediunt ibi ·
Sta in testamento · Primum uero quod impedit bonum actum
iudicis est confusio negociorum · scilicet qui multa inchoantur
ante quam aliquod eorum terminetur quia sic unum per aliud
impeditur · ideo dicit · fili ne in multis · similiter et confuse · sint actus
tui ¶ Et si diues · secundum quod impedit actum bonum iudicis
est cupiditas munerum que excecant etiam sapientes
et subuertunt uerba iustorum · exo · 23 · a qua retrahit du
pliciter · primo propter dilusionem acquisitionis · secundo propter
defraudationem seruitoris ibi · et qui locupletatur · Cir
ca primum dicit · Et si diues fueris · id est diuitiarum cupidus
inmoderate · sicut accipitur math · 19 · facilius est camelum
per foramen acus transire quam diuitem hominem intrare in
regnum celorum · ideo subditur · non eris inmunis a peccato · et
subditur ... · Si enim secutus fueris diuitias · inmoderate
querendo · non apprehendes · id est non assequeris intentum · scilicet ha
bere sufficienter propter quod diuitie queruntur · sed per eas non
habetur cupido sed magis indigentia · nam quanto plura sic
acquirit ad habendum pluriora plus sitit · et non effu
gies · scilicet indigenciam · Si precurreris · cupiendo diuitias
a parentibus tuis · nam si fueris cupidus non eris contentus
sed ad habendum maiora anxius ut dictum est · Et si fueris
prodigus ... consumes · et indigens fies · et de cupido ponitur
exemplum · Est homo laborans · mente et corpore · et festinans ad
diuitias · et dolens · de aliorum prosperitate · impius · egrediens
... et proximum · et tanto magis non habundat · id est indiget
· nam auaro tantum deest quod habet quam quod non habet ut dicit
Ieronimus in epistola ad paulinum / et per oppositum est de non cupi
do · ideo subditur · et est homo marcidus · id est debilis uiribus
egens recuperatione uirtutis corporee · plus deficiens
uirtute · scilicet corporali quam alii communiter · et habundans pauper
tate · quia illud modicum quod habet sufficit sibi secundum illud
apostoli · 2 · cor · 6 · quasi nichil habentes et omnia possidentes · et
oculo dei respexit illum · in bono spirituali propter suam
pacienciam · et etiam aliquando in bono temporali / propter quod sub
ditur · et erexit illum ab humilitate ipsius · id est a statu infimo
ipsum temporaliter exaltando · et mirati sunt in illo multi
eo quod sit exaltatus absque sollicitudine sua · et honora
uerunt deum · de bono sibi collato · exemplum habetur in iob qui
post maximam paupertatem adeo fuit mirabiliter exaltatus
iob ultimo · et subditur predictorum ratio cum dicit · bona et ma
la · id est prospera et aduersa · uita et mors · scilicet corporalis ·
et paupertas uel et honestas id est sufficientia bonorum · a deo
sunt · id est hominibus dispensantur · et his omnibus iusti bene utun
tur / propter quod subditur · datio dei permanet iustis · ad
meritum · et profectus illius · id est cumulatio uirtutum · suc
cessus habebunt in eternum · non eis succedet premium
gloriosum ¶ Et qui locupletatur · hic consequenter retrahit a
cupiditate diuitiarum propter defraudationem seruitoris · que
seruitio frequenter subtrahitur per celerem mortem habentis
ideo dicit · est qui locupletatur parce agendo · id est parci (?)
nichil tribuendo aliis / et hec est pars mercedis illius · scilicet
quod bona congregata comedat et bibat solus · et nescit quod
tempus · scilicet uite sue preteriat / et sic non potitur uita · sicut luce
12 · de illo qui dicebat sibi · anima mea habes multa bona
reposita in multos annos quiesce · comede · et bibe ·
epulare · et sequitur · dictum est autem ei · stulte hac noc
te repetent animam tuam a te · que autem congregasti cuius erunt
Sta in testamento · hic consequenter inducit ad ea que expediunt
pro bono iudicis actu / et primo facit propositum · secundo ostendit
assequendi modum ibi · confide · Circa primum dicit · Sta
inmobiliter in testamento tuo · id est in mandato dei / quod tibi
statutum est ad seruandum exo · 18 · et in illo colloquere
secundum illud subditos iudicando · et in opere mandatorum

suorum · id est mandatorum tibi impositorum · ueterasce · id est perseue
ra usque in finem math · 10 · qui autem perseuerauerit usque in
finem hic saluus erit · ne mireris in operibus peccatorum
eis consentiendo / et si ex humana fragilitate conse
seris cito penitens resiliendo · ¶ Confide autem · hic
consequenter ostendit assequendi modum · scilicet per diuinum adiu
torium · et primo inducit ad dei confidenciam · secundo substra
hit confidentiam falsam ibi · ne dicas · Circa primum dicit ·
confide autem in deo · de optinendo per ipsum actum me
ritorium in presenti / et premium in futuro · et mane in lo
co tuo · scilicet per amorem in deo qui est locus anime quietatiuus
Augustinus / inquietum est cor meum domine donec requi
escat in te · facile est enim oculis dei subito honesta
re pauperem · transferendo ipsum ad gloriam ideo subditur
benedictio dei · que est per gratiam · in mercedem iusti festinat
ut ipsum ad gloriam transferat · et in honorem · id est reple
tio est eiusdem similiter ad maiorem assertionem ¶ Ne di
cas · hic consequenter substrahit confidenciam falsam / et primo
... proximi ibi · non omnem confidenciam · falsa ... est quia
quis confidit de sua sapientia potentia et huiusmodi / et hoc
maxime faciunt illi qui tantum credunt uitam presentem
· ideo dicit · quid est mihi opus · scilicet confidere de alio qua
sufficio propter dicta · et que erunt mihi ex hoc bona · id est
post hanc uitam · quasi dicat · nulla · ne dicas · sufficiens
sum ad hanc uitam transeundum · et quis ex hoc · id est post
hanc uitam · pessimabor · id est mala sustinebo pro fac
tis meis · quasi dicat · nulla · hoc enim senciunt qui animam cum
corpore mori credunt · ideo subditur · in die bonorum · id est tempore
prosperitatis in hac uita · ne inmemor sis malorum · id est pu
nitionis in alia uita · et in die malorum · id est aduersitatis in presen
ti ne inmemor sis bonorum · id est remunerationis in uita futura · nam
hec memoria facit patienter tollerare aduersa ideo sub
ditur · quoniam facile est et cetera · malitia hore · id est afflictio breuis
obliuionem facit luxurie magne · id est absorbet uoluptatem
rem magnam preteritam et multo magis afflictio longa ·
Unde in persona afflictorum in inferno dicit sapientia 5 · quid profuit su
perbia et diuitiarum iactantia · quid contulit nobis transierunt
omnia illa ut umbra · et in fine hominis · id est in morte denudatio
operum illius / quia cognoscuntur certius quam ante propter quod subditur · ante
mortem ne laudes hominem quemquam · scilicet absolute et finaliter · Unde
dicebat beatus franciscus · nemo laudandus cuius incertus
est exitus · quoniam in filiis suis · id est in operibus suis que dicuntur hic
eius filii sicut et fructus · math · 7 · ex fructibus eorum cognoscetis
eos · cognoscitur uir et uirtuosus ¶ Non omnem · remo
ta falsa fiducia ... sui · hic consequenter remouet ... proximi non
ualde credendum est a confidentia de doloso ideo dicit · non omnem
hominem inducas in domum tuam · id est ad habendum tecum fa
miliaritatem · sed solum in fidelitate probatum · multe enim insidie sunt
dolosi · nam frequenter querit decipere sub pretextu amicicie
Sicut enim eructant et cetera totum istud usque ibi · et sicut
perdix · exponitur ab aliquibus de superbis et dolosis qui
ex malo conceptu cordis proferunt mala pessima / et fre
quenter capiuntur in laqueis suis sicut perdix ... Sed
michi uidetur melius exponi de diuersis secundum antecedencia
et subsequentia / ad cuius intellectum sciendum quod scriptura sacra sub
eodem contextu loquitur de diuersis · sicut ps · 77 · Cum occideret
eos querebant eum et cetera quasi non dicit · cum occideret eos · intelli
de paruulis obstinatis et propter hoc interfectis · et quod sub
ditur querebant de penitentibus territis punitione aliorum / sic
in proposito · Sicut enim eructant precordia fetentium · intel
ligitur de dolosis qui ex conceptu interiori proferunt uerba
dolosa · sicut homines habentes interiora corrupta eructant
per os fetidum odorem / quod autem subditur · et sicut perdix indu
citur in foueam · id est in rethe in quo capitur · et sicut capra (?)
et cetera · intelligitur de simplicibus deceptis per dolositatem predictorum
/ et quod subditur · Sic et cor superborum · refertur ad dolosos qui
dicuntur hic superbi · quia quos potestate subpeditare non
possunt querunt dolositate subuertere / de quibus adhuc subditur · et sicut
prospector uidens casum proximi sui · qui attente uigilat

ad uidend

ad inuadendum eum proximi sui ut inde gaudeat. bona eius proximi sui in mala conuertens. Deinde ea facta iterum mala. Insidiatur qualiter possit nocere proximo. et in elec tis oculis suis imponet maculas eis detrahendo. et quia illud licet in pluribus sit paruum tamen frequenter procedit ad magnum malum. subdit. ab una scintilla augetur propter quod subdit attende tibi a pestifero. id est ab homine doloso. fabricat enim mala. Requiris totam diligentiam. subditur prout et quia homines alienigenas ut frequenter sunt tales communius. sequitur ad te admitte alienigenam. et cetera quasi dicat dolebis si eum admittes ad secretum tuum. subditur. et te subuertet in turbine contra de bonis et abalienabit te.

Si benefeceris XII

Superius auctor informauit potentes de regimine subditorum. hic autem cum informat de distributione bonorum suorum. Dicens. Si benefeceris. tua largiendo. scito cui feceris. scilicet quis dignus sit recipiendo et erit gratia bonis tuis multa. quia talis largitio in triplum retribuitur. Secundo et quis sit dignus recipere. ostendit. Dicens. benefac iusto. indigenti et inuenies retributionem magnam. sicut dictum est. per oppositum de non largiente. non est enim bonum qui assiduus est in malis operibus dicit enim philosophus. 8. ethicorum quod malus amicitiam non habet ad se nec ad alterum. propter quod subdit concludit. igitur si sic misericordiam in malum est fugiendum est malis. intensse et elemosinam non danti. ponitur tamen quia et altissimus odio habet peccatores. In quantum huiusmodi. non tamen in quantum sunt eius creature. Et misertus est penitentibus. et quia deus conformari debet deo misericordi. id est misericorditer bonum quia ex sua mia fit aliis corpori. et ne suscipias peccatorem. scilicet obstinatum quia ex bonis tuis faciet vitam peius et impiis peccatoribus reddet vindictam. scilicet deus de quo non punitur. quoniam altissimus odio habet peccatores custodiens eos in diem vindicte. id est reseruans eos ad penam gehenne. Cetera patent ex dictis. ne in ipsis potentior te fit. Ex hoc patet quod loquitur de peccatoribus obstinatis. Similiter ex hoc quod subditur. nam duplicia mala inuenies per ista que fecerit et bona que fecerit substentans bonis suis. Cetera patent ¶ Non agnoscetur. In superioribus ondit auctor qualiter erga inimicos homo se debeat habere ad proximos suos quosdam aliqui sunt mali alii vero boni. Sequitur in isto ostendit qualiter se ad habere ad malos. se ad bonos circa medium 13 capituli ibi. Omnis homo. id est tua. Primo in duas. nam primo docet ad inimicos fouentem et fouere se cupidos et superbos in parte 13. capituli. Circa primum dicit. non agnoscetur in bonis. id est in prosperis amicus. sed vero quia tunc omnes se ostendunt amicos. vnde poeta. Si fueris felix multos numerabis amicos. tempora si fuerint nubila solus eris. et non abscondetur in malis. id est in aduersis. inimicus. quia statim incitat ad nocendum sicut canis ad mordendum canem pacientem. In bonis viri inimici illius. supple tristitia. tolle inde et si non facere. In tristitia et malitia illius id est aduersitatis. et amicus vero bonus agnitus est. non sibi computatur ereditor eta lius ipsum defendendo. non credas inimico tuo in eternum. id est numquam credas ei. quo probasti inimicum. sicut enim eris metuerit excrescat malicia illius. id est ubi signum odii resurget interius. licet terminum ondat exterius. Ideo subditur. Et si humiliatus vadat curuus. et magnum reuerentiam faciendo abuerte animum tuum. nullo modo ei credendo. non statuas illum penes te. id est fouendo tibi familiarem. ne conuersus stet in loco tuo. te supplantando et in nouissimo cognosces uerba mea. scilicet esse vera. si nimis tarde. propter quod subdit quis miserebitur incantatori a serpente percusso. quasi dicat nullus. quia sic erat ebrius quod debuit premunire sibi quis omnibus qui appropinquant bestiis scienter. nota igitur debes. et ab eis. Et similiter qui comitabitur familiaritatibus cum hominibus

malo. quia sicut philosophus dicit primo polliticorum homo malus a lege et iusticia destitutus est pessimum animalium. ideo subditur. et qui commiscetur cum uiro iniquo obuolutus est in peccatis eius. Psalmus. et cum peruerso peruerteris. Vna hora tecum permanebit. scilicet durante prosperitate. Si autem declinaueris. a prosperitate. non supportabit. id est non te adiuuabit. In labiis suis indulcat inimicus. id est verbis dulcibus fallendo. In corde suis lacrimatur inimicus. compassionem fingendo. qui credit passionem relevari. et si inuenerit tempus nocendi non satiabitur sanguine. Sicut patet de Ismael qui occidit venientes in masphat. Iere. 41. Si incurrerint tibi mala. in quibus possint tibi nocere. Inuenies eum illic priorem. id est peiorem quia nulla pestis grauior ad nocendum quam familiaris inimicus. et quasi adiuuans suffodiet plantas tuas. id est finge non te adiuuare machinabitur ad maiorem casum tuum. caput suum mouebit primum te deridendo. et plaudet manu. manibus gaudendo. et multa susurrans. id est plura de te. Deinde vultum suum ab amicicia prius ficta ad inimiciciam manifestam ¶ Vallus. 1236.

Qui tetigerit XIII

hic autem docet aucto fouere fouentem cupidos et superbos. Et diuiditur in duas partes. nam primo facit quod dictum est. Secundo reuertitur docet ad diuitum subditionem ibi humiliare deo. Circa primum dicit qui tetigerit picem. inquinabitur ab ea. eo quod magne adherentie. et qui communicat superbo induet superbiam. nam homines sunt primi ad appetitum excelentie per excellens. magis et maxime cum similis superbie. propter quod de facili adheret huic. pondus super se tollit qui honestiori. id est potentiori se sociatur. quia sibi multa habere melius propter se et alii non potest bene resistere. Ideo subditur quid communicabit cacabus ad ollam terream. quia ei se collidunt confringet. scilicet que est fragil. Cetera applicat ad propositum. Deinde. diues iniuste egit et fremet. quia potens adhuc facit peius pauper autem lesus tacebit. nam si querelam moueat. peius habebit. Si largitus es fueris. scilicet munera diuiti. assumet te. id est honorabit te iuxta se ponendo. Et si non habueris. vnde facias sibi exenia. derelinquet te. non vocando te ad mensam suam. et euacuabit te. id est depauperabit per exenia a se facta. et ipse non dolebit super te. de tua paupertate. Si necessarius illi fueris. in aliquo negocio vel opere. supplantabit te. id est decipiet te. et subridens. id est blandiens. spem dabit tibi. promittens tibi facere bona. et dicet quid opus est tibi. quasi dicat de necessariis prouidebo tibi. et confundet te in cibis suis. vocando te ad mensas per exenia habenda donec te exinaniat. id est ad paupertatem reducat. bis et ter. quinquies et quinquies modis euacuantur pauperes a diuitibus. Vno modo bona pauperum violenter auferendo. Secundo mercedem debitam retinendo. Tertio pro suis duplicia decipiendo sibi male eis ponderando vel mensurando et hoc duplicitates. vno modo in paupertatem abiectam qui solidum dant diuitibus. alio modo in eorum prouinciam qui non audent contradicere. Et in nouissimis derridebit te. absque compassione. postea videns te de bonis denudatum derelinquet te. quia non potest ulterius de tuo habere. caput suum mouebit ad te. non tamen reuertere ad diuitum auxilium quod est sine fallatia et deceptione. Deinde. humiliare deo. de te nichil presumendo. et expecta manus eius. id est suae misericordiae quae potest sine fallacia ad deceptiendum corporem. ¶ Attende diligenter ne seductus in stulticiam humiliatus. id est ad stulticiam deuiantis per errorem. noli esse humilis. id est pusillanimis factus. In stulticiam seductus. diuites relinquens pro solis tibi vis compositus solotam. et quia homo confidens de dei adiutorio potest securius agere quam ante. Ideo autem ondit qualiter se habere possit cum diuite et potentiore. scilicet non se ingerendo nec se nimis elongando

loquēdo reuenter et caute se habendo/et hoc ē qd̄ dr̄ aduocatus a potenciore discede .i. aliqualiter excusa te ex hoc. tāto magis te aduocabit. si p̄us te uocauit bona intencōne. ne impedimentū sis. ingerendo te nimis. ne ipi grauis .i. repellaris uerecūde. et ne longe sis ab eo .i. diuite, nimis te elongando. ne eas in obliuionē .i. si dn̄s dederit s' grām largiendo non hēat de te memoriā ne retineas ex equo loqui cum illo .i. ut uelis cum eo loqui de pari. s; magis cum reuerentia loquere. ne credas multis uerbis illius .i. si multa tibi p̄mittat. ex multa .n. loquela temptabit te ut capiat experimentū de tua simplicitate. et subridens. qui tibi applaudens et omnia cōdonās. interrogabit te de absconditis tuis .i. si aliquid de suo acceperis in abscondito. immitis .i. crudelis animus illius cōseruabit uerba tua. ad reprehendendū te. et non parcet de malicia .i. pena tibi infenda. et de uinculis incarcerando te. p̄pter q̄d dr̄. Caue tibi de iniuria locucōe et attende auditui tuo .i. auditis ab eo ne p̄cipitanter respondeas contra te. qm̄ cum subuersione tua ambulas .i. in pīculo tue subuersionis. audiens uero illa q̄ dicuntur audiui te p̄ captione tua modo dicto. qi ī sompnis uide .i. simula te non intelligere. et uigilabis .i. i. ī h'c uigilanter et prudenter te habebis. in oī uita tua/ex clusa societate malorum. hic cōnt' inducit ad cōsociandū bonorum/et diuidit' in tres ptes. qr̄ p̄mo inducit ad cō iungendū se bonis. s'o ad retrahendū se a mal' ibi. qi cōmu nicabit. Tercio docet distinguere hos ab illis ibi. cor hoīs. Circa p̄mū sciendū q̄ cōmunicatio hoīum ad inuicē tūc est bona qñ dependet ex caritate diuina. iō dicit. In oī uita tua dilige deū. p̄pter quē p̄ximo ē diligendus. et inuoca eū in salute tua .i. p̄ salute tua t̄pali et eterna. et q̄ maxime p̄ximus ē in deo diligendus. sequitur. oīe aial dili git sile sibi ī ispe. sic et oīs hō p̄ximum sibi. supple dz diligere quia factus ē ad ymagine dei/et capax beati tudinis sicut ipse. oīs caro ad silem sibi s' cōiungetur uolatilia cū eis/dez sp̄eī simil' cohabitant/et siliter aiali a. et oīs homo sili sui sociabitur .i. debet s' sociari rōe ymaginis diuine in qua conuenit cum eo in se. et hec so cietas fundatur in bono rōnis recte/et legis diuine. ¶ Si cōmunicabit. hic cōnt' inducit ad retrahēd' se a malis et p̄mo ponit suā monicōnē. 2° remouet circa dicta falsam opinionē ibi. bona est. Circa p̄mū dicit. si cō municabit lupus agno ac'. quia malo hō sp̄ insidiatur iusto. que cōmunicatio sancto hoī ad canē .i. caninū hoīe, qual' est luxurioso iracundo et gulosa. qi dicit ulla ē cōmunicatio bona. aut que pars bona diuiti. s. cupido ad paupere. q.d. nulla. Et subditur cā. uenatio leonis ona ger in heremo. in quo leo insequit onagrū ad ipm̄ de uorand'. sic pascua sūt diuitum cupidorum. pauperes quorum bona rapiunt sine cā. et sicut abhoīato est superbo humilitas. eo q̄ cōtrariatur habitui supbie in quo delectatur. nam signū hītu generati ē delectatio in opere. 2° ethi. sic execratio diuitis. cupidi. diues cō motus .i. turbatus uel impulsus. Confirmat'. ab amicis s' peccatib'. p̄ticipātē ī ei' bonis. diuiti decepto multi re cuperatores. dāpni sibi illati. quia spōnte p̄ticipāt' s'. locutus est superba et iustificauerūt eum adulatores affirmantes q̄ sic debeat magnifice loqui. humilis de ceptus est .i. pauper dāpnificatus ē insup et coarguit' sine cōpassiōne de dāpno eius ut fatuus incipatur. locu tus est sēsate et nō ē ei datus locus. quia cōtēpnitur ab audientib'. diues locutus est. et oīs tacuerunt audiendo reuenter. et uerbum illius usq; ad nubes p̄ ducent. cōmēdando enim de sapia excellenti. pauper locutus est et dicunt quis ē hic. ipm̄ cōtēpnendo. et si offenderit subuertent illum grauiter puniendo. ¶ Bona est. hic cū p̄dicta remouet falsam opinionē. nam ex dictis posset aliquis extimare dz diuitē cē ma lū. et oīem pauperē bonū/qd̄ remouet. d. bona est

sba .i. diuicie. cui non ē pcām. in cōscīa. s. de mala acquisitione p̄ se uel p̄ parentes suos. nam diuicie hite iuste sūt mā exercēde uirtutis p̄ opa mīe et li beralitatis. ambros' sup lucha. Sicut diuicie ipedi mēta sūt reprobis/ita p̄bis sūt adiumēta uirtutis. et nequissima paupertas ī ore ipii/qui p̄ ipaciā p̄rūpit ī blasfemiam dei ¶ Cor hoīs. hic cōnt' docet distin guere bonos a malis. d. Cor hoīs imutat faciē illius siue ī bona siue ī mala. dispōsitio .n. cordis mag' appt' ī facie q̄ in aliis ptib' corp' quia uigent ibi oīs sēsus et potissime in oculis/eo q̄ uisu plures rerū diffias ondit. p̄mo metha'. p̄pter q̄ cogitatio cordis ī bonū siue ī malū a p̄itis hoīb' freq̄nter p̄cipit' in facie/et q̄ pauci sūt boni et uirtuosi respectu malorum. s'm q̄d dī ecctes' p̄mo. Stultorum infinitus ē nūs. iō sbdi' uestigiu cordis boni ac' .i. boni tes interiorē mētis et exterio ris cōuersatōis simul/inuenies ī hoīb' paucis.

Beatus uir qui — XIIII

non est lapsus uerbo. Supi'a p̄ncipaliter tercio ca' et circa actū ē de exercitio uirtutis in ordine ad p̄ximū. h' cōnt' agit de uirtutis exercitio ī ordine ad deū. Et diuidit' ī duas ptes. qr̄ p̄mo remouet' impedimenta. 2° accedit' ad p̄p' ibi. beatus uir qui in sapia. p̄mū aut' ipedimentū ē loqua citas q̄ h' peccatum annexū. p̄uls. 10. in multiloquio pcīn nō deerit/et p̄ oñs inde ordinatū ipedit. hāc igitur loquacitatē excludit d. beatus qui nō ē lapsus ac'. uerūtamē quia taciturnitas ē aliqñ uiciosa. s. qñ tacetur illud quod quis dicere tener'. ideo sbdit'. Et nō est stimulum. remorsu cōscīe. in tristicia delicti. dz aūt delictū qd̄ derelictū p̄ q̄ intelligit' obmissionis pcām tacendo quod debet dici/de quo dz hō p̄ piam contristari. Sc'dm ipedimētū ē accidia que reddit hoīe, tris tem et ponderosū ad opa bona p̄ que ordinat' quis in deū/et sic ipedit ordinē illū/q̄ excludi cū dz. fe lix qui nō habuit aī sui tristiciam. ī bonis operibus exequēdis/et nō excidit a spe sua. que ē certa expectā beatitudinis, a qua spe facit accidia decidere ¶ Viro cupido. hic remouet' 3m ipedimentū quod ē īmoderata cupiditas terrenorum que ē radix oīm malorum ut dz .i. thimo. 6. p̄pter q̄ ipedit ordinē ī deū. hoc igitur ipedimētū p̄mo remouetur. sc'do quoddā correlatiuū īferens ibi. fili si habes. Circa p̄mū dz. uiro cupido. male acquirēdo. et tenaci. male retinē do. sine rōne est sba .i. diuitie/quia nō p̄fruitur sibi quia auaro deest tā id qd̄ hz q̄ qd̄ nō habet ut dz ieron' in epla ad paulinū. Similiter/nec aliis qbus nichil dat. p̄pter q̄ nocent auaro q̄tū ad aīam/et corp'. et qm̄ ex auaricia nascit' inuidia. Sequit'. et hoī liuido ad quid aurum. q.d. ad malū suū. q̄ congerit ex aīo suo. iniuste acquirēdo. aliis congre gat ac'. nam freq̄nter illi diuiciarum p̄uat'/et ab aliis male consumunt'. iō sequit'. qui s' neq̄ ē. cui te acquirēdo. cui alio bono erit. q.d. nulli. nā p̄ hoc aliis nocet qui suis diuiciis abutitur. qui sibi in uidet. qualis ē auarus qui ex auaricia retrahit sibi necessaria. nichil ē illo nequius. quia torquet se ipm̄ q̄tū ad aīam et corp'. et si bn̄ fecerit. ignoranter et non uolens facit/sicut aliqñ contingit q̄ iudeus uidens alij noce, p̄ponet ei' bonū/sicut fres ioseph uidē tes eū uendere ī suū/occasionaliter fecerūt eū egyp ti dnm̄. Et ī nouissimo mānifestat maliciam suā. oste dens se dolere de p̄ximi p̄fectu. ideo subditur. neq̄ ē oculus liuidi ac'. quia nō pt̄ uidere bonū alterius facie recta. despiciens aīam suam. qr̄ continue affli git eam. Insaciabil' oculus cupidi. nam ex acquisitis nō minuit' ei' cupiditas s; augetur. iō subdit'. in parte iniquitatis .i. inique acquisitōis. nō saciabit

quia sp pl

quia sp plo appetit. donec cōsumat arefaciēs aīaz
suaz. i. uitaz suaz cupiditatis ardore. et nō sanabit
ppetue. nam ex auaricia nimia nō pt hnis uti. ¶ Fi
li si habes. hic ex dictis infert correlariuz. s. q ho
ex hmōi bonis utatur ad bonū uirtutis. d. fili si hēs
bona tēpalia. benefac tecuz. inde uiuēdo decenter
sm statum tuuz. et dignas deo oblatōnes offer. ad
sustētatōz ministroruz ecclie et paupum. memor esto q
mors non tardabit. Postqȝ nulla meritorie opari
poterit. et testamentū inferorum. i. ordinatō dei de morte
singulorum. hebre. 9. statutū ē hōi semel mori et dr
testamentū inferorum. nam tpre quo scpta fuit liber i
iusti descendebant ad limbuz. quia demonstratū est
tibi. dicente iacob. geñ. 34. descendam ad filium meū
lugens ī infernuz. testamētū n. huiꝰ mūdi. i. hēditas
mūdana filiis apparentibꝰ legatā. morte morietur. i.
cito deficiet. iō sequitur. ante mortē bn̄ fac amico tuo.
i. omni pxio indigēti. nam omis pximꝰ ē ex caritate
diligēdꝰ. non defraudēris a die bono. i. festiuo. tunc
eiz magis ē elemosinis et oblatōibꝰ insistendum. et pti
cula bone diei nō te pteriat. i. te uacuum et ociosuz
a bonis operibꝰ non relinquat. nōne aliis relinques
q. d. meliꝰ est q expēdas in bonis usibꝰ in uita tua
in diuisione sortis da et accipe. ordinauit. n. deꝰ q a
liqui sint paupes et aliqui diuites. ut diuites paup
ibꝰ dent tēpalia et p eis recipiant etna. ante obitū
tuuz opare iusticiaz. i. opa iusticie legalis que icludit
omnes uirtutes. qm̄ apud inferos nō inueire
est. i. mendi locuz. omnis caro sicut fenuz ueterasc
tur. nam generatō uniꝰ ē corruptō alteriꝰ in plantis
et aīalibꝰ. Sic generatō carnis et sanguīs. i. homīz
nam parentibꝰ morientibꝰ filii succedūt ī loco eorū
sm statuz corpalez. omne opꝰ corruptibile. i. ducēs ad
corruptōez q pp̄e ē pētm̄ in fine deffitiet. i. deffitere fa
ciet a beatitudine. et omne opꝰ electum. i. uirtuosū iusti
ficabitur. i. a deo approbabit tanqȝ iustum. et qui opatur
illud honorabitur in illo. i. p illo honore celesti et eter
no ¶ Beatus uir. Remotis impedīmētis hic accedit ad ppo
tractando de uirtutum exercitio sm ordinē pdictuz ī quē
ordinatur hō p uirtutis cognitōz et peccati detestatōez
¶ Igitur primo agitur de primo. sō de scdo. 17. cō. ibi. nō di
xeris ¶ Prima in duas. primo circa uirtutis sapiam
commēdatur acquisitōis actꝰ. scdo acquisite rei fruc
tus in prīn. 15. cō. Circa primuz dr. beatꝰ uir. ī spe. q in
sapia morabitur. meditando diuina quoꝝ cognitō ppe
dr sapientia qȝ sapida sciā. et qm̄ nō ē tm̄ specula
tiua sz etiam extensione ad opꝰ sit pratica. nam ppter a
morez dilecti pcipit opari. iō subdit. et qui ī iusticia
meditabitur. reddendo deo debitum cultum. et primo
suo iustum cōuictum et in sensu. i. i sensitte. cogitabit circū
spectionez dei. i. deꝰ circūspicit omnia et ubiqȝ hebre. 4. o
mnia nuda et apta sunt oculis eiꝰ. qui cogitat uias il
lius. i. opa dei que sunt uie deueniendi in cognitōnez
eiꝰ. roma. p. inuisibilia dei a creatura mūdi. i. ab hoie
p ea que facta sunt intellecta cōspiciuntur. sempiter
na quoqȝ uirtus eiꝰ et diuinitas. iō seqtur. et ī ab
sconsis illiꝰ. i. dei pp̄e tantibꝰ q sunt absconse ignorān
qȝ inuestigator. i. inuestigans eiꝰ secutor q ē ī creaturis
qui respicit p fenestras eiꝰ. i. p reuelatōes factas
in nouo et ueteri testamēto. et in ianuis illiꝰ audiens
i. in ecclia militante p quā est igressꝰ ad triūphan
tez. qui requiescit iuxta domū illiꝰ firmiter credendo
et suauiter cōtēplando. et in parietibꝰ illiꝰ figēs pa
lum. i. fimiz intentiōnē ne ad curiosa et uana euagetur
statuet casulā suā. i. domicilium suū ad manꝰ illius
. s. dei expectando cōtinue dona grē sue. iō sequitur
et requiescit ī ca illiꝰ bona. i. grē dona. per eum

. s. p deuz. statuet filios suos. i. discipulos suos. sub
tegumēto illiꝰ. erudiendo eos ī pdictis. et sub ramis
illiꝰ. i. doctrinis eiꝰ morabitur meditādo et opādo
protegetur sub tegumine illius. a feruore uiciorū. et
in glia eiꝰ requiescet. p adeptōz pmiorū.

Qui timet XV

dm̄. hic cōsequenter describitur acquisi
te rei fructꝰ ¶ Et diuiditur in duas ptes. nā
ondit primo quibꝰ et qualiter iste fructꝰ concedit
. sō quibꝰ denegatur ibi. hoies stulti ¶ Circa primū dr
qui timet dm̄. faciet illud. qd pdictuz ē de inqsitōe
sapie. et qui cōtinens est iusticie. i. tenes eā in corde simul
et ope. apphendet illaz. s. sapiam diuinaz. et obuiabit il
li. nam preoccupat eos qui se concupiscunt. ut illis pri
se ondat. sapie. vi. qȝ mat honorificata. i. omibꝰ hono
re digna. et quia facit honorabiles illos quibꝰ accedit. et
qȝ mulier a uirginitate suscipiet illuz. tanqȝ sponsum
gratiosum. cibabit illum pane uite. i. uerbo sacre scripture
mt. 4. non in solo pane uiuit hō. sz in oī uerbo quod pce
dit de ore dei. et aqua sapie salutaris. i. grā sps sancti
de qua Joh. 4. qui biberit ex aqua quā ego ei dabo
fiet in eo fons aque salientis ī uitaz eternaz. et firma
bitur in illo. deo firmiter adherendo. et nō flectetur. a rec
titudine iusticie. et continebit illuz. i. deꝰ tenebit e
um secuz p pseuerantiā in bono. et nō cōfundetur. cum
reprobis sz honorabitur cū electis. ideo sequitur. et exaltabit
illum apud pximos suos. i. apud sanctos suos q sunt
deo pxiqui. et quia tal' nō sibi soli pficit ad salu
tez. sz etiam aliis. iō sequitur. et in medio ecclie ape
riet os illiꝰ. ad docendū ppliꝰ. et implebit euz spu sa
pientie. ad degustandū diuina. et intellectu ad pponēduz
ea lucide in ecclia. et stola glie. i. sacerdotali dignitate
induet illuz. q frequenter ī ecclia cōtingit. uel stola glie
. i. glia corporis et aīe. q sp fit pseuerantibꝰ ī exemplari
uita et salutari doctrina. Et qm̄ ex salute auditoruz
augetur glia doctorꝫ sequitur. iocunditate et exultatōnē
thezaurizabit sup illuz. i. cumulabit. et quia ista
glia non est transitoria subditur. noie eterno. et ce. ¶ Homines
stulti. hic consequenter ondit quibꝰ diuina sapia dene
gatur. Et qm̄ opposita iuxta se posita magis elucescunt
. ideo cum hoc ondit quibꝰ ex suo merito concedit. dr
igitur. hoies stulti. i. supbi. unde dr stultꝰ ab extollo
llis. qui inaniter se extollit. nō apphendet illam
pp̄ter suam supbiaz. et hoies sensati. recurrentes ad au
xilium dei obuiabunt illi. mt. xi. Confiteor tibi pater
dne celi et terre qm̄ abscondisti hec a sapientibus et
prudentibꝰ in oculis suis. et reuelasti ea paruulis
. Ex hoc pz quod subditur. hoies stulti. et ce. uiri mendaces
nō erunt illius memores. quia nō cogitant de illa. f
requens autem meditatō de aliquo firmat memoria
de illo. et uiri ueraces inuenient in illa. nā ab ipsa ē
omis ueritas uite iusticie et doctrine. et successuz
hēt usqȝ ad inspectionēz dei. i. clarā ui
sionez in patria. non est speciosa laus. i. deo pla
cita. in ore peccatoris. q ē pollutum. q nō ē a domino
missus. ps. 49. peccatori autem dicit deꝰ. quare tu enarras
iusticias meas. et ce. Sapie. n. dei. i. date a deo doctori
astabit laus. nam laudabilis est a deo et hoibus
Et in ore fideli habundabit. nam sibi et aliis pficit
et dominator deꝰ dabit eaz illi. augendo ī ipso donū
spus sancti ¶ Non dixeris. Postqȝ actor induxit ad
dei cognitōnez. hic consequenter inducit ad pcti detestatōz
. et diuiditur in duas ptes. quia primo inducit ad hoc
cōminando. scdo deprecando. cō. 17. ¶ Prima adhuc ī du
as. q primo inducit ad hoc ex cā pcti. 2o ex actu pec
candi. 19. cō. Prima in duas quia primo declarat cām
pcti sui primo. sō ponit peccati remedium. 16. cō. ibi

elemosina mea. Prima adhuc in duas quia primo remouet errorem. secundo docet ueritatem ibi. deus ab initio. Circa enim peccatum aliqui errauerunt attribuentes ea deo vno modo negatiue s. eo quod non dedit homini uirtutem per quam posset peccatum cauere quem remouet d. non dixeris per deum abest. s. michi ueritatem uitandi peccatum. que n. odit deus. s. peccata. ne feceris. hoc errore decepti alio modo positiue eo quod deus dedit homini fomitem peccandi quod remouet. ne dicas ille me implanauit. i. errare me fecit. et dicitur ab in et planos quod est error sine deceptio ad quod subditur ratio. non n. necessarii sunt illi homines impii. i. peccatores. propter quod non dedit fomitem peccandi sed homo inuenit illum ex sua culpa propter quam sublata est ei uirtus originalis iustitia/ qua conseruabat inferiores uires anime ab omni rebellione contra rationem. homo n. destitutus originali iustitia per rationem potest reprimere inordinatos motus partis sensitiue que non est rationi obediens. ut patet non solum per dicta sanctorum. sed etiam philosophi primo ethicorum. omne execramentum erroris. i. omnis error qui est deo execrabilis, et etiam hominibus bonis. ideo subditur. et non erit amabile etc. deus eum ab initio. hic consequenter de causa peccati determinat ueritatem circa quod ostendit primo quod a deo est posse conseruandi iustitiam secundo ostendit hominem esse peccati causam ibi. apposuit illa. tertio remouet a deo causalitatem illorum ibi nemini. Circa primum dicit. deus ab initio constituit hominem. super creaturam inferiorem. et reliquit eum in manu consilii. non est per hoc intelligendum quod subtraxerit ei conseruationem suam et gubernationem/ quia statim cecidisset in nichilum. sed quia fecit illum arbitrio liberum/ que libertas est conseruandi iustitiam pronus. non posse peccare non est libertas/ nisi pars libertatis. sed est defectus sequens liberum arbitrium eo quod est de nichilo adiecit mandata et precepta. i. super liberum arbitrium quo potest iustitiam conseruari addidit legem naturalem ipsam homini que dirigit ad conseruationem iustitie/ et sic ad uitam Si uolueris mandata conseruare. q. d. hoc est in tua potestate. conseruabunt te ad uitam glorie. mathei 19. Si uis ad uitam ingredi serua mandata. Apposuit tibi. hic consequenter ostendit peccatum esse ab homine. d. apposuit tibi aquam et ignem. i. refrigerium glorie et penam gehenne primum promittendo/ et per omnes attrahendo ad ipsum. secundum uero comminando et per omnes ab ipso retrahendo/ et sic intelligendum est de sequentibus cum dicit. ante hominem uita/ gratie et mors. culpe. bonum. meritorium. et malum. demeritorium. quod placuerit ei etc. i. in potestate eius est ad bonum tendere et a malo declinare/ et subditur causa. quoniam multa sapientia dei. et a magnitudine sue sapientie processit quod naturam angelicam et humanam bonam sed mutabilem fecit. ut qui permanere nollet rueret. et qui in conditione consisterent tanto in ea iam digniusquanto et ex arbitrio starent. et eo maioris meriti apud deum fieret/ quo mutabilitatis sue motum uoluntatis suo studio fixisset secundum quod dicit gregorius de angelis moralium libro quinto. et fortis. in potestate ad puniendum delinquentes/ et perueniendum credentes. uidens omnes sine intermissione. unde et clare spiritali tamen modo iustos uidet ad bonum ipsorum. ideo sequitur oculi domini. i. sue misericordie. ad timentes eum. Nemini. hic consequenter ostendit deum non esse causam peccati/ et hoc ostendit dupliciter. secundo ponitur capitulo 16. ibi. in sinagoga. prima [illegible] quia primo probat propositum secundo infert quoddam correlarium in principio 16. capituli. Circa primum facit talem rationem. peccatum sibi dici/ imputatur domino quia precepit illud fieri, uel licenciat de fiendo. neutrum competit deo gratia etc. dicit igitur. nemini mandauit impie agere. bene tamen precepit fieri aliquid quod est iustum/ quod tamen impie agitur. sicut per nabuchodonosor captiuauit filios israel in penam sue ydolatrie. nabuchodonosor tamen hoc fecit impia uoluntate que quidem impietas non fuit a deo/ sed a nabuchodonosor malitia. et nemini dedit spatium. i. licentiam. peccandi. sed sp prohibuit/ et subditur causa. non. n. concupiscit multitudinem filiorum infidelium. i. imitantium patrem in infidelitate. et inutilium. i. nociuorum. et hoc propter inimicitiam. ii dicendo plus significat. Non obstantibus autem predictis posset argui quod deus sit causa peccati. quia illud quod est causa cause, est causa causati. deus autem est causa efficiens liberi arbitrii quod est causa peccati ut dictum est ergo etc. Et confirmatur ratio quia liberum arbitrium equaliter se habet ad uirtutem et uitium ut uidetur ex predictis/ actus ipsius uirtuosi reducuntur in deum, sicut in causam ergo et uitiosi. Dicendum quod deus nullo modo est causa peccati/ nec in se quod est prima regula iustitie/ nec in alio/ aliquis enim est causa peccati alterius dupliciter. Vno modo directe ipsum inducendo ad peccatum. alio modo indirecte cum ipsum a peccato non retrahit cum tamen possit. primo modo deus non potest esse causa peccandi hominibus quia peccatum consistit in recessu a deo. autem recessus deus non potest esse causa. nam omnis causa suos effectus ad se ipsam conuertit. Similiter nec secundo modo quia peccatum alterius a peccato non imputatur nisi ei qui ad hoc obligatur. sicut periclitatio nauis per absentiam gubernatoris non imputatur nisi ei qui ad eius gubernationem aliquo tenetur. deus autem nulli obligatur. et ideo si non preseruat aliquem a peccato quem posset preseruare nullo modo propter hoc est causa peccati. quia totum hoc facit secundum ordinem sue sapientie et iustitie/ per quam ex malis elicit bona. Ad primum dicendum quod effectus cause medie non reducitur in causam primam/ nisi effectus procedat a causa media secundum ordinem qui est a causa prima. sicut factum seruum non imputatur domino/ nisi procedat ab eo secundum ordinem institutum a domino. peccatum autem non egreditur a libero arbitrio secundum ordinem quo liberum arbitrium est a deo/ quod a deo non est ordinatum nisi ad bonum/ quod autem procedit ad malum hoc est ex defectibilitate propria/ et per hoc patet ad secundum. nam liberum arbitrium prout est a deo non uniformiter se habet ad bonum actum et uitiosum. Sciendum tamen ad maiorem declarationem quod peccatum seu actus uitiosus duo dicit. s. actualitatem primum est a deo qui est actus purus et primus. secundum autem a libero arbitrio et nullo modo a deo. sicut in claudicatione quicquid est ambulationis est a uirtute motiua. defectus autem claudicationis reducitur in curuitatem tibie. sicut in causam et non in uirtutem motiuam. Capitulum XVI.

Non concupiscas. XVI

In fine precedentis capituli dixit quod deus non concupiscit multitudinem malorum. ideo concludit ex hoc correlarium. s. quod parentes boni temporales siue carnales cum deo debeant conformari/ non debent de multitudine talium filiorum letari/ et patet littera usque ibi. non credas uite illorum. credendo quod emendari debeant in senectute. nam hoc est ualde raro. prouerbiorum 22. adolescens iuxta uiam suam/ et cum senuerit non recedet ab ea. et ne respexeris in labores eorum. quod debeant pro te laborare in senectute tua ratione dicta. melior est n. etc. hec est comparatio abusiua/ quia quanto plures sunt mali tanto peius est. ideo sequitur et utile est etc. et utilius ab uno sensato. inhabitabitur patria. i. hereditas a patre derelicta. et a tribus impiis deseretur/ quia quanto plures sunt tales tanto citius alienabitur uel forte fatiata. multa talia uidit oculus meus etc. q. d. non credendum est. nam in minoribus et maioribus sum expertus. In sinagoga. hic ponitur secunda uia ad probandum quod deus non sit peccati causa/ que procedit ex diuina iustitia propter quod primo ponitur diuine iustitie rigor. secundo circa hoc remouet errorem. ibi. non dicas. prima adhuc in duas. nam primo declaratur rigor diuine iustitie. secundo subditur temperamentum sue misericordie ibi omnia eius. Circa primum ponitur talis ratio. nullus sapiens et iustus punit illud quod facit/ deus autem punit peccatores et puniet ut patet ex decursu ueteris ac noui testamenti. igitur cum sit sapiens et iustus non est causa peccati. huius rationis supponit maiorem tanquam notam/ et ponit minorem dicens. In sinagoga peccatorum exardebit ignis diuine punitionis. et inducit ad hoc exemplum de diluuio. d. non

ex non

exorauerunt pro peccatis suis antiqui gigantes · qui erant tempore noe · ut habetur gen̄ · 6 · qui destructi sunt in diluuio confidentes in sua uirtute · q̄ nō posset p diluuiū sic pu niri · propter q̄ non crediderunt noe predicanti · nō pepercit peccatori illorum · i · eorum mite que ē quedā peregrinatio super terram · s̄ peremisset eos · i diluuio submergendo gentem totam perdens · q2 solo noe remansit cum filiis suis et uxoribus eorum gen̄ · 8 · Com̄ poit ad exemplum de filiis isrl' in deserto qui propter rebellionem suā mortui sunt in deserto ut h̄r · nu · 14 · et sicut sexcenta millia peditum exo · 12 · qui congregati sunt in duritia cordis sui · uolentes in egyptum reuerti · nu · 14 · Sz quia posset aliquis dicere propter hoc puniti fuerunt q2 erant in tanta multitudine subdit · et si unus fuisset ceruicatus · i · si unus solo fuisset deo rebellis · mirum si fuisset immunis · s · a pena · nam et chayin qui fuerat solo peccator fuit a deo punitus · Misericordia · h̄ ostendit ponit tempantiam diuine mie cum dicitur · mia · n · parens et ira · punitionis · ē cum illo · s · deo in quo mia et iustitia semper comitantur · potens exoro · i · deprecatio iustorum potens est apud deum quia relaxat uel saltē tēperat comminatā · 10 subdit · et effundens iram · i · faciens inferre penā · sm̄ mīam suā · i · cū temperamento mie diuine · Si correctio illius hominis · i · punitio cuiuscumque hominis · nā illius hominis ponitur hic p indiuiduo uago · sm̄ opera sua iudicatur · i · punietur · nō effugiet punitionē dei · in rapinā peccator · i · homo crudelis exercens peccatum rapine · et nō tardabit sufferentia mia facientis · i · patientia misericordis uiri aduersa patientis · quia a deo remunerabitur tempore oportuno · Omnis mia faciet locum unicuique · coram deo · sm̄ meritum operum suorum · quibus correspondet premium · et sm̄ intellectum peregrinationis · i · sm̄ iterum quā h̄r in presenti uita q̄ dicitur peregrinatio hominis · Nō dicas · hic circa diuinā iustitiā remouetur error q̄ primo dissuadendo ponit · secūdo positum destruit ibi · ecce celum · Tertio ad omnem uirtutem discipulus inducatur ibi · audi me fili · Circa primum sciendum q̄ aliqui errantes dixerunt diuinā prudentiā ad hec inferiora nō extendi s̄ ponunt eius iustitiam ex quorum persona dicitur · iob · 22 · Circa cardines celi perambulat nec nra considerat · alii uero dixerunt q̄ licet eius prudentia se extendat ad hec inferiora / hoc tn̄ ē in generali tm̄ / q2 sm̄ eos nō h̄r notitiā singulorum ne uilescat intellectus eius · et sm̄ primum errorem et sm̄ tollerantur punitio peccatorum que respicit facta particularia · dissuadendo igitur primum errorem dicitur · nō dicas a deo abscondar · quia nō h̄r mei notitiam · et subdit secundo sm̄ errorem · et ex summo · i · de celo · quis mei memorabitur · q · d · deus h̄r notitia tm̄ de summis · Tertio dissuadendo · sm̄ dicit ipsius · 1c · resumatur · nō dicas in populo magno nō agnoscar · q̄ dicunt deus nō h̄r notitiam singularium · que ē enim anima mea in tam immensa creatura · q · d · nullius · propter q̄ uidetur indignum dei uilescere si cognosceret eā in singulari · Ecce celum · hic remouetur error predictus p hoc q̄ dei effectus attingit a summo celo usq2 ad centrum terre quantum ad omnia que in eis sunt particulariter · ipse uero nō agit a casu / s̄ sciens et cognoscens · g · 1c · et hoc est quod dicitur · ecce celum · aereum · et celi celorum · i · celum sydereum · abyssus · i · oceanus · et uniuersa terra et que in eis sunt in conspectu illius commouebuntur · nā eius actio pertingit ad omnia · et cum conspexerit illa deus mouentur · i · obedient ei ad nutum · Unde frequenter uisum ē aliqua fieri in ipsis contra suum solitum cursum / ut in descensu ignis in sodomorum punitione gen̄ · 19 · et in eleuatione aque grauis · 14 · cubitis super cacumina montium in diluuio mundi · gen̄ · 8 · et in omnibus his insensatum est cor · s · hominis negantis diuinam scientiam et iustitiam extendi ad particularia punitionis · et omne cor intelligitur ab illo perfecte · et uias illius quis intelligit · q · d · nullus · tunc ualde imperfecte · et procella quam nec oculus uidit hominis · quia frequenter repellitur ab omni humana cognitione

remouetur et sic nō potest uideri ab eis · nam plurima opera illius sunt in absconsis · i · celata hominibus · et opera iustitie eius quis annuntiabit · q · d · nullus · quia iudicia dei sunt abyssus multa · aut quis sustinebit · q · d · pauci quia iusti qui possunt sustinere sunt in numero minori · 10 subdit · longe · n · testamentum uetus et nouum · a quibusdam · i · ab omnibus infidelibus et a pluribus credentibus ē longe quantum ad opus / licet nō quantum ad cognitionem et interrogatio · i consummatio ē · i · refertur finali iudicio · ubi de omni uerbo reddent homines rationem · ut dicitur · 12 · et multo fortius de omni facto · qui minoratur corde · minoratur q2 finē in bonis temporalibus constituit quilibet homo minoratus · cogitat inania · nam cogitationes sue deficiunt a debito fine / et sic sunt inanes · sicut medicina dicitur inanis que deficit a sanitate introducenda · et uir imprudens · i · in agibilibus deficiens / quorum agibilium prudentia ē recta ratio · et errans in speculabilibus · cogitat stulta · Audi me · hic consequenter discipulus inducitur ad contrariam uirtutem que ex hoc apparet / maxime q̄ deus ē creator omnium et sic omnia perfecte cognoscit usq2 ad minima · nam agit praecognoscens / sic ergo procedit · quia primo ponitur excitatio discipuli · secundo doctrina magistri ibi · et dico in equitate · Circa primum dicitur · audi me fili · aure corporis et aure mentis · et disce disciplinam sensus · et nō uerba ad mulcendum aures composita · et dicam in equitate · absq2 personarum acceptione · disciplinam · Circa mores · et scrutabor enarrare sapientiam · quantum ad diuinorum cognitionem · et in uerbis meis 1c · pluries repetit excitationes discipuli ad maiorem impressionem · Et dico · hic consequenter ponitur doctrina magistri et primo de productione creaturarum in generali · secundo de productione hominis in speciali in principio · 17 · cap' · Circa primum dicitur · Et dico in equitate spiritus · i · absq2 depressione aliqua uirtutis · uirtutes quas posuit deus in opera sua · nam omnibus creaturis dedit uirtutes p quas consequuntur suos fines · ut igni leuitatem · terre grauitatem · p quas feruntur naturaliter ad sua loca ubi conseruantur / et sic est de aliis · et in iudicio dei recto licet nobis occulto · opera ipsius ab initio · nam omnia disposuit in pondere numero et mensura · sapie · 11 · et ab institutione ipsorum distinxit partes illorum · sicut patet gen̄ · primo quia primo quia primo die diuisit lucem a tenebris · secundo uero aquas q̄ sunt sup firmamentum · s · celum cristallinum ab aquis que sunt sub firmamento · s · materiam · iiii · elementorum p celum sydereum intermedium · Tertio die distinxit elementa ab inuicem p congregationem aquarum in locum unum / et sic apparuit arida terra et elementum sicut fuit plenius ibi dictum · et initia ipsorum in gentibus · supple distinxit · nam initiales possessiones partium terre p tres filios noe distincte fuerunt · Sic exponitur aliqui · Sz quia postea subditur · post hec deus in terram respexit · 1c · uidetur michi q̄ illud sit intelligendum de angelis p quos administratur tota corporalis creatura · sicut dicit aug' · sup gen̄ · et sm̄ philosophos intelligentie mouent orbes · Est igitur sensus · et initia ipsorum in gentibus suis · quia corpora superiora et inferiora assignauit deus distinctis angelis p eos regenda · nec obstat quod dicitur · Cum assisterent filii dei · dicuntur enim angeli dei in scriptura filii dei iob primo · numquid ē numerus militum eius · et h̄r · 2° · facta ē cum angelis multitudo celestis militie · 1c · milites autem et filii domini sunt proprie gentes eius · ornauit in eternum opera eorum · nam celos ornauit stellis et luminaribus · aerem auibus · aquas piscibus · et terram animalibus · et dicuntur celi et elementa angelorum opera · nō q̄ sint eorum factores s̄ administratores eo modo loquendi quo uinea dicitur opus uinitoris / et domus gubernanda opus dispensatoris / et ponitur hic eternum proprie quantum ad celos quorum ornamenta permanebunt · quantum autem ad generabilia et corruptibilia que cessabunt in fine mundi accipitur p tempore longo · sicut in psalmo dicitur etiam ps · 74 · illuminas tu mirabiliter a montibus eternis · nec esurierunt · nam angeli nō sunt corporales nec cibo indigentes · nec laborauerunt · q2 sine fatigatione

nec laboraverunt · quia sine fatigatione ministrant cor
pales creaturas et etiam continue · ideo subditur · et non
destiterunt · et sine discordia · ideo subditur · unusquisque
proximum suum etc. unde dicitur iob · xli · qui facit concordi
am in sublimibus suis · post hec deus in terram respexit et im
plevit illam bonis suis multiplicando homines in ea et ex
ea fructus producendo ad sustentationem hominum et animalium ·
ideo subditur · anima omnis vitalis · non rationalis quam sensibilis ·
denuntiavit ante faciem ipsius · id est facto ostendit quod propter eos
erant illa bona a deo producta quia usui eius · et in ipsum
iterum reversio illorum · nam per animam rationalem illa reducuntur in
mediate ipsum de bonis suis laudando et per animam sensitivam
suo modo quod est via divine laudis ·

Deus creavit · XVII

Hic consequenter agitur de formatione
hominis specialiter et primo quantum ad per
fectionem nature · secundo quantum ad perfectionem legis superaddi
te ibi · addidit illis · Circa primum dicitur · deus creavit
· id est firmavit · nam creatio proprie dicta est de nichilo · de ter
ra hominem · quantum ad corpus gen. i. · et secundum ymaginem
suam fecit illum · quantum ad animam intellectivam · per
quam homo capax est ipsius dei per cognitionem et amorem
et iterum convertit illum in ipsum · scilicet ymaginem dando
et cognitionem dei actualem · nam ymago perfectius
attenditur secundum actum quam secundum potentiam · et secundum se · id est secundum decen
tiam humane nature · vestivit illum · virtute ad quam natura
humana habet aptitudinem · sicut enim deus formavit hominem
perfectum quantum ad corpus in quantitate debita et huiusmodi · sic
quantum ad animam scientiis et virtutibus perficiendo illam · un
de et adam statim imposuit nomina animalibus secundum natu
re proprietatem gen. ii. quod non fecisset nisi habuisset
eorum cognitionem · numerum dierum et tempus dedit illi · quo viveret
in terrestri paradiso et inde transferretur ad gloriam sine mor
te si stetisset in statu innocentie · et dedit illi potestatem eorum
que sunt super terram · gen. i. · Creavit ex ipso etc. de costa
eius mulierem formando que mulier est adiutorium viri in
procreatione prolis et eius nutritione et etiam in cohabitatione · nam ali
qua opera statim apparent per viros fienda et aliqua per mu
lieres · consilium · id est potentiam deliberandi · et linguam ad conceptum
mentis significandum alteri · et oculos et aures · id est potentiam videndi et
audiendi · hos autem sensus preteris exprimit quia
maxime deserviunt doctrine ut habetur primo metha. · et cor
· id est intellectum · dedit illis · excogitandi ea que essent utilia et ex
pedientia sibi · et disciplina intellectus replevit illos · scilicet virum
et mulierem dando eis notitiam omnium que competit eis scire per
naturam · et ad idem facit quod subditur · creavit illis scientiam etc. · intellectu
tamen proprie refertur ad notitiam principiorum · scientia vero ad notitiam con
clusionum · et sensus · quantum ad certitudinem utriusque notitie · unde et clare
cognoscens aliquid dicitur illud bene sentire · et mala et bona os
tendit eis · bona ad prosequendum · mala ad vitandum · posuit o
culum ipsorum super corda eorum · nam dedit intellectui virtutem super
se reflectendi · ostendere illis · id est ad ostendendum illis · magnalia
operum suorum · per hoc enim quod anima intellectiva est super se reflexiva ma
xime proficit in scientia · ut nomen sanctificationis · id est nomen domini in quo benedi
citur et sanctificatur · omnia collaudet · ex notitia namque operum
dei dicitur homo assurgere in laudem conditoris et alios ad hoc indu
cere · ideo subditur · ut magnalia enarret etc. ¶ Addidit illis · hic
consequenter agitur de perfectione hominis quantum ad additionem legis dicens · addidit
illis disciplinam · id est legem divinitus datam · et legem vite · id est ad
vitam ducentem · math. xix · Si vis ad vitam ingredi serva manda
ta · tamen licet ingressum retardabat tempore legis mosaice quousque per christum
amoveretur impedimentum etc. · hereditavit illos · scilicet filios israel spiritua
liter et omnis generaliter · quia nulli denegabatur illa lex
quantum ad ea que pertinent ad salutem · et multi gentiles re
ceperunt illam · testamentum eternum constituit cum illis · quantum ad
precepta moralia que manent in lege nova · et iustitiam et
iudicia sua ostendit eis · quantum ad precepta iudicialia et ceri

moniala · honoris sui vidit oculo ipsorum · id est ceremonialis
et cultus dei · et honorem vocis · scilicet honorem · audierunt au
res eorum · in datione decem preceptorum exo. xx · et dixit illis
attendite vobis ab omni iniquo · scilicet in preceptis negativis · scilicet non
habebis deos alienos etc. · et mandavit illis unicuique de
proximo suo · ut vivat iuste cum ipso et hoc in preceptis secunde
tabule que ordinavit hominem ad proximum · vie illorum
coram ipso sunt semper · quia nichil latet ipsum · in unam quamque gen
tem posuit rectorem · id est angelum regentem · unde supremus
ordo inferioris ierarchie dicitur ordo principatuum · id est angelo
rum qui presunt diversis regnis gentibus et provinciis · potest
etiam hoc intelligi de regibus et principibus terrenis quorum
potestas est a deo · et pars dei israel facta est manifesta · nam
regimen illius populi attribuebatur a principio ipsi deo modo
speciali · propter quod cum petivisset regem dixit deus samueli non
te abiecerunt sed me ne regnem super eos · et omnia opera illorum
scilicet hebreorum · velud sol in conspectu dei · nam in illo populo vi
gebat cultus dei ceteris ad ydolatriam declinantibus · et oc
uli eius sine intermissione · nam populo israel dedit prophetas et
alia beneficia multa · ps. cxlvii · non fecit taliter omni na
tioni etc. · non sunt absconsa testamenta per iniquitatem ipsorum · licet enim
in populo israel fuerunt plures reges ydolatre conantes legem de
struere · tamen in bonis fuit lex et latius reservata · et omnes
iniquitates eorum in conspectu dei · ad puniendum eas · quia
decem tribus captivavit per reges assiriorum · et residuas
per reges babilonis · ut patet iiii re. ¶ Elemosina · supius
actum est de tamen peccati fine principio hic consequenter agitur de eius re
medio quod potissime est elemosina et penitentia · propter quod primo
agitur de elemosina · secundo de penitentia · ibi penitentibus · quod autem
elemosina sit remedium contra peccatum · patet dan. iiii. ubi
daniel dixit nabuchodonosor · peccata tua elemosinis redime · ideo
dicitur · elemosina viri quasi sacculus · id est pera · cum ipso · In pera namque
invenitur homo reposuit ad quod in tempore recurrit · sic
elemosina in morte homini subvenit · aug. sola misericordia comes
est defunctorum · et gratiam hominis · id est homini a deo datam · quasi pupil
lam conservabit · in peccato · nam recipientes elemosinam orant
pro dantibus ut in gratia conservetur · et postea resurget · nam in iudicio
generali dicet salvator · venite benedicti patris mei percipite
vobis regnum quod paratum est vobis a constitutione mundi · esurivi
enim et dedistis mihi manducare etc. · et convertes partes infe
riores terre · nam elemosina valet existentibus in purgatorio
quod a sanctis et doctoribus est idem cum inferno quo ad locum · dicitur
enim gregorius quod sicut eodem igne aurum rutilat et palea fu
mat · sic idem est ignis qui cruciat reprobos et purgat
electos ¶ Penitentibus autem · hic consequenter agitur de penitentia
que est summum remedium contra peccatum et quia datur ex divina misericordia
propter hoc etiam ex consequenti etiam agitur de ipsa ibi · quam
magna est misericordia · Circa primum sciendum quod elemosina ad
penitentiam disponit · ideo quasi continuando precedentibus dicitur
penitentibus autem dedit · elemosina · viam iustitie · ad
eam disponendo · confirmavit deficientes sustinere · id est
debiles ad sustinendum laborem penitentie · et destinavit il
lis sortem veritatis · que consistit in clara dei visione
et quia vere penitentibus confertur ista subditur ex hortan
do ad penitentiam · Convertere etc. et patet · et minue offendi
cula · non solum cavendo a peccatis sed etiam ab occasione peccatorum · et
nimis · id est valde · odito execrationem · id est culpam execrabi
lem · et cognosce · non solum speculative sed etiam practice
iustitiam iudicia dei · contenta in scriptura veteris et novi
testamenti · et sta in sorte propositis · id est in proposito bono · et orationis
altissimi dei · ut te teneat in infirmitate proposita · In partes in
de seculi sancti · cum vivis iustis qui dicuntur seculum sanctum · quoniam
mimis · enim gratie · et dantibus confessionem deo · ipsum de
vote laudando · non demoreris in errore impiorum · id est cum
eis ne ab eis inficiaris · prima cor. xv · Corrumpunt bo
nos mores colloquia prava · ante mortem confitere · et
subditur causa · a mortuo quasi nichil perit · scilicet confessio que uti
lis est sibi · sicut dicitur sapientie · v · in persona existencium in inferno
quid nobis profuit superbia et divitiarum iactantia quid

contulit

contulit nobis· ideo sequitur· vnde cum liberis viuens· miu
et sanguis &c. tunc n. ho melius potest consiliari sibi p usus
quod non impeditur in firmitatibus grauitate. ¶ Quam magna. hic
consequenter agitur de mia dei magnitudine et primo specialiter er
ga penitentes. secundo generaliter circa omnes. ibi· miseratio. Circa primum
ostendit primo propositum. secundo declarat quoddam dictum ibi· quid
lucidius. Circa primum dicit quam magna mia dei· valde ma
gna est et propiciatio illius conuertentibus ad se· i. uere pe
nitentibus. nam de filiis diaboli fiunt dei filii et coheredes
regni eo quod condonantur eis simul omnia peccata/ aliquando ad
hoc tota pena· sicut tenetur de magdalena/ et semper uirtute
sacramenti penitentie remittitur aliqua pars pene· ideo sequitur
nec enim omnia possunt esse in hominibus· i. non semper potest homo de
omnibus suis peccatis satisfacere· quoniam non est immortalis propter
quod ex carne corruptibili fragilis est et pronus ad peccata· et
in uanitate uite prauitate malitie· i. peccata· placuerunt sibi
propter quod indiget magna mia dei ¶ Quid lucidius
hic consequenter declarat fragilitatem hominis et hoc per humilitatem
magis stabilium· q.d. quid lucidius sole· q.d. nichil inter
uisibilia· et hic deficiet· non secundum lumen/ sed secundum appa
rentiam quando patitur eclipsim· aut quid nequius quam quod ex
cogitauit caro et sanguis· i. homo peccator· est n. pes
simum animalium ut dicit philosophus primo politicorum· ex hoc argu
etur a deo. et acriter punietur· uirtutem altitudinis· i. uir
tutem angelorum in celo empireo existentium· ipse· s. deus
conspicit· tamquam nullam respectu sue uirtutis· et multo fragilior
est homo· ideo sequitur· et omnis homo terra et cinis &c.

Qui uiuit XVIII

in eternum. Hic consequenter
agitur de magnitudine diuine mie erga eos
de qua primo tractatur. secundo de operibus per que
impetratur et conseruatur ibi· fili in bonis. prima in du
as quia primo tractatur de magnitudine mie dei absolu
te· secundo comparate ibi· miseratio hominis. prima adhuc in du
as/ quia primo propositum ostendit ex parte dei miserantis· secundo ex
parte hominis ea indigentis ibi quid est homo. Circa primum
dicit· qui uiuit in eternum creauit omnia simul. Ex hoc ap
paret infinitas sue potestatis· quia creare est de nichilo aliquid
facere· intelliguntur autem omnia simul creata dupliciter· vno modo
quod celum empireum angelis repletum creatura fuit cum informi
materia corporalium que postea formata est per distinctiones
formarum substantialium in opere sex dierum· Alio modo quod omnes par
tes principales mundi simul producte fuerunt cum suis formis substanti
alibus/ et forma sequens intelligatur quantum ad formas acci
dentales prout in principio genesis plenius explicatur· deus solus iu
stificabitur· quia solus iustus est per essentiam/ sicut et bonus.
quis sufficiet enarrare opera eius· s. creationis gubernationis
recreationis et glorificationis· q.d. nullus· et eodem modo de
sequentibus cum dicit· quis n. inuestigabit &c. et quoniam omnia in
finit ad bonum nec sequitur· et quis adiciet enarrare mi
sericordiam eius erga humanam naturam· q.d. nullus in ipse· non mi
nuere neque addere· nam in eius operibus non est superfluum nec dimi
nutum/ nec est inuenire magnalia dei· nam ad eorum cognitionem
non ascendit homo nisi per creaturas que infinitum deficiunt a perfec
tione creatoris· ideo dicit· cum consumauerit homo intelligere de deo/ tunc
incipit· i. percipit quod est in principio· et cum quieuerit operabitur
· i. cum erit in senectute que tempus est quiescendi ad
bonum opus magis animabitur· Vnde beatus franciscus senex di
cebat suis fratribus. fratres incipiamus seruire domino nam usque
nunc parum profecimus· et hec est monitio saluatoris luce
[illegible]· cum omnia feceritis que precepta sunt uobis dici
te· serui inutiles sumus· &c. ¶ Quid est homo. hic consequenter
ostenditur magnitudo mie diuine ex parte hominis qui secundum se nichil
est in conspectu dei· nec habet a se aliquid boni propter quod quod
a deo sibi fit debet magnum reputari/ ideo dicit· quid est
homo· q.d. nichil· et que gratia illius &c. q.d. a se non habet
aliquod bonum gratie uel nature· aut quid quod nequius illius· q.d.
quod nequitie est in eo totum est ab ipso osee· 13· perditio tua

ex te israel· tantummodo ex me auxilium tuum· &c. numerus dierum ho
minum &c. q.d. si uiueret centum annis hoc modicum est respe
ctu eternitatis pro qua lucrari cupit eius· &c. et sicut gutta
in comparatione eternitatis· hoc enim respectu [illegible]
[illegible] quod est mensura esse incorruptibilium et ideo si [illegible] sua esset
in bonis operibus occupata· tamen non esset [illegible] adeo [illegible]
[illegible]· propter hoc patiens deus est in illis· expectando eos et
mendatos· et effundit super eos miam suam· dando longitu
dinem uite· hoc n. importat effusionem illius· uidit pre
sumptionem illorum· in tantum habet [illegible] et cognouit sub
uersionem illorum· nam omnes fere declinauerunt ad peccata
ideo adimpleuit propiciationem suam in illis eos ad peccata reuocando
do· et ostendit eis uiam equitatis· [illegible] legis quo
dedit lege naturali iam obscurata per peccandi consuetudinem quam
quidem lex mouet ad cultum et amorem unius dei et
proximi equitatis ad proximum· licet autem illa lex data fuit illi
populo israel specialiter· tamen data fuit omnibus [illegible]
ad eam illis que necessaria sunt ad salutem· ¶ Miseratio· hic
consequenter agitur de magnitudine mie dei comparate cum dicit· miseratio ho
minis circa proximum suum· quia est· parua est quia se extendit ad
proximum tantum· mia autem dei super omnem carnem· ps· 135· quid dat es
cam omni carni/ propter quod incomparabiliter maior est dei mia· et
quia miseri magis tenentur illi qui sunt in statu regendi
subditum· qui miam habet· i. mie statum· et docet erudit· i. ha
bens docendi officium· miseratur· i. effectu· excipiens doc
trinam miserationis· i. confirmans doctrinam suam per exemplum operis
· nam in moralibus magis mouent facta quam uerba· et qui festi
nat in iudiciis eius· s. mie desiderans audire illam sententiam in
finali iudicio· uenite benedicti patris mei· &c. sequitur esuri
ui et dedistis mihi manducare· mathei· 25. ¶ Fili in bonis. Post
quam actum est de magnitudine mie dei· hic consequenter agitur de illis
per que impetratur et seruatur· Et diuiditur in duas· quia primo fit
propositum· secundo tollitur impedimentum· ibi· post concupiscentias tuas
Circa primum ponuntur opera impetratiua et conseruatiua mie
diuine· primum est proximi uera compassio cum dicit· fili in
bonis ne des querelam· plangendo quod dedisti ad reuela
dum proximi miseriam· Et in omni dato ne des tristiciam uerbi
mali· [illegible] pauperem cui das elemosinam sicut fa
ciunt multi· per hoc perdentes saltem in parte bonum meriti
Nonne ardorem refrigerabit ros· q.d. sic apparet manifeste in
estate· Sic et uerbum melius quam datum· dupliciter n. aliquis petit
elemosinam· vno modo magis ex cupiditate quam necessitate et
tunc non expedit dare quod petit/ sed magis ipsum ratione
instruere quod cessare debeat a tali petitione/ et sic dicit
augustinus de sermone domini in monte· Aliquando aliquid melius da
bis cum iniuste petentem correxeris· et secundum hoc dicit· non
ne ardorem &c. q.d. sicut ros refrigerat ardorem temporis
sic uerbum bonum refrigerat concupiscentiam inordinatam
petentis· alio modo ex necessitate quam tamen petens fert moleste
et sic dandum est quod petit ad releuandam indigentiam
corporis· et cum hoc uerbum consolationis pro consolatione mentis
· Et quantum ad hoc sequitur· nonne/ ecce uerbum consolatiuum
super bonum datum· q.d. sic quia melior est elemosina
spiritualis quam corporalis/ quanto spiritualia corporalibus preferun
tur· et utraque cum homine iustificato· quia cum dono dur
etiam uerbum dulce· Stultus autem acriter improperabit
pauperi· donum suum· et datus indisciplinati tabes
cere facit oculos recipientis· qui uerecundatur ex in
properiis sibi illatis ¶ Ante iudicium· hic ponitur tertium
quod est innocentia conuersationis cum dicit· ante iudicium para
iusticiam tibi· i. ante quam iudices alium de effectu ali
quo uideas quod sis immunis ab illo aliter te condempna
res· Roma· 2· In quo n. iudicas alium te ipsum con
dempnas· eadem n. agis que iudicas· et ante quam lo
quaris· alios docendo· disce a magistro ante lan
guorem &c. Sicut n. infirmitas corporalis redditur
incurabilis per diuturnitatem· sic spiritualis per consuetudinem
que est quedam natura· et ante iudicium· i. horam mortis
quia talis in iudicio presentabitur qualis in morte re

repetieris. Interroga te ipsum, per diligentem discussionem discussionem. Humiliare ante languorem et in tempore infirmitatis spiritualis ostende conversationem tuam, per humilitatem et aptam confessionem. Non impediaris. Hic ponitur tertium quod est devotio in oratione cum dicit non impediaris spiritualibus vinculis orare semper, id est repetitis ad hoc instantiis. Et non verearis [illegible] ... [illegible] ante orationem praepara animam tuam, videndo quod non dimittas in pristinis peccatis, pro quibus vis orare de hoc quod sicut [illegible] ... et noli esse sicut homo qui tentat deum [illegible] ... [illegible] Memento. Hic ponitur quartum divinae irae imperatium quod est divini iudicii trepidatio cum dicit memento irae in die consummationis mundi, quae erit tempore iudicii, et tempus retributionis. [illegible] Consideratio enim finalis iudicii inducit ad bene conversandum pro retributione ... Memento paupertatis ... In die abundantiae ... et necessitatem paupertatis ... a mane usque ad vesperam immutabitur tempus ...

[illegible]

et non est tibi nihil ... unde possis aliunde ... [illegible] ... sanum. ex. xi.

Operarius ebriosus. XIX

Superiori capitulo ... non locupletabitur ... qui spernit modica paulatim decidit in graviora ... vinum et mulieres apostatare faciunt sapientes ... de salomone ... et arguit ... [illegible]

[illegible]

quia nō pōt illud celare et si ad horā celet hoc est
cum dolore· io sbditur· sagitta infixa femori canis
quā nititur extrahere· sic uerbum in corde stulti qz
non quiescit donec ppalauit. ¶ Corripe amicū· h̄ cōm
comēdat locutioz discretaz et diuidit in duas ptes
quia pmo inducit ad discrete locutiōis actuz· 2° oste
dit eius fructuz· 20· ca° pma adhuc in duas ptes s· i
pncipalez et incidētalez que incipit ibi· et nō ē sapia· Cir
ca pmuz sciend q locutō bona maxie locū hz in cor
rectiōne fr̄na· io dicit· corripe amicū ne forte cū fecerit
iniuriā non intellexit· i· nō cognouit se malū fecis
se et p tuaz correctionez cognoscet et cauebit· aut si
fecerit scienter iniuriaz supple corripe eū ne iterum
addat facere quia forte p te retrahet· corripe pxi
ne forte cum iniuriā fecerit te sciente· non dixerit
i· negauit ptinaciter pctm augmētando· et si dix
erit· pctm cōfitendo· ne forte iteret· a quia intētoe re
trahetur tua correctoe· corripe amicū· nō solū semel
sz plures et sbdit rō· sepe n· fit comissio· s· pcti ex sin
gulari humana· et nō oī uerbo crede· q· i mala dr̄ de pximo·
quia freqnter deffectus cōtingit in loqndo· est qui labitur
i· qui peccat· lingua sua· eo q situat in lubrico· sz non
ex aīo· i· scienter et ex pposito· quis est n· q nō deliquit i lin
gua· q· d· pauci sunt ualde· Cōtz tangit ordinez fratne cor
rectōis· d· corripe pxim inter te et ipm· ante q̄ com
neris· i· inducas denūcies ad puniend· et da locum timori
altissimi quia sic pcipit correctōez fieri ut saluetur
si fieri pōt uno mō fama frīs· quia omīs sapia timor
dei est· i· a timore dei pcedit: nā ē init sapie· s· p· ca°
et nulla· s· sapia est timere deū· quia sicut sapia cu
tur a tiore· ita docet amplius deuz timere· et in oī sa
pia dispositō legis· i· lex diuina dispoītā ē a deo in
quo ē omīs sapia· et nō ē sapia· hec ē pars incidētal
i qua ponit tria incidēcia· pmū est de sapia ficta
et falsa eo q ptez inne ptē in uera sapia termina
dicit igitur· et nō ē sapia uera· nequicie disciplina
qua aliquis instructus fit facē malum· hoc n· mō bonum
ad mala transferimus ut dr̄ in· 6· methaph° sicut dr̄ bon latro
ul sapiens qui caute facit latrocinium et eodē modo
exponitur quod sbditur· et nō ē cogitatio bonitatis ac· usqz ibi
et est insipiens· i· simplex et puz sciens qui minuitur
sapia modicū sciens de subtilibus sunt tn sufficiēter de p
tinētibus ad salutez· io sbdr̄ de ipo· melior ē hō q deffi
cit sapia· i· subtilium cognitoe· et deffitiat sensu· i· acumi
ne intellectu· i timore dn̄i· i· tn̄ timens deū tiore fi
liali· q̄ qui habūdat sensu· i· septimaz intell· et transgredit
legem altissimi· et hic grauius punietur· luce· 12· seruus q cog
nouit uolūtatez dn̄i sui et nō fecit plagis uapulabit
multis· est solertia certa ac· Est autez solertia sm p
hilosofuz subtilitas inueniendi mediuz in nō pspecto
tpe et sic ordinet ad cōclōnez malā sic ē iniqua· si
aūt ad bonā sic ē solertia bona de qua sbditur· et est q
emittit solerter et ppter uerbum certum· ad cōclōz
bonaz io sbditur· enarrans ueritatez iustitie· uite et
doctrine· Est qui nequiter· hic ponitur 3m incidēs de hu
militate que comittitur sapie pu· xi· ubi humilitas ibi et
sapia et quia inme locutus fuit actor de sapia uera et
ficta· hic cōtz idem facit de humilitate· d· est qui nequiter
se humiliat· ut hoīes mag decipiat· et est uius q se hu
militate· qualis est qui nō solum submittit se superioribus
sz etiaz inferioribus sicut xpc se submisit marie et io
seph luce· 2· descendit cum eis et uenit nazareth et
erat sbditus illis· et ē iustus· sicut· qui iclinat faciez ac
tumimitatez· si inuenerit malefaciendi malefaciet· sic
pz dan· 13· de duobus senibus qui uoluerunt cū susanna

coīcubere quia renisante conati sunt interficē ¶ Ex ui
su· hic ponit tangit inmēs· q2 locutus ē actor de hoīs
actu et sermone· pōit signa quib freqter cognos
citur condicō hoīs intr· d· ex uisu cognoscitur uir ac·
Cordis n· dispoītō maxe appet in facie in qua uiget
oms sensus q malius pbo et pm̄ morbis qui etiamsi
inmutat a corde ppter humiditate cōplexiōs· Et io sui
appeat magna maturitas et honestas indicat homo
sensato et ectio· amictus cor· i· dissolutm uestis· et ris
dentium· i· quo appent dentes q ē leuitatis et fatuitatis
signū· et ingressus hoīs· lascius et leuis emanant
de eo fatuitatez eius ostendendo· Cōtz ponit signa
ueri zeli et falsi in z d̄r· est correctō mendax· i· ua
cōtumeliosa qua aliquis dicit alteri uitupia sub
spē ipm corrigendi et ē iudicium qd nō pbat ee bom
pximo malum· sz cum aliquis ex leuibus signis iudi
cat et dicit pximum suuz ēē malū qā sb spē zeli iustie
Judicium n· tale ē cōt pximi cari tē· et ē tacens· i· non
sit iudicans nec dicens malum de pximo donec habeat
certitudinem et ipe ē prudens debitum tepus loqndi expectans

Quā bonū · XX

Postq̄ actor induxit ad discrete locutō
nis actum· hic cōtz ondit ipius fructum
Et qm opposita iuxta se posita magis elucescunt· ideo
pmo ondit fructuz locutionis discrete et dāpnū oppom
indiscrete cōiuncti· Sd̄ sepatī ibi· homo acharis· p
ma in tres quia pmo ppōitum ostendit in uerbo cor
rectōnis· Sd̄ in uerbo eruditōnis ibi· ē tacens· tercio
in uerbo humane conuersatōnis ibi· sapiens in uerbis· Cir
ca pmuz dicit q bonū ē arguere· dulciter et ca
ritatiue· delinquentez q ualū ipm arguendo in
discrete· nam p hoc impeditur fructus correctoīs
et cōfitētez humiliter pctm suū· i orone ut sibi dimitta
tur a deo· non phibere· i· ipm ad hoc iducē· cuius
exz dicēdo plus significat· cōcupiscētia spadonis de
uirginabit iuuenculā· polluens ipam absqz fructu
ples· sic qui facit p uim iudicium iniquum· indiscre
tam correctionez et indebitaz quia maculat iustitie
absqz fructu emendatōnis· et qm nō solū corripiens
dz discrete se hr̄e· si etiaz correctus sbdr̄· q̄ bonū est
correcto manifestare pniam· i· ostendere q uere sit
penitens uerbo et facto· sic n· i· si sic feceris· effugi
es uoluntariuz pctm· i· quodz actuale pctm· originale namqz non ē uoluntariuz ii uolūtē pmor
parentum ¶ Est tacens· hic cōtz ondit ppom in
uerbo doctrine· d· est tacens· a doctrina usqz ad tepus
conuenies· qm inuenit sapiens· nam dr̄ ecc· 3°
tepus tacendi et tepus loquendi· et ē odibilis deo et hoīb
qui procax ē ad loqndū pueniens tepus debitum· et sic
facit scandalum· est aūt tacēs· non hns sensuz loq
tamē ex hoc q tacet ne loqndo deffitiat ē lau
dabil et ē tacens ad horā· sciens tepus aptū labo
· i· tepus aptum ad docend· ideo subditur· homo sapi
ens ac· et pz ex dictis· qui multis utit uerbis· i·
superfluis et inanibus· ledet aīam suaz· nam mul
tiloquio pctm nō deerit pu· x· et qui ptatē sibi
sumit iniuste· odietur· adeo et
hoīe ¶ Est pcessio· qm inme mētione fecit de as
sumēte sibi ptatez iniuste in quo male pcedit· ideo
huius occōne tractat de pcessu in malis· d· est p
cessio in malis· de malo in peius· sicut in bonis
de uirtute ad uirtutem fit pcessus· uiro indisciplinato· qui
prius uult ēē magister q discipulo· et inuentio
qz talis mittit inuenire noua i detinentur sui et a
lioz quia coiunctz sunt erronea· et sicut male pac
docendo sic sua dispensando· io sbditur· est datiz q

non est utile · quia caret debitis circumstanciis et rep
letur malis ut qz fit ppter vanā gloriam ul' aliaz prauā
intētōz et huiusmōi · et ē dati sapientis proppo[m] cui' re
tributio ē duplex · s' augmentū grē in pnti et donū
glie in futuro · est ppter gloriam assumens s' indebi
te potestatez · minoratio · quia cōiter deicit' a statu
suo · et ē sapiens qui ab humilitate levabit caput · me
moue et ab aliis sublimat' efficitur qz sicut dr
hebr · v · nec quisq̄ sumit s' honorē · est q' multa
redimat · s' pctā modico precio · i · pua pniā · i[a] pctōz
que merebant' penā eternā s; pnia cōmutat eā i tē
poralez · et restituet ea i septuplū · i · multiplicitez ·
vel septuplū · i · i septem mōiz grāz spūs/nā ubi habū
dauit delictū aliqn' suphabūdat grā ¶ Sapiens i ūbis
hic pōitur fructus locutōis discrete et dāpnū idiscrete in
illo cōtinentur huiāne sūz dr · sapiēs in ūbis amabilez
se facit · qz cauet dicē odiosa et studet pferre deo et ho
mīb' grata · grē autē fatuoz effundentur · p indiscretam
locutōz p quā deo et hoīb' odiosi reddunt' · licet aliquas
grās gratis datas ut robur corpl' decorē et nobilit[e] ge
neris et hui' · datus isipiētis nō erit utilis tibi recipi[tur]
et sbdit' ro · oculi · n · ei' septēplices sūt · i · ei' intētio
ē multiplex et uana/ppter q' ex puo dono ad vanitates
et alia mala vult habere plura obsequia/ul' dicet re
cipienti impperia · ideo sbditur · Exigua dabit · et sic
male dat ita male accomodat · io sbditur · hodie fenerat'
quis · accomodādo pximo · et cras expetit · debitū et cū
iurgio · io sbditur · et odibilis · et nō erit grā bonis illi'
quia nō cōueniunt ea grose s; magis odiose modo dicto
qui · n · edet panē illi' · cōsumēdo bona ei' · Fse lingue s'
· i · hoīes adulatores et stulticias cōmēdātes · quociēs
et q̄ti irridebūt eū · q · d · oms sapiētes et boni · neqz
eū quod habend' erat · i · sua male distribuit et alie
na que rapit · et quia tales adulatores puenit' sbdit'
lapsus · false lingue · q̄si qui pauimito cadit · grauius eū
leditur ppter pauimti duritiez q̄ si cadēt sup mollem
terram · sic casus maloz festinātez ueniet · i · ex ipul
so · sicut lubricans cadit in pauimito ¶ Homo acha
ris · hic ponitur fructus locutōis discrete et dāpnū
indiscrete · sō fructus discrete ibi · sapiens i ūbis · pma
i duas · nam pmo ponitur dāpnū indiscrete locutōis
i docendo · sō fatue pmittēdo ibi · et qui pfusione · p
ma in duas quia pmo facit ppo[m] · 2[o] remouet quodā
errorez dicitur ibi · est qui uetat' · Circa pmū dr · hō
acharis · i · sine grā dei et hoīs · q̄si fabula uana i ore
idisciplinatoz assidua · nam indisciplinati i fabulis
vanis sūt assueti · erit · s' hō acharis · nam de ipo fit deri
sio et fabula' cōiter · etiā si aliqn' dicit bona · io sbdit'
ex ore fatui reprobabit' parabola · i · sentā uera et magna
et sbditur rō · nō · n · dicit illā in tpre suo · i · tpre cōgruo
s; inepto ¶ Est qui uetat' · Quia locutus fuerat actor de
pctō oris · hic cōiter remouet errorē circa pctū cordis
Dixerūt · n · aliqui quoz iosephus fuit unus ut pz · xi · lib'
antiqtatis iudaice q' actus itior cordis nō ē pctm nisi
exeat aliqualiter in opus/q' mai[te] pz s'm quia actus exte
ri' nō ht rōnē pctī nisi q' pcedit ab actu intiori · p
catū · n · sic ē uoluntariū q' si nō ē uoluntariū nō ē pctm
ppter q' remouet hūc errorē · d · Est qui uetat' · i · phi
betur peccare ab inopia · sicut pauper exte nō potest
uxorem licet uellit ppter iopiā rez · Similit' debilis
et infirmus nō pt exercere rapinas et homicidia ppt'
iopiā uiriū q̄ uis faceret hoc libent' · et in requie sua
· i · in cessatōe a malo · stimulabit' · i · amaricabit' eo q'
malitiā suā dare nō pualet ad effectū ppter q' talis
uoluntas mala p facto malo reputat' · et quia talis
exit in opus malū qn' pōt · io sbdit' · est qui pdet aiam
suā pfusione · i · ptiore cōfusiōis si appeat pauper
ppter q' ad latrocinia cōuertit' · et ab ipmdēti psona pdet
eam · i · a psuasione mali hoīs cui de facili assentit · i ·
latrocinius · io sbdit' · psone acceptōe · i · acceptādo
psuasionē p' iniqui · pdet se · q' ad aiaz p pctm
mortale et q̄tū ad corp' ppter suspensione ul' decā
pitatōne ¶ Est qui pfusione · hic pōitur dāpn[m]
indiscrete locutōis i pmittēdo cui dr · ē q' pfusio
· i · timēs uerecūdiaz inotā de ipotētia ul' auaritia
pmittit amico · q' nō pōt soluere · et lucratus ē eū
inimicū gratis · i · sine cā rōnabili pmittēdi · dr · n · u
ulgariter/qui pmittit et nō soluit · cū amicū sibi
soluit/et qui i pmittēte cōmisit mēdaciū sciens q'
soluere nō poterat sbditur · opprobriū neqz in hoīe mē
daciū · qn' pcedit ex libidine mētiēdi q' ppter ē hoīs
idisciplinati · io sbditur · et i ore idisciplinatoz p
ore sūt · i · inuio malus q' assiduitas uiri mēdacis
· i · q' hō assuetus mēdaciis · tal' · n · frequēter dicit mē
daciū pniciosū quod ē aliqn' grauius q' furtū/ut q'
p mēdaciū denigrat' fama/q̄to meli' ē nom bonū
q' res possessa q' tollitur p furtū · mores hoīū mē
daciū sine honore quia magis digni sūt cōfusione
io sbditur · et cōfusio illoz ¶ Sapiens · hic cōsequt' ponit'
fructus locutōis discrete cui dr · sapiens i ūbis pducet
se ipm · i · manifestabit sapiam suaz · et hō pdens pla
cebit magnatis · sicut pz de ioseph gen · ei qui ppt
prudētiaz suaz placebat phoni · et daniele · dan · i · q'
ppter sapiam suaz placuit nabugo' regi · et qz tales ppt
suā iustitiaz exaltant' · io sbdit' · qui opat' terrā suā ac
cumit · n · talis augmētat fruges · sic opātes iustiaz ac
sunt honores/et hoc pz de ioseph et daniele q' fuit
ualde exaltati · vno i egypto alter i babilone · q' uero
placet magnatis · dicto mō · s · ppter suā iustiaz et sapiaz
effugiet iniquitatē · quia nō accipiet dona ad sbuerti[onē]
iustiaz de quib' sbdit' · exenia et dona · et qi mu
tus in ore auertit correctiones eoz · est aūt mut' q'
dam spēs rane que piecta in ora canis facit eū tace
re et nō potētez latrare · sic exeniū datū p iuiōe sb
facit iudice tacere et a punitōe mali cessare · et quia
dictum ē q' sapiēs i ūbis manifestat sapiaz suā · io sbdr
sapia absconsa et thesaurus iuisus q' utilitas i utrisqz · q · d ·
nulla · et hoc uerū ē q̄tū ad utilitatē alioz · s; non
q̄tū ad ppaz · thesaurus · n · iuisus s' a aliis ut habens q'
ire ad actus uite cōtēplatiue nō ualeat licet aliis p opa
uite actiue · melior ē qui celat isipiētiā suā · qz pcauet
s' a cōfusione · q' hō qui abscondit sapiam suā · tpre quo
manifestanda est p doctrinā ul' p iustitiaz · talis · n · abscō
dit in terra talentū dni sui quod p ipm debebat multipli
cari s'm q' dr · mt · 25 · ppter q' ibidē dr fu' piger et mal'

Fili peccasti · XXI

Supra detestatus est actor pctōz origi[nē]
hic cōiter detestat' eoz multitudinē · nam hu
manū est pcare · s; dyabolicū ē pseuerare · pmo igit'
detestat' hoc de oīb' peccatis in generali · sō de aliquib'
in spāli ibi obiurgatio · Circa pmū dr · fili peccasti · huā
na fragilitate · nō addicias iterū addendo pctō pctm · sed de
pristinis depcare · p te et p alios · q̄si a facie colubri fuge p
catū · quod sicut intoxicat aīaz sicut coluber sibi appi
quātē · et si accesseris ad ipm · p cōsensū · accipiet te · iuoluē
do et ligando p actū et cōsuetudinez · dentes leonis dētes
ei' · nam deuorat totaliter bonū grē et diminuit bo[m]
naturē · q̄si rumphea bis acuta omnis iniqtas · qz ledit aīaz
et corp' · ledit etiā i pnti subtrahēdo grām et i futuro
p gehenne penā que ē interminabilis ppter q' sbdr · plage il
lius nō ē sanitas ¶ Obiurgatio · hic cōsequt' detestat' pcta
magis in spāli et pmo pctm supbie quod ē alioz initiū
ut dictum ē s · x · ca · d · obiurgatio · in ūbis · et iniurie · i · facta
adnullabūt sbam · i · diuitias tpales · nam illis freqnt'
puniūt' pena pecuniaria/et etiā spūales q' anullant'
p uicia · et qm iniurie pcedūt ex supbia · sequit' et
dom'

flaccō · lex · ut refert · Io · crisost · matth · 2° · hīc · vox pauperis penetrat nubes · et nō descendit donec exaudiat.

domus que nimis locuplex ē · ac̄ · et pr ex dictis sua et sbditur dicēns cū ann dī · deprecacio pauperis · i · iniuriati ubis et factis supbi ex ore suo · usqz ad aures dei · s · exaudietur · et iudiciū · i · uendicacō · festinato ueniet illi · p deiectōnē supbi · qui odit correctōz qualis ē supbus · uestigium ē peccatoris · i · ymitator ē dyaboli qui dī peccatoz anthonomatice · tū qz pmiūs peccauit · tū quia obstinatus ē in pcō · et qui timet deum conuertitur ad cor suum · correctōnē recipiendo et a pctis cauendo · notus a longe potens lingua audaci · potens hic accipitur p supbo qui magna extimat de se ipo et iste cognoscitur a longe p linguā audacē · nā alte loquitur et supbe · et sensato scit labi ab ipo prudēter eius consortiū uitando ¶ Qui hedificat · hic in spāli detestatur uiciū auaricie · et diuiditur in duas ptes · quia pmo facit ppositū · s° declarat quoddā dictum ibi · nō erudiet · Circa pmū dicit · qui hedificat domū suam impendiis alienis · i · alienis expensis p rapinā collectis · sicut qui colligit lapides suos in hedificio · ad in[...] compōnēdū · in hyeme · nam hedificiū tale nō est stabile nec similiter domus · et quia pena correspondet pcō sbditur · stupa collecta · ad incendiū apta · sinagoga peccatoz · i · raptoz · et cōsumacio illoz · i · consumacio et ultima eoz pena · flamma ignis · i · eternalis · sicut in pcō affluūt igne cupiditatis · ppter qd sbditur · uia peccanciū cōplanata lapidibus · nam eciā i pcō affluūt mlis pluribus ppter q̄ mēor pa dī sapie · ls · lassati sumus in uia iniquitatis et pdicōnis ambulauim̄ uias difficiles · ac̄ · et in fine illoz inferi · dī implicati infēri eo cōplanatōs sunt illi et tenebre · interiores et exteriores · et pene · s · pena sensus et pena dāpni · et quia sapie de qua loquitur ē oppositiua ei · dī · pri⁹ et timor ad deū so dicipls sbditur ut magis mundū elucescat · qui custodit iustīa · ad pcīm⁹ cōtinebit sensū eius · i · scientie tenebit usitē continue in suis opibus · cōsumacō timoris dei · i · pfectio eius inicium est timor dei est sapia pquā hō disponitur ad deū · et sensus p quē bn̄ disponitur ad pcīm̄ · non dīc deo · ualeant aute hic incipit usu · sensus eius nō erudietur ac̄ · et planior est lrā ¶ Non erudietur · hic declarat quoddā dictum · dixit · n · ante in me · ec · q sapia ē cōsumacō timoris dei · so declarat de qua sapia intelligit · nō qd̄ ē sapia terrena aīal et dyabolica iacobi · 3 · et de illa non intelligit · so dicit · non erudietur qui nō est sapiens in bono · s · i malo · de qua sapia sbditur · est aūt sapia que habūdat · que magis ppē dī astucia fraudulencia que media repit ad malam fodet · ēlis est sapia iudicium et hoies nō recipiūt eruditōz quia reputant pdicatores ydiotas et simplices et sic eoz monitum uilipēdūt · et nō ē sensus · bonus · ubi ē amaritudo · cōsciencie remordētis · sicut est i pdictis · nam sinderesis que nō totalit extinguit in pcō remurmurat mala saltē aliqn̄ · Scīa sapientis · sapia que de sursum ē · iacobi · 3 · de qua sic intellexit q sic cōsumacō timoris dei tanq̄ inundacō habūdabit · quia pficit ppmū illum p ueram notitiā et redūdat ad alios p sanā doctrinā · et cōsiliū illius · in agendis bonis · sicut fons uite pmanet · et sicut fons uiuus qui non desiccatur ardore tēporis · sic nec cōsiliū bonū sapientis ppter ardorē cupiditatis · Cor fatui · hic detestatur uiciū i cōtinēcie · d · Cor fatui · hic nō accipitur fatuitas ex defectu naturalis industrie · s · morū et uite bone · qz uas confractū · i · fractum uiroz · et omnes sapiā nō tenebit · i · nullā · nā omnis non et nullo equipollēt et accipitur hic sapia p bono more et gre · ubi sapiens qd̄ uerbū audierit sensus ad bonū pnus · laudabit et ad se adiciet · corde retinēs et ope iplens · audiuit luxuriosus et displicebit ei · nam cōtrariatur sue intencōi · et pīciet illud post dorsum suum · renuens facere et exaudire

¶ Narracio fatui · hec ē · s · ps pn̄c huius ca · in qua detestatur tenere pspiōnis uiciū / et appbat oppositū bonum ut opposita iuxta se posita magis elucescūt · et pmo in illo cum dī narracō fatui qsi sarcina in uia · qz molestat audiētes sicut sarcina gradiētes · nam i labiis sensati inuenietur gracia · quia studet dicē deo et hoib⁹ graciosa · os prudentis · quitur in ecclā ad docendū utilia · mīqz dom⁹ extimiata sit fatuo sapia et scīa · nam si hīt aliquam uicinitatis notitiā ppter ineubium nisi dicedi et defectum bonaz cōsideracōnū · pterit eā · in sensati mēnacio · illa quia cōfuse et in intelligibile · pferet eā · quia cōpedes i pedibus stulto doctrina · ac̄ · nam sic ē intricatus q nesciat exire de ea ¶ Fatuus · hic ostēdit de ea approbat sapiētē et repbat insipientē quātū ad signa · d · fatuus in risu exaltat uocē suā · p risū cachinū emittēdo i quo appet cordis dissolucō · uir aūt sapiens uix tacite ridebit · et sic maturitas faciei signū ē ordinacōnis cordis · ornamētū aureū prudenti doctrina · ac̄ · nam optīe sedet in eo · pes fatui facilis i domum proximi · q est signū cordis uagi · et hō pitus cōfūdetur a psona potenti · i · erubescit coram eo loqui · si necesitas aūt euidens utilitas hoc requirat · stultus a fenestra respiciet · in domū si inueniat hostiū clausum · uir aūt eruditus foris stabit · paciēter donec apiatur hostiū · nam interi frequēter abscōdūt aliqua que non expedit ab aliis uideri · stultitia hoīs auscultare p hostiū · nam malū est sic inuestigare alterius secretū · et prudens · interius existens · grauabitur contumelia · i · si ascultans audiat aliqua que referat in contumeliā prudentis · so sbdit ac̄ · labia imprudēciū · ac̄ · et prosequitur ibi · In ore fatuoz cor illoz · quia statim pnunciant suū cōceptum · et in corde sapientū os illorū · quia nichil pnunciat · si prudēter bona deliberacōne · Dum maledicit impius dyabolū · d · ipm iuste dāpnatū et puniūt · maledicit animā suam · nam in factis ē ymitator dyaboli · et sic denunciat se debere dāpnari · susurro · i · detractor i silencio · et dī a uocis sono · coinquinabit aīā suā · i · uīta · et in omnibus odietur · et sic deo et hoib⁹ odibilis redditur · et qui pmansit cū susurrone odiosus erit · et⁹ uīta inquinata tacitus et sensatus · i · tacens tpē debito loquens nimis tpē oportuno honorabitur adeo · ut uox sapientum audiuntur in silencio magis q clamor pncipis inter stultos ·

XXII

In lapide luteo · Supius i duxit actor ad detestatōz peccatorū comissionis · hic aūt inducit ad detestatōz pctōz omissionis q contingit ex negligencia tam bonū / et pmo detestatur negligēciā bone opacōnis · s° nimie eruditōis ibi · cōfusio pctīs · tio tacit⁹ sexdie opassionis ibi · sup mortuū · plora · et° cōfusiuā de dilectōnis ibi · mitte aūt lapidem · Circa pmū dī · In lapide luteo lapidatus ē piger · i · negligens et remissus in opacōne boni ad quod tenetur · p duriciā aūt lapidis et ultimate luti designatur q debeat dure confusibiliter pūniri · et omnis loquētur ipm cōtēpnēdo · de stercore boum · repetitio ē ēmfase ipsius q ad pene confusionē ad maiorē alicōnem · et omnis qui tetigerit eū · i · associauerit · excuciet manus · reputans se inquinatū ex societate eius ¶ Confusio pctīs · hic detestatur negligentiā eruditōnis · et pmo ex pte docentis · s° ex pte doctrinam recipientis ibi · multa · Circa pmū dicit · Confusio patris est de filio indisciplinato · pa · n · debet filio nutrimētū et documētū · io negligencia circa hoc et defectu reuertitur in capite suum · et idem itelligendū de patre spūali spūaliter qm ad defectū documēti

filia aūt fatua · i · uaga et dissoluta · in deminoratiōe erit · s · pentuz honoris · filia prudēs · hereditas ē uiro suo · i · amabilis sicut hereditas sua · p̄ amabilior · q̄ pro uxor bona uirtute ē re possessa · nam uir et uxor sunt una caro · nam q̄ confundit uiruz suum in contumelia fit genitoris · ꝓpter defectum instigatōnis · patrē et uiruz cōfundit audax · i · mulier q̄ ē effrons et i uerecunda · et ab ipsis nō inhonorabit · i · nō erit in nor in uiciis q̄ uir pestifer · ab utrisq; aūt nō ihonorabitur · nam p̄r et uir eam impediunt et uirū malū de ei⁹ cor⁹ satiant eā cōtepnunt ¶ Musica · hic re pbat negligentiam disciplme ex pte recipientis cum dī · musica in luctu · i · melodia nō ē conueniens lugentib⁹ quia nō dispōni ad gaudēdū · ipotuna narratō · i · similit̄ narratio licet de se sit bona tamē ipotuna reddit ꝓpter maliciā audientis ꝓpter q̄ dr̄ · mt̄ · A · nolite sctm dare canib⁹ · i · doctrinaz bonā eaz cōtepnentib⁹ · iō s̄bditur · flagella et doctrina in oī tpre sapientia · i · castigatō p flagella ul̄ p ubu; sp̄ indiget ut sapiens fiat et tuz debitis circūstanciis ꝓpter q̄ s̄bditur qui docet fatuuz q̄i qui cōglutinat testaz · i · pdit opaz suaz quia fatu⁹ doctrinā nō recipit s; cōtēpnit · qui narrat ubuz nō audiēti q̄i q̄ excitat dormiētez de graui sopno · i · nolētez excitari · cū dormiēte lo⁹ qui narrat stulto sapiam · i · frustra q̄ neut intellit · et i fine narratōis dicit quis ē hic · i · ad eū nō ptinet ure corripe · ita dixit hebre⁹ moysi ipm corripiēti · quis te cōstituit principez super nos ex° · 2° ¶ Supra mortuū plora · hic remouet negligenciā circa actuz cōpassiōnis · Et diuidit in duas q̄ p̄mo facit ꝓ⁹ · 2° infert corelarium ī ibi cum stulto · Cum p̄muz sciend̄ q̄ mortē cōpaciendum est mortuis quia nō pnt apli⁹ se iuuare · ideo dr̄ · supra mortuū plora · i · mi̅sericordit exequias ipē dendo et p ipso orando · defecit · n · lux ei⁹ · i · meritū q̄ post quod lisficant p die · Io · 9 · ueniet nox i qua nemo pot opari · s · in morte / ut dissinit dictū fuit ibi · et p nox tēz intelligit tēp⁹ p⁹ mortez · et super fatuū plora defecit · n · s̄n̄ū · bono qui ē maximus defectus · ideo subditur · modicum plora sup mortuū · 2ᵘ fatui · magis · n · plangēd⁹ ē de effectu boni moralis qui ē mors spūal q̄ mors iusti corporal de quo s̄bdit · qui requieuit a laborib⁹ uite p̄ntis · i · spe retributiōis eterne · nequissimi eī nequissima uita sup mortē fatui · uita neq; ī fernu peior est et magis plāgēda q̄ mors ipi⁹ et ē hic cō p⁹ abusiua nā de morte ipi⁹ nō ē lugēdū s; magis gaudēdū eo q̄ ei⁹ uita erat ipedi⁹ bonoz · iō s̄bditur luctus mortui · 𝔄 · dieb⁹ · supple durat · 9 · n · tpib⁹ scriptoris hui⁹ libri erat cōsuetum · fatui aūt et ipii · fatuus hic dr̄ qui nō ē fatu⁹ ex defectu nālis iōdustrie · s; ex defectu bone uite p habūdāciā malitie et silitez ipi⁹ qui ē ydolatra / q̄ pietas ē cultus diuin⁹ omis dies uite illoz supple sūt lamētabiles rōe predicta ¶ Cum stulto · hic ex dictis cōcludit corelarium ex hoc · n · quod dixit omēs dies uite fatui lamentabiles · Cōcludit q̄ ei⁹ societas sit fugiēda · d · cū stulto ne multū loq̄ris · nam ex tali colloquio familiaritas cōtrahit et tuz insensato ne abieris · et s̄bdit rō · ut nō molestiā hēas · ex ei⁹ societate sicut illi qui cū latronib⁹ iueniunt aliqn̄ sine culpa sua molestant et nō coiquinabis i pctō illi⁹ nā ex societate maloz freq̄t corrūpit bon⁹ · sicut pomū sanū a putrido · deflecte ab illo · eius societatē declinādo · et inuenies requiē spūs · a dictis pdictis · et nō accidiaberis · i · tepidus et remissus fies in bono · In stulticia ipi⁹ · i · per⁹ stulticiā que ē ipeditia boni · sup plumbuz q̄d grauabit · i · grauius indicabit · et q̄ illi · i · stulto · aliud nomen q̄ fatuus · q · d · nullū · nōiat · n · aliquis ab ope · sicut aliquis dr̄ faber ul̄ latomi⁹ et hui⁹ i opib⁹ aūt talis nō appet h̄ fatuitas / et sic nō pt̄ ꝓpē n̄ fatu⁹ nōiari

et p oīūs ei⁹ societas ad mirabit̄ onerosa · iō dr̄ · harenā et salē · 𝔱c̄ · sicut loramentū ligneum · est aūt loramentuz congeries ligneuz ad inuicē fixaz cōglutinatoruz · et ponitur in fundamto dom⁹ eo q̄ ē de diffi!! Sic et cor cōfirmatuz i cogit̄e cōsilii · i · prudencie et boni supple nō dissoluit̄ faciliter a bono · ideo s̄bditur cogitatus sēsati i oī tpre ul̄ metu nō depriuabit n̄ per quās alia teptatōne / quia sicut dicit aug⁹ nō ē cōsentaneuz rōni aut cupiditate frangi qui metu non frangit · et q̄ oīuz ē de stulto qui nullatenus stabil est in bono s̄bditur · Sicut ornatus harenosus · i · limo harenosa · i pariete limpido · eo q̄ ē de lapidibus duris et polius talis limus 9ᵗ nō adhēt · et sic pale i excelsis · que statim tollunt a uēto · et cemeta sine ipensa · i · sabuluz sine ad mixtione calcis · porta cōtra faciem uēti nō pmanebūt · s; statī dispgunt · Sic et cor timiduz · timore mūdano · In cogitatōe stulti · i · q̄le est cor stulti qui cogitat tm̄ de uanis · contra ipetum timoris · nō resistit a malo s; statiz acquiescit p consensū · Sequens aūt lr̄a per trāslatores ul̄ scriptores vitiata · pōt tamē sic exponi · Sic et cor trepiduz timore mūdano i cogitatōe fatui qui tm̄ cogitat de uanis · oī tpre non metuet · s · tiore diuino · sic̄ i pceptis dei pmanet · semp supple timet timore diuino · Sic habent libri correcti · aliqui tm̄ habent sic · et qui i pceptis dei 𝔱c̄ · Et ē cōpatō p oppo^m quia sicut fatu⁹ nullo tpre stat i tiore diuino · sic p oppo^m stabilis in pceptis dei sp̄ manet i eis tiore filiali ¶ Pungens oculum · hic contez reprobat negligenciā amicicie cōseruāde · d · pūgēs oculū deducit lacrimas · i · facit exire · et qui pūgit cor amici sui · ubo iniurioso · pfert s̄n̄ū · i · facit manifestare ei⁹ offensaz et amicicie lesionē · et ad idez s̄bdit · mittens lapidē i uolatilia · simul cōgregata · deiciet illa · i · dispget · Sic et q̄ cōuiciat amico dissoluit amicitiā · q̄ ē magis malū amicicia multo preciosior ē q̄ pecunia · Verum tn̄ q̄ reparabilis ē s̄bditur · ad amicum et si pduxit gladium · uolens eū pcutere · non desperes · de amici⁹ recupatōe · Est · n · regressus ad amicuz · s · uerū · Et aperuerit os suū triste cōqueres de te nō timeas / et s̄bditur rō · Est · n · concordia facilis ad amicū uerū · excipit tn̄ aliquos casus i q̄b⁹ nō ē concordia · d · excepto cōuicio et i pperio · et differunt ista duo · nā cōuiciari ē iponere ul̄ irrogare aliquā crimē uiciosuz ut quia sit latro ul̄ ribaldus · Impperare nō ē aliquid turpe irrogare q̄ tn̄ nō ē uiciuz ut q̄ aliquis sit spurius ul̄ conditōnis seruil · et supbia · i · amici cōculcatiōne · et misterii · i · secreti amico commissi · reuelatōe et plaga dolosa · i · pditōne i flicta · in his omibus effugiet amicus · i · nō recōciliabit̄ de facili ꝓpter q̄ cōsequēter inducit ad fidelitatem amicicie cōseruādā · d · fidē posside cum amico i paupertate illi⁹ · pū · 17 · oī tpre diligit qui amicus · et fr̄ in angustiis cōpbat · ut hereditatis illi⁹ cohēs sit · fidelitas · n · amicoz bona sūt ad inuicē cōmunia / et qm̄ amiciciā dissoluit p lites et bella subditur · ante ignē camini 𝔱c̄ · et p̄z q̄ quia p oppo^m amicicie reformat̄ et cōseruat̄ p dulcia uba · amicū salutare nō cōfundaris · etiā si inter te et ipm fuerit aliq̄ dissensiones · et a facie illi⁹ nō me abscondā · Sic habent libri correcti · i · societatē illi⁹ nō effugiā ut dem exemplum tibi sile faciendi · et si mala michi euenerint p illū · i · ꝓpter illuz · sustinebo patienter · ꝓpter amicicie bonuz · omis qui audiet cauebit se ab eo · i · ab offensiōe amici castigatus michi ex° · iō s̄bdit optādo · quis dabit ori meo custodiā · ut amicuz nō offendaz · et super labia mea signaculum · ut nō apiant ī debito mō ad loquēduz · ut non cadā i ipis · i · labioz meoz pctis · et lingua mea pdat · i · dignū faciat pditione ·

Domine pr̄ · XXIII

sup⁹

Supius [illegible] non direxeris. hic [illegible] ioh viri ad detestatorem peccati [illegible] hic orat [illegible] ne deprimatur ut precipue [illegible] est in malis non reprimatur tm [illegible] ut ex [illegible] alii [illegible] deum et oriatur per emendationem [illegible] peccati. Sic igitur procedit quia primus ponit suam orationem. Secundo se convertit ad alios informandos ibi doctrinam oris. Circa primum dicit de primo. Domine pater omnium per creationem et dominator vite mee per spiritualem condescensionem. ne derelinquas me in consilio illorum. scilicet fatuorum et impiorum de quibus locutus est [illegible] nec sinas me cadere in illa exprobratione. in qua inciderunt. quis superponet in cogitatu meo. quasi dicat utinam quis superponat flagella divina quorum cogitatio retrahitur a malo. et in corde meo doctrinam sapientie. que firmat in bono. ut ignorationibus eorum. id est delictis cogitationum. non parcant mihi. scilicet flagella non [illegible] vel pena reprimatur. et non appareant delicta illorum. id est committantur per exitum in opus [illegible]. ne adincrescant ignorantie mee. id est ne primus cogitationis [illegible] peccati oris et operis et consuetudinis. et multiplicentur delicta mea. et inimicorum meorum. id est demonum. et gaudeat super me inimicus meus. id est dyabolus qui gaudet de peccatis hominum et mortuorum. Domine pater etc. exponatur ut prius. extollentiam oculorum meorum ne dederis mihi. id est superbiam non permittas in [illegible]. et omne desiderium pravum averte a me. prohibens me tali desiderio consentire. aufer a me ventris concupiscentias. id est gulam et quia mittunt luxurie [illegible]. et concubitus concupiscentie et animo irreverenti et infrunito. id est insipido vel indiscreto qui caret sapientia a sapore dicta. Et dicitur infrunitus animus ab in quod est sine et frunimen [illegible] quod est pars gutturis qua sapor [illegible] ne tradas me. et animo irreverenti etc. [illegible] ne inducas in irreverentiam et insipientiam. Doctrinam oris. hic convertit ad alios informandos. et primo ad fugiendum peccatum oris. secundo operis ibi due generationes. Prima in duas quia primo monet vitare iurationem. secundo aliam malam locutionem ibi est et alia loquela. Circa primum excitat primo attentionem audientium dicens doctrinam oris audite filii. aure cordis et corporis. et qui custodierit illam. corde retinendo et opere implendo. non periet labiis. male loquendo. nec scandalizabitur. id est incidet in operibus nequissimis. et causam eius de malo [illegible] subdit. In vanitate sua apprehenditur peccator. id est dyabolus laqueo tendente. et superbus et maledicus scandalizabuntur in illis. id est cadet in dyaboli laqueo. Iurationi. postquam excitavit auditorum attentionem hic ponit [illegible] monitionem. Cavete ad maiorem sequentium intellectum. [illegible] Notandum tamen assuefactio iurationis sit bona. Et videtur quod sic. quia iuramentum ad reverentiam dei est introductum. est quod vocatur ineffabile testimonium veritatis. igitur et hoc confirmatur dicto ieronimi super [illegible] qui iurat veneratur aut diligit eum per quem iurat. Sed assuefactio utriusque istorum est bona etc. Ad quod arguitur quod nulla iuratio sit bona. quia dicit salvator. Ego autem dico vobis non iurare omnino etc. Ad hoc dicendum quod aliquid est bonum secundum se quod tamen est nocivum secundum quod quis utitur eo male. Sicut sumere eucharistiam bonum est. tamen quod sumit indigne iudicium sibi manducat et bibit. per contrarium. Sic est in proposito. iuramentum enim secundum se est licitum et bonum est quod patet ex eius origine. nam ex hoc introductum est quod homines credunt deum habere ineffabilem veritatem et omnium certam cognitionem et providentiam. Similiter patet de [illegible] controversie inter homines terminentur ut dicitur hebreorum 6. omnis controversie eorum scilicet hominum finis ad confirmationem est iuramentum. Cedit tamen ad malum illius qui eo indebite utitur. scilicet sine necessitate et cautela debita hoc facit. Vide autem prava reverentiam hec ad deum quia ipsum ex levi aut mala causa inducit eum in testem quia fieri non debet

de aliquo honesto vero eo quod videtur in hoc eius reverentia. hoc autem fit in assuefactione iurationis etc. Item quia per assuefactionem iurationis imminet periculum periurii. nam homo de facili delinquit in eo quod consuetum est in lubrico. Iuratio tamen ad declarationem veritatis cautum ne peccat. iustitia bonum est et sanctum sicut sumere medicinam [illegible] bonum est non tamen ex [illegible] [illegible] periculum. Assuefactio magis cedit in irreverentiam nominis dei communibus preceptis et sic patet primum. Ad secundum dicendum quod [illegible] in actu in quo cum cautela et reverentia debita [illegible]. Ad tertium dicendum. Ad hoc dicendum quod non omne et quidam non equipollent per hoc ergo quod dicitur [illegible] dico vobis non iurare omnino prohibetur omne [illegible] scilicet iurationis [illegible] et cautela debita [illegible] Iurationi. hic igitur prohibetur [illegible] iuratori quod et patet ex dictis supra. nominatio vero dei non sit assidua in ore tuo. scilicet ad iurandum. quasi dicat debes frequenter in ore ad [illegible]. [illegible] iurando frequenter in [illegible]. qui non eris immunis ab eis. id est ab offensa eorum. sicut enim servus interrogatus assidue. id est [illegible] per flagella a livore non minuitur. id est non livore absolutus [illegible] flagellorum sunt [illegible] et hoc assidue in toto. a livore non purgabitur. quia per talem consuetudinem malorum iurantium [illegible] subdit. vir multum iurans implebitur iniquitate. nam ex hoc incurrit periurium per iurationem [illegible] iniquitatem et iuramentum [illegible] non discedet a domo illius plaga. id est vindicta divina [illegible] in futuro [illegible] in periurium [illegible] et si frustraverit fratrem. et periurio suo dampnum inferendo. delictum illius super ipsum erit. quia tenetur ad restituendum [illegible] ad hoc [illegible] sicut [illegible] et si dissimulaverit tacendo veritatem per cuius declarationem adducitur in testem [illegible] delinquet dupliciter. scilicet se falsum [illegible] et [illegible] dampnificando [illegible] et si in vacuum iuraverit [illegible] [illegible] [illegible] pena debita domus illius. non [illegible] pena temporali [illegible] pene [illegible] delicti [illegible] frequenter [illegible] vanitatem et hoc accipit modum [illegible] Et est alia. hic docet detestari quedam alia peccata locutionis et primo peccatum blasphemie cum dicit. et est alia loquela contraria. scilicet precedenti. nam iuratio [illegible] in blasphemia vero [illegible] magis [illegible] [illegible] morti. nam blasphemia [illegible] mortem [illegible] et etiam mortem [illegible]. nam blasphemus lapidari [illegible] in lege. levitici 24. aliquando liberabitur. morti et sub intelligitur obligatum et sic est eadem sententia. non inveniatur in hereditate iacob. quia sicut dictum est blasphemo [illegible] de hereditate iacob per mortem. et enim a misericordibus hec omnia auferentur. scilicet fatua et indiscreta iuratio et blasphemia. et in delictis non volutabuntur. id est non delectabuntur [illegible] operibus [illegible]. Signum enim [illegible] est delectatio in opere. 2. ethicorum. Consequenter detestatur peccatum locutionis irreverentis dicens. indisciplinate loquele que [illegible] irreverens. non assuescat os tuum. nam actus talis est [illegible] et consuetudo [illegible]. Et qui penitus [illegible] debet [illegible] et [illegible] subdit. memento patris et matris tue. exhibendo eis debitam reverentiam et omnem irreverentiam [illegible]. In medio enim magnatorum consistis. quasi dicat [illegible] maiores [illegible] elevatum [illegible] parentes tui non tam debes eorum reverentiam obliviscaris. ne forte obliviscatur te deus [illegible] et assiduitate tua. Circa penitus irreverentiam infatuatus

[illegible]

in ppetuu patiatis adeo et hoib⁹ · et maluisses nō ut sci · et eciam ex ipatia tue directōis sicut factu ut · ¶ Conr detestat pctm locutiois luxuriose · d · hō assuetus i uerbis impperii · sicut fuit semey · 2 · re · 16 · in oibus diebus suis non erudietur · quia cōtepsit monita alioz · ¶ Duo genera · Post pctm locutionis · hic conter detestat triplex pctm opis et pmo ponit duo breuiter se expediendo · scd tertiu magis imorādo ibi hoi fornicario · Circa pmu d · duo genera habundant i pctis · quia sunt cā plurium pctōz · scilicet cupiditas que ē radix omiu maloz · pma thimo · 6 · gulositas que occasio multoz maloru et spaliter p ebrietatē et iram adducit ira · vnde dixit dne et potione · gehēne · et istud ē adultiu de quo magis postea psequitur de pmo subdit · aia callida q̄si ignis ardens · ardore cupiditatis de quo d boeci⁹ de cōsolatōe · seuior ignib⁹ ethne ardet amor habendi · nō extinguet donec aliquid glutiat alioz bona male acquirendo · et subdit de scd · et hō neq̄ in ore carnis sue · i · gulosus qui sibi nequā ē · per os suu quia gulositas nō solu nocet aie · ppe · s; eciā cor generans multas passiones et infirmitates · nō desinet donec incendat ignē · s · luxurie · nam uēter nutritiua mat ministrat genitalie · Vnde dr · Ieron · venter mero estuans cito spumat in libidines · ¶ homini fornicario · hic ponit tertiu et p⁹ q̄tu ad uiru · scd q̄tu ad mulierez ibi · sic et mulier · Circa pmu dr · hoi fornicario · i · luxurioso · omis panis dulcis · i · omis aliena mulier appetibilis · infatigabilit trāsgrediens · i · nō cessabit trāsgredi mandatum dei ex° · 20 · non mechaberis · usq; ad finē uite sue · et quia pctm luxurie hebetat mētē eo q reddit hoiem bestialē s; ditur · omis hō q trāsgredit lectu suu · p adulteriu · in aiam sua · i · cōtemptu aie sue inferens pp ter carnis voluptatez · et dicens excecat⁹ uoluptate · quis me uidet etc q · d · nullo nec hō nec de⁹ et p; lra et subdit excusatio cu dr · qui expellit a se timorē dei hui⁹ hois timor · i · tior adulteri quo timet uolupte privari expellit a se tiorē dei, mora · n · maiores expellunt minores sm phm · adulter nimis fortiter trahitur a uolupte et sic retrahit a dei timore · et oculi hominu timentes illu · i · hoies cōscij sui adulterij qui in hoc s⁹ fuiut timore ducti ne ei⁹ offensā incurrant et adulando de facinorib⁹ suis eu comedant et sic i ipis cū nutriunt et p oēs tiorez dei ab ipo expellit pp ter q nō cōsiderat q de⁹ eu uideat ad puniendu ideo sequit · et nō cognouit · i · cognoscere neglexit · q̄m oculi dni multo lucidiores sunt · sup solē · claritas · n · solis non ē n̄ quida effectus et modica scintilla diuine claritatis · Circuspicientes omes uias hominu · q; tiriq; occultas · et pspicientes abissi atq; hoim corda · que soli deo sunt nota · dno · n · deo ante q̄ crearent omia sunt agnita · nā ē agēs p intellm et sic pnosticans · et sic p⁹ pfectu · i · p⁹ cōpletionē reru cognoscit omia · Ex quo · n · prognouit ante q̄ essent i effectu sequit eciā q p⁹ ea · subdit aūt adulteri pena cum dr · hic i plateis ciuitatis vindicabit · i · puniet · qr i palam pcipit lapidari ut pditu ē · et q̄si pullus equinus · i · indomitus · et uolupte dedit⁹ fugabitur ut sic captus puniat · et erit dedec⁹ omib⁹ amicis suis · ex uilitate criminis et punitionis ¶ Sic et mulier · hic d detestat pctm adulterij q̄tu ad mulierez · d · sic et mulier omis relinques uiru suu peccabit · qr tenet ei obedire et debitu reddere · statuens hereditatez · i · herede uiri sui · ex alieno matrimonio · qm adulter ei⁹ ē uxori alligat⁹ et sic filiu que h̄et eo priuat hereditate pterna et ipsu instituit in aliena · pmo · n · in lege altissimi dei incredibilis fuit · que dicit exo · 20 · non mechaberis · scdo uiru suu deliquit · abutens corpe suo cu ipo tm nō h̄eat eius ptatez s; uir · i · corr · 7 · Tertio i adulterio fornicata est · i · polluta · et ex alio uiro filios statuit sibi · s · marito suo · et quia sm legez dz publice puniri subdit · hec in ecctia adducetur · s · i consilio seu iudicib⁹ · et i filios ei⁹ respicietur · utru sunt legitimi ul illegitimi · cinētur

de domo mariti · io subdit · non tradent filij eius sic dicta fuit tepe · iudicu · xi · radices · quia nō stabiliuent in hereditate mariti · et rami ei⁹ · i · filij filioz · non dabunt fructu · i · nō pspabunt · io subdit · derelinquet i maledictu memoriam eius · s · mris adultere · cu maledicent hoies miseriam filioz adulterioz uidentes · et dedec⁹ illi⁹ nō delebit corā deo · si pseuet in malo · nec etiam corā hoib⁹ usq; ad magnu tēp⁹ · ¶ Conr ex dictis de adultero et adultera cōcludit iterum · d · et agnoscent qui derelicti sunt · s · ceteri uiri et mulieres · qm nichil melius ē q̄ timor dei · s · filialis qui cauet offensā dei · et nichil dulci⁹ q̄ · palam bn disponitur hinc · q respicere i mādatis dei nō solu speculatiue cognoscendo · s; etiam practice ope adimplendo · gloria magna ē sequi dnm p uiā iusticie · longitudo · n · dierz · i · etna uita · assumet ab eo · i · a deo qui illas sequentib⁹ ipm p uiam mandatorū pbet · ¶ Walliens

Sapientia XXIIII

laudabit · Ante cap° et citra actu ē de exercitio uirtutū · hic conter agitur de statib⁹ ecctie i quib⁹ fit hoc exercitiu, et qm huius status non sm ordinē diuine sapie distinguit · io pmo ponit comedāº sapie 2º subditur huius statuum distinctio ca° · 25 · Ad euidenciā aūt dicendoz sciend q aliq exponunt hoc capitlm de lege ueteri et noua q̄ dr sapia diuina quia nō ē humanitus inuēta · s; diuinitus reuelata · ad hoc aūt allegant quod dr infra eodē ca° · hec oia liber uite et testamti altissimi · Sz saluo meliori iudicio hoc non uidetur in bndictu · nā i p⁹ sapie de qua fit hic smo dr in hoc ca° · ego feci i celis ut oriret lumē indeficiens · quod factu fuit a pu° creationis mudi · lex aūt ueter⁹ post ea fuit data exo · 20 · q̄si p duo millia annoz et noua post ea p ritu tēp⁹ et ultra ¶ Preterea de eadē sapia de qua fit hic smo dr ab initio et ante secla creata sum q nō pōt dici de lege ueti uel noua · Item hec expo fauere uidet errori iudeoz q figūt legem ueterē creatam fuisse ante mudu ut infra pleni⁹ dicetur · pp ter q dicendu q hic agit de sapia diuina psonalit dicta que est sapia genita · vnde i ei⁹ p⁹ dr h Ego ex ore altissimi pdiui · et de hoc pleni⁹ fuit dictu i pn° hui⁹ libri · Sic g° procedit quia pmo ponit hui⁹ sapie comēdatō · 2º describitur eius generatō ibi ego ex ore · tertio soluitur tacita q̄o ibi · adhuc doctina ¶ Circa pm dr · sapientia laudabit aiam suā · i · se ipam eo modo loquendi quo dr Iere · 51 · iurauit dns exercituu p aiam suam · i · p se ipm gen · 22 · p memet ipm iuraui dicit dns · laudauit · n · sapia genita que est idem q uerbu p se ipm p angelos et etiam p se ipm i huanitate assupta exprimens excellētiā quā h̄ebat a pre Ioh · x · ego et pater unū sumus, et in deo pre honorabit quia sic pater est in filio · ita et eo⁹ ut dr Ioh · 14 · sic filius honorabitur in patre et pr in filio · et in medio ppli sui gliabitur · i · i medio sanctoz āgelorū et etiam hoiu qui sunt ei⁹ ppls · et in ecctiis altissimi aperiet os suum · s · in ecctia triūphante illuiando angelos et docendo et in ecctia militante in huanitate assupta pdicando i teplo et apostolos docendo · et in cōspectu uirtutis illi⁹ · i · i opibs miraculosis uirtute altissimi factis quia fiebat ad declaratiōē sue deitatis · et in medio ppli sui exaltabitur · nā de medio aplōz et ipis uidentib⁹ eleuatus fuit i celu · marci · ultio · et act · 1 · et i plenitudine sancta gliabitur de qua dr Ioh · 1 · vidimus eu q̄si unigenitu a pre plenu gre et ueritatis · et ibidem subdr · et de plenitudine eius omes nos accepim⁹ etc · et i medio electoz habebit laudem · nam a cunctis angelis et electis laudat in celis · et int bnditos bndicet · i · bona dicet · d · illud quod sequitur de sua manatione etiā p quā h̄t bonū infinitū a pre Sicut et deitatē nō tm aliam uno s; eā

ego

Ego ex ore. Hic consequenter describitur sapientie genite generatio, et primo generatio eternalis ex patre, secundo temporalis ex virgine ibi: posui David. Prima in duas quia primo describitur generatio, ibi: 2o per verbum creatio mundi ibi: ego feci. Et sic litteram processionem tenet beatus Iohannes in principio evangelii ibi: ubi dicitur. Primo ponit emanationem verbi: in principio erat verbum etc. Secundo mundi creationem verbi: omnia per ipsum facta sunt etc. Tertio verbi incarnationem cum subdit: et verbum caro factum est etc. Circa primum in persona verbi vel sapientie genite dicitur: Ego ex ore altissimi, id est dei patris, prodivi. Et dicitur hic os altissimi potentia generativa patris qua producitur verbum. Sicut ore corporali producitur verbum sensibile, nam intelligibilia significantur per similitudinem sensibilium. Primogenita ante omnem creaturam. Ex hoc patet quod scriptura non loquitur hic de sapientia divina essentiali, quia non est generans nec genita, nec etiam de sapientia creata quacumque, cum per hoc quod dicit ante omnem creaturam. Sciendum tamen quod iudei moderni in suo errore obstinati negando divinitatem Christi habent per consequens negare distinctionem personalem in deo genitoris et geniti, que tamen hic exprimitur. Sed de hoc libro non curant quia ipsum non recipiunt. Librum autem proverbiorum Salomonis inter sacros libros recipiunt, ubi 8 capitulo de sapientia divina ponitur eadem sententia: Nondum erant abyssi et ego iam concepta eram, et ibidem: ante omnes colles ego parturiebar. Ubi vero est conceptio et partus ibi est generans et genitum. Ro. vero et nostra non presumunt quod eadem simpliciter persona sui ipsius sit generans et genita, nulla enim res se ipsam gignit vel se producit. Ad evitandum igitur in deo distinctionem genitoris et geniti finxerunt iudei quod lex fuit creata ante mundum per duo milia annorum. Sed hoc patet manifeste falsum, quia lex non potuit per se creari sed in mente aliqua vel angelica vel humana, vel in scripto ut in lapidibus scripta fuit lex Moysi vel aliqua materia, et utroque modo supponit alterius creationem. Hoc etiam dictum est ita irrationale quod non est contra ipsum disputandum. Ego feci. Hic consequenter describitur processio creaturarum per sapientiam genitam sive verbum. Et primo processio ista declaratur, secundo per scripturam confirmatur ibi: hec omnia liber. Prima adhuc in duas quia primo declaratur processio creaturarum quantum ad esse nature, secundo quantum ad esse gratie ibi: et in his omnibus. Circa primum dicitur in persona sapientie genite sive verbi: Ego feci in celis ut oriretur lumen indeficiens. Et de luce corporali patet Gen. primo: Dixit deus fiat lux et facta est lux etc. ut ibidem plenius explicavi. Et sicut nebula texi omnem terram. Duobus enim primis diebus formationis rerum elementa quatuor non fuerunt ab invicem perfecte distincta, nam aqua tunc non habuit perfectam depressionem sed quasi vaporabiliter erat elevata per totum aerem et sic per modum nebule tegebat totam terram. Tertio vero die quo distincta fuerunt elementa accepit a deo debitam depressionem qui et fecit in terra concavitates ad recipiendum aque partem, et sic apparuit arida et elementa distincta, prout dictum fuit plenius Gen. primo. Ego in altissimis habitavi, disponendo celum empyreum quod statim factum fuit angelis repletum. Thronus meus, id est potestas mea, in columpna nubis, nam per ipsam disponitur generatio nubium in aere. Gyrum celi, id est celum sydereum luminaribus et stellis ornatum. Circuivi sola, disponendo motum orbium. Sciendum tamen quod per hoc sola non excluditur pater et spiritus sanctus, nam secundum philosophum 2o elenchorum: Solum idem est quod non cum alio, et ideo quando determinat aliquod subiectum in ordine ad predicatum non excludit a concomitantia illud quod habet idemptitatem cum illo, sed quod habet differentiam in essentia et distinguitur in essentia. Propter quod dictio exclusiva addita uni persone in ordine ad predicatum notionale facit exclusionem aliarum personarum, ut cum dicitur solus pater generat, filius enim et spiritus sanctus non generant. Si autem predicatum sit essentiale, tunc non excluduntur alie persone sed magis includuntur eo quod sunt unum in esse. Sic est in proposito quia dispositio motus orbium est communis toti trinitati sicut et creatio. Et ideo cum dicitur in persona sapientie genite: gyrum celi circuivi sola, per hoc sola non excluduntur pater et spiritus sanctus sed magis includuntur. Et profundum abyssi penetravi, ipsam disponendo concavitates in terra ut ibi congregarentur aque et appareret arida, que congregatio vocatur oceanus vel abyssus. Et in fluctibus maris ambulavi, salvando Noe et qui cum eo erant in archa inter aquas et fluctus diluvii. Et in omni terra steti, stabiliter eam fundando undique circa centrum mundi. Et in omni gente et in omni populo primatum tenui, nam omnis potestas hominum a deo est. Et omnium excellentium et humilium corda virtute calcavi. Sic habetur littera correcta et patet sensus. Nam omnes tam magni quam parvi dei filio sunt subiecti quia totum ... Et in his omnibus. Hic consequenter ponitur effectus sapientie in creaturis quantum ad esse gratie. Hic autem effectus habet locum in angelis et hominibus, et de angelis tacetur de quorum confirmatione in bono parum loquitur scriptura. Iustificatio vero hominum per gratiam facta est a tota trinitate per cognitionem dei et amorem supernaturalem ad quam elevati sunt patres sancti ex electione divina. Et ideo primo ponitur hec electio, secundo electionis confirmatio ibi: Creator omnium. Tertio confirmationis fructificatio ibi: quasi cedrus. Circa primum sciendum quod nulli hominum dei gratia denegatur cum velit omnes homines salvos fieri et ad agnitionem veritatis venire ut dicitur 1 Thimo. 2. Sed aliqui ea carent quia non sequuntur divinum instinctum ad supernale bonum et sic non datur eis gratia habitualis que datur sequentibus ipsum, sicut alias diffusius declaravi in pluribus locis. Dicit igitur dei sapientia: In omnibus, scilicet hominibus, requiem quesivi, in ipsis habitando per gratiam. Prov. 8 dicit hec sapientia: delicie mee esse cum filiis hominum. Verumptamen quia multiplicatis hominibus post diluvium declinaverunt communiter ad ydolatriam, Abraham tamen et qui ab eo descenderunt per Iacob nepotem suum in fide unius dei veri steterunt, propter quod hereditas domini vocati sunt, Deut. 32: Pars autem domini populus eius, Iacob funiculus hereditatis eius. Ideo subditur: Et in hereditate domini morabor, per gratiam patres illos sanctificando. Tunc precepit et dixit mihi creator omnium, scilicet illud quod postea subditur: In Iacob inhabita etc. Et in Israel hereditare, et qui creavit me etc. Ad intellectum huius sciendum quod licet tota trinitas iustificet homines per gratiam, tamen ad sanctificandum hanc iustificationem non dicitur pater missus, sed tamen filius et spiritus sanctus, quia invisibilis missio personarum divinarum duo includit, scilicet quod persona illa novo modo inhabitet mentem rationalem per gratiam et quod illa persona procedat ab alia. Istud secundum non convenit patri propter quod non convenit sibi mitti. Unde dicit Augustinus 4 de trinitate: Pater nusquam legitur missus. Sed filio et spiritui sancto convenit mitti non solum visibiliter sicut filius apparuit in carne et spiritus in columbe specie, sed etiam invisibiliter per dona quibus inhabitant mentes, scilicet spiritus sanctus per donum caritatis et alia que perficiunt voluntatem, filius autem per donum sapientie et alia que perficiunt intellectum, eo quod spiritus sanctus procedit per modum voluntatis et filius per modum intellectus. Hec igitur missio sapientie genite a patre potest dici preceptum large loquendo, et sic dicitur: Tunc precepit et dixit mihi creator omnium, id est deus pater mittens dictionem filium. Et quia posset aliquis credere quod per talem missionem filius separaretur a patre, propter hoc antequam ulterius procedatur istud removetur cum dicitur: et qui creavit me, id est eternaliter generando dedit esse, quod large loquendo potest dici creatio, ut diffusius dictum fuit supra primo capitulo exponendo illud: prior omnium creata est sapientia. Requievit in tabernaculo meo, id est in me ipso, propter quod dictam missionem filius qui est sapientia genita non dimittit esse in patre, nec pater in filio. Consequenter resumitur prosequendo: Et dixit mihi, deus pater: In Iacob inhabita et in Israel hereditare, id est in populo descendente a Iacob qui alio nomine dictus est Israel Gen. 32. In hoc enim populo remansit fides et cultus huius unius dei, ceteris communiter ad ydolatriam declinantibus. Sciendum etiam quod iste populus magis denominatur a Iacob qui et Israel quam ab Abraham et Ysaac, quia non omnes eorum filii fuerunt fideles ut patet de Ysmaele, Esau, sed omnes filii Iacob fuerunt dei cultores, propter quod et tribus illius populi denominantur ab eis. Et in electis meis

mitte radices . i. precepta decalogi et alia cerimonialia que fuerunt illi ppl'o data ut p eorum obseruanciam radicaretur i sapia diuina. ¶ Illumine . hic ostenditur ponit electionis p dicte confirmacio, que fuit facta p stabilitatem regni et hedificacionis templi tempore dauid et salomonis . premittit tamen hic sapiencie generacionem eternam et p hoc ostendatur tam sufficiens stabilitas in aliis . dicit igitur . ab inicio . p hoc non pt intelligi inicium temporis quia sequitur . et ante secula . etc. Sed intelligitur ipse pater qui est principium emanacionis personarum . et usque secula . i. eternaliter quia filius eternaliter procedit a patre . creata sum . i. ab eo accipiens esse p generacionem, que large loquendo pot dici creacio ut plenius dictum est sup. i. ca. Aliter exponunt aliqui . creata sum . i. preuisa carni secundum humanam naturam in unitate persone assumenda . licet autem hec exposicio contineat ueritatem . non tamen uidetur esse secundum actorem libri intencionem ut dictum est sup. i. ca. hoc eciam uidetur ex processu huius capituli in quo a principio usque ad finem ponitur progressio sapientie genite . Sic autem preuidera non est actualis progressio eius . quia conuenit omni creature quecumque minime . nam ab eterno preuisa est prodiri in tempore . et usque ad futurum seculum non desinam . i. eternaliter persistam . et in habitatione sancta . i. mentibus sanctorum . coram ipso deo . patre . ministraui . i. missione mea inuisibile per eam sanctimoniam impleui modo supradicto . Vel aliter . et i habitacione sancta . i. i congregatione iustorum . coram ipso ministraui . i. ministrare feci p aaron et alios sacerdotes bonos . Sicut dicitur gen. 22 . in psona dni . nunc cognoui quia timeas deum . i. alios cognoscere feci. ¶ Et sic in syon . hic ostenditur ponitur electionis dicte confirmatio . s. p hedificationem templi et confirmationem regni tempore dauid et salomonis et sic dicit sapia dei . et sic i syon firmata sum . Ista tamen firmacio non dicit aliquam mutationem i deo sed i creatura i qua firmius stabiliuntur dona diuina . dicitur autem dei sapia firmata i monte syon eo quod ibi fuit hedificatum templum . 3. Re. 6. i quo erat archa et propiciatorium que representabant sedem dei ut dictum fuit exo. 25 . habuerunt stabilem mansionem nec ultra fuerunt portata de loco ad locum . sicut ante fuerant p desertum et postea i terra promissionis ut pz i pluribus locis primi Re. et in ciuitate sanctificata . s. ihrlm ad dei cultum electa . 3. Re. 12. similiter requieui . p spalem humanorum eo quod uigebat ibi cultus dei . et in ihrlm potestas mea . quia facta fuit ciuitas metropolis et regia et hoc ex ordinatione spirituali diuina et radicaui . i. dona mea firmiter stabiliui . in ppl'o honorificato . i. i ppl'o isrl' qui fuit honorificatus a deo pre ceteris ppl'is eo quod disposuerat ab eterno ex illo carnem assumere propter quod dedit eis legem et prophas sacerdocium et regnum propter quod dicitur deutro. 4. que est gens sic inclita . et ps. 147. non fecit taliter omni nationi etc. et i partes dei mei hereditas illius . s. ppli honorificati . ad cuius intelligentiam sciendum quod licet mei pot esse genitiui huius pronominis ego . et sic est sensus In partes dei mei . i. i partes dei qui deus sum ego . hereditas illius . q. d. uita beata que est electorum hereditas uera est i partes meas . i. apud me . alio modo pot esse genitiuus huius pronominis meus . et sic est sensus . In partes dei mei . i. apud patrem qui est deus meus . hereditas illius . i. beatitudo ppli honorificati et utroque modo conuenit ueritate . nam electorum beatitudo consistit obiectiue i patre et filio . ioh. 17. hec est uita eterna ut cognoscant te solum deum et quem misisti ihm xpm . p hoc tamen non excluditur spus scus . sed magis includitur ut pz ex supradictis . Sed remanet questio quomodo pater dicitur deus filij . ad quod dicendum quod habendo respectum ad humanitatem est maior uerum unde dicitur ioh. 20. ascendo ad patrem meum et patrem uestrum deum meum et deum uestrum . habendo uero respectum ad naturam diuinam pater eciam uniuersaliter dicitur eius filius secundum naturam diuinam deus de deo . sicut dicitur in simbolo de ipso . lumen de lumine deum uerum de deo uero et sic ut uidetur in psona filij de patre pt dici . i partes dei mei . i. patris qui est deus a quo sum idem tamen deus mecum cum ipso distinctus tamen in persona . et in plenitudine sanctorum . i. i congregatione eorum . detencio mea . i. mansio mea p graciam . mt. 18. ubi sunt duo uel tres congregati i nomine meo in medio eorum sum //

¶ Quasi cedrus . hic ostenditur ponitur dicte confirmacionis fructificacio . et primo quantum ad fructum uite actiue . secundo contemplatiue . ibi . ego mater . prima in duas quia primo ponit dicta fructificatio . secundo fame diffusio ibi . sicut cinamomum . Circa primum sciendum quod terre nascencia diuersarum specierum magis fructificant in una terra quam i alia et sic ponitur hic exemplum plurium arborum uel terre nascencium i diuersis locis nobiliter fructificancium dicitur . exaltata sum i libano quasi cedrus . i. sicut cedrus nobiliter crescit i monte libani sic exaltata sum i ppl'o isrl' p augmentationem cultus diuini p quam dicitur diuina sapia exaltari non in se quia non pt augeri nec minui cum sit infinita . sed in donis et effectibus suis . Sicut dicitur deus magnificari cum deuote laudatur a nobis psalmo 33 . magnificate dnm mecum etc. hec autem diuini cultus augmentatio fuit maxime tempore dauid et salomonis ezechie et iosie ut pz ex libris Re. et paralipo. Eodem modo exponuntur exempla que sequuntur . quasi cypressus etc. i. sicut illa fructificant nobiliter in locis hic expressis sic sapia diuina exaltata est modo predicto . Sciendum tamen quod cum dicitur hic . quasi palma exaltata sum i cades . cades uero est locus deserti ubi manserunt filij isrl' p aliquod tempus ut dicitur deutro. primo . sedistis i cades barne etc. Sed est alia sita in sorte iude . et ad distinctionem alterius dicitur cades absolute . iosue 15 . alia uero cades barne . Sciendum autem quod hic ponuntur plura exempla ad exprimendum augmentum donorum quod est excellentius augmento corporali . sicut mater ad exprimendum amorem excellentem quem habet ad filium utitur pluribus nominibus uocans eum aliquando filium suum . aliquando cor suum . aliquando dnm suum et sic de pluribus aliis ¶ Sicut cinamomum . hic ostenditur ponitur dilatatio fame diuini cultus i ihrlm augmentati propter quod multi non solum de iudeis sed etiam de gentilibus ueniebant adorare deum i ihrlm ut hr. 3. Re. 8. et ioh. 12 . que quidem fame diffusio significatur hic p bonum odorem secundum quod dicitur cant. primo . Curremus in odore unguentorum tuorum et secunda cor. 2 . xpi bonus odor sumus i omni loco et ponuntur hic plures arbores et species aromatice . quarum proprietates explicare non est ad propositum . nam hic solum introducuntur ad designandum diffusionem bone fame p suauitatem et sui odoris sicut et arbores expresse i parte precedenti ad exprimendum augmentum cultus diuini et similiter ponuntur hic plura aromatica et odorifera ad maiorem expressionem diffusionis bone fame . Unum tamen uocabulum est hic exponendum cum dicitur . et ungula . que est species aromatica habens ungui similis propter quod latine nominata est ungula exo. 30 . nominatur onicha . onis enim grece unguis est latine et est una de quatuor speciebus ex quibus conficiebatur thimiama boni odoris ad cremandum coram dno i altari thimiamatis ut dicitur ibidem ¶ Ego mater . hic ostenditur ponitur fructificatio in uita contemplatiua tempore namque ueteris testamenti fuerunt aliqui qui in contemplatione diuinorum nobiliter eleuati sunt ut pz de moyse qui loquebatur cum dno sicut homo cum amico suo exo. 33 . et de aliis prophetis et hoc erat p sapie donum . ideo dicit sapia diuina . ego mater pulcre dilectionis . Contemplatiua namque uita melior et pulcrior est quam actiua que significatur p rachel que erat decora facie et uenusta aspectu . Actiua uero p lyam que lippis erat oculis gen. 29 . et timoris . filialis . et agnitionis . supernalis . et sancte spei . p expectationem future beatitudinis . ista namque dona et alia uirtutum pertinencia attribuuntur filio qui est sapia genita . In cuius etiam psona adhuc subditur . In me omnis gratia uite . i. a me procedit uita graciosa et uirtuosa . ideo subditur . et ueritatis i me omnis spes uite . gloriose et uirtutis . quia possum eam dare . transite ad me omnes qui concupiscitis me . nam omnibus possum satisfacere . ideo subditur . et a generationibus meis implemini . i. illuminationibus diuinis . spiritus enim meus . i. degustatio mee bonitatis . super mel dulcis . ipsam enim non adequat aliqua delectatio corporalis . et hereditas mea . que est uita beata super mel et fauum quia quietat totaliter appetitum . memoria mea i generatione seculorum . quia numquam delebitur de mentibus

santorum · qui edunt me · in pnti s spualit incorpo
rando · adhuc esurient · ut plenius habeant i celo · et
qui bibunt · etc exponuntur eodem mo · refectio eni
spualis et celestis exprimitur p cibum et potum eo
q in corporalibus fiunt ultimam refectionem pfectam · qui au
dit me · aure mentis · non confundetur · in conspectu summi
iudicis · et qui operantur in me · i · fm regulam doctrine
mee non peccabunt · nam e regula infallibilis · et qui e
lucidant me · occulta sapie misteria i lege et pphe
tis cotentis fideliter exponendo · vitam eternam habebunt
i premium ¶ hec omnia · hic ponitur commendatio pdictorum
p sacram scripturam cum dicit · hec omnia liber vite · supple
continet expresse · et dicitur sacra scriptura liber vite eo q
e instrumentum veniendi ad vitam beatam · illa no que dicta
sunt de processu eterno a verbo q adesse gre etc dona
hic dicta exprimuntur in genesi et aliis libris legalibus
et pphetalibus et agiographis ut patet intuenti · testamentum
altissimi et agnitio veritatis · hec n · sunt opera sacre s
cripture · s · q est liber vite et testamentum altissimi et agnitio veri
tatis · i · continua huius agnitionis · legem mandavit moyses ·
no auite ppia sed divina · in preceptis iusticiarum · na alia
precepta continet iusticiam moralem hoim ad proximum · et
hereditatem domui iacob · precepit n · filiis isrl intrare terram
promissionis sub iosue duce · et isrl promissiones · qr non
solum pmisit deus illam terram filiis isrl sed etiam multa alia
bona si fideliter ei serviret et sub pmissione illius terre
pncipaliter intelligebatur pmissio terre viventium qr sicut dixi
frequenter i superioribus libris bona tpalia non pmittit
tantum pncipaliter in pmium p opibus virtutum q sunt
meliora q tpalia bona · premium aut dignum ma
ius e mito hoim · et io sub pmissione bonorum tpali
um sp intelligunt alia bona pncipaliter pmissa que
sunt tpalibus meliora ¶ Posuit david · postq ac
tum e de sapie eternali generatione a patre · hic
consequenter agitur de tpali generatione ex virgine · et pmo
ponitur huius sapie dignitas · sdo sue doctrine pclari
tas ibi qui implet · Circa pmum dicit · posuit · i · statuit
vel pmisit ipse deus · david puero suo · i · s fuienti
humiliter et devote · excitare · i · pducere · regem for
tissimum ex ipso q intelligitur de xpo qui descendit
ex semine david fm carnem p virginem mariam · et · i · et
ipse est rex fortissimus · psalmo · 23 · quis e iste rex g
lorie dominus fortis et potens · dns potens i plio · in
throno honoris · sedentem · in sempiternum · sicut pdixit
ysa · 9 · puulus natus e nobis et filius datus e nobis et factus
e pncipatus sup humerum eius et vocabit nomen eius ad
mirabilis consiliarius deus fortis etc · Sequitur · super soli
um david et super regnum eius sedebit ut confirmet id
et corroboret in iudicio et iusticia amo usq i se
piternum et gabriel loquens marie luce pmo oste
dit hoc in eius filio ee complendum · d · hic erit magnus et
filius altissimi vocabitur et dabit illi dns sedem da
vid patris eius et regnabit in domo iacob i eternum
et regni eius non erit finis ¶ Qui implet · hic ostendit
describitur doctrine xpi pclaritas et pmo ad viventes
sdo ad dormientes ibi penetrabo · pma adhuc i duas
nam pmo ponitur doctrine xpi eminentia · sdo eminentie
ostensio ibi qui pficit · Circa pmum sciendum q ad osten
dendum affluentiam doctrine ponitur exemplum de iiii or fluvii
nibus paradisi qui i aquis valde habundant et p hoc
intelligitur secundum q doctrina iiii or evangeliis et de scrip
ta p cetera flumina et aque ducte hic posita itelli
git doctrina aplorum et aliorum sanctorum a xpo tamqm sinita
te derivata · sic g dr de xpo · qui implet q fison
sapiam · ea multiplicando p doctrinam sua · sicut fison
effundit aquam · et sicut tigris i diebus novorum · licet n ·
sit magnus fluvius tamen in vere qd e tps renovatio
nis terre nascentium magis habundat aquis · q adim
plet qi eufraten sensum · s · sacre scripture · nam ante doc

trinam xpi iudei solum intelligebant sensum litteralem · sed p doctrinam xpi a
perti sunt sensus mistici · s · moralis · allegoricus · anagogicus
isti sunt tres fluvii dicti de fluminibus paradisi ut patet
gen · 2 · qui multiplicat doctrinam · evangelicam · qi iordanis
i tpe messis · tunc n · ex resolutione nivium redundat vel
inundat sup ripas alvei sui ut hr iosue · 3 · qui mittit
disciplinam sicut lucem · i · claram et habundantem sicut lux
clara e et se diffundens p totum aerem et assistentes oibus i dif
ferenter sine psonarum acceptione · qi gion i die vindemie · h
e eciam paradisi fluvius qui licet sit habundans valde tm magis
habundat aquis vindemiarum tpe ¶ Qui pficit · hic ostendit
describitur habundantie dicte ca que e ex hoc q patris
et filii una e sapia pptera q sapia filii e infinita inde
pptera q pt habundanter doctrinam influere · sicut primus q pficit
· i · pfecte facit · scire illam · s · sapiam · nam ante xpm
sapia fuit hoibus comunicata sub velaminibus et figuris i lege
et pphis · sed ipse p doctrinam suam habundanter et lucide de
claravit veritatem · et infirmior non investigabit eam · ho
n · purus et infirmus non potuit hoc facere · mt · xi · nemo
novit filium n pr neq patrem quis novit n filius et cui vo
luerit filius revelare · a mari n · habundat cogitatio eius · i · eius
notitia est habundantior marique notitia xpi divina e sim
pliciter infinita notitia vero eius humana et si n sim q infinita i quantum
se extendit ad omnia que cognoscit deus notitia visionis
ut sciunt · et consilium illius in abysso magna · qr non e comphensibile
a pura creatura · Ex quo sequitur q habundanter effundere pot
sapie dona pptera q sbdit in eius pona · ego sapia effudi flu
mina · sapie · ego qi trames aque · i · cursus fortis · et est
eadem similitudo repetita pluribus exemplis ad maiorem affirmationem
et qi aque ductus exivi de paradiso · i · a patre i quo e oe
bonum et omnis dulcedo Joh · 16 · exivi a patre et veni i mun
dum · Rigabo ortum plantationum · i · ortum militantis ecclesie
in quo apli fuerunt plantule pme pcurrentia d [illegible]
q sinagoga · has g plantulas rigavit xpus frequenter sua
doctrina ut patet in evangeliis · et inebriabo partus mei
fructum · i · cetum aplorum et aliorum credentium i die penthe
costes habundanter mittendo spus sci donum q habundantia
ebrietatis noie aliquando designatur in scriptura cant · 5 ·
Inebriamini carissimi · Unde et tunc reputati fuerunt
ebrii act · 2 · ut patet · et factus e in habundans · i · diffusio
doctrine p pdicationem aplorum · et fluvius meus · i · doctrina
mea · appropinquavit ad mare · i · ad multitudinem gentium
et pplorum · na mare e congregatio aquarum · et apoc 17 · dr
aque multe ppli multi · hanc aut pdicationem iniunxit xpus a
postolis act · pmo d · eritis mi testes in ihrlm et omni iuda
atq samaria et usq ad ultimum terre · qm doctrinam qi
ante lucanum · i · auroram que lucet ante solem · illu
mino omnibus · sine psonarum acceptione · et enarrabo
illam · p apostolos aliosq discipulos · usq i longinquum ¶ Pe
netrabo · hic ponitur doctrine xpi claritas ad defunctos
nam aia xpi a corpore xpi separata deitati tm cuncta
descendit ad inferos et illuminavit patres illic de
tentos et ad hoc dicitur · penetrabo iferiores partes ter
re · et i fine mundi oes mortuos suscitabit ad iudicium
et quantum ad hoc sbdit · et inspiciam omnes dormientes ·
et quia soli iusti tunc illuminabuntur lumine glie sbdit · et
illuminabo omnes sperantes i dno · iniusti vero i infernum te
nebris retrudentur ¶ Adhuc doctrinam · hic solvitur [illegible]
qo qr scriptor huius libri immediate locutus e de iudicio finali
posset aliquis dubitans querere · Intendis tu hic librum tuum
finire ad q rndet · d · adhuc ergo pdictis doctrinam qi
pphiam · i · doctrinam certam et veram · sicut e pphia cui
nulla subest falsitas cum sit a deo revelata et sic po
ista continuat pcedentibus sequentia · et relinquam illam · i scrip
querentibus sapiam · i sub · n · et no aliis pficitur liber sa
pientiales · et non desinam eos instruere · p scriptum · neq
i e vum sactum · i · seculum futurum · tunc n · cessabit omnis
humana doctrina fm q scribitur Jere · 31 · et non docebit
ultra vir pximum suum · et vir fratrem suum · d · cognoscite

dñm oẽs .i. cognoscent me a minimo eorum usque ad maximum ait dñs. et uidete .i. consideratе uos studiosi quoniam nõ soli mihi laborauit &c. q. d. in hoc uos hortor ad consilia facienda

In tribus. XXV

Supius a pri[n]cipio tercii capituli actiua e de extra uirtutum hic agitur de statibus in quibus competit hoc exercitium. Et diuiditur in tres partes secundum tres status fidelium. nam primo agitur de statu actiuorum. Secundo de statu prelatorum .32. cº. et 3º de statu contemplatiorum cº 39. prima in duas. nam actor primo premittit quoddam preambula ad propositum. 2º prosequitur intentum ibi. omnis plaga. prima adhuc in tres partes quia primo ponit quedam ad statum actiuorum expedientia. secundo quedam impedientia ut opposita iuxta se posita magis elucescant ibi tres spes. Tertio quedam pertinentia ibi. noue insuspicabilia. Circa primum sciendum quod actiuus habet agere cum consanguineis specialiter et cum proximis generaliter et cum uxore sua singulariter. et sic dicit In tribus placitum est spiritui meo. inquam expedientibus ad statum actiuorum. que sunt placita .i. approbata coram deo et hominibus. tamquam bona. concordia fratrum .i. consanguineorum quia dicuntur fratres in scriptura gen. 13. ne quaeso sit iurgium inter me et te. fratres .n. sumus. hoc dixit abraham ad loth qui tamen erat nepos suus. et amor proximorum secundum dñi preceptum diliges proximum tuum sicut te ipsum. et uir et mulier sibi consencientes. in bona domus dispositione ¶ Tres spes. hic contrarium ponit tria impedientia quia nõ euitatur malum nisi cognitum. Tres spes odit anima mea. quamuis una sit diligenda. uicia tamen sunt odienda. et aggrauor ualde anime illorum .i. malicie eorum que grauiter est puniendo. pauperem superbum. quia non habet materiam superbiendi. sed magis se humiliandi. et diuitem mendacem. qui promittit et nõ soluit cum tamen bene possit. et senem fatuum et insensatum. et nõ loquitur hic de sene propter nature deffectum desipiente sed propter deffectum diligencie ignorante quia neglexit addiscere. ideo sequitur. In iuuentute tua nõ congregasti .s. sapientiam addiscendo. et quomodo inuenies in senectute tua. q. d. nullo modo quia tunc sensus interior et exterior debilitatur et per oppositum de sene sapiente dicit. quam speciosum canicie iudicium .i. iudicium discretionis est ualde speciosum. in canicie .i. in cano capite. et a presbiteris. qui legem debent scire. cognoscere consilium .i. habere consilium certum et bonum. quam speciosa &c. repetitio est eiusdem sine admiratione et eis conuenientis. corona senum multa peritia .i. habundans scientia. et gloria illorum timor dei. sine quo scientia inflat et per quem hedificat quia timor filialis annexus est caritati ¶ Nouem. hic breuiter per modum prelationis ponitur .x. status in actiuorum pertinentia que plenius in sequentibus explicantur. dicat igitur noue insuspicabilia .i. de quorum bonitate nullum est dubitare. magnificaui .i. magna bona reputaui. et decimum dicam in lingua .i. intellectu et aperte hominibus ratione utentibus. homo qui iocundatur in filiis uiuens. quia uidet eos bene moregeratos per doctrinam suam hoc est primum. et uidens subuersionem inimicorum rei publice. nam per hoc boni remanent in quiete hoc est secundum. beatus qui habitat cum muliere sensata. nam per sic delectabiliter et secure uiuit in domo propria. hoc est 3um. et qui lingua sua nõ est lapsus. nam hoc est ualde perfectum. iacobi 3. quod non offendit in uerbo. hic perfectus est uir. hoc est 4m. et qui nõ seruiuit indignis se .i. peccatoribus in aliquo malo consentiendo hoc est quintum. beatus qui inuenit amicum uerum. nam amicitia uera est preciosior quacumque re possessa. hoc est sextum. et qui enarrat iustitiam. tamquam doctor. auri audienti .i. homini corde retinenti et opere adimplenti. hoc .n. totum redundat in bonum magistri. hoc est septimum. quam magnus qui inuenit sapientiam .i. sapidam noticiam de diuinis. hoc est octauum. et scientiam .i. noticiam inferiorum per quam recte dirigitur. hoc est nonum. sed nõ est super timentem dñm. q. d.

timor dñi filialis est maius bonum. ideo subditur. dñi super omnia se superposuit. quia alia predicta excellit et hoc est decimum de quo adhuc subditur. beatus &c. s. in spe et si nõ adhuc in re. qui tenet illum. firmiter usque in finem. cui assimilabitur. q. d. similis ei raro inuenitur. timor dñi initium dilectionis eius. nam timor filialis refugit separari a deo et per consequens est initium maioris unionis cum ipso per augmentum caritatis. fidei autem initium agglutinatiuum est ei. s. timori quia timor subicit hominem deo et similiter fides que captiuat intellectum in dei obsequium ¶ Omnis plaga. premissis preambulis hic consequenter actor prosequitur intentum de statu actiuorum ad quem sicut dictum est expectat communicatio proximis et consanguineis. inter quos plures tenet primum locum. igitur primo agit de uxore. secundo de pueris cº 30. tertio de filiis cº 30. de propriis 30 cº ibi. melior est pauper. prima in duas. nam primo tractat de uxore mala. secundo de bona cº 26. prima in duas quia primo agit de mulieris malignitate. secundo de eius presumptuosa temeritate ibi. ascensio harenosus. Circa primum. primo proponit intentum d. omnis plaga tristitia cordis est &c. et sicut tristitia cordis siue dolor excedit eius omnem plagam corporis siue dolorem. sic malitia mulieris excedit omnium hominum maliciam. quod autem dolor cordis excedat omnem dolorem corporis patet ex hoc quod homines boni sustinent magnas plagas et dolores corporis ne incurrant dolorem per offensam sui creatoris ut de martiribus patet. Et omnem. hic consequenter declarat propositum. s. quod malicia mulieris excedit maliciam aliorum. quia primo declarat ex eius latentia. nam malicia aperta potest caueri nõ sic autem latens et sic est peior. malicia autem mulieris ceteris est latentior communiter. et hoc est quod dicit. omnem plagam et nõ plagam uidebit cordis. negatiue sic legitur. et omnem plagam. s. corporis. uidebit. supple medicus quia potest illam uidere. et nõ plagam cordis. que est tristitia quia nõ est sic uisibilis. et omnem nequitiam &c. q. d. similiter omnem nequitiam potest homo percipere preter nequitiam mulieris quia magis ipsam palliat apparenti amicitia ad uirum suum. ideo subditur. et omnem obductum &c. i. omnem palliationem malitie potest homo percipere preter palliationem predictam odientium sicut amasa nõ percepit odium ioab qui sub signo salutationis et osculi interfecit eum. 2 Re. 20. q. d. sic est de muliere mala que signis amicitie operit odium quod habet ad uirum. et omnem uindictam &c. i. omnem uindictam potest homo ante percipere preter uindictam inimicorum latentium. Sicut amon non percepit odium absalon contra ipsum latens sub occisus in conuiuio in uindictam stupri cum thamar sorore sua commissi. 2 Re. 13. q. d. sic mulier que amicabiliter cum uiro comedit et bibit in eius mortem aliquid machinatur. ideo subditur. nõ est caput nequius colubri. qui uenenum congregat in capite ut mordendo magis noceat. et nõ est ira. supple periculosior supple super iram mulieris. coluber .n. mordendo sibillat pre ostendens iram suam. sed mala mulier intoxicat uirum suum pretendens amicitiam. propter quod subditur. commorari leoni et draconi placebit. s. magis quam habitare cum muliere nequam quia leo et draco antequam noceant ostendunt iram suam. ipsa uero ostendit amicitiam. ideo subditur. nequicia mulieris immutat faciem eius. nam per inimicitiam pretendit amicitiam. ideo subditur. et obcecauit uultum suum tamquam ursus. qui excecatur per patellam accensam coram oculis eius positam. sic mulier excecatur a cognitione boni et eius operatione per libidinis ardorem. et quasi saccum ostendit. s. uultum suum. in medio proximorum .i. in aspectu uiri sui et domesticorum. saccus .n. sic ostenditur quod illud quod est interius nõ uidetur. sic in facie mulieris nequam amicitia pretenditur ad uirum cum interius lateat odium. propter quod adhuc subditur. Ingemuit uir eius. ex infirmitate superueniente a cibo uel uxoris intoxicatione. et audiens uxor eius nequam. suspirauit quasi uiro compatiens. sed quoniam hoc suspirium nõ est bonum neque uerum sed fictum subditur. modicum. Et ideo concluditur. breuis omnis malitia &c. sors peccatorum cadat super illam .i. pena gehenne que est peccatorum. sicut uita glorie sors est iustorum ¶ Ascensio

hic cõiter describit mulieris male presumptuosa temeritas / et primo ponitur hec presumptio. 2° eius repressio
ibi. non des aque. Circa primum ondit eius presumptionem ex
loquacitate primo cum dicit. ascensus harenosus in pedibus
veterani. cui graue est ascendere montem propter corporis debilitatem. sed quando mons est harenosus et pons lubricus grauior
est sibi ascensus. sic mulier linguata grauis est uiro quieto
/ que loquacitas prouenit ex presumptione / et quia ex pulcritudine corporis solent mulieres in presumptionem eleuari subdit. ne
respicias in mulieris speciem etc. et quia mulier presumptuosa de
facili contra uirum nascitur sequitur. mulieris ira et irreuerentia
ad uirum suum confusio magna est. supple uiro suo, cum dicatur Gen. 3. sub uiri potestate eris mulier. si primatum habet in domo
ex sua presumptione. contraria est uiro suo. ... verbis et factis propter
quod concludit ex predictis. cor humile. id est deiectum interius. et
facies tristis. exterius. et plaga mortis est mulier uiro
suo. manus debiles. ad bonum operandum. et genua dissoluta. id est ad adulterii concubitum parata est supple. mulier que
non beatificat uirum suum. id est que ipsum non uilificat nam
minus dicendo plus significat. a muliere initium factum est
peccati ut patet Gen. 3. et per illam omnes morimur. nam mors
est pena primorum parentum Gen. 3. ¶ Non des. hic consequenter
ponitur presumptuose mulieris repressio cum dicit. non des
aque tue exitum nec modicum etc. quasi dicat, sicut si aque in cisterna collecte uel in uase contente detur modicum foramen per quod possit exire euacuatur tota successiue. sic mulier mala a bono euacuatur tota si laxentur ei habene. si non ambulauerit ad manum tuam
id est secundum tuum regimen. confundet te in conspectu inimicorum. qui
deridebunt te. ideo subdit. a carnibus tuis abscinde illam
quod fiebat per repudium tempore ueteris testamenti et per separationem
a thoro tempore noui. et loquitur de muliere incorrigibili, ideo subditur ne semper te abutatur. supponendo se alteri / eam namque retinere est patronum suo fauere

Mulieris XXVI

bone. hic de muliere
bona consequenter agitur. et secundo ad loquendum de
mala sermo conuertitur ibi. a tribus. 3° ad
tractandum de bona reuertitur ibi. gratia mulieris. Circa primum dicit. mulieris bone beatus uir. In conuersatione domestica. numerus enim annorum illorum duplex. prolongatur enim quo ad bonum
uita ex dilectione mutua. et ad idem facit quod subditur
mulier fortis oblectat uirum suum. quia facit eum delectabiliter uiuere. et annos uite illius in pace implebit usque in finem cum eo pacifice conuersando. pars bona communis mulier bona est supple. et in parte bona timentium deum. id est pro bona parte inter timentes deum dabitur uiro a deo. pro factis bonis. id est pro suis meritis. Unde dicit consequenter quod uxor bona est speciale dei donum. diuitis et
pauperis cor bonum. si habeat uxorem bonam nam pauperi
sufficit quod habet in aliis eo quod uxor bona est maius
bonum / et diues persuadente uxore bona bene utitur diuitiis. ideo subditur. in omni tempore. prosperitatis et aduersitatis
uultus illorum hylaris. eo quod habent sanctas uxores ¶ A tribus
hic interponitur de muliere mala, ut opposita iuxta
se posita magis elucescant. sicut enim communiter procedit in
hoc libro ut ex precedentibus et sequentibus satis patet.
Et diuiditur in duas partes scilicet principalem et incidentalem
tangitur ibi. in filia. dicit igitur. a tribus timuit cor meum
et in quarto facies mea metuit. quasi dicat tantum est malum quod timor de ipso non potest latere in corde quin appareat in facie, subdit illa. delaturam ciuitatis. id est eius proditorem et collectionem populi. id est conspirationem ... et calumpniam mendacem. id est falsum crimen imponentem. super mortem. omnia illa tamen grauia / et
ponit consequenter quod est grauius. dolor cordis et luctus
continuus mulier zelotipa. supple est uiro suo a quo fraudari suspicatur, et sic contra eum continue machinatur

io subditur. In muliere zelotipa flagellum lingue. communicans omnibus. id est aliis uiris se exponens.
Sicut boum iugum quod mouetur continue propter motum
boum. sic et mulier nequam continue mouetur ad malum
qui tenet illam. sectum in domo. quasi qui apprehendit scorpionem. qui forte blanditur et cauda pungit. sic mulier nequam blanditiis allicit et usque ad mortem pungit.
Sicut patet de Dalida Iudic. 16. que Sapsonem per blanditias
in manus Philistinorum tradidit / et quia talis mulier de
tota cura singularis et ebrietati se exponit subditur. mulier ebriosa ira magna. id est causa ire magne uiro suo. nam consumit
eius bona et reuelat eius secreta. quia nullum secretum
est ubi regnat ebriositas Prou. 31. et est etiam adultera.
et contumelia. quia litigat cum uiro suo. et turpitudo illius non teget. id est omnibus apparebit / et quia talis est inuerecunda subditur. fornicatio mulieris in extollentia oculorum. casta namque oculos habet inclinatos ad terram. et in palpebris illius agnoscetur. nam inhoneste loquitur. ¶ In filia. hec
est incidentalis in qua loquitur de filia custodienda. Cum communiter conformatur ideo dicit. In filia non auertente se. a communibus dissolutis et aspectibus inhonestis. firma custodiam. et subditur causa. ne inuenta occasione. id est oportunitate. abutatur se fornicatori consentiendo. ab omni irreuerentia oculis illius caue. id est ne habeat oculos irreuerentes
et uagos. nam hoc est pessimum signum in puella. et ne
mireris si te neglexerit. id est contempserit non refrenes eius irreuerentiam et euagationem. ideo subditur sicut uiator sitiens
ad fontem os aperiet. statim cum inuenit. et ab omni aqua
proxima bibet. id est quam de proximo inueniet, etiam si sit turbida bibet eam ad sitis refrigerium. et contra omnem palum
id est in locum fornicatori aptum sedebit filia dicta ut satisfaciat sue libidini sicut uiator sue siti. et contra
omnem sagittam aperiet pharetram. id est reuelabit sua pudenda omni petenti. Scriptor huius libri fuit hebreus apud
quos uirilis sagitta communiter nominatur. donec deficiat. id est
usque ad mortem suam ¶ Gratia mulieris. hic reuertitur auctor ad loquendum de bona muliere. dicit. gratia mulieris sedule. id est diligentis erga domum et deuote circa deum
delectabit uirum suum. uidentem eius bonum in quo delectatur sicut in proprio bono, quia uir et uxor sunt una
caro. et ossa illius impinguabit. quia sicut spiritus tristis exsiccat ossa Prou. 17. sic spiritus letus medullas
impinguat. et disciplina illius. in bonis moribus. datum
dei. id est donum dei est speciale. mulier sensata, corde. et tacita
ore. non est immutatio erudite anime. id est uiri eruditi qui
pro nulla re uellet eam commutare. gratia super gratiam mulier sancta et pudorata. id est uerecunda. nam uerecundia decorat. omnis autem ponderatio etc. hoc dicit ad reddendam
rationem de hoc quod dictum est quod uir eruditus nollet uxorem
sanctam commutare, quia non posset pro ea rem equalentem habere
/ et accipitur hic anima pro toto composito. totum a parte nobiliori denominando. sicut Exo. 1° omnes anime que exierunt de
femore Iacob etc. Sicut sol oriens mundo etc. mundum illuminat. sic mulieris. quia uirum et familiam dirigit ad
uirtutem. lucerna splendens super candelabrum sanctum. illuminat
et species faciei super etatem stabilem. id est perfectam et maturam
ipsam ualde decorat. sic supple mulier bona domum suam.
columpne auree etc. id est sicut columpne auree situate super
bases argenteas sunt pulcre et firme. sic pedes mulieris stabiles in uirtute et que non est discursiua de domo in domum
est exemplum pulcritudinis spiritualis et exterioris honestatis. fundamenta
eterna etc. et sicut fundamentum situatum super petram solidam immobilitantur. sic mandata dei in corde mulieris sancte firmiter
radicantur. Gallicus

In duobus XXVII

contristatum
est cor meum. Postquam actum est de stationariorum quantum ad uxorem. hic consequenter agitur de

ipso in 2ᵘ ad proximum. Et dividitur in duas partes quia primo
ostenditur qualiter activus habere se debeat ad proximum generaliter.
Secundo qualiter ad amicum specialiter ibi · qui denudat. Prima
in duas quia primo ostendit quod proximo compatiendum sit in infortuni-
is. Secundo quod cum eo agendum est iuste in negotiis ibi due species. Cir-
ca primum dicit. In duobus contristatum est cor meum. per compassio-
nem. et in tertio iracundia mihi advenit. per maiorem tristitiam
eo quod est maius infortunium. vir bellator. qui fideliter pug-
navit pro re publica. et deficiens. per inopiam victus et vestitus
qui sibi deberentur a communitate pro suis laboribus propter quod compatiendum
est sibi si deficiat a talibus. et vir sensatus contemptus. quia sibi debetur
honor et ideo condolendum est si contrarium sibi fiat. et qui transgre-
ditur a iustitia. in qua diu vixit ad peccatum. hoc est enim ma-
ius infortunium quanto iustitia a qua cadit est maius bonum
quam divitie perdite et quanto peccatum est maius malum quam privatio ho-
noris et victus. et ideo magis est dolendum. ¶ Due species. hic consequenter
ostenditur quod cum proximo est iuste agendum. Et dividitur in duas par-
tes. nam primo ponitur quedam per que faciliter a iuste declinatur.
Secundo subduntur alia per que conservatur ibi. si non in timore domini. Circa
primum dicit. due species. id est duo modi vivendi. difficiles ad ser-
vandum iustitiam et periculose propter eius transgressionem. et subditur
que sunt ille dicens. difficile exuitur negocians a negligentia
sue salutis quia nimis inhiat terrenis lucris. et non
iustificabitur caupo. id est tabernarius a peccatis labiorum. nam ex fre-
quenti iuratione incurrit periurium. propter copiam que frequenter
potantur impatienter. multi perierunt. in alia convertentes se ad
latrocinia rapinas et similia et aliquando in carcere. nam aliquando ca-
piuntur et suspenduntur. et qui querit locupletari appetitu
inordinato avertit oculum suum a iustitia. sicut in medio compagi-
nis lapidum palus figitur etc. id est sicut palus in medio conge-
riei lapidum fixus hinc et inde pondere lapidum compri-
mitur. sic etiam inter medium venditionis et emptionis an-
gustiabitur peccator. scilicet vendens qui nititur vendere ultra iu-
stum pretium et emens diminuere de pretio iusto. et conteretur
cum delinquente peccatum. nam in morte peccator conteritur. et
actus peccandi terminatur. quia tunc cessat tempus merendi ¶ Si
non in timore. hic consequenter ponit aliqua per que iustitia
conservatur et confirmatur. Et dividitur in tres partes quia primo
ponitur iustitie conservatio. secundo conservationis probatio ibi. vasa figuli.
Tertio iusti decoratio ibi. Si quis. Circa primum dicit. Si non
in timore domini tenueris te instanter. id est fortiter et diligenter. ci-
to subvertetur domus tua. id est edificium virtutum. propter pro-
nitatem ad malum gen. 8. sensus et cogitatio humani cordis
prona sunt ad malum ab adolescentia sua. Est enim homo sicut
navis in flumine currente que nisi fortiter funibus impellatur
seu teneatur statim descendit per impetum fluminis / sic homo labi-
tur ad vitia nisi fortiter per timorem domini se teneat contra impulsum
fomitis / et sic patet quod timor iste est conservativus iustitie. Sed quia
posset aliquis dicere de peccato non est mirum nimium quia statim transit
actus peccandi, ideo subditur. Si in percussione cribri. id est in foraminibus
eius. remanebit pulvis. id est res immunde et accipitur hic
pro quia. nam ibi remanent lapides festuce et similia. sic a-
poria hominis. id est angustia peccatoris. in cogitatu illius. nam
in eius conscientia remanet remorsus peccati qui dicitur vermis
conscientie quamvis transierit peccati actus. vasa figuli. hic ostenditur des-
bitum iustitie probatio cum dicit. vasa figuli probat fornax. nam
illa que sunt bona ibi solidantur. que vero reproba crepant
et dissipantur. et homines iustos temptatio tribulationis. nam per eam
electi in bono confirmantur et reprobi per impatientiam franguntur.
et quia peccata latens in corde manifestatur in sermone subdi-
tur. sicut rusticatio de ligno. id est labor rustici circa lignum
ad cuius radicem fodit et mittit fimum ut magis fructi-
ficet. ostendit fructum illius. id est facit apparere in effectu. sic
verbum iustum prodit ex cogitatu hominis iusti. Sed quia inten-
tio loquentis non apparet plane ante finem sermonis subditur
causa. hec enim temptatio hominis. id est probatio eius per hoc quod apparet
sua intentio ¶ Si sequeris. hic consequenter ponitur iustitie decoratio
qua decoratur iustus sicut preciosissimo ornamento cum dicit. Si
quis iustitiam. in illa te exercendo. apprehendes illam. habitum

[Margin:] sile. ex perm. di. i. crᵒ nabucodonosor

consequendo. nam habitus acquiritur per exercitium actuum. et indues
quasi poderem honoris. et dicitur a pos quod est pes. nam est vestis lon-
ga attingens usque ad pedes. et inhabitabis cum ea.
id est ipsa tecum habitabit in omni opere et proteget te in sempiternum
id est a morte eterna. et in die agnitionis. id est extremi iudicii
in quo manifestabuntur omnia occulta. invenies firmamentum
id est firmum iustitie premium. volatilia ad sibi similia conve-
niunt. hec est enim proprietas nature ipsorum. et ultimas vite et i
iustitie. ad eos qui operantur illam revertentur. quia xᵘˢ qui est vita
et ultimus eis in premium dabitur. econtrario operantibus
iniustitiam pena reddetur eterna. ideo subditur. leo vena-
tioni insidiatur semper. quia vivit de carnibus aliorum
animalium. sic peccata. id est demones ad peccatum inducentes. operantibus
iniquitatem insidiantur donec ducant ad gehennam. Sed quia ho-
mines sancti firmiter stant contra temptationes diaboli sequitur
homo sanctus in sapientia manet sicut sol cuius lumen non minu-
itur. nam stultus ut luna mutatur. de volito in nolitum
et de peccato in peccatum. In medio insensatorum serva verbum tempori
congruo ad docendum. nam insensati non sunt doctrine bone
receptivi. In medio autem cogitantium. scilicet legem dei hoc est le-
gem dei in aliquibus libris ponitur sed non est de textu sed
intelligitur tamen et fuit primo quedam glosa interlinearis et
per ignorantiam scriptorum inserta fuit textui. narratio peccanti-
um odiosa. quia loquitur de malis eo quod ex habundanti-
a cordis os loquitur math. 12. et risus illorum in delictis pec-
cati. quia letantur de malis. utrumque enim delectabile est
quod consonat eius habitui. loquela multum iurans horri-
pilationem capiti statuet. incutit horrorem enim bonis au-
dientibus et per consequens horripilationem. et irreverentia ipsius
nam ibi est nominis dei abusus. obturatio aurium. boni
enim horrent hoc audire et sic aurium aures suas vel
obturant et sic loquentes extimantes se contemptum in-
sequuntur contra bonos subditur. effusio sanguinis in rixa
superborum. et maledictio eorum auditus gravis. In rixa
namque sua frequenter proferunt dei blasfemias quas au-
dire piis est auribus valde grave ¶ Qui denudat. hic
consequenter ostenditur qualiter activus se habeat ad amicos.
Et dividitur in duas partes quia primo inducit auctor ad con-
servationem amicitie. secundo ad opera misericordie. 29. capitulo. prima ad-
huc in duas. nam primo inducit ad amicitiam conservandam.
Secundo ad vindictam evitandam cap. 28. prima adhuc in duas
quia primo ostendit quod amicitia non est solvenda per verba.
secundo quod nec per alia signa ibi. annuens oculo. Circa primum
dicit. qui denudat archana amici perdit fidem. id est fidelitatem
cum amico. et non inveniet amicum ad animum suum.
nam alii timentes sic per eum scandalizari merito refugi-
unt ipsum. Ex quo patet quod fidelitas in secreti conservatione cu-
stos est amicitie. ideo subditur. dilige proximum et con-
iungere fide cum illo. id est fideliter. quod si denudaveris absconsa
illius non persequeris post eum. id est non assequeris perfecte recuperationem
amicitie. ideo subditur. sicut enim homo qui perdit amicum
in morte ipsius quia non potest ipsum recuperare aphᵒ. sic qui perdit
amicitiam proximi sui per denudationem sui secreti quia non
recuperatur perfecte et subditur exemplum de avicula de
manu dimissa et patet littera usque ibi. quoniam vulnerata est anima
eius. scilicet amici ex revelatione sui secreti. ultra enim non poteris
colligare ipsum tibi vinculo amicitie perfecte. et male-
dicti est concordatio. quia non solum lesi sic male dicunt
sibi ipsi si perfecte reconcilientur suum secretum revelanti sed
etiam alii homines idem dicunt. maledicatur talis si ultra re-
velanti suum secretum sit familiaris ideo subditur. denu-
dare autem misteria amici. id est secreta consilia. desperatio
autem anime infelicis. id est hominis secretum prodentis. quia non
debet sperare pristine amicitie reformationem perfectam. per-
fectam ¶ Annuens oculo. hic consequenter agitur de solutione
amicitie per signa cum dicit annuens oculo fabricat iniqua
contra illum qui credit illum amicum verum. ideo subditur. et
nemo abiciet. quia credens eum suum amicum tenere eum
secum. in conspectu oculorum tuorum condulcabit os suum

loquens

loquetur tibi placentia. et super sermones tuos admi
rabitur. i. admirari se finget tanquam dixeris verba sapie
profunde ut sic magis decipiat te. novissime autem per
vertet os suum. ad contrarium. et in verbis tuis dabit scanda
lum. interpretando ea tanquam stulta et mala que prius vide
batur reputare ardua et bona. multa audivi scilicet
mala et in hoc loquitur actor. et non coequavi ei. i.
malicie illius non reputavi aliquem equalem. et quia tales
proditiones solent redire super capita proditorum subditur
qui in altum mittit lapidem. directe super se. super caput
eius cadet. sic enim aliquando contingit. et plaga dolosa. i.
dampnum quodcumque a doloso paratum alteri dividet
dolosi vulnera. i. multiplicabit super eum mala. et qui
foveam fodit etc. repetito est eiusdem sententie et patet sententia
usque ibi. et non agnoscet ipse dolosus. et non adveniet il
li. nam hoc fit contra ex divina prudentia preter
opinionem hominum. illusio et improperium superborum. i. que a
superbis humilibus et pauperibus inferuntur in verbis. et
vindicta in factis. sicut leo insidiabitur illis. ad
penam gehenne. laqueo s. dyaboli. peribunt qui oblec
tantur casu iustorum. casu scilicet sive spirituali. nam talis letitia
est directe contra caritatem proximi. dolor autem consumet
illos ante quam moriantur. hoc enim aliquando contingit sicut patet
de anthiocho epiphane i. macha. 6. et de herode act.
12. ira que est per iniuriam. et furor qui est excessus nobilis
re. utraque execrabilia. nam homo est animal mansuetum
natura. et vir peccator continebit illa. i. continebit i
tra se ut iniquitatem suam cum toto cumulo malicie.

Qui vindicari XXVIII

capitulum. hic
ponitur actor inducit ad evitationem vindicte.
Et dividitur in duas partes. quia primo inducit
ad vitandum vindictam. secundo ad vitandum aliqua que sequuntur
ad ipsam ibi. abstine te. Circa primum dicit. qui vindicari
vult. de aliquo propter iniuriam. hoc enim malum est si fiat zelo
vindicte. si autem aliquis hoc velit zelo iusticie et cum
debitis circumstantiis non est malum. loquitur autem hic scriptura
de primo tamen quod subditur. a deo inveniet vindictam. i. recipiet
et peccata illius servans servabit. per suam iustitiam. gravi pune
da. relinque proximo tuo nocenti te. s. offensam que sp est
remittenda. remittere autem iniuriam non est mutus. S. sup ag
gravationis. et aliquando non expedit eam remittere. quia ex illa [illegible]
accipit audaciam maiorem iniuriandi et alii occasionem [illegible]
faciendi. scriptura tamen loquitur hic de offensa et patet sententia us
que ibi. memento novissimorum. i. mortis. et desine inimi
cari. inimicitia enim sp est mala quia contrarius proximi caritati
minus enim proximus est ex amore diligendus. et ex hoc patet quod
dictum est. s. quod scriptura loquitur de remissione offense.
nam retinens offensam retinet inimicitiam. tabitudo
eius. i. defectus in bono. et mors. i. pena mortis. non in
minet in mandatis dei. si magis timeo quam [illegible] quia mandata cum
materia inducunt ad perfectum in bono. negatione non ad declu
nandum a malo. [illegible] timore dei. et non irasceris proxi
ximo. non que est per iniuriam. non enim dei est quoddam frenum
ab ipsa retinens animum. memorare testamentum altissimi. et de
spice ignorantiam proximi. i. offensam tibi illatam da
do eam oblivioni. et [illegible] non quies illius. nec memo
eius in iniuriam tuorum. ¶ Abstine te. hic ostendit i
vindicte que sunt consentio in aperto et detractio in oc
culto. Igitur primo inducit ad vitationem primi. secundo ibi
ibi susurro. Circa primum dicit. abstine te a lite et mi
nues peccata. nam hoc est super exaggerationis ut dicitur
e supra. homo enim iracundus. i. ad iram pronus. incendit li
tem. ipsam movendo et commotam augmentando. et vir
peccator. i. discordiarum seminator qui dicitur proprie absolon
qui antonomasice loquendo de peccatis quod sunt contra proximum co
que amicitia est maximum bonum. turbabit amicos

que est detestabilis apud deum quia materie similis [illegible] per
im. sicut enim ligna silve sic ignis exardescit plurali
plurali. enim lignorum fuerit maius incendium. et sicut
virtutem hominis. i. excellentiam eius ab eo estimatam. sic
iracundia illius erit. dicit enim philosophus 2° rethoricorum quod per
ipensionem virtutum suum extimatorum puniputendi est ira ne
propter quod quilibet excellens in aliqua re sicut virtutem vel suam
extimationem magis irascitur si puniputendatur in illa ut mi
les in militia, clericus in literatura et sic de aliis. et sicut
suam substantiam et quantitatem opulentie sic exaltabit iram su
am. deducendo eam ad effectum per vindictam. nam ira
est appetitus vindicte. certamen festinatum. i. contentio ci
to prorumpens ad iniuria et opprobria. incendet ignem
iracundie et furoris. et lis festinans. i. prorumpens ad ver
bera. effundet sanguinem per vulneratorem. et lingua
testificans. s. vindictam te [illegible]. adducit mor
tem. ex talibus enim verbis aliquis producit ad mortem
alterius qui liberatione fuisset contentus. et si sufflave
ris. i. verba ad extimationem iram protuleris. quasi ignis ex
ardebit. i. non magis inflammabit. et si expueris super illa
s. linguam contristate vel extimate. extinguentur. que sunt ma
la. extinguentur. s. lingua iracundie et furoris. utraque
ex ore proficiscuntur. s. verba irata et verba venenosa et verba [illegible]
[illegible] venenum et tinam ex corde prodeunt.
¶ Susurro. hic ostendit modo vitiis ad detractores et su
gerunt detractoris [illegible] ipsi detrahentis
et primo ex parte detrahentis. secundo ex parte audientis ibi
sepi aures. primum facit cum dicit susurro qui detrahit
alteri latenter. et bilinguis qui dicit verum in presentia
et contra in absentia. maledictus erit a deo et hominibus
multos enim turbavit. pacem habentes inter ipsos di
scordias seminando. lingua tertia que seminat dis
cordias. est enim tertia seu media inter linguas illorum
quos dissociat. multos commovit. s. ad dissensionem non
[illegible] aliquem totum. civitates et aliquando
totum [illegible] sive gentes. et dispersit illas a gente
[illegible] dissensiones plures fugiunt de
[illegible]
[illegible]
[illegible] in civitatibus lombardie n
bi domus [illegible] qui de [illegible] fugitur a terra
tibus diminuit. virtutem per [illegible]. i. ad ni
chilum reducit. lingua tertia. mulieres mediatrices. ad
[illegible] mulieres viriles. i. honestas. et de [illegible]
[illegible] qui timens iracundia. alii
bi habent viduatas. i. bonis viros. et etiam de dom
o [illegible] sequendo adulterium. et privavit illas
laboribus suis. i. bonis domesticis in quibus laborave
rant. qui respicit illam. i. qui attendit ad linguam
tertiam. non habebit requiem. quia lingua tertia dissol
vere nititur vera amicitia. ideo subditur. nec ha
bebit amicum in quo requiescat. i. in quo confidere
possit. propter quod subditur. flagelli plaga livorem facit
exterius in cute. plaga autem lingue comminuit ossa.
i. graviorem est quia vulnerat intrinsecus in corde. multi
ceciderunt in ore gladii. i. mortui sunt per gladium
multi. sed non sicut qui interierunt per linguam suam
quia illi mortui sunt morte gehenne que est peior
morte corporali et ad hoc moriuntur si non peniteant mor
te gehenne. propter quod subditur. beatus qui tectus est a
prudentie a lingua nequam ipsam repellendo. qui in iracun
dia illius non transivit. i. pravam quod est ire dei que pro
catum quod dicit eam iracundia lingue neque. i. que ipsa du
cit ad peccatum. et qui non attraxit iugum eius. supponen
do se persuasionibus illius. iugum enim illius iugum ferreum
est. i. durum quia ducit ad infernum. ideo subditur mors
illius mors nequissima. nam mors gehenne est pessima
et utilis infernus. i. mitius malo quam illa. non tamen ifer
ni significatur hic pena tamen que minus malum est

q° p̄ccm̄ mortale, hic sicut ē noīe lingue · mali · ī
culpe · ... q̄ puato ē pua° boni diuini qd' ē infiniti
· mali autē pene sensibil' ē puato boni creati · ppt q̄ mīn°
hē de rōne mali · persecucio illi° · i · lingue male · non
p̄manebit · s · diu in uita p̄ūi q̄ breuis ē · s; obtinebit ui
as iniustoꝝ · defferendo ad tormentū etnū · ī flāma sua nō
comburet iustos · i · nō inflāmabit eos ad p̄ccm̄ · s; in qō
tm̄ uos sedit · et qui derelinquīt deum ... et exardebit
in illis · i · p̄ceꝝ eos ... inferni ... ꝑ ... ꝑ eos ... cptūs
magis cruciabit' in lingua ... quia ... epl̄os
predebat ... detractōis et adulatōis. ¶ Sepi au
res tuas · hic hortat' ... detractoꝝ et ꝑte au
ditoris · ꝯ · sepi aures tuas spinis detractōis ...
doler' et ... et ori tuo facito of
tia · ostēdendo silenciū ut loquaris ex racione tpr̄e cōpetenti
et seras auribus tuis · ne intrent ibi ūba mala · aurū
tuū et · i · aīam tuē sapiēcie · et argentū · tue doctrine · sic
tempera · et dispone ut uideas ea que sūt tacenda · et ori
tuo dicenda cū debitis ... et uerbis tuis ... · dilige ...
... tuis · ne forte labaris in lingua · que ... defficit
... loqueda ea q̄ sunt ... · et cadas ī cōspectu inimicoꝝ
insidiancium tibi · s · demonū unde s; dit̄ · et sit casus tuus
insanabil' · ī morte gehēnali · quia nulla ē redēpcio.

Quicunque facit XXIX

misericordiam · Postquam actor induxit ad obligatōē amicicie · hic ostēdit · inducit ad opūs
... · Et diuidit' in duas ptes · nam p̄mo ponit hec in
ducto · sc̄o cautele adhibitō · suscipe uite · pⁱma ī tres · nā
p̄mo inducit ad subueniendum p̄xie p accomodatōē · sc̄o p̄in
... ibi · multi · tercio p fideiussionē ibi · uir bon° · Circa
p̄mū dī · qui facit misericordiam fenerat; p̄ximo suo · ... acom
... in sua uirtute · frequenter · n · in hoc libro et ī puerbiis sale
monis accipit' fenerari p accomodare ut sup dictū est
qm̄ namq; p̄xim° nō ē sic depauperato quā pbabilit' app
ar quod poterit restituere sibi subueniri dꝫ p accomoda°
et qui preualet manu · i · ī p̄tate ad dand' largiter · mādata
seruat · nō solū accomodando · s; etiā tribuendo · et iterū red
de p̄ximo · tu qui accepisti p accomodatōē · cōfirma ūbū
quo p̄misisti s' reddē p effectum · In oī tpr̄e inuenies · q̄ tibi
necēīū ē · nam hoīes libenter accomodāt illis qui bn̄
reddūt · S; quia plurimi faciūt ꝯtrariū illoꝝ · multi qi īuē
toꝝ rei lege q̄ ꝯcedit' occupanti ī quā nō credit restitui°
extimauūt fenꝰ · rē accomodatā restituere nolētes ipsi;
et plurimū molestiā his qui se adiuuerūt · reddētes
malū p bono · donec accipiant osculant' ac · i · faciūt re
uerenciam et p̄missiones magnas illi a quo nolūt aliquid
accipere mutuo ut extorqere possint · et in tpr̄e reddicō
nis · i · in quo sic accipiens p̄misit reddere · postulabit
tpu° · s · dilatōis · et loquet' ūba tedij · i · ūba tediosa acco
modanti · et murmuracionū · q̄ nimis aspere repetit de
bitū · et tpu° causabit' · ꝯ · q̄ sint nimis cara ul' aliqd hu
iusmodi ad retardandū solutōē debiti solidi · ul' reddit
dimidium · p̄ma uice cū tn̄ recepit sibi' magnā sūmā
et cōputabit illum qi inuētōē · i · qi nō tenetur ad resti
tutōnē · Sin autē · i · si nō possit sic detinē qd' ē ꝯ' accomo
datum · fraudabit illū pecunia sua · s · illam p̄mā p uera
s' reddendo ul' debitū totaliter negando · et possidebit
illum inimicum gratis · i · accomodans' sibi habebit illum cui acco
modauit inimicum sine cā · et cōuicia et maledicta ac
· i · reddet acomodāti mala p bonis · ꝯ · Multi hic autē
ostēdit ad subueniendum p̄ximo p elemosine datōē · et con
tinuando se ad p̄dicta dicat · multi nō cū nequicie · i · ...
uice ad p̄ximum · nō feneranti sunt · i · dimiserūt accomoda
re p̄xio · s; fraudari gratis timuerūt · sicut dictū est
ī pte īme̅diate pre̅ti · uerumptamē super humilē aīo · i · paupe
rē debitorē · fortior esto · ī largitate · et p elemosina · i ·
p debito quod in ... cōu ī elemosinā ... remittendum

non trahas illum ad iudiciū · ut cōpellat' reddē debi
tum ppter mādatum · s · dñi qui mādauit unicuiq; de p
ximo suo subueniendo · assume pauperē · ipm̄ ad mandū
perde pecuniam ppt fratrem et amicū, cōsumendo eā ī nec
cessitates eoꝝ · licet · n · ī hoc cōsumat · tn̄ maius bonum
p ea reddetur · et nō abscondas illā sub lapide · thezauri
zando in terra · s; ī celo p elemosine datōnē · io sbdit'
pone thezaurum tuum · et pꝫ · cōclude elemosinā ī cor
de pauperis ipm̄ desolatum p elemosinā tuā cōsolando
et hoc ꝑ te · exorabit ab omni malo · s · te liberari a dn̄o
elemosina tua qū sacculo cum ipo · Jn sacculo reponit'
ea que tpr̄e uitis reseruūt' · sic ī ... qm̄ deffiūt
bona p̄ntis uite · subuenit nobis elemo° · quia sicut dicit
aug° · sola mia comes ē deffunctoꝝ · et gratiam hoīs · idest
grām dei datā hoī · qi pupillā cōseruabit · ī p̄nti uita
et p̄ba resurget · p receptōē p̄nu in alia uita · et retribu
et aliā retributōē · i · faciet a deo retribui · unicuiq; in
caput illoꝝ · quia s; maiori° et minoritatē nūc in
p̄mo retribuet' plus et min° · uniuiq; super scutum
potentis · q̄ ē armatura ad deffendendum · et sup lanceā
que ē armatura ad inuadendum · aduersus inimicū tuum
s; dyabolum · pugnabit · te ptegendo ī eius tēptatōībus
et etiam ipm̄ p uictoriā repellendo. ¶ Uir bon° · hic ostēdit'
ostēdit qualiter subueniend sit p̄xime p fideiussionē · nā
p hoc aliqū p̄xim° cadit manū uel cōfusionē · dicit
g° · uir bonus fideiu facit p̄ximo suo · p ipo ī necitate
fide iubendo · et qui perdiderit · s · fidē ergā p̄xim° ī tāti
discredēs ei q̄ non uult fide iubere p ipo · cōfusionē
delinquet s' · i · p̄ccm̄ incurret ppter q̄ cōfundet' coraꝫ
deo et etiam corā hoīb° ē sibi cōfusio° · p̄xio ī necitate
sic deffiē · Con informat illum p quo fide iubetur · ꝯ ·
grām fideiussoris ne obliuiscaris · s; cogita de ei° libe
racione · dedit · n · pro te aīam suā · obligando se quod est
uitium · ad uitam sustentādā · Et quia igitur faciūt ꝯ tm̄ sb
ditur · repmissorē · i · fideiussorē · fugit peccator et immūd°
nolens eum liberare · bona repmissoris sibi ascribit
peccator · ꝯ · q̄ fideiussor tenebatur ei ... nl' ...
et ingrato sensu · qui nō recognoscit bonum fideiussoris
derelinquit liberantem se · dimittens fideiussorē suū
tractari dure ab ipo creditore · uir repmittit · de pro
misso suo · i · fideiubet p eo · et cum perdiderit · s · p̄xim°
p quo fideiussit · reuerenciam · i · uerecundiaꝫ corā deo et
hoīb° · derelinquet ab eo · s · fideiussor modo p̄dicto · io
sbditur · repmissio nequissima · qua p̄xim° p̄mittebat
fallaciter liberare fideiussorē · multos pdidit diligētes
· i · destruxit bona amicoꝝ fideiubētium · et cōmouit illos
qi fluctus maris · nam p hoc incurrit frequenter fideiubē
tes tēpestates tribulatōis · uiros potētes gyrans migra
re fecit · nam p huic modū expellūt' aliqū de suis he
reditatibus · et uagati sunt in gentibus alienis · nā aliqū
fugiūt de terra ne capiant' et incarcerent' p debitis illoꝝ
p quibus fideiusserūt · et quia deus aliqū dimittit hoīes talē
incurrere tribulatōē p peccatis suis p̄ntis sbditur · peccator
transgrediens mandatum dn̄i incidet ī p̄missionē nequā · q̄
sit p fideiussionem iniquam p̄mittit se p alio soluē si deffi
ciat · et dꝫ p̄missio neqā in q° ... ex ea sibi cōtingūt ma
la · et qui conat' multa agē · ultra possibilitatē suā · incidet
ī iudicium · ad quod trahitur ppter obligatōē factā · io
subditur · recupera p̄ximum s; m uirtutem tuam · subueniendo
ei p fideiussionem · ita tn̄ q̄ p hoc non incurras dictā
tribulatōē · io sbdit' · et attende tibi · ne incidas ī p̄dic
ta mala · et sic pꝫ q̄ fideiussio nō ē leuiter s; cum
magno pondere facienda ¶ Jnicium uite · hic ostēdit
circa uitē opa poit' cautela et maxie circa hospitalitatē
nam p hospites fictos et malos multi recipiētes eos mul
ti fuerunt defraudati · Igitur p̄mo īduīt hoīes ad sic ui
uendū sobrie q̄ nō incurrat necitatē discurrēdi et ap°
extraneos hospitari · ꝯ · Jnicium uite hoīs aqua et panis
· i · pot° et cib° moderat° · ... frequent' ī scriptura noīe panis

et uque

et aque intelligitur cibus et potus generaliter. Unde e. Re. 6. appone eis panem et aquam et bibant. appositum quod est eis magno cibo preparato. loquitur tamen hic scriptura de cibo et potu simplici. et vestimentum simplex ad necessitatem et non ad curiositatem. et domus protegens turpitudinem. i. illa que turpe esset facere in palam, licet non sint mala, ut reddere debitum uxori et huiusmodi. Melior est victus pauperis. i. victus tenuis. sub tegimine asserum. i. patria domo propria. quam epule splendide in peregre. i. in aliena patria sine dominio suo. pro minimo pro magno placeat tibi. i. illud modicum quod habes in domo tua reputa magnum. et improperium peregrinationis. i. evagationis. pro te non audies. tales enim sic evagantes frequenter nominantur truttani et ribaldi et huiusmodi. [illegible] Vita nequam hospitandi de domo in domum. propter eius evagationem et discursum. et ubi hospitabitur. etiam aliquis pro sua pecunia. sicut mercator in taberna non fiducialiter aget. dubitans ne in illa domo sint aliqui fures vel huiusmodi. nec aperiet os. non audens de hoc loqui. hospitabitur in domo aliena. et potabit ingratos. scilicet dominum domus et eius uxorem mittendo eis exennia de cibis et [illegible] et ad hec amara audiet. et que sunt illa subdit. Transi hospes [illegible] [illegible]

[illegible]

Qui diligit XXX

filium. Postquam auctor ostendit qualiter [illegible] debeat ad uxorem et proximum, hic ostendit qualiter hic se debeat ad filium [illegible] [illegible] dicens. Qui diligit filium suum amore discreto. assiduat illi flagella. i. labores ne per otium [illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]

se posita magis [illegible] [illegible] de filio indisciplinato. equus indomitus evadet durus. i. durus portans. et [illegible] filius remissus a disciplina evadit [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]

quia laudet. ut [illegible] [illegible] de [illegible] [illegible] [illegible]

pter genitore corporaliter. Sic nec iste spiritualiter per doctrinam.
¶ Tristitiam. hic ad propositum reuertitur monens vitare tristitiam que bone constitutioni corporis aduersatur. dicit. tristitiam. scilicet secularem non des anime tue. talis enim tristitia non solum nocet corpori sed etiam anime. non affligas temet ipsum in consilio tuo. sicut faciunt illi qui per tristitiam desperantes interimunt semet ipsos. Iocunditas cordis. bene ordinata. hec est vita hominis. id est huius vite conseruatiua. et thesaurus sanctitatis. vnguentum sic legitur. et thesaurus sanctitatis sine defectione. est supple. nam gratia laetitiae nunquam deficit homini. sed homo aliquando deficit gratie dei. et exultatio viri est longeuitas. id est eius causa. quia sicut tristitia est passio mortifera. sic letitia est dispositio letifica. Ecclesiastes 10 dicit. miserere anime tue placens deo. tristitia secularis que mortem operatur praecauendo. et congrega cor tuum in sanctitate eius. sensus exteriores diligenter custodiendo ne per eos aliquid intret quod sit contrarium sanctitati. Cetera patent ex dictis usque ibi. zelus. id est inuidia que est tristitia de bono alterius. et iracundia minuunt dies. quia corrodunt cor a quo procedit vita. et ante tempus senectutem adducit cogitatus. distorquentes animum. Cor animum spiritualium. splendidum cor. id est letum et largum. bonum in epulis est. supple quas dat pauperibus. et per bonis honestis epule enim illius diligenter fiunt. Vnde ar splendide propter personas.

Vigilia XXXI

Vigilia honestatis. postquam induxit ad diligentiam circa bona conscientie. hic monet ad eius moderantiam per quam corpus remanet sobrium legi mentis. quod maxime fit per debitam sobrietatem. Circa quam primo ponit intentum. secundo diffusius prosequitur propositum ibi. super mensam. Prima in duas. scilicet propter primum et incidentale que incipit ibi. laborauit diues. Circa primum dicit. vigilia honestatis. scilicet in oratione et sancte scripture lectione. tabefaciet carnes. id est reprimet eas a carnalibus vitiis. Ieronimus ad rusticum monachum. ama scientiam scripturarum et carnis vitia non amabis. et cogitatus illius auferet somnum. pigritie et corporis. cogitatio pigritie scilicet diuitie. quia deus omnia omnino videt aperte. auertit se ab omni malo. Boetius quinto de consolatione. Cum iuste magna vobis est indicta necessitas probitatis si dissimulare non vultis quam cuncta agitis ante oculos iudicis cuncta cernentis. et infirmitas grauis sobriam facit animam. quia corpori dominatur aufert appetitum comedendi et in conualescentia ostendit quod homo sobrie viuat. ne recidiuum incurrat. et sic per talem conscientiam disponitur ad sobrietatem.
¶ Laborauit. hec est pars incidentalis in qua tractatur de vita diuitis. eo quod diuites solent laute viuere. Sumitur de luce id est de diuite qui epulabatur splendide. et occasione diuitis tractatur de paupere. modo enim huius actionis simul tractare de oppositis. ut patet per predicta. Sic igitur procedit quia primo tractat de diuite et paupere bono et malo. secundo simpliciter ibi. beatus diues. Circa primum dicit. laborauit diues. scilicet bonus. in congregatione substantie. ad viuendum secundum statum suum honeste. et ad agendum opera misericordie. et in requie sua replebitur bonis. id est in senectute que est tempus quietis a laboribus. uel in requie sua. id est in morte in qua recipiet eterna bona pro temporalibus. et laborauit pauper. in expendendo fortunas in diminutione uictus. qui plus expendit quam lucretur. et in fine inops fit. quia non per laborem resistit plus. uel in fine. id est in morte quia fit vacuus bonis spiritualibus. et quia comedunt diuites. ne credatur quod omnis diues sit bonus. ostendit consequenter. dicit. qui aurum diligit. id est immoderate. non iustificabitur. nam frequenter ac

quirit iniuste et custodit impie. et qui insequitur consumptionem. honorum temporalium non prodigaliter. replebitur ex ea. scilicet indigentia. propter quod medium est tenendum inter auaritiam et prodigalitatem. multi dati sunt in auri casus. id est multi ceciderunt in peccatum propter aurum. et facta est in specie ipsius. quia nimis concupierunt. perditio illorum. per iniustitiam male acquirendo et per auaritiam male conseruando. lignum offensionis est aurum sacrificantium. lignum offensionis hic dicit lignum vetitum per cuius concupiscentiam humanum genus incurrit mortem. et sic per concupiscentiam auri incurrit cupidus mortem peccati. et dicit aurum sacrificantium. nam cupidus colit aurum sicut deum suum. propter quod apostolus ad Colossenses 3 dicit quod auaritia est idolorum seruitus. ve illis qui sectantur illud male concupiscendo. et omnis imprudens deperiet in illo. dicit autem imprudens quia prouidens. id est longe videns. et per oppositum cupidus dicitur imprudens quia non videt nisi bona presentis vite. propter quod se non prouidet de bonis futuris. ¶ Beatus diues. hic prosequitur de bono diuite singulariter. dicit. beatus diues ex acquisitione iusta. qui inuentus est sine macula. cupiditatis et auaritie. qui post aurum non abiit per concupiscentiam malam. sed magis aurum sequitur eum. obsequio illo est in operibus pietatis et honestis. non spem ponit. et in thesauris in consilio suo sine fine. quis est hic et laudabimus eum. quasi dicat. rarus est et laude dignus. fecit enim mirabilia in vita sua. illa enim que contra suum morem sunt homines et non consueta quae probatum est in illo scilicet auro et perfectus inuentus est in operibus liberalitatis et misericordie. et erit illi gloria eterna. Matthei 25. venite benedicti patris mei et cetera. et esuriui et dedistis mihi manducare et cetera. qui potuit transgredi. nam diuitie dant opportunitatem male faciendi. et non est transgressus. propter stabilitatem voluntatis eius in bono. ideo stabilita sunt bona illius in domino. nam pro temporalibus recepit eterna. et elemosinas illius enarrabit omnis ecclesia sanctorum. ad informationem aliorum. ¶ Supra mensam. hic reuertitur ad propositum tractans de virtute sobrietatis. et primo circa cibum et potum generaliter. secundo circa potum specialiter ibi. diligentius in vino. Prima in duas quia primo facit propositum. secundo remedium dat contra excessum ibi. et si coactus. Circa primum dicit. super mensam sedisti magnam et cetera. id est in conuiuio fueris ad mensam magnam primo non incipias primo comedere. non dicas sic. id est non queras de ferculorum multitudine. sed accipe quod tibi apponitur. memento quoniam malum est oculus nequam qui maior est quam ut recte prospicere possit ab oculis facie sua lacrimabitur. id est grauiter postulabit cum viderit plura fercula. ubi quod non sunt secundum suam concupiscentiam. ne extendas manum tuam. prior ad cibum et potum. et inuidia. id est properato alterius cibi inuidentis. commmunicatio. id est gulositatis notatione. et in deliciis coram epulantibus ne copioseris in conuiuio uino. ultimus me sub accipiendo. intellige que sunt proximi tui. id est qualiter se tenet proximus de se et uidendo super virium excrete spacio. id est sicut tu ebriosos aliquando contemplasti. utere quasi homo frugi. id est cum discretione et temperate. est enim frugi nomen generis et indeclinabile. quod significat idem quod temperatus et modestus. his que tibi opponuntur. ut modum debitum non excedas. ne odio habearis. sicut gulosus canis. cessa prior. id est sicut dictum est quod non debes primus comedere. Similiter non debes ultimus continuare. causa disciplina. causa disciplina. id est ut appareas disciplinatus et moderatus. Cetera patent ex dictis usque ibi. et si coactus. non laboras ab illo. vinum enim potatum ex cessiue impedit opus nature et similiter excessus cibi. ideo subdit. uigilia. id est priuatio somni suauis et quieti. et tortura. id est tortiones uentris. uiro inmundo. id est guloso super cibum et potum effuso. somnus sanitatis in homine parco. quia non grauatur in digerendo. dormiet usque mane. scilicet parcus et quiete. et anima illius cum ipso delectabitur

nam

nam ex indigestione non grauabit. Et si coactus
hic dicit quoddam remedium contra cibi et potus excessum
dicens. Et si coactus fueris in edendo etc. sicut fit in aliquibus
terris more barbarico, ubi homines inuitant conuiuales
suos ad comedendum et bibendum ultra mensam et modum.
Surge e medio et uome. ex fortitudine illam ne forte nimis
inter illos sedendo tibi contingat talis passio, et cum hoc
corporis mala dispositio. audi me fili. diligenter et attende. et
ne spernas me. i. doctrinam meam. et in nouissimis inuenies
uerba mea. fuisse uera. In omnibus operibus tuis esto uelox.
fin. n. philosophum in ethicorum consiliari debemus morose sed exequi
uelociter bene consiliata. et omnis infirmitas. i. defectus o
peris. non occurret tibi. qui frequenter supuenit quando differtur
executio boni consilii. Vnde poeta. nocuit differre paratis.
splendidum in panibus benedicent labia multorum. scilicet bonum
impercientem pauperibus liberaliter et munda. et testimonium uirtu
tis illius. scilicet ueritatis uite fidele. i. uerax. in nequissimo pane
. i. nequiter acquisito et male dato. murmurabit ciuitas. que
in hoc grauatur. Diligentes. hic specialiter agit de sobri
etate in potu. dicens. diligentes in uino. quando et potando
noli prouocare. ad bibendum. sine hoc sunt ad hoc nimis
proni. uel noli prouocare. ad iracundiam quod cito prouocantur
ad homicidium. ideo subditur. multos. enim etc. Ignis probat fer
rum. durum ipsum mollificando. Sic uinum corda superborum
arguet eos totaliter sopiendo. sicut patet de holoferne
iudith. xiii. equa uita hominibus. i. uita inequaliter mortem seruata
uinum in sobrietate. supple potatum. que est uita que
minuitur uino. quasi dicat non est uita humana sed porcina. quod
defraudat uitam mors. nam mors nature defraudat
uitam gratie. mors gehenne uitam glorie. Vinum in iocunditate mo
deratum creatum est. nam letificat hominis cor. ps. c. iii.
exultatio anime et cordis. i. apertio intellectus et spiritus
uinum moderate potatum. quia consonat uirtute mentis et
sanitate corporis. ideo subdit. Sanitas est etc. Vinum multum pota
tum. i. in multa quantitate uel multa fortitudine. irritationem. i. euacuatio
nes. et iram. i. appetitum uindicte. et ruinas multas
facit. corporales et spirituales. Ex dictis patet quod sequitur usque
ibi. In conuiuio uini non arguas proximum. i. qui est bene
potatus. tunc enim non est correctionis susceptiuus. non despi
cias eum in iocunditate illius. i. in ebrietate sua eadem ratione. uerba
improperii non dicas illi. nam insurgeret contra te. et non premas
illum in repetendo. scilicet debitum aspere quia aspiraret contra
te et redderet tibi malum pro bono.

RECTOREM XXXII

te posuerunt. Supra capitulo xxxi. et circa
actiuam est de statu actiuorum. et hic consequenter
agitur de statu prelatorum. Et diuiditur in duas partes. nam
primo agitur de eorum officio. secundo de honore eis impendendo
capitulo xxxviii. Circa primum sciendum est quod sicut dicit gregorius in
pastorali prelatus debet esse in actione precipuus. et pre ceteris
in contemplatione suspensus. ideo primo agitur de eius actione
secundo de ipsius contemplatione. xxxix. capitulo. prima adhuc in duas
nam primo agitur de actione eius tempore pacis. secundo tempore tri
bulationis capitulo xxxiii. Prima adhuc in duas. nam primo
agitur de actione prelati. secundo de modo agendi ibi. fili si
ne consilio. Prima adhuc in duas. nam primo infor
matur prelatus. secundo subditus ibi. audi tacens. Circa primum
dicit. rectorem te posuerunt. noli extolli. ex honore tibi
impenso sed magis humiliare. saluo tamen honore offi
tiarum illorum habe. sicut pater bonus sue familie. et
sic considera que sunt subditis utilia. et omni cura tua
creatorum tuorum accipiendo modeste. ut leteris propter il
los. i. propter illorum bonam dispositionem. nam profectus sub
ditorum est gloria prelatorum. et ornamentum gratie acci
pias coronam. scilicet glorie que est gratia consummata, et per omnis
gratie ornamentum. ut dignitate consequaris congregationis

. i. congregationis pre bene dispositione. Vnde usus de coronatis
huius ubi rogo. Si rogat addideris. con. coggat.
. e. dat. rz. infert. de minuit. sub. subtitutur. prepetra
hit. int. quærit. pre. superat. ab. desinit atque sup
bit. loquere maior natu. i. tu prelate qui debes esse ma
turus moribus et sic senex uenerabili senectute, ut habetur
sapientie. e. etas senectutis uita immaculata. decet. n.
te primum. i. principaliter. uerbum diligentis scientiam. i. uer
bum dei qui diligit scientes et scientiam. et non impedi
as musicam. i. consonantiam uerbi ad uitam quia cuius
uita despicitur restat ut predicatio contempnatur. gregorius o
melia xl. et sic accipitur hic musica methaphorice, et quando
doctrina bona propter maliciam auditorum est dimittenda
subditur. ubi auditus non est non effundas sermonem. quia
magis esset uerbi dei contemptus quam profectus. et importune no
li extolli in sapientia tua. arrogantur te iactando. de ipsa
gemmula carbunculi etc. i. sicut in corporalibus gemma op
time coniungitur auro in ornamento. et melodia musi
ce. quia sicut cibus reficit corpus ita melodia spiritum. Sic
in fabricatione etc. repetitio est predicte similitudinis, et est sensus quod
sicut ista grosse coniungitur. Sic bona uita et sana doc
trina uel prelato. Audi tacens. hic consequenter instruit sub
ditos et primo ad audiendum reuerenter doctrinam doctoris
et prelati. dicens. audi tacens. non garrulans neque contradicens
et pro reuerentia accedet tibi bona gratie dei. scilicet et honorem
adolescens loquere in tua causa. non in aliena. uix.
. i. tarde cum necesse fuit et non ante. Si bis interroga
tus fueris habeat caput responsum tuum. i. tunc incipi
as respondere. In multis esto quasi inscius. i. non loquens
et audi tacens simul et querens. ad melius intelligendum
. Sic enim legitur de christo cum esset annorum xii. luce. ii. inue
nerunt illum in templo in medio doctorum audientem illos
et interrogantem. non tamen interrogabat ut per hoc melius
intelligeret, quia ab hora conceptionis anima christi fuit re
pleta omnibus scientiis et uirtutibus. sed ut iuuenibus exemplum
querendi daret, et ut assistentes magis intelligerent. et
ubi sunt senes non multum loquaris. i. si coram te loqui
breuiter te expedias. ante grandinem preibit corruscatio.
Sic frequenter uidemus accidere quod in tonitruo aliquando
cadit grando, et sonitum tonitrui precedit corruscatio.
et ante uerecundiam. que procedit ex reuerentia. preibit
gratia diuina. que est principium illius reuerentie. et pro
reuerentia accedet tibi bona gratie. gratia enim sicut et caritas
merentur augeri, et aucta mereri et perfici. Igitur gratia
in quarto gradu precedit actum meritorium reuerentie, et illum
actum sequitur gratia in gradu maiori. Et hora. hic secundo in
struitur subditus de diligentia circa se ipsum, cum dicit. et ho
ra surgendi de lecto non te trices. i. non te protrahas mo
ram in compositione capillorum uel huiusmodi, sicut faciunt mulie
res. Vnde dicit poeta. Sint procul a nobis iuuenes ut
femina compti. pauca pro. in domum tuam. reuertendo
ad propriam conscientiam. et illuc aduocare. quasi responsurus
de factis tuis coram summo iudice. et illic lude. i. res
ponsione facta, per hoc quod tu non es conscius de mortali cul
pa. lude in sapientia. bonis meditationibus que sunt delec
tabiles. et age conceptiones tuas. i. bonum propositum ide
ceptum deduc ad effectum. et non in delictis et uerbo
superbo occupet te. Et quando ista procedit de gratia dei subditur
dicitur. Super his omnibus benedicito dominum qui de benefi
cia eius grata, et quia dicit homo semper tendere ad perfectum
sequitur. qui timet deum excipiet doctrinam eius quia timor
domini principium est sapientie ut dictum est supra. i. capitulo. et qui uigila
uerint ad illum orando et legendo. inuenient benedictionem
illius. gratie in presenti et glorie in futuro. qui querit legem im
pletur a scientibus ipsam. replebitur ab ea notitia sancta
que non inflat, sed hedificat. et qui insidiose agit contra
me doctores in uerbo sicut pharisei faciebant christo scan
dalizabitur ab ea, tales enim insidie sunt contra ea ruine.
qui timet deum timore filiali. inuenient iudicium. i. pre

mum recipient in iudicio · et iusticias · i · opa iusticie
qui lumen accedent · alios in viam iusticie dirigendo · pro
tur ho · i · obstinato in pecco · vitabit correctorem · tamquam sibi
abhominabilem · et sm voluntatem suam malam · inveniet com
paratorem · i · aliquem consilem vel peiorem ipm allaudando ad sui
i excusatorem et deffensionem · vir consilii · i · acquiescens con
silio bono · non disperdet intelligentiam consilii sibi dati · sed
ponet ad execucionem · alienus et deo · et superbo contempnens
consilium alterius · non pertimescet timorem · i · flagellorum dei
comminationem · etiam postquam fecit tunc eo · i · cum timore divino
alienus · n · a deo et superbus in periculo mortis positus aliqui
facit aliquid boni de genere ex illo timore · sine consilio
· i · sine bitu mentis · nam hoc facit ex passione timoris
transeuntis · ideo subditur · et suis insectacionibus arguetur · quia
timore transeunte ad consuetudinem malam pristinam revertitur
et sic arguendus efficitur ❡ fili sine consilio · postquam
egit de actione prelati · hic ostendit agit de modo agendi
qui debet esse per consilium bonum · unde principes quantumcumque
sapientes et prelati quantumcumque litterati debent habere secum
aliquos sapientes cum quibus conferant de agendis
ideo dicit · fili sine consilio nichil · debent etiam vitare pericu
la · ideo subditur · in via ruine non eas · i · occasionibus peccandi
non te exponas · et non offendas in lapides · i · graviter non
peccabis sicut offendens ad lapides graviter leditur
secundum est de peccato veniali quod non evitatur totaliter in vi
ta presenti · nec credas te vie laboriose · confidens de tuo in
genio ipm altioribus te applicando quorum inquisicio est inuti
lis et laboriosa et frequenter nociva · ideo subditur · ne ponas
anime tue scandalum · quia frequenter per talem inquisicionem homo
cadit in errorem · et a filiis tuis cave · ne illorum amo
re tractus acquiras male bona alterius · et a domesti
cis tuis · i · servis · attende · ne tractent infideliter
bona tua · In omni tuo crede · i · fidei fundamentum suppone
sine qua nullum opus deo placet heb · xi · sine fide im
possibile est placere deo · ex fide anime tue · i · cordis tui et
non tantum oris · Roma · x · Corde creditur ad iusticiam
ore autem confessio fit ad salutem · hec est enim observatio man
datorum · s · fides operans per dilectionem · qui credit deo · fide
formata caritate · attendit mandatis · ne transgrediatur
ea · et qui confidit in illo · per spem firmam que est cer
ta expectacio future beatitudinis ex gratia et meritis pro
veniens · non minorabitur · i · non deficiet a primo ex
peccato · ❡ Vallicus ·

[V]imentem deum · XXXIII

Postquam est
actum de actione prelati in pace · hic consequenter
agitur de ea in tribulacione / et primo in tribu
lacione ab externis · secundo ab internis ibi · et ego · prima
in tres quia primo ponitur in tribulacione constancia boni
prelati · secundo per oppositum ut propositum magis appareat inconstancia
mali ibi · precordia fatui · tercio solucio consurgentis du
bii ibi · quare dies · Circa primum dicit · timenti deum · i · pre
lato deum timenti timore casto · non occurrent mala
· s · culpe / licet occurrant mala pene in tribulacione propter
quod subditur · si in temptacione · tribulacionis · deus illum con
servabit · in virtute paciencie · et liberabit a malo culpe / et ali
quando cum hoc a malo pene · Sapiens prelatus non odit man
data · sed magis diligit / et implet ea · et non illidetur · i ·
non frangetur per impacientiam · quasi in procella navis frangitur
quando est fragilis · homo sensatus · credit legi dei / que pro merito
paciencie promittit bona glorie · mt · h · beati qui persecucionem pa
ciuntur propter iusticiam / quoniam ipsorum est regnum celorum · et lex
illi fidelis · quia veraciter redditur quod promittit · qui
interrogacionem manifestat · i · prelatus qui assiduitas interrogacionum
de lege dei veritatem manifestare · malach · ii · labia sacer
dotis custodiunt scienciam et legem ex eius ore requirent
nichil · parabit verbum · secundum capacitatem auditorum · et sic deprecatus
dominum · ut illuminet eum ad reddendum veritatem · exau

dietur a domino · et conservabit disciplinam · i · aptum
modum docendi discipulos · et tunc videbit ad inter
rogata de moribus et fide · Et ex hoc habetur documentum quod
doctor et prelatus de talibus respondere vel predicaturus debet
primo dominum deprecari ❡ Precordia · hic consequenter agitur de
inconstancia mali prelati qui secundum dictum salvatoris
Joh · x · videns lupum venientem dimittit oves et fu
git / et hoc est quod dicit · precordia fatui · i · intencio et affec
tus mali prelati · quasi rota carri · quia non habet stabilitatem
in bono · ideo subditur · et quasi axis versatilis cogitatus
illius · qui volvitur de uno in aliud per inconstanciam men
tis · equus emissarius sic et amicus subsannator · i · derisor
/ et iste est malus prelatus qui dicit deum diligere usque ad mor
tem se exponendo pro populi salute / et tamen deum deridet ac
cipiens officium invanum ipsius et non curans de honore eius
sub omni supersedente · s · deo et angelis eius hinnivit pro
insolenciam viciorum ❡ Quare dies · hic consequenter ponitur
solucio dubii quia posset aliquis admirari et querere
qualiter deus permittit malos doctores et prelatos ad ec
clesie regimen promoveri · ad cuius solucionem primo pre
mittitur exemplum in naturalibus · secundo applicatur ad propositum
in hominibus ibi · et omnis homines · tercio confirmatur per simile in ar
tificialibus ibi · quasi lutum · Et quarto solvitur dubium de ma
lis prelatis et doctoribus ibi · contra malum · Circa primum
dicit · quare dies diem superat · in longitudine sicut dies e
statis sunt longiores quam hyemis · et iterum lux lucem · lux
enim solis maior est quam lux lune et aliarum stellarum · et annus
annum · nam annus solaris excedit lunarem in xi · diebus
sol solem · non quia sint duo soles · sed quia idem sol excedit
se ipm in causando calorem · nam in estate causat maiorem calo
rem in habitacione nostra quam in hyeme / quia tunc magis
appropinquat ad tropicum estivalem / et respondet unde talis
variacio fiat · d · a domini sciencia separati sunt · i · dispositi ef
fectus dicti · facto sole precepto · i · ordinacione dei custo
diente · nam per ipm illuminantur cetere stelle / et per motum
eius in obliquo circulo fit dicta variacio dierum annorum
et caloris / quod autem subditur in aliquibus libris · per dei sapi
enciam dividuntur · non est de textu sed interlinearis subditur · et im
mutabit tempora · s · sol per cuius motum distinguuntur quatuor anni
tempora · s · estas · et hyems · ver · et autumpnus · et dies fe
stos ipsorum · s · temporum · et in illis · s · temporibus · dies festos ce
lebraverunt · s · hebrei de quibus loquitur auctor iste qui fuit
hebreus et adventum christi longo tempore precessit · ad horam
in lege determinatam · levit · 23 · ca · a vespere in vesperum
celebrabitis sabatum vestrum · et ex ipsis diebus festivis · exul
tavit et magnificavit deus · precipiendo maiorem sollemp
nitatem et maiora sacrificia fieri in aliquibus quam in aliis
· sicut in paschate et pentecoste et similibus que celebrantur
semel in anno tantum / quam neomeniis que celebrabantur quolibet
mense et sabbatis in qualibet ebdomada · et ex ipsis ·
· s · diebus anni · posuit in numerum dierum · i · dimisit sine [illegible]
li sollempnitate in quibus homines vacarent operibus suis / quod
subditur in aliquibus libris · et annos · non est de textu ·
Et omnes · hic magis applicat ad propositum in hominibus ·
et omnes homines de solo et ex terra · idem significat utrumque sed
dicit solum a soliditate / et terra quia teritur pedibus hominum
et animalium simpliciter fecit deus · unde creatus est adam · i · for
matus quantum ad corpus gen · po · In multitudine discipli
ne domini separavit eos · s · homines super terram multiplicatos
post diluvium et unitos in hedificacione turris babel
contra deum / propter quod deus reprimens eos a tali temeritate
confudit linguas eorum gen · xi · sic divisi sunt per diver
sas terras ideo subditur · et immutavit vias eorum · secundum
distinctionem linguarum · et ex ipsis benedixit · s · abraham
ysaac et iacob qui descenderunt ex illis · et exalta
vit · educendo populum israel de egypto in signis et prodi
giis mirabilibus ut patet in exo · et ex hiis sanctificavit et
se applicavit · s · tribum levi que deputata fuit ad
cultum domini / et potissime aaron et filios eius · et ex ipsis

inde

maledixit: chore et cophites eius. numeri. 16. et humiliavit. eorum rebellionem et superbiam destruendo. et convertit illos in infernum viventes subvertendo a separatione eorum. i. statim cum fuerunt ab aliis separati. moyses enim videns penam eorum imminentem dixit aliis recedite a tabernaculis hominum impiorum etc. et sequitur ibidem. Confestim igitur ut cessavit loqui disrupta est terra sub pedibus eorum. et aperiens os suum devoravit eos. ¶ Quare luti. hic consequenter confirmatur per exemplum in artificialibus. sicut figulus secundum voluntatem suam format vasa de luto aliqua in honorem ut in illis ferantur in mensa et alia in contumeliam ut illis utantur homines ad urinam et egestiones et consimilia. sic homo in manu illius qui fecit. nam electos separat ad gloriam et reprobos reservat ad penam. ideo subdit et reddet illi secundum iudicium suum. i. secundum regulam divine iustitie secundum quam bonis redditur gloria. malis gehenne pena ¶ Contra malum. hic ex predictis solvitur predictum dubium. s. qualiter deus permittit aliquos malos doctores et prelatos cum bonis in regimine populi. ad cuius intellectum sciendum quod diversitates et inequalitates in ducitate de naturalibus et artificialibus non sunt omnino similes distinctioni et inequalitati que est in bonis et malis hominibus. nam inequalitas in rebus naturalibus est per se intenta et facta adeo ut ex diversis gradibus creaturarum consurgat admirabilis pulcritudo universi. Similiter ex intentione figuli per se et directe est quod faciat aliqua vasa in contumeliam et aliqua in honorem ad diversas necessitates hominum supplendas ad quod ordinatur directe ars figuli. sed quod aliqui homines sunt mali per culpam non est ex ordinatione divina cum deus nullo modo sit actor mali culpe, ut declaratum est diffusius. s. 15. capitulo. nec per consequens ex eius intentione omnino primo est quod aliqui reserventur ad gehennam. nam voluntate eius antecedente vult omnes homines salvos fieri. i. thimo. 2. Sed voluntate consequente provisionem peccatorum in malitia perseverantium vult ipsos dampnari. Sic enim malum culpe reducitur ad ordinem iustitie propter quod licet deus nullo modo sit causa efficiens bonorum malorum, sed tantum bonorum, est tamen actor ordinationis tam malorum quam bonorum quia dedecus culpe punit per decorem iustitie, et secundum quod dicit augustinus in enchiridion deus adeo est omnipotens et bonus quod non sineret mala fieri nisi ex illis eliceret maiora bona, et sic permittit malos cum bonis tam in subditis quam in prelatis usque ad iudicium, in quo separabuntur totaliter hii ab illis, et sic patet solutio questionis. dicit igitur contra malum bonum est. quia contra malum nature est bonum nature. et contra malum culpe. bonum gratie. et contra malum gehenne bonum glorie. et contra vitam mors. quia contra triplicem vitam. s. nature. gratie. glorie est triplex mors. nature. culpe. et gehenne. Sic et contra virum iustum. subditum vel prelatum peccator subditus vel prelatus et sic intuere in omnia opera altissimi. i. si consideres opera dei in omnibus invenies quendam oppositionem, dissimiliter tamen modo predicto. duo contra duo. i. duo mala contra duo bona. et unum contra unum ¶ Et ego hic consequenter agit actor de actione boni prelati in tribulatione a domesticis. Circa quod primo premittit breve prologum. secundo prosequitur propositum ibi audite me. Circa primum dicit. et ego novissimus vigilavi. ad intelligendum et scribendum sapientiam post doctores et scriptores precedentes. scriptor enim huius libri fuit tempore ptholomei evergetis qui regnavit in egypto post tempus alexandri magni. et quasi qui colligit acinos. i. remanentes racemos, et in hoc se humiliat preponens sibi alios doctores et scriptores non solum tempore. sed etiam sensu et auctoritate. In benedictione dei et ipse speravi. i. confidens de eius adiutorio scribere cepi. et quasi qui vindemiat replevi torcular. i. ego ex adiutorio dei scripsi sapientiam habundanter. sicut et precedentes scriptores. Respicite quoniam non mihi soli laboravi acquirendo quia multi possunt proficere in studio huius scripture. sed omnibus exquirentibus disciplinam. quia Audite me. hic

consequenter prosequitur propositum. Circa quod sciendum quod homo dupliciter a domesticis tribulatur. uno modo ab uxore filiis et propinquis quia aliquando nimis volunt dominari. et ideo primo ostendit quid circa hoc sit agendum. d. audite me magnati. i. principes et omnis populi inferiores. et rectores ecclesie. i. prelati et doctores. auribus percipite. i. aure corporis et aure mentis. filio et mulieri fratri et amico non des potestatem super te. sed magis a tali tribulatione tua propria reprime. et non dederis alii possessionem tuam. unde debes vivere. ne forte peniteat te et deprecaris pro illis scilicet pro necessitatibus tue vite. dum adhuc superes etc. i. quamdiu vivis nullus homo te moveat ab hoc proposito. et subdit ratio. melius est enim ut filii te rogent: tamquam inferiores quia naturaliter tibi debent subesse. quam te respicere in manus filiorum tuorum. tamquam ad superiores. In omnibus operibus tuis precellens esto. personis predictis. et ne dederis maculam in gloriam tuam. supponendo te illis quibus debes preesse. In die consummationis etc. i. tempore mortis. distribue hereditatem tuam heredibus tuis. ita quod non possideant illam te vivente. Cibaria. secundo tribulatur per familiares a servis rebellibus malis et infidelibus propter quod hic ostendit quid agendum sit cum eis cum dicit. cibaria et virga et onus asino. i. sicut ista conveniunt ad bonum regimen asini. s. pabulum pro eius sustentatione et virga pro pigritie excitatione et onus pro domini necessitate. sic tria que sequuntur ad bonum regimen servi requiruntur. panis. i. victus ut vivat. et disciplina. ne superbiat. et opus. ne per otium tepescat. operatur convenienter in disciplina. i. quamdiu sub disciplina tenetur et requiescere querit etc. i. si querat requiem a laboribus sine causa rationabili et tu concedas illi queret a te totaliter liberari. Iugum et lorum curvant collum. durum equi vel bubali. et servum inclinant. i. humiliant operationes assidue, quia tunc non habet tempus machinandi ad rebellionem. Servo malivolo. i. rebelli et infideli tortura, ut eius infidelitas revelletur. et compedes. ne fugiat et evagetur. multam enim malitiam machinandi contra dominos. docuit ociositas servorum. Cetera patet usque ibi. et non amplifices super omnem carnem. i. non des ei potestatem super aliquem hominem qui non debet preesse sed subesse. et hoc est contra aliquos principes christianos qui iudeos faciunt ballivos et prepositos super christianos. cum tamen inter christianos debeant esse servi. verum sine iudicio. debite discretionis. nichil facias grave. servus tuus propter quod subditur de bonis. Si est servus fidelis, sit tibi quasi anima tua. ipsum ex corde diligendo. quasi fratrem. sic enim tracta dulciter et mansuete. quoniam in sanguine anime comparasti eum. i. emisti eum pro necessitate vite tue que consistit in sanguine. levitici. 16. anima omnis carnis in sanguine est. Si leseris eum iniuste. in fugam convertetur. et sic carebis tuo necessariis. et si extollens discesserit etc. i. servum exportans aliquid de domo tua fugiet ad locum remotum et occultum et sic eum non poteris invenire.

Capitulum XXXIIII

Postquam actum est de prelatorum actione. hic consequenter agitur de eorum contemplatione, que consistit in duobus. s. in meditatione sacre scripture de qua agitur primo. et in cultu latrie de quo agitur secundo ibi. immolantis etc. prima in duas quia primo ponitur remotio impedimenti ibi. sine mendatio. Illud autem quod impedit maxime meditationem veritatis sacre scripture est intendere sompniis divinationibus et auguriis, que sunt plena mendaciis. ideo dicit. vana spes et mendacium viro insensato. quia non habet sensum discernendi que speranda sunt, et que non. et sompnia extollunt imprudentes. quia sompnia de perspicuis credunt esse revelationes. ideo sequitur. quasi qui apprehendit umbram que non est palpabilis. et prosequitur ventum quod non est comprehensibilis. Sic qui attendit ad visa mendacia. i. vanis sompniis, secundum hoc quod sequitur. visio sompniorum ante faciem

hois 7c. nam i ſopniando apper aliq̄ ſilitudo alterius hois/ que nō ē hō uerꝰ ſȝ tm̄ fantaſticꝰ/ iō poteſt nō aliquid docere et ſi aliq̄ ibi demō appeat i ſilitudine illa nō docet ūitatē ſȝ ſſitatē quia mēdax ē. iō ſb̄dr̄ ab īmūdo quid mūdabit. q. d. nichil ſȝ magꝰ inq̄nabit et a mēdace quid uerū dicetur. q. d. nichil. nā et ſi dyabolo aliq̄n uera dicat. hoc ē ut pſea magꝰ decipiat/ et ſic illud uerū ex fine pōt dici mēdaciū. nam ubi unū ꝑpter alterū utrobiq̄ tm̄ unū. ideo ſubdr̄ diuinatō erroris 7c. et pȝ. et ſicut parturientis. i. ſicut parturiens dolet. cor tuū fantaſias. patit̄ in ſopnis terribilibꝰ que frequēter ingerūt magnā paſſionē/ et maxīe q̄n fiūt p artē magicā/ niſi ab altiſſimo fuerit emiſſa uiſitatō diuine cōſolatōnis et reuelatōnis talium. iō cōcludit. ne dederis in illis cor tuū. et patȝ

Sine mēdacio. hic quarto ponit execuō ꝑpoiti. Circa q̄ ſciendū q̄ ūitas ſacre ſcripture aliq̄n cogſcit̄ p ſtudiū exercitatōis. aliq̄n p hois intelligētis inſtructōnē/ et aliq̄n p diuinā illūiatōnē. igitur p̄mo ponitur p̄mū cū dr̄. ſine mēdacio cōſūmabit̄ ūbū legis et ꝓphetarum. nam hiuꝰ ē p diuinā reuelatōnē/ cui nō poteſt ſb̄ ēē ſſitꝰ/ cū deus ſit ūitas p̄ma. q. d. actor hic dȝ ꝓp̄to applicare ſuū itellectū p ſtudiū diligētis exercitiū. Et ſapiēa. hic ponit ſcḿ. ſ. cognitō p inſtructōnē cū dr̄. et ſapiencia. i ſacra ſcriptura cōtēta. In ore fidel. doctoris. cōplanabit. i. plane docebit. nam occulta ſcripturarū ſūt aperire et explanare. nā i talibꝰ ē exercitatꝰ. iō ſb̄ditur. qui nō tēptatꝰ ē. i. expto q̄ pȝ ex hoc quod ſequit. uir i multis exptꝰ. i. i multis ſcripturis exercitatꝰ. cogitabit multa. nam p unū paſſū ſcripture declarat aliū magis occultū/ iō ſb̄ditur. et qui multa didiſcit. p ſtudiū exercitiū. enarrabit intellectū ſcripture uerū. qui nō ē expertꝰ in ſcripturis. pauca recognoſcit. quia paucā p ſe pt inuenire ꝑpter q̄ qui aliorū dicta ſtudere dedignant̄ uanā ūitate replet̄. qui autē i multis factꝰ ē. intellectū ſuū applicādo militātis et curioſis diſtīctiōēs p multa recognoſcēda ſic gallus ambulat bicaſo. et nō figit intellectū ſuū i aliquo ſufficiens exquirendo multiplicabit malicīā. nam in nullo hīt ſufficientē notitiā/ et p oīs hīt inutilē et ſſtā doctrinā. qui tēptatꝰ 7c. exponat̄ ut ſup. q̄ implātatꝰ eſt. i. qui non fixit radicē itellectꝰ et affectꝰ in bono. hīdabit nequicia. multiplicando uicia. Cōſ ponit actor exēplū de ſeipo. d. multa uidi. i. itellexi. errando. i. p doctrinā aliorū. et plurimas ūborū cōſuetudines. ſupple cognoui. Aliꝰ n. modꝰ loquēdi ē in lingua gcā et hebrea/ et iſte ſciuit utrūq̄ modū/ q̄ fuit iudeꝰ natōe/ et hūc libꝛū ſcripſit grece. aliq̄ciens uſq̄ ad mortē piclitatꝰ ſum horū cā. ut. n. addiſceret linguas illas et eciā ſcripturas ad diuiſos magiſtros pexit/ i diuiſis terris/ i quibꝰ ſuit aliq̄n i pīculo mortis/ ſicut de platone dicit ieroꝰ i epla ad paulinū de oībꝰ ſacre ſcripture libris/ dū q̄ toto orbe l̄ras fugientes pſequitur captꝰ a piratis et uenūdatꝰ 7c. et liberatꝰ ſum gr̄a dei. iſta dicit actor iſte ut magis credat̄ ſue ſcripture/ q̄ pſupſerat q̄ hō in ſcripturis exercitatꝰ pōt alios ad ūitatē docere.

Spūs. hic ponit terciū quod docet ūitatē. ſ. illuſtratō diuīa/ cū dr̄. ſpūs timencium deū tiore filiali. querit̄ a deo ipm ꝑfectiꝰ illuminante. iō ſb̄ditur. et in reſpectu illiꝰ b̄ndicetur. ampliori dono gr̄e. Spes. n. illorū i ſaluātē illos. et nō i ſopnia et auguria mēdacij plena/ ut poitū ē. qui timet dn̄m nichil trepidabit de hiis q̄ p ſopnia et auguria et hui° poſſūt fieri. Timētis dn̄m. btā eſt aīa eiꝰ. ſ. in ſpe/ licet nō adhuc in re. ad quē reſpicit. et quid ē fortitudo eiꝰ. q. d. ipe deꝰ ē ille ad quem dirigit intentōnē ſuā et a quo hīt ꝓtectōnē. iō ſb̄dr̄. ꝓtector potens timentis deū. firmamentū uirtutis ſtabilē ipm in bono. regimē ardoris. tēptatōnum. umbraculū meridianū. i. refrigeriū incentiuū libidinis. deꝓcatō offenſionis. i. deꝓcatōnē p offenſionibꝰ exaudiens et adiutoriū caſus. i. ne hō cadat ſuſtentans. exaltans aīam p donū caritatis q̄ eſt excellencior ceteris. i. cor. xiij. maior aūt horū ē caritas. et illumīans oculos mentis p donū ſapīe. dans ſanitatē corporis et aīe i ūitatē nature et grē et glīe. et b̄ndictōnē. i. multiplicatōē bonorū tēporaliū et ſpūaliū. ſupple deꝰ eſt.

Immolātis. hic ponitur ſcḿ quod ꝑtinet ad cōtēplatōē ꝑfca. ſ. cultus latrie debitꝰ/ qui conſiſtit in duobꝰ i ſacrificij oblatōe et debita orōne. p̄mo ponitur p̄mum. et ſcḿ. ibi. cᵒ. xxxv. ibi. qui adorat deū. p̄ma in duas q̄ p̄mo reꝓbatur ſacrificiū indebitū. ſcḿ approbatur debitū. cᵒ. xxxv. p̄ma adhuc in duas quia primo ſacrificiū indebitū reꝓbatur. ſcḿ falſa cauillatō remouetur ibi. unꝰ hedificans. Circa p̄mū dr̄. Immolātis ſacrificiū deo ex iniquo. i. ex acquiſito iniuſte. oblatō eſt maculata. pcō iniuſtīe. et nō ſūt b̄nplacite ſubſanatōnes iniuſtorū. i. oblatōēs eorū de alieno/ quibꝰ derident deū/ qui honorādꝰ ē de ꝓprio p̄ ꝓuerbiorum. iij. honora dn̄m de tua ſba 7c. dn̄s ſolꝰ ſuſtinētibꝰ ſe 7c. i. illis q̄ ſtant in uia ūitatis et iuſtīe. hīnt ſoliū deū uerū p deo/ et illorū acceptat munera/ raptores et auari habent aurū et pecunias p deo. guloſi delicias. luxurioſi uoluptatē carnis et huiuſmōi/ ꝑpter et eorū ſacrificia nō ſūnt deo accepta. iō ſb̄ditur. dona iniquorū nō ꝓbat. ſȝ magis reꝓbat/ ideo ſb̄dit. qui offert ſacrificiū ex ſba pauperū. ſubſtrahēs eis uictū. q̄ qua ymolat filiū in cōſpectu pr̄is ſui. licet. n. deꝰ ſit pater oīm p creatōnē/ tamē ſpāli mō pr̄ ē pauperū p hereditatis eterne ꝓmiſſionē. mt̄. v. beati pauperes ſpū q̄m ipōꝝ ē regnū celorū. panis egencium. i. cibꝰ qualiſcūq̄. uita pauperis eſt. i. ſuſtētatō uite ipius. qui defraudat illum uir ſanguinis ē. augꝰ paſce fame morientē/ ſi nō paſcis occidiſti/ et multo forcius ſi ſubſtraxeris ei uictū. qui aufert i ſudore panē. i. panē acquiſitū i ſudore laborancium. q̄ſi qui occidit ꝓximū. quia aufert eis uitam. qui effundit ſanguinē. p homicidiū. et qui fraudem facit mercenario retinendo debitū ſalariū. fr̄es ſunt. i. ſiles i ſcelere ſupradicta rōne.

Unꝰ hedificans. hic remouetur quedā falſa cauillatō qua poſſet aliquis dicere q̄ defraudās aliena recōpēſat deo p afflictōnes ſui corporis i ieiuniis et huiuſmōi. uel p orōnes religioſorū quibꝰ b̄nfacit. et utrūq̄ remouet̄/ et p̄mo ſcḿ cū dr̄. Uno hedificante et uno deſtruēte. q̄ hedificatū ē ab alio. quid ꝓdeſt illi ni labor. q̄ nullā inde reportāt utilitatē. ſȝ tm̄ afflictōnē et applicat ad ꝓpoitū. d. unꝰ orans. p raptore. ſ. ille cui b̄n facit. et unꝰ maledicēs. raptori. eo q̄ bona ſua abſtulit. cuiꝰ uocē exaudiet dn̄s. q. d. nulliꝰ. nam exaudicio primi ipeditur ꝑpter maliciā ipiꝰ p quo orat. ſilit̄ ſcḿi p pcō ꝓprio. nam maledicēdo ꝓximo pc̄at. ꝑter q̄ dicit ſaluator mt̄. v. Orate p pſequētibꝰ et calūpniātibꝰ uos. tamē talis raptor p malediccōē ſuā a dn̄o puniet̄. Cōſ remouet primū. d. qui baptizat a mortuo. i. emūdatur a tactu mortui p aquā expiatōnis de qua hētur nūi. xix. et iterū tangit mortuū. quid ꝓdeſt lauatō eiꝰ. q. d. nā. nam īmūdꝰ efficitur ſicut ante. Sic homo qui ieiunat i pc̄īs ſuis. i. p pc̄īs ſuis remittendis. et iterū eadē faciens. quia de pc̄itis nō nō ē ue penitens. quid ꝓficit humiliando ſe. i. ſe affligendo p ieiunia et huiuſ. q. d. iſta n̄ faciūt ad remiſſionē culpe ꝑſeuerante. orōnē illiꝰ quis exaudiet. q. d. deꝰ nō exaudiet.

Qui cōſuat XXXV

hec eſt uia diligendi ſacr̄ ſcript̄.

ibunt

liberum. hic ostenditur sacrificium debitum applicari. Et dividitur in duas partes, quia primo agit de eius applicatione; secundo revertitur auctor ad reprobationem oblationis iniuste [illegible] li offerre. Circa primum dicit: qui observat verbum domini multiplicat orationem. nam orat mente [illegible] que quidem [illegible] disponit ad sacrificandum debite. ideo subditur: Salutare sacrificium est attendere mandatis. scilicet dei, ne contingat circa illa transgressio. et discedere ab omni iniquitate. cordis et operis et oris. et propitiationem litare sacrificii super iniustitias. id est pro iniustitiis remittendis que facte sunt contra proximum et de peccato propter peccatis contra deum perpetratis recedere ab iniustitia per debitum in contritionem facit sacrificium pro peccatis oblatum deo acceptum et similiter orationem pro peccatis factam exaudiri. retribuet gratiam. id est exhibebit deo gratum obsequium. qui offert similaginem. id est purissimam tritici farinam de qua fiebant panes propositionis in templo tempore huius auctoris. et qui facit misericordiam offeret sacrificium deo. [illegible] non apparebis ante [illegible] domini. id est in templo [illegible] hec enim omnia propter mandata dei [illegible]

[illegible]

Miserere XXXVI

mei deus. hic ostenditur agitur de oratione [illegible] specialiter. nam [illegible] sapientis huius libri qui [illegible] deos fuit doctor magnus et platonis. nam apud eos doctores [illegible] pro [illegible] prius perditur. nam hec oratio preponitur. secundo conclusio inferetur ibi: quam [illegible]. prima in duas. nam primo orat pro iudeis et gentilibus generaliter. secundo pro iudeis specialiter ibi: miserere plebi tue. prima adhuc in duas, quia primo orat pro iudeis et gentilibus convertendis. secundo pro obstinatis in idolatria puniendis ibi: innova signa. Circa primum orat primo pro populo iudaico dicens: miserere nostri deus omnium. id est tu qui es deus omnium pro curam. miserere nostri. Cuius es deus specialiter per latriam et legem in datam. respice nos. oculo tue clementie. et ostende nobis lucem miserationum tuarum. erant enim tunc iudei in tenebris tribulationis. quia ptolomeus [illegible] rex egypti [illegible] specie sacrificandi intravit iherusalem in die sabbati sciens quod tunc non arriperent arma iudei et multa millia iudeorum captivos duxit quorum multi erant in carceribus tenebrosis. reliqui vero in tenebris tribulationis et gravis [illegible] petebat populum suum liberari. immitte timorem tuum super gentes que non exquisierunt te [illegible]

[illegible]

babilonium iudei fuerunt idolatre dediti ut pre-
lie. et sic post pro. sed postea non fuerunt ydolatre nisi
aliqui pauci in comparatione temporis et adhuc plures eorum
hoc faciebant in monte e [illegible]. sic in conspectu meo ma
gnificatus sum in eis. i. magno apparebis. ut cognos
cant te per actum hoc et debitum cultum. sicut et
nos. [illegible]. Innova signa. hic orat pro genti
bus obstinatis in ydolatria dispendentibus cultum
tuum reducendis et punitis pro iudeis detentis apud
eos liberandis, et hoc orat non ex zelo uindicte
sed ex zelo diuine iustitie. d. innoua signa quibus egip
tios obstinatos flagellasti renoua super obstinatos
in ydolatria. et immuta mirabilia. una plaga post ali
am inducendo sicut fecisti in egypto. glorifica manum
tuam iustitie super eos. et brachium dextrum. i. dex
teram clementie tue super nos. excita furorem. i. pu
nitionis eorum grauitatem. et effunde iram. i. eius mul
tiplicitatem. hoc n. importat nomen effusionis. extolle ad
uersarium. i. ex iure tolle eum. festina tempus. sue pu
nitionis et nostre liberationis. et memento finis. apud
hebreos dicebatur et adhuc dicitur apud modernos
aduentum messie. unde dicit Ra. sa. super zacharia
quod similiter prophete non sunt locuti nisi ad dies messie
ita quod eorum ubi ad aduentum messie sicut ad finem
sunt ordinata et expectabant. n. iudei et adhuc ex
pectant modernum in aduentu messie a seruitute gen
tium liberari et si auctor huius libri qui longo tempore pre
cessit aduentum christi eadem sensit, non est mirum. quod discipuli
christi post resurrectionem querebant ab eo si tunc restitueret regnum
iudeorum, ut patet acti primo. et enarrent mirabilia tua
liberationis ab ydolatria potentia. Ira flamme come
datur deuoretur. in futuro. qui saluatur. i. non punit
in punitione ydolatris. et qui pessimant plebem tuam.
i. pessime tractant. inueniant perditionem eternam. contere
caput principum et inimicorum. i. ipsorum qui illi donum
dicentium. ex magna superbia et infidelitate. non est ali
us deus preter nos. Sic. n. dicebat nabuchodonosor ex ali
tione quia precepit omnes deos terre exterminari ut
solus deus diceretur iudith. 3. et senacherib consili
loquebatur. e. 18. Vel aliter. non est alius preter nos. s.
populus alicuius ualoris aut momenti. congrega omnes tri
bus iacob. que ex tunc erant multum disperse per terras et
regna. et cognoscant quia non est deus nisi tu. s. inter. ut
narrent magnalia tua. de liberatione sua. et here
ditabis eos in initio. i. hereditas. hebrei. n. non hunc
modum optant. sed per eo ultime finitimo iudium inimici
Sicut ab initio. qui terram promissionis intrauit tem
pore iosue. Scienudum autem quod congregatio filiorum israel
plus promissa intelligit de uenire ad fidem christi
secundum dies, sicut quod declarat beatus iohannes euangelista in e
uangelio suo xi. ca. quod christus mortuus erat non tantum pro gente
s. iudeorum sed ut filios dei qui erant dispersi per mundum sub
diuersis cultibus ydolorum congregaret in unum. i. in unam
eciam ex iudeis et gentibus congregatam sicut dicit
saluator. ioh. x. alias oues habeo que non sunt ex hoc
ouili et illas oportet me adducere et uocem meam audient
et fiet unum ouile et unus pastor. ¶ Utrum autem scriptor
huius libri hoc prophetice cognouerit uel non ignoro. sal
uo tamen meliori iudicio probabilius in uidetur quod non
cognouerit. Tum quia nec a iudeis nec a grecis
nec latinis reponitur inter prophetas. tum quia iudei cre
dentes in christum post eius resurrectionem ascensionem ad celos et
spiritus sancti missionem in die penthecostes, mira
bantur de hoc quod gratia spiritus sancti dabatur gentibus
sicut et ipsis act. x. et xi. ¶ Ex quo uidetur quod adhuc
ignorabant unam ecclesiam ex iudeis et gentibus fo
re constituendam. propter quod magis uidetur esse sen
dum quod actor iste orabat pro congregatione iudeorum
in iudea per reditum ipsorum de terris in quibus erant
dispersi et imprimis detenti. ¶ Miserere. postquam ora
uit pro iudeis et gentibus generaliter. hic orat
pro iudeis specialiter. d. miserere plebi tue. quam elegisti
a ceteris in datione legis. super quam inuocatum est
nomen tuum. licet n. dicantur dei omnium. specialiter tamen uno mo iu
deorum eo quod erat nasciturus ex eis [illegible]. Vel aliter
super quem inuocatum est nomen tuum. quia gentes ydola
inuocabant ad suum auxilium. hebrei uero deum uerum.
et israel quem coequasti primogenito tuo. nomine enim pri
mogeniti tuum exo. 4. miserere ciuitati sanctificationis tue
ierusalem. que dicitur ciuitas sanctificationis eius eo quod ibi uo
cabatur nomen domini. ciuitati requiei tue. nam ibi erat
templum in quo dicebatur deus habitare modo speciali.
reple syon inenarrabilibus uirtutibus tuis. quod fuit
impletum christo ibi miracula faciente ut habetur in euangelio
et spiritum sanctum mittente super apostolos alios quod discipu
los ut dicit ieronimus in epistola ad paulinum. et gloria tua. resu
matur reple populum tuum quod fuit impletum in oblatione
christi in templum sicut predixerat aggeus propheta. ueniet
desideratus cunctis gentibus et replebo domum istam glo
ria. licet. n. auctor iste et alii iudei ignorarent modum
implendi misterium christi quantum ad conditiones predictas
tamen credebant in quodam generali quod multa mira
bilia in ad
uentu messie fierent in iudea et sic orabat iste de
eorum impletione. da testimonium. quia ab initio elec
to populo israel. creature tue. sunt speciales filii israel quod fuit
impletum quando in humana natura inter eos existens et de ipso
nato sicut mane faciebat miracula sua deitate testi
ficantia et quod erat uerus christus promisso in lege et prophetis
ioh. 5. opera que ego facio testimonium perhibent de
me. et suscita. per impletionem. predicationes quas locuti sunt
in nomine tuo prophete priores. qui aduentum christi prima
uerunt per modum deprecationis. ysa. 16. Emitte agnum
domine dominatorem terre et in multis aliis locis dicunt prophete
similia. da mercede sustinentibus te. i. expectantibus
tuam redemptionem in aduentu messie. ut prophete tu
fideles inueniantur in impletione eorum que predixerunt
secundum benedictionem aaron da populo tuo. que benedictio
continetur num. 6. ubi dicitur loquere aaron et filiis eius
sic benedicens filiis israel et dicens eis benedicat tibi
dominus et custodiat te ostendat deus faciem suam tibi et
misereatur tui. Conuertat dominus uultum suum ad te et det
tibi pacem. et dirige nos in uiam iustitie. per lumen
tue gratie tam nos. quia tu es deus inspector seculorum
intuens principaliter non solum presentia sed etiam prete
rita et futura. non eternitas que nescit est diuine cog
nitionis ambit omnia tempora. ¶ Omnem escam. hic ita
predicta infert quedam correlaria. nam ea quod posi
ta sunt de bono sancti actionum et platorum indigent
nimio discretione, propter quod ponit hic quedam discre
tionis impedimenta ut caueant. sed quedam iuuamenta
ut teneant ca. 36. ibi. sed tamen uiro sancto
impedimenta uero sunt quinque. s. indulgere de effectu. a
more uxoris excessiuus. uagus discursus. amicus ficto
et malo consiliarius et secundum hoc diuiditur in quinque
partes que patebunt prosequendo. Circa primam primo po
nit indulgere deffectum in uno uiro dicitur. omnem escam
manducabit uenter. s. famelicus, propter possessionem
famis non distinguens cibum utilem a nociuo quando uis
sit ubi distinguendo. sed solidum. et est cibus cibo melior.
q. d. aliquis est assumendus et alius reiciendus. faux
ces famelici contingunt cibum. ipsum assumendo sed
non masticant sufficienter. quod causatur sine de
bita masticatione et platione. et cor insipiens ci
ba mediata. statim recipit sine discretione uero
uirum a falsis. cor prauum. quod dicitur est quod inspiratum dabit
tibi suam. i. orationem tristitie bonis. et homo peri
tus resistet illi. per suam sapientiam. Consequenter ostendit de
fectum indulgere in muliere. d. omnem masculum

excipiet

excipiet mulier · i· gratanter accipiet in partu quia semper vel
let parere masculum et tamen aliquando magis expediret
sibi parere femellam ideo subditur · et est filia melior fili
o ¶ Species · hic ponitur secundum impedimentum quod est
amor uxoris excellentis cum dicitur · species mulieris
exhilarat faciem viri sui · et frequenter leticia
movet eum ideo subditur · et super omnem concupiscentiam
hominis superducet desiderium · i· attrahet cor viri ad dili
gendum ipsam super omnia · etiam aliquando super deum
si est lingua curationis · i· reprehensionis in viro orna
tum excellentem uxoris vel levem eius modum · et mi
tigationis · si videat eum turbatum statim ei blandien
do · sicut dicitur · iii· esdre · iiii· si arrisit ei ridet · nam si in
dignata fuit ei blanditur donec reconcilietur in gratiam
non est vir illius secundum hominem · i· virilis et discretus · sed mol
lis et infatuatus · iii· esdre · iiii· multi de mentes facti sunt
propter uxores suas · et quia contrarium est de bona uxore
subditur · qui possidet tamquam dominus mulierem bonam · i· hu
milem et modestam · inchoat possessionem · i· incipit esse
dives · etiam si non haberet amplius · adiutorium secundum
illum est · i· secundum voluntatem viri ad bona procuranda
et columpna · ad sustentationem domus cum viro · et requies
nam pacifica est cum viro et familia · ubi non est
sepes · id est · patet ad furtum · et ubi non est mulier bona inge
miscit egenus · quia negatur sibi elemosina · mu
lieres enim sunt communiter viris misericordiores ¶ Cui cre
ditur · hic ponitur tercium distinctionis impedimentum quod est
discursio vagus cum dicitur · qui credit non habet nidum · i· sta
bilem mansionem · q· d· non credit alicui sapienti propter
hoc quod deficit in discretione boni et mali · et deflectens
ubicumque obscuraverit · i· diutens ubi latere poterit
quasi succinctus latro · i· paratus ad male faciendum · exili
ens de civitate in civitatem · i· vagus et profugus super
terram sicut cayn gen · iiii· et per consequens maledictus a domino ·

Omnis XXXVII

amicus · hic ponitur quartum
impedimentum proveniens ex amicitie fic
tione · ex qua frequenter homines circumdati sunt
et in factis suis impediuntur · dicit igitur · omnis amicus di
cet · tam verus quam fictus · et ego amicitiam copulavi · i· fir
miter statui · hoc magis dicit fictus quam verus qui diligit
facto · fictus vero verbo · ideo subditur · sed est amicus solo nomine
amicus · et non re · nonne tristicia inest usque ad mortem
ex tali amicitia · q· d· sic quia nulla pestis efficacior
ad nocendum quam familiaris inimicus · Sodalis autem · i· socius
mense et dicitur a sede quasi sedalis quia sedet cum alio in men
sa · et amicus · fictus · ad inimicitiam convertetur · frequenter
enim contingit quod simul sedentes in mensa ante quam rece
dant ad invicem rixantur et pugnant · o presumptio ne
quissima unde creata es · q· d· a nullo · nam omnis creatura
bona est et a deo · peccatum autem est deffectus nec habet
causam per se positivam · dyonisius · iiii· capitulo de divinis nominibus
· non nullo intendens ad malum operatur cooperire amicitie
simulatione · arida malicia · i· sine humore boni · soda
lis amico coniocundabit in oblectatione · i· prosperitatis
tempore · et in tempore tribulationis erit · deffi[ciens] [?]
quam fingebat se amare · Sodalis amico condolet · i· si
mulat condolere · in eius fatuitate · in ventris · i· comes
tionibus · i· si hoc aliquando facit ex gula et non ex ura
... et contrarium inducit de vero amico · d· non ob
liviscaris amici tui veri in animo tuo · ita quod non diligas
eum tantum opere · sed etiam corde et opere · propter quod subditur
et non immemor sis illius in operibus tuis · sed diligas eum in
effectu ¶ Noli consiliari · hic ponitur quintum impedi
mentum discretionis quod est malum consilium · Et primo agit
de consilio malo per fraudulentiam · secundo per ignorantiam · ubi
tamen aliam ibi cum viro · Circa primum dicit · noli consilia

ri cum socero tuo · s· de hiis que pertinent ad restrictionem
uxoris tue quia semper stabit pro filia sua contra te ad minus
ex carnali affectione · et a zelantibus te · i· invidentibus
tibi · absconde consilium · ne illud revelent ex invidi
a vel impediant · omnis consiliarius · infidelis · prodit consilium
· i· apponet sibi spe illius qui querit consilium · sed est consiliarius
in semet ipso · i· intendens propriam utilitatem et non illi
cui dat consilium · et hoc frequenter contingit in consiliari
is principum et prelatorum ideo subditur · a consiliario · s· infide
li · serva animam tuam · i· caveas tibi · prius scito · per diligen
tem inquisitionem · que sit illius necessitas · quia si ad illam
dirigit suum consilium signum est quod non consulit pro te sed pro
se ideo subditur · et quid ipse in animo suo cogitabit · s· de sibi
veniendo sue necessitati · et non tibi · ideo subditur · ne forte
mittat sudem in terram · consulens tibi aliquid periculosum
et dicit tibi · bona est via tua · mittens te ad prosequendum
suum consilium in opere · et stet contrario corde videre quid tibi
eveniat · ut per hoc habeat intentum si possit ¶ Cum viro
hic consequenter agit de consilio malo per ignorantiam · et aliquas
alias causas dicit · cum viro irreligioso tracta de sancti
tate · ironice loquitur · et est sensus positivus · q· d· male consulet
tibi · et cum iniusto de iusticia · similis est locutio ut pa
tebit ex fine huius partis · et cum muliere de hiis quam emula
tur et odit · q· d· mulier consulet · cum timido · de bello quia
numquam vellet bellum videre · cum negociatore de trainec
tione · i· de mercium transportatione ad forum qui vellet quod
nullo haberet ibi merces nisi ipse ut carius venderet · cum
emptore de venditione · i· de precio rei vendende qui semper quantum pot
minuit precium iustum · cum viro livido · i· invido de gratiis
agendis · i· de dando aliis gratis qui semper hoc impedit · similiter
quod sequitur · cum impio · etc · usque ibi · cum operario agra
rio · qui non facit nisi de opere rurali · de omni opere · ut de mi
litie studio · etc · huius · cum operario annuali · i· conduc
to ad annum · de consumatione anni · i· de opere consumando
infra annum qui diceret infra duos annos hoc non posse fi
eri quod posset tamen in medietate anni · cum servo pigro · ad op
andum · de multa operatione · quam semper refugit et sic ma
le consulit · ideo de omnibus predictis concluditur · non attendas
hiis in omni consilio ¶ Sed cum viro sancto · Remotis impe
dimentis discretionis · hic ponuntur eius promotiva · et
ponuntur hic · iiii· s· consilii sanitas · ubi veritas · sapientie
claritas · repressa sensualitas inter que primo ponitur con
silii sanitas ut fiat quedam continuatio ad immediate predictum
cum dicitur · sed cum viro sancto · i· in bonitate stabili et fir
mo · assiduus esto · cum eo morando et de tuis factis trac
tando · quemcumque cognoveris · per opera observantem timorem dei
ne transgrediatur · eius mandata · cuius anima est secundum animam
tuam · i· qui diligit te sicut se ipsum et econtrario · de talibus enim
dicitur quod sunt unum cor et una anima · quicumque titubaverit in
tenebris · ignorantie vel culpe · non condolebit tibi · ve
raciter nec ex corde · nec tibi per consequens bene consulet in tua
necessitate · et cor boni consilii · i· voluntatem ipsum sequendi · sta
tue tecum · firmiter · non est tibi · enim · aliud plus illo · i· me
lius · et quis possit tale consilium dare subditur · anima
viri sancti enunciat aliquando vera · etc · est enim ideo eleva
ta et per consequens ab eo illuminata ad enunciandum veritatem · be
ne precipue quia deus est principalis actor directionis humane
subditur et in hiis omnibus deprecare altissimum etc ¶ Ante
omnia · hic ponitur secundum discretionis promotivum · quod est vi
veritas cum dicitur · ante omnia opera verbum verax precedat
te · in promissis et responsis · et ante omnem actum consi
lium stabile · s· sapientum et sacre scripture · verbum nequam
quod est verbum mendax · immutabit cor · de bono in malum
ex quo · s· corde partes quatuor oriuntur sicut rivuli
a fonte · bonum et malum · de genere · et vita · genere et mors
culpe · vita tamen genere non procedit ab eo sed dispositive · sed
a deo effective · mors vero culpe econtrario sic procedit
a corde humano quod nullo modo est effective a deo · ut dic
tum est supra · iiii· etc · et dominatrix illorum est assidua lin

lingua .i. assiduitas bone monitionis que reprimit ma
lum ex genere et amouet morem culpe promouet a
utem bonum de genere et uitam gratie. io sequitur. Vir peritus
in sacra scriptura. et iniquitas sue suauis est. per augmentum
tamen mali. qui sophistice loquitur .i. deceptorie. odibilis
est deo et hominibus. in omni re defraudabitur. quia sibi plus
nocet quam aliis. non enim est illi a domino gratia data naturaliter
et utiliter loquendi. omni enim sapientia uera defraudatus est
licet aliquando ab insipientibus sapiens uideatur. Est sa
piens. hic ponitur tercium discretionis promotiuum. quod est
sapientie claritas. unde dicitur. est sapiens anime sue sapiens .i. ille
uere sapiens est qui primo cogitat de salute anime sue
quia caritas est ordinata. et fructus sensus illius .i. sapientie lau
dabilis. coram deo et angelis et quia bonum est sui ipsius
diffusiuum sequitur. Vir sapiens plebem suam erudit de sa
lute anime sue. et fructus sensus illius .i. doctrine eius fideles
sunt .i. digni fide. tamen quia a uirtute prima procedunt qui
a ad ipsam finaliter dirigunt. Vir sapiens implebitur
benedictionibus dei. et hominum. nam deus multiplicat illi
sua dona et homines ipsum amant secundum bona. io sequitur. et vi
dentes laudabunt illum. quoniam talis laus non est horaria
sed diuturna. uita uiri in numero dierum .i. breuis est quia
dies eius pertransiunt facilius nimium. dies autem israel innumerabi
les sunt .i. diuturne. licet enim per singulares moriantur
et nascantur secundum successores remanet tamen unitas populi. sicut
in fluuio. aque sunt in continuo fluxu remanet tamen
ydemptitas fluuii. salus in sapientis non solum durat
illi tempore sed transit ad posteros propter quod est diuturna et
maxime in populo suo qui magis nouit eius opera io sequitur
sapiens in populo etc. et post. Fili in uita tua. hic ponitur
quartum discretionis promotiuum quod est passionum sedatio.
unde dicit philosophus. sedendo et quiescendo fit anima
sciens et prudens quia sedatis et quietatis passioni
bus fit clare uidens. sic ergo dicitur. fili in uita tua tempta
animam tuam .i. diligenter considera eius complexionem ex ap
petitiuo procedentem. et si fuerit nequam .i. inclinans ad ma
lum. non des illi potestatem. laxando secundum habenas. sed magis
eam reprime per orationem. non enim omnibus omnia expedi
unt etc. si essent licita de se. nam magis prauis ad ma
lum indigent maiori restrictione etiam ab aliquibus
licitis ne ad illicita procedant ex illis. et non omni
anime omne genus delectationis placet. sed secundum principium
diuersitatem. nam prauo ad auaritiam placet congregatio
pecunie. prauo ad prodigalitatem placet eius effusio
et sic de aliis. et quoniam multa ualde sunt praua sunt ad
concupiscentiam cibi quo cotidie indigemus sub
ditur. noli auidus esse etc. et post et io sequitur. In multis
enim escis. erit infirmitas. ratione sup
fluitatis et auiditatis appropinquabit usque ad co
leram. ipsam commouendo. propter crapulam multi obierunt
quia suffocat uitales uirtutes. qui autem abstinens est adi
ciet uitam .i. prolongabit. nam abstinentia est summa
medicina etc. Capitulum.

HONORA XXXVIII

Honora medicum. Postquam ac
tum est de prelatorum officio. hic consequenter agitur
de honore eis exhibendo quia medici sunt et
populi et deum. et quoniam ex sensibilibus et magis notis
procedendum est ad spiritualia que sunt minus nota et prelatus est
spiritualis medicus io primo agitur de honore medici
corporalis. secundo spiritualis ibi. fili in tua infirmitate. Circa primum
dicitur. honora medicum corporalem propter necessitatem. Et ipsum
enim. et enim illud creauit altissimus non solum in quan
tum est homo sed etiam in quantum medicus. nam deus est actor
principalis artis medicine. io sequitur. ab eo enim est omnis
medela. hic tamen non accipitur creatio proprie que est de ni
chilo sed large. sicut rex dicitur creare qui promouet ad
dignitatem regni. et a rege accipiet donationem. nam

potentes huius seculi communiter sunt magis solliciti de sa
nitate corporali quam spirituali. io sequitur dicitur. Disciplina me
dici .i. ars eius. exaltabit caput illius etc. Altissi
mus de terra creauit medicinam. quia de terre nas
centibus .s. herbis et radicibus et huius conficiuntur me
dicine. et adhoc inducit exemplum dicens. nonne a ligno .i.
per lignum. indulcata est aqua. quasi dicat sic ut patet exodi xv.
ubi dicitur quod dominus ostendit lignum moysi quod cum missis
set in aquas amaras in dulcedinem uerse sunt ad
agnitionem uirtutis illorum peruenit ad experientiam. ex hoc
enim quod talis herba sanauit socratem et platonem et plu
res alios accipitur uniuersale propositio uniuersalis que principium ar
tis et scientie ut dicitur primo methaphisice. et dedit hominibus
scientiam altissimus. nam aliquando reuelat uirtutes her
barum et radicum sine tali experientia. Sicut factum
fuit salomoni .3. Regum .4. et disputauit super lignis a ce
dro que in libano est usque ad ysopum quod egreditur de pa
riete. honorari in mirabilibus suis .i. ut honoretur
ab hominibus propter uirtutes mirabiles quas dedit
creaturis. In his curans medicus mitigabit dolorem
infirmi. et unguentarius .i. apothecarius. faciet ex
terre nascentibus pigmenta suauitatis. nam in talibus
species aromatice frequenter ponuntur. et unctiones conficiet
sanitatis .i. ad conferendum et conseruandum sanitatem
et non consummabuntur opera eius .i. non habebit terminum ef
fectum per ipsum medicum uel apothecarium. nam ad hoc
requiritur actio dei qui est medicus principalis. io sequitur
pax enim dei super faciem terre .i. requies a dolore in
firmitatis est a deo in hominibus qui habitant super terram
Fili. hic consequenter agitur de honore impendendo medi
co spirituali. Et diuiditur in tres partes. secundum tres causas ipsum
honorandi. secunda ponitur ibi. sapientiam scribe. tertia ibi.
tenet creatum. prima in duas .s. in partem principalem et
incidentalem que incipit ibi. fili in mortuum. prima causa
honorandi medicum spiritualem est languis anime que me
lior est corporis sanitate et per consequens prelatus magis est ho
norandus quam medicus corporalis. io dicitur. fili in tua infirmitate
spirituali. non despicias temet ipsum. negligendo quo
rere remedium sicut negligunt aliqui. sed ora dominum
deuote. et ipse curabit te. unguento sue gratie. auerte
a delicto cor tuum et dirige manus tuas .i. opera
tua ad deum. et ab omni delicto munda cor tuum. per ue
ram et puram contritionem. da suauitatem .i. fac ob
lationem deo de speciebus aromaticis quibus conficiebatur
thimiama suauis odoris. et memoriam similagi
nis .i. oblatione farine tritici delicatissime. et im
pingua oblationem. offerendo oleum de lignis oliua
rum purissimum ad continuandas lucernas. et da
locum medico honorando sacerdotem per te orantem. ut
in leuitico ubi agitur de oblationibus uariis pro peccato
semper additur in fine et orabit pro eo sacerdos et dimit
tetur ei. et enim illum dominus creauit .i. ad officium sacer
dotii promouit. et non discedat a te .i. a corde tuo quia
semper debes eum diligere et uenerari quia opera eius
sunt necessaria .s. offerre sacrificia et orare pro peccatis populi.
Est enim tempus etc. quia sine peccatis non transitur presens
uita. ipsi uero dominum deprecabuntur. Ex hoc apparet quod
non loquitur hic de medicis corporalibus qui non curant
infirmos per orationes. sed de sacerdotibus. ut dirigat
requiem eorum. non requiem corporis. sed requiem cor
dis ipsorum quia gaudent de curatione peccatorum. et sanitatem
.s. anime tue propter conuersationem eorum et propter bonitatem ui
te ipsorum propter quam orationes eorum exaudiuntur. Qui delin
quit in conspectu eius qui fecit illum incidet in ma
nus medici .s. spiritualis ad quem pertinet cura delicti
Fili in mortuum. hec est pars incidentalis in qua primo ex
hoc quod induxit ad honorem prelati propter eius excel
lentiam status hic occasionaliter et quasi per oppositum indu
cit ad fletum mortui propter uite presentis desitionem

et sõ in pa mortui loques inducit ad bonũ ibi
memor esto. Circa primũ dicit. fili in mortuũ .i.
sup mortuũ produc lacrimas confessionis. et scdm
iudiciũ contege corpus illius .i. sepeli. propter delaturam
autem eius .i. propter detractionem uitandam ne dicatur contra
te quod odisti uiuentem si non lugeas defunctum. et conso
lare propter tristiciam. ne nimia tristicia tibi noceat. io
sequitur. a tristicia .n. festinat mors. est .n. tristicia
passio mortifera. et cooperit uirtutem .i. suffocat
uirtutem naturalem. et tristicia cordis flectit ceruicem. nam
debilitata uirtute naturali caput flectitur sicut per for
titudinem erigitur. in abductione .i. deuiatione a
bono. permanet tristicia. ita quod non nocet solum corpori
sed etiam anime inducens aliquando ad desperationem et alia mi
ala. et uita inopis scdm cor eius. quia si habet cor gau
dens et uirile est diues. et diues languidus et tristis
dicitur pauper. prouer. xv. est quasi diues cum nichil habeat. et est quasi
pauper cum in multis diuiciis sit. io subditur. ne dederis
in tristicia .s. nimia. cor tuum. propter mortuum. et sub
ditur causa cum dicitur. et memento nouissimorum .i. mortis tue
et omnium aliorum a qua nullus reuertitur ad uitam pre
sentem. io subditur. neque .n. est conuersio. et huic nichil
proderit .i. per afflictionem tuam ipsum mortuum non re uoca
bis. et te ipsum pessimabis. nimio dolore affectus
propter quod dolor de morte amici debet esse moderatus. sic
cum fecit dauid .ii. Re. xii. audita .n. morte filii sui s
rexit ab afflictione luctu dicens. cum adhuc uiueret
puer ieiunaui et fleui. dicebam .n. quis scit si for
te donet eum michi deus et uiuat. nunc autem quia mortuus
est, quare ieiunio numquid potero eum reuocare. amplius ego
uadam magis ad eum. ¶ Memor esto. hic ponitur 3m ma
deus oc.... dictorum ex parte mortui exhortans ad bo
memor esto iudicii mei .i. mortis mee que dicitur iudicium
hominis quia qualis in morte reperitur talis in iudicio putabitur.
Sic .n. erit et tuum. quasi dicat festines operari bonum dum
uiuis quia post mortem non poteris. michi heri .i. de preterito
et tibi hodie .i. in presenti quia nullus habet aliquid certum de fu
in requie mortui .i. in sepulcro eius ubi requiescit corpus
suum. requiescere fac memoriam eius .i. pone aliquid sta
bile ad memoriam eius. unde primo macha. xiii. dicitur quod simon
machabeus sup sepulcrum patris sui et fratrum suorum fecit he
dificium altum uisu, et circumposuit columpnas magnas
et sup columpnas arma ad memoriam sempiternam .s. quod pater
et fratres sui mortui fuissent in exercicio armorum pro def
fensione populi sui. et consolare illum in exitu spiritus sui. di
cendo ei bona uerba de futura uita ad quam transeunt
morientes. ¶ Sapientiam. hic ponitur .2. cum honorandi prelati
siue doctores. nam ad eorum officium non solum pertinet do
cere presentes uerbo. sed etiam absentes et futuros scripto, propter
quod ei dicitur. sapientiam scribe .i. libros sapientiam continentes. in
tempore uacuitatis .i. in tempore quo uacans ab aliis operibus
necessitatis. Alio modo tempore uacuitatis .i. ieiunius a cibo et
potu, quia tunc magis uiget intellectus ad scribendum ardua
de quibus est sapientia. uel aliter. tempore uacuitatis .i. paup
tatis. unde dicit scdm philosophus quod paupertas est sciencie repertrix.
unde uidemus quod a longo tempore religiosi mendicantes plu
ra scripserunt in theologia que est uera sapientia, quam alii, et aliquando
concurrunt iste tres conditiones in eodem scriptore. et qui
minoratur actu .i. se retrahit quantum potest bono modo ab ex
terioribus actibus. sapientiam percipiet. et hic poterit eam
docere uerbo et scripto ¶ Qui tenet. hic ponitur .3. con
ditio honorandi prelati que est sollicitudo ipsius circa re
gimen populi, ad bonum .n. ciuitatis requiritur sollicitudo
de diuersorum artificum artibus suis, sine quarum usu non
posset ciuitas bene stare ut carpentariorum lathomorum
panificum et huiusmodi, et multo fortius requiritur dilige
cia regentis ciuitatem in temporalibus uel spiritualibus. primo
igitur ponitur exemplum de artificibus incipiendo ab agricol
.a. qui tenet aratrum et qui gloriatur in iaculo .i. in uirga

longua in cuius extremitate est stimulo ad pungendum boues
et narratio eius in filiis taurorum .i. in bobus quos frequenter
nominat excitando ad opus. cor suum dabit sollicitudine
apponendo. ad uersandos sulcos. quia fiunt per euersionem
terre cum ferro aratro. uigilia eius in sagina uacca
rum. sollicitus est .n. ut bene impinguentur. Sic omnis faber
.i. carpentarius uel lathomus et huiusmodi qui dicitur generaliter
faber. sed distinguitur per materiam circa quam operatur. ut faber
lignarius. faber ferrarius et sic de aliis. et architectus
.i. principalis operarius ab archos quod est princeps. qui nocte tamquam
diem transigit meditando de nocte que operaturus est in
die. qui sculpit signacula .i. ymagines aliquid signantes
uel representantes. et assiduitas eius qui in opere uari
at picturam. apponendo diuersos colores. cor suum dabit
in similitudinem picture .i. sollicitus erit quod pictura ymagines
assimilentur bene ei quem representant. Sic faber ferra
rius sedens iuxta incudem. dum ferrum calefit. et conside
rans opus ferri. qualiter debeat fieri. uapor ignis ex
urit carnes eius. et tamen ex hoc non dimittit opus. et in
calore fornacis concertatur. carbones apponendo et fol
les mouendo ut ignis fortiter accendatur. uox mallei
.i. martelli. innouat aurem eius .i. innuitur. et contra simi
litudinem uasis oculus eius. attendens ad exemplar ne de
uiat. cor suum dabit in consumationem operum. propter hoc
et uigilia sua ornabit in perfectionem .i. materiam quam dedu
cit ad forme perfectionem. Sic figulus ut patet usque ibi. et
innumera est omnis operatio eius .i. multiplex ualde in uaso et fi
gura. In brachio suo formabit lutum .i. manu propria a bra
chio mota. et ante pedes suos curuabit uirtutem suam
.i. fortiter curuabit se ad mouendum rotam. cor suum dabit
ut consummet linitionem. que fit de plumbo sup lutum appositio
et uigilia sua mundabit fornacem. a lapillis cinibus
et huiusmodi. omnes hi artifices. in manibus suis sperauerunt con
sequi uictum et uestitum per opera manuum suarum. sine his
non edificantur ciuitas. nam eorum artes sunt necessarie ciuitati.
Et non. hic consequenter ostenditur sollicitudo prelati uel rec
toris magis necessaria predictis. et non inhabitabunt. predicti ar
tifices. inter principes et consules ciuitatis neque iambu
labunt ad consilia inter eos. et in ecclesiam .i. sapientium
congregationem. non transilient. quia non sunt ad hoc apti
super sellam iudicis non sedebunt. ad iudicandum. et tes
tamentum iudicii non intelligent .i. sententiam diffinitiuam
In parabolis non inuenientur .i. nescient occulta decla
rare. sed creaturam eui confirmabunt non accipitur hic eui prout
est mensura esse incorruptibilium que ad sui conseruationem
non indigent actibus predictis. sed accipitur pro humana crea
tura que conseruatur per opera artium predictarum que necessaria sunt
ad conseruationem humane uite. et deprecatio illorum in opera
artis. deum .n. orant ut operationes sue procedant bene
accommodantes animas suas. tamen sacerdotum et prelatorum. et
congruentes in lege altissimi quia queritur ab eis de modo
sue salutis, ex quo patet quod sunt ab omnibus predictis

Sapientiam XXXIX

antiquorum. Superius actum est de statu acti
uorum et prelatorum. hic consequenter agitur de statu
contemplatiuorum. Et diuiditur in duas partes, quia primo po
nuntur quedam ad contemplationem preparantia. scdo subditur conte
platoris ma.... .... ad contemplationem ... quatuor it
cetera disponunt .s. acquisitio sapientie. conuersatio inducens
humiliatio intelligentie. et consideratio remuneratoris di
uine. scdm ponitur ibi. adhuc consiliabor. tertium ibi. da
te nomini. quartum ibi. benedictio illius. prima in duas. nam
sapientia dupliciter acquiritur .s. per uiam humanam et diuinam
scda ponitur ibi. cor suum tradet. Circa primum dicitur. sapientiam
antiquorum omnium exquiret sapiens. eorum dicta diligenter
studendo. et que non intelligit ab aliis querendo. et in prophe
tis uacabit. eorum dicta considerando. narrationem

.sic notat iosephus ....

.contemplatio.

uirorum nominatorum in sciis et uirtutibus conseruabit memoriter retinendo. et in uersutias parabolarum .i. uarias et occultas sententias eorum. simul introibit ad intelligendum cum illis qui eas protulerunt. et occulta prouerbiorum exquiret .i. sensus misticos et latentes. et in absconditis parabolarum conuersabitur .i. in sensibus figuratiuis. In medio magnatorum .i. prelatorum ecclesie. ministrabit deo. sicut unus ex illis. et in conspectu presidis apparebit. ad ipsum dirigendum. nam temporalia per spiritualia sunt regenda. In terram alienigenarum transiet gentium. ad augmentum sue sapientie sicut dicit Jeronimus in epistola ad paulinum de appollonio et platone qui cum essent magni philosophi multas terras peragrauerunt ut doctrinam aliorum addisceret. ideo subditur. bona .n. et mala in omnibus temptabit .i. probabit doctrinam ueram et falsam / ueram accipiendo et falsam reiciendo. ¶ Cor suum. hic consequenter ponitur secunda uia sapientiam acquirendi .s. per diuinam infusionem cum dicitur. cor suum tradet. uoluntarie. ad uigilandum diluculo .i. a iuuentute. ad dominum qui fecit illum. ad ipsum intentionem suam dirigens deuote et attente. et in conspectu altissimi deprecabitur. pro sapientie interpretatione/ et quia sicut dicitur sapientie primo. In maliuolam animam non introibit sapientia subditur. et pro delictis suis. emundandis. deprecabitur ut sic ad receptionem diuine sapientie disponatur. Si .n. magnus dominus uoluerit etc. hic ponitur si pro quia. nam oratio exauditur quando est pia pro se et perseuerans. sic autem est in proposito/ ut patet. et ipse repletus spiritu sapientie tamquam ymbres .i. habundanter. mittet eloquia sapientie sue. ad docendum ignorantes. et in oratione confitebitur domino. totum profectum attribuens honori diuino. ipse .s. deus. diriget consilium eius .i. agendis. et disciplinam .i. docendis. et in absconditis suis consiliabitur. obscura sibi clarius reuelando. et ipse .i. a deo illuminatus. palam faciet disciplinam doctrine sue. scilicet reuelatam aliis propalando. et in lege testamenti domini gloriabitur. hec gloria sapientis in lege domini meditari. collaudabunt multi sapientiam eius. non dicit omnes. nam homines mundani ipsum reputant imprudentem / eo quod non querit scientiam lucratiuam. et usque in seculum non delebitur. doctrina sapientie. matthei .6. celum et terra transibunt uerba autem mea non peribunt al. transibunt. non recedet memoria eius .s. sapientis quia per doctrinam ab eo scriptam remanebit inter homines per reditionem premii apud deum/ et nomen eius requiretur in generatione et generationem/ sicut iam a multis generationibus quesitum est augustinus de trinitate et augustinus de ciuitate dei/ et sic de aliis libris ab eo denominatis/ in quibus queritur nomen eius. sapientiam eius enarrabunt gentes auditam ab eis per predicatores. et laudem eius annuntiabit ecclesia .i. congregatio iustorum inuenti quod de aliquibus fit in ecclesia festum. Si permanserit nomen eius .i. si diu uixerit. derelinquet plus quam mille .s. discipulos edoctos/ qui post ipsum poterunt docere. et si requieuerit .i. morte preuentus fuerit proderit illi/ quia citius transibit ad gloriam paradisi/ propter quod etiam paulus desiderabat dissolui. philippensium primo. adhuc consiliabor .i. meditabor. ut enarrem utilia. ad contemplationem. ut furore enim repletus .i. feruore loquendi qui non potest retineri. ieremie .20. factus est sermo domini in corde meo quasi ignis estuans etc. actuum .4. non .n. possumus que uidimus non loqui et que audiuimus. et in uoce exteriori. dicit spiritus meus interior ex cuius uirtute uox interior formatur. obaudite me diuini fructus .i. discipuli uolentes deo fructificare per opera contemplatiue uite. et quasi rosa plantata super riuos aquarum. que est pulcra et munda. nam uita contemplatiua purior est et pulcrior quam uita actiua. ideo signata est per rachel que erat decora facie et uenusto aspectu. actiua uero per lyam que erat lippis oculis gen. 29. quasi libanus odorem suauitatis habete .i. deuotionem coram deo odoriferam. florete flores quasi lilium. per obseruantiam continentie. date odorem bone fame. et frondete in gratiam. per meliorationem uite. et collaudate canticum .i. ipsum ore et corde pronuntiate. et benedicite dominum .i. ipsum dicite bonum. in operibus suis creationis et recreationis. ¶ Date nomini. hic ponitur tertium ad contemplationem dispositiuum quod est humiliatio intelligentie. nam presumentes de suo ingenio ibi deficiunt et humiles proficiunt. matthei .11. abscondisti hec a sapientibus et prudentibus et reuelasti ea paruulis. ideo subditur. date nomini eius magnificentiam. cogitantes quod excellit in infinitum capacitatem intelligentie. et non solum hoc cogitate. sed etiam confitemini ore. ideo subditur. et confitemini illi etc. opera domini uniuersa ualde bona. plus quam homo possit intelligere qui minime rei non potest omnes proprietates comprehendere/ et hoc maxime facit ad repressionem presumptionis humane/ que credit omnia quamuis ardua posse attingere/ et si dei effectus naturales non potest homo ad plenum comprehendere multominus poterit effectus supernaturales comprehendere de quibus subditur. In uerbo eius stetit aqua sicut congeries lapidum in muro. In transitu .n. maris rubri aque erant filiis israel quasi pro muro a dextris et a sinistris exo. 14. et in sermone oris illius sicut exceptio aquarum in iordane ubi aque steterunt recipientes aquas desuper uenientes in quod ulterius non transibant. iosue .3. quoniam in precepto illius placor fit .s. tempestas in mari cum sibi placuerit. ut patet in ione primo. et non est minoratio .i. defectus. in salute ipsius .i. in saluatione per ipsum facta/ ut patet in ipso. ionas. opera omnis carnis coram illo. omnia .n. occulta preterita et presentia respicit clare et principaliter/ nam eius cognitio mensuratur nunc eternitatis quod complectitur omne tempus. et nichil est mirabile in conspectu eius .i. difficile eius. non est dicere .i. non expedit querere quid est hoc aut quid est illud .i. ad quid ualet hoc uel illud. q.d. ad nichil. sicut dicunt homines fatui de animalibus uenenosis et consimilibus eo quod aliquando nocent homini. simile .n. est ac si aliquis offendat ad securim artificis ac de sua plagatione dicat eam non solum esse utilem sed etiam malam. cum tamen sit ad bonum ordinata/ et sic utitur ea carpentator. deus autem omnia bona instituit et ad bonum utitur omnibus creaturis. omnia .n. in tempore suo querentur. sicut serpens aliquando queritur a medico ut eius carnibus utatur ad curationem leprosi/ et bufo ut habeatur lapis preciosus inde nutritus. ¶ Benedictio illius. hic ponitur quartum ad contemplationem dispositiuum/ et secundo declarat quoddam dictum ibi. Sunt spiritus. tertio infert correlarium ibi propterea ab initio. quartum dispositiuum ad contemplationem est contemplatio remuneratoris diuine que accedentibus ad deum per contemplationem reddit premium. recedentibus penam. nam illi bene utuntur creaturis/ et hoc est quod dicitur. et benedictio illius .s. dei. quasi fluuius inundabit. super querentes eum in contemplatione. et sicut cataclismus .i. diluuium. terram inebriauit .i. supra mensuram repleuit. gen. 7. Sic ira ipsius .i. punitio eius. gentes que non exquisierunt eum hereditabit .i. perpetuo tenebit. qui conuertit aquas in siccitatem exo. 14. ubi dicitur. filii autem israel. preterierunt per medium sicci maris etc. et uie illius .i. ab eo facte. uiis illorum directe sunt. nam per illas filii israel transierunt directe. sic peccatoribus offensiones in ira eius. nam aque occurrerunt egypciis submergentes eos ut dicitur ibidem. bona bonis creata sunt ab initio. quia bene utuntur eis. sic nequissimis bona et mala .i. illa que sunt bona de natura sua facta sunt ab eis nociua/ propter suum abusum/ et que sunt illa subditur. Initium necessarie rei uite hominum tamen post lapsum aqua. ad se lauandum et ad farinam commiscendam et cetera necessaria. ignis ad coquendum cibum. ferrum. ad habendum instrumenta diuersarum artium. sal. pro condimento ciborum. et lac. pro nutritione paruulorum. et panis similagineus .i. de simila factus pro sustentatione adultorum. et mel. pro confectione medicinarum. et botrus uue. ad exprimendum inde potum. et oleum. pro lucernis et condimento potagiorum. et uestimentum. contra intemperiem aeris et turpitudinem contegendum. hec omnia etc. quia homines bene utuntur. ¶ Sunt spiritus. hic declarat quoddam dictum. dictum est enim in parte immediate precedente/ quod ira dei gentes que non exquisierunt eum hereditabit .i. in perpetuum tenebit

Ideo declarat hic quoniam hoc erit. et primo pro creatura spiritualem cum dicit. sunt spiritus maligni. qui ad vindictam .i. penam. creati sunt. Sciendum tamen quod omnes angeli creati fuerunt boni et beatitudinis capaces si stetissent. sed aliqui peccantes sua voluntate deffecti facti sunt mali. et sic ad penam sustinendam deputati ex ordinatione divine iusticie que non permittit decorem culpe sine decore iusticie. et ex cuius per eandem iusticiam deputati sunt ad affligendum homines peccatores. ut qui fuerunt eis voluntarie subiecti in culpa. eis involuntarie subiciantur in pena. et sic accipitur hic. Creati ad vindictam. large. modo sicut frequenter accipitur in hoc libro .i. deputati ad penam dicto modo. et in furore suo. quo rebellaverunt deo. confirmaverunt tormenta sua nam sicut peccatum eorum est irremediabile. sic et tormentum infinitum. et in tempore consumationis mundi. effundent virtutem. ad affligendum dampnatos qui cum eis retrudentur in inferno. nam usque tunc habitabunt spiritus maligni saltem multi in hoc aere caliginoso ad exercitium bonorum. et furorem eius qui fecit illos .i. vindictam a deo dispositam contra peccatores. confundent. et requiescere perfectam nolunt quod ordinatum est a deo iuste. hoc importat vox confusionis. Ignis. hic autem declaratur pena dampnatorum per creaturam corporalem cum dicit. ignis grando etc. ad vindictam creata sunt. omnis creatura corporalis a deo bona creata est et ad bonum hominis ordinata. quod autem de ipsa vertitur ad punitionem malorum. hoc ex culpa et presumptione lapsi humani. et ideo creatio accipitur hic large pro tali deputatione. Sciendum etiam quod post iudicium quia cessabit generatio et corruptio elementorum non erit aliqua corporum in corpora humana. propter quod de corporalibus hic positis ad afflictionem dampnatorum erit ibi tantum ignis formaliter. Cetera vero virtualiter in quantum pena gehenne continebit in se eminenter quicquid afflictionis continetur in illis. In mandatis eius .i. qui domini voluerit. epulabuntur .i. devorabunt ipsos ipsos affligendo. super terram in iusticie preparabuntur .i. quando dominus iusserit cum mandatum eius implevit. et dicitur. super terram. quia ignis conflagrationis purgabit omnia que sunt super terram. et peracto iudicio involvet dampnatos retrudens eos in infernum. et in temporibus suis. a deo dispositis non preterient verbum eius cum afflictione dampnatorum. Propterea. hic ex dictis actor infert correlarium in persona propria dicens. propterea .i. quia premissorum pro cognitione erit securissima ab initio quo intellexi ista. confirmatus sum .i. firmiter statui vitare quantum possem peccata. et consiliatus sum. hoc idem aliis persuadendo. et cogitavi et scripta dimisi ad docendum de preteritis et sequentibus abientes et futuros. omnia opera domini bona. formaliter et ad bonum ordinata. ideo subditur. et omne opus. divinum. hora sua subministrabit .i. tempore suo fuerit deo in aliquibus. nam omnibus utitur ad gloriam suam et electorum. non est dicere. in operibus divinis. hoc illo nequius est. quia nullum est nequam in quantum a deo est. omnia .n. in tempore suo comprobabuntur .i. manifestabuntur. scilicet in finali iudicio. et nunc .i. tempore mercedis. in omni corde .i. toto intellectu et affectu collaudate et benedicite dominum nomen. intelligendum cum omne bonum quod de ipso presto dici et cogitari.

Occupatio XLI

magna. Postquam positum est ad contemplationem dispositiva. hic autem ponitur contemplationis scientia que duplex est. scilicet humana miseria ut contemplans se humiliet. unde ezechieli divina sublimitate contemplanti dicebatur. fili hominis. ad recordationem sue fragilitatis. et divina excellentia ut contemplans quantum possit ipsum magnificet. secundo ponitur ibi. o mors. ut contemplans quantum possit ipsum in duas secundum duplicem hominis miseriam. unam in vite progressu. alteram in egressu. secundo ponitur ibi. o mors. etc. quia primo ponitur vite presentis miseria. secundo ad eius re

levationem divina gratia ibi. gratia sicut paradisus. Est .n. modus actoris huius libri tractare de oppositis iuxta se invicem ut magis elucescant. sicut frequenter patuit in precedentibus. prima adhuc in duas quia primo ponitur hominis miseria communis ibi. furor et zelus. Circa primum dicit. occupatio magna .i. sollicitudo communis miserias presentis vite. scilicet famis sitis frigoris et huiusmodi. creata est .i. superinducta. omnibus hominibus. Sciendum quod homo a prima creatione factus est potens non mori per donum originalis iusticie. et per omnes liber ab omnibus istis miseriis. sed ipso peccante iuste subtractum est ab eo donum originalis iusticie. et sic subiectus est miseriis et penalitatibus huius vite. et iugum grave .i. gravis labor quem oportet sustinere ad providendum sibi et proli et familie de necessariis huius vite. a die exitus de ventre matris eorum. unde exeunt nudi et lugentes usque in diem sepulture in matrem omnium .i. in terram ad quam revertuntur in anxietate et miditate. cogitationes eorum de agendis eos torquentes. et timores cordis. de malis futuris ipsum affligentes. adinventiones expectationis .i. fictiones maiorum malorum de futuro quod sit ventura quia sicut dicit sapientia. semper presumit seva perturbata conscientia. homo .n. in timore positus ex sonitu foliorum ymaginatur adesse hostes suos. et diei finitionis .i. mortis quam prognosticatio est tanta afflictionis a presidente. super sedem gloriosam .i. prelato doctore et iudice magno. usque ad humiliatum in terram et cinerem .i. hominem totaliter deiectum. ab eo qui utitur iacincto .i. firis vestibus. et portante coronam .i. rege magno. usque ad eum qui operitur lino crudo .i. vili facto. furor. hic autem ponitur miseria acta ex hominis malicia et primo mentalis. secundo corporalis ibi. ad hec mors. Circa primum dicit. furor .i. ira excellentia. zelus. invidia. tumultus cogitationum eorum multiplicitatem importantium. fluctuatio .idest mentis perplexitas. et timor mortis. ubique insidiantis homini. iracundia perseverans nimium et contentio .i. motio litigii. et in tempore refectionis .i. quietis in cubili. sompnus noctis immutat scientiam eius. disponens omnium eius quod facere cogitaverat. ideo dicit communiter nox habet consilium. ex quo sequitur inquietatio. propter quod sequitur. modicum tanquam nichil in requie. quod .n. modicum est tanquam nichil computatur ut dicit .2. phisicorum. et ab eo in sompnis quasi in die respectus. nam fiunt ei sompnia de his que viderat in die. eo quod fiunt per fantasmata que remanent ab eventibus sensibilibus ut dicit .2. de anima. conturbatus est in visu. cordis sui per sompnia terribilia. tanquam qui evasit in die belli. per totam .n. illam diem remanet trepidus et anxius de periculo in quo fuit. et timet insequi ab hostibus. In tempore salutis sue .i. prosperitatis. exurrexit miser homo per superbiam. et admirans etc. Ad intellectum huius litere que videtur involuta considerandum quod admirans dubitat primo methaphisice. Item qui evasit magnum periculum licet tunc timeat ut dictum est. tamen postea tamen sacta passione nichil aut modicum timet predicta specie quod evaderet sicut antea. et hoc est quod dicit hic et admirans etc. iungatur tamen sic litera. et ad nullum timorem .i. ad nullum terribile. cum omni carne ab homine usque ad pecus .i. sive illud terribile sit homo quicumque sive bestia admirans. quia per suam superbiam non timet hominem vel bestiam. et super peccatores. sic per superbiam obstinatos. septuplum .i. gravis punitio veniet. Sicut dicit gen. 4. qui occiderit caym septuplum punietur .i. graviter. Ad hec. hic autem ponitur miseria sive pena corporis quam dicit considerare contemplativus. et primo in propriis corporalibus cum dicit. ad hec .i. preter predicta. mors violenta. sanguis .i. plagatio. contentio pro iure dura. et rumphea .i. gladius. oppressiones tyrannorum. fames pro subtractione ciborum. et contritio carnium. et vinculorum. et flagella magnorum

sup iniquos · creata sunt hec omnia · nã frequenter p[ro]p[ter] suos ini
quitatib[us] sic puniunt[ur] · et p[ro]pter illos factũ ẽ cataclismũ
· i · diluuiũ · ut pꝫ gen · 6 · Cetera patent · ¶ Ome munus
hic 2° ponit penã iniquor[um] in bonis t[em]p[or]alib[us] cũ dicit · oẽ
munus · datum p[ro] subu[er]sione iustitie · et iniquitas · p[ro]pter mu
nus factã · delebit[ur] · i · datores munerum et subuersores
iustitie p[ro]pter munera delebunt[ur] de p[ri]ma uita · ita q[uod] n[on]
apparebit de possessionib[us] eor[um] et pompa · sicut i deletis
tabulis nil apparet · et fides · i · fidelitas uirtuosorum · i[n] s[ecu]l[u]m
stabit · in suo effectu · substantie iniustorum · i · diuitie eorum
sicut fluuius siccabuntur · accipit[ur] hic fluuius p[ro] torrẽ
te qui subito intumescit ex niuium dissolutione / et cito
desiccatur · sic iniustor[um] diuitie uelociter acquirunt[ur]
et uelocius frequenter ab eis auferunt[ur] · et sicut tonitru
u[m] magnum i pluuia p[er]sonabit · quod tñ p[ost] pluuiã
cito cessat · sic pompa diuitiarum iniquor[um] cito tollit[ur]
a p[ri]ncipib[us] ex modica occasione · In aperiendo manus su
as · ad accipiendũ male · letabitur iniquus · sic p[re]ua
ricatores diuinor[um] mãdator[um] i consumatione tabescent
quia frequenter cũ credunt ee securi subito deficiunt · sicut
pꝫ luce · 12 · de illo qui dicebat aĩe sue · habes multa bo
na reposita i multos ãnos · quiesce · comede bibe epula
re · dictum ẽ aut[em] ei · stulte hoc nocte repetent aĩam tu
am a te · ¶ Nepotes · hic tertio ponit iniquor[um] penã
i suis successorib[us] cum dicit · nepotes impior[um] nõ multipli
cabunt ramos · i · filios · q · d · eorũ p[ro]genies nõ diu du
rabit · et radices inmũde · i · parentes eor[um] ex quib[us] orti
sunt · super cacumine petre sonant · i · sicut arbor plãtata
sup petras · nam figit ibi firmit[er] radices p[ro]pter q[uod] cito
cadit super petras sonitũ faciẽdo · sic frequenter iniq[ui] di
uites cadunt cũ sonitu magno · nã ex hoc eoru multi lo
quunt[ur] ad inuicem cogaudẽdo · In hoc etiã inducit aliud
exemplum cum dicit · super omnem aquã · etiam stagnalẽ · uiridi
tas · i · herba uiridis · crescit · et accipitur hic super
p[ro] iuxta quia crescit in ripis p[ro]pter humiditatẽ terre
· sicut dicit pariesius est sup lectum · i · iuxta · et ad orã
fluminis similiter crescit eadem rõne · ante omne fenum e
uelletur · i · citius et facilius quia radix ẽ i humido · per
hoc intelligitur q[uod] generatio malor[um] cito deficit · ¶ Grãtia p[ost]
q[uam] actum est de miseria hoiem deprimente · hic consequenter a
gitur de dei gratia ipsum releuante · Et diuidit[ur] i duas p[ar]tes
p[ri]ncipales et incidentales / que incipit ibi · grãtia · Circa
primum ponit multiplex bonũ p[ro]ueniens ex gratia cũ dicit · gratia
sicut paradisus i benedictionib[us] · i · sicut paradisus ẽ locus ame
nus et bonis fructib[us] plenus · sic gratia dei gratiosam facit aĩam
ad dei hitatõem et bonis operib[us] plenam · uita operarii suf
ficientis s[cilicet] · ad acquirendũ s[ibi] uictum et uestitum sium
condulcabit[ur] · p[er] gratiam dei que mitigat suum laborẽ · et
i ea inueniet thesaurum · s[cilicet] glie · cui[us] gratia ẽ arra · filii
hedificatio ciuitatis cõfirmabit nomẽ · s[cilicet] hedificã
tis / sicut nomen romuli confirmatum ẽ i memoria hominũ
ex hedificatione ciuitatis romane · et super hanc fir
mitatem mulier inmaculata · q[ue] p[ro]cedit ex diuina gratia
computabit[ur] · quia firmitas eius stabit ieternum · non
sic aũt ciuitatis hedificium · Vinum et musica letificant
cor · q[uod] pꝫ ad sensum · et sup utraq[ue] dilectio sapie · nam
leticia ex uino et musica causata ẽ i p[ar]te sensitiua / delec
tatio p[ro]ueniens ex sapia ẽ i p[ar]te intellectiua q[ue] ẽ supi
or et melior · unde philosophus ponit felicitatẽ hominis · x · ethi[corum]
i contemplatione sapie · et accipit[ur] hic sapia infusa que ẽ
donum sp[irit]us sancti et sic p[ro]cedit ex gratia · tibia et p
salterium suauẽ faciunt melodiã · quia concordant ad i
uicem · et super utraq[ue] lingua suauis · s[cilicet] doctoris uel
p[re]dicatoris de fide et morib[us] docentis / que similiter sua
uitas ex gratia dei p[ro]cedit · ¶ Grãm · hic ẽ p[ar]s incidental[is]
que diuidit[ur] in duas s[e]c[un]d[u]m duplex incidens · s[e]c[un]da ibi · fi
li in oĩ t[em]p[or]e · Primum ẽ quia tractauit de gratia dei
· hic ex incidenti ponit aliqua que sunt homini gl[ori]osa
· d · gratiam et speciem · i · rem artificialẽ gratiosã et pl[ur]
chrã · desiderabit oculus · nã in hoc delectatur · et
super hoc uirides sationes · magis · n · delectant[ur] uisũ
et confortant / op[er]a · n · nẽ efficacior ẽ ope artis · amicus
et sodalis in t[em]p[or]e conuenientes · sunt ad inuicem delecta
biles · et super utrosq[ue] mulier cum uiro · quia sunt concor
des sunt magis delectabiles · tũ q[uia] sunt una caro · tũ
q[uia] indissolubil[is] p[er] totã uitam suã ẽ eor[um] coniunctio · non
sic aũt sodalium coniunctio / sed frequenter cito dissoluit[ur] · fr[atre]s
i adiutorium mutuum · i t[em]p[or]e tribulationis ẽ ualde gra
tiosum · et super eos mĩa liberabit · a tribulatione
et intelligitur hoc nõ solũ de mĩa dei s[ed] etiã de mĩa ho
minis alicuius · aurũ et argentum · i · diuitie · et constitu[tio]
pedum · i · sanitas cor[poris] p[er] quã homo stat super pedes suos
ista sunt hominib[us] gratiosa · et super utrumq[ue] consiliũ bñ
placitum deo q[uod] ẽ de diuinis mãdatis et consiliis ad
implendis · facultates et uirtutes · corporales · exaltãt
cor · p[er] superbiam · et sup hoc timor dñi · reprimens hanc
exaltationem · non est in tiore dñi filiali · minoratio
· i · defectio boni · et nõ ẽ in eo inquirere adiutorium
· s[cilicet] humani · nã timens dñm p[ro]prie h[abe]t adiutorium di
uinum / p[ro] hoc tñ nõ intelligit[ur] q[uod] contẽpni debeat ad
iutorium humanũ · nã hoc eet temptare deum / s[ed] q[uod] de sp[er]at[ur]
humano subsidio confidendũ sit firmit[er] de diuino · co
ñ[fi]dentiam · timor dñi sicut paradisus benedictionis · ubi enim
ẽ deus ibi ẽ paradisus / sicut roma ubi ẽ papa · hinc est hodie
mentem eius i paradiso · et super omnem gl[ori]am t[em]p[or]alẽ · operuerunt
illum · s[cilicet] benedictiones dei operuerunt timentes dñm · ¶ Fili in
t[em]p[or]e · hic ponitur 2[m] incidens eo q[uod] i p[ar]te imediate precedente
dixit q[uod] in tiore dñi nõ ẽ defectio boni · hic inducit
ad exercitium boni operis quo tollit[ur] egestas sp[iritu]al[is] et
corporal[is] · dicit igitur · fili in t[em]p[or]e uite tue · i · t[em]p[or]e uite p[re]sentis
tibi concesse ad bñ operandum · ne indigeas · i · ne sis oci
osus · nam ad ocium sequit[ur] sp[irit]ual[is] et t[em]p[or]al[is] egestas
uñ q[uod] hic ponitur q[uo]d p[ro]p[ter] ea · melius ẽ eni[m] corporaliter
q[uam] indigere · i · ociosum ee p[ro]p[ter] q[uod] moritur homo sp[irit]ualiter sup[erius]
33 · multam malitiam docuit ociositas · et aliquando corpo
raliter · quia frequenter p[ro]p[ter] ocium homo conuenit ad latrocini
um p[ro]pter q[uod] suspendunt[ur] · uir respiciens i mensã alie[nam]
sicut sunt hystriones et mendicantes ualidi · a bonis
operibus ociosi · non ẽ uita eius i cogitatione uictus · i ·
nõ cogitat aliquid facere unde debeat rõnabiliter
uiuere · illis aũt qui intendunt diuinis obsequiis
et doctrine debetur uictus / de quib[us] dicit saluator · m[a]t[thei] ·
x · dignus ẽ operarius cibo suo · alit · n · aĩam suam
· i · uitam · cibis alienis · hystrio et mendicans ua
lid[us] qui uacui sunt bonis operib[us] · uir aũt disciplina
tus · q[uantum] ad mores · et eruditus · q[uantu]m ad sciam · custodi
et se · ab ociositate · Inerie in uentris · i · pigri et oc
ciosi · conculcabuntur inopia · quia frequenter h[abe]nt p[ar]um ad
comedendum · et i uentre eius ignis ardebit · i · fames ·

O MORS XLI

Postq[uam] actum est de miseria hominis respici
entis statum uite p[rese]ntis · hic consequenter agit[ur]
de miseria eius que respicit statum mortis · utrumq[ue]
uero dicit contẽplatiuus desiderare · et p[ri]mo agit[ur] de mo[r]
te pene · s[ecun]do de morte ibi · disciplinã i pace · p[ri]ma i
duas quia p[ri]mo agit[ur] de morte pene temporal[is] · s[ecun]do
de morte eterne pene ibi · filii abhominationum · Circa
p[ri]mum dicit · O mors q[uam] amara ẽ memoria tua · quia
quisq[ue] cogitat se ee moriturum corporaliter · homini · s[cilicet] i
iusto p[ro]pter q[uod] i aliquib[us] libris in textu ponit[ur] · sunt
tñ p[ri]mo quedam interlinearis glosa / postea textum p[er]
scriptores insertum · pacẽ habenti in substantiis suis · i · i immobilib[us]
diuitiis que non diripiunt[ur] ab aliis · uiro quieto ·
quia nõ molestat[ur] litigiis · et cui[us] uie directe sunt
i omnib[us] t[em]p[or]alib[us] fortuna s[ibi] fauente · et adhuc uale[n]
ti accipere cibum · i · sano corpore et potenti bibere laute

nec mirum si mors est amara tali, quia de paradiso suo terrestri vadit ad infernum. Luce 16 dicitur de divite epulone: mortuus est autem dives et sepultus in inferno. Omnis bonum est iudicium tuum homini et subintelligitur iusto indigenti victu et vestitu. et qui minoratur viribus corporis ex infirmitate. defectio etatis et sic habet duplicem causam debilitatis. et cui de omnibus cura est i. sollicitudo de omnibus mandatis dei adimplendis ut exponunt aliqui. potest tamen magis litteraliter exponi de omnibus necessariis vite querendis sicut lazarus ulceribus plenus querebat refici de micis que cadebant de mensa divitis. et incredibili quia non acquiescit sue petitioni sicut de lazaro dicitur: et nemo illi dabat. qui perdit sapientiam. incipit deperdere ex etate et infirmitate. nimio namque iudicium mortis est isti bonum quia per hoc transit ad requiem beatorum. Luce 16 factum est autem ut moreretur mendicus et portaretur ab angelis in sinum abrahe. ideo sequitur: noli metuere iudicium mortis i. pone te in tali statu ut mortis iudicium sit tibi bonum. et subdit modum: memento qui ante te fuerunt etc. nam ex memoria sanctorum patrum qui precesserunt et primorum iustorum et penarum iniquorum que ventura sunt disponitur homo ad mortis iudicium secure expectandum. et que superveniet tibi de novo amicorum pluribus vel paucorum. in beneplacito altissimi. i. secundum eius voluntatem sufficiat tibi. et ipleas id est in extremo bono et subditur causa. non est enim in inferno accusatio vite. non enim ibi aliquis potest se excusare ibi allegando brevitatem vite quia dicit: deum dedi si diu vixissem multa bona fecisse.

¶ Filii abominationum. hic consequenter agitur de morte eternali pene. et primo sic proponitur. secundo infert conclusionem ibi: cura habe. Circa primum dicit: filii abominationum i. abhominatione digni. sicut primo regum 26 dicit: filii mortis estis vos quia non custodistis dominum vestrum. sunt enim abominabiles in conspectu dei et iustorum. filii peccatorum i. imitatores peccatorum scelerum. et qui conversantur secus domos impiorum. nam imitantur actus ipsorum. ps. 18: cum perverso perverteris. filiorum peccatorum periet hereditas. i. eterna: quia licet sit insufficiens in se, tamen perit ab illo in quantum repellitur ab ea per suis demeritis. et cum semine illorum assiduitas opprobrii. nam eternaliter sunt reprobati. de patre impio queruntur filii. i. conqueruntur in inferno, quoniam propter illum sunt in opprobrio i. dampnati, eo quod male fuerunt informati ab ipso, quibus tamen tenebatur de bono documento. ideo sequitur: ve vobis viri impii. est autem ve comminationis maledictionis eterne. qui dereliquistis legem altissimi per inobedientiam. et si nati fueritis in maledictione etc. i. nativitas vestra facta est ad maledictionem culpe et mors vestra ad maledictionem gehenne. non ex actione nature sed ex defectu peccatoris disciplinae. omnia que de terra sunt in terram convertentur. sicut patet ad litteram. sic impii a maledicto culpe, quod est a diabolo, in perditionem gehenne que est cum diabolo. matthei 25: ite maledicti in ignem eternum qui paratus est diabolo et angelis eius. etc. luctus hominum. rationabiliter viventium. in corpore ipsorum. q. d. si affliguntur hoc est in presenti vita tantum quia diu sunt in hoc mortali corpore. nomen autem impiorum delebitur de libro vite et sic perpetuo cruciabuntur morte gehenne. ¶ Curam habe. hic ex dictis infert conclusionem s. quod homo debet esse multum sollicitus de iustitia conservanda per quam evaditur eternum supplicium et acquiritur premium eternum. et hoc est quod dicit: curam habe de bono nomine. i. de re boni nominis que est iustitia legalis. nam includit omnem virtutem. hoc enim magis permanebit tibi. quia iustitia perpetua est et immortalis. sapientie primo. magis quam mille thesauri temporales qui sunt transitorii. bone vite numerus dierum. i. vita boni brevis est. et cito pertransit dies eius. nam transit. bonum autem nomen. i. iustitia que est res boni nominis. permanebit in

eum. i. eternaliter in perpetuum. ¶ disciplinam. postquam actum est de morte pene. hic consequenter agitur de morte culpe quam salubriter dicit contemplatus considerate. et dividitur in tres partes. nam autor inducit primo ad eius notitiam. secundo ad ipsius erubescentiam ibi: erubescite. tertio ad eius fugam seu cautelam ibi: ne autem. Circa primum dicit: disciplinam mortis conceptam. i. pro tempore peccatoris. conservate filii. memoriter retinendo et vivaciter operando. et subditur ratio: sapientia enim abscondita. i. que non ostenditur in opere et doctrina. et thesaurus etc. q. d. sicut nec prodest temporaliter, sic nec talis sapientia spiritualiter. primo notatur hoc in eo quod abscondit in terra talentum domini sui. matthei 25. ideo sequitur: melior est homo etc. i. nimis mala. verumptamen reveremini vos filii hiis que procedunt de ore meo considerando et retinendo. non est enim bonum omnem reverentiam observare. i. non est bonum discipulo aliquam reverentiam habere ad doctorem eius doctrinam contempnendo vel negligendo. et non omnia doctoris dicta omnibus bene placent in fide. i. licet sint fidei convenientia, tamen eis non placent quia sunt contra opinionem aliorum. q. d. propter tamen huiusmodi disciplinam obedire non debent aliqui reverentiam. ¶ Erubescite. hic consequenter inducit ad culpe erubescentiam. est enim de se turpis et pro omnibus erubescibilis. aliqua tamen culpe sunt specialiter erubescibiles coram aliquibus personis magis quam coram aliis. et hoc est quod dicit: erubescite a patre et a matre de fornicatione. videtur enim ex eorum incontinentia procedere quod plerumque generavit luxuriosum. et a presidente et a potente de mendacio. nec coram illis mentiamini quia punitores sunt mendacii. a principe et a iudice de delicto. quod precepit fieri obmittendo vel eius delictum quod dereliquit. a synagoga et plebe de iniquitate contra deum vel proximum. nam sic efficitur homo infamis in populo. a socio et amico de iniustitia ad quos est iustitia maxime conservanda. et de loco in quo habitas de furto. s. faciendo. nam ibi dicitur homo potentius se fidelitate se habere. de veritate dei et testamento. cuius custodie debet homo erubescere. quia deus videt ubique. de discubitu in panibus. i. a prima sede in mensa alterius habere. Cum vocatus fueris ad nuptias recumbe in novissimo loco etc. prima enim locorum accipere per se ante signum est ambitionis magne. et ab ostensione dati quod sic significatur per te turpiter per ostentationem vel aliqui huiusmodi. et accepti quia accipitur sine gratitudine vel per ingratitudinem. a salutantibus de silentio. quia signum est odii eos non resalutare. a respectu mulieris fornicarie. quia signum est incontinentie. et ab aversione vultus cognati. quia propter paupertatem suam nolendo eum recognoscere quod est manifeste signum superbie. ab omnibus enim istis faciendis debet homo tamquam a turpibus erubescere. ¶ Ne autem. hic consequenter inducit ad culpe fugam seu cautelam. et primo facit hoc de pluribus unus breviter in summa. secundo de uno continentie diuturnius immorando. et ibi: ne zelus. primo adhuc in duas. quia primo inducit ad fugam culpe in factis. secundo in verbis cum ibi. Circa primum dicit: ne avertas faciem a proximo tuo. i. indigenti quod petit denegando. et auferendo partem. i. aliquid de bonis alterius. et non restituendo. i. proximo non restituendo vel supplendo. est enim scriptum: nam peccatum est iustitie non restituere. ne respicias mulierem alienam. viri. eam concupiscendo quia meretrix esses eam in corde tuo. matthei 5. et ne scruteris ancillam eius inquirendo qualiter per eam posses de ipsa domina. et ne steteris ad lectum eius. nam hoc est signum inflammati appetitus.

A b[illegible] XLII

Hic consequenter inducitur ad fugam culpe in verbis et primo in verbis impertinentibus dicit: ab amicis de

sermonibus ipperii · supple chananeorum ipperati reuti inteier sic non solum peccatum est, sed etiam tibi turpe · et cum dederis aliquid alicui · non impreres · quia sic non solum meritum amitteres, sed etiam peccares, prout cotempne dum · secundo de ubis consilii cum dicit · non duplices sermonem audituis etc. i. quod in secreto dictum est tibi non iteres sermone reuelando alteri · et eris sine confusione · i. sine nota proditionis que est in reuelatione secreti · et inuenies gratiam in conspectu hominum omnium · qui reputabunt te fidelem. ¶ Iterum pro his · hic monet ad fugam culpe in ubis et factis coniunctum · et primo proponitur factum · secundo quedam correlatiua concludit ibi super mulierem. Circa primum ponit plura ubi et facta culpabilia de quibus omnibus premittit dicens · ne pro his omnibus confundaris coram deo et hominibus bonis · et ne accipias · et pro idest: ne accipias personam ut delinquas faciendo contra iustitiam distributiuam bonorum uel punitiuam malorum · de lege altissimi et testamento · transgrediendo · de iudicio iustificare impium · quod est iniquum · de uerbis sociorum et uiatorum · quando aliquis socius tuus uel ambulans tecum in uia dixit ex familiaritate aliqua, reuelando in conspectu et pluribus · de datione hereditatis amicorum · i. quod deles amicis dare si detur per te/externis est signum infidelitatis · prima thimo. 5. si quis suorum curam non habet et maxime domesticorum fidem negat et est infideli deterior · de equalitate stature et ponderum · a te non seruata · de acquisitione multorum · pro tua rapina · et paucorum · pro tuam pigritiam · de corruptione emptionis et negotiatorum · pro tuam deceptionem et fraudem · et de multa · i. nimis dura · disciplina filiorum · pro quam efficiuntur fugitiui · et seruo pessimo latus sanguinare · i. usque ad effusionem sanguinis nobilem uerberare · hoc enim est signum crudelitatis nimie · propter quod plato seruum suum delinquentem in primis noluit flagellare · sed eius correctionem commisit alteri, ne ipse modum excederet et noceret de crudelitate etc. In omnibus enim dictis homo faciens eum redditur praedicto modo confusibilis. ¶ Super mulierem · hic ex praedictis infert quedam correlaria · licet enim homo debeat uitare notam confusionis ut dictum est · non tamen propter hoc debet omittere rerum suarum diligentem custodiam · et si propter hoc aliquid irrationabiliter dicat ipsum de aliis nimis diffidentem · et quia inter cetera uxor est magis custodienda dicit: super mulierem nequam · i. lasciuam · uel bona mariti sui dissipantem · bonum est signum · i. clausura bene signata et hoc contra sui contra lasciuiam · et rerum mariti dissipationem et quia non solum cauendum est ab ea sed etiam ab aliis subditur: ubi manus multe sunt ad rapiendum parate · claude res tuas · pro diligentem custodiam · et quodcumque trades familiis tuis numera et appende · i. illi certo numero et pondere trade ut scias eum debitum reddere · dantum uero tuum alteri · et acceptum a te ab altero · omne describe · ut scias cui debeas esse gratus et quis tibi · de disciplina insensati et fatui · qui non est discipline susceptibilis supple absti ne sicut dictum est supra · 22. capitulo ubi non est auditus non effundas sermonem · et de senioribus moribus qui iudicantur ab adolescentibus · supple sis sollicitus et hoc abusio tollatur · et eris eruditus ab omnibus · que pertinent ad morum disciplinam · et probabilis: i. commendabilis in conspectu omnium uiuorum rationabiliter uiuentium. ¶ Filia patris hic agitur de cautela contra luxuriam diuinam insinuando cum dicit: filia patris prudentis · abscondita est in domo ne corrumpatur exeundo sicut digna filia iacob genze · uigilia et sollicitudo eius · i. pro custodia eius · aufert somnum patris custodientis · Cetera patent usque ibi · ne forte commorata cum uiro suo transgrediatur lectum mariti · aut certe sterilis efficiatur propter nimiam frequentiam concubitus · unde et meretrices communes rarissime impregnantur · ideo subdit: super filiam luxuriosam etc. patet usque ibi · et a detractione ciuitatis · i. ne populus ciuitatis detrahat de te dicendo quod filia sua facta est ex deffectu tue custodie · et abiectione plebis etc. i. te faciat abiectum et consilium in medio populi · omni homini noli intendere in specie · i. aspectu sue pulcritudinis delectando, hoc dicit ad cauendum uitium quod est uanum ad quod plurimi erant proni · et in medio mulierum noli commorari · et subditur causa cum dicit · de uestimentis enim procedit tinea · corrumpens ipsa · et a muliere iniquitas uiri · sicut patet in adam dauid et salomone cuius cor per mulieres fuit deprauatum etc. · i. melior est iniquitas uiri · i. minus mala · quam mulier benefaciens · scilicet ad cohabitandum · unde istud refertur ad id quod premittitur · in medio mulierum noli commorari · magis enim periculosum est homini cohabitare cum muliere extranea etiam quam cum uiro iniquo ¶ Memor ero · sicut dictum fuit in principio capituli · 40. duplex est uia contemplationis · scilicet humana miseria ut se humiliet · et excellentia diuina ut deum magnificet · igitur terminata prima · hic consequenter agitur de secunda · excellentia uero diuina a uiatoribus non uidetur in se ipsa · exo · 33. non uidebit me homo et uiuet · sed cognoscitur per suos effectus sapientie · 13 · a magnitudine speciei et creature poterit cognoscibiliter creator eorum uideri · Sic ergo procedit quia primo declaratur per creaturas eius excellentia ibi · multa dicimus · prima in duas quia primo declaratur excellentia dei ex corporibus celestibus · secundo ex elementaribus · 43 · capitulo ibi · uide arcum · prima in tres quia primo declaratur propositum ex proprietate solari · secundo ex proprietate lunari · 43 · capitulo ibi · a luna · tertio a specie stellarum ibi · species celi · Prima adhuc in tres · quia primo de sole dicere incipit · secundo ad magnificandum deum procedit ibi · nonne dominus · tertio propositum de sole resumit in principio 43 · capituli. Circa primum primo modum prefationis dicit · memor ero igitur operum domini per que potest aliqualiter cognosci · et que uidi · id est sic legitur et opera eius magnifica que uidi in sermonibus domini · i. scripturis sacris diuinitus reuelatis · annuntiabo · ut audientes notitiam aliquam habeant de maiestate diuina · sol illuminans per omnia respexit · i. omnia uisibilia fecit nam ab eo illuminantur corpora celestia et terrestria, propter quod dicitur pater luminum uel deorum · 2o de anima · et gloria domini plenum est opus eius · nam potentia gloriosa relucet in solis operibus que sunt illuminare cetera corpora · renouare terram herbis et floribus · terre nascentia foliis et fructibus et sic de aliis ¶ Nonne dominus · hic consequenter procedit ad dei magnificentiam dicens · nonne dominus fecit sanctos suos prophetas · enarrare omnia mirabilia sua eis reuelata · nam tales reuelationes fiunt sanctis ut per eos aliis manifestentur ad gloriam conditoris que confirmabit dominus omnipotens implendo quod predixit per prophetas · stabilis in gloria sua · quasi diceret · licet faciat mutabilia tamen ipse immutabilis est omnino · abyssum · i. profundum · et cor hominum quod est aliis ignotum · inuestigauit · i. perfecte cognouit · et in astutia eorum · i. malitia fraude et uoluntate iniqua · excogitauit · ex illis eliciendo bona · cognouit dominus omnem scientiam · creatam et increatam · et inspexit in signum eius · simul intuens decursum totius mundi · ideo subditur · annuntians que preterierunt et que uentura sunt per moysem enim annuntiauit mundi principium gen. 1. per ipsum et alios prophetas denuntiauit multa futura · ut patet eorum scripturas intuendo · reuelans uestigia occultorum · per similitudines metaphoricas ipsas prophetarum et reuelans misteria figurarum ueteris testamenti · et non preterit illum omnis cogitatus · i. nulla cogitatio hominis angeli demonis latet eum · magnalia sapientie sue decorauit · i. decoram ostendit per decorem suorum effectuum ut solis et lune et stellarum que est ante seculum etc. licet enim effectus diuine sapientie sint temporales ipsa tamen est eterna · neque adiectum est neque minuitur · diuina namque sapientia minui non potest nec augeri quia est infinita · quam desiderabilia omnia opera eius

ad cognoscendum. q. d. valde uc p p humanum desiderium
ad ipa sciendum p[ri]mo metha[phisice]. omnes homines natura scire de
siderant. et tamquam scintilla que est consideranda. i. valde diffi[cile]
est considerare quod hec opera diuina licet sint mirabilia. tamen
non sunt nisi quedam modica scintilla bonitatis et excel
lentie diuine. omnia hec uiuunt et manent in secula.
omnes. n. creature uiuunt in deo quia per modum intelligi[bi]lis
sunt in deo. ideo subditur Ioh. i. quod factum est in ipso uita
erat. s. ab eterno et sic sunt ibi permanentes. et in
omni necessitate. i. quando est utile. omnia obediunt ei. i. effectui quia
creatura obedit creatori. omnia duplicia. hoc apparet sensi
biliter in elementis quorum quodlibet habet duplicem
qualitatem loquendo de qualitatibus actiuis et passiuis.
terra namque frigida est et sicca et per frigiditatem con
uenit cum aqua. et per siccitatem ei opponitur. ideo
subditur. unum contra unum. quia per unam qualitatem ei
contrariatur. similiter est de aqua respectu aeris. quia
aqua frigida est et humida et per humiditatem conuenit
cum aere et per frigiditatem ei contrariatur. Et similiter
est de aere et igne. nam aer calidus est et humidus. et
per caliditatem conuenit cum igne et per humiditatem ei
contrariatur. nam ignis calidus est et siccus. licet autem
in corporibus celestibus non sit contrarietas. quia tamen sunt incor
ruptibilia. tamen est ibi quedam oppositio et conuenientia. con
ueniunt. n. in quantum sunt omnia sperica. et est ibi quedam
oppositio in quantum mouentur ab oriente in occidentem motu di
urno et econtrario ab occidente in orientem motu proprio. et non
fecit ut quicquam deesset. i. non fecit aliquid imperfectum
quia licet perfecta sint opera dei ut dictum est. et unius cuiusque
firmabit bona. quia sicut est amor omnis boni ita et eius
confirmator. ideo sequitur. et quis satiabitur uidens gloriam
eius. i. excellentiam sue maiestatis relucentem in crea
turis. q. d. nullus quia qui magis cognoscit eum
per creaturas tanto magis accenditur ad ipsum amplius
cognoscendum quousque perueniat ad cognoscendum eum fa
cie ad faciem in quo consistit humane cognitionis ter
minus et uera beatitudo. Ioh. xvii. hec est uita eterna
ut cognoscant te solum deum et quem misisti Ihesum Christum.

Altitudinis XLIII

Firmamentum. hic resumit propositum de
sole ad declarationem magnitudinis diuine. d.
altitudinis firmamentum. i. celum sidereum cum speris sub il
lo orbes septem planetarum quod dicitur celum altitudinis eo quod est
altius celo aereo. pulcritudo eius est. effectiue. sol in aspec
tu. quia suo lumine illustrat alia luminaria celi siderei
ideo subditur. species celi in uisione glorie. i. valde gratiosa
et admirabili. nec intelligitur hoc de uisione beata. sed de
uisione solis que est valde pulcra et sic dicitur species celi
sicut nobilior et sapientior ciuis dicitur species et decor ci
uitatis. annuntians in exitu. i. in suo ortu quando exit
de hemisperio nostro. tunc. n. apparent alia luminaria ce
li que non apparebant ante propter presentiam maioris lu
minis ipsius solis et hec apparitio dicitur annuntiatio. Vas
admirabile est ipse sol. quia continet in se uirtua
liter effectus uarios qui fiunt in elementis forma
liter. opus excelsi. quia factus est per creationem que est
opus solius dei. in meridiano exurit terram. quia tunc ma
gis fiunt intensiores calores. et in aspectu ardoris eius quando
recte super terram cadunt radii eius. quis poterit sustinere
quasi dicat nullus homo. nam in zona torrida non possunt
aliqua habitari humanitus quia sol transfert super eam
ideo subditur. fornacem custodiens in operibus. tripli
citer. s. tanto quod in ortu suo per
it capita montium. et diuinus. quia usque ad centralia
quia radiis solis percutiens capita montium
descendens ad profunda uallium. in
dios igneos. non formaliter. sed effectiue. exsufflans.
i. emittens. refulgens radiis suis obcecat oculos
quia non potest conspici ab hominibus omnibus continen
tes. Et ex dictis concluditur magnitudo diuine maies
tatis cum dicitur. magnus dominus qui fecit illum. i. proportio
nabiliter omnem effectum suum cum sit tam equalis.
In sermonibus eius. i. ex ordinatione dei. festinauit iter.
i. cursum suum. nam in una die naturali circuit celum.
Et luna. hic ostendit ex proprietatibus lune declaratur ma
gnitudo potentie diuine cum dicitur. et luna in omnibus.
i. apud omnes gentes. in tempore suo. i. in suo cursu o
stensio temporis tempore. n. certo magis mutatur secundum eius
cursum. unde nouilunium uulgariter dicitur tempus ma
num. et signum eui. i. etatis mundi. quia mundi dura
tio et anni computantur per annos lunares ut ex
posuit aliquis. sed hoc est falsum ut ostendi super domi
nico. et ideo dicitur. signum eui. quia per eius motum nu
merantur menses apud hebreos de quibus fuit actor
iste. duratio uero mundi non solum currit per annos
sed etiam per menses. a luna. supple accipitur. signum diei
festi. s. pasche quod festum celebratur principium ero[tis]
ie. luna primi mensis incipiendo a uespere et festum
conueniens quod apud hebreos celebratur dies in primo
cui licet lunationis. luminare quod minuitur. i
consummatione sui cursus terminatur in coniunctione
cum sole. mensis secundum nomen eius est. nam cum exit a so
le incipit nouus mensis. crescens admirabiliter
in consummatione. i. usque ad plenilunium. uas castrorum
in excelsis. sicut. n. ordo stellarum dicitur militia celi
in pluribus locis ueteris testamenti. ita dicitur hic. castr[orum]
aut ordine sine castris luna post solem tenet locum
principalem. in firmamento celi resplendens. quia ut dicitur
sectio geni. i. sol et luna dicuntur duo luminaria ma
gna. Species celi. hic ostendit ex stellis declarat inne
statem diuine magnitudinis. d. species celi gloria stellarum
i. claritas stellarum est species siue pulcritudo celi. si
cut apparet de nocte serena stellis ornatum. et dicitur hec
claritas gloria. quia gloria a claritate deriuatur quasi quedam
claritas. c. mutatio in g. unde dicit tullius quod gloria est
clara cum laude notitia. mundum illuminans in excel
sis dominus. q. d. licet stelle sint tam pulchre tamen
non sunt colende ut ueneranda quod tamen faciebant aliqui
gentiles. sed solus dominus est colendus qui est principalis
mundi illuminator. nam ab eo procedit claritas solis
et stellarum. In uerbis sancti stabunt ad iudicium. i. stel
le in uerbis dei qui est sancto scilicet creator. cessabunt enim
in tempore iudicii completo numero electorum ad quem finaliter
motus ordinatur. et non deficient usque ad tempus iudicii
in uigiliis suis. i. in excursu sui motus ad consummationem
generationis. Uide arcum. hic ostendit declaratur diuina ma
gnificentia ex his que fiunt in elementis et primo
in aere secundo in aqua ibi. in sermone eius. In prima igitur
plures impressiones notabiles que fiunt in aere inter
quas primo tractat de iride. d. uide arcum. i. considera
eius apparitionem mirabilem. et benedic qui fecit illum. nam
in infinitum est mirabilior et pulcrior. ualde speciosus est
uis in splendore suo. i. in coloribus suis qui resplen
dent in nigredine nubis sicut in speculo. manus excelsi
aperuerunt eum. i. fecerunt eum apparere in signum
federis inter ipsum et terram quod de cetero non perget
aquis diluuii eam ut dicitur Gen. ix. de coloribus ua
riis et figura magis exquirere pertinet ad librum
metheororum et similiter de sequentibus impressionibus. Impe
rio suo. hic consequenter tractat de niue. nubibus choru
scatione et grandine et terre motu. d. imperio suo
accelerauit niuem. i. celeriter descendere fecit eam
que ante ex exalationibus humidis ante quam resoluant
in aquam congelatis. tamen in omnibus effectibus deus est agens
principalis. et accelerat coruscationes emittere quia
celeriter omnino et in instanti apparent a longe. iudi[cii]

Sui diuinitatis. auctor corruscationes iudicii diuini, quia p[ro]cedit in effectum sui iudicium sue sapientie. ppterea. i. ex eodem iudicio apti sunt thesauri. i. occulte cause ipsorum huius. et euolauerunt nebule. i. nubes tenues que a uento mote per aerem uidentur uolare. In magnitudine sua. i. i. in natura sue maiestatis. posuit nubes. i. disposuit. et confracti sunt lapides grandinis qui resoluuntur i aqua. Sunt autem grandines gutte pluuie et frigore congelate i descensu a nube. In conspectu eius commouebuntur montes. ut patet i terre motu quod aliquando fit ex causa naturali. s. ex alatonibus calidis et siccis in terre uisceribus inclusis, aliquando ex supernaturali sicut fuit in deuoratione datan et abiron a terra et cum talibus apostolis actum est. et in uoluntate eius aspirabit. i. flabit. nothus. i. australis uentus. ¶ Vox tonitrui. hic agit de tonitruo et cum hoc resumit de niue et quibusdam aliis. dicens. uox tonitrui eius uerberabit terram. i. pellendo aerem usque ad ipsam. Sicut enim i proiectione lapidis intra aquam fiunt quedam girationes aque et una pars ipellit aliam usque ad locum remotum. Sic in formatione soni quod est ex percussione aeris una pars aeris ipellit aliam usque ad locum ubi terminatur auditus ut dicit. p. de aia, et accipitur hic uox tonitrui large pro sono, quia uox proprie non est in animatorum. tempestas aquilonis. i. procedens ab aquilone. et congregatio spiritus. i. uenti quod causat tempestatem in supplicium hominum est a deo auctore. et uerberat terram allidendo habitantes sup eam. et sicut auis deponens alas suas ad sedendum super arborem. aspergit niuem faciens eam requiescere super terram. et sicut locusta demergens. i. sup uiridia descendens. ad manducandum descensio eius. s. niuis aut. flocelli descendunt i magna multitudine sicut locuste. pulcritudinem coloris eius sic habent libri correcti. ad mirabitur oculus. i. candido pro admirabile est color eius. et super imbrem eius expauescit cor. nam ex resolutione subita niuium in aqua fit propter contingit submersio hominum. gelu sicut salem effundet super terram. uocatur hic gelu pruina et grando paruula que habent quandam similitudinem cum sale in apparentia. et cum flauerit uentus resoluendo. fiet tamquam cacumina tribuli. que sunt alba et dispergit ad modum flauum uentus. ¶ frigidus. hic ostenditur de uento aquilonari dicens. frigidus uentus aquilo flauit. p[er] imperium dei. et gelauit cristallus ab aqua. i. cristallus fit ex aqua congelata. est enim cristallus glacies indurata per plures annos. et super omnem congregationem aquarum. requiescit frigiditas uenti aquilonaris quod facit aquas i superficie congelari. et sicut lorica induit se aquis. quod enim in superficie congelate ad modum uestimenti operiunt frigiditate de subtus latentem. et deuorabit montes. i. terre nascentia i montibus. et exuret desertum. i. uiridia que sunt i deserto. io subditur. et extinguet uiride. i. destruet. sicut igne. sic habent libri correcti. i. sicut comburetur ab igne. Sed quia sicut uentus aquilonaris facit terram sterilem ut dictum est. sic econtrario uentus australis qui est calidus et humidus plumas et rores ferendo terram io subditur. medicina omnium. s. ex ustorum per uentum aquilonarem. in festinatione nebule. que per uentum australem adducuntur. et i pluuiam terre fecunda. et commouentur. Sed quia austro flante fit aliquando calor nimius et terre nascentium corrumpuntur. io subditur remedium, cum dicit. obuiaros dicto caloris ab ardore uenienti. i. causato a sole et uento australi. humiles efficiet eum. i. temperabit caloris excessum. ¶ In sermone eius. hic ex effectibus quod fiunt i aqua declaratur excellentia diuina cum dicit. In sermone eius. s. dei. siluit uentus. ut pretione primo. cogitatione sua. i. uoluntate sua. placabit abyssum. i. commouendam aberrationibus. et plantauit illi dominus iesus. dicit. qui est saluator omnium. alie enim. ster. [illegible] textor enim habent libri qui sunt hebrei. licet depsit hanc libram greca. incedunt tamen hic nomina hebreorum. plantauit autem deus omnium qui cogitauit aquas quasi sub celo sunt in locum unum. prius quam nauigant mare. sic habent libri correcti. enarrant pericula eius. que sunt ualde multa. et audientes auribus nostris admirabimur. quia talia non uidimus. illic preclara opera. uarie nitent. declaratio. et uaria bestiarum genera. in sinum et pisces et diabolos cum reptilibus similes. i. figura et omnia belluarum. i. monstruosorum piscium sicut sunt balene et huius. propterea ipsum. s. oceanum restringendum, consummatio quam eius praeceptum. frigidus i potius est terminus a deo ultra quem non pergrediatur. super ordine iob dixit quis conclusit hostiis mare. Sequitur. Circumdedi illud terminis meis et posui uectem et hostia et dixi usque huc uenies et non procedes ultra. aplus. Et i sermone eius. s. dei. composita sunt omnia. i. disposita in pondere numero et mensura ut dicitur sapientie. xi. ¶ Multa dicimus. hic ponitur. quod intentum. s. quod licet ex creaturis aliquam cognitionem de deo habeamus, illa tamen est ualde imperfecta. et io quod dicit aut cogitatione de deo possumus i infinitum deficit ab eius excellentia, propter quod ipsum laudare et glorificare debemus quantum possumus dicit igitur. multa dicimus. de deo et eius effectibus. et deficimus i uerbis. nam eius excellentia est incomprehensibilis a nobis et per consequens inenarrabilis. unde dicit. Gregorius de causa prima cum superior est omni narratione, et non deficiunt linguae a narratione eius, nisi propter narratorem. Consummatio autem sermonum ipse est. nam ipse solo se comprehendit perfecte. et ex parte in celo sui collaudat et uenerans. in omnibus glorificantes. que possumus ex creaturis cognoscere. ad quid ualebimus. s. attingere de diuina maiestate. q. d. ad modicum ualde. ex ipsa ratione. ipse enim est super omnia opera sua. i. in infinitum transcendens ipsa. propterea per ea de deo cognoscimus parum. terribilis dominus. i. ab omnibus timendus. et magnus uehementer. quia magnitudinis eius non est finis. et mirabilis potentia ipsius. quia non possumus totaliter cognoscere in nostris effectibus eius. io concludit. glorificantes dominum quantumcumque potueritis etc. et post usque ibi. exaltantes eum replebimini uirtute. quod dat eam laudantibus deuote eum. ne laboretis ad cognoscendum eum perfecte, quia hoc est ipsius. quis uidit eum sicut est. et enarrabit etc. ad hoc respondet. i. deum nemo uidit umquam unigenitus qui est in sinu patris ipse uidit. et enarrabit etc. multa dei opera absconditae sunt a nobis. maiora his. s. sole et luna et ceteris predictis. nam omnes angeli qui sunt in maximo numero sunt incognita nobis, ideo subditur. pauca uidimus operum eius. nam etiam de celestibus maior pars nobis ignota. et pie agentibus. i. ipsum uolentibus quod pietas est diuinus cultus. dedit sapientiam. i. cognitionem eorum quorum pertinet ad salutem.

Laudemus

XLIIII

Laudemus uiros. Superius actum est de deo de uirtutibus commendando. hic idem agit exemplificando quod hic ponit exempla priorum uirtuosorum que debemus imitari. Et diuiditur in duas partes. nam auctor primo ponit exemplum. secundo gratias agendo terminat librum illum ibi. ibi. primum in duas quod primo commendat uirtutes patrum generaliter. secundo specialiter ibi. enoch placuit deo. Prima adhuc i duas quia primo commendat uirtutes patrum in personis propriis. secundo i eorum filiis ibi qui de illis nati sunt. Circa primum dicit laudemus uiros gloriosos. i. omni honore dignos, sui commendatione. primo enim

honor est reuerentia exhibita alicui in testimonium
sue uirtutis. Si hoc fiat secrete uel coram paucis
sic est honor tantum. Si autem in palam et coram multis sic
dicitur gloria. et ab initio [illegible] nos in generatione sua. id est per genera
tionem suam scilicet carnalem quantum ad genitos ex eis apud
hebreos. uel de quibus fuit actor iste doctor aliquis
hic. sicut patet ex. Vnde dicit apostolus prima cor. 4. In christo
ihesu per euangelium ego uos genui. id est per predicationem eu
angelii. multam gloriam. id est multa opera gloriosa. fecit dominus per
uiros istos. magnificentia sua. id est largitate sua a seculo do
minantes. in potestatibus suis. id est uirtutibus propriis a deo tamen sibi
collatis. Vnde ethei dixerunt abraham gen. 23. princeps
dei es apud nos. homines magni uirtute. quia ante diluuium
fuerunt homines magni corpore scilicet gigantes gen. 6. sed erant
pauci uirtute aut nulli. nam erant monstra in corpore
et prudentia sua. predicti. nam prudentia est auriga uir
tutum. nunciantes in prophetis. id est in prophetarum scriptis. dignita
tem prophetarum. id est que debet exhiberi prophetis et hoc intelligitur
de studiosis in scriptis prophetarum quales fuerunt plurimi
de quibus infra prosequitur. et imperantes in presenti populo. scilicet
dauid machabei et plures alii. et uirtute sue pruden
tie populis sanctissima uerba. supple nunciantes. in peritia
sua. Sic hic liber exquirentes modos musi
cos. non ad dissolutionem sed ad deuotionem sicut patet de da
uid qui laudes diuinas a suis inuentas [illegible] in cithara
ra. et narrantes carmina scripturarum. id est psalmos et can
tica metrice composita. homines diuites in uirtute uirtutes
enim uere diuitie sunt que uiolenter auferri non possunt pul
critudinis studium habentes. id est legis et prophetarum quarum stu
dium ualde pulchrum est. pacificantes in domibus suis
id est in famulis et hominibus sibi subiectis. omnes isti in gene
rationibus gentis sue. id est inter gentem generationis sue gloriam
bone fame adepti sunt per opera sancte uite. ¶ Qui de illis
hic ostendit positam laus patrum in filios suos. est enim sic
de illis pro. ideo laus patrum redundat in filios et e contra.
dicit ergo. qui de illis nati sunt. mores patrum imitan
tes. reliquerunt nomen bonum narrandi laudes eorum ad
informationem morum et per oppositum sic dicit de malis. et
sunt quorum non est memoria. id est bone. perierunt quasi non fuerunt
nichil boni post se relinquentes. et nati sunt quasi non
nati. nam eorum natiuitas aliis non profuit sed magis
nocuit. et filii eorum cum ipsis perierunt. eo quod uitam
eorum parentum secuti sunt. sed illi uiri misericordie sunt. id est misericor
des et digni misericordia dei. quorum pietates non defuerunt
egenis indigentibus. et cum semine ipsorum permanent bona
hereditas. id est promissionis terra in qua manserunt iudei
quamdiu seruauerunt mandata dei. uel hereditas eterna quod per
manet in spe certa obseruantibus diuina mandata. et hoc
in promissione facta abrahe gen. 12. in semine tuo benedicentur omnes gentes
nepotes eorum. sicut ibidem diffuse declaratur. et nepotum
ipsorum semen in testamento stetit. scilicet seruantes obediendo. et
filiorum ipsorum propter illos. scilicet propter merita ipsorum. usque in ae
ternum manet. scilicet hereditas predicta et ex hoc uide
quod principaliter intelligitur de bona hereditate ut dictum est
semen eorum non derelinquetur. quia remanebit in memo
riam. corpora eorum in pace sepulta sunt. id est in expectatione
pacis perfecte que debetur in celo etc. et nomen eorum ui
uit in generationem. per bonam famam continuationem. sapientiam ipsorum nar
rant populi ad informationem morum. et laudes eorum nunciat
ecclesia. eorum est non solum nunciatur in sermonibus sed etiam in
libris. ¶ Enoch. hic ostendit ponitur laus patrum specialiter
prae ceteris. et descendendo ad personas aliquas. et primo ad patres le
gis nature. secundo ad patres tempore legis existentes. incipit ab enoch eo quod propter sanctitatem singularem
translatus fuit uiuus ad paradisum terrestrem et sic est quod dicitur
enoch placuit etc. inde tamen rediturus est circa finem mundi
cum helya ad predicandum contra antichristum. ideo subditur. ut det gen
tibus sapientiam. antichristi perfidiam detegendo. ¶ Contra subdit
de noe dicens. Noe inuentus est perfectus. iustus. sicut dicitur gen. 6.

noe uir iustus atque perfectus etc. et in tempore iracundie. quando
dominus puniens homines peccata misit diluuium super terram. factus
est reconciliatio. id est cum reconsiliatione domini. sicut dicitur
gen. 8. obtulit holocausta super altare odoratusque
est dominus odorem suauitatis et ait ad eum. nequaquam male
dicam terre etc. ideo dimissum est reliquum terre. id est octo persone
ad multiplicandum super terram genus humanum. testamenta
seculi. id est promissiones de seculo per diluuium non delendo
posita sunt apud illum. ut patet gen. 9. hoc est signum fe
deris quod do tibi inter me et uos etc. ¶ Abraha
hic consequenter ponitur laus uirtutum abrahe cum dicitur. abra
ham magnus pater multitudinis gentium. propter hoc uocatus
est abraham ut habetur gen. 17. est enim pater omnium fide
lium qui fuerunt post ipsum. et non est inuentus similis illi in
gloria. id est tempore uirtuoso et hoc quantum ad duo scilicet quod primo
fidem unius dei publice predicauit post diluuium populis
ad idolatriam declinantibus et in hoc quod filium suum uni
genitum dilectum tam prompte uoluit immolare ut
impleret dei preceptum gen. 22. qui conseruauit legem
excelsi. legem scilicet naturalem mente humane impressam. et
fuit in testamento cum illo. nam dominus pepigit foe
dus cum illo gen. 17. et in carne eius stare fecit te
stamentum. id est circumcisionem gen. 17. que est signum distin
guens israel a gentilibus. et in temptatione. quia deus temp
tauit illum gen. 22. ut ostenderet aliis obedientiam
eius. inuentus est fidelis. id est obediens. propterea ut predictum
est. ideo iureiurando dedit illi gloriam in gente sua. sicut
ibidem subditur. per memet ipsum iuraui dicit dominus
quia fecisti rem hanc et non pepercisti unigenito tuo
propter me benedicam tibi et multiplicabo semen tuum sicut
stellas celi et sicut harenam que est in litore maris
etc. ideo subditur. crescere illum etc. et hereditare illos
a mari etc. isti sunt quatuor termini terre promissionis
scilicet mare mediterraneum ab occidente. et mare mor
tuum ab oriente. fluuius eufrates ab aquilone. et
desertum egypti a meridie. ¶ Et ysaac. hic autem po
nitur laus uirtutum ysaac et iacob filii sui cum dicitur
et ysaac eodem modo fecit. id est benedixit eum eodem
modo quod promiserat abraham. propter abraham pa
trem. id est propter merita eius et eius. propter merita ysaac
qui fuit imitator patris uirtutis. benedictionem omnium
gentium dedit illi dominus. id est fecit eum graciosum in
conspectu omnium gentium inter quas habitauit et in quo
omnes benedicentur. secundum quod ut exponunt aliqui. sed
contra uidetur quod habetur gen. 26. ubi dicitur quod ysaac di
xit abymelech et hiis qui uenerant cum eo quid
uenistis ad me hominem quem odistis et expulistis
a uobis. propter hoc aliter exponendum. benedictionem
omnium gentium etc. id est dedit illi et non ysmaeli ut christus
ex eo nasceretur. in quo benedicentur omnes gentes
terre. et testamentum suum. id est pactum quod fecit ad
abraham. firmauit super caput iacob. et non super
caput esau licet ysaac primo uoluit facere gen.
27. agnouit eum in benedictionibus suis. id est approba
uit eum magis dignum suis benedictionibus sicut sicut
approbauerat abraham et ysaac gen. 28. terram in qua dor
mis tibi dabo et semini tuo sequitur. et benedicentur in
te et in semine tuo cuncte tribus terre. et diuisit illi
partem. ysaac et iacob. fuit diuisa in 12. partibus ut
habetur gen. 48. et sic quilibet tribus habuit partem. et
conseruauit illi homines misericordie. id est filios in. preualebat
dicit homines misericordie id est homines iustos in mansione de ioseph
uenditione. inuenientes gratiam in oculis omnis carnis. in
uenerunt. id est gratiam in conspectu pharaonis et egyptiorum
gen. 41. Capitulum.

Dilectus XLV

a deo. hic ponitur
laus patrum qui fuerunt in tempore legis

date. et primo laus patrum qui precesserunt terre promissionis ingressum. Secundo illorum qui ingressi fuerunt et etiam post ipsum ingressum, ibi Ecce. Circa primum incipit a moyse qui licet deo fuit legis lator. Dicit. Dilectus a deo et hominibus moyses. fuit enim a pueritia sic graciosus ut esset diligibilis omnibus propter quod filia regis ipsum in filium adoptavit exo. 2. cuius memoria in benedictione est. idest in omni bono. Similem fecit illum in gloria sanctorum. videndo divinam essentiam sicut dicit augustinus ad paulinum de videndo deum. Et magnificavit eum in timore inimicorum. idest egyptiorum inter quos fuit magnus valde exo. 11. Et in verbis suis monstra placavit. quia plage egypti monstruose cessaverunt ad eius orationem ut patet exo. 8. 9. et 10. Glorificavit illum in conspectu regum. scilicet pharaonis regis egipti et seon et og. num. 21. Et iussit illi coram populo suo in monte synay ubi populus loquentem dominum audivit exo. 20. Et ostendit illi gloriam suam. in visione per essentiam ut dictum est. In fide. idest in fidelitate. fuit enim valde fidelis. Et lenitate ipsius. unde dicitur num. 12. erat enim moyses vir mitissimus super omnes homines qui morabantur in terra. Sanctum fecit illum. idest mundum et firmum. Et elegit eum ex omni carne. ad educendum filios israel de egypto et ut esset legis lator veteris testamenti. Audivit enim eum et vocem ipsius. deprecantem pro relaxatione populi israel in fabricatione vituli exo. 32. Et induxit illum in nubem exo. 24. Et dedit illi cor ad precepta dei opere adimplenda et aliis docenda. ¶ Excelsum. hic secundo ponitur laus aaron. Et dividitur in tres partes. quia primo agitur de eius electione. Secundo de eius consecratione ibi. Complevit. tertio de eius provisione ibi. Et addidit. Circa primum dicitur. Excelsum fecit dominus aaron fratrem suum. fuerunt enim ambo fratres filii amram exo. 6. Et similem. scilicet in eductione populi de egypto et signis faciendis in terra egypti. De tribu levi. de qua erat amram pater eorum exo. 2. Statuit ei testamentum eternum. idest pactum sacerdotii quod dicitur eternum in quantum figurabat sacerdotium christi quod est eternum. Et beatificavit illum in gloria. idest beatum fecit eum dignum per gloriam sacerdotii. Et circumcinxit eum zona iustitie. idest baltheo diversis coloribus facto qui dicitur zona iustitie quia restringebat vestes sacerdotales secundum iustitiam legalem modos inordinatos. Et induit eum stolam glorie. idest tunicam iacinctinam que erat honorabilis valde. Et coronavit eum in vasis virtutis. idest ornamentis que apud hebreos frequenter nominantur vasa. Corona vero aaron erat mitra in qua pendebat lamina summus insculptum nomen domini tetragramaton virtuosum. Circumpedes. idest sandalia. Et femoralia. linea. Et humerale. idest superhumerale in quo erant duo lapides onichini. Posuit ei. idest disposuit ad eius ornatum. Et cinxit eum tintinnabulis aureis. que posita erant in extremitate inferioris partis tunice iacinctine. Dare sonitum in incessu suo. ad rememorandum quod lex data fuerat in tube sono, ideo subditur. In memoriam filiis gentis sue. Stolam sanctam. idest rationale quod erat in pectore sacerdotis. Opus textile viri sapientis. scilicet bezeleel. Iudicio et veritate preditum. idest plenum distinctione et pictura artis exo. 31. Ecce vocavit dominus ex nomine bezeleel filium uri. Implevique eum spiritu sapientie et intelligentie et scientie in omni opere ad excogitandum et faciendum opus. Torto cocco. idest filo rubeo. erat enim rationale textum ex quatuor filis scilicet aureo. iacinctino. purpureo. et coccineo. Gemmis figuratis. erant enim in eo 12 lapides preciosi insculpti nominibus 12 tribuum israel. In ligatura auri. nam illi lapides erant auro inclusi. Corona aurea. que superius dictum est breviter. Coronavit eum in vasis virtutis. exponitur hic magis diffuse. et patet ex predictis littera hoc excepto. Super mitram eius. nam ubi dictum est, que pendebat a mitra, quod videtur esse contrarium. verumque tamen est verum. nam posita mitra laminam ponebant desuper. ita quod pars eius superior a mitra dependebat

vide in ... epistola ad corinthios

super pontificis frontem. Usque ad orientem. idest usque ad extremum terre. exponitur tamen hic oriens quia magis distat a deserto in quo fuerunt facta illa quam occidens terre habitabilis. Non est indutus illa alienigena a progenie aaron. Sacrificia ipsius consummata sunt igni. idest consumpta cotidie. nam semper mane et vespere offerebatur holocaustum quod dicebatur iuge sacrificium. Complevit moyses manus eius. idest consecravit. Et unxit illum oleo sancto. ut habetur levitici 8. Factum est illi in testamentum eternum. exponatur ut supra. Et habere laudem. idest habere officium laudandi dominum prout competit post eum. Et glorificari in nomine suo. idest dei. summus enim sacerdos in nomine domini tetragramaton benedicebat populum. Ipsum elegit ab omni vivente offerre sacrificium deo. tamquam pontifex summus. alii namque sacerdotes bene offerebant aliqua sacrificia. Incensum et bonum odorem. in memoriam fidei et devotionis abrahe et aliorum patrum. Placare. idest ad placandum deum pro populo suo peccatore. Et dedit illi in preceptis suis potestatem. discernendi inter sacrum et prophanum, lepram et non lepram. In testamentis iudiciorum. nam que aliis iudicibus dubia videbantur referebantur ad summum sacerdotem, ut eius sententia inviolabiliter teneretur deutero. 17. Docere iacob. idest populum israel denominatum a iacob qui alio nomine vocatus israel. Testimonia. licet autem omnia precepta dei dicantur testimonia in quantum eorum veritas est divinitus testificata. tamen illa quibus additur premium vel pena dicuntur deutero. 28. Si audieris vocem domini dei tui faciet te excelsiorem cunctis gentibus etc. dicuntur proprie testimonia quia sunt quedam protestationes divine iustitie premiantis bonos vel malos punientis. Et in lege sua lucem dare. dubia declarando, ut dictum est. Quia contra illum steterunt alieni. a genere sacerdotali scilicet chore et eius congregatio num. 16. In invidia. scilicet dei provocantes. ideo subditur. Vidit dominus rebellionem ipsorum. oculo sue iustitie. Et consumpti sunt. absorbuit enim eos terra. et descenderunt vivi in infernum. ideo subditur. Fecit illis monstra. puniendo eos insolita plaga. Et consumpsit illos. qui fuerunt chore et suis sequacibus. In flamma ignis. sicut ibidem subditur quod aaron cucurrit ad ... quia iam vastabat incendium. ¶ Et addidit. hic quarto agitur de ipsius aaron provisione. nam tribus levitica hereditatem sicut alie tribus non habuit. propter quod deus aliter de victu sacerdotibus et levitis providit. dicit igitur. Addidit aaron gloriam. in signe sue florationis ad confirmationem sui sacerdotii pro se et suo semine num. 17. Et dedit illi hereditatem. et que sit illa subditur. Et primitias frugum terre divisit illi. que debebantur sacerdotibus. decime vero levitis. Panem ipsis. idest victum. In primis. idest primitiis. Paravit in satietate. idest in convenientem refectionem. Nam et sacrificia domini edent. scilicet sacrificia pro peccatis et etiam sacrificia pacificorum quorum pars cedebat in usum sacerdotum. holocausta non cedebantur totaliter ad honorem divinum. Ceterum in terra promissionis gentis sacerdotum et levitarum non hereditavit et subditur ratio. ipse enim scilicet deus est enim pars eius etc. ¶ Phinees. hic ponitur laus phinees nepotis aaron, cum dicitur. Tertius in gloria est. scilicet in honore pontificali. imitando eum scilicet eleazarum patrem suum. In timore domini. eius precepta custodiendo. Et stare in officio pontificis in reverentia gentis. erat enim in magna populi reverentia eo quod liberavit populum a divina plaga num. 25. Et bonitate et alacritate anime sue. qua fuerunt deo letanter et devote. Placuit deo israel. ex fervente zelo, ad ipsum que habetur num. 25. phinees filius eleazari avertit iram meam a filiis israel. quia zelo meo commotus est etc. ideo Statuit illi testamentum pacis. idest dignitatem sacerdotii pacifice possidendam sibi et filiis suis. Et principem sanctorum. idest sacerdotum qui dicebantur sancti eo quod erant divinis obsequiis deputati. nam etiam res inanimate que deputate sunt divino cultui ut calix et huiusmodi dicuntur sancte. Et gentis sue. scilicet iudaice. cui in spiritualibus presidebat. Et testamentum david regis. idest ordinatione eius

de a

de ampliatione divini cultus ut habetur primo paralipomenon 22. quia ordinationem posuit sibi regimine summi pontificis. ut daret ipse. phinees pro se et suos successores. sapientiam in cor nostrum. id est doctrinam legis et prophetarum. iudicare gentem suam in iustitia. id est ad iudicandum populum iudicium iuste ne abolerentur bona ipsorum. per fortitudinem maiorum iniuste minores deprimerentur. et gloriam ipsorum. id est dignitatem sacerdotii in se et filiis suis. in gentem eorum. id est in populo iudaico. eternam fecit. id est diu permanere. sicut montes dicuntur eterni in psalmo 75. illuminans tu mirabiliter a montibus eternis.

Fortis in XLVI

bello. hic ponitur laus patrum post terre promissionis ingressum et primo tempore iudicum. 2o tempore regum capitulo 47. Circa primum incipit a iosue qui filios israel in terram promissionis introduxit. dicens. fortis in bello ihesus nave. nam 31 reges debellavit iosue 12. successor moysi. ad regimen populi. in prophetis. id est de numero prophetarum. habuit enim prophetie spiritum qui fuit magnus secundum nomen suum. id est secundum proprietatem sui nominis quod interpretatur salus sive salvator. propter quod exponens dictum suum subditur. maximus in salutem electorum dei etc. ut consequeretur hereditatem. hittitorum et chananei debellando quam gloriam adeptus est in tollendo. id est extollendo manus suas. levando clipeum contra regem hay. iosue 8. et iactando contra civitates rumpheas. id est sagittas acutas. quis ante illum sic restitit. scilicet quod ab eo se defendere potuerit. quasi dicat nullus et subditur ratio. nam hostes ipse dominus percussit cui nullus potest resistere. an non in iracundia eius scilicet dei contra hostes israel. impeditus est sol etc. a cursu suo per spatium unius diei. ut habetur iosue 10. Invocavit altissimum potentem. In cuius confidentia pugnabat. et audivit illum in saxis grandinis. iosue 10. et in descensu perdidit contrarios iosue 10. Cumque fugerent filios israel et essent in descensu bethoron dominus misit super eos magnos lapides de celo etc. cetera patent. Et in diebus. hic ponitur laus iosue et caleph simul. cum dicitur. et in diebus moysi. qui misit exploratores de cades barne numeri 13. misericordiam fecit ipse. iosue et caleph. et que sit illa misericordia subditur. stare contra hostes. id est stando contra alios exploratores populum deterrentes et isti econtrario populum confortabant ei constantiam ingerendo numeri 14. et prohibere gentem iudaicam a peccatis rebellionis contra deum dicentes. nolite rebelles esse contra dominum neque timeatis populum huius terre quia sicut panem ita possumus eos devorare. et ipsi duo constituti. stabiles et firmi. a periculo mortis sunt liberati. nam omnes alii qui in egressu de egypto numerati fuerant a 20 annis et supra mortui sunt in deserto quorum numerus fuit sexcenta milia tamen excipiuntur inde levite. inducere illos in hereditatem. id est inducendum filios israel in hereditatem sibi promissam fuerunt isti duo reservati. que manat lac et mel. nam habundat in pascuis animalium et arboribus in quibus apes mellificant habundanter. Et dedit. hic ponitur laus caleph per se cum dicitur. et dedit dominus ipsi caleph fortitudinem corporis et anime contra hostes. et usque in senectutem permansit illi virtus. unde dixit iosue 14. hodie octoginta quinque annorum sum. sic valens etc. et subditur. fortitudo illius in me usque hodie perseverat tam ad bellandum quam ad gradiendum. ut ascenderet in excelsum terre locum etc. ideo subditur da mihi montem istum etc. Cetera patent. Et iudices. hic ponitur laus iudicum. Et primo in generali cum dicitur. et iudices singuli suo nomine. scilicet othoniel. aioth. sangar et sic de aliis. quorum non est corruptum cor. per avaritiam et infidelitatem. qui non aversi sunt a domino. per ydolatriam. ut sit memoria illorum in benedictione. propter bonum quod fecerunt genti sue. Sicut dicitur iudicum 2. suscitavitque dominus iudices qui liberarent eos de vastantium manibus. et ossa eorum pullulant de loco suo. erant enim sepulta in celebri loco ad memoriam bone fame. ideo subditur. et nomen eorum permanet in eternum. et non solum per celebrem sepulturam. sed etiam per successorum bonitatem qui fuerunt imitatores virtutum patrum. ideo subditur. permanente ad filios eorum sanctorum virorum gloria. que non consistit in divitiis honoribus et deliciis sed in operibus virtuosis. Dilectus a domino. hic autem ponitur laus samuelis qui fuit ultimus iudex. dilectus a domino deo suo samuel propheta domini. primo regum 3. cognovit universus israel a dan usque ad bersabee quod fidelis samuel propheta esset domini. renovavit imperium. de mandato domini transferens regnum de tribu beniamin ad tribum iuda. primo regum 16. et unxit principes in gente sua. scilicet saulem primo regum 10. et david 16. vidit deum iacob. id est cognovit in revelatione prophetica. audivit enim eum loquentem sibi primo regum 3 in pluribus locis. ideo hic accipitur vidit pro audivit sicut exodi 20. cunctus populus videbat voces etc. in fide sua. id est in fidelitate sua. probatus est propheta. quia verba sua fuerunt impleta. et invocavit dominum omnipotentem. in oppugnando hostes primo regum 7. in oblatione agni. id est in oblatione sua. dicitur enim ibi quod agnum lactantem unum obtulit holocaustum integrum domino. dicitur autem hic samuel vir immolatus quia per avaritiam vel aliud vitium a rectitudine iustitie non recessit. et intonuit de celo dominus etc. primo regum 7. et ante tempus finis vite sue et seculi. id est revelationis amicorum suorum. testimonium perhibuit in conspectu domini et christi. id est saulis in regem uncti. primo regum 12. loquimini ad me coram domino et coram christo eius utrum bovem cuiusquam tulerim aut asinum etc. et subditur. illi dixerunt non es calumpniatus nos etc. ideo subditur. pecunias et usque ad calciamenta etc. id est usque ad rem minimam. et post hec dormivit. primo regum 25. mortuus est autem samuel etc. et notum fecit regi etc. scilicet sauli cui dixit mortem suam imminere in crastino dicens primo regum 28. cras autem tu et filii tui mecum eritis etc. et exaltavit vocem eius de terra in prophetia. apparuit enim quasi consurgens de terra ad denuntiandum sauli mortem suam et populi sequentem. ut ibi. Sed et castra israel tradet dominus in manus philistim. ideo subditur. delere impietatem gentis.

Post hec XLVII

surrexit. hic consequenter ponitur laus patrum tempore regum. quia sub eis incipit a david in quo regnum fuit stabilitum. Et dividitur in tres partes. quia primo ponitur laus patrum transmigrationem babilonis precedentium. secundo tempore transmigrationis existentium capitulo 49. ibi. preter david. tertio transmigrationem sequentium ibi quomodo amplificemus zorobabel. prima in tres. quia primo de regibus aliquibus loquitur. secundo de prophetis aliquibus capitulo 48. tertio ad loquendum de regibus revertitur ibi. ezechias. prima in tres quia primo ponitur david commendatio. secundo salomonis laus et vituperatio ibi. post ipsum. tertio roboam fatuitas et ieroboam enormis prevaricatio ibi. et finem habuit. ut virtutes bonorum magis elucescant iuxta vitia malorum. Circa primum dicit. post hec surrexit nathan propheta. ad david propheta venit et diebus david ut patet 2 regum in pluribus locis et subditur de david quasi adeps separatus a carnibus. Sic david etc. In sacrificiis enim deo oblatis pro peccato et sacrificiis pacificis que non totaliter cremabantur adeps separabatur et ad honorem dei cremabatur de ceteris carnibus una pars erat sacerdotum et alia offerentium excepto eo quod erat incensum. per hoc autem intelligitur quod licet totus populus israel fuerit dei david tamen multo devotior aliis. cum leonibus lusit quasi cum agnis etc. id est ita faciliter eos interfecit sicut agnos. 1 regum 17. veniebat leo vel ursus. et tollebat arietem de medio gregis et persequebar eos et percutiebam etc. In iuventute sua numquid non occidit gigantem etc. ut patet primo regum 17. et abstulit opprobrium de gente sua. nam goliath exprobrabat eos eo quod nullus audebat cum eo pugnare ad certamen singulare. et dedit in dextera eius tollere hominem. scilicet de medio primum

magni iudeorum a des.

per mortem. Sic in decem milibus glorificavit eum. i. laudari fecit. primo Re. 18. Et laudavit eum in benedictionibus domini. i. laudabilem eum fecit ex bonis que contribuit. In offerendo illi coronam glorie. i. conferendo sibi dignitatem regni preciosis fribus suis maioribus. Contrivit enim inimicos undique ut patet 2. Re. 5. et 8. Contrivit cornu ipsorum. i. superbiam eorum et potestatem deiecit. In omni opere dedit confessionem sancto. i. deo qui est sanctus sanctorum. In verbo glorie. i. gloriam de omnibus bonis suis attribuendo. Cetera patent usque ibi. Et stare fecit cantores contra altare. scilicet holocaustorum ubi canebant laudes divinas quando offerebatur ibi sacrificium. et in sono eorum dulces fecit modos. quia fecit psalmos quos canebant cantores in musicis instrumentis. Et dedit in celebrationibus decorem. quia divinum cultum augmentavit in sacerdotibus levitis et cantoribus. 1. paralipomenon 24. Et ornavit tempora. i. sollempnitates que fiebant in diversis anni temporibus. Et amplificavit mane sanctitatem dei. scilicet laudibus et hymnis. Christus purgavit peccata ipsius. Sic habet liber correctus. licet enim Christus secundum humanitatem post David fuerit. tamen secundum divinitatem est eternus. hebre. 13. Iesus Christus heri et hodie ipse et in secula. Unde et auctor huius libri. 24. capitulo tractans de incarnatione sapientie increate ut ibi dictum fuit et sic loquitur hic. Christus qui est sapientia increata purgavit peccata ipsius. scilicet adulterium et homicidium et hominem in infinito iure. Et exaltavit in eternum cornu eius. quia ex eius progenie natus est Christus cuius regni non erit finis. luce 1. et qui factus est ex semine David secundum carnem. ad Romanos primo.

¶ Post ipsum. hic prosequitur de Salomone cuius primo ponitur commendatio cum dicitur. Post ipsum surrexit filius sensatus. 3. Re. 3. dedi tibi cor sapiens et intelligens in tantum ut nullus ante similis tui fuerit etc. Et propter illum. scilicet David. deiecit dominus omnem potentiam inimicorum Israel. Salomon imperavit in diebus pacis ut edificaret templum domini. ad quod requirebatur pax propter magnitudinem expensarum et multitudinem operariorum ut patet 3. Re. 6. et 2. paralipomenon. Quemadmodum eruditus est in iuventute sua. a David patre suo qui dedit sibi exemplar dispositionis eorum fiendorum in templo ut patet 1. paralipomenon 28. Et impletus est quasi flumen sapientia. ex infusione divina. Et terram retexit anima sua. disserendo de animalibus et avibus reptilibus et piscibus terre. et disputando de lignis a cedro que est in libano usque ad ysopum que egreditur de pariete ut patet 3. Re. 4. Et replesti. mirator in modum loquendi de tertia persona ad secundam. comparationibus enigmatum. dissolvendo ea regine Sabba que venit in nomine domini tempore eius in enigmatibus. 3. Re. 10. Cetera patent usque ibi. Mirate sunt terre. i. homines terre de his que fecisti et dixisti. Et in nomine domini dei invocato sunt. sciebant quod omnia erant data a deo per cuius amorem cui cognomen est deus Israel. cognomine eius Salomon vocatus est inimicos non habens. sicut impositum est nomen David regi per quod. ipse regnum habuit de Israel per spiritualem gratiam.

¶ Collegisti. hic contra ponitur eius vituperatio cum dicitur. Collegisti quasi aurichalcum aurum. ad litteram enim hoc fecit ex magna prosperitate. tamen fuit avaritie notam. et maxime quia agravabat populum hoc non obstante. sicut dixit filio eius. 3. Re. 12. pater tuus durissimum nobis iugum imposuit. etc. Inclinasti femora tua mulieribus. 3. Re. 11. Rex autem Salomon adamavit mulieres alienigenas multas. et sequitur ibidem. et averterunt mulieres cor eius scilicet a deo. Habuisti potestatem in corpore tuo. i. ad implendum corporis tui voluntatem. Dedisti maculam in fame in gloria tua. quam habuisti ante ex magnitudine sapientie et virtutis. Inhonorasti semen tuum. i. filium tuum abhominabilem et odibilem fecisti demerendo. Et inducere de posteris Israel stultitiam tuam. induxisti per effectum. ut fieret imperium bipartitum. nam propter eius peccatum divisum fuit regnum eius in regnum Israel et Iuda. 3. Re. 12. Et ex Effraim imperare. fuit enim Ieroboam primus rex Israel de tribu Effraim ut habetur 3. Re. 11. imperium durum. nam ad colendum vitulos aureos populum induxit. 3. Re. 12.

Sed quia propter merita David remansit filio Salomonis due tribus sequitur. Deus autem non dereliquet misericordiam suam. et propter gratiam David progeniei. ideo sequitur. neque perdet a stirpe regia. nepotes electi sui. scilicet David quem elegit ad regimen populi. primo Re. 16. Cetera patent ex dictis.

¶ Et finem habuit. hic ponitur Roboam et Ieroboam vituperatio cum dicitur. Et finem habuit Salomon. 3. Re. 11. Et dereliquit post se de semine suo gentis stultitiam. i. Roboam filium eius stultum. qui audito gravitate a consilio suo renuens senum consilium et adherens consilio iuvenum qui secum nutriti fuerant. respondit populo fatue et dure dicens. pater meus cecidit vos flagellis. ego autem cedam vos scorpionibus. propter quod recesserunt ab eo decem tribus. 3. Re. 12. Et Ieroboam filium Nabath qui peccare fecit Israel. per ydolatriam ut dictum est. Et dedit viam peccandi Effraim. i. suis successoribus. eo quod ydolatriam introduxit primus. Et plurima redundaverunt peccata ipsorum. abissus enim abissum invocat. ideo ex ydolatria declinaverunt ad vitia multa et enormia valde. Que averterunt illos a terra sua. i. illa peccata enormia fecerunt eos captivari longe a terra sua. 4. Re. 18. et quesivit omnes nequicias tribus Effraim ad instinctum Ieroboam. Usque dum perveniret ad illos defensio. i. licentia Cyri regis Persarum ut possent redire in Iudeam. que licentia fuit publicata non solum in Babilonia sed etiam in regno Persarum et Medorum in quibus regnabat Cyrus. primo Esdre. 1. et in illis terris erant multi de regno Israel captivati. sicut patet de Thobia qui fuit captivus in Ninive. et Gabelo in Rages civitate Medorum ut habetur Thobie primo. Et ab omnibus peccatis. i. captivitatis eis inducta per sua peccata. Et liberavit eos ipse Cyrus. quantum fuit in se. tamen pauci de decem tribubus redierunt. quia plures remanserunt detenti amore uxorum quas ibi acceperant et plus quam genuerant et possessionum quas acquisierant. propter quod dicunt hebrei quod ille decem tribus non redierunt de captivitate. quod quidem dictum est quod nichil reputatur ut habetur 2. paralipomenon.

Et surrexit XLVIII

Helias. hic consequenter intexitur laus quorundam prophetarum et primo Helye. secundum hebreos ibi Helyas. Cum primum dicitur. Et surrexit Helyas propheta quasi ignis. i. ardens zelo dei. Unde dixit. 3. Re. 19. Et verbum ipsius quasi facula ardebat. attendendo auditores ad honorem divinum. Qui induxit illos famem. 3. Re. 17. Et irritantes illum invidia sua pauci facti sunt. scilicet sacerdotes Baal qui querebant per ignem exaudiri in consumptione sui holocausti sicut Helyas. 3. Re. 18. et quia non potuerunt a populo interfecti fuerunt. Non poterant enim sustinere preceptum domini. i. eius resistere voluntati qui mortem eorum precepit per Helyam. Verbo domini continuit celum. tribus annis et sex mensibus a rore et pluvia. Iacobi 5. Et deiecit a se igne terre. i. orationis sue virtute fecit ignem ad terram descendere de celo super holocaustum suum. 3. Re. 18. et 4. Re. primo. super duos quinquagenarios principes. Sic amplificatus est Helyas. i. dilatatus laude dignus. in mirabilibus suis. i. in miraculis ad preces eius factis. ideo subditur. Et quis potest similiter gloriari. quasi diceret pauci. Qui sustulisti mortuum ab inferis. scilicet filium vidue Sareptane quem suscitavit a mortuis. Qui deiecisti reges ad perniciem. scilicet Achab cui dixit 3. Re. 21. in loco hoc in quo linxerunt canes sanguinem Naboth lambent quoque sanguinem tuum. et Othozia cui dixit 4. Re. 1. quia misisti nuntios ad consulendum Belzebub deum Acharon. ideo de lectulo super quem ascendisti non descendes sed morte morieris. Et gloriosos de lecto. i. duos quinquagenarios principes missos ad eum ab Ochozia iacente in lecto suo super quos fecit ignem descendere ut dictum est. Qui audis in Syna iudicium. i. secretum dei consilium quo vindicta

milia uirorum reseruauit qui non coluerunt baal. he
lyas tamen opinatus se solum fidelem remansisse. 3 Re. 19. et
in exelsu montis iudicia deffensionis. i. diuine quibus
dominus precepit helye [illegible] helyseum in prophetam et azael
in regem syrie et hieu filium nausi in regem israel ad uindictam
[illegible] ydolatrarum. 3 Re. 19. qui ungis reges ad penitentiam. i. ad
punitionem ydolatrarum [illegible] et repente est quod dictum est de
azaele et hieu ad maiorem expressionem. et prophetas facis suc
cessores post te. scilicet helyseum et ionam quem suscitauit helyas
ut predictum est. qui receptus est. in paradiso terrestri
in turbine ignis 4 Re. 2. qui scriptus est in iudiciis tempo
rum. i. uenire temporibus ante iudicium ad detegendum
perfidiam antichristi. malachie ultimo. mittam heliam prophetam
ante quam ueniat dies domini magnus et horribilis et conuertet
corda patrum ad filios etc. beati qui te uiderunt quia tempore
sanctitatis conuersationis tue et tuas audientes doctrinas. et in
amicitia tua decorati sunt. decore uirtutum. nam nos ui
ta uiuimus tantum. i. uiuam [illegible] habemus famam. post mor
tem autem non erit tale nomen nostrum. scilicet quale erit tuum quia nec
[illegible] nec doctrina nec factis sumus similes. Helyas
hic ponitur laus helysei, et ad continuationem dicit primo
[illegible]. helyas etc. et in helyseo completus est spiritus eius. i.
donum prophetie et miraculorum. 4 Re. 2. spiritus helye requie
uit super helyseum. In diebus suis non pertimuit princi
pem. unde dixit regi israel 4 Re. 3. uade ad prophetas patris
tui et matris tue et [illegible]. Si non uultum iosaphat
regis iude erubescerem non attendissem quidem te neque
respexissem. principes enim missos ad capiendum eum [illegible]
se facile non timuit sed in medium samarie eos duxit suis
[illegible] 4 Re. 6. nec superauit illum uerbum
aliquod. scilicet comminationis uel adulationis ipsum a ueritate
retrahendo. et mortuum prophetauit corpus eius. i. ipsum
fuisse prophetam factum ostendit. nam mortuus in sepulcro
eius proiectus statim ut tetigit ossa helysei reuixit
4 Re. 13. In uita sua fecit monstra. i. miracula ostensione
digna, aquas iordanis [illegible] aquas iericho sa
nando, naaman leprosum purgando, [illegible]
citando et plura alia que 4 Re. diffuse narrantur. Et
in morte mirabilia operatus est. nam mortuus mortuum
suscitauit ut dictum est [illegible]
a peccando a rege israel [illegible] 4 Re. 17. et in omnibus istis
non penituit populus israel et non recesserunt a peccatis suis. scilicet
ydolatria et aliis malis. usquedum abiecti sunt de ter
ra sua. per regem assyriorum. 4 Re. 18. et relicta est gens
paucorum. scilicet tribus iuda beniamin et leui. et princeps in
domo dauid. scilicet ezechias in [illegible] anno [illegible] tribus
fuerunt captiuate. quidam ipsorum. scilicet regum iuda. fecerunt
quod placet deo. scilicet ezechias et iosias. alii autem mul
ta commiserunt peccata. scilicet ioram achaz manasses et a
lii plures. Ezechias hic reuertitur auctor ad loquendum
de regibus. et primo de ezechia secundo de iosia [illegible] pri
mum [illegible] laus ezechie per se [illegible]
cum laude [illegible] non commemoratur. Ezechias muniuit
ciuitatem suam. scilicet ierusalem que metropolis erat in regno
suo. et induxit in medium eius aquam. scilicet fontem syloe quem
fecit [illegible] fluere que prius extra fluebat.
[illegible] aque copia [illegible] regis assyri
[illegible] et fodit ferro rupem. i. fodere fecit ut
[illegible] puteum. i. piscinam magnam. In die
[illegible] sennacherib ad deuastandum iudeam
et misit rapsacen de lachis in ierusalem 4 Re. 18. et sus
tulit manum suam contra illos ezechie et eius [illegible]
[illegible] extendit manum suam in [illegible]
[illegible] regie et templi que erat in monte
[illegible] sunt [illegible] et manus ipsorum ex [illegible]
[illegible] et inuocauerunt dominum humiliter et deuote. et [illegible]
[illegible] uocem ipsorum. quia fecit [illegible]

de iudea rege assyriorum per regem ethiopie inuadere
regnum suum 4 Re. 19. Non est commemoratus. scilicet ponitur
[illegible] ezechie laus et [illegible] non est commemoratus
[illegible] peccatorum illorum [illegible] ipsorum per rege [illegible]
[illegible] et [illegible] per [illegible]
per ipsos orantes ad ezechie petitionem. delerentur cast
ra assyriorum [illegible]
gelus domini. qui una nocte percussit in castris assi
riorum centum octoginta quinque milia. preter [illegible] sennacherib fuit com
pulsus [illegible] ad terram suam ubi filii ipsius
interfecerunt eum 4 Re. 19. nam fecit ezechias
quod placuit deo. purgando ierusalem ab ydolatria
et [illegible] sacerdotes leuitas et plures ad diuinum
cultum. 2 Paralipomenon 29. et 30. et fortiter. i. constanter
iuit in uia dauid patris sui. imitando eum in bono
[illegible] humiliter obediuit e
[illegible] In diebus ipsius. scilicet ezechie et sibi [illegible]
retrorsum rediit sol. decem gradibus in horologio achaz
[illegible] ad postulationem ezechie. et addidit
regi. ezechie [illegible] [illegible] faciendo
uitam. prolongando eam. 15 annis. 4 Re. 20. spiritu mag
no uidit ultima. i. que tempora [illegible] de incarnatione
christi prophetauit [illegible]
de eius [illegible]
de eius [illegible]
[illegible] et consolatus est lugentes in syon usque in
sempiternum. eius prophetie sunt ad magnam consola
tionem fidelium usque ad finem mundi ostendit futura
et absconditam antequam euenirent ut captiuitatem futu
ram per regem babilonis et eius liberationem per cyrum
regem persarum [illegible] et alia multa ualde.

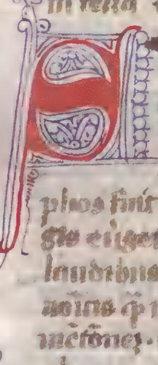
Memoria XLIX

Iosie. hic ponitur laus iosie regis [illegible]
[illegible] memoria iosie in compositione odoris
facta. i. in odore bono. In ore quasi mel indulcabitur
i. sicut est suauis ad audiendum sic dulcis ad refe
rendum. et ut musica in conuiuio uini. i. sicut armonia
instrumentorum musicorum ualde delectat in conuiuio splendido
et copioso sic delectabilis est memoria iosie. ipse est directus
diuinitus in penitentia gentis [illegible] regni sui [illegible]
ad penitentiam de peccatis suis et ad cultum unius ueri dei
destruens [illegible] ydolatrie. 4 Re. 23. et gubernauit ad
dominum cor ipsius. i. cor iosie gubernatum regni totaliter
ordinauit ad honorem dei. et in diebus peccatorum. i. tempore quo
regnabat [illegible] ydolatria [illegible] et a
[illegible] manasses [illegible] ydolatrie maximum [illegible]
[illegible] pietatem. i. cultum dei restituit et firmiter
[illegible] Preter dauid. supra ponitur [illegible]
laudes patrum [illegible] transmigrationis precedentium. hic
ponitur laus eorum qui fuerunt tempore transmigrationis [illegible]
[illegible] transmigrationis seu captiuitatis
[illegible] preter dauid et ezechiam et iosiam omnes
reges tam iuda quam israel commiserunt peccatum. scilicet ydolatrie
aliquando. non. n. dauid excusatur ab aliis peccatis ut
a peccato adulterii homicidii et proditionis in facto urie
et a peccato iniustitie dando medietatem hereditatis miphi
boseth [illegible] nec ezechias a peccato uane glorie
ostendendo magnificentiam suam nuntiis regis babilonis. nam
reliquerunt legem potentis. scilicet dei cuius est infinita potentia
reges iuda. sicut reliquerunt reges israel. dederunt enim
regnum suum aliis deueniendo quasi tributarii babilonis.
incenderunt electam ciuitatem. scilicet ierusalem ad diuinum cultum
electam que fuit incensa propter eorum demerita. et desertas
fecerunt uias ipsius. nam sunt destructa nullus illuc
ueniebat. in manu ieremie. i. [illegible] eius prophetiam qui
frequenter dixit eis ciuitatem destruendam nisi se subi
cerent regi babilonis. iere. 38. nam male tractauerunt

i. aqua

illu qui ouentre mẽo ſcificaui te ꝓphetam ꝯ. ſ. recepit de quo dixerat dns . ante q̄ exires de ue(n)tre matris ſcificaui te et ꝓphetam ī gentib' dedi te . hic ante ī male tractat' e(st) et ponetes eum ī lacu ubi nō erat aqua ſ; lutum ut ibi moreret' ī angu ſtia . euerteret et eruere ꝯ. ad hoc . n . ꝯſecrat' fu ꝓpha . prediſtens euerſionē ciuitatis et tepli et de ſtructione eoꝝ ꝑ caldeos . et itez rehedificationē per reges ꝑſarum . non ſolū hoc ꝓphauit de ſilut iſrl' ſ; etiam de multis aliis gentib' et regnis . Iere . ꝯ. ecce ego conſtitui te hodie ſuper gentes et ſup regna ut euellas et deſtruas et diſperdas et diſſipes et hedifi ces et plantes . Conſ ponit' laus ezechiel cum dr̄ . eze chiel qui uidit ꝯſpectum glie . que uiſio ponit' ezechiel' ca . p° . que uiſio fuit ibi expoſita de quatuor regnis et principalib' et de omnib' ꝓſiderib' . nam ꝯmem oratum ē inimicoꝝ ī ymbre ꝯ. i. ī uiſione ꝓphetie ſue de . xiiij . ꝯmeſtur ut pluuia ... ꝯ. e zechiel nō mala ſolum illis gentib' q̄ ſilios iſrl' ī iuſte afflixerunt ꝓphauit et bona illis qui eos ... ſire dixit . et iuſte tractauerunt ut pꝫ eius ꝓphia intuēti ... Cons penitu laus . xij . ꝓphetarum ſciꝫ . quorum aliq̄ qui fuerunt an te captiuitatem babilonis aliqui p' ſ. aggeus et za charias et malachias . ꝑpter q' eoꝝ laus ponit' ſ; cum laudib' eoꝝ qui fuerunt ī pre intermedio . cum dr̄ . et duodeci ꝓphetaꝝ oſſa pullulant de loco ſuo tum q' ſepulti fuerunt honorifice ad plangendu bone memorie . tū quia uiſile eſt q' ad ſepulcra e oꝝ ſaltē aliquorum ſiebant miracula ſicut dic tū ē de ſepulcro helyſei ꝯ. precedenti . nam cor roborauit iacob . i. ꝓplm iſrl' in fide et moribus ſuis ſanctis exēplis et exhortationib' et redemerunt ſe . a pena et culpa peccatoꝝ in fide uirtutis ſue . i. ī fidelitate ꝓdictionis ſue de futuris n' ꝯmitte et hec uo dr̄ ezechiel ꝫ . ipſe ſequitur ſua mouentu in omni manu tua liberaliter . Quomodo . hic ponitur laus pxaz tep' ꝯſuagueinitor ſequentiū et ſo ꝑ modum breuis recapitulationis laus quorūdā pre dentū ibi nemo natus . Circa primū dr̄ . quomodo āplificemus . i. digne laudemus . zorobabel . et ſidicitur eo tu ſit . nam et ipſe q̄ ſignu in dextera manu . ſ. dei . iſrael . in domino ſua ꝯ. ꝑ ipſo iſrl' ad eius ꝯ ſolationem ſ. et intelligitur huius locus q' hoc accipit' de fine aggei ꝓphe ubi dr̄ . In die illa dicit dns exer cituū aſſumam te zorobabel fili ſalathiel et ponā te q̄ ſignaculum quia te elegi et ſicut fuit ibidem ex poſitum ſm̄ Ra . ſalꝯ ... dr̄ de iechonia a uo zorobabel Iere . xxij . uiuo ego dicit dns quia ſi fuerit iechonias filius ioachim regis iuda anulus in dextera mea inde euellam eum . hīcauit accipitur ſignū et aggei ultiō ſignaculum ꝯ. eo q' anti quitus ſcrēe principum ſuis anulis ſignabant ut pꝫ ī li bro . ꝯ. eſt . ſignaculū ſm̄ Ra . ſa . q' ſicut iechonias fuit a deo repulſus ꝑpter ſua malitias . ſic zoroba bel nepos eius deo acceptus ꝑpter ſuam iuſticiam . ꝫ ſic dictum fuit aggei ultio ſcriptum illa meliꝰ exponit' de xp̄o . actor autem iſte qui ſuit hebreus uidet' ſequi expoſitionem hebreoꝝ . Poteſt tamen dici q' illa lr̄a aggei ultio intelligitur de utroq; de zorobabel mīnꝰ pfec te qui hedificauit templū mēale et pfectius de xp̄o qui hedificauit templū ſpūale . Sicut . ꝯ. R. ꝯ. et e go ero illi in patrem . et ipſe erit m̄ ī filiū intelli de ſalomone et de xp̄o etiam ad lr̄am ſicut dixi diffi ſiꝰ ſup epl'am ad hebre . p° . ca° . ubi hec aūctas alle gatur dicta de xp̄o . et ihm filium ioſedech . qui fuit ſacerdos magnus ī reditu captiuitatis babilonis . qui . ſ. zorobabel et ihus . Indiebꝰ ſuis hedificauit do mum . eam fundando tempore cyri . ꝑmo eſdre . ꝫ . et

exaltauerūt templū . nam opꝰ ipeditū ꝑ plures annos reſūpſerunt anno ſo darij reg' pſarum . et ꝯſūmaue runt anno eiꝰ . 6 . ꝑmo eſdre . 6 . Cons ponitur laus nee mie cum dr̄ . et neemias ī memoria multo tempore . ſup ple dꝫ eē apud bonos . qui erexit nobis muros iheru ſalem euerſos . a caldeis . et ſtare fecit portas et ſeras . nee mie . ꝯ . qui erexit domos nras . quia nō ſolū muros iheruſalem reparauit . ſ; etiam intra muros plura hedificia . Nemo . hic ꝑ modum recapitulationis ponit' laus quo rundā patrū iam inſinuatoꝝ precedenti et ꝑmo ipſius enoch a quo incepit laudare patres ī ſpali ſup . ꝯ . ca° dr̄ igr̄ . nemo natus ē in terra qualis enoch . ſ . ī oib' boni conditionib' . quilibet . n . ſanctus hꝫ aliquā gratiam ſpalē a deo quā nō hꝫ alius ſaltē ī equali ul' ꝯſili gradu ꝑ omnia . ꝑpter q' de quolꝫ ꝯfeſſore canit' ecclia nō eſt inuentus ſimilis illi qui ꝯſeruaret legē excelſi ꝯ . nā et ipſe receptus ē a terra niē habitationis . et tranſlatus ad paradiſum terreſtrem . ut dictum ē ſupra . ꝯ . ca° . Cons ponitur laus ioſeph cum dr̄ . et ioſeph qui natꝰ ē hō princeps fratrum . i . ad hoc natus ē ut eēt princeps fratrum ſuorum . ꝑ hoc . n . ꝯfirmauit patrem et totā cognationē ſuā gen . ꝯ . ſolidamentum ſirmamentū gentis ꝯ . et oſſa ipſius uiſitata ſunt . nam filij iſrl' recede tes de egypto eam ſecum aportauerunt exo . ꝯ . tulit quoque moyſes oſſa ioſeph . et poſt mortē ꝓphauit . i . ioſeph ſuus ſe uerum ꝓphetam oſtendit . nam ꝑdixerat gen . ultio . deus uiſitabit nos aſportate uobiſcum oſſa mea . Cons ponit' laus ſeth et ſem apud homines gliam adepti ſunt . merito et ꝓuidentie ſo ſubditur . et ſuper omne aīam adam . i . ſ; omnem hominem ab adā deſcendentem . dicit . n . hic gloſa . q' iſti duo habuerunt dominium ſup omnes homines ſui tpꝛis ſaltē ꝑ aliqua parte uite ſue ſeth ante diluuium et ſem poſt ipſum . non ē . n . uiſile q' toto tempore uite ſue habuerunt do minium tale quia nō permiſiſſent mala ſic augmentari in terra . ꝯ Petrus Callimus .

Simon onie

LI

filius . hic ultio ponit' laus ſi monis onie filij qui ſm̄ omnes hiſtoriogra phos fuit ſummꝰ pōtifex hebreoꝝ tpꝛe ptholomei re gis eirgetis regis egypti illa uo que dicunt' hic de laudibus eius nō hn̄t' ex libris ſacre ſcripture tm̄ in ueniēs q' nō inueniens qui de ipſo ullam uideātur facere mentionem . ꝫ dicunt expoſitores aliqui huiꝰ libri q' ioſe phus ea narrat . ſ; ubi nō dicunt . ꝑpter q' reuolui lib'''' ioſephi qui dr̄ antiquitatum iudayce ī quo ſpecialiter ea repi re . ſ; de iſto n' reperi , niſi q' deſſuncto patre ſucceſſit ei in ſacerdotium ꝑpetuum . xij . liꝰ quē ſatis mirorꝰ nā ibi ſcribuntur facta notabilia pōtificum aliorum illiꝰ tꝑis . et de iſto qui deſcribitur hic excellenter ualde notabil' nihil āplius q' illud quod dictum ē continet' . Preſens igr̄ capitlm in tres partes diuiditur . nam ꝑmo ponit' huiꝰ ſimo nis commendatio . ſo trium gentium deteſtatio ibi duas gē tes . tertio ſapientis huiꝰ libri ꝯcluſio ibi doctrinā ſapie ꝑima adhuc in tres quia ꝑmo ꝯmēdat' de ciuitatis et tepli ſulcimento . ſo uirtutum ornamento ibi quaſi ſtel la . Circa ꝑmum dr̄ . Simon onie filiꝰ . Iſte onias non ē ille de quo ſit mentio . iꝰ macha . ꝫ . ſ; fuit ante illū . q' ī uita ſua ſuffulsit domū . i . templum ruinam ipſius refe ciendo . Et in diebꝰ ſuis ꝯ . Repetitio ē eiuſdē ſnie ad maiorē expreſſionē . templi etiam altitudo ab ipſo funda ta ē . nō pt hic accipi altitudo ꝑ ut ſignat ꝑfunditatē ſicut dr̄ Iohi . ꝯ . puteus altꝰ . templū . n . illud funda tum fuit ꝑ zorobabel et ihm filium ioſedech tpꝛe cyri et ꝑ eoſdem ꝯſummatum anno . 6 . darij ut dictum ē ca° precedenti . ꝑpter qd' ſic exponendꝰ ē . templi etiā altitu do ab ipſo fundata ē . i . reſtaurata et ad firmitatē red ucta . erat . n . expoſita uentis et pluuiis maxīe q' ꝑ ui tuſtate ꝑpter q' indigebat repatione . duplex hedifi

nam

nam ibi repanda erant aliqua de lignis/et aliqua de lapidib9. et excelsi parietes tepli. quos fecit resarciri i pte supiori/ubi magis indigebat rone pdicta. In diebus ipi9 emanauit putei aquaz &c. nam aque ductuz et piscina que fecerat ezechias ut dictu e sup ca. eg. restituit i meliorē statum. qui curauit gētem suam. iudaica. ipam illruendo debite et regendo. et liberauit ea a pditone. s. pctoz. ul' a tribulatoe circustanciu aduersarioru. qui pualuit āplificare ciuitatez. nūosi9 hitatiu et copia uictualiu. qui adeptus est gliam. i. uirtutez et honorē. In couersioē gentis sue. p melioratoē uite. et ingressum dom9. i. uestibulum tepli. et atrij sacerdotu. amplificauit. resarciendo et i meli9 reformādo. ¶ Quasi stella. hic onter comēdat' de uirtutu ornamto cu dr. qi stella matutina que clarior e ceteris. i medio nebule. q. d. etia inter malos refulsit doctrinis et exeplis. et qi plena luna qi. d. i ipo nichil appuit deffectus et obscuritatis. et qi sol refulgens. lumine suo illustrans alios/et ad feruorē caritatis inducens. qi arcus refulgens. diuersis coloribus. Sic iste refulsit uariis uirtutibus et qi flos rosaru in dieb9 uernis. tuc. n. redolet maxime/p q notatur diffusio bone fame. ii. cor. ii. xpi bonus odor sum9 in oi loco. et qi lilia. i quo notatur uirtus castitatis. et qi thus redolens. i quo notat' uirtus sue oronis. psalmo. 140. dirigat' oro mea sicut incensum i cospectu tuo. qi ignis effulgens. fulgore doctrine. et qi thus ardens. exponat' sicut pus. qi uas auri. contentiuu sapie/que p auru designat'. solidu. p uirtute pacie. et ornatum oi lapide pcioso. i. in oi genere uirtutu. qi oliua pullulans. i. opera mie multiplicans. nam oleum oritur de oliua quod miam signt. luc. x. alligauit uulnera ei9 infundens oleu et uinu. et cypressus i altitudie se extollens. per cotēplatoē celestium. i accipiendo ipm stola glie. q. d. Ex predictis pz q dignus fuit accipe stola glie. i. tunicaz iacintinaz qua solus sacerdos sum9 utebat'. et uestiri eu co summatoē uirtutis. i. superhumerali et rōnali et mitra cum lamina sancta que erat consumate uirtutis signa. In ascensu altaris sancti gliam dedit et sigui ficauit sanctitatis amictum. i. amictu/accipiedo neutrm p masculino. Sicut. n. dictu e hec ornamēta signabant excellētiam sctitatis/que i pontifice dz ee pcetens /quia sequester e et medi9 inter pplm et deu. In accipiendo autē partes de manu sacerdotu. i. decimā decimaz quas accipiebant sacerdotes a pplo. et de illis decimā ptem offerebant summo sacerdoti. et ipe stans iuxta aram. i. sp paratus ad exercitiu sui officij. ¶ Circa illu hic comēdatur de diui cultus augmēto/et pmo i ministroru collegio. Sc̄o in toto pplo ibi tunc omis ¶ Circa pmu dr. circa illu corona frm. i. societas magna sacerdotum et leuitaru sibi ministrantiu. et qi plantatio cedri. in mōte libano. i. sicut cedri i monte libano plantate sunt i magna multitudine. Sic circa illuz steterunt sacerdotes et leuite. qi rami palme. i. sicut rami palme circudant stipitē. Sic isti pontificē. et omēs filij aaron i glia sua. isti erant maiores sacerdotes q erat nobili9 ornati q leuite. nam hēbant tunicas lineas balteos et mitras. oblatio aūt dni' i manib9 ipoz. i. p man9 ipoz fiebat in altari holocaustoru. ideo subditur. coram oi sinagoga isrl'. i. corā multitudie plebis/que non admittebatur ad uidēdum oblatoē incensi que fiebat intra teplu. Vnde dr. luce pmo et omis ppli multitudo erat foris orans hora incensi. et cosumatione fungens i arā. i. sup araz incensi. oblatio namque thimiama sup altare incensi in teplo. et tunc erat sacrificiu cosūmatum ut hr hester. c. ampliscare oblatōnem regis excelsi. ad offerendu āplam et pfectā oblatoē excelso regi. porrexit manū suaz in libatione. i. liquidoz oblatōne. potissime de uino ideo subditur. et libauit &c. nam uinu oblatu super altare in odorem suauitatis dno deducebat ad basim altaris. tuc exclamauit aaron filij. i. iuniores sacerdotes in tubis ductilib9 sonuerūt. dicit. n. Ra. sa. q qn fiebat libatio de uino i magnis solleptatib9 iuniores sacerdotes incipiebant buccinare et leuite cantores canere ¶ Tunc omis pp̄s. hic onter comēdat' de diuini cultus augmēto in pplo cum dr. tunc omis pplus pariter cucurrerunt simul. laudare deum fm modum suu. ideo subditur. et ceciderūt in faciem super terrā. adorare. s. humiliter et deuote. et amplificauit. i. ample deū laudauit. psallentes in uocib9 suis. leuite cantores. et in magna domo. i. i teplo. et accipitur hic teplum large p atrio sacerdotum in quo erat altare holocaustorum. usq dum pfectus eēt honor dni. i. obsequiu pōtificis et ministrorum et honorē dei. tuc descendēs pontifex. simon de altari. man9 suas extulit ad regratiand' dno. io subditur. dare gliam deo. et ad benedicend' pplo. ideo subditur. et in noie ipius gliari. nam i noie dni tetragramaton quod dr gloriosum bndicebat pontifex pplm. et iterauit orone suaz. uolens ostendere uirtute dei q̄ uenia parata est dare quotiens deprecat' humiliter et deuote cum aliis conditoib9 requisitis ad exauditionē orois. et plus orauit. q in aliquib9 libris interponit'. post ieiunium. nō e in libris correctis. deu oiu. i. creatorē oiu et gubernatorē. qui magna fecit in oi terra. In oi nāq terra apparent effecta dei mirabiles et magni. qui auxit dies nros a uentre mris nre. alimētu et augmētu coferendo et in uita cōseruādo. et fecit nobiscu fm sua miaz. pcta nra remittēdo. det nob iocūditate cordis. dona sps sancti cōferendo. et fieri pacem i dieb9 nris. i. isrl' ut liberi9 sibi famul9. per dies sepiternos. crede isrl' nobiscu ēe miaz dei. i. ut filij isrl' p alia regna dispsi sp credant nobis adēē miam dei/ut sic mag' desiderent uenire i iudeam et sup hoc deum orent/io subditur. ut liberet nos in dieb9 suis. agētibus fruimur ¶ Duas gentes. hic onter ponitur tiu gentium detestatio cum dr. duas gentes odit aia mea. ppter mala que fecerant pplo isrl'. tertia aut non est gens quam oderim. s. tantu q tuc duas pmisit exponit aliqui. Sz uidetur in pōnim exponend' sic. tertia. s. gens quam odio nō est gens aliqua alia. qm oderim. supple tantu q tuc ipam ut p' ea uidebitur. qui sedent i mote seyr. hec est gens pma. s. ydumeoz ab esau descendentiu q fuit dominus mons seyr gen. 32. et sicut ille psecutor fuit iacob fris sui gen. 27. sic ydumei ab eo descēdētes psecutores fuerūt filioz isrl' a iacob descēdētiu. et philisti qui multum psecuti fuerūt filios isrl'. ut pz pmo re. i pluribus locis. et stultus pp'. qui hitat in sichimis. isti fuerūt samaritani quos rex assirioz adduxit de regno suo ad hitandum samariam et alia loca circa ipam ut hr. 4. re. 17. et aliqui de istis hitabant in sichem usq ad tps xpi ut pz ioh. 4. et isti sp fuerunt iudeis contrarij et infesti. ut pz pmo esdre et neemie i plurib9 locis/et magis q alij p' reditu captiuitatis babilonice q' tpe fuit sciptus liber iste. ideo dicitur mag' odiosi q alij qui illo tpe nō legūtur iudeis sic affuisse molesti/et quia magnā ptem occupabant terre iudeoz. dicit' aūt hic pp's stultus quia colebat ydola et dnm. 4. re. 17. ¶ Doctrinam. hic ponitur doctoris hui9 cōclo cum dr. doctrinā sapientie. q ptinet ad cognitoē diuinorum. et discipline. q ptinet ad informatonē morum. scripsit in codice isto ihs fili9 syrach. ad distinctonē ihu filij iosedech. ierosolimita. fuit. n. natone ierosolimitan9. qui renouauit sapiaz multa. n. accepit de dictis antiquorum et maxime de puerbiis salomonis. de corde suo. i. p studiu cordis sui. uel qui nō ab alio fuit ad hoc excitatus. s. ipa uolūtate fecit cum auxilio tn dīno. btūs qui in istis uersat' bonis

meditando et operando. io sbdit. qui ponit eā. Si ii-
hec scient ad ora uaclebit. i. ualens erit i oib. ad la
tute sum expectantis. et ceā alios p sua doctrinā
quia lux dei. i. sapia in hoc codice descripta que est
queda splēdo diui luminis. uestigium et est. i. ma
ad ipm ponens.

Confitebor LI

In hoc ultio ca. scriptor huius libri grās et
laudes reddit deo. & tr. pcedens. quia pmo
deum laudat. 2o ad sapiam alios inuitat ibi. adhuc
sum iunior. p'ma i duas. quia pmo ponit huius lau
dis inchoatio. 2o eius continuatio. ibi. laudabit usq
ad mortē. Circa pmū dr. Confitebor tibi dñe. oñm p
creationē. rex. p eorū gubernationē. et collaudabo te
deum saluatorē meum. p spūalē mei ptectionē. Con
fitebor noi tuo. confessione laudis. qui adiutor et
ptector factus es mi. ptecta i temptatione dyaboli. et ad
iutor in pmotione boni. et liberasti corpus meum a p
ditione. i. a uino gule et luxurie. a laqueo lingue
inique. i. a uicio detractionis. et a labiis operan
tium mendacium. p uiciosum. et i conspectu astantium. s. ange
lorum qui ibi astant deo. A. milia miliū ministrab
ant ei. et decies centena milia assistebant ei. Fac
tus es m adiutor. contra hostes spūales et corpo
rales. io sbdit. et liberasti me scdm multitudinē mie no
minis tui a rugientibus &c. pma pet. s. aduersarius
uester dyabolus tamq leo rugiens circuit querens que
deuoret. a pressura flāme. incentiuor libidinis q
circūdedit me. p fomitē existentē i carne. et i me
dio ignis. libidinosi ardoris. non sum estuatus. per
consensum mortalis pcti. a altitu. i. pfundo. Joh. e. pu
tei alto e. uentris inferi. in quo pte sūt supnali
s. ad limbum patrum tūc descendebant sancti. et
a lingua coinquinata. uiris sceleratis et i mundis
et a uerbo mendacii. p uiciosi. a rege iniquo. i. dy
abolo qui e rex super omes filios supbie. et lingua
iniusta. i. calumpniante alios sine cā. et hec omnia re
feruntur ad id quod s. ponit. liberasti me scdm mul
titudinē mie nois tui &c. ¶ laudabit. hic ostēdit po
mū laudis continuatio. cū dr. laudabit usq ad mor
tem aīa mea dnm. i. p totam uitā. et uita mea appro
pinquans erat in inferno deorsum. supple nisi tu affui
sses mihi auxilium. circūdederunt me undiq sp̄s
malignī. qui temptāt ex oī pte. et nō erat qui ad
iuuaret. s. ex hoibus io sbdit. respiciens n. &c.
memorato sum mie tue. que sp parata e adiuua
re. et cooperationis tue. qua liberasti sperantes i
te p hoies sunt liberati filii isrl p cyrū regē
psarum de babiloīs captiuitate et in talib. deus coopat
hoibus. s. q's liberat p se ipm ime. e liberator et
cooperator hoibus. et liberas eos de manibus gentiu.
ydolatrarum. exaltasti super terrā habitationē meam
concedens m uite prosperitatē. et p morte defluenti. i.
ccidit ad quā omes hoies fluunt. et quo sūt nati. supp
li. nos nati continuo desinimus esse. deprecatus sum ut ha
beam sine bonū. Inuocaui dnm prem dni mei. i. mes
sye. de cui. generatione eterna et tpali locutus e autor
iste supra. 24. ca. ut nō derelinquat me i die tribulatio
nis mee. i. i die mortis mee. et in tpre supbor. i. demo
num qui tūc maxie temptant hoiem. eo q si tūc euadat
manus eorū nō possūt ultra eū ipugnare. laudabo no
men tuum assidue. i. horis ad hoc ordinatis et collaudabo
illud in confessione peccatorum meorū. nā oro humilis ante
deum est exaudibilis. supra. 35. ca. Oro humiliantis se nubes
penetrabit. ideo sbditur. et exaudita ē oro mea. i spe
cialiter. et sic intelligitur de hoc quod sbdit. et liberasti
me de pditione gehēne et eripuisti me de tpe iniquo.

i. pntis uite in quo regnat iniquitas. ppter ea confitebor
humiliter. pcta mea et laude diuina. i. corde deuoto. et
benedicam nomini dni. i. bene de eo dicam. ¶ Cum adhuc.
hic quia ad deum laudandū alios inuitat et pmo facto
exemplum sui inducens. 2o uerbo ibi. appropiate. Circa pmū
dicit. Cum adhuc sum iunior. i. tpre quo sensus sunt
minores. priusq oberrarem. p uiam uite obseruantia
quesiui sapientiam palam i oratione mea. i. ut in appet. ostendi
dnm ante templum. et usq p uicem postulabo. p illa consequēda
et usq i nouissimis inquiram. p studiū et orationē. nam
ho sp pot. pficere in ea. et florebit tunc. s. manifestā
do tanq precox uua. que puenit generale matura
cionem. letatum est in ea cor meum. nam meditationes sapie
sunt delectabiles ualde. ambulauit pes meus iter rec
tum uisitatio p directionē sapie. Inclinaui modice aurē
meam. ad sapie doctrinā audiendā. et dimi modicū. q
licet in acquirendo sapiam sit magnus labor. tamē
2o boni magni quod puenit inde e modicus reputan
dus. multum inueni i me ipo sapiam. a deo in excessum
ideo sbditur. danti m sapiam dabo gliam. s. deo eam
attribuendo. Consiliatus sum n. ut facerem illā. non
sapia q e dei donum nō ē tm speculatiua s. etiā practica &c.
lato sum bonū. et confudar. coram deo. colluctata ē aīa
mea cum illa. s. sapia. nam in acquisitione eius ē quedā
colluctatio aīe. et in faciendo eā confirmata sum. nā
habitus p exercitium opis confirmatur. manus meas extendi
i altum. i. opa mea p rectitudinē intentionis direxi
in deum. et in sapia eius luxi. luce ingnitionis diuinorū
et etiam humanorū. q aūt sbdit. aīa mea &c. nō ē in
libris correctis. aīam meam direxi. ad eā apprehendā
et splendam. et cognitione mee mētis illuminate. in eā
cum. adeo in domo. possedi cum ipis. s. essentialibus illi
incorporalibus sapie. cor ab initio. i. a iuuentute diligēdo
et eā exquirēdo. ppter hoc non derelinquar ab ipa. q dicit
ego diligentes me diligo. pub. 8. Venter meus. i. animus
meus conturbatus e querendo illā. nam i pric. ante q eius
inuentū habeat. aīa quadā difficultatē patitur. ppterea
bonā possidebo possessionē. nam ipa acquisita facit
delectabiles meditationes et eius operationes et locu
tiones. ideo sbditur. dedit n. m linguā. ad pferēdū
uba sapie dispositam. io in aliquibus libris scribitur
linguam eruditam. q3 h eruditam nō est de textu. est
etiā quedam glo interlinearis iuxta textum p scripto
res. mercedem meā. i. p quā possim acquirere mer
cedem eternā fideliter docendo et humiliter exorando
ideo sbditur. et in ipa laudabo eā. ¶ Appropiate. h idu
cit alios ad sapiam uerbo. d. appropiate ad me indocti.
ut efficiamini docti. et congregate uos in domū disciplie
nam plures audientes sunt magis pficiunt q unus
solus. quia quod unus nō capit alius capit et sic pnt
utiliter ad inuicem conferre. quid adhuc retardatis
q. d. hec retardatio ē nociua. dicente poeta qui nō
est hodie cras minus aptus erit. Et quid dicitis i his
q. d. non habetis excusationē huius tarditatis. anime
uestre sitiunt uehementer. nam omes hoies naliter sci
re desiderant ut dr in pric. metaph. licet illud desideriū
p occupationē aliquā inutilia i aliquib. retardat. ap
erui os meū et locutus sum. i. paratus gratis uos doce
ppter deum ideo sbdit. Copate uobis &c. et pt. q3 q
posset se aliquis excusare ppter difficultatē acqui
sitionis sapie io remouet. h. d. In pxio e n. inuenire eā
q ad eius pric. que sunt p se nota. et inducit exm de
se ipo. d. uidete quia modicum laboraui 2o magnum
bonū consecutus. io sbditur. et inueni mihi multā requiē. i.
sapie iocunditatē. assumite disciplinā i multo numero ar
genti. i. illā pponētes multe pecunie inuestitioni. sapie
n. tanq lumē extimabit argentū i conspectu illius. et copi
osum aurum possidete i ea. i. eius possessio melior ē multo
auro. sapie. A. omne aurum i cōparatione illius harena

est

est exiguum. letetur anima vestra in misericordia eius. scilicet dei qui est sapientia incarnata. et non confundemini in laude ipsius. sed magis honorabimini. operamini opus vestrum. id est vos a deo infirmum. ante tempus. id est mortis in qua cessabit tempus merendi et actionis. et dabit vobis mercedem vestram. scilicet vitam eternam. in tempore suo. id est in tempore a deo disposito. qui attingit a fine usque ad finem fortiter et disponit omnia suaviter. cuius nomen est benedictum in secula seculorum amen.

Explicit lectura magistri nicholai de lyra sacre theologie professoris super libro ecclesiastici scripta per me petrum de francia anno domini .1326. Deo gratias

Incipit prologus in ysayam prophetam

Nemo cum

prophetas etc. Iste prologus dividitur in quinque partes. In quarum prima errorem removendum prophetas apud hebreos metrice esse conscriptos eliminat ibi. nemo cum prophetas. In secundo opus et auctorem multipliciter commendat per quod auditorum attentionem excitat ibi. ac primum de ysaya sciendum etc. In tertia operis difficultatem et laboris immensitatem insinuat per quod auditorum benivolentiam captat. nisi ignoro quanti laboris sit etc. In quarta loci et temporis et materie prophetie determinat, ut per hoc auditores dociles reddat. ibi prophetavit autem. locus determinatur. in iherusalem et in iudea. tempus cum dicit. nondum decem tribubus in captivitatem ductis. materia tangitur cum quos dirigitur prophetia, cum dicit. ac de utroque regno etc. In quinta parte a paula et eustochio quibus scribit suffragia orationum postulat ibi. que quanto plus amatis etc. Hiis visis exponitur littera istius.

Nemo cum prophetas. id est libros propheticos. versibus viderit esse descriptos. id est distinctos brevibus clausulis. quia per cola distinguuntur et commata sicut inferius exponetur plenius. metro eos estimet apud hebreos ligari. ex consimili modo loquendi hic hic textus. metrum enim certis pedum mensuris atque spaciis currit. nisi ultima dimetione temporum constitutum precedit, et ita quod metrice loquitur metro quasi quodam vinculo alligat, et dicitur metrum a metros grece quod est mensura latine, quia habet certam mensuram sillabarum et temporum. et nemo existimet prophetas aliquid simile habere de psalmis et operibus salomonis. ut scilicet metrice ligentur aut metrice scribantur. sicut enim dicit orator psalterium huiusmodi composuit per pedes in epistola ad paulinum ubi exponitur ista. david simonides etc. et inveniet satis de metris istis. Item in prologo super iob dicit ieronimus omnia fere scripturarum cantica sub metro comprehendi. id est metrice scribi. sed potius estimet fieri in prophetis quod in demostene et tullio solet fieri. id est in scripturis demostenis et tullii qui prosaice scripserunt non metrice. ut per cola scribantur et commata. propter hoc scilicet opera tullii et demostenis qui utique prosa non versibus scripserunt. in prologo super iob eam medium dicitur est quid est per minores distinctiones colon vel commata appellat maiores. et ma autem interpretantur articula sive particula. commata dicitur primum membrum. sicut autem in corpore articulus minor est membro quod maius est. sic comma minus est colo quod dicitur quidam quod comma est quando nec perfecta constructio nec perfecta sententia est, et fit ibi punctum rotundum et flexus. Colon vel colum ubi est perfecta constructio sed non est perfecta sententia et ibi fit punctum elevatum. periodus vero est quando est perfecta constructio et perfecta sententia et ibi fit versus. verbi gratia. per sinem id est

quod si volueritis et me ad iracundiam provocaveritis. ecce comma. gladius devorabit vos. ecce colon vel colum quod constat ex duobus commatibus. quia os domini loquutum est. ecce terminatur sententia et fit periodus in fine versus, et dicitur a peri quod est circum et odos quod est cantus quasi circularis id est perfectus cantus. et concordant satis verba ysidori in primo ethimologiarum ubi dicit comma particula est sententie. colon membrum. periodus ambitus vel circuitus ipsius. dicitur periodus a peri quod est circum et odos quod est via quasi in fine usque perfectam est via plena, et sequitur ysidorus fit autem ex coniunctione verborum comma ex commate colon. ex colon periodus. Comma est iunctura finita scilicet articulus. ut puta verbi gratia. et si uxores iudices. ecce unum comma. sequitur et aliud comma. ne turpe sit per fortissimo viro dicere, et factum est colon id est membrum quod intellectum sensui prestat sed adhuc pendet oratio. sicque deinde ex pluribus membris fit periodus id est extrema sententie clausula ita venere iudicio [illegible] more reddunt. Periodus autem longior esse non debet quam ut spiritu uno proferatur. plenius loquitur ysidorus in primo ethimologiarum de ista materia. dicit enim ibi positura est figura ad distinguendos sensus per cola et commata et periodos que dum ordine suo apponuntur sensum nobis lectionis ostendit. dicte autem positione vel quia punctis positis annotantur, vel quia ibi vox per intervallo distinctionis deponitur. has greci theses vocant, latini posituras. prima positura subdistinctio dicitur. Comma eadem est. media distinctio sequens est ipsa est et colon. ultima distinctio est que totam sententiam claudit ipsa est periodus. cuius ut diximus partes sunt cola et commata que diversitas punctis diverso loco positis demonstrantur. ubi enim in initio pronunciationis nec dum plena pars sensus est et tamen respirare oportet fit comma id est particula sensus punctusque ad imam litteram ponitur et vocatur subdistinctio ab eo quod punctum ad imam litteram accipit, ubi autem in sequentibus iam sententia sensum prestat sed adhuc superest aliquid de sententie plenitudine fit colon id est media distinctio, mediam quia litteram puncto notamus et media distinctione vocamus quia punctum ad mediam litteram ponimus. ubi vero iam per gradus pronunciando plenam sententie clausulam facimus fit periodus punctumque ad caput littere ponimus et vocatur distinctio quia integram separavit sententiam. hoc quidem apud oratores. Ceterum apud poetas ubi in versu post duos pedes sillaba remanet ut ibi. arma virumque cano. comma est quia ibi est post scansionem precisio verbi facta est. ubi vero post duos pedes de parte orationis nichil superest ut ibi. conticuere omnes. colon est. totum autem versus periodus est.

Nota contra illos qui legunt in textu. tu autem dicunt elevatum punctum ubi debere equaliter tenere cum nulla sit ibi distinctio vel saltem deponere quia subdistinctionem facientes media autem distinctio nullo modo est ibi.

alique exponunt per cola id est per minores divisiones. et per clausulas quasdam ex duabus vel pluribus dictionibus consistentes. ut ysaie primo. dereliquerunt dominum blasphemaverunt sanctum israel abalienati sunt retrorsum. et commata. id est minores divisiones. ut ysaie ix. vocabitur nomen eius admirabilis consiliarius deus fortis etc. interpretatione nova scilicet translatione, que est nova dicitur quia de primo nascente translata scilicet de hebreo in latinum, non sicut alie que primo de hebreo in grecum postea de greco transferebantur in latinum. vel ideo dicitur nova quia ante eum nemo de hebreo transtulit in latinum. novum scribendi genere. id est prosaice quia antiqui prophete et poete metrice solebant scribere et non prosaice. unde ysidorus in primo ethimologiarum dicit tam apud grecos quam apud latinos longe antiquiorem curam fuisse carminum quam prose. omnia enim prius versibus condebantur. prose autem studium sero viguit. et ideo appellatur novum genus scribendi. distinximus. id est distincte et aperte scripsimus quod multum prodest legentibus. Ac primum de ysaya sciendum etc. disertus. id est discretus et eloquens quippe. id est quia vir. ut vir nobilis genere et nobilior

et inveniet illum versum cum expositione sua. Item sinistra per versus ab illo loco mulieres venientes quis inveniet metrice scribitur. vide supra in prologo super libros regum. ab illo loco. sed et psalmi usque ad illum locum porro hic littera.

mente · et urbane eloquētie · i · ciuial et elegātis e
loq̄tie · aliq̄ libri hn̄t urbane elegātie · i · urbane ex
tellentie · q · d · sicut urbani excellūt rurales ī eloquē
tia et ciuialitate / sic ysayas hr̄ p̄minētiā eloquij p
tetis. pphis · nec hn̄s aliquid · in eloq̄o rusticitatis adm
ixtū · nullam · n · icōpositōz ul' iordinatōz hr̄ ī ūbis su
is · s̄ sp ordinate loquit' et ornate · unde · q̄r · s · ita di
scte et ornate loquit' in hebreo · accidit · hoc q̄d seq̄
ut p̄ceteris pphis florem sermonis eī · i · ornatum
quez hr̄ in hebreo · n̄ra tn̄slatō nō potuit obs̄uare
in latino · Sic r̄ndet ad ā̄phorā que posset ei fieri
quare · s · sua tn̄slatō non hr̄ tantū ornatū ūboz q̄ntū
habet ip̄m hebraycum / multa · n · bn̄ sonāt in una lin
gua que non ita bn̄ sonant, si ad aliā linguā fuerit tn̄s
lata · deinde etiam hoc · adiciendū p̄cedēti pphe comē
datōni · q̄ non tam · i · in tantū ppha dicend⁹ sit · q̄ · i ·
q̄ntum · euuāgelista · q · d · quia tam facta in̄ri⁹ narrat
mag' dicend⁹ ē euāgelista q̄ ppha / qui sb̄ enigmate
et obscure ueritatē dīnā futuram p̄nūtiat · ita eni xp̄i
ecc̄ie q̄ misteria ad liquid · i · clare et exp̄sse p̄secutus
est · scribendo · et non enim putes de futuro uaticina
ri · i · pphare · s̄ de p̄teritis · historiā texere · i · co̅struc
re uel ordinare · ysa · ix · paruulus nam ē nobis et
filius dato ē nobis · etc · q̄ exp̄sse p̄ditat de xp̄o · Itē
de ecc̄ia de · ysa · v · Vinea facta ē dilecto et · unde ū
nitio · i · opinioe · uel quibodā coiectuis p̄pendo · uo
luisse tūc t̄pis · lxx · interp̄tes fidei sue sacramenta
trinitatis incarnatōis et passionis secreta inste⁹a
p̄spicue · ethnicis · i · gentilib⁹ qui erant ī egypto ·
qui tn̄stulerunt p̄dere · i · manifestare · uide ī opusclo
de nominib' biblie ubi exponitur ethnic⁹ · ne scā ca
nib⁹ et margaritas porcis darent · mt · vii · que satiā
o paula et eustochiū · audientes abscondita · i · de
industria omissa ab illis lxx interp̄tib⁹ · īuenitis hanc
editōnē legentes · in qua exp̄mitur · unde ysaye · ix ·
ubi lxx · tn̄stulerant magni consilij āgelū · Jero tn̄s
tulit · sicut erat in hebreo et uocabitur nomē ei⁹
admirabil' consiliari⁹ de⁹ fortis pater futuri seculi pri
nceps pacis · Jtē in ista omiserūt ul' obscure tn̄stule
runt · sicut p̄z in ep̄la ad desideriū sup̄ posita · ¶ Nec
ignoro q̄ti laboris sit pphas intelligere · p hoc insi
nuat se multū laborasse in ista tn̄slatōne / hoc dicit
quia p̄us oportuit eū addiscere hebraycū aute q̄
pphaz plenū habuit intellectū / et sic multū labo
rauit in addiscendo hebraicū et tn̄sferēdo p⁹ea ī
latinū · nec ē difficile quē piā posse iudicare de inter
p̄tatōne · utrū sit uera ul' ficta ↄpleta aut diminuta
m ū intellexerit pphas s̄m hebreū · ante q̄ elegit
tn̄slatos in latinū · p hoc rep̄hendit quosdā emu
los qui rep̄hendebant eius tn̄slatōz nō intelligētes
hebraycam ūitatē · nec u[illegible] nos quoque patere
· i · expositos ē · morsibus · i · detractōib⁹ p̄ximorum
in multectū · quod · i · tu⁹ sciam ul' intellectū · co̅seq̄
non ualent · i · nequeunt hēre ul' adipisci · despiciunt
q̄ male dicunt · sciens g⁹ et prudens · i · scient' et pru
denter · i flamā mitto manū · i · expono me pinulo
· s · detractōibo emuloz · et uidetur alludē facto Scu
ole qui cum uellet sillā romani ip̄erij imicum
occidere occidit cuiusdā cōsortē et amicū suū / et qr
sic errauit manū tamdiu in igne tenuit donec o
busta fuit · ul' est uulgaris mod⁹ loquēdi · et nichi
lomin⁹ s̄ a fastidiosis · i · tediosis ul' fastidio pleius
lectorib⁹ p̄tero · qui fastidiūt ul' horrent ul' spnūt
tn̄slatōnem meam · uel quos tedet eā audire · Ysus ·
fastidit redet · fastidit spnit et horret · ut quonio · i · sicut
greci · post · lxx · tn̄slatores aquilā simachū et theodo
tonē · i · eoz tn̄slatōnes · legunt · de quo trib⁹ incies
sup̄ in p̄logo s̄ super ueb' circi p̄n⁹ · legūt mag' · uel ob
studiū doctrine · i · p̄pter excitū ingenij sui / uel ut ul'

tā legentes insta sciant et doceant alios · uel ut · lex · iter
p̄tum tn̄slatōz · mag' ex collatōne eoz intelligat · co̅fe
rendo tn̄slatōnē tn̄slatōri / quia collatō plurium mag'
ualet ad meli⁹ intelligēdū · sic et isti emuli ul' lecto
res studiosi saltē unū nō plures sicut greci · post ponere
digneutur hūc interp̄tem · me · s · qui p⁹ eos de hebreo
tn̄stulerunt in grecum de hebreo tn̄sfero ī latinū · legāt
p̄us editōnē meā et p⁹ea despiciant · si rep̄hēsibile
uiderint · ex indito discretōnis · s̄ ex odij p̄suptōe
· i · ex odio et p̄suptōne uel ex odiosa p̄suptōne ut
fiat endiadis · pphauit aūt etc̄ · ī ihr̄lm metropoli
iudee · et in iudea · hoc uidetur supfluum · p hoc in q̄
sup̄ dixerat eū pphasse ī ihr̄lm satis uidetur dixisse
eū ī iudea pphasse / · Ad hoc dicēdū q̄ iudea quiq̄ de
ī terra p̄missionis · ut in ps̄ · notꝰ ī iudea de⁹ · etc̄ · qui
qz dr̄ terra duaz tribuū · mt̄ · 2 · g · audiens aūt q̄ ar
chelaus regnaret in iudea · quiq̄ ponit' p sorte iude
ut · palip̄o · xx · mc⁹ iudea et ihr̄lm nolite timere · i · sors
iude et sors beniamin ī qua erat p̄mo ihr̄lm / et sic ac
cipitur hic · ponitur g⁹ hic ihr̄lm p sorte beniamin et iu
dea p sorte iude · nec dum · i · nondū · x · tribub⁹ ī capti
uitatē ductis · quas p⁹ea captiuauit salmanasar rex
assiriorū · unde · iiii · Re · xvii · s · tn̄slato ē isrl' de terra
sua ī assirios / Contrariū tamē uidet' · iiii · Re · 20 · et
ī multis aliis locis q̄ ysayas pphauit usq̄ ad ma
nassem qui occidit eū / et constat q̄ tūc captiuate e
rant decem trib⁹ · s · ui · anno ezechie p̄is manasse · un
e · Re · xviii · b · anno · vi · ezechie capta ē samaria / et tn̄
stulit rex assiriorū isrl' ī assirios / ad quod r̄ndēd' est
exponēdo · pphauit · i · pphare īchoauit · ac de utroq̄
regno · s · decē tribuū et duarū · q̄ scisim ē sicut hab'
iii · Re · xii · c · texit · i · ordinat · graculat · i · pphiam q̄ est
diuinū r̄nsū · i · diuinū eloquiū · et cum intendū · hic
tangitur ma buꝰ libri · s · opa iustitie et me · iustie
ibi · et p⁹ babilonie captiuit⁹ · īnē ibi · reditū ppli sig
nificet in iudeam · tn̄ omīs cī⁹ cura · i · p̄ncipal' intētō
de uocatōe gentiū ad fidē · et de aduentu x̄ · ī carne · Q
uē · xp̄m · q̄to plo amauit · etc̄ · ut p obtrectatōe pūti
· i · p sustinētia p̄ntis obtrectatōis · laniaret · i · detra
hendo discerpiit · qui sit me ī pegrine lingue · s · he
bree et caldaice · eruditōne fudasse · i · multū laborasse
· d · n · q̄ p̄pter hoc q̄ possit loqui caldaic' fecit sibi li
nguā de uite · de fusione scripturaz · quia aute tn̄sla⁹
Jero' dicebant nos hēre falsas biblias et corruptas ·
insultimet · i · ip̄ꝰ amaret · Insultare aūt · pxe dr̄ cū qōaz
cauillatōne et derisione aduersarium deridē ·

¶ Explicit quolibet expositō istius prologi

Incipit liber

ysaye pphe · Jherusalem · euuāge
listam dabo · ysaye · xli · s̄ dm q̄ dic
beatus ieronim⁹ in ep̄la ad paulinū
de omib⁹ sacre scripture libris · ysayas
non uidetur pphiam, s̄ mag' euuāge
lium texere · pp̄ter / quod dicit idem iero⁹
in p̄logo super librum ysaye / q̄ nō tā ppha
dicend⁹ est q̄ euuāgelista · Et io cōuenie
enter de ūbum p̄ponitur de eo ip̄o · Jheru
salem · etc̄ · In quo tanguntur quatuor cau
sus⁹ libri ysaie quē p̄ manib⁹ habemus
· s · efficiens · mālis · formal' · et final' · Efficiēs
aūt cā duplex ē · una p̄ncipal' · s · sp̄us sactus
quo inspirante locuti sunt pphe · s̄m q̄ dr̄ p̄ma
petri · non uoluntate humana allata ē aliq̄n

pphia s̄ sp̄u sc̄o

prophecia sed spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti dei homines et hec causa tangitur cum dicitur dabo quia cognitio prophetarum dedit ysaye de quo potest accipi quod dicitur infra xli. capitulo dedi te in fedus populi ysayas non inter alios prophetas clarius descripsit misterium xpi per quod genus humanum est ipsi deo federatum. Alia vero causa efficiens et instrumentalis est scilicet ysaias qui spiritu sancto dictante hunc librum descripsit quod notatur cum dicitur euangelista. et cum hoc notatur etiam causa materialis et formalis

Ad cuius intellectum sciendum quod euangelista dicitur ab eu quod est bonum et angelos quod est nuncius. et dicitur bonus nuncius. triplex ratione bona accipitur ex parte mittentis. scilicet quia a bono domino mittitur et secundum hoc sibi nomine euangeliste tangitur causa efficiens istius libri. scilicet ysayas a spiritu sancto destinato ad nunciandum ubo et scripto illa que continentur in hoc libro de quo potest accipi quod dicitur infra xli. spiritus domini super me eo quod unxerit me euangelizandum pauperibus misit me. hec est littera secundum translationem lxx. et eadem est sententia in translatione nostra que sic habet spiritus domini super me eo quod unxerit me ad annunciandum mansuetis misit. Secundo nuncius dicitur aliquis nuncius bonus seu euangelista ratione boni quod per ipsum nunciatur et secundum hoc sibi nomine euangeliste materia huius libri designatur in quo misterium ipsius xpi quod non solum est bonum sed etiam optimum describitur quia sicut dictum est magis videtur euangelium quam prophetiam texere. unde potest dici illud luce primo. euangelizo vobis gaudium magnum quod erit omni populo. Tercio modo dicitur quis euangelista seu nuncius bonus ratione modi nunciandi et hoc est quando non solum nunciat bonum sed etiam bono modo videlicet lucide et ornate et sic nomine euangeliste tangitur forma huius libri scilicet forma tractandi et forma tractatus. forma tractandi est modus agendi seu loquendi qui in hoc libro est valde lucidus et ornatus. de claritate autem dicit Ieronimus prologo super librum istum de ipso ysaya ita non dicitur sed xpi ecclesie quia omnia misteria ad liquidum prosecutus est ut non putes eum de futuro vaticinari sed de preteritis historiam texere. de ornatu vero eius dicit in eodem prologo ysayam sciendum quod in sermone suo disertus sit quippe ut vir nobilis et urbane eloquentie nec habens quicquam in eloquio rusticitatis admixtum. unde accidit ut preceteris florem sermonis eius translatio non potuerit conseruare. Sic igitur forma tractandi huius libri qui est iste quod modus loquendi est optimus ut pote lucidus et ornatus. propter quod dicitur infra xl. Exalta vocem tuam qui euangelizas ihrlm id est exaltat vocem suam quod ornate et lucide annunciat sua misteria. forma vero tractatus est diuisio libri de qua dicetur in processu. Causa vero finalis huius libri tangitur sibi nomine ihrlm. ihrlm non in sacra scriptura aliquando accipitur pro ecclesia militante apocalipsis xxi. vidi ciuitatem sanctam ihrlm descendentem de celo et cetera. aliquando vero pro ecclesia triumphante. galatarum iiii. illa que sursum est ihrlm libera est. Finis autem huius libri duplex est. unus proximus scilicet instructio seu hedificatio ecclesie militantis sibi nomine ihrlm designate. propter quod dicitur infra lx. surge illuminare ihrlm quia venit lumen tuum id est prophecia ysaye illuminans totam statum ecclesie. Alius autem est finis ultimus et remotus videlicet consecutio superne beatitudinis in ecclesia triumphante quod per ihrlm intelligitur propter quod dicitur infra xxxiii. oculi tui videbunt ciuitatem ihrlm opulentam tabernaculum quod nequaquam ultra transferri poterit. Per prophetiam non ysaie videmus nunc per speculum et in enigmate sed postea in futuro facie videbimus et aperte quod nobis concedat.

Visio ysaye I

Hic accedendum est ad formam tractatus que est diuisio libri qui diuiditur in duas partes quia primo premittitur quedam breuis prefatio. secundo sequitur narratio ibi audite celi. Circa librum multiplicem prudentiam et concordantiam per talia magis ipse dixit interius hominis quasi inueniret. In locis vero quorum intellectus a iudeis depravatur intendo diuersius immorari sicut et feci ex parte libri psalmorum. Igitur in prefatione huius libri quatuor

manifestantur. primum est ordo huius libri inter alios libros canonicos cum dicitur visio. id est prophecia per quod patet quod liber iste in ordine librorum propheticorum computatur. Sciendum tamen quod visio prophetica dicta est cognitio prophetica que sit in intellectu prout dictum fuit dicitur fusius in principio libri psalmorum ubi dictum fuit de diuersis gradibus prophetie. Secundum est scriptor misterialis huius libri quod manifestatur hic ex duobus scilicet ex nomine cum dicitur ysaye qui inter alios prophetas fuit notabilis et famosus. secundo ex genere cum dicitur filii amos. et ut dicit hic Ra. Sa. iste amos et amasias rex iuda fuerunt fratres et sic ysayas fuit de genere regio. unde et dicit Ieronimus in prologo quod fuit vir nobilis eloquentie ut supra allegatum est et per hoc patet quod iste amos est alius ab illo qui inter xii. prophetas ponitur tercius quia ille fuit pastor et rusticanus ut habetur in principio sue prophetie. hoc etiam patet per litteras hebraicas quibus scribuntur quia amos pater ysaye habet primam litteram aleph et ultimam sade et interpretatur robustus. alius autem amos habet primam litteram ayn et ultimam sameth propter quod aliter interpretatur. Tercium quod in hac prefatione manifestatur est populus cui ysayas prophetauit cum dicitur super iudeam et ihrlm. ita quod per ihrlm que est ciuitas metropolis intelliguntur rex sacerdotes et nobiles et alii ibidem habitantes per iudeam vero reliquus populus de regno iude quod dicitur regnum duarum tribuum. Quartum autem est huius prophetie tempus cum dicitur In diebus ozie et cetera tempore non huius regis cepit prophetare. licet autem tempore manasse filii ezechie prophetauit tamen de tempore eius non facit mentionem. Tum quia ille pessimus fuit in cultu ydolorum et in oppressione innocentium ut habetur iiii. R. Tum quia ab eo occisus fuit. eo quod peccata ipsius et populi arguebat et ad reuocandum suam maliciam fecit eum adduci coram se ut habetur in quodam libro hebraico qui vocatur yebamot et dixit ei. dominus dixit moysi non videbit me homo et viuet exodi xxxiii. et tu dixisti vidi dominum sedentem super solium excelsum ut habetur infra vi. Item moyses dixit deut. iiii. nec est alia natio tam grandis que habeat deos appropinquantes sibi. sicut dominus deus noster adest omnibus obsecrationibus nostris. et tu dixisti inuocate eum dum prope est infra lx. per hoc insinuans quod peccatum sit nobis propinquius et sic tedepnauit eum ad mortem et tunc propheta inuocauit dominum qui aperuit cedrum in loco illo et intrauit et intra se occultauit prophetam. sed manasses hoc miraculo non fuit retractus a sua malicia. sed cum arbore fecit eum secari cum serra. Audite. hic ponitur narratio. Circa quod sciendum quod intentio huius prophete est narrare xpi misterium ut dictum est supra quod quidem misterium fuit ad deiectionem superborum et exaltationem humilium. Sicut dicitur in cantico beate virginis luce i. deposuit potentes de sede et cetera. propter quod sancto symeon luce ii. dixit. ecce positus est hic in ruinam et resurrectionem multorum in israel et ysayas denunciando et scribendo xpi misterium simul denunciat et scribit deiectionem peccatorum et resurrectionem humilium et iustorum. Et secundum hoc processus huius libri in duas partes diuiditur quia primo circa xpi misterium describitur peccatorum deiectio. secundo iustorum erectio. Secunda incipit xl. capitulo. Consolamini et cetera. Prima in duas quia primo ponuntur ad quod misterium describitur punitio peccatorum quantum ad diuersos populos specialiter. secundo quantum ad omnes generaliter xxiiii. capitulo. Prima in duas quia primo ponitur punitio quantum ad iudeos. secundo quantum ad populos extraneos xiii. capitulo ibi. Onus assiriorum. Prima adhuc in duas quia primo cum misterio describitur punitio regni iude sine duarum tribuum. secundo cum hoc intromittitur punitio regni israel ut post ymmum mortificationis apponatur oleum leniturum et ps incipit. vi. capitulo et factum est. Prima in duas quia primo ponitur prophete denunciatio secundo eius confirmatio vi. capitulo. Prima adhuc in duas quia primo describitur regni iude punitio. secundo peraduentum ecclesie promotio ii. Sciendum tamen quod hec diuisio non est ita precisa quin in ea diuisione multis coincidant frequenter ita quod in una parte dicitur punitio etiam in alia licet aliis ubi et aliis modis. et idem dicendum de aliis diuisionibus que fient per magna parte. Prima autem capitulum in duas partes diuiditur quia primo ostendit huius punitionis peccati in deum. secundo in proximum ibi. Quomodo facta est. Prima in tres quia primo ostendit huius culpa. secundo ostendit

pena ibi · terra uřa · tertio cōsulit̃ medela ibi · audi
te uerbum · Circa primū declaratur primo pc̄ti grauitas · 2° in
corrigibilitas ibi super q̄d · Circa primū dicit ppha · audite celi
· i · angeli qui sunt ciues celestes · et auribus percipe terra
· i · hoīes habitantes ī ea · utrāq; n · nāꝫ s · angelicā et hu
manā uoluit hr̄e in testē · qm̄ dn̄s locutus ē · cuius uer
bū ē attente audiendū · quid aūt dixit subdit · filios e
nutriui · s · ppl̃m isrl̃ pascendo māna ī deserto et terram
lacte et melle fluentē ei cōferēdo · Et exaltaui · reg̃
amorreoꝝ et chananeoꝝ eis tribuendo / ut p; ī libris nu
meroꝝ et iosue · ipi aūt spreuerūt me · ydol' seruiendo ad
q̄d declinauit p° mortē iosue / ut p; ī libris iudicū regū
et paral' / quoꝝ cecitatē arguit · cōmparādo ad bruta a
nimalia rudissima dicēs · cognouit bos possessorē suū
q; seruiēdo ei ī aratro recognoscit pabuli sui exhibitorē
et asinus p̄sepe dn̄i sui · ī q̄tum seruit dn̄o ī deportādis o
neribus p pabulo quod recepit ī p̄sepio suo · isrl̃ aūt me
nō cognouit · michi seruiendo p tot bn̄ficiis s' īpensis
et ppl̃s meus · i · ppl̃s isrl̃ qui a deo recepit legē spūalem
non intellexit · mea bn̄ficia et p̄cepta legēdo · iō subdit̃
ve genti peccatrici · i · pc̄to assuete · sic̄ dr̄ aliquis artifex exer
citatus arte acquisita p opis exerciciū · ppl̄o graui iniquitate ·
q; pc̄tm q̄d p penitēciam nō diluit̃ mox suo pōdere ad aliud
trahit · semini nequā filiis sceleratis · q; p multa hoīes ef
ficiūt̃ semen diaboli et eius filii / p cōtraria opa bona efficiunt̃
filii dei / et illa pc̄ta magis explicat ī spāli · d · dereliquerūt
dn̄m · eius cultum debitū negligētes · blasphemauerūt scm̄
isrl̃ · eius bonitati detrahētes · hic scūs isrl̃ · ipse ē deus q̄ est
sanctus scōꝝ / et dicebat̃ scūs isrl̃ spāli mō / eo q; illū ppl̃m
elegerat ad suū cultum · alienati sunt retrorsum · a deo rece
dentes / et honorē s' debitum diis alienis tribuētes · ¶ Su
per quo · hic cōsequēter tangit̃ pc̄toꝝ incorrigibilitas cū dr̄ · sup
quo percutiā uos ultra · q · d · frustra q; nō sequetur correc
tio / ideo subdit · addentes preuaricationē · q · d · ex percussionib;
meis nō estis emēdati · s; magis peiorati / sicut pharao rex eg
ipti q̄d ostendit̃ cōsequēter in diuersis statib; ppli cū dr̄ · omne caput
languidū · p caput itelligit̃ rex et principes qui sunt ca
pita pplorū · et dicit languidū · q; langor ē infirmitas
incurabilis / et p hoc ostenditur eoꝝ uicia mala incorrigibilis
et omne cor merens · p cor itelligit̃ doctores et sacerdo
tes / q; sicut ex corde procedit sensus et motus ad alias partes
corporis · sic p doctores et sacerdotes debēt alii accipere
sensum bone cognitiōis et motum bone opacionis / accipiēdo
ab eis doctrinā et exemplū uirtutis · s; cōtrario dr̄ hic · omne cor
merēs · nō merore cōtritionis de pc̄tis · s; merore qui ē
defectu doctrine et uirtutis · a planta pedis usq; p hoc
itelligit̃ reliquus ppl̃s procedēdo a minorib; usq; ad maio
res · nō ē in eo sanitas · s · grē et uirtutis · et p hoc itelli
git̃ ibi sit cōtrarium infirmitas culpe ad mortē gehēne
deducēns et hāc infirmitatē specificat · d · uulnus · i · pc̄tm
patēs · et liuor · i · īuidia latēs / et plaga tumēs · i · pc̄tm
superbie inflans · nō ē circūligata · ligatura legis diuine a pc̄
cato retrahētis · nec curata medicamine · i · uerbo et exemplo sa
cerdotum et doctorum · nec fota oleo · i · opib; mīe q̄ impetrāt
remissionē dicēte daniel · & · pc̄ta tua elēis redime · Terra
uřa · h' cōsequēter subdit̃ debita pena Circa q̄d sciendū q̄d sic
dicit Ra · sa · ysayas dixit ista duab; tribub; tpr̄e ezech
decē tribubus iā captiuatis / et de terra sua trāslatis ī as
syrios ut hr̄ · 4 · Re · 18 · et iō ppha primo reducit ad mēoriā
illā destructionē et 2° cōminat̃ regno iude similē ibi · et de
linquet̃ · Circa primū dicit · terra uřa · i · terra decē tribuū
que dr̄ hic pertinere ad regnū iude / q; sibi debebat̃ de iu
re eo q̄d fuit de regno dauid et salomonis · s; tpr̄e roboam
rebellauit ut hr̄ · 3 · Re · 12 · deserta · i · derelicta ab habitatorib;
suis ī assirios trāslatis ut dictū ē · ciuitates uře succēse sunt
igni · ab assiriis terrā isrl̃ destruentib; · et dicit h' ciuitates
illius terre ptinētes ad regnū iude rōne dicta · et eodē mō i
telligit̃ q̄d subdit · regionē uřam corā uobis alieni deuorāt
· i · samaritani qui erant gētiles illuc adducti p regem

assyrioꝝ ut hr̄ · 4 · Re · 17 · et desolabit̃ sicut in uastitate hosti
li · i · hostes remanebūt ī ea / et iō factū ē q; filii isrl̃ ī assi
rios trāslati nō redierūt postea ad terrā illā · unde lr̄a hebrica
sic hr̄ · et desolabit̃ sicut in uersione extraneoꝝ · quia illa ter
ra fuit simplr̄ uersa ad extraneos qui nō erāt de gēte isrl̃ · ¶ Et dere
linquetur · h' ppha cōsilē penā q̄tū ad aliq̄d cōminat̃ regno
duaꝝ tribuum · d · et derelinquetur filia syon · i · ihrl̃m metro
pol' ī regno iude derelinquet̃ a suis habitatorib; trāsferēdis ī
babilonē p nabugodonosor regē / et p oēs alie ciuitates eiusdē
regni · Sicut umbraculum ī uinea · derelinquit̃ a custode
ipsius uindemia collecta / quia nō habitat ibi ultra · et si
cut tigurium ī cucumerario · cucumerib; collectis derelinquit̃
a custode · est autē cucumerarium locus ubi crescūt cucu
meres · et sicut ciuitas que uastat̃ · ciuib; inde captiua
tis · h' quia ista captiuitas reducta fuit ī terrā iuda p
cyrum regē qui dedit ppl̄o inde licenciā reuertēdi ī terrā
suā · ideo subditur · nisi dn̄s exercituū · i · angeloꝝ · reliquisset
nob' semē · i · aliquos de regno iude redeuntes sub zoro
babel qui hedificauerūt templū / et postea ciuitatē tpr̄e neemie · q̄si sodoma fuissemus · i · destructi irreparabiliter sicut
sodoma et gomorra et alie tres ciuitates fuerunt ab
sq; reparatiōe · gen̄ · 19 · ¶ Audite · hic cōsequēter ponitur me
dela contra predicta mala / et primo falsū remediū ex
cludit̃ · 2° uerum cōsulit̃ · ibi · lauamini · Circa primū sci
endū q̄d habitatores regni iude qui p maiori parte erant
ita mali ut p̄dictum ē · tamē credebant maliciā expi
ari sacrificiis et aliis huiusmōi q̄ fiebant ī templo q̄d
erat ī ihrl̃m / et hoc ē falsum sicut dr̄ prouerb · 15 · uictime impi
orū abhoīabiles dn̄o / et hoc ē quod dicit h' ppha sa
tis diffuse / et primo excludit sacrificia · 2° festa sollep
nia ibi neomeniā · tertio oronū suffragia ibi et cum
extenderitis · Circa primū excitat maiores ppli ad itel
ligēdū · d · audite uerbum dn̄i principes sodomoꝝ · i · similes ill'
q; publice et inuerecūde faciebant mala suprādicta sicut
sodomite ut hr̄ gen̄ · 19 · et iō dr̄ infra tercio cap° pc̄tm su
um sicut sodoma p̄dicauerūt nec abscōderunt · Cōsequēter excitat
minores · d · percipite auribus legē dei uři ppl̃s gomorre
et utit̃ hoc mō loquēdi q; sicut ppl̃s erat subiectus principi
bus · ita ciuitas gomorreorū erat subiecta sodome q̄
erat metropol' in quinq; ciuitatib; submersis · ulterius
proponit intentum quo mi multitudinē uictimaꝝ uřarum
dicit dn̄s · i · ī quo placent m' · q · d · nullo mō · iō subdit · ple
nus sum · s · talib; nō indigeo · s; magis abhorreo · sicut
hō plenus cibo abhoīatur ipm / iō subdit̃ · holocausta a
rietū et adipē pinguium et uitulorū et agnorū et
hyrcorū nolui · de istis · n · speciebus aīalium fiebant sacri
ficia maiora / et p reprobationē maiorū intelligit̃ reprobatio
minorum q̄ fiebant de turturib; et columbis · et dice
bant̃ holocausta que totalit̃ incēdebant̃ ad honorē
dn̄i · de sacrificiis autē p pc̄to una pars una pars ce
debat in usum sacerdotum / et alia ī usum offerentium · s; in
sacrificiis eius adipis et sanguis erat totalit̃ prohi
bitus / q; adeps cremabat̃ ī altari holocaustoꝝ et sanguis
effundebat̃ ad crepitudinē illius altaris · ut hr̄ ī leuitico ·
Cū ueneritis ante cōspectū meum · i · ad talia offerendum
sacerdotib; in introitu atrii sacerdotū q̄d dicebat̃ eē
in conspectu dn̄i / eo q̄d erat ante templum ubi dabant̃ de
cima · s; hoc · Quis q̄siuit hec de manib; uřis · q · d · ego nō
q̄siui · ut deambularetis ī atriis meis · hoc dr̄ q; preter atri
um sacerdotum ī quo offerebant̃ sacrificia erat duo alia
· unū ī quo orabāt īmundi / et aliud ī quo orabāt mūdi · ne
offeratis sacrificiū ultra · q · d · tal' oblatiō nob' nō ualet
s; magis nocet / eo q̄d polluti pc̄tis ad loca sancta accedūtis
incensum abhoīatiō ē m' · i · oblatiō thimiamatis ī altari ī
censi intra templum q̄ oblatiō erat sacrificioꝝ oblatorū sub
diuo cōsumatiō · scdm̄ q̄d dr̄ hebre · 9 · in priori quidem
tabernaculo sp introibant sacerdotes sacrificioꝝ officia cōsu
mātes · neomeniā · hic excludit sollepnitatē · d · neome
niā · i · festum quo fiebat ī nouilunio apud iudeos spēt

hitui

bissiam dñe gubernatoris/ eo q in nouilunio frequenter appet mutatio tempis/ et dr a neos qd est nouum et mene defectus/ eo q renouatur lumen lune quod defecerat. et sabbatum. qd e festum apud iudeos in memoria benefitij creatonis ut hr gen. 2°. et alias festiuitates. s. pasch. penth. tubarum. expiatois. et tabernaculorum de quib9 dictum fuit plenius leuit. 23. ¶ Nō feram loquitur scriptura de deo ad modum hois aggrauati onere/ et p hec omnia et similia ostenditur q talia nō erant deo placita s3 magis displicentia. iniqui sūt cetus uri. i. octaua eni die festi tabernaculorum fiebat cetus siue collecte. kl'as uras. i. principia mensium. p q figuratur illud quod sup dictum e/ et significatur e p neomenia. et sollepnitates uras. oes generaliter. odiuit aia mea ⁊c. et p3 ex dictis sniā. Et cum extenderitis. hic excludit orone suffragia. d. et cum extenderitis man9 uras. ad me depcando. auertam oculos meos a uobis. sicut hō auertit faciem suam ab eo quē nō uult exaudire. io subditur. et cum multiplicaueritis oronem nō exaudiam. et subdit cām pdictorum ronē. manus eni ure. i. opera ura que p man9 designantur eo q manus e organum organorum. tercio de aia. sanguine plene sunt. i. peccatis enormib9. erant. n. homicide et ydolatre et pauperum oppssores. pdicta. n. sacrificia et hm9 mōi non hēbant efficaciam ex ope opato. sicut sacrificium noue legis/ s3 tm ex fide et deuotione offerencium/ fides aūt erat in eis amota p ydolatriam/ et deuoto p maliciam obstinatam ¶ lauamini. hic ostendit uera medela consulitur. s. p ueram pniam et bonā opationē et hoc est quod dr. lauamini. a peccatorum macul'. lacrimis contricionis mundi estote. i. a recidiuio cauete. auferte malum cogitationum urarum. quia sufficit mundicia nō exterior sine interiori. ab oculis meis. homo eni uidet ea que patent. s3 de9 intuetur cor. pmo re. 16. desinite agere puerse. a malo declinando. discite bn̄ facere. i bonis uos exercendo. iste. n. sūt due ptes iustitie. s. declinare a malo et facere bonum. querite iudicium. i. executionem debite iustitie. subuenite oppresso. eum releuando. iudicate pupillo. i. p pupillo in causa sua iusta. deffendite uiduam. contra eius calumpniatores. istas aūt psonas exprimit/ q2 frequenter iniuste patiuntur calumpniam eo q nō pnt se deffendere/ et io indigent iudicum et potentum sustentatione. et uenite et arguite me dicit dñs. i. si ita feceritis tunc poteritis conqueri si a deo releuemini. ppter h subditur de releuatone a peccatis cum dr. Si fuerint pccā ura ut coccinum. isti duo colores hic positi ualde tenaces et mansiui. et io p hoc intelligitur q pccā quantumcumq sunt grauia ex genere et habituata ex consuetudine diuina gra purgabuntur. 2° subditur de releuatione a corporalib9 miseriis cum dr. Si uolueritis et audieritis me pceptis meis obediendo. bona terre comedetis. per hoc etiā intelligunt alia bona spūalia q in talib9 pmiss sunt pncipaliter intellecta. pmium. n. nō dr ex minimo bono q nutitur. s3 magis. bona autem tpalia sūt minora q opera uirtutum. q si nolueritis et me ad iracundiam puocaueritis pcepta mea transgrediendo. gladi9 aduersariorum urorum deuorabit uos. morte tpalem inferendo/ et ad morte gehenne deducendo/ que sb morte tpali intelligitur. hoies aūt carnales quales erant in ueteri testo. potissime nō attendūt nisi bona et mala sensibilia. io in diuinis pmissionib9 et comminationib9 pphe bona et mala sensibilia exprimebant sb illis intelligendo spūalia et etiam ¶ Quo facta e. hic ostendit ondit9 populo puniendo p pccātis i pxim et pmo describitur culpa. 2° pe. ppter hoc. Circa pm pmo describitur culpa hominum uulgarium cum dr. quomo facta e meretrix. i. plena meretricio p pccām adulterij scdm q dr iere. 3. equi amatores in feminas emissarij facti sūt. unusquisq ad uxorem pximi sui hiniebat. et hoc e ualde graue peccatum q pxim9 qr fit s9 iniuria a re q sustinuit ffa. ciuitas fidel'. i. p9 cōseruās fidelitate

matrimonij. plena iudicij. tpre. dd. et salonis. io subditur. iustitia habitauit in ea. s. tunc. nunc aūt homicide. ut expositum e supra. Consequenter describit culpā doctorum et sacerdotum cum dr argentum tuum. i. lingua doctorum et sacerdotum/ scdm illud puerb. 10. argentum electum lingua iusti. uersu e in scoriam. i. a ueritate in falsitate p malā legis expositionem. uinum tuum. i. correctio ppl'orum p doctores et sacerdotes/ sic q dr luc. 10. in pabola samaritani infundens oleum et uinum. ubi p uinum intelli. correctio eo q e mordicatiu9. mixtum e aqua. i. relaxatum a correctione debita/ q2 doctores culpabiles non hūt frontem corripiendi pauores. Consequenter describit culpā pncipum cum dr. pncipes tui infideles. in regimine ppli. socii furum sustentantes eos/ eo q o'cant furtis eorum. omnes diligunt munera. p auariciam. sequunt' retributiones. pcetes iustitiam io subditur. pupillo non iudicant. dando p eo snīam in causa iusta. causa uidue non ingreditur ad eos. q2 nō uident inde lucrum tpale consurgere ¶ Propter hoc. hic ostendit describitur pe debita cum dr. ppter hoc ait dns exercituum. i. angelorum. fortis isrl'. i. potens ad puniendum mala de isrl'. heu. p malo ppli mei. ego consolabor sup hostib9 meis. et subditur mod9 consolationis. et uindicabor de inimicis meis. et accipitur hic et p idest. passiones. n. irascibil' terminantur in passionib9 concupiscibil'. iratus. n. delectatur cum punit iniuriam s' illatam/ et sic ira terminatur in delectatonem. et conuertam manum meam puniente. ad te. debite puniendo. io subdit'. et excoquam ad purum scoriam tuam ⁊c. loquitur de deo ad modum hois aurifabri q p uirtutem ignis consumit quicquid e impuritatis in auro uel argento et sic purgat/ sic p ignem tribulatonis immisse a deo in iudeis p reges babilonis fuit purgat9 ppls iudeorum. qua purgatione facta reductus e a captiuitate babilonica. io subdit. et restituam iudices tuos ut fuerunt pri9. s. zorobabel. et ihm filium iosedech. machabeos et consiliarios et consiliarios tuos sicut antiquitus. s. esdram. et neemiam agenum. et zachariam pphas. post hec uocaberis ciuitas iusti. s. dei. urbs fidel'. in diuino cultu. syon in iudicio redimetur. per syon ubi erat templum ad quod pplus tenebatur ter in anno conuenire intelligitur ipe pp9 qui redēpt9 fuit de babilone p uiam iustitie in quantum p culpa sustinuit penam debitam/ et q p syon intelligatur pp9 ostendit' p hoc quod subdit'. et reducent eam. mons. n. syon q e immobil' nō fuit translatus nec reductus/ s3 pp9. et conteret scelestes et peccatores simul ⁊c. quia hij erant in peccatis suis obstinati fuerunt mortui ptim in captione ihrlm et terre in circuitu et pti in captiuitate babilonis. confundent'. n. ab ydolis. uidentes p experienciam q nō poterant eos iuuare contra babilonios. et erubescetis super ortis quos elegeratis. ad colendum ibi ydola in locis amenis et deliciosis ubi etiam suam luxuriam exercebant in ueneratione ydolorum papi moriae. unde et dicebatur deus ortorum. Cum fueritis uelud quercus defluentib9 folijs. i. morti ppinqui/ sicut folia defluunt a quercu cum incipit mortificari. et uelud ortus absq aqua. i. q mortificatur seminata et plantata. et erit fortitudo ura in fauilla stupe. i. applicata debite pene. et op9 urum sicut scintilla. q2 op9 demitorium generat tribulationis incendium. et succendetur utrumq simul. i. igne gehenne quantum ad obstinatos in malis et nō erit qui extinguat. quia ille ignis e ppetu9. potest etiā hoc referri ad ignem quo nabuzardan incendit domum dni et domum regis et domos ihrlm p circuitum. 4. re. ulto. et sic ille ignis nō fuit extinctus ab hoīe. s3 solum p consumptionem combustibil' materie.

Verbum II

dei. Postq pphā descripsit regni iude deiectionem. hic consequenter describit rest. i. e. eius erectionem. Et diuidit in duas ptes/ q2 pmo hec erectio describitur. et scdo ad describendum pdictam deiectionem reuertitur ibi. pieasti. n. pma ps a xpianis et iudeis de tepore xpi exponitur. contrario tm mō/ q2 xiani dicunt hanc scripturam fuisse impletam in aduentu ihu nazareni

que cōfitent͛ ēē xp̄m in lege et ꝓphis ꝓmissū. Iudei uō
dicūt ipām iplendā fore tp̄re messie quē expectant/ qꝛ
ihm nazarenū negant ēē xp̄m/ et arguūt ex litera hu
ius ptis p̄mo qꝛ dr̄ hic. erit nouissimis diebus mons
dom⁹ dn̄i. ꝛc̄. et sic in nouissimis dieb⁹ lr̄a hui⁹ ptis est
iplenda. dies aūt ihu nazareni nō fuerūt nouissimi
quia post morte ei⁹ fluxerūt multi anni. s. mille et cen.
igitur nō fuit xp̄s. s; alius expectat͛. Item sbditur. mons
dom⁹ dn̄i i uertice mōtiū et eleuabitur super colles
et sic in aduentu xp̄i mons syon eleuabit͛ in altū
qd nō ē adhuc factū. g⁹ ꝛc̄. Item sequitur. et fluent
ad eū om̄es gētes. s. p credulitate i xp̄m. hoc aūt nō
est factū de ihu nazareno/ quia sarraceni tartari et plꝛes
gentiles alij et etiam iudei p maiori pte nō crediderūt i
ihm nazarenū. g⁹ ꝛc̄. Itē sequit͛. et conflabūt gladios
suos in uomeres et lanceas suas in falces nō leuabit
gens contra gentē gladiū. ꝛc̄. ex quo sequit͛ qd i aduē
tu messie debeat tanta pax ēē i mūdo qd cesset usus
armorū et nā eorū i instr̄a p agricultura cōuertat͛.
Ista non solū possūt solui. s; etiā i aduersarios retorq̄
ri/ saltem p magna pte. Ad p̄mū dicendū qd nouissi
mū vno mō accipitur simplr̄ et absolute et sic teplum
nouissimū seu dies nouissimi dr̄ tēp⁹ futurū ꝓpe iu
diciū. Alio mō accipitur respectiue et sic tēp⁹ grē seu
aduēt⁹ xp̄i dr̄ nouissimū/ qꝛ legi euāgelice alia nō
succedet. ꝓpt͛ qd argum̄tū non vꝫ. qꝛ illud tēpus nouis
simū hꝫ longū tractū/ sicut ultia etas hoīs aliq̄n̄do
tantū durat q̄tū om̄s p̄cedentes. Item gen̄. xlix. dr̄ con
gregamini filii iacob ut annūciem que uentura sūt nobis
in dieb⁹ nouissimis ꝛc̄. et omīa illa iam diu sūt adiple
ta/ etiam secūdum opiōnē iudeoꝝ/ sicut fuit ibidē ex
positū. ꝓpter qd ex illo uo. in nouissimis dieb⁹. nō ha
bent augmētū. Item ibidem subditur nō auferet͛ scep
trum de iuda et dux de femore ei⁹ donec ueniat qui
mittēd⁹ est. i. xp̄s. vnde in trāslatiōe caldaica que tante auc
toritatis ē apud hebreos/ qd nulla unq̄ fuit ausa ei cōtradicē
habetur. messias. i. xp̄s ubi nos hēm⁹ q̄ mittēd⁹ est.
Cum igr̄ sceptrū et dn̄atō sint totalr̄ ablata a iudeis
iam diu ē/ sequit͛ qd aduēt⁹ xp̄i trāsiūt i p̄titū/ et cū fuit ab
latū tp̄re herodis ad quē deuolutū fuit regnū iudeorū
cum eēt alienigena/ et tp̄re ipius nat⁹ fuit ihūs naza
ren⁹/ sequit͛ qd ē et fuit uere xp̄s. quia illo tp̄re nullꝰ appa
ruit alius qui ex doctrina et opib⁹ posset dici xp̄s. et sic
argumētū redituit͛ ad ꝓpositū nr̄m. Ad s̄m dicēd̄ qd rōne
illius dicti aliqui doctores hebrei dixerūt/ qd i aduentu
messie mons synay et mons thabor et carmeli q̄ sūt
ꝓpe mōtē syon sūt adducendi diuina uirtute/ et super illos
mons syon dꝫ poni/ ut sic ipleat͛ qd dr̄. erit mons dom⁹
dn̄i i uertice mōtiū. ꝛc̄. sꝫ hoc dictū reprobat. Ra. sa. s;
locū istū. d. qd tal̄ eleuatō nō ē intellig̃da s̄m loci mutatiō
s; p signoꝝ opatiōnē/ quia maiora signa fieda sūt tūc
i monte syon/ q̄ i aliis trib⁹ sint facta/ et i hoc dicit ue
ritatē. s; in hoc deficit qd dicit futurū qd p ihm naza
renū factū fuit/ qd sic pꝫ. maius signū factū i mōte sy
nay fuit datō legis p angelū loquētē i p̄sona dn̄i. act. vii/ ma
ius sine cōpatōe fuit qd xp̄s hō uerꝰ i tēplo docuit legē
euāgelicā/ i quo legitur plures docuisse/ quod q̄dē tē
plū erat i mōte syon ut frequēter dictū ē/ ubi ecos cecos
et claudos curauit et mlta alia miracula fecit ibi etiā
ianuis clausis ad discipl̄os itrauit suā resurrectiōem maīfestā
do et ibi s; ap̄los aliosq; discipl̄os spm̄ scm̄ i die pē
thecoste misit quod fuit maximū miraclm̄ sꝫ p̄ hoīes
simplices et illiterati om̄es scripturas intelligent et lin
guis om̄iū loq̄rentur/ et p hoc pꝫ qd maiora fecit ihūs na
zaren⁹ i mōte syon q̄ nūq̄ fuerit facta i trib⁹ mōtib⁹
p̄dictis. ex quib⁹ concludit͛ ipm̄ uenisse i p̄sona ihu naza
reni. Ad terciū dicēd̄ qd hoc signū om̄es nō distribuit
p singul̄ generū. s; p generib⁹ singloꝝ quia de oībus
gentib⁹ aliqui cōuersi fuerūt et sunt ad fidem xp̄i/ et

tp̄re ap̄loꝝ sicut diffusi⁹ declaratū fuit ps. xviii. sup illo
uerbū in om̄ē terrā ꝛc̄. sicut hec ꝓpō uera ē. om̄e aīal fuit
i archa noe/ quia aliqua idiuidua de singlis generibus
aīaliū fuerūt ibi/ ad fidē uō xp̄i nō solū aliq̄ de gē
tibus singlis. s; multa sunt conuersi. et qꝛ s̄m exposi
tores catholicos et hebreos p̄dicta distributō sic ē intelli
genda/ ex hoc cōcluditur ihm nazarenū ēē uerū
xp̄m. Ad q̄rtū dicēd̄ qd p hoc qd dr̄. nō exercebunt͛ ult͛
ad p̄liū. nō hetur qd p⁹ aduētū xp̄i nullū debeat ēē
p̄liū. s; qd dꝫ ēē magna pax tp̄re sui aduēt⁹/ et ita fuit
qꝛ xp̄s nat⁹ fuit tp̄re cesaris augusti subiectis oīb⁹ gētib⁹
romano ipio et pacatis i tantū qd sb eo numato ē totus
orbis ut hetur luce. ii. et durauit ista pax p magnū spa
ciū tp̄us/ s; plo hꝫ p illā dictoꝝ. ultra. loco cui⁹ ponitur
in hebreo. aad. et similiter. e. ke. o. ubi hꝫ in⁹ et ult͛
nō uenūt latrones syrie i terrā israel/ qꝛ cessauit
ueīre p aliquod tēp⁹. tamē p̄ea uenūt plꝛes. ut pꝫ
ex. iiii. Re. similiter gen̄. xxxii. dr̄ ad iacob nō uocaberis ul
tra iacob s; isrl̄. et tn̄ p̄ea uocat⁹ fuit iacob mltociēs
/ et p hoc cōcludit͛ ihm nazarenū ēē vēm xp̄m quia
natū tp̄re maxie pacis/ et tp̄rib⁹ a ꝓphis ꝓnūciat͛.
Ex p̄dictis pꝫ sn̄ia hui⁹ ptis. tn̄ adhuc ad maiorē
itellectū discurrenda ē breuiter applicādo ad ꝓpositū
s. de ecclie ꝓmotōne/ et p̄mittitur breuis p̄fatō. Vbū
quod uidit ꝛc̄. q. d. ubū quod sbditur ē nōl͛s qꝛ de ma
xima re. et io maxie attēdēd/ et quid sit illud ondit͛
cū dr̄. et erit i nouissis dieb⁹. i. tp̄re grē quod dr̄ no
uissimū ut p̄dictū ē et hoc modo dr̄. p̄ma. Io. ii. no
uissīa hora ē. mons dom⁹ dn̄i. i. ecclia que dr̄ mōs do
m⁹ dn̄i. tum qꝛ fundata fuit p p̄dicatoꝝ xp̄i et ei⁹ miracla
i mōte syon ubi erat tēplū dn̄i ut p̄dictū ē. Tum quia
ecclia que ē dom⁹ dn̄i dignitate excellit oēs aliā cōgregatoꝝ
a pn⁹ mūdi ad dei cultū ordinatā. et eleuabit͛ super col
les. i. super terre p̄ncipes qui a tp̄re constantini cepīt
se supponere iugo xp̄i. et fluent ad eū om̄s gētes. i. a
liqui de omib⁹ gentib⁹ ut predictū ē. vl̄ pt dici qd ē hic
locutō yperbolica ad designādū mltitudiē gentiliū que
fidem xp̄i suscepit/ iudeis p maiori pte excecatis i infide
litate/ s̄m illud Ro. xi. cecitas ex pte cōtingit i isrl̄ do
nec plenitudo gencium intraret. sicut dr̄. om̄es de ciuitate
currūt ad tale spectaculū ad designādū mltitudiē cur
rētiū. licet aliq̄n maior pars remaneat. et dicent
venite ascendam⁹ ꝛc̄. quia illi qui recipiebāt fidē xp̄i
hortabant͛ alios ad silr̄ agendū. et docebit nos uias s
uas ꝛc̄. quia adulti uenientes ad fidem xp̄i ante q̄ bap
tizarentur cathezizabant͛ et instruebāt͛ de his q̄ ptinēt
ad fidem. quia de syon exibit lex ꝛc̄. hoc nō ē referē
dū ad credētes/ qi sit ubū ipoꝝ. s; ē ubū ysaye reddē
tis cām et modū de dicta mltitudine gētiū ad fidē xp̄i co
uertenda/ quia de ihrlm et iudea exierūt ap̄li aliiq; dis
cipuli ad p̄dicand fidem xp̄i. ꝓpter qd dr̄ act⁹. xiii. Vobis
oportebat p̄mū loqui ubū dei. s; quia repellitis illud
et idignos uos iudicatis eterne uite. ecce cōuertimur ad gē
tes. sic. n. p̄cepit nob̄ dn̄s. et iudicabis gētes iudio dicē
quo p p̄dicatoꝝ ap̄lorum aliquos de gētib⁹ uocauit ad
fidem aliis uero infidelitate dimissis quod quidē iudiciū rec
tū ē et iustū licet nob̄ occultū et arguet ꝓplos mltos
de infidelitate et aliis p̄ccatis suis. sicut pꝫ i actib⁹ ap̄loꝝ et
legendis scoꝝ. et cōflabūt gladios suos ꝛc̄. hoc dr̄ ad
designādū diuturnitatē pacis q̄ fuit ubiq; natiuitat͛
xp̄i tp̄re ut p̄dictū ē et durauit i iudea/ de q̄ terra ysay
as p̄ncipalit͛ loq̄bat͛ a xxx͛ āīs et plo ante natiuitatē xp̄i
usq; post mortē eius p. xl. ānos uel circiter sb dn̄io Ro
manoꝝ/ ut pt colligi ex dictis iosephi et alioꝝ histo
riographoꝝ. s; iudeis finaliter rebellantib⁹ romanis/
destructi sūt et capti p tytū āno. xlii. a passione xp̄i
verisile aūt ē qd in pace tam longa cessantib⁹ bellis
multa arma et instr̄a bellica fuerūt cōuersa in instr̄a
agriculture apta/ sicut sensibiliter uidetur i terris ubi
p̄ tella

post bella sequit᷑ pax diuturna· nō leuabit gēs ɔ̄ᵃ
gentē ɫc̄. yp̄bole ē ad desiguād᷒ pacis diuturnitatē
/ Sicut cōiter dī de aliquo negō qd᷒ ꝓtrahitur ultra
modū cōsuetū/ istud negociū nūq̄ terminabit᷑; licet
aliqñ terminet᷑ infra annū uel mēsē; seu eciā i minori ſm
condicionē negocij et hic mod᷒ loq̄ndi yp̄bolicē frequēs
ē in ꝓphis ¶ Domꝰ iacob. post cōuersionē gentiliū
ponitur conuersio iudeoꝝ qui circa finē mūdi recipi
ent fidem xp̄i gen̄aliter et a tp̄re xp̄i usq; nūc rece
perūt eā aliqui ꝑticulariter/ et q; ad hoc inducti fuīt
ꝑ doctores conuersos ad fidē de gentilitate uel iudea· sic
pȝ de augustino et ambrosio et aliis mltis· Vel i parē
tib᷒ sicut ē illis doctorib᷒ qui nati sūt de parētibus
xp̄ianis· tñ parentes eoꝝ ꝓpinq̄ uel longinq̄ fuerūt de gē
tilib᷒ cōuersi sunt ad fidem xp̄i· et i pr̄sonaliter dī ħ iude
is· domo iacob uenite ambulem᷒ in lūie dn̄i· i· lūie
fidei xp̄iane ¶ Proiecisti· aliqui doctores nr̄i hanc
lr̄am et seq̄ntē usq; ad sextū cap̄ᵐ exponunt cōiter ad p̄
cedētē referendo ad tēpus xp̄i/ dicētes q; in istis capi
tulis describitur pena iudeoꝝ ꝓ morte/ sȝ hoc nō uidet᷑
m̄ uerum q; hic ꝑmittit᷑ culpa pene q̄ describit᷑ i se
quētibus· culpa aūt ista ē ꝑncipaliter mltiplicatō
ydolatrē· unde dī· et repleta ē terra ydolis· ɫc̄· a tp̄re
aūt xp̄i et ante ꝑ longū tēp᷒ usq; ad destructionē
ciuitatis ih̄rlm ꝑ romanos que fuit inducta ꝓpter
mortem xp̄i ut pȝ luce· 19· nō fuit ydolatria apud iu
deos· sȝ eam mirabilit᷑ horruerūt/ i tantū q; cū herodes
ille quo nat᷒ fuit xp̄c sup̄ porta tēpli posuisset aquilā
auream quod ē signū romani dn̄ij eo q; regnū iudee
recepat a romanis/ nō ad hoc q; illa adoraret᷑· sed
ad porte decorē et i pr̄atoris honorē/ et tñ iudei zelo
legis accensi dicētes nō ēē licitū aliquā ymaginē
quācūq; de cā ēē in tēplo uel circa tēplū illā ad ter
ram deiecerūt/ scientes tñ q; ex hoc iminebat eis m
ortis piculū· sicut et cōtigit q; plures rōne huiꝰ facti
fuerunt ab herode occisi· Item tp̄re tyberij sb̄ quo passus
est xp̄c pilato iudee p̄fecto ymagines cesaris portari fecit
in ih̄rlm q̄ cū cognitū fuisset a iudeis i magna multitudine
uenerūt ad pilatū rogātes ut illas auferret/ asserētes
nō ēē licitū aliquā ymaginē intra ciuitatē ēē· et pi
latus uidēs mltos ēē paratos magis mori q̄ ꝑmittē
ymagines i ciuitate fecit eas i cesaream reportari ad
ꝓueniendū dissentōē ꝓp̄li/ et silr̄ factū legit᷑ tp̄re ga
ij qui successit tiberio/ eo q; petroni᷒ iudee p̄fecto uo
lebat ymaginē cesaris ad ih̄rlm portare· ut refert io
sephus libro de iudayco bello/ et iō saluo meliori iudi
cio m̄ uidetur q; hec lr̄a et sequēs usq; ad septimū
capl̄m referēda ē ad tēp᷒ p̄cedens babilonicā capti
/ que fuit inducta sup iudeos maxie ꝓpter ydolatriā
/ que tunc i eis mltū inualuit; ut pȝ ex· iiij· Rg· et· ij· par.
¶ Igitur ſm hanc sn̄iam lr̄a ista i qua ysayas reuer
titur ad describendā ꝑuitatē regni iude/ quā describere
supra icepat/ ut supra dictū ē/ ꝑmo i duas ptes di
uidit᷑· quia ꝑmo exꝑmit᷑ culpa· 2° sb̄ditur pena debi
ta ibi· nō ḡ dimittas· Circa ꝑmū dicit ꝓpha· proiecisti
ēi ꝓp̄lm tuū domū iacob· i· ꝓicies loquitur· n· de fu
turo ꝑ moꝝ p̄titi ꝓpter certitudinē ꝓp̄hie q̄ fuit im
pleta qñ nabuc᷒ iudeos de ih̄rlm et iudea eiecit
et captiuos i babilonē duxit· Cōn reddit᷑ rō dicte
hz· et repleti sūt ab oriente· i· magica arte q̄ reptasit
i pte orientali r̄ iudee· Vnde et balaā ariolus et magus
fuisa i translatōē cōi/ cum dī· repleti sūt ut olym/ q; a
dinos/ dīnatōē supsticiosa· tñ augurijs ꝓp̄e ē dīnatōes
ꝑ garritū et uolatū auiū· habuerūt et philistiim
q; talib᷒ credebat· Sciend᷒ tñ q; aliqua dīnatō ꝑ garritū
et motū auiū ē licita· hz· q̄ntū se extendit cognitō

nāl̄is· aues· n· et bruta aīalia cito sentiūt i mutatōē
aeris/ q; nō hñt itellectū distrahētē uim sn̄tiuā
et ſm talē i mutatōē icipiūt garrulare uel mouere de
loco ad locū/ alr̄ q̄ mūt/ ad q; sc̄ pluuia uel siccitas
uel uento uel huiꝰmōi ſm diuersitate rē auiū uel brutoꝝ
aīaliū/ et ex tali expiencia cognoscūt hoīes q; tal' gar
ritꝰ uel uolatꝰ est signū tal' effectꝰ sequētis/ et hoc
mō naute etiā ꝑnosticāt de futura tēpestate ꝑ mo
tū delphinoꝝ i supficie maris· sȝ si diuinatio talis ex
tendat᷑ ad actꝰ hūanos/ qui depēdēt ex libero arbitrio
supsticiosa ē tal' dīnatō/ qua utebant᷑ iudei sicut et
philistei· et pueris alienis adheserūt· ex cetes i eis
uiciū sodomiticū ut dicūt cōiter expositores nr̄i· Ra
sa· uero exponit aliter dicēs q; iudei accipiebāt uxo
res alienigenas ydoloꝝ cultrices· sicut dr̄ de salomōe
iij· Rg· xi· et filij qui nascebāt᷑ ex eis seqbant᷑ ydolatri
mat̄ⁿ et sic iudei faciebāt filios alienos a cultu dei· re
pleta ē terra argēto et auro· i hoc tāgit᷑ pcm̄ auaricie
/ ad quod iudei sp̄ fuerūt ꝓni· et repleta ē terra eiꝰ e
quis ɫc̄· i hoc tāgit᷑ pcm̄ diffidētie q; i deffensione
ꝑ talia cōtra adūsarios mag᷒ cōfidebāt q̄ de diuino a
uxilio· Et repleta ē terra eiꝰ ydolis ɫc̄· hic tāgit᷑ pcm̄
eoꝝ mltiplicis ydolatrē/ et q̄ntū ad ydoloꝝ fabricatōē
/ et q̄ntū ad ueneratōē· iō sb̄ditur· op᷒ manuū suarū ado
rauit· et sb̄ditur· et incuruauit se hō· ydolis iclinando
omnia· n· ista pcm̄ mltiplicata fuerūt int' iudeos ante ca
tiuitatē babilonicā ut pȝ· iiij· Rg· et maxie tp̄re manas
se· e· Rg· 21/ ne ḡ dimittas· p̄missa culpa· hic cōnt᷑ de
scribitur pena et ꝑmo in gen̄ali· 2° mag᷒ in spāli· cap°
3· ꝑma in duas q; ꝑmo describit᷑ pena· 2° ondit᷑ medela
ibi· quiescite· Circa ꝑmū dicit ꝓpha· ne ḡ dimittas ē q̄
dicat ex quo faciūt ita impia ut ꝑmissū ē/ nō est di
mittēd᷒ ita; de dcō culpe siue decore iusticie· Cōn itꝰ
ꝑmonē suū ad ꝓp̄lm· d· ingredere i petram abscondē
ɫc̄· quia mlti de ꝓp̄lo timore reg' nabuc᷒ et exercitꝰ eiꝰ ab
scondērūt se in cauernis petrarū· et i fossis terre a facie ti
moris dn̄i· i· ipīꝰ nabuc᷒ a dēo missi ad puniendū p̄dcā
pcā/ qui fuit in hoc flagellū dn̄i· et a glīa maiestatꝭ
eius· i· a maiestate eiꝰ gl̄iosa q; fecit nabuc᷒ uenire cū
magna ualde et excellēti ptāte cui nulla de regno iude
potuit resistere· iō sb̄ditur· oculi sublimes hoīs· i· sedechi
e reg' qui eleuatꝰ i supbiā rebellauit caldeis· humilia
ti sunt· quia fuit captꝰ et excecatꝰ ut hz· e· Rg· 25· et
incuruabit᷑ altitudo uiroꝝ· quia uiri bellatores fuerūt
occisi et captiuati· exaltabit᷑ aūt dn̄s solꝰ in die illa· i·
tūc apparebit eiꝰ potētia in puniendo pctōres· iō sb̄ditur
quia dies dn̄i· i· tēp᷒ uindicte eiꝰ super omē supbū
· i· corde eleuatū· et excelsum· i· ambitiose ꝓmotū
et super omēs arrogātes· i· supbe loquētes ɔ̄ deū· et sup
omēs cedros libani· i· machinamēta ex talib᷒ lignis
nō potuerūt eos deffendere· et super omēs mōtes excelsos
· i· fortalicia i supplib᷒ et locis· q· i accessibilib᷒ destruē
tur ꝑ regem babilonis q̄ntūcūq; sint fortia i muris· iō
sb̄ditur et super omē turrē excelsam ɫc̄· super naues
tharsis· quia sedechie et ꝓp̄lo suo defecerūt oīno uictua
lis· et super omē quod uisu pulchrū ē· quia caldei
abstulerūt de regno iude quicquid erat p̄ciosū et pul
chrum· et incuruabit᷑ sublimitas hoīuȝ· i· deiicietur ꝑ
captiuitatē et mortē· et eleuabitur dn̄s ɫc̄· exponit᷑
ut supra· et ydola penitꝰ conterēt᷑· quia caldei cōfre
gerūt ipa· portantes secū erāmētū et argētū· et alia
metalla· Iere· lij°· et introibunt in speluncas· i· ibi fu
gientes et se abscondentes a caldeis ut dictū ē· nam
et ipe sedechias rex fugit ꝑ uiā sb̄terraneā ut dictū
fuit· e· Rg· xxv· a facie formidinis dn̄i· sic ē in hebreo
et exponat᷑ ut supra· Cum surrexerit ꝑcutere terram
· s· iudee ꝑ nabuc᷒· tāq̄ ꝑ suū flagellū· in die illa
ꝓiciet homo ydola argenti sui· quia plures de ꝓp̄lo su

gientes portabat seu talia · scilicet quia propter pondus impedie bant a velocitate fuge, precaverunt ne caperentur, sicut proiciunt mirra in mari ne homines submergantur. ut adorent talpas et vespertiliones. i. talibus enim ymaginibus per artem nigromantiam factis demones aliqua dabant responsa. et ingredietur fissuras · exponatur ut supra quia est repeticio eiusdem sensus ad maiorem expressionem et terrorem. Quiescite hic consequenter ostendit medelam contra predicta mala ponendo scilicet cessationem a provocatione iracundie divine per peccatum ydolatrie et hoc est quod dicit. quiescite ergo ab homine · i. a deo eius offensam timendo. scriptura enim sacra veteris testamenti loquitur frequenter de deo more humano et similiter vocat eum aliquando hominem vel virum · et maxime quia erat humanandus dominus. unde dicitur exo. 15. dominus quasi vir pugnator. In hebreo habetur. dominus vir pugnator sine quasi · et sicut ibi nominatur vir pugnator · ita hic homo iratus qui ad vindictam paratus · ideo subditur. cuius spiritus · i. hanelitus in naribus eius est. homo enim iratus emittit hanelitum fumosum per nares quia excelsus reputatus est ipse ab angelis sanctis qui eum summe reverentur et multo fortius debet timeri et revereri ab hominibus timendo ab offensa ipsius secundum hebreos littera est ista. quiescite ab homine cuius spiritus in naribus eius · i. qui vivit per respirationem aeris et sic fragilis est et mortalis sicut alia animalia respirantia quia in quo acceptatus est ipse · d. in nichilo respectu dei et ex hoc subintelligitur quod adhuc ydola que sunt ab eo facta sunt minus acceptanda ut exponit ra. sa. et ro · in alis quantum ad hoc quia effectu non excedit suam causam efficientem sed magis deficit ab ea.

Ecce enim III dominator. Hic consequenter describitur pena comminata magis in speciali · et primo propheta ostendit propositum · secundo ad hoc inducit exemplum parabolicum capitulo v · tertio confirmat dictum suum capitulo sexto. prima in duas quia primo pena describitur · secundo ab ea pars populi excipitur · ibi. c. iiii. in illa die erit germen domini. prima adhuc in duas quia primo describitur pena in sexu virili · secundo in mulieribus ibi. et dixit dominus. De primo · prima ad huc in duas quia primo describitur pena · secundo subditur causa ibi. ruit enim ierusalem. Circa primum premittitur pena transmigrantium et subditur pena remanentium ibi. et dabo pueros etc. Circa primum dicit. ecce dominator · quantum ad actum gubernandi. dominus quantum ad potestatem. exercituum · i. angelorum qui sunt executores divine voluntatis. auferet per caldeos in hoc ministros. ab ierusalem et iudea validum quantum ad agilitatem membrorum. et fortem quantum ad robur. et omne robur panis etc. quia ierusalem obsessa a caldeis defficit omnibus cibis et potu unde deberet robur bellatorum sustentari. et iudicem · i. iudices ad quos referebantur cause variis ierusalem de aliis civitatibus. et prophetam · i. prophetas falsos qui decipiebant sedechiam regem et populum asserentes quod non traderentur in manu regis babilonis ut habetur iere. 28. et ariolum · i. ariolos qui ymolando demonibus in aris divinabant. et senem quia caldei non defferebant etati aut dignitati. ideo subditur. principem super quinquaginta et honorabilem vultu et consiliarium i. assistentibus dubiis et sapientem de architectis. i. principales in mechanicis. et prudentem eloquii mistici · i. doctores magnos qui intelligebant leges et prophetas non tantum secundum sensum litteralem sed etiam misticum quod autem de omnibus statibus predictis multi fuerunt ducti in babilonem cum ioachin rege iuda patet. iiii. Re. 24. et dicitur illa captivitas proprie transmigratio · quia ioachim reddidit se regi babilonis. Et dabo. hic consequenter describitur pena remanentium · et primo a transmigratione ioachim usque ad destructionem civitatis sub sedechia · secundo post destructionem ibi. apprehendet. Circa primum sciendum quod tunc remanens populus fuit pessime gubernatus propter quod in populo fuerunt dissensiones et contentiones et alie miserie ante · ita

quod illi qui ducti fuerant in babilonem iudicabantur meliores conditionis quam illi qui remanebant · et hoc est quod dicit. dabo pueros principes eorum · quia post ioachim productum remansit filius eius 18. annorum et post illum sedechias · 21 · annorum · et sic fuerunt iuvenes etate iuniores moribus quia fuerunt pessimi. et effeminati dominabuntur eis · quia fuerunt ignorantes et mutabiles sicut mulieres. uterque enim rebellavit regi babilonis in malum suum et totius populi. et corruet populus in peccatum et miserias propter deffectum regis secundum quod dicitur prover. xi. ubi non est gubernator populus corruet. vir ad virum · i. contra deum. ideo subditur. tumultuabitur puer contra senem · subtracta ei reverentia et honore · et ignobilis contra nobilem · subtracto timore deffectu regiminis. Apprehendet. hic describitur miseria remanentium post civitatis destructionem quia illi qui evaserant per diversas societates fugiebant ad loca deserta et erant positi in tanto timore quod nullus audebat recipere curam regiminis alicuius turme seu societatis et hoc est quod dicit. apprehendet enim vir fratrem suum · ut sit sub cura et protectione illius. ideo subditur. et dicet vestimentum tibi est princeps noster esto · quia sumus omnibus denudati. In civitate enim tectorum monoculus est rex. Ruina hec · scilicet populi nostri sub manu tua · i. sub cura tua sic respondebit hic est renuendo dicens. non sum medicus · i. non habens potestatem nec sciam vos salvandi · in domo mea non est panis etc. i. in tanta paupertate sum sicut vos · ideo nolo vobis preesse. Ruit. Consequenter ponitur causa pene predicte. haec enim sit supra posita causa · hic replicatur et additur alia causa aut ista sunt multiplicata peccatorum interque primo ponitur peccata contra deum · secundo contra proximum ibi. populum meum. Circa primum dicit. Ruit ierusalem quantum ad civitatem et populum · et iudas concidit · i. regnum · unde caput metropolis erat ierusalem · et subdit causam cum dicit · quia lingua eorum et adinventiones eorum contra dominum. per hoc quod dicitur lingua ostendit quod erant blasphemi. per hoc autem quod subditur et adinventiones ostendit quod non peccabant ex passione et ignorantia sed studiose et ex certa sciencia quod est gravissimum. agnitio vultus eorum respondebit eis · i. ita erant excitati in malo quod malitia relucebat in vultibus suis · sicut luxuria meretricis in facie eius · et non solum in corum vultibus sed in verbis et gestibus. ideo subdit. peccatum suum sicut sodoma predicaverunt nec absconderunt et publice peccando. Ve anime eorum propter culpam et propter penam sequentem. ideo subdit. quoniam reddita sunt eis mala pene pro malo culpe · decepti quia tunc aliqui iusti venerunt tunc babilonios captivos ut patet de ieremia. Iere. xl. ideo dicit. dicite iusto quoniam bene · scilicet sibi erit. quoniam fructum adinventionum suarum comedet · i. retributionem bonorum suorum pauperiet et eorum qui de ipso consiliter. Ve impio etc. et patet sensus. Populum meum. hic consequenter ponitur peccatum contra proximum dicit. populum meum exactores sui · i. superiores qui erant tyranni non principes. spoliaverunt bonis suis. et mulieres dominate sunt eius · quia pertrahebant viros suos · ad ydolatriam. populus meus qui beatum te dicunt etc. isti erant filii prophetie predicentes eis prospera ex quorum promissione populus rebellavit regi babilonis et sic tantum civitas periit et quia hoc factum fuit iudicio divino ideo subditur. stat ad iudicandum dominus · i. ad punitionem malorum paratus et quia ista mala erant in superioribus principaliter ut dictum est · ideo subdit. dominus ad iudicium veniet cum senioribus populi sui et principibus · i. ut iudicet eos de suis tyrannis · ideo sequitur. verbum ipsius dei ad eos dicentis. vos enim depasti estis vineam meam · i. populum israel qui dicitur vinea domini in textu capitulo 6. Cum bona devorabant principes et populus remanebat pauper et nudus. ideo subditur. et Rapina pauperis in domo vestra. quare atteritis populum meum · angariis et iniuriis. et facies pauperum commolitis · i. in facie attenuatis · quia in tantum rapiebant bona populi quod non remanebant eis sufficientia victus. Et dixit dominus. hic consequenter describitur pena in sexu muliebri · et primo quantum ad subtractionem ornamentorum · secundo quantum ad mortem virorum ibi. pulcherrimi quoque viri. propterea quod elevate sunt filie Syon elatione mentis. et ambulaverunt extento collo quod est indicium interioris elationis. et nutibus oculorum ibant.

impudice respiciendo. et plaudebant. dissolute ludendo. et ambulabant pedibus suis etc. curiose et lasciue incedendo per que prouocant homines ad luxuriam, ideo subditur pena debita cum dicitur. decaluabit dominus uerticem filiarum syon. auferendo naturale ornamentum quia crines a natura dati sunt mulieri ad ornamentum. et dominus crinem earum nudabit. declarando sterilitatem capillorum earum. in die illa. scilicet diuine punitionis. auferet dominus ornamentum calciamentorum quia mulieres sotularibus curiosis utebantur. et lunulas. id est incisiones ad modum lune factas in sotularibus ut dicunt aliqui. dicunt quod lunule erant quedam parue bulle auree dependentes circa collum. et torques. id est ornamenta in superiori parte uestimentorum facta circa collum descendentes usque ad pectus. sicut et diuisio uestium erat in superiori parte in pectore. et monilia. ad coniungendum illam diuisionem. et armillas. que sunt ornamenta brachiorum circa scapulas ideo dicuntur ab armo. et mitras. id est cuffias. et discriminalia. id est pectines. et epichelidas. que sunt ornamenta brachiorum prope manum. et murenulas. que fiebant in finibus uestimentorum contorte et diuersis coloribus. ideo uocabantur murenule. et olfactoriola. id est uasa parua argentea uel aurea ubi reponebantur redolentia ad magis homines prouocandum. et inaures. id est ornamenta aurium. et anulos. ornamenta digitorum. et gemmas in fronte pendentes. habebant enim serta in quibus erant gemme posite pendentes in fronte. et mutatoria. id est diuersa uestium paria. et palliola. id est exteriora uestimenta. et linteamina. id est interiora iuxta carnem. et acus et specula. instrumenta sunt cum quibus mulieres aptabant ornamenta corporibus suis. et syndones. id est subtilia. tas. id est pepla. teristra. est autem teristrum uestis linea qua utuntur mulieres in estate et dicitur a tero, -ris. quia teruntur ut ibi fiant ruge multe et tenues ad curiositatem. et erit in ultionem mulieribus predictis pro suaui odore fetor ex infirmitate et miseria, et quia multe fuerunt incarcerate in locis fetidis. et pro zona funiculus. quo ligabantur ut captiue. et pro crispanti crine caluicium. quia trahebantur per capillos et ex infirmitatibus et miseriis fluebant capilli de capitibus suis. et pro fascia pectorali cilicium. est autem fascia pectoralis uitta ... et delicata cum qua stringuntur mamille. ne ex sua grossitie turpitudinem ingerant. omnia autem ista inflicta sunt mulieribus tempore captiuitatis babilonice. ¶ Pulcherrimi. hic consequenter describitur eorum pena in morte uirorum. Et primo circa hoc ostenditur propositum. secundo infertur quoddam correlarium ibi. et apprehendent. Circa primum dicitur. pulcherrimi quoque uiri tui. cum quibus mulieres impudice delitiabantur. gladio cadent. scilicet per caldeos. et fortes tui in prelio. quos potes defendere. et merebunt atque lugebunt porte eius. id est ierusalem et aliarum ciuitatum que dicuntur lugere methaphorice propter populi destructionem. sicut pratum ridere quando floret. et desolata in terra sedebit. quia muri per caldeos fuerant ad terram deiecti.

Et apprehendent. IIII

Hic ex dictis concluditur quoddam correlarium. Circa quod sciendum quod in hebreo non incipit hic capitulum, sed littera ista apprehendent immediate coniungitur cum precedentibus absque spacio uacuo intermedio, quod non est signum alterius fine seu capituli apud hebreos. ideo est correlarium sequens ex predictis. ex hoc enim dictum est quia uiri interficientur in prelio sequitur quod multe remanerent mulieres sine uiris, quia mulieres non sic interficiuntur in preliis, et hoc est quod dicitur. et apprehendent septem mulieres uirum unum. querentes eum habere sponsum et quia ad sponsum pertinet prouidere uxoribus et filiis de necessariis quod est difficile pro tot uxoribus et filiis de necessariis coniugi tot uxoribus. et sic uir unus renueret ideo hoc remouet cum dicitur. panem nostrum comedemus etc. id est prouidebimus nobis et filiis nostris de uictu et uestitu. Cum modo inuocetur nomen tuum super nos. scilicet quod simus uxores tue. aufer opprobrium nostrum. id est sterilitatem et non plus petimus a te. In die illa. hic incipit capitulum in hebreo quia premittitur spacium uacuum. Supra enim descripta est punitio malorum. hic consequenter ponitur consolatio bonorum facienda per christum. quia sicut dictum est supra modus ysaye est cum aliis que tractat simul describere misterium christi, quod intendit principaliter. et hebrei residuum huius capituli referunt ad tempus christi. unde quod dicitur hic. In die illa erit germen domini etc. in translatione caldaica que apud hebreos dicitur magni est autenticam, apud eos dicitur. In tempore illo erit messias domini etc. Et ideo expositores latini exponentes hoc de prosperitate babilonis magis iudaizant quam ipsi hebrei. Igitur secundum hanc sententiam hec littera in duas partes diuiditur quia primo ponitur diuina consolatio bonorum quantum ad eorum exaltationem. secundo quantum ad diuinam protectionem ibi. et creauit. Circa primum dicitur. in die illa. id est tempore gratie, quod dicitur dies propter claritatem notitie. Ro. xiii. nox precessit dies autem appropinquauit. germen domini. id est christus qui dicitur germen domini, quia non fuit conceptus uirili semine sed uirtute spiritus sancti in magnificentia et gloria in miraculorum operatione resurrectione et ascensione. et fructus terre. scilicet uirginis quod dicitur infra. xlv. aperiatur terra et germinet saluatorem. et exultatio his qui saluati fuerint etc. id est apostolis et aliis fidelibus qui post resurrectionem christi uiso domino gauisi fuerunt. Jo. xx. et in die penthecostes recepto spiritu sancto act. ii. omnis qui relictus fuerit in syon etc. id est in ecclesia ut dictum est secundo capitulo. hoc intelligitur de illis qui sunt in ecclesia numero et merito. ideo sequitur. omnis qui scriptus est in uita. id est in libro uite propter quod Ra. Sa. sic glosat. omnis scriptus in uitam. scilicet seculi uenturi. si abluerit. hic accipitur si pro quia. sordes filiarum syon. id est ecclesie. in spiritu iudicii. quia christus per mortem pro nobis satisfecit. et spiritu ardoris. quia hoc fecit ex maximo feruore caritatis. ¶ Et creauit. hic consequenter ponitur consolatio bonorum quantum ad diuinam protectionem. Circa quod sciendum quod in exitu de egypto dominus protexit filios israel per columpnam ignis et nubis exo. xiii. tollensque se angelus domini qui precedebat castra filiorum israel abiit post eos et cum eo pariter columpna nubis sequitur et erat nubes tenebrosa et illuminans noctem, ita quod ad se toto noctis tempore accedere non ualerent. fuit etiam predicta columpna nubis in protectionem contra estum solis de die et columpna ignis contra tenebras de nocte, et hoc fuit in figura gratie spiritus sancti date christi discipulis in signo uisibili act. ii. que protegit contra ardorem concupiscentie et illuminat contra tenebras ignorantie, quanto melior est illa columpna ignis et nubis, quanto ueritas est melior umbra. ad litteram signum illud gratie apostolis date habuit speciem ignis lucentis non comburentis. potest etiam probabiliter dici quod apparuit ibi nebula lucida in signum diuine presentie specialis per gratiam sicut in dedicatione templi salomonis. iii. Re. viii. et in erectione tabernaculi exo. xl. de quo potest exponi quod dicitur act. ii. et impleuit totam domum ubi erant sedentes, secundum hoc igitur dicitur. et creauit deus. id est creabit loquitur de futuro per modum preteriti propter certitudinem prophetie. super omnem locum montis syon. id est ecclesie militantis que syon dicitur ut ostensum est supra. secundo capitulo. et quia ad litteram in monte syon fuit missus spiritus sanctus in signo uisibili super apostolos in die penthecostes ut dicit Jeronimus in epistola ad paulinum de omnibus sacre scripture libris. et ubi inuocatus est. id est ubi inuocatum est a fidelibus. quia est locus orationis. nubem per diem etc. id est gratiam spiritus sancti modo predicto protegentem. super omnem gloriam. scilicet columpne ignis et nubis date filiis israel. protectio. scilicet spiritus sancti. quia excedit eam ut ueritas umbram. et tabernaculum erit in umbraculum diei. scilicet gratia spiritus sancti. in umbraculum contra concupiscentie estum. et in securitatem et absconsionem a turbine. scilicet superbie et a pluuia carnalis lasciuie uel a turbine persecutionis quia non timebant spiritu sancto roborati. et a pluuia prosperitatis temporalis ne per eam mollificentur homines ad uitia. Ra. Sa. dicit quod per turbinem et ignem intelligitur pena gehenne inducens ad hoc illud ps. x. pluet super peccatores laqueos ignis sulphur et spiritus procellarum etc. et quantum ad hoc conuenit melius quia gratia spiritus sancti protegit ab illa pena et maxime gratia confirmata, que est ipsa gloria. ¶ Cantabo

Capitulum V

Postquam propheta descripsit punitionem regni per verbum narrativum, hic consequenter hoc idem facit per exemplum parabolicum. Et dividitur in duas partes, quia primo ponit parabolam; secundo arguit multipliciter populi culpam, ibi: Ve qui coniungitis. Prima in duas, quia primo in parabola vinee describitur ingratitudo populi; et secundo rectitudo divini iudicii, ibi: Et nunc ergo. Circa primum sciendum quod parabola ista est de vinea cum magno sumptu et cum diligentia exculta, que tamen fructum non fecit, et sic a domino vinea contempta fuit et derelicta; et per hanc vineam intelligitur populus Israel, ut habetur infra eodem capitulo: Vinea domini exercituum domus Israel est, quam vineam dominus excoluit suis beneficiis, et tamen ad ydolatriam declinavit, et sic eam contempsit substrahendo suum auxilium, et postmodum tradidit manibus adversariorum. Dicit igitur: Cantabo, id est alte pronunciabo, dilecto meo, in persona eius loquens, sicut apparebit infra; et iste dilectus intelligitur, iste dilectus intelligitur deus, qui sic vocatur in libro canticorum quasi per totum. Canticum patruelis mei vinee sue, id est quod cantavit de vinea sua. In scriptura aliquando accipiuntur parabole seu similitudines ex rebus gestis, et ideo dicunt aliqui satis probabiliter quod quidam patruelis Ysaye, id est filius patrui sui, habuerat vineam cum magno sumptu et labore excultam et acquisitam, et tamen fuit sterilis, propter quod tanquam de insolita fecit dictamen quod vocatur hic canticum; et quia Ysayas similiter locutus est hic de populo Israel sub nomine vinee, ideo subditur: Vinea facta est dilecto meo, id est deo qui dicitur dilectus ratione dicta. In cornu, id est in loco excelso et eminenti, quia Iherusalem metropolis in Iudea erat in loco alto respectu terre adiacentis, saltem quantum ad partem illam in qua erat templum et domus regia in monte Syon. Filio olei, id est in loco pleno olivis, ex quorum fructu exprimitur oleum. Unde iuxta Iherusalem est mons oliveti, sic nominatus a fertilitate olei, et tali modo loquendi dicitur aliquis filius mortis, quia plenus est scelere, per quod dignus est morte. Et sepivit eam mandatis legis et sua et angelica protectione. Et lapides elegit ex ea, chananeos cultores lapidum de terra illa eiciendo, ut habetur libro Iosue. Et plantavit vineam electam, id est populum Israel, quem ad cultum suum preceteris populis elegit et in terra promissionis plantavit. Et edificavit turrim in medio, id est templum ad modum turris factum, sicut dicitur iii Regum vi capitulo, quod fuit edificatum per Salomonem in medio Iudee in Iherusalem existente tamquam metropoli. Et torcular extruxit in ea, id est altare holocaustorum, quod dicitur hic torcular eo quod ibi effundebatur sanguis victimarum sicut in torculari sanguis uvarum. Et expectavit ut faceret uvas, id est opera bona deum colendo. Et fecit labruscas, id est opera inutilia et nociva ad ydolatriam declinando. Nunc igitur habitatores Iherusalem etc. Hoc dicit inducendo populum ad considerationem predictorum beneficiorum. Quid est quod debui facere ultra vinee, quasi dicat: nichil defuit ex parte mea quin deberet facere opera optima, et fecit pessima. Et nunc ergo. Hic ostenditur rectitudo divini iudicii, quia propter ingratitudinem contempsi et in manu adversariorum dimitti. Et ideo subditur: Auferam sepem eius, id est verum legis intellectum, non quia deus inducat aliquem ad errorem sive fidem eliminando, sed quia sacerdotes et legis periti declinaverunt ad vicia, propter quod deus iuste retraxit ab eis lumen sue gratie, et sic ex sua defectibilitate ceciderunt in errorum cecitatem. Et erit in direptionem, quia demones ex hoc habuerunt super potestatem eos diripiendo bona spiritualia et dispositiones ad ipsa. Diruam maceriam eorum, id est meam protectionem et angelicam custodiam substrahendo. Et erit in conculcationem, id est in depressionem ab adversariis et maxime a Babiloniis, que terram destruxerunt et populum partim occiderunt et partim captivaverunt. Et ponam eam desertam, quia protectione mea non putabitur, quia ad verba prophetarum noluerunt se corrigere auferendo mala vite sue. Neque fodietur, quia fossorio divini timoris non fuerunt retracti ab iniquitatibus suis. Et ascendent super eam vepres et spine, id est calamitates pungentes et miserie; et quia ad literam populo ducto in captivitatem vepres et spine creverunt in terra propter defectum culture. Et mandabo nubibus etc., quia in terra illa secuta est siccitas magna. Vinea domini etc. In hoc ostenditur quod parabola ista intelligitur de populo Israel, et sic est exposita. Et vir Iuda germen delectabile eius. Hoc potissime dicitur de Christo, qui erat de tribu illa secundum carnem nasciturus. Et expectavi ut faceret iudicium, iustam sententiam proferendo, quod pertinebat ad iudices quorum est iudicare. Et ecce iniquitas, id est iniusticie iniquitas, quia pervertebant iudicium in favorem et propter munera. Et iusticiam, id est opera iusticie in populo communi vivendo iuste ad invicem. Et ecce clamor de iniuriis unius contra alterum.

Ve qui coniungitis. Hic consequenter arguit populi multiplex culpa, et primo propheta arguit culpam et comminatur penam coniunctim; secundo prosequitur penam separatim, Et iratus est. Prima in tres, quia primo arguit populum de cupiditate; secundo de carnalitate, ibi: Ve qui consurgitis; tertio de superbie vanitate, ibi: Ve qui trahitis; et in qualibet parte comminatur penam. Circa primum dicit: Ve qui coniungitis etc. Iudei semper ad avaritiam fuerunt proni, et ideo in populo illo multi per potentiam auferebant possessiones aliorum et alii per fraudes. Numquid habitabitis vos soli in medio terre, quasi dicat: videmini hoc querere, et tamen terra fuit data a deo filiis Israel communiter pro habitatione pauperum sicut et divitum. Et subditur comminatio pene cum dicitur: In auribus meis sunt hec, dicit dominus, quia exaudivi clamorem iniuste oppressorum ad vindicandum. Ideo subditur: Nisi domus multe deserte fuerint etc., sicut fuerant male acquisite, et hoc fuit impletum quando populus fuit ductus captivus. Decem enim iugera vinearum etc., id est sicut vinee et agri fuerunt male acquisiti, ita efficientur steriles in penam. Est autem iugerum spacium quod par boum in die arare consuevit.

Ve qui consurgitis. Hic consequenter arguit populum de carnalitate dicens: Ve qui consurgitis mane etc. Sic enim solent facere illi qui fuerunt ebrii precedenti vespere, eo quod in mane sunt sitibundi. Ad sectandam ebrietatem, sicut die precedenti. Ideo subditur: Et potandum usque ad vesperam. Et quia ex tali potatione calescit caro et inducitur ad luxuriam et ad alia mala, scilicet ad rixas et homicidia et consilia, ideo subditur: Ut vino estuetis. Et potest teneri hic littera dupliciter: uno modo causaliter, quantum ad illos qui vacabant potationi ut ad mala sequentia essent magis proni et apti; alio modo consecutive, quia talia mala nata sunt sequi ex ebrietate etiam si se inebrians non intendat. Cythara et lyra etc., ad excitandum luxuriam per dissolutionem. Vinum, scilicet forte et electum. Et opus domini non respicitis, non agendo ad eius honorem sive obsequium, cum tamen ab eo habeatis habundantiam temporalium. Nec opera manuum eius consideratis, scilicet qualiter punivit acriter vicium carnalitatis, propter quod ipsum mundum diluvio submergendo, Genesis vii, et quinque civitates igne sulphureo succendendo, Genesis xix. Consequenter subditur pena cum dicitur: Propterea ductus est captivus populus meus, id est ducetur. Ysayas enim loquebatur de futuro per modum preteriti propter certitudinem eventus. Quia non habuit scientiam, applicando ingenium suum ad divinum obsequium et ad iudicia sua considerandum in punitione carnalitatum, ut dictum est. Et nobiles eius interierunt fame etc., quia in obsidione civitatis sub Sedechia defecerunt omnino victualia, ut habetur iv Regum 25. Propterea dilatavit infernus animam suam, et est locutio methaphorica, quia infernus non habet animam proprie. Accipitur autem infernus in scriptura dupliciter: uno modo pro fossa ubi ponuntur cadavera mortuorum; alio modo pro loco ubi descendunt anime dampnatorum et purgandorum, et generaliter illorum qui non admittuntur statim ad gloriam; et quia tunc nullus admittebatur quantumcumque iustus, ideo tunc omnes mortui quantum ad animas ad infernum descenderunt, et corpora eorum partim fuerunt sepulta et partim in fossatis proiecta et putrefacta, et sic infernus utroque modo hic accipitur. Cetera patent usque ibi: Et incurvabitur homo etc., id est deicietur totaliter a sua superbia. Et exaltabitur dominus exercituum in iudicio, id est per hoc quod iudicium perditum faciet de peccatoribus manifestabitur celsitudo eius. Et pascentur agni, id est comedent agni filiorum Israel ab hostibus, ut exponunt doctores nostri. Et deserta in ebrietatem versa advene comedent, id est hostes, quia non solum comederunt Babilonii animalia Iudeorum sed etiam terre nascentia. Ra. Sa. ad cuius sensum exponit litteram istam sic: Et pascentur agni, id est iusti qui de filiis Israel ducentur in Babilonem habebunt victum sufficientem. Secundum ordinem suum, id est secundum statum decentiam. Hoc patet de Daniele et sociis

eius

eius ut p3 daniel. 1° de ioachim rege. 4. re. ultio. et ide
credendu e de aliis iustis salte p maiori pte. et deserta
i pinguedine uersa. i. domos pau plenas pinguib ad
uene comedent. i. iusti de isl inter gentiles ut aduene
bitantes. l. melius uidetur intelligi de filiis isl reuersis de
captiuitate babilonica ut sit sensus. deserta i pinguedine uersa
i. fructus terre isl que fuit deserta tpe captiuitatis quia
fuit inculta. et io qn incepit coli a reuersis de captiuitate
ptulit fructus uberiores et meliores. aduene comedent
i. filii isl de captiuitate reuersi qui fuerunt aduene in ba
bilone. Ve qui trahitis. hic ostendit ppha arguit pplm de pc
cato supbie, que trahit hoies ad alia pcta sm q dr. eccl. x.
Initium omis pcti supbia, et hoc e quod dr. Ve qui tra
hitis iniquitatem. uob aggrauando ea i funiculis uanitatis. i. sup
bie, que e cõis ... aliorum pctorum ut dictu e. et q uincu
lum plaustri et peccatum. i. pcedendo ulterius ad pcta
grauiora. uinculum n. plaustri e grossius q sit funiculus
et sic p hanc silitudie designat q supbia pmo e occo
pcto minori et p ea maiori, et sic erat i pplo regni
Iude, in tantu q irriderent in errore circa diuina puidentia
de istis inferioribus nec p ons inferret ppea q fuit hic
aliqua pena. io subditur qui dicitis diuinam puidentiam seu
iusticiam deridendo. festinet et cito ueniat etc. pphe n. co
minabantur eis a deo penam inferendam, p mal suis, et ipi
irridendo respondebant festinet et cito ueniat opus e. i. pena
cominatam nob. q. d. non timemus eam. Unde de ipis dr
ezech. 8. dicunt dereliquit dns terram et no uidet nos, et
ex hoc errore ceciderunt ulterius in ad malum dicentes, q cul
tus diuinus no erat alicuius ualoris hoibus. hoc n. sequebatur ex
quo ponebant deum no here puidentiam de huanis actibus
et ex cultum ydolorum dicebant ee bonum, q i illo dabi
tur aliqd sensibile hoibus de agibilibus tamq ee ibi a dd
de diuinis here puidentiam de actib huanis, et hoc e
quod dr. Ve qui dicitis malum. i. cultum ydolorum bonum
i. utile. et bonum. s. diuinum cultum qui e bonus sm ue
ritatem. malum. i. ee nullius utilitatis. ponentes tene
bras. erroris lucem. e ueritatis. et lucem. s. fidei tene
bras ee ignorantie ponentes amarum i dulce. i. ydolatriam
que ducit ad gehenne amaritudinem. i dulce. tamq p q
homo sequatur optatum finem. et dulce. i. latriam que
coniungit hoiem bono. in amarum. q sit ibi labor inutilis
et ex hoc sequebatur, q isti sic errantes suam stultitiam pferre
bant notitie pphetarum q eum asserentium. io subditur. Ve q
sapientes estis in oculis uris. et licet extimabant se scientes circa diuina
ita circa huana fto tame iudicio io subdr. et coram uob
metipis prudentes. prudentia n. e pprie circa agibilia
huana ex pdictis aut erroribus sequebatur q absq ul
lo timore implicarent se pctis carnalibus. Ve qui potentes estis
ad bibendum uinum. de hoc n. iactabant se, q uno poterant
tantum bibere q tu plures alij, et sic poterant eos inebriare
qui iustificatis impium p munere etc. dando sententiam in i
quam, p ea contra iustum pauperem. Consequenter pdictis
subditur debita pena cu dr. Sicut deuorat stipulam et
ligna flamma ignis. In hebreo et in libris correctis hr
ppter hoc sicut deuorat stipulam lingua ignis. qn enim
ignis modicum tangit stipulam q lambendo statim exu
ritur, et sic dicit ppha q pena pdictorum pctorum cito
ueniet a deo. Ideo subditur. sic radix eorum q fauilla e
erit. i. totaliter exterminabitur, sicut arbor cuius radix est
totaliter incinerata. et germen eorum. i. ples eorum. ut p
uluis ascendet. q sicut puluis eleuatus i aere per
uentum ad alium locum dispergitur. sic filij eorum ex ter
ram suam fuerunt ducti in captiuitatem, cuius ca adhuc
repetitur in generali cu dr. abiecerunt enim legem dni ea
absq timore transgrediendo. eloquium sancti isl. i. ipsi dei
q p pphas eis mandabat. blasphemauerunt ... ibi eos
occidendo. sm q hr. 2. par. ultio. Ideo iratus e. hic ont
ppha cominatur penas ppli separatim. et pmo penam
que pcessit captiuitatem babilonis. 2°. penam huius

captiuitatis ibi in his oibus. Circa pmum dr. ideo iratus
est furor dni ppter pcta pdicta. i. pplm suum. i. contra re
gnum iude ubi erat templum dni. et extendit manum suam
super eos. multipliciter affligendo pplm et pncipes p
reges assiriorum et babilonis ante captiuitatem babi
ut p3. 4. re. et 2°. par. et pcussit eum s. pplm. et conturba
ti sunt montes. i. pncipes. nam et manasses rex iu
da tunc fuit captus et cathenatus ductus ex terra sua
p reges assiriorum ut hr. 2. par. 33. et similr ioachim
filius iosie p regem egypti. 4. re. 23. et facta sunt mor
ticinia eorum q stercus etc. q iechonias rex iuda fuit
occisus et manet eius ex muros ihrlm pcussi sicut
dixerat ieremias de eo. 22. c°. sepultura asini sepelietur
et ita fuit de pluribus aliis. In his omnibus. hic ont
describitur pena babilonice captiuitatis cu dr. i his
omnibus. i. ex penis pdictis a deo illatis. no e auersus
furor eius. quia ex penis illis pplus non fuit emenda
tus, sed magis obstinatus i malo. ut p3 ex. 4. re. et 2. par
alipo. io subdit. sed adhuc manus eius extenta. ad puniendum
ppli obstinationem p exercitum regis babilonis. io subditur
et leuabit. i. faciet leuari signum. i. uexillum ad congre
gationem bellatorum i nationibus pcul. quia ex longinquis p
tibus ueniet ille exercitus contra ihrlm. et sibilabit ad eum. i. faciet
eum uenire. et ecce festinus uelociter ueniet. q ille ex
citus q uis fuerit ualde magnus tn fuit i breui tpe congre
gatus et cito ueniet ad ihrlm, quia no fuit ipedimentum in
uia quod declaratur consequenter. no e deficiens neq labo
rans in eo. ex tanta n. uoluntate ueniebant contra ihrlm q
q no sentiebant laborem et sic tollitur ipedimentum lassitu
dinis. no dormitabit neq dormiet. i. cum magna solli
citudine festinationis ueniet, et sic tollitur ipedimentum pigritie
neq soluetur cingulum renum eius. etc. et sic tollitur ipedi
mentum quod aliqn puenit i exercitu ex dissipatione armo
rum ad sustinendum. similiter et ipedimentum armorum ad inuadendum
cum subditur. sagitte eius acute etc. similiter tollitur ipedi
mentum quod aliqn ex defectu equorum cu dr. ungule equorum
eius ut silex. q. d. i uia no ledentur q uis in festinatione
ueniant. et rote eius. i. currus eorum i quibus pugnabant q
impetus tempestatis. i. terribiles ad modum tempestatis cui
no pt resisti huana uirtus. rugitus eius ut leonis. q. d. no
flectetur mia. unde et rex babilonis filios sedechie occi
di fecit i eius oculis, et p ea oculos eius eruit, et nobi
les de regno inde captos occidit. 4. re. ultio. sedechias
aut excecatus duxit ligatum i babilonem et pplm ter
re captiuum. ideo subdit. et frendebit. p iracundia. et tene
bit predam et amplexabitur et non erit qui eruat. q
nec a deo nec ab hoie fuerunt de manibus eius saluati. et
sonabit super eum etc. quia i tanta destructione fuit tantus
clamor et terribilis ex pte babiloniorum se ad cedem ppli
exhortantium, et ex pte morientium et aliorum i captiuitatem
ductorum. Ideo subditur. aspiciemus in terram. p confusio
cum eis, eo q erat pars illius ppli q uis mortui fuerunt
diu ante illam captiuitatem a tpe manasse regis
ut supra dictum e in 1° pmo. et lux obtenebrata e caligine eius
quia tribulatio illius captiuitatis fuit tanta q tota gloria
que fuerat i pplo isl uidebatur simpliciter extincta

In anno. VI

hic consequenter ysaias con
firmat dictum suum. posset enim aliquis dicere
q nullius est ei no ee auctoritatem eo q pdicta dixit
sed spu suo, ppterea in hoc capitulo ondit se locu
tum spu diuino. Et diuiditur in duas ptes quia pmo
ponitur diuina apparitio. 2° ysaie legatio ibi et dixi
Ad intellectum pme ptis sciendum q ysaias uisione
ymaginaria uidit dnm q silitudine cuiusdam magni
uiri sedentis, cuius sedile erat in celo et scabellum pedum
eius erat i templo, sm q dr ysai. 66. Celum m sedes est.

et terra scabellū pedum eorū et duos angelos stātes ex utroq; latere ei⁹ et itellexit sigtōnē uisionis alit̃ nō eēt uisio ꝓphica. sicut pharao qui uidit spicas gen. 41. et balthasar qui uidit manū scribētē; ī pariete daniel. 5. visione ymaginaria/ille dormiens iste uigilās neuter tñ fuit ꝓpha/s; ioseph et daniel q̄ uisiones intellexerunt. vnde dī daniel. x. intelligētia op⁹ ē ī uisione sicut diffusi⁹ dictū fuit ī pn° libri psalmorum/ ubi dictū fuit de modis et gradib⁹ ꝓphie tanq̄ pambulum ad oēs libros ꝓphaꝝ/ sequitur tñ istam uisionē ysaie que fuit intellectual' et ymaginaria. pmo poit̃ appitō diuina. 2° āgelica ibi seraphin. Circa pmū pemo nōt̃ tēp⁹ cum dī. in anno quo mortuus ē ozias. s̄m q̄ dicit Ra. sa. iste non fuit annus mortis ozie regis accipiēdo mortē p lepratōne cie corporis. s; ān⁹ quo fuit a deo pcussus lepra quia uoluit officiū sacerdotale usurpare. ut hr̃. 2° par. 26. ca°. quia ex tunc reputatus fuit mortu⁹ mūdo/ qr ex tūc hītauit ī domo seqstrata et ioathan filius eius regebat palaciū et iudicabat ꝓplm terre ut hr̃. 4. Re. 15. et 2° par. 26. huic autē dicto Ra. sa. cōsonat lr̃a sequēs in hoc capl° ut videbit. Cōm poit̃ ipa dei appitō cū dī. vidi dnm̄. s̄m dyonisiū. 4° ca° celestis ierarchie āgelus fuit tñ dns noiat̃ eo q̄ ut representās psonā dni appebat et ī eius psona loqbat̃. sicut ē āgelus loquēs moysi ī mōte synay dns noiat̃/ ut p; ī exo. ī plib⁹ locis/ q̄ aūt fuerit āgelus hr̃ actuū. 7. ubi dī de moyse. hic est qui fuit ī ecctia ī solitudīe cū āgelo q̄ loquebatur ei ī mōte synay et cū pātrib⁹ nr̄is. q̄ preceptum decalogi dedit audiente ꝓplo ut hr̃. exo. 20. sedentē. sedere ē ꝓpriū iudicantis illa aūt appitō fiebat ad pferēd' snīam cōtra oziā regē thurificare uolentē de pctō quia tūc fuit lepra pcussus ut dictū ē et ꝯt ꝓplm de regno iude de futuro ut uidebit̃ infra. et illa appitō fuit in effigie hoīs sedentis. p illā n. cognitōnē in effigie hoīs sedentis significabat̃ dē huanandus ī psona filij et hoc ē quod dī Jo. 12. ubi allegat̃ scriptura que ponit̃ īfra eodē; ca° excecā cor ꝓpli huius. et subdit euuāgelista. hoc dixit ysayas qn uidit gloriam ei⁹ et locutus ē de eo super soliū excelsum. hoc supra expositū. et plena erat dom⁹. i. tēplū a salomone hedificatum. sic ēī fiebat illa uisio a maiestate eius. non ē in hebreo nec in libris correctis. et ea que sb ipo erāt replebant tēplū in hebreo hr̃. et ore eius replebant tēplū. et accipit̃ hic ore p finib; uestimentorū seu uestimēta sua. illa n. effigies appebat q̄ī induta ad honē⁹ et finis uestīt⁹ descendebat usq; ad pauimentū tēpli/ sicut cōtīgit de oīs uestimētorū hoīm sedentiū. Seraphin. h̃ oñt' describit̃ appitō āgelica cum dī seraphin stabāt. sic n. appebāt tanq̄ pati ad ministrand' deo et exequēd' ei⁹ imperiū/ sciend' tñ q̄ nō erant de supiori ordīne qui dī seraphin. s; erat de āgelis qui mittūt̃ ī misteriū ad exteriora et noiātur seraphin ab effectu/ ꝓpter purgōnē labioꝝ ysaie p incendiū/ sicut dictū est de alio āgelo qui noiabatur dē/ eo q̄ loqbatur ī p° ei⁹. super illud. i. super tēplū ut dicūt expositores nr̄i. tamē in hebreo hr̃ de super ei. i. domino quia stabant super celum ut dicit Ra. sa. pati ei obsequi nō sic appebāt q̄ vnus erat ad dexterā dei alius ad sinistrā. sex ale vni et ē. p alam cōtēplo desigt̃ ut dicit gḡo⁹ sup eze. igitur p duas alas supi⁹ erectas itelligi' cōtēplō diuinoꝝ que sūt sup nām āgelicā. per duas ptēsas īferi⁹ ad coopiēd' corp⁹ et pedes ipoꝝ seraphin cognitō eoꝝ q̄ sunt inferiora āgelis designat̃. p duas medias ad uolandū extensas cogitō āgelicā nē io subdit̃ duab' uelabant faciē ei⁹. in hebreo hr̃. faciē suā. s. ipoꝝ seraphin s̄m hebreos nō q̄ eēnt extēse ante faciem eoꝝ. s; sr̄ capita q̄ trāssilabat/ et sic uelabant caput supi⁹/ et p oñs faciem que ē pars capitis et duab⁹ uelabant pedes eius. ī hebreo hr̃. pedes suos. i. ipoꝝ seraphin q̄ trāsilabāt ūsq; īferiora predebātur et sic corpora seraphin et pedes uelabāt/ et hoc ad q̄dā decēciā et honestatē/ appaebāt n. ī figura huana q̄ honestior apper apta q̄ nuda. et duabus. s. aliis mediis. uolabant. ad designand' q̄ āgeli sp sūt parati ascēdere et ad inferiora descendere s̄m dni uoluntatē. ideo locato ī medio loco disponit̃ q̄ ad utrūq; paratū et ad melius capiendū/ posui hic figuram s̄m intetōnē hebreorum

Sequitur figura pulchra

Et clamabant alter ad alterū. i. simul. et concorditer. vl' q̄ vnus pmo dicebat et p°ea alius repetebat sicut duo chori in ecctia aliqn idē dicūt alternati. Sancto sancto sancto. s̄m hebreos dī ter sanctus. ad maiorē diuine sāctitatis expssionē. sicut iere. 22. dī. terra. terra. terra. audi ūbū dni/ ad excitand' maiorē attētōnē. s̄m nos doctores catholicos s; h̃ dī ter sancto. ad designād' ī deo psonaꝝ trinitatē/ et subditur. dns de⁹ exercituū. ad signādū essentie unitatē. plena ē omnis terra gloria ei⁹. q̄ ī oib⁹ creaturis relucet uirtus et bonitas ipius. et cōmota sunt suplīminaria cardinū. quia hec uisio facta ē die percussionis ozie ut dictū ē sup/ et tūc fuit terremotus terribil'. s̄m q̄ hr̃ zacharie. 14. et fugietis sicut fugistis a facie terre motus ī diebus ozie regis iuda/ qui terremotus factus fuit ad ostendend' idignatōē dni contra psumptionē ozie/ ex illo autē terremotu moti fuerūt pietes tēpli et p oñs liminaria et cardines ostioꝝ. a uoce clamantis. quia talia fiūt ī inferiorib' p angelos. et domus implēta ē fumo. ad designādū incēdiū futurū dom⁹ dni p caldeos/ ut hr̃. 4. Re. ultio. Et dixi. hic ꝯsequēter describit̃ ysaie delegatō. et pmo describit̃ dispositō debita. 2° delegatō sibi iniūcta ibi. et audiui. dispositō aūt ista facta ē pmo p ysaie cōtrictōē de eo

q. p.

quia peccaverat per omissionem ideo dicit. Ve mihi quia tacui a reprehensione utique regis de sua presumptione. erat enim ysayas de gente regia ut dictum est supra primo capitulo. et propter hoc magis poterat ad regem accedere et defectus suos melius quam alius de populo reprehendere. ideo peccavit hoc omittendo. ideo subditur. quia vir pollutus labiis ego sum sicut enim polluuntur labia loquendo quod non decet, ita etiam tacendo quod dici debet. et in medio populi labia polluta habentis. non solum per omissionem sed etiam per commissionem quia multi de populo illo erant blasphemi ut dictum est supra. Et regem dominum exercituum. id est angelorum. vidi oculis meis. quasi dicat ex quo sum peccator ista visio non est michi ad profectum sed ad interitum. sic enim dixerat manue ad uxorem suam iudicum. xiii. morte moriemur quia vidimus dominum. Postea facta est ysaye dispositio per angelum purgantem eius peccatum hoc tamen fuit solum instrumentaliter. quia solius dei est purgare peccata principaliter. dicit igitur. volavit ad me unus de seraphin. per istum volatum intelligitur velocitas angelica ad exequendum domini mandatum seu beneplacitum. et in manu eius calculus. id est carbo ignis. Calculus enim pluribus modis significat. uno enim modo significat lapidem parvulum, alio modo numeratorem quia antiquitus solebant homines numerare cum lapillis. significat etiam carbonem ardentem et etiam quedam alia. unde versus. Calculus est ratio. numerus. sive carbo. Calculus est podus. minimus lapis. ensis acutus. per calculum autem istum significabatur propheticum donum tunc ysaye datum. quem forcipe tulerat de altari. scilicet holocaustorum ubi erat ignis continuus ut habetur levitici. vi. Sciendum tamen quod non accipitur hic altare seu carbo materialiter, quia ista fiebant visione ymaginaria ut dictum est, quia videbatur angelus accipere carbonem de altari holocaustorum. et tetigit os meum. ad designandum purgationem peccati per taciturnitatem predictam. Ideo subditur. et auferetur iniquitas tua et cetera. ¶ Et audivi. Hic consequenter describitur legatio iniuncta ysaye a deo. primo quantum ad illud quod pertinet ad afflictionem malorum. secundo quantum ad consolationem bonorum, ibi. et multiplicabitur. Primum describitur cum dicitur. Et audivi vocem domini. apparentis in effigie predicta dicentis. quem mittam et cetera. hoc non quesivit ex ignorancia, sed ad convenienciam iniungendi negocium ysaye se offerenti ad obediendum. sicut genesis. iii. dixit adam ubi es, ut eius responsione convenienciam argueret eum de transgressione. et dixi ego sum. paratus ad obediendum. mitte me. nec se offerendo peccavit quia ante dispositum se vidit per purgationem predictam. et dixit vade. ad arguendum populum regni iude. Ex hoc dicunt hebrei et rationabiliter ut videtur quod illud quod dicitur in hoc capitulo precessit tempore ea que scripta sunt a principio libri huius in quibus arguit multipliciter peccata huius populi, ad que arguenda missus fuit a deo sicut et alii prophete, et in hoc capitulo ponitur eius missio ut videtur. nec obstat quod ultimo scribitur quia frequenter in sacra scriptura scribuntur posterius prius facta et econverso. ut dictum est frequenter supra in aliis libris canonicis. et dices populo huic audite audientes. auribus corporis. et nolite intelligere. id est nolentes. non enim incitavit eos propheta ad non intelligendum et non obediendum. sed predixit hoc futurum pronunciando populi obstinatiam in malicia. subditur. excecatum populi huius et cetera. id est denuncia excecandum per errorem in intellectu. et aures eius aggrava. id est aggravandas denuncia per obstinationem in affectu. Circa quod sciendum quod talis excecatio et obduratio non est a deo directe sed a libero arbitrio deffectibiliter. homo enim avertens se a deo meretur ut iuste deus retrahat graciam ab eo, cuius effectus est illuminare intellectum et mollificare affectum. Et ideo ipsa substracta homo excecatur et obduratur ex sua malicia. hoc autem fuit impletum quia ad predicationem christi iudei per magna prodigia non poterant credere quia dixit ysayas. excecavit oculos et induravit cor eorum, et sequitur hoc dixit ysayas quando vidit gloriam eius. scilicet christi et locutus est de eo. cognovit enim tunc trinitatem personarum et filium incarnandum ut predictum est et sic tunc vidit gloriam christi. id est eius deitatem. et dixit. usquequo domine. scilicet durabit hec excecatio et obduratio. et dixit donec desolate sint civitates absque habitatore. quod impletum fuit tempore titi qui destruxit civitatem et templum et terram iudeorum, et duxit populum captivum et dispersit per orbem, ut non habitarent amplius in iudea. ideo subditur. et longe faciet dominus homines. ¶ Et multiplicabitur. Hic quantum propheta denunciat consolationem credencium quod frequenter fit in hoc propheta et aliis. scilicet denunciatio consolationis bonorum iuxta denunciationem desolationis malorum. ut opposita iuxta se posita magis elucescant, et hoc est quod dicitur. et multiplicabitur que derelicta fuerat. quia ante adventum exercitus romanorum contra iudeam christiani qui erant ibi per admonitionem angeli transierunt in regnum agrippe qui erat confederatus romanis, et sic fuerunt derelicti aliis captivatis et per gladium trucidatis, qui postea multiplicati sunt per orbem universum ut patet ad sensum. et adhuc decimatio in ea. quia decime dantur a fidelibus ecclesie. et convertetur ab abiectione et paucitate et persecutione quam passa est ecclesia primo a principibus iudeorum ut patet actuum. viii. et in pluribus aliis locis eiusdem libri, et post ab imperatoribus romanis et eorum posteris, ut patet in historiis legendis et in cronicis. et erit in ostensionem sicut therebintus et cetera. quod impletum videmus maxime a tempore constantini in quo incepit ecclesia mirabiliter et mirabiliter exaltari et dilatari. Semen sanctum erit quod steterit in ea. quia non multiplicatur per generationem carnalem, sed per graciam sanctificantem in baptismo. Veruntamen quia excecationis et obdurationis iudeorum tempore predicationis christi et apostolorum eius figura fuit obduratio predecessorum tempore predicationis ieremie et aliorum prophetarum qui fuerunt imminente tempore destructionis per nabugodonosor regem babilonis. ideo littera ista potest exponi pro illo tempore licet principaliter intentio prophete feratur ad obstinationem iudeorum tempore predicationis christi et apostolorum. et secundum istam sententiam dicitur. et dixi usquequo domine. supple durabit ista excecatio et obduratio et dixit. donec desolate sint civitates absque habitatore. quod impletum fuit tempore sedechie quia rex babilonis destruxit civitates regni iude et populum duxit captivum in babilonem. ideo subditur. et longe faciet dominus homines ¶ Et multiplicabitur. Hic consequenter propheta denunciat consolationem bonorum et istud fit frequenter in hoc libro et in aliis libris propheticis iuxta desolationem malorum denunciando consolationem bonorum. ut opposita iuxta se posita magis elucescant, et hoc est quod dicitur. et multiplicabatur que derelicta fuerat. id est terra iuda que derelicta fuerat a suis habitatoribus in captivitatem ductis, multiplicabitur adhuc in bonis corporalibus et aliis bonis, quod fuit impletum post captivitatis reditum sub zorobabel neemia et machabeis. in medio terre. hoc dicitur quia iudea est in quarto climate terre habitabilis. et adhuc in ea decimatio. id est adhuc dabuntur ibi decime bonorum sacerdotibus. sicut habetur neemie. x. et convertetur a captivitate in prosperitatem. ideo subditur. et erit in ostensionem sicut therebintus et cetera. quia prosperitas eorum post tantam captivitatem fuit magis admirabilis. et hoc tempore machabeorum qui recuperaverunt civitatem et templum, et contra anthiochum regem tunc valde potentem. semen sanctum erit illud quod steterit in ea. quia post reditum captivitatis babilonice non legitur populus iudeorum ad ydolatriam declinasse, nisi aliqui pauci ex violencia regis anthiochi. ut habetur primo machabeorum et secundo et tunc etiam aliqui licet pauci comparative ad totum populi acceperunt aliquas conditiones gentilium faciendo sibi prepucia palestram et effabiam, ut habetur secundo machabeorum. secundo non tamen dicitur quod declinaverunt ad ydolatriam.

Et factum est. VII

Postquam ysayas denunciavit regni iude punitionem. hic denunciat eius liberationem a persecutione duorum regum, ut tamquam bonus samaritanus post vinum mordicativum infundat oleum lenitivum. Sciendum tamen quod principalis intentio prophete est denunciare christi adventum que imponitur. unde dicitur

Ra. sa. sup. 6m capm zacha. q: veniusi ppbe nõ sut lo
cuti nisi sup ãnos redẽptõis et ad dies messie q:
ẽ intelligend' de p'u'li incõe / et io ps illa ĩ tres ptes
diuiditur. q: pmo ĩ signũ dicte liberatõis de nunciat'
xpi incarnato. 2° eius resurrexio ca° viij°. tercio eius ascẽ
sio ca° ix. Sciend' tñ q: hec diuisio nõ ẽ precisa. q:
ĩ sa et tercia pte fit mẽtio de contentis ĩ pma q̃tum
ad aliq̃d / quia pphe idem frequẽter replicant alio tñ
mõ quia mõ exhortatiuo loqunt'. Pms autẽ caplm ĩ
tres ptes diuidit. quia pmo ponit' regni iude inimici
piculum. 2° pmittit' liberatõis beneficium ibi. et dixit dñs.
tercio dat' huius liberatõis signũ. et adiecit. Circa
pmũ pmittit' tẽpus cum dr. et factũ ẽ ĩ dieb' achaz.
quia e° anno regni sui factũ ẽ illud quod sequit'. filii
ioatham filii ozie. s'm q: dicit Ra. sa. hic exprimit' pr
et auus ipius achaz / ad ostendendũ q: beneficium diuinũ
factũ ipi achaz pout ĩ hoc ca° describit' nõ fuit fac
tũ pp bonitatẽ ipius achaz cũ eẽt ydolatra pessim'
ut hetur. iiij. R. 16. et p ons idignus dĩno beneficio
s; factum ẽ pp merita pris sui ioatham qui fuit bo
nus et iustus. ut hr. iiij. R. 15. et ozie aui sui q' dictus
est etiã azarias. qui fuit etiã bon' et iustus. ut het'
e. R. 15. licet p'tñ anno. 22. regni supbiuit et officiũ
sacerdotale s' usurpare voluit. ppt' q: a deo lepra pcus
sus fuit quã paciẽt' portauit habitans ĩ domo seq̃stra
ta / et sic pctm eius purgatũ fuit p pñiam et penam
illatam. ascendit razin rex syrie et facee filius romelie
.&c. isti duo reges nõ uenerũt tũc simul q̃ regem achã
s; quilibet p se et sua eciã / et licet nõ expugnaue
rũt ihrlm ciuitatẽ regiã. tñ de regno achaz du
xerunt magnã pdã quia poterat eis resistere in campo
s'm q: dr. 2. palip. xxviij. tradiditq; eũ dñs deus ĩ manu
regis syrie qui pcussit eũ / magnãq; pdã cepit de ei'
imperio. et subditur ibidem. manibus quoq; regis isrl'
traditus ẽ. et pcussus ẽ plaga grandi. et nunciauerũt do
mui dauid. i. achaz qui descenderat de dauid et po
pulo eius dicentes / q: exercitũ duorũ regum nõ pot sic
congregari / quia currit rumor et potissime ad illos q̃ quos
intendunt bellare. et qui fuit ille rumor subdit'. requie
uit syria. i. rex syrie. super effraym. i. s; regnũ isrl' siue
decem tribuum / quia ieroboã pmus rex fuit de tribu effra
ym ut hetur. 3. R. xi. et alii p'ẽ eũ consimiliter. p hoc autẽ
quod dr. requieuit syria. &c. intelligit' confederatio duorũ
regum ad ueniend' simul q̃ regnũ iude. ex hoc enĩ q: qli
bet eorũ p se uictoriã habuerat q̃ achaz cogitauerũt
q: ambo simul possent destruere regnũ et transferre ad
aliũ ut hr infra. et commotũ ẽ cor eius. s. regis achaz. et
cor ppli eius. pmissio timore. sicut mouent' ligna &c. eo
eũ q: fuerant debellati a quolibet rege p se vt dictum
est ĩ campo fuerũt ualde territi / credẽtes q: nõ possent resis
tere ambob' simul etiã ĩ ciuitatib' munitis et fortali
ciis. et dixit dñs. hic aũtem pmittitur liberatõis benẽ
ficium cũ dr. et dixit ad ysaiam. p consolatiõne regis et ppli
licet nõ meruisset ut dictũ est. egredere ĩ occursum achaz
tu et qui derelictus est iasub filius tuus. dicunt aliq̃ expo
sitores iun q: rapsaces erat filius ysaie q̃ nõ fuit honora
tus a rege iuda s'm decẽtiã sui status cũ eẽt de genere re
gio sicut et pr suus ut sup dictũ ẽ. ppter q: indignatus
transtulit se ad regẽ assyriorũ / qui posuit eũ int' princi
pes sui exercitus. s'm q: hetur. e. R. xviij. et io dr hic tu
et qui derelictus ẽ iasub. s. a fr̃e suo ad alienigenas
transeunte / et dicunt isti expositores [illegible] tñ nõ sup
sanctis hri ab hebreis. s; ubi hẽatur nescio. Unde et
Ra. sa. aliter exponit s'm interpretatõm huius nominis
iasub qui interpretatur reuersus. et sic dicit dñs tu et
qui derelictus est Jasub filius tuus. q. d. dñs prouiti
de pplo iude qui reuertent' ad me p pñiam ad dictũ
tuum. erit tibi sicut filius tuus iasub. In scriptura. n. sacra
ille qui p doctrinã suam aliquos conuertit ad deũ dr pr

eorũ. et ipi eius filii s'm hũc modũ dicit apls. cor'.
iiij. in xpo ihu p euuãgelium ego uos genui. ad extre
mũ aque ducte piscine superioris. erant. n. due piscine
ubi colligebant' aque et una erat superior altera ita
q: de ipa fluebat aqua ĩ alteram / sicut frequẽter fit ĩ stan
nis. ĩ uia agri fullonis. i. p quã itur ad agrũ illũ. ubi
fullones pannos ab eis lotos ĩ piscina extẽdebãt ad
desiccand'. et dices ad eum. ex pte mea. vide ut sileas
.i. sis in bona pace et quiete. io subdit'. noli timere q̃ . sẽ
a duab' caudis. i. extremitatib' reges seq̃ntib'. titionũ fumi
gantium. &c. titiones fumigant qñ extinguunt' flamma / et
quia gloria regis syrie et regis isrl' erat extinguẽda / sic
denunciat pphã ĩ hoc ca°. io compat eos titionib' fumigã
tib'. in ira furoris rasyn syrie. i. regni eius. et filii ro
melie. i. regis et regni isrl'. supple ĩ ira eorũ q̃ te. noli
timere eo q: consiliũ iniuit q̃ te syria malũ et effraym
.i. regnũ isrl'. et filius romelie. i. rex eius dicentes. ascen
damus ad iudam. simul / et concorditer. et dicit ascẽdamus
eo q: regnũ iude ẽ ĩ eminẽciori loco q̃ regna syrie et
isrl'. et suscitemus eũ. a sua quiete ipm ipugnãdo. et a
uellamus eum ad nos. i. auferamus / et iuridictõi nr̃e sub
iciamus. et ponamus regẽ ĩ medio eius filiũ tabeel. i. ro
melie qui uocatur thabeel. ut dicit Ra. sa. hec dicit
dñs deus. cuius uerbũ nõ pt eẽ ffm. nõ stabit. i. consiliũ
eorũ nõ habebit effectum. et nõ erit istud. s. q: transfe
ratur ad eos regnũ tuũ. s; caput syrie damascus. et
nõ ihrlm. et caput damasci rasim. q. d. nõ erit capit
sendus ihrlm. ideo subditur. et adhuc lxv. ãni et desy
net effraym. i. regnũ. x. tribuum. esse pplus et caput
effraym samaria. i. samaria desinet eẽ metropolis in
regno effraym. et caput samarie filius romelie. i. fi
lius romelie desinet eẽ caput in regno effraym q' ĩ
fine lxv. annorũ osee rex isrl' sans [illegible] fuit captus et
in captiuitatem ductus a pplo suo p salmanasar regẽ
assyriorum ut hr. e. R. 18. Sciend' tñ q: isti lxv. ãni
non sunt numerandi ab illo anno quo ysaias loq̃batur
ista / quia a pn° regni achaz cui loq̃bat' fluxerũt tm. 22.
ãni / achaz. n. regnauit. xvi. ãnis tñ. ut hr. iiij. R.
16. cui successit ezechias ĩ cuius anno. viij. captus fuit
osee ut hr. e. R. xviij. Et io dicit Ra. sa. q: numerandi
sũt a tpre quo amos cepit pphare q' pphauit q̃ regnum
isrl' et cepit pphare p duos annos ante terre motũ
qñ ozias uoluit thurificare ut dictum ẽ supra / et sic
pphauit duob' ãnis ante q̃ pcuteret' lepra. vixit
autẽ leprosus. xxv. ãnis ante captiõnẽ samarie q' simul
iuncta faciunt. lxv. ãnos. Alii uõ dicunt q: isti ãni sũt
numerandi a tpre quo ozias fuit lepra pcussus / eo q: ex
tunc reges isrl' et syrie acceperunt audaciã infestandi
regnũ iude eo q: rex erat pcussus lepra. qz dicunt
vixisse leprosum. xxvij. ãnis / et sic idem redit q̃tum
ad numerũ annorũ / et tñc filius romelie fuerat occisus
ab osee / et sic desierat eẽ caput samarie. si nõ cre
dideritis nõ pmanebitis. s. ĩ ciuitate hoc dicit ysa
yas quia sciebat achaz ydolatrã pessimũ vel sinus nõ crederet
q: pz ex hoc q: de diuino auxilio diffisus refugit
ad auxilium regis assiriorũ ut hr. e. R. 16. Et ad
iecit. hic dicte liberatõis ponitur signũ. Et diuidit'
ĩ duas ptes quia pmo ponitur signũ liberatõnis ab
hostib' tpre achaz. 2° tpre filii sui ezechie ibi. ad
ducet dñs. pma ĩ duas q: pmo signũ ponit'. 2° dat'
ibi. ecce uirgo. Circa pmũ dr. et adiecit dñs loq
ad achaz. p ysaiam dicẽs. pete tibi signum. libera
tionis tue et ppli tui ut pdixi. a dño deo tuo. et nõ
ab ydol' q' colis. in pfundum inferni. s'm Ra. sa. hic acci
pitur infernus p fossa siue sepulchro. i. pete t' signũ p
resuscitatõnem alicuius mortui. siue ĩ excelsum supra. sic
factũ fuit tpre iosue p statõne sol'. iosue. x. et dixit
achaz nõ petam. et s'm q: dicit Ra. sa. cũ eẽt ydo
latra signũ renuit' pessim'. nolẽs q: aliq̃d ad dei

gloriã

gloriam monstraretur. et ideo subditur. et non temptabo dominum. fuit excusatio ficta ad cooperiendum malum suum. propter quod ysayas intulit dicens. numquid parum vobis est molestos esse hominibus. id est prophetis quos sepe molestabant deridendo et affligendo et aliquos occidendo ut patet iiii. Re. et ii. para. in pluribus locis. quia molesti estis et deo meo. signum a deo oblatum renuendo ne nomen eius glorificetur. propter hoc. id est ad declarationem nominis sui per populum. dabit vobis ipse signum. scilicet liberationis vestre. quamvis ingrati sitis quia deus multa bona facit iniustis et ingratis. Unde dicitur mathei v. pater vester celestis solem suum oriri facit super bonos et super malos etc. ¶ Ecce virgo. hic consequenter ponitur signum. et quia scriptura ista multipliciter pervertitur a iudeis intendo aliquantulum immorari et sic procedam quia primo ponam obiectiones quibus nituntur ostendere quod non possit intelligi de christo ad litteram. secundo ponam falsas expositiones eorum et eas excludam. tertio ponam expositionem catholicam et veram. et obiectiones iudeorum solvam. Circa primum arguunt ex hoc modo. dicitur hic. dabit dominus vobis signum. scilicet liberationis achaz et populi sui a duobus regibus regnum eius destruere volentibus ut dictum est. ihesus autem nazarenus fuit natus post tempus achaz per quingentos annos et amplius ut posset de facili ostendi per cronica regnorum. sed dimitto propter prolixitatem. et quia hoc conceditur ab omnibus christianis. igitur conceptio seu nativitas ihesu nazareni nullo modo fuit signum dicte liberationis. ¶ Item ex hoc quod dicitur. ecce virgo etc. arguunt quia in hebreo habetur. ecce alma etc. quia hoc nomen non significat virginem sed adolescentulam. quod nomen indifferenter dicitur de virgine et corrupta. quod christiani negant de maria quam dicunt virginem concepisse. ¶ Item ex hoc quod subditur. et vocabitur nomen eius emanuel. et in hebreo habetur. et vocabit ipsa. scilicet alma nomen eius emanuel. ihesus autem nazarenus non fuit vocatus a matre sua nec etiam ab aliis emanuel. sed ihesus ut patet ex euangeliis eorum. igitur hec littera non potest intelligi de ipso. ¶ Item arguunt ex hoc quod sequitur in hoc capitulo. ut autem quod sciat puer vocare patrem et matrem etc. ex quo patet quod in puero de quo est hic sermo fuit ignorantia quod christiani negant de ihesu nazareno dicentes eum habuisse plenitudinem scientie ab instanti conceptionis in quantum homo et in quantum deus ab eterno. ¶ Circa secundum est sciendum quod prophetia ista que dicta fuit aliqui hebrei exposuerunt scripturam istam de ezechia filio regis achaz qui post dictum prophete natus fuit ut dicunt in signum liberationis regni iude a regibus predictis. et adhoc inducunt quod habetur infra viii. capitulo. et erit extensio alarum eius implens latitudinem terre tue o emanuel. ezechias autem fuit dominus terre post achaz patrem suum. Sed hanc expositionem reprobat Ra. Sa. per hoc quod ezechias erat xxv. annorum quando cepit regnare post achaz patrem suum immediate ut habetur iiii. Re. 18. achaz vero regnavit 16. annis tantum ut habetur eodem Re. 16. igitur in primo regni achaz antequam diceretur ista prophetia ezechias iam erat natus et erat ix. annorum. et sic non potest hec littera intelligi de ezechia et adhuc ad dictum Ra. Sa. potest addi quia secundum ipsum et secundum doctores catholicos prophetia ista fuit dicta quarto anno regni achaz. et sic ezechias tunc non solum habuit ix. annos sed etiam xiii. igitur non potest intelligi de eo. propterea quod Ra. Sa. dicit quod hec prophetia intelligenda est de filio ysaye. dicit enim quod ysayas acceperat in uxorem quandam iuvenculam. et quod iam conceperat de eo. Unde dicit quod talis est littera. ecce adolescentula concepit et pariet filium. et denuntiatio huius partus fuit signum ab eo predictum quia de puero existente in matris ventre nescitur si sit masculus vel femina. Et ideo quando certitudinaliter dicitur signum est credibile quod illud quod promittitur ad tale signum sit futurum. ut sit sensus verbi ysaye. Ecce adolescentula concepit et pariet filium. et quando in nativitate eius videbis verbum meum verificatum scias te a duobus regibus te invadere disponentibus cito liberandum. et ita fuit ut iste Ra. Sa. ponit. quia cito post ad petitionem achaz rex assyriorum venit in damascum contra rasyn regem syrie et eum interfecit

et populum eius transtulit in cirenem ut habetur iiii. Re. 16. et eodem anno ut dicit osee filius ela coniuravit contra facee filium romelie regem israel et eum interfecit ut habetur eodem Re. 16. ad suam autem expositionem confirmandam adducit illud quod scribitur capitulo sequenti. et accessit ad prophetissam et concepit et peperit filium. ex quo patet quod ista adolescentula de cuius conceptu et partu fit hic sermo fuit uxor ysaye ad quam accessit maritali affectu et puer conceptus et natus de ea filius eius. Sed ista expositio non potest stare quia capitulo sequenti dicitur de puero nato. et erit extensio alarum eius. id est exercitus regis assyriorum. implens latitudinem terre tue o emanuel. et loquitur ibi de terra regni iude cuius numquam fuit dominus ysayas nec filius eius. et sic emanuel de cuius conceptione et nativitate fit hic sermo non fuit filius ysaye. ¶ Item quod dicit denuntiationem nativitatis pueri in sexu masculino esse signum a domino promissum videtur falsum quia de mandato domini dixit ysayas. pete tibi signum a domino deo tuo etc. id est per resurrectionem mortui vel per aliquam mutationem nobilem et supernaturalem in cursu celesti ut dictum est supra. et idem dicit Ra. Sa. et sic illud signum debuit esse aliquid valde magnum et excedens totam nature facultatem. cuiusmodi non est talis denuntiatio. quia aliqui medici experti per aliqua signa et experientias precognoscunt sexum pueri nascituri. et si dicatur non cognoscunt per certitudinem. tamen negari non potest quin demones prognosticant certitudinaliter cum ad hec se extendat eorum notitia naturalis que remansit integra in eis. et per consequens tale signum potest certitudinaliter predici a diabolo. ¶ Item iiii. Re. 15. dicitur quod osee filius ela regnare cepit anno xii. achaz et secundum hoc facee filius romelie vixit usque ad xii. annum achaz. et sic falsum videtur quod dicit Ra. Sa. ipsum interfectum ab osee eodem anno quo natus fuit emanuel. qui secundum eum natus fuit anno achaz iiii. vel v. ¶ Item capitulo viii. dicitur. ante quam sciat puer vocare patrem et matrem auferetur fortitudo damasci et spolia samarie coram rege assyriorum. Sed non legitur samaria spoliata a rege assyriorum ante ix. annum regni osee in quo fuit capta a salmanasar rege assyriorum ut habetur eodem Re. 18. licet osee ante fuerit tributarius regis assyriorum. et sic a nativitate pueri de quo est hic sermo si fuit filius ysaye secundum dictum Ra. Sa. usque ad captionem samarie fluxerunt anni 14. scilicet viii. de regno achaz et ix. de osee ut patet per predicta. quia puer fuit natus iiii. anno achaz vel v. ad plus et osee cepit regnare xii. anno achaz ut dictum est. ante vero xvii. annos puer sciit vocare patrem et matrem. Si autem dicatur quod osee cepit regnare ii. anno achaz ut dicunt aliqui adhuc tenetur quod puer in spoliatione samarie habuit ix. annos ante quos puer sciit vocare patrem et matrem ad minus. Item illud quod assumunt ad confirmationem sue expositionis quando dicitur. et accessi ad prophetissam etc. magis est ad oppositum. ut ostendetur capitulo sequenti. ¶ Circa tertium accipiendum est quod dicitur mathei i. hoc autem totum factum est ut adimpleretur quod dictum est a domino per prophetam dicentem. ecce virgo habebit in utero et pariet filium et vocabunt nomen eius emanuel. ex hoc patet quod ista scriptura ysaye loquitur de domino ihesu christo cum matheus apostolus et euangelista spiritu sancto plenus magis quam fuerunt prophete veteris testamenti dicat eam fuisse impletam in nativitate christi. et secundum hoc sic exponitur a doctoribus catholicis. Ecce virgo concipiet et pariet filium. id est beata virgo maria a prophetis denuntiata que concepit et peperit virgo manens. et vocabitur nomen eius emanuel quia vocatus est christus quod est nomen significans duplicem naturam in uno supposito divinam scilicet et humanam. et hoc idem significat emanuel quod est interpretatum nobiscum deus. butirum et mel comedet. hoc dicitur ad denotandum veritatem eius humanitatis quia talibus nutriuntur [illegible] in pueritia. ut sciat reprobare malum et eligere bonum. ut non tenetur temporaliter sed consecutive quia ab infantia sua habuit plenitudinem scientie ad reprobandum malum et eligendum bonum. loquendo de scientia humana. et istam habuit ab instanti conceptionis et non ante

Ideo subdit. quia antequam sciat puer reprobare malum et eligere bonum derelinquetur terra quam tu detestaris. i. odio habes tamquam tibi nociuam. s. terra israel et terra syrie. a facie duorum regum suorum. quia rex assyriorum interfecit regem syrie et populum eius transtulit in cirenem ut dictum est supra / et post ea osee regem israel cepit et populum transtulit in assirios. ut habetur. 4. Re. 18. ¶ Circa quod est attendendum ad primum quod in sacra scriptura ponitur duplex signum. unum alicuius euentus / unum prenosticum quod est indicatiuum effectus futuri sicut iudicum. vi. datum fuit gedeoni signum in vellere indicatiuum sue uictorie future / et tale signum frequentius datur in scriptura / aliud est signum rememoratiuum effectus preteriti sicut exo. iii. dixit dominus moysi. hoc habebis signum quod miserim te cum eduxeris populum meum de egypto immolabis deo super montem istum. i. immolabis deo de ista missione quam tibi imposui ad liberationem populi reddes gratias deo / et sic patet quod illud signum est rememoratiuum ita respiciat preteritum in magna distantia sicut in parua. sicut et signum prenosticum futurum. Sciendum etiam quod liberatio regni iude a persecutoribus fuit signum figuratiuum saluatoris mundi fiende per christum / et quia achaz erat incredulus isto prophete ut dictum est supra conueniens fuit ut sic daretur signum commemoratiuum futurum in longinquum, ut tempore ipsius primo non uideret sicut in mente non credebant. tamen illi qui descenderunt de eo uiderunt ut maria et ioseph et ideo signum propheta non direxit sibi ad achaz dicens. audite ergo domus dauid. de qua domo fuerunt ioseph et maria / non tamen ad eos refertur quod ibi dicitur. numquid parum est uobis et cetera. sed illud quod dicitur. dabit dominus uobis signum. ad secundum dicendum quod almah significat absconsionem. et inde dicitur alma absconsita. que significat iuuencula aspectibus hominum abscondita. ita quod de eius pudicitia et integritate non dubitatur. marie enim littera hebraica et sic sonat healma. nec inuenitur in tota scriptura sacra aliqua sic scripta nisi tres. s. rebecca. gen. 24. ubi dicitur de illa puella decora nimis uirgoque pulcherrima et incognita uiro. et sequitur ibidem. puella que egredietur ad hauriendam aquam. in hebreo habetur. healma que egredietur et cetera. et maria soror moysi exo. ii. ubi dicitur de ea. et iuit puella et uocauit matrem pueri. in hebreo habetur. iuit healma et cetera. et ista que scribitur in isto capitulo / et ideo cum due prime fuerint uirgines purissime que sic uocate fuerunt idem tenendum est de ista. ¶ Ad tertium dicendum quod duplex est nomen alicuius. s. impositionis et nature sicut sortes est nomen impositionis. homo uero hic nomen nature. Ihesus fuit nomen impositum ipsi christo ut patet luce. 2. emanuel autem est nomen nature seu proprietatis significat. n. nobiscum deus ut dictum est supra / et hoc est proprium ipsius christi in quo diuina natura et humana sunt coniuncte in eodem supposito / et hoc modo nominatus est pluribus aliis nominibus proprietates eius significantibus. sicut uocatus est lapis danielis. 2. et dauid. osee 3. et nomine domini tetragrammaton Iere. 23. et hoc est nomen quod uocabunt eum dominus iustus noster. ubi habemus dominus. in hebreo habetur nomen domini tetragrammaton / et pluribus aliis nominibus consimiliter nominatur in scriptura. ¶ Ad quartum iam solutum est ex his que dicta sunt, quia licet in christo non fuerit aliqua ignorantia. tamen factus est homo in tempore et sic habuit scientiam infusam in tempore et ante quam illam haberet / liberatio populi per ysayam denuntiata fuit completa ¶ Adducet dominus. Sciendum quod pars ista usque ad finem huius capituli multipliciter exponitur a diuersis. sed unam expositionem tantum intendo prosequi que rationabilior mihi uidetur. et eam prosequitur Ra. Sa. uidelicet quod in hac parte describitur signum liberationis a deo facte tempore ezechie filii achaz quia rex assyriorum cum maximo exercitu uenit contra eum cui ezechias resistere non poterat ui humana. et ideo conuertit se ad diuinum auxilium implorandum. et dominus misit angelum qui in una nocte percussit in exercitu regis assyriorum. clxxxv. millia bellatorum quod uidens rex mane territus et confusus fugit ad terram suam cum paucis et ibi interfectus fuit a filiis suis. iiii. Re. 19 / Secundum hoc residuum huius capituli in duas partes diuiditur / quia primo tangitur hoc factum in generali. secundo explicando partes eius in speciali ibi. et erit. ¶ Circa primum dicitur ipsi achaz. adducet dominus super te. quia theglatphalasar rex assyriorum uastauit terram eius nullo resistente et eum afflixit ut habetur. 2. par. 28. et super domum patris tui. i. super ezechiam filium tuum et eius populum. ezechias. n. fuit iustus et bonus et ideo magis designatur hic per auum suum Ioatham qui fuit iustus quam per achaz patrem suum qui fuit pessimus. dies qui non uenerunt a diebus separationis et cetera. ista separatio fuit facta tempore roboam ut habetur. 3. Re. et a tempore illo usque ad tempus ezechie non uenerunt dies ita terribiles et consolabiles diuersis respectibus. sicut uenerunt tempore ezechie / quando senacherib uenit ultimo ad deuastandum eius regnum. ideo subditur. cum rege assyriorum. quia in aduentu eius ad ierusalem illi dies ratione eius et fortitudinis exercitus / et propter rapsacis blasphemationibus fuerunt terribiles et tristabiles. sed ratione miraculose liberationis fuerunt consolabiles ¶ Et erit. hic describitur factum per partes in speciali. et primo quantum ad aduentum exercitus. secundo quantum ad percussionem ipsius. In die illa uidebit. Tertio quantum ad prosperitatem uictus ezechie et populi eius ibi. et erit. Circa primum dicitur. In die illa. i. tempore illo / quia congregatio tanti exercitus non potuit fieri una die. sibilabit dominus. i. inspirabit uoluntatem ueniendi contra ezechiam. musce que est in extremo fluminum egypti. per muscam intelligitur hic populus egypti qui cum magna turba uenit cum senacherib contra ezechiam ut dicunt aliqui. Sed hoc uidetur falsum quia rapsaces tunc uolens terrere ezechiam et populum eius dixit. iiii. Re. xviii. in quo confidis ut audeas rebellare an speras in baculo arundineo atque confracto egypto. hoc autem non dixisset si populus egypti esset in exercitu cum senacherib contra ezechiam / et ideo alii exponunt de rege egypti qui alio tempore uenit contra iudeam tempore ioachaz filii iosie quem uinxit / et imposuit terre centum talenta argentea et talentum auri. 4. Re. xxiii / Sed uidetur michi quod melius exponi potest de populo libie qui erat subiectus regi assyriorum / et ideo uenit ad eius exercitum. unde non dicitur hic. sibilabit dominus musce. que est in egypto sed que est in extremo fluminum egypti. et uocatur populus musca ad designandum quod uenit cum magna turba. dicit autem hic. fluminum egypti quia in egypto raro pluit. sed terra irrigatur per irrigationes nili, qui ad hoc ab incolis diuiditur per multos riuos ut habetur deutero. xi. et api que est in terra assur. uocatur ille populus assyriorum apis / non a dulcedine mellis. sed ab aculeo quia ille populus pupugit alias nationes in circuitu eas persequendo / ut habetur. 4. Re. 18. et uenient et requiescent omnes in torrentibus et cetera. per hoc designatur quod erant occupaturi et uastaturi omnia loca regni iude, sicut factum fuit tempore ezechie / excepta ierusalem quam senacherib non cepit deo exercitum eius percutiente ¶ In illa die. hic consequenter describitur ista percussio / quia dominus misit angelum et percussit in castris assyriorum. clxxxv. millia / ita quod corpora fuerunt redacta in cineres intactis uestibus et armis / quo uiso rex senacherib fugit et dimino modo in terra sua gladio filiorum suorum interfectus fuit. iiii. Re. 19. et hoc est quod dicitur hic. in die illa. i. in tempore quo senacherib uenit contra ierusalem ut destrueret eam. radet dominus in nouacula conducta. i. acuta quia illud quod acuitur super cotem dedicatur per nouaculam acutam que multipliciter scindit multitudinem pilorum diuina intelligitur sua / per quam uelociter cecidit rex senacherib et exercitus eius. in his que sunt trans flumen. s. eufraten ultra quod erat terra assyriorum respectu ierusalem. in rege assyriorum. hoc dicitur ad excipiendum alios populos qui habitabant ultra eufraten qui non uenerunt cum senacherib ad destruendum iudeam. caput. i. regem qui a filiis suis interfectus fuit ut dictum est. et pilos pedum. i. pedites de suo exercitu. et barbam uniuersam. i. equites qui erant circa regem adherentes ei sicut barba capiti ¶ Et erit. hic consequenter

dessribi

describitur provisio victus civium Ezechie et populi eius. quia licet exercitus Senacherib terram Iude et circuitum Ierusalem destruxerit et bona partim vastaverit et partim rapuerit, tamen dominus de victu Ezechie et populo providit ut dictum fuit .4. Re. 19. exponendo illud: Hoc erit signum: comede hoc anno quod reperis etc. et quantum ad hoc dicitur hic: Et erit in die illa, id est tempore post vastationem per Senacherib, nutriet homo vaccam boum, id est vaccam unicam sibi remanentem de magno armento boum, ceteris raptis et consumptis ab exercitibus Senacherib. Et duas oves, scilicet remanentes de magno grege ovium, ceteris consumptis ab assyriis etc. Pre ubertate lactis comedet butyrum, quia dominus dabit benedictionem suam, et sic habebunt tantum de lacte quod sufficiet ad sustentationem domus sue, in tantum quod non solum comedet lac sed etiam pinguedinem que tollitur in butyro. Aliqui autem exponunt hoc ad oppositum, dicentes quod per hoc exprimitur defectus victus illo tempore propter vastationem terre, sic exponentes: comedet butyrum, propter panis defectum. Sed littera precedens videtur repugnare ubi dicitur: et pre ubertate. Similiter sequens cum dicitur: Butyrum enim et mel comedet. utrumque enim ista duo iunguntur in scriptura significant habundantiam bonorum terre. Unde et terra promissionis ad sui commendationem dicitur frequenter in veteri testamento fluens lacte et melle. Omnis homo qui relictus fuerit in medio terre, id est homines iusti viventes vita humana et non bestialiter fuerunt relicti in medio terre inde evadentes gladium Senacherib. Sed mali qui erant in peccatis obstinati fuerunt per eum exterminati, et istis iustis remanentibus fuit sufficienter provisum de victu. Et erit in die illa omnis locus ubi fuerint mille vites mille argenteis, id est valentes mille argenteos, et in spinas et vepres erunt, propter defectum colentium, quia sicut dictum est multi perierunt per exercitum assyriorum. Ra. Sa. aliter exponit dicens quod tempore Ezechie post mirabilem liberationem ab exercitu Senacherib ut predictum est Ezechias induxit populum ad legis studium, et ut magis possent in hoc proficere abstraxerunt se a vino, ita quod parum aut nihil bibebant, et sic remanserunt vinee inculte. Cum sagittis et arcu ingredientur illuc, propter feras et serpentes ibi latentes ... ibidem crescentia ut predicitur. Vepres enim et spine etc. Et omnes montes qui in sarculo sarientur, id est spinis et vepribus purgabuntur, ad hoc quod possit ibi bladum seminari. Non veniet illuc terror spinarum, quia deo faciente fecundabitur terra in puritate sua ut sic faciat fructum bonum et multum, ut predicitur. Et erit in pascua bovis etc. id est erit fertilis, quod non solum sufficiet fructus ad sustentationem hominum sed etiam animalium domesticorum.

Et dixit VIII

dominus etc. Antequam descendatur ad divisionem huius capituli et eius expositionem per partes, primo videndum est quid sit tenendum de puero de quo fit sermo in hoc capitulo cum dicitur: accessi ad prophetissam et concepit filium. Et dixerunt aliqui quod ille fuit filius Ysaie de sua uxore que nominatur hic prophetissa, et hoc dictum videtur sequi Thomas de Aquino in quadam postilla que sibi attribuitur tanquam ex eius dictis reportata, ubi solvuntur argumenta que solent fieri ad contrarium. Ad quod primo arguitur per illud quod dicitur hic: Et adhibui mihi testes et accessi ad prophetissam etc. Ysaias autem cum esset honestus et sanctus nullo modo induxisset testes sui concubitus cum uxore. Item per hoc quod dicitur: adhibui mihi testes fideles Uriam sacerdotem etc. Iste Urias fuit ydolatra, quia fecit altare ad similitudinem altaris quod erat in Damasco ad cultum ydoli et super illud offerebat holocausta ut habetur 4. Re. 16. et sic non potest ad litteram dici testis fidelis. Item quia secundum ... et Zachariam filium Barachie qui fuit in duodecim prophetis ut videmus et nondum erat natus, quia prophetavit tempore Darii regis persarum cuius tempore consummatum fuit templum secundum ut habetur primo Esdre .vi. et a .iiii. anno regis Achaz in quo dicta fuit ista prophetia, ut patet post, usque ad

illud tempus fluxerunt anni .cclxvii. et sic nullo modo tempore Ysaie potuit induci in testem. Assumptum declaratur sic: quia Achaz regnavit xvi annis 4. Re. 16. et sic a tempore huius prophetie de regno eius remanebant xii anni, cui successit Ezechias regnans 29. 4. Re. 18. postquam Manasses regnavit lv annis 4. Re. 21. postquam Amon duobus 4. Re. 21. postquam Iosias 31. 4. Re. 22. postquam Ioachim xi. 4. Re. 23. postquam Sedechias xi. 4. Re. 24. postea secutum est tempus captivitatis babylonice .70. annorum usque ad annum primum Cyri a quo usque ad consummationem templi post reditum captivitatis babylonice fluxerunt anni 46. Io. 2o. 46 annis edificatum est templum hoc etc. qui anni simul iuncti faciunt predictum numerum. Ex quo arguitur quod non potuit Ysaias ipsum adducere in testimonium. Nec potest dici quod Zacharias filius Ioiade qui Mt. 23 dicitur filius Barachie fuerit ille testis, quia ante mortuus erat per centum annos et amplius, quia post Ioas qui interfecit hunc Zachariam regnavit Amasias filius eius 29 annis 4. Re. 14. et post eum Ozias lii annis 4. Re. 15. post eum Achaz iiii annis antequam Ysaias diceret prophetiam istam ut dictum est supra, qui anni simul iuncti faciunt annos .ci. Item arguitur per hoc quod hic dicitur: antequam sciat puer vocare patrem et matrem auferetur fortitudo Damasci et spolia Samarie, que spoliatio fuit vi. anno Ezechie ut dictum est capitulo precedenti, et sic puer natus tunc habuit 18 annos ad minus, xii de regno Achaz et sex de regno Ezechie. Puer autem scit vocare patrem et matrem antequam habeat tot annos, et sic non esset verum quod dicitur: antequam sciat puer vocare patrem et matrem etc. Propter ista tenent doctores catholici communiter quod illud quod dicitur in hoc capitulo de puero predicto non sit intelligendum ad litteram de filio Ysaie. Sed hoc solvit Thomas sic. Ad primum dicit quod inductio testium non fuit ad videndum concubitum Ysaie, sed scripturam eius, quia dictum fuit sibi a domino: Sume tibi librum grandem et scribe in eo etc. Ad secundum dicit quod Urias sacerdos fuit testis fidelis non ratione vite sed officii dignitate, et quia a rege Achaz fidelis reputabatur quia similiter erat ydolatra. Ad tertium dicit quod iste Zacharias neuter fuit horum qui allegati sunt sed alius illius temporis qui sic nominabatur. Cuius ratio potest esse duplex ut dicit: una quia fuit de gente Zacharie prophete quem interfecit Ioas rex Iuda ut habetur 2. Par. 24. qui dicitur filius Barachie Mt. 23. et sic iste qui fuit tempore Achaz fuit nominatus eodem nomine, quia consuetudo fuit apud hebreos nominibus illorum qui fuerunt antea in illo genere nominare pueros. Alia quia Zacharias fuit similis in sanctitate et vita illi quem interfecit Ioas, et sic appellatus est nomine illius, quemadmodum habuerunt ad nomen proprium. Sicut in evangelio Io. baptista vocatur Helias propter officii similitudinem, quia Iohannes prevenit Christi primum adventum sicut Helias preveniet secundum. Ad quartum dicit quod ista spoliatio Samarie de qua hic agitur non fuit illa que facta fuit ix. anno Osee et vi. Ezechie, sed illa que facta fuit per Theglathphalasar que precessit illam, que fuit facta in diebus Facee, secundum quod dicitur 4. Re. 15. In diebus Facee regis Israel venit Theglathphalasar rex Assur et cepit Aion etc. et hoc fuit antequam puer natus sciret vocare patrem et matrem. Hoc dictum videtur nimis sapere errorem hebreorum qui dicunt quod in istis tribus capitulis, scilicet vii. viii. et ix. non fit mentio de Christo. Ad excludendum vero hanc sententiam et ad declarandum veritatem primo ponenda est hic translatio chaldaica que apud hebreos dicitur targum, et est tante auctoritatis apud eos quod nullus fuit ausus ei contradicere. Est enim in passibus obscuris qualis est iste declarativa veritatis hebraice. Sciendum igitur quod ubi nos habemus hic: Et adhibui mihi testes fideles Uriam sacerdotem et Zachariam filium Barachie et accessi ad prophetissam etc., illa translatio sic habet: Et contestatus sum ex parte mea testificationes malas quas dixi venturas in prophetia Urie sacerdotis. Ecce futurum est quoque sic omnes consolationes quas dixi venturas in

prophetia zacharie filii barachie ego adductus sum et
accessi ad prophetissam et concepit etc. ex ista translatione
patet quod non est verbum ysaye, cum in prophetiis istorum duorum
testium nihil dixerit vel fecerit, nec in impletione earum
sed ipse deus qui illustrando mentes prophetas constituit et
predicta ab eis implere facit, et per consequens illud quod loco
huius habemus. et adhibui in testes fideles uriam etc. non
est verbum ysaye testes ad scripturam suam seu contubitum
inducentis sed magis ipsius dei introducentis dictos
prophetas ad pronunciandum illud quod preordinavit futurum
et per consequens illud quod sequitur in eadem serie. et accessi ad
prophetissam etc. non est verbum ysaye ad suam uxorem car-
naliter accedentis sed ipsius dei qui sicut prophetas illus-
trando testes suos constituit ita sua gratia virginem fe-
cundavit, ut patet luce primo. Secundo ex targum predicta
patet quod urias qui hic testis inducitur non est ille u-
rias sacerdos qui fuit tempore achaz quia ipse fuit
pessimus ydolatra. Iste autem dicitur hic domini propheta, et hoc
credit Ra. Sa. super locum istum dicens, quod iste urias
qui hic testis inducitur fuit urias filius semei qui
prophetavit in nomine domini tempore ioachim filii iosie ut habetur
iere. xxvi. dicit etiam quod zacharias qui inducitur hic testis
secundus fuit ille qui in duodecim prophetis est undecimus
de quorum testimoniis postea dicetur. Sed ex dictis sequitur quod ista
inductio testium non fuit corporalis nec in presenti facta sed spiritualis de
futuro in longinquum, quia a primo anno regni achaz in quo y-
saias dixit illa que ponuntur in hoc capitulo et precedenti ut supra
dictum est usque ad primum regni ioachim sub quo urias
prophetavit ut dictum est fluxerunt anni. cxxix. ut potest videri
per tempora suppositorum in hoc capitulo et multo plures fluxerunt
usque ad tempus secundi testis scilicet zacharie filii barachie scilicet anni
clxvii. ut supra declaratum est. et per consequens tales testes debeant re-
spondere rei testificate accessio ad prophetissam non est corporalis — al. fuit
nec de presenti sed spiritualis et in longinquum de futuro secundum quod habetur
luce primo. spiritus sanctus superveniet in te etc. quod autem beata virgo
maria prophetissa fuerit patet luce 1. capitulo ubi prophetavit de
sua veneratione futura dicens. beatam me dicent omnes
generationes, quia de omnibus gentibus sunt aliqui christiani
dicentes illam beatam, et non solum a christianis dicitur beata sed
etiam a sarracenis. scriptum est enim in alcorano machome-
ti. dixerunt angeli. o maria deus utique elegit te et pu-
rificavit te et elegit te claram super omnes mulieres seculorum.
Item ibidem dixerunt angeli. o maria deus annunciat tibi
verbum ex ipso nomen eius ihesus filius marie et erit hono-
rabilis in hoc seculo et in futuro. Item ibidem dixit ipsa. deus
meus quomodo erit mihi filius et non tetigit me homo dixit sic deus
creat quod vult cum decreverit utique aliquid. dicit enim esto et
erit, et hoc modo dixit gabriel marie luce 1. non erit impossibile a-
pud deum omne verbum. Item in eodem cantico prophetavit maria de
futura reprobatione iudeorum et vocatione gentium dicens. de-
posuit potentes de sede et exaltavit humiles, et sic patet eam
fuisse prophetissam. ¶ Nunc videnda sunt testimonia testium super-
inductorum. et quia prophetiam urie non habemus explicite scrip-
tam. sicut nec de multis aliis prophetis, ut patet ex decursu li-
bri Regum. ideo recurrendum est ad illud quod de eo dicitur. Iere.
26. fuit quoque vir prophetans in nomine domini urias filius semei
et prophetavit adversus civitatem istam et adversus terram hanc iuxta
omnia verba ieremie, ex quo habetur quod prophetavit destructionem
civitatis ihrlm et iudee per caldeos futuram sicut etiam ieremias
et hoc est quod dicitur in translatione caldaica supposita. et conte-
stata sum ex parte mea testificationes malas quas dixi ven-
turas in prophetia urie sacerdotis. prophetiam autem zacharie filii
barachie habemus in libro. xii. prophetarum in qua zacharie. ix.
dicitur. exulta satis filia syon iubila filia ihrlm ecce rex
tuus veniet tibi iustus et salvator ipse pauper et ascendens
super asinam etc. quod intelligitur de christo etiam secundum hebreos. ut ple-
nius ostendetur quando ad locum illum veniemus domino concedente, et hoc
est quod dicitur in translatione caldaica supra allegata. ecce futurum est
quoque omnem consolationem quam dixi venturam in prophetia zacharie

filii barachie ego adductus sum. quam consolationem splendam
dicit in adventu messye ab ipso zacharia ut dictum est. ideo sta-
tim subditur de adventu eius in mundum. et accessi ad prophe-
tissam. i. beatam virginem. et concepit et peperit filium. et
ex dictis patet quod prophetia urie de destructione civitatis fuit cer-
tum signum de impletione prophetie zacharie futura per christi adventum
¶ Ex his igitur predictis patet quod solutiones thome de aquino ad
rationes supra positas quod littera huius capituli non possit de filio ysaye
intelligi non valent, quia falsum assumunt. discurrendum
est tamen per singulas ad maiorem declarationem veritatis. Cum enim
dicit in prima quod testes fuerunt inducti ad videndum scripturam prophete
falsum, quia mundum erant nati nec fuerunt usque ad tempus
valde longum. Item si fuissent presentes adhuc non valet. quia
propheta non dixerat. adhibui in testes uriam etc. non dixit et scrip-
si. sed. accessi ad prophetissam etc. Similiter cum dicit in 2°. quod urias fu-
it testis fidelis ratione officii et reputationis regis, quia
ille urias non ponitur hic testis ut patet per predicta et sic falsum
assumit. nec fidelitas quam allegat est secundum veritatem sed secundum
falsam hominum estimationem que a prophetis factis non reputa-
tur. Quod similiter in tertia dicit tempore achaz fuisse quendam prophetam
nomine zachariam filium barachie videtur fictitium, quia de scrip-
turis non habetur auctoritatem. et ideo eadem facilitate contemnitur qua
probatur, et dato quod talis tunc fuisset. non tamen fuit ille qui hic te-
stis inducitur ut patet per predicta. Similiter quod in quarta dicit theglath
phalasar spoliasse samariam ad quod probandum allegat. xv. capitulum
quarti regum ex eodem loco apparet falsitas huius dicti, quia ibi
dicitur quod cepit aliquas civitates in extremitatibus regni israel e-
xistentes. sed ad samariam que erat metropolis non accessit.
nec per consequens spoliavit ¶ Ex his probatis ad expositionem capituli
accedamus. in quo ut supra dictum est denunciatur christi resurrecti-
o futura ad spoliationem inferni principaliter. et ex consequenti ad
significandum tamquam per signum rememorativum spoliationem duorum
regum scilicet israel et syrie. Et dividitur in duas partes, quia primo
ponitur denunciationis signum. secundo occultio misterii ibi. liga testimo-
nium. prima adhuc in duas quia primo ponitur signum denunci-
ationis. et secundo ad propositum applicatio ibi. et dixit. Circa pri-
mum dixit ysayas. Et dixit dominus ad me. Sume tibi librum
grandem. In hebreo habetur. rotulum grandem. qui dicitur grandis quia in
scribendum erat misterium christi resurgentis, quod est maximum. et
scribe in eo stilo hominis. i. clare et plane ita quod quilibet
homo parum etiam litteratus possit legere et intelligere. Unde et in
translatione caldaica habetur. Scribe in eo expositione. Sciendum
tamen quod hoc non intelligitur quantum ad misterium resurrectionis
christi, quia quantum ad hoc ponitur hic breviter et velate. sed
quantum ad captivitatem et spoliationem regum israel et syrie
que clare et lucide ponuntur in fine eodem capitulo. Sicut enim dictum
est capitulo precedenti. decens fuit ut regi achaz incredulo dare-
tur signum, cuius non intelligeret principalem intentum, et tamen hoc
ex dei liberalitate perciperet de propinquo liberationis sue ef-
fectum. quia secreta fidei incredulis sunt celanda. Unde dicit
salvator matthei. vii. nolite sanctum dare canibus etc. Velociter spo-
lia detrahe. istud convenit christo resurgenti, qui tunc celeriter
spoliavit infernum et in hoc fuit signum memorativum spolia-
tionis duorum regum prenosticum spoliationis fiende per christum.
et adhibui mihi testes fideles. verbum est dei ut predictum est. et de
fidelitate et testimoniis istorum testium dictum est. et accessi
ad prophetissam. i. virginem mariam ut dictum est. Et dixit. hic
consequenter ponitur dicti adaptatio. et secundo ponitur ratio dicti ibi.
et adiecit. Circa primum dicit. voca nomen eius. scilicet pueri nati
loquitur hic scriptura de futuro per modum preteriti, propter cer-
titudinem prophetie ut frequenter predictum est. accelera spolia de-
trahe etc. quia hec proprietas competit christo ut dictum est. quia
ante quam sciat puer vocare etc. scilicet secundum certam, ut dictum capitulo
precedenti. Unde idem est ac si diceret. ante quam fiat homo auferen-
tur fortitudo damasci. que est civitas metropolis in regno sy-
rie. et spolia samarie coram rege assyriorum. qui cito post
interfecit rasyn regem syrie, et postea cepit osee re-
gem israel. et samariam ut dictum est capitulo precedenti ¶ Et adiecit
hic consequenter ponitur ratio dicti. videlicet quare regnum israel

fuit ita ualitu

fuit ita uastatum. et primo ponitur destructionis rõ. secundo regni iude afflictio que per quandam redundantiam que erat in merito comminatum regno israel ibi. et ibit. Tertio utilis monitio ibi. hec nam. Rõ fuit quia recesserat a regno iude et a dei cultu colendo uitulos aureos et confidendo in regibus ydolatris scilicet syrie et hoc est quod dicit. pro eo quod abiecit populus iste. scilicet populus israel. aquas syloe que uadunt cum silencio. id est regimen regni iuda et dei cultum que erant magis in quiete et mansuetudine maxime tempore regum bonorum ut dauid salomonis et similium. et assumpsit magis rasym regem syrie et filium romelie. de protectione eorum magis confidendo quam de deo. propter hoc. ecce dominus adducet super eos aquas fluminis fortes et multas. id est aduersarios cum fortitudine in impetu uenientes. propter hoc subditur exponendo. regem assyriorum et omnem gloriam eius. id est potentiam exercitum eius. et ascendet super omnes riuos eius etc. id est destruet totum regnum israel sicut inundantia aquarum destruit omnia que inuenit. ¶ Et ibit. hic consequenter ponitur regni iude afflictio per redundantiam cum dicit. et ibit per iudam inundans. quia exercitu assyriorum qui destruxit samariam in regno iude uastauit quandam per quandam redundantiam. et transiens usque ad collum ueniet. id est in tantum affliget regnum quod uix poterit sustinere quod factum fuit tempore ezechie ut dictum est capitulo precedenti. et erit extensio alarum eius. id est exercitum quod ad litteram cohortes pugnatorum nominantur ale. implens latitudinem terre sue. id est iudee quam assyrii uastauerunt. o emanuel. id est christe ut dictum est capitulo precedenti. cum dicit illa terra specialiter quia ibi natus fuit conuersatus et passus. sed quia sennacherib rex assyriorum cum suo exercitu fuit diuinitus debellatus ut dictum est. Ideo subditur. Congregamini populi et uincemini. quia sennacherib multos populos adduxit secum qui fuerunt deuicti per angelum. et audite uniuerse procul terre. istud enim factum tamquam ualde mirabile fuit diuulgatum ualde longe. confortamini. confidentes in uirtute uestra. id est confortabimini. quod propheta non inducit eos ad presumptionem de sua uirtute. sed tamen predixit futuram. et uincimini uirtute diuina. accingite uos. ad uincendum secundum ueritatem. inite consilium. de captione iherusalem. et dissipabitur a deo. cuius causa subditur. quia nobiscum deus. in adiutorium nostrum uos debellans per angelum suum. ¶ Hec enim. hic consequenter ponitur monitio uidelicet quod populus iude non timeat ab humana persecutione sed solum deum et hoc est quod subditur. hec enim ait dominus ad me sicut in manu forti erudiuit me. id est ostendit mihi fortitudinem suam qua potest protegere omnes homines in se confidentes. ne irem in uia populi huius. id est timendo aduentum duorum regum sicut populus regni iude timuit ualde sicut dictum est capitulo precedenti de achaz et populo eius. et commotum est cor eius et cor populi eius. sicut mouentur ligna a facie uenti. dicens. scilicet dominus. non dicatis coniuratio. id est non timeatis a coniuratione regum israel et syrie contra uos. omnia enim que loquitur populus. scilicet populus iude. coniuratio est. id est illum loquitur de coniuratione duorum regum. contra se. sicut homines nimium timentes de aliquo periculo super se uenturo quasi continue loquitur de ipso et quia iste timor erat malus ideo subditur. et timorem eius. id est illius coniurationis. ne timeatis. sed quid sit timendum ostenditur cum subditur. dominum exercituum. id est angelorum. ipsum sanctificate. ei seruiendo. et ipse pauor uester etc. offensam illius sollicite cauendo. et erit uobis in sanctificationem. uos confirmando in bono. si ei credideritis. In lapidem autem offensionis et petram scandali duabus domibus israel. quia suo iusto iudicio fecit ruere et ille fuerunt domus facee filii romelie quam fecit ruere per osee filium hela. iiii. regum xv. et domus osee filii hela quam cum toto regno israel fecit ruere per salmanasar regem assyriorum. e. regum. 18. et quia in regno iude aliqui erant mali increduli qui ruerunt gladio sennacherib ex diuino iudicio. ideo subditur. et in laqueum et in ruinam habitantibus iherusalem. quia tamen boni remanserunt salui tempore ezechie. ideo subditur. et offendent ex eis plurimi. non dicit omnes quia sicut dictum est boni fuerunt saluati. ¶ Liga testimonium. hic ponitur occultatio misterii christi in principio huius capituli positi et primo precipitur ista occultatio. secundo prohibetur superstitiosa inquisitio et cum dixerint. Circa primum dicit ysaye a domino. liga testimonium. id est inuolue prophetiam obscuritatibus propter incredulos quibus talia sunt celanda ut dictum est supra. signa legem in discipulis meis. id est designa legem euangelium dandam discipulis meis. id est apostolis aliis quam christi discipulis qui predicando legem obscuritates prophetiarum aperuerunt et declarauerunt ostendentes eas in christo impletas ut patet in actibus apostolorum sicut fuerat a deo preordinatum et hoc modo dictum fuit danieli xii. capitulo. Vade daniel quia clausi sunt signatique sermones usque ad prefinitum tempus. expectabo dominum. Ubi est ysaye hebraeus expectabo dominum. scilicet ihesum christum in carnem uenturum. qui abscondit faciem suam a iacob. id est a populo iudaico descendente a iacob quia in aduentu eius populus ille pro maiori parte fuit cecatus per infidelitatem secundum quod dicitur Romanos. xi. Cecitas ex parte contigit in israel. et prestolabor eum. id est patienter expectabo eius aduentum licet differatur in tempus longum. Ecce ego et pueri mei. aliqui exponunt hoc de duobus filiis ysaye. scilicet de iasub et de eo qui uocatus est accelera spolia detrahe in principio huius capituli quem dicunt fuisse filium ysaye. sed istud consilium est esse fictum. Item isti magis iudaizant in hoc quod Ra. sa. hebreus qui dicit hoc esse intelligendum de discipulis prophetarum qui dicuntur eorum pueri seu filii qui sunt ab eis in lege diuina instructi et per talem modum dicit apostolus corinthiorum. e. in christo ihesu per euangelium ego uos genui et secundum hoc dicit hic ysayas ecce ego et pueri mei. id est discipuli quorum aliqui habuerunt spiritum prophetandi. ideo subditur. quos dedit mihi dominus. ad quod est prophetie spiritus. in signum et portentum. fuerunt enim prophete contempti et uilipensi et multi eorum occisi. de quorum numero fuit ysayas in signum christi passuri cuius erant nuntii. a domino exercituum. id est angelorum qui habitat in monte syon. ibi enim tunc erat templum in quo erat propiciatorium quod sedes dei nominatur uel dicebatur ut dictum fuit exo. 25. et inde diuina responsa dabantur. ¶ Et cum dixerint ad uos. id est homines ydolatre et superstitiosi. querite a phitonibus et diuinis. responsum de occultis et futuris. dicuntur autem phitones qui diuinant quandam [illegible] per apparentem suscitationem aliculus mortui sicut dictum fuit diffusius primo Re. xxviii. dicuntur autem diuini generaliter diuinatores superstitiosi. qui strident incantationibus suis. quia utuntur quibusdam nominibus et uerbis ignotis et subditur responsio fidelis populi. Numquid etc. quasi dicat. sic respondebitis talibus malis persuasionibus. Numquid non populus a deo suo requiret uisionem. quasi dicat. sic quia infideles requirunt a deo suo falso. et sic debent fideles a deo suo uero ideo subditur. ad legem magis et testimonium. id est ad legem diuinitus datam et ad testimonium prophetarum a deo inspiratorum magis est recurrendum quam ad phitones et diuinos. quod si non dixerint. id est fecerint. iuxta uerbum hoc. recurrendo ad phitones et diuinos contra uerbum hoc. non erit eis matutina lux. id est uera cognitio et diuina consolatio. sicut accidit tempore regis sedechie. ideo subditur. et cum esurierit irascetur. quia tunc propter obsidionem longam preualuit fames in ciuitate. e. Re. 25. et maledicet regi suo et deo suo. quia multi de populo iuda ex impatientia maledicebant sedechie a [illegible] quo uenerat eis ista miseria et etiam deo diffidendo legem eius ad ritum gentilium transeundo. et suspiciet sursum. quasi querens a deo auxilium nullatenus [illegible] et hoc dicit pro populo qui cum sedechia remansit in ciuitate et in lege. et ad terram intuebitur. pro confusione et desperatione. et ecce tribulatio. quo ad afflictionem corporum. et tenebre. quantum ad deiectionem mentium. et dissoluto uirium ex timore et angustia. scilicet mentis eo quod non apparebat uia euasionis. et caligo persequens. quia sedechias et uiri bellatores de nocte fugerunt et caldei consecuti fuerunt. et non poterit auolare. quia sedechias cum

cōprehenderūt · iiii · Re · xxv ·

Primo tp̄re · IX ·

Prīnc q̄ descendam ad diuionē huiꝰ capli · Sciendū q̄ iudei et aliqui expositores catho
lici hoc eos nimis sequētes exponūt principiū huiꝰ ca
ad lr̄am de captiuitate duplici filioꝝ isrł · p̄ma em̄ fuit
facta p theglathphalasar regem assyrioꝝ qui captiua
uit duas tribus ultra iordanē et trāsiens iordanē cap
tiuauit multos de tribu zabulon et neptalym ut hr̄
e · Re · xv · et de hoc exponūt quod dr̄ in pn̄ huiꝰ capli
p̄mo tp̄re · i · p̄ma captiuitate · alleuiata est terra · za
bulon et terra neptalim · s · a pondere pctōꝝ · hitatori
bus suis in captiuitatē ductis · postea uō salmanasar
rex assyrioꝝ cepit osee regem isrł et residuū ppli qḋ
remāserat trāstulit in assyrios ut hr̄ · iiii · Re · 18 · et de
hoc exponūt quod sbdit · et nouissīo aggrauata ē
uia maris trāsiordanē galilee gentiū · quia aggrauata
fuit tota terra p diu flagella ī captiuitate dicta · dr̄
aūt illa terra uia maris quia ē in uia publica ad por
tandū merces a iordane ad mare mediterraneū
et eoꝰ · Sꝫ ista expō uidetur irōueniens · p̄mo q̄ ipli
cat q̄ia saltē ī modo loq̄ q̄ p̄ma captiuitatē uocat
alleuiatōnē et scdam aggrauatōꝫ / Cū tn̄ fuerint ee
dē rōnis · Item q̄ si loqueretur de scd̄a captiuitate cū
dr̄ · et nouissīo aggrauata ē · q̄ non fieret ibi mētō
de galilea que in p̄ma captiuitate fuit captiuata sol
um ī magna pte · sꝫ magis de samaria que erat ci
uitas metropolis regni et p̄ncipaliter fuit obsessa et
capta p salmanazar · Tercio quia matheꝰ · e · iiiº · dicit
hanc pphiam fuisse cōpletam ad lr̄am ī xp̄o dicens de
xp̄o et relicta ciuitate nazareth uenit et hitauit ī ciui
tē
caphanaū maritimam ī finibꝰ zabulon et neptalym ut
adimpleretur quod dictū ē p ysayam pphīam · terra za
bulon et terra neptalim uia maris trāsiordanē galilee
gentiū pplus qui ambulabat in tenebris uidit lucē
magnā · etc̄ · Item cum omēs expositores dicant q̄ neē
ē de xp̄o intelligi illud quod dr̄ sup̄ · vii · ecce uirgo cō
cipiet et pariet filiū etc̄ · eo q̄ dr̄ · mt̄ · iº · hoc autē totū
factū ē ut adīpleretur quod dictū ē a dn̄o p pphiā
dicentē · ecce uirgo hēbit in utō et piet filiū etc̄ · ea
dem nc̄citate cōpellit̄ quilꝫ catholicꝰ expone de xp̄o qḋ
dr̄ hic · p̄mo tp̄re alleuiata ē terra · etc̄ · cum matheꝰ
dicat hoc impletū ēe in xp̄o · Sꝫ sequēdo simꝫ beati
mathei p̄us caplm ī quo ponitur misteriū xp̄i q̄tū ad
eius exaltatōꝫ in signū liberatōnis regni inde ī duas
ptes diuiditur · q̄ p̄mo ponitur xp̄i exaltatō · 2º liberatō
dicta ibi · Vbū misit dn̄s · Circa p̄mū sciend̄ q̄ xp̄us
fuit exaltatꝰ · p̄mo q̄tū ad declaratōꝫ sue deitatis in
pdicatōne sua et miracul' · scdō q̄tū ad exaltatōꝫ hūa
nitatis ad dexteram pr̄is · p̄mo igitur ponitur p̄mū
et 2º scdm̄ · ibi · paruulus · Circa p̄mū sciend̄ q̄ ad pre
dicatōꝫ xp̄i aliqui crediderūt et in fide p̄mānsūt · ali
qui aūt obstinati ī sua malicia remāsūt · et aliq̄
a p̄nº credētes pꝰea ad uomitū reuersi sūt et de istis
mixtim loquitur hic pphā · Circa primū dr̄ · p̄mo tp̄re
alleuiata est terra zabulon et terra neptalim · quia
ibi xp̄us circa p̄ncipiū sue predicatōnis publice fre
quēter docuit et miracula fecit · ut dicit ut sup̄ et supra
allegatū ē / et sic fuit terra illa alleuiata a iugo dya
p ptatē xp̄i · Sꝫ tn̄ q̄ plures eoꝝ reuersi fuerūt ad uomi
tū · io sbditur · et nouissīo · i · circa finē p̄dicatōis xp̄i
aggrauata est uia maris · q̄re autē illa terra dicat̄
uia maris · sup̄ expositū ē / de ista aggrauatōe hr̄ · mt̄ ·
xi · ubi dr̄ cepit exprobrare ciuitatibꝰ ī q̄bꝰ facte sūt uir
tutes
esꝰ et sbditur · Ve tibi corozaim · Ve tibi bethsaida
q̄m si ī tyro et sydone facte eēnt uirtutes q̄ facte
sunt in uobis olim in cilicio et cinere pniam egis

sent · Iste autē ciuitates erāt sup̄ mare galilee in
finibꝰ zabulon et neptalim · et pꝰea sbditur de caphar
naū ubi xp̄us hitauit circa p̄dicatōis sue p̄ncipiū
ut sup̄ dictū ē · Et tu capharnaum nūq̄ exaltaris
usq̄ ad celū usq̄ ad infernū descendes / q̄ p p̄di
catōnē xp̄i p̄mo fuit disposita ad cōsecutōꝫ btitudi
nis credendo / et pꝰea depressa p demitā dāpnatōnis
ad uomitū redeundo sicut dictū fuit plenꝰ sup̄ ma
theū · galilee gentiū · Salomon · n · dedit yram regi ty
ri xxᵗⁱ oppida in galilea · 3 · Re · 19 · et io illa pars ta
men ē galilea gentiū / q̄ yram erat gentilis · pplus
qui ambulat ī tenebris · ignorātie et erroris · uidit
lucē magnā · i · xp̄m qui ē lux mūdi et miracula
ppria uirtute faciens · hitantibꝰ in regione umbre
mortis · error · n · et ignorantia sunt q̄i mortis umbra
lux orta est eis · s · uerbis euuāgelica · Vel pōt hec
litera referri ad pr̄es detentos in limbo īferni ī q̄bꝰ
lux orta fuit q̄n xp̄us ad eos descendit post passio
nē suā · multiplicasti gētē · nō magnificasti leticiam ·
hoc refertur ad illos qui xp̄o p̄dicante crediderūt p̄
mo · pꝰea ad uomitū reuersi sūt ut p̄dictū est · Et ideo
ex eis nō fuit uā leticie · Et cōuerso sbditur de credē
tibus et in fide p̄manentibꝰ · letabūtur corā te · etc̄ · et ita
fuit de discipulis xp̄i q̄n ī die penthecostes receperūt
plenitudinē sp̄us sc̄i alta uoce et uariis linguis loq̄n
tes magnalia dei · actuū · 2º · et huiꝰ leticie sbditur
rō cū dr̄ · Iugū eīꝫ oneris eiꝰ · i · ueteris legꝰ de quo onere
dr̄ actuū · xv · q̄ hoc ē onꝰ quod nos n̄ pr̄es nr̄i portare po
tuimꝰ · et uirgam humeri eius · s · scribarū et phariseorū
qui supra onus legis addebant ordinatōes pplo graues
scdm̄ q̄ dr̄ · mt̄ · 23 · alligant eīꝫ onera grauia et īportabi
lia et imponūt ea sup̄ humeros hōīm digito autē
suo nolūt ea mouere / ab istis aūt oībꝰ fuit liberatus
fidel' pplus p libertatē sp̄us sc̄i que ē in lege noua ·
sceptrū exactoris eiꝰ · scdm̄ quod dicit Josephus libro
de iudaico bello · iudea post ascensionē xp̄i fuit dissē
sionibꝰ intraneis dissipata / et erāt ibi aliq̄ tyrāni q̄
uexabant pplm multipliciter et rebꝰ suis spoliabant ·
maxime pplm credētē ī xp̄m / ut p̄ ī actibꝰ aplōꝝ a
quibꝰ fidelis pplus fuit liberatꝰ p exercitū romanū
uenientē ī iudeā / q̄ tūc cōmonitꝰ fuit p āgelū ut
trāsiret in regnū agrippe q̄ erat cōfederatꝰ romanis
ut hr̄ in ecclīastica hystoria / et exactores p̄dicti fue
rūt destructi et ciuitates eoꝝ succense igni · sicut ī
die madian · ista fuit uictoria gedeonis de qua hr̄ ·
iudicū · vii · que fuit sibi p̄nūciata p angelū · sicut
et fidel' pplus liberatꝰ fuit p denūciatōꝫ angeli ī regno
agrippe ut dictū ē / et exactores eorū occisi p exercitū ro
manorū et ciuitates eoꝝ succēse · io sbdit̄ · quia omīs ui
olenta p̄datō cū tumultu · i · acquisita cū clamore et rapi
na · et uestimentū mixtū sanguine · i · uestimentū occidētis
et occisi · quia non solū uestimenta occisoꝝ iquinatꝰ sāguīe
sꝫ etiā uestimēta occidēciū · erit ī cōbustionē et cibus
ignis · quia romani incēdētes ihrlm et alia loca ubi erāt
predicti exactores et tyrāni simul cōbusserūt uestimēta
illorū tyrannoꝝ / et ea que rapuerūt ab aliis quoꝝ
multos interfecerant · ut p̄ in libro de iudaico bello · et h
qḋ dr̄ hic · erit ī cōbustionē et cibꝰ ignis · illi q̄ exponūt
hunc passum de exercitu sennacherib ab āgelo pcusso ut
supra dictū ē · vii · ca° · uidētur cōtradicē textui · dicūt n ·
q̄ āgelus pcussit plaga ignea · Sic tn̄ q̄ corpora bellato
rū fuerūt incinerata · arma tn̄ et spolia remāserunt ī
tacta / ita q̄ pplus ezechie exiens ad colligend' spo
lia ualde faciliter accipiebāt ea remanentibꝰ cinibꝰ · i
aūt quod cōburit̄ et ē cibꝰ ignis nō sic remanet īnc
tū sꝫ cōuertit̄ in ignē sicut cibus ī cibatū · Paruu
lus · hic cōsequenter ponitur exaltatō xp̄i scdm̄ huanitatē in
ascensione sua · scdm̄ tamē q̄ Ra · sa · et iudei moderni
eū sequētes exponūt huc passū de ezechia rege iuda

huiꝰ

lrām corrūpendo dicūt· n· q hec ē litera hebraica· Infans datus est nob filius datus ē nob et erit principatus sup humerū eius· et uocabit nomē eius admirabil' consiliarius deus fortis pr̄ seculi futuri princeps pacis· et talis corruptio pōt de facili fieri in hebreo· q: hec dictio pacis· que signat et uocabit· et uocauit q signat et uocabit eisdem lrīs penitus scribūt in hebreo· s; uarie so nant ꝓpter aliā et aliā punctuatōz· Itē similiter qd dicit principem pacis· ī accusatiuo ꝓ nominatiuo faciliter fit ī hebreo q: noīa sūt indeclinabilia· sicut apud latinos cornu et gelu/ igr̄ sic exponit cōtra hebreos· Infans natus est nob filius datus ē nob· q·d· ꝓpha· licet a chaz sit ydolatra pessimus· tamē filius eius ezechias qui erit rex in post eum erit bonus et iustus· et uocabit nomē eius admirabil' ·rc· i· deus nr̄· qui ē admirabil' consiliarius deus fortis pater seculi futuri uocabit· s· ezechiam· principem pacis· q: faciet pacem diebus suis/ ita q noīa diuinitatē exprimētia nō referūt ad puerum natum· Sz q iste corrūpat lrām ponēdo uo cabit ꝓ uocabitur· pz ex translatōne lxx· interp̄tū/ qui fuerūt hebrei et ualde lrāti· quorū translatio talis ē· puer natus ē nob et filius datus ē nob· Cuius imperium sup humerū eius et uocabit nomē eius magni consilij angelus· ita q ꝓ illis dictoib; admirabil' cōsi· deus fo· &c· se· princeps pacis· posuerūt hoc solum magni consilij angelus· Cuius cā fuit sm̄ quod dicit ieroni· in epla ad desiderium que ꝑponit' in biblijs principio gen· quia trāstulerūt libros ve· testa· regi ptholomeo q erat philus et unius dei cultor· et io ubi in hebreo erat ul' aliter dixerūt seu trāstulerūt ne ptholome credere eos ponere duplicem deitatē/ et ut secretū fidei nō aperirent gētili· pz tñ ex eorū translatōe qd in hebreo hr̄· et uocabit· et nō uocabitur· ita q illud quod sequit· admirabil' consiliarius deus fortis ·rc· re fertur ad puerum natum· et quod in fine dicitur non hr̄· principē pacis in accusatiuo· s; princeps pacis ī no minatiuo/ q: loco istorū dictonū posuerūt in translatōe lxx· magni cōsilij āgelus ī nominatiuo· Item hoc idem pz ꝑ translatonē caldaicā que autentica est apud he breos ut dictum ē supra viij· ca· que talis ē· Infans na tus est nob filius datus ē nob et recipiet super se legē ad seruandū eā et uocabitur nomē eius ab ante mirabil' consilia deus fortis ꝑmanens in secula seclorum messyas in cuius diebus pax multiplicabit super nos· ex hoc pz manifeste q passus iste loquit' ad lrām de xp̄o qui expectabat' in lege et ꝓphetis ad salutē mūdi uenturus· quod aūt in hac translatōne ponitur· et recipiet sup se legem ad ser uandū eā· In hebreo hr̄· et erit principatus sup humerum eius· cōuenit ipi xp̄o qui factus ē sub lege/ ut dr̄ ad gal· iiij· et qui dicit de se ipo· mt· v· nō ueni soluere legē s; adi plere· quod etiā in ca dr̄· et uocabitur nomē eius ab ante mirabil' ·rc· cōuenit xp̄o qui uocatus fuit ihūs ab angelo ante q in utero conciperetur/ ut dr̄ luce· ij· in quo noīe quod salus interꝑtatur omnes cōditōnes h' tac te implicite continentur/ igr' remota falsa expositōne accedamus ad ueram que ē de deo ihū xp̄o Cuius hic itro ducitur principatus/ Superius ꝓmittit' eius natiuitas cū dr̄· puulus· n· natus ē nob· quia uere fuit puulus in humanitate/ et loquit' hic ꝓpha ꝑ modum preteriti ꝓpter certitudinē ꝓphie/ et subditur eius magnitudo ī deitate et filius· s· naturalis ipius dei patris· et ꝑpetuus sibi equalis datus est nob· sm̄ qd dr̄· Jo· iij· sic deus dilexit mū dum ut filium suum unigenitum daret ·rc· et factus ē prin cipatus super humerum eius· Crucē sibi baiulando/ ut dr̄· Jo· xix· ꝑ quam ꝑtates aereas debellauit et regnum suum potenter intrauit/ luce ult· oportuit xp̄m pati et resurgere a mortuis/ et ita intrare ī gliam suam· et uocabitur nomē eius admirabil'· miracula faciendo

consiliarius· cōsilia euāgelica ꝑceptis decalogi super addendo· deus fortis· īfernū spoliādo· pr̄ futuri seculi electos ad celestem ciuitatem adducendo· princeps pacis· s· interne quātum ad cōsciam et superne quantum ad gloriam· ꝓpter qd in eius natiuitate angeli cantauerunt gloria in altissimis deo/ et ī terra pax ho· bo· uo· luc· ij· multi plicabit' eius imperium· Vnde dicit· mt· ult· data ē michi omnis ptās in celo et in terra et pacis nō erit finis· s· pacis celestis ab eo date q est eterna· et ex hoc pz q hec lr̄a nō pōt intelligi de ezechia rege· quia pax parum durauit in eo· s· ꝑ xv· annos ul' circiter/ q: manasses filius eius fuit pessimus in principio regni· ꝓpter q tribulata fuit pax regni et ipe fuit incaptiuitatem ductus/ ut hr̄· ij· par· xxxiij· Sciendum tñ q ubi dr̄ hic· multiplicabitur eius imperium ·rc· In hebreo hr̄· lemarbe quod signat ad multiplicand' et ponitur ibi lr̄a men clausa ī medio dic tonis cōtra nām suam q: sp ponitur ī fine dictōis/ et nunq ī medio nec ī principio et hoc ad designand' q xp̄s de quo sermo hic loquitur natus fuit cōtra cursum nature de uirgine ma tre clausa· super solium dauid· ·rc· hoc ē sup soliū cele ste figuratum ꝑ soliū dauid ul' sup ecclīam militantem ꝑ regnū dauid figuratam· ut confirmet illud et corro boret ·rc· ex hoc pz q nō ē hic sermo de regno dauid n' de regno ezechie ad lrām quia illud regnū nō fuit cō firmatum ī iudicio et iusticia usq: in sempiternum· s; ecclīa sic est a xp̄o cōfirmata nō solū triumphans s; etiā mili tans/ ꝓpter qd dicit xp̄us· mt· ult· ecce ego uobiscum sum usq: in finē seculi· zelus dn̄i exercituum faciet· s; zelus est amor singularis ex amore aūt singulari ipius dei ad genus humanum impletum ē xp̄i misterium· ꝓpter q dr̄ hebre· ij· nusq angelos apprehendit· s; semē ha brahe· Verbum misit· describitur xp̄i exaltatione· hic consequenter ponitur liberatio regni iude a regibus isrl' et syrie ipm ꝑsequentibus et destruere uolentibus ut sup dictum ē capitulo vij· et premonet hic ꝓpha tpa ī quibus cōfi debant illi reges· s· eorum ad inuicem cōfederatōe et ꝑ sperorum repugnatione ibi· et dispendet· ecce triplex multi plicationem dn̄i· succensa ē· Circa primū· Verbū misit ī iacob ꝑ hoc uerbum intelligitur ꝓphia ꝯtra regnum isrl' quia iacob uocatus fuit isrl'· io subditur· et cecidit in isrl' tanq̄ pondus destruens illud regnum· et sciet per experientiam sue destructōis· omnis ꝑplus effraim· i· regni isrl' qui sic noīatur eo q primus rex ieroboam fuit de tribu effraim· et habitantes samarie· que erat metro polis in illo regno quā cepit salmanasar et ꝑplm cap tiuauit· e· re· xvij· In superbia et magnitudine cordis dicentes· ante q ꝑ salmanasar caperetur· lateres ceci derunt· ꝑ lateres hic intelligitur reges isrl' sub q bus regnum fuerat attritum/ videlicet tpre ioachaz et ante sm̄ q dr̄· e· re· xiij· attriuerat eos rex syrie et hoc isrl' mala· Ciuitates eorum munitas igne succendens et iu uenes eorum interficiens gladio et paruulos eorum elidens et pregnantes diuides· sed quadris lapidibus edificabimus· i· re ges fortiores habebimus sicut murus de lapidibus quadratis fortior ē q lateritius/ q· dicebat de facee et filio eius quē intendebant facere regem ī iuda ut dictum ē s· viij· c· et idem signatur ꝑ hoc quod sequitur· sicomoros succi derunt· i· reges paruiualoris cōsiderantur· sz cedros immu tabimus· i· altiores et potentiores statuemus· et intendebant eum subiugare regnū iuda ut dictum ē sup· et quia ta lia presumebant ex confidentia rasyn regis syrie qui erat eis cōfederatus io hanc cōfidentiam remouet ꝓpha dicens· et eleuabit dn̄s hostes rasyn super eum· s· assyrios qui interfecerunt eum ut hr̄· e· re· xvi· et inimicos eius in tumultum uertet· hoc ē ipsum et eum quod contigit cum clamore et tumultu/ et q capta syria rex assyriorum adduxit inde bellatores contra regnum isrl' ideo subditur· Syriam ab oriente· supple statuet dominus

venire. et dicit ab oriente. quia Syria est in parte orientali respectu regni Israel. et philisthiim ab occidente. quia terra philisthiorum erat super mare mediterraneum existens in parte occidentali respectu dicti regni. et devorabunt to[to] ore Israel. i. destruent ipsum toto affectu et conatu. in his omnibus. s. persecutionibus regni Israel. non est aversus furor eius domini. sed adhuc manus eius extenta ad amplius puniendum. s. per salmanasar regem qui postea captivavit regnum Israel. iiii. Re. 18. et populus. s. Israel non est reversus. s. per penitentiam et emendationem. ad percutientem se. s. ad dominum cuius voluntate et permissione fiebat punitio illa. Et disperdet. hic consequenter propheta excludit secundum de quo confidebant. s. personarum reputatorum. quia confidebant de principibus et militibus puerilis etatis et armis que excludit cum dicit. et disperdet dominus ab Israel caput. et confidebant in prophetis falsis qui propter questum sequebantur principes et milites fallendo eis prospera promittendo que excludit cum dicit. et caudam incurvantem et refrenantem. dicitur autem prophete falsi cauda quia propter lucrum principibus adherebant. sicut vulgares adherentes aliculibus principali dicitur eius cauda. et ista cauda per mendacia sua incurvabat eos a rectitudine iustitie et refrenabat eos a dei reverentia et timore. et erunt qui beatificant populum istum. s. prophete falsi promittentes eis prospera. et qui beatificantur precipitati. quia utrique fuerunt captivati. propter hoc super adolescentulis eius non letabitur dominus. quia ante etatem ad ultimum fuerunt partim occisi et partim captivati. et pupillorum ac viduarum eius non miserebitur. et multo minus aliorum quia isti propter debilitatem et impotentiam essent magis parcendi. quia omnis. s. de populo Israel. hypocrita est et nequam. per iustitie simulationem. quia secundum quod dicit Iero. simulata sanctitas duplex est iniquitas. et dicit propheta omnis etc. quia licet in populo illo essent aliqui boni ut Thobias et sibi similes. tamen erant ita pauci quod non computabantur. quia illud quod modicum est non reputatur ut habetur ii. phisicorum. In omnibus his etc. exponatur ut supra. Succensa est. hic consequenter excludit tertium de quo confidebant. s. populi multitudinem cum dicit. succensa est enim quasi ignis iniquitas. i. impietas populi Israel provocavit iram dei contra se quasi ignem ardentem. veprem et spinam vorabit. i. populum omnem. et succendetur in densitate saltus. quasi dicat. de plurima multitudine eis non valebit. et convolvetur superbia fumi. i. maiores de populo fumo superbie laborantes simul punientur cum populo. et non solum imminebat eis malum ab adversariis sed et ex dissensionibus intrinsecis que sunt magis periculose. ideo subdit. In ira domini exercituum conturbata est terra. in se ipsa. et erit populus quasi esca ignis. i. ire divine ultionis. vir fratri suo non parcet. propter intrinsecam dissensionem. et declinabit ad dexteram et esuriet etc. in hoc comminatur eis propheta malum famis quod aliquando magis nocet quam gladius ut dicit Vegetius in libro de re militari. unusquisque carnem brachii sui vorabit. i. illum de quo prius confidebat sicut de brachio suo propter dissensionem intrinsecam. ideo subditur. manasses effraym. isti enim due tribus descendebant de duobus filiis Ioseph. Cetera patent ex dictis secundum Hebreos.

Ve qui con X

dunt. hic consequenter propheta concludit ex predictis correctionem. s. populi Israel exterminationem. et tituloque ista littera in aliquibus bibliis antiquis est de capitulo precedenti in qua propheta rememoratur principum Israel maliciam dicens. Ve qui condunt leges iniquas. eas instituendo. et scribentes. eas in posterum confirmando. et hoc ad depressionem subiectorum quod est proprium tyrannorum. ideo subditur. ut opprimerent etc. et patet littera usque ibi. quid facietis. ubi devitare pena debitam. in die visitationis. quia dominus visitabit penam nostram per assyrios puniendo. ideo subditur. et calamitatis de longe venientis. quia exercitus assyriorum venit de longe contra regnum Israel. ad cuius confugietis auxilium ad [illegible] assyriorum gladium. et ubi derelinquetis gloriam vestram. per modum custodie et depositi seu salvationis. ne incurvemini sub vinculo. ducti in captivitatem vinculis alligati. et cum interfectis cadatis. quia populus Israel ab assyriis partim fuit captivatus et partim occisus ut dicit propheta. ad cuius confugietis auxilium etc. quasi dicat nullus poterit vos liberare ab istis malis quia deus sic decrevit. super omnibus his non est aversus furor eius. s. dei contra nos. sed adhuc manus eius extenta ad ulteriorem punitionem. quia decem tribus in captivitatem ducte ibi fuerunt in magna afflictione nec inde postea redierunt ad terram suam ut dicunt iudei. Ve assur. ibi secundum aliquos incipit decimum capitulum in quo propheta incipit describere punitionem extraneorum et primo assyriorum qui captivavit regnum Israel. secundo babyloniorum qui captivaverunt regnum Iuda. xiii. capitulo. ibi. In anno quo. prima in duas quia primo propheta describit assyriorum exterminium. secundo redit ad describendum Christi misterium quod erat principale suum propositum seu intentum capitulo xi. prima in duas quia primo describitur assyriorum culpa et secundo pena ibi. propter hoc mittet. Circa primum sciendum quod culpa assyriorum fuit in hoc quod potestate sibi a deo concessa ad puniendum populum Israel et etiam aliorum parum abusi fuerunt dupliciter. uno modo attribuendo victorias illas virtuti sue et non divine. secundo quia illa potestate utebantur cum nimia crudelitate. primo ergo describitur concessio dicte potestatis a deo. In cuius persona dicitur. Ve assur virga furoris mei etc. eo quod fuit instrumentum dei ad puniendum illos qui per peccata sua enormia provocaverunt iram dei. ad gentem fallacem. i. ad populum Israel ubi erant falsi prophete decipientes principes. et principes defraudabant inferiores per iniquas leges ut positum est. mandabo ei. ut privet eum spoliando de bonis et adnichilando. ideo subditur. ut ponat illum in conculcationem quasi lutum platearum. quod sine resistentia contemnitur. Consequenter ponitur abusus huius potestatis cum dicitur. ipse autem non sic arbitrabitur. quod sua victoria sit virtute mea. sed ad conterendum erit cor eius etc. abutendo sibi concessa potestate ex nimia crudelitate. secundo attribuens potestati sue. ideo subditur. dicet enim. corde et ore iactando. nunquid non principes mei simul reges sunt. i. equales regibus vel maiores. unde dixerunt rapsaces ezechie regi. iiii. Re. 18. quomodo poteris resistere ante unum satrapam de servis domini mei minimis. nunquid non ut carcamis etc. nomina sunt civitatum regalium quas ceperat rex assyriorum. quomodo invenit manus mea regna idoli. cum in subiciendo. sic et simulacra eorum de Ierusalem et Samaria. in Ierusalem tempore ezechie non erant simulacra secundum veritatem quia ezechias ea abstulerat. sed tantum secundum reputationem regis assyriorum qui idem reputabat cultum qui fiebat in templo domini et cultum ydolorum in aliis terris. nunquid non sicut feci Samarie et ydolis eius. quia iam ea destruxerat et inde simulacra aurea abstulerat. sic faciam Ierusalem. quia proponebat destruere et templum domini sed quia frustratus fuit ab intentione ut habetur. iiii. Re. 19. ideo subdit propheta. et erit. s. aliter quam cogitet. Cum impleverit dominus cuncta opera sua in monte Syon et in Ierusalem. affligendo eam propter peccata aliqua. visitabo super fructum. i. operationem mala. magnifici cordis. i. superbi regis assyriorum. puniendo eum de malicia sua. et mutat hic propheta modum loquendi de persona propria ad deum quod frequenter fit in prophetis qui sunt a deo inspirati et ideo locutio prophetarum est locutio divina. sicut operatio instrumenti est etiam operatio artificis. et super gloriam altitudinis oculorum eius. hoc dicit quia superbia cordis et magis apparet in oculis quam in aliis partibus corporis. dixit enim. ex superbia cordis. in fortitudine manus mee. non divine ego feci. victorias predictas. et in sapientia mea intellexi. qualiter talia essent agenda. et abstuli terminos populorum ad iungendo regno meo. et detraxi quasi potens. i. propria virtute et potentia captivavi. in sublimi residentes. i. in solio regali. et invenit quasi nidum manus mea. i. ita faciliter

eos debellauit sicut pulli exeuntes m nido capiunt. et
sicut colligunt oua que derelicta sunt. s. a matre fouen
te que colliguntur absque difficultate. sic vniuersam terram
ego congregaui. i. homines et diuicias vniuerse terre
et non fuit qui moueret pennam. i. manum contra me
prosequitur methaphoram suam de auiculis inuentis in nido
et aperiret os. ad contradicendum. et ganniret. i. loque
retur auderet. ¶ Consequenter arguitur eius superbia cum dicit. numquid glo
riabitur securis. &c. attribuendo sibi factionem et non attribu
mouenti eam. q. d. sic est in proposito quod rex assiriorum attribue
bat sibi uictorias diuina uirtute factas. Cum tamen
in eis esset solum instrumentum dei, ut supra dictum est. ¶ Propter hoc. pre
missa assiriorum culpa. hic consequenter denunciatur pena eius cum
dicit. propter hoc. i. propter superbiam predictam et dominator. Et mit
tet dominator deus exercituum. i. angelorum et per consequens nullus potest
resistere cum etiam angeli sibi seruiant. in pinguibus
eius. i. in principibus suis et bellatoribus robustis. tenuita
tem. i. defectum uiolentum per angelum suum qui vna nocte inter
fecit in castris assiriorum. clxxxv. millia assiriorum, ut
habetur. iiii. Re. 19. et subtus gloriam eius. i. armis et uestibus quibus
ornatus ardebit quasi ignis combustio quia corpora sic com
busta fuerunt quod manserunt sicut redacta in cineres ar
mis et uestibus secundum aliquos. ut dictum est supra capitulo vii.
et erit lumen israel. i. angelus custodie illius populi de
putatus qui dicitur fuisse michael. danielis. xii. in igne. i. in
percussione assiriorum per ignem modo dicto. et sanctus eius. i.
idem angelus. in flamma. i. per flammam eos interficiet. et
succendetur. et deuorabitur spina eius. i. maiores sui exer
citus. et vepres. i. minores. in die vna. i. similiter illa. n. per
cussio fuit de nocte quia tamen est pars diei naturalis dicit. In die
illa. et gloria saltus eius. i. principes sui exercitus. et carme
li eius. i. acies bellatorum. ab anima usque ad carnem consum
mentur. quia anime eorum descenderunt ad ignem gehenne et
carnes fuerunt incinerate, quia tamen uestes remanserunt
intacte ideo dicit hic usque ad carnem. s. inclusiue. quia combu
stio illa non processit usque ad uestes et arma. et erit ter
rore profugus. s. sennacherib uidens in mane plagam terri
tus fugit ad terram suam cum paucis. ideo subditur. et reliquie
saltus ligni eius. i. residui de exercitu suo qui non fuerunt
percussi. pre paucitate numerabuntur. cito et de facili. Ideo dicit
et puer scribet eos. i. scribere poterit quia potest unum me
diante sine simplici tractu. Cuius figure est sicut ioth apud
hebreos que in numeris significat decem apud eos, et tot cum
serunt cum sennacherib. et erit in die illa idem. in
tempore illo sennacherib fugato. non adiciet residuum
israel. israel. i. illi qui euaserunt manum salmanasar qui cepit
samariam et regem israel. et non audebant intrare regnum
iuda propter inimicicias que fuerunt inter regnum israel
et iuda. sed post recessum sennacherib ezechias assecu
rauit eos per epistolas et sic uenerunt in iherusalem ideo con
fidentes propter percussionem predictam. Vel aliter et melius
ut credo exponitur hoc de regno iude quantum ad ciuitates
alias ab iherusalem vnde habitatores fugerant timore senna
cherib, et plures eorum non fuerunt ausi uenire in iherusalem
uel non poterant et sic alibi latebant. sed fugato senna
cherib redierunt ad loca sua de domino confidentes audito
miraculo. inniti super eo qui percutit eos. i. super regem assy
riorum in quo tempore achaz et populus iuda fuit confisus
et ad peticionem achaz regem syrie interfecit et regnum
israel in parte spoliauit ut habetur. iiii. Re. 16. sed postea de amico fac
tus inimicus regni iuda tempore sennacherib. sed inni
tetur super dominum sanctum israel. quia uisa mirabili percussione
sennacherib ex tunc firmiter confisi fuerunt de eo quod
tur. quia iudei qui remanserunt ad deum conuersi sunt
Si. n. fuerit populus tuus quasi arena maris. i. in multitudine
magna. reliquie conuertentur ex eo. i. pauci remanebunt
ad deum uere conuersi. quia post captiuitatem regni israel per
salmanasar regem assyriorum et post uastationem regni

iude per sennacherib remanserunt pauci iudei in multitu
dine que fuerat temporibus preteritis. Consummatio abbreuia
ta inundabit iusticiam. quia exterminatio exercitus senna
cherib que fuit facta in breui tempore. s. in una nocte. faciet
inundare. i. habundare iusticiam in iudeis, quia uiso mira
culo laudauerunt deum et ex corde fideliter, aliqui uero si
bi habent. inundabit et sumitur ex vicio scriptorum propter similitu
dinem licterarum, et quia illa exterminatio facta fuit diuina
uirtute diuina ut predictum est. ideo subditur. consummationem et
abbreuiationem dominus deus exercituum faciet in medio terre. i.
in iudea que est in quarto climate terre habitabilis que di
uiditur in vii. climata, et ibi fuit percussio exercitus senna
cherib ex diuina iusticia. Sicut. n. pater pius castiga
to filio proicit uirgam ad ignem. sic post mortem deus senna
cherib cum exercitu qui erat dominus uirga ad castigandum
populum suum ut predictum est facta debita castigatione proicit
in ignem infernalem et in igne terrene, ut predictum est. Sen
nacherib tamen in propria persona non fuit combustus corporaliter sed
fugiens ad terram suam ibi interfectus fuit a filiis suis
miserabiliter. iiii. Re. 19. ¶ Propter hoc. posita assiriorum
punitione. hic consequenter ponitur ezechie et populi sui conso
latio. secundo ponitur reditus sennacherib in iudea et sui exerci
tus percussio ibi. uenient. Circa primum dicit. propter hoc. i.
propter punitionem assiriorum. hoc dicit dominus deus exercituum.
Cuius uerbum est infallibiliter uerum. noli timere populus
meus habitator syon. quia ibi uigebat cultus diuinus. ideo specialiter
dicit populus eius. ab assur. i. a rege assiriorum et eius exercitu
in uirga. n. percuciet te. ex mea ordinatione ad tu
am castigationem, et non ad delectionem. et baculum suum
leuabit super te. i. super iherusalem. in uia egypti. sennache
rib. n. cum esset in iudea eam deuastans audiuit rumo
rem de tharatha rege ethiopum quod egressus erat de ter
ra sua ad uastandum uel pugnandum contra eum ut habetur
iiii. Re. 19. et tunc recessit de iudea ut iret obuiam ei, et
uia sua erat uersus egyptum, et tunc misit nuncios et literas
quibus comminabatur ezechie et populo eius de destructione
eorum in suo reditu et hoc est quod dicit. et baculum suum
leuabit super te in uia egypti. i. exiens in uia uersus e
gyptum comminabitur tibi. Verum quia illa comminatio non
habuit effectum quia in illo reditu sennacherib fuit
percussus per angelum ut habetur infra. ideo dicit. leuabit ba
culum suum. et non percuciet quia illa comminatio non habuit
effectum. ideo subditur. adhuc. n. paululum modicumque. quia
post paucos annos rediit sennacherib. s. post duos ut
dictum fuit. iiii. Re. 19. et tunc fuit percussio eius exercitus. ideo
subditur. et consummabitur indignatio mea. i. uindicta su
per scelus eorum. s. sennacherib et sui exercitus. et suscitabit
super eum dominus exercituum flagellum. i. angelum percucientem
ipsum. iuxta plagam madian. &c. quia percussio exercitus
sennacherib fuit miraculosa sicut et percussio madiani
tarum de qua habetur iudicum. vii. et percussio egyptiorum in mari
rubro de qua habetur exo. quartodecimo. ideo subditur. et leuabit
eam in uia egypti. hoc est sicut leuabit potenciam suam ad
puniendum egyptios persequentes hebreos in uia maris
rubri exeuntes de egypto ut habetur exo. 14. In die illa. s.
percussionis exercitus sennacherib auferetur onus eius de
humero tuo. i. grauamina que tibi inferebat. et con
putrescet iugum a facie olei. i. domine misericordie qua dominus con
descendens ezechie interfecit exercitum sennacherib per
angelum et ipsum sennacherib per filios suos ut dictum est
supra. Veniet in aioth &c. hic describitur reditus sen
nacherib in iudeam ubi tunc fuit exercitus percussus cum dicit
Veniet in aioth &c. nomina sunt ciuitatum per quas ue
niebat contra iherusalem. apud magmas commendabit ua
sa sua. ibi. n. in quodam castello reposuit partem supellectilis
sue ut expeditius ueniret ad destruendum iherusalem. ideo
dicit. transierunt cursim. quia festinanter ibant contra iherusalem
gabaa sedes nostra. i. ibi poterimus uenire ad figendum castra
nostra. hoc dicebat sennacherib ad exercitum exercitui

de festinatione contra ihrlm. obstupuit rama .i. ha
bitatores eius audientes aduentum sennacherib. que
rama est ciuitas prope gabaa. gabaa saul fugit .i. habi
tatores eius [illegible] audientes expectare aduentum sennache
rib. et dicitur gabaa saul. quia ibi saul habitauit ut habetur
.i. reg. x. et tempore eius fuit ibi sedes regia. hinni uoce tu
a .i. geme pauitante ex aduentu sennacherib. filia
gallim. galli est mons in quo est ciuitas que dicitur filia il
lius/eo quod est ibi fortalicium unde ciuitas illa defenditur
sicut filia per matrem. attende laisa. s. aduentum sena
cherib ut tibi caueas. paupercula anathot. Ciuitas est
unde fuit ieremias propheta/que dicitur hic paupercula. quia
fuit ab exercitu sennacherib spoliata. migrauit me
dena .i. habitatores eius fugerunt propter sennacherib.
habitatores gebim. similiter fugerunt. quod autem sequitur
dicitur in persona sennacherib festinantis contra ihrlm dicentis
exercitui suo. confortamini adhuc dies est ut in nob stet
talis .n. mutatio in modo loquendi fit frequenter in
prophetis. Est autem nob locus prope ihrlm ad quam cum tendi
festinabat. ideo subditur. agitabit manum suam .i. sui exerci
tus uirtutem. super montem filie syon collem ihrlm. quia
ciuitatem et templum intendebat destruere quod erat
in monte syon. sed quia fuit defraudatus ab intentione
per allisionem sui exercitus per angelum etiam [illegible] quod obsideret
ihrlm ut dictum fuit .4. re. 19. ideo subditur. ecce dominator
dominus exercituum confringet laguncula .i. exercitus sen
nacherib uirtutem. laguncula .n. fit de terra. et ideo
signat humana corpora que a deo sunt de terra. Cor
pora uero bellatorum sennacherib fuerunt iacentes redac
ta. in terrore. quia sennacherib consurgens et contritos
sui exercitus uidens territus fugit. excelsi statura .i.
principes exercitus. succidentur .i. interficientur ab angelo
sicut arbor que per securim incidatur. et sublimes humiliabuntur
.i. superbi quia sennacherib cum paucis fugit a sua
superba [illegible]. et subuertetur condensa saltus ferro .i.
multitudo sui exercitus destruetur uirtute angeli quod
hic dicitur ferrum methaphorice. quia ferrum domat omnia
ut habetur daniel. ii. c. et nullo modo humana potest resis
tere uirtuti angelice. et libanus cum excelsis cadet
.s. sennacherib cum principibus suis fugiens cum ad
terram suam interfectus fuit. Unde [illegible].

Et egredietur. XI

Hic propheta [illegible] reuertitur ad describendum christi misterium quod erat
suum principale intentum. Et diuiditur in duas partes. quia
primo ponitur huius misterij descriptio. 2° subditur gentium electio
ex merito [illegible] ca. xij. Prima in tres. quia primo descri
bitur ipsius christi natiuitas. 2° eius sanctitas ibi et requi
escet. tertio sublimitas ibi in illa die. Circa primum scien
dum quod illud capitulum exponitur ad litteram de christo a doctoribus
hebreis et catholicis. Unde in translatione caldaica sic
habetur. exibit rex de filiis ysay et messyas de filiis
filiorum eius et cetera. Iudei tamen hoc exponunt futurum. christiani
uero dicunt hoc esse impletum in ihesu nazareno. et sic
secundum hoc dicitur hic. egredietur uirga .i. uirgo maria que
dicitur uirga gracilis paupertate et humilitate flexibilis pietate
et flos de radice eius ascendet .i. christus qui dicitur flos
puritatis quia nullum peccatum actuale seu originale
habuit in eo locum. et quia protulit fructum nostre salutis.
Hebrei autem utrumque exponunt de christo qui dicitur hic uirga
propter regiam dignitatem et flos propter uite puritatem.
et dicitur ascendisse de radice iesse. quia pater dauid uo
catus fuit ysai et iesse. christus autem descendit de dauid
secundum eos. ¶ Et requiescet. hic consequenter describitur ipsius christi
sanctitas et primo in se ipso. secundo in comparatione ministrorum ibi et
erit iusticia. Circa primum dicitur. Et requiescet super eum
spiritus domini. quia in baptismo eius apparuit spiritus sanctus

in specie columbe super eum. et cetera quod designat plenitu
dinem omnis gratie in eo. ideo subditur spiritus sapientie .i. datori
sapientie. uel spiritus qui est sapientia/et sic intelligitur de aliis
[illegible] intellectus et cetera. et enumerantur hic .vij. dona spiritus sancti
quorum sufficientia sic accipitur. dona .n. spiritus sancti perficiunt animam
ad hoc quod sit bene mobilis secundum instinctum ipsius dei ut magis a
domini motione prius superiori secundum illud. Ro. 8. qui spiritu dei aguntur
hij filij dei sunt. et ideo dona sunt in ratione et uoluntate. Ratio
uero speculatiua est et practica/et in utraque considerantur appre
hensio ueritatis que pertinet ad inuentionem et iudicium
de ueritate/quo ad apprehensionem igitur ueritatis perficitur specula
tiua per donum intellectus/practica uero per donum consilij. Ad rec
te uero iudicandum. speculatiua uero perficitur per donum sapientie.
practica uero per donum scientie. Uoluntas autem in hiis que
sunt ad alterum perficitur per donum pietatis/in hiis autem
que sunt ad se ipsum perficitur per donum fortitudinis contra terro
rem periculorum/contra concupiscentiam uero inordinatam delec
tabilium perficitur per donum timoris secundum illud prouerbiorum. xvj.
per timorem domini declinat omnis a malo. et sic patet quod do
na se extendunt ad omnia ad que se extendunt uirtutes
intellectuales et morales. Ista autem dona perfectis
sime fuerunt in anima christi que fuit perfectissima in omnibus
donis et carismatibus spiritus sancti. non secundum uisionem ocu
lorum. s. corporalium. iudicabit. quod exponens Ra. Sa. dicit
quod messias iudicabit per scientiam dei in eo existentem per quam
cognoscet quis sit innocens et quis reus/et in hoc lin
dicitur sed secundum catholicos ista scientia dei existens in christo duplex
est. una increata que conuenit ei in quantum deus de qua dicitur pri
re. xvi. homo uidet ea que patent. deus autem intuetur
cor. alia creata que conuenit ei in quantum homo diuinitus
ei data/et ista scientia se extendit ad omnia que fuerunt et
erunt secundum quamcumque differentiam temporis quecumque sint occulta
et sic de utraque scientia uerificatur in christo quod per scientiam
dei in eo latentem cognoscit secreta cordium omnium. et ad
idem refertur quod dicitur. neque secundum auditum aurium arguet
.i. non indigebit edoceri de ueritate ab aliquo quia
per se ipsum cognoscet. et hoc impletum fuisse in christo dicitur io.
2. opus ei non erat ut testimonium quis perhiberet de
homine. sed iudicabit in iustitia pauperes .s. euange
licos iudicans eos diuitiis celestibus dignos. ut habetur .v.
beati pauperes spiritu quoniam ipsorum est regnum celorum. et arguet
in equitate pro mansuetis terre. quod fuit impletum quando pha
riseos arguit pro apostolis quos falso notabant de transgres
sione sabbati. ut habetur xij. capitulo. et percutiet terram .i. homines
terrenos. uirga oris sui .i. doctrina sua arguendo
eorum peccata. et spiritu labiorum suorum interficiet impium .i. an
tichristum secundum quod dicitur .ij. thess. 2. tunc reuelabitur
ille iniquus quem dominus ihesus interficiet spiritu oris sui. et
destruet illustratione aduentus sui. ¶ Et erit. hic autem
describitur sanctitas in christi ministris [illegible] et e
rit iusticia cingulum lumborum eius et cetera .i. iusti et fide
les adherebunt sibi sicut cingulum et lumbare ad
herent homini. Unde translatio caldaica hic habet. et erunt
iusti circuitu eius et agentes fideliter appropinquantes
ei. et hoc patet impletum in apostolis aliis quod christi discipulis
et fidelibus sibi per fidem et mentem adherentibus. ha
bitabit lupus cum agno et cetera. ex hoc et sequentibus di
cunt hebrei quod in aduentu messye siue christi animalia
quecumque ferocia sic domesticabuntur quod non nocebunt
ad inuicem nec etiam hominibus et ex hoc arguunt quod ihesus
nazarenus non fuit christus in lege et prophetis promissus quia
ista domesticatio non est adimpleta temporibus suis. Sed Ra.
moyses istud dictum ponit contra [illegible] ad domesticationem
[illegible] dicens. non attendas super cor. quia in die
bus messye aliquid destinat de nouitate huius seculi uel
mouebit aliquid de operibus sex dierum. Habit enim mundus
iuxta solitum [illegible] et per omnia animalia remanebunt in
conditionibus suis naturalibus et sic ex dicto Ra. moysi pa
tet stemus argumentum. similiter patet ex textu quia [illegible]

capituli loquitur metha^ce^ cum dicit. Egredietur virga de radice iesse et flos de radice eius ascendet et cetera ubi dicit hebrei. et botrus de radice eius ascendet et secundum eos messias ibi nominatur virga et botrus methaphorice. similiter quod subditur. et erit iustitia cingulum lumborum eius et fides cinctorium renum eius. secundum hebreos iusti et fideles messye adherentes dicuntur metha^ce^ cingulum eius. et cinctorium ut allegatum est supra per translatione caldaycam. et eadem ratione quod immediate sequitur. habitabit lupus cum agno et cetera. est metha^ce^ locutio per quam intelliguntur pacificatio conversatio et cohabitatio fidelium in primitiva ecclesia. secundum quod dicitur actuum .iiii. multitudinis autem credentium erat cor unum et anima una nec quisquam eorum que possidebat aliquid suum esse dicebat. sed erant illis omnia communia. et sic quantumcumque fuissent ante discordes in actibus et moribus vel modo vivendi recepta fide et gratia spiritus sancti fiebant concordes in actibus et moribus et modo vivendi. et hoc est quod dicit. habitabit lupus .i. ille qui prius fuit raptor severus. cum agno .i. cum innocente et mansueto. potest etiam hoc exponi specialiter de paulo qui fuit de tribu beniamin phil. iii. beniamin vero nominatur lupus gen. xlix. beniamin lupus rapax et cetera. et paulus post conversionem suam habitavit quiete cum anania simplici et innocente. quia vero homines nominentur nominibus animalium. patet gen. xlix. ubi iudas nominatur leo. dan coluber. et beniamin lupus. hoc etiam patet communi modo loquendi hominum quo raptor nominatur lupus. fatuus asinus. et mitis agnus et sic de aliis secundum diversas conditiones. pardus .i. habens maculas ex diversis erroribus. cum edo .i. cum simplici fideli. accubabit .i. morabitur pacifice post suam conversionem ad fidem et cetera. et sic intelligitur de sequentibus cum dicit. vitulus .i. homo prius petulantis et dissolutus. et leo .i. prius superbus. et ovis .i. innocens. et puer parvulus minabit eos .i. christus qui supra .ix. capitulo nominatur parvulus. ducet enim eos ad voluntatem suam quod impletum est in illis qui obedierunt ei per fidem. vitulus .i. petulans ut dictum est. et ursus .i. ille qui prius fuit gulosus et post fidem sobrius. pascentur. uniformiter vivendo quia sicut dictum est in primitiva ecclesia omnia erant illis communia. simul requiescent catuli eorum .i. filii et familie ipsorum. et leo quasi bos comedet paleas .i. superbus prius et delicatus cum rustico fideli victu simplici erit contentus. quod impletum fuit in primitiva ecclesia ut dictum est et continue impletur in religionibus. ubi nobiles et ignobiles, litterati et illiterati victu simplici uniformiter sunt contenti. et delectabitur infans .i. de novo renatus per baptismum. super foramina aspidis .i. super personas demonibus obsessas inde demones eiciendo. secundum quod dicitur marci ultimo. signa autem eos qui crediderunt hec sequentur. In nomine meo demonia eicient linguis loquentur novis. serpentes tollent. et in caverna reguli. repetitio est eiusdem per alia verba. quia demon qui nominatur aspis hic nominatur regulus qui est venenosus serpens. non nocebunt et non occident in universo monte sancto meo. .i. ecclesia que dicitur mons sanctus ut dictum est supra .ii. capitulo. In primitiva enim ecclesia credentibus dabatur potestas super demones. sicut dictum est. et quia ista procedebant ex receptione fidei ad predicationem apostolorum per orbem. ideo subditur. quia repleta est terra scientia domini .i. evangelio christi. sicut aque maris operientes. quia tempore apostolorum fuit publicata fides catholica per orbem universum. sicut declaratum fuit ps. xviii. super illud. In omnem terram exivit sonus eorum et cetera. In die. hic consequenter describitur sublimitas christi ad quam pervenit in quantum homo per suam venditam passionem secundum quod dicitur phil. ii. humiliavit semet ipsum factus obediens usque ad mortem. mortem autem et cetera. Et primo describitur hec exaltatio. secundo exaltationis divulgatio ibi. et erit. Circa primum dicit. In die illa radix iesse .i. egrediens de radice iesse ut dictum est in principio huius capituli. et ad hoc denotandum ubi translator noster posuit secundum grammaticam debuit dicere que in feminino genere dicitur qui in masculino. quia christus naturam humanam accepit in sexu perfecto. ideo subditur. qui stat in signum populorum .i. in signum salutis generalis. et hoc fuit in sua passione impletum quando fuit elevatus in cruce. propter quod dicit salvator. Jo. iii. sicut exaltavit moyses serpentem in deserto in ligno. ita exaltari oportet filium hominis ut omnis qui credit in eum non pereat sed habeat vitam eternam. de exaltatione autem serpentis a moyse dicitur num. xxi. fac serpentem eneum et pone eum pro signo et qui percussus aspexerit eum vivet. qui serpens eneus fuit figura christi passuri quia sicut per aspectum illius serpentis salvabantur homines a morsibus serpentium. sic qui fide intuentur mortem christi sanantur a morsibus peccatorum. sicut dictum fuit plenius num. xxi. et Jo. iii. ipsum gentes deprecabuntur quia post christi resurrectionem et ascensionem gentiles conversi ad fidem per predicationem apostolorum deprecati sunt eum devote. et erit sepulchrum eius gloriosum. tamen quia licet mors christi fuerit contemptibilis. sepultura tamen eius fuit honorabilis quia in sepulcro novo lapideo et cum lintheaminibus et aromatibus preciosis ut habetur Jo. xix. tum quia fideles per orbem existentes etiam magni et nobiles veniunt ad eius sepulcrum venerandum. Et erit. hic consequenter describitur dicte exaltationis divulgatio que facta est per predicationem apostolorum aliorum que discipulorum christi per orbem cum dicit. adiciet dominus. quia primo predicaverat per se ipsum. et secundo per apostolos suos aliosque discipulos. manum suam .i. virtutem. predicationem confirmando signis miraculis secundum quod dicitur. marci ultimo. illi autem profecti predicaverunt ubique domino cooperante et sermonem confirmante sequentibus signis. ad possidendum. per fidem et caritatem. residuum populi sui .i. electos qui sunt pauci respectu aliorum. qui derelinquentur ab assiriis et ab egypto et cetera. nomina sunt diversarum terrarum et locorum ex quibus per predicationem apostolorum aliqui conversi sunt ad fidem christi. et per istas intelliguntur alia loca que non exprimuntur ad que pervenit predicatio eorum. hebrei vero exponunt hoc de sua congregatione in iudea tempore messye quem expectant. sed huic expositioni quam falso innituntur fundamento cum adventu christi consilient in preteritum. et repugnat etiam textui. primo per hoc quod dicit hic adiciet dominus et cetera. quia hebrei primo fuerunt adducti in iudeam de egypto. et secundo de babilone. si igitur reducentur iterum ab hac dispersione in qua sunt diceretur. adiciet dominus. secundo quia dispersio in qua sunt fuit facta per romanos qui tamen non nominantur hic inter populos cum dicit ab assiriis et egypto et cetera. principaliter tamen non nominarentur romani. et elevabit signum in nationes .i. virtute crucis faciet predicari per apostolos aliosque discipulos quam predicationem etiam signis confirmabit quod iam est impletum ut dictum est. Et congregabit profugos israel et dispersos iuda colliget .i. illos qui fuerant profugi a cultu dei et dispersi per varios errores colliget in unitate fidei catholice. a quatuor plagis terre. .i. ex omni parte terre. et auferetur zelus effraym et cetera. per hoc intelligitur mutua concordia et amicitia christianorum. maxime in primitiva ecclesia ut dictum est supra. et volabunt in humeros philistiim per mare. post resurrectionem christi et ascensionem philippus predicavit in civitatibus philistinorum ut habetur actuum viii. ubi dicitur. philippus autem inventus est in azocho que est civitas philistinorum. et pertransiens evangelizabat civitatibus cunctis et cetera. terra autem philistinorum est super mare mediterraneum et sunt ibi portus et naves in quibus aliqui de apostolis et de discipulis christi fuerunt deportati ad predicandum in aliis

terris ut pz de paulo et barba et plurib9 aliis/et hec
est quod dr hic. et uolabunt i humeros philistim
.i. expedite nauigabunt i eorz maribus que dicunt hic
humeri metha[c] eo q sup humeros portant onera
sicut et sup naues. pphe aut capitm ubiqz loquit
metha[c]. simul pdabunt filios orientis. quia aliq
eorz nauigauerunt uersus oriente et pdicantes ibi
dem fidem rapuerunt inde pdam conuertentes aliqs
ad fidem qui prius erant in possione dyaboli. ydu
mea et moab. etc. quia de istis terris ad pdicatoz
aplorz aliqui credideru ad obediam fidei ueien
tes. et desolabit dns uiam maris egypti .i. niluz
qui ingreditur mare mediterraneum transiens p egip
tuz. ideo sbditur qi expositiue. et leuabit manu sua
sup flumen. et accipitur hic et p .i. ita q illud qd
predictuz e desolato lingue maris dr hic pcussio flu
minis. in fortitudine spus sui. quia dedit uirtute fa
ciendi quod subditur. et percutiet euz in septe riuis
alexander .n. magnus p magnu tep post ysayaz
et p aliqued tep ante xpi aduentu ut facilius cu
exercitu suo accederet ad alexandria et aliquas
alias ciuitates egypti fecit diuidi niluz i .vij. par
tes usqz mare mediterraneuz separatz cadentes ita
ut p eum transeant calciati .i. p euz possint hoies in
fixe faciliter et illud fuit prenosticuz q pdicato
res euuagelij transirent faciliter p orbem remotis
impedimentis uirtute diuina q pz ex hoc q adhuc uiue
te bto petro fides catholica diuulgata e uersus occidente
usqz ad mare ...u q pz ex hoc q missi a bto petro
ad ... fundauit ecclam senonis que tunc erat me
tropolis francie i honore bti petri uiui. Cum igr apli
aliiqz discipli exiuerint de ihrlm ad ... p orbem
que e i quarto climate et sic i medio terre habitabil. sic
uiuente petro diuulgata e fides catholica usqz occidente
usqz ad occeanu qui e termin9 terre habitabil ita tene
dum e eam fuisse diuulgata similiter ad alias ptes orbis
et pp uelocitatez hui9 diuulgationis sbditur. et e
rit uia residuo ppli meo .i. electis meis ad fidez uoca
dis. qui relinquetur ab assyriis .i. a demonib9 eu prius
possidentibus. sicut fuit isrl in die qua ascendit de
egypto .i. sicut diuina uirtute remota fuerunt impedimenta
exitus isrlis de egypto. sic diuina uirtute remouebuntur
impedimenta ab electis exeundo de ignorantie et errorz
tenebris q impletuz e in pdicatoe aplorz aliorz qz disci
pulorum ut uisuz e. aliter exponitur ab illo loco. et desola
bit etc. ita q p lingua maris egypti intelligitur ipa e
gyptus que est sup mare et lingit ipm. p flumine. ptas
regia que fuit fortis et magna. pp q cesar augustus
sb quo natus fuit xps diuisit ea in .vij. principatus et
sic fuit ... diminuta ne possent rebellare. et talis
subiugato hui9 regni et aliorz impio romano fuit qdaz
dispositio ad hoc q pdicatio euuagelij fieret libere per
orbem. unde dicit leo ppa in smone de aplis petro et
paulo. dispoi diuini opis maxie congruebat ut multa
regna confederarent impio romano et cito p uios ha
beret ppls pis generalis quos uni9 tenebat regimine ciuita
tis. io subditur. et erit uia residuo etc. et exponatur ut su
pra et hoc maxie fuit ipletuz tpe constantini qui uolu
it p orbem ecclias licite fabricari et fidem xpi predicari.

Et dices. XII

De scpto xpi ...
hic consequenter describit gratiarz actio p tanto
beneficio cum dr. et dices in die illa .i. i tpe gre xpi re
uelate quod uocatur dies. Ro. xiij. nox precessit dies
aut appropinquauit. Confitebor tibi dne. confessione lau
dis et graz actionis. qm iratus es m. pp peccata mea
me puniendo in captiuitate babilonica et psecutione
antiochi illustris et plurib9 tpib9 alias. conuisus est
furor tuus. i mansuetudine. et consolatus es me. p mani
festatione incarnatione. io sbditur ecce deus saluator me9
uisibiliter appens i carne assumpta. fiducialiter agam
et no timebo amplius retardari a uia bta que p xpm
fuit apta. sic n. confitebatur primitiua ecclia sb aplis
in ihrlm congregata que p maiori pte erat de gente
iudeorz ut pz in actib9 aplorum. quia fortitudo mea .i.
dans m fortitudine in aduersis. et laus mea dns. quia
uirtute diuina i primitiua ecclia fideles non solu patient
sustinebant ... sed gaudent et cu laudib9 diuinis
et factus e m in salutez. quia tunc temporis insibant ad uitam ce
lestez q no fiebat sris ueteris testi. haurietis aquas
de fontib9 saluatoris .i. o uos catholici haurietis dona
spus sancti de sacramentis noue legis i quib9 confertur gra
q no fiebat in sacramentis ueteris legis. et dicetis i illa
die. exhortando uos mutuo ad laude diuina. confitemi
dno. eius beneficia recognoscendo. et inuocate nomen ei9
ipm deuote laudando. notas facite i pplis .i. i omib9
gentib9 p pdicatione euuagelice ueritatis. adinuentiones
eius .i. modos mirabiles humane salutis quos adinue
nit diuina sapia i filij dei incarnatione. pdicatione. pas
sione. resurrectione et ascensione. mementote qm ex
celsum e nomen ei9. phil. ij. dedit illi nomen quod e sup
omne nomen ut in noie ei9 etc. Cantate dno qm magni
fice fecit. ponendo nam humanaz in xpo ad patris dexte
ram. annunciate hoc in uniuersa terra. q ipletuz e per
pdicatoz aplorum aliorz qz disciplorz xpi p orbe uni
uersum. exulta in corde. et lauda in ore. habitatio sy
on .i. ecclia que uocatur syon. hebre. xij. accessistis ad
syon montez et ciuitatez dei uiuentis celeste ihrlm. etc. qz
magnus in medio tui sanctus isrl .i. xps sanctificans fide
lem ppl xpianuz noie isrl appellatuz ut frequenter sup
dictuz. pot etia hec lra referri ad monte syon in q erat
templuz ubi legitur xps frequenter pdicasse et miracula
fecisse ibi etiam aplis sua resurrectione manifestauit
et sup eos spm sanctuz i signo uisibili misit ut dicit ie
ro9 in epla ad paulinum de omib9 sacre scpte libris.

Onus babilonis. XIII

Postqz ppha denunci
auit punitionez assyriorum qz captiuauit de
cem tribus. hic consequenter denunciat punitionez babiloniorz
qui captiuauit regnu duarum tribuum et pmo de
nunciat babiloniorz destructioz. scdo iudeorum consolatioez
ca. xiiij. Pma in tres qz pmo describit uastantis exercitus
conuocatio. 2o babiloniorum afflictio ibi. ululate. ter
tio sequens desolatio ibi et erit. Circa pmuz dr onus
babilonis .i. miseria ea opprimens. q uidit ysayas .i. p
uidit in futuru. super montez .i. contra babilone tunc
supbie eleuatam. caliginosum .i. errorib9 obtenebratam
leuate signu .i. uexillum precedens exercitum. et exalta
te uoce exhortando ad pugnaz. leuate manu .i. signum
confidentie et uictorie obtinende io sbditur. et ingredi
antur portas s. babilonis tanq uictores. duces. s. psarz
et medorum qz tyr9 rex psarum et dari9 rex medorum cu
suis exercitib9 babilonez ceperunt ut hr dan. v. ego man
daui sanctificatis meis .i. militibus meis. inspiraui
eis ... uoluntatez et audacia psis et medis pugnan
di contra babilone. et uocaui fortes meos dando eis
fortitudinez. in ira mea .i. ad exequendu punitionez a
me dispositaz. exultantes i gloria mea .i. in uictoria glo
riosa a me concedenda. ul quia tyrus rex psarum illaz
uictoria attribuit glie diuine. ut hr ult. pal. et pmo
esdre pmo. hec dicit tyrus rex psaru omia regna terre
dedit dns michi etc. Vox multitudinis .i. maximi exer
citus contra babilone uenientis. vox sonitus regnorum
.i. tum regis psarum et darij regis medorum. et quia

fortes

forte isti aliquos alios reges adduxerunt secum. dns exercituum precepit miliciae belli. quia militibus et bellatoribus inspiravit voluntatem et audaciam veniendi contra babilonem de terra longinqua non abhorrentes itineris laborem. et quia non solum homines fuerunt executores divine iusticie contra babilonem sed etiam angeli. ideo subditur. a summitate celi dns et vasa furoris eius. i. angeli qui sunt quedam instra ad exequendum divina iudicia. ut disperdat omnem terram. s. babilonis. et est locutio yperbolica ad ostendendum magnitudinem civitatis babilonie et ipsi multitudinem. sicut aliquando dr psius est totus mundus. Ululate. hic consequenter describitur babiloniorum afflictio. et primo quantum ad eorum anxietatem. secundo quantum ad eorum pene acerbitatem ibi. ecce dies dni. tercio quantum ad adversariorum ferocitatem ibi. ecce ego. Circa primum dr. ululate. s. o vos babilonii. ululatus qui est clamor confusus est indicium magni timoris prohibentis formare vocem distinctam. quia prope est dies dni. i. punitionis eius super vos. propter hoc omnes manus dissolventur. a sua virtute pro magnitudine timoris quia timor retrahit spiritus et calorem a membris exterioribus. et sic manent frigida et pars invalida. et omne cor hominis tabescet. i. contereretur pro tristicia. torsiones et dolores etc. i. babilonii affligentur pre angustia sicut illi qui patiuntur talia. unus quisque ad proximum stupebit non potens ei iuvare. facies combuste vultus eorum. quia perse et medi incenderunt babilonem. et isti fuerunt ibi combusti. Ecce dies. hic consequenter describitur afflictio babiloniorum ex pene acerbitate cum dr. ecce dies dni. i. punitionis eius. veniet crudelis. ipsis babilonijs. et plenus indignationis. et ire furoris. quia adhoc ... ponitur ... ad ponendum terram. s. babilonis. in solitudinem. quoniam stelle celi. i. principes magni. et splendor eorum. i. sapientia eorum non expandet lumen suum. quia fugiet ab eis metu et consilium contra inimicos prestandum. obtenebratus est sol in ortu suo. i. balthasar rex qui occisus fuit. daniel. v. et tamen adhuc erat prope principium regni sui. et luna non splendebit in lumine suo. i. regina non prodet ulterius in apparatu regio. et visitabo. hoc dicit in persona dni. super orbis mala. i. babilonis. et propter hoc aliqui dicunt. hic. urbis et male quia in hebreo est orbis. et dr de babilone yperbolice. sicut dr prius totus mundus quia babilon erat valde magna. unde dicit philosophus in libro politicorum quod erat magis regio clausa muris quam civitas. eo quod excedebat nobiliter magnitudinem civitatis. Dicit ... ieronimus quod muri erant in quadro edificati et quodlibet latus habebat sexdecim miliaria que faciunt octo leucas. et requiescere faciam superbiam hominum infidelium. quia babilonij erant ydolatre. ut patet in daniele. et arrogantiam fortium humiliabo. iactabant enim se de fortitudine. pretiosior erit vir auro. i. rarior eo modo loquendi quo dr. omne rarum preciosum. quia valde pauci de babilonijs remanserunt vivi. et hoc mundo obrizo. i. auro puro et rutilante. et dr obrizum ab ob et radio. dicas. super hoc celum turbabo etc. locutio est yperbolica ad designandum magnitudinem ire dei contra babilonem. et erit quasi damula fugiens leones. s. exercitus qui venerunt aliunde ad auxilium balthasar. et quasi ovis fugiens lupum. et non erit qui congreget. ad reducendum eos in babilonis auxilium. ideo subditur. unusquisque ad populum suum convertetur etc. quia timore perterriti fugerunt ad loca sua unde venerant. omnis qui inventus fuerit. remanens in babilonis. occidetur. a persis et medis. et omnis qui supvenerit. ut babilonios adiuvet. contra adversarios. infantes eorum. s. babiloniorum allidentur contra parietes. in oculis eorum. quod videre est gravissimum. diripientur domus eorum. i. opes et utensilia domorum. Ecce ego. hic describitur afflictio babiloniorum ex parte

querum ferocitate cum dr. ecce ego suscitabo super eos. i. babilonios. medos qui argentum non querant etc. unde quasi pre desiderio occidendi retardabunt predam. ideo subditur. sed sagittis parvulos interficient etc. et tamen talibus personis ad se deffendendum invalidis soler parci in bellis. et per hoc arguitur maior crudelitas quam in viros deffendere se potentes. Et erit. hic post occisionem babiloniorum describitur civitatis destructio totalis absque spe reedificationis cum dr. et erit babilon civitas gloriosa. quia de illa gloriabantur babilonii propter murorum fortitudinem et ipsi multitudinem. in regnis inclita. i. nominata propter suam nobilitatem in omnibus regnis. in superbia caldeorum. quia de ipsa se iactabant. sicut subversa. i. destructa et deiecta a statu suo. sicut subvertit dns sodomam et gomorram. i. irreparabiliter. ideo subditur. non habitabitur. ab hominibus. et non fundabitur. ad sui reedificationem. nec ponet tentoria arabs. arabes autem tunc temporis habitabant in tabernaculis frequenter mutantes loca pro pastu animalium. per hoc quod dr. nec ponet etc. designatur destructio babilonis totaliter. quia sicut erit inepta habitationi hominum. ita et pastui domesticorum animalium. ideo subditur. et requiescent ibi bestie. s. feroces et venenose. et monstruose. ideo subditur. et replebuntur domus eorum draconibus. et habitabunt ibi struciones. aves sunt magne solitudinem amantes. et pilosi saltabunt ibi. i. vulpes et lupi ut dicunt aliqui. alij vero dicunt quod pilosi hic accipiuntur pro quibusdam animalibus monstruosis que in parte habent effigiem hominis et in parte bestie. alij vero dicunt quod pilosi hic accipiuntur pro hominibus silvestribus quibus magnitudo et multitudo pilorum est pro indumentis. alij vero dicunt quod pilosi accipiuntur pro demonibus incubis. sed istud non est visibile in loco ille sit inhabitabilis nature humane ut predictum est. demones autem non habitant inter bestias que peccare non possunt. sed inter homines eos ad peccandum provocare nitentes. et respondebunt ibi ulule. aves sunt magnitudinis modice. maculis respersa. que fixo in palude rostro student boare. ideo dicitur. ulule. ab ululatu dicte. et sirene. dicit ieronimus quod sunt serpentes alati et cristati. alij vero dicunt quod sunt pisces maris in forma mulieris in parte. sed quicquid sit de talibus piscibus. tamen non accipiuntur hic sirene pisces. quia si sunt tales pisces habitant in mari et non in civitatibus destructis. In delubris voluptatis. i. in templis ydolorum in quibus gentiles exercebant voluntates suas. ut in templo priapi et veneris.

Prope est. XIIII

hic consequenter propheta denunciat iudeorum consolationem. Circa quod primo nunciatur eorum liberatio de captivitate babilonis. secundo hostes insultatio ibi. et erit. tercio insultationis confirmatio ibi. non veniet. Circa primum dicit. prope est ut veniat tempus eius. i. liberationis iudeorum de babilone que facta est in principio regni cyri. ut habetur esdre primo. sed quia hoc fuit cyro inspiratum a deo ut dr ibidem. suscitavit dns spiritum cyri regis persarum etc. ideo subditur. miserebitur enim dns iacob. i. ipsi regni inde descendentis a iacob. et eliget adhuc de israel. paucos de regno israel cum zorobabel reducendo. captivi enim samaria et translato inde populo salmanasar aliqui evadentes manum eius intraverunt regnum iude ibidem habitantes usque ad captivitatem babilonis. et sic cum illis de regno iude captivati fuerunt. et cum redeuntibus de captivitate redierunt. et requiescere eos faciet super humum suam. tempore zorobabel. esdre. neemie. et machabeorum. adiungetur advena ad eos. quia aliqui de gentilibus convertebantur ad iudaismum propter unius dei cultum. et isti dicebantur advene. et tenebunt eos populi. i. dabunt eis securitatem in via. et adducent eos in locum suum. quia cyrus dedit eis conductum. et possidebit eos domus israel super terram. i. in iudea que erat di

diuino nutu deputata. In fines et auulsos. hoc dicitur ad pauperes gentiles qui uicini fuerunt eis ad seruiendum. et erunt capientes eos qui se ceperant. etc. hoc fuit impletum tempore machabeorum qui regnum iude recuperauit a grecis multis eorum occisis et captis. et aliquibus eorum in seruitutem redactis ut patet primo machabeorum. Et erit hic consequenter ponitur insultatio contra hostes. et primo insultatio uiuorum. et secundo mortuorum ibi. infernus. Circa primum dicitur. et erit in die illa. scilicet quia tempore reductionis babilonice captiuitatis. cum requiem dederit tibi dominus a labore tuo. scilicet itineris quando ducti fuisti in babilonem. et a concussione tua. quia captiui ducuntur impellendo et concutiendo. et a seruitute dura qua ante fuisti. scilicet in babilone. sumes parabolam istam. que sequitur. contra regem babilonis. et dicit regem indefinite. quia aliqua de hiis que sequuntur verificantur de uno rege. et aliqua de altero. quomodo cessauit exactor. quia rex babilonis per violentiam bona aliorum rapiebat. quieuit tributum. quod imposuerat super alias gentes et regna. et hoc fuit potissime tempore nabugodonosor qui fuit rex potentissimus inter reges babiloniorum. contriuit dominus baculum. id est virtutem. impiorum. babiloniorum. et hoc fuit impletum in balthasar quem dominus per cyrum et darium expugnauit et occidit. dan. v. Virgam dominantium. id est sceptrum babiloniorum qui dominabantur multis gentibus. cedentem populos in indignatione. id est supple plaga insanabili. quia non poterant eis resistere. subicientem in furore gentes. quia uictoriis a deo sibi concessis abutebantur crudelitate nimia. Conquieuit et siluit omnis terra. id est habitatores omnis terre habitauerunt in pace rege babilonis deiecto. gauisa est in corde. et exultauit in signo exteriori. exultatio enim dicitur quasi extra saltus. abietes quoque. id est principes magni terre. letate sunt super te. scilicet ex tua deiectione dicentes. ex quo dormisti. sopno mortis. non ascendit qui succidat nos. id est impugnet. prosequitur enim parabolam de arboribus magnos principes significantibus ut dictum est. Infernus. hic consequenter ponitur insultatio mortuorum. et primo contra animam. secundo quantum ad corporis sepulturam ibi. omnes reges. prima in duas quia primo ponitur insultatio contra regem babilonis. secundo occasione huius fit transitus ad casum demonis ibi. quomodo cecidisti. Circa primum sciendum quod hebrei et aliqui expositores catholici ^ descendere ad penas dampnatorum. Sed saluo meliori iudicio istud non videtur ita conuenienter dictum. quia dan. quarto nabugodonosor reuersus de amentia videtur ex tunc uixisse in confessione laudis diuine. Unde ibidem dicitur. igitur post finem dierum ego nabugodonosor oculos meos ad celum leuaui. et sensus meus redditus est michi et altissimo benedixi. etc. et post ea subditur in fine capituli. nunc igitur nabugodonosor ego laudo et glorifico regem celi quia opera eius uera et omnes uie eius iudicia et gradientes in superbia potest humiliare. et sic videtur uitam suam in bono terminasse. quia ulterius non fit mentio de recidiuo ad malum. Item de in ecclesiastico. xxiiij. quarto capitulo. nabugodonosor dicitur quod fecit penitentiam fructuosam. et ideo dicendum est quod hoc refertur ad balthasar nepotem suum. qui in contemptum dei fecit apponi uasa consecrata domus domini et bibit in eis et principes eius uxores et concubine. propter quod interfectus fuit eadem nocte. dan. v. et secundum hoc dicitur. infernus. id est dyabolus qui preest inferno quia infernus dicitur esse in terre profundo. conturbatus est in occursu aduentus tui. id est commotus et intentus eo modo loquendi quo dicitur communiter quando aliquis magnus pessimus homo moritur. quod demones sunt multum occupati circa receptionem anime eius. propheta eciam aliquando utebatur modis loquendi communibus. suscitabit tibi gigantes. id est animas gigantum in inferno existentes. qui fuerunt mali homines gen. vi. ad insultandum tibi omnes principes terre. scilicet defuncti. surrexerunt de soliis suis. id est de locis in inferno sibi deputatis. et eodem modo exponitur quod subditur. omnes principes etc. et dicent tibi. insultando. et tu uulneratus es sicut et nos. id est deiectus in infernum ab honore tuo nudatus. concidit cadauer tuum. per mortem corporis

quod preuit locum istum de anima nabuch.

subter te sternetur tinea etc. quia cadauer mortuum uermibus et tineis consumitur. aliqui tamen referunt hoc ad uermem conscientie qui continue manet in dampnatis. Si autem aliquis uellet exponere ad litteram predicta de anima nabugodonosor dicendum esset quod ista prophetia ysaye non fuit predestinationis que semper impletur. sicut ione. iii. dicitur. adhuc. xl. dies et niniue subuertetur. que tamen non fuit subuersa. talis enim prophetia non profertur prout est in diuina presciencia que est immutabilis. sed secundum merita uel demerita niniuitarum niniue erat subuertenda. sed quia egerunt penitentiam ad predicationem ione non fuit impleta comminatio dicte subuersionis. sic in proposito nabugodonosor eciam ante quam propter penam suam precedentem amentiam meruerat penam gehenne et quod sibi fieret talis insultatio a dampnatis. Verum quia post amentiam recognouit dei potentiam et egit penitentiam fructuosam ut dictum est. Ideo pena per ysayam comminata non fuit impleta. et licet sic posset dici. Videtur tamen michi quod prima expositio est melior et magis consona textui. Quomodo cecidisti hic consequenter occasione regis babilonis agitur de casu demonis secundum regulam exponendi sacram scripturam que dicitur de dyabolo et eius corpore. quam inter alias ponit augustinus tercio de doctrina christiana. et ysidorus de summo bono. xx. capitulo. et illas ego posui in principio gen. pro expositione totius sacre scripture. ista autem regula qua utendum est hic intelligitur per hoc quod dyabolus est caput omnium iniquorum secundum quod dicit gregorius omelia. ix. Et ideo propter conuersionem capitis ad membra et econuerso scriptura sacra aliquando sub uno continens de uno transit ad aliud et econuerso. et hoc modo ysayas hic loquens de rege babilonis qui erat dyaboli membrum simpliciter quantum ad ipsum balthasar et ad tempus quantum ad ipsum nabugodonosor transit ad loquendum de demone dicens. quomodo cecidisti de celo. scilicet empireo. lucifer. id est pulcrior inter angelos sicut lucifer que est stella matutina pulcrior est inter stellas. ideo alio nomine vocatur venus a venustate. qui mane oriebaris. quia inter creationem eius que dicitur hic ortus et lapsum fuit tempus modicum. corruisti in terram. quia proiectus fuit in hoc aere caliginoso. qui uulnerabas gentes. id est alios angelos quibus ipse fuit occasio cadendi. angeli mali et boni frequenter apparuerunt in specie humana. et ideo nomine gentium et hominum nominantur. sicut actuum primo de duobus sanctis angelis dicitur. ecce duo uiri astiterunt iuxta illos in uestibus albis. etc. et de dyabolo dicit saluator mt. xiij. inimicus homo superseminauit zizania in medio tritici. qui dicebas in corde tuo. superbiendo. In celum ascendam super astra celi etc. id est super alios angelos. sic enim uoluit precellere aliis angelis indebite. scilicet ut sibi exhiberent honorem soli deo debitum et nulli subesse. non simpliciter cum sciret se non posse esse absque dei manutenentia. sed quantum ad rationem agendorum. sedebo in monte testamenti. id est in celo empireo unde procedunt omnia que in terris fiunt tamquam de aula summi imperatoris. in lateribus aquilonis qui licet secundum philosophum altitudo mundi dicatur in polo antartico. tamen secundum apparentiam hominum est in polo opposito. scilicet artico. quia iste polus est nobis semper manifestus et super nostrum emisperium eleuatus et super circa ipsum uidentur moueri stelle. polus antarticus est nobis semper occultus. Vel aliter. in monte testamenti. id est super ecclesiam que dicitur mons noui testamenti super personas enim ecclesiasticas appetit dyabolus maxime dominari. in lateribus aquilonis. id est in lateribus frigidis ex defectu caritatis. ascendam super altitudinem nubium. id est angelorum qui dicuntur nubes methaphorice propter uelocitatem motus. sicut et super dicuntur astra propter claritatem naturalis intellectus. similis ero altissimo. appetiit enim similitudinem diuinam ut predictum est. Verumtamen ad infernum detraheris. profundum laci. quia sicut eius culpa fuit grauior. ita pena maior. qui te uiderint. id est angeli sancti qui uiderunt eum cadentem et uident eius dampnationem. ad te inclinabuntur per considerationem diuine iustitie. dicentes. nunquid

est iste

est iste vir qui conturbabat terram · i. celum empireum
qui de terra vincerum · qui concussit regna · i. ordina
tiones angelorum qui de omnibus ordinibus cecide
runt aliqui cum eo · angeli enim in scriptura dicuntur re
ges quia per eos regitur tota corporalis creatura et per
omnes ordines angelorum dicuntur regna · vel potest istud
intelligi de terra habitationi hominum deputata cuius
pacem dyabolus nititur perturbare et frequenter perturbat
qui posuit orbem desertum · quia ante mortem christi o
mnes descendentes trahebant ad infernum · et urbes
eius destruxit · i. loca divini cultus que frequenter destru
xit a deo permisso · vinctis eius non aperuit carcerem
i. eos detinuit quia autem inde aliqui fuerunt emissi
in resurrectione christi fuit contra eius voluntatem · Aliqui
vero expositores exponunt de rege babylonis ad litteram
dicentes sic · quomodo cecidisti lucifer · i. tu rex babylonis
gloriosior regibus aliis sicut lucifer aliis stellis · qui
mane oriebaris · quia licet regnum babylonie fuit
valde gloriosum · tamen in hac gloria duravit per tempus mo
dicum quia primus rex gloriosus legitur fuisse nabuchodonosor cui
successit evilmerodach filius eius et isti successit bal
thasar eius filius ut declaratum fuit diffusius danielis v°
et in isto defecit regnum babylonie et translatum fuit
ad medos et persas, danielis v · corruisti in terram · deiec
tus a regni dignitate · qui vulnerabas gentes · ex
nimia crudelitate · qui dicebas in corde tuo in celum
ascendam · iste opinio · n. erat gentilium quod post dignita
tem regni in vita presenti transferebantur ad celum secundum quod dicitur
2 machabeorum xi · pre meo inter deos translato sedebo in mon
te testimonii · i. super ierusalem extendam regnum meum · sic
et factum est qui cepit sedechiam · in lateribus aquilonis
quia ierusalem dicitur esse in latere aquilonis montis · ascen
dam super altitudinem nubium · i. prophetarum · similis ero altis
simo · i. monarcha in mundo sicut est in celo · verum
ad infernum detraheris · inmo in profundum laci · quia
qui plus se exaltat per superbiam magis deicitur per penam
quod impletum fuit in balthasar ut supra dictum est · qui te
viderint ad te inclinabuntur · q. d. ita profunde deiec
tus quod qui te voluerit videre oportebit se inclinare
numquid iste est vir qui conturbavit terram · i. habitatores
terre · qui concussit regna · subiciendo ea violenter
suo imperio · Rex enim babylonis multa imperia sibi subie
cit armorum violentia · qui posuit orbem desertum
per magna parte interfectis incolis · et urbes eius
destruxit · sicut patet de ierusalem et de multis aliis quas
destruxit rex babylonis · vinctis eius · i. ab eo · non
aperuit carcerem · dimittendo eos etiam post longam macera
tionem · et secundum istam expositionem licet ista dicantur de demone
figuraliter tamen prima expositio magis consonat dic
tis littere. ¶ Omnes reges · hic consequenter ponitur insultatio
contra regem babylonis quantum ad sepulturam · et intelligitur
pars ista de nabuchodonosor de quo dicunt hebrei quod ipso
mortuo evilmerodach filius eius quem incarceraverat
propter mala que tempore amentie patris fecerat timens
ne resurgeret a morte sicut redierat de amentia de
filio ioachim fecit eum de sepulchro eici et particu
latim dividi et vulturibus dari ut sic ipsis evolantibus
partes non possent iterum congregari, et secundum hoc dicitur Omnes
reges gentium universi dormierunt · sopore mortis
in gloria · i. honorifice sepulti · tu autem proiectus es de sepul
chro tuo · modo predicto · quasi stirps inutilis · qui ad nichil
est utilis · sanie pollutus · quia cadavera sic extincta
sanie sunt polluta · Cum hiis qui interfecti sunt gladio
quorum cadavera remanent insepulta · et sic a be
stiis etiam avibus devorantur · descenderunt ad funda
menta · qui comedentibus devorantes ossa remanentia per in
undationem pluviarum trahuntur ad lacus et paludes et
descendunt ad fundum · Cetera patent ex dictis.
¶ Cum ii. posita insultatione contra regem babylonis

hic consequenter ponitur confirmatio insultationis per hoc quod de
nuntiatur exterminatio regni et primo confirmatur verbo · 2°
exemplo · ibi iuravit dominus · Circa primum dicit · Tu autem
terram tuam disperdidisti · i. cives · per oppressionem · occidisti · et si
militer exponitur quod subditur · tu populum tuum · non
vocabitur in eternum · s. regnum babylonicum quantum ad
progeniem saltem nabuchodonosor · ideo subditur · preparate filios eius
occisioni · quia balthasar fuit interfectus et tota pro
genies eius · et translatum fuit regnum ut predictum est sic per
[illegible] usque ibi · et ponam eam · i. babylonem · in possessionem e
ricii · quia facta est inhabitabilis hominibus · est autem ericius
animal spinosum · et scopabo eam · auferendo possessores de
ea, sicut de domo sordes cum scopa ¶ Iuravit · hic con
firmatur exemplo · s. regis assyriorum quem deus destru
xit ante destructionem regni babylonis et utraque de
structionem predixit ysayas in pluribus locis et hic potest
ab eo prima in signum certum destructionis future babylo
nis · q. d. cum videatis dictum meum impletum de rege assyrio
rum sciatis certitudinaliter ipsum implendum de regno babylo
niorum · et subditur hoc dicens · Iuravit dominus · i. firmiter sta
tuit · si non ut putavi · i. in prescientia mea disposui · sic e
veniet · et quid sit illud subditur · ut conteram assy
rium in terra mea · i. in iudea ubi vigebat divinus
cultus et ideo dicitur terra dei specialiter · et in montibus meis
quia iudea est terra montuosa · conculcabo eum · quia angelus
domini de exercitu assyriorum existente in iudea percussit cen
tum octoginta quinque milia bellatorum · 4 Re · 19 · et auferetur
ab eis iugum eius · i. assyriorum et populo ipsi
[illegible] quod cogitavi super omnem terram, s. ab assyriis
deprimi et gravari quod ab ea auferatur iugum assyriorum et
per hoc quod dicitur hic hoc consilium quod cogitavi · patet quod est hic
prophetia predestinationis et penitus infallibilis implenda
ut patet ex predictis · et hec manus · i. dei virtus · extenta super
omnes gentes · ad liberandum eas de oppressione assyriorum ·
Cetera patent. ¶ In anno · postquam prophetia de immanitate pu
nitionem assyriorum qui captivaverunt regnum israel et ba
byloniorum qui captivaverunt regnum iuda · hic consequenter de
nuntiat punitionem philistinorum et sic aliorum usque ad xv. et
ultra, prout patebit prosequendo. Circa primum sciendum
quod tempore achaz fortitudo regni iude fuit multum de
bilitata propter eius maliciam quia facee filius ro
melie occidit de iuda · cxx · milia et propter hoc phy
listiim invaserunt regnum iuda et ceperunt plures ci
vitates et habitaverunt in eis secundum paralipomenon xxviii · et de hoc
letabantur. sed mortuo achaz ezechias filius eius qui fuit
bonus et iustus fortificavit regnum et prevaluit contra
philisteos usque ad gazam et terminos eorum omnes a
turre custodum usque ad civitatem munitam, et hoc denun
tiat hic prophetia futurum ad populi iude consolationem et phi
listinorum desolationem · et primo notat tempus dicens · In anno
quo mortuus est rex achaz · regnante ezechia ut pre
dictum est · factum est onus istud · i. facta est revelatio ysaie
de philistinorum punitione · ideo subditur · ne leteris phi
listea omnis tu · i. nulla civitas tua letetur · quia omnis non
et nullo equipollent · unde quod dicitur omnis civitas non
letetur secundum ordinem constructionis idem est ac si diceretur nulla
civitas philistinorum letetur · s. de hoc quod subditur · quoniam com
minuta est virga · i. potentia percussoris tui · s. regni iude
quod ante tempus achaz consueverat te percutere et subicere
sicut patet tempore david · 2 Re · v · et tempore ozie ut habetur · 2 par
xxvi · ubi dicitur de ozia egressus est et pugnavit contra philisti
im et destruxit murum geth et murum iamne muros
que azoti · Cum autem propter malitiam achaz diminuta fuit po
tentia regni · sed iterum fortificatum tempore ezechie [illegible]
ditur · de radice enim colubri · i. de stirpe david et achaz
regum potentium · egredietur · non nascetur · quia iam
erat in primo anno regni sui · scilicet ad bellandum contra vos o
philistei · regulus · i. ezechias qui plus nocebit vobis quam prece
dentes sicut regulus idem est quod basiliscus qui rex serpentium

a basileos grece q e rex latine p(er)lo nocet q alii sp(eci)es quia interfuit statu et visu. nec mirand(um) e q dauid sic ius et ezechias deuotis noiant(ur) colubri et reguli uol(un)t q(uia) hoc e p(ro)pter nocumenta q fecerunt infidelib(us) sicut et sanson qui i cathalogo scorum ponitur hebreor(um) .xi. no minatur coluber et cerastes gen. xlix. s(ecundu)m om(n)es expo(si) tores **et semen eius absorbens uolucrem** .i. dep(ri)mens philistinor(um) sup(er)biam nimis eleuata ex victoria t(em)p(o)re achaz habita **et pascent(ur) p(ri)mogeniti paup(er)u(m)** .i. iudei q(ui) p(ro) achaz de paup(er)tate releuabuntur t(em)p(o)re ezechie **et pauperes fiducialiter requiescent**. interfecto exercitu se nacherib p angelum et philisteis p ezechiam depressis io s(e)q(ui)tur **et interire faciam i fame radicem tuam** .i. uirtu tem philistinor(um) i obsidione p(ro)pter defectu(m) uictualiu(m) **vlula porta clama ciuitas** (et)c. .i. custodes portaru(m) et ha bitatores ciuitatum p(ro)pter miseriam i uob(is) futura(m). **ab aqui lone .n. fumus ueniet** .i. exercitus ezechie incedens terra(m) philistinor(um) quia geth et alie ciuitates philistinor(um) supposite quas destruxit ezechias declinat uso aquilo ne(m) p(ro)pter ih(e)r(usa)l(e)m. vnde mouit exercit(us) ezechie ut dicit Ra. sa. alii uo exponu(n)t de exercitu assirior(um) et babilo nior(um) q(ui) a p(ar)te aquilonari uenit ad destruendum terra(m) philistinor(um). s(ed) p(ri)ma expo(siti)o magis consonat prece dentibus et sequentib(us). vnde s(e)q(ui)tur **et quid respondebi tur nunciis eius** .i. nunciis ezechie et p(ri)ncipu(m) ei(us) qui discurrentes p iudeam p(re)dicabant dicentes. Restitui mini ad d(omi)n(u)m deum abraham et ysaac et isr(ae)l. et reuertet(ur) ad reliquias que effugerunt manu(s) regis assirior(um) (et)c. s(ecund)o par. xxx. et s(e)q(ui)tur responsio. **quia d(omi)n(u)s fundauit syon**. eligens locum illum ad suum cultum. **et in ip(s)o sperabi(n)t pauperes p(o)p(u)li ei(us)** quia no(n) solu(m) illi de regno iude. s(ed) eciam multi de regno isr(ae)l venit ad ezechiam i ih(e)r(usa)l(e)m confidentes de diuina p(ro)tectione ut ibide(m) d(icitu)r. Sic exponit Ra. sa. aliq(ui) u(er)o expositores uti exponit de nunciis sennacherib quos misit i ih(e)r(usa)l(e)m ad terrendum ezechiam et p(o)p(u)l(u)m eius ut h(abetu)r s(ecund)o par. xxxii. et responsum fuit eis q no(n) traderet se regi assirior(um) s(ed) mag(is) confideret de diuina p(ro)tectione q(ua)m eu(m) ezechias ad hoc exhortatur p(o)p(u)l(u)m suu(m).

Onus moab. XV

Hic p(ost)q(uam) denu(n)ciatione(m) punitionis philistinor(um) p(ro)ph(et)a denu(n)ciat punitionem moabitarum qui descenderunt a loth cui abraha(m) pat(er) iudeor(um) fecit multa bona educe(n)do eu(m) de aram et edu cendo eum i egyptum et reduce(n)do gen. xii. et libera(n) do eu(m) de manu amraphel qui duxerat eu(m) captiuu(m) gen. xiiii. et p p(re)ces suas liberando eu(m) de subu(er)sione so domor(um) gen. xviii. et io moabite debebant filios isr(ae)l diligere et ip(s)i e contra tamq(uam) reddentes malu(m) p bono gaudebant de eor(um) afflictionib(us) et fauebant eor(um) afflic torib(us). et io p(ro)ph(et)a hic denu(n)ciat eor(um) vastatione(m). Et circa hoc p(ri)mo vastatione(m) eor(um) denu(n)ciare incipit. s(ecund)o eor(um) cur(us) d(ic)ta dicta sua reddit in p(ri)n(cipio) xvi. tercio ad p(ro)positum redit ibi **audiuimus**. Circa p(ri)mum incipit denu(n)ciare eor(um) vasta tione(m) duplice(m). p(ri)mo p assirios. s(ecund)o p bab(i)lonios ibi **ad torrentem**. Circa p(ri)mum dicit. **onus moab** .i. ei(us) uastatio michi reuelata supple e que sequit(ur). **quia nocte uastata est ar**. nome(n) e ciuitatis regie in regno illo. **moab co(n)ticuit**. tamq(uam) confusa et no(n) potens rebellare et accipitur hic moab p p(o)p(u)lo moabitarum **quia nocte uastatum est murus** .i. firmitas ab assiriis. eo q custodes muri no(n) pote rant ita defendere de nocte sicut de die. **ascendit dom(us) regia** .i. reg(ia) familia **et dybon** .i. habitatores dybon. **ad excelsa** ubi erant eor(um) ydola. **in planctum**. q(uas)i dicat non ad sacrificandum p uictoria s(ed) ad flendum p de iectione sua. **sup nabo et sup medaba**. no(m)i(n)a sunt ciui tatum ab aduersariis captarum. **moab ululabit**. p(re) dolo re emittens sonu(m) co(n)fusum. **In cunctis capitib(us) ei(us) calui**

cium (et)c. quia in signum tristicie deponebant capillos et barbam. sicut d(icitu)r iob tonso capite corruit i terra(m). v(e)l quia antiquit(us) capita et barbe captiuor(um) radebant(ur). vnde d(icitu)r deutro. xxi. de uxore ociosorum et de cap tiuitate nudati minuitor(um) capitis. **in manus ei(us) ac cincti sunt sacco**. in signu(m) tristicie u(e)l captiuitatis sicut dictum e de capillis q eum homines i signu(m) tristi cie induerent sacco. p(ro)b(atur) hester. iiii. que cu(m) audisset mardocheus scidit uestimenta sua et indutus e(st) sacco et in plurib(us) aliis locis similiter sacco uestiebant(ur) cap tiui uestib(us) spoliati. **sup tecta ei(us)** (et)c. In hoc tangit(ur) magnitudo doloris ex magnitudine clamoris **vsq(ue) iasa**. que e ciuitas i extremitate regni moab. **super hoc expediti moab ululabit**. et dicit(ur) hic expediti iuuenes fortes carentes uxorib(us) et liberis et ex clamore istor(um) intelligit(ur) maior clamor alior(um). **cor meu(m) ad moab clamabit**. v(er)bu(m) e p(ro)ph(et)e co(m)patie(n) tis ei(us) miserie. Cui(us) ca(usa) dicitur m(u)l(tiplicite)r s(ecundu)m l(ittera)m. **vectes ei(us) usq(ue) ad segor** .i. fortes illi(us) p(o)p(u)li qui deberent ee clausura et defensio aliis fugerunt usq(ue) ad segor. **uitulam** p(ro)p ter luxurie petulancia(m). et d(icitu)r vitula i feminino q(uia) se xu masculino utebant(ur) p feminino i(n)fecti uitio sodo mitico. **(con)sternate(m)**. quia terremotu corruit i subuersio ne sodome. hebrei dicunt. **uitula(m) baronissam**. et di cit Ra. sa. q e ciuitas satis fortis i terra moab. p(ro)pt(er) q d(icitu)r baronissa ad qua(m) moabite fugiebant p(ro)pter ei(us) fortitudine(m). et hoc uidetur ueri(us). quia alia segor e rat subuersa. **p ascensum .n. luith**. nome(n) e montis ad que(m) fugit pars p(o)p(u)li moab. **in uia oronaym**. nomen est montis p que(m) incedebant fugientes et clamantes. **a que .n. nemrim**. nome(n) est territorii habundantis i fonti bus et p (con)s(equen)s b(e)n(e) habitabilis. **deserte erunt**. ab habitantib(us) q(uas)i d(icat). multo forcius alia loca remanebu(n)t deserta. et s(e)q(ui)tur ca(usa). **q(uia) aruit herba defecit germen** (et)c. .i. iuue nes fortes et robusti de moab perierunt. **s(ecundu)m magni tudine(m) op(er)is** .i. malicie eor(um) i culpa. **et uisitatio eor(um)** .s. p pena(m) ex vindicta diuina que correspondet ma licie. **Ad torrentem**. hic ostendit de uastatione mo abitar(um) p babilonios cum d(icitu)r. **ad torrentem salicum** .i. ad terram babilonis que habundat fluuiis et salicib(us) s(ecundu)m quod d(icitu)r ps. cxxxvi. sup flumina babilonis (et)c. et sequitur. in salicib(us) in medio ei(us) (et)c. **ducent eos** .s. babilonii. **q(uonia)m circuiuit clamor** (et)c. q.d. in tota terra moab erit clamor p(ri)mi morientium et p(ost) fugientium. io s(e)q(ui)tur. **quia aque dybon**. nome(n) est fluuii i ter ra moab. **replete sunt sanguine**. interfectoru(m). **pona(m) eni(m) super dybon additamentum** .s. sanguinis quia post effusionem sanguinis p assirios addita e effusio p ba bilonios. ideo s(e)q(ui)tur. **leonem** (et)c. .i. nabuch(odonosor) qui uocat(ur) leo Jeremie. iiii. ascendit leo de cubili suo. et hoc p(ro)p ter crudelitate(m) ei(us) et audacia(m). et quia forsita(n) porta bat leone(m) in armis suis depictum sicut rex Roma norum aquila(m). Gallicus.

Emitte. XVI

Hic ostendit reddit(ur) ro(mana) cu(ius) d(ic)ti m(u)l(tiplicite)r p(re)cede(n)t(is). dixerat .n. ysayas. **cor meum ad moab** .s. p co(m)passione(m). et io hic reddit h(ui)us co(m)passionis ca(usa)m .s. p(ro)pter x(ristu)m que(m) p(ro)ph(et)a uidebat nasciturum de p(o)p(u)lo moab p Ruth moabitide(m) q(uam) accepit booz in uxore(m) ex qua genuit obeth. et obeth yesse sive ysay qui fuit pater dauid. Ruth ultimo. de quo descendit x(ristu)s. Igitur circa hoc p(ri)mo ysayas p(ri)mo de nu(n)ciat x(rist)i natiuitatem. et s(ecund)o ei(us) regia(m) dignitatem ibi et p(re)parabitur. P(ri)mo i duas q(uia) p(ro)ph(et)a p(ri)mo facit quod dictum est. et s(ecund)o quodda(m) corellarium infert ibi **et erit**. Circa p(ri)mum sciend(um) q antiqui p(at)res multum desiderabant x(rist)i ad uentum. io p(ro)ph(et)a ip(su)m denu(n)ciat p modu(m) dep(re)cantis dicens. **emitte agnum domine** (et)c. .i. o tu d(omi)ne pater

emitte xp̄m qui dr̄ agnus Jo. p̄mo ecce agnus dei .&c.
dn̄atorem terre. ꝓpter qđ dicit mathei ultīo datā est
m omīs ptās in celo et in terra. de petra de s̄ti. locus
est in terra moab de qua fuit ruth. vnde ieronim⁹ in
ep̄la ad paulinum de om̄ib⁹ sacre scripture libris. ruth
moabitis ysaie explet vaticinium dicentis. emitte
agnum dn̄e &c. ad monte filie syon .i. ad ih'r̄lm in qua
erat templum in monte syon ubi b̄ta uirgo obtulit fili
um suum. luce .ij. Et erit. hic ꝓph̄a ex dictis infert corre
larium. videlicet q̄ sicut ipse coparticeps ꝓpl'o moabi
tarum ꝓpter xp̄m. ita e contra ꝓplus moab debebat copati
ꝓpl'o iudeorum ex quo descendit xp̄s p boos sicut et p
Ruth ut dictum est. addit eciā ꝓph̄a aliam rōnem
copaciendi .s. ꝓpter angustiam quā moabite erāt
passuri. afflicti .n. solent afflictis copati. et hac rō
ne p̄mittit .d. et erit sicut auis fugiens &c. s. timore
ne capiatur. Sicut erunt filie moab .s. fugientes ne
capiantur ab assiriis et babilonijs. in transitu arnō
fluui⁹ ē in finib⁹ moabitarum. ini consilium. O sapientib⁹
moab. coge consilium .i. congrega in loco secreto ad vide
[illegible] quomodo possis fugere manum caldeorum et conte
[illegible] modo .d. pone quasi noctem umbram tuam in meridie
.i. fac latibula in quib⁹ possis filios isrl' fugientes abs
condere meridie ita q̄ ibi lateant ac si eēt tempus
noctis. et ideo s̄bditur. absconde fugientes. eis copa
ciendo. et uagos ne p̄das .s. persecutorib⁹ tradendo.
et hoc de filiis isrl' intelligitur. Et hoc. habitabunt apud te
profugi mei .i. fugientes de ꝓpl'o meo timore senna
cherib. quia licet non cepit ih'r̄lm. tn̄ vastauit ci
uitates iude ut h̄r .4. R. xviij. et de illis mlt'
fugerūt ad terram moab. et ulterius denunciat finem
sennacherib. de [illegible] futurum moabite [illegible]
[illegible] isrl' timore sennacherib .d.
finitus ē puluis .i. in ꝓpinquo ē exitus sennacherib
[illegible] qui dr̄ hic puluis [illegible] bellato
[illegible] dictum est [illegible]
[illegible] sennacherib [illegible]
[illegible] in terra [illegible] qui [illegible]
rum .s. sennacherib [illegible]
re. Et p̄parabitur [illegible]
[illegible] et p̄parabitur [illegible] quia [illegible]
one et ascendit in celum et sedet ad dext'am p̄ris ut
h̄r mathei ultio. cuius regnum ē in solidum [illegible] ad
iudicium extremum in quo erit tēpus iusticie. Et sedebit
iudicans et querens iudicium .s. extremū. et uelociter
reddens quod iustum ē. quia breui tp̄re dabit smīam p
iustis. venite benedicti &c. et contra iniustos. ite male
dicti &c. q̄s. 25. ca⁹. vnde ysa. mortis uel uite breue
uerbum. ite. venite. dicetur reprobis ite. venite p̄bis

Notum aut illud de m⁹ p̄nti exponit Ra. sa. de mo
ab ad litteram coniuncta in ⁹ pte ad nu⁹ intellectū
sciendum q̄ mesa rex moab soluebat p tributo re
gi isrl' centum milia agnorum ut h̄r [illegible] R. iij. tamē
p'ea mortuo achab negauit. et quia ex tūc ꝓplus
moab erexit se in supbia. de qua dr̄ pte se⁹. audiui
mus superbiam moab superb⁹ ē ualde. Ideo ysayas uolēs
eius superbiam repellere ꝓperat ei hoc tributum .d.
emitte agnum dn̄e dn̄atorem terre. nomina .n. hebrea
sunt indeclinabilia. et ideo de facili pōt dici dn̄atorem.
p dn̄atorem. sicut hec nomina cornu et gelu indifferenter
accipiunt⁹ in nōi⁹ accusatīo et uocatīo apud latinos
et est sensus s̄m Ra. sa. Emitte agnum &c. q.d. ꝓph̄a
quid superbis ꝓplus moab contra regnum iuda cotep
.s. rex in aliquando misit p tributo regi isrl' agnum
.i. agnos accipiendo singulare p plurali. sicut exo.
xij. de petra deserti .i. de tali loco terre moab vnde
mittebantur agni p̄dicti. ad monte filie syon .i. ad

samariam que coniuncta fuit [illegible]
.4. R. 16. et erat metropolis regni isrl' et dicitur
filie syon quia oms ciuitates [illegible]
sub ih'r̄lm in qua ē mons syon [illegible]
regni tp̄re roboam. Et erit. ꝓpter [illegible]
sicut auis fugiens &c. quia [illegible]
ta p superbia sua [illegible]
modum euadendi [illegible] ad
filios isrl' dicens. In consilium &c. [illegible]
pro usque ibi. finitus est enim puluis. consummatus est
miser. defecit qui conculcabat terram [illegible]
q̄ hec ē [illegible] defecit [illegible]
mamilla defecerunt mobilia de terra [illegible]
exponit. defecit sirio [illegible]
in terra moab non [illegible]
consummata ē mamilla .i. defecit [illegible] ma
lum. vnde moabite in lacte et butyro solebant ha
bundare. defecerunt mobilia de terra .i. animalia [illegible]
diuntur sup terram quia [illegible]
[illegible]
[illegible]
p̄parabitur in [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
iudicans et querens iudicium [illegible]
[illegible]
[illegible] moabite non [illegible]
ysaye de [illegible] isrl' [illegible]
pena [illegible] et ad hoc [illegible]
ad [illegible] pena et [illegible]
[illegible] et erit [illegible]
[illegible] audiuimus superbiam moab [illegible]
superbia eius [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
super muros cocti lateris [illegible]
suis .s. de lateribus [illegible]
[illegible] moabite [illegible] plangent
suas .i. miserias eis superuenturas. quoniam suburbana
esebon. nomen ē ciuitatis famose in terra illa. deserta sunt
a suis habitatorib⁹ inde fugientib⁹. vineam sabama. ciui
tas erat in moab habundans in vineis. domini gentium excide
runt .i. assirij p̄mo et p̄ea babilonij et dicuntur uni q̄
dn̄i gentium quia tp̄rib⁹ suis multas gentes subiecerunt
suis dn̄iis. flagella eius .i. palmites que uulgariter uo
cant⁹ flagella. et sic est in hebreo. cuius [illegible] palmites
methaforice p ꝓpl'o illius ciuitatis que habundabat [illegible]
dictum est. usque ad iazer peruenerunt fugiendo. [illegible]
rios. errauerunt in deserto. homines .n. priores fugientes de
facili errant ꝓpter turbationem mentis. ꝓpagines eius .i.
viri fortes. relicte sunt .s. adeo tamq̄ inutiles. transierunt
mare .i. eufratem ducti in captiuitatem ad terram calde
am et uocatur hic fluuius eufrates mare ꝓpter eius
magnitudinem s̄m morem hebraicum [illegible] congregatio
aquarum mare uocatur s̄m illud gen. p̄mo. congregatio
nes q̄ aquarum appellauit maria. super hoc [illegible]
dicit ꝓph̄a copaciens ꝓpl'o moab [illegible]
Fletu .i. uariter et non ficte copaciens. Iazer ē nomen
ciuitatis in moab et vineā sabama .i. [illegible] ciui
tatem vineis habundantem. q̄z iste ciuitates fuerūt destructe
te. et eodem modo exponitur quod s̄bditur [illegible]
esebon enim et eleale sunt nomina ciuitatum in moab [illegible]
sue copassionis s̄bdit. quia super vindemiam tuam et super
messem tuam. vnde delebas uiuere. vox [illegible]

[illegible] hostium sibi rapientium. et auferetur letitia et ex-
sultatio de carmelo. locus est in moab fertilis in blado. et
vinea. et in vineis non exultabitur. et cetera. quia scilicet vindemia
et sua ruina et messis et colligatio proficie hominis
exultantur et cantant. et ideo quia ab adversariis populi omnium
diversis [illegible] fugatum et messis et vindemia ab ad-
versariis capientur tunc habet materia tristitie et ploratus
super hoc. venter meus. id est mens mea. eo modo loquendi
quo dicitur de aliquo potius litterato [illegible] habet [illegible] ven-
trem. ad moab quasi cithara sonabit. et mittet de nocte
lugubres gemitus sicut infirmi morientes aliquando
[illegible] carmine lugubre [illegible] cithara. et viscera mea
movebuntur per compassionem. ad murum cocti lateris. id est ad
moabitas qui habitabant in munitionibus clausis [illegible]
muris ut supra dictum est. Et erit. hic ostendit propheta ex-
[illegible] remedium. dicit. et erit cum apparuerit quod labo-
raverit moab. scilicet in vanum ad defendendum se. super ex-
celsis suis ingredietur ad sancta sua. id est ad ydola immo
[illegible] potius quae reputabat sancta. ideo dicitur hic sancta
sua. non simpliciter et absolute. ut obsecret. pro sua
liberatione. et non valebit. quia ydola nullas virtu-
tes habent ad iuvandum. hoc verbum quod locutus est dominus
ad moab. id est de punitione moab [illegible] ex-
tunc. id est ab eterno quia ex tunc omnia futura dispo-
suit. Ra. sa. exponit ex tunc. id est ex tempore quo moabi-
te conduxerunt balaam ad maledicendum populo [illegible]
[illegible] populo israel [illegible] dispositum fuit [illegible]
super moabitas futuram. [illegible] non intelligit per hoc [illegible]
[illegible] sit in deo. sed quod illud factum fuit dis-
positivum seu meritorium respectu pene que hic descri-
bitur. et nunc locutus est dominus. scilicet per me prophetam suum
dicens. in tribus annis quasi anni mercenarii auferetur
gloria moab. et aliqui [illegible] tres annos
a morte achaz. sed hoc non videtur verum quia [illegible]
[illegible] fuit post destructionem regni israel ut patet
ex supradictis. samaria vero metropolis in regno
israel capta fuit et populus captivatus vi. anno eze-
chie. iv. Re. 18. et post [illegible] anno post mortem achaz
et ideo alii dicunt a captivitate regni israel [illegible]
captivitate regni iuda. Ra. sa. autem aliter expo-
nit dicens quod salmanasar tribus annis pugnavit contra
samariam et eam cepit. iv. Re. 18. et in fine [illegible]
[illegible] moabite [illegible] et sic exponit quod dicitur
hic. in tribus annis. id est post tres annos quibus moabite
[illegible] salmanasar impugnavit filios israel. quasi anni
mercenarii. id est qui anni fuerunt moabitis quasi mer-
cenarii eo quod pro stipendiis auferetur gloria moab per
vastationem terre sue. quasi dicit illud factum eorum
in tribus annis dictis fuit [illegible] punitionis a deo. et
sic per hoc quod dicitur hic in tribus annis non [illegible]
tempus sue punitionis sed assignat eius causam [illegible] quia
conduxerunt balaam predictum et ista impugnatio populi
israel [illegible] ab hoc. et etiam moabitarum sup-
[illegible] ut dictum est. et relinquetur [illegible] sicut racemus
parvus. quia pauci de moabitis effugerunt ma-
nus vastatorum. vel quia aliqui pauci et pau-
peres a vastatoribus fuerunt dimissi pro cultura
terre sicut nabuzardan destructa ierusalem duxit
populum captivum in babylonem et de pauperibus terre
reliquit vinitores et agricolas ut habetur
iheremie ultimo.

Onus damasci XVII

Hic ponit punitionem syrorum populum israel ad
peccatum inducentium. quia facee rex israel fuit
[illegible] regi syrie ut dictum est supra m. vii. et
[illegible] et in [illegible] in ydolatria [illegible]
[illegible] fecit fieri altare holocaustorum
in iherusalem ad similitudinem altaris quod erat in damas-
co ut habetur iv. Re. 16. dividitur autem [illegible] in tres par-
tes quia primo describitur punitio syrorum filios israel
ad peccatum trahentium. secundo filiorum israel in peccatis consentientium
ibi et erit. et tertio assyriorum utrosque vastantium ibi
ve multitudo. Circa primum dicit. onus damasci. id est des-
tructionem syrie a deo premissam quia damascus erat metro-
polis in syria. ecce damascus desinet esse. scilicet nobilis ut ex-
ponunt aliqui. eo quod theglathphalasar qui interfe-
cit rasyn regem syrie non legitur eam destruxisse.
sed illud quod subditur videtur impugnare. et erit
sicut acervus lapidum in ruina. et ideo dicendum
quod damascus fuit destructa per theglathphalasar
vel aliam sibi similem [illegible] et postea reedificata sicut
de iherusalem legitur quod bis fuit destructa et bis reedi-
ficata. derelicte aroer. nomen est regionis in regno
syrie in qua sunt plures civitates. aroer autem proprie
est nomen unius civitatis et in iudea. gregibus erunt.
scilicet gregibus adversariorum. et requiescent ibi. et non
erit qui exterreat. scilicet de syris. quia populus syrie fuit
translatus in cirenem ut habetur amos primo. et quia sy-
ri erant confederati regno israel ut dictum est supra
vii. m. ideo subditur. et cessabit adiutorium ab ef-
fraym. id est a regno israel nominato ab effraym eo quod ie-
roboam primus rex fuit de illa tribu. et regnum a
damasco. eo quod nomen regium fuit ablatum per the-
glathphalasar. et reliquie syrie sicut gloria filiorum
israel erunt. id est isti et illi captivabuntur [illegible]
dentibus fugiendo et sic factum est. quia sicut theglath-
phalasar captivavit populum syrie, sic salmanasar
regnum israel ut habetur iv. Re. [illegible] Et erit. hic ostendit
[illegible] describitur punitio regni israel eo quod confidebat de
adiutorio assyriorum plusquam de deo et ad cultum y-
dolatrie inhebant. et dividitur in tres partes quia
primo propheta denuntiat punitionis effectum. secundo eius
[illegible] ibi. in die illa civitates. Circa primum dicit.
et erit in die illa attenuabitur gloria iacob. id est reg-
ni israel et hoc per [illegible] de quorum confi-
dentia gloriabantur. et pinguedo carnis eius emarcescet.
id est delicie et [illegible] unde de aliquo homine di-
vite dicitur communiter quod est pinguis. et hoc fuit quia salma-
nasar cepit samariam et populum captivavit et sic divi-
tias regni sibi salmanasar rapuit. et erit sicut con-
gregans in messe quod restiterit. id est pauci de populo israel e-
vadent sicut spice remanentes post terga metentium pau-
ce sunt. in valle raphaim. locus est in iudea ubi phi-
listei venerunt ad pugnandum contra david. ii. Re. v. derelin-
quetur in eo sicut racemus. qui remanet post vindemiato-
res. et sicut excussio olee. et cetera. est autem olea fructus
olive. per ista intelligitur quod pauci nimis evadent manus
salmanasar. sicut post vindemiatores remanent pauci
racemi et pauce olee post excussionem olivarum. In die
illa. hic ostenditur huius punitionis fructus quia illi qui
evaserunt fugiendo postea evaserunt in regnum iuda sub eze-
chia rege et fuerunt domino ydolatria dimissa. et hoc
est quod dicitur. In die illa inclinabitur homo ad factorem suum
scilicet ad deum et patet littera ex dictis. In die illa. hic redit
propheta ad denuntiandum destructionem regni israel dicens
In illa die civitates munite. erunt derelicte. ab ha-
bitatoribus suis in captivitatem ductis. sicut aratra et
segetes. et cetera. quia sicut filii israel non potuerunt defendere
ea que erant in campis ita nec se ipsos in civitatibus
munitis et huius destructionis causam subdit cum dicit. et
eris deserta quia oblita es dei tui. et cetera. propterea plantabis.
plantationem fidelem. secundum expositores nostros propheta iro-
nice hoc dicit eo quod subditur. et germen alienum. scilicet a
fide et moribus seminabis. et ad hoc concordat quod
subditur. in die plantationis tue labrusca. id est vitis sil-
vestris et inutilis et per istam designatur populi israel ma-

licia

hacc. Ra. sa. aliter exponit dicens quod propheta loquitur
hic de preterito per modum futuri cum dicit. propterea plantabis
plantationem fidelem. quia populus israel fuit plantatus in sanctis
patriarchis. sed quia postea declinavit ad ydolatriam. ideo sub
ditur. et germen alienum seminabis. in die plantationis tue
i. receptionis legis domine in monte synay qua dominus plan
tavit israel tamquam vitem spiritualem per legis datorem. ita quod plan
tatio hic accipitur aliter quam primo labrusca. quia tunc fecit
sibi vitulum conflatilem. et mane semen tuum flore
bit. i. ante tempus debitum et sic fructu carebit hoc modo
populus israel glorians de confidentia syrorum inconvenienter
effloruit. ideo pene secuta sunt ut predictum est. Ideo sub
ditur. ablata est messis. s. israel ab assyriis. In die heredi
tatis. hebreus dicit. in die infirmitatis. quia tunc ipsi
israel tunc fuit infirmata et adnichilata. Ideo subditur
et dolebit graviter. Secundum autem translationem nostram sic expo
nitur. in die hereditatis. i. tempore quo debebat colligi mes
sis et recondi in horreis sic ut hereditas possideri. et
dolebit graviter. s. israel ex malis sibi illatis. Causa autem
diversitatis huius littere est quia dictio hebraica que po
nitur hic. s. nahela. equivoca est ad infirmitatem et hereditatem
Ve multitudini. hic describit punitionem assyriorum regis
syrie et israel vastantium cum dicit. ve multitudini populorum mul
torum. qui venerunt cum sennacherib contra ierusalem et ponitur hic
ve pro horrore quia idem importat in proposito. ve multitudo
maris sonantis etc. In processu enim exercitus fit magnus tu
multus ex collisione armorum et motu curruum et so
nitu buccinarum et maris cum exercitus est valde mag
nus qualis erat exercitus sennacherib. Increpabit
eum. per angelum tuum percussio eius exercitus. ut iiij. Re. 19.
et procul fugiet quia sennacherib visa plaga cum pau
cis fugit ad terram suam valde velociter. ideo subditur.
rapietur sicut pulvis etc. in tempore vespe et ecce turbatio
quia percussio dicta facta fuit de nocte que incipit a
vespere. in matutino et non subsistet. quia sennacherib
mane videns plagam sui exercitus fugit ut dictum est
et concludit propheta. hec est pars etc. i. pena dicta est illud
quod iuste redditur inimicis nostris

Capitulum XVIII

Ve terre Cymbalo. Ra. sa.
exponit hoc capitulum de destructione gog
et magog per regem messiam quem iudei expectant ve
nturum. quia hec expositio innititur falso fundamento cum ad
ventus christi transierit in preteritum et ideo expositores nostri di
cunt quod ysayas hic incipit describere punitionem egyp
tiorum quia tempore sedechie fecerunt populum de regno iuda
confidere in suum auxilium et sic rebellavit contra regem ba
bilonie. propter quod captivatus fuit populus destructa civi
tas et templum. Sic igitur presens capitulum in duas partes dividitur
quia primo describitur egyptiorum punitio. secundo pene
comminatio. ibi omnes habitatores. Circa primum dicit. ve terre
s. egypti. cymbalo alarum. dicitur autem egyptus alarum
cymbalum quia rex egypti de iuvando regno iude
magna promissa faciebat ipsum inaniter confidere sub a
larum suarum umbra que trans flumen ethiopie. illud flu
men est nilus dividens egyptum ab ethiopia et per
ipsum transivit alexander magnus de ethiopia in egyptum
que mittit in mari legatos. i. nuncios per mare ad regem
iude ipsum allectando. in vasis papiri. i. in navibus de pa
piro factis. Est enim papirus species iunci tam magni quod in
de poterant fieri navicule ut dicitur aliquibus vel ut
dicunt alii. In vasis papiri. i. cum litteris in papiro scriptis
quas portabant dicti nuncii. Videtur tamen michi quod pa
pirus non accipitur hic pro iunco realiter sed tantum similitudinarie
navie. s. pro ligno complanato sicut iuncus habet superficiem
planam et absque nodis. Unde et gen. vi. ubi dicitur fac
tibi archam de lignis levigatis. i. dolatis et complanatis

ut dictum fuit iudei. In hebreo habetur. de lignis gopher
et ista eadem dictio ponitur hic ubi habemus. in vasis
papiri. In hebreo habetur. in vasis gopher. et secundum hebre
os significat iuncum non realiter tamen sed similitudinarie ac
cipitur hic et ibi modo dicto. archa enim noe que fuit
tante quantitatis non potuit fieri de iuncis. Ite angeli i. nun
cij. ad gentem divulsam et dilaceratam. i. ad gentem regni
iude ut patebit in fine huius partis. hec enim gens fuit
multipliciter divulsa et dilacerata et frequenter. s. a regibus
israel. egypti. syrie. assyriorum et babiloniorum ut patet
iiij. Re. ad populum terribilem. non a potestate sed a miseria sibi
superveniente quia populus videns in infortuniis et mise
riis ex sui consideratione incurrit terrorem aliis ne similiter
eis contingat. post quem non est alius. s. miserabilior. gentem
expectantem. s. auxilium ab egyptiis contra regem ba
bilonis. sed quia illa expectatio fuit frustra. ideo subditur.
et conculcatam. ab exercitu babilonis. Cuius diripuerunt
flumina. i. impetus adversariorum. terram eius. et quod sit illa
terra subditur. ad montem nominis etc. quia in ierusalem erat
templum nominis dei dedicatum. Omnes habitatores. hic
consequenter ponitur egyptiorum punitio. Circa quam sciendum
quod punitio egyptiorum posita in hoc capitulo et duobus sequenti
bus communiter exponitur a doctoribus nostris de punitione egyp
ti que facta est per assyrios. Sed salvo meliori iudicio vi
detur michi quod melius exponatur de triplici punitione egypti. quarum
prima secundum ordinem hystorie facta fuit per assyrios. secunda
per babilonios. tertia per romanos. et primo hic ponitur secunda.
et secunda tertia capitulo xix. et tertio prima capitulo xxi. Scrip
tura enim sacra non semper procedit secundum ordinem hystorie et
maxime in prophetis. sed frequenter prius facta posterius scri
buntur quod patet in multis libris sacre scripture rationabiliter
etiam primo ponit propheta punitionem per babilonios factam con
tinuando se ad partem precedentem in qua posuerat pre
varicationem egyptiorum prebendo confidentiam falsam rebel
landi contra babilonios et ideo immediate subiunxit punitionem
egyptiorum per ipsos. Et dividitur in duas partes. quia pri
mo ponitur egyptiorum punitio. secundo iudeorum consolatio ibi
In illo tempore. Circa primum dicit propheta. omnes habitatores
orbis. i. egypti. et est locutio yperbolica ad denotandum
magnitudinem illius regni et multitudinem populi. sicut dicitur
parisius est toto mundus. Cum elevatum fuerit signum. i. de
vexillum regis babilonis in montibus. i. in fortalitiis in alto
situatis. videbitis. ad desolationem vestram. et clangorem
tube audietis. ad convocandum bellum contra totam terram
egypti residuam. ego quiescam a protectione egyptiorum
et considerabo in loco meo. i. in me ipso. sicut meridiana
lux. quia omnia nuda et aperta sunt oculis domini. et sicut
nubes roris in die messis. que refrigerat messores a
labore et calore ita refrigerabo babilonios in labori
bus belli ut de facili possint vos devincere et detrun
care. ante enim messem. i. ante perfectionem totus effloruit. s.
populus egypti. et immatura perfectio germinavit. i. ante
tempus debitum et sic ... corrumpetur. ideo subditur. precisi
dentur ramusculi eius falcibus etc. i. populus egypti etiam
usque ad minimos interficietur. et relinquentur simul avibus
montium et bestiis terre. s. cadavera egyptiorum ab eis
devoranda. et estate perpetua. i. etate integra. erunt
super eum volucres. quia inde satis habebunt ad comeden
dum pro illo tempore. et omnes bestie terre super eum hiema
bunt. i. satis ad comedendum per totam hyemem habebunt
. per estatem enim hic posita et hyemem intelligit tempus unius
anni. ut dicit Ra. sa. In illo tempore. hic consequenter describitur
consolatio iudeorum facta per cyrum regem persarum qui dedit
licentiam iudeis de redeundo in iudeam et vasa templi re
misit cum eis ut habetur primo esdre. i. et hoc est quod dicit. in
illo tempore. quia postquam nabuchodonosor debellaverat egyptum
tempore balthasar nepotis sui regnum babilonie fuit
ad medos et persas translatum. deferetur munus. i. vasa.
a cyro remissa ut dictum est. et etiam quia iudei re

remanentes in babilone miserunt munera ad locum di
uini cultus per iudeos illuc redeuntes ut habetur primo es
dre .1. capitulo. a populo diuulso etc. id est a populo regni iude diu
ulso et dilacerato modo super exposito.

Onus egypti XIX

Hic consequenter denunciatur punitio e
gyptiorum per romanos. et primo po
nitur dicta punitio. secundo iudeorum consolatio ibi. in die illa
erunt. Circa primum sciendum quod antonius collega au
gusti cesaris sub quo natus fuit christus amore cleopatre re
gine egipti captus repudiauit uxorem suam augusti so
rorem et cleopatram accepit et augusto bellum induxit
a quo tamen fuit debellatus et capta egyptus et quia tempore
augusti christus fuit natus et in egyptum portatus ideo ab hoc
incipit propheta dicens. Ecce dominus ascendet super nubem
leuem. assumendo sibi carnem humanam que dicitur nubes
quia nubes sursum generatur in aere. et leuis quia non
fuit aggrauata pondere peccati originalis. et ingredietur
egyptum. fugiens persecutionem herodis mathei .2o. et
mouebuntur simulacra egypti a facie eius. quia ipso ingre
diente in egyptum simulacra corruerunt ut dicitur in scolas
tica hystoria in signum destructionis ydolatrie per predicationem
euangelii destruende. et cor egypti tabescet in medio
eius. hoc refertur ad anthonium regem et cleopatram
reginam. quia sicut cor mouebat alia membra. sic populum
egypti mouebant rex et regina. et bene dicitur. tabescet
in medio eius. quia certamine egypti debellato anto
nius fugiens se ipsum interfecit ne caperetur ab augu
sto et similiter cleopatra extimauit serpentem uenenosum
ad se mordendum. et sic morsu serpentis interiit. et concur
rere faciam egyptios etc. quia aliqui eorum timentes au
gusti potentiam iunxerunt se ei et sic pugnabant contra ali
os egyptios qui erant cum antonio. et dirumpetur
spiritus egypti. id est fortitudo eius. et consilium eius precipita
bo. quia antonius intendebat augustum deicere ab impe
rio et accidit e contrario. et interrogabunt simula
cra etc. quia antonius et cleopatra in talibus confide
bant. et tradam egyptum in manibus dominorum crudeli
um. quia multi egyptii fuerunt in illo bello occisi
et quia capta egypto a romanis positi fuerunt in
prefecti romanorum qui super eos ponebant graue iu
gum. et rex fortis dominabitur eorum. scilicet augusto qui inter
imperatores fuit potentissimus. et arescet aqua de ma
ri et fluuius desolabitur etc. per hoc intelligitur desolatio
terre egypti que ex una parte est supra mare et ex
alia supra nilum. calamus et iuncus marcescet etc. per
hoc designatur quod gaudium et leticia deficient de
egypto quia iuxta nilum et calamum leticiam significat. un
de pratum uirens dicitur comiter ridere. et merebunt
piscatores etc. multi enim illius artis erant in egypto eo
quod habundat aquis. habet enim mare ex una parte et nilum
ex altera. confundentur qui operabantur linum. id est qui fa
ciebant subtilia opera de lino. et erunt irrigua eius flac
centia. id est arentia. omnes qui faciebant lacunas. id est ui
naria. per ista que dicta sunt intelligitur quod omnes ar
tifices egypti per romanos deperderent et uastarentur.
Et consequenter idem ostendit de principibus et maioribus cum dicitur
stulti principes thaneos. dicti a thanis ciuitate egip
ti ualde nobili. sapientes consiliarii pharaonis etc.
antonium uocat pharaonem quia omnes reges egypti ab
antiquo et tempore ysaie uocabantur pharaones. dede
runt consilium insipiens. scilicet antonio de mouendo preli
um contra augustum. quo dicetis pharaoni filius sa
pientum etc. allegabant enim quod in egypto uiguerat sa
pientia ab antiquo ut habetur primo machabeorum et quod illud
regnum erat ualde antiquum et antiquius satis quam regnum
romanum quod incepit tempore achaz regis iude. ut habetur

in hystoria scolastica et sic decebat quod nomen monar
chie ibi poneretur et contrarium accidit. dicitur enim ideo subditur. ubi
nunc sunt sapientes tui. quasi dicat apparet eorum insipien
tia. annuncient tibi etc. quasi dicat non poterunt et patet litera
usque ibi. deceperunt egyptum. scilicet consiliarii predicti
et subditur modus deceptionis. angulum populorum eius. an
gulus qui duabus lineis concurrentibus efficitur. hic dicitur
coniunctio antonii et cleopatre. et sic est sensus quod deci
piendo cleopatram et antonium deceperunt per consequens totam
egyptum. dominus miscuit in medio spiritum uertiginis. id est con
trouersie et erroris. hoc enim fecit dominus permissiue propter
ter mala egyptiorum punienda. et non erit egypto o
pus etc. id est populus egypti non habebit se intromittere
de rege preficiendo. qui per caput. nec de familia e
ius sequente que dicitur cauda nec de iudicibus et prefectis
populum gubernantibus eum refrenando ab iniuriis inferen
dis et penis inaniando pro illatis quia capta egyp
to per augustum gubernatio egypti deuoluta est ad impe
rium romanum quod ponebat ibi prefectos et iudices
In die illa erit quasi mulieres. id est egyptii erunt totaliter
subiecti romanis sicut mulieres uiris. et timebunt
a facie commotionis manus domini. id est potentis eius quam in
buit augusto contra egyptum quia omnis potestas a deo
est. et erit terra iuda egypto in pauorem. imputando ua
stationem suam euenisse propter mala que fecerat antonius
in terra iuda qui antigonum descendentem a machabeis
interfecit et herodem alienigenam regem iude instituit
ut habetur in scolastica hystoria. omnis qui recordatus fu
erit. de malis que fecit antonius in iudea et de illis que
propter hoc uenerunt in egypto. pauebit a facie consi
lii domini timens eius iudicia ¶ In die illa. hic consequenter
describitur egyptiorum releuatio per susceptionem fidei et
cultus diuini que preualent omnibus temporalibus bonis. Et di
uiditur in duas quia primo describitur ista receptio fidei
ab egyptiis. secundo ab assyriis ibi. in die illa. Circa pri
mum sciendum quod aliqui hebrei et similiter aliqui catholici
in hoc eos sequentes exponunt partem istam de onia sacer
dote qui de iudea cum pluribus intrauit egyptum di
cens se uelle implere prophetiam ysaie que ponitur hic
et cum rex egypti eum honorifice recepisset et ciui
tatem ad habitandum concessisset erexit ibi altare domini
hostias et oblationes offerens super illud. Sed hoc non
uidetur uerum primo quia dicitur hic. erunt quinque ciuitates
etc. onie uero non legitur nisi una tantum ciuitas assignata.
Secundo quia illud factum onie non fuit laudabile sed ma
gis inculpabile secundum quod daniel .x. dicitur. filii quoque pre
uaricatorum populi tui extollentur ut impleant uisionem
et corruent quod exponitur de hoc facto onie. non enim
licebat iudeis erigere altare et sacrificare nisi in
iherusalem et maxime post templi salomonis edificationem. fac
tum autem quod hic dicitur commendabile est et deo acceptum ut
patebit litteram prosequendo. Ra. Sa. aliam expositionem ponit
dicens quod sennacherib ultimo ueniens contra iherusalem
adduxit secum aliquos principes de egypto quos cep
at in bello contra theracham regem ethiopie quem iuua
bant de quo bello habetur .4. Re. 19. et illos principes ad
duxit secum compeditos ut ostenderet eos ezechie et po
pulo eius ad terrendum eos. sed quando exercitus sennacherib
fuit percussus ab angelo ipsi fuerunt saluati et per ezechi
am a uinculis liberati et sic reuertentes in terram suam
fecerunt altaria ad colendum deum israel qui eos libera
uerat de manu sennacherib. et sic exponit literam
istam erunt quinque ciuitates in terra egypti etc. Sed
contra hoc est quod subditur. loquentes lingua cha
naan etc. id est hebraicam. quia terra chanaam tunc a lon
go tempore ante ab hebreis habitabatur. si autem diceret
Ra. Sa. esset uerum propheta diceret loquentes linguam
egyptiacam etc. Si autem dicatur quod duxerunt secum he
breos ad faciendum diuinum officium in egypto non ualet

quia non erat eis licitum

quia non erat eis licitum ibi erigere altare ut dictum
est/ et sic factum eorum eet vituperabile. Item nulla scri
ptura canonica nec hystoria famosa de hoc aliquid di
cit/ et ideo illud dictum videtur ee ficticium/ ppter quod pars
ista exponitur de receptione fidei xpiane ab egypti
is quam btus symon pdicauit in egypto que ei sorte
aduenit ut hr in legenda sua et similiter marchus
euuangelista sm quod ieronimus in libro illustrium viro
rum dicit et ipi ordinauerunt ibi ecclias et erexerunt
altaria i noie dni ihu xpi/ et sm hoc dr hic. In die
illa. i. tpre xpi qui natus fuit sb augusto. erunt v.
ciuitates in terra egypti loquentes linguam chana
neam. i. hebraicam. In egypto. n. erant multi iudei
qui fuerunt illuc dispsi tpre machab. et ante qui
credentes ad pdicatoz symonis apli et marci eu
uangeliste fuerunt ab eis ordinati et dispositi ad re
gimen et doctrinam egyptior i xpm credentium et ad ce
lebrandum diuinum officium i lingua hebraica/ pot
etiam dici quod egyptij ad fidem conuersi deum lauda
bant hebraica lingua quia i pmitiua ecclia bapti
zatis p impositoz manuum aplorum dabatur spus sanctus
in signo uisibili et loquebantur linguis/ ut hr. act. viij°
et. xix. fit autem hic mentio magis i spali de lingua he
braica quam de aliis quia illa est lingua pma et fuit
omibus comunis usque ad edificationem turris babel ut
hetur gen. xi. et exprimuntur hic quinque ciuitates tanquam
pncipales in quibus fuit euuangelium pdicatum i egyp
to licet in pluribus aliis locis eiusdem regionis pdicatum
fuerit tpre aplorum. Ciuitas solis vocabitur vna.
dicunt aliqui quod hec est alexandria que dr ciuitas
solis. i. xpi qui est sol iustitie/ eo quod fides xpi ibi viguit
tpre marci euuangeliste sb quo fideles uiuebant in a
lexandria hntes omnia comunia eo mo quo legitur vi
xisse sb petro in ihrlm/ actuum. e. ppter quod philo dis
tissimus librum iudeorum librum composuit ad comendatoz
uite ipsorum ut dicit Ieronimus libro illustrium uirorum
alij vero dicunt quod ciuitas solis hic dr elyopolis que est
ciuitas i egypto. et dr ab elyos quod est sol et polis quod est
ciuitas et de ea fit hic spalis mentio/ eo quod sacerdo
tes ibi manserunt ab antiquo ut hr gen. xli. i die
illa erit altare dni i medio egypti. dedicatum i hono
re xpi. ideo sbditur. et erit titulo iuxta terminum eius
Istud potuit referri ad xpm/ ita quod iste titulo sit xpus
nazarenus rex iudeorum/ qui in tmino uite xpi passi
fuit positus sup crucem. Signum aut crucis ponitur i al
taribus et locis xpi noie dedicatis/ pot etiam refer
ri ad terram egypti ut sit sensus quod fides xpi fuit
pdicata p totum egyptum usque ad terminos eius. cla
mabunt. n. ad dnm. s. egyptij. a facie tribulantis
. s. demonis. et mittet eis saluatorem. videlicet ihm
xpm ab eis receptum p veram fidem ab aplis ab eo
missis pdicatam. qui liberet eos. de tenebris erroris
et ptate demonis. ideo sbditur. et cognoscetur dns.
. et c. colent eum in hostiis. hostia noui testamenti est
eucharistia que dr hic hostie i plurali et succedit
omnibus hostiis et sacrificiis ueteris testamenti/ potest
etiam hoc referri non solum ad eucharistiam. sed ad
orones et suffragia ecclie que dicuntur hostie. psal
mo. xlix. sacrificium laudis honorificabit me. et c. et
percutiet dns egyptum plaga. i. tpali pena ut dictum
est/ ad eius castigatoz. et saluabit eam. p veram fidem
et reuertentur ad dnm. ueraciter pfecte. ideo sbditur. et
placabitur eis/ in die illa erit uia de egypto i assy
rios. et c. quia pdicatores euuangelij de vna terre dis
currebant ad aliam et eos. ut pz in actibus aplorum i plu
ribus locis. et seruient egyptij assyriis. i. ex mutua ca
ritate quia in pmitiua ecclia fideles vndecumque ecent
qui conueniebant ad inuicem viuebant i magna concor
dia/ ut pz actuum. iiij. ad hoc refertur quod sbditur. In

die illa erit isrl tertius. quia apli de isrl p pdicationem
euuangelij coniunxerunt multos pplos ad inuicem mutua
caritate. Ideo sbditur. bndictio in medio terre. quia
bndictio terre datur ex cunctis in caritate. et de hoc pz
sna lre sequentis.

In anno. XX.

Hic consequenter ponitur punitio egyptiorum facta
p assyrios/ Et diuiditur i duas ptes quia
pmo ponitur punitio egyptiorum. 2° ex hoc sequitur stu
pefactio iudeorum ibi. et timebunt. Circa pmum pmit
titur tpus reuelationis facte de ista punitione/ cum dr. i
anno quo ingressus est tharthan azotum. que est ciuitas
philistinorum/ quam cepit iste tharthan pnceps milicie re
gis assyrior. In tpre illo locutus est dns i manu ysaie.
de egyptiorum punitione. vade et solue saccum. et c. pphe
. n. aliquando denunciabant pphiam suam non solum verbis. sed
etiam aliquando sensibilibus signis. sicut ieremias posuit cathe
nas in collo suo/ ad signandum quod sic ducerentur cathena
ti illi contra quos pphabat Iere. 27. et sic ysaias i
uit nudus et discalciatus ad signandum quod egyptij et e
thiopes nudi et discalciati in captiuitatem ducerentur
p regem assyriorum/ et pz litera hoc excepto. trium an
norum signum et portentum. quod exponitur sic/ quod hoc fecit y
sayas p tres annos antequam accideret istud factum/ quia
nuntius incipit ab illo tpre quo tharthan cepit azotum
Rex. n. assyriorum existens in iudea et eam deuastans au
diuit de rege ethiopum quod ingressus erat ad ipugnandum
eum et cum eo erat rex egypti/ et tunc recessit de iu
dea et illos reges debellauit et postea duxit capti
uum in fine trium annorum postquam ysayas hoc pdixerat
. Ra. sa. dicit quod hoc trium annorum. non solum refertur ad tempus
reuelationis facte ysaye usque ad eius ipletoz ut dic
tum. sed etiam refertur ad factum ysaye. s. quod tribus annis iuit
sic nudus et discalciatus/ Sed hoc non est uisibile quod dns tan
diu faceret eum incedere taliter. maxime cum eet de stirpe
regia/ et ideo alij expositores dicunt quod iuit tantum sic tribus
diebus in signum trium annorum dictorum. sicut dr. ezech.
. iiij. diem p anno dedi tibi ¶ Et timebunt. hic consequenter
ponitur stupefactio iudeorum qui confidebant i adiuto
rio regum egypti et ethiopie contra regem assyrior
Et ideo quando sciuerunt eos captiuatos a rege assyriorum
fuerunt territi et stupefacti. et hoc est quod dr. et time
bunt et confundentur. s. iudei. ab ethiopia spe sua. i. de
cuius auxilio gloriabantur. et dicet habitator insule huius
. i. ppplus regni iude/ quod dr insula eo quod est inter duo
maria. s. mare mortuum ab oriente et mare mediter
raneum ab occidente/. dicunt tamen aliqui quod dr insula eo
quod concutiebatur hinc et inde tribulationibus. sicut insu
la fluctibus/ sed pma expositio est magis litteralis. Cetera pa
tent ex dictis. Uallians.

Onus deserti. XXI.

maris. presens capitulum in tres ptes diuiditur
quia ppha pmo loquitur contra babilonios. 2° contra
ydumeos ibi. onus duma. tertio contra agarenos ibi onus
in arabia. Circa pmum sciendum quod spus pphie non semper
adest pphis et quando tangit mentem pphe de aliquo negocio futuro
non reuelat oes conditiones. sicut plenius dictum fuit i pn°
libri psalmorum cum ageretur de uario tactu spus sancti circa
mentes pphetarum/ reuelando vna vice quod non erat i alia
reuelatum/ et sic pphe frequenter idem repetunt addendo ad
ea que prius dixerant vel magis explicando que pmo fe
cerant et sic est in pposito. Supius. n. ysaias destructionem
babilonis denunciauit. xiij. capitulo et xiiij. et hic eamdem de
structionem repetit explicando aliqua que non fuerant pri
caliter explicata/ Et diuiditur in duas ptes sm duo que hic

explicant'. Secundum ponitur ibi: babilon dilecta. Prima in duas quia primo ponitur dicta explicatio. Secundo prophete compassio ibi: propterea. Circa primum dicitur: onus deserti maris, id est babilonis, ut ex sequentibus apparebit. Et secundum aliquos dicitur hic maris propter populi in ea existentis multitudinem. Et mare desertum eo quod propheta denuntiabat eam desendam a suis habitatoribus. Sed michi videtur melius hic dici desertum maris, vel mare desertum, ad explicandum modum captionis babilonie qui non fuerat superius explicatus. Perse enim et medi obsidentes babilonem et non potentes eam capere propter murorum altitudinem et spissitudinem, longe a civitate diviserunt flumen eufraten qui per alveus transibat per mediam civitatem in multos rivos, ita quod intraverunt ipsam per alveus illos. Et sic dicitur babilon desertum mare propter attenuationem eufratis qui est magnus fluvius. Propter quod dicitur hic mare more hebraico secundum moysen quo congregatio magna aque mare vocatur secundum illud gen. i. congregationes que aquarum appellavit maria. Sicut turbines ab affrico veniunt. Affricus est ventus lateralis inter meridiem et occidentem. Et dicunt hic aliqui expositores quod perse et medi ex illa parte venerunt contra babilonem. Sed hoc non videtur verum, quia regiones medie et persidis magis declinant ad oppositam partem. Et ideo per hoc quod hic dicitur ab affrico etc. non designatur terminus seu plaga unde venit exercitus contra babilonem, et magis designatur modus veniendi, quia affricus ventus est tempestuosus generans turbines fulgura et tonitrua que sunt valde terribilia. Et hoc modo perse et medi venerunt contra babilonem quam destruxerunt et populum occiderunt, ut dictum est supra ca. xiii. De deserto venit, quia inter babilonem et locum unde venit exercitus erat quoddam desertum per quod transivit. De terra horribili, id est de media et perside que erat horrida babilonensibus. Visio dura nuntiata est michi, que sit illa subditur: qui incredulus est infideliter agit, et qui depopulator est vastat. In hebreo habetur: contempnens contempnens, decipiens decipiens, devastans devastans, quod exponit Ra. Sa. de regno babilonis et regno persarum, quia primo regnum babilonie quod contempsit seu decepit et devastavit multas provincias. Sic erit regnum persarum sub tyro qui sibi subiecit regnum babilonie et devastavit secundum quod dicitur infra xxxiii: Ve qui spernis nonne et ipse sperneris. Ve qui predaris nonne et ipse predaberis etc. Ad eundem sensum reducitur translatio nostra: qui incredulus est infideliter agit. Hoc dicitur de balthasar rege babilonis qui fuit ydolatra pessimus ut dicitur danielis v. Et sic fuit incredulus. Vel quia dictum Jere. xxv de regni sui terminatione credidit esse falsum propter quod fecit illud convivium magnum danielis v. Egit etiam infideliter quia vasa divino cultui dedicata applicavit usibus convivantibus in illo convivio. Et qui depopulator est vastat, quod intelligitur de tyro qui babilonem et multas alias provincias depopulavit et vastavit. Ascende helam. Regio est persidis cuius bellatores cum tyro ascenderunt contra babilonem. Obside medela. In hebreo et libris correctis habetur mede, quia perse et medi obsederunt babilonem. Omnem gemitum eius cessare feci, id est faciam de propinquo, eo quod babilonii a nobis capti non audeant coram nobis conqueri propter nimio timore et depressione. Propterea. Hic ponitur prophete compassio quia licet odiret babilonis malitiam diligebat tamen naturam. Et ideo compatiebatur miserie eius quam videbat futuram, et hoc est quod dicitur: propterea repleti sunt lumbi mei dolore etc. Et patet litera usque ibi: tenebre stupefecerunt me, id est miserie venture super babilonem stupefecerunt me preadmiratione. Babilon. Hic ponitur secundum, explicans captionis babilonis modum. Et primo ex demerito balthazar regis. Secundo quantum ad modum exercitus contra eum venientis: hoc enim dicitur.

Circa primum dicitur: pone mensam. In hoc alloquitur balthazar qui fecit grande convivium danielis v. Dicunt autem aliqui quod tyrus et darius fuerunt in convivio invitati a balthazar eo quod dolose simulaverat se velle pacificare cum eo et sic recedere cum amicitie federe, propter quod balthasar fecit eis convivium. Sed hoc non videtur verum, quia daniel v dicitur: balthasar rex fecit grande convivium optimatibus suis mille. Si autem fecisset illud convivium tyro et dario regibus principaliter expressa eorum nomina fuissent. Propter quod dicunt hebrei quod fecit illud convivium suis principibus estimans dictum Jeremie falsum fuisse de terminatione regni sui, quia terminum positum Jere. xxv credidit esse transactum. Propter quod in dei contemptum fecit asportari vasa dei in illo convivio, et quia ex hoc invitavit a deo condempnari ut ibidem dicitur. Ideo sequitur: contemplare in specula, id est manum scribentem sententiam dei contra te contra candelabrum in superficie parietis aule regie, cuius scriptura et expositio diffuse ponitur danielis v. Comedentes et bibentes surgite principes etc., quasi dicat propheta non est nobis tempus festivandi sed magis defendendi, quia eadem nocte perse et medi intraverunt civitatem, modo supradicto, et interfectus fuit balthasar cum populo suo, danielis v. Hoc enim dixit michi. Hic autem propheta explicat modum veniendi persarum et medorum contra babilonem dicens: hoc enim dixit dominus. Cuius iussum non potuit esse falsum: vade et pone speculatorem etc. Dicunt hebrei quod iste fuit abacuch propheta eo quod subditur infra: super speculam domini ego sum stans. Cuius sententia ponitur ab acuth. ii ex persona ipsius dicta. Sed melius intelligitur de ipso met ysaia ut habetur ex fine huius passus. Sic igitur exponitur: vade et pone speculatorem, scilicet te ipsum ad videndum et nuntiandum populo tuo que ventura sunt super babilonem. Et vidit: loquitur de se ipso quasi de altero, et hic modus loquendi frequens est in prophetis et in evangeliis. Currum duorum equitum, id est tyri regis persarum et darii regis medorum qui erant iuncti quasi due rote in uno curru ad currendum super babilonem. Ascensorem asini et ascensorem cameli. Vidit enim visione ymaginaria duos equites quorum unus equitabat asinum et intellexit quod significabat tyrum presidentem regno persarum quod usque ad tempus tyri fuerat humile et subiectum, et quod ascensor cameli quod est animal nobile et magnum significabat darium presidentem in regno medorum quod a longo tempore fuerat nobile et magnum. Et contemplatus est diligenter ad percipiendum revelationem divinam sicut bonus discipulus ad intelligendum magistri sui doctrinam. Unde dicit infra l: mane erigit michi aurem audiam eum quasi magistrum. Et clamavit ut leo, quia sicut rugitus leonis est terribilis sic propheta sua erat terribilis babiloniis. Super speculam domini ego sum stans etc., paratus ad videndum illud quod michi ostenderit. Et super custodiam meam, ut per peccatum scilicet seu defectum meum divinis revelationibus non ponam impedimentum, et subditur visio sibi ostensa: ecce iste venit, scilicet contra babilonem. Vir ascensor bige equitum, id est cyrus in prelio acceptus super duo regna dominium. Vel aliter: vir ascensor etc., id est viri ascensores accipiendo singulare pro plurali, sicut exo. viii: venit musca gravissima. Et isti viri sunt cyrus et darius, ita quod per bigam equitum idem intelligitur quod supra per currum duorum equitum. Et respondit et dixit, scilicet ysaias propheta qui nominatus est hic speculator ut dictum est. Cecidit cecidit babilon. Et duplicatur cecidit ad maiorem affirmationem ut communiter exponitur. Ra. Sa. dicit quod duplicatur ad significandum duplicem babilonie casum, unum a tyro et dario a quibus accepta fuit et incensa, alium a domino a quo postea subversa est taliter quod est inhabitabilis facta ut dictum est supra xiii ca. Erit babilon subversa sicut subvertit dominus sodomam et gomorram. Et omnia sculptilia eius contrita sunt, quia perse et medi ea confringentes aurum et argentum asportaverunt. Consequenter ysaias convertit se ad alloquendum regnum iude dicens: trituura mea et filii aree mee. In hebreo habetur filius; idem tamen significatur utroque nomine.

ppha

pha eius pplm regni iude uocat trituram suam et filium seu filiam aree sue per quod intelligitur granum purum a palea excussum. intentio enim eius erat excutere a ppło illo omnem maliciam et castigare eos per alienam flagellationem ab eo denunciatam. Ideo subditur. que audiuit a dño exercituum. qui fallere non potest neque falli. annunciaui uobis. in ueritate per uiam correctionis. et per hoc patet quod tota pars ista a loco illo. Vade et pone speculatorem etc. intelligitur de ysaya et non de alio pha. Onus duma. hic pha scribit contra ydumeos qui post captiuitatem regni iude fuerunt captiuati a nabug. et postea liberatis iudeis per cyrum ipsi non fuerunt liberati. propter quod conquerebantur cum descendissent de ysaac per esau. sicut filii israel per iacob. sed hoc non ualebat quia non fuerant ita penitentes et conuersi ad deum sicut iudei et hoc est quod dicitur. onus duma id est edom. nomina enim hebraica aliquando variantur a parte principii et a parte finis sicut latina. unde sicut idem est nomen colinus et nicholaus sic edom et duma. ad me clamat ex seyr. id est populus ydumeorum in captiuitate detentus. edom enim et seyr nomina sunt eiusdem terre. clamat ad me pro sua liberatione. Ra. Sa. dicit quod iste clamor intelligitur oratio angeli presidentis pplo ydumeorum. angeli enim sancti deum deprecantur pro pplis quorum custodie sunt prefecti ut habetur daniel. x. Custos id est dñe qui es custos omnium. [illegible] nisi dñs custodierit ciuitatem etc. Quid de nocte. id est quantum remanet nobis de nocte huius captiuitatis. dixit custos. scilicet dñs loquens per ysaiam. Venit mane uenit et nox. id est mane consolationis et nox tribulationis [illegible] [illegible] [illegible] Onus in arabia. hic pha scribit contra agarenos [illegible] Cum quod sciendum quod duplex est arabia superior et inferior. Inferior autem [illegible] ad quam fugerunt iudei et illa fuit captiuata a nabug. propter dominationem [illegible] et non alia. et ad hoc denotandum dicitur hic. onus in arabia id est in una parte arabie et non in tota et non dicitur onus arabie sicut onus babilonis et aliarum. [illegible] In saltu ad uesperam dormietis. propter defectum hospitii [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in semitis dodanim. nomen est loci ad quem est uia [illegible] Occurrentes sitienti ferte aquam qui habitatis terram austri etc. id est o uos agareni qui habitatis in plaga australi respectu iudee occurrite misericorditer iudeis fugientibus qui sunt cognati uestri. a facie enim gladiorum fugerunt etc. quod dicitur ista non procedit ex [illegible] [illegible] propter quod debetis eis magis compati. et quia hoc non fecistis. ideo subditur pena uestra cum dicit. quoniam hec dicit dñs. Cuius dictum non potest esse falsum. adhuc in uno anno. id est post captiuitatem iudeorum per unum annum stabilis in gloria et prosperitate uestra. qui in anno mercenarii est ad sciendum et recipiendum [illegible] fine anni in quo locatus reddet uobis penam pro uestra [illegible] et nequitia statim illo anno finito. Ideo subditur. et auferetur omnis gloria cedar. id est terre agarenorum sic nominate a cedar filio ysmaelis. per unum annum enim post captiuitatem regni iude captiuauit eos nabug. et reliquie numeri sagittariorum fortium etc. erant enim agareni [illegible] sagittandi sicut et ysmael eorum pater ut dicitur genesis [illegible] quod erat iuuenis sagittarius. dñs enim deus israel locutus est. cuius uerbum est stabile et firmum. et in hoc ostendit pha quod hec est phia predestinationis que infallibiliter adimpletur. Gallia

Onus uallis

XXII

hic inter predictiones aliarum gentium scribit pha predictionem regni iude addens aliqua que non fuerunt supra dicta. Et diuiditur in duas partes quia primo pha loquitur contra regnum. secundo contra sacerdotes ibi. hoc dicit dñs. Prima in duas quia primo describitur regni iude punitio. secundo subditur punitionis causa ibi reuelabitur. Prima adhuc in duas quia primo punitio denunciatur. secundo ostenditur impletio [illegible] ibi propterea dixi. Circa primum dicitur. onus uallis. hic enim [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et est in ualle. et quia pha hic describit futuram [illegible] [illegible] [illegible] rege [illegible] [illegible] nomine uallis [illegible] uisionis. quam [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et tu omnis in tecta. id est ad latitandum [illegible] clamoris plena [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] urbs frequens [illegible] ciuitas exultans. et frequentia [illegible] [illegible] interfecti tui id est de ppło tuo non interfecti gladio. que est mors breuis. sed fame que est mors diuturnior. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Cuncti principes tui fugerunt. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Propterea dixi recedite a me. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] consolationem [illegible] et postea uastationem [illegible] [illegible] Dies enim interfectionis et conculcationis et fletus dño deo exercituum. id est a dño deo exercituum ordinata est dies [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in ualle uisionis. scilicet dñs faciens scrutans per caldeos et de [illegible] et magnificus super montem. scilicet syon. ubi erat templum et domus regni in maximo [illegible] et laboribus edificatum. et omnia que in monte [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Unde et in libro qui apud hebreos dicitur [illegible] [illegible] [illegible] quod qui deus recordatur de destructione templi et captiuitatione iudeorum flet et latine eius [illegible] [illegible] Sed hoc dictum falsum est et puerile. et helam sustulit pharetram. In helamite qui sunt optimi sagittarii sustulerunt pharetras ad ueniendum cum nabug. contra ihrlm. et currum. id est currus ad portandum arma et alia necessaria exercitus et parietem nudauit clipeus. et clipei pedestres [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ad bellandum contra ihrlm. Et erunt ualles tue electe. id est in quibus crescebat triticum et uinum habundantia. plene quadrigarum. quibus [illegible] [illegible] [illegible] Et equites ponent sedes suas in porta. id est in portis ihrlm ita quod nullus posset ire ad auxiliandum nec exire ad fugiendum. Et reuelabit. hic ponitur destructionis ihrlm causa duplex. et ponitur ibi. et uocabit. Prima causa fuit quia non confidebant de deo sed magis de propria uirtute et industria ad resistendum

[illegible] et hoc est quod dicitur: et revelabitur operimentum iude, scilicet templum quod propter sui sanctitatem sic erat opertum quod soli sacerdotes intrabant. sed tunc fecerunt inde fortalicium. et videbis in die illa armamentarium etc. id est locum ubi reponebantur arma a tempore salomonis ut illi se munirent contra caldeos. et scissuras civitatis david. ad reparandum et ponendum ibi deffensores contra caldeos propter loca debilitationem. et congregastis aquas piscine inferioris. ad providendum hominibus et iumentis de potu tempore obsidionis. et domos ierusalem numerastis. ad sciendum quot essent ibi persone et qualiter possent eis victualia sufficere. et destruxistis domos ad muniendum murum id est muros ierusalem. ad fortificandum eos de lapidibus et lignis inde assumptis et etiam ne hostes possent ibi habere latibula. loquitur enim hic de domibus que erant in suburbiis que solent destrui ante adventum adversariorum ne sint civitati obsesse nocumentum. et lacum fecistis. id est aquam currere. inter duos muros. ad maiorem fortitudinem. Civitas enim clausa erat triplici muro. et aquam piscine veteris. supple in statum pristinum restituistis. In obsidione enim plus indiget quis aqua eo quod plures conveniunt ibi ad defensionem civitatis. et ideo quedam piscina que alio tempore non erat necessaria propter quod fuerat derelicta imminente obsidione fuit reparata. et non suspexistis ad eum qui fecerat eam. scilicet ierusalem. et operatorem eius de longe quod ab eterno predestinavit ibi ponere templum nomini suo dedicatum non vidistis. ad eius auxilium recurrendo. hoc permittit ad ostendendum quod alius talis [illegible] pugne esset licitum et bonum. sicut ezechias diligenter se paravit ad resistendum sennacherib ut habetur iiii Reg. et ii paral. quia principaliter de deo confidit et illud quod erat prudentie non omisit. sed [illegible] divinum auxilium neglexerunt in sua virtute [illegible] [illegible] ¶ Et vocavit [illegible] [illegible] [illegible] in die illa. id est tempore destructionis ierusalem. ad fletum et planctum etc. id est ad debitam contritionem et satisfactionem ut evaderent penam divine ultionis. et ecce gaudium et letitia. per contrarium in contemptum verbi prophetarum ad penitentiam revocantium. comedamus et bibamus cras enim moriemur. hoc enim inter epulas derisorie dicebant eo quod prophete comminabantur eis captivitatem et mortem nisi penituissent. et quia tale contemptum [illegible] [illegible] [illegible] id est [illegible] [illegible]. et revelata est in auribus meis vox domini exercituum. [illegible] [illegible] [illegible] si dimittetur iniquitas hec. id est non [illegible] [illegible] donec moriamini non solum corporis morte sed etiam gehenne et accipitur hic donec [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] sicut ps. cix. donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. ¶ Hec dicit. hic consequenter loquitur propheta contra sacerdotium et primo contra sobnam in speciali. secundo contra alios magis in generali ibi in die illa. prima in duas quia primo ponitur ipsius sobne deiectio. secundo eliachim institutio ibi et erit. Circa primum sciendum quod iste sobna et ei adherentes suadebant ezechie quod redderet et civitatem sennacherib ut dicunt ebrei. ysaias autem [illegible] contrarium. et quia non fuit factum sobne consilium. ideo propter indignationem motus propter timorem sennacherib ex magnitudine potentie temporalis sennacherib et ex magnitudine potentie temporalis civitatem caperet [illegible] finaliter cum suis occulte exivit et se reddidit assiriis et ductus in eorum terram ibi mortuus fuit et hoc est quod predicitur hic ysaie a domino. vade ingredere ad sobnam prepositum templi. id est summum sacerdotem ut dicunt aliqui hebrei. alii vero dicunt quod erat thesaurarius et custos vasorum templi domini. primum tamen videtur melius dictu quia infra dicitur quod eliachim fuit summus sacerdos tempore ezechie ut dicit Ra. Sa. et scriptura hoc satis innuit in hoc capitulo. quid tu hic. scilicet agis in templo dei indigne ministrando. aut quasi quis hic. quasi dicat sic te ostendis ac si esses de genere david regis. ideo subditur quia excidisti tibi hic sepulcrum etc. edificaverat sibi sepulcrum notabile in civitate david ubi sepultura regum ut post mortem esset in memoria celebri sicut et ioiada summus sacerdos fuerat ibidem sepultus propter bonitatem ipsius ut habetur ii paral. xxiiii. sed non erat simile de isto propter quod privatus fuit intento. ideo subditur ecce dominus asportari te faciet. ab assiriis. sicut asportatur gallus gallinaceus. id est per castrationem ad pusillanimitatem galline reductus et in hoc designat propheta quod propter timorem exiturus erat se assiriis redditurus. et quasi amictum sic levabit te. id est faciliter et sine resistentia. coronans coronabit te tribulatione. id est undique circumstabit tibi tribulationes sicut corona caput circundat. quasi pilam mittet te. que a ludentibus proiicitur de manu ad manum. sic iste sobna redditus primo manibus maiorum fuit positus ad manus minorum qui deduxerunt eum ad terram assiriorum. ibi morieris. et non hic ubi statuisti tibi sepulcrum. ibi erit currus glorie tue. conversus in ignominiam. et ignominia domus domini tui. quia eius ignominia redundabat in templum domini cui fuerat prepositus. et expellam te de statione tua. id est de dignitate sacerdotali in qua credis stabiliri. ¶ Et erit. hic consequenter describitur ipsius eliachim institutio cum dicitur vocabo servum meum eliachim. id est michi fideliter servientem. et induam illum tunica tua. id est tunica sacerdotali iacinctina. et cingulo tuo. de preciositate materie et speciositate forme istorum ornamentorum summi sacerdotis dicitur fuit diffuse exo. xxviii. et erit quasi pater habitantibus ierusalem. id est habens curam de eis pastoralem. et dabo clavem domus david. id est templi quod dicitur hic domus david eo quod precepit ipsum fieri per salomonem filium suum et paravit expensas magna parte et tradidit salomoni de structione templi et edificatione [illegible] ipsius i paral. xxviii. super humerum eius quasi huius omnis cure templi et cetera. ipsius et aperiet et non erit qui claudat. hoc dicitur ad ostendendum superioritatem eius ad disponendum de ingressu templi et ministerii ibidem exercendi ex quo satis ostendit quod fuit in summo sacerdotio constitutus. et figam illum paxillum in loco fideli. id est principalem in templo domini. et suspendent super eum omnem gloriam etc. id est omnes alii sacerdotes et levite innitentur eius precepto sicut appensa in paxillo innititur et. vasorum diversa genera etc. per hoc innuens quod omnia essent sub ordinatione et potestate sua. usque ad omne vas musicorum. dicuntur hic vasa musicorum instrumenta in quibus cantores canebant divinas laudes. modo loquendi hebraico quo instrumentum musicum libet [illegible] dicitur vas eius. unde et primo Reg. xx. ubi dicitur dedit igitur ionathas arma sua puero. in hebreo habetur vasa sua ¶ In die illa. hic loquitur propheta etiam contra alios sacerdotes in generali secundum quod dicunt expositores nostri communiter dicentes quod hic prophetat de abiectione sacerdotii tempore sedechie quo templum fuit combustum et sacerdotes in captivitatem ducti cum dicitur auferetur paxillus. id est iosedech qui tunc fuit sacerdos summus. et peribit quod pependerat in eo. id est alii sacerdotes et ministri innitentes ei sicut principali. Ra. Sa. vero hoc exponit de eiectione sacerdotii minus generaliter referens hanc scripturam ad ipsum sobnam de quo supra fecerat mentionem in speciali et hic iterum ut ostendat deiectionem aliorum sibi adherentium cum eo et secundum hoc cum dicitur auferetur paxillus. intelligitur ipse sobna qui fuit sacerdos summus. qui fixus fuerat in loco fideli. id est constitutus in summo sacerdotio templi et propter hoc ablatus a domino quia ministrabat infideliter et indigne. et peribit quod pependerat in eo. id est adherentes sibi. et videtur ista expositio melior quam prima quia magis littere precedenti consona. :·

Onus Tyri. XXIII

Ad intelligentiam huius capituli sciendum quod Tyrus fuit civitas sita in mari mediterraneo undique mari circumclusa, tamen ex una parte non multum distabat a litore, et ideo erat aptissima ad receptionem navium, propter quod afferebantur ibi multa mercimonia. Unde processu temporis fuit multum ditata et in superbiam elevata, propter quod divino iudicio bis fuit funditus eversa. Primo per Nabuchodonosor, qui ut eam facilius posset capere voluit eam contiguare terre implendo spatium intermedium lapidibus et lignis et terra, sed non potuit. Verumptamen navigio eam cepit et subvertit. Postea reedificata iterum per Alexandrum magnum fuit eversa, qui per multitudinem populi cum eo existentis contiguavit eam terre et sic eam cepit sine navigio. De prima vero eversione agitur in hoc capitulo et similiter ratione captivitatis Iudee, et quia regnum Tyri et regnum Iude fuerunt ad invicem confederata tempore Salomonis, iii Regum v, et ideo captivatis Iudeis debuerunt compati ratione antique confederationis, sed econtrario magis gavisi fuerunt eorum desolatione, propter quod propheta hic denuntiat Tyri destructionem. Et dividitur in duas partes quia primo denuntiat huiusmodi destructionem, secundo eiusdem restitutionem ibi: Et erit. Prima in duas quia primo denuntiat destructionem Tyri, secundo a quibus debeat destrui ibi: Ecce terra Chaldeorum. Prima adhuc in duas secundum duo que similiter propheta describit circa Tyri destructionem: primum est tristicia amicorum, secundum fuga inhabitantium ibi: Transite maria. Circa primum dicit: Onus Tyri, id est eius depressio que [illegible]. Ululate [illegible] naves maris, id est o vos naute, quia [illegible] hic continues per [illegible] domus [illegible] vel civitate, et [illegible] vastata est domus, id est Tyrus [illegible] domus [illegible]. Unde venire consueverant, supple [illegible] navigantes per mare multum consolantur quod venitur ad portum [illegible] et [illegible] quia [illegible] per aliquam [illegible] hic propheta quia [illegible] verborum dolore impediente proferantur [illegible]. De terra Cethim revelatum est eis, id est in illa terra Tyrii habebant amicos [illegible] et illi perfectes apparatum Nabuchodonosor adveniendum contra Tyrum premuniverunt eis ut se munirent, tamen [illegible] non valuit eis. Ideo subditur: Tacete qui habitatis in insula, id est in Tyro mari circumclusa, quasi dicat non loquamini de defensione que non valebit vobis. Negotiatores Sidonis, quia multi mercatores de civitate Sidonis frequentabant Tyrum, propter quod dicit: [illegible] negotiatores eius transfretantes mare repleverunt te divitiis et mercimoniis in suis navibus apportatis. In aquis multis, id est venientes per multas partes maris. Semen Nili, messis fluminis etc. In Egypto raro fit pluvia, sed fluvius Nili diffunditur primo ad hoc quod fructificent semina in terra proiecta, ut habetur Deut. xi, et ideo fruges Egypti dicuntur fruges Nili fluminis, et quia ibi crescunt in magna habundantia ferebantur inde Tyrum per navigium. Erubesce Sidon ait mare etc., id est Tyrus que nominatur hic mare eo quod erat mari circumclusa. Erubesce Sidon, quia respectu Sidonis cedit in confusionem aliarum, et modus destructionis subditur cum dicitur in persona Tyri: Non parturivi et non peperi etc., quia in eius obsidione et destructione mulieres pregnantes fecerunt abortum, et multi de pueris non adultis et de iuvenibus et virginibus mortui sunt ante etatem [illegible] et debitum incrementum. Cum auditum fuerit in Egypto quod destructa sunt Tyrus, dolebunt, eo quod habebant cum Tyriis amicitiam propter habundantiam frugum quam ibi adducebant ad vendendum. Transite. Hic

ponitur destructione Tyri [illegible] cum dicit: Transite maria, fugiendo [illegible] Ululate qui habitatis in insula, id est in Tyro [illegible]. Numquid non hec vestra est, supple civitas, et est [illegible] impedimento [illegible] ratione qua supra. Que gloriabatur a diebus pristinis in antiquitate sua, quia multa tempora cucurrerunt a sua fundatione et nulla poterant eam debellare. Ducent eam longe, id est habitatores eius. Quis cogitavit hoc super Tyrum, quasi dicat nullus homo cogitasset quod sic posset destrui. Cuius ratio subditur: Quondam coronatam, id est super alias civitates reginam propter divitias eius et fortitudinem. Cuius negotiatores principes, id est equales magnis principibus terre vel maiores. Dominus exercituum cogitavit hoc, inspirando Nabuchodonosor audaciam invadendi eam, et subditur causa ut detraheret superbiam omnis glorie, id est glorie Tyri que dicitur hic omnis gloria [illegible] ad designandum magnitudinem superbie eius, sicut de aliqua civitate in qua multum viget superbia dicitur vulgariter quod in ea est superbia totius mundi, et eodem modo intelligitur quod subditur de nobilibus Tyri: et ad ignominiam deduceret universos inclitos. Consequenter denuntiat desolationem, cum subditur: Transi terram tuam quasi flumen, id est ad modum fluminis currentis et velociter currentis. Filia maris, id est o tu Tyre que dicitur filia maris circumclusa ut dictum est supra. Non est cingulum ultra tibi, id est fortitudo resistendi que designatur per cingulum [illegible] propterea sua super mare extendit, scilicet que per navigium suum habebat [illegible] magna [illegible] conturbavit regna per suam potentiam [illegible] et quia hec sunt [illegible] subditur: Dominus mandavit adversus Chanaan, id est adversus Tyrum que sita est in terra Chanaan filii [illegible] potuerunt expellere [illegible] Chananeos. Unde dicitur Iosue xix [illegible] et Sidonis et erat usque ad [illegible] Chananea [illegible] fortitudines eius per Nabuchodonosor [illegible] Et dixit: Non adicies ultra ut glorieris [illegible] superbia elevata. Calumniam sustinens virgo filia Sidonis [illegible] [illegible] edificata [illegible] terra [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quod illa insula erat aptissima [illegible] edificaret [illegible] [illegible] fugiendo ibi, enim Tyrii amicos habuerunt et ideo ibi fugere [illegible] per receptaculo habendo, [illegible] hoc non valuit eis. Ideo subditur: Ibi quoque non erit requies tibi, quia Nabuchodonosor misit ad terram illam ut redderent sibi fugientes de Tyro, et terra illa non fuit ausa eos retinere. Ecce terra. Hic ostendit propheta a quibus Tyrus fuerit destruenda, scilicet a Chaldeis, et hoc est quod dicit: Ecce terra Chaldeorum parata ad invadendum Tyrum. Talis populus non fuit, id est tam fortis et crudelis. Assur fundavit eam [illegible] exponunt per hoc quod intelligitur Chaldeorum terra, sed hoc non est verum quia Gen. x dicitur de terra illa egressus est Assur, scilicet de Caldea, et iste Assur fuit filius Sem et ab eo denominata est populus Assyriorum ut dictum fuit, dicitur Gen. x. Et quia precedente tempore quidam rex Assyriorum fecit edificari Tyrum ut dictum est, ideo dicitur hic de ea: Assur fundavit eam. Sed quia destructa fuit per Chaldeos, subditur: In captivitatem traduxerunt etc. et post [illegible] Ululate naves maris, id est naute, ut exponitur est in principio huius capituli, quia devastata est fortitudo vestra, id est Tyrus in qua erat portus sollempnissimus. Et erit. Hic autem agitur de Tyri reedificatione, et primo in temporalibus, secundo in spiritualibus ibi: Et erit. Circa primum tangitur primo vastationis Tyri duratio, cum dicitur: In oblivione eris o Tyre lxx annis, quia non venerunt ibi homines ad habitandum. Sicut dies regis unius, scilicet David ut dicunt [illegible]

In quinto anno ... sicut hic dicitur ... post lxx annos. Erit ... canticum meretricis &c. meretrix in oblivione tradita sic consuevit solet cantare ad cantandum meretricis ... ad se et in hac metaphora intelligitur desiderium illorum qui remanserant de habitatoribus tyri ad reedificationem eius ut sic mercatores de diversis regnis venirent ad tyrum. **Et erit post lxx annos visitabit dominus tyrum** faciens eam reedificari. **et reducet eam ad mercedes suas** illuc apportatas de diversis regnis. **et rursus fornicabitur** &c. quod potest intelligi de fornicatione corporali quia mercatores elongati a suis uxoribus sic solent fornicari. et de fornicatione spirituali **quia illa civitas** ydolatrie fuit dedita usque ad tempus christi. ¶ **Et erit** hic incipit usque in hebreo in quo describitur reedificatio tyri in spiritualibus cum dicitur. **et erunt negotiationes eius et merces eius sanctificate domino** &c. quod dicunt aliqui impletum fuisse tempore neemie post reditum captivitatis babilonie. dicentes quod in tyro tunc fuerunt homines devoti et offerentes munera domino in iherusalem ad eius obsequium et sustentationem ministrorum. Sed quod hoc non apparet ex his que scripta sunt in esdra et neemia nec ex historia iosephi seu alia hystoria autentica. ideo videtur in salvo meliori iudicio quod impletio huius reditum debeat ad tempus christi in quo multi de tyro devote venerunt ad audiendum predicationem christi ... et reliqui devoti post eam crediderunt ad predicationem discipulorum christi ... [illegible]

Capitulum XXIIII

Aliqui expositores dicunt quod ... hoc capitulum exponendum est ad litteram de destructione ydumeorum ... [illegible] Sed hoc dictum non videtur ... [illegible] ... [illegible]

[illegible]

... **et nudabit terram** ... **et affliget faciem eius** ... quia igne posito super

fines eius cremabitur et antequam ibi afflicto metha ... sicut et ... [illegible] ... videre qui virescit. **et disperget habitatores eius**. quia tunc omnes movebuntur ut resurgant in iudicio. **et erit sicut populus sic sacerdos** &c. i. quantum ad hoc non erit ibi acceptio conditionis status aut sexus. **luxit et defluxit terra** a statu suo. **infirmata est altitudo populi terre**. quia deficiet in hominibus dominium et principatus. **et terra interfecta est** i. habitatores terre **ab habitatoribus suis** i. propter peccata habitantium. ideo subditur **quia transgressi sunt leges** divinas. **mutaverunt ius** bone consuetudinis que est ius humanum. **dissipaverunt fedus sempiternum**. facientes contra ius nature quod in mentibus humanis indelebiliter est scriptum. **propter hoc maledictio** s. dei **vorabit terram** i. homines terrenos. **et peccabunt habitatores eius** quia appropinquante iudicio habundabit iniquitas et refrigescet caritas multorum &c. ¶ **Luxit** hic consequenter describitur substractio gaudii et primo ex defectu vini quod solet esse materia gaudii secundum illud psalmi. vinum letificat cor hominis ideo dicitur. **luxit vindemia** &c. secundo ex substractione ludi recreativi cum dicitur. **cessabit gaudium tympanorum** &c. et patet littera. tertio ex destructione habitaculi cum dicitur. **attrita est civitas vanitatis** i. quelibet civitas mundi que dicitur vanitatis ... [illegible] ... **clamor erit super vino** i. ex defectu vini ... **deserta est omnis leticia** ... **translatum est gaudium terre** ... **relicta est in urbe solitudo** ... [illegible] ¶ **Quia hec erunt** hic ... describitur ... exaltatio ... [illegible] ... **in medio terre** ... [illegible] ... **quomodo si paucae olivae** ... [illegible] ... **hii levabunt voces suas** ... **atque laudabunt** ... [illegible] ... **glorificate dominum** ... [illegible] ... **a finibus terre laudes** ... [illegible] ... gloriam ... christi ... [illegible]

Futura

futuri seculi princeps pacis transtulerunt / et vocabitur nomen eius magni consilii angelus. ideo dicit hic propheta. et dixi secretum meum michi. et duplicatur ad maiorem affirmationem. vel quia duplex continebatur ibi secretum. unum primo in qua duplex coniungitur natura divina et humana quod valde arduum. aliud tempus quia determinatum tempus sui adventus erat occultum. Ve michi. hec est pars incidentalis in qua propheta deplorat casum populi sui quia in adventu christi pauci iudei crediderunt et multi remanserunt ceci et per consequens a sorte et gaudio electorum privati / quod previdens propheta dicit ve michi. ex casu populi mei. prevaricantes prevaricati sunt. et prevaricatione transgressorum prevaricati sunt. hic quater ponitur prevaricatio. quia primo prevaricati sunt iudei christi humanitatem blasphemantes esse hominem vorax et potator vini publicanorum et peccatorum amicus. math. xi. capitulo. secundo eius divinitatem miracula virtute divinitatis facta demonibus attribuentes luce xi. in belzebub principe demoniorum eicit demonia. Tertio mortem eius procurantes. quarto ipsum in suis discipulis persequentes ut patet in actibus apostolorum in pluribus locis. Formido. postquam supra contra malos descripta est pene acerbitas. hic consequenter describitur eius inevitabilitas cum dicit. formido et fovea et laqueus super te qui habitator es terre. generaliter / et dicitur hic formido ex persecutione antichristi quam aliqui nimis formidantes cadent in foveam transgressionis et obedientes. Ideo subditur. qui fugerit a facie formidinis etc. et qui se explicuerit de fovea post mortem antichristi de transgressione penitendo quia secundum sanctos doctores nostros post mortem eius dabitur aliquod tempus penitentie deceptis ab eo. tenebitur laqueo. i. igne conflagrationis quantum ad omnes generaliter / vel finali dampnationis quantum ad reprobos specialiter. quia cataracte de excelsis aperte sunt. i. talis pluvia veniet a deo cui non poterit resisti. et concutientur fundamenta terre. quia per terre motum montes adequabuntur terre plane. ideo subditur cum fractione confringetur terra etc. et patet littera usque ibi. et auferetur quasi tabernaculum unius noctis. quod non habet stabilitatem. q. d. firmitas terre non poterit resistere voluntati divine. et gravabit eam iniquitas sua et corruet. a statu suo pristino. et non adiciet ut resurgat. ad hoc quod sit apta habitationi hominum et animalium quia cessabit motus celi et generatio et corruptio. In elementis tamen innovabitur et meliorabitur sicut et cetera.

Et erit. hic ponitur quarto ad divinum iudicium scilicet retrusio demonum et dampnatorum in infernum et deductio electorum ad celum empyreum. primo ponitur cum dicit. In die illa visitabit dominus super militiam celi. i. super demones in quibus remanserunt naturalia integra / et in quibus conveniunt cum angelis sanctis / et sic sunt de militia celi. vel quia habitant in hoc aere. unde dicuntur aeree potestates / et hoc modo possunt dici militia celi eo quod volitant per celum aereum et hoc modo dicuntur etiam aves celi. et super reges terre. i. super tyrannos et per consequens super omnes alios malos. et congregabuntur in congregatione unius fascis in lacum. i. infernum. ubi simul detrudentur demones et dampnati secundum quod dicitur math. xxv. ite maledicti in ignem eternum qui paratus est dyabolo et angelis eius etc. et claudentur ibi et post multos dies visitabuntur. visitatio dei aliquando accipitur in bonum sicut luce primo. visitavit et fecit redemptionem plebis sue / et hoc modo dicit hic accepisse origenes. dicens quod post magnum circulum annorum salvabuntur dampnati et demones / quod est contra dictum salvatoris allatum math. xxv. ite maledicti in ignem eternum etc. alio modo accipitur visitatio dei in malum pene. sicut infra xxvii. visitabit dominus in gladio suo duro etc. et hoc modo accipitur hic secundum doctores catholicos. ut est sensus. post multos dies visitabuntur. i. post quodcumque tempus datum in pena detinebuntur. Sciendum tamen quod in hebreo sic habetur. de diebus multis vel a diebus multis visitabuntur. i. pro peccatis a diebus multis perpetratis punientur. s. pro peccatis perpetratis a principio mundi. Consequenter ponitur secundum de gloria beatorum cum dicit. et erubescet luna et confundetur sol. non quia lumen eorum immutetur. sed magis augmentabitur ut habetur infra. xxx. erit lux lune sicut lux solis et lux solis septempliciter. Sed dicitur hic erubescere methaphorice quia lumen eorum erit quasi nullum respectu luminis beatorum secundum quod dicitur apoc. xxi. Civitas non eget sole neque luna ut luceant in ea. sed claritas dei illuminabit illam et lucerna eius agnus. cum regnaverit dominus exercituum. i. angelorum. in monte syon et iherusalem. s. celesti de qua dicitur gal. iiii. illa que sursum est iherusalem libera est que est mater nostra. et in conspectu senum suorum. s. patriarcharum et prophetarum et aliorum sanctorum fuerit glorificatus.

Domine deus meus. XXV

hic consequenter propheta insurgit ad dei preconium ex visione predicta. et primo ponitur prophete preconium. secundo celestium civium ibi. super hoc laudabit te. Circa primum dicit propheta. domine. ratione generalis gubernationis. deus. ratione creationis. meus. ratione specialis illuminationis. es tu. et non alius. exaltabo te. collaudando te assidue. quoniam fecisti mirabilia in dampnatione malorum et glorificatione iustorum. cogitationes antiquas. quia ista disposuisti ab eterno. fideles. quia universe vie domini misericordia et veritas. quia posuisti civitatem in tumulum. quod exponunt aliqui doctores nostri de destructione iherusalem facta per tytum et vespasianum sed huic dicto obviat quod sequitur. ut non sit civitas et in sempiternum non reedificetur. iherusalem autem reedificata est post illam destructionem. Sed ad hoc respondetur quod est alia penitus civitas et in alio situ / quod arguitur ex hoc quod christus passus fuit extra iherusalem ut habetur Jo. xix. et ad hebreos. xiii. loca autem ubi fuit passus et sepultus sunt inclusa intra iherusalem que nunc est. Sed hoc non videtur valere quia hystoriographi dicunt iherusalem que nunc est esse in eodem situ cum precedenti. hoc excepto quod propter angulonari murus fuit dilatatus ad includendum loca predicta et ideo nomine huius civitatis intelliguntur omnes civitates mundi accipiendo singulare pro plurali que omnes destruentur in fine mundi. sicut dictum est in precedenti capitulo propheta enim in hoc capitulo gratias agit de visione sibi facta prout continetur precedenti capitulo. et ad talem destructionem non sequitur aliqua reedificatio. Super hoc. hic consequenter ponitur gratiarum actio celestium civium / et primo de sua promotione. secundo de demonum depressione capitulo xxvi. prima in duas quia primo ponitur gratiarum actio de beneficiis collatis in terra. secundo de collatis in celesti patria capitulo xxvi. Circa primum premittitur gratiarum actio de quadruplici beneficio. s. de duplici evasione mali. et de duplici consecutione boni. Et secundum hoc pars ista in quatuor partes dividitur et patebunt partes prosequendo. primum malum est persecutio tyrannorum huiusmodi a qua sunt penitus liberati. et hoc est quod dicitur hic. super hoc laudabit te populus fortis. i. celestis qui non potest amplius a suo statu deici. et civitas gentium robustarum. i. civium celestium. et est replicatio eiusdem sine ad maiorem affirmationem. timebit te. s. timore filiali reverentie. qui timor remanebit in patria secundum illud psalmi. xviii. timor domini sanctus permanet in seculum seculi. et huius laudis et reverentie subditur ratio cum dicit. quia factus es fortitudo pauperi. prestans ei patientiam contra tyrannos pauperes spoliantes. fortitudo egeno in tribulatione sua quia conculcabatur a divitibus in presenti vita. spes a turbine. i. superborum rabie. umbraculum ab estu. cupiditatis iniquorum. unde subditur. quia per expositionem precedentium. spiritus enim robustorum. i. tyrannorum potentium. quasi turbo impellens parietem. quia impellunt iustos et innocentes per tyrannidem. sicut estus in siti. sicut enim homo siciens ab estu aggravatur. Sic de effectu pauperum aggravatur per tyrannidem

iniquorum q̄ tamen a deo destruet. Ideo subdit. et q̄i calore sub torrente nube propaginē fortium .i. tirannorum. marcescere faciet .i. deficere nubes .n. militum calefacta sub sole immittit calorem inferius sup terre nascentia ex quo aliqua marcescunt et desiccantur. Sic uirtute diuina aliqui repente destruit potentia iniquorum. ¶ Et faciet. hec est secunda pars in qua ponitur consecutio primi boni quod respicit refectionem anime in sacramento eucharistie quod instituit dominus in cena imminente sua passione. et quantum ad hoc dicit propheta. et faciet dominus exercituum .i. xpistus rex angelorum. omnibus populis .i. electis suis qui assumuntur ex omnibus populis. in monte hoc .i. in monte syon. ubi dicitur dominus fecisse cenam discipulis suis. conuiuium pinguium etc. .i. conuiuium excellentissimum huius misterii. spirituale delectamentum quod designatur per delectabilia corporalia hic expressa. tunc enim dedit discipulis suis corpus suum in cibum et sanguinem et cibum in potum. et hoc sacramentum est anime marie refectiuum et per apostolos suos et discipulos fecit et facit hoc conuiuium ministrari omnibus xpistianis per orbem diffusis. aliqui autem exponunt illud conuiuium de conuiuio a iudeis facto pro gaudio de interfectione holofernis. sed hoc non uidetur bene dictum. Tum quia illa hystoria non est de canone nec apud hebreos habetur. Tum quia ista expositio se habet contra ad precedentia. et ideo melius exponitur primo modo sequendo alexandrum. ¶ Et precipitabit. hec est tertia pars in qua ponitur euasio secundi mali. uidelicet persecutionis antixpisti que grauior erit omnibus precedentibus cum dicitur. et precipitabit in monte isto .i. in monte syon in quo fuit templum ubi statuet antixpistus sedem suam. secundum quod dicitur. secunda thessal. ij. de antixpisto qui extollitur supra omne quod dicitur deus aut quod colitur ita ut in templo dei sedeat et xpistus eum ibidem interficiet. unde ibidem dicit apostolus quem dominus ihesus interficiet spiritu oris sui. secundum alios uero hoc erit in monte oliueti in loco illo unde dominus ascendit in celum. et istud communius tenetur. faciem uinculi super omnes populos .i. faciem antixpisti qui erit quasi quoddam uinculum constringens omnes populos sub una potestate et telam quam orditus est .i. processum suum et intentionem. ¶ Precipitabit. hec est quarta pars in qua ponitur consecutio secundi boni. scilicet incorruptionis corporis. et diuiditur in duas partes quia primo propheta describit consecutionem huius boni. secundo redit ad describendum deiectionem antixpisti. ibi. et triturabit. Circa primum dicit. precipitabit mortem in sempiternum quia in iudicio omnes resurgent ad uitam immortalem. ista tamen immortalitas corporis erit in augmentum pene dampnatorum. sicut erit in augmentum glorie beatorum. et auferet dominus deus omnem lacrimam ab omni facie. quod pertinet ad ciuitatem in reprobis et electis. tunc .n. cessabit omnis generatio et corruptio et ideo non erit resolutio lacrimarum a cerebro nec defluxus earum per oculos. tamen in eis erit turbatio cerebri et dolor capitis et tristicia mentis et consilia que possunt esse absque corruptione et secundum istum intellectum dicitur. mathei. viij. ibi erit fletus et stridor dentium. sed in electis non erunt lacrime corporales seu mentales nec dolor aliquis in corpore seu mente. sed plena delectatio in utroque. ideo subditur. et opprobrium populi sui .i. electorum qui frequenter opprobria sustinent in presenti auferet. conferendo eis honorem celestem. et dicent in illa die .s. iudicii qui uidebunt xpistum in forma gloriosa. et dicentem eis. uenite benedicti patris mei etc. mathei xxv. ecce deus noster iste. uisibilis in demonstrata humanitate. expectabimus eum. per ueram spem. et saluabit nos. sicut promisit. iste dominus. scilicet omnium. sustinuimus eum .i. patienter sustinuimus aduersa propter ipsum. exultabimus. exterius. quia exultatio dicitur quasi extra saltatio. et letabimur. interius. in salutari eius .i. in salute eterna nobis ab eo concessa. quia requiescet manus domini .i. potestas eius in monte isto .i. in monte syon qui imminet ualli

Iosaphat ubi tenebitur finale iudicium ut habetur ioel. iij. et tunc requiescet ibi potestas qua dampnati detrudentur in infernum. et electi in anima et corpore transferentur ad celum. ¶ Et triturabit. hic redit propheta ad describendum deiectionem antixpisti quam supra tetigerat in breui dicens. et triturabitur moab .i. antixpistus. nec mirandum si sic nominatur quia prophete et maxime ysaias frequenter metaphorice loquuntur. antixpistus non erit totaliter a demone obsessus et opera eius fient uirtute demonis. et ideo nominatur hic moab. quod interpretatur ex patre quia erit filius perditionis ut dicit apostolus secunda ad thessal. ij. et sic erit ex dyabolo sicut ex patre eo modo loquendi quo saluator dicit iudeis in iohanne viij. uos ex patre dyabolo estis. sicut teruntur palee. quia uirtus eius totaliter adnichilabitur. et extendet .s. antixpistus. manus suas sub eo etc. per hoc .n. intelligitur quod ualide a xpisto percutietur. sicut aliquando inter homines aliquis dicit. ego percutiam te ita ualide quod extenderis ad modum natantis rane. prophete .n. frequenter utuntur communi modo loquendi. et humiliabit. .s. xpistus. gloriam eius. scilicet antixpisti. qui se ostendet tamquam sit deus. pre nimia superbia ut dicitur secunda ad thessal. ij. cum allisione manuum eius .i. ministrorum ipsius. et munimenta sublimium murorum tuorum. o antixpiste. concident. quia omnia per que credebat stabiliri in potestate sua deficient. Cetera patent.

In die illa. XXVI

Hic consequenter ponit gratiarum actionem pro beneficiis collatis et primo ostenditur propositum. secundo concluditur duplex correlarium ibi moriētes. prima in duas quia primo ponitur apertio ianue electis. secundo eiusdem clausio reprobis ibi. cum feceris iudicia. prima in duas quia primo ponitur apertio beatitudinis. secundo ratio huius apertionis ibi. semita iusti. Circa primum dicitur. In die illa. scilicet peracto iudicio. cantabitur canticum istud ab electis in terra iuda. que interpretatur confessio .i. in terra uiuentium ubi est iugis confessio diuine laudis secundum illud psalmi. beati qui habitant in domo tua domine in secula seculorum laudabunt te. et ideo terra iuda secundum sensum litteralem hic metaphorice accipitur. et sequitur forma cantici cum dicitur. urbs fortitudinis nostre .i. ciuitas celestis cuius excellentia non potest uerbis humanis exprimi. propter quod non nominatur hic. quod enim in aliquibus libris ponitur. syon. additum fuit ab aliquo expositore secundum suam ymaginationem quia non est in hebreo nec in libris correctis. saluator. ponetur in ea murus et antemurale .i. erit nobis pro omnimoda protectione. aperite portas et ingredietur. de plano et libere. gens iusta. pro qua dabitur diuina sententia. uenite benedicti etc. loquendo de ingressu electorum generaliter in corpore et anima. tamen a tempore passionis xpisti aperta fuit ianua et ingressi electi defuncti quantum ad animas. et aliqui etiam quantum ad corpora ex gratia spirituali ut pie creditur de beata uirgine et beato iohanne et eius ministro et custodiens ueritatem uite et doctrine. uetus error abiit. quamdiu .n. homines sunt in presenti uita possunt errare. sed in beatis clare deum uidentibus hoc est impossibile. et quia non solum est ibi clara uisio. sed etiam perfecta fruitio totaliter quietans appetitum. ideo subditur. seruabit pacem. et est uox sanctorum ad xpistum. pacem. duplicatur propter quietem duplicis appetitus intellectiui et sensitiui per gloriam corporis et anime. quia in te domine sperauimus. tamquam in redemptorem nostrum et glorificatorem. sperastis in domino. uox est prophete alloquentis sanctos. in seculis eternis .i. ad consequendum ab eo uitam eternam. in domino deo forti in perpetuum. per cuius fortitudinem reprobi tenebuntur in penam perpetuam. ideo subditur. quia incuruabit habitantes in excelso .i. superbos demones et etiam tyrannos et potissime antixpistum superbissimum et sibi adherentes. ciuitatem sublimem humiliabit .i. ciuitates accipiendo singulare pro plurali ut frequenter dicitur

dictum est in quibus habundat superbia et alia uitia. Conculcabit eam pes. i. pedes. et quorum sint isti pedes subdit. pedes pauperis. sic est in hebreo et libris correctis. et iste pauper est christus. etiam secundum quod exponit hic Ra. sa. adducens ad hoc pro concordia illud zacharie. ix. ecce rex tuus uenit tibi iustus et saluator ipse pauper etc. Sed reducit hoc ad primum christi aduentum in quo dicit orbem eum subiugandum. sed in hoc fallitur. quia primus eius aduentus transiit in paupertate et fuit in humilitate. secundus autem erit in potestate de quo loquitur hic scriptura cum dicit. Conculcabit eam pes. pedes pauperis. scilicet christi qui in primo suo aduentu duxit uitam pauperem. gressus egenorum. i. apostolorum qui propter christum omnia temporalia reliquerunt propter quod ei in iudicio assessores erunt secundum quod ipse dicit. mat. xix. ecce nos reliquimus omnia etc. sequuti nos sedebitis super sedes iudicantes duodecim tribus israel. et sic superbi huius mundi erunt pedibus subiecti. ¶ Semitta iusti. hic consequenter ponit rationem apertionis ianue celestis que duplex est. prima et principalis est meritum christi per quod aperta est generaliter quantum est ex parte dei qui uult omnes homines saluos fieri. secunda est meritum electorum quo aperitur electis se disponentibus ad ingressum et non reprobis. primum tangit cum dicit. Semita iusti. i. uia christi quam tenuit et docuit. et dicitur semitta propter arctitudinem consiliorum. dicitur autem christus iustus absolute quia per excellentiam. scilicet formaliter et effectiue quia alios iustificat. recta est. nullam habens distorsionem a rectitudine uirtutis. omnes. n. alie leges ab euangelica permittunt aliqua mala sicut manifeste patet de legibus humanis que permittunt meretrices in ciuitatibus et plura alia que non possunt corrigi lege humana ut dicit augustinus. similiter de lege mosayca que permittit usuras cum extraneis et libellum repudii ex duritia cordis. sicut diffusius tractatur in principio mathei. lex autem euangelium nullam perfectionem uirtutis omittit. nec aliquid illicitum permittit. secundum autem tangit cum dicit in persona electorum. In semitta iudiciorum tuorum domine. i. in uia euangelica te sequendo. sustinuimus te. i. propter te sustinuimus tribulationes et opprobria. nomen tuum. scilicet ihesus. et memoriale tuum in desiderio anime. unde dicit bernardus. mel in ore. melos in aure. iubilus in corde. ideo subditur in persona eius. Anima mea desiderabit te in nocte. scilicet presentis uite in qua uidemus per speculum et in enigmate. desiderium enim proprie loquendo est rei non habite. sicut delectatio rei presentis. et ideo electi in uita presenti proprie loquendo deum desiderant cum desiderio succedit fruitio. de mane uigilabo ad te. i. a mane iuuentutis incipiam te querere.

¶ Cum feceris iudicia. hic consequenter describitur eius dez ianue clausio iniustis simpliciter aliquibus autem ad tempus. Primo ergo ponitur primum. secundo secundum ibi. domine dabis. Circa primum sciendum quod clauditur simpliciter et ad semper malis in sua malitia perseuerantibus et sic morientibus. et isti sunt proprie qui non corriguntur diuinis flagellis nec etiam beneficiis. et hoc est quod dicit primo de flagellis. Cum feceris iudicia tua in terra. flagellando peccatores. iustitiam discent. i. iustitiam tuam discet per experientiam flagelli. non tamen per emendationem peccati sicut pharao expertus fuit diuina flagella non tamen ad sui correctionem. sed magis ad obdurationem. secundo de beneficiis cum dicit in persona dei. misereamur. et loquitur in plurali propter trinitatem personarum. uel est sermo dei ad angelos qui sunt executores suorum beneficiorum. impio obstinato. et non discet iustitiam. reuertendo ad ipsam per beneficia diuina. sicut patet de pharaone a quo deus frequenter ex sua misericordia retraxit penas inflictas tamen ex hoc non fuit reuersus ad statum iustitie. in terra sanctorum iniqua gessit. non retractus ex loci sanctitate

quia talis peccat ex contemptu. et ideo subditur. non uidebit gloriam domini. i. numquam admittetur ad gloriam paradisi. domine exaltetur manus tua. i. potestas tue iustitie. ut non uideant. i. ut non illuceant a te propter suum demeritum uideant. scilicet ruinam suorum. et confundantur. sicut de chaym dicitur gen. iiii. iratus est caym uehementer. et concidit uultus eius quia deus respexerat ad abel et ad munera eius. ut ibi premittitur. zelantes populi. i. illi qui inuident fraterne gratie. et ignis. scilicet infernalis. hostes tuos deuoret. non per eorum consumptionem. sed per continuam afflictionem. domine dabis. secundum consequenter ostenditur quibus malis ianua celestis ad tempus clauditur. scilicet quod dum manent in peccatis. sed cum penitent a deo uisitati eis aperitur. et hoc est quod in eorum persona dicit. domine dabis pacem nobis. nos tibi reconciliando. et quia hoc prouenit ex diuina gratia subditur. omnia. n. opera nostra. scilicet meritoria. operatus es in nobis. quia non sunt meritoria nisi ex acceptatione diuina et gratia per quam sunt acceptabilia a solo deo in nobis efficitur. domine deus noster domini possederunt nos absque te. i. spiritus maligni qui sunt alieni a te possederunt nos ut seruos quia qui facit peccatum seruus est peccati. Jo. viii. tantum in te recordemur. nominis tui ita quod de cetero non seruiamus nisi tibi. ¶ Morientes hic ex predictis concluditur duplex corellarium. primum ponitur ibi. domine in angustia. Superius locutus fuerat propheta de refectione generaliter omnium que non erit similis in reprobis et electis ut patet ex supradictis. ideo concluditur quod reprobi non resurgent ad gloriam. sed ad ignominiam et penam. et hoc est quod dicit propheta. morientes non uiuant uita glorie. hoc dicit optando ex conformitate sue uoluntatis ad diuinam iustitiam. secundum illud psalmi. iustus letabitur cum uiderit uindictam. et loquitur hic de morientibus in peccato mortali. gygantes qui fuerunt in corporum mole et tyranni. non resurgant. scilicet ad gloriam. sed magis ad penam. Ideo subditur propterea uisitasti et contriuisti eos pena dura. et perdidisti omnem memoriam eorum. secundum illud prouerb. x. capitulo. nomen impiorum putrescet quia si remanet aliqua eorum memoria non est eis ad honorem sed confusionem. indulsisti domine genti. punitionem eorum deferendo ut haberent locum penitendi. sed quia tales abusi sunt subditur. numquid glorificatus es. scilicet ab eis per penitentiam quasi dicat non. ideo subditur. elongasti. scilicet a te omnes terminos terre. i. obstinatos in peccatis in quacumque parte orbis. ¶ Domine. hic ponitur secundum corellarium. scilicet quod electi resurgent ad gloriam. et diuiditur in tres partes. quia propheta primo describit eorum refectionem iustorum desiderium. secundo refectionis actum ibi. uiuent mortui. tertio terminum ibi. uade populus meus. desiderium autem refectionis ad uitam beatam consurgit principaliter ex duobus. primum est afflictio quam iusti sustinent de communi cursu in presenti uita. secundum quod dicit secunda thimo. iii. omnes qui pie uolunt uiuere in christo persecutiones patientur. propter quod dicit gregorius. mala que nos hic premunt ad deum ire compellunt. et hoc est quod dicit. domine in angustia positi. electi tui in uita presenti. requisierunt te. desiderantes uitam futuram ex toto corde. requ in tribulatione nimis. in tribulatis. doctrina tua eis. scilicet ualet dando eis patientiam quia tamen non aufert totaliter tristitiam sensibilem licet diminuat. ideo subditur. sicut que concepit etc. sic facti sumus. et associat se propheta in suis positis in tribulationibus et merito quia plures multas tribulationes fuit sexatus ut dictum fuit super proximo capitulo. A facie. hic ponitur secundum ex quo consurgit desiderium uite future. scilicet claritas faciei diuine cuius aspectus est desiderabilis in tantum quod in eam desiderant angeli prospicere. prima petri. i. capitulo. et hoc est quod dicit. a facie tua domine. i. ex pulcritudine faciei tue. concepimus et quasi parturiuimus et peperimus spiritum. hic est punctus in hebreo et in libris correctis. et per spiritum hic intelligitur feruens desiderium et bonum

IIIIIIIIII IIIIIIIIIIIIIIIIII IIIIIIII IIIIIIIIIIII

IIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIII

dr. parturiuimus et peperimus. In partu .n. est afflictio et cum pepererit mulier sequitur delectatio secundum illud Jo. 16. mulier cum parit tristiciam habet. cum autem pepererit puerum iam non meminit pressure propter gaudium. Sic desiderium visionis divine in presenti habet aliquid afflictionis ratione dilationis quia spes que differtur affligit animam prover. 13. et habet aliquid delectationis propter consequendi optatum. sed cum venit visio divina tunc erit delectatio summa absque ulla tristicia. salutes non fecimus in terra. Sic est in hebreo et libris correctis et est sensus per ea que fecimus non obtinuimus nec obtinere possumus in terra salutes .i. anime et corporis benedictiones. quia primo requiritur mors generalis omnium ad quam sequetur refectio mortuorum que in electis erit ad gloriam anime et corporis propter quod subditur. ideo non ceciderunt. per mortem scilicet. habitatores terre generaliter. et tenet hic locum ideo consequentie et non causalitatis. ¶ Vivent mortui. Post quam propheta descripsit desiderium refectionis in electis hic consequenter describit eius veritatem refectionis actum dicens. vivent mortui. vita glorie quantum ad electos de quorum refectione fit hic sermo. Ideo subditur. interfectique mei. propter deum et iusticiam resurgent. et dicit. mei. se eis connumerando quantum de sua morte prophetando. quia sunt septem anni sicut dictum fuit in principio huius libri de precepto manasse regis ydolatre pessimi, eo quod ipsum et alios ydolatras pessimos arguebat. ¶ Consequenter vertit sermonem ad electos resuscitandos dicens. expergiscimini. a sompno mortis et laudate deum. de vestra futura glorificatione. qui habitatis in pulvere quantum ad corpora in cinerem redacta. Consequenter alloquitur deum ex cuius virtute fiet resurrectio mortuorum dicens. quia ros lucis ros tuus .i. sicut ros celestis est suavis terre nascentibus qui facit ea de terra surgere. Sic benignitas tua erit suavis electis dormientibus quos faciet ad gloriam resurgere econtrario hec refectio erit terribilis dampnatis. ideo subditur. et terram gygantum .i. potentum qui per potentiam fideles opprimunt. detrahes in ruinam .i. in gehennam. et accipitur hic terra pro parvulis mundi hominibus eo modo loquendi quo dicitur terra destructa quando eius habitatores destruuntur. ¶ Vade. hic consequenter describitur refectionis tempus. posset .n. aliquis credere ex predictis quod esset propinquum tempus refectionis quod non est verum sed erit in fine temporis. ideo dicitur. vade populus meus. prius recedendo de vita presenti. intra cubicula tua .i. sepulcrum quantum ad corpus et purgatorium quantum ad animas electorum que tamen habent aliquid ad purgandum in futuro vel limbum patrum quantum ad purgatos et ante redemptionem tamen nunc per mortem christi. vel celum empireum quantum ad purgatos post redemptionem. absconde te. quia defuncti ab hominibus huius vite sunt absconditi. modicum ad momentum. quia tempus usque ad iudicium respectu est modicum et hoc modo dicitur animabus electorum decerentibus ultimum iudicium apocalypsis 6. et dictum est illis ut requiescerent adhuc tempus modicum donec compleantur conservi eorum et fratres eorum. donec pertranseat indignatio .i. electorum probatio per tribulationes tyrannorum. et maxime tempore antichristi in aliquibus libris additur meum. sed hoc non est in hebreo nec in libris correctis. ecce .n. dominus ihesus christus egredietur de loco suo .i. de celo empyreo ad iudicium veniendo quantum circa humanitatem egredietur et veniet per localem motum quantum vero ad deitatem que est ubique egredietur per novum effectum. ut visitet iniquitatem habitatoris terre .i. iniquitates peccatorum terrena amantium. et revelabit terra sanguinem suum .i. mortes et depressiones fidelium quia tunc manifestabuntur omnia latentia. et non operiet ultra interfectos suos quia de cetero non committentur talia.

XXVII

In die illa. postquam descriptum est generaliter actio de primatione electorum. hic consequenter ponitur generaliter actio de electione demonum. Et dividitur in duas partes quia primo ponitur huiusmodi delectio. secundo solvitur duplex questio ibi. ego dominus. Circa primum dicit. In die illa. scilicet iudicii generalis. in gladio suo duro. quantum ad pene asperitatem. et grandi. quantum ad eius latitudinem et forti. quantum ad immutabilitatem. super leviathan etc. per leviathan qui bis ponitur et per cetum idem intelligitur ut dictum fuit diffusius. iob. xl. et dicitur hic leviathan vectem propter eius fortitudinem secundum quod de eo dicitur iob. xli. non est potestas super terram que ei comparetur. et leviathan tortuosum propter eius calliditatem ad decipiendum. et occidet cetum qui est in mari .i. dyabolum qui habitat in hoc aere caliginoso tamquam in mari tempestuoso. non tamen intelligitur eius occisio per mortem nature cum hoc modo sit immortalis sed per mortem gehenne quia tunc ibi retrudetur nec poterit inde exire et homines temptare seu ad peccatum inducere quod erit sibi grave et in hoc crescet pena eius quia etiam modo portat ignem suum secum. crescet enim pena sua accidentalis ex dampnatione hominum quos induxit ad peccatum. sicut et gloria sanctorum angelorum ex gloria electorum quos induxit ad bonum. In die illa. delectionis demonis. Vinea meri. In hebreo habetur. vinea vinosa. Ex quo patet quod meri non est hic nomen proprium sed commune et significat vinum purum et optimum. vinea igitur meri hic accipitur societas superiorum civium in quibus nichil erit impurum. et ipsi deum laudabunt de delectione demonum. Ego dominus. hic consequenter solvitur duplex questio oriens ex predictis. secunda solvitur ibi. quis dabit me. prima questio oritur ex hoc quod hic dicitur. vinea meri societas electorum quia ex quo fuerunt a deo sic electi et dilecti ab eterno. videretur aliquid esse inconveniens quod deus permittit eos tribulari in hoc mundo secundum quod dicitur secunda thimotheum iii. omnes qui pie volunt vivere in christo persecutiones patientur. et respondet dominus ad hoc quod talis permissio non est ex odio. sed magis ex dilectione. ne prosperis in superbiam eleventur et per exercitium patientie in bono custodiantur secundum dictum salvatoris luce xxi in patientia vestra possidebitis animas vestras. et hoc est quod dicitur. ego dominus qui servo eam. scilicet vineam meam que est universalis ecclesia et quot a primo abel iusto usque ad ultimum electum qui in fine mundi nascetur est quasi electos protulit tot palmites misit ut dicit gregorius omelia. vii. Repente propinabo ei. scilicet potum tribulationis condimentis predictis. ideo subditur. ne forte visitetur eam etc. .i. ne ex prosperis insolescat et sic per insolentiam visitetur contra eam in die iudicii. nocte et die servo eam .i. tempore adversitatis et prosperitatis sub pena disciplina. non est indignatio mihi .i. ex ira hoc non facio seu indignatione. sed ex paterna correctione. ¶ Quis dabit. hic solvitur secunda questio que videretur aliquid quia per multo iustorum de populo israel et maxime apostolorum persecuti fuissent alios populi eius regem de captivitate que facta est per romanos et sic in hac questione producitur quia primo ponitur ad utramque partem ratio. secundo ponitur questionis solutio ibi. numquid iuxta. Et primo arguitur quod non debuit pati. sed magis per multitudinem iusti debuerunt affligi sicut frequenter dictum fuit in veteri testamento et hoc est quod dicitur in persona domini. quis dabit me spinam et veprem. ad succendendum civitatem ihrlm. in prelio. scilicet romanorum. qui impetum civitatem incenderunt. gradiar super eam. eam calcando per romanos. succendam eam pariter. scilicet fideles in christum credentes cum infidelibus in sua civitate obstinatis. quasi diceret hoc videretur decens iusticie mee. sicut secunda ihrlm per caldeos multi iusti fuerunt ibi mortui et capti

et captiuati oratione iniustorum. In porcius. hic ponit argumentum ad oppositum. scilicet quod debeat perimi malis cum dicitur an potius tenebo. id est retinebo fortitudinem meam. cessando a punitione illius spe conuersionis. ideo subditur faciet pacem mihi. et per apostolos alios quam christi discipulos intelligitur ideo subditur. qui egredientur. scilicet ad predicandum fidem catholicam per orbem. cum impetu. id est cum feruenti desiderio. a iacob. id est a populo israel cuius membra fuerunt apostoli et alii christi discipuli. quia maior pars fuerunt iudei. Florebit et germinabit israel. in apostolis florebant sanctitate uite et doctrine. et implebunt faciem orbis semine. id est uerbo euangelice doctrine secundum quod dicitur in parabola seminantis luce viii. semen est uerbum dei. ¶ Numquid. hic ponitur solutio in qua sic proceditur quia primo soluitur quantum ad malos. secundo quantum ad bonos ibi et erit. Circa primum primo ostenditur quod pro predictis non est malis parcendum. secundo soluitur argumentum ibi. in sermone. et tertio ponitur malorum exterminium ibi. Ciuitas. Circa primum dicitur. numquid iuxta plagam percutientis se. id est populi iudaici christum dominum tam crudeliter affligentis percussit eum. quasi dicat non. ante ciuitatis destructionem. aut sicut occidit interfectos eius. id est apostolos christi quam discipulos a iudeis occisos quos occiderunt iudei et persecuti sunt grauiter ut patet actuum viii. de stephano et xii. de iacob et viii. de persecutione generali christianorum et in pluribus locis de persecutione pauli et aliorum apostolorum. In mensura contra mensuram etc. quasi diceret non conuenit diuine iustitie quod tanta facinora transeant absque debita pena. ideo subditur. meditatus est in spiritu suo duro. id est disposuit diffinitiue ista punire. Ideo iniquitas. soluitur argumentum ad oppositum de uita apostolorum. Ideo super hoc. id est propter uitam apostolorum. dimittetur iniquitas predicta. domui iacob. id est iudeis in sua malitia obstinatis. et iste omnis fructus ut auferatur peccatum eius. id est ne totus fructus meriti apostolorum quod dimittatur iudeis aliis dictum peccatum et ideo [illegible] mitius. Cum posuerit. id est per predicationem apostolorum. omnes lapides altaris. id est cultum ydolorum. sicut lapides cineris allisos. per predicationem enim apostolorum fuit cultus ydolorum multum destructus per orbem etiam ipsis uiuentibus et totaliter ablatus per successores eorum. Ideo subditur. non stabunt luci et delubra. ubi exercebatur ydolatria. nec potest istud intelligi de ydolatria iudeorum que redierat captiuitatis babylonice nam legitur in populo iudaico fuisse ita ad tempus [illegible] et per uiolentiam et in paucis. scilicet tempore antiochi illustris qui cogebat iudeos ydolis ymmolare ut patet primo et secundo machabeorum. nec quod dicitur. cum posuerit omnes lapides altaris etc. potest conuenienter exponi de destructione templi per romanos ut uoluit dicere aliqui quia statim subditur. non stabunt luci et delubra. per que intelligitur ydolatria que nulla tunc erat apud iudeos. et ideo intelligitur de destructione ydolatrie gentilium per predicationem apostolorum ut dictum est. ¶ Ciuitas. hic ponitur iudeorum exterminium quantum ad obstinatos cum dicitur. Ciuitas enim munita. scilicet iherusalem desolata erit. per romanos qui eam destruxerunt. speciosa relinquetur. id est iherusalem que ante erat speciosa relinquetur a suis habitatoribus quia a principio obsidionis usque ad finem ibi fuerunt mortui gladio et fame et peste. scilicet decies centum milia ut dicit egesipus libro quinto et dimittetur quasi desertum quia alii fuerunt in captiuitatem uenditi et ciuitas fuit destructa ita quod non erat habitatio hominum apta. ibi pascetur uitulus. scilicet populus romanus qui dicitur hic uitulus propter carnis petulantiam. ibi accubabit. id est poterit secure dormire quia erunt eradicati. et consumet summitates eius. id est templum et edificia in excelso que erant in monte syon qui est superior pars ciuitatis. In siccitate messes eius. id est ex defectu uictus in iherusalem. Mulieres uenientes. scilicet in iherusalem ad diem festum. conterentur. multe egesipus libro v. quod quedam mulier de ultra iordanem

que uenerat in iherusalem [illegible] sunt [illegible] angustia famis comedit [illegible] filium [illegible] tamen incredibile est de [illegible] quia talia enormia sunt [illegible] et docere [illegible] est in hebreo et in libris correctis [illegible] tes. ipsi sacerdotes qui ex officio habebant [illegible] tunc fuerunt [illegible] quia [illegible] sit eos occidi dicens eos [illegible] nimium superius [illegible] populus sapiens. id est huius dei sapientiam [illegible] tantum terrena sapiam que est [illegible] propterea non miserebitur eius. ¶ Et erit. hic soluitur quantum ad bonos qui de iudeis [illegible] in iudea fuerunt saluati [illegible] In die illa percutiet dominus ab aluo fluminis [illegible] alueus fluminis locus ubi currit aqua [illegible] autem egypti dicitur hic [illegible] qui est [illegible] in extremitate iudee in parte australi [illegible] egyptum. alueus autem iordanis est in extremitate iudee in parte aquilonari [illegible] et sic designatur hic terra iudee [illegible] nis. et uos congregabimini unus et unus. id est [illegible] multitudine [illegible] et captiuitate filii israel. id est nos christum credentes [illegible] iacob qui alio nomine dicitur israel imitantes. Scribitur enim in historia ecclesiastica [illegible] ante obsidionem iherusalem per romanos fideles qui erant in iherusalem et iudea fuerunt admoniti per angelum ut [illegible] in regnum agrippe qui erat [illegible] et sic fuerunt ibi saluati. et erit in die illa clangetur in tuba magna. per hanc tubam intelligitur edictum helyadriani imperatoris romani qui iherusalem destructam [illegible] reedificauit et suo nomine heliam appellauit. [illegible] magis tenuit nomen antiquum et ipse edicto publico prohibuit ne ibidem aliquis iudeus [illegible] permissa ipsis christianis [illegible] ut dicit hugo floriacensis libro quarto. et [illegible] in iherusalem confluebant undecumque ad christum conuersi eo quod diligebant locum illum. Ideo subditur. et uenient qui perditi fuerant de terra assiriorum et qui eiecti de terra egypti. quia multis terris [illegible] iudei fuerant dispersi et [illegible] qui per predicationem apostolorum [illegible] discipulorum fuerunt conuersi ad fidem et sic uenerunt in iherusalem ratione [illegible] et per istas duas terras intelliguntur etiam alie in quibus iudei captiuati habitabant. Potest etiam hec littera exponi de ecclesia nomine iherusalem significata quod dicitur apocalypsis xxi. uidi ciuitatem sanctam iherusalem descendentem de celo etc. ad quam uenerunt per fidem multi de omnibus terris qui prius erant [illegible] per errores et ydolatriam deum adorantes fideliter et [illegible] hoc adoratione latrie.

Ve corone XXVIII

superbie. Supra locutus est propheta contra duarum tribuum persecutores. hic prophetat contra [illegible] contemptores. Et diuiditur in duas [illegible] xxx. capitulo. prima in duas quia primo prophetat contra contemptores de decem tribubus. secundo contra eos de duabus ibi. In die illa. Circa primum dicitur. Ve corone superbie. id est regno decem tribuum quas [illegible] quia prophetas domini omnino contempserunt et [illegible] adhereant. ebriis effraym. quia illud regnum non solum infectum erat per peccatum superbie sed etiam gule et luxurie. et denominatur ab effraym quia [illegible] primo rex. scilicet ieroboam fuit de tribu effraym. et flori decidenti etc. per hoc designatur [illegible] regni erat propinqua [illegible]

[illegible] assiriorum [illegible] ode regis isl'. e. Re. 23. qui erat [illegible] nis vallis pinguissime. ipsa vallis fuit. Ra fa [illegible] est vallis [illegible] fertilissima ex'tns in regno dece [illegible] tribuum. ecce validus et fortis dns. cui nullo potest resistere. [illegible] grandinis. ic. p hoc intelligit exercitus salmanasar instructu diuino venturus cum [illegible] magna fortitudine ad destruendu regnu isl' ita [illegible] q isr'a eius no possent resistere. sicut et factu fuit [illegible] sub dicitur. [illegible] ic. et p'cox. dicit [illegible] qui repositoner. i. puecunu. ante ma turitatem autupni. i. ante maturitate de tuctu con quod [illegible] et est sna q sicut aliquis [illegible] aliqua e maturaz ante alios ut pomu [illegible] ul' huiusmodi ex desiderio nouitatis statim cu [illegible] sic sal' manasar et ei' exercitus cu magna [illegible] destruendo regnu isl' venturi erat de [illegible] contingit quia ipsum pprm occiderunt [illegible] in assirios et terram [illegible] e. Re. 18. c'. In die illa. i. [illegible] qui erat de duab' tribu [illegible] maiores ipsi spaliter. Fo contra [illegible] in duas quia ut [illegible] dei beneficium eis [illegible] [illegible]

[illegible] et io debite [illegible] de bello et no bellantib' quia [illegible] victoriam non fecit dns p hoies s p angelu [illegible] hic premisso beneficio de [illegible] [illegible] et p'mo ponit' [illegible] factu p caldeos. Fo p romanos ibi. ppter hoc [illegible] duas. quia p'mo ipsa destruct' [illegible] ponit ibi et erit. Cum p'' [illegible] i. illi de duab' tribub'. p'mo nesci

III [illegible] exposuerunt se eplis et potib' et aliis malis et [illegible] dei [illegible] obliti fuerunt io ss'dit' [illegible] debere ut alios de dei benefi [illegible] dei laudem munitare. ne fuerunt [illegible] et loquitur hic ysaias de pphis falsis [illegible] e uborum ide sig'fi [illegible] magnitudine excessu eorum i [illegible] venum pphiam. fm q' [illegible] hodie di' pphia olim appel [illegible] sacerdotes. n. mali et pphe fal [illegible] dni recipiebant. Ideo ss'ditur. igna [illegible] nolebant dirigi p u'ba sco [illegible] mense replete sunt vomitu. ex [illegible] et potationis excessu. ita ut no [illegible] a talib' sordib' et quia talis [illegible] intellectu sic contrario absti [illegible] q' di' dan. p'mo de ipo et sociis

eius qui fuerunt valde abstinentes ut ibidem di'. pu eris autem his dedit deus sciam et disciplina in oi libro et in oi sapia ic. io ss'ditur. que docebit sciam. p sacerdotum septuaginta studium et que intel ligere faciet auditum. i. u'ba doctorum vel etia age lorum revelantium/ et Rendet. ablactatos a lacte ic. i. seggatos a delectatoib' carnalib' que sunt cura cibos et venerea/ et quia detenti delectatoib' car nalibus sunt ad hoc inepti. Ideo ss'ditur. manda re manda. expecta reexpecta ic. Sic. n. loquebantur sacerdotes mali et pphe falsi deridendo u'ba pphiarum sanctorum que non intelligebant s falsa replicabat. Circa q sciend' q pphe utebant' pplm retrahere a malis aliqn comminando eis mala si in malis p severarent et tunc utebant' u'bo mandati sicut supra quinto ca'. mandabo nubib' meis ic. et. 13. manda bo militie celi. aliquando vero pmittendo bona si a ma lis desisterent et tunc utebantur u'bo expectatois. sicut abacuc 2'. si mora fecit expecta eum. ic/ et io sacer dotes mali et pphe fl'i eos irridendo dicebat. manda remanda ic. et ss'ditur. modicu ibi qui dicunt de com minatoibus eorum seu pmissionibus modicu aut ni chil nimis impletur. In loquela. n. labii. In hebreo est ha'. in balbuciendo. balbucieus. n. satis movet la bia. s tn loquit' male intelligibiliter. et in lingua altera. i. extranea. loquitur ad pplm istum. et est s'n's q sicut loqla balbucientis et loquentis aliam in ligua sibi extranea no est sibi intelligibil'. Sic u'bum dni per pphas loquentis non intelligebat' saltem q tum ad ef fectum a contepcoub' p'dictis/ et ponit' exemplum cum ss' ditur. Cui dixit. s. dns. hec e requies mea. i. impletio mee volutatis. reficite lassum. i. afflictis impendite c opera mie et hoc est refrigerium meum. fm illud m't. 25. quod uni ex minimis meis fecistis m fecistis. et noluerunt audire. in obediendo. et sic factum e eis u'bum dni qi non intelligibile. Et erit. hic qnter ponitur pena debita ex dei iusticia p caldeos i'flicta. Circa q sciendum q sedechias rebellauit regi baba lonis ex confidentia adiutorij p regem egypti. et io veniente rege babilonis contra eum misit plures ad regem egypti ad habend' auxiliu et ille plures pro misit et de terra sua exivit ad hoc agend' s non pfecit quia rediit in egyptum ut h' Jere. 37. et sic sedechias fuit defraudatus a suis petitoib' et pro missis regis egypti et hoc sibi imperat' hic. Sicut ipe et sui ipperabant pphis dni q u'ba eorum no ha berent effectum ut p'dictum e et hoc est quod di' hic. Et erit eis u'bum dni. eos deridendo. manda remanda regem egypti p recursu hndo. expecta reexpecta. et' adventum sicut dixit pmittendo. modicu ibi modicu ibi. i. nullum remedium habebis ab eo io ss'dit'. ut vadant in rebellione sua pcedendo. et cadant retror sum tamq' victi. et conterantur. fame et gladio q tum ad mortuos et illaqueentur et capiantur. q tum ad ceteros in captivitatem babilonicam in vinculis deduc tos. Propter hoc. hic qnter contra illusores intat' p'di afflictio p romanos/ circa q sciendu q illa afflic tio fuit qdam signum iudicij final' ppter quod apostoli simul qsierunt de tpre utriusq m't. 24. dic nob qn do hec erunt. s. destructio civitatis et templi. et quod sig' in adventus tui et consumatois seculi/ et xps ad utrumq Rendet m't. 24. et marci. 13. et luce. 21/ Et io p'mo ponitur hic afflictio p'ma. Fa. Fo ibi et nunc. Circa p'' mu sciend' q afflictio p'ma facta e ppter malicia iu deorum contra xpm ut h' manifeste luce. 19. et ideo h' p'mo ponitur contra xpm iudeorum malignitas. Fo ipi' xpi firma stabilitas ibi. Fo cum. Tercio pene iudeor' acerbitas ibi et ponam. Circa p'mum di'. ppter hoc. i. ppter destructionem civitatis p caldeos que contigit illusores

illusores pphani ut dictum est. Audite uerbum domini vi
ri illusores. s. ueritatis, quales fuerunt sacerdotes
et legis doctores tempore christi, propter quod dixit eis christus mt. 15.
irritum fecistis mandatum dei propter traditionem uestram
doctrinam etiam christi uerissimam illudebant. qui domi
namini super populum meum qui est in ierusalem. tunc enim sacerdotes
et scribe regebant populum. dixistis enim. i. facto ostendistis
percussimus fedus cum morte etc. ille enim qui habet fedus
uel pactum cum aliquo non timet ab eo. Est igitur sensus
uos ostendistis per facta quod non timetis mortem nature
nec gehenne, quia ita obstinate persecuti sunt christum in
nocentem usque ad mortem ac si nullam penam timerent
inde sequi in presenti uel futuro. ideo subditur. flagellum
inundans cum transierit super alios. et intelligitur hic
flagellum inundans exercitus romanorum qui afflixit to
tum mundum. non ueniet super nos destruendo nos et
captiuando. quia posuimus mendacium spem nostram etc.
ad hoc enim procurauerunt mortem christi ut euaderent fla
gellum exercitus romani ut habetur Io. xi. si dimittimus eum
omnes credent in eum et uenient romani et tollent lo
cum nostrum et gentem. hanc autem mortem procurauerunt per
mendacia accusantes eum coram pilato quod prohibebat tri
butum dari cesari et quod uolebat se facere regem ut habetur luc.
23. sciebant tamen ista esse falsa quia responderat eis christus mt. 22.
Reddite que sunt cesaris cesari etc. et quia fugerat populus
uolebat eum regem constituere Io. vi. hoc enim fuerat ita
publicum quod non poterat eos latere, et sic per ista menda
cia procurando mortem christi credebant euadere insultus
romanorum. propter hoc tamen accidit contrarium eis. ut predictum
est. Ideo. hic consequenter describitur ipsius christi stabilitas
quia per afflictionem et mortem a iudeis sibi procuratam
peruenit ad stabilitatem immortalitatis corporis. et hoc est
quod dicitur hic. Ideo. i. propter nequiciam iudeorum predictam
hec dicit dominus deus. Cuius uerbum non potest cassari. Ecce ego
uerbum est patris de filio uel totius trinitatis de homine christo
secundum eum omnes expositores hebraicos et latinos scripturam
hic loquitur de christo. mittam in fundamentis syon. i. ecclesie
militantis que fundata fuit in syon per predicationem christi
quia pluries existens in monte in monte syon predicauit, et
quia in monte syon suam resurrectionem discipulis manifesta
uit et ibidem super apostolos spiritum sanctum in signo uisibi
li misit. lapidem. i. christum qui dicitur lapis. danielis. ii. la
pis qui percussit statuam factus est mons magnus. lapi
dem probatum. multis persecutionibus in sua passione
et approbatum a deo patre. et quod hoc intelligatur de christo contra
nos ad litteram secundum iudeos patet per translationem caldaicam que sic
habet. ecce ego statuens in syon regem messyam regem poten
tem angularem. quia ex iudeis et gentibus tanquam ex duo
bus parietibus simul iunctis fecit unam ecclesiam secundum quod dicitur
Io. x. alias oues habeo que non sunt ex hoc ouili et illas
oportet me adducere et fiet unum ouile et unus pastor. pre
tiosum. quia humanitas christi ex coniunctione ad deita
tem habet quodammodo infinitum ualorem. In fundamento fun
datum. hoc dicitur quia apostoli aliquando dicuntur ecclesie fun
damenta apoc. 21. murus ciuitatis habens fundamenta. xii. tamen
hoc eis solum conuenit in quantum innituntur ipsi christo. qui
crediderit non festinet. hoc potest referri ad dictum
ysaye, et sic est sensus qui crediderit in denunciati
aduentum christi per me non festinet sic intelligendo uerbum
meum quod christus sit statim uenturus quia adhuc est longum
tempus a tempore enim ysaie usque ad tempus christi fluxerunt
anni quingenti uel circiter, aliomodo potest referri ad ipsum
pluries locutus fuit de aduentu suo ad iudicium ut
patet ex predictis. non festinet. sed expectet patienter
tempus a deo determinatum. unde et apostolis querentibus
de tempore huius aduentus act. primo respondit. non est uestrum nosse
tempora uel momenta que pater posuit in sua potestate.
Et ponam. hic consequenter describitur iudeorum pene acer

bitas pro morte christi nequiter procurata cum dicitur. Et po
nam in pondere iudicium etc. i. puniam eos
secundum demeritum. et subuertet grando. i. exercitus romanorum
cum magno strepitu ueniens ad modum grandinis
descendentis. spem mendacii. qua sperabant euadere
insultum exercitus romani, mendaciter procurando mortem
christi ut predictum est. et protectionem ex hoc mendacio speratam
aque. s. tribulationum. inundabunt. i. simpliciter auferent
sicut aque inundantes rapiunt quod inueniunt. Io
subditur. et delebitur fedus uestrum cum morte. quia uos
inuadet ineuitabiliter, a principio obsidionis per romanos
fuerunt decies centum milia mortui ut dictum est supra.
et pactum uestrum cum inferno non stabit. quia obstina
ti in illa incredulitate decedentes fuerunt secundum animas ad pe
nam gehenne. flagellum inundans. i. exercitus roma
norum ualde potens. cum transierit. ad terram uestram
eritis in conculcationem. quantum ad mortuos. quandocumque per
transierit tollet uos. quantum ad captiuos. mane diluculo
etc. i. quocumque tempore uel hora uenerit continget uob
sine dilatione ista miseria. et tantum modo sola uexatio
intellectum dabit auditui. predixit enim christus hanc
uexationem pluries ut patet in euangeliis, sed noluerunt
credere donec senserunt per experimentum. coangustatum
est enim stratum. i. cor humanum non potest capere simul
deum et dyabolum. sed suscepto dyabolo per peccatum exit
deus et econuerso. et pallium breue. s. amoris utrumque
non potest operire, quia dyabolus non potest operiri pallio cari
tatis nec deus pallio amoris male inflammatis. et quia
iudei a se eiecerunt deum humanatum, per consequens receperunt dya
bolum in domum, ex quo merito debebant sequi dicta puni
tio. Sicut enim in monte diuisionum etc. hic tanguntur
due hystorie. prima habetur 2. Re. v. ubi dicitur quod uirtute di
uina philistei uenientes contra dauid fuerunt debel
lati et fugerunt relinquentes ydola sua, et tunc dixit
dauid diuisit dominus inimicos meos sicut diuiduntur
aque. et propter hoc uocatus est locus ille baalpha
rasim. i. campus diuisionum secundum hebreos. secunda hystoria
habetur iosue. x. ubi dicit Iosue sol non mouearis contra
gabaon et sic stetit sol immobilis donec fuerunt eius
aduersarii totaliter debellati. Est ergo sensus quod sicut tunc
dominus ostendit iram suam contra philisteos tempore dauid
et contra chananeos tempore iosue, sic ostendet iram
suam contra illusores ueritatis predictos. Ideo sub
ditur ut faciat opus suum. i. uindictam de peccatoribus
quia tamen punire non est sibi proprium. sed magis misereri
et parcere. punire autem conuenit ei per accidens, scilicet propter
hominum maliciam, ideo subditur. alienum est opus eius etc. quod
dicit opus puniendi non competit ei ex sua conditione
sed ex malorum transgressione. Et nunc. hic consequenter a
gitur de punitione que erit in finali iudicio cum dicitur
et nunc. i. post destructionem ciuitatis per romanos nol
te illudere ueritatem euangelice predicationis. ne
forte constringantur uincula uestra. pena irremediabili.
in iudicio finali. ideo subditur. consummationem enim. s. mundi
et abreuiationem. i. istud breue tempus residui eiusdem
mundi. audiui a domino. qui est rex uirtutis super uniuersam
terram. malos generaliter puniendo pena irremedi
abili, et bonos glorificando gloria interminabili. auribus
percipite etc. i. attendite diligenter ista. et ponit exemplum
ad hoc sensibile. et primo quantum ad preparationem bono
rum dicens. numquid tota die. i. in singulis diebus con
tinue arabit arans ut serat semen suum in agro. pro
scindet. cum aratro uel ligone. et sarriet. i. purgabit
a sentibus et herbis nociuis. quasi diceret non. ideo subditur. Nonne
cum adequauerit faciem eius. i. superficiem terre perfecte
disposuerit ad recipiendum semina. seret gith. secundum
glosam genus est leguminis cimino simile. et ponet triti
cum etc. i. ponet semina ordinate secundum uariam dispositionem
terre, cuius una pars est apta uni semini, altera alii

p hoc intelligitur q xᵖˢ qui ē agricola agri sui q̄ ē
āīa ponet finali iudicio electos ponet ī distinctis
mansionibus glīe f̄m varia eorum mīta. ꝓpter q̄ dic̄
Jo. xiiii. In domo pris mei multe mansiones. ¶ Ho
eiz in serris ⁊c̄. hic ponit exēplum de punitōe malor
quia terre nascentia collecta nō siliter triturant seu
excutiūt vniformiter. s̄ aliqua cum leuiori instrō ut
pote cum uirga. ut ciminū et silia. alia aūt trituni
tur cum instris ferreis et ponderosis. siliter ī finali iu
dicio vbi erit vniūsal' piorum collectio non oms vnifor
miter puniēntur. s̄ aliqui grauius aliqui min' grauiter
f̄m eorum demerita. et f̄m hoc intelligitur ista ꝑabola
nec mirand' q p eadem sententia itelligūtur iusti pmi
andi et peccatores puniendi. quia hoc ē ꝓpter ydēpti
tatem nature et spēi in ipis. s; est uarietas ī mītis et
demītis. panis aūt comminuet. i. triticū vnde fit pa
nis quod comminuit inter molas. verū nō ī ppetuū
triturās triturabit illū ⁊c̄. hoc refertur ad penas tē
porales quib; deus f̄m ordinē sapie sue aliqn pu
nit peccatores ad correctōem eorum ul' ad terrore alior
et tal' punitō cessabit in iudicio et succedet pena eter
na. quam deus execucōi demonū tradet quib; erunt
subiecti in pena quib; ante fuerant subiecti ī culpa
et hoc a dn̄o deo exercituū exiuit. tāq̄ ubi mirabi
tabile ut mirabile faceret cōsilium suum. quia nullus
sit in qua pte sit futurus. s. pmi ul' pene final'. ut ma
gnificaret iusticiam. q finale iudicium omnibus appa
rebit iustum. ¶ Et nō. Callianis.

Capitulum. XXIX

Ve ariel. hic cōmīter ꝓpha loquitur contra illusores
ueritatis generaliter. Et diuidi ī duas ptes
quia pmo declarat suū ꝓpositū. 2° remouet dubiū
ibi. ꝓpter hoc. pma adhuc in duas q pmo cōmina
tur ꝓpls captiuitatem p caldeos. 2° p romanos ibi.
obstupescite. pma adhuc in duas q pmo ꝓpl'o com
minatur. 2° ipm aliqualiter cōsolatur more samarita
ni post vinum mortificatiuū īfundēs oleū leniuum
2° ibi. et erit. Circa pmum dī. ve ariel. et quid p
ariel intelligitur ōndit̄ cum subditur. ariel ciuitas
quā expugnauit dauid. s. ihrlm quā expugnauit
in pncipio regni sui inde eiciens iebuzeos 2° Re. v. addi
tus annus ad annum. q dicat appinquat finis duratōis
ihrlm quia caldei destruxerūt ea tpe sedechie reg.
sollēpnitates euolute sūt. quia destructo tēplo p cal
deos cessauerūt. vnde in hebreo hī. prise sūt. et loq̄t
ꝓpha de futuro p modū pteriti. ꝓpter quod subditur. et
circumuallabo ariel. i. ihrlm que a caldeis obsessa fuit
in circuitu. 4° Re. ult°. et erit tristis et merēs. ex fame
et gladio supuenīente. Et erit mi. s. ihrlm. q ariel. h'
dī ad exprimend' q̄re ihrlm sic uocatur in loco isto. ari
el. n. f̄m hebreos significat altare holocaustor. et hoc
etiā hētur ezechiel. ex. p hoc aūt qd' dī hic de ihrlm
erit mi q ariel. intelligitur q sicut altare holocaustor
erat optum et circūdatum carnib; aīalium ymolatorum
quia vna pars sup altare ponebatur sup altare ibi
cremanda. alie aūte ptes dimittebātur circa altare di
stribuende sacerdotibus et leuitis ministrantib; et aliq̄
etiam offerentib; s. de hostiis pacificis. sic ī destructōe
ihrlm p caldeos ciuitas fuit plena cadauerib; mor
tuorum intus et extra et sic exponit Ra. Sa. Et circuīda
bo q̄si sphērā ⁊c̄. reuertitur ꝓpha ad describend' obsidio
nis modum. q sic fuit obsessa a caldeis q nullus po
terat egredi ad fugiendū nec aliquis exterior intra
re ad ciuitatis auxilium. et iaciam cōtra te aggerē. s.
terram lapides et ligna ad implend' fossata. et mu
nimenta ponā. i. machinas ad destruend' muros. hu
miliaberis. deiecta a regno. de terra loqris ⁊c̄. q tēul

neron ad terrā cadentes gemitus emittebant. Et erit
q̄si phitonis de terra uox tua. vox. n. acquisita p arte
phitonica est uox mortuorum ul' potius demonū ī si
militudine mortuorum apparentium et loquentiū ut dictū
fuit pmo Re. 28. et p hoc dat intellige ꝓpli mortā
litatem ita q non audietur ultra uox eius nisi p mod'
phitonicum. Et erit. hic cōmīter ꝓpha ꝓplm regni iu
de aliqualiter cōsolatur denūciando babiloniorum
destructōem qui q̄uis f̄m ordinem diuine iusticie ie
rusalem destruxerint magis uirtute diuina q̄ hu
mana tū hoc iniqua uoluntate fecerūt et factū i°
ꝓprie uirtuti attribuerūt. ꝓpter q p⁹ ea p psas et
medos deleti fuerūt. et hoc est qd' dī. et erit sicut
puluis tenuis. que a uento rapitur et dispgitur
multitudo uentilanciū te. i. caldeorum ī captiuitatē
te deducenciū. et pz lr̄a usq; ibi visitabitur in toni
truo et cōmotōne terre ⁊c̄. p hoc intelligitur mul
titudo et fortitudo et crudelitas exercitus psarū et me
dorum uenturi in breui contra babilonem. et flamme
ignis deuorantis. quia capta babilone incēderūt
eam. et erit sicut sompniū ⁊c̄. q sicut sompnians aliqn̄
sompniat se comedere et bibere et in deliciis ēē et ī hoc
delectatur. s; hec delectatio modicum durat. quia e
uigilans sentit se esurientem et sicientem. sic gloria
regni babilonis modico tpre durauit respectu aliorum
regnorum q incepit ēē gloriosum sub nabugo. et sub ne
pote eius balthasar defecit illud regnū et f̄m
istam sniam pz lr̄a sequēs. ¶ Obstupescite. hic cōmīt
ꝓpha cōminatur destructōem p romanos. xl. āno p⁹
passionē xpi. et illo tpre aliqui de iudeis licet pauci
cōpatiue receperūt fidem xpi. et alii remanserūt ī sua
infidelitate excecati. pmo igr ꝓpha denūciat dic
tam destructōem. 2° malorum excecatōem ibi claudet o
culos uros. tertio bonorum illuiatōnem. ibi nōne
adhuc. Circa pmum dicit ꝓpha. obstupescite et ad
miramini. pre magnitudine mali sup uos uenturi. fluc
tuate et vacillate. quia sicut dicit Josephus īmin
ēte obsidione ihrlm a romanis iudea dissensio
nibus internis erat lacerata. et aliqui seqbantur vnū
tyrānū et alii alium. appinquātib; etiā romanis a
liqui cōsulebant q ciuitas redderetur eis. alii autem
contrarium. et sic totus ꝓplus erat ī quadā fluctuatōe
et uacillatōe. inebriamini. p defectum sensus et cōsilii
et nō a vino. s; a stupore uos conturbante. moue
mini de vno ꝓposito ad aliud. et nō ebrietate. s; ex p
plexitate. qm̄ miscuit uob' dn̄s spm̄ soporis. i. mort'
que sopor uocatur. et iste potus fuit eis ꝓpinatus a rōa
nis qui ꝓplm in maxima multitudie occiderūt et re
siduum captiuauerūt. ut dictum ē sup ca° 27. ¶ Claudet.
hic cōmīter ponit malorum excecatō. Et pmo q̄tū ad
maiores. 2° q̄tum ad uulgares ibi. ve qui pfundi e
stis. pma in duas q pmo ponitur maiorum excecatō.
2° excecatōnis rō ibi. et dixit dn̄s. Circa pmū dī
claudet oculos uros. i. excecabit sacerdotes et scri
bas qui debent uos dirigē. sicut oculi cetera mēbra
corporis. Sciendum tū q deus nō ē cā excecatōnis
directe. s; indirecte in q̄tum iuste amat' subtrahit grām
suam mentis illuiatiuam. ꝓphas. Imminēte. n. euersione
ihrlm apparuerūt plura signa huius euersionis ut dicit
Josephus. que tū aliqui tāq̄ ꝓphe falsi interpretaba
tur ī cōtrarium. s. in bonum ciuitatis futurū. et pncipes
uros. quia decepti a talib; ꝓphis rebellauerūt rōa
nis. et erit uob' uisio oīum. s. ꝓpharum antiquorum qui
ꝓphauerūt de aduentu xpi et destructōne ciuitatis
et tēpli. ꝓpter eius mortē. sicut uba libri signati q
nō pt legi q̄diu ē sigillatus. Et io subdit'. quē cū
dederint scienti lr̄as ⁊c̄. Sic. n. Rn̄dent iudei mo
derni. multi. n. doctores eorū qui pcesserūt defini
uerūt tpus aduentus messye vnus post aliū et omēs

deffecerūt q

defecerunt quia t[em]p[or]a ab eis prefixa transierunt. Sed
q[uo]d dicit Ra. sa. sup[er] danielem. et tam[en] huius defectus
dicunt doctores moderni. s. q[uod] sermones prophetarum sunt
clausi. et dabitur liber. s. apto p[ro] predicatione xpi et
ap[osto]lorum. nescienti l[itte]ras. etc. quia quando simplicibus
iudeorum fit s[er]mo de aduentu xpi p[re]dicto et de consilib[us]
dicunt se no[n] e[ss]e no[n] e[ss]e p[er]itos in lege. s[ed] magistri eorum
sciret de talib[us] respondere quorum erroribus firmissime
firmissime adherent. ¶ Et dixit d[omi]n[u]s. hic ponitur
ca[usa] dicte excecationis. s. ypocrisis siue simulata sanctitas
q[ue] s[ecundu]m Jeronimum est duplex iniquitas. et maxime uige
bat in sacerdotib[us] scribis et phariseis t[em]p[or]e xpi ut p[atet]
ex decursu euuangelii. et hoc est quod dicit. eo q[uod] appropinquat
p[o]p[u]l[u]s iste ore suo. etc. falso simulando iusticiam. et timuerunt
me mandato hominum. etc. p[ro]pter q[uod] xpus increpat eos. mat. xv.
Jrritum fecistis mandatum dei p[ro]pter traditionem uestram.
Jdeo ecce ego addam. ad cecitatem eorum p[ro]pter q[uod] sequitur
p[er]ibit. n. sap[ient]ia a sapientib[us]. etc. i. ab illis qui sunt i[n] statu
sapientium ut erant scribe sacerdotes et pharisei.
Ve qui p[ro]fundi. hic autem ponitur excecatio uulgarium
t[em]p[or]e. n. xpi in iudeis erat una secta saduceorum qui
negant sp[iritu]m et angelum et p[er] [con]s[equen]s resurrectionem futu
ram actuum. xxiii. et p[er] [con]s[equen]s negant punitionem omnem
p[ost] uitam istam et ex hoc processit error i[n] uulgarib[us] q[uod] deus
non intromitteret se de humanis actib[us] puniendis ne
q[ue] cognosceret. et hoc est quod dicit. Ve qui p[ro]fundi estis
corde. i. in tantum s[ecundu]m estimationem q[uod] diuina s[ci]e[nti]a no[n] attigit
ad ip[su]m. quorum sunt in tenebris opera. in tantum q[uod] sunt
deo occulta s[ecundu]m errorem illum. et absurditatem hanc ar
guit p[ro]ph[et]a dicens. peruersa est hec cogitatio u[est]ra q[ua]si
lutum contra figulum. etc. p[ro]pter q[uod] Jere. xviii. dicit sicut lu
tum in manu figuli sic uos i[n] manu mea domus isr[ae]l. Nonne.
hic autem ponitur simplicium illuminatio. Sicut. n. i[n]
aduentu xpi sacerdotes et scribe qui erant littera
ti fuerunt suis demeritis excecati. sic ap[osto]li aliiq[ue] dis
cipuli xpi qui plus erant simplices et illiterati fu
erunt diuinitus illuminati. p[ro]pter q[uod] dicit saluator mat. xi.
Confiteor tibi d[omi]ne pater celi et terre quia abscondisti
hec a sapientib[us] et prudentib[us] et reuelasti ea paruul[is].
et hoc est quod dicit hic. nonne adhuc i[n] modico et in
breui. quia illuminatio ap[osto]lorum fuit statim p[ost] resurrectio
nem xpi. n. aperuit illis sensum ut intelligerent scripturas
luce. xx. co[n]uertetur libanus in chermel et chermel
in saltum reputabitur. Jn hebreo h[abet]ur. Jn nemus repu
tabitur. p[er] chermel. intelligitur hic mons carmeli ubi
helyas interfecit p[ro]ph[et]as baal qui locus e[st] aridus et steri
lis. libanus autem est nemus ubi sunt arbores pulchre et
aromatice. p[er] hanc igitur parabolam intelligitur q[uod] sacerdo
tes et scribe qui erant magne reputationis et aucto
ritatis adnichilarentur p[er] excecationem in destructione ciui
tatis p[er] romanos. et ap[osto]li alii q[ue] discipuli xpi qui
nullius erant reputationis eleuarentur p[er] illuminationes
diuinas et p[er] operationes miraculosas. ut p[atet] i[n] actibus
ap[osto]lorum in pluribus locis. et quia p[er] eorum predicationem
conuersi sunt gentiles ad fidem ideo sequitur. et au
dient in illa die surdi. i. gentiles qui p[ri]us erant ydo
latrie dediti. Verba libri. s. ueteris et noui testam[en]ti.
et de tenebris et caligine. erroris et ignorantie. oculi
cecorum. i. gentilium. uidebunt et addent mites. i. apo
stoli quib[us] dixit xpus mat. xi. discite a me quia mitis.
Jn d[omi]no leticiam. de conuersione gentium ad fidem
et pauperes homines. i. paupertatem euuangelicam sequentes
quia in primitiua eccl[es]ia omnia erant fidelib[us] commu
nia renunciando p[ro]prietati act. iiii. q[uonia]m defecit qui pre
ualebat. cetus sacerdotum scribarum et phariseorum qui
in destructione ciuitatis fuit occisus. consummatus est illu
sor. illusit. n. multipli[citer] doctrinam xpi et succisi sunt om[ne]s
qui uigilabant super iniquitatem. quia tota eorum inten
tio uersa erat ad auariciam et rapinam. qui peccare fa

ciebant homines in uerbo. quia querebant de ore xpi
discipulorum q[ue] eius aliquid calumpniabile cap[er]e ut p[atet]
in euuangelio in actib[us] ap[osto]lorum in pluribus locis. et arguen
tem in porta supplantabant. s. xpm arguentem eorum
uitia in palam. et declinauerunt frustra a iusto. i. xpo.
qui d[icitu]r xpo anthonomasice eo q[uod] alios iustificat. quia con
dempnauerunt coram pilato ¶ P[ro]pter hoc. hic remouetur qua
dam dubium circa predicta de excecatione sapientum et il
luminatione simplicium ne forte crederet aliquis q[uod] hec
deberet accidere p[ro]pter t[em]p[u]s ysaie ideo hoc remouet dicens
no[n] modo confundetur iacob. i. p[o]p[u]l[u]s iudaicus q[ui] t[ame]n ma
iori p[ar]te in aduentu xpi fuit excecatus et p[ost] roma
nos p[er] orbem in captiuitate dispersus ubi uariis confusiones
sustinet. et ideo determinatio huius temporis s[equitu]r [illegible]
S[ed] cum uiderit filios suos. i. apostolos [illegible]
illa. opera manuum mearum. quia [illegible]
ydiotis et timentib[us] fecit eos sapientissimos [illegible]
Jn medio sui sanctificantes nomen meum. et hoc [illegible]
fuit in die penthecostes actuum ii. et sanctificabunt [illegible]
tum predicabunt. scilicet iacob [illegible] p[ro]ph[et]ia [illegible]
cha predixit uenturum ad sanctificandum iudeos [illegible]
non auferetur sceptrum de iuda et dux de femore eius
donec ueniat qui mittendus e[st] et ipse erit expectatio gen
tium. et deum isr[ae]l predicabunt. gentib[us] p[er] orbem dispersis. et
scient errantes sp[iritu]m. i. gentiles p[ri]us in suis erroribus [illegible]
ti. intellectum legis et euuangelii. et mussitatores q[ui] p[ri]us
erant ociosi et uanis occupati. discent legem moysay
cam et euuangelium. et hoc p[atet] i[m]pletum p[er] orbem.

Ve filii. XXX

Hic o[ste]ndit ysaias
loquitur contra transgressores p[ro]phetarum futurorum
et p[re]cipue Jeremie qui p[ro]phetauit t[em]p[or]e captiuitatis ba
bilonice. ysaias uero ante p[ro]phetauit p[er] plures annos.
Jnterfectus. n. fuit circa principium regni manasse. ut
dictum fuit sup[ra] p[ri]mo c[apitu]lo. a p[r]i[ncipi]o. n. regni manasse usq[ue] ad
destructionem ciuitatis p[er] caldeos fluxerunt an[n]i. cx. quia
manasses regnauit. lv. annis. amon. ii. Josias. xxxi.
Joachim. xi. sedechias. xi. s[ecundu]m igitur q[uod] regnum isr[ae]l et
regnum iuda fuerunt destructa ex confidentia adiutorii
regis egypti. Expositores igitur n[ost]ri communiter exponunt hoc
c[apitu]l[u]m ad l[itte]ram de iudeis qui euaserunt manus regis babilo
nis. s[ed] interfecto godolia quem rex babilonis prefecerat
terre inde transierunt in egyptum timore caldeorum contra
mandatum d[omi]ni factum eis ex ore ieremie. ut h[ab]etur Je
remie. xliii. s[ed] hoc no[n] uidetur uerum. q[uia] de ipsis descen
dentib[us] in egyptum d[icitu]r infra c[apitu]lo isto. nuncii tui usq[ue]
ad anes peruenerunt. que e[st] ciuitas egypti. illi autem
qui interfecto godolia transierunt in egyptum no[n] ire
runt illuc sicut nuncii ad redeundum. s[ed] fugitiui sicut
ad illuc manendum. p[ro]pter q[uod] Ra. sa. exponit hoc c[apitu]l[u]m
de osee rege isr[ae]l qui misit nuncios ad regem egypti p[ro]
auxilio habendo contra regem assiriorum ut sic liberare
tur a tributo quod sibi reddebat singulis annis ut h[abetu]r
iiii. Re. xvii. et licet litt[er]a posset ad hoc applicari. uidetur
t[ame]n m[ihi] q[uod] melius debeat intelligi de sedechia rege iu
da qui confidentia regis egypti rebellauit nabuchodono
sor contra consilium ieremie [illegible] [illegible]
lendo misit frequenter sedechias sollempnes nuncios ad
regem egypti. s[ed] defraudatus fuit ab intentu quia rex
egypti no[n] adimpleuit p[ro]missa [illegible]
Jgitur s[ecundu]m hanc sententiam [illegible]
comminatur penam regno iuda [illegible]
chis. s[ed] idem facit regno isr[ae]l [illegible]
p[ri]mo comminatur illis de regno iuda [illegible]
nat eis consolationem [illegible]
ea expectat d[omi]n[u]s. [illegible]
pam. s[ed] sequitur de bitum [illegible]

[illegible] in egiptu sed ipo [illegible] eorum super egiptum. sed dns [illegible] nunc ingressa. Cetera [illegible] dicit. de filiis desertis consilii Jeremie et aliorum [illegible] dni. ut haberent consilium et requirendo p illo [illegible] auxilium. et non ex mo. q ipse dni hoc non consulebant. et ordinem telam i. tractatis pressum ad rebellandum caldeis. et nō p spm meum. s3 p medium more [illegible] dictis [illegible] jeremie. is ut ad [illegible] peccatum super peccatum. quia pmo diffisi fuerunt de diuino auxilio. 2° immo confisi de humano. Ideo [illegible] quia [illegible] et p3 lra ex dictis usq3 ibi. et erit uobis fortitudo pharaonis in confusionem [illegible] et confidentia eius rebellauit caldeis qui uenientes [illegible] ciuitatem et templum et ptim occiderunt et ptim captiuauerunt [illegible]. erant [illegible] quod fuit sic dictum ab [illegible] et usq3 ad nuncios pervenerunt. et in ale. quia in hebreo et in libris [illegible] erant [illegible] que e ciuitas nobil. egypti [illegible] sollempnes [illegible] et usq3 ad [illegible] pervenerunt. pmo n. iuenerunt rege egypti [illegible] respondet eis [illegible] se ad nuncios q est [illegible] egypti et [illegible] sunt eis ad [illegible] consilii sui [illegible] quia nō habuerunt inde aliquod remedium s3 confusionem et cū hoc magnū dampnum [illegible] omnis iumentorum [illegible] i. iumentorum portantium [illegible] egypti que e in pte australi respectu regni iude [illegible] et magna p habendo eis auxilio. et unde portant. sb ditur. in terra tribulationis et angustie. i. in regno iude cui imminebat magna tribulatio et angustia a nabugo. rege. leena et leo i. rex sedechias et regina. ex eis vipera et regulus volans. i. filii ex eis nati veneno malitie pleni. portantes super humeros iumentorum diuitias suas. filii eis regis aliquando mittebant ad querend tale auxi [illegible] a rege et regina missis. et ppter hoc dicit ex eis. super gibbum camelorum. [illegible] sup dorsum sup que ponitur sella et onus. Cetera patent ex dictis usq3 ibi. superbia tantum e. ex magna n. supbia procedebat q sedechias et pplus eius nolebat fuire regi babilonis sm consiliū Jeremie a dno sibi reuelatū quiesce. a querendo tale auxilium ab egyptiis cont regem babilonis et finas ei in pace. Nunc ingressus [illegible] arguitur pplus de contemptu dei et pphetarum suorum. pmo tm inducit deus loquens ipi dicens. nunc ingressus. s. o [illegible] loci ubi scribis tibi a dno reuelata. scribe ei. i. pplo iude. super buxum. In hebreo h3 super tabulam. [illegible] buxum eo q tabule ad scribendum fiūt comiter de buxo. et in libro diligenter exara illud. s. p notarium tuum. habebat eis pphe aliquando notarios sicut baruch fuit notarius Jeremie ut h3 Jere. 36. et magis pbabile e de vsa [illegible] qui fuit nobil et de stirpe regia p habuit notarium scribentem in volumine illud qd ppha scripsat i tabula p exemplari. et erit in die nouissimo i testimonium. et uocatur ibi dies nouissima dies in q ciuitas fuit destructa p caldeos. quia tūc impleta fuit [illegible] et usq3 ad eternū idest usq3 ad finem [illegible] quia sp erit ppha [illegible] i testimonium malitie illorum contra quos loqbatur. ideo sb ditur. [illegible] ad [illegible] s. ipm de [illegible] idest [illegible] uerba eorum [illegible] reputabat [illegible] et p3 lra usq3 ibi. esset a [illegible] contemptu illius et [illegible] ostendebat q de [illegible] eos [illegible] sup illa malitiā. Propterea dicit [illegible] uobis [illegible] debita pena

cum dicit. p eo q reprobastis uerbum hoc. i. uerbū dni p pphas dictum. et sperastis in calumpnia. querendo occasionem recedendi a fuitute regis babilonis cui sedechias rex et principes iurauerant fuire ut h3 4. Re. vlt. et in tumultu. s. exercitu regis egypti cui querebant [illegible] uenire ad eorum auxilium i magno strepitu armorum et populi. et innixi estis super eo. magis q sup diuino auxilio. ppterea erit uobis iniquitas hec de trasgressione iuramenti et contemptu dei. sicut interruptio cadens et requisita i muro excelso. q cito [illegible] dit a loco altiori tanto magis opprimit illa sup q cadit et ppter hoc intelligitur q iniquitas pdicta erat cā destructionis ciuitatis et ppli. et p3 lra usq3 ibi. et nō inuenietur de fragmentis eius testa. et i. nō remanebunt aliqui residui de pplo in terra iuda qui possint eam operari. quia illi quos dimisit nabuzardan ad colendum terram mortuo godolia fugerunt i egyptum timore caldeorum. quia hec dicit dns deus. qui nō potentia. Sic reuertimini ad deum q pmo z. et quiescite a rebellione contra regem babilonis. salui eritis. i. pdiuit Jeremias regibus et pplo regni iude ut p3 i multis locis sue pphetie. i silentio. i. humiliter et pacifice fuiendo regi babilonis sm dni uolūtatem. et in spe. diuini auxilii non humani. erit fortitudo ura. conseruans ciuitatem et pplm a destructione. S3 quia sedechias noluit credere Jeremie et pplus eius. iō sb ditur. et noluistis et dixistis. neqq s. faciemus Jeremie consiliū. s3 ad equos fugiemus. i. ab equitibus egypti refugium et auxilium querentes. Ideo fugietis. quia deficiente auxilio egypti et rupta ciuitate sedechias rex et sui bellatores fugerunt nocte. ut h3 4. Re. ultimo. et super ueloces ascendemus. i. si rex babilonis aduersum nos pualuerit p uelocitatem equorum nostrorum euademus manus eius q excludit dicens. iō ueloces erunt qui psequentur uos. quia caldei insequentes sedechiā fugientem ipm apprehenderunt. ut h3. 4. Re. ultimo. donec relinquimini q̄ malus nauis. in signū naufragii precii. et q̄ signū sup collem. ubi aliquando in sublimitate arboris magis alte noie speculator ad uidendū si hostes ueniunt et ex qua pte. et sic dat signum fugiendi illis p quibus speculatur et ad quam ptem debeant fugere ne incidant i manus hostium. et ipse etiā uelociter descendens fugit cum aliis. Sic fuerunt illi qui remanserunt de pplo iuda quorum aliqui fuerunt ducti in babilone in signum uictorie caldeorum et destructionis iudee sicut malus e signum naufragii. pars eorum aufugerunt in egyptum timentes contra se aduentū caldeorum.

Propterea expectat. hic ostenditur ppha p diuinam miserationem infundit oleum lenitiui denuntians pplo consolationem. Circa qd sciendū q hanc ptem exponunt doctores nri comiter ad lram de redemptione ppli iude de captiuitate babilonica facta p cyrum destructo regno caldeorum ut h3 i esdre pmo. s3 expositori huic nō uidetur bene consonare lra i pluribus locis ut pz qd d3 i fine. plorans neqq plorabis. i. p reditum de captiuitate babilonica materiam tristicie nō habebis ut isti exponunt. nam oppositum videtur neemie pmo ubi d3 q pplus reuersus de babilone erat i magna afflictione magna et opprobrio. Item qd sb ditur. p ea. et dabit dns tibi panem arctum et aquam breuem. i. i redeundo de babilone sustinebitis penuriam. sm istos hoc non consonat pdictis ab eis. s. q non habebant materiam tristicie. Item et quod p ea sb di3. et dabit pluuiam semini tuo. ut exponunt de magna habundantia i terre fructibus et aialibus. cui oppositum videtur in reditu neemie. 5. ca. ubi d3 q multi de pplo disponebant uendere filios et filias suas i fuos et ancillas p uictu habendo. Item qd d3. et nō faciet uolare a te ultra doctorem tuum. s. esdram. vel dictum qd nō

qd nō videtur verū quia esdras nō sp stetit cū eis sz pauco tpe / quia p alios lōgo tpe venit de babilone et non multū supuixit. Item quod infra dr̄. et erit lux lune sicut lux solis &c. exponūt dicentes q hoc intelligr̄ de maiori leticia quā habuerūt post captiuitatē q̄ ante. tanto tamē excessu letitie non videtur bn̄ pdictis concordare / et maxie qr nūq̄ redierūt ad tantā psperitatē sicut fuerant ante dēmisso maxie tpe dauid et salomonis et aliorū regū plurimorū. / Et iō saluo meliori iudicio videtur q iudei melius q̄tum ad aliq exponūt pte ista. s. de redēptione eorū fienda p xpm. sz i hoc errant q expectant futurū qd iam trāsiit i preteritū. igr accipiendo ab eis qd est verū et fm̄ respuētes. exponam⁹ lrām de redēptōne facta p xpm. et diuiditur i duas ptes. qr pmo ponit redēptō facta p xpm in suo aduētu pmo. 2o facta in 2o ibi et erit. / pma hic pdicitur ab ysaia cū dr̄. ppterea. i. pp mala vrā multiplicata. expectat dn̄s ut misereatur vri. i. differt redēptōnē vrām pfectā p xpm fiendam vsq̄ tūc quia non auferet eā sbditur. et iō exaltabitur parcens vobis. quia tēpus sui aduētus erit tpus mīe magne. Verūptn̄ nō erit sine iusticia q̄ sp dei miam cōcomitatur. Iō sbditur. qr deus iudicij dn̄s. bn̄ omnes qui expectant eū. firmiter credendo eius aduentū. ppls. n. syon. i. fidelis et catholic⁹ habitabit in ihrlm. i. in ecclia fm qd dr̄. hebre. 12. accessistis ad mōtē syon et ciuitatē dei viuētis ihrlm celestē et quia ad lrām in monte syon incepit fides catholica p predicatōnē xpi i ppa psona et p missionem sps sci sup aplos ut dictū fuit sup. 2o cap⁹. plorans neq̄q̄ plorabis p dilatōne xpi venturi p qua suspirabant ingemiscentes pres veteris testi. miserans miserebitur tui. i. tantū q p te exponet se morti. ad vocē clamoris tui &c. In primitiua. n. ecclia p longū tpus p⁹ea fuit [illegible] frequētissime volebat ad votū sensa diuina. et dabit tibi dn̄s panē arctū et aquā breuē. i. ex dei gr̄a eris cōtēta paruo victu / sicut pz ex decursu ecclie i viris pfectis et religiosis. et nō faciet auolare a te vltra doctorē tuū. s. xpm qui dicit de se ipo. m. 23. vnus ē magister vester x⁹. et de sua pmanētia dicit m. vltimo ecce vobiscū sum omnibus diebus vsq̄ ad cōsummatōnē seculi. fm eius deitatē vbiq̄ est p essentiā pn̄tiā et potentiā et in ecclia sua p spālē grām et fm hūanitatē i eucharistie sacramento. In trāslatōne caldaica sic hēt et non recedet vltra diuinitas ei⁹. ex quo pz q nō pot conuenienter intelligi de esdra doctore. sz xpo cōuenit optime. et erūt oculi tui videtes preceptorē tuū. s. xpm qui apparuit visibiliter etiam oculis corporalibus i forma humanitatis / et etiā in sacramento sb spē panis. et aures tue audient vbū. s. euangelium. post tergū monetis. i. ad sequēd vestigia xpi pdicantis i psona ppa pmo / et p⁹ea in apostolis aliisq̄ discipulis. hec via. s. fides catholica. ambulate in ea &c. quia ea nūq̄ generaliter declinabit a fide catholica. et cōtaminabis laminas sculptilium argenti tui &c. quia gentiles ad pdicatōnē aplorum cōfregerūt ydola sua. mīaz et ornamēta ydolorū pauperibus erogantes. egredere dices ei. i. ydolatrie q cessabit q̄ in vniūso orbe. et dabitur pluuia semini tuo &c. semen pabolice dr̄ hic verbū euangelii. fm qd dicit saluator luce. 8. semen ē vbū dei et recipiētibus ipm p fidem data ē pluuia grē dei. p talem modū dr̄ deutro. 32. concrescat ut pluuia doctrina mea. et panis frugū terre erit vberrim⁹ et pinguis. iste ē panis eucharistie quidē panis frugū terre qr continet iste panis pinguedinē diuine grē. pascet in possessione tua in die illa agnus spaciose. i. xps de q dr̄ Io. pmo. ecce agnus dei / qui pascitur spaciose in dila

tatōne catholice ecclie fm q dr̄ canticorum 2o. qui pascitur in liliis donec aspiret dies et inclinentur vmbre. et tauri tui. i. apli. et pulli asinorum. alij inferiores predicatores. qui operantur terrā. laborando i agro dnico. vba et exēplo. commixtū migma comedent. glosa super locū istū dicit q migma ē olerū mista palea / et eam sequūtur expositores nri. sz huic dictō lra contrariari quod sbdr̄. sicut in area ventilatū ē. i. purgatū a palea / quid aut intellexerit Ierō p migma nescio. sz in hebreo hr̄ sic. mixtū forte comedent. i. cōmixtione diuersorū granorum / absq̄ aliqua corruptōne in sua bonitate manentiū / p quod metaphorice intelligitur cōgregatio fideliū ex iudeis et gentilibus et variis natōibus qui incorporati sūt ecclie p pdicatōnē apostolorū aliorumq̄ predicatorū. et erit sup omnē montē excelsum &c. p mōtes excelsos intelligūtur apli. p colles qui sunt montes minores pdicatores alij. Riui currentium aquarū. i. habundātia sane doctrine eo modo loquendi quo dr̄ sup. 11. repleta ē terra sciā dn̄i sicut aque maris operientes. in die interfectōnis multorū cum ceciderint turres. i. tpe destructōnis ihrlm in qua erant multe turres que cū muris destructe fuerunt p romanos / et illo tpe maxie incepit pdicatio euangelij p aplos aliosq̄ discipulos xpi. ¶ Et erit lux. hic denunciatur liberatio fideliū in 2o aduētu xpi. tūc. n. liberabuntur a penalitatibus vite pn̄tis / et diuiditur i duas ptes. quia pmo ponitur huiusmodi liberatio. 2o demonis abiectio. ecce nomē. / Circa pmū sciendū q fm sanctos et doctores catholicos in finali iudicio mūdus innouabitur et meliorabitur ad augmentū glie electorum / qui in elementis et corporibus celestibus melioratis videbunt clarius relucentiā diuine virtutis et bonitatis, fm illud sapie. 13. a magnitudine creature poterit cognoscibiliter creator horū videri. decor aūt corporū celestiū maxie cōsistit in luce / et iō tūc augebitur. et hoc ē qd dr̄. et erit lux lune sicut lux solis &c. in die qua alligauerit vulnus ppli sui. quia fideles resurgent i corporibus gloriosis ab omni corruptōne et penalitate liberatis. ¶ Ecce nomē. hic consequenter agitur de deiectōne demonis. / Sciendū tn̄ q hebrei et expositores nri exponūt ptem istam ad lrām de deiectōne sennacherib regis assyriorum venientis contra ihrlm qn exercitus eius pcussus fuit ab angelo sic q corpora bellatorū fuerūt incinerata intactis vestibus et armis. sicut dictū fuit supra. 8. et ad hoc satis posset applicari lra. / Sz contra hoc videtur quod dr̄ hic i pn̄c. ecce nomē dn̄i venit de longinquo. ex quo videtur ysaias loqui de tpe lōginquo quod ē dies iudicij finalis et non de ppinquo seu pn̄ti cum hoc fuit dicta percussio sennacherib / quia fuit tpe ysaie ut hr̄. 4. Re. 19. Item quod dr̄ in fine huius capituli. ppata est ab heri topheth &c. i. pena iehennalis. fm quod dr̄ ab omnibus expositoribus hebreis et latinis. et iō vr̄ ysayas hic loqui de tpe finalis iudicij in quo demones cū dampnatis retrudentur in infernū / et hanc sniam sequitur magister hic alexander alio / qui fuit maximus theologus tpibus suis. / Igitur fm hanc sniam hec pars in tres diuiditur quia pmo describitur aduentus iudicis terribilis impiis. 2o delectabilis iustis ibi. canticū erit. et 3o ut abiectiuus demonis ibi. et auditam. Circa pmū dicit ysayas ecce nomē dn̄i. quia i iudicio apparebit dn̄s qui iudicatus fuit coram pilato ut [illegible] vilis et abiectus. venit de lōginquo quia tpe ysaie erat magna distantia vsq̄ ad tpus iudicij. ardens furor eius. qr ignis cōflagratōnis precedet aduentū iudicis. et grauis ad portandū. quia terribilia signa apparebunt ppe iudiciū. labia eius repleta sunt indignatōne contra reprobos contra quos pferet illā sniam ptē maledicti &c. m. 25. et lingua ei⁹ q̄si ignis.

deuorans. quia per flammam ab eo prolatam deducentur ad ignem iehenne interminabilem. et spiritus eius .i. indignatio eius contra reprobos. velut torrens inundans. quia non poterunt punitionem euadere eius. ad perdendas gentes .s. omnes contrarium ad reprobos. et frenum erroris. quia cognoscent se errasse. illa tamen cognitio non erit eis utilis sed magis afflictiua per remorsum conscientie de quo dicitur in ultimo capitulo. vermis eorum non morietur. ¶ Canticum. hic describitur dictus aduentus delectabilis electis quia tunc letabuntur non solum de sua glorificatione sed etiam de reproborum punitione applaudendo diuine iustitie. et hoc est quod dicit. Canticum erit uobis .s. electis. sicut uox. que est in hebreo. sanctificate sollempnitatis .i. uox sollempnitatis paschalis in qua filii israel laudauerunt dominum pro suo exitu de egypto. in quo figuratus fuit exitus electorum de omni penalitate qui ad celum transferentur gloriosi in corpore et anima. et letitia cordis sicut qui pergit cum tibia etc. li sicut non importat hic equalitatem quia letitia electorum tunc excedet omnem letitiam que potest exprimi a nobis. sed propter talia utimur talibus exemplis hominibus cognitis. quia secundum quod dicit gregorius balbutiendo prout possumus excelsa dei resonamus. Et auditam. hic consequenter ostenditur dictus aduentus ut demonis abiectiuus quia tunc auferetur eius potestas inducendi homines ad malum seu peccatum. quia tunc cum reprobis retrudetur in infernum ex quorum pena augebitur pena demonum sicut gloria angelorum augmentabitur ex gloria electorum quos induxerunt ad meritum. Ideo dicitur et auditam faciet dominus gloriam uocis sue. dicens electis venite benedicti etc. et terrorem brachii sui ostendet. in demonum deiectione. in comminatione furoris. cum dicet ite maledicti in ignem eternum qui paratus est dyabolo et angelis eius. mathei 25. et flamma ignis .s. iehenne allidet in turbine et lapide grandinis. per ista que sunt hominibus terribilia intelligitur terror ultimus. a uoce enim domini .i. in sententia iudicii. pauebit assur .i. dyabolus qui hic ad literam intelligitur sub nomine regis assur qui multum afflixit populum domini sicut supra xiiii. sub nomine regis babilonis significatur dyabolus ad literam ut dictum fuit ibidem. virga percussus .i. virga diuine sententie. et erit transitus uirge fundatus .i. firmus et stabilis quia illa sententia erit irretractabilis. ideo sequitur quam requiescere faciet dominus super eum. quia pena illius sine tenebit eum depressum in perpetuum. In tympanis et cytharis etc. per ista intelligitur electorum letitia de potestate demonum deiecta secundum quod dicitur apocalypsis xii. audiui uocem magnam in celo dicentem nunc facta est salus et uirtus et regnum dei nostri et potestas christi eius. quia proiectus est accusator fratrum nostrorum etc. preparata est enim ab heri thopheth .i. iehenna. secundum expositores hebreos et latinos. thopheth ydiomate significat laxationem uel ampliationem. et ideo sic nominatur iehenna quia omnis homo qui non restringit fomitem suum. sed magis laxat ei habenas cadit in iehennam ut dicit glossa hebraica. dicit autem preparata ab heri .i. a secundo die creationis mundi ut dicunt aliqui quia illa dies non habuit in diuis tertius sed tantum heri. Sed hoc non est uerisimile quia secunda die facta fuit distinctio celi syderei ab aquis inferioribus et superioribus ubi non est iehenna. sed circa centrum terre ut dicunt sancti doctores. Item ratio eorum magis concludit contrarium quia si secunda dies fuit prima huius heri sequitur quod ipsa non fuit primum heri sed magis dies precedens et ideo melius dicitur quod heri hic accipitur pro principio temporis in quo deus creauit celum et terram. ita quod sicut tunc fecit celum empyreum pro electis ita infernum pro reprobis. a rege preparata .i. a deo qui regit uniuersa quia sicut fecit habitationem electis in celo empyreo sic etiam reprobis in inferno. In hebreo habetur regi preparata .i. demoni et angelis eius qui dicitur rex super omnes filios superbie. iob. xli. profunda quia dicitur esse circa centrum terre. et dilatata. quia multi uadunt ad perditionem secundum dictum saluatoris mathei vii. nutrimenta eius ignis et ligna multa. per hoc designatur acerbitas pene. flatus domini .i. effectus sue iustitie. sicut torrens sulphuris etc. per hoc etiam ostenditur horror illius pene. et quod impediri non possit eo quod procedit ex ordine diuine iustitie.

Ve qui — XXXI

descendunt. Postquam locutus est ysaias contra regnum iude eo quod ex diffidentia diuini auxilii recurrerunt ad humanum tempore regis sedechie hic ex consequenti loquitur contra regnum israel tempore osee qui ut euaderet reddere tributum regi assyriorum sicut consueuerat misit nuntios ad susac regem egypti et sic ex eius confidentia rebellauit. propter quod salmanasar rex assyriorum uenit contra eum et regnum et regem eius destruxit ut habetur .iiii. Regum. 18. Secundum hoc igitur istud capitulum in duas partes diuiditur quia primo ponitur destructio regni israel ex dicta causa. secundo saluatio regni iude pro tunc ratione opposita ibi. quia hec dicit. Circa primum sciendum quod sicut regnum israel fuit destructum ex mala confidentia super egyptum sic rex egypti cum suo exercitu fuit deuictus a nabuchodonosor rege babilonis quarto anno ioachim filii iosie ut habetur ieremie. 46. et hoc quia falsam fiduciam dederat regi israel et utrumque istorum denuntiat hic ysaias et patet ex dictis paucis exceptis. Ve qui descendunt in egyptum .s. de populo israel. habentes fiduciam super quadrigis. quia multe sunt ad portandum arma et omnia exercitui necessaria. et super equitibus et preualidi tunc enim egyptii erant in armis famosi. et non sunt confisi super sanctum israel .i. super deum qui sanctificat israel. Ipse autem sapiens .s. ipse deus cuius sapientie non est numerus. adduxit malum .i. penam super regnum israel. et uerba sua. que per prophetas dixit de destructione regni israel. non abstulit .i. ab effectu. sed ea impleuit. et consurget contra domum pessimorum .i. regnum israel qui uitulos aureos adorabant et contra auxilium .i. contra regem egypti regi israel auxilium promittentis. egyptus homo. et sic est deo ad puniendum ipsum pro uoluntatis sue libito. et non deus. ut possit saluare regnum israel et etiam regem contra ordinationem dei. et equi eorum caro et non spiritus .i. spirituales sicut cuiusmodi sunt angeli qui sunt exercitus dei. et dominus inclinabit manum suam. ad accipiendum contra utrumque regem uindictam. ideo subditur. et corruet etc. similiter omnes consumentur. li simul non importat identitatem temporis quia duo reges predicti non fuerunt eodem tempore debellati ut patet ex predictis sed designat similitudinem pene utriusque regis. ¶ Quia hec dicit. hic consequenter ponitur saluatio regni iude pro tunc ex causa opposita .s. ex uera confidentia in domino. ezechias uero qui tempore osee regnauit ut habetur .iiii. Reg. 18. totam confidentiam suam posuit in domino et ad hoc induxit populum suum. propter quod dominus modo mirabili liberauit eum de manibus sennacherib regis assyriorum .iiii. Reg. xix. et hec saluatio describitur hic diffuse et primo prophetice. secundo hystorice capitulo 36. prima in duas quia primo ponitur modus dicte saluationis in generali et secundo magis in speciali capitulo 32. prima in duas. quia primo ponitur regni iude saluatio. secundo sennacherib destructio ibi. et cadet. Circa primum ponitur exemplum de leone qui non dimittit predam timore pastorum sibi occurrentium. sic dominus constanter et sine impedimento proteget et saluabit ierusalem contra sennacherib et eius exercitum. et sicut aues uolantes. non habent timere accipitrem sagittatoris sic nec habitantes in ierusalem impetum sennacherib regis et sic prohibetur usque ibi. conuertimini sicut in profundum recesseratis filii israel. hoc dicitur quia cum populus israel transferretur in assyrios per salmanasar regem aliqui de illo regno euaserunt latitantes ubi poterant. sed postea uenit ad ex

cita

chiam regem / s. reiecta ydolatria conuersi fuerunt ad uerum dei cultum. Ideo subditur. In die illa abiiciet uir ydola argenti sui. i. despiciet pre amore cultus diuini. ¶ Et cadet. hic ostenditur ponitur sennacherib deiectio que facta fuit per hoc quod angelus domini percussit in exercitu eius. clxxxv. milia quod uidens sennacherib cum paucis fugit territus / et hoc est quod dicitur. et cadet assur. i. exercitus assiriorum. In gladio non uiri. s. angeli. et fugiet. s. rex sennacherib. non a facie gladii. s. aduersariorum suorum / sed ex terrore supradicto. et iuuenes eius uectigales erunt. i. tributarii. qui antea tributum ab aliis tributum accipiebant. et fortitudo eius a terrore transibit. quia amplius non terrebit populos in circuitu sed magis eos. Ideo subditur et pauebunt principes eius fugientes. s. cum rege sennacherib ut dictum est. dixit dominus cuius ignis est in syon. quia in altari holocaustorum quod erat in monte syon erat ignis perpetuus qui nutriebatur a sacerdotibus. leuitici. vi. et caminus eius in ierusalem. hoc dicitur per altare incensi ad quod ingrediebantur cotidie sacerdotes / ut ibi comburerent thimiama ad consumandum sacrificia ut habetur hebreorum. ix.

Ecce in XXXII

iustitia. hic per sequitur predicta magis in speciali. Et diuiditur in duas partes. quia primo describitur iustitia ezechie propter quam facta fuit tunc dicta saluatio. secundo malitia sennacherib propter quam facta est eius deiectio capitulo xxxiii. prima diuiditur in duas partes quia primo describitur iustitia ezechie propter quam facta fuit tunc dicta saluatio que meruit dictam saluationem. secundo malitia manasse que demeruit regni iude destructionem. ibi. Stultus. Circa primum dicitur. ecce in iustitia regnabit rex. s. ezechias qui fuit iustus et principes in iudicio preerunt. ab eo informati et inducti et erit uir sicut qui absconditur a uento. secundum hanc litteram lxx. refertur ad quemlibet de populo iudeorum qui protectus fuit ab impetu et tempestate sennacherib meritis ezechie. In hebreo autem habetur. et erit uir sicut absconsio a uento. et sic lxx. uir refertur ad ezechiam qui dicitur uir a uirtute. et absconsio et protectio a uento et tempestate. ipsius sennacherib populo suo ut dictum est. sicut riui aquarum in siti sunt ualde amabiles et utiles sic ezechias populo suo. et sicut umbra petre prominentis in terra deserta. ex siccitatibus et caloribus maximis saluteri talis umbra est ualde delectabilis hominibus ibi descendentibus. sic ezechias populo suo. non caligabunt oculi uidentium. quia ysaias illo tempore multas habuit diuinas reuelationes et claras et alii prophete qui tunc temporis erant. et aures audientium diligenter auscultabunt. quia ezechias et eius populus uerba ysaie deuote receperunt. et cor stultorum. i. illorum qui fuerant stulti tempore precedenti. s. tempore achaz patris ezechie qui fuit ydolatria pessimus. intelliget scientiam tempore ezechie qui fuit deuotus et studiosus. et lingua balborum. i. illorum qui tempore achaz non audebant deum laudare manifeste et ydolatriam detestari. uelociter loquetur et plane. prompte deum confitendo et ydolatriam manifeste detestando. non uocabitur ultra is qui insipiens est. s. achaz qui auersa sapientia decidit per ydolatriam. neque fraudulentus maior. i. achaz qui fraudulenter loquebatur ysaie supra. vii. capitulo. non petam et non temptabo dominum. ut hoc fraudulenter silans dei reuerentiam cum tamen recusaret signum a deo dari / ex hoc ne glorificaretur nomen domini ut dictum fuit ibidem. ¶ Stultus. hic ostenditur ponitur malitia manasse filii ezechie / propter cuius malitiam destructa est ciuitas per caldeos. et ... et primo describitur eius transgressio. secundo ciuitatis destructio ibi mulieres. Circa primum sciendum quod sicut ysaias describendo iustitiam ezechie simul tetigit malitiam achaz patris sui / sic describendo malitiam manasse tetigit iustitiam nepotis sui iosie / ut opposita iuxta se posita magis elucescant. dicit igitur. Stultus. i. manasses qui ad ydolatriam declinauit super omnes / que non solum est stultitia sed magis insania. fatua loquetur. quia per uerba sua seduxit principes et habitatores ierusalem ut declinarent cum eo ad ydolatriam. ii. paralipomenon. xxxiii. et cor eius faciet iniquitatem. quia ex magna libidine talia faciebat ut perficeret simulationem. ostendendo se querere bonum commune ut per cultum omnium ydolorum impetraretur a multis diis auxilium. sicut de ciuitate romana dicit leo papa quod magnam arbitrabatur se suscepisse religionem cum nullius gentis respueret falsitatem. et loquatur ad dominum fraudulenter. quia cum hoc quod adorabat ydola / adorabat cum hoc deum ut sic haberet gratiam aliquorum principum qui a cultu dei non totaliter recesserant. et uacuam faciat animam esurientis. quia ad cultum multorum deorum ducebat requiri magnas expensas et sub illo pretextu leuabat a populo multas pecunias unde pauperes grauabantur. fraudulenti uasa pessima sunt. i. ministri manasse regis sunt pessimi. apud. n. hebreos ministri cuiuslibet artis dicuntur uasa / et quia manasses rex per ministros suos malitiam suam exercebat tamquam per instrumenta. Ideo dicitur hic uasa pessima. ipse. n. s. manasses. cogitationes concinnabit. i. machinationes suas malas sub iustitie apparentia colorabit. ad perdendos mites. i. innoxios / secundum quod dicitur. iiii. regum. xxi. sanguinem multum innoxium effudit manasses. In sermone mendacii. i. per mendacia sermonibus iustitie apparentibus colorata. sicut dictum fuit supra primo capitulo / quod ysaiam condempnauit ad mortem qui zelo legis. Et idem credendum quod fecerit de multis aliis. cum loqueretur pauper iudicium. i. diceret ueritatem eo. n. quod ysaias et alii prophete eius malitiam uerauiter arguebant querebat occasiones interficiendi eos. Consequenter transit propheta ad describendum iustitiam iosie qui post duos annos post mortem manasse regnauit. d. princeps uero. i. iosias. ea que digna sunt principe cogitabit. quia a iuuentute sua cepit esse multum sollicitus de cultu dei / et communi bono regni sui. et ipse super duces stabit. quia nobiles iuda ad hoc induxit et toto tempore regni sui in hoc eos stabiliuit. ¶ Mulieres. hic ostenditur subditur ciuitatis et regni iude destructio / et secundo restitutio ibi. et erit. Circa primum dicitur. mulieres opulente. habitatores. n. ierusalem tempore sedechie uocat mulieres / eo quod non habuerunt uirtutem se defendendi uiriliter effeminati. filie confidentes. in fortitudine muri et in auxilio egyptiorum ut patet ex supradictis. xxx. capitulo. percipite auribus eloquium meum. q. d. cordibus uestris deberet esse impressum / et quid sit illud subditur. post dies et annum. per hoc non intelligitur aliquod tempus certum determinatum ut dicit Ra. Sa. sed est sensus sicut dies addentur ad dies precedentes et annus ad annum / sic multiplicabuntur uestre iniquitates quousque ueniat destructio per caldeos. et uos conturbamini confidentes. i. uos qui non confiditis in securitate / eritis ultra modum conturbati. Consummata est enim uindemia. quia ducetur populus in captiuitatem / et sic non erit qui ultra colat terram / nec per omnes qui fructum colligat. obstupescite. pro nimio terrore uobis imminente. exuite uos. uestibus gloriosis. et confundimini. monentes uos uilibus et asperis. Ideo subditur. accingite lumbos uestros. s. ciliciis. super ubera plangite. i. signum planctus et doloris ostendite. hebrei dicunt hic super agros plangite quod dimittetis inculta et deserta / et consonat hoc littere sequenti cum dicitur. super regione desiderabili quia. i. iudea que frequenter in scriptura dicitur fluens lacte et melle, pro sua fertilitate. super humum populi mei. i. super terram habitantium in locis campestribus ubi solent homines esse innocentes et sine malitia. spine et uepres ascendent. propter

cultorum abominationi qui ducent in captiuitatem. quia
magis super omnes domos gaudii et cetera. i. honorum uacan
tium gaudiis et deliciis quales de communi cursu sunt habi
tes in ciuitatibus magnis. In hebreo sic habetur. super humum
populi mei spine et uepres ascendent et etiam super omnes
domos et cetera. et sic est sensus contrario modo. q. d. non
est mirum si super terram iude inducam talem destruc
tionem quia etiam hoc faciam in ierusalem meo cultui elec
tam et in domibus templi ubi leuite solent canere in do
mino exultantes. domus. n. dimissa est. s. domus re
gia a sedechia fugiente relicta. et loquitur de futuro
per modum preteriti propter certitudinem prophetie. tenebre et
palpato facte sunt a uolentibus introire. super spel
luncas. hoc est cellaria et foueas ex ruina edifi
ciorum. usque in eternum. In hebreo habetur. usque in seculum. i.
usque ad tempus a deo preordinatum de eius reedifi
catione ¶ Gaudium. hic consequenter agitur de populi repara
tione usque ad finem huius capituli. et exponunt aliqui docto
res nostri totum istud de tempore reedificationis templi et ci
uitatis per zorobabel. neemiam et alios sanctos patres et de
tempus. Sed contra hoc uidetur quia in reditu capti
uitatis populus numquam fuit in tanta prosperitate temporali
et spirituali qualiter describitur in hac parte ut uidebitur. propter
quod Ra. Sa. exponit partem istam de tempore magne felicitatis
et prosperitatis quam expectant iudei habere in aduentu messie
sue. et ideo dicunt ea quod falsum est relinquendo. s. quod
christus in mundum sit uenturus. uidetur mihi quod locus ille expo
nendus est de statu prospero quem fecit nobis christus oriens ex
alto. propheta tamen continuando dicenda dictis recolit
afflictiones populi a tempore suo futuras usque ad aduen
tum christi. d. gaudium onagrorum pascua gregum. gre
ges hic dicuntur iudei quorum plures ad multos essent
ydolatre et permixti aliis populis. tamen multi de
illis erant boni et cultores dei. onagri dicuntur reges
infideles qui eos quasi pecora subiecerunt et afflixerunt. s.
primo babilonii. postea persi et medi. tertio greci. et quar
to romani. ita quod a tempore captiuitatis babilonice us
que ad christum fuerunt subiecti aliquibus illorum successiue
et si fuit aliquod interuallum fuit ita modicum
respectiue quod quasi non est computandum. et isti onagri
gaudebant in re bona iudeorum unde deberent uiuere
donec effundatur spiritus de excelso. quod fuit impletum quando
post resurrectionem et glorificationem christi spiritus sanctus effu
sus est super apostolos aliosque discipulos in signo ui
sibili. act. ii. qui est spiritus perfecte libertatis secundum illud
secunda cor. iii. ubi spiritus domini ibi libertas. et erit desertum
i. gentilitas que fuit inculta et deserta non habens le
gem diuinam et prophetas. in chermel. i. habundans in bonis
spiritualibus sicut iudea quantum ad bonos. et chermel in
saltum reputabitur. i. iudea meliorabitur quantum ad susci
pientes christi fidem quia apostoli et alii lxx. discipuli qui fere
omnes fuerunt iudei fuerunt magne arbores in ecclesia
dei que dicitur eis saltus. per eos. n. publicata est fides per
orbem. ideo subditur. et habitabit in solitudine. i. in gen
tilitate que prius erat inculta ut dictum est. iudicium
i. exercitium iustitie quod est per fidem. et iustitia. s. euan
gelica. in chermel sedebit. i. in credentibus ex iudea ex
quibus et gentilibus facta est una ecclesia. et erit opus
iustitie pax. quam christo nato angeli clamauerunt luce.
ii. gloria in altissimis deo et in terra pax hominibus bone
uoluntatis. et cultus iustitie silentium. i. prosperum conuersando
a uerbis iactatoriis et in aduersis a murmurationis
et securitas in sempiternum. quia in primitiua ecclesia
ita erant firmati uirtute spiritus sancti quod tormenta non
timebant. sed magis in eis gaudebant. actuum. v. ca. et qui
ex hac uita transibant ad securitatem et gaudium cele
ste amoto impedimento per christum. ideo subditur. et sedebit
populus meus in pulcritudine pacis. quia pax celestis
ex nulla parte impedietur seu obscurabitur. in taber

naculis. i. in mansionibus diuersis secundum uarietatem meritorum
de quibus Io. xiiii. In domo patris mei mansiones multe
sunt. fiducie. quia omnes sunt ibi certi de sue beatitudi
nis eternitate. et in requie opulenta. quia ibi totaliter
quietabitur appetitus secundum illud psalmi. xvi. satiabor
cum apparuerit gloria tua. et quia post glorificationem christi destru
cta fuit ierusalem in uindictam mortis christi. Ideo subditur.
grando autem. i. tribulatio exercitus romani. in descensione
saltus. i. in deiectione templi et domus que dicitur saltus eo
quod ligna illius edificationis apportata fuerant de saltu
libani. et humilitate humiliabitur ciuitas. s. ierusalem que
fuit destructa et prostrata ad terram. et quia illo tempore fides
catholica fuit ualde publicata per orbem. ideo subditur.
beati qui seminatis. s. uerbum euangelicum luce. viii. se
men est uerbum dei. super omnes aquas. i. super omnes po
pulos gentiles et iudeos. apocalypsis. xvii. aque multe populi
multi. patet autem quod propheta loquitur hic methaphorice. quia
semen materiale non seminatur super aquas materiales. im
mittentes pedem bouis et asini. i. indifferenter et sine
acceptione personarum docentes fortes et debiles litteratos et
simplices ¶ Gallice

Ve qui XXXIII

predaris. hic consequenter describitur tempus
nilau saluatoris per christum populi iude quantum ad
malitiam sennacherib. et quia in exercitu eius fuerunt
ydumei qui semper fuerunt iudeis infesti sicut esau a quo
descenderunt semper fuit molestus ipsi iacob a quo descen
derunt iudei. ideo propheta primo inuehitur contra assi
rios. secundo contra ydumeos. xxxiiii. capitulo. ¶ Circa primum sciendum
quod presens capitulum ab expositoribus nostris secundum litteram refer
tur ad tempus ezechie in quo deiectus fuit sennache
rib et populus iude liberatus. Ra. Sa. uero exponit ad li
teram totum istud capitulum reducendo ad tempus messie
in quo expectant iudei de omnibus gentibus triumphare et
eis simpliciter dominari. uidetur autem mihi quod expositores
nostri melius dicunt. et secundum hoc presens capitulum in duas partes
diuidetur. quia primo ponitur sennacherib deiectio. secundo sta
tus ierusalem melioratus ibi. respice syon. prima in duas
quia primo describitur sennacherib deiectio. secundo sob
ne sibi adherentis ut dictum fuit supra. xx. secunda ibi. audi
te. Circa primum sciendum quod ad destructionem sennache
rib secuta est exaltatio populi iude et ideo propheta mixtim
loquitur de utroque. primo tamen inuehitur contra sennache
rib. d. Ve qui predaris. s. populum dei. nonne et ipse preda
ueris. q. d. sic. quia exercitus eius percussus ab angelo. e. Re. 19.
populus exiuit ad colligendum spolia. Ve qui spernis.
s. ipsum deum contra quem blasphemias dixit et scripsit
ut habetur. e. Re. 20. nonne et ipse sperneris. s. a domino et etiam
a populo tuo. quia percusso exercitu suo fugit confusus ad
terram suam ubi fuit interfectus a filiis suis. Consequenter
propheta uertit sermonem ad deum pro liberatione populi di
cens. domine miserere nostri. et cetera. et patet littera usque ibi a uoce
angeli. percutientis exercitum sennacherib. fugerunt
populi. quia sennacherib cum illis qui remanserant fugit.
ab exaltatione tua. i. ab ostensione tue uirtutis in
angelo percutiente. disperse sunt gentes. s. sennacherib
et aliqui mortui remanserunt et alii fugerunt. In he
breo autem sic habetur. a uoce multitudinis fugerunt populi. et
secundum hoc istud refertur ad exercitum sennacherib quem
populi audientes superuenire non audebant expectare.
ab exaltatione tua. i. a potentis tue ostensione o tu sen
nacherib. disperse sunt gentes. per diuersas uias fugientes.
et congregabuntur spolia uestra sicut colligitur bruchus.
i. faciliter et in magna copia. quia exercitus senna
cherib fuit sic percussus quod corpora erant integra cum
suis uestibus et armis. et ideo faciliter colligi poterant
et copiose. magnificatus est dominus. In percussione senna
cherib

cheurb mirabili. qui habitauit in excelso. i. celo empi-
reo quod spiritualiter relucet ex excellentia sue glorie. licet
secundum potentiam presentiam et essentiam sit ubique. Impleuit
sion iudicio et iustitia. In diebus ezechie qui fuit
iustus. et principes suos ad iustitiam induxit ut habetur
in principio precedentis capituli. Et erit fides. i. fidelitas in
diebus tuis. o ezechia. hoc non petivit ut habetur
infra. 39. fiat tantum pax in diebus meis et [illegible].
diuitie salutis sapientia. in cognitione rerum diuinarum
et scientia. in cognitione humanorum. timor domini ipse est
thesaurus eius. scilicet ezechie qui preposuit istum omnibus bonis
temporalibus. ¶ Consequenter reuertitur ad narrandum afflictionem
populi per sennacherib dicens. ecce uidentes clamabunt fo-
ris. litera est intricata que hoc tenens reducitur ad uiden-
tes. speculatores enim existentes in alto uidebant foras longe
exercitum sennacherib et sic denuntiabant regi ezechie
et populo suo ut se premuniret. angeli pacis. i. nuntii eze-
chie quos misit ad loquendum cum rapsace de pace
ut habetur infra. 36. amare flebunt. quia propter blasphemi-
as contra deum dictas a rapsace scissis uestibus flen-
tes ad ezechiam redierunt. dissipate sunt uie. ab exerci-
tu sennacherib. cessauit transiens. de populo iude scilicet quia
nullus audebat timore assiriorum per terram ire. irritum fac-
tum est pactum. primo enim sennacherib fecit pactum cum eze-
chia. sed fregit illud ut dictum fuit. 4. Re. 18. preuit ciuita-
tes. que erant in regno iude circa iherusalem. non reputauit
homines. qui possent sibi in aliquo resistere. luxit et elan-
guit terra. scilicet iuda. confusus est libanus et obsorduit. In he-
breo habetur. et pressus fuit. quia ibi exercitus sennacherib
precidit multa ligna ad faciendum machinamenta et ex
tali decisione fuit libanus deturpatus. et factus est saron sicut
desertum. ista enim loca erant fertilia sed per exercitum senna-
cherib fuerunt deuastata. Sciendum etiam quod carmelus
non accipitur hic pro monte carmeli in quo helyas occidit
prophetas baal et erat in regno israel sed accipitur pro carme-
lo ubi manebat nabal qui erat fertilis et erat in regno
iuda. ¶ Et consequenter ponitur uindicta de malitiis senna-
cherib. nunc consurgam dicit dominus. ad puniendum senn-
acherib et exercitum eius quia nunc est tempus. concipietis
ardorem etc. i. ex maleficiis uestris sequitur destructio ut
estimatum sicut stipula applicata igni. spiritus uester. i. uo-
luntas uestra mala. et ignis uorabit uos. i. morientur
ut igne consumpti [illegible] quia erant sic percussi
fuit ab angelo que corpora fuerunt redacta in cineres ac
si fuissent igne materiali combusta. [illegible] et erunt populi
exercitus sennacherib. ut de incendio cinis. i. ut cineres
remanentes de incendio. spine congregate. i. bellatores sen-
nacherib qui pugnabant populum dei. igni comburentur
non solum ex percussione angeli uerum etiam [illegible] igne
inferni. ¶ Audite. hic consequenter describitur [illegible] sobne
pontificis qui consulebat ciuitatem reddi assiriis.
et quia hoc non fuit factum propter indignationem et
timorem [illegible] adherentibus ad assirios [illegible] oc-
culte et ei successit in pontificatu eliachim ut dic-
tum fuit supra. 22. et hoc est quod dicit hic. audite qui
longe estis etc. et in hoc notat magnitudinem rei nun-
ciande. Conterriti sunt in sion peccatores. i. sobna et ei
adherentes. possedit tremor ypocritas. quia erant in
statu ministrandi domino et sic apparebant exterius et
ipsi nichil habebant interius dignum sacerdotio. Et
consequenter [illegible] de ista dignitate cum dicit. quis pote-
rit habitare de uobis cum igne deuorante. i. digne
[illegible] in altari holocaustorum ubi erat ignis
[illegible] leuitici. vi. et eadem similiter templi cum dicit. qui
ardoribus sempiternis. et subditur responsio. qui ambulat
in iustitiis. quantum ad perfectionem uite. et loquitur ueri-
tates. quantum ad sanitatem doctrine. qui proicit auari-
tiam. ita quod nullam habet notam auaritie, rapiendo
aliena per uiolentiam nec etiam accipiendo contra
iustitiam. qui obturat aures suas ne audiat san-
guinem. i. sermonem de sanguine effundendo [illegible] in-
nocentis uel eius mutilatione. et claudit oculos suos
ne uideat malum. i. ne inspiciat mulierem uel aliud ad
concupiscendum. Iste in excelsis habitabit. i. in [illegible]
nas est [illegible] in monte [illegible]
erat templum et talis fuit iste eliachim qui in loco
illo successit sobne. munimenta saxorum sublimitas
eius. salomon enim [illegible] templum in monte mo-
ria de lapidibus magnis et preciosis [illegible] et edi-
ficia ad templum pertinentia et ibi erat habitatio [illegible]
[illegible] sacerdotis. panis datus est ei [illegible] nomine panis et
aque intelligitur omnis uictus et potus in scriptura
[illegible] pone eis panem et aquam [illegible]
appositum est eis magna ciborum preparatio. quomodo autem
sacerdoti debebantur primitie frumenti et [illegible]
regem in decore uidebunt. scilicet ezechiam gloriose [illegible]
post sennacherib destructionem ut habetur [illegible] 2. paralipomenon 32. et [illegible] hoc
glia uiderunt ipsum eliachim pontificem et aliquam
ministerii templi. et oculi eius. scilicet eliachim [illegible] cernent ter-
ram de longe. quia de templo ubi erat [illegible]
poterat uideri iudea pro magna parte. cor tuum [illegible]
[illegible] mutatur enim populus modum loquendi de [illegible]
ad se [illegible] quod frequenter fit in prophetis. meditabitur timorem
scilicet domini. et [illegible] predecessoris sui [illegible] ubi est litera-
tus. i. ubi est modo sobna predecessor tuus in summo
pontificatu propter quod debuit esse litteratus ad ponderandum
uerba legis et docendum ignorantes. qui mortuus [illegible]
[illegible] perit in terra aliena ut [illegible] sup. 22. [illegible]
dictum. populum impudentem. i. sobnam qui sibi adherentes
non uidebis amplius. in templo domini. populum alti ser-
monis etc. i. profundi. sicut dicitur Joh. 3. [illegible]
[illegible] est. et dicit hic profundus sermo qui propter eius ueri-
tatem non est intelligibilis. et populum talem sermonem uocat
hic propheta sennacherib et assirios quos intendebat
sobna introducere intra ciuitatem et templum [illegible]
ut apposito in quo nulla est sapientia non potest esse [illegible]
[illegible]. Respice. hic consequenter describitur [illegible] me-
lioratio quia per destructionem sennacherib fuit [illegible]
de timore in securitatem de tristitia in letitiam et de pe-
nuria in habundantiam. primo igitur hec melioratio de-
scribitur. secundo propheta contra sennacherib iterum inuehi-
tur ibi laxati sunt. Circa primum [illegible] primo melioratio
quantum ad cultum diuinum cum dicit. respice sion ciuitatem
sollempnitatis nostre. uocabatur enim illa pars ciuitatis ie-
rusalem ubi erat [illegible] sion ciuitas dauid ibi
erat templum ubi celebrabant sollempnitates pasche
et penthecostes et tabernaculorum in quibus populus
de tota terra debebat conuenire quod non poterat exercitu
sennacherib in iudea existente. sed [illegible] deserto ueniunt
undique gaudentes. secundo ponitur melioratio quantum ad ha-
bundantiam cum dicit. oculi tui uidebunt iherusalem habitationem
opulentam. quia de spoliis exercitus sennacherib omnes de
ciuitate fuerunt repleti et diuites. Tertio quantum ad
securitatem cum dicit. tabernaculum quod nequaquam transferri
poterit. hic uocat templum salomonis tabernaculum
quod dicitur immobile ad differentiam tabernaculi moysi quod trans-
ferebatur de loco in locum ut patet in libro numeri et ad idem
pertinet quod subditur. nec auferentur claui eius in sempi-
ternum. In tabernaculo enim moysi parietes erant de tabu-
lis simul coniunctis per cathenulas et clauos qui amoue-
bantur de locis suis quando tabernaculum deponebatur et
portabatur ad alium locum. In templo uero salomonis parie-
tes interius erant de lignis laminis aureis opertis
et erant ibi claui positi ut inseparabiliter manerent. i.
et omnes funiculi eius non rumpentur. i. habitatores templi
per impetum sennacherib non dissipabuntur. [illegible] dicit.
quia solummodo ibi magnificus dominus deus noster. quia magis
fuit sennacherib cum suo exercitu [illegible]

[illegible] sennacherib [illegible] quia [illegible] sapientia

[illegible] locus fluminum etc. hoc refertur ad illud
[illegible] ezechias propter exercitum sennacherib qui
[illegible] de ciuitate iherusalem egredientem extra ipsa
circumiuit ad implendum fossata et piscinas magnas
[illegible] ex refluxu aque quod non poterat ibi
capi sed currere per alium locum ut sic exercitus aduer
sariorum nullum inde haberent solacium. ideo subditur non
transibit per eum nauis remigum etc. quia sic disposu
it ezechias aquas illas que erant ad munimentum
ciuitatis et in nullum auxilium aduersariis que
non deseruiebant eis ad potum nec ad nauigium
ut sic cum nauigio possent obsidere vel intrare
ciuitatem et quia omnia ista erant attribuenda
bonitati diuine principaliter. ideo subditur. dominus iu
dex noster etc. id est iudicabit pro nobis contra sennacherib
dominus legifer noster. a quo recepimus legem in monte
synay. dominus rex noster. reges enim iude non erant nisi
eius vicarii. ipse saluabit nos. In aliquibus libris
interponitur. veniet. sed non est in hebreo nec in
libris correctis. Laxati sunt. hic ostendit propheta iter
inane hunc contra sennacherib. Cuius exercitus percus
sus fuit ab angelo antequam obsideret iherusalem ut dictum
fuit c. 37. disponebat tamen de propinquo obsidere eam fige
re tentoria ibidem. ideo dicit laxati sunt funiculi id est di
spositi ut cum eis figerentur tentoria circa iherusalem. sed
non preualebunt quia non obsedit eam. Sic erit ma
lus tuus etc. malus hic dicitur lignum longum quod
in medio tentorii erigitur sicut malus in medio na
uis et quia desuper ponitur signum vel vexillum
illius cuius est tentorium sicut in summitate mali na
uis ponitur signum. ligna autem tentoriorum senna
cherib circa iherusalem non fuerunt erecta nec signa sup
posita. ideo dicit ut signum etc. tunc diuidentur spolia pre
dictorum inter habitatores iherusalem qui percusso ex
ercitu sennacherib exierunt ad predam. predarum multarum
tum quia magna fuit multitudo percussorum s. clxxxv.
milia. tum quia apportauerunt ibi spolia que in aliis
locis iudee rapuerant. tum quia rex sennacherib
et fugientes cum eo nichil secum asportauerant ut
velocius fugerent. et quia ad tale lucrum currunt
homines etiam debiles ideo subditur. claudi diripient
rapinam. id est illud quod aliunde rapuerant
nec vicinus dicet elanguit. id est ex longa infirmitate
precedente non detinebuntur quin cum aliis vadant
ad predam prout poterunt. populus qui habitat in ea. id est i
herusalem. auferetur ab eo iniquitas. s. ydolatrie
que ibi inualuerat ante tempus ezechie propter quam
ciuitas meruerat subuerti. sed propter bonitatem ezechie
qui abstulit ydolatriam et reduxit populum ad dei cul
tum dicta pena non fuit inflicta.

Accedite XXXIIII

gentes. hic propheta
comminatur ydumeis qui fuerunt contrarii
iudeis cum tamen debuissent eos iuuare eo quod a duo
bus gemellis filiis descenderant. s. esau et iacob. Pri
mo tamen propheta comminatur omnibus exercitibus in exercitu ba
bilonis generaliter. secundo ydumeis specialiter ibi. ecce sup
ydumeam. Circa primum dicit. accedite gentes etc. et per
hoc insinuat quod vult dicere magna. ideo subditur
quia indignatio domini super omnes gentes quas. s. rex
babilonis virtute armorum sibi subiciet. que fuerunt
valde multe sicut diffusius exprimitur ieremie 25. et
furor super vniuersam militiam eorum. quia non poterunt
sibi resistere virtute armorum et bene ponitur hic. indignatio
domini. quia nabugodonosor non fecit illas victorias virtute
propria. sed in hoc erat flagellum dei ad puniendum pecca
ta illius temporis. interfecit eos. id est interficiet. loquendo

de futuro per modum preteriti. interfecti eorum proicientur
bestiis et auibus insepulti. tabescent montes a san
guine eorum. per hoc designatur multitudo interfectorum.
et tabescet omnis militia celorum. quod exponunt [illegible]
de angelis prefectis ad custodiam diuersarum gentium quos
dicit similiter puniri et contristari cum gentibus quibus pre
sunt. quod est erroneum. illi enim sunt angeli beati et ideo non
potest eis aliquid contingere quod sit contrarium volunta
ti ipsorum. et ideo in nullo tristantur vel grauantur de punitione
temporali seu eterna gentium quas custodiunt. quia talia
procedunt secundum ordinem diuine iusticie cui per omnia et
simpliciter assentiunt. et ideo aliqui expositores hoc
exponunt de demonibus. sed non videtur rationabiliter dictum
quia de talibus occasionibus non tristantur. sed magis delec
tantur. et ideo per militiam celi sol et luna et alia astra
nobilia intelliguntur que frequenter in sacra scriptura mi
litia celi dicuntur. hec enim astra multi gentiles aliquando
colebant sicut deos. et ideo methaphorice dicuntur tabescere
in destructione gentium ea adorantium eo quod apparet ma
nifeste quod non poterant eas saluare. et complicabuntur
sicut liber celi. in libro plicato non potest legi. et eodem modo
dicit hic quod gentiles ex constellationibus futura presumen
tes non poterant ibi videre infortunia super
eos ventura per nabugodonosor. et militia eorum defluet. id est
influentia stellarum eis non proficiet. quia inebriatus
est in celo gladius meus. id est gladius vindicte mee
ex ordinatione celesti seu diuina extractus est ad effusi
onem multi sanguinis. Ecce super ydumeam. hic ostendit
hic propheta contra ydumeos specialiter et diuiditur in tres
partes quia primo comminatur eis hominum occisionem. secundo terre
destructionem ibi et conuertentur. et tertio ponit veri
tatis dicti confirmationem ibi requirite diligenter. Circa pri
mum dicit ipse dominus. ecce super ydumeam etc. et patet litera
usque ibi de sanguine agnorum. id est minorum. et hircorum. id est
mediocrium. et de sanguine medullatorum arietum. id est maio
rum in potentia et diuitiis. victima enim domini id est interfec
tio peccatorum ex sententia domini. in bosra. de hac enim ciuitate fuit
iobab rex edom genesis 36. et descendent vnicornes id est
superbi et ceruicosi. et tauri cum potentibus id est indomiti.
inebriabitur terra eorum sanguine. In hoc notatur magni
tudo effusionis sanguinis humani. cuius causa subditur cum dicitur
quia dies vltionis domini etc. sic enim fuerunt puniti ydumei
id est eo quod fuerunt molesti et aduersarii iudeis quorum
[illegible] fuit iherusalem in qua erat mons
syon. Et conuertentur. hic ostendit propheta comminatur
eis terre destructionem cum dicit. et conuertentur torrentes
eius in picem. id est in corruptionem et amaritudinem
ex multitudine sanguinis ibidem decurrentis et ca
dauerum ibidem putrentium. et humus eius in sulphur.
hoc est in fetorem ex cadaueribus exalantem. et erit
terra eius in picem ardentem nocte ac die. quia habita
cula illius terre fuerunt combusta ab aduersariis ita
faciliter ac si essent linita pice. non extinguetur in
sempiternum opera humana. ignis enim ille non fuit extinc
tus ab incolis qui erant pro maiori parte interfecti et re
sidui erant fugitiui vel capti. nec ab aduersariis
qui ignem incenderant. sed solum cessauit per defectum
materie combustibilis. vel potest dici quod in aliqua parte il
lius terre in signum diuine vindicte apparuit ignis exi
ens de venis sulphuris terre qui adhuc perseuerat
sicut est in sicilia in monte ethne. Ideo subditur. ascen
det fumus eius etc. non erit transiens per eam. quia erunt
habitatores ab incolis. et possidebunt eam onocrotalus.
auis est immunda. et dicitur ab onos quod est asinus eo quod
habet faciem aliquomodo similem asino ut habetur in libro qui dicitur
catholicon. hebrei tamen dicunt hic. noctua. que est
auis volans de nocte. et hericius. animal est paruum
spinosum. et ibix. id est ciconia. hebrei dicunt. mo
nedula. per ista designatur vastatio terre. quia illam
habitant

bitabit in locis. *et extendetur super eam mensura* .i. destructio et vastatio secundum mensuram peccatorum. ideo sequitur *nobiles eius non erunt ibi* quia erunt interfecti vel capti. Ideo subditur *regem potius invocabunt* .i. regem babilonis cui erunt subiecti invocabunt ut eorum misereatur quia tunc non invenient apud eum nisi subditur *et erunt omnes principes eius in nichilum. et orientur in domibus eius* .i. ruinosis et derelictis *spine et urtice et paliurus* .i. carduus est cum quo pascitur panis. *et erit cubile draconum* etc. per omnia ista intelligitur quod terra ad solitudinem redigetur. *et occurrent demonia onocentauris.* secundum expositores nostros dicuntur hic demonia demones incubi vel homines silvestres. *onocentauri* autem animalia monstruosa in parte superiori similitudinem hominis habentia et in inferiori asini. ideo dicitur ab onos quod est asinus. hebrei sic dicunt *et occurrent martine canis silvestribus* .et dicuntur martine apud eos animalia bruta similitudinem cui simulis sit tamen caudam. *et pilosus clamabit alter ad alterum* .i. ululabit et dicitur hic pilosus secundum hebreos animalia ferina pilosa sicut lupi et huiusmodi. *ibi cubavit lamia* est animal monstruosum habens in superiori parte similitudinem mulieris et inferiori pedes equinos. Cetera patent ex dictis. *Requirite diligenter.* hic consequenter probat predictorum certitudinem cum dicitur *requirite diligenter in libro domini* .i. in hoc libro ysaye qui scripsit ipsum spiritu sancto dictante. prout dictum fuit in principio huius libri. *et legite* .s. futuris temporibus. *et invenietis quod unum ex eis* que predixi venturum ex edom. *non defuit* quia sic ad implendum. *alter ad alterum non quesivit.* hoc est dictum. hoc non contigit vel ex humana industria sed ex ordinatione divina predestinatum. *quia quod ex ore meo procedit* prophetando *ille* .s. deus *mandavit* michi inspirando. *et spiritus eius ipse congregavit ea* .s. animalia monstruosa predicta. *et ipse misit eis sortem* .i. locum ad habitandum. *et manus eius divisit illis in mensuram* .i. singulis secundum suam naturam convenientiam. *usque in eternum* etc. In hebreo habetur *usque in seculum* quod aliquando pro tempore quinquaginta annorum aliquando tamen accipitur in scriptura pro maiori tempore aliquando pro minori. Unde non accipitur hic pro duratione perpetua quia ydumea post destructionem dictam per multos annos fuit postea habitata ab hominibus et predicta animalia inde deiecta.

Letabitur

XXXV

deserta. Audientes et expositores catholici in hoc capitulo sequentes exponunt illud capitulum ad litteram in magna materia .s. de prosperitate iudeorum post reditum de babilone. sed hoc non videtur rationabiliter dictum quia illo tempore usque ad christum fuerunt infiniti quamvis in terra sua sicut dictum fuit supra .32. fuerunt etiam in multis afflictionibus et angustiis ut patet in libris esdre et neemie et daniel. et iosephus prosperitatis et iocunditatis que in hoc capitulo describuntur ad tempus illud nullo modo referri videntur. Si autem dicatur quod vano quod hic est yperbolica locutio. sicut dicitur de alba muliere quod est albior nive quamvis in rei veritate deficiat a nivis albedine. hoc non videtur convenienter dictum in proposito quia magnificum et pium decet plus conferre quam promittere vel saltem non minus prestare quam comminari. deus autem est magnificentissimus et piissimus et eius promissiones de bonis non videntur rationabiliter exponi pro restitutione impletionis. nisi aliunde appareat manifeste quod sic debeat exponi ut propter meritum manifeste supveniens propter quod bonum promissum iuste rescinditur vel totaliter aufertur. comminationes tamen de malis sic rationabiliter aliquando exponuntur propter quod Ra. Sa. hoc capitulum exponit de felici statu quem expectant iudei in adventu

messye. Igitur dimittendo quod falsum est in dictis eius .s. quod christus sit adhuc venturus in mundum et accipiendo quod verum est .s. quod hoc capitulum sit ad tempus christi referendum potest sic continuari ad precedentia. in quo propheta denuntiavit destructionem ydumee ad consolationem iudeorum. hic consequenter denuntiat eis consolationem perfectam christi tempore credentibus affuturam. Et dividitur in tres partes quia primo consolatur eos de futura multiplicatione. secundo de credentium roboratione ibi. *confortate manus.* Tertio de demonum detectione ibi. *in cubilibus.* Ad evidentiam primi sciendum quod in senhendrin ierosolimitano qui apud hebreos est liber autenticus dicitur quod quinque res notabiles defuerunt in secundo templo per zorobabel edificato que fuerant in templo salomonis. primum est ignis celestis continuus in altari holocaustorum qui per pluviam vel ventum non extinguebatur quamvis esset sub divo. Secundum est archa testamenti. Unde dicitur Iere. iii. in illis diebus non dicent ultra archa testamenti nec ascendet super cor. Tertium est unctio regum et pontificum quia pontifices qui fuerunt post captivitatem babilonicam non fuerunt instituti per unctionem sacram. sed instituebantur frequenter per reges quibus iudei erant tributarii qui frequenter vendebant summum sacerdotium. similiter eo tempore illo iudei reges non habuerunt sed aliquos paucos parum ante adventum christi. et illi non fuerunt per unctionem instituti. Quartum est spiritus sanctus seu divinitas que per tantum ducebatur in templo salomonis. Sciendum quod ibi a summo sacerdote audiebantur divina responsa non autem in secundo templo. Quintum est urim et thummim per quo ponitur in latino doctrina et veritas. exo. xxviii. et secundum iosephum erat quoddam fulgens [illegible] [illegible] de lapidibus [illegible] et super humerale [illegible] [illegible] [illegible] sacerdotis de quo dicit iosephus in libro antiquitatum iudaicarum quod cessavit [illegible] annos ante quam [illegible] scribere librum quem incepit scribere xiii anno a passione christi [illegible] quia librum illum obtulit vespasiano imperatori qui cepit imperare anno domini [illegible] [illegible] [illegible] secundum ipsum cessavit [illegible] tempus [illegible] per manus tempus [illegible] cessavit [illegible] [illegible] [illegible] sicut secundum [illegible] dicitur. *letabitur deserta* [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] primi templi [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] retrahendo et ad bonum exhortando tempore secundi templi non leguntur habuisse nisi aggeum zachariam et malachiam qui prophetaverunt tempore reedificationis templi [illegible] sed post ea prophetis [illegible] [illegible] fuit per [illegible] natus per ccc annos et amplius usque ad tempus iohannis baptiste qui cepit primam predicare et adventum christi nuntiare. *letabitur* .s. iudea que fuerat [illegible] [illegible] deserta. *et invia.* In adventu christi habebit [illegible] [illegible] dii. quantum ad defunctos quos christus de limbo [illegible] tulit ad gloriam. et quantum ad vivos credentes in eum quod perfectissime fuit impletum qui recepto spiritu sancto in die penthecostes confidenter et magna voce laudabant deum act. ii. *et exultabit solitudo* .i. gentilitas que ad modum solitudinis caruerat cultura legis et prophetarum et cum gaudio suscepit fidem christi ad predicationem apostolorum *et florebit quasi lilium.* decore sanctitatis et odore bone fame. *germinans germinabit.* per talem reduplicationem intelligitur multitudo gentium recipiens christi fidem *et exultabit letabunda corde. et laudans ore. gloria libani* etc. per ista tria loca que prius in iudea fuerunt amena et fertilia intelligitur quod quicquid erat pulcritudinis et amenitatis in sanctitate et honestate in synagoga translatum est ad ecclesiam ex iudeis et gentibus congregatam. *ipsi videbunt gloriam domini* .i. ipsius christi quem viderunt apostoli oculis corporis quantum ad humanitatem. et oculis mentis quantum ad deitatem. Io. primo. Vidimus gloriam eius.

gliam eius gliam qi vnigeniti a pre &c. viderunt
enim gliam eius i miracloz opatone et resurrectoe
eius et ascensione. gentiles etiaz p'ea ad fide con
uersi viderunt gliam ei' in miracul' factis p aplos
in noie xpi. ¶ Confortate. hic cons' denuntiat' ma
gaudij ex roboratone credentium in deo. confortate
&c. et est vbum ,pphe ad apostolos. confortate man'
dissolutas. i. gentilium qui ante erant tardi et pi
gri ad opus bonum. et genua debilia. gentilium ro
borate. uerbo et exeplo ad quecuq asp'a p xpo su
stinend'. dicite. i. cons' pdicate. pusillanimes. tpre
persec'. confortamini. in uirtute xpi. et nolite timere.
s. tormenta tyrannoz. cu' ca sbditur. ecce deus ut ultionis
adducet retributionis. sup uos psecutores. ipse ue
niet et saluabit uos. p passiones medias ad gliam
deducendo. et sic factum fuit in pmitiua ecclia p longum
tpus p'ea q multi gentiles ad xpm conuersi ita erant
in dno confortati q no timebant tormenta s magis ap
petebant ut pz in legendis multoz scoz. tunc aperientur
oculi cecorum &c. ista. n. miracula fuerunt facta ad litt
p xpm et p'ea p aplos et alios credentes in noie xpi
ut pz in euuangelijs et actib' aploz/ fuerunt etia fac
ta spualiter in illuiatoe infidelium fidem recipiendo
et aures eoz fuerunt apte mandatis xpi obediendo
et claudi sanati p uiam moz incedendo. et muti solu
ti fidem libere confitendo cu' ca sbditur. quia scisse su
in deserto. uidete et gentilitatis ut pz ex sup dictis aq
s. sacramentum baptismi. et torrentes in solitudine. i. do
na gre spus sancti de quib' di. act. x. alij dantur
[illegible] &c. et que erat arida in stagnum &c. pe
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] draconex
i. demones in [illegible] dabantur [illegible]
[illegible] demones [illegible]
[illegible] orietur. quia [illegible]
[illegible] aplos alios q discipulos di
[illegible] et erit ibi semita. [illegible]
[illegible] et uia. [illegible]
[illegible] directa [illegible]
[illegible] ita ut stulti. i. simplices et illitt
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] et uos [illegible]
[illegible] et non transibit p eam pollutus. et hic
pz q ppha loquitur no hic de uia [illegible]
[illegible] pollutio et mundo. et hic erat uia [illegible]
in precedentib' et seq. s. stulti. non erit ibi leo. &c.
p hoc intelliguntur demones qui in pmitiua ecclia
fugabant' pcedentis mali [illegible] signa eos q cre
diderint hec sequent'. In noie meo demonia eicient
&c. et ambulabunt. p uiam [illegible] qui liberati fue
runt a demonis [illegible] et redempti a dno ihu xpo
suo sanguine pcioso. conuertentur et uenient in syon
. i. ad ecclesiam militantem pmo postea ad triumphantem
s'm qd di. hebr. xij. accessistis ad syon montem et ci
uitatem dei uiuentis ihrlm celestem &c. et letitia se
pitena. &c. ex hoc et plurib' alijs in hoc capitulo
positis uidetur q hoc caplm referri no possit ad te
pus iudeoz de captiuitate babilo [illegible] redeuntium.

Et factum est

XXXVI

Supius ysaias descripsit liberatonem ezechie et po
puli eius p modum pphie. hic cons' describit
eam p modum historie. Circa q sciend' q ezechi
as misit magnas pecunias regi assyrioz tali pac
to q a terra ei' recederet et ipm i pace dimitteret ut
dictum fuit. iiij. Re. xviij. s3 accepta pecunia pacem fre
git intendens ihrlm destruere et ppim i assyrios transfer
re/ et ad terrend' ezechiam et ppim suum vbis comminato
rijs misit rapsacen cum magno exercitu ante ihrlm. Cir
ca hoc igr sic pcedit' q pmo ponitur dicta comminato
2° ezechie liberato caplo. 37. prima diuidit' in tres
quia pmo poit' dicta comminato. 2° comminati postulo
ibi. et dixit. Tertio refutato petitonis ibi. et dixit
ad eos. pma in duas q pmo pmittitur qda pre
ambula. 2° comminato dicta ibi. et dixit. Circa pri
mum pmo premittit' tpus cum di. et factum e in
qrto decimo anno. &c. 2° locus ibi. super omnes ciuita
tes iuda. excepta tamen ihrlm et paucas fortiores
et misit rex assyrioz rapsacen de lachis. ubi rema
sit cum pte exercitus ad expugnandu locu illum. i ma
nu graui. i. in multa ptate q ezechias no poterat in
campo sustinere. io tenebat se intra muros ihrlm. et
stet in aque ductu piscine superioris. illum aque ductu
qui exibat ex ciuitatem diuerterat ezechias ut dictu
est supra. 22. tamen locus retinebat nome aque duc
tus. in uia agri fullonis. sic uocati eo q fullones
extendebant ibi uestes ad desiccand'. et egressus est
ad eum. ad tractand' de pace de consensu utriusq ptis q
erat sup domu. s. domini q erat sum' sacerdos ut di
cit est sup. 22. et sobna scriba. i. scriptor annalium et
iste alius ab illo de quo hr. sup. 22. qui ante eliachim
fuit summus sacerdos. et ioae filius asaph
a commentarijs. i. cancellari' regis. et e a commentarijs
unum nome indeclinabile et neutri generis. In hebreo
tamen hr. recordator. et ut dicit Ra. sa. habebat offi
cium reducendi ad memoriam causas tractandas coram
rege. et s'm debitum ordinem p ut causs debebant p'
ius p' eu' expediri ¶ Et dixit. positis quib'dam pre
ambulis. hic cons' describitur comminato rapsacis
ex pte reg' assyriorum loquentis. que est ista fiducia
qua confidis. s. te posse resistere. q. d. nulla e. quia
si confidis de auxilio humano p regem egypti illud
nullum est. ideo sbditur. ecce confidis sup baculum
arundineum. &c. et pz littera usq ibi. q. si responderis
m in dno. ubi excludit ab ezechia auxilium diuinu
dicens. nonne iste e cui' abstulit ezechias excelsa
&c. q. d. non debes a deo spare auxilium cui' diuinu
cultum diminuisti tamen rapsaces dicebat falsum qz
post edificatonem templi p salomonem non fuit licitum
iudeis alibi offerre sacrificia nisi tamen ex diuina
dispensatone. sicut helyas obtulit i monte carmeli.
3. Re. xviij. et nunc trade te dno meo &c. i. obliga te
p munitonem sustinendam. unde in hebreo hr. sis ua
dium. s. p duob' milib' equoz quos tradam tibi. si
poteris ex te pbere ascensores eoz. q. d. i toto
ppto tuo non inuenies tot hoies qui sciant et pos
sint equitare. et quomo sustineb' &c. q. d. nullo mo
quia quilz eorum ht plures equites sags sub se sua
q. si confidis in egypto. &c. i. in adiutorio dei et reg'
egypti simul excludit hoc dicens. dns dixit ad
me ascende super terram istam. hoc fto dicebat ad ter
rendum ezechiam ¶ Et dixit. hic cons' ponitur eze
chie petito p nuncios suos facta cum di. loquere ad s
uos tuos syra lingua. que no erat intelligibilis
coi ppto/ et erat petito ronabil' quia tal' tracta
tus de re secreta quousq sit pfecto et firmatus
¶ Et dixit. hic cons' ponitur dicte petitonis refu
tato cum sbditur. ad dnm tuum. s. ezechiam. et ad
te eius nuncium. misit me dns meus &c. q. d. s3 mag'
ad ppim. ut comedant stercora sua. i. nisi reddant
se uoluntarie ita diu erunt obsessi q no hebunt ali
quid ad comedend' et bibend'. urinam pedum suorum

i. flu

i. fluerent ad pedes suos. habebant n. in more et angustia magna portis solet fluere urina usque pedes / et per hoc innuit famem et anxietatem eis futuram in obsidione nisi reddiderint se. et clamavit voce magna iudaice. ex hoc dicunt doctores quod iste erat apostata a iudaismo. non vos seducat ezechias. promittendo vobis auxilium a domino futurum. facite mecum benedictionem. reddendo vos in voluntate. et comedite unusquisque vineam suam etc. i. habitate pacifice et quiete in terra ista. donec veniam et tollam vos. q. d. hic est modus regum assyriorum. s. transferre gentes subiectas de terra sua nativa ad aliam / ut de eis obedientia sit magis secura. iam n. ante fecerat hoc rex assyriorum de osee rege israel et eius populo ut habetur. iiii. R. xvii. ad terram que est in terra vestra. i. similis in fertilitate et amenitate / propter quod talis translatio non debet esse gravis vobis. nec conturbet vos ezechias. retrahendo vos ab isto quod vobis offero. dicens dominus liberabit nos. Quid dicitur non potentiam nimium probare cum dicit. numquid liberaverunt dii gentium etc. q. d. cum essent multi dii non potuerunt deffendere cultores suos contra regem assyriorum / ergo deus vester qui unus est ut dicitis non poterit deffendere. sed illud argumentum nullum est quia illi non erant dii veri sed falsi / et nullius virtutis. deus autem verus unus est potentie infinite. et siluerunt de mandato regis ezechie / timebant n. ne si responderent quod rapsaces multiplicaret verba blasphemie contra deum. et ingressus est eliachim etc. ut referrent ezechie rapsacis verba. scissis vestibus. hic erat modus iudeorum quod scindebant vestes suas in signum doloris quando contra deum blasphemias audiebant. Unde et summus sacerdos imponens xpo quod blasphemasset scidit vestimenta sua / ut habetur matth. xxvi. capitulo.

Et factum est XXXVII

hic consequenter describitur ipsius ezechie liberatio / et primo ponitur eius liberatio ab hoste. secundo ab infirmitate capitulo. xxxviii. prima in duas quia primo circa hoc ponitur prophetica denunciatio. secundo angelica executio ibi egressus est / prima in duas secundum duplicem denunciationem. secunda ibi reversus est / prima in duas quia primo ponitur ezechie humilis petitio. secundo ysaie consolabilis responsio ibi et dixit. Circa primum dicit. Et factum est cum audisset rex ezechias scidit vestimenta sua. eadem ratione qua et nuncii sui ut dictum est. et obvolutus est sacco. i. veste aliqua humiliando se coram domino. ideo subditur et intravit in domum domini ad ipsum deprecandum humiliter et devote. et misit eliachim etc. quia magis confidebat de meritis ysaie quam de suis. filium amos prophete. iam habent aliqui quod factum est ab aliquibus correctoribus / eo quod iste amos fuit propheta sicut dictum fuit in principio huius libri sed melius dicitur hic prophetam. ut referatur ad ysaiam. sicut et iiii. R. xix. in principio ubi tractatur ista hystoria. dies tribulationis et correptionis. s. mee et totius populi. et blasphemie contra deum. dies hec. scilicet in qua rapsaces dixerat predicta que erant ad afflictionem regis ezechie et populi et vituperium dei. quia venerunt filii usque ad partum etc. i. in tanta afflictione sumus positi sicut mulier existens in afflictione partus cui deficiunt vires pariendi. si quomodo audiat dominus etc. ... ad deum pro reliquiis que reperte sunt. i. pro iudeis qui remanebant in regno iude / qui sunt valde pauci comparatione ad ipsum peccatum / quia iam decem tribus fuerunt cum his sublate. Si quomodo audiat dominus deus tuus verba rapsacis ut sic indignetur contra assyrios pro verbis blasphematoriis. et liberet nos ab eis. Et dixit. hic consequenter ponitur ysaie consolabilis responsio cum subditur. ne timeas a facie verborum. i. propter verba rapsacis. quibus blasphemaverunt etc. quia verba illa exprimebant deum israel esse impotentem eo quod non posset salvare ezechiam de manu regis assyriorum et sic sequebatur quod esset impotentior homine mortali. ecce ego dabo ei spiritum. i. turbationem mentis et audiet nuncium. de tharacha rege ethiopum invadente regnum suum ut habetur parte sequenti. et revertetur in terram suam. ad eam deffendendam. et corruere eum faciam gladio. hoc non fuit in ista reversione qua rediit pro deffensione terre sue. sed in alia / quia debellato rege ethiopum postea venit in iudeam ad destruendum ierusalem / et percusso suo exercitu ab angelo fugiens rediit in terram suam / et tunc filii sui interfecerunt eum gladio ut habetur in fine huius capituli. Reversus est. hic consequenter ponitur secunda denunciatio prophetica de liberatione ezechie et populi sui / Et primo circa hoc ponitur comminatio ezechie per regem assyriorum. secundo eius devota oratio coram regem celorum ibi et tulit ezechias / Circa primum notandum quod cum dicit. reversus est autem rapsaces. pacto suo nuncio / et invenit regem assyriorum pugnantem adversus lobnam ubi erat fortalicium. audierat n. quod profectus esset de lachis. ipsa expugnata. et audivit sennacherib de tharacha rege ethiopie dicentes. i. nuncios qui ad hoc venerant ad eum dicentes quod sequitur egressus est etc. quod cum audisset misit nuncios ad ezechiam. ne gloriaretur aut assecuraretur in aliquo propter recessum sennacherib de iudea asserens pro certo quod rediret contra eum et populum suum tanta fortitudine quod non posset eis resistere non solum virtute humana sed nec etiam divina. ideo subditur. non te decipiat deus tuus et sic blasphemavit deum tamquam falsiloquum et impotentem / et ad hoc adducit rationem cum dicit. ecce tu audisti etc. et est eadem ratio que posita est capitulo precedenti a rapsace dicta. Et tulit ezechias. hic consequenter ponitur ipsius ezechie devota deprecatio cum dicit. et tulit. i. accepit libros. i. litteras regis assyriorum qui ei comminabatur litteris et verbis ad maiorem assertionem. et ascendit in domum domini. ad devotius deprecandum ex sanctitate loci. et expandit eos coram deo. quia continebant blasphemias contra ipsum ut sic indignaretur contra regem assyriorum. domine exercituum. i. angelorum. deus israel qui sedes super cherubin propiciatorium. n. quod sedes dei dicebatur super alas cherubin ponebatur / ut dictum fuit exo. xxv. et per hoc designabatur quod preerat omni angelice creature. inclina aurem tuam et audi. i. effectum tue iustitie ostende contra sennacherib te blasphemantem. Cetera patent usque ibi. ut cognoscant omnia regna terre quia tu es deus solus. conterendo sennacherib qui deos aliarum gentium destruxit / et misit. hic consequenter ponitur ezechie consolatio per ysaiam ruinam sennacherib de propinquo futuram denunciando / et primo dicta ruina predicitur. secundo ad hoc signum miraculose inducitur ibi. tu autem. Circa primum dirigitur primo verbum ad ezechiam cum subditur. hec dicit dominus deus israel. Cuius verbum non potest esse falsum. pro quibus rogasti me de sennacherib sunt exaudita. despexit te. in corde suo virtutem suam pro nichilo computando. et subsannavit te. sensibili signo. subsannatio n. proprie dicitur contemptus qui fit cum rugatione nasi. virgo filia syon. i. habitatio templi in monte syon in dilecta sicut filia / et dicitur virgo propter integritatem fidei que semper mansit ibi in aliquibus et maxime tunc vigebat tempore ezechie. post te caput movit comminando a longe. virgo filia ierusalem. que dicitur virgo et filia ratione iam dicta quia ierusalem fuit civitas electa ad dei cultum ut habetur. iii. R. xi. Cum ysaias dirigit sermonem ad sennacherib dicens. cui exprobasti etc. comminando et blasphemando ex nimia superbia. et contra quem exaltasti vocem. ad sanctum israel. i. ad deum sanctificantem / vel sic ad illum quem israel adorat ut sanctum sanctorum / et sic superbisti contra deum et non contra hominem tantum

In montibus furorum tuorum exprobrasti domino · ut patet de rapsace precedenti capitulo · et de aliis nunciis a sennacherib missis / ut habetur in illo / et iste fuit magnus contemptus quod sennacherib si sub hoc fecisset in propria persona / sicut dare alapam alicui per personam uilem quod si aliquis nobilis hoc faceret manu propria · et dixisti · presumptuose attribuendo tibi victorias quas diuina uirtute habuisti · ideo subditur · in multitudine etc. ego ascendi in altitudines montium · i · iudee que est terra montuosa · iuga libani · i · montem syon ubi erat templum qui dicitur hic libanus eo quod erat edificatum de lignis libani ut habetur · iii · Re · v · et loquitur de futuro per modum preteriti · quia presumpcio credebat certitudinaliter hoc facturum se / ac si iam fecisset · Uerumtamen quia realiter non erat factum ideo subditur per modum futuri · et succidam excelsa cedrorum eius et electas abietes · templum · n · erat edificatum partim de lignis cedrinis et partim de abiegnis · saltum carmeli eius · ad deprendendum animalia que ibi pascebantur in magna copia · ego fodi · s · puteos et cisternas de nouo / et ideo subditur · et siccaui uestigio pedis mei etc. q · d · tanta est multitudo exercitus mei in hominibus et animalibus quod aque preexistentes non sufficerent · numquid non audisti · tu sennacherib · que olym fecerim · creando mundum de nichilo · uel aliter et melius ut uidetur · que olym fecerim · transferendo regna de gente in gentem per uoluntatem meam qui dicit sic / ex annalibus et cronicis in conspectu tuo lectis · sicut et de assuero legitur hester · vi° capitulo · In aliquibus libris additur · ei · sed non est in hebreo · nec · quarto Re · 19° ubi ponitur ista hystoria · Si tamen addatur non est referendum ad regem assyriorum ut aliqui expositores dicunt sed ad genus humanum cuius deus transtulit potestates et regna ut dictum est · ex diebus antiquis · i · ab eterno · ego plasmaui illud · i · disposui fiendum quod fit per successionem temporum · et nunc adduxi · i · uictorias quas per patres tuos et te feci propter peccata hominum secundum quod dicitur supra · x · ue assur uirga furoris mei et baculus ipse est · et factum est in hereditatem collium compugnantium · i · principum ad inuicem discordantium quia aliqui nolebat se reddere aliis quod ducebant · habitatores earum breuiata manu contremuerunt · i · potestate eorum diminuta · facti sunt sicut fenum agri in quo non est potencia resistendi · et herba tectorum que deficit ante quam ueniat ad perfectionem · habitationem tuam · in regno tuo · et egressum tuum · ad uexandum populum meum · et introitum tuum · intra iudeam · ego cognoui · i · ante disposui · et insaniam tuam contra me ut permitterem te hoc facere / quia deus non est actor mali culpe nisi tantum permissiue · cum furores aduersum me · meam maiestatem blasphemando · superbia tua · quia facta sublata a tribuendo uictoria tue · ascendit in aures meas · q · d · tempus est te reprimendi et puniendi · Ideo subditur · ponam ergo circulum in naribus tuis · sicut fit bubalo ut iugo supponatur · et frenum in labiis tuis · sicut equis indomitis et reducam te · malis gradibus tuis · in terram tuam ut habetur infra eodem capitulo · ¶ Tibi autem · hic ad predictorum confirmationem datur mirabile signum cum subditur · comede hoc anno que sponte nascuntur · i · sine cultura hominis · et illa fuerunt que germinauerunt ex granis contritis ab exercitu sennacherib qui uastauit et diripuit bona terre qui iuit ad pugnandum contra regem ethiopie ut predictum est / quia sicut dicunt hebrei ex illis granis tot bona creuerunt quod totus populus ezechie potuit uno anno ex illis uiuere · et in anno secundo poma uescere · dicit Ra · sa · quod exercitus sennacherib prosciderat arbores fructuosas et ipsi ezechie permittitur quod miraculose facient ramos ita magnos quod de fructibus ibi nascentibus populus anno secundo poterit sustentari · In anno autem tercio seminate · etc. quasi diceret · o tu ezechia cum uideris hec duo signa scias ruinam sennacherib futuram in primo anni tercii qui reuertetur ad obsidendum iherusalem / ita quod ipso deiecto poteritis tute seminare et metere et uiuere cum ideo subditur · et mittet etc. subditur · radicem deorsum · i · stabilietur in terra · et faciet fructum sursum · i · opera sancta · quia de iherusalem exibunt reliquie · i · due tribus que remanserant decem aliis captiuatis / et iste due tribus timore sennacherib intrauerant iherusalem fugiendo de ciuitatibus locis tiore sennacherib · sed exercitu eius percusso exierunt inde secure ad loca sua et ciuitates · et saluatio de monte syon quia orationes ezechie ibidem facte et sacrificia sacerdotis cum precibus ysaie meruerunt illam saluationem populi de manu sennacherib · zelus domini exercituum faciet hoc · uindicando blasphemiam sennacherib · propterea hec dicit dominus cuius ubique non potest esse finis · non intrabit ciuitatem hanc ut credit · et non iaciet ibi sagittam · quia non permittetur tantum appropinquare ut hoc possit facere · et non occupabit eam clipeus · i · bellatores clipeati ad inuadendum ciuitatem possit · unde · iiii · Re · 19 · dicitur · et non occupabit eam munitio · quia sicut dicit Ra · sa · adhuc exercitus sennacherib non erat ante iherusalem quando fuit percussus · sed erat in nobe que non multum distat a iherusalem et huic consonat quod dictum est supra · x · adhuc dies est ut in nob stetur / et dicitur hic nob locus ille quem Ra · sa · uocat nobe · et non mittet in circuitu eius aggerem · ad implendum fossata · In uia qua uenit etc. quia compulsus fuit fugiendo redire ad terram suam ut habetur parte sequenti · propter me · i · propter meam iusticiam demonstrandam in sennacherib destructione · et gloriam meam in templi protectione · ¶ Egressus est · premissa denunciatione ponitur de ruina sennacherib · hic quomodo ponitur execucio angelica ubi primo ponitur percussio exercitus cum dicitur · egressus est autem etc. secundo percussio regis cum dicitur · et egressus est / de iudea confusibiliter fugiens et factum est cum adoraret etc. filii eius percusserunt eum dicunt aliqui quod hoc fuit quia ordinauerat assaradon regnaturum istis duobus postpositis / et sic interfecerunt desiderio regnandi eum / Sed huic uidetur obuiare quod subditur · fugeruntque ad terram ararath · i · armenie / et sic uidetur quod non interfecerunt eum cupiditate regnandi / propter quod Ra · sa · aliam causam assignat dicens quod principes regni sui erant turbati contra eum / eo quod filii eorum et amici fuerant mortui propter eius superbiam et blasphemiam contra deum israel ut dictum est propter quod tractabant de morte ipsius / quod cum ad aures eius peruenisset intrauit templum dei sui orans et promittens quod si periculum hoc euaderet in eius honorem duos filios suos predictos sacrificaret / quod intelligentes eum interfecerunt; ne ab eo occiderentur / et huic consonat quod dicitur · cum adoraret etc.

In diebus XXXVIII

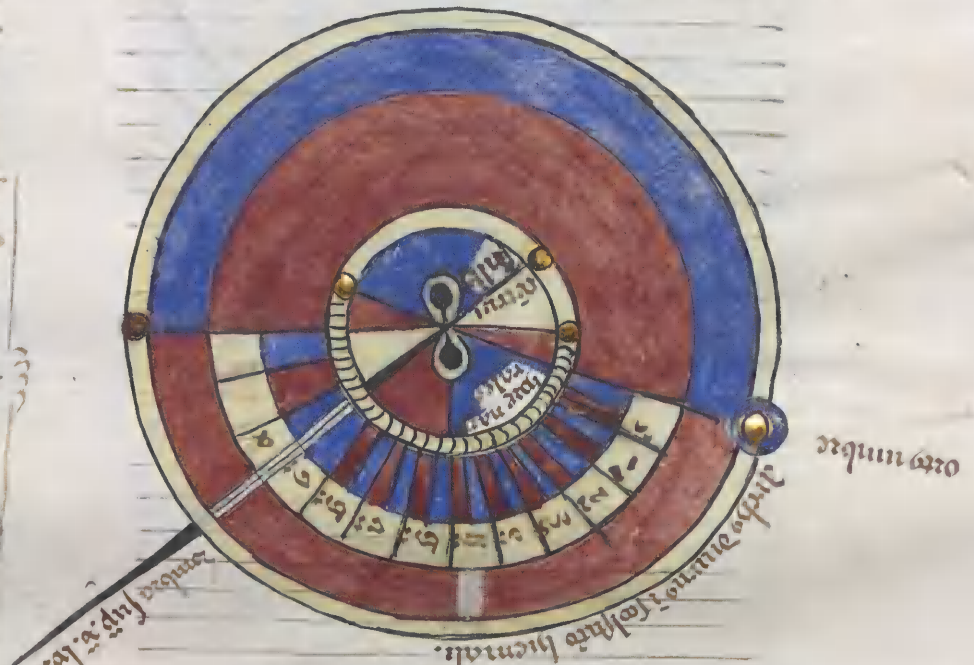
illis · Post liberationem ezechie ab hoste hic consequenter ponitur eius liberatio ab hoste infirmitatis / Circa quod primo ponitur eius mirabilis sanatio · secundo reprimitur ex hoc insurgens elatio capitulo 39 / prima in tres quia primo denunciatur sanatio · secundo interponitur ezechie oratio ibi · scriptura · Tercio sanationis execucio ibi · et iussit · prima in duas · quia primo sanatio nunciatur · secundo ad hoc signum mirabile datur ibi · hoc autem / Circa primum premittitur infirmitas et secundo nunciatur sanitas ibi · et factum est / Circa primum dicitur · In diebus illis egrotauit ezechias usque ad mortem · i · taliter quod non poterat curari per naturam · dicunt aliqui quod hoc contigit ei eo quod non reddiderat gratias deo sufficienter de percussione exercitus sennacherib / sed hoc improbat Ra · sa · per hoc quod ysaias dixit sibi postea · et de manu regis assyriorum eruam te et ciuitatem istam · ex quo uidetur quod illa percussio exercitus fuit post infirmitatem ezechie

ezechie et nō ante/ ppter q dixit hoc ei accidisse eo q noluerat uxorē accepisse q tamē facere tenebatur ut linea dauid in regno p ipm cōtinuaretur. ppter q cōualescēs accepit uxorē de qua genuit manassen/ et huic dicto concordare uidet quod hr. iiij. R. xxi. ubi dr q manasses erat. xij. annorū cū regnare cepisset inmedte post mortē ezechie qui uixit. xv. anis post sanatōnē istā/ et ideo dicit hu. sa. q id quod sequitur. dispone domui tue &c. i. fac testamētū tuū dixit ysaias ezechie tercia die ante pcussiōe exercitus sennacherib/ et tercia die sequenti qua fuit illa pcussio ezechias sanatus ascendit i domū dni ut hr. ē. R. xx. et conuertit ezechias faciē suā ad pietē ut oraret secretius et deuotius et non impediret ab assistentibus. obsecro dne memēto queso quō ambulauerim coram te &c. hoc non dixit ad iactanciā/ sed magis ad gratiarū actōnē recognoscens q hoc pcessisset ex bonitate diuina ut sic gratus de pcedentibus ulteriorē grām impetraret ¶ Et factum ē. hic ostenditur denunciatur sanitas/ et pz lra usqz ibi. ecce ego adiciam super dies tuos. quos iam pfecisti. xv. anos. ista fuit pphia predestinatonis/ que ē qn fit reuelatō pphe alicuius futuri put est in dispositone diuina et eius pscia/ et hoc infallibiliter ipletur/ q diuina pscia est imutabilis. pphia autem supraposita q dixit. morieris tu et non uiues. fuit pphia cōminatōis que est qn reuelatur aliquid futurū futurum non put est in mēte diuina. s put est in causis inferioribus et sic erat de infirmitate ezechie que erat incurabilis per naturā/ nō tn p hoc excludebatur qn diuina uirtute curaretur. et ideo talis pphia non sp ipletur ¶ Hoc autem hic ostenditur datum signū mirabile ad cōfirmatonem dicte pphie que erat pdestinatōis cū dr in psona dni. ecce ego reuti faciā umbrā &c. Ex hoc pz quod horologium erat ad solem ad cognoscēdū horas diei p umbram et dicunt aliqui q due linee faciebant unam horam/ et sm hoc illa dies artificialis fuit augmentata in decem horis tm. s. quinqz horis in regressu solis uersus orientem/ et quinqz horis redeundo ad locum ubi incepit retrocessio. alij uero dicunt et cōius q qlibet linea faciebat unam horam/ et sic illa dies artificialis fuit augmētata. xx^ti horis decem retrocedēdo ad orientem/ et decem redeundo ad locum pstinum/ et sic illa dies artificialis fuit. xxxij. horarum. qn ante habuerat decem horas et postea duas huit sole tēdente ad occasum/ et hec uidetur opinio dyonisij in epla ad policarpum. ubi loquēs de ista retrocessione solis dicit sic. Sol cum decima hora esset deo pcipiente repedauit ad orientem aliis decem horis dessignatis. deinde rursus decem horis aliis ad occidentem currente sole. s et residuis diei duabus horis &c. ¶ Ad maiorē pdictorum intelligentiam posui duas figuras i pagina sequenti. quarum pma facta ē sm illam opinionē q due linee faciunt unam horam. scda uero sm opinionem dicentium q quelibet linea facit unā horā ¶ que autem dies fuerit longior. s. ista sub ezechia per retrocessionem solis plongata uel illa que tpe iosue plongata fuit p solis statum. dixi quod m uidebatur satis diffuse sup iosue capto decimo.

¶ Sequitur figura de retrocessione solis in sanatōe ezechie

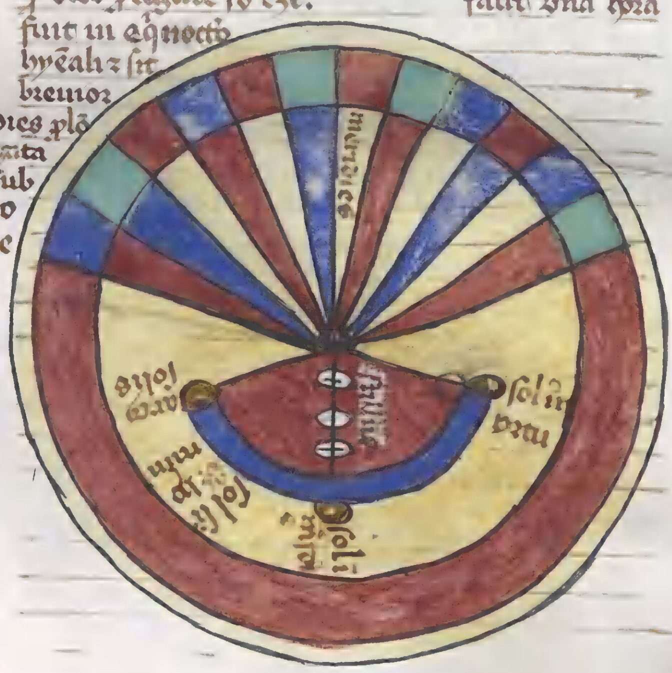
¶ Sequitur ergo figure horologiorum in pagina sequenti

Figura secundū primā oppinionē qua due linee faciūt unam horam intelligendo tamen de lineis interioribus.

Notandū q iste due figure facte sūt unā uiam qua josue. x. s. q dies plōgate sb eze. fuit in eqnoctio hyemali z sic breuior dies plōgata sub josue

figura iusta. scdm oppiniōem in qua quelibet linea facit unā horā

Scriptura. hic interponitur oratio ezechie pro gratiarum actione de sua sanatione et primo premittitur titulus cum dicitur scriptura. et post hoc tractatus cum dicitur ego dixi. Et dividitur in duas partes quia primo ezechias recolit anxietatem in qua fuerat. secundo bonum quod sibi deus per ysaiam promiserat ibi tu autem eruisti. Circa primum dicitur. In dimidio dierum meorum. tunc enim ezechias erat in 39 anno vite sue quod sic patet quia 4 Reg. 18 dicitur quod ezechias erat 25 annorum cum regnare cepit et 29 annis regnavit qui simul iuncti faciunt 54 annos a quibus si subtrahantur 15 quibus regnavit post infirmitatem istam remanent 39 et sic erat in 39 cum infirmatus fuit et est quasi medium vite hominis secundum cursum nature. vadam ad portas. In hebreo habetur scheol quod aliquando accipitur pro fossa seu sepulcro et sic accipit ...

[illegible]

In tempore XXXIX

illo. Postquam descriptum est ezechie mirabilis sanatio, hic ponitur defectus ex hoc consecutus ...

[illegible]

ipse ioachim et iste mitti et exaudiri ut possent
stare in palatio regis sicut habetur danielis .i. Exibunt ex
eunuchis qui egressi sunt de domo domini. penitentie .n. desilo
chaldei et sic acceptaverunt sententiam domini super se et super res
suas: propter quod pena ista non fuit inducta temporibus suis.
sed fuit dilata usque ad tempus ioachim regis et sedechie
quod impletum fuisset per visionem hic dicit: fiat tantum
pax et veritas in diebus meis. recognoscens quod sententia
[illegible] de dicto [illegible]

Consolamini. XL

In precedentibus huius libri
visionibus cum mixtura xpi deminavit per
catorum punitionem. hic autem descendendo ad misse
rium demiciat [illegible] consolatoriam et dividitur in duas partes
quia primo inducit eos ad expectandum promissa divina
secundo magis in speciali prosequitur illa .xlv. ca. Prima adhuc
dividitur in tres secundum tria ex quibus inducit ad dictam
expectationem: quia primo inducit ad hoc ex divina pro
te. secundo ex eius [illegible] .xli. capitulo tertio ex eius virtute .ex.
capitulo. prima in duas quia primo describit consolatoris personam
secundo describit eius potentiam ibi quis mensus est. prima adhuc
in tres quia primo alloquitur prophetam verbis consolatoriis
secundo describit personam precursoris ibi vox clamantis. tertio
personam xpi consolatoris ibi super montem. Circa primum
dicit ibi consolamini consolamini. reduplicat hoc verbum
quia promittit eis duplicem consolationem: scilicet in bonis temporali
bus et spiritualibus. loquimini uos prophete. ad cor ierusalem. i. ad
consolationem fidelium. quia completa est .i. terminata. mali
tia eius. quia peccatum non per xpm fuit ablatum. dimis
sa est iniquitas illius. quia est contra peccatum personalia
[illegible] remedium et loquitur hic propheta de futuro per
modum preteriti propter certitudinem prophetie. suscepit
de manu domini dei .i. duplicem consolationem per xpm. scilicet
in collatione gratie et apertione glorie. sicut pro peccatis incep
at duplicem penam. scilicet corporis et anime ¶ Vox clamantis.
hic consequenter inducitur persona precursoris. scilicet iohannis bap
tiste de quo intelligitur ad litteram hec scriptura ut patet Io. p
mo et marci primo et alibi. propter quod aliqui doctores
catholici male videntur dicere exponendo hunc passum
ad litteram de reditu captivitatis babilonice [illegible] ma
gis inconveniens quantum ad aliquid quod hebrei quod hunc
passum et totum capitulum exponunt ad litteram referendo ad
tempus messie quem venturum [illegible] tunc suspiciunt terre habita
biles complanabuntur divinitus per elevationem vallium et de
pressionem montium ut sic aduentus omnibus impedimentis in
dei per orbem terre dispersi possint faciliter venire ierusalem. iudeo co
gregari et sic exponunt quod dicit hic. omnis vallis imple
bitur etc. Sed deficiunt dupliciter primo quia adventum xpi di
cunt futurum quod iam transivit in preteritum. secundo quia litteraliter se
sum hic accipiunt secundum significationem vocum cum dicit. omnis vall
implebitur etc. quod non est verum in locutione parabolica sicut
iudicum .9. cum dicit. Ierunt ligna ad arborem ramnum etc.
sensus litteralis non est de arboribus materialibus per voces significatis quia
sic scriptura esset falsa. sed de abimelech et viris sichem
qui ibi per arbores metaphorice significantur. Quod autem sit sensus metapho
ricus patet non solum per dicta doctorum catholicorum sed etiam
per dicta Ra. moysi. dicit non ascendat super cor quod in die
bus messie deficiat aliquid de via huius seculi vel
innovetur aliquid de operibus sex dierum. sed ibit mundus in
xta solitum morem et per omnis non est intelligendum quod in ad
ventu messie sit talis complanatio montium et vallium
nisi intelligatur de adventu xpi ad iudicium quia
tunc immutabitur mundi status. sed iudei hoc non intel
ligunt sed de adventu eius ad mundum ut satis patet ex predict
[illegible] sequendo litteram evangelistarum passus iste est expo
nendus ad litteram de iohanne baptista et eius predicatione
cum dicit. vox clamantis .i. iohannis predicantis. in deserto

.i. in iudea que dicitur deserta ratione dicta supra in primo .2.
capitulo et quia ad litteram iohannes incepit predicare in de
serto iudee ut habetur Mat. iii. ubi dicitur in diebus illis venit io
hannes baptista predicans etc. parate viam domini. predicatio
enim eius et suus baptismus erant quedam dispositiones
populi ad suscipiendum de propinquo fidem xpi venturi ut patet
ex decursu evangelii. et dicit viam domini. quantum ad
mandata decalogi. semitas dei nostri. quantum ad consilia
evangelica. omnis vallis .i. humilis et omnis mons et
collis .i. superbus etc. quia sicut dictum fuit in primo huius
libri. per adventum xpi superbi deiecti sunt et humiles exal
tati. et erunt prava .i. homines depravati ex consuetudine
peccandi. in directa .i. ad rectitudinem iustitie reducti et
aspera .i. crudeles et duri. in vias planas .i. ad mansue
tudinem deducti sicut patet de paulo qui factus fuit agnus
de lupo: potest etiam aliter exponi de operibus penitentie que videntur
dura et aspera sed per gratiam xpi facta sunt credentibus levia
unde dicit aug. omnia seva et inania levia et prope n
ulla facit amor. et revelabitur gloria domini .i. dei filius qui
dicitur gloria patris. eo quod gloria est clara notitia cum laude.
unde gloria dicitur quasi quedam claria. et notitia [illegible] illa autem
que ad notitiam pertinet in divinis filio appropriatur. et re
licitur dicitur sapientia patris [illegible] eius gloria. et videbit omnis ca
ro .i. potest videre quod os domini locutum est. cuius verbum deficere
non potest ab impletione. Vox dicentis. scilicet domini loquentis ad
ysaiam vel ad iohannem baptistam. clama omnis caro fenum
.i. publice denuntia. omnis caro fenum .i. nullam firmitatem
seu stabilitatem ex se habens. et accipitur hic caro pro o
homine carnaliter vivente. secundum quod dicitur .i. cor. xv. caro et
sanguis regnum dei non possidebunt. et omnis gloria ei
quasi flos agri. qui repente deficit ex modico calore
febrili ex voluntate dei. io. [illegible] quia spiritus domini [illegible]
vere fenum est populus. per hoc ostenditur [illegible] quod pro
pheta loquitur hic metaphorice ut predictum est. Verbum autem
dei nostri stabit in eternum. quod potest intelligi de verbo in
creato. secundum quod dicit Io. primo in principio erat verbum etc. et
de verbo creato per prophetas dicto quod infallibiliter imple
tur. cum propheta precessit [illegible] dictum est super hoc
capitulo. ¶ Super montem. hic consequenter introducitur persona
consolatoris. scilicet domini nostri ihesu xpi et est verbum domini ad y
saiam vel potius ad iohannem baptistam cum dicit super montem
excelsum ascende .i. ad preeminentiam sanctitatis vite. quia scilicet
iohannes de quo dicit salvator Mat. xi. inter natos mulierum
non surrexit maior iohanne baptista. qui evangeli
zas syon .i. populo iudaico. et dicit evangelizas. quia
predicatio iohannis ad evangelium pertinet. Exalta
noli timere. Iohannes .n. timore herodis aut pharisaeo
rum et sacerdotum non desistit a constanti [illegible] de nuntia
tione. ecce deus noster .i. deus humanatus. sic .n. demonstravit
Iohannes. Io. primo dicens. ecce agnus dei. ecce qui tollit
peccata mundi nomine agni exprimens humanitatem et per ablu
tionem peccati eius deitatem. ecce dominus deus in fortitudine ve
niet. In adventu .n. suo xpus egit miracula stupenda
que fieri non poterant nisi virtute infinita. et brachium eius
dominabitur. per brachia .n. eius in cruce extensa pervenit ad
gloriam sue resurrectionis et sic ad dominium plene potestatis
propter quod tunc dixit. Mat. ultimo data est mihi omnis potestas in ce
lo et in terra. ecce merces eius cum eo. quia virtute dei
tatis de se poterat dare gratiam in presenti et gloriam in futuro
et opus illius coram illo .i. in eius voluntate et potestate. sicut
pastor gregem suum pascet. unde dicit de se ipso. Io. x.
ego sum pastor bonus etc. in brachio suo congregabit ag
nos. etc. per hoc designatur xpi pietas ad fideles suos
propter quod ibidem dicit et animam meam pono pro ovibus meis
¶ Quis mensus est. hic consequenter ponitur potestas consolatoris ad
ostendendum quod de eius promissione nullus debeat dubita
re cum sit potens adimplere. Et dividitur in duas quia
primo declaratur eius potestas quantum ad creationem et creaturarum
qualitates. secundo [illegible] pusillanimes iudeos de ipso [illegible]

confidentes debito ibi. levate. Primo inducit quia primo dicta potestas ostenditur. Secundo ex hoc ydolatria arguitur ibi cui ergo. Circa primum dicit. Quis mensus est pugillo. i. valde velociter vel faciliter. aquas. quamvis sint multe et magne et celos palmo ponderavit. i. sine difficultate aliqua. Sicut illud quod continetur in palma quis appendit tribus digitis molem terre. i. valde velociter vel faciliter. quando enim aliquis vult levare aliquod ponderosum apponit duas manus. Sed quod est sibi valde leve apponit tantum duos vel tres digitos. Per hec autem ostenditur potestas Christi qui natura deitatis omnia ista fecit. Utitur autem hic scriptura verbo ponderis et statere. quia deus omnia disposuit in numero pondere et mensura. Sap. xi. et propter dictam potentiam subiungit quis adiuvit spiritum domini. qui minus potentes. qui dicat nullo. aut quis consiliarius eius fuit etc. quia habeat sapientiam diminutam et per litteram usque ibi. ecce gentes omnes generaliter. quasi stilla situle. i. cadens de situla que nullius momenti reputatur. et quasi momentum statere. i. lingua statere que valde de facili ad utramque partem movetur de se nullam habens stabilitatem. ecce insule quasi pulvis exiguus in conspectu eius. et libanus non sufficiet ad succendendum. i. si aliquis. i. si aliquis vellet facere sibi sacrificium debitum omnia ligna non sufficerent ad ipsum cremandum. Similiter omnia animalia non sufficerent ad offerendum sibi debitum holocaustum. omnes gentes quasi non sint quia ex se non habent aliquod esse. omnia ista inducuntur ad ostendendum quod in nullo indiget adiutorio alterius seu consilio. Cui ergo. hic consequenter ex dictis ydolatria reprehenditur, in qua cultus soli deo debitus creature impenditur et sic ei creatura reputatione ydolatre adequatur, propter quod dicit. Cui ergo similem fecistis deum. hoc dicit contra ydolatras credentes aliquid divinitatis esse in ymaginibus factis. aut quam ymaginem ponetis ei. hoc dicit contra ydolatras qui ymaginibus non attribuebant aliquid numinis, sed quibusdam diis invisibilibus in ymaginibus representatis, ponebant in pluralitatem deorum. numquid sculptile conflavit faber etc. omnia ista inducuntur hic ad ostendendum quod ydola nullam stabilitatem habent a se. sed magis ab artifice, et cum omnes gentes quasi nulle reputate sint respectu dei ut predictum est, ex hoc concluditur quod ydola adhuc minus sunt reputanda, ideo subditur. numquid non scietis illud quod dictum est de ydolis quod sensibiliter experiri potestis. numquid non audistis. q. d. sic quia in libris gentilium et prophetarum semper sunt facta mentio de ortu ydolatrie per opus hominum ut magis videbitur capitulo sequenti. numquid intellexistis fundamenta terre. q. d. intelligere debuistis quod a solo deo habet stabilitatem. Cum non sit sed ea sustentans eam. qui sedet super gyrum terre. tanquam princeps terrenus. et habitatores eius. i. homines et habitantes sunt quasi locuste. respectu dei. qui extendit velut nichilum celos. i. nature subtilis que dicitur eo quod non est palpabilis, ex modo loquendi quo aer nichil nominatur propter suam subtilitatem. Unde dicitur communiter nichil in puteo esse cum tamen sit plenus aere. In hebreo tamen habetur. qui extendit velut telam celos, et sic plana est litera et sequentibus consona, cum subditur. et expandit eos sicut tabernaculum. loquitur hic de celo secundum apparentiam visus, quia extrema celi in circuitu orizontis nostri videntur super terram figi, et medium quod est supra capita nostra in altum exigi, et sic habet apparentiam tabernaculi extenti. qui dat secretorum scrutatores. i. sapientes in speculabilibus. iudices terre. i. prudentes in agibilibus. velut inane. i. nullius reputationis in dei comparatione, quod ostendit per simile cum subditur. et quidem. i. certe. neque plantatum etc. i. sicut plantula non radicata adhuc nec confirmata in terra a modico vento eradicatur. sic etiam omnis predicti quantumcumque magni

ad nutum dei eradicantur et tolluntur de medio. quia generaliter ideo in fine concluditur. et cui assimilastis me etc. quia talis assimilatio est valde erronea. levate. hic ostenditur dei potestas contra inquisitores de eo minus bene confidentes, et primo ad consideratione divine immensitatis inducitur cum dicit. levate in excelsum oculos vestros. i. ad corpora celestia. et videte quis creavit hec. i. ex hoc considerate magnitudinem creatoris secundum quod dicitur Sapientie. xiii. a magnitudine enim speciei et creature poterit cognoscibiliter creator eorum videri. qui educit in numero militiam eorum. i. multitudine stellarum ordinate in suo cursu procedentium et omnes ex nomine vocat. quia omnia cognoscit perfecte usque ad minima. pre multitudine fortitudinis et roboris virtutisque eius. illa tria videntur unum tamen in nobis dicuntur. fortitudo enim respicit magnitudinem et correspondentiam membrorum. robur fortitudinem ossium et nervorum. virtus. magnitudinem effectus. neque unum reliquum fuit. i. nulla res quantumcumque modica extra potentiam et scientiam divinam. io concludit. quare dicis iacob. i. populus iudaicus descendens a iacob. abscondita est via mea. i. opera. a domino. i. non reddet pro eis mercedem. et a deo meo iudicium meum transibit. i. non faciet vindictam de inimicis in illatis. ex hoc videtur quod in populo illo erant aliqui qui [illegible]

[illegible]

si sunt ad deum.

Capitulum XLI

Postquam propheta induxit prelibatis ad tempus expectandum promissorum ex divina virtute [illegible] quam [illegible] fuit ex eius [illegible] que amicos non defraudat a promissi conservatione, et dividitur in duas partes. quia primo ostenditur dei dilectio ad dictum populum ex beneficiis quod ei in patribus concessit. Secundo ex ipso filio quem ei promisit. Prima in tres. Secundum tria beneficia. Secunda ponitur ibi. et tu israel. tertium ibi. ipse faciet. Circa primum sciendum quod primum beneficium fuit collatum in abraham quem deus separavit ab infidelibus educendo eum primo de ur chaldeorum Gen. xi. capitulo. et secundo de aram Gen. xii. et per consequens populum ab eo descendentem per ysaac et iacob ab infidelibus separavit, propter quod et legem in monte synai spiritualiter [illegible] quod psalmus cxlvii. dicit. non fecit taliter omni nationi et iudicia sua non manifestavit eis. Et dividitur in duas partes quia primo ponitur huius separatio. secundo contra ydolatras [illegible] unusquisque. Circa primum primo ad huius considerationem [illegible] dicens. taceant insule ad me. i. habitatores insularum [illegible]

[illegible] terra aridam himmes. fortitudinem mutent. sic qui erant fortes ad mala sint fortes ad bona. accedant et loquantur. sibi aliquid iustum pro se. Secundo bene- ficium recolit dicens. quis suscitavit ab oriente iustum. i. abraham patrem quem exponunt doctores catholici et hebrei quem dominus vocavit de caldea ut dictum est et postea ab aran et utrumque regionem pergit ad orientem respectu iude- dee [illegible] vocavit eum ut sequeretur se per [illegible] fidei et obedientie. Unde et ex fide ad mandatum dei voluit filium occidere et immolare gen. xxii. et he- bre. xi. et ideo dominus exaltavit ipsum pre ceteris propter quod [illegible] dabit in conspectu eius gentes et reges obtinebit [illegible] hic [illegible] de preterito per modum futuri sicut frequenter [illegible] in psalmis et hoc fuit impletum quando abraham cum [illegible] vernaculis suis quatuor reges fortissimos debellavit gen. xiiii. [illegible] pulverem gladio eius etc. quia eos similiter debellavit divina virtute sibi assistente. persequetur eos quia persecutus fuit fugientes usque ad soba et phenicem [illegible]

[illegible]

supple consolidatori glutino bonum est. i. bonum est per- ydoli formantis et polientis ad invicem coniungere. gluti- no. i. forti iunctura. ita quod accipitur hic glutinum pro illo metallo quo consolidantur partes ad invicem et vocatur gallice souderure. Unde in hebreo sic habetur. dicens conso- lidationi bonum hoc. scilicet quod fortiter consolides partes ydoli sic [illegible]. Sic enim mutuo se exhortabantur artifices [illegible] manus lucrum videlicet et propter gratiam dominorum; Et tu israel. hic recolitur secundum beneficium exhibitum populo quando fuit ma- ximum scilicet de servitute egypti eductio. Et dividitur in tres partes quia primo describitur hic exitus. secundo ad usum eorum ibi. ecce confundentur. tertio hebreorum profectio ibi egeni. Circa primum dicitur in persona dei. et tu israel serve meus q. d. ex quo eduxi te de servitute egypti factus es spe- cialiter servus meus. iacob quem elegi. esau reprobato secundum quod dicitur malachie. i. iacob dilexi. esau odio habui. et accipi- tur hic iacob pro populo descendente ab eo. semen abraham amici mei. quia amore mei paratus fuit filium unigeni- tum immolare. in quo apprehendi te. i. in quo apparui eis [illegible] ab extremis terre etc. quia abraham fuit [illegible] de caldea ut dictum est supra. servus meus etc. expo- natur ut supra. ne timeas minas pharaonis quia ego sum tecum etc. protegens et defendens. ne declines a ver- bis meis seu fide mea. quia ego deus tuus confortavi te. scilicet per eum ideo subditur. et suscepit me dextera iusti mei. i. moy- si ad educendum te de servitute egypti. Ecce confundent- tur hic ostenditur [illegible] eius cum dicitur. ecce confun- dentur etc. quia pharao cum suo exercitu persequens hebre- os submersus fuit in mari rubro exo. xiiii. mare proiecit egyp- tios mortuos ad litus ad quod transierant filii israel ut sic [illegible] certi de morte eorum et haberent spolia. ideo subditur queres eos et non invenies [illegible] que erant super corpora defunctorum. et non invenies viros rebelles tuos. non dicit non invenies eos absolute. sed non invenies viros rebelles tuos. i. te persequentes quia iam erant mortui et sic non poterant eos persequi et sic patet littera usque ibi. noli ti- mere vermis iacob. qui sunt inter egyptios reputati vilis [illegible] qui mortui estis ex israel. i. reputati ut mortui in servitute egypti quia servitus est mors civilis et quia non solum egyptii fuerunt ad usum hebreorum sed etiam chananei qui postea ab hebreis fuerunt debellati ut patet libro iosue. ideo subditur. ego posui te quasi plaustrum triturans novum etc. Sicut enim plaustrum ducitur super segetem conterit eam sic populus israel contrivit chananeos. ideo sub- ditur. triturabis montes. i. maiores. iosue. xi. debellavit [illegible] iosue. xii. et colles. i. minores principes. et in exaltabis [illegible] expulsis chananeis de terra pro- missionis. Egeni. hic describitur profectus filiorum israel per desertum ubi filii israel primo passi sunt aque defectum sed dominus supplevit non solum semel sed pluries ut patet exo. xv. et xvii. et num. xx. et hoc est quod dicitur egeni et pauperes querunt aquas etc. et patet littera usque ibi. dabo in solitudine cedrum etc. i. umbraculum in locum ubi melius quam fuerit arbor iste. umbraculum enim nubis erat excelsius quadam divina virtute non nature. ideo subditur. et [illegible] sunt pariter. quia manus domini fecit hoc. prope facite. hic recolitur tertium beneficium populo exhibitum tempore zorobabel scilicet liberatio de captivitate babilonica. Et dividitur in duas partes quia primo [illegible] ydola que vigebant in ba- bilone ponitur invectio. secundo subditur populi liberatio ibi suscita- vi. Circa primum dicitur. prope facite iudicium vestrum. i. decla- rate iustitiam vestram si habetis o babilonii. afferte si quid habetis o babilonii. scilicet iustitie et veritatis. accedant et nuncient nobis scilicet ydola vestra de quibus confiditis. que ven- tura sunt etc. quod est proprium divinitatis ideo subditur et sciemus quia dii estis vos. o ydola. bene quoque aut ma- le si potestis facite. q. d. non potestis quia sine sensu et intellec- tu caretis. ideo subditur. ecce vos estis ex nichilo vos babilonii. et opus vestrum. i. ydola vestra que fecistis. ex eo

q. nõ

quod nõ est .i. nullum hñs firmamentum. et conuertit se monem ad ydola dices. abhominatio est .i. supra modum abhominabilis deo. Ideo dicit abhominatio in abstracto. sicut excellens in liberalitate dicitur liberalitas. qui elegit uos .i. quiniam reputauit uos tamquam deos suos. suscitaui. hic ostendit potius liberationem populi de babilone que facta fuit per cyrum et hoc est quod dicit. suscitaui .s. cyrum. ei uoluntatem inspirando pugnandi contra babilonem. ab aquilone et ueniet ab ortu solis. Regio .n. persidis est que in medio aquilonis et orientis medium autem ab utroque termino nominatur. et ideo adueniens cyrus contra babilonem dicitur hic esse ab aquilone et ab oriente uel quia darius rex medorum uenit cum [illegible] contra babilonem et regnum unius [illegible] declinat ad orientem alterius autem ad aquilonem. uocabit nomen meum .i. confitebitur. confessus .n. fuit se cyrus obtinuisse monarchiam uirtute dei celi ut patet primo esdre i. hec dicit cyrus persarum. omnia regna terre dedit mihi dominus deus celi et terre etc. et adducet magistratus .i. potentes babilonis quasi lutum. et conculcauit eos et deiciens. quis annunciauit ab exordio etc. .i. ante quam fierent. q.d. hoc non fecerunt ydola babilonie quia non predixerunt tamquam illius terre. ideo subditur. non est annuncians etc. Contrarium ostenditur quis annunciauit primus .i. ipse deus qui est primus et nouissimus ut dictum est supra eodem capitulo. ad syon dicet .i. ad ierusalem idem denominatur a loco principaliori quo uigebat cultus dei. ecce assum. ad meam liberationem per cyrum seruum meum. et ierusalem euangelistam dabo .i. prophetam hec bonum prenunciantem. et ponitur hic euangelista in significatione pro pluralis sicut exo. viij. venit musca grauissima. idest multitudo muscarum. quia deus per plures prophetas hanc prenunciauit. et uidi .s. reuelationem diuinam facta et est ubi ysaye cui plures reuelationes fuerunt facte de ista liberatione ut patuit ex antecedentibus et sequentibus et non erat ex istis .i. ex babilonie ydolis. quisque qui iniret consilium pro liberatione electorum suorum et interrogatus a suis cultoribus responderet uerbum. ideo concluditur. ecce omnes iniusti .s. babilonij. et inania opera eorum .i. ydola ab eis facta. ideo subditur. uento et inane simulacra eorum.

Ecce seruus. XLII

In presenti capitulo ostensa est dilectio dei ad populum iudeorum ex beneficiis que in prioribus concessit. hic autem ostenditur in filio quem ei ex dilectione misit. secundum quod dicit Io. 3. capitulo. sic deus dilexit mundum ut filium suum unigenitum daret etc. Et diuiditur in duas partes quia primo agitur de filij missione. secundo de fidei multiplicatione capitulo xliij. prima adhuc in duas partes quia primo describitur beneficij magnitudo. secundo malorum ingratitudo ibi. hec dixit. prima in tres quia primo predicit filij dei aduentum. secundo magisterium eius ibi. dominus sicut fortis. tertio ministerium prosperitatis ibi. et educam. prima adhuc in tres quia primo describitur filij mittendi conditio. secundo predicatur eidem missio ibi. hec dicit dominus. Tertio indicatur gratiarum actio ibi. cantate domino. Circa primum sciendum quod littera ista secundum latinos et hebreos est de christo ad litteram intelligenda. et hoc patet ma. xij. ubi ista littera allegatur impleta in christo. hoc etiam patet per translationem caldaycam que uocatur targum apud hebreos et tante auctoritatis apud eos quod nullo fuit ausus ei contradicere. propter quod aliqui doctores catholici exponentes passum istum et totum capitulum de cyro rege qui iudeos liberauit a captiuitate babilonica male dicunt et quantum ad hoc magis iudayzant quam hebrei exponentes de tempore christi. tamen hoc exponunt in futurum et hoc male quia tamen fuit in preteritum secundo dictum beati mathei apostoli et euangeliste exponatur de christo

ut sit ubi prius euin dicit. ecce seruus meus. quia licet ab eterno esset in forma dei. In tempore tamen accepit formam serui. ut habetur philip. ij. suscipiam eum. quia humanitas christi assumpta est in unitatem suppositi diuini. per hoc enim quod dicit. suscipiam eum. non est intelligendum quod pater naturam humanam assumpsit quia solus filius est humanatus. sed hanc assumptionem tota trinitas fecit. electus meus ad redimendum humanum genus. complacuit sibi in illo etc. per hoc intelligitur patris [illegible] filium dilectum perfectum. dedi spiritum meum super eum .i. plenitudinem gratie spiritus sancti in anima christi. Io. primo. vidimus eum quasi unigenitum a patre plenum gratie et ueritatis. Iudicium gentibus proferet iudicium .n. extremum denunciauit hominibus futurum ut patet ma. xxv. Item in forma humanitatis in qua iudicatus fuit coram pilato feret similiter in ultimo iudicio hoc excepto quod tunc apparebit in forma gloriosa. act. i. hic ihesus qui assumptus est a uobis sic ueniet .s. ad iudicium sicut uidistis eum ascendentem .s. in forma gloriosa in qua ascendit in celum. non clamabit. clamore contentionis licet clamauerit clamorem predicationis. Io. vij. In nouissimo festiuitatis die stabat ihesus et clamabat etc. et clamore orationis hebre. v. cum clamore ualido et lacrimis offerens etc. neque accipiet personam. secundum quod dicit ma. xxij. non respicis personam hominum. neque audietur uox eius foris .i. uox predicationis extra iudeam quia in persona propria non predicauit nisi iudeis nisi [illegible] ut patet samaritanis. Io. iiij. qui tamen in parte erant iudei quia recipiebant quinque libros moysi. et propter hoc dicit mathei xv. non sum missus nisi ad oues que perierunt domus israel. calamum quassatum non conteret .i. populum gentilem uacuum a fide ad modum calami et conquassatum uariis erroribus ydolatrie. hunc calamum non contriuit. sed magis reformauit uocando ad fidem per apostolorum predicationem. et linum fumigans .i. populum iudeorum modice aut nullius pietatis contra christum incanduerunt. non extinguet. quia ignis per romanos accenso in ierusalem non fuit extinctus. nec per consumptionem combustibilis materie. In ueritate educet iudicium. quod intelligitur de iudicio discretionis quo aliquos uocauit et uocat ad fidem suo iusto iudicio aliis dimissis. et de iudicio extreme examinationis in quo procedet secundum lineam equitatis. non erit tristis. in anima. neque turbulentus. in exteriori signo. hoc tamen non est intelligendum de tristicia naturali que est passio existens in parte sensitiua. illam .n. assumpsit ad ostendendum in se ueritatem humane nature. ma. 26. tristis est anima mea usque ad mortem. sed de tristicia obnubilante rationem que in eo non habuit locum. Unde habemus. non erit tristis. In hebreo habetur. non obscurabitur donec ponat in terra iudicium. quod potest intelligi de duplici iudicio predicto. et legem eius insule expectabunt. quod patet impletum in sicilia. anglia. cypro et aliis que legem receperunt euangelicam. etiam aliqui a tempore apostolorum ut patet in actibus apostolorum in pluribus locis quomodo paulus predicauit in insulis. Hec dicit. hic consequenter describitur ipsa missio cum dicit. hec dicit dominus deus creans celos etc. q.d. sicut creauit omnia de nichilo sua uirtute infinita eadem potestate mittet filium in mundum. ideo sequitur. ego dominus uocaui te in iustitia. quia christus mundum redimit per uiam iustitie satisfaciens pro peccato plenissime. et apprehendi manum tuam. humanitas .n. christi est instrumentum diuinitatis coniunctum et ideo non mouetur ad aliquid nisi secundum motum diuinitatis. et seruaui te. recipiendo animam tuam in morte. secundum quod saluator dicit luce. xxiij. pater in manus tuas commendo spiritum meum. et dedi te in fedus populi. quia per mortem eius homines deo reconciliati. in lucem gentium. recipientium fidem ad predicationem apostolorum. ut aperires oculos cecorum .i. gentilium qui prius erant erroribus excecati. et quia ad litteram christus multos cecos illuminauit corporaliter. ut educeres de conclusione uinctum .i. patres de limbo qui ibi tenebantur sicut in carcere reclusi. sedentes in tenebris. quia

cæcabant claritate diuine visionis. ego dñs etc. s. sum
pliciter et absolute. alij aut̃ dicuntur dñi diminute.
gliam meã. i. honorem qui soli debitur. alteri nõ dabo
concedendo p hoc q possit licite fieri. que pma fuerant
s. nũciata p moysem. ecce uenit. sicut pz de ingressu
terre pmissionis et pluribꝰ aliis p moysem nũciatis q
ipleta sunt a tpre ysaie et supra. noua quoqz ego an
nũcio. s. de missione filij incarnez. ante q̃ oriant̃. i.
incipiant fieri. audita uobis faciam. p ysayam et alios pphe
tas. ¶ Cantate. hic cõnter ponitur grãz actio p tanti bn̄
ficij pmissione cum dr̃. cantate dño canticum nouũ
p nouitate tanti misterij. Unde et nato xp̄o nouum
canticum cantauit angelus luce ij. laus eiꝰ ab extre
mis terre. quia in omibꝰ terre ptibus sunt aliqui fide
les xp̄m laudantes. et quia laudandꝰ ẽ nõ solum in
arida. s; etiam i mari et eius insulis. iõ sbditur qui
descẽditis i mare etc. leuetur desertum. i. gẽtilitas exurgat
ad fidei xp̄iane statum. in domibꝰ hitabit cedar. cedar fu
it filius ysmaelis gen. xij. et iõ p ipm desigñtur ysma
elitarum gentilitas qui antiq̃tus habitabat in taber
naculis uagando de loco ad locum et p hoc metha
designatur ipsi gentiles de diuis erroribꝰ uagantes q
modo p fidem habitant in domibꝰ xp̄i. i. ecclesiis p fide
unitate formata. laudate hitatores petre. dicit Ra. sa.
q p hoc intelligunt̃ mortui sepulcra lapidea hitantes
quos dicit suscitandos in aduentu messye. s; hoc tamẽ
ad iplerum quia xꝰ lazarum suscitauit de monumento et
eo resurgente multa corpora sanctorum surrexerunt de mo
numentis. as. za. potest etiam aliter exponi de terra
moab que petra noiat̃ sup. xvi. capl̃o. emitte ag
nũ dñe dñatorem terre de petra deserti etc. et de terra il
la aliqui credideriit ad pdicatorem discipulorum xp̄i idu
exultantes. ponent dño gliam. s. discipuli xp̄i gliam
eius pdicantes. ¶ Dñs sicut fortis. hic cõnter ponitur
incredulorum punitio cum dr̃. dñs sicut fortis egredie
tur in exercitu romanorum ppter incredulitatem iudeorum
sicut uir preliator suscitabit zelum. s. i romanis ad de
struendum ciuitatem et ppłm uociferabit. et quid di
cat sbditur. tacui. coram pilato a sacerdotibꝰ accusa
tus scilicet. semper silui. de iniuriis et opprobriis in illatis
patiens fui. expectans eorum penitentiam. sicut pariens
loquar. q. d. non possum nec debeo ultra continere
a punitione eorum. ideo sbditur. dissipabo etc. deserta
faciam montes. i. maiores. et colles. i. mediocres. et
omne gramen eorum exsiccabo. i. minores de pplo destruẽ
et ponã flumina in insulas. sbstrahendo ab eis oes
delectationes et diuitias. ¶ Et ducam. hic cõnter de
scribitur saluatio credẽtium cum dr̃. et ducam cecos. i. gẽ
tiles erroribꝰ cecatos. in uiam quam nesciunt. p obsuã
tiam mandatorum et in semitis p obsuantiam cõsiliorum
ponam tenebras coram eis in lucem. p diuinorum cogni
tionem. et praua. ex cõsuetudine peccandi i recta p ope
rum rectificationem. hec uerba. suppositum ẽ diuini
beneficij magnitudo in filij missione. hic cõnter ponit̃
malorum ingratitudo ex sua obstinatione cum dr̃. hec
uerba feci eis. mittendo eis filium et non dereliqui eos.
s; ipi me. ideo sbditur. conuersi sunt retrorsum. p infide
litatem et quia aliqui de gentilibꝰ fuerunt contra fidem
xp̄i obstinati ppter ydola xp̄m psequẽtes. ideo sub
ditur. confundant̃ confusione etc. et aliqui de iudeis
ideo sbditur. surdi audite. s. uerba pphetarum ad uos missa
forum quia nũciauit xp̄i aduentum. et ceci intuemini
ad uidendum. s. impletionem pphiarum in ihũ nazareno et q
iudei p maiori pte remanserunt in sua cecitate. ideo
sbditur. quis cecus etc. ppłus iudaycus diuine seruituti
spẽaliter obligatus a tpre suscepte legis et sbditur. q
uenũdatus ẽ. s. ppłus iudaicus in destructione ihrlm p
tytum in uindicta mortis xp̄i. dicit enim hugo flori
censis q romani multa cede iudeorum fessi querebant qbꝰ

captiua mancipia uenderet. s; quia plurimi uenales et
pauci inueiebant̃ emptores non defuere qui. xxx. man
cipia uno numismate mercarent̃. sicut eorum xp̄m emerat
xxx. numismatibꝰ. quis cecus nisi seruus dñi. i. ppłus
iudaicus qui fuit spẽaliter ad seruiciũ dei obligatus ab
illo tpre quo deꝰ pcussit pmo genita egyptiorum. qui uides
multa. in lege et pphis scripta. nonne custodies. q. d.
melius deberes custodire q alij et tu magis dereliquisti
qui apertas habes aures. i. qui freq̃nter aperuisti aures
ad audiendum leges et pphas. nonne audies. q. d. audi
sti aure corporis s; non mentis. et dñs uoluit ut sanctifica
ret eum. s. ppłm iudaicum mittens eis filium suum. et ma
gnificaret legem in xp̄o iplens eam sẽm q xꝰ dixit. ma
v. non ueni soluere legem s; adiplere. ipe aute popu
lus direptus et uastatus. p romanos ppter incredulitate
suam. laqueus iuuenum oms. i. a iuuenibꝰ ducti sunt li
gati. s. a bellatoribꝰ. et in domibꝰ carcerum. p magna pte
positi. facti sunt in rapinam nec est qui eruat. adhuc
enim sunt in hac captiuitate que iam durauit p annos
mille. cc. lij. s. anno dñi millesimo trecentesimo. xxxij
quo liber iste fuit scriptus. quis ẽ in uobis qui audiat
hoc. auribꝰ mentis. q. d. pauci. quis dedit iacob in dirip
tionem. et respondet. nonne dñs. ihc xp̄c. ipe ẽ cui peccauim
mꝰ. eum negando coram pilato et mortem eiꝰ procurando
et loquitur de futuro p modum preteriti i psona iudeorum
qui pꝰ destructionem ciuitatis crediderunt in xp̄m. et no
luerunt in uiis eiꝰ ambulare. s. increduli sequendo xp̄m
p opa bone uite. et non audierunt legẽ eiꝰ. s. euange
lium s; magis respuerunt eam. et effudit super eum indignatõe
p exercitum romanorum. et conbussit eum in circuitu. q
romani non solum combusserunt ihrlm s; alias ciuitates in
circuitu. et non cognouit. q hoc esset i uindictam mortis
xp̄i et sic in infidelitate sua pmansit.

Et nunc. XLIII

hec dicit. postq
actum ẽ capl̃o precedenti de missione filij
dei. hic cõnter agit de multiplicatione fidei. et diuidit
in duas ptes quia pmo ponitur gentium illuminatio. scõ iu
deorum excecatio ibi. hec dicit. pma in duas quia pmo
ponitur multiplicatio fidelium. scõ multiplicationis effecti
uum principium ibi. quis in uob. Circa pmum sciendꝰ
q fides multiplicata est p opa miraculosa uirtute to
tius nature transcendentia quibꝰ uisis infideles conuer
tebant̃ ad xp̄m ut pz in actibꝰ aplorum i pluribꝰ locis
et in sanctorum legendis. et iõ pmo ponitur hic tal' opa
scõ fidelium multiplicatio ibi. dedi ppiciationem. Circa pri
mum dr̃. hec dicit creans te iacob. sicut fides patrũ
sanctorum a iudeis transiit in xp̄ianos. sic et noia sẽm qꝰ
dr̃ capl̃o sequenti. ille uocabit in noĩe iacob et hic scri
bet manu sua dño. et in noĩe isrl' assimilabit̃ ut ple
nius ibi dicetur. et ideo noĩbꝰ iacob et isrl' intelli
gitur hic ppłus xp̄ianꝰ cum dr̃. creans te iacob. i.
deducens te ad esse gr̃e p fidei susceptionem. et formas
te isrl'. in moribꝰ p aplorum pdicationem. noli timere
inter pressuras primitiue ecclie. quia redemi te. san
guine meo. et uocaui te noĩe tuo. i. noĩe xp̄iano
cum transieris p aquas. i. p tribulationes tpales. tecum
ero. et ad literam multi xp̄iani ambulauerunt sup aqs
ad cõfirmationem fidei. cum ambulaueris i igne nõ combu
reris. dicit hic Ra. sa. q tpre futuro quod uocat tẽ
pus messye accendetur ignis diuinitus comburens
alienos pplos et nõ ledens iudeos. s; q expectant
futurum iam transiit i preteritum quia multi xp̄iani ab
infidelibꝰ in ignẽ proiecti fuerunt diuinitus liberati
et frequenter carnifices combusti. ¶ Dedi ppiciationem. hic cõnter
ponitur fidelium multiplicatio cum dr̃. dedi ppiciatione
tuam egyptum. glõ. dicit et similiter magister alexãd

de halis

de halis q intelligitur ad litteram de conuersione egyp
ti et ethiopie et sic est sensus dedi propiciatorium tuum egyp
tum .i. dedi egyptum silicet tibi in propiciationem incorporando
eum xpo per fidem que est propiciatio pro peccatis totius mundi
prima Jo. ii. et in hoc alloquitur deus ecclesiam primitiuam
que in primo fuit in iudea collecta et inde ad alias natio
nes dilatata sicut dictum fuit supra capitulo ii. nominat
autem hic specialiter egyptum et ethiopiam quia ibi sacramentum
fidei fuit multiplicata in egypto sub marcho in alexandria
et per beatum matheum in ethiopia. Rege cum uxore et fi
lio baptizato et populo suo. ideo subditur ethiopiam et saba
nomen est ciuitatis in ethiopia ut dicit hic glossa. pro te
s. dilatanda dedi. et per istas duas terras intelliguntur
alie ad quas dilatata est fides ecclesie. ex quo honora
tus es &c. tu ipse messias. hoc potissime impletum fuit
in xpi incarnatione qui accepit naturam humanam de iude
is in unitate persone. quem honorem non fecit angelis hebre.
ii. nunquam angelos apprehendit. sed semen abrahe. dilexi
te. dando animam meam pro te. et dabo homines. s. ad mor
tem multos fortius. pro te. conseruanda et dilatanda. sicut
patet de iuliano imperatore qui cum magna parte exercitus
romani periit in bello contra persas eo quod firmiter sta
tuerat in suo reditu destruere ciuitatem cesaream cum
populo xpiano ibidem existente sub sancto basilio episcopo. mul
ti etiam imperatores romani. ut decius domicianus et plu
res alii perierunt eo quod mouerant persecutiones contra ecclesiam
ideo subditur. noli timere. in pressuris que in primitiua ecclesia
fuerunt magne. quia ego tecum sum. te protegendo et mul
tiplicando. Unde et in illis pressuris multum creuit
ecclesia in gentibus constancia martirum et miracula dei
que circa eos fiebant admirantibus et sic ad fidem xpi con
uertebantur. ideo subditur. ab oriente adducam semen tuum
id est adductio seu congregatio fidelium non est intelligen
da per localem motum. sed quia sunt aggregati xpo capiti
per unitatem fidei et caritatis. ideo dicitur matthei viii. multi uen
ient ab oriente et occidente &c. affer filios meos de
longinquo. hic accipitur longinquitas non secundum distanciam
loci. sed peccati quod facit homines a deo elongari. et omnem
qui inuocat nomen meum. ex quo patet quod non loquitur de
populo iudaico. sed de omni ueniente ad fidem. creaui eum in
esse gratie que est per creationem. et formaui eum. moribus. et
feci eum. deducendo ad perfectionis statum. ideo subditur. e
duc foras .i. extra errorem. populum cecum. prius. et oculos
habentem. nunc per fidei susceptionem. surdum. s. prius per inobe
dienciam. et aures ei sunt nunc. per obedienciam et intelli
gitur hoc de iudeis ad fidem xpi conuersis qui precedenti malo
uocati sunt ceci et surdi. et quia ecclesia non solum collec
ta est de iudeis. sed etiam de omnibus gentibus. ideo subditur
omnes gentes congregate sunt &c. s. in unitate fidei xpia
ne. et tunc debite omnes gentes distributio est generibus
singulorum quia in ea congregati sunt aliqui de omnibus gen
tibus. Quis in uobis. hic consequenter describitur dicte conuersi
onis effectiuum principium. s. ipse deus qui talia potest pre
dicere et sic efficere. non autem ydola que a gentibus co
lebantur. et hoc est quod dicitur. quis in uobis .i. in diis gen
tium. annunciet istud. q. d. nullus quia futura contingen
tia determinaliter predicere est proprium dei per se uel per prophetas suos
ideo subditur. dent. s. dii gencium. testes eorum .i. prophetas
suos. et iustificentur .i. examinentur utrum sint ueri uel
ea aliis ex nomine deorum suorum qui dicunt non poterunt
sed ego potero. Ideo subditur. uere uos testes mei dicit
dominus. et est uerbum dei ad prophetas suos et maxime ad
apostolos qui fuerunt eius testes secundum quod dicitur actuum i. eritis michi
testes in ierusalem et in omni iudea et samaria et usque ad
ultimum terre. et seruus meus quem elegi .i. quecumque ele
gero ad seruiendum sibi supple erit testis meus. ut sciatis
et credatis michi. cum uideritis impleta que ante denun

ciaui. ante me non est formatus &c. quia ipse est solus
eternus a parte principii et etiam a parte finis. propter hoc loquendo de
eternitate ego sum. non habens esse aliunde sed ex me. ego
sum dominus. quia omnia alia habent a me esse. ego annun
ciaui. s. salutem generis humani per prophetas et saluaui per
xpm sicut promisi. et non fuit in uobis alienus. s. deus
qui talia annunciaret. Cetera patent ex dictis. Hec
dicit. hic consequenter ponitur iudeorum excecatio ex ingratitu
dine procedens. et ideo diuiditur in duas partes. quia primo
ponitur beneficiorum dei magnitudo. secundo iudeorum ingratitudo.
ibi. non me inuocasti. primum in duas. quia primo po
nitur beneficia ueteris testamenti et secundo noui. ibi. ne
meminentis. inter beneficia exhibita iudeis tempore ue
teris testamenti ista fuerunt magis famosa et nota. s.
liberatio de seruitute egyptiaca et liberatio de captiui
tate babilonica. primo igitur recolitur secundum cum dicitur. propter uos
s. liberandos. emisi in babilonem. s. cirum et darium cum
exercitibus suis. et detraxi uectes uniuersos .i. clausuras in
quibus confidebant et caldeos in nauibus suis gloriantes. quia
debellauerunt plura regna non solum bellis campalibus sed
etiam naualibus. Consequenter recolitur primum beneficium cum dicitur. hec
dicit dominus qui dedit in mari uiam diuidendo mare rubrum
ut pateret filiis israel transitus per siccum. et in aquis torrentibus
semitam. desiccando iordanem fluuium in transitu arche ut
dicitur iosue iii. qui eduxit quadrigam et equum .i. currus et e
quites egyptiorum ad insequendum filios israel intra mare
rubrum. simul obdormierunt. sopno mortis. quia fue
runt submersi in aquis exodi xiiii. ne meminentis. hic re
colitur beneficium noui testamenti cum dicitur. ne meminentis prio
rum &c. .i. predictorum beneficiorum. q. d. licet fuerint magna. tamen
in comparatione ad beneficium incarnationis sunt modica aut
nulla. Ideo subditur. ecce ego facio noua. secundum quod dicitur
Jere. xxxi. creauit dominus nouum super terram. mulier circum
dabit uirum .i. xpm in utero suo ab instanti incarnatio
nis uirum perfectum uirtutibus et sciencus. ponam in deserto
uiam. s. perfectionis et iusticie et uocatur hic desertum
iudea et gentilitas sicut dictum fuit supra .xl. et in inuio
flumina .i. spiritus sancti dona. Unde dicit saluator Jo. vii. qui
credit in me flumina de uentre eius fluent aque uiue
quod exponens euangelista subdit. hoc autem dixit de spiritu
quem accepturi erant credentes in eum. et glorificabit me
bestia agri &c. .i. illi qui ante conuersionem bestialiter et
crudeliter uiuebant. ut darem populo meo xpiano. elec
to meo. ad
... beneficium. hoc additur quia non omnes xpiani
saluabuntur. sed tamen electi. Non me inuocasti. hic ponitur
iudeorum obstinatorum ingratitudo cum dicitur. non me in
uocasti iacob. gratias agendo de tantis beneficiis. nec la
borasti .i. nec laborem magnum sustinuisti. In hebreo
habetur. quia laborasti. exponitur tamen ad eundem sensum ab
hebreis sic. quia laborasti .i. cito attediatus et fatiga
tus fuisti seruiendo michi. non obtulisti michi arietem holocausti
tui &c. hoc refertur ad beneficium liberationis de egypto. secundum
quod dicitur Jeremie vii. capitulo. non precepi eis in die qua
eduxi eos de terra egypti de uerbo holocaustomatum
et uictimarum &c. non emisti michi argento calamum. s. in
exitu de egypto. est autem calamus una de quatuor speciebus
aromaticis que ponebantur in thymiamate. uerumptamen
seruire me michi fecisti in peccatis tuis .i. pro peccatis tuis expian
dis. hoc perfectissime fuit impletum in deo homine xpo qui
formam serui accepit. ut pro peccatis nostris satisfaceret.
prebuisti michi laborem .i. fuisti michi occasio ut laborem passio
nis sustinerem. ego sum et non alius. qui deleo iniqui
tates tuas propter me .i. ex misericordia mea et caritate et non
propter meritum tuum. Ideo subditur. reduc me in memoriam
s. aliquid ... quod deberem talia pati. q. d. non
potes. ideo subditur. narra si quid habes &c. Si autem
dicatur quod preter hoc meruerit contra hoc excluditur cum
dicitur. pater tuus primus peccauit. dicit Ra. sa. quod ille pater

fuit abraham qui peccavit qn dixit gen. xv. dne deus unde scire possum q possessurus sim eam dubitans de divina promissione; sed quia ibi tenui excusatione sicut et alij doc[tores] catholici et maxie quia ibidem [illegible] credidit abraham deo et reputatum est ei ad iustitiam, ideo melius dicitur q iste pr primus intelligitur adam de quo certum est q peccavit transgrediendo dei mandatum gen. iij. et quia peccatum eius transit ad posteros non sic aut peccatum aliorum patrum. ideo sit hic specialis mentio de eius peccato. et interpretes tui .i. moyses et aaron qui verba dni referebant ad populum et eius verba populi ad deum. prevaricati sunt in me. aaron in fabricatione vituli. exo. xxxij. et utrque simul ad aquas contradictionis. num. xx. et contaminavi .i. contaminatos [illegible] principes sanctos. s. david in adulterio bethsabee et homicidio urie et ezechiam qui nuncios regis babilonis [illegible] ad ipsum missos. iiij. re. xx. dedi ad internecionem iacob. p reges assyriorum et babilonie ut patet ex supradictis et hoc propter peccatum populi et principum. et israel in blasphemiam. ex hoc .n. q deus non liberabat populum suum gentiles dicebant eum impotentem aliqui etiam de populo israel [illegible] propter hoc [illegible] in blasphemiam dei.

Et nunc XLIIII

audi. supra [illegible] [illegible] induxit populum ad expectationem divinorum promissorum ex divina parte [illegible] hic facit idem ex divina bonitate cuius est implere promissa. Et dividitur in tres partes qr primo declaratur divina bonitas ex impletione promissi. secundo ex defectione ydoli ibi. hec dicit dns rex. Tertio ex liberatione populi ibi. hec dicit dns redemptor. Circa primam partem sciendum q aliqui doctores catholici exponunt de liberatione populi a captivitate babilonica quam promisit deus ante [illegible] et de prosperitate eius temporali et spirituali post illam reditum [illegible] quia populus non legitur tunc tantam prosperitatem habuisse sicut dictum fuit sup[ra] .c. [illegible]. Ideo ra. sa. exponit eam magis catholice quantum ad hoc de impletione promissionis facte ipsi iacob gen. xxviij. erit semen tuum q[uasi] pulvis terre et dilataberis ad orientem et occidentem et [illegible] quam promissionem ra. sa. dicit impletam tempore messye per conversionem aliorum ad eius fidem. et in hoc verum dicit. sed q expectetur futurum iam transit in preteritum ut videmus. ideo sic exponatur. et nunc audi [illegible] primo excitat attentionem per hoc [illegible] q denuntiandum sit aliquid magnum. noli timere serve meus iacob. alloquitur populum nomine iacob a quo descendit. et rectissime. israhel [illegible] nomine dicto est israel q interpretatur [illegible] cum deo ut plenius dictum gen. [illegible] et ipse nomine israel dicit hic. rectissime quem elegi. esau reprobato. effundam aquas. divine gratie. super sitientem. s. [illegible] et fluenta. sane doctrine. super aridam .i. gentilitatem [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] xxxv. et [illegible] tur divina gratia ostendit cum subditur. effundam spiritum meum super semen tuum .i. sup homines ypm qui fuit ex semine iacob [illegible] [illegible] [illegible] fuit repletus s. s. et benedictionem meam super stirpem tuam. etiam sup apostolos alios q xpi discipulos qui fuerunt de iudea sup quos effusus fuit divina benedictio in effusione s. s. sup ipsos in signo visibili. et germinabunt inter herbas. q glosat sic ra. sa. .i. in medio esau p quem intelligit romanum imperium. iste dicet dni ego sum. iste est [illegible] [illegible] et ille [illegible] in nomine iacob .i. [illegible] sunt [illegible]. filii ipsorum .i. nati descendentes a malis [illegible] et sic [illegible] sunt in notitia legis [illegible] male edoctis a parentibus vel quia [illegible] romanos designat [illegible] nomine ipsorum p parvulos intelligit filios romanorum tempore messye credituros. hic scribet manu sua dno. iste fuit [illegible] [illegible] revelationis. et in nomine israel assimilabitur.

In hebreo habetur cognominabitur. iste fuit conversus de gentibus hec est glosa ra. sa. et patet q licet ista expositio sit ex parte sui completa, licet hoc non intendat, q .i. c[ivi]tate romana que est metropolis romanorum [illegible] [illegible] fides xpi. [illegible] romana sedes facta [illegible] pre ipsis xpianis. Vel aliter [illegible] [illegible] [illegible] apli qui fuerunt ingressi [illegible] et de quolibet istorum dicitur. iste dicet dni ego sum. s. apostolus ad evangelium eius predicandum. Similiter multi filij iudeorum et etiam romanorum fidem xpi receperunt et baptismum. Item [illegible] primus [illegible] [illegible] [illegible] fuit [illegible] [illegible] religiosum statum [illegible] [illegible] de gentibus [illegible] totum mundum patet etiam q nomen israel et iacob communicatur gentilibus conversis ad fidem. Hec dicit. hic ostenditur divina virtus ex defectu ydolorum. et primo ostenditur ydolorum defectus. secundo revocat iudeos ad cultum dei ibi. memento horum. prima adhuc in duas q[uia] primo ostenditur ydolorum defectus. secundo fabricantium [illegible] ibi. quis formavit. Circa primum ut opposita iuxta se posita magis elucescant. primo ponitur divine excellentie singularitas cum dicit. ego primus et ego novissimus [illegible] ut p hoc magis appareat ydolorum deffectibilitas cum dicit. quis similis mei. q. d. nullus. sed sunt dij falsi q probatur p hoc quod subditur. vocet et annunciet [illegible] .i. ordinate referat illa que facta a principio mundi [illegible] hominis conditionem que non potuerunt sciri p homines nisi ex divina revelatione sicut factum est moysi q in principio genesis ordinate narrat creationem mundi. ventura [illegible] .i. contingentia futura que soli deo sunt nota. q. d. hec non poterunt facere ydola. sed ego possum. ideo subditur. ex tunc audire te feci .i. ante p longum tempus illud q[uod] erat [illegible] futurum. vos. s. prophete. estis testes mei [illegible] [illegible] ante adventum [illegible] [illegible] numquid est deus [illegible] q. d. non. plastae ydoli .i. formatores ydolorum et [illegible] [illegible] hic plastes. huius plaste omnes nichil sunt [illegible] [illegible] ad faciendum aliquid [illegible]. et amantissima eorum .i. ydola sua. ipsi testes eorum sunt quia non vident. ex hoc .n. q ferentur [illegible] [illegible] sensibilibus et [illegible] [illegible] sunt [illegible] testificari q in eis non est virtus [illegible] [illegible] intellectiva et sic debent in se ipsis confundi de cultu eorum.

Quis formavit. hic ostenditur [illegible] ydola formationis modus ut p hoc quibus [illegible] q nichil est ibi divinitatis quia illud quod fit p artificium hominis non potest esse nobilius ipso. sed est vilius et defectibilius. ydolum est huiusmodi. ergo [illegible] virtutem huiusmodi [illegible] deducit hic diffuse et primo informatione ydolorum metallicorum cum dicit. quis formavit deum [illegible] q. d. nullus nisi [illegible] reputationem suam quia ydolum reputat deum verum. fabri. s. ydolorum. sunt ex hominibus .i. de natura hominis et sic non [illegible] aliquid maius homine facere. convenient [illegible] ad iudicium extremum. et pavebunt a facie iudicis et confundentur simul. p eius sententiam. faber ferrarius [illegible] totum hoc inducitur ad ostendendum quod ydoli de metallo formatum labore hominis et p [illegible] est aliquid minus ipso. esuriet et deficiet. s. faber ferrarius. et per hoc ostenditur diligentia artificis ad faciendum ydolatum propter lucrum. tum propter gratiam dnorum. Artifex lignarius. hic inducitur [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ad ydola lignea labore artificum facta et p [illegible] aliquibus [illegible] exceptis que dissimilent. extendit normam. In hebreo habetur. lineam. quia primum de forma ydoli lignei est extendere lineam sup lignum [illegible] [illegible] ydoli formandi. in runcina formavit illud. est aut runcina instrumentum ad [illegible] ligna. fecit illud in angulis. In ydolis enim fiunt multe figure angulares. Cetera patent usque ibi. succidit cedros tulit ilicem [illegible] ista inducuntur ad ostendendum q ydola aliquando fiunt de vili materia et applicabili [illegible] p necessitatis hominis et ideo non est applicabile ad hoc q sit ibi aliquid numinis et sic p [illegible] [illegible] propter quod [illegible]

in fine concluditur. nec insipiens adorabit illud. ad
ratione late. nec dicet forte mendacium e in dextera me
a. s. ydolum quod de se est mendacium quia est fictio eius
quod est. Memento. hic ex predictis inuitat pplm
suum ad uerum dei cultum d. memento hoc iacob. i. hui9
modi errorum ad euitandum ydolatriam. qm seruus me9
es tu. eo q eduxi te de egypti seruitute. formaui te.
dando tibi legem in monte synay. deleui ut nube iniq
tates tuas. qn ueraciter penituisti. io sbditur. reuerte
re ad me. Laudate celi. i. angeli sancti qui estis ci
ues celestes. iubilate extrema terre. i. uulgares ho
mines qui sunt extremi in pplo. Resonate montes. i. ma
iores. saltus et omne lignum eius. i. mediocres. qm re
demit dns iacob redeptione pfecta p filium suum et lo
de futuro p modum preteriti ppter certitudinem pphie.
Hec dicit. hic consequenter ostenditur diuina uirtus ex liberatione
ppli de captiuitate babilonica quam predixit p pphas et
sic adimpleuit. et primo ostenditur dei potentia ad hoc
agendum cum dicitur. ego sum dns faciens omnia. etc. q. d.
nullo pblo possum pplm liberare de captiuitate babilo
nica faciens signa diuinorum. quia carent effectu.
et ariolos in furorem uertens. adducens contrarium illi9
quod predicunt. conuertens sapientes retrorsum. i. astro
logos qui de futuris contingentibus asserunt p constel
lationes et defficiunt. suscitans. i. implens in effectu. ver
bum serui sui. s. moysi cui9 ba adimpleuit i educendo ppl
de egypto et ad terram pmissionis introducendo. et con
silium nunciorum suorum complens. i. illud quod secrete reuelaui nunc
pphis suis. qui dico. longe ante q ueniat. Ierusalem habi
taberis. p neemiam. et ciuitatibus iuda hedificabimini
p pplm de babilone redeuntem ad ciuitates suas et lo
ca. qui dico profundo desolare. i. flumini p babilonem tra
seunti quem extra cyrus longe a ciuitate diuisit i plures
partes et sic minuit palueum ciuitatem ut dictum e sup
xxi. capitulo. qui dico cyro. nomine eius predicendo longe a
te eius inceptionem. pastor meus es. ouium gentis et ciui
bus meis. s. iudeis et omnem uoluntatem meam complebis
puniendo babilonios p peccatis suis et pplm meum
liberando. Esdre primo.

Hec dicit. XLV

Postq pluries induxit pplm ad expecta
dum pmissa tamq certitudinaliter adimple
da. hic consequenter pfequitur magis in speciali illa bnfficia. et
primo quantum ad liberationem a malis. secundo quantum ad saluationem
in bonis capitulo lvi. Prima in duas quia primo pmittitur
eius liberationis bnfficium. secundo excluditur huius liberationis
impedimentum. capitulo l. Prima adhuc in tres quia primo
presignat liberatorem. secundo refellit contradictorem ibi. ve
qui contradicit. et tertio denunciat liberatorem ibi hec
dicit. Prima in duas quia primo describitur liberatoris
potestas. secundo eius natiuitas ibi. Rorate celi. Prima ad
huc in duas quia primo ponitur liberatoris uirtus. secundo
consequens fructus ibi ut sciant. Circa primum sciendum
q Ra. sa. exponens hanc litteram. hec dicit dns xpo
suo. sic enim est in hebreo. dicit hic Ra. sa. q magi
stri dixerunt. i. sic exposuerunt. et uocat magistros suos
doctores hebreorum antiquos quorum plures fuerunt ante
xpi aduentum. deus sanctus et benedictus dixit messie
suo. i. messie in lege et pphis pmisso opponens ego
te ipsi cyro. i. dessignans te p cyrum. ex quo patet q secun
dum intentionem antiquorum hebreorum p cyrum hic introducitur
xps mundi saluator et p saluationem ppli de babilone
principaliter intelligitur principaliter mundi saluatio generaliter.
Sciendum tamen q figuram non tenet in omnibus figuratio
quia tunc non esset figura ul similitudo. sed ydemptitas. et
ideo cyrus non fuit xpi figura in omnibus q dicuntur h

ut pote in illis que sunt imperfectionis ut cum dicitur hic
non cognouisti me. sed dicitur de cyro tantum et e conuerso illa q
sunt pfectionis simpliciter intelliguntur sunt de xpo solum. et
sic in hoc capitulo aliqua dicuntur ad litteram de cyro tantum
aliqua de xpo seu tempore xpi tantum et aliqua de utroque
s. illa in quibus cyrus fuit xpi figura et dicuntur de
utroque. principaliter tamen de xpo siue de redeptione fac
ta p xpm. Cuius. s. cyri. apprehendi dexteram. dans
ei fortitudinem ad babilonios et aliarum gentium subiectionem.
aperiam ante eum ianuas. i. faciam aperiri q dns in
ea tenebat. mittebar aliqui ciuibus q recipiebant cyrum
in domum sine contradictione. ego ante te ibo. formidinem
tuam pplis incutiendo. et gloriosos terre humiliabo. eos
tibi subiciendo. portas ereas conteram. s. ciuitatum tibi
resistentium. et dabo tibi thesauros absconditos. a
regibus babilonis et aliis. et archana secretorum
. i. preciosissima magis secrete seruata. ut scias quia ego do
minus. conuerteris regna et pmutes de gente in gentem suis
liberans meos. hoc enim recognouit cyrus ut habetur primo esdre
primo. hec dicit cyrus persarum rex omnia regna terre de
dit mihi dns deus celi et terre etc. ppter seruum meum iacob. i.
ppter pplm descendentem de iacob p te liberandum. et uoca
ui te in nomine tuo. i. nomen tuum reuelaui longe ante tem
pus tuum. assimilaui te. notabilibus personis quorum nomina p
dixi ante tempore eorum ut ysmael gen. xvi. et iosie. 3 re.
13. et non cognouisti me. quia adhuc non eras. accin
xi te. fortitudine ad debellandum gentes et regna. et
non cognouisti me. etiam postq dedi tibi fortitudinem
quia etsi cyrus cognouit omnia regna a deo sibi data ut
predictum est. non tamen cognouit eum tamq solum adorandum
quia colebat ydola. Ut sciant. hic ponitur potestatis
cyri sequens fructus. s. in liberatione ppli inde de babi
lone et in confessione potentis diuine. et quia sicut habetur
primo esdre primo cyrus libris et literis significauit per
totum suum imperium monarchiam a deo sibi datam et ab eo
mandatum habuisse de templi reedificatione. Et ad hoc
faciendum pplm inde ad terram suam remittere et hoc
est quod dicitur. ut sciant qui ab ortu solis. etc. i. p totum imp
ium cyri p litteras et missas modo predicto. quia absq me
non e deus. qui possit hec et tanta facere. formans lu
cem. iudeis. ipsos de carceribus emittendo ul educendo.
et creans tenebras. babilonibus ipsos p cyrum destruendo
faciens pacem. iudeis reuertentibus in ierlm. et creans
malum. s. pene ad puniendum peccatores. Rorate celi. h
consequenter describitur liberatoris natiuitas. et quia
est principalis intentio pphe e hic dessignare xpm p cy
rum et sic designatur hic xpi natiuitas p natiuita
tem cyri. primo ergo exponitur figura. secundo eius intellec
tum sciendum q astiages rex medorum et persarum uidit
in sompnis de genitalibus filie sue uitem oriri que
assyriam occupabat et dictum fuit sibi a coniectoribus de
ea filium nasciturum qui totam terram occuparet illam. quod
fuit impletum in cyro filie astiagis filio. et ideo natiuitas
cyri hic describitur sub methaphora uitis seu plante o
rientis de terra ad quam requiritur influentia celestis et
dispositio terre p descensum sup eam pluuie et roris et
hoc est quod dicitur. Rorate celi desuper. rorem et influentiam
emittendo. et nubes pluant iustum. i. disponant mi
ad ortum iusti. i. cyri qui uocatur hic iustus in quantum fuit
executor diuine iusticie erga babilonios. aperiatur
terra. i. astiagis filia. et germinet saluatorem. i. cy
rum ad saluandum pplm inde de babilonica captiuitate.
et iusticia oriatur simul. i. iustus exequendi iusticiam
meam. ego dns creaui eum. dando ei imperium. sicut
ppa ul imperator dicitur creari qui pmouetur ad tale dig
nitatem. Consequenter exponitur littera de re figurata. s. xpi natiuitate.
Rorate celi etc. Terra ista germinans saluatorem est bta
uirgo concipiens saluatorem mundi. non ex uirili semine
sed uirtute spiritus sancti tamq rore celesti. et quia principal

inventio prophete est hoc significare. ideo sub isto sensu hanc auctoritatem allegavi in aliquibus locis. et iustitia oriatur simul .i. gratia iustificans. Jo. i. gratia et veritas per ihesum christum facta est. ego dominus creavi eum. quantum ad humanitatem que est creatura dei. ¶ Ve qui contradicit. hic propheta increpat contradictorem seu impeditorem. Astiages .n. audiens expositionem sompnii predicti timens ne regno privaretur filiam suam dedit uxorem cuidam plebeio militi ut si filius de ea nasceretur non haberet amicos potentes qui iuvarent eum ad optinendum regnum. Cum hoc etiam fecit diligenter observari tempus impregnationis filie sue et partus. et puerum natum sibi fecit apportari quem tradidit cuidam principi occidendum. ille autem compassus tradidit eum cuidam famulo suo secreto ut eum ad nemora portaret et eum ibi dimitteret quod cum factum fuisset canicula pastoris iuxta nemora habitantis que catulos nutriebat divina providentia horis competentibus accedebat ad puerum et eum lactabat quam sequens pastor mirans ad quid nemora intraret invenit puerum quem uxori sue tradidit nutriendum vocans eum spartam quod lingua persica canem signat. Sed postea ab eodem principe cui traditus fuerat occidendus vocatus fuit quores quod significat heredem in illa lingua. q.d. quantumcumque reluctetur astiages iste erit heres et hoc modo scribitur in hebreo sed quando transfertur ad latinum vocatur cyrus sicut hoc nomen saul translatum ad latinum pronuntiatur et scribitur saulus et iste cyrus postea optinuit monarchiam et illa que dicta sunt hic de astiage et cyro habentur in scolastica hystoria [illegible] cum dicitur. Ve qui contradicit factori suo. In hoc increpatur astiages qui volebat divinam providentiam impedire testa de samiis .i. opus terreum seu testeum quod dicitur de samiis eo quod in samos insula primo fuit repertum. Numquid dicet lutum figulo suo etc. .i. sicut lutum non potest aliquid contra figulum. sic nec tu potes impedire voluntatem meam et propositum. Ve qui dicit patri etc. In hoc increpatur astiages qui generationem et educationem cyri nitebatur impedire ut dictum est. ¶ Hec dicit dominus. hic consequenter ponitur liberationis utilitas. et primo quantum ad iudeos. secundo quantum ad gentiles conversos ibi. congregamini. prima in duas quia primo ponitur iudeorum liberatio. secundo huius liberationis confessio facta ibi. vere tu es deus. Circa primum primo declaratur potestas divina ad suscitandum cyrum liberatorem iudeorum ibi. ego feci terram etc. et patet litera. et omni militie eorum mandavi .i. cursum siderum disposui et ordinavi. ego suscitavi eum .s. cyrum eadem potestate. et ad iustitiam .s. faciendam de babilonis. ipse hedificabit civitatem meam .i. licentiabit reedificare et loquitur de reedificatione ierusalem. Circa quod sciendum quod hec reedificatio potest dupliciter intelligi. uno modo quantum ad domos inhabitantium et sic cyrus dedit licentiam reedificandi ierusalem quia mandavit reedificari templum ad dei cultum et sic concessit quod sacerdotes et ministri et alii indifferenter habitarent ibi. alio modo accipitur reedificatio quantum ad muros civitatis et portas et hoc modo fuit reedificata per neemiam de licentia et voluntate regis artaxersis. captivitatem meam .i. iudeorum in me credentium. dimittet gratis. et quia ex hoc facto potestas cyri fuit ampliata. ideo subditur. labor egypti .i. pretiosa pro quibus egyptii laboraverunt. et negotiatio ethiopie .i. pretiosa ethiopum que de longe per mercatores ibi apportata sunt. et quia non solum divitie iste sed etiam domini earum facti sunt subiecti cyro in premium liberationis iudeorum de babilone. ideo subditur. viri sublimes .i. reges et principes diversarum terrarum ad te transibunt .i. sub dominio tuo. post te ambulabunt. te sequentes ut dominum. vincti manibus .i. compedibus et manualibus. pergent. quia aliqui [illegible] ducebantur coram cyro ad declarationem victorie cyri. et te adorabunt. simpliciter postulando [illegible] ¶ Vere tu es. hic propheta convertit sermonem ad deum per modum gratiarum actionis confitendo eius deitatem et potestatem pro liberatione ipsius. dicens. Vere tu es deus etc. .i. nullus est deus nisi

tu qui potes facere talia et quia divinitas videri non potest humanis oculis. ideo subditur. vere tu es deus absconditus. et ex hoc consequenter invehitur contra ydolatras dicens. confusi sunt fabricatores errorum .i. ydolorum et vocantur hic fabricatores non solum artifices facientes ydola sed etiam illi qui faciunt fieri ut adorent ea. et isti dicuntur hic confusi quia per ydola sua non poterunt salvari de manu cyri. israel salvatus est in domino .i. per virtutem domini omnipotentis salute eterna. ex hoc videtur quod illud sit referendum ad salutem factam per christum quia illa que facta fuit tempore cyri non fuit talis. quia postea populus israel fuit multum afflictus tempore antiochi illustris et postea captivatus per romanos. et si dicatur quod hic in hebreo habetur. salute seculorum .i. salute seculorum que non importat eternitatem. sed tempus longum hoc removetur per hoc quod subditur. non confundemini et non erubescetis usque in seculum seculi. In hebreo habetur. usque in secula et ultra. et talis locutio ubique in sacra scriptura est importat eternitatem a parte finis secundum doctores hebreorum. et quod deus sit potens ad dandum talem salutem ostenditur cum subditur. quia hec dicit dominus creans celos. de nichilo virtute sua infinita. et patet litera usque ibi. non in abscondito locutus sum dando legem filiis israel. sed in monte synay in aperto. non dixi semini iacob. frustra querite me. ad implenda precepta mea pro modico premio. sed pro magno valde. sed eterna salute. Sicut .n. supra frequenter dictum est ubicumque lex vetus pro virtutum operibus de quibus sunt mandata legis promittuntur pro premio bona temporalia sub illis intelliguntur bona eterna principaliter promissa. quia divinum premium principale non est minoris bonitatis quam meritum sed maioris. bona autem temporalia sunt minora quam opera virtutum. propter quod non sunt premium principale. ¶ Congregamini. hic consequenter agitur de salute gentium et exponitur per istum aliqui doctores [illegible] de gentilibus conversis ad iudaismum qui viderunt liberationem per cyrum et secum eis venerunt in ierusalem. Sed hoc non videtur bene dictum quia illi fuerunt pauci ut patet primo esdre. Conversio autem istorum de quibus est hic sermo se extendit ad omnem nationem et linguam ut patebit prosequendo literam et ideo intelligenda est de conversione gentilium ad fidem christi per predicationem apostolorum. et secundum hoc dicitur. congregamini. per caritatem qui salvati estis ex gentibus. et quia non omnes crediderunt ad predicationem apostolorum sed multi in ydolatria remanserunt ideo subditur. nescierunt. intellige lumen fidei. qui levant lignum sculpture sue. In hebreo habetur. qui levant lignum sculpture sue. et credo quod aliquis scriptor posuit .s. pro .l. tamen eadem est sententia quia per lignum vel signum intelligitur ydolum sculptum quod a suis sculptoribus levatur in altum ut reverentius adoretur. annunciate et venite et consiliamini. ad invicem conferendo. quis auditum fecit hoc ab initio .i. eventum futuri contingentis longe ante quam veniret. ex tunc predixi illud. .i. inveniens predicta prophetando quod ego solus talia predixi quia sum solus deus salvans. et ideo consequenter inducit omnes gentiles ad cultum unius dei veri cum dicit. Convertimini ad me et salvi eritis omnes fines terre .i. habitantes in omnibus terre partibus. In memet ipso iuravi. hoc dicit ad ostendendum certitudinem illius quod denuntiat. unde et adhuc subditur. non revertetur .s. inanum sed implebitur. et quid sit illud subditur. quia mihi curvabitur omne genu. per adorationem latrie cuius signum exterius est genuum flexio ut dictum fuit plenius hester .iii. capitulo. et iurabit omnis lingua. ista autem sunt adimpleta. tamen quia per orbem cessavit ydolatria et ab omnibus colitur unus deus licet vario modo a christianis iudeis et sarracenis et aliis. alio modo potest intelligi de solis christianis qui de omnibus gentibus et linguis aliqui credunt in christum ipsum venerantes tamquam verum deum et adhuc plures credent circa finem mundi. et ex dictis concludit. ergo in domino dicet .i. poterunt dicere. mee sunt iustitie et imperium. quia principes mundi pro magna parte submiserunt colla iugo christi et obediunt eius vicario summo pontifici. et quia adhuc plures venient ad fidem in posterum ut dictum est. ideo subditur. ad eum ve

venit

uent et confundentur . de suis p̄stinis erroribus omnes q̄ repugnant ei p infidelitatem scilicet mala uitam . In dño iustificabitur et laudabitur omne semen isrl' . semē isrl' dr hic omnis fidelis qui imitatur fidem ipius israel' q̄ de aduentu xpi p̄phauit gen . eo . sicut dictum ē co̅ p̄cet.

Confractus est XLVI

Post liberatoris pre signatōnem . hic consequenter denunciat p̄pha hostium s. babiloniorum destructionem . Et diuidit in duas . quia primo denunciatur destructō ydolatrē et p̄pli . secundo cessatio regni . capitulo . xlvii . prima in tres quia primo destructō denunciatur . secundo p̄plus ad cultum latrē reuocatur ibi . audite me . Tertio liberatō ei p̄mittitur ibi . recordamini . Circa primum premittitur ydolorum destructō cum dr . confractus est bel . qd erat principale ydolum babiloniorum et loquitur de futuro p modum p̄teriti . confractus ē nabo . aliud ydolum minus principale . dicitur tn̄ aliqui q̄ nabo nō ē nomen proprium . s. appellatiuum et significat p̄phiam siue diuinationem et sic est sensus confracto ydolo nunc bel confracta est p̄phia seu diuinatō quā sacerdotes belis fingebant . uel quia demones in ydolis aliqua responsa dabant . facta sunt simulacra eorum bestiis et iumentis . i . similia eis quia carent intellectu . Consequenter denunciatur destructō ydolatrantium . Circa q̄ sciendum q̄ sacerdotes ydolorum ꝯpetentes fugere de babilone quando capta fuit p cyrum secum portabant ydola et sic p̄ pondere a uelocitate cursu fuerunt ipediti et sic cum ydolis capti et destructi et hoc est qd dr . onera ūra . i . ydola . gravi pondere usque ad lassitudinem . uos a cursu ipedientia . contabuerunt et contristata sunt simul . i . una nobiscum . ā ... i . sacerdotum et ydolatrantium . in captiuitatem ibunt quia aliqui eorum fuerunt captiui et in captiuitatem ducti .

Audite me . hic consequenter reuocat p̄plm iude ad uerum cultum . quia multi eorum fuerant ydolatre ante captiuitatem babilonicam ut pz . e . R . in pluribus locis . et ex hoc probabile uidetur q̄ multi eorum qui fuerunt ducti in babilonem sequebantur babiloniorum ydolatriam et ad reuocandum eos primo ondit effectum dei ad ipm cum dr in p̄ncipio . audite me domus iacob . etc. Sequitur qui portamini a meo utero . etc. i . qui estimor ad uos sicut mater ad filios . usque ad senectam ego ipse . i . istam affectionem ego continuabo . Consequenter reuocat p̄plm ab ydolatria dicens . Cui assimilastis me . etc. fabricando uobis ydola . ideo subditur . q' confertis aurum de sacculo . q . d . quamuis diligatis aurum sicut auari . tamen uos fuistis ad ydolatriam proni q̄ ibi posuistis aurum ūrm . Ideo subditur . conducentes aurifices . etc.

Et consequenter ondit ydolorum ipotentiam . d . portauit illum in humeris . propter q̄ in fine concluditur . preuaricatores . i . ydolorum fabricatores et cultores . ad cor . cogitando q̄ in ydolis nichil ē numinis seu uirtutis . Recordamini . hic denunciatur liberatō p̄pli . primo tn̄ onditur dei potentia ad hoc agendum cum dr . Recordamini prioris seculi . i . creatoris mundi qui a me creatus est . ideo subditur . quoniam ego sum deus solus creator . et ideo possum p̄plm meum liberare et liberatorem predixi . ideo subditur . annuncians ab exordio nouissimum . i . ante q̄ fuerit annunciaui principium rei et terminum . sicut pz gen . xv . ubi simul denunciatur abrahe descensum iacob et filiorum eius in egyptum et afflictionem eorum ibidem et liberatōem . et eodem modo ysaie reuelauit futuram captiuitatem p̄pli p nabugodonosor et liberatōem p cyrum et q̄ illud sit certum ondit consequenter subditur . consilium meum stabit . de liberatōe p̄pli p cyrum . uocans ab oriente auem . i . cyrum ad modum auis uelociter uenturum . uirum uoluntatis mee . i . executorem mee uoluntatis . creaui . i . creandum disposui . et faciam illud . quia uoluntas mea non pōt impediri . et ad huius considerationem excitat iudeorum attentionem . d . audite me duro corde . i . qui habetis durum cor . propter qd

dixit dñs . exo . xx . et ideo q̄ p̄plus iste dure ceruicis fuit . prope feci . i . fiendum disposui . iusticiā meā . in babiloniorum destructōne et ūra liberatōe . dabo in syon salutem . reedificando tibi templum ad nūis mei cultum p quem cultores consequuntur salutem . et in isrl' . sic est in hebreo et libris correctis . i . in p̄plo imitante fidem eius . gloriam meam q̄ fuit ipletum imperfecte in liberatōne facta p cyrum et perfecte in liberatōne facta p xpm de qua ē principal' intentō huius capituli ut dictum est supra :—

Descende XLVII

sede in puluere . etc.

Hic consequenter describitur deiectō babiloniorum quantum ad cessatōnem regni . et diuiditur in tres ptes . quia primo ponitur huiusmodi cessatō . 2º subditur huius pene ratō ibi . irata . et tertio excluditur eius euasio ibi . stā cum incantatoribus . Circa primum dr . descende de dignitate regni . sede in puluere . tamquam uilis et abiecta . uirgo filia babilon . i . ciuitas babilonis et dr . uirgo . quia aliquando nō fuerat uiolata siue capta ab aduersariis . non est solium . i . regni tronum . filie caldeorum . i . babilon que erat metropolis in caldea . quia ultra non uocaberis mollis et tenera . i . regina siue dña que solent ēē delicate . s . magis seruituti subiecta . Ideo subditur . tolle molam et mole . qd ē officium ancille . denuda turpitudinem tuam . In hebreo habetur denuda ligaturam tuam . i . ornamentum capitis quod descendit usque ad humeros . ideo subditur . discooperi humerum . p ista designatur applicatō ad opus seruile . Cum . n . ancille ad talia se applicant tales cooperturas amouent . et eadem sña importatur p literam sequentem cum dr . denuda turpitudinem tuam . quia ornamento ablato ē quedam turpitudinis denudatō . reuela crus transi flumina . etc. q . d . in captiuitatem ducens peditando et sic oportebit te eleuare uestes et discooperire ptes inferiores ad transeundum aquas et flumina . Ultionem capiam . de malis tuis . redemptor ūr etc. prius loquutus ē in psona dñi . nunc loquitur in psona p̄phe . d . redemptor ūr . de egypto et babilone . dñs exercituum . i . angelorum . nomen illius . et sic est in hebreo ita q̄ nomē dñi hic dr . dñs exercitus . i . angelorum . sanctus isrl' . i . sanctificans isrl' . sede tacens . quasi confusa et redit hic p̄pha adloquendo in psona dñi . et intra in tenebras . quia multi de babiloniis in captiuitatem ducti fuerunt ibi incarcerati in locis tenebrosis . Iratus sum . hic consequenter ponitur dicte punitionis ratō q̄ triplex est . prima accipitur ex crudelitate quā babilonii exercuerunt in p̄plm regni iude et hoc est qd dr in p̄ncipio dñi . Iratus sum de preterito . super p̄plm meum . propter eius peccata . contaminaui hereditatem meam . i . contaminari permisi israeli et templum a babiloniis ingredientibus et succedentibus utrumque . e . R . ultio . nō posuisti eis misericordias . Crudeliter utens uictoria a me tibi data . super senem aggrauasti . Cum propter etatem omnes debent compati . Et dixisti . hic ponitur secunda ratō que accipitur ex babiloniorum superbia cum dr . et dixisti . presumens . in sempiternum ero dña . aliorum regnorum . nō posuisti hec super cor tuum . s . q̄ in momento deicere te possum a dignitate et confidentia tua et pz litera usque ibi . Venient tibi hec duo subito . et que sunt illa subditur . sterilitas . i . carentia p̄lis p interfectionem hitantium in te . et uiduitas . i . carentia dñi . Uniuersa . hic ponitur tertia ratō que accipitur ex maleficiorum multiplicatōe cum dr . uniuersa uenerunt super te . propter multitudinem maleficiorum tuorum . et dicuntur malefici qui utuntur inuocatōibus demonum . et propter duritiam incantatorum tuorum . qui deludunt sensus humanos . et fiduciā habuisti in malitia tua . i . ipa presumendo absque timore . cuius ratō subditur . et dixisti non ē qui uideat me . ille . n . error tunc uigebat in babilone . s . q̄ diuina prudentia ad actus humanos non extenditur . et sic tollitur timor dei . Sapientia tua et scientia tua . et hic dr . tua .

quia nō erat uera sapia nec sciā. s; deceptō. ꝓpter me nō est altera. silis in ꝑtate et dignitate. Veniet sup te ma lum et nescies ortum eius. et iō nō poteris tibi ꝓuidē. In he bre hr. et nescies requirere ipm. hoc est nō ꝓuidebis et sic remedium querere non poteris. Cetera patent ex dictis.

¶ Sta. hic qrter excluditur dicte pene euasio. et hoc ex cludendo illa p que regnum babilonis cōfidebat manere in sua potencia. Primum erat multitudo incantatorum et ma leficiorum p quorum artem et opera credebant se posse scire occulta et futura et sic cauere picula. hoc aut exclu ditur cum dr. Sta cū incantatoribus tuis. q. d. p eos nō sta bis. et multi^s maleficiis tuis in quibus laborasti ab adolescentia tua. hoc ē a. p^{mo} q babilon fuit fundata. Unde et nigromantia repta fuit in ea. Si forte quid ꝓsit tibi eorum sciā. q. d. non poterit. aut si possit fieri fortior. te muniendo cōtra fu tura picula tibi p eos prenunciata. q. d. nō q; te ꝓmu nire nō poterunt. Ideo subditur. defecisti ⁊c. Stent ⁊c. hic excluditur scđm de quo cōfidebant. s. sciā astrologo rum et diuinorum ad pnosticandum futura. hoc excludit. Stent et saluent te augures celi. i. diuinatores de fu turis p motus celi. q. d. nichil poterunt iuuare tibi. Ideo subditur. Ecce facti sunt q̄si stipula. i. ita ad nichilum parati. ignis combussit eos. quia pierunt i medio babilonie ciuitatis. non sunt prune quibus calefiant ⁊c. i. ille ignis nō erit ad recreationem. sicut ille qui fit i camino in yeme. s; ad exterminationem. Sic facta sunt tibi ⁊c. i. data combustioni. Negociatores. hic excluditur terciū de q^o confidebant babilonii. s. multitudo et potentia mercatorum quibus habūdabat illud regnū. qui discurrebant ad diuersas ptes p mare et p terrā et inde diuicias multas apporta bant ad muniendum regnum babilonicum. explorabant etiam cōditiones aliarum gentium. q multum faciebat ad stabi liendum regnum suum. hoc igr excludit cum dr. negociato res tui ab adolescentia tua. i. quos habere cōsueuisti a fundatione tua. Unusquisq; i uia sua errauit. i. i itine re suo et opib^s. et iō ex predictis concludit. nō est qui saluet. s. in omnibus illis p quos cōfidebas saluari et stabiliri ut pz p exclusionem eorum expditam.

Audite hec. XLVIII

Postq̄ ysaias ꝓpha de nunciauit babiloniorum destructionem. hic qrter denunciat ꝓpli inde liberationem qui captiui a ba bilonis tenebantur. Et diuidit i duas ptes. q; primo ex citat audientium itellectum. scđo ꝓsequitur ꝓpositum ibi Pri ora. Circa primum recolit duo de quibus gloriabantur et q debebant eos mouere ad bonum. primū ē nobilitas ge neris que dz mouere ad bonū. Unde dicit boeci^s iiio de cōsolatione q in nobilitate generis illud ē optimum. quia p hoc ipsum ē ipis nobilib^s quedā necessitas ne a maiorum suorum ꝓbitate degenerent. et qntum ad hoc d^r. Audite me domus iacob. i. qui descendistis a iacob patri archa et abeo nomen estis filii israel. et exiistis de aquis iuda. i. de tribu nobiliori filiorum israel quia erat tribus regia. Scđm ē sanctitas cultus. quia soli iudei dicebant^r ꝓpalis cultores dei. et qntum ad hoc dicit. qui iuratis in nomine dni. qi in ei^s reuerentiā. homines. n. p maiorem sui iurant hebre. vi. s; q; reuerentia debita nō ē i illi tunc iurantibus. s. magis irreuerentia. iō ad remouendum occasionem gloriandi subdit. non in ueritate neq; i iusticia et sic iurantes de iuramento falso quod caret ueritate et de iniusto quod caret iusticia. de ciuitate enim sancta uocati estis ad cultum dei electa. ꝓpterea et super deum israel constabiliti sunt. quia lege ei^s firmi prouidentur. et hoc etiam debebat eos ꝓmouere ad bonum. ¶ Priora. hic exequitur ꝓpositum. s. de ꝓpli liberatione. Circa quam primo ponitur liberantis conditio. scđo subditur ipa libe[ratio]

ibi. Consurgent simul. Condicō liberantis ē q sciens et potens sit ad hoc. et iō primo ondit ipius dei sciā. et scđo eius po tenciam ibi. Audite me. Prima in duas. q; primo dei sciā ondit^r. scđo quedam obiectio soluitur ibi. ꝓpter nomē meū. Circa primū sciendum q dei sciā ostenditur dupli. uno mō ex eius reuelatione contingentium futurorum. alio mō ex occulta rōne eorum. primū ponitur ibi. Audita fieri. Cir ca primum dr in ꝑsona dni. Priora ex tunc. i. ante q fierent an nunciaui. sicut gen. xv. ubi abrahe denunciauit pegrina tionem seminis sui futurā in egyptum et inde reditum quarta generatione et sicut denunciauit ita i effectum p^s ea ꝓduxi. ideo subditur. repente operatus sum ⁊c. et cū huius reuelationis et consilium subditur. Sciui. n. q durus es tu ⁊c. s. ad creden dum ueritatem et pronus ad ydolatrie fallaciam. iō predixi tibi ex tunc. i. longe ante factum ne forte diceres. ydola mea fecerunt hec. si euenissent absq; mea denunciatione. q audi sti. p me reuelata. Vide omnia. sicut predixi adimpleta. et sic potes scire q ego feci et nō ydola. Vos aut nō annun ciastis. s; ego qui hec reuelaui abrahe et aliis ꝓphetis. Au dita feci. hic ondit^r ꝓpositum ex aliquorum occultatione. sic. n. deus aliqua reuelauit iudeis ante q fierent ne ydo lis eorum ascriberent ut dictum ē. ita aliqua nō reuelauit eis ne ꝓgnitio ydolis ascriberetur. et hoc est quod dr. Au dita feci tibi noua ex tunc. i. ante q fierent ut dictum est pre prece^{ti}. et sic continuat se ad precedentia. et cōseruata sunt. i. nota apud me tantum. que nescis. nunc creata sunt. i. in effectu posita. et non ex tunc et ante diem audi sti ea. i. longe ante q essent. nec etiam ante diem uel ho ram in qua facta sunt nō cognouisti. cui^s rō subditur. ne forte dicas ecce cognoui ea. p me uel p ydola mea ante q fierent. Et subdit^r. neq; audisti. ab ydolis tuis neq; cognouisti. p te ipm. neq; ex tunc apta ē au ris tua. et subditur cū. Scio. n. quia preuaricans preua ricaberis. i. scio ꝓniitatem tuam ad ydolatriam. et transgres sorem de uentre uocaui te. i. de deserto in quo portabam te qsi mater puerum in uentre. ibi. n. fabricauit sibi po pulus israel uitulum cōflatilem et adorauit hostias im molando. exo. xxxii. et iō aliqua sunt illi ꝓpulo cela ta usq; ad horā euentus ne ex ꝓniitate ei^s ad ydola triā attribueret ydolis istorum ꝓgnitionem. ꝓpter nomen meum. hic remouetur quedā leuis obiectio quia posset aliquis dicere. ex quo deus ꝓsciuit maliciā et ꝓniitatem huius ꝓpli nō debuit eis tot bona facere. hoc remouet dicens q illa non fecit ꝓpter ꝓplm. s; ꝓpter nomē suum. et hoc ē qđ dr. ꝓpter nomen meū longe faciam furorem meum. i. feci et loquitur de pterito p modum futuri sicut frequenter fit in ꝓphis q; tunc penitus nō te de leui ut furorem ꝓmissum meum ab abrahā ysaac et iacob de confusione seminis eorum. ꝓpter q dicitur dno ꝓpter ysi exo. xxxii. cetno q ꝓplus iste dure ceruicis sit. dimitte me ut irascatur furor me^s contra eos et deleā eos. moy ses orauit dnm dicens. quiescat ira tua esto pla cabilis sup nequiciā ꝓpli tui. Recordare abrahā ysaac. et israel seruorum tuorum quibus iurasti ⁊c. et laude mea infrenabo te. i. infrenaui occupando te in cerimo niis. ne interias. offerendo ea ydolis. Ista. n. fuit una de causis multiplicationis cerimonialium. ecce excoxi te. per tribulationes multiplices in deserto et p^{ost} ea in terra pro missionis p reges assyriorum et babilonie. s; nō qsi argen tum. q. d. semp in te remansit aliquid impurum. elegi te in camino paupertatis. i. in egypto ubi i paupertate et afflic tione coquebas lateres i camino. ꝓpter me ꝓpter me. i. ꝓpter honorem meum faciam et duplicatur. uel ꝓpter me ad mai orem affectionem. ut nō blasphemer. a dicentibus q nō te nerem ad pres predictos fidelitatem. et gloriam meam. idest cultum mi debitum alteri nō dabo. i. dari sinere nō concedam. ¶ Audite. hic qrter ondit^r potentia dei liberantis. et hoc ex creatione rerum de nichilo ad quā requirit^r potencia infinita. quia inter nichil et aliqd nulla ē ꝓportio. et hoc ē

hoc est quod subditur. ego ipse. et non alius supple est
creator. ego primus et ego nouissimus. a quo dependet
esse et finis. manus quoque mea fundauit terram. hoc
dicit quia terra est pars infima mundi. sicut fundamentum
in domo. et dextera mea mensa est celos. In hebreo
habetur palmauit celos. i. palmo mensurauit per quod intelli-
gitur facilitas mensurationis. sicut est in eo quod mensuratur palmo
hominis. ego uocabo eos. i. corpora celestia imponendo eis
propria nomina per ps. cxlvi. qui numerat multitudinem stellarum et
omnibus eis nomina uocat. et stabunt simul. i. parati sunt ad ob-
sequium meum. et sic ostenditur dei potestas non solum ex
rerum creatione. sed etiam ex earum gubernatione. ¶ Congre-
gamini. Postquam ysaias denuntiauit dei liberantis
condicionem. hic consequenter denuntiat ipsam liberationem. et sola libe-
rationis modum et ordinem ibi. egredimini. Circa primum sci-
endum quod liberatio populi de babilone facta per cyrum fi-
gura fuit liberationis a potestate demonis facte per
christum. et ideo primo ponitur liberatio prima. et secundo secunda ibi.
accedite ad me. modus est iste. quod propheta ut frequenter
dictum est supra denunciando statum illius populi simul de-
nunciat misterium christi. Circa primum dicit. Congregamini
omnes uos. i. uos iudei. et audite. uocem domini loquentis
per os prophete. quis de eis. i. de caldeis de quibus supra
fecerat mentionem. annuntiauit hec. scilicet mala eis futura
per cyrum. quasi dicat. nullo de populo hoc annuntiante preter. dominus
dilexit eum. scilicet cyrum. Circa quod sciendum quod diligere est uel-
le alicui bonum. deus autem promouit cyrum ad dignita-
tem regni de statu infimo et uili ut dictum fuit. xliiii.
et sic dilexit eum quantum ad bonum regni et monar-
chie. non tamen quantum ad bona gratie et glorie. quia licet de-
um celi confessus fuerit ut habetur primo esdre primo. tamen
cum hoc ydola coluit. ut dictum est supra. xlv. faciet uo-
luntatem suam. i. dei in babilone caldeos puniendo pro suo
puniendo secundum ordinem diuine iusticie et iudeos inde
liberando. ego locutus sum in persona dei hoc dicit quod mentiri
non potest et uocaui eum. ad dignitatem regni. ad-
duxi eum. contra babilonem. et directa est uia eius ad
uictoriam scilicet. ¶ Accedite. hic consequenter denuntiatur
liberatio a potestate demonis figurata per liberationem a cap-
tiuitate babilonis. hec autem liberatio facta est per missi-
onem filii dei in mundum. ideo primo describitur hec missio
secundo facta per eum liberatio ibi. hec dicit. Circa primum
est aliquantulum immorandum. quia ibi exprimitur sancte
trinitatis misterium. Sciendum igitur quod illud quod hic dicitur
non a principio in abscondito locutus sum. non est uerbum ysaie
qui legem non dedit. sed ipsius dei et in hoc conueniunt catho-
lici et hebrei. quod autem subditur. ex tempore antequam fie-
rent ibi eram. i. ante quam lex daretur. et in hebreo habetur. a prin-
cipio fui esse ego ibi. i. a principio dationis legis. exponunt aliqui
hebrei de persona ysaie dicentes quod omnes prophete fuerunt
in monte synay et ibi acceperunt a deo prophetias suas sicut
moyses legem. futuris tamen temporibus secundum ordinationem tamen dei
ab eis pronuntiandas. et secundum hoc subdit ysaias. et nunc
misit me dominus et spiritus eius. i. ad denunciandum prophetiam quam
tunc acceperam. scilicet tempore dationis legis. sed istud dictum est
falsum quia post dationem legis ysaias fuit natus scilicet per quingen-
tos annos et amplius et multi prophete adhuc precesserunt
scilicet Jeremias. ezechiel daniel. ageus zacharias. et
plures alii. Si autem dicatur quod anime prophetarum extunc uel
ante fuerunt create et sic fuerunt ibi prophete secundum animas hoc
non solum est contra doctores catholicos et philosophos qui
dicunt animam hominis non precedere corporis durationem. sed etiam
contra aliquos doctores hebreos. unde super illud zacha-
rie. xii. ego formans spiritum hominis in medio eius. ubi translatio
nostra habet fingens spiritum eius in eo. dicit rabbi salomon
quod creator creat animam cum perfectione figure corporis huma-
ni et ita dicunt philosophi quia anima est actus corporis phisici
organici secundum philosophum de anima. hoc etiam apparet genesis primo ubi
dicitur quod formato corpore ade deus inspirauit in faciem eius

spiraculum uite et sic quod dicitur hic. ex tempore antequam fie-
rent ibi eram. uel a principio fui esse ego ibi. non potest intelli-
gi de ysaia. hoc etiam patet in quodam libro apud hebreos
autentico ubi iste liber inducunt dictum in persona dei. sicut et pre-
cedens in mensuratione. non a principio in abscondito locutus sum. et eo-
dem modo quod subditur in eodem contextu et sub eodem uersu. et
nunc misit me dominus et cetera in persona dicitur dei. Si enim ad personam
ysaie referretur esset ibi principium noui uersus ut esset
distinctio inter personas loquentes. nunc autem in hebreo bi-
nus est uersus qui ibi incipit. accedite ad me et cetera. et termi-
natur ibi. et nunc dominus deus misit me et spiritus eius inclusiue.
ex dictis patet misterium sancte trinitatis. quia hic exprimitur dicitur
deus missus a deo et spiritu eius. Inter missum autem et mittentem
est personalis distinctio. et sic apparet distinctio personalis ipsius
filii missi a patre et spiritu sancto a quibus missus est in mundum
pro salute mundi. Resumatur igitur littera a principio cum dicitur. acce-
dite ad me et audite hoc. filius. est filius dei ut patet ex
predictis et excitat attentionem audientium ad signandum quod
uult dicere aliquid magnum. scilicet sancte trinitatis et incarna-
tionis filii misterium. non a principio. scilicet dationis legis. non
in abscondito locutus sum. quia in manifesto cum dedi. Circa
quod sciendum quod licet illa lex fuerit data a tota trinitate cu-
ius opera sunt sunt indiuisa. tamen illa datio appropriatur filio. si-
cut enim illa que pertinent ad potentiam appropriantur patri. et que
ad bonitatem spiritui sancto. ita que pertinent ad sapientiam appropria-
tur filio cuius modi est datio legis que pertinet ad cognitionem et similiter
ex tempore antequam fieret ibi eram. cum patre et spiritu sancto in
diuinitate. et nunc. i. tempore gratie. misit me in dominum
humanitatis assumptione. dominus. i. deus pater. et spiritus eius. qui est tertia in
trinitate persona. hec dicit dominus redemptor tuus. i. dei fi-
lius incarnatus qui redemptor est mundi et unus deus cum patre
et spiritu sancto. sanctus israel. i. sanctificans israel. ego dominus deus tu-
us. ratione deitatis. docens te utilia. i. euangelica con-
silia. que licet non sint necessaria ad salutem. tamen disponunt
ad perfectionem. et secundum. non quantum ad moralia precepta non addidit
sed consilia. gubernans te in uia in qua ambulabas. scilicet in
pristina uia que est uia ad patriam. et quia licet doctrina e-
us plures iudei receperunt. tamen multo plures renuerunt ut patet
in euangelius et actibus apostolorum. ideo subditur. utinam atten-
disses mandata mea. quantum est ad credenda christus plura
docuit magis de necessitate salutis ut de articulo sancte trini-
tatis et incarnationis de baptismo et consiliis. facta fuisset
sicut flumen pax tua. uidelicet quantum ad pacem temporalem.
quia romani non uenissent ad destruendum locum et gentem
que destructio in uindictam mortis christi facta est et quantum
ad pacem internam conscientie. et quantum ad pacem supernam glorie
finaliter consequendam. sicut angeli clamauerunt in nati-
uitate christi credentibus affuturam lucem. gloria in altissimis
deo et in terra pax hominibus bone uoluntatis et cetera. et iusticia
tua sicut gurgites maris. i. ualde habundans quia iusticia
que est per fidem christi illa est iustitia habundans. et fuis-
set quasi arena semen tuum. i. filii tui et filie fuisset mul-
to plures quam sint quia in destructione ierusalem propter christi
mortem multi iudei fuerunt interfecti. uidelicet unde-
cies centum milia a principio obsidionis usque ad finem et in
captiuitatem ducti nonaginta septem milia ut dicit
egesippus illorum temporum historiographus libro. v. et stirps uen-
tris tui. i. filie et filii. ut lapilli eius. i. maris et est repe-
titio eiusdem sententie. uocantur enim hic semen filii et filie
omnes qui credidissent ad doctrinam iudeorum si fidem
christi recepissent. et non interisset et cetera. i. non fuisset
destructio iam dicta. ¶ Egredimini. Postquam ysaias
denuntiauit duplicem liberationem. scilicet per cyrum et per christum
hic consequenter describit utriusque liberationis modum et
primo primam. secundo secundam capitulo xlix. Circa primum dicitur egredi-
mini de babilone. quasi dicat propheta est destructio eius per cyrum et ex-
ercitum ipsius. fugite a caldeis. quia non solum ciuitas me-
tropolis fuit capta a cyro. sed etiam tota regio. In uoce
exultationis annuntiate. scilicet hanc destructionem applaudendo

destructio iudeorum propter mortem christi

diuine iustitie et etiam liberationem iudeorum que post hanc destructionem facta est per cyrum. dicite redemit dominus seruum suum iacob. hoc est in liberatione de captiuitate babilonis reducite etiam ad memoriam tamquam grati liberationem de seruitute egypti. non sitierunt in deserto. cum exirent de egypto per hoc non excluditur sitis generalis quia filii israel exeundo de egypto passi sunt sitim pluries in deserto ut patet exo. 15. et num. 20. sed excluditur sitis diuturna ad periculum mortis. et quia dominus subuenit eis. ideo subditur. aquam de petra produxit eis. ut patet exo. 17. et num. 20. non est pax impiis dicit dominus. quia quamuis dominus prestaret eis hec beneficia et plura alia fuerunt tamen isti mali in populo israel. contra dominum murmurantes qui mortui fuerunt vagabundi in deserto ut habetur num. 14. non enim potest illud de productione aque de petra exponi conuenienter de reditu captiuitatis babilonice quia non legitur tunc dominus talia fecisse et non est verisimile quod esdras et alii qui illum reditum descripserunt hoc tacuissent. et ideo melius exponitur modo dicto de reditu de egypto.

Audite XLIX

insule. Hic consequenter describitur modus salutis liberationis facte per christum. Sciendum tamen quod aliqui doctores catholici totum istud capitulum exponunt de liberatione facta per cyrum. sed istud non videtur verum quia populus de babilone rediens non fuit in tanta prosperitate qualiter describitur hic. ymo fuit in multa angustia et paupertate sicut dictum fuit supra 35. capitulo et in pluribus aliis locis. Propterea sic exponentes magis iudaizant quantum ad hoc quod doctores hebreorum antiqui qui aliqua dicta in hoc capitulo referunt ad tempus christi. sicut illud. dedi te in lucem gentium ut sit salus mea usque ad extremum terre. et per consequens alia que adnectuntur huic sententie consequenter vel antecedenter quod autem ita sit patet in glosa magna super genesim 49. capitulo ubi mouetur talis questio de messya. poterit ne dici quod redemptor dum venerit sit leuans facies id est acceptor personarum secundum modum loquendi hebraicum et respondetur ibi. absit. sed omnes confitentes ei corde et ore et operibus saluabit. sicut scriptum est iere. 23. In diebus illis saluabitur iuda. ac si dicat confitentes ei. et sic de ysaie 49. dedi te in lucem gentium ut sis salus mea usque ad extremum terre. hec glosa. secundum omnes doctores catholicos et hebreos iere. 23. inducta in hac glosa intelligitur ad literam de christo ut plenius videbitur quando erit mihi dominus concederit et per consequens alia que adiunguntur de capitulo isto. dedi te in lucem etc. secundum auctorem vel auctores illius intelligitur ad literam de christo. Item act. 13. hec auctoritas dedi te in lucem etc. a paulo et barnaba inducitur tamquam ad literam de conuersione gentium ad fidem christi. Item Ra. Sa. dicit quod illud quod habetur versus finem huius capituli. nunquid tolletur a forti preda etc. intelligitur de esau per quem intelligit romanum imperium quod cum aliis iudeis expectat per messyam venturum liberari de seruitute in qua sunt et sic secundum eum referendum ad tempus christi. quod verum est. sed quod expectat futurum per ihesum nazarenum est impletum. propter quod dicit mat. 17. ergo filii sunt liberi et loquitur de tributo romano imperatori reddendo. Igitur exponendum capitulum secundum sensum huius in duas partes diuiditur quia primo ponitur modus saluationis. secundo tollitur motiuum desperationis ibi. et dixit syon. Prima in duas. quia primo ponitur saluatoris conditio. secundo subditur salutis operatio ibi. et ego dixi. Circa primum dicitur. audite insule etc. excitatur attentio ut per hoc designetur inuitande rei magnitudo. dominus ab utero vocauit me. hoc dicit in persona christi hominis de quo adhuc existente in utero matris dixit dominus per angelum suum ad ioseph. vocabis nomen eius ihesum ipse enim saluum faciet populum suum a peccatis eorum. mat. 1. et posuit os meum quasi gladium acutum. in quo notatur efficacia verbi christi ad perscindendum vitia. In umbra manus sue. id est potentie sue protexit me. non enim fuit captus a iudeis nisi quando voluit et se obtulit. Jo. 18. dixi vobis quia ego sum. si ergo me queritis sinite hos abire. et posuit me sicut sagittam electam. In hebreo habetur claram id est limatam et per hoc intelligitur puritas et claritas doctrine christi. in pharetra sua id est in prouidentia abscondit me. usque ad tempus reuelationis mee. Et dixit mihi seruus meus es tu. ratione humanitatis in qua accepit formam serui. phil. 2. semetipsum exinaniuit formam serui accipiens etc. israel. sic vocatur christus quod de populo israel natus est ratione interpretationum quarum vna est videns deum. quia anima christi vidit diuinam essentiam ab instanti sue creationis. alia est interpretatio directus cum deo quod optime conuenit christo homini quia eius humanitas est instrumentum diuinitatis coniunctum et sic in omnibus motum secundum deitatis instinctum quia in te gloriabor. per miracula diuine potentie et excellentie demonstratiua. Et ego dixi. hic consequenter ponitur salutis operatio et primo respectu iudeorum. secundo respectu gentilium ibi. et glorificatus sum. Circa primum sciendum quod labores christi ieiunando vigilando docendo predicando et alia omnia erant ad nostram salutem ordinata. secundum quod dicitur ps. 73. operatus est salutem in medio terre. et quamuis principaliter missus fuerit ad predicandum iudeis in propria persona propter quod dicit mat. 15. non sum missus nisi ad oues que perierunt domus israel. tamen pauci iudei comparatiue crediderunt et quantum ad illos dicit. in vacuum laboraui. propter incredulitatem iudeorum et ad idem facit quod sequitur. sine causa et vane fortitudinem meam consumpsi. licet enim mortuus fuerit in etate iuuenili tamen ex laboribus videbatur iam antiquus et in parte consumptus propter quod dixerunt ei iudei Jo. 8. quinquaginta annos nondum habes etc. ergo iudicium meum cum domino etc. quia ipse videt quod nichil omisi de contingentibus ad salutem iudeorum. formans me ex utero seruum sibi. quia ab instanti incarnationis fuit diuinitati corpus christi formatum et animatum et sic ex tunc perfectus fuit christus omnibus seruus et inclinatus. et reducam iacob ad eum id est populum israel descendentem a iacob. ad quem docendum fuit missus ut dictum est. et israel non congregabitur. in ouili domini per susceptionem fidei quia pro maiori parte remansit in infidelitate. sicut enim iacob et israel sunt duo nomina vnius persone gen. 32. ita sunt hic nomina vnius populi ab illo descendentis. potest etiam hec litera exponi ut quod dicitur hic ut reducam iacob ad eum intelligatur de illis qui crediderunt ex populo iudeorum. sicut fuerunt apostoli et alii discipuli multi ut habetur in actibus apostolorum. et quod subditur. israel autem non congregabitur. intelligitur de illis qui remanserunt increduli. Et glorificatus sum. hic consequenter describitur operatio salutis quantum ad gentiles qui fidem christi receperunt. Et diuiditur in duas partes quia primo describitur huius salutis operatio. secundo subditur gratiarum actio ibi. laudate celi. Circa primum dicitur in persona christi. et glorificatus sum. inter gentes credentes et glorificantes nomen meum quod factum est virtute dei. ideo subditur. et dixit parum est ut sis mihi seruus. in humanitate assumpta ad suscitandas tribus iacob de morte infidelitatis ad vitam fidei. secundum quod dicit abacuch 2. capitulo iustus autem ex fide viuit. et feces israel id est vitia conuertendas in virtutes. dedi te in lucem gentium. per susceptionem luminis fidei ut sis salus mea id est a me missa et data. usque ad extremum terre. et hoc modo dixit christus apostolis act. 1. eritis mihi testes in ierusalem et omni iudea et samaria et usque ad ultimum terre. hec dicit dominus. scilicet deus pater redemptor israel. quia dedit filium pro eius redemptione. sancto eius id est sanctificatori ipsius. ad contemptibilem animam. christum denominando a parte totum qui in humanitate assumpta contemptibilis apparuit infra 53. quasi absconditus vultus eius et despectus etc. et abhominatam gentem id est populum ethnicum quia supra modum abhominati sunt propter persecutiones iudeorum ut patet in actibus apostolorum in pluribus locis. similiter persecutores multi romani imperatores ut nero domicianus dyocletianus maximianus et multi alii eam totaliter exterminare querentes.

ad finem

ad fcuum dnorum .i. populum catholicum/ quia tunc xpiani fre
quenter condempnabantur ad metalla fodienda et alia
opa fuilia facienda. reges uidebunt miracula i uir
tutis xpi fienda p aplos et eorum successores. et consur
gent principes. ad statum fidei xpiane que maxie patuit
tpre constantini/ et adorabunt propter dnm. s. patrem/ qui fidel'
est mittendo mundo saluatorem sicut prius pmissa. et scum
isrl' .i. sanctificatorem eius. qui elegit te. s. xpm hoiem ad
opus redemptionis humane. hec dicit dns .i. deus pr. i tpre
placito .i. gre. audiui te. oms .n. oro xpi ad patrem fuit
exaudita que processit sm deliberatiuam uoluntatem. et in
die salutis .i. in die passionis qua opatus es salutem
in medio terre. auxiliatus sum tui. dando constantiam pa
tiendi. et seruaui te. recipiendo aiam tuam i morte et pre
seruando corpus a corruptione et dedi te in fedus populi ut p te deo
federaretur. ut suscitares terram .i. habitantes in terra a mor
te culpe ad uitam gre. et possideres hereditates dissipatas
.i. nationes gentium erroribus laceratas. ut diceres hiis qui
uincti sunt. consuetudine peccandi. exite. p ueritatem penie
et hiis qui in tenebris sunt. ignorantie. reuelamini. i ueri tatis
cognitione. super uias pascent. .i. i obseruatione mandatorum
et consiliorum et in omnibus planis .i. i sanctorum exemplis que sunt
ita plana que possunt ab omnibus uideri. pascua eorum. quia
magis edificant exempla quam uerba. non esurient neque sitient
etc. ex hoc patet quod non intelligitur de reditu captiuitatis ba
bilonice quia nunquam sic fuit impletum sed redemptione facta p
xpm que quidem habet effectum i consecutione uite bonorum ubi
nullum sentitur malum et habetur omne bonum ideo subditur. et ad
fontes aquarum potabit eos. p quod designatur quies
appetitus in bono adepto. et ponam omnes montes etc. per
hoc intelligitur remoto impedimentorum publicationis euan
gelii p discursum aplorum aliorumque discipulorum/ ut dictum
fuit supra .xl. capitulo. ideo subditur. ecce isti de longe uenient
.s. ad fidem p dictam predicationem. et ecce illi ab aquilone
etc. .i. de oi parte terre habitabilis aride et insularum maris
laudate celi. hic consequenter ponitur huius beneficii gratiarum actio
cum dicitur. laudate celi .i. angeli qui sunt ciues celi. et xpo
nato gratias agentes cantauerunt in altissimis deo etc. luc.
ii. et exulta terra .i. habitantes in terra quantum ad mino
res et mediocres. iubilate montes laudem. quantum ad ma
iores. quia consolatus est dns populum suum. p modum predictum
¶ Et dixit syon. hic consequenter tollitur metus desperationis
et primo respectu redemptionis fiende p cyrum. secundo secundum redemp
tionis fiende p xpm quia iste due simul tanguntur a pphe
ta ut dictum est supra. et ibi. leua in circuitu. Circa primum
dicit. et dixit syon .i. illi qui fuerunt habitatores syon.
dereliquit me dns etc. hoc dicebant iudei i babilo
nem ducti post destructionem ciuitatis et templi/ quod re
mouetur cum dicit. nunquid obliuisci potest etc. et patet littera. ecce
i manibus meis descripsi te .i. ita habeo te i memoria. sicut
illud quod tenetur manu. et muri tui. s. ciuitatis.
et templi. coram oculis meis semper. quia prouideo eorum
reparationem. uenerunt structores tui .i. cito uenient. s. zoro
babel et ihs filius iosedech ad reparationem templi seu re
edificationem et neemias ad reedificationem ciuitatis. de
struentes te .i. conantes destruere te a te exibunt.
quod patet impletum de samaritanis quos noluerunt reuersi de
captiuitate associare in templi reedificatione primo esdre
.iiii. et similiter de edificatione ciuitatis dixerunt eis neemi
e .ii. uobis non est pars et iustitia et memoria i ihrlm.
leua. hic remouetur metus desperationis secundum redemptionis fien
de p xpm. In primitiua .n. ecclia erant credentes pau
ci et de humili plebe et persecutionibus principum oppressi/ ut
patet in actibus aplorum. propter quod estimari posset de facili
quod totum cito deberet ad nichilari. et ideo denuntiatur ecce
primitie multiplicationem magnam fidelium/ et primo de
nuntiatur hec multiplicatio. et secundo remouet quedam ob
iectio ibi. nunquid tollet. ¶ Circa primum dicit. leua in circui
tu oculos tuos .i. ad omnes partes orbis. et uide. multi

plicationem populi ad te p fidem uenientis. omnes isti congre
gati sunt. in fide formata caritate. hiis omnibus uelut or
namento uestieris. multitudo .n. fidelium est ecclie orna
mentum. quia deserta tua/ et solitudines tue etc. sic uocat
terram iudee/ quia post passionem xpi a romanis fuit de
structa. nunc angusta erunt .i. omnes fideles non possent
ibi capi. propter quod apostoli aliique discipuli p maiori parte egre
si fuerunt inde ad alias partes mundi p dilatatione fidei. et
longe effugabuntur qui absorbebant te .i. nitebantur absorbe
re quia principes iudeorum qui conabantur ecclesiam nascentem
absorbere ut patet act. iiii. et .v. et .viii. et in pluribus aliis locis
p romanos postmodum fuerunt trucidati et postmodum captiuati. ad
huc dicent. in auribus tuis filii sterilitatis .i. paucitatis
fidelium. angustus est mihi locus etc. quia sicut dictum est ecclesia
erit p uniuersum orbem propter multiplicationem fidelium. et dices in
corde tuo. pre admiratione tante multiplicationis. transmigra
ta et captiuata. quia tpre persecutionis que facta est sub
stephano omnes fideles qui erant i ihrlm dispersi sunt
ad alias regiones preter aplos act. viii. illi etiam qui po
terant capi trahebantur ad carceres ut captiui act. ix.
et modus huius multiplicationis ostenditur cum subditur. hec dicit
dns deus. ecce leuabo ad gentes. q. d. non fiet uirtute huma
na sed diuina. manum meam. i operibus miraculosis/ quibus uisis
gentiles conuertebantur. et exaltabo ad populos signum me
um .i. signum crucis. et afferent filios suos etc. quia se et
plebem suam afferebant aplis aliisque discipulis ut fierent
filii ecclie p susceptionem sacri baptismatis. et erunt reges
nutricii tui etc. hoc patet impletum i multis regibus et reginis
qui fidem catholicam suscipientes pascebant pauperes fi
deles. uultu in terram demisso adorabunt te .i. habebunt
te in maxima reuerentia/ quod patet impletum tpre constantini et
aliorum regum xpianorum. et scies quia ego dns. p ex
perientiam mei boni. super quod non confundentur etc. quia fi
naliter consequuntur expectata. Nunquid tolletur. hic re
mouet obiectionem que posset fieri/ et primo ponit eam di
cens. nunquid tolletur a forti preda etc. tanta .n. erat potestas prin
cipum iudeorum in primitiua ecclia quia primo conati sunt eam
absorbere et multo maior imperatorum romanorum qui postea
idem attemptauerunt ut supra dictum est quod non uidebatur posse
ecclesiam erui de manibus eorum. et p fortem hic intelligitur
potestas iudeorum. p robustum potestas romanorum. ¶ Consequenter re
mouet hanc obiectionem d. equidem et captiuitas a for
ti tolletur. quia in utraque persecutione non solum ecclia
fuit saluata. sed etiam mirabiliter multiplicata. eos uero
.i. iudeos et romanos. qui iudicauerunt te iniuste. ego iu
dicabo. inferendo penam debitam p peccato. ideo subditur. et ci
babo hostes tuos carnibus suis etc. .i. istos satiabo de carni
bus illorum/ qui romani multum sanguinem effuderunt. iudei
etiam inter se multa bella intrinseca tunc tpris habuerunt
ut dicit iosephus. multi etiam imperatores romani
persequentes ecclesiam p senatum ad mortem condempnati sunt
ut patet de nerone qui primam mouit persecutionem et de domi
tiano qui mouit secundam. et sciet omnis caro .i. scire poterit
omnis homo. quia ego dns saluans te. tantas .n. persecutiones
sustinuit ecclia quod quilibet ronabiliter potest scire quod stetit sola
uirtute diuina. et redemptor tuus. proprio sanguine. fortis
iacob .i. fortis supplantator dyaboli/ et sic iacob est nomen
tuum commune. uel fortis ad deffendendum populum meum catholi
cum/ et sic iacob est genitiui casus uel datiui/ nomina enim iacob
et isrl' translata sunt ad populum catholicum ut ostensum est
supra .xx. capitulo. Capitulum

Hec dicit LI

dns. Superius denuntiatum est populi liberatio
hic ponitur impedimenti remotio. Et diuiditur
in tres partes sm triplex impedimentum. secunda incipit. li. capitulo
tertia lii. ¶ Circa primum sciendum quod impedimentum sic excluditur
ex parte dei/ quod economiso concluditur ex parte populi increduli. di

diuiditur in tres ptes · quia pmo excludit impedimetu
2o declarat ppositu ibi · ecce i increpatoe · Tercio cocludit
incredulo[rum] interitu · ibi · ecce · Impedimetu aute
posset ee ex pte saluatoris tripliciter · ut pote si eet
nolens aut nesciens aut ipotens ad saluad · et ideo
pmo excludit ab eo deffectu uolutatis cu di · hec dicit
dns saluator · n ihs xs alloques iudeos icredulos
quis e hic liber repudij · rc · q · d · no potestis ondere
q ego dimiserim synagoga mea uiia ppt odiu · Sic
ut ueteri lege uir dimittebat uxore roe odij · uel etiam
ppter lucru meu · Ideo sbditur · aut quis e creditor meus
cui credidi uos a me alienado · et io com ueri ipedi
mentu cocludit contra incredulos · ecce · n · i iniqtatib
uris · i · p iniquitatibus uris venditi estis in suos et a
cillas a romanis · et in scelerib uris dimisi matrem
uram · synagoga · Sciend q scelus ppe accipiendo e
pctm contra deu · Iniqtas aut contra primu eo q
sit cotra equitate iustie · Iudei aut pmo peccauit cot
xpm ut pr inmu dicentes · ecce ho uorax et potator vi
ni · rc · et iteru qn pditoe emerut ipm ut morti tra
derent · sm huanitate quia diuinitas mori no potat
· et ppter hoc uediti fuerut in suos et ancillas i tatu
q non defuerut aliqui uedentes qui xxx p vno nimis
mare darent · ut dicit hugo floriacensis · sicut eos xpm
xxx · denarius emerant · peccauerut etia i xpm inqntu
deu · opa miraculosa deitatis ostensiua demoib attribu
entes luce · xi · In belzebub pncipe demonio[rum] eicit demo
nia · 2o remouetur impedimetu ignoratie cu di · q[uia] veni
in huanitate pfecta sciis et uirtutib plenus · et non
erat uir · quia pauci uirtute opus xpi imitabantur
vocaui · p predicatione clara et efficace · et non erat
qui audiret · cum effectu · quia pauci copatiue credi
derunt ei · Tercio remouetur impedimentu ipotetie
cu di · nqd abreuiata · rc · q · d · et pz lra · Ecce i icre
patone · hic cnter declarantur pposita et pmo pmu h
declarato · 2o soluitur quedam obiecto ibi · iuxta e · decla
rato uero pmu pmo qntu ad exclusione ipotetie cu
di · ecce in increpatoe mea · i · in uerbo meo · desertu facia
am mare · i · siccu · possu facere cu uoluero sicut feci
in exitu de egypto · Induam celos tenebris · sic eu
fecit tpe sue passionis · et saccu ponam opimetu eo
ru · i · nigredine · 2o declaratur ppositu quantu ad
exclusione ignoratie cu di · dns dedit michi lingua
erudita · i · loquete ex interiori cognitione quia hu
initas xpi fuit plena omibs sciis et uirtutib · ut scia
sustentare eu qui lassus e · Sic e in hebreo et in libris
correctis · i · monere eu ad tolleratia pacie · Verbo · pre
dicationis mee · et quia in xpo est scia duplex · Vna di
uina et eterna alia tpalis et huana · et utraqz e a pre
i filio sm duplice natura · Ideo sbditur · erigit mane ma
ne erigit in aurem · ita q pmu mane accipit p eter
nitate in qua filius ht sciam diuina a pre · et sm p[ro]
instanti incarnatois in quo huit scia ifusa · Tercio
declaratur ppositu qntu ad exclusione imitetie ex
pte uoluntatis p hoc q saluator ihs xs ex maxima ca
ritate sustinuit passiones uilas p hoib cu di · dns
deus · s · pr · apuit in aure · insinuando in futura pro
pplo passione mea · ego aut non contradico · vnde
dixit · fiat uoluntas tua · as · xxvi · loquiens de passioe
sua · retrorsu no abij · vnde querentib ipm ad morte
abiit obuia · Io · xviij · corp meu dedi pcutientib · ut pz
in euuagelijs · et genas uellentib · licet non sit scrip
tum in euuagelijs q uellerent eius barba · tame pa
ratus fuit hoc sustinere sicut et alia maiora · et forsita
sustinuit quia non oma st scripta · · facie mea no auerti
hoc pz in euuagelijs · dns deus · s · pater · auxiliator meus ·
prebens in uoluntate et constantia paciendi · et io no
sum confusus · quia p passione suam trasiit ad gliam sue
resurrectionis · corp etiam eius mortuu fuit honorifice

pultu · Ideo posui ac · et me exposui ad sustinedu
quecuqz aspera · Iuxta est · hic soluitur quedam obiec
to · iudei · n · dixerut xpo · Io · viij · tu de te ipo testimoniu
phibes testimoniu tuu no e vm · et saluator rndit
testimoniu phibet de me qui meu e pr · et ista resp
sio pmissa in spu sco ponitur hic cu di · iuxta e qui iusti
ficat me · s · pater qui di ee iuxta filiu ppter vnitate esse
ncie et distinctoe p · iustificauit aute filiu faciedo opa
diuina p ipm · ppter q ibidem dicit saluator · Io · x · opera q
ego facio in noie pris mei illa testimoniu phibent de me
quis cotradicet m · sm veritate · q · d · nullus uerum · xus · n · freq
ter legitur imposuisse iudeis silenciu ppter iuuasiones
derunt · ecce dns deus auxiliator meus · in mea passione
modo predicto · quis est qui condepnet me · s · iuste · q · d ·
nullus · fuit · n · in iuste ad morte condepnatus pmo p sa
cerdotes · pstea p pilatu · s ex hoc apportauit extermi
niu · quia pilatus p tyberiu ipatore fuit missus i exi
liu et ibi ignominiose mortuus et sacerdotes p tytum
fuerut interfecti in destructoe tepli · dixit · n · iustu ee
sacerdotes cu teplo perire · io sbdit · ecce oms qi uesti
mentu conterentur · qntu ad mortuos in exilio · tynea comedet
eos · qntu ad interfectos gladio · sicut tynea cosumit
uestimetu quadam uiolecia · Quis ex uob · hic ostdit
excludit incredulo[rum] interitu et pmo arguit eo[rum]
culpam · d · quis ex uobis times dnm audiens uoce
serui sui · i · xpi roe forme serui assupte · quis ambula
uit in tenebris · s · ignorancie · et non e lumen ei · sic cre
didit uob xpi · q · d · nullus · io sbditur · speret i noie dni
· s · quilz fidelis · 2o subiugit pena cu di · ecce uos omes ac
cendetes igne · i · ex incredulitate ura mereimini q suc
cendamini cu ciuitate et regione ura et sic fuit fac
tu p exercitu romano[rum] et quia factu e hoc sm ordine
diuine iustie sbditur de manu mea factu e · dormietis i
doloribus · i · moriemini · nuqa · n · ppls iudaycus tot et tantos
dolores sustinuit sicut in obsidione et destructoe ihrlz
p tytum ut pz p Josephu li · de iudayco bello et alios
hystoriographos illius tpris vicinos ·

Audite me LI

A hic remouetur 3m ipedimetu ex dila
tone pmissi · ex hoc · n · q liberatio p xpm
fienda tantu differebatur estimabant aliqui iudei q
illa liberatio nulla eet · Ideo hoc remouet in hoc ca
· et pmo cofertur spes assequedi pmissu · 2o affertur ti
mor circa malu pene huic liberatoi anexu ibi au
dite me · pmu facit dupl · s · exeplo et ubo · scda i
attendite ad me · Circa pmu sciend q abrahe fca fuit
pmissio de obtentu terre chanaa gen · xv · et tamen
ista pmissio no fuit ipleta tunc · s p quadrigetos anos
ut ht ibidem · tamen finaliter fuit ipleta ppter fide abra
he et sare que eadem fidei fuit · et ex hoc cocludit q di
lato aduetus xpi non debuit iudeis diffidecia inducere
· pmo igr circa hoc ponit exeplu cu di · attendite ad
petra · rc · et uocatur abraha petra ppter fidei firmi
tate · quia vnu uocaui eu · i · solu sine prole · et benedixi
ei · bona tpalia et spualia · et multiplicaui eu i mul
titudine pplo[rum] · p ysaac ysmaele et alios filios eius
· Com concluditur intetu · s · de cosolatoe ppli p xpm
cu di · consolabitur ergo dns syon · i · ecclia que uocatur
syon eo q ibi incepit ut dictu e supra 2o ca et pluri
bus aliis locis · et consolabitur · omes ruinas eius ex
diuis erroribus ortas in pplo iudeo[rum] ex mala doctrina doc
toru quos arguit xs p sua doctrina ppter q dixit
saluator de eis · as · xv · ceci sut et duces cecoru · et
ponet desertu eius qi delicias · quia iudea bonis spualibus
erat deserta · s p xpm fuit ipleta potissime p infusione
spus sancti sup credentes in signo visibili · actuu · ij · et i
pluribus aliis locis · gaudiu et letitia · rc · quia spu sco

replen

repleti loquebantur magnalia dei. letantur maiestate et constancie. Attendite. Com removetur dictum verbo. et primo removetur impedimentum. secundo confirmatur dictum ibi levate. removetur autem impedimentum in hoc quod asseritur adventus christi de propinquo et primo excitatur attentio cum dicit. attendite etc. quia innuitur res magna et ardua scilicet lex evangelium cum dicit. quia lex a me exiet. et quod de lege christi intelligatur patet cum dicit. et iudicium meum scilicet secundum legem meam. in lucem populorum requiescet quod non potest intelligi de lege mosaica que fuit data uni populo tantum. sed lex christi diffusa est per orbem universum. Rabbi Salomon etiam dicit hic quod istud erit quando dictum sophonie implebitur. iii. capitulo ubi dicit dominus. tunc reddam populis meis labium electum ut invocent omnes in nomine domini et serviant humero uno. quod secundum omnes expositores catholicos et hebreos refertur ad tempus christi. ex hoc patet quod aliqui doctores catholici magis iudaizant hic quantum ad hoc quod hebrei exponentes quod dicit hic. quia lex a me exiet etc. dicendo quod intelligitur de edicto cyri per totum suum imperium publicato scilicet quod iudei redirent libere in terram suam. Com exprimitur legislator cum dicit. prope est iustus meus. id est christus qui dicitur iustus absolute et anthonomastice, eo quod non solum est iustus formaliter ut alii. sed etiam effective alios iustificando. et brachia mea populos iudicabunt. id est apostoli qui dicuntur brachia corporis ecclesie. sicut et christus caput quibus dicitur matthei 19. Cum sederit filius hominis in sede maiestatis sue sedebitis et vos super sedes iudicantes duodecim tribus israel. me insule. id est gentiles ut dicunt etiam hebrei. expectabunt. sicut dicitur genesis xlix. et ipse erit expectatio gentium. et brachium meum. id est christum qui brachium domini dicitur ysaie liii. ut videbitur. sustinebunt. legem eius recipiendo. levate. hic autem ponitur confirmatio dicti per stabilitatem ipsius cum dicit. levate in celum etc. id est considerate instabilitatem superiorum et inferiorum corporum quia celi sicut fumus liquescent. adventum enim christi ad iudicium precedet ignis conflagrationis purgans celum aereum et terram. Vel si intelligatur de celo sydereo per hanc liquefactionem intelligitur cessatio a motu qui cessabit in finali iudicio. et habitatores eius sicut hec interibunt quia in igne conflagrationis morientur omnes qui tunc vivi reperientur. salus autem mea. id est christus. similiter qui propter excellentiam iustitie non solum dicitur iustus in concreto sed etiam iustitia in abstracto. audite me. hic autem tollit timorem mali annexi receptioni enim fidei christi annexa erat passio mali pene propter quod salvator dicebat apostolis et per eos fidelibus aliis. Io. xvi. venit hora ut omnis qui interficit vos arbitretur obsequium se prestare deo et hoc patuit in persecutionibus ecclesie primitive et in persecutione antichristi magis apparebit. primo igitur tollitur timor persequentium generaliter. secundo antichristi specialiter ibi. quis tu ut timeas etc. primo autem timor aufertur per hoc quod ille persecutiones ostenduntur parve et breves etc. et consolatio futura est perpetua. Ideo dicit. audite me qui scitis iustum. id est christum per fidem cognoscentes. lex mea scilicet evangelica ut declaratum est supra in corde eorum. radicata et firmata. nolite timere opprobrium hominum propter christum sed magis gaudete quod fuit impletum actuum v. ibi apostoli gaudentes a conspectu concilii quia digni habiti sunt pro nomine ihesu contumeliam pati et idem apparuit et apparet in multis sanctis. sicut enim vestimentum etc. id est cito morientur persecutores et rodent eos vermes. salus autem mea. id est christus. in sempiternum erit. salvans fideles suos salute eterna. et ideo adventum eius desiderans ysaias propheta orando exclamat. Consurge consurge et et induere fortitudinem. ad salvandum populum suum. et ad hoc adducit exemplum preteritorum temporum. dicens. numquid non tu percussisti superbum etc. id est pharaonem qui superbivit contra dominum. dicens. nescio dominum et israel non dimittam exodi v. dicitur etiam dracho propter maliciam qua filios israel opprimebat

in rubro mari. primo. propter quod dicitur de pharaone eze. xxix. dracho magne qui cubas in medio fluminum. numquid non tu siccasti mare etc. ut habetur exodi xiv. et nunc. id est per gratiam redempti sunt a domino ihesu christo revertentur ad unitatem fidei et ecclesie. et venient in syon. id est ad sanctam ecclesiam que figuratur in syon ut predictum est. potest etiam hic per syon intelligi ecclesia triumphans que vocatur syon in pluribus locis scripture. Unde hebreorum xii. accessistis ad syon montem et civitatem dei viventis ihesusalem celestem et multorum milium angelorum frequentiam ad quam veniunt fideles christi post hanc vitam et huic sensui concordat littera sequens. et leticia sempiterna super capita eorum. que non potest haberi in hac vita. ideo subditur. ego ego ipse. et non alius consolabor vos consolatione eterna que a solo deo potest haberi. hic autem amovetur timor antichristi et hoc sapientius ... sunt ponitur ibi ego autem. prima autem ... ... quia licet persecutio autem ... ... de gravis tamen erit brevis tempore propter quod ... ... vii. matthei xxiv. nisi breviati fuissent dies illi ... ... ut timeas. et alloquitur quemlibet fidelem futurum tempore antichristi qui cum sit regeneratus in christo non debet timere persecutorem antichristi timore deiiciente a bono. ab homine mortali. antichristus enim erit homo purus et cito morietur post occisionem duorum. ideo subditur. qui quasi fenum ita arescet. fenum enim crescens in virore si superveniat estus inmoderatus facit ipsum arescere. sic antichristus existens in sua prosperitate interficietur a deo repente. et oblitus es domini factoris tui. hoc dicit pro illis qui cadent a fide vel constantia morum timore antichristi. Ideo subditur. et formidasti iugiter. id est nimis diu et irrationabiliter a facie furoris eius qui te tribulabat. tunc enim erit tribulatio magna qualis non fuit ab initio mundi. matthei xxiv. et paraverat ad perdendum. disponet enim antichristus totaliter exterminare populum christianum. cito veniet. id est velociter aggredietur sue prosperitatis. gradiens ad aperiendum. suum pessimum intentum contra christum. In hebreo habetur. ad laxandum quod exponit Rabbi Salomon de laxatione seu defectu virtutis. licet ad alium intellectum. per hoc igitur secundum intellectum nostrum designatur quod sicut prosperitas antichristi cito ascendet. ita cito deficiet. ideo subditur. et non interficiet usque ad internitionem scilicet christianos morte repentina preventos. In hebreo habetur. et non morietur in interfectione. id est humano gladio. nec deficiet panis eius. id est non morietur fame sicut nec gladio. sed dominus noster ihesus christus illum secundum quod dicitur secunda ad thessalonicenses ii. quem dominus ihesus christus interficiet spiritu oris etc. Ego autem sum. hic ponitur secunda ratio ad tollendum timorem antichristi et accipitur ex consolatione fidelium illam persecutionem sequente propter quod est nimius timendum et quia opposita iuxta se posita magis elucescunt. ideo primo ponitur magnitudo tribulationis precedentis. secundo subditur consolationis sequentis magnitudo ibi. ideo tecum audi. Circa primum deus pater alloquitur filium qui deiciet antichristum et consolabitur populum suum cum dicit. ego autem sum dominus deus tuus. ratione humanitatis tue a me create. qui conturbo mare etc. id est facio tribulationes in mundo venire secundum ordinem sapientie mee et iustitie. posui verba mea in ore tuo. ad annunciandum evangelium. propter quod dicit christus Io. vii. mea doctrina non est mea. sed eius qui misit me. et in umbra manus mee protexi te. iudeis volentibus te occidere quod tamen non permisi fieri ante completam doctrine tue. ideo subditur. et plantes celos. id est homines contemplativos. et fundes terram. id est activos. utramque enim vitam predicavit et contemplativam et activam. et dicas ad syon. id est ecclesiam. populus meus es tu. per susceptionem baptismi. ex hoc patet quod verba ista non sunt ipsius dei ad ysayam ut aliqui exponunt. quia populus syon numquam fuit sibi divino ysaie. et quod verba ... ... ecclesie in antichristi persecutione subditur. elevare elevare ... spirituali ad pacem quantum ad omnes qui illa erunt ... ... ecclesie. elevare de culpa ad gratiam quantum ad penitentes qui timore antichristi ceciderant. consurge ... ... primum a christo veniente ad iudicium ... ... nibus dictis supra. que bibisti de manu domini calicem irae eius.

premissione et ordinatione. saluetur ne et⁹. In persecutione an
tixpi. usq3 ad finem in mundis. q̄ p hoc designat mag
nitudo tribulationis future antix tpe. sciendum tn̄ q̄ h
[illegible] hic accipitur exclusiue quia finis⁹ ... anti
xpi ... eius ... relinquitur ut uidebitur p ea. no
est qui suscipiat eam. q̄ quia nulla de principibus xpi
[illegible] se opponere uel resistere poterit antixpo
[illegible] idem fuit quod sequitur. et no e qui appre
hendat manum eius. ad educendum eam de tribulatione. licet
enim [illegible] et helyas tunc se opponant antixpo. tamen
[illegible] ab eo. duo sunt .s. mala pene. que ac
[illegible] quis contri
[illegible] .q.d. nulli aut pauci. et illud reu
[illegible] quod predictum est. non est qui sustentet
[illegible] sunt duo mala pene predicta sub
[illegible] exponendo aut sequitur. et fa
[illegible] .i. fames p quia posita e contritio. in
[illegible] sunt tamen duo
[illegible] quis consolabitur te. q.d. pauci aut nulli. et
[illegible] filii tui. qui te possent consolari. pro
iecti sunt mortui [illegible] dormierunt. sopiti mort
In capite omnium uiarum carentes sepultura. sicut orix
[illegible] est immundus ut habetur de u[illegible] et dormiat orix
[illegible] plenum indignatione dni. hoc dicit secundum estimationem hoim
quia tribulatio antixpi principaliter ordinabitur ad purgationem
et meritum electorum. q[illegible] tunc estiment homines iudicium
dei contra eos esse offensum. Ideo. hic ponitur
sequens consolatio cum dicitur ideo audi hec paupercula .i. ec
clesia tunc depauperata per antixpm eius diuitias accep
turum. et ebria .i. plena. et non a vino .s. a tribulationis
tormento. hoc dicit [illegible] de potestate saluandi p
dictam. hec dicit dominator tuus ad te consolandum. qui pug
nauit p populo suo. in crucis ligno p humanitate assumpta. ec
ce tuli de manu tua calicem soporis .i. penam tribulationis. fu
dum [illegible] indignationis mee. de manu tua abstuli. no
adicies ut bibas illum ultra. quia tribulatio ecclesie tem
pore antixpi erit ultima. et ponam illum .i. fundum [illegible]
[illegible] in manu eorum qui te humiliauerunt .s. antixpi et
satellitum eius. et dixerunt anime tue .i. tibi. incuruare ut
transeamus super terram. [illegible] antix erit totaliter
[illegible] ecclesiam. et posuisti ut terram corpus tuum. q̄
corpora fidelium occisorum tunc remanebunt sup terram
insepulta ut dicitur [illegible] et bestie poterunt su
per ea transire.

Consurge LII

Aliqui expositores catholici exponunt is
tud capitulum de liberatione populi iudaici de baby
lone facta p cyrum de qua frequenter supra dictum est.
saluo meliori iudicio non videtur hoc conuenienter dictum
quia paulus aplus in lege et prophetis humanitate edoctus
et a spiritu sancto plenus illud quod hic in hoc capitulo q̄ pul
cri super montes pedes euangelizantis et predicantis pacem
[illegible] allegat hoc dictum de predicatione euangelii. Ro. x. et
[illegible] non videtur conuenienter exponi de nunciis cyri missis
[illegible] ad publicandum edictum de licentia da
[illegible] ut isti exponunt. Ra. sa.
super illud capitulum dicit q̄ iste consolationes ultime .s. po
[illegible] usq3 ad finem libri non dicuntur nisi super cap
[illegible] edom per quem intelligit romanum imperium quod
[illegible] in ista captiuitate in qua sunt a qua libera
[illegible] p regem messiam. et sic secundum eum hoc capitulum
[illegible] de spe xpi. et in hoc uerum dicit licet errat exp
[illegible] futurum quod iam e preteritum. Igitur secundo sensum
aplus exponitur. Ra. sa. in hoc quod continet [illegible] pot co
[illegible] q̄ in hoc capitulo remouet terram impedimentum h
[illegible] p xpm [illegible] ad incredulos quod prin
[illegible] ex contemptu humilitatis xpi. principes .n. sacerdotum

et scribe de aduentu xpi nimis carnaliter sapientes
expectabant eum temporaliter regnaturum et dominium a roma
nis ablaturum. et ideo cum viderent eum humilem abiectum et
pauperem et contemptum terrenorum docentem contempserunt eum et
sic fuerunt ceciati et fructu sue redemptionis priuati. et hoc
iuste quia aduentus eius fuerat prenunciatus in paupertate. za
charie. ix. ecce rex tuus uenit tibi iustus et saluator et ipse
pauper q̄ secundum omnes doctores hebreos de aduentu xpi in
telligitur. hoc igitur impedimentum remouet hic ostendendo q̄ hu
miliatio xpi fuit disposita ad gloriam. sicut quod dicit phil. ii. hu
miliauit se met ipsum factus obediens usq3 ad mortem. autem
crucis. propter q̄ et deus exaltauit illum. et no solum post
mortem fuit glorificatus .s. etiam ante in operibus miraculosis ad
declarationem sue diuinitatis. propter q̄ xpo petenti io. xii. cla
rifica me pater. responsum fuit clarificaui et iterum clarifi
cabo .i. clarificaui te in miraculis et iterum clarificabo
p gloriam resurrectionis et sic e in corpore mistico xpi quod
est ecclesia quia post passiones eius p iudeos et tyra
nos eleuata est in magna gloria etiam temporaliter et in
ipsis de passionibus fuit multum eleuata spiritualiter in recep
tione spiritus sancti et in miraculis que fiebant p apostolos
et alios sanctos in noie xpi ut patet in actibus apostolorum
in pluribus locis et in sanctorum legendis. Secundum hoc igitur
presens capitulum in duas partes diuiditur quia primo ostendit
propositum in mistico corpore xpi. secundo in ipso capite ibi. ecce
intelliget. prima in duas quia primo describitur ecclesie de
presse sublimatio. secundo eius dilatatio ibi q̄ pulcri. prima in
duas quia primo ostendit propositum. secundo adducit exemplum ibi
quia hec dicit. Circa primum propheta alloquitur ecclesiam primi
tiuam .d. consurge consurge. ad opera uirtutum et duplicat
hoc consurge. ad maiorem excitationem. induere fortitudine
tua syon. ad tollerandum constanter aduersa. quia ante
post ascensionem xpi ad celos facta e persecutio magna in
ecclesia act. viii. et post ea rome p neronem et alios plures
persecutores ecclesie. et quia post persecutiones secuta e pax
et honor ideo sequitur. induere uestimentis glorie tue. et
hoc fuit impletum tempore constantini imperatoris qui pacem ec
clesie [illegible] dedit. et [illegible] eam honorauit
quia no adiciet ultra ut pertranseat per te. sic te calcan
do et uilificando. incircumcisus .i. persecutor gentilis. et in
mundus .i. persecutor iudeus. Si aut contra hoc obiciat
q̄ post mortem constantini licinius persecutus e ecclesiam et post
ea iulianus apostata. dicendum q̄ ille persecutiones no
fuerunt tante q̄ deicerent ecclesiam ab honore, nec diu
durauerunt. licinius .n. in bello fuit deuictus et apud thes
salonicam capite truncatus. iulianus etiam a percussore a suo
merito fuit [illegible]. pot etiam dici q̄ illa dictio ultra
no importat [illegible] ad tempus [illegible] duratio tpis det
minata et aliquando non multum longa sicut dictum fuit
plenius supra. secundo capitulo. toto aut tempore constantini post e
baptismum uniuersalis ecclesia fuit in pace et honore. excutere
de puluere .i. de precedenti abiectione. ul de puluere. ad
literam. quia multi xpiani fuerant condempnati ad fodie
dum et deportandum harenam unde puluerizabant, qui
omnes fuerunt absoluti de mandato constantini. sede ihrlm
in sede honoris. q̄ tunc fuit impletum quando roma q̄ erat
caput mundi facta e sedes summi pontificis p constantinum
sede imperiali translata apud constantinopolim. solue vin
cula colli tui. quia omnes xpiani in diuersis partibus orbis
incarcerati p constantinum fuerunt liberati. gratis ue
nundati estis .i. sine causa deputati operibus seruilibus. et sine
argento redimemini. quia constantinus no accepit inde
pecuniam .s. magis eorum pecunias suas distribuit pauperibus
ad edificationem ecclesiarum et sustentationem ministrorum. Quia
hec dicit. hic adducit exemplum ad propositum et ponit
hic duplex exemplum. primum e de descensu populi isrl
in egyptum cum dicit. in egyptum descendit populus meus
in principio. de quo descensu habetur gen. xlvi. ut colon
eet ibi .i. habitator ad euitandum famis periculum sed

p̄ea fuit ibi ualde

postea fuit ibi multu~ depressus et afflictus / sed d~ns liberauit eum / ista tamen liberatio hic non exprimit~ quia erat nota et famosa / et ideo satis datur intelligi per hoc quod des-census in egyptum tangit~ et idem dicendum de secundo ex-cidio subditur et assur .i. rex assiriorum . absque ulla causa ca-lumpniatus est eum . tamen d~ns mirabiliter liberauit ipsum tempore ezechie ut habetur .4. Reg. Consequenter applicantur exempla ad propositum cum dicitur . et nunc quid mihi hic .i. in persecutione ecclesie . quasi dicat . decet me eam liberare / et subditur causa . quoniam ablatus est populus meus gratis . quia in primitiua ecclesia multi fue-runt ablati per occisionem de presenti uita et multi de locis suis per incarcerationes et exilia . dominatores eius inique agunt . quia iudei sub quorum dominio primo fuit ecclesia in ierusalem et iudea inique tractauerunt populum christianum et post ea imperatores romani et eorum prefecti . et iugiter to-ta die nomen meum blasphematur . scilicet nomen christi qui ab infidelibus magus et deceptor esse dicebatur . propter hoc .i. propter iniurias dictas . sciet populus meus . scilicet christianus . nomen meum .i. efficaciam nominis mei per experienciam sue salutis . sicut uocor ihesus .i. salus uel saluator . in die illa . scilicet nota-bili et famosa constantinus recepit baptisma . quia ego ipse qui loquebar . in humanitate assumpta . discipulis me-is . ecce assum . per saluationis effectum . et etiam in persona propria quia constantinus de baptismo surgens confessus est se uidisse ihesum christum ¶ Quam pulchri . hic consequenter describitur ecclesie dilatatio per predicationem apostolorum aliorumque discipulorum cum dicitur . quam pulchri .i. ualde pulchri . super montes .i. ter-renos principes fidem christi recipientes ad predicationem predicatorum . annunciantis et predicantis pacem .i. legem euuangelicam que est lex pacis et amoris . posset etiam hec littera exponi de nunciis constantini missis per orbem ad de-nunciandum ecclesie pacem . sed prima expositio magis consonat dictis apostoli ut supra dictum est / et etiam littere sequenti in qua subditur . dicentis syon regnabit deus tuus . apostoli enim et alii predicatores ecclesie predicauerunt et predicant regnum christi . propter quod dicitur . mat. 24 . et predicabitur hoc euuangelium regni etc. unde in fine legendarum sanctorum communiter ponitur re-gnante domino nostro ihesu christo etc. uox speculatorum tuorum .i. prelatorum secundum quod dicitur . eze. iii . speculatorem dedi te domui israel . leuauerunt uocem . constanter predicando simul laudabunt te . concorditer gratias agendo . quia oculo ad oculum uidebunt .i. sensibiliter . cum conuer-terit d~ns syon . uidentes multitudinem gentium conuer-sam ad christum et hoc fuit impletum tempore constantini anno 2 quo baptizatus fuit tanta multitudo credidit ut ad xii milia ex apostolis baptizandi ascribebantur ut habetur in ge-stis sancti siluestri absque mulieribus et paruulis . ideo sub-ditur . gaudete et laudate simul deserta ierusalem .i. loca s~ uicinia christi dedicata que ante tempus constantini ita fuerunt deserta quia nullus christianus nisi furtim audebat accedere . sed constantinus per totum orbem iussit ea apperi-ri et a fidelibus frequentari et alia de nouo hedificari . parauit d~ns brachium sanctum suum .i. filium qui dicitur uirtus patris . prima ad cor. i . predicamus christum dei uirtutem etc. et sic dicitur brachium domini / eo modo loquendi quo praxis se-cularis dicitur brachium seculare . in oculis gentium . quia pre-dicatores a tempore constantini libere potuerunt ibidem discurrere / et nisi ualde exemplo imperatoris excitati fue-runt ad fidem christi gentilitate relicta ideo subditur . recedi-te recedite . de cultu ydolatrie . pollutum nolite tangere .i. nolite extendere manus uestras ad opera prauorum . et quia mi-nistri ecclesie debent esse mundiores aliis . ideo sequitur . mun-damini qui fertis uasa domini .i. qui estis deputati ad cul-tum dei / sicut leuite in ueteri testamento qui portabant uasa cultus tabernaculi . quoniam in tumultu exibitis .i. per uiolenciam armorum quod dicitur propter multos confessores et ministros dei incarceratos quos constantinus libere ab-soluit . nec in fuga properabitis . carceres frangendo et ide-

fugiendo . precedet enim uos d~ns . per constantinum liberan-do . et congregabit uos deus israel . cum fidelibus aliis ad lau-dandum deum in ecclesiis ¶ Ecce intelliget . hic ostendit~ pro-missum in capite nostro ihesu christo qui fuit humiliatus et exalta-tus ut supra dictum est / et utrumque mirum ponitur cum dicitur . ecce intelliget seruus meus . quia habet scientiam diuinam ab eter-no et humanam ex tempore / et quod intelligatur de christo ad lit-teram patet per translationem caldaycam que dicitur targum apud he-breos et tante auctoritatis est apud eos quod nullus ausus fuit contradicere / que talis est hic . ecce prosperabitur seruus meus messyas . propter quod antiqui hebrei ab isto loco usque ad finem liii capituli exposuerunt ad litteram de persona christi . et exaltabitur . ad unitatem suppositi diuini . uel aliter exaltabitur . in sua resurrectione . et eleuabitur in sua ascensione . et sublimis erit ualde . sedens ad de-xteram dei patris marci ultimo . et d~ns quidem ihesus postquam locutus est eis assumptus est in celum et sedet a dextris dei . Sicut obstupuerunt multi super te . uidentes miracula ante passionem facta . math. viii . porro homines mirati sunt dicentes qualis est hic quia uenti et mare obedi-unt ei / et similiter doctrinam christi audiendo mirabiliter con-firmatam . math. vii . admirabantur turbe super doctrina eius erat enim docens sicut potestatem habens . sic inglorius .i. uilis passus . erit inter uiros aspectus eius . quoniam fuit con-sputus et colaphis cesus . iste asperget gentes mul-tas .i. mundabit suo sanguine et baptismate . super ipsum continebunt reges os suum quod iudem impletum in regibus ad fidem conuersis qui non solum continent ora propria a blasphemiis sed faciunt etiam suos subditos continere blasphemos puniendo quia quibus non est narratum de eo uiderunt . credendo et isti sunt gentiles ad quos prophete missi non fuerunt . neque audierunt . ipsum personaliter predicantem . sicut iudei . propter quod dicit saluator math. xv . non sum missus nisi ad oues que perierunt domus israel scilicet ad predicandum in propria persona .

Quis credidit. LIII

Raba. et . hebreos exponunt hoc capitulum ad litteram de populo iudeorum dicentes quod propheta de illo loquitur qui de homine uno / eo modo loquendi quo dicitur exo . iiii ca. filius meus primogenitus israel / sed eorum peruersitas patet per doctores hebreorum antiquos ut dic-tum est ca. precedenti / Item super illud gen. 24 . et intro-duxit eam ysaac . dicit Ra . moyses . hic est rex messias qui dedit cor suum ad petendum misericordiam pro israel et ad ie-iunandum et humiliandum se pro eis . Sicut scriptum est ysa. liii . ipse autem uulneratus est propter iniquitates nostras attritus est propter scelera nostra etc. / ex quo patet quod secundum istum doctorem hoc capitulum loquitur de christo ad litteram / hoc etiam patet per scripturas noui testamenti que sunt maioris auctoritatis / quamuis a iude-is non recipiantur / quod enim dicitur in principio capituli . domine quis credi-dit etc. Jo. xii . dicitur impletum in christo et similiter Ro. x . Item quod dicitur infra langores nostros ipse tulit etc. math. viii . dicitur impletum esse in christo similiter quod post ea subditur sicut ouis ad occisionem ducetur etc. usque ibi . qui abscissus est de terra uiuentium . act. viii . dicitur dictum ad litteram de christo / similiter quod post ea subditur / et cum sceleratis reputatus est / marci xv . dicitur im-pletum in christo / Igitur sequendo hanc sententiam dicendum quod hic po-nuntur remedia contra tria impedimenta predicta sicut fuit supra diuisum ca. li. / Et diuiditur in tres partes secundum tria remedia . primum ponitur ca. liiii . tercium lv . ca. / primum autem impedimentum percipiendi fructum redemptionis christi fuit mul-torum peccatum / contra quod ponitur hic remedium passi-onis christi / que sufficit ad delendum omne peccatum quantum est ex se / Et diuiditur presens capitulum in duas partes / quia primo propheta rei dicende designat altitudinem . 2° prosequitur dicendorum ordinem ibi et ascendet / Circa primum dicitur . Quis credidit auditui nostro .i. passionis christi misterio

quod ego et alij prophete audiuimus a spiritu sancto. Prouidens enim ysaias propheta iudeos pro maiori parte non credituros secundum quod dicitur Io. xij. Cum autem tanta signa fecisset coram eis non credebant in eum ut sermo ysaie prophete impleretur qui dixit. Domine quis credidit auditui nostro etc. et sequitur et propterea non poterant credere quia iterum dixit ysaias excecauit oculos eorum etc. et subditur. hec dixit ysaias quando uidit gloriam eius et locutus est de eo. et brachium domini. ut dictum est capitulo precedenti. cui reuelatum est. quasi diceret paucis ualde et inmo plene. ¶ Et ascendet. hic consequenter prosequitur dicendorum ordinem et primo quantum ad modum nascentis cum dicitur. et ascendet sicut uirgultum coram eo .i. coram deo patre et sicut radix. sicut surculus fructificans de terra sitienti .i. de uirgine non humectata uel semine dato humano femine ¶ Et non est. hic consequenter prosequitur ordinem suum quantum ad tollerantiam patientis et primo describitur eius passio ignominiosa. secundo nobis fructuosa ibi ipse autem. Tercio sibi finaliter gloriosa ibi de angustia. Istud tamen diuisio non est sic precisa quin partes in aliquo concidant et sic est communiter per totum librum istum sicut a principio fuit dictum. Circa primum dicitur. et non est ei species neque decor. quasi diceret .i. secundum ueritatem christus in humanitate assumpta fuit speciosus forma pre filiis hominum psalmo .xliiij. tamen ista speciositas fuit deturpata alapis in facie eius inflatam et liuorem causantibus et sputis eam fedantibus. et uidimus et non aspectus quia pre horrore auertebant homines faciem. et desiderauimus eum. loquitur propheta in persona sua et aliorum sanctorum aduentum christi desiderantium. secundum quod dicitur mattheus .x. multi reges et prophete desiderauerunt uidere que uos uidetis et non uiderunt. et nouissimum uirorum .i. ualde abiectum. uirum dolorum .i. multi et magni doloris expertum passione. sicut enim sanguinis dicitur qui est effusor multi sanguinis etc. et scientem infirmitatem .s. corporis per experientiam absque tamen peccato. et quasi absconditus uultus eius. pre uerecundia. Unde nec reputauimus eum. non solum saluatorem sed nec etiam aliquem de locis hominem et loquitur hic propheta in persona iudeorum tempore christi existentium et connumerat se eis inquantum erat de populo sicut daniel connumerat se peccatoribus enormibus qui fuerant in regno iude .ix. capitulo quamuis particeps non fuisset. Uere langores nostros ipse tulit .i. infirmitates carnis ut famem sitim et similia que uere fuerunt in eo sicut et humanitas uera. et nos reputauimus eum quasi leprosum .i. uilem et abhominabilem ad modum leprosi. et percussum a deo et humiliatum propter peccatum suum proprium. Imposuerunt enim sibi iudei quod haberet demonium et quod subuerteret populum et multa alia crimina ut patet ex decursu euangeliorum. ¶ Ipse autem. hic consequenter ostenditur passio christi nobis fructuosa quia non passus fuit pro peccatis propriis. sed pro nostris expiandis et hoc est quod dicitur. ipse autem uulneratus est propter iniquitates nostras. et patet litera. Ra. Sa. dicit quod istud dicitur in persona gentilium et uocat gentiles omnes preter iudeos. quasi diceret quod in aduentu messie gentiles uidentes iudeos per eum mirabiliter exaltari dicent quod afflictiones quas modo sustinent iudei in hac captiuitate fuerunt propter peccata gentilium et in hoc sibi contradicit quia alibi in multis locis dicit quod hec captiuitas est propter peccatum uituli conflatilis expiandum. exodi .xxxij. omnes nos quasi oues errauimus. quia nullus quantumcumque iustus preter christum caret peccato omnino saltem ueniale. et dominus posuit in eo iniquitatem omnium nostrum .i. penam pro iniquitatibus omnium expiandis et quia christus hanc penam ex mera caritate sustinuit. ideo subditur. oblatus est. s. ad passionem. quia ipse uoluit. propter obedientiam dei patris et liberationem humani generis. et non aperuit os suum uerbis recalcitrando et iniurias pro iniuriis reddendo sed magis coram falso accusantibus et male iudicantibus tacendo sicut patet ex euangelio. Cetera patent ¶ De angustia. hic consequenter ostenditur eius passio finaliter gloriosa quia per eam transiit ad resurrectionis gloriam sicut luce ultimo oportuit pati christum et resurgere a mortuis et ita intrare in gloriam

suam. et hoc est quod dicitur de angustia. s. mortis. et de iudicio quo omnes descendentes ex diuina sententia detinebantur in limbo patrum. sublatus est. per potentiam sue resurrectionis. generationem eius quis enarrabit. quod secundum Ieronimum super mattheum intelligitur de generatione diuinitatis que inenarrabilis et incomprehensibilis est non tantum ab hominibus sed etiam ab angelis. Ambrosius. ipso licet scire generationis secretum mens deficit uox silet non mea tantum sed angelorum. Uidetur tamen in saluo meliori iudicio quod melius exponatur de spirituali generatione per multiplicationem fidelium. ideo subditur. quia abscisus est de terra uiuentium. per mortem corporalem ad quam secuta est multiplicatio fidelium. secundum quod dixit Io. xij. nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit ipsum solum manet. Si autem mortuum fuerit multum fructum affert. ad generationem uero eternam filij non uidetur habere aliquam conuenientiam quod dicitur. quia abscisus est etc. propter scelus populi mei. expiandum. percussi eum .i. percuti permisi et dabit impios pro sepultura sua. etc. .i. iudeos impios et auaros dabit in manibus romanorum in penam mortis sue quod tempore tyti fuit impletum eo quod iniquitatem non fecerit etc. et sic mors eius fuit punitione digna. et dominus .s. pater. uoluit conterere eum in infirmitate. s. carnis quia deitas est impassibilis. per hoc autem quod dicitur hic. eo quod iniquitatem non fecerit patet falsa expositio Ra. Sa. exponentis hoc de populo iudaico. ut supra dictum est quia ab antiquo usque in presens populus ille multas iniquitates fecit contra deum et proximum ut patet ex decursu scripturarum. neque dolus erit in ore eius. quod patet falsum de populo iudeorum cum inter omnes homines sint et fuerint multum mendaces et dolosi non solum erga alios sed etiam inter se ipsos. Si posuerit animam suam pro peccato. accipitur hic si pro quia. quia christus animam suam posuit pro peccato mundi. Uidebit semen longeuum .i. multiplicationem fidelium qui sunt semen christi et hec multiplicatio secuta est ad mortem eius ut predictum est. et uoluntas domini de salute mundi. in manu eius dirigetur .i. per ipsum complebitur pro eo quod laborauit anima eius ieiunando. uigilando. predicando. mortem sustinendo. Uidebit. resurrectionem suam. et saturabitur. tunc enim et non ante habuit gloriam in corpore et sic fuit saciatus ex omni parte. in scientia sua. diuina et humana iustificabit ipse etc. quia nullus iustificabitur nisi per ipsum. sed quia multi reddunt se indignos. ideo dicit hic multos et non omnes. et iniquitates eorum .i. penam pro iniquitatibus ipse portabit. ex obediencia ad patrem et caritate ad homines. ideo dispertiam ei plurimos .i. reddam ei plures de gentilibus quam ceciderunt de iudeis et fortium .i. demonum de quorum fortitudine dicitur iob .xli. non est potestas super terram que ei comparetur. diuidet spolia. extrahendo patres de limbo quod fecit christus in sua resurrectione. pro eo quod tradidit ex mera caritate in mortem. ualde acerbam et cum hoc confusibilem ideo subditur. et cum sceleratis reputatus est. quia inter latrones fuit crucifixus ut per hoc particeps maleficij ipsorum a uulgaribus reputaretur. ad hoc enim impetrauerunt iudei a pilato ut duo latrones cum eo crucifigerentur sed ex dei ordinatione hoc factum est ut hec scriptura impleretur ut dicitur marci .xv. et ipse peccatum multorum tulit. quantum ad efficaciam omnium tamen quantum ad sufficientiam et pro transgressoribus rogauit. luce .xxiij. pater ignosce illis etc. et ex hoc patet expositio Ra. Sa. falsa quia populus iudaicus non orat pro gentilibus immo contrarie orat pro destructione romani imperij et maxime pro destructione discipulorum christi. secundum quod dicit Ieronimus et per eius discipulos omnes intelligunt christianos.

Lauda LIIII

sterilis. Aliqui doctores catholici exponunt hoc capitulum de reditu captiuitatis babilonice. ita quod eadem gens .s. iudaica dicitur hic habens uirum et fecunda tempore legis date quo fuit desponsata per legis susceptionem. derelicta et sterilis tempore babilonice captiuitatis. sed hoc non uidetur bene dictum

quia

quia sterilis et deserta, promittitur hic maior multiplicatio prolis exaltationis et honoris quam habuerit iudei. postquam autem redierunt de captivitate babilonica numquam fuit postea in tanta prosperitate quantum ad multitudinem populi nec divinos honores et humanos. sicut fuerat ante captivitatem et maxime tempore david et salomonis. sed fuit in servitute, licet in terra sua et afflictionibus multis ut dictum est supra. [illegible]. Item istud dicitur contra. ecce sternam per ordinem lapides tuos et fundabo te in saphiris. in quo denotatur reedificatio civitatis et templi multo excellentior quam ante. Reedificatio vero templi et civitatis post captivitatem babilonicam nulla fuit talis que precessit.

Et ideo Ra. Sa. exponit istud capitulum de tempore Christi. ita quod sic cum iudea dicitur hic uxor et fecunda pro tempore ante captivitatem factam per Titum, sterilis et derelicta a viro pro tempore captivitatis in qua est modo. sed in adventu messie erit in maiori prosperitate quam incomparabiliter quam fuit unquam. Sed istud dictum fundatur super erroneum fundamentum. scilicet quod Christus sit venturus. propter quod paulo apostolus ad gal. iiij. exponit principium huius capituli de vocatione gentilium ad fidem Christi. quod sumar intendo prosequi. Igitur ad intellectum dicendorum sciendum quod sicut est una fides antiquorum et modernorum. licet sit modo magis explicata, ita est una ecclesia a principio mundi usque ad finem. Unde dicit gregorius omelia. vij. quis rectius patri familias similitudinem tenet quam conditor noster qui eos condidit quos subiectos possidet in domo qui habet vineam universalem. scilicet ecclesiam que a primo abel iusto usque ad ultimum electum qui in fine mundi nasciturus est, quot sanctos protulit quasi tot palmites misit. et sic una et eadem ecclesia dicitur sterilis et fecunda. virum habens et derelicta secundum diversas gentes et tempora. ita quod pro tempore veteris testamenti dicitur fecunda et virum habens quantum ad iudeos ratione legis accepte et divini cultus qui viguerunt apud eos. sterilis et derelicta quantum ad gentiles quorum pauci habuerunt fidem mediatoris ut sanctus iob et aliqui alii. nec data fuit eis lex divina. econverso autem pro tempore novi testamenti in quo pauci de iudeis comparative et multi de gentilibus crediderunt. Secundum hoc igitur dicendum quod in principio capituli ponitur remedium oppositum impedimento liberationis fiende per Christum tacto supra capitulo [illegible]. quia ex dilatione promissionis dicte salvationis ab aliquibus poterat estimari licet falso quod promissio posset frustrari. in hoc autem capitulo ostenditur dicta promissio non solum impleri quantum ad iudeos omnes qui credere voluerunt sed etiam quantum ad gentiles quod videntes adimpleri iudei qui crediderunt in primitiva ecclesia admirantes et glorificantes deum dixerunt ergo et in nationes gratia spiritus sancti effusa est act. xi.

Secundum hoc igitur presens capitulum in tres partes dividitur. quia primo describitur salvationis per Christum fiende dilatatio. secundo fidelium exaltatio ibi. noli timere. tertio hostium prostratio ibi. ecce ego creavi. Circa primum dicitur. lauda sterilis etc. Ecclesia que fuisti sterilis in gentilibus tempore veteris testamenti et dicitur. lauda. scilicet interius corde. decanta laudem. exterius ore. et hymni. in corpore quia fortis motus devotionis redundat exterius in motibus corporis psalmus. 83. cor meum et caro mea exultaverunt in deum vivum. et subditur ratio tante exultationis cum dicitur. quia multi filii deserte. i. gentilitatis que fuit deserta tempore veteris testamenti. magis quam eius que habebat virum. i. gentis iudaice. quia in novo testamento plures sunt fideles de gentibus quam de iudeis fuerunt tempore veteris testamenti. et quia ad multiplicationem fidelium sequitur augmentatio divini cultus subditur. dilata locum tentorii tui etc. per locum tentorii intelligitur locus sacrificii, eo quod sacrificia in veteri lege fiebant in tabernaculo accipiendo tabernaculum pro atrio sacerdotum quod erat ante tabernaculum moysi factum de cortinis pellibus et tabulis et filis ad erectionem tabernaculi necessariis. locus autem sacrificii fuit arto tempore veteris testamenti. quia non erat licitum offerre sacrificium nisi in ierusalem nec in tota civitate, sed in monte syon ubi erat templum. sed tempore novi testamenti dilatatus est locus per orbem universum. ubi a christianis offertur eucharistia que est novi testamenti sacrificium secundum quod habetur prophetia malachie primo capitulo. ab ortu solis usque ad occasum magnum est nomen meum in gentibus dicit dominus et in omni loco sacrificatur et offertur nomini meo oblatio munda. propter hoc dicitur dilata locum tentorii tui etc. ad designandum amplitudinem cultus divini. ad dexteram enim et ad levam penetrabis. i. dilataberis ad omnem partem orbis. et semen tuum gentes hereditabit. quia apostoli omnes iudei fideles acquisierunt ecclesie alias gentes plurimas. et civitates desertas. scilicet a deo propter ydolatrie cultum. inhabitabit fidem ibi seminando.

Noli timere. quia multiplicatio hominum non est ad letitiam nisi sit ordinata ad bonum secundum quod dictum est supra. ix. multiplicasti gentem non magnificasti letitiam. ideo post multiplicationem fidelium hic consequenter describitur exaltatio eorum. et dividitur in duas partes quia primo ponitur remotio cuiuscumque confusionis. secundo [illegible] ibi. paupercula. Circa primum dicitur. noli timere quia non confunderis etc. Cuius ratio subditur cum dicitur. quia confusionis adolescentie tue etc. Ad intellectum huius litere sciendum quod a principio non fuit distinctio iudee et gentilitatis. sed incepit in abraham qui circumcisionem accepit in signum huius distinctionis. Unde circumcisio sic diffinitur. Circumcisio est signum distinguens israel a gentibus. et ideo confusio adolescentie gentilitatis est ydolatria ad quam statim declinavit cultu dei remanente in abraham et successoribus eius per ysaac. opprobrium vero viduitatis in gentilitate accipitur tempore legis date. propter quod ydolatria quasi a deo dimissa est et repudiata ipso iudea ab ipso desponsata per legem. confusio vero adolescentie ipsius iudee est ydolatria ad quam declinavit post dationem legis in deserto, et postea in terra promissionis. Unde dicitur Jeremie. ij. Recordatus sum tui miserans adolescentiam tuam et caritatem desponsationis tue quando secuta es me in deserto. opprobrium autem viduitatis eius est a tempore legis nove quam recipere noluit et sic derelicta est a deo repudiata pro maiori parte. nunc autem non est quod ille confusiones et opprobria gentilitatis et iudee non sint recordanda in ecclesia ex iudeis et gentibus constituta tempore gratie, eo quod sunt equales iudei et gentiles ad participandum gratiam dei in via et gloriam in patria. et hoc est quod dicit apostolus Ro. x. non est distinctio iudei et gentilis nam idem dominus omnium dives in omnes qui invocant illum. et gal. v. capitulo. in Christo enim ihesu neque circumcisio aliquid valet neque preputium. sed nova creatura. scilicet per baptismum regenerata qui baptismus est pene et culpe deletivus et per consequens confusionis et opprobrii, propter quod in deum credentes non possunt aliquid improperare gentilibus credentibus de pristino nec econverso. ideo dicitur. quia confusionis adolescentie tue oblivisceris. etc. et per litteram ex dictis usque ibi. quia ut mulierem derelictam et merentem spiritu. ubi alloquitur ecclesiam prout se extendit ad iudeos et gentiles et fideles [illegible] in patria una communiter affligitur et per consequens [illegible] et novi testamenti. ideo assimilatur mulieri derelicte et [illegible]. sed quia ista tristitia convertitur in gaudium [illegible] que a tempore passionis Christi est apta. ideo subditur. ad punctum in modico dereliqui te. quia [illegible] ad presentem [illegible] qui momentanea est [illegible] consolationis [illegible]. et in misericordia sempiterna misertus sum [illegible] quod in hac parte ubi consolatio nostra habetur. quia [illegible] ut te dominus exercituum nomen eius. In hebreo habetur sic. quia dominatores tui factores tui dominus exercituum nomen eius ubi manifeste apparet pluralitas personarum in deitate in plurali dominatores tui factores tui [illegible] dominus exercituum nomen eius [illegible] pluralis numeri coniungitur cum verbo singularis numeri.

Sicut in diebus noe. hic consequenter ponitur confirmatio dicti et hoc iuramento divino cum dicitur. Sicut in diebus noe iuravi. i. [illegible] ut non inducerem ultra aquas noe super terram, sic iuravi ut non irascar tibi et [illegible] super te

ecclesiam cupit de. Sic iuraui ut nō irascar tibi et nō increpē te. In tempore ꝺ̄ina est tribulatio a deo [illegible] et sic per prophetia loquitur hic de statu ecclesie triumphantis ubi confusio et tribulatio nulla locum [illegible] subditur. montes eṁ cōmouebuntur [illegible] ad iudicium. fedus pacis mee non [illegible] intelligat de federe gratie nō mouebitur [illegible]. fedus autem glorie e omnino [illegible] hic autem ponit honoris [illegible] pacis tribulatio eius de [illegible] quia ecclesia ut plurimum [illegible] et erit in presenti uita loquendo de [illegible] qui uino et uino sunt in ecclesia et hic [illegible] ut oportuit cōsolatio siue honoratio [illegible] dei. ecce ego sternā p ordinē lapides tuos. [illegible] intelligi de ecclesia militante et sic lapides isti sunt uiri sancti in diuersis gradibus et officiis ecclesie constituti ex quibus hedificatur ecclesia. [illegible] de ecclesia triumphante et sic lapides isti sunt beati in diuersis mansionibus et gradibus glorie collocati de quo e distinctio hic. apocalipsis. 21. unde ibi cōcludit et ciuitas nō eget sole neque luna ut luceant in ea. nā claritas dei illuminabit illam. Uniuersos filios tuos doctos a deo. quia in beatitudine celesti omnes uident in diuina essentia id quod pertinet ad eorum beatitudinem et sic sunt edocti a domino inmediate et hoc e quod dicit Ierem. xxxi. et nō docebit ultra uir proximum et uir fratrem suum dicens cognosce dominum. omnes n. cognoscent me a minimo usque ad maximum ait dominus. recede. i. recedes. procul a calumpnia quia non habebit locum in patria. ecce accola ueniet. i. gentilis. qui nō erat mecum. ante conuersionē ad fidem. aduena quondam tuus. i. adequabitur tibi in gratia [illegible] et glorie ut supra dictum est. Ecce ego creaui [illegible] describitur hostium [illegible] erit instrum [illegible] ad persequendum ecclesiam et hoc e quod dicit et ego creaui fabrum sufflantem in igne prunas. i. dyabolum qui quantum ad naturam que bona e a deo creato est. [illegible] maliciam depravato de quo dicit iob. xli. alitus eius prunas ardere facit. i. temptatiōnes in medio peccatorum et persecutiōnes contra ecclesiam fidelium. et proferentem uas in opus suum. i. antixpm̄ quē possidebit et ad persecutiōnē fidelium [illegible] et creaui interfectorem ad disperdendum. i. [illegible] archangelum qui [illegible] de precepto [illegible] et magna pars adherentium [illegible] doctores sancti. io [illegible] omne uas quod fictum est contra te. dyaboli instigatione. non diriget. i. [illegible] et omnem linguā resistentem tibi. i. ad instantie [illegible] fidei. in iudicio iudicabis. quia [illegible] in extremo iudicio [illegible] ipsos iudicabunt. hec e hereditas seruorum domini. quia [illegible] celestem hereditatem possidebunt.

Omnes LV

sitientes. hic [illegible] in hebreo in quo ponitur re [illegible] in pedimento supposito [illegible] ex [illegible] et io hic ponitur eius eminen [illegible] quia primo describitur eius magnitudo liberalitatis. secundo ipsius summa dignitas. ecce teste. Tertio excitatur [illegible] sedulitas ibi. querite dominum. Circa primum dicit. omnes sitientes uenite ad aquas. s. gratie in presenti et glorie [illegible] celesti per ipsum xpm donandas secundum quod ipse dicit [illegible] qui biberit ex aqua quā ego dabo ei nō sitiet in eternum [illegible] quā ego dabo ei fiet in eo fons aque salientis in uitam eternā. et qui nō habetis argentum [illegible] non [illegible] precio speciali [illegible] ex [illegible] diuina. uinū et lac. per ista que in [illegible] papua intelliguntur bona gratie et glorie spiritualia [illegible] ad [illegible]

aliud p [illegible] de uenire. quare appenditis argentum. i. ponitis studium et laborem uestrum circa bona temporalia transitoria et deceptoria que nō reficiunt sed magis famē et sitim faciunt quia cupiditatem augent. unde dicit poeta. Crescit amor nummi quantum ipsa pecunia crescit. et idem dicit ambrosius super lucam de ydropico et idem e de ambitione honorum et huiusmodi. et delectabitur in crassitudine. i. anime pinguedine. aīa uestra nō corpus quod nō sentit talia. Inclinate aurem uestram. ad euangelium ueritatem. et uiuet aīa uestra. uita gratie et per gratiam glorie. et unde ista proueniat subditur ipsius xpi sublimitas et primo in doctrina cum dicit. ecce testem populis dedi eum. i. muneritans diuine testimonium propter quod dixit Io. xviii. ego in hoc natus sum. et feriam uobiscum pactum sempiternum. i. legem euangelicam cui alia nō succedet. misericordias dauid fideles. sic est in hebreo et in libris correctis. i. misericordias xpi fideliter adimplendas. quod autem per dauid intelligatur xpus patet osee. iii. reuertentur filij israel et querent dominum deum suum et dauid regem suum. ubi translatio caldaica habet. et obedient messie filio dauid regi suo. et Ieremie. xxx. seruient domino deo suo et dauid regi suo. glosa hebraica obedient messie filio dauid. Certum e quod dauid diu ante mortuus fuit quam isti prophete essent. et ideo non intelligitur hic de ipso sed de xpo ab eo descenso secundum quod dicit Ro. i. qui factus est ei de semine dauid secundum carnem et eodem modo hic per dauid intelligitur xpus. hoc etiam patet per paulum apostolum qui act. xiij. allegat hanc scripturam de xpo dictam. d. dabo uobis sancta dauid fidelia ubi n. translatio nostra hic habet. misericordias dauid fideles. translatio. Aq. quam allegat paulus habet. sancta dauid fidelia. ut dicit glo. act. xiij. ex quo etiam ulterius patet quod sententia totius capituli ad literam reducenda e ad tempus xpi. [illegible] etiam dicit Ra. Sa. ut patet ex superioribus. ecce testem. hic autem describitur ipsius xpi sublimitas et primo in doctrina cum dicit. ecce testem populis dedi eum. i. in ueritatis diuine testimonium propter quod dixit Io. xviii. ego in hoc natus sum et ad hoc ueni in mundum ut testimonium perhibeam ueritati. secundo in principis eminentia cum dicit. ducem ac preceptorem gentilibus. secundum quod dicit mat. ultimo. data e mihi omnis potestas in celo et in terra. Ecce gentem. quam hic mutat modum loquendi de tertia persona ad secundam quod frequenter fit in prophetis et dirigit sermonē ad xpm. d. gentem. i. populum gentilem. quā nesciebas. per approbatiōnem propter eius uetolatriam eo modo loquendi quo dicitur fatuis uirginibus nescio uos mat. xxv. et gentes que te nō cognouerunt. per fidem. ad te current. per celerem conuersionem ad predicationem apostolorum. propter dominum deum tuum. i. propter patrem qui e deus ipsius xpi hominis et sanctum israel quia glorificauit te. quantum ad gloriam corporis in resurrectione quam tunc habuit xpus et nouiter et quantum ad sessionē ad dexteram patris in humanitate quā habuit in ascensione et quantum ad operatiōnē miraculorum per apostolos factorum in nomine xpi inuocatione. que uidentes populi gentiles ad xpm conuertebantur. ut habetur in actibus apostolorum in pluribus locis.

Querite. hic contra excitatur humana sedulitas ad querendum dominum tempore gratie ex cōsideratione sue liberalitatis et maiestatis. et primo fit propositum. secundo declaratur dictum ibi. non. n. Circa primum dicit. querite dominum dum inueniri potest. i. antequam ueniat seueritas iudicij. Inuocate eum. per deuotam orationem. dum prope e. ad exaudiendum paratus et quia oratio peccatoris non est exaudibilis. io subditur. derelinquat impius uiam suam. i. opera sua. et uir iniquus cogitationes suas. ex hoc patet falsitas iosephi dicentis quod cogitationes [illegible] manentes non sunt peccata. et reuertatur ad dominum. per uiam penitentiam et miserebitur eius donando et gratiam. quia multus e ad ignoscendum. i. pronior quam ad condempnandum. Non. n. hic autem declaratur dictum suum et primo de diuina pietate. d. non. n. cogitationes mee [illegible]. Cogitationes enim humane sunt ad iniurias uindicandas. cogitationes autem diuine sunt ad miserandum. quia sicut exaltantur celi a terra

quia celum sursum et terra deorsum. sic cogitatoes
diuine et opa sunt sp eleuate ad supiora sm qd
dr. prub. xv. Vniusa ppter semet ipm opatus e dns/co
gitatones autem humane et opa tendunt ad deorsum
Gen. viij. sensus et cogitato humani cordis proni sut ad
malum ab adolescencia sua. Scdo quantum ad uerbi sui sta
bilitatem cum dr. et quomodo descendit ymber et nix de ce
lo et illuc ultra non reuertitur. absque effectu. io sequitur
sz inebriat terram. ec. et pz litera usque ibi. Sic erit uerbu
meum. p. pphas dictum/ uel aliter. Verbum meum. i. filius
de quo dr. Jo. i. in pn erat uerbum ec. quod egredietur
de ore meo. quia sp nascitur a patre/ista. n. natiuitas
mensuratur eternitate que complectitur omne temps. non
reuertetur uacuum. filius. n. pcedens a patre et ueniens
i mundum non rediuit uacuus in celum. sz patres detentos
in limbo adduxit secum. ideo sbditur. sz faciet quecumque
uolui. i. quecumque p ipm fieri disposui. Siliter si istud
referatur ad uerbum dni p pphas dictum/ no frustratur
effectu a deo intento. quia in leticia egrediemini/ uos
patres in limbo detenti et in pace deducemini. ad gliam
celi. montes et colles. i. angeli supiores et inferio
res/ eo modo loquendi quo dr ps. cxxiiij. montes i circui
tu eius. i. angeli/ ut dicit gloza augustini. Cantabut
coram uobis laudem. quia xpo ascendente cum electis fu
it gaudium et leticia angelis sanctis et omnia ligna
regionis. i. omis creatura etiam insensibilis. plaudent
manu. congaudentes suo creatori. pro saliunca ascendet
abies ec. q exponit Ra. sa. sic. i. ptas auferet ab ipsis
et dabitur iustis/ et illud fuit impletum in resurrectione
xpi p quam patres detenti in limbo fuerunt de ptate de
monum liberati et ad celum exaltati/ et plenius implebitur
in iudicio finali qn demones retrudentur in infernum et
omis electi in corpore et aia transferet ad padisum. Ideo
sbditur. et erit dns nominatus. ab omnibus electis. i sig
eternum. i. i signum salutis eterne. quod no auferetur.
quia ppetuitas i ratione uere btitudinis icluditur.

Hec dicit LVI

dominus. Supius
ppha consolatus est fideles denunciando
eis liberatorem a malis. hic iterum eos consolatur denu
ciando eis conseruatorem in bonis. Et diuidit in tres p
tes quia pmo ponitur huius salutis pparato. 2o salutis
collato caplo. lix. tertio salutis collate discretio cao.
lxiij. Pma in duas quia pmo ponitur dicta pparatio
seu dispositio. 2o tollitur erroris occasio ibi. et non di
cat. Circa pmum sciendum q debita dispositio ad recipi
endum salutem p xpm donanda est/ q homines iuste se ha
beant erga pximum et deuote erga deum. pmum tan
gitur cum dr. Custodite iudicium. quod dr iudicibus et
maioribus ut non declinent a rectitudine iudicij timore
uel amore. et facite iusticiam. hoc dr quantum ad omes.
quia quilibet tenetur uiuere iuste cum primo. qa
iuxta est salus mea. i. xps p quem a patre data e mundo
salus. ut ueniat. carnem assumendo. et iusticia mea. i.
xps. qui p uitam iustie satisfecit deo patri. dr autem xps iu
sticia et salus. quia pfectio xpi uno noie no pot expli
cari. et io nominatur pluribus noibus hic et alibi. Com
ponitur sm de diuino cultu cum dr. beatus uir qui facit h
. s. quod postea sbditur. custodiens sabbatum ne polluat
illud. p sabbatum quod erat ordinatum spaliter diui
no cultui intelligitur omne illud qd ptinet ad diuinum
cultum in noua lege. Custodiens manus suas. a mal
opibus i quibus maxime est transgressio sabbati et cultus di
uini/ magis quam in opibus corporalibus utilitati hominum de
seruientibus. Et non dicat. hic consequenter remouetur error o
riens circa pdictam dispositionem/ et diuidit in tres
ptes sm tres errores. sa ps incipit. lvij. cao. tertia. lviij.

·pma in duas quia pmo ponitur erroris remotio. Scdo doc
torum punitio ibi omes bestie. Pma adhuc i duas. qa
pmo error tollitur. 2o contraria ueritas asseritur ibi quia hec
dicit. Iste aut error pmus pcedit ex deffectu naturali. s. ge
neris et prolis. ex hoc. n. q gentiles conuersi ad iudaismum
non admittebantur ad cetum iudeorum equaliter/ quia quam
uis reciperentur ad legis obseruanciam no tn admittebantur
statim ad ea que erant honoris/ sz aliqui tercia generatione
et aliqui in decima/ et aliqui numquam ut dictum fuit plenius
deutro. xxiij. et ex hoc credebant q in pmio btitudinis
esset tanta distancia/ et hoc remouetur cum dr. et no dicat
filius aduene. i. gentilis natoe qui adheret dno p ueram
fidem. separatione diuidet me dns in retributione iustorum
a pplo suo. s. iudaico similiter/ quia deffectu prolis in lege
erat uitupabilis/ aliqui simplices ple carentes qui nas
cent de pplo isrl estimabant se deficere a pmio iustorum
eo q non multiplicauerant pplm/ et hoc remouetur
cum dr. et no dicat eunuchus. i. ipotens ad generatonem
ecce ego lignum aridum. i. no faciens prolis fructum et
subintelligitur diminutionem mercedis uel ablatam. Quia hec
hic consequenter contraria ueritas asseritur. videlicet q eunuchus
et gentilis ueniens ad fidem tantum bonum consequitur gre
in pnti et glie in futuro ceteris tamen paribus quantum recipi
et iudeus natone et dotatus multa ple/ et hoc pz impletum
in noua lege actuum. x. ubi sps sanctus in signo uisibili
descendit sup cornelium et alios gentiles cum eo existe
tes sicut ceciderat super aplos et alios fideles de iude
is existentes/ ppter q dicit paulus aps. Ro. x. non e distinctio
iudei et greci. nam idem dns omnium. diues i omes qui inuo
cant illum et hoc e quod dr. quia hoc dicit dns eunuchis
qui custodierint. ec. i. debite deum coluerint. et elegerint
que uolui. s. iuste uiuere cum proximo et tenuerit fe
dus meum. i. legem euangelicam p quam deo federamur.
dabo eis in domo mea. i. ecclia militante. ut dictum e sup
ij. cao. et in muris meis. i. in ecclia triumphante que p
muros intelligitur/ eo q uiolencia ibi no pot inferri lo
cum recipiendo. s. graciam in pnti et gliam i futuro. et
nomen melius a filiis et filiabus. istud pprie refertur ad il
los qui se castrauerunt ppter regnum celorum p castitatis ob
seruanciam que melior e et magis uirtuosa quam fecunditas pro
lis sm quod dicit saluator. mt. xix. Sunt eunuchi q se ca
strauerunt ppter regnum celorum qui pot capere capiat. i. arduum
bonum ppter sui altitudinem non papitur sz consulitur. et no
men sempiternum dabo eis. q non pot intelligi de uita
pnti/ ubi non continuatur nomen aliquorum p successione se mi
nium. sz intelligi de uita bta. Consequenter dicitur ppositum i ge
tilibus cum dr. filios aduene. ec. Et pz sentia ex dictis usque
ibi. adducam eos in montem sanctum meum. i. i gliam celestem
ubi nichil admittitur nisi sanctum apoc. ultimo no intra
bit in illam aliquid coinquinatum et premittitur hic status
ecclie triumphantis/ eo q e pmus in intentione/ et sbditur sta
tus ecclie militantis cum dr. et letificabo eos in domo oro
nis mee. orones eorum acceptando. Ideo sbditur. holocau
sta eorum et uictime eorum placebunt m. et dicuntur hic holo
causta et uictime quia continet i se uirtutem omnium sa
crificiorum ueteris legis/ eo modo sup eminenti. cunctis pplis
sine aliqua acceptatone. ppter q dicit petrus act. x. In
ueritate comperi q no e psonarum acceptor deus. ec. qui congre
gat dispersos isrl. i. omis electos in unitate caritatis et
fidei. adhuc congregabo. ec. quia post congregatonem fidelium
in uita pnti modo pdicto/ fiet iterum congregatio ipsorum
in celo/ et illa congregatio amplius non dispergetur. Omes be
stie. quia error premisso pcedebat ex ignorancia crede
cium/ hic consequenter ponitur punitio doctorum qui debebant eos
de contraria ueritate docere/ et non fuit in destructione ihrlm
p tytum qui sacerdotibus noluit parcere. dicens. Justum
e sacerdotes cum templo perire. et hoc e qd dr. omis bestie
agri. i. multitudo exercitus romani. venite ad deuorandum
. i. ad destruendum sacerdotes et templum. et tunc sbditur

speculatores eius .i. sacerdotes et doctores ad quos spe
ctat pericula previdere et populo nunciare. Ceci omnes in
cognitione salvatoris quem reprobaverunt propter quod dicit sal
vator de ipsis Mat. xv. ceci sunt et duces cecorum. canes
muti etc. quia non latrabant contra populi vitia eo quod erant
maioribus et similibus peccatis irretiti. videntes vana quia
tunc magis studebant in auguriis ut patet in manasse sydereis
et similibus quam in lege et prophetis propter quod salvator dixit eis
Mat. xvi. faciem celi diiudicare nostis signa autem tem
porum non potestis et vocat ibi tempora signa que de
adventu Christi et prophetis erant dicta. dormientes. In
hoc notat eos de carnalitate et etiam de gulositate
cum subdit. et canes impudentissimi etc. ipsi pastores .i. sa
cerdotes et doctores qui pascere debent populum verbo
et exemplo. ignoraverunt intelligentiam .i. veram scripture
propter quod salvator increpat eos. Marci vii. quod irritabant
mandatum dei propter traditiones suas et de falso intellectu
scripturarum arguit eos in pluribus locis evangelii. omnes
declinaverunt in viam suam. et que sit illa subditur cum dicit
unusquisque ad avaritiam suam. Sacerdotes enim et scribe
maxime ad avaritiam declinabant et sub specie religionis ob
lationibus et consilibus populum multipliciter spoliabant propter quod stare
bant in templo homines qui vendebant oves et boves et nu
mularios ut dictum fuit plenius Io. ii. et Mat. xxi. Unde et
in libro hebraico qui dicitur Ioma et est autenticus apud iu
deos dicitur quod in secunda domo erant avaritie incentiva et voca
tur secunda domus templum in reditu captivitatis babilonice edi
ficatum ubi Christus fuit oblatus ubi legitur. venite sumamus
vinum. istud erat vinum eorum semper
ipsos ad carnalitates invitans. et erit sicut hodie
sic et cras etc. quia semper nunciabant nostros modos et
bendi perituros a populo ad continuandum ista et ampliandum

Iustus LVII

perit. hic ramo

vetur error filius qui proveniebat ex defec
tu penali. et hoc enim quod aliqui considerabant iustos de com
munis specialiter affligi pre ceteris / et maxime Christum et apostolos
et fideles alios in primitiva ecclesia cogitabant quod hoc acci
pro peccatis eorum et refugiebant vitam et doctrinam ipsorum
ad opposita vitia se convertentes in veteri testamento et novo
/ et secundum hoc presens capitulum dividitur in duas partes quia primo
error excluditur. et secundo malitia eorum arguitur ibi. vos
autem. Circa primum dicit. iustus perit .i. Christus qui morte sensibi
li ex hoc mundo transiit. et non est qui recogitet. quod hoc non
est propter suum delictum sed propter aliorum expiandum. et viri mise
.i. apostoli alii quoque fideles ex compassione aliorum se laboribus
et tormentis exponentes. colliguntur de vita presenti. sicut
fructus maturi ad reponendum in horreo celesti. et non
est qui intelligat. quod hoc fit ad bonum ipsorum sed magis ad
malum ut estimant quod excluditur cum subditur. a facie enim ma
litie. bonum presentis vite. collectus est iustus in horreo cele
sti. veniat pax. celestis super eum. requiescat in cubili suo .i. in
gremio glorie sibi preparato. qui ambulavit in presenti vita in
directione sua. non declinans a recta via. Vos autem.
hic consequenter arguitur eorundem malitia. secundo commendat
redemptionem presentia ibi. qui autem. tertio amborum differen
tiam ibi. non autem. prima in duas quia primo arguitur
malitia populi iudaici captivitatem babilonicam precedens
secundo subsequens ibi. in multitudine. malitia autem precedens
potissime fuit ydolatria propter quam secuta est captivi
tas illa ut patet ex iiii. Re. et secundo Par. et hoc est quod dicit. vos
autem accedite huc filii augurantricis .i. gentis iuda
ice que fuit maxime inventrix auguriis tempore manasse et
aliorum regum malorum. semen adulteri et fornicarie. sic
est in hebreo et in libris correctis. vocatur hic adulter
ipsum ydolum et fornicaria ipsa iudea que per ydolatriam
cum ydolo fornicata fuit / et sic posteri eorum dicuntur filii

fornicarie et adulteri / et non solum illi qui fuerunt ante
captivitatem sed etiam illi qui fuerunt post etiam tempore Christi / quia
sicut merita patrum ut abraham ysaac et iacob reputa
tur ad laudem bonorum ita mala ydolatrarum imputantur
malis. super quem lusistis Christum spuitis colaphis illuden
do. super quem dilatastis os. ipsum diffamando et vitu
perando. et eiecistis linguam. ipsum blasphemando quod patet
ex multis locis in evangelio. q. d. hoc non fecistis super
hominem tantum sed super deum et salvatorem vestrum. numquid
non vos filii scelesti .i. sceleribus pleni. semen mendax.
q. d. sic. qui consolamini in diis alienis. subter omne
lignum frondosum. ibi enim colebant ydola et in locis um
brosis / iuxta luxuriam exercebant in veneratione ydolorum
s. veneris et priapi. ymmolantes parvulos in torrentibus
ita quod sanguinem in parte decurrere faciebant intra a
quam ad habendum ibi divinationem. subter eminen
tes petras. de rupibus enim solent torrentes descende
re. in partibus torrentis pars tua. hoc dicit quia ad ymmo
landum pueros eligebant talia loca. et ipsis .i. ydolis
effudisti libamen de parte sanguinis puerorum. liba
men enim est oblatio de liquidis. obtulisti sacrificium
de carnibus eorum. numquid super hiis non indignabor
q. d. sic tum propter effusionem sanguinis innocentis
Tum quia hoc fiebat ad impendendum obsequium ydolis.
super montem excelsum et sublimem posuisti cubile
tuum. ad fornicandum per ydolatriam. et post hostium
etc. ut sic ingrediendo et egrediendo domum videns
ydolum et sic non elaberetur de tua memoria. quia
iuxta me discooperuisti etc. loquitur de iudea similitudine
adultere effrenate que in eodem loco recipit ad
ulterum cum marito et hoc fuit impletum potissime
tempore regis manasse qui posuit ydolum in templo domini
ii. Par. xxxiii. et pepigisti cum eis. s. fedus ydolatrie
dilexisti stratum eorum manu aperta. s. ad faciendum
magnas expensas in ydolatria. et ornasti te regi
sic est in hebreo et libris correctis. unguento quo
meretrices pingunt facies suas ut magis placeant
adulteris / et hoc fuit impletum maxime tempore achaz
qui ut placeret regi assyriorum multiplicavit ydola
triam in terra iuda cum expensis magnis. misisti
legatos procul. ad regem assyriorum tempore achaz et ad re
gem egypti tempore sedechie confidendo de hominibus et de domino
diffidendo / propter quod secuta est captivitas babilonica
subditur. et humiliata es usque ad inferos. In hebreo habetur
usque sheol. quod aliquando accipitur pro fossa aliquando pro inferno
et utroque modo accipitur hic quia in captivitate babilonica
multi fuerunt mortui in peccatis suis / quorum cadavera
in fossis fuerunt proiecta et anime in infernum descenderunt
In multitudine. hic consequenter ponitur peccatum iudeorum post
captivitatem babilonicam / inter que primum fuit avaritia
ut dictum est supra. et ex hoc processerunt alia / quia secundum quod
dicitur thymo. vi. radix omnium malorum est cupiditas. et
hoc est quod dicit in multitudine vie tue laborasti. quia
rectores populi et homines minores per diversas vias querebant ex
torquere pecunias a populo. nec dixisti quiescam. quia a
varitia semper iuvenescit. vitam manus tue invenisti .i. omnia
necessaria ad vitam venerunt tibi ad manum. propterea non
rogasti. me de preterito devote. quia homines pleni di
vitiis obliviscuntur dei deut. xxxii. incrassatus est dilectus
et recalcitravit incrassatus impinguatus dilatatus. s. di
vitiis. et sequitur. dereliquit deum factorem suum etc.
pro quo sollicita timuisti. hic incipit versus in hebreo
et legatur interrogative ut sit sensus pro quo sollicita
timuisti q. d. non pro me nec pro cultu nominis mei. Ideo
sequitur. quia mentita es. Scribitur enim exo. xxiv. venit
igitur moyses et narravit plebi omnia verba domini
atque iudicia respondit quod cunctus populus una voce omnia
verba domini que locutus est faciemus / et sic promisit pro se
et pro sua posteritate legem domini servare / quod non fecit. non
es memor

cogitasti in corde tuo quia ego tacens etc. i. dissimu-
lans punire pcta usque ad tempus/tamen postea puniro g-
uius. ideo subditur ego annunciabo i. manifestabo iu-
sticiam tuam. i. iniusticiam quam yronice loquitur. sicut pro-
de fatuo tu es iustus sapiens et opera tua. i. diuitie
tibi congregate non proderunt tibi. ideo subditur cum cla-
maueris. in angustia obsidionis per romanos. liberent
te congregati tui. s. nummi aurei et argentei quos ide-
bitur congregasti. q. d. non poterunt. ideo subditur et omnes
eos auferet uentus. i. romanorum imperator. Tunc autem hic
sequentes describuntur referentur primo. quia ad predi-
cationem xpi et apostolorum plures de iudeis crediderunt et pe-
nam per romanos inflictam euaserunt/quia ante aduentum
romanorum in iudeam amoniti fuerunt per angelum ut tran-
sirent in regnum agrippe qui erat confederatus romanis
. ut habetur in ecclesiastica hystoria. Ideo subditur. qui autem habet
fiduciam mei. i. in me et non in pecuniis suis cuiusmodi
tunc erant fideles ut prius possidentes ut habetur. actuum. e.
hereditabit terram et possidebit montem sanctum meum. s. ie-
rusalem in qua est mons syon. helius enim. adrianus imperator
ihrlm destructam per tytum reedificauit prohibens iude-
os habitare in ea et concedens xpianis habitationem eius. Ideo
subditur. et dicam. i. dicam faciam per adrianum. uiam faci-
te etc. i. quod populus meus xpianus absque ullo impedimento pos-
sit ibi redire. Potest etiam aliter exponi ut per hoc quod
dicitur hic. hereditabit terram etc. intelligitur uiuencium ter-
ra quam uere penitentes possidebunt. Unde quod subditur
postea declinate de semita etc. In hebreo habetur. expedite ui-
am. quam sic glosat Ra. Sa. amouete de uiis figmentum
malum per quod intelligit inclinationem fomitis ad pec-
catum/et sic patet quod secundum ipsum passus iste non intelligitur ad li-
teram de expeditione uie moralis in reditu babilonice
captiuitatis/ut aliqui expositores nostri uolunt dicere. sed
de expeditione uie in reditum ad deum per penitentiam et hu-
ic dicto concordat quod subditur quia hec dicit excel-
sus etc. Et sequitur. In sancto habitans et cum contrito et
humili spiritu etc. non. enim. hic ponitur obstinatorum
et penitencium differentia in punitione et remedio. Circa quod
sciendum quod adueniente punitione cessat comminatio et
ira punientis, puta quando expirit et hoc modo loquitur
dicens. non. enim. in sempiternum litigabo. preteritis commina-
do. neque usque in finem. i. semper irascar. Cuius ratio subditur
quia spiritus a facie mea egredietur etc. loquitur de se ipso
ad modum hominis punientis de cuius naribus egreditur fumus
et flatus. q. d. punitione facta cessabit ira mea. propter ini-
quitatem auaricie eius. supple et aliorum malorum ad hanc
auariciam sequencium. Iratus sum et percussi eum. per exercitum
romanorum. auaricia enim phariseorum et sacerdotum fuit
occasio eis deridendi xpm secundum quod dicitur luce. 16. audie-
bant autem hec omnia pharisei qui erant auari et de-
ridebant eum/et ex consequenti odium contra ipsum conceperunt
ex quo ulterius eius mortem procurauerunt. propter quod postea per
romanos puniti fuerunt. absondi. s. me gratiam meam
ab eis iuste subtrahendo. et abiit uagus. per diuersa ui-
cia. in uia cordis sui. prauitatem fomitis sequendo. Ui-
as eius uidi. quia omnia nuda et aperta sunt oculis dei
et sanaui eum. i. dedi per omnibus sanationis sufficiens re-
medium. et reduxi eum. per penitentiam/quod intelligitur non de
omnibus sed de uere penitentibus solum. et reddidi consolationes
ipsi. i. donum. s. s. in signo uisibili apostolis aliis quod discipulis
actuum. ii. et lugentibus eius. quia eadem die ad predicationem
petri multi corde compuncti receperunt fidem xpi/secundum quod
dicitur actuum. ii. et apposite sunt in die illa anime circiter tria mi-
lia. et propter hoc subditur. creaui fructum labiorum. i. pre-
dicationis xpi et apostolorum. pacem. s. gratie in presenti et glorie
in futuro/ex quibus subditur. pacem ei qui longe est. i. populo
gentili ad xpm conuerso qui legem et prophetas non
habuerat. et qui prope. i. populo iudaico legem et prophetas
habenti. hanc autem scripturam inducit apostolus ephe. ii. in xpo

impletam dicens. et ueniens euangelizauit pacem hi-
is qui prope et hiis qui longe/ex quo patet quod passus iste non
intelligitur ad literam de reuersione populi per regnum syrie missis
ad denunciandum licentia data iudeis redeundi pacifice in
iudeam ut aliqui expositores nostri uolunt dicere. Impii autem
. i. iudei in sua malicia obstinati qui mare feruens etc. quia
persequebantur ad mortem credentes in xpo ut patet in actibus
apostolorum in pluribus locis. et redundant fluctus eius in concul-
cationem et lutum. Sicut enim. fluctus maris uenientes ad li-
tora generant ibi lutum quod postea a transeuntibus conculc-
atur. Sic persecutiones a iudeis illate xpianis ineuita-
bile quod conculcati fuerunt tamquam uiles a romanis. non est pax dicit do-
minus meus impiis. quia iudei qui remanserunt obstina-
ti sunt per orbem uagi et in captiuitate et seruitute graui.

Clama LVIII

Clama ne cesses. hic re-
mouetur tercius error procedens ex defectu
morali. aliqui enim confidentes de opere iusticie seu
simulato per hoc presumebant saluari/et illud maxime uigebat
tempore xpi ut patet ex decursu euangelii ubi multum arguitur
ypocrisis phariseorum. sacerdotum et legis peritorum/et secundum
hoc illud capitulum in duas partes diuiditur/quia primo falsum
remedium excludit. secundo uerum concludit ibi. nonne hoc est. pri-
ma adhuc in duas. quia primo falsitas ponitur. et secundo ex-
cluditur ibi. ecce in die. Circa primum dicendum quod propheta alloquitur
hominem xpm dicens. clama ne cesses. predicationem debite
continuando. quasi tuba exalta uocem tuam. manifeste docen-
do. hoc enim modo predicauit xpus ut patet in euangelio. et
annuncia populo meo. s. israel scelera eorum. i. peccata contra deum
commissa et domui iacob. qui alio nomine dictus est israel peccata
eorum. commissa in proximum/hunc enim. populo predicauit xpus
in propria persona propter quod dicitur math. xv. non sum missus nisi
ad oues que perierunt domus israel. me etenim de die in diem
querunt legendo scripturas de quo multum gloriabantur. tamen
hoc magis faciebant ad habendum dominium super populum qui
tunc gubernabatur per sacerdotes et legis peritos/quod propter
notitiam uiuntur. et scire uias meas uolunt. i. pretendunt
quod hoc uelint. quasi gens que iusticiam fecerit. cum tamen
contrarium egerit. secundo gloriabantur de oratione/et quantum ad hoc
dicitur. rogant me iudicia iusticie. i. quod uindictam per eis contra
aduersarios. s. romanos qui eos tenebant subiectos. et ap-
propinquare deo uolunt. s. in iudicio ad allegandum suam
iusticiam. ideo subditur in persona eorum quare ieiunauimus et non
aspexisti. per exauditionem. humiliauimus animas nostras. i. nos-
met ipsos in cilicio et cinere. et nescisti. per approbationem
quod autem tempore xpi talia ieiunia facerent patet math. ix. ubi
discipuli iohannis dixerunt xpo. quare nos et pharisei ieiu-
namus frequenter tui autem discipuli non ieiunant. Ecce hic
excluditur remedium falsum per rationem domini cum dicit. ecce in
die ieiunii uestri inuenitur uoluntas uestra et accipit hic uo-
luntas per appetitu sensitiuo quem sequuntur contra dicta-
men rationis et diuine legis. Ideo subditur. et omnes debito-
res uestros repetitis. cum austeritate etiam impotentes ad soluen-
dum/et tempore prohibito. s. anno vii. qui est remissionis deuteronomii
xv. ecce ad lites et contentiones ieiunatis. i. in die ieiunii
uestri talia exercetis. et percutitis pugno impie. ministrando per
rixam non solum uerbis sed etiam factis. ideo subditur. nolite
ieiunare. per talem modum. ut audiatur in excelso clamor
uester. contentiones et brigas sustinendo. nunquid tale est
ieiunium quod elegi. i. approbaui. per diem affligere ho-
minem animam suam. i. se ipsum per abstinentiam absque pietate
q. d. non quia exercitatio corporalis ad modicum utilis
est. pietas autem ad omnia. prima ad thi. vi. nunquid con-
torquere quasi circulum. In hebreo habetur. quasi hamum caput
suum. quod faciebant ad ostentationem ieiunii in hoc
designantes dolorem capitis ex ieiunio et fame et cine-
rem sternere. i. per lecto sibi parare. nunquid illud uocabis

ieiunium s. deo acceptum. q. d. non ex quo e pietate in
tium. ¶ Nonne hoc est. hic ante ponit remedium co
cludens et primo quantum ad pietatis exercitium. secundo quantum
ad diuinum cultum ibi si auerteris. quantum ad primum di
nonne hoc est magis ieiunium quod elegi. i. approbaui. s. i
quo homo abstinet a uiciis et exercitium in opere pieta
tis ostendit. dissolue colligationes impietatis. i. cauilla
tiones quibus fenerdatores et pluses inuoluebant simpli
ces ad pecunias eorum extrahendas. solue fasciculos de
primentes. i. penas graues quas imponebant super
pauperes ... alligant. i. onera grauia et
importabilia sup humeros hominum. dimitte eos qui con
fracti sunt. ex dura seruitute. Cetera patent usque ibi
tunc erumpet quasi mane lumen tuum. oriente tibi sole
iusticie per gratiam. et sanitas tua citius orietur. ab infir
mitate culpe. et anteibit faciem tuam iusticia tua
per angelum te custodientem coram deo patrata. et gloria
domini colliget te. in morte. tunc inuocabis. hic conclud
remedium tercium quantum ad orationem cum dicit. tunc inuoca
bis et dominus exaudiet. s. quando exercueris opera pietatis
dominus ... in feruore orationis. et dicet ecce assum. per
exaudicionis effectum. quod autem sequitur. quia misericors
sum dominus deus tuus. non est in hebreo nec in libris correctis
sed per modum glose interlinearis primo fuit positum postea
ea per imperitiam scriptorum fuit textui insertum. si abstule
ris de medio tui cathenam. incarceratos relaxando.
vel cathena uocat cauillatorum ad inuoluendum simpli
ces. et desieris digitum extendere. alios de peccatis
notando sicut faciebat phariseus luce. xviij. dicens.
Vidit etiam publicanum hic. et loqui quod non prodest
alios uituperando et te commendando sicut ille pha
riseus dicebat. non sum sicut ceteri hominum raptores
adulteri. ieiuno bis in sabbato etc. cum effuderis
esurienti animam tuam. per pietatis affectum et etiam
si facultas assit per effectum. ideo sequitur et animam afflic
tam repleueris. eius defectum supplendo. orietur
in tenebris lux tua. i. inuocabens de tenebris culpe
ad lucem gratie. et requiem. s. mentis. dabit tibi dominus sem
ex quo patet quod non loquitur de requie temporali que frequen
ter interrumpitur. et maxime iustis qui de communi cursu
plus temporaliter affliguntur. secundum thi. 2. omnes qui pie
uolunt uiuere in christo persecutionem patientur. quod autem
in aliquibus libris interponitur deus tuus non est de
textu. et implebit splendoribus animam. i. splendoribus
diuine uirtutis et noticie. et ossa tua liberabit
ab infirmitate corporis. et eris quasi ortus irriguus. i. i
bonis operibus fecundus. et edificabuntur in te deserta seculorum
i. gentiles adiungentur tibi in una ecclesia qui fuerunt
deserti in preteritis seculis in quantum caruerunt lege et prophetis
fundamenta generationis et generationis suscitabis. i. per
generationum successionem adduces aliquos ad fidem
quod impletum est in apostolis et aliis credentibus de
iudeis per quorum predicationem et doctrinam in scriptis eorum
relictam conuertuntur gentiles ad fidem. et uocabis
edificator sepium. edificare sepes materiales est officium
pauperum et rusticorum et ideo non est tale quid quod de
beat premiari per opibus uirtutum. et ideo per sepes hic
intelliguntur impedimenta peccatorum per sanam doctrinam et ordi
nationes sanctas et hoc impletum est in apostolis et eorum
successoribus qui per sanam doctrinam et sancta ecclesie institu
ta opposuerunt peccatis obstacula et ideo sequitur. auertens
semitas in quietem. sic est in hebreo et libris correctis
ad cessationem. s. peccatorum sequitur quies mentis. propter
quod dicitur in fine capituli precedentis. non est pax dicit deus meus
impiis. Si auerteris. hic ponitur tercium remedium quod
tenet ad dei cultum. Circa quod sciendum quod per obseruationem
sabbati hic intelligitur omnia que pertinent ad debitum
dei cultum. sicut et in precepto decalogi exo. xx. me
mento ut diem sabbati sanctifices ad cuius obseruationem

maxime requiritur cessatio ab operibus peccatorum que sunt
maxime seruilia. Io. viii. qui facit peccatum seruus est peccati.
Ideo dicit. si auerteris a sabbato pedem tuum ut non procedas
ad male agendum. Ideo subditur. facere uoluntatem tuam
sequendo appetitum tuum irrationabilem. secundo ad obseruationem sab
bati requiritur occupatio et meditatio circa diuina. ideo
subditur. et uocaueris sabbatum delicatum etc. s. intendendo
ad diuina. et glorificaueris. i. honoraueris debite obser
uando. dum non facis uias tuas. sequendo tuas concupis
centias. et non inuenitur uoluntas tua. i. effectu sensibi
lis appetitus. ut loquaris sermonem. s. malum contra deum
uel proximum. sed magis sis intentus ad deum laudandum. tunc
delectaberis super domino sentiens intra te consolationes di
uinas. et sustollam te super altitudines terre. per con
temptum terrestrium et appetitum celestium. et cibabo te he
reditate iacob patris tui. in beatitudine celesti. bona non ter
rena cum sint multo minora operibus uirtutum non possunt
esse principale premium promissum patriarchis per opibus uirtu
tum sicut declaratum fuit diffusius gen. xv. os enim domini lo
cutum est. q. d. hoc est stabile et firmum.

Ecce non — LIX

est abreuiata. Postquam

propheta ... ad salutem. hic ostendit salus post
et diuiditur in duas partes. quia primo ponit ipsa salus
secundo magnitudo christi capitulo lx. prima in duas quia primo
ponitur salutis necessitas. secundo eius equitas ibi. et uidit
dominus. Circa primum sciendum quod necessitas ista est propter miseriam
culpe et pene quam incurrerunt iudei ex contemptu christi
et de ista eadem miseria exponit ra. sa. prius cap. lix. et
quantum ad hoc conueniunt mecum. sed disconuenit in quantum dicit
iudeos ab ea liberari per christum uenturum cuius aduentus
transiit in preteritum. Igitur primo ponitur huius miserie
descriptio. secundo ... confessio ibi. propter hoc. prima in
duas quia primo describitur miseria culpe. secundo pene ibi
cogitationes. Circa primum dicit. ecce non est abreuiata
i. minorata. manus domini. i. potestas eius. neque aggrauata au
ris eius. q. d. ista miseria in qua estis non prouenit
ex dei impotentia uel ignorantia ad saluandum. sed ex pec
cata. ideo sequitur. sed iniquitates uestre diuiserunt inter uos
et deum uestrum. separantes uos ab eo. et peccata uestra abscon
derunt faciem eius a uobis. de meritorie. ne exaudi
ret. quia non est speciosa laus in ore peccatoris. manus
enim uestre. i. opera uestra que per manus designantur eo quod manus
est organum organorum. tercio de anima. pollute sunt san
guine. s. pauperum bona eorum rapiendo. et digiti uestri iniqui
tate. per hoc designantur iniusticie minores. sicut di
gitus minor est manu. labia uestra locuta sunt mendacium
contra christum dicendo quod fuit magus et propheta falsus
et lingua uestra fatur iniquitatem. replicatio est eiusdem
sententie ad maiorem assertionem. non est qui inuocet iusticiam
i. christum qui factus est nobis a deo sapientia et iusticia. prima
cor. i. neque est qui iudicet uere. de factis christi. et loquitur
propheta quantum ad illos qui sunt in infidelitate obstinati.
sed confidunt in nichilo. i. ... in aduentu messie futuro
qui iam transiit in preteritum. et ideo talis confidentia est super
nichilum. et loquuntur uanitates. quia doctores iudeorum
multociens terminos prefixerunt de aduentu messie
et omnes transierunt tamquam ... inaniter et sic con
ceperunt laborem. christo et discipulis eius. et pepererunt
iniquitatem. procedendo ad effectum. ut patet ex euan
geliis et in actibus apostolorum. oua aspidum ruperunt. i. con
silia uenenosa contra christum et discipulos eius in effectu
exterius produxerunt. et telas aranee texuerunt. i. adinuen
tiones falsas contra doctrinam christi ut ab ea populum auerte
rent. qui comederit de ouis eorum. consentiendo malig
nis consiliis ipsorum. morietur. morte culpe. et quod confotum
est erumpet in regulum. quia quicquid procedebat ex peruersis
consiliis

consilius totum erat uene nolui · tele eorum non erunt in uestimentum · sicut et illi insup quibus aie uestiuit et ornauit · sed magis ad commicium · opa eorum opa inutilia · i · nociua · unde · n · dicendo plo significant · io sequitur et opus iniquitatis · te · pedes eorum ad malum currunt · tem · l · ad effusionem sanguinis xpi et suorum discipulorum · ut de xpo patet in euangelijs et in actibus aplorum de eius discipulis ¶ Cogitationes · hic ostenditur ponit miseriam pene · dicit · n · iosephus libro de iudaico bello quod post mortem xpi ante destructionem ciuitatis per tertium iudeorum erat locutum in iudaicis dissensionibus · et sic cogitabant se inuicem spoliare et interficere · ideo dicit · cogitationes eorum cogitationes inutiles · i · nociue · uastitas et contritio · i · multa priuata rer et occisio plorum · in vijs eorum ut dictum est · Viam pacis nescierunt · quia post dissensiones inuicem romanis rebellauerunt · et non est iudicium · i · executio opum iustie in gressibus eorum · i · in suis processibus · semite eorum incuruate sunt eis · a rectitudine iustie et ueritatis · omnis qui calcat in eis · p eos procedendo · ignorat pacem · deo et proximo ¶ Propterea hoc · hic ostenditur penitentia predicte miserie confessio · plurimis · n · eam preuidens ipsum confitetur se cum alijs numerando · eo quod erat de ipsis iudeis · sicut daniel · ix · ca · confitetur peccata psi sui numerando se cum peccatoribus · licet esset innocens · et sic dicit plorans · propterea hoc elongatum est a nobis iudicium · i · executio iustie actualis · et non apprehendet nos iustitia · habitualis · et loquitur de futuro p modum preteriti propter certitudinem prophie · expectauimus lucem · i · xpm qui dicit lux super eos · ecce in lucem sentiant · te · et ecce tenebre · qui in aduentu xpi iudei p maiori parte fuerunt excecati splendorem et in tenebris · est · reprobatio est excecatio similis ad maiorem exagerationem · impegimus in meridie · i · tempore lucis quod maxime fuit tempore meridiei tempore predicationis xpi propter euidentiam miraculorum · rugiemus quasi ursi · te · hoc fuit impletum in aduentu romanorum contra iudeos · expectauimus iudicium · i · quod fieret nobis [illegible] de romanis affligentibus · et non est · quia [illegible] lucem · i · xpm que [illegible] · et elongata est a nobis · i · [illegible] · multiplicate sunt enim iniquitates nostre · quia iudei extra elongati sunt de peccato in peccatum · et peccata nostra responderunt nobis · p miseriam subsequentem · quia scelera nostra nobiscum · p miserie effectum · et iniquitates nostras cognouimus · i · ex certa scientia peccauimus · quod est grauius quam ex ignorantia uel infirmitate · et auersi sumus ne iremus post tergum dei nostri · obediendo doctrine xpi · ut loqueremur calumpniam contra xpm et eius familiam · et transgressionem · persequendo innocentes ad mortem · concepimus et locuti sumus de corde · i · scienter et ex proposito · verba mendacij · contra xpm · ut patet luce · xx · ubi accusauerunt xpm quod prohibebat tributum dari cesari · ut patet · xx · et similiter sciens quod uenturi erant ut constituerent eum regem fugit in montem · io · vi · et conuersum est retrorsum iudicium · in condempnatione xpi innocentis p pilatum · et iustitia longe stetit · quia non habuit ibi locum · quia corruit in plateis ueritas · quia sacerdotes ceciderunt [illegible] veritate contra xpm ut barrabas liberaretur et xpus crucifigeretur · io sequitur et facta est veritas in obliuionem · quia ueritas doctrine xpi quam prius audierat a mente cecidit · p sacerdotum deceptorem · et qui recessit a malo · de persecutione et morte xpi penitendo · cuiusmodi fuerunt illi qui contriti fuerunt ad predicationem petri act · ii · ubi dicitur his auditis compuncti sunt corde et dixerunt ad petrum et ad reliquos aplos · quid faciemus uiri fratres · petrus uero ait ad illos · penitentiam agite et baptizetur unusquisque uestrum in nomine ihu xpi · te · Et sequitur · et apposite sunt in die illa aie circa tria milia · prede patuit · ut patet actuum · viii · facta est autem in die illa persecutio magna in ecclia · que ierosolimis ¶ Et uidit · hic ostenditur ponit saluatis equitas p punitionem malorum et saluationem bonorum · hoc · n · exigit equitas et hoc [illegible] iudee p romanos fuit impletum p quam increduli fuerunt mactati et captiuati · et credentes fuerunt saluati · primo ab exercitu romanorum · quia monitu angeli transierunt in regnum agrippe ante aduentum eorum ut dictum est supra · postea a iudeis quia p eorum destructionem fuerunt liberati a persecutionibus quas eis faciebant · et reedificata ciuitate ihrlm p helyum adrianum ea ciuitate penitus [illegible] expulsi fuerunt · ideo dicit · et uidit dns et malum apparuit in oculis eius · s · quod fideles a iudeis incredulis sic affligerentur · [illegible] · quia non est iudicium · eo quod iniuste principes iudeorum xpianos condempnabant · et uidit quia non est uir · te · i · quod non apponebant ibi remedium humana potentia · et saluauit brachium suum · te · i · uirtute sua apponens diuinum remedium · Indutus est iustitia ut lorica · te · loquitur de deo ad modum militis armati procedentis ad saluandum populum suum · Indutus est uestimentis ultionis · i · [illegible] preparatus ad punitionem malorum ex instinctu diuino · opertus est quasi pallio zeli · i · tyto qui erat super exercitum sicut pallium super alia uestimenta · et uocatur pallium zeli quia nimis fuit sollicitus de captione ihrlm ad malorum punitionem · ideo dicit · sicut ad retributionem indignationis hostibus suis · i · iudeis in infidelitate obstinatis · licet · n · non rebellaret ciuitas eo quod rebellauerat [illegible] ad hoc instinctu ut p eum uindicta fieret de xpi iniurijs · insulis uicem reddet · dicitur autem hic insula ihrlm [illegible] eo quod sunt site inter [illegible] situ [illegible] et in latere [illegible] monte galilee [illegible] · et timebunt qui ab occidente nomen dni · te · [illegible] catholice fuerunt [illegible] declarata ad omnes partes orbis · cum uenerit quasi fluuius uiolentus · s · romanorum exercitus · quem spiritus [illegible] · et uenerit syon redemptor · et est [illegible] quod [illegible] ut dictum est supra [illegible] ad quam [illegible] in historia [illegible] et in hoc [illegible] · xi · et hoc [illegible] ad hoc [illegible] in amore xpi · et uerba mea que posui in ore tuo [illegible] quia illa [illegible] predicantur [illegible] ad finem mundi · et tunc in gloria [illegible] de apparebit in patria ·

Surge LX

Illuminare · ad intellectum sequentium considerandum quod aliqui doctores catholici exponunt totum illud capitulum de presenti redemptione de babilone · sed hoc non uidetur uerum · quia illi numquam fuerunt in tanta prosperitate de mundo · primo quod omnia que dicuntur hic possunt exponi de ipsis nisi ualde extorte · quia dicit hic · mirabitur et dilatabitur cor tuum quando conuersa fuerit ad te multitudo maris · fortitudo gentium uenerit tibi · licet · n · aliqui gentiles relicta eis adhesit · tamen fuerunt pauci et parue reputationis et uirtutis · Item quod postea subditur · et edificabunt filij peregrinorum muros tuos · quia ipsimet edificauerunt eos tempore neemie et cum magno labore et anxietate · ita quod una manu faciebant opus et alia tenebant gladium · neemie iiii · et hoc tenore ad usariorum · Item quod postea subditur · gens enim et regnum quod non seruierit tibi peribit · quia alia regna non seruierunt eis · sed magis econtra · primo persis tributum reddendo · postea grecis · et postea romanis · ut patet ex libris esdre

[illegible] usque ad xpm

neemie machabeorum et euuangeliorum ex libris iosephi et aliorum hystoriographorum. Item expositores isti magis uident iudaizare quam ad hoc quod hebrei qui exponunt totum [illegible] capitulum de tempore messie. Unde Ra. moyses super gen. xxv dicit quod illud quod dicitur hic. et ambulabunt gentes in lumine tuo. intelligitur de messia. Dicit igitur [illegible]

[illegible]

pluresque ceciderunt ad predicationem apostolorum [illegible] apostolorum licet [illegible] gente illa fuerint sicut phi[illegible] chomen. per illos autem intelliguntur alii gentiles [illegible] uenientes. Et isti spiritualiter exprimuntur quia descenderunt de abraham per fidem [illegible] offerentur super placabile altari meo. i. ipsi christo qui est agnus et hostia. et domum maiestatis mee. i. ecclesiam [illegible]

[illegible]

qui ex illis descenderunt. qui detrahebant tibi. quia xpianos vocabant magos et maleficos ut p3 i lege dis milleum martirum. p eo q fuisti derelicta. i. p missa ab eis affligi. et odio habita. a principibus mundi. et non erat qui pertransiret. ad te spiritualiter consolandum. ponam te in superbiam seculorum. i. in gloriam et honorem ita q sup bia non sonat hic vicium s3 in honoris excellentiam. et lugentes lac gentium etc. i. ab eis accipies nutrimentum sicut uide mus impletum in dotatione ecclesie de bonis principum. et scies quia ego dominus etc. p experientiam boni quod faciam tibi. pro ere afferam aurum etc. In primitiva. n. ecclesia calices et alia ecclesie vasa fuerunt de uili materia. preciosa ut de stagno cupro et ferro et huiusmodi. que p ea facta sunt de auro argento et lapidibus preciosis. et ponam uisitationem tuam pacem. q. d. sicut uisitaui te castigando et plagando in persecutionibus. ita uisitabo te dando tibi pacem et quietem. et prepositos tuos. i. epos et platos alios. iusticiam. s. effectiue quantum ad omnes. quia officium eorum est docere iusticiam que est p xpi fidem. et etiam formaliter quantum ad bonos. iusti .n. fuerunt iusti q usque ad tempora satis propinqua nobis omnes fere epi faciebant miracula. et adhuc multi sunt boni

(attendat potestas)

¶ Non audietur. hic ostenditur ponitur prosperitas siue mag nitudo salutis quantum ad statum ecclesie triumphantis que aptum est fidelibus a tempore passionis. et quantum ad hoc di. non audietur ultra iniquitas in terra tua. i. i celesti pa tria ubi iniquitas non h3 locum apoc. xxi. non intrabit i ea aliquid coinquinatum. vastitas et contritio. quia sicut non h3 ibi locum culpa. sic nec pena. s3 omnimoda le ticia et exultatio iocunda. io subdit. et occupabit salus etc. non erit tibi amplius sol ad lucendum etc. et hoc est qd di apoc. xxi. Ciuitas non eget sole neque lu na ut luceant in ea. s3 claritas dei illuminabit eam. et quia hec illuminatio est eterna io subditur. non occidet ultra sol tuus etc. et complebuntur dies luctus tui. Sm qd dr apoc. xxi. et absterget deus omnem lacrimam ab oculis eorum. populus au tem tuus omnes iusti. iusticia consummata et confirmata. quia ibi non poterit ultra peccare. ideo subditur. In perpetuum here ditabunt terram. s. uiuentium que non admittit nisi p pec tum. germen plantationis mee. hoc refertur ad hoc qd primitum populus autem tuus quia germen plantationis di uine primo in terra moriendum p gratiam a deo datam. s3 postea transplantatur in terram uiuentium p gloriam. ideo sequitur. op manuum mearum ad glorificandum. i. ad gloriam ostendendam. minimus erit in mille etc. ideo dicit saluator mathei. xi. q autem minor est in regno celorum maior est illo. ego dominus io pos sum hoc facere. in tempore eius. i. i tempore debito et a me dispo sito.

Spiritus LXI

domini. hic ostenditur ponitur magnitudo salutis ex parte cause effici entis que xpus est. In actione vero salutis requiritur de mentia et potentia. primum ponitur cum dicit. Sm ihesum apud syon etc. prima in duas quia primo ondit in xpo pie tatis dilectio. 2o ex hoc oritur ecclesie gratitudo ibi gaudens. primo in duas quia primo ondit in xpo dulce do pietatis ex multiplici afflictorum consolatione. 2o ex fi delium multiplicatione ibi. et edificabunt. Circa primum sciendum q aliqui expositores catholici uolunt hoc ampliu exponere ad literam in persona prophete dicentis. Spiritus domini sup me eo q unxerit me. s. spiritu prophetie. ad annunciandum etc. s. liberatorem populi a captiuitate babilonica. et ad hoc ad aptant literam quantum potuerunt. s3 hoc non potest stare ut uidetur. quia saluator luce. iiii. ex ipso dicit hoc prophe tiam in eo fuisse completam. Igitur in persona xpi hominis dr. spiritus domini sup me. quia Sm humanitatem minor est patre. eo q unxerit me dominus. plenitudine gratie. Io. i. uidimus eum qsi unigenitum a patre plenum gratie. ad annunciandum mansuetis. i. aplis et aliis doctrinam xpi i mansuetudine

suscipientibus. misit me quantum ad efficientiam. licet non sufficeret ad salutem omnium quantum ad sufficientiam. et mede rer contritis corde. quia uere penitentibus donum gratie la uans uulnera peccati. et predicarem captiuis. i. i captiui tate peccati detentis. indulgentiam. p diuinam miam. et clausis. i. patribus in limbo detentis apertionem. illos .n. eduxit xpus in sua resurrectione. ut predicarem annum placabilem domino iste est annus domine passionis in quo deus placatus est humano generi soluta causa peccati primi. et diem ultionis hic est dies iudicii extremi denuntiatus a xpo ad. ... ut consolarer omnes lugentes etc. i. lugentes sententiam p peccatis in hac et in aliam celestis patrie. hoc fecit xpus. mat. v. dicens beati qui lugent qui consolabuntur. lugentibus in syon. i. in ecclesia militante p syon designata. ex quam luctus non est uiatori. et darem eis coronam. s. glorie. p cinere. i. abiectione. mat. v. beati pauperes spiritu etc. oleum gaudii. i. consolationem mentis p luctu interiori. pal lium laudis. i. gaudium exterius. p spiritu meroris. i. pro luc tu exteriori. ¶ Et uocabuntur. hic ostenditur dulcedo pietatis saluatoris ex fidelium multiplicatione. ubi primo ponitur conditio aplorum aliorumque xpi discipulorum p quos fecit xpus hanc multiplicationem. et p hoc intelligitur conditio successorum eorum. dicit. et uocabuntur in ea. i. i ecclesia militante fortes iusticie. i. apostoli et alii discipuli eorum q3 successores qui ad maiorem tenentur iusticiam q3 populus communis. plantatio domini. quia apli et discipuli fuerunt prime plante in orto militantis ecclesie. ad glorificandum. ideo subditur. et edificabunt deserta a seculo. i. gentiles re ducetur ad edificium ecclesie militantis qui fuerunt q3 a deo derelicti ab antiquo eo q non habuerunt legem. nec prophas. et ruinas antiquas erigent. i. gentiles e rigent ad statum fidei. qui ab antiquo fuerunt ruinosi in peccato idolatrie et aliis multiplicibus peccatis. et instau rabunt ciuitates desertas et dissipatas. p idolatriam que p eos fuerunt infirmare ad latriam. et stabunt alieni. i. gentiles ad fidem conuersi. et pascent pecora uestra etc. ista designatur ad uictum et uestitum. et p hoc designatur q predicatores euangelii possent accipere sumptus aliis quibus predicant. ut dicit xpus luce. x. et paulo apostolus i. cor. ix. dominus ordinauit his qui eu uangelium annunciant de euangelio uiuere. p hoc etiam intelligitur q ministri ecclesie habitum erant de iure decimas animalium et terre nascentium. sicut uidemus impletum. et quantum ad istam partem decimam laicis dicitur pascere eorum pecora. i. p eis. et uinitores eorum et agricole. et sic alieni dicuntur. hic layci qui non debent ad diuinum ministerium accedere. Vos autem sacerdotes domini uocabimini. i. uos apli et alii discipuli et successores uri. dono etiam q sunt de gentilitate uocati a tempore eius aplorum missi de ge tilibus uocati ad fidem fuerunt ab eis instituti epi et sacerdotes. ut p3 de sco demetrio dyonisio tyto timo theo et multis aliis. fortitudine gentium comedetis. quia ministri ecclesie de bonis laycorum sustentantur. et in gloria eorum superbietis. i. gloriosi et potentibus laycorum eritis honora ti. Sicut uidemus q principes platos ecclesie honorant sic pites. p confusione uestra dupla. aliud refertur ad tempus primitiue ecclesie in quo qui populo platorum presidebant p nas ad tormenta ducebantur. et duplex malicia eis impone batur. s. q erant ipse sacrilegi et q ab eis alii erant decepti et sic grauius puniebantur. laudabunt partem eorum. i. uitam. s. mercedem. et est hic methaplasmus. ut ex ponunt aliqui. s3 quia est modus loquendi uidentur extendere a communi modo loquendi sacre scripture. maxime quia metha plasmus Sm auctores gramatice est transformatio sillabe in sillabam uel littere in litteram uel accentum et huiusmodi metri uel alia ex rationabili Sm q fit mutatio dictionis i dictione ut dr hic non inuenitur. ideo potest aliter dici. laudabunt par tem. i. suam quia populus et toruum aplis et aliis ec clie platis illam reddebant ad bonum populi. pro hoc i

terra sua .i. in celesti patria . duplicia possidebunt .i. duplicem gloriam anime s. et corporis ideo subditur . leticia sempiterna erit eis . potest etiam hec duplicitas intelligi in presenti . secundum quod dicitur . prima thymo. v. qui bene presunt presbiteri duplici honore digni habeantur quia a populo debetur eis uictus et honor . Ex hac autem litera patet quod dictum est sup. s. quod presens capitulum intelligi non potest de prosperitate rede uncium de babilone . quia prosperitas eorum non fuit dupla respectu temporis captiuitatis precedentis sub regibus israel et iuda . ymo multo minor . quia qui continue fuerant in afflictione et seruitute ut dictum est sup. frequenter . nec eorum leticia fuit sempiterna sed satis breuis . quia ego dominus diligens iudicium . et ideo sanctis patribus uolo reddere duplex premium . et odio habens rapinam in holocaustum . non enim uult dominus quod sibi fiat oblatio de alieno . et dabo opus eorum .i. apostolorum et eis succedencium . in ueritate .i. in predicatione ueritatis catholice . et scietur in gentibus semen eorum .i. successores eorum . omnes qui uiderint eos cognoscent illos . distinctos ab aliis in operibus miraculosis et uirtuosis in quibus apostoli et eorum successores tempore primitiuo excellebant et adhuc excellunt in multis. Gaudens gaudebo. hic consequenter ponitur ecclesie gratitudo cum dicitur . gaudens gaudebo in domino . et duplicatur ibi gaudium quia ex gaudio et gratitudine interiori fit redundancia in signo et opere exteriori . quia induit me uestimentis salutis .i. noticie diuine gratie et uirtutis que sunt ecclesie uestimenta et ornamenta . et indumento iusticie .i. opere iusto ad proximum . quasi sponsum decoratum corona . hoc dicitur propter prelatos qui sunt sponsi ecclesiarum sibi commissarum et in hoc sunt christi uicarii . et quasi sponsam etc. hoc refertur ad populum prelatis subditum . sicut enim terra profert germen suum . ex influencia solis . sic dominus deus . qui est sol iusticie germinabit .i. germinare faciet . iusticiam . in corde et opere . et laudem . in ore . coram uniuersis gentibus . per predicationem apostolorum et aliorum discipulorum et eis succedencium .

PROPTER LXII

Syon. Aliqui expositores catholici exponunt hoc capitulum sicut et precedens de prosperitate redeuncium de babilone dicentes quod illud quod dicitur hic . donec egrediatur ut splendor iustus eius . intelligitur cyrus qui fecit iusticiam eos remittendo et de captiuitate saluando et sic communiter literam adaptant ad suum propositum . sed ualde extorte in multis quorum primum accipiam quod .n. subditur hic . et erit corona glorie etc. exponunt de dignitate sacerdotali et regia quod non potest conueniente dici quia sacerdotalis dignitas et regia consistebant in hoc quod instituebantur reges et sacerdotes per sacram unctionem que secundum iudeos cessauit a destructione primi templi ita quod toto tempore templi secundi per redeuntes de babilone edificati non fuerunt aliqui sacerdotes uel reges sic instituti . Item in toto illo tempore caruerunt regibus usque ad aristobolum filium hyrcani qui primus sibi diadema imposuit . post quadringentos . lxxxi . annos et tres menses ex quo populus de captiuitate babilonica liberatus ad patriam remeauit . ut dicit iosephus . xiii . libro antiquitatum capitulo xxi . Item quod dicitur infra . Si dedero triticum tuum ultra cibum inimicis tuis etc. exponunt de pacifica collectione terre nascencium a iudeis post dictum reditum quod non est uerum quia frequenter illo tempore fuerunt molestati a samaritanis et aliis gentibus circumstantibus non solum in bonis exterioribus sed etiam in personis ut patet in libris esdre neemie machabeorum et iosephi . Regibus etiam persarum reddebant tributum de bonis suis et postea grecis et romanis . propter quod etiam Ra. Sa. et alii hebrei exponunt istud capitulum et precedens de prosperitate quam expectant eis futuram tempore messie . propter quod nos qui secundum ueritatem confitemur christum uenisse hemus ipm exponere de prosperitate

ecclesie . Igitur sicut in capitulo precedenti ostensa est clemencia saluatoris in consolationibus et beneficiis ecclesie exhibitis . ita in hoc capitulo ex consiliis ostenditur eius potencia . et diuiditur in duas partes quia primo describitur eius presencia . secundo presens uerbis ibi . Iurauit dominus . Circa primum dicit propheta . propter syon etc. .i. propter gloriam ecclesie quam uideo futuram non cessabo a diuinis laudibus et precibus . donec egrediatur de sinu patris in mundum . ut splendor iustus eius .i. christus qui ratione deitatis dicitur splendor patris et figura substancie eius hebre. i. et saluator eius per suam omnipotenciam propter quam sequitur in auctoritate allegata heb. i. portansque omnia uerbo uirtutis sue purgationem peccatorum faciens etc. ut lampas accendatur . ardore caritatis ad alios accendendos . Sicut ex lampade accensa accenduntur alie . propter quod dicit luce . xii . ignem ueni mittere in terram . et quid uolo nisi ut accendatur . et uidebunt gentes iustum tuum . per fidem in predicatione apostolorum . et cuncti reges inclitum tuum . quorum multi receperunt fidem christi et omnes recipient ante finem mundi . et uocabitur tibi nomen nouum . s. ecclesia christiana quia prius uocabantur iudeorum synagoga . quod os domini nominauit math. 16 . super hanc petram .i. super me christum edificabo ecclesiam meam . et eris corona glorie etc. .i. coronam gloria sit de nobiliter liberali non solum dicitur quod sit liberalis in concreto . sed etiam liberalitas in abstracto . In manu domini .i. in eius protectione . et diadema regni . Ista secundum coronatio pertinet ad honorem ecclesie militantis . non uocaberis ultra derelicta . a sponso qui dicit math. ultimo . ecce ego uobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem seculi . et terra tua non uocabitur amplius desolata .i. diuinis consolationibus destituta que semper aderunt ecclesie etiam in persecutione sed uocaberis uoluntas mea in ea . per bona opera michi accepta . et terra tua inhabitata . a fidelibus . et terra tua inhabitabitur . per hanc secundam intelligitur terra uirencium ad quam fideles de presenti uita transferuntur . habitabit iuuenis cum uirgine sancte et caste . ut ioseph et iohannes cum maria . ualerianus cum cecilia . et crisantus cum daria et plures alii hanc perfectionem imitantes ut habetur in collationibus patrum et aliis pluribus locis . et habitabunt in te filii tui . per baptismum regeneratio . et gaudebit sponsus super sponsam .i. christus super ecclesiam . et gaudebit super te deus tuus .i. tota trinitas . super muros tuos iherusalem constitui custodes .i. constituendos a deo predixi ut sit ibi uisio . dicit autem hic glossa hebraica quod per muros intelliguntur patres sancti abraham ysaac et iacob quorum uirtute posteris sunt quasi deffensionis muri . et per custodes angeli sancti eorum uirtuta coram deo recolentes et nos multo forcius secundum ueritatem possumus dicere quod isti muri sunt apostoli secundum quod dicitur apocalypsis xxi . et murus ciuitatis habens fundamenta xii . et in ipsis nomina . xii . apostolorum et agni scripta . Et per custodes intelliguntur angeli ad custodiam fidelium deputati eorum uirtuta coram deo presentantes et quia pro bono statu ecclesie non solum angeli sunt solliciti sed etiam homines deuoti ideo eos exhortando dicitur . qui reminiscimini domini ne taceatis cessando a precibus et laudibus diuinis . donec stabiliat contra aduersitates . et donec ponat iherusalem .i. ecclesiam . laudem in terra quod implebitur circa finem mundi quando omnes conuertentur ad fidem christi. Iurauit . hic consequenter describitur saluatoris uirtus quia non sufficeret potestas ad saluandum nisi simul adesset uirtus in adimplendo promissum . Et diuidit in duas quia primo ponitur huius uirtutis ostensio . secundo ex hoc inducitur quedam salubris monitio ibi . transite . primum autem ostenditur per certitudinem iuramenti cum dicitur . Iurauit dominus in dextera sua .i. in filio qui dicitur eius dextera et brachium sup. liii . brachium domini cui reuelatum est . si dedero .i. non dabo . triticum tuum etc. triticum ecclesie est sacramentum eucharistie in pane triticeo confectum quod non est infidelibus dandum . nec per hoc quod additur ultra . intelligendum est quod ante fuerit eis datum quia hec dictio ultra non semper importat talem antecessionem sicut patet deutero. ult. ubi dicitur . non surrexit ultra propheta sicut moyses quem nosset dominus facie ad faciem etc. quia nec

filii

similis ante eum fuerat etc. in conditionibus ibidem expressis. et si biberint .i. non bibent. filii alieni .a fide catholica. vinum tuum .i. christi sanguinem sub specie vini contentum. in quo laborasti. licet .n. summus sacerdos Jhesus christus hanc consecrationem faciat, tamen sacerdotes ad hoc laborant ieiuniis et orationibus et aliis piis operibus se disponendo ut verba consecrationis debite proferant et sacramentum percipiant. quia qui congregabunt illud .s. triticum proprie dictum. comedent. per congregationem hic intelligitur labor fidelium disponendo se ad debite communicandum sicut dictum est de sacerdotibus. nominatur tamen iste labor nomine congregationis quia illud sacramentum est sacramentum ecclesiastice unitatis. Est etiam circa hoc sacramentum labor fidelium corporalis in preparatione materie .s. panis et vini in quibus conficitur hoc sacramentum. et qui comportant illud .i. vinum per comportantes intelliguntur hic labor predictus fidelium. bibent in atriis sanctis meis .i. in locis divino cultui consecratis. ex hoc patet quod non est hic sermo de pane tritico et vino communiter acceptis quibus utuntur homines in locis non sacris et magis quam in sacris, quia loca sacra non sunt epulis et conviviis communibus apta nec erant in veteri lege. Transite. hic ex predictis ponitur monitio seu exhortatio. ex hoc .n. quod salvator est potens et fidelis in promissis adimplendis debent omnes ad ecclesiam transire cum bona promissa promittuntur et conceduntur. et hoc est quod dicitur. transite. ad ecclesiam militantem. transite. ad triumphantem. per portas. porta militantis est baptismus. porta triumphantis est extrema unctio que est sacramentum exeuntium de hoc mundo ad ascendendum ad celum. [illegible] via[m] populo. vos predicatores et sacerdotes sacramenta ministrantes. planum facite iter. amovendo impedimenta que sunt peccata. unde dicit hic Ra. Sa. [illegible] de [illegible] malo [illegible] quod intelligitur [illegible] [illegible] ad [illegible] et sic patet etiam secundum ipsum quod non est sermo de [illegible] et elevate signum ad populos. [illegible] [illegible] [illegible] est [illegible] ad aliquos [illegible] in [illegible] [illegible] a tempore apostolorum secundum quod dicitur [illegible] ps. xviii. in omnem terram exivit sonus eorum etc. Ideo sequitur. ecce dominus auditum fecit in extremis terre. [illegible] dicite filie syon .i. congregationi fidelium. ecce salvator tuus venit .i. veniet ad iudicium. dicitur per [illegible] iam venit in mundum. ecce merces eius cum eo. ad reddendum penam vel premium secundum merita et demerita hominum et vocabunt .s. angeli sancti qui erunt executores divini iudicii. eos .s. electos. populus sanctus. eos ad gloriam deducendo. tu autem .s. ecclesia. vocaberis civitas quesita .s. a domino et angelis sanctis. et non derelicta. in manibus demonum cum reprobis :.

Quis est LXIII

Quis est iste. Capitulum illud exponitur communiter de christo ab hebreis expositoribus et latinis, aliter tamen dicit .n. Ra. Sa. quod per edom cum dicitur hic. quis est iste qui venit de edom etc. intelligitur romanum imperium prout fuit in latitudine sua quando dominabatur universo orbi, dicens quod messyas in adventu suo ultros de habitatoribus orbis interficiet et propter quod describitur hic eius vestimentum sanguine rubricatum et omnes residuos iudeis subiciet et ad hoc applicat litteram prout potest. sed non prosequor hanc expositionem quia fundatur super falsum .s. quod adventus christi transierit in preterito [illegible]. Catholici vero communiter exponunt de christo post passionem suam redeunte ad patrem sequentes in hoc beatos Jeronimum et Dyonisium secundum quos illud quod dicitur hic. quis est iste qui venit de edom etc. est verbum angelorum christum ascendentem admirantium et de eius misteriis plenius doceri et illuminari petentium. aliter tamen. quia secundum Jeronimum est verbum angelorum inferiorum querentium edoceri a superioribus. secundum Dyonisium vero. vii. capitulo celestis ierarchie est verbum omnium quia etiam supremi angeli quesierant de predictis plenius edoceri. sed istis videtur obviare dictum augustini. v. super gen. ad litteram ubi dicit quod angeli a principio cognoverunt omnia misteria gratie fienda. Cum dicto concordant alii quod licet cognoverint dicta misteria in generali, non tamen quantum ad omnes conditiones particulares et de istis quesierunt plenius edoceri. Hanc autem expositionem non intendo prosequi per omnia quia diffuse traditur in glosis et aliorum postillis ad quas quilibet potest recurrere. nec ipsam intendo in aliquo reprobare sed tamen per modum inquisitionis scolastice aliqua circa eam dicere. Primum est quod ista expositio in aliquibus videtur extranea quia secundum ipsam cum dicitur hic. quis est iste qui venit de edom. per edom intelligendus est locus per quem christus ascendit .s. mons oliveti vel [illegible] quia est iuxta [illegible] vel iudea intelligitur per edom [illegible] [illegible] mea [illegible] fuerit unde [illegible] [illegible] [illegible] dicitur infra. et aspersus est sanguis eorum super vestimenta mea [illegible] exponitur ab eis ut sit verbum christi de sua passione [illegible] et aspersus est sanguis eorum .i. sanguis meus qui dicitur eorum eo quod effusus [illegible] procuratione iudeorum. hoc [illegible] quia non recolo me vidisse alibi in scriptura [illegible] [illegible]. Item christo ascendente misterium [illegible] iam erat in effectu completum [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible] vero [illegible] [illegible] non videtur excedere [illegible] [illegible] [illegible] angelice et [illegible] [illegible] [illegible] inferiores qui [illegible] in [illegible] fuerant [illegible] ministri, ut patet de angelis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et de angelis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] ut patet [illegible] [illegible] locis. et ideo dubium videtur quod isti [illegible] [illegible] edoceri plenius de passione christi [illegible] [illegible] [illegible] et vestimentum [illegible] ut dicitur [illegible] [illegible] [illegible] quod non sit ibi aliquod tale dubium seu [illegible] [illegible] [illegible] tamen non [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] videtur. tum quia sacram scripturam [illegible] non [illegible] [illegible] sensus [illegible] scripture. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] aliis [illegible] [illegible] et aliis [illegible] [illegible] [illegible] quod [illegible] in [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] me. Salvator [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] dicemus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et ieronimum ex quibus non [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] probabile quod sic debeat intelligi ut dicitur [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et item dicit sanctus augustinus in epistola ad [illegible] [illegible] [illegible] qui [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] de dictis sanctorum [illegible] quod [illegible] dicens hoc generaliter [illegible] ab omnibus [illegible] [illegible] [illegible] est [illegible] [illegible] [illegible] ita ex eis testimonia proferantur ut contra sentire non liceat etc. Item de obscuritate tribuitur sacre scripture in pluribus locis et maxime in prophetis. una tamen a doctoribus assignatur ut per studiosos multipliciter exponatur. secundum quod dicitur danielis. xii. Tu autem daniel claude sermones et signa librum usque ad tempus statutum. pertransibunt plurimi et multiplex erit scientia .i. expositio, ut dicunt doctores nostri. propter quod absque preiudicio alicuius expositionis predicte intendo aliam prosequi que in litterali videtur. predicta vero sic diffuse posui non solum pro isto loco sacre scripture sed etiam pro aliis ut diligens lector consideret que expositiones sacre scripture necessario sunt tenende et que non [illegible] evidentiam expositionis ponende considerandum quod edom et bosra in hebreo sunt nomina propria et appellativa. prout autem sunt propria edom est nomen filii ysaac qui alio nomine vocatur esau gen. xxv. et etiam terre ab eo denominate que latine dicitur ydumea. bosra vero vel potius bisra. sic .n. scribitur in hebreo nomen est civitatis unde fuit iobab rex edom. gen. xxxvi. prout vero sunt appellativa. edom significat rubedinem et bosra munitionem. Hiis igitur predictis veniamus ad divisionem. Supponendum

augustinus. quod [illegible] quod non fuit [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] sentire aliter [illegible] doctores.

eiz ponit e forma p xpm saluato. hic gnter ponitur
hui saluatonis discreto que pfecte fiet in finali iudio
Tuc .n. saluator segregabit electos a repbis. Sicut seg
gat pastor oues ab edis. mt. xx. illud aut iudicium p
cedet psecuco anarxpi et ei exterminiu. io pmo po
nitur e iudicij capitulo m. lxiij. Circa pmu sciedu
q sicut dicit methodius marti et doctores conuiter ad
defensione contra xpi psidiaz mittatur a deo enoch
et helyas quia decem iudei conuertet ad fidem xpi p
miciciaz agentes. et io hic pmo ponit aute deleccio
et subsequenter conuersio ibi. misericordia dni. Circa p
... psideras ... aute pcessu ... et p
xpm ... de xpe.
quis est iste .i. q mirabilis. qui uenit de edom .i.
... ciuitate ... in qua antixpus sedebit
... sit deus. ... thess. ij. et ipsum ...
... de edom tinctis uestibus .i. rubicundis
... que rubrum est uestimentum tuum
[illegible]

dei nuncio. saluauit eos. sm q dr exo. xiiij. tollens
q se angelus dni. qui precedebat castra filiorum isrl a
biit post eos. et cum eo pariter columpna nubis ut egypti
cij non possent nocere eis ut ibidem subditur ut toto nocte
spatio ad inuicem accedere no valerent. In dilectione sua et
in... indulgentia sua. remittendo eorum pctam. ipse redemit
eos .s. dns et no ex ppli iusticia q pz ex ingratitudine
sequenti cum subdit. ipsi aut ad iracundiam puocauerunt .s.
diuin in fabricatione uituli exo. xxxij. et in multis aliis
factis ut pz in libris ueteris testi. et affixerunt spm
sci eius .s. moysi cui spm iustoneus et in ... alsi
... ut pz in libris exo. et deutro. et numerorum. et conu
sus est eis in inimicum .s. dns non ex odio sz ex iusticia
puniens eos p uermes eorum ut pz libro iudicum et p ...
p reges egypti assyriorum et babilonie. iiij re. et recor
datus e dierum seculi moysi et ppli sui. quia sicut per
moysen liberauit eos de egypto. sic p ... libera
uit eos de captiuitate babilonis p ... Ubi e q
ponitur eorum peticio deuota. et pmo p liberatione a pe
na secundo pro liberatione a culpa ibi tu aute ... pmu
dicitur in psona iudeorum tpe ... futurorum q ... ad
penitentiam ubi e qui eduxit eos de mari .s. rubro ... co
... gregis sui .s.
cum moyse et aaron. ps. lxxvj. deduxisti sicut oues pplm
pplm tuum in manu moysi et aaron. q. d. ita fialiter possis
nos educere de psecucione antixpi. et hec m... intelligendu e
in omnibus huius partis ubi est qui posuit in medio eius
.s. ppli israelitici spm sci sui .s. moysi cui dedit spm pphe
die et sapientiam et constanciam ad educendum isrl de terra egipti
qui eduxit ad dexteram moysi .i. ad partem bonam et pspe
ram liberando eum de psecucione pharaonis cum ... uole
tis. exo. ij. brachio maiestatis sue .i. fortitudine deita
tis sue qui scidit aquas .s. maris ut pz ex dictis ut faci
ret sibi nomen sempiternum ad gloriam eiz nominis dei reco
litur et recolet in futuris generacionibus istud factum q eduxit
eos p abyssos .s. per profundum maris rub. qui equi in de
serto no impingentes .i. pmpte et absque aliquo impedimen
to procedente qui al. in campo .i. in terra plana ubi
no hz obstacula descendens sps dni .i. angelus a deo
misso ductor eius fuit ut pz ex pdictis sic adduxisti
pplm tuum ut faceres tibi nomen glie illud enim factum
fuit reductum ad memoriam usque nunc et reducet in pos
terum ad gliam diuini nominis attende de celo. ad oracionem
meam et uide de habitaculo sco tuo afflictionem meam. sicut
al fecisti ideo subdit ubi e zelus tuus quo dilexisti pres
electos et fortitudo tua q totiens liberasti eos multitudo
uiscerum tuorum .i. pietatum quibus eis bona pstitisti se
me continuerunt se a condescensione in ista tribulacione nra
cessauerunt. Tu enim hic conra petitur liberacio a culpa.
circa quam pmo allegatur pietas et potencia diuina
cum dr pater noster tu enim. in generacione eiz mater ministrat
materiam et pater dat formam et ideo in generacione hois deus
dicitur pater qui corpori organizato infundit aiam cre
ando et abraam nesciuit nos. q. d. ab eo no habemus
aiam nec a iacob tu pater noster aiam dando redemptor ut
ipam iustificando a seculo nomen tuum pater noster et redempto
ris quare errare nos fecisti dne .i. permisisti de uiis tuis
.i. preceptis et consiliis euuangelicis indurasti cor nrm
subtrahendo gram tuam cor mollificantem tm iuste pro
nra incredulitate ne timeremus te no est intelligendum
istud causatiue sic q deus subtrahat gram suam ut p hoc
ab hoibus excludat diuinum timorem, sz intelligitur tm
consecutiue ad subtractionem enim gracie sequitur subtractio
timoris filialis qui est ei annexus conuertere pctam nra pe
ccata nra remittendo et nos iustificando ppter seruos tuos
.i. ppter merita patriarcharum in fide xpi uenturi mortuorum.
ideo subditur tribus hereditatis tue et ut peticio sit magis
exaudibilis adhuc recolitur atrocitas persecucionis a
tixpi cum dicitur qui nichilum possederunt pplm sctm tuum

.i. xpianum ipm nichil reputando hostes nri. s. anti xps et adherentes sibi conculcauerunt iustificacoem tuam antixps enim conculcabit eccarum cultum in auferendo facti sumus qm in pn. cum non dominareris nri. q. dicat tamqz exnei ate dimissi sumus in manibus inimicorum tui.

Utinam LXIIII

Aliqui expositores catholici exponunt pn. huius capli de primo xpi aduentu. Sz hoc non videtur conueniens dictum qz primus eius aduentus fuit in maxima humilitate et sic descriptum fuit futurum zacharie. ix. c. ecce rex tuus uenit tibi iustus et saluator et ipse pauper et c. vnde super gen. xlix. ligans ad vitem pullum suum et c. dicit rabi moyses qndo ueniet rex messias in ihrlm ad saluandum isrl ipse erit equitans asinum suum et eqtans sup eum ut ducat secum humilitate, sicut scriptum est zacha. ix. et ipse pauper. hic aut aduentus eius describitur cum maxima potestate et terrore, propter quod magr alexander de hales exponit hoc de scdo aduentu eius. s. ad iudicium qui in ptate magna erit et maiestate. luc. xxi. ¶ Igitur hanc sniam scdo dicendum qz postqz descriptum est antixpi exterminium. hic consequenter describitur iudicium. Circa qd primo ponitur sanctorum desiderium. Scdo ipm iudicium. ibi ecce tu iratus es. Prima in duas quia primo ponitur dictum desiderium. scdo huius desiderii motiuum principium. ibi a sclo. ¶ Circa primum sciendum qz iudicium futurum horrendum sit et probis, tn desiderandum est electis qui tunc in aia et corpore beatificabuntur. propter quod saluator luce. xxi. loquens aplis de iudicio futuro dicit his autem fieri incipientibus Respicite et leuate capita vra. i. sublevate corda ut exponit gregorius qm appropinquat redempcio vra. ¶ Hoc aut preuidens. ysaias dicit. Utinam disrumpes celos et descenderes. s. ad iudicium licet enim tunc non rumpantur celi superiores qui non sunt uisibiles, tn celum aereum de quo dicitur in euuangelio volucres celi et c. inflamabitur igne conflagracois iudicis aduentum precedente, scdm qd dicitur ps. xcvi. ignis ante ipm precedet, et sic celum aereum quodam modo lacerabitur quod dicitur celi plurali ponendo plurale pro singulari, sic exo. xxvi. dicit ista fuit diii tui de vinculo flatili qui erant vnicuique aliter, ipse diuersas partes aeris. s. superiorem non tres transcendet et inferiorem ignis ei conflagracois attinget ad vtramqz partem, quia tm ascendet quantum aque diluuii que xv. cubitis vltra cacumina moncium ascenderunt. gen. vii. c. a facie tua montes defluxerunt quia ante aduentum iudicis montes tremotu corruent sicut exustio ignis tabescerent. ignis ei conflagracois materia moncium cum alia tn purgabit. aq. ardere ignis. quia ille ignis purgabit aquas eritque insufficiens ut notum fieret nomen tuum. i. ptas tua tamqz iudicis uenientis inimicis tuis qui ante timorem tuum ase abiecerunt. a facie tua gentes turbarentur scdm qd dicitur luce. xxi. arescentibus hominibus pre timore et expectacoe que superuenient uniuerso orbi. io subditur cum feceris mirabilia predicta. non sustinebimus qz consideremus sine tunc ma fingulli[?] qd consequenter declaratur per simile cum subditur descendisti. in dacone legis sup montem synai. a facie tua montes defluxerunt, qz tunc mons synai uidebatur tremere et ardere ut habetur. exo. xx. ppo. qd filii israel territi et pauore concussi steterunt longe dicentes moysi loquere tu nobis et audiemus et non loquatur nobis dns ne forte moriamur, et ex hoc sequitur qz maior terror erit qm veniet ad iudicium, qu illud

Respectu istius fuit minimum ¶ A sclo hic consequenter ponitur racio dicti desiderii. s. experiencia beatitudine qua sancti tunc habebunt in aia et corpore et non aut a sclo non audierunt. et c. quia illud bonum est infinitum et per consequens inenarrabile que preparasti expectantibus te. s. filium tuum in cuius aspectu reficientur bn mtiq vite sue humanitati. scdm qd dicit aug. sr. lo. et scdm hoc allat. hec autem dicta de filio qui est dei sapia. prima ad cor. ii. Occurristi. i. occurres. qz loqr de futuro p modum preteriti ppo. certitudinem prophecie. letanti et facienti iusticiam. i. cetui electorum tuorum in iudicio apparens ut eis letenti deducentur ad patriam. in viis tuis recordabuntur tui. qntus affectu de oibus bonis que eis fecisti ¶ Ecce tu. hic consequenter describitur ipm iudicium. circa quod sciendum qz duplex est dei iudicium. vnum discussionis qd est uocacio aliquorum ad fidem, aliis dimissis in dicio dei occulto tm iusto, et istud iudicium quantum ad suum statum potissimum incepit a principio predicacois xpi, ppo. qd dicit io. xii. nunc iudicium est mundi scdm qd exponunt sci, aliud est iudicium discussionis qz dei iudicio redduntur pene ac premia pro peccatis et meritis et istud potissime fiet in iudicio finali qndo in aia et corpore beatificabuntur electi et cruciabuntur reprobi, a tpe tn passionis xpi cepit pre premiacio electorum quantum ad gloriam aie et punicio reproborum in aia non solum ex tunc set eciam ante, de istis aut duobus iudiciis uidetur ysaias loqui iunctim usqz ad finem libri, et duum diuiditur in duas partes in prima primo uidetur querenda. in scda dm finam capli hs. ¶ Circa primum sciendum qz iu dei p orbem dispersi lamentantur destructionem ciuitatis et templi per tytum factam et suam dispersionem p orbem terrarum in iudea congregari et ciuitatem et templum sibi restitui hic autem dicere destruccionem et dispsionem iustificat fuisse eis ppo mortem xpi ut habetur expresse. luc. xix. tamen hoc non credunt iudei sed attribuunt hoc peccato ydolatrie vituli conflatilis inducentes ad hoc illud quod ibidem dicitur Ego autem in die ulcionis uisitabo hoc templum peccatum eorum et ydolatrie antiquorum que continetur in libris iudicum et regum tpre primi templi et peccatis auaricie et odii fraterni que viguerunt tpre scdi, et scdm hoc ps hec lra exponitur in hac uero querenda primo ponitur confessio peccatorum cum dicitur ecce tu iratus es quia peccauimus. et non solum de nouo set etiam de antiquo. io subditur et in ipsis. s. peccatis fuimus semper tn de tua misericordia presumimus io subditur et saluabimur. Non est ex nra iusticia sed tua misericordia io subditur et facti sumus ut inmundus omnes nos. hic immundicia peccati, potest etiam hoc exponi corporaliter qz iudei p orbem dispersi ab aliis gentibus reputantur viles et abhominabiles, qm panni mulieris. quia iudei modo non possunt sacrificia pro peccatis offerre quia talia non possunt offerri ab eis nisi in ihrlm, et sine talibus sacrificiis non reputant se posse mundari et iustificari et cecidimus quasi folium cadens de arbore sic cecidimus ab honore regni et sacerdocii et iniquitates nre quasi uentus abstulerunt nos. expellendo de terra promissionis ad longinquas partes orbis. non est qui inuocet nomen tuum. i. non habemus summum sacerdotem qui oret pro nobis et offerat sacrificium. ut nobis placeas propter quod dicitur. leuitici. iiii. c. de expiacone peccati totius multitudinis et post determinacionem sacrificii debiti pro peccato subditur et orante pro eis sacerdote propicius erit eis dns. Ideo subditur qui consurgat pro nobis. et teneat te. in nra reconsiliacione. abscondisti faciem tuam a nobis loquitur de deo ad modum hominis irati qui non vult ostendere faciem suam illis contra quos est iratus. et allisisti nos. i. confregisti. in manu iniquitatis nre. i. ppo. iniquitatem nram ¶ Consequenter ponitur miseracionis peticio cum dicitur et nunc domine pater nr es tu. per creacionem.

lutum et fector nr̄. supple et tu sedm̄ qḋ dr̄ Jeremye. xviii. sicut lutum in manu figuli ita vos in manu mea domus isrl̄. ne irascaris dn̄e satis. i. habundant et ne ult̄ memineris iniquitatis nr̄e ad amplius puniendū. ecce respice miseriā nrām et allegatur ro cum dr̄ populus tuus om̄s nos p legem moysi nobis datā. civitas sancti tua. s. iherusalem cultui deputata facta est deserta p captiuitatē dom̄ sanctificacōis. nr̄e. i. templū ubi offerebantur sacrificia pro sanctificacōe nr̄a et glie nr̄e. qr in ipso gloriabantur super omnia terrena. cetera patent ex dc̄is usqz ibi Numquid sup hiis miseriis nr̄is continebis te dn̄e a nr̄a cōsolacōe. q. d. non tacebis et affliges nos. q. d. non decet te.

LXV

Quesierunt. hic consequenter ponitur .dm̄ sniā. et p̄mo de gencium vocacōe. 2º de iudeoꝝ reprobacione ibi expandi. sic eā allegat paulus aplus ro. x. hanc litteram esse de vocacōe gentilium et reprobacōe iudeoꝝ. Circa primum dr̄ quesierunt me. ad me devote per fidem venientes ad pdicacōem aplōꝝ qui ante nō interrogabant. s. gentiles quia legem diuinitus datam et pphās non habebant invenerunt. s. me per gr̄am. qui nō quesierunt me. s. ante aplōꝝ pdicacōem. et subditur. dixi. determinate distinctiuis. ecce ego ecce ego. et fit duplicacio ad maiorem assercōem ad gentes que nō invocabant nomen meum. qr añ pdicacionem aplōꝝ gentiles erant coīter ydolatrie dediti. et sic invocabant ydola et nō nomen dn̄i. Expandi ibi ponitur snīa dn̄i quantum ad iudeos. et primo ponitur ista snīa. scd̄o removetur iudeoꝝ falsa fiducia ibi. hec. pma dividitur in tres. quia pmo ponitur inductio iudaice reprobacōis. scd̄o punicio electis ibi. hec dicit. et tercio diuersa retribucio ibi. et vos. ista tn̄ divisio nō est omnino precisa. qr in pma parte ponitur aliquid de punicōe reproborum. quia frequenter pphie transeunt de uno ad aliud et cōtrario mutat̄ p snīa scripturam. p̄º dr̄. in pso dn̄i expandi manus meas. volens ad me attrahere tota die. i. ab antiquo. usqz in pmo p pphās. scd̄o per me ipm̄ incarnatum ad populum incredulum. i. indiuiduum qui semp fuit durus cervicosus. ut pz ex decursu veteris testamenti. qui graditur in via nō bona. sed mala. post cogitacōes suas. i. post inclinacōem fomitis ad malum. et nō post leges meas. populus qui ad iracundiam provocat me ante faciem meam. quia etiā in loco diuini cultus erexerunt ydola tam tempore manasse et aliquorum aliorum regum ut pz iiij. R. et ij. pal. qui immolant in ortis ubi colebant ydola in locis nemorosis. ubi etiam luxuriā exercebant ydolatriam tpr̄e manasse et aliquorum aliorum regum in veneracōe ydoloꝝ ut pz te veris et priapi. et sacrificant super lateres. i. sup tecta domoꝝ in loco patenti ad dictum alios ydolatris. Qui habitant in sepulcris. querendo divinacōes a mortuis per artem phitonicam et alias modis superstiosis. et in delubris ydoloꝝ dormiunt ibi eā aliquando sup corium hostie immolate dormiebant ad habendum revelacōes in sompnis. sicut legitur de bruto in hystoria britonum qui comedunt carnem similiter ydolis immolatā. et sic erant ibi duplex transgressio scilicet in ōsuperstitionis que absolute prohibebant eorum carnem comedere. et prohibicōe ydolatrie et ius pphanum in vasis eorum. i. oblacōe de nra liquida sacrificabant in ob. hec sacrifici. De adulis qui dicunt. s. gentili recede a me ure. reputabant eā gentiles ita in iuri dos qui nō non communicabant cum eis ut pz ex libris veteris et novi testi. Iste tamen gentilitas

fuit invaluit et in maxie apud iudeos qui phariseos dicebantur qui etiam iudeos contempnebant qui nō erant de secta sua. vn̄ et dn̄o discumbenti in domo mathei cum erat natione iudeus dixerunt mat. ix. quare cum publicanis et pctōribus manducat et bibit magister uester et in matheo erat natione iudeus. et sic legitur in euangelio in plurib locis. isti enim pharisei erant iusti apparentes sed nō realiter et quia simulata sanctitas duplex est iniquitas sedm̄ quod dicit ieronimus. ideo subdit debita punicō cum dr̄ isti fumus erunt in furore meo. ira explicabilis igne eterne igne ardens tota die. i. continue et absqz fine sicut dr̄. i. infine libri ignis eoꝝ nō extinguitur. ecce scriptum est coram me. in delebiliter sedm̄ qd̄ dr̄ Jeremie. xvij. peccatum iuda scriptum est stillo ferreo in ungue adamantino. non tacebo dissimulando sed retribuam etc. ad intellectum eius sciendū qr sicut glia cuiuslibet beati crescit ex glia sibi coniuncta. sic pena cuiuslibet dampnati crescit ex pena sibi coniuncta. ppter qd̄ dives eplo in inferno posito petiit lazarum mitti ad fratres suos ut contestaretur illis ne venirent in locum tormentoꝝ. luc. xvi. et hoc est qd̄ dr̄ Et retribuam in sinu eoꝝ. i. iudeoꝝ reprobatorum generaliter pōr et posteriorum iniquitates vestras hoc dr̄ quantum ad iudeos qui fuerunt p' captiuitatem babilonis maxie tpr̄e xp̄i et de incepto et iniquitates patrum vestrorum sil. ita qr ex pena una crescet pena eoꝝ et ecō. ut dictum est. qui sacrificaverunt sup montes etc. istud refertur ad illos iudeos qui presserunt captiuitatem babilonicam qui fuerunt multiplicati ydolatre in hiis iudum regum et pal. post captiuitatem vero babilonicam nō legitur iudei fuisse ydolatre nisi aliqui pauci circa tpr̄a mathab. sed postea agitur de pmo coꝝ. et iam in pte dictum est. et sup colles exprobraverunt michi. colendo ibi eā ydola attribuendo obprobria et remeciar opus eoꝝ. infernando primum sedm̄ mensuram primam. et modus p' eā in sinu eoꝝ. i. pena sua in sinu eoꝝ simul punita cum pma fratre sentencia. hoc dicit dn̄s. ▯ Hec dicit hic consequenter ponitur punicio electorum. s. aplōꝝ et alioꝝ qui crediderunt xp̄o. cum dr̄ hec dicit dn̄s. quomodo inveniatur granum in botro. post tempestatem. qd̄ est modicum respectiue et dicat nolite amittere ne dissipes. d. qm̄ benedictio est. i. donum dei quod remansit aliquis pcuntibus. sic faciam ppter servos meos. i. pphas et patriarchas antiquos ut nō dispdā totum. s. pplm̄ iudaicum et educam de iacob semen. s. aplōs et alios de iudaismo credentes. et de iuda. de qua tribu nata est xp̄e sedm̄ carnem possidentem montes meos. i. ecclesiam militantem et triumphantem. et hereditabunt eam. s. eccliam militantem primo et triumphantem postea. electi mei. i. xp̄iani mei veri. et erunt campestria in caulas gregum et p greges frequenter in scriptura intelligunt fideles. p' nos aut ipsos pastores eius et oves mansuetas. et p caulas igitur in campestribus et vallis cōfitatas intelligunt esse edificiate per orbem ubi in quibus fideles congregantur ad percipiendū sacramenta et diuinum verbi nutrimentum. et vallis achor. qui de pecto suo vere penitentes dedit gloriam deo iosue. vij. quia eum est locus receptionis vere penitentium. designant etiam hic nomine gregum fideles minores et maiores nomine armentorum. ▯ Et vos hic consequenter ponitur predicta retribucio et pmo reproboꝝ et electorum mixtim. scd̄o electorum separatim. ibi quia oblivionem. dr̄ p̄º dr̄ et vos qui dereliquistis dominum colentes ydola. qui obliti estis montem sanctum meum. ubi erat templum diuino cultui dedicatum. qui ponitis

fortune mensam eo quod reputabatur dea felicitatis temporalis et libertatis super eam. oblationes de liquidis in hac ydolatria et super ea diis sunt iudei implicati ante captivitatem babilonicam, quia multi ex eis sequebantur ordinem ydolatrie, ut patet ex iiij. regum. numerabo vos in gladio. quasi dicat nullus evadet, ideo subditur et omnes etc. pro eo quod vocavi per prophetas et non respondistis prophetis veritatem ostendendo, sed magis prophetas derisistis contumeliam augendo ut patet. sed post ego locutus sum in propria persona in humanitate assumpta et non audistis, sed magis doctrinam meam reprobastis, ut patet in euangelio in pluribus locis. et faciebatis malum in oculis meis, bona pauperum rapiendo et fratres vestros odiendo, ista enim duo, scilicet avaricia et odium fraternum, multum viguerunt in populo iudaico post reditum captivitatis babilonice, ut dicunt etiam iudei, et magis increverunt imminente tempore Christi et que nolui elegistis, scilicet falsam apparentiam sanctitatis propter quod Christus maxime contra ypocrisim predicavit, et subditur pena iuxta bonorum premia, quia opposita iuxta se opposita magis elucescunt cum subditur ecce servi mei comedent et vos esurietis etc. per cibum et potum intelligitur refectio bonorum in celo quia communiter in scriptura sacra bona spiritualia et celestia metaphorice per corporalia designantur, et per sitim et esuriem punitio malorum in inferno ubi est defectus omnis boni. servi mei letabuntur in clara divina visione. et vos confundemini confusione extrema videntes eum demonibus in pena. servi mei laudabunt etiam laude corporali que secundum doctores erit in patria et vos clamabitis pre dolore. sicut enim in patria ponitur clamor exultationis, ita in iehenna clamor iusticie tristicie et desolationis et pro contritione spiritus, id est desolatione contritionis cum memoria ibi locum non habebit. ululabitis. ululatus qui est vox confusa designat magnitudinem angustie et doloris, et dimittetis nomen vestrum in iuramentum, scilicet execrationis. electis meis, id est Christianis qui sic iurant aliquando, si feci istud quod michi imponitur suspendar ego per pedes, sicut iudeus. interficiet te dominus deus, quod fuit impletum per Titum et servos suos, id est credentes vocabit nomine alio, quia vocantur Christiani a Christo in quo qui benedictus est super terram, benedictione gratie que datur in baptismo in quo accipit nomen Christiani benedicetur in deo, id est benedictione celesti si in gratia perseveret. amen, id est fideliter sic fiet. et qui iurat in terra, id est homo aliquid affirmando et non in ydolo, amen, id est fideliter deo iurabit. ¶ Quia oblivioni. hic consequenter describitur retributio separatim cum aliqua mixtione de punitione malorum ut videbitur, et primo ponitur retributio quantum ad consecutionem boni cum dicitur quia oblivioni tradite sunt angustie etc. quas fideles sustinuerunt propter magnitudinem glorie supervenientis in patria, et quod sic intelligatur patet per hoc quod dicitur ecce enim ego creo celos novos et terram novam. quia in futuro innovabuntur corpora celestia et elementa non quantum ad substantiam sed quantum ad claritatem et decorem, ut sic magis reluceat in eis bonitas divina ad gloriam dei et etiam electorum in ipsis bonitatem dei clarius contemplancium secundum eum et talis innovatio vocatur hic creatio, sicut dicitur rex vel papa creari propter mutationem status, quamvis eorum substantia non mutetur. et erunt in memoria priora etc. hoc est dictum quod status eorum precedens nullius momenti reputabitur respectu sequentis sed gaudebitis et exultabitis. vos electi usque in sempiternum quia eternitas apte post est de ratione beatitudinis in hiis que ego creo, id est in corporibus celestibus et elementis predicto modo melioratis. quia ecce ego creo ierusalem et civitatem dei invenitis ierusalem celestem exultationem. non enim dicitur creare simpliciter, quia celum empireum a principio mundi fuit factum et angelis repletum, sed dicitur creari quantum ad novam exultationem que fiet in fine mundi quia post iudicium electi transferentur illuc in plena beatitudine corporis et anime, et ex hoc crescet gaudium angelorum. ideo subditur

et populum eius gaudium quia angeli gaudebunt de plena beatitudine electorum et electi de consortio angelorum. et exultabo in ierusalem. non est intelligendum quod aliquid per hoc deo accrescat cum ex se ipso sit perfecte beatus, sed quia faciet cives celestes in se ipso perfecte exultari, sicut dicitur gen. xviij. nunc cognovi, id est cognoscere feci. Et non audietur. hic consequenter ponitur dicta retributio quantum ad amotionem mali, cum dicitur et non erit in ea ultra vox fletus etc. in quo denotatur amotio omnis tristicie interioris et exterioris. et non erit ibi amplius infans dierum, id est aliquis habens multos dies deficiens industria vel scientia et senex qui non impleat dies suos, id est habens multos annos in vacuum transactos, sed plenos virtute, et per hoc a civitate celesti amovetur defectus notitie et virtutis, et quod sic debeat hec littera intelligi patet per hoc quod subditur quoniam puer centum annorum, id est qui multum vivit puerili sequens passiones suas, morietur morte eterna. et peccator centum annorum, qui transivit tempus suum in vacuum a bonis operibus peccans ex certa malicia maledictus erit illa maledictione que habetur mat. xxv. ite maledicti in ignem eternum etc. et edificabunt domos et inhabitabunt etc. per hoc removetur malum infortunii a ierusalem celesti. Circa quod sciendum quod magnum infortunium inter homines reputatur quando quis multum laborat in aliquo et non percipit fructum, in edificatione autem domus et plantatione vinee antequam faciat fructum est magnus labor, ideo magnum infortunium reputabatur antiquitus et adhuc reputatur quando aliquis preventus morte antequam expiatur domum scilicet quam domum ab eo edificatam et vineam plantatam, propter quod deut. xx. dicitur quod illi qui edificaverant domos novas et plantaverant vineas non intrarent prelium sed reverterentur ad domos suas, ne forte interficerentur in prelio et privarentur bono predicto et ex honore huius infortunii nulla persona possent a bello pro rege [?] defendenda etc. hic, per hoc igitur quod dicitur hic non edificabunt etc. datur intelligi quod nulla infortunia erunt in civitate celesti. ista tamen spiritualiter exprimuntur quia communius inter homines huius vite reputantur, ideo subditur secundum dies enim ligni. De quo dicit intelligi exponit translatio caldaica que dicitur targum apud ebreos et est valde autentica apud eos que sic habet secundum dies ligni vite. per esum enim ligni vite duratur statu innocentie continuabitur vita humana absque aliqua interruptione, et illud fuit figura Christi secundum quod dicitur. Jo. in apoc. ult. ca. quod ligno vite in medio civitatis [?] tantum sue deitatis et extra [?] sue humanitatis, ideo subditur erunt dies populi mei, quia vita beatorum est perpetua aperte post. sic est Christus qui per lignum vite hic intelligitur. opera manuum eorum inveterabunt electi mei, id est merita sanctorum tantum durabunt in premio pro eis reddito quantum ipsi, secundum quod dicitur hic inveterabunt non intelligitur aliqua corruptio sed perpetua duratio, eo modo loquendi quo dicitur de deo Daniel. vij. antiquus dierum sedit per antiquitatem ibi intelligitur eternitas et non defectio que concomitatur antiquitatem communiter dicitur, ebreos viij. quod antiquatur et senescit prope interitum est. non laborabunt, id est non laborabunt quia frequenter hic accipitur futurum pro preterito. et consequenter frustra quia consequentur premia neque generabunt in conturbatione, id est carnali, quia generatio sequitur conturbatio sollicitudinis. et provisionis uxoris familie et prolis quod non habet locum in celis. ideo dicit salvator mat. xxij. capitulo in resurrectione non nubent neque nubentur sed sunt sicut angeli dei in celo. quia semen benedictorum domini est, id est apostolorum et nepotes eorum cum eis. Isti sunt electi per successores et discipulos apostolorum in fide regenerati, potest esse exponi quod dicitur hic non generabunt in conturbatione. De generatione baptismali que est per gratiam spiritus sancti mentis conservativam. ¶ Erit quoque hic tercio ponitur retributio electorum quantum ad dei familiarem assistentiam et mutuam caritatis concordiam

apoc. xiiij. opera enim illorum secuntur illos per hoc autem quod dicitur

sim i ptia

quantum ad primum dicitur erit quod antequam clament ego exaudiam clamor enim orationis est perfecta impletio desiderii clamantis sancti vero in patria nichil volunt absolute nisi quod deus vult et ideo non orant nisi pro eo quod estimant deum velle et sic deus exaudit eos antequam clament in quantum in sua dispositione immutabili iam est ordinatum quod quod volunt seu optant secundum postea sequitur ibi. lupus et agnus pascent simul. etc. si hoc refferatur ad statum ecclesie militantis patet sententia ex dictis. supra vi. capitulo excepto quod hic additur et serpenti pulvis panis eius. per serpentem hic intelligitur dyabolus qui sub specie serpentis primos parentes decepit. gen. iii. cuius panis. id est nutrimentum sunt homines vani et terreni in quibus delectatur qui nomine pulveris designantur. si autem refferantur ad statum ecclesie triumphantis eo quod propheta frequenter transit de uno statu ad alium et exponitur sic. lupus. est ille qui in mundo prius fuit rapax set postea penituit bene vivendo et agnus. id est ille qui bene vixit in innocencia perseverando pascent simul quia in celesti patria simul reficiuntur ut paulus et iohannes evangelista et consimiles et leo et bos. id est rex vel princeps secularis et homo ruralis comedent paleas. id est simpliciter reficientur in patria dum tamen sint similes in meritis. et si dicatur hic quod per paleas non intelligitur conveniens refectio celestis dicendum quod hic est methaphorica locutio ut satis patet ex predictis que non importat semper similitudinem in omnibus sicut christus methaforice leo dicitur apoc. v. capitulo. ecce vincit leo de tribu iuda propter eius constanciam et victoriam et non quantum ad crudelitatem et eodem modo tenet hic ista similitudo quantum ad refectionis uniformitatem et non quantum ad palearum vilitatem et serpenti pulvis etc. exponatur ut predictum est non nocebunt etc. illa enim civitas celestis erit immunis a mutuo nocimento et omnibus modis invicem consolabuntur.

Hec dicit. LXVI

Dominus hic circa predicta removetur iudeorum fiducia falsa. et primo hec fiducia tollitur. secundo propheta ad propositum revertitur ibi. audite verbum domini. Circa primum sciendum quod iudei in adventu messie expectant templum reedifficandum in quo offerentur sacrificia deo acceptissima. hic removet propheta et primo confidenciam edifficationis. secundo dicit oblationis ibi ad quem. Circa primum dicit in persona domini celum sedes mea et terra scabellum pedum meorum. non est per hoc intelligendum quod in deo sint liniamenta corporis sicut intellexerunt aliqui iudei et etiam aliqui simplices christiani qui propter hoc dicti sunt antropomorphite ut habetur in collationibus patrum collatione decima capitulo secundo. set per hoc datur intelligi quod deus celum et terra non est loco comprehensibilis. ideo subditur. que est ista domus quam edifficabitis michi. id est quam creditis in futuro edifficari pro meo cultu. q. d. in hoc frustra confiditis et quis iste locus quietis mee. q. d. non quiesco nisi in me ipso quia in se ipso perfecte beatus est omnia hec manus mea fecit etc. q. d. istis non indigeo set eorum indiget conservatione mea alias redigerentur in nichilum sicut et ex nichilo facta sunt ad quem hic removetur confidencia sacrificiorum. Circa quod sciendum quod sacrificia veteris legis ex duobus fuerunt accepta. unum erat devotio et obediencia offerentium eo quod deus talia precepit offerri et secundum hoc motus voluntatis interior ad obediendum deo erat principaliter deo gratus et quantum ad hoc dicitur ad quem autem respiciam nisi ad pauperem et contritum spiritu. id est ad vere humilem et trementem sermones meos. id est vere obedientem qui reformidat transgredi verba mea etiam in minimis. aliud erat fides offerentium sacrificia enim illa fuerunt quedam christi signa oblationis christi future in cruce et ideo talis oblatio erat quedam protestatio huius fidei. oblatio autem christi in cruce iam transivit in preteritum et ideo oblatio talium sacrificiorum post publicationem evangelii est mortiffera sicut et dicere et protestari quod christus sit venturus et hoc est quod dicitur hic qui immolat bovem quasi qui interficiat virum istud hic fuit prohibitum et illicitum et eodem modo offerre tale sacrifficium post evangelii publicationem qui mactat pecus. id est capram vel ovem de istis enim tribus speciebus animalium. scilicet bovis capre et ovis fiebant sacrifficia veteris legis sicut dictum fuit plenius supra leviticum quasi qui excerebret canem reputabatur enim canis tante vilitatis quod non solum erat immundum ad immolandum et comedendum set etiam ad redimendum primogenitum enim asini licet non offerretur tamen redimebatur ove. exo. xiii. non autem primogenitum canis sed excerebrabatur qui offert oblationem de terre nascentibus ut de pane vino oleo et thure quasi qui sanguinem suillum offerat. quod erat abhominabile coram deo tum quia sus est animal immundum secundum legem tum quia ydolatre illius sacrifficiis talis sanguine utebantur ut patet per mach. primo qui recordatur thuris. id est oblationis thymiamatis quasi qui benedicat ydolo. id est offerat ydolo. accipitur hic enim benedictio pro oblatione vel exenio sicut dicitur primi regum xxv. accipe benedictionem quam attulit familia tua etc. hec omnia elegerunt in viis suis. dimittentes vias evangelii et in abhominationibus suis. id est in talibus oblationibus deo abhominabilibus anima eorum delectata est non quia modo offerant talia sacrifficia que offerri non fuit eis licitum nisi in templo quod erat in ierusalem quod est destructum set quia sperant talia delectabiliter exercere in adventu messie ut dictum est potest hoc etiam referri ad tempus quod fuit post publicationem evangelii in iherusalem per apostolos usque ad destructionem templi quia illo tempore offerebant sacrifficia etiam tempore obsidionis civitatis per tytum ut dicit iosephus libro de iudaico bello quod sacerdotes offerentes sacrifficia in altaribus lotam instantiam aliqui interficiebant lapidibus machinarum unde et ego eligam illusiones eorum. frustrando eorum falsam fiduciam et que timebant adducam eis. scilicet destructionem templi et civitatis. si referatur hoc ad tempus inmediate predictum quod precessit templi destructionem. si autem refferatur ad tempus sequens hoc exponendum est de abiectione et opprobrio et aliis malis temporalibus in quibus sunt et erunt que timent iudei et timuerunt et causam horum malorum subditur cum dicitur quia vocavi eos ad fidem in persona propria eis predicando et per apostolos et eorum successores et non erat qui responderet quia pauci comparatione habent predicationem receperunt locuti sunt etc. repetitio est eiusdem sine ad maiorem exaggerationem fecerunt quod malum etc. quia iudei plurimum in peccatis et sortilegiis sunt valde intenti communiter. Audite remota falsa fiducia iudeorum hic propheta revertitur ad propositum quod est describere duplex dei iudicium a principio capituli. lxv. usque ad finem libri ut dictum fuit ibidem. dividitur residuum huius capituli in tres partes quia primo propheta describit aliqua pertinentia ad iudicium discretionis. secundo aliqua pertinentia ad iudicium retributionis ibi. letamini. tertio aliqua pertinentia ad utrumque ibi. et mittam. Circa primum sciendum quod iudicium discretionis est quo aliqui iudei vocati sunt ad fidem aliis in sua infidelitate dimissis iusto dei iudicio set nobis occulto. primo quantum tangitur iudicium discretionis quantum ad dimissos. secundo quantum ad vocatos ibi antequam. Circa primum sciendum quod iudei infideliter remanentes fuerunt valde molesti credentibus ut patet in actibus apostolorum in multis locis et hoc est quod dicitur hic audite verbum domini vos apostoli alii quoque credentes qui tremitis ad verbum eius. tamquam vere humiles et obedientes dixerunt fratres vestri. id est iudei in infidelitate obstinati odientes. vos

ex duobus fuerunt accepta sacrificia veteris legis

unde et abicientes. i. exterius persequentes in corpore propter nomen meum. i. quia confitemini mecum tamquam verum xpistum glorificetur dominus. istud dicebant provincie de xpisto. Unde et ipsi in cruce pendenti dicebant Mathei. xxvii. alios salvos fecit se ipsum non potest salvum facere etc. et videbimus in leticia vestra. q. d. sicut vos creditis non erit nobis ad leticiam set magis ad tristiciam et confusionem. set quia ante dicta contrarium ideo subditur ipsi autem confundentur. s. in destructione civitatis et templi per romanos propter mortem xpisti. ideo subditur. vox populi de civitate clamantis in destructione. vox de templo. s. sacerdotum qui fuerunt combusti et ipsi fuerunt occisi de propriis tamen dicentes iustum esse sacerdotes cum templo perire vox domini. i. tonitruorum ex victoria clamancium ut dicit Josephus libro de iudaico bello/et dicitur vox domini quia in illa victoria fuerunt ministri dei et ministri vindicte retribucionem. i. debitam penam inimicis suis. i. iudeis qui eius mortem xpisti ideo subditur penam luerunt. Antequam hic agitur de iudeorum distructionis qui sunt ad vocatos ad fidem/et quia xpistus cepit fidelium. ideo primo agitur de nativitate xpisti. secundo de nativitate fidelium in regeneracione babtismali numquam parturiet

Circa primum sciendum quod parva ista ab hebreis antiquis communiter exponitur de nativitate xpisti/et quod debeat sic intelligi patet per translacionem caldaicam apud ebreos autenticam/que ubi habemus antequam parturiret peperit antequam veniret partus eius peperit masculum. sic habet adhuc non erat ei veniens angustia/redimetur et adhuc non veniet ei tremor ex doloribus propter partum/revellabitur rex messias. Dicunt igitur iudei moderni quod eadem die qua fuit destructum templum per romanos natus fuit rex messias/sed adhuc non liberavit iudeos de captivitate quia adhuc non habuit licenciam a deo propter eorum peccata/set statim cum habuit exequitur/et ideo expectant eum venturum. s. ad suam liberacionem sicut filius regis natus adhuc expectatur ad regnandum. Set potest queri ab eis ubi stetit tanto tempore quia a destructione templi usque nunc fluxerunt anni mille. ccli. quod templum combustum fuit anno a passione domini ihesu. xlii. et modo currit annus domini. m. ccc. xxvii./ad hoc autem respondent varie/quia aliqui dicunt quod est cum angelis. sicut fuit moyses. xl. diebus et. xl. noctibus cum angelo qui loquebatur ei in presencia domini. actuum vii. Alii vero dicunt quod ipse est rome in porta sedens cum pauperibus et leprosis allegantes ad hoc. ysa. liii. et nos vidimus eum quasi leprosum a deo percussum et humiliatum/quod intelligitur de xpisto eciam secundum hebreos ut dictum fuit ibidem/ Alii dicunt quod vadit per mundum in paupertate et afflictione ad satisfaciendum pro peccatis iudeorum. Sed iste responsiones et consimiles satis apparent frivolle et false/ex eorum narracione. Item secundum eos messias habet corpus passibile/ut patet ex dictis et quia reputant eum hominem purum et per consequens habet senectutem et corrupcionem annexam/et ideo nulla apparencia est quod tamen vivit. Item extorte exponunt litteram istam/antequam parturiret peperit. i. dum parturiret. s. iudea vel civitas ierosolimitana senciens dolorem de civitatis et templi destructione peperit salvatorem. s. messiam dicendo quod eadem die fuit destructio et messie nativitas quia ista dictio antequam semper denotat temporis antecessionem/et idem est de dictione hebraica hic posita. s. bethrem. i. semper significat in ante et non significat dum vel quando. Igitur accipiendo id quod dictum est ad litteram de nativitate messie. i. xpisti/et dimittendo id quod est falsum sic exponitur secundum veritatem

antequam parturiret peperit. i. antequam beata virgo maria dolorem partus sentiret peperit/quia sicut virgo concepit ita sine dolore peperit antequam veniret partus eius. i. dolor ex partu et est replicacio eiusdem sine ad maiorem expressionem et confirmacionem quis audivit umquam tale etc. quasi dicat nullus quia sicut nulla alia virgo concepit ita nec sine dolore peperit Numquid parturiet. hic consequenter agitur de nativitate fidelium per regeneracionem baptismalem/quia post resurreccionem et ascencionem xpisti fideles brevi tempore sunt multum multiplicati ut apparet in actibus apostolorum/ita quod in ... petro fuit fides multiplicata in omnibus partibus terre habitabilis/sicut fuit dictum plenius super illud. ps. xviii. In omnem terram exivit sonus eorum etc. et hoc est quod dicitur Numquid parturiet terra in die una. i. in tempore brevi/et dicit parturiet terra. i. ecclesia primitiva que fuit in afflictione et persecucione multa aut pariet gentes simul. i. gentiles de omnibus partibus/quia parturivit et peperit syon. i. ecclesia sic nominata/ut dictum est supra. c. ii. filios suos. in xpisto regeneratos et quia talis multiplicacio repentina facta est virtute divina ideo subditur Numquid ego qui alios parere facio. i. fecunditatem naturalem omnibus tribuo ipse non pariam dicit dominus multiplicando fideles deo meo. q. d. ymo sic faciam. ideo subditur si ego qui generacionem ... replicacio est eiusdem sine ad maiorem affirmacionem/aliqui autem doctores catholici exponunt hoc de eterna generacione filii aperte secundum naturam divinam/set hec exposicio videtur magis mistica quam litteralis Letamini. hic consequenter agitur de pertinentibus ad iudicium retribucionis/et primo retribucionis bonorum/secundo malorum sive reproborum ibi et cognoscetur. Circa primum dicitur letamini cum ierusalem. i. cum ecclesia militante ad triumphantem transeunte in finali iudicio. omnes qui diligitis eam. i. habentes veram et firmam caritatem gaudete cum ea gaudio. reduplicatur gaudium propter duplicem leticiam tunc presentem habendam. s. intus et exterius ex gloria anime et corporis. Universi qui lugebatis super eam. in afflictionibus tirannorum et maxime antixpisti. Ut sugatis et repleamini. etc. tot verba consolatoria et affluencie boni expressiva ponuntur hic ad designandum excellenciam retribucionis celestis que excedit nostram apprehensionem/sicut dicitur supra. lxiiii. c. oculus non vidit deus absque te que preparasti expectantibus te/ ad ubera portabimini etc. ista dicuntur ad exprimendum familiaritatem et et benivolenciam dei erga electos/per affectionem matris ad filios et videbitis. in effectu quod promitto vobis vel videbitis faciem meam clare et aperte et gaudebit cor vestrum quia dicte visioni annexa est fruicio beata et ossa vestra. que modo sunt in terra putrida quasi herba germinabunt. in resurreccione futura. Unde et prima. cor. xv. resurreccio mortuorum assimulatur semini germinanti Et cognoscetur. de retribucione pene quantum ad reprobos et continuando sequencia premissis cum dicitur et cognoscetur manus domini servis eius et indignabitur etc. i. sicut potestas domini manifeste apparebit in retribucione glorie servis suis et electis/ita apparebit eius potestas in retribucione pene in infidelibus et reprobis/ideo subditur quia ecce dominus in igne veniet. quia ignis conflagracionis ante faciem eius ad iudicium venientis precedet. ps. xcvi. ignis ante ipsum precedet et quasi turbo quadrige eius. i. angeli qui erunt executores divini iudicii et venient cum magna potestate. reddere in indignacione furorem suum. i. sue iusticie effectum et increpacionem suam quia dicet reprobis esurivi et non dedistis michi manducare/sitivi et

non dedistis michi bibere etc. In flamma ignis. quia post
inspiracionem dictam proferret contra eos sententiam dicens/ ite
maledicti in ignem eternum etc. et habetur ibidem quia in
igne dominus diiudicabit. hoc potest referri ad ignem
precedentem aduentum iudicis ut predictum est/ et ad ignem
iehenne in quem post sententiam iudicis reprobi detrudentur
ut dictum est/ aliqui libri habent quia in igne dominus diiudica
bit. et sic est in hebreo et est eadem sententia diiudicabit. id
est eius sententia iusticia ostendetur/ quia quilibet eius iudicium
iustum esse uidebit et in gladio suo ad omnem carnem
i. in sententia sua que gladius dicitur ad omnem carnem. i. car
naliter uiuentem et multiplicabuntur interfecti. morte
iehenne/ qui sanctificabantur et mundos se putabant
falso tamen. in ortis. i. in locis amenis ubi colligebant
ydola ad suam satisfactionem secundum suam erroneam estima
cionem post unam intrinsecus. sic est in hebreo et in libris
correctis et est sensus intrinsecus. i. intra ortos dictos
post unam. s. portam uel clausuram/ et ideo alii libri ha
bent post ianuam. Ra. sa. sic exponit post unam. i. u
na societas post aliam/ quia non omnes ydolatre intrabant
simul ortos ad ueneracionem ydoli/ sed una societas postquam
qua egressa alia post intrabat/ et sic continue qui
comedebant carnem suillam. ydolis immolatam et
abhominacionem et murem. i. animalia inmunda secundum
legem non solum ad offerendum sed etiam ad comeden
dum que gentiles sacrificabant ydolis et inde
aliquam partem comedebant in ueneracionem ydolorum/ et
similiter multi iudei hoc faciebant/ qui non solum
imitabantur gentiles in ydolatria/ ymo etiam freque
ter excedebant ut patet in misterio et secundo par. propter
quod dicitur de iudea sub nomine iherusalem. ezech. v. c. ut plus
esset impia quam gentes etc. simul consumentur. non propter pene
consummacionem sed magis propter eorum obstinacionem sicut dicitur in fine
huius capituli ignis eorum non extinguetur/ et istud quod dic
tum est de ydolatria iudeorum referendum est ad illos qui
captiuitatem babilonicam precesserunt ut dictum est/ et quod
subditur ad eos qui postea fuerunt/ quia tamen isti et illi fe
cerunt unum populum sub eodem contextu/ de primis procedit
ad posteriores cum dicitur Ego autem opera eorum. i. rapinas
et homicidia ex odio fraterno procedencia que uicia uiguerunt
in ipsis ut dictum est. et cogitaciones eorum ad interficiendum
xpistum et etiam lazarum resuscitatum/ eo quod propter eum multi cre
debant in xpistum ut dicitur io. xi. et xii. et post resurrec
cionem xpisti/ et ascencionem. ideo machinati sunt contra apostolos
alios quoque fideles. Venio. ad iudicium extremum ut
congregem. i. in manifesto ponam sub tali omnibus gentibus
et linguis. quia illud erit iudicium generale et peccata ea
erunt manifesta singulis ut diuinum iudicium appareat
iustum et uenient omnes ad iudicium quia nullus subter
fugere ualebit et uidebunt gloriam meam. quia xpistus in
iudicio apparebit in forma humanitatis gloriosa
cuius tamen aspectus erit terribilis et tristabilis repro
bis/ et delectabilis iustis et ponam in eis signum. s.
sancte crucis secundum quod dicitur xxiiii. et tunc mathei/ et tunc
apparebit signum filii hominis in celo quod exponunt origenes
et crisostomus de signo crucis mirabiliter radiante in
iudicio ad gloriam fidelium et confusionem reproborum/ et ma
xime eorum qui eum crucifixerunt manibus siue linguis
ideo dicitur math. xxiiii. et tunc plangent omnes tribus
terre. i. aliqui ex hominibus gentilibus. Et mittam hic ultio poni
tur sic aliquid pertinens ad iudicium discussionis/ premittitur
tamen illud quod pertinet ad iudicium discrecionis separando
fideles ab infidelibus/ factum est eueniente per predicacionem
apostolorum aliorumque per euangelium quia omnes uel fere omnes
fuerunt iudei, et secundum hoc dicitur et mittam ex eis qui sal
uati fuerint. aliis in infidelitate permanentibus aliqui enim
fuerunt apostoli et alii discipuli ad gentes. i. ad gentiles

conuertendos/ sic enim dixerunt paulus et barnabas
iudeis obstinatis actuum. xiii. nobis oportebat pri
mum loqui uerbum dei/ sed quoniam repellitis illud et indi
gnos uos iudicatis eterne uite ecce conuertimur ad gentes
/ sic enim precepit nobis dominus in mare. i. habitantes in insulis
maris in quibus publicata est fides catholica. primo per bar
nabam et paulum, ut patet in actibus apostolorum/ et postea per alios
predicatores in diuersis insulis maris in affricam. in qua
predicauit matheus in ethiopia marcus in alexandria in li
biam. in qua predicauerunt etiam alii tenentes sagittam. in y
taliam petrus enim et paulus predicauerunt rome que est
caput ytalie, et dicitur hic tenentes sagittam quia multi
discipuli xpistiani fuerunt sub eis rome quos tamquam sa
gittas domini miserunt ad partes longinquas ad predicandum
/ ut dyonisium in franciam/ marchum in alexandriam, et
sic de multis aliis quia autem predicatores uerbi diuini
sagitte dicantur patet ysa. xlix. posuit me quasi sagittam
electam etc. et greciam. in qua paulus predicauit athe
nis et in multis aliis locis/ et iohannes euangelista in e
pheso. ad insulas longe ut dictum est supra de paulo
et barnaba ad eos qui non audierunt de me. i. ad
gentiles legem et prophetas non habentes in quibus fit men
cio de xpisto uenturo et non uiderunt gloriam meam. quia
non uiderunt xpistum docentem et mirabilia facientem
sicut uiderant iudei in quorum terra predicauit in pro
pria persona/ et fecit multa miracula/ ut patet ex decursu eu
angelii propter quod dicit math. xv. non sum missus nisi ad o
ues que perierunt domus israel et annunciabunt gloriam
meam gentibus. s. gloriam mee resurrectionis et miracula
in nomine meo faciendo ad confirmacionem sui sermonis
et subditur fructus huius doctrine cum dicitur et adducent
omnes fratres uestros. i. xpistianos de cunctis gentibus donum
domino. fidem xpisti recipiendo in equis et quadrigis etc.
non est per hoc intelligendum quod talis adduccio fit per motum
localem et instrumenta corporalia/ quod patet per hoc quod subditur
ad montem sanctum meum iherusalem quia eadem ratione accipitur
hic iherusalem et mons syon ad litteram pro ciuitate et templo
materialibus quod non potest dici/ quia non potest ibi con
gregari totus populus xpistianus/ ymo nec etiam iudaicus per
orbem dispersus/ et ideo talis adduccio seu congregacio intelligen
da est in unitate fidei et caritatis/ de qua dicit salua
tor math. xviii. ubi sunt duo uel tres congregati in no
mine meo in medio eorum sum/ et per uarios uecture mo
dos cum dicitur hic in equis et quadrigis. etc. intelli
guntur ministeria apostolorum et adiutoria apostolorum et adiu
toria angelorum quibus infideles adducti sunt ad fidem
ita quod per equos et quadrigas secundum ieronimum intelli
guntur auxilia angelorum eo quod helyas equis igneis et
curru igneo legitur raptus in celum. iiii. regum. ii. et hoc mi
sterio angelico/ per lecticas mulas et carrucas intelli
guntur ministeria apostolorum secundum tria que in eis fuerunt ad conuer
sionem infidelium. s. conuersacio sancta predicacio et per mi
racula confirmacio. ad montem sanctum meum iherusalem. i. ecclesiam
militantem; ut dictum est supra. ii. capitulo. quomodo si inferant filii
israel. i. apostoli qui fuerunt israelite genere. munus in uase mundo
etc. sic supple accepta est coram deo conuersio infidelium per
laborem eorum primo multiplex quia sacrificium deo acceptissi
mum est zelus animarum et assumam ex eis. i. ex gentibus
conuersis in sacerdotes et leuitas. quia plures ex ipsis
etiam tempore apostolorum ordinati sunt episcopi et etiam ministri/ ut patet
de beatis clemente et dionisio et multis aliis/ et hoc ca
sum dicit quedam glo. ebraica. exo. xii. super illud hec est
religio phase etc. et sequitur eadem lex erit indige
ne et colono qui peregrinatur apud nos. glo. futurum est ut
quidam de gentibus sint sacerdotes domino ministrantes
Quia sicut celi noui etc. subditur id quod pertinet ad iudicium
retribucionis/ et primo quo ad bonos cum dicitur sicut celi noui

et terram novam etc. quia altarem illic innovacionis sine de qua supra dictum est in perpetuum non mutabitur. Sic stabit semen vestrum. id est adducti ad fidem per nos qui sunt de numero electorum et nomen vestrum. id est apostolorum in perpetuum in ecclesia celesti. ideo subditur et erit mensis ex mense et sabbatum ex sabbato. id est perpetua requies et beatitudo que non potest a nobis exprimi nec capi, nisi per nomina et verba similitudinarie significancia. et hoc modo de eternitate dei dicitur apocalypsis i c. qui est et qui erat et qui venturus est. eternitas tamen designatur durationis per hoc quod dicitur mensis ex mense et eternitatis quietis cum dicitur sabbatum ex sabbato. sabbatum enim quietem significat in ebreo. veniet omnis caro id est omnis homo omnis de bonorum numero. eo modo quo dicitur c. xl. videbit omnis caro pariter quod os domini locutum est. hic translacio. hyr. videbit omnis caro salutare dei nostri ut adoret coram facie mea. que clare videbitur in patria. Consequenter ponitur retribucio malorum sicut eius retribucio bonorum. cum dicitur egredientur scilicet beati non per loci mutacionem sed per consideracionem. et videbunt cadavera id est corpora mortuorum dampnatorum in iehenna. et hoc est intelligendum per hoc quod dicitur vermis eorum non morietur. quia vermes corpora mortuorum corrodentes cito deficiunt cum eis et in pulverem convertuntur. Et ignis eorum non extinguetur. ex quo patet quod dictum est de cruciatu corporum dampnatorum in igne inferni qui est inextinguibilis. et erunt usque ad sacietatem. id est replecionem et plenitudinem. Visionis omni carni. id est omnibus hominibus bonis non sic intelligendo quod bonis delectamentum per se in penis dampnatorum sed quia talis intuitus declarat eis divine iusticie execucionem et divine misericordie beneficium qui eos liberavit. et propter hoc gloria augmentatur in quantum maior apparet gratia ad illum exhibita. quia apposito ubi magis apparet maioris et minoris. videntes sic eorum tormenta bona propter se laudant. secundum quod dicitur in psalmo. letabitur iustus cum viderit vindictam. manus suas lavabit in sanguine peccatorum in quantum dei iusticia fuerit in humine ab illis peccatis. Et sic finis est scriptum istud accipitur hic sicut quod ipse sicut est apostolus maior. sicut propterea et sic totum cedit in gloriam eterni et ipsius dei principalis. Cui est honor et gloria in secula seculorum amen.

Explicit postilla fratris nicholai de lyra super ysaiam.

Incipit Jeremias.

Propheta in gentibus dedi te. Verba ista propria sunt [illegible] ieremie primo capitulo. et dicuntur sunt sibi a domino magis quam sunt videlicet. Nam cum hyma ieremie quam liema prima mihi exponendum videlicet quantum efficiens materialis formalis et finalis. Causa vero efficiens duplex est una principalis scilicet deus revelans [illegible] in hoc libro contenta. alia instrumentalis scilicet ipse ieremias qui per spiritum sanctum dictavit sibi scribendum. et hec duplex causa notatur cum dicitur dedi te [illegible] quod [illegible] dedi. quod est a deo eius causa efficiens principalis in hoc autem propheta ut causa efficiens instrumentalis. et de veritate porro accipitur illud quod scribitur ezechielis. Fili hominis speculatorem dedi te domui israel. hic propheta speculator interpretatur quia longe speculatur et que videt fidelibus annunciat. et sic fecit ieremias ut statim videbitur in quibusdam capitulis et maxime in prohemio libri. causa vero materialis et formalis notatur in nomine prophete cum dicitur propheta. ad cuius intelligenciam sciendum quod ipsa secundum doctores sanctos est revelacio divina [illegible] ea que sunt longinqua a naturali cognicione humana. et ista quidem ad presens sunt in duplici gradu. quia aliqua sunt [illegible] suam conveniencia respectu intellectus nostri cum non [illegible] sunt omnia ad que se habet intellectus noster sicut oculus noctue ad lucem solis. Secundo modo ista vero valde de longinqua sunt causa cognicionis nostre sicut incarnacionis divini misterium et creature. Secundo potius huiusmodi decidunt in cognicionem primam eorum que deus est quantum ad multas eius condiciones. et sic plus excludit tam de deo plures condiciones.

Similiter natura humana per se accepta non excedit cognicionem nostram. sed secundum quod natura humana et divina est in supposito verbi sunt modum excludit facultatem intellectus humani. misterium autem istud determinatur ieremias propheta in aliis valde clare verum c. xl. dicens. Ecce dies veniunt dicit dominus et suscitabo david semen iustum et regnabit rex et sapiens erit et faciet iudicium et iusticiam in terra. In diebus illis salvabitur iuda et israel habitabit confidenter et hoc est nomen quod vocabit eum dominus iustus noster. et cum dicitur ad literam de xpo dicitur secundum omnes doctores hebreos et latinos ut plenius videbitur ibidem domino concedente. per hoc autem quod dicitur suscitabo david germen iustum exprimitur humanitas xpi que facta est ex semine david secundum carnem. ro. i. per hoc autem quod subditur et hoc est nomen quod vocabunt eum dominus deus noster exprimitur divinitas xpi. clarius ut in videtur quod in aliis libris veteris testamenti quia ubi habemus domine in ebreo habetur nomen domini tetragrammaton quod secundum antiquos doctores hebreos sic est appropriatum altissimo creatori ut non liceat ipsum nomine de alio dici. ut plenius dicetur domino concedente cum ad locum illum veniemus. et quia ieremias tam clare xpi misterium determinavit competenter potest dici de eo quod scribitur luc. primo c. et tu puer propheta altissimi vocaberis. quia valde

clare expressit altitudinem sue deitatis et hec e
ma principalis huius libri. Unde dicit. Ra. sa. sup
xv. c. Zacharie quod vniuersi prophete non sunt locu
ti nisi de diebus messie quod est intelligendum de
principali intentione eorum quod de pluribus aliis locuti sunt
et secundum hoc deus humanatus est scilicet in omnibus h
buius prophetalibus sicut deus humanus in euangelio quia quod
prophete minant futurum euangeliste narrant factum
sicut enim deus sub ratione absoluta est subiectum in tota
sacra scriptura sic est in partibus eius secundum rationibus de
terminatis [illegible] sicut plenius in prologo gen. alia
[illegible] humana propter
sue entitatis et veritatis defficienciam sicut in more
sunt futura contingentia de quibus non est determinata
veritas apud nos sed est determinata apud deum
et de talibus est prophetia secundum quod dicit capitulum ydeo etiam
secundum prophetia est diuina inspiratio rerum euentus immo
bili veritate denuncians de talibus vero erat de
structio ciuitatis et templi et captiuatio populi
per nabuchodonosor futura quam scilicet propheta denunciat et
scribit in hoc libro eum quod propheta hic voluit cum om
de secundum quod dicitur. s. xv. ij. iudicium mortis est viro
huic quod prophetauit ad ista ciuitatem istam et hec est ma
huius libri secundaria sub nomine prophete designata
Causa etiam formalis huius libri sub nomine prophete
designatur. Circa quod sciendum quod duplex est forma
libri scilicet forma tractatus et forma tractandi. Forma
vero tractatus est diuisio libri per partes et capitula
de qua videbitur in prosecutione libri forma vero trac
tandi est modus agendi qui modus est prophetico de
scribendo diuinas reuelationes tempore futuras propter quod et
ipse potest dici illud quod scribitur lo. vi. hic est vere
propheta et dicitur vere propheta ad differentiam pseudo prophetarum
qui non prophetant ex diuina inspiratione sed scilicet sed aliq
[illegible] ex propria mente [illegible] alii ex reuela
tione demonum qui sunt mendaces propter quod ille cauen
tur in pluribus prophetie etc. ¶ Causa finalis huius
libri est vtilitas vniuersalis omnes qui collectus est
ex omnibus gentibus et hic finis notatur cum dicitur
in gentibus. i. ad vtilitatem omnium gentium propter quod de ipso
potest dici illud. ysa. xlix. dedi te in lucem gentium
ut sis salus mea vsque ad extremum terre, ut sic verbum domini
ad. s. dicens dedi te in lucem gentium ad illuminandum
eas lumine fidei et claritate morum ut sis salus
mea vsque ad extremum terre et hoc demonstrat cum
quia vero est salus generis humani secundum quod dicitur in psalmo
deus operatus est salutem in medio terre. i. in ihrusalem
que est in medio climatis ibi operatus est salutem
humanam passione et morte vbi dicitur resurrectionem
et ascensionem in celum sibi cum patre et spiritu sancto
viuit et regnat in secula seculorum amen.

Verba. s.

liber iste in duas partes diuiditur. s. in prohemium et tracta
tum secunda incipit ibi et factum est. prima in duas
quia primo ponitur auctoris nominatio secundo subiunctio
sibi commissio ibi et factum est. Circa primum nominatur
auctor primo ex nomine cum dicitur verba. s. supple ea
que sequuntur in hoc libro secundo ex genere cum dicitur
filii helchie qui fuit etiam propheta licet non tam famo
sus sicut. s. et hoc secundum regulam hebreorum qui
dicunt quod quando in principio alicuius prophete exprimitur nomen
patris ipsius prophete intelligendum est quod et pater fuit
propheta. de sacerdotibus qui fuerunt in anathoth. ex
quo patet dignitas sui generis quia tribus sacerdotalis
coniuncta fuit tribui regie propter sui dignitatem

Tertio ex loco cum dicitur in terra beniamin. Dicit enim iero
nimus in prologo huius libri quod anathoth est viculus tribus
milibus distans a ihrusalem in sorte beniamin. Quarto
notificatur ex tempore cum dicitur quod factum est verbum domini
ad eum in diebus iosie. Circa quod sciendum quod istud quod non est
pronomen sed coniunctio et ponitur pro quia et refertur
ad id quod dicitur in principio verba. s. etc. ad ostendendum
quod illa verba processerunt ex spiritu diuino dicitur quod factum est etc. i. quia
factum est verbum domini ad me in diebus iosie etc. tacentur
hic duo reges quorum temporibus prophetauit. s. ioathan
filius iosie et iechonias filius ioachim eo quod alter
eorum regnauit tantum tribus mensibus et sic tempus eorum computatur
sub aliis regibus vsque ad transmigrationem ihrusalem. i.
captiuitatem populi eius cum ciuitas destructa per nabuchodonosor in
mense quinto. contrarium videtur infra. xxxix. vbi dicit
mense. iiij. quarta die mensis apperta est ciuitas etc.
Dicendum quod mense. iiij. fuit capta a babilonis ut
ibidem dicitur sed ciuitas non fuit destructa et populus
in babilonem ductus donec super hoc audiretur volun
tas nabuchodonosor existentis tunc in anthiochia per nuncios
ad hoc missos qui redierunt mense quinto ut dicitur
hic ¶ Et factum est. hic commendatur commissio scilicet
s. de officio prophetandi cum dicitur ei a domino priusquam te forma
rem in vtero noui te. notitia predestinationis que est ab
eterno et antequam exires de ventre sanctificaui te
purgando ab originali in vtero matris per gratiam sanc
tificantem et prophetam in gentibus dedi te. muneris tibi
officium prophetandi imponendo et quia officium est magnum
ideo subditur excusatio. s. et dixi. a. a. a. domine deus
et dicit aliquis quod hoc ter ponitur. a. quia. s. se excusat a
tanto officio propter triplicem deffectum. s. etatis scientie et
eloquentie quia adhuc erat iuuenis. Sed hec expositio
procedit ex ignorantia hebraici sermonis vbi poni
tur hic vna sola dictio ex tribus litteris scilicet aleph. he
et heth quia bis ponitur hec littera et hec dictio sic sonat
in hebreo sicut a. in latino et est dictio diuina ministerio
dolentis vel admirantis sed quia deus potest supplere
omnem deffectum. ideo subditur noli dicere puer sum etc.
q. d. potens sum omnem deffectum tuum supplere et te ab
impugnationibus eorum quos tu formidas protegere sicut
et. s. quod prophete qui ante eum fuerunt persecutiones vsque ad
mortem sustinuerunt maxime tempore manasse regis
ut dicitur iiij. regum et subditur iniunctio officii cum dicit
et misit dominus manum suam et tetigit os meum. vidit
enim per imaginariam visionem similitudinem hominis deum repre
sentantis os. s. manu sua tangentis et intellexit quod
hoc designabatur collatio doni prophetie sibi a deo ideo sub
ditur. Ecce dedi verba mea etc. et quia. s. non
solum prophetauit contra regnum iude sed etiam contra plura
alia ut videbitur infra ideo sequitur ¶ Ecce constitui te ho
die super gentes et super regna ut euellas i. euella
da denunties transferendo inde habitatores et destruas
quantum ad occidendos et disperdas quantum ad fugi
entes per diuersas vias et dissipes quantum ad mou
entes in fuga vel captiuitate et edifices et plan
tes. i. denuncies iudeos reedificandos et plantan
dos in terra sua quod impletum fuit tempore cyri qui dedit
populo licenciam redeundi in terram suam et reedificandi
templum et tempore artaxersis qui dedit licentiam nec
non reedificandi ciuitatem ut habetur primo esdre
primo et nee. mie. primo ¶ Et factum est. finito pro
hemio hic incipit tractatus circa quem sciendum quod licet
ma principalis huius libri sit misterium christi ut dictum
est tamen. s. multo diffusius describit futuram ciuitatis et templi
destructionem propter quod melius potest accipi diuisio libri
secundum istam materiam et secundum hoc liber iste in duas par
tes diuiditur quia primo. s. hanc destructionem

futuram denunciat, secundo ipsam factam deplorat in Threnis, qui non sunt liber distinctus ab ipso isto, ut patet per Ieronimum in prologo galeato, cum in prologo ponitur in principio libri regum. Prima in duas, quia primo futuram destructionem denunciat, secundo dicta epilogat c. lii. Prima adhuc in duas, quia primo pronunciat destructionem Iudeorum, secundo adversariorum suorum capitulo xlvi. Prima adhuc in duas, quia primo denunciat dictam destructionem prophetice, secundo hystorice capitulo xxxix. Prima adhuc in duas, quia primo ostenditur destructio civitatis futura, secundo subditur huius destructionis causa capitulo ii. Prima adhuc in duas, quia primo ponitur dicta ostensio, secundo prophete confirmatio ibi: Tu ergo. Ostensio vero destructionis future fit dupliciter modo seu visione; secunda ponitur ibi: Et factum est. Prima ponitur cum dicitur: Quid tu vides? Id est, non querit Dominus ex ignorantia, sed ut ex eius responsione quiescentis eum instruat de futura destructione civitatis. Secundo ponitur prophete responsio: Virgam vigilantem ego video. Aliqui sic exponunt: virgam vigilantem, id est vigilantium, scilicet latronum, qui vigilant de nocte quando alii dormiunt ad faciendum furta, et habent libenter virgam longam in extremitate uncinum ferreum habentem, cum qua extrahunt vestes vel alias res de domibus per fenestras, et per hoc ut dicunt designabatur futura spoliatio civitatis per caldeos. Sed istud dictum processit ex ignorantia hebraici sermonis, qui sic habet: hic baculum amigdalinum ego video. Et dicit baculum ad designandum percussionem civitatis futuram; amigdalinum ad designandum huius percussionis accelerationem, eo quod inter alias arbores amigdalus multum accelerat emittere flores. Et ideo eum subditur: Bene vidisti, quia vigilabo ego etc. In hebreo habetur: quia festinabo ego etc. Et eadem sententia est in littera nostra cum dicitur: virgam vigilantem et postea vigilabo ego. Per vigiliam enim intelligitur festinatio, eo modo loquendi quo communiter dicitur de homine multum festinante ad aliquid obtinendum quod vigilat super illud. Sacra enim scriptura non semper transfertur de verbo ad verbum, sed aliquando accipiendo sensum ex sententia.

(sic dicit iero[nimus] li. de optimo genere interpretandi)

Et factum est. Hic ponitur secunda visio cum dicitur: Quid tu vides? Exponatur ut supra. Ollam succensam ego video. Non est intelligendum quod videret per imaginariam visionem ollam plenam igne ardente, ut aliqui ymaginantur, sed videbat bullientem, et hoc modo communi verbo dicitur olla succensa quando fortiter bullit, unde in hebreo habetur: ollam bullientem ego video et facies eius, id est ebullitiones que apparent in superficie olle bullientis. In hebreo enim facies ponitur in plurali. A facie aquilonis, id est a parte aquilonis; olla enim posita ad ignem quando bullit eius ebullitiones incipiunt a parte ignis et flectuntur ad partem oppositam, et per hoc significabatur quod caldei civitatem ierusalem invasuri venerunt a parte aquilonis, et ideo sequitur exponendo dictam visionem: Ab aquilone pandetur malum etc. Et ponent unusquisque solium suum, id est tentorium suum in introitu portarum ierusalem ut nullus posset egredi vel ingredi quousque caperetur, vel ad litteram solium suum, quia capta civitate sederunt principes in portis in soliis suis tamquam victores, ut habetur infra xxxix. Et loquar iudicia mea cum eis, reddendo eis penam debitam pro peccatis.

Sed queritur hic quomodo caldei dicuntur venisse ab aquilone, cum caldea sit magis ad orientem respectu iudee. Ad quod dicendum quod nabuchodonosor erat monarcha, ut patet Danielis iiii, et sic regna aquilonis erant sibi subiecta, et pro maiori parte colligit inde exercitum ad veniendum contra ierusalem, ut sic caldeam dimitteret munitam bellatoribus in sua absentia contra pericula imminentia. Quod autem ponitur duplex visio ad significandum idem, scilicet civitatis destructionem, factum ad inducendum veritatem [?] et ut sermo dei velocius impleatur, secundum quod exponit ioseph de duplici sompnio pharaonis famam futuram significante, gen. xli. Tu ergo. Hic consequenter ponitur confortatio eius cum dicitur: Tu ergo accinge lumbos tuos etc. Et sic prompte et paratus ad exequendum mandatum meum, abstinendo a te timorem humanum, propter quod subditur: Nec enim timere te faciam, id est prohibitionem propter quod subditur: Ego quippe dedi te hodie in civitatem munitam etc., quasi diceret: sicut civitas munita non potest capi nec columpna ferrea frangi nec murus ereus penetrari, sic non poteris a tuis adversariis superari, cuius causa subditur: Quia ego tecum sum, qui sum infinite et sic possum te in omnibus protegere.

(i. prophete)

Et factum est. II

Hic consequenter subditur destructionis causa, scilicet populi iudaici malicia. Et dividitur in duas partes, quia primo arguit populi maliciam, secundo ex hoc patitur multiplicem miseriam c. xv. Prima in duas, quia primo arguit populi malignitas, secundo eius incapabilitas xiii capitulo. Prima adhuc in duas, quia primo arguit populi transgressionem, secundo plangit futuram sibi punitionem capitulo iiii circa medium ibi: Eu autem domine demonstra michi [?]. Sed istud dictum videtur repugnare ei quod dictum est capitulo precedenti: Nec enim timere te faciam, quia planctus de malo futuro videtur procedere ex timore. Ad quod dicendum quod sicut dicit philosophus secundo rethoricorum, timor est passio de malo futuro difficili evitabili, non tamen impossibili, quia si apprehenditur ut impossibile evitari iam cessat timor et succedit tristicia, que est passio de malo presenti, quia iam apprehenditur illud malum ut presens, propter quod inducti ad mortem cum illuc ducuntur non timent sed tristantur, et est per eius quod dicitur problematum xxvii quod tristicia exsiccat ossa. Ieremias autem per divinam revelationem erat certus de perseverantia sibi futura, et ideo non erat in eo timor ad hoc sed tristicia, et sic plangebat, quia apprehendebat illam quasi iam presentem propter evasionis impossibilitatem. Planctus enim proprie est de malo presenti vel presenti secundum rem vel secundum apprehensionem. Per predicta patet solutio argumenti.

Prima adhuc in duas, quia primo arguit populi multiplex flagicium, secundo excludit ab eo remedium capitulo v. Prima adhuc in tres, quia primo arguit populi malicia, secundo perpetrandi inverecundia capitulo iii, tertio permanentiam continuam capitulo iiii. Presens autem capitulum in duas partes dividitur, quia primo premittitur dei et populi mutua dilectio, ut ipso populi depravatio iniquior appareat ex precedenti bonitate, secundo ibi: Audite. Circa primum sciendum quod deus magnam dilectionem ostendit populo suo iudaico, quando sic mirabiliter eduxit eum de egypto et sibi specialiter desponsavit per dationem legis, secundum quod dicitur psalmo cxlvii: Non fecit taliter omni nationi, et iudicia sua non manifestavit eis. Et econverso populus magnam dilectionem ostendit ad deum, quando ad mandatum eius exivit in desertum ubi victualia non crescebant nec cibos ad sufficientiam sibi preparare poterant, et hoc est quod dicitur hic: Vade et clama in auribus ierusalem, id est habitatorum eius, ita quod omnes possint audire, tam maiores quam minores. Hec dicit dominus: Cuius verbum non potest esse falsum. Recordatus sum tui, o ierusalem, miserans adolescentiam tuam, id est tempus tui exitus de egypto. Et caritatem desponsationis tue in legis datione. Quando secuta me es in deserto, ad dictum mo[nitum] meum. In terra que non seminatur, eo quod est omnino sterilis. Sanctus israel domino, quasi diceret: tunc populus israel fuit domino sanctificatus. Primitie frugum eius, quasi diceret: sicut primitie frugum offerebantur domino pre frugibus aliis, sic populus israel fuit ei applicatus specialiter per susceptionem legis, tunc enim dixerunt: Omnia quecumque locutus est dominus faciemus, exo. xxiiii. Omnes qui devorant eum delinquunt: sicut enim primitie non comedebantur licite nisi a sacerdotibus et coniunctis

familiis. sic ipsi vastantes populum iudaicum permanserunt? quia licet hec punitio procedat a divina iustitia, tamen adversarii iudeorum exequebantur voluntarie mala, ideo subditur: Mala venient super eos. sicut declaratum est multipliciter in ysaia et adhuc declarabitur infra. ¶ Audite. hic consequenter describitur ipsi de punitione, et dividitur in duas: quia primo describitur eius malitia, secundo removetur eius falsa fiducia ibi: Si laveris te etc. prima adhuc in tres: secundum quod malitia populi ex tribus ostenditur: primo ex eius ingratitudine, secundo ex gentilium comparatione ibi: Propterea, tertio ex flagellorum multitudine ibi: Numquid servus etc. Circa primum dicit: Quid invenerunt patres vestri in me iniquitatis. quasi dicat nichil, quia non habet locum in deo. Quia elongaverunt a me. quasi dicat non fuit defectus ex parte mea sed sua. Et ambulaverunt post vanitatem. id est ydola que nullam habent virtutem aut bonitatem. Et vani facti sunt. per ydola. propter quod dicitur psalmo cxiii. similes illis fiant qui faciunt ea etc. quod enim declinaverunt ad ydolatriam patet exo. xxxii. in adoratione vituli et postea in libro iudicum regum et paralipomenon. Et non dixerunt. id est scilicet non consideraverunt. Ubi est dominus qui ascendere nos fecit etc. quia non consideraverunt se gratos de hoc beneficio. Qui traduxit nos per desertum. quod erat locus inhabitabilis et invius. Per terram sitis. quia carebat fontibus et fluminibus. Et ymaginem mortis. propter serpentes et animalia venenosa ibidem existentia deut. viii. Per terram in qua non ambulavit vir. scilicet antea, et si aliqui ambulaverunt fuerunt ita pauci quod quasi nichil sunt reputandi, et tamen in tota ista via deus providit hominibus de victu et vestitu, ita quod nichil eis defuit, secundum quod dicitur deut. ii. c. dominus novit iter tuum quomodo transieris solitudinem hanc magnam per xl annos habitans tecum et nichil tibi defuit, et in hoc maior dei dilectio apparuit quod tanto tempore providit eis et ita bene. Et induxi vos. mutatur modus loquendi de tertia persona ad primam. In terram carmeli. id est in terram israel. exprimitur tamen specialiter carmelus eo quod est locus fertilis et amenus, iste tamen carmelus est alius ab illo carmelo qui est in sorte effraym qui est magis sterilis sicut dictum fuit ysa. xxix. libanus convertetur in chermel et chermel in saltum reputabitur. Et ingressi contaminastis. ... ydolatriis. Sacerdotes non dixerunt ubi est dominus. ... devote requirendo. Et tenentes legem. que data est mei cognitionem. Nescierunt me. recognoscentes me dominum per debita opera. Et pastores. id est reges et principes. Prevaricati sunt in me. cultum michi debitum ydolis exhibentes. Et prophete prophetaverunt in baal. loquitur de falsis prophetis quos reges et principes fovebant contra veros domini prophetas, ut patet iii. regum tempore achab et iiii. tempore manasse et plurium aliorum ut patebit infra xx. ¶ Propterea. hic consequenter ostenditur malitia in comparatione aliarum gentium cum dicitur in persona domini: Propterea adhuc iudicio contendam etc. quasi dicat nolo vos et filios vestros per violentiam deprimere sed per viam iustitie, quia peiores estis gentibus aliis. ideo dicitur: Transite ad insulas cethim. id est ad insulas maris mediterranei in quibus habitant barbari. Et in cedar mittite. id est ad agarenos qui descenderunt ab agar ancilla habrahe per ysmaelem et cedar filium ysmaelis. Et considerate vehementer. id est toto mentis cogitatu. Si mutavit gens. scilicet alia quecumque a vobis deos suos. quasi dicat non, sed quelibet gens alia illud quod prius colit tanquam deum tenuit eius cultum, quamvis sint dii falsi. Populus vero meus. id est populus israel a me specialiter electus. Mutavit gloriam suam. id est deum suum in quo debebat gloriari in ydolum, sicut patet exo. xxxii. ubi tanquam deum colunt ydolum vituli. propter quod dicitur ps. cv. mutaverunt gloriam suam in similitudinem vituli etc. postea vero multis ydolis et variis servierunt, ut patet libris iudicum regum et paralipomenon, et quia illud erat valde horribile, ideo subditur:

Obstupescite celi. id est angeli superiores. Et porte celi. id est angeli inferiores. Sciendum tamen quod in hebreo sic habetur: Obstupescite celi super hoc et turbetis ac desolamini (?). et secundum hebreos loquitur de celo aereo, quod dicitur hic celi in plurali propter diversas eius partes vel accipiendo pluralem pro singulari sicut exo. xxxii. dicitur isti sunt dii tui israel, et tamen erat ibi tantum unicum ydolum. dicitur autem celum aereum metaphorice obstupescere quando ... immutatur, sicut homo stupidus in facie mutatur et modo se habendi in tempestate et dissipatione quando fiunt ibi tonitrua procelle et fulgura que sunt ire divine signa, et per hoc ut dicunt ... destructio civitatis et templi futura prenunciabatur, que fuit maxima tempestas iudeis, sicut in modo communi loquendi dicitur aliqua gens vel civitas tempestari quando magnum infortunium accidit ei, et huius tempestatis subditur causa cum dicitur: Duo enim mala fecit populus meus. et que sint illa subditur: Me dereliquerunt fontem aque vive. sic nominatur deus eo quod est vita per essentiam, dans omnibus aliis vitam et influentiam. Et foderunt sibi. id est cum diligentia et labore quesierunt cisternas dissipatas etc. id est ydola nullam virtutem habentia nec in aliis habitura. ¶ Numquid. hic ostenditur malitia populi ex flagellorum multiplicatione cum dicitur: Numquid servus. scilicet empticius. Aut vernaculus. id est servus natus in domo, ut sic debeat flagellari. quasi dicat non est ista causa, et ideo inquirit de ea cum dicitur: Quare ergo factus est in predam. aliis gentibus. Super eum rugierunt leones. id est assiriorum et egyptiorum reges crudeliter ipsum invadentes. ideo subditur: Posuerunt terram eius etc. et patet litera. Filii quoque memphis et taphnes. id est egyptii sic nominati, quia memphis et taphnis erant civitates nobiles in egypto. Constupraverunt te. id est deturpaverunt te. in hebreo habetur: confregerunt te usque ad verticem. istud fuit impletum quando egyptii interfecerunt iosiam qui erat caput in iuda, et subditur predictorum malorum vera causa cum dicitur: Numquid non istud factum est tibi. quasi dicat sic, quia dereliquisti dominum per ydolatriam eo tempore. id est ab illo tempore quo ducebat te per viam per columpnam ignis et nubis precedendo, ut habetur exo. xiii. et tunc fuit quando populus fecit sibi vitulum conflatilem et adoravit ut deum, exo. xxxii. et pro eo tempore iudicum quando non habebant regem nisi deum, ut habetur primo regum. Et quid tibi est in via egypti ut bibas aquam turbidam. id est nili ut habetur in hebreo, qui nilus dividitur per multos rivos ad irrigandum terram egypti, et sic ex commixtione terre fit eius aqua turbida, et per bibitionem illius aque intelligitur petitio subsidii ab illa gente. Et quid tibi in via assiriorum ut bibas aquam fluminis. scilicet eufratis per terram illam currentis. terra enim israel erat sita inter siriam et egyptum, quia ab aquilone habet siriam, a meridie egyptum, et quando infestabantur filii israel ab una parte querebant auxilium ab altera, et nichil eis valebat, ideo subditur: Arguet te malitia tua. desperantes enim de divino auxilio recurrebant ad humanum, et ideo iusto dei iudicio deficiebant cadentes in manibus adversariorum, ideo subditur: Scito et vide. per experientiam intelligentie ... Quia malum est ex privatione boni quod prius habuit. Et amarum ex ... mali ... in exilio. Reliquisse te dominum. per ydolatriam. Olim a seculo. id est a principio legis date. Confregisti iugum meum. faciendo et adorando conflatilem vitulum. exo. xxxii. Rupisti vincula mea. id est precepta. Et dixisti. scilicet non serviam. sed servistis ydolis, et nemo potest duobus dominis servire. math. vi. In omni enim colle etc. in talibus enim locis collocabant ydola propter eminentiam loci et amenitatem, ibidem in veneratione ydolorum exercentes in quadam specie luxuriam in veneratione veneris et priapi. Ego autem te plantavi vineam electam. in sanctis patribus, primo abraham ysaac et iacob. Quomodo ergo conversa es. quasi dicat ex malitia tua. ¶ Si laveris te. hic consequenter removetur

ista fiducia in duobus que excluduntur. secundum ibi quid niteris. prima in duas quia primo fit istius remotio secundo pene comminatio ibi prohibe. primo in quo confidebant erant sacrificia que in templo offerebantur pro peccatorum expiatione que tamen non valebant absque debita penitentia ideo subdit. Si laveris te nitro. species est terre qua utuntur purgatores vestium et dicitur a nitro nitres quia facit vestes mundas et multiplicaveris tibi herbam borith. que similiter habet vim purgativam in hebreo non habetur herbam. sed tantum borith quod secundum hebreos significat saponem qui habet vim purgativam et per ista intelligitur multiplicatio sacrificiorum veteris legis ad expiendum peccata que non valet ad hoc sine debita penitentia quod dicitur etc. quia peccata negare et defendere gravius est quam facere primo regum xv. quasi peccatum ariolandi est repugnare etc. ideo subdit vide in convalle. scilicet ennon ubi filios suos traducebant per ignem offerentes ydolis. Alia littera dicit in convalle phegor. ubi filii israel commiscuerunt ydolatriam numeri xxv. cursor levis etc. q. d. sine freno cucurristis ad ydolatriam. in hebreo habetur camela levis retinens vias suas. i. modum suum currendi absque oblivione externe et est eadem sententia et dicunt hebrei quod femela cameli amplior est ad coitum dum quam masculus onager assuetus in solitudine. quia ibi quiescit in desiderio anime sue etc. per talem attractionem sentit a longe femelam et sic insequitur sine retinaculo. q. d. sic gens iudaica secuta est ydolatriam. Omnes qui querunt eam. ad fornicandum cum ea per ydolatriam in menstruis eius invenient eam. in lege prohibitum erat ne mulier tempore menstruorum suorum admitteret concubitum alicuius viri propter quod nimis luxuriosa reputabatur que tali tempore se exponebat et per hoc designatur vehementia ydolatrie in populo israel. qui omni tempore erat ad hoc parata in hebreo habetur in mense suo invenient eam. quod exponit. ra. sa. d. quod in uno mense anni onager dormit toto mense et alio tempore non queritur ut capiatur quia hoc esset pro nichilo propter eius cursum velocem sed tunc capitur faciliter et sine defectu et per hoc ut dicit designatur captio gentis iudaice que facta fuit a nabuc. mense iiii. ut habetur iiii. regum ultimo. ¶ Prohibe. etc. hic ponitur pene comminatio. cum dicit prohibe pedem tuum etc. q. d. recede ab ydolatria ne ducaris in captivitatem nudis pedibus et siti sicut solent duci captivi et dixisti desperavi de remedio et ideo non dimittam. in hebreo habetur non curo. scilicet de tali comminatione et magis consonat ei quod sequitur. adamavi quippe alienos. scilicet deos et talis amor vehemens facit non curare de morte ad oppositum. quomodo confunditur. q. d. sic confundentur filii israel quia invenient ydola eorum a caldeis eos salvare non potentia. loquitur propheta de futuro per modum preteriti. ideo subditur in tempore afflictionis sue dicent. i. tempore obsidionis per caldeos et subditur domini responsio surgant etc. quia ipse noluit eos liberare. secundum numerum civitatum etc. pro domini cultu habebant unum altare tantum ad immolandum hostias in ierusalem ex quorum dei contemptus maior ideo sequitur omnes dereliquistis me sine differentia sexus aut etatis. frustra percussi etc. quia non est secuta correctio devoravit gladius vester prophetas vestros. scilicet zachariam tempore ioas et ysaiam tempore manasse et plures alios qui occisi fuerunt ante tempus. secundum. ideo subditur quasi leo vastator. qui alia innocentia occidit ut suos et hodie generatio vestra que semper sitivit sanguinem innoxium. numquid solitudo factus sum israeli. etc. q. d. non. ymo providi ei de terra fertili lacte et melle manenti. quare ergo dicit

etc. nullam causam habuit nisi malitiam suam. Numquid obliviscetur virgo. desponsata ornamenti. quod dat ei sponsus in desponsatione sua et sponsa fascie. i. ligatur mamillarum ne grossicies earum indecenter appareret. q. d. non et per hoc intelligitur quod gens iudaica nullomodo debuit oblivisci legis quam deus dedit ei in ornamentum quando eam desponsavit in monte synai et preceptorum restringentium indecentiam vite. quia tamen fecit contrarium et longo tempore. ideo sequitur populus autem meus etc. ¶ Quid niteris. hic removetur secundum. scilicet apparens iusticia per quam suam malitiam palliabant, unde et rex manasses occisiones prophetarum palliabat zelo legis, imponens eis quod contra moysen locuti fuissent ut dictum fuit ysaie primo ca. propter quod dicitur quid niteris etc. quasi dicat frustra pallias malitiam tuam quia secundum ieronimum simulata sanctitas duplex est iniquitas ad querendam dilectionem allido quod debet te deus diligere insuper et malitias. semper in malis ostendo et malis tuis. i. in sacerdotibus et regibus per quos debebat populus sublevari sicut avis per alas. Inventus est sanguis. scilicet prophetarum et maxime tempore manasse unde dicitur iiii. Re. xxi. et sanguinem innoxium effudit manasses multum nimis ita ut impleret ierusalem usque ad os. non in fossis inveni eos. q. d. ista occisio innocentum non fuit facta in occulto sed in manifesto ita quod non potest negari. Alia littera dicit et hec est vera littera non in fossis inveni eos. et est sensus non habuisti causam occidendi eos sicut ille qui invenit furem de nocte domum effodientem licite potest eum occidere ut habetur exo. xxii. sed in omnibus que supra memoravi. i. quia invenisti eos ad ydolatriam tuam et aliis malis perditis te arguentes ideo occidisti eos cum tamen debuisses eorum verba recepisse cum honore et reverentia dedisti. et dixisti post ista flagitia manifesta absque peccato etc. quia licet malum sit peccare gravius est tamen peccata perpetrata mendaciter excusare. ideo subdit. Ecce ego iudicio contendam tecum. convincens te de malitia tua et puniens non violenter sed racionabiliter et patet littera usque ibi. et ab egypto confunderis sicut confusa es ab assur. tempore enim achaz precesserat ista confusio ab assur. quia spoliata domo domini misit regi assiriorum munera et tamen finaliter non valuit ei sed magis nocuit quia ivit obviam regi assiriorum in damascum et videns ibi altare ydolatrie fecit fieri simile in domo domini quod fuit occasio ruine sibi et populo suo et eodem modo postea est secuta confusio ab egypto tempore sedechie qui ex confidentia regis egypti rebellavit nabuc. regi propter quod venit et ipsum destruxit et ipsum peccatorem occidit et populum captivavit egypti rege nullum auxilium prebente ideo subdit nam et ab ista. scilicet terra egredieris in captivitatem ducta et manus tue erunt super caput tuum. in signum confusionis et tristicie sicut thamar ab amon violata et eiecta posuit manus suas super caput suum. ii. regum xiii. quoniam obtrivit dominus confidentiam tuam. quam habebas in rege egypti et loquitur de futuro per modum preteriti

i. ligamenta

III

Vulgo dicitur

Postquam redarguit populi malitiam hic consequenter arguit peccantium inverecundiam et hoc sub methaphora mulieris pro sua libidine a marito dimisse. Et dividitur in duas partes quia primo arguitur hec inverecundia absolute secundo comparative ibi Et dixi. Circa primum dicit. Vulgo dicitur. i. vulgariter vel communiter Si dimiserit vir uxorem suam. propter effrenatam eius libidinem et recedens ab eo duxerit virum alterum. nolens

aliqualẽ ꝯtinẽ et reconciliacõẽ viri modicũ expectans
numquid reuertetur ad eam ultra. s. vir primus.
q. d. non. Cuius causa subditur numquid nõ polluta
erit. q. d. sic. quia nimis vilificata est. et ex hoc
ostenditur dei clemencia cũ subdit̃ Tu aũt fornicata
es. per ydolatriam cum amatoribus multis. i. seruiendo
multis ydolis. tñ reuertere ad me. q. d. sustinebo
paciẽter te. qđ autẽ subdit̃ et ego suscipiam te. in aliquibus
libris nõ est de textu. quia non est in hebreo
nec in libris correctis. sed sb̃ intelligitur. ꝑpẽ qđ aliqui
expositores posuit hic per modũ glose interlinearis. q
postea inserta sunt textui per imperitiam scriptorum. Leua
oculos tuos in directum. i. ad facta tua recte considerandum.
et vide vbi nõ prostrata sis. q. d. nõ ẽ locus
vbi nõ exercueris ydolatriam tuam. In viis sedebas
sicut latro in deserto ut se exponat transeuntibus ex
pectans eos quasi latro. i. cum magno fornicandi
desiderio. sicut latro expectat aliquẽ transeuntẽ
desideranter eum spoliare. Et polluisti terrã in fornicationibus
tuis. i. in ydolatriis et in maliciis tuis peccando
contra proximum. Quã ob rem prohibite sunt
stille pluuiarum. sicut pz. iii. regum. xvii. vbi dr̃ q clausum
fuit celum. ꝑpẽ peccata terre. sed nõ dr̃ ibi quanto
tempore. sed iacobi. v. dicit̃ q nõ pluit annis tribus
et mensibus sex. ꝑpẽ ydolatriã et alia peccata regis
achab et iezabelis. Comr̃ ex predictis concluditur
in uerecundia peccandi. cũ dr̃ frons mulieris meretricis
et subdit̃ diuina clemencia ad penitenciã recipere
semper parata. cum dr̃ Ergo saltem amodo. i. post
tot et tanta flagicia. voca me pater meus. recognoscendo
beneficium tue creacionis. Dux virginitatis
mee tu es. recognoscendo beneficium eductionis
tue de egypto. cũ tũc populus hebreorum coniunctus erat deo.
ab ydolatrie peccato. s. vsque ad fabricacionẽ vituli.
Numquid irasceris in perpetuum. credendo a me
perdonari. Ecce locuta es et fecisti mala. i. ore
et opere peccasti. et potuisti. me permittente ex meo
demerito. hoc autẽ sequitur et post verbis primis re.
vsque ibi. qđ sermones tuos tacui. et ideo nõ est de
textu. qz nõ ẽ in hebreo. nec in libris bñ correctis.
Et dixit hic comr̃ arguitur in verecundia predicta
comparatiue. s. ad ꝑplm regni isrl. et diuidẽ in
duas partes. qz pº ponitur dcã comparacio. scđo peccantium
renocacio. ibi vade et clama. Circa primum
notatur tempus huius reuelacionis facte. s. cũ dr̃. Et
dixit dñs ad me in diebus iosie regis. s. iude. an
cũ tempore ezechie regis iudee. osee. rex isrl̃. et ꝑpls
eius fuit debellatus et captiuatus in assyrios ꝑpter
ydolatriam. alia peccata ipsorum. scđm qđ legitur iiii
regum. xvii. et hoc ẽ qđ dr̃ Numquid vidisti. i. considerasti
s. eũ nõ vidit oculis carnis. nondum
eni erat natus. qñ ꝑpls regni isrl̃ fuit captiuatus.
qz hoc fuit sexto anno ezechie. iiii. reg. xviii. et
ex tunc vsque ad decimũ octauũ annum regis iosie
in quo ista reuelacio facta fuit. s. ut dicit. iei. fluxerunt
anni. xcviii. ut. pz. iiii. reg. ꝯiungendo
annos intermedios per tempora quibus duo reges regnauerunt
reges iude. illius temporis. s. autẽ adhuc ieremias
cepit prophetare tempore iosie ut dictũ est. c. pmo
Que fecit auersatrix isrl̃. i. ꝑpls regni isrl̃. abiit
sibimet super omnem montem excelsum. re. i. exposuit se omni
ydolatrie. et dixi cum fecisset hec omnia ad me
reuertere. hoc dixit per amos et osee. qui prophetauerunt
regno isrl̃. et non est reuersa. quia ad verba
eorum non fecit penitentiam. sed magis auxit malicias.
et vidit preuaricatrix soror eius iuda. i. ꝑpls
de regno iude. qui descendit ex eisdem parentibus. ꝑpẽ q

vocatur eius soror. q. pro eo q mecata est auersatrix
isrl̃. exponendo se omni ydolatrie. ut dictum est
dimisissem eam in manibus regis assyriorum. et dedissem
ei libellum repudii. permittendo q duceret
in captiuitatem. et non timuit preuaricatrix iuda soror
eius ex dicta pena illata poplo isrl̃. et tamẽ
debuisset timere ne accideret sibi simile. quod nõ
fecit. ideo subditur sed abiit et fornicata ẽ. per ydolatriam
timore dei postposito. et in omnibus his nõ
est reuersa ad me. licet eam reuocaverim verbo prophetarum
et facto puniendo ꝑplm isrl̃ ut dictum est in toto
corde suo. sed in mandacio. qz in ꝑplo iude erant
multi qui exterius videbantur iusti. et tamẽ nõ erant
ut dictum ẽ. ca. precedenti. et dixit dñs ad me. Cuius
dictum nõ potest ee aliud. iustificauit animam suam
auersatrix isrl̃. nõ simpliciter. sed comparatiue. ideo subdit
comparacõẽ preuaricatricis iuda. hoc modo dicit iudas
gen. xxxviii. de thamar. iustior est me. qz
minus peccauit q ipse. et sic est in proposito
tuz quia in regno iuda erat templum et cultus
diuinus quo debebat regnum iuda teneri in timore
dei. cũ qz regnum iuda viderat punicõẽ regni
isrl̃. ex qua debuit a peccato retrahi. regnum vero
isrl̃ nõ sic viderat punicõẽm predictam regni iuda.
Vade hic comr̃ ponitur peccancium reuocacio
et primo de regno israel specialiter. scđo omnium generaliter
ibi conuertimini. Circa primum dr̃ Vade et clama sermones
istos contra aquilonem. et ẽ verbum domini ad iere. qui ut
dicit. ieronimus. sa. fuit missus in terram assyriorum. q est
in plaga aquilonari respectu iudee. vbi ꝑpls
regni isrl̃ detinebatur captiuus ad predicandum eis
penitentiam. alii vero dicunt et verisimilius ut videtur
q missus ad aliquos q de ꝑplo isrl̃ effugerant manus
regis assyriorum. et latuerant in terris circumadiacentibus.
et postea ad terram isrl̃ redierant. et ibi multiplicati
fuerant. et qz erant ydolatrie sicut ante captiuitatem
fratrum suorum. ideo. s. fuit ad reducendum eos de ydolatria
ad dei cultum. qui vigebat in ihrl̃m maxime
tempore iosie. terra autẽ regni isrl̃ est in parte aquilonari
respectu ihrl̃m et regni iude. reuertere auersatrix isrl̃
de ydolatria et non auertam faciem meam a vobis.
sed suscipiam uos in misericordia. quia sanctus ego sum. q.
dicat hoc faciã ex bonitate mea. nõ ꝑpẽ merita vestra.
et quia ad veram conuersionẽ requiritur propria peccati cognitio
ideo subdit̃ tñ scito iniquitatem tuam. rer. et dispersisti
vias tuas alienis. i. ydolis qui dicuntur dii alieni
vocat hic vias tuas. i. pedes tuos quibus procedit̃
per viam. loquitur hic eũ propheta de poplo
isrl̃ sub methafora meretricis. que parata est
diuidẽ pedes suos omni transeunti in concubitu
carnali. sicut dr̃. eze. xvi. diuisisti pedes tuos
omni transeunti per viam sub omni ligno frondoso. in
talibus eñ locis exercebatur ydolatria. et cum hoc aliquando
luxuria in veneracionẽ veneris et priapi. Conuertimini
hic comr̃ ponitur reuocacio peccancium
generaliter. Sciendum tñ q aliqui expositores
nri exposuerunt residuum huius capituli de reditu
filiorum isrl̃ de captiuitate babilonica. et quia plures
eorum remanserunt in babilone detenti amore sobolis
quam ibi genuerant et possessionum quas ibi acquisierant
ideo subditur et assumam uos vnum de ciuitate et duos
de cognacione. rer. et quod subditur et dabo vobis pastores
rer. exponunt de zorobabel. esdra. neemia
aggeo. et zacharia qui gubernauerunt ꝑplm in temporalibus
et spiritualibus. nõ dicent ultra archa testamenti. rer. qz
in templo ab eis reedificato non fuit archa. ut
dictum est. Dicunt etiam hebrei iudei. et licet q

machi. primo/ et sic totum adaptat litteram ad istud propositum prout premissum est/ sed huic dicto obviat quod subditur in tempore illo vocabunt ierusalem solium domini. quia non legitur ierusalem fuisse in tanta solempnitate et reverencia post reditum captivitatis babilonice sed semper vel quasi semper fuit subiecta servituti primo persarum postea grecorum et ultimo romanorum ut patet ex libris esdre. neemie/ et machabeorum et ex evangelio/ item et quod subditur et congregabuntur ad eam omnes gentes in nomine domini. quia non legitur conversio ad iudaismum de gentibus nisi paucorum/ similiter quod subditur in diebus illis ibit domus iuda ad domum israel et venient simul de terra aquilonis. quia non legitur quod aliqui iudei eiusdem temporis fuerunt ad reducendum filios israel de regno assyriorum ubi fuerant ducti per assyrios ut patet quarto regum. xvii. ideo exponit passum istum de tempore christi et hoc dicunt magis catholici expositores. quidam dicunt tamen quod ista sunt adimplenda de futuro sed et expectant christum venturum cuius tamen adventus transiit in preteritum/ igitur sequendo dictum eorum qui tenent ad id quod continet veritas pars ista in qua agitur de vocacione christi qui venit vocare peccatores. math. ix. dividitur in duas/ quia primo circa hanc vocacionem ponitur vocantis benignitas/ secundo vocatorum malignitas ubi sed quomodo. prima adhuc in duas quia primo ponitur dicta vocacio. secundo circa hoc solutio quo ibi et dixi. Circa primum dicitur in persona christi convertimini filii revertentes. id est vere penitentes revertendo de tenebris ad lucem de umbra ad veritatem quia ego vir vester. id est sponsus/ sic enim habetur in hebreo quod proprie convenit christo qui sponsus est ecclesie. secundum quod dicitur iohannis. iii. qui habet sponsam sponsus est/ veritas premisse quia ad vocacionem eius pauci de iudeis crediderunt quia habito respectu ad totam predicacionem id est sequitur et assumam vos unum de civitate etc. id est paucos respectu multitudinis in sua infidelitate remanentis/ et istorum fuit figuracio in ingressu terre promissionis quia de vi.c. milibus qui exierunt de egipto duo tantum ingressi sunt eam. scilicet caleph et iosue/ et introducam vos in syon. id est in ecclesiam militantem que dicitur syon eo quod etiam prout dividitur contra sinagogam. ubi incepit per christum predicacionem et miraculorum operacionem ut patet ex evangelio et spiritus sancti missionem super apostolos ut patet actuum. ii. propter quod de ipsa dicitur. hebreorum. xii. accessistis ad syon montem et ad civitatem dei vivi ierusalem celestem etc. et dabo vobis pastores. scilicet apostolos et pascent vos scientia. propter eruditionem ad hec sciendum et doctrina. id est moribus bonis. cumque multiplicati fueritis. scilicet post christi ascensionem/ secundum quod dicitur actuum. vi. augebatur numerus apostolorum. id est credencium in ierusalem valde et creveritis in terra per vocacionem gentilium ad fidem/ quod videmus impletum per orbem. non dicent ultra archa testamenti. scilicet quod circa eam debeat esse cultus dei sicut fuit tempore veteris testamenti/ neque ascendet super cor. id est fideles non ponent ibi fiduciam sicut faciebat antiquitas quando portabatur ad bellum ut salvaret ab inimicis populum iudeorum/ ut habetur in libro regum in pluribus locis nec recordabuntur amplius quam in fecit moyses. nec fiet ultra. scilicet alia nova et per ista designatur cessatio cerimoniarum veteris legis quam videmus impletam per dictum etiam patet quod videtur ei ... iudeorum dicentium quod in adventu messye reddetur eis archa testamenti et altaria holocaustorum et incensi etc. ad cultum veteris legis pertinencia in tempore illo vocabunt ierusalem. id est ecclesiam ut predictum est solium domini. si hoc refferatur ad ecclesiam triumphantem hoc fuit impletum in ascensione domini/

nam ibi christus sedens est ... et dextra quia ille ... assumptus est in celum et sedet a dextris dei. si vero ecclesiam militantem impletum fuit quando christus sedens apostolos docebat/ et in eukaristia quando venient fideles in ecclesiam in qua tota christus continetur et congregabuntur ad eam omnes gentes. id est aliqui ex omnibus gentibus per fidem caritate formatam et non ambulabunt post pravitatem ... de ydolatria sicut ante fidem receptam in diebus illis ibit domus iuda etc. sciendum quod apostoli fuerunt de domo iuda qui sunt cognati ... ipsi christi ... predicaverunt in persida que est in parte aquilonari respectu terre promissionis unde exierunt christi discipuli ad predicandum per orbem ubi erant multi israelite qui non redierant de captivitate et multi de illis adduxerunt ad fidem sicut et de gentibus ad terram quam dedi patribus vestris. id est ad terram viventium ... christus ascendens in celum transtulit per ... quorum ... fuerant in limbo illa eterna ... promissa principaliter sicut declaravi plenius. gen. xv. ... a deo promissum non est minus sed magis ... vero ... terrena ... bonum quod ... et ideo quicumque pro operibus virtuti a deo ... ad litteram ... principaliter promissum bonum spirituale et eternum. Ego autem dixi quomodo ... id est qualiter ... fidelium multiplicatio et hereditas celestis adeptio. etc. dicitur quomodo ponam te etc. et ... hereditatem preclaram ... exercituum gentium. ... angeli ... et ... et illorum ... est hereditas ecclesie Et dixi. hic ponitur responsio ... patrem vocabis me. id est non solum corde de credendo sed ore confitendo ... unde corde creditur ad iusticiam ore autem fit confessio ad salutem/ et quia fides sine operibus mortua est. iac. ii. ca. ideo subditur et post me ingredi non cessabis. bona opera usque ad finem continuando Sed quomodo. hic ... circa christi vocacionem ... iudeorum malignitas ... quo si contempnat mulier amatorem suum. id est maritum suum ... sic contempsit me domus israel. christum blasfemando persequendo et tandem occidendo/ et in vindictam huius ... destructio iudeorum per romanos ut habetur luce. xix. ideo subditur Vox in viis audita est ploratus etc. ... cum ... ducebantur captivi ad diversas provincias miserias deplorantes quoniam iniquam fecerunt viam suam recedendo a christo qui est via veritas et vita. sed quia post destructionem civitatis aliqui de iudeis christo crediderunt tenentes quod propter eius mortem fuisset illa destructio secuta. ideo. ... hoc ... quantum ad istos dicit convertimini filii revertentes exponatur ut supra. et sanabo aversiones vestras. quibus adversi estis a christo et subditur penitencium responsio. Ecce nos venimus ad te. per fidem tu es dominus deus noster. iudei enim vere conversi christum esse verum deum confitentur. Vere mendaces erant colles etc. id est superbi per colles et montes hic methaphorice designantur sicut ysa. xl. omnis mons et collis humiliabitur/ quia prophete communiter methaphorice loquuntur et isti superbi fuerunt sacerdotes et pharisei qui per suam superbiam christum contempserunt et populum per sua mendacia a fide christi averterunt/ que mendacia conversi de iudaismo recognoscunt vere in domino deo nostro salus israel. secundum quod dicitur actuum. iiii. de ipso et non est in aliquo alio salus confusio. id est primum ...

ipsi quod venit super nos confusio. Comedit laborem patrum nostrorum etc. quia totam omnia preciosa in quibus laboraverant iudei et animalia et filios et filias eorum hostes rapuerunt et ideo sequitur. Dormiemus in confusione nostra quia diu stabimus in infidelitate ideo subdit. quia domino deo nostro peccavimus. ista sunt verba penitencium peccata presentia lamentancium et non solum peccata propria sed patrum suorum et patrum suorum ex domo.

· ca. IIII ·

Si reverteris. Postquam reprehendit populum de peccatis suis in precedentibus hic consequenter arguit eundem et primo ostendit commutacionem arguitur secundo pena debita subiungitur ibi. Annunciate. Circa primum dicitur in persona domini si revertens israel hic accipitur si pro non quia ista reversio non sufficiebat et sic aperte ostendit et eorum non amplius subdit. Si abstuleris offendicula tua i. peccata quibus me offendisti. Non commovebearis. de terra tua in captivitatem babilonicam. Et iurabis vivit dominus etc. hic ponuntur tres condiciones iuramenti et quolibet sequitur sine qua iuramentum nullum est quod etiam veritatem et iudicium in iusticia ut si quis iurat secundum omnem consilium quod cavet iusticia et iudicium i. cautum quod cavet iudicium discretionis vel si aliquis iurat sine causa et sine licencia. Et benedicent eum omnes gentes. Interpretando sibi bona si fecerint ista et mutatur modus loquendi de secunda persona ad tertiam quod hoc non facit ideo in expositionibus dominum sunt et pro isto intelligitur hic populus regni iude quia israel est nomen generale ad omnes hebreos et hoc per hoc quod subditur hec enim dicit dominus viro iuda et ierusalem. in aliquibus libris proponitur habitatori. sed non est de textu. Novate vobis novale. est autem novale terra de novo culta prius spinis et sentibus plena et per hoc innuit peccata que erant inveterata in malicia. Circumcidimini in domino. i. circumcisione spirituali que prius et quis sit illa subdit. et auferte preputia cordium vestrorum. i. peccata et consuetudines peccandi. Ne forte egrediatur ut ignis indignatio mea. etc. i. vindicta mea per ignem et quia hoc non fecerunt in omnibus predictis ideo secuta est succensio civitatis et templi per caldeos tempore sedechie. in IIII. regum ultimo et in I. verbum.

Annunciate. hic consequenter sequitur pena condicionis et dividitur in duas quia primo ponitur comminatio pene. secundo compassio. ibi et dixi. Circa primum dicitur Annunciate in iuda. etc. i. omnibus notificate. et canite tuba in terra. ad convocandum bellatores undique. et dicite congregamini et ingrediamur civitates munitas ut ibi possimus salvari. levate signum. i. vexillum. in syon. ubi erat fortalicium civitatis ierusalem. Confortamini. ad invicem et nolite stare otiosi. quia malum adduco ab aquilone. i. grande bellum quod non poteritis sustinere ideo subdit et contritionem magnam. i. civitatis et templi destructionem. et ideo quod dicit. scilicet canite tuba. et postea levate signum in syon confortamini etc. dicit per ironiam q.d. sic facientes sed nichil valebit vobis. unde subdit. ascendit leo de cubili suo. i. nabugodonosor de regno suo qui dicitur leo eo quod in vexillo suo habebat ymaginem leonis ut dicunt aliqui vel propter suam audaciam et ferocitatem predo gentium se levavit. quia multis gentibus predas accepit egressus est de loco suo ad veniendum contra iudeam ideo subditur ut ponat terram tuam in solitudinem. Civitates destruendo et habitatores captivando et propter hoc fuit iudeis maxima doloris subditur super hoc accingite vos ciliciis etc. in signum tristicie et lamentationis. In die illa dicit dominus peribit cor regis et cor principum. quia de nocte fugerunt per locum

omnibus tamen non valuit eis quia comprehendit eos exercitus caldeorum. in IIII. regum ultimo et in I. verbum. Et obstupescent sacerdotes et prophete. quia adverterunt sedechie regi et principibus contrarium. Et dixi. hic consequenter ponitur compassio etc. eo quod erat de populo illo et dividitur in duas quia primo ponitur ipsius dolor in mente secundo in corpore ibi ventrem meum. circa primum dicitur. Heu heu. interiectio est dolentis et ponitur bis propter amplitudinem destructionis. scilicet templi civitatis et populi. Ergo ne decepisti populum istum. i. decipi permisisti per falsos prophetas qui dicebant sic dicentes i. dicere permittens per eos. Pax erit vobis. post eversionem negative. ergo ne decepisti. q.d. non sed illi qui sic dicebant loqui per se. et ecce pervenit gladius usque ad animam. i. usque ad interitum civitatis populi et principum loquitur de futuro per modum preteriti ideo subditur in tempore illo dicetur etc. Ventus urens in viis que sunt in deserto etc. i. sicut ventus urens omnia consumit que arescunt in deserto eo quod non modicum humoris de humiditate. ita quod exsiccantur et consumuntur a vento urente. Vie filie populi mei. q.d. sic populus meus consumetur ideo subditur non ad ventilandum et ad purgandum sicut in ventilatione tritici purgatur a vento quia granum est pars palea inanis ita cum instrumento ad hoc apto et ventus tollit paleas et granum cadit in area q.d. sic non purgabitur populus meus sed magis consumetur ideo sequitur. spiritus i. ventus. plenus ex hiis. scilicet adversitatibus. veniet mihi. i. ad voluntatem meam et nunc ego. simplex sanat hec credo vel violentia. q.d. non sed ex iusticia ideo subditur sed loquar iudicia mea cum eis puniens eos pro iniquitatibus suis. Ecce quasi nubes. scilicet tempestuosa que subito surgit ascendet. scilicet exercitus caldeorum et dicit ascendet. quia iudea est in altiori situ quam sit regio unde venit. et quasi tempestas currus eius. ad portandum arma et alia exercitui necessaria et isti currus propter multitudinem faciebant strepitum magnum et terribilem ad modum tempestatis. Velociores aquilis etc. parabole est ad designandum velocitatem et fortitudinem equorum. Ve vobis. etc. verbum est prophete plangentis miseriam populi sui imminentem et ostendentis penitentiam dicentis. Lava a malicia etc. ut per hoc ignorantiam dicatur. Usquequo morabuntur in te. etc. q.d. tu nimis tardas agere penitentiam quia in propinquo est dei vindicta unde subdit. vox enim annunciantis. scilicet adventum regis babilonis a dan que est civitas in termino aquilonari iudee contra et caldeorum venit ex illa parte. et notum faciens ydolum. i. regem babilonis qui se faciebat adorari sicut deum in statua aurea. Danielis III. De monte effraym. locus est propinquior ierusalem quam sit dan. et secundum quod exercitus caldeorum magis appropinquabat secundum hoc annunciabant magis sedechie et de tribu ad hoc adiunctum frequenter ideo subditur. Ecce auditum est in ierusalem ubi erat sedechias. Custodes venire. i. caldeos venientes ad obsidendum ierusalem et ita diligenter custodientes portas et exitus quod nullus posset ingredi quin caperetur cuius causa subditur. quia me ad iracundiam provocavit. per ydolatriam et alia mala supposita. Ventrem meum. hic consequenter ponitur dolor prophete in corpore vehemens et motus mentis gaudii vel doloris redundat ad corpus. ideo dicit. Ventrem meum etc. q.d. ita affligor in corpore sicut mulier parturiens vel sicut vir torsiones horribiles sentiens. Sensus cordis mei turbati. ex vehementia doloris quoniam vocem buccine audivit anima mea. videlicet exercitus caldeorum de longinquo invasurum cum strepitu curruum tubis et clamoribus bellicis. Contritio super contritionem. quia prius vastata est populus fame secundo gladio. quia te vastata sunt tabernacula mea. i. templum ubi erant mea tabernacula subito pelles mee sequitur de illo salomone

provocavit

ad modum tabernaculi moysi quod fuit opertum pellibus ut
habetur exo. xxvi. Usquequo videbo fugientem per hoc desi
gnat quod populus iste non posset se defendere. Quia stultus populus
meus. filio populus iste credendo me non cognovit urbem
meam rumpiendo ut habetur .i. in multis locis. Filii in
sipientes sunt. nescientes destruere veritatem filio. et
vecordes. tamquam in sanum pseudo prophetarum dicta sequentes
sapientes sunt ut faciant mala. ista est sapientia mundi
que est terrena animalis et dyabolica. Jac. iii. Aspexi terram
.i. iudee. et ecce vacua erat bonis omnibus per caldeos
inde sublatis et habitatoribus captivatis et celos et
non erat lux in eis loquitur methaphorice per hoc designatur
magnitudinem tribulacionis imminentis secundum communem
loquendi modum quo potens in angustia magna
dicitur celum obtenebratum et hic modus loquendi fre
quens est in scriptura. Vidi montes etc. .i. principes
iudee et bellatores et ecce movebantur ad fugam
tamquam viribus dissoluti. Intuitus sum et ecce non erat
homo. quia primus in captivitatem ductum et per fugam eva
serunt pauci ut habetur .i. xl. ideo subditur et omne vola
tile etc. per hoc designantur evadentes in fuga. Aspexi
et ecce carmelus desertus .i. iudea a carmelo denom
inata eo quod erat locus fertilis et amenus. intelli
go tamen de carmelo qui est in sorte iude quia alius
erat in sorte effraym scilicet. cetera patent ex dictis
usque ibi. Sed tamen consummacionem non faciam .i. populi
omnimodam destruccionem quia postea tempore cyri redierunt
in iudeam et reedificaverunt templum et civitatem ut habetur
primo esdre et nee. quia tamen hoc fuit post lxx.
annos ideo subditur. Lugebit terra tamquam multa
que dicitur methaphorice lugere sicut pratum viride dicitur
ridere et eodem modo quod subditur et merebunt celi desu
per. ros et pluvia inde descendentes non proficiebant
ibi propter defectum hominum colencium. eo quod locutus sum
dominus hanc vindictam inferendo ideo subditur cogitavi
etc. A voce equitis. etc. .i. equitum regis babilonis
et accipitur hic singulare pro plurali sicut exo. viii.
venit musca gravissima .i. multitudo muscarum. Fugit
omnis civitas .i. habitatores omnium civitatum. Ingressi
sunt ardua .i. loca inaccessibilia equitibus ubi multi
fuerunt fame mortui non audentes inde egredi ad que
rendum victum sibi clamantes vastatam quid facies. q
d. non habebis remedium unde subditur Cum vestieris te
coccino. etc. loquitur de iuda sub methaphora mere
tricis se ornantis vestibus et localibus et unguentis
meretriciis cum subditur et pinxeris stibio .i. fardo
facie sicut dicitur de iezabel. iiii. Reg. ix. Et hoc ad quem
dum gratiam frustra componis. cuius causa subditur contemp
serunt te amatores tui .i. caldei cum quibus mecha
ta fuisti per ydolatriam. animam tuam querent auferre
de corpore ideo subditur Vocem quasi parturientis audivi
etc. in quo populus describit clamorem morientium
fame et gladio et ideo subdit Ve michi etc. lamen
tans miseriam populi sui

fuit omnis ex pri

V

Circuite. Supra le. arguit regni iude multiplex flagicium propter quod meruit
supplicium. hic consequenter excludit remedium et dividitur
in duas partes quia primo ponitur remedii exclusio secundo
subditur lamentacio ca. ix. prima in iii. secundum quod tria
sunt que excludit in hoc capitulo et duobus sequentibus scilicet
populi iusticia, sacerdotum oratio, templi sanctitas, doc
torum veritas ut videbitur. Primum autem quod per quod potest populo
dari remedium esset aliquorum iusticia pro quibus parce
retur toti populo. Sicut. gen. xviii. dixit se velle par
cere civitati sodomorum pro decem iustis si ibi invenirentur

invenirentur et istud remedium in hoc capitulo removetur
et excluditur et dividitur in tres partes quia primo excluditur
iusticia vulgarium secundo principum ibi Ego autem dixi
tercio istorum et illorum ibi super quo. Circa primum dicitur
Circuite vias ierusalem querendo diligenter et non super
ficialiter. Si inveneritis virum facientem iudicium .i. aliquos
viros iustos in tali numero quod propter eos deceret parci
communitati. non enim accipitur hic virum facientem iudicium
pro uno solo quia ibi erant Jeremias et baruch et abdemelech
ethiops qui erant iusti ad hoc enim quod pro iusticia a
liquorum communitati parcatur sufficiens numerus requiritur
unde et abraham petens a domino ut pro aliquibus
iustis parceretur sodome non fuit ausus ultra decem des
cendere. gen. xviii. Quod si etiam vivit dominus dixerint
quasi faciendo reverenciam nomini divino et hoc falso iurabunt
et sic tale iuramentum vertitur in dei irreverenciam. Domine
oculi tui respiciunt fidem .i. mentis fidelitatem et non
tantum verba secundum quod dicitur .i. Reg. xvi. homo videt
ea que patent deus autem intuetur cor. Percussisti eos.
per reges assiriorum et egypti qui antiquis temporibus afflixerunt
regnum iude ut patet. iiii. Reg. Et non doluerunt dolore
contricionis de peccatis suis ideo sequitur postea Induraverunt
facies suas super petram. In peccatis et quasi
permanentes ut patet per supradicta. et noluerunt reverti
de malicia sua ad monita prophetarum. Ego autem
hic consequenter excluditur iusticia principum cum dicitur Dixi
forsitan pauperes sunt et stulti. vulgares isti cum quibus
subditur ignorantes viam domini. quantum ad precep
ta moralia et ceremonialia et iudicium dei sui quantum
ad iudicialia quia tales homines sequuntur agriculture
et operibus mecanicis et non vacantes verbis audiendis
Ibo igitur ad optimates .i. ad reges et principes et
alios maiores quibus est cognicionis .i. cognoscere
debuerunt viam domini et iudicium dei sui. exponitur
ut supra de rege enim scribitur deut. xvii. quod debet habere
legem et eam meditari et idem intelligendum
de principibus et ecce magis hii confregerunt iugum
.i. precepta moralia et ceremonialia transgrediendo
ruperunt vincula .i. precepta iudicialia que erant
quedam retinacula a transgressione peccatorum timore
et quia peccatum istorum erat gravius racione status alti
oris et maioris cognicionis ideo subditur quadru
plex pena que inflicta est iudeis successive secundum
diversa tempora videlicet. Ideo percussit eos leo de silva
.i. rex babilonis qui per leonem intelligitur ut dictum
est capitulo precedenti. lupus ad vesperam .i. rex persarum et
medorum qui aliquando fuerunt iudeis benivoli tamen
post eum fuerunt aliqui alii eis dure tenentes eos
sub servitute gravi. pardus vigilans super civitates
eorum ad eas spoliandum per hoc intelligitur regnum grecorum
et potissime anthiochi illustris qui multa mala
intulit iudeis ut patet primo mach. et secundo. omnis
qui egressus fuerit ex eis capietur. per romanum imperium
per eodem significatum ut dicit hic glo. hoc
potissime fuit impletum quando titus destruxit civitatem
et templum et captivavit et cum predicta subditur
quia multiplicate sunt prevaricaciones eorum ante
captivitatem babilonicam confortate sunt aver
siones eorum post tempora dicte captivitatis et potis
sime tempore christi a quo iudei per doctores sacerdo
tum et phariseorum fuerunt aversi ut dictum est.
Super quo hic consequenter describitur malicia tam laycorum
generalis et dividitur in duas partes quia primo con
cludendo maliciam iusticiam eorum excludit ex parte
malicie secundo subditur debita pena ibi hoc ergo.
Circa primum dicitur Super quo tibi propicius esse potero
q. d. dixi ex quo non est iusticia in vulgaribus

necē i principibus ex parte ipsi non potest tibi reme
diari et ideo de utrisque subditur. filii tui. i. maiores
et minores qui dicuntur filii regni inde et etiam
ierusalem que erat metropolis. dereliquerunt
me. per ydolatriam et iurant in ydolis ad eorum re
verentiam saturavi eos repellendo bonis temporali
bus et mechati sunt per ydolatriam que est spiritualis
mechia et etiam temporali luxuria ideo sequitur et
in domo meretricis etc. equi amatores effemi
nati. in hoc notat effrenatam eorum luxuriam
eo quod equi pre ardore libidinis aliquando insaniunt post
equas. unusquisque ad uxorem proximi sui hinniebat
i. signa luxurie ostendebat in ueteri unde numquid
super hiis non visitabo. q. d. sic ideo convertit sermonem
ad caldeos dicens ascendite muros eius et dissi
pate eum etc. et gentem. consumationem autem i. totalem
ipsi exterminationem nolite facere. quia illi qui fuerunt
ad vitam reservati et in captiuitatem ducti postea
redierunt in iudeam tempore cyri. auferte propagines
eius. i. ramos et non radices per hoc designatur
redditum predictum quia non sunt domini. i. servientes
ei. prevaricatione enim prevaricatur in me. domus israel
i. decem tribus que iam erant captiuate in assyria
et domus iuda. i. due tribus postea. postea negave
runt dominum. s. facto ydolis immolando. nec veniet
super nos malum. a. s. et aliis prophetis minantibus
sic ei falso estimabant. ideo sequitur. prophete fuerunt in
ventum locuti. i. pro nichilo. et responsum non fuit
in eis. quia non est sententia aliqua eorum certa. ¶ hec d.
hic commemoratur debita pena et primo ponitur huius
pene comminatio. secundo communitionis iactatio ibi. quod sequitur
tis. circa primum dicitur hec. quia locuti estis. i. pene que
sequuntur. Ecce ego do verba mea in ore tuo
in ignem. verbum enim domini ad se. quia per domini
enim verbi sunt accendendas etc. i. eas et populum istum in ligna.
quia nihil de populo cum eum etc. fuit combusti. Ecce ego ad
ducam super vos gentem de longinquo. q. d. non inferebar
vobis ex aliqua familiaritate propinqua sic solet esse inter
inimicos. gentem robustam cui non poteritis resistere. gen
tem antiquam. quia nemproth cito post diluvium
regnavit in caldea. q. d. exercitata est in armis
ab antiquo. gentem cuius ignorabis linguam. et
ideo preces non valebunt apud eam quia non intel
liget te. nec tu eam. pharetra eius quasi sepulcrum pa
tens. q. d. in ea sunt optimi sagittarii ita quod per
cussi ab eis statim moriuntur et ad sepulcrum portantur.
universi fortes. ad sustinendum belli labores. et
comedet segetes tuas etc. i. destruet omnia
bona tua in rebus proprie et animalibus et terre fructibus
verumptamen in diebus illis. etc. exponitur ut supra.
¶ Quod si dixeritis. hic commemoratur dicte comminationis du
plex causa. secunda ibi. iniquitates. prima ideo accipitur
ex peccato ydolatrie cum dicitur. dices ad eos tu. s.
ex domini persona sicut dereliquistis me. legem
meam transgrediendo. et servistis deo alieno in terra
vestra. s. in iudea. sic servietis alienis in terra non vestra
s. in babilone ubi multi de iudeis translati servie
runt illius terre ydolatrie audi populus stulte qui
non habes cor. i. intelligentiam boni cor enim frequenter ponitur
in scriptura pro mente seu intelligentia. qui habentes
oculos. scilicet corporis non videtis oculis mentis. me ergo
non timebitis. etc. q. d. me debetis timere et de offensa
mea dolore cuius ideo subditur. qui posui arenam. i.
terram aridam terminum mari quod non transit ultra se
effundendo. et commovebuntur etc. i. quantumque
commoveantur et in tempestate fluctus eius non tamen
transeunt terminum a me prefixum eis tamen nullam
habent cognitionem. ¶ Populo autem huic ad ymaginem dei facto
per rationem et intellectum factum est cor incredulum. verbis
meis per prophetas dictis et exasperans. i. leges meas
transgrediens cetera patent in littera. ¶ Iniquitates hic
commemoratur secunda ratio que accipitur ex peccato avaricie
et primo ostenditur hec littera precedenti cum dicitur. Iniqui
tates vestre declinaverunt hec. i. abstulerunt plenitudinem an
nue messis et peccata vestra prohibuerunt bonum a vobis
s. bonum spirituale et temporale et subditur quomodo quia inventi
sunt in populo meo impii. insidiantes simplicibus ad eos
decipiendum et depraedandum. quasi aucupes qui stu
dent decipere aves et ideo subditur sicut decipula. i. re
the aucupis. plena avibus. ab eis deceptis. sic do
mus eorum plene dolo. i. bonis simplicium dolose acqui
sitis. ideo magnificati sunt etc. et preterierunt ser
mones meos pessime. quia secundum quod dicit apostolus
thimo. vi. radix omnium malorum est cupiditas ideo subditur
causam non iudicaverunt. s. iuste sed iniuste propter munera
aliquid libri habent causam vidue sed viduae non est in he
breo nec in libris correctis causam ipsi non direxerunt
etc. quia non sperabant inde lucrum. numquid super
hiis non visitabo. q. d. immo penam debitam inferendo
stupor et mirabilia facta sunt in terra et que sit ista
subditur prophete. s. falsi. prophetabant mendacium. cum tamen
fingebant quod loquerentur quasi de ore dei qui est ve
ritas. et sacerdotes qui pastores dicuntur esse intelligentes
applaudebant eorum mandatis et populus meus dilexit
talia. quia populus communis pronus est ad mala quam dig
facientes vos sacerdotes et prophete falsi. in novissimo eius. s.
populi mei quando per caldeos occidetur et captiuabitur
q. d. cum eis consimiliter moriemini et captiuabimini.

Confortamini. VI

Hic excluditur secundum remedium. s. sacerdotum
suffragia pro quo peccatur populus sicut ad esset sicut ad peccata aaron.
et oblationem incensi extinctus fuit ignis qui devorabat populum
numeri xvi. sed hoc remedium in hoc capitulo excluditur quod dividitur
in iii partes quia primo periculum populo imminens. secundo causa periculi
ibi assignatur ibi. omnes enim. tertio remedium per sacerdotes
enarratur ibi a minore. quarto denunciatio punitionis vi
tur ibi. propter ea. circa primum dicit propheta confortamini filii benia
min in medio ierusalem ad deffendendum eam hoc autem dicit
quia ierusalem pro una parte erat in sorte beniamin et in the
cua clangite. thecua enim et bethacarem erant duo forta
licia in iudea in parte aquilonari respectu ierusalem et ideo in
illis ponitur armatorum custodie eis ad impediendum iter exer
citus caldeorum venientis ex illa parte versus ierusalem ut dictum est supra
c. i. speciose et delicate. s. mulieri que non potest sustinere aliquos
labores assimilavi filiam syon. i. ierusalem que dicitur filia syon
eo quod templum et regis palatium erant in monte syon et per ierusalem
hic intelligitur populus habitans in ea et ideo quod dictum est confortamini
etc. dicitur yronice. q. d. populus sic factus est ineptus ad
resistendum [illegible] non potuit unde subditur ad eam. s. ierusalem
venient pastores et greges eorum. i. principes exercitus regis
babilonis cum aciebus suis. fixerunt in ea tentoria in cir
cuitu sic eam obsidendo ut nullus posset egredi ad fugien
dum nec ingredi ad prebendum obsessis auxilium. pascet unus
quisque. principium dominorum eorum qui sunt in manu sua. de pone
re sufficientie super eam bellum. i. affirmate per sacramentum in una
significatione. i. est quod firmum consurgite. verbum est bellan
tium contra ierusalem et mutuo se exortantium et ascendamus
muros eius in meridie. In quo designatur desiderium eorum ad
bellandum contra eam quia non tardant pro fervore solis ab
actu bellandi. ve nobis quia declinavit dies et sic non
potuimus eam capere ante noctem surgite et ascendamus in
nocte totum istud dicitur ad exprimendum desiderium

caldeorum qui non recedunt a bello propter tenebras noctis et quando homines solent quiescere a labore diurno. Cedite lignum eius .i. ligna nemoris in circuitu et fundite .i. effundite circa hierusalem aggerem .i. aggerem de ligno terra et lapidibus ad implendum fossata. Hec est civitas visitationis .i. punitionis a deo. ¶ Omnis hic consequenter dicte punitionis assignatur causa dicendo omnis calumnia in medio eius quia potentiores omnibus modis querebant occasiones contra minores ad rapiendum bona eorum. Sicut frigidam fecit cisterna aquam suam etc. hoc dicitur quia caritas in populo erat refrigerata totaliter et per consequens malicia augmentata secundum quod dicit salvator Mat. xxiiii. et quoniam habundabit iniquitas refrigescet caritas multorum. In hebreo habetur sicut puteus effluit aquam suam. sic etiam sic populus generat maliciam suam. Iniquitas et vastitas audietur in ea .i. destructio et plaga. Erudire hierusalem. verbum est domini comminationis compassionis. ne forte recedat anima mea a te .i. dilectio mea. ne forte ponam te desertam. et de cetero inhabitabilem. Usque ad racemum colliget etc. .i. usque tenetur hic exclusive et est sensus quod sicut pauci racemi evadunt manus vindematorum sic pauci iudei evadent manus caldeorum. Ideo subditur Converte manum tuam sicut vindemiator ad cartallum. quod est instrumentum in quo portantur uve ad pressorium et est verbum domini directum ad exercitum caldeorum qui partim occiderunt et partim captivaverunt populum ipsum ducentes ad pressorium mortis et angustie. In hebreo habetur ad iteratas servitutes. per hoc designatur captivatio iudeorum qui remanserant cum godolia. quo interfecto fugerunt in egyptum contra consilium ieremie ut habetur infra xliii. et ubi cum egiptiis perierunt per caldeos ut habetur infra xliiii. Cui loquar. verbum est ieremie desperantis de iudeorum correctione ideo subditur Ecce incircumcise aures eorum. In hebreo habetur obturate. Ecce verbum domini factum est eis in opprobrium. quod est pessimum et peius est ipsum vituperare quam non audire. propter quod subdit propheta. Idcirco furore domini .i. vindicta eius. plenus sum. quia plene revelata est michi super populum futura. Laboravi sustinens. populo meo compaciens. effunde .i. effundes divinam vindictam. loquitur ieremias ad dominum. super parvulum foris etc. q.d. non parces alicui nec etati sexus aut conditionis. et transibunt domus eorum ad alteros .i. bona de domibus eorum et agri .i. bona agrorum. caldei enim non remanserunt in terra ad possidendum agros et domos in iudea. A minore hic consequenter excluditur remedium quod posset haberi per sacerdotium et propter maliciam ipsorum. secundo propter displicentiam sacrificiorum ibi ut quid. Circa primum dicitur a minore quippe .i. levita qui ministrabat sacerdoti. usque ad maiorem .i. summum sacerdotem omnes avaricie student. variis cautelis et dolis subtrahendo bona laycorum. et curabant contritionem filie populi mei .i. destructionem hierusalem per prophetas domini nunciatam cum ignominia .i. cum falsitate dicentes pax pax. scilicet populo et civitati. confusi sunt .i. confundentur in destructione civitatis. quia tunc eorum falsitas apparebit et ipsi ignominiose occidentur et captivabuntur. Quin potius confusione non sunt confusi. quia ante destructionem civitatis apparuit eorum falsitas in multis de quo non erubescebant sed magis errorem suum mendaciis palliabant quapropter cadent inter ruentes. quia in captione hierusalem fuerunt cum aliis partim occisi et partim captivati. State super vias .i. varios vivendi modos et videte inspiciendo septimas (?) et interrogate. prophetas domini qui sciunt intellectum scripturarum periculatores (?) super se. de semitis antiquis .i. antiquorum scilicet habraham. ysaac. iacob. et aliorum sanctorum patrum. et ambulate in ea. aliter eius cognitio non proficeret. et invenietis refrigerium animabus vestris. in sinu abrahe cum patribus sanctis. et dixerunt. facto. non ambulabimus quia vivebant in contrarium. et constitui super vos speculatores. scilicet prophetas sanctos secundum quod dicitur

eze. iii. fili hominis speculatorem dedi te domui israel. audite vocem tube .i. sermonem prophetie qui dicitur tuba eo quod sicut tuba malis (?) non potest emittere sonum nisi insufflata sic prophete sancti loquebantur a deo in spiritu. ii. petri .i. non enim voluntate humana aliqua allata est aliquando prophetia sed spiritu sancto inspirati locuti sunt dei homines. Et dixerunt non audiemus. quia prophetis non credebant sed magis eis calumpnias inferebant ut habetur infra xx. capitulo propter quod subditur pena eorum cum dicitur Ecce ego adducam mala etc. fructum cogitationum eorum. fructus est ultimum quod de arbore expectatur et similiter pena vel premium est ultimum quod pro opere malo vel bono expectatur ultimo quia recipitur. ¶ Ut quid hic excluditur remedium per sacerdotes quantum ad sacrificia per ipsos oblata. que non erant tunc deo placentia propter quod dicitur in persona dei. Ut quid michi thus de saba affertis. in illa enim terra invenitur thus lucidissimum quod ponebatur in thymiamate cremendo in altari incensi. exo. xxx. et calamum suave olentem de terra longinqua .i. de india. est enim calamus arbor aromatica gracilis et nodosa ad modum canne vel arundinis et ponebatur in sacra unctione qua ungebantur vasa divino cultui deputata et consecrata. exo. xxx. Holocaustomata vestra .i. sacrificia totaliter incensa non sunt accepta. quia sacrificia veteris legis non erant accepta ex se ipsis sicut est eucaristia que est sacramentum nove legis sed erant tantum accepta ex fide et devotione offerentium. Sacerdotes autem tunc erant infideles et indevoti ut patet ex predictis et ideo sacrificia et victime eorum non placebant deo. ¶ Propterea hic consequenter concluso remedio ex parte sacerdotum iteratur denunciatio punitionis et primo ponitur hec iteratio. secundo infertur quedam conclusio ibi probatorem. Circa primum dicitur propterea .i. propter mala supradicta. Ecce ego dabo in populum istum ruinas scilicet gladii et captivitatis. Ecce populus venit de terra aquilonis. scilicet exercitus nabuchodonosor qui intravit iudeam ex illa parte. gens magna etc. .i. fortis et ad prelium docta. Crudelis est. et sic non parcet alicui pietate ducta. Vox eius quasi mare sonabit .i. terribilis sicut sonus maris ex undarum collisione est terribilis. Audivimus famam eius loquitur ieremias in persona populi iude. Dissolute sunt manus nostre. pre timore. nam timor enim cordis causat tremorem in exterioribus membris. cetera patent usque ibi filia populi mei .i. ierusalem que dicitur populi filia eo quod fuit ab eo edificata vel ad litteram filia .i. filie accipiendo singulare pro plurali. Sicut exo. viii. venit musca gravissima .i. multitudo muscarum. accinge cilicio etc. in signum tristicie et doloris mulieres enim in talibus tribulationibus ostendunt maiora signa tristicie quam viri. luctum unigeniti fac tibi .i. similem luctui quem facit mulier pro morte unigeniti filii sui qui est maximus et amarissimus. ¶ Probatorem hic ex predictis profertur conclusio scilicet quod labor ieremie ad revocandum sacerdotes et populum de malo ad bonum non habuit aliquem effectum sicut labor examinatoris seu probatoris alicuius metalli quando metallum illud non purgatur sed magis inficitur et consumitur et hoc est quod dicit dominus ieremie. probatorem .i. examinatorem dedi te in populo isto robustum. quia propter quascumque minas et persecutiones non dimisit arguere eius malum. sed quia correctio non fuit secuta ideo subditur omnes isti principes declinantes a cultu dei per ydolatriam ambulantes fraudulenter. dolo et calumpnia alios homines defraudantes. es et ferrum universi .i. incorrigibiles ideo subditur corrupti sunt et non emendati. defecit sufflatorium in igne .i. non habuit effectum verbum tuum. consumptum est plumbum. Sicut exo. viii. venit musca gravissima .i. multitudo muscarum. accinge cilicio etc. in signum tristicie et doloris mulieres enim in talibus

eiulacionis ostendunt maiora signa tristicie quam ceteri. luctum unigeniti fac tibi. i. similem luctui quem facit mater pro morte unigeniti filii tui qui est maximus et amarissimus. ¶ Probatorem. hic exponitur infertur conclusio. s. quia labor. sc. ad reuocandum sacerdotes et populum de malo ad bonum non habuit aliquem effectum sicut labor examinatoris seu probatoris alicuius metalli quando metallum illud non purificatur sed magis nigrum et ensee consumitur. et hoc est quod dicit dominus. sc. probatorem. i. examinatorem. dedi te in populo isto robustum. quia per quasi cunque minas et persecuciones non dimisit arguere eorum malum sed quia correcti non fuerunt sequitur. ideo subditur. omnes isti principes declinantes. a cultu domini per ydolatriam ambulantes fraudulenter. dolo et calumpnia alios homines sine defendentes. es et ferrum uniuersi. i. incorrigibiles. ideo subditur. corrupti sunt. et non emendati defecit sufflatorium in igne. i. non habuit effectum verbum tuum consumptum est plumbum. loquitur de. sc. ad modum aurifabri qui fundens aurum uel argentum in igne apponit stannum uel plumbum ut calor ignis aurum uel argentum non consumat sed magis stagnum uel plumbum et ideo quando stagnum est totaliter consumptum ignis consumit aurum uel argentum positum in fornace et sic eo consumpto labor aurifabri non habet effectum optatum sed magis contrarium et sic est. sc. in correctione iudeorum. ideo subditur. frustra conflauit conflator et cetera. et patet sententia expositis.

VII

Verbum. hic consequenter excluditur remedium in quo confidebant iudei. s. sanctitas templi propter quam credebant ab aduersariis defensari. ¶ Et diuiditur in duas partes quia primo ponitur hec exclusio secundo dicti confirmacio ibi. tu ergo. prima in duas quia primo ponitur exclusio remedii ¶ Secundo destructio templi. ite ad locum. prima in duas quia primo excluditur fiducia in templo ex omissione boni impositi secundo ex commissione mali prohibiti ibi. ecce uos. Circa primum dicitur. sc. sta in porta domus domini. et cetera ingredientes et egredientes possint te audire. cetera patent usque ibi. bonas facite vias vestras. i. opera vestra et studia vestra. i. cogitaciones. et habitabo uobiscum in loco isto. i. uestras preces exaudiendo. q. d. si ista obmiseritis sicut non exaudiam. ideo subditur. nolite confidere in verbis mendacii. que dicebantur a sacerdotibus propter temporale lucrum. et que sunt illa subditur templum domini. et cetera. sic enim dicebant sacerdotes quod omnia mala cessarent eis si facerent multas oblaciones et replicatur. sc. ut sacerdotes ostenderent dictum suum magis firmum quod tamen erat falsum quia primo loquimur prima de preteritis et tercio de futuris. ideo subditur. quoniam si benedixeritis. i. benedictionem dignas feceritis vias vestras et cetera. i. operaciones et cogitaciones vestras et explicat magis in speciali dicens. si feceritis uos iudices. iudicium. s. rectum quantum ad ciuitaneos et etiam quantum ad extraneos. ideo dicitur aduene. et quantum ad impotentes se deffendere. ideo subditur. et pupillo et uidue non feceritis calumpniam. et istud tangit iudices ut in inferiori parte oppositi non contempnent eos et etiam alios inferiores ut non moueant contra eos causas iniustas. nec sanguinem innocentem effunderitis. uos iudices innocentes condempnando et uos inferiores falso accusando. et in hoc monet eos quod se habeant iuste erga proximum. et post deos alienos ambulauerit colendo solum deum verum. ista imponuntur hominibus facienda. s. bona se habere in hiis que sunt ad deum et in hiis que ad proximum. habitabo uobiscum. exponitur ut supra. Ecce uos. hic consequenter excluditur dicta fiducia ex commissione mali prohibiti cum dicitur. ecce uos confiditis uobis in sermonibus mendacii. pseudoprophetarum et sacerdotum qui non proderunt uobis sed magis nocebunt nimis eis credendo plus significat furari. per quod notatur peccatum in rebus possessis. occidere. nocendo ei in propria persona. adulterari in persona sibi coniuncta. iurare mendaciter et cetera. ista sunt peccata contra deum directe et per hoc designatur quod sacerdotes et populus falsi informabant populum quod omne peccatum commissum contra deum uel proximum remittebatur eis per solas oblaciones in templo que cedebant in usum sacerdotum uel in toto cum in eis erant oblaciones pro peccato de oblacionibus autem pacificis una pars cedebat in usum offerencium. ideo subditur et uenistis considerate secundum informacionem predictam et dixistis. Estimus facti oblacionibus nostris liberati sumus ab omnibus peccatis eo quod fecimus abhominaciones istas. quod potest exponi dupliciter uno modo sic eo quod fecerimus. i. ab omni eo malo quod fecerimus absque alia satisfaccione. alio modo sic eo quod fecerimus abhominaciones istas. i. eo quod fecimus oblaciones in templo que secundum ueritatem erant abhominaciones ipsi deo quia de alienis erant facte et mala intencione. ideo subditur. numquid ergo spelunca latronum et cetera. q. d. sic. spelunca enim latronum est eis ad refugium et posicionem spoliorum furtorum et sic isti ad templum intrabant pro salute consequenda et ibi offerebant predas et latrocinia. ¶ Ite hic exprimitur minatur templi destruccio cum dicitur ite ad locum meum. i. cultui meo deputatum. in sylo. que est ciuitas in sorte effraym. ubi habitauit nomen meum a principio. quia tabernaculum moysi et archa testamenti primo inuenit ibi stabilem mensionem ut habetur. iosue. xviii. et uidete quid fecerim ei. quia locus iam erat destructus et cultus domini inde sublatus. et nunc quia fecistis omnia opera hec. i. mala predicta que sunt tanta uel maiora quam illa populi que destructa fuit sylo. et locutus sum ad uos. per prophetas. uos reuocando mane consurgens. i. diligenter hoc faciens. et non audistis uos corrigendo faciam domui huic. i. templo templo per salomonem edificato sicut feci sylo. quod impletum fuit per nabuchodonosor qui destruxit ciuitatem et templum ut habetur infra. et proiciam uos a facie mea. eiciendo uos de terra vestra in babiloniam captiuos. sicut proieci omnes fratres uestros. s. x. tribus qui iam erant captiuate in assirios uniuersum semen effraym. hoc dicitur quia illa tribus erat principalior inter decem et quia ieroboam primus rex eorum fuit de tribu effraym ¶ Tu ergo. exclusio dicto remedio hic consequenter ponitur dicte exclusionis confirmacio et hoc ex tribus que hic excluduntur. s. sc. orationes et holocausta oblaciones ibi. hec dicit. et ad bellum populi cum deo ibi tonde capillum. Circa primum dicit dominus. sc. tu ergo noli orare pro populo hoc. et subditur post et non obsistas michi. rogando quod non inferam ei predicta mala quia non exaudiam te. cuius causa subditur nonne vides quid isti faciunt. i. quam horribile. q. d. dignum est quod puniantur et quid sit illud ostenditur filii colligunt ligna ad coquendum ydolatrie sacrificia ad hoc enim parui inducebantur a parentibus ut nutriti in talibus in senectute non recederent ab eis secundum quod dicitur prouerbiorum xxii. adolescens iuxta uiam suam etiam cum senuerit non recedet ab ea et patres succendunt ignem dantes filiis exemplum sic faciendi cum uenerit ad etatem adultam et mulieres conspergunt adipem. i. fariam tritici delicatissimam secundum illud ps. cxlvii. et adipe frumenti. satiat te in qua miscebatur aquam faciendo inde pastam ut faciant placentas. i. panes rotundos et tenues regine celi. i. lune et sic patet quod omnes persone domus intrinsece. s. uir uxor et proles erant male ydolatria occupate et libant diis alienis. libamina sunt oblaciones de liquidis ut de vino oleo et similibus et me ad iracundiam prouocent. s. ad inferendum vindictam quia ira ex alia

pusilloe ne fim

passiones non sunt in deo sed eis purissime dicitur ira eo quod ad modum hominis irati se habet quando punit. nonne semetipsos. simpliciter provocant in confusionem vultus sui. q. d. sic eo quod provocant per mala sua per meos suscitabitur punitio propter quod subditur. Ecce furor meus. i. vindicta mea conflatur super locum istum. ad destruendum civitatem et templum super viros puniendo eos in persona propria et super iumenta etc. puniendo eos in bonis possessis etc. Hec dicit. Hic consequenter ponitur per exclusionem holocausti deo oblati ita quod non valeat ipsis ad aliquod remedium cum dicitur holocausta vestra. ista erant sacrificia digniora eo quod totaliter incendebantur ad divinum honorem. addite victimis vestris. i. hostiis pacificis quarum una pars cedit in usum offerentium. ideo subditur et comedite carnes. s. holocaustorum. q. d. non incedite pro me quia in nullo placent michi. ideo subditur quia non sum locutus de rebus michi offerendis in die qua eduxi eos de terra egypti. sicut patet exo. xx. ubi deus dedit precepta decalogi ipsis et holocaustis non fit ibi sermo. sed hoc est verbum quod precepi eis dicens audite vocem meam et custodietis pactum et ero vobis deus etc. et habetur patet exo. xix. ubi dicit si audieritis vocem meam et custodieritis pactum meum eritis michi in peculium. melior est enim obedientia quam victime. i. reg. xv. sciendum tamen quod postea dominus per moysen precepit holocausta et victimas sibi offerri a populo ne talia offerent ydolis ad quod erant proni et ad explendum obedientiam ipsi et ad prefigurationem futuram immolationem Christi et propter hoc dictum est hic non precepi eis in die qua eduxi etc. per quod non excluditur preceptum postea datum. et non audierunt obediendo sed abierunt in voluptatibus quantum ad delicias carnis. et pravitate cordis sui mali. serviendo ydolis. factique sunt retrorsum a me. recedentes a die qua egressi sunt etc. i. a tempore illo egressionis quia tunc fecerunt et adoraverunt vitulum conflatilem. exo. xxxii. usque ad diem hanc non quia continue fuerint ydolatre sed pro maiori parte temporis ut patet ex libris regum et para. et misi ad vos. s. nuncios sic est in hebreo et mutatur modus loquendi de tertia persona ad secundam. cetera patent ex supra dictis usque ibi. et vocabis eos ad penitentiam et non respondebunt tibi. per conversionem propter quod postea sequitur periit fides. i. fidelitas populi erga deum et promissum et ablata est de ore eorum quia tantum modo loquuntur dolos et mendacium. ¶ Consequenter tertio confirmatur propositum excludendo comminationem et annunciationem populi circa deo ad cuius intellectum sciendum quod prophete domini non solum prophetabant verbis sed etiam aliquibus sensibilibus signis sicut. s. posuit in collo suo cathenas ad significandum quod sic ducerentur in cathenati in captivitatem infra. xxvii. et sic est in proposito domino precipiente. ut tonderet capillos suos suo capiti adherentes et ei valde amabiles eo quod erat nazareus ex utero matris sue ut dictum est. s. ca. i. et sic novacula non debebat super caput suum ascendere ut dicitur de sansone. iudic. xiii. et hoc fuit ad significandum quod dominus populum regni iuda sibi prius adherentem et amicabilem separaret et proiceret a se et hoc est quod dicitur tonde capillum tuum. i. capillos accipiendo similitudinem pro populo et proice ate. et sume in directum. i. directe aspiciens capillos planctum tuum. signum significat. subditur quia proiecit dominus et reliquit generationem furoris sui. i. populum iude qui dolere debet quia per malitiam suam provocavit contra se iram dei et ideo dicitur hic generationem furoris dei. sicut homo dignus morte dicitur filius mortis. i. reg. xxvi. ¶ Consequenter ponitur duplex causa huius proiectionis prima cum dicitur posuerunt offendicula

sua. i. ydola in domo. in qua invocatum est nomen meum. s. templo deo cultui deputato ut legitur infra. xxxii. et istud fuit valde detestandum sicut cum mulier introducit adulterum in eodem lecto cum marito suo ut patet ex litteram sequenti. thophet. i. ydola moloch. et dicitur in quodam loco hic. ta. sa. sonat tympanum seu tympanizationem et quia circa illud ydolum fiebat tympanizatio erat enim illud ydolum ereum et intus concavum et intra concavitatem illam fiebat ignis fortis et quando ydolum erat ignitum proiciebatur puer qui offerebatur in eius manibus et tunc sacerdotes percutiebant fortiter tympana ne parentes pueri audirent clamorem pueri et contristarentur et ut crederent sine dolore corporis animam evolasse et istud erat valde horribile homicidium ad venerationem ydoli. in valle filii ennon. nomen erat nomen hominis cuius filii erant domini loci illius ut incenderent filios suos. ideo primo dicitur que non precepi etc. hoc dicitur quia sacerdotes illius ydoli asserebant talem oblationem esse deo valde acceptam eo quod dominus dixit abrahe tolle filium tuum unigenitum quem diligis ysaac et affer illum in holocaustum etc. gen. xxii. quod est falsum quia illud non fuit dictum abrahe ut ysaac moreretur sed ut abrahe obedientia probaretur propter quod inde subditur ne extendas manum tuam super puerum neque facias illi quicquam nunc cognovi quia times deum etc. et non dicetur amplius tophet et vallis filii ennon. hec enim eius sic nomina quamvis ut dictum est cum alio nomine est appellatum et significat confusionem. q. d. non vocabitur amplius locus consolationis sed [illegible] vallis interfectionis. quia multi iudei fuerunt ibi postea a caldeis interfecti. et sepelient in tophet. s. sepultura asinina sicut dicitur infra. xxii. de iechonia sepultura asini sepelietur. et hoc patet per hoc quod subditur et erit morticinum populi huius in cibum volucribus etc. cetera patent in littera.

VIII

In tempore illo. hic excluditur quartum remedium. s. sapientium doctorum si inesset per quam populus posset ab errore et ydolatria redire et ad pristinam dei libertatem sed hoc excludit in hoc capitulo quod dividitur in duas partes. quia primo predicitur populi exterminium. ¶ Secundo excluditur tertium remedium ibi. milvus in celo. prima adhuc in duas quia primo ponit populi exterminationem. secundo exterminationis causam et dicens. Circa primum ponitur primo exterminatio quantum ad defunctos quorum inter homines non remanent nisi ossa sepulta et quantum ad hoc dicit in tempore illo. s. destructionis iherusalem per caldeos eicient ossa regum etc. mos enim fuit apud hebreos iudeos sepelire mortuos sumptuose ut habetur io. xix. et maxime personas regum pontificum et aliorum notabilium ita quod in capitibus regum ponebant coronas aureas cum lapidibus preciosis et anulos in digitis et circa alias personas ponebant alia preciosa secundum convenientiam sui status propter quod caldei in destructione iherusalem sepulcra talium effoderunt ossa proicientes et iocalia accipientes et pandent ea ad solem et lunam etc. q. d. sicut sacrificaverunt soli et lune et ceteris stellis sic iustum est quod ossa eorum proiciantur ad solem et ad lunam extracta de sepulcris ideo subditur non colligentur et non sepelientur de cetero. quia hostes eos extra in captivitatem ducentes nisi sterquilinium erunt. i. putrefient super terram per pluviam et nivem de super cadentem. ¶ Consequenter ponitur exterminatio quantum ad vivos cum dicitur eligent magis mortem quam vitam omnes qui residui erunt. propter miseria anxietate et miseria quam sustinebunt in universis locis quod relinquam

· s. pacis quod est summum bonum

sunt ad que eiecti eos; captivitatem dicitur ubi du
[illegible] mortuos fuisse beatos. Et dices. hic ponit
hurus exemplum eius que est obstinacio populi in peccato cum dicit
Numquid qui cadet non resurget. q. d. ille qui cadit
ad terram libenter resurgit et qui versus a recta via
libenter revertitur ad eam. quare ergo aversus est populus
iste in ihrlm. a via morum aversione contenciosa. i. ob
stinata nolens reverti et sequitur hunc eam. Apprehen
derunt mendacium. pseudo prophetarum et noluerunt reverti
ad meum obsequium. Attendi et auscultavi. loquitur
deus ad modum hominis emendacionem sui filii desiderantis
et quia non fuit secuta sequitur. nullus est qui agat
penitenciam de peccato preterito sed sunt obstinati ad futurum
peccatum. ideo sequitur omnes conversi sunt ad cursum suum
[illegible] in quo notatur libido peccandi et obstinacio
mentis. Milvus. hic consequenter excludit remedium
quod posset haberi per sapientiam doctorum et primo hoc reme
dium excludit sic exemplum populi futurum repetentis
illa [illegible]. Circa primum dicitur et ponitur
ignorancia populi per exemplum avium. intellectu carentium
cum dicitur Milvus in celo cognovit tempus suum. s.
nidificandi et pulli[ficandi]. turtur et hirundo
et ciconia custodierunt tempus adventus sui. quia tempore
determinato recedunt et revertuntur. populus autem meus
non cognovit iudicium domini. i. eius mandata propter
transgressionem iudicabit deus ipsum et condempnabit
et quia ignorancia populi provenit ex defectu docto
rum. ideo consequenter arguit insipienciam eorum dicens quomodo
dicitis nos. scribe et doctores sapientes nos
sumus cognoscentes deum de quibus propheta est sapientia
et lex domini nobiscum est. i. apud nos est eius intellectus
quod excludit cum dicit Vere mendacium operatus est stilus
stilus mendax scribarum quia false et exponunt legem
[illegible] sicut dictum est capitulo precedenti de velantes
cum capitulis per oblocutores. Confusi sunt sapientes. i. con
fundentur qui cum civitate capientur [illegible]
[illegible] sequitur. Verbum enim domini per prophetas
[illegible] proiecerunt et sapientia. s. divina
nulla est in eis. sed terrena sapientia que terrena est
animalis et diabolica. Iacobi iii. [illegible]
sequitur. Propterea dabo mulieres eorum exteris. i. cal
deis qui eas violabunt et postea ducent captiv
as et agros eorum. i. hereditates [illegible]. [illegible]
[illegible] non ad modicum tempus sed ad longum quasi [illegible]
[illegible] dimisit eis rex babilonie de pauperibus
terre qui colerent terras non sicut domini sed ma
gis reddendo tributum regi et post reditum de ba
bilone iuda fuit [illegible] primo [illegible] secundo [illegible]
et tercio [illegible] ut patet ex libris esdre [illegible] mach.
et etiam ex evangelio quantum ad [illegible]
[illegible] usque ad locum illum [illegible]
positum est vi. capitulo circa medium. Congregans.
postquam exclusum est doctorum remedium hic consequenter repe
titur populi exterminium cum dicitur Congregans congregabo
eos. quia adhuc exercitum caldeorum de villis [illegible]
fugerunt ihrlm. non est uva in vineis etc. i. non erit
advenientibus caldeis qui totum comedent. ideo sequitur
et dedi eis. s. iudeis terre nascencia que preterierunt
sunt. s. ab eis et occupata a caldeis. Quare sedemus
verbum est lamentantium ex [illegible] q. d. si studemus
fugere in urbibus que est civitas fortis et munita a
caldeis capiemur. Et sileamus ibi. modo est obses
sorum similiter de die ut audientes signum tube et currentes ad lo
cum ubi fit insultus hostium quia deus noster silere non fec
it. ad hanc [illegible] nos adduxit. et potum dedit nobis
aquam fellis. i. [illegible] dedit nobis cum
[illegible] sequitur peccavimus enim domino. hoc dicebant illi qui

peccatum suum recognoscebant. Expectavimus pacem. secundum
dicta pseudo prophetarum et non erat bonum. in vita
sicut dicit boecius in tercio nolite si queratur quid
sit summum bonum in vita bene respondetur pax. tempore
ne dese. a rege egypti qui promiserat auxilium sedechie
et defecit ideo sequitur. Ecce formido. cum caldei
adveniunt. audita est fremitus ab illa enim parte veniunt
iudeam exercitus caldeorum cum magna parte et patet hanc usque
ibi. mittam vobis serpentes regulos. i. caldeos quibus
non est incantatio. i. deprecacionibus vestris non flectentur
ad parcendum nobis. dolor meus super dolorem. Verbum est ie.
dolentis de populi sui culpa et de superveniente pena. Ecce
vox clamoris filie populi mei. i. synagoge vel con
gregacionis iudeorum. de terra longinqua. s. de babilone
ubi ducta est captiva lamentabatur ihrlm destructionem
dicendo Numquid non est dominus in syon. etc. q. d. non
quia templum est destructum et rex sedechias captivatus
et sequitur Responsio domini ad hanc questionem quare ergo
ad iracundiam etc. q. d. ista est causa destructionis eius sa.
Consequenter ponuntur verba ie. lamentantis. Transiit
messis. i. tempus quo rex egypti debebat nobis auxilia
ri quia guerre fiunt in estate et nos salvati non
sumus. i. destructi sumus nunc enim dicendo [illegible]
[illegible] confidencia eius regis egypti rebellavit sedechias
regi babilonis et ex hoc secuta est destructio civitatis
et templi ut habetur s. xxxvii. et ideo sequitur ie. Super
contricionem filie populi mei contritus sum. i. afflictus cor
pore et contristatus mente. Stupor. i. stupefactio men
brorum obtinuit me. pre horrore tanti mali. Num
quid resina non est in galaad. per resinam intelligitur
gummi aromatica et medicinalis per quam ut dicit
ra. sa. hic intelligitur sapiencia et per medicum sapiens
qui erant in illa regione prophetarum et talis erat ie. et etiam
baruch. et alii prophete sancti ideo sequitur Quare igitur non
est obducta. i. perfecte curata cicatrix. i. vulnus fi
lie populi mei. ex quo habetur medicus et medicina et
videtur responsio quia loquitur ad modum hominis
[illegible] qui terminat verbum suum et non complet respo
nsio tamen est quia populus nolebat audire medicum
nec eius recipere medicinam ut patet ex supra dictis.

Quis dabit IX

Postquam ie. descri
psit maliciam populi et exclusionem remedii hic
consequenter pre dolore incipit lamentari. et dividitur
in duas partes quia primo ponitur. ie. lamentacio secundo populi
inde revocacio sicut primus pater post increpacionem filii
et abiectionem studet eum revocare ad bonum secundam incipit
x. capitulo prima adhuc in duas quia primo. ie. lamentatur secundo
[illegible] ad idem hortatur. ibi hec dicit. prima adhuc
in duas quia primo ponitur eius lamentacio secundo lamen
tacionis racio ibi quia omnes. Circa primum dicit ie.
Quis dabit etc. q. d. vellem toto resolui in lacrimas
et ploratus die ac nocte. i. continue quantum potest
fieri. interfectos filie populi mei. i. ihrlm ut dictum est. Et.
Quis dabit etc. lugentes enim querunt loca solitaria.
Et derelinquam populum meum. hoc enim desiderabat propter mala [illegible]
que inducebat magis populo de [illegible] et mala pene de fu
turo dicitur postea sed ex precepto domini cogebatur ibi
remanere ad arguendum populum. Quia omnes. hic conse
quenter ponitur racio lamentacionis et est duplex prima propter
malum culpe presentis secundum propter malum pene imminentis
secundum ibi propterea. Circa primum dicit quia omnes adulteri sunt
etc. q. d. dicamus ex hoc habeo causam lamentandi et lu
gendi. Et extenderunt linguam suam quasi arcum men
dacii. Verba enim mendacia sunt quasi quedam sagitte

[illegible]

erudisse et sic lingua ex qua emittunt' artis dicit' confortati sunt in malicia sua: procedentes de malo ad peius. Unusquisque a proximo suo custodiat. q. d. vicinitas et consanguinitas non habent aliquam infidelitatem ad invicem; quia vicini et consanguinei invicem prodere adinvicem; ideo subditur quia omnis frater supplantans supplantabit duplicatur autem supplantacionis verbum quia nichil studebant ad hoc quod unus deciperet et supplantaret alium docuerunt enim linguam suam loqui mendacium, per verba plana et deceptoria seu mendacia colorando ideo subditur habitacio tua in medio doli. quia quiescentes in suis domibus dolos contra alios cogitabant in dolo renuerunt scire me. i. mandata mea ut liberius peccarent. Propterea hec ponitur secunda racio lamentacionis et dividitur in duas partes quia primo ponitur hec ideo secundo conveniens huius racionis consideracio quis est. Circa primum dicitur propter ea. i. propter peccata populi predicta Ecce ego conflabo. i. puniam eos debita pena Quid enim aliud faciam. q. d. tantum de decens esse non dimitti sine decore iusticie. Sagitta vulnerans lingua eorum. quia habebant verba nociva valde ideo subditur in ore suo pacem cum amico suo loquitur etc. nulla enim pestis efficacior ad nocendum quam familiaris inimicus fictus. Numquid super his non visitabo. debitam penam inferendo. q. d. sic Super montes assumam fletum. i. assumi faciam et per montes hic intelligitur Iudea que est terra montuosa quoniam incensa sunt loquitur de futuro per modum preteriti propter certitudinem eo quod non sit vir pertransiens. quia sunt occisi vel captivati et non audierunt vocem possidentis. i. ipsius dei qui est dominus totius terre et specialiter terre promissionis. A volucre celi usque ad pecora. i. ad maioribus usque ad minores transmigraverunt in babilonem vel a volucre celi etc. quia cum hominibus capta sunt pecora et ad recessum animalium et pecorum remanet terra deserta et sic inde fugiunt aves invenientes ibi quietem non habentes. et dabo Ierusalem in acervos arene per destructionem murorum et domorum et cubilia draconum animalia enim venenosa habitant in ruinis. Quis est hic consequenter queritur huius destructionis consideracio cum dicitur quis est vir sapiens qui intelligat hoc. i. consideret causam destructionis. ut annunciet istud. querendo quare perierit terra. et subditur responsio domini quia dereliquerunt legem meam. etc. et patet littera ex superdictis. Ecce ego cibabo etc. i. in miseria eius tribulacione amaritudine. et dispergam eos in gentibus quas nescierunt et mittam post eos gladium. quia multi de iudeis in illa captivitate babilonica et in fine fuerunt mortui et similiter de illis qui contra voluntatem domini consilium post destructionem civitatis fugerunt in egyptum. Hec dicit dominus. consequenter ieremias alios inducit ad lamentum dicens contemplamini. i. considerate mala supradicta et vocate lamentatrices. antiquitus enim in lamentacionibus vocabantur mulieres lugubre canentes ad commovendum alios ad fletum eo quod mulieres sunt magis compassive quam viri et adhuc sit in aliquibus terris et ad eas que sapientes sunt. in hac arte mittite et properent q. d. tempus lamentacionis instat certum patet littera usque ibi. quia ascendit mors per fenestras nostras q. d. nichil valebit claudere hostia vel portas contra caldeos quia ascendent et intrabunt per fenestras ad interficiendum iuvenes et parvulos et cadet morticinum hominis etc. q. d. non erit qui sepeliat ideo subditur non glorietur sapiens etc. hoc dicit quia illi de regno iude iactabant se posse caldeis resistere primum per sapienciam doctorum, per fortitudinem bellatorum et primum per munitiones et divicias in Ierusalem congregatas. q. d. ista non

valebunt nobis. sed in hoc glorietur qui gloriatur. Scire et nosse me. cavendo offensam meam. et recurrendo ad meum auxilium. et non habuerunt. Ecce dies veniunt. de propinquo. et visitabo per punicionem super omnem qui incircumcisum habet preputium sive sit preputium carnis sive preputium cordis. Super egyptum et super iudam. cum preinducto populo inde exprimit hic primo nomina aliquorum populorum qui erant eis propinqui et in quibus habuerunt fiduciam de adiutorio et ipsi magis fuerunt eis in hoc nocumentum propter quod hic exprimitur punicio eorum et super omnes qui attonsi sunt in comam isti erant agareni descendentes de ismael filio habrahe qui habebant capillos recisos usque ad aures ad modum pugilum in hebreo habetur et super omnem angulatum angulo et dicit Ra. Sa. quod per hoc intelliguntur populi habitantes in deserto in quo angulum unde quod omnis gentes habent preputium. s. carnis et iudei preputium. s. cordis. Sciendum autem quod ubi habemus hic super omnem qui in circumcisum habet preputium. in hebreo habetur super omnem circumcisum habentem preputium. quia aliquis de populis circumstantibus iudeam erant circumcisi in carne. s. ysmaelite qui et agareni et sarraceni dicuntur et similiter ydumei sicut ysmael filius habrahe et esau filius ysaac. a quibus descenderunt fuerunt circumcisi et sic quantum ad circumcisionem carnis filii israel non precellebant istos populos et ideo signat quod sicut circumcisio carnis non valebat ipsis eo quod erant incircumcisi mente per ydolatriam sic nec filiis israel qui licet non erant incircumcisi corde et secundum hoc littera que sequitur quia omnis gentes habent preputium. sic est exponenda quod habent preputium cordis quantum ad circumcisos carne vel preputium carnis et cordis quantum ad alios.

X

Audite verbum.

Postquam ieremias deploravit populi maliciam hic consequenter revocat eos ad penitenciam. et primo revocat eos a cultu ydolatrie. secundo ad transgressionem legis dicens capitulo xi. Prima in duas quia primo ponitur dicta revocacio secundo allegatorum punicio ibi congrega. Prima adhuc in duas quia primo ponitur revocacio populi. secundo declaracio dicti ibi quia leges. Ad intelligenciam premissorum sciendum quod gentiles crediderunt corpora celestia esse animata et non solum animata sed habere aliquid divinitatis et sic ex libero arbitrio influere in ista inferiora ad causandum effectus prosperos vel adversos hominibus. et ideo statuerunt ea palacium sacrificiis et oblacionibus et istud est falsum quia ut dicit Damascenus celi inanimati sunt sicut et insensibiles et sic agunt in hec inferiora ex instinctu nature et sic offerre eis munera ad placandum et honorem eorum erroneum est et superstitiosum ad ydolatriam pertinens et quia iudei in huius errore inciderant ut patet ex supradictis .vii. capitulo quia faciebant placentas regine celi ideo ab errore revocat eos ieremias dicens. Iuxta vias gencium. i. leges et statuta eorum. nolite discere ydolatriam et a signis celi. i. a planetis et constellacionibus divisis nolite metuere. s. metu superstitioso non pavere quia leges populorum vane sunt quibus statuerunt signa celi placari muneribus ut dictum est. per hoc tamen non excluditur metus racionabilis. licet enim corpora celestia sint agencia de necessitate nature habent virtutem in mutandi elementa et composita ex eis ad diversas qualitates ex quibus disponitur corpus humana ad varias infirmitates sicut ex dic-

h. et hoc declarat hic diffusius quod ydolatria

marte colera accenditur ex qua ascensione non solum mo
corporis disponuntur ad infirmitatem aliquam sed etiam appeti-
tus sensitivus ad iram ex quo sequitur ultio lites et
dissensiones eo quod homines ut in pluribus sequuntur suas
passiones. Soli autem sapientes eas dominantur per recrimi-
nationem autem homines astrologos efficit ut dicit philosophus
secundo rhetorice ad precavendum mala futuris et ideo
licet a celi constellationibus ad hoc quod homo consulat de huiusmodi
remedio contra dispositionem ad infirmitatem corporis
et passiones malas et alia huiusmodi que possunt ex in-
fluentia celi causari non est malum sed licitum et bonum
et secundum hoc dicit Tholomeus in centilogio suo quod
sapiens dominabitur astris in quantum providebit sibi
de remedio contra effectus eorum. ¶ Quia lignum. hic
ponitur declaratio dicti et dividitur in duas quia pri-
mo ponitur ista declaratio. Secundo infertur quedam
conclusio ibi Sic ergo. Dicit ergo primo in parte precedenti quod
leges populorum vane sunt que sunt de ydolatria ista
habent virtutem iuvandi vel nocendi hominibus set magis
e converso quia homines faciunt ydola per artem et possunt
ea destruere et hoc est quod dicitur quia lignum de
saltu precidit. et post litera usque ibi in similitudinem palme fa-
bricata sunt. quod exponitur uno modo quod sicut arbor
palme celata per artem non habet aliquam virtutem facien-
di fructum sic nec ydola habent aliquam virtutem faciendi
bonum vel malum. alio modo quod sicut palma crescit in
altum in rectitudine sic ydolum metallicum erigitur in al-
tum in rectitudine artis et non propria in rectitudine et ideo subditur non
est similis tui domine. qui omnia agis propria virtute a nullo
dependens et ideo sequitur quis non timebit. quasi dicat
nullus est qui non debeat te timere. tuum est enim decus
id est honor tibi debetur ab omnibus in hebreo habetur quia
tibi convenit. et sic intelligitur quamvis sapientes ad te
honorandum et sic est eadem sententia sed translator
posuit clarius transferens sensum ex sensu et non
verbum de verbo. inter cunctos sapientes gentium
etc. apud enim omnes gentes sapientes seu philosophi posuerunt
unam causam primam omnibus presidentem et illam dixerunt esse
deum deorum et illum secretius honoraverunt verumptamen
cum vulgaribus hominibus ne cogerentur adorabant ydola in
templis Pariter insipientes et fatui probabuntur.
dicuntur autem hic insipientes ydolorum factores et
fatui eorum cultores. et utique probabuntur id est repro-
babuntur. doctrina vanitatis eorum. id est doctrina qua
asseruerunt ydolum esse deum vana est. ideo subditur lig-
num est etc. scilicet ydolum intus sed ornatum auro et ar-
gento exterius. ideo subditur argentum involutum. in
hebreo habetur. argentum ductile de tharsis affertur.
quia ibi invenitur argentum ductilius. et aurum de ofaz.
iii. Regum ix. nominatur locus iste ofir. et ibi invenitur
aurum valde bonum. opus artificis. supple est ydo-
lum ex istis factum. Iacinctus et purpura indumen-
tum eorum. ydolis enim aliquando fiebant vestes de tali
materia. Dominus autem celi et terre deus verus est. isti
autem scilicet ydola. ipse deus vivens. isti autem carentes vita
et rex sempiternus. isti temporalitatem ab indignatione
eius commovebitur terra. aliquando inducuntur a deo terre mo-
tus pro hominum peccata et non sustinebunt gentes. quia
in terre motu aliquando subito moriuntur ¶ Sic ergo
ex predictis infertur conclusio. scilicet quod ydola non sunt
veneranda sed magis increpanda et hoc est quod
dicitur. Sic ergo dicetis eis etc. Rabbi Salomon dicit quod hoc est
principium littere misse a Ieremia. Ioachim regi iuda
et illis qui cum illo iam erant in babilone quia de consilio
Ieremie se tradiderunt regi babilonis ut habetur iiii Regum
xxiiii. unde et caldaice scribitur ob hoc loco.

Sic ergo dicetis etc. usque ibi que sub celo sunt. In
caldaico et est sensus secundum Rabbi Salomonem. dii babilonis
inducent nos ad ydolatriam sic dicetis dii qui
celos etc. et post litera usque ibi ad vocem suam dant
multitudinem aquarum in celo. scilicet aereo ubi vapores
humidi condensantur in nubes et in pluvias resol-
vuntur. et elevat nebulas ab extremitatibus terre.
id est a mari occeano quod terminat terram habitabilem
unde tamen elevantur nebule pro maiori parte. Ful-
gura in pluviam facit. quia resolutis in pluviam
nubibus fulgura cessant que procedebant ex
eis. et educit ventum de thesauris suis. id est de
locis occultis. Stultus factus est omnis a scientia
faciendi ydola et colendi. vana sunt et risu di-
gna. id est derisione in tempore visitationis sue. adeo probant
ydola et ydolatrie non est hiis. scilicet ydolis similis pars
iacob. id est ipse deus quem soli colunt qui enim formavit
omnia ipse est. scilicet deus iacob. et israel. scilicet id est populus israel virga
hereditatis eius. id est funis vel mensura in quantum
elegit eum specialiter ad cultum suum. dominus exercituum. id est
angelorum. nomen illi. et nomen alterius homines enim vive
dicuntur hominibus sed non angelis. ¶ Congrega
hic consequenter destruitur obstinatorum punitio et primo
quantum ad iudeos secundo quantum ad gentiles ibi
effunde. Circa primum dicitur congrega de terra con-
fusionem tuam. scilicet quasi diceret veniet tibi confusio ex virtute
pluribus. que habitas in obsidione. id est tu ierusalem que
obsideberis a caldeis et loquitur de futuro per modum
preteriti propter certitudinem prophetie. Ecce ego longe pro-
iciam etc. ante enim captivitatem babilonicam aliquando de
regno inde fuerant capti quantum in propinquis regio-
nibus ut in egipto et syria et similibus sed babilo-
nia longe valde distat a iudea ita ut non inveni-
antur. scilicet ab aliis sine in hebreo habetur ita ut inveni-
ant. scilicet penam debitam pro peccatis suis ut dicit glossa
hebraica ideo subditur Ve michi super contritione mea.
loquitur sub persona ierusalem seu populi habitantis in ea.
Ego autem dixi vere hec michi intellectum dante.
plane hec infirmitas mea est. id est pena ista pro-
cessit ex culpa mea. et portabo illam. michi a deo
iuste inflictam tabernaculum meum vastatum est. id est
templum de quo loquitur ad modum tabernaculi mo-
ysi quod funibus extendebatur et pellibus coope-
riebatur. filii mei exierunt a me. id est habitatores mei
in captivitatem quia stulte egerunt pastores. id est principes
et sacerdotes et dominum non quesierunt per debitum
cultum etc. propterea non intellexerunt verba prophetarum
et omnis grex eorum. id est populus dispersus est. primum occisione
postmodum captivitate. Vox auditionis ecce venit quia a parte
aquilonis intraverunt exercitus caldeorum iudeam ad de-
vastandum eam. Scio domine quia non est hominis via eius.
id est non est in potestate hominis recte ambulare in via
iustitie nisi per te dirigatur quia tamen deus non deficit
alicui ducatum ostendere debite petenti sed nisi
per sua peccata demereantur ad deum dirigit et sic eruit.
ideo subditur Corripe me domine de meo errore verum-
ptamen in iudicio. tua misericordia temperato et non in
furore. id est in rigore iustitie ne forte ad nichilum
redigas me. ita quod nullus de populo meo remaneat
¶ Effunde hic consequenter petitur punitio quantum ad gen-
tes qui iudeam vastaverunt quia licet in hoc fuerunt
executores divine iustitie tamen hoc fecerunt mala
voluntate. scilicet ex odio et sue virtuti prosperitatem
attribuendo quod fiebat a deo ideo dicitur effunde in-
dignationem. id est penam super gentes que non
noverunt te. per fidem veram. que nomen tuum

non invocaverunt. sed magis nomen idolorum. quia comederunt iacob. [illegible] et decus eius dissipaverunt. [illegible] gloriabantur.

XI

Verbum. hic [illegible] [illegible]

[illegible] audite verba pacti huius. [illegible] maledictus vir qui non audierit. [illegible] quod precepi patribus vestris in die [illegible] de fornace ferrea [illegible] ut suscitem iuramentum [illegible] quod iuravi patribus vestris [illegible]

[illegible] ecce ego inducam super eos mala [illegible] clamabunt ad me [illegible] et non exaudiam [illegible]

[illegible] quid est quod dilectus meus in domo mea fecit scelera multa [illegible]

[illegible] ad iracundiam [illegible] et non quia [illegible]

[illegible] loquelle grandis [illegible] exarsit ignis in ea [illegible]

Tu autem domine. [illegible] plangit [illegible]

[illegible] Tu autem domine demonstrasti mihi et cognovi [illegible] ostendisti mihi studia eorum [illegible] et ego quasi agnus innocens et non cognovi [illegible] quia cogitaverunt super me consilia [illegible] mittamus lignum in panem eius [illegible]

Tu autem domine sabbaoth [illegible] videam ultionem tuam ex eis [illegible] propterea hec dicit dominus ad viros anathoth [illegible]

[illegible] et dominus [illegible]

XII

Iustus quidem. hic com. [illegible] plangit [illegible] Iustus quidem tu es domine. [illegible]

de dis iudicus hominibus occultis. Verumptamen iusta loquar ad te non per modum contencionis seu disputacionis sed per modum humilis questionis. sicut discipulus querit a magistro volens doceri ab eo. quare via impiorum .i. virorum anathot. me persequencium prosperatur .i. temporali bono venit eis ad votum ut subditur. plantasti eos et radicem miserunt .i. firmati sunt in terra filios et annos. proficiunt in bonis temporalibus. et faciunt fructum. prole multiplicando. prope es tu ori eorum. erant enim sacerdotes ut habetur supra primo capitulo. erat enim anathoth villa de civitatibus sacerdotum et sic divinis laudibus laudant deum. et longe a renibus eorum quia erant adulteri secundum quod dicitur .s. v. capitulo. unusquisque ad uxorem proximi sui hinniebat. Et tu domine nosti me. quod nichil eis nocui. sed magis prodesse volui. congrega eos etc. hoc dicit zelo divine iusticie et sanctifica eos in hebreo habetur. et para eos in die occisionis. ut tua iusticia impleatur et ne propter eorum maliciam terra illius sterilis reddatur. ut subditur. usquequo lugebit terra. etc. iam enim ut videtur dominus induxerat sterilitatem de qua habetur .s. viii. capitulo. consumptum est animal et volucres. Dictum est propterque non sinentes et contra huius sterilitatis subditur cum dicitur quia dixerunt viri anathot et alii mali non videbit .s. dominus novissima. ad puniendum ex quo videtur quod inciderunt in errorem quo negatur anime humane inmortalitas et sic post mortem non manere punicio aliqua vel in illum qui negat divinam providenciam se extendere ad actus humanos eo quod procedunt ex libero arbitrio et sic non puniuntur a deo. Si cum peditibus. hic ostenditur quomodo ponitur domini responsio quantum ad duo secundum ponitur ibi reliqui. conquerebatur autem ieremias de viris anatoth eum persequentibus et dominus respondit sibi quod graviora passurus erat dicens. Si cum peditibus currens laborasti. methaphorica est locucio et est sensus si cum difficultate sustines persecucionem virorum anathot qui sunt quasi pedites et parvi momenti quomodo sustinebis persecucionem regis et principum qui sunt quasi equites respectu eorum et tamen oportebit te illam sustinere ut habetur infra xxxvi. cum autem in terra pacis securus fueris .i. in civitate anathot in qua natus et nutritus fuisti et sic habes ibi parentes et amicos qui aliquam securitatem possunt dare tibi et tamen ibi times quid facies in superbia iordanis .i. in ierusalem ubi oportebit te sustinere persecuciones ut habetur .i. xxvi. vocat autem ierusalem hic superbia iordanis. quia iordanis fluvius frequenter inundabat in estate quod exit ripas suas sic ierusalem propter potenciam et divicias superbiens. et [illegible] suos circa divinum cultum super modum exiens ad ydolatriam declinando ut patet ex dictis precedentibus capitulo. Nam et fratres tui .i. viri anathot qui sunt sacerdotes sicut et tu. et domus patris tui .i. aliqui tibi consanguinei. etiam ipsi pugnaverunt adversum te. et alios [illegible] clamaverunt post te. dicentes tibi [illegible] detractionem que non dicunt ante faciem sed post .i. occulte. ne credas eis cum locuti fuerint tibi bona. aliquando enim loquebantur pacifica fingentes amiciciam ut magis eum deciperent. ¶ Reliqui. hic ponitur secundum de quo respondet dominus. scilicet de populi iude destructione et primo denunciatur hec destructio et secundo eius reparacio. ibi. et cum evulsero. et ex istis duobus apparebit [illegible]. ¶ Circa primum dicit dominus reliqui domum meam .i. templum nomini meo dedicatum. dimisi hereditatem meam .i. ierusalem et iudeam. dedi dilectam animam meam .i. istam michi dilectam sicut est anima mea. et dicitur hoc ad exprimendum amiciciam dei erga locum et gentem sicut aliquis de amico suo speciali dicit talis est cor meum et anima mea. in manu inimicorum eius .i. nabuc. et exercitum eius. facta est michi hereditas mea .i. populus iudaicus sicut leo in [illegible] dicitur ysaie xv. capitulo [illegible] quasi leo in silva id est crudelis per ydolatriam. Dedit contra me vocem. dicendo de me blasphemias. ¶ Ideo autem odivi eam. dimittendo eam in manibus inimicorum suorum ideo subditur. numquid avis discolor .i. cum vario sanguine in diversis partibus. quasi diceret sic quod regnum iuda fuit crudeliter afflictum per caldeos ab egypciis et assyriis. Numquid avis tincta per totum .i. tota sanguinolenta. quasi diceret sic per nabuc. qui totam terram destruxit in occidendo et captivando ut subditur. venite congregamini omnes bestie terre. ad devorandum carnes occisorum. pastores multi .i. principes exercitus nabuc. secundum quod expositum est supra capitulo vi. in principio ad eam venient pastores etc. demoliti sunt vineam meam .i. populum israel sicut dicitur ysa. v. vinea domini exercituum domus israel est. Luxit super me. afflictionem eius intelligentes [illegible] patet in [illegible] ubi seminaverunt triticum et messuerunt spinas. quod exponit [illegible] dicens quod imminente destruccione civitatis iudei fecerunt aliqua bona opera sed non valuerunt eis eo quod non fecerunt debitam penitenciam de malis preteritis secundum illud [illegible] novate vobis novale et nolite serere super spinas. potest etiam hoc exponi quod dominus ante adventum nabuc. immisit sterilitatem per quam non fuit conversus populus ad penitenciam. confundemini. in captivitate [illegible] a fructibus vestris [illegible]

¶ Hec dicit. hic ponitur [illegible] reparacio et hoc ad consolacionem bonorum sicut premissa est destructio ad confusionem malorum premittitur tamen destructio adversariorum cum dicit hec dicit dominus adversum omnes vicinos meos pessimos. isti erant ydumei descendentes ab esau fratre iacob. et moabite et amonite qui descenderunt de loth nepote habrahe. ipsi quod debebant iudeos diligere et ipsi econtrario adversabantur eis. et motaverunt nabuc. contra eos et in exercitum venerunt contra iudeam. ut subditur. qui tangunt hereditatem etc. Ecce ego evellam eos. de terra sua quia post captivitatem iudeorum qui fuerunt simul captivati. et domum iuda evellam de medio eorum. etc. et hoc fuit impletum tempore cyri regis persarum qui reduxit captivitatem iudeorum ut habetur primo esdre primo. et quia plures de babylone conversi ad iudaismum venerunt cum eis ideo subditur et erit si erudita .a iudeis. alii libri habent erudiens. et male didicerunt vias populi mei. ydolatriam dimittendo et verum deum colendo. Ut iurent in nomine meo. iuramentum enim tale quod habet circumstancias debitas est in reverenciam dei sicut docuerunt populum meum iurare in baal. quia autem [illegible] inducebant iudeos ad ritum gentilium. edificabuntur in medio populi mei. fide et moribus et temporalibus bonis.

XIII

Hec dicit dominus

Supra a principio tractatus huius libri descripta est circa populum regni iude malicie [illegible] hic consequenter describitur in ipsis incorrigibilitas seu irreparabilitas. Et dividitur in septem partes secundum VII modos ostendendi. ponuntur partes videbuntur prosequendo. ¶ Primus autem modus ponitur in hoc capitulo videlicet per parabolam lumbaris precincti

ad meliflui ultra ualentis. Et diuiditur in duas partes quia primo parabola ponitur ad propositum, secundo ad hoc adducitur exemplum ibi Si mutare potest. ¶ Prima in duas quia primo parabola ponitur, secundo exponitur ibi Et factum est. Circa primum dicitur Posside tibi lumbare lineum, id est de ligno contextum, Et pones illud super lumbos tuos, circumcingendo, Et in aqua non inferes illud, ne ex eius defectione corrupcio fiat sed magis aliunde, cetera patent in littera. ¶ Et factum est. Hic consequenter exponitur parabola et primo quantum ad populum inde captivum, secundo quantum ad peccatum [illegible] dices ergo. Circa primum dicit Sic computrescere faciam superbiam Iuda etc. eam adnichillando, et per hoc assimilat quod nabuchodonosor non annichillauit gloriam regni Iuda virtute propria sed diuina sicut lumbare non fuit putrefactum ex eius defectione aque nec ex loci conditione quia erat absconditum in foramine petre sed diuina uoluntate. Populum istum pessimum primo propter eius inobedienciam ideo subditur qui nolunt audire verba mea. Secundo propter nequiciam in proximum cum dicit Et ambulant in prauitate cordis sui, ex sua enim nocumentum inferentes proximis suis in rebus suis per auariciam sicut dictum est supra vi. capitulo a minore usque ad maiorem auaricie student etc. et in uxoribus per luxuriam, supra v. capitulo Unusquisque ad uxorem proximi sui hinniebat. Abierunt post deos alienos per ydolatriam. Et erit sicut lumbare istud. De similitudine etc. ad nichilum. Sicut enim adheret etc. Sic adiunxi michi domum Israel quantum ad x. tribus et domum Iuda quantum ad duas. Ut essent michi in populum, dando eis legem in monte Synai. Secundo populus et in nomen ut nominarentur specialiter populus dei et in laudem et gloriam, id est ut esset famosus per totum orbem. Supple si audiret illa mea debita obediencia dei. Et non audierunt in contrarium rebellando. ¶ Dices ergo. Hic consequenter subditur pena debita et diuiditur in duas partes quia primo ponitur denunciacio pene quantum ad omnes generaliter, secundo quantum ad principes specialiter ibi Dic regi. Circa primum premittitur parabola cum dicit Omnis laguncula replebitur vino. Est autem laguncula uas aptum ad reponendum vinum, et quia acceperunt verbum prophete ad litteram, ideo exponit parabolam dicens Hec dicit dominus Ecce ego implebo etc., id est sicut laguncula vino repletur vino, sic omnes populi regni Iude quantum ad maiores et minores et mediocres replebuntur spirituali ebrietate, id est destitucione mentis et corporis ad resistendum aduersariis sicut ebrietas aufert sensum et membrorum usum, et dispergam eos in captiuitatem ad diuersas ciuitates et loca. Non parcam. Misericordia non dispergam eos, q.d. ubi enim misericordia in alio sensu supra remouendo peccatis sicut dictum est. Et precedenti. Audite et auribus percipite. Verba sunt Ieremie reuocantis populum ab errore. Nolite eleuari contempnendo uerba diuina. Date domino deo vestro gloriam, confitendo humiliter culpam vestram et eius iusticiam, sicut Iosue dicit vii. capitulo: fili da gloriam deo etc. Antequam tenebrescat, id est antequam tribulacio importabilis super vos veniat. Expectabitis lucem, id est consolacionem a rege Egipti quia a quo tempore Sedechias sperauit contra nabuchodonosor auxilium, Et ponet eam in umbram mortis, quia illa fiducia fuit eis occasio destructionis ut dictum est supra frequenter. Quod si hoc non audieritis in malo perseuerando. In abscondito plorabit anima mea, vobis compaciendo. A facie superbie, id est de malis uobis euenientibus propter superbiam vestram. ¶ Dic regi. Postquam posita est pena secundum totum populum generaliter hic consequenter ponitur quantum ad principes specialiter cum dicitur. Dic regi et dominatrici

humiliamini etc. quod exponunt sancti scilicet de Ioachin filio Iosie et matre eius qui reddiderunt se nabuchodonosor et duxit eos in babilonem ut habetur iiii. Regum xxiv. capitulo. Littera tamen sequens magis concordat quod intelligatur de Sedechia rege et eius uxore qui capti sunt a nabuchodonosor et excecatus. Ciuitates austri clause sunt, propter timorem nabuchodonosor venientis contra Sedechiam, et dicuntur hic ciuitates regni Iude ciuitates austri quia regnum Iude respectu regni Israel est in parte australi. Et non est qui aperiat, id est exire audeat. Translata est omnis Iuda, quod fuit sub Sedechia, translacio enim que fuit sub Ioachim fuit tantum partialis. Leuate oculos vestros et uidete qui venitis ab aquilone, exercitus enim nabuchodonosor venit ab illa parte. Ubi est grex, id est populus, q.d. non est, quia exibit [a] terra tua sed transferetur ad terram alienam. Quid dices cum visitauerit te, scilicet nabuchodonosor te captiuando, q.d. non habebis excusacionem quia dedisti ei occasionem, ideo subditur Tu enim docuisti eos, id est babilonios, aduersum te. Et hoc primo fecit Ezechias qui omnia que in domo sua erant ostendit nunciis regis babilonis, propter quod Ysaias eum reprehendens dixit quod de filiis eius essent ducendi eunuchi in babilonem, et quod ibi transportarentur de Ierusalem, Ysa. xxxix. Secundo hoc fuit quod illi de regno Iude miserunt nuncios in babilonem ad apportandum inde ydola sicut habetur Eze. viii. Et sic babilonii contraxerunt cum eis familiaritatem et considerauerunt infirmitatem terre per quod possent eam obtinere, et hec peccata que ibi videntur tempore Ezechie et postea aliis temporibus. Numquid non dolores apprehendent te, q.d. sic nabuchodonosor te captiuante, et subditur causa cum dicitur Propter multitudinem iniquitatis tue. In promptu et uidetur, reuelata sunt verecundiora tua, id est spoliata es bonis tuis et ducta de Ierusalem ad modum meretricis que cum spoliatur ad vituperium incipit aperire inferiora. Pollute sunt plante tue, id est gressus tui per quos opera designantur, in hebreo habetur precise sunt plante tue, q.d. non poteris ultra in malo tuo procedere. ¶ Si mutare. Hic adducitur exemplum ad propositum et diuiditur in duas quia primo ad propositum ponuntur duo exempla, secundo subditur debitum pene ibi Et disseminabo. Primum exemplum est de ethiope qui non potest suam nigredinem mutare. Secundo de pardo qui non potest mutare uarietatem pellis sue quia utrumque istorum est a natura, et sic non dicit de iudeis quod non possunt conuerti ad bonum propter consuetudinem ad malum quia consuetudo est quedam natura ut dicit philosophus in libro de memoria et reminiscencia et secundum praxim. Sciendum tamen quod hec similitudo non tenet simpliciter sed tantum secundum quid, illa enim natura que est causa nigredinis ethiopis in nullo subiacet imperio voluntatis et ideo ethiops non potest illam transmutare quantumcumque conetur ad hoc, sed habitus ex consuetudine peccandi generatus et per modum nature inclinans ad malum causatur ex inclinacione appetitus sensitiui qui natus est obedire racioni, et ideo per conatum liberi arbitrii ad oppositum potest reuerti ad bonum tamen cum difficultate propter habitum inclinantem ad oppositum. Et hic dicitur impossibile secundum quid prout quidam mechanici vno modo dicunt impossibile quod non potest fieri aut cum difficultate. In exemplis autem positis de ethiope et pardo est impossibile simpliciter secundum naturam, tamen deo non est impossibile. ¶ Et disseminabo. Hic consequenter ponitur

debita pena circumdicatur et disseminabo etc. eiciendo in captiuitatem ad diuersa loca. hec sors tua pars mensure tue. i. pena correspondens peccatis tuis. quia oblita es mei. dimittendo cultum diuinum et confisa es in mendacio. i. in ydolo. Vnde et ego nudaui femora tua etc. i. inferendo tibi penam debitam ostendi peccatorum tuorum turpitudinem. ideo subditur adulteria tua etc. i. templum spirituale adulterium per ydolatriam et corporale per luxuriam. et hynnitus tuus. i. utriusque adulterii patens libido super colles etc. ibi enim colebant ydola. ideo concluditur ve tibi iherusalem. et causa subditur. non mundaberis post me. i. michi obediendo. usquequo adhuc. i. ita erit. et sic legitur de presenti. alii autem legunt interrogatiue. q. d. non est eadem sententia. XIIII

Quod factum est.

Hic ponitur secundum per quod ostenditur populi inde reparabilitas. s. per sterilitatem inductam ad designandum quod humor gratie et deuotionis totaliter defecerat in eis sicut terra nascencia totaliter desiccata ultra non inuestit. Circa quod primo ponitur sterilitatis reuelatio secundo prophete deprecatio ibi si iniquitates. tertio diuina responsio ibi hec dicit. et quarto deprecationis iteratio ibi numquid. Circa primum premittitur destructio iherusalem cum dicitur luxit iudea. i. luxit propter mala sibi futura loquitur enim de futuro per modum preteriti propter certitudinem prophetie. et porte eius corruerunt. i. corruent per caldeos deiecte et obstructe fuerunt in terra et luto eo quod non releuabantur sed permanebant necnon ciuitatem reedificauit fecit ibi portas nouas quia porte erant totaliter putrefacte per longitudinem temporis et subditur de sterilitate prima dominus de destructione cum dicitur maiores miserunt etc. et littera usque ibi nam et cerua in agro peperit et reliquit. ut iret ad querendum pastum ut posset nutrire fetum et quia non inuenit mortua est fame ex parte una et fetus ex altera. et onagri steterunt in rupibus in hebreo habetur in rupis. s. flauiorum et torrentium desiccatorum. et traxerunt uentum. i. attraxerunt aerem ad sui refrigerationem eo quod non inueniebant aquam. quasi dracones. hic enim dracho maxime de calore intrinseco et ideo ad eius refrigerationem non solum utitur potu aque sed etiam aeris attractione. defecerunt oculi eorum. i. obscurati quia non erat herba et sic moriebantur ex defectu pomi et pastus. ¶ Si iniquitates. hic consequenter ponitur prophete deprecatio eo quod compatiebatur populo suo. Et primo confitetur peccatum populi dicens si iniquitates nostre responderint nobis. et ponitur hic si pro quia. q. d. ex peccatis nostris sumus digni quo meruimus a te puniri. Et quamuis esset iustus quia tamen secum peccatoribus eo quod erat de eodem populo. Domine fac propter nomen tuum. i. propter tuam misericordiam non propter nostram iusticiam. quare sicut colonus futurus es in terra. dicitur autem colonus qui non est de terra natus et ideo de facili recedit inde et per talem modum loquitur de deo qui erat recessurus a iudea per subtractionem auxilii sui contra caldeos. et quasi uiator declinans ad manendum. i. quare ita parum stabis nobiscum sicut uiator qui tantum per unam noctem manet in domo in qua hospitatur. et quare futurus es uelut uir uagus. nos dimittens et ad alios transiens. in hebreo habetur uelut uir pauidus ut fortis etc. q. d. quamuis sis potens ad nos saluandum tamen caldei dicent te pauidum et impotentem nos saluare et ita dixerunt caldei postea attribuentes uictoriam

numinibus propriis propter quod per se fuit destructum. tu autem in nobis es domine. Et hoc dicit quia in templo erant propiciatorium. sedes ipsius dei ut dicitur fuit plenius exo. xxv. et nomen tuum inuocatum est super nos. quia licet deos omnium gentium uocabant specialiter deus hebreorum ydola uero dicebantur dii gentium. ideo subditur prophetia ne derelinquas nos in manibus aduersariorum nostrorum. alio modo exponuntur hec littera quare sicut colonus etc. de christo qui habitauit inter homines quasi alienus. Iohannis primo. in propria uenit et sui eum non receperunt. et quasi uiator declinans. quia christus non habuit proprium domicilium. matthei. viii. filius hominis non habet ubi caput suum reclinet et ideo declinabat ad domum marthe et aliorum deuotorum ad hospitandum. et uelut uir uagus. quia discurrebat per iudeam ad predicandum. Vt uir fortis qui non potest saluare. in passione eius sua non fuit usus sua fortitudine. propter quod deridebant eum dicentes alios saluos fecit se ipsum non potest saluum facere. matthei xxvii. et licet exposito magistri considerat huic littere parare et secundum hoc dicitur ab aliquibus expositio litteralis et precedens figuratiua quia prophete minati de populi per captiuitatem futuram per christum redemptionem intermiscebant ut patet in pluribus locis considerando uero litteram precedentem et subsequentem dicitur ab aliis prior expositio litteralis et ista mistica. ¶ Hec dicit. hic consequenter ponitur diuina responsio et secundo circa hoc prophete admiratio ibi. et dixi. Circa primum dicit ieronimus explicans diuinam responsionem. hec dicit dominus populo huic. ieronimus enim rogauit pro populo et ideo populo sit responsio. qui dilexit mouere pedes suos ad querendum aliunde ydola sicut dictum est in capitulo precedenti et non quieuerunt in cultu diuino et domino non placuerunt. i. displicuerunt. nunc recordabitur iniquitatem eorum inferendo penam absque remedio et ideo prohibetur propheta pro eis orare cum dicitur et dixit etc. cum ieiunauerint etc. q. d. pro afflictione sua corporali et pro precibus et sacrificiis non dimittam punitionem. ideo subditur quoniam gladio etc. ¶ Et dixi. hic ponitur prophete admiratio de tanta populi sui destructione. a. a. a. domine deus dicunt aliqui quod hic ponitur ter. a. contra tria ne posita exo. xxiiii. in libro nostro sed hoc procedit ex ignorancia hebraici sermonis sicut dictum fuit plenius super primo capitulo quia hic et ibi est una dictio que sic sonat. aha. et est aduerbium admirandi. cuius causa subditur prophete dicunt eis non uidebitis gladium. etc. et subditur domini responsio cum dicitur et dixit dominus ad me et primo quantum ad prophetas ipsum decipientes cum dicitur falso prophete uaticinantur etc. et patet littera secundo quantum ad populum et a falsis prophetis deceptum cum dicitur et populi quibus prophetant erunt proiecti mortui. et patet littera. Tertio quantum ad ieremiam pro populo orantem cum dicitur et dices ad eos uerbum istud. istud deducant oculi mei lacrimas. etc. q. d. propheta ex quo non possum pro uobis exaudiri non restat michi nisi lacrimari cetera patent in littera. ¶ Numquid proiciens. hic ponitur ipsius ieremie deprecatio iterata. quamuis enim dictum esset sibi quod non exaudiretur quin populus captiuaretur tamen in aliquo sperabat penam differri uel diminui et habetur simile secundo regum de dauid qui licet audiuisset a nathan propheta quod puer natus de bethsabee moreretur tamen ipso egrotante ieiunabat et orabat pro eius sanatione similiter samuel postquam cognouit saulem abiectum esse a domino tamen lugebat eum primo regum xv. dicit ergo ieremias lamentando Numquid proiciens abiecisti iudam. et duplicatur uerbum abiciendi ad designandum abiectionis magnitudinem expectauimus pacem per auxilium regis egypti et non est bonum. quia magis fuit similiter ut frequenter dictum est supra confusi

domine impietates nostras etc. hoc dicit ieremias in persona sua et aliorum bonorum pro toto populo confitentium. Ne des nos in opprobrium propter nomen tuum quod invocatum est super nos ut predictum est. q. d. quodammodo redundaret in … solium glorie tue. i. templum ubi est propitiatorium tamquam sedile tuum. recordare. temperando rigorem tue iusticie. ne irritum facias fedus tuum nobiscum. quod in monte synay elegisti nos in specialem populum et ut (sic) … peteret aliquam … confitens dei magnificentiam dicens. Numquid sunt in sculptilibus gentium qui pluant. q. d. non sed tu das pluviam. aut celi possunt dare ymbres. q. d. nullo modo sine nomine tu es domine deus noster. q. d. sic quem expectamus. salvatorem in nostris tribulacionibus. tu enim fecisti omnia hec. scilicet celum et ymbres. et omnia alia que sunt in celo et in terra.

Et dixit dominus. XV

Hic ponit tertium ad ostendendum peccatum inde ex inremediabile quantum ad penam temporalem. scilicet per exclusionem orationis moysi et samuelis quorum tamen orationes fuerunt valde efficaces et dividitur in tres partes quia primo ponitur populi reprobacio secundo reprobacionis racio ibi. Ve michi. Circa primum dicitur Si steterit moyses et samuel. qui valde sunt amici mei coram me. i. ad me deprecandum pro populo isto non est anima mea. i. voluntas mea ad preces eorum et ideo subditur eice illos. i. tu ieremia denuncia illos eiciendos de terra sua. et quod ista eiectio sit dura subditur. qui ad mortem ad mortem. etc. quia in obsidione ierusalem aliqui fuerunt mortui in infirmitate et peste aliqui gladio aliqui fame et reliqui in captivitatem ducti. et visitabo super eos quatuor species. i. quatuor modos consumendi eos qui patet in littera et dabo eos in fervorem universis regnis. in hebreo habetur in commocionem. quia ubicumque audiebatur eorum destructio fiebat in hominibus cordium commocio sive consternacio sive fervor propter manassem qui super modum irritavit deum ydolatriam multiplicando et sanguinem innoxium effundendo. iiii. regum. xxi. Quis enim miserebitur tui ierusalem. q. d. nullus post tanta mala in te perpetrata. aut quis contristabitur pro te. q. d. nullus magis letabitur de impletione divine iusticie. aut quis ibit ad rogandum pro pace tua. q. d. nullus ex quo oratio moysi et samuelis est exclusa. tu reliquisti. hic consequenter ponit dicte reprobacionis racionem dicens. tu reliquisti me etc. et patet littera usque ibi laboravi rogans. in hebreo habetur laboravi recogitans. pluries punicionem differendo tuam emendacionem expectando et ad eumdem sensum pertinet littera ista. laboravi rogans. i. labores feci populus revocando populum dulciter per depreciacionis modum et dispergam eos ventilabro iusticie mee. in portis terre eiciendo eos ad diversas partes et longinquas. Interfeci et perdidi populum per flagella multiplicia eos castigando et tamen non sunt emendati. multiplicate sunt michi vidue eius super arenam maris. hyperbolice est ad denotandum multitudinem magnam virorum interfectorum. Induxi eis super matrem adolescentis. i. adolescencium accipiendo singulare pro plurali et hec mater dicitur ierusalem que erat mater totius terre vastatorem meridie. i. palam et manifeste. Misi super civitates aliquas repente terrorem. audita ierusalem destructione. infirmata est que peperit septem. aliqui libri habent additum filios sed non est in hebreo nec in libris correctis per istam infirmatam intelligitur terra decem tribuum que iam erat captivata per reges assyriorum et per septem quos pepererat intelliguntur septem cognaciones regum malorum qui ibi regnaverant ut dicit Ra. sa. ieroboam et domus sua baasa et domus sua amri iheu. mane (?) platoe et osee. etc. domibus suis occidit eos sol cum adhuc esset dies. quia regnum israel fuit captivatum cum adhuc regnum iude stabat in prosperitate sub ezechia rege et residuos eius. i. illos de regno iuda qui dicuntur eius residui salvatum quia regnum erat pars eiusdem populi. scilicet hebreorum in gladium dabo per caldeos. Ve michi. hic consequenter ponitur ieremie lamentacio. Et dividitur in duas quia primo ponitur eius lamentacio secundo divina consolacio ibi dicit dominus. Circa primum dicitur. scilicet Ve michi mater mea. hoc dicit propter persecucionem virorum anathoth contra ipsum ut dictum est capitulo xi. ideo subditur quare genuisti me virum rixe. quia ipsum persequebantur verbis factis in universa terra. scilicet illa quia non intelligitur generaliter et consequenter ostendit quod non erat ex culpa sua dicens. Non feneravi. i. non commodavi. q. d. nullum tractatum de re temporali cum eis habui unde possent me odire et persequi. Omnes maledicunt michi. et hoc erat quia eorum vicia arguebat. incurrit enim odium qui arguit viciosos ut dicit bolsee (?) os aureum. Dicit dominus. hic ponitur divina consolacio et secundo populi peticio ibi. Cursus (?). et tertio divina responsio ibi. Propter hoc. Circa primum dicit in persona domini consolantis ieremiam. Si non reliquie tue in bonum. i. in fine huius negocii veniat ad bonum tuum supple non credatur michi et est modus loquendi qui apud hebreos dicitur commentatio ubi oportet aliquid supplere et eodem modo conuinsubditur. Si non occurri tibi. i. occurram in tempore afflictionis in hebreo habetur si non feci tibi occurrere etc. et est eadem sententia quia dominus potest occurrere per se vel per alium et exponit istud Ra. sa. dupliciter. Uno modo de sedechia rege iuda qui tempore sue afflictionis misit nuncios ad ieremiam rogans ut exoraret deum pro ipso et pro populo suo ut habetur infra. xxi. c. qui sedechias dicitur hic inimicus caldeorum ipsum obsidencium vel ieremie quia ipsum permisit incarcerari ut habetur infra cum tamen ex officio regis debuisset eum defendere. Alio modo de nabuzardan qui destructa civitate et populo captivato occurrit ieremie dando ei libertatem eundi vel manendi ubi vellet ut habetur infra. Sedechias xl. quia sedechias sacerdotes et filii populi inimici ieremie erant in angustia et afflictione. Numquid federabitur ferrum ferro ab aquilone et es. Ferrum hic accipit pro rege babilonis quia uterque rex erat fortis et vero pro sedechia rege qui erat debilior et igitur sensus numquid rex egypti et sedechias facient pacem cum nabuc. qui dicitur ferrum ab aquilone eo quod venit contra ierusalem ex illa parte. q. d. non pacificabuntur. quia sic populus tuus inveniretur salva et magis te persequerentur tamquam populum salvum continuum. Ra. sa. dicit quod hec est littera vera. Numquid conteret ferrum ab aquilone et es. ideo littera diversificata est quia verbum hebraicum hic positum. haleria. equivocum. est et significat associacionem primam significacionem sequitur translacio nostra. secundum vero Ra. sa. et secundum eum per ferrum primo positum intelligitur rex egypti de cuius auxilio confidebat sedechias per ferrum secundo positum rex babilonis et per es ipse ieremias qui in fine huius capituli vocatur murus ereus et sic est sensus. Numquid rex egypti per suam fortitudinem conteret regem babilonis et se quem obsecras pro rege babilonis contra sedechiam et

primo pro rege egypti et secundo [illegible]

regem egypti. q. d. non vnus accidet contrarium
ideo subditur conuertendo sermonem ad regnum iuda *diui-
cias tuas et thesauros tuos in direpcionem dabo gra-
tis*. i. pro nichillo sedechias enim vnam partem misit
regi egypti et auxiliaretur sibi et nichil ei valuit
ut habetur infra aliam vero partem rapuerunt
caldei *in omnibus peccatis tuis*. i. propter peccata tua accidet
tibi hoc. *et in omnibus terminis tuis*. sicut in omnibus
terminis tuis statuisti ydola ut habetur supra. xi.
ignis succensus est in furore meo. super vos ardebit.
i. zelus vindicte mee. *super vos ardebit*. i. vindictam
meam non euadetis. ¶ *Tu scis*. hic consequenter ponitur
prophete peticio quia dixerat sibi dominus quod finis suus esset
bonus scilicet per consolando ideo petit huius consolacionis accele-
racionem dicens. *tu scis domine innocenciam meam*. *Supple*.
recordare mei. me cito consolando et de aduersariis
liberando. *noli in paciencia tua*. i. diu supportando
aduersarios meos vnde in hebreo habetur *noli in pro-
longacione ire tue suscipere me*. i. meam peticionem exau-
dire in longinquum *scito quod sustinui pro te opprobrium*.
q. d. cito debes adhibere remedium. *Inuenti sunt
sermones tui*. scilicet veritatis plenum *et comedi eos*. i. suscepi
tamquam cibum suauem. *et factum est michi verbum tuum
in gaudium*. scilicet a principio quando misisti me ad arguendum
populum cum correctionem sperabam eo quod dixisti supra
iii. tu autem fornicata es cum amatoribus multis
tamen reuertere ad me et sic exponit. Ra. Sa. aliter exponit
sic *et factum est michi* etc. quia materia gaudii est dicere
esse hominem quem illustrant reuelaciones diuine et maxime
in iuuentute sua. sicut fuit de ieremia ut habetur
supra primo capitulo et hunc exponendi modum concordat littera sequens
cum subditur. *quoniam inuocatum est nomen tuum
super me*. eo quod sum institutus et uocatus propheta domini
et quia prophete se abstrahebant a vanitatibus mun-
di ut essent magis apti ad percipiendum illuminaciones
diuinas ideo subditur *non sedi in consilio ludencium et
gloriatus sum*. nec. non in mundana vanitate verum-
tamen quia per successiones temporis reuelata est sibi destruccio
ciuitatis et templi dissimulacio ita quod sciuit illam pro-
pheciam esse predestinacionis de qua tamen in principio
nesciebat utrum esset comminacionis vel tamen prede-
stinacionis quia sicut in cognicione naturali est processus
de cognicione minus determinata ad magis determinatam
ut habetur primo phisicorum. sic frequenter fit in cognicione
que est per reuelacionem diuinam. ideo sequitur *a facie manus*
i. propter cognicionem vindicte tue future *solus sedebam*
tamquam tristis et merens. *quia amaritudine reple-
sti me*. reuelando destruccionem ciuitatis et templi
dissimulacionem ideo subditur *quare factus est dolor meus
perpetuus*. i. absque consolacione temporibus meis quia
non debuit quod ciuitas et templum non reedificarentur
tempore suo. *facta est michi quasi mendacium aquarum
infidelium*. dicuntur aque infideles torrentes qui ad
tempus fluunt aquis que adueniente siccitate desicca-
tur et per hanc similitudinem insinuat propheta quod con-
solacio temporalis sibi defficiebat quando ea indigebat
[illegible] quia torrentis magis est necessaria in estate
quam in yeme. ¶ *Propter hoc* hic consequenter ponitur domini
responsio in qua promittitur prophete superna consola-
cio que est summe appetenda cum dicitur. *si con-
uerteris* aliquos de malo ad bonum per tuam exor-
tacionem *conuertam te*. scilicet ad medendo tibi eternam
consolacionem *et ante faciem meam stabis*. eternaliter
videndo clare faciem meam cum angelis *et si se-
paraueris preciosum a vili*. i. predestinatos a prescitis *quasi
os meum eris*. q. d. in hoc loqueris pro me qui

qui predestinatos ab eterno ad graciam voco in tempore
ille enim qui loquitur pro rege dicitur os regis *con-
uertentur ipsi ad te*. malum dimittendo. et te imita-
do *et tu non conuerteris ad eos*. i. ad eorum maliciam pro-
cedentem q. d. domine non debes dimittere processum ex hac
quod pauca tibi eueniunt et multa propter hoc te oderunt quia
eris contra eos ideo subditur *et dabo te populo huic in
murum ereum fortem*. in tantum quod non debes eos timere
cuius causa subditur quia ego tecum sum. qui sum
virtus infinite *et liberabo te de manu pessimorum*.
i. sacerdotum et pseudo prophetarum qui sub specie sanctitatis
decipiebant populum et dicebant ieremiam esse prophetam
falsum et hoc est pessimum. scilicet sub specie sanctitatis agere
malum vnde dicit ieronimus simulata sanctitas
duplex est iniquitas *et redimam te de manu fortium*
i. regis et principum qui persequebantur ieremiam ad
instinctum sacerdotum et falsorum prophetarum

Et factum est. XVI

hic ponitur
quartum per quod ostenditur peccatum iuda esse
irremediabile quantum ad euasionem pene. scilicet mortali-
tas hominum futura sine retractacione. Et diuiditur in
duas partes quia primo ponitur huius mortalitatis
denunciacio. secundo ipsius causa vel racio ibi. *et cum
annunciaueris*. Circa primum dicendum est. *Non acci-
pies vxorem*. etc. et hoc loco dicunt nostri doctores quod ieremias
mortuus fuit virgo quia non est aliquorum verisile quod
cognouit mulierem fornicarie cum fuit sanctificatus
in vtero matris ut habetur supra primo capitulo et illustratus
dono prophetie a iuuentute vsque ad mortem sed contra hoc
possit obici quod subditur in isto loco ex quo videtur
quod alibi acciperet vxorem ad quod dicendum quod argumentum
est magis ad oppositum quam ad propositum quia cum dicit
in loco isto intelligitur tota iudea que per nabugodonosor fuit va-
stata et multo magis excludunt ab eo nupcie in terra
aliena. scilicet in egypto vbi descendit cum populo inde fu-
giendo ut habetur infra. xlii. capitulo. nec fuit ibi manens
libere sed inuitus sed magis tristitie et miseriam
pro culpa populi quam arguebat et pro pena sequente
quam preuidebat. cetera patent vsque ibi *non ingredia-
ris domum conuiuii*. scilicet gaudiosi. q. d. non imminet tempus
gaudii sed doloris. *neque vadas ad plangendum*.
scilicet mortuos. tum quia non vacabit alicui plan-
gere amicum mortuum propter communem insultum caldeo-
rum quia pre nimia angustia meliores condicionis
reputabuntur mortui quam viuentes cetera patent vsque
ibi *et non se incident*. in hebreo habetur *lacerabunt
vnguibus. neque caluicium fiet pro eis*. i. eradicacio sen-
tensio capillorum talia enim fiebant tunc in luctu mor-
tuorum *et non frangent inter eos lugenti panem* etc.
Consueuerant enim amici deffuncti ad manducandum
et bibendum cum filio eius. vel alio representante personam
deffuncti ad consolacionem pro morte eius et adhuc
fit in pluribus terris per hoc autem quod hic dicitur q. scilicet
talia non fient designatur quod non vacabit alicui
flere mortuos nec flentes consolari cum multis predictis
Et cum annunciaueris. hic consequenter ponitur dicte morta-
litatis racio et diuiditur in duas quia primo expli-
catur causa secundo explicatur pena ibi. *et eiciam*.
prima pars patet vsque ibi. *quia dereliquerunt patres vestri*.
negligendo diuinum cultum *et abierunt post de-
os alienos*. per ydolatriam hoc patet. exo. xxxii. in ado-
racione vituli conflatilis. et in libro iudicum quasi
per totum. *sed et vos peius operati estis*. qui non so-
lum coluistis ydola sed eciam posuistis ea in templo

dom̄ ut habetur .iiij. regum .xxi. quod non fecerunt
patres vr̄i et in hoc eciam fecerunt eshis obstinati
id sbditur ecce eni unusquisque et c. Et eciam hic
coīr replicatur pcc̄m et diuiditur in duas quia pri
mo ponitur iudeorum reprobacio secundo gencium uoca
cio ibi dn̄e fortitudo. Circa primum dicitur et eciā
uos de terra hac. et c. hoc fuit impletum quando
nabuch. in babiloniam transtulit ipsum ut habetur
infra .lii. cā. et seruietis ibi diis alienis. quia
nisi iudeorum ad hec seruiū ydolatrie babilonior
qui non dabunt nobis requiem. q. d. ubi affligē
mini ualde dura seruitute ideo sequitur Ecce dies
ueniunt dicit dn̄s et non dicetur ultra. et c. et p hoc
innuit finalem babiloniam fore duriorem egipcia
ca quia fuit obliuisci futurum egipciacam et liberari
eos de babilone liberacionem de egipto noua eis maiore
depellunt minores libro de sompno et .vi. ecce ego mit
tam piscatores multos .i. caldeos qui ceperunt habita
tores ihr̄lm tamquam pisces conclusos in rethe. et post
mittam eis multos uenatores. quia rex sedechias et
uiri bellatores et plures alii de ihr̄lm fugerunt p
uiam occultam sed caldei p modum uenatorum insecuti
sunt eos et ceperunt ut habetur .iiij. regum ultimo et ue
nabuntur eos de omni monte. et c. .i. de omnibus latibulis
ubi refugient. quia oculi mei super omnes uias eorum .i.
super omnia mala opera sua ad puniendum et reddam p
mum duplices iniquitates et pcc̄a eorum .i. pcc̄a cor
dis et operis eorum uel pcc̄a com. deum et contra proxi
mum punicionem debitam antequam reuocem eos de babilone
quia contaminauerunt terram meam. s. iudeam quee
rat diuino cultu deputata racione templi quod erat
in ea in morticinis ydolorum .i. in animalibus ydolis im
molatis. Domine hic ūr deleccio iudeorum po
nitur uocacio gencium ad fidem sicut fit in pluribus
locis in psalmis et quia istud fuit ex uirtute dei mi
sericordie et potencia ideo propheta dei potenciam ofitet
dicens dn̄e fortitudo mea. in aggrediendo magna
confidens de uirtute tua et robur meum. .i. uero
borans in sustinendo aduersa et refugium meum
contra inimicorum pericula ad te gentes .i. gentiles
uenient ad aplos predicacionem ab extremis terre.
quia in omnem terram exiuit sonus eorum psalm.
vº omnis et dicent ueram deitatem confitendo
uere mendacium. .i. in cultu ydolorum possederunt
patres nostri. sic enim dicebant gentiles conuersi p
aplos predicacionem de ydolis quos patres eorum co
luerunt ideo subditur numquid faciet sibi homo
deos. q. d. non sed magis econuerso deus faciet
homines ideo concluditur de ydolis. et ipsi non sunt
dii. et subditur in persona dn̄i. ideo circo ecce ego osten
dam eis. .i. gentilibus ad fidem xp̄i uenientibus p
uitam hanc .i. p aplos et consequenter subditur
ostendam eis manum meam. .i. potenciam in operibus
miraculosis ad confirmacionem ueritatis p aplos pre
dicate secundum quod dicitur marci ultimo et illi pro
fecti predicauerunt ubique domino cooperante et sermo
nem confirmante sequentibus signis et scient quia
nomen michi dn̄s. in hebreo habetur. hic nomen
dn̄i tetragrammaton. quod est appropriatum summo
creatori gentiles enim uidentes miracula que non
poterant fieri nisi uirtute diuina confitebantur
diuinitatem xp̄i in cuius nomine hec fiebant. con
tinue istud capitulum ab illo loco ad te gentes. expo
nitur ab aliquibus com̄r ad litteram precedentem de
iudeis reuertentibus de babilone cum quibus plures
gentiles conuersi ad iudaismum redierunt et uerum

confitebantur patres suos in ydolatria errasse et
patet applicacio littere ad hanc sinam.

XVII

Peccatum. iuda hic ponitur
quintum ad ostendendum peccatum ipsi iudee inse
nabile per hoc quod dicitur scriptum stillo ferreo
in adamante que scriptura est indelebilis et diui
ditur hoc capitulum in duas partes quia primo ponitur
ipsi iude reprobacio secundo et c. de peccato ibi. sane me
dn̄e. Prima in duas quia primo ponitur ipsi repro
bacio propter eius ydolatriam secundo propter ipsius falsam
confidenciam ibi. hoc dicit. Circa primum dicitur
peccatum iuda scriptum est stillo ferreo. .i. p scripturam
in ungue adamantino. .i. in lapide adamantino ad
modum unguis polito et in hoc designatur indeli
bilitas huius peccati et eius manifestacio coram deo
exarata. .i. scriptum super latitudinem in hebreo habetur
super tabulas cordis eorum et hoc patet quia in ungue
adamantino significantur corda ... iude sic uocata
propter obstinacionem in peccato in hebreo habetur in un
gue samir. et dicunt hebrei quod samir est nomen uermis
quadam cuius sanguis habet uim caucendi et inci
dendi lapidem et secundum hoc unguis non accipitur
hic pro policione sed pro uirtute illius sanguinis et
secundum eos sic fuerunt ... lapides qui ponebantur
in templo salomonis ut dictum est .iii. regum .vi. capitulo
super illud malleus et securis non sunt audita in do
mo domini cum edificaretur. et in cornibus ararum
eorum. quia ibi erant sculpta nomina ydolorum cum
recordati fuerint filii eorum. et c. .i. imitati ydolatr
iam patrum in omnibus locis ubi patres eorum sacrificabant
ydolis fortitudinem tuam .i. bellatores tuos. et
omnes thesauros tuos et omnes diuicias in direpcionem
dabo ipsis caldeis qui diripient sibi omnia. propter
peccata in uniuersis finibus tuis. quia non solum in ihr̄l
sed in omnibus ciuitatibus iudee uigebat ydolatria
ut habetur supra .xi. capitulo et relinqueris sola .i. priuata ab hereditate tua.
.i. a terra iudee quam ignem succendisti .i. occasionem
te puniendi michi prebuisti. usque in eternum
ardebit. hoc dicitur quantum ad illos qui in peccatis
suis mortui sunt et sic non tamen tempo
raliter sed eternaliter puniti sunt. Hec dicit
hic consequenter ponitur reprobacio ipsi iude propter falsam con
fidenciam et primo propter confidenciam in creatura secundo
propter confidenciam in diuinis ... ibi precium est. Circa
primum dicitur maledictus homo qui confidit in homine
hic fuit sedechias cum populo sibi adherente qui con
fidebat de auxilio regis egipti et de dei
auxilio diffidebat ideo subditur. et a dn̄o recedit cor
eius quia confidere de homine dum tamen confidencia principalis
sit in deo non est malum. erit enim quasi mirice in deserto
.i. in fructu bono sicut mirica que alio nomine uocatur
genesta est frutectum inutile ad edificacionem nec
facit fructum conuenientem ad nutricionem. et non uidebit
cum uenerit bonum. quia sedechias fuit excecatus
et in babilonem ductus et ibi in amaritudine mortuus
est subditur. in terra salsuginis .i. amaritudinis et quia
in populo iude erant aliqui boni ut ieremias baruch et
abdemelech in domino confidentes ideo de talibus dicitur
benedictus uir. et c. et patet sensus usque ibi et non timebit
cum uenerit estus. .s. tribulacionis. sicut enim lignum super
aquas plantatum non perdit uiriditatem adueniente
estu. sicut homo bonus non relinquit iusticiam
adueniente tribulacionis tempore. Prauum. hic conse
quenter ponitur reprobacio ipsi iude propter confidenciam

[illegible] hoc divinitus [illegible] pravum est cor hominis
[illegible] ad amarica[illegible] et inscrutabile est homi
[illegible] videt ea que apparent [illegible]
non tamen a deo [illegible] pro sequitur. ego dominus scrutans
cor [illegible] et probans renes [illegible]
[illegible] qui do unicuique iuxta viam suam [illegible]
[illegible] divitiis male acquisitis [illegible] perdix
fovit [illegible] que non peperit [illegible]
et fovet, sed pulli inde nati audientes vocem pro
prie matris [illegible] naturali [illegible]
cam alienam [illegible] et [illegible] se fuisse
[illegible] in furto et fovit aliorum ovorum et hec parabola
applicatur ad propositum inde quia bona aliena male aggre
gat [illegible] faciens divitias et non in iudicio
[illegible] non [illegible] in dimidio dierum suorum
derelinquet eas [illegible] sine [illegible] eas
[illegible] et in novissimo suo erit insipiens [illegible]
[illegible] propter insipientiam suam aliqua bona [illegible]
[illegible] congregando sed quia in ipso die [illegible]
[illegible] est qui non ponerat [illegible]
[illegible] bonis sed in spiritualibus et [illegible]
[illegible] ad eos solium glorie altitudinis
a principio [illegible] celum empireum quod est altissimum
[illegible] dicitur solium glorie quia deus [illegible]
[illegible] clare videtur et laudatur a beatis
[illegible] angelorum et [illegible]
[illegible] malorum nec potest hoc convenienter in
telligi de templo salomonis quia non fuit factum
a principio [illegible] sed [illegible] celum empireum fuit
factum angelis repletum. locus sanctificationis
nostre [illegible] in [illegible] expectatio
Israel. [illegible] est iste locus glorie et [illegible]
[illegible] pro bonis de populo Israel et [illegible] locus fuit pro
missus habrahe et semini eius. genesis [illegible] ut ple
[illegible] et ex hoc [illegible]
[illegible] malorum dicens domine omnes
qui te derelinquunt [illegible] alia opera mala
confundentur [illegible] pro
[illegible] recedentes a te in terra scribentur
[illegible] in inferno [illegible] sub terra [illegible]
quia dereliquerunt venam aquarum viventium dominum.
a quo fluunt omnes gratie que dicuntur aque vive [illegible]
[illegible] ad vitam eternam. Iohannis [illegible] qui bi
berit ex aqua quam ego dabo ei fiet in eo fons aque
salientis in vitam eternam. Sana me domine [illegible]
[illegible] et [illegible] responsio [illegible]
hoc [illegible] Circa primum dicit Ieremias sana me domine
[illegible] et sanabor. [illegible]
non possum sanari nisi per te [illegible]
non fuit [illegible] ab omni culpa saltem venialis
salvum me fac [illegible] et
salvus ero quia nichil possunt contra te. quoniam laus
mea tu es. [illegible] et finaliter ecce ipsi dicunt
ad me [illegible] ubi est verbum domini [illegible] ubi est [illegible]
[illegible] quam in nomine dei [illegible]
nobis [illegible] non [illegible]
[illegible] et ego non sum turbatus te pa
[illegible] in verbis eorum. te pastorem
sequens [illegible] mandata tua exequendo et diem ho
minis [illegible] carnalem non desideravi non desi
deravi tu scis [illegible] secreta cordium cognoscis
quod egressum est de labiis meis [illegible]
[illegible] rectum in conspectu tuo fuit. [illegible]
[illegible] non sis tu mihi formidini [illegible]
[illegible] non [illegible]
[illegible] consolatione [illegible]

[illegible] sed magis [illegible]
[illegible] potest [illegible]
[illegible] non [illegible]
[illegible] illud [illegible]
[illegible] et duplici contritio
ne contere eos. [illegible]
[illegible] contere eos [illegible]
[illegible] sic dicit dominus [illegible]
[illegible] ex timore hominum non [illegible]
[illegible] arguere et [illegible] de sabbati [illegible]
[illegible] et [illegible]
[illegible] non [illegible] quod [illegible]
[illegible] temporalia [illegible]
[illegible] tamen [illegible] que non potuerunt
bono modo [illegible]
[illegible] et [illegible] et [illegible]
[illegible] ad [illegible]
[illegible] bovem [illegible] in foveam [illegible] et [illegible]
[illegible] quod dicit salvator [illegible]
[illegible] contra [illegible]
[illegible] die sabbati [illegible] machabeorum [illegible]
[illegible] succendam ignem in portis eius [illegible]
[illegible] domum et domum regis et domos [illegible]
[illegible] et non extinguetur [illegible]
humanum officium sed tantum [illegible]
[illegible] qui [illegible]
non extinguerunt nec [illegible]
[illegible] captivitatis.

XVIII

Verbum quod factum est. Hic ponitur sexto
[illegible] ostendendo [illegible] irremediabile
[illegible] similitudine figuli vas dissipatum reformantis
[illegible] non resistebat ei sed populus inde in peccato obstinatus
[illegible] quod iusto dei iudicio [illegible]
[illegible] et secundum hoc presens capitulum in duas partes divi
ditur quia primo ponitur [illegible] dei benigna secundo
obstinatio populi maligna ibi qui dixerunt. Circa
primum exemplum de figulo et luto primo ponitur [illegible]
[illegible] dicitur surge et descende in domum figuli [illegible]
et [illegible] secundo ad propositum applicatur cum dicitur
numquid sicut figulus iste non potero facere domus
Israel vobis. quicquid placuerit michi [illegible] sic [illegible]
[illegible] est dissimilitudo [illegible] non habet
aliquid unde possit [illegible] a figuli ordinatione
sed homo habet liberum arbitrium per quod potest declinare
a divina lege per peccatum [illegible] hoc modo
[illegible] dei ordinationem ex parte una [illegible]
[illegible] ex parte altera [illegible]
[illegible] culpe [illegible] quia deus
semper paratus est misereri et parcere penitenti
bus ideo subditur repente loquar adversum gen
tem [illegible] culpam [illegible]
[illegible] egerit gens illa [illegible]
[illegible] agam et ego penitentiam
[illegible] et [illegible]
[illegible] ad penitentiam [illegible]
[illegible] ecce ego fingo [illegible]
[illegible] fingo [illegible] de figulo
[illegible] malum [illegible]
[illegible] revertatur unusquisque a via sua mala [illegible] et
dirigite vias vestras [illegible] et stu
dia vestra [illegible]
[illegible] et ego penam comminatam [illegible]

Circa predicta sciendum quod penitencia in deo non habet locum, quia velit aliquid et postea nolit illud, quia voluntas eius est inmutabilis, sed sicut noster intellectus immaterialiter intelligit materialia, ita voluntas divina inmutabiliter vult mutabilia. Sciendum quod comminaciones penarum et promissiones bonorum aliquando denunciantur prout sunt in disposicione mentis divine, et sic veniunt in effectum inmutabiliter, et hoc modo dicit Samuel de electione Saulis primo regum xv. porro triumphator in israel non parcet, et penitudine non flectetur, neque enim homo est qui agat penitenciam. Aliquando vero denunciantur et communicantur prout sunt in causis secundis, videlicet in hominum meritis vel demeritis, propter que secundum legem divinam merentur puniri vel premiari, et talia non semper eveniunt sicut nunciata, eo quod cause sunt mutabiles, possunt enim homines mutari de bono in malum vel econverso, et sic dicitur Iosue. [illegible] adhuc xl. dies et Ninive subvertetur, sic enim meruerant peccata Ninive, sed quia Ninivite egerunt penitenciam, subversio non fuit subsecuta, ut dicitur ibidem. Sic ergo dicitur hic et in aliis locis scripture dominus penitere eo quod ad modum hominis penitentis se habet in quantum non facit quod predixit, sicut homo penitens de hoc quod proposuit illud non facit, voluntas tamen hominis in hoc mutatur, non vero divina.

Qui dixerunt hic. Consequenter ponitur iudeorum obstinacio in mala, et primo contra deum, secundo contra eius nuncium, ibi et dixerunt. Circa primum dicitur qui dixerunt, scilicet iudei in malo obstinati, desperavimus scilicet de dei auxilio et eius promissionibus, propter hoc enim recurrebant ad humanum remedium, ut dictum est capitulo precedenti. Post cogitaciones nostras ibimus, alias fictas et rectitudine. Ideo admiratiue sequitur interrogate gentes, id est gentiles legem a deo non habentes, quis audivit talia horribilia a gentilibus facta, que fecit nimis reiterando et continuando virgo israel, id est populus iudaicus, quasi dicat inter gentiles non inveniuntur talia, quia sicut habetur supra secundo capitulo, scilicet quelibet alia gens coluit pro deo illud quod primo recepit et non mutavit, populus autem israel frequenter mutavit et in ydola multa et in adinvencione huius. Subditur numquid deficiet de petra agri nix libani. In monte libani descendebant nives ut dicit aliquis expositores in tanta habundancia quod ex earum resolucione continuabantur rivi descendentes ad agros petrosos. Aut evelli possunt aque erumpentes, de fontibus habundantibus per istas similitudines arguitur malicia iudeorum, quia aque nivales et fontales, quamvis non habeant tantum cursum suum debitum tenent, iudei autem ad imaginem dei facti et lege data olim a deo totaliter recesserunt per ydolatriam. Ideo sequitur quia oblitus est mei populus meus, dimittendo cultum meum, frustra libantes ydolis impotentibus ad eos adiuvandum. Et impingentes in viis suis, cadendo de peccato in peccatum. In semitis seculi, id est in ydolatria que in hoc seculo tunc erat. Infecerunt in itinere non [illegible] via enim regia dicitur trita, et illa est per decalogum precepta quam iudei dimiserunt et per alias incedebant. In hebreo autem sic habetur numquid derelinquet de petra agri nive libani, quod sic exponitur numquid delinquet homo sciens nivem de libano, id est aquam frigidam ad modum nivis fluentem de libano et cetera. De petra agri, id est de agro petroso qui in alveo aquarum currencium solent esse lapilli,

quasi dicat non derelinquet primo cum magno desiderio accipiet eam ad potandum. Aut evelli poterunt, scilicet de facili ab homine sciente, aque erumpentes de libano frigide et defluentes, quasi dicat non, et sunt eadem aque que primo designantur sub nomine nivis, cum dicitur nix libani de monte, id est libani fluunt aque habundantes et optime, de quibus dicitur canticorum iiii. fons ortorum, puteus aquarum viventium que fluunt impetu de libano. Est igitur sensus huius littere quod homo sciens non dimittit aquas istas voluntate propria, et si aliquis velit eas ab eo auferre resistit quantum potest violentie, et per hoc designatur malicia populi iudei, qui voluntarie reliquerant dominum qui est vena aquarum viventium, ut dictum est capitulo precedenti, ideo subditur quia oblitus est mei populus meus, et exponatur ut prius usque ibi ut fieret terra eorum in desolacionem. Ubi ponitur pena sequens maliciam predictam, propter quam terra inde fuit per caldeos vastata. Et in sibilum, id est in derisionem, omnis qui preterierit per eam obstupescet de tanta destructione et movebit caput suum, notando quod hoc contingeret propter magnam maliciam habitatorum. Ideo subditur sicut ventus urens dispergam eos. Dorsum et non faciem ostendam eis, id est non iuvabo eos, sicut homo vertit dorsum illi cui non vult prestare auxilium.

Et dixerunt hic. Consequenter ponitur obstinacio iudeorum contra deum in nuncium, et dividitur in duas, quia primo ponitur hec obstinacio et secundo ieremie deprecacio, ibi attende domine. Circa primum sciendum quod dominus in filiis israel instituit sacerdotium, ut habetur exodi xxviii. et hoc ad colendum deum et ad docendum de lege dei populum. Similiter instituit prophetas, ut patet de Samuele et aliis, quorum cum Moyse instituerit congregationes septuaginta virorum numeri xi. et tunc usque ad destructionem civitatis et templi fuit sic statutum lxx. viri qui cum rege et summo sacerdote determinabant causas arduas. Similiter promisit populo dare prophetas per successionem temporis, et quia ista tria a deo fuerunt instituta credebant aliqui, et maxime illi de anathoth, quod semper durarent, propter quod ieremiam contrarium asserentem contempnebant et eum persequebantur, et hoc est quod dicitur et dixerunt ad invicem confederati venite et cogitemus contra ieremiam cogitaciones, id est vias invenientes ad eum occidendum tamquam prophetam falsum, cuius causa subditur non enim peribit lex a sacerdote, quin possit de illa populum docere, neque consilium a sapiente, id est a sapientibus ponendo singulare pro plurali, sicut exodi viii. venit musca gravissima, id est multitudo muscarum, et dicuntur hic sapientes lxx. viri predicti, neque sermo a propheta, quia dominus instituit ista, et isti male arguebant, quia sicut deus dat beneficia perseverantibus in bono, ita data abstrahit obstinatis in malo. Percutiamus eum lingua accusando eum ut prophetam falsum et sic moriatur. Et non attendamus ad universos sermones. Hec littera est transposita et sic est construenda, et ad sermones eius non attendamus, ut sic negacio sequatur signum universale, que facit suo contrario equipollere, quia omnis non et nullus equipollent, et sic est sensus ad nullos sermones eius attendamus, cum sint frivoli et nullius momenti.

Attende domine. Hic consequenter ponitur deprecacio, scilicet dicentis attende domine ad me, liberando me de meis inimicis, et audi vocem adversariorum meorum ad eam puniendum. Numquid redditur malum pro bono? Quasi dicat sic, quia foderunt foveam anime mee, querentes eam educere de corpore maliciose. Recordare quod steterim in conspectu tuo, quod laboravimus pro bono eorum. Propterea da filios eorum in famem et cetera. Quod dupliciter

exponitur vno modo denunciatiue tantum . sic dicitur i. dubiis alio modo deprecatiue non sinendo populi peccata sed magis diuinam iusticiam sicut dictum est. capitulo precedenti. audiatur clamor de domibus eorum. famine ibidem fame et gladio morientes. adduces enim super eos latronem. i. nabuchodonosor cum suo exercitu populum depredantem, occidentem et captiuantem. cetera patent usque ibi ne propicieris iniquitati eorum. i. non dimittas tamen de debito culpe sine debito iusticie. in tempore furoris tui. i. vindicte ate inferende. abutere eis. circa quod sciendum quod abusio proprie est uti aliqua re ad aliud quam sit ordinata. natura vero humana eo quod est ad ymaginem dei facta est ad gloriam ordinata. ista tamen ordinatio est longinqua que disponitur de principio per graciam et ad peccatum disponitur per culpam et sic in dampnacione hominum malorum. si quis consideretur natura tamen est abusio in hoc quod applicatur natura ad penam que erat ordinata ad gloriam. si tamen consideretur natura obstinacione in malo disposita non est abusio sed debitum usus iusticie. sciendum tamen quod in hebreo sic habetur in tempore furoris tui fac eis. scilicet quod debet fieri secundum ordinem iusticie tue et sic est littera plana.

XIX

Hec dicit Dominus.

Hic ponitur septimum ad ostendendum irremediabile populi peccatum. scilicet per fractionem lagene terree cuius fractura est irreparabilis. Et diuiditur in duas partes quia primo ponitur domini preceptum. secundo ostenditur ad impletum ibi venit autem. Prima prime partis patet in littera exceptis aliquibus que exponentur. et de senioribus populi et de senioribus sacerdotum quia isti precteris tenebantur verbum dei recipere et ad hoc populum inducere. Porte fictilis. sic nominabatur quia manebant ibi figuli facientes vasa fictilia vendita aliquis. Ra. sa. dicit quod extra ciuitatem iuxta portam illam proiciebantur fragmenta vasorum fictilium propter quod sic nominabatur. et alienum fecerunt locum istum. scilicet a me cuius cultui deditur. et libauerunt diis alienis. id est enim locum non querunt cultum demonum et ydolis et cultum diis sicut nec idem lectum marito et adultero. et reges iuda repleuerunt locum istum sanguine innocentium quod patet de manasse rege. iiii. Regum. xxi. et de ioas qui interfecit zachariam in templo ii. Paralipomenon. xxiiii. ad comburendum filios suos igni in holocaustum baalim. dicentes se in hoc imitari abraham sed hoc est falsum quia dominus prohibuit interfectionem innocentium vnde et habrahe volenti immolare dictum fuit a domino ne extendas super puerum etc. gen. xxii. illud enim preceptum fuit datum habrahe ad declarationem sue obediencie tantum ideo ibidem subditur nunc cognoui quod timeas dominum etc. i. cognoscere feci. sed vallis occisionis ab occisione iudeorum ibi futura. et dissipabo consilium iude. quo rebellauit regi babillonis contra consilium eius etc. et ponam ciuitatem hanc in stuporem et in sibilum. exponatur sicut capitulo precedenti. et cibabo eos carnibus filiorum suorum. quia preualuit nimis fames in ierusalem obsessa a caldeis. iiii. Regum. vltimo et trenorum. ii. lamentationes in ore in occulis uniuersi. ut ostendas sensibili signo quod dixisti verbo. et ponam ciuitatem istam sicut thophet. scilicet absque domibus et habitatoribus. in quarum domatibus. i. tectis sacrificauerunt omni milicie celi. erant autem tecta domorum plana et ibi constituerunt homines altaria ad sacrificandum milicie celi. i. soli et lune et ceteris planetis in aspectibus eorum. ¶ Venit autem. hic ostenditur mandatum domini ad impletum per hoc quod ieremias expleto mandato domini in thophet. venit inde ad atrium templi domini ad predicandum illud quod in thophet prophetauit ut quod diceret coram pluribus recitaretur coram multis in atrio templi domini ubi querebatur populus ad orandum et verbum legis audiendum et patet littera ex dictis.

XX

Et audiuit

Supra ieremias reprehendit populi maliciam. hic consequenter ex hoc patitur iniuriam quia sicut dicit iohannes ex aurem odium tenuit qui arguit criminosos. et diuiditur in duas partes quia primo patitur iniuriam a pontifice. secundo a multitudine capitulo xxvi. prima in duas quia primo patitur iniuriam. secundo resumit predicationem capitulo xxi. prima adhuc in duas quia primo ieremias iniuriam patitur. secundo de hoc conqueritur ibi Sed duxisti. prima adhuc in duas quia primo infertur sibi iniuria. secundo declaratur eius constancia ibi cumque. Circa primum dicitur et audiuit phassur etc. princeps in domo domini. i. summus sacerdos siue pontifex. ieremiam prophetantem. sermones istos de destructione ciuitatis et templi cuius contrarium iste phassur. et alii sacerdotes asserebant. et percussit phassur. scilicet ieremiam loquentem in nomine domini ex quo grauior fuit iniuria. et misit eum in neruum. i. in carcerem ne posset exire ad prophetandum. quod erat in porta beniamin superiori erat enim duplex porta sic nominata. sed vna erat in parte superiori in qua erat carcer ille. in domo domini. i. iuxta se tecta ad templum pertinencia. ¶ Cumque illuxisset. hic consequenter ostenditur scilicet constancia quia timore carceris non dimisit arguere maliciam pontificis et eciam eius punicionem quia percussus et incarceratus erat liberatus autem pontificem constanter arguit ut ostenderet se loqui non ex impetu passionis sed ex instinctu diuine reuelationis. non phassur enim in hebreo sonat os ingrediens vel os nigrum et per os intelligitur auctoritas. precipiendi que pertinet ad pontificem. et per ingredientem illam pretextus abusio est eius sensus. non phassur vocauit dominus nomen tuum i. ex dei ordinacione eris penalis pretextu quia abutens. sed pauorem. in hebreo habetur sed magnum et sic est quedam allusio ad aliud nomen in hebreo significat tamen magnum pauorem seu pauidum in quo designatur quod erat capiendus a caldeis et in captiuitatem ducendus quod ante secundum timuit. vndique designat quod non solum solus ipse sed etiam omnes eius amici essent occidendi vel captiuandi secundum quod ieremias exponit consequenter et patet littera usque ibi quibus prophetasti mendacium. scilicet quod ciuitas non sit tradenda in manibus caldeorum. Seduxisti. hic consequenter. secundo de illata iniuria conqueritur. Et primo dirigendo sermonem ad deum. secundo ad ortum suum ibi maledicta. prima adhuc in duas quia primo ponitur scilicet querulacio. secundo eius consolacio. ibi dominus autem. Circa primum dicit. Seduxisti me domine. Circa quod sciendum quod cum deus sit veritas perpetua non potest aliquem seducere vel fallere secundum veritatem sed tantum secundum estimacionem falsam et ideo hec littera potest dupliciter exponi vno modo ut sit verbum ieremie exprimentis errorem sensualitatis respectu persecucionis que sibi inferebatur in verbis et factis licet illam persecucionem acceptaret secundum deliberacionem racionis que acceptabat penam temporalem pro domino

non phassur vocauit dominus nomen tuum sed phassur

sustine sicut xpc dicebat. luc. xxii. pater si uis transfer a me calicem istum indicans sensualitatis horrorem et per hoc se ostendens uerum hominem. naturaliter sensitiuam habentem tamen secundum rationem deliberatiuam acceptabat passionis calicem ideo subdebat uerum pater non mea uoluntas fiat sed tua et sic loquitur ieremias dicens seduxisti me domine et seductus sum. i. per hoc quod misisti me ad predicandum meum contra malum quod secundum partem sensitiuam horreo supra modum. alio modo potest exponi ut sit uerbum ieremie exprimentis illud quod de se ipso dicebant sacerdotes et falsi prophete qui reputabant eum prophetam falsum et sic est sensus sicut seductus ut dicunt sacerdotes et pseudo prophete sum seductus a te quod tamen est impossibile aliqua enim propositio conditionalis bene est uera cuius utraque pars est falsa sicut ista si homo uolat homo habet alas. fortior me fuisti. quia me horrentem prophetare ista mala imminentia prophetare me fecisti non per uiolentiam que libero arbitrio non potest inferri sed per eius inclinationem que uertitur ad uoluntatem diuinam prouerb. xxi. cor regis in manu domini quocumque uoluerit inclinabit illud. factus sum in derisum tota die. i. continue. omnes subsannant me. est autem subsannatio quedam specialis derisio sic nominata a naso rugato. quia iam olim loquor. uociferans iniquitatem ipsi et uastitatem clamito. i. destructionem terre propter peccata sequentem propter hoc ei deridebant ieremiam tamquam falsum prophetam quia diu ante ista predixerat et non eueniebat et factus est sermo domini mihi in opprobrium q. d. non dixi ista de capite meo sed de precepto diuino et dixi. i. cogitaui secundum impulsum sensualitatis non recordabor eius. i. prophetabo amplius et factus est. s. sermo domini in corde meo. quasi ignis estuans. qui non potest retineri quin exterius exeat et defeci. a proposito quo tacere proposueram ferre non sustinens. s. impulsum domini ad prophetandum quem exequi uolens uidere inde persecutionem mihi imminentem ideo subditur audiui enim contumelias in uerbis et terrorem in factis persequentium et persequamur uel uetuerunt aduersariorum ieremie minantes se exorcizantes ad eius persecutionem ab omnibus uiris qui erant pacifici mei etc. et hoc erat grauissimum quia nulla pestis grauior ad nocendum quam familiaris inimicus et custodientes latus meum. i. mihi insidientes ex omni latere admixtiones per uerba deceptoria ideo subditur si quomodo decipiatur. i. ad uerbum suum perturbatur ut dicit ia. sa. et preualeamus aduersus eum ita quod dictum eius comprobetur et hunc repellet et consequamur ultionem ex eo. per eius mortem quia reputabant prophetam suam ratus esse dicendo contrarium reputantes quasi de falsitate prophetie et sic interficeretur secundum legem. ¶ Dominus autem. hic ponit ieremias consolationem quam sentiebat diuinum adiutorium sibi assistens ideo dicit dominus autem mecum est. ut pater tam uerbis ibi quia non intellexerunt opprobrium sempiternum. i. pena gehenne que etiam est per occisionem non habuerunt et tu domine exercituum. i. angelorum probator iusti. i. eius approbator qui uides renes et cor. i. corporis et anime uel affectiones et cogitationes uideam queso ultionem tuam ex eis. hoc ei dicit non sicut uolens sed ad tuam iustitiam tibi enim reuelaui causam meam non tibi aliquid manifestando quod ignoraueris quia hoc est impossibile sed auxilium a te postulando et quia intellexit se exauditum ideo inuitat alios ad laudem dei

decem sequitur. d. cantate domino etc. ¶ Maledicta hic ieremias querulatur uerbum dirigens ad ortum suum et pro ad tempus sui ortus. d. maledicta dies etc. non sunt impatientis et desperantis uerba sed in hoc exprimit horrorem sensualitatis respectu mali imminentis quod tamen ratio patienter tolerabat sicut sanctus iob. ex emplar patientie dicit pereat dies in qua etc. et est sensus maledicta sit dies etc. i. si sequeretur sensualitatis horrorem temporalis natiuitatis me maledicerem sicut etiam aliqui se mittunt propter horrorem mali presentis uel imminentis potest etiam hec littera exponi ut sit uerbum ieremie recitantis uerba aduersariorum suorum natiuitatis ieremie maledicentium secundum dirigit uerbum ad principia sui ortus. s. ad patrem et matrem. d. maledictus uir etc. et exponatur dupliciter sicut littera precedens uno modo referendo ad sensualitatem alio modo ad aduersarios ieremie. sit homo ille ut sunt ciuitates. s. sodoma et gomorra et alie de quibus habetur genes. xix. et non penituit eum. quia illas non reparauit et sic ad modum penitentis non se habuit. audiat clamorem mane. etc. i. continue audiat terrorem frequentis belli et aduersariorum. qui non me interfecit a uulua. i. quia me non interfecit ante natiuitatem et uulua eius conceptus sempiterna. ita quod non processissem ad ortum etc. cetera patent. et illa que dicuntur hic ex parte matris possunt exponi dupliciter sicut predicta ex parte patris aliqui autem exponunt uerba predicta ieremie tamquam dicta ab eo ex subita mentis turbatione scripsit tamen ea ex deliberatione ut non deueniat desperans si aliquando ex mentis turbatione uerba indebita proferamus alii uero dicunt quod ieremias hic loquitur in persona ipsius in destructione ciuitatis sic affligendi quod maledicet natiuitati sue et conceptui sed dicit ex postillatore prime uidentur magis irrationabiles et magis conformes aliis locis similibus sacre scripture

XXI

Verbum etc. hic ieremias postillatum sibi futuram resumit suam prophetiam et diuiditur in duas partes quia primo resumitur prophetia secundum quantum ad partem ostenditur impleta. capitulo xxxiiii. ¶ Prima adhuc diuiditur in duas partes quia primo prophetat contra habitatores ierusalem generaliter secundum contra in materia peruenire capitulo xxii. prima in duas quia primo ponitur sedechie regis petitio secundum ieremie responsio ibi et dicit etc. primum dicitur uerbum etc. quando misit ad eum rex sedechias ex quo patet quod liber iste non procedit secundum ordinem temporis quia sequentia capitula et plura alia scribuntur plura que ante quam regnauit sedechias fuerunt facta ut uidebitur infra passur filium melchie. ex quo patet quod iste alius ab isto fassur qui ponitur capitulo precedenti quia ille dicitur filius emmer. Interroga pro nobis dominum. in obsidione et angustia positi recurrerunt ad ieremiam cuius ante contempserant prophetiam sicut dominus predixerat sibi supra capitulo xv. conuertentur ipsi ad te. etc. et dixit. hic ponitur ieremie responsio et diuidit in duas partes quia primo denuntiat futurum exterminium secundum dat consilium ibi. et ad populum. Circa primum dicitur Ecce ego conuertam uasa belli. i. instrumenta bellica quia more loquendi hebraico instrumenta cuiuslibet artis dicuntur eius uasa et dicit conuertam. s. in nocumentum uestrum ex hoc est quod iudei restiterunt quantum poterant

caldei fuerunt eius magne dum et idem significatum per hoc quod dicitur sequitur et congregabo ea i. instrumenta bellica in medio civitatis huius. i. in inveniretur eius modo dicto et debellabo vos. ex quo patet quod nabuchodonosor non debellavit iudeos virtute propria sed divina quia in hoc erat ministrum dei sicut attila rex hunnorum dixit sancto lupo trecensi se esse flagellum dei cetera patent usque ibi et post hoc ait dominus dabo sedechiam. quia rupta civitate fugit cum viris bellatoribus sed captus fuit a caldeis eum insequentibus et ad regem babilonis adductus qui in conspectu eius interfecit filios eius et nobiles et post hoc ex occulatum duxit in babilonem captivum. iiii. regum ultimo capitulo. et secundo paralipomenon ultimo ut infra continetur et non flectetur neque parcet neque miserebitur. ¶ Et ad populum. hic continuo ieremias dat consilium et primo omnibus generaliter dicens quod multitudinem in urbe hac continuando rebellionem contra regem babilonis morietur gladio et fame et peste. quia aliqui fuerunt occisi et aliqui fame consumpti et aliqui corruptione aeris mortui qui autem egressus fuerit de civitate voluntarie et transfugerit ad caldeos se eis reddendo vivet quia recipient eos cum salva vita. et erit ei anima sua quasi spolium q.d. sufficiat ei vitam suam salvare cetera patent usque ibi et domui regis etc. ubi dat consilium domui regie specialiter. iudicate mane iudicium. i. exequimini quod iustum est non differendo propter timorem vel potenciam partis iniuste ideo subditur et eruite vi oppressum. etc. propter maliciam studiorum vestrorum. peccabant enim ex certa scientia. Ecce ego ad te. s. destruendum habitatricem vallis solide. atque campestris quia partim erat sita in valle et partim in monte et erat clausa turribus muris. qui dicitis. quis percuciet nos. confidentes de fortitudine et pluralitate murorum sed quia hoc nichil valet contra deum ideo subditur. Et visitabo super vos. s. ad malum vestrum iuxta fructum. i. opus studiorum vestrorum. quia studiose et scienter operati estis malum et succendam ignem in saltu eius. i. in domo saltus libani quam edificavit salomon ad reponendum arma et quecumque preciosa. et devorabit omnia in circuitu eius. quia nabuzardan incendit domum regis et domum domini et domos ierusalem. iiii. regum ultimo.

Hec dicit dominus XXII

Hic ieremias prophetat contra maiores specialiter et primo contra reges. Secundo contra pseudo prophetas et sacerdotes capitulo xxiii. Prima adhuc in duas quia primo prophetat contra domum regiam in generali. Secundo contra aliquos reges in speciali ibi nolite flere. Circa primum dicit de mandato domini Audi verbum non solum aure corporis sed aure mentis etiam et cum effectu operis. rex iuda etc. q.d. sicut tu es successor david in honore ita debes esse in valore faciendo iusticiam et iudicium. iusticia enim est. sine iusto iudicio vero executio illius iusticie que debet celeriter fieri, ideo subditur Et liberate vi oppressum etc. et advenam et pupillum etc. Si enim facientes feceritis verbum istud. s. iusticiam exequendo et iniusticiam declinando ingredientur per portas domus huius reges. etc. i. perseverabunt in honore regio quod si non audieritis verba hec. s. dimittendo iusticiam et prosequendo iniusticiam in memet ipso iuravi dicit dominus. omnes per maiorem sui iuravit ad hebreos vi. deus autem non habet maiorem se ideo per semetipsum iuravit. quia in solitudinem erit domus hec. i. domus illa ad regiam ad illam venerit ieremias. ut patet in principio huius capituli galaad. tu mihi caput libani galaad. est mons excelsus in summitate montis libani existens et sic ad modum capitis ibidem se habens et per hoc intelligitur domus regia vel solium per modum capitis se habens ad alias regni partes si non posuero te solitudinem. et sub intelligitur non credatis michi urbes inhabitabiles. hoc enim impleverunt deus per caldeos ierusalem que erat caput regni succendentes et urbes in circuitu destruentes et sanctificabo. hebraice dicitur et preparabo. unde et hebraicum hic positum est equivocum ad sanctificare et preparare hebrei tamen videntur melius hic dicere quia caldei qui hoc fecerunt non fuerunt sancti sed infideles tamen secundum translacionem nostram possunt dici sancti vel sanctificati non formaliter sed effective tantum in quantum erant ministri divine iusticie que est sancta. sanctificavit virum et arma eius. i. caldeos ad interficiendum paratos et arma eorum et succidentur electas cedros tuas. i. principes et nobiles qui uocantur hic cedri prosequendo similitudinem qua regnum iuda signatum est nomine libani in quo crescunt cedri. et precipitabant in ignem quia caldei succenderunt civitatem et pertransibunt gentes multe post destructionem civitatis et dicet unusquisque admirando civitatis tam fortis destructionem, et respondebunt. attribuentes hoc iuste et iustitie dei propter peccatum ydolatrie.

¶ Nolite flere. hic continuo ieremias prophetat contra aliquos reges in speciali ad cuius intellectum sciendum quod mortuo iosia rege inde successit ei filius eius ioachaz quem rex egypti cepit et vinctum duxit in egyptum ubi et mortuus est et substituit rex egypti fratrem eius heliachim et vertit nomen eius ioachim scriptum per. iii. in fine. iiii. regum xxiii. contra istum venit nabuchodonosor cum exercitibus suis et fecit eum sibi tributarium tribus annis. iiii. vero anno percipiens eius rebellionem in favorem regis egypti qui fecerat eum regem fecit eum capi et interfectum extra portas ierusalem inhumatum proici constituens pro eo filium eius ioachim scriptum p. ii. in fine sed post tres menses cogitans quod non fideliter ei serviret pro interfectione patris tamen ubi venit contra eum quo sic ho[...] tradidit se regi babilonis a quo cum matre sua et multis nobilibus regni inde ductus est in babilonem ubi fuit usque ad diem mortis sue et loco eius constituit regem sedechiam eius avunculum et filium iosie qui postea rebellans regi babilonis captus a caldeis excecatus fuit et in babilonem ductus. iiii regum ultimo igitur de istis quatuor loquitur hic ieremias et primo de ioachaz. secundo de sedechia ibi plangite. Tercio de ioachim filio iosie ibi. Ve qui edificat. Quarto de ioachin nepote iosie ibi. vivo ego. Circa primum dicit. ieremias nolite flere mortuum. i. ioachim filium iosie mortuum in egypto ut dictum est q.d. mors eius non sit lamentabilis vobis sicut aliorum sequencium quia rex egypti non legitur aliud malum fecisse populo inde nisi quod duxit eum victum et imposuit populo inde tributum peiora autem satis contingerunt temporibus aliorum ut videbitur

¶ Plangite. hic continuo loquitur de sedechia

per hoc innuit quod ibi fiebant talia mala etc.

[...] iii ...

qui fuit iste ultimus regum nam ieconias in scribendo
[illegible] regis tempore in [illegible] est templum [illegible]
dicit. Plangite eum qui egreditur. i. qui egredietur
loquitur enim de futuro per modum preteriti de sedechia qui
et oculatus ductus fuit postea in babilone, ubi et ulti-
mus est a tempore sue captionis fuit templum com-
bustum et ciuitas et ierusalem prima destructio et prima cap-
tiuitas que erant occasio magni luctus. Quia hec dicit
dominus ad sellum. i. ad sedechiam qui uocatur sellum
primo paralipomenon iii. ut dictum fuit ibidem qui regnauit pro
iosia patre suo. non in mediate sed in quarto loco quia
[illegible] regnauit duo filii sui et eius nepos ut dic-
tum est. qui egressus est. loquitur de futuro per modum
preteriti propter certitudinem prophetie. cetera patent. Ve qui
edificat. hic loquitur de ioachim filio iosie cuius
primo describit maliciam. secundo debitam penam ibi pro-
pterea. Circa primum dicit. Ve qui edificat domum
suam in iniusticia. erat enim iste ioachim cupidus et sup-
erbus propter quod ad faciendum sibi edificia excessiua i
magnitudine et curiositate rapiebat bona aliena. A-
micum suum opprimet frustra. i. sine causa legitima
si faciebat hoc ioachim amicis multo fortius aliis.
Qui dicit edificabo mihi domum latam. i. excessiuam
in latitudine et cenacula. i. solaria in quo notatur
excessus in altitudine. et facit sibi fenestras cedrinas
et sic est excessus in materia pingitque sinopide in quo
notatur excessus in curiositate. Numquid regnabis
[illegible] quoniam confers te cedro. i. te eleuas ultra
debitum uel confers te cedro. i. salomoni potentissimo
ad edificandum. pater tuus. s. iosias qui fuit deuotus
et sanctus numquid non comedit et bibit. i. pa-
cifice nimis uiuit et fecit iudicium et iusticiam tunc
tunc cum bene erat ei. q. d. ex statu prospero potu-
isset aliter fecisse ideo sequitur. Numquid non ideo
simple uiuit bene et iuste quia cognouit me dicit
dominus. q. d. sic tu uero oculi et cor. ad auariciam et
ideo degeneras a patre et ad sanguinem innocentem
etc. ad hoc enim quod bona innocentum sibi acquireret eum
dignum mortis supponebat et ad calumpniam mali operis
cupiditas enim impellit ad omnia mala propter quod
dicit apostolus thimotheo vi. radix omnium malorum est cupidi-
tas. Propterea hic consequenter propheta denunciat debitam
penam et primo respectu eius dicens non plangent
eum ue frater. etc. i. fratres eius et sorores non plan-
gent eum mortuum dicentes Ve nobis de morte fratris
non contemplabitur etc. i. dicent carmen lugubre sic-
ut fiebat in solempnibus sepulturis propter quod sequitur
sepultura asini sepelietur. cadauer proicitur in campum uel
fossatum sepelitur putrefactum etc. contra hoc uide-
tur illud quod dicitur iiii. regum xxiiii. de isto ioachim et
dormiuit ioachim cum patribus suis. ad hoc dicendum. aliqui
dicunt quod cadauer regis sit proiectum redundabat nimis
in uerecundiam iudeorum impetrauerunt a nabucodonosor quod se-
pelliretur. uel potest dici quod iiii. regum non dicitur
quod sepultus fuit sed quod dormiuit cum patribus suis quod
dormicio non importat nisi mortem. Consequenter ponit
penam populi unde eis dicitur. Ascende libanum et cla-
ma in basan. i. de una ciuitate usque ad extremitates re-
gni quia libanus est in extrema parte uersus aquilo-
nem et basan uersus orientem et clama ad transe-
untes. ita etiam quod omnes extranei per terram tuam
transeuntes percipiant dolorem tuum quia contriti
sunt omnes amatores tui. i. egipcii de quorum confide-
bas auxilio quos nabucodonosor debellauit. iiii. regum
xxiiii. Locutus sum ad te per prophetas meos in habundantia
tua. i. tempore prosperitatis in hebreo habetur in pace tua

sine quia non potest esse prosperitas. Dixisti non
audiam. i. quia rebellis fuisti monitis prophetarum. hec
est uia tua. i. consuetudo tua. ab adolescentia
tua. i. ex tempore de egipto exiuit enim fuerunt
frequenter rebelles moysi et deo. Omnes pastores tuos
i. reges et sacerdotes pascet uentus. i. manife-
sta ueritas quam habuit de egipciis de quibus dictum est.
Et amatores tui in captiuitatem ibunt. per nabucodonosor
captiuandi. et tunc confunderis. propter frustracionem
tue spei. Que sedes in libano. i. in ierusalem de li-
gnis libani edificata et nidificas. dum addis mala
congregando quomodo congemuisti. i. quantum gemuisti
quia loquitur de futuro per modum preteriti cum ue-
nissent tibi dolores etc. i. cum uenerint in destruc-
tione templi et ciuitatis. Viuo ego. hic ultimo
loquitur de ioachim nepote iosie dicto in prophecia
ista filium iechonias. in hebreo habetur chonias et
tamen idem nomen ioachim iechonias et chonias
[illegible] tamen in hebreo sicut in latino idem
nomen est nicholaus et coleta et [illegible]. Anulus
in manu dextera mea. antiquitus enim anulus erat
signum dilectionis et etiam firmitatis unde et anulo
regis ut legitur in libro hester et in pluribus aliis lo-
cis [illegible] sensus si apparuerint signa dilectionis mee
erga iechoniam et sue stabilitatis in regno inde eu-
lsum eiciam eum et dabo te. mutatur modus lo-
quendi de tercia persona ad secundam cetera patent
ex dictis supra usque ibi et in terram ad quam uos
leuant animam suam. i. in iudeam ad quam cum magno
desiderio reuerti anhelabunt reuerti non reuertentur. et in
hoc patet quod dictum est supra de ioachim quod erat
minus lugendus quam iste quia cum isto multi nobiles fue-
runt captiuati absque reuersione. Numquid nam fictilis
atque attritus. i. nullius momenti uir iste chonias
q. d. sic. Numquid uas absque omni bonitate. i. nulla
bonitatem habens uere ideo sequitur quare abiecti sunt
etc. q. d. pro malicia sua. Terra terra terra. ter re-
plicatur ad maiorem assercionem eius quod sequitur
scribe uirum istum sterilem per sinam dei diminutiuam
cuius sterilitas explicatur cum dicitur. Vir qui in
diebus suis non prosperabitur in regimine regni nec
in posteris ideo sequitur nec enim erit de semine
eius etc. quia sibi successit sedechias eius auunculus
ut dictum est supra.

Ve pastoribus. XXIII

Hic consequenter propheta
[illegible] sacerdotes et falsos prophetas quos uocat pa-
stores eo quod tenebantur pascere populum exemplo bone
uite et uerbo sane doctrine ipsi autem faciebant
contrarium et ideo primo capitulum in tres partes diuiditur
et primo ostendit maliciam eorum breuiter arguit
aduentum boni pastoris. scilicet christi predicit ibi et ego.
Tercio nequiciam malorum pastorum diffusius reserat
ibi ad prophetas. ut sic opposita iuxta se posita magis
elucescant. Circa primum dicit Ve pastoribus. i. principi-
bus et sacerdotibus qui disperdunt et dilacerant gregem
exemplo male uite et uerbo false doctrine deo
subdit penam cum dicitur. Ecce ego uisitabo super
uos. acriter puniendo maliciam studiorum uestrorum ex
quo patet quod et certa sentencia fundauit talia. Et
ego hic consequenter innuitur aduentus boni pastoris. scilicet christi
de quo est principalis intencio huius prophete et aliorum
sicut dictum fuit in principio huius libri. Secundum
[illegible] quod aliqui expositores uerbum istam prophetiam
usque ibi ad prophetas exponunt de [illegible] [illegible]

babilonis et quod subditur. Et suscitabo super eos
pastores etc. exponunt de [illegible] filio Salathiel esdra
neemia aggeo et zacharia etc. quod postea sequitur
suscitabo david germen iustum etc. exponunt de zo
robabel qui fuit de semine david ut patet in mathei
primo et fuit dux populi de captivitate redeuntis
quod autem postea subditur et hoc est nomen quod
vocabunt eum dominus iustus noster. quia sicut dicunt
isti expositores iudei imposuerunt iniquitus
filiis suis nomina dei. Sed ista expositio non vide
tur vera primo quia dicitur hic non formidabunt
ultra et non pavebunt. revertentes de capti
vitate babilonica fuerunt postea in afflictione ma
gna et abiectione ut dicitur neemie primo et in
magno timore agentibus in circuitu quia una manu
faciebant opera et altera tenebant gladium
secundo quia subditur et nullus queretur ex numero
i. deficiet quia non omnes iudei reversi fuerunt de
babilone sed multi remanserunt amore uxorum
quas ceperunt et prolis quam genuerunt ut
dictum fuit esdre primo. item quod exponunt de zorobabel
suscitabo germen iustum david etc. non est
verum quia ibi subditur et regnabit rex etc. item
quia de illo eodem rege subditur et hoc est no
men quod vocabunt eum dominus iustus noster. Ubi enim trans
latio nostra habet dominus in hebreo habetur nomen domini
tetragrammaton quod secundum doctores eorum hebreorum
est appropriatum summo creatori et ideo non potest convenire
alicui puro homini quod autem dicunt ulterius quod iudei
nomina dei imposuerunt suis filiis est fictum et
maxime de nomine domini tetragrammaton quod propter sui
sanctitatem nullus audebat nominare nisi soli sacer
dotes nec tamen ubique sed tantum in templo pre
terea expositores isti magno iudaizant quod iudei
qui passionem christi intelligunt dictum ad litteram
de christo unde et translatio caldaica que apud
hebreos est autentica et dicitur targum apud eos
ubi nos habemus suscitabo david germen iustum
illi habent suscitabo david messiam iustum. propter
quod tota ista expositio est reprobanda et dicendum
[illegible] predicantur fidelium con
gregationes sic dicitur congregatio a deo circum
dece. etc. ego tamen huius incognitum ibi per cum
principium in persona domini et ego congregabo
reliquias gregis mei que congregatio non est in
telligenda per localem [illegible] sed per unitatem
fidei et caritatis necnon sanctorum [illegible]
xi. quod christus moriturus erat pro gente et ut filios
dei qui dispersi erant congregaret in unum i. in unitatem
fidei christiane ex variis sectis gentium et iu
deorum in quibus erant dispersi et convertam eos ad
rura sua. ager autem dicitur est terra et sic deo
ager vita per unitatem universalis ecclesie tamen pos
sunt dici plures agri propter divisionem provinciarum
in quibus [illegible] cultus christi et propter diversa loca
huic cultui consecrata ad que conveniunt fideles
et dicuntur hic rura in hebreo autem habetur
ad mansiones suas per quod clarius significantur
loca deo dicata et crescent et multiplica
buntur. sicut patet impletum per multiplicationem
fidelium et suscitabo super eos pastores. i. christum
qui est princeps pastorum et apostolos et successo
res eorum non formidabunt ultra istud refertur
ad statum ecclesie triumphantis qui simul euntes
cum statu ecclesie militantis a tempore passionis
christi per quam apta fuit ianua celestis re

gni illo vero statu formido non habet locum sed
summa securitas et eterna. et nullus queretur
ex numero. scilicet predestinatorum de quo nullus defi
ciet ab assecutione celestis patrie. Ecce dies
hic cointendit de statu ecclesie aggregantes. scilicet christi dei
veri et hominis cuius vera humanitas ostenditur
ibi. suscitabo david germen iustum. quia fuit
ex semine david secundum carnem ro. i. et re
gnabit rex. scilicet per. quod quod dicit. mathei ultimo
data est michi omnis potestas in celo et in terra
et sapiens erit. sapientia increata et creata
et faciet iudicium. discretionis in presenti discernen
do fideles ab infidelibus vocando aliquos ad
fidem et alios dimittendo suo iusto iudicio licet
nobis occulto et iudicium discussionis in fine mun
di et iustitiam dando legem evangelicam que
continet perfectam iustitiam et in fine mundi
proferendo iustam sententiam de retributione
bonorum et punitione malorum ut habetur mathei.
xxv. in diebus illis salvabitur iuda. i. quicumque
vere confitens corde et ore nomen domini et
quod iste sit intelligendus patet non solum per expositiones
latinos sed etiam hebreos quia genesis. xl. di
cit quedam glo. hebraica potest ut dicitur quod
redemptor sit levans facies. i. acceptor per
sonarum et subditur ibi absit sed omnes confiten
tes ei corde suo et ore et operibus salvabit
sicut scriptum est. ier. xxiii. in diebus illis
salvabitur iuda. ac si dicat confitentes ei hec
ei hec. glo. et israel habitabit confidenter. illud
refertur ad statum ecclesie triumphantis ubi est
summa securitas et hoc est nomen quod voca
bunt eum dominus. in hebreo habetur nomen do
minum tetragrammaton quod non potest nisi
dici de deo vero dicit enim rabi moyses libro direc
tionis perplexorum quod hoc nomen est impositum a deo ad
significandum nudam essentiam divinam secundum
se absque aliquo respectu ad creaturam et propter
hoc est omnino incommunicabile alia vero nomina ali
quo modo communicabilia sunt sicut hoc nomen dominus
communicatur magnis personis habentibus subiectos et
qui promovit aliquem dicitur eius creator sicut
contra dicitur quod promotus est creatura eius simi
liter nomen deus quia iudices dicuntur dii. exo. xxii.
utriusque causa ad deos perveniet et per hoc patet
vera divinitas ipsius christi hoc autem nomen apud
hebreos dicitur ineffabile et ideo translatores loco
eius posuerunt nomen commune et hoc modo transfer
tur dictum nomen ubicumque in veteri testamento invenitur
tur iustus noster. i. iustificans nos per quod etiam ostendit
eius divinitas eius proprium est iustificare impium.
Sciendum autem quod hebrei ne ex hac auctoritate
cogerentur christi divinitatem confiteri quem expectant
futurum hominem purum more tamen salomo
nem dicunt quod littera hebraica talis est et hoc est no
men eius qui vocabit eum dominus iustus noster. ita quod no
men domini tetragrammaton quod soli deo convenit non
dicitur hic de messia secundum eos sed de deo qui voca
bit eum ad redemptionem iudeorum et ipsi possunt
sic mutare litteram de facili quia dictio hebraica
que hic ponitur. scilicet esser. indifferenter accipitur
pro qui et pro quod ¶ Item vocabit eum
et vocabunt. eisdem litteris hebraicis penitus
scribuntur sed varie punctuantur que punctuatio
non potest de facili fieri et quod iudei talem falsitatem
fecerunt in hoc loco patet per. lxx. interpretes qui

Iudei valde honorant et in hoc loco sic transtulerunt et hoc est nomen quod vocabunt eum dominus iustus noster. nec tamen per hoc revelavit divinitatem christi tholomeo regi quam intendebat ei celare secundum quod dicit ieronimus in pluribus locis quia pro nomine domini tetragrammaton transtulerunt nomen grecum significans dominum sicut hoc nomen dominus ponitur in translatione latina quod nomen non solum dicitur de deo sed de quolibet homine in gradu falsitas eorum probata patet per translationem caldaicam que sic habet in hoc loco et hoc est nomen quod vocabunt ei etc. ¶ Propter hoc. hic consequenter ponitur tanti beneficii recognitio cum dicitur et non dicent ultra vivit dominus etc. quia sicut ad presentiam magni luminis minora obfuscantur sic adveniente beneficio incarnationis ihesu christi et redemptionis humane per eum facte obfuscata sunt omnia beneficia et quasi oblivioni data que fuerunt in veteri lege tamquam modica aut nulla respective. Sed vivit dominus qui eduxit et adduxit semen domus israel de terra aquilonis etc. quod non potest intelligi de reditu captivitatis babilonice quia illud beneficium quasi incomparabiliter minus fuit quam eductio filiorum israel de egipto in tot signis et mirabilibus divinis et in tanta multitudine quia erant sexcenta milia absque mulieribus et parvulis et ideo ista adductio intelligitur de vocatione ad fidem christi quia de omnibus terre partibus sunt aliqui vocati et ista vocatio maior est et excellentior quasi incomparabiliter omnibus beneficiis veteris testamenti et habitabunt in terra sua. i. in ecclesia militante et postea triumphante que est terra viventium [illegible] [illegible] in primum ut frequenter supra declaratum ad prophetas hic consequenter [illegible] [illegible] [illegible] diffusius reprehenditur et primo arguitur eorum [illegible] secundo determinatur [illegible] hec dicit. Prima adhuc in duas quia primo arguitur eorum mala vita. secundo ostenditur pena ibi propterea. Circa primum dicit contritum est cor meum etc. quia dolebat de mala vita sacerdotum et falsorum prophetarum [illegible] clarius [illegible] eorum ne ipse mala que videbat [illegible] [illegible] eorum culpam. dicit factus sum quasi vir ebrius. i. attonitus pre eorum malitia et sequenti pena ideo subditur a facie domini. [illegible] dictam [illegible] quia adulteris repleta est terra sicut dictum est supra [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quia a facie maledictionis i. ipse blasphemias contra deum et alia mala luxit terra. pre sterilitate nimia sicut diffusius explicatur supra. sicut enim pratum dicitur ridere [illegible] quando [illegible] sicut terra lugere quando [illegible]. factus est enim cursus eorum malus. ad mala enim currebant sine freno timoris et divine legis et fortitudo eorum dissimilis. similibus antiquis prophetis nam et propheta et sacerdos polluti sunt. doctrina et [illegible] et in domo mea. i. in templo meo [illegible] [illegible] [illegible] malum eorum. i. ydola que colebant. iiij. regum. xxi. ¶ [illegible] hic subditur pena [illegible] [illegible] via eorum sicut lubricum in tenebris [illegible] [illegible] est dicit [illegible] [illegible] mala [illegible] [illegible] aliud et in prophetis samarie [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. vidi fatuitatem in hebreo habetur blasphemiam ideo subditur et prophetabant in baal. [illegible]

responsum ab ydolo vel potius a demone intus existente et nominatio hic est sic erat quedam blasphemia quia per hoc ostendebat quod reputabat baal plusquam deum. et in prophetis ierusalem. vidi similitudinem ad prophetas samarie et adulterium. i. ydolatriam et iter mendacii. quia decipiebant populum unde sicut illi prophete samarie in hebreo sic habetur. vidi [illegible] domine adulterii et iter mendacii. [illegible] enim adulterium est quando adulterum in eodem loco recipit adulteram cum marito et sic isti fecerunt quia in templo domini ydola posuerunt et ostendebant suo malo exemplo et verbo manus pessimorum ad [illegible] in [illegible]. facti sunt mihi omnes sicut sodoma. i. abhominabiles ut sodomite [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ¶ Ecce ego cibabo eos absinthio etc. i. replebo eos pena amarissima. a prophetis enim ierusalem egressa est pollutio ydolatrie et aliorum malorum. [illegible] [illegible] [illegible] i. iudee quia populus eos imitabatur ¶ [illegible] [illegible] hic consequenter arguitur prophetarum falsorum et sacerdotum [illegible] et primo quantum ad decisionem veritatis secundo quantum ad denominationem falsitatis [illegible] ibi sompniavi. Prima adhuc in duas quia primo arguitur in eis deceptio. secundo coloratio dicti ibi audivi. Circa primum dicitur nolite audire verba prophetarum quia prophetant mendacium ad vos decipiendum. Visionem cordis sui. i. fictam ab eis. dicunt hiis qui blasphemant me. ore et opere. pax erit vobis affirmando et nutriendo eos in malis suis. quis enim affuit in consilio domini. de prophetis sic loquentibus. q. d. nullus quia [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Ecce turbo domini indignationis. i. impetus [illegible] [illegible] [illegible] super caput impiorum. sunt sunt sacerdotes sive prophete. non revertetur. i. non [illegible] [illegible] absque dubio [illegible] in novissimis diebus. i. in tempore destructionis quod dicitur hic ultimum quia in eo [illegible] [illegible] regnum iudeorum. Intelligetis consilium meum. i. penam quam disposui inferre iudeis pro [illegible] si stetissent in consilio meo. verbis prophetarum meorum. credendo et nota fecissent verba mea populo meo. sicut tenebantur ex officio. avertissent eos a via sua mala. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] que sunt iuxta me et non ea que sunt longe. hoc non inducitur ad excludendum presentiam dei ubique sed ad excludendum doctrinam falsam aliquorum sacerdotum qui dicebant dei providentiam attingere tantum ad superiora et non ad ista inferiora [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] dicitur. iob. xxii. et circa [illegible] [illegible] [illegible] nec nostra considerat sed quia dei providentia attingit ad omnia quantumcumque occulta ideo sequitur. si occultabitur etc. i. non occultabitur. quod probatur ex eo quia ubique cum dicitur Numquid non celum et terram ego impleo. q. d. sic. audivi. hic consequenter arguitur in falsis prophetis coloratio sui dicti ad hoc enim quod magis sibi crederetur [illegible] modo loquendi [illegible] prophetarum [illegible] et hoc est quod dicitur. audivi que dixerunt prophete [illegible] [illegible] quia verba eorum nota sunt [illegible] [illegible] [illegible] in nomine meo mendacium. [illegible] [illegible] sicut veri prophete. hec dicit dominus. sicut [illegible] [illegible] sompniavi. i. visionem [illegible] [illegible] [illegible] et quia hoc faciebant ad fallendo decipiendum populum [illegible] dictum est ideo sequitur qui volunt facere ut obliviscatur populus meus nominis mei. per falsam suam doctrinam ideo sequitur populus [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] ... et non [illegible] ... in solitudine [illegible] ... sermonem [illegible] ... dominus ... ad [illegible] ... sicut [illegible] ... quasi [illegible] ... Ecce ego ... populum meum ... ad prophetas ... qui assumunt linguas suas ... Ecce ego ad prophetas ... somniantes mendacium ... [illegible] ... Si igitur interrogaverit te ... quod est onus domini ... Ecce ego tollam vos [illegible] ... et verba dei viventis ... [illegible]

[illegible] ... Ecce ego tollam vos de ... [illegible] ... in capitulo [illegible] ... tempore Sedechie.

Ostendit. XXIIII

[illegible] ... Et factum est ... Ecce duo calathi ... [illegible] ... Et factum est verbum ... sicut ficus hae bonae sic cognoscam transmigrationem Iuda ... [illegible] ... et ponam oculos meos super eos ... [illegible] ... et mittam in eis gladium et famem et pestem ... [illegible]

Verbum. XXV

[illegible] ... Circa primum [illegible]

[illegible] ... prophetae [illegible] ... et [illegible] est ad [illegible]

primo notatur et tempus cum dicitur. In anno quarto Io-
achim filii Iosie. Ex hoc patet quod hec revelatio facta Ieremie
fuit ante transmigrationem precedenti capitulo dictam quia
Iechonias fuit Ioachim sub quo facta est illa transmi-
gratio fuit filius istius Ioachim sicut dictum est supra
xxii. et ideo subditur. Postea. i. post istam revelationem fac-
tam Ieremie translatus est Iechonias quia octavo anno
incipiendo hunc quartum annum Ioachim patris eius trans-
latus fuit ipse est primus annus Nabuchodonosor. quod patet ex hoc
quod xix. anno eius destructa fuit Ierusalem. iiii. regum ultimo
a quarto anno illo Ioachim inclusive usque ad xi. annum
Sedechie in quo destructa fuit civitas fluxerunt viii.
anni scilicet octo de regno Ioachim qui xi. annis regnavit
et xi. de regno Sedechie. cetera patent usque ibi. A xiii.
anno Iosie incepit Ieremias prophetare a quo tempore fluxerunt
xxiii. anni usque ad iiii. annum Ioachim ideo subditur iste
est annus xxiii. Et locutus sum ad vos de nocte consurgens
i. vigilanter et perseveranter. Et non audistis. Quod et
do. Et misit dominus ad vos omnes servos suos prophetas. Ex quo patet
quod illo tempore fuerunt alii sancti prophete qui movebant po-
pulum ad bonum. Consurgens diluculo mittens. i. val-
de diligenter vos ammonens et non audistis. quasi dicat per-
severantia vestra in malo non provenit ex defectu divine
gratie sed ex parte malicie vestre. cetera patent in littera. ¶ Prop-
ter hoc. Consequenter ponitur explicatio prophetie quantum ad penam et
primo exprimitur pena iudeorum secundo pena filiorum ad Babylo-
nem ibi cumque impleti. et hec fuit ad consolationem a-
bonorum qui erant in populo unde ut dictum est supra
xvii. Circa primum dicitur pro eo quod non audistis verba
mea. sed obstinati estis in malicia vestra. Ecce ego
mittam et assumam etc. ex instinctu enim divino Nabuchodonosor
et bellatores sui acceperunt audaciam et constantiam in
puniendo iudeos ut eis haberent de suis malis mul-
tiplicibus et magnis secundum ordinem divine iustitie pu-
nientur. Nabuchodonosor servum meum. inquantum exequebatur divinam
iustitiam. Et adducam eos super terram istam et super omnes
nationes que in circuitu illius sunt. quia ydumea phi-
listea et alie circa iudeam habitantes fuerunt per Nabuchodonosor depre-
dati et captivati et eorum captivitas determinatur hic
cum pena iudeorum qui sperabant eorum adiutorio resistere
regi Babylonis cetera patent usque ibi. Vocem mo-
le et lumen lucerne. per hoc designatur captivitas habitatorum
et sic non erat opus mole nec lucerne post destructionem
habitatorum. ¶ Cumque. hic consequenter predicitur pena Baby-
lonis iudeis ad bonorum consolationem ut predictum est
et dividitur in duas partes quia primo predicitur destruc-
tio babyloniorum singulariter secundo generaliter ibi. quia
sic. Circa primum notatur tempus destructionis babylonie cum
dicitur. Cumque impleti fuerint lxx. anni visitabo super regem
Babylonis. ipsum et regnum eius destruendo quod fuit impletum
in occisione Balthasar regis Babylonis quia tunc regnum
suum datum est medis et persis ut habetur Danielis quinto
inchoatio tamen istorum lxx. annorum varie inchoatur a
diversis expositoribus cum non conveniunt. Incipiunt enim a de-
structione Ierusalem. xi. anno Sedechie. alii scilicet inchoant eam
a iiii. anno regni Ioachim filii Iosie qui fuit annus
primus Nabuchodonosor regis ut dicitur in principio huius capituli
ab isto vero anno exclusive usque ad xi. annum Sede-
chie fluxerunt decem et octo anni. vii. de regno Ioachim
qui regnavit xi. annis et xi. de regno Sedechie tempus vero
Iechonie qui regnavit inter istos includitur in
istis xviii. annis et non computatur per se quia regnavit
tantum tribus mensibus et ista patent iiii. regum
xxv. Et ponam illam in solitudines sempiternas.
quia Babylon non fuit reedificata et est inhabitabilis
secundum quod habetur Ysaie xiii. non habitabitur usque

in finem etc. licet autem babylonii in destructione
iudeorum fuerint executores divine iustitie ut pre-
dictum est tamen fecerunt nunquam voluntate et attri-
buerunt victoriam illam et alias arroganter sue po-
testati et non divine virtuti propter quod meruerunt a deo
puniri. Quia servierunt eis. scilicet caldeis. cum essent
gentes multe. scilicet iudea et alie nationes subiugate cal-
deis. et reges magni erant in illis gentibus quasi dicat non
subiugate virtute caldeorum sed divina ideo debe-
rent puniri pro superbia propter quod subditur
et reddam eis etc. ¶ Quia sic dicit. hic ponit
punitionem aliorum generaliter et dividitur in tres partes
quia primo predicitur hec punitio secundo dicti confirmatio
ibi cumque noluerint. tertio residuum iudeorum destructio
ibi ululate. Circa primum dicitur Ieremie a domino Sume
calicem. per quem intelligitur afflictio seu punitio inferenda a
deo. Et propinabis de illo cunctis gentibus etc. i. prophe-
tabis hanc punitionem super eis venturam. Et dicit pro-
pinabis prosequendo metaphoram de calice.
Et bibent et turbabuntur et insanient. i. fugient ab eis iudi-
cio et consilio. A facie gladii. i. pre timore gladiorum super
eos venientium. Et accepi calicem de manu do-
mini. i. audivi in prophetando punitionem venturam
et dicunt aliqui quod videbat ymaginaria visione
calicem a deo sibi tradi et per ipsum propinari re-
gibus et gentibus infrascriptis et intelligebat
visionis significationem. et primo ponitur punitio
iudeorum cum dicitur Ierusalem et civitatibus iuda etc.
sicut est dies ista. i. loquitur de futuro per modum
preteriti propter certitudinem eventus. quia dies hic
accipitur pro die destructionis civitatis et templi
futura sub Sedechia. Secundo ponitur punitio egyp-
tiorum cum dicitur pharaonem regem egypti quia
dedit occasionem Sedechie rebellandi Nabuchodonosor pro-
mittens ei subsidium ex qua rebellione secuta est
dicta destructio. Cunctis regibus terre Ausitidis. in
hebreo habetur terre hus de qua fuit Iob et illa
est vicina iudee a parte orientis. Et cunctis regibus
terre philisthim. isti erant vicini iudeorum a parte
occidentis. Et reliquiis ydumee et Moab qui si-
militer propinqui iudeis. Et cunctis regibus Tyri etc.
Tyrus enim et Sidon erant vicine iudee a parte a-
quilonis. Et regibus terre insularum que sunt trans fre-
tum. i. ultra aliquid parvum maris respectu terre promis-
sionis sicut sunt Cyprus et Rodus et consimiles
si enim essent totaliter transfretare tunc non essent
insule. Et universis qui attonsi sunt in comam
i. agarenis qui habebant capillos recisos ad modum
pugillum. in hebreo habetur Et universis angulatis
per quos intelliguntur illi qui habitant in angulos
terre promissionis et dicunt aliqui et secundum hoc ponuntur
multa nomina regum et terrarum et postea subditur Et
omnibus regnis terre. et est yperbole ad designandum
multitudinem terrarum et regionum que caldei subiuga-
verunt sibi sicut esdre primo dixit Cyrus rex persarum
Omnia regna terre dedit michi dominus et tamen
medietas terre habitabilis non erat sibi subiecta
et per talem modum loquendi dicitur communiter
tota civitas vadit ad tale spectaculum licet ma-
ior pars satis remaneat. Punitio autem istorum hic
ponitur quia fuerunt cum Nabuchodonosor in destructione
iudeorum et tamen multi eorum debuissent magis
iuvasse eos sive vicinitate sicut philistei et tyrii
et sidonii et consimiles vel vinculo sanguinis sicut
ydumei qui descenderunt ab Esau fratre Iacob et am-
monite qui descenderunt a Loth nepote

a bibat et rex sesach bibet post eos. i. punietur. Et per sesach intelligitur rex babilonis ut dicunt ieronimus et hebrei ratio huius est. quia sesach et babel per quod intelligitur rex babilonis in hebreo scribuntur litteris sibi correspondentibus ad cuius intellectum sciendum quod pueri apud hebreos et latinos addiscunt alphabetum primo ordine recto secundo ordine retrogrado incipiendo ab ultima littera ad primam revertendo et si isti duo ordines invicem se conferantur ultima littera ordinis primi s. thau et prima in ordine secundo et correspondet ipsi aleph que est prima in ordine primo et penultima littera s. sin correspondet ipsi beth que est secunda et sic consequenter procedendo ab utraque parte versus medium alphabeti ubi leph et lameth sibi correspondent dicto modo. Nunc autem sic est quod hoc nomen babel in hebreo scribitur per tres litteras tantum s. per duplicem beth et unam lameth et similiter hoc nomen sesach per tres s. per duplicem sin et per unam kaph. ex quo patet quod scribuntur per litteras sibi correspondentes modo predicto. quod ideo iudei voluerunt velate scribere verba sua sicut talem commutationem litterarum et ideo hoc modo scripsit hic ieremias destructionem caldeorum velate et huic dicto concordat quod infra li. babilon nominatur sesach ut dicit ieronimus ne forte provocaret insaniam caldeorum contra iudeos qui redigendi erant sub servitute eorum. sed quicquid sit de veritate sit ista tamen ratio non videtur valere quia ieremias in hoc capitulo et in pluribus aliis locis scripsit destructionem regis et regni caldeorum valde lucide et aperte et ideo posset dici brevius quod sesach est hic nomen regis egipti sicut enim imperatores romani omnes nominabantur cesares et cum hoc proprium nomen habentes ut iulius augustus et huiusmodi sic omnes reges egipti vocabantur pharaones et preter hoc habebant nomen proprium ut sesach iii. regum xi. fugit ad sesach regem egipti et nechao iiii. regum xxiii. et sic de aliis et probabiliter potest dici quod ille rex egipti sub quo vastatum fuit regnum in hoc capitulo supra exprimitur nomine communi cum dicitur pharaonem regem egipti etc. et hic nomine proprio cum dicitur et rex sesach bibet etc. bibite et inebriamini etc. i. sicut homo multum ebrius non habet sensum nec virtutem resistendi sic nec vos poteritis resistere vindicte dei. ¶ Cumque. hic consequenter ponitur confirmatio dictorum cum dicitur cumque noluerint accipere calicem repellendo prophetiam tuam tamquam falsam dices ad eos confirmando eam hec dicit dominus exercituum cuius verbum non potest esse falsum. bibentes bibetis i. sustinebitis penam velitis nolitis cuius ratio subditur quia ecce in civitate etc. i. in ierusalem que ad cultum dei erat electa. Ego incipio affligere s. primo et vos quasi immunes eritis q. d. nullo modo. cetera patent usque ibi dominus de excelso rugiet etc. loquitur de deo ad modum leonis qui rugiens facit stare omnes bestias et tunc devorat illam quam vult sic deus pro voluntate sua punit peccatores absque resistentia. rugiens rugiet super decorem suum i. super ierusalem et templum celeuma quasi calcantium. celeuma est cantus vindemiatorum in fine vindemie quando habent habundanter vinum et in hoc designatur exultatio bellatorum in effusione sanguinis de victoria et multitudine spoliorum. iudicatur ipse i. conditur

in fine in peccatores puniendos in hebreo habetur iudicium hoc i. iusticia dei puniendos et ad quos se extendat subditur impios tradidi gladio. Sequitur ecce afflictio egredietur de gente in gentem quia babilonii afflixerunt iudeos et multa regna supra nominata et iterum medi et perse destruxerunt babilonios. Et erunt interfecti domini i. a domino vel virtute eius a summo terre usque ad summum eius. parabole est ad designandum multitudinem interfectorum et ad idem facit quod subditur vastacio iudeorum cum dicitur ululate pastores. ululatus est vox confusa et est signum magni doloris et aspergite vos cinere in signum humiliationis optimates gregis i. maiores de populo quia completi sunt dies vestri q. d. tempus vestre destructionis instat et cadetis quasi vasa preciosa i. irrecuperabiliter. vilia enim que cadunt bene recuperantur quia invenientes parum aut nichil curant de eis. vastavit dominus pascua eorum i. bona unde solebant vivere et conticuerunt arva pacis. in hebreo habetur speciosa pacis. tempore enim pacis arva sunt speciosa quia sunt bene culta et fructificantia et sic dicuntur metaphorice cantare et e contrario tunc tacere quando sunt destructa ab adversariis sicut pratum dicitur ridere quando viret et plorare quando aret a facie ire furoris domini i. propter vindictam eius dereliquit quasi leo tabernaculum suum i. templum quod a caldeis fuit incensum a facie ire columbe i. nabuchodonosor eo quod habebat in aliquo vexillo sui exercitus ymaginem columbe ut dicunt aliqui sed hoc non videtur multum probabiliter dictum quia supra iiii. capitulo dictum fuit quod habebat in vexillo signum leonis. sa. dicit quod hec est littera a facie ire vinose i. a facie vindicte dei inebriantis et sic prosequitur metaphoram supra positam de calice vini furoris et de potatione eius et inebriatione. ratio huius diversitatis est quia dictio hebraica hic posita s. iona est equivoca ad columbam et ad vinositatem et a facie ire domini. In hebreo habetur ire furoris sui et sic refertur ad eundem de quo predicitur a facie ire columbe.

XXVI

In principio. Supra in xxv. ostensa est veritas prophetie, hic ostenditur passus est iniuriam a persona singulari s. a summo pontifice. hic eadem causa patitur iniuriam a multitudine et primo a pseudo prophetis et sacerdotibus secundo a rege et principibus xxvii. capitulo. Prima in duas quia primo ponitur eius persecutio secundo eiusdem liberatio ibi et audierunt. Circa primum primo ponitur tempus huius persecutionis cum dicitur in principio regni ioachim etc. secundo causa eius que fuit predicatio sermonis cum dicitur ei sta in atrio domus domini. ubi causa ordinis conveniebant iudei et loqueris ad omnes civitates iuda i. ad omnes homines venientes de omnibus civitatibus. noli subtrahere verbum aliquid omittendo si forte audiant. hoc dicitur propter libertatem arbitrii qua potest homo penitere et obstinari. et peniteat me mali. non inferendo eis penam comminatam talia verba non important in deo aliquam mutationem sed tantum in creatura sicut dictum est diffusius supra xviii. cetera patent usque ibi dabo domum istam i. templum a salamone edificatum sicut etiam silo in qua civitate primo fuit fixum tabernaculum moysi iosue xviii. et illa civitas erat destituta divino cultu divino inde ablato et urbem hanc

s. ierusalem dabo in maledictionem &c. i. omnes ma
ledicentes alicui civitati dicent sic contingat
tibi sicut ierusalem. Tercio ponitur persecutionis modus
cum dicitur et audierunt sacerdotes et prophete. s. falsi
cetera patent. ¶ Et audierunt. hic consequenter describit
ieremie liberationem et quia primo ponitur cause
examinatio, secundo eius determinatio ibi et dixerunt.
Circa primum ponuntur primo iudices cum dicitur
et audierunt principes iuda hec verba. in detrimentum
eius conventionem sacerdotum et populi contra ieremiam. et
ascenderunt de domo regis. quia templum erat in
sublimitate montis syon et domus regis in declivio
montis. et sederunt ut magistri examinaturi ne
gocium in introitu porte domini nove. illa erat por
ta de qua dicitur iiii. regum. xv. quod ioatham
edifficavit portam domus domini sublimissimam
que dicitur hic nova quia longe post tempus
salomonis fuit edifficata. ¶ Consequenter ponitur
secundo accusatio cum dicitur et locuti sunt sacerdo
tes &c. Tercio ieremie responsio cum dicitur et ait
ieremias dominus misit me. q. d. non feci de proprio
capite. bonas facite vias vestras. i. operationes et stu
dia vestra. i. cogitationes. cetera patent. ¶ Et dixerunt
hic ponitur cause determinatio cum dicitur ¶ Et dixerunt
principes. ubi primo ponitur ratio pro eius libera
tione cum dicitur non est viro huic iudicium mortis
quia in nomine domini dei nostri locutus est. q. d. inter
ficiendo eum fieret contra deum cuius est nuncius
et inducitur ad hoc exemplum michee prophete qui ante
s. tempore ezechie regis prophetaverat destruc
tionem civitatis ierusalem et templi dicens syon quasi
ager arabitur &c. nec tamen propter hoc ezechias eum
occidit sed magis ipse et populus eius egerunt peniten
ciam et dominus distulit penam comminatam et
secundum hoc dicitur et penituit dominum. non per
aliquam mutationem in deo factam sed in effectu ut
dictum est supra. itaque nos facimus grande malum.
supple si occiderimus ieremiam. ¶ Fuit quoque. hic conse-
quenter aliud exemplum ad eandem conclusionem ut dicunt
doctores nostri communiter de uria propheta qui prophetavit de-
structionem civitatis et templi ierusalem sicut et ie-
remias tempore regis ioachim et propter hoc fuit oc-
cisus ab eo ut hic dicitur. et ponitur istud exemplum
ad hanc conclusionem ut sic dicatur ezechias qui
fuit bonus rex non interfecit micheam sed salva-
vit. Ioachim vero malus rex uriam interfecit
et non debemus imitari facta malorum sed bonorum
propter quod debemus servare vitam ieremie ideo con
cluditur in fine igitur manus aycham &c. iste enim
erat principalis in allegatione et determinatione ista.
Ra. sa. hoc exponit ad contrariam conclusionem
q. d. quod inter illos principes erant aliqui boni qui sta
bant pro ieremia et illi allegaverunt primum exemplum
de ezechia rege et michea propheta aliqui autem
erant mali et illi erant sibi contrarii sicut sacer
dotes et prophete falsi et isti ad hoc allegaverunt secundum
exemplum de ioachim qui occidit uriam. q. dicentes
sic debemus occidere ieremiam tamen alia pars fuit
maior et prevaluit et sic finaliter aycham suam
dedit pro ieremia et ipsum liberavit et hec expositio
secunda videtur rationabilior quia non est verisimile
quod principes regis actu regnantis ex eius malicia
facerent argumentum ad deliberationem ieremie.
mmm. mmm. mmmm. mmmm. mmm. mmmm.
mmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmm mmm.
m m m m m m m m m m m m

In principio. XXVII

hic consequenter ieremias liberatus resumit
suam prophetiam et primo prophetat populo adversa se
cundo prospera. xxx. capitulo. prima adhuc in
tres quia primo prophetat contra sedechiam secundo contra
ananiam capitulo. xxviii. tercio contra iechoniam
capitulo xxix. prima adhuc in duas quia primo
prophetat contra reges ad sedechiam nuncios
mittentes ¶ Secundo contra ipsum sedechiam ibi
et ad sedechiam. Circa primum sciendum quod illud
quod ponitur hic in principio &c. usque ibi hec
dicit dominus exclusive est finis capituli precedentis
secundum expositores latinos communiter quia illa que
dicta sunt capitulo xxvi. contigerunt in principio
regni ioachim filii iosie ut patet in principio capituli
illa autem que secuntur in isto capitulo fuerunt
tempore sedechie a principio autem regni dicti
ioachim usque ad principium regni sedechie fluxe
runt xi. anni et tres menses ut patet iiii. regum.
xxiiii. et ideo sic exponunt quod dicitur hic in prin
cipio regni ioachim filii iosie regis iuda factum
est verbum istud ad ieremiam a domino dicens. s. que ea
que dicta sunt in principio capituli precedentis ita
quod est quedam recapitulatio capituli xxvi. et
quod sequitur hec dicit dominus &c. est principium xxvii.
capituli et est alia littera que contingit tempore sede
chie. ¶ Hebrei vero dicunt quod hoc est de capitulo
xxvii. et dicit. Ra. sa. quod a principio regni ioachim
filii iosie dominus dixit ieremie illud quod sequitur in hoc
capitulo fac tibi vincula et cathenas et pones eas
in collo tuo &c. et quod portavit eas a principio regni
ioachim filii iosie usque ad quartum annum sedechie
in quo ananias abstulit eas de collo ieremie et
fregit ut habetur capitulo sequenti. si autem dicatur
quod hoc videtur derisibile quod ieremias portaret cathe
nas in collo suo tanto tempore. s. xv. annis potest
dici quod prophete domini talia grauia et alia derisibilia
leguntur fecisse de mandato domini sicut ezechiel dor
mivit super latus suum sinistrum. ccc. xc. diebus et iterum
xl. diebus super latus dextrum absque conversione de latere
in latus ut habetur ezechielis iiii. et similiter ysaias ivit
nudus et discalciatus ut habetur [illegible]
os, secundum alios vero tribus diebus ut dicitur ysa
ysaie. xx. quod erat satis et derisibile tanto homini qui
qui erat de regio genere. ¶ Igitur secundum sinam
primo capitulum sic dividitur quod primo ponitur dei preceptum
de cathenis fiendis secundo de ipsis mittendis ibi
et mittes eas. Circa primum ponitur tempus pre
cepti ibi in principio regni. Ioachim qui regnavit
xi. annis iiii. regum xxiiii. fac tibi vincula et ca
thenas. iste cathene erant lignee secundum quod
habetur capitulo sequenti, et ideo partes earum quibusdam
vinculis ad invicem iungebantur ¶ Et mittes
hic ponitur preceptum de missione cathenarum et primo
precipitur hec missio secundo ostenditur visionis ratio
ibi et principes. Circa primum dicitur et mittes
eas ad regem edom. &c. et sequitur in manu. s.
per manum nunciorum qui venerunt ierusalem ad sede
chiam. de causa huius adventus dicunt exposi
tores nostri quod venerunt ad sedechiam ad tractandum
cum eo qualiter possent rebellare regi babilonis
et de eius tributo se expedire et textus sequens con
cordat ad hoc in quia ieremias monet istos reges
et sedechiam ut non rebellent regi babilonis sed
magis ei serviant sub tributo. Ra. sa. cum hoc

addit aliam causam dicens quod sedechias in anno regni sui iuit in babilonem ut habetur infra li. ad deportandum exenia regi babilonis qui fecerat eum regem ut habetur iiii. reg. xxiiii. et tunc rex babilonis prefecit eum quinque regibus hic nominatis ut ab illis reciperet tributum in babilonem ut habetur infra li. cum suo nuntiendum et ideo quando sedechias redijt in ierusalem miserunt isti quinque reges nuncios ad eum eo quod erat institutus de novo ad recipiendum eorum tributum et tunc ieremias domini expositores nostri dixerunt ad invicem tractatum de rebellione et tributi negatione quia isti quinque reges et etiam sedechias libertatem desiderabant verumptamen sedechias non rebellavit aperte usque viiii. annum regni sui ut dicit iosephus in talibus enim negotiis positum magnum tempus transit sed tunc a fidens de auxilio regis egypti et forte istorum quinque regum aperte rebellavit et tributum regi babilonis negavit. ¶ Et precipies. hic consequenter ponitur dicte missionis causa que est in prophetia non solum verbo sed etiam sensibili signo significante eis quod si rebellarent male contingeret ipsis et patet littera aliquibus exceptis que exponentur. ¶ Ego feci terram etc. in fortitudine mea magna. quia ad opus creationis requiritur virtus infinita et dedi eam ei qui placuit in oculis meis. non est per hoc intelligendum quod nabuchodonosor haberet graciam gratum facientem sine sanctificantem cum esset infidelis et idolatra sed hoc dicitur quia deus bonis et malis indifferenter dat bona temporalia prout sibi placet servum meum. erat enim executor divine iustitie ut supra dictum est. xv. insuper et bestias agri dedi ei ut ser. ta. sa. quod hoc dicitur eo quod nabuchodonosor leo dicitur supra iiii. capitulo. qui est rex animalium et servient ei omnes gentes. per parabolem est ad designandum dominii magnitudinem sui imperii et filio eius. scilicet evilmoradach. et filio filii eius. scilicet balthasar in quo defecit regnum babilonie daniel. v. ideo subditur. donec veniat tempus. scilicet punitionis terre eius et ipsius. cetera patent usque ibi. vos autem nolite audire prophetas vestros. qui fingebant se habere visiones a deo in iustitia et divinos. qui ornituabant per astra et sompniatores qui dicebant se habere visiones in sompnis et augures qui divinabant per garritum et volatum avium et maleficos. qui divinabant in hostiis demonibus immolatis ut longe faciant vos etc. istud dicitur a consecutione et non causalitate ex hoc enim quod credebant mendaciis talibus rebellabant ad quod sequebatur eorum destructio et captivitas cetera patent ex dictis usque ibi. dimittam eam in terra sua tamen sub tributo regis babilonis ¶ Et ad sedechiam. hic consequenter ponitur prophetia contra sedechiam et eius populum quam predixerat ieremias ut patet supra in pluribus locis sed licet eam repetit loquendo nunciis regum predictorum secundum quod dicit hic rabi. sa. et patet littera usque ibi. nolite audire verba prophetarum. scilicet falsorum ut patet ex sequentibus ut vos eiciam. id est ut tenetur hic consequenter et non causaliter ut supra dictum est et patet littera usque ibi et si prophete sunt. scilicet dei orent nunc dominum. precedentes et efficaces eis porrigendo unde in hebreo habetur deprecentur dominum exercituum ut non veniant etc. id est ut vasa que remanserunt in domo domini non portentur in babilonem sicut illa que fuerant portata in transmigratione iechonie que tamen portabuntur. ideo subdit quia hec dicit dominus exercituum ad columpnas. scilicet duas valde notabiles qui erant in porticu templi et ad

mare. scilicet eneum in quo lavabantur sacerdotes et ad bases. scilicet laterum qui erant valde curiose ut patet iii. regum ideo vero ista hic exprimuntur in speciali quia erant valde notabilia cetera dicta sunt in generali cum subditur et ad reliquias vasorum etc. et de omnibus istis concluditur in babilonem transferentur quod fuit impletum capto sedechia rege ut habetur iiii. regum ultimo et erunt ibi usque ad visitationem suam dicit. scilicet tempore cyri qui in principio regni sui dedit licentiam iudeis reedificandi templum et vasa que fuerant in babilonem portata fecit in ierusalem reportari ut habetur esdre primo.

Et factum est

XXVIII

Hic consequenter ieremias prophetat contra ananiam falsum prophetam et dividitur in duas partes quia prophetia ananie ponitur secundo ad non repletatur ibi. et factum est. prima in duas quia primo ananias prophetat verbo secundo sensibili signo ibi et tulit. prima adhuc in duas quia primo ponitur prophetia ananie secundo responsio ieremie ibi. et dixit. circa primum notatur tempus cum dicit et factum est in anno illo. scilicet iiii. anno sedechie quo venerunt nuncii regum ad ipsum secundum quod subdit post in anno quarto etc. Sed contra hoc videtur illud quod preponitur. in principio regni sedechie. iiii. enim annus sui regni non potest dici quietem principium eius propter quod ra. sa. dicit quod principium regni hic accipitur pro illo tempore quo nabuchodonosor prefecit eum quinque regibus ut dictum est capitulo. xxvii. et hoc fuit quarto anno regni sedechie dixit ad me ananias. id est dirigendo sermonem ad me coram omnibus asserentem hec dicit dominus deus exercituum deus israel contrivi iugum regis babilonis. audiverat enim iste ananias primo anno regni sedechie ieremiam dicentem hec dicit dominus exercituum ecce confringam archum helam ad similitudinem huius dixit postea iiii.to anno sedechie illud quod dicitur hic. hec dicit dominus etc. quod filii prophetarum accipiebant modum loquendi prophetarum domini sicut dictum est supra. xxiii. cetera patent in littera et dixit. scilicet ieremias hic consequenter ponitur ieremie responsio dicentis amen sic faciat dominus. desiderabat enim ieremias reditum captivorum et vasorum que cum iechonia transmigrante fuerunt deportata supposita tamen super voluntate divina sed quia sciebat hoc non eventurum ideo subdit verumptamen audi verbum hoc. per quod apparebit si prophetia tua sit vera vel non. prophetia qui vaticinati sunt pacem. scilicet prophete futuram cum venerit verbum eius in effectu scietur prophetia vera a deo missa. ex hoc loco accipiunt iudei opinionem erroneam dicentes quod promissiones dei de futuro bono fiunt absolute nec retractantur sed comminationes de malo fiunt sub conditione. scilicet si non egerint penitentiam illi quibus fiunt ideo accedente penitentia retractantur sicut prophetia ione de ninive subversione propter primam minatam et sic exponunt quod dicitur hic prophetia qui vaticinatus est pacem etc. quasi diceret ieremias ananie tu prophetas prosperum bonum et ego prophetiso eis pene malum et tamen scietur quod tu sis propheta domini si impleta fuerit tua prophetia quia talis promissio non mutatur sed si non evenerit malum pene quod prophetizo non propter hoc argui potero de falsitate quia talis prophetia aliquando non impletur propter penitentiam superuenientem sed istud dictum apparet falsum ex dictis ieremie supra. xviii. ubi promissio de bono ita dicitur retractabilis propter peccatum superueniens sicut et comminatio de malo propter

de malo

penitenciam superuenientem unde ibidem dicitur Repente loquar aduersum gentem et aduersum regnum ut eradicem et destruam et disperdam illud si penitentiam egerit gens illa a malo suo agam et ego penitenciam super malo quod cogitaui ut facerem ei et statim subditur ibidem de promissione boni et subito loquar de gente et de regno ut edificem et plantem illud si fecerit malum oculis meis penitenciam agam super bono quod locutus sum quod facerem ei ex quo patet quod sicut malum comminatum propter adeo penitenciam non infertur sic bonum promissum propter peccatum superueniens aufferetur possent adduci plura alia de sancta scriptura ueteri et noui sed propter prolixitatem omitto sciendum tamen deus pronior est ad miserandum quam ad condempnandum et per consequens ad non inferendum malum comminatum quam ad aufferendum bonum promissum licet tamen promissio et comminacio fuit sub condicione et secundum hoc intelligibilem sermone quod scietur ueritas prophete denunciantis bonum cum uenit in effectum in quantum deus non habet pronitatem ad aufferendum ¶ Et tulit hic consequenter ananias confirmat dictum suum sensibili signo aufferendo cathenam de collo ieremie et frangendo ut ostenderet uerbo et sensibili signo dominium regis babilonis totaliter aufferendum. et abiit ieremias propheta in uiam suam. nolens contendere contra ananiam et factum est hic consequenter ponitur reprobacio ananie et primo quantum ad suam prophetiam fallam cum dicitur in persona domini cathenas ligneas contriuisti. falsum presumptuose significando et facies pro eis cathenas ferreas q. d. ex inducacione tua facies illas rebellare regi babilonis ex quo incurrent maius malum quasi incomparabiliter quam ante et patet littera usque ibi et dicit. ieremias etc. ubi ponit reprobacio anane quantum ad personam cum dicitur ecce mittam te a facie terre. scilicet per mortem in qua homines tollitur de superficie terre et intra terram sepelliuntur et mortuus est ananias propheta in anno illo ut scilicet ueritas probaretur mense septimo et sic a dicto ieremie usque ad mortem eius fluxerunt tantum duo menses qui hec protulit mense quinto ut patet in principio huius capituli uicesimi [illegible] XXIX

Et hec sunt uerba hic consequenter propheta contra iechoniam qui iam cum matre et nobilibus regni iude et sacerdotibus et prophetis pluribus ducti fuerant in babilonem sed propheta reuelabat reuerti in iudeam et illi qui cum eo translati fuerant decepti a falsis prophetis credebant [illegible] sed ieremias scribendo eis nititur auffere istam confidenciam falsam et diuiditur in duas partes quia primo epistole ieremie proponit prefacio secundo narracio ibi hec dicit dominus. in prefacione exprimuntur primo persona mittens epistolam cum dicitur que misit ieremias propheta et locus unde misit cum dicitur de ierusalem. secundo persone ad quas misit cum dicitur ad reliquias seniorum. etc. et patet littera usque ibi et domina. i. mater regis et eunuchi. i. regis et cetere secretores sed a castitatis honestate tales enim ponebantur antiquitus in regnis dominibus et maxime circa obsequium dominarum et secundum talem modum loquendi dicit saluator. matthei xix. sunt eunuchi qui se castrauerunt propter regnum celorum et faber et inclusor. hec nomina exponuntur supra

xxiiii. Tercio exprimuntur persone portantes epistolam cum dicitur in manu elasa filii saphan etc. quos misit sedechias rex iuda ad portandum tributum quod debebat regi babilonis uel aliquid eiusmodi. ¶ hec dicit. hic consequenter ponit epistole narracio in qua primo ieremias auffert transmigratis fallam confidenciam secundo subiungit decipientium penam ibi hec dicit dominus. prima in duas quia primo auffert confidenciam fallam secundo denunciat ueram ibi. quia hec. circa primum dicit in persona domini edificate domos etc. i. disponite uos ad manendum diu in babilone pro uidendo uobis de domibus terre fructibus et multiplicacione prolis et cito redire falso non speretis ideo subditur non seducant uos prophete uestri. scilicet falsi reditum propinquum denunciando ¶ Quia hec dicit. hic consequenter denunciat eis ueram fiduciam et primo denunciat eis ueram fiduciam et primo denunciat eam translacionis in babilonem secundo contrarium innuit habitantibus in ierusalem ibi quia hec. circa primum dicit quia hec dicit dominus. q. d. nolite credere falsis prophetis quia hec est sentencia domini de uestro reditu cum ceperint impleri in babilone. lxx. anni tot enim anni fluxerunt secundum hebreos a transmigracione ioachim usque ad primum annum cyri sed in alios uero computacio istorum annorum incipit tardius. scilicet a destruccione ciuitatis sub sedechia ut dictum est supra xxv. uisitabo uos sicut misericors pater filios cetera patent usque ibi ut reducam uos ad locum istum. i. in ierusalem non quod omnes redierunt in persona propria quia in tanto tempore multi fuerunt mortui in via et alii qui erant iam prouecte etatis ut dem uobis et finem expectacionis uestre et paciencie uestre usque ad terminum predictum et inuocabis me et ibitis ad terram uestram cetera patent usque ibi et de uniuersis gentibus etc. quia in regno babilonis erant gentes uarie ad quas iudei fuerunt translati tempore ioachim et sedechie et inde reducti cum zorobabel [illegible] dixistis suscitauit nobis deus prophetas. i. quod credidistis prophetis falsis uos decipientibus et dicentibus se loqui in nomine domini ideo annunciam uobis terminum uestre reuersionis in iudeam ut non credatis eis dicentibus uobis quod cito debeatis reuerti ¶ Quia hec dicit hic consequenter banc fiduciam remouet a sedechia rege et eius populo qui non transmigrauerat in babilonem denunciando quod passuri sunt multo grauiora. ideo subditur hec dicit dominus exercituum. i. angelorum. Ecce mittam in eis gladium. et famem et pestem. omnia ista enim uenerunt super eos obsessos in ierusalem ut habetur. iiii. regum. ultimo et ponam eos quasi ficus malas. i. abhominabiles deo et hominibus sicut dictum est supra xxiiii. in parabola de ficubus et dabo eos in uexacionem in uniuersis regnis terre hoc dicit quia sub rege babilonis erant plura regna in maledictionem. quia ad uerba diuina que eis inferebant et in stuporem pre admiracione eorum miserie et in sibilum. i. in derisum cetera patent in littera ¶ Hec dicit hic consequenter ponitur pena falsorum prophetarum qui decipiebant populum in babilone transmigratum et primo ponit penam duorum simul qui non solum erant prophete falsi sed et adulteri secundo penam tercii qui non solum erat assertor falsitatis sed etiam persecutor ueritatis ibi et ad semeiam nomina autem duorum ponit

cum dicitur. Ecce ego tradam eos in manu
Nabuc. Dicunt expositores nostri quod isti fuerunt
duo senes quos convincit daniel de falso testimonio
contra susannam propter quod fuerunt condempnati ad
mortem ut habetur daniel. xiii. verum quia iu
dei erant in babilone sub non habebant iusti
ciam alicui nec per suos principes condempnandi ali
quem ad mortem ideo dicitur hic quod fuerunt traditi
in manum nabuc. quia de sua licentia fuerunt accusati
per iudeos coram rege vel locum eius tenente qui
sententiam mortis in eos dedit et executionem
iudeis commisit et ideo quod dicitur daniel. xiii.
populus eos interfecisse intelligendum est quantum
executionem. Cetera patent usque ibi. Quos frixit
rex babilonis in igne. daniel. xiii. dicitur quod
fuerunt lapidati ad quod dicendum quod aliquando
in sacra scriptura quelibet pena mortis signi
ficatur nomine ignis vel quia primo fuerunt lapida
ti postea combusti sicut de achor dictum fuit. Iosue.
vii. et hic exprimitur pena ignis in daniele vero
pena lapidationis illud tamen quod de eis dici
tur in daniele non est autenticum quia non est de
scriptura canonica. Cetera patent usque ibi. Ego
sum iudex et testis dicit dominus. quasi dicat nullus
potest effugere iusticiam meam. Et ad semeiam
hic consequenter ponitur pena tertia quia non solum erant
falsi illi qui erant in babilone sed etiam pseudo
prophete. semeias scribens de babilone summo pon
tifici qui erat in ierusalem ut incarceraret ieremiam
eo quod scripserat transmigratis ne falso sperarent
cito reverti. et hoc est quod dicitur. pro eo quod
misisti libros. id est litteras. in nomine tuo tamquam nomine
dei ipse dicens sophonie. dominus dedit te
sacerdotem. scilicet summum pro ioiada. sacerdote.
licet iste ioiada fuisset diu ante ipsum tamen
nominat eo quod fuit homo magne sanctitatis
et auctoritatis sicut ille. Ut sis dux. id est princeps
sacerdotum super omnem virum arreptitium et prophetan
tem. id est qui prophetat ex instinctu demonis eius
fantasiam commovente. ut mittas eum in nervum
id est in cippum. Item quod non poterit talia seminare.
Et nunc quare non increpas ieremiam. taliter
prophetantem non solum in ierusalem verbis sed etiam
in babilone scriptis ideo subditur quia super hoc
misit ad nos. scilicet epistolam ut dictum est in principio
huius capituli dicens in ea epistola. longum est. scilicet tempus
more vestre in babilone. Edificate etc. id est disponite
vos ad diuturnam mensionem sicut expositum
est supra. Legit ergo sophonias sacerdos. ad ar
guendum ieremiam de epistola ad quam miserat.
Cetera patent usque ibi. Ecce ego. Ubi ponitur
pena semeie cum dicitur. Visitabo super semeiam
neelamitem. in persona eius. et super semen eius. id est
in personis sibi coniunctis. non erit ei vir sedens. id est exis
tens in medio populi huius. scilicet revertentis in ierusalem
et non videbit bonum quod ego faciam populo meo
ipsum de captivitate liberando. quia prevaricati
onem locutus est adversus dominum. revocando semeiam
de falsitate qui ex ore domini loquebatur.

XXX

Hoc verbum. Superius
ieremias prophetavit populo adversa hic con
solatur prospera illud autem quod erat summe
prosperum erat adventus christi ad salutem mundi
cuius figuram fuit salvatio populi de captivitate
babilonica de qua fecerat mentionem capitulo pre
cedenti. Verum aliqua que nunciabat ut opposita iuxta
se posita magis elucescerent. et ideo convenienter
post figuram hic consequenter denunciat rem figu
ratam. scilicet per christum salutem generalem quod facit in
hoc capitulo et sequenti. nec possunt convenienter
aliter exponi nisi referendo ad tempus christi et in
prosequendo magis apparebit ad intellectum eorum
sequentium sciendum quod propheta in scribendo non servat
semper ordinem temporis sed frequenter priora facta po
sterius scribuntur et econverso. Unde dicunt doctores
hebrei. non est prius et posterius in lege et per legem
intelligunt vetus testamentum in quo non est attendendus
ordo temporis sed ordinem de scriptionis et idem
dicunt doctores latini quod frequenter scriptura sacra
loquitur per anticipationem. scilicet posteriora preponendo et
per recapitulationem priora postponendo. et hoc modo
procedit ieremias in hoc libro in pluribus locis ut
patet in precedentibus et in sequentibus apparebit
et in hoc loco sic procedit quia primo denunciat
christi regnum. secundo eius templo adventum capitulo. xxxi.
Circa primum sciendum quod licet homo christus ab in
stanti incarnationis habuit dominium super omnia creatu
ram auctoritatis non tamen executionis sed hoc modo accepit
in sua resurrectione secundum quod dicit apostolus. Nobis data est
michi omnis potestas in celo et in terra et plenarie habebit
in iudicio finali. tunc enim omnia erunt ei simpliciter sub
iecta. Unde dicit apostolus hebreos. ii. nunc autem nec
dum videmus omnia ei esse subiecta et iudicium autem finale
precedet antichristi persecutionem et ideo primo nunciat
hic persecutionem antichristi. secundo regnum christi ibi. Et erit.
tertio respondet tacite questioni ibi. Revertar. Circa primum
dicitur ieremie. Scribe tibi. etc. quasi dicat ista futura sunt in lon
ginquum et sunt digna memoria ideo scribenda. Ecce dies
veniunt dicit dominus. et convertam conversionem populi mei israel
et iuda. istud non potest intelligi de reductione captivi
tatis babilonice nec de aliqua sequenti salvatione tempo
rali quia secundum doctores hebreorum et secundum veritatem populus
israel prout dividitur contra populum iuda sicut est hic non
est reversus de captivitate nec a iudeis expectatur reditus
usque ad tempus messie quem inde expectant venturum et
ideo secundum nos qui confitemur eius adventum preterisse oportet
quod hic ista aliter intelligantur et dicunt aliqui quod intelligitur
de conversione spirituali iudeorum ad predicationem christi et apostolorum
quorum aliqui fuerunt de regno israel quia salmanasar cap
tivante istud regnum aliqui fugitivi evaserunt qui post
habitaverunt in regno iude tempore ezechie et cum illis
de regno in babilonem ducti sunt et cum reddeunti
bus redierunt sicut fuit dictum plenius. iiii. regum.
Quod autem sequitur. et convertam eos ad terram etc. intelli
ge de terra viventium que sub promissione facta habentibus
fuit principaliter intellecta sicut dictum fuit plenius. gen.
xv. et in pluribus aliis locis. Sed quia iudei qui crediderunt
ad predicationem christi et apostolorum fuerunt pauci respec
tive ideo melius intelligitur quod dicitur hic. Et convertam con
versionem populi mei etc. de generali conversione ad christum de
tecta falsitate antichristi per heliam et enoch. ideo de perse
cutione antichristi subditur. quia hec dicit dominus. vocem terroris
audivimus etc. et comminatur se dominus christus fidelibus sui
tunc passuris eo modo quo dicit act. ix. Saule saule quid
me persequeris. Interrogate et videte si generat masculus.
hic accipitur generare pro parere. Unde in hebreo
habetur. si parit masculus. et per hoc innuitur anxietas
et angustia tunc futura christi fidelibus ideo subditur
quare ergo vidi omnis viri. id est cuiuslibet christiani quan
tumcumque fortis et firmi manum super lumbum suum.

sinum quasi parturientis modus enim mulieris parturientis est ponere manus suas ad lumbos suos et conversae sunt universae facies in auruginem .i. in colorem deformem pre angustia et timore. Ve quia magna dies illa .i. tempus illud erit magnum quantum ad intencionem tribulacionis nec est similis eius propter quod dicitur Mat. xxiiij. erit enim tribulacio magna qualis numquam fuit ab inicio mundi usque modo neque fiet et ex isto salvabitur. omnis populus christianus ad ultimum bonum qui nomine iacob intelligitur eo quod supplantator interpretatur. ¶ Et erit. hic consequenter ponitur dominium christi qui spiritu oris sui interficiet antichristum ut dicitur secunda ad thessalonicenses. secundo et magnam partem adherentium sibi ideo subditur conteram iugum eius de collo tuo. s. militantis ecclesie et vincula eius dirumpam .i. machinaciones eius et decepciones et non dominabuntur eis amplius alieni. s. adeo sed servient domino deo suo s. deo patri et david regi suo .i. dei filio incarnato. unde in translacione calduica que apud hebreos est autentica ut frequenter dictum est sic habetur et obedient messie filio david regi suo. unde secundum omnes doctores hebreorum illud intelligitur de christo ad litteram quem suscitabo eis .i. faciam apparere ad eorum salutem etiam ad litteram deus pater suscitavit ihesum a morte. tu ergo ne timeas. confortacio est contra tribulacionem antichristi futuram salvabo te de terra longinqua etc. iudei enim tunc salvandi dispersi sunt in longinquis partibus mundi et ibi captivi tenentur. iacob. s. ad christum quia non solum intelligitur de iudeis tunc tunc convertendis sed etiam de christianis ab antichristo deceptis qui postea penitebunt et requiescet. a tribulacione antichristo interfecto et cuncti affluet bonis etc. hoc refertur ad statum ecclesie triumphantis ubi habetur bonum infinitum et securitas perfecta. faciam enim consummacionem in cunctis gentibus. quia omnes gentes sectas suas varias dimittent pro fide christi. ¶ te autem. hic respondetur quodam tacite dubio secunda ponitur ibi propterea. circa primum posset fieri questio quare dominus permittet fideles suos sic tribulari tempore antichristi et respondetur hic quod hoc fiet ut purgentur a peccatis que circa tempora illa habundabunt secundum quod dicitur Mat. xxiiij. et quoniam habundabit iniquitas etc. et hoc est quod dicitur te autem non faciam in consummacionem q. d. quantumcumque acerba sit persecucio antichristi non tamen deficiet ecclesia. sed purgabitur. ideo subditur sed castigabo te in iudicio insanabilis fractura tua. quia persecucio antichristi erit inremediabilis via humana non est qui iudicet iudicium tuum quia tunc nullus audebit stare pro iustis ad eos liberandum omnes amatores tui obliti sunt tui quia principes terreni qui non deffendunt ecclesiam non audebunt ei ostendere amiciciam plaga enim inimici percussi te. q. d. tunc videbor adversarius ecclesie sicut pater durus castigans filium videtur ei inimicari iudicio exteriori propter multitudinem iniquitatis tue que tunc habundabit supra modum ut dictum est dura facta sunt peccata tua .i. dura correccione indigencia. quid clamas super contricione tua. q. d. iuste tibi infertur. insanabilis est dolor tuus. s. via humana propter quod apponet remedium interficiendo antichristum ut dictum est. ¶ Propterea. hic solvitur secunda questio quia posset aliquis querere quid faciet christus de antichristo persecutore et sibi adherentibus et respondetur quod non evadent divinam vindictam et hoc est quod dicitur ¶ Propterea omnes qui comedunt te devorabuntur. non solum morte temporali sed eterna. et universi hostes tui in captivitatem ducentur a demonibus obducam enim cicatricem tibi dando spiritum penitencie deceptis ab antichristo et eius satellitibus quia eiectam vocaverunt te syon .i. o. ecclesia nomine syon vocata. ps. ii. capitulo et hebreos

vii. que vocabitur civitas dei ante adventum christi persecucione conversionem tabernaculorum iacob .i. societatum fidelium ab antichristo deceptorum quia dabitur eis spiritus penitencie et edificabitur civitas .i. ecclesia que est civium christi unitas in excelso suo .i. in honore magno quia tunc omnes confugient ad eam et templum iuxta ordinem suum fundabitur .i. cultus christi ab antichristo deiectus in statum suum reformabitur et egredietur de eis laus. s. divina vox quoque ludencium non per dissolucionem sed per devocionem sicut dicebat david de se ipso secundo regum .vi. ludam ante dominum et erunt filii eius sicut a principio .i. sicut ante persecucionem antichristi et erit dux eius ex eo .i. christus vero homo et applicabo eum ut accedat ad me. quia christus homo pre omnibus habet accessum ad patrem ideo subditur quis enim est iste quantumque excellencie qui applicet cor suum quia voluntas christi hominis in hominibus conformis est voluntati divine ut appropinquet michi pro sua voluntate sicut filius patri et eritis michi in populum s. deo patri per filium et subditur de pena impiorum Ecce turbo domini. s. in die iudicii In capite impiorum requiescet .i. in antichristo qui erit caput impiorum quoniam fulminabitur vel in capite impiorum generaliter per finalem sentenciam cum dicetur eis Ite maledicti in ignem eternum etc. Mat. xxv. In novissimo dierum intelligetis ea. per hoc satis innuitur quod ieremias loquitur de futuris in novissimo tempore et quia tunc omnes convertentur ad unum deum ut predictum est ideo subditur in tempore illo. dicit dominus ero deus universis cognacionibus israel quos est verum sine ampliacione israel secundum carnem quia tunc omnes iudei convertentur ad christum sine ampliacione secundum spiritum. s. pro omnibus fidelibus qui nomine israel vel nominantur ps. lxxij. xliiij.

XXXI

Hec dicit dominus.

hic incipit capitulum in hebreo. per quam unum incipit hoc istum et precedentem immediate que coniungitur littere precedentis capituli et propter hoc sic eam ordinaverunt hoc autem capitulo agitur de pertinentibus ad adventum christi. et dividitur in tres partes quia primo agitur de pertinentibus ad christi predicacionem secundo de pertinentibus ad eius incarnacionem ibi hec dicit dominus. tercio de pertinentibus ad legis evangelice lacionem ibi ecce dies veniunt. prima adhuc in duas quia primo ponitur figura et secundo res figurata ibi longe. circa primum dicit quod salvacio populi israel de egypto fuit figura salvacionis fiende per christum qui reducit fideles ad terram viventium per penitencie desertum sicut filios israel transeundo per desertum materiale ad possessionem terre promisse et quantum ad hoc dicitur Invenit graciam in deserto populus qui remanserat gladio omnes enim qui exierunt de egypto numeri .a. xx. annis et supra mortui fuerunt in deserto ut habetur numeri .xiiij. et pro magna parte mortui fuerunt gladio ut patet in libris. exo. et numeri igitur populus qui invenit graciam fuit eorum filii qui ingressi sunt terram promissionis ideo subditur vadet ad requiem suam israel. et dicit secundum hebreos vadet. de futuro ad designandum quod ille ingressus terre promissionis qui preteritus erat erat figura ingressus in requiem celestem qui erat futurus secundum quod diffuse declaratur apostolus hebreos iij. capitulo et iiij. ¶ Longe hic consequenter declaratur res figurata. s. salus per christum procurata fienda que facta est per ecclesie edificacionem et quia illud quando adhuc erat longinquum ideo dicit ieremias. Longe dominus apparuit michi

et subditur persona dei respondentis per modum dialogi. *In caritate perpetua dilexi te.* Id est ab eterno dilexit electos omnes eos predestinando. Tamen spiritualiter modo dilexit electos de populo israel in quantum erat deo de eo carnem assumpturus propter quod illi populo spiritualia contulit dona ideo subditur ideo *attraxite*. Bene siue spiritualibus in datione legis et consimilibus propter quod dicitur psalmo cxlvii. non fecit taliter omni nationi et iudicia sua non manifestavit eis nec propter omnes quia illis beneficiis abusus fuit et sic ab honore cecidit ideo subditur *rursumque edificabo te.* quod exponens. Ra. sa. dicit quod edificationes ciuitatis ierusalem et templi per salamonem zorobabel et neemiam ideo conuenit quia fuerunt facte per hominem sed ista de qua loquitur hic ieremias fiet per manum diuinam ideo stabit in eternum et in hoc dicit uerum sed quod subdit est falsum scilicet quod in aduentu messie quem iudei expectant deus edificabit ierusalem nouam que in comparabiliter notabilior erit quam fuerunt precedentes in qua messias temporaliter regnabit et omnes gentes erunt subdite domino unde etc. sed quod ibi dicit implendum iam est impletum quia christus uerus deus edificauit ecclesiam que ierusalem dicitur. ysa. ii. et hebr. xii. et apoc. xxi. iudi ciuitatem sanctam ierusalem etc. in qua regnat christus cuius regnum stabit in eternum et edificaberis uirgo israel id est plebs fidelium que israel nominatur. ysa. xliii. et nomine israel pronosabitur sic est in hebreo sed translatio nostra habet assimilabitur. *adhuc ornaberis tympanis tuis.* quia ad litteram in ecclesia conueniunt fideles ad sonitum campanarum ad deum laudendum ideo subditur *Et egredieris in choro ludentium* non dissolute sed deuote litteraliter unus chorus cantat alacriter contra alium. *et adhuc plantabis uineas in montibus samarie.* quod non potest intelligi de redeuntibus a babilonia captiuis quia numquam receperunt terram illam sed illam occupabant gentiles aliunde adducti qui dicebantur samaritani et ideo intelligitur de samaritanis credentibus ad predicationem christi ut habetur iohannis iiii. et ad predicationem apostolorum ut habetur act. viii. fideles autem nomine uinearum designantur ut habetur in pluribus locis sacre scripture et sic tota ecclesia dicitur una uinea propter fidei unitatem dicitur etiam aliquando plures propter gentium et locorum et personarum diuersitatem *et donec ueniat tempus non uindemiabunt.* uindemiatio est fructus uinee colligere fructus autem uinearum huius uite est beatitudo perfecta que non habetur in presenti uita sed futura *quia erit dies in qua clamabunt custodes* id est predicatores *in monte effraym.* id est in ecclesia effraym enim crescens uel frugifer interpretatur et etiam ad litteram in partibus illis predicauit christus et etiam apostoli. *surgite ascendamus* proficiendo de bono in melius *in syon* id est in ecclesiam militantem et triumphantem que syon nominatur ysa. iii. c. et hebr. xii. *exultate in leticia iacob* id est populi christiani et quasi omnes fideles primi descenderunt de iacob. *et hinnite contra caput gentium* id est contra diabolum qui tenebat gentes sibi subditas per ydolatriam quam apostoli pro magna parte destruxerunt per suam predicationem. Verumptamen quia non adhuc omnes credunt christo ideo subditur. *salua domine populum tuum reliquias israel.* Et dicuntur hic reliquie israel omnes creditur generaliter et iudei circa finem mundi conuertendi spiritualiter et sequitur responsio dei. ¶ *Ecce ego adducam eos* etc. quia de omnibus mundi partibus aliqui adducti sunt ad fidem christi et plenius adducentur circa finem mundi *inter quos erunt ceci et claudi*

etc. id est habentes impedimenta ueniendi ad fidem christi que tollentur. potest etiam dici ad litteram quod multi per christum et apostolos et eorum successores fuerunt illuminati corpore et mente et erecti et sanati ab infirmitatibus que sibi non solum corporalibus sed etiam spiritualibus. *in fletu uenient* scilicet uere contriti et in misericordia *reducam eos* que non negatur uere contritis *et adducam eos per torrentes aquarum* id est per sacramenta ecclesie in quibus dantur aque gratie. io. iiii. qui biberit ex aqua quam ego dabo ei non sitiet in eternum etc. *in uia recta* id est in fide catholica *quia factus sum israeli pater* id est populo catholico generaliter et qualis a iudaismo specialiter *et effraym primogenitus meus est.* quia primi uenerunt ad fidem catholicam ut andreas petrus et philippus et nathanael ut habetur iohannis primo fuerunt de regno decem tribuum quod nomine effraym frequenter in scriptura nominatur eo quod primus rex scilicet ieroboam fuit de tribu effraym. iii. reg. xi. et quia post iudeos primo credentes christo pauci fuerunt comparatione uocati sunt gentiles subditur *audite uerbum domini gentes* etc. *qui dispersit israel* id est dispergi permisit per uarias sectas et errores *congregabit eum* in unitate fidei catholice et nomine israel intelligitur quecumque gens ad fidem predestinata ut dictum est supra *redemit enim dominus iacob* sanguine proprio *et liberauit eum de manu potentioris* id est demonis de quo dicitur iob xli. non est super terram potestas que comparetur ei. *et uenient et laudabunt in monte* id est in ecclesia militante et triumphante sic nominata ut dictum est supra. *super frumento uino et oleo.* per que parabolice intelliguntur bona spiritualia que non capiuntur ab hominibus nisi sub similitudine corporalium propter quod scriptura ueteris ac noui testamenti frequenter parabolice loquitur et est ibi sensus litteralis non ille qui per uoces immediate significatur sed qui per res significatas intelligitur sicut cum dicitur iudic. ix. ierunt ligna ad ungendum etc. sensus litteralis non est de arboribus sed de abymelech et sichimitis hominibus et sic in proposito per frumentum et uinum hic intelligitur eucharistie sacramentum quod sub speciebus panis et uini conficitur et per oleum gratia que in hoc sacramento et aliis confertur *et fetu pecorum et armentorum.* id est multiplicatione fidelium secundum quod dicitur psalmo nonagesimo quinto et nos populus pascue eius et oues manus eius. et dicuntur hic pecora minores et armenta maiores *eritque anima eorum quasi ortus irriguus* ex sacramentis noue legis ex quibus aque gratie effluunt in animam *et ultra non esurient.* istud proprie refertur ad statum ecclesie triumphantis ubi appetitus totaliter satiatur *tunc letabitur uirgo* id est uirgines *in choro* scilicet angelorum ad quorum societatem homines assumuntur *et conuertam luctum eorum in gaudium* presentium et eternum *et inebriabo* id est implebo *animam sacerdotum pinguedine.* id est gloria plenitudinis quia non gloriantur tantum de gloria propria sed etiam illorum qui saluati sunt per doctrinam eorum propter quod ultra ceteros sanctos dicuntur habere aureolam ¶ *Hec dicit* hic consequenter ponuntur aliqua ad incarnationem christi pertinentia et primo ponitur illud quod respicit eius ortum secundo conceptus ibi *statue tibi.* Tertio passionis effectus ibi *in diebus illis.* prima in duas partes principalem et incidentalem ibi *et est spes.* circa primum sciendum quod audita christi natiuitate herodes uoluit interficere eum ut habetur matthei ii. et quia non cognoscebat eum determinate interfecit omnes pueros a bimatu et infra qui erant in bethleem et finibus eius ut dicitur ibidem et tunc impleta fuit hec scriptura secundum quod expresse dicit sancto matheo spiritu sancto illuminatus propter quod catholici eam aliter exponere non debent. iudaizantes exponentes quas exponens propter pluralitatem et inutili

[illegible] est igitur sensus *vox in excelso audi-
ta est* in hebreo habetur *vox in rama audita est*
[illegible] allegat matheus sed sciendum quod rama est nomen
equivocum quia uno modo est proprium nomen loci qui
est iuxta gabaa et est alio modo nomen appellativum et sic
significat excelsum non potest autem hic accipi
prout est proprium nomen loci quia rama non est prope
bethleem sed valde longe et per ierusalem intermediam
[illegible] distabat nomen appellativum di-
citur in excelso ad designandum magnitudinem
clamoris mulierum quarum filii interficiebantur *rachel
plorantis filios suos* rachel est sepulta fuit iuxta
bethleem sicut habetur gen. xxxv.
et ideo dicebatur mater civitatis bethleem et ali-
arum circumiacentium sicut dicimus nos [illegible] quorum corpora
requiescunt in ecclesiis [illegible] plorantem non
solum illarum civitatum sed etiam circumiacentium et circum-
adiacentium et sic dicitur plorare in filiabus suis
[illegible] matribus puerorum sicut et sanctum dicimus [illegible]
[illegible] quorum sunt patroni iudei autem aliter dicunt
quod cum iudei ducerentur captivi in babilonem
et transirent iuxta sepulcrum rachel vox de sepulcro
miraculose prodiens fuit audita implorando dei
pietatem pro illis qui captivi ducebantur et hoc
dictum potius super gen. xlviii. non asserendo sed cum
referendo quod dicunt videtur tamen quia dissonat
a dicto evangeliste tum quia non est verisimile quia
[illegible] fuisse expressum .iii. re. vel libro
par. vel in aliquo libro in quibus loquitur de destructione
et ductione illorum captivorum quia iudei fuerunt valde
sollicite scribere ea que erant ad honorem ipsorum et
noluit consolari consolatione humana *quia non sunt*
scilicet amplius viventes presentem vitam [?] quod excludit consola-
tionem *quiescat vox tua etc.* *quia est merces operi
tuo* .i. filiis tuis qui dicuntur esse opera pena [?]
per mortem enim illam temporalem natam primum [?]
[illegible] morientes quantumcumque iusti descende-
bant ad limbum inferni ideo subditur *et revertentur
de terra inimici* ista visio fuit in christi resurrectione
quia tunc sanctos de inferno eduxit et in eius
ascensione quando eos ad celestia deduxit ¶ *et est spes*
[illegible] textus in hebreo et est [illegible] incidentis
[illegible] eius consolationis rachel de pueris occisis
qui ducebantur eius filii [illegible] sepultura ut dictum
est hec continet [illegible] datur sibi consolatio de filiis
suis sic dicens [illegible] effraym enim per quem
intelligitur regnum decem tribuum ut predictum est de-
scendit de rachel per ioseph filium suum et de con-
versione illorum ad deum fit hic mentio cum dicitur *ec-
ce* .s. futura beatitudine *novissimis tuis* .i. filiis tuis
[illegible] revertentur filii .s. tui ad terminos suos .i.
ad ecclesiam [illegible] que est christi [illegible] via [?]
et triumphantem que est [illegible] in futura et hec
fuit impletum partim in apostolis [illegible] que tra-
dencia [?] ad predicationem christi et apostolorum qui fuerunt
de regno decem tribuum et plenius implebitur
circa finem mundi in conversione eorum generali
audiens audivi effraym transmigrantem [illegible]
ex hoc disposui eum revocare ad fidem apertam
[illegible] et subditur in persona sua [illegible] et in fine
mundi [illegible] *castigasti me* per flagellationem
in captivitate *quasi iuvenculus indomitus* in hebreo ha-
betur [illegible] indomita [illegible] sic ille populus
quia adorabat vitulos aureos secundum illud psalmi
cxiii. similes illis qui [illegible] faciunt ea et confidunt in
me domine et queritur non enim potest aliquis ad fi-
dem christi venire nisi gratia dei ipsum preveniente secundum

quod dicitur iohannis vi. capitulo nemo potest venire ad
me nisi pater qui misit me traxerit eum ideo sub-
ditur *postquam enim convertisti me* tua gratia preveniente *e-
gi penitentiam* actus [illegible] recte tamen *et postquam
ostendisti michi* illuminando tenebras cordis mei
percussi femur meum passiones meas reprimendo
confusus sum de hoc quod te tamdiu provocavi et
subditur misericordia deus recipientis cum dicitur
si filius honorabilis michi effraym et ponitur
hic si pro quia quilibet revertens ad deum verum
efficitur honorabilis in conspectu eius *si puer delicatus*
in hebreo habet *solaciosus* .i. materia solacii secundum
illud luce xv. gaudium est in celis super uno peccatore
penitentiam agente *quia ex quo locutus sum* de eo in
vocando ad meritum *adhuc recordabor eius* dando
sibi premium *ideo turbata sunt* .i. pietate commota
¶ *Statue tibi* hic consequenter agitur de christi adventu et di-
viditur in duas quia primo describitur hec [illegible]
secundo subditur fidei dilatatio ibi *hec dicit*. Circa primum
premittitur dispositio populi ad christum que est vera penitentia secundum
quod iohannes eius precursor dicit mathei iii. penitentiam
agite appropinquabit enim regnum celorum et quantum
ad hoc dicitur *statue tibi speculum* explorando proprium
consciam [?] *pone tibi amaritudines* .i. contritionis dolo-
rem *dirige cor tuum in viam rectam* .s. iustitie *in qua
ambulasti* in patribus antiquis qui fuerunt iusti. Ra-
bi salomon dicit quod hec est vera [illegible] hebraica *statue tibi spe-
culam pone tibi* [illegible] *dirige cor tuum in viam rec-
tam in qua ambulasti* quod sic potest exponi *sta-
tue tibi speculam* specula est locus altus unde potest
a longe quis videre est igitur sensus *statue tibi speculam*
q. d. intellectum meditationis ad hunc longe distan-
tem sicut dicitur in principio huius capituli longe deus apparuit
michi *pone tibi palmas* considerando innocentium
victorias qui palmam martirii obtinuerunt tempore
christi nati ut dictum est parte precedenti q. d. iste pal-
me erunt signum nativitatis christi implete *dirige
cor tuum in viam rectam* .i. evangelium quod illam
patitur distortionem sicut lex mosaica [illegible]
que permittebat libellum repudii et similia ut dicitur
deuteronomio xxiiii. et xxiiii. *in qua ambulavit* christus in na-
tura humana assumpta secundum quod dicitur actuum primo
cepit ihesus facere et docere *revertere virgo israel* .s. plebs
predestinata ad fidem *ad civitates tuas istas* .i. ad
ecclesiam militantem et triumphantem que civitates
dicuntur in veteri et novo testamento ut dictum est supra *us-
quequo deliciis dissolveris* carnalibus vacando *filia
vaga* per diversa via *quia creavit dominus novum* [illegible] in
incarnatione misterium et loquitur de futuro per mo-
dum preteriti propter certitudinem prophetie et ponitur ibi quia tamquam
redditur causa respectu precedentis littere q. d. de dimit-
te vitam carnalis adveniente christi incarnatione et i-
cohoa spiritualem *femina circumdabit virum* quod fuit im-
pletum in maria que christum [illegible] perfectum sapientia et
virtutibus ab instanti incarnationis in utero suo
circumdedit. *Hec dicit* hic consequenter ponitur dilatatio
fidei christiane que sequuta est ad christi adventum et cum
eum de [illegible] dicit *et verbum istud in terra iuda*
nomine iude intelligitur omnis vere penitens et confitens
deum ad literam etiam secundum expositores hebreorum
ut declaratum est supra xxiii. et sic tamen iuda est
[illegible] credentium christum confitentium *cum convertero captivitatem eorum*
de servitute peccati ad gratie libertatem *benedicat tibi dominus
pulcritudo iustitie etc.* sic enim omnes fideles in ecclesia
que est pulcritudo iustitie *et mons sanctus* multiplica-
tur in bonis spiritualibus et temporalibus que multiplicantur
in sacra scriptura frequenter dicitur dei benedictio
et habitabunt in eo .i. in ecclesia que dicitur mons sanctus

ut habetur super sedem apostoli . iudas . i. quilibet fidelis confitens christum verum ... est eorum civitates i. civitatis fidelium quia ... hec conveniunt per consensum sanctificaverunt ... [illegible] ... mea ... [illegible] dicit ... [illegible] fecit hoc ... et innumerabiles ... [illegible] i. pastores ... maiores et minores laborantes in agro domini et gregem domini pascentes quia inebriavi i. gratia replevi animam lapsum i. primo ... peccato ... [illegible] ... de sopore suscitatus sum . verbum ... [illegible] ... quas viderat venturas super populum suum fuerunt quasi somnus ... [illegible] audita redemptione fienda per christum fuit quasi excitatus sicut de iacob dicitur gen. xlv. quasi de gravi sompno evigilans ... dixit quia ioseph filius suus adhuc vivit et sompnus meus dulcis michi i. versus in dulcedinem ... solatium supervenientium . Ecce dies veniunt i. tempora novi testamenti . quod dies ... ro. xiii. nox precessit dies autem appropinquabit et seminabo domum israel et domum iuda i. ecclesiam que est domus credentium et confitentium christum semine hominum et iumentorum i. sapientium et simplicium ... hoc modo ... [illegible] ... etiam videmus simplices sapientibus ... [illegible] ... multiplicatos ... potest etiam hoc intelligi spiritualiter de credentibus ex iudeis quorum alii fuerunt sapientes et litterati a principio sicut nathanael et paulo et plures alii et aliqui simplices ... [illegible] ... magis ... [illegible] ... simplices et illiterati et sicut vigilavi super eos ut evellerem et demolirer ... [illegible] ... babilonicam et romanam sic vigilabo super eos ut edificem et plantem . quod impletum est ... [illegible] ... [illegible] ... In diebus illis ... hic ponitur ... passionem christi timebat ... [illegible] ... dicere consueverunt ... [illegible] ... pro peccato ... [illegible] ... ad ... [illegible] ... in passione christi ... [illegible] ... est ... [illegible] ... et ideo ... illud non ... [illegible] ... membra christi per baptismum ... [illegible] ... christi ... per ... liberati a peccato ... [illegible] ... [illegible] ... sua ... [illegible] ... sed ... [illegible] ... Ecce dies . hic ponitur ... [illegible] ... legis evangelice ... [illegible] ... ponitur ... primo ... legis ... [illegible] ... edificatio ibi ecce dies venient i. tempora novi testamenti et feriam domui israel et domui iuda i. fidelibus christi ... [illegible] ... generaliter et ... [illegible] ... specialiter secundum quod ... [illegible] ... oportet ... [illegible] ... fedus novum i. legem novam ... [illegible] ... [illegible] ... patribus eorum ... [illegible] ... quia lex fuit nova . ista autem ... [illegible] ... iudicia ... [illegible] ... tempore ... [illegible] ... ex terra de egypto ... fuit lex in ... [illegible] ... pactum quod irritum fecerunt ... [illegible] ... [illegible] ... [illegible] ...

...eg. ...[illegible]

... [illegible] ... dicit ...

legis cum dicitur et hoc erit etc. post dies illos i. post cursum veteris testamenti dabo legem meam in visceribus eorum etc. quia christus legem evangelicam non scripsit in ... vel tabulis materialibus sed in humanis cordibus et potissime quando super credentes misit spiritum sanctum in die pentecostes ideo subditur et non docebit ultra vir proximum suum etc. quia illi ... ad ... immediate sunt conversi de peccato ad legem novam et postea ... sanctum habuerunt scientiam a deo infusam et similiter generaliter intelligatur ad statum triumphantis ecclesie ... omnes ... immediate ... divinam essentiam. Hec dicit dominus qui dat solem in lumine diei etc. ordinate disponens omnia . si defecerint leges iste etc. non mutabiles a me supposite . quia dicunt sunt stabiles ita fideles stabunt coram me quod perfecte implebitur in ecclesia triumphante . si mensurari potuerint . etc. i. sicut non possunt mensurari sic non abiciam universum israel quia aliqui eorum vocati ad fidem christi et plene vocabuntur alii ... circa finem mundi . Ecce dies . hic consequenter agitur de civitatis edificatione et secundum quod dicunt hic ... et ... quantum ad hoc non potest hoc intelligi de edificatione facta per salamonem et neemiam quia non fuit tante amplitudinis sicut ista describitur Item quia infra dicitur sanctum domino non evelletur et non destruetur ultra in perpetuum . Civitas autem edificata per salamonem fuit destructa per caldeos et templum in ea existens et civitas edificata per neemiam et templum destructa fuit per romanos et ideo dicit quod ieremias loquitur de edificatione ... et templi in adventu messie quem ... expectant iudei ... et templum a deo edificatum materiale ... et lacius quam unquam fuit . Sed hoc dictum fundatur super erroneum fundamentum scilicet quod adventus christi futurus sit qui iam venit ... ideo ... et alii expositores ... dicunt quod non potest intelligi ad litteram de edificatione ... visibilis sed spiritualis que edificata est a christo de vivis lapidibus scilicet christi fidelibus secundum quod dicitur apoc. xxi. vidi civitatem sanctam ierusalem etc. cuius edificatio hic parabolice describitur . Ecce dies veniunt etc. i. tempora novi testamenti et edificabitur civitas i. ecclesia de qua dicitur psalmo lxxxvi. gloriosa dicta sunt de te civitas dei . a turre ananeel . ananeel interpretatur gratia dei per turrem igitur ananeel metaphorice intelliguntur apostoli et alii credentes primitivi qui ad ... turris fuerunt solidati per gratiam spiritus sancti descendentis super eos in die penthecostes . in signo visibili et isti lapides primarii fuerunt iudei sed quia postea fuerunt gentiles ad fidem devote conversi ... edificatio ... subditur usque ad portam anguli sicut ... in angulo sic iudei et gentiles in christo ... quod dicit lapis angularis et quia etiam ... non solum ... iustos sed ... quantum ad ... ad ... et exibit ultra ... ad ... per ... quod exprimitur ... super collem gareb . per quod intelliguntur ... ab ... gareb enim interpretatur ... et circuibit goatha . quod interpretatur ... et omnem vallem cadaverum per quam intelliguntur ... et cineris i. ... secundum illud ... infans ... et ... umbram mortis i. ... habitantes usque ad torrentem cedron qui interpretatur tenebre ... ad lucem ... in dei obedientia ... [illegible]

ideo subditur. Et usque ad angulum porte equorum orientalis. et dicitur hic equi qui agunt in festo ... sanctum secundum quod dicitur ... qui ... agunt hii filii dei qui sunt et ad illum ... sessor ad equum. Sanctum domini non euelletur etc. quia cultus dei ab ecclesia non tollet etc. sed permanebit usque ad finem mundi et tunc non destruetur sed magis perficietur in patria ubi ecclesia ... et ... secundum illud ps. lxxxiii. beati qui habitant in domo domine in secula seculorum laudabunt te ... sic ... uidetur michi tamen saluo meliori iudicio quod locus iste potest exponi de reedificatione ierusalem per adrianum imperatorem post destructionem factam sub tito et uespasiano in qua edificatione muri ierusalem fuit dilatatus in tantum quod loca dominice passionis et sepulture fuit ibi inclusa ut dicit hugo florentinus et alii hystoriographi qui tunc erant extra ierusalem per romanos destructam ut patet iohannis xix. et hebr. xiii. et illam tradidit adrianus christianis habitandam prohibens ne aliquis iudeus habitaret ibidem sic enim potest exponi littera. Ecce dies etc. et hedificabitur ciuitas. scilicet ierusalem domino. id est ad honorem domini quia soli christiani ibi habitare fuerunt permissi ut dictum est. A turre ananeel usque ad portam anguli ab antiquo fuit in ierusalem quedam turris et quedam porta sic nominate ut habetur ne. iii. et iiii. reg. xiiii. et inter ista duo loca erat quasi longitudo ciuitatis et quia in latere aquilonari fuit dilatatus murus ut dictum est ideo sequitur et exibit ultra. scilicet antiquam clausuram norma mensure. scilicet ierusalem ad includendum loca predicta / ideo subditur super collem gareb. id est montem caluarie ubi christus fuit passus immo enim eidem loco aliqui nominant pluribus nominibus sicut mons synay nominatur etiam mons oreb et mons dei et circuibit goatha. ille idem ille locus qui io. xix. dicitur golgotha sic enim frequenter uariantur nomina locorum per longitudinem temporis sicut sichem ... nominatur. sichar. ille locus qui uocatur sichem gen. xxxiii. et omnem uallem cadauerum sic nominatam quia ibi proiciebantur ad ... et quorum cadauera ibi remanebant et eadem ... regio mortis et cineris. quia ibi fiebant diuerse ... et ibi aliqui comburebant quorum cineres remanebant usque ad torrentem cedron. scilicet exclusiue dilatatus est murus predictus ... torrentem cedron ... descriptionem ciuitatis factam ab illis qui uiderunt eam et usque ad angulum porte equorum. sic nominate quia equi per illam adducebantur pro aquatione in torrente cedron et dicitur orientalis ad differentiam alterius porte que dicitur porta equorum que erat ... templi sic nominata eo quod homines equitare poterant usque ad ... illam sed inde descendendo ... equos procedebant pedes usque ad templum sicut dictum fuit ... iii. et ista erat in parte occidentali ciuitatis sicut et templi illa uero magis in parte orientali. Sanctum domini non euelletur etc. id est sepulcri edificium quod saraceni capientes ciuitatem non destruxerunt sed magis honorifice reseruauerunt usque hodie sicut dicunt illi qui uiderunt et in scriptis reliquerunt.

Verbum. XXXII

Supius ieremias passus est iniurias a falsis prophetis et sacerdotibus. hic iterum patitur iniurias a regibus et primo a regibus secundo a principibus capitulo xxxvii. prima in duas quia primo patitur iniuriam a sedechia rege secunda ioachim in eius facie capitulo xxxvi. iste tamen ioachim regnauit ante sedechiam ut dictum est supra capitulo xxv. quod iste

...

... [illegible] ... ierusalem ... [illegible] ... in sexto anno ... [illegible] ... captiuitate ... a caldeis ... [illegible] ... loquebatur ... [illegible] ... ea tamen sedechias hoc ... loquebatur de mandato dei et ... ex eius instinctu itaque non peccauit nec loquitur ut est supra xx. capitulo ... et erit ibi donec uisitem eum. scilicet in morte que est ultima uisitatio dei quantum ad presentem uitam. Et dixit hic continue respondet ieremias ... diuiditur in duas partes quia primo ... secundo sedechie ... liberatio ... liberationis facte per christum ... primo ... secundo ibi capitulo xxxiii. prima in duas quia primo ... liberatio populi secundo ponitur confirmatio ... et oratio. Primum ostenditur per hoc quod ex ordinatione diuina patruelis ieremie uenit ad eum offerens ei ... agrum suum et ... monitione ieremias emit ut sic non solum uerbo sed etiam facto quod possessiones destructe et caldeis iterum emerentur a iudeis post reditum de babilone et secundum hoc per litteram aliquibus exceptis que exponentur. Et dixit ieremias hoc non refertur ad litteram immediate precedentem ita quod sit responsio ieremie facta sedechie ... ad principium capituli ubi dicitur uerbum quod factum est ad ieremiam a domino. scilicet de liberatione populi sed quia relatio sibi facta in carcere ... ... et ... ieremias ... reuelationem sibi factam. Et dixit ieremias. scilicet ... cum eo erat in carcere ... et ... consolationem Ecce anamaeel patruelis tuus. id est filius patrui tui. et appendi ei argentum septem stateres. stater est ... secundum quod dicit ... et scripsi in libro. id est in carta que solet fieri de talibus emptionibus et signaui. scilicet sigillis debitis et adhibui testes ... et accepi librum possessionis. id est emptionis ... sigillis debitis et stipulationes. id est ... et responsiones uendentis et ementis ut ... et ... experientia et signa foris ... clausum et sigillatum quod fiebat antiquitus ut ... posset homo uidere uirtutem carte clause unde in hebreo sic habetur et dedi librum. id est scripturam ... et pone illos in uase fictili ut permanere possint diebus multis. id est usque ad ... babilonie captiuitatis sic enim ... ille ... in uase fictili ... et ... in lapideo uase ... aliquo ... ps. lapideum ... simile factum est ... Et oraui. hic ... ponitur confirmatio ... per hoc quod ieremias ... a domino ... de ... emptione ... ciuitas est de proximo capienda ... et dominus respondit quod post captiuitatem ... sua ... secundo ibi ... ieremie ... et secunda ... responsio ibi et factum est. Sua prima pars ... exceptis aliquibus que declarantur. heu. heu. heu. ... ponit ad ... dolorem ... de destructione ... et populi. In fortitudine tua magna et in brachio ... est eadem ... [illegible]

in deo meo qui ipse est brachium dicitur eius potens
[illegible] non erit tibi difficile omne
verbum [illegible] quodcumque fieri possibile qui facis
misericordiam [illegible] prodiuor et ad miserandum
[illegible] qui nullo
potest sine eo [illegible] nisi quantum revelauit
[illegible] comprehensibilis [illegible] de
[illegible] tenaciter teneat
[illegible] qui posuisti signa et portenta
[illegible] signa [illegible]
[illegible] in egipto
[illegible] hoc fecit
[illegible] poene [illegible] in longi
[illegible] significat [illegible] ut [illegible] mors
[illegible] importantia de uo
[illegible] in libro per extensionem
[illegible] usque ad diem
[illegible] in israel et in hominibus
aliarum gentium et fecisti tibi nomen ostendendo
quia tu es deus israel sicut est dies hec. i. sicut ap
paret in presenti. Cetera patent usque ibi. Ecce mu
[illegible] adiuta cum [illegible] ad
[illegible] et prede ad proiciendum
lapides intra ciuitatem et [illegible] ad [illegible]
[illegible] de pari cum illis qui defendunt muros a facie
gladii et famis et pestilentie. quia multi de
illis qui erant in ierusalem [illegible] gla
dio et multi fame et multi a ceteris corrupti. et
tu dicis michi domine deus eme agrum. q. d. hoc est
mirum in [illegible] israel. Et factum est
hic continuo ponit domini responsionem et primo de
[illegible] destructionem [illegible]
[illegible] usque ibi. et de modo i
[illegible] dominatibus. i. [illegible] terra
[illegible] illis [illegible] posita et ibi [illegible]
[illegible] altaria ydolorum ad maiorem [illegible]
facientes malum ab adolescentia sua adolescentia
populi israel dicitur [illegible] de egipto ut dictum est supra
[illegible] et [illegible] ut [illegible]
[illegible] ad orationem. exo. xxxii. quia in furorem et indigna
tionem [illegible] mihi [illegible] hec. i. digna vindicta
et punitione mee adiecit a tempore quo edificauerunt eam
et hoc fuit tempore salomonis qui [illegible] edificauit [illegible]
[illegible] et [illegible]
[illegible] ut dicitur [illegible] et [illegible]
[illegible] auferetur de conspectu meo propter
destructionem. cetera patent usque ibi. Et uerterunt ad me
[illegible] propter [illegible] [illegible]
[illegible] et posuerunt ydola etc. hoc [illegible]
fuit tempore [illegible] et edificauerunt
excelsa baal que sunt in valle. Et [illegible]
[illegible] altaria in valle tamen [illegible] altari
[illegible] altare domini ut initiarent [illegible]
[illegible] de modo [illegible]
est supra [illegible] Et nunc hic ponit redemptio
[illegible] de reductione populi et primo [illegible]
[illegible] et nunc [illegible] propter
hec dicit dominus deus israel ad ciuitatem hanc. [illegible]
[illegible] de qua nos dicimus tradetur et
[illegible] etc. in veritate [illegible] sed quod
[illegible] ad hanc [illegible] et [illegible]
responsio domini. Ecce ego congregabo eos de uniuersis
etc. et loquitur de destructione captiuitatis babilonis
[illegible] salmanasar regem assiriorum
[illegible] montes caspios
non est adhuc reducta et ideo [illegible]
[illegible] hec intelligendum [illegible]
tempore generali quia alii populi de babilone

[illegible] in valle filii ennon [illegible] excelsa

reducta fuit in magno tempore adulatorum postmus
ut patet in neemia et libris machabeorum. Et dabo eis
cor unum et viam unam quia a tempore illo non legitur populus iudeorum
[illegible] ad ydolatriam declinasse. ut timeant me
vniuersis diebus. quod impletum est in credentibus de iu
deis et feriam eis pactum sempiternum. quod aliqui ex
ponunt de lege noua cum non succedet alia [illegible]
[illegible] tamen [illegible] patrum [illegible] quod potuit exponi
de pronunciatione reductionis captiuitatis babilonice et con
seruatione populi in terra. et non desinam eis benefacere
quam diu stabunt in obedientia [illegible] cum prouisione
sunt sub [illegible] ut dictum est supra. xxxiii. et letabor
et letabor super eis cum bene eis fecero. deus enim non
delectatur in pena sed in beneficiis largiendis. et plan
tabo eos in terra ista in veritate etc. fuerunt ita quod non
euellerent per captiuitatem quamdiu adheserunt michi
sed postquam negauerunt eum coram pilato dicentes
non habemus regem nisi cesarem expulsi sunt de
terra illa per titum et vespasianum et per orbem disp
ersi sunt. Adduxi super populum istum omne malum hoc
grande. i. destructionem populi ciuitatis et populi. sic adduc
am super eos omne bonum non simpliciter et absolute
sed sub determinatione. ideo subdit quod ego loquar
ad eos. i. reductionem de captiuitate ad terram pro
priam. ideo subdit et possidebunt agri. etc. et
patet sensus usque ibi et scribent. i. emptores in libro.
i. in carta et ponent hec singula propter plura sicut
exo. viii. uenit musca grauissima. i. multitudo mus
carum. etc. et imprimetur signum. i. sigillum. et testis
adhibebitur etc. loquitur enim tantum de regno duarum
tribuum. i. iude et beniamin tenentium enim de ba
bilone non receperunt regnum samarie sed manebant
ibi gentiles qui dicebantur samaritani etiam tempore
xpi. et in ciuitatibus que ad austrum sunt. hic enim
de sorte iude que erat in parte australi terre pro
missionis sicut habetur iosue xv. capitulo.

Et factum est. XXXIII

Hic continuo describit [illegible] factam per xpm et quia talis re
uelacio est ardua, ideo primo premittitur quedam prefacio
secundo subditur [illegible] ibi. quia hec dicit. Circa pri
mum ponitur ordo reuelacionis respectu precedentibus
dicitur secundo et locus [illegible] et auctor. hec
dicit dominus qui facturus est etc. in [illegible] cum xpi ali
[illegible] est ideo per [illegible] et corpus forma
tum est virtute spiritus sancti et anima plena est ple
nitudine gratie. clama ad me. sicut sancti predecessores
tui clamauerunt ad me pro promissione xpi et exaudiam te.
debito tamen tempore et annunciabo tibi. et nunc gran
dia et firma futura. i. misterium redemptionis fiende
per xpm quod est quid maximum et stabilissimum.
que nescis quia istud misterium non est comprehensibile
[illegible] humane. Quia hec dicit. hic continuo prenun
ciacio. ibi primo describit modo redemptionis secundo
persona redemptoris ibi. Ecce dies. prima adhuc in
duas. quia primo breuiter repetitur populi captiuitas
secundo xpi redemptio. Ecce ego. ut sic opposita iuxta se po
sita magis elucescant. Circa primum dicit hec dicit do
minus ad domos etc. et subdit que destructe sunt.
Tunc enim [illegible] obsessa a caldeis. ut dictum
est capitulo precedenti et per machinas proicientium la
pides intra ciuitatem domos iam in parte [illegible] destruxerat
et ad muniendum. i. gladii et uini et uictualium
que iam [illegible] contra [illegible] in ciuitate et ad gladium
venientium ne dimitterent eum caldeis. quoniam enim
exercitus caldeorum semper augmentabatur et implebant

eos. i. domos

[illegible]

eas. s. domos ierusalem expiantes cadaveribus hominum quos percussi. caldei enim illis interfectionibus fuerunt quasi instrumenta dei et executores iustitie eius ut frequenter dictum est supra. ¶ Ecce ego hic consequenter ponitur medicina sive redemptio. Circa quod sciendum quod totum residuum huius capituli exponunt hebrei. s. de tempore messie dicentes illud esse ad implendum quod iam est ad impletum dicitur igitur in persona redemptoris Ecce ego obducam eis cicatricem. cum enim cicatrix vulneris est obducta tunc est vulnus perfecte sanatum et sanitas perfecta data est per christum et non per alium Et revelabo illis deprecationem pacis et veritatis. i. pacem et veritatem pro qua deprecati sunt patres veteris testamenti ideo christo nato clamavit angelus. luce. ii. gloria in altissimis deo et in terra pax hominibus bone voluntatis Et convertam conversionem iuda et conversionem ierusalem. i. convertentium peccata sua et venientium ad ecclesiam que nominatur ierusalem ysaie. ii. et heb. xii. et apoc. xxi. Et edificabo eos sicut a principio. principium edificationis fuit in exitu de egypto que edificatio fuit per signa et miracula divine virtutis ut patet in exo. et libro numerorum in pluribus locis/ et hoc modo edificata est in ecclesia in adventu salvatoris ut patet in evangelio Et emundabo illos ab omni iniquitate sua etc. hoc non possunt exponere iudei de aliqua salvatione temporali populi preterita quia dicunt quod in omni persecutione et afflictione quam sustinuit usque nunc et sustinebunt usque ad adventum messie semper expiatur aliqua pars pene debite pro vituli adoratione et ideo ista emundatio proprie intelligitur de christo qui per suum sanguinem lavit nos a peccatis nostris que est perfecta mundatio propter quod illis quos lavat per baptismum non imponitur aliqua pena satisfactoria pro peccatis preteritis quia baptismus delet penam et culpam Et erit michi in nomen etc. et sequitur cunctis gentibus terre. quia in omnibus sunt aliqui credentes christo in quibus nominatur et laudatur et ante finem mundi perfecte implebitur Que audierint omnia bona. s. assumptionis nature humane operationis miraculorum eductionis de inferno et translationis ad celum Et pavebunt et turbabuntur. iste pavor et ista turbatio non sunt ire vel impatientie sed admirationis permagnifice. dum nunc in predictis adhuc audietur in loco isto. etc. secundum quod dicunt hebrei. s. hic est methaphorica locutio ita quod per homines et pastores intelliguntur populi rectores et per pecora iumenta greges intelliguntur subditi eorum unde quod in fine dicitur adhuc transibunt greges ad manum numerantis. sic exponunt i. populi sub manu regis in capite eorum precedentis. et in regem intelligit messiam venturum. quem nos confitemur venisse et secundum hoc exponenda est sic littera Adhuc audietur in loco isto. i. in ecclesia nomine ierusalem significata eo quod ibi fuit inchoata per christi predicationem passionem et resurrectionem et spiritus sancti missionem Quam vos dicitis esse desertam. per caldeos in corporalibus et per demones in spiritualibus et quid audiatur subdit vox gaudii et vox letitie quod fuit impletum in christi nativitate angelis deum iocunde laudantibus luce secundo et in spiritus sancti missione quando apostoli aliique credentes variis linguis loquebantur magnalia dei attinet secundo vox sponsi. i. christi. ibidem predicantis et vox sponse. i. ecclesie deum laudantis ut iam dictum est de apostolis Et portantium vota in domum domini quod videmus impletum in credentibus cum divinis laudibus ad ecclesiam portantibus vota sua Reducam enim conversionem terre sicut a principio. i. per miracula reducam homines ad fidem sicut populum per miracula eduxi de egypto. Adhuc erit etc. habitaculum pastorum etc. i. apostolorum et successorum eorundem in ecclesia

dei in civitatibus montuosis. etc. i. in omnibus mundi partibus exprimuntur tamen in speciali ierusalem et iuda et loca illa propinqua quia ibi incepit ecclesia prout etiam synagogam distinguitur et hoc per predicationem christi et apostolorum propter quod dicit eis act. i. eritis michi testes in ierusalem et in omni iudea et samaria et usque ad extremum terre quia quando pastores et populares sunt sub uno rege christo cui subditur adhuc transibunt greges in manum numerantis. i. christi regis cui cognitus est numerus electorum Ecce dies. hic consequenter describitur plenius redemptor et primo quantum ad veram humanitatem cum dicit germinare faciam david germen iustitie quia christus secundum carnem descendit de david. et primo et quod de christo intelligatur ad litteram patet per translationem caldaicam que sic habet in loco isto In diebus illis et in illo tempore suscitabo david messiam iustum secundo describitur quantum ad divinitatem cum subditur Et hoc est quod vocabunt eum dominus iustus noster. et ubi translatio nostra habet dominus in hebreo habetur nomen domini tethagrammaton quod de solo deo non dicitur sicut dictum fuit plenius supra. xxiii. ubi a simile auctoritas ponitur propter quod de expositione transeo breviter quia ibi potest recurri pro veritate huius auctoritatis quod non est hic ad plenum expositum sciendum tamen quod sicut illam auctoritatem falsificaverunt iudei ne cogerentur deitatem christi confiteri sic et istam dicentes quod hec est littera In diebus illis salvabitur iuda et ierusalem habitabit confidenter. et in hoc dicunt verum sed illud quod sequitur falsificant dicentes et iste qui vocabit eam dominus iustus noster. ita quod nomen domini tethagrammathon loco cuius habemus dominus non referatur ad messiam sed ad deum qui mittet eum et edificabit novam ierusalem secundum eorum errorem ut dictum est. s. xxxi. capitulo et sic dicitur vocare eam inquantum ipsam tunc edificabit sed falsificatio ista apparet per translationem caldaicam que ubi nos habemus et hoc est quod vocabunt eum sic habet et hoc est nomen quo vocabitur ei. et ideo aliqui correctores nostri qui sic correxerunt et hoc est quod vocabit eum viri in hoc aliquomodo sequuntur falsificationem predictam Non interibit viri de david. hoc impletum est in christo qui secundum carnem est de tribu sacerdotali et regia que erant coniuncte et eius regnum et sacerdotium sunt eterna secundum quod deducit apostolus ad hebreos satis diffuse Qui offerat holocaustomata. oblatio enim christi in cruce continet in se perfecte virtutem omnium sacrificiorum veteris legis et ideo designatur hic per plura et varia sacrificia veteris legis et illud sacrificium offertur cotidie in ecclesia in quo christus est sacerdos et hostia Si irritum potest fieri pactum meum etc. illud pactum habetur gen. viii. nox et dies non requiescent est igitur sensus sicut illud pactum fuit firmum ita illud quod dicitur hic de regno et sacerdotio. Sicut enumerari non possunt etc. istud impletum est in christo descendente de david cuius semine sunt fideles per orbem multiplicati sicut stelle celi Numquid non vidisti quod populus hic. s. babilonis locutus sic dicens Due cognationes. s. iude et beniamin quas elegerat dominus aliis decem captivatis prius per regem assyriorum. Abiecte sunt. sic loquebantur caldei postquam destruxerunt regnum duarum tribuum estimantes quod illud regnum numquam deberet resurgere ideo subditur Si pactum meum inter diem et noctem ut sibi continue succedant quamdiu durabit generatio hominum Et leges celo et terre non posui. dicit hic celi leges motus celi et influxus stellarum et leges terre productio terre nascentium Equidem et semen iacob et david servi mei proiciam. hic dicit quod sicut iste leges sunt firme et stabiles sic semen iacob et david erit semper coram me

stabile ut non assumam de semine eius principes. quod impletum potissime est in Christo et apostolis et eorum successoribus. ps. xliiii. constitues eos principes etc.

Verbum quod XXXIIII

factum est hic etc. predicit Sedechie finem et dividitur in duas quia primo predicit finem Sedechie regis. secundo arguit ipsum et populum dei de transgressione divine legis ibi. Verbum quod factum est. Circa primum ponit tempus cum dicitur quando nabuchodonosor rex babilonis etc. et ista obsidio cepit .x. anno Sedechie et anno .xi. eius capta fuit civitas ut dicetur infra .xxxix. et de ista captione subditur. Ecce ego tradam civitatem hanc. et subditur finis Sedechie et primo quantum ad malum penetum dicitur. Et tu non effugies de manu eius. etc. quia exercitus caldeorum comprehendit Sedechiam fugientem et adduxit eum ad regem babilonis in reblam ut dicetur infra .xxxix. ideo subditur. et oculi tui oculos regis babilonis videbunt et os eius cum ore tuo loquetur. sicut dicitur infra .xxxix. quia locutus est ad eum iudicia eum arguendo de infidelitate et periurio propter quod fecit occidi filios suos coram eo et postea ipsum excecari et in babilonem duci. secundo predicitur finis Sedechie quantum ad bonum cum dicitur non morieris in gladio. i. morte violenta. sed in pace. i. naturali hic morte et sepelieris honorifice ideo subditur. et secundum combustiones patrum tuorum. etc. in sepultura enim regum comburebant aromatica non solum contra cadaveris fetorem sed etiam ad defunctum honorem. et ve domine plangent te cantando carmen lugubre sicut in sepulturis solempnibus ceterum patet in sequentibus. hec ei super erant .s. munitum capte .s. ihrlm lachis et azecha aliis omnibus iam captis a caldeis. Verbum hic consequenter arguit regem et populum de transgressione divine legis et dividitur in duas partes quia primo ponitur transgressio. secundo transgressionis punicio ibi. Propterea. Circa primum sciendum quod exo. xxi. dicitur si emeris servum hebreum sex annis serviet tibi in anno septimo egredietur liber gratis ita quod non poterit ultra teneri nisi vellet remanere. tempore vero Sedechie regis et ante tenuerant servos et ancillas domini per avariciam suam tamen ad monicionem Jeremie et aliorum bonorum rex Sedechias et eius subditi statuerunt firmiter dimittere servos suos hebreos et ancillas secundum preceptum legis. et ut hec concordia esset firma sciderunt vitulum in duas partes et inter illas partes transierunt rex et principes ad significandum quod sic esset dignus occidi et dividi in frusta sicut ille vitulus qui contravenerit. et tali modo confirmandi aliquid tunc temporis erat potissimus. verumptamen isti postquam dimiserunt servos et ancillas cupiditate ducti retraxerunt ad se redigendo in servitutem. et sic non solum peccaverunt contra legem divinam sed etiam contra statutum proprium pena mortis firmatum ut dictum est et secundum hoc propheta patuit excepto predicimus. i. solempniter denunciastis. et vocastis nomen meum. quia illud pactum ad maiorem solempnitatem fuerat factum in domo domini et in nomine ipsius et sic transgressio erat quodammodo in iniuriam et irreverenciam nominis domini. Propterea hic consequenter ponitur transgressionis punicio cum dicitur ecce ego predico vobis libertatem. ita quod non sitis servi mei. nec ego dominus vester ad vos deffendendum. ideo subditur et ad gladium et ad famem et ad pestem. a quibus vos non protegam et dabo vos in commocionem cunctis regnis terre. eiciendo vos in captivitatem. est hyperbole ad designandum magnam iudeorum dispersionem quia tunc non fuerunt dispersi per totum orbem sed postea per romanos et dabo viros qui prevaricati sunt fedus meum. i. legem exodi predictam et non observaverunt verba federis. i. statuti sui predicti propter quod exponendo subditur vitulum quem conciderunt. etc. i. pactum secundum vituli confirmatum modo predicto certa patet usque ibi et in manu exercitui regis babilonis qui recesserunt a vobis cum enim exercitus isti obsedissent ihrlm .x. anno Sedechie ipse et subditi sui fecerunt pactum predictum de dimissione servorum ad impetrandum dei auxilium et postea exercitus egipti venit ad levandum obsidionem caldeorum de ihrlm quod audientes caldei dimiserunt obsidionem et occurrerunt egipciis et tunc iudei credentes esse liberati a caldeis retraxerunt ad se servos suos quos dimiserant liberos sicut nisi in preclo potenti fecerunt deo promissiones et nota sed transeunte periculo nichil faciunt. propter quod ex dicto iudicio egipcii territi redierunt in egiptum et similiter caldei ad obsidionem ihrlm quam dimiserant ideo subditur. Ecce ego precipio. s. terrificacionem egipciorum et reducam eos. s. caldeos in civitatem hanc. .s. ihrlm ad destruendum ipsam.

Verbum. XXXV

Supra Jeremias passus est iniuriam a Sedechia rege hic patitur iniuriam a ioachim eius fratre ista iniuria fuit prior precedente quantum ad tempus ut dictum est supra .xxvi. et dividitur in duas partes quia primo Jeremias arguit regem et populum de inobediencia. secundo ex hoc patitur iniuriam. ca. xxxvi. primum declaratur exemplo rechabitarum. ideo primo ponitur exemplum. secundo applicatur ad propositum ibi et factum est. Circa primum ponitur tempus cum dicitur in diebus ioachim filii iosie. qui regnavit ante Sedechiam ut dictum est supra .xxii. capitulo. Vade ad domum rechabitarum. i. ad domum in qua sunt hospitati ut videbitur infra et introduces eos in domum domini. per hoc non intelligitur templum sed edificia ad ipsum pertinencia ideo subditur in unam exedram. i. cameram thesaurorum. erant enim plures thesauri templi quia aliqui custodiebant vasa aurea alia argentea alii vestes sacerdotales et consimilia et propter ipsum habebant edificia pro reposicione talium et pro sua habitacione. et dabis eis bibere vinum. i. offeres quia ipsi non biberunt ut infra dicetur nec istud preceptum domini et execucio eius per Jeremiam fiebant ad hoc quod ipsi biberent sed ut probaretur eorum obediencia ad ionadab patrem suum qui prohibuerat vinum potum et assumpsi iezoniam. etc. isti omnes erant de rechabitis. filii ... hominis dei iste fuit propheta secundum quod dicitur .xxi. propter quod .i. confidencius fuit ad locum illum cum rechabitis. qui erat iuxta gazophilacium principum. sic nominatur eo quod oblaciones principum ibi servabantur super thesaurum. i. super locum thesauri maasie filii sellum qui erat custos vestibuli. i. loci ubi reponebantur vestes sacerdotum ... patet usque ibi obedivimus igitur ionadab unde ab isto incepit modus vivendi rechabitarum

per tales eorum modum vivendi ostendebant tantummodo se esse peregrinos in presenti vita et transire ad vitam manentem. et dicunt doctores hebrei et latini quod isti descenderunt de iethro socero moysi. Cum autem ascendisset nabuchodonosor rex babilonis ad terram nostram etc. hoc dicunt ad suam excusationem de hoc quod pro tunc manebant infra domum in ierusalem ut dicitur in principio huius capituli. quasi dicunt nos fecimus hoc invite compulsi quia non habemus legem. ¶ Et factum est. hic applicatur ad propositum quia rechabite firmiter obediebant homini et rex ioachim cum populo suo nolebat obedire deo omnium patri et creatori ex quo concluditur quod merito erant arguendi et puniendi et patet littera paucis exceptis. ¶ Ego autem locutus sum ad vos per prophetas meos de mane consurgens et loquens. i. sollicite et diligenter. Vocavi illos. per prophetarum verba et attrahendo eos per beneficia et deterrendo per flagella. et non responderunt michi verba prophetarum renuentes audiendo et beneficiis meis regratiando et timore flagellorum a malis se retrahendo cetera patent in littera

Et factum est XXXVI

hic consequenter inducitur militia ieremie secundo ab eo relinquitur prophetia ubi et factum est primo in tres quia primo describitur secundo liber eius obustus ibi. misit itaque tertio ad mortem queritur ibi et precepit. Prima in duas quia primo ponitur militie ordo secundo ieremie reclusio secunda ibi et precepit. occasio autem reclusionis fuit quia arguebat vitia regis et populi denuncians super eos ventura flagella dei nisi a peccatis resilirent circa primum ponitur tempus cum dicitur in anno quarto ioachim etc. et sequitur ex diebus iosie cepit ieremias prophetare ut dictum est supra in principio huius libri. si forte audierit domus iuda etc. per hoc non intelligitur in deo aliqua ignorantia respectu futuri sed per hoc non intelligitur in deo aliqua ignorantia respectu futuri sed per hoc designatur libertas arbitrii per quam rex et populus poterant a malis suis recedere cetera patent. et precepit. hic consequenter ostenditur ieremie reclusio ioachim enim reclusit eum ne prophetiam suam publicaret in populo sed quod non potuit exequi per se ipsum executus est per baruch amicum suum quia quod per amicos facimus quodammodo nos per nos ipsos facimus ut dicit philosophus viii. ethicorum et patet littera usque ibi. In die ieiunii. dicunt aliqui quod fuit in festo expiationis in quo tenebantur iudei affligere animas suas levitici .xxiii. sed textus videtur contradicere quia infra dicitur quod istud ieiunium de quo est hic sermo fuit mense nono festum vero expiationis fiebat .x. die septimi mensis et ideo alii dicunt quod ieiunium fuit tunc per regem populo impositum quia audiverat in ierusalem quod rex babilonis se disponebat ad veniendum contra ierusalem et iudeam sicut ninivite predicaverunt ieiunium audito verbo ione prophete de futura subversione ninive. sed quia talis afflictio corporum non valet coram deo nisi homines resiliant a peccatis. ideo ieremias misit baruch ad legendum prophetiam suam in predicatione eorum cetera patent usque ibi. in vestibulo superiori. ut de loco alto baruch audiretur a populo existente in atrio ad quod conveniebat populus ad orandum et verbum dei audiendum. In introitu porte nove. ista erat porta quam ioatham edificavit ut dictum est supra .xxvi. cetera patent in littera. ¶ Audivit itaque. hic consequenter liber sic obvolutus cum dicitur. misit itaque rex iudi. In hebreo habetur

Iehudi. et in latino significat iudeum quia ab inde sic nomen appellativum. isti tamen erat appropriatum sicut apud nos aliquis nomine proprio vocatur christianus quamvis sit nomen commune aliis cetera patent usque ibi et posita erat arula. est autem arula instrumentum ferreum in quo ponuntur carbones ardentes pro calefactione magnorum. Cumque legisset iudi tres pagellas vel .iiii. Rabbi Salomon dicit tres versus vel quatuor dicens quod legebat lamentationes ieremie et legerat .iiii. versus completos. s. quo modo sedet etc. plorans ploravit etc. migravit iudas etc. vie syon lugent etc. et cum incepisset quintum. s. facti sunt hostes eius in capite tunc rex impaciens noluit plus audire sed fecit librum in ignem obustum ideo cum dicitur. scidit illud scalpello scribe. i. pro cultello scriptoris intelligendum quod hoc fecit de precepto regis. Unde postea subditur veruntamen elnathan et dalaias et gamarias contradixerunt regi non ostensione sed verbis et deprecationibus unde in hebreo habetur et deprecati sunt regem. Et precepit. hic consequenter ieremias ad mortem queritur cum dicitur. et precepit rex etc. ut comprehenderent baruch scribam et ieremiam prophetam. ieremias autem erat reclusus in carcere ut dictum est et ideo non querebatur ad incarcerandum sed ad occidendum. Dominus autem abscondit eos. quia ubi deficit remedium humanum assistit divinum et patet in hoc magis obstinatio ioachim regis qui non solum prophetam domini propter veritatem in carcere reclusit sed etiam eum interficere quesivit. ¶ Et factum est. hic consequenter ieremias restituit suam prophetiam non solum loquendo sed etiam scribendo et hoc de domini mandato et ad ostendendum veritatem libri obusti et primo ponitur hoc mandatum et patet secundo ponitur pena ioachim punitio de libri obustione cum dicitur hec dicit dominus etc. et patet littera usque ibi non erit ex eo qui sedeat super solium david. s. stabiliter licet enim ioachim filius eius pro eo fuerit rex substitutus tamen regnavit tantum tribus mensibus ut dictum est supra .xxii. et iiii. regum .xxiiii. et ideo regnum eius pro nichilo reputatur secundum philosophos quod modicum est quasi pro nichilo reputatur. et cadaver eius. i. ioachim filii iosie proicietur etc. rex enim babilonis veniens contra ioachim cepit eum et cum ei reddidisset tributum tribus annis audiens quod rebellare volebat et regi egypti adherere missis exercitibus iterum cepit eum et interfectum proiecerunt extra portas ierusalem ut dictum est supra .xxii. cetera patent usque ibi ¶ Ieremias autem. ubi ponitur reparatio libri obusti et cum hoc superadditio sicut dicitur infra et insuper additi sunt sermones etc. dicit autem hic Rabbi Salomon quod in libro primo quem obussit ioachim erant scripta tantum tria capitula lamentationum s. primum secundum et quartum in quibus est alphabetum hebraicum simplex quia singuli versus singulis litteris incipiunt sed in isto secundo fuit additum tertium capitulum s. ego vir videns etc. in quo alphabetum est triplicatum quia quelibet littera sunt tres versiculi ¶ Sed contra istud dictum videtur quia in lamentationibus ieremias deplorat destructionem civitatis factam que destructio facta fuit post tempus ioachim de libro vero primo ieremie dicitur in principio huius capituli tolle volumen libri et scribes in eo omnia verba que locutus sum tibi etc. et subditur a die qua locutus sum ad eos ex diebus iosie usque ad hanc diem quia erat in quarto anno regni ioachim ut videtur patet. ¶ Ad quod potest dici quod non solum tempore ioachim sed etiam ex principio quo ieremias cepit prophetare de destructione civitatis prophetavit et

[Margin: tempore enim iosie]

[Margin: iam]

[Margin: sum quod dicit philosophus]

in multis locis eam denunciant per modum precum tamen quod fiat licet esset ventura ut patet in precedentibus et hoc propter certitudinem prophetie et quia in propheta sepe ordo temporum non servatur. **XXXVII**

Et regnavit.

Supra est scriptum quod Ieremias passus sit a regibus. hic consequenter ponit quid passus est a principibus. Et dividitur in duas partes quia primo ab eis incarceratur. Secundo incarceratus eius procuratur capitulo xxxviii. Prima in duas quia primo ponitur Sedechie postulacio. secundo Ieremie incarceracio ibi. Cum ergo. Circa primum primo ponitur additio postulantis cum dicitur. Et regnavit rex Sedechias. iste vocatur sellum. Ieremie xxii. sed rex babilonis eum regem constituens pro Iechonia vertit nomen eius Sedechiam quod sonat iusticiam dei ut esset memor et regis babilonis fideliter serviret et egipcios non faveret. Et non obedivit ipse et servi eius. etc. quia contra moniciones factas ex ore domini fecit fedus cum egipto et rebellavit regi babilonis. Secundo ponitur modus sue postulacionis. scilicet per nuncios cum dicitur. Et misit rex Sedechias ad Ieremiam prophetam. dicens. Ora pro nobis dominum. Dicit enim Rabi Salomon quod iste Sedechias erat de se mansuetus sed per malum consilium fuit deceptus. Ieremias autem libere ambulabat. hoc dicit ad ostendendum Ieremias reverenciam erga eum quia ipse venire ad se non dum regis reverenciam erga eum quia ipse venire ad se non iussit sed ad eum solempnes nuncios misit. non enim miserant eum in custodiam carceris. scilicet principes Ioachim tamen rex eum incarceraverat prius ut dictum est in capitulo precedenti. Tercio ponitur causa postulacionis Sedechie cum dicitur. Igitur exercitus pharaonis caldei enim obsidentes Iherusalem audientes egipcios venire in auxilium iudeorum dimiserunt obsidionem occurrerunt egipcios et tunc Sedechias speravit se liberandum simpliciter a caldeis propter quod quesivit a se. sup hoc domini responsum. sed audivit ab eo contrarium unde sequitur responsio Ieremie. Ecce exercitus pharaonis qui egressus est vobis in auxilium. supple vobis non valebit ideo subditur revertetur in terram suam dicit autem hic Rabi Salomon quod egipcii veniebant per mare in navibus et dominus fecit apparere super mare similitudinem hominum submersorum et tunc dixerunt egipcii isti sunt patres nostri qui fuerunt submersi pro iudeis ad quorum auxilium pergimus et sic indignati redierunt. ¶ Sed istud iudaicum fictum est quia ab exitu de egipto quando illi fuerunt submersi usque ad tempora Sedechie fluxerunt anni nongenti vel circiter quod autem egipcii qui erant homines sensati crederent corpora tanto tempore in mari durasse absque omnimoda dissolucione non est aliqualiter verisimile et ideo sicut dictum est supra redierunt timore quia caldei tamquam potenciores iam occupaverant magnam partem terre regis egipti ut habetur iiii. regum xxiiii. et redierunt caldei ad obsidendum et destruendum Iherusalem cetera patent usque ibi Sed et si percusseritis etc. quasi diceret voluntas dei est quod prevaleant vobis finaliter et ideo si non remanerent inter eos nisi valde pauci et adhuc vulnerati tamen prevalerent vobis finaliter virtute dei cui non potest resisti. Cum ergo. hic consequenter ponitur Ieremie incarceracio et dividitur secundo Sedechie iterata interrogacio ibi Misit autem. Circa primum sciendum quod exercitu caldeorum existente circa Iherusalem Ieremias autem non poterat ire ad terram suam propter quod dimissa obsidione propter egipcios ut predictum est tunc Ieremias voluit ire. et hoc est quod dicitur. Cum ergo recessisset etc. et patet littera usque ibi et divideret ibi possessionem. id est agrum quem emerat ut habetur supra xxxii. possideret possessionem eius accipiendo

et sic separando seu dividendo a vendente in conspectu civium. Videbat enim cito populum in babilonem ducendum et ideo volebat in possessionem se ponere. Cumque venisset ad portam beniamin. sic nominatam quia ad sortem beniamin ducebat. erat ibi custos. etc. filius Ananie. dicit Rabi Salomon quod iste custos erat nepos Ananie cuius mortem festinam innunciavit. Ieremie xxviii. propter quod erat pronus ad inferendum calumpnias. scilicet quod fugeret ad caldeos ut proditor civitatis propter quod non audivit eius excusacionem. et adduxit eum ad principes. qui erant cum ipso Sedechia rege ut predictum est. Quam ob rem iratus eum miserunt in carcerem. tamquam dignum non solum carcere sed etiam plagis sive morte. qui erat in domo Ionathan et ille carcer erat durior aliis. Itaque ingressus est Ieremias domum laci. id est in carcerem sub terra latum in quo proiciebantur ad mortem condempnati ut habetur capitulo sequenti et in ergastulum. id est laboris locum ab ergo quod est labor et nominabat sic quia laborioso sunt erat ibi esse. et quia religati ibidem cogebantur laboriosa operari. Consequenter autem hic consequenter ponitur Sedechie iterata interrogacio cum dicitur. ¶ Interrogavit eum in domo sua. ad quam fecerat eum venire abscondite ne offenderet principes qui eum incarceraverant. Putasne est sermo a domino. ut doceas me de futuro. Et ait. In manu regis babilonis traderis. non cellans veritatem timore mortis. Quid peccavi tibi. etc. quasi dicat non merui erga te vel servos tuos in carcerem quia quidquid locutus sum dixi de mandato domini quod probat consequenter per falsitatem prophetarum contrarium asserencium. dicens. Ubi sunt prophete vestri. etc. quasi dicat per effectum patet quod dicebant vobis falsum ¶ Consequenter ponit suam supplicacionem dicens. Nunc ergo. etc. ne me remittas in domum Ionathe. etc. quia ibi erat carcer nimis durus cui assensit rex non de totali liberacione propter principes sed de mutacione carceris ad locum magis humanum et providens ei de victu excepto pulmento. per hoc designatur quod cum pane daretur ei et pulmentum hebrei tamen dicunt quod hec est littera vera ¶ De vico panificum et sic non exprimitur hic dacio pulmenti sed locus unde de pane providebatur sibi

XXXVIII

Audivit.

Hic consequenter a principibus Ieremie mors. scilicet procuratur ¶ Et dividitur in duas partes quia primo ponitur huiusmodi procuratio secundo Ieremie sublevacio ibi. Audivit autem Saphatias. etc. sermones quos scilicet loquebatur ad omnem populum. licet enim esset reclusus in vestibulo carceris tamen ad locum illum poterant homines ingredi quibus non tacebat veritatem de futuris sicut patet per textum postea et subditur mortis eius procuracio cum dicitur ¶ Rogamus ut occidatur homo iste. De industria enim etc. quasi dicat denunciat falsa tamquam hostis rei publice et subditur concessio cum dicitur. Ecce ipse in manibus vestris est. etc. hec autem hoc rex concessit ne incurreret malivolenciam principum tamen non excusatur a peccato mortali consenciendo in mortem innocentis et prophete dei. Tulerunt ergo Ieremiam et proiecerunt eum in lacum ut ibi moreretur. fame et demersione intra lutum et sic dura morte. Audivit autem. hic ponitur Ieremie sublevacio et dividitur in duas partes quia primo ponitur sublevacio Ieremie secundo consultacio Sedechie ibi. Et misit rex. Circa primum dicitur. Audivit autem abdemelech ethiops. hoc exprimitur ad denotandum iudeorum crudelitatem qui non compaciebantur Ieremie. et eius paciebatur horracionis aliene dicit tamen Rabi Salomon quod duo sunt dicciones talis ab de melech. id est servus regis et sic non est nomen alicuius hominis determinati

Circa primum ponitur oracio paraconis cum dicitur Audivit ab.

sed sur.

sed servi regis indifferenter pro quocumque. et quod subditur ethiops. dicit et verum est quod est ibi chusi quod significat ethiopem in communi eciam in singulari quoniam omnia nomina hebrea sunt indeclinabilia sicut communiter et gentile et sic dicit quod chusi est gentium ethiops, i. ethiops et refertur ad sedechiam eo quod erat de ingrata vita et fama et sicut in aliis locis communiter est intelligendum. sed hic et in sequentibus videtur magis dicendum quod abdemelech sit nomen proprium. et quod fuit ethiops natione vir eunuchus i. castus et honestus cetera patent usque ibi pone veteres pannos. etc. per talem enim modum poterat levari facilius et extrahi de luto. Et misit rex. hic consequenter ponitur sedechie consultacio ubi primo consilium queritur secundo datum continetur ibi et dixit rex / ipse secreto ponitur ibi dixit ergo. ¶ Circa primum ponitur interrogacio sedechie cum dicitur et tulit ad se ieremiam. nolebat enim ad ipsum ire duplici de causa tum quia non decebat regem ire ad carcerem, tum quia volebat factum suum abscondere quantum poterat secreto autem poterat se ad regem adduci quod quidem licet ire ad eum quia reges incedunt cum magna comitiva hominum. ad hostium tercium. erant enim ante templum domini tria atria scilicet mulierum virorum et sacerdotum ut dictum fuit. iii. Reg. hostium autem atrii sacerdotum erat tercium et ipse fecit eum venire usque ad illud / quod subditur quod erat in domo domini. non accipitur pro domo templi precise sed etiam pro edificiis aliis ad templum pertinentibus et dixit rex petendo a ieremia oraculum et consilium. secundo ponitur ieremie responsio ibi dixit autem. premittitur autem sue assecuracionis cum dicit si annunciavero tibi etc. et queritur assensus ad dandum consilium cum dicit et si consilium dedero etc. primum autem concessit sedechias ideo subditur. Iuravit. ergo sedechias ieremie clam. ne provocarentur principes si scivissent hoc manifeste vivit dominus etc. i. sicut est verum quod deus vivit et animas nostras creavit. si occidero te. accipitur hic si pro non. q. d. sicut est verum illud quod est dictum ita verum est quod non occidam te per me ipsum nec etiam per alium ideo subditur et si tradidero te in manibus virorum istorum. scilicet principum qui posuerant eum in lacum ut dictum est cetera patent usque ibi et succendant eam igni. q. d. tu eris causa huius incendii quod reputabatur peccatum gravissimum ¶ Et dixit. hic consilium datum ieremie cum dicit sollicitus sum propter iudeos. in quo apparet malignitas iudeorum et timiditas quia sedechias magis timebat eos quam caldeos et illudant mihi inferendo mortem opprobriosam et vilem propter quod enim timebat modum moriendi opprobriosum quam ipsam mortem cetera patent usque ibi et ipse dicent tibi. impetrando per prevaluerunt adversum te. viri pacifici tui. i. prophete falsi denunciantes pacem ibi demerserunt te in ceno. i. ad statum vilitatis et in lubrico pedes tuos dando tibi occasionem ruine et recesserunt a te quia in ruina te capcionis civitatis transfugerunt ad caldeos cetera patent ¶ Dixit ergo. hic consequenter negocium in secreto ponitur et debat eum sedechias offensam principum si ad eorum noticiam pervenirent tractatum inter ipsum et ieremiam et patet littera usque ibi prostravi ego preces meas coram rege ne me reduci iuberet in domum ionathan. in hoc verum dixit rex aliter sed non credidisset ei ineciendo et si patet ex hoc quod supra dictum est quod rex praecipit ei quod non interficeret eum nec traderet eum in manibus principum qui miserunt eum in lacum quod erat in domo ionathan nec est verisimile quod rex invasisset de aliquo quod ieremias non petiisset patet littera

XXXIX

Anno nono.

Supra descripta est destructio ierusalem prophetice hic consequenter describitur hystorice et dividitur in duas partes quia primo fit propositum secundo ponitur quoddam correlarium capitulo xl. prima in duas quia primo describitur civitatis capcio secundo populi remanentis ordinacio ibi et reliquias. Circa primum primo ponitur capcio obsidionis cum dicitur anno nono sedechie secundo ipsa capcionis expedicio cum dicitur xi. autem anno. etc. et patet littera Tercio describitur ipsa capcio cum dicitur apertaque est civitas frangendo muros arietibus et portas. ideo subditur et sederunt in porta media neregel. et cetera disposuerunt enim se ad invadendum portas secundo nimirum quod cum vidissent sedechias et viri eius iudeorum quod non poterant resistere tectum fugerunt per viam orti regis. id est que ducebat versus ortum et per portam que erat inter duos muros dicit. Ra. sa. quod ibi erat una porta ad ingrediendum viam subterraneam cuius exitus erat longe a civitate per quam fugerunt persecutus est autem eos exercitus caldeorum per indicium iudeorum qui transfugerant ad caldeos ut dicit iosephus. Ra. sa. dicit quod deus fecit apparere unam cervam que in superficie terre currebat super viam subterraneam et caldei eam sequentes viderunt sedechiam et viros eius a longe exeuntes super terram et sic eos ceperunt ut dictum fuit diffusius. iiii. Reg. cetera patent usque ibi et locutus est ad eum iudicia. primo verbo arguendo eum de infidelitate et periurio. secundo facto filios eius occidendo coram eo et omnes nobiles qui dederant ei consilium rebellandi. Ra. sa. dicit quod per nobiles hic intelliguntur .lxx. seniores iudices populi cum rege et summo sacerdote quod fuerat institutum a tempore moysi ut habetur numeri. xi. quod .lxx. seniores fuisse essent omnes regimine cum ipso et dicit quod isti relaxaverunt iuramentum sedechie quod fecerat regi babilonis propter quod fecit eos occidi et domum populi. i. domos accipiendo singulare pro plurali quia caldei incenderunt domos ierusalem per circuitum ut habetur. iiii. Reg. ultimo ¶ Et reliquias. hic consequenter ponitur ordinacio populi remanentis et primo quantum ad eos qui presentes erant secundo quantum ad eos qui fugerant. xl. capitulo ibi cumque audissent principes. prima dividitur in duas quia primo ponitur ordinacio generalis secundo specialis ibi precepit autem. Circa primum sciendum quod populus in civitate et territorio reperta post destructionem civitatis erat in duplici differentia quia aliqui ante capcionem fugerant ad caldeos et alii inventi sunt qui non transfugerunt et isti erant in duplici differentia quia aliqui erant alicuius valoris seu reputacionis et isti cum precedentibus fuerunt translati in babilonem alii erant pauperes et nullius reputacionis in aliqua arte sed in tantum et isti fuerunt dimissi in terra ad colendum terras et vineas reddendo inde tributum regi babilonis per godoliam quem prefecit eis et secundum hoc patet littera ¶ Precepit autem. hic consequenter ponitur ordinacio specialis. i. de persona ieremie interponitur tamen salvacio abdemelech ibi ad ieremiam ¶ Circa primum patet littera usque ibi tolle illum de carcere in quo positus fuerat ut dictum est capitulo precedenti et pone super eum oculos tuos. et in omnibus complaciendo cetera patent usque ibi et tradiderunt eum godolie ut committeret de unius providentie ¶ Ad ieremiam. hic salvacio abdemelech interponitur et secundo de ordinacione circa ieremiam fecimus in principio xl. capituli. Circa primum ponitur tempus relaxacionis facte scilicet de abdemelech salute cum deus cum clausus esset

cum godolia et nunc fuit sibi revelatum adeo quod remaneret

etc. cetera patent usque ibi et erunt in conspectu tuo in die illa. i. videbis sermones meos per Ieremiam dictos impleri. et non traderis in manu virorum. modo tamen hebraici non plus hic exprimunt. cetera patent.

Sermo qui XLI

factus est etc. Hic ordinacio circa Ieremiam describitur. Circa quam sciendum quod sicut dicit Ra. Sa. Ieremias in decem prima duci in Babilonem in vinculis et cathenis. usque Rama et ponebat se voluntarie inter ligatos et cathenatos supponens collum suum cathenis eorum. secundum quod poterat, propter quod Nabuzardan cum rex eum commendaverat noluit quod hoc modo iret cum populo. sed posuit in eius optione quod iret cum eo in Babilonem honorifice et non sicut captivus, vel quod remaneret. quod et fecit ut pro populo remanente oraret. et circa ipsum quereret divinam voluntatem. et propter hoc dicitur sermo qui factus est ad Ieremiam a domino postquam dimissus est etc. et illud refertur ad illud quod infra dicitur. xlii. cum autem completi essent decem dies factum est verbum domini ad Ieremiam etc. sed hic interposita Ieremie remissio et fugitivorum reversio et etiam Godolie occisio. De Rama. nomen est loci unde redut Ieremias ad Godoliam ex causa predicta. quando tulit eum vinctum cathenis non proprie a quibus iam ante solutus fuerat in Ierusalem sed cathenis transitum gravantium quibus se ingerebat. ideo subditur in medio omnium qui migrabant etc. Tollens ergo princeps militie Ieremiam ut Nabuzardan etc. circa eum ostenderet si duceret Ieremiam tulit in Babilonem. dominus deus tuus locutus est malum hoc. q. d. non debeo eis intimare contra [illegible] que est voluntas dei tui quod permisit. dominus non loquitur hic pro Ieremia sed pro populo de quo erat. nunc ergo ecce solvi te hodie de cathenis volens quod sic in Babilone ducteris si placet tibi ut venias mecum honeste secundum regis mandatum. veni. aliter non. mecum noli venire. sed habita apud Godoliam in hebreo habetur et adhuc non est reversus. et reversa est ad Godoliam. quod sic exponitur ab hebreis et adhuc non est reversus. i. propter verba Nabuzardan. sed cum factum est sibi revelatio domini de revelatione predicta ideo sequitur et reversus est ad Godoliam. i. propter verba domini. iste enim Godolias transfugerat ad Caldeos ante captivitatem civitatis de consilio Ieremie ut dicit Ra. Sa. propter quod rex Babilonis prefecit eum populo remanenti in terra. cetera patent in littera ex dictis. ¶ Cumque audissent. hic ponitur ordinacio populi quantum ad eos qui fugerunt. et dividitur in duas partes. quia primo ponitur eorum receptio benigna. secundo contra Godoliam conspiratio maligna. ibi Iohannan autem. Sententia prime partis patet ex dictis paucis exceptis. qui dispersi fuerant per regiones. i. circa Iudeam. quia diversi fugiebant ad diversa loca sperantes ibi habere latibula propter aliquam amicitiam seu familiaritatem ibi prius contractam. et tenuit eos Godolias. quod tuaret vitam eorum. ¶ Ecce ego habito in Masphath ut respondeam. precepto Caldeorum. q. d. potestas ad me secure recurrere si in aliquo turbamini. sed et omnes Iudei qui erant in Moab etc. qui ad illa loca fugerant imminente guerra. audito quod dedisset rex Babilonis reliquias in Iudea. i. quod ordinasset aliquos de Iudeis manere pacifice in terra sua ne tota redigeretur

in solitudinem propter defectum cultorum. et sic redderentur in vectigalibus regi Babilonis. collegerunt vinum et messem multam nimis. hoc est respectu populi qui remanserunt. quia quamvis Caldei vineas et agros provincie pro parte destruxissent tamen illud quod remansit non solum fuit sufficiens sed habundans pro illo paucis Iudeis qui inibi habitabant. ¶ Iohannan. hic consequenter ponitur maligna conspiratio contra Godoliam. et dividitur in duas quia primo conspiratio fidelibus detegitur. secundo nequiter perficitur. xli. prima pars patet usque ibi. scito quod Baalis rex filiorum Amon misit Hysmael filium Nathanie percutere animam tuam. i. te occidere. frequenter enim in scriptura accipitur pro tota homine eo modo loquendi quo totum denominatur a digniori parte. Iste autem Hysmael eo quod erat de sanguine regio indignabatur quod Godolias preerat populo. et ideo petivit a rege Amon ad quem confugerat auxilium ad ipsum occidendum iugulandum. sed istud revelatum fuit Iohanan filio Charee et sociis eius qui revelaverunt hoc Godolie volentes remedium adhibere. sed ipse non credidit. et occasionem Hysmaelis prohibuit et prius dixit.

Et factum est. XLII

Hic consequenter conspiratio Hysmahel nequiter perficitur. et dividitur in tres partes quia primo ponitur Godolie occisio. secundo occisorum persecutio ibi audivit autem. tertio populi trepidatio ibi tulit ergo. prima pars patet usque ibi et comederunt ibi panes. nomine panis intelligitur omnis cibus. fecit enim eis Godolias convivium credens quod venissent amicabiliter ad ipsum. Surrexit autem Hysmael filius Nathanie et decem viri etc. erant et multo plures alii non fecissent tamen [illegible] sed isti decem qui exprimuntur erant principales cum eo. cetera patent usque ibi. et Caldeos qui reperti sunt ibi. aliqui mittebantur de Babilone ad Godoliam ut responderet de officio sibi imposito ut habetur in capitulo precedenti. Ecce ego habito in Masphath ut respondeam precepto Caldeorum. et viros bellatores qui erant cum Godolia ad munitionem loci percussit Hysmael quia non precavebant sibi Hysmael autem et qui erant cum eo erant occulte armati. ¶ Secundo autem die. hic consequenter ponitur occisio hominum venientium ad Godoliam devote cum dicitur ¶ Venerunt viri de Sychem etc. rasi barbam et scissis vestibus etc. dicit hic Ra. Sa. quod isti ibant in Ierusalem ad offerendum munera in templo quia quando recesserunt de domibus suis nesciebant templum combustum. sed in via audierunt et in signum tristicie fecerunt barbas suas radi et vestes sciderunt secundum modum Iudeorum in afflictione existentium. ¶ Sed hoc non videtur verum quia templum fuit combustum mense quinto decima die mensis ut habetur. infra. lii. viri autem isti venerunt mense septimo ut patet ex principio huius capituli. et sic a principio templi et eventum usque ad adventum eorum fluxerunt duo menses vel circiter. quod autem factum sit nobile [illegible] domini nescirent in locis unde venerunt non habet aliquam apparenciam. videtur quia Samaria que plus distabat a Ierusalem non distabat nisi per xviii. miliaria que faciunt viii. leucas. et Sichem per vii. miliaria ut dicitur in descriptione terre sancte. ¶ Propterea dicendum quod Godolias post destructionem templi edificaverunt in Masphath altare domini. quia tempore Samuelis fuit ibi archa domini et altare per aliquod tempus ut dicitur fuit primo regum. vii. et ad illum locum

ex deuotione veniebant isti viri rasis tamen barbis et scissis uestibus in signum tristicie pro templi destructione ut offerrent in domo domini. sic enim uocatur locus ille ubi erat altare et quia erat statutus locus orationis egressus. g[o] hysmael ut eos deciperet incedens [ei] eos de alto loco uenientes incedens et plorans id est simulans se dolere de morte godolie ut dicit aliquis sed hoc uidetur contradicere quod subditur. Dixit ad eos uenite ad godoliam s. secure tanquam ad prefectum terre non est uerisimile quod loqueretur de cadauere ipsius et aliorum interfectorum quod magis uolebat celare et ideo cum dicitur. incedens et plorans. hoc est intelligendum quod conformabat se eis in luctu templi et ciuitatis ut magis crederent sibi. qui cum venissent ad medium ciuitatis interfecit eos. ibi enim disposuerat homines armatos latentes ad hoc faciendum et ipse solus uel cum paucis occurrerat viris illis cetera patent usque ibi. noli occidere nos quia habemus thesauros etc. q. d. tibi erit utilius et inuenire non poterit nisi indicauimus. lacus autem etc. ipse est quem fecit asa rex propter baasa. sicut habetur. iii. Reg. xv. baasa rex israel cepit edificare ramam ut nullus posset egredi secure de regno iuda propter quod asa misit munera magna regi syrie ut inuaderent regnum baasa quod et fecit propter quod baasa fuit compulsus dimittere edificium rama et tunc asa conuocato toto populo suo ex lapidibus et lignis dicti edificii fecit fortalicia ad muniendum se contra baasa. et tunc etiam fecit lacum istum ad locum masphath fortificandum. et captiuas duxit hysmael omnes reliquias populi qui erant in masphath. ut inde contra dicere ei quod supra dictum est quod interfecerit iam ante omnes qui erant cum godolia in masphath. Propter quod dicendum quod ibi per masphath intelligitur illud fortalicium precise ubi erat godolias filius aycham. hic autem territorium quod erat circa illud fortalicium ubi manebat aliqui iudei qui non fuerunt cum godolia interfecti cetera patent. Audiuit autem. hic consequenter describitur ipsius hysmael insecutio et patet littera usque ibi. et inuenerunt eum ad aquas multas que sunt in gabaon. licet gabaon sit in monte in quo non sunt aque in habundancia cum de subtus erat uallis magna in qua erant iste aque. Cumque uidisset omnis populus etc. letati sunt pro sua liberatione de manibus hysmaelis ipso fugiente secundum quod dicitur postea quod fugit cum octo viris duo cum de decem principalibus quos secum adduxerat fuerant interfecti. Tulit ergo hic consequenter ponitur populi trepidatio et primo iste timor describitur secundo consilium queritur quia timor consiliatiuos facit ut dicit philosophus secundo rethorice secunda pars in principio. xlii. capitulo. Circa primum sciendum quod ideo timuit populus remanere in terra iuda ne propter interfectionem godolie qui tenebat ibi locum regis babilonis venirent caldei et interficerent totum populum residuum imponentes eis godolie homicidium et patet littera pannis excepto. quas reduxit ab hysmael filio nathanie. et hic est punctus et quod sequitur. de masphath. non significat locum unde iohanna eas reduxit quia non reduxit eas de masphath sed de gabaon ut dictum est et ideo. h. de masphath. significat locum unde erant ille reliquie quia erant de territorio masphath ut predictum est quas reduxerat. s. iohanna filius caree et socii eius ut pergerent et introirent egiptum rex enim egipti erat

aduersarius regis babilonis et ideo credebant ibi esse securi.

Et accesserunt XLIII

hic populus uolens in egiptum fugere tamen prius uoluit consilium serui querere propter quod diuiditur in duas partes quia primo ponitur populi petitio. Secundo responsio ibi dixit autem. sententia prime partis patet usque ibi Cadat oratio nostra in conspectu tuo. id est humiliter te deprecamur usque ad pedum oscula. ora pro nobis etc. et patet littera. Dixit autem. hic consequenter ponitur responsio et diuiditur in duas quia primo queritur eorum assensum. Secundo explicatur diuinum responsum ibi cum autem completi essent. querit autem assensum populi ut faciat prompte et sine rebellione aliqua ad dominum responsum sibi fiendum quia minus malum est consilium domini non querere quam quesitum et datum respuere propter quod dicit saluator luce. xii. seruus qui sciuit voluntatem domini sui et non fecit uapulabit multis et populus non solum assensit sed assensum iuramento firmauit dicens sit dominus inter nos testis ueritatis. iurare enim est deum testem inuocare si non iuxta omne uerbum etc. sub intelligitur puniat nos secundum ueritatem iustitie sue. si non sit factum siue bonum est. id est prosperum. siue malum. id est asperum quod non accipitur pro malo culpe sed pene sicut medicina amara suscipienda est pro sanitate inde consequenda. Cum autem completi. hic consequenter explicatur diuinum responsum sibi factum et diuiditur in duas partes quia primo ponitur huius responsi explicatio secundo eius refutatio capitulo xliiii. Circa primum sciendum quod diuinum responsum stat in hoc quod primo promittitur eis bonum si in terra iuda remanserint secundo predicitur malum si exierint ibi. Si autem dixeritis. Circa primum primitus ponitur tempus diuini responsi cum dicitur Cum autem completi essent. x. dies etc. sic est in hebreo et ideo aliqui libri male habent. septem. ex hoc patet quod secundum querendo diuinum responsum oportuit decem diebus quia audita petitione populi respondit supra. ecce ego oro etc. q. d. ex nunc incipiam orare pro nobis cetera patent usque ibi. ut prosterneremus preces nostras. id est preces meas pro nobis cetera patent usque ibi. Iam enim placatus sum etc. loquitur deus de se ipso ad modum hominis irati qui quando vindictam intulit placatur. cetera patent in littera. Si autem dixeritis. hic consequenter ponitur comminatio mali si recesserint et primo ponitur hec comminatio secundo adducitur ad hoc motiuum ibi. hec enim. sententia prime partis patet usque ibi ubi non uidebimus bellum quia egiptus est enim pacifica et secura et clangorem tube non audiemus. qui fit ad excitandum homines ad bellica arma. Et famem non sustinebimus. quia terra est fertilis et subditur postea comminatio pene in contrarium cum dicitur gladium quem uos formidatis. s. regis babilonis ibi comprehendet uos. postea quia quasi post quinque annos ut creditur rex babilonis uastauit egiptum et sibi subiugauit ideo subditur et fames pro qua solliciti estis adherebit nobis. uastatis bonis egiptie omnes qui uiri qui posuerunt faciem suam. id est firmiter posuerunt se ad ingrediendum egiptum sicut conflatus est furor meus. id est totaliter positus contra uos in egipto. et eritis in iusiurandum. s. exsecrationis dicendo ita male contingat michi sicut

iudeis ingredientibus egyptum si non fecero hoc
vel illud et in stuporem. pre magnitudine mali nobis
futuri et in maledictum. ita quod aliquis maledicens
alium ponet vos in exemplum dicendo maledicat
tibi deus sicut illis iudeis. et cetera patent. ¶ Voca-
vit hic consequenter adducit tacitum ad predicta que assistitur
ex hoc quod rogaverant ieremiam de querendo dominum voluntatem
prius mentientes et astringentes se iuramento verbum domini
simpliciter facere ut patet ex supradictis. et ideo quamvis erat
remedium eis si non penituissent et se taliter astrinxis-
sent ex istis patet sententia istius capituli.

XLIII

Factum est. postquam posita est
divina responsio
explicatur. hic consequenter ponitur eiusdem refu-
tatio. Et dividitur in duas partes quia primo hec refu-
tatio ponitur et secundo pena sequens subiungitur
ibi et factum est. prima patet per se usque ibi omnes viri su-
perbi. qui repellebant verbo domini sed baruch filius
neri incitat te. ieremias ei erat familiaris et auctori-
tatis et ideo dicitur ieremie quod dicebant falsum recogi-
tavit in malicia baruch qui tamen erat innocens.
cetera patent usque ibi et ieremiam prophetam et baruch
isti enim non ibant voluntarie sed coacti a principi-
bus bellatorum et populo. et venerunt usque ad thaphnis
nomen est civitatis famose in egypto. ¶ Et factum
est. hic consequenter pena debita subiungitur. et primo
propter peccatum inobediencie. secundo propter peccatum
ydolatrie. capitulo xliiii. primum ostenditur sensibili signo
cum dicitur. sume in manu tua lapides grandes
et absconde eos in crypta sub muro latericio. etc.
in hebreo habetur in revolaterico. i. in luto disposi-
to ad faciendum inde lateres cernentibus viris iu-
deis. ut cum impleta fuerint sint memores quod pre-
dictum est eis. Ecce ego mittam et assumam nabu-
chodonosor cum ad veniendum contra egyptum. servum meum
hoc dicit quia erat executor divine iusticie et ponam
thronum eius super lapides istos. i. super locum ubi sunt
lapides isti vel iuxta quia frequenter in hebreo ponitur
super pro iuxta. sicut dicitur communi sermone quod rothomagum
est super secanam. dicunt autem aliqui expositores
catholici quod iudei contra ieremiam concitati propter verba
ista cum illis lapidibus interfecerunt eum et in hoc
secuntur epyphanium qui hoc et plura alia dicit de
ieremia sed hoc non habetur ex textu nec ex iose-
pho. R. sa. etiam sentit contrarium ut videbitur
capitulo sequenti. quos in mortem etc. quia aliquos
interficiet aliquos captivabit et succendet ignem
in delubris. i. a deleo deles quia ibi delentur
peccata secundum errorem gentilium et captivos du-
cet illos. i. egypcios et amiciet. i. involvetur
terra egypti. multitudine exercitus regis babilonis ita
quod non poterit resistere in hebreo habetur et a-
miciet terram egypti. i. involvet sicut amicit.
i. involvit. pastor pallium suum. pastor enim transfe-
rens gregem de uno loco ad alium involvit pallium
suum et portat super humerum et per hoc designatur quod rex
babilonis depredabitur bona egypti portando ea ad terram
suam ideo subditur et egredietur inde in pace. i. sicut
victor cui non potest resisti et conteret statuas
domus solis. i. templi in quo colebatur sol quod
erat in civitate eliopoleos. genesis xli. capitulo
sic nominata ab elyos quod est sol et polis civitas
et de ea dicitur ysa. xix. Civitas solis vocabi-
tur una.

XLIIII

Verbum. hic consequenter ponitur com-
minacio pene pro peccato
ydolatrie et dividitur in duas partes
quia primo ponitur dicta comminacio secundo populi obsti-
nacio ibi Responderunt autem. prima adhuc in du-
as quia primo arguitur culpa secundo subditur pena ibi habi-
tantes in magdalo etc. nomina sunt villarum in quibus
habitant iudei qui transfugerant in egyptum ut dic-
tum est capitulo precedenti. Vos vidistis omne malum etc. q.
d. ex eo quod vidistis sensibiliter penam intuli ierusalem
et terra iuda propter peccatum ydolatrie deberetis esse correc-
ti. et misi ad vos omnes servos meos prophetas de nocte
consurgens etc. i. misi ad vos prophetas numeros frequenter
et sollicite ad retrahendum vos ab ydolatria cetera
patent usque ibi. sicut in diem hanc. i. usque ad hanc
diem apparet manifeste vindicta quam intuli
cetera patent usque ibi ¶ Numquid obliti estis ma-
la patrum vestrorum. q. d. bene deberetis esse memores de
pena quam eis intuli et sic in peccatis eos non i-
mitaremini. non sunt emundati usque ad diem hanc
quia macula remanet in vobis qui estis eorum filii imi-
tantes eos in malis ¶ Ideo hoc dicit dominus
hic ponitur comminacio pene et patet littera usque ibi qui
posuerunt facies suas ut ingrederentur in terram e-
gypti. se ad hoc confirmando et alios inducendo
consumentur omnes in terra egypti. quia aliqui evase-
runt inde qui non venerant voluntarie sed magis
ab aliis coacti ut videbitur postea. ad quam ipsi elevant
animas suas sperantes redire. aliquando in terram iuda
non revertentur nisi qui fugerint. in hebreo habetur
nisi evadentes et dicit hic. ra. sa. quod isti fuerunt. ie-
et baruch qui in destructione ierusalem fuerunt regem ba-
bilonis propicium ut dictum est supra. xxxix. capitulo
et. xxxviii. et similiter quando destruxit egyptum inveniens
ibi ieremiam et baruch fuit eis propicius dimittendo
eos redire pacifice in iudeam probabile tamen est
quod cum eis redierunt aliqui de iudeis ex hoc patet quod
dixi. c. precedenti. sed q. ra. sa. negat. ieremiam fuis-
se lapidatum in egypto. quid tamen super hoc sit ve-
rius iudicio aliorum relinquo ¶ Responderunt
autem. hic consequenter describitur populi obstinacio et quod
primo ponitur irracionabilis populi responsio secundo irracionabi-
bilis dicte responsionis confutacio ibi et dixit. littera
prime partis patet usque ibi. sermonem quem locutus es ad
nos in nomine domini non audiemus etc. q. d. reputamus
te falsum dicere. sed facientes faciemus. absque retracta-
tione ut sacrificemus regine celi. i. lune. et bene
nobis erat in hoc falsum dicit ut postea ostendetur. quod si
nos sacrificemus regine celi est mulierum post viros si-
cut suos loquentium numquid sine viris nostris. i. sine
sensu et voluntate eorum. fecimus ei placentas. q. d.
non sicut exprimitur in textu precedenti. facientes
quod sacrificarent uxores eorum. in hebreo habetur
fecimus ei placentas ad faciendum ei vultum. offe-
rebant enim eis panes rotundos in quibus erat im-
pressa effigies lune ¶ Et dixit ieremias. hic consequenter
ponitur dicte responsionis confutacio et secundo
infertur debita punicio ibi dixit autem. prima pa-
tet usque ibi horum recordatus est dominus. s. sacrificiorum
que patres vestri et vos fecistis in ierusalem. dicitur enim iudex
iustus recordari de malis impiorum quando infert debi-
tum supplicium et non poterat dominus ultra portare
i. mala vestra dissimulare absque punicione. sicut est dies
hec. i. ita clarum est hoc sicut hec dies et supplicet
confutacio responsionis predicte quia ex sacrificiis
ydolorum non habuerunt prosperitatem sed maximam
adversitatem. Dixit autem. hic consequenter infertur

debita punicio et patet littera usque ibi ¶ Ecce ego iuravi in nomine meo magno ait dominus. quia non habent maiorem se per quem iuraret ideo iuravit per nomen suum sicut et Genesis .xxii. capitulo per memet ipsum iuravi dicit dominus etc. Ecce ego vigilabo super eos in malum pene et scient omnes reliquie iuda. per pene experienciam quam habent modo occisos clausos per [illegible] cetera patent.

Verbum quod XLV

locutus est hic ponitur quaedam correlarium et refertur istud factum ad tempus precedens cum dicitur ¶ anno iiii. ioachim etc. et sic patet quod istud fuit ante destructionem ierusalem per decem et octo annos quia ioachim regnavit .xi. annis et anno .xi. sedechie iiii. mense capta fuit ierusalem ut dictum est supra .xxxix. Hec dicit dominus deus israel ad te baruch etc. dixit hic in littera quod iste baruch ferebat moleste quod ipse non erat assecutus spiritum prophecie quia diu fuerat secum sicut iosue minister moysi et heliseus minister helye assecuti fuerunt donum prophecie et sic exponit quod sequitur. dixisti tu baruch ve michi misero. quia addidit dominus dolorem meo. dolebat enim de incarceracione sua qui tunc erat reclusus ut patet supra .xxxvi. et de hoc quod non habebat spiritum prophecie laboravi in gemitu meo propter ista duo et requiem non inveni. id est non sum expertus super me requiescere spiritum domini et sequitur reprehensio sui dicti cum dicitur in persona dei ¶ Ecce ego quos edificavi destruo. id est populum meum et templum nomini meo dedicatum destruam de propinquo et tu queris tibi grandia quia vis fieri propheta aliquis liber habet gaudia et male quia littera est corrupta per scriptores propter similitudinem litterarum noli querere. quasi dicat magister tuus non quesivit sed magis de prophecia se excusavit ut patet in principio huius libri quia ecce ego adducam malum captivitatis et destructionis super omnem carnem. id est super omnem hominem de iudea quia de illa terra loquitur hic scriptura et inducitur hoc pro racione ex qua debeat cessare a tali peticione quia spiritus prophecie datur pro communi utilitate populi secundum quod dicitur prima ad corinthios et ideo imminente destructione et captivitate propheta non debet spiritum prophecie postulare et dabo tibi animam tuam. id est vitam et hoc sufficiat tibi ¶ Expositores autem nostri [illegible] dicunt quod baruch quereret spiritum prophecie sibi dari sed quod impacienter vel minus pacienter portabat tribulaciones magistri sui et suas quia ieremias erat reclusus et liber quem scripserat baruch combustus et utrique admonere querebatur ut habetur supra .xxxvi. et propter ista dicebat ve misero michi quia addidit dominus dolorem etc. ideo subditur in persona domini ¶ Ecce quos edificavi ego destruo. quasi dicat debes portare pacienter tribulacionem tuam secundum quod dixit apostolus flere cum flentibus. et tu queris tibi grandia. id est ut sis inquiete et pace tua. noli querere. quasi dicat non est tempus inquirere prophecie in tribulacione et captivitate. cetera patent ex dictis.

Quod factum XLVI

est superius ieremias prophetavit contra iudeos principaliter licet aliqua inmisceat contra gentiles hic communiter prophetat contra extraneos. Et dividitur in duas partes quia primo premittitur quedam brevis prefacio secundo subditur narracio ibi ad egyptum. Circa primum dicitur quod factum est verbum domini ad ieremiam prophetam contra gentes. ista prophecia erat ad consolacionem iudeorum et ideo facta est contra illas gentes que specialiter modo eis nocuerunt et ista fuerunt babilonii qui populum captivaverunt et egypcii ex quorum confidencia iudei rebellaverunt ut patet ex supradictis et amonite et moabite qui debuissent eos iuvare racione consanguinitatis eo quod descenderant de loth nepote habrahe et sarraceni qui descenderunt ab ismael filio habrahe et ydumei qui descenderant ab esau fratre iacob et philistei et syri racione vicinitatis et tamen magis nocuerant eis ¶ Ad egyptum. hic incipit narracio et dividitur in quinque partes secundum quinque gentes contra quas ieremias prophetat prout prosequendo patebunt. incipit autem ab egyptiis et dividitur in duas partes quia primo describitur egypciorum destructio secundo iudeorum salvacio ibi et tu ne timeas. prima in duas quia primo describitur egypciorum debellacio secundo regni eorum desolacio ibi verbum quod locutus est. prima adhuc in duas quia primo describitur debellacionis generalitas et secundo eiusdem gravitas ibi ascende in galaad. prima ascende adhuc in duas quia primo describitur debellacio quantum ad egypcios secundo quantum ad eorum auxiliarios ibi egyptus. Circa primum primo tanguntur loca belli cum dicitur iuxta flumen eufraten in carchamis ¶ secundo tempus ibi. quarto anno ioachim. Tercio belli apparatus cum dicitur preparate scutum. quod ipse est militum. et clipeum quod ipse est peditum tamen frequenter unum ponitur pro alio. et procedite ad bellum ordinate partes distincte iungite equos. in hebreo habetur ligate equos. id est cingulate quod fit ante ascensum equum. polite lanceas. id est forbite ferrea lancearum ut melius penetrent. Consequenter ponitur conflictus cum dicitur vidi ipsos pavidos. scilicet egypcios et terga vertentes. id est fugientes [illegible] respexerunt retro ex festinacione fuge et adhuc eis non valebit quod subditur non fugiet velox etc. ideo admirando subdit adhuc propheta quis est iste. scilicet rex egypti qui quasi flumen ascendit. id est cum magna pompa et apparatu ad prelium venit et tamen sic est turpiter debellatus ¶ Egyptus hic consequenter describitur debellacio quantum ad auxiliarios cum dicitur et velut flumina movebuntur fluctus eius. quia plures alias gentes secum habebat et fortes ut postea subditur de quorum auxilio nimis confidebat ideo subditur et dixit ascendam etc. Exultate in curribus. quia antiquitus aliqui pugnabant in curribus et procedant fortes ethyopie. id est bellatores de illa terra. tenentes scutum. id est domini ad prelium et lidii arripientes et iacientes sagittas. quia erant edocti in arte sagittandi. dies autem ille domini etc. quasi dicat totum istud non valebit egypcio quia dies ille belli statuta est a deo ut fiat vindicta de eis. devorabit gladius. scilicet regis babilonis sanguinem eorum. id est absque mensura effundet sanguinem ¶ Ascende. hic describitur debellacionis gravitas quia multi fuerunt interfecti et alii vulnerati [?] per insanabilem ideo dicitur ascende in galaad. ubi per magna habundabant medicinalia et tolle resinam. id est medicinam quia tamen hoc dicitur yronice ideo subditur frustra multiplicabis etc. audierunt gentes ignominiam tuam. ex fuga et debellacione. ululatus tuus. id est sonus confusus fugiencium et morientium. replevit terram et subditur causa quia fortis impegit in fortem. id est milites pharaonis qui adhuc non erant vulnerati ex festinacione fugiendi unus impellebat alium ad terram et sic mutuo sibi nocebant.

Verbum. hic com. describit regni dictio et se
cundo subditur eius reparatio ibi. et post. hec
prima in duas quia primo ponitur egyptiorum ruina
secundo caldeorum potentia ibi. uox eius. Circa primum
dicitur. uerbum etc. quod uenturus esset nabuc. dicit
iosephus. x. libro antiquitatum iudaice quod nabuc
xxiii. anno regni sui intrauit egyptum et sibi eam
subiecit debellacio autem egypti prima fuit in quarto anno
ioachim filii iosie ut dictum in principio huius
capituli et ille fuit primus annus regni nabuc.
ut habetur supra. xxv. et sic ab illa debellacione
regis egypti usque ad istam destructionem regni
sui fluxerunt. xvii. anni. annunciate egypto etc.
i. in omnibus ciuitatibus et locis proclamate quod
omnes preparent se ad bellum ideo subditur. sta. et pre
para te. quia tamen hoc eis non ualuit ideo subditur
quia deuorabit gladius etc. quare computruit
fortis tuus. in hebreo habetur quare inclinatur
cadens ad terram non potens se sustinere sicut
res putrida redditur eciam quoniam dominus subuertit
eum. surge et reuertamur ad populum nostrum sic dice
bant illi qui uenerant in auxilium egyptiorum a
facie gladii columbe. i. exercitus caldeorum sic noia
tus eo quod in aliquo eius uexillo erat signum colum
be ut dicunt expositores nostri in hebreo habetur
a facie gladii uinosi. i. inebriati sanguine
occisorum sicut supra eodem capitulo dicitur deuorabit
gladius et inebriabitur sanguine eorum. ideo dicunt
sancti huius littere est quia dictio hebraica hic posi
ta equiuoca est ad uinolentiam et columbam
ut dicitur. c. xxv. uocate nomen pharaonis. regis
egypti. hec tumultum adduxit tempus. tempus a deo
constitutum adduxit multitudinem caldeorum ad te
destruendum. Sed in hebreo habetur. uocate ibi.
s. ad bellum pharao rex. et est uocatus cum
tumultus. s. belli. transiuit tempus statutum. dicit hi
ero. sa. quod die statuta debebat egredi rex egypti
in campum contra regem babilonis sed non fuit
ausus exire et sic ad derisionem eius dicitur hic quod tempus
statutum belli transiuit. sicut thabor in montibus
etc. i. sicut uerum est quod thabor est situs in monte
et carmelus prope mare sic ueniet destructio egyp
ti ideo subditur. uasa transmigrationis fac tibi
i. prepara te ad fugam de terra. Sciendum
autem quod scriptura non loquitur hic de carmelo ubi
mansit naabal qui est satis longe a mari sed
de carmelo in quo fuit mansio helie qui est
propinquus mari mediterraneo. uitula elegans
atque formosa egyptus. hoc dicitur quia populus egypti
erat petulans et lasciua. stimulator ab aqui
lone ueniet. i. nabuc. qui a parte aquilonis
intrauit egyptum et gladio suo stimulauit eum.
mercenarii quoque eius etc. terra egypti est circa
mare mediterraneum propter quod mercatores de diuersis
regionibus uenientes ibi morabantur. ad tempus
quasi uituli saginati. i. diuiciis pleni uersi sunt et
fugerunt. unusquisque ad terram suam propter guerram
imminentem ideo subditur. quia dies interfectionis eorum
s. quantum ad remanentes in egypto. Vox eius.
hic com. ponitur babilonorum potencia cum
dicitur. uox eius. i. fragor et strepitus exercitus
quasi eris sonabit. i. sicut tuba erea. et cum se
curibus uenient ei. etc. q. d. sicut ligna non
possunt resistere securibus se cedencium sic nec egyp
tus poterit resistere exercitui babilonorum. multipli
cati sunt super locustas. etc. in hoc designatur
magna multitudo exercitus babilonis uisitabo

super tumultum alexandrie. nomen est ciuitatis e
gypti famose in qua erat populus multus ideo significatur
hic per tumultum in hebreo tamen habetur super tumul
tum nino. sic enim uocabatur illa ciuitas tempore ieremie.
sed postea per magnum tempus alexander magnus
egyptum sibi subiecit et illam ciuitatem in parte destruc
tam reedificauit et ampliauit et suo nomine
denominauit propter quod translator qui fuit post tempus
alexandri transtulit nomen ultimum et est
famosum. et super deos eius. i. super ydola argen
tea et aurea que rapuerunt caldei. et super re
ges eius quia reguli erant sub rege egypti. et super
eos qui confidunt in eo. qui uenerant ad eius au
xilium sperantes ab eo auxiliari in casu consilii.
Et post hec. hic com. ponitur regni egypti reparacio
quia licet nabuc. egyptum uastauerit et nomen
regium inde mode abstulerit tamen postea fuit ab
egypciis habitata. s. post finem. xl. annorum secundum
quod habetur ezechielis. xxix. fuerunt eciam ibi postea
reges magni et potentes ut patet libro danielis et
machabeorum et hoc est quod. et post hec habitabitur
etc. et patet littera. Et tu hic com. describitur consolatio
iudeorum quibus promittitur reuersio de captiuitate
babilonica cum dicitur. et tu ne timeas puer meus
iacob. cuius causa subditur. quia ecce ego saluum te
faciam. Et dicitur hoc de residuo illius populi quod tempore
fuit deleri cetera patent usque ibi. te uero
non consumam totaliter delendo sed castigabo te
in iudicio meo. penis temporalibus secundum ordinem
iusticie mee te affligendo. nec quasi innocentem
parcam tibi. q. d. quia non es innocens secundum ue
ritatem uel sic ne iudices te innocentem
si tibi pepercero.

Quod factum XLVII

Quod factum est. hic com.
Ieremias prophetat contra philisteos
et primo ponitur huius reuelacionis tempus
cum dicitur. quod factum est uerbum domini etc. antequam
percuteret pharaho gazam. ut dicit ni. de ly. hoc
fuit tempore quo nabuc. obsidebat ierusalem ut
dictum est c. xxxiv. et ab illa obsessione discesserunt caldei ut obuiarent egyptiis uenientibus
in auxilium iudeorum quorum timore rex
egypti spoliauit gazam que est ciuitas in con
finitate terre philistinorum uersus egyptum
ut patet in descripcione illius terre et uocata est i. terram
suam. Com. ponitur uastacio philisteorum per
regem babilonis. ecce aque descendent ab aqui
lone etc. quia a parte aquilonis intrauit exercitus
regis babilonis terram philisteorum qui nominatur
nomine aquarum inundancium ad designandum
fortitudinem exercitus et eius impetum sicut ysa.
viii. dicitur adducet super eos aquas domini fluminis
fortes et multas regem assyriorum etc. clamabunt
homines et ululant etc. omnis ululatus sonus con
fusus procedens ex magno timore et anxietate
non respexerunt patres filios. ad adiuuandum
eos ex impotencia. et dissipabit dominus philisteos et sic
iste ciuitates erant confederate philisteis
et ideo dissipate fuerunt cum eis. reliquias in
sule capadocie. capadoces et philistei exie
runt de eadem gente secundum quod dicitur. Gen.
x. de quibus egressi sunt philistiim et captho
rim. i. capadoces. unde hic habetur in hebreo
insule capthor. et propter tam quam uicinitatem dicitur in
auxilium philistinorum uenerunt et cum eis

prouincie

pierunt. Venit calvicium sup. gazam. licet enim fu isset primo spoliata per regem egypti ut dictum est. tamen postea fuit amplius destructa per regem babilonis. Conticuit ascalon. i. populus ascalonis non poterat resistere. Usquequo concideris hic est fi versus et refertur ad terram philistinorum. et quod sequitur O mucro domini. dirigitur ad gladium regis babilonis qui dicitur mucro domini eo quod erat executor divine iustitie ut frequenter dictum est. et. usquequo non quiesces etc. sic dicebant philistei et reges eorum ille gladio babilonis affliccti et respondet propheta quomodo requi escet cum dominus precepit ei etc. q. d. tales occisiones et victorias non fecit virtute propria sed divina et similiter cessabit ab occisionibus et victoriis quando secundum ordinem divine iustitie puniet et ipse

Ad moab. XLVIII

hic in tercio loco propheta loquitur contra moabitas et dividitur in duas partes quia primo ponitur afflictio moabitarum ab assyriis secundo a caldeis ibi hec dicit dominus. et hoc modo procedit ysaias propheta contra ipsos prophetando. xv. capitulo et. xvi. et in pluribus utitur ibi verbis hic positis ex quo magis apparet ysaiam et ieremiam eodem spiritu prophetasse. prima dividitur in tres quia primo ponitur moabitarum vastacio secundo vastacionis causa ibi pro eo enim. tercio prophete compassio ibi ideo super moab eiulabo. Circa primum nominat plures civitates terre moab. per quas intelligit populus ibi habitans eo modo loquendi quo dicitur aliqua civitas affligi vel vastari quando populus civitatis affligitur vel vastatur. dicitur igitur Ve super nabo nomen est civitatis notabilis in terra moab. confusa est fortis. i. cariathaim que erat valde fortis civitas. in esebon. cogitaverunt malum. s. caldei dicentes ad invicem venite et disperdamus eam etc. sequetur te gladius. quantum ad fugientes extra. vox clamoris de oronaym. i. de tali loco egrediens ad morientibus et fugientibus. per ascensum enim luith etc. nomen est montis in moab ad quem multi flentes fugerunt hostes ululantes contritionis audierunt. s. caldei a longe perceperunt clamorem fugientium et cetera. q. Fugite et salvate animas vestras et eritis quasi myrice in deserto. i. steriles ab omni bono unde in hebreo sic habetur. eritis quasi vastitas in deserto. ¶ Pro eo enim. consequenter ponitur dicte vastacionis racio que duplex est una ex eius falsitate alia ex dei contemptu secunda ibi abiectum est. prima ad hunc duplex prima quia nimis confidebat in fortitudine sua et fundabant dictis secundo quia habebant plures viros bellatores nativos de terra moab propter quod nimis superbiebat et iustum erat quod punirentur igitur primo ponitur primo secundo ibi quomodo dicitis. Circa primum dicitur pro eo enim quod habuisti fiduciam in munitionibus tuis reputando eas inexpugnabiles. et in thesauris tuis. estimando quod inde posses bellatores adducere ad resistendum hostibus tuis. tu quoque capieris. quia nulla potestas humana potest contra iudicium dei et ibit chamos. ydolum erat moabitarum in transmigracionem. quia caldei portaverunt ipsum ac tam similiter propter materie preciositatem et peribit predo. i. exercitus caldeorum et peribunt valles etc. i. habitantes in vallibus et campestribus. date florem moab. etc. i. dicite eum similem flori cuius pulcritudo marcescit cito sicut subito translacio caldeorum habet sic date germen moab etc. quia egrediens egredietur et est hic moab. germen eius et est sensus regnum moab adveniet alteri et sic egredietur a dignitate regia. maledictus qui facit opus dei fraudulenter. destruccio moab eo quod procedebat secundum

fraudulenter opus dei

ordinem iustitie cuius executor erat exercitus caldeorum et ideo subditur maledictus qui prohibet gladium suum a sanguine. s. moabitarum. Consequenter tangitur ad describendum eius divicias de quibus superbierat dicens. fertilis fuit moab. s. diviciis ab adolescentia sua. i. tempore quo cepit esse populus nominatus et requievit in fecibus suis. i. quiete possedit divicias suas que feces dicuntur eo quod prestant fomentum omnibus viciis et non est transfusus. loquitur de eo secundum metaphoram vini quod non est transfusum de uno vase ad aliud eo quod non fuit translatus de terra sua ad aliam per captivitatem. idcirco permansit gustus eius. i. sapor eius in eo. per quod designatur appetitus eius et inclinacio ad vicia quibus divicie prestant fomentum. thymothei. vi. qui volunt divites fieri incidunt in laqueum et in temptaciones diaboli et in desideria mala et nociva etc. et odor eius. i. fama non est inmutatus ab antiquo enim erat diffamatus de viciis carnalibus propterea ecce dies veniunt de propinquo et mittam ei ordinatores et stratores laguncularum et sternent eum. littera hebraica planior est que est talis mittam evacuatores et evacuabunt eum. isti fuerunt assirii qui evacuaverunt eum diviciis et lagunculas eorum collident. i. homines possessores diviciarum vel loca ubi divicie reservabantur hec omnia destruxerunt assyrii et confundetur moab a chamos. i. propter cultum ydoli chamos. sicut confusa est domus israel a bethel. i. propter cultum vituli aurei in bethel. secundum quod habetur tercio regum xii. ¶ Quomodo dicitis. hic ponitur secunda racio destructionis moab que est iactancia de fortitudine bellatorum suorum cum dicitur quomodo dicitis fortes sumus. etc. q. d. per effectum apparebit contrarium quod subditur vastata est moab et civitates illius ascenderunt. s. adversarii et electi iuvenes eius. s. moab descenderunt a superbia sua in occisionem. a suis adversariis. consolamini eum. ironice loquitur propter quod subditur dicite quomodo confracta est virga fortis. i. potestas moab. baculus gloriosus. i. sceptrum regni eius superbum descende de gloria in confusionem sede in siti. i. in penuria que successit ex nimia habundancia. habitatio filie dibon. nomen est civitatis famose in via sta. etc. loquitur de populo moab per modum hominis in pavore et angustia constituti qui prospicit hinc et inde ad videndum si aliquis veniat unde possit aliquid consolabile audire frequenter tamen audit contrarium et sic fuit in proposito ideo sequitur confusa est moab. etc. et ideo est in magna ululate et clamate etc. ut omnes preparent se ad fugam eo quod civitates fortes sunt destructe et nominantur in littera et patet. ¶ Abscisum est. hic ponitur destructio moab quam accepit ex eius contemptu et infidelitate cum dicitur abscisum est cornu moab. i. superbia eius est deiecta. et brachium eius. i. fortitudo est contrita inebriate eum. s. calice ire dei. istud tamen in aliquibus libris ponitur in textu et hoc fuit per ignoranciam scriptorum qui hanc glosam interlinearem textui inserverunt sicut et in multis aliis scripture locis quia contra dominum erectus est. per superbiam eius contempnendo et allidet. s. dominus manum moab. i. potestatem eius in vomitu suo in hoc prosequitur metaphoram hominis inebriati qui reicit ea que habet in ventre sic ex dei iustitia. moab. fuit diviciis et virtute vacuatus et erit in derisum etiam ipse cum eo secundum quod subditur fuit enim in derisum tibi israel quando captivata fuit a rege salmanasar secundum illud ysa. xxviii. Ve qui spernis nonne et ipse sperneris propter verba ergo tua. contemptibilia contra israel captivum dicens sicut et ipse iam subditur. relinquite civitates et estote sicut columba nidificans in summo ore

foraminis. quod exponens. Ra. Sa. dicit q in ripis fluuiorum ex cauacione aque fiunt foramina et quando fluuius mitiur descreuit sunt satis alta ab aqua et ibi nidificant columbe. sed quando crescit fluuius intrat aqua et aufert nidum secum; sic ppls moab per inundanciam exercitus assyriorum de ciuitatibus suis fuit translatus. alii autem exponunt aliter cum dicitur habitate in petra. i. in rupibus alte habitatores moab qui solebatis habitare in ciuitatibus delicatis et estote quasi columba nidificans in summo. etc. In alteri loco supius ut homines armati non possunt ascendere. et uos sequi. q. d. non poteritis aliter euadere propter quod reuitur scriptura ad increpandum superbiam etc. Audiuimus superbiam etc. sublimitatem eius. moab cum dicitur audiuimus superbiam etc. sublimitatem eius. iactantiam et arrogantiam eius in affatu. et superbiam in effectu et altitudinem cordis in cogitatu. iactantiam eius et quod non sit iuxta eam uirtus eius nec iuxta quod poterat conari sic fateri. in hebreo habetur. Ira eius immensa et fortitudo eius non sic fecit quod exponit sic. Ra. Sa. Ira eius. i. odium contra ppulum israel immensa. quia magis deberet diligere tamquam gratus de beneficiis abrahe erga loth patrem moab quem captum ab hostibus eripuit. gen. xiiii. et de subuersione sodome suis precibus liberauit. gen. xix. ¶ Ideo hic consequenter ponitur compassio feminine qui moabitis compaciebatur eo quod uidebat in spiritu prophetico descensurum de ruth moabitide de qua genuit booz obed. obed iesse patrem dauid sicut dicitur fuit plenius. ysa. xv. et hoc est quod dicitur. Ideo super moab. eiulabo. i. flebili clamabo. ad uiros muri fictilis. i. ad moabitas habitatores ciuitates edificatas et clausas de lateribus etc. de planctu iazer etc. nomen est loci ubi est vinea. habundancia propagines tue. i. vini cum fortes quos sic uocat ex vineis ibi habundantibus transierunt mare. in ciuitatem; dicitur et exultacio de carmelo nomen est loci in moab alius a carmelo qui est in iudea. nequaquam calcator uue solitum celeuma cantabit. est autem celeuma cantatio vindemiarum seu vindemiatorum quando habundant in vino. et per hoc intelligitur destructio uinearum et captiuacio hominum de clamore esebon. etc. nomen est ciuitatis et populose propter quod clamor populi in eius destructione longe fuit diffusus. a segor usque oronaim. qui est locus in profundo moab. vitula consternante. hoc dicitur eo quod segor fuit subuisa cum sodoma secundum eam quia segor non erat in terra moab sed in extremitate iuxta uersus terram moab aque uero nemrim pessime erunt propter multitudinem sanguinis humani ibi currentis auferam de moab ait dominus offerentem in excelsis. ibi enim ydola colebant propter cor meum ad moab. pro compassione quasi tibia resonabit. alte clamando et resumit hic propheta modum suae compassionis sicut solet fieri in carminibus lugubribus quod principium in prosequendo resumitur. quia fecit quod potuit. i. attemptauit aliqua mala que perficere non potuit quia tamen sibi est imputandum ac si fecisset ideo subditur. ¶ Omnes perierunt moabite omne enim caput caluicium etc. illi enim qui antiquitus ducebant captiuum radebant quantum ad capillos et barbam secundum quod dicitur deut. xxxii. de captiuitate iudaicam humiliacionis capitis. in cunctis manibus colligacio. captiuum enim in bello ducunt colligati et cilicio sunt induti subtractis eius uestibus preciosis. cetera patent in littera. ¶ Hec dicit. hic consequenter ponitur destructio moabitarum per regem babilonis que fuit in magno tempore post predictam ¶ Ideo ecce quasi aquila volabit. quia exercitus babilonis velociter et sine impedimento contra moab venit et extendit alas suas. i. acies que ordinate vocantur ale. et erit cor fortium moab in illa die sicut mulieris parturientis. i. valde timidum

[margin:] nērim

et anxium et cessabit moab esse populus. q. d. ita pauci remanebunt quod dici populus non poterunt quia contra dominum locutus est. ex superbia enim procedit blasphemia pauor et fouea. etc. i. tot pericula et ex diuersis partibus occurrent moabitis quod si euadat aliquis capietur in aliis adducam enim super moab annum visitacionis eorum. i. punicionis peccatorum suorum. in umbra esebon steterunt de laqueo fugientes. esebon enim erat ciuitas fortis propter quod multi ne caperentur a caldeis confugerunt ad eam ut ibi quasi in umbra protegerentur propter quod nabuchodonosor ciuitatem illam succendit et similiter seon ad quam similiter aliqui confugerunt propter eius fortitudinem. et deuorabit partem moab. i. magnam partem populi refugientes ibi. et verticem. i. eminentem regum capitaneam filiorum tumultus. sic nominabat eos quia erant ibi populo multi. populus populi chamos. sic nominat ab ydolo quod colebat ¶ Et conuertam captiuitatem moab. hoc additur in fine ad ostendendum quod populus reparandus fuit eius temporibus et subditur conclusio huius capituli huc usque iudicia moab. illa que ventura sunt super eum ex ordinacione diuine iusticie

Ite ad filios XLIX

amon. Hic in iiii. loco ponitur prophetia contra amonitas et alias quatuor gentes et ideo diuiditur istud capitulum in quinque partes que patebunt prosequendo. in prima autem preponitur prophetia contra amonitas qui debuerunt diligere et iuuare populum israel propter beneficia que fecit abraham loth patri eorum ut dictum est capitulo precedenti. et tamen magis nocuerunt eis non solum gaudendo de eorum infortuniis sed etiam terram eorum in parte occupando propter quod dicitur hic. Ite ad filios amon. et est verbum domini ad aduersarios eorum diuinam iusticiam exequentes Numquid non filii sunt israel etc. q. d. ymo ideo subditur. cur igitur hereditate possedit melchom. i. rex eorum. lingua amonitarum melchom enim interpretatur rex eorum et aliquando accipitur pro ydolo amonitarum aliquando pro rege ipsorum. gad. i. hereditatem. gad accepit enim tribus gad hereditatem ultra iordanem iuxta amonitas propter quod amonite illam occupauerunt violenter et iniuste ideo sequitur pena cum dicitur Ideo ecce dies veniunt in breui. et auditum faciam super rabath. ciuitas erat metropolis in regno amon. fremitum prelii. quem sustinere non poterit ideo sequitur et erit in tumulum dissipata. sic est in hebreo alii libri habent tumultum. et filie eius. i. ciuitates et ville sibi circumstantes igni succendentur et possidebit israel possessores suos hoc fuit impletum tempore machabeorum qui aliquos de amonitis sibi subiecerunt Vlula esebon quoniam vastata est hay. nomen est cuiusdam fortalicii propinqui ciuitati esebon circuite per sepes tamquam vagabunde et fugitiue quia melchom in transmigracionem ducetur erat enim ydolum de materia preciosa propter quod fuit asportatum ab aduersariis. quid gloriaris in vallibus. in terra enim illa erant valles fertiles in bonis de quibus gloriabantur. sed hoc excluditur cum subditur defluxit vallis tua. i. a bonis suis euacuata est filia delicata. i. gens amonitarum deliciis carnalibus intenta que confidebas in thesauris tuis tam de diuiciis naturalibus sicut sunt congregaciones bladi et vini et olei quam de artificialibus sicut sunt pecunie auri et argenti et dicebas per superbiam quis veniet ad me. i. nullus audebit me inuadere. sed contrarium monstratur Ecce ego inducam super te terrorem etc. dispergimini singuli conspectu vestro. ita quod nullus videat alium de centro

et post hec reuerti faciam zc. hoc est ad aliquam amonitatem consolacionem respectu tamen temporis futuri. ¶ Ad ydumeam. hec est secunda pars in qua ponit prophetia contra ydumeos qui debuerunt filios israel diligere eo quod descenderunt ab esau israel fratre et ipsi e contrario oderunt eos propterea quod dominus eos infatuauit ut nescirent inuenire consilium contra imminens periculum et hoc est quod dicitur numquid non est sapientia in theman. q.d. non est tamen in illa ciuitate vigebat studium sapientie et quia deficiente consilio contra periculum non restat nisi fuga ideo subditur. fugite zc. descendite in voraginem. i. in abyssum malorum uel ad latum. in voraginem. i. in loca subterranea uos abscondendo. si vindemiatores vel fures introissent ad te aliquid tibi reliquissent sed hostes tui ita scrutabuntur omnia occulta tua quod nichil remanebit tibi nec etiam homines ideo subditur vastatum est semen eius. zc. relinque pupillos tuos. quando enim viri occiduntur seu in captiuitatem ducuntur pueri et mulieres relinquuntur secundum quod modum debellandi consuetum. vnde in hystoria sancti siluestri dicitur quod hoc erat statutum in bellis romanorum ut quicumque aliquem occidisset infantem capitali sua puniretur. per hoc ergo quod dicitur relinque pupillos. datur intelligi quod omnes uiri sunt occidendi vel captiuandi. ita quod solum remaneant mulieres et pueri et ego faciam eos viuere. proprium est enim ipsius dei innocentibus in necessitatis articulo prouidere et subditur racio talis prouisionis cum dicitur ecce quibus non erat iudicium ut biberent calicem. i. non meruerant mortis penam seu captiuitatis sicut se innocens fuit in carceratus et bambulus cum eo ad mortem quesitus ut dictum est supra. xxxvi. et tu quasi innocens relinqueris cum tu multa mala feceris et terra parent vsque ibi in maledictionem erit bosra. i. exemplum maledictionis ut cum aliquis maledicit alicui malum dicit sic fiat de ea sicut de bosra. dicit autem hieronymus super ysaiam quod bosra est ciuitas in moab sed ponitur hic in promissione ydumee quia de ea fuit natus vnus rex edom. secundum quod dicitur genesis. xxxvi. et regnauit pro eo iobab de bosra. potest tamen dici quod est alia ciuitas ydumee eiusdem tamen nominis in diuersis enim terris bene sunt eiusdem nominis ciuitates. auditum audiui a domino verbum est sermo et legatus ad gentes missus sum. denunciando ex parte dei ut veniant ad destruendum ydumeam ideo subditur. ecce enim paruulum dedi te in gentibus. qui solebas esse maximus. contemptibilem. qui eras honoratus cuius causa subditur arrogancia tua decepit. quia excecat intellectum qui habitas in cauernis petre. i. in locis inaccessibilibus et inexpugnabilibus. et apprehendere niteris altitudinem collis. et. i. indebiti tibi honoris sed magis deicieris ideo subditur cum exaltaueris. zc. et patet litera usque ibi ecce quasi leo ascendet. i. rex babilonis qui designatur nomine leonis eo quod habebat signum leonis in vexillo ut dictum est. e. quarto capitulo de superbia iordanis. i. ad similitudinem iordanis intumescentis qui tunc cepit crescere interim precedam. et per hoc designatur quod rex babilonis venturus sit cum tanta multitudine et potestate quod absorbeat ydumeam que notatur cum dicitur. ad pulcritudinem robustam eo quod erant ibi ciuitates pulcre et fortes et quis erit electus. i. princeps in ydumea quem preponam ei. ut ei resistat et preualeat. q.d. nullus eo quod iste est executor iusticie et procedens mea virtute ideo subditur quis enim similis mei. nullus et quis est iste pastor. i. ydumee rector. qui resistat vultui meo. q.d. nullus ideo sequitur postea. si non deiecerint eos. s. ydumeos paruuli gregis. i. minimi de exercitu mea virtute procedentes et nisi dissipauerint cum eis habitaculum eorum. i. ciuitates et fortalicia ydumeorum. q.d. insistant

ita non credentur michi qui tamen sum veritas ipsa. a voce ruine eorum commota est terra. quia. s. rumor huius statim fuit diffusus ad habitantes in terra et nauigantes in mari. ecce quasi aquila ascendet et euolabit. i. rex babilonis fortiter et celeriter veniet contra ydumeam et expandet alas suas. i. acies suas super bosram ciuitatem regiam et erit cor. fortium ydumee in die illa. quando debebunt resistere et bellare. sicut cor mulieris parturientis. i. pauidum et auxium nimis. ¶ Ad damascum. hic ponitur prophetia contra syros qui multa mala intulerunt iudeis ut patet. iiii. Regum. in pluribus locis. et hoc est quod dicitur ad damascum. erat enim ciuitas metropolis syrie secundum quod dicitur. ysaie. vii. caput syrie damascus. et ideo prophetando contra damascum prophetat contra syriam totam. confusa est emath et arphath. nomina sunt ciuitatum syrie. quia auditum pessimum audierunt. s. captionem damasci. que erat metropolis. turbati sunt in mari. i. habitantes in quibusdam insulis maris syrie propinquis secundum eos dicuntur exitibus propter quod audita vastacione syrie turbati fuerunt sollicitudine quiescere non potuit. s. populus ibi habitantes timens ne ad ipsum perueniret gladius in hebreo autem sic habetur sicut mare turbatum quiescere non potuit. s. populus existens in emath et arphath et est terra plana quia non leguntur tales insule sub dominio syrie dissoluta est damascus pre timore qui dissoluit virtutem animi ac corporis ideo subditur. versa est in fugam zc. dolores tenuerunt eam quasi parturientem. q. patitur dolorem maximum et angustiam. quomodo dereliquerunt ciuitatem laudabilem. i. damascum metropolim ubi habitauerunt laudabiliter et iocose in hebreo habetur quomodo non est fortificata ciuitas laudabilis. quia non fuit sufficienter munita a ciuibus contra hostes et sic quod dicitur hic quomodo dereliquerunt ciuitatem. s. sic inmunitam. vnde subditur ideo cadent iuuenes eius in plateis eius. eo quod hostes de facili introibunt et omnes viri prelii conticescent. non potentes resistere. et succendam ignem in muro damasci. i. in domibus muro adherentibus et deuorabit menia benadab. rex syrie magnus et potens ut habetur. iii. Regum. xx. et fecit magna hedificia in damasco que tunc fuerunt combusta. ¶ Ad cedar. hec est pars quarta huius capituli in qua prophetat contra sarracenos qui melius dicerentur agareni quia descenderunt ab habraham per ysmaelem filium agar ancille sed ipsi vsurpauerunt sibi nomen a sarra libera cedar autem fuit filius hysmahel ut habetur genesis. vicesimo quinto et quia fuit potens et famosus per ipsum intelliguntur hic agareni et ad regna asor nomen est ciuitatis metropolis quia tamen enim agareni habitauerint in tabernaculis et non in ciuitatibus ut postea dicetur tamen hinc habebant aliquas ciuitates in quibus manebant artifices ad faciendum hominibus multa necessaria que non possunt fieri in tentoriis competenter sicut modo in dominio tartarorum sunt alique ciuitates pro mercatoribus et artificibus sed nobiles et homines armorum habitant in campis in tentoriis. quod autem dicitur hic. ad regna. asor. ponitur plurale pro singulari. sicut. exodi. xxviii. assumit duos tamen israel tamen ibi erat vnicum ydolum vel dicitur regna in plurali quia sub vno principali rege erant plures reguli. Et vastate filios orientis. sic enim nominantur agareni quia habitant in parte orientali respectu iudee tabernacula eorum. zc. quia sicut dictum est habitabant in tabernaculis cum gregibus suis et de pascua vna regione transferebant tentoria sua ad alium in voraginibus sedete. i. in locis occultis subterraneis ubi caldei non poterunt uos inuenire. fugite ei consi.

hic est benadab

neo . nabug. rex babilonis cū filiis . eius dissimi
cio fuit . nos debellare dicens bellatoribus suis
consurgite et ascendite ad gentē quietam . q. d. de
facili poterit debellari qr non cavet sibi . non ostia
nec vectes eis . i. nō habitabat in fortaliciis sed in
campis soli habitant . i. non habent cum aliis gentibus
confederacionē a quibus auxilientur ideo sequitur et erunt
cameli eorum etc. qr non restat eis nisi fuga . sequitur
et dispergam eos in omnem ventum qr homines fugien
tes vadunt ad diversas partes qui attonsi sunt in
comam . agareni enim sic habebant capillos recisos
ad modum pungulum ut dicunt expositores nostri in he
breo habetur sic et dispergam eos in omnem ventum
angulatos angulo . i. fugatos usque ad terre an
gulos ut exponit . ra. sa. et erit asor . civitas . ca
dita habitaculum draconum tanquam destructa sine
reparacione ¶ Quod factum est . hec est quinta pars
huius capituli in qua prophetatur contra elamitas et prime
ponitur tempus huius revelacionis facte sermone cum dicit in
principio regni sedechie et sequitur prophecia cum dicit
Ecce ego confringam archum elam . i. eius potentem
quam designat per archum eo quod erant optimi sagittarii .
et inducam super elam quatuor ventos . i. adversarios
a quatuor ventis et ventilabo eos extendendo longe
a terra sua cetera patent usque ibi et ponam so
lium meum in elam . i. dabo dominium eius alii cum so
lium erit meum inquantum potestate et auctoritate mea
obtinebit in hebreo habetur et ponam sedem meum .
i. obsidionem meam in elam vel exponit
Ra. sa. et dicit illa obsidio dicitur eo quod deus instigavit
eam fieri in novissimo autem diebus reverti faciam
captivos elam . illud enim regnum fuit postea per
magnum tempus reparatum .

L

Verbum . Sermone supra prophe
tavit contra gentiles hic ultimo prophetat contra ba
bilonios . tamen tunc quia eciam eos magno tormento
... ut videbitur et dividitur in duas partes qr primo ponitur
destructio caldeorum verbis planis secundo magis pa
bolicis hic ... prima in tres qr primo ponitur caldeorum
destructio secundo destruccionis modus ibi . quia exulta
stis . tercio destruencium condicio ibi . ecce populus .
prima adhuc in duas qr primo describitur caldeorum
in fine secundo iudeorum reditus ibi in diebus illis . et.
primum dicit annunciate in gentibus cuius ruina bile
factum omnibus levate signum . i. ponite vexillum
adversariorum super portas babilonis . in signum cap
tionis ideo sequitur dicite capta est babilon con
fusa est vel victa est marodach dicunt expositores
aliqui quod per marodach intelligitur baltasar quem in
terfecerunt per se et medi daniel v. capitulo et dicit
moradach quia fuit filius evilmoradach talia enim
nomina aliquando variantur in medio sicut guillinus
et guillotus sunt idem nomen . Ra. sa. dicit quod
marodach est hic nomen ydoli sicut et bel que
dicuntur hic confusa et devicta qr manifeste apparet
quod non habebant potentem salvandi suos cultores
quoniam ascendet contra eam gens ab aquilone . i. a me
dia et perside que vergunt ad aquilonem respectu
babilonie que ponet terram eius in solitudinem
quia babilonia sic destructa non fuit postea reedi
ficata sicut habetur infra eodem capitulo et ysaye .
xiii. ¶ In diebus illis hic contra describitur iudeorum
reditus qr post destructionem babilonie cyrus primo
anno regni sui dedit iudeis licenciam revertendi

in iudeam esdre primo et hoc est quod dicitur in diebus
illis etc. venient filii israel ipsi et iuda . regno enim israel cap
tivato per salmanasar aliqui evaserunt qui postea in
regno iude habitaverunt et sic cum filiis iuda ducti fuerunt
in babilonem et cum eis reddierunt et flentes pre
gaudio seu ex contricione precedencium peccatorum propter que fuerant
captivati properabunt et dominum suum querent . per debi
tum cultum unde primo esdre . iii. capitulo dicitur quod venientes
in iherusalem erexerunt ibi altare domini offerentes super illud
holocaustum domino mane et vespere et apponuntur ad
dominum federe sempiterno qr postea non leguntur iudei
adeo per ydolatriam declinasse nisi aliqui pauci
tempore machabeorum et magis violencia quam voluntate . in
endum tamen quod in hebreo hic habetur . federe in seculum
quod non semper importat perpetuitatem sed diuturnitatem
notabilem quod nulla oblivione delebitur . In hebreo
habetur quod oblivioni non dabitur . s. usque ad ma
gnum tempus a reditu enim captivitatis babilonice us
que ad xpm fluxerunt anni circiter . ccc. grex perditus
factus est populus meus . in captivitate babilonica et
sequitur causa pastores eorum . i. sacerdotes et fi
propheciae seduxerunt eos . ut patet ex predictis in hoc li
bro in pluribus locis fecerunt eos vagari in mo
tibus . in cultu ydolorum que in talibus locis ponebant
obliti sunt cubilis sui . i. templi domini quod dicebatur caula
sine cubile fidelium et quia propter hoc frequenter traditi
fuerunt inde in manibus hostium dicebant hostes se
non peccare tractando eos cum iniuria cum de licitate
sed hoc non est verum qr deus ambos malorum benedicit
in hominibus per demerita exercet suam iusticiam in dampna
nationem . Recedite de medio babilonis . vox iudei per
cyrum inducendi et estote quasi edi ante greges . i. letanter
reddite in iudeam quia ecce ego suscitabo etc. per
adventum enim persarum et medorum fuit capta babilo
nia et ex consequenti data iudeis licencia cetera patent
in lra. ¶ Quoniam exultastis . hic ponitur de
structionis babilonice modus et est duplex una propter
crudelitatem erga populum iudaicum alia propter impie
tatem erga deum secundo ponit ibi . vox fugiencium
prima adhuc dividitur in duas qr ad destruccionem
caldeorum secuta est liberacio iudeorum ideo primo po
nitur primum secundo secundum ibi grex dispersus . circa primum
dicitur quia exultastis . in debellacione populi mei . et
magna loquimini . hoc attribuentes virtuti vestre diri
pientes hereditatem meam . i. iudeam cum quia ibi viget
divinus cultus . quia effusi estis . ad lacerandum populum meum
nam sicut vituli super herbam . ad eum deglutiendum
in hebreo habetur . ut vitula triturans que pedibus suis
messem conterit et ore suo comedit et magistri vr
tauri . ad ipsum ambos terrendum confusa est mater
vestra . q. babilon . metropolis in regno caldeorum . ecce
de quanta pulveris . i. deserta in terra ecce novissima
erit que solebat esse prima inter omnes civitates . et
debita . ab omnibus . invia . qr nulla audebit transire
propter serpentes et dracones ibi habitantes . et arena
qr eius terras transiens per eam fuit deserta ab aliis
suo per persas et medos eam obsidentes . ita quod per
alveum sicut antiquitus circiter ab ira domini non habi
bitur . i. a vindicta dei non factum est quod de cetero non
habitetur ut predictum est omnis qui transibit per ba
bilonem stupebit de destructione tante civitatis
et sibilabit . deridendo sibilans eius precedentem
preparationem contra babilonem per circuitum etc. ita
quod nullus possit stare ad pugnandum ad eius defen
sionem . clamate adversum eam . exhortando bella
tores contra eam dedit manum . i. undique
quesivit auxilium et non fuerunt sicut infra dicitur

infine libri. egypto dedimus manum etc. sicut fecit destruendo crudeliter alia regna facite ei. eam destruendo. dissipate fatorem etc. i. reddite etiam in circuitu eius desertum et incultum. a facie gladii columbe. i. pp. crudelitatem regis babilonis qui dicitur columba non a carentia fellis sed sagacitatis. secundum illud osee effraym columba seducta est. in hebreo habetur. a facie gladii vinosi. i. sanguine babiloniorum inebriati et per hoc intelligitur gladius medorum et persarum. dicitur enim hebraica hic posita. s. iona. equivoca est ad columbam et ad vinositatem ut dictum est. supra. xxv. et xlvi. unusquisque. s. alienigenarum in babilone existentium ad populum suum convertetur. de babilone recedendo. ¶ Grex dispersus. hic commemorat destructionem liberatorem iudeorum que secuta est ad destructionem caldeorum premittit tamen eius captivationem dicitur grex dispersus israel. i. ductus ad diversa loca extra terram suam. leones. i. reges crudeles eiecerunt eum et qui fuerunt illi specificantur. primus comedit eum rex assur. qui captivavit decem tribus. iiii. Re. xviii. Iste novissimus exossavit eum nabuchodonosor. qui destruxit ierusalem et templum ubi erat fortitudo populi temporalis et spiritualis sicut fortitudo corporibus est in ossibus. Propterea etc. Ecce ego visitabo regem babilonis. per dubitationem positum et pascetur carmelum et basan. i. habundanter vivet de bonis terre. In diebus illis requiretur iniquitas israel. s. ydolatria pp. quam fuerat captivatus. et non erit. Quia post reditum captivitatis babilonice non legitur populus ad ydolatriam declinasse ut dictum est supra. ¶ Contra terram. ad destructionem babilonis cum dicitur super terram dominantium. i. babiloniorum qui multis regnis dominabantur. in hebreo habetur. Rebellantium. Rebellaverunt enim domino eius templum destruendo. Visita ergo in filiis et super eos bellatores visita. in malum ideo subditur dissipa et interfice. etc. Quomodo est malleus terre. i. rex babilonis qui contrivit multas gentes. sicut malleus lapides. quomodo versa est in desertum. et subditur modum illaqueavi te. capiendo modo ante impulso sicut avis laqueo capitur. Nec enim et ipse longe a babilone fecerunt flumen eufraten qui currebat per eam per alium ductum. et sic per alveum ubi non erat muro intraverunt repente. inventa est et apprehensa. ab adversariis tuis quoniam dominum provocasti. q. d. non est operacio humana. Sed vindicta divina ideo subditur. Aperuit dominus thesaurum suum. i. mala pene in sua presentia nobis occulta preparata tibi. Prohibite in eam venientes ad eam ab extremis finibus. a longinquis partibus valde. unde collecta fuit exercitus cyri et darii. Aperite et exeant qui conculcent eam. i. removete impedimenta exercitui medorum et persarum. ideo subditur. Tollite de via lapides redigite in acervos. littera hebraica ad alium sensum reducitur que talis est. Aperite portas. s. babilonis eas frangendo. Conculcate sicut acervos. s. frugum qui extenduntur in area et teruntur pedibus animalium in terra illa ad granum excutiendum. q. d. sic conculcate babilonis populum et iste sensus magis consonat littere precedenti et subsequenti ut patet de se. ¶ Vox fugientium. hic ponitur secunda causa destructionis babilonice que est impietas contra deum destruendo eius templum sicut enim verum deum ipsum reputassent eius templum non obtulissent et hoc est quod dicitur. Vox fugientium etc. q. d. ad hoc dimissi fuerunt aliqui in babilone a morte preservati ut annunciarent et confiterentur babilonem destructam in ultionem destructionis templi domini cetera patent usque ibi et nullus evadat. s. de illis quos deus preordinavit mihi quia pluris mortem evaserunt ut predictum est immediate. Quia contra deum erecta est. destructionem ierusalem sue virtuti imputando et templi domini contaminando. Adversus sanctum israel. i. adversus dominum qui colitur ab israel sicut sanctus sanctorum. cetera patent usque ibi Ecce ego ad te superbe. i. rex babilonis qui similiter erat dominum sicut dicitur daniel. iiii. et devorabit omnia in circuitu eius. quia medi et persae non destruxerunt urbes scilicet alia que erant in circuitu urbium. ¶ Hec dicit dominus. ponitur liberatio iudeorum consecuta ad destructionem caldeorum a quibus dure tenebantur ideo dicitur calumpniantur sustinuerunt etc. et subditur eorum liberatio virtute divina redemptor eorum fortis etc. Iudicio. i. secundum ordinem sue iustitie defendet causam eorum. eos deliberando et et caldeos puniendo ideo sequitur. Gladius. s. medorum et persarum. ad caldeos destruendos. Gladius ad divinos. qui delusi a demonibus secundum babilonis divinabant eis securitatem promittendo ideo sequitur qui stulti erunt. quia contrarium apparuit per effectum cetera patent usque ibi Siccitas super aquas eius quia medi et persae siccaverunt alveum eufratis modo predicto. quia terra sculptilium est. i. diis suis ydolatriis dedicata et in portentis gloriantur. i. in falsis figmentis ut dicit glossa. in hebreo habetur in eminentiis gloriantur. i. deo vel ydolo gyganteo ut dicit Ra. Sa. Propterea inhabitabunt draconibus qui habitant in locis fumosis de sertis cum fatuis ficariis. i. pilosis et satiris ut dicit hugo quia sunt homines silvestres vel secundum alios demones in tali effigie apparentes cetera patent ex supradictis. Ecce populus. hic ponitur destruentium conditio et primo de regione cum dicitur Ecce populus venit ab aquilone. secundo a statura cum dicitur et gens magna. homines enim aquilonares sunt maioris corporis quam australes. tertio a multitudine ibi et reges multi. quarto ab violentia et crudelitate cum dicitur. arcum et scutum etc. quanto enim homines sunt magis aquilonares tanto plus habent de sanguine et sunt magis animosi et iracundi. Vox eorum quasi mare sonabit. ex multitudine hominum et fremitu armorum. audivit rex babilonis famam eorum in principio conditionibus et dissolute sunt manus eius. pre timore angustia apprehendit eum. in animo mente dolor quasi parturientem. in sensitiva. Ecce quasi leo ascendet usque ad consummationem babilonis. contra superbia iordanis etc. exponitur sicut supra. xlix. capitulo hoc excepto quod ibi dicitur contra ydumeam hic autem contra babilonem usque ad finem huius capituli.

Hec dicit LI

dominus. descripta babilonis. destructione modo plano. hic describitur modo magis parabolico. et dividitur in duas partes primo describitur sub parabola verbi secundo sub parabola facti ibi. Verbum quod precepit. prima in duas quia primo ponitur parabolica destructio secundo ponitur explanatio ibi. Acuite sagittas. Prima in duas secundum duas parabolas. secunda ibi Calix aureus. Prima parabola est de vento pestilente per quem intelligitur exercitus medorum et persarum ad destructionem veniens babilonis cum dicitur Ecce ego suscitabo super babilonem et super habitatores eius qui cor suum levaverunt contra me. templum meum comburendo tempore nabuchodonosor. et vasa mei cultus in suis usibus applicando tempore balthasar daniel v. capitulo quasi ventum pestilentem. s. exercitum medorum et persarum. et mittam in babilonem ventilatores. s. cyrum et darium exercitus rectores et ventilabunt eam etc. bona eius rapiendo. et eam destruendo. contendat. sic habetur libri contra iii. qui tendit arcum

suum etc. q.d. pedites sagittarii et equites loricati non poterunt deffendere babilonem. Secundum hebreos littera talis est: attendat tendens arcum suum et non valebit lorica. et est modus loquendi decurtatus ubi oportet aliquid suppleri. sicut secundo Regum v. proposuerat in die illa qui percussisset iebuzeum subintelligendum est fiet magister milicie. et hoc modo eciam dicitur hic attendat subintellige bellatorem babilonicum tendens arcum suum. s. quilibet sagittarius de exercitu cyri et darii et non valebit lorica. s. babiloniorum ad sustinendum ictum. et huic sensui magis consonat littera sequens cum dicitur: nolite parcere etc. et huius destructionis subditur causa cum dicitur: quoniam non fuit viduatus israel et iuda a deo suo. i. derelictus ab eo totaliter quia licet permiserit populum suum affligi et captivari a caldeis, tamen postea vindictam accepit. ideo subditur: fugite de medio babilonis etc. et patet littera. ¶ Calix hic ponitur secunda parabola. s. calix aureus inebrians gentes per quem designatur rex babilonis qui potum doloris multis gentibus propinavit et quia hoc fecit crudeliter et sibi attribuens sue virtuti quod fiebat virtute dei ideo factum est sibi simile secundum ordinem iusticie divine et secundum hoc patet littera usque ibi: tollite resinam. i. medicinam ad dolorem sanandum seu mitigandum. et loquitur yronice unde subditur: curavimus babilonem etc. et loquitur scriptura ad modum medici totaliter desperantis de sanacione infirmi quia tunc dimittit eum. dicit tamen glossa quod ubi angelorum ad custodiam deputatorum terre babilonice dimittentes eam cum tempore liberi affligi ex quo viderunt super hoc voluntatem dei. ideo subditur: quoniam pervenit usque ad celos iudicium eius. i. coram deo. protulit dominus iusticias nostras. verbum est populi in persona iudeorum de babilonica captivitate confitentium se liberatos per merita sanctorum ezechielis et danielis et aliorum sanctorum illius temporis et eciam patrum antiquorum.

¶ Acuite. hic consequenter ponit dictarum parabolarum explanacionem et primo prime secundo secunde ibi: collidis. prima in duas quia primo ponitur explanacio secundo dicti confirmacio ibi: iuravit. prima parabola significabat exercitum medorum et persarum babiloniam destruentium. hoc autem fuit maxime per artem sagittandi et ideo explanando modum destructionis dicit: acuite sagittas etc. quia ulcio domini est in eius contemptu. baltasar vasa divino cultui deputata communibus usibus applicavit. ulcio templi sui. quod nabugodonosor combussit. super muros babilonis levate signum etc. q.d. quantumcumque babilonii se disponant ad deffendendum tamen nichil eis valebit. ideo subditur: quia cogitavit dominus et fecit etc. que habitas super aquas multas. hoc dicitur quia eufrates fluvius magnus transibat per civitatem ante eius destructionem. locuples in thesauris. de diversis provinciis crudeliter congregatis. venit finis tuus pedalis precisionis tue. q.d. tu es ipse talis sicut arbor cui est sola mensura pedis precidenda. in hebreo habetur: venit finis tuus mensura rapine tue. i. secundum mensuram peccati tui rapiendo crudeliter bona aliorum. et iste sensus magis consonat littere precedenti ubi dicitur: locuples in thesauris. ¶ Iuravit dominus. consequenter ponit confirmacionem dicti et hoc dicto iuramento cum dicit: iuravit dominus exercituum. i. angelorum per animam suam. i. per se ipsum. quia iurare est deum in testem adducere. non enim habet maiorem per quem iuret ideo iurat per semetipsum. Gen. xxii. per memetipsum iuravi dicit dominus. quoniam replebo te babilon hominibus quasi bruchis. q. bruchus qui incendit terram magna multitudine. et super te celeuma cantabitur. est autem celeuma canticum vindemiatorum et per hoc designatur gaudium medorum et persarum in effusione sanguinis caldeorum et depredacione eorum. qui fecit terram. hic refert ad illud quod predictum est: iuravit dominus in fortitudine sua. i. in potencia infinita que requiritur ad creacionem. et preparavit orbem. i. gubernavit. et prudencia sua extendit celos. qui ad modum tentorii videntur extendi super terram. dante eo vocem. i. precipiente. multiplicantur aque in celo. s. aereo in quo generantur. qui levat nubes ab extremo terre. i. ab oceano terram humilem circumdante inde enim pro maiori parte elevantur exalaciones humide que condensantur in nubes. fulgura in pluviam fecit. pluvia enim habundans facit cessare fulgura. et produxit ventos de thesauris suis. i. de locis occultis. stultus factus est omnis homo. a sciencia. loquitur de sciencia supersticiosa cuiusmodi est in geomancia et eius partibus. ideo subditur: confusus est omnis conflator in sculptili. et loquitur de ymaginibus per astronomiam factis et per alias modos supersticiosos. quia mendax est conflacio eius. quod probat dicens: nec est spiritus in eis. si enim aliquando dantur in eis responsa hoc est a demonibus. vana sunt opera. i. nullam virtutem de se habencia et risu digna. i. derisibilia sapientibus. in tempore visitacionis sue peribunt. destructa enim babilone destructa fuerunt ydola que ibi erant. non sicut hec. s. unica pars iacob. supple quia qui fecit omnia. s. deus verus ipse est. s. pars iacob. et israel sceptrum hereditatis eius. fideles enim possident dominum per fidem et dilectionem et deus possidet eos per graciam et ideo sicut fideles sunt pars dei ita deus est pars eorum quia per electionem sunt a deo et ipsi per electionem eum aliis contemptis. ¶ Collidis. hic ponitur explanacio secunde parabole et dividitur in duas partes quia primo ponitur parabole sentencia. secundo ibi querimonia ibi: comedit me. sentencia vero consistit in hoc quod per calicem designatur rex babilonis propinans aliis potum meroris et sic factum est sibi et suis quia victorias factas virtute dei attribuebat sibi. ideo sibi dicitur in persona domini: collidis tu michi. i. per ministerium milicie mee vasa belli. i. apparatum bellorum aliarum gencium. et ego collidam in te gentes. quia in iusticiam meam voluntate in qua excitatos. et disperdam in te regna. tibi subdita et te auxiliancia. et collidam in te equum et equitem. i. equos et equites quia ponitur hic singulare pro plurali et similiter in sequentibus et patet littera usque ibi: omne malum quod fecerunt in syon templum contempnendo. in oculis vestris. in hoc alloquitur iudeos qui hoc viderunt quorum plures erant in babilone. ¶ Ecce ego ad te mons pestifer. i. o babilon qui es mons altus per potenciam et superbiam et pestifer. corrumpendo gentes alias crudeliter. evolvam te de petris. i. de fortalitiis tuis in quibus confidis. et dabo te in montem combustionis. quia babilon fuit combusta a medis et persis. et non tollent de te lapidem in angulum etc. i. non reedificaberis ultra. levate signum. i. vexillum ad congregandum bellatores contra babilonem. sanctificate. i. confirmate ad bellandum. secundum enim unam significacionem idem est quod firmum. annunciate contra illam regibus ararath. i. armenie. regibus menni et ascenez. nomina sunt regnorum. numerate contra eam taphsar. nomen est hebraicum et significat exercitum qui numeratur in expedicione. adducite equum. i. equos quasi bruchum aculeatum. i. agiles et preparatos ad bellum. cetera patent usque ibi: quia evigilabit contra babilonem cogitacio domini. videbatur enim quod dormiret permittendo crudelitatem caldeorum et evigilavit in punicione eorum. cessaverunt fortes babilonis. victorias enim fecerunt virtute divina et ideo ipsa retracta non solum cessaverunt a victoriis sed eciam fuerunt devicti ab aliis ideo subditur: et facti sunt quasi mulieres. que sunt imbelles. incensa sunt tabernacula eius. i. habitaciones babilonis. contriti sunt

regnū exire. tamen poterint.

ventres eius. per fractionem portarum. cunctus ob manum circū
etc. babilon enim erat ciuitas valde magna. dicit enim
solinus li. p°. quod erat edifficata in quadro et quolibet
latus habebat in longitudine .xvi. miliaria que faciebant
viii. leucas et p° quod dicit philo. li° pol. quod magis erant di
cenda regio clausa muris quam ciuitas et ideo de do
mo regia frequenter exierunt nuncii ad portas ciuitatis
et e conuerso ad denunciandum statum et ideo ingressus
aduersariorum cito fuit regi nunciatus ideo subditur capta
est ciuitas eius a summo usque ad summum. i. a prima
parte usque ad ultimam. et vada preoccupata sunt
quod medi et perse per alueum fluminis intrauerunt ut dictum est
et palludes incense. i. fortalicia quedam in paludibus
sita. et viri bellatores conturbati sunt. ex subito
ingressu hostium. filia babilonis. i. gens babilonica
quasi area. i. messis. excussa in area. tempus triturationis eius
i. sue contricionis sicut bladum conteritur in area. ¶ Comme
dit me. hic ponitur contra babilonem querimonia de
malo quod fecit in ihrlm et dicitur in tercia persona quia
prius positum hec querimonia sedis ciuitatis dicta iusticia ibi proph
eta. tercio sequitur laus dicta. ibi et laudabunt. circa primum dicit
in persona ihrlm. Comedit me. populum meum occidendo et bona
rapiendo. deuorauit me crudeliter. hoc agendo reddidit
me quasi vas inane. quod non est aptum ad suum officium
et sic ihrlm destruxit quod non erat apta habitacioni
hominum. Repleuit ventrem suum teneritudine mea.
i. eo quod tenerrimum et diligebam rapiendo sibi vasa
aurea et argentea consecrata diuino cultui. et eiecit
me. populum meum captiuando. Iniquitas aduersum me
i. facta michi a caldeis. et caro mea lacerata. aben
super babilonem. supple veniat vltio eius ¶ Propterea.
hic consequenter ponitur diuina iusticia in persona domini respon
dentis ihrlm conquerenti Ecce ego iudicabo causam tuam
dando pro te sententiam contra babilonem et deserum faciam mare
eius. i. congregacionem aquarum ex multis cuiusmodi ...
modum loquendi hebraicum quo omnis aquarum congre
gacio vocatur mare secundum illud. gen. i. congregaciones quoque
aquarum appellauit maria. et siccabo venam eius.
i. cursum eufratis modo supradicto et erit babilon in tumulos
et ruinas domorum et murorum. stupor et sibila pre
admiracione erunt super hoc sit ut leones rugient. scilicet cal
dei. leones enim horribiliter rugiunt cum sunt deuicti. et
excucient comas suas. dextrahendo capillos suos pre
dolore et admiracione indignacione sicut faciunt leones
quando sunt deuicti in hebreo habetur. sic rugient
ut catuli leonum. i. etiamque fugient pre dolore. quia
recitare proprium est aliorum ¶ In calore eorum ponam
potum eorum. etc. i. calefaciam eos potum et dormire faciam
et non solum dormicione soporis sed etiam mortis ideo
subditur. et dormiant sompnum sempiternum. dicitur
enim daniel. v. cap. quod balthasar fecit grande conuiuium
suis principibus et calefactus vino fecit apportare
vasa dei ut biberent in eis. et ibidem sequitur quod eadem
nocte interfectus est baltasar et regnum eius accepit
darius medus et quod fatigati a vino fuerunt interfecti
ideo sequitur deducam eos quasi agnos. i. sine deffensione
ad victimam. quomodo capta est sesach. i. babilon.
sic nominata per correspondenciam literarum ut dictum est
s. xxv. cap. ascendit super babilonem mare. i. exercitus
magnus valde. et fortis magnitudine fluctuum eius
i. bellatorum. operta est. i. absorta et destructa cetera
patent usque ibi. Et visitabo super bel. ydolum cum
in babilonia per quod designatur populus colens eum et
eiciam quod absorbuerat de ore eius. diuicias enim aliarum
gencium quas babilonii absorbuerant sibi rapiendo
ex dicta sunt date sunt medis et persis et non confluent
ad eum vltra gentes. que erant subdite domino eorum

egredimini de medio eius populus meus. licet enim iudei essent
sub in terra babilonis ita quod non poterant de vna ciuitate transire.
ad aliam reddendo regi de bonis suis pro tributo
magnam porcionem sicut est de iudeis manentibus sub
principibus xpianis et multi ex diuina admonicione exi
uerunt ante destructionem babilonis et hoc modo thobi
as prudenter ... monuit filium suum quod ex
se pluto exiret thobie. xiiii cap. ne forte mollescat cor
vestrum. etc. i. in murmuracione resoluatur et auditu appropinqua
cionis exercitum contra babilonem. Et veniet in anno audi
cio. s. rumoris de occisione balthasar et destructione ba
bilonis et post hunc annum audicio. s. de vera reuersione in
ihrlm ut exponit ra. sa. occiso enim balthasar darius
medus suscepit regnum eius ut dictum est et rexit per
annum integrum. et pater sedi et sic ille sedit per parte eius
fuit prima anno cyri qui successit dario et primo anno
cyri fuit data dicta licencia redeundi Et iniquitas in
terra quod daria et cyro fuerunt ydolatre et dominator
dominatorem. i. cyrus post darium ut dictum est cetera patent
ex supradictis. ¶ Et laudabunt. hic consequenter ponitur laus
dicta de iusticia facta et. ba° eius dicit Et laudabunt
super babilonem celi et terra. i. angeli et homines ideo subditur
et omnia. et accipitur hic et pro id est celum enim est habitacio
angelorum et terra hominum. quod ab aquilone venient eis
donec. s. medi et perse. qui venerunt de aquilonari parte
respectu babilonis et subditur vna causa. s. consilio eiusdem
ho filiorum israel cum dicit Et quomodo fecit babilon.
etc. qui fugistis gladium. i. vos iudei qui euasistis
venite in iudeam et ihrlm ascendat super cor vestrum
i. accipiatur cordi ihrlm et templi destructionem ut ad eorum
reedifficacionem animemini confusi sumus etc. q. d. quia
diu templum domini remanebit sic destructum a gentilibus
erit nobis confusio et opprobrium ideo subditur quod venerunt
alieni. i. ydolatre qui sunt alieni a cultu dei Super
sanctifficacionem domus domini. ea intendendo ut sequitur
sequitur et innoc° ... vltio. Propterea ecce dies veniunt
de propinquo et visitabo super sculptilia. i. ydola et
templa babilonis. et in omni terra eius mugiet vulneratus
non potens loqui recte pre dolore sed mugiens ad
modum bestie. Si ascenderit babilon in celum. etc.
q. d. quantumcumque sit eleuata in honore et firmata
in potestate tamen destruetur mea virtute. ideo sequitur
a me venient vastatores eius. et perdidit ex ea vocem
magnam. i. verba iactancie de sua magnitudine et
potestate et sonabunt fluctus eorum. i. exercitus medorum et
persarum cetera patent usque ibi. et emarcuit arcus
eorum. i. non potuerunt se deffendere per artem sagitta
di in qua sunt edocti. et inebriabo principes eius
etc. quod nocte sequenti festum balthasar in quo ipse
et principes fuerunt vino repleti interfecti fuerunt bal
thasar et principes. cum eo ut dictum est. C. murus babilonis
ille latissimus. sic est in hebreo et libris correctis
sub fossione suffodietur. i. deiecietur quantumcumque sit latus
et fortis. et labores populorum ad nichilum. in edifi
cacione enim murorum et domorum babilonis fuerunt expense
in re diuicie acquisite laboribus populorum et gencium
quas ab eis abstulerant caldei et ideo diuinum fuit iudici
um quod tales edifficaciones redigerentur ad nichilum
¶ Verbum. hic consequenter describitur destructio babilonis
sub parabola facti sicut enim parabola verbi est quando per
significationem vocum aliud intelligitur ut eciam dicitur libro
iudicum ierunt ligna ad ramnum per quod intelli
guntur habitatores sychem et abymelech quem
fecerunt sibi regem sic est parabola facti quando fit aliquid
ad significandum aliud fiendum. et sic est in proposito
quod destructio babilonis scripta in quodam libello
et alligata lapidi ponderoso proiecta fuit in flumen

civitatem coram pluribus iudeis ad significandum destructionem babilonis firmiter. primo igitur ponitur quis precepit hoc fieri cum dicit. ¶ Verbum quod precepit ieremias. et cetera. saraye filio nerye. et tempus et etiam locum tum dicit. cum pergeret cum sedechia rege in babilonem et cetera. sedechias enim fuerat institutus rex a rege babilonis et ideo in quarto anno regni sui fuit in babilone ad faciendum ei reverentiam et ad deferendum iudeorum munera. Cum quo fuit saraye. cuius etiam subditur officium cum dicitur. erat princeps prophetie. i. principalis inter levitas qui in templo decantabant laudes divinas a david et aliis prophetis factas in hebreo habetur erat princeps exenii. et ideo fuit cum sedechia ad faciendum exenium regi babilonis nomine sedechie. cetera patent usque ibi. Cum veneris in babilonem et videris diligenter ea que sunt scripta in hoc libro et legeris omnia verba hec. s. coram iudeis qui illuc translati fuerant cum iechonia rege iude. dices° eisdem domine tu locutus es contra locum istum. i. contra babilonem. cetera patent usque ibi. ligabis ad eum lapidem. ut demergatur in profundum. fluvius ad significandum totalem destructionem babilonis. hucusque verba ieremie. dicunt aliqui quod non est de textu sed quedam rubrica apposita sed hoc non est verum quia sic scribitur in hebreo sicut et alia precedentia.

° coram

Filius xx^ti LII

annorum. istud capitulum a principio libri fuit divisum contra precedentia est enim quedam brevis epilogatio respectu precedentium in quibus est descripta destructio ierusalem. sed occasione huius plura alia fuerunt annexa et dividitur hoc capitulum in tres partes quia primo ponitur civitatis captio. secundo capte destructio. ibi. In mense autem quinto. tertio derelictorum ordinatio ibi. de pauperibus. prima in duas quia primo ponitur captionis occasio et secundo ipsa captio ibi. factum est autem. occasio autem captionis prima fuit peccatum regis et populi contra deum quod notatur cum dicit. et fecit malum in oculis domini. in aliis autem sumitur dominum hoc ioachim filium iosie et alios reges qui fuerunt ydolatre propter quod dominus voluit ierusalem destruere et maxime propter peccatum manasse qui posuit ydola in domo domini. Secunda occasio fuit peccatum sedechie in regem babilonis. cum rebellavit quamvis iurasset ei fidelem servitutem ut habetur secundo. paralipomenon ultimo. ¶ Factum est. hic ponitur civitatis capcio et prima ex hys que dicta sunt supra xxxix. capitulo ubi describitur ista captio sicut et hic paucis exceptis que exponuntur caldeis obsidentibus urbem in gyro. sed ergo quereretur quando rex et bellatores potuerunt exire dicendum quod erat via subterranea cuius introitus erat in civitate inter duos muros. et exitus erat longe a civitate ultra locum ubi erant caldei et per illam fugerunt rex et alii sicut dictum est supra xxxix. et quarto regum ultimo sed et omnes principes iude occidit. dicunt hebrei. sed quod isti fuerunt lxx. iudices ordinarii eo quod relaxaverunt iuramentum sedechie. alii autem dicunt quod fuerunt principes inducentes sedechiam ad rebellandum regi babilonis usque ad diem mortis sue. sed autem mortuus fuit merecessivus enim rex babilonis statim eius regnum considerans fecit eum sepeliri honorifice sicut predixerat ieremias supra xxxiiii. capitulo. ¶ In mense. hic consequenter ponitur civitatis capte destructio circa quam primo ponitur tempus cum dicit in mense autem quinto. sed autem fuit capta mense quarto ut dicitur eodem capitulo. et non fuit combusta donec super hoc habuerunt voluntatem regis babilonis qui agebat in remotis. s. in terra emath. ut habetur in textu et sic transivit tempus usque ad decimam diem quinti mensis in qua fuit combusta et cetera patent in littera. ¶ De pauperibus. hic consequenter ponitur ordinatio de remanentibus et primo de populo secundo de rege ioachim ibi et factum est. prima in duas quia primo ponitur ordinatio de populo secundo translatorum numeratio ibi. iste est populus. prima in duas quia primo ponitur ordinatio de populo secundo de vasis ibi. columpnas quoque. circa primum sciendum quod de populo residuo sic fuit ordinatum quod illi qui erant alicuius reputationis in sapientia vel arte aliqua seu conditione notabili fuerunt translati in babilonem ut de illa conditione fierent babilonis. ceteri vero fuerunt dimissi in iudea ad colendum agros et vineas ne terra redigeretur in solitudinem et redderetur inutilis regi babilonis. de cultura vero terre ei tributum magnum reddebatur et hoc est quod dicit de pauperibus autem populi. s. bonis aliquam conditionem babilonis vilem ut plenius exponitur iiii. regum ultimo. transtulit magister militie et cetera. et patet littera. columpnas quoque. hic ponitur dispositio de vasis. quidquid enim fuit preciosum de talibus in templo domini totum portaverunt secum caldei inter vasa tamen ponuntur hic due columpne eree. que erant in porticu templi de quarum magnitudine et forma dictum fuit diffuse per singula iii. regum vii. et similiter de aliis vasis hic positis et ideo hic breviter intendo pertransire quia descriptio exquisita de istis ibi habet locum dicit ergo. columpnas quoque eneas. s. illarum columpnarum quelibet enim columpna habebat iiii. partes scilicet basem stipitem. capitulum et capitellum. et mare eneum. vas erat magnum et rotundum in quo lavabantur sacerdotes quod erat in domo domini i. in atrio sacerdotum domus enim domini large accepta non solum accipitur pro corpore templi sed etiam pro atriis et edificiis ad ipsum pertinentibus confregerunt caldei ut melius possent expedire portari. et lebetes. i. caldarias ubi coquebantur carnes sacrificiorum et creagras. i. fuscinulas ad extrahendum carnes et psalteria. i. instrumenta musica pro levitis et phialas vasa erant ad reponendum unguenta quibus ungebantur reges et sacerdotes. et vasa divino cultui consecrata et mortariola in quibus terebantur species ex quibus componebantur unguenta. et ydrias in quibus ponebantur vinum et oleum pro libaminibus fiendis. et thymiamata. in quibus terebantur species ad faciendum thymiama quod comburebatur super altare thymiamatis. et urceos et pelves. in quibus lavabantur carnes offerende super altare holocausti et ciatos in quibus probabatur vinum et oleum utrum essent apta ad sacrificium. quotquot aurea et cetera. quia omnia vasa aurea ponebat ad unam partem et argentea ad aliam et erea similiter ad aliam. vitulos. xii. ereos boves vocantur. margines qui erant sub vasibus bases hic dicuntur partes fundi maris erei quod sedebat super illos. xii. vitulos et tres respiciebant ad orientem et tres ad occidentem tres ad meridiem et tres ad aquilonem. non erat pondus eris. hoc dicit ad designandum multitudinem et magnitudinem eius in tantum quod non possit de facili sciri pondus determinatum. De columpnis autem duabus supradictis. xviii. cubiti altitudinis et cetera. hoc intelligendum est de stipite quia tota columpna ex. iiii. partibus predictis constituta habebat. xxv. cubitos in altum ut habetur secundo paralipomenon et declaratum est hoc diffusius tertio regum. et funiculus. xii. cubitorum circuibat eam. i. eius grossitiem porro grossitudo eius. i. spissitudo quatuor digitorum quia erat

erant unius capitella super verticem eius. quorum sculpture erant valde subtiles et artificiose. predicta sunt .iii. regum. et rethiacula et malogranata ad decorem eorum capitellorum artificiose facta sicut in ostiis lacunarum circa. et dicuntur rethiacula quia foramina illa in aliquo erant similia foraminibus rethis sed vitalios erat opus rethiaculi de filis eneis factum et positum super capitella ita quod pilla appellatur malogranata sicut illa que sunt opera rethi apparent extra per rethis foramina super coronam .i. super capitellum quod dicitur corona. eo quod erat super caput columpne sicut corona super caput regis et fuerunt malogranata nonaginta et sex dependentia a capitello et tot erant quasi apposita in qualibet columpna. Tercio regum .vii. dicitur quod erant ducenta in qualibet columpna centum dependencia et centum apposita et similiter dicitur hic inde. iste due columpne erant site prope pictorem vero que per porticum ita quod iiii. malogranata prope pictorem posita non apparebant et ideo non computantur hic et sic remanent nonaginta sex [illegible] vero regum computantur omnia et omnia malogranata centum rethiaculis circumdabant. in qualibet columpna erat tamen unum rethiaculum tamen erant ibi certe distinctiones sicut in malogranatis erant centum ordines duo enim malogranata s. unum appositum et aliud dependens sub eo faciebant unum ordinem et sic cum in circuitu capitelli essent centum apposita et centum dependencia ibi per consequens erant centum ordines. ¶ Et tulit. hic ponitur ordinatio de personis ad vitam non reservatis cum dicitur et tulit magister militie saraiam sacerdotem primum .i. primi ordinis david enim distinxit sacerdotes per .xxiiii. ordines ut habetur primo paralipomenon. Et de civitate tulit eunuchum unum qui erat prepositus super viros belli. ex quo patet quod iste eunuchus dicitur non secundum ... generalium quia tales non preponuntur hominibus belli. sed a maturitate et honestate ... quod dicitur math. xix. sunt eunuchi qui se castraverunt propter regnum celorum etc. vii. viros de hiis qui videbant faciem regis .i. ... tes ad ipsum libere accessum et scribas militie principum qui probabat tyrones .i. iuvenes aptos ad exercitium armorum hos interfecit rex babylonis quia consilium et favorem dederunt sedechie rebellandi et .lx. viros de populo terre. hos similiter interfecit quia restiterant deffendendo civitatem quantum potuerunt et sic non reddiderunt se voluntarie sed fuerunt inventi latentes et absconditi. iste populus. hic consequenter ponitur translatorum in babylonem numeratio in anno .vii. iudeos tria milia. et loquitur hic de scriptura de translatione cum iechonia filio ioachim ut dicit ra. sa. et alii hebrei. sed contra hoc videtur quod dicitur .iiii. regum. quod translati cum eo fuerunt decem milia. Sed hec dissonancia solvitur per hoc quod dicitur hic iudeos tria milia .i. de tribu iuda de aliis autem tribubus fuerunt .vii. milia que hic omittuntur et .iiii. regum cum istis numerantur.

¶ Item .iiii. regum dicitur quod ista transmigratio fuit anno .viii. nabuc. hic autem dicitur anno .vii. ¶ Ad quod dicendum quod ibi computatur annus nabuc. a principio regni sui. hic autem ab illo tempore quo ioachim filius iosie fuit ei subditus et fuit sub tributo nabuc. ante iam regnaverat uno anno. in anno .xviii. etc. loquitur hic de translatione populi cum rege sedechia. Sed contra .iiii. regum videtur quod dicitur in eius ... iste est annus .xix. nabuc. etc. et solvitur sicut et precedens quia hic computantur anni nabuc. a tempore quo ioachim factus fuit ei sub tributo vero a principio regni sui. anno .xxiii. nabuc. transtulit ei capit tyrum et populos aliarum civitatum circa iudeam ad quas confugerant aliqui populi iudei timore nabuc. et illi tunc fuerunt capti et in babylonem ducti. omnes .iiii. milia. hic numerantur quatuor milia sciendum tamen quod fuerunt multo plures sed hic et in libro regum numerantur tantum nobiliores. et factum est. hic ultimo ponitur ordinatio de iechonia rege qui post longum carcerem fuit honoratus in babylone cum dicitur et factum est in .xxxvii. anno transmigrationis ioachim. tantum eum fecit in statu humili. elevavit evilmerodach. iste enim regnavit post nabuc. patrem suum secundum hebreos et mortuo patre cum regnaret honoravit ioachim super omnes principes regni sui ut apparet in littera. ratio autem huius fuit secundum aliquos quod nabuc. pater passus ... iste evilmorodach filius eius voluit regnare et ve videbatur de perussione patris grandem propter quod nabuc. in regnum restitutus fecit eum incarcerari cum isto ioachim et sic ibi contraxit amiciciam propter quod restitutus in regno mortuo patre honoravit eum. cetera patent. et factum est postquam etc. totum istud usque ad finem capituli videtur appositum ab aliquo expositore ad continuandum finem capituli sequentis quia non est in hebreo nec in libris correctis.

¶ Explicit postilla fratris nicholai de lira super ieremiam.

¶ Sequens prologi expositio debuit ante principium ieremie situari.

Ieremias propheta etc. istum prologum dirigit ieronimus ad paulam et eustochium ad quarum instanciam transtulit librum. dividitur autem iste prologus in quinque particulas in quarum prima dicitur quod licet iste propheta ceteris prophetis simplicior videatur in verbis tamen in sensibus et cetera ... dicit ieronimus. ieremias propheta etc. in secunda parte simplicitatis huius causam assignat in qua eum simul ... commendat et ista pars incipit ibi porro simplicitas eloquii etc. in qua commendatur a dignitate ibi sacerdos ex sacerdotibus etc. a ... et in matris vero sanctificatus. Tercio ... per sectionem virginitate sua etc. in tercia parte quatuor exprimuntur .i. prophetie ... et prophetie lamentationis modus ... prophetie exprimuntur cum dicitur hic vaticinatur ex ordine est prius. materia ibi. captivitatem urbis atque inde etc. agit enim de captivitate duarum tribuum. locus tangitur cum dicitur undecim ... lamentationis modus tangitur ibi et triplicatus sive ... etc. et quia ista lamentatio metrice scribitur in hebreo dicit quod secundum latino ibi. quod nos mense metri etc. in .iiii. tangitur modus agendi in libro isto cum dicitur preterea ordinem visionum etc. ultimo dicit quod quia liber baruch ... quam libri illius ad ... transtulerat etc. ... quos ... do ... liber autem baruch. etc. ... satis plana est. eustinoz .i. simplicior et hic ... expositione dat littera sequens .e. s. porro simplicitas.

eloquii. aliqui tamen exponunt rusticior .i. rudior quia non plano sermone loquimur sicut ysaias sed sub figuris sed sensibus par est. Sed contra hoc ommino dicit glo. In principio ysaie ne quis me putet ysaiam breviter posse exponere cum vinitice la cantica domini contineat sed istud intelligitur legitur de sermone. quo non vero sensibus etc. prophete. Item in principio ezechielis dicit glo. sermo ezechielis difficultatem hebreorum monstrat traditio nisi enim quis apud eos sacerdotalis ministerii dignitatem .i. xxx. annos impleverit nec principia geneseos nec cantica canticorum nec exordium ezechielis vel finem legere permittitur ut ad plenam scientiam et misticos intellectus plene humane nature tempus accedat. Sed hoc intelligitur de sermone loquitur quando dicit sensibus par. Vel par sensibus dicit quia utrobique de christo et de captivitate duarum tribuum prophetavit. Stilus tamen profundior in aliis invenitur anathotites .i. de anathoth quod viculus. scilicet anathot et usque hodie distans de ierusalem milibus .i. tribus miliaribus sanctificatus fuit. scilicet .i. antequam exiret de ventre sanctificatus est quod de aliquo alio non legitur. virginitate sua euangelicum virum .i. se euangelica perfectione preditum. christi ecclesie dedicans .i. copulans per hoc enim quod sub lege servabat virginitatem in sacerdotio pretendebat in se conversationem perfectionem que docetur in euangelio signante autem dicitur christi ecclesie dedicans .i. inseparabiliter per fidem ad herens vaticinatur .i. prophetat excelsus est .i. incepit ordior orditus ordiri sum vel orsus sum dicitur telam ponere et quia qui telam ponit tunc eam incipit id ordiri ponitur pro incipere et componitur exordior. unde exorsus puer .scilicet .i. ecce nescio loqui quia puer ego sum etc. urbis ierusalem atque iudee .i. duarum tribuum oculis carneis. iii. regum. xxv. xxxix. postquam prodierat captivitatem ierusalem et translationem populi ierusalem legitur in babilonem quod nabuchodonosor rex babilonis precepit nabuzardan ut tolleret ieremiam et nichil ei mali faceret. Sed quia non prophetat de captivitate x. tribuum sed duarum tantum reddit causam cum dicit iam enim etc. Omnia hec non solum spiritu revelante sed oculis corporeis intuitus est captivitatem duarum tribuum. iam enim x. tribus israel assirii in medos transtulerant. iiii. regum. xvii. translatus est israel de terra sua in assirios etc. iam terras eorum colonie gentium possidebant. Colonia dicitur urbs vel castrum quod pro defectu indigenarum novis colonis adimpletur. Item colonia dicitur agricultura vel cultus religionis. quia igitur indigenis .i. x. tribubus in assirios translatis rex assiriorum misit gentes de babilone inde chuta et de haialath et de emach et de sepharvaim que pro filiis israel possederunt samariam et habitaverunt in urbibus eius id dicit hic colonie gentium .i. gentes colentes .i. inhabitantes urbes decem tribuum possidebant terras eorum vel colonie .i. agri culture gentium .i. gentes agri culture dedite que a rege assiriorum misse erant ad colendam sibi terram .x. tribuum. possidebant terras eorum vel colonie gentium .i. gentes variarum cultum religionis habentes quia sic dicitur. iiii. regum. xvii. unaqueque gens fabricata est deum suum. possidebant terras eorum in iuda tantum .i. in duabus tribubus et beniamin .i. in ierusalem quia in sorte beniamin posita fuit in ierusalem sicut dictum est. Sed circa finem prologi precedens quadruplici plangit alphabeto. istud exponitur est. Sed in epistola ad paulinum quasi sed quadruplex alphabetum nos in translatione nostra reddidimus mensure metri et versibus .i. nostra mensura metri et versuum quas sicut in hebraico distinximus in latino quia distinximus suas secundum dictas mensuras metrice enim scribuntur tantum in hebraico et sub certis clausularum mensuris distinguuntur in latino prophetam nostram fidem .i. nostre hebraice veritatem tamen fides debet adhiberi prętermisimus. quia non est de canone Sed post modum translatus fuit de greco in latinum iuxta vulgatam editionem in qua invenitur est prestolantes .i. expectantes vel sic prestolor expecto prestolor quibus et dico paula fuit quedam matrona romana cum filia sua eustochium de quibus fuit mentio satis supra in prologo super iosue usque finem. Ceterum pro sed terna fuat ad apendium .i. ad abluendum mali vitandi in aliis .o. in cuiuslibet meus unde non dicit ternam absolute sed addidit ad apendium mali posse modum .i. finem .finem. .i. de ternamia eorum quia quasi finibus indicatur in ceteris plana sunt.

Explicit guilhelmi expositio istius prologi. &c.

Quomodo sedet
in precedentibus huius libri
Ieremias prophetavit de-
structionem Ierusalem futuram. hic
vero deplorat eam iam fac-
tam [illegible] vidit suis, prophetiam esse
completam. circa quod sciendum
quod singulis versibus littere hebraice preponuntur secundum ordi-
nem alphabeti. et dicunt aliqui quod preposite sunt
ad significandum sententiam versuum quibus preponuntur
et sic ex interpretationibus litterarum proceditur ad exposicionem
versuum. Sed hoc non videtur verum primo quia hebrei
quorum sunt iste littere et per consequens virtutem earum debent
magis cognoscere, nichil tale dicunt. Secundo quia littera
per se sumpta ut huiusmodi est nullam habet significationem
neque quantum interpretationem, licet aliqua littera ut est
dictio aliquid significet sicut apud latinos ista littera
a. prout est interiectio significat sine. si igitur ex ista
significatione aliquis vellet procedere ad exponen-
dum virtutem ipsius a. prout est littera vel sillabam, pro-
cedere incipientem esset manifesta equivocatio. Item
isti ymaginantur quod iste littere non sint de integritate
versuum sed quasi quedam tituli eis prepositi quod non est verum
quia sic sunt de integritate versuum in hebreo sicut apud
nos in illo hymno. A solis ortus cardine. littere latine incipi-
endo ab a. usque ad z. inclusive sunt de integritate
versuum quorum primus incipit per a. A solis etc. secundus
per b. Beatus auctor seculi etc. et sic consequenter usque ad z. et eo
modo non est hic de litteris hebraicis in hebreo sed transla-
tor non potuit in latino servare ordinem litterarum la-
tinarum in principiis versuum quia prima dictio in hebreo
de qua [illegible] quomodo. incipit per aleph. et quomodo
incipit per q. et ideo singulis versibus preposuit separatim
litteras hebraicas per ordinem non ad significandum
aliquid misi quod per tales litteras incipiunt versus in hebreo
lamentationes cum iste scripte sunt metrice in he-
breo et [illegible] se curabat modo metrificandi a-
liquam materiam. scilicet quia versus incipierunt ordinate a litteris
alphabeti. Sciendum etiam quod hic non est quedam
processus artis sed magis dolentis et conquerentis
quia lamentans aliquid frequenter idem frequenter repetit [illegible]
aliis verbis sicut mater lamentans filium mor-
tuum aliquando nominat ipsum proprio nomine aliquando nominat
eum [illegible] suum aliquando vitam suam et sic de aliis et
frequenter de una persona transit ad aliam magis
secundum motum affectionis quam secundum ordinem rationis.
preterea sub nomine civitatum vel locorum intelligitur
populus ibi prius habitans et sic dicitur civitas vel locus
desolari vel flere pro fletu populi et desolatione.
igitur premissis hec primo liber iste qui apud hebreos
est [illegible] vocatur. i. lamentationes in duas partes
dividitur quia primo [illegible] lamentationes secundo
[illegible] quinto capitulo. Prima dividitur in
partes secundum quadruplex alphabetum hebraicum
secundum quod lamenta eorum iste metrice distribuuntur

et hoc in quatuor capitulis. et hoc modo presens
capitulum posset dividi in xxii partes secundum nume-
rum litterarum sed non est necesse. Quia sicut dictum est
iste littere non ponuntur hic ad sensum litteralem designan-
dum. dicit igitur. Quomodo sedet sola. i. habitatoribus
suis privata. civitas plena populo. mirum quod est destruc-
ta. facta est quasi vidua. i. dignitate regni et sacer-
dotii orbata. domina gentium. i. que fuit domina gen-
tium maxime tempore david et salamonis qui multis gen-
tes [illegible] sibi subiectas tenuerunt ut habetur secundo regum
et iii. ad idem pertinet quod sequitur princeps provinciarum
scilicet temporibus [illegible] facta est sub tributo regno
babilonis. plorans ploravit per hanc duplicationem
intelligitur fletus habundancia. in nocte. i. tempore tribula-
tionis et angustie quod dicitur nox et lacrime eius in ma-
xillis eius. per hoc designatur continuacio et diutur-
nitas fletus non est qui consoletur eam ex omnibus
caris eius. quia ipsi iudei confederati in egipto [illegible]
[illegible] et [illegible] aliis in [illegible] eam relinquerunt et non
solum reliquerunt sed etiam caldeis eorum adversariis fa-
verunt ideo sequitur omnes amici eius etc. Migravit
Iudas propter afflictionem et multitudinem servitutis. sicut enim
dictum est capitulo precedenti. illos remanentes caldei quia
[illegible] vel industriam artis potentes eis
fuere alios duxerunt pro tributaria [illegible] habitavit inter
gentes. populus in babilone ductus [illegible] requiem quia
[illegible] afflictionis. Omnes persecutores eius
apprehenderunt eam [illegible] inter angustias. [illegible]
et mortalitatem que fuit [illegible] in civitate quando fuit
capta ut dictum est supra [illegible] exposuit inter angu-
stias. scilicet [illegible] capi [illegible] fugientes quia non pote-
rant evadere. Vie syon. hic ostenditur se ad lamentandum
populi destructionem quod erat in monte syon. cum dicitur
vie syon. scilicet per quas populus veniebat ad templum de locis
exterioribus. lugent. hoc dicitur methaphorice sicut dice-
bant gaudere in populi multitudine. unde in [illegible] habetur
vie syon. hebel. [illegible] eo quod non
sunt qui veniant ad solempnitatem. i. ad solempnitatem
quia ponitur hic singulare pro plurali sicut frequenter fit
in scriptura veteris ac novi testamenti [illegible] in anno
debebat populus apparere in templo. scilicet in paschate pen-
thecoste et festo tabernaculorum. exo. xxiii. sed [illegible]
[illegible] templo et populo captivato nullus veniebat
omnes porte eius destructe. quia a caldeis [illegible]
ut dictum est supra. sacerdotes eius gementes quia
aliqui fuerunt occisi et ceteri in captivitatem ducti
virgines eius squalide. i. de sordibus ex fame et labore
et ipsa oppressa amaritudine. i. non potens inde surgere
sicut qui oppressus est importabili pondere. facti sunt
hostes eius in capite quia caldei erant in candida et
inimici eius locupletati sunt. de bonis que erant
in ierusalem et iudea quia [illegible] hoc factum est ex divina
iusticia sequitur. quia dominus locutus est etc. parvuli eius qui
secundum leges belli non debebant occidi. ducti sunt in
captivitatem ut essent servi [illegible] caldeis. ante
faciem tribulantis. i. ducentis eos ad tribulationem illi
non possunt. et egressus est a filia syon. i. ab ierusalem
que dicitur filia syon eo quod civitas prius [illegible] a templo et
regia domo que erat in monte syon sicut filia pro [illegible]
ideo sequitur. omnis decor eius. scilicet regni et sacerdotii
facti sunt principes eius velut arietes. in
[illegible] non invenientes pascua. fame afflicti et
abierunt absque fortitudine. non potentes in aliquo
resistere ante faciem subsequentis. i. in captivitatem
ducentis. et recordata est ierusalem dierum afflictionis
sue. et [illegible] [illegible] quia illa afflictio

merito subvenit ei propter peccata sua precepta et omnium
desiderabilium suorum in diebus [illegible] bonis suis
factus ad votum. que habuerat a diebus antiquis
i. a tempore moysi quo [illegible] pavit populum suum cibo cele
sti. xl. annis et multa alia beneficia gentis ei. cum
caderet populus in manu hostili. cadere ei est scientia a
terminorum et ideo vivit expositorem aliud est memoria
reduceret et etiam magis aggravat facere a composita in
se posita magis ululaverunt. viderunt eam hostes
eius et videntes et deriserunt sabbata eius. i. cessatio
nem festi [illegible] quia sabbatum non poterat populum
illum sed nunc [illegible] propheta dicens. peccatum peccavit
ierusalem. i. peccata multa accumulavit. propterea instabilis fa
cta est non poterit resistere adversariis suis [illegible]
[illegible] non sunt eius impotentiam. omnes qui glorificabant
eam. [illegible] sine proposito. spreverunt eam. quia re a
verterunt. quia viderunt ignominiam eius. i. destructionem
et captivitatem. ipsa autem gemens. sed honore in
periculum. et conversa est retrorsum. s. in confusionem a statu
in honorabili. sordes eius in pedibus eius. in hebreo
habetur in orae. loquitur de ea sicut de muliere pa
tiente menstruum eius immundicia descendit ad
inferiora ita quod sedentem vestimenta immunda pe
des tingentes et per hoc designatur immundicia ydo
latrie habitantis in ierusalem propter quam fuit destructa nec
est recordata finis sui. neque recordata vices non cogita
bat punitionem super se finaliter venturam. Id est sedit deposi
ta est vehementer. ab omni honore et consolatione [illegible]
in gladium [illegible] propheta dicens vide domine et. manum
suam misit hostis. i. populus amonitarum et moabitarum
ut dicitur. [illegible] ad omnia desiderabilia eius. i. ad
libros legis de quibus dicitur in psalmo. xviii. desiderabilia
super aurum et lapidem preciosum multum. dicit ei. [illegible]
quod caldeis currentibus ad aurum et argentum in destruc
tione ierusalem isti magis voluerunt currere ad comburendum
libros legis eo quod scribitur deuteronomii. xxiii. amonites et
moabites non intrabunt in ecclesiam in eternum. Ideo se
quitur. quia vidit gentes. i. amonitas et moabitas
ingressas sanctuarium tuum. ubi lex servabatur et positum
de [illegible] in latere arche. deuteronomii. xxxi. omnis
populus eius gemens. pre anxietate famis que prevaluit
in ierusalem obsessa a caldeis [illegible] verbum de
derunt queque preciosa pro cibo. [illegible]
refocillandum animam. i. ad mitigandum famem et non
ad saciandum ideo in persona eius orat propheta dicens
vide domine afflictionem meam et cetera. quoniam facta sum vilis et cetera.
O vos. hic inducit propheta alios ad compassionem
dicens. O vos omnes qui transitis per viam. prope
ierusalem destructam. attendite et videte. per compassionem
quoniam vindemiavit me et cetera. loquitur de ierusalem ad
modum vinee cuius clausura est dissipata et fruc
tus collectus quia muri ierusalem erant dissipati et omnia
bona asportata. de excelso misit ignem in ossibus
meis. i. in templo et regis fortalicio et in turribus de
quorum fortitudine confidebat populus sicut ossa sunt
robur corporis et omnia ista fuerunt combusta a cal
deis ut dictum est. iiii. regum. et erudivit me. quod vero ac
cipit intellectum in hebreo habetur et levavit me. i.
inebriatum [illegible] expandit rethe pedibus meis
[illegible] i. punivit expandit et vocatur hic rethe deceptio
[illegible] que fuit [illegible] ut frequenter
dictum est supra. convertit me retrorsum. i. destravit honoribi
lia [illegible] vigilavit iugum iniquitatum mea
rum. [illegible] in manu eius. s. domini quod vigilanter
et sollicite reddidit penam pro iniquitatibus ipsius scilicet
in persona eius dicitur in primo libro. [illegible] de destruc
tione populi. vigilabo ego super verbo meo ut faciam

ut faciam illud. convolute sunt. s. iniquitates mee
et imposite collo meo sicut fardellum imponitur
[illegible] de [illegible] infirmata est virtus mea. deo in
[illegible]. dedit me dominus in manu. s. caldeorum de qua
non potero surgere. abstulit omnes magnificos meos de medio mei [illegible]
abstulit omnes magnificos meos. regem et prin
cipes prophetas et sacerdotes. vocavit adversum
me tempus. s. afflictionis et destructionis. torcular cal
cavit dominus. et quia sicut in torculari de vinis expri
mitur vinum sic in destructione ierusalem fuit effusus
sanguis iudeorum. Idcirco ego plorans. [illegible]
notatur fletus et doloris habundancia. quia longe
factus est a me consolator. i. quia [illegible]
solatorem suam licet sit ubique per essentiam et presen
tiam. facti sunt filii mei. i. habitatores ierusalem per dira fame
mortalitate et gladio. expandit syon manus suas.
loquitur de syon sicut de persona misera et auxilium querente
expandit manus suas omnibus transeuntibus querendo [illegible]
[illegible] et non invenit. mandavit dominus adversum iacob.
i. populum eius in circuitu eius hostes eius. quia populi confines
in circuitu iudee venerunt cum caldeis ad destructionem
ierusalem. facta est ierusalem quasi menstruata eius polluta. i. ab
abhominabilis. Iustus est. hic se in persona ierusalem
confitetur divinam iusticiam in destructione ierusalem propter divinam
offensam dicens iustus est dominus. quia os eius ad iracundiam provocavi. transgrediendo legem
ex ore eius datam. exodi. xx. capitulo. audite obsecro
universi populi. conclusionem penam meam. et videte dolorem
meum. non solum de pena michi illata sed etiam de
dei offensa de qua plus dolebat se. et alii nisi quod de
pena. vocavi amicos meos. i. egypcios michi con
federatos et ipsi deceperunt me. quia rebellavi calde
is ex eorum confidencia et ipsi non tulerunt michi
auxilium in mea miseria. sacerdotes mei et se
nes mei. i. iudices ordinarii. in urbe. s. fame ierusalem
consumpti sunt. s. fame et multo plus alii qui non ha
bent in tanta caritate. vide domine quoniam tribu
lor conturbatus est venter meus. et redundancia mi
tere ad corpus [illegible] est cor meum. i. sensus meus
absortus et primo dolore. foris interfecit gladius
et loquitur tempore obsidionis quo moriebantur omnes qui
extra ierusalem inveniebantur. et domi. i. intra civitatem
morti similis est. quia aliqui moriebantur fame aliqui
gladio et aliqui lapidibus per machinas projectis
ab extra. audierunt. s. caldei me obsidentes quia
ingemisco. pre fame et aliis miseriis et non est
qui consoletur me. veniendo ad auxiliandum michi
omnes inimici mei. qui erant in exercitu caldeorum au
dierunt malum meum talem et tantum quod non possim
[illegible]. letati sunt. obsidentes civitatem ali
quam multum gaudent quando audiunt quod illi qui sunt intus
non possunt tenere civitatem. quoniam tu fecisti. i. de hoc
non attribuit caldeorum virtute sed ex punitione tue iu
sticie. adduxisti. i. adduces loquitur ei de futuro per
modum preteriti propter certitudinem propheticam videbat enim
propheta futuram in babilonis destructionem ad iudeorum
consolationem quia per hoc hostes eorum similiter reddendi
[illegible] et cetera. Ingrediatur omne malum eorum
coram te et vindemia eos. destruendo
[illegible] et bona rapiendo et hoc dicit propheta
non zelo vindicte. sed dei iusticie.

Quomodo. II

hic continuatur destructionis lamentacio secundum ordinem alphabeti et
primo lamentatur destructionem civitatis et templi dicens
admirando. quomodo obtexit caligine. s. tribulationis

in ardore in furore suo .i. in excessu sue iustitie. filiam
syon .i. ihrlm ut expositum est cap. precedenti. proiecit de
celo in terram .i. de statu firme honorabili ad infime mise
rie. inclitam israel .i. ihrlm que erat metropolis et nobi
lissima in regno et non est recordatus scabelli pedum suorum
.i. templi quod incenderunt caldei et dicitur scabellum pedum dei
quia in eo erat archa testamenti et propitiatorium quod erat
quasi sedes dei et archa quasi scabellum illius sedis sicut dictum
fuit diffusius exo. xxv. precipitavit dominus sed in viae in
[illegible] nec pepercit ex sua iniqua. eo quod hec semper in
[illegible] omnia speciosa iacob .i. regnum et sa
[illegible] civitatem et templum et per consequens alias civitates
et fortalicia. polluit regnum .i. ostendit pollutum
multiplicibus peccatis ex rigore sue punitionis. confregit
in ira furoris sui .i. in excessu sue iustitie omne cornu
israel .i. omnem statum dignitatis et fortitudinis defensi
onis. avertit retrorsum dexteram suam a facie ini
mici quod potest dupliciter intelligi uno modo referendo ad
deum eo quod non defendit populum israel a suis inimicis
et sic avertit dexteram suam virtutem ab eis alio modo
referendo ad populum a quo deus subtraxit virtutem et in
dustriam se defendendi et sic avertit dexteram iudeorum
a facie caldeorum. et succendit in iacob .s. per caldeos
ihrlm et terram in circuitu incendendo tetendit ar
cum suum .i. varios modos invadendi civitatem per
exercitum caldeorum vel archum ad litteram quia in exercitu
caldeorum erant multi sagittarii quasi inimicus. Sicut enim
conferendo beneficia ostendit se amicum ita inferendo penas
iudicat a simplicibus inimicus. licet hoc faciat
ex caritate ad purgationem malorum et exercitium bonorum
in virtute patientie et occidit omne quod pulchrum erat visu et in
in tabernaculo filie syon .i. in templo domini quod erat in monte
syon. quia sacerdotes occisi fuerunt ibi ut dicitur infra eodem
cap. et omnia preciosa inde asportata. cetera patent ex dictis
usque ibi et replevit in filia iuda .i. in gente iudeorum
humiliatum et humiliatam quia omnes utriusque sexus humiliavit
in servitutem et captivitatem reddigendo et dissipa
vit quasi ortum cuius clausure dissipantur. collectus eius pro
tentorium suum .i. templum salomonis quod erat dispositum in ma
[illegible] et sicut tabernaculum quod fecerat moyses
in deserto oblivioni tradidit dominus .i. tradi fecit in syon
festivitatem et sabbatum. quia destructo templo et populo capti
vato talia cessaverunt quasi per annos lxx. repulit dominus altare
suum permittendo illud destrui per caldeos. maledixit sancti
ficationi sue .i. templo in quo sanctificabantur homines
per sacrificia et ob hoc dicitur maledixit .i. malefecit
dicitur enim dei est facere [illegible] dixit et facta sunt. licet autem
deus non sit actor mali culpe est tamen actor mali pene
et sic maledixit templo inquantum per caldeos ipsum destruxit quod
sedem ordinem sue iustitie tradidit in manus inimici
muros turrium eius .s. ipse enim templum erat turris notabilis
et ad loci defensionem. vocem dederunt in domo domini
.s. adversarii exultando de captione et spoliatione loci sicut
in die solempni .i. sicut in solempnitatibus solebat
[illegible] laudes dei. cogitavit dominus etc. quia
ab eterno providit omnia in tempore fienda tetendit fu
niculum suum ad destruendum secundum rigorem sue iusti
tie. isto modo dicitur sedes regum [illegible] mensus est david duos fu
niculos unum ad occidendum etc. luxitque [illegible] murale
est pugna [illegible] inter principale in clausuris civi
tatis et utrumque fuit dissipatum in ihrlm. Defixe sunt
hic specialiter lamentatur iheremias destructionem plorans et afflicti
onem tamen continuando se ad precedentia prosequitur de ci
vitatis destructione. d. defixe sunt in terra porte eius .i.
amote de locis suis et [illegible] rege
eius .i. sedechias qui fuit ductus in babilonem et plures
de principibus suis non est lex .i. doctor legis quia fuit

[illegible] exponitur. potest etiam exponi de lege
[illegible] que tunc ablata est ut dictum est cap.
precedenti. que postea fuit per esdram reparata. et pro
phete eius .i. prophete ihrlm quarum aliqui erant veri sed falsi prophete
[illegible] non invenerunt visionem a domino. sed imag
[illegible]. sederunt in terra
conticuerunt senes filie syon .i. ihrlm. q.d. illi qui prius
erant [illegible] in honore et loquebantur cum auctoritate sunt
honorati et nunc pre confusione. consperserunt cinere capita
sua in signum tristitie aliqui libri habent hic abiecerunt
virgines ihrlm sed non est in hebreo et ideo et hoc
bene refertur ad senes. accincti sunt ciliciis .i. signum
penitentie. abiecerunt in terram capita sua virgines [illegible]
in angustia defecerunt. pre lacrimis oculi mei .s. [illegible]
sunt iheremie compatientis miserie populi sui. conturbata
sunt viscera mea etc. q.d. intantum doleo quod videtur
mihi quod omnia membra mea vitalia debeant cadere
in terram cum destructione populi et lactentis ex defectu
[illegible] lactantes idem est quod exhibere lac. lactan
tes idem est quod lac sugere et inde dicitur lactens .i. lac
sugens id est [illegible]. in plateis etc. ex quo. [illegible]. cui compara
bo te. etc. et sequitur et consolabor te solatium enim miseri
est habere socium in pena sed hoc non invenitur [illegible]
et sequitur [illegible]. Cui comparabo te. etc. q.d. non invenio
aliquam civitatem ita afflictam quam possem tibi
in exemplum proponere pro aliquali tua consolatione
ideo sequitur magna est enim velud mare contritio
tua .i. sic excedit contritiones aliarum civitatum sicut
mare aquas fluminum ideo sequitur quis medebi
tur .q.d. nulla possit nisi deus. Prophete. hic spe
cialiter innuitur causa falsos prophetas qui regem et populum
induxerunt ad rebellandum iheremie prophete. prophete tui
viderunt tibi falsa. ex sua adinventione et stulta quia
per hoc sequuta est destructio tua nec aperiebant
iniquitatem tuam et [illegible] arguendo. Sed vide
runt tibi assumptiones falsas [illegible] et eiectiones
[illegible]. inducendo te per falsas promissiones ad assumendum
bellum contra caldeos. et eiectiones .s. de terra tua in
captivitatem que est adhuc secuta. plauserunt
super te manibus deridendo fatuitatem tuam et cala
mitatem tuam. hecine est urbs dicentes [illegible] decoris
etc. [illegible] pulchre et magnifice edificata erat cum sa
lomon quod delectabile erat omnibus in ea habitare. ape
ruerunt super te os suum omnes inimici tui. s. caldei et
alii eis adherentes conferendo ad invicem de tua
destructione [illegible] sequitur devorabimus et quia hoc
faciebant ex magna voluntate ideo sequitur en ista
est dies quam expectabamus. s. cum magno desiderio
fecit dominus que cogitavit .i. ab eterno disposuit comple
vit sermonem suum quem preceperat a diebus antiquis
.s. in deut. xxviii. [illegible] comminatur penas terribiles nisi
declinarent ab ydolatria et exaltavit cornu
inimici. ex sua victoria et detentione tua. Clama
vit [illegible]. hic iheremias inducit populum ad querendum
dei auxilium et quia ad hoc fecit adversariorum iniuria ideo se
quitur clamavit cor eorum .i. caldeorum ad dominum .i. contra
dominum eum blasphemando tamquam impotentem ad populi sui
defensionem potest etiam hoc aliter exponi de iudeis.
clamavit cor eorum ad dominum etc. quia iudei
videntes quod non poterant ultra defendere [illegible] cla
mabant ad deum querendo eius auxilium deduc quasi
torrentem lacrimas [illegible] flendo. non des requiem
tibi. ab operibus penitentie cessando. nec taceat pupilla
oculi tui. fletum interrumpendo. consurge .i. [illegible] surge
[illegible] et mente ad divinam laudem ut possis invenire
[illegible] in principio vigiliarum .i. celeriter et expedite
effunde sicut aquam cor tuum .i. perfecte sicut aqua

effundimi p fletum cetenis lacrimis et talis effu
sio idem est q intensa deuocio. leua ad eum
manus tuas pro aia. i. pro aiabus puulorum &c.
qd dupliciter potest intelli vno mo ut anime
ille recipiantur in sinu abrahe. alio mo ut
mors illorum innocentum in orone recordetur aure
dum ad prouocandum dei vindictam contra caldeos
vide dne et considera. p ode scelus hoc tue pieta
tis. q vindemiauis. ita. i. spoliauis omnibus
bonis intantum q fame moriuntur. g. ne come
dent mulieres. q. d. sic factum est legitur enim iiij.
regum. vi. q in obsidione samarie mulieres co
mederunt filios suos pr nimis magnitudine et
idem credibile est accidisse in ihrlm per caldeos
prius expulsi de iusticia. iiij. puulos ad mensuram
palme. pregnantes enim mulieres pre angustia secedo
loculis pariebant ante tempus fetus imperfectos et sic
statim comedebantur a matribus qui immediate ua
riebant. et hec miseria prodicitur uideris deut. xx
viij. ca. si declinaret ad ydolatriam qd fecerunt
ut patet libro iudicum et regum. si occiditur campi
hic. si. pro quia q caldei passim interficiebant
sacerdotes in templo dni vbi tamen perire deberent
pro sanctitate loci. iacuerunt in terra. in sepulti
pueri senex et iuuenis eo. differendo illam penam
tamen in omnibus operibus dei semper cum iusticia cur
tua. vocasti qui ad diem solempnitatis &c. q. d.
sicut ad solempnitatem prompte et libenter confluunt
homines sic gentes in circuitu iudee habitantes prop
te et gaudentes venerunt cum caldeis ad destru
ctionem urbis. quos educaui et nutriui. i. habitato
res ihrlm qui dicebantur eius filii. inimicus meus
i. caldeorum exercitus. consumpsit eos. partim fame in lo
go obsidione et partim gladio in urbis captione.

Ego vir. III

hic describit lamentacionem
tertiam sub eodem alphabeto. et dicit hic
ra. sanctus q ieremias scripsit istud capitulum postquam
ioachim filius iosie combusserat librum suum in quo
erant scripta alia tria capitula. s. primum scdm
et quartum sicut dicitur supra. xxxvj. et ip
his tunc illius capituli dicitur q ieremias tulit aliud vo
lumen et dedit illud baruch qui scripsit in eo omnes
sermones libri prioris et insuper additi sunt sermones plu
res quam ante fuerunt. et ad hoc de notandum sub q
hoc libro posuit tres versiculos in hoc capitulo sed
istud dcm videtur repugnare illis que supra dicta. s. q
ieremias hic lamentatur destructionem ciuitatis iam
factam qui vidit prophetiam suam completam q combustio
illius libri et scripturarum fuit longe ante destruc
tionem ihrlm. s. iiij. anno ioachim filii iosie vt
ibidem dicitur qui regnauit. xi. anno et post eum
iechonias filius eius tribus mensibus et post eum
sedechias. xi. annis iam q in eius anno. xi. fuit
ihrlm destructa. Ad hoc dicendum q ieremias
vidit destructionem ciuitatis dupliciter. vno modo
visione intellectuali et prophetica et sic eam deplo
rauit scribendo antequam eueniret. alio modo
corporali visione quando fuit completa. et sic eam
deplorauit illud qd prius scripserat p modum
lugubris carminis ore proferendo. Igitur
presens capitulum in tres partes potest diuidi. q primo
ieremias suam miseriam et populi lamentatur. scdo
dei in ipsum iusticie sue annexam confitetur ibi. misericordie
dni. Tercio ad lamentandum miseriam reuertitur
ibi consumpsit. Circa primum dicit in persona sua

et populi. Ego vir videns paupertatem meam. in
spoliacione ciuitatis et captione. in virga indigna
tionis eius. i. vindicte et correctionis dei. me minauit
per exercitum caldeorum in captiuitatem ducendo
adduxit in tenebras. me includendo in locis
tenebrosis. potest etiam hoc intelli de sedechia
qui erat caput populi et excecatus ductus fuit
in babilonem tantum in me vertit. loquitur ad modum
hominis iusti afflicti cui videtur q nulla afflictio
alia sit sue comparanda et sic dicit se solum afflictum.
vetustam fecit pellem meam. ex fame et labore
que accelerant senectutem. contriuit ossa mea
i. robur corporis mei. edificauit in gyro meo
q caldei posuerunt tentoria in circuitu ihrlm ne
aliquis posset egredi ad fugiendum nec ingredi
ad auxiliandum. ideo subditur. et circumdedit me
felle. i. cordis amaritudine. et labore. in defensione
murorum et etiam in operibus laboriosis et seruilibus
post captionem ciuitatis. in tenebrosis collocauit
me. hoc dicit quantum ad illos qui fuerunt incarce
rati in babilone sicut sedechias et plures alii.
Circumedificauit &c. hoc potest exponi de obsi
dione ciuitatis in gyro vt predictum est et etiam de illis
qui in babilone fuerunt reclusi in ergastulis vnde
non poterant egredi. aggrauauit compedem meum
q aliqui fuerunt positi in compedibus tanti ponderis
sic q vix poterant se mouere. Sed et cum clamauero
&c. q. d. sicut est exclusum omne humanum auxili
um ita etiam diuinum videbatur enim ieremias captiuitas
per longum tempus duratura. et ideo subdit. conclusit vi
as meas lapidibus quadris. q. d. nullo modo
pro me possum euadere q nulla clausura fortior
est diuina sententia. Vrsus insidians factus est michi. non
per se sed per caldeos qui ex ordinatione diuina me cepe
runt per vias occultas et manifestas. tetendit archum
suum. In exercitu enim caldeorum erant multi sagittarii
qui ex omni parte mittebant sagittas ad interfi
ciendum defensores murorum ideo subdit. in renibus
meis misit filias pharetre sue. i. sagittas que
dicuntur filie pharetre secundum modum loquendi he
breorum et quia sicut filie a matre custodiuntur
sic sagitte in pharetra pro custodia reponuntur
factus sum in derisum omni populo. omnes enim naciones
iudeos deridebant sicut deuictos et captiuatos
canticum eorum tota die. de talibus enim victoriis solent
fieri cantilene ad laudes triumphancium et vitupe
rium deuictorum ideo subdit. repleuit me amaritu
dinibus &c. pena enim grauis nomine potus amari designatur
etiam secundum communem modum loquendi. confregit ad
numerum dentes meos. q. d. tanta afflictione sustinui
ac si omnes dentes mei fuissent sigillatim confracti. [illegible]
[illegible] dicit q hec est sua. confregit in arena omnes dentes
meos. q iudei de terra sua eiecti faciebant pa
nes [illegible] in quibus conmiscebantur pulueres
et harene secundum qd dicitur ezechiel. iiij. sic co
medent filii israel panem suum pollutum inter gentes
ad quas eiciam eos. et sic ex harena quam ipsa oportebat
debant dentes mundificantur. Cibauit me ci
nere comixto in pane. et repulsa est anima mea ab
omni consolacione. oblitus sum bonorum. i. ita elongatus
sum a bonis. ac si ea nunquam habuissem. et dixi periit
&c. loquitur in persona infirmorum qui quasi cadebant
in desperacionem ex pondere malorum et ideo super hoc
apponit de spem diuini in persona populi tamen afflictum di
cens. recordare mei dne. paupertatis quam sustineo
in amocione omnium bonorum. et transgressionis mee
et ampius ibi transgressionis. et passione. i. afflictionis

uero quam caldei intulerunt michi. Unde sequitur: Memoria memor ero, scilicet peccatorum meorum quibus ista merui. In hebreo habetur: memoria memorare tu domine ad puniendum. Et tabescet in me anima mea, de primo proponere confusa. Et quia talis confusio adducit gratiam, ideo subditur: hoc recolens in corde meo humilis in deo sperabo, de consecutione divine misericordie. ¶ Misericordie. Hic propheta confitetur divinam miserationem que semper concomitatur iusticiam suam, propter quod pena a deo inflicta est patienter toleranda. Et primo ponit huius confessio. Secundo tollit errorem occasionem ibi: Non enim. Dicit igitur: Misericordie domini, supple apparent in punitione nostra, quia non sumus consumpti, licet hoc meruissemus peccata nostra, quia non defecerunt miserationes eius, dimittendo nobis reliquias populi, quamvis non meruissemus. Novi diluculo, id est a pueritia mea, que dicitur diluculum vite humane sicut senectus dicitur vespera. Fuit enim Ieremias a pueritia illustratus cognitione divina, ut habetur in principio huius libri. Multa est fides tua, id est fidelitas, et dirigit sermonem ad deum qui est fidelissimus remunerator bonorum. Ideo subdit: Pars mea dominus, quasi dicat sufficit michi pre omnibus. Propterea expectabo eum, id est remunerationem eius. Bonus est dominus sperantibus. Replicatio est eiusdem sine ad maiorem affirmationem. Bonum est prestolari cum silentio, id est patienter et absque murmure tribulationis tempore. Et quia hoc facit exercitium patientie, ideo subditur: Bonum est viro cum portaverit iugum etc. Sedebit solitarius et tacebit, ut in patientia exercitatus. Quia levabit se super se, aspirando ad bona celestia et contempnendo terrestria. Ponet in pulvere os suum, humiliter loquendo. Si forte sit spes, que est expectatio future beatitudinis, et dicit forte non propter mutabilitatem ex parte dei sed ex parte liberi arbitrii, quia homo quantumcumque exercitatus in virtute patientie propter flexibilitatem liberi arbitrii potest ab ea cadere, et sic frustrari remuneratione. Et quando homo perfectus in virtute patientie non solum sustinet adversa patienter sed etiam gaudenter, secundum illud Actuum quarto: Ibant apostoli gaudentes a conspectu concilii quoniam digni habiti sunt pro nomine Ihesu contumeliam pati, ideo sequitur: Dabit percutienti se maxillam, voluntarie se offerendo. Saturabitur opprobriis, in ipsis gaudendo. Et quia iste fit intuitu future mercedis, ideo subditur: Quia non repellet dominus in sempiternum, scilicet iustos tribulari permittendo. Quia si abiecit, in presenti vita, et miserebitur, in futura, secundum multitudinem miserationum suarum, quia non sunt condigne passiones huius temporis ad futuram gloriam que revelabitur in nobis, Ro. viii. ¶ Non enim. Hic removet erroris occasionem et dividit in duas secundum duplicem errorem, secunda ibi: Quis est. Circa primum sciendum quod aliqui acceperunt occasionem errandi eo quod videbant iustos in presenti vita ut communiter tribulari, credentes quod hoc esset deo per se et directe placitum, quod non est verum, sicut amaritudo medicine non est accepta medico per se sed solum ratione sanitatis consequende. Et sic est de penis presentis vite que sunt quedam medicine rectitudinis dei qui est medicus animarum. Et hoc est quod dicitur: Non enim humiliavit, penis et afflictionibus vite presentis, ex corde suo, id est per se et electione directa, sed ut per exercitium patientie sequatur premium glorie. Ut conteret sub pedibus suis. Reasumitur non enim ex corde suo, id est electione directa, hoc non fecit, et similiter quod subditur: Ut declinaret iudicium viri, permittendo eum iniuste tribulari. Ideo subditur: Dominus ignoravit, id est non approbavit maliciam facientium. ¶ Quis est. Hic removetur

secundus error. Ex hoc enim quod iusti in presenti vita ut frequenter tribulantur et impii prosperantur, crediderunt aliqui quod deus non haberet noticiam de hiis que fiunt in terra, ex quorum persona dicitur Iob xxii: Circa cardines celi perambulat nec nostra considerat. Sed hoc est erroneum non solum secundum sanctos sed etiam secundum philosophos. Philosophus enim in primo de anima arguit contra Empedoclem ducens ipsum ad istud inconveniens, scilicet quod deus aliquid ignoret, scilicet discordiam quam nos cognoscimus. Propter quod dicit Ieremias: Quis est iste qui dixit ut fieret, scilicet aliquid in terra, domino non iubente, id est deo non providente et ordinante. Et similiter quod sequitur: Ex ore altissimi, id est ex eius dispositione, non egredientur nec bona nec mala, que scilicet fiunt in terra. Et ideo consequenter inducit ad tolerantiam adversorum, que a deo ordinantur ad meritum et premium electorum, dicens: Quid murmuravit homo vivens, afflictus in presenti secundum dispositionem dei. Vir pro peccatis suis, propter penam expiandis. Scrutemur vias nostras etc. Quasi dicat: si diligenter scrutemur conscientias, inveniemus plura peccata. Et revertamur ad dominum, per penitentiam. Levemus corda nostra, in orationem devota, que est ascensus mentis in deum secundum Damascenum, cum manibus, ut simul elevemur mente et corpore. Nos inique egimus. Hic etiam Ieremias erat innocens et sanctus, tamen connumerat se iudeis peccatoribus, quia erat de populo illo. Idcirco tu inexorabilis es, non ex defectu tue pietatis sed ex actu nostre iniquitatis. ¶ Operuisti. Hic Ieremias revertitur ad lamentandum suam et populi miseriam dicens: Operuisti, scilicet nos multitudine adversariorum, in furore, id est in vindicta tue iusticie, et percussisti nos fame. Occidisti, gladio adversariorum, nec pepercisti, propter demeritum nostrorum peccatorum. Opposuisti nubem tibi, id est peccatorum nostrorum caliginem. Considerasti ne transeat oratio, quasi dicat ex hoc nostra oratio fit inexaudibilis coram te. Eradicationem a iudea et abiectionem, in terra aliena, posuisti me, secundum ordinem tue iusticie. Aperuerunt super nos os suum, maledicendo et comminando. Formido et laqueus facta est nobis vaticinatio, id est vaticinatio tua et aliorum prophetarum cui non credidimus deiecit nos in formidinem, laqueum et contritionem. In hebreo habetur hic vastitas et contritio. Ideo videtur quod vicio scriptorum posita sit una dictio pro alia, scilicet vaticinatio pro vastatio, ex similitudine litterarum, et sic est sensus: Formido et laqueus, id est ex formidine fugientes unum periculum cecidimus in aliud. Sedechias enim formidans futurum rebellavit regi Babilonis, ad quod secuta est eius captio et exulatio et vastatio terre et Ierusalem. Contritio. Divisiones aquarum deduxit oculus meus. Per hoc designatur magnitudo fletus. Oculus meus afflictus. Sic ordinatur iste versus post precedentem in hebreo, quamvis in aliquibus libris nostris sit conversio. Dicitur: Quoniam oculus meus est afflictus, a magnitudine fletus. Oculus, id est fletus, non cessavit, eo quod non esset requies, scilicet laboris et miserie, donec respiceret etc. Quasi dicat: requies nobis non expectatur via humana, sed tantum divina. Oculus meus depredatus est animam meam, id est ex continuo fletu abstulit consolationem. In cunctis filiabus urbis mee, id est pro defectu civitatum iudee que dicebantur filie urbis Ierosolimitane que erat metropolis. In hebreo sic habetur: Oculus meus sordidavit animam meam, id est ex fletu continuo sordidavit faciem meam, in qua relucet anima magis quam in ceteris partibus, eo quod omnis sensus sunt in capite. Cetera sicut prius. Venatione ceperunt me, quia exercitus caldeorum insequendo Sedechiam comprehendit eum et multos alios, iiii Regum ultimo. Lapsa est in lacum vita mea etc. Ra. Sa. dicit

quod Ieremias hic prophetavit de Daniele qui fuit de tribu
regia in babilonem et fuit proiectus in lacum leo-
num et lapis positus super os laci vel hec. daniel.
vi. et xiiii. inundaverunt aque. i. multitudo adversan-
tium eo modo loquendi quo dicitur. ysa. viii. adducet
dominus super eos aquas fluminis fortes et multas regem
assyriorum etc. ¶ Dixi. periui. i. nullus remedium via
humana et quia non remanet nisi divina. ideo subditur. Invo-
cavi nomen tuum domine de lacu novissimo. i. de extrema
miseria vel illud potest exponi ad literam de Ieremia
qui fuit positus in lacu in quo non erat aqua sed
lutum ut habetur. Ie. xxxviii. et invocavit dominum et ex-
auditus fuit et de lacu eductus. ideo subditur appropinquasti
in die quando invocavi te dixisti ne timeas. ne aver-
tas aurem tuam. iudicasti causam anime mee. liberator mee vita
in iniuria morte. Ra. Sa. vero exponit hoc dictum
in persona populi dicentis quod illud refertur ad presentia tempora
in quibus deus iusto suo iudicio liberabat populum israel ab
adversariis ut in exitu de egypto et in multis aliis lo-
cis ut patet in libro iudicum et regum et est sensus iudi-
casti domine etc. i. convenisti me domine ab antiquo liberare
ab affligentibus me iniuste et ideo sic facias modo
propter quod subditur. vidisti domine iniquitatem. s. caldeorum
adversum me. quia crudeli et iniqua voluntate abusi
sunt victoria habita de iudeis. iudica iudicium meum
liberando me sicut consuevisti facere. audisti opprobria
eorum domine. non solum prolata contra populum tuum sed
etiam contra te ipsum quia deum israel reputabant impotentem
ad salvandum labia insurgentium. etc. explicatio
est eiusdem sive ad maiorem exaggerationem et cogitationem
eorum et sessionem videns. etc. i. tu domine qui vides omnia
tu vides quod caldei sedendo et stando derisorie tractant
et loquuntur de me. reddes eis vicem domine. quam tibi pla-
cebit secundum ordinem tue iustitie. dabis eis scutum cordis
i. obdurationem laborem tuum in principio vero habetur in he-
breo. obdurationem laborem tuum super eos qui dicit labor in-
ius eo modo loquendi quo dicitur actuum. ix. saule
saule quid me persequeris persecutionem enim suorum sibi
dicit propter laborem eius et dolorem quem fecerunt
caldei iudeis iniuste quorum plures erant mali captivos
meruerunt ut deus subtraheret ab eis suum auxilium
et gratiam et sic in malis obdurarentur et amedio
et plus mitterent ideo subditur persequeris in fu-
rore tuo. i. in vindicta tue iustitie et conteres eos
per eyeum et damnum ut habetur daniel v.

IIII

Quomodo. hic describitur
lamentatio secundum quarto alphabeto. et dicit
hic Ra. Sa. quod Ieremias scripsit istud capitulum lamentando mor-
tem regis Iosie secundum quod dicitur secundo. par. xxxv. luxerunt
Ieremias maxime cuius omnes cantores atque cantatrices
usque in presentem diem lamentationes super Iosiam reple-
cant etc. igitur enim in aliis capitulis precedentibus non
fiat mentio de lamentatione Iosie. oratio dicta ut patet quod Ie-
hic eius lamentatur vel quod lamentationes de Iosia apud
nos non habentur ¶ Sequitur igitur sensum istum quia hi
detur satis rationabilis primo capitulum in duas partes dividitur
quia primo ponitur huius modi lamentatio ¶ Secundo contra
adversarios invectio ibi gaude et letare. Circa primum
sciendum quod sicut dicit Ra. Sa. Ieremias lamentando Io-
siam in miseriam populi miseriam quia Iosias erat caput
populi et ideo de uno transit ad aliud propter connexionem
capitis ad membra et econverso et secundum hoc dividitur
in tres partes. quia primo Ieremias lamentatur regni mu-
tationem. Secundo populi destructionem ibi. sed et lamie. Tertio
Iosie occasionem ibi spiritus. ¶ Circa primum sciendum quod sic

Iosias fuit equissimus ut patet iiii. Re. et ii. par. sic
filii eius sibi succedentes fuerunt pessimi. i. Ioachaz
Ioachim et Sedechias ut patet iiii. Re. xxiii. et xxiiii.
et ideo post mortem Iosie fuit mutatus regni status a bo-
no in malum et hoc est quod dicit Ieremias admirative
quomodo obscuratum est aurum. per quod intelligitur status op-
timus regni sub Iosia propter auri claritatem et preciositatem
mutatus est color optimus. quia tempore Iosie viguit di-
vinus cultus et sub filiis suis ydolatria in hebreo habe-
tur mutata est massa bona per quam intelligitur Iosias ex quo
tamquam ex optima massa processerunt filii sui quod est mag-
ne admirationis materia ideo sequitur dispersi sunt la-
pides sanctuarii. i. Iosie filii qui dicuntur lapides propter obdu-
rationem in malo dicuntur tamen lapides sanctuarii eo quod processe-
runt de patre sanctissimo et est methaphorica locutio sic fre-
quenter fit in prophetis et isti tres filii Iosie sic fuerunt dispersi
quia Ioachaz vinctus ductus fuit in egyptum et ibi fuit
mortuus Ioachim interfectus proiectus fuit extra portas Ierusalem
ut dictum est. Ie. xxii. Sedechias vero excecatus fuit
ductus in babilonem et ibi mortuus. filii Syon. hic dicit
de filiis Iosie qui fuerunt nutriti in monte Syon ubi
erat domus regia. incliti quantum ad genus vel quia
secundum preceptum patris nutriebantur in moribus quamvis
consiliamalicia fuerunt perversi amicti auro. primo quia
alumni filii regum amicti auro utebantur vestibus
quo reputati sunt in vasa testea. i. vili abiecti ut
patet per predicta sicut fuerunt vasorum testeorum proiecti
in sterquilinium. Sed et lamie. hic consequenter Ie-
remias lamentatur populi miseriam et secundo subiungit miserie
causam ibi. propter. prima prima in duas quia primo lamentatur
miseriam famis secundo destructionem urbis ibi complevit.
Circa primum sciendum quod bestie communiter crudeles
naturaliter diligunt fetus suos et aliquando exponunt
se morti ad defendendum eos in obsidione vero Ierusalem
per caldeos tanta fuit fames quod viri et uxores ab-
scondebant cibum et celabant ad invicem sicut
fuerat predictum per Moysen deuteronomii xxviii. homo de-
licatus invidebit fratri suo et uxori que cubat in si-
nu suo ne det eis de carnibus filiorum suorum etc. et
eodem modo dimittebant filios et filias mori
fame celantes cibum ad mortem proximi differendam
et ideo plangit Ieremias crudelitatem populi sui maio-
rem quam bestiarum dicens sed et lamie. bestie sunt ha-
bentes faciem mulieris similem nudaverunt mammam
parem nutriunt fetus suos filia populi mei crudelis. i.
crudelior ipsis quasi struthio in deserto. que ponit ova
et postea abscondit in harena et sic dimittit nec
est sollicita de fetibus nec de educatione pullorum
et sic erant matres in obsidione Ierusalem respectu filiorum
ideo subditur adhesit lingua lactentis. i. lac sug-
gentis sicut dictum est. s. secundo capitulo ad palatum
eius in siti. i. ex nimia siti que desiccat linguam
parvuli petierunt panem. a patribus et matribus et non
erat qui frangeret eis. ex causa predicta qui ve-
scebantur voluptuose. ante obsidionem interierunt
in viis. fame dum quererent panem qui nutriebantur
in croceis. i. in vestibus suavibus et preciosis in hebreo
habetur in scarleto amplexati sunt sunt stercora.
in hebreo habetur fimos. sicut pauperes in
hyeme vestimenta non habentes involvunt se fimo.
et maior facta est iniquitas etc. quia ydolatria que
vigebat in iudea tunc sic dicente con. dominum gravius
punitum est quam sodoma. Ra. Sa. hoc exponit de
gravitate punitionis ut sit sensus et maior effecta
est iniquitas etc. i. gravius punita quam iniquitas
sodomorum et subditur ad hoc duplex ratio cum dicit
que subversa est in momento. i. non fuit longum

cunctam

cruciantur sicut iudei in ihrlm obsessi. secunda ciuitas dicitur et non ceperunt in ea manus. scilicet adiisarum. sodoma enim sicut subuersa per angelum et sic bona ciuitatis non rapuerunt sibi adiisarii sed bona ihrlm rapuerunt sibi caldei. et hec fuit vna pena iudeorum. scilicet quia adiisarii sui gaudebant de bonis eorum. candidiores nazarei. id est sacerdotes et leuite diuino cultui deputati qui erant induti lineis vestimentis et albis. niue. emphatica est locutio ad exprimendum intensionem albedinis et ad idem facit quod subditur. nitidiores lacte rubicundiores ebore antiquo. hebrei dicunt. rubicundiores auro saphiro pulchriores. in hoc denotatur pulcritudo ornamentorum maxime sacerdotum. denigrata est super carbones facies eorum per famem et miseriam et sitim. hic est emphatica locutio ad expressionem maledictionis et non sunt cogniti in plateis. id est distincti ab aliis ciuibus. adhesit cutis eorum etc. per defectum nutrimenti. melius fuit occisis gladio. et minus male propter breuitatem cruciatus. vnde iudith. vij. capitulo dicitur sic. famine enim breuius in ore gladii qui longior efficitur in ariditate sitis. manus mulierum misericordium. id est que esse solent misericordes coxerunt filios suos. etc. propter nimiam anxietatem famis. compleuit. hic consequenter lamentatur miseriam populi ex destructione ciuitatis cum dicitur. compleuit furorem suum dominus. id est vindicte sue effectum et succendit ignem in syon vbi erat templum et regis domicilium. et deuorauit fundamenta eius. id est ipsa syon quia non solum edificia que erant in monte syon fuerunt combusta sed etiam omnia alia que erant in pede montis et circa montem vt habetur supra. lij. capitulo non crediderunt reges terre. etc. quia saladinus potentissimus ihrlm munitam tam fortiter et minutam quam inexpugnabilis videbatur ¶ Propter peccata. hic consequenter tangitur potentia miserie causa et est duplex secundum ponitur ibi. cum adhuc. vna causa fuit occisio innocentum in ihrlm et maxime tempore manasse vt habetur iiij. Re. xxiiij. et hoc fiebat ad instinctum et exortationem falsorum prophetarum et sacerdotum vnde et mortem ipsius ieremie querebant vt habetur supra. xxvj. capitulo ideo subditur ¶ propter peccata prophetarum. etc. et patet littera erraverunt etc. littera ista est obscura et inuoluta. et misrapha exponitur accipiendo illud modum qui vnde videtur magis littere consonare. scilicet vt continuetur sic immediate precedenti quia loquitur de punicione iniqua innocentum quorum aliqui occidebantur et aliqui excecabantur et contra ad istos dicitur erraverunt ceci. id est iusti nequiter excecati. polluti sunt sanguine. scilicet aliorum iustorum occisorum quia non videntes ponebant pedes suos in sanguine sicut alibi. cumque non possent. scilicet recte incedere aliqui libri habent hic additum intrare. sed non est in hebreo nec in libris correctis tenuerunt lacinias suas. id est temperauerunt apprehendere oras vestimentorum videlicet vt sic exirent de locis sanguine repletis et ipsi videntes et maxime prophete falsi et sacerdotes non permittebant dicentes. recedite polluti. quia ceci sunt secundum veritatem essent iusti tamen malis reputabant iniqui. nolite tangere. scilicet nos ne vestra malicia inquinemur et propter hunc modum de talibus dicitur ysa. lxv. qui dicunt recede a me non appropinques michi quia immundus es. vngari quippe sunt. non enim sufficiebat falsis prophetis et sacerdotibus iustos affligere factis sed etiam affligebant verbis contumeliosis et quia tale factum erat execrabile etiam apud gentiles ad quorum noticiam deuenit hoc execrabile factum ideo subditur dixerunt inter gentes dominus non addet vt habitet in eis. propter maliciam ipsorum ideo subditur. facies domini. In hebreo habetur ira domini est tamen eadem sententia. diuisit eos. id est in diuisis

terris dispersit non addet vt respiciat eos. reducendo eos ad terram suam. facies sacerdotum. scilicet bonorum de quorum numero erat ieremias cuius verba mendaciis non receperunt sed multa opprobria et vituperia ei intulerunt ut patet per supradicta in prophetis et idem faciebant de aliis iustis potest etiam hec littera aliter exponi referendo eam ad caldeos qui propter maliciam iudeorum ab cognitam ut dictum est sic contempserunt totum populum quia deferebant aliquam reuerentiam antiquis ¶ Cum adhuc. hic ponitur secunda predicte miserie iudeorum que fuit vana confidentia in auxilio egyptiorum vt frequenter dictum est. supra et hoc est quod dicitur cum adhuc subsisteremus. id est antequam ciuitas esset capta. defecerunt oculi nostri expectando cum magno desiderio ad auxilium nostrum vanum. id est ad exercitum egyptiorum. cum respiceremus attenti. ad videndum si veniret ad obsidionem caldeorum. ad gentem que saluare nos non poterant. quia sicut dictum est. supra xxxvij. cum exercitus egypti esset in via veniendi in auxilium iudeorum rediit in egyptum timore caldeorum sibi occurrentium lubricauerunt vestigia nostra etc. patentia timore peruenire sicut quia timidi et tamen conclusa non intendunt firmiter. sed subiungendo appropinquauit finis noster. id est mors. quia illis finit occisi et reliqui captiuati que captiuitas est mors ciuilis velociores fuerunt persecutores nostri aquilis celi. quasi dicat pauperi aut illi potuerunt effugere ab eis super montes persecuti sunt nos. vbi credebamus esse tuti propter altitudinem loci in deserto nec insidiati sunt nobis. quasi dicat non patebat nobis aliquis locus fugiendi. Spiritus. hic consequenter ieremias lamentatur iosie mortem. Circa quod sciendum quod secundum hebreos ista est littera Spiritus narium nostrum christus domini captus est in foueis eorum. quod sic exponitur Spiritus narium nostrum etc. licet in hominibus respiracionem fiat per os et per nares tamen illa que fit per nares est melior secundum philosophum talis autem respiracio est vite humane saluacio quia ipsa deficiente deficit vita dicitur igitur ieremias in persona populi iudei. Spiritus narium nostrum. id est rex iosias ex sua bonitate et prudentia conseruator vite nostre christus domini. id est vnctus in regem ex ordinatione diuina captus est in foueis eorum. scilicet egyptiorum. dicit enim rabi salomon quod cum iosias iret ad pugnandum contra regem egypti et nollet acquiescere ut habetur iiij. Re. xxiij. et secundo. paralipomenon. xxxv. egyptii fecerunt foueas prope suum exercitum vbi iudei debebant eos aggredi que erant operte desuper et ideo exercitus iosie illuc veniens per foueas illas deceptus statim fuit debellatus et iosias letaliter vulneratus et ex vulnere illo mortuus. cui diximus. id est de quo viuente diximus in vmbra tua viuemus in gentibus. id est securi ab impugnatione gentium que erant nos circumstantes ¶ Expositores vero latini dicunt communiter hic ieremias prophetam de morte domini nostri ihesu christi et secundum hoc hec est littera. Spiritus oris nostri christus dominus etc. Circa quod sciendum quod vbi habemus hic domini. in hebreo habetur nomen domini tetragrammaton. quod non potest dici de aliquo nominatiuo cum nisi de deo vero verumptamen quia illud nomen est indeclinabile sicut et alia nomina hebraica indifferenter accipitur in casu nominatiuo et genitiuo et reliquis sicut hec nomina cerubin et seraphin in latino et ideo secundum quod iste passus exponitur nominatiuo sed potest prout exponitur de christo qui est verus homo et verus deus in vno supposito et sic est sensus christus dominus. id est christus verus homo verus deus qui est spiritus oris nostri. id est nos viuificans. In resurrectione. sic christus captus est in peccatis nostris. id est iudeis traditus propter peccata

per ysaac cuius filius fuit esau cota

tra delenda. qui dicimus in umbra tua vivemus
in gentibus. loquebatur enim ieremias in persona populi vel
prophetam est. Vidit autem ieremias aliquos de iudeis
fidem xpisti recepturos et per consequens sub umbra eius
victuros cum gentibus fidem xpisti recipientibus sub nomine
xpistiano. vidit et alios in infidelitate permansuros
et istos etiam vidit victuros inter xpistianos temporaliter
sub umbra xpisti. Una enim causa quare sic permittuntur
vivere inter xpistianos per penitentiam iudeorum. in magis habeant
memoriam xpisti sicut diffusius dictum fuit super
illud psalmi. lviii. deus ostendit michi super inimicos
meos ne occidas eos neque obliviscantur populi mei
etc. ¶ Gaudete. postquam posita est ieremias lamentatio
hic in fine ponitur consolatio. adversarios puniendos et
dicit hic. ra. sa. quod ieremias hic prophetat destructionem
romani imperii eo quod destruxit templum et captivavit
populum iudeorum tempore tyti et vaspasiani. et letare
filia edom. hic intelligitur roma secundum plures romanos
cum dicitur. gaude et letare cum filia edom. etc. q.d.
istud gaudium quod habuisti de destructione civitatis et
templi in tristiciam tuam convertetur. quia ad te veniet
calix vindicte divine. sed ista expositio non videtur bona
ut quia edom alio nomine dictus est esau. genesis
xxxvi. et sic edom descendit de sem filio noe
cum europa in qua est roma dicitur popolata fuisse
a filiis iaphet. patet. quod non videtur racionabile dicere
quod per edom significetur romanum imperium. patet.
quod dicunt doctores nostri quod per filiam edom intelligitur
ipsa idumea ab ipso esau prout dictus est edom
denominata et invehitur hic specialiter propheta contra ydu
meos qui debuerunt diligere filios israel eo quod de
scenderunt a duobus filiis uterinis s. iacob et esau
et ipsi magis e converso habuerunt eos odio et in
destructione ierusalem fuerunt cum caldeis gaudentes
de illa destructione ideo dicit gaude et letare fi
lia edom. q.d. ista leticia tanquam iniusta in tristiciam
convertetur qui habitas hus ista hus nomine illa
de qua natus fuit iob. proprio sed alia eiusdem
nominis habens extra in regno ydumee frequenter et in scrip
tura reperitur quod due civitates vel loca in diversis par
tibus eodem nomine equivoce nominantur. ad te quoque
perveniet calix. i. pena dive ultionis. inebriaberis
i. ad plenum punieris atque nudaberis. honore
et aliis bonis. completa est iniquitas tua filia syon.
i. complebitur in fine. lxx. annorum quia tunc revertetis ad terram
tuam. completa captivitatis tue pena que pro peccatis
tuis est inflicta. non addet ultra. s. dominus ut transmigret
te de terra tua eiciendo sed in terra illa in conditio. s. adherens
et firmas fideli domino deo tuo quia iste permissiones dicuntur intel
ligentur sub conditione sicut dictum est super. xviii. et ita factum
est quod filii israel non fuerunt eiecti de terra illa donec
negaverunt dominum suum ihesum xpistum coram pilato dicen
tes non habemus regem nisi cesarem. Iohannis. xix. eius
morte iniuste procurantes. patet. quod per romanos fuit penam
occisi et pena captivati. Visitavit iniquitatem
tuam filia edom. eam iuste puniendo. discooperuit pec
cata. peccata manifestans omnibus inferendo et loquitur
de futuro per modum preteriti propter certitudinem prophecie

Recordare. V posita lamentacione
ieremie hic ultimo ponitur eius oratio in qua
ieremias explicat multipliciter populi sui miseriam
ad provocandum divinam misericordiam et dividitur in duas
partes. quia primo explicat miseriam ex parte captivacionis
secundo ex parte destructionis regni et templi ibi. cecidit co
rona. Circa primum dicit recordare domine. i. ex tua
pietate misericordiam nostram inspice condescende non enim obliviscens et re
cordacionem habet in deo proprie locum sed ad modum recordan
tis alicuius miserie habet quando ei auxilium prebet. hereditas
nostra versa est ad alienos. quod erat captivitatis magna pena
maxime quia illa terra fuerat patribus eorum a deo concessa. pupilli
facti sumus etc. viri enim bellatores mortui fuerant et occisi
pro maiori parte et sic filii remanserant pupilli et
uxores vidue. ¶ Sciendum tamen quod pupillus proprie est qui
caret matre orphanus patre unum tamen frequenter accipitur
pro alio. aquam nostram pecunia bibimus. etc. quia extra ci
vitatem babilonis non permittebantur uti communibus aquis
et nemoribus libere sicut babilonienses et emebant talia
sicut servi. cervicibus nostris minabamur. i. de amputa
tione capitis. lassis non dabatur requies quia
babilonii cogebant eos ad laborem ultra modum.
¶ Consequenter explicat miseriam que fuit ante civitatis de
structionem. circa dicit. Egipto dedimus manum
et assyriis. quia aliqui confederaverunt se cum illis aliqui
cum illis ut possent evadere contra insultum regis babilo
nis et sic possent tollere terram suam ad habendum victum de
terre nascentibus. patres nostri peccaverunt. pro multis ydo
dolatriis. et non sunt. super terram viventes. et nos in
iquitates eorum portavimus. patet. enim iniquitates tempore
manasse regis fuit destructa civitas et populus captivatus
ut habetur. iiii. Regum. xxiiii. qui longe ante captivitatem
mortuus fuit et alii eiusdem temporis bene enim puniuntur filii
pro parentibus temporaliter et maxime quando sunt imitatores
priorum scelerum sicut fuit in proposito. Servi dominati sunt
nostri. i. illi qui prius fuerant nobis tempore enim david et sa
lomonis ydumei et alii populi circa iudeam habitantes erant
tributarii regi iude sed captivitate ultima de iudeis
facta sunt eis servi quia in illa captione fuerunt cum babilonie
et sic habuerunt partem aliquam de captis. in manibus
nostris. i. in periculo vite nostre afferebamus. panem nobis
i. victum nostrum eius cum sequitur. a facie gladii in deserto
ubi ponebantur insidie ad nos spoliandum et inter
ficiendum. pellis nostra quasi clibanus exusta est. i. exsic
cata et denigrata. a facie tempestatum famis et de
fectu enim nutrimenti cutis desiccatur et nigratur. mu
lieres in syon humiliaverunt. s. caldei et alii adversarii
in eis abutendo etiam in loco sacro et multo fortius
in aliis ideo sequitur virgines etc. principes manu sus
pensi sunt. quia aliqui de principalibus populi ex quorum
consilio rebellavit sedechias in destructione facta
fuerunt patibulis per manus affixi. facies senum non
erubuerunt. non reverentes eis tamen pro nectere etatis in
hebreo habetur. mola honerati sunt facies senum
etc. quod exponens. Ra. sa. dicit quod cum ducerentur
captivi in babilonem illi qui ducebant eos cogebant
eos ad portandum molas ad terendum bladum et similia
quibus indigent exercitus nec in hoc deferebant alicui propter
senectutem. adolescentibus impudice abusi sunt. vicio
sodomitico et pueri in ligno corruerunt. quia aliqui eorum
fuerunt suspensi ut dicunt aliqui in hebreo sic habetur
et pueri in ligno debilitati sunt. quod exponit. Ra. sa. de
hiis nobis qui poterant aliquod pondus portare et illis
imponebant ligna portanda in itinere sicut iam supra
morali ut positum est. senes defecerunt de portis. s.
ierusalem et aliarum iude civitatum ubi ante destructionem
sedebant senes tamentur ad iudicandum. iuvenes
de choro psallentium. quia partim erant trucidati
et partim captivati. patet. quod sequitur defecit gaudium cordis
nostri etc. et parum ¶ Cecidit. hic consequenter explicat
miseriam ex destructione regni cum dicit cecidit corona
et secundum diuturnam ve nobis quia peccavimus. q.d. hoc
malum et alia mala propter peccata nostra sustinemus. ideo
contenebrati sunt oculi nostri. ex continuo fletu consequitur

explicat miseriam ex destructione templi cum dicit. *propter montem* id est propter illum templum in monte syon edificatum. *vulpes ambulaverunt in eo*. id est in situ templi que solent habitare in locis desertis. *Tu autem domine in eternum permanebis*. etc. q. d. licet templum sit destructum quod dicebatur sedes tua eo quod erat ibi presentia tota tamen remanet firmum solium tuum in celo ubi principaliter relucet lumen divinum et ideo convertit se ieremias ad dei misericordiam implorandam dicens *quare in perpetuum oblivisceris nostri*. etc. q. d. non decet tuam clementiam ideo subdit *converte nos domine ad te et convertemur* quia debita conversio liberi arbitrii ad deum presupponit in sinceritate divinam que dicitur gratia preveniens *innova dies nostros sicut a principio*. quum in mirabilibus tuis introduxisti nos in terram promissionis. *sed proiciens repulisti nos*. in captivitatem eiciendo. *iratus es contra nos vehementer*. puniendo ultra id quod possumus sustinere licet hec pena non excedat ordinem iustitie. q. d. respice nos oculo pietatis et misericordie quia tibi proprium est misereri et parcere qui vivis et regnas deus per omnia secula seculorum amen.

Explicit postilla fratris nycholay de lyra super ieremiam cum libro trenorum

Deo gracias

.i. fuit volumen.

Primum

Istud volumen scripsit petrus de francia ad mandatum domini p. alfonsi de ribera archidiachoni de cornado. Anno domini millesimo quadringentesimo quinto et continuatur primo volumini eiusdem materie et sic hunc manus continet in se a principio psalmista et libros omnes sapienciales necnon ysaiam et ieremiam quos famosissimus magister nicholaus de lira solempniter legit. Cuiusquidem voluminis secundum folium incipit. perfecte benediccionis patrie et tercium finem vero. ad tempus salvis filii sui. Tamen iste liber quidem ultimus huius voluminis ieremie est scriptus per me iacobum parisiensem. scriptum est totum volumen in ducentis quadraginta novem foliis.

LYRA.
IN SACRAM
SCRIPTURAM.

2